

«...Бигзор ин фарҳанги ҷомеъ ҳамчун мероси азизи гузаштагони мо дастраси ҳар хонадони тоҷик ва китоби рӯймизии ҳар фарди бонангӯ номуси миллат бошад».

Эмомалӣ Раҳмон

«...بگذار این فرهنگ جامع همچون میراث عزیز گذشتگان ما دسترس هر خاندان تاجیک و کتاب روی میزی هر فرد با ننگ و ناموس ملت باشد»
امام علی رحمان

اکدیمیة علمهای جمهوری تاجیکستان
پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی

فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی

(عبارت از ۲ جلد)

جلد ۱

ا - ن

زیر تحریر

سیف الدین نظرزاده (رئیس)، احمدجان سنگین‌اف،

سید کریم‌اف، میرزا حسن سلطان

АКАДЕМИЯИ ИЛМҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН
ПАЖӮҲИШГОҲИ ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ БА НОМИ РӮДАҚӢ

**ФАРҲАНГИ
ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОЧИКӢ**
(иборат аз 2 чилд)
ЧИЛДИ 1
A – H

Зери тахрири
Сайфиддин Назарзода (раис), Аҳмадҷон Сангинов,
Саид Каримов, Мирзо Ҳасани Султон

Душанбе – 2008

ББК92 Я2+81.2 Тоҷик – 4 +81.2 Форс – 4

Ф-41

Тартибдихандагон:

С. Назарзода, А. Сангинов, Р. Ҳошим, Ҳ. Рауфзода

Иштироқдорони таҳрир ва такмили аввал:

С. Назарзода, А. Сангинов, А. Маниёзов, С. Каримов,
М.-Ҳ. Султон, О. Қосимов, С. Матробов, С. Сабзаев

Иштироқдорони таҳрири ніхойӣ:

С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов

Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангнигорӣ: С. Холматова, С. Каримов

Таҳрири назоратӣ: Ф. Қодиров, С. Холматова

Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ беш аз 80 ҳазор вожаву ибора ва таркибҳои забони тоҷикиро фаро гирифта, аз лиҳози соҳтор калимаву таркиб ва истилоҳоти ҳам давраи классикии инкишофи забон ва ҳам давраи муосири рушди онро дар бар гирифтааст.

Дар охири фарҳанг мифтоҳи арабӣ замима шудааст.

Фарҳанг барои истифодаи доираи васеи хонандагон пешбинӣ мешавад.

Тасҷехот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Г. Усмонова,

Ч. Назаршоева, С. Некбаҳтшоева, О. Мирзоева

Чопи компьютерӣ:

а) бо хати кириллиасос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева,
С. Некбаҳтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А.
Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М.
Музоғиршоев, С. Матробов.

ISBN 978-99947-715-5-4 (ҷ.1)

ISBN 978-99947-715-7-8

©Пажӯҳиишигоҳи забон ва адабиёти Рӯдакӣ, 2008

П Е Ш Г У Ф Т О Р

Фарҳангнигорӣ дар таърихи забони тоҷикӣ собиқаи дерина ва намунаҳои барҷаста дорад. Фарҳангу лугатномаҳои фаровон, ки лугатшиносон ва фарҳангнигорони машҳур дар давраҳои гуногун таҳия ва таълиф кардаанд, ганҷинаи бебаҳои вожагони забони тоҷикӣ маҳсуб гардида, то имрӯз қолаб ва шаклу гунаҳои муҳталифи калимасозӣ ва истилоҳофаринии забон аз рӯи онҳо омӯхта мешавад. Дар ин фарҳанг ва лугатҳои гуногунҳадаф муаллифону мураттибон тағйироту таҳаввулоти бахши вожагони забон ва калимаҳои навсоҳту тозаэҷоди замони ҳудро бо шарҳу тафсир сабт карда, барои ниғаҳдошту такмил ба ояндагон мерос мондаанд.

Фарҳангнигорӣ як риштаи басо муҳими забоншиносии тоҷик буда, таҳлил ва баррасии он яке аз василаҳои асосии пажӯҳиш ва таҳқиқи бахши вожагони забон маҳсуб мешавад.

Ҳадафи асосии чунин таҳқиқот таҳияи феҳристи мукаммали фарҳангҳои тоҷикӣ-форсӣ, тартиб додани маҷмӯи умумии баргаҳои хаттӣ ва компютерии вожагон ва таркибҳои дар ин фарҳангҳо сабтшуда, баррасии илмии усулҳои фарҳангнависӣ, таҳия ва нашри матни интиқодии фарҳангҳои пешин, бунёди як маркази умумии таҳқиқи муқоисавии фарҳангҳо ва дар ниҳоят, дар асоси ин фарҳангҳо таҳия намудани як фарҳанг мукаммали вожагони тамоми минтақаҳои интишори забон мебошад.

Муҳаққиқони забоншинос марҳи-лаҳои таърихи фарҳангнигории тоҷикӣ-форсиро ба таври шартӣ ба марҳилаҳои тоисломӣ ва баъдисломӣ чудо менамоянд.

Аз давраи тоисломии фарҳангнигории тоҷик ба гайр аз ҷанд намуна, аз қабили «Фарҳанги оим-евак» (Frahang-i oim-evak), «Фарҳанги паҳлавик» (Frahang-i pahlavik) дигар осоре ба дasti мо нарасидааст, ки дар асоси онҳо оид ба сатҳи фарҳангнигорӣ дар як давраи тақрибан якунимҳазорсолаи таърихи забон ба таври муфассал қазоват намоем. Дар «Фарҳанги оим-евак», ки бо ҳуруфоти авестоӣ ва паҳлавӣ таҳия шудааст, калимаву вожаҳои авестоӣ ба забони паҳлавӣ шарҳ ёфта ва дар «Фарҳанги паҳлавик» бошад, идеограммаҳои забони форсии миёна (паҳлавӣ) тафсир шудаанд. Бояд гуфт, ки фарҳангнависӣ барои матнҳои бостонӣ, маҳсусан матнҳои динии зардуштӣ баъдан ҳам идома ёфта, нусхаҳои ин гуна фарҳангҳо дар марказҳои эроншиносии дунё маҳфузанд.¹

Замони авҷу густариши фарҳангнигорӣ ба давраи навини таърихи забон, ки бо номи форсии нав ё форсии дарӣ машҳур аст, рост меояд. Тавре ки маълум аст, аз асри XI сар карда ба забони тоҷикиву форсиву дарӣ фарҳангҳои сершуморе, аз қабили «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ, «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Ҳусайнӣ Инҷу, «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор, «Фарҳангнома»-и Ҳусайнӣ Вафоӣ, «Фарҳангӣ Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ, «Бурҳони қотеъ»-и Муҳаммадхусайнӣ Ҳалафи Табрезӣ,

¹ Муфассал ниг: Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. –Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Энциклопедия советских тоҷик, -Душанбе, 1987, ҷилди 7. -С. 537-538; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик, -Душанбе, 2007, ҷ. 1, -С.191; Баевский И. С. Описание таджикско-персидских рукописей Института народов Азии. –Вып. 4. –Москва, 1962, -С. 51-52.

«Фиёсуллугот»-и Муҳаммади Фиёсуддин, «Чароги ҳидоят»-и Алихони Орзу ва даҳҳо лугатномаҳои дигар таҳия ва тадвии шудааст. Устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Фарҳангҳои порсӣ» феҳристи фарҳангҳои форсиро овардааст, ки он 202 лугатро дар бар мегирад ва қисме аз онҳо то замони мо нарасидааст. Дар «Лугатнома»-и Дехҳудо шумораи ин фарҳангҳо 250 китоб нишон дода шудааст.²

Муҳакқиқон ин даваро ба таври кулӣ ба ду марҳила – марҳилаи фарҳангнигории минтақаи Хуросон (асрҳои X-XV) ва давраи лугатсозӣ дар сарзамини Ҳиндустон (асрҳои XVI-XIX) ҷудо кардаанд.³ Ба ин даврабандӣ бояд як марҳилаи дигар - марҳилаи фарҳангнигории замони муосир (асрҳои XX-XXI) низ илова шавад, зеро ин марҳилаест, ки дар фарҳангнигории тоҷикӣ-форсӣ таҳаввулоти амиқе рӯх дод ва он имрӯз бояд аз ҷониби муҳакқиқон ба таври алоҳида мавриди баррасии амиқи илмӣ қарор гирад.

Қадимтарин лугати тафсирӣ, ки то замони мо маҳфуз мондааст, «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ (асри XI) мебошад. «Лугати фурс» тафсирি калимаҳои нодиреро, ки дар осори шоирони Осиёи Миёна ва қисми шарқии Хуросони асри X ва ибтидои асри XI вомехӯранд, фаро мегирад. Ин калимаҳо бо намунаҳо аз ашъори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Үнсурӣ, Фарруҳӣ ва дигарон оварда шудаанд. Дар фарҳангҳои баъдина аз осори Хоқонӣ, Низомӣ, Саъдӣ ва дигарон низ шоҳид оварда шудааст. Ба ин тариқ, фарҳангҳо тадриҷан ташаккулу такомул ёфта, забони тоҷикӣ- форсиро дар тамоми қаламрави интишори ин забон дар бар гирифтаанд. Метавон гуфт, ки фарҳангҳои то асри XV таълифшуда дар минтақаи Осиёи Миёна ва Хуросону Эрон идомаи

² Ниг: «Бурҳони қотеъ», нашири Муҳаммади Муин, чопи I, ҷ. I. -Текрон, 1330 ҳичрӯи шамсӣ, муқаддима. -С. 71-77; Назарзода С. Забон ва истилоҳот (Андешиҳо дар атрофи забони тоҷикӣ ва ташаккули истилоҳот). -Душанбе, 2003, -С. 78.

³ Мацидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191.

мантиқии ҳамин «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ мебошанд.

Дар асри XV ва маҳсусан дар асри XVI баъд аз барқарории давлати темуриёни Ҳинд ва интишори забони тоҷикӣ-форсӣ дар ин сарзамин маркази илми фарҳангнигории тоҷику форс низ ба ин кишвари паҳновар интиқол ёфт. Дар асрҳои XV-XVII дар Ҳиндустон фарҳангҳои машҳуре мисли «Шарафномаи Мунярӣ»-и Иброҳим Қавоми Форуқӣ (асри XV), «Тухфатуссаодат»-и Зиёуддини Муҳаммад (асри XVI), «Муаййидулғузало»-и Муҳаммад ибни Лоди Дехлавӣ (1519), «Мадорулағозил»-и Файз ибни Асадулуламо (1593), «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Ҳусайнӣ Инҷу (1608), «Бурҳони қотеъ»-и Муҳаммадхусайн ибни Ҳалафи Табрезӣ (1652), «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ (1654) ва дигарон таълиф ёфтаанд. Дар садаҳои XVIII-XIX дар минтақаҳои форсизабон фарҳангу лугатномаҳои зиёде таҳия шудаанд, ки намоёнтарину муҳимтарини онҳо «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор (1739), «Сироҷуллугот» ва «Чароги ҳидоят»-и Сироҷиддин Алихони Орзу (миёнаҳои асри XVIII), «Ҳафт қулзум»-и Гозиуддин Ҳайдар (1818), «Фиёсуллугот»-и Муҳаммад Фиёсиддин (1827), «Фарҳанги Онандроҷ»-и Муҳаммади Подшоҳ (1888) мебошанд.⁴

Ошноии эрониён бо фарҳангу дастовардҳои илмӣ ва фарҳангу тамаддуни аврупоиён ва нуфузи сиёсию иҷтимоии ҷаҳони Ғарб дар фарҳангнигории анъана-вии эрониёни садаи XX низ дигаргуниҳои ҷиддӣ ба вуҷуд овард. Вуруди ҳазорон мағҳум ва луготу истилоҳоти нав аз забонҳои пешрафтаи дунё дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва зиндагии рӯзмарраи мардуми Эрон аз соҳибони забони форсии муосир тақозо мекард, ки барои онҳо

⁴ Ниг. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асрҳои X то ибтидои асри XX), иборат аз 2 ҷилд. -Москва, 1969, ҷ. I. Сарсухан, -С. 5-7; Мацидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I. -С. 191; Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIXвв. -Душанбе, 1987. -С. 5.

муодиле пайдо қунанд ва ё дар лугатномаҳое онҳоро ҷамъ оварда ба мардум тақдим намоянд. Бинобар ин дар лугатсозӣ низ марҳилаи нав оғоз шуд ва ҷандин фарҳангномаҳои мӯътабар таҳия ва тадвин гардид. Аз лугатномаҳои тафсирии Эрони муосир, ки дар лугатнависии тоҷик ва хосатан дар фарҳанги ҳозир таъсири ҳудро гузоштаанд, инҳо мебошанд:

«Фарҳанги Нафисӣ ва ё «Фарнудсор»⁵, таълифи Алиакбари Нафисӣ, фарҳанги тафсириест, ки солҳои 1899-1924 таълиф гардида, 158431 моддаи лугавиро дар бар мегирад, ки аз он 58879-тоаш форсӣ ва 99552-тоаш арабист. Дар фарҳанг қалимаҳои туркӣ ва аврупойӣ, ки ба забони форсӣ гузаштаанд, низ тафсир ёфтаанд. Барои он ки талаффуз фаҳмо бошад, дар ҳар як сарвожаи моддаи лугавӣ овонавишти лотинии он ҳам сабт шудааст. Пас аз тафсири маънои қалимаҳо таркибҳо ва ибораҳои фразеологии онҳо дар ҳамон моддаи лугавӣ шарҳ меёбанд. Муаллиф дар тафсир ба тобишҳои маъноии қалима ва гунаҳои он диккат додааст. «Фарҳанги Нафисӣ» дар 5 ҷилд бори аввал солҳои 1938-1955 дар Техрон ба табъ расид.

«Лугатнома»-и Алиакбари Деххудо⁶, фарҳанги бисёрчилдаи энсиклопедӣ ва аввалин фарҳанги ҷомеест, ки қалима ва истилоҳоти соҳаҳои гуногунро фаро мегирад. Яке аз ҳусусиятҳои барҷастаи ин «Лугатнома» айнан овардани вожагон ва ашъори шоирон аз фарҳангу лугатномаҳои тафсирии давраи классики мебошад ва он як навъ ҷамъбасти фарҳангнигории тоҷики-форсӣ аз «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ то ибтидои асри XX ба ҳисоб меравад.

⁵ Алиакбари Нафисӣ, Фарҳанги Нафисӣ, дар панҷ ҷилд. - Техрон, 1964; Энсиклопедияи советии тоҷик. -Душанбе, 1983, ҷилди 7. -С. 537.

⁶ Алиакбари Деххудо, Лугатнома, дар 17 ҷилд. - Техрон, 1373//1995; Энсиклопедияи советии тоҷик. -Душанбе, 1983, ҷилди 4. -С. 72.

«Фарҳанги Амид»⁷, таълифи Ҳасани Амид, фарҳанги тафсириест, ки зиёда аз 25 ҳазор қалимаро дар бар мегирад. Тарзи дуруст ҳондани баъзе қалимаҳо бо ҳаракатҳои замма, фатҳа ва қасра нишон дода шуда, овонавишти лотинии қалимаҳои иқтибосии аврупойӣ низ оварда шудааст.

«Фарҳанги форсӣ»⁸, таълифи доктор Муҳаммади Муин лугати тафсири мебошад, ки солҳои 1963-1973 дар 6 ҷилд ба табъ расидааст. Се ҷилди аввали он қалимаҳо, таркибҳои феълӣ ва ибораҳои рехтаро дар бар мегирад. Дар охири ҷилди 3 таркиботи ҳориҷӣ, фаронсавӣ, англисӣ ва ғ. илова шудааст. Дар радифи сарвожа ва баъзе ибораҳо овонавишти лотинии онҳо оварда шуда, номи лотинии истилоҳоти тиб, наботот, ҳайвонот ва ғ. дар поварақ ишора гардидааст.

Тавре мебинем, тайи садаи бист қадамҳои ҷиддӣ дар фарҳангнависии Эрон бардошта шудааст.

Вале пешрафтҳои илмӣ ва фарҳангии солҳои охир зарурати таҳия ва тадвини як фарҳанги ҷомеи забони форсӣ мутобиқ ба ниёzmanдиҳои рӯзро ба миён овард. Аз ин рӯ «Интишороти сухан» кори таълиф ва чопи як фарҳанги мӯътабареро бо номи «Фарҳанги бузурги сухан»⁹ оғоз намуд ва тайи солҳои 1995-2003 он дар 8 ҷилд аз ҷоп баромад. Фарҳанги мазкур ба таври кулл мутобиқ ба завқ ва фаҳмиши табақаи миёнаи босаводони эронӣ ва ҳамчунин дигар ҳонандагони кишварҳои ҳамзабон таҳия ва тадвин шудааст, то ки ҳам эҳтиёҷоти қасоне, ки ба матнҳои муосир ва вожаҳои ноошнои забони гуфтории рӯзмарра бармеҳӯранд ва ҳам ниёзи

⁷ Ҳасани Амид, Фарҳанги Амид, дар ду ҷилд, чопи шашум, Техрон, 1351//1973; Энсиклопедияи советии тоҷик.-Душанбе, 1983, ҷилди 7. -С.536.

⁸ Муҳаммади Муин, Фарҳанги форсӣ, дар шаш ҷилд. - Техрон, 1963-1973; Энсиклопедияи советии тоҷик, Душанбе, 1983, ҷилди 7. -С. 538.

⁹ Ҳасани Анварӣ, Фарҳанги бузурги сухан, дар 8 ҷилд. - Техрон, 1995-2003

ононеро, ки ба матнҳо ва осори кӯхан саруқор доранд, бароварда тавонад.

Фарҳангҳои тафсирии забони тоҷикӣ дар замони шӯравӣ нисбат ба лугатҳои дузабонаи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ таъриҳ ва умри кӯтоҳтаре доранд. Тавре ки медонем, нахустин кӯшиш барои соҳтани чунин фарҳанг ҳанӯз солҳои 30-юм аз ҷониби устод С. Айнӣ оғоз гардида буд. Ӯ соли 1938 нусҳай дастанависи фарҳангро барои таҳрир ба академик Е.Э. Бертелс фиристода буд. Бо сабабҳои гуногун ва шояд ба сабаби оғози Ҷанги Бузурги Ватанӣ нусҳай он, ки барои чоп ба Нашриёти Давлатии Тоҷикистон фиристода шуда буд, аз байн рафтааст. Нусҳай дуюми ба ҳуруфоти лотинӣ баргардоншудаи он соли 1944 аз ҷониби А. Дехотӣ ва Я. Калонтаров ошкор гардид. Ин фарҳанг бо такмилу иловаҳо аз осори устод аз тарафи Ҳ. Рауфзода ва Р. Ҳошим мутобики усулҳои вожашиносии нав таҳия гардида, соли 1976 ба сурати ҷилди алоҳидаи Қуллиёт, ба муносибати 100-солагии устод С. Айнӣ ба чоп расид. Фарҳанг мазкур «Лугати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»¹⁰ ном дошта, бештар аз 11000 вожаро фаро мегирад.

Яке аз ҳодисаҳои муҳимме, ки дар таърихи фарҳангсозии забони тоҷикӣ дар даврони шӯравӣ ва ҳатто хато наҳоҳад буд, агар гӯем дар ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон рӯҳ дод, ин чопи «Фарҳангни забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аст, ки 45000 калима ва таркиботро дар бар мегирад. Соли 1958 таҳияи ин фарҳанг дар нақшай корҳои илми Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ дохил карда шуд ва баъд аз ин кори ҷиддӣ барои соҳтани ин лугат оғоз гардид. Баъди таҳминан 10 сол (1969) ҳосили меҳнати ҳайати қалони вожашиносон ва олимони соҳаҳои забон ва адабиёт бо номи «Фарҳангни забони тоҷикӣ»

¹⁰ Айнӣ С. Лугати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик // Қуллиёт: 13 ҷилд, ҷ. 12 -Душанбе: Ирфон, 1976.

дар ду ҷилд зери таҳрири М. Шукуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ рӯи чопро дид. Ин нахустин фарҳангे буд, ки дар қарни XX нашр шуда, вожагони забони тоҷикиро (албатта дар ҳудуди имконоти ин ду ҷилд) аз асри X то ибтидои садаи XX дар бар мегирифт. Дар таҳияи ин лугат фарҳангҳои маъруф ва серистеъмоли забони тоҷикӣ, ҷун «Бурҳони қотеъ», «Фиёсуллуғот» ва мисли инҳо истифода шуда, маводи фаровон ва мисолу иқтибосоти зиёд аз осори шоири нависандагони классикӣ дар он ҷой дода шудааст. Қайд кардан бамаврид аст, ки ҳамин «Фарҳангни забони тоҷикӣ» бо баргардон аз ҳати кирилӣ ба форсӣ ва бо бальзе шарҳои Мӯҳсини Шӯцой аз тарафи муассисаи «Фарҳангни мусоир»-и Эрон дар 2 ҷилд (Техрон, 2006) ба табъ расид.

Табиист, ки забон ҳамчун падидаи ҷамъияти ҳамеша дар ҳоли инкишофу такомул ва тағиیرу таҳаввул буда, пайваста мағҳумҳои нав ва маълумоти тозаи фаровон тавассути расонаҳои муҳталифи аҳборӣ ба он ворид мегардад. Маъмулан, ин гуна воситаҳои ифода дар фарҳангҳои тафсирии забон танзим, такмил ва нигахдорӣ мешаванд. Дар забони тоҷикӣ то имрӯз ҷунин нақшро «Фарҳангни забони тоҷикӣ» мебозид, ки он ҳам бештар барои омӯзишу тадқиқи забони адабиёти классикӣ ба кор меравад. Ҳамчунин эътироф бояд кард, ки «Фарҳангни забони тоҷикӣ» асосан қалимаву таъбироти адабиёти китобии асрҳои X то ибтидои асри XX-ро фаро гирифтааст. Имрӯз аз чопи он тақрибан ним аср мегузараад. Дар тӯли ин муддат дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистон рӯйдодҳои басо муҳим ва дигаргунҳои бисёр амиқ ба вуқӯъ пайваст. Махсусан, пас аз Ҷӯённи истиқлолият ва забони давлатӣ шудани забони тоҷикӣ дар бахши вожагону истилоҳоти он тағиироти зиёде ба вучуд омад. Ин таҳаввулот ва ин ҳама истилоҳоту наввожагон дар таркиби заҳираи лӯғавии забон бояд ҷойгоҳи худро пайдо кунад. Ифодаи забонии падидаҳои иҷтимоии даврони мусоир дар ягон фарҳангни дигар

сабту танзим нагардидааст. Яке аз сабабҳои нобасомониҳои забон ва худсариҳо дар истифодаи забони ду-се даҳсолаи охир низ ҳамин омил аст.

Бори аввал аст, ки барои тасвир ва инъикоси ин тағйироту таҳаввулот ва пешрафтҳое, ки дар як муддати тӯлонӣ, яъне қарib як аср дар таркиби луғавии забони адабии тоҷикӣ рӯҳ додаанд, фарҳанги тафсирie бо фарогирии тақрибан 80 ҳазор қалимаву ибора мураттаб ва нашр мешавад.

Дар таҳияи ин фарҳанг нуктаҳои зерин дар назар гирифта шудааст:

- инъикоси ҳусусиятҳои асосии забони тоҷикии давраи классикӣ то садаи XX ба таври фишурда бо истифода аз маводи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангту луғатҳои давраи классикӣ бидуни овардани намунаҳо аз осори шоирон ва адабони ин давра;

- истифода аз таҷрибаи фарҳангсозиву луғатнигории ҳамзабонони мо дар Эрону Афғонистон. Дар ин маврид аз фарҳангу луғатномаҳои ҳамзабонон факат вожаву таркибҳои серистеъмол гирифта шуд, ки аз лиҳози дарку фаҳмиш барои тамоми форсизабонон муштараканд;

- истифода аз қалимаву истилоҳот ва таркибҳои забони тоҷикии муосир, ки то қунун дар фарҳангҳои тафсирӣ инъикос наёфта буд.

Забони тоҷикӣ тӯли се даҳсолаи охир аз вожаҳову ифодаҳои дарии Афғонистон ва форсии Эрон фаровон истифода бурда, таркиби луғавии хешро ғанӣ ва эҳтиёҷоти ифодаи мағҳуму падидаҳои навинро таъмин соҳтааст. Айнан ҳамин гуна ниёзмандӣ дар забони дариву форсӣ низ мавҷуд аст ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» барои ҳамзабононамон чунин шароитро фароҳам ҳоҳад овард. Гузашта аз ин, «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» имкон медиҳад, тамоми мағҳуму зуҳуроти дар садсолаи гузашта дар қалимаву истилоҳоти забони тоҷикӣ ифодагашта мавриди таваҷҷӯҳи ҳамзабонон қарор гиранд.

Манбаи асосии қалимаву ибораҳои мавриди тафсiri ин фарҳанг заҳираи бисёр

бузурги ғанчинаи баргаҳо-вожаҳои мисолдори то солҳои 80-уми асри гузашта аз осори адабиёти бадей, сиёсию иҷтимоӣ, илмию соҳавӣ, аз матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобҳои дарсӣ ва аз тарҷумаи асаҳрои бадеии гуногун интиҳоб ва ҷамъомада мебошад, ки аз тарафи кормандони шӯъбаи фарҳангнигорӣ ва истилоҳоти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба вучуд оварда шудааст. Ин ғанчина дар таҳияи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» низ ба таври васеъ истифода шудааст.¹¹ Азбаски аз ибтидои солҳои 90-уми асри XX интиҳоб ва барҷидани қалимаву ибораҳо дар ин шӯъба бинобар камбуди қувваи корӣ қатъ гардид, дар таҳия, ислوҳ ва такмili «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» маводи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» ҳамчун сарҷашмаи асосии вожагон ва ибораҳои забони муосири тоҷикӣ истифода гардид.

Инчунин, ба гайр аз вожаву таркибҳои забони меъёр дар фарҳанг як тэъдод воҳидҳои луғавӣ аз забони зиндаи ҳалқ, ки аз лиҳози соҳт зебову шинам, аз ҷиҳати ифодаи маъно бенуқсонанд ва аксар дар осори шоирону нависандагон истифода шудаанд, ҷойгоҳи худро ёфтаанд. Ин амал барои аз нав зинда кардани қалимаҳои нобу асили тоҷикӣ ва мавриди истифодаи минбаъда қарор гирифтани онҳо нақши муҳим ҳоҳад дошт.

Мураттибони фарҳанги ҳозир ба сифати дастур ва раҳнамо дар қатори фарҳангҳои тафсирии тоҷикӣ ва форсии гуногун аз маводи ҳамаи луғатҳои дузабонаи тоҷикӣ-руسӣ ва русӣ-тоҷикӣ, форсӣ ба русӣ ва русӣ ба форсӣ, Энциклопедияи советии тоҷик дар ҳашт ҷилд, Энциклопедияи адабиёт ва санъат дар се ҷилд ва дигар луғатномаҳои мӯътабар ҳамчун сарҷашма васеъ истифода бурдаанд

¹¹ *Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ* ч.1, зери таҳрири С. Д. Холматова, С. Солеҳов, С. Каримов. -Душанбе, 2004; ч.2, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2005; нашри дувум бо илова, тақмил ва ислоҳ, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2006.

ва ба услуги нигориши онҳо пайравӣ намудаанд.

Дар тахияи ин фарҳанг «Фарҳанги забони ҳозираи тоҷикӣ», ки бо баъзе сабабҳо дар охиро солҳои 80-уми садаи XX рӯи чопро надид, ҳамчун асос ва манбаъ ба таври васеъ истифода гардид. Фарҳанги мазкур дар охиро солҳои 60-уми садаи XX бо истифода аз маводи асосии чопшуда ва боқимондаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (дар 2 ҷилд, соли 1969) ва маводи забони тоҷикии садаи XX оғоз шуда, ба таври ниҳоӣ соли 1975 анҷом ёфта ба чоп тавсия шуда буд. Дар тахияи ин фарҳанги чопнашуда Ҳодими шоистаи илми Тоҷикистон Раҳим Ҳошим, номзади илми филология X. Рауфзода ва номзади илми филология А. Сангинов иштирок намуданд. Дар аснои таълифи ин фарҳанг ҳамон вакт кормандони собиқи шӯъбай фарҳангнигорӣ ва истилоҳот номзадҳои илми филология А. Отахонова, М. Собирова, М. Юсуфова дар интиҳоби мисолу шоҳидҳо ба мураттибон ёрии бевоситаи худро расонидаанд. Солҳои 1996-2005 ҳарфҳои ҷилди аввал аз тарафи А. Сангинов такмилу ислоҳ шуда буд. Ин ҷилд аз тарафи узви вобастаи АИ ҶТ А. Маниёзов низ қисман таҳриру такмил ва ислоҳ шуд. Матни ҳамин ҷилди якум дар Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳ 2 июни соли 2006 мавриди муҳокимаи ҷиддӣ қарор гирифт. Дар ин ҷаласа зикр гардид, ки бо дарназардошти тағйироту инкишифӣ забон дар даврони истиқлолият ба забон қалимаву ибораҳои зиёде ворид гардидааст, ки дар ин фарҳанг ҳанӯз инъикос нашудааст ва ҳар ду ҷилди ин фарҳанг ба таҳрир ва такмилу иловаҳои ҷиддӣ ниёз дорад. Бинобар ин, Шӯрои илмӣ қарор кард, ки барои таҳрир, такмил ва ислоҳи бунёдӣ гурӯҳи корӣ ва ҳайати таҳририя созмон дода, фарҳанг бо истифода аз вожаҳои таркибҳои имрӯзӣ забони тоҷикӣ таҷдиди назар шавад.

Ҳамин тарик, дар тахияву таҳрир ва такмили ниҳоии «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳайати зерини муаллифон ва муҳаррирон иштирок намуданд:

I. Таълифи фарҳанг:

- ҳарфҳои И, К, Л, М (м-мол), О, Р, С, Т, Х, X (ҳарф), Ш – Р. Ҳошим;

- ҳарфҳои А, Г, F, E, Ё, Ж, M (мола-мӯя), Н, П, Ӯ, X (ҳасаб-ҳӯрт), Ч, Ҷ, Э, Ю, Я - X. Рауфзода;

- ҳарфҳои Б, В, Д, З, Й, Қ, У - А. Сангинов;

- бахши аъзами иловаҳо – С. Назарзода.

II. Таҳриру такмили фарҳанг:

A. Ҷилди аввали фарҳанг.

1. Таҳрири аввал (то иловаҳои бунёдӣ) - А. Сангинов (ҳамаи ҳарфҳо), А. Маниёзов (ҳарфҳои А, Б, В, Г, Д, Е, Ё, Ж, З ва қисми аввали Қ).

2. Таҳрир ва такмил (иловаҳои бунёдӣ) - С. Назарзода (ҳарфҳои А-Н), С. Каримов (ҳарфҳои А-Н), М.-Ҳ. Султон (ҳарфҳои Б-Н), А. Маниёзов (ҳарфҳои Г, F), К (қисман), О, Қосимов (ҳарфҳои А, Б, И, Қ), С. Матробов (ҳарфҳои А, В, З, К, М), С. Сабзаев (ҳарфи Н).

3. Таҳрири ниҳоӣ: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

4. Таҳрири назоратӣ: F. Қодиров ва С. Холматова.

5. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангнигорӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

6. Тасҳехот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, О. Мирзоева.

B. Ҷилди дуюми фарҳанг.

1. Таҳрир ва такмил: С. Назарзода (ҳарфҳои О-Я), М. Музоғиршоев (ҳарфҳои Ҷ, Ш, Э, Ю, Я), С. Сабзаев (ҳарфҳои X, X), О. Сайдҷафаров (ҳарфҳои О, У, Ӯ, Ф), О. Қосимов (ҳарфҳои Ф, X, X, Ҷ), С. Матробов (ҳарфҳои П, Т, X), Қ. Тӯраҳасанов (ҳарфҳои Р, Т), М.-Ҳ. Султон (ҳарфи С, Ф, Ш).

2. Таҳрири ниҳоӣ: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

3. Таҳрири назоратӣ: F. Қодиров ва С. Холматова.

4. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангнигорӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

5. Тасҳехот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева.

III. Миғтоҳи арабии вожагон: Фирӯзи Набавӣ ва И. Мискинов.

IV. Чопи компьютерӣ:

а) бо хати кириллиасос: Ч. Назаршоева, Н.Ашӯрова, О.Мирзоева, С.Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О Қосимов, М. Музофиршоев, С. Матробов.

Роҳбарияти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба аъзои Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳ ва кормандони фаъоли он аъзои вобаста ва пайвастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Шакурӣ, Х. Отаконова, Д. Саймиддинов, М. Муллоаҳмадов, докторҳои илми филология Р. Ҳодизода, Д. Карамшоев, Б. Тилавов, Ф. Зикриёев, А.Мирзоев, М.Файзов, Д.Обидов, номзадҳои илми филология С.Мирзоев, А.

Набиев, Р. Аҳмадов, В. Самадов, Ш. Солеҳов, Б. Алиев, М. Муҳаммадиев, ки дар баррасӣ ва муҳокимаи ин фарҳанг фаъолона иштирок намуда, маслиҳатҳои муғифид ва арзишманд додаанд, изҳори сипос ва ташаккур менамояд.

Албатта, дар баробари муваффақияту дастовардҳо, ин фарҳанг аз камбуду нуқсонҳо низ орӣ нест. Бинобар ин аз тамоми алоқамандоне, ки дар бораи ҳусну қубҳи ин фарҳанг изҳори ақида кардан меҳоҳанд, ҳоҳишмандем мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро ба нишонии шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21, Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бифиристанд, то дар нашрҳои минбаъда ба эътибор гирифта шаванд.

پیشگفتار

تهیه نمودن یک فرهنگ مکمل واژگان تمام منطقه‌های انتشار زبان می‌باشد.

محققان زبان‌شناس مرحله‌های تاریخ فرهنگ نگاری تاجیکی-فارسی را به طور شرطی به مرحله‌های تا اسلامی و بعد اسلامی جدا می‌نمایند. از دوره تا اسلامی فرهنگ نگاری تاجیک به غیر از چند نمونه، از قبیل «فرهنگ آیم اوک» (Frahang-i oim-evak)، «فرهنگ پهلویک» (Frahang-i pahlavik)، دیگر آثاری به دست ما نرسیده است، که در اساس آنها عائد به سطح فرهنگ نگاری در یک دوره‌ی تقریباً یک و نیم هزار ساله‌ی تاریخ زبان به طور مفصل قضاوت نماییم. در «فرهنگ آیم اوک»، که به حروفات اوستایی و پهلوی تهیه شده است، کلمه و واژه‌های اوستایی به زبان پهلوی شرح یافته و در «فرهنگ پهلویک» باشد ایدئاگرمهای زبان فارسی میانه (پهلوی) تفسیر شده اند. باید گفت، که فرهنگ نویسی برای متن‌های باستان، مخصوصاً متن‌های دینی زردشتی بعداً هم ادامه یافته، نسخه‌های این گونه فرهنگ‌ها در مرکزهای ایران‌شناسی دنیا محفوظ اند^۱.

فرهنگ‌نگاری در تاریخ زبان تاجیکی سابقی دیرینه و نمونه‌های برجسته دارد. فرهنگ و لغت نامه‌های فراوان، که لغت شناسان و فرهنگ نگاران مشهور در دوره‌های گوناگون تهیه و تالیف کرده‌اند، گنجینه‌ی بی بهای واژگان زبان تاجیکی محسوب گردیده، تا امروز قالب و شکل و گونه‌های مختلف کلمه‌سازی و اصطلاح‌آفرینی زبان از روی آنها آموخته می‌شود. در این فرهنگ و لغت‌های گوناگون هدف مؤلفان و مرتبان تغییرات و تحولات بخش واژگان زبان و کلمه‌های نوساخت و تازه‌ایجاد زمان خود را با شرح و تفسیر ثبت کرده، برای نگهداشت و تکمیل به آیندگان میراث مانده‌اند.

فرهنگ نگاری یک رشته‌ی بسا مهم زبان‌شناسی تاجیک بوده، تحلیل و بررسی آن یکی از وسیله‌های اساسی پژوهش و تحقیق بخش واژگان زبان محسوب می‌شود. هدف اساسی چنین تحقیقات تهیه فهرست مکمل فرهنگ‌های تاجیکی-فارسی، ترتیب دادن مجموع عمومی برگه‌های خطی و کامپیوتری واژگان و ترکیب‌های در این فرهنگ‌ها ثبت شده، بررسی علمی اصولهای فرهنگ‌نویسی، تهیه و نشر متن انتقادی فرهنگ‌های پیشین، بنیاد یک مرکز عمومی تحقیقی مقایسوی فرهنگ‌ها و در نهایت در اساس این فرهنگ‌ها

^۱ Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Баевский И. С. Описание таджикско – персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. – Москва, 1962, -С. 51-52.

امروز باید از جانب محققان به طور علی حده مورد بررسی عمیق علمی قرار گیرد.

قدیمترین لغت تفسیری که تا زمان ما محفوظ مانده است «لغت فرس» اسدی طوسی (عصر XI) می باشد. «لغت فرس» تفسیر کلمه های نادری را که در آثار شاعران آسیای میانه و قسم شرقی خراسان عصر X و ابتدای عصر XI وا می خورند، فرا می گیرد. این کلمه ها با نمونه ها از اشعار رودکی، دقیقی، فردوسی، عنصری، فرخی و دیگران آورده شده اند. در فرهنگ های بعدینه از آثار خاقانی، نظامی، سعدی و دیگران نیز شاهد آورده شده است. به این طریق فرهنگ ها تدریجاً تشكل و تکامل یافته، زبان تاجیکی-فارسی را در تمام قلمرو انتشار این زبان در بر گرفته اند، می توان گفت، که فرهنگ ها تا عصر پانزده تأثیف شده در منطقه ای آسیای میانه و خراسان و ایران ادامه ای منطقی همین «لغت فرس» اسدی طوسی می باشند.

در عصر XV و مخصوصاً در عصر XVI بعد از برقراری دولت تیموریان هند و انتشار زبان تاجیکی-فارسی در این سرزمین مرکز علم فرهنگ نگاری تاجیک و فارس نیز به این کشور پهناور انتقال یافت. در عصرهای XV-XVII در هندوستان فرهنگ های مشهوری مثل «شرف نامه منیری» ابراهیم قوام فاروقی (عصر XV)، «تحفۃ السعادت» ضیاء الدین محمد (عصر XVI)، «مویدالفضل» محمد بن لاد دهلوی (۱۵۱۹)، «مدارالافضل» فیض ابن اسدالعلماء (۱۵۹۳)، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو (۱۶۰۸) «برهان قاطع» محمد حسین بن خلف تبریزی (۱۶۵۲)، «فرهنگ رشیدی»

زمان اوج و گسترش فرهنگ نگاری به دوره‌ی نوین تاریخ زبان، که به نام فارسی نو یا فارسی دری مشهور است، راست می آید. طوری که معلوم است از عصر XI سرکردہ به زبان تاجیکی و فارسی و دری فرهنگ های سیرشمار، از قبیل «لغت فرس» اسدی طوسی، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو، «بهار عجم» رای تیکچند بهار، «فرهنگ نامه» حسین وفای، «فرهنگ رشیدی» عبدالرشید تسوی، «برهان قاطع» محمد حسین خلف تبریزی، «غیاث الغات» محمد غیاث الدین، «چراغ هدایت» علی خان آرزو و دهها لغت نامه های دیگر تهیه و تدوین شده است. استاد سعید فیضی در مقاله‌ی «فرهنگ های پارسی» فهرست فرهنگ های فارسی را آورده است، که آن ۲۰۲ لغت را در بر می گیرد و قسمی از آنها تا زمان ما نرسیده است. در «لغت نامه» دهخدا شماره‌ی این فرهنگ ها ۲۵۰ کتاب نشان داده شده است.^۱

محققان این دوره را به طور کلی به دو مرحله - مرحله‌ی فرهنگ نگاری منطقه‌ی خراسان (عصرهای X-XV) و دوره‌ی لغت سازی در سرزمین هندوستان (عصرهای XVI-XIX) جدا کرده‌اند.^۲ به این دوره‌بندی باید یک مرحله‌ی دیگر - مرحله‌ی فرهنگ نگاری زبان معاصر (عصرهای XI-XX) نیز علاوه شود، زیرا این مرحله‌ی است که در فرهنگ‌نگاری تاجیکی-فارسی تحولات عمیقی رخ داد و آن

^۱ اسکالاپیدیمه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۷-۵۳۸؛ مجیدافح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، جلد ۱، ص. ۱۹۱.

^۲ نگ. «برهان قاطع» نشر محمد معین، چاپ ۱، ج. ۱، تهران ۱۳۳۰ هجری شمسی، مقدمه، ص. ۷۱-۷۷؛ نظرزاده س. زبان و اصطلاحات (اندیشه ها در اطراف زبان تاجیکی و تشکل اصطلاحات). دوشنبه، ۲۰۰۳، ص. ۷۸.

^۳ مجیدافح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج. ۱، ص. ۱۹۱.

«فرهنگ نفیسی» و یا «فرنودسار»^۰ تألف علی اکبر نفیسی فرهنگ تفسیری است، که سالهای ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۴ تالیف گردیده ۱۵۸۴۳۱ ماده‌ی لغوی را در بر می‌گیرد، که از آن ۵۸۸۷۹ فارسی و ۹۹۵۵۲ عربی است. در فرهنگ کلمه‌های ترکی و اوروپایی، که به زبان فارسی گذشته‌اند، نیز تفسیر یافته‌اند. برای آن که تلفظ فهمای باشد، در هر یک سروازه ماده‌ی لغوی آوانوشت لاتینی آن هم ثبت شده است. پس از تفسیر معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و عباره‌های آنها در همان ماده‌ی لغوی شرح می‌یابند. مؤلف در تفسیر به تابش های معنایی کلمه و گونه‌های آن دقت داده است. «فرهنگ نفیسی» در ۵ جلد بار اول سال‌های ۱۹۳۸-۱۹۵۵ در تهران به طبع رسید.

«لغت نامه»ی علی اکبر دهخدا^۱. فرهنگ بسیار جلدی انسکلاپیدی و اولین فرهنگ جامع است که کلمه و اصطلاحات ساحه‌های گوناگون را فرا می‌گیرد. یکی از خصوصیت‌های برجسته این «لغت نامه» عیناً آوردن واژگان و اشعار شاعران از فرهنگ و لغت نامه‌های تفسیری دوره‌ی کلاسیکی می‌باشد. و آن یک نوع جمع بست فرهنگ نگاری تاجیکی- فارسی از «لغت فرس» اسدی طوسی تا ابتدای عصر XX به حساب می‌رود.

عبدالرشید تتوی (۱۶۵۴) و دیگران تالیف یافته‌اند. در سده‌های XIX-XVIII در منطقه‌های فارسی زبان فرهنگ و لغت نامه‌های زیادی تهیه شده‌اند که نمایان ترین و مهم ترین آنها «بهار عجم» رای تیکچند بهار (۱۷۳۹)، «سراج اللغات» و «چراغ هدایت» سراج الدین علی خان آرزو (میانه های عصر XVII)، «هفت قلن祖م» غازی الدین حیدر (۱۸۱۸)، «غیاث اللغات» محمد غیاث الدین (۱۸۲۷)، «فرهنگ آندراج» محمد پادشاه (۱۸۸۸) می‌باشند.^۲

آشنایی ایرانیان با فرهنگ و دستاوردهای علمی و فرهنگ و تمدن اوروپاییان و نفوذ سیاسی و اجتماعی جهان غرب در فرهنگ نگاری عنعنی ایرانیان سده XX نیز دگرگونی‌های جدی به وجود آورد. ورود هزاران مفهوم و لغت و اصطلاحات نو از زبانهای پیشرفت‌هه دنیا در حیات اجتماعی و سیاسی و زندگی روزمره مردم ایران از صاحبان زبان فارسی معاصر تقاضا می‌کرد، که برای آنها معادلی پیدا کنند و یا در لغت نامه‌های آنها را جمع آورده به مردم تقدیم نمایند. بنا بر این در لغت سازی نیز مرحله‌ی نو آغاز شد و چندین فرهنگ نامه‌های معتبر تهیه و تدوین گردید. از لغت نامه‌های تفسیری ایران معاصر، که در لغت نویسی تاجیک و خاصتاً در فرهنگ حاضر تاثیر خود را گذاشتند، اینها می‌باشند:

^۰ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیسی، در پنج جلد، تهران، ۱۹۶۴؛ انسکلاپیدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۳، جلد ۱، سر سخن، ص. ۵-۷؛ مجیاوف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱؛ انسکلاپیدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۷.

^۱ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، در ۷ جلد، تهران، ۱۳۷۳ = ۱۹۹۵. انسکلاپیدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۷۲.

^۲ نگ. فرهنگ زبان تاجیکی (عصرهای X تا ابتدای عصر XX)، عبارت از ۲ جلد، مسکو، ۱۹۶۹، جلد ۱، سر سخن، ص. ۵-۷؛ مجیاوف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱؛ Kapranov B. A. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX

هم زبان تهیه و تدوین شده است، تا که هم احتیاجات کسانی، که به متن های معاصر و واژه های نا آشنای زبان گفتاری روزمره بر می خورند و هم نیاز آنانی را، که به متن ها و آثار کهن سروکار دارند برآورده توانند.

فرهنگ های تفسیری زبان تاجیکی در زمان شوروی نسبت به لغت های دو زبانه روسی تاجیکی و تاجیکی روسی تاریخ و عمر کوتاه تری دارند. طوری که می دانیم، نخستین کوشش برای ساختن چنین فرهنگ هنوز سالهای سی ام از جانب استاد صدر الدین عینی آغاز گردیده بود. او سال ۱۹۳۸ نسخه دست نویس فرهنگ را برای تحریر به اکدیمیک ای. ا. برتیلس فرستاده بود. با سبب های گوناگون و شاید به سبب آغاز جنگ بزرگ وطنی نسخه آن که برای چاپ به نشریات دولتی تاجیکستان فرستاده شده بود از بین زفته است. نسخه دوم با حروفات لاتینی برگردان شدهی آن سال ۱۹۴۴ از جانب دهاتی و کلانتراف آشکار گردید. این فرهنگ با تکمیل و علاوه ها از آثار استاد از طرف حفیظ رئوف زاده و رحیم هاشم مطابق اصول های واژه شناسی نو تهیه گردیده، سال ۱۹۷۶ به صورت جلد علی حده کلیات، به مناسبت صد سالگی استاد عینی به چاپ رسید. فرهنگ مذکور «لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک»^{۱۰} نام داشته، بیشتر از ۱۱ هزار واژه را فرا می گیرد. یکی از حداثه های مهمی که در تاریخ فرهنگ سازی زبان تاجیکی در دوران شوروی و حتی خطای نخواهد بود، اگر گوییم در حیات فرهنگی تاجیکستان رخ داد، این

«فرهنگ عمید»^۷، تألف حسن عینی فرنگ تفسیری است که زیاده از ۲۵ هزار کلمه را در بر می گیرد. طرز درست خواندن بعضی کلمه ها با حرکت های ضمه، فتحه و کسره نشان داده شده، آوانوشت لاتینی کلمه های اقتباسی اوروپائی نیز آورده شده است.

«فرهنگ فارسی»^۸ تألف دکتر محمد معین لغت تفسیری می باشد، که سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ در شش جلد به طبع رسیده است. سه جلد اول آن کلمه ها، ترکیب های فعلی و عباره های ریخته را در بر می گیرد. در آخر جلد ۳ ترکیبات خارجی، فرانسوی، انگلیسی و غیره علاوه شده است. در ردیف سروواژه و بعضی عباره ها آوانوشت لاتینی آنها آورده شده، نام لاتینی اصطلاحات طب، نباتات، حیوانات و غیره در پاورق اشاره گردیده است.

طوری می بینیم، طی سده ۲۰ قدم های جدی در فرهنگ نویسی ایران برداشته شده است. ولی پیشرفته های علمی و فرهنگی سالهای آخر ضرورت تهیه و تدوین یک فرهنگ جامع زبان فارسی مطابق به نیازمندی های روزرا به میان آورد. از این رو «انتشارات سخن» کار تالیف و چاپ یک فرهنگ معتبری را به نام «فرهنگ بزرگ سخن»^۹ آغاز نمود. طی سالهای ۱۹۹۵-۲۰۰۳ آن در هشت جلد از چاپ برآمد. فرهنگ مذکور به طور کل مطابق با ذوق و فهمش طبقه میانه باسواندان ایرانی و همچنین دیگر خوانندگان کشورهای

^۷ حسن عینی، فرهنگ عمید، در دو جلد، چاپ ششم، تهران ۱۳۵۱/۱۹۷۳: انسکلاپیدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۶.

^۸ محمد معین، فرهنگ فارسی، در شش جلد، تهران، ۱۹۶۳/۱۹۷۳. انسکلاپیدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۲۱.

^۹ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، در هشت جلد، تهران ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳.

^{۱۰} عینی ص. لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک // کلیات، ۱۲ جلد - جلد ۱۲، دوشنبه: عرفان، ۱۹۷۶.

نگهداری می شوند. در زبان تاجیکی تا امروز چنین نقش را «فرهنگ زبان تاجیکی» می بازید، که آن هم بیشتر برای آموزش و تدقیق زبان ادبیات کلاسیکی بکار می رود. همچنین اعتراف باید کرد، که «فرهنگ زبان تاجیکی» اساساً کلمه و تعییرات ادبیات کتابی عصرهای X تا ابتدای عصر XX-را فرا گرفته است. امروز از چاپ آن تقریباً نیم عصر می گذرد. در طول این مدت در حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی تاجیکستان رویدادهای بسا مهم و دگر گونی های بسیار عمیق به وقوع پیوست. مخصوصاً، پس از اعلان استقلالیت و زبان دولتی شدن زبان تاجیکی در بخش واژگان و اصطلاحات آن تعییرات زیادی به وجود آمد. این تحولات و این همه اصطلاحات و نوواژگان در ترکیب ذخیره‌ی لغوی زبان باید جایگاه خود را پیدا کنند. افاده‌ی زبانی پدیده‌های اجتماعی دوران معاصر در یگان فرهنگ دیگر ثبت و تنظیم نگردیده است. یکی از سبب‌های نابسامانی‌های زبان و خود سری‌ها در استفاده زبان دو سه ده ساله آخر نیز همین عامل است.

بار اول است که برای تصویر و انعکاس این تعییرات و تحولات و پیشرفت‌های که در یک مدت طولانی، یعنی قریب یک عصر در ترکیب لغوی و فرزآلاگی زبان ادبی تاجیکی رخ داده اند، فرهنگ تفسیری با فراگیری تقریباً ۸۰

هزار کلمه و عباره مرتب و نشر می شود.

در تهیه این فرهنگ نکته‌های زیرین در نظر گرفته شده است:

- انعکاس خصوصیت‌های اساسی زبان تاجیکی دوره کلاسیکی تا سده‌ی XX به طور فشرده با استفاده از مواد

چاپ «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد است که ۴۵۰۰۰ کلمه و ترکیبات را در بر می گیرد. سال ۱۹۵۸ تهیه این فرهنگ در نقشه کارهای علمی پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی داخل کرده شد و بعد از این کار جدی برای ساختن این لغت آغاز گردید. بعد تخمیناً ده سال (۱۹۶۹) حاصل محتت هیئت کلان واژه شناسان و عالمان ساحه‌های زبان و ادبیات به نام «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد زیر نحریر محمد جان شکوراف و ولدیمیر کپناف، رحیم هاشم، ناصر جان معصومی روی چاپ را دید. این نخستین فرهنگی بود که در قرن XX نشر شده، واژگان زبان تاجیکی را (البته در حدود امکانات این دو جلد) از عصر X تا ابتدای سده‌ی XX در بر می گرفت. در تهیه این لغت، فرهنگ‌های معروف و سیر استعمال زبان تاجیکی، چون «برهان قاطع»، «غیاث اللغات» و مثل اینها استفاده شده، مواد فراوان و مثال و اقتباسات زیاد از آثار شاعر و نویسنده‌گان کلاسیکی در آن جای داده شده است. قید کردن به مورد است، که همین «فرهنگ زبان تاجیکی» با برگردان از خط کریلی به فارسی و با بعضی شرح‌های محسین شجاعی از طرف مؤسسه‌ی «فرهنگ معاصر» ایران در ۲ جلد (تهران ۲۰۰۶) به طبع رسید.

طبیعی است که زبان همچون پدیده جمعیتی همیشه در حال انکشاف و تکامل و تغییر و تحول بوده، پیوسته مفهوم‌های نو و معلومات تازه‌ی فراوان توسط رسانه‌های مختلف اخباری به آن وارد می گردد. معمولاً، این گونه واسطه‌های افاده در فرهنگ‌های تفسیری زبان تنظیم، تکمیل و

رسمی، کتابهای درسی و از ترجمه‌ی اثرهای بدیعی گوناگون انتخاب و جمع‌آمده می‌باشد، که از طرف کارمندان شعبه فرهنگ نگاری و اصطلاحات (شعبه لغت) پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به وجود آورده شده است. این گنجینه در تهیه «فرهنگ تاجیکی به روسی» نیز به طور وسیع استفاده شده است.^{۱۱} ازبیکه از ابتدائی سالهای ۹۰ عصر XX انتخاب و برچیدن کلمه و عباره‌ها در این شعبه بنا بر کمبود قوه‌ی کاری قطع گردید، در تهیه، اصلاح و تکمیل «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» مواد «فرهنگ تاجیکی به روسی» همچون سرچشمه‌ی اساسی واژگان و عباره‌های زبان معاصر تاجیکی استفاده گردید. اینچنین به غیر از واژه و ترکیب‌های زبان معیار در فرهنگ یک تعداد واحدهای لغوی از زبان زنده‌ی خلق، که از لحاظ ساخت زیبا و شنم، از جهت افاده معنا بی نقصانند و اکثر در آثار شاعران و نویسنده‌گان استفاده شده‌اند، جایگاه خود را یافته‌اند. این عمل برای از نو زنده کردن کلمه‌های ناب و اصیل تاجیکی و مورد استفاده‌ی منبعده قرار گرفتن آنها نقش مهم خواهد داشت.

مرتبان فرهنگ حاضر به صفت دستور و رهنما در قطار فرهنگ‌های تفسیری تاجیکی و فارسی گوناگون از مواد همه لغت‌های دو زبانه‌ی تاجیکی- روسی و روسی- تاجیکی، فارسی به روسی و روسی به فارسی، انسیکلادیه ساویتی تاجیک (در ۸ جلد) انسیکلادیه ادبیات و صنعت (در ۳

«فرهنگ زبان تاجیکی» و دیگر فرهنگ و لغت‌های دوره کلاسیکی بدون آوردن نمونه‌ها از آثار شاعران و ادبیان این دوره؛

-استفاده از تجربه‌ی فرهنگ‌سازی و لغت‌نگاری همزبانان ما در ایران و افغانستان. در این مورد از فرهنگ و لغت‌نامه‌های همزبانان فقط واژه و ترکیب‌های سیر استعمال گرفته شد، که از لحاظ درک و فهمش برای تمام فارسی زبانان مشترکند؛

-استفاده از کلمه و اصطلاحات و ترکیب‌های زبان تاجیکی معاصر، که تا کنون در فرهنگ‌های تفسیری انعکاس نیافته بود.

زبان تاجیکی طول سه ده ساله، آخر از واژه‌ها و افاده‌های دری افغانستان و فارسی ایران فراوان استفاده برد، ترکیب لغوی خویش را غنی و احتیاجات افاده‌ی مفهوم و پدیده‌های نوین را تأمین ساخته است. عیناً همین گونه نیازمندی در زبان دری و فارسی نیز موجود است و «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» برای همزبانانمان چنین شرایطی را فراهم خواهد آورد. گذشته از این، «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» امکان می‌دهد، تمام مفهوم و ظهورات در صد ساله‌ی گذشته در کلمه و اصطلاحات زبان تاجیکی افاده گشته مورد توجه همزبانان قرار گیرد.

منع اساسی کلمه و عباره‌های مورد تفسیر این فرهنگ ذخیره‌ی بسیار بزرگ، گنجینه‌ی برگه‌ها- واژه‌های مثال دار تا سالهای ۸۰ عصر گذشته آثار ادبیات بدیعی، سیاسی و اجتماعی، علمی و ساحری، از مطبوعات دوری، حجت‌های

^{۱۱} فرهنگ تاجیکی به روسی، جلد ۱، زیر تحریر س.د. خالمتاوا، س. صالح اف، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۴؛ جلد ۲، زیر تحریر دسیم الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۵؛ نشر دوم بعلاوه، تکمیل و اصلاح، زیر تحریر دسیم الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۶.

تحریر، تکمیل و اصلاح بنیادی گروه کاری و هیئت تحریریه سازمان داده و فرهنگ با استفاده از واژه ها و ترکیب های امروزه‌ی زبان تاجیکی تجدید نظر شود.

همین طریق، در تهیه و تحریر و تکمیل نهائی «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» هیئت زیرین مؤلفان و محرران اشتراک نمودند:

I. تأليف فرهنگ: حرفهای ا، ک، ل، م (تا مال)، آ، ر، س، ت، ف، خ، ح (تا حرف) (ش) - رهاشم؛ حرفهای آ، گ، غ، ای، یا، ز، م، (مال - مویه)، ن، پ، او، ح، (حسب - هورت)، چ، ج، ای، یو، ی) - ح. رئوف زاده؛ (حرف های ب، و، د، ز، ق، ی، او) - ا. سنگیناف؛ بخش اعظم علاوه ها - س. نظرزاده.

II. تحریر و تکمیل فرهنگ.

الف) جلد اول فرهنگ:

تحریر اول (تا علاوه های بنیادی) - ا. سنگیناف (همهی حرفها)، ا. منیازاف (حروفهای ا، ب، و، گ، د، ای، یا، ز، و) قسم اول ک).

۲. تحریر و تکمیل (علاوه های بنیادی) - س. نظرزاده (حروفهای ا-ن)، س. کریماف (حروفهای ا-ن)، م. ح. سلطان (حروف های ب-ن)، ا. منیازاف (حروفهای گ، غ، ک) (قسماً)، آ. قاسماف (حروفهای ا، ب، ی، ق)، س. مترباف (حروفهای ا، و، ز، ک، م)، س. سبزه یف (حروف ن).

۳. تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م. ح. سلطان، ا. سنگیناف.

۴. تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا

جلد) و دیگر لغت نامه های معتبر همچون سرچشمه وسیع استفاده برده اند و از اسلوب نگارش آنها پیروی نموده اند. در تهیه این فرهنگ «فرهنگ زبان حاضره‌ی تاجیکی»، که با بعضی سبب ها در آخر سال های ۸۰ سده‌ی XX روی چاپ را ندید، همچون اساس و منبع به طوری وسیع استفاده گردید. فرهنگ مذکور در آخر سالهای ۶۰ سده‌ی XX با استفاده از مواد اساسی چاپ شده و باقی مانده‌ی «فرهنگ زبان تاجیکی» (در دو جلد سال ۱۹۶۹) و مواد زبان تاجیکی سده XX آغاز شده به طور نهایی سال ۱۹۷۵ انجام یافته به چاپ توصیه شده بود. در تهیه این فرهنگ چاپ نشده خادیم شایسته‌ی علم تاجیکستان رحیم هاشم، نامزد علم فلالانگیه حفیظ رئوف زاده و نامزد علم فلالانگیه احمد جان سنگیناف اشتراک نمودند. در اثنای تالیف این فرهنگ همان وقت کارمندان سابق شعبه‌ی فرهنگ نگاری و اصطلاحات نامزدهای علم فلالانگیه آ. آخاناوا، م. صابراؤ، م. یوسفناوا در انتخاب مثال و شاهد ها به مرتبان یاری بی واسطه خود را رسانیدند. سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۵ حرفهای جلد اول از طرف ا. سنگیناف تکمیل و اصلاح شده بود. این جلد از طرف عضو وابسته اکدیمیه علمها ا. منیازاف نیز قسماً تحریر و تکمیل و اصلاح شد. متن همین جلد یکم در شورای علمی پژوهشگاه ۲ ایون سال ۲۰۰۶ مورد محاکمه‌ی جدی قرار گرفت. در این جلسه ذکر گردید که با نظرداشت تغییرات و انکشاپ زبان در دوران استقلالیت به زبان کلمه و عباره های زیادی وارد گردیده است که در این فرهنگ هنوز انعکاس نشده است و هر دو جلد این فرهنگ به تحریر و تکمیل و علاوه های جدی نیاز دارد. بنا بر این شورای علمی قرار گرد که برای

ب) با خط عربی اساس: ا. مسکیناف، گ. عثمان او، آ.
قاسماف، م. مظافرشایف، س. مطراباف
رهبریت پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به
اعضای شورای علمی پژوهشگاه و کارمندان فعال آن اعضا
وابسته و پیوسته اکدیمیه علمهای جمهوری تاجیکستان:
م. شکوری، خ. آتخان او، د. سیم الدیناف، م. ملاحمداف،
دакترهای علم فلاالگیه: ر. هادی زاده، د. کرمشایف، ب.
تلوف، ف. ذکریاییف، آ. میرزایف، م. فیضاف، د. عابدوف،
نامزدهای علم: س. میرزایف، انبیف، راحمداف، و. صمداف،
ش. صالحاف، ب. علی یف، م. محمدی یف که در بررسی و
محاکمه‌ی این فرهنگ فعالانه اشتراک نموده مصلحت‌های
مفید و ارزشمندی داده اند، اظهار سپاس و تشکر می‌نمایند.
البته در برابر موفقیت و دستاوردها، این فرهنگ از
کمبود و نقصان‌ها نیز عاری نیست. بنابر این از تمام
علاقمندانی که در باره‌ی حسن و قیچ این فرهنگ اظهار عقیده
کردن می‌خواهند، خواهشمندیم ملاحظه و پیشنهاد‌های خود
را به نشانی شهر دوشنیه، خیابان رودکی، ۲۱، پژوهشگاه زبان
و ادبیات به نام رودکی اکدیمیه علم‌های جمهوری
تاجیکستان بفرستند تا در نشر‌های آینده به اعتبار گرفته
شوند.

- ۵- همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاو، س. کریماف
۶- تصحیحات: ا. مسکیناف، س. زرافشانی، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان او، آ. میرزایوا
ب) - جلد دوم فرهنگ.
۱- تحریر و تکمیل:
س. نظرزاده (آ-ی)، م. مظافرشایف (حروفهای ج، ش، آ، یو، ی)، س. سبزهیف (حروفهای خ، ح)، آ. سعیدجعفراف (حروفهای او، ا، ف)، آ. قاسماف (حروفهای ف، ح، چ)، مطراباف س (حروف پ، پ، ت، ح، ق)، توره حسناف (حروفهای ر، ت)، م. ح. سلطان (حروف س، ف، ش).
۲- تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م. ح. سلطان
۳- تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاو.
۴- همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاو، س. کریموف.
۵- تصحیحات: ا. مسکیناف، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان او، آ. میرزایوا.
III. مفتاح عربی واژه گان: فیز نبوی، ا. مسکیناف
IV. چاپ کامپیوتری.
الف) با خط کریلی اساس:
چ. نظرشایوا، ن. عاشوراوا، آ. میرزایوا، گ. عثمان او، س. نیکبخت شایوا، م. رجب او، ش. نظرزاده، م. ناصر او، ا. شیر علی یوا.

МУНДАРИЧА ВА СОХТИ ФАРҲАНГ

Забони адабии мусоири тоҷикӣ забони давлатӣ ва расмии Ҷумҳурии соҳибиستикӯли Тоҷикистон буда, тамоми коргузории расмӣ, таҳсил дар макотиби таҳсилоти умумӣ ва олӣ, мӯшират ва мубодилаи афкор, матбуот, радио ва телевизион ба воситаи он сурат мегирад. Таркиби лугавии забони ҳозираи тоҷикӣ хеле ғанӣ ва дар айни замон мураккаб буда, маҳсули давраҳои тӯлонии таҳаввулу тараққиёти чомеа мебошад ва хусусиятҳои хоси он то ҳадди имкон дар ин фарҳанг таҷассум ёфтааст.

Мундариҷа ва соҳти фарҳанг дар асоси дастовардҳои аҳири илмии фарҳангнигории ҷаҳон таҳия шуда, дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

1. Ба фарҳанг дар навбати аввал қалимаву ибораҳои ба қоидаҳои забони адабӣ мувофиқ ва ба таври умумӣ истеъмолшавандаро ворид шудаанд. Ҳамчунин бо назардошти тамоюли рӯзафзуни рӯ овардан ба асолат ва покизагии забон як миқдор вожа ва таъбироти китобӣ, таъриҳӣ ва кӯҳнашуdae, ки дар асаҳрои адабиёти классикӣ, таъриҳӣ ва илмӣ истифода мешуданд ва ҳоло қисми зиёди онҳо аз нав эҳё мешаванд, дар фарҳанг ҷой дода шудаанд.

2. Ба фарҳанг аз рӯи вазифа қалимаҳои гурӯҳи зерин дохил нашудаанд:

-қалимаҳои маҳсус, ки ба соҳаҳои қасбу кор ва ихтисосҳои маҳдуд мансубанд, инчунин истилоҳоти камистъемоле, ки хоси ягон риштаи нодири илму техника мебошанд;

-қалимаҳои хоси лаҳҷаи маҳалле, ки дар нутқи қаҳрамонони адабиёти бадей ё дар матбуоти даврӣ ба нудрат воҳӯранд ҳам, истифодаи зиёд надоранд;

-қалимаю ибораҳои аз доираи одоб берун;

-қалимаҳои хоси услуби ин ё он адиб, ки доираи хеле маҳдуди истеъмол доранд;

-қалимаҳои кӯҳнашуdae китобӣ, ки фақат дар баъзе лугатҳои тафсирӣ қадимӣ бо онҳо дучор омадан мумкин аст;

-ихтисораҳои хуруфӣ ва ҳичҷоӣ;

-исмҳои хоси мардонаю занона, номҳои ҷуғрофӣ, унвони корхонаву идораҳо ва г. (ба истиснои баъзе номҳои машҳур ва таърихи диниву асотирий);

-сифатҳои дараҷаҳои қиёсӣ ва олӣ (ба истиснои «бештар», «калонтар» барин қалимаҳо, ки маънои лугавӣ низ пайдо кардаанд).

3. Дар шарҳу эзоҳи маънои қалимаю ибораҳо аз усулу принципҳои «Фарҳангӣ забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангҳои тафсирӣ пешнаи тоҷикӣ ва форсии мусоири истифода бурда шудааст. Пеш аз ҳама, маънои аслии ва бевоситаи воҳидҳои лугавӣ дода шуда, сипас маъноҳои киноявию маҷозӣ ва ниҳоят маъноҳои науву навтарини онҳо тафсир мегарданд.

Наҳуст маънидоди начандон муфассали хоси қалимаю ибораҳо оварда, баъд муродифҳои онҳо ва ниҳоят дар охир ҳамчун як воситаи дигари тафсир қалимаҳои сермаъно ё баъзе шаклҳои дар колиби онҳо соҳташуда барои мукоиса ҷой дода шудаанд. Агар қалимаву ибораи мавриди тафсир муродифҳо дошта бошад, шарҳи муфассали маъно дар моддаи лугавии яке аз онҳо, ки истеъмоли бештаре дорад, оварда шудааст. Муродифҳои дигар ҳар қадом аз рӯи ҳарфҳояшон дар ҷои ҳуд моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил медиҳанд ва дар шарҳи маънои онҳо бо зикри муродиф ё муродифҳо иктиро карда мешавад. Масалан:

ОФТОБ نۇردىخاندا، мааркази низоми офтобӣ, ки равшаниву ҳарорати замин аз онҷост, ҳуршед, меҳр, шамс.

ХУРШЕД خورشید офтоб, меҳр, шамс.

ШАМС офтоб, ҳуршед, меҳр.

4. Омонимҳо (ҳамсонҳо), яъне қалимаҳои аз ҷиҳати тарзи талаффуз ва шакли навишт айнан ба ҳам монанд, ки маъноҳои гуногун доранд, дар моддаҳои алоҳидаи лугавӣ омада, ба воситаи рақамҳои римӣ ишора мешаванд. Масалан:

АЛАМ I دارд, ранҷ, озор, ғусса....

АЛАМ II a. علم байрақ, ливо, парчам.

боз 1. асоси замони ҳозира аз **бохтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъни машғулшаванд: **қиморбоз**, **хукқабоз**, **бедонабоз...**

БОЗ I 1. бори дигар, аз нав, мучаддадан, тақроран, дубора: **боз тақрор кардан**, **боз пурсидан**, **боз муроҷиат кардан**. 2. илова бар ин, болои ин, ба замми ин; ҳам, гайр аз ин: **боз ба кучо равам**. 3. *пасванӣ* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ... ин ҷониб: **ду рӯз боз**. 4. *ҳиссачаи таъқидӣ* мабодо...

БОЗ II 1. кушода, яла, во; **муқоб. баста**; **боз кардан** кушодан...

БОЗ III ҷӯ парандай қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдаро ширкор мекунад, қуш: **бози дастомӯз**, **бози ширкорӣ**.

5. Шаклҳои дучори ҳодисаҳои гуногуни овой, имлой ва луғавигардидаи калимаҳо, ки дар забони адабии ҳаттӣ ва гуфтугӯии тоҷикӣ мавриди истеъмол дошта, дар қоидаҳои мавҷуда имло инъикоси худро ёфтаанд, дар фарҳанг ҷой дода, ба шаклҳои аслӣ ва дурусташон ишора ва зимнан ҳавола карда мешаванд. Чунончи:

а) калимаҳое, ки бештар бо талаби вазн дар назм ва ё умуман дар забони гуфтугӯй дар онҳо овозе афтида, ихтисор ё сабук шудаанд:

В-АР шакли қӯтоҳшудаи **ва агар**.

З-ИН *زین* шакли қӯтоҳшудаи **зи ин ва аз ин**.

ГАР I қ шакли қӯтоҳшудаи **агар...**

НАХОД [аслаи **наҳоҳад**] *гуфт.*, ҳиссача магар, оё.

б) калимаҳое, ки баъзе овозҳо-ҳарфҳои онҳо ҷои якдигарро иваз намудаанд ва дар ин шакл ҳам дар забони навишторӣ ва ҳам гуфторӣ таъриҳан ва холо низ истеъмоли зиёд доранд:

КУҲАН *کون* шакли дигари **кӯҳна**.

СУРФА I سرف 1. садои раъшадоре, ки бо сабаби сармоҳӯрдагӣ... аз сина ба гулӯ мебарояд, сулфа. 2. *шакли ҷойивазнамудаи суфра*.

в) калимаҳое, ки мутобики қоидаю қонунияти ҳичкосозии забони тоҷикӣ анъанаи бадал шудани овозҳо ва тағирии шакл намудан доранд ва дучори дигар ҳодисаҳои овой шудаанд:

ИШКАМ *اشکم* шакли дигари **шикам**.

КУНУН *کون* шакли дигари **акнун...**

ЗИ ҷ шакли дигари *пешояндӣ* **аз** (одатан дар назм мувоғиҳи талаби вазн кор фармуда мешавад).

Агар калимаҳои гурӯҳи мазкур ҳам дар шакли дурусту аслӣ ва ҳам дар шакли ба

ҳодисаҳои овою имлой дучоргардида мавриди истеъмоли васеъ дошта бошанд, шакли тағиирхӯрда ба шакли аслӣ ҳавола карда мешавад. Масалан:

ҚУЛФ *قلف* шакли ҷойивазнамудаи **қуфл**.

ҚУФЛ *قل* 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон ва ғ.-ро маҳкам мекунанд. 2. *гуфт.* қуландони силоҳи оташвишон: **қуфли пулемёт...**

КИТФ *کفت* сари шонаи бадани одам, дӯш; **китф дарҳам қашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори бехабарӣ кардан.

КИФТ *کفت* шакли ҷойивазнамудаи **китф**.

Дар сурати мавҷуд будани маъно ё ибораю таркибҳо, ки фақат ҳоси яке аз шаклҳоянд, ҷунин тағовутҳо дар моддаи луғавии марбута ҷой ва шарҳ дода мешаванд. Чунончи:

МАҲ *ماه* мухаффафи **моҳ**; *د* **аз (дар) рӯи** *کاسه* **маҳ дидан** касеро одами фавқулода нек, бехамто *وا ғ.* пиндошта шефтаи ў шудан...

6. Калимаҳои навсоҳт ва навпайдо, вожаҳои серистеъмоли забони гуфтугӯй, инҷунин баъзе калимаҳои маҳсуси лаҳчавӣ ва калимаҳои зиёди тасвирий ва тақлиди овозӣ бо ишораҳои маҳсус дар фарҳанг ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

ЧАРХБОЛ *چرخبار* *nav.* навъе аз ҳавопаймои гирдబол, ки ҳангоми боло шудан ва фуруд омадан метавонад ба тариқи амудӣ парвоздунаанд, вертолёт.

ҚАПИДАН *قپیدن* *گوфт*. 1. чизоро ба ҷолоқӣ дошта гирифтанд; бо даст гирифтанд, чизоро бо даст доштан... 2. *маҷ.* дастгир кардан, боздошт кардан...

КАШТАЛ *کشتل* *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яҳа.

АККАС//АККОС *اکس//اکوس* калимаи **тақлиди овози** ҷақидани саг, садои саг.

БАЛАҚ-БАЛАҚ *بلق بلق* калимаи **тақлиди овоз**, ки садои ҷӯшиданаи чизи моеъро ифода мекунад.

7. Калимаҳои иқтибосии арабие, ки ҳамсаҳои оҳири онҳо таъриҳан ташдид доранд (**зид(д)**, **қад(д)**, **фан(н)**, **ҳат(т)...)** ё дар оҳир, ба истилоҳ, ҳарфи «то»-и зоид доранд (**ишора(т)**, **кувва(т)...)**, инҷунин калимаҳои аслан тоҷикӣ, ки дар оҳир ҳарфи «й»-и факултативӣ (**гӯй//гӯ**, **мӯй//мӯ**, **рӯй//رӯ** ё *ба шакли ғанҷҷӯ(и)...*) ва дар тарзи бавоситаи феъљҳо садоноки факултативӣ **и** доранд (**давон(и)дан**, **дуздон(и)дан**, **хобон(и)дан...**) *ва* м. инҳо ҳама дар як моддаи луғавӣ ҷойгир ва маънидод карда мешаванд. Вале дар ин ҳолат ҳарфи дуюми ташдид, ҳарфҳои зоид ва факултативӣ дар тартиби алифбоии фарҳанг ба эътибор гирифта намешавад. Агар байни

шаклҳои кӯтоҳ ва пурраи ин гуна калимаҳо аз рӯи тартиби алифбӯй калимаҳо дигар воқеъ шуда бошанд, истисноан шакли пурра ё кӯтоҳи дубораоварда ба шакли дигар ҳавола карда мешавад. Чунончи:

ГҮ گ *nig.* **гӯй.**

ГҮГИРД 1. گوگرد 1. моддаи сӯзанд... 2. чӯбчаҳо...

ГҮГИРДЧӻБ گوگرдҷوب гӯгири, чӯбчай гӯгири...

гӯй//гӯ 1. *acossi замони...*

ГҮЙ گوی 1. кулӯлаи аз ресмон...

Ҳамчунин калимаҳои иқтибосии арабии дар охир алифи мақсурва аломати танвиини фатҳадошта, ки дар забони тоҷикӣ бе назардошти ин алифу аломат низ талаффуз ёфта, мӯчиби дар ду шакл истеъмол шудани он вожаҳо гардидаанд, одатан ҳар ду шакл як моддаи лугавиро ташкил додаанд ва гоҳе дар моддаҳои ҷудогонаи лугавӣ оварда шудаанд. Масалан:

МАЬНО//МАЬНӢ *a. معنا/معنى* 1. он чи калима, ишора, аломат *ва гайра* онро ифода мекунад; мазмuni қалом... **маънои лугавӣ...**, **маънои маҷозӣ...** 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун.

АСЛАН *a. اصل* 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати наасаб, аз ҷиҳати баромад. 3. *nig.* **асло.**

АСЛО *a. اصل* [аслаши аслан] тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

8. Калимаҳои шакли арабигирифта – *муарраб* қоидатан шарҳ дода намешаванд ва ба асли тоҷикии худ ҳавола мегарданд. Вале қисми зиёди онҳо дар баробари асли тоҷикиашон дар забони имрӯзӣ тоҷикӣ мавриди истеъмол доранд. Бинобар ин вобаста ба дараҷаи истеъмол дар шакли серистеъмол ва умумихалқиашон маънидод карда мешаванд. Чунончи:

ПИЛ *nig.* **ofil;** **пили дамон** фили ҷангии ҳуҷумкунанда, пили ғуранда.

ФИЛ [муарраби **пил**] ҳайвони (хушкигард) қалончуссаи ҳартумдор, пил.

ФАРСАНГ فرنېنگ *khn.* воҳиди масоҳат наздик ба шаш ё ҳафт километр.

ФАРСАХ فرسخ *muarribi farisanj.*

9. Испоми ҷамъи шикаста ва баъзе шаклҳои ҷамъи солими арабӣ, ки дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд, асосан ба шакли танҳояшон ҳавола мегарданд.

Масалан:

АСОМӢ *a. اسمی* **исм** (номҳо).

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائکه / ملائکه ҷ. **малак;** ♂ **агар малоикаҳо омин гуфта бошанд** گوфт. agar тақдир рафта бошад, agar дар сарнавишт бошад.

Агар маънии ин қабил шаклҳои танҳо ва ҷамъи исмҳо барои ҳонандай имрӯза душворфаҳм ба назар расад ва бо назардошти ин ки шакли танҳои онҳо аз рӯи тартиби ҳарфҳои алифбо дар ҳарфи дигар ё дар ҷилди дуюми фарҳанг меояд, дар фарҳанг баъд аз зикри шакли танҳо маъноҳои асосии онҳо мухтасаран дар қавсайн нишон дода мешаванд. Масалан:

АХЁН *a. احیان* ҷ. **хин** (вақтҳо, замонҳо); **ахён-ахён** گوҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

ИХВОН *a. اخوان* ҷ. **ах** (бародарон).

Агар ҷунин калимаҳо дар шакли ҷамъ маънии тозае пайдо карда ё дар ҳайати таркибу ибораи ҳосе омада бошанд, ки дар шакли танҳо вонамехӯранд, пас аз зикри шакли танҳо он маънии нав ва он таркибу ибораи ҳос ба тартиб дар ин моддаи лугавӣ оварда мешавад. Масалан:

АБРОР *a. ابرار* ҷ. **бирр** 1. порсоён, тақвадорон... 2. некӯкорон; ҳэсонкорон...

АЙЁМ *a. آیام* ҷ. **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт; мавсим, фасл.

АФВОҲ *a. افواه* ҷ. **фӯҳ** 1. даҳонҳо. 2. овозаҳои даҳанакӣ; ♂ **шӯҳраи афвоҳ** шудан вирди забон гаштан; машҳур шудан.

Ҳамчунин шаклҳои ҷамъи дугонаи исмҳои арабӣ бо риояи тарзу усули исмҳои ҷамъи шикаста ҷо дода шудаанд:

АБАВАЙН *a. ابوین* կит., ҷ. **дугонаи аб;** падару модар, волидайн.

ҚАВСАЙН *a. قوسین* 1. ҷ. **дугонаи қавс...**

Як гурӯҳ сифатҳои нисбӣ ва сифатҳои феълӣ, ки ба вазифаи исм омада пасванди ҷамъ мегиранд ва баъзе исмҳо, ки дар шакли ҷамъ машҳур гардидаанд, дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд. Масалан:

АТРОФИЁН اطرافیان դар атроф будагон; наздикон, шиносон.

ГУЗАШТАГОН گذشتگان ҷ. **гузашта.** 1. пешиниён, қадимихо...

НИЁГОН//НИЁКОН نیاگان//نیاکان 1. ҷ. **ниё.** 2. гузаштагон, аҷдод...

Баъзе сифатҳо, зарфҳо, ҷонишинҳо... ҳам, ки тобиши маъноии тоза гирифта, бо пасванди ҷамъ ҳамроҳ омада метавонанд, асосан дар моддаҳои лугавии шакли танҳо ҳамчун таркиб ҷой дода шудаанд. Чунончи:

НАЗДИК 1. он чи аз чихати макон, замон ва масофа дур намебошад, кариб; **муқоб. дур:** **роҳи наздик, рӯзҳои наздик.** 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик, одами наздик;** **наздикон** хешу акрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех...

КАЙ қо нишини саволӣ чӣ вақт, чӣ замон, қадом вақт; **кайҳо** хеле вақт шуд, ки...;

кайҳо боз дер боз, хеле боз, муддатхост, ки...; **то кай//то ба кай** то қадом вақт, то чӣ муддат.

10. Баъзе исму сифатҳои ҷинси занонаи арабии бо пасванди **-а** соҳташуда, ки дар забони тоҷикӣ як андоза мавриди истеъмоли васеъ доранд, дар моддаҳои алоҳидай луғавӣ ҷой дода шуда, шакли **муаннас**-ҷинси занонаи қалимае будани онҳо зикр мегарданد. Чунончи:

ЗАХРО a. ظهري 1. **муаннаси азҳар;** дураҳшон, тобон, равшан... 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима - яке аз духтарони Муҳаммади пайғамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

КУБРО a. كبرى **муаннаси акбар.**

11. Сифатҳои таъкидии навъи **заб-зард, наппа-нав...** мувофики тартиби алифбоии ҳарфҳои ҳуд моддаҳои алоҳидай луғавиро ташкил додаанд. Чунончи:

ЗАБ-ЗАРД زب زرد گӯфт. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз қасалӣ ё ҳафагӣ ниҳоят рангпарида ва пажмурда.

НАППА-НАВ نپه نو گӯфт. тамоман нав, ниҳоят нав.

Вале қалимаҳои ҷуфтӣ тақрор ҳамчун таркибҳо дар доҳили моддаи луғавии қалимаҳои танҳо ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

КАМ کام-кам a) андак-андак; як каме, камтар; б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста.

РАФТА رفته **сифати феълии замони гузашта аз рафтан...** **рафта-рафта** ба мурӯри замон, тадриҷан...

Исму сифатҳо ва баъзе қалимаҳои шакли ҳурдию навозишидошта (бо пасвандҳои **-ак** ва **-ча**) ва аксар маъно ё тобиши маънои дигаре пайдокарда дар фарҳанг моддаҳои мустақили луғавиро ташкил додаанд ва ба **шакли тасғир ё тасғир ва навозиини** қалимае будани онҳо ишора шудааст. Чунончи:

АСПАҚ اسپک 1. **шакли тасғир асп;** аспча. 2. аспи ҷӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. зоол. номи ҷонварест мисли мӯрҷа, ки дар рӯи об метозад: **аспаки обӣ.**

ФУЛОМАК غلامک **шакли тасғир ва навозиини** **гулом;** ғуломи ҳурдсол.

КАМОНЧА қамонҷӯ 1. **шакли тасғир камон;** камони ҳурд. 2. олати камонҷакл барои навоҳтани ғижжак... 3. мус. асбоби торий аз ғижжак ҳурдтар.

12. Исмҳо, сифатҳо, зарфҳо ва феълҳо (дар шакли масдарӣ) қоидатан бе тавзехоти ғрамматики оварда ва шарҳ дода шудаанд.

Калимаҳои тасвирий ва тақлиди овозӣ, шумораҳо, ҷонишинҳо, пешвандҳову пасвандҳо, пайвандакҳо, хиссаҳои ва ниҳоҳо бо қайди ғрамматикий, шарҳи маъно ва ҳатталимкон бо зикри мавриди истифодай онҳо оварда шудаанд.

Исми феълӣ, исми амал, сифати феълӣ ва феъли ҳол ҳамчун воҳидҳои мустақили луғавӣ вориди фарҳанг гардида, пас аз тавзехоти ғрамматикий маъноҳои онҳо шарҳ дода шудаанд. Чунончи:

БИНИШ بیش 1. исми феълӣ аз **дидан;** қобилияти **дидан**, **биноӣ:** **нури биниш, ҷашмони аз биниш монда.** 2. басират, дид, назар.

ҚАРЗДИҲӢ قرض ده исми амал аз **қарз додан;** ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани пуле ё ҷизе.

АРЗАНДА ارزنه 1. **сифати феълии замони ҳозира аз арзидан.** 2. сазовор, шоиста, лоик, муносиб. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри гаронбаҳо.

ГУФТАНӢ گفتني **сифати феълии замони оянда аз гуфтан;** он чи гуфта шуданаш лозим аст...

ДИДАНИ دیدن 1. **сифати феълии замони оянда аз дидан.** 2. шоистай **дидан**, дарҳури **дидан...** 3. **маҷ.** пешомад, тақдир, рӯзи саҳт.

КАНДА қанд 1. **сифати феълии замони гузашта аз кандан;** **канда-канда** а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда...; б) фосиладор: **овози канда-кандаи ў...**; **канда гирифтан** чудо карда гирифтан... 2. чуқурии махсус кофташуда, хандак...

БАСТАГӢ I بستگي 1. **шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан.** 2. баста будан, масдудӣ, банд будан: **бастагии роҳ.**

ТОЗОН تجاز ғеъли ҳол аз **тохтан;** дар ҳоли тохтан, давида-давида, давон.

Дар шарҳи бархе аз исмҳои амал азбаски ғеъли таркибии аз онҳо соҳташуда дар фарҳанг оварда нашудааст (**мас., ғап фурӯҳтан**), ба исми амали аз таркибе будани он ишора карда намешавад. Чунончи:

ГАПФУРӮШӢ گپ فروش **бисёр гап зада амалан коре накардан;** сафсатагӯй.

13. Сифатҳои нисбӣ, ки аз исм ба воситаи пасванди **-ӣ** («ё»-и нисбат) ташкил ёфтаанд, дар фарҳанг нахуст ба мансубияти онҳо

ишора гардида, сипас маъни онҳо шарҳ дода мешавад. Масалан:

ДЕВОРӢ دیواری *mansub ба devor*; он чи ба девор меовезанд: **рӯзномай деворӣ, соати деворӣ...**

ЧАНУБӢ جنوبی *mansub ба chanub*; воқеъ дар тарафи чануб: **канори чанубии..., тарафи чанубӣ.**

Дар баъзе аз ин қабил қалимаҳо, ки дар онҳо пасванди **йи** муштараквазифа аст, ба мансубият ишора нашуда, маъни бевоситаи лугавии онҳо шарҳ дода мешавад. Чунончи:

БУМӢ يومی маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

ҒАЮРӢ غیوری 1. гайрат, сергайра-тӣ; далерӣ...

ЧҮПОНӢ چوبانی 1. шуғлу амали чӯпон, шӯбонӣ... **чӯпонӣ кардан.** 2. *mansub ба chupon...* саги чӯпонӣ.

14. Асосҳои феълҳо, ки аксар ғайр аз маъни соғи дастурӣ маъноҳои хоси лугавӣ ҳам доранд, аввал асоси феълӣ алоҳида бо ҳарфҳои хурди ғафс оварда шуда, сипас ҳамшакли он ҳамчун воҳиди лугавии мустақил моддаи ҷудогонаро ташкил кардаст. Чунончи:

андоз انداز 1. асоси замони ҳозира аз **андохтан.** 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни иҷроқунандаи амал ё соҳиби қасбу кор: **сангандоз, тирандоз...**

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, ҷорро, нақлиёт *ва г.* ба таври ҳатми меғундорад; ҳироҷ: **андози молӣ...** **андози нақда...**

гузашт گذشت асоси замони гузашта аз **гузаштан.**

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём.** 2. *маҷ.* даст қашидан аз нағфиҳи худ...

Масдарҳои феълии бевосита ба тарзи бевоситаи худ ҳавола карда ва агар маъни дигаре дошта бошанд, шарҳ дода мешаванд. Масалан:

НИГАРОН(И)ДАН نگرانیدن//نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан.* 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

Маъни тарзи фоилии феълҳо ва хусусан феълҳои таркибӣ шарҳ дода шуда, тарзи мағбулий, ҳамчун қоида, ба тарзи фоили ҳавола карда мешавад. Масалан:

КӮТОҲ ...کوټاه ...کӯтоҳ кардан a) дарозии чизеро кам кардан, қалта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан, қашол надодан (*mas.*, гапро); **кӯтоҳ шудан** *тарзи мағбулии кӯтоҳ кардан.*

Феълҳои таркибии номӣ, ки ба воситаи феълҳои ёридиҳандаи **кардан, шудан, задан, ёфтан** *ва г.* ташкил ёфтаанд, асосан дар моддаи лугавии ҷузъи номӣ (яъне исму сифатҳо *ва м. инҳо*) оварда шарҳ дода мешаванд. Вале таркибҳои зиёди феълӣ барои таъииди мавриди дурусти истеъмол ҳамчун шоҳид бидуни шарҳ дар моддаҳои лугавии феълҳо низ зикр метарданд.

15. Ибораҳои истиоравӣ баъд аз шарҳи маъно ё силсилаи маъноҳои лугавию маҷозии сарвожаҳо асосан бидуни тафсири маъно оварда мешаванд. Чунончи:

БАХОР بار 1. яке аз ҷаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор...**; **аввали баҳор...** 2. *киноя аз авчи гул-гулшукуфӣ,* айни ривоҷу равнақи кор: **баҳори озодӣ, баҳори бехазон...**

ДУД دود 1. моддаи тиараangi абрӯ бухормонанд... 2. *маҷ.* оҳ; оҳу нола, фигон. 3. *маҷ.* ба маъни сиёҳӣ, тирагии ғамангез *ва г.* истеъмол мешавад: **дуди алам, дуди оҳ, дуди ситам...**

НУР نور 1. рӯшнӣ, равшаний, зиё (-и офтобу моҳ, ҷароғ, оташ *ва г.*);... *ба таври истиора: нури дониш, нури маърифат...*

16. Баъд аз овардани сарвожаҳои ғайритоҷӣ ишораҳои решашиной (этимологӣ) гузашта шуда, аз қадом забон омадани ин вожаҳоро нишон медиҳанд: *a.-*арабӣ, *ю.-*юнонӣ... Пас аз ин тарзи навишти арабии сарвожаҳо нишон дода мешавад. Воҳидҳои лугавии худӣ ва иқтибосии забони тоҷикӣ, ки дар давраҳои гуногуни таҳаввулу рушди худ дучори тағиироти зиёди маъноиу услугӣ шудаанд, дар моддаҳои лугавӣ қабл аз шарҳи маъни қалимаҳо ба қитобӣ (*қит.*), қӯҳнашуда (*қӯн.*), таъриҳӣ (*таър.*) ва нав ё навсоҳт (*нав.*) будани онҳо ишора шудааст. Масалан:

ИНКИШОФ a. انکشاف 1. *қит.* қашф шудан, ошкор шудан. 2. *маҷ.* ба воя расида ва пахн шуда пеш рафтани ҳар ҷиз; рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан...**

МАҶРАКА a. معرکه 1. *қит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. *маҷ.* ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобика ё иҷроӣ ягон кор; давраи муташаккиона гузаронидани коре ё вазифаи маҳсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маҷракаи алафдаравӣ, маҷракаи интиҳобот, маҷракаи қишигури баҳорӣ, маҷракаи обуна; маҷрака гирифтани...** 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: **маҷракаи хурсандӣ...**

17. Қалимаҳои аз забонҳои дигар баргирифта (иқтибосшуда), ки дар асл дорои шакл ва маъноҳои гуногун буданд, асосан дар

он шакл ва бо он маъноҳое ба фарҳанг ворид гардида ва шарҳ дода шудаанд, ки дар забони мусоири тоҷикӣ мавриди истеъмоли то андозае устувор пайдо кардаанд ва дар қоидоҳои мавҷудаи имлои тоҷикӣ инъикос ёфтаанд. Масалан:

АРАФА *a.* عرف 1. д. номи рӯзи нуҳуми моҳи зулҳиҷҷа, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макқа) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маъррака: **арафаи интихобот, арафи ҷашни истиқлол.**

1. Ҳамаи қалимаҳои тафсиршаванд ба тартиби алифбо паси ҳам омадаанд ва бо ҳарфҳои қалони нимғафс чоп шудаанд.

2. Агар қалимае дар алоҳидагӣ истеъмол нашавад ё онро ҷудогона шарҳ додан душвор бошад, пас аз сабти он ҳамчун сарвожа аломати баён (дунуқта) гузошта шуда, байд аз он ибора ё таркибе, ки ин қалима одатан дар доҳили он меояд, бо ҳарфҳои ҳурди гафс зикр ва эзоҳ меёбад:

КАЛОЧА کلاچه :гапу қалоча, гапу ҳабари зиёдатӣ..., гапу қалоча кардан; овоза кардан, мавриди гуфтугузор қарор додан.

ГАПЧА گپچه :гапу гапча а) ғапи майдо-ҷӯйда; б) овозаҳои росту дурӯғ, миш-мишҳо.

3. Пасванд ва пешвандҳо асосан дар сурате, ки дар навишт бо қалимаи дигар ҳамшакл воқеъ гардида бошанд, алоҳида ва пеш аз қалимаҳои ҳамшакл зикр шуда, бо ҳарфҳои ҳурди гафс ва шарҳҳои ғрамматикий бо ҳарфҳои курсив чоп мешаванд:

-гар ڱ pasvandi қалимасоз, ки ба қалимаҳо ҳамроҳ омада маъноҳои зеринро медиҳад: 1. қунанда, дорандай қасбу шуғле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандай ҷизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандай ҷизе: **тавонгар.**

ГАР I ڱ 1. шакли кӯтоҳшудаи агар... 2. ҳарчанд, гарчанд...

ГАР II ڱ хориш, реш, кӯтур (дард).

4. Маъноҳои гуногуни қалимаҳо аз яқдигар бо ракамҳои арабӣ ҷудо карда мешаванд. Дар вакти эзоҳи ҳар маънои қалима пас аз муродифҳо ва ибораҳои муродифӣ, ки маънояшон ба яқдигар хеле наздик аст, аломати вергул гузошта шуда, агар ин муродифҳо аз ҷиҳати маъно аз яқдигар андак дурӣ ва ё бо ягон тобиши маъноӣ аз ҳам фарқ дошта бошанд, байни онҳо аломати нуқтавергул гузошта мешавад.

МАХДУМ *a.* مخدوم 1. кит. он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд, ҳоҷа, ҳӯҷаин. 2. қӯн. унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои қалон дода мешуд; (**маҳсум** шакли гуфтугӯйи ин қалима аст).

МАХСУМ *a.* محسوم گوфт., шакли вайроншудаи маҳдум.

МАЪТАЛ *a.* معطل [аслаш муаттал] интизор, мунтазир. **маътали** қасе ё ҷизе будан дар интизори қасе ё ҷизе будан... **маътал** қардан дар интизорӣ нигоҳ доштан...

СОХТИ ФАРҲАНГ

Маънои маҷозии қалима байди маънои аслии қалима шарҳ дода мешавад ва бо аломати ихтисории *маҷ.* ишора мегардад.

Он маънои қалима, ки аз истифодай қиноявии он ба вуҷуд омадааст, бо ихтисори шартии *кин.* (қиноятан) ва дар шарҳи ибораҳо бо ифодаи *киноя аз* ишора шудааст.

5. Агар маънои ибора ва таркибҳо аз маънои тафсирёбандай қалимаҳо тафовуте надошта бошад, байд аз шарҳи маънои қалимаҳо аломати дунуқта гузошта, ин қабил ибораву таркибҳо бидуни шарҳи маъно зикр мегарданд:

МАВҶ موج 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯғон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд ҳеста ба соҳил мезанд, уштурак: **мавҷи баҳр, мавҷи зарбатӣ.** 2. физ. ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикий: **мавҷи овоз ё садо, мавҷи кӯтоҳ, миёна ва дарози радио..., мавҷҳои электромагнитӣ...**

Агар қалимаи шарҳёбанда дар ибораи устувор ва реҳта ба ҳеч як аз маъноҳо мутобиқ наояд, ҷунин ибораҳо пас аз шарҳи ҳамаи маъноҳои қалима бо аломати ромб (◊) ҷой дода мешаванд. Зарбулмасал ва маколҳо низ бо ишораи (зарб.) ва (маҷ.) метавонанд ба ин таркибҳо ибораҳо дохил шаванд, вале азбаски онҳо зери маъноҳои гуногуни сарвожа дар аввал, мобайн ва охири моддай луғавӣ омадаанд, бе ишораи аломати ромб (◊) оварда мешаванд:

АСП اسپ 1. ҷорпои ҳонагии сумдори саворӣ ва боркаш: **аспи бидав...** **аспи бодпой...** **аспи боркаш...**, **аспи саманд...** аз аспи фурояд ҳам, аз узангу **намефурояд** (maq.) мавқеи пешбарандашро аз даст дода бошад ҳам, қалонгариро тарқ қарданӣ нест; **ба аспи нағз як қамчин, ба аспи бад сад қамчин** (maq.) ба одами нағзу бофаросат як даҳан ғап коғӣ бошад, ба одами баду бефаросат ғапи бисёр ҳам таъсир надорад...

ИЛЛАТ а. عَلَتْ 1. ким. сабаб, боис, вачх. 2. беморӣ, касалӣ, дард. 3. айб, нуқсон, камбудӣ: **арzon бе иллат не, гарон бе хикмат** (зарб.).

6. Маънои калимаву ибораҳо ба забони адабии имрӯзай тоҷикӣ шарҳ мейбад. Дар шарҳи маъно аз истифодай калимаву ибораҳое, ки имрӯз хеле камистеъмоланд ё кӯҳнашуда ба ҳисоб мераванд ё маънои матруке доранд ва инчунин аз калимаю таркибҳои маҷозӣ ё маънои духӯрадошта то ҳадди имкон худдорӣ шудааст.

7. Агар калимаи шарҳёбанда калимаи зидмаънои ҳудро (антоним) дошта бошад, он бо ҳарфҳои хурди гафс дар охири шарҳ бо

ишораи муқоб. (яъне, муқобили..) зикр мегардад:

ДУР دور чизе ки (аз мо) дар фосилаи зиёди замонӣ ё маконӣ воқеъ аст, **муқоб. наздик: муддати дуру дароз, роҳи дур(у дароз); хомӯшии дуру дароз..., дур будан...** дур кардан...

8. Агар маънои ду калима ё яке аз маъноҳои ду калима ба якдигар наздик бошанд ва ё воҳиди шарҳёбанда аз ҷиҳати соҳт бо ягон воҳиди лугавӣ ва таъбири дигар қаробате дошта бошад, ҷунин наздикӣ ва қаробат дар поёни шарҳи маъно бо аломати ихтизории мӯқ. (муқоиса шавад бо...) ишора мегардад.

ИБОРАВУ ТАРКИБҲО

1. Ибора ва таркибҳои мавриди шарҳи фарҳангро аз рӯи соҳт ва таркиб ба навъҳои умдаи зерин таксим кардан мумкин аст:

- а) ибораҳои изофиӣ ва баёния (ибораҳои исмӣ, сифатӣ, феълиҳолӣ);
- б) ибораҳои ҷонишинӣ ва пешванддор;
- в) ибораҳои феълӣ (масдари сода ва тағсилӣ, сифати феълӣ ва феълиҳолӣ).

2. Ибораҳо асосан дар моддаи лугавии калимаи мустақилмаънои аввали онҳо оварда эзоҳ шудаанд, vale ғоҳо, мумкин аст, ки шарҳи онҳо дар моддаи лугавии калимаи дигари бунёдии ибора низ оварда шавад.

3. Дар фарҳанг аввал ибораҳои номӣ (изофиӣ, баёния, сифати феълӣ, феълиҳолӣ, пешванддор ва ибораҳои ҷонишинию пешоянддор) ва сипас кулли ибораҳои феълӣ ҷой дода шудаанд, ки дар мисоли зер иҷмolan тасвир кардан мумкин аст:

1. гули бехор	7. қаду баст
2. гули сари сабад	8. даст задан
3. ду дунё	9. даст ба сар
ниҳодан
4. андак-андак	10. дasti ёрӣ дароз
кардан
5. дам ба дам	11. аз даст додан
6. аз аввал то охир	12. дастатон дардро
набинад

4. Ҳамаи ибораю таркибҳои фарҳанг дар дохили ҳуд низ бо риояи тартиби алифбоии ҳарфҳо ҷой дода шудаанд. Агар калимаи шарҳёбанда дар аввали ибора омада бошад, тартиби алифбо аз калимаи дуюми ибора ба эътибор гирифта мешавад.

5. Агар ду ибора як маъно дошта, vale аз рӯи тартиби ҳарфҳо аз якдигар дур ҷой гирифта бошанд, факат маънои ибораи маъмултар шарҳ дода мешавад ва ибораи дуюм бе шарҳи маъно ба ибораи якум ҳавола мегардад. Дар сурати ба тартиби алифбо паси ҳам омадани ду ибораи ҳаммаъно онҳо дар як ҷо оварда шуда, дар байнашон аломати мувозӣ (//) гузошта мешавад:

синни балогат//ҳадди балогат

бори сафар бастан//раҳти сафар бастан

6. Агар ибора ду ё якчанд маъно дошта бошад, ин маъноҳо аз ҳам бо ҳарф ва қавс чудо карда мешаванд:

ёд кардан а) ёдовар шудан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) **маҷ.** пазмон шудан.

7. Агар ягон калимаи ибора муродифи ҷойгузин дошта бошад, ин муродиф дар қавсайин зикр мешавад: **савганд (қасам)** ёд кардан.

Ҷузъи фаръии ибораҳо низ дар қавсайин гирифта шудаанд: **(аз) сар то по, гап дар (сари) чизе будан.**

ИХТИСОРАХО

а. - арабӣ	кӯн. – кӯхнашуда	санъ. - санъат
ади. - адабиётшиносӣ	лаҳҷ. - лаҳҷавӣ	соҳт. – соҳтмон
ак.- акгадӣ	лот. - лотинӣ	сур.- суриёнӣ
анат. - анатомия	м. - муғулӣ	т. - туркӣ
англ. - англисӣ	мақ. - мақол	т.м. - туркию муғулӣ
асом.- асотирӣ, асотиршиносӣ	мал. - малайзӣ	таҳқ. - сухани таҳқиромез
афс. - афсонавӣ	мант. - мантиқ	таър. - таъриҳӣ
байт. - байторӣ	мас. - масалан	тех. - техника
барк. - баркӣ, электрӣ	маҷ. - маҷозан	тиб. - тиббӣ
баҳр. - баҳрнавардӣ	маъд. - маъданшиносӣ	тибет. - тибетӣ
биол. - биология	меъ. - меъморӣ	фалс. - фалсафа
богп. - боғпарварӣ	мол. - молия	физ. - физика
бот.- ботаника	муқ. - муқоиса шавад бо...	фин. - финландӣ
боғ.- боғандагӣ	муқоб. - муқобили...	фолк. - фолклор
ва г. - ва гайра	мус. - мусикӣ	фр. - фаронсавӣ
ва м.ин. – ва монанди ин	нав. - навсоҳт	хим. - химия
варз.- варзиш	нашр. - нашриёт	хит. - хитойӣ
геол.- геология	ниг. - нигаред ба...	ҳӯр. - ҳӯрокворӣ
грам. - грамматика	нум. - нумератив	ҳ. - ҳиндӣ
гуфт. - гуфтугӯй	нуҷ. - илми нуҷум	ҳарбӣ
д. - динӣ	обҳии. – обуҳавошиносӣ	ҳандаса
дӯз. - дӯзандагӣ	олм. - олмонӣ	ҳисобд. - ҳисобдорӣ
зарб. - зарбулмасал	омӯз. - омӯзгорӣ	ҳол. - ҳолландӣ
зби. - забоншиносӣ	пасв. - пасванд	ҳуқ. - ҳуқуқшиносӣ
зоол. - зоология	пешв. - пешванд	ч. - чехӣ
ибр. - ибрӣ	пол. - поландӣ	чорв. - чорводорӣ
иқт. - иқтисод	порт. - португалӣ	ҷ. - ҷамъи...
исп. - испаниӣ	р. - русӣ	ҷуғр. - ҷуғрофия
ит. - италияӣ	радио. - радиотехника	ш. - шаҳри...
итт. - иттилоотшиносӣ	риёз. – риёзиёт,	швед. - шведӣ
кайҳ. - кайҳоннавардӣ	математика	ю. - юнонӣ
кин. – киноявӣ	р. - оҳ. - роҳи оҳан	я. - яхудӣ
кит. – китобӣ	с. – сиёсӣ	яп. - японӣ
кииов. – кишоварзӣ	санс. – санскрит	

Алифбои тоҷикӣ

№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо	№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо
1	А а	а	19	О о	о
2	Б б	бе	20	П п	пе
3	В в	ве	21	Р р	ре
4	Г г	ге	22	С с	се
5	Ғ ғ	ғе	23	Т т	те
6	Д д	дe	24	Ү ү	у
7	Е е	йe	25	Ӯ Ӯ	Ӯ
8	Ҷ ј	жe	26	Ф ф	фе
9	Ҵ Ҵ	зe	27	Ҳ ҳ	хе
10	Ҹ Ҹ	и	28	Ҳ ҳ	ҳе
11	Ҿ Ҿ	ӣ	29	Ҷ Ҷ	ҷе
12	ҷ ҷ	ӣ	30	Ҳ Ҳ	ҷе
13	ҹ ҹ	йи	31	Ҷ Ҷ	шe
14	һ һ	кe	32	Ҷ Ҷ	ъ
15	ҽ ҽ	қe	33	Ҹ Ҹ	э
16	Ҹ Ҹ	лe	34	Ҹ Ҹ	йу
17	ҹ ҹ	мe	35	Ҹ Ҹ	йа
18	Һ Һ	нe			

A

А ҳарфи аввали алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا), «айн» (ء) ва дар охире як гурӯҳ қалимаҳо бо «ҳои ҳавваз» (ء) ифода мешавад; ҳарфи «алиф» дар ҳисоби абҷад ба адади 1 баробар аст; ҳарфи «А» дар гурӯҳбандии синғҳои таълимӣ, табақабандии мавзӯъҳо ва г. ба ҷои шумори якум ба кор меравад.

-**А** ҳиссачаест, ки бо феъл омада, маънии тааҷҷуб, таассуф, эҳсос, ҳаяҷон ва гайраро ифода мекунад: чӣ гуфтед-а?, баҳтро бинед-а!

ААМ(М) *a.* ام کит. омтар, умумитар, фарогирттар; **аам** *аз он ки...* сарфи назар аз он ки..., бо вуҷуди он ки..., новобаста ба он **АБ^{کی}** *a.* اب کит. падар, волид.

АБАВАЙН *a.* ابوین کит., ҷ. дугонаи **аб**; падару модар, волидайн.

АБАВИЯТ *a.* ابویت کит. падарӣ, падарӣ кардан.

АБАВӢ *a.* ابوی мансуб ба **аб**.

АБАВОН *a.* ابوان کит. падару модар, волидайн.

АБАД *a.* ابد کит. ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **умри абад**; **то абад** ҳамеша, доим; **ҳабси абад** ҳабси якумрӣ, ҳабси доимӣ.

АБАДА *a.* عبد ҷ. **обид**; **абадаи авсон** бутпарастон.

АБАДАН *a.* ابدآ 1. ба таври ҳамешагӣ, ҷовидон. 2. ҳаргиз, ҳеч гоҳ, ҳеч вақт.

АБАДЗИНДА ابدزنده ҷовидон, абадӣ, ҳамеша-зинда, ба таври ҳамешагӣ, фанонопазир.

АБАДИЯТ *a.* ابدیت **фалс.** ҷовидонӣ, пояндагӣ, фанонопазирӣ: **абадияти вақт**, **абадияти олам**, **абадияти ҳаракат**.

АБАДӢ ابدی ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **хотираи абадӣ**.

АБАДУДДАХР *a.* ابدالدهر ҷовидон, ҳамеша, ба таври ҳамешагӣ.

АБАДУЛАБАД *a.* ابدالابد ҷовидон, то абад, то интиҳо, ҳамеша, то вуҷуди ҷаҳон.

АБАДУЛОБИДИН *a.* ابدالابدین کит. ҳамеша, ҷовидон, поянда.

АБАДУЛОБОД *a.* ابدالابد کит., *nig.* **абадулабад**.

абар- ابر *peshvand* боло, фавқ: **абарқудрат**, **абармард**.

АБАР ابر 1. *шакли қадимиي peshvandi* **бар**. 2. дар. 3. ба, мувофиқи.

АБАРҚУДРАТ ابرقدرت *baso nerūmand*, бисёр қудратманд, бисёр муктадир ва қавӣ: **давлати абарқудрат**.

АБАРҚУДРАТИ ابرقدرتی *nerūmandӣ*, қудратмандӣ, пурқудратӣ, муктадирӣ.

АБАРМАРД ابرمرد *mardi favquloda* бузург, бузургмард, марди басо нерӯманд.

АБАС I *a.* عبث **беҳуда**, **бенатиҷа**, **барабас**: **кори абас**; (**бар**) **абас рафтан** **бенатиҷа** мондан.

АБАС II *a.* عبث 1. کит. **туршруй**; **ғамгинӣ**; **бейлтифотӣ**. 2. **бавл**, **шоша**. 3. **саргин**, **пору**, **нурӣ** **хушк**.

АББОС *a.* عباس **کит.** 1. бисёр **туршруй**. 2. **шери даранда**.

АББОСИЁН عباسیان *taъr.* номи сулолаи хулагуи араб (750-1258), ки бунёдгузори он Аббос аз наҷоди амаки пайғамбари ислом мебошад.

АББОСИЯ عباسیه *nig.* **аббосиён**.

АББ

АББОСӢ I عباسی кит. хилагарӣ, маккорӣ.

АББОСӢ II a. عباسی 1. мансуб ба аббос. 2. сиккаҳои мансуб ба номи шоҳ Аббоси Сафавӣ. 3. мансуб ба хулафои аббосӣ. 4. ранги сурхи моил ба қабуд. 5. қиноя аз ранги сиёҳ (ба муносабати он ки хулафои аббосӣ маъмулан либоси сиёҳ метӯшиданد); хильъати аббосӣ хильъати сиёҳ.

АБВОБ a. ابواب кит., ч. боб.

АБГОР ابگار nиг. ағғор.

АБГОРӢ ابگاری nиг. ағғорӣ.

АБД a. عبد кит. банда, ғулом.

АБДОЛ a. ابدال кит. 1. ҷ. بادал ва بادил. 2. начибон, шарифон (сифати хосони Ҳудо).

АБЕ ابی шакли қадимиي пешванди бе.

АБЕДОНИШ ابی دانش бедониш, нодон.

АБЕРА ابیره фарзанди набера.

АБЕША ابیشه кит. ҷосус, ҳабаркаш.

АБЁТ a. ابیات ҷ. байт I.

АБЗОЛ ابزال nиг. ағзор//ағзор.

АБЗОР ابزار nиг. ағзор.

АБЗОРДОН ابزاردان 1. ҳалта ва ё қуттие, ки дар он асбобу ағзор ва ё васоили дигар нигоҳдорӣ мешаванд. 2. қуттие, ки дар он доруворӣ ва растаниҳои хуштаъму хушбӯй аз қабили мурҷу зира ва г. гузошта мешавад.

АБЗОРСОЗ ابزارساز шахси созандай олоту ағзор, он ки асбобу ағзор месозад.

АБЗОРСОЗӢ ابزارسازی амал ё фаъолияти марбут ба соҳтани олоту ағзор.

АБЗОРФУРӮШ ابزارفروش фурӯшандай ағзор ва асбобу олот.

АБЗОРФУРӮШӢ ابزارفروشی ҷой ё дӯкони фурӯши асбобу олот ва ё ағзор.

АБИР a. عبیر навъе аз хушбӯиҳои хушк аз қабили мушк; номи хушбӯи сиёҳтоб, ки аз сандалу ғулоб ва мушку заъфарон омода мешавад.

АБИРАФШОН عییرافشان пошандай абир, ағшонандай хушбӯй ва ҳар гуна бӯи муаттар.

АБИРОГАНД عییراڭند пур аз абир, пур аз

хушбӯй.

АБИРОМЕЗ عییرآمیز омехта бо абир; хушбӯй.

АБИРСИРИШТ عییرسربت бо абир омехташу да, бо абир сиришта.

АБИРФИШОН عییرفشن nиг. абирафшон.

АБКАМ a. ابکم кит. ғунг, лол.

АБҚАРӢ عقری 1. мансуб ба Абқар (номи мавзеи ағсонавӣ). 2. либоси нағис, ҷомаи ҳарир.

АБЛАҒ a. ابلغ кит., ҷ. балиғ; расотар, балиғтар; бехтар, ҳубтар.

АБЛАҚ a. ابلق кит. ҷизи дуранг, сафеду сиёҳ, ало.

АБЛАҚӢ ابلقی дурангӣ, сиёҳио сафедӣ.

АБЛАҚСАВОР ابلقسوار савори аспи аблак; аспсавор.

АБЛАХ a. ابله ахмак, бефаҳм, нодон, камақл.

АБЛАХВАШ ابلهوش nиг. аблакхвон.

АБЛАХВОР ابلهوار аблакхонанд, монанд ба аблак, шабеҳи аблак, мисли аблак.

АБЛАХӢ ابلهی ахмақӣ, бефаҳмӣ, нодонӣ, камақлӣ.

АБЛАХҲАМО ابله‌نما nиг. аблакхвон.

АБЛАХҲОНА ابله‌هانه аз рӯи аблакӣ, ахмақона, беақлона.

АБЛАХФИРЕБ ابله‌فریب хилагар, фиребгар, маккор, найрангбоз; ҷизе, ки бо он аблак фирефта мешавад.

АБЛАХФИРЕБӢ ابله‌فریبی макру фиреби ошкор, фирефтани аблакон.

АБЛАХФИРЕБОНА ابله‌فریبانه фиребандай аблакон, фирефтани аблакон: سухани ابلاخفیرهونа.

АБЛУЧ//АБЛУ҆Ч ابلوچ//ابلوج қанд ва шакари сафед.

АБНО a. ابنا 1. ҷ. ибн; аблони башар мардум, ҳалқ; аблони замон//аблони рӯзгор ҳамзамонон; аҳли олам.

АБО I ابا//عبا شакли қадимиي пешванди бо.

АБО II ابا کит. ош, таом, ҳӯрок, ҳурданӣ.

АБО III a. عبا кӯн. ҷомаи васеи дарози ос-

тинкӯтоҳ, ки аз болои либос пӯшида мешавад; **панҷ тани оли або** д. пайгамбар Мухаммад (с), Алӣ ибни Абуалиб (р), Фотима (р) – духтари пагамбар (с), Ҳасан ва Ҳусайн – писарони Алӣ.

АБОБИЛ *a. ابابیل* паастуҳо, гурӯҳе аз фароштурукҳо.

АБР I *ابر* бухори об, ки аз замин бо таъсири ҳарорат ба ҳаво пароканд шуда, аз он барфу борон ҳосил мешавад; **абри (нав)баҳор** абри боронвари баҳорӣ; абре, ки дар баҳор борон меоварад; **абри найсон** абри баҳорӣ; **абри сафед** абри камбориш; **муқоб. абри сиёҳ**; **абри сиёҳ (тира)** абри гафси боранда; **абри хокистарранг** абри тираранг.

АБР II *ابر* алочае, ки нақшҳояш монанди абри баҳорӣ парча-парча аст.

АБР III *ابر* *kut. teg.*

АБРА *ابره* тарафи рӯи либосҳои дуқабата дӯхташуда; **муқоб. астар**; **◊ абраю астари кореро рӯгардон кардан** амиқ тафтиш кардани коре.

АБРААСТАР *ابراهاستر* либоси абрраву астардори бепахта; **чомаи абраастар** чомаи абраю астардори бепахта.

АБРАҚ *a. ابرق* 1. хоки бо санг гилу рег омехта. 2. моддаи сафеди пӯка, ки дар тиб истифода мешуд. 3. ҳар чизи рангоранг.

АБРАҚӢ *ابرقی* *мансуб ба абрақ*; ранг ба ранг, рангоранг.

АБРАНДУД *ابرنود* абрнок, абролуд, бо абр фаро гирифташуда.

АБРАНҶАН//АБРАНЧИН *ابرنجن* ҳалқаи тилло ё нуқра, ки занон ҳамчун асбоби зинат дар даст ё по мебанданд.

АБРАС *a. ابرص* 1. гирифтори бемории сафедшавии пӯст, ки дар бадани инсон пайдо мешавад. 2. пес.

АБРАШ *a. ابرش* 1. сурху сафед; рангоранг. 2. асп, аспи ало, чавкар.

АБРБАНД *ابربند* *боғ*. он ки абрбанӣ мекунад.

АБРБАНДӢ *ابربندی* *боғ*. ҷо-ҷо бастан ва ранг кардани маштут, ки пас аз бофтан дар матоъ

нақшҳои абромонанд пайдо мешаванд.

АБРГИРИФТА *ابرگرفته* *nig. абрӣ*.

АБРДОР *ابردار* *nig. абрнок*.

АБРЕШИМ//АБРЕШУМ *ابريشم* 1. тори бисёр нозуку маҳкам ва дураҳшон ба ранги сафед ё ширӣ, ки кирми пилла ба даври худ метанад. 2. гуле ба сурати риштаҳои борик овехта ба ранги зард ё сурх, ки дар тобистон мерӯяд. 3. матои абрешимӣ, ҳарир, шоҳӣ: **калобаи абрешим**. 4. *kut.* тори соз, тори асбобҳои мусиқӣ; **◊ абрешим барин мулоим шудан** аз ҳашм фуромадан; ба ифоқа омадан.

АБРЕШИМБАҲО *ابريشم بها* *mač*. дастмузди навозанда, пулे, ки ба навозанда бар ивази ҳаққи кор пардоҳт мешавад.

АБРЕШИМБОҖӢ *ابريشم بارӣ* *nig. абрешимворӣ*.

АБРЕШИМБОФ *ابريشم باғ* ҳарирбоф, шоҳибоф.

АБРЕШИМБОФӢ *ابريشم باғӣ* ҳарирбофӣ, шоҳибофӣ.

АБРЕШИМВОР *ابريشم وар* монанди абрешим; мисли абрешим нарм.

АБРЕШИМВОҖӢ *ابريشم واري* матоъҳои аз нахи абрешим бофташуда.

АБРЕШИМГУН *ابريشم گون* ба гунаи абрешим, абрешимвор.

АБРЕШИМДӮЗ *ابريشم دوز* он ки кораш абрешимдӯзист, пешай абрешимдӯзӣ.

АБРЕШИМДӮЗӢ *ابريشم دوزӣ* дӯхтани нақшу нигор ба рӯи матоъҳо бо нахи абрешимӣ.

АБРЕШИМИН *ابريشمین* *nig. абрешимӣ*.

АБРЕШИМӢ *ابريشمӣ* 1. **mansub ба абрешим**. 2. аз абрешим бофташуда (*газвор ва монанди он*): **матои абрешимӣ, чомаи абрешимӣ**.

АБРЕШИМКАШӢ *ابريشم کشӣ* пилакашӣ.

АБРЕШИМКОР *ابريشم کар* шахси машғул ба таҳияи нахи абрешим ё ҳариду фурӯши он.

АБРЕШИМКОРИӢ *ابريشم کاري* ороиши порча ва матоъҳои гуногун бо истифода аз нахи абрешимӣ.

АБРЕШИММОНАНД *ابريشم مانند* *nig. абрешимвор*: **мӯи абрешиммонанд**.

АБР

АБРЕШИМРАНГ ابریشم‌رنگ *nig.* абрешимгун.

АБРЕШИМРЕС ابریشم‌ریس абрешимтоб, ресандай нахи абрешим.

АБРЕШИМРЕСӢ ابریشم‌ریسی абрешимтобӣ; тайёр кардани нахи абрешим: **дастгоҳи абрешимресӣ**.

АБРЕШИМТОБ ابریشم‌تاب *nig.* абрешимрес.

АБРЕШИМТОБӢ ابریشم‌تابی *nig.* абрешимресӣ.

АБРӢ ابری *nig.* абрнок.

АБРНОГУЗАР ابرناگذر монеъ ба гузаштани абр; кӯҳҳои абрногузар кӯҳҳои баланд.

АБРНОК ابرناک бо абр пӯшидашуда, абрӣ, абргирифта: **осмони абрнок, хавои абрнок**.

АБРНОКӢ ابرنок будан.

АБРОЛУД ابرآلود *nig.* абрнок.

АБРОЛУДА ابرآلوه *nig.* абролуд.

АБРОР *a.* ابرار ҷ. **бир(р)**; 1. порсоён, тақводорон, парҳезкорон, бузургон. 2. некӯкорон, эхсонкорон, хайрҳоҳон.

АБРПОРА ابرپاره пораи абр.

АБРПӮШ ابرپوش бо абр пӯшида: **қуллаҳои абрпӯш**.

АБРСИФАТ ابرصفت абрранг, абрсон, монанди абр.

АБРТӮДА ابرتوه тӯдаи абр, абрҳои гуншуда.

АБРӮ//АБРӮЙ ابرو//ابروی хати камоншакли мӯйҳо, ки дар болои чашм қарор дорад; **абрӯи қаҷи дунబоладор** абрӯи хамида ва дароз; **абрӯи мушкин** абрӯи сиёҳи гафс; **абрӯи пайваст(а)** абрӯи бо ҳам пайваста; **◊ теги абрӯ** абрӯи дилрабои маҳбуба; **абрӯ ба ҳам қашидан** ҳашму ғазаб зоҳир кардан; **абрӯ гирех задан** қиёфаи ҷиддӣ гирифтган; ба ғазаб омадан; **абрӯ ҳам накардан** бепарво будан; **абрӯ чин кардан** изҳори норизоият кардан, қиёфаи ҷиддӣ ба худ гирифтган; **бар абрӯ чин доштан** ҳашмнок будан; ҳафа будан; **дар абрӯвон чин афтодан** дигаргун шудани ҳолат; қиёфаи ҷиддӣ ба худ гирифтган; **чини абрӯ кушода шудан** аз қаҳру ғазаб фуромадан.

АБРӮБОРИК ابروبارик дорои абрӯҳои борик.

АБРӮДАРОЗ ابرودراز дорои абрӯвони дароз.

АБРӮКАМОН ابرو کمان он ки абрӯи чун камон хамида дорад, камонабрӯ.

АБРӮКУШОДА ابرو کشاده маҷ. шоду хурсанд, дорои табъи хушу болида.

АБРӮКУШОДАГӢ ابرو کشادگی шод будан, хурсанд будан; болида будан.

АБРӮҚАЛАМ ابرو قلم он ки абрӯвони кашида дорад.

АБРӮПАЙВАСТ ابرو پیوست он ки абрӯвонаш ба ҳам пайванданд, пайвастаабрӯ.

АБРӮСИЁХ ابرو سیاه он ки абрӯвони сиёҳ дорад, сиёҳабрӯ.

АБРӮФАРОХ ابرو فراخ *nig.* абрӯкушода.

АБРӮФАРОХӢ ابرو فراخی *nig.* абрӯкушодагӣ.

АБРӮҲИЛОЛ ابرو هلال он ки абрӯвонаш ба шакли хилол аст.

АБРӮЧИНАК ابرو چینک асбобест, ки бо он абрӯ мечинанд.

АБРӮЧИНӢ با تارتیب овардан ва ҷидани абрӯ.

АБСОРБСИЯ лот. ابسارسیه хим., физ. ҷаббидан, ба худ қашида гирифтган; ҷаббиш, фурӯбарӣ: **абсорбсия газ, абсорбсия овоз, абсорбсия равшани**.

АБСТРАКТ лот. ابسترکت мағҳуми мучаррад; умумӣ, номуайян; **муқоб. конкрет**.

АБСТРАКЦИОНИЗМ лот. راستکتسیانزم равии-яи санъати абстракт, санъати мавҳум ва мучарради дур аз воқеяят.

АБСТРАКЦИОНИСТ лот. ابسترکتسیانیست пайрави равияи абстракционизм.

АБСТРАКСИЯ лот. ابسترکسیه ҷиҳат ва ҳусусиятҳои ҷизро фикран аз худи он ҷиз чудо кардан; мағҳуми мучаррад.

АБСТРАКТӢ ابسترکتی *mansub ба абстракт*.

АБТАР *a.* ابتر 1. думбурида, кӯтоҳдум. 2. бефоида, ноқис. 3. вайрон, ҳароб; **абтар кардан** аз байн бурдан, несту нобуд кардан.

АБУ(Л) *a.* (ابو) 1. кит. پадар. 2. дар арабӣ ҳамчун ҷузъи якуми қалимаҳои мураккаб маъни соҳибо дорад: **Абуабдуллоҳ, Абул-ғазл**.

АБУЛБАШАР *a.* ابوالبشر *д.* падари инсоният; *киноя аз* ҳазрати Одам, ки тибқи таълимоти динӣ насли одамизод аз ўсар шудааст.

АБУЛҲАВЛ *a.* ابوالهول *кит.* мұчассамаи бузурги санғы ба шакли шери хобида бо сари одамӣ (аз ёдгориҳои Мисри қадим), сфинкс.

АБУС *a.* عبوس *кит.* бадқавоқ, туршруй.

АБХОЗӢ *ابخازی* 1. *мансуб ба Абхозия: забони абхозӣ.* 2. номи ҳалқе, ки як қисми аҳолии Абхозияро ташкил медиҳад: **сокини Абхозия**.

АБҲАР *a.* عبر *кит.* 1. нарғис, ёсуман. 2. маҷ. ҷашм.

АБҲАРИ *عہری* *کит.* *мансуб ба абҳар;* ҷашми абҳарӣ ҷашми зебо, нарғисмонанд.

АБЧАД *a.* ابجد تартиби махсуси алифбои арабӣ, ки аз ҳафт қалимаи таркибёфта аз номҳои 28 ҳарф иборат буда, дар он ҳар ҳарф ададеро ифода мекунад; ин қалимаҳо ва ифодаи ададии онҳо ба таври зер аст: абчад

ҳав(в)аз ҳут(т)ӣ қаламан

ابجد	هوز	خطی	كلمن
۱ - ا	۵ - ه	۸ - ح	۲۰ - ک
۲ - ب	۶ - و	۹ - ط	۳۰ - ل
۳ - ج	۷ - ز	۱۰ - ى	۴۰ - م
۴ - د			۵۰ - ن

саъфас	карашат	саҳиз	зазиф
سعفس	قرشت	شذ	ضفخ
۶۰ - س	۱۰۰ - ق	۵۰۰ - ث	۸۰۰ - ض
۷۰ - ع	۲۰۰ - ر	۶۰۰ - خ	۹۰۰ - ظ
۸۰ - ف	۳۰۰ - ش	۷۰۰ - ذ	۱۰۰۰ - غ
۹۰ - ص	۴۰۰ - ت		

Ҳисоби абчад аз рӯи қимати ракамии ҳарфҳо ёфтани моддаи таъриҳ.

АБЧАДХОН اجدخوان он ки аз абчад сабақ мегирад; сабақомӯз, навомӯз.

АБЧАДХОНӢ ابجدخوانی абчад хондан; давраи омӯзиши абчад; навомӯзӣ.

АБЧИЛ//АБЧИР ابجیل//ابجیر *гуфт.* 1. чорпои савории хушрафтору ҷолоқ. 2. *киноя аз* одами чусту ҷолоқ.

АБЪАД *a.* ابعد дурттар, бӯдтар.

АБЪОД *a.* ابعاد ҷ. бӯйд; **абъоди сегона (салоса):** риёз. тӯл, арз ва умқ.

АБЯЗ *a.* ابیض *کит.* сафед, сафедранг.

АВ-АВ او او *калимаи тақлиди овози аккоси саг; аф-аф, ак-ак, аккос.*

АВАСТО اوستا номи қитоби муқаддаси зардуштиён.

АВАСТОӢ اوستائی *мансуб ба авасто:* забон ва хати авастой.

АВБОРИДАН اوباریدن наҳоида ҳӯрдан, наҳоида фурӯ бурдан.

АВБОШ اوپاش бадкеш, фурӯмоя, нокас; шӯрапушт, бадахлок.

АВБОШӢ اوپاشӣ бадкешӣ; шӯрапуштӣ; бадахлокӣ.

АВБОШОНА اوپашане рафтори монанд ба авбош, мисли авбош.

АВВАЛ *a.* اوّل 1. наҳуст, якум. 2. ибтидо, оғоз, шурӯй; **аз аввал** аз оғоз; **аз аввали...** аз ибтиDOI..., аз оғози...; **аввали олам** ибтидои олам; **дар аввали...** дар ибтиDOI....

АВВАЛА اوّله наҳустин, бори наҳуст; дафъаи якум.

АВВАЛАН اوّلا 1. наҳуст, дар аввал. 2. пеш аз ҳама, қабл аз ҳама.

АВВАЛИН اوّلين наҳустин, якумин, аз ҳама наҳуст.

АВВАЛИНДАРАЧА اوّلين درجه дараҷаи якум; мухимтарин, заруртарин: **вазифаи аввалиндарча, масъалаи аввалиндарча.**

АВВАЛИЯ *a.* اوّلیه 1. якум, аз ҳама пеш. 2. ибтиDOI, моя; **моддаи аввалия** наҳустмода, моддаи ибтиDOI, наҳустмоя.

АВВАЛӢ اوّلی наҳустин, пешина, аввалия.

АВВАЛМАҚОМ اوّل مقام мақоми аввал, мақоми наҳуст, воломақом.

АВВАЛО اوّلا *nig.* аввалан.

АВВАЛҲО اوّلها *гуфт.* давраҳои аввал, пештар.

АВВАЛШАҲС اوّل شخص шахси дорои мақоми аввал, шахси воломақом.

АВВО *a.* عَوْ كит. 1. саги бисёр чаканда, саги уллосӣ. 2. нуҷ. яке аз бурҷҳои осмон, ки манзили сенздаҳуми Моҳ аст.

АВГУСТ اوگست моҳи ҳаштуми солшумории мелодӣ.

АВГУСТИЙ اوگستي мансуб ба август.

АВД *a.* عود کит. бозгашт, баргашт; **авд кардан** баргаштан.

АВЕСТО اوستا *nig.* авасто.

АВЗОТЬ *a.* اوضاع ҷ. вазъ; **авзои кор** вазъи кор, рафти кор; **авзои олам** вазъи олам, ҳолати дунё; **авзои касе беко шудан** дигар шудани ҳолати (кайфияти) касе.

АВИА лот. اوه ҳамчун ҷузъи аввали қалимаҳои мураккаб ба маънои ҳавоӣ, авиатсионӣ, ҳавопаймой.

АВИАПОЧТА اوئه پاچته почтаи ҳавоӣ, почтаи авиатсионӣ.

АВИАТСИОНӢ اوئسیانӣ мансуб ба авиатсия; маҳсус барои ҳавопаймо: **бензини авиатсиионӣ**.

АВИАТСИЯ фр. اوئسیه ҳавопаймой, ҳавоӣ: **авиатсияни реактивӣ, авиатсияни низомӣ**.

АВИС *a.* عویص کит. душвор, мушкил, сухане, ки дарки он мушкил бошад.

АВИТАМИНОЗ اویتمنیاز биол., тиб. бемориҳое, ки аз истеъмоли пайвастаи хӯрокҳои камғизо дар натиҷаи нарасидани витаминҳои зарурӣ пайдо мешаванд.

АВҚОТ I *a.* اوقات ҷ. **вақт; авқоти касеро талҳ кардан** табъи касеро хира кардан.

АВҚОТ II اوقات *shakli vayroni shuda* **ақвот;** ҷ. **кут; гуфт.** хӯрок, кут.

АВҚОТВОРӢ اوقاتварӣ *guft.* хӯрду хӯрок(a), хӯрокворӣ.

АВҚОТПАЗӢ اوقاتپزى *guft.* хӯрокпазӣ.

АВҚОТТАЛҲ اوقاتتلخ *kit.* асабонӣ ва нороҳат, мушкилоти вазъи рӯҳонӣ.

АВҚОТТАЛҲӢ اوقاتتلخи *maq.* асабоният ва нороҳатӣ.

АВҚОТХӮРӢ اوقاتхорӣ *guft.* хӯрокхӯрӣ.

АВҚОФ *a.* اوقاف ҷ. **вақф;** иҷорадори авқоф

иҷорадори заминҳои вақф ё бинои вақф.

АВЛ I *a.* عول کит. майл, тамоюл.

АВЛ II *a.* عول کит. нигаҳдории аёл, таъмини оила.

АВЛАВИЯТ *a.* اولویت бартарӣ, дар дараҷаи аввал қарор доштан.

АВЛИЁ *a.* اولیا ҷ. **валӣ;** 1. д. одамони муқаддасе, ки гӯё қашфу каромот карда метавонистаанд. 2. бузургон: **авлиёи давлат.**

АВЛИТАР اوليتر *nig.* **авлотар.**

АВЛО *a.* او لا بартар; болотар; беҳтар, хубтар; **авло донистан** бартар донистан, беҳтар шумурдан.

АВЛОД *a.* او لا ҷ. **валад;** фарзандон; насл; **авлоди башар** насли инсон; инсонҳо, одамон; **аҷдӯду авлод** бобоёну фарзандон; гузаштагону ояндагон, ҳамаи наслҳо; **авлод ба авлод** насл ба насл; наслҳо, ҷандин насл.

АВЛОДӢ او لا د 1. **mansub ба авлод.** 2. ирсӣ, мавруси.

АВОИЛ *a.* اوائل ҷ. **аввал.**

АВОҚИБ *a.* عواقب ҷ. **оқибат.**

АВОМ *a.* عوام 1. ҷ. **омма.** 2. омӣ, бесавод; нодон.

АВОМОНА عوامانه **mansub ба авом,** авомвор, омиёна.

АВОМУННОС *a.* عوام الناس کит. оммаи ҳалқ.

АВОМФАҲМ عوام‌فهム оммафаҳм; сода ва қобили дарк, фаҳмо, даркшаванда, мутобики дарки авом.

АВОМФИРЕБ عوام‌فریب мардумфиреб, фирефтакунандаи омма.

АВОМФИРЕБӢ мардумфиребӣ.

АВОМФИРЕБОНА عوام‌فریبانه ба тарзи авомфиребӣ: **порсии авомфиребона.**

АВОН I *a.* اوان کит. ҳангом, замон, вақт.

АВОН II *a.* عوان کит. сарҳанги девони подшоҳӣ, посбони давлатӣ.

АВОРА اوарه д. дафтари ҳисоби бандагон, дафтари аъмол.

АВОРИЗ *a.* عوارض ҷ. **ориза.**

АВОСИТ *a.* اواسط *q.* авсат.

АВОСИФ *a.* عوافض *q.* осиф.

АВОТИФ *a.* عواطف *q.* отифа.

АВОХИР *a.* اواخر *q.* охир.

АВРАНГ اورنگ 1. тахт, маснад, сарири подшоҳӣ. 2. зебой.

АВРАНД اورند 1. шукӯҳ; бузургӣ. 2. *маҷ.* макру хилла.

АВРАНДИДАН اورندیدن *маҷ.* макру ҳила кардан.

АВРАТ *a.* عورت 1. кит. андоми ниҳонӣ, андоми шарм; узвҳои сатршавандай инсон: **сатри аврат**. 2. зан, завча.

АВРИНГ اورینگ *nig.* овринг.

АВРОД *a.* اوراد *q.* вирд; 1. такрори паси ҳам. 2. дуоҳо: **вирду аврод**; **вирду аврод ҳондан** зикр гуфтан, зикр кардан, дуо ҳондан.

АВРОДХОНӢ اورادخوانی дуоҳонӣ.

АВРОҚ *a.* اوراق *q.* варак; **авроқи китоби зиндагонӣ** ҳодисоту воқеоти рӯзмарраи зиндагӣ.

АВРУПОИДӮХТ اوروپای دوخت ба таври авруپой дӯхташуда, дӯҳти авруپой.

АВРУПОЙ اوروپای *мансуб ба* Аврупо: **одами авруپой**, **либоси авруپой**.

АВСАТ *a.* اوسط 1. миёна, миён. 2. дар миёна буда.

АВСОФ *a.* اوصاف *q.* васф.

АВСУН اوسون *гуфт.* нисбати занҳои бародарон ба ҳамдигар.

АВТОБУС *ю.* اوتابوس машини мусофирикаш.

АВТОГЕНӢ اوتاګینی: **кафшери автогенӣ** кафшери газӣ, газкафшер.

АВТОДРОМ *ю.* اوتدарам майдони автомобилронӣ, майдони автомобилронӣ дар мусобиқот.

АВТОКРАН *ю.-англ.* اوتكارن автомobili крандор, крани ба автомобил шинондашуда.

АВТОМАТ *ю.* اوتمат 1. дастгоҳи худкор. 2. навъе аз силоҳи дастии худкор.

АВТОМАТИКА *ю.* اوتمатикه соҳаи илм ва техника, ки ҳамаи воситаҳои техникий ва усулоҳои аз меҳнати дастӣ озод кардани инсонро дар бар мегирад.

АВТОМАТӢ اوتمانی *mansub ба* автомат; ба таври худкор, соҳтори **автоматӣ**, ба таври **автоматӣ**.

АВТОМАТОНИДАН اوتمанидин ба тарзи худкор мучахҳаз сохтан.

АВТОМАТОНӢ اوتمани *ba* усули худкор гузаронидани ин ё он система, соҳа, раванди ба тарзи худкор гузаронидан.

АВТОМАТҖӢ اوتمатҷи 1. он ки автоматро идора мекунад. 2. шахси бо автомат мусаллаҳ.

АВТОМАШИНА اوتمашине *nig.* **автомобил:** автомашинаи боркаш, автомашинаи сабукрав.

АВТОМОБИЛ *ю.-лот.* اوتمамбилил воситаи худгарди нақлиёт (боркашонӣ ва мусофирибарӣ).

АВТОМОБИЛГАРД اوتمамбилил گرد: **роҳи автомобилгард** роҳи мошингард.

АВТОМОБИЛИЙ اوتمамбилил *mansub ба* автомобил: нақлиёти автомобилий, саноати автомобилий.

АВТОМОБИЛРОН اوتمамбилиран маширон, ронандай машин.

АВТОМОБИЛРОНӢ اوتمамбилиранӣ маширонӣ.

АВТОМОБИЛСОЗӢ اوتمамбилиلсазӣ сохтани автомобил, истехсоли автомобил: **корхонаи автомобилсозӣ**.

АВТОН *a.* اوطن *q.* ватан.

АВТОРУЧКА اوتابروچке қалами худнавис ё худкор.

АВТОСИСТЕРНА اوتسисистирне *система* дар автомобил шинондашуда.

АВУЛ *t.* اول дех (дар Догистон, Қирғизистон, Туркманистон ва Қазоқистон).

АВФ *a.* عوف *shakli taghiyareftai afv.*

АВФАР *a.* اوفر *kit.* бисёртар, бештар, фаровонтар.

АВХОМ *a.* اوهام *q.* вахм.

АВЧ

АВЧ *a.* اوج 1. боло, баландӣ, нуқтаи баландтарини ҳар чиз, нуқтаи олӣ. 2. дараҷаи баланд, **авчи баҳор** ҳангоми нашъу нумувви табиат ва шукуфои рустаниҳо; **авчи девонагӣ** шиддати девонагӣ; **авчи кор** ҳангоми ҷӯшу хурӯши кор; **авчи осмон // авчи фалак** баландтарин нуқтаи осмон; **авчи ҷанг** шиддат ва саҳтии ҷанг. 3. баландии оҳанг дар мусиқӣ; **авчу акс мус.** баму зер. 4. тараққӣ, пешрафт, инкишоф, равнақ; **авҷ гирифтан** а) баланд шудан; боло рафтан; б) тараққӣ кардан, пеш рафтан, равнақ пайдо кардан; в) шиддат гирифтан; **авҷ доштан** дар равнақ будан; **авҷ ёфтган** равнақ ёфтган, нашъунамо кардан, сабзидан; **авҷ кардан** равнақ ёфтган, ривоҷ ёфтган, муваффақият пайдо кардан; **аз авҷ фурӯмадан** паст шудан; **аз болоравӣ** (сабзиш) мондан; **ба авчи аъло расидан** ба баландтарин дараҷа расидан; **ба авчи иззат расидан** соҳиби иззату эҳтироми баланд гардидан; **дар авҷу барор будан** дар ҳоли пешрафт будан.

АВҖГИРИӢ اوج گیری *исми амал аз авҷ гирифтан;* ҳолати ривоҷу равнақ ва болоравии коре.

АВҖНАВАРД اوج نورد *баландпарвозд.*

АВҖПАР اوج پر *nig.* *баландпарвозд.*

АВҖРАВ اوج رو *киноя аз фалакпаймо.*

АГАР اگر *nайвандак* 1. дар сурате ки..., ба шарте ки..., модом ки.... 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧАНД اگر چند *ҳарчанд* ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧИ اگر چه *ҳарчанд, гарчи, бо вучуди он ки..., ҳар қадар ки....*

АГЕНТ *лот.* اگینت 1. намояндаи расмӣ, сиёсӣ, хориҷӣ *ва г.*, ки вакили ягон идора, муассиса ва давлат буда, вазифа ё супоришро ичро мекунад; **агенти сиёсӣ**. 2. он ки ба манфиати ҷонибе хидмат мекунад ва сирру асрори як тарафро ба тарафи дигар мерасонад, ҷосус: **агенти маҳфӣ**.

АГЕНТИЙ اگینتى 1. *mansub ба agent.* 2. шӯъбайи маҳаллии ягон идора; номи баъзе идораҳои аҳбор, ҳабаргузорӣ, намояндагӣ: Агентии шаҳрии ҳавопаймои «Тоҷикистон», Агентии иттилоотӣ, Агентии телеграфӣ.

АГЛОМЕРАТ *лот.* اگلامیرت маъданӣ кӯҳии обшуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар

шуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар саноат истифода мешавад.

АГЛОМЕРАТСИЯ *лот.* اگلامیرتسیه *tex.* ҷараёни ҳосил кардани кулӯлаҳои агломерат бо роҳи гудозиши омехтаи оҳанрезаҳо.

АГНОСТИЦИЗМ *лот.* اگناسیتسیزم *фалс.* таълимоти фалсафии идеалистӣ, ки имконияти доништавандагии олами ҳастӣ ва қонуниятиҳои онро инкор мекунад.

АГРАРӢ اگررӣ *mansub ба замин;* қиши, қишоварзӣ ва ҳоҷагии дехқонӣ: **ислоҳоти аграрӣ, мамлакати аграрӣ.**

АГРЕГАТ *лот.* اگریگت 1. *tex.* дастгоҳи иборат аз ҷанд мошин ё қисмҳои гуногун барои иҷрои коре (*комбайн, мошини пахтаниӣ, трактор ва г.*). 2. таҷхизот, қисми ягон моншинаи мураккаб, ки кори муайянро иҷро мекунад (*мас., муҳаррики автомобил*).

АГРОБИОЛОГИЯ *лот.* اگرابیالوگیه *ilm* дар бораи қонунҳои умумии биологӣ дар соҳаи зироат ва ҷорӯдорӣ, биологияи агрономӣ.

АГРОБИОЛОГӢ اگرابیالاگӣ *mansub ба агробиологии.*

АГРОНОМ *лот.* اگرانام *мутахассиси қишоварзӣ.*

АГРОНОМИЯ *лот.* اگرانамӣ *ilm* қишоварзӣ.

АГРОНОМӢ اگرانамӣ *mansub ба агрономия: ilmi агрономӣ.*

АГРОТЕХНИКА *лот.* اگراتخنیکه *маҷмӯи усул ва тадбирҳои техникаи қишоварзӣ.*

АГРОТЕХНИКӢ اگراتخنیکى *mansub ба агротехника.*

АГРОФИЗИКА *лот.* اگرافیزیکه *ilm* дар бораи усулҳои физикии таҳқиқӣ шароитҳои беруни ҳаётӣ растаниҳо ва фатъолияти онҳо.

АГРОХИМИЯ *лот.* اگراхимӣ *ilmi fizodixӣ* ба растаниҳо, истифодай нуриҳои маъданӣ ва муҳофизати қиши ба воситаи доруҳои химијиӣ.

АҒАР(P) *a.* اغر 1. марди нек ва неккирдор, бошараф, мӯҳтарам; *муқоб.* **ғар.** 2. аспи қашқа.

АҒБА اغبه ҷои аз ҳама пасти тегаи кӯҳҳо, ки ҳамчун гузаргоҳи мувоғиқтари байни водиҳои ду тарафи кӯҳ истифода мешавад; ақаба, давон, гардана.

АҒБАР *a.* اغبر kит. гардолуд, ғуборолуд, хокранг.

АҒБАРӢ اغبری *kит.* мансуб ба **ағбар**; хокрангӣ.

АҒЁР اغیار *ҷ.* гайр.

АҒЗИЯ *a.* اغزیه *ҷ.* ғизо.

АҒЛАБ *a.* اغلب 1. бештар, аксар. 2. голибан, аксаран.

АҒЛОТ *a.* اغلاط *ҷ.* ғалат.

АҒНИЁ *a.* اغنيا *ҷ.* ғани; сарватмандон, дороён, бойҳо.

АҒОЛУҚ *t.* اغالق 1. кит. соҳиб, хоча. 2. таър. яке аз мансабҳои олий дар аморати Бухоро.

АҒОНИСАРО اغانی سرا *кӯн.* сароянда, овозхон.

АҒОНӢ *a.* اغانی *ҷ.* үғния.

АД(Д) *a.* عد *кит.* ҳисоб, шумор; шумурдан, ҳисоб кардан.

АДАБ *a.* ادب 1. ахлоқ ва кирдору рафтори нек; **шарти адаб** меъёри ахлоқу одоб; **адаб додан** а) одоб омӯхтан, ахлоқ омӯхтан; б) маҷтанбех кардан, ҷазо додан; **адаб ёд додан** ба касе одобу ахлоқ омӯхтан; **адаби касеро додан** касеро танбех додан, ҷазо додан ба касе; **бо ду дasti адаб супурдани чизе** бо камоли риояти адаб додани чизе (ба касе), боадабона оварда супурдани чизе (ба касе). 2. илм, дониш; илми адабиёт; адабиёт; **аҳли адаб** адабон, суханварон, доираҳои илму адаб.

АДАБГОХ//АДАБГАҲ ادب گاه//ادب گه ҷои адабомӯзӣ.

АДАБДОН ادب دان ошно бо адабу фарҳанг.

АДАБДОНӢ ادب دانی ошнӣ бо одобу ахлоқ ва фарҳанг.

АДАБДӮСТ ادب دوست *nig.* адабиётдӯст.

АДАБДӮСТИЙ ادب دوستي дӯстдори адабу фарҳанг.

АДАБИЁТ *a.* ادبیات 1. маҷмӯи осори бадей, осори манзуму мансур, осори илмӣ ва адабӣ: **адабиёти бадей**, **адабиёти бачагона**, **адабиёти классикӣ**, **адабиёти антиқӣ**, **адабиёти хориҷӣ**, **дарси адабиёт**, **назарияи адабиёт**, **таърихи адабиёт**. 2. маҷмӯи осори хаттии соҳаҳои гуногун: **адабиёти илмӣ**, **адабиёти иқтисодӣ**,

адабиёти сиёсӣ, адабиёти техникӣ.

АДАБИЁТДӮСТ ادبیات دوست *он* ки ба назму наср шавқу ҳавас дорад, касе, ки адабиёти бадеиро нағз мебинад, дӯстдори адабиёт, адабдӯст.

АДАБИЁТДӮСТИЙ ادبیات دوستي адабдӯстӣ, китобдӯстӣ.

АДАБИЁТШИНОС ادبیات شناس *он* ки ба таҳқиқу омӯзиши адабиёти бадей машгул аст ва аз масъалаҳои адабӣ огоҳӣ дорад.

АДАБИЁТШИНОСӢ ادبیات شناسی илме, ки қонунҳои тараққиёти адабиёти бадеиро меомӯзад.

АДАБИНАВИС ادبی نویس *он* ки дар нависандагӣ ё навиштан меъёри адабиро риоя мекунад, риояи меъёри адабӣ дар навиштан.

АДАБИСТОН ادبستان *nig.* дабистон.

АДАБӢ ادبی *mansub ба адаб*; **забони адабӣ** забоне, ки дорои меъёри адабӣ мебошад; **фаъолияти адабӣ**, **кори адабӣ** кор ва фаъолияти марбут ба адабиёт ва адабиётшиносӣ; **пешрафти адабӣ** роҳи тараққӣ ва инкишофи шеъру шоирий ва маҳорати адабӣ; **танқиди адабӣ** як бахши илми адабиётшиносӣ, ки ҳадафи асосии он муайян намудани моҳият ва мавқei адабиёт ва осори адабӣ дар ҷомеа мебошад, нақди адабӣ.

АДАБОМӮЗ ادب آموز *он* ки илму адаб меомӯزاد, муаллим ва мураббӣ; тарбиятгар, омӯзгор.

АДАБОМӮЗӢ ادب آموزی *tarbiyatgar*, одоб омӯхтан.

АДАБПАРВАР ادب پرور *tabliggar* ва тарвиҷгари фарҳанггу дониш, донишдӯст, фарҳангпарвар.

АДАБПАРВАРДА ادب پرورد *адабгирифта*, боадаб, тарбиятдида.

АДАБПЕША ادب پیشه *boadab*; донишманд, фозил.

АДАБСАНҶ ادب سنج *kinoya az donishmand*, фозил.

АДАБСАРО(Ӣ) ادب سرای *адабгоҳ*, таълимгоҳ, мактаб.

АДАБХОНА ادب خانه *maҳal* ва ҷои парвариш, мактаб, мадраса, таълимгоҳ.

АДАБЧӮБ ادبچوب 1. чӯб ё химчай дарозе, ки мактабдорон дар гузашта бо он толибили-монро танбех медоданд. 2. маҷ. чӯбе, ки бо он сарбозони гунахгорро мезаданд.

АДАВОТ *a.* ادوات ҷ. адот: асбобу адавот, олоту адавот.

АДАД *a.* عدد 1. шумор, шумора, төъдод. 2. ракам дар ҳисоб, монанди ҷаҳор, панҷ *ва ғ.*: **адади абстрактӣ**, **адади алгебравӣ**, **адади арифметикиӣ**, **адади асосӣ**, **адади пурра**, **адади даҳӣ**, **адади қасрӣ**, **адади мутлақ**, **адади ратсионалӣ**. 3. микдор, саршумор: **адади гӯсфандон**.

АДАДАН عدد از рӯи адад; аз ҷиҳати микдор: **ададан ин қадар** аст.

АДАДӢ عددی **mansub ба адад:** **таносуби ададӣ**.

АДАДНАВИСӢ عددنویسی **ракамнависӣ**, шартан ба воситаи адад ҷизеро дарҷ кардан.

АДАЖИО *im.* ادژیا **mus.** асари мусиқӣ ё қисми асари мусиқӣ, ки оромона ва оҳиста навоҳта мешавад.

АДАМ *a.* عدم **кит.** 1. нестӣ, нобудӣ; **муқоб. вучуд;** **ҳоки адам реҳтан бар сари касе ва ё ҷизе қиноя аз нобуд** кардани касе ва ё ҷизе; **ба водии адам рафтан маҷ.** мурдан, нобуд шудан; **рахи адам гирифтан қиноя аз несту нобуд** шудан. 2. бидуни..., фоқиди..., набудани...: **адами мусоадат, адами илтифот, адами эътино.**

АДАС *a.* عدس **nig.** **наск.**

АДАСӢ عدسی **nig.** **адасшакл.**

АДАСШАКЛ عدسشکل **наскмонанд.**

АДВИЁТ ادویات **nig.** **адвияҷот** 1.

АДВИЯ *a.* ادویه ҷ. **даво.**

АДВИЯҖОТ ادویجات ҷ. **адвия.** 1. доруву давоҳои гуногун. 2. навъҳои доруҳо.

АДВОКАТ *lot.* ادواکت **вакили ҳимоятгар** дар мурофиаи судӣ, вакили мудофеъ, ҳимоятгар.

АДВОКАТАӢ ادواکتی ҳимоятгарӣ ва вакили дар мурофиаи судӣ.

АДВОР I *a.* ادوار ҷ. **давр.**

АДВОР II *a.* ادوار **тарзи хоси доиравии ифода** ва ишораи вазну оҳангҳо дар илми арӯз ва

музиқӣ.

АДДОЙ ادای **кит.** **калимаест, ки маъмулан дар поёни номаҳо навишта шуда ва маънои дуогӯи шумо, камина, банда ва ё факирро дорад.**

АДЁН *a.* اديان ҷ. **дин.**

АДИБ *a.* ادیب **navisanda, шоир, адабиётшинос;** **суханвар, сухандон.**

АДИБОНА ادیبانه **ادیبانه** 1. бо шевай аҳли адаб. 2. дорои ҳусусият ва услуби адабӣ: **суханони адібона, номаи адібона.**

АДИЛ *a.* عدیل **баробар** дар қадру мартаба, ҳамто, монанд.

АДИМ I *a.* عدیم **кит.** 1. пӯсти даббоғишуда, пӯсти дибогатшуда, ҷарм; ҷарми булғор. 2. маҷ. фарш, рӯй.

АДИМ II *a.* عدیم **کит.** 1. нестшуда, фаношуда, маҳвшуда, маъдум. 2. маҷ. ниёзманд, дарвеш.

АДИР ادیر **гуфт.** теппа, баландӣ; домани қӯҳу пуштаи на ҷандон баланд.

АДКАН *a.* ادکن **کит.** ҳокистарранг, тираранг, моил ба сиёҳӣ.

АДЛ *a.* عدل 1. миёна, айни мобайни ҷизе. 2. адолат, инсоф, дурусткорӣ; **муқоб. зулм;** **адлу дод** адолату инсоф; **бисоти адл барпо кардан (намудан)** қиноя аз адолату инсофро барқарор кардан.

АДЛВАРЗ عدلورز **додгар, адлҷӯ, одил, додварз.**

АДЛВАРЗӢ عدلورزی **дулорзӣ** додгарӣ, адлҷӯй, одилӣ, додварзӣ.

АДЛГУСТАР عدلگستر **одил, додгустар.**

АДЛГУСТАРИ عدلگسترӣ **одилӣ, додгустарӣ.**

АДЛИЯ *a.* عدليه **идораи корҳои ҳукуқ ва суд; додгустарӣ:** **вазорати адлия, идораи адлия.**

АДЛИЯВӢ عدلیوی **mansub ба адлия.**

АДЛӢ عدلی 1. **mansub ба адл.** 2. навъи сикка дар Рай ва Гургони асри миёна.

АДЛКИРДОР عدلکردار **адлпеша, одил, накӯкор, додрас.**

АДЛКИРДОРӢ عدلکردارӣ **адлпешагӣ, одилӣ, накӯкорӣ.**

АДЛПАРВАР عدلپرور **адолатҳоҳ, адолатҷӯй.**

АДЛПАРВАРИ عدلپورى адлгустарӣ, адлатхоҳӣ, ривоҷ додани адлу додгустарӣ.

АДЛСИГОЛ عدلسگال бисёр одил, хусусияти шахсе, ки доимо дар андешаи адолат кардан ба касе аст.

АДЛФАРМО(Й) عدلفرما(ی) шахсе, ки барои ичрои адлу додгарӣ фармон медиҳад.

АДЛҖӮ(Й) عدلجو(ی) чӯяндаи ҳақиқату адолат, хоҳандай адолат.

АДЛҖӮӢ عدلجوئی ҷустани адолату ҳақиқат, талабгори адлу инсоф.

АДМИРАЛаз [аз амирулбахр-и арабӣ] унвони олӣ дар нерӯҳои ҳарбии баҳрӣ.

АДМИРАЛӢ ادمیرلی үнвон ё ҷизе, ки ба адмирал иртибот дорад: **унвони адмиралӣ**.

АДН a. عدن боғҳои биҳишт, фирдавс, ҷаннат.

АДНО a. ادنی کит. пасттар; паст; муқоб. **аъло;** **аълову адно** а) пасту баланд; б) киноя аз дорову камбағал.

АДО a. ادا 1. пардоҳт, пардоҳтан; итном, анҷом: **адои қарз**, **адои ҳаққи хизмат**. 2. баҷооварӣ; риоя; **адо кардан** (намудан) а) пардоҳтан, тамом кардан, ба итном расонидан (ҷизеро); б) ичро кардан, ба ҷо овардан; **адо шудан** а) тамом шудан, ба охир расидан; **хуми шинний ба лесидан адо намешавад** (зарб.); б) ағбор шудан, тамоман аз кор баромадан. 3. хубии рафткор; ноз, ишва, карашма; **нозу адо** карашмао ишва; нозу нуз. 4. маҷ. бемадор, суст, бекувват; **адою ағбор** бехолу бемадор; ♀ **адоят ман** қурбонат шавам, фидоят шавам, садқаат шавам.

АДОВАТ a. عداوت душманий, хусумат, бадҳоҳӣ, кина; мухолифат; **кинаю адоват** қаҳру ғазаб, адовату хусумат; **адоват доштан** кина доштан, душманий кардан; **туҳми адоват коштан** киноя аз ихтилоф андоҳтан байни одамон.

АДОВАТНОК عداوتناک бадҳоҳона: **нигоҳи адоватнок.**

АДОВАТХОҲ عداوتخواه адоватталаб.

АДОВАТҖӮ(Й) عداوتجو(ی) кинаҷӯӣ, бадҳоҳ, душман.

АДОЛАТ a. عدالت адлу инсоф; додгарӣ.

АДОЛАТГОҲ عدالتگاه ҷои адлу инсоф;

маҳкамаи додпурсӣ.

АДОЛАТГУСТАР عدالتگستر одил, адолатпарвар.

АДОЛАТГУСТАРИ عدالتگسترӣ одилӣ, адолатпарварӣ.

АДОЛАТДӮСТ عدالتدوست адолатпарвар, адолатҳоҳ.

АДОЛАТМАНД عدالتمند одил, боинсоф, адолатпеша.

АДОЛАТНОК عدالتناک *nig.* адолатманд.

АДОЛАТПАРВАР عدالتپور *nig.* адолатҳоҳ, адолатпеша.

АДОЛАТПАРВАРИ عدالتپورӣ адолатҳоҳӣ, адолатҷӯӣ.

АДОЛАТПАРВАРОНА عدالتپورانه адолатҳоҳона, аз рӯи адлу инсоф.

АДОЛАТПЕША عدالتپیشه адолатҳоҳ, адолатпарвар.

АДОЛАТХОНА عدالتخانه ҷои адлу дод, додгустарӣ, адолатгоҳ.

АДОЛАТХОҲ عدالتخواه адолатпарвар, адолатҷӯӣ.

АДОЛАТХОҲОНДА عدالتخواهانه орзуи адолатҳоҳӣ.

АДОНАШАВАНДА ادانشونده ғуфт. тамомношуданий, беохир, бепоён, анҷомнопазир.

АДООМЕЗ ادا آمیز бо нозу карашма.

АДОТ a. اداد 1. асбоб ва олат барои ҳосил кардани ҷизе; восита. 2. қӯн., ғрам. бандак, часпак; **адоти ташбех** *ади.* воситаҳои санъати маънавии ташбех (*аз қабили чун, мисли..., монанди... ва г.*).

АДОФАҲМ ادفهم рамузфаҳм, нуктадон; зирақ, тезхуш, закӣ, бофаросат.

АДОФАҲМӢ ادفهمӣ нуктадонӣ, нозукфаҳмӣ, заковат.

АДРАС ادرس як навъ матои дастибофи тораш абрешими пудаш аз ресмон, ки мисли бекасаб алобуло ва ё якранг мешавад.

АДРАСБОФ ادرس باف он ки ба адресбофӣ машғул аст; касе, ки адресбофӣ пешаи асосии ўст, бофандай адрес.

АДРАСБОФӢ ادرس بافی шуғли адрес бофтан.

АДРАСМОН ادرس مان *nig.* ҳазориспанд.

АДРАСПӯШ ادرس پوش он ки либосаш (чомааш) аз адрес дӯхта шудааст: **одами адреспӯш**.

АДРЕС *фр.* ادریس 1. *nig.* **нишонӣ**. 2. он чи барои табрики касе навишта шудааст, папкаи табрикӣ; **ба адреси...** дар бораи..., дар ҳаққи...: **ба адреси касе гап задан**.

АДУ//АДУВ(В) *a.* عدو *nig.* **адӯ**.

АДӮ *a.* عدو душман, хасм.

АДӮБАНД عدو بند душманбанд, асирунандай душман; голиб.

АДӮСӮЗ عدو سوز несту нобудкунандай душман, сӯзандай душман.

АДӮШИКАН عدو شکن душманшикан, голиб, пирӯз.

АДҲАМ *a.* ادهم *кит.* 1. тира, сиёҳ; сурхи ҷигариранг. 2. аспи сиёҳ. 3. *киноя аз шаб*.

АДҶИЯ *a.* ادعیه ҷ. **дую; адъияи мустаҷоба** д. дуоҳои қабулшаванда.

АДЮТАНТ *лот.* ادیوتنټ ҳ. афсари ёрдамчии командир дар корҳои хизмати ҳарбӣ.

АЁ ایدو нидо эй!

АЁF//АЁK *m.* ایاغ//ایاق *кит.* пиёла, қадаҳ, согар.

АЁДАТ *a.* عیادت *гуфт.* (*шакли дуруستаш иёдат*) хабаргирии бемор, пурсиши ҳоли бемор.

АЁЛ *a.* عیال [аслаи иёл] 1. ҳамсари мард, зан. 2. оила; зан ва фарзандон; **аҳлу аёл** оила, аҳли хона; зану фарзанд; хонавода.

АЁЛАТ *a.* عیالت *nig.* **иёлат**.

АЁЛДОР عیال دار хонадор, соҳиби зан ва фарзандони хурдсол.

АЁЛМАНД عیالمند зану бачадор; каси серфарзанд.

АЁЛМАНДӢ عیالمندی серфарзандӣ; соҳиби зану фарзанд будан.

АЁН *a.* عیان маълум, ошкор, равshan, возех,

фаҳмо; **он чи аён аст, чӣ ҳочат ба баён.** (зарб.); **аён дидан** ошкоро дидан, аниқ дидан; **аён донистан** ба таври равshan донистан, возех донистан; **аён кардан** маълум кардан, аниқ кардан; нишон додан; **аён шудан (гаشتan)** ошкор шудан, маълум шудан; машхур гаштан.

АЁНАН *a.* عیاناً ба таври возеху ошкор.

АЁНИЯТ *a.* عیانیت чизҳои аён; воситаҳои аёнии дарс.

АЁНӢ عیانی 1. маълумӣ, равшаниӣ, возехӣ. 2. намоён, барои намуна ва мисол намоиш додашаванда: **воситаҳои аёни, омӯзиши аёни**.

АЁНТАР عیانتر равшантар; возехтар: **торафт аёntar** шунида мешуд, **торафт аёntar** чило медод.

АЁР//ИЁР *a.* ایاره санҷидани дараҷаи холисияти тиллову нуқра бо маҳак *ва گ.*; **зар(p)и иёр** тиллои холис.

АЁРА ایاره 1. ёра, дастбиранҷан, дастпонаи тилло ва нуқра. 2. *таър.* ҳисобу китоби даҳлу ҳарҷ.

АЁРИЧ ایاریج *кит.* доруи мусхил.

АЁС ایاس ҳавои хунук; **ҳавои аёс** ҳавои сард, ҳавои хунуки шамолдор.

АЖҒАЛ اژغل :ажғал-дажғал // **ажғол-дажғол** майда-ҷӯйда, шикастаю рехта, лашу луш; латта-путта, кӯҳнапора.

АЖДАР اژدر мори калони афсонавӣ, ки тибқи ривоятҳо аз даҳонаш оташ мебарорад ва ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *nig.* **аждар; аз мор аждар шудан** а) ривоятест, ки тибқи он мор калон шавад, ба аждаҳо муబаддал мегардад; б) *киноя аз* қувват гирифтани душмани хатарнок.

АЖДАРГУН اژدر گون *nig.* **аждармонанд**.

АЖДАРНИХОД اژدر نهاد 1. ниҳоди аждарӣ, аждархӯй. 2. маҷ. бадкор, бадкирдор.

АЖДАРХО 1. ҷонвари бадҳайбат ва ҳавфноки афсонавӣ ба шакли сусмор, ки ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *nig.* **аждар; аз мор аждар шудан** а) ривоятест, ки тибқи он мор калон шавад, ба аждаҳо муబаддал мегардад; б) *киноя аз* қувват гирифтани душмани хатарнок.

АЖДАҲО اژدرها *nig.* **аждарҳо**.

АЖДАҲОБОРА اژدرهابарه *кит.* аждаҳокирдор,

аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОВАШ اژدهاوش 1. *nig.* аждаҳомонанд. 2. *маҷ.* аждаҳокирдор, бадкор, бадҳайбат.

АЖДАҲОДӮШ اژدهادوش киноя az Захҳок – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ки az китфонаш мор рӯйдааст ва ўро Захҳоки морон мегуфтанд.

АЖДАҲОК اژدهاک номи қадими Захҳок, Захҳоки морон, подшоҳи афсонавӣ, ки дар «Шоҳнома» тасвир шудааст.

АЖДАҲОКЕШ اژدهاکیش *nig.* аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОМОНАНД اژدهамонанд монанди аждаҳо, мисли аждаҳо.

АЖДАҲОНАФС اژدهانفس *маҷ.* баднафс, одами калоннафс.

АЖДАҲОПАЙКАР اژدهاپیکر калончусса, қавитан.

АЖДАҲОСАР اژدهاسр он чи ё он ки сари калони бадвоҳима дорад.

АЖДАҲОФАШ *kit.* اژدهافش монанди аждаҳо, аждаҳомонанд, ҳайбатнок.

АЖДАҲОХӮ(Ӣ) اژدهاخو(ۍ) 1. аждаҳокирдор, аждаҳотабъ, аждаҳосиришт. 2. *маҷ.* бадкирдор, бадтабиат.

АЖДАҲОШАВАНДА اژدهашونده :асои аждаҳошавандай *Mӯso* kinoя az асои Mӯso пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ҳангоми ба замин партофтани он ба аждаҳо мубаддал гашта, молу амволи соҳиронро фурӯ бурдаст.

АЖДАҲОШИКОР اژدهашкар 1. шахсе, ки шикори аждаҳо мекунад. 2. *маҷ.* пурзӯр, тавоно, қавӣ.

АЖДАҲОШИКОРИ اژدهاشکارӣ 1. шикори аждаҳо кардан, аждаҳогирӣ. 2. *маҷ.* пурзӯрӣ, пуркувватӣ, тавонӣ.

АЖРИҚИЧАШМ اژرقی چشم зебочашм.

АЖРИҚӢ :чашмони ажриқӣ чашмони зебо.

АЗ از *peshonid* 1. *сарҷасимаи амалу ҳаракатро ифода мекунад; ранцидан аз касе, тарсидан аз чизе...* 2. *аиёро мефаҳмонад, ки дар иҷрои амал истифода мешавад ва саршавии амал ва*

объекти ҳаракат ба вай вобаста аст; дар ин маврид бештар бо феълҳои доштан, гирифтани меояд: **аз дasti** касе доштан. 3. барои ифодаи муносибатҳои сабаби рӯй додани ҳаракату амал истифода мешавад: **аз гушнагӣ, аз мондагӣ.** 4. чои зуҳури шаҳс ё чизи дигарро ифода мекунад: **аз деҳаи..., аз шаҳри...** 5. барои муқоисаи ду ё якчанд аиё истифода мешавад: **аз касе (чизе) калонтар.** 6. ба ҷузъи гурӯҳ, чизи том ё наъви чизҳо ишора мекунад: **аз растваҳои...** 7. аз як ҳолат баромадан ва ба ҳолати дигар баргаштанро ифода мекунад. **баргаштан аз ақида, аз роҳ.** 8. чизро нишон медиҳад, ки чизи дигар аз он соҳта шудааст: **аз оҳану пӯлод.** 9. ба манбаъ ва ҷои ҳосил шудан ва гирифта шудани чизе, ба ҳудуди доираи мавзӯй ва аиё ишора мекунад: **аз ҳаёти..., аз саргузашти...** 10. ба муносибатҳои замонӣ (саршавии ҳаракату амал ва г.) ишора мекунад, дар ин маврид бештар қалимаҳои ифодакунандаи вакъту замон (рӯз, аввал, сол, ҷавонӣ, саҳар, тобистон, фурсат ва г.) бо пешоянди «аз» кор фармуда мешаванд: **аз тирамоҳи..., аз соли...** 11. бо ҷонишҳои шаҳсӣ ва ишоратӣ омада, мансубиятро ифода мекунад; **аз ту, аз он, аз вай.** 12. бо пешоянди то ва ба (аз... то..., аз... ба...) омада, фосилаи муайянни масоҳату вакът ва оғози чизро ифода мекунад: **аз сари шом то саҳар.** 13. маркибҳои зарфи месозад: **аз боло, аз нав, аз миён, аз поён, аз сари нав ва г.** 14. ба воситаи бандаки изофӣ аз қалимаҳои дигар пешвандҳои номии изофӣ месозад: **аз барои, аз баҳри, аз боиси, аз ваҷхи, аз ғояти, аз дasti, аз қабили, аз қаъри, аз лаби, аз мобайни, аз роҳи, аз сабаби, аз сари, аз тарафи, аз хусуси, аз ҳузури, аз ҷониби, аз ҷумлаи, аз шарофати ...** 15. маркибҳои пешоянди номие месозад, ки ҳуди пешоянди аз дар он ҷузъи дуввумро ташкил медиҳад: **берун аз, қабл аз, мақсад аз ва г.** 16. бо феъл омада наъви муайянни фразеологизмҳои феълиро ташкил медиҳад: **аз даст баровардан, аз даст доддан, аз назар гузаронидан, аз по афтодан, аз ҷашм мондан, аз чизе (ҷое) гузаштан;** ♀ аз нав боз, дубора, такроран; **аз бар кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан.

АЗАЛ a. ازل аввали аввалҳои замон, ибтидои даҳр; **аз азал** аз ибтидо, аз аввал, аз рӯзи аввал; **рӯзи азал** д. аввали оғариниши ҷаҳон, рӯзи нахустини пайдоиши олам.

АЗАЛА *a.* عضله mushak, мушаки бадан.

АЗАЛӢ ازلى abadī, човидонӣ, ҳамешагӣ.

АЗАМАТ *a.* عظمت 1. бузургӣ, калонӣ; ҳашамат, шукуӯҳ. 2. маҷ. баҳодур, далер, қаҳрамон, диловар.

АЗБ *a.* عذب kит. форам, бомаза, гуворо, хуштаъм; ширин.

АЗБАС ازبسش ازبسش *шакли кӯтоҳшуудаи азбаски.*

АЗБАСКИ ازبسکه *pайвандак* зоро, зоро ки, аз сабаби он ки, дар натиҷаи он ки, чунки, бинобар, бинобар он ки.

АЗБГӮЙ عذب گوی *kит.* ширинсухан, хушбаён.

АЗВОҚ *a.* اذواق ҷ. завқ.

АЗВОЧ *a.* ازرواج ҷ. завҷ.

АЗДАСТДИҲӢ ازدستدھى *исми амали аз даст додан;* бойдиҳӣ, зоёй кардан, гум кардан.

АЗДИГАРСОЗӢ ازديگرسازى *исми амали аз дигар сохтан;* азнавсозӣ, аз нав ташкил кардан, аз нав барқарор кардан.

АЗДОД *a.* اضداد 1. ҷ. зид(д). 2. збши. калимае, ки ду маъни зидди якдигар дорад (*мас., калимаи фароз дар адабиёти классики ҳам ба маъни «кушод» ва ҳам ба маъни «баста» истеъмол шудааст.*)

АЗДУСАР ازدوسر ба ҳар ҳол, ҳоҳӣ наҳоҳӣ, ҳатман.

АЗЕРО(К) ازيرا(ك) *кӯн.* зоро, зоро ки, чунки, бинобар ин, аз ин сабаб, бинобар, аз ин ҷиҳат.

АЗЗАВАҶАЛ(Л) *a.* عظهوجل бузург, пурқудрат, кабир (*аз номҳои Худованӣ*).

АЗИЗ *a.* عزيز 1. гаронбаҳо, пурарзиш; гиромӣ, арҷманд. 2. мӯътабар; муқаддас. 3. меҳрубон, ғамхор, шафии; **азиз доштан** гиромӣ доштан, ҳурмат кардан. 4. порсо, диндор.

АЗИЗУЛВУЧУД عزيزالوجود ноёб, қимат, гаронқадр.

АЗИМ *a.* عظيم 1. калон, бузург, боазамат: **кӯхи азим.** 2. васеъ, паҳновар, нопайдоканор. 3. хеле бисёр, анбӯҳ: **сипоҳи азим, издиҳоми азим;** **балои азим** оғати калон, ҳодисаи ногаҳонии пурдаҳшат; **савоби азим** кори басеҳайр, некии зиёд.

АЗИМАТ *a.* عظيمت 1. қасд, ҳоҳиш, майл, ният. 2. майли сафар кардан ба ҷое, сафар. 3. сехр, афсун, ҷоду.

АЗИМАТГАР عزيزمتگر *kит.* афсунгар, ҷодугар.

АЗИМИЙ عظيمىي азамат, калонӣ, бузургӣ.

АЗИМУТ ازيمت (az ассумут-и арабӣ) кунчи байни ҳати ҳаракати муайян ва самти шимол, ассамт: **аз рӯи азимут роҳ паймудан.**

АЗИМУШШАӢН *a.* عظيم الشأن олиқадр, баландмартаба.

АЗИЯТ *a.* اذيت озор, азобу алам, кулфат, ранҷ; **азият дидан, азият қашидан** азоб қашидан, азоб дидан.

АЗИЯТДИДА اذيت دیده азобкашида, ранҷдида.

АЗИЯТДИҲАНДА اذيتدهنه азобдиҳанд, ранҷрасон.

АЗИЯТДИҲӢ اذيتدهنى озор додан, ранҷу кулфат додан.

АЗИЯТКАШ اذيتکش азобкашанд, озорбинанда, чафокаш.

АЗИЯТОВАР اذيت آور азобовар.

АЗКИЁ(Ь) *a.* از کیا ۱. ҷ. закӣ.

АЗКОР *a.* اذکار ҷ. зикр.

АЗКОРАФТОДА از کارافتاده корношоям, кӯхна.

АЗКОРАФТОДАГӢ از کارافتادگى корношоямӣ, ҷизи бекора, кӯхна.

АЗЛ *a.* عزل *kит.* аз кор ҳолӣ кардан, бекор кардан, аз мансаб гирифтан.

АЗЛАМУЗЗОЛИМИН *a.* اظلم الظالمين *kит.* золимтарини золимон.

АЗМ I *a.* عزم ният, қасд, иродад; **азми росих** иродай маҳкам (қавӣ); **азму саъӣ** қӯшишу ғайрат, ҷидду ҷаҳд; **азм кардан** (намудан) ният кардан, қасд кардан; **азмро ҷазм кардан** саҳт миён бастан барои иҷрои коре; **азми худро шикастан** аз қавли худ гаштан.

АЗМ II *a.* عظم *kит.* устухон; **азми рамим** устухони пӯсида, кӯхна.

АЗМИНА *a.* ازمنه ҷ. замон.

АЗНАВСОЗӢ ازنسازى *исми амали аз сари нав сохтан:* азнавсозии шабакаи обёрий, азнавсо-

зии хоҷагӣ, азнавсозии барномаи таълим.

АЗНАЗАРГУЗАРОНӢ ازنظر گذرانی исми амали аз назар гузаронидан; санчиш, тафтиш, дида баромадан: азназаргузаронии ҷумхуриявии ҳаваскорони санъат.

АЗНОБ *a.* اذناب چ. занаб.

АЗО *a.* عزا سӯг, сӯгворӣ, мотам; маросими мотам: либоси азо; азо гирифтан мотам гирифтан; азо доштан маросими сӯгворӣ ба ҷо овардан, сӯгвор будан.

АЗОБ *a.* عذاب озор, дард, ранҷ, машаққат, уқубат: азоби ботинӣ, азоби рӯҳӣ, азоби виҷдон; азоби гурӯснагӣ машаққати гурӯснагӣ, гурӯснагии бисёр саҳт; азоби ғӯр *a.* д. азобе, ки тибқи ривоятҳои динӣ ду фаришта – Мункарӯ Накир ба одами гунаҳкор дар ғӯр медиҳанд; б) маҷ. азоби саҳт: азоби зиндагӣ ранҷу кулфати рӯзгор; азоби марғ дарди ҷонқанӣ, таҳлукаю талвосаи мурдан; азоби оҳират азоби дӯзах; азоби ҷисмонӣ лату кӯб, шаттаю шаллоқ, дарди бадан; дар азоб будан (рӯҳан ва ҷисман) азобу машаққат кашидан.

АЗОБДИДА عذاب‌دیده сифати феълии замони гузашта аз азоб дидан; азобкашида; абору дардманд.

АЗОБДИҲАНДА عذاب‌دهنه сифати феълии замони ҳозира аз азоб додан; азиятдиҳанда, озоррасон.

АЗОБДИҲӢ عذاب‌دهه исми амал аз азоб додан; озордиҳӣ, лату кӯб кардан.

АЗОБКАДА عذاب‌کده кит. ҷои азобдиҳӣ, хонаи шиканча.

АЗОБКАШИДА عذاب‌کشیده сифати феълии замони гузашта аз азоб кашидан; азобдида, ранҷкашида.

АЗОБКАШӢ عذاب‌کشی исми амал аз азоб кашидан; ба дарду ранҷ будан, ранҷбииӣ, дучоршавӣ ба машаққат.

АЗОБНОК عذاب‌ناک дарднок, ранҷовар.

АЗОБОВАР عذاب‌آور машаққатовар, азиятдиҳанда.

АЗОГИРИӢ عزاگیری исми амал аз азо гирифтан; мотамгириӣ.

АЗОДОР عزادار мотамдор, сӯгвор, мотамзада,

азогирифта.

АЗОДОРӢ عزاداری исми амал аз азо доштан; сӯгворӣ, азогири: азодорӣ кардан.

АЗОЗИЛ *a.* عزازیل номи шайтон, иблис.

АЗОИМ *a.* عزم//عزمایم 1. ҷ. азимат. 2. ҷ. азм I. 3. афсун ва дуоҳое, ки ба беморон меҳонанд, дуоҳонӣ.

АЗОИМХОН عزمخوان дуоҳон, афсунгар.

АЗОИМХОНӢ عزمخوانی исми амал аз азоми хондан; афсун хондан, дуо хондан.

АЗОН *a.* اذان д. бонги даъват ба намоз, даъвати муаззин барои хондани намоз; азони бемаҳал азоне, ки ба ақидаи хурофтпарастон барои дағъи бало хонда мешавад; аzon гуфтan // аzon хондан даъват кардан ба намоз.

АЗОНГӮ(Ӣ) اذان‌گویی он ки азон мегӯяд, муаззин.

АЗОНГӮӢ اذان‌گونی азон гуфтan.

АЗОНИХУДӢ از آن‌خودی одами худӣ, одами наздик.

АЗОТ ю. ازات хим. унсури химиявӣ, ки аз гази бебӯй ва беранг иборат аст.

АЗОТИӢ ازاتی мансуб ба азот; аз азот ҳосилшуда: нуриҳои азотӣ.

АЗОХОН عزاخوان навҳагар, шахсе, ки дар мотами касе навҳа ва гиряву нола мекунад.

АЗОХОНА عزاخانه ҷое, ки дар он касе мурдааст, мотамхона.

АЗОХОНӢ عزاخوانی исми амал аз азо хондан; навҳагарӣ дар мотами касе.

АЗПОАФТОДА از پاافتاده сифати феълии замони гузаштаي аз по афтодан; базаминафтода; аз-помонда.

АЗПОМОНДА از پامانده از پامانده сифати феълии замони гузаштаي аз по мондан; маҳрум аз қобилияти роҳрӯй: бемори азпомонда.

АЗРАК *a.* ازرق کит. ранги кабуд, нилгун, осмониранг.

АЗРАКӢ ازرقی کит. 1. мансуб ба ازراک. 2. нилгун, кабудранг

АЗРАКЛИБОС ازرق‌لباس 1. кабудлибос, кабудпӯш. 2. киноя аз сӯфӣ, ахли тасаввуф.

АЗРАҚПŪШ ازرقپوش шахси либосаш азракӣ, кабудпӯш.

АЗРАҚФОМ ازرقفام кабудранг, осмониранг, нилгун.

АЗРАҚЧАШМ ازرقچشم кабудчашм; зоғчашм; гурбачашм.

АЗРО *a.* عذر a. кит. духтар, дӯшиза; бокира, афифа.

АЗРОИЛ *a.* عزراييل *d.* номи фариштаи марг, малакулмавт.

АЗРОР *a.* اضرار *ч.* зарар.

АЗУД *a.* عضد *kit.* 1. бозу. 2. маҷ. ёр, хамдам; мададгор, пушту паноҳ.

АЗУЛ *a.* عنول *kit.* 1. маломаткунанда, маломатгӯй. 2. гайбаткунанда, гайбатгӯй.

АЗФАР *a.* اذفر *kit.* тезбӯ; **мушки азфар** мушки бисёр хушбӯй, мушки холис.

АЗХУДКУНИЙ 1. ازخودکنی *исми амали аз худ кардан;* азбарқунӣ, ёдкунӣ, хифзкунӣ; ёдгирӣ: **азхудкунии дарс.** 2. соҳибӣ кардан, ба даст даровардан. 3. ба кор даровардан: **азхудкунии саноат,** **азхудкунии заминҳои бекорхобида.**

АЗХУДРАФТА 1. *сифати феълии замони гузаштаи аз худ рафтани;* худро фаромӯшкарда. 2. пуркибуру ғурур.

АЗҲАР *a.* ازهـر 1. дурахшонтар, тобонтар, равшантар. 2. дурахшон, тобон, равшан.

АЗҲО *a.* اضحـى *d.* иди қурбон, ки дар даҳуми моҳи зулҳиҷҷа барпо мегардад.

АИЗЗА *a.* اعـزـه *ч.* **азиз;** **аиззаи аҳбоб** ализони маҳбуб, ёрони боиззат.

АИЛШАЙИЛ *t.* اـيـل *гуфт.* тасмаи маҳсусе, ки бо он тӯқумро ба ҳайвони саворӣ (*аспу ҳар*) мебанданд, пуштанг.

АИММА *a.* ائـمـه *ч.* **имом.**

АЙ اـيـدـوـي *nidoi* тааҷҷуб, ҳайронӣ, таассуф *ва м. ин.*

АЙБ *a.* عـيـب 1. норасой, нуқсон, камбудӣ: **ин мол ҳеч айб надорад.** 2. таъна, маломат, сарзаниш; **айба кӣ кунад?** **маиб** (*зарб.*). 3. нанг, ор, боиси шарм: **пурсидан айб нест,** **дар ин кор ҳеч ҷои айб нест.** 4. ғуноҳ, чурм, амали нораво; **ба айби ...** *a.* бо ғуноҳи ...; бо хатои ...; *b.*

ба сабаби ..., аз сабаби ..., бинобар он ки; ба қасофати ...; **айби шаръӣ** нуқсони қонунӣ (*аз рӯи ҳукми шариат*); **айбу ғуноҳ** нуқсону ғуноҳ; **айбу нанг** шарму нанг, ору номус, нангу ор; **айбу нуқсон** камбудию иллат; **айб донистан** нанг ҳисоб кардан, нораво донистан; **айб ёфтани** ошкор соҳтани нуқсоне, иллат ёфтани; эрод гирифтани, касеро ё чизеро наҳ задан; **айб чустан** нуқсону норасой кофтани; ҳӯрдагирӣ кардан; ♫ **айби касеро ба гарданаш мондан** камбудии касеро собит кардан; **айбро ба гардани касе мондан** касеро айбдор кардан, ба зиммаи касе ғуноҳе бор кардан; **айб мадор** таъна назан, айбдор накун.

АЙБА *a.* عـيـبـه *kit.* 1. халта, саноч, ки аз ҷарм дӯхта мешавад; ҷомадон, тӯрбаи ҷармин. 2. ҷавшан.

АЙБИН عـيـبـبـين айбҷӯй, бадандеш, баднок.

АЙБГИР عـيـبـگـير *nig.* айбҷӯй, айбгӯй(й).

АЙБГИРИЙ عـيـبـگـيرـي *nig.* айбҷӯй, айбгӯй.

АЙБГУЗОРИЙ عـيـبـگـاري *исми амал аз айб гузаштан;* ғуноҳро ба гардани касе бор кардан; айбдоркунӣ.

АЙБГӯ(Й) عـيـبـگـوـيـ(ـيـ) он ки ба рафтор ва гуфтори дигарон айб мемонад, нуқсонҷӯ, ҳурдагир.

АЙБГӯЙ عـيـبـگـوـئـيـ нуқсонҷӯй, ҳурдагирӣ, айбу эрод гирифтани аз касе, амал ва рафтори айбҷӯ.

АЙБДОН عـيـبـدان хусусияти шахсе, ки айбро мешиносад ва ё аз айб огоҳ аст, донаандай айбу нуқсон.

АЙБДОР عـيـبـدار 1. он ки аз ӯ камбудие сар задааст; ғунаҳгор, мӯҷрим: **айбдор кардан, айбдор шудан.** 2. иллатнок, нуқсондор.

АЙБДОРӢ عـيـبـدارـيـ *исми амал аз айб доштан.*

АЙБДОРКУНАНДА عـيـبـدارـكـنـنـدـه *сифати феълии замони ҳозира аз айбдор кардан;* он ки касеро ғунаҳгор мекунад; он ки айбу нуқсони касеро собит мекунад: ҳӯқ. **айбдоркунандай давлатӣ,** **айбдоркунандай ҷамъиятӣ.**

АЙБДОРКУНИЙ عـيـبـدارـكـنـيـ *исми амал аз айбдор кардан;* ғунаҳгор кардан.

АЙБДОРШАВАНДА عـيـبـدارـشـونـدـه *сифати феълии*

замони ҳозира аз **айбдор шудан**; шахсе, ки ба гунохе айбдор карда мешавад.

АЙБДОРШУДА عیبدارشده *сифати феълии замони гузашта аз айбдор шудан*; гунахгоршуда, маҳкумшуда ба гунох.

АЙБМОНӢ عیب مانی *исми амал аз айб мондан*; айбдор кардан: ҳуқ. **айбмонии обективӣ**.

АЙБНОК عیناک *айбдор*; нуксоннок, иллатнок.

АЙБНОКӢ عیناکی *айбдорӣ*, айбнок будан, ҳолат ва вазъияти айбнок.

АЙБНОМА عیب نامه *ҳуқ. хукми айбдоркунӣ, ҳучҷати айбдоркунӣ, хуносай ҳукми муроғиа.*

АЙБПӮШ عیب پوش *он ки ё он чи нуқсон ва гунохи касеро мепӯшонад.*

АЙБПӮШӢ عیب پوشی *исми амал аз айби касе ё ҷизро пӯшидан*; тарафгирӣ.

АЙБҖӮ(Ӣ) عیب جو(ی) *бадгӯй, бадҳоҳ, бадандеш, ҳӯрдагир.*

АЙБҖӮӢ عیب جویی *исми амал аз айб ҷустан*; нуксончӯй, ҳӯрдагирӣ, бадҳоҳӣ.

АЙБШУМОР عیب شمار *шуморандай айбу нуқсонҳои дигарон; шахсе, ки айби дигаронро баршумурда баён мекунад.*

АЙВОН a. ایوان 1. пеши хона, ки болояш пӯшида ва тарафи пешаш кушода бошад; нишастигоҳ, суфаи баланди болопӯшида. 2. кит. коҳ, қаср.

АЙВОНДОР ایواندار *хона ва биное, ки айвон дорад.*

АЙВОНЧА ایوانچه 1. *шакли тасгири айвон*, айвони хурд. 2. соябони поядор; суфаи болопӯшида дар истоҳои нақлиёти мусофирикашӣ (*аз қабили автобус, троллейбус ва г.*).

АЙФИР t. ایغیر *гуфт. аспи нари зотӣ; муқоб. байтал.*

АЙФОҚ t. ایغاق *гуфт. авбош, парҳошҷӯ, ҳангомаҷӯ, беодоб, шӯраДушт.*

АЙФОҚӢ t. ایغافی *гуфт. авбошӣ, ҷангарағӣ, ҳангоматалабӣ.*

АЙДУН ایدون *шакли дигари эдун.* 1. акнун, ҳозир. 2. инчунин; ҳамин тариқа, ба ин тарик.

АЙЁМ a. ایام 1. ҷ. **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вакт, фасл, мавсим: **айёми аҷуз, айёми гузашта, айёми ид, айёми навruz, айёми обҳезӣ, айёми ҷавонӣ, айёми барфу борон, айёми собиқа; гардиши айём гузашти рӯзгор.**

АЙЁР a. عیار زирақ, чобук, маккор, хилагар, фиребгар; найрангбоз, фиребанда; ♀ **дилбари айёр** дилбари шӯхи фаттон ва дилфиреб.

АЙЁРӢ عیاری *айёр будан, зирақӣ; маккорӣ, фиребгарӣ.*

АЙЁРНАМО عیارنما *намои айёрӣ доштан, монанди айёр будан.*

АЙЁРОН عیاران *табақа ё гурӯҳи мардум дар даврони Аббосиён дар Хурӯсону Мовароуннаҳру Сиистон, ки часуру силаҳшур ва ҷавонмард буда, аз бенавоён ва камбағалон ҳимоят мекарданд.*

АЙЁРОНА عیارانه *айёромонанд; ба таври айёр амалкунанда: **чашмони айёrona, айёrona гап задан, айёrona табассум кардан, айёrona ҷашмакӣ задан.***

АЙЁРПЕША عیارپیشه маккор, фиребгар, дузд.

АЙЁШ a. عیاش ба айш додашуда, айшдӯст, айшпараст, айшунӯшкунанда.

АЙЁШӢ عیاشی *умр бо ҳушиг гузарондан, ишратпарастӣ, айшпарастӣ.*

АЙЁШОНА عیاشانه *монанди айёш, ба тарзи айёш.*

АЙЗАН a. ایضاً *кит. дубора, бори дигар, такроран; боз; низ.*

АЙЛОҚ t. ایلاق *(шакли дигари яйлок)* ҷои серобу алаф, ки дар тобистон ва қисман зимистон ҷорворо он ҷо мечаронанд ва парво мекунанд.

АЙМАН a. این *кит. 1. рост, тарафи рост. 2. ҳуҷиста, муборак.*

АЙН a. عین 1. *номи ҳарфи бисту яқуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (Ҷ), ки дар ҳисоби абҷад ба адади 70 баробар аст; **айни мӯҳмала** ҳарфи айни бенуқта дар алифбои арабии тоҷикӣ; муқ. **ғайни мӯъчама** (ғайни нуқтадор). 2. кит. ҷашм, дида, басар. 3. кит. моҳият, асл, сарчашма; **айни ...** ҳуди..., дар ҳуди ...; **дар айни ...** дар ҳуди ..., дар ҳамон вақти...; **дар айни замон** дар ҳамон вақт, дар ҳуди ҳамон вақт;*

ҳамзамон; дар **айни хол** дар ҳамин вақт, ҳоло.

АЙНАК عینک асбоб ва василаи дорои ду даста ва ду шиша, ки барои пурзӯр кардани биной, ҳимояи чашм аз нури хуршед ё инъикоси сафедии барф, пешгирий аз даромадани ашёи беруна ба ҷашм истифода шуда, болои бинӣ гузошта мешавад: **айнаки ғаввосӣ**, **айнаки дудӣ**, **айнаки офтобӣ**, **айнаки ҷӯшкорӣ** (**кафшерӣ**), **айнаки шиноварӣ**; ◇ **айнаки зону** устухони гирди рӯи зону, қулҷаи зону, сари зону.

АЙНАКДОР عینک дар он ки ба ҷашм айнак гирифта бошад, айнакпӯш; ◇ **мори айнакдор** мори заҳрнок, ки гирди ҷашмонаш айнак барин ҳалқа дорад.

АЙНАКӢ عینکي *nig.* айнакдор.

АЙНАКНОК عینک ناک *nig.* айнакдор.

АЙНАКСОЗ عینکساز он ки айнак месозад: **устои айнаксоз**.

АЙНАКСОЗӢ عینکسازӣ 1. амал ва шуғли айнаксоз. 2. фурӯшгоҳ ё коргоҳе, ки дар он айнак месозанд ё таъмир мекунанд ва мефурӯшанд.

АЙНАКФУРӯШ عینکفروش фурӯшандай айнак.

АЙНАКФУРӯШӢ عینکفروشӣ 1. маҳал ва ҷои фурӯши айнак: **мағозаи айнакфурӯшӣ**. 2. амал ва шуғли айнакфурӯш.

АЙНАН *a.* عیناً монанд, назир; тамоман монанд, баробари асл, шабехи асл; **айнан нақл кардан** гуфтаи касеро бе каму зиёд овардан ва ё гуфтани.

АЙНИШИНОС عینیشناس он ки ба омӯзиш ва таҳқики ҳаёту фаъолияти Садриддин Айний машгул аст.

АЙНИШИНОСӢ عینیشناسӣ соҳаи маҳsusи адабиётшиносӣ, ки ҳаёт ва фаъолияти илмию адабии Садриддин Айниро меомӯзад.

АЙНИЯТ *a.* عینیت 1. аслият, худӣ будан, зотӣ будан. 2. монандӣ, баробарӣ, яксонӣ.

АЙНӢ 1. он чи ба ҷашм дидা мешавад. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воеӣ; мушаххас; **муқоб. зехнӣ**; **додари айнӣ** додари ҳақиқӣ, додари ҳамбатн. 3. таҳаллуси сардафтари адабиёти давраи нави тоҷик Садриддин Саидмуродзода Айний

(1878-1954).

АЙНУЛАЁН *a.* عینالعیان кит. бисёр возех ва равшан.

АЙНУЛКАМОЛ *a.* عینالکمال чашмзахм, бадназарӣ, ҷашмрасӣ.

АЙНУЛҲАЁТ *a.* عینالحیات кит., *nig.* об (оби зиндагӣ).

АЙНУЛЯҚИН *a.* عینالیقین маълумоти аник, дониши дуруст, маълумоте, ки аз мушоҳида ва дарк намудани чизе пайдо шудааст.

АЙРОН *t.* ایران чурғоти беравған, дӯғ.

АЙСАР *t.* ایسر کит. ҷап, самти ҷап, тарафи ҷап.

АЙСБЕРГ англ. ایسبرگ کӯҳи яхини шиновар дар үқёнус, ки барои қишиҳо ва баҳрнавардон хеле ҳавғонок мебошад.

АЙТОМ *a.* ایتمام ҷ. յاتим.

АЙФУДА ایفده کит. бехуда; ёва, лофу газоф.

АЙФУДАСАРИ ایفدهسری کит. лофзани, бехудагӣ.

АЙШ *a.* عیش ҳаёти хушу ҳурсандона; қайфу сафо ва бегамӣ, ҳушгузаронӣ, ишрат: **зикри айш – нисфи айш** (*maқ.*); **айшу ишрат** // **айшу нишوت** қайф, ҳузуру ҳаловат; ҳурсандиву ҳушҳолӣ; **айш қардан** қайф қардан, роҳату ҳузур қардан; **ба айши қасе ҳалал расондан** қайфи қасеро парондан, ба роҳати қасе монеъ шудан; **айшу нуш маҷ.** ҳушгузаронӣ бо бодагусорӣ; **доди айш додан** айшу ишрат ва шодию бозиро ба дараҷаи оlij расондан.

АЙШАФРӯЗ ایش افروز тарабангез, айш гармкунанда, нишотовар.

АЙШГОХ عیش گاه маҳал ва макони ҳушгузаронӣ, ҷои айшу ишрат.

АЙШДӯСТ عیش دوست он ки ҳушгузарониро дӯст медорад, айшпараст, айёш.

АЙШДӯСТӢ عیش دوستӣ амал ва рафтари айшдӯст.

АЙШБОД عیش آباد диёр ё маҳалли айш, ҷои майшат.

АЙШПАРАСТ عیش پرست *nig.* айшдӯст.

АЙШПАРАСТИ عیش پرستӣ *nig.* айшдӯстӣ.

АЙШПАРВАР عیش پرور *nig.* айшдӯст.

АЙШПАРВАРИ عیش پرورى *nig.* айшдӯстӣ.

АЙШСОЗ عیش ساز хушдилу шодмон ё хушгузарон, созмондиҳандаи айшу тараб.

АЙШСОЗӢ عیش سازи созмондиҳии амали айшу ишрат, хушгузаронӣ.

АЙШТАЛАБ عیش طلب талабгори хушгузаронӣ, он ки барои айшу ишрат кӯшиши тамом дорад, чӯёи кайфу сафо.

АЙШХОНА عیش خانه ҷои хушгузаронӣ бо бодагусориву созу суруду рақс.

АЙЮҲАННОС *a.* ایها الناس *кит.* қалимаи хитоб: эй мардум!, эй ҷамоат!, мардум!

АЙЮҲАССАЛОТ *a.* ایها الصلاة *d.* эй намозгузорон! (даъвати мардум ба намоз).

АЙЮҲАССОҚӢ *a.* ایها الساقی қалимаи хитоб: эй соқӣ!

АКА اک 1. бародари қалонӣ. 2. қалимаи муроҷиат, ки ҳурдан ба ҷавонону мардонӣ аз ҳуд қалон аз рӯи иззату ҳурмат мегӯянд, ё ба номи онҳо ҳамроҳ мекунанд.

АКАДЕМИЗМ *ю.* اکدیمیزم қӯн. пурра ба анъана дода шудан ё аз паси назария шуда, аз амалия дур гаштан дар соҳаи илм.

АКАДЕМИК *ю.* اکدیمیک ӯзви пайвастаи (ҳақиқии) академияи илмҳо.

АКАДЕМИКӢ اکدیمیکی мансуб ба ակադեմիկ; ба ակադեմիկ հօս: ակադեմիկ.

АКАДЕМИЯ *ю.* اکدیمیہ 1. муассисаи олии тадқиқи илм ё санъат: ակաdemiaи ilmҳo, ակաdemiaи қiшоварзӣ, ակաdemiaи ilmҳoi omӯzgorӣ. 2. номи баъзе мактабҳои олӣ: ակաdemiaи muҳandisii ҳарбӣ.

АКАДЕМИЯВӢ اکدیمیوی мансуб ба ակաdemia: muassisaи akademiyav.

АКАДЕМӢ اکدیمی 1. мансуб ба ակաdemizm; риоя-кунандай анъанаҳои нек; театри ակաdemī номи фахрие, ки ба театрҳои бехтарин аз тарафи ҳукumat дода мешавад. 2. таъlimī: соати ակաdemī, ruҳsatati ակademī.

АК-АК اکاک қалимаи тақлиди овоз барои ифодаи садои саг, аккас: ակ-ակи սագ.

АКАМУЛЛО اکاملا گuft. қалимаи муроҷиат эҳтиром ба марди аз ҳуд қалон.

АКБАР *a.* اکبر қабиртар; қалонтар, бузургтар.

АКВАМАРИН лот. اکومرین як навъ санги қиматбаҳои шаффофи чилдор, ки осмониранг ё сабзтоб аст.

АКВАРЕЛ фр. اکواریل 1. ранги обӣ, ранге, ки дар об ҳал мешавад. 2. сурате, ки бо ранги обӣ қашидааст.

АКВАРИУМ лот. اکوریوم зарфи маҳsusи шишагӣ барои нигоҳ доштани ҷонварҳои обӣ, аз қабили моҳӣ ё растаниҳои обӣ.

АКДАР *a.* اکدر *kit.* тиратар, тира.

АКДИШ *t.* اکدش *kit.* 1. омехта, имтизоҷёфта. 2. омехтаи ду ҳун, дурага. 3. *mač.* аспи дурага. 4. *d.* нафси инсонист, ки аз лоҳутӣ – раҳмонӣ ва носутӣ – инсонӣ имтизоҷ (таркиб) ёфтааст. 5. маҳбуб, маҳбуба.

АКИД *a.* اکید *kit.* маҳкам, саҳт, устувор.

АКИДАН I *a.* اکیدا қатъан, ҷиддан.

АКИДАН II اکیدن ак-ак кардан, ҷакидани саг.

АККА عکه зоол. номи парандай думдароз аз ҷинси зоф.

АККАС//АККОС اکس//اکاس қалимаи тақлиди овози саг, садои саг.

АККОЛ I اکال لاخچ. бозиест, ки дар он бо қалтаки начандон дароз ҷӯбчайи ду нӯгаш тарошидашаеро зада мепарронанд, ҷилликдангал.

АККОЛ II *a.* اکال 1. *kit.* пурхӯр, носерам. 2. моддаи мои сӯзонанда ва ҳӯранда, ки мисли тезоб ба ҳар ҷӣ расад, сӯроҳ мекунад.

АККОЛБОЗӢ اکالبازی бозии аккол, ҷилликбозӣ, ҷилликдангал.

АККОЛДАСТА اکالدسته дангал, ҷӯбе, ки ба воситаи он ҷилликро мезананд.

АККОРД *it.* اکارд ҳамовозии ҷандин лаҳни мусиқие, ки нотаҳои онҳо аз яқдигар дар фосилаҳои гуногун воқеъ шудаанд.

АККОРДЕОН фр. اکارديان *mus.* асбоби мусиқӣ аз навъи баян.

АККОС I اکاس *nig.* ակաս; ակկօս задан ав-ав кардан, ҷакидан.

АККОС II *a.* عکس *kit.* суратгир, аксбардор.

АККОСЗАНӢ اکاسزنى чакидани саг: **саг ба аккосзани даромад.**

АККОСӢ عکاسى суратгирӣ; касби суратгир; **когази аккосӣ** когази маҳсус барои расм.

АККОСХОНА عکاسخانه аккосӣ, ҷои (хонаи) суратгирӣ.

АККРЕДИТИВ олм. اکریدتیو 1. мол. пешпар доҳт, хӯҷати пулӣ, ки ба намояндаи як муассисаи кредитӣ барои аз дигар муассисаи қарздиҳанда гирифтани пул дода мешавад, варақаи эътибор. 2. дипл. эътиборнома, ваколатномаи намояндаи як давлат дар давлати дигар.

АККУМУЛЯТОР лот. اکوملیتار асбоби гункуни қувваи барқ (az қабили батарея), барқанбор.

АККУМУЛЯТОРИ اکوملیتارӣ мансуб ба **аккумулятор: батареяи аккумуляторӣ.**

АКЛ a. اکل kит. хӯрдан.

АКМАЛ a. اکمل комилтар, пурратар.

АКМАҲ a. اکمه kит. қӯри модарзод; **муқоба** аъмо.

АКНОФ a. اکناف ҷ. **канап;** гирду атроф; гӯшаву канораҳо.

АКНУН//КУНУН اکنون//کنون холо, ҳозир, имрӯз, ин вақт, ҳамин дам, алҳол.

АКО اکا nиг. **ака.**

АКОБИР a. اکابر ҷ. **کابир;** калонон; бузургон; аъён.

АКОБИРЗОДА اکبرزاده калонзода, аъёнзода.

АКОСИРА اکاسیره ҷ. **کисро** (муарраби *Xusraw* буда, ба забони арабӣ дар шакли *Kisro* доҳил шуда, шакли ҷамъи он ба маънни шоҳон соҳта шудааст, подшоҳони сосонӣ).

АКР англ. اکر андозаи масоҳати замин дар Англия ва Америка, ки ба 4 ҳазору 47 метри мураббаъ баробар аст.

АКРАМ a. اکرم киромитар, бузургтар, баландтар.

АКРИХИН лот. اکرخین тиб. номи доруест, ки барои муолиҷаи табларза истифода мешавад.

АКРОБАТИКА ю. اکرابتيکه навъи варзиш, ки

гуруҳи машқҳои гимнастикиро дар бар меғирад.

АКРОБАТИ اکرابتى **mansub ба акробатика.**

АКС a. عکس 1. шакл ва намуди чизе, ки дар рӯи чизҳои шаффоғ ва ҷилдор дида мешавад; инъикос. 2. сурати фотографӣ; **акс гирифтан** аксбардорӣ кардан, сурат гирифтан; нусха бардоштан; **акс ёфтан** инъикоси як чиз дар чизи дигар. 3. муқобил, зид, муҳолиф, барь-акс; **акси садо** ҷавоби овоз, баргашти садо (*mas.., дар қӯҳ*); **авҷу акс** мус. зеру бам; **акси гуфтаи касеро** **кардан** ба муқобили гуфтаи касе кор кардан. 4. **ади.** як навъ санъати шеърӣ, ки мисраи аввалро ба ду ҳисса тақсим ва ҷояшонро иваз карда ҳонем, мисраи дуюм ҳосил мешавад.

АКСА عکسه шакли вайрониҷудаи атса.

АКСАНДОЗ عکس‌انداز инъикоскунанда; инъикосёбанда.

АКСАНДОЗӢ عکس‌اندازӣ инъикосёбӣ, акшавӣ.

АКСАР a. اکثر қисми зиёд, бисёртар, бештар; **аксар вақт** бисёр вақт, бештар, қариб ҳама вақт.

АКСАРАН a. اکثراً бисёртар, ба таври аксар, бештар.

АКСАРИОН a. اکثريون *таър.* хизби болшевикҳо; большевикҳо.

АКСАРИЯТ a. اکثریت қисми бештар, қисми зиёдтар, бештар.

АКСБАРДОР عکس‌بردار суратбардор, суратгир.

АКСБАРДО҆Ӣ عکس‌بردارӣ 1. расмгириӣ, суратгирӣ. 2. нусхабардорӣ, рӯбардорӣ.

АКСБАРОРӢ عکس‌براري зоҳиркуни расм ба воситаи доруи химиявӣ, тасвири чизро бар рӯи навори аксбардорӣ сабт кардан.

АКСГИР عکس‌گیر он чи ки сурати чизро инъикос мекунад; аксгиранда.

АКСГИРӢ عکس‌گیرӣ исми амал аз **акс гирифтан;** суратгирӣ, расмгириӣ, аксбардорӣ: **дастгоҳи аксгириӣ.**

АКСДОР عکس‌دار доруи тасвир, сурат ё нақш, суратдор.

АКССОЗ عکس‌ساز созандай акс, суратсоз.

АКССОЗӢ عکس‌سازی амали сохтани акс, суратсозӣ.

АКСЕНТ лот. اکسنٹ 1. збш. бо зарба талаффуз кардан. 2. тарзи талаффуз.

АКСИЗ лот. اکسیز андози гайри мустақим, ки бо роҳи баланд кардани нархи молҳои серистеъмол (қанд, чой, тамоку ва г.) ба воситаи фурӯшандоҳои ин молҳо рӯёнида мешавад.

АКСИЯ фр. اکسیه nиг. сахм.

АКСКУНАНДА عکس‌کننده 1. инъикос қунанда. 2. тасвиркунанда.

АКСКУНОНӢ عکس‌کنانی инъикоскунӣ; мунъақис кардан; тасвир намудан.

АКСУЛАМАЛ a. عکس‌العمل вокуниш, акси амал; муқоб. амал зидди амал: **аксуламал нишон додан**.

АКСУЛИНҖИЛОБ a. عکس‌الانقلاب зидди инқилоб; муқоб. **инқилоб**.

АКСУЛИНҖИЛОБӢ عکس‌الانقلابی он ки муқобили инқилоб мечангад, зидди инқилоб мечангад, зиддинқилобӣ.

АКСУЛҲАРАКАТ a. عکس‌الحرکت акси ҳаракат; иртиҷо.

АКСУЛҲАРАКАТЧӢ عکس‌الحرکتچی иртиҷо, муртаҷеъ.

АКСУЛҲУЧУМ a. عکس‌الهجوم хучуми ҷавобӣ: ба аксулҳучум гузаштан.

АКТ лот. اکت kӮn., nиг. санад, хуччат.

АКТЁР фр. اکتیار бозингари синамо, театр ва ё сирк, ҳунарпеша.

АКТЁРӢ اکتیاري касби актёр, ҳунарпешагӣ.

АКТИВ лот. اکتیو ҳисобӣ. дороии (пул ё моли) мавҷуди ягон муассиса, ки бо фаъолияти бонк вобаста бошад.

АКТИНИЙ ю. اکتنېي хим. унсури радиоактивӣ, ки дар конҳои уран ва торий вомехӯрад.

АКТИНИЯ лот. اکتنېي чонвари баҳрӣ аз оилаи чонварони обии марҷонӣ, ки ҳалқашакли нармустухон мешавад.

АКТИНОМИТСЕТҲО اکتنامیتستها занбӯргакҳои шуоъшакл, ки дар об, хок, ҳаво ва рӯи растаниҳо пайдо мешаванд, баъзеашон каса-

лиоваранд, аз онҳо баъзе антибиотикҳо низ ҳосил мекунанд.

АКУСТИКА ю. اکوستیکه як соҳаи илми физика, ки дар бораи савт (садо) баҳс мекунад, савтшиносӣ.

АКУСТИКӢ اکوستیکي мансуб ба **акустика**; савтӣ.

АКУШЕР фр. اکوشیر момодоя, доя.

АКУШЕРӢ اکوشیری момодоягӣ, дояғӣ.

АҚАБА a. عقبه гарданаи кӯҳ ва кӯтал, роҳи душворгузари кӯҳсор, ағба.

АҚАЛ(Л) a. اقل камтарин, қисми хеле хурд; муқоб; **аксар**; **ҳадди ақал(л)** камтарин микдор, минимум.

АҚАЛЛАН a. اقل 1. камтар бошад ҳам, ба микдори кам бошад ҳам, лоақал; муқоб. **аксар**. 2. ҳатто.

АҚАЛЛИЮН اقلیون таър. ҷараёне дар ҳаракати сотсиал-демократияи Русия ва пайравони он, меншевикҳо.

АҚАЛЛИЯТ a. اقلیت қисми кам, ҳиссаи хурд; муқоб. **аксарият**.

АҚБА a. عقبه nиг. ағба.

АҚВОМ a. اقوام ҷ. қавм (мардумон).

АҚВОТ a. اقوات ҷ. қут; ҳӯрок (**авқот ба ин маънӣ шакли вайрони ақвот аст**).

АҚД a. عقد 1. аҳд, паймон, созиш. 2. никоҳ; **акди никоҳ бастан** паймони занушӯй бастан, маросими издивоҷ ба ҷо овардан.

АҚДАС a. اقدس қит. муқаддастар; поктар (*тавсифи шоҳон ва рӯҳониён*); **зоти ақдас** зоти муқаддас.

АҚДБАНДӢ عقدبندی исми амал аз **ақд бастан**.

АҚДКАРДА عقدکرد ҳ سифати феълии замони гузашта аз **ақд кардан**; он ки ба ҳамсарии марде даромада ҳанӯз расман арӯсӣ (тӯй) накардааст.

АҚДКАРДАГӢ عقدکردگی шакли дигари сифати феълии **ақдкарда**; вазъ ва ҳолати ақдкарда.

АҚДНОМА عقدنامه шартнома, карордод, хуччате, ки дар он паймони издивоҷи зану мард бо тамоми ҳусусиятҳо сабт мешавад.

АҚИБ *a.* عقب 1. паси чизе, қафои чизе, тарафи пушти чизе. 2. пай, пас, дунбол. 3. охир, поён; **аз ақиби...** а) аз паси..., паси..., пушти...; **аз ақиби дар;** б) аз пайи..., аз дунболи...; **ба ақибаш** ба пасаш, ба қафояш; **пои ақиб** ду пои пас (*дар чорпойн*); **ақиб андохтан // ақиб қашидан** худро ба қафо гирифтан, ақиб рафтан; **ақиб афтодан** қафо мондан (*нисбат ба дигарон*); **ақиб гардондан** ба қафо гардондан, пас гардондан, баргардондан; **ақиб гаштан** ақибнишинӣ кардан, ба қафо гаштан; **ақиб гузоштан** қафо монондан, ба таъхир андохтан, суст кардан (*пешрафти чизеро*); **ақиб қашидан** (худро) ақибравӣ кардан, ба қафо гирифтан; **ақиб мондан** а) қафо мондан, пас мондан; б) вақтро аз будаш кам нишон додан(-и соат); в) *киноя* аз пеш нарафтан, тараққӣ накардан; **ақиб нишастан** қафо рафтан, ақибнишинӣ кардан; **ақиб партофтан** а) ба қафо ҳаво додан (чизеро); б) дер монондан, ба таъхир андохтан (кореро); **ақиб рафтан** қафо гаштан, ақибнишинӣ кардан.

АҚИБАНДОЗ عقب‌انداز *гуфт*. пасандоз, захира.

АҚИБАФТОДА عقب افتاده *сифати феълии замони гузашта* аз **ақиб афтодан**; ақибмонда, хусусияти аз лиҳози фарҳангӣ ақиб мондани ҷомеа; кори ақибмонда.

АҚИБАФТОДАГӢ عقب افتادگی *шакли дигари сифати феълии ақибафтода*; ақибмондагӣ.

АҚИБГАРДӢ عقب‌گردی *nig.* **ақибнишинӣ**.

АҚИБГОҲ عقب‌گاه ақиби хати ҷабҳа, ҷойхое, ки дар паси хати ҷанг воқеъ шудаанд.

АҚИБКАШӢ عقب‌کشی *исми амал аз ақиб қашидан*; ба ақиб қашола кардан, аз пешравӣ боздоштан, паскашӣ.

АҚИБМОНДА عقب‌مانده *сифати феълии замони гузашта* аз **ақиб мондан**; қафомонда нисбат ба дигарон (*ҳоҳ дар кор, ҳоҳ дар масъалаҳои дигар*); **ақибмондагонро** пеш қашидан пасмондагонро пеш бурдан.

АҚИБМОНДАГӢ عقب‌ماندگی *шакли дигари сифати феълии ақибмонда*; ақибмонда будан, қафомондагӣ, пасмондагӣ.

АҚИБМОНӢ عقب‌مانی *исми амал аз ақиб мондан*; қафо мондан; қафомонӣ (*чи дар рафтор, чи дар корҳои дигар*): **аз ақибмонӣ баромадан**.

АҚИБНИШИНӢ عقب‌نشینی *исми амал аз ақиб қашидан*; ақиб нишастан, қафо рафтан, пас гаштан, ақибравӣ; **ақибнишинӣ кардан** а) ақиб рафтан, қафо гаштан (*мас., дар ҷанг*); б) *маҷ*. гузашт кардан.

АҚИБНОКӢ عقب‌نокӣ бо ақиб, бо пушт, пуштнокӣ: **ақибнокӣ афтидан**; **ақибнокӣ рафтан** пуштнокӣ рафтан, бо пушт рафтан.

АҚИБРАВӢ عقب‌روی *исми амал аз ақиб рафтан*; ақибнишинӣ. 2. ақибмонӣ, қафомонӣ.

АҚИДА *a.* عقیده 1. эътиқод, боварӣ; маслак; **ақида доштан** бовар ва эътиқод доштан ба чизе ё касе. 2. фикр, мулоҳиза; **ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи мулоҳизаи...; **назар ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи фикри....

АҚИҚ *a.* عقیق 1. як навъ сангӣ қиматбаҳо, ки сурхранг ва зарди норанҷӣ аст; **ақиқ шинондан ба чизе** бо ақиқ зинат додан. 2. *маҷ*. сурхранг, сурх; **лабони ақиқ** лабҳои сурх; **ақиқи Яман** (яманӣ) ақиқи сурхӣ машҳуре, ки аз Яман меоранд; **ҷоми ақиқ** *киноя* аз қадаҳи пур аз шароби сурх.

АҚИҚА *a.* عقیقه *кит.* зиёфати номгузорӣ, ки дар ҳафтрузагии кӯдак барпо мешавад; **ақиқа кардан** расми ақиқаро ба ҷо овардан.

АҚИҚИН عقیقین 1. аз ақиқ соҳташуда. 2. сурхранг, кирмизӣ.

АҚИҚФОМ عقیق‌فام монанди ақиқ, ақиқмонанд, ба ранги ақиқ, сурх.

АҚИМ *a.* عقیم *кит.* 1. нозой, он ки аз насл мондааст. 2. *маҷ*. бесамар, бебаҳра, бемахсул.

АҚЛ *a.* عقل қобилияти дарки моҳияти чизҳо, қобилияти фаҳмиш, кувваи идрок ва дарёғти неку бад; зехн, фаҳм, хирад: **ақли баркамол**, **ақли расо**, **ақли солим**, **ақлу заковат**, **ақлу тамиз**, **ақлу фаросат**, **ақлу фаҳм**, **ақлу хуш**; **ақл ба чизе** (*касе*) банд шудан дар фикри чизе (*касе*) шудан; **ақлро ба ҷояш мондан** ҳушӯр шудан; **ақл бовар накардан** нодурустии чизро фахмидан, ғайривоkey будани чизеро дарк кардан, шубҳа кардан; **ақл бой додан** мафтун шудан, шефтай чизе шудан; **ақл гум кардан** парешонҳотир гаштан; **аз ақл бегона шудан** девона шудан; **ақл даромадан** боақл шудан, неку бадро фарқ мекардагӣ шудан; **ақл дар ҷояш будан** қобилияти даркунӣ

доштан, ақлнок будан, ҳүшёр будан; **ақл доштан** боақл будан, сохиби фаҳму шуур будан; бомулохиза будан дар корҳо: **ақл ме- дошт, ин корро намекард**; **ақл ёд додан, ақл омӯхттан ба дигарон гӯё** аз худ нодонтаронро кор (гап) ёд додан; **ақли худро хӯрдан** беақлона кор кардан, бефикр рафтор намудан; девона шудан; **ақли худро шинохтган** боақл шудан, ба воя расидан; **ақл(ро) кор фармудан** мулҳиза кардан, андеша намудан; **ақли касеро рабудан** мафтун кардан; шефтаи худ намудан; **ақл нарасидан** фаҳмида натавонистан, қобили дарки чизе набудан; **ақлу ҳуш бурдан** (дуздидан) моту мабҳут кардан; ҳайрон намудан, касеро мафтуну шефтаи худ кардан, **ақлу ҳуш аз сар паридан** беидрок гардидан, қобилияти идрокро гум кардан; **ақлу ҳуш ҷамъ кардан** барои дарёғти чизе тайёр шудан, фикри худро ба як ҷамъ намудан; **аз ақл берун** ғайри қобили дарк; ғайри боварибахш; ғайри қобили қиёс; бемаънӣ; **аз ақл дур** аз имкон дур, ғайри-вөқеӣ; **аз ақл бегона шудан** ақл гум кардан; девона шудан; **ақли нодон пас аз пешин ме- дарояд** (*мақ.*) дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки баъди кор аз кор гузаштан моҳияти масъаларо дарк мекунад ё кореро аз вақташ гузаронида, баъд ба иҷроиш қӯшиш мекунад; **ба ақл намегунҷад** (*рост намеояд*) аз доираи ақл берун аст; **бо ҷашми ақл нигаристан** ақлро кор фармудан дар коре, муносибати мулҳиз-закорона қардан; **бо ақли худ кор кардан** мувофиқи фикри худ мустақилан амал намудан; **одаму ақл** яъне одам бо ақлаш одам аст, ақл одамро одам кардааст.

АҚЛАН *a.* عقلَّ мувофиқи ақл, аз рӯи ақл.

АҚЛАК عقلک *гуфт.* он ки худро нисбат ба дигарон боақлтар нишон медиҳад, маҳмад-доно.

АҚЛАКӢ عقلکی *гуфт.* донотарошӣ, маҳмад-доно.

АҚЛБАР عقلبر бехушкунанда, аз ҳуш равонанда.

АҚЛГАРО عقلگرا *فالс.* хирадгаро, ба ақл тақиқунанда.

АҚЛГАРОЙ عقلگرایی *فالс.* хирадгароӣ, он ки тақи ба ақл мекунад.

АҚЛДУЗД عقلدزد дуздандаи ақл, моту мабҳут-

кунанда, ба ҳайрат андозанда, ҳайрон-кунанда.

АҚЛӢ عقلی *mansub ба ақл.*

АҚЛҚҰТОХ عقل کتاه *nig.* кұтохақл.

АҚЛМУХТАСАР عقل مختسر *kim.* бетамиз; кам-ақл, ахмақ.

АҚЛНОК عقلناک боақл, сохибакл.

АҚЛНОРАС عقل نارس дур аз ақл, берун аз ақл, берун аз доираи идрок.

АҚЛОЗМОЙ عقل آزمای ақлсанч, озмояндаи хирад.

АҚЛОМ *a.* اقلام қалам.

АҚЛОНӢ عقلانی *mansub ба ақл;* марбут ба ақл, оқилона; **илмҳои (улуми)** **ақлонӣ** илмҳои назарӣ.

АҚЛПИСАНД عقل پسند мувофиқ ва мутобиқи ақл, писанди ақл.

АҚЛРАМИДА عقل رمیده *киноя аз ақлгумкарда,* девона.

АҚЛРАС عقل رس ба ақл рост оянда, қобили дарк.

АҚЛРАСО عقل رسا комилақл, он ки ақли расо дорад.

АҚЛСАНЧ عقل سنج ақлозмой, озмояндаи ақл.

АҚЛХИРАКУНАНДА عقل خیره کننده ошуфта-кунандаи ақл.

АҚМИША *a.* اقشه қ. қумош; ақмишаву амтиа матоъ ва ҷизҳои дигар.

АҚОИД *a.* عقائد қ. **акида**(т).

АҚОҚИЁ *a.* عقاقیا бот. номи дарахтест, ки гули ҳӯшагии ҳушбӯи сафед дорад.

АҚОР *a.* عقار замину об, мулки ғайри манқул, асбобу анҷомхое, ки аз як ҷо ба ҷои дигар қӯҷонида намешаванд.

АҚОРИБ *a.* اقارب 1. қ. **акраб.** 2. наздикон, хешон, хешу табор.

АҚРАБ I *a.* اقرب *kim.* наздиктар.

АҚРАБ II *a.* عقرب 1. каждум. 2. бурчи ҳаштум аз дувоздаҳ бурчи осмон; номи моҳи ҳаштум аз солшумории шамсӣ, ки ба октябр ва ноябр рост меояд (*дар форсӣ обон аст*).

АҚРАБАК اقربک ҳар як аз милатирҳои борики филизии рӯи соат ва асбобҳои ченкунандай дигар: **ақрабаки соат, ақрабаки суръатсанҷ.**

АҚРАБО *a.* اقربا ۋە қارىب (наздикон, хешон, хешовандон); **хешу ақрабо** наздикону хешовандон.

АҚРАБОЙ اقربا يىخى ҳешىй, хешовандىй; **муносибати ақрабой** муносибати хешовандىй.

АҚРАН *a.* اقرن *кит.* шоҳдор.

АҚРОН *a.* اقران ۋە қарин.

АҚСАР *a.* اقصى کۇتوختار, калтатар.

АҚСО *a.* اقصى *кит.* канорҳо, гӯшаю канорҳои дур; **Шарки Ақсо** Шарки Дур.

АҚСОМ *a.* اقسام ۋە қисم; навъҳо, гунаҳо.

АҚСУМ اقسىم тайёр будан ба ҳамла ё паридан ба чое (чизе); **ақсум шудан** *a.* ҳамлавар шудан; б) дар пайи касе шудан, дар таъқиби касе шудан; кинавар шудан.

АҚТАЬ *a.* اقطع دастбурида.

АҚЪАҚ *a.* عق عق акка, алошақшакқа.

АЛАВ الو оташ, алов; ◇ **алав гирифтани гӯши** *касе* тасфидани гӯш аз таъсири зарби ягон чиз ё гӯё аз суханҳо, ки дар ҳаққи ўмегӯянд; **алав афтодан ба дили** *касе* ниҳоят дар изтироб шудан аз ягон кори нохуш ё хабари

АЛАВГИРИЙ الو گىرى исми амал аз **алав гирифтани**; **ба аллагирىй** *омадан*; дар вақти ба рафтани шитоб карданни касе гуфта мешавад.

АЛАВДОН الودان оташдон, дегдон.

АЛАВИГАРИЙ علوی گری мансубият додан ба хонадони ҳазрати Алӣ (р) ва бо он ифтихор кардан.

АЛАВИЯ *a.* علویه аз насли Алӣ (р); пайрави Алӣ (р).

АЛАВӢ 1. авлоди Алӣ (р). 2. пайрав ва тарафдори Алӣ (р).

АЛАВКУШ الو گوش *гуфт.* хомӯшкунандай сӯхтор; **мошинаи алакуш** мошинаи маҳсуси сӯхторнишон.

АЛАВМОН الومان он ки дар оташдон ё оташхона алав дармегиронад.

АЛАВПОРА الپاره 1. порай алав, оташпора. 2.

маҷ. одами серҳаракат.

АЛАВПОШӢ الپاشى оташзанӣ, оташпошӣ.

АЛАВХОНА الپخانه оташхона.

АЛАҒДА الغد *гуфт.* 1. дарҳаму барҳам, омехта, бетартиб. 2. алобуло, хол-хол.

АЛАДДАВОМ *a.* على الدوام *кит.* ҳамеша, ҳамвора, бардавом.

АЛАЙК *a.* علىك 1. бар ту. 2. چавоби салом.

АЛАЙКАССАЛОМ *a.* علىك السلام *салом* бар ту, дуруд бар ту.

АЛАЙКУМ *a.* عليك 1. ба шумо, бар шумо. 2. چавоби салом.

АЛАЙХИ... *a.* عليه neşoynād, *кит.* ба муқобили... **бар алайхи...** бар хилофи...; бар муқобили..., зидди..., муқобили...

АЛАЙХИССАЛОМ *a.* عليه السلام осудагӣ бод бар вай.

АЛАЛФАВР *a.* على الفور *фавран*, дарҳол, ба зудӣ; ҳозир, ба тезӣ, зуд.

АЛАЛХУСУС *a.* علىالخصوص *хусусан*, баҳусус, бавосита.

АЛАЛҲОЛ *a.* علىالحال ҳозир, ҳамин вақт, ҳамин дам, ҳамин фурсат.

АЛАЛҖУМЛА *a.* علىالجمله мухтасар, хулоса.

АЛАМ I *a.* الـ дард, ранҷ, озор, ғусса; **алам доштан** ғамгину аламнок будан, аламзада будан; **алам кардан** *гуфт.* таъсир кардан; саҳт муассир шудан (аз чизе).

АЛАМ II *a.* علم байрак, ливо, парчам.

АЛАМАНГЕЗ الـ انگيز дарднок, ғамангез, ғуссавар.

АЛАМАНГЕЗОНА الـ انگيزانه ба таври дарднок, ғуссаоварона.

АЛАМБАР الـ بار парчамдор, парчамбар, байракдор, байракбар.

АЛАМБАРОР الـ بار ғамбарор, таскиндиханда.

АЛАМДИДА الـ مدیده ранчида, аламзада, ранҷур, дардманд.

АЛАМДОР I الـ دار ғамнок, аламзада.

АЛАМДОР II علم دار байракдор.

АЛАМЗАДА علم زده гуссанок, андӯҳгин, хафаю малул, аламкашида.

АЛАМЗАДАГӢ المزدگی ғамгинӣ, маҳзунӣ; дарднокӣ, ранҷурӣ.

АЛАМКАШ علم کش андӯҳнок, азобдида, касе, ки дарду ғами зиёд дорад.

АЛАМНОК الْمَنَاك дарднок, маҳзун, пуралам.

АЛАМОВАР الْمَأْوَر дардовар, ғамангез, хузновар.

АЛАМОН المان 1. тохтуз барои ғорат ва гирифтани асирон. 2. *гуфт*. ба шӯр омадани издиҳом барои ҷазо додан ба ғунахгоре; издиҳоми башӯромада; **ба аламон барҳостан** шӯриш бардоштан ба муқобили касе (гуруҳе).

АЛАМРАСИДА المرسیده аламзада, ранҷидид, гуссанок.

АЛАН//АЛАНӢ علنی//علنی *кит.* ошкор, ҳувайдо; муқоб. **маҳфӣ**; **маҷлиси алани** маҷлиси кушода.

АЛАНГА النگه забонаи оташ, шӯълаи оташ; шӯъла; **аланга задан** шӯълавар шуда сӯхтан.

АЛАНГАДОР النگه‌دار шӯълазан, фурӯзон.

АЛАНИЯТ *a.* علنیت *кит.* ошкоро, кушода.

АЛАНӢ علنی *nig.* алан.

АЛАС الس 1. навъи табобат ба воситаи аловгардонӣ, ки az оини зардустӣ боқӣ мондааст; **алас кардан** (*касеро*) алов гардондан касеро. 2. девона, бехушу гӯш.

АЛАССАБОҲ *a.* على الصباح *кит.* бомдодон, субҳоҳон, пагоҳирӯзӣ, сахаргоҳон, ҳангоми субҳ.

АЛАССАВИЯ *a.* على السویه *кит.* мусовӣ, баробар.

АЛАСТ *a.* الست д. рӯзи ибтидиои оғариниш; рӯзи азал мутобики тафсирӣ Қуръон, замони оғозин, ки рӯҳҳо (арвоҳ) оғарида шуда буданд, valee часадҳо (аҷсад) ҳанӯз оғарида нашуда буданд.

АЛАТАРОҚ *m.* التراق *гуфт*. 1. матои алобуло. 2. як навъи касалии асп.

АЛАФ *a.* علف номи умумии гурӯҳе аз гиёҳони бесоқи гайриҷӯбии яқсола ё ҷандсолаи ҳудроӣ зироатӣ; гиёҳи тару ҳушки ҳӯроки

чорво (аз қабили юнучқа, печак...); **алафи бегона** растании алафии ҳудроӣ, гиёҳи гайри зироатӣ; **алафи ошӣ** тара, тарина, алафи ҳӯрданбоб; **алафи «саломалейк»** як навъ алафи бегона, ки баъди кандан ҳам аз решани бокимондааш тез сабзидан мегирад; **алафи шӯра** алафе, ки дар шӯразор ва бехи деворҳою вайронро мөрӯяд ва таъми шӯрдорад; **алаф додан** ҳӯрок додан (*ба чорво*).

АЛАФГОҲ علف گاه *nig.* алафзор.

АЛАФУНДОР علف‌غندار воситаи ҷамъоварии алаф: техникаи алафгундор.

АЛАФУНДОРӢ علف‌غنداري ҷамъ овардани алаф, захира кардани алаф.

АЛАФДАРАВ علف درو 1. он ки алафро дарав мекунад. 2. вакти муайяни алафдаравӣ. 3. мошини алафдарав.

АЛАФДАРАВ(АК) علف درو//علف دروک асбоби алафдаравӣ: **мошини алафдаравак**.

АЛАФДАРАВӢ علف دروی исми амал аз **алаф дарвидан**; дарав кардани алаф; алаф даравида ҷамъ кардани он.

АЛАФЗОР علف زار 1. ҷаман, ҷои сералаф, сабзаю себаргазор. 2. ҷароғоҳ.

АЛАФИН//АЛАФӢ علفین//علفی 1. **мансуб ба алаф**. 2. ҳар он чи аз алаф тайёр карда ва ё пухта шуда бошад: **санбӯсаи алафин**.

АЛАФКОРӢ علف کاری исми амал аз **алаф коридан**; коштани алафҳо аз қабили юнучқа ва г.

АЛАФМОЛКУНӢ علف مالکنی *таър.* муайян кардани ҳудуди заминҳои алафзор барои гирифтани андоз.

АЛАФМОНАНД علف مانند растаниҳои монанди алаф.

АЛАФПОЯ علف پایه пояи алаф, танаи алаф.

АЛАФХОР علف خوار *nig.* алафхӯр.

АЛАФХӮР چонварҳое, ки алаф меҳӯранд; **ҳайвонҳои алафхӯр** муқоб. **ҳайвонҳои гӯштхӯр**.

АЛАФХӮРОНӢ علف خورانی ҷаронидан, алаф додан.

АЛАҲУШТАҚ علی هشتک *гуфт*. номи ҳалқии як навъ парандай даштӣ.

АЛБАСТИЙ чизи мавхуми баднамо *az қабили шайтон*, чин; шабахи хавфнок.

АЛБАТТА *a. البتہ* ҳатмӣ, ҳатман, бегуфтугӯ, ба таври яқин.

АЛБИСА *a. البسہ* либос.

АЛБОҚӢ *a. الباقي* кит. бокимонда; бакия.

АЛБОМ *фр. البام* 1. дафтари расмкашӣ. 2. китоб ва ё дафтари маҳсуси варақаҳояш мустаҳкам, ки барои часпондани суратҳо, маркаҳо *ва г.* кор фармуда мешавад.

АЛВАҚӢ *a. الوقت* кит. ҳоло, ҳозир, алҳол, имрӯз.

АЛВИДОЬ *a. الوداع* хайрухуш, падруд (*вакти аз ҳам ҷудо шудан гуфта мешавад*).

АЛВОН I *a. الوان* (рангҳо); **неъмати алвон** ҳӯроқиҳои гуногун ва фаровон, неъмати фаровони ҳархела.

АЛВОН II *a. الوان* матои якранги сурҳ; **алвон барин сурҳ шудан** суп-сурҳ шудан; **алвон шудани чизе** (*касе*) сурҳ шудани чизе (*касе*), гулгун шудани чизе (*касе*).

АЛВОНПӮШ *الوان پوش* сурхпӯш, матои сурхпӯш: **мизи алвонпӯш**.

АЛВОНЧ *الواچ* 1. *nig. аргунчак*. 2. ҳаракатдиҳӣ, пасу пеш ҳаракат додан; дар ҳаво ин тарафу он тараф тоб ҳӯрдан; **алвонҷ додан** ҳой додан, бод додан, тоб додан; **алвонҷ ҳӯрдан** пасу пеш тоб ҳӯрда ҷунбидан.

АЛВОНЧБОЗӢ *الواچ بازی* ба алвонҷ нишаста ҳой рафтан.

АЛВОНЧДИҲӢ 1. *الواچ دهی* исми амал аз **алвонҷ додан**; дар алвонҷ шинонда ҳой додан. 2. дар ҳаво ҷунбиш дода тоб ҳӯрондан.

АЛВОНЧХӮРАНДА *الواچ خورنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **алвонҷ ҳӯрдан**; тобхӯранда, ларзанда, тоб ҳӯрда ҷунбанд. 2. суст, ноустувор, номустаҳкам.

АЛВОНЧХӮРИЙ *الواچ خوری* 1. исми амал аз **алвонҷ ҳӯрдан**; дар алвонҷ (*арғунчак*) нишаста тоб ҳӯрдан. 2. дар ҳаво тоб ҳӯрда ҷунбидан: **алвонҷхӯрии лангари соат**.

АЛВОНЧХӮРОН *الواچ خوران* *феъли ҳол* аз **алвонҷ ҳӯрдан**; дар ҳолати алвонҷ ҳӯрдан.

АЛГЕБРА *الگیبره* (*аз алҷабр-и арабӣ*) як соҳаи илми риёзиёт, ки дар он амали бузургихо бештар ба воситаи ҳарфҳо ифода мегардад.

АЛГЕБРӢ *المانسوب بالگیبری* мансуб ба алгебра.

АЛГОРИТМ *лот. الگارتم* *риёз*. (*шакли лотинии Ал-Хоразмӣ*) маҷмӯи амали риёзӣ, ки барои ҳалли масъалае истифода мешавад.

АЛГАВ *m. الغو*: *алғав-далғав* гуфт. ғалоғула, ҷанҷол, ғавғо, бетартибӣ.

АЛГАРАЗ *a. الغرض* *nig. алқисса*.

АЛҒАШ *m. الغش*: *алғаш-далғаш* дарҳаму барҳам, аралаш.

АЛГИЁС *a. الغیاث* кит. *калимаи ниҳо* дод, фарёд; талаби ёрӣ.

АЛГОВ *m. العاو* *таър*. барзаговҳоро ҷуфт баста, ба навбат замин шудгор кардани ду дехқон, ки якторӣ барзагов доштанд; **алғов кардан** бо усули алғов замин шудгор кардан.

АЛЕЙК *a. علیک* *nig. алайк*.

АЛИЙЯ *a. عليه* кит. баландмартаба, олимақом.

АЛИЛ *a. علیل* кит. қасал, бемор, ноҷӯр; иллатнок.

АЛИЛӢ *علیلی* беморӣ, қасалӣ, ноҷӯрӣ.

АЛИЛУЛМИЗОЧ *علیل المزاج* дорои мизочи бемор, мизочи носолим.

АЛИМ I *a. الیم* дарднок, дарди шиддатнок; **азоби алим** азоби саҳт, дарди шиддатнок.

АЛИМ II *a. الیم* кит. олим, донишманд, доно, боҳабар, огоҳ.

АЛИМЕНТ *лот. المینت* нафақае, ки як шахс аз рӯи конун ба фарзандони чудо зиндагикунандай ҳуд ва ба волидайнӣ пиронсол медиҳад, нафақапулӣ.

АЛИФ I *a. الف* *номи ҳарфи якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (!)*, ки дар ҳисоби абҷад адади 1-ро ифода мекунад; **алифро қалтак** (*таёқ*) гуфтан бесавод будан.

АЛИФ II *a. اليف* кит. ҳамдам, ҳамнишин, дӯст.

АЛИФ III *اليف* як навъ равғани растани, ки дар корҳои гуногуни рангубор истифода мебаранд.

АЛИФБО *a. الفباء* 1. маҷмӯи ҳарфҳо, ки системаи

хати ин ё он забонро ташкил мекунанд. 2. китоби аввалини дарсӣ, ки таълими савод аз он сар мешавад; китоби суратдори синфи якум; **аз алифбо сар кардан** кореро аз ибтидояш сар кардан; ҳарфҳои алифбои ҳозираи забони тоҷикӣ, ки тезододи онҳо 35-то аст; ҳарфҳои алифбо гайр аз вазифаи саводомӯзӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва дар гурӯҳбандӣ, табакабандӣ ва рақамгузорӣ низ ба кор мераванд (*mas.*, синфи якуми «А», аз нуқтаи «Б» то «Д» ва г.).

АЛИФБОЙ الفباءي *mansub ба алифбо*.

АЛИФБОНАВИС الفباءي 1. навомӯзе, ки ба навиштани ҳарфҳо акнун шурӯъ кардааст. 2. муаллифи китоби алифбо.

АЛИФБОНАВИСӢ الفباءي *исми амал аз алифбо навиштан*; навиштани ҳарфҳо.

АЛИФБОХОНӢ الفباءوانی *хондани китоби алифбо*.

АЛИФВОР الفوار *nig. алифосо*.

АЛИФЛОМ الفلام пайвастаи ду ҳарфи арабии «алиф» ва «лом» (ا) (ل); (ду) даст **алифлом** **кардан** (**نامудан**) бо ишорати (ду) даст ифода кардани маънне.

АЛИФОСО الفآسا монанди алиф, рост.

АЛИФУЛҚАД *a.* الفالقد ростқомат, мавзунқад.

АЛКАЛОИД الکلائید *a.-ю.* моддаҳои органикӣ азотдор, ки бештар аз растаниҳо ҳосил мешаванд.

АЛКАН *a.* الکن кундзабон, он ки забонаш лакнат дорад, он ки вақти гап задан забонаш мегирад.

АЛКИМИЁ *a.* الکیمیا илми сехру ҷоду ба воситаи доруҳои кимиёвӣ дар асрҳои миёна.

АЛКУЛ [аз ал-құхул-и арабӣ] 1. хим. моеъ бо таъми тунду сӯзон, ки дар саноати пизишкӣ ва дар таҳияи машрубoti алкулдор (спиртдор) ба кор меравад. 2. нӯшобаҳои омехта бо спирт.

АЛКУЛИЙ الکولی 1. дорои алкул, нӯшобаи алкулдор 2. мӯътад ба нӯшиданӣ алкул

АЛҚАЗО *a.* القضا иттифоқан, тасодуфан, ногоҳ.

АЛҚИССА *a.* القصه хulosai қалом, хулласи гап.

АЛҚОБ *a.* القاب ҷ. лақаб.

АЛҚУНДӢ собуни алқундӣ *гуфт*. қисми ками баъди шустушӯ бокимондаи собун, пасмондаи собун.

АЛЛА ۶۰ تаронаи модарон барои хобонидани кӯдак; **алла гуфтан** суруди алларо хондан.

АЛЛАГӮӢ ۱. الله گویی 1. алла гуфтан. 2. суруди алла хондан.

АЛЛАКАЙ الکی کайҳо, кайҳо боз, дер боз, бисёр вақт инҷониб.

АЛЛЕГРО *ut.* آیگرا мус. суръати тез дар мусиқӣ, бо суръати тез ичро шудани асари мусиқӣ ё қисме аз он.

АЛЛЕРГИЯ *ю.* آیرگیه тиб. вокуниши бадан аз таъсири батакори микробҳо ва баъзе сафедаҳои бегона, ҳассосият.

АЛЛОМ *a.* علام бисёр донанда, бисёр доно, олим.

АЛЛОМА *a.* علامه донишманди қалон, олими олимон; сарвари аҳли илм.

АЛЛОНДАН *гуфт*. фирефтани, фанд додан, фиреб кардан.

АЛЛОТРОПИЯ *ю.* الاتراییة қобилияти вучуд дошта тавонистани баъзе унсурҳои химиявӣ дар якчанд шакл (*mas.*, углерод дар шакли графит ва алмос).

АЛЛОТРОПӢ *مانسуб ба аллотропия*.

АЛЛОФ *a.* علاف *kim.* 1. алаффурӯш, кохфурӯш. 2. касе, ки орд, гандум, ҷав ва монанди ин чизҳоро ҳарида мефурӯшад, ҳаннот.

АЛЛОФӢ علافی 1. шугли аллоф. 2. дӯкони аллоф.

АЛЛОҲ *a.* الله Худо; **Аллоҳу Акбар** *d.* Худо бузург аст, **Аллоҳу аҳад** Худо якстост.

АЛМОС *الماس* 1. сангӣ маъдании қиматбаҳо, ки ҷиҳати дураҳшонӣ, ҳушсифатӣ ва саҳти аз дигар сангҳои нодир болоӣ дорад. 2. *маҷ.* ҳар чизи тез ва пурчило. 3. асбоби шишабурӣ.

АЛМОСВОР *الماس وار* чун алмос, мисли алмос дураҳшон.

АЛМОСГУН *الماس گون* алмосранг, алмосмонанд: **донаҳои ашқи алмосгун**.

АЛМОСДОР *الماس دار* дорои алмос.

АЛМОСӢ *الماسی* мансуб ба алмос; ашёи аз алмос сохта.

АЛМОСКОРИЙ *الماسکاری* бо алмос оро додашуда: ҳалқаи алмоскорӣ.

АЛМОСМОНАНД *الماسمانند* ба алмос монанд, чун алмос.

АЛМОСПАЙКОН *الماスピakan* тири пайконаш пӯлодии тез.

АЛМОСПОРА *الماسپاره* 1. пораи алмос. 2. ҳар чизи хурди дурахшон.

АЛМОСРАНГ *الماسرنگ* ба монанди алмос, ба ранги алмос, обгун.

АЛМОСТАРОШ *الماستراش* 1. он ки алмос метарошад. 2. асбоб ва олати алмостарошӣ.

АЛМОСТАРОШӢ *الماستراشی* 1. амал ва фаъолияти алмостарош. 2. ҷой ва коргоҳи алмостарошӣ.

АЛО I *اًلَّا* 1. ҳарранга, дуранга ва сиёҳу сафед. 2. ҳар ҳайвон ва парандаи аблак (аз қабили асп, саг, акка, гов *ва ғ.*); **ало нигоҳ кардан** ҷашм песонда нигоҳ кардан, қаҷ-қаҷ нигоҳ кардан; **ҷашм ало кардан** // **ало-ало нигоҳ кардан** бо норизӣ ва ҳашмгинӣ нигоҳ кардан, бо назари бад нигаристан.

АЛО II *اًلَّا* нидо ҳой!, эй!, ҳангоми хитоб ё барои огоҳӣ додан ба қасе гуфта мешавад; огоҳ бош!

АЛОБУЛО *اًلَّا بُلُو* рангоранг, песа; сиёҳу сафед; **ҷашм алобуло шудан** ҷашм бечо шудан, тағиیر ёфтани ҳолати ҷашм.

АЛОВ *اًلَّا وَ* *nig.* алов.

АЛОВБОЗӢ *اًلَّا وَبَازِي* бо алов бозӣ кардан; бо алов машқ кардан.

АЛОВГИРАК *اًلَّا وَگِيرِك* 1. асбоби маҳсус барои оташгирӣ. 2. хокандоз.

АЛОВДОН *اًلَّا وَدَان* гуфт. оташдон, дегдон.

АЛОВӢ *اًلَّا وَيْ* *مانسوب ба алов.*

АЛОВМОН *اًلَّا وَمَان* 1. он ки алов мегиронад; оташгирон. 2. маҷ. шӯрандоз, ҷангандоз.

АЛОВХОНА *اًلَّا وَخَانه* оташхона.

АЛОЗОЛИК *اًلَّى ذَالِكَ* *кит.* бинобар ин, мувоғиқ бар ҳамин, ба ҳамин қарор.

АЛОИҚ *a. علاقه* *وَ* *aloқa*.

АЛОИМ *a. علائم* *وَ* *aloimat*.

АЛОӢ *اًلَئِي* ало (сафеду сиёҳ) будан; **гов мирад** ҳам алоии ҷашмаш **намеравад** (*maқ.*). 2. **гуфт**; **алой гуфтан** аз шиддати дард ё беморӣ ва ё девонагӣ суханҳои мағҳуму номағҳум гуфтан, ҳарзагӯй кардан, ҳазён гуфтан.

АЛОҚА *a. علاقه* 1. муносибат, иртибот, рабт; рафтуомад; додугирифт: **алоқаи бавосита**, **алоқаи бевосита**, **алоқаи ғайрирасмӣ**, **алоқаи зич**, **алоқаи маҳфӣ**, **алоқаи мустаҳкам**, **алоқаи расмӣ**, **алоқаи хешӣ**; **алоқа бастан** муносибат барпо кардан; **алоқа доштан** муносибат доштан, иртибот доштан; **алоқа қанда шудан** (*аз ҷое ва ё қасе*) қатъ шудани муносибат. 2. робитаи байнӣ гурӯҳҳои иҷтимоӣ, робитаи давлатӣ *ва ғ.*: **алоқаи дипломатӣ**, **алоқаи иқтисодӣ**, **алоқаи сиёсӣ**. 3. маҷмӯи муассисаҳои, ки бо васоили техниқӣ барои робита ба масофаи дур хизмат мекунанд: **вазорати алоқа**, **алоқаи телрафӣ**, **алоқаи ҳавоӣ**.

АЛОҚАГОХ *علاقه‌گاه* маҳалли робита, ҷои вохӯрӣ.

АЛОҚАДОР *علاقه‌دار* муносибатдор, тааллукдор, марбурт.

АЛОҚАДОРӢ *علاقه‌داری* исми амал *از* **алоқа** **доштан**; алоқамандӣ, тааллукмандӣ.

АЛОҚАДР *عْلَى قَدْرٍ*: **алоқадри...** ба андозаи...; **алоқадри ҳол** ба қадри имкон, мувоғики ҳолу аҳвол, ба қадри қудрат ва тавонойӣ.

АЛОҚАМАНД *علاقه‌مند* *nig.* **алоқадор**; **алоқаманд** кардан вобаста кардан: **алоқаманд** кардани таълим бо истехсолот.

АЛОҚАМАНДӢ *علاقه‌مندی* *nig.* **алоқадорӣ**.

АЛОҚАНОҚ *علاقه‌نَاك* *nig.* **алоқадор**.

АЛОҚАЧӢ *علاقه‌چی* 1. корманди почта, телеграф ва телефон. 2. аскари маҳсуси алоқаи ҳарбӣ.

АЛОЛО *a. علا* *کیت.* бонг, ғавғо, ғулғула, ғалогула.

АЛОМАТ *a. علامت* 1. нишона, асари ҷизе; **сүкут – аломати ризо** (*maқ.*). 2. ишора, қайди маҳсус дар хату китобат; **аломати савол ғрам.** аломате, ки дар охири ҷумлаҳои саволӣ гузошта мешавад. **аломати савол мондан** (*гузоштан*);

аломатҳои ист; گرام; аломати мусовӣ риёз. аломати баробарӣ; **аломатҳои таваққуф** аз қабили нукта, вергул, дунукта, бисёрнукта *ва г.*; **аломатҳои роҳ** нишонаҳо дар роҳҳои автомобилгард ва поезд.

АЛОМАТГУЗОРӢ علامت گذاری нишонамонӣ, нишона мондан.

АЛОМУШАҚ الامشک 1. номи чонварест аз оилаи мушҳо. 2. ҳар чизе, ки ба ранги ин чонвар бошад. 3. сафеду сиёҳ.

АЛОНИЯ a. علانيه кит. ошкор, рӯирост, ошкоро, ба таври алани.

АЛОХИДА a. عليه حده чудогона; маҳсус, ба таври чудо ва хос; **алоҳида-алоҳида** чудо-чудо.

АЛОҲОЗО a. على هذا бинобар ин, ва инчунин, ба ҳамин тариқ, ҳамин тавр, ва ғайра, ва ҳоказо.

АЛОЧА علاچه матое, ки аз нахи пахта ё шоҳии рах-раҳи рангоранг бофта мешавад; **алочаи жандагии қӯлобӣ** як хел алоҷаи bonaқшу нигор, ки гулҳояш чун дарбех ба назар мемояд ва он пеш асосан дар вилояти Қӯлоб бофта мешуд; **алочаи ресмонии нуратӣ** навъе аз алоҷа, ки дар шаҳри Нурато бофта мешуд.

АЛОЧАБОФ الاجه باف он ки алоҷабоғӣ пешаи ўст.

АЛОЧАБОФӢ الاجه بافي касб ва ҷои кори алоҷабоғ: **корхонаи алоҷабоғӣ**.

АЛОЧАПӮШ الاجه پوش он ки либоси алоҷагӣ дар бар дорад.

АЛОЧАШМ الاجشم он ки ҷашмони бардамида дорад, ҷашмало.

АЛОЧИПОР الاجپار гуфт. алобуло, хол-хол, дорои ранги сафеду сиёҳ *ва г.*

АЛОШАҚШАҚА الاشقشقة акка, зоги ало.

АЛПИНИЗМ лот. الپینیزم *nig.* **кӯхнавардӣ**.

АЛСАҒ a. الشغف кит. он ки дар забонаш вақти сухан сактагӣ меояд ва ё ҳарфоро ба ҷои ҳарфи дигаре талаффуз мекунад.

АЛТ им.-лот. الـت мус. 1. овози пасти занона ё бачагона дар сурудҳонӣ. 2. асоби мусиқии қалонтар аз скрипка.

АЛТАФ a. الطف латифтар, нозуктар, нағистар.

АЛТЕРНАТИВА фр.-лот. التیرتیوہ зарурати

ихтиёр кардани (хостани) яке аз ду ё якчанд имконияти муҳталиф.

АЛТЕРНАТИВӢ المانسوب ба алтернатива: ба тариқи алтернативӣ.

АЛТОФ a. الطاف ҷ. лутф; меҳрубонӣ, хайрҳоҳӣ; лутфу марҳамат.

АЛФ a. الف кит. ҳазор.

АЛФА ю. الفه 1. номи ҳарфи аввали алифбои юнонӣ. 2. аввали ягон чиз, оғози коре.

АЛФА-ЗАРРАҲО الفه زرّها ҳастаҳои атомии гелий, ки дар таркибашон 2 протон ва 2 нейтрон доранд.

АЛФА-КОҲИШ الفه کاهش навъи коҳиши радиоактивии ҳастаи атомӣ, ки дар натиҷаи ҳориҷ шудани алфа-зарраҳо ба вуҷуд меояд.

АЛФАНЧИДАН الفنجیدن *nig.* алфаҳтан.

АЛФАҲТАН الفختن *kut.* андӯҳтан, ҷамъ кардан, зиёд кардан.

АЛФИРОҚ a. الفراق қалимаи нидо дар вақтҳои аз ҳам ҷудо шудан ва сӯзи ҳичрон гуфта мешавад.

АЛФОЗ a. الفاظ ҷ. лағз (гапҳо, ҳарфҳо); сухан; **алфози қабех(а)** суханҳои аз одоб дур; суханҳои зишт ва таҳқиркунанда; **алфози китобӣ** гапҳои китобӣ, қалимаҳои китобӣ; **алфози қӯчагӣ** гапҳои ҳарза, гапҳои аз одоб берун.

АЛҲАЗАР a. الحذر эҳтиёт бош!, боҳабар бош!

АЛҲАҚ a. الحق ҳаққо ки..., ба ростӣ ки..., дар ҳақиқат.

АЛҲАМД a. الحمد д. номи сурай аввалини Куръон, ки хониш дар мактаби динӣ аз он сар мешавад.

АЛҲАМДУЛИЛЛОҲ a. الحمد لله шуқр Худоро, шуқри Худо, ҳамду ситоиш барои Худованд аст.

АЛҲОЛ a. الحال акнун, ҳозир, имрӯз, ин замон, ҳоло.

АЛҲОН a. الحان ҷ. лаҳн; нағмаҳо, оҳангҳо, овозҳои мусиқӣ.

АЛҶАБР a. الجبر қӯн. алгебра.

АЛҶАМОН a. الامان қалимаи нидо раҳм кунед!, мадад кунед! (дар саҳтиву мушкилӣ барои

ёрмандӣ, паноҳҷӯй ва додҳоҳӯй гуфта мешавад).

АЛЬОН *a.* آن ҳозир, ҳозиракак, ҳоло, даррав, акнун, ҳамакнун; дар ин рӯзгор, ҳамин лаҳза.

АЛЮМИН *اليومين* *nig.* алюминий.

АЛЮМИНИЙ *лом.* *اليوميني* филизи сабуки мuloим ва сафеди нукрамонанд.

АЛЮМИНИЙ *از الیومینی* аз алюминий сохташуда: **дегчай алюминий.**

АМАД *a.* عمد василаи гузаштан ва боргузаронӣ аз дарё, ки аз чӯбҳои баҳамбаста ё аз чӯбҳои хикҳои дамкарда иборат аст, сал; **амади саночӣ** амади аз хикҳо сохташуда.

АМАДРОН *عمدaran* барандай амад, салчӣ.

АМАДЧӢ *عمدچي* *nig.* амадрон.

АМАК *عماک* 1. бародари падар, аму. 2. *гуфт.* аз рӯи ҳурмату эҳтиром ба мардони аз худ қалонтар гуфта мешавад.

АМАКБАЧА *عمکبچه* писари амак; фарзанди амак.

АМАКБОБО *عمکبابا* бародари падаркалон, амаки падар.

АМАКЗОДА *عمکزاده* амакбача.

АМАКӢ *عنيکي* *nig.* амак.

АМАКХОНД *عمکخواند* шахси ба сифати амак қабулшуда, шахси амакхонда.

АМАЛ *a.* **عمل** 1. кор, меҳнат, фаъолияти меҳнатӣ. 2. вазифа, мансаб, мартаба. 3. таъсир, асар; **амали дору** таъсирӣ дору, фоидай дору. 4. сабзиш; нашъунамо; **нағз амал кардан** тез сабзидан, дар нашъунамо шудан. 5. амалия, таҷриба; **илму амал** назарияю амалия; **дар амал** дар воқеъ, дар ҳақиқат, ҳақиқатан ҳам; **ба амал овардан** дар ҳаёт татбиқ кардан, икро кардани амале, коре; **дар амал нишон додан** дар ҳақиқати ҳаёт нишон додан, амалан сабит кардан; **ба гуфт(а)и касе амал кардан** мувофиқи нишондод ва ақидаи касе кор кардан; **дар (ба) амал татбиқ кардани (намудани)** чизе амалан икро кардан, дар таҷриба нишон додан.

АМАЛАН *a.* **عملان** ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дар амал, воқеан.

АМАЛДОР *عملدار* мансабдор, маъмури давлат, соҳибмансаб.

АМАЛДОРӢ *عملداری* мансабдорӣ, соҳибмансабӣ.

АМАЛИЁТ *عملیات* фаъолият, харакат; иҷроӣ кор: **амалиёти ҳарбӣ, амалиёти ҷарроҳӣ.**

АМАЛИЯ *a.* *nig.* **امалиёт;** *муқоб.* **назария.**

АМАЛӢ *عملی* 1. **mansub ba amal**; ҳақиқӣ, воқеӣ, мушахҳас: **ҷорҳои амалиӣ.** 2. таҷрибайӣ, корӣ, вобастаи амал, татбиқӣ; **муқоб.** **назариявӣ:** **корҳои амалиӣ,** **фанҳои амалиӣ,** **фаъолияти амалиӣ.**

АМАЛКАРД *عمل کرد* 1. амал. 2. вокуниш, аксулагамал. 3. ҳосил ва натиҷаи кор. 4. фаъолият

АМАЛПАРАСТ *عمل پرست* мансабпаст, мансабдӯст.

АМАЛПАРАСТИӢ *عمل پرستی* мансабдӯстӣ, ҷоҳу мансабпастӣ.

АМАЛФАРМО *عمل فرما* корфармо, саркор; роҳнамо.

АМАЛХОНА *عمل خانه* маҳал ва ҷои амалдор, ҳоким ё коргузори ҳукumatӣ, девонхона.

АМБУЛАТОРИЯ *lot.* *امېلاتاریه* *nig.* **دارمونгоҳ.**

АМБУЛАТОРИӢ *امېلاتاري* *mansub ba ambulatoriya:* табобати амбулаторӣ.

АМВОЛ *a.* *اموال* ҷ. мол; **амволу ашё** молу чиз, чизу чора, колои хона.

АМВОЧ *a.* *امواج* ҷ. **мавҷ.**

АМВОЧЗАНОН *امواج زنان* *nig.* **مافچزانون.**

АМД *a.* *عمد* *kim.* ният, қасд, мақсад.

АМДАН *a.* *عمدأ* қасдан, бо нияти маҳсус.

АМЕРКОН//АМЕРКОНӢ [امیر کان//امیر کانی] *اصلان امریکوی* *guft.* 1. **mansub ba** Америка. 2. локзода, аз ҷарми локӣ: **мӯзаи amerkon, кафши amerkonӣ.**

АМЁБА *lot.* *امیابه* зоол. як навъ ҷонвари якхӯҷайрагӣ, ки шакли муқаррарию муайяне надорад.

АМЗИЧА *a.* *امزجه* ҷ. **мизоч.**

АМЗОДА *عمزاده* амакзода, писари амак.

АМИД *a.* *عمید* сардори бузург, пешвои қадим.

АМИҚ *a.* عميق чуқур, жарф.

АМИҚӢ عميقى чуқурӣ, амиқ будан.

АМИҚУЛФИКР *a.* عميقالفکر соҳиби тасаввуроти пурра, дорои андешаҳои ҳаматарафа ва фикри расо.

АМИМ *a.* عيم бар ҳама шомил, фарогиранда, умумӣ; фаровон.

АМИН *a.* امين 1. эътимоднок, одами росткор; ростқавл, мӯътамад; **амин будан** бовар доштан, мутмаин будан. 2. *таър.* сардори ноҳия ва ё қишлоқ дар хонигарии Бухоро. 3. *таър.* маъмури андозигири бозор.

АМИНОКИСЛОТА лот. اميناکیسلاټه кислотаи органикӣ, ки унсури асосии соҳти сафедаҳои наботот ва ҳайвонот аст.

АМИНОНА امينانه *таър.* андозе, ки амин (*асосан из савдои бозор*) мегирифт.

АМИР *a.* امير 1. амрдиҳанда, фармондиҳанда; ҳукмраво. 2. *таър.* лақаби ҳукмронони Осиёи Миёна ва Афғонистон.

АМИРЗОДА اميرزاده фарзанди амир; валиаҳди амир.

АМИРИЙ اميري 1. *mansub ба амир.* 2. аморат, мансаби амир. 3. номи яке аз навъҳои ҳарбуза ва ангур.

АМИРОХУР اميرآخور *nig.* мирохур.

АМИРУЛБАХР *a.* اميرالبحر *кит., nig.* адмирал.

АМИРУЛМӮМИНИН *a.* اميرالمؤمنين *таър.* лақабе, ки ба ҳалифаҳо ва бисёр подшоҳони Шарқи исломӣ дода мешуд.

АМИРУЛҲУЧЧОБ *a.* اميرالحجاب *таър.* сардори ҳочибҳо, сардори дарбонҳо.

АМИРУШШУАРО *a.* اميرالشعراء *таър.* маликушшуаро, сарвари шоирони дарбор.

АМИРШИНОС اميرشنساس касе, ки бо амир шиносой ва ба дарбори ў рафтумад дорад.

АМЛАС *a.* املس *кит.* ҳамвор, суфта; бепастию баландӣ.

АМЛАХ *a.* املح малехтар; бомалоҳат, намакин, бонамак.

АМЛАХУШШУАРО *a.* املحالشعراء шоирӣ малех-сухан, ширинсухан, ширингуфтӣ, бехтарини суханварон.

АМЛОК *a.* املک мулк (мулкҳо, дороиҳо, сарватҳо); **амлоку амвол** молу мулк, дорой, чизу чора, сомони хона; **амлоку ускуна** хонаю ҳавлӣ, мулки ғайриманқула; **замини амлок таър.** мулки подшоҳӣ; замине, ки аз тарафи амирону подшоҳон ба ивази хизмати ҳарбӣ ба феодалҳо дода мешуд; муқ. **иқтоъ.**

АМЛОКДОР املکدار *таър.* 1. соҳиби замин, заминдори калон. 2. мансабдори андозигранда аз амлок дар аморати Бухоро.

АМЛОКДОРХОНА املکدارخانه *таър.* идораи амлокдор.

АММ *a.* عنم *nig.* амак.

АММА عمه хоҳари падар (*хоҳ az padar kalon bošad, xoҳ xurd*).

АММАБАЧА عمهبچه писари амма, фарзанди амма.

АММИАК *yo.* امئک гази берангӯ бадбӯ, ки аз омехтаи азоту гидроген ҳосил мешавад.

АММО اما ӣ *pайвандаки хилофӣ* лекин, вале; бо вучуди ин, бо вучуди он.

АММОМА *a.* عمامه салла, дастор.

АММОНАЛ лот. امانل омехтаи моддаҳои таркандаи ғурӯҳи аммиакӣ - селитрӣ, ки барои таркондани теппаҳо, шикастани сангҳои калон истифода мешавад.

АММОНИЙ лот. امانی *хим.* моддаи таркибии намакҳои гуногун, ки дар техника ва қишоварзӣ истифода мешавад.

АММОНИТ лот. امانیت *хим.* омехтаи таркандаи аммиаки селитрӣ, ки нитротаркибҳо ҷузъи ҳатмии он мебошанд.

АММОР *a.* امار *кит.* бисёр амрдиҳанда, саҳт ҳукмкунанда, амркунанда, фармоянда.

АММОРА *a.* اماره *муаниси аммор;* **нафси аммора** нафси барангезанда ба бадӣ; *муқоб.* **нафси хайир.**

АММОФОС лот. عمافاس *хим.* нурии мураккаб, ки хока ва сафед мешавад.

АМН *a.* امن амонӣ, тинҷӣ, бехатарӣ, осоиштагӣ: **амну амон.**

АМНИЯТ *a.* امنیت осоиштагӣ, оромӣ, тинҷӣ, бехавфӣ, бехатарӣ: **сулҳу амният.**

АМНИЯТӢ امنیتی *mansub ba amniyat: nerӯxoи amniyat.*

АМНИЯТХОХ امنیت‌خواه *sulxduست, он ки тарафдори sulxу амонӣ ast.*

АМНИЯТҖӮЙ امنیت‌جوی *sulxčӯй, amniyat-parvar.*

АМНОБОД امن‌آباد *mačalli osoišī va faroғatу ободӣ.*

АМО *a.* 1. кӯрӣ, nobinой. 2. *mač.* гумроҳӣ.

АМОКИН *a.* اماکن *macon.*

АМОН امان 1. тинҷӣ, осоиш, эминӣ, бехавфӣ; **амну амон** тинцию осоиштагӣ. 2. зинҳор, паноҳ, начот; **роҳи амон** роҳи халосӣ, роҳи начот, роҳи гурез ба ҷои бехавф; **хати амон** ҳучҷати бахшоши гуноҳ, афвнома; **амон бурдан** паноҳ бурдан (*ба чое*); **амон додан** ором гузоштан, тинҷ гузоштан; бахшидан, афв кардан; **амон ёфтan** начот ёфтан, халосӣ ёфтан; **амон надодан** раҳо накардан, ором нагузоштан. **амон талабидан** // **амон хостан** зинҳор хостан, паноҳ талабидан; афв пурсидан.

АМОНАТ *a.* امانت 1. он чи ба касе месупоранд, то онро нигаҳдорӣ намояд ё онро ба дигаре бирасонад. 2. амин будан; ростӣ, дурусткорӣ; **муқоб.** **хиёнат;** чизи барои нигаҳдорӣ муваққатан ба касе супурдашуда; **амонат гирифтan** муваққатан гирифтan; ◇ **амонатро хиёнат кардан (намудан)** боварии касеро ба ҷо наовардан, ба муқобили боварии касе рафтор кардан.

АМОНАТГУЗОР امانت‌گذار он ки чизи (пасандози) худро ба амонат мегузорад.

АМОНАТГУЗОРӢ امانت‌گذاری pulu chizi худро ба амонат гузоштан; **бонки амонатгузорӣ** мусассаи коғазҳои маҳсуси давлатӣ, ки pulu коғазҳои қиматдори аҳолиро барои nigoҳ доштан қабул мекунад.

АМОНАТДОР امانت‌دار он ки амонатеро муҳофизат мекунад ва nigoҳ медорад.

АМОНАТИ امانتي он ки ба шахси амин ба амонат супурда мешавад, ҳар он чи, ки муваққатан ба касе дода мешавад.

АМОНАТКАССА امانت‌کسّه kuhn. кассаи амонатгузорӣ, ки холо ба бахшҳои бонки амонатгузорӣ табдили ном кардааст.

АМОНАТНИГОҲДОР امانت‌نگاهدار он ки амонаташро nigoҳ медорад; касе, ки амонат ба ӯ дода шудааст.

АМОНАТФУРӯШ امانت‌فروش он ки чиз ё колоро барои фурӯш ба амонат мегирад.

АМОНАТФУРӯШӢ 1. касб ва шуғли амонатфурӯш. 2. ҷой ва маконе, ки дар он молу чизҳо барои фурӯш ба амонат гузошта мешавад.

АМОНГОХ امان‌گاه чои бехатар; паноҳгоҳ.

АМОНӢ امانی оромӣ, тинҷӣ, осоиштагӣ, sulx, бехатарӣ; **амонию арzonӣ** серию пурӣ, тинчию осудаҳолӣ; **вақти амонӣ** замони амну амонӣ; вакти тинчию осудагӣ.

АМОННОМА امان‌نامه нома ва ё ҳукмномае, ки барои эмин nigoҳ дошта шудани касе ба дасти ӯ дода мешавад.

АМОНОТ *a.* امانت 1. ч. **амонат.** 2. навъи хати кӯфӣ, ки дар навиштани ҳукму сана ва ҳучҷатҳо ба кор мерафт (ҳушнависӣ).

АМОНПУЛӢ امان‌پولی *taъr.* пули товони ҷанг, тазминоти ҳарбӣ.

АМОРАТ *a.* امارت 1. ҳукумати амири; тарзи ҳукмронии амир. 2. амири, мақоми амир.

АМОРАТПАНОХ امارت‌پناه *taъr.* яке аз лақабҳои амир ва ё вазiri kaloni ӯ.

АМОРИДОР عماری‌دار *nig.* аморикаш.

АМОРИКАШ عماری‌کش шутуркаше (ё филроне), ки бо аморӣ кирокаӣ мекунад, кирокаши аморӣ; барандай маҳди маҳмил ё таҳти равон.

АМОРИЙ عماری таҳти равон ё қаҷовай одамнишин, ки бар болои уштур ва ё фил баста, сафар мекарданд, ҳавдаҷ, иморӣ.

АМОРТИЗАТОР фр. қисми (абзори) маҳсус дар автомобил, ҳавопаймо *va g.*, ки ҳангоми ҳаракат шиддати таконро паст мекунад.

АМОРТИЗАЦИОНӢ امارت‌تسیانی *mansub ba amortizatsiya.*

АМОРТИЗАЦИЯ лот. امارت‌تسییه 1. рафта-рафта ба сабаби кӯҳнашавӣ арзиши худро кам кардани мошина, асбобу анҷом ва хона-ву иморат, истеҳлوك. 2. *texh.* суст ва нарм

кардани шиддати зарба.

АМОЧ اماج *nig.* омоч.

АМПЕР *фр.* امپیر *физ.* воҳиди қувваи ҷараёни барқ (аз номи физики машҳури франсавӣ Ампер (1775-1836) гирифта шудааст).

АМПЕРМЕТР *ю.* امپیرمیتر *физ.* асбоби маҳсус, ки қувваи ҷараёни барқро ҷен мекунад.

АМПЛИТУДА *лот.* امپلیتوود *физ.* навасон, шиддати навасон, вусъати лаппиш (*mas., майлони ҳаракати рақкосак*).

АМПУЛА *лот.* امپوله *тиб.* шишаҳаи сарбастаи дорӯҳои моеъ, найча.

АМПУТАЦИЯ *лот.* امپوتاسیه *тиб.* бо амали ҷарроҳӣ бурида партофтани узви бадани инсон (*даст, no*).

АМР *a.* امر 1. ҳукм, фармон, дастур, фармоиш; **амр кардан** (*фармудан*) фармон додан. 2. кор; ҳодиса *ва г.*; **амри маҳол** // **амри муҳол** кори басе душвор, ҷизи гайри мумкин, кори ношудани; **амри хайр** а) кори нағз; б) *киноя az тӯй*; **амру нахӣ** д. фармонҳо ва қонуну қоидаҳои динӣ (*ҷоиз ва ноҷоиз*); **амри маъруф** таблиғи корҳои нек дар шариат.

АМРАД *a.* امرد 1. навҷавоне, ки ҳанӯз риш на-баровардааст. 2. навҷавоне, ки мавриди баҷабозӣ қарор гирифтааст.

АМРАДБОЗӢ امردبازی бачабозӣ.

АМРБАР امربر хидматгор, навкар, фармон-бардор.

АМРДИҲАНДА امردهnde фармондех, дастурдех, фармояндаи коре.

АМРДИҲӢ امردهми фармондехӣ, фармонфармой, ҳукмфармой.

АМРӢ امری *мансуб ба амр; сига амрӣ* *nig. сига.*

АМРКУНАНДА امرکننده *nig.* **амрдиҳанда.**

АМРОЗ *a.* امراض *ч.* **мараз** (касалихо, дардҳо).

АМРУД امرود як навъи нок, муруд.

АМРУДБУН امرودبن *кит.* дарахти амруд.

АМРХАТ امرخط хучҷати расмии мазмuni фармон, амр ё супоришдошта (*mas., барои соҳиби хона шудан, барои кофтукови хона, барои ҳабс кардан ва г.*)

АМСОЛ I *a.* امثال *ч.* масал.

АМСОЛ II *a.* امثال *ч.* мисл.

АМТИА *a.* امتعه *ч.* матоъ.

АМУД *a.* عمود 1. *риёз.* ҳате, ки бо ҳати дигар кунчи навад дараҷа месозад. 2. *риёз.* ҳате, ки бо тамоми ҳатҳои як саҳифа кунчи навад дараҷа месозад. 3. ҳати мустақим, ҳати рост. 4. *кит.* сутуни ҳайма, хона ва биноҳои дигар. 5. *кит.* гурз, кӯпол (*олати ҷанг*).

АМУДАН *a.* عموداً ба тарзи амудӣ.

АМУДӢ *عمودی* 1. *mansub ба амуд;* дорои ҳолати амуд. 2. рост истода, мустақим.

АМФИБИЯ *лот.* امفیبیہ 1. ҳайвоноти сутун-мӯҳрадоре, ки ҳам дар об ва ҳам дар ҳушкӣ зиндагӣ мекунанд (*монанди сангушт, қурбоқса ва г.*) обҳоқӣ. 2. навъи ҳавопаймо, танк ва баъзе мошинҳо, ки ҳам дар ҳушкӣ ва ҳам дар об ҳаракат карда метавонад: **ҳавопаймои амфибия, танки амфибия.**

АМФИТЕАТР *ю.* امفتاټر 1. *taър.* дар Рими қадим тамошогаҳи болокушодаи нишастгоҳаш гирда ё нимдоираи зина-зина. 2. қатори курсиҳои толори театрҳо аз портер ақибтар.

АНА ان شوراҷониишн инак, ин аст, мана: **ана он сӯй, ана он ҷо, ана он тараф, ана аз ҳамин сабаб, ана ин тавр, ана ғап!, ана ҳалос!, ана-мана; ана-мана нагуфта** ғуфт. дар андак вақт, дар фурсати ниҳоят кам.

АНАБАЗИС *ю.* انبیس биол. як навъ растани заҳрдор, ки аз он барои дағъи ҳашароти зарраррасон дору месозанд.

АНАБИОЗ *ю.* انبیاز биол. қатъи ҳаёти ҳуҷайраҳои зинда дар шароити номувоғиқ ва барқарор гаштани ҳаёти онҳо баробари пайдо шудани шароити мувоғиқ.

АНАЛИЗАТОР *ю.* انلیزتار 1. *физ.* асбоби оптикаи санҷандаи кутби рӯшнӣ. 2. узвҳои одам ва ҳайвонҳои инкишифоғфта, ки қобилияти таҳлил кардани таъсироти беруна ва дохилиро доранд.

АНАЛИТИКӢ انلیتیکی таҳлилӣ; қиёсӣ; **забонҳои аналитикӣ** забонҳо, ки дар онҳо муносабати байни қалимаҳо ба воситаҳои унсурҳои ёри-расон ба амал меояд.

АНАЛҲАҚ *a.* انالحق *taър.* «ман ҳақиқат ҳастам, ман худо ҳастам» (*сухани Ҳусайн ибни Мансури Ҳаллоҷ, ки бо ғивои муллоҳо ўро барои*

даъвои худоӣ карданаш ба дор кашидা буғанд).

АНАHAS *ю.* انس بот. 1. як навъ растани тропики, ки меваи калони ширини сершира медиҳад. 2. меваи ин дарахт.

АНАРХИЗМ *ю.* انرخیزم чараёни сиёсии майдабуржуазӣ, ки нишонаи аслии он инкори ҳама гуна давлату ҳукумат аст; бесарӣ, ҳудсарӣ, бесомонӣ, ҳарҷу марҷ.

АНАРХИСТ *ю.* انرخست пайрави чараёни анархизм.

АНАРХИСТИЙ *انرخستی* мансуб ба анархизм.
АНАРХИЯ *ю.* انرخیه бедавлатӣ, бехукматӣ, ҳарҷу марҷ, бетартибӣ, бесарусомонӣ (*дар системаи давлатдорӣ*).

АНАРХОСИНДИКАЛИЗМ *ю.* انرخاسیندکلیزم *с.* чараёне дар ҳаракати коргарӣ, ки бе муборизаи сиёсӣ, танҳо бо фаъолияти иттифокҳои касаба аз капитализм ҳалос шуданро тарғиб мекунад.

АНАТОМ *ю.* انتام мутахассис ва олими анатомия.

АНАТОМИЯ *ю.* انتامیه *тиб.* илми ташрех, илм дар бораи соҳт ва инкишофи бадан: **анатомияи одам**, **анатомияи ҳайвонот**, **анатомияи растаний**.

АНАТОМӢ *انتامی мансуб ба анатомия.*

АНАХРОНИЗМ *ю.* انخرانیزم 1. иштибоҳ дар нисбат додани воқеаҳои таърихии як давр ба даври дигар (*монанди қасам ҳӯрдани Искандар ба салиб, дар сурате, ки Искандар ним аср пеш аз Исо ба дунё омадааст*); дурӯғи таъриҳӣ. 2. урғу одатҳои замони қӯҳна, ки ба замони нав мувоғиқ намеоянд.

АНБА *а.* عنبه بот. як навъ дарахти мевадори минтақаи ҳорра, мева.

АНБАР//АМБАР *а.* عنبر//عمر монанди муммонанди хокистарранг, ки аз меъдаи моҳии анбар (кашалот) гирифта мешавад ва хеле ҳушбӯй буда, дар саноати атриёт истифода мешавад.

АНБАРАФШОН *عنبرافشان* муаттар, ҳушбӯй.

АНБАРБЕЗ *عنبربیز* *nig.* анбарафшон: гесӯи анбарбез.

АНБАРБОР *nig.* عنبربار анбарафшон.

АНБАРБОРИС *عنبرباریس* як навъ меваи буттаи қӯҳӣ, зирк.

АНБАРБӮ(Ӣ) *عنبربو(ی)* *nig.* анбарафшон.

АНБАРГА *عنبرگ* *nig.* анбарина.

АНБАРЗО(Ӣ) *عنبرزا(ی)* гови анбарзой, гови баҳрие, ки анбар аз он тавлид мейбад.

АНБАРИН *عنبرین* анбарбӯ, мисли анбар ҳушбӯй; **насими анбарин**.

АНБАРИНА *عنبرینه* 1. ҳушбӯие, ки аз мушку уду анбар месозанд. 2. асбоби зинати занон, ки онро аз анбар пур карда ба гардан меовеванд, анбарга.

АНБАРИНГЕСӮ(Ӣ) *عنبرین گیسو(ی)* анбармӯ, анбарзулф, муаттаргесӯ.

АНБАРИНДОР *عنبرین دار* дорандай анбарин, шахсе, ки анбарин дорад.

АНБАРИНМӮ(Ӣ) *عنبرین مو(ی)* 1. муаттармӯй. 2. **киноя** аз маҳбуба.

АНБАРӢ *عنبری* *nig.* анбарин.

АНБАРМОҲӢ *عنبرمه‌هی* моҳии анбар (кашалот), моҳие, ки аз меъдаи он моддаи муаттари тираранг гирифта мешавад ва он дар саноати атриёт мавриди истифода қарор мегирад.

АНБАРМӮЙ *عنبرموی* *nig.* анбаринмӯй(Ӣ).

АНБАРНИСОР *عنبرنشار* анбарабор, атрпош.

АНБАРОГИН *عنبرآگین* 1. пур аз анбар. 2. *маҷ.* багоят ҳушбӯй.

АНБАРОИН *عنبر آئین* кит. анбармонанд, сиёҳ ва ҳушбӯй.

АНБАРОЛУД *عنبرآلود* *nig.* анбаромез.

АНБАРОМЕЗ *عنبرآمیز* омехта ба анбар, ҳушбӯй, атрнок, муаттар.

АНБАРОСО *عنبرآسا* 1. монанди анбар, анбарсон. 2. *маҷ.* ҳушбӯй.

АНБАРПОШ *عنبرپاش* пошандай ҳушбӯй, анбарфишон.

АНБАРСИРИШТ *عنبرسرشت* 1. бо анбар сиришта. 2. *маҷ.* ниҳоят ҳушбӯй; **абоҳои анбарсиришт** таомҳои лазизи ҳуштаъм ва ҳушбӯй.

АНБАРСИРИШТА *عنبرسرشتہ* *nig.* анбарсиришт.

АНБАРСО ۱. سояنداي анбар, омехта бо анбар. ۲. *маҷ.* муаттар, хушбӯй: зулфи **анбарсо**.

АНБАРСӮЗ ۱. сўзонандай анбар. ۲. *маҷ.* муаттар ва муаттаркунанда, хушбӯй ва хушбӯкунанда.

АНБАРФИШОН عنبرفشن *nig.* **анбарафшон**.

АНБАРФУРӮШ عنبرفروش фурӯшандай анбар ва маводи хушбӯй, атрафурӯш.

АНБАРШИКАН عنبرشکن ۱. бартар аз анбар. ۲. *маҷ.* бениҳоят хушбӯй.

АНБАСТА кит. *انبسته* гализ, саҳт; ♀ **хуни анбаста** қатраҳои гализи хунин.

АНБИЁ *a.* انبيا пайғамбарон, ҷ. **набӣ**.

АНБИҚ *a.* انبيق олате, ки ҷисмҳои моъъро ба қатраҳо бармегардонад.

анбоз انباز *acosci* замони ҳозираи феъли **анбоштан**.

АНБОЗ ۱. шарик, рафиқ, ҳамдаму ҳамроҳ; ҳамроҳ. ۲. *маҷ.* ҳамто, монанд, назир, мисл.

АНБОЗӢ انبازی шариқӣ, ширкат; ҳамроҳӣ; ҳамдастӣ, ҳамкорӣ.

АНБОН انبان халтачаи ҷармини сафарӣ, саноч, қӯлвор.

АНБОНА انبانه *nig.* **анbon**.

АНБОНЧА انبانچه анбони хурд.

АНБОР انبار ҷои анбоштан ва нигаҳдории молу ашё, ғалладона *va g.*; **анбор-анбор** бисёр, хеле фаровон; **аз анбори холӣ** сад ман шолӣ (зарб.); ваъдаи бисёри хушку холӣ; **анбор кардан (намудан)** ғун кардан, ҷамъ кардан, захира намудан.

АНБОРБОН انباربان нигаҳбони анбор, анбордор.

АНБОРДОР ۱. انباردار ۱. шахси масъули анбор, мудири анбор. ۲. *таър.* ҳанноте, ки ғалла ва озуқаи дигарро бо нияти гарон фурӯхтан ҳаридиа захира мекунад.

АНБОРДОРӢ ۱. амал ва шуғли анбордор. ۲. ҳазинаҳои нигаҳдории колоҳо дар анбор, ки аз соҳиб ё ҳаридори коло дарёфт мешавад.

АНБОРЗАДА انبارزده чизи хеле зиёд дар анбор

монда (*mas., лӯбиё, гандум ва г.*).

АНБОРИДАН انباریدن *nig.* **анбоштан**.

АНБОРӢ انباري ۱. марбут ё мансуб ба **анбор**. ۲. нигаҳдоришуда ё қобили нигаҳдорӣ дар анбор.

АНБОРКУНӢ انبارکنی исми амал аз **анбор кардан**; ҷамъ кардани молу ғалла дар анбор.

АНБОРХОНА انبارخانه бинои анбор, ҷое, ки ғаллаю дона ва дигар молу ашё ҷамъ оварда, нигоҳ дошта мешавад.

АНБОРЧӢ انبارچي мудири анбор, анбордор.

АНБОШТА انباشته *cifati feъlii* замони ғузашта аз **анбоштан**; **анбошта гаштан** пур гаштан.

АНБОШТАН انباشتن пур кардан; ғун кардан, ҷамъ намудан; захира кардан.

АНБУЗАН//АНБУДАН ۱. انبوذن//انودن ۱. *фалс.* моддаи аввалий, ки ҳама чиз аз он таркиб ёфтааст, оғариниш. ۲. *nig.* **анбоштан**.

АНБУР//АНБӮР ۱. انبر//انبور ۱. абзори оҳании душоҳа барои гирифтани оташ *va g.* ۲. олати меҳкашӣ ва симпеконии дурдгарону ҷенонгарон; **анбӯри кафшерӣ** ё ҷӯшкорӣ анбӯре, ки электроди ҷӯшкориро бо он мегиранд; **анбӯри қалогӣ** абзори дастӣ бо дастаи саркаҷ ва нӯлҳои мувозӣ ва қобили танзим дар ҷондӯши ҳолат; **анбӯри қандгириӣ** анбӯр барои гирифтани курси қанд; **анбӯри қуфлӣ** анбӯре, ки пахнии фуки он бо печ танзим мешавад.

АНБУРАК انبرک анбури хурди қӯчак.

АНБӮХ انبوه ۱. бисёр, зиёд, пур, мамлӯ; **анбӯхи** мардум зиёдии мардум, издиҳом. ۲. зич, ҷафс: **даражтони анбӯҳ**; **анбӯҳ-анбӯҳ** тӯб-тӯб; даста-даста; бисёр-бисёр.

АНБӮХӢ انبوهي зичӣ, ғафсӣ, ғулигӣ, бисёрӣ: **анбӯҳӣ беша**.

АНВАР *a.* انور равшантар, нуронитар; **моҳи анвар** моҳи нурағшон, моҳи мунаvvар; **субҳи анвар** субҳи пурнур, субҳи босафо.

АНВОР *a.* انوار ҷ. **нур;** **нашри анвор** нурпошӣ, нурборӣ; зиёбахшӣ.

АНВОРАФШОН انوارافشان *nig.* **нурағшон**.

АНВОЪ *a.* انواع ҷ. **навъ.**

АНГ I انگ کӯн. қубурхои сафолин, облӯлаҳо; гузаргоҳи зеризамини об.

АНГ II انگ کӯн. нишон, тамға (*болов молҳои тиҷоратӣ*).

АНГАБИН انگبین *nig.* ангубин.

АНГАК انگک *nig.* ангат.

АНГАЛ انگل зоол. ҷондоре, ки дар сатҳи пӯст ё даруни бадани ҷонвари дигаре зиндагӣ меқунад ва аз ҳисоби он ғизо гирифта инкишоф мёбад, паразит.

АНГАЛА انگله *nig.* ангула.

АНГАЛЮН ю. انگليون 1. китоби Инчил. 2. порчаи абрешимии рангоранг, дар гузашта масеҳиёни Машриқзамин Инчилро дар лифофаи абрешимии рангоранг мепечониданд, ки аз ин рӯ маҷозан Инчилро низ ангалгоҳ номидаанд. 3. номи китоби Монии наққош.

АНГАР фр. انگر ҷойгоҳи рӯйпӯшида барои ист ва таъмири ҳавопаймоҳо.

АНГАТ انگت бот. як навъ буттаи ҳорноки ме-вааш ҳурди турунчиранг, ки бештар дар қӯҳистон мерӯяд ва шарбату равғанаш дар тиб истифода мешавад.

АНГАТЗОР انگتزار ҷои бисёр рӯйдани ангат, ҷангали ангат.

АНГАФ انگف сӯроҳӣ, тарқиш, ҷои кафидаи де-вор; раҳҳои қабатҳои хишти девор.

АНГАШБА انگشбе кит. дехқони молдор, дехқони некӯаҳвол, ки бисёр коргар дорад.

ангез 1. *асоси замони ҳозира аз ангехтан.* 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои бавуҷудоранд: **ҳайратангез, даҳшатангез, шӯрангез...**

АНГЕЗ انگیز қасд, оҳанг; **ангез кардан** қасд кардан; ҳамла кардан.

АНГЕЗА انگیزه сабаб, боиси коре.

АНГЕЗАНДА انگیزنده *сифати феълии замони ҳозира аз ангехтан;* таҳриккунанда, ба ҳаракат андозанда.

АНГЕЗИДАН انگیزیدن *nig.* ангехтан.

АНГЕЗИШ انگیزش 1. биол. барангехтан, барангехта шудан. 2. ҳаракат, ҷунбиш, тоҳту тоз. 3. растроҳез, қиёмат.

АНГЕХТА انگیخنه *сифати феълии замони ғӯзашта аз ангехтан;* шӯрида, барҳеста, барҷаста.

АНГЕЗОН انگیزان шӯълавар, ангезонида.

АНГЕЗОНИДАН انگیزانیدن *шакли бавоситаи ангехтан;* ба воситаи чизе ангехтан,

АНГЕХТАН انگیختن *аз ҷо ҳаракат додан;* ба ҳаяҷон овардан, шӯрондан, барҳезондан; муқ. **барангехтан.**

АНГИДРИД ю. انگیدرد хим. пайвастаи ягон үнсур бо оксиген.

АНГИНА лот. انگینه *nig.* илтиҳоби қабати луобии ҳалқ, дарди гулӯ.

АНГИШТ انگشت *нимсӯҳтаи чӯб, лахчай ҳомӯшкардаи сиёҳ, ки бо мақсади чун сӯзишворӣ истифода бурдан таҳия мекунанд, зуғол; ангиштсанг.*

АНГИШТБАРОРӢ انگشتباری *nig.* ангишт-канӣ.

АНГИШТВОР انگشتوار мисли ангишт, ангиштмонанд.

АНГИШТГАР انگشتگر он ки ҳезумро сӯзонда ангишт тайёр мекунад: **қӯрай ангиштгар.**

АНГИШТКАН انگشتکن он ки аз маъдан ангишт меканад, коргари кони ангишт.

АНГИШТКАНӢ انگشتکنӣ истиҳроҷи ангишт, ангиштбарорӣ; шугли ангишткан.

АНГИШТОЛ انگشتال кит. қасал, бемор, дард-манд.

АНГИШТПОРА انگشتپاره пораи ангишт, ангиштпарча.

АНГИШТПУЛӢ انگشتپولӣ қӯн. маблаге, ки шогирдон барои ҳароҷоти сӯзишворӣ медоданд, ҳезумпулӣ.

АНГИШТСАНГ انگشتسنج зуғолсанг, сӯзишвории маъданӣ, ки аз кон мекананд.

АНГИШТФУРӮШ انگشتفروش фурӯшандай ангишт.

АНГИШТФУРӮШӢ انگشتفروشӣ фурӯши ангишт; шугли фурӯшандай ангишт.

АНГИШТХОНА انگشتخانه ҷои барои нигоҳ доштани ангишт; ҳезумхона.

АНГЛИСЗАБОН انگلیس زبان 1. он ки забони модарияшанглیسӣ аст. 2. он ки танҳо боанглісӣ ҳарф мезанад.

АНГЛИСИЗАБОН انگلیسی زبان *nig.* англизабон.

АНГЛІСӢ انگلیسی 1. *марбут ба* Англия; кишваре дар шимолу гарби Аврупо. 2. *nig.* англісӣ; забони англісӣ забоне аз шоҳаи забонҳои германӣ, аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупой, ки дар Инглистон, Иёлоти Муттаҳидай Амрико, Канада, Австралия ва бархе аз кишварҳои дигар роиҷ аст.

АНГОЗ انگاز олат, афзор, асбоб, адот.

ангор انگار *acossi замони ҳозира аз ангоштан.*

АНГОР انگار майдони кишт, ки ҳосилашро ғундошта, дар он ҷо ҷорӯро мечаронанд; замини корам, киштзор.

АНГОРА انگاره 1. пиндор, фикру ҳаёл, тасаввур. 2. саргузашт, достон, афсона. 3. *санъ.* ҳар чизи нотамом, суратгарӣ ва сангтарошии нотамом.

АНГОРАХАР انگاره خر киноя аз толиби афсонаву қисса, моили саргузашту ҳикояҳои ачибу ғарӣ.

АНГОРИДАН انگاریدن *nig.* ангоштан.

АНГОШТАН انگاشتن *kim.* пиндоштан, тасаввур кардан, гумон кардан.

АНГСТРЕМ швед. انگستريم *физ.* воҳиди ҷенаки масофа, ки мусовии як ҳиссаи садмилионии сантиметр буда, барои ҷен кардани дарозии мавҷи рӯшнӣ *ва г.* истифода мешавад.

АНГУБИН انگبین 1. асал, шаҳд. 2. ҷузъи *пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъни шаҳду ширин:* сарангубин, газангубин...

АНГУБИНА انگبینе 1. ҳалвое, ки бо орду асал мепазанд. 2. асал.

АНГУБИНДОР انگبیندار 1. асалдор. 2. *маҷ.* ширинидор.

АНГУБИНЛАБ انگبین لب kinoя аз ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

АНГУБИНХОНА انگبین خانه ҷои занбӯрҳо, хонаи занбӯр, қанду асал.

АНГУДОН انگودан *бот.* гиёҳоне аз хонаводаи ҷаъфарӣ, ки алафӣ *ва* поядор буда ҳастанд ва

барги онҳо буридагии зиёде дорад.

АНГУЛА انگوله *kim.* ҳалқае, ки тугмаро аз он мегузаронанд, тугмабанд.

АНГУР انگور меваи ток, ки иборат аз хӯшаҳост ва навъҳои гуногун дорад: **ангuri баҳтиёрӣ**, **ангuri бихиштӣ**, **ангuri васарға**, **ангuri кишиши**, **ангuri обакӣ**, **ангuri соҳибӣ**, **ангuri тагобӣ**, **ангuri тоифӣ**, **ангuri дорой**, **ангuri соҳибӣ**, **ангuri чиллагӣ**, **ангuri шибирғонӣ**, **ангuri ҳусайнӣ**, **ангuri ҷавз**; **ангuri фахрӣ** а) ҳасангур, **ангuri ёбӣ**; б) *бот.* як навъ буттаи ёбӣ, ки донаҳои кулӯлаи сиёҳ дорад ва боби ҳӯрдан нест, сагангур; **ангuri ҳасак** як навъ **ангuri ёбӣ**, ки ҳӯрданбоб нест; ♦ **ангур ангурро дидা ҷашмак мезанд** // **ангур ангурро дидা ранг мегирад маҷ.** таъсири мусбат ва ё манғӣ гирифтани касе аз каси дигар (*дар мавриди ба коре ё ҷизе пайравӣ ё тақлид кардани касе гуфта мешавад*); **ангур ҳӯру боғаша напурс** *гуфт.*, **маҷ.** дар мавриди кунҷковии бемаврид ё пурсучӯи баисори ҷизе мегӯянд.

АНГУРАЛО انگورلا *гуфт.* вакти нав ранг гирифтани ангур, арафаи ангурпазӣ.

АНГУРДОН انگوردان дастгоҳ ё ҷойгоҳе, ки дар он ангурро барои қашидани шароб мерезанд ва мефишоранд.

АНГУРЗОР انگورزار токзор, боғи ангур.

АНГУРӢ انگوري 1. ҳар он чӣ аз меваи ангур тайёр мешавад; **мураббои ангурӣ**, **шароби ангурӣ**, **ширинии ангурӣ** *ва г.* 2. ангурфурӯш. 3. соҳиби боғи ангур.

АНГУРПАЗ انگورپز *nig.* ангурапаз. 1. вакти пухтани ангур. 2. касе, ки аз шираи ангур ширини тайёр мекунад.

АНГУРПАЗӢ انگورپزӣ *nig.* ангурапазон.

АНГУРПАЗОН انگورپزان мавсими ангурапаз.

АНГУРПАРВАР انگورپرور шахсе ва ё ҳочагие, ки ба парвариши токзор машғул мебошад, токпарвар.

АНГУРПАРВАРИ انگورپروري токпарварӣ.

АНГУРФУРӮШ انگورفروش фурӯшандай ангур, савдогари ангур.

АНГУРФУРӮШӢ انگورفروشӣ амали ангурфурӯш.

АНГУРЧИН انگورچین шахс ё коргари токзор, ки ба ғундоштани ангур машғул аст.

АНГУРЧИНӢ انگورچینی амал ва корҳои чидани ангур.

АНГУШТ 1. қисми охирини мутаҳаррики даст ва пои одам, ки маъмулан панҷтой мешаванд, чиллик, лелак. 2. воҳиди ченак, ки баробари паҳнон як ангушт аст: **чор ангушт, панҷ ангушт; ангушти беном** ангушти чорум, бинсир; **ангушти дароз // ангушти васат** ангушти сеюм, ангушти миёна; **ангушти зоид** ангушти шашум (*дар баъзе одамон*), ангушти баракат; **ангушти ишорат (ишоратӣ)** ангушти дувум баъд аз ангушти калон, ангушти саббоба; **ангушти калон** нарангушт, ангушти ибҳом; **ангушти хурд** ангушти панҷум, ангушти хинсир; **ангушти шаҳодат ниг. ангушти ишорат; ◇ ангушт дар даҳон** хайрон, дар тааҷҷуб монда; **ангушт (ба дандон) газидан // ангушти ҳайрат ба дандон** газидан ҳайрону вола шуда мондан; **ангушт бар лаб ниҳодан** барои хомӯш (чим) шиштан ва гап назадан ишора кардан; **ангушт бар ҷашм ниҳодан** итоат ва фармонбардорӣ кардан; **ба ангушт риш хилол кардан** бо панҷаҳо ришро шона задан; **бо пушти ангушт мӯйлаб молидан** изҳори кибру ғуурӯ кардан; **панҷ ангушташ ҳунар** бисёр ҳунарманд, хеле кордон ва моҳир; **панҷ ангушт якбора ба даҳон андохта...** ҳарисона ва тамаъкорона чанд корро якбора карданӣ шуда (аммо кореро анҷом дода натавониста).

АНГУШТА انگشته панҷшоҳаи ҷӯбини хирманбодкунӣ, авшин, панҷшоҳа.

АНГУШТАК 1. шакли тасғир ва навозиии ангушт. 2. як қисми ҳурди поршен, ки ангуштмонанд аст; ◇ **ангуштак задан** вақти рақс ё шодӣ ангуштҳо ба ҳам зада садо баровардан, шикан-шикан кардан.

АНГУШТАР انگشتар ниг. ангуштарӣ.

АНГУШТАРИН انگشترين ниг. ангуштарӣ.

АНГУШТАРИ انگشتري ҳалқаи маҳсуси зинатӣ, ки ба ангушт мегузаронанд (*нигиндор ва бенигин*), ангуштарин.

АНГУШТВОНА انگشتوان ниг. ангуштпона.

АНГУШТГАЗ انگشتگز мавриди ҳайрат шудан, ҳайрати зиёд, ки сабабгори газидани ангушт

мешавад.

АНГУШТГАЗОН انگشتگزان феъли ҳол аз ангушт газидан, пушаймон, бо надомат.

АНГУШТМОНАНД انگشت مанд ба шакли ангушт, ангуштшакл: **баргҳои ангуштмонанд**.

АНГУШТНАМО انگشتمنا машхур, маъруф; ягона, барҷаста; **ангуштнамои мардум шудан** дар байни мардум машхур шудан (*ба некӣ ё ба бадӣ*).

АНГУШТНАМОЙ انگشتنمائي ангуштнамо будан, машхурӣ.

АНГУШТОНА انگشتтанه ниг. ангуштпона.

АНГУШТПЕЧ انگشتپیچ дастовез, дастак, баҳона.

АНГУШТПОНА انگشتپانه асбоби филизии ҳурди ҳол-ҳол, ки дӯзандагон ба сари ангушт мепӯшанд, то ки ҳангоми дӯхтан сӯзан ба ангушт наҳалад.

АНГУШТХОЙ انگشتҳাযی афсӯс ҳӯрдан, таассуф доштан, мутаассиф будан.

АНГУШТШУМОР 1. бо ангуштҳо шумурдан; якта-якта шумурдан. 2. кам, ба қадри шуморай ангуштон.

АНД اند адади мӯбҳам ва номаълум, ки аз се то нӯҳро нишон медиҳад: **хафтоду анд, саду анд ва г.**

АНДАК اندک миқдори кам, кам; **муқоб.** зиёд, беш; **андаке** каме, камтар; **дар андак** муддат дар муддати кӯтоҳ; **андак-андак** кам-кам, камтар-камтар.

АНДАКЁБ اندکیاب камёб, ноёб.

АНДАКМОЯ اندکمايҳ 1. кам, ноҷиз. 2. **маҷ.** дорои мол ё фаҳму дониши кам.

АНДАКМОЯГӢ اندکمايگӣ нодонӣ, бесаводӣ.

АНДАК-МУНДАК اندکمند ғуфт. 1. камтар, чандон зиёд не. 2. осон, сахл; **кори андак-мундак набудан** кори чандон осон набудан.

АНДАКРИШ اندکريش камриш, кӯса.

АНДАКСИДАН اندکسيدين **кит.** паноҳ бурдан, паноҳгоҳ чустан.

АНДАКХИРАД اندکҳрд камақл, камфаҳм.

АНДАКХОР اندکخوار ниг. **андакхӯр.**

АНДАКХӮР اندک خور он ки гизояш кам аст, камхӯр, камхӯрок.

АНДАЛЕБ *a.* عندليب بولбул, ҳазордастан.

АНДАЛЕБОҲАНГ عندليب آهنگ булбуловоз, хушвож, хушнаво, хушхон.

АНДАМА *اندمه* кит. ғамҳои гузашта,

АНДАР *اندر* 1. шакли дигари пешванди **дар**. 2. **дар** миёни ду калима омада, маънои фаровонӣ ва бисёриро ифода мекунад: **ғалат андар ғалат**. 3. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ифодагари маънои хешованӣ ва хешутаборӣ мебошиад: **падарандар, модарандар**.

АНДАРАФТОДАН *اندرافتادن* 1. воқеъ шудан, иттифоқ афтодан. 2. афтодан, ғалтидан. 3. хучум кардан ба касе ё чизе.

АНДАРГОХ *اندر گذشن* нуҷ. панҷ рӯзе, ки дар қадим ба солшумории эрониён дар моҳи обон иловава мекарданд, ҳамсаи мустариқа.

АНДАРГУЗАШТАН *اندر گذشتن* 1. даргузарондан, убур додан. 2. **ماҷ**. вафот кардан.

АНДАРЁФТ *اندريافت* кит. дарёфт, пай бурдан, сарфаҳм рафтан, дарк кардан.

АНДАРЗ *اندرز* панд, насиҳат.

АНДАРЗГӮ(Ӣ) *اندرز گو(ی)* панддиҳанда, насиҳаткунанда, носех.

АНДАРЗНОМА *اندرزنامه* панднома, насиҳатнома.

АНДАРЗХОНИЙ *اندرزخوانی* пандгӯй, насиҳатгӯй.

АНДАРКАШИДАН *اندر کشیدن* 1. кашидан, баровардан. 2. густариш додан, густурдан. 3. ба як бор нӯшидан, якбора дам кашидан. 4. ҳаракат додан. 5. ҳаракат кардан, рафтан. 6. сипарӣ шудан, гузаштан.

АНДАРМОН *اندرمان* банд, машгул, гирифтори коре; **андармон кардан (намудан)** а) машгул кардан; б) банд кардан; **андармон шудан (гардидан)** а) банд шудан, машгул шуда мондан; б) печида банд шудан, печида дармондан.

АНДАРМОНДАН *اندرماندن* дармондан, очиз шудан.

АНДАРМОНИЙ *اندرمانی* машғулӣ, банд будан (бо коре).

АНДАРОВАРДАН *اندرآوردن* 1. дохил кардан,

даровардан, ворид кардан. 2. шурӯъ кардан, сар кардан, оғоз кардан. 3. фуруд овардан, поин овардан.

АНДАРОВЕХТАН *اندرآویختن* 1. оvezon шудан, муаллақ шудан. 2. оvezon кардан, муаллақ кардан.

АНДАРОМАДАН *اندرآمدن* 1. омадан. 2. дохил шудан. 3. фуруд омадан, поин омадан, расидан. 4. ҳаракат кардан, чунбидан.

АНДАРРАСИДАН *اندر رسیدن* расидан, омадан, ҳамон замон расидан.

АНДАРУН *اندرون* 1. дарун, мобайн, миён. 2. **ماҷ**. дохил, ботин, замир.

АНДАРУНӢ *اندرونی* 1. дарунӣ, мобайнӣ. 2. дохиљ, ботинӣ, қалbij.

АНДАРХУР *اندرخور* шоиста, лоик, сазовор, муносиб.

АНДАРХУРД *اندرخورد* *nig.* **андархур**.

АНДАРХУРДАН *اندرخوردن* шоиста будан, муносиб будан.

АНДАРШУДАН *اندرشدن* дохил шудан, даромадан.

АНДАРЯК *اندریک* ба ҳисоби миёна; ба тарзи умумӣ.

АНДЕ *:انде* **ки..** а) бувад ки..., бошад ки ..., б) хоса ки..., маҳсусан ки... в) **кит.** барои он ки, зеро ки.

андеш *اندیش* 1. *асоси замони ҳозира аз андешидан*. 2. ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои андешанда: **бадандеш, хайрандеш, дурандеш...**

АНДЕША *اندیشه* фикр, хаёл, тааммул; фикру хаёле, ки аз тарсу ваҳм пеш ояд; **аввал андеша в-он гаҳе** гуфтор (зарб.); фикру андеша фикру хаёл; **андеша кардан (намудан)** фикр кардан, мулоҳиза намудан; **ба андеша фурӯ рафтан** гарки фикру хаёл гаштан; **дар (ба) андеша афтодан** фикр карда мондан, гарки хаёл гаштан.

АНДЕШАВАР *اندیشه ور* *nig.* **андешаманд.**

АНДЕШАВАРЗ *اندیشه ورز* *nig.* **андешаманд.**

АНДЕШАКОР *اندیشه کار* дурандеш, мутафаккир, бо мулоҳиза.

АНДЕШАКОРӢ اندیشه‌کاری дурандешӣ, мутафаккир будан дар пешбинии коре, бомулохизагӣ.

АНДЕШАМАНД اندیشەمند фикркунанда; муллохизакор, нигарон.

АНДЕШАМАНДӢ اندیشه‌مندی муллохизакорӣ, бомулохизагӣ, нигаронӣ.

АНДЕШАМАНДОНА اندیشه‌مندانه хаёломезона; мутафаккирана.

АНДЕШАНОК اندیشه‌ناک *nig.* андешаманд.

АНДЕШАНОКӢ اندیشه‌ناکی *nig.* андешамандӣ.

АНДЕШАРОНӢ اندیشه‌رانی фикр ба кор бурдан; фикрронӣ.

АНДЕШАСАНЧ اندیشه سنج бомулохиза, оқибатбин, дурандеш.

АНДЕШАСИГОЛ اندیشه‌سگال тааммулкор, не-кандеш.

АНДЕШАСӮЗ اندیشه‌سوز сӯзандай фикр, аз байн барандаи фикру ҳаёл.

АНДЕШИДАН اندیشیدن 1. андеша кардан, тааммул намудан, фикр кардан. 2. бим доштан аз коре.

АНДО I //АНДОЙ اندای//اندای қаҳгил молидан, андова кардан.

АНДО II *kim.* ғайбат, бадгӯй.

АНДОВА انداوه 1. асбоби маҳсуси гилкорӣ, ки аз чӯб ё оҳан сохта мешавад. 2. бо қаҳгил, гаҷхок ё масолехи бетонӣ молида ҳамвор кардани девору бом *va g.*; **андова кардан** андовидан, лой молидан, лойпӯш кардан.

АНДОВАГАР انداوه‌گر он ки ба корҳои андова (2) машғул аст.

АНДОВАКУНИӢ انداوه‌کنى исми амал аз **андова кардан**; қаҳгилмой, лоймолӣ ва ҳамвору сӯфтакунии дару девор.

АНДОВАЧӢ انداوه‌چى *nig.* андовагар.

АНДОВАЧӮБ انداوه‌چوب чӯби андова, асбоби маҳсус, ки бо он андова мекунанд.

АНДОВАШУДА انداوه‌شده *сифати феълии замони гузашта* аз **андова шудан**; девор ё бом ва ё фарше, ки андова шудааст.

АНДОВИДАН انداویدن андова кардан, қаҳгил

молидан.

АНДОЗ انداز 1. асоси замони ҳозира аз **андохтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни иҷроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор: **сангандоз, тирандоз...**

АНДОЗ اندаз пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорво, нақлиёт *va g.* ба таври ҳатмӣ меғундорад, хироҷ; **андози молӣ** андозе, ки дар шакли чиз, мол ё чорвои зинда гирифта мешуд; **андози нақда** андози пулӣ; **андози мустақим** андози доимӣ, андози тағиیرнаёбанд; **андози ноустувор** андозе, ки ҳамеша тағиир мейбад ва каму зиёд мешавад; **андоз гирифтан** андоз ҷамъ кардан, хироҷ гирифтан; **андоз додан** хироҷ додан, аз ҳисоби ҳосил ба миқдори муйян ба давлат чиз ё пул супурдан.

АНДОЗА اندازه 1. асбобест, ки дарозӣ ва паҳнии замин ва инчунин дигар ҷизҳои саҳту моеъро ҷен мекунад, паймона, ҷенак; **андозаи дарозӣ** ҷенаки дарозӣ, ҷадвал; **андозаи вазн** ҷенаки вазн; **ба андозаи...** ба ҳадди..., ба қадри..., ба дараҷаи... 2. миқёс, миқдор, шумор; ҳудуд, ҳад, дараҷа; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, беҳад, бешумор; **андозаи либосдӯзӣ** тасмаи маҳсуси ракамкашида, ки бо он қаду бари либосро ҷен карда мебуранд; **як андоза** як қадар, каме, андаке; **андоза гирифтан** ҷен кардан, қиёс гирифтан; **андоза доштани чизе** ҳадду канор доштани чизе; **андоза намудан (кардан)** ҷен кардан; **ҳадду андоза доштани чизе**, ҳадду канор, ҳадду ҳисоб доштани чизе; **андоза нигах дор, ки андоза нақӯст** (зарб.).

АНДОЗАГИР اندازه‌گیر ҷенкунанда, масоҳатгар, ўлҷаккунанда.

АНДОЗАГИРИӢ اندازه‌گیرӣ исми амал аз **андоза гирифтан**; ҷен кардан.

АНДОЗАГУЗОРӢ اندازه‌گذاري таъйини масофа, дарозӣ, баландӣ, паҳно, жарфо бар рӯи нақша, таъйини миқёс.

АНДОЗАШИНОС اندازه‌شناس донандаи мавқеъ, мавқеъшинос, он ки ҳадду андозаи хешро мешиносад.

АНДОЗДИХАНДА اندازدهnde *сифати феълии замони ҳозира* аз **андоз додан**; он ки андоз медиҳад.

АНДОЗПАРДОЗ اندازپرداز молиятдех, андоз-

супоранда.

АНДОЗСУПОР *اندازسپار* *nig.* **андозпардоз.**

АНДОЗЧИНӢ *اندازچینی* андоз чамъ кардан; андозгирӣ.

АНДОИДАН *اندائیدن* *nig.* **андовидан.**

АНДОИШ *اندایش* 1. молиш. 2. гилкорӣ, қаҳ- гилкорӣ, андова.

АНДОИШГАР *اندایشگر* *nig.* **андовагар.**

АНДОМ *اندام* 1. бадан, тан. 2. қадду комат; на- муди зоҳирии инсон; **андоми мавзун** қомати зебо; **афту андом** афту башара, шаклу шамо- ил.

андоҳт *انداخت* *асоси замони гузаштаи феъл* *аз* **андоҳтан;** тирандозӣ.

АНДОҲТ *انداخت* тадбир, андеша, тарҳ, нақша.

АНДОҲТА *انداخته* пасмонда, партофта.

АНДОҲТАН *انداختن* 1. партофтан, ҳаво додан, партоб кардан. 2. паҳн кардан, густурдан: **тир андоҳтан, тир парондан дастархон андоҳтан, чой андоҳтан.** 3. даруни чизе гузоштан, доҳили чизе кардан, чизеро ба чизе рехтан *ва* *г.* 4. даровардан; **ба кор андоҳтан** ба кор даровардан. 5. соҳтан, бино кардан (*хона ва иморатро*): **иморат андоҳтан, хона андоҳтан.** 6. ҳамҷун феъли ёридиҳанда: **мева андоҳтан; гӯш андоҳтан** гӯш кардан, гӯш додан.

АНДОҲТАНӢ *انداختنی* *сифати феълии замони оянда* *аз* **андоҳтан;** лоиқи дур афкандан, қобили дур кардан, партофтанӣ.

андуд *اندود* 1. *асоси замони гузашта* *аз* **андудан.** 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои* бо чизе андуда шудани рӯи чизе: **зарандуд, нуқраандуд, гиландуд...**

АНДУДАН *اندودن* *rӯкаш* кардан, чизеро ба рӯи чизе молидан (*мас., гачро ба девор*).

андӯз *اندوز* *асоси замони ҳозира* *аз* **андӯҳтан.**

андӯҳт *اندوҳт* *асоси замони гузашта* *аз* **андӯҳтан.**

АНДӮҲТ *اندوҳт* андӯҳтан, захира кардан: **андӯҳти сармоя.**

АНДӮҲТА *اندوҳте* 1. *сифати феълии замони гузашта* *аз* **андӯҳтан.** 2. он чи гирдоварӣ ва нигахдорӣ шудааст, чамъшуда; захирашуда, пасандоз. 3. *маҷ.* маълумот, таҷриба.

АНДӮҲТАН *اندوҳтэн* чамъ кардан, захира кардан, пасандоз намудан.

АНДӮҲ *اندوه* ғам, ғусса, ҳузн; *муқоб.* **шодӣ;** **андӯҳи рӯзгор** ғами зиндагӣ; **дар андӯҳ афто-дан** (мондан) ба ғаму ғусса гирифтор шудан.

АНДӮҲАНГЕЗ *اندوهانگيز* он чи ки ғаму андӯҳ орад, ғамангез.

АНДӮҲГИН *اندوهگین* ғамгин, ҳафа, малул; **андӯҳгин шудан** (**гардидан**) ғамгин шудан.

АНДӮҲГИНӢ *اندوهگینӣ* ғамгинӣ, ҳафагӣ.

АНДӮҲГИНОНА *اندوهگینانه* ғамгинона.

АНДӮҲГУСОР *اندوهگسар* он ки барои дигаре дилсӯзӣ мекунад, ғамгусор.

АНДӮҲГУСО҆РИ *اندوهگساري* ғамгусорӣ, дил- сӯзӣ, меҳрубонӣ.

АНДӮҲЗАДА *اندوهజадه* ғамзада, ғамгин.

АНДӮҲКАШ *اندوهکش* аз байн барандаи ғаму андӯҳ, ғамзудо.

АНДӮҲМАНД *اندوهمند* ғамгин, афсурда, но- роҳат.

АНДӮҲНОК *اندوهناک* *nig.* **андӯҳгин.**

АНДӮҲОВАР *اندوهآور* ғаму андӯҳ оваранда.

АНДӮҲСАРОЙ *اندوهسرای* ҷои пургам; ◊ *ин* **андӯҳсарой** дунё.

АНДӮҲХЕЗ *اندوهخیز* барангезандай ғаму андӯҳ, он чи бо ҳуд ғаму андӯҳ меоварад.

АНДӮҲХОР *اندوهخوار* ғамхор, ғамгусор, он ки андӯҳу ғам кам мекунад.

АНЁБ *a.* *انیاب* ҷ. **ноб** (дандонҳои ашк).

АНЗОР *a.* *انظار* ҷ. **назар.**

АНЗУР *انзор* [*аслаи ансул*] *бот.* як навъ пиёзи кӯҳӣ: **пиёзи анзор.**

АНЗУРАТ *انزورت* 1. як навъ шилми талҳ, ки ба марҳамҳо ҳамроҳ мекунанд, анзарут. 2. як навъ гиёҳи шифой.

АНИД *a.* *عنيد* *кит.* сарқаш, радкунанда, беито- ат, ҳудраъӣ, инодкор.

АНИҚ *a.* *انیق* 1. рост, дуруст, муайян: **далелу ракамҳои аниқ.** 2. фахмо, равшан: **равшан ва аниқ нишон додан;** **аниқ кардан** (намудан) равшан гардонидан, маълум соҳтан; **аниқ**

фаҳмидан равшан тасаввур кардан.

АНИҚӢ 1. аниқӣ 1. дурустӣ, муайянӣ. 2. равшани, возехӣ.

АНИН *a.* انين *кит.* нола, зорӣ, оху вовайло; охи вазнин ва дарднок.

АНИС I *a.* انيس ёр, рафик, дӯст, ҳамдам, ҳамнафас, мусоҳиб; **анису мӯнис** ҳамдаму гамхор; **анис будан** ҳамдам будан, ҳамнафас будан; **анис шудан** ҳамдам гардидан, ҳамнафас шудан.

АНИС II *бот.* انيس 1. растаниест аз оилаи соябонгулҳо, ки аз донааш равғани анис ме-гиранд. 2. як навъи себ: **себи анис**.

АНИФ *a.* عنيف *кит.* 1. саҳт, дурушт. 2. золим, ситамгор; дилозор.

АНКАБУТ *a.* عنکبوت тортанак.

АНКЕТА *фр.* انکیتہ *nig.* پورسیشномا.

АНҚАРИБ *a.* عنقریب ба қарибӣ, ба тезӣ, дар ояндаи наздик, ба ин наздикӣ.

АНҚО *a.* عنقا 1. мурғи афсонавие, ки гӯё дар паси кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст, мурғи номаш машҳури худаш номавҷуд. 2. маҷ. чизи ноёфт; **анқо будан** ноёфт будан; **◊ тухми анқо** чизи ноёфт.

АННОТАЦИЯ *лот.* اناټسییه *nig.* фишурда.

АНО *a.* عنا *кит.* 1. ранҷ, саҳтӣ, машаққат, заҳмат: **ҷавру ано.** 2. ғам, андӯҳ.

АНОД *ю.* آناد *физ.* электроди мусбати манбаи ҷараёни барқ.

АНОДИЛ *a.* عنادل *ҷ.* андалеб.

АНОЙ *انای* *гуфт.* гӯл, сода, содалавҳ; **аной не!** гӯл не!, сода не!

АНОКИБ *a.* عناكب *ҷ.* анқабут.

АНОМ *a.* انام *кит.* ҳалқ, махлук.

АНОМАЛИЯ *ю.* انانمليه аз доираи меъёри умумӣ ё қонунияти умумӣ берун баромадан; нодурустӣ.

АНОНС *фр.* انانس эълони пешакӣ (*дар бораи консерт, фильм ва ғ.*).

АНОР 1. *انار* номи дарахти мевадори маълум, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин

дараҳт мазаи ширину турш дошта, пур аз донаҳои сурҳи обдор аст; **мисли анор** ба ранги анор сурҳ, сурҳранг; **чун анори фушурда** он ки магзаш рафта, пӯсташ мондааст.

АНОРБУН اناربۇن дарахти анор.

АНОРГУЛ انارگۇل гули дарахти анор.

АНОРДОНА اناردانە донаи анор.

АНОРДОНАК اناردانك анордонаи хушкшуда.

АНОРЗОР انارزار چое, ки дарахтони анори бисёр дорад.

АНОРИСТОН انارستان *nig.* анорзор.

АНОРӢ اناري 1. **mansub ба анор;** аз ҷӯби анор тарошидашуда. 2. ба ранги донаи анор, сурҳ.

АНОРРАНГ اناررنگ мисли ранги анор сурҳ, сурҳранг.

АНОСИР *a.* عناصر ҷ. **унсур;** **аносири арбаа** ҷор үнсур (*об, хок, бод, оташ*).

АНОФЕЛЕС *ю.* انافیلیس *зоол.* пашиш, ки қасалии табларза паҳн мекунад.

АНСАМБЛ *фр.* انسېمبىل 1. мувофиқат ва тартиби дурусти ҷузъҳои ягон чизи том. 2. ҳайати хунарпешагон (*ҳофизон, раққосон, созандагон ва ғ.*), ки ҳамчун як дастай алоҳида кор мекунанд: **ансамбли ҳофизон, ансамбли навозандагон, ансамбли рақс ва тарона.**

АНСОБ انساب ҷ. **ناساب.**

АНСОР انصار ҷ. **ناسر.**

АНСУЛ انسول *nig.* **انزور.**

АНСУР انسور *nig.* **انزور.**

АНТАГОНИЗМ *ю.* انتگانزىم зиддияти ошти-nopазири гурӯҳҳо, табакаҳо, синфҳо *ва ғ.*; мухолифат; рақобат.

АНТЕННА *лот.* انتېنە *nig.* **мавҷгир;** сими лучи берунаи ба чизе (*mas., ба хода*) басташудаи радиоприёмник ё телевизор, ки барои қабули мавҷҳо хизмат мекунад; **антеннаи беруна** антеннае, ки берун аз хона ба чизе баста мешавад; **антеннаи хонагӣ** антеннае, ки дар дохили хона наслబ мешавад.

АНТИ- *ю.* انت *peishvand* зидди, муқобили: **антитетис, антифашист...**

АНТИБИОТИКҲО انتېناتکها *хим.* моддаҳои аз

баъзе микроорганизмҳо тайёркарда, ки қобилияти барҳам додани бактерияву микробҳоро доранд ва дар тиб ҳамчун дору истифода бурда мешаванд.

АНТИКА ۱. عنقیقه 1. кӯхна, қадима; камёфт, нодир; мӯқ. **атика**. 2. бехтарин, баргузида.

АНТИКАФУРӮШ عنقیقه‌فروش фурӯшандай чизҳои нодири қадима; мӯқ. **антикафурӯш**.

АНТИКАФУРӮШӢ عنقیقه‌فروشӣ 1. касбу кори антикафурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши ашёи бостонӣ; мӯқ. **атикафурӯшӣ**.

АНТИКӢ عنقیقӣ 1. кӯхна, қадима; бостонӣ; мӯқ. **атикӣ**. 2. маҷ. зебой, латофат.

АНТИСЕПТИКА ю. انتسپتیکه *тиб*. 1. бо усулҳои химиавӣ ва биологӣ безарар гардонидани ҷароҳат ва асбобҳои муолиҷакунӣ. 2. воситаҳои (доруҳои) зидди уфунат ва пешгирии ҳавфи фасоди ҷароҳат.

АНТИСИКЛОН ю. اتسکلان обҳӣ. соҳаи ғишори баланди атмосфера (ҳаво), ки дар маркази ҳуд ҳавои паст дорад; ҳавои ором ва беабр, гарм ё хунуки доимӣ.

АНТИТЕЗИС ю. انتتیزیس фалс. мулоҳизаи зидди тезис, афкори акси тезис.

АНТИФАШИСТ ю. انتفشت тарафдори муборизаи зиддифашистӣ.

АНТОНИМ ю. انتانیم *nig.* зидмаъно.

АНТРОПОЛОГ ю. اتراباپ‌گӣ мутахассис ва олими антропология.

АНТРОПОЛОГИЯ ю. اتراباپ‌گӣ илмest, ки ҳусусиятҳои табииати биологии инсонро таҳқиқ мекунад.

АНУД انود ситеzanда; инодкор; **шӯриши ануд** шӯриши ситезакорона.

АНУДОНА انودانه инодкорона, ситезакорона.

АНӮША انوشه хушҳол, шод, хурсанд, хушбахт, саодатманд.

АНФ//УНФ *a.* عنف *kut.* дуруштӣ, дагалӣ.

АНФОС انفاس *q.* нафас.

АНФУС انفس *q.* нафас; анфусу оғоқ олами ботинӣ ва зоҳирӣ.

АНХОР *a.* انهار 1. *q.* наҳр. 2. дарё; ҷӯи калон; **анхор-анхор** дарё-дарё, хеле бисёр, хеле фа-

ровон.

АНЧА انجه гуфт. хело, бисёр; **анча-мунча** андаке, қадре, ба андозае; **анча-мунча не!** кам не, андаке не!; ҳазл не!, шӯҳӣ не!

АНЧАР انچر дарахти заҳрдори гармсер аз ҷинси тут, ки дар мамлакатҳои Осиёи Ҷанубӣ мерӯяд.

АНЧАРА انجره бот. гиёҳи яксола аз хонаводаи наънъо (пудина), ки хушбӯст ва саршоҳаҳои он дар саноати дорусозӣ истифода мешавад.

АНЧИБАР انجیبر (*муарраби ангібор*) бот. рас тании буттагии гармҳоҳ, ки аз баргу пояи сабзи он равғани эфир мегиранд, геран: **анчибари гулобӣ**.

АНЧИДА انجیده 1. *сифати феълии замони ғузашта* аз **анчидан**; реза-резашуда, пора-порашуда. 2. маҷ. заҳмин, маҷруҳ.

АНЧИДАН انجیدن реза-реза кардан, пора-пора кардан.

АНЧИР انجیر 1. дарахти мевадори маъруф, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин дарахт, ки кулӯла ё кулчамонанди донаҷадор ва ширин буда, ранги зард ва сиёҳи сурхатоб дорад; **анчири хокӣ** анчири дар охири тирамоҳ зери хок кардашуда, ки гӯра баста, пас аз қушодан ба тезӣ мепазад (*навъи анчири тезпазак*).

АНЧИРБУН انجیربن дарахти анчир.

АНЧИРЗОР انجیرزار ҷое, ки дарахтҳои зиёди анчир дорад, боғи анчир.

АНЧИРПАЗОН انجیرپزان маҷ. замони гармои шадид, ки анчир мерасад.

АНЧИРХОР انجیرخوار *nig.* заргулдор.

АНЧИРҲӮР انجیرخور *nig.* анчирхор.

АНЧОМ I انجام 1. охир, интиҳо, поён; **муқоб. оғоз**; охири ҳар кор; оқибат. 2. иҷро, ад; **анҷом додан** а) итном кардан, ба охир расонидан, хотима додан; б) иҷро кардан; **анҷом ёфтан** (**анҷом пазируфтан**, ба **анҷом расидан**) а) хотима ёфтан, ба охир расидан; тамом шудан; б) иҷро шудан.

АНЧОМ II انجام асбоб, ашё, ҷизу чора; **асбобу анҷом // анҷому ашё** асбобу ускуна, ҷизу чора, асбобу олат.

АНЧОМА انجامه 1. он чи дар поёни китоб на-вишта мешавад, *мас.*, ҳангоми нусха кардани китоб аз рӯи кадом нусха ва ба хати кадом касе навишта шудааст, нишон дода мешавад. 2. *грам.* бандак.

АНЧОМБАХШ انجام بخش *nig.* анчомпазир.

АНЧОМДИХАНДА انجام دهنده ба охир расонанда; ичрокунанда.

АНЧОМИДАН انجامیدن 1. ба охир расидан, хотима ёфтсан, тамом шудан. 2. ичро шудан; **кор ба چه انچومид** кор ба چه расид, кор ба дараҷае расид; **ба дер انچомидан** дур кашидан, тӯл кашидан.

АНЧОМНОПАЗИР انجام ناپزیر *nig.* нашуданӣ, ғайри амалӣ: кори анчомнопазир.

АНЧОМПАЗИР انجام پزیر *nig.* амалӣ, ичрошаванда.

АНЧОМХОНА انجام خانه чой ва макони нигаҳдории захира ва ашёи лозими эҳтиётий *ва г.*

АНЧОМШУДАНИЙ انجام شدنی қобили ичро, ичропазир.

АНЧУДОН انجدان [муарраби ангудон] *nig.* ангудон.

АНЧУМ *a.* انجم *q.* начм (ситораҳо); **хайли (хели) анчум** гурӯҳи ситораҳо; **Ҳафт Аңчум** Ҳафтдодарон.

АНЧУМАН انجمن 1. ҷои ҷамъомади мардум ё як гурӯҳи муайян. 2. маҷlis, машварат. 3. ҷамъомади мардуми бисёр барои машварате, конгресс; форум. 4. созмон ё гурӯҳе, ки бо ҳамфирӯӣ ва машварат барои расидан ба ҳадаф ё мақсадҳои муайян ташкил ёфтааст: **анчумани ҳайрия**.

АНЧУМАНАФРӯЗ انجمن افروز афрузандай анчуман, ба анчуман нурбахшанд, зеби ҷамъомад.

АНЧУМАНГОХ انجمنگاه маҳалли анчуман, ҷамъомадгоҳ, маҷlisgoҳ.

АНЧУМАНОРО انجمن آرا ородихандай анчуман, гармкунандай маҷlis, равнаку ривоҷбахшандай ҷамъомад, маҷlisoro.

АНЧУМАНПИРО انجمن پیرا *nig.* анчуманоро.

АНЧУМАНСОЗ انجمن ساز киноя аз хирадманд, донишманд.

АНЧУМСИПОХ انجم سپاه он ки лашқари бисёр дорад.

АНЧУМШИНОС انجم شناس ситорашинос, мунаҷҷим.

АНЧУРА انجوره *nig.* газна.

АНЧУХ انجوخ *kит.* чини пӯсти чехраву бадан.

АНЧУХИДАН انجو خیدن *кӯн.* чини ожанг пайдо кардани пӯсти рӯй ё тани одам.

АНЬАНА *a.* عنعنه 1. расму қоида, урғу одатҳое, ки аз як насл ба насли дигар мегузарад ё аз наслҳои гузашта мерос мондааст. 2. расму одат ва тартибу қоидаҳои мустаҳкамшуда дар тарзи зиндагӣ, афкор ва ғоя, суннат; **анъанаҳои динӣ** расму одатҳои мазҳабӣ ва динӣ; **анъанаҳои миллӣ** расму қоидаҳои хоси як миллат; **ба ҳукми анъана даромадан** анъанавӣ шудан, расм шудан.

АНЬАНАВӢ عنعنوي мансуб ба анъана, суннатӣ, урғӣ: **меъмории анъанавӣ**.

АНЬАНАПАРАСТ عنعنہ پرست пайрави анъана, риоякунандаи анъана.

АНЬАНАПАРАСТИЙ عنعنہ پرستی пайравӣ кардан ба анъанот.

АПА اپه *гуфт.* 1. ҳоҳари қалонӣ, ҳамшираи қалонӣ. 2. муроҷиати эҳтиромона нисбат ба занӣ бегона.

АПАТИТ *ю.* اپتیت маъд. ҷинсе (минерале), ки аз он нуриҳои фосфатӣ тайёр мекунанд ё барои тайёр кардани суперфосфат ба кор меравад.

АПРЕЛ اپریل моҳи ҷоруми солшумории мелодӣ.

АПРЕЛӢ اپریلی мансуб ба апрел.

АР او *кит.*, шакли кӯтоҳшудаи агар.

АРАБ *a.* عرب 1. номи ҳалқе, ки сокини якчанд мамлакати Шарқӣ Наздик ва Африқай Шимолист, забонаш ба гурӯҳи забонҳои сомӣ (семитӣ) тааллук дорад; **алифбои араб** хати арабӣ. 2. сокини мамолики араб.

АРАБЗАБОН عرب زبان он ки забони модариаш арабист.

АРАБЗОДА عرب زاده зодаи араб, аз насли араб.

АРАБИЗМ عربیزم үнсурҳои мансуб ба забони

арабӣ, ки ба забони дигар дохил шудааст; кор фармудани калима ва ибораҳои арабӣ.

АРАБӢ 1. *مانсуб ба араб*. 2. забони ҳалқи араб, забони тозӣ: **хурӯфоти арабӣ**. 3. маъмул дар байни араб. 4. соҳташуда ё баамаломада дар байни арабҳо.

АРАБПАРВАРД *عربپرورد* он ки дар байни қабоили араб тарбия ёфтааст, парвардаи араб.

АРАБШИНОС *عربشناس* мутахассиси илми арабшиносӣ.

АРАБШИНОСӢ *عربشناسی* маҷмӯи илмҳое, ки забон, адабиёт ва маданияти арабҳоро меомӯзад.

АРАЗ a. *عرض* 1. *фалс.* аломати зоҳирӣ ашё, ки ба зоти худ қоим намебошад, *mas.*, ранг ва матоъ; *муқоб.* **ғавҳар**. 2. беморие, ки дар натиҷаи бемории дигар рӯй медиҳад, беморӣ.

АРАЗӢ *عرضی* *мансуб ба араз*.

АРАҚ I a. *عرق* қатраҳои об, ки аз таъсири ҳарорат ва ҳаракати зиёд аз ғадудҳои зери пӯсти бадан метаровад; **арақ кардан** аз таъсири ҳарорату ҳаракат аз бадан таровиш кардани қатраҳои об; аз таъсири шарму хичолат дар обу арақ шудан; **арақ реҳтан** арақ ҷорӣ шудан; **арақ пашш кардан** зери арақ мондан (аз шарм); **ба обу арақ чӯлидан** (ғӯтидан) арақшор шудан; **дар зери обу арақ мондан** бисёр арақ кардан (аз хичолат); ◊ **арақи ҷабин реҳтан** // **арақ аз пешонӣ жола кардан** бисёр кор кардан; меҳнати ҳалол кардан; **бо арақи ҷабин ёфтан** бо меҳнати саҳту ҳалол ба даст даровардани чизе.

АРАҚ II a. *عرق* 1. нӯшобаи масткунанда, ки дар натиҷаи тақтири шираи ангур ва меваҳо ҳосил мешавад, май, бода. 2. атр ва доруворие, ки дар натиҷаи тақтир ҳосил мешавад: **арақи пудина**.

АРАҚГИРИӢ 1. пок кардани бадан аз арақ. 2. арақкашӣ.

АРАҚИН *عرقین* арақнок, арақкарда, арақолуд.

АРАҚӢ 1. *مانسуб ба арак I*. 2. бемории тиф.

АРАҚКАШ *عرقکش* 1. тайёркунандаи арақ, майкаш, бодакаш. 2. он ки арақ мерезад, майрез.

АРАҚКАШӢ *عرقکشی* арақтайёркунӣ, арақсозӣ.

АРАҚНОК *عرقناک* арақолуд, гарқи арақ(-и бадан).

АРАҚНӮШ *عرقنوش* арақхӯр, майнӯш; майпараст, майхора.

АРАҚНӮШӢ *عرقنوشی* майнӯшӣ; майпарастӣ, бодапарастӣ.

АРАҚОБ *عرقآب* оби арақ, арақ.

АРАҚОВАР *عرقآور* он чи арақ меоварад, арақварамда, арақбарор.

АРАҚОЛУД *عرقآلد* *nig.* арақнок.

АРАҚРЕЗ *عرقریز* 1. арақрезанд, арақшор. 2. майрез, бодакаш.

АРАҚРЕЗӢ *عرقریزی* майрезӣ, бодакашӣ.

АРАҚРЕЗОН *عرقریزان* *феъли ҳол аз арак реҳтан;* дар ҳоли арақ реҳтан бар асари кори бисёр.

АРАҚСӮЗ *عرقسوز* *тиб.* ҳусусияти ҳоси пӯст, ки бар асари илтиҳоби ғадудҳои зери он аз арақ сурҳ шуда, сӯзиш мекунад.

АРАҚСӮЗӢ *عرقسوزی* *кит.* ҳолати арақсӯз, араксӯз будан.

АРАҚФУРӮШ *عرقفروش* фурӯшандай арақ, майфурӯш.

АРАҚФУРӮШӢ *عرقفروشی* *исми амал аз арак* фурӯҳтан; майфурӯшӣ; ҷои майфурӯшӣ.

АРАҚХӮР *عرقخور* *nig.* аракнӯш.

АРАҚХӮРӢ *عرقخوری* *nig.* аракнӯшӣ.

АРАҚЧИН *عرقچین* 1. як навъ каллапӯше, ки аз матои тунук дӯхта мешавад ва бештар аз таги кулоҳҳои дигар мепӯшанд. 2. як навъ афзори аз матои тунук дӯхташуда, ки аз таги полони аспу ҳар партофта мешавад.

АРАҚҖӮШ *عرقجوش* тани одам, ки бар асари араки бисёр кардан пур аз обилаҳои аракӣ шуда, сурҳ мешавад.

АРАҚШОР *عرقشار* пурарак, аракрез, ба арак ғӯтида, гарқи обу арак.

АРАЛ *t.* ارل 1. замини иҳоташуда бо об, ҷазира. 2. номи баҳре дар қитъаи Осиё (дар шимолу гарби чумхуриҳои Ӯзбекистону Қазоқистон).

АРАЛАШ *t.* ارلش *гуфт.* 1. омехта, дарҳам, доҳили ҳамдигар. 2. даҳл, даҳолат; **аралаш шудан** даҳолат кардан.

АРАНГ ارنگ :**аранг-аранг** *гуфт.* кам-кам, андак-андак, базӯр-базӯр.

АРАНГЕ ارنگی *гуфт.* каме, андаке; базӯр.

АР-АР ار ار 1. дарахте аз чинси сафедор; **ар-ари сафед** сафедори паҳншоҳ, ки пушти баргаш нарми патдор аст; **ар-ари сиёҳ** сафедори ростқаде, ки пушти баргаш сабз аст. 2. *калимаи тақлиди* овози баланди ҳар, ҳангоси ҳар.

АР-АРИ ار اری монанди дарахти ар-ар баланд.

АР-АРКУНОН ار ارکنان 1. *феъли ҳол* *аз* **ар-ар кардан**; дар ҳоли ар-ар кардан. 2. дар ҳоли ҳашму ғазаб ё нолаву зорӣ ба овози баланд ҷизе гуфтан.

АРАСОТ *a.* عرصات 1. *ҷ. арса.* 2. *д.* саҳрои қиёмат, ҷои пурсиши савобу гуноҳи одамон, ки дар вақти ба охир расидани дунё барпо мешавад; **рӯзи арасот** рӯзи қиёмат, рӯзи растоҳез. 3. *маҷ.* шӯру гавғо, ғалоғула, вазъи нобасомон.

АРАФА *a.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нӯҳуми моҳи зулҳиҷҷа, ки ҳоциён он рӯзро дар қӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафаи интиҳобот**, **арафаи ҷашни истиқлол**.

АРАШ ارش *кит.* воҳиди ҷенаки дарозӣ, ки аз сарангушт то оринҷ аст, аршин.

АРБАДА *a.* عربده 1. доду фарёд ва ҷанҷолу ҳарҳаша ҳамроҳ бо ситеzáčūй ва парҳошгарӣ. 2. ҳолате, ки баъд аз шароби зиёд хӯрдан пеш меояд ва қасро ба доду фарёд ва рафтори нораво вомедорад. 3. тундхӯй, бадхулкӣ, ҳарҳаша, ҷанҷол, гавғо; ҷангарагӣ; **арбада кардан** ҷанҷол кардан, ҳарҳаша намудан.

АРБАДАКАШ عربده‌کش *nig.* **арбадачӯ.**

АРБАДАКАШОН عربده‌کشان *феъли ҳол* *аз* **арбада қашидан**; дар ҳоли арбадакашӣ.

АРБАДАКОР عربده‌کار *nig.* **арбадачӯ(й).**

АРБАДАКУНОН عربده‌کنان *nig.* **арбадакашон.**

АРБАДАҖӮ(Й) عربده‌جوی(ی) ҷанҷолӣ, ҷангара, ситеzáčūй.

АРБАДАҖӮЁНА عربده‌جویانه ҷангҷӯёна, мочароҷӯёна, боҳарҳаша.

АРБАДАҖӮЙ ҷангҷӯй, мочароҷӯй, ситеzáčūй.

АРБИТРАЖ фр. اریتڑ 1. суди ҳакамҳо. 2. ҳуқ. мақоме, ки баҳси молии байни ташкилоту муассисаҳоро дар миқёси байналхалқӣ ҳал менамояд; **арбитражи байналхалқӣ** суди ҳаками байналхалқӣ, ки баҳси ба ўвогузоршуда байни давлатҳоро дида баромада ҳал менамояд, суди иқтисодӣ.

АРБОБ *a.* ارباب 1. ҷ. **рабб.** 2. ҳодими фаъоли ягон соҳаи маданият ё ҳукумат, корманди намоёни соҳаҳои гуногун: **арбоби адабиёт**, **арбоби давлат**, **арбоби илм.** 3. *таър.* қалони деха ё ягон маҳаллаи шаҳру ноҳия; оқсақол; **арбоби деха** қалони қишлоқ. 4. ҳӯҷаин, соҳиб, молик.

АРБОБЗОДА اربابزاده он ки фарзанд, набера ё бозмондаи заминдор, молик, корфармо ё сарватманде аст.

АРБОБӢ اربابی 1. *марбут ба* **арбоб**; мутааллиқ ба арбоб. 2. арбоб будан, замон ё давраи арбобӣ.

АРБОБОНА اربابانه 1. ба шева ва лаҳни арбоб, омирана. 2. монанди раисон ва бузургон. 3. *таър.* анҷози молӣ, ки арбобон гӯё ба ивази хизматашон ба фоидай ҳуд меситонданд.

АРВАНД اروند *кит.* 1. иқтидор, қудрат, зӯр. 2. таҷриба. 3. фиреб, ҳила, ҷоду. 4. номи дарёи Даҷла, ки онро Арвандрӯд низ меноманд.

АРВОНА اروانه 1. шутури мода. 2. *бот.* гули арвона.

АРВОХ *a.* ارواح ۱. ҷонҳо, равонҳо. 2. *д.* рӯҳҳои мурдагон; **арвоҳи пир** зиёфате, ки аҳли як қасб ба хотири пири он пеша, ки аз рӯи эътиқод ривоҷ ва қасоди кори онон во-баста ба ризои хотири вай буд, барпо мекарданд; **арвоҳи касеро аз ҳуд розӣ қунондан** *д.* рӯҳҳи қаси мурдаро шод кардан (*бо ҳонданни дуо ё бо кори нек дар ҳаққи ў*); **арвоҳи касеро шод** **кардан** қасеро ёдоварӣ карда, рӯҳи ўро аз ҳуд розӣ қунондан; **ба** **арвоҳи касе** (*дуою*) **фотиха** **кардан** (*ҳондан*) *а)* *д.* қаси мурдаро бо

дуо ёд кардан; б) *маҷ.* касеро мурда пиндоштан, касеро мурда хисоб кардан; **барои арвоҳи падарат (гузаштагонат)** ба хурмати хотари мурдагонат (*дар мавриди ҳоҳии гуфта мешавад*). 3. дар санъати кимиёгарӣ гӯгирид, зарниҳ, симоб ва навшодир, ки ба ақидаи қадимиён яке аз се қисми маъданиёт (арвоҳ, ачсад (часадҳо) ва аҷхор (сангҳо) аст ва аз он ҷиҳат онҳоро арвоҳ мегӯянд, ки чун оташ ба онҳо мерасад, мепазанд.

АРГ اړګ *nig. арк.*

АРГО *фр.* اړګا заби. забони бაъзе табақаҳои иҷтимоӣ, ки бо як қатор қалимаҳову ибо-раҳои ҳоси дар байни ҳамин табақаҳо мустаъмал аз забони умумиҳалқӣ фарқ мекунад; муқ. **жаргон**.

АРГОН *ю.* اړګان хим. гази инертии берангӯ бӯй, ки дар таркиби ҳаво мавҷуд аст.

АРГАМЧИН ارغمچین ресмони ғафс, ки бештар аз пахта, пашм, канаб тофта мешавад ва барои бастани ҷизҳо истифода мекунанд, расан, таноб, банд; **аргамчин қашидан** ресмонро қашида бастан; **аргамчин тоб додан** ресмон тофтани, расан тофтани; ♀ **аргамчино дароз партофта мондан** барои иҷрои коре фурсати муносибро поидан, ҳаракату амали номақбулро ба ҳоли худ монда, барои қатъи он вақти муносибро мунтазир шудан.

АРГАМЧИНБОФ ارغمچینباف он ки аргамчин мебофад.

АРГАМЧИНБОФӢ ارغمچینبافي шуғл ва амали аргамчинбоф.

АРГАМЧИНТОБӢ ارغمچینتابی исми амал аз **аргамчин тофтани**; ресмон тофта аргамчин тайёр кардан.

АРГАМЧИНФУРӯШ ارغمچینفروش он ки аргамчин мефурӯшад, фурӯшандай банди аргамчин.

АРГАМЧИНФУРӯШӢ ارغمچینفروشی аргамчин фурӯхтан, ба фурӯши аргамчин машғул шудан; амали аргамчинфурӯш.

АРҒАН ارغن *шакли кӯтоҳшудаи аргунун.*

АРҒАНД//АРҒАНДА ارغند//ارغنده *кит.* 1. ҳашмгин, газабнок; **шери арганд** шери пурҳашм. 2.

ҳарис, ҷашмгурусна.

АРҒАЧ//АРҒИЧ ارغچ *бот.*, кӯн. номи гиёҳе, ки ба дараҳт мепечад ва онро ҳушк мекунад, печак.

АРҒОМ ارغام ҳакир кардан, хор кардан, ба хок андоҳтан.

АРҒУВОН//АРҒАВОН ارغوان 1. гули сурҳранги ба соқа часпида, ки пеш аз намоён шуданаш баргҳояш намудор мешаванд. 2. дараҳти ин гул, ки баланд аст ва баргҳои гирд дорад ва дар саноати доруворӣ истифода мешавад. 3. *маҷ.* аргувонӣ, сурҳ. 4. *маҷ.* ҷеҳраи зебо ва гулгун.

АРҒУВОНИРАНГ ارغوانیرنگ сурҳранг.

АРҒУВОНИӢ ارغوانی ба ранги аргувон, сурҳи баланд, сурҳи моил ба бунафш, суп-сурҳ; сурҳ; **майи аргувонӣ** шароби сурҳ; **(ба) ранги аргувонӣ** (ба) ранги сурҳ.

АРҒУМАК//АРҒУМОҚ ارغومک//ارغوماق як навъ аспи ҷобук ва тезрави саворӣ аз зоти аспҳои Шарқ.

АРҒУН ارغون 1. *nig.* **арғунун**. 2. навъи аспи тундраву тезрафтор.

АРҒУНУН//АРҒАНУН ارغونون *ю.* мус. номи як навъ асбоби мусикӣ, орган (*az arganon-и юонӣ*).

АРҒУНУНЗАН ارغونونزن *nig.* **арғунуннавоз**.

АРҒУНУНӢ ارغونونی *марбут ба* **арғунун**; навои ҷодшуда ба василаи аргунун.

АРҒУНУННАВОЗ ارغونوننواز навозандай аргунун.

АРҒУНУННАВОЗӢ ارغونوننوازی навоҳтани аргунун.

АРҒУНУНСОЗ ارغونونساز созандай аргунун, устои аргунун.

АРҒУНЧАК ارغنچک таноб ё аргамчине, ки ду сари онро ба шоҳи дараҳт ва ё ҷое баланд баста, бачаҳо ба он савор шуда, пешу ақиб дар ҳаво ҳаракат мекунанд, алвонҷ, бодпеч, бозпеч, ҳой.

АРҒУНЧАКБОЗӢ ارغنچکبازی бозӣ дар аргунчак, бо аргунчак алвонҷ ҳӯрда бозӣ кардан.

АРҒУШТ//АРҒУШТАК ارغشت//ارغشتک рақсе, ки ба зону нишаста адо мекунанд; **арғушт**

рафтан ракс кардан, раксидан.

АРД ارد гоҳшумории бостон, рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони қадим, ород.

АРДАМ اردام 1. ҳар як сурои китоби Занд. 2. кори нек, хунари хуб.

АРДОМ اردم лаҳҷ. ҳабсхона.

АРДОФ ارداف вазирон ва наздикини подшоҳ, бузургони дарбор.

АРЖАН ارژن дарахти бодоми кӯҳӣ аз хонаводай гули сурх, ки дар минтақаҳои хушки кӯҳистон мерӯяд ва меваи талху чӯби сахту рост дорад, арчан.

АРЖАНГ//АРТАНГ//АРСАНГ

ارژنگ//ارتندگ//ارسنگ 1. номи китоби Монӣ, ки сурат ва нақшҳои зебо доштааст; **аржанги Монӣ**. 2. сурат, лавҳаи наққошӣ. 3. номи як пахлавони тӯронӣ. 4. номи деве аз Мозандарон, ки бо дasti Рустам кушта шудааст.

арз ارز *асоси замони ҳозира аз арзидан*.

АРЗ I a. ارض замин, хок; **арзу само** замину осмон; **курай арз** курай Замин.

АРЗ II a. عرض 1. баён, изҳор. 2. баёни аҳвол, гузориши аҳвол. 3. ҳоҳиш, талаб; **арзи ҳол** изҳори аҳвол, баёни ҳол; **арзу дод** шикоят; **арз доштан** а) майли гуфтани чизро доштан; б) талаб доштан; **арз кардан**, изҳор намудан, гуфтан; **арз шудан** изҳор гардидан; маълум карда шудан; **арзи касеро шунидан** шикояти касеро шунидан; ҳоҷату талаби касеро гӯш кардан; **арзи муддао кардан** матлаби худро баён намудан; **арзи ташаккур намудан** сипосгузорӣ кардан, ташаккур гуфтан; **арзу дод** **кардан** шикоят намудан; **арзу доди касеро** **пурсидан** талаб ва шикояти касеро гӯш кардан; **ба арзу доди касе расидан** а) шикояти касеро гӯш кардан; б) ҳоҳишҳои касеро ба ҷо овардан; ♦ **арзи ҳастӣ кардан** дাъвои мавҷудият кардан; ба вуҷуд омадан.

АРЗ III a. عرض 1. паҳнӣ, бар; **муқоб**. тӯл; **арзу тӯл** паҳнӣ ва дарозӣ, бару қад; **дар арзи...** дар муддати... 2. фосилае, ки аз экватор ба тарафи шимол ва ҷануб дар хати меридиан ба воситаи дараҷаҳо ифода мегардад.

АРЗ IV ارز *nig. асьор*.

АРЗА a. عرضه *nig. ариза*.

АРЗАДОШТ عرضه‌داشت баёни аҳвол; шикоят аз ҳоли худ.

АРЗАН ارزن 1. навъе аз ғалладона, ки аксар ба парандагон медиҳанд ва аз орди он нон ҳам мепазанд. 2. гиёҳи арзан, ки аз хонаводай гандумҳо мебошад, говрас; **аз ғунчишк тарсӣ, арзан накор** (*зарб.*); **арзан барин...** хеле кам...; ҳеч.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз арзидан*. 2. сазовор, шоиста, лоик, муносиб, меарзидағӣ. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри қиматбаҳо.

АРЗАНДАГӢ ارزندگی сазоворӣ, шоистагӣ, лоикӣ.

АРЗАНЗОР ارزن‌زار маҳалли қиши арзан, қишзори арзан.

АРЗАНИЙ ارزنىй мансуб ба **арзан**; аз арзан пухташуда; **нони арзаний** нони аз орди арзан пухташуда; **давои нони арзаний** – **оби ҷӯш** (*зарб.*).

АРЗАНКОРИЙ ارزن‌کاري исми амал аз **арзан** коридан; қиши арзан.

АРЗАНХОРА ارزن‌خوار *кит., nig. арзанхӯр(ак)*.

АРЗАНХӮР(АК) ارزن‌خور(ک) зоол. як навъ парандай хушхони даштӣ.

АРЗБАР ارض‌بر хусусияти барномаҳои иқтисодии ниёзманд ба арзҳои хориҷӣ дар қишварҳои камрушд ва рӯ ба тараққӣ.

АРЗБАРИЙ ارض‌بری мизони пардохтҳои арзӣ дар тавлиди молу коло нисбат ба арзиши умумии он.

АРЗЁБ ارزیاب таъйинқунандай арзиши чизе, баровардқунандай қимат ва нарҳ.

АРЗЁБӢ ارزیابی 1. баррасии ҷанбаҳои мусбат ва манғии чизе. 2. муайян кардани арзиши чизе, баҳодиҳӣ; **арзёбӣ кардан** баҳо додан; дар бораи арзишу аҳамияти чизе изҳори ақида кардан.

АРЗИДАН ارزیدن 1. қимат доштан, арзиш доштан, баҳо доштан; **ба як пули пучак** **намеарзад** // **ба як ҷав** **намеарзад** ҳеч қимат надорад, ба арзише соҳиб нест. 2. **маҷ**. сазовор будан, шоиста ва лоик будан; **ба таъриф** **меарзидағӣ** шоистай таъриф.

АРЗИЗ ارزیز қалъагӣ (*ба маънои алюминий ис-*

төмөл шуданаш галат аст).

АРЗИШ ارزش 1. қимат, баҳо, нарх; **арзиш доштан** арзидан. 2. *маҷ.* қадр, шоистагӣ, сазоворӣ. 3. *иқт.* миқдори муайянни меҳнати ҳатмии ҷамъияти, ки барои истеҳсоли мол сарф шуда, дар худи ҳамин мол таҷассум ёфтааст: **арзиши аслӣ**, **арзиши изофа**, **арзиши меҳнат**, **арзиши мубодилавӣ**.

АРЗИШГУЗОРӢ ارزش‌گذاری арзишёбӣ, нархгузорӣ, қиматгузорӣ.

АРЗИШЁБӢ ارزش‌یابӣ муайян ва таъйин кардани арзиши чизе бар асоси қонунҳо ва муқаррароти хос.

АРЗИШМАНД ارزشمند 1. гаронбаҳо, пурӯмат, нағис, пурариш. 2. арҷманӣ, мӯҳтарам, дорои қадру эҳтиром: **инсони арзишманӣ**.

АРЗИШНОК ارزشناک қиматдор, қиматнок, баҳодушта.

АРЗӢ I عرضی арздошта, аризадор.

АРЗӢ II عرضی *мансуб ба арз*; заминӣ, ҳудудӣ.

АРЗКУНАНДА عرض کننده *сифати феълии замони ҳозира аз арз кардан*; он ки арз мекунад, шикоятчӣ, шоқӣ.

АРЗМАНД ارزمند арзишманӣ, дорои арзиш, боаарзиш.

АРЗНОМА عرض نامه номаи арз, номае, ки дар он арзу ҳоҳишу баёноти касе навишта шудааст.

АРЗОҚ ارزاق ҷ. *ризқ* (озуқа).

АРЗОЛ a. اورڈال ҷ. *разил* (нокасон).

АРЗОН ارزان 1. камбаҳо, камқимат, камарзиш, зидди гарон; **арzon қардани арзиши аслӣ** маҷмӯи қимати (арзиши) чизҳои ба тавлиди ягон мол сарфшавандаро камтар карда, он молро истеҳсол кардан. 2. аз нархи муқаррарӣ пасттар, на ба дараҷаи нархи муқаррарӣ, балки камтар аз он; **ба нархи арzon...** а) камтар аз арзиши худ, бо баҳои кам; ба нархи нозил; б) *маҷ.* ба осонӣ, бе саъю қӯшиши зиёд; **коргари арzon** коргаре, ки музди меҳнати ў нисбат ба музди меҳнати коргарони дигар барои корфармо камтар аст; **арzon афтидан** бо пул ё меҳнати андак ба даст даромадан, бо маблағи камтар ҳосил шудан; **арzon қардан** нархи чизро аз пештара паст-

тар кардан, аз нархи муқаррарӣ пасттар кардани чизе; **арzon нарҳ қардан** нархи чизро паст кардан, нарҳашро аз будаш кам кардан; **арzon рафтан** бо баҳои кам фурӯҳта шудан; **арzon фурӯҳтан** а) нисбат ба нархи муқаррарӣ камтар фурӯҳтан, аз арзиши худ кам карда фурӯҳтан; б) *киноя аз зоеъ гардонидан*, камқадр кардан; **ба нархи арzon рафтan** камтар аз нархи худ ба фурӯш рафтan, бо баҳои кам фурӯҳта шудан; **нарҳ арzon шудан** паст фуромадани баҳо; аз пештара поён фуромадани баҳо, поён фуромадани нархи пештарa.

АРЗОНБАҲО ارزانبها он чи баҳои арzon дорад, камбаҳо, камарзиш.

АРЗОНӢ ارزانی 1. арzon будан, камбаҳои чизҳо, ба нархи арzon ёфт шудани ҳамаи чизҳо; **муқоб.** **қиматӣ ва гаронӣ;** **маҷ.** фаровонӣ. 2. *маҷ.* муносиб, сазовор, шоиста; **◊ арzonӣ доштан** ато кардан, баҳшидан.

АРЗОНФУРӯШ ارزانفروش фурӯшандай молу чинҳо бо нархи камтар аз ҳадди маъмул.

АРЗОНФУРӯШӢ ارزانفروشӣ фурӯҳтани молу ашё бо қимати камтар аз ҳадди маъмул.

АРИЗА a. عریضه 1. номаи ҳоҳиши ва илтимос додир ба ягон кор ё ахволи худ, ки ба қасони масъули даҳлдор ё ба номи идораҳо навишта мешавад, арзи ҳол, номаи баёни ҳол. 2. арз, ҳоҳиши, илтимос, шикоятнома; **ариза додан** илтимоснома навишта супоридан.

АРИЗАБАР عریضه بэр *таър.* он ки номаҳои ҳоҳиши, шикояти ва гайраро ба марказ мерасонид.

АРИЗАБАРДОР عریضه بردار *таър.* шахси амалдори даргоҳи ҳокимон, ки илтимосномаҳои гуногун аз дasti ў мегузаштанд.

АРИЗАБАРӢ عریضه بربى *таър.* вақти муайянни ариза қабул қардани ҳокимон аз амалдорони худ, ки дар даргоҳи онҳо барпо мегардид.

АРИЗАБОЗ عریضه باز он ки баҳудаю бехуда ариза менависад, аризаи шикояти навиштанро дӯст медорад.

АРИЗАБОЗӢ عریضه بازӣ баҳудаву бехуда машғули аризанависӣ шудан.

АРИЗАДИҲАНДА عریضه دهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ариза додан.* 2. он ки

ариза медиҳад (*барои ба кор қабул шудан ё аз кор рафтан ва м. ин.*)

АРИЗАНАВИС عريضه نويس он ки ариза менависад, нависандай ариза.

АРИЗАНАВИСӢ عريضه نويسی исми амал аз ариза навиштан; бо навиштани ариза машгул шудан.

АРИЗАХОН عريضه خوان *таър.* он ки дар хузури подшоҳ ё ҳоким аризахоро меҳонд.

АРИЗАЧӢ عريضچي 1. *таър.* амалдоре, ки вазифааш аз пешниҳод намудани ариза, илтиноснома, шикоятномаҳои омада ба амир ва ҳоким иборат буд. 2. *гуфт.* аризадиҳанда, шикояткунанда.

АРИЗАЧӮБ عريضه چوب *таър.* чӯби маҳсуси лӯлашакли дарунхолӣ, ки амалдорони амир дар даруни он ариза, талабнома ва илтиносномаҳояшонро андохта, ба даргоҳ меғиристонданд.

АРИКА *ю.* اريکه *кит.* таҳт, таҳти ороста.

АРИН *a.* عرين *кит.* беша, ҷангалзор, найзор; **шери арин** шери ҷангал.

АРИФМЕТИКА *ю.* اريفمتىكه илм дар бораи ададҳо ва амалиёти доир ба онҳо, илми ҳисоб, илми шумор.

АРИФМЕТИКӢ اريفمتىكى *мансуб ба арифметика.*

АРИФМОМЕТР *ю.* اريفمامتر асбоби ҳисоб-барории рӯймизӣ.

АРИШ *a.* عريش 1. ду шоҳтири ароба, ки аспро ба миёни он мебанданд. 2. *кит.* коза, хайма, кулба.

АРИЯ *ит.* اريه суруде, ки дар опера як кас бо мусиқӣ меҳонад.

АРИЙЕРГАРД ارييرگرد *ҳ.* як қисми лашкар, ки барои муҳофизати қувваҳои асосӣ аз паси он ҳаракат мекунад, ақиبدор; *муқоб.* **чилавдор.**

АРК қалъаи амир, хон ё ҳокимнишин дар даруни ҳисори шаҳр, қалъаи хурд дар миёни қалъаи бузург.

АРКОН *a.* اركان 1. *ҷ.* **руки** (сутунҳо). 2. *маҷ.* узвҳои асосии бадан. 3. *маҷ.* бузургон, қалонҳо, коргардонон; **аркони давлат** зи-

момдорони давлат, мансабдорони бузурги хукumat.

АРКТИКА *ю.* ارکتیکه минтақаи қутби шимолии кураи Замин.

АРКТИКӢ ارکتیکى *мансуб ба Арктика:* экспедицияи арктикий.

АРҚАМ *a.* ارقم *кит., зоол.* мори сиёҳу сафед, мори алобуло ва чипор, мори заҳрнок.

АРҚОМ *a.* ارقام *ҷ.* **ракам.**

АРМАД *a.* ارمد 1. ранги хокистарӣ, хокистаргун, хокистарранг. 2. он ки дарду касалии ҷашм дорад, беморчашм.

АРМАЛ *a.* ارمل *kit.* 1. марди безан, мӯчаррад. 2. *маҷ.* марди бечора, мӯҳтоҷ ва нотавон.

АРМАЛА *a.* ارمله *kit.* 1. занни бешавҳар, бевазан. 2. *маҷ.* занни бечора, мӯҳтоҷу нотавон.

АРМАНДА ارمnde *кӯни.* ором, сокит, беҳаракат.

АРМАНӢ ارمنى *1. мансуб ба Арманистон;* забони **арманиӣ** забоне аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупой, ки дар Арманистон, Туркия ва баъзе кишварҳои дигар ривоҷ дорад; **арманиҳо** ҳалқи Арманистон, мардуми арман. 2. сокини Арманистон.

АРМАНИТАБОР ارمنى تبار арманинажод, мардуми арманиасл.

АРМАТУРА лот. ارمتوره 1. асбоб ва анҷомҳои ягон дастгоҳ, мошина ё таҷҳизоти барқӣ. 2. *соҳт.* устухонбандии филизӣ, ки дар байнин маснуоти бетонӣ мегузоранд (*барои мустаҳкам шудани он*), сиҳгул.

АРМАТУРБАНД ارمتوربند он ки дар соҳтмон ба бастани арматураҳо машгул аст.

АРМАТУРСАЗӢ ارمتورسازى муассиса ва корхонае, ки ба истеҳсоли арматура машгул аст.

АРМАТУРЧӢ ارمتورچى он ки устухонбандиҳои филизӣ месозад, коргари арматурсоз.

АРМОН ارمان орзу, ҳасрат; **аз ҷаҳон ба армон рафтан** орзуҳо амалӣ нагардида фавтидан, ноумед аз дунё гузаштан; **ба дил армон доштан** ҳасрате доштан; **дар дил армон намондан** ҳамаи орзуҳо амалӣ гардидан.

АРМУГОН ارمغان тӯхфае, ки мусоғир аз сафар меовоарад, ҳадя, савғот, раҳовард; **армугон**

овардан тӯхфа овардан.

АРМУГОНӢ ارمغانی тӯхфашаванда, савготӣ.

АРНАБ *a.* ارنب *kut.* харгӯш.

АРОБА ارابه воситаи нақлиёти чарҳдор, ки маъмулан аз чӯб сохта мешавад ва аз он барои боркашӣ ва саворӣ истифода баранд; **аробаи аспӣ** аробае, ки онро асп мекашад; **аробаи дучарҳа** аробае, ки ду чарҳ дорад; **аробаи қаппадор** аробаи болопӯш; **аробаи қӯтак** аробаи худҷарҳ; **аробаи рессордор** аробае, ки нишаствоҳи он дар рӯи рессор - пружина сохта шудааст; **аробаи чорҷарҳа** аробае, ки чор чарҳ дорад; **аробаи қӯқандӣ** аробаи ҷарҳояш калон, ки болопӯшида ҳам мешавад; **ароба кашидан** (рондан) ба аробакашӣ машғул шудан; ◇ **аробаи хушку ҳолиро гирифта ғурехтан** моҳияти масъаларо нафаҳмида ғавғо бардоштан.

АРОБАГАРД: ارابه گرد: **роҳи аробагард** роҳе, ки аз он ароба мегардад, роҳи барои рафтӯи ароба мувоғик.

АРОБАГУЗАР ارابه گذز чое, ки бо ароба гузаштан мумкин аст: **роҳи аробагузар**.

АРОБАДАРО ارابه درا чое ё даре, ки аз он даромада баромадани ароба мумкин аст.

АРОБАКАШ ارابکش он ки ароба меронад.

АРОБАКАШӢ ارابکشی *исми амал* аз **ароба кашидан**; шугӯл ва қасби аробакаш.

АРОБАРОН ارابران *nig.* **аробакаш**.

АРОБАРОНӢ ارابرانی *nig.* **аробакашӣ**.

АРОБАСАВОР ارابه سوار **аробарон**, савори ароба, аробанишин.

АРОБАСАВОРӢ ارابه سوارӣ дар ароба савор шуда сайру ғашт кардан.

АРОБАСОЗ ارابه ساز **ароба** месозад, устои созандай ароба.

АРОБАСОЗӢ ارابه سازӣ ароба сохтан: **устоҳони аробасозӣ**.

АРОБАХОНА ارابه خانه ҳавлӣ ё сарое, ки арабаҳо меистанд.

АРОБАЧА ارابچه аробаи хурд; **аробачаи бачагона** аробаи хурд барои савор карда ғаштани бачаҳои хурдсол.

АРОЗ اراز *гуфт*. ранчиш, ранцидан; ранцидан аз рӯи ноз; қаҳр кардани касе аз рӯи он, ки гӯё ба иззати нафсаш расида бошанд.

АРОЗИЛ *a.* اراذل *ҷ. арзал* (разилон, нокасон).

АРПАБОДИЁН اربه بادیان *бот.* 1. гиёҳи якдусолае, ки тухмаш зирамонанди хушбӯи равғандор аст ва дар қаннодӣ, тиб ва атриёт ба кор бурда мешавад. 2. тухми бодиён, розиёна.

АРПАХОН//АРПАГОН ارپخان//ارپغان *бот.* як навъ гиёҳи қадпаст, ки дар дашту адир мерӯяд.

АРПАШОЛӢ اربه شالی *бот.* навъе аз шолӣ, ки хӯша ва донааш нисбатан дарозтар аст.

АРРА ار абзори оҳанини дандонадори бодаста ва камон, ки бо он чӯбу тахта ва филизот мебуранд; **арраи барқӣ** appra, ки ба воситаи қувваи барқ ба ҳаракат дароварда мешавад; **арра кардан // арра кашидан** бо appra буридан; ◇ **арраи пушт** мӯҳраҳои пушт; **арраи умр** одами бад, ки табъи қасро хира кардан мегирад; «**дандон дорад**» гуфта, **арраро дар хона роҳ надодан** аз бадӣ хеле эҳтиёт кардан.

АРРАВОР ارهوار appramonand.

АРРАГӢ اره گی 1. **мансуб ба арра**. 2. мисли дандони appra, дандонадор.

АРРАДОС اره داس *nig.* **бедабурак**.

АРРАЗАБОН اره زبان 1. он чи ба дандонҳои appra монанд аст. 2. **маҷ.** теззабон, забондароз, бадзабон.

АРРАКАШ اره کش он ки бо appra мебурад, арракунанда.

АРРАКАШӢ اره کشی *исми амал* аз **арра кашидан**; appra кардан, бо appra буридан; шугли apprakash.

АРРАМАЙДА اره میده резаҳое, ки дар вақти бо appra буридан чӯбу тахта ва филизот ҳосил мешавад.

АРРАМОНАНД اره مانند мисли данданаи appra, arrawor.

АРРАМОҲӢ اره ماهی *зоол.* навъи моҳӣ бо бадани дарозрӯя, ки фуки дарози он ба appra монанд аст.

АРРАМӮЙ ارْمُوي арпа бо дандонаҳои бисёр резаи риштамонанд барои нозуку маҳин бурдани чӯб ва гулбурӣ дар чӯб.

АРРАПУШТ ارْپَشْت *nig.* сутунмӯҳра.

АРРАПУШТДОР ارْپَشْت دار :ҳайвоноти аррапуштдор зоол. ҳайвоноте, ки аррапушт доранд; ҳайвонҳое, ки пушти баданашон мисли арпа дандонашакл аст.

АРРАС//АРРОС ارْس//ارْس 1. *nig.* **ар-ар** 2. 2. доду фарёди баланд; наъраи гӯшхарош; **аррос** задан баланд фарёд кардан.

АРРОДА a. عَرَادَه *khn.* олати ҷангии қадими манҷаниқмонанд, ки бо он ба тарафи душман санг мепартофтанд.

АРС I ارس *khn.* ашк, оби дида.

АРС II a. عَرَصَ *kut.* чобуку боғайрат будан, часур будан.

АРСА a. عَرَصَه 1. майдон, саҳро; **арсаи кор** майдони меҳнат ва фаъолият; **арсаи корзор, арсаи мубориза** майдони мубориза; майдони ҷангу набард; **арсаи ҳаёт** зиндагӣ. 2. **маҷ-миёс:** **арсаи байналхалқӣ;** **арсаи шатранҷ** таҳтаи шатранҷ.

АРСАГОХ اعرَصَه گاه саҳна, майдон.

АРСАЛОН *m.* ارسلان *kut.* 1. шер. 2. **маҷ.** шучоъ, далер.

АРСИНҲО ارسینهها *xim.* гурӯхи таркибҳои органикӣ маргимуш, ки заҳролудкунанда мебошанд.

АРТЕЗИАНӢ ارتیزئی چоҳи артезианий ҷоҳи ҷуқури пармашуда, ки обаш бо фишори худ берун мерезад.

АРТЕЛ *r.* ارتیل *tayr.* 1. ширкати як гурӯҳ одамони ягон ихтисос ё қасб барои кори якҷоя дар асоси меҳнат ва ҷавобгарии умумӣ. 2. *khn.* шакли асосии сотсиалистии иттиҳодияи истеҳсолии меҳнаткашон, ки дар даврони шӯравӣ дар заминаи умумӣ будани воситаҳои истеҳсолот ҳочагии колективонаро ташкил карда буданд: **артели либосдӯзӣ, артели мӯзадӯзон.**

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ ارته‌ری‌اسکلیراز *tab.* бемории рагҳои шараён.

АРТИКЛ *fr.* ارتیکل збши. ҳиссаҳаст, ки дар баъзе забонҳо бо исм омада, ба он маъноҳои муайянӣ ё номуайянӣ, мансубият ба ҷинс *va e.* медиҳад.

АРТИЛЛЕРИЯ *fr.* ارتیلیریه ҳ. 1. маҷмӯи силоҳҳои қалони оташфишиони ҷангӣ (аз қабили *tūn*). 2. навъи артиш, ки аслиҳаи асосии он тӯпҳо мебошанд.

АРТИСТ *fr.* ارتیست *tayr.* он ки бо қасбу кори ҳондани сурӯҳо, навоҳтани оҳангҳои мусиқӣ ва иҷрои нақшҳо дар саҳна машғул аст, ҳунарпеша: **артисти ҳалқӣ, артисти шоистаи Тоҷикистон; артисти Ҳалқии ИҶШС** үнвони фахрие буд (*дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*), ки ба ҳунарпешагон барои хизматҳои шоёнашон дода мешуд.

АРТИШ ارتیش қувваҳои мусаллаҳи низомии давлат, армия; лашкар, қӯшун; **артиш қашидан** *nig.* лашкар (лашкар қашидан).

АРҰЗ a. عروض *adsh.* 1. илми вазни шеър ва қоидҳои он; вазни шеър. 2. охирин рукни мисраи аввали ҳар байт.

АРҰЗӢ عروضی 1. **мансуб ба арӯз;** **марбут ба арӯз.** 2. он ки аз илми арӯз огоҳ аст, олимӣ арӯзшинос.

АРҰЗШИНОС عروض‌شناس коршиноси риштаи арӯз, вазни шеър.

АРҰС a. عروس 1. духтаре, ки нав шавҳар кардааст. 2. зан нисбат ба ҳонаводаи шавҳараш, келин; **арӯс овардан, арӯс фуровардан** ҳона-дор кардани писар. 3. **маҷ.** ҳар ҷизи бисёр зебо ва марғуб; ♦ **арӯси сол** фасли баҳор; **арӯси ховар** офтоб.

АРҰСАК عروسک 1. *шакли тасғир ва навозииши арӯс;* арӯси ҳурду камсинну соли зебо. 2. лӯъбати қӯдакон (хусусан духтарчаҳо), ки ба шакли инсон соҳта шудааст, лӯҳтак, зоча. 3. *khn.* олати ҷангии қадимӣ, ки бо он ба тарафи душман санг меандоҳтанд, манҷаниқи ҳурд.

АРҰСАКАНДОЗ عروسک‌انداز *khn.* он ки дар майдони ҷанг бо арӯсак (манҷаниқи ҳурд) ба тарафи душман сангута оташ меандоҳт.

АРҰСАКБОЗ عروسک‌باز қӯдакон ва маҳсусан духтарчаҳо, ки бо арӯсак бозӣ мекунанд, лӯҳтакбоз.

АРӮСАКБОЗӢ عروسک بازى бозӣ кардан бо арӯсак, лӯхтакбозӣ.

АРӮСБАРОН عروسک بران маросими бурдани арӯс ба хонаи домод.

АРӮСБИНОН//АРӮСБИНӢ عروس سینان//عروس سینی маросими аввалин бор ба дидани арӯс омадани хешон ва наздикион пас аз тӯйи никоҳ.

АРӮСӢ 1. *мансуб ба арӯс*; он чи ба арӯс хос аст: **либоси арӯсӣ, одоби арӯсӣ**. 2. ҷашни издивоҷ, никоҳ.

АРӮСТАЛ(А)БОН عروس طلبان маросими даъвати (омадани) арӯс ба хонаи волидайн.

АРӮСШАВАНДА عروس شوندہ духтаре, ки барои арӯсӣ номзад шудааст, арӯси оянда.

АРӮФА олм. ارفه мус. як навъ асбоби мусикии ҷанғмонанди калон, ки бо ноҳун навохта мешавад; уд.

АРХАИЗМ *ю.* ارخیزم збши. қалима ё ибораи аз истеъмол баромада, кӯҳнашуда.

АРХАР ارخر зоол. ҳайвони ҷуфтсум аз хонаводai мешҳо.

АРХЕЙ *ю.* ارخی қадимтарин давраи таърихи геологияи замин; эрай азой.

АРХЕОЛОГ *ю.* ارخی‌لارگ nиг. **бостоншинос.**

АРХЕОЛОГИЯ *ю.* ارخی‌لارگیه nиг. **бостоншиносӣ.**

АРХИВ лот. ارخیو nиг. **бойгонӣ.**

АРХИТЕКТОР *ю.* ارخیتیکتار nиг. **меъмор.**

АРХИТЕКТУРА *ю.* ارخیتیکتوره nиг. **меъморӣ (санъати меъморӣ).**

АРҲАМ *a.* ارحم راҳимтар, меҳрубонтар, баҳшандатар.

АРҲАМАРРОҲИМИН *a.* ارحم الراحمن *d.* раҳмдилтарини раҳмдилон, бисёр раҳмкунанда; баҳшандатарини баҳшандагон (*сифати Худо*).

АРҲОМ *a.* ارحم Ҷ. **раҳим II:** арҳоми замин таги замин, даруни замин.

АРЧА ارچه як навъ дараҳти сӯзанбарги ҳамешасабз, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд; коч; арчаи **солинавӣ** а) дараҳти арчаи барои пешвози соли нав оро додашуда; б) ҷашни шеъру рақси одатан атфол барои истиқболи соли

нав дар атрофи арчаи бо бозичаҳо зинат до-дашуда.

АРЧАЗОР ارچه‌زار чое, ки арчаи бисёр дорад, ҷои серарча.

АРЧАНД ارچند *шакли кӯтоҳшудаи агарчанд.*

АРЧИ ارچه *шакли кӯтоҳшудаи агарчи.*

АРЧ اج қадр, қимат, эътибор; **арҷ гузоштан** баҳои сазовор додан; иззату хурмат кардан.

АРЧАЛ ارجل *кит.* 1. аспе, ки дар як пояш аломати сафедӣ бошад, аспе, ки як пояш сафед бошад. 2. *маҷ.* сафед.

АРЧМАНД ارجمند 1. боқадру қимат, соҳибқадр, иззатманд, гиромӣ, азизу мӯҳтарам; **арҷмандинд** кардан соҳиби қадру эътибор намудан, иззатманд гардонидан; **арҷмандинд** шудан соҳиби мартба гаштан, қадру қимат пайдо намудан. 2. пурқимат, гаронбаҳо.

АРЧМАНДӢ ارجمندی соҳибэҳтиромӣ, иззатмандӣ, сазоворӣ, шоистагӣ, бузургворӣ, ба-ландмақомӣ; **арҷмандинд** ёфтган иззату эҳтиром пайдо кардан, арҷмандинд шудан.

АРШ *a.* عرش 1. таҳт, сарир. 2. осмон; **арши аъло** осмони баланд; **аршу фарш** осмону замин; ◊ **ба арши аъло бардоштан** бисёр таъриф кардан, бисёр бардор-бардор кардан; **нола ба арши баровардан** саҳт нолидан; **худро дар арши аъло дидан** кибуру ғуурро ба дараҷаи аъло расонидан, аз мартбаи худ хеле болидан.

АРША *a.* عرشه *кит.* 1. баландии саҳни киштӣ, ки аз он ҷо киштиро идора мекунанд. 2. айвон, пешайвон, шипанг.

АРШАД *a.* ارشد *کит.* қалонтар, бузургтар.

АРШИЁН عرشیان *d.* киноя аз фариштагон.

АРШӢ عرشی *мансуб ба арш.*

АРШНИШИН عرش‌نشین *кит.* таҳтнишин, подшоҳ.

АРШПАЙМО عرش‌پیما *паймояндаи арш, аршгард, осмонгард.*

АСАБ *a.* عصب پай ё торҳои борик, ки аз мағзи сар ба тамоми узвҳои бадан паҳн шудааст ва хиссу ҳаракат дар аъзои бадан ба он вобаста аст; **системаи асаб** тамоми торҳои асаб, ки бо

мағзи сар пайваст мебошад; ◊ **асаб вайрон гардидан (шудан)** ба хаячон омадан, оташин шудан; **асаб ором гирифтан** вазъи мӯътадил пайдо кардан, ором шудан, таскин ёфтани; **ба асаби касе расидан // ба торҳои асаби касе нохун задан** касеро асабонӣ кардан.

АСАБА *a. عصب کیم. 1. ниг. اسab. 2. хешовандони мардина аз тарафи падар; фарзандони писарӣ.*

АСАБДАРД *عصب درد тib.* бемории асабҳои канорӣ, ки бо илтиҳобу омос ва неврит меанҷомад (невралгия).

АСАБИЁНА *عصبیانه* дар ҳолати асабонӣ, хашмгинона, оташинона.

АСАБИМИЗОЧ *عصبی مزاج* он ки мизочи ба андак саҳтии рӯзгор тобнаоваранда дорад; он ки ба ҳар чиз зуд асабонӣ мешавад, зудранҷ; тундмизоҷ.

АСАБИНАМО *عصبی نما* монанд ба асабонӣ, асабонишуда, хашмгиншуда.

АСАБИЯТ *a. عصیت* ҳолати асабӣ будан, хашмгинӣ; **асабият гирифтан** *nig. دار اسابیت افتدان*; **دار اسابیت افتدان** асабонӣ шудан, хашмгин гардидан, дар газаб шудан.

АСАБӢ *عصبی* 1. зуд ба хаячон оянда, ноором, рӯҳан нороҳат. 2. хашмгин, газабнок; **асабӣ шудан** а) ба сустии асаб гирифтор шудан, ба касалии асаб дучор шудан; б) ба хашм омадан, газабнок гардидан.

АСАБКАШӢ *عصب کشی тib.* дар дандонпизишкӣ маҷмӯи амалиёtest оид ба гирифтани торҳои асаб ва тозаву зиддиуфунӣ кардани ҷои решai дандон ва инчунин пур кардани он.

АСАБКУШӢ *عصب کشی тib.* бо истифода аз усуљҳои физикӣ ва химиявӣ аз байн бурдани бофтаҳои асаб барои таскини дард.

АСАБОНИЯТ *عصبانیت* асабият, хашмгинӣ, газабнокӣ.

АСАБОНӢ *عصبانی* асабӣ, хашмгин, газабнок; **асабонӣ кардан** ба хашм овардан, газабнок намудан; **асабонӣ шудан (гардидан)** хашмгин шудан, газабнок гардидан, ҳолати таодули мизочи худро аз даст додан.

АСАБШИНОСӢ *عصب شناسی тib.,* биол. гурӯҳи илмҳо дар бораи сохтор ва низоми кору табобати бемориҳои системаи асаб, неврология.

АСАВ *اسو* 1. як навъ касалии асп, ки аз камқувватӣ падидор мегардад. 2. аспи логар ва корношоям.

АСАД *a. اسد* 1. шер, шери даранда, шери беша. 2. номи моҳи панҷуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ моҳи мурдод ном дорад ва он ба июл ва август рост меояд: **بۇرچى Asad** нүч. номи яке аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ.

АСАЛ *a. عسل* моддаи шакарини гафс, ки занбӯри асал аз шираи гулҳо ҳосил мекунад, шаҳд, ангубин; **гул ҳор дораду اسال занبۇر (زارب.)**; **занبۇري اسال nig. زانبۇر;** ◊ **از داҳонаش اسال مечاكاد (мерезад)** хеле хушгуфтор аст.

АСАЛАК *عسلک* 1. шакарак, ки дар барги растаниҳо аз шираи онҳо пайдо мешавад. 2. *گوфт.* ширинақ, меҳруbonak: **اسالاکي بوبو.**

АСАЛИН//АСАЛӢ *عسلین//عسلی* 1. **مانسوب ба اسال;** **اسالدور.** 2. бисёр ширин: **کولچاي اسالي.**

АСАЛПАРВАР *عسل پرور* он ки бо парвариши занбӯри асал машғул аст.

АСАЛПАРВАРИ *عسل پروری* парвариши занбӯri асал.

АСАЛТАЪМ *عسل طعم* дорои таъми асал; бисёр ширин, хелे ширин.

АСАМ(M) *a. اسم* *کیم.* он ки гӯшаш намешунавад, кар.

АСАН(H) *a. اسن* *کیم.* калонсолттар, солхӯрдатар, мусин(н).

АСАР *a. اثر* 1. аломат, нишона; аломати боқимонда аз чизе; **асар ёфтan** *از کاسه،* чизе дарак пайдо кардан, хабар ёфтани; **асари ҳаёт намондан** барҳам хӯрдани зиндагӣ; **асари ҳаёт (زندگی) нишон додan** зинда будан, зинда будани худро нишон додан; **асар намондан** *از چيز* аломате набудан, мавҷуд набудани он чиз. 2. нақш аз ҷои пой, пайи по, из. 3. таъсир; **асар гузоштан** чизе боқӣ монондан; нишон боқӣ гузоштан; **асар бахшидан** таъсир кардан; **асар дидан** таъсир ёфтани, таъсир гирифтани; нишонае дидан; **асар доштан** таъсир кардан; **асар кардан** таъсир бахшидан. 4. чи-

зи навишташуда, чизи таълифгардида, чизи ёчдикарда.

АСАРБАХШ اثر بخش *nig.* таъсирбахш.

АСАРБАХШӢ اثر بخشی *nig.* таъсирбахшӣ.

АСАРГУЗОР اثر گذار *кит.* пайгузор, асарбахш.

АСАРГУЗОРӢ اثر گذاری *кит.* асар гузоштан, таъсир, пайгузорӣ.

АСАРДУЗД اثر دوزد он ки таълифи шахси дигарро тамоман ё қисман дуздида, аз они худ қаламдод мекунад.

АСАРДУЗДӢ اثر دوزدی навиштаоти шахси дигарро дуздида, аз они худ вонамудан; сиркати адабӣ.

АСАРКУНАНДА اثر کننده *сифати феълии замони гузашта аз асар кардан;* он чи таъсир дорад, ботаъсир, таъсирбахш.

АСАРНОК اثر ناک таъсирбахш, муассир.

АСАРПАЗИР اثر پذیر таҳти таъсир қароргиранда, мутаассиршаванда.

АСАРПАЗИРИӢ اثر پذیری асарпазир будан; вазъ ва ҳолати асарпазир.

АСАС *a.* عسس *таър.* сардори шабгардон, миришаб.

АСАФ *a.* اسف *кит.* ғам, андӯх, ҳасрат.

АСБЕСТ *ю.* اسپیست *маъд.* маъданест, ки ба оташ тоб оварда, гармиро намегузаронад ва дар техника бисёр кор фармуда мешавад, сангпахта.

АСБОБ *a.* اسباب 1. *ҷ. сабаб.* 2. васила, восита. 3. лавозимот, чизу чораи даркорӣ; **асбоби аёни** олатҳои намоишӣ барои таълим; **асбоби дехконӣ** лавозимоти дехконӣ; **асбоби зиёфат** васоили тараб, масолеҳи меҳмондорӣ; **асбоби зироат** олати киштукор; **асбоби истироҳат** васоили дамгирӣ; **асбоби китобат** // **асбоби хатнависӣ** лавозимоти хатнависӣ (*қалам, дафтар ва г.*); **асбоби майшат** васоили зиндагӣ; **асбоби мусикӣ** соз, олати мусикӣ (*дӯтор, наӣ, рубоб ва г.*); **асбоби роҳ** чизҳои даркории сафар; **асбоби рӯзгор** чизҳои лозими зиндагӣ; **асбоби такфин** чизу чора барои дафни мурда; **асбоби тараб** васоили айш, василаҳои кайфу сафо; **асбобу абзол** олату

афзор; **асбобу анҷом** чизу чораи рӯзгор; **асбобу ашё** // **асбобу ускуна** олату афзор, чизу чора.

АСБОББАРОРИӢ اسباب براري истехсоли воситаҳои кору зиндагӣ: **саноати асбоббарорӣ.**

АСБОБДОР اسباب دار соҳиби лавозимот, соҳиби олату афзор; соҳиби молу мулк, доро, бадавлат.

АСБОБСОЗ اسباب ساز созанда ва истехсолкунандай абзору олоти рӯзгор.

АСБОБСОЗӢ اسباب سازی истехсоли асбоб: **дастгоҳи асбобсозӣ.**

АСБОБХОНА اسباب خانه ҷои нигаҳдории асбобу анҷоми кор.

АСБОСЕМЕНТ *ю.* اسپاسمینت сementи бо асбест омехта.

АСГУДОР اسگدار *кӯн.* қосид, чопар.

АСFAP *a.* اصغر *кит.* хурдтар, майдатар.

АСЕПТИКА *ю.* اسیپتیکه *тиб.* чорабиниҳои пешгирий аз фосид шудани хун дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ ё муолиҷаи ҷароҳатҳо.

АСЕТАТ *лот.* اسیت *хим.* намаки кислотаи сирко.

АСЕТИЛЕН *лот.* اسیتیلن гази берангӣ заҳрдору бадбӯи сӯхтаниӣ, ки дар кафшери филизот, ҳосил намудани каучуки синтетикий *ва г.* истифода мешавад.

АСИДА *a.* عصیده *کӯн.,* ҳӯр. як навъ ҳалво, ҳалвои тар.

АСИДОЗ *лот.* اسیداز *биол.* беморие, ки аз бисёр шудани кислота дар хун *ва* дигар бофтаҳои бадан пайдо мегардад; хунуқӣ гузаштан.

АСИЛ *a.* اصیل 1. покнажод, соҳибнасаб; начиб, дорои хислат *ва* хусусиятҳои хуб. 2. ҳақиқӣ, асли.

АСИЛЗОДА اصیل زاده 1. он ки насаби олӣ дорад. 2. одами ҳақиқӣ, соҳиби хусусиятҳои хуб.

АСИЛЗОДАГӢ اصیل زاده گی асилзода будан, бонасаб будан, покнажодӣ.

АСИ(М)МЕТРИЯ *ю.* اسیمتریه вайронии таносуб, номутаносибӣ.

АСИНХРОНИӢ *ю.* اسینخرانی: мухаррики барқии

АСИ

асинхоронӣ муҳаррики ҷараёни тағйир-еъбандай барк.

АСИР *a.* اسیر 1. дастгиршуда дар ҷанг ё тохтуз, бандӣ. 2. гирифтор, побанд; мутеъ. 3. маҷ. ошиқ, дилдода, мафтун; **асири ишқ** гирифтори ишқ, дилдода; **асири ҳарбӣ** он ки дар ҷанг ба дасти душман афтодааст, бандӣ; **асир афтодан** бандӣ шудан; **асир гирифтан** бандӣ кардан дар ҷанг; **асир кардан** а) гирифтор намудан, побанд сохтан; б) маҷ. мафтун сохтан; **асир шудан** гирифтор гаштан, бандӣ шудан. 4. мушкил, душвор, саҳт. 5. шира, шираи ангур.

АСИРАК اسیر ک 1. *шакли масгири асир.* 2. пораи харбузау тарбуз, карч.

АСИРАФТОДА اسیرافتاده *сифати феълии замони гузашта аз асир афтодан;* он ки ба асорат афтодааст.

АСИРВОР اسیروار мисли асир, асирмонанд.

АСИРИ اسیری 1. асир будан, побандӣ, бандигӣ, муқайяд гаштан; **ба асири гирифтан** асир кардан, муқайяд сохтан. 2. гирифторӣ, побанди чизе будан.

АСКАР *a.* عسکر 1. хизматчи қатории қувваҳои мусаллаҳи давлат, сарбоз, ҷанговар, сипоҳӣ. 2. лашкар, сипоҳ; **аскари ихтиёри** қасе, ки бо ихтиёри худ ба сафи қувваҳои мусаллаҳ доҳил шудааст, фидой; **аскари қаторӣ** хизматчи ҳарбии одӣ (бе рутба) дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, ҷанговари одӣ; **аскари пиёда** ҷангвари қӯшунҳои пиёдагард; **аскари савора** сарбози қӯшунҳои аспсавор; **аскари сурҳ** *таър.* ҷангвари рутбаи хурди шӯравӣ то аввалҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ.

АСКАРБАЧА عسکربچه сарбози ҷавон, ҷанговари ҷавон.

АСКАРБОШӢ عسکرباشӣ *таър.* сардори лашкар, саркарда.

АСКАРГИРИ عسکرگیرӣ даъват ба хизмат дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, сафарбарӣ ба аскарӣ.

АСКАРИДА *ю.* اسکریده зоол. кирми паразити рӯдай ҳайвоноти ширхор ва инсон, кичча.

АСКАРИЙ عسکرӣ 1. мансуб ба **аскар**; хизмати ҳарбӣ; чун аскар хизмат кардан; **ба хизмати аскарӣ рафтан.** 2. ҳарбӣ, низомӣ; интизоми

аскарӣ тартиб ва низоми ҳарбӣ; **либоси аскарӣ** либоси маҳсуси низомӣ, ки аскарҳо мепӯшанд.

АСКАРКАШӢ عسکرکشӣ роҳбарӣ кардан ба лашкар, лашкаркашӣ; ҳуҷум, ҳамла бо лашкар.

АСКАРХОНА عسکرخانه *гуфт.* ҷои истиқомати аскарон, лашкаргоҳ, сарбозхона, казарма.

АСКИЯ اسکیه *m.* бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мutoиба; **аския гуфтан** (*кардан*) мutoиба кардан.

АСКИЯБОЗ اسکیه باز асқиягӯй, бо ҳазлу шӯҳӣ сухангӯянда.

АСКИЯГӮЙ عسکیه گوئی *исми амал аз асқия гуфтан;* **асқиягӯй** *кардан* бо ҳамдигар бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мutoиба гуфтан.

АСКИЯГӮЙ عسکیه گوی мutoибагӯй, хуштабъ, шӯҳ.

АСКИЯЧӢ عسکیچی *nig.* **асқиягӯй.**

АСҚОЛ *a.* اثقال *q.* **сикл** (чизҳои вазнин; вазниниҳо).

АСЛ *a.* اصل 1. реш, бех; асос, моҳият; **асли масъала** моҳияти масъала. 2. ҳақиқӣ, асил. 3. зот, насл, нараб, авлод, нажод; **аслу насаб** нажод, насл, зоту зурриёт; **аз асл** *nig.* дар асл; **ба асли...** ба худи..., ба моҳияти...; **дар асли...** дар нусхай асли..., дар матни ҳақиқии...; **дар асл** *a*) аслан, аз ҷиҳати баромад; б) моҳиятан; дар ҳақиқат; **мисли асли қадим** монанди пештара, пештара барин.

АСЛАМ *a.* اسلام 1. *кит.* солимтар, тандурусттар, сиҳаттар; дурусттар.

АСЛАН *a.* اصل 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати насл, аз ҷиҳати баромад. 3. *nig.* **асло.**

АСЛАӢ *a.* اصل ۲ *کит.* марде, ки мӯйҳои пеши сараш реҳта бошад, одамсар.

АСЛИҲА *a.* اسلحه *q.* **силоҳ**; 1. ҳама навъи силоҳ ё яроқи ҷангӣ (*шамишеру туфанду тӯп ва г.*); **анҷому аслиҳа** яроқу лавозимот; **бо зӯри аслиҳа** ба воситаи яроқ. 2. *маҷ.* восита.

АСЛИҲАДОР اسلحه دار 1. силоҳдор, босилоҳ, боярқ, яроқнок. 2. масъули анбори аслиҳа, посбони анбори аслиҳа.

АСЛИҲАДОРӢ اسله‌داری 1. силоҳ доштан, бо худ нигоҳ доштани силоҳ. 2. *nig.* **аслиҳахона.**

АСЛИҲАНOK اسله‌نار яроқнок, силоҳдор; **аслиҳанок шудан** яроқдор шудан, мусаллаҳ шудан.

АСЛИҲАНOKШАВӢ اسله‌نا‌کشوی *исми амал аз аслиҳанок шудан;* яроқнок шудан, мусаллаҳшавӣ.

АСЛИҲАПАРТОЙ اسله‌پرتایي тарки аслиҳа кардан, яроқпартой, халъи силоҳ.

АСЛИҲАСОЗ اسله‌ساز яроқсоз.

АСЛИҲАСОЗӢ اسله‌سازی аслиҳа сохтан, яроқсозӣ: **корхонаи аслиҳасозӣ.**

АСЛИҲАХОНА اسله‌خانه ҷои нигоҳ доштани аслиҳа, анбори ярок, кӯрхона.

АСЛИЯТ *a.* اصلیت *kut.* асл будан, асилий.

АСЛӢ اصلی асосӣ; ҳақиқӣ: **мақсади аслӣ;** **нусхai аслӣ** дастнавис ё тасвире, ки аз рӯи он чоп меқунанд ё нусхаҳои дигар мебардоранд.

АСЛО *a.* اصلا аслан, тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

АСЛОФ *a.* اسلاف *ч.* **салаф** (гузаштагон, пешинён).

АСМАР *a.* اسم kит. гандумгун, сабзина.

АСМО *a.* اسما *ч.* **исм** (номҳо).

АСНО *a.* اشنا миёна, байн; **дар асоси** дар байни..., ҳангоми..., дар вақти...; **дар ин асно** дар ин вақт, дар ин ҳангом, дар ин байн.

АСНОД *a.* اسناد *ч.* **санад** (хучҷатҳо); **идораи сабти аснод** идораи нотариалий.

АСНОМ *a.* اصنام *ч.* **санам**, (бутҳо).

АСНОФ *a.* اصناف *ч.* **синф;** **аснофи меҳнатӣ** // **аснофи муздур** синфҳои аҳли меҳнат.

АСО *a.* عسا 1. чӯбе, ки барои такя карда роҳ гаштан истифода мешавад, чӯбдаст, таёқ; **асои бағалӣ** *nig.* **асобагал;** **асои Mӯso** д. асои Mӯсо-пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ба замин мепартофт, аҷдаҳо мешуд; **асои пирии падарон** *киноя az* фарзандон, ки дар пири мададгори падаронанд; **асои пири ба ҷои пири** (зарб.) дар мавриде гуфта мешавад, ки касе ҳозир набошаду шахси дигар ўро иваз карда

тавонад; **асо мегирифтагӣ шудан** пир шудан ё бемадор гаштан. 2. *маҷ.* такягоҳ; мададгор; **асои касе будан (шудан)** мададгор ва такягоҳи касе будан (шудан); **асои дасти касе шудан (гаштан)** такягоҳу мададгори касе шудан.

АСОБАҒАЛ عصابغل асои маҳсусе, ки одамони ланг ё дарди по ба зери бағал гирифта такякунон мегарданд.

АСОБАДАСТ عصابدست асодор: **одами ассобадаст.**

АСОЗАНОН عصازنان *феъли ҳол аз асо* задан, ба асо такякунон.

АСОКАШ عساکش он ки аз дasti одами нобино дошта роҳнамой меқунад, кӯркаш.

АСОКИР *a.* عساکر *kut.* 1. *ч.* **аскар.** 2. лашкар, сипоҳ.

АСОЛАТ *a.* اصالت асилий, наҷобат, асилизодагӣ.

АСОМИӢ *a.* اسمی *ч.* **исм** (номҳо).

АСОРАТ *a.* اسارت асирий, гирифторӣ, бандагӣ; **ба асорат афтидан // гирифтори асорат шудан** ба асирий афтидан, асири гаштан.

АСОРАТОВАР اسارت آور асоратоваранд, ба асорат гирифткоркунанда.

АСОС *a.* اساس 1. поя, бунёд, таҳқурсӣ, замина; ниҳод, асл, бех; **ба асоси** // **дар асоси...** мувофиқи..., аз рӯи...; **асос** гузоштан бунёд ниҳодан, замина ҳозир кардан; **асос ёфтan** бунёд гардидан, барқарор шудан. 2. *маҷ.* қонун, қоида. 3. далел, сабаб; **асос доштан** далел доштан; **асос кардан // ба асос гирифтan** чизеро ба ҳисоб гирифтан, чизеро мадди назар доштан; ба далеле такя кардан. 4. *грам.* қисми беванди калима, решা; **асосҳои феълӣ** *грам.* қисми бебандаку маҳсус сохтаи феълҳо, ки аз онҳо шаклҳои замонии феълҳо сохта мешаванд; **асоси замони гузаштаи феъл,** **асоси замони ҳозираи феъл.**

АСОСА *a.* اشنا *kut.* мол, ашё, матоъ; чизу чораи хона; **асосаву дабдаба** ҳашамат, шукӯҳ.

АСОСАН *a.* اساسا 1. аслан, ҳақиқатан, ба эътибори асос (асл). 2. умуман, моҳиятан. 3. бештар; аксаран.

АСОСГУЗОР اساس گذار асосгузоранда, он ки

ACO

бунёд, таҳкурсӣ мениҳад, бунёдгузор, барпо-
кунанда.

АСОСГУЗОРАНДА اساس‌گذارنده *сифати феълии замони ҳозира аз асос гузоштан; ниг. асосгузор.*

АСОСДОР اساس‌دار *nig. асоснок.*

АСОСӢ اساسی 1. аслӣ; ҳақиқӣ; умда. 2. муҳим, аҳамиятнок: **кори асосӣ**, **мавзӯи асосӣ**; аз **ҳама асосиаш** аз ҳама муҳимаш; **роҳи (кӯчаи) асосӣ** роҳи калони серрафтуй нисбат ба дигар роҳҳо; **соҳтмони асосӣ** соҳтмони калон ва муҳим нисбат ба дигар соҳтмонҳо. 3. доимӣ, ҳамешаӣ.

АСОСНОК اساس‌ناک *он чи ки асос дорад, даленок; асоснок кардан (намудан)* бо далелҳо мустаҳкам кардан, мустанад кардан.

АСОСНОКӢ اساس‌ناکی *асос доштан, далелдорӣ.*

АСОСНОМА اساس‌نамه маҷмӯаи қоидаву қонунҳо, ки дар он соҳт ва тарзи фаъолияти ягон созмон ё ҳизбе муқаррар карда шудааст, оиннома.

АСОТИН *a. اساطین//اساطین ҷ. устувона* (сутунҳо; баданаҳо); **асотини салотин** сultonҳои бузург.

АСОТИР *a. اساطیر 1. ҷ. устура. 2. адӣ.* ривоят ва қиссаву афсонаҳои қадимӣ дар бораи худоҳо, қаҳрамонҳо, деву арвоҳ *ва г.*

АСОТИРИЙ اساطیری *марбут ба асотир.*

АСОТИРШИНОС اساطیرشناس олим, ки ба таҳқики пайдоиши қисмҳо ва афсонаҳои асотирий машғул аст, мифолог.

АСОТИРШИНОСӢ اساطیرشناسی *адӣ.* илме, ки ба таҳқики пайдоиши ривояту қиссаҳо ва афсонаҳои асотирий ва инъикоси ҳаётро дар онҳо меомӯзад, мифология.

АСОФИЛ *a. اسفل ҷ. асфал* (поинтарҳо, пасттарҳо); **асофили бадан** андоми ниҳонӣ, шармгоҳ.

АСОЧӮБ عصاچوب *aco, чӯбдаст, таёқ.*

АСП اسپ 1. чорпои хонагӣ, сумдори саворӣ ва боркаш; **аспи бидав** аспи даванда; **аспи бодпой** аспи тезрав; **аспи боркаш** аспе, ки бо он бор мекашанд; **аспи бузкашӣ** // **аспи**

кӯпкоригӣ аспи махсуси мусобиқаи бузкашӣ; **аспи даврӣ** аспе, ки дар муддати муайян савор мешаванд; **аспи етакӣ** аспе, ки аз лачомаш гирифта аз паси худ мебаранд; **аспи лақай** як зоти асп аст, ки дар Тоҷикистони марказӣ ва ҷанубӣ парвариш мейбад; **аспи мааст** аспи саркаш; **аспи раҳдор** аспи рафтариш мӯътадил, аспи хушрафтор; **аспи саманд** а) аспи зардранг; б) аспи даванд; **аспи сиёхмушкин** аспи сиёҳранг; **аспи саворӣ** асп барои саворшавӣ; **аспи тозӣ** а) аспи арабизот; б) аспи тезрав; **аспи тӯруқ** аспи ҷигариранги хушсурат; **аспи ҳарос** аспичувозкашӣ; **асп давонидан** асп тоҳтан, асп рондан. 2. *варз.* мӯҳраи аспшакл дар бозии шоҳмот. 3. паҳлуи чуқурчаноки бучул, ки дар буҷулбозӣ бурдро ифода мекунад; ◊ **аз асп фурояд ҳам, аз ӯзангу намефурояд** мавқеи пештараашро аз даст дода бошад ҳам, қалонигариро тарқ карданӣ нест; **ба аспи нағз як камчин, ба аспи бад сад қамчин (зарб.)** ба одами нағз як даҳан гап кофӣ бошад, ба одами бад гапи бисёр ҳам таъсир намекунад; **ба асп наъл зананд, қурбокқа ҳам пояшро бардоштааст (мақ.)** дар мавриди имконияти худро ба ҳисоб нагирифта, кӯркӯона тақлид кардан гуфта мешавад.

АСПА اسپه *гуфт.* рост истодани бучул бо тарафи асп ба боло, ки бурдро ифода мекунад, олҷӣ.

АСПАК اسپک 1. *шакли тасгири асп;* аспча. 2. аспи чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. номи ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об метозад: **аспаки обӣ.**

АСПАКБОЗӢ اسپکبازی 1. бо бозичаҳои аспшакл бозӣ кардани бачагон. 2. як навъ ракс, ки аспҳои соҳтаи чӯбинро савор шуда иҷро менамоянд.

АСПАКӢ اسپکی *аспсавор, савори асп; аспакӣ рафтан* аспсавор рафтани.

АСПАНГЕЗ اسپانگيز *nig. маҳмез.*

АСПАРАФМ//АСПАРФАМ اسپرغم *nig. испарғам.*

АСПАФКАН اسپافکن 1. он ки аспро аз пой меафтонад. 2. *маҷ.* шуҷӯъ, диловар, баҳодур.

АСПБАНДӢ اسپ بندی *исми амал аз асп бастан;*

яккацилав аспро ба چое бастан; **яккамехҳои аспбандӣ** меҳҳои калони оҳанин ё чӯбин, ки яккацилав аспро мебанданд.

АСПБОЗ اسپباز он ки асп пойида савор шуданро дӯст медорад, аспдӯст, ишқбози асп.

АСПБОЗӢ اسپبازی дӯстдории асп, аспдориву аспсаворӣ.

АСПБОН اسپبان нигоҳубинкунданаи асп, саис.

АСПБОНӢ اسپبانӣ нигоҳубини асп, саисӣ.

АСПВОР اسپوار аспмонанд, мисли асп.

АСПДАВОН اسپدونان он ки аспро метозонад, асптоз, човандоз.

АСПДАВОНӢ اسپدونانӣ исми амал аз **асп давондан**; машқ ва мусобикаи асп тозондан.

АСПДОР اسپدار дорандай асп, соҳиби асп; нигаҳбон ва парваришкунданаи асп.

АСПДОРӢ اسپدارӣ нигаҳбонӣ ва парвариши асп.

АСПДУЗД اسپدزد дузди асп, он ки кору бори ӯ дуздидани асп аст.

АСПДУЗДӢ اسپدزدӣ дуздидани асп, машғулиятҳои аспдузд.

АСПДӮСТ اسپدوست ишқбози асп, аспбоз.

АСПИЛ اسپیل *кӯн.*, *ниг.* **аспдузд.**

АСПИРАНТ *лот.* اسپیرننت он ки ба донистани чизе мекӯшад; касе, ки дар аспирантураи донишкадаҳои олӣ ва муассисаҳои илмии тадқиқотӣ ба фаъолияти илмӣ тайёрӣ мебинад.

АСПИРАНТӢ اسپیرنتӣ *мансуб ба аспирант: солҳои аспирантӣ.*

АСПИРАНТУРА *лот.* اسپیرنتوره яке аз намудҳои тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ ва илмӣ барои мактабҳои олӣ ва муассисаҳои илмии тадқиқотӣ.

АСПИРИН *лот.* اسپیرین *тиб.* доруи пасткунандай ҳарорат ва рафъи дард.

АСПИСТ اسپست *кӯн.*, *ниг.* **юнучқа.**

АСПӢ اسپӣ *мансуб ба асп;* **чувози аспӣ** чувозе, ки онро асп мегардонад.

АСПНАМАД اسپ نمد *ниг.* **намадzin.**

АСПОНА اسپانه *таър.* навъе аз андоз, ки барои асп гирифта мешуд.

АСППАРВАР اسپپرور 1. парваришкунданаи асп. 2. аспдӯст, аспбоз.

АСППАРВАРИ اسپپروري 1. асп парваридан, асп парвариш кардан; нигоҳубин кардан ба асп. 2. соҳаи чорводорӣ, ки ба парвариш ва ба вучуд овардани зотҳои хубу нави аспҳо машғул аст: **фермаи асппарварӣ.**

АСППОЙ اسپ پای *ниг.* **асбон.**

АСППОЙӢ اسپ پائی *ниг.* **асбонӣ.**

АСПРЕЗ//АСПРЕС اسپریز//اسپریس ҷои аспдавонӣ, майдони варзиши аспдавонӣ, ипподром.

АСПРОМКУНИ اسپ رامکنى аспи ҳанӯз зинна-задаро барои саворӣ тайёр кардан.

АСПСАВОР اسپسوار 1. шахси савори асп, аспакӣ, савора: **аспсавор омадан.** 2. *киноя аз аспшинос;* асппарвар.

АСПСАВОРӢ اسپسوارӣ асп савор шудан, аспакӣ будан, савора будан, саворагӣ.

АСПТОЗ اسپ تاز *аспсавори мохир,* човандоз.

АСПТОЗӢ اسپ تازى исми амал аз **асп тоҳтан;** асп давондан, аспдавонӣ.

АСПХОНА اسپخانه ҷое, ки дар он асп мебанданд ва нигоҳ медоранд, тавила, саисхона.

АСПЧАЛЛОБ اسپجلاب он ки асп харида бо нархи гарон мефурӯшад, ҷаллоби асп.

АСПЧАЛЛОБӢ اسپجلابӣ шуғли аспчаллоб.

ACP I a. عصر 1. замоне, ки сад солро дар бар мегирад, сада, қарн. 2. замон, давр, аҳд; **асрои аср** якчанд аср, замонҳои дароз; **асрои миёна** марҳалаи таърихи олам (охирӣ а. 5 - миёнаи а. 17), ки баъди таърихи дунёи қадим ва пеш аз таърихи дунёи нав меояд.

ACP II a. عصر вақти байни пешину шом, вақти фурӯравии офтоб, бегоҳ: **асру шом, намози аср.**

ACP III a. عصر кит. 1. фишурдан, фишурда шираи чизеро гирифтан. 2. маҷ. фишору шиканча.

ACP IV a. اسر кит. бандӣ кардан, асир кардан,

ба зиндон андохтан.

ACPAT a. *عشره//عترت* кит. хато, гунох.

ACРИМИЁНАГӢ *مانسوب ба اسپҳوی میёنا: شاروiti یستibodi feodaliيی اسپri میёнагӣ.*

ACРИНА *عصرینه* кӯхан, қадимӣ; **орзуи асприна** орзуи дерина, орзуи қадима.

ACRӢ *عصری* мансуб ба аср I.

ACROPOR a. *اسرا چ. سیرپ؛ ماخرامی اسپرور* боҳабар аз розҳои ниҳонӣ; шахси боъзтимоде, ки аз розҳо хабар дорад ва ба вай аспори дил гуфтан мумкин аст; маҳрами роз; **сирру аспори пинҳонӣ** розҳои маҳфӣ ва пӯшида; **аспори қасе ё чизero қушодан // аспори қасе ё чизero фош кардан** сирҳои қасе ё чизero ошкор кардан; **аз аспори қасе ё чизе воқиф будан** аз сирҳои қасе ё чизе боҳабар будан; **парда az rӯи аспор бардоштан** сирҳоро қушодан, чизи ноаёнро ошкор намудан; **◊ аспори гайб** сирҳои олами берун.

ACРОРАНГЕЗ *اسرارانگیز* сирдор; мармuz; purmuammo.

ACРОРАНГЕЗОНА *اسرارانگیزانه* 1. номаълумона, пинҳонӣ. 2. ҳайратоварона, ба тарзи аҷоиб.

ACРОРНОК *اسرارناک* аспоромез; purmuammo.

ACРОРОМЕЗ *اسرارآمیز* омехта бо розҳо, пӯшида; purmuammo.

ACРОРОМЕЗОНА *اسرارآمیزانه* аспоронок; ramz-nok.

ACСАЛО *a.* *الصلـا* *nido барои даъват* марҳамат!, марҳамат кунед!; **ассало задан** даъват кардан.

ACСАЛОМ *a.* *السلام* салом, дуруд (ба шумо); **ассалому алайкум** салом ба шумо; осоиш меҳоҳам ба шумо.

ACСАМБЛЕЯ *фр.* *اسمبليه* *nig.* **маҷмавъ**.

ACСИМИЛЯТСИЯ *лот.* *اسیمیلیتیسیہ* 1. мувоғик шудан, айният пайдо кардан ба чизе; дар натиҷаи аз худ намудани забон, урғу одат ва гайраи як ҳалқ ба он ҳамроҳ шуда рафтани ҳалқи дигар. 2. збии. монандшавӣ, яъне ҳамгун шудани як овоз ба овози дигар дар вақти талаффуз (мисли **бадтар – баттар, шанбе – шамбе**), идғом.

ACСИСТЕНТ *лот.* *اسیستنت* 1. ёридиҳанда, ёвар, ёрирасони мутахассис (*mas., ёвари профессор, ҷарроҳ ё имтиҳонгиранда*). 2. вазифаи аввалине, ки ба муаллимони мактабҳои олӣ дода мешавад ва соҳиби ҳамин вазифа.

ACСOP a. *عصار* *kit.* равғанкаш,чувозкаш.

ACСOTCIATSIЯ *лот.* *اساتستیسیہ* *کҲн.* иттиҳодияи одамон ё муассисаҳои гуногун барои расидан ба ягон максади умумӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, маданий ва г.; иттиҳодия, иттифоқ, анҷуман.

ACT *است* *грам.* бандаки хабарӣ (*шахси сеюми шумораи танҳо*), ки ҳиссае аз хабари чумла буда, барои бо хабар алоқаманд кардани мубтадо истеъмол мешавад.

ACTA I *استه* *کҲн.* донаи мева (*хурмо, шафтولу, зардолу ва г.*).

ACTA II *استه* *شакли گوфтугӯши оҳиста; аста-аста оҳиста-оҳиста.*

ACTAFFIRULLOХ *استغفارللہ* *د.* аз Худо омурзиш меҳоҳам, бахшиш металабам; тавба кардам.

ACTAP I *استر* *nig.* **остар;** *муқоб.* **абра;** *чомаи абра-астар* чомае, ки фақат абрраву астар дорад, чомаи бепаҳта; **◊ астару абраи чизе (қасе)-ро қушода партофтан** тамоман фош кардан, пурра ошкор намудани айби қасе **чизе**.

ACTAP II *استر* *kit., nig.* **ҳачир.**

ACTAPBOR *استربار* *گوфт., nig.* **астарвор.**

ACTAPBORӢ *استرباري* *گوфт., nig.* **остарворӣ;** лоиқи остар.

ACTAPVAN *استرون* *kit.* зани нозой, зани безурӯт, ақим.

ACTAPVOR *استرووار* матоъ барои астар.

ACTAPVORӢ *استروواری* *nig.* **остарворӣ.**

ACTAPDOR *استردار* *nig.* **остардор.**

ACTAPSHOХӢ *استرشاهی* *nig.* **остарӣ.**

ACTEROIDHO *استرائدها* 1. *نуч.* сайёраҳои хурде, ки гирди Офтоб мегарданд. 2. *зоол.* ситораҳои баҳрӣ.

ACTROLLOGIA *لو.* *استرالاگیه* таълимоти мавҳум,

ки тақдиру пешомад ва воқеаи ояндаро аз рӯи мавқеи ситораҳо ва дигар чирмҳои осмонӣ пешгӯй мекунад, илми нуҷум, ситорашиносӣ.

АСТРОНАВТ *ю.* اسٹرانوٹ *nig.* **кайхоннавард**.

АСТРОНАВТИКА *ю.* اسٹرانوٽیکہ *nig.* **кайхоннавардӣ**.

АСТРОНОМИЯ *ю.* اسٹرانامیہ *nig.* илм дар бораи соҳта инкишофи ҷисмҳои осмонӣ, ситорашиносӣ, илми нуҷум.

АСТРОФИЗИКА *ю.* اسٹرافزیکہ *nig.* як соҳаи астрономия, ки соҳти чирмҳои осмонӣ ва хусусиятҳои физикии онҳоро меомӯзад.

АСФАЛАССОФИЛИН *a.* اسفل السافلین 1. *кит.* дараҷаи пасттарин. 2. *д.* табакаи пасттарин ва ҷуқуртарини (ҳафтумини) дӯзах; ♦ **ба асфалассофилин** *фиристодан* куштан, нобуд кардан.

АСФАЛТ *ю.* اسفلت омехтаи мум бо сангрезаҳо, ки барои фарши роҳ истифода мешавад.

АСФАЛТПӮШ *اسفلت پوش* бо асфалт пӯшидашуда, асфалтфарш, мумфарш: **роҳи асфалтпӯш, асфалтпӯш кардан**.

АСФАЛУССОФИЛИН *a.* اسفل السافلین *nig.* **асфалассофилин**.

АСФАР *a.* اصفر *кит.* зард, зардранг.

АСФО *a.* اصف *кит.* баргузидатар; ҳолистар, софтар.

АСҲАЛ *a.* اسهـل *кит.* осонтар, сабуктар, сахлтар.

АСҲОБ *a.* اصحاب *ч.* **соҳиб; асҳоби дониш** аҳли дониш, донишмандон; **асҳоби завқ** соҳибони истеъоди адабӣ, наққошӣ, мусикӣ *ва г.;* **асҳоби зулм** золимон, зулмқунандагон; **асҳоби қаҳф** *асот.* ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре паноҳ бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд; **асҳоби қисас** ровиён, ривоятқунандагон; қиссағӯҳо; **асҳоби фил** пайравони Абраҳа ном подшоҳи Ҳабашистон, ки пеш аз ислом бо филҳои ҷангӣ барои ҳароб кардани хонаи Каъба ба шаҳри Макка ҳуҷум оварда буданд ва онҳоро қавми фил ҳам меноманд; **асҳоби ҳавоиҷ** хочатмандон, соҳибони хочат.

АСЪАБ *a.* اصعب *кит.* мушкилтар, душвортар, саҳттар, саъбтар.

АСЪАД *a.* اسعد *کит.* некбахттар, босаодаттар; **аҳтари асъад** ситораи баҳт.

АСЬОР *a.* اسحـار 1. воҳиди пул, ки асоси соҳтори пулӣ мамлакатеро ташкил медиҳад (*мас., сомонӣ дар Тоҷикистон*): **асъори миллӣ**. 2. пулҳои ҳориҷӣ, ки дар ҳисобу китоби байни давлатҳо ба кор меравад (*мас., доллари американӣ*), арз.

АТАВИЗМ *лот.* اتویزم дар аъзои бадан зоҳир шудани хусусият ва аломатҳои гузаштагони қадимтари онҳо.

АТБОЪ *a.* اتباع *کит.* **ч. тобеъ**.

АТВОР *a.* اطوار 1. *ч.* **тавр**. 2. роҳу равиш; ҳаракат, рафтор; **атвору кирдор** роҳу равиш; **феълу атвorum** кору кирдор, амалу рафтор; **хулқу атвorum** табъу рафтор, майлу ҳаракат.

АТИББО *a.* اطبا *کит., ч.* **تابیب**.

АТИҚ *a.* عتیق 1. қӯхна, қадима, қӯхан; **аҳди атиқ** даври қадим. 2. баргузida, камёб.

АТИҚА *a.* عتیقه муانнаси **атик;** осори **атика** ёдгориҳои қадима.

АТИҚАФУРӮШ *عتیقه فروش* фурӯшандай ашёи нодир қадима.

АТИҚАФУРӮШӢ *عتیقه فروشӣ* 1. қасбу шугли атикафурӯш. 2. ҷое ё мағозае, ки ашёи нодир қадима мефурӯшанд.

АТИҚАШИНОС *عتیقه شناس* он ки ашёи қадимро ташхис медиҳад.

АТИҚӢ *عتیقی* қӯхна, қадима; бостонӣ.

АТИЯ//АТИЯТ *a.* عطیه//عطیت *کит.* бахшиш, тӯхфа, ато, ҳадя.

АТЛАНТ *ю.* اتلنـت *асот.* дар асотири Юнони Қадим баҳодури қавиҳайкал, ки дар сар гунбади осмонро нигоҳ медоштааст.

АТЛАС I اطلس *I* як навъ матои абрешимӣ, ки як рӯи он барроқ аст, дебо: **куртаи атлас, либо-си атлас; атласи мульъам** атласи мумтоз ва олисифат, атласи баргузida; **атласи румӣ** матои абрешимии нафис, ки маҳсуси Рум будааст. 2. навъи матои сунъӣ, ки ба матои абрешимӣ монанд аст; ♦ **(ин)** **атласи лочвард** осмони кабуд; **атласи сабз, атласи фирӯза** осмон.

АТЛАС II *ю.* اطلس 1. маҷмӯи харитаҳои ҷуғрофӣ, таъриҳӣ дар шакли албом ё китоб. 2. маҷмӯи сурат, ё ҷадвалҳо, ки ба шакли асбобҳои аёни дар корҳои илмию омӯзгорӣ истифода мешавад. 3. *nig. фалак(-и нӯхум*, ки ба номи Гунбади Атлас маъруф аст).

АТЛАСБОФ اطلس باف он ки қасбаш бофтани атлас аст.

АТЛАСБОФӢ اطلس بافي бофтани матои атлас, атлас бофтан.

АТЛАСӢ اطلسي мансуб ба атлас; аз атлас дӯхташуда.

АТЛАСКУРТА اطلس کرته куртаи атлас, пироҳани аз матои атлас дӯхташуда.

АТЛАСПӮШ اطلس پوش он ки дар бар куртаи атлас дорад.

АТМОСФЕРА *ю.* اتماسفیره 1. ҳаво – қабати газмонанде, ки атрофи Замин ва баъзе сайёраи дигарро ихота кардааст. 2. *тех.* воҳиди қиёсии фишори газҳо.

АТМОСФЕРИ اتماسفیری мансуб ба атмосфера: бориҷҳои атмосферӣ, фишори атмосферӣ.

АТО *a.* عطا бахшиш, инъом; **аз** ҳурдан ҳато, **аз** бузургон **ато** (зарб.); **мехмон** **атои** **худо**, **аспаш** **балои** **худо** (зарб.); **ато** **кардан** бахшидан; **атои** **ӯро** **ба** **лиқои** **ӯ** **бахшидам** дар мавриди гузаштан ҳам аз баҳри фоидаву ҳам аз дидори одами бад гуфта мешавад.

АТОБАК *m.* اتابک 1. падари бузургвор; муррабӣ; тарбиятгари шоҳзодагон. 2. подшоҳе аз сулолаи Атобакон, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрон ҳукumat доштанд.

АТОБАКОН اتابکان *mār.* сулолаи шоҳони Атобак, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрони ҷануби гарбӣ ҳукмронӣ мекарданд.

АТОБАХШ عطابخش сахӣ, қушодадаст, фароҳдаст.

АТОЛА اتاله таоми сабуке, ки бо роҳи чӯшонидани орди бирён дар об тайёр мекунанд, ҳарира: **атола** **пухтан**; **атола** **явғон** атолаи бе равған пухташуда; **◊** **атола** **кардани** **чизе** (**коре**) ба ҳам омехта вайрон қардани чизе ё коре.

АТОЛАПАЗӢ اتاله پزى исми амал аз атола пух-

тан.

АТОЛАПО اتاله پا *гуфт.* очиз дар роҳ рафтан, каси аз роҳравӣ тез мондашаванда.

АТОЛАХӮР اتاله خور атолаҳӯранда; **◊** **ошӯр** **ошаشا** **мехӯраду** **атолаҳӯр** **атолаша** *гуфт.* ҳар кас ба қадри тавони худ амал мекунад.

АТОЛИҚ *m.* اتالق таър. понздаҳумин дараҷаи мансаб дар хонигарии Бухоро, ки аз ҳама баланд ҳисоб мешуд.

АТОМ *ю.* اتمام [маънои ибтидоияи тақсимнашаванда] ҳурдтарин зарра-хиссачаи унсури химиявӣ, ки аз ҳастаи атомӣ ва электронҳо иборат аст; **таҷзияи атом** тақсимшавии атом.

АТОМИЗМ//АТОМИСТИКА *ю.* اتمیزم//اتامستیکه *фалс.* таълимоти фалсафии маънидоди табиат (*табиатро аз материја ва материјаро аз ҳурдтарин зарраҳои тақсимнашаванда иборат донистан*), ки аввал аз тарафи файласуфони Ҳиндӣ Қадим ва баъд Юнони Қадим инкишоф дода шуда, минбаъд бо бозёфтҳои илм ва дар заминаи илмӣ тараққӣ кардааст.

АТОМИ اتامي мансуб ба атом; ҳастай; **бомбаи атомӣ** бомбае, ки таркиши он ба ҳаракати зарядҳои атом вобаста аст; **вазни атомӣ** вазни нисбии атоми ягон унсури химиявӣ, ки дар натиҷаи ҳамҷун воҳид қабул шудани 1/16 хиссаи вазни атоми оксиген муқаррар шудааст; **қувваи атомӣ** қувваи ҳаракати мутақобилаи ҳиссаҳои ядрои атом.

АТОПЕША عطابپیشه он ки ато карданро дӯст медорад, сахипеша.

АТОРУД *a.* عطارد [аслаи Уторид] сайёраи ба Офтоб наздиктарин, Тир.

АТР *a.* عطر 1. хушбӯие, ки аз ғулҳо ё ҷизҳои дигар ҳосил мекунанд ва бештар дар шишаҳо нигоҳ медоранд; **атри яҳақ** хушбӯии хушконидашуда, ки ба пахта молида ё ба ҷизе баста бо ҳуд медоштанд; **атр задан** атр пошидан. 2. бӯй хуш, роиҳаи хуш.

АТРАФЗО عطرافزا афзояндаи хушбӯй, афзункунандаи атр.

АТРАФШОН عطرافشان атрпош, хушбӯйкунанда.

АТРАФШОНӢ عطرافشانӣ атрпошӣ, паҳн қардани бӯйҳои хуш.

АТРБОР عطربار атрафшон, атрогин, атромез.

АТРБӮ عطربو хушбӯ, муаттар, атрафшон, атромез.

АТРГАРДОН عطرگردان *кит.* пароканандай атриёту хушбӯй, паҳнкунандай хушбӯй.

АТРГИРИ عطرگیرӣ амали таҳияи атр (*хусусан аз гиёҳҳо*).

АТРГУЛ عطرگل гуле, ки бӯи атр дорад, садбарг.

АТРДОН عطردان зарфе, ки дар он атр мегиранд.

АТРИЁТ عطريات чизҳои хушбӯй; атрҳо.

АТРӢ عطري муаттар, хушбӯ; **шамъдони атրӣ** анҷиби хушбӯ.

АТРМОЯ عطرمايہ моддае, ки таркиби асосии атриёт ва маводи хушбӯйкунандаро ташкил медиҳад, ҷавҳари атрҳо.

АТРОГИН عطرآگین муаттар, хушбӯй.

АТРОК *a.* اتراک *кит., ҷ. турқ* (туркҳо, туркон).

АТРОМЕЗ عطرآمیز омехта ба атр, атрнок, муаттар: **боди атромез, насими атромез.**

АТРОФ *a.* اطراف 1. ҷ. **тараф**. 2. гирд, гирдогирд, давр, пиromун. 3. гирду пеш; гӯшаву канор; **аз атроф** аз гирду пеш, **ба атроф** ба гирду пеш, **ба ҳар тараф**; **ба атрофи..** а) гирди..., даври...; б) ба гирду пеши...; гирду **атроф** атрофу ҷониб, гирду пеш; **давру اتروف** гирду атроф, гирду пеш; **дар اتروفي...** а) дар гирди..., гирдогирди...; б) дар хусуси..., дар бораи...

АТРОФИЁН اطرافيان дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

АТРПОШАК عطرپاشک асбоби маҳсус, ки бо он ба сару рӯ атр мепошанд.

АТРСО(Й) عطرسا паҳнкунандай бӯи атр, атрафшон; хушбӯидиҳанда, муаттар.

АТРСОЗ عطرساز он ки атриёт месозад, созанда ва таҳиякунандай атриёт.

АТРСОЗӢ عطرسازی амали соҳтани атрҳо: **коргоҳи атросозӣ.**

АТРСӮЗ عطرسوز шамъ ё қандиле, ки дар он барои сӯзондан аттро ба кор мебаранд.

АТРФАЗО عطرفزا *nig.* атрафзо.

АТРФУРӮШ عطرفروش он ки атр мефурӯшад, аттор.

АТРФУРӮШӢ عطرفروشی 1. қасб ва шугли атрафурӯш. 2. ҷое, ки дар он атриёт мефурӯшанд.

АТСА *a.* عطسه беихтиёр бо шиддат ва бо садо аз даҳон ва бинӣ баромадани ҳаво: **атса задан.**

АТСАОВАР عطسه‌آور чизе ё доруе, ки боиси атса мешавад.

АТТАШЕ фр. اتشی рутбаи дипломатӣ ва вазифаи штатӣ дар сафоратхонаҳо оид ба корҳои ҳарбӣ, савдо, матбуот *ва ғ.*: **атташеи ҳарбӣ, атташеи савдо.**

АТТЕСТАТ лот. اتیستت کҳн. гувоҳиномаи таҳсил, ки ба ҳатмкардаи мактаби ҳамагонӣ медиҳанд, номаи камол.

АТТЕСТАТДИҲӢ اتیستت‌دهی муайян намудани хусусияти кор ва савияи ихтисоси корманди идорае аз тарафи комиссияи маҳсус.

АТТЕСТАЦИОНӢ اتیستت‌سیانی мансуб ба аттестасия; оид ба аттестасия; **комиссияи аттестасионӣ** ҳайати маҳсус, ки барои гузаронидани аттестасия ташкил дода шудааст.

АТТЕСТАЦИЯ лот. اتیستت‌سیه аз тарафи комиссияи маҳсус тарзи кор ва савияи кормандони идораеро аз назар гузаронида ба он баҳо додан.

АТТОР *a.* اطار атрафурӯш; доруfurӯsh; **мушк он аст, ки худ бибӯяд, на он ки аттор بигӯяд.** (*мақ.*); ⚡ *аз (дар) қуттии аттор ҳам ёфт намешавад* тамоман ноёб аст, ҳеч пайдо нест.

АТТОРӢ عطاری қасби аттор; атрафурӯшӣ; доруворfurӯshӣ; **растай атторӣ** растае, ки дӯконҳои атторон ҷо гирифтааст.

АТТРАКСИОН фр. اترکسیان барномаи навбатии намоиши сирк ё бозихо.

АТФ *a.* عطف *кит.* 1. бозгашт; **атф кардан** бозгаштан; **атфи инон кардан** сари аспро баргардонидан; ба тарафи дигар баргаштан. 2. майлу таваҷҷӯҳ; шафқат; меҳрубонӣ. 3. порчае, ки дар ҳошияни либос дӯхта шудааст, зех, шероза; **атфи доман** шероза ва зехи доман.

АТФОЛ *a.* اطفال ҷ. **тифл**; зану **атфол** зану бача, бачаву кacha.

АТЪИМА اطعمه ҷ. **таом.**

АУД

АУДИТ лот. ائودت nav. экспертизаи мустақили фаъолияти молиявии муассисаҳо аз тарафи аудиторҳо – коршиносони баландихтисос.

АУДИТОР лот. ائودتار nav. муфаттиши маҳсус, ки фаъолияти молиявии муассисаҳову ширкатҳоро тафтиш мекунад, бозраси молия.

АУДИТОРИЙ ائودتاري nav. мансуб ба аудитор: тафтишоти аудиторӣ, хизмати аудиторӣ.

АУЗУБИЛЛОХ a. اعوذ بالله d. паноҳ бар Худо! Худо нигоҳ дорад! (иборае, ки дар мавриди канораҷӯй кардан az бадие, зиштие, тӯҳмате ва г. гуфта мешавад).

АУКСИОН лот. ائوكسیان nig. музояда.

АФАНДИГӢ افندگي содагӣ, содалавҳӣ, гӯлӣ.

АФАНДӢ 1. кӯн. калимаи эҳтиромиест дар туркии усмонӣ, ки вакти муроҷиат ба бузургон истеъмол мешавад ва гоҳо ба охири номҳо илова мегардад; оғо, ҷаноб. 2. қаҳрамони латифаҳои ҳалқӣ, ки ҳамчун шахси ҳозирҷавоб, шӯҳ, ҳазлгӯй ва баъзан содалавҳу гӯл тасвир мейбад.

АФ-АФ اف اف nig. ав-ав.

АФВ a. عفو бахшидан, гузаштан аз гуноҳ; **афви умумӣ** сабук кардани ҷазо ё озод намудани гунаҳкорони маҳкумшуда ё зери тафтишот буда бо қарори ҳукumat; **афв кардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

АФВНОПАЗИР عفوناپزیر бахшиданошудани, бахшиданашаванда.

АФВОТ a. افوات 1. ҷ. фавт. 2. мурдагон.

АФВОХ a. افواه ҷ. фӯҳ 1. даҳанҳо. 2. овозаҳои даҳонакӣ); ◇ **шӯҳраи афвоҳ шудан** вирди забон гаштан; машҳур гардидан.

АФВОЧ a. افواج ҷ. фавҷ (гурӯҳҳо, тӯдаҳо).

АФВПАЗИРӢ عفوپزیرӣ афвпазир будан, бахшоянда будан.

АФВТАЛАБОНА عفوطلبانه бо афвталабӣ; узроҳона: **афвталобона сухан гуфтан**.

АФГАНДАН افگنندن nig. афкандан.

АФГОНА افغانه бачаи норасида таваллудшуда, бармаҳал аз шикам афтида, ҷала, норасид.

АФГОР افگار 1. мачрӯҳ. 2. ҳаста, озурда;

ғамгин, андӯҳгин; фигор, абгор; **афгор кардан** а) мачрӯҳ ва захмдор намудан; б) ҳаставу бехол кардан; **афгор шудан** захмӣ шудан, реш шудан.

АФГОН I افغان 1. зорӣ, нола, фарёд, фигон; **доду афгон // нолаву афгон** доду фарёд, шеван, оҳу нола; **афгон қашидан** фигон кардан, нола намудан; *муқ. фигон*.

АФГОН II افغان 1. номи ҳалқе, ки бахше аз соқинони кишварҳои Афғонистону Покистонро ташкил медиҳад: **мардуми (ҳалқи) афғон**. 2. аҳли Афғонистон; сокини Афғонистон.

АФГОНӢ افغان 1. **mansub ба афғон**. 2. воҳиди пули Афғонистон. 3. соҳташуда ё баамаломада дар Афғонистон: **қолини афғонӣ; саллаи афғонӣ** дасторе, ки тарзи бастанаш маҳсуси афғонҳост; **боди (шамоли) афғонӣ** боди саҳти ҷангӯ губордоре, ки аксар ҳаворо фаро мегирад ва ба кас таъсири бад мебахшад.

АФДАР افدر кӯн. бародари падар, амак.

АФЗАЛ a. افضل 1. фозилтар, соҳибазилаттар. 2. бартар; бехтар; **афзал доштан** бартарӣ доштан, бехтар шуморидан, бартар ҳисоб кардан.

АФЗАЛИЯТ a. افضلیت афзал будан, бартарӣ, бехтарӣ; **афзалият доштан** бартарӣ доштан, ба имтиёзе соҳиб будан.

АФЗАЛӢ افضلی nig. афзалият.

АФЗОИШ افزایش исми феълӣ аз **афзудан**; афзун гардидан, бисёр шудан.

АФЗОИШНОК افزایشناک афзоянда, бисёршаванда.

АФЗОР افزار 1. асбоб, олат, абзор. 2. *ким*. дорувории таом аз қабили мурҷ, зира, қаланfur.

АФЗОРСОЗ افزارساز nig. **абзорсоз**.

АФЗОРСОЗӢ افزارسازӣ nig. **абзорсозӣ**.

АФЗОЯНДА افزاینده *сифати феълии замони ҳозира аз афзудан*; афзункунунда, зиёдкунанда; афзоишёбанда; рушдкунанда.

АФЗУДА افزوده *сифати феълии замони гузашта аз афзудан*; афзоишёфта.

АФЗУДАГӢ افزودگي *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи афзуда*; афзунӣ, афзиш.

АФЗУДАН افزودن 1. зиёд кардан, афзун гарданидан; изофа намудан. 2. зиёд шудан, афзун гаштан; **аз ҳад афзудан** аз ҳад бисёр кардан; **аз ҳад зиёд афзудан** хеле афзун гаштан, хеле бисёр шудан; **беш аз пеш афзудан** нисбат ба пештара афзунтар гардиdan; **суръат(ро) афзудан** суръат(ро) тезонидан; **яке бар даҳ афзудан** даҳчанд зиёд шудан; борҳо фузун гаштан.

АФЗУДАНИЙ افزودنی *сифати феълии замони оянда аз афзудан*; он чи шоиста ва қобили афзудан аст.

АФЗУН افزون беш, зиёд, бисёр; **аз ҳад афзун** аз ҳад зиёд, хеле; **афзун гардонидан (кардан)** зиёд кардан; **афзун шудан (гаштан)** бисёр шудан; зиёд шудан.

АФЗУНГАРДОНИЙ افزون گردانی *исми амал аз афзун гардонидан: афзунгардонии истехсоли мол.*

АФЗУНИЙ افزونی бешӣ, бисёрӣ, зиёд будан; фаровонӣ.

АФИН *a. عفن* *кит.* гандида, бадбӯйшуда; вайроншуда.

АФИФ *a. عفیف* *кит.* покдоман, боиффат, парҳезгор.

АФИФА *a. عفیفة* *муаннasi афиф;* зани покдоман.

АФКАНАНДА افکننده 1. он ки ё он чизе, ки касе ё чизеро мепартояд. 2. мағлубкунанда (*касеро*).

АФКАНДА//АФГАНДА افکننده//افگننده *сифати феълии замони гузашта аз афкандан // афгандан.*

АФКАНДАГӢ افکندگӣ 1. шакли дигари *сифати феълии замони гузашта аз афкандан* вазъ ва ҳолати афканда. 2. фурӯтаниӣ, хоксорӣ. 3. зиллату хорӣ.

АФКАНДАН//АФГАНДАН افکنندن//افگنندن 1. андохтан, партофтan; дур **афкандан** дур кардан, дур андохтан. 2. партофтan, паҳн кардан, густурдан; пошидан; **партав афкандан** нур пошидан; **рӯшноӣ афкандан** равшанӣ додан, нур пошидан; **соя афкандан** соя кардан, соя партофтan. 3. ғалтондан, аз по андохтан, ба замин задан. 4. поин кардан, ҳам кардан; **сар ба зер афкандан** сар ҳам кардан, сар поин

кардан; шармгинӣ зохир намудан; **назар (нигоҳ) афкандан** нигоҳ кардан.

АФКАНДАНИЙ//АФГАНДАНИЙ افکندنی//افگندنی *сифати феълии замони оянда аз афкандан//афгандан;* ҳар чизи қобили афкандан.

АФКОР *a. افکار* *ч. فیکر* (фикрҳо, андешаҳо); ақида: **афкори тарбиявио** ахлоқӣ, **афкори фалсафӣ,** **афкори ҷамъиятий;** **афкори пешқадам** ғояҳои мутараққӣ; **афкори умум** // **афкори омма** фикри умумихалқӣ; мубодилаи **афкор** // **табодули афкор** бо ҳам иваз кардани фикру андешаҳо, фаҳмидани фикри яқдигар; **озодии афкор** озод, бемонеа будани изҳори фикру ақида, озодфикрӣ, озодандешӣ.

АФЛЕСУН افليسون меваи ситруси хушмазai хушбӯй, ки рангаш зард аст, пуртақол.

АФЛОК *a. افلاد* *ч. فلک* (осмонҳо); гардиши **афлок** гузашти рӯзгор, мурури замон; **кӯҳҳои сар бар афлок** кӯҳҳои ниҳоят баланд.

АФЛОКӢ افلاکی *кит.* 1. **мансуб ба афлок.** 2. гайримоддӣ, гайризаминиӣ; **муқ. ҳокӣ.** 3. **маҷ.** фаришта.

АФЛОКШИНОС افلاکشنس *ситорашинос, ахтаршинос, мунаҷҷим.*

АФЛОТУНИЯ افلاتونیه *فالс.* равияи идеалистӣ, ки аз таълимоти Афлотун (олами ирфонии идеяҳоро ба олами воқеии ашё муқобил мегузошт) маншაъ мегирад, платонизм.

АФЛОТУНӢ افلاتونی *марбут ба Афлотун;* ◇ **ишқи афлотунӣ** ишқе, ки мақсади он лаззати рӯҳӣ мебошад, ишқи файришаҳвонӣ.

АФОЗИЛ *a. افضل* *ч. афзал.*

АФОРИЗМ افاريزم *сухани мӯъҷази ҳикматноку пандомез аз қабили мақол, зарбулмасал ва ғ.; амсол ва ҳикам.*

АФРОД *a. افراد* *ч. فارپ* (ашхос, касон).

афroz افراز *асоси замони ҳозира аз афрохтан.* 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои баланд, боло: **сарафroz, қадафroz...**

АФРОЗ افراز баландӣ: **афрози қуллаҳо.**

АФРОХТАҚОМАТ افراخته *قامت қоматбаланд, баландқад.*

АФРОХТАН افراختن *баланд кардан, боло кардан, бардоштан; сар афрохтан* сар боло кар-

дан; баланд шудан; қад (комат) афрохтан қад баланд кардан, комат рост кардан.

АФРОШТАН افراشتن *nig. афрохтан.*

афрӯз 1. *асоси замони ҳозира аз афрухтан.*
2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои афрузандага ва дигар маъноҳоро ифода мекунад: оташафруз, оламафруз, дилафруз...*

АФРӯЗИШ//ФУРӯЗИШ افروزش//فروزش *исми феълий аз афрухтан; тобиш, дурахш.*

АФРӯЗОН افروزان *кит., nig. фурӯзон.*

АФРӯЗОН(И)ДАН افروزانидن//افروزاندن *тарзи бавоситай афрухтан.*

АФРӯХТА افروخته 1. *сифати феълии замони гузашта аз афрухтан.* 2. *даргирифта, фурӯзон: шамъи афрухта* шамъи фурӯзон; **афрухта** шудан равshan шудан, шӯълавар шудан.

АФРӯХТАГӢ افروختگӣ 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз афрухтан;* вазъ ва ҳолати он чи дар ҳолати сӯхтан ва афрухтан аст. 2. *сурх шудани рӯй ва монанди он.*

АФРӯХТАН افروختن 1. *даргирондан (оташро, ҷароғро ва г.); оташ афрухтан* оташ задан. 2. *даргирифтан, сӯхтан.* 3. *равshan шудан, шӯълавар гардидан, тобон гаштан; ♦ оташи газаб афрухтан* бисёр ғазабнок шудан; **оташи шавӯқ афрухтан** хеле шавӯқманд гардонидан.

АФСАД *a. افسد* *кит.* ниҳоят фосид, гандида; **афсади мафосид** фосидтарини фосидҳо, бадтарини фосидҳо.

АФСАР I افسر *точ, кулоҳи подшоҳӣ.*

АФСАР II افسر *нав.* соҳибмансаби қувваҳои мусаллаҳ, милитсия, политсия *ва г.*, ки рутбай аз лейтенанти хурд то полковник дорад, офитсер.

АФСАРИ افسری 1. *mansub va mутаалиқ ба афсар II;* афсар будан.

АФСАРТИРОЗ افسر طراز *кит.* тоҷдор, подшоҳ.

АФСАХ *a. ا Finch* *кит.* фасехтар, бофасоҳаттар.

АФСАҲБАЁН ا Finch *кит.* фасехбаён, равшанбаён.

АФСОНА افسانه 1. яке аз жанрҳои насрин ҷодиёти шифоҳии ҳалқ, ки асоси онро ҷоқеаю саргузаштҳои бофтаю ҳаёлӣ ташкил

медиҳад; қисса, достон, ҳикоят, нақл. 2. суханҳои бофта, ҳикояҳои беасл; **афсона гардидан//афсона шудан** вирди забонҳо шудан, овоза шудан; **афсона гуфтан** а) қиссаву ҳикоят нақл кардан; б) *маҷ. дурӯғ гуфтан,* сафсата ҳондан; **афсона кардан** достон кардан; машҳур соҳтан; **афсона ҳондан** қисса гуфтан; ♦ **афсонаро ба ҳақиқат табдил додан** корҳои бузурги дар орзуҳо бударо амалӣ гардондан.

АФСОНАВӢ افسانوی 1. *mansub ба афсона;* дар афсонаҳо ҷойдошта: **қаҳрамони афсонавӣ, ҷаннати афсонавӣ.** 2. ҳаёлӣ, бофта; беасос, бардуруғ.

АФСОНАВОР افسانووار *афсонамонанд;* ба тарзи афсонавӣ, чунон ки дар афсона бошад: **афсонавор тараққӣ кардан.**

АФСОНАГӢ افسانگӣ *nig. афсонавӣ.*

АФСОНАГӮӢ افسانه گوئی 1. *исми амал аз афсона гуфтан;* қиссаву ҳикоят нақл намудан. 2. *маҷ. дурӯғ гуфтан;* гапҳои беасос гуфтан.

АФСОНАГӮӢ افسانه گوئی *гӯяндаи афсона, қиссаҳон, ҳикоятқунанда.*

АФСОНАМОНАНД افسانه‌مانند *шабехи афсона, афсонавор; боварнакарданӣ; бофта.*

АФСОНАПАРАСТ افسانه‌پرست *афсонаписанд, дӯстдори афсона.*

АФСОНАПАРДОЗ افسانه پرداز 1. *гӯяндаи афсона, он ки афсона мегӯяд, афсонагӯӣ.* 2. *он ки ҳангоми гуфтани ҷоқеаҳо ба муболига ва таҳайюл роҳ дода, қисса мекунад.*

АФСОНАПАРДОЗӢ افسانه پردازӣ *амали афсонапардоз, қиссагӯӣ.*

АФСОНАСАРО افسانه‌سرا *nig. афсонапардоз.*

АФСОНАСАРОӢ افسانه‌سرائی *nig. афсонапардозӣ.*

АФСОНАСОЗ افسانه‌ساز *nig. афсонапардоз.*

АФСОНАСОЗӢ افسانه‌سازӣ *nig. афсонапардозӣ.*

АФСОНАХОН افسانه‌خوان *ҳонандай афсона, афсонагӯӣ.*

АФСОНАХОНӢ افسانه‌خوانی *исми амал аз афсона ҳондан; афсонагӯӣ, қиссаҳонӣ.*

АФСОНАШУНАВӢ افسانه‌شنوی исми амал аз афсона шунидан; афсона гӯш кардан.

АФСОР افسار тасма ва ресмоне, ки ба сару гардани аспу хар мебанданд, нӯхта, нӯхтабанд.

АФСОРГУСЕХТА افسارگسیخته 1. он чи афсораш бозу гусехта бошад. 2. маҷ. он чи ё он ки худро нигаҳдорӣ ва назорат карда наметавонад; бенӯхта.

АФСУН *a.* افسون 1. дуоҳои хурофотӣ, ки дуоҳон ва азоимхонҳо барои ром кардани чизе ё касе меҳонданд. 2. сеҳр, ҷоду, ҳила, тазвир, найранг; **афсун кардан** (намудан) а) ҳила кардан, мақр кардан; б) сеҳру ҷоду кардан; **афсун хондан** а) гапҳои дурӯғро гуфта ҳила ба кор бурдан; б) азоим хондан.

АФСУНГАР افسونگر соҳир, ҷодугар; **чаҳми афсунгар** дидай сеҳркунанда (*сифати чаҳими маъшуқ*).

АФСУНГАРИ افسونگرӣ афсунгар будан, соҳирӣ, ҷодугарӣ.

АФСУНКОР افسونکار *nig.* афсунгар.

АФСУНСОЗ افسون‌ساز 1. ҳилагар, афсунгар. 2. сеҳрангез.

АФСУНСОЗӢ افسون‌سازӣ ҳилагарӣ, дурӯғбоғӣ, дурӯғгӯӣ.

АФСУНСУХАН افسون‌سخن *kut.* он ки гапаш таъсирбахшу дикқатчалбкунанда аст, ҷодусухан.

АФСУНХОН افسون‌خوان 1. афсунхонанда, азоимхон. 2. соҳир, ҷодугар.

АФСУРДА افسرده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афсурдан;* сармозада; яхкарда. 2. маҷ. ғамгин, андӯҳгин.

АФСУРДАГӢ افسرده‌گӣ 1. дар ҳолати афсурда будан; пажмурдагӣ. 2. андӯҳгинӣ, зиқӣ, ғамгинӣ.

АФСУРДАДИЛ افسرده‌دل пажмурдадил, дилсард, бешавқу ҳавас, дилмурда.

АФСУРДАДИЛӢ افسرده‌دلӣ пажмурдадилӣ; дилсардӣ, дилмурдагӣ.

АФСУРДАН افسردن 1. сард шудан, хунук шудан. 2. пажмурда шудан. 3. маҷ. дилсард шудан; андӯҳгин шудан.

АФСУРДАРӮ(Ӣ) افسرده‌رو(ی) *kut.* пажмурда, ғамгин.

АФСУРДАХОТИР افسرده‌خاطر ошуфтахотир, гирифтахотир; ғамгин, андӯҳгин.

АФСУРДАХОТИРИЙ افسرده‌خاطرӣ ошуфтахотирӣ, гирифтахотирӣ; ғамгинӣ, андӯҳгинӣ.

АФСУРДАЧОН افسرده‌جان пажмурда, мурдадил.

АФСУРДАШУДА افسرده‌شده *сифати феълии замони гузашта аз афсурда шудан;* сардшуда, хунукхӯрда; пажмурда.

АФСӮС افسوس эҳсоси таассуф, ҳасрат, дарег, надомат, пушаймонӣ; дарего! ҳайфо! (*нидо барои ифодаи пушаймонӣ ва надомат*); **афсӯс, ки...** дарего, ки..., ҳайфо, ки...; **афсӯсу надомат** дарегу пушаймонӣ; **бо афсӯс** бо таассуф, мутаассифона; **афсӯс хӯрдан** ҳасрату надомат кардан, изҳори таассуф кардан, пушаймонӣ баён кардан.

АФСӮСОМЕЗ افسوس‌آمیز боафсӯс, бодарег, ҳасратомез.

АФСӮСХӮРОНА افسوس‌خورانه дар ҳолати афсӯс гуфтан, афсӯсгӯён, бо афсӯсхӯрӣ.

афт افت *acosи замони ҳозира аз афтодан //афтидан.*

АФТ افت *rӯй,* андом, киёфа; намуди зоҳирӣ (*умуман*); **афту андом** шаклу шамоил, намуди зоҳирӣ; **афту башара** афту андом, намуди зоҳирӣ, киёфа; **аз афташ** зоҳиран, маълум мешавад, ки ...; **аз афти кор** маълум мешавад, ки ...; зоҳиран; эҳтимол.

АФТАСӢ افطسي *kut.* паҳнии бинӣ, пачақии бинӣ, пучуқӣ.

АФТИДАН افبيدين *nig.* афтодан.

АФТИДАМОНДА افبيده‌مانده *nig.* афтодамонда.

АФТИШ افتش *исми феълиي аз афтидан;* поин галтидан.

АФТОДА افتاده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтодан;* ғалтида, гелида, азпомонда; **афтола мондан** гуфт. беихтиёр ё ноҳост ғалтидан. 2. гирифтор, муқайяд, побанд. 3. дармонда; ноилоҷмонда; бечора, нотавон, заиф.

АФТОДАГӢ افتادگي 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз афтодан.* 2. бехолӣ,

бекувватӣ, сустӣ. 3. бечорагӣ; хорӣ.

АФТОДАМОНДА افتاده‌مانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтода мондан;* ғалтидамонда. 2. беҳолшуда, аз ҳол рафта.

АФТОДАН//АФТИДАН افتادن//افتیدن 1. аз боло ба поин бо зарб омадан, ғалтидан; суқут кардан. 2. аз по даромадан, хобидан (*ба сабаби беморӣ, мондагӣ ва г.*). 3. поин шудан, оvezon гаштан, кашол шудан. 4. рехтан, боридан. 5. ҳамчун ҷузъи таркибии феълҳои таркибӣ омада, ба онҳо маъноҳои гирифтор шудан, мондан, шудан, ғалтидан *ва г.* **медиҳад:** **ба бандагӣ афтодан**, дар талаби чизе афтодан, дур афтодан, ба бало афтодан *ва г.*; **аз пайи касе афтодан** таъқиб кардан, дунболагирӣ кардан; **ба ҳарос афтодан** вахмидан, тарсидан; **зарур афтодан** зарур шудан; **ба гардан афтодан** бор шудан, ба зимма қарор гирифтан; **ба (дар) андеша афтодан** ба фикр фурӯ рафтан; **ба дом афтодан** гирифтор шудан; **ба изтироб афтодан** ошуфта гардидан, ба ҳаяҷон омадан; **ба роҳ афтодан** рафтан, равона шудан, ба роҳ даромадан; **ба сӯзу гудоз афтодан** дар ғаму гусса мондан; **ба тақудав афтодан** дар ташвиш мондан, дар тараддуди чизе шудан; **ба талвоса афтодан** бекарор шудан; **ба умед афтодан** умединор шудан; **ба (дар) фикр афтодан** ба фикр фурӯ рафтан, фикр карда мондан, дар фикр шудан; **ба фикри чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, чизро мақсад кардан; **ба хаёл афтодан** ба хаёл фурӯ рафтан, фикр карда мондан; **ба шубҳа афтодан** шубҳа кардан; **ба чое афтодан** ба чое дохил шудан, дар чое воқеъ шудан; **ба ҷустуҷӯ афтодан** кофтуков кардан; **гузор афтодан** роҳ рост омадан, воқеъ шудан дар чое; **дам (нафас) ба дарун афтодан** нафас набаровардан; ҳомӯш шудан, тамоман дам шудан; **дар банд афтодан** гирифтор шудан; **дар гӯшай нокомӣ афтодан** гирифтори номуродӣ шудан; бечора шудан; **дар миёна афтодан** восита шудан; **дар пайи чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, аз паси коре шудан; **дар тааҷҷуб афтодан** хайрон шудан, тааҷҷуб кардан; **дар тарс афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **дар ташвиш афтодан** бекарор шудан; нотинҷ гаштан; **дар ҳашм афтодан** ҳашмгин шудан; **дар ҳайрат афтодан** мутахайир шудан, ҳайрон шудан; **дар ҳаяҷон афтодан** ба изтироб омадан, безобита шудан; **зебанда афтодан** муно-

сиб омадан, мувофиқ воқеъ шудан; **маъкул афтодан** писандида шудан, писанд омадан; **мақбул афтодан** писанд омадан, мавриди қабул қарор гирифтан; **писандида афтодан** маъкул шудан, писанд омадан; **роҳ афтодан** гузор рост омадан, гузор воқеъ шудан; **ҷашм афтодан** нигаристан, нигоҳ кардан; **шинам афтодан** муносиб воқеъ шудан, мувофиқ омадан; **кимат афтодан** гарон воқеъ шудан, бо нархи баланд ба даст даромадан; **◊ ба даст афтодан (афтидан)** гирифтор шудан, дастгир шудан; **ба дунбол афтодан** таъқиб кардан; **ба сар афтодани чизе (ҳодисае)** дучор шудани (омадани) чизе (ҳодисае); бор шудани чизе; **дар рӯзи саҳт афтодан** ба ҳолати бад дучор шудан, ба вазъияти ногувор гирифтор гаштан; **кор афтодан ба касе мӯҳтоҷ шудан** ба мадади касе, эҳтиёҷе воқеъ шудан ба касе; **латтаи касе ба (дар) об афтодан** пуч баромадани умеди касе; ноумед шудан.

АФТОДАОВОЗ افتاده‌آواز одами овозаш гирифта, хиррӣ.

АФТОДАРӮҲ افتاده‌روح *nig. рӯхафтода.*

АФТОДАҲОЛ افتاده‌حال 1. хастаҳол, бемадор. 2. факир, бенаво.

афтон افтан *асоси замони ҳозира аз афтодан.*

АФТОН افтан *феъли ҳоли афтидан;* дар ҳолати афтидан, афтида-афтида, ғалтон; **афтону хезон** афтидаву хеста, хеставу ғалтида; лангон-лангон.

АФТОНДАН افتاندن *тарзи бавоситай афтон//афтидан;* ғалтондан; **ба замин афтондан,** аз по афтондан хобондан, ғалтондан; **аз ҷашм афтондан** ба ҷашм бад намоёндан (касеро); **ба даст афтондан** дастгир кардан, доштан; дастгир кунонидан; **ба дом афтондан** гирифтор кардан, ба дом гирифтан.

АФТОНИДАН افتانیدن *nig. афтондан.*

АФТУДАРАФТ افتودرфт гирудор, занозаний, задухӯрд, часпочаспӣ, ҷангӯ чидол; **афтуда-рафт кардан** часпочаспӣ кардан, занозаний намудан.

АФТУХЕЗ افت‌وخیز 1. афтидану хестан; кала-видану пешпо ҳӯрдан. 2. *маҷ.* часпу талош, задухӯрд.

АФФИКС лот. افیکس *nig. ванд.*

АФХОМ *a.* افهام ҹ. фахм.

АФЧА افچه *кит.*, *ниг.* хӯса.

афшон افسان 1. асоси замони ҳозира аз афшондан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои резанда, пошанда, афшонанда: **боловашон, нурафшон, зарафшон, оташафшон...**

АФШОН افسان 1. хол-хол нақшшуда, ҳар ҷо-ҳар ҷо нақшшуда; нақшу нигорест, ки дар қофаз ё ба девор ба воситаи пош додани рангҳо пайдо мешавад. 2. *кит.* ошуфта, парешон.

АФШОН(И)ДАН افساندن//افشانیدن 1. пошидан, ҷошидан. 2. ларzon(и)дан, ҷунбон(и)дан; **пушт афшондан** пушт ларзондан, пушт ҷунбондан, пушт дарҳам қашидан. 3. барои ҷангу ҳоки ҷизеро равондан онро саҳт тақон додан, шиппондан. 4. нисор қардан, рехтан. 5. нақшу нигор қардан, нақш ниҳодан; **бол афшондан** бол задан; **гулӯ афшондан** сулфидан; **даст афшондан** а) даст ҷунбондан (*барои ҳайрухуши қардан*); б) *маҷ.* изҳори норизогӣ қардан, қаҳру ҷончиш зоҳир намудан (*бо ҳаракати ҳоси даст*); **доман афшондан** а) до-ман шиппондан; б) *маҷ.* ҷизеро тарқ қарда рафтан, аз ҷизе умеди ҳудро қанда рафтан; **кисаро афшондан** кисаро ҳолӣ қардан; ♦ **даст афшондану по кӯфтан** рақсидан.

АФШУРА افسوره 1. оби мева ва наботот, ки фушурда мегиранд, шарбат, шира: **афшураи ангат**. 2. туфола, усора.

АФШУРДА افسورده *сифати феълии замони гузашта аз афшурдан; лимӯи афшурда* лимӯи гичим қарда ё пахш қарда обашро гирифта.

АФШУРДАГОМ افسورده گام *кит.* событқадам, устувор.

АФШУРДАН افسوردن 1. бо зӯри даст пахш қарда баровардани оби ҷизе, фушурдан, гичим қардан. 2. *маҷ.* танг қардан, азоб додан.

АФЪӢ//АФҶО *a.* افعی навъе аз морҳои заҳрдор бо бадани гафсу думи кӯтоҳ ва сари паҳни секунҷамонанд, ки намудҳои гуногун дорад.

АФҶОЛ *a.* فعال ҹ. **феъл** (корҳо, амалҳо); **афҷоли бад** корҳои бад; **афҷоли нек** рафтору кирдори хуб ва муносиб; **афҷолу автор** рафтору кирдор.

АФЮН افیون моддаи бехушкунанда ва мастиоваре, ки аз шираи ғӯзai қӯкнор ҳосил мекунанд, тарёк.

АФЮНӢ افیونی 1. *mansub ба афюн.* 2. тарёкӣ, нашъаманд, истеъмолкунандаи афюн.

АФЮНҲӮР افیونخور тарёкӣ, нашъаманд.

АХ *a.* اخ *кит.* бародар, додар.

АХАВОН *a.* اخوان ҹ. *ах.*

АХБОР *a.* اخبار 1. ҹ. **ҳабар; арбоби ахбор** ҳабардиҳандагон, ҳабарнигорон; **воситаҳои ахбори умум** *ниг.* **восита;** **ахбор гирифтан** ҳабар гирифтан, боҳабар шудан. 2. барномаи ҳабарҳои тоза дар бораи вазъияти рӯз, ки аз радио, телевизион ва дигар воситаҳо пахш ва нашр мегардад: **ахбори варзишӣ, ахбори рӯз, ахбори сиёсӣ; ахбор додан** а) ҳабар додан, боҳабар қардан; б) шунавонидани ҳабарҳои тоза, пахши ҳабор ба воситаи радио ва телевизион. 3. д. ҳадис ва ривоятҳое, ки аз Муҳаммади пайғамбар (с) ва саҳобаҳои ўнақл шудааст.

АХБОРДИҲАНДА اخباردهنه *сифати феълии замони ҳозира аз ҳабар додан;* ҳабардиҳанда, маълумотдиҳанда.

АХБОРДИҲӢ اخباردهه исми феълӣ аз **ахбор додан;** ҳабар додан, маълумот додан.

АХБОРНАВИС اخبارنویس ҳабардиҳандаи воқеаҳо, ҳабарнигор, мухбири.

АХБОРНАВИСӢ اخبارنویسی амал ва шуғли ахборнавис, мухбири, ҳабарнигорӣ.

АХБОРНОМА اخبارنامه навиштаҷоти маҳсус, ки аз ягон воқеаи муҳим ҳабар медиҳад.

АХГАР اخگر 1. пораи оташи афрӯхта, ангишти афрӯхта, оташпора, лаҳча. 2. шарора, оташпораи бисёр майдae, ки дар миёнаи шӯъла сар зада, пош меҳӯрад.

АХГАРВОР اخگروار мисли лаҳча, монанди оташпора.

АХГАРИСТОН اخگرستان *кит.* маҳалли ахгар, оташдон, манқал.

АХГАРОСО اخگرآسا *ниг.* **ахгарвор.**

АХГУЛ اخگل хасҳои сӯзанмонанди хӯшаҳои ҷавва гандум, суки хӯшии ғалла.

АХЁР a. اخیار چ. ҳайр ва ҳайир (некон ва некӯкорон).

АХЗ a. اخذ кит. гирифтан, дарёфт, ба даст овардан; **ахз кардан** гирифтан, дарёфт кардан.

АХЗАР a. اخضر кит. кабуд, нилгун; **чархи ахзар** осмони нилгун.

АХЗАРИ اخضری кабудтоб, нилгун.

АХИР a. اخیر кит. **oxir**.

АХИРАН a. اخیراً дар вакъҳои охир, ба наздики.

АХЛОҚ a. اخلاق چ. ҳулқ 1. қоидаҳои рафтору одоб, хислатҳои рӯҳиву маънавӣ ва фарҳангии пазируфта миёни мардум ва риояи онҳо аз тарафи ҳар як фарди ҷамъият; **ахлоқи нек** ҳулқу одоби писандида; **ахлоқу одоб** рафтор, тарзу равиш, ҳулқу автор. 2. хислат, табъ; **илми ахлоқ** як соҳаи илми фалсафа, ки бо омӯзиши таҳқиқи масъалаҳои ахлоқ машғул аст.

АХЛОҚАН a. اخلاقاً аз ҷиҳати ахлоқ, аз ҷиҳати одоб.

АХЛОҚИЁТ اخلاقیات қули масъалаҳои ахлоқӣ.

АХЛОҚӢ *مانسуб ба ахлоқ: савии ахлоқӣ.*

АХЛОҚОМӮЗӢ *اخلاق آموزی* омӯхтани талабот ва қоидаҳои ахлоқ.

АХЛОТ a. اخلاق 1. چ. **хилт; ахлоти арбаа** ҷаҳор унсур – ҳун, сафро, савдо ва балғам, ки ба ақидаи табибони қадим бемориҳо аз онҳо сар мезананд. 2. пору; ҳокрӯба, ҷизҳои пас партофташуда.

АХЛОТКАШОНӢ *اخلات کشانی* қашондани ахло ту партовҳо.

АХЛОТПАРТОӢ *اخلات پر تائی* 1. партофтан ё бурда ба ҷое рехтани ахлот. 2. ҷои партофти ахлот ва ҳасу ҳокрӯбаҳо: **куттии ахлотпартой**, зарфи **ахлотпартой**.

АХЛОТРЕЗӢ *اخلات ریزی* 1. рехтани ахлот. 2. ҷои рехтани ахлот ва партову ҳокрӯбаҳо, ахлотпартой.

АХЛОТТҰДА اخلاق توده тұдаи ахлот, ҷамъшудай ахлот.

АХЛОТХОНА اخلاق خانه ҷои ахлот, ҷои ахлотрезӣ, ахлотчой.

АХЛОТЧОЙ اخلاق جای ҷои ахлотрезӣ.

АХЛОФ a. اخلاق چ. ҳалаф (фарзандон; пасояндағон).

АХРАБ a. اخرب 1. кит. ҳаробтар, вайронтар. 2. адш. дар арӯз номи зихофест, ки дар натиҷаи партофта шудани ҳиҷои аввал ва күтоҳ шудани ҳиҷои охири рукни асосии баҳри ҳазаҷ – «мағойлун» шакли «фойлун» ба вучуд ояд ҳам, ба ҷои он рукни «мағъўлун»-ро истифода мебаранд; вазни анъанавии рубой шаҷараи ахраб ва шаҷараи ахрами баҳри ҳазаҷ ба ҳисоб меравад; *муқ. ахрам*.

АХРАМ a. اخرم 1. кит. он ки девораки биниаш бурида шудааст, чокбинӣ. 2. кит. буридашуда; *муқ. мурархам*. 3. адш. дар арӯз номи зихофест, ки дар асл «мағойлун» буда, дар натиҷаи исқоти ҳиҷои аввали он «фойлун» боқӣ монда бошад ҳам, ба ҷои он рукни «мағъўлун»-ро кор мефармоянд; яке аз ду шаҷараи вазни рубой ба ҳамин зихоф асос ёфта, шаҷараи ахрам ном дорад ва аз дувоздаҳ навъ иборат аст; *муқ. ахраб*.

АХТА اخته бехоя, ҳайвоне, ки ҳояшро гирифтаанд; **ахта кардан** барои боздошти ҷуфтшавии ҳайвонҳо қанда гирифтани ҳояҳои ҳайвонҳои нарина (*аз қабили асп, барзагов ва ғ.*)

АХТАКУНИЙ اخته کنی исми амал аз **ахта кардан**; амалиёти ахта кардан.

АХТАР اختر 1. ситора, қавқаб, наҷм; *ба тариқи истиора: ахтари баҳт, ахтари толеъ.* 2. *мағ. баҳт, иқбол, толеъ; ахтари ситезасар* баҳти қачрафтор ва носазовор; *ахтари дунболадор ниг.* **ситораи думдор; ахтари кутб** ситораи кутб; **ахтари сарсабз** ситораи баҳт, сайёрайи сайд; **ахтари шабгард** а) ситораи номусоид, ситораи наҳс; б) моҳ; **ахтари ковиён** парчами Фаридун, байраки Коваи оҳангар; **ахтар шуморидан** (ё шумурдан) *ниг.* **ситора (шумурдан); бедор гаштани ахтари хуфта** омад кардани баҳт.

АХТАРБИН اختر بین *кӯн.* ахтаршинос, ситора-

шинос, мунаҷҷим.	эътибор додан, диққат кардан, таваҷҷӯҳ додан; аҳамият доштан ба эътибор соҳиб будан, муҳим будан; аз аҳамият ҳолӣ набудан муҳим будан; манфиат доштан.
АҲТАРГӮ(Й) (կит.) اخترگوی <i>nig.</i> мунаҷҷим, фолбин.	АҲАМИЯТДОР اهمیت‌دار <i>nig.</i> аҳамиятнок.
АҲТАРӢ 1. <i>мансуб ба аҳтар</i> . 2. мунаҷҷим, ситорашинос.	АҲАМИЯТНОК اهمیتناک дорои аҳамият, соҳиби аҳамият, муҳим, эътиборнок.
АҲТАРНИГОРӢ اخترنگاری <i>nig.</i> аксбардорӣ аз ҷирмҳои осмонӣ бо истифода аз дурбинҳои маҳсуси ситорашиноӣ.	АҲАМИЯТНОКӢ اهمیتناکی аҳамият доштан, эътиборнокӣ.
АҲТАРСИПОХ اخترسپاه <i>maç.</i> серлашкар, бо сипоҳи бешумор.	АҲБОБ <i>a.</i> احباب <i>q.</i> ҳабиб (дӯстон, дӯстдорон).
АҲТАРСӮХТА اخترسوخته <i>kinoya</i> аз бадбаҳт, баргаштабаҳт.	АҲВАЛ <i>a.</i> احوال <i>kit.</i> олус, ҷашмкаҷ, қаҷбин, дубин.
АҲТАРШИНОС اخترشناس <i>nig.</i> ситорашинос.	АҲВАР <i>a.</i> احور <i>kit.</i> дорои ҷашми сиёҳранги зебо, сиёҳчашм, охучашм.
АҲТАРШИНОСӢ اخترشناسی <i>nig.</i> ситорашиносӣ.	АҲВАТ <i>a.</i> احوط <i>kit.</i> баэҳтиёттар, эҳтиёткорона.
АҲТАРШУМОР اخترشمار <i>nig.</i> ситоращумор.	АҲВОЛ <i>a.</i> احوال <i>q.</i> ҳол; ҳолат; вазъият; чигунагии ҳол, чигунагии мизоч (беморӣ, тандурустӣ); аҳволи бад вазъияти ногувор; аҳволи байналхалқӣ вазъияти муносибатҳои байниҳамдигарии ҳалқҳо; аҳволи даруний вазъияти доҳилӣ; аҳволи рӯҳия қайфияти рӯҳӣ, ҳолати рӯҳӣ; аҳволи сиҳатӣ вазъи тандурустӣ; шарҳи аҳвол баёни вазъият; баёни кору ҳаёти шахсе; ҳолу аҳвол вазъияту ҳолат; арзи аҳвол кардан вазъиятро маълум кардан, ҳолатро баён намудан; аҳволи касе танг будан (шудан) вазъияти касе душвор будан (шудан), вазъи касе бад будан (шудан); аҳвол нағз шудан вазъият бехтар гардидан; аҳвол пурсидан ҳолу аҳволи касеро пурсон шудан, вазъи кори касеро пурсон шудан; ба аҳволи касе хандидан ҳолати касеро масхара кардан, ба вазъияти касе бо тамасхур нигоҳ кардан.
АҲТАХОНА اخته خانه <i>nig.</i> саисхона, тавила.	АҲВОЛДОН احوال‌دان донандаи аҳвол, ҳолдон.
АҲТОР <i>a.</i> اخطار 1. <i>ҷ. ҳатар</i> . 2. танбех; огоҳӣ.	АҲВОЛПУРСӢ احوال پرسی <i>исми феълӣ az аҳвол пурсидан</i> ; пурсидани аҳвол (-и яқдигар), аз кору бор ва вазъияти зиндагӣ пурсон шудан, ҳолпурсӣ; аҳволпурсӣ кардан ҳоли яқдигарро пурсидан, аз кору бору зиндагӣ пурсон шудан.
АҲФАШ اخفش <i>kit.</i> он ки мубтало ба бемории ҳафаш аст, яъне ба рӯшнӣ нигариста наметавонад; муқоб. шабӯр ; он ки ҷашмаш заиф ва камнур аст; ♦ бузи аҳфаш он ки гаперо надониставу нафаҳмида тасдиқ мекунад.	АҲВОЛФАҲМИЙ احوال فهми фаҳмидани аҳвол, донистани вазъият.
АҲШ اخش <i>kit.</i> арзиш, баҳо, қимат.	АҲВОЛҖӮЙ احوال‌جوئی <i>nig.</i> аҳволпурсӣ.
АҲШАМ <i>a.</i> اخشم <i>kit.</i> он ки ҳисси бӯй - қувваи шомма надорад.	
АҲШЕЧ اخشیج <i>kjh.</i> 1. зид, муҳолиф. 2. ҳар яке аз ҷор ӯнсур.	
АҲШЕЧОН اخشیخان <i>nig.</i> ҷор (ӯнсур).	
АҲАД <i>a.</i> احد <i>kit.</i> як; воҳид; фард, нафар.	
АҲАДИЯТ <i>a.</i> احادیث <i>kit.</i> ягонагӣ, беҳамтой (<i>сифати Ҳудо</i>).	
АҲАМ(М) <i>a.</i> اهم <i>kit.</i> муҳимтар, заруртар, муҳимтарин, заруртарин.	
АҲАМИЯТ <i>a.</i> اهمیت <i>kit.</i> муҳим будан, муҳим ва зарур шуморидани коре (чизе): аҳамияти таърихӣ, аҳамияти иҷтимоӣ; аҳамият додан	

АҲД *a.* **عهد** 1. паймон, шарт, қарордод, муоҳида; ваъда; **аҳду вафо** паймону садоқат; қавл додан ва дар қавли худ устувор будан; **аҳду паймон** қавлу ваъда; **аҳд бастан** паймон кардан; **аҳд кардан** қавл додан; **аҳду паймон бастан** қарордод кардан, шарту паймон кардан; **аҳду паймон кардан** шарту қарордод намудан; **аҳд шикастан** қарордод вайрон кардан; ваъдахилофӣ намудан; **ба аҳд пойдор будан** ба ваъда устувор будан; **ба аҳд вафо кардан** мувофики қарордод амал кардан, ба паймон ва ваъда устувор будан. 2. замон, давр; **аҳди сигар** давраи хурдсолӣ, замони кӯдакӣ; **аҳди шабоб** айёми чавонӣ, давраи чавонӣ; **аҳди қадим** замони гузашта, давраи кӯхна; **аҳди гул** фасли баҳор.

АҲДАБ *a.* **احدب** кит. кӯзапушт, буқрӣ.

АҲДБАНДӢ *عهبدندي* исми амал аз **аҳд бастан**; паймонбандӣ.

АҲДНОМА *عهدنамه* шартнома, қарордод, паймоннома.

АҲДОБ *a.* **اهداب** кит. мижгон.

АҲДОС *a.* **احداث** 1. *ҷ.* **ҳадас** (чизҳои нав пайдошуда; ходисаҳои ногаҳонӣ...); **аҳдоси замона** ходисаҳои рӯзгор. 2. *таър.* маблаге, ки шаҳна ё миршаб барои нигоҳдорӣ ва посбонии бозор мегирифт.

АҲДШИКАН *عهدهشکن* он ки аз аҳд рӯй тофтааст, он ки ба қавлу паймон вафо накардааст, паймоншикан.

АҲДШИКАНИЙ *عهدهشکنی* исми амал аз **аҳд шикастан**; ваъдахилофӣ.

АҲДШИКАНОНА *عهدهشکنانه* аҳдро шикаста, қарордодро вайронкунон, паймоншиканона.

АҲЁН *a.* **احیان** *ҷ.* **ҳин** (вақтҳо, замон); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

АҲЁНАН *a.* **احیاناً** гоҳо, баъзе вақт, баъзан; иттифоқан.

АҲКОМ *a.* **احکام** *ҷ.* **ҳукм**; қоидаву қонунҳо; **аҳкоми дин ниг.** **аҳкоми шариат**; **аҳкоми салтанат** қоидаву қонунҳои подшоҳӣ, ҳукмҳои подшоҳӣ; **аҳкоми шариат** (*ё шаръ*) д. қонунҳои шариат, фармудаҳои шариат; **◊ аҳкоми анҷум нуҷ.** ҳусусиятҳои гардиши

ситораҳо (аз рӯи илми нуҷуми қадим гӯё вазъияти ситорагон тақдир ва сарнавишти одамонро муайян мекардааст).

АҲЛ *a.* **اهل** 1. зан, аёл; **аҳлу аёл** зану фарзандон, аъзои хонавода, ҳар яке аз афроди хонадон. 2. мардум, ҳалқ; бошандагон, сокинон; **аҳли шаҳр** сокинони шаҳр. 3. лоиқ, сазовор, муносиб. 4. тифоқ, муттағиқ; **ёр аҳл аст, кор саҳл аст** (зарб.). 5. мансуб, мутааллиқ; **аҳли ҳар пеша**; **аҳли адаб** (адабиёт) адибон, нависандагону шоирон; **аҳли байт** зану фарзандон, аъзои оила, афроди хонавода; **аҳли басар//аҳли басират** дурандешон, одамони бофаросат, зирақ, доно; **аҳли башорат** оғоҳони ҳол, донандагони роз, маҳрамони асрор; **аҳли бедод** бедодгарон, золимон; **аҳли бидъат** эҷодкунанда ва тарафдорони унсуру қоидаҳои нав ва муҳолифи дин; **аҳли вафо** вафодорон, соҳибони қавл; **аҳли вахдат** д. қасоне, ки ба ягонағии Худо эътиқод доранд; аҳли тасаввуф, сӯфиён; **аҳли ғадр** хиёнатгарон, фиребгарон, маккорон; **аҳли давлат** а) давлатмандон, сарватдорон; б) арбоби давлат, ҳукumatдорон; **аҳли дарбор** дарбориён, одамони дарбор, мансубон ба дарбор; **аҳли дард** а) дардман(он); б) **киноя** аз ошиқ(он); **аҳли дил** аҳли сидқу сафо; соҳибдил, ориф, донишманд; **аҳли завқ** соҳибони истеъодди адабӣ, наққошӣ, мусикӣ *ва ғ.*; **аҳли замона** мусирон, ҳамасрон, ҳамаҳдон; **аҳли иқтоъ таър.** ба иқтоъ ноилшудагон, қасоне, ки подшоҳ ба онҳо ба таври инъом ва мукофот замин, дех ва ё мулкे додаст; **аҳли илм** олимон, қасоне, ки бо илм машғуланд; **аҳли имон** д. мӯъминон, диндорон; **аҳли иродат** муҳлисон ва пайравони тариқат; **аҳли ирфон** а) орифон, донишмандон, хирадмандон, одамони бомаърифат; б) сӯфиён; **аҳли исён шӯришгарон**, одамони исёнбардошта; **аҳли қалом** суханварон, адабон; **аҳли камол** ба камол расидагон, аҳли фазлу дониш; **аҳли қарам** сахиён, ҷавонмардон, одамони босаҳоват, қушодадаст, олиҳиммат; **аҳли кимиё** а) кимиёғарҳо, ононе, ки бо илми кимиё машғуланд; б) **матҷ.** фиребгарон, ҳилагарон, маккорон; **аҳли китоб** д. яҳудиён, исавиён ва мусулмонон, ки дини ҳар қадом дорои китоби муқаддас («Таврот», «Инцил», «Забур», «Куръон») мебошад; **аҳли кор** кормандон, меҳнаткашон; кордон, аз кор огоҳ; **аҳли корвон** корвониён, сафаркунандагон бо корвон; **аҳли қалам** нависандагон, адабон; **аҳли кофила** корвониён, ҳамсафарон; **аҳли қубур**

мурдагон, даргузаштагон; **аҳли малоҳат** малеҳон, зебоён, хушрӯён, соҳибчамолон; **аҳли маънӣ** соҳибони фаҳму фаросат, соҳибони маърифат; **аҳли маърифат** а) орифон, доноён, ҳакимон; б) сӯфиён; **аҳли меҳнат** аҳли кор, меҳнаткашон; **аҳли муруват** ҷавонмардон, инсондӯстон; одамони олиҳиммат; **аҳли назар** мардумони бофаросат, одамони зирак; **аҳли ниёз** мӯхтоҷон, эҳтиёҷмандон, бенавоён; **аҳли оила** аъзои хонавода, аъзои оила, аҳли байт; **аҳли олам** оламиён, ҷаҳониён; **аҳли пеша** ҳунармандон, косибон; **аҳли риё** риёкорон, қаллобон, одамони дурӯя, муноғиқ, соҳтакор; **аҳли роз** маҳрамон, ҳамроzon, сирдонон; **аҳли рой** одамони донишманд, соҳибони ақлу тадбир; **аҳли савдо** савдогарон; машгулони кори савдо; **аҳли санъат** санъатварон, одамоне, ки бо санъат машгуланд; **аҳли сӯҳбат** мусоҳибон, ҳамсӯҳбатон; **аҳли тақво** порсоён, ҳудотарсон, парҳезгорон; **аҳли тамиз** одамони оқил, доно, ҳушёр; **аҳли тараф** ҳушу ҳурсандикунандагон; вақтҳушкунандагон; **аҳли тариқат** д. зоҳидон, сӯфиён; **аҳли хилват** гӯшанишинон, ибодаткунандагон; **аҳли хирад** оқилюн, хирадмандон; **аҳли хок** мурдагон, даргузаштагон; **аҳли ҳасад** одамони баҳил, бадрашк, нотавонбин; **аҳли ҳирфа** ҳунармандон, санъаткорон, пешаварон; **аҳли ҳунар** ҳунармандон; эҷодкорон; **аҳли ҷамъият** аъзои ҷомеа; омма, мардум; **аҳли ҷаҳон** ҷаҳониён, ҳалқҳо; **аҳли яқин** а) одамони ҳақиқатшинос, хирадмандон, муҳаққиқон; б) д. порсоён, сӯфиён.

АҲЛИЯТ *a. اهليت* *kit.* 1. лаёқат, истеъдод. 2. шоистагӣ, сазоворӣ, арзандагӣ.

АҲЛӢ *اهلي* *kit.* унгирифта, одаткарда; ромшуда, хонагӣ.

АҲЛОНА *اهلانه* муттағиқ; муттағиқона, ботифоқӣ; **меҳнати аҳлона** кори муттағиқона.

АҲМАҚ *a. احمق* абллаҳ, нодон, гӯл, бефаҳм, беақл; **аҳмақ кардан** *کاسero* фиреб додан, гӯл кардан; **аҳмақ шудан** фиреб ҳӯрдан, фирефта шудан.

АҲМАҚӢ *احمقی* абллаҳӣ, ҳамоқат; **аҳмақӣ кардан** абллаҳӣ кардан, гӯлӣ намудан.

АҲМАҚНАМО *احمق نما* мисли аҳмақ, мушобех ба абллаҳ.

АҲМАҚОНА *احمقانه* 1. шабеҳи аҳмақ, аҳмақвор, абллаҳона. 2. бемаъниёна; **кори аҳмақона** амалу рафтори абллаҳона; **ҳаракатҳои аҳмақона** рафтори бечо ва бемаъни.

АҲМАҚФИРЕБ *احمق فریب* фиребандай аҳмақ; он чи ба абллаҳ мақбул аст.

АҲМАР *a. احمر* сурх, сурхранг; **гули аҳмар** гули сурх; ёқути **аҳмар** ёқути сурх; **ливои аҳмар** байраки сурх; **лолаи аҳмар** лолаи сурх.

АҲОДИС *a. احادیث* ҷ. ҳадис.

АҲОЛИНИШИН *اهالى نشين* маскан, ҷои истиқомати аҳолӣ, мардумнишин: **маркази аҳолинишин**.

АҲОЛӢ *a. اهالى* ҷ. **аҳл**. 2. бошандагон, сокинони деҳа, шаҳр ё вилоят; **аҳолии меҳнатӣ** мардуми меҳнаткаш, одамони заҳматкаш; **аҳолии одӣ** мардуми одӣ, авом.

АҲОР *اهار* *nig. охор*.

АҲРАМАН *اهر من* *nig. аҳриман*.

АҲРЕМАН *اهر بمن* *nig. аҳриман*.

АҲРИМАН *اهر بمن* 1. қувва ва рӯҳи бадӣ дар дини зардуштӣ. 2. дев, шайтон, ҷин.

АҲРОМ *a. اهرام* ҷ. **ҳарам**; шакл ё қисми бисерӯя, ки қисми поёни он сегӯша буда, рӯйҳои секунҷаи паҳлуиаш як қуллаи умумӣ дорад; **аҳроми Миср** мақбараҳои бузурги сангини фиръавҳои Мисри қадим, ки ба мисли аҳром маҳрутшакланд.

АҲРОММОНАНД *اهراما نند* аҳромшакл, аҳромнамуд: **қуллаҳои аҳроммонанд**.

АҲРОМШАКЛ *اهراما شکل* *nig. аҳроммонанд*.

АҲРОР *a. احرار* ҷ. **ҳурр** (озодон, озодихоҳон).

АҲСАН *a. احسن* 1. беҳтар, аълотар; **ба ваҷҳи аҳсан** *nig. ваҷҳ*. 2. *нидо* таҳсин, офарин; **аҳсан гуфтан** // **аҳсан хондан** офарин гуфтан, таҳсин кардан.

АҲСАНТ *a. احسنت* *nig. аҳсан* 2.

АҲУРОМАЗДО *اهورا مذدا* дар дини зардуштӣ, ҳамчун ҳудои қувваҳои некӣ ва рӯшнойӣ парастиш мекарданд, Ҳурмуз.

АЧАБ *a.* عجب 1. он чи сабаби ҳайронӣ мешавад, ҳайратовар, ҳайратангез, таачҷубовар, шигфтовар. 2. *нидои ҳайрату тааҷҷӯб* воаҷабо, аҷабо, таачҷубовар аст, ки...; **ҷӣ аҷаб!** ҷӣ ҷои таачҷуб!; **эй аҷаб** аҷабо, таачҷубовар аст, ки...; **аҷаб доштан** ҳайрон будан, дар таачҷуб будан; **аҷаб кардан** а) таачҷуб намудан, ҳайрон шудан; б) **маҷ**, кори хуб кардан; **дар аҷаб мондан** ҳайрон шудан, мутахайир гаштан; **дар аҷаб шудан** ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; **аҷаб не // аҷаб нест, ки...** эҳтимол, шояд, аз эҳтимол дур нест, ки..., мумкин аст, ки ...

АЧАБО عجا *нидои ҳайрату тааҷҷӯب* ҳайратовар аст, ки..., ҳайратангез аст, ки.... таачҷубовар аст, ки...

АЧАЛ I *a.* اجل 1. *кит.* муддат, мӯҳлат; вакът, ҳангом. 2. ба охир расидани умр, марг; **дард дигар, аҷал дигар** (*зарб.*); **аҷали муаллақ** марги ногаҳонӣ; **аҷал расидан** умр ба интиҳо расидан, марг наздик шудан; **агар аҷал амон дихад** зиндагиву саломатӣ бошад, агар на-мурам...; **аз дасти аҷал ҳалос кардан** аз марг раҳо додан, аз марг вораҳонидан; **ба ҷанғоли аҷал афтидан** ба марг дучор шудан, ба мурдан расидан; **бе аҷал қуштан** пеш аз вакът қуштан, бе марги табиӣ нобуд кардан; **бо аҷали ҳуд мурдан** бо марги табиӣ мурдан; **туҳми аҷал коштан** ҳамаро ба ҳалокат расонидан, қир кардан.

АЧАЛ II/AЧАЛЛ *a.* اجل *кит.* ҷалилтар, бочалолтар, бузургвортар.

АЧАЛА *a.* عجله *кит.* шитоб, таъчили; **бо аҷала** шитобон, саросемавор, шитобкорона.

АЧАЛГИЁХ اجل‌گیاه *бот.* як оилаи гиёҳҳои бисёрсолаи дорӯй ва ороишии заҳрнок, ки решай картошкамонанд дорад, аконит.

АЧАЛРАСИДА اجل‌رسیده *он* ки марги ӯ наздик шуда бошад.

АЧАМ I *a.* عجم *кит.* ҷангал, беша.

АЧАМ II *a.* عجم 1. мардуми ғайриараб; қавми форсу тоҷикзабон. 2. сарзамини форсу тоҷикзабонон. 3. *мус.* яке аз оҳанѓҳои мақоми панҷуми «Шашмақом» – «Сегоҳ», ки бо номҳои «Наврӯзи Аҷам» ва «Баёти Аҷам» машҳур аст.

АЧАМИНАЖОД عجمی‌ژاد az нажоди ғайриараб – форсу тоҷик; эрониасл.

АЧАМӢ عجمی *мансуб ба аҷам* II; аҷамнажод, эрониасл.

АЧДОД *a.* اجداد ҷ. **ҷадд** (бобоён, ниёгон, гузаштагон); **бобову аҷдод** гузаштагон.

АЧДОДӢ اجدادی *мансуб ба аҷдод*; авлодӣ, наслӣ.

АЧЗ *a.* عجز нотавонӣ, очизӣ, заъф, сустӣ; **аҷзу нотавонӣ** заифиву сустӣ, очизӣ; **аҷзу ниёз** нотавонию мӯҳтоҷӣ.

АЧЗО *a.* اجزا ҷ. **ҷузъ**; қисмҳои таркибии чизе; воҳидҳои ҷудогонаи ҷизҳои муайян, ки воҳиди куллро ташкил мекунанд.

АЧИБ *a.* عجیب تارکیб **тааҷҷубовар**, ҳайратовар, ҳайратангез, аҷаб, ғалатӣ; **аҷибу ғаріб** ҳайратовар, тааҷҷубовар; ғалатӣ; **аҷиб будан** тааҷҷубовар будан, ҳайратангез будан; ғалатӣ будан.

АЧИБТАБИАТ عجیب طبیعت соҳиби табиати аҷиб, аҷоибхислат: **одами аҷибтабиат**.

АЧИБУЛАХЛОҚ *a.* عجیب الاحلاق дорои хулқ ва атвору рафтори ғайриодӣ.

АЧИНА اجینه мувофиқи ақидаи ҳурофотии қӯҳна қувваи ғайритабии нонамоён, ки ба мардум заرار расониданаш мумкин будааст, ҷин; **аҷина задан (асар кардан)** аҷина осеб расондан (*ақидаи ҳурофӣ*).

АЧИНАБОДАК اجینه بادک *гуфт.* ғирдбоди хурд, ки бо печутоб боло мебарояд; **муқ. Ҷевбод**.

АЧИНАЗАДА اجینه زده беморе, ки гӯё ба вай аҷина асар кардааст; ҷинӣ.

АЧИНАХОНА اجینه خانه ҷое, ки гӯё макони аҷинаҳо аст.

АЧИР *a.* اجیر *кит.* коргари дастмуздгир, муздур; **аҷир кардан** ба муздурӣ гирифтан; рӯзмуzd ба кор гирифтan.

АЧИРИҚ اجیرق *бот.* алафи ҳудрӯи паҳн, ки аз решай ҳазандааш зиёд шуда меравад; ♫ **аз тухми аҷириқ ҳам бисёр** хеле зиёд, ниҳоят бисёр.

АЧИРИҚЗОР اجیر قزار ҷое, ки аҷириқ бисёр

рӯидааст, ҷои пур аз ачирик: замини ачирикзор.

АЧНАБӢ اجنبي begona, хориҷӣ.

АЧНОС *a.* اجناس 1. ҷ. ҷинис (хелҳо, навъҳо). 2. мол, матоъ, ҷизҳои фурӯҳташаванда.

АЧОБАТ عجابت 1. ачибӣ, ҳайратоварӣ, шигифтӣ; ҷои таачҷуб. 2. ғайриодӣ будан, ғайримуқаррарӣ будани ягон кор ё воқеа; **аҷобат доштан** а) таачҷубовар будан; б) ғайриодӣ намудан, ғайримуқаррарӣ будан.

АЧОБАТАНГЕЗ عجابتانگیز ҳайратангез, таачҷубовар, шигифтангез.

АЧОИБ *a.* عجائب 1. ачиб, ҳайратовар, ачибу ғарив. 2. дикқатчалбӯнанда, шавқовар; **аҷоибу ғароиб** ачибу ғарив, таачҷубовар, шигифтовар.

АЧОИБЛИБОС عجائبلباس либосаш аҷоиб, ғайриодӣ.

АЧОИБОТ *a.* عجائبات ҷ. **аҷоиб;** ҷизҳои ачибу ғарив ва ғайриодӣ, ҷизҳои ҳайратовар; **аҷоиботу ғароибот** ачибу ғаривҳо, ҷизҳои ҳайратовар.

АЧОИБУЛМАХЛУҚОТ *a.* احائی المخلوقات маҳлүқҳои ғайриодӣ, маҳлӯқоти аъҷуба; «**Аҷоиб-ул-маҳлӯқот ва ғароиб-ул-мавҷӯdot**» номи ҷанде аз асарҳои ба аҷоиботу ғароиботи олам баҳшидаи олимону сайёҳони форсу тоҷик (асрҳои 12-13).

АЧОИБХИЛҚАТ عجائبلخلت ба тарзи аҷоиб оғаридашуда; аҷоибоҳт.

АЧОИБХИСЛАТ عجائبخصلت дорои хислати ачиб, соҳиби хусусияти аҷоиб.

АЧОИБХОНА عجائبخانه 1. хонае, ки дар он ҷизҳои аҷоиб намоиш дода мешавад, намоишгоҳи ҷизҳои аҷоиб. 2. қӯни. осорхона, музей.

АЧОИБШАКЛ عجائبشکل аз ҷиҳати намуд ачибу ҳайратовар.

АЧОЛАТ *a.* عجالت шитобкорона, саросемагӣ; **бо аҷолат рафтан** саросема рафтан, шитобон рафтан.

АЧОНИБ *a.* اجانب ҷ. **аҷнабӣ.**

АЧР *a.* اجر кит. подош, музд, мукофот.

АЧРИК اجريق *nig.* ачирик.

АЧРОМ *a.* اجرام ҷ. ҷирм; аҷроми осмонӣ ситораҳо.

АЧСОД *a.* اجساد ҷ. ҷасад.

АЧСОМ *a.* اجسام ҷ. ҷисм; аҷсоми майита ҷисмҳои бечон.

АЧУЗ//АЧУЗА *a.* عجوز//عجوزه 1. пиру фартут; пиразан, кампир. 2. духтар; **◊ аҷузи фартут** дунёи қӯҳна.

АЧУЗКАМПИР عجوز کمپیر 1. зани пир, пиразан. 2. ғуфт. номи нӯҳ рӯзи охир аз хунуктарин рӯзҳои зимистон; мӯқ. **айёми аҷуз.**

АЧУЛ *a.* عجول кит. шитобкор, шитобанд, саросема.

АЧУЛӢ عجولي кит. шитобкорӣ, саросемагӣ.

АЧУЛОНА عجولانه кит. шитобкорона, бо ачала, бо саросемагӣ.

АШАДД *a.* اشد кит. шадидтар, саҳттар.

АШАДДӢ اشدى: **دushmani aшаддӣ** душмани бадтарин, душмани қаттол ва ҳавғонӣ; **муҳлиси ашаддӣ** муҳлиси гузаро, аз ҳад зиёд дӯстдорандай ҷиҷе: **муҳлиси ашаддии шоҳмот.**

АШАН I қӯни. ҷомаи чаппагардон.

АШАН II اشن қӯни. хом; ҳарбузаи хом.

АШАҚА *a.* اشقه کит., *nig.* ошиқпечон.

АШФОЛ *a.* اشغال ҷ. ҷуғл; кору бор; гирифториҳо.

АШЁ *a.* اشیا(+) ҷ. **шайъ** (ҷизҳо, ҷизу ҷора); **ашёи нодир** ҷизҳои ноёб, ҷизу ҷораи камёб; **ашёи хом** масолехи барои саноат зарур, ҷизҳои дар саноат кор кардашаванда; **амволу ашё,** **анҷому ашё,** **асбобу ашё,** **молу ашё** молу матоъ, ҷизу ҷора.

АШЁЙ *a.* اشیاع ҷ. ҷиши.

АШИР *a.* عشیر کит. даҳяқ; **ушри ашир** садяқ.

АШИРА(T) *a.* عشیر//عشیرت کит. 1. хешу табор.

2. тоифа, қабила; қавм.

АШК I اشک 1. обе, ки аз гиря ва бо таъсири хиссёти чисмӣ ё рӯҳӣ аз ҷашм фурӯ мерезад, сиришк, оби дид; қатраи оби ҷашм. 2. гиря; **ашки қабоб** қатраҳое, ки вакти пухтани қабоб ба рӯи оташ мечаканд; **ашки меғ** (ё **саҳоб**) қиноя аз борон; борон; **ашки гарм** *nig.* ашки сӯзон; **ашки лолагун** *nig.* ашки ҳунин; **ашки равон** оби дидай ҷорӣ, сиришки қатор; **ашки сӯзон, ашки талҳ, ашки ҳунин** гиряи ҷонсӯз, гиряи ғаму андӯҳ; **ашки шашқатор** реҳтани ашки бисёр; **ашки шодӣ** гиря аз ҳурсандӣ; **ашки ятим** қатраҳои қалон-қалони оби ҷашм; **ашки ҳасрат** гиря аз ғаму андӯҳ; **донаҳои ашк** қатраҳои оби дид; **сели ашк** бисёрии оби ҷашм; **аз ашк доман** пур шудан қиноя аз бисёр гиристан; **ашк боридан** гиря кардан; **ашк фишондан** ашк реҳтани, гиря кардан; **ашки шодиёна** реҳтани аз ҳурсандӣ гиристан; **ашк ҷарҳ задан//ашк ҳалқа задан** донаҳои ашк пайдо шудан (*дар ҷашм*); **ашк реҳтани** гиря кардан; ◇ **ашки суроҳӣ, ашки ток** шароб, май.

АШК II اشک 1. ҷаҳор дандони қалон, ки дутой дар болою поини даҳони инсон дар байни дандонҳои пеш ва курсӣ воқеанд, дандони неш, анёб: **дандони ашк**. 2. ду дандони қалон аз боло, ки дар бъязе ҳайвонҳо аз даҳон ба-ромада меистад (*мас., дандони фил*).

АШКАФШОН اشکافشان *nig.* ашқфишон.

АШКАФШОНӢ اشکافشانی *nig.* ашқфишонӣ.

АШҚБОР اشکبار اшқрез, ашқфишон, гирён: **дидай ашқбор, ҷашми ашқбор**.

АШҚБОРӢ اشکباری исми амал аз ашк боридан; ашқрезӣ.

АШҚОВАР اشکآور боиси реҳтани ашк, ашқоваранд: **гази ашқовар**.

АШҚОЛ اشکال ҷ. **шакл;** **ашқоли ҳандасӣ** шаклҳое, ки дар бораи онҳо баҳс мекунанд.

АШҚОЛУД اشکالوడ тар аз ашк, пурашк, ашқдор, ашқбор: **дидагони (ҷашмони) ашқолуд**.

АШҚОНИЁН اشکانیان *taъr.* номи сулолаи подшоҳоне, ки дар Порт байни солҳои 250 то мелод - 224 мелод ҳукмронӣ кардаанд.

АШҚПАЙМО اشک پیما *nig.* ашқбор.

АШҚПОЛО اشکپلا ашқолуд; ашқрезон.

АШҚРЕЗ اشکریز ашқбор, гирён: **дидай ашқрез**.

АШҚРЕЗӢ اشکریزی исми амал аз ашк реҳтани, ашқфишонӣ; гиря.

АШҚРЕЗОН اشکریزان *феъли ҳол* аз ашк реҳтани; дар ҳолати ашк реҳтани, гирён.

АШҚӮБ اشکوب *kxh.* 1. сақфи хона. 2. ошёна, табақа, қабат.

АШҚФИШОН اشکفشنان ашқбор; ашқрезон, гирён.

АШҚФИШОНӢ اشک فشانی исми амал аз ашк фишондан; ашқрезӣ.

АШҚАР a. اشقر 1. *кит.* сурхи ба зардӣ моил (*дар бораи асп*). 2. *кит.* асп; **ашқари бодпой** аспи тезрав. 3. *лаҳӯ.* қаддароз, қоматбаланд.

АШНА اشنه *nig.* ушна.

АШОИР a. عشاير ҷ. **ашира(т)**.

АШРАФ a. اشرف *кит.* шарифтар, бузургвортар; шарифтарин; муборактарин; ◇ **ашрафи маҳлӯқот** инсон, одам.

АШРАФӢ اشرفی 1. **мансуб ба ашраф.** 2. *таър.* пули тилло, ки асрҳои XVII-XIX дар аморати Бухоро роиҷ буд.

АШРОР a. اشرار ҷ. **шарир** (бадон, бадкорон).

АШРОФ a. اشرف ҷ. **шариф;** аъён, амалдорону мансабдорон; **ашроф ва аъён (қибор)** қалонҳо, бузургон, соҳибони ҷоҳу мансаб.

АШРОФЗОДА اشرفزاده бузургзода, фарзанди шахси қалоншаванд.

АШРОФОНА اشرفانه монанди ашроф, ашрофвор; **зиндагии ашрофона** ҳаёти бодабдаба.

АШТАҚ m. اشتق اشتق зардолуи ҳушконидае, ки ба дарунаш мағзи донак ҷо карда шудааст.

АШТАҚӢ اشتقی **навъе** аз зардолу, ки аз он аштақ тайёр мекунанд.

АШӮЛА m. اشوله суруд, тарона: **ашӯлаи ошиқона, ашӯла ҳондан (гуфтани)**.

АШӮЛАГӮЙ اشوله گوئی исми амал аз ашӯла гуфтан; сурудхонӣ, таронагӯй.

АШӮЛАХОН اشوله خوان сурудхон, сароянда, ҳофиз.

АШӮЛАХОНӢ اشوله خوانی исми амал аз ашӯла хондан; сурудхонӣ, сурудгӯй.

АШӮЛАЧӢ اشوله چې гуфт., ниг. ашӯлахон.

АШХОС a. اشخاص ҷ. шаҳс; ашхоси бузург одамони бузург ва машхур.

АШҲАБ a. اشہب کит. 1. сиёҳу сафед; хокистарӣ, хокистарранг. 2. аспи хокистарранг, хинг.

АШҲАЛ a. اشہل کит. марди мешчашм; муқ. шаҳло.

АШҲАР a. شهر کит. шаҳирттар, машхурттар; хеле маъруф.

АШҶОР a. اشجار ҷ. шаҷар (дараҳтҳо).

АШШОР a. اشار ۱. таър. ғункунандаи андозҳо; даҳяқгир.

АШҶОР اشعار ҷ. шеър; ашъори латиф шеърҳои тару тоза; шеърҳои дилчасп; ашъори обдор шеърҳои латиф, шеърҳои фасеху равон; ашъори ошиқона шеърҳои лирикӣ; ашъори рангин шеърҳои бообу ранг, назми санъаткорона; ашъори ҳазин шеърҳои ғамангез; ашъор сароидан // ашъор сурудан a) шеър гуфтан; b) шеърро бо оҳанг хондан.

АҖВАР a. اعور کит. одами якчашма.

АҖВОН a. اعوان 1. ҷ. авн (ёриҳо, мададҳо). 2. мададгорон, ёридиҳандагон.

АҖДО a. اعدا ҷ. адӯ.

АҖДОД a. اعداد ҷ. адад.

АҖЁН a. اعيان бузургон, ашроф; аъёну ашроф бузургон, саркардагон.

АҖЗАМ a. اعظم کит. азимтар, калонтар, бузургтар; вазири аъзам//садри аъзам сарвазир.

АҖЗО a. اعضا ҷ. узв. 1. узвҳои тани одам, қисмҳои бадан; аъзои бадан узвҳои тан, узвҳои бадан. 2. узви ягон турӯҳ, созмон, ҳайат ва ҳар як фарди ин турӯҳ, созмон,

ҳайат ва г. (ба ин маъно, яъне исми танҳо истифода шудани исми ҷомеи аъзо ғалати ом аст): **аъзои комиссия**; **аъзои оила** ҳар яке аз афроди хонавода; узвҳои хонавода; **аъзо шудан дар ягон созмон** узви созмоне гардидан; ◇ **аъзои чумла ғрам**. қалимаҳои мустақилмаъно ё ибораҳои чумла: **аъзои пайрави чумла**.

АҖЛАМ a. اعلم 1. олимтар, донишмандтар; олими қалон: **аълами уламо**. 2. таър. дар аморати Бухоро мансаби расмие буд, ки ба қалонтарини муллоҳо дода мешуд ва ў масъалаҳои низоъноки диниеро, ки дар байнини муллоҳо рӯй медод, ҳал мекард; **валлоҳу аълам** d. Худо медонад (*ибораест, ки вақти шакку тардид гуфта мешавад*).

АҖЛАМИЙ اعلمی мансуб ба аълам: мансаби аъламӣ.

АҖЛО a. اعلیٰ//اعلا 1. баландтар, бартар, болотар. 2. хеле хуб, бисёр хуб; беҳтар аз ҷизҳои дигар, баландсифат, хубтар, нафис; олӣ; **замини аъло, матои аъло**. 3. баҳои баландтарин барои дониши мактабиён, ки ифодаи ракамии он дар қишивари мо «панҷ» аст: **мактабро бо баҳои аъло тамом кардан**, баҳои аъло гирифтан аз фанне; **навъи аъло** навъи олӣ, навъи хеле баландсифат; хеле аъло бисёр нағз, ба дараҷаи хеле баланд; **ҳосили аъло ҳосили баланд**; **ба авчи аъло расидан** (*баромадан*) хеле баланд шудан, хеле авҷ гирифтан; **ба арши аъло баровардан** хеле баланд бардоштан; дар таърифи чизе бисёр муболига кардан.

АҖЛОДАРАЧА اعلیدرجه دараҷааш аъло, соҳиби дараҷаи аъло; хубтарин, беҳтарин.

АҖЛОСИФАТ اعلیصفت дорои сифати аъло, баландсифат; навъи беҳтарини чизе.

АҖЛОМ اعلام ҷ. алам (байракҳо, парчамҳо).

АҖЛОХОН اعلیخوان талаба ё донишҷӯе, ки аз ҳама фанҳо баҳои «аъло» (5) мегирад, аълоҷӣ.

АҖЛОХОНӢ бо баҳои аъло хондан, аълоҳон будан.

АҖЛОҲАЗРАТ اعلیحضرت таър. ҷаноби олӣ, (*қалимаи ҳурмат, ки пеш аз номи одамони олимансаб, ҳусусан, подиоҳон, гуфта мешавад*).

АҖЛОЧӢ 1. *اعلیچی* *nig.* аълохон: аълочиёни хо- ниш. 2. коркуне, ки вазифаи худро ба таври аълову ба ваҷхи аҳсан ичро мекунад, пешкадам; **аълоҷӣ маорифи Тоҷикистон** ни- шони сарисинагӣ, ки коркуни беҳтарини мактабҳо ва муассисаҳои дигари соҳаи мао- рифу илм бо он мукофотонида мешавад.

АҖМАШ *a.* *اعمش* *kim.* он ки ба сабаби беморӣ об аз ҷашмаш мерезад.

АҖМО *a.* *اعمی* *kim.* қӯр, нобино; **ҷашми аъмо** ҷашми нобино.

АҖМОҚ *a.* *اعماق* *q.* *умқ* (чуқуриҳо); **аъмоқи за- мин** қабатҳои чуқури замин.

АҖМОЛ *a.* *اعمال* *q.* амал (корҳо, кардаҳо, кирдорҳо); **аъмоли зиддиқонунӣ** корҳои хи- лофи қонун; **номаи аъмол** *d.* китоби кирдору рафтори мусулмон дар назди Худованд; **гӯри** худ, **аъмоли худ//ҳар қасу гӯру** **аъмолаш** (*мақ.*) ҳарчи мешавад, аз кори худаш меша- вад, ҳар кас мувоғиқи кардаи худ ҷазо меби- над.

АҖРОБ *a.* *اعراب* *q.* **аъробӣ**.

АҖРОБӢ *kim.* араби бодиянишин.

АҖРОФ *a.* *اعراف* *d.* маҳаллаи байни биҳишту дӯзах, мавзеи миёни биҳишту дузах.

АҖСОБ *a.* *اعصاب* *q.* **асаб**.

АҖЧУБА *a.* *اعجوبه* [аслаш ўҷуба] он чи ё он ки одамро ба тааҷҷуб меоварад; фавқулода, аҷоиб, ниҳоят аҷиб, бисёр ҳайратовар: **маҳлуқи аъҷуба**.

АҖШОР *a.* *اعشار* *q.* **ушр** (даҳякҳо).

АҖШОРӢ *اعشاري* *mansub* ба **аъшор**; **касри аъшорӣ** *riy'z.* қасри даҳӣ, қасри даҳ-даҳӣ.

АҖРОДИНАМИКА *лот.* *ائرادینمیکه* илми ҳара- кати ҳаво ва газҳои дигар ва таъсири онҳо ба ҷизҳои муқобилаткунанда.

АҖРОДРОМ *ю.* *ائرادرام* *χ.* майдони нишаст ва парвози ҳавопаймо ва ҷарҳом, фурудгоҳи мувакқатӣ.

АҖРОЗОЛ *ю.* *ائرازاں* зарраҷаҳои моеъ, ки дар газ пароканда шудаанд ё зарраҷаҳои саҳт, ки дар таркиби дуд мавҷуданд.

АҖРОНАВИГАТСИЯ *ю.* *ائرانویگتسیه* илмест, ки ба воситаи асбобҳои маҳсус (*харита, радио ва г.*) муайян намудани роҳи парвози ҳавопаймоҳоро меомӯзад.

АҖРОНАВТИКА *ю.* *ائرانوتیکه* назария ва амалияни ба воситаҳои дастгоҳҳои асосан аз ҳаво сабук ҳаракат кардан дар ҳаво; *nig.* **ҳавонавардӣ**.

АҖРОПЛАН *ю.* *ائراپلن* *кӯн.* **ҳавопаймо**.

АҖРОПОРТ *ю.* *ائراپارت* *nig.* **фурудгоҳ**.

АҖРОСТАТ *ю.* *ائراستت* дастгоҳи парвоз, ки бо қувваи болокаши гази дар ҷилди он ҷо кар- дашуда баланд мешавад: **аэростати идорана- шаванда** (*дирижабл*), **аэростати идорашаван- да** (*мас., аэростати аргамчинбанд, балони ҳавоӣ, кураи ҳавоӣ*).

Б

Б ҳарфи дувуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи бо, бе (ب); дар ҳисоби абҷад ба адади 2 баробар аст; дар рақамбандии дарсҳои мактабӣ ва донишҷӯй намояндаи мартабаи дуюм аст: 1 «б», 2 «ب» ва г.; дар гурӯҳбандии мавзӯъҳо ба ҷои шумораи 2 меояд: **а) ва б)**.

БА ፲ *пешоянд* 1. самти равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба боло**, **ба поён**, **ба хона**; **ба пеши**... дар назди..., дар наздикии...: **ба пеши бародараш рафт**; **ба сари**... а) ба сӯи... ба тарафи...: **ба сари ҷӯй рафт**; б) ба болои...: **офтоб ба сари девор афтод**. 2. нисбат доштани чизero бо чизе нишон медиҳад: **ин гап ба ў сахт расид**. 3. ба дохили чизе равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба хона даромад**. 4. ба ҷое ё чизе рафта расидан ва барҳӯрдани чизero мефаҳмонад: **қатраҳои борон ба рӯяш зад**; **овозе ба гӯш расид**; **баландии он ба сад метр мерасад**. 5. ба сабаби..., бо мақсади..., барои...: **ман ба гуфтани ин гап омадам**; **ба хидмат омода шуд**. 6. ба дараҷаи..., ба ҳолати..., то ҳадди...; **куртааш ба даридан расидааст**. 7. дар маркиби пайвандакҳои маркибии тобеъкунандай миқдор ва дараҷа, **тарзи амал ва хилоғӣ меояд**: **ба андозае ки**..., **ба ҳадде ки**..., **ба қадре ки**..., **ба ҷои он ки**...; **ба тарзи**... // **ба тариқи**... // **ба таври**..., ҳамчун, чун. 8. мувофиқи... мутобики...; баробари..., мисли..., монанди... 9. бо: **ба овози баланд гуфт**, **ба пои худ баромад**...; **ба мурури замон**... бо гузашти замон; **ба воситаи**... тавасути...; **ба туфайли**..., **ба сабаби**... 10. баробари..., бо баробари... 11. аз рӯи..., бино ба..., мутобики...: **ба гуфти директори мактаб**... 12. дар: **ин гап ба ёдам омадааст**. 13. баҳри..., барои... 14. бо ҷанде аз қалимаҳо *омада*, *зарфҳои маркибӣ месозад*: **ба зудӣ** // **ба тезӣ** дар андак вакт, бе даранг; ба таври очил, фавран; **ба зӯрӣ** зӯран, маҷбуран; **ба осонӣ** бидуни сарфи қувваи зиёд, душворӣ

накашида, ба сухулат, осон; **ба хубӣ** а) хуб, нағз: **рӯзгораш ба хубӣ мегузашт**; б) равshan, аниқ; в) **маҷ**. ба нағзӣ, бе сухани зиёдатӣ, бо маслиҳат. 15. аз тақорори баъзе қалимаҳо маркибҳои зарфӣ месозад: **дам ба дам ниг**. **дам**; **ранг ба ранг ниг**. **ранг**; **рӯ ба рӯ ниг**. **рӯ**; **сар ба сар ниг**. **сар**; ба муносибати... бо фаро расидани..., бо; **ба сабаби**... дар натиҷаи..., бино бар...; **ба ғайр** аз ғайри..., ҷуз, ба истиносӣ...; **нисбат ба** назар ба (*дар мавриди муқоиса*); **ба ном** расман, зоҳирон; **ба пеш!** амр барои пеш рафтан ва ҳучум; **ба саломат** солиман, солиму сиҳҳат; **ба ҳар ҳол** дар ҳар сурат, чи тавре ки набошад; **ба ҷашм** дар мавриди бо майлу рағбати том итоат кардан ба амр ё пазируфтани пешниҳоди касе истифода мебаранд; **ба ҷон** бо камоли майлу рағбат; **ба як бор** якбора, аз сидқи дил, дафъатан; **ба ҳам дидан** чизero ба таври шарикӣ ва якҷоя истифода кардан аз чизе; **ба ҳам омадан** а) рӯй додан, ба амал омадан; б) гӯшт гирифтан, бех шудан (-и ҷароҳат); **ба ҷо мондан** боқӣ мондан; **ба ҷо овардан** иҷро кардан, анҷом додан (*вазифа*, *хизмат*, *супориши фармон*, *ваъдаву илтимос*, *иззату эҳтиром*, *расму одат ва г. -ро*).

БААМД بعدم амдан, қасдан.

БААҚЛ بعقل *nig*. **боақл**.

БААҚЛӢ بعقلی *nig*. **боақлӣ**.

БААНДЕША باندیشه *nig*. **боандеша**.

БААНДЕШАГӢ باندیشگی *nig*. **боандешагӣ**.

БААНДОМ باندام хушандом, базеб, хубсурат, хушқадду баст.

БАБАРАКАТ ببرکت *nig*. **бобарака(т)**.

БАБАРАКАТӢ ببرکتی *nig*. **бобаракатӣ**.

БАБАРДОШТ ببرداشت бақувват, бадошт, пурбардошт.

БАБР ببر зоол. ҳайвони даранда гуштхӯр аз чинси гурбаҳо, ки болои пӯсташ наворҳои сиёҳранг дорад ва шабехи паланг аст.

БАБРАФКАН ببرافکن маҷ. зӯр, боқувват, қавӣ.

БАВВОБ a. بواب کит. дарбон, ҳочиб, қаровули қаср, дарвозабон, нигаҳбон.

БАВВОБӢ بوابی дарбонӣ, қаровулӣ, нигаҳбонӣ, амал ва шуғли баввоб.

БАВЕЖА//БАВИЖА بويژه махсусан, хусусан, алалхусус, билхосса.

БАВИЧДОН بوجдан nиг. бовиҷдон.

БАВИШ بوش кӯн. қазову қадар, қисмати азалиӣ.

БАВЛ a. بول пешоб, мезак.

БАВЛИДАН بولیدن пешоб кардан, шошидан, мезидан.

БАВН a. بون кит., кӯн. 1. ҳисса, баҳра; **аз бавни...** аз баҳри... 2. чудоӣ, фосила, дурӣ (*байнин ду чиз*).

БАВОДӢ a. بوادی ҷ. бодия.

БАВОР a. بوار کит. 1. нестӣ, нобудӣ, ҳалокат. 2. вайронӣ, ҳаробӣ, талаф, марг.

БАВОРИД a. بوارد 1. сардкунанда, чизҳое, ки сардӣ эҷод мекунанд, монанди туршиҷот. 2. маҷ. нописанд, номатбӯъ.

БАВОРИК a. بوارق کит. ҷ. борик ва борика.

БАВОСИР a. بواسیر тиб. беморие, ки дар мақъад пайдо мешавад.

БАВОСИРӢ بواسیرӣ мубтало ба бемории бавосир, он ки бемории бавосир дорад.

БАВОСИТА بواسطه ашё ва амале, ки рост ва мустақим набуда ва рӯй надода, ба воситае ё ба амале вобаста аст; **пуркунандаи бавосита грам.** пуркунандае, ки таъсир ва ҳаракати ҳабари ҷумла ба воситае ба он мегузарад.

БАВОТИН a. بواسطه ҷ. ботин.

БАВОЧИБ بواجب کит. ба қадри даркорӣ, чунонки, бояду шояд, сазовор, лоиқ.

БАВУЧУДОВАРӢ بهوجودآوری исми амал аз ба вучуд овардан; бунёд кардан, офоридан.

БАВУЧУДОӢ بوجودآیی пайдоиш, ба вуқӯъ пайвастан.

вастан.

БАВУЧУДОРИӢ بوجودآری nиг. бавучудоварӣ.

БАВШ بوش кит. карруфар, худнамоӣ.

БАВШҖӮ بوشجو кит. толиби карруфар, худпараст.

БАГНӢ بگني шаробе, ки аз биринҷ, ҷав, арзан ва г. омода созанд.

БАГОНА بگانه :багонаву бегона гуфт. худӣ, аз они худӣ ва ғайрихудӣ, худиву бегона.

БАГРАС بگرس болопӯш, чомаи боронӣ.

БАГТАР//БАКТАР بگتر//بکتر таър. чомаи оҳанӣ, ки ҷанговарони қадим дар вақти ҷанг мепӯшиданд.

БАҒАЙРАТ بغیرت nиг. богайрат.

БАҒАЙРАТӢ بغیرتی nиг. богайратӣ.

БАҒАЙРАТОНА بغیرتنه nиг. богайратона.

БАҒАЛ بغل 1. зери пайвандгоҳи дасту китф, қаш. 2. оғӯш, канор, бар, сина, дӯш; **аз (зери) бағали** касе гирифтан а) бозуи касеро даст гирифтан, аз зери қаши касе гирифтан; б) маҷ. ба касе мадад расонидан, кӯмак кардан, дастгирий кардан (*дар дармондагӣ*); **ба (дар) бағал** гирифтан (**кашидан**) оғӯш кардан, дар канор қашидан. 3. маҷ. дарун, миён, байн, мобайн: **бағали** кӯҳ, **бағали** дара, **бағали** водию биёбон. 4. ҳолигие, ки аз бастани миён дар ду тарафи ҷома (*болотар аз миён*) пайдо мешавад; **кисай бағал** nиг. бағалкиса. 5. миқдори ҳезум, алаф ё ҷизи дигар, ки бо ду дasti қалонкушода онро ба оғӯш гирифта бардоштан мумкин аст; ♀ **бағали** касеро бо ҷормағзи пуч пур кардан бо ваъдаи хушку холӣ фирефтган.

БАҒАЛАК بغل 1. ҷароҳати донаҷашакл, ки дар зери бағали одам пайдо мешавад, пуччаки зери бағал. 2. **байт.** реш дар бағали аспу ҳар, ки аксаран боиси ҳалоки онҳо мешавад.

БАҒАЛАСО بغل عصا nиг. асобағал.

БАҒАЛБАНД بغل بند 1. тасма ё танобе, ки дар зери бағали асп мебанданд. 2. порчаи қуфлак, ки зери бағал ба остини либос медӯзанд, зеркаш, нимостарӣ.

БАГАЛГОХ بغل‌گاه 1. қисмати паҳлуи инсон. 2. баҳше аз либос, ки қисмати бағалро мепӯшонад.

БАГАЛӢ بغل 1. *мансуб ба бағал; кисай бағалӣ ниг.* бағалкиса. 2. қисми аз реша то шоҳҳои асосии танаи дарахт, ки одатан навдаву шоҳҳои наврустай онро сари чанд вақт мебуранд. 3. канорӣ, паҳлуй; ♀ дафтари бағалӣ дафтари хурди кисагӣ.

БАГАЛКАШ: بغلکش *воҳӯрии (хайрбоди) бағалкаш* ҳамдигарро ба оғӯш кashiда, воҳӯрий ё хайрбод кардан.

БАГАЛКАШӢ بغل‌کشӣ оғӯшқашӣ, воҳӯрии бағалкаш.

БАГАЛКИСА بغل‌کیسه кисай дарунии таги китфии либос, кисай бағалӣ, кисабағал.

БАГАЛПАНҖАРА بغل‌پنجره панҷараи паҳлуи зина ва нардбонҳо (*дар биноҳои бисёрошиёна ва инишооти дигар*).

БАГАЛТОК بغل‌تاق тoke, ки шоҳҳояш рӯи замин паҳн аст.

БАГАЛТОҚ *кит.* 1. каллапӯш, кулоҳ. 2. ҷомаи абрешимӣ, қабо.

БАГАЛШОХ بغل‌شاخ шоҳаи аз паҳлу рустаи ниҳол ё гулбутта.

БАҒБАҒА بغېغه *аслаи ғабғаб.*

БАҒДОДӢ بندادӣ 1. *марбут ба Бағдод: ахли Бағдод.* 2. шинохташуда, сохта ё баамаломада дар Бағдод. 3. оҳангे дар мусиқии эронӣ.

БАГИЯТ *a.* بغيت *кит.* анҷоми кори нораво дар ҳакқи касе, бадкорӣ.

БАҒӢ *a.* بغي *кит.* 1. ноғармонӣ, беитоатӣ, саркашӣ. 2. бадкорӣ, фасод, ситамкорӣ. 3. зани зинкор, зани нопок.

БАҒЛ *a.* بغل *кӯн.* ҳачири нар, қотири нар.

БАҒЛОБА بغلابه навъи ҳалво, ки аз магзи бодом бо шакар мепазанд.

БАҒОВАТ *a.* بغاوت *кит.* саркашӣ, беитоатӣ, гарданкашӣ.

БАҒОЗ بغاز *nig.* фон.

БАҒОЧ بجاج *nig.* бағоч.

БАҒОЧ بجاج чизу чорае, ки барои ба ҷое фиристодан бо роҳи оҳан, ҳавопаймо *ва г.* баста месупоранд; **бағоч кардан** баста супоридани бор (*барои бо роҳи оҳан ё роҳи ҳавоӣ фиристодан ба ҷое*).

БАҒОЧКАШОНӢ بجاج‌کشانӣ ҳамлу нақли бағоч: **аробачаи бағочкашонӣ.**

БАҒОЧМОНАК بجاج‌مانک ҷои маҳсус дар мошинҳо, ки одатан мусофиран борҳои худро дар он мегузоранд.

БАҒОЧХОНА بجاج‌خانه ҷои қабул ва нигоҳ доштани бори мусофиран дар истгоҳи роҳи оҳану фурудгоҳҳо, борҳона.

БАҒОЯТ بغايت бениҳоят, аз ҳад зиёд, хеле зиёд, беандоза.

БАҒПУР بغیور 1. *кит.* фарзанди худо. 2. *асом.* форсиёни қадим подшоҳи худро бағпур ё фағфур меномиданд.

БАҒРО//БУҒРО *t.-m.* بغرا 1. *кӯн.* номи таоме, ки аз риштаҳои дароз-дарози ҳамир тайёр мекардаанд. 2. ҳӯриш барои палав, ки аз гӯшт, наҳӯди куфта, равғану зардаи тухм *ва г.* тайёр мешавад.

БАД I ۴ 1. ноҳуб, ноҳоиста, нописандида, беадаб, бетарбия; **муқоб.** ҳуб, **нек,** **нағз:** **аҳлоқи бад,** **кирдори бад,** **нияти бад,** **одами бад,** қасди бад, баду **нек;** **колои бад ба риши соҳибаш** (*maқ.*). 2. зишт, ганда, нобоб, номақбул: **бо бад нишинӣ,** **бад шавӣ** (*maқ.*). 3. ҷиҳати манғии чизе, манғӣ: **таъсири бад,** **феъли бад;** **баҳои бад** баҳои манғӣ, баҳои ғайриқаноатбахш (*mas., дар имтиҳон*). 4. душвор, вазнин, саҳт: **аҳволи бад,** **дарди бад,** **рӯзи бад,** **ҳоли бад.** 5. ноҳуш, шум: **толеи бад,** **фоли бад,** **ҳабари бад.** 6. ногувор, нофорам: **бӯи бад,** **давои бад,** **таъми бад;** **дарди бад-давои бад** (*maқ.*). 7. бадӣ; **бад кардан** бадӣ кардан, кори ноҳоиста кардан; **обу ҳавоӣ бад** обу ҳавоӣ номусоид; **бад будан бо касе** ҳусумат доштан бо касе, носоз будан бо касе; **бад дидан касеро,** чизеро нафррат доштан ба касе чизе; **бад намудан** (*ба назари касе*) зишт, номақбул намоён шудан; **бад шудани кор ё ҳоли касе a)** вазнин шудан, рӯ ба бадӣ овардани кор ё аҳволи касе; **б)** табоҳ шудан, ҷатоқ шудани кори касе; **бад набудан** зарар надоштан, аз ғоида ҳолӣ набудан: **бад-бад нигоҳ кардан** бо нияти бад ё ҳашмолудона

нигаристан ба касе, чизе; **чашми бад** чашме, ки гӯё нигоҳаш асари бад дорад, чашме, ки чашм- захм мезанад; **чашми бад расидан**; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан; **дуои бад кардан** бадии касеро хостан, ба касе бадӣ хостан; **бад кардан касеро** касеро гонда карда нишон додан; гайбат кардан касеро; **бо чашми бад нигоҳ кардан** нисбат ба касе тамъӣ кардан; ба касе кинаву ғараз доштан.

БАД II *بد shakli digari peshonди* ба, ки бештар дар назм кор фармуда мешавад: **бад-ин, бадон, бад-ӯ**.

БАДАВЗОӮ *بدawṣāع* 1. он ки ҳолаташ хуб нест, бадҳолат. 2. бадният.

БАДАВИЯТ *a. بدویت* сахронишинӣ, бодиянишинӣ, биёбонӣ будан.

БАДАВӢ *بدوی* сахронишин, бодиянишин, кӯчманҷӣ, биёбонӣ.

БАДАВЛАТ *بدولت* давлатманд, доро.

БАДАЛ *a. بدل* 1. ҳар чизе, ки чои чизи дигареро мегирад, иваз. 2. арзиш, қимат; **ба бадали...** а) ба ивази..., ба ҷои..., ба подоши...; б) ба нархи.., ба қимати...; **дар бадали...** а) ба ивази...; б) дар муддати..., дар давоми..., дар байни...; **бадал кардан** иваз кардан, ба ҷои чизе чизи дигаре додан; **бадал шудан (гардидан, гаштан)** табдил ёфтани, мубаддал шудан; **радду бадал шудан** а) аз дасте ба дasti дигаре гузаштани чизе; б) *маҷ*. гуфта шудан; баҳсу мунозира ба амал омадан. 3. чизи камарзиш, ки ба ҷои чизи боарзише истифода шавад; тақаллуб, бадалкорӣ.

БАДАЛИСОҖӢ *بدل‌سازی* сохтани чавохироту зеварҳои сохтаву сунъӣ.

БАДАЛИЧОТ *بدليجات* чавохирот ва гавҳарҳои сунъӣ.

БАДАЛИӢ *بدلی* сохта, сунъӣ; ҷаълӣ, тақаллубӣ, қалбакӣ.

БАДАЛШАВАНДА *بدلشونده* *сифати феълии замони ҳозира аз бадал шудан*; қобили табдил, қобили иваз.

БАДАЛШАВАНДАГӢ *بدلشوندگی* хосияти табдил шудан, қобилияти ивазшавандагӣ.

БАДАЛШАВАӢ *بدلشوی* *исми амал аз бадал шудан*; табдилёбӣ, ивазшавӣ.

БАДАМАЛ *بدعمل* 1. бадкирдор, бадрафтор. 2. саркаш, нофармон: **аспи бадамал**.

БАДАН *بدن* ҷисми ҳайвон, инсон ба ғайр аз дастҳо, поҳо ва сар; тан, андом.

БАДАНА *بدنه* *tech.* тана, пайкар; **баданаи киштӣ** танаи киштӣ.

БАДАНДАРУН *بداندرӯن* бадтинат, бадсиришт, бадзот.

БАДАНДЕШ *بدانديش* 1. касе, ки дар ҳаққи дигарон нияти бад дорад, бадҳоҳ, бадният. 2. бадбин, он ки дар ҳаққи дигарон гумони бад дорад, бадгумон. 3. *маҷ*. душман, хасм.

БАДАНДЕША *بدانديشه* *nig.* **бадандеш**.

БАДАНДЕШӢ *بدانديشی* қасду нияти бад доштан, бадҳоҳӣ.

БАДАНДОМ *بداندام* он ки қадду қомати нозебу номутаносиб дорад, бадшакл, безеб.

БАДАНИЙ *بدنى* **мансуб ба бадан:** **харакатҳои баданий** варзиши ҷисмонӣ, варзиши бадан.

БАДАНҖОМ *بدانجام* он чи оқибаташ хуб нест, бадоқибат, бадфарҷом.

БАДАР *بدر* берун, хориҷ (*одатан дар таркиби феълҳо меояд*): **бадар андохтан** бароварда партофтан; **бадар бурдан** гирифта бурдан; раҳонидан, ҳалос кардан (*мас., ҷонро*); **бадар рафтан** баромада рафтan; **аз сар бадар кардан (фикрero)** аз лавҳи хотир дур соҳтан фикрero, дигар дар бораи чизе фикр накардан.

БАДАРАЧОТ *بدرجات* хеле зиёд, барзиёд.

БАДАРҒА *بدرغه* касеро ба тариқи ҷазо аз ҷои зисташ ба ҷои дигаре рондан, табъид; **бадарға кардан** рондани касе аз ҷое чун ҷазо: **бадарға шудан** маҳкум ба табъид гардидан.

БАДАРҒАГӢ *بدرغه‌گي* *mansub ба бадарғا;* дар бадарға будан.

БАДАРҒАШУДА *بدرغه‌شده* *сифати феълии замони гузашта аз бадарға шудан*; маҳкуми бадарға.

БАДАРД *بدرد* дарднок; дардовар.

БАДАРДҲҮРД *بدرددخورد* лозим, зарур.

БАДАСЛ *بداسل* бадзот, бадсиришт.

БАДАСТ *بدست* *nig.* **бадаступо**.

БАДАСТА بَدْسَتَه گوфт. бо дасти худ, мустақиман, бевосита.

БАДАСТУПО بَدْسَتْوَپَه чолок, ӯҳдабаро, чобук.

БАДАСТУПОГӢ بَدْسَتْوَپَگَه чолокӣ, ӯҳдабароӣ, чобукиӣ.

БАДАФТ بَدْفَت зиштрӯ, бадандом, безеб, баднамо, қарех.

БАДАФЪОЛ بَدْفَاعَل он ки атвору кирдораш нописанд аст, бадкирдор, бадхӯ.

БАДАХЛОҚ بَدْخَلَقَه 1. он ки ахлоқи зишт ва нописанд дорад, беодоб; *муқоб.* **хушахлок.** 2. бадзот, бадсиришт.

БАДАХЛОҚӢ بَدْخَلَقَه амали бадахлок, беодобӣ.

БАДАХТАР بَدْخَتَر 1. дорои бахту иқболи бад, бадбаҳт. 2. шум, номуборак; бадтолеъ.

БАДАХТАРИ بَدْخَتَرِي бадахтар будан, бадбаҳтӣ.

БАДАХШӢ بَدْخَشَه *nig.* **бадахшонӣ.**

БАДАХШОНӢ بَدْخَشَنَه 1. *mansub ба* **Бадахшон.** 2. ахли Бадахшон; сокини Бадахшон.

БАДАҲД بَدْعَهْد паймоншикан, аҳҷшикан, бақавли худ ноустувор; ваъдахилоф.

БАДАҲДӢ بَدْعَهْدِي бадаҳд будан; паймоншиканӣ, аҳҷшиканӣ, бевафойӣ.

БАДАҖМОЛ بَدْعَامَل *nig.* **бадамал.**

БАДАҖМОЛӢ بَدْعَامَلِي бадкорӣ, бадкирдорӣ.

БАДБАДРА҆ҚА بَدْبَدْرَقَه мизбоне, ки ба меҳмон баъд аз муддате рӯи хуш нишон надихад.

БАДБАНДА بَدْبَنَدَه *kim.* он ки дар вазифаи бандагии хеш бадрафторӣ кардааст.

БАДБАНДАГӢ بَدْبَنَدَگَه *kim.* амал накардан ва ибодат накардан, ичро накардани вазифаҳои динӣ.

БАДБАХТ بَدْبَخَت 1. бадтолеъ, шӯрбаҳт, сияхбаҳт, тирарӯз; *муқоб.* **хушбаҳт.** 2. лаънатӣ, шум (*дар мавриди дашном кор мефармоянд*).

БАДБАХТИ بَدْبَخَتِي бадтолеъ, бетолеъ, бадбаҳт будан, вазъ ва ҳолати бадбаҳт.

БАДБАХТОНА بَدْبَخَتَنَه az rӯи бадбаҳтӣ; мутасифона; *муқоб.* **хушбаҳтона.**

БАДБАШАРА بَدْبَشَرَه *nig.* **бадафт.**

БАДБИН بَدْبَنَنَه 1. он ки ба касон бо назари бадҳоҳона менигарад, бадҳоҳ. 2. касе, ки ба ҳар рӯйоди зиндагӣ ва ба оянда бо назари бад ва ноумедӣ менигарад ва дунёро пур аз бадбаҳтӣ, яъс медонад; *муқоб.* **хушбин;** маъюс, навмед.

БАДБИНӢ بَدْبَنَنَه 1. бад дидан ва написандидан (*касеро, чизеро*). 2. пессимизм; *муқоб.* **хушбинӣ.**

БАДБИНОНА بَدْبَنَانَه дар ҳолати бадбинӣ, аз рӯи бадбинӣ.

БАДБОТИН بَدْبَتِنَه бадтинат, мунофиқ, баддил.

БАДБУНА بَدْبَنَه бадаҳвол, бадвазъ.

БАДБУНЁД بَدْبَنَنَه 1. сустбунёд, номустаҳкам, ноустувор (*иморат*). 2. *маҷ.* бадзот, ноасл.

БАДБУРИШ بَدْبُرِش 1. бадбуридашуда, вайрон буридашуда (*либос ва амсоли он*). 2. *маҷ.* баднамо, бадшакл.

БАДБУРУТ بَدْبُرُوت 1. марди сермӯйлаб, мӯйлабдароз, калонмӯйлаб. 2. *маҷ.* бадхайбат, даҳшатовар (*доир ба одам*).

БАДБӮ(Ӣ) بَدْبُو(ی) 1. он чи бӯи бад дорад, бӯйнок; *муқоб.* **хушбӯй.** 2. *маҷ.* бад, зишт, қабех; **сухани бадбӯ** сухани қабех, носазо, фуҳш.

БАДБӮӢ بَدْبُو(ی) бадбӯ будан, бӯи бад доштан, бӯйнокӣ.

БАДБӮШУДА بَدْبُوشَدَه *cifati feъlii замони гузашта az бадбӯ шудан;* бӯйоварда, гандида, бӯйнок.

БАДВ I a. بَدْو *kim.* ибтидо, оғоз.

БАДВ II a. بَدْو *kim., nig.* **бадавият.**

БАДВАЗӢ بَدْبَوْضَه 1. бадшакл, зишт. 2. бадхолат.

БАДВАЗӢӢ بَدْبَوْضَه 1. бадшаклӣ, зиштӣ. 2. бадхолатӣ.

БАДВОҲИМА بَدْвَاهَمَه даҳшатнок, мудҳиш, воҳиманок; хавфнок, хатарнок.

БАДГАВҲАР بَدْگَوَهْرَه бадасл, бадзот.

БАДГАВҲАРИ بَدْگَوَهْرِي бадзотӣ, бадниходӣ, бадсириштӣ.

БАДГАП بَدْگَپ сахтгап, дуруштуфтор; теззабон; дағал.

БАДГАПӢ بَدْگَپِي сахтгапӣ, дуруштуфторӣ; дағалӣ.

БАДГАРД بَدْگَرْد 1. он ки рохравиаш нохуб аст; бадрафтор: **аспи бадгард**. 2. *маҷ.* бадаҳлоқ, бороҳа.

БАДГАШТ بَدْگَشْت *nig.* бадгард.

БАДГАШТИЙ بَدْگَشْتِي маҷ. бадаҳлоқӣ, бороҳагардӣ.

БАДГИЛ بَدْگَل зиштрӯ, бадрӯ, бадсиришт.

БАДГИЛИЙ بَدْگَلِي бадсириштӣ, зиштрӯӣ, бадрӯӣ.

БАДГИР بَدْگَير 1. газанда, ноҳост ҳамлакунанда (*mas., sag.*). 2. кинаварз, қасосгир.

БАДГИРИЙ بَدْگَيرِي кинаварзӣ, кинагирий; сахтигирий, бадмуомилагӣ (*az rӯi kina va intiqomu қасос*).

БАДГУВОР بَدْگَوار бадҳазм, ногувор, нофорам, бемаза (*oid ба xӯрок*).

БАДГУЗАРОН بَدْگَزَارَن тангаст ва камбагал, ки зиндагиаш бад мегузарад.

БАДГУЛӮЙ بَدْگَلُوي пурхӯрӣ, носерӣ.

БАДГУМОН بَدْگَمان гумони бад баранда, ҳаёли бад кунанда, шубҳакунанда, нобовар нисбат ба касе; **бадгумон будан** андешаи нодуруст доштан дар ҳаққи касе, дар бораи касе шубҳа доштан; **бадгумон шудан** *az kase* ҳаёли бад кардан дар ҳаққи касе, аз касе гумони бад бурдан.

БАДГУМОНИЙ بَدْگَمانِي гумони бад бурдан, нобоварӣ, шубҳа кардан; **аз бадгумонӣ баровардан** шубҳаро бартараф кардан.

БАДГУФТОР بَدْگَفتَار носазогӯ, бадгӯй, баддаҳон.

БАДГУФТОРИЙ بَدْگَفتَارِي баддаҳонӣ, бадгӯйӣ.

БАДГУҲАР بَدْگَهْر *nig.* бадгавҳар.

БАДГӮ(Ӣ) بَدْگَو(ِي) носазогӯ, айбӯй; ғайбатҷӣ.

БАДГӮЙ بَدْگَوئِي носазогӯй, айбӯй, тӯҳмат; ғайбат; **бадгӯй кардан** сухани носазо гуфтан дар ҳаққи касе, касеро бад кардан.

БАДГӮШТ بَدْگَوشت 1. гӯшти талҳ. 2. он ки замҳми баданаш дер сиҳат мешавад.

БАДДАРУНИЙ بَدْدَرُونِي *nig.* бадзотӣ.

БАДДАҲАН بَدْدَهَن *nig.* бадгап.

БАДДАҲАНИЙ//БАДДАҲОНӢ بَدْدَهَنِي//بَدْدَهَنِي 1. *nig.* **бадгапӣ.** 2. *маҷ.* бе истиҳола ва бе андеша гап задан; шаттоҳӣ намудан.

БАДДИЛ بَدْدَل 1. бадгумон, гумонбар, шубҳакунанда; **баддил шудан** гумонбар шудан аз касе, дар ҳаққи касе шубҳа кардан. 2. тарсончак, тарсу, буздил.

БАДДИЛИЙ بَدْدَلِي 1. баддил будан, бадгумонӣ. 2. тарсончакӣ, буздилӣ.

БАДДИМОФ بَدْدَمَاغ 1. ҳавобаланд, мутакаббир. 2. бадқаҳр, бадчаҳр.

БАДДИМОФӢ بَدْدَمَاغِي 1. баддимоғ будан; ҳавобаландӣ, кибр, ғуур. 2. бадчаҳлӣ, тундҳӯйӣ.

БАДДИН بَدْدَن бадмазҳаб, бадкеш, бадоин; бедин, бемазҳаб.

БАДДИНӢ بَدْدَنِي бадмазҳабӣ, бадкешӣ; бединӣ, бемазҳабӣ.

БАДДӮЗӢ بَدْدَوْزِي ба тарзи номарғуб ва бесифат дӯхтан.

БАДДӮХТ بَدْدَوْخَت чизи бесифат дӯхташуда; матои дорои дӯхти бад.

БАДЕА *a.* بَدِيعِي 1. *шакли муаннasi бадеъ.* 2. асари бадеъ; асари навпардозона.

БАДЕИЁТ *a.* بَدِيعِيات *ади.* 1. маҷмӯи асарҳои бадеъ. 2. санъати бадеъ.

БАДЕИЯТ *a.* بَدِيعِيت *ади.* яке аз хусусияти асосӣ ва фарқкунандай санъат ва асарҳои бадеъ аз асарҳои илмист, ки воқеятиро ба таври бадеъ инъикос мекунад; санъати бадеъ.

БАДЕЙ بَدِيعِي *мансуб ба бадеъ; адабиёти бадеъ* *ади.* яке аз соҳаҳои санъат, ки ҳаёт ва ҳаёлот тавассути сухан ба тарзи образнок тасвир мешавад; **асари бадеъ** *ади.* асаре, ки ба адабиёти бадеъ мансуб аст; **шаби бадеъ** шабнишина, ки дар он шоирон шеърҳонӣ кунанд; **ҳаваскори бадеъ** иштироқдори дастаи ҳаваскорон, ки бо шеърҳонию сурудҳонӣ ва намоиш додани дигар навъҳои санъат машғул мешавад.

БАДЕУЛЧАМОЛ *a.* بَدِيعُالْجَمَالِ багоят хушрӯй, нихоят чамил ва зебочехра.

БАДЕХА *a.* بَدِيهَه adи. 1. шеъре, ки бадохатан ва беомодагӣ, яъне фавран ва ҳозирчавобона гуфта шудааст. 2. суруде, ки аз тарафи зану мард сароида мешавад; **ба тарзи бадеха** *nig.* бадехатан; **дар бадеха** фавран, ҳозирчавобона; бадехатан.

БАДЕХАГӮ(Й) بَدِيهَه گوی (ادی) *adи.* шоире, ки бадехатан, фавран ва бе тайёрии пешакӣ шеър мегӯяд.

БАДЕХАГӮЙ 1. *ади.* бадехатан, фавран ва ҳозирчавобона шеър гуфтан. 2. сурудхонии ду нафар; **бадехагӯй кардан** суруд хондани ду нафар ба ҷавоби яқдигар.

БАДЕХАНАВОЗ بَدِيهَه نواز *nig.* бадоҳанавоз.

БАДЕХАНАВОЗӢ بَدِيهَه نوازی *nig.* бадоҳанавозӣ.

БАДЕХАТАН *a.* بَدِيهَه تاً adи. ба таври бадеха, фавран, бе тааммул шеър гуфтан ё сурудан.

БАДЕХАХОН он ки бадеха меҳонад, сарояндаи бадеха (2).

БАДЕХИЁТ *a.* بَدِيهَهات он чи барои донистани он ҳоҷати фикр кардан нест, он чи дар назари ақл ошкор ва равшан аст (*мас., ду қарат ду - чор*).

БАДЕХӢ *nig.* بَدِيهَه بادехиёт; **бадехист** *ки...* равшан аст, *ки...,* возех аст, *ки....*

БАДЕЬ *a.* بَدِيعъ хар чизи нав, тозабаромад; ачиб, ҳайратангез; **илми бадеъ** илме, ки дар он аз санъатҳои қалом ва тарзи ифодаи зебо ва нағис сухан меравад; **қаломи бадеъ** *ади.* суханҳои навоварона ва зебо.

БАДЗАБОН بَذْبَانِ بадгап, баддаҳан; носазогӯй.

БАДЗАБОНИЙ بَذْبَانِي بадгапӣ; дашномидӣ, носазогӯй, гуфтани суханони талҳ ва таънаомез.

БАДЗАХР بَذْهَرِ дорои заҳри зиёд; заҳрдор, заҳрнок (*мас., заҳри занбӯр, пашиа*).

БАДЗАХРА بَذْهَرِه кит. буздил, камчуръат, тарсу.

БАДЗАХРӢ بَذْهَرِی дорои заҳри зиёд будан; заҳрдорӣ, заҳрнокӣ.

БАДЗИН بَذْنِین аспе, ки ба хубӣ ром намешавад, зуд зери зин намеравад.

БАДЗО بَذْزا он ки бо душворӣ ва саҳтӣ мезояд.

БАДЗОТ 1. бадгавҳар, бадасл, ғайри асил.
2. маҷ. муфсид, разил, табаҳкор, паст, дун.

БАДИҚБОЛ بَدَقْبَالِ кит., *nig.* бадбахт 1.

БАДИҚБОЛӢ بَدَقْبَالِي кит., *nig.* бадбахтӣ.

БАДИЛ بَدِيلِ кит., *nig.* бадал.

БАД-ИН بَدِينِ شَكْلِي китобии ба ин: бад-ин минвол, бад-ин шакл.

БАДИШТИҲО بَدَشْتَهِ дорои иштиҳои кам, камхӯрок.

БАДӢ بَدِي 1. шарр, кори зишт; *муқоб.* некӣ. 2. нуқсон, айб; хуб набудан. 3. ноҳушӣ; ноҳзорӣ: **аз бадии толеъ;** **бадӣ кардан** а) рафтори нодуруст кардан; муомилаи дурушт кардан; б) зарар расондан ба касе; **ба бадӣ ном баровардан** бадном шудан, шармандаву беобрӯ шудан.

БАДКАЛЛА بَدَكَلَهِ گوфт. магзтиҳӣ, бекалла, бемагз.

БАДКАШ بَدَكَشِ аспи сустҳаракат, аспи саркаш, бадфеъл; **аспи бадкаш** – азоби аробакаш (зарб.).

БАДКЕШ بَدَكَشِ 1. баддин; бадмазҳаб, бедин, кофир. 2. маҷ. бешараф; бадният, бадқасд; бераҳмӣ.

БАДКИН//БАДКИНА بَدَكَينه//بَدَكَينه кинавар, кинадор, соҳибкина; бадният, бадқасд: **душманни бадкин.**

БАДКИРДОР بَدَكَرْدَارِ بадкор, бадамал, бадрафтор, бадхуљ.

БАДКИРДОРӢ بَدَكَرْدَارِی бадрафторӣ, баддаҳлоқӣ.

БАДКИРДОРОНА بَدَكَرْدَارَهِ рафтори бадкирдор, бадгавҳарона.

БАДКОМ بَدَكَمِ кит. бадҳоҳ, бадандеш; бадтинат, бадзот.

БАДКОМА بَدَكَمَهِ душман, ҳасуд, бадҳоҳ.

БАДКОР بَدَكَارِ *nig.* бадамал.

БАДКОРА بَدَكَارِهِ руспӣ, бадкор, фохиша.

БАДКОРАГӢ بدکارگی амали бадкор, бадкора.

БАДКОРӢ بدکارӣ бадамалӣ; шарорат, бадкор будан.

БАДКУНИШ *nig.* **бадкор.**

БАДКУНИШӢ *nig.* **бадкорӣ.**

БАДҚАВЛ بدقول он ки дар қавлу ваъдаи худ ноустувор аст, бадаҳд.

БАДҚАВЛӢ *بدقولی* ноустуворӣ дар сухан ва ваъдаи худ, бадаҳдӣ.

БАДҚАВОҚ *بدقواق* туршрӯ, абус; *муқоб.* **кушодарӯ;** тундмизоч, бадмизоч.

БАДҚАВОҚӢ *بدقوaci* туршрӯй, абусӣ; *муқоб.* **кушодарӯй.**

БАДҚАВОРА *بدقواره* он ки намуди зохирии зебо надорад, бадрӯ, бадкиёфа.

БАДҚАВОРАГӢ *بدقوارگی* зиштӣ ва безебии чизе ё касе ба сабаби ноҳамоҳангии ҷузъҳои бадан.

БАДҚАДАМ *بقدم* он ки ба ҷое қадам гузоштанашро сабаби мусибат ва бадбаҳтий медонанд, шумқадам, номуборак.

БАДҚАДАМИӢ *بقدمي* бадқадам будан, шумқадамӣ.

БАДҚАЛ *بدقلب* баддил, бадниҳод, бадсиришт.

БАДҚАЛӢ *بدقلبي* баддилӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.

БАДҚАСД *بصدق* бадандеш, бадният; қасосгиранда.

БАДҚАСДӢ *بصدقى* бадандешӣ, бадҳоҳӣ, бадниятӣ.

БАДҚАСДОНА *بصدقانه* бо нияти бад, аз рӯи бадҳоҳӣ, муғризона.

БАДҚАХР *بدقهر* пурхашм, газабнок; бадчаҳл; **бадқаҳр шудан** оташин шудан, ҳашмгин шудан, ба газаб омадан.

БАДҚАХРӢ *بدقهرى* ҳашмгинӣ, оташинӣ.

БАДҚАХРОНА *بدقهرانه* дар ҳолати оташинӣ, бо ҳашму ғазаб.

БАДҚИЁФА *nig.* **бадафт.**

БАДҚИЁФАГӢ *بدقيافگي* бадкиёфа будан, зиштрӯӣ.

БАДҚИЛИК *بدقليق* он ки феълу атвораш нописанд аст, бадхӯ.

БАДҚИЛИКӢ *بدقليقى* рафтори носозгор ва нописанд.

БАДҚИМОР *بدقمار* қаллоб дар қиморбозӣ; гирром.

БАДҚИМОРИӢ *بدقماري* исми амал аз **бадқимор** будан; тақаллубкорӣ.

БАДЛАГОМ *nig.* **бадлачом.**

БАДЛАГОМИӢ *بدلگامي* *kит.* саркашӣ, тавсанӣ.

БАДЛАХЧА *بدلهجه* он ки хуб сухан гуфта наметавонад, баддаҳон, бадзабон.

БАДЛАЧОМ *بدلجام* аспи саркаш, ромнашаванда.

БАДМАЗА *بدمزه* бадтаъм, ногувор, бадмазок.

БАДМАЗАГӢ *بدمزگي* бадтаъм будан, мазаи ногувор доштан.

БАДМАЗОК *nig.* **бадмаза.**

БАДМАЗҲАБ *بدمنهه* *nig.* **бадкеш.**

БАДМАЗҲАБӢ *بدمنهه* *nig.* **бадкешӣ.**

БАДМАНЗАР *بدمنظر* нозебо, бадшакл, баднамо, ситорахунук.

БАДМАНЗАРИӢ *بدمنظري* баднамоӣ, бадрӯӣ.

БАДМАНИШ *بدمنش* *kит.* 1. бадсиришт, бадниҳод. 2. *маҷ.* бадфикр, бадақида.

БАДМАНСАБ *بدمنصب* он ки бо мансабу мақоми худ мағрур бошад ва бо зердастон ва атрофиён тундхӯӣ ва бадрафторӣ кунад.

БАДМАОШ *بدمعаш* *kит.* 1. он ки майшати ў бадаст, зиндагониаш танг аст, рӯзгораш саҳт аст. 2. бадрафтор, фосик.

БАДМАОШӢ *بدمعاشى* *kит.* 1. бадмаош будан, тангии рӯзгор. 2. бадрафторӣ, фосикӣ.

БАДМАРД *بدمر* noctavonmarд, номард, бадкор.

БАДМАРДӢ *بدمردي* noctavonmarдӣ, бадкорӣ.

БАДМАСИР *بدمسير* маҳалле, ки масири расидан бо он пурпечухам ва роҳҳои душворгузар дорад.

БАДМАСТ *بدمست* 1. касе, ки дар масти ғавғо ва арбада мекунад, касе, ки ҳангоми масти

ҳарза мегӯяд. 2. майзада.	БАДМАСТИ بدمستي 1. амали бадмаст; мастигари доимӣ, гавғо ва ҷанҷол хезондан дар ҳолати масти. 2. майзадагӣ.	БАДНАФСӢ بدنفسی пурхӯрӣ, носерамӣ; ҷашм-гуруснагӣ, ҳарисӣ.
БАДМАҲЗАР بدمحضر кит. бадният, бадмизоч.	БАДНАҲЛ بدنعل ҳайвони саркашикунанда ҳангоми задани наъл	
БАДМЕХР بدمهر кит. номехрубон, бемехр, бемуҳаббат.	БАДНАҲЛИЙ بدنعلی саркашӣ кардани ҳайвони боркаш, аспу ҳар ҳангоми наълзани.	
БАДМЕХРӢ بدمهرӣ кит. бемехрӣ, номехрубонӣ.	БАДНИҲОД بدنҳад бадасл, бадтинат, пастфират, бадзот.	
БАДМИЗОЧ بدمزاج тундхӯ, бадхулк.	БАДНИҲОДӢ بدنҳадӣ бадаслӣ, бадтинатӣ, пастфиратӣ, бадзотӣ.	
БАДМИНТОН англ. بدمتنان варз. бозие, ки ду қас бо ракетка тӯбчаи тӯрдор (волан)-ро ба тарафи яқдигар аз болои тӯр ҳаво медиҳанд.	БАДНИЯТ بدنیت бадқасд, бадандеш; бадҳоҳ.	
БАДМИНТОНБОЗ باز بدمتنان بوزӣ бозигари бадминтон: мусобиқаи бадминтонбозон.	БАДНОМ بدنام ба бадӣ машҳургардида; беобрӯ, расво, бешараф; бадном кардан (намудан) номи қасеро ба бадӣ баровардан, беобрӯ (расво, беномус) кардан.	
БАДМИНТОНБОЗӢ بدمتنان بازӣ 1. бозии бадминтон. 2. мансуб ба бозии бадминтон; машғулияти бадминтонбозон.	БАДНОМӢ بدنامӣ беобрӯй, расвой, бешарафӣ.	
БАДМУОМИЛА بدمعامله 1. қасе, ки дар додугирифт рафтори нодуруст мекунад; фиребгар. 2. дағал, дурушт, бадрафтор.	БАДНОМКУНИЙ بدنام کنى исми амал аз бадном кардан; номи қасеро ба бадӣ баровардан.	
БАДМУОМИЛАГӢ بدمعاملگӣ 1. нодурусткорӣ дар додугирифт ва савдо, чатоқкорӣ. 2. дағалӣ, дуруштӣ.	БАДО بدا барои баёни таассуф ва дарег дар бораи шахсе, ки ба вазъи ноҳуш дучор шудааст, гуфта мешавад.	
БАДМУОШИРАТ بدمعاشرت он ки усул ва одоби муоширатро риоя намекунад, беътино ба одоби рафтор.	БАДОАТ a. بداعت nig. бидоят .	
БАДМУР بدمر саҳтҷон, ҷонсаҳт, қасе ё ҷизе, ки ба саҳтӣ ҷон медиҳад.	БАДОБУҲАВО بدانم ҳоوا чое, ки обу ҳавои хуб надорад; муқоб. хушобуҳаво .	
БАДНАЖОД بدنزاد бадасл, бадзот.	БАДОВАТ a. بداعت бидавӣ будан, саҳронишинӣ, биёбонгардӣ.	
БАДНАЗАР بدنظر nig. бадчашм .	БАДОВОЗ بدانم ҳозор он ки садои нофорам дорад, ноҳушовоз.	
БАДНАҚШ بدنقش дорои қақшу нигори беъзеб.	БАДОҒ بدانم ҳоҷа бот. дарохтча ва буттаи зинатӣ, ки дорои ғулҳои ҳӯшагини ҳурду реза буда, меваи баъзеи онҳо ҳӯрданбоб аст.	
БАДНАМО بدنама безеб, бадафт, бадшакл, зишт, ситорахунук.	БАДОДАТ بداعت kит. 1. он ки дорои одати зишт аст. 2. маҷ. инчиқ; эрка.	
БАДНАМОЙ بدنами ҷаҳонӣ, бадафтӣ, зиштӣ, ҳунукбашарагӣ, бадшаклӣ.	БАДОЕҖ a. بداعج ҷ. бадеъ .	
БАДНАМУД بدنمود nig. баднамо .	БАДОИН بدانم ҳоҷа он ки рафтори шоиста надорад, гумроҳ, коғир, баддин.	
БАДНАФАС بدنفس маҷ. шахсе, ки нафаси ҳунук мекунад; шумпай, наҳсовар.	БАДОҒОЗ بدانم ҳоҷа 1. он ки хилқаташ ё қисматаш гӯё аз ибтидо бад будааст, бадбаҳт, бадқисмат. 2. коре, ки аз ибтидо бад шурӯъ шуда бошад.	
БАДНАФС بدنفس пурхӯр, носерам; ҷашм-гурусна, ҳарис.	БАДОМАД بدانم ҳоҷа ноҳушоянд ва ногувор; муқоб .	

хушоянд.

БАДОМЕЗ بَدَمِيز он ки рафтору кирдори некро ба рафтору кирдори бад меомезад, бадзот.

БАДОМЎЗ بَدَمْوز 1. он ки омӯхтаи корҳои бад аст, бадхӯ; шахси нодуруст тарбиятёфта. 2. ёддиҳандаи корҳои бад ва ношоиста.

БАДОМЎЗӢ بَدَمْوزِي омӯзиш додани корҳои бад ва ношоиста, рафтори нодуруст ва гайриахлоқӣ.

БАДОМӮХТА بَدَمْوخته 1. *nig.* **бадомӯз**. 2. ба ягон чизи бад одаткарда.

БАД-ОН *шакли китобии ба он.*

БАДОРКАШӢ بَدَرْكَشِي исми амал аз **ба дор** кашидан, ба дор овехтан.

БАДОХА *a.* بَدَاهَه ба зехн омадани андеша, шеър ё унсури хунарӣ бе фикру омодагӣ ва ногаҳонӣ, бадеҳа.

БАДОХАНАВОЗ بَدَاهَه نواز навозандай ягон порчаи мусиқӣ бе андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОХАНАВОЗӢ بَدَاهَه نوازِي навохтани як порчаи мусиқӣ бе омодагии пешакӣ.

БАДОХАПАРДОЗ بَدَاهَه پَرَداز дорои истеъододи худодод, ки бе доштани дониши пешакӣ асари хунарии хуберо ба вучуд меорад: **шоири бадохапардоз**.

БАДОХАСАРО بَدَاهَه سرا шоире, ки бе омодагии пешакӣ шеъре эҷод мекунад.

БАДОХАСАРОӢ بَدَاهَه سرايی сурудани шеър бе андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОХАСОЗ بَدَاهَه ساز *nig.* **бадохапардоз**.

БАДОХАТ *a.* بَدَاهَت 1. *кит.* ногоҳ пайдо шудан. 2. бе андеша сухан гуфтан, бидуни тааммул гуфтан ва навиштан.

БАДОХАТАН *a.* بَدَاهَتَّا *nig.* **бадеҳатан**.

БАДОХАХОН بَدَاهَه خوان хонандай ягон порчаи шеърӣ бе омодагӣ ва машқи пешакӣ.

БАДОХАХОНИЙ بَدَاهَه خوانِي исми амал аз **бадохахон**.

БАДОШТ بَدَاشْت ҳар чизи зиёд умрбинанда, бобако, дерпой, устувор, доштнок, бодавом: **матои бадошт**.

БАДОШТИЙ بَدَاشْتَى бадошт будан, доштнокӣ.

БАДПАЙВАНД بَدَپِيونَد он ки дар дӯстӣ ва муошират пайванду рағбати хуб надорад.

БАДПАЙМОН بَدَپِيمَان *nig.* **бадаҳд.**

БАДПИСАНД بَدَپِسَند 1. мушкилписанд. 2. он ки барои дигарон бадӣ меҳоҳад, писанднакунанда.

БАДПУШОК بَدَپُوشَك он ки сару либоси бад мепӯшад.

БАДР *a.* بَدر 1. моҳи пурра, моҳи тамом, моҳи чордаҳ-понздаҳрӯза. 2. *маҷ.* рӯи зебо; **бадри мунир** а) моҳи пурраи тобон, моҳи мунаvvар; б) киноя аз маҳбубаи соҳибчамол.

БАДРА *a.* بَدرَه *кит.* халтаи пул, пулхалта, ҳамён (-и пули танга).

БАДРАВ بَدرَو 1. бадрафтор, бадроҳ: **чорпои бадрав**. 2. *маҷ.* номусоид, номувофиқ.

БАДРАГ بَدرَگ бадзот, ноасл; бадтинат, паст; **бадраги якраҳа** гарданшах, гапнодаро.

БАДРАГӢ بَدرَگَي бадзотӣ, бадчинсӣ.

БАДРАҚА *a.* بَدرَقَه 1. раҳнамо, роҳбалад (-и корвон). 2. мушоятқунанда дар сафар, ҳамроҳ, ҳамсафар. 3. пособон, нигаҳбон, қаровул.

БАДРАНГ بَدرَنَگ чизе, ки дорои ранги бад аст, баднамуд.

БАДРАФТОР بَدرَفَتَار он ки муомилаи нек надорад, дагал.

БАДРАФТОРИЙ بَدرَفَتَارِي бадмуомилагӣ; беодӣ: **бадрафторӣ** кардан.

БАДРАШК بَدَرَشَك саҳт рашкбараんだ, бисёр рашкнок.

БАДРАШКӢ بَدَرَشَكَي саҳт рашкбараnda будан, ниҳоят рашкнок будан.

БАДРАШКОНА بَدَرَشَكانَه аз рӯи бадрашкӣ, саҳт рашк бурда.

БАДРАӢ//БАДРОӢ بَدَرَأَي//بَدَرَإَي *nig.* **бадандеш.**

БАДРЕХТ بَدَرِيَخَت бадқиёфа, дорои намуди зоҳирӣ нохушоянд.

БАДРЕХТИЙ بَدَرِيَخَتَى зоҳир ва қиёфаи нохушоянд доштан, баднамуд.

БАДРЕША بدریشہ он ки асл ва насаби дуруст надорад, бадасл, баднажод.

БАДРИКОБ بدر کاب kit. 1. он ки саҳт савори асп мешавад. 2. чорпои бадрав.

БАДРИКОБӢ بدر کابی бадрикоб будан, саркаш будан.

БАДРОЙ بدرای nig. бадандеш.

БАДРОЙӢ بدرایی бадандешӣ, бадхоҳӣ, душманӣ.

БАДРОМ بدرام ҳайвоне, ки ба осонӣ ром намешавад, саркаш.

БАДРОХ بدره 1. аспе, ки роҳгардиаш хуб нест, бадрав. 2. ба роҳи хато афтода; бадаҳлоқ, гандагард.

БАДРОХӢ بدراهی дар роҳи хато рафтан; бадаҳлоқӣ.

БАДРУД بدرود nig. падруд.

БАДРӯ(Ӣ) بدرو(ی) он ки рӯи нозебу хунук дорад, бадафт, безеб, бадбашара; муқоб. хушрӯй.

БАДРӯЗ بدروز бадбаҳт, сиёҳбаҳт, бадтолеъ, бадрӯзгор.

БАДРӯЗГОР بدروزگار бадбаҳт, сиёҳбаҳт, тираҷӯз.

БАДРӯЗГОРӢ بدروزگاري бадрӯзӣ, бадбаҳтӣ, тираҷӯзӣ.

БАДРӯЗӢ بدروزӣ бадбаҳтӣ, тираҷӯзӣ, бадрӯзгорӣ.

БАДРӯӢ بدرؤئی 1. бо дигарон бо зиштиву нописандӣ рафттор кардан, бадрафторӣ. 2. безебӣ, бадафтӣ; муқоб. хушрӯй.

БАДСАДО بـ صـاـدـاـ دورи садо ва овози нофорам ва ноҳушоянд.

БАДСАЛИҚА بـ سـلـیـقـه 1. бадтабиат, бадсиришт, пастсалиқа. 2. он ки дар коре салиқаи хуб надорад, бадзавқ; муқоб. хушсалиқа; шоири бадсалиқа шоири тарзи ифода ва услуби баёнаш бад.

БАДСАР بـ سـرـ بادрафтор, носозгор.

БАДСАРИӢ بـ سـرـی بادрафторӣ, носозгорӣ.

БАДСИГОЛ بـ سـگـالـ بадхоҳ, душман, бадандеш.

БАДСИГОЛӢ بـ سـگـالـی бадсигол будан, бадандешӣ, бадхоҳӣ; душманӣ.

БАДСИМО بـ سـیـمـا nig. бадкиёфа.

БАДСИРАТ بـ سـیرـتـ бадтинат, бадкирдор.

БАДСИРАТИӢ بـ سـیرـتـی бадтинатӣ, бадкирдорӣ.

БАДСИРИШТ بـ سـرـشـتـ бадтинат, бадниҳод, бадзот.

БАДСИРИШТИӢ بـ سـرـشـتـی бадзотӣ, бадниҳодӣ.

БАДСИФАТ بـ صـفـتـ сифатан паст, пастсифат: маҳсулоти бадсифат баровардан, бадсифат таъмир кардан.

БАДСИФАТИӢ بـ صـفـتـی бадсифат будан, пастсифатӣ.

БАДСИЯР بـ سـیرـ بادсират.

БАДСОБИҚА بـ سـبـقـه он ки пешинаи хуб надорад ва мардум ўро ба бадӣ мешиносанд.

БАДСОЗ بـ سـازـ 1. носозгор, номувофиқ. 2. он ки бо ҳеч кас созгору мувофиқ нест, бадрафтор.

БАДСОЗӢ بـ سـازـی бадсоз будан, бадрафторӣ, бадсулуқӣ.

БАДСОХТ بـ سـاختـ аз ҷиҳати соҳт баду безеб.

БАДСОХТАГӢ بـ سـاختـگـی носозгорӣ.

БАДСУЛУК بـ سـلوـکـ бадрафтор, гандагард.

БАДСУЛУКӢ بـ سـلوـکـی бадрафторӣ, бадкирдорӣ, беадабӣ.

БАДСУРАТ بـ صـورـتـ бадшакл, бадафт, бадандом; нозеб, зиштрӯй.

БАДСУХАН بـ سـخـنـ nig. бадгап.

БАДТАН қабехҷусса, бадандом.

БАДТАНӢ بـ دـتـنـی бадандомӣ.

БАДТАҲМ بـ طـعـمـ чизе, ки таъми ноҳуш дорад, ногувор, нофорам.

БАДТАҲМИӢ بـ طـعـمـیـ ба таъм ногувор (нофорам) будан, бемазагӣ.

БАДТИНАТ بـ طـيـنـتـ бадхӯ, бадзот, бадсиришт.

БАДТИНАТИӢ بـ طـيـنـتـی бадзотӣ, бадсириштӣ.

БАДТОЛЕЙ بـ طـالـعـیـ бадбаҳтӣ, шӯрбаҳтӣ, бетолей.

БАДТОЛЕҶ بـ طـالـعـ بадбаҳт, сияҳбаҳт, шӯрбаҳт,

бетолеъ.

БАДФАРЧОМ بِدْرَجَام он чи анчом ва оқибаташ нек нест: **бахти бадфарчом**.

БАДФЕЛЬ بِدْفُلَ بадхӯ; дуруштмуомила; бадқаҳр, бадхашм.

БАДФЕЛЬЙ بِدْفُلِيَّ بадхӯй, бадқаҳр, бадхашмӣ.

БАДФИКР بِدْفَكَر бадандеша; он ки дар бораи касе ё чизе фикру ақидаи бад дорад.

БАДФИТРАТ بِدْفَطَرَت бадсират, бадсиришт, бадниҳод, пастфитрат.

БАДХАЁЛ بِدْخِيَال nig. **бадгумон**.

БАДХАЁЛӢ بِدْخِيَالِي nig. **бадгумонӣ**.

БАДХАРЧ بِدْخَرَج исрофкор, он ки харчи зиёд мекунад, ғайрисарфаҷӯ.

БАДХАТ بِدْخَط 1. он ки хусни хат надорад ва бе-зеб менависад; **муқоб. хушхат**. 2. бо хати бад навишташуда, нохоно: **дастнависи бадхат**.

БАДХАТИЙ بِدْخَطِي 1. бадхат будан, хусни хат надоштан. 2. бо хати баду нохоно навишта шудан.

БАДХАШМ بِدْخَشْم хашмгин, бадқаҳр, газабнок, оташин, газаболуд; **бадхашм шудан** хашмгин шудан, ба газаб омадан.

БАДХАШМИЙ بِدْخَشْمِي хашмгинӣ, бадқаҳрӣ, оташинӣ.

БАДХАШМОНА بِدْخَشْمَانَه az rӯи бадхашмӣ, бадқаҳрон, хашмгинона, газаболудона.

БАДХИМ بِدْخَم kит. дарде, ки дармони он душвор аст, бештар дар бораи бемориҳои саратонӣ гӯянд; **муқоб. хушхим**.

БАДХИСЛАТ بِدْخَصْلَت nig. **бадхисол**.

БАДХИСОЛ بِدْخَصَال бадхислат, бадтабиат; бадрафтор.

БАДХОБ بِدْخَوَاب он ки хобаш нороҳат ва беҳаловат бошад, ё сабабе бехобӣ мекашад; касе, ки хобҳои парешон мебинад.

БАДХОБӢ بِدْخَوَابِي бадхоб будан, бадхоб шудан.

БАДХОН بِدْخَوَان 1. талабае, ки бо баҳои бад меҳонад. 2. хате, ки хондани он душвор аст: **хати бадхон**.

БАДХОНИЙ بِدْخَوَانِي 1. дар хондани матне ба иштибоҳ роҳ додан, ғалат хондан. 2. бадхон будан, нохоной.

БАДХОХ بِدْخَوَه он ки ба одамон бадӣ меҳоҳад (*az rӯи ҳусумат, рақобат, ҳасад ва г.*), бадандеш; **муқоб. некхон**.

БАДХОХӢ بِدْخَوَهِي бадандешӣ, душманӣ, адват.

БАДХОХОНА بِدْخَوَهَانَه гайридӯстона, душманона, бадандешона.

БАДХУЛҚ بِدْخَلَق он ки хулқу одати бад дорад; бадрафтор, бадмуомила; дагал.

БАДХУЛҚӢ بِدْخَلَقِي бадрафторӣ, бадмуомилагӣ; дагалӣ.

БАДХӮ(Ӣ) بِدْخَوَهِي бадхулқ, тундмизоч; ҷангара, ҷанҷолӣ.

БАДХӮӢ بِدْخَوَهِي феълу хӯи бад доштан, тундмизочӣ.

БАДХӮР بِدْخَوَر бемаза, бадтаъм, ба хӯрдан ногуор.

БАДҲАВО بِدْهَوَا 1. ҷое, ки ҳавояш дам, вазнин ва вайрон аст: **хонаи бадҳаво**. 2. *маҷ.* ҳавобаланд, даҳанкалон, калонгир; ботакаббур.

БАДҲАВОӢ بِدْهَوَايِي 1. дамии ҳаво, гализу вайрон будани ҳаво. 2. *маҷ.* ҳавобаландӣ, даҳанкалонӣ, калонгирӣ; магрурӣ.

БАДҲАЗМ بِدْهَضْم xӯроке, ки ба душворӣ ҳазм мешавад.

БАДҲАЗМИӢ بِدْهَضْمِي ба душворӣ ҳазм кардани хӯрок, вайронии қувваи ҳозима.

БАДҲАЙАТ بِدْهَيَّةٍ дорои намуди зоҳирии бе-зебу номутаносиб.

БАДҲАЙБАТ بِدْهَيَّبَات даҳшатовар, ваҳмангез; воҳиманок.

БАДҲАЙБАТӢ بِدْهَيَّبَاتِي бадҳайбат будан; воҳиманокӣ, ваҳмангезӣ.

БАДҲАЙБАТОНА بِدْهَيَّبَاتَه бо намуди бадҳайбат.

БАДҲИЧОБ بِدْحَجَاب он ки пӯшиши зоҳирии худро хуб нигоҳ намедорад.

БАДҲИЧОБӢ بِدْحَجَابِي бадҳичоб будан, хичоб-

ро риоя накардан.

БАДҲОЛ بـدـحـال 1. беҳол, аз ҳол рафта. 2. ба ҳолати бад афтода, афтодаҳол, бечора.

БАДҲОЛАТ بـدـحـالـات 1. дорои намуди нохушоянд, безеб. 2. бо вазъ ва ҳолати нохушоянд.

БАДЧАШМ بـدـچـشم 1. он ки гӯё ҷашми шум дорад ва аз нигоҳӣ ўзиён мерасад. 2. *маҷ*. марде, ки ба занҳо бо назари шаҳвонӣ менигарад.

БАДЧАШМИ بـدـچـشمـي 1. бадчашм будан. 2. *маҷ*. ҷашми тамаъ доштан, тамаъкорӣ, аз рӯи шаҳват нигоҳ кардан.

БАДҶАҲЛ بـدـجـهـلـ одами зуд оташиншаванда, бадқаҳр.

БАДҶАҲЛӢ بـدـجـهـلـӣ бадҷаҳл будан, оташинӣ.

БАДҶАҲЛОНА بـدـجـهـلـانـه бадқаҳрон, бо қаҳру газаб.

БАДҶИЛАВ بـدـجـلوـ аспе, ки савор шудан намемонад, бадфөъл, саркаш.

БАДҶИНС بـدـجـنسـ бадзот, бадниҳод; паст, фурӯмоя, дун.

БАДҶИНСӢ بـدـجـنسـӣ бадзотӣ, бадниҳодӣ, пастӣ, фурӯмоягӣ.

БАДШАКЛ بـدـشـکـلـ бадафт, баднамуд, дорои сурати нозеб.

БАДШАКЛӢ بـدـشـکـلـӣ бадафтӣ, зиштрӯй.

БАДШИОР بـدـشـعـارـ бадрасму оин, бадтабиат, бадсират.

БАДШУГУН بـدـشـگـونـ он ки ё он чи, ки дар оянда ҳодисай номубораке ба вучуд меорад; шумном, бадгом, бадқадам, шумқадам.

БАДШУГУНӢ بـدـشـگـونـӣ бадшугун будан, наҳсӣ, шумӣ.

БАЁЗ a. بـيـاضـ 1. сафедӣ; **баёзи гардан** сафо ва сафедии гардан. 2. қогази нонавишта, қогази сафед. 3. *ади*. дафтаре, ки дар он шеърҳои тоза ва гузидай як ё чанд шоир ҷамъ оварда шудааст; маҷмӯаи ашъор.

БАЁН a. بـيـانـ 1. изҳор, гуфтор; **чизе, ки аён аст**, чӣ ҳоҷат **ба баён аст** (*зарб*). 2. шарҳ, ташреҳ; **баёни ахвол**. 3. сухани фасех; қаломи бадеъ; **аломати баён** *грам*. аломати китобат – ду нуктаи болои ҳам, ки пеш аз баёни матлабе ё

накли сухани касе гузошта мешавад; **тарзи баён адӣ**. тарик ва усули гуфтор ва навишти нависанда; **баён кардан** (*намудан*) изҳор кардан, гуфтан; накл кардан; **баён шудан** (*ёфтан*) гуфта шудан, зикр ёфтани, сухан рафтани.

БАЁНИЯ بـيـانـيـه 1. иттилоия, навишта ва хабари расмӣ; аз тарафи созмоне, идорае ё шахси масъуле. 2. *грам*. хели муайянкунанда, ки бо исмҳо ифода ёфта, муайяншавандаро аз ягон ҷиҳат эзоҳ медиҳад: **бобои Карим, Салими садкора; устод Айнӣ, Ҳасани аробакаш**.

БАЁНКУНАНДА بـيـانـکـنـدـه *سيـفـاتـيـ* *فـهـلـيـيـ* замони ҳозира аз **баён кардан**; изҳоркунанда.

БАЁННОМА بـيـانـنـامـه варақа ё эъломияе, ки дар он маром ва мақсади ҳизб ё ҳукумате шарҳ дода шудааст, изҳорнома, декларатсия.

БАЁНОТ a. بـيـانـاتـ 1. ҷ. **баён**. 2. изҳорот, ахбор; эзоҳот.

БАЁТ I بـيـاتـ *مـعـ*. номи яке аз шӯъбаҳои мақомҳои «Шашмақом».

БАЁТ II بـيـاتـ :*نـوـنـيـ* **баёت** нони шабина; нони шабмондаи обаш гурехта.

БАЖ//БУЖ بـجـ *کـھـ*. гардана, ағба.

БАЗ(3) a. بـزـ чома, қумош, катон ва матоъҳои гайриабрешими, газвор.

БАЗА *فرـ* بـزـ *نـيـ*. **پـойـгоـخـ**.

БАЗАЛТ *لـوـتـ* *بـزـلتـ* *геـلـ*. ҷинси қӯҳии вулқонӣ, ки ҳамчун ашё дар соҳтмон кор фармуда мешавад.

БАЗАРБА بـضـرـبـهـ *نـيـ*. **بـوزـارـبـاـ**.

БАЗАХ بـزـ *کـیـتـ*, *نـيـ*. **گـونـوـخـ**, **خـاتـوـ**.

БАЗАҲГАР بـزـهـگـرـ *کـیـتـ*, *نـيـ*. **گـونـاـхـگـورـ**, **خـاتـوـکـورـ**.

БАЗАҲКОР بـزـهـکـارـ *نـيـ*. **گـونـاـхـگـورـ**, **خـاتـоـکـورـ**.

БАЗАҲКОРИ بـزـهـکـارـيـ *نـيـ*. **گـونـاـхـگـورـӣ**, **خـاتـоـکـورـӣ**.

БАЗЕБ بـزـیـبـ 1. зебо, хушрӯй. 2. зебанда; шинам; **базеб кардан** (*намудан*) зинат додан; зебо кардан.

БАЗЕБӢ بـزـیـبـӣ 1. зебоӣ, хушрӯй. 2. зебандагӣ, шинамӣ.

БАЗЗОЗ a. بـزـازـ گазворфурӯш, матоъфурӯш.

БАЗЗОЗӢ بـزـازـӣ *کـیـتـ*. 1. шуғл ва амали баззоз. 2. ҷои газворфурӯши: **растай баззозӣ**.

БАЗЗОЛ *a.* بذال *кит.* бисёр базлунанда; баҳшанда, саҳӣ.

БАЗИН *кит., ниг.* вазон, вазанда.

БАЗИС *ю.* بزیس *ниг.* зербино.

БАЗЛ *a.* بذل *кит.* баҳшидан, додан; баҳшиш, ато.

БАЗЛА *a.* بزله латифа, асқия, ҳазлу шӯҳӣ.

БАЗЛАГӮ(Й) بزله گو(ی) латифагӯй, асқиягӯй; одами шӯҳтабъу хушгап.

БАЗЛАГӮЙ بزله گویی латифагӯй, асқиягӯй.

БАЗЛАХОНӢ بزله خوانی латифагӯй, суханҳои шӯхиомез гуфтан, аксиягӯй.

БАЗМ بزم зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибаҳш (*tūj va g.*) бо иштироки ҳофизон, раққосон ва созандагон ороста мешавад; маҷлиси айшу тараб; **базм кардан** (оростан) базм ташкил кардан; **◊ базми дойрагӣ** базме, ки ба он ғайр аз одамони даъватӣ ҳар кас, ки садои дойраро шунавад, барои мусиқӣ шунидан омада метавонад; **базми кунҷорагӣ** базми бузург (*дар Бухорои пештара*); **базми хонагӣ** базме, ки барои доираи маҳдуд дар хонаи яке аз иштироккунандагони он ташкил мешавад; **базми хоса** базме, ки барои шахсони алоҳида ороста мешавад; маҳфили рақсу суруд, ки барои доираи танги ҳаводорон барпо мегардад; **базми чамоатӣ** базме, ки бо иштироки умум гузаронида мешавад; **базми чамшедӣ** базми бисёр пурдабдабаву бошукуҳ.

БАЗМА بزمъе як гӯшаи базмгоҳ.

БАЗМАК بزمک шакли тасгири базм.

БАЗМАФРӮЗ بزمافروز он ки бо зебой, хушсуханий ва дилрабоии худ маҳфилу базмҳоро орову зинат медиҳад.

БАЗМГАРД بزمگرد шахсе, ки тӯй ба тӯй, базм ба базм гаштанро дӯст медорад.

БАЗМГАРДӢ بزمگردي дар базмҳо гаштан, ба базмҳо рафтан.

БАЗМГАҲ//БАЗМГОҲ بزمگه//بزمگاه чои базм, маҳалли айшу нӯш, зиёфатгоҳ.

БАЗМДӮСТ بزمدوسټ дӯстдори базм, дӯстдори айшу тараб.

БАЗМӢ بزمی базмгард, базмдӯст.

БАЗМНИШИН بزمنشین дар базм ширкаткунанда, иштироқдори базм.

БАЗМОВАРД بزمآورد xӯроке, ки аз гӯшту тухми мурғ ва сабзӣ омода мешавад.

БАЗМОРО بزم آرا он ки базмро метафсонад; маҳфилоро.

БАЗМОРОЙ بزم آرائی маҳфилорой, базмро тафсондан.

БАЗМСОЗ بزم‌ساز 1. тайёркунандаи базм. 2. маҷ. шод, хурсанд, хушхол.

БАЗМТАЛАБ بزم طلب талабгори базм, хоҳони базм, базмдӯст.

БАЗМХОНА بزمخانه хонае, ки дар он базм барпо мегардад, зиёфатхона.

БАЗОНА بزانه вазанда.

БАЗР *a.* بذر кит. тухм, дона.

БАЗРАФШОН بذرافشان 1. тухмафшон, донакор, тухмпош. 2. маҷ. дехқон.

БАЗРУЛБАНҖ *a.* بذرالبغج кит., ниг. бангдона.

БАЗӮР بزور 1. бо азобу машаққат, ба душворӣ: **базӯр қадам задан**. 2. маҷбуран, аз рӯи маҷбурий, аз рӯи ночорӣ; **базӯр-базӯр нолидан** ба азоб ва бо овози паст нола кардан.

БАЗӮРӢ بازӯرӣ баста мондан гуфт. як навъ карда баста мондан, ба душворӣ баста мондан.

БАИБО بهابا 1. мулҳизакор, эҳтиёткор. 2. шармгин, боҳаё.

БАИД *a.* بعيد кит. дур; **муқоб.** наздик.

БАИДУЛҒАВР *a.* بعيدالغور кит. чукур, амик, жарф; чукурии воҳиманок.

БАИДУЛФИКР *a.* بعيدالفکر кит. дурандеш, пешбин; мулҳизакор, боҳирад.

БАИЗЗАТ بعزمت ниг. боиззат.

БАИНСОФ بهانضاف ниг. боинсоф.

БАЙ-БАЙ بی بی нидо ваҳ-ваҳ, ҳай-ҳай (бо аломати таҳсин ва тааҷҷуб).

БАЙФОРА بیغاره кит. маломат, накӯхиш, сар-

заниш, таъна, мазамат.	байн, дар миёна; аз байн бурдан несту нобуд кардан; бартараф кардан; гап (дар) байни худамон монад сухан аз доираи худамон берун набарояд, гап дар доираи одамони худӣ монад.
БАЙФУЛА <i>بیغوله کیم</i> . 1. гӯша, кунҷ, канора. 2. бeroҳa.	БАЙНАЛАВОМ <i>بین‌العوام</i> дар байни мардум, дар байни омма, байни умум, байнаннос.
БАЙФУЛНИШИН <i>بیغوله‌نشین</i> гӯшанишин, харобанишин.	БАЙНАЛМИЛАЛ <i>بین‌الملل</i> 1. байни миллатҳо, байни халқҳо. 2. <i>таър</i> . иттиҳодияи байналхалқии калон, интернатсионал: байналмилали сеюм с. номи дигари Иттиҳоди хизбҳои коммунистии чаҳон, ки солҳои 1919-43 амал мекард.
БАЙДАҚ <i>بیدق</i> <i>муарраби пиёда</i> , мӯҳра дар бозии шоҳмот.	БАЙНАЛМИЛАЛӢ <i>مانسوب با باینال‌میلال</i> ; байналхалқӣ; чаҳонӣ; калимаҳои байналмилали зби . калимаҳое, ки барои аксари забонҳои миллии дунё умумианд.
БАЙДО(Ь) <i>بیدا(ء)</i> <i>کیم</i> . чӯл, биёбон.	БАЙНАЛОБИДИН <i>بین‌الآبدین</i> <i>کیم</i> . миёни азал ва абад, байни аввал ва охири чаҳон.
БАЙЁ' <i>بیاع</i> байъқунанда, даллол.	БАЙНАЛХАЛҚӢ 1. <i>mansub ba bainal-milal</i> ; байналхалқӣ; чаҳонӣ; сиёсати байналхалқӣ, вазъияти байналхалқӣ . 2. он чи дар байни халқҳо чорӣ ва мавҷуд аст: хамовозии байналхалқии меҳнаткашон; иди байналхалқии занон рӯзи 8-уми март , ки бо қарори конференсияи занони сотсиалист (соли 1910 дар шаҳри Копенгагени Дания) ҳамчун рӯзи озодӣ ва баробархуқуқии занони тамоми чаҳон таҷлил карда мешавад.
БАЙЗА <i>بیضه</i> <i>کیم</i> . 1. тухм; тухми мурғ. 2. кулоҳи чангӣ, кулоҳҳӯද, тоскулоҳ.	БАЙНАЛҲОЧИБАЙН <i>بین‌الحاجین</i> дар миёни абрӯҳо.
БАЙЗАВӢ <i>بیضوی</i> <i>nig.</i> байзамонанд.	БАЙНАННАҲРАЙН <i>بین‌النهرین</i> 1. байни ду наҳр, байни ду дарё. 2. байни дарёҳои Даҷла ва Фурот дар Осиёи Farbī, ки ҳоло қисми зиёди он хоки давлати Ироқ аст.
БАЙЗАК <i>بیزق</i> <i>کیم</i> . 1. <i>nig.</i> байдак . 2. роҳнамо дар сафар, роҳбалад.	БАЙНАННОС <i>بین‌الناس</i> байни мардум, дар миёнаи мардум, байналавом; байни халқ, дар байни халқ.
БАЙЗАМОНАНД <i>بیضه‌مانند</i> ба шакли тухм, тухмшакл, тухммонанд.	БАЙНИВАЗОРАТӢ <i>بین‌وزارتی</i> 1. дар байни вазоратҳои гуногун баамаломада ё ташкил-ёфта. 2. муттаҳидкунандаи фаъолияти вазоратҳои гуногун; муштарак дар байни чанд вазорат; комиссияи байнивазоратӣ комиссияе, ки аз намояндаи чанд вазорат мураттаб шудааст.
БАЙЗАОСО <i>بیضه‌آسا</i> <i>nig.</i> байзамонанд.	БАЙНИВИЛОЯТӢ <i>بین‌ولایتی</i> 1. дар байни вилоятҳо баамаломада ё таъсисёфта. 2. муш-
БАЙЗАШАКЛ <i>بیضه‌شکل</i> <i>nig.</i> байзамонанд.	
БАЙЗӢ <i>بیضی</i> яке аз шаклҳои ҳандасӣ, ки ба доираи дарозрӯя (яъне, тухми мурғ) монанд аст, эллипс.	
БАЙЗО <i>بیضا</i> сафед(ӣ), соф(ӣ); байзои офтоб дураҳш ва равшани офтоб; яди байзо <i>nig.</i> яд.	
БАЙИНА <i>بینه</i> <i>کӯн</i> . пайдо, хувайдо; далели возех ва ошкоро, хучҷати возех; гувоҳи исботи муддао.	
БАЙЛАК <i>بیلک</i> <i>nig.</i> белак.	
БАЙН <i>بین</i> миён, мобайн; васат, миёна; байни... а) миёни..., мобайни...: муносибати байни онҳо хуб набуд ; б) миёнаҷои..., маркази...; в) фосилаи..., масофаи...; г) даруни...; дохили...; аз байн(и) а) аз миёни..., аз мобайни..., аз миёнаҷои...; б) аз даруни..., аз дохили...; в) аз он муддат; г) аз ҷумлаи...; дар байн дар миён; миёни худ; дар байн... а) мобайни..., дар миёни...; б) дар васати..., дар миёнаҷои...; в) дар қатори..., аз ҷумлаи...; г) ба даруни..., дар дохили...: дар байн дуду оташ ; ғ) дар муддати...: дар байн яқ ҳафта ; д) дар аснои..., дар давоми...: дар байн ин корҳо ; дар байн худ бо ҳам, бо ҳамдигар; дар ин байн дар ин миён, дар ин муддат; байн-байн байно-	

тарак ва умумӣ барои чанд вилоят: **роҳҳои автомобилгарди байнивилоятӣ**; **маҷлиси машваратии байнивилоятӣ** ҷаласаи машваратии намояндагони чанд вилоят (*дар ягон соҳа*).

БАЙНИДАВЛАТӢ *марбут ба* равобити мобайни давлатҳо.

БАЙНИДАНДОӢ *збш.* овозе, ки дар натиҷаи ба ҳам наздик кардан ва ё ба ҳам расонидани дандонҳои болову поён талафуз мешавад.

БАЙНИДАРӢ *биндрӣ* таҳтаи амудие, ки дар миёни ду табақаи дарҳои дутабақа зада мешавад.

БАЙНИЗАБОНӢ *бинзбанӣ* *збш.* дар байни забони ҳалқҳои гуногун вучуддошта: **робитаҳои байнизабонӣ**.

БАЙНИИДОРӢ *бинадарӯӣ* *nig.* **байниидорӣ**.

БАЙНИИДОРӢ *марбут ба* ду ё чанд идораву муассиса.

БАЙНИКИТОБХОНАВӢ *бинкитапханӯӣ* дар байни китобхонаҳо мавҷуд; муштарак мобайни китобхонаҳо: **обунаи байникитобхонавӣ**.

БАЙНИКОРХОНАВӢ *бинкарханӯӣ* вобаста ба ду ё чанд корхона: қарордоди **байни корхонавӣ**.

БАЙНИҚАБИЛАВӢ *бинқилюӣ* *мансуб ба* **байни қабилаҳо: муносибатҳои байниқабилавӣ**.

БАЙНИҚАБУРҒАВӢ *бинқурғӯӣ* воқеъ дар байни қабурғаҳо: **мушакҳои байни-қабурғавии одам**.

БАЙНИҚАТОРӢ *бинқаторӣ* *кишиов.* *мансуб ба* байни қаторҳо (-и кишти пахта *ва г.*): **коркарди байниқатории пахта**.

БАЙНИҚИТЪАВӢ *бинқитъӯӣ* мавҷуд ё ба вукӯъоянда дар байни қитъаҳо: **парвози байниқитъавии мушакҳои дурпарвоз**.

БАЙНИМАВСИМӢ *бин мусими* фосилаи байни мавсимҳо; муддати замони байни фаслҳои сол (*ки барои кору фаъолияте мусоид аст*).

БАЙНИМИНТАҶАВӢ *бин монтқоӣ* вобаста ба ду ё чанд минтақаҳои гуногун, алоқадор ба ду ё чанд минтақа.

БАЙНИНОҲИЯВӢ *бин наҳиёӣ* 1. мавҷуд дар байни ноҳияҳои гуногун. 2. муштарак ва

умумӣ барои чанд ноҳия (*воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шаҳрҳои калон*): **роҳҳои автомобилгарди байниноҳиявӣ**.

БАЙНИПАРЛАМЕНТӢ//БАЙНИПАРЛУМОНӢ *бинпӯлمنӣ//бинпӯлмани* 1. иборат аз намояндагони парламенти давлатҳои гуногун. 2. даҳлдор ба равобити мобайни парламентҳо; **муబодилаи афкори байни-парламентӣ** мубодилаи афкор дар байни намояндагони парламентҳои давлатҳои

БАЙНИСАЙЁРАВӢ *бинсияровӣ* мавҷуд ё ба вукӯъоянда дар байни сайёраҳо: **мушаки байнисайёравӣ** мушаки дурпарвоз, ки дар байни сайёраҳо (Зӯҳра, Мирриҳ *ва г.*) парвоз карда метавонад.

БАЙНИСИНӢ *бинсифӣ* *марбут ба* корҳои умумӣ ва таълимӣ, ки дар байни синҳои мактабҳо сурат мегирад.

БАЙНИСИТОРАВӢ *бинстароӣ* мавҷуд ё ба вукӯъоянда дар байни ситораҳои осмонӣ.

БАЙНИСОҲАВӢ *бинсаҳоӣ* мавҷуд ва бавуқӯъоянда дар соҳаҳо.

БАЙНИФАКУЛТАВӢ *бинфکлтотӣ* муштарак ва умумӣ барои факултаҳои гуногуни мактаби олий; **кафедраи байнифакултавӣ** кафедрае, ки фанҳоро дар факултаҳои гуногун таълим медиҳад.

БАЙНИХУДӢ *бинхудӣ* дар байни одамони худӣ мавҷуд ё ба вукӯъоянда.

БАЙНИҲАМДИГАРӢ *бинҳамдигрӣ* *мансуб ба* равобити байни ҳамдигар: **ёрии иқтисодии байниҳамдигарӣ**.

БАЙНИХУКУМАТӢ *бинхукомти* оид ба равобити байни ҳукumatҳо; ҷорӣ ва амалкунанда дар мобайни давлатҳо.

БАЙНИХУЧАЙРАВӢ *бинхҷироӣ* *биол.* дар байни ҳуҷайраҳои бофтаи ҳайвонот ва растаниҳо ҷойгирифта.

БАЙНИХУЧРАВӢ 1. дар байни ҳуҷраҳо мавҷуд ё ба вукӯъоянда. 2. муштарак барои чанд ҳуҷра.

БАЙНИЧУМҲУРИЯВӢ *бинҷомориӣ* *nig.* **байниҷумҳурӣ**.

БАЙНИЧУМҲУРИӢ 1. дар байни ҷумҳуриятҳо мавҷуд ё рӯйдиханда. 2. муштарак ва умумӣ барои якчанд ҷумҳурӣ:

МАЧЛИСИ МАШВАРАТИИ БАЙНИЦУМХУРИИ РОХБАРОНИ ЧУМХУРИХО (-И ОСИЁИ МАРКАЗӢ).

БАЙНИШАҲРӢ 1. **بین شهری** 1. дар байни шаҳрҳои гуногун мавҷуд ва амалкунанда. 2. муштарак ва умумӣ барои ҷанд шаҳр; **телефони байнишахрӣ** телефон барои алоқа (гуфтугӯ) бо шаҳрҳои дигар.

БАЙНОБАЙН **بینابین** дар миёна, байн-байн.

БАЙРАҚ//БАЙРОҚ *m.* **بیرق//بیراق** матои ранги муайян, ки ба ҷӯби борики дарозе наасб меқунанд ва дар он аксаран сурати нишони давлат, миллат, ҷамъият, ташкилот ҳамчун рамзи мавҷудият кашида мешавад, парчам, ливо, алам: **байраки давлатӣ**, **байраки сурх**, **байраки ҳарбӣ**.

БАЙРАҚБАР **بیرق بر** барандай байракъ, байрак-бардор.

БАЙРАҚБАРДОР 1. **بیرق بردار** 1. мутасаддии бардоштани байрак (*дар намоишҳои қисмҳои ҳарбӣ ва г.*). 2. он ки барои хизматҳои шоиста бо байрак мукофотонида шудааст; пешқадам, пешбарандай ягон кор ё ҳаракати иҷтимоӣ.

БАЙРАҚДОР **بیرق دار** дорандай байрак, бардандаи байрак, парчамдор.

БАЙРАҚКАШ **بیرق کش** *nig.* **байракбар.**

БАЙРАҚСИТОН **بیرقستان** 1. гирандаи байрак аз дasti душман, ситонандай байрак. 2. *маҷ*, голиб, музофар. 3. васфи муболигавие, ки дар ҳаққи паҳлавоне ва шахси пуркуvvate мегӯянд.

БАЙРАҚЧА **بیرقجه** *shakli tassiri baiarak.*

БАЙТ I *a.* **بیت** 1. *ади.* ҳурдтарин воҳиди шеъри суннатӣ, ки аз ду мисраи ба ҳам пайваста иборат аст, ду мисраи шеър; **байт ҳондан** *a*) ду мисраш шеърро аз ғазале *ва г.* гуфтан; *б)* шеър ҳондан; суруд ҳондан. 2. *маҷ*. шеъри аз ду мисраш зиёд, асосан рубой.

БАЙТ II *a.* **بیت** хона, хонаи иқоматӣ; **аҳли байт** аъзои оила, аҳли ҳонавода.

БАЙТ III *англ.* **بیت** *imt.* воҳиди маълуми компьютерӣ.

БАЙТАЛ *t.* **بیتل** аспи мода, модиён.

БАЙТБАНДӢ **بیت بندی** мисраъбандӣ.

БАЙТБАРАК **بیتبرک** бозиест, ки яке аз ҳарифон як байтро аз ёд мегӯяд, ҳарифи дигар бояд дар ҷавоб байтро аз ёд хонад, ки аввали он бо ҳарфи охирини байти гуфтаи ҳариф сар шавад.

БАЙТБАРАКБОЗӢ **بیتبرک بازی** *nig.* **байтбарак.**

БАЙТОР *a.* **بیطار** табиби ҳайвонот, домпизишк.

БАЙТОРӢ **بیطاری** амали табиби ҳайвонот, домпизишкӣ.

БАЙТУЛАДВИЯ *a.* **بیت‌الادویه** дорухона, ҷои давоҳо.

БАЙТУЛАМАЛ *a.* **بیت‌العمل** хонаи истеҳсоли чизе, коргоҳ, корхона.

БАЙТУЛАРӮС *a.* **بیت‌العروس** хонаи арӯс.

БАЙТУЛАСНОМ *a.* **بیت‌الاصنام** буткада, санамхона, бутхона.

БАЙТУЛАҲЗОН *a.* **بیت‌الاحزان** *kut.* 1. хонаи ҳузн, хонаи андӯҳ, ғамхона; гӯши ҷудоӣ ва фироқ. 2. *киноя аз хонаи Яъқуб мебошад*, ки вақти ҷудоӣ аз писараш Юсуф он ҷо азо мегирифтааст.

БАЙТУЛҒАЗАЛ *a.* **بیت‌الغزل** бехтарин байти ғазал.

БАЙТУЛКАҶБА *a.* **بیت‌الکعبه** хонаи Каъба.

БАЙТУЛҚАСИДА *a.* **بیت‌القصیده** 1. байте дар як қасида, ки аз байтҳои дигар зеботору дилпазиртар бошад; байти баргузидай қасида; шоҳбайт. 2. байте дар қасида, ки мазмуни он пештар ба зеҳни шоир омада ва шакли шеърӣ гирифта ва байтҳои бοқимонда бар пояи он гузашта шуда бошанд.

БАЙТУЛЛАҲМ *a.* **بیت‌اللحم** номи маҳалле дар наздикии Байтулмуқаддас, ки Исо аз Марям дар ҳамин ҷо зонда шудааст.

БАЙТУЛЛОҲ *a.* **بیت‌الله** *nig.* **байтулҳарам.**

БАЙТУЛМАҶМУР *a.* **بیت‌المعمر** байти маъмур, ибодатхонае дар ҷои Каъба то тӯғони Нӯҳ, ки баъд гӯё дар осмони ҷорӯм дар муқобили Каъба қарор гирифта бошад.

БАЙТУЛМОЛ *a.* **بیت‌المال** *kut.* ҳазинаи давлатӣ дар қишварҳои исломӣ барои нигоҳ доштани пул ва мол.

БАЙТУЛМУЛК *a.* **بیت‌الملک** *kin.* аз қасри шоҳ, қасри волӣ.

БАЙТУЛНАХЛ *a.* بیتالنحل хонаи занбӯри асал.

БАЙТУЛХАЛО *a.* بیتالخلا кит. обхона, мистароҳ, ҳоҷатхона.

БАЙТУЛҲАЗАН *بیتالحزن nig.* байтулаҳзон.

БАЙТУЛҲАРАМ//БАЙТУЛҲАРОМ *a.* بیتالحرام хонаи Каъба дар Макка.

БАЙТУЛҶУНУН *a.* بیتالجنون девонахона, хонаи чинниён, бошишгоҳи девонагон.

БАЙТУЛЭҲЗОН *a.* بیتالاحزان *nig.* байтулаҳзон.

БАЙТУССАМАД *a.* بیتالصمد хонаи Худо, ибодатгоҳ.

БАЙТУССАНАМ *a.* بیتالصنم бутхона, буткада, санамхона, нигорхона.

БАЙТУШШАРАФ *a.* بیتالشرف кит. 1. хонаи нек, хонаи бошарофат. 2. нуҷ. бурҷе, ки ба он доҳил шудани ситораи муайяне аз ҳафт ситораи сайёр нек ва бошарофат шумурда мешавад, бурҷи ҳамал, ки шарафи хуршед дар он аст.

БАЙТХОНИЙ بیت�وانی шеърхонӣ, сурудхонӣ.

БАЙЬ *a.* بیع созиш ва мувоғиқат оид ба байъ (*дар ҳаридуфурӯӣ*), савдои пазондашуда; **байъи шаръӣ** савдое, ки дар ҳузури намояндаи шариат ба иҷро мерасид; **байъ кардан** *a.* дар бораи байъ ё кирояи чизе ба як қарор омадан; *b*) фурӯҳтан.

БАЙЪАТ *a.* بیعت кит. муоҳида, аҳду паймон, муоҳидаи дӯстӣ, паймон бастан барои фармонбардорӣ ва итоат аз касе, ки одатан бо даст додан анҷом мейёftааст; пешвӣ ё роҳбарии касеро пазируфтan.

БАЙЪАТИЙ بیعتی марбут ба байъат; бахшидашауда ҳангоми байъат.

БАЙЪАТНОМА بیعتنامه навиштаи дори байъат, аҳднома, ки асосан ба подшоҳон ва амирон байъат мекарданد.

БАЙЪНОМА بیعنامه санади ҳаридуфурӯsh.

БАЙЪОНА بیعانه як микдор пule, ки вақти муомила пешакӣ ба соҳиби мол медиҳанд, пешбахо, пешпардоxt.

БАЙЪПУЛӢ بیعپولی *nig.* байъона.

БАК I фр. بک зарфест барои нигоҳ доштани сӯзишвории моеъ дар мошин, ҳавопаймо ва

дигар воситаҳои техникӣ.

БАК II بک мус. яке аз зарбҳои мусиқӣ.

БАКАБУМ بکه‌بم мус. *калимаи тақлиди овозӣ*, ки аз садои доира ва нақора гирифта шудааст.

БАКАВУЛ//БАКОВУЛ *t.-m.* بکاول *taъr.*

1. маъмури сариштадории лашкар, аз ҷумла пардоҳти музди сипоҳиён. 2. маъмури таҳияи ҳӯрду ҳӯрок барои шоҳон ва амирон, сардори ошпазҳо, қалони ошпазҳо; **ба оши тайёр бакавул** (*maq.*) муфтҳӯр ва тайёрхӯр.

БАКАВУЛӢ بکولӣ амали бакавул, қасбу кори бакавул, шуғли бакавул.

БАКАЛАВР лот. بکلور зинаи аввали таҳсилоти олӣ пеш аз магистр.

БАКОРА بکاره: **бакораву бекора** даркору нодаркор, лозиму нолозим.

БАКОРАТ *a.* بکارت 1. бикр будан, духтар будан, духтарӣ, дӯшиза. 2. пардаи бакорат. 3. *maq.* тозао покизагӣ.

БАКТАР بکتر *nig.* багтар.

БАКТЕРИОЛОГИЯ ю. بکترآلگيye илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКТЕРИОЛОГӢ بکترآلگيye мансуб ба **бактерия**; ҷанги **бактериологӣ** ҷанге, ки дар он микробҳои гуногунро дар шакли бомба *va g.* ҳамчун воситаи қатли ом истифода мебаранд, ҷанги микробӣ.

БАКТЕРИЯ ю. بکتریه мавҷудоти хурдтарини ба назар нонамоён, ки дар зери заррабин дида мешавад, микроб, ангал.

БАКТЕРИЯШИНОСӢ بکتریه‌شناسی соҳаи илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКУЛӢ بکلӣ тамоман, батамом, ба таври куллӣ.

БАҚАДР بهقدر қадрнок, қиматнок, арзишманд, боэҳтиром, бакимат.

БАҚ(Қ)АМ *a.* بقم 1. дарахтест ҷӯбаш сурхранг, ки аз пӯсти он ранги сурх тайёр мекунанд, дарахти зардронги сурх. 2. *maq.* сурх.

БАҚАР *a.* بقر кит. ғов; **соли бакар** соли дуюми силсилаи солшумории дувоздаҳона бо номи ҳайвонот, соли ғов.

БАҚАРРОС بقرايس *калимаи тақлиди овози чӯшиши саҳти об ва дигар моеот, балақкос.*

БАҚИМАТ بهقيمت *пурбаҳо, қиматнок, қиматбаҳо.*

БАҚИЯ a. بقیه 1. монда, бозмонда; боқимонда, мобакӣ; **бакияи пул** зиёдатии пул, пули боқимонда баъди харида чизе; **бакияи умр** қисми боқимондаи умр. 2. думбона, идома.

БАҚИЯПУЛӢ بقیه پولی *nig. бакия (-и пул).*

БАҚКОЛ a. بقال *дӯкондори озуқафурӯш, фурӯшандай озуқа (аз қабили орд, сабзавот, равған биринҷ ва г.).*

БАҚКОЛӢ بقالی 1. *мансуб ба баккол;* амали баккол, кору қасби баккол. 2. дӯкони озуқафурӯши, макони фурӯши хӯрокворӣ.

БАҚЛ a. بقل *кит. нӯшгиёҳ, номи умумии гиёҳҳои хӯрокӣ (ҳамчун пудина, тарра); қабудӣ, сабзавот.*

БАҚО a. بقا 1. боқӣ будан, абадият, ҷовидон; мондагор будан, бардавомӣ; **бақои умр** бардавомии умр, безаволии умр, дарозумрӣ; **бақои хаёт** дарозумрӣ. 2. *маҷ.* пойдорӣ, устуворӣ, ҳастӣ, пояндагӣ. 3. *физ.* сабит мондани миқдор ва каммияти физикӣ, монанди нерӯ ё вазн ҳангоми ба вуқӯй омадани тафйироти физикӣ ё химиявӣ барои энергия: **бақои ҷирм, қонуни бақо.**

БАҚОЁ بقايا *кит. 1. боқимондаҳо, чизҳои боқимонда. 2. бозмондагон, ҷузъҳои боқимондаи чизе. 3. асарҳо ва нишонаҳои барҷомонда.*

БАҚУВВАТ بقوت 1. *nig. бокувват.* 2. *маҷ.* саҳт, маҳкам; доштнок: **матои гафси бақувват.**

БАҚУВВАТИЙ بقوتى *nig. бокувватӣ.*

БАҚУРБ بقرب қурбонок, қиматнок, арзишнок; дорои қадру қимати зиёд.

БАЛ بل *шакли кӯтоҳшуудаи балки.*

БАЛАД I a. بلد 1. шинос бо чизе; воқиф, огоҳ; роҳнамо; **балад будан ба чизе** шинос будан бо чизе, огоҳӣ доштан аз (сирру асрори) чизе.

БАЛАД II a. بلد *nig. балда.*

БАЛАДӢ 1. *марбут ба балад ва балда;* шаҳри. 2. балад будан, ошно будан, до-нистан.

БАЛАЗЗАТ بلذت *nig. болаззат.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلق بلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои чӯшиданчи чиз моеъро ифода мекунад.*

БАЛАҚҚАС//БАЛАҚҚОС بلقس//بلقاس *калимаи тақлиди овози саҳт чӯшиданчи чизҳои обакӣ.*

БАЛАҚҚОСЗАНОН بلقاس زنان *феъли ҳол аз балақкос задан; дар ҳолати балақкос зада чӯшидан.*

БАЛАНД بلند 1. афрошта, боло; муқоб. **паст:** девори баланд, кӯхи баланд. 2. дароз, навча, муқоб. **кӯтоҳ:** қади баланд. 3. бисёр, зиёд, афзун: **иқтидори баланд.** 4. тез, гузаро, шунаво (*оид ба садо, ханда*): **баланд-баланд хондан.** 5. бисёр саҳт, бошиддат: **оташি баланд, таби баланд.** 6. ғализ, пурранг (*нисбат ба ранг*): **қабуди баланд, сурхи баланд.** 7. *маҷ.* хеле хуб, хорикулода, олий: **маҳорати баланд, мазмуни баланд, сухани баланд, табии баланд, истеъоди баланд; нархи баланд қимати гарон; тамоқуи баланд** тамоқуи тунду таъсирнок; **баланд бардоштан** а) боло кардан (*мас., дастро*); б) зиёд намудан, афзун намудан, бисёр кардан (*мас., ҳосил ва ё иқтидорро*); **баланд гардидан // баланд гаштан** *nig. баланд шудан; баланд гирифтан* а) якбора бо садои баланд шурӯй кардан (*мас., дар сурудхонӣ, ки одатан оҳиста-оҳиста ба авҷ расонида мешавад*); б) худро афзал донистан, худро беҳтар шумурдан; **баланд кардан (намудан)** а) боло кардан, бардоштан: **сар баланд кардан;** б) равшан кардан, пуркувват кардан (-и ҷароғ, оташ *ва г.*); в) сохтан, барпо намудан; **баланд шудан** а) боло баромадан; зоҳир шудан, намудор гаштан; б) боло шудан, бардошта шудан; в) зиёд шудан, афзудан (*мас., обрӯ, шӯҳрат, рутба ва г.*); г) комат рост кардан, қад афроҳтан; **ф) баромадан,** шунида шудан, ба гӯш расидан (-и овоз); **◊ гапи баланду паст** (*ё пасту баланд*) **задан** дурушту дағал гап задан, сухани бемаъниву беҳуда гуфтан, дурушт муюмила кардан; **нархи чизро баланд кардан** қимати чизро гарон кардан, баҳои чизро зиёд кардан; **овоз баланд кардан** дод задан, фарёд баровардан.

БАЛАНДАХТАР بلنداختر 1. толеъбаланд, некбахт. 2. тавоно, нерӯманд, муқтадир.

БАЛАНДАХТАРИ بلنداخtri некбахтӣ, хушбахтӣ, саодат.

БАЛАНДБОЛО بلنڊبلا *nig.* болобаланд.

БАЛАНДВОЛТ بلنڊوالت дорои волти зиёд: **хати барқи баландволт.**

БАЛАНДГӮ 1. بلنڊگو 1. василае, ки шиддати садоро тақвият медиҳад. 2. василае, ки ишораи баркро ба садо табдил медиҳад. 3. василаи расондани паём ё таблиги чизе; карнаи радио.

БАЛАНДГӮЙ بلنڊگويى *maç.* даъвоҳои бечо ва лофу газоф задан.

БАЛАНДГӮЯК بلنڊگويك *nig.* баландгӯ.

БАЛАНДФОЯ بلنڊغایه дорои гояи баланд, аз ҷиҳати гоявӣ дар дараҷаи ниҳоӣ.

БАЛАНДДЕВОР بلنڊديوار дорои девори баланд (*mas., ҳавлӣ, сарой, қалъа*).

БАЛАНДИЁР بلنڊعيар *kim.* дорои иёри баланд, комилиёр, холис.

БАЛАНДИҚБОЛ بلنڊاقبال толеъбаланд, некбахт, хушбахт.

БАЛАНДИҚБОЛӢ بلنڊاقبالي толеъбаландӣ, некбахтӣ, хушбахтӣ.

БАЛАНДИН بلنڊдин болодарӣ, чӯби болоии дари хона, чорҷӯби дар.

БАЛАНДИРОДА бо иродай мустаҳкам, дорои иродай матин.

БАЛАНДИСАНЧ بلنڊىسنج *soxt.* олати заминсанҷӣ барои муайян кардани андозаи баландӣ.

БАЛАНДИХТИСОС بلنڊاختصاص дорои ихтисоси баланд, донандаи хуби касбу кор.

БАЛАНДӢ 1. ҷои баланд, тепа; **муқоб. пастӣ; пастию баландӣ** а) шебу фароз; ноҳамворӣ; б) **киноя аз** неку бад; мушкилот (-и рӯзгор). 2. боло. 3. дарозӣ ба амуд, иртифоъ; қад; **муқоб. қӯтоҳӣ; баландӣ доштан** баланд будан, дорои иртифоъ будан; **баландӣ ёфттан** баланд шудан; рост шудан. 4. қулла; авҷ. 5. баланд будан, боло будан, олий (дараҷа) будан; бузургӣ, азамат. 6. *маç.* шиддат; афзунӣ, зиёдӣ; **толеи касе баландӣ кардан** бахти касе тофтан.

БАЛАНДКӮХ 1. қӯхи баланд. 2. воқеъ дар байни кӯҳҳои баланд: **дехai баландкӯх.**

БАЛАНДҚАД بلنڊقد *nig.* қадбаланд.

БАЛАНДҚОМАТ بلنڊقامت *nig.* қоматбаланд.

БАЛАНДМАЗМУН بلنڊمضمۇن дорои мазмуни баланд, пурмазмун.

БАЛАНДМАҚОМ بلنڊمقام *nig.* баландмартаба.

БАЛАНДМАРТАБА بلنڊمرتبه дорои мақом ва дараҷаи баланд; воломақом, олимақом; олиқадр, баландпоя.

БАЛАНДМАРТАБАГӢ بلنڊمرتبگي баландпоя будан, баландмартаба будан, воломақомӣ.

БАЛАНДМАҲАК بلنڊمهҳк *nig.* баландиёр.

БАЛАНДМАҲСУЛ بلنڊمحصول он чи маҳсули зиёд медиҳад, сермаҳсул.

БАЛАНДМАҖРИФАТ بلنڊمعرفت соҳиби маърифати баланд; фозилу доно.

БАЛАНДМАҖРИФАТИӢ بلنڊمعرفتى баландмаърифат будан; доноӣ, фозилӣ.

БАЛАНДНАЗАР بلنڊنظر он ки ба ҷизҳои майдачӯйда ва назарногир аҳамият намедиҳад, баландхиммат.

БАЛАНДНАЗАРӢ بلنڊنظرى баландназар будан.

БАЛАНДНОМ بلنڊنم баландовоза, машҳур, некном.

БАЛАНДОБРӮЙ بلنڊآبروи соҳиби обрӯю эътибори баланд.

БАЛАНДОВОЗ بلنڊآواز садои баланд дошта.

БАЛАНДОВОЗА بلنڊآواز овозадор, машҳур, шӯҳратманд, номдор, маъруф.

БАЛАНДОҲАНГ بلنڊآهنگ *nig.* баланд овоз.

БАЛАНДОШӮНА بلنڊآшияне дорои ошёнаи бисёр, ҷандтабақа.

БАЛАНДПАРВОЗ 1. боло ва дур парвозунанда: **парандай баландпарвозд.** 2. *маç.* гӯяндаи фикрҳои баланд дар шеър.

БАЛАНДПАРВОЗӢ بلنڊپروازи баландпарвозд будан, парвози баланд доштан.

БАЛАНДПОЯ بلنڊپиaye 1. дорои пояҳои дароз: **мизи баландпоя.** 2. *nig.* **баландмартабагӣ.**

БАЛАНДПОЯГӢ 1. баландпоя будан, пояҳои дароз доштан. 2. *nig.* **баландмартабагӣ.**

БАЛАНДРУТБА *بلندرطبه* дорои рутбаву мартабаи калон, олимақом: **афсари баландрутба**.

БАЛАНДСАДО *بلندصادا* *nig.* **баландваз**.

БАЛАНДСИФАТ *بلندصفت* дорои сифат ва навъи баланд, аълосифат.

БАЛАНДСИФАТИ *بلندصفتى* баландсифат будан; аълосифатӣ.

БАЛАНДТАБЬ *بلندطبع* соҳиби табъи баланд, соҳибзавқ; шоири хушалиқа.

БАЛАНДТОЛЕЙ *بلندطالع* некбахт, баҳташ омадкарда.

БАЛАНДФИШОР *بلندفسار* дорои қувваи муқовимат ба фишори зиёд, тобовар ба фишори калон: **қубурхони баландфишор**.

БАЛАНДҲАВО *بلنهوا* 1. *nig.* **ҳавобаланд**. 2. ҳавобаландона, мағруона.

БАЛАНДҲАРОРАТ *بلندحرارت* дорои ҳарорати баланд, гарм, тафсон.

БАЛАНДҲИММАТ *بلنددهمّت* *nig.* **ҳимматбаланд**.

БАЛАНДҲИММАТИ *بلنددهمّتى* *nig.* **ҳимматбаландӣ**.

БАЛАНДҲОСИЛ *بلندحاصل* кишт ё замине, ки ҳосили зиёд медиҳад.

БАЛАНДШАВАНДА *بلندشونده* *сифати феълии замони ҳозира аз* **баланд шудан**; болобароянда, болошаванда.

БАЛАНДШИДДАТ *بلندشدت* дорои шиддати зиёд; *муқ.* **баландволт: ҳати баландшиддати қувваи барқ**.

БАЛАНС *фр.* *блنس* *ҳисобӣ.*, *nig.* **тавозун**.

БАЛАСОН *ю.* *بلسان* 1. дарахтест хордор, ки асосан дар Арабистон ва Ҳабашистон мерӯяд ва бо тег задан аз он самғе (моддаи часпанда) давой мебарояд. 2. самғи муаттаре, ки аз чанд гиёҳ, аз ҷумла аз самғи баласон ба даст меояд.

БАЛВО *a.* *بلوا* **ғавғо,** ошӯб, шӯриш, исён (*бо қасди табаддулоти давлатӣ*).

БАЛВОАНГЕЗ *بلوانگيز* *nig.* **балвогар**.

БАЛВОГАР *بلواگر* ошӯбандоз; шӯришгар.

БАЛВОГАРИЙ *بلواگرى* **балво** ҳезондан, ошӯбгарӣ, исёнгарӣ.

БАЛВОГАРОНА *بلواگرانه* 1. исёнкорона; ошӯбгарона: **балвогарона ғап задан**. 2. дорои хусусияти ба ошӯбу исён даъваткунанда: **шиори балвогарона, суханони балвогарона**.

БАЛҒАМ *a.* *بلغم* мояи ғализе, ки бо сулфа аз гулӯ (-и бемор) чудо мешавад: **балғам партофтани**.

БАЛҒАМИМИЗОЧ *بلغمىزاج* дорои табиати балғамӣ.

БАЛҒАМИЙ *بلغمى* 1. беморе, ки аз гулӯяш бо сулфа балғам мебарояд. 2. ранги сабзи паст, сабзчаранг: **пиёлаи балғамӣ**.

БАЛҒАМОВАР *بلغمآور* бавуҷудоварандаи балғам, боиси балғампартой шудан: **доруи балғамовар**.

БАЛҒАМПАРТОЙ *بلغمپرتايى* *исми амал аз* **балғам партофтани**.

БАЛҒУР *بلغور* донаи кӯбидашуда ва шикастай ғалладона, монанди гандум ва ҷав, рез.

БАЛҒУРӢ *بلغوري* *mansub ба* **балгур;** таҳияшуда аз балгур.

БАЛДА *a.* *بلده* *кит.* маҳалли аҳолинишин; шаҳр.

БАЛДОҚ *بلداق* ҳалқаи доирашакле, ки занон барои зебу зинат ба бинӣ мекардаанд; гӯшвораи доирашакл.

БАЛЕ *a.* *بلى* 1. *ҳиссачаи тасдиқӣ* оре, ҳа, ҳо; **бале гуфтан** тасдиқ кардан; розӣ шудан. 2. *нидо* оғарин, аҳсан; **бале-бале гуфтан** ба тасдиқи сухани касе «ҳа-ҳа» гуфтан.

БАЛЕГӮ(Ӣ) *بلی گوی(ی)* 1. *маҷ.* хушомадгӯ, лаббайкӯ, чоплус. 2. *кӯни*. ёридиҳандаи маддоҳон – хонандагони қиссаҳои ривоятӣ, ки дар вақти қиссаҳои бо ниdoi ҳуддиқати сомеонро ба тарафи қиссаҳон ҷалб менамуданд.

БАЛЕГӮӢ *بلی گویي* 1. *исми амал аз* **бале гуфтан;** тасдиқ кардан; изҳори ризомандӣ. 2. *маҷ.* хушомадгӯй, лаббайкӯй, чоплусӣ.

БАЛЕF *a.* *بلیغ* *nig.* **балиғ**.

БАЛЕТ *фр.* *بليت* 1. як навъи санъати ракс. 2. як намуди намоишҳои саҳнавӣ иборат аз ракс ва имову ишорат таҳти оҳанги мусикӣ.

БАЛЕТМЕЙСТЕР *олм.* *بليت ميستر* басахнагузорандай раксҳои балет.

БАЛИФ//БАЛЕФ *a.* بلغه 1. расо, комил; фасех, зебо (*сифати сухан*). 2. суханвар, забонвар, зебогуфтор.

БАЛИД *a.* بلید кит. кунdfaҳм, кундзехн.

БАЛИК *t.* بلیق моҳӣ; гӯшти шӯр ва андак хушк кардаи таҳтапушти моҳиҳои сурх.

БАЛИЛА *ю.-а.* بلیله 1. меваи зардранг ва тухмшаклу дарозрӯя, ки донаи он хусусияти доругӣ дорад ва дар дорусозӣ истифода мешавад. 2. гиёҳи ин мева, ки дараҳтаест аз хонаводаи бодоми ҳиндӣ.

БАЛИСОН *ю.-а.* بلیسان *nig.* баласон.

БАЛИЯ(Т) *a.* بلیت//بلیت 1. кит., *nig.* **бало**. 2. мусибат, бадбаҳтӣ, факирӣ, мӯҳтоҷӣ.

БАЛК بلک *шакли кӯтоҳшуудаи балки*.

БАЛКАН بلکن *кӯнӣ*. 1. сари девор. 2. *nig.* **манчаниқ**.

БАЛКИ بلکе 1. ҷузъи пасини пайвандаки ҷуфтӣ *хилоғӣ*: **на танҳо..., балки; на фақат..., балки**. 2. ҳиссачаи таъкидӣ ҳатто. 3. баръакс.

БАЛЛ фр. بل 1. воҳиди ченаки дараҷа ё шиддати ҳодисаҳо (*аз қабили бод, зилзила*). 2. баҳое, ки ба дараҷаи дониши талабагон дар мактабҳо ва ба маҳорати варзишгарон дар мусобикаҳо дода мешавад, хол.

БАЛЛАДА фр. بلده *ади*. яке аз намудҳои назми лирикую ҳамосавист, ки аз шеъри начандон калони сюжетнок иборат буда, дар он лаҳзай қаҳрамонӣ *ва г.* тасвир меёбад, қисса.

БАЛЛИСТИКА *ю.* بلیستیکه *ҳ.* илм дар бораи қонунияти парвози тиru мушакҳо.

БАЛЛИСТИКӢ :блістікі мушаки худпар бо хати сайри ҷисми озодҳаракатқунанда.

БАЛЛОН фр. بلان 1. зарфи шишагӣ ё филизӣ барои қашондан ва нигоҳ доштани ҷизҳои моеъ ва газ. 2. ҷарҳи резинӣ, ки ба дарунаш ҳаво пур карда мешавад.

БАЛО *a.* لـ 1. оғат, фалокат, бадбаҳтӣ; **балои ногаҳонӣ** // **балои осмонӣ** оғати табиӣ (*аз қабили тӯфон, жола, сел, раъду барк*); **балои азим** *a.* оғати ниҳоят қалон; *b.* *маҷ.* ниҳоят шайтону маккор; **балову қазо барин** мисли оғати ногаҳонӣ ва биноҳост дучоршаванда;

ба балои бад гирифтор шудан дучори мусибат гардидан, гирифтори бадбаҳтӣ шудан. 2. саҳтӣ, машаққат, азоб. 3. осеб, зарап, зиён; **бало задан** *a.* осеб расидан, зарап дидан; дучори ноҳушӣ шудан; *b.* *маҷ.* расво ва бемаза шудани коре; **ҳеч бало карда натавонистан** ягон зарап расонида натавонистан. 4. *маҷ.* дарди сар, ташвиши сарзид: **ин корро қунӣ ҳам, як бало, нақунӣ ҳам, як бало**. 5. *маҷ.* маккор, шайтон, айёр; шахси шуми ба ҳар кирдор қодир ва рӯйнагардонанда аз ҳеч ҷиз; **баду бало одами ҳилагару айёр**, ки аз ҳар гуна душворӣ ба осонӣ мебарояд; **балову бадтар** // **балою батар** *a.* оғату бадбаҳтӣ; азобу мешаққат; *b.* **киноя аз ҳар гуна ҷизҳои даркору нодаркор**, лашу луш, ҷизҳои гуногун; **ба бало мондан** *a.* дучори мусибат шудан, гирифтори бадбаҳтӣ шудан; *b.* *маҷ.* ба худ дарди сар ҳаридан, дар натиҷаи ягон амали худ ба ташвиш мондан; **ҷӣ бало** *a.* ҳиссачаи таркибии ифодакунандаи ҳайрат ва тааҷҷуб магар?; *b.* ҷӣ гап?, ҷӣ вokea?; **боз ҷӣ балои дигар** ҳар навъ корҳои дигар; **балои ҷон шудан** (**гардидан**) боиси ташвиш ва нороҳатӣ шудан, заҳмати сарзидӣ шудан; **аз бало ҳазар** (*маҷ.*) аз бад дур будан беҳтар аст, бо бадӣ кордор нашудан хубтар аст; **бало ба пасаш** ҳар фалокате, ки бошад, ба худаш шавад (*дар мавриди кордор нашудан, ба аҳволи худ вогузоштани қасе, ҷизе гуфта мешавад*); **балоят** (**балояш**) занад; **балоятро** (**балота**) гирам тасаддуқат шавам, қурбонат гардам (*одатан дар мавриди навозии гуфта мешавад*); **дили одаткарда** – **балои ҷон** (*маҷ.*) тарки одат амри муҳол.

БАЛОАНГЕЗ بلانگیز 1. оғатовар; зарару хисороти бисёр оваранда. 2. шӯрангез, фитнаовар.

БАЛОГАРДОН گردان بل 1. он чи ё он ки балоро аз кас дур мекунад; муҳофизатқунанда аз балову оғат. 2. *d.* лақаби Баҳоваддини Нақшбанд, ки ахли дину тариқат гӯё барои дур кардани бало ва оғат ба рӯхи ӯ назру садақа мекунанд.

БАЛОФ *a.* غل 1. қифоят, басандагӣ; камол. 2. расонидан (*ба ҷизе, ба дараҷае*).

БАЛОФАТ *a.* بلاغت 1. расидагӣ, пухтагӣ, камолот, булуғ; **балофати ақлий** камолоти ақлий; **синни балофат** // **ҳадди балофат** синну сол, ки

баробари пурра шудани он ҳар як шахс шаҳрванди комилхӯкуқ ва камолёфта шинохта мешавад; **ба балогат расидан** пурра шудани синну соли шахси ҷавон; ба ҳадди булуғ расидан, камол ёфтани. 2. ҳадди камолот дар суханварӣ.

БАЛОГӢ *марбут ба балогат: улуми балогӣ.*

БАЛОДАТ *a. بلاست* *кит.* кундзехнӣ, кундфаҳмӣ.

БАЛОДИДА *بلا دیده* он ки ба бало дучор шудааст.

БАЛОЗАДА *بلازد هه* 1. бадбаҳт, берӯзӣ (*ҳамчун дашином ва таҳқир гуфта мешавад*). 2. бекора, корношоям.

БАЛОЗАДАГӢ *بلازد گی* дучор шудан ба балову мусибат, мусибатзадагӣ.

БАЛОКАШ *بلاکش* *кит.* гирифтори бадбаҳтӣ ва мусибат; мубтало ба саҳти ва машаққат; бадбаҳт, бечора.

БАЛОКАШӢ *بلاکشی* таҳаммули ҳар балову ранҷ, тоқат кардан ба ҳар балову бадбаҳтӣ.

БАЛОЛАК *بلاک* *nig.* *балорак.*

БАЛОН *фр.* *بلان* *nig.* *баллон.*

БАЛООВАР *بلا آور* *nig.* *балоангез.*

БАЛОРАК *خ.* *بلا رک* *кҳන.* 1. шамшери ҳиндӣ, ки аз пӯлоди асл соҳта мешавад. 2. ҷавҳари пӯлод. 3. фӯлоди ҷавҳардор.

БАЛОРАСИДА *بلا رسیده* *nig.* *балозада.*

БАЛОРАҔ *بلا رج* *kit., nig.* *لاكلاڪ.*

БАЛОХЕЗ *بلا خیز* маконе (ҷое), ки аз он мусибату бало бихезад.

БАЛОХӮР *بلا خور* 1. он ки аз ҳисоби дастранчи дигарон рӯз мегузаронад, муфтҳӯр. 2. *таър.* сардори дастай дуздони майда. 3. *таър.* шахсе, ки аввали таоми ашрофро ҷашида медид; **балоҳӯрони бозор** *киноя* *аз қалтобон,* ҳаннотон ва савдогарон; **балоҳӯрони қишлоқ** *таър.* қалонҳои деха (*арбоб ва г.*), ки одатан аз ҳисоби дигарон рӯз мегузарониданд; **нафси балоҳӯр** нафсе, ки ба ҷизи андак қонеъ намешавад, нафси бад.

БАЛОҲӮРДА *بلا خورده* ба ранҷу бало гирифторшуда.

БАЛОҲАТ *a. بلا هت* *кит.* 1. аблайӣ, нодонӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ. 2. содадилий.

БАЛОЧА *بلا چه* *шакли масгири балو* (*одатан дар вакти навозии ба қӯдак гуфта мешавад*), шӯҳ, шайтон.

БАЛОЧ *بلا ج* *کҳن.* бӯрӯ, ҳасир.

БАЛОЧӮ(Й) *(بلا جو(ي)* 1. ҷӯяндаи бадбаҳтӣ ва мусибат. 2. *ماڻ.* парҳошҷӯй, ҷангҷӯй.

БАЛОЯ *بلا یه* *کит.* қаҳба, руспӣ, фоҳиша, сабукпо.

БАЛУТ *بلوت* *nig.* *булут.*

БАЛУЧ *بلوچ* *نومي* *хالکه,* ки як қисми аҳолии Эрон ва Покистонро ташкил мекунад.

БАЛУЧӢ *بلوچي* *مانسوب ба* *بالخ* (*шахрест дар шимоли Афғонистони имрӯза*); **тути балхӣ** як навъи беҳтарини тут.

БАЛЧИК *بلچيق* *гуфт.* лойқа, ваҳал, лаҷан, лойи часпаки тунук.

БАЛЬ *a. بلع* *بالъидан,* фурӯ бурдан, наҳоида қурт кардан.

БАЛЬИДАН *بلعیدن* *کит.* фурӯ бурдан (*ба گولӯ*).

БАМ *بم* *садои дурушт* ва *гафс;* овози баланд ва *гафси* асбоби мусиқӣ; *муқоб. зер.*

БАМАВРИД *بمورد* он чи дар мавқеаш, яъне дар вакти матлуб иҷро мешавад; айни муддао.

БАМАЗА *بمزه* *nig.* *бомаза.*

БАМАЗАХӮРАК *بمزه خورك* зуккаҳӯр.

БАМАНӢ *بمعنی* 1. маънидор, пурмазмун; оқи-лона: **суханони баманӣ.** 2. баақл, ба одоб, ботамкин.

БАМБУК *фр.* *بمبوك* як навъ растани наймонди минтақаи ҳорра, ҳайзурон, найи ҳиндӣ.

БАМИЙ *بمي* *вазъ* ва ҳолати бам будан, муқобили зерии садо.

БАМУЛОҲИЗА *به ملاحظه* *nig.* *боандеша.*

БАМУЛОҲИЗАГӢ *به ملاحظگي* *nig.* *боандешагӣ.*

БАНАВОРГИРИЙ بەنوارگىرى исми амал аз ба на-
вэр гирифтан (мас., фильм).

БАНАҚШАГИРИЙ بەنقشەگىرى исми амал аз ба
нақша гирифтган; ба нақша дохил кардани
коре ё чое.

БАНАН исп. بنن бот. як навъ растани мин-
тақаи гармсер, ки меваи лазиз дорад, мавз.

БАНАФШ بەنفس nиг. бунафш.

БАНГ بىنگ 1. гиёхи яксолаест, ки барои ҳосил
кардани нашъя ва равган дар бაъзе
кишварҳои гарм парвариш мекунанд. 2.
моддаи сабзранги кайфовар, ки аз шираи
банг ҳосил мешавад, нашъя, чарс; **банг қашидан** //
банги девона бот. як навъ гиёхи захрнок ва
бадбӯй, ки ҳамчун алафи бегона мерӯяд ва
дар тиб аз он ҳамчун гиёхи шифобахш исти-
фода мебаранд.

БАНГДОНА بىنگدانه 1. тухми банг, ки аз пўсти
он моддаи кайфовар тайёр мекунанд. 2. *nig.*
банг.

БАНГИЁНА بىنگيانه бангивор, мисли бангӣ:
хайлхои бангиина.

БАНГИХОНА بىنگىخانه маҳалле, ки бангииён
барои кашидан банг ҷамъ мешуданд.

БАНГӢ بىنگى он ки мубталои банг кашидан аст,
мӯътоди банг.

БАНГОЛИЙ بىنگالى 1. мансуб ба вилояти қадимаи
Бангола, ки ҳоло ҷумҳурии Бангладешро
ташкил медиҳад. 2. сокини Бангола.

банд بند 1. асоси замони ҳозира аз **bastan**. 2. ҷузъи
пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои
банданда (**девбанд**, **нақшбанд**, **чашмбанд**...)
ва басташаванда ба чое (гулӯбанд, **камар-**
банд...).

БАНД بند 1. риштае, ки барои ба ҳам
пайвастани чизҳо ба кор меравад, канаб,
ресмон *va g.* 2. он чи пои бандӣ ва асирон, ё
поҳои ҷонварони ваҳширо бо он мебанданд,
 занҷир, завлона *va g.* 3. ҷои ба ҳам пайваста-
ни устуҳонҳои бадан, мағсил, буғум; умуман
ҷои пайваст шудани чизҳо: **банди най**. 4.
гирех, уқда. 5. қайд, дом; ҳабс, зиндон; **ба**
банд гирифтган ҳабс кардан. 6. машгул, сар-
гарм, андармон. 7. девор, монеа дар пеши

чое, чизе. 8. садди пеши об, сарбанд, дарғот.
9. як микдор алаф, ҳезум *va g.*, ки ба ҳам бас-
та шудааст, дарза: **як банд алаф**, **як банд**
ҳезум. 10. қисме (порчае) аз шеър, суруд ва
навиштае. 11. ҳар як фасл ва моддаҳои қонун
ва аҳдномаҳо; **банди даст** ҷои байни панҷа ва
соид; **банди по** бучулаки по; **аз банди...** аз бе-
хи..., аз таги...; **дар банди...** дар қайди...; ги-
рифтори...; **банд будан** а) масдуд будан, бас-
та будан (-и роҳ, равзан *va g.*); б) саргарм будан,
машгул ва андармон будан; **банд кардан**
а) бастан, пайвастан, васл кардан; б) пеши
роҳро гирифтган, масдуд кардан; танг карда-
ни роҳе, дар роҳи чизе монеа ба вучуд овар-
дан; в) ихота кардан, печонида гирифтган; г)
гирифтор намудан, мубтало кардан; **ғ**) **маҷ.**
касеро дар баҳс ё бозие мағлуб кардан, мот
кардан; **банд шудан** а) баста шудан, масдуд
шудани роҳе; б) ба монеа дучор шуда, бози-
стодани чизе, дармондани чизе дар чое; в)
андармон (саргарм) шудан, машгул шудан
бо коре; г) **маҷ.** мот шудан, мағлуб шудан
(*дар бозӣ*); **сармоя (маблаг ё пул)-ро банд кар-**
дан сармоя гузоштан ба чизе, гузоштани
маблағе барои чизе; **фикр (хаёл) банд будан**
дар бораи чизе пайваста фикр кардан; **ҷизеро**
ба чое банд кардан наасб кардан, часпондан,
гузоштан; гузарондан; **ҷоеро банд кардан**
ишғол кардани чое, нишастан ба чое; **бору**
банд чизу ҷораи рӯзгор, асбобҳои хона; **кӯчу**
банд чизу ҷораи рӯзгор, ки барои кӯчидан
баста шудааст, бору буна; **банди дили касе**
кушодан шод шудан, хурсанд шудани касе;
дасти касе банд будан ба коре саҳт андармон
будан, машгули коре будани касе; **касеро ба**
касе банд кардан касеро хонадор кардан; **сари**
касе банд будан номзад доштан (-и духтаре).

БАНДА بند 1. ғулом, абд, зарҳарид. 2. **маҷ.**
навкар, фармонбардор, хизматгор, чокар. 3.
маҷ. побанд, дилдодаи чизе; **бандай нафсу**
шикам маҷ. баднафс, пурхӯр, шикампараст;
бандай шаҳват маҷ. шаҳватпараст; ишратпа-
раст. 4. камина, ман (*аз рӯи хоксорӣ шаҳси*
гӯянда худро меномад). 5. д. одам, инсон, ки
мувофиқи ақидаи динӣ ҳалқарда ва ғуломи
Худо ҳисоб меёбад; **бандай хокӣ** инсон, одам;
бандай Худо а) абди Аллоҳ; б) **маҷ.** одами
ҳакир, одами одӣ. 6. **гуфт.** қиморбозе, ки дар
қимор бой дода, то адо кардани қарзи худ
мисли асир мутеи ҳарифи худ шуда мемонад.

БАНДАВОР بندهوار монанди banda, ба мисли гулом.

БАНДАГӢ 1. банда будан, гуломӣ; асорат. 2. чокарӣ, навкарӣ, хизматгорӣ. 3. итоат ва фармонбардории бечунучаро (*мутобики ақидат динӣ*); ♀ **бандагӣ кардан** // **бандагии худоро ба(р) ҷо овардан** мурдан, вафот кардан.

БАНДАЗОДА بندهزاده лақабе, ки волидон ҳангоми сұхбат кардан аз фарзанди худ барои ибрози фурӯтани ном мебаранд, фарзанди ман.

БАНДАК I بندک ҳар чизи ресмонмонанди кӯтоҳақ, ки бо он ду чиз ва ё ду тарафи як чизро ба ҳам мебанданд.

БАНДАК II بندک *грам.* воситаи грамматикӣ, ки алоқаи байни калимаҳоро ифода мекунад; **бандаки изофӣ** бандаки «и» (-ий), ки калимаи муайянкунандаро бо муайяншаванд мебандад; **бандакҳои ҳабарӣ** воситаҳои грамматикӣ, ки бо ҳабарҳои чумла омада, шаҳс ва шумораро ифода намуда, алоқаи байни ҳабарро бо мубтадо таъмин мекунанд.

БАНДАҚДОР بندکدار ресмондор, дорои бандак: **пойафзоли бандакдор**.

БАНДАҚЧОНИШИН بندک جانشین *грам.* ҷонишҳои пайваста, ки бо исмҳо омада, соҳибият ва муносибатҳои мағъулиро ифода мекунанд: **китобам, китобат, китобаш; додамаш** ба ў додам; **хобондамаш** ўро хобонидам.

БАНДАНАВОЗ 1. بندنهواز *کەن.* сифати шаҳси ба ғуломону хизматгорон меҳрубон. 2. раҳмдил, меҳрубон.

БАНДАНАВОЗӢ بندنهوازی банданавоз будан; раҳмдилӣ, меҳрубонӣ.

БАНДАПАРВАР بندепپرور *nig.* **банданавоз.**

БАНДАПАРВАРИ بندепپروری *nig.* **банданавозӣ.**

БАНДАР بندр ҷои маҳсус барои тавакқуф, боргирӣ ва борфарории кишиҳо дар соҳили баҳр ва дарё, лангаргоҳ.

БАНДАРГОХ 1. *кит.* бандар. 2. ҷои ба ҳам пайвастани чанд роҳе, чорраҳа.

БАНДАРАӢ بندري *mansub ба бандар;* воқеъ дар бандар.

БАНДАФУРӯШ بندهفروش фурӯшандай ғуломону асирон, наххос, гуломфурӯш.

БАНДАФУРӯШӢ بندهفروشӣ кору шуғли бандадарӯш, гуломфурӯши.

БАНДАХОНА بندهخانه 1. хонаи ғулом. 2. хонаи ман, хонаи камина (*шахси гӯянда az rӯи хоккорӣ истеъмол мекунад*).

БАНДБОЗ بندباز 1. он ки бо банд бозӣ мекунад, дорбоз. 2. он ки дар лаҳзаҳои ҳассосу нозук тавоноии иҷрои кореро аз даст намедиҳад.

БАНДВАРӢ بندورغ *کەن.* банди об, ҷои бастани об.

БАНДЕРОЛ *фр.* بندیرال китобу рӯзнома ва дигар чизҳои хурду сабук, ки барои бо почта фиристодан когазпеч карда мебанданд, фириста, баста.

БАНДИБОН بندیبان нигаҳбони бандихо дар зиндон ва ҳабсхонаҳо.

БАНДИВОР بندیوار ба монанди бандӣ, шабехи бандиён.

БАНДИНА بندینه 1. воситаи бандбандӣ (*аз қабили канаб, навда, алаф*). 2. ҳар чизе, ки онро мебанданд, яъне дарзашо бандча мекунанд.

БАНДИХОНА بندیخانه ҷои нигоҳ доштани бандиён, ҳабсхона, зиндон.

БАНДӢ بندӣ асири; маҳбус; **бандӣ кардан** а) дастгир кардан; б) ҳабс кардан; дар зиндон нигоҳ доштан; **бандӣ шудан** ҳабс шудан.

БАНДКАНА بندکنه марғ, як навъ алафи азрак-монанд.

БАНДКУШО//БАНДГУШО بندکشا//بندگشا 1. күшояндаи банд. 2. уқдакушо, гиреҳкушо; бартарафкунандаи монеа.

БАНДКУШОӢ بندکشایي 1. күшодани банд. 2. уқдакушоӣ, гиреҳкушоӣ; бартараф кардани монеа.

БАНДОНДАН بنداندن *тарзи бавоситаи бастан;* водор ба бастан кардан, масдуд кунондан.

БАНДСОЗӢ بندسازӣ соҳтмони банд, дарғот; *nig.* **банд 8.**

БАНДУБАСТ بندوبست 1. дар банд будан; қайд, гирифторӣ. 2. тартиб, низом. 3. *ади.* компо-

зитсия, устухонбандии асар.

БАНДЧА بندجه шакли тасгири банд; банди хурд; як қабза чизе (кашнич, пиёзи кабуд *ва* г.) ки дар шакли дарзai хурд баста шудааст: **як бандча кашнич**.

БАНИЗ بنیز *kit.* 1. инчунин, боз ҳам, низ. 2. ҳаргиз, катъян, асло.

БАНИЙ *a.* بنی *ibn (писар)*; насл, авлод.

БАНИЙ-БАШАР بنیبشر *nig.* **банӣ-одам**.

БАНИЙ-ОДАМ بنیآدم *nig.* фарзандони одам, авлоди одам; мардумон, одамизод.

БАНК *фр.* بنک *nig.* **бонк**.

БАНКА *r.* بنکه 1. зарфи устувонашакли шишагай, тунукағай *ва* г. барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ ва ордак; куттӣ: **банкаи консерва**. 2. *nig.* **бодкаш** 2.

БАНКИР *олм.* بنکر соҳиби бонк ва саҳмдори калони ширкати бонк, бонкдор.

БАНКОМАТ *фр.* بنکامت нуқтаҳои худкори бонкӣ, ки ба воситаи kortҳои пластикӣ пули нақд мегираанд.

БАННО *a.* بنا *kit.* бинокор, бинокунанда; устои гилкор.

БАНОГОХ بناگاه ногаҳон, баноҳост, тасодуфан, иттифоқо.

БАНОГӮШ بناگوش буни гӯш, нармаи гӯш.

БАНОМУС بناموس бошарму хаё, шаъну шарафи худро нигоҳдоранда, ориятнок.

БАНОМУСӢ بناموسӣ баномус будан, ору номус доштан, боҳаёй.

БАНОН *a.* بنان *kit.* сари ангуштон; ангуштон.

БАНОРАС بنارس як навъ матои шохии ҷомавории майданақши дуранга.

БАНОТ *a.* بنات 1. *ч.* **бинт**. 2. *маҷ.* ҳамсоҳт, ҳамто, ҳамхайат; ⚡ **баноти гардун** а) ситораҳои дар як саф қарордошта, галаситораҳо, Ҳафтдодарон; б) ҳамаи ситораҳои осмон.

БАНОТУННАӢШ *a.* بناتالنعش *nig.* **Ҳафтдодарон.**

БАНОХОСТ بناخواست *nig.* **баногоҳ.**

БАНОҲАҚ بناحق на аз рӯи адлу инсоғ, беинсофона; бардуруғ.

фона; бардуруғ.

БАНОЧОР بنناچار аз рӯи ночорӣ, аз рӯи ноилоҷӣ, ноилоҷ.

БАНУР بنور нурдор, равшан, нуронӣ.

БАНУФУЗ بنفوذ 1. боэътибор, эътибордор, обрӯманд. 2. ботаъсир, амру фармонаш иҷрошаванда.

БАНЧ بنج *muarраби* **банг**.

БАОБРӮ(Ӣ) (بآبرو(وي) обрӯманд, боэътибор, бо-нуфуз.

БАОБРӮӢ (بآبرو(ي) обрӯмандӣ, боэътиборӣ.

БАОВОЗМОНӢ (بآوازماني) исми амал аз **ба овоз мондан**, раъигириӣ.

БАОДОБ پاداب хушахлоқ, шахсе, ки дорои хулқу атвори хуб аст, он ки одобу ахлоқро риоя мекунад.

БАОДОБӢ (بآدادي) баодоб будан, хушахлоқӣ, хушфеълий.

БАОДОБОНА (بآدابنه) 1. хушахлоқона, муаддабона. 2. боэҳтиром, ботавозӯъ.

БАОҚИБАТ (بعاقبت) вафодор, пойдор ва устувор дар дӯстӣ: дӯстони **баоқибат**.

БАОС (بئاس) садои ҷорҷоён, маҳсусан ғову гӯсола, бузу гӯспанд *ва* г.

БАПО پا *nig.* **барпо.**

БАПОИҚАДАМ (پېایقدم) бахтовар, хушқадам, он ки бо омаданаш муваффақияту шодмонӣ меборад.

БАПОКУНАНДА (پاکننده) *nig.* **барпокунанда.**

бар بر *acosи* замони ҳозира аз **бурдан**.

бар- بر *peshvand*, ки дар аввали исмҳо омада, қалимаҳои нав месозад: **бардавом**, **барқарор**, **баръакс**.

БАР I بر *peshvand* 1. ба: **вой бар ҳоли ман.** 2. болои..., ба болои...; **бари...//дар бари...** назди..., пеши...; **аз бари...** а) аз пеши..., аз назди..., аз паҳлӯи...; б) аз ҷониби..., аз сӯи..., аз номи...; **бар болои ...** а) аз болои...; б) дар хусуси..., дар бораи...; **бар болои ин** ба замми ин, илова бар ин; **бар хилофи...** баръакси..., алорагми...; **як(е) бар** ду ду баробар, ду бор зиёд; **бар** задан боло кардан (-и остин, до-

ман); ◊ **бар бод додан** а) талаф гардонидан, зоёй намудан; нобуд кардан; б) барҳам задан, аз байн бурдан; в) вайрон кардан; **бар бод рафтан** зоёй шудан, талаф гардидан; аз байн рафтан, нобуд шудан; **бар ҳазар будан** ҳазар кардан, парҳез намудан, эҳтиёт шудан.

БАР II بـ 1. оғӯш, бағал; **ба бар қашидан** бағал кардан, дар оғӯш гирифтан; **дар бар гирифтан** фаро гирифтан, муштамил будан. 2. сина; сари сина. 3. тан, бадан; **ба бар кардан** пӯшидан.

БАР III بـ паҳнӣ, арз, кундалангӣ; *муқоб.* **қад;** дарозӣ.

БАР IV بـ 1. тараф, ҷониб, сӯй. 2. канор, гӯша, лаба; **бари ҷома** ду тарафи пешӣ ба ҳам расандай ҷомаи пешкӯшода аз боло то поин; **бари роҳ** канори роҳ, паҳлуи роҳ; **бари рӯй** сафҳаи рӯй, он қисми рӯй инсон, ки дар байн-и гӯшу даҳон воқеъ аст, рух; ◊ **аз бар кардан** аз ёд (хифз) кардан, дар хотир нигоҳ доштан; **аз бар хондан** аз ёд гуфтан; **бараш ба бараш нарасида** қашшоқона, камбағалона.

БАР V بـ бор, самара, ҳосил; меваи дарахт.

БАР(P) a. بـ хушкӣ, қитъа, замин; *муқоб.* **баҳр;** **баҳру бар** баҳру хушкӣ; олам, дунё, ҷаҳон.

БАРА بـ *nig.* **барра.**

БАРАБАС بـ ҷубут бехуда, бекора, бефоида.

БАРАВНАҚ بـ ҷонғӣ барорнок, баривоҷ.

БАРАК I بـ *xūr.* навъи хӯрок, ки ҳамири тунуки чоркунҷабуридан бо гӯшти қима ва пиёзу равған дар об мепазанд; *nig.* **тушбера.**

БАРАК II بـ *shakli tasgiri* **бар IV**; гӯшаяк, канорча.

БАРАК III p. بـ *guft.* бинои чӯбини муваққатӣ барои истиқомат.

БАРАКА I 1. بـ қе. ангушти шашум, ки дар дасти баъзе қасон мешавад. 2. шахсе, ки дар яке аз дастҳояш шашангушт дорад. 3. ду дона мева ва ё сабзвоте, ки ба ҳам пайвастаанд, қӯша.

БАРАКА II//БАРАКАТ a. بـ // *بر که//بر کت.* 1. афзоиш, зиёдатӣ, фаровонӣ, файз, футӯҳ. 2. ғоида, нафъ; **барака дихад** афзоиш ва фаровонӣ дихад (*ба тариқи дуо гуфта мешавад*); **барака ёфтани** а) нафъ ёфтани, ғоидабардор шудан, ҳайри кореро дидан; б) *maç.* хушбахт (са-

датманд) шудан; **ҳайру барака(т)** фаровонӣ (*одатан дар вақти ҳариду фурӯши мегӯянд, то ки моли ҳаридаш ба ҳаридор некиву ҳубӣ ва пули он ба фурӯшандагӣ файзу фаровонӣ орад*); **ҳаракату баракат** (*мақ.*) агар кӯшиш кунӣ, албатта натиҷаи матлуб ба даст меояд; **барака(т) надоштани коре** натиҷаи матлуб надодани коре, барор надоштани коре; **баракати чизеро парондан** ба фаровонии чизеро ҷалалрасондан, файзу футӯҳи чизеро равондан; **париданни (ҳайру) барака** нест шудани файз.

БАРАКАЛЛОХ a. بـ *aslaš borakallox.*

БАРАКА(Т)НОК بـ *برکت‌نک* *nig.* **барака(т)нок.**

БАРАКГИРАК بـ *xūr.* кағири маҳсус барои аз дег бардоштани барак ва амсоли он, ҷавлӣ, ҷӯлӣ.

БАРАКӢ بـ *برکي* ба як тараф, якпаҳлӯ: **баракӣ роҳ рафтани**.

БАРАКОТ a. بـ *برکات* *q. барака//баракат.*

БАРАКОТУЛАРЗ a. بـ *برکات‌العرض* 1. баракатҳои замин. 2. *maç.* наботот.

БАРАКОТУССАМОӢ a. بـ *ماچ.* баракоти осмон; барфу борон, абру нур *va m. инҳо.*

БАРАЛО بـ *гуфт.*, *nig.* **баръало.**

БАРАЛОИНА بـ *براعلایینه* *гуфт.* ба таври ошкоро, аён.

БАРАНГЕЗАНДА بـ *сифати феълии замони ҳозира аз барангехтан;* бавуҷудоранд; боисшаванда: **барангезандай беморӣ.**

БАРАНГЕЗИШ بـ *исми феълӣ аз барангехтан;* шӯронидан, таҳрик, тезонидан (*мас., касеро бар муқобили касе*).

БАРАНГЕЗОНИДАН بـ *тарзи бавоситаи барангехтан.*

БАРАНГЕХТАН بـ 1. шӯронидан, ба шӯр овардан, таҳрик кардан; ба ҷӯш овардан, тез кардан; ба по ҳезондан. 2. иғво андоҳан, шӯр андоҳтан..

БАРАНГОШТАН بـ *қит.* ангоштан, пиндоштан, тасаввур кардан.

БАРАНДА I بىرندە 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз бурдан; он ки чизero аз чoe ба чoe мебарад. 2. он ки маҳфиле ё маҷлисеро идора мекунад; **барандай консерт** хунарпешае, ки дар консертҳо баромади хунарпешаҳоро зълон мекунад. 3. *варз.* он ки дар мусобиқаҳо, бозиҳои варзишӣ, қимор *ва г.* пирӯз мешавад.

БАРАНДА II بىرندە 2. *сифати феълии замони ҳозира* аз бурдан II; голиби озмун; касе, ки ҷоиза гирифтааст.

БАРАНДАГӢ بىرندگى 1. пирӯз шудан, дар мусобиқа ё қиморбозӣ. 2. шугли бурдани маҳфил ё ҷамъомад, ё консерт.

БАРАНДОЗ بىرانداز қҳн. ҳарҷ, ҳарочот, сарф, маҳорич.

БАРАНДОХТАН بىرانداختن 1. партофтан; ба қанор андохтан, дур кардан; ҳаво додан; қанда партофтан. 2. нест кардан, аз байн бурдан. 3. маҳв кардан, бекор кардан.

БАРАНДУДАН بىراندوون андова кардан, молидан.

БАРАС a. بىرص *nig.* пес 1; песӣ.

БАРАСОТ x. بىرسات қҳн. мавсими борон дар Ҳиндустон.

БАРАФЗУДАН بىرافزوون 1. афзудан, зиёд кардан. 2. афзуда шудан, изофа шудан.

БАРАФКАНДАН بىرافکندن партофтан, ҳаво додан, барандохтан; қанда партофтан.

БАРАФРОХТАН بىرافراختن баланд кардан, боло бардоштан, афрохтан.

БАРАФРОШТА بىرافراشتہ *сифати феълии замони гузашта* аз **барафроштан**: барафрошта шудан.

БАРАФРОШТАН بىرافراشتن *nig.* барафрохтан.

БАРАФРӮХТАГӢ بىرافروختگى 1. ҳолати сурху равшан шудан бар асари сӯхтани оташ ё ҷароғ. 2. ҳолати сурх шудани чехра бар асари гармо, ҳашм ё ҳаяҷон.

БАРАФРӮХТАН بىرافروختن 1. даргиондан; даргирифтan (-и ҷароғ *ва г.*). 2. сурх шудан аз таъсири гармо ё ҳашму ғазаб.

БАРАФШОНДАН بىرافشاندن рехтан, резондан, пошидан, нисор кардан.

БАРАҲМАН sans. برهمن rӯҳонии хиндуон; пайрави бараҳмания.

БАРАҲМАНИЯ sans. برهمنیه яке аз динҳои қадимтарини хиндуён.

БАРАҲМАНӢ برهمنی *mansub ба бараҳман*.

БАРАҲНА برهنه урён, лухт, луч; **шамшери бараҳна** шамшери аз ғилоф кашидашуда.

БАРАҲНАГӢ برهنگى бараҳна будан, лучӣ, урёнӣ.

БАРАҲНАПО(Ӣ) برهنه پا(ي) 1. пойлуч. 2. *маҷ.* фақир, бенаво, камбағал, бебизоат.

БАРАҲНАСАР برهنه سر сарлуч.

БАРАҲНАТАН برهنه تن танбараҳна, танлуч.

БАРАҶЛО برعاد *nig.* баръало.

БАРБАНД بربند тасмае, ки бо он зинро ба синаи асп мебастанд.

БАРБАР(ХО) ببر(ها) 1. гурӯхи ҳалқhoe, ки аҳолии асосии кишварҳои Африқои Шимолиро ташкил медиҳанд. 2. қавмҳои берун аз тамаддуни Юнон, Рум ва Эрон.

БАРБАРИЗМ بربيریز *nig.* барбаријат.

БАРБАРИЯТ ببریت *taъr.* давраи дуюми таърихи инсоният, ки баъд аз давраи ҷоҳилият ва пеш аз тамаддун ҷоқеъ аст.

БАРБАҶӢ بربرى 1. *mansub ба барбар(ҳо): забони барбари.* 2. *маҷ.* ҷоҳилий; ваҳшигӣ; дағалӣ, нисбат ба юнониҳо ва румиён.

БАРБАСТ بربست басташуда, ҷамъушуда; **бори барбаст** бори барои фиристондан омодашуда.

БАРБАСТА بربسته 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **барбастан**; басташуда, бандкардашуда. 2. аз нашъунамо монда, пажмурдаву афсурдашуда.

БАРБАСТАН بربستن бо ҳам бастан, пайвастан, ба ҳам пайванд кардан; ♂ **камар барбастан** омода ва тайёр шудан (*ба коре*); **раҳт барбастан** а) кӯчидан, ба сафар баромадан; б) рафтан.

БАРБАТ ю. بربط *mus.* асбоби қадимии танбӯрмонанд, ки дорои ҳашт тор буда, имрӯз ҳам дар байни хиндуҳо машҳур аст; уд.

БАРБАТЗАН بربط زن *nig.* барбатнавоз.

БАРБАТНАВОЗ بربط نواز касе, ки барбат наво-
зад, навозандай барбат.

БАРБОДДЕХ برباددهه nиг. **барбоддиханда**.

БАРБОДДИҲАНДА برباددهنه *сифати феълии замони ҳозира аз бар бод додан*; зоеъкунанда, талафкунанда.

БАРБОДДИҲӢ برباددهه *исми амал аз бар бод додан*.

БАРБОДРАВӢ بربادروي *исми амал аз бар бод рафтан*.

БАРБОДРАФТА بربادرفته *сифати феълии замони гузашта аз бар бод рафтан*; зоеъгашта, та-лафгашта; барҳамхӯрда, азбайнрафта: **умри барбодрафта, умеди барбодрафта**.

БАРБУРДАН بربурدن *кит.* боло бурдан, боло бардоштан.

БАРВАЗИДАН بروزیدن *кит.* вазидан.

БАРВАҚТ بروقت *пеш аз вақти муайян, қабл аз мӯҳлати муайян, бармаҳал; пагоҳии барвакт // сахарии барвакт* аввали сахар; **барвакт будан** (*барои коре*) фаро нарасидани вақти иҷрои коре.

БАРВАҚТАКАК بروقتکک *барвакттар, бар- маҳалтар.*

БАРВАҚТӢ بروقى 1. *гуфт.* сахаргоҳон, субхи барвакт. 2. *пешпазак:* **тарбузи барвактӣ.**

БАРГ برگ 1. узви аз ҳаво ва аз нури офтоб ғизогирандай дараҳт ва растаниҳо. 2. порчай ҳамири тунук кардашуда, ки ба он самбӯса, тушбера *ва г.* мепечонанд. 3. порае аз ҳарбу-зуву тарбуз, ки баъд аз коса кардан аз кӯндалангаш бурида мешавад; **барги қарам** а) вараки сабзранги қарам; б) як навъи атлас, ки гулҳои калон-калони зангор дорад; **барги сабз** а) барги тару тоза; б) *маҷ.* тӯхфаи майда, ҳадиҷи ноҷиз; **ҳалқаи барги марворидкорӣ** гӯшвораи марворидкорӣ, ки ба шакли барг соҳта шудааст. 4. як навъ кабоб, ки аз гӯшти нарми гӯсола ё гӯсфанд парча парча тахия мешавад, кабоби барг. 5. созунаво, нағма, оҳанг. 6. воҳиди шумориш; **як барг қоғаз;** **чун барги бед ларзидан** саҳт ларзидан (*аз вахму ҳарос*); **чун барги ҳушк рехтан** якбора ва бисёр рехтан; нобуд шудан. ♦ **баргу зод тӯшаву** сомони сафар, зоди сафар.

БАРГА برگه 1. порчай муайяни қоғаз, ки барои навиштани чизе истифода мешавад, фиш. 2. буришҳои баъзе аз меваҳо, ба монанди зардолуу шафттолу, ки онро хушк карда бошанд. 3. баргҳои майдаву хурд, ки дар ҷои пайвасти думчаҳои гул мебароянд. 4. порча ё қисми беҳаракати абзор ё дастгоҳ, ки ба шакли тега ё дастаи реза аст, забонак.

БАРГАДОН برگهдан *куттиҳои маҳсус, ки дар он баргаҳо нигаҳдорӣ мешаванд.*

БАРГАК برگк 1. зардолуи дукафони бедонаки ҳушконидашуда. 2. як навъ асбоби баргшакли зинати занон, ки аз зар месозанд ва ба пешонӣ мебанданд.

БАРГАНАВИСӢ برگنویسی 1. навиштани барг-аҳо. 2. дар китобдорӣ навиштани мушахҳа-соти китоб рӯи баргаҳои маҳсуси китобхона.

БАРГАНЦИРИӢ برگانжирӣ гиёҳи ҳамешасабз бо баргҳои бисёр паҳни монанди барги анҷир, ки паҳнони онҳо ғоҳе ба ним метр ва дарозии онҳо ба як метр мерасад.

БАРГАРДАНДА برگردنде *сифати феълии замони ҳозира аз баргаштан,* бозгарданда.

БАРГАРДИДАН برگردидن *nиг. баргаштан.*

баргардон برگرдан 1. *асоси замони ҳозира аз бар- гардонидан.* 2. тарҷума; табдили матне аз як ҳат ба ҳати дигар (*мас., аз ҳати арабӣ ба ҳати кирилӣ*).

БАРГАРДОН(И)ДА برگرданде//برگردانиде *сифати феълии замони ҳозира аз баргардон(и)дан;* **баргардонда** *фиристодан* пас фиристодан, ақиб гардонидан.

БАРГАРДОН(И)ДАН برگرданден//برگردانиден 1. бозгардонидан, пас гардонидан, ақиб гардо-нидан. 2. ҷаппа кардан. 3. табдил намудан, мубаддал кардан; **ба ҳамдигар пушт баргар- дондан** а) аз ҳамдигар рӯй гардонидан, аз ҳамдигар рӯй тофтан; б) *маҷ.* қаҳрӣ шудан, ба ҳамдигар қаҳр кардан.

БАРГАШТ برگشت 1. бозгашт, ақиб омадан, пас омадан, пасомад. 2. гардиш, аломати такрор.

БАРГАШТА برگشте 1. *сифати феълии замони гузашта аз баргаштан;* баргардида, пасгардида; **баргашта додан** пас гардонда додан. 2. аз нав, аз сари нав; дубора; **гаштаю баргашта** такроран, такрор ба такрор; ♦ **толеи баргаш-**

та толеи бад, бахти носозгор, бахти вожгун.

БАРГАШТААЙЁМ برگشته‌ایام *nig.* баргашта- баҳт.

БАРГАШТААХТАР برگشته‌اختر *nig.* баргашта- баҳт.

БАРГАШТАБАХТ برگشته‌بخت *maç.* бадбаҳт, вожгунбаҳт, бетолеъ; берӯзӣ.

БАРГАШТАГӢ برگشتكی 1. қисмати баргашта- гии чизе. 2. баргашта будан.

БАРГАШТАДАВЛАТ برگشته‌دولت *nig.* баргашта- баҳт.

БАРГАШТАМИЖГОН برگشته‌منځګان касе, ки мижгонҳояш аз расоӣ хам шуда бошанд.

БАРГАШТАН//БАРГАРДИДАН

1. бозгаштан, бозгашт намудан; пас гашта омадан. 2. пас рафтан, пас гашта рафтан, ақиб гаштан. 3. тоб хӯрдан, кач шудан; тағиیر додани роҳу самт. 4. рӯ гардондан, рӯ тофтан (*аз чизе, касе*); даст кашидан аз чизе. 5. *маç.* амалий нагардидан, вайрон шудан (-и ягон муомила); **ба сари чизе баргаштан** дубора мавзӯи сӯхбату баҳс қарор додани чизе, боз дар болои масъалае фикр кардан.

БАРГАШТАНӢ برگشتنی *сифати феълии замони оянда аз баргаштан,* баргаштани шудан.

БАРГАШТАТОЛЕҖ برگشته‌طالع *nig.* баргашта- баҳт.

БАРГАШНОПАЗИР برگشت‌نапذیر барнагаш- тан, имкони баргашт надоштан.

БАРГАШНОПАЗИРИ برگشت‌نапذیر баргашт- нопазир будан.

БАРГАШПАЗИР برگشت‌پذیر *nig.* бозгарданда.

БАРГАШПАЗИРИ برگشت‌پذیر қобилияти бозгардандагӣ.

БАРГДОР برگدار (*шоҳу танаи*) дорои барг, баргбароварда.

БАРГЗАН برگزن занандаи барг, бештар дар пилладорӣ ҳангоми задани баргҳои тут ис- тифода мешавад.

БАРГЗАНИЙ برگزني амал ва кори баргзан.

БАРГИРИФТАН برگرفэн гирифтан, бардош-

тани чизе аз чое.

БАРГОШТАН برگاشتن *кҳи., nig.* баргардон- (и)дан.

БАРГПАЙВАНД برگپیوند навъе аз пайванди дараҳт (*аз ҷумлаи исканапайванд, мугчапайванд ва г.*).

БАРГРЕЗ 1. ҳусусияти дараҳтоне, ки баргҳои онҳо дар тирамоҳ мерезанд. 2. баргрезанд, дараҳти баргрез. 3. *маç.* тирамоҳ, пойиз; **мавсими баргрез.**

БАРГРЕЗӢ برگریزی рехтани баргҳои дараҳтон; **мавсими баргрезӣ** мавсими ҳазон; фасли тирамоҳ.

БАРГРЕЗОН 1. мавсими рехтани барги дараҳтон; фасли тирамоҳ, ҳазон. 2. рехтани баргҳо.

БАРГРЕЗОНӢ برگ ریزانی амалиёти химиявии маҳсус барои ба таври сунъӣ резонидани баргҳои ғӯзапоя, дефолиатсия.

БАРГУЗАРДАН برگذردن боло бурдан, боло гузоштан.

БАРГУЗАРОН(И)ДАН برگذراندن//برگذرانیدن *nig.* гузарондан.

БАРГУЗАШТАН برگذشن гузашта рафтан, тай шудан, сипарӣ шудан, болотар рафтан, фарортар рафтан.

БАРГУЗИДА برگزیده *сифати феълии замони гузашта аз баргузидан;* сара, мақбул, писандида; интихобшуда, мунтаҳаб: **ашъори баргузида.**

БАРГУЗИДАГӢ برگزیدگی интихобшуда, баргузида будан.

БАРГУЗИДАН برگزیدэн сара кардан, интихоб кардан, тарҷеҳ додан, бартар шумурдан.

БАРГУЗИДАНИӢ برگزیدни шоистаи бар-гузидан, шоистаи интихоб, интихобшуданиӣ.

БАРГУЗОР برگذار :баргузор кардан (шудан) барпо кардан (шудан): **мачлис дар ҷойхона баргузор шуд.**

БАРГУЗОРӢ برگذاري барпо кардан, баргузор кардан: **баргузории ҷашн.**

БАРГУЗОШТАН برگذاشتэн анҷом додан; баргузоридан.

БАРГУМОШТАН *برگماشتن* маъмур (вакил) кардан, таъйин намудани касе ба коре.

БАРГУСТУВОН *برگستوان* *кӯн*. 1. пӯшиши зирехдори чанговарон. 2. болопӯши зирехдор барои муҳофизати асп ё фил дар рӯзи чанг.

БАРГУСТУВОНВАР *برگستوانور* *nig.* баргустувондор.

БАРГУСТУВОНДОР *برگستواندار* дорои баргустувон, пӯшидашуда бо баргустувон.

БАРГУФТАН *برگفتن* гуфтан, гуфта додан.

БАРГХӮРАК *برگخورک* як навъ гамбуски зараррасон, ки барги растанихоро меҳӯрад.

БАРГЧА *برگچه* шакли масгири барг.

БАРГШАКЛ *برگشکل* шабехи барг, монанди барг (-и дараҳт).

БАРГАЛАТ *برغلط* сахван, иштибоҳан, барҳато; нодуруст.

БАРД *a.* *برد* *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ: **барди аҷуз** *nig.* *айём (-и аҷуз)*.

БАРДА *برده* *кит.* 1. асир, бандӣ. 2. ғулом, банда, каниз.

БАРДАВИДА *بردوидه* боло давида; саркашида.

БАРДАВОМ *بردوم* 1. доим, мудом, ҳамеша. 2. давомнок, доимӣ, абадӣ, ҷовид: **сулҳи бардавом**.

БАРДАГӢ *بردگӣ* *кит.* 1. асири, асорат. 2. ғуломӣ, бандагӣ.

БАРДАДОР *بردهدار* ғуломдор, соҳиби барда.

БАРДАДОРӢ *بردهدارӣ* *кит.* ғуломдорӣ, нигоҳ доштани ғулом ба мақсади баҳрабардорӣ аз кори онҳо ва ё ҳаридуfurӯши онҳо.

БАРДАМ *بردم* бокувват, зӯр; солим; **бардам-бардам қадам задан** бокувват ва устувор қадам монда, роҳ рафтан.

БАРДАМА *بردمه* *гуфт*. 1. пуроб, лабрез (*ҷӯй ва каналҳои обёрикунанда*). 2. банди об, дарғот; **обро бардама кардан** банд кардани пеши об.

БАРДАМИДАН *بردمیدن* 1. сабзида баромадан, сабзидан; рӯидан, рустан. 2. зоҳир (намудор) шудан. 3. варам кардан, дамида баромадан, ҷӯшидан. 4. дамидан, пуф кардан.

БАРДАМИЙ *بردمى* бардам будан, бокувватӣ; солимию тандурустӣ.

лимию тандурустӣ.

БАРДАМОНДАН *بردماندن* 1. *тарзи бавоситаи феъли бардамидан*. 2. рӯёндан, дамондан.

БАРДАФУРӮШ *بردهفروش* ғуломфурӯш, фурӯшандай барда.

БАРДАФУРӮШӢ *بردهفروши* ғуломфурӯшӣ, корва амали бардафурӯш, фурӯхтани барда.

БАРДИДАН *بردидن* *кит.* аз роҳ канор гирифтан, турехтан, дур шудан.

БАРДӢ *بردӣ* *бот.* гиёҳе аз ҷинси лух, ки дар об мерӯяд ва аз он коғаз месоҳтанд.

БАРДОДАН *بردادн* *кит.* 1. додан, супоридан. 2. сар додан, раҳо кардан. 3. шумурдан, як-як ном бурдан.

бардор *بردار* 1. *асоси замони ҳозира аз бардоштан; бардор-бардор кардан (касеро) маҷ.* бисёр таърифи тавсиф кардан; аз ҳад зиёд иззату ҳурмат намудан касеро. 2. *ҷузъи пасини бâъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бардоранд, тобовар, оташбардор, оббардор.*

БАРДОР I *بردار* *таър.* ғаллае, ки дар вақти бардоштани ҳосил аз хирман бо ғалберҳо чен карда, ба давлат дода мешуд; **бардор карда гирифтан** аз сари хирман бо ғалбер андоза карда гирифтани ғалла.

БАРДОР II *بردار* бордор, мевадор, босамар, ҳосилдор.

БАРДОРАНДА *بردارнде* 1. он ки ҷизеро намебардорад, болобар, болобаранд, болокунанда; ҳамлкунанда, ҳомил.

БАРДОРОН(И)ДАН *بردارонد//بردارانیدن* *тарзи бавоситаи феъли бардоштан.*

БАРДОРУЗАН *برداروزن* зарбу лат дар натиҷаи роҳ рафтани воситаи наклиёт дар ҷойҳои ноҳамвор: **бардорузан кардан**.

бардошт *برداشت* *асоси замони гузашта аз бардоштан;* дар як бардошт дар як дафъа бардоштан, яку якбора.

БАРДОШТ *برداشت* 1. сабр, токат, бурдборӣ, таҳаммул; **бардошт кардан** сабр (токат) кардан, тоб овардан, истодагарӣ кардан. 2. натиҷагириӣ, хуласабарорӣ.

БАРДОШТА *برداشته* *сифати феълии замони гузашта аз бардоштан;* парваришшуда, ба

мақоми баланд расида, мақомаш болорафта:
бардошта тавонистан.

БАРДОШТАН برداشتن 1. боло (баланд) кардан (чизеро аз замин); **пардаро бардоштан** пардaro кушодан (боз кардан); **сар бардоштан** а) сар боло кардан; б) *маҷ.* ба по хестан, шӯридан, исён кардан. 2. нигоҳ доштан, куввати нигоҳдорӣ доштан. 3. ба даст гирифтan; **байрақ бардоштан** байрак ба даст гирифтan, байрак афроштан. 4. бурдан; гирифта бурдан. 5. гундоштан, чамъ овардан: **хирман (хосил) бардоштан.** 6. *маҷ.* хӯрдан, нӯшидан (*бештар шаробро*); **қадаҳ бардоштан** шароб нӯшидан, май хӯрдан. 7. *маҷ.* тоб овардан, тоқат кардан: **нози касero бардоштан** ба инчикии касе тоб овардан, нозу нузи касero қабул кардан. 8. мувофиқи тобу тавон наомадан; номувофиқ омадан. 9. *маҷ.* гӯру чӯб кардан, дағн кардан. 10. ҳамчун *феъли ёридиҳанда бо исмҳо феълҳои таркибӣ соҳта, ба маънои оғоз ёфтan,* сар шудани амал *истифода мешавад:* **гирия бардоштан, магал бардоштан, нола бардоштан, фарёд бардоштан, гавғо бардоштан;** **масъала бардоштан** масъала ба миён гузоштан, мавриди баҳс қарор додани масъала; **санг набардоштан** тарозузеркун набудан, вазн надоштан; **қарз бардоштан** қарз гирифтan; **об бардоштани биринҷ** обро ба худ кашидани биринҷ (*дар вақти палав пухтan*); **харочоти чизеро бардоштан** ба харочоти чизе басанда будан, масрафи кореро таъмин карда тавонистан; **дили бардоштан** майл доштан ба чизе, чизеро дили кашидан; **дили касero бардоштан** таскин додан, тасаллӣ додан ба касе; **қадам бардоштан** роҳ рафтan, харакат кардан; **аз миён бардоштан** az байн бурдан, маҳв кардан; **мушт бардоштан ба сари касе** таҳдид кардан; **касеро бо мушт задан;** **ҷоero ба сар бардоштан** баланд садо баровардан; саҳт доду фарёд кардан, шӯру гавғо кардан.

БАРДОШТАНӢ برداشتني қобили бардоштан, доштани имконияти бардоштан.

БАРДОШТНОК برداشتناک тобовар, босабр, бурдбор.

БАРДОШТНОПАЗИР برداشت‌ن‌پذیر тоқатфарсо, берун аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТНОПАЗИРИ برداشت‌ن‌پذیري тоқатфарсой, берун будан аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТЛАБ بردشت طلب коре, ки сабру тоқат талаб мекунад, тоқатталаб.

БАРДУРӮҒ بردوغ 1. аз ҳақиқат дур, ба асли воқеъ хилоф, бофта: **гапи бардуруғ, сухани бардуруғ, ҷавоби бардуруғ.** 2. соҳтакорона, рӯйкӣ; қалбакӣ: **санади бардуруғ, шоҳиди бардуруғ.**

БАРДӮХТАН بردوختن дӯхтан, баҳя кардан, васла кардан.

БАРЕЗАН//БАРЕЧАН بريزنه//بریجن *кит.* танӯр, танӯри заминӣ.

БАРЕШИМ بريشم *шакли дигари абрешим.*

БАРЕШИМЗАН بريشم‌زن навозандай созҳои торӣ, ки зехи онҳо абрешимишт.

БАРЕШИМИН بريشم‌من *nig.* **абрешимӣ.**

БАРЕШИМҚАШӢ بريشم‌کشی *nig.* **абрешимқашӣ.**

БАРЕШИМНАВОЗ بريشم‌منواز торнавоз, мутриб, навозанда.

БАРЗ برز *kit.* кишоварзӣ, кишт, зироат.

БАРЗАГАР برزه‌گر *nig.* **барзгар.**

БАРЗАГОВ برزه‌گاو гови кории дехқонӣ (аз ҷинси нар), гови ҷуфтӣ, варзғов.

БАРЗАДАН برزدن 1. боло кардан ва қатъ кардан (-и остини курта, домани чома); **доман барзадан** ду бари ҷомаро боло карда, ба камарбанд халонда мондан; **остиин барзадан** а) остиин боло кардан; б) *маҷ.* тайёр шудан, омода шудан (*бараи иҷрои коре*). 2. барафроштан.

БАРЗАКОР برزه‌کار *nig.* **барзгар.**

БАРЗАН برزن *kit.* кӯча, гузар, маҳалла, майдони идгоҳи шаҳр.

БАРЗАНГӢ برزنگي 1. одами калончуссаи сиёҳи бадҳайбат. 2. *folk.* дев.

БАРЗАНДА برزنده амалқунанда ба коре.

БАРЗАХ برزخ *кӯн.* 1. чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад; миёни ду чизи зидди якдигар. 2. *nig.* **гардана.** 3. гарданаи миёни ду баҳр.

БАРЗГАР برزگر дехқон, кишоварз, зироаткор.

БАРЗГАРИ برزگرӣ дехқонӣ, кишоварзӣ, зи-

роаткорӣ.

БАРЗГОР بَرْزَگَار *nig.* барзгар.

БАРЗИГАР بَرْزِيَگَر *nig.* барзгар.

БАРЗИГАРИ بَرْزِيَگَرِي *nig.* барзгарӣ.

БАРЗИДАН بَرْزِيَدَن *kim.* амал кардан, анҷом додан, кардан.

БАРЗИЁД بَرْزِيَاد 1. аз ҳадди даркорӣ зиёд, зиёдатӣ; **барзиёд мондан** зиёдатӣ кардан; боқӣ мондан. 2. нодаркор, бехуда. 3. ба таври илова, иловатан, изофатан; **вакти барзиёд доштан маҷ.** фурсат доштан, вакти холӣ аз кор доштан.

БАРЗИЁДӢ بَرْزِيَادِي *guft.* чизи зиёдӣ кардашуда; чизи зиёдатӣ.

БАРЗИШ بَرْزَش 1. аз феъли барзидан, кишт, зироат. 2. амал кардан.

БАРЗКӮХ بَرْزَكَوَه kӯhi бузург, кӯhi бисёр баланд.

БАРИД *a.* بَرِيد *kim.* қосид, пайқ, номарасон, номабар, чопар; **бариди фалак** *киноя аз Моҳ ва сайёраи Зуҳал.*

БАРИДӢ *kim.* 1. шуғли барид, номабарӣ, номарасонӣ. 2. роҳбарии баридон, раёсати гурӯҳе, ки ба фиристодани номаҳои даркор машғул буданд.

БАРИЗОФА بَرَاضَافَه изофатан, ба таври илова, иловатан.

БАРИЙ *lot.* بَرِي үнсури химиявӣ, ки аз як навъ филизи нарми нуқратоб иборат аст.

БАРИҚ *a.* بَرِيق *kim.* дурахшон, тобон.

БАРИЛОВА بَرَعلاوه *nig.* баризофа.

БАРИН I بَرِين I *pasoyind* 1. монанди..., мисли..., чун. 2. гӯё, мисли ин ки, монанди ин ки. 3. тахмин, қариб, наздик; ♫ **саг барин ҷон додан** ба хориву зорӣ мурдан.

БАРИН II بَرِين II *kim.* баланд, боло; бартар, баландтарин, болотарин; **чархи барин** осмони баланд.

БАРИНАК بَرِينِك *guft., shakli xurdӣ va navori barin I, 1.*

БАРИСТОДАН بَرَاستادَن *kim.* қоим шудан, устуворӣ намудан, саҳт истодан.

БАРИТОН ю. بَرِيتَان *mus.* 1. овози миёнаи мардона (*байни тенор ва бас*); ҳофизи дорои чунин овоз. 2. сози нафасии лабгирдор.

БАРӢ بَرِي *kim.* пок, холӣ, дур аз чизе, орӣ; **барӣ аз айб будан** айб надоштан, беайб будан; **барӣ шудан аз чизе** пок шудан аз чизе.

БАРКАМОЛ بَرَكمَال 1. бакамолрасида, бавоярасида. 2. комил, расо; мукаммал.

БАРКАМОЛӢ بَرَكمَالِي 1. дар ҳолати камол. 2. комил будан, мукаммали.

БАРКАНДА بَرَكنَدَه *kananda, kanda.*

БАРКАНДАН بَرَكنَدَن 1. кандан, гусастан; решакан кардан. 2. аз байн бурдан, нобуд кардан. 3. буридан, қатъ кардан. 4. баровардан: **либос баркандан**. 5. бардоштан ва берун кардан.

БАРКАНОР بَرَكنَار 1. белоқа, дур, бепайвастагӣ. 2. маъзул, сабукдӯш, озод шудан; **барканор кардан** дур кардан, сабукдӯш кардан.

БАРКАНОРӢ بَرَكنَاري сабукдӯш шудан, озод шудан, маъзул шудан.

БАРКАРДАН بَرَكرَدَن *kim.* 1. бардоштан, боло бардоштан. 2. баровардан, берун баровардан, ба боло баровардан. 3. аз бар кардан, аз ёд кардан, ҳифз кардан; **чароғ баркардан** чароғ равшан кардан, чароғ афруҳтан.

баркаш بَرَکَش *acosci замони ҳозира аз баркашидан.*

БАРКАШ I بَرَکَش I 1. баркашидан, вазн кардан. 2. миқдори як бор вазн кардан. 3. *маҷ.* вазн, эътибор.

БАРКАШ II بَرَکَش II рост кардани бинои чӯбкорӣ ё пойдеворе, ки ягон тарафаши фурӯ рафтааст ё қаҷ шудааст.

БАРКАШАНДА بَرَکَشندَه *bolobaранда, kashanda;* *маҷ.* тараққидиҳанда.

БАРКАШИДА بَرَکَشیدَه 1. *сифати феълии замони гузашта аз баркашидан;* баркашида шудан. 2. болорафта, қадкашида, баланд. 3. аз ғилоф беруноварда, аз наём кашида.

БАРКАШИДАН بَرَکَشیدَن 1. вазн кардан бо тарозу, баркаш кардан, санҷидан. 2. бо ягон зарф андоза кардан. 3. кашидан, нақш кардан. 4. берун овардан, хориҷ кардан, кашида

баровардан.

БАРКУШОДАН//БАРКУШУДАН

برکشادن//برکشوند **кушодан**, боз кардан; **даҳон** **баркушодан** (**баркушудан**) **маҷ.** ба гап сар кардан, ба гуфтор шурӯъ кардан.

БАРКӮФТАН برق کوفتن *nig.* **کӯفتان.**

БАРҚ *a.* 1. ҳодисаи табиат, ки дар натиҷаи бархӯрдани зарядҳои мусбату манғии абрҳо бо дурахшиш ва таркиши босуръату пуркуват дар фазои Замин ба амал меояд, аловак, озарахш, соиқа: **барқ задан** *касера* (*чизеро*) сӯзондан ва ё ҳалок кардани барқ чизе ё *касера*. 2. нерӯи барқ, қувваи барқ; **ҳисобкунаки барқ** олати ҳисобкунандай масрафи қувваи барқ, барқҳисобкунак. 3. **маҷ.** равшаний, нур; дурахш, чило: **барқи маърифат**; **барқ задан** **маҷ.** дурахшидан, тобидан, чило додан.

БАРҚА *برقه* 1. *физ.* заряд. 2. дурахш, шарора.

БАРҚАД *برقد* 1. ба андозаи қад, мутобиқи андозаи қад; **кӯрпаи барқад** кӯрпаи мувофиқи қад. 2. дароз, қадбаланд: **ҷавони барқад**.

БАРҚАДОР برقه‌دار *физ.* дорои заряд.

БАРҚАНДОЗ *برق‌انداز* 1. *кӯн.* паронандаи асбоби қадимии ҳарбии даҳанпур (*монанди тӯп*), шамхолчӣ. 2. тобон, рахшон, дурахшанда.

БАРҚАРОР *برقرار* пойдор, устувор, побарҷо, барпо; **барқарор будан** а) пойдор будан, устувор будан; б) ҳукмфармо будан; **барқарор кардан // барқарор намудан** а) барпо намудан; ташкил кардан, таъсис намудан; б) аз нав ба вучӯд овардан; **барқарор мондан** пойдор (устувор) мондан; ба қарори собиқ мондан; **барқарор соҳтан** *nig.* **барқарор кардан**; **барқарор шудан** (*гардидан*, *гаштан*) а) устувор шудан, пойдор гаштан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) барпо (ҳукмфармо) шудан.

БАРҚАРОРИЙ *برقراری* барқарор будан; устуворӣ, пойдорӣ.

БАРҚАРОРКУНАНДА *برقرار‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира* аз **барқарор кардан.**

БАРҚАСД *برقصد* *nig.* **қасдан.**

БАРҚАСДОНА *برقصدانه* аз рӯи қасд, бомақсад.

БАРҚАФШОН *برق‌افشان* **маҷ.** дурахшон, пурнур,

нурпош.

БАРҚАФШОНӢ *برق‌افشانی* барқафшон будан, нурпош: **барқафшонӣ** *кардан.*

БАРҚВОР *برق‌وار* 1. мисли барқ, барқмонанд, барқосо. 2. **маҷ.** бисёр тез, тезу тунд, ниҳоят босуръат.

БАРҚГАРДОН *برق‌گردان* *nav.* милаи оҳанӣ, ки дар болои бомҳои биноҳои баланд гузошта шуда, бо сим ё воситай дигар ба замин васл мегардад, то ба воситай ба замин гузарондани нерӯи барку соиқа дар биноҳо сӯхтор ба амал наояд.

БАРҚГИР *برق‌گیر* *nig.* **барқгардон.**

БАРҚГИРИФТА *برق‌گرفته* барқзада, дучори барқгирифтагӣ шудан.

БАРҚГИРИФТАГӢ *برق‌گرفتگي* ҳолате, ки маъмулан баъд аз задани барқ ва ҷараён гирифтани барқ дар бадан пайдо мешавад ва таъсири зиёд ба асаб расонда, боиси сӯхтагӣ ва марг мегардад.

БАРҚДАРМОНӢ *برق‌درманی* *nav.* ҳар гуна табобат ва дармон ба воситай ҷараёни барқ.

БАРҚДОР *برقدار* 1. дорои ҷараёни барқ. 2. дорои рӯшной ва дурахшиш.

БАРҚДУЗДӢ *برق‌دزدی* бе иҷозат истифода бурдан аз нерӯи барқ.

БАРҚЗАБОН *برق‌زبان* **маҷ.** теззабон, тезкалом, оташинсухан.

БАРҚЗАДА *برق‌زده* *сифати феълии замони ғӯзашта* аз **барқ задан;** он ки мавриди задани ҷараёни барқ ё соиқа қарор гирифтааст.

БАРҚЗАДАГӢ *برق‌زدگي* он ки ё он чи (*дарахт*, *соҳтмон*), ки дучори зарбаи соиқа, барқ шудааст.

БАРҚЗАНАНДА *برق‌زنде* 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **барқ задан.** 2. дурахшанда, тобон, пурнур.

БАРҚЗАНИӢ *برق‌زنی* 1. *исми амал* аз **барқ задан;** дурахшидан барқ. 2. **маҷ.** дурахшандагӣ, тобандагӣ.

БАРҚЗАНОН *برق‌زنان* *феъли ҳоли замони ҳозира* аз **барқ задан.**

БАРҚИЯ برقیه *nав.* мактуби таъцилӣ, ки тавасути почта ба унвони касе ё чое фиристода мешавад, телеграмма.

БАРҚӢ برق *мансуб ба барқ; нерӯгоҳи барқӣ* муассисай истехсолкунандай қувваи барқ, стансияи электрикӣ (*кӯн.*); **чароғи барқӣ** ҷароғи аз қувваи барқ даргиранда.

БАРҚКОР برق‌کار *он* ки васоили барқиро наасб ва тармим мекунад, электрик.

БАРҚКОРӢ برق‌کاری 1. наасб ва таъмири васоили барқӣ. 2. амал ва шугли барқкор.

БАРҚМОНАНД برق‌مانند мисли барқ, барқосо.

БАРҚМОҲӢ برق‌ماهی *навъи моҳӣ*, ки барои ҳимояи худ ва муқобилият ба душман дар бадани худ нерӯи барқ тавлид мекунанд, мормоҳихо ва суфрамоҳихо.

БАРҚНАМО برق‌ناما *nав.* асбоб барои ташхиси вуҷуд доштани барқ дар бадан ё ҷисм.

БАРҚНИГОХ برق‌نگاه қасе, ки нигоҳи тезу таъсирнок дорад, тезнигоҳ.

БАРҚНОК برق‌ناک дурахшанда, дурахшон, тобишнок.

БАРҚОСО برق‌آسا монанди барқ, зуд, тез; шитобон.

БАРҚПАРВОЗ برق‌پرواز тезпарвоз, тездав.

БАРҚПОШ برق‌پاش дурахшанда, ҷилодиҳанда.

БАРҚРАВ برق‌ро *nиг.* **барқрафтор.**

БАРҚРАСОНӢ برق‌رسانӣ барқ расондан, ё таъмини барқ, эҷоди шабака барои таъмини барқ.

БАРҚРАФТОР برق‌رفтар тезрафтор, тезрав.

БАРҚСАНҖ برق‌سنج асбоби санчиш ва андо-загирии барқ, электрометр.

БАРҚСИФАТ برق‌صفت *nиг.* **барқосо.**

БАРҚЧАВЛОН برق‌جولان тезрафтор; чуст, ҷолок.

БАРЛОС *m.* برلاس номи яке аз қабилаҳои туркнажод.

БАРМ برم *кӯн.* оби кӯле, ки аз борон пайдо шудааст, толоб, истаҳр.

БАРМАЛО برملا ошкор, фош, равшан, возех.

БАРМАНИШ برمنش *кит.* худписанд, мағрур, мутакаббир.

БАРМАНИШӢ برمنشی худписандӣ, ғурӯр, тақаббур.

БАРМАХИДАН برمخیدن *кит.* мухолифат ва нофармонӣ кардан ба падару модар; оқ шудан, осӣ шудан.

БАРМАҲАЛ برمحل *nиг.* **барвакт.**

БАРМОЛИДАН برماییدن *кит.* 1. молидан. 2. барзадан, боло кардан остин ва эзорпocha.

БАРНАВИШТАН//БАРНАБИШТАН

Барнавиштан *кит., nиг.* **naviştan;** остин **барнабиштан** киноя аз остин барзада ба коре омода шудан.

БАРНИГОРИДАН برنگاریدن *nigoriidan*, *navighistan*.

БАРНИҲОДАН برنҳаден *1. nighodan;* 2. ба қароре омадан, азм кардан, тасмим гирифтan.

БАРНИШАСТАН برنشتэн *1. nişaştan.* 2. савор шудан ба асп.

БАРНИШОНДАН برنшандэн *1. feъli bavositaи barnişaştan;* шинондан, нишондан. 2. савор кардан.

БАРНО برق *чавон, навҷавон; мӯқоб. пир; пиру барно* пиру чавон, хурду калон; ҳама; \diamond **баҳти барно** баҳти нек, хушбахтӣ.

БАРНОДИЛ برنадил калонсоли (кӯҳансоли) ҷавондил.

БАРНОЙ برنایي ҷавонӣ, навҷавонӣ.

БАРНОМА 1. برنامه *зикри номгӯи корҳое, ки бо ҳадафи муайян ба анҷом мерасанд:* **барномаи дарозмуddат, барномаи миёнамӯҳлат, барномаи кӯтоҳmuddat, барнома соҳтан, барнома тартиб додан. 2. феҳристи мундариҷаи гуфторҳои радио, намоишҳои театр, кино ва телевизион, программа. 3. маҷмӯаи дастурҳое, ки дар компьютер дода мешавад ва онро компьютер бо тартиб иҷро мекунад. 4. он чи ки дар ибтидои китоб ё рисолае навишта мешавад; мӯқаддима, сарсухан *ва г.***

БАРНОМАВӢ برناموي *мансуб ба барнома;* аз рӯи барномаву нақша иҷрошаванда.

БАРНОМАГУЗОРӢ برنامه‌گذاری *nig.* барномасозӣ.

БАРНОМАНАВИС برنامه‌نویس он ки барнома менависад ё тахия мекунад: **барноманависи компютер**.

БАРНОМАНАВИСӢ برنامه‌نویسی амали навиштани барнома.

БАРНОМАРЕЗӢ برنامه‌ریزی *nig.* барномасозӣ.

БАРНОМАСАНҖӢ برنامه‌سنجه‌ی баррасӣ ва санчиши барномаҳо пеш аз мавриди амал қарор гирифтан.

БАРНОМАСОЗ برنامه‌ساز созандай барнома, тахиякунанда ва тартибидҳандай барномаву нақшай коре.

БАРНОМАСОЗӢ برنامه‌سازی *исми амал аз барнома соҳтан*; тахия барнома, тартиб додани барнома.

БАРНОС برناس *kит.* ғофил, нодон.

БАРОАТ I *a.* برأته *kит.* 1. пок шудан аз айб ва тӯҳмат. 2. покӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БАРОАТ II *a.* براعت *kит.* фазилат, бартарӣ, маҳорат, кордонӣ; **бароати истехмол** *ади.* чанд лафзе ё иборае дар ибтидои китоб ё қасидаву маснавӣ, ки мақсад ва мароми шоирро маълум мегардонад.

БАРОАТУТТАЛАБ *a.* براعت‌الطلب *ади.* дар қасида талаб кардани чизе аз мадҳшаванда бо забони ширин ва ибораҳои дилපазир.

БАРОБАР برابر 1. як хел, якранг, яксон. 2. ҳамто, назир; мисл, монанд; наздик. 3. мусовӣ, муодил, мутобиқ. 4. рӯ ба рӯ, муқобил. 5. якҷоя, ҳамроҳ. 6. якбора, дар як вакт, дар айни замон; **баробари...** а) дар як вакт бо...; б) ҳамон, ҳамон замон; дар **баробари...** дар қатори...; дар **баробари ин // баробари ин** (ҳамин) дар айни замон; дар зимн, зимнан; **баробар будан ба касе** (*дар сол*) ҳамсинну ҳамсол будан бо касе; **баробар кардан** а) ҳамвазн гардонидан, ҳамсон намудан; б) ҳисоби додугирифтро яктарафа кардан; в) додан, пардохтан, адо кардан (-и қарз); **баробар кардани касе бо касе** дар як саф ҷой додан, дар як қатор гузоштани касе бо касе; **баробар омадан** мувофиқат кардан, дуруст (мувофиқ) омадан; **баробар омада натавонистан** ҳариф шуда натавонистан, муқобилат

карда натавонистан; **баробар шудан бо касе** а) дар коре расида гирифтан ба касе, мусовӣ шудан, ҳамсон шудан; б) *маҷ.* муқобилият нишон додан ба касе; ҷангу ҷидол кардан бо касе; ба (бо) ҷон **баробар** азиз, гиромӣ; **бо ҳама баробар будан** бо ҳама як хел муносибат доштан; ҳамаро ба як ҷашм дидан; дар **ҳама ҷо ҳурӯс баробар** *ҷеф мезанад* (*мақ.*) вазъият дар ҳама ҷо як хел аст; **об ба лаби ҷӯ(й) баробар шудан** хуб анҷом ёфтани кор, рӯ ба бехбудӣ овардани кор.

БАРОБАРАНДОЗА برابر‌اندازه аз ҷиҳати андоза якхела, аз ҷиҳати миқёсу миқдор якхела.

БАРОБАРВАЗН аз ҷиҳати вазн мусовӣ, ҳамвазн.

БАРОБАРВАЗНӢ баробарвазн будан; ҳамвазнӣ.

БАРОБАРӢ برابری 1. ҳамвазнӣ, ҳамсонӣ, мутобиқат. 2. вазъияти мардум дар ҷамъият, ки дар ҳуқуки сиёсӣ ва шаҳрвандӣ ҳама мусовӣ мебошанд, мусовот. 3. нисфӣ, нимӣ.

БАРОБАРКУНЧА برابر‌کنجه *ҳанд.* дорои қунҷҳои якхела.

БАРОБАРҚИМАТ برابر‌قیمت аз ҷиҳати қимат якхела, дорои баҳои ба ҳам монанд.

БАРОБАРҚУВВА برابر‌قوه дорои қувваи баробар, қувваи якхела дошта.

БАРОБАРМАЊНО برابر‌معنای *nig.* баробармањно дорои маънои якхела, ҳаммањно.

БАРОБАРМАЊНОЙ برابر‌معنای *nig.* баробармањно будан, якхелагии маъно, ҳаммањной.

БАРОБАРМИҚДОР برابر‌مقدار аз ҷиҳати миқдор мусовӣ, аз рӯи шумор фарқнадошта.

БАРОБАРНИХОДА برابر‌نهاده *nig.* **баробарӣ**, эквивалент.

БАРОБАРО برابر آ: **دار اینی باروبارو** ҳангоми баромадан, дар ҳини ҳориҷ шудан аз ҷое.

БАРОБАРПАҲЛУ برابر پهلو *ҳанд.* дорои паҳлӯҳои баробар аз ҷиҳати дарозӣ: **секунчай** баробарпаҳлу.

БАРОБАРСУРӢАТ برابر سرعت дорои суръати якхела, аз ҷиҳати суръат мусовӣ.

БАРОБАРТАРАФ برابر طرف *ҳанд.* дорои тарафҳои якхела аз ҷиҳати дарозӣ: **секунчай**

баробартараф.

БАРОБАРТАҖСИР برابر تائیر *физ.* дорои таъсири яхела.

БАРОБАРҲАҖМ برابر حجم аз чиҳати ҳаҷм яксон, ҳаҷми яхела дошта.

БАРОБАРҲУҚУҚ برابر حقوق дорои ҳуқуқи яхела, аз чиҳати ҳуқуқ яксон.

БАРОБАРҲУҚУҚӢ برابر حقوقی баробарҳуқуқ будан, дорои ҳуқуқи яхела будан, аз чиҳати ҳуқуқ яксон будан.

БАРОБАРШАВӢ برابر شوی *исми амал аз баробар шудан;* мусовӣ шудан.

БАРОВАР براور نиг. боровар.

БАРОВАРАНДА براورنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз баровардан; хориҷкунанда, берункунанда. 2. равонкунанда, иҷобаткунанда.

баровард براورد *асоси замони гузашта аз баровардан.*

БАРОВАРД براورد ҳисобу китоби пешакӣ, смета; \diamond бо бароварду **фуровард** (*гап задан ё шеър хондан*) а) бо риояи задаҳо ва тақозои маънӣ баланду паст хондани шеър; б) муқаддимапардозии дуру дароз дар гуфтор.

БАРОВАРДА براورده 1. сифати феълии замони гузашта аз феъли **баровардан**. 2. шахси ба мартабаи баланд расида, парваришёфта, тарбиятшуда. 3. бинои баланд, хисор, қалъа. 4. маҳсулот, моли истехсолшуда.

БАРОВАРДАН براوردن 1. берун кардан, берун овардан; **муқоб. даровардан;** **овоз баровардан** садо додан, гап задан; **сар баровардан** а) сар берун кардан; б) пайдо шудан, намоён гардидан. 2. хориҷ намудан, бадар кардан; **аз кор баровардан** а) аз кор хориҷ кардан; б) **маҷ.** вайрон кардан, ҳароб кардан, гайри қобили истифода соҳтан. 3. боло бурдан, баланд кардан; бурдан; **ба кор баровардан** ба сари кор ҳозир кардан, ба кор сафарбар намудан. 4. истехсол кардан. 5. хонда ба маънояш сарфаҳм рафтан; хонда маънидод карда тавонистан. 6. нашр кардан: **рӯзнома баровардан** варақа баровардан; **духтар баровардан** дуҳтарро бо тӯю сур ба шавҳар додан; мондагиро **баровардан** осори хастагиро

бартараф кардан, мондагиро рафъ кардан, дам гирифтан; **мурда баровардан** мурдаро гӯрондан, дағн кардан, гӯру чӯб кардан; **нағзак баровардан** ба бемории нағзак дучор шудан; **об баровардан** чӯю канал канда, об ҷорӣ кунондан; **савод баровардан** саводнок кардан (шудан), соҳиби савод кардан (шудан); **таб баровардан** баланд шудани ҳарорати бадан, таб кардан; **хулоса баровардан** ба хулосае омадан, натиҷа гирифтан; **хун баровардан** а) ҷорӣ ё резондани хун ба воситаи раг задан; б) д. ҷонвареро кушта, худой ё садақа кардан; **ҳочат баровардан** эҳтиёчи қасро рафъ кардан; **аз гумони бад баровардан** рафъи бадгумонӣ кардан, бадгумониро бартараф соҳтан; **аз дил ҷизе баровардан** ҷизро фикр карда ёфтган; ҷизро аз худ бофтган; \diamond **ном баровардан** машхур шудан, шӯҳрат ёфттан, маъруф гардиdan, овоза баровардан; **губори дил баровардан** кудуратро бартараф кардан; ғаму гуссаро фаромӯш кардан, **қусури ҷизро баровардан** товони ҷизро гирифтan, талоғӣ кардан, ба бадали коре (ҷизе) коре кардан, ки ҷои онро гирад; **ҷони қасро баровардан** а) ҳалок (нобуд) кардан; б) бисёр ба танг овардан; **аз роҳ баровардан** бороҳа кардан, аз роҳ задан; қасро гумроҳ кардан, ба корҳои бад талқин намудан; **аз хотир (ёд) баровардан** фаромӯш кардан; **гард аз ҷизе баровардан** несту нобуд кардан, маҳв кардан; **димор аз рӯзгори қасе баровардан** қасро куштан, маҳв кардан, ҳалок намудан; **ҷизро аз дили қасе баровардан** а) ногуворӣ ва ё нохуширо фаромӯш кунондан; б) қинаро бартараф кунондан.

БАРОВАРДАНИ براوردنی шоистаи баровардан, дарҳӯри баровардан.

БАРОВЕХТАН براويختن 1. овехтан, оvezон кардан. 2. ба ҳам дарафтодан, часпу ҷидол кардан, афтударафт кардан.

БАРОДАР برادر 1. писари як падару модар нисбат ба писару дуҳтарони дигари он падару модар, додар; **бародари зонда** ду писари аз як модар зонидашуда, бародари модаряк; **чумхурии бародар** чумхурии муносабати дӯстии чун бародар дошта. 2. **муҳотаб барои муроҷиати эҳтиромона нисбат ба мардон.**

БАРОДАРАНДАР برادرانдр бародари падаряки

модарчудо, ё барьакс, бародари ўгай.

БАРОДАРВОР برادروار мисли бародар, бародарона.

БАРОДАРЗАН برادرزن *nig.* додарарӯс.

БАРОДАРЗОДА برادرزاده фарзанди бародар, додарзода.

БАРОДАРӢ برادري бародар будан; дӯст будан чун бародар; **аз рӯи бародарӢ** дӯстона, самимона.

БАРОДАРКУШ برادرکش кушандай бародар; чанги бародаркуш.

БАРОДАРКУШӢ برادرکشی якдигарро куштани бародарҳо; чанги **бародаркушӢ** маҷ. чанги дохилии як халқ.

БАРОДАРОНА برادرانه 1. ба таври бародар, чун бародар, ба монанди бародар. 2. самимӣ, са-мимона, дӯстона; **ёрии бародарона** кумаки бегарази дӯстона.

БАРОДАРХОНД برادرخواند марде, ки аз тарафи дӯсте ба сифати бародар шинохта шудааст, додархонд.

БАРОДАРХОНДА برادرخواند *nig.* бародархонд.

БАРОДАРХОНДАГӢ برادرخواندگي бародархонда будан, вазъ ва холати бародархонда.

БАРОДАРШАХР برادرشهر *naw.* шаҳре, ки бо шаҳри дигаре аҳду паймони дӯстии бародарона бастааст.

БАРОДАРШӮЙ برادرشوی *nig.* додаршӯ.

бароз براز *асоси замони ҳозира* аз **барозидан**.

БАРОЗ I براز *кит.* зебой, зинат ва некӯй, оростагӣ.

БАРОЗ II براز *кит.* чӯбе, ки дар кафшдӯзӣ миёни қолиби кафш *ва г.* мегузоранд; фонা.

БАРОЗАНДА برازنده *кит. сифати феълии замони ҳозира* аз **барозидан**; зебанда; шоиста, сазовор.

БАРОЗАНДАГӢ برازندهگي барозанда будан, шоистагӣ.

БАРОЗИДАН برازидэн *кит.* 1. хуб ва зебо кардан, оростан ва зинат додан. 2. сазовор будан, шоиста будан, зебанда будан.

БАРОИ براي *пешванд* 1. бахри..., аз бахри...; дар

роҳи...; бо мақсади...: **барои гирифтани ҷои якум мубориза бурдан;** **барои ту** аз бахри ту, ба хотири ту. 2. ба; **барои чӣ?** аз чӣ сабаб?; **барои як сол** ба муддати як сол; **барои ҳамин** ба ин сабаб, бинобар ин; **барои ин ки...** *пайвандак* бо сабаби ин ки...; бо мақсади ин ки...

БАРОК *a.* براق *гуфт.* 1. ало, алобуло. 2. паҳмок; сермӯй; **абрӯвони бароқ** абрӯвони сермӯи парешон.

БАРОҚАБРӯ براقابرو он ки абрӯвони бароқ дорад.

баромад براهمد *асоси замони гузашта* аз **баромадан;** **баромад-баромади офтоб** қариби вақти тулӯи офтоб.

БАРОМАД I براهمد *гуфт.* баромадан ба мин-бар барои суханронӣ (*дар маҷлиси ҷамъомадӯҳ*); вориди саҳна шудан барои сурудхонӣ, ракқосӣ (*дар консерту намошиҳӯҳ*); **баромад кардан** сухан кардан ё суруд хондан дар маҷлис ё консертҳо. 2. сарф. ҳарҷ; масориф, ҳарочот; **даромаду баромад** даҳлу ҳарҷ. 3. мансубият ба табақаҳои ҷамъиятӣ (*аз рӯи қасбу кори падару модар*): **баромади иҷтимоӣ.**

БАРОМАД II براهمد баромадгоҳ; дари баромад.

БАРОМАДА براهمده *сифати феълии замони гузашта* аз **баромадан** (ки бештар қалимаҳои мураккаб месозад: **азистемолбаромада** ис-теъмолнашаванда, ғайри мустаъмал, аз доираи истеъмол беруншуда; **азкорбаромада** қобилияти кориашро гумкарда; заиф ва очизшуда: **чашмони азкорбаромада**).

БАРОМАДАГӢ براهمدگي *гуфт.* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта* аз **баромадан.** 2. дӯнг, дӯнгӣ, барҷастагӣ, бахше аз як ҷиз, ки аз қисматҳои дигар болотар, барҷастатар аст.

БАРОМАДАН براهمدن 1. берун шудан, хориҷ гаштан, бадар рафтан; **муқоб.** **даромадан.** 2. боло шудан, баланд шудан (*бо зина, ба бом*). 3. *тиб.* аз ҷо бечо шудани устухони дасту пой *ва г.* 4. рафтан: **ба саёҳат баромадан,** **ба қӯча баромадан;** **ба кор баромадан** ба кор рафтан; ҳозир шудан ба сари кор; **ба пешвози касе баромадан** ба пешвози касе рафтан, касеро пешвоз гирифтан, истиқбол кардан. 5. раси-

дан. 6. рӯидан, рустан; сабз шудан. 7. шунида шудан, ба гӯш расидан, баланд шудан (*мас., садо*). 8. пайдо шудан, ёфт шудан. 9. намудор гаштан. 10. тулӯй кардан: **офтоб баромадан**. 11. сар задан, ба вукуъ пайвастан. 12. содир шудан (*мас., фармон, қарор*). 13. зухур кардан. 14. *бо сифати феълӣ омада, пуррагӣ ва тамомияти амалро ифода мекунад: дила баромадан, хонда баромадан; зӯр баромадан* голиб шудан, ғалаба кардан; *хеш баромадан бо касе маълум* шудани хешигарии ҳамдигар; **голиб баромадан** ғалаба кардан, нусрат ёфтани, музаффар гардиdan; **аз гапи касе баромадан** мувофики гуфтаи касе амал накардан; нофармонӣ кардан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, гуфтан; **аз ин мебарояд, ки...** аз ин маълум мешавад, ки...; аз ин ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки...; **аз кор баромадан** а) аз кор хориҷ шудан; б) *маҷ.* вайрон шудан, корношоям шудан; қобилияти кориро гум кардан; ба кор наомадани чизе; **аз хотир баромадан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтan; **аз ӯҳдаи коре баромадан** лаёқати ичрои кореро доштан; кореро ичро карда тавонистан; **ба шавҳар баромадан** бо марде ақди никоҳ бастан, зани касе шудан; **гапи касе рост баромадан** тасдиқ шудани дурустии сухани касе; ◊ **гап аз як ҷо баромадан** як хел будани фикру андешаи чанд кас, ба ҳам мувофиқат карданни фикру гуфтори ду кас; дуд **аз ҷигар баромадан** саҳт андӯҳгин шудан.

БАРОМАДАНГОҲ *برامدنگاه* *маҷ.* маҳалли тулӯй, машриқ, ҷои баромадани офтоб.

БАРОМАДГОҲ *برامдگاه* ҷои баромад, маҳалли хориҷ шудан.

БАРОМЕТР *ю.* *برامتر* *nig.* фишорсанҷ.

БАРОМЕХТАН *برآمیختن* 1. *nig.* **омехтан**. 2. ба ҳамдигар дараftидан, даст ба гиребон шудан, часпу талош кардан.

БАРОМУДАН *برآمودن* *кит.* 1. омудан, пур шудан, саршор шудан; пур кардан, саршор кардан. 2. омехтан, омезиш додан, дарҳам кардан.

БАРОН *фр.* *بران* яке аз унвонҳои дворянӣ дар баъзе кишварҳои Аврупо.

БАРОНФОР *برانغار* *кит.* самти рости лашкар.

БАРОНДАН *برانден* *тарзи бавоситаи феъли бурдан; хоби касero барондан* касero хобон-

дан; **хоби касero барондан** касero хобондан.

барор *برار* *асоси замони ҳозира az баровардан*.

БАРОР *برار* пешрафт, муваффакият; омади кор; **авҷу барор** нашъунамо; ривоҷу равнақ; **барор гирифтани (кардани) кор** омад кардан, бо муваффакият анҷом ёфтани коре.

БАРОРАНДА *برارنده* *nig.* **бароваранда**; истехсолкунанда, тавлидкунанда.

БАРОРИШ *برارش* *исми феълӣ az баровардан*; қисме аз ягон нашрия.

БАРОРНОК *برارнак* *бобарор*, бомуваффакият, муваффакиятомез; пешрав.

БАРОРНОҚӢ *برارنکي* *баробарӣ*, бомуваффакиятӣ, муваффакиятнокӣ; пешравӣ.

БАРОРОСТА *برآراسته* *nig.* **ороста, ороишдида**.

БАРОРОСТАН *برآراستن* *кит., nig.* **оростан**.

БАРОСУДАН *برآسودن* осудан, дам гирифтan.

БАРОТ I *a.* *برات* *кит.* 1. хати озодӣ, ҳуҷҷати авғи гуноҳ; бароти начот, раҳмнома, хати озодӣ. 2. ҳуҷҷате, ки дар асоси он пулу мол ба касе гузаронида мешавад, ҳавола.

БАРОТ II *برات* *نومи рӯзи 15-уми моҳи шаъбон –* моҳи 8-уми солшумории хичрии қамарӣ.

БАРОҲАТ *بهراجت* 1. орому осудa; бофароғат. 2. осудаҳолона, оромона; форигболона.

БАРОҲИМА *a.* *پ. бараҳман*.

БАРОҲИН *a.* *پ. буруҳон*.

БАРОҲЕХТАН *براهیختن* *кит.* аз ғилоф берун кашидан, баровардан (шамшерро).

БАРОШУФТАН *برآشفتن* дар газаб омадан, ҳашмгин шудан, шӯридан; ба ҳаяҷон омадан.

БАРОЯНД *برايند* ҳосияти таъсири омилҳои гуногун; **бароянди нерӯҳои сиёсӣ**.

БАРОЯНДА *براينده* *сифати феълии замони ҳозира az баромадан: марди az хона бароянда, ҷавони ба дараҳт бароянда*.

БАРПАРИДАН *برپریدن* ба парвоз омадан, парридан, парвоз кардан.

БАРПО *برپا* 1. пойдор, барқарор; устувор. 2. барафроҳта, қоим; **барпо кардан (намудан)** а) бунёд кардан, соҳтан, бино кардан; таъсис

кардан; б) оростан (базм ё чашнеро); в) хезондан, бардоштан (*мас., фитна, ошӯб, гавг ва г.*); **барпо шудан (гардиdan, гаштан)** а) соxта шудан, бунёд гардиdan, бино шудан; қомат рост кардан; б) таъсис ёфтan, ташкил шудан; в) баргузор гардиdan, доир шудан; г) рӯй додан, ба вуқӯй омадан.

БАРПОКУНАНДА بېپاکىننەدە *сифати феълии замони ҳозира аз барпо кардан;* 1. созанда, бинокор; бунёдгар. 2. ташкилкунанда, муассис.

БАРР a. بېر ниг. **бар(p).**

БАР(P)А بېر 1. бачай гӯсфанд; бачай оху; **барраи ширмаст** барраи фарбехи ширхор. 2. маҷ. тару тоза, ботароват: **пиёзи барра, бодиринги барра;** ♫ **бурчи барра** ниг. ҳамал (бурчи ҳамал).

БАРРАБИРЁН بېرەبریان барраи бирён, гӯшти бирёнкардашудаи барра.

БАРРАГОВ بېرەگاو *кит.* гӯсола.

БАРРАЗОЙ بېرەزائى بарра зоидани меш.

БАРРАКАБОБ بېرەکباب кабоби аз гӯшти барраи дар буг ва ё дар сих пухта.

БАРРАПИЁЗ بېرەپیاز пиёзи кабуди тару тоза.

БАРРАСИДАН بېرسیدن 1. расидан, даромадан. 2. тафтиш кардан, кофтуков кардан. 3. иттилоъ хосил кардан, хабар ёфтan, фаҳмидан.

БАРРАСӢ بېرسى تахқик, омӯзиш, мутолиа: **баррасӣ** кардан, **баррасӣ** шудан.

БАРРАЧА بېرەچە 1. *шакли масгири барра.* 2. маҷ. азиз, меҳруbon (*одатан ҳангоми навозии ва дӯстдории фарзанди хурдсол мегӯянд*).

БАРРЕЛ англ. بېریل воҳиди паймоishi ҷисмҳои пошӯранда ва моеъ дар баъзе мамлакатҳо (*мас., баррели нафт дар Амрико ба 159 л. баробар аст*).

БАРҖӢ بېرى мансуб ба **бар(p);** биёбонӣ, даштӣ.

БАРРОҚ a. بېرّاق барқзананда, дурахшон, тобон; **барфи барроқ** барфи сафеди ҷилодиҳанда; **чашмони барроқ** ҷашмони оташбори пурнур.

БАРРУСТАН بېرستن *кит.* рӯида боло гирифтan, сабзида қад афроштан, қад баланд намудан.

БАРРӮИДАН بېررويىدن *кит.* рӯидан, рустан.

БАРС بېرس :турсу **барс** гуфт. тануманди бокувват.

БАРСАМ بېرسىم күн. химчаҳо ё шохчаҳо аз дарахти газ ё анор, ки рӯҳониёни зардуштӣ дар мавриди ичрои маросими динӣ ба даст мегирифтанд.

БАРСОМ بېرسام *тиб.* варами шуш, зотулчанб (плеврит).

БАРСОХТАН بېرساختن *кит.* сохтан, омода кардан, ҳозир гардонидан.

БАРТАН بېرتان *кит.* мағрур, мутакаббир; *муқоб.* фурӯтан.

БАРТАНГ بېرتانگ 1. тасмае, ки бо он зинро бар пушти асп мебанданд. 2. мавзее дар Бадаҳшони Тоҷикистон.

БАРТАНГӢ بېرتانگى 1. мансуб ба **Бартанг** (нохия). 2. сокини Бартанг.

БАРТАНИДАН بېرتиндан ниг. **танидан.**

БАРТАНӢ بېرتни мағрурӣ, такаббур, *муқоб.* фурӯтани.

БАРТАР بېتر 1. болотар, авлотар: **бартар донистан.** 2. баландтар; *муқоб.* **фурӯтар.** 3. онсӯтар, фаротар.

БАРТАРАФ بېطراف *:бартараф* кардан (намудан) барҳам додан, нест кардан, аз байн бурдан; рафъ кардан; дур кардан; **бартараф шудан (гардидан)** барҳам хӯрдан, нест шудан, аз байн рафтan; яктарафа шудан.

БАРТАРАФКУНАНДА بېطرافكىننەدە *сифати феълии замони ҳозира аз бартараф* кардан; барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда, рафъкунанда.

БАРТАРАФШУДА بېطرافشده *сифати феълии замони гузашта аз бартараф* шудан; барҳамхӯрда, нестшуда, рафъгардида.

БАРТАРИДОШТА بېترىداشتہ *сифати феълии замони гузашта аз бартарӣ доштан.*

БАРТАРИН بېترین 1. болотарин аз ҷиҳати мақом, синну сол *ва г.* 2. дорои болотарин макон, болотарин.

БАРТАРИЧӮӢ بېترىجويى **бартарӣ** чустан дар мақоми корҳои дигар аз дигарон, худро аз

дигарон баландтар донистан, авлавиятчӯй.

БАРТАРИ برتى 1. бартар будан, афзалият, фавқият; имтиёз; **бартарӣ доштан** афзалият доштан, фазилат доштан, беҳтар будан. 2. баландӣ, иртифоъ.

БАРТЕР англ. برتىر мубодилаи бевоситаи молу чиз ё ягон хизмат дар байни муассисаҳову давлатҳо.

БАРТОФТАН برتافتن 1. тоб додан, тофтан. 2. баргардонидан, дур кардан.

БАРӮЙХАТГИРИ بروي خط گيري дуруستаш рӯи-хатгири.

БАРӮМАНД برومند 1. нерӯи қавӣ, рашид. 2. боровар, мевадор. 3. ҳосилхез, обод. 4. комёб, комраво.

БАРФ برف резаҳои майдай оби яхбаста, ки дар зимистони хунук меборад; **аз барф ғурехта ба борон дучор шуд** (зарб.); **барфи лаклакӣ** барфе, ки порча-порча, паға-паға меборад; **барфи тар** барфе, ки вақти боридан аз мулоимии ҳаво ба замин расидан замон об шуда мераҷад; **барф барин сафед** а) ниҳоят сафед, тамоман сафед; б) маҷ. сафеду зебо; ♦ **барфи сармӯи сафеди сар**.

БАРФАК برفک шакли масгирӣ **барф**. 1. зарраҳои яхӣ, ки бар асари доҳил шудани об ба доҳили яхкунаки яхдон дар канорҳои он пайдо мешавад. 2. духтари барфии афсонавӣ, ки гӯё бо омадани баҳор об шуда мерафтааст, наberai бобои барфӣ.

БАРФАКТАРОШ برفکترانش абзори пластикӣ, ки бо он барфакҳои яхдонро тоза мекунанд.

БАРФАНДОЗ برفانداز 1. бориши шадиди барф. 2. ҷои партоби барф.

БАРФАРОЗАНДА برفرازنده болобар, болобаранд, баландкунанда.

БАРФАРОЗИДАН برفرازیدن *nig.* барафроҳтан.

БАРФАРОХТАН برفراختن *nig.* барафроҳтан.

БАРФАРОШТА برفراشته *nig.* барафроҳста.

БАРФАРОШТАН برفراشتэн *nig.* барафроҳстан.

БАРФБЕЛКУНӢ برفبیلکنى az барф тоза кардани рӯи ҳавлӣ, болои бом *ва г.* (*бо бели маҳсус*).

сүс).

БАРФБОЗӢ برف بازى 1. бозиест, ки бачагон якдигарро шӯҳикуон бо барф мезананд ва ё ба барф мегелонанд. 2. бозии парандагон, ки худро ба барф межӯлонанд ё барфро ба ҳар тараф мепошанд.

БАРФГИР برف گیر хусусияти замин, минтақа, кӯҳ ё ҳар чизе, ки бо сабаби сардӣ ё баландии зиёд ё соягӣ доимо ё вақти зиёде барфпӯш аст.

БАРФГИРИФТА برف گرفته пӯшида бо барф, барфпӯш.

БАРФИКАНДАН برفکندن *nig.* барафкандан.

БАРФИН برفین 1. *nig.* **барфӣ**. 2. барфдор, барфнок; пурбарф.

БАРФИШОНДАН برفشاندن *nig.* барафшондан.

БАРФӢ برفی 1. az барф соҳташуда; **одами барфӣ** ҳайкале, ки бачаҳо бозикуон az барф месозанд. 2. мактуби манзуме, ки дӯстон, одатан вақти боридани барфи аввал, номаълум ба якдигар месупоранд ва дар он мактуб оростани зиёфате бо зикри номҳои таом ва обумева ҳоҳиш карда мешавад; агар ҳангоми супоридан соҳиби мактуб ба даст афтад, маҷбур аст, ки айни он зиёфатро ҳуди ў ташкил кунад: **ҳати барфӣ**. 3. зиёфате, ки ба муносибати боҳти ҳати барфӣ ороста мешавад; **бобои барфӣ** *nig.* **бобо**.

БАРФҚӮБ برف کوب :**боди барфқӯб** боди тунде, ки барфро ба дару девор мекӯбад.

БАРФҚӮРӢ برف کورӣ тиб. осеб дидани чашм бар асари рӯзҳои офтобӣ муддати зиёд нигоҳ кардан ба барф.

БАРФНИГОҲДОРӢ برف نگاهدارӣ кишиов. ба таври сунъӣ нигоҳ доштани барфҳои зимистон дар заминҳои кишт барои намӣ.

БАРФОБ برف آب 1. обе, ки дар натиҷаи об шудани барф ба вучуд меояд, оби барф. 2. обе, ки барои сарду хунук шудан микдоре барф ба он мепартоянд.

БАРФОЛУД(А) برف آلد(ه) ба барф олуда, бо барф омехта, барфаралаш: **боди барфолуд**, **борони барфолуд**, **тӯфони барфолуд**.

БАРФОМЕХТА برف‌آمیخته махлут бо барф, барфолуд.

БАРФОСО برف‌آسا барфвор, монанди барф сафед, ниҳоят сафед.

БАРФПОК برف‌پاک *nig.* барфпоккун.

БАРФПОККУН برف‌پاک‌کن василае барои тоза кардани шишаҳои пеш ва ақиби мошин аз барфу борон ва гайра, барфпок.

БАРФПОРА برف‌پاره *nig.* барфреза.

БАРФПŪШ برف‌پوش бо барф пӯшонидашуда.

БАРФРЕЗА برف‌ریزه зарраҳои барф, пораҳои барф.

БАРФРЕЗОН برف‌ریزان 1. ҳангоми резиши барф. 2. маҷ. зимишон.

БАРФРŪБ برف‌روب рӯбандай барфҳои кӯчаву хиёбонҳо *ва г.*

БАРФРŪБА برف‌روبه *nig.* барфтӯда.

БАРФРŪБӢ برف‌روبӣ рӯфтани барф, тоза кардани барфи кӯчаву роҳҳо; **мошини барфрӯбӣ** мошини маҳсус барои рӯфта ҷамъ карда бурдани барфҳои кӯчаву роҳҳо, майдонҳои фурӯдгоҳ *ва г.*

БАРФСАНҖ برف‌سنج асбоб барои муайян кардани гафсии қабати барф.

БАРФТОЗАКУНАК برف‌تازه‌کنک тозакунандай барфҳои пиёдароҳҳову хиёбонҳо, поккунандай барфҳо; мошини барфрӯбӣ.

БАРФТŪДА برف‌توده тӯдаи барф, анбӯхи барф, ки аз бориши зиёд ба вучуд омада *ва ё* аз кӯҳҳо кӯчида афтода бошад.

БАРФТŪФОН برف‌طوفан тӯфони барфолуд.

БАРФУЗУДАН برف‌زودن афзудан, зиёд кардан.

БАРФУРŪЗОНДАН برف‌روزاندن афрӯхтан, шӯълавар кардан.

БАРФУРŪХТАН برف‌روختن *nig.* барафрӯхтан.

БАРХ برح 1. бахш, қисмат. 2. баҳра, насиб.

БАРХАТО برحطا сахван, иштибоҳан; ба гайри қасд.

БАРХАФЧ برح‌خچ *kut.*, *nig.* кобус.

БАРХЕ برحی 1. *nig.* баъзе. 2. андаке; ҳиссае, қисме.

БАРХЕЗОН(И)ДАН برح‌خیزاندن//برخیزانیدن *тарзи бавоситаи барҳестан*; 1. ба по хезондан, аз ҷо баланд кардан. 2. маҷ. ба шӯр овардан, шӯрондан.

БАРХЕСТАН//БАРХОСТАН برح‌خاستن//برخاستن 1. ба по хестан, баланд шудан аз ҷо. 2. бедор шудан аз хоб, аз ҷои хоб хестан. 3. қиём кардан, исён бардоштан; **ба по барҳостан** қиём кардан, исён бардоштан; **ба ҷанг барҳостан** омодаи ҷанг шудан; **валвала барҳестан** шӯру ошӯб барпо шудан; **ҷанг барҳестан** ҷанг рӯй додан, ҳарб сар шудан.

БАРХИЛОФ برح‌خلاف хилофи чизе ё касе.

БАРХИРА برح‌خیره *kut.* беаклона, бетамизона, беадабона.

БАРХӢ برح‌خی *kut.* фидо, курбонӣ, фидя.

БАРХОН برح‌خان теппаҳои кумӣ, ки бод дар баъзе биёбонҳо дуруст мекунад, ки аз ҷо ба ҷое мекӯчанд.

БАРХОСТ برح‌خاست: **нишасту барҳост** шиштуҳез; мусоҳибат.

БАРХОСТА برح‌خاستе баландшуда, барҷаста.

БАРХОСТАН *nig.* барҳестан.

БАРХУР برحور *nig.* барҳӯр.

БАРХУРАНДА برحورنده нороҳаткунанда, саҳт расида, ҳақоратомез.

БАРХУРДА برحورде бо ҳам зада, тасодумкарда.

БАРХУРДОР برحوردار баҳраманд, баҳравар; комёб; **барҳурдор шудан** баҳра бурдан аз ҷизе, баҳраманд гардиdan.

БАРХУРДОРӢ برحوردارӣ барҳурдор будан; баҳрамандӣ, баҳравардӣ.

БАРХУРӮШИДАН برحروشیدن *nig.* ҳурӯшидан.

БАРХӮР برحور *kut.* 1. баробар, ҳамто. 2. *nig.* барҳурдор.

барҳӯрд برحورد *асоси замони гузашта* аз **барҳӯрдан**.

БАРХӮРД برحورд 1. ба ҳам расидани ду ҷиз; тасодум. 2. дучоршавӣ, ҳамдигарро дидан, мулоқот. 3. чигунагии рафткор, муносибат. 4. даргирӣ, муноқиша.

БАРХӮРДАН 1. ба ҳам расидан, ба чизе саҳт расидан; задан. 2. дучор шудан, воҳӯрдан; **назар ба чизе бархӯрдан** чашм ба чизе афтодан.

БАРХӮРДОР *برخوردن*. *nig.* **бархурдор**.

БАРХӮРДОРӢ *برخورداری* *nig.* **бархурдорӣ**.

БАРҲАВО *برهوا* 1. баланду васеи хушҳаво. 2. *маҷ.* ҳамашунав, шунаво.

БАРҲАЁТ *برحیات* дар қайди ҳаёт, зинда.

БАРҲАЗАР 1. боҳҳтиёт, хабардор. 2. *кит.* тарсу ҳароснок, ҳавфу бимнок.

БАРҲАҚ *برحق* ҳаққонӣ, дуруст, ҳақдор.

БАРҲАМ *:بارҳам* *додан* нест кардан, аз байн бурдан; **барҳам задан** вайрон кардан; несту нобуд кардан, маҳв кардан; **барҳам хӯрдан** аз байн рафтан, нест шудан.

БАРҲАМДИҲӢ *برهم‌دهی* *исми амал* *аз بарҳам* *додан*; нест кардан, аз байн бурдан; қатъ кунондани фаъолияти ширкате ё созмоне.

БАРҲАМЗАН *برهم‌زن* барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда.

БАРҲАМХӮРӢ *برهم‌خوری* *исми амал* *аз барҳам* *хӯрдан*; нест шудан; азбайнравӣ; фаъолияти худро қатъ кардани созмоне.

БАРҲАМХӮРДАГӢ *برهم‌خوردگی* ошуфтагӣ, парешонӣ.

БАРЧ *برج* *nig.* **барш**.

БАРЧА *برچه* бот. андоми модинаи гул, ки дарунтарин бахши гул аст ва аз се бахш – гулола, хома ва тухмдон ташкил шудааст.

БАРЧАҚ *برچک* *кӯнӣ*. гулбанди дастаи найза ё шамшер.

БАРЧАСП *برچسب* тамғаи рӯи молҳои тиҷоратӣ, ки дар он ном ва наҳри мол, корҳонаи истеҳсолкарда *ва г.* зикр ёфтааст.

БАРЧИДА *برچیده* *сифати феълии замони гузашта* *аз барчидан*; интихобшуда, баргузида.

БАРЧИДАГӢ *برچیدگی* барчида шудан; *маҷ.* аз байн рафтани коре, муассисае, низоми давлате *ва г.*

БАРЧИДАН *برچیدن* *nig.* **чидан**.

БАРЧАСТА *برجسته* 1. *сифати феълии замони гузашта* *аз барчастан*; ҷаҳида, барчаста ҳестан. 2. баромада, болобаромада, дӯнг. 3. *маҷ.* намоён, машхур, бузург: **олими барчаста**, шоири барчаста.

БАРЧАСТАГӢ *برجستگی* 1. *сифати феълии замони гузашта* *аз барчастан*. 2. баромадагӣ, дӯнгӣ.

БАРЧАСТАДӮЗӢ *برجسته دوزӣ* навъи гулдӯзӣ ва эҷоди нақшу нигор бо шакли барчаста ба рӯи порчаҳо, матоъҳо ва монанди инҳо.

БАРЧАСТАКАР *برجستکар* он ки барчастакорӣ мекунад.

БАРЧАСТАКАРИ *برجستکارӣ* амал ва кори барчастакор.

БАРЧАСТАН *برجستان* 1. ҷаҳидан, (боло) паридан. 2. барҳестан, зуд ҳестан. 3. дамида баромадан.

БАРЧАСТАРУХСОР *برجسته‌رخسار* он ки рухсораҳои бардамида дорад.

БАРЧАСТАТАБЬ *برجسته‌طبع* дорои табъи баланд, соҳиби завқӣ бадей ва заковат.

БАРЧАСТАТАБӢ *برجسته‌طبعی* табъи баланд доштан, соҳиби табъи баланд будан.

БАРЧАСТАУСТУХОН *برجسته‌استخوان* он ки устуҳонҳои бадани ў намоён аст.

БАРЧАХИДАН *برجهидن* *nig.* **барчастан**.

БАРЧО *برجا* барқарор, пойдор; **барҷо мондан** барқарор мондан, боқӣ мондан.

БАРЧОМОНДА *برجامандه* 1. беморе, ки ба сабаби вазнинии қасалиаш аз ҷо ҳеста наметавонад. 2. нотавон, заиф; **пирӣ** **барҷомонда** пирӣ фартут, дармонда; **барҷомонда шудан** сусту бемадор шудан.

БАРЧОМОНДАГӢ *برجامандگӣ* нотавонӣ, сустӣ, заифӣ.

БАРҶӮШИДАН *برجوшиден* *kit.* 1. ҷӯшидан, ҷӯш задан. 2. *маҷ.* шӯридан, ошуфтan.

БАРШ//БАРЧ *برج//برش* маъҷунест қайфовар, ки афюн ва дорувории дигарро бо асал омехта мепазанд.

БАРШИКАСТА *برشکسته* шикастхӯрда, шикас-

та.

БАРШИКОФТАН برشکافن *nig.* шикофтан.

БАРШПАЗ برشپز он ки барш тайёр мекунад, пазандай барш.

БАРШУДА برشده сифати феълии замони гузашта аз бар шудан.

БАРШУДАН برشدن *kim.* боло шудан, боло баромадан, боло рафтан.

БАРШУКУФТАН برشکفتن *kim., nig.* шукуфтан.

БАРШУМУРДАН برشمردن *kim., nig.* шумурдан.

БАРШӮРИДАН برشوریدن *kim.* шӯридан, ба шӯр омадан.

БАРҖАКС برعکس вожгуна; билъакс, бархилоф; баръакси... бар хилофи..., бар зидди..., алорағми...

БАРҖАЛО برعلا اوшкоро, рӯирост; аён, ба таври возех, равшан.

БАРҖАЛОИНА برعلاينه ба таври возех, равшан.

БАС بس 1. басанда, кифоя, кофӣ. 2. басе, бисёр, хеле. 3. фақат, танҳо. 4. чун, азбаски, баски; **зи (аз) бас** чунки, азбаски, аз сабаби ин ки; **бас набуд, ки...**, кифоя набуд, ки ...; **хаминаш намерасид, ки...**; кам набуд, ки ...; **бас кардан** қатъ кардан, бозистодан; тарки коре кардан.

БАСАБР بصر *nig.* босабр.

БАСАБРӢ بصری *nig.* босабрӣ.

БАСАБРОНА بصرانه *nig.* босабронা.

БАСАВЛАТ بصولت *nig.* босавлат.

БАСАҒДА بسخه *kim.* тайёр, омода, мухайё.

БАСАЗО بسزا чунон ки бояду шояд, сазовор.

БАСАЛ *a.* بصل *kim., nig.* пиёз.

БАСАЛИҚА بسلیقه *nig.* босалиқа.

БАСАНДА بسنده кифоякунанда, кофӣ, кифоя.

БАСАР *a.* بصر 1. чашм, дида. 2. биной, қувваи босира.

БАСАРИШТА بسرشته *nig.* босаришта.

БАСАРФА بهصرفه сарфакор, эҳтиёткор дар харҷ.

БАСАРФАГӢ بصرفگي сарфакорӣ, эҳтиёткорӣ дар харҷ.

БАСАФО بصفا *nig.* босафо.

БАСАҲНАГУЗОРАНДА پسحنه گذارنده роҳбари ба саҳна гузоштани намоишҳои театрӣ, таҳиягари намоишҳои саҳнавӣ.

БАСЕ بسى 1. бисёр, зиёд; ниҳоят; басо. 2. бисёрҳо; борҳо.

БАСЕЧИДАН بسیچیدن *kim.* 1. тайёрӣ дидан, омодагӣ гирифтан. 2. қасд кардан, иродадардан.

БАСЕЧ بسیج *nig.* басич.

БАСЕЧИДАН بسیچیدن *nig.* басечидан.

БАСИМ بسیم *kim.* хандонрӯ, шукуфтарӯй; он ки ҷехраи ӯ хамеша моил ба табассум аст.

БАСИР *a.* بصیر 1. бино, бинанда. 2. маҷ. бофаросат, зирак, дурандеш, доно.

БАСИРАТ *a.* بصیرت 1. биной, биниш. 2. маҷ. фаросат, зиракӣ, хушфаҳмӣ.

БАСИТ *a.* بسیط *kim.* 1. ҷои фароҳ, паҳновар ва вәсөъ. 2. сатҳи қураи Замин, рӯи Замин; **басити Замин** рӯи Замин. 3. сода, гайри мураккаб: **адади басит**. 4. *ади.* номи баҳри шеърест дар вазни арӯз.

БАСИТЕЗА بستیزه ситезакорона, бо ҳашму хусмат: **сухани баситеза**.

БАСИЧ//БАСИЧ بسیج//بسیج 1. омодагии қувваҳои низомӣ; сафарбарии аҳолӣ ба сафи низомиён. 2. ҷиҳоз, асбоб, васоил; **басич додан** васоили иҷрои кореро омода кардан.

БАСКЕТБОЛ англ. basketball. бозиест, ки тӯбро дар тарафи ҳариф ба тӯрсабади сари ҷӯб бо даст мепартоянд, то аз бозӣ ҳол гиранд.

БАСКЕТБОЛБОЗ بسکتبال باز *varz.* он ки дар бозии баскетбол иштирок мекунад, бозигари баскетбол: **дастай баскетболбозон**.

БАСКЕТБОЛБОЗӢ بسکتبال بازی 1. бозии баскетбол. 2. машгулияти баскетболбозон.

БАСКИ شакли қӯтоҳшудаи азбаски.

БАСМАБАС شакلي ғуфтугӯши баҳс ба баҳс.

БАСО بسا nиг. басе.

БАСОВАНДА بساونده кит. ламсунанда, молишкунанда.

БАСОВИДАН بساویدن кит. ламс кардан, молидан, дастмол кардан.

БАСОМАД بسآمد шумораи чизе, ки такрор мешавад: **басомади вожаҳо** андоза ва микдори истифодаи вожаҳо, фаровонӣ.

БАСОМАДӢ بسآمدي марбут ба **басомад**; бар асоси басомад **фарҳанги басомадӣ**.

БАСОМОН بسامان мураттаб; муназзам; басаранҷом.

БАСОТИН a. بساتین ҷ. **бӯстон**.

БАСТ I بست 1. баста, банд. 2. як навбат кор, ки баъд аз он коргарон иваз мешаванд; ҳайати корӣ, штат, шумораи кормандон аз рӯи вазифаи корӣ бости кормандони як муассиса. 3. ◇ **қаду баст** а) қаду қомат; б) киноя аз ҷусса, тану тӯш.

БАСТ II بست кит. 1. фароҳӣ, вусъат. 2. баён, шарҳ, тафсилот.

БАСТА بسته 1. сифати феълии замони гузашта аз **бастан**. 2. чизи дар банд кардашуда (*бо таноб*, *когаз ё матое*). 3. пӯшида, масдуд; **муқоб**. **кушода**: **дари баста**; **баста шудан** а) пӯшида шудан, маҳкам шудан; б) фаъолияти худро қатъ кардан, барҳам хӯрдан (-и идорае); **роҳи гурез баста будан** имконияти гурез намондан, мавҷуд набудани имкони фирор. 4. побанд, асир, гирифтор. 5. маҷ. вобаста, алоқадор. 6. саҳтишуда, яҳшуда (*аз ҳолати шуррутӣ*): **шири баста**, **хуни баста**; ◇ **иштиҳо баста шудан** хоҳиши ҳӯрокхӯрӣ надоштан, иштиҳо надоштан.

БАСТАБАНД بسته‌بند он ки кораш бастабандӣ аст.

БАСТАБАНДӢ بسته‌بندی баста-баста кардан, печонда бастани моле (мас., ба қуттиҳо, ҳалтакаҳо).

БАСТАГӢ I بستگي 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **бастан**. 2. масдудӣ; банд будан: **бастагии роҳ**.

БАСТАГӢ II بستگي кит., ниг. **вобастагӣ**.

БАСТАГОН بستگان 1. касоне, ки бо ҳамдигар

хешовандӣ доранд. 2. вобастагон ва атрофиёни шахс, мулозимон.

БАСТАДАМ بسته‌دم кит. лаббаста, даҳонбаста, ҳомӯш.

БАСТАДАСТ بسته‌دست 1. дастбаста. 2. маҷ. он ки имкони иҷрои ягон корро надорад.

БАСТАДАҲОН بسته‌دهан даҳонбаста, гунг, забонбаста.

БАСТАДИЛ بسته‌دل дилтанг, озурдаҳотир.

БАСТАЗАБОН بسته‌زبان забонбаста, гунг, даҳонбаста.

БАСТАКОР بسته‌کار 1. ниг. **оҳангоз**. 2. он ки ба бастабандӣ машғул аст.

БАСТАМИЁН بسته‌میان он ки доимо омодаи корест, миёнбаста, омода, тайёр.

БАСТАН بستن 1. гирех карда пайвастан, нӯг ба нӯг васл кардан (*нӯги ду ришишаро*). 2. чизро ба чизе ё ба ҷои бо банд пайвастан (*аспро ба ароба, харро ба дараҳт, барзаговор ба ҷуфт ва г.*); **муқоб**. **кушодан**. 3. печондан (чизро ба чизе); **салла бастан** салларо ба гирди сар пеконидан. 4. тиб. латтапеч кардан (мас., *ҷароҳатаро*); ҷо ба ҷо монда пекондан (*ҷои шикастаи устухонро*). 5. банд кардан, масдуд кардан (мас., *пеши обро бо банд*); **роҳи (пеши роҳи) касеро бастан** монеи кори касе шудан, ба касе имкони иҷрои кореро надодан. 6. пӯшондан (*дару тирезаро*); қулф зада маҳкам кардан; **муқоб**. **боз кардан**. 7. маҷ. маҷбур ба бозистодан кардан, қатъи фаъолияти намудан(-и идора ё мағозае). 8. баровардан, мева пайдо кардани растание: **муғча бастан**, **ғӯра бастан**, **хӯша бастан**. 9. афсурдан, мунҷамид шудан: **яҳ бастан**, **қаймоқ бастан**. 10. мунъақид кардан, қабул кардан (*қарордод, шартнома ё аҳду паймони байну ду кас ё ду давлат*): **аҳднома бастан**, **шартнома бастан**. 11. ҷун феъли ёридиҳанда бо баъзе қалимаҳо омада, феъли таркибӣ месозад: **бор бастан**, **занҷир бастан**, **нақш бастан**, **раҳт бастан**, **саф бастан**; **манаҳи касеро бастан** а) бо порҷаи суфе сару манаҳи мурдаро пеконда бастан (*то ҷоғаши наафтад*); б) маҷ. **касеро** ҳомӯш кардан, аз гапи бисёр боздоштан; ◇ **дил бастан** а) меҳр мондан, дӯст доштан; б) розӣ шудан, тан додан; **лаб (фурӯ) бастан** ҳомӯш (сокит) шудан, сукут кардан; **меҳр**

бастан дӯст доштан, нағз дидан, дил бастан; **умед бастан** дар умеди касе (чизе) шудан, чашм доштан; умедвор шудан; **чашм (дига)** **бастан** чашм пӯшидан, нанигаристан; **шеър бастан** шеър бофтган, шеър эҷод кардан; **бори сафар бастан** // **рахти сафар бастан** сафар кардан, мусофиран кардан; рафтан; **даҳони касеро бастан** касеро хомӯш кунондан, аз гуфтор боздоштан; **забони касеро бастан** касеро хомӯш кардан, касеро аз сухан бозмондан; **ба по хино бастан** гуфт. дар мавриди суст ҳаракат кардани ягон воситай нақлиёт ё дар ичрои коре шитоб накардани касе гуфта мешавад; **сӯҳбат қаймоқ бастани** тафсидани сӯҳбат (авҷ гирифт).

БАСТАНӢ 1. қобилияти бастан, басташаванда: **як бастаний ангур** гуфт. як хӯша ангури ба банд (ток) басташаванда. 2. яхмос, ширяҳ.

БАСТАПО بسته پا побанд, гирифтор.

БАСТАТ *a.* بسط kит. вусъат, паҳнӣ, кушодагӣ, фароҳӣ.

БАСТАШАВАНДА بسته شونده *сифати феълии замони ҳозира аз баста шудан.*

БАСТАШУДА بسته شده *сифати феълии замони гузашта аз баста шудан.*

БАСУРӢАТ بسرعت *nig.* босуръат.

БАТ *a.* بط kит. мурғобӣ.

БАТАДБИР بتدبیر *nig.* ботадбир.

БАТАДРИЧ بتدریج тадриҷан, дараҷа ба дараҷа, оҳиста-оҳиста; андак-андак.

БАТАКРОР بتکرار тақороран, тақрор, ба тақрор, ба каррот.

БАТАЛ *a.* بطل kит. шучӯъ, далер, диловар.

БАТАЛИОН фр. بتلیان *χ.* қисми низомӣ, ки аз сечор рота ва взводҳои гуногун иборат буда, ба ҳайати полк доҳил мешавад.

БАТАМКИН بتمکین *nig.* ботамкин.

БАТАМОМ بتمام *nig.* тамоман.

БАТАР بترا шакли кӯтоҳшудаи бадтар; балову батар *nig.* бало.

БАТАРЕЯ I фр. بتريه *χ.* қисми артиллерия ё миномётҳо, ки аз якчанд тӯп ё миномёт ибо-

рат аст.

БАТАРЕЯ II фр. بتريه пайвастаи гурӯҳи олот, таҷхизот *ва г.* барои амали якҷоя, барқанбор: **батареяи аккумуляторӣ, батареяи буғӣ, батареяи гармидаҳӣ.**

БАТАРОВАТ بطرافت *nig.* ботароват.

БАТАРТИБ بترتیب *nig.* ботартиб.

БАТАРТИБАНДОЗӢ بترتیب‌اندازӣ *исми амал аз ба тартиб андохтан ва ба тартиб овардан;* ба тартиб даровардан, мунаzzам кардан.

БАТАРТИБОВАРӢ بترتیب‌آورӣ *nig.* батартибандозӣ.

БАТАФСИЛ بتفصیل *nig.* ботафсиљ: маълумоти батафсиљ.

БАТБОТ بتبات *бот.* як навъ гиёҳи худруест аз оилаи торониҳо, ки дар ҷармгарӣ барои ранг кардан ба кор мебаранд.

БАТЕҖ *a.* بط kит. сустҳаракат, оҳиста, суст.

БАТИН *a.* بطین шикамкалон.

БАТИС(Т) фр. بتس//بتست *натъи матои тунук аз нахи пахта ё загирпоя.*

БАТҚӮБ بطکوب *кӯни.* як навъ ҳӯроке, ки аз ҷормағз, шир, мост *ва шибит* тайёр мекардаанд.

БАТЛОН *a.* بطلان [аслаи бутлон] 1. ботил шудан, зоеъ шудан. 2. лағв; **хати батлон** кашидан *nig.* хат.

БАТН *a.* بطن шикам; дарун, андарун.

БАТНӢ بطنه мансуб ба батн; шикамӣ; дарунӣ.

БАТОБ بتتاب обутоб додашуда: **пӯлоди батоб.**

БАТОЗ بتاز тозон, давон.

БАТОЛАТ *a.* بطالت танбалӣ, коҳилӣ; бекоргардӣ, бехудагардӣ.

БАТСИЛЛА лот. بتسلله тиб. як навъ бактерия касалиовар, ки ҷӯбчашакл аст [бамзилла].

БАТТОЛ *a.* بطال 1. кит. бекор, танбал. 2. кит. дурӯғгӯй, ботилгуфтор. 3. маккор, ҳилагар. 4. бадкирдор, беодоб, авбош, густоҳ: **деви баттол, душмани баттол.**

БАТТОЛИЙ بطالي 1. кит. бекорӣ, танбалӣ,

кохилӣ. 2. кит. дурӯғгӯй. 3. маккорӣ, хила-
гарӣ. 4. бадкирдорӣ; беодобӣ.

БАТШ *a. بطش* кит. 1. ҳуҷум, ҳамла. 2. қувват,
кудрат, зӯр.

БАУМЕД *بامید* *nig.* боумед.

БАФАЙЗ *بفیض* *nig.* бофайз.

БАФАРОФАТ *بفراغت* *nig.* бофарогат.

БАФАҲМ *بفهم* *nig.* бофаҳм.

БАФУРЧА *بفرجه* гуфт. бафурсат; оромона,
саросема нашуда.

БАХАЙР *بخیر* хуб, нек; чӣ шуд?, тинҷӣ аст? (*ба
ин маъни бештар ба тариқи савол гуфта ме-
шавад*); **субҳ ба ҳайр** субҳи шумо бобарор
бошад.

БАХИДАН *بخیدن* *khn.* ҳаллоҷӣ кардан, пашм ё
пахтаро наддофӣ кардан.

БАХИЁЗА *بخیازه* тӯхфае, ки ба ивази мубо-
ракбодӣ чизи нав медиҳанд.

БАХИЛ *بخیل* 1. кит. ҳасис, мумсик. 2. он ки
хушию барори кори дигаронро ҷашми дидан
надорад, ҳасуд, нотавонбин.

БАХИЛИЙ *بخیلى* 1. кит. ҳасосат, ҳасисӣ, мум-
сикӣ, бухл. 2. ҳасодат, нотавонбинӣ.

БАХИЯ//БАХЯ *بخیه* 1. як навъи дарзӯзӣ, ки
дӯҳти он аз рӯи шакл дида мешавад, қӯқ,
чок, дарз, ҷои дӯхташуда. 2. як навъи
нақшу нигордӯзӣ; **бахя (бахия) кардан // бахя
(бахия) задан** а) қӯқ кардан, дӯхтан; б) нақшу
нигор дӯхтан. 3. *тиб*. ҳар як аз қӯқҳо ё
гирехҳо бо истифода аз нахи маҳсус барои
дӯхтани ҷойҳои бурида ё ҷудошудаи бадан,
маҳсусан дар амали ҷарроҳӣ. 4. *тиб*. нахи
маҳсус аз ҷинси абрешим, пластик, филиз ва
монанди онҳо, ки дар амали ҷарроҳӣ барои
дӯхтани ҷойҳои бурида истифода мешавад; ◊
бахяи рӯи кор рафтан ошкор гардидан сир,
фош шудани роз; **бахя нахӯрдани гап** таъсир
набахшидани гап, нагузаштани гап.

БАХИЯДӮЗӢ//БАХЯДӮЗӢ *بخیه‌دوزی* 1. бахя
дӯхтан; амали бахядӯз. 2. нақшу нигори маҳ-
сус, ки дусӯзана дӯхта мешавад; **мошинаи
бахядӯзӣ** мошинае, ки амали бахиядӯзиро
анҷом медиҳад.

БАХМАЛ *بحمل* навъи матои патдори ғафс,
маҳмал.

мал.

БАХМАЛБАРГ *بحملبرگ* растани кӯҳӣ, ки
баргҳои бахмалмонандӣ сурҳи кушод дорад.

БАХМАЛГУЛ *بحمل گل* *nig.* бӯстонафрӯз.

БАХМАЛИН *بحملین* 1. мансуб ба бахмал; ҳар
чизи аз бахмал дӯхташуда. 2. *nig.* бахмалмо-
нанд.

БАХМАЛМОНАНД *بحمل‌مانند* 1. шабеҳи бахмал,
патдор. 2. нарму нозук (*чун бахмал*).

БАХНАВ *بخنو* *kim.* раъд, тундар.

БАХОСИЯТ *بخاصیت* дорои хосияти нек,
некиовар, нек; хушбин, хушпоиқадам.

БАХСИДАН *بخسیدن* *kim.* 1. гудохтан, об
кардани филизот. 2. пажмурда шудан, аф-
сурда.

БАХСОНИДАН *بخسانیدن* *марзи* бавоситаи
бахсидан.

БАХТ *بخت* дар бовари мардум он чи ба ҳолати
пешбининашуда дар зиндагӣ рӯй медиҳад,
сарнавишт, иқбол, толеъ, қисмат, насиба,
баҳра: **бахти бад, баҳти баланд, баҳти без-
авол; ба баҳти...** ба толеи..., ба хушбахтии...;
баҳти бадфарҷом баҳти бад, толеи паст; **баҳ-
ти баргашта** баҳти номусоид; **баҳти фирӯз**
иқболи баланд; **баҳти шум** бадбаҳти, толеи
бад; ◊ **баҳти бедор** толеи нек, иқболи баланд;
баҳти сафед толеи нек, баҳти бедор; **баҳти**
сиёҳ қисмати бад, толеи паст; бадбаҳти; **баҳ-
ти хӯфта** баҳти номусоид, толеи мададнакун-
нанда; **баҳт тофтан** толеи касе баландӣ кар-
дан; кори касе омад кардан; **баҳт ёр будан**
саодатманд будан, хушбахт будан, баҳтиёр
будан; **баҳт сиёҳ будан** носозгор будани баҳти
касе, паст будани толеи касе; **баҳт ба ком буд-**
ан баҳти касе тофтан; кори касе омад кар-
дан; **баҳт ёрӣ надодан** толеъ пастӣ кардан; кор
омад накардан; **баҳт мададгорат шавад** баҳтат
ёрӣ дихад, толеат баландӣ кунад; корат омад
кунад; **баҳтатро сафед кунад** баҳтат кушода
шавад, хушбахт шав (*ҳоҳии хушбахтий*).

БАХТА *بخته* зоол. 1. гӯсфанди нари сесола ё
чорсола; гӯсфанди нари ахтакарда. 2.
пӯстканда, пӯстгирифта.

БАХТБАРГАШТА *بخت‌برگشته* бетолеъ, бадбаҳт.

БАХТБАРГАШТАГӢ *بخت‌برگشتگی* баҳтбаргаш-
та будан.

БАХТБАСТА بخت‌بسته он ки бахташ баста шуда бошад.

БАХТБЕДОР بخت‌بیدار *nig.* бедорбаҳт.

БАХТВАР بخت‌تور бахтиёр, хушбаҳт.

БАХТЁР بختیار *nig.* бахтиёр.

БАХТИЁР بختیار хушбаҳт, саодатманд; батолеъ, толеъбаланд.

БАХТИЁРӢ بختیاری 1. хушбаҳтӣ, саодатмандӣ.
 2. навъи ангури тунукпӯст. 3. номи яке аз халқиятҳои эронӣ.

БАХТИЁРОНА بختیارانه хушбаҳтона, саодатмандона; толеъбаландона.

БАХТКУШО بخت‌کشا он ки он чи бахти касеро боз мекунад.

БАХТКУШОӢ بخت‌کشایي кушодани бахт, бахти касеро кушодан.

БАХТҚŪР بخت‌کور бахтбаста, он ки пеши кораш баста бошад, шӯрбаҳт, кӯрбаҳт.

БАХТҚАРИНӢ بخت‌قرینی *nig.* бахтиёр.

БАХТНОМА بخت‌نامه кит., маҷ. тӯмор, таъвиз, бозубанд.

БАХТОВАР بخت‌آور чизе (касе), ки бахту толеи нек меоварад, саодатбаҳш.

БАХТОЗМОЙ بخت‌آزمایي бахтро санчидан, толеъро озмудан; **бахтозмой кардан** а) бахтро санчида дидан; б) таваккал кардан.

БАХТСАФЕД بخت‌سفید сафедбаҳт, некбаҳт, хушбаҳт.

БАХТУР بختور *nig.* бухтур.

БАХТФИРӯЗ بخت‌فیروز некбаҳт, толеъбаланд, саодатманд.

БАХТҖУНБОН بخت‌جنیان васила ва сабабгори кушода шудани баҳт.

БАХТҖӮЙ بخت‌جوی чӯяндаи баҳт, он ки дар ҷустуҷӯи хушбаҳтист.

БАХУР بخور *nig.* бухур.

бахш 1. асоси замони ҳозира аз **бахшидан**. 2. ҷузъи пасини **калимаҳои мураккаб ба маънои бахшидашуда**: **худобаҳш, гаҳворабаҳш...**

БАХШ 1. хисса, қисм; ўзъба, боб; **бахш-баҳш** қисм-қисм; пора-пора. 2. насиба,

қисмат; **бахши...** гуфт. аз барои..., барои...;
 ◇ **оши баҳш** *xūr*. палаве, ки сабзиву гӯшти онро ба тарзи маҳсус мепазанд.

БАХШАНДА بخشنده 1. **сифати феълии замони ҳозира аз баҳшидан**. 2. саҳӣ, дасткушода, атокунанда, инъомкунанда.

БАХШАНДАГӢ بخشندگӣ баҳшандад будан, баҳшояндагӣ.

БАХШГОХ بخشگاه *naw.*, ҷуғр. марзи байни ҳавзаи дарёҳо, ки аз он обҳои атмосферӣ ба тарафҳои гуногун тақсим шуда мераванд, обтақсимкунак.

БАХШИДА بخشیده 1. **сифати феълии замони гузашта аз баҳшидан**. 2. маҷ. арӯшаванда, номзадшуда ба шахсе.

БАХШИДАН بخشیدен 1. бе иваз додан, ато кардан, эҳсон намудан, тӯхфа кардан, тақдим намудан; додан. 2. тахсис додан, вакф кардан. 3. афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан; маъзур доштан; **мебаҳшед...** *калимаи туфайли* маъзур доред, авф кунед, узро қабул намоед; **гуноҳи касеро баҳшидан** аз гуноҳи касе гузаштан, афв кардан. 4. аз баҳри чизе гузаштан, аз чизе сарфи назар кардан. 5. ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳо омада, феълҳои **додан, кардан, расондан ва гайраго** иваз карда метавонад: **илҳом баҳшидан, натиҷа баҳшидан, нур баҳшидан, рӯҳ баҳшидан, сабуқӣ баҳшидан, таъсир баҳшидан, шифо баҳшидан, ҳаловат баҳшидан ва г.**; **ҷон баҳшидан** а) зинда кардан; ҷоннок кардан; б) ҷони худро фидо кардан, ҷони худро нисор соҳтган (**барои касе ё чизе**).

БАХШИДАНИӢ بخشیدنӣ шоистаи атову баҳшиш; шоистаи тақсим кардан.

БАХШИШ بخشش 1. исми феълии **аз баҳшидан**; инъом, тӯхфа, ҳадя. 2. ҳуқ. молу мулки худро ройгон дар ихтиёри шахси дигар гузоштани ягон шахс. 3. садака, ҳайр: **баҳшиш додан, баҳшиш гирифтан, баҳшиш кардан**. ҳисоб ҷав-ҷав, баҳшиш лак-лак (зарб.).

БАХШИШГИРӢ بخشش‌گیرӣ исми амал **аз баҳшиш гирифтан**; инъомгирӣ, тӯхфагирӣ, ҳадягирӣ; садақагирӣ.

БАХШИШДИҲӢ بخشش‌دهӣ исми амал **аз баҳшиш додан**; инъомдиҳӣ, тӯхфадиҳӣ, ҳадя-

дихӣ; садақадиҳӣ.

БАХШИШНОМА بخشش‌نامه 1. ҳуқ. номае, ки ба воситаи он чизе ба касе тӯхфа мешавад. 2. навишта ё ҳукмномае, ки ба воситаи он гуноҳи касеро афв мекунанд, барот.

БАХШИШНОПАЗИР بخشش‌نایزیر ғайри қобили афв, гузаштнозазир.

БАХШИШСИТОНӢ بخشش‌ستانی nиг. бахшишгирий.

БАХШӢ بخشی 1. гӯянда, ҳофиз. 2. д. он ки сари беморон рафта, дуохонӣ ва азоимхонӣ мекунад; фолбин.

БАХШОИДАН بخشاندن nиг. бахшидан.

БАХШОИШ بخشایش nиг. бахшиш.

БАХШОНАНДА بخشاننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз бахшидан. 2. боиси афви гуноҳ шаванда.

БАХШОНДАН بخشاندن kит., тарзи бавоситаи бахшидан; хуни касеро бахшондан восита шудан барои авфи гуноҳи касе.

БАХШУДАН بخشودن nиг. бахшидан.

БАХЯ بخیه nиг. бахия.

БАХЯДӮЗӢ بخیدوزی nиг. бахиядӯзӣ.

БАҲАБСГИРИЙ بحسب‌گیری исми амал аз ба ҳабс гирифтан; ҳабс кардан, бандӣ кардан.

БАҲАВО بهو! nиг. барҳаво.

БАҲАВСАЛА بحواله nиг. боҳавсала.

БАҲАВСАЛАГӢ بحوالگی nиг. боҳавсалагӣ.

БАҲМАНГОН بهمنگان kит. ҷашни эрониёни қадим ба муносибати як шудани номи рӯз бо номи моҳ дар рӯзи дуюми баҳман.

БАҲАМЗИД بهمضد nиг. боҳамзид.

БАҲАМОМЕЗӢ بهمآمیزی исми амал аз ба ҳам омехтан; омезишёбӣ, омезиш ба яқдигар, маҳлут шудан, омезиш ёфтан, пайванд гардидан, як шудан.

БАҲАРАКАТДАРОРИЙ بحرکت‌داری исми амал аз ба ҳаракат даровардан; ба кор андохтан (mas., мотори автомобилро).

БАҲ-БАҲ بەبەندىسى تەخایپور, تەاچقۇب و تەھسین; вах-ваҳ, паҳ-паҳ.

БАҲИМА a. بهمه кит. чорпо, хайвон (аз қабили ғов, асп, шутур).

БАҲИММАТ بهمه‌ت nиг. боҳиммат.

БАҲИСОБГИРИЙ بحساب‌گیری исми амал аз ба ҳисоб гирифтан; рӯйхат кардан (ашиёи корхона ё муассисаэро), хисобгирӣ.

БАҲӢ a. بهی кит. дураҳшон, тобон; некӯ, зебо.

БАҲЛА بهله кит. дасткаши ҷармин, ки шикорчиён бозу шоҳинро бо он даст мегиранد.

БАҲЛАДӮЗ بهله‌دوز он ки баҳла медӯзад.

БАҲМАН بهمن 1. моҳи ёздаҳуми соли шамсӣ (мутобики далв) аст, ки ба 21 январ – 19 феврал рост меояд. 2. гиёҳи дусолаи сабзранг бо гулҳои зардранг, ки решай он ҳусусияти табобатӣ дорад; гули баҳман, ки бо номҳои бойчечак ва гули тағорашиканак дар байни мардум маълум аст. 3. рӯзи дувуми ҳар моҳ дар гоҳшумории Эрони қадим. 4. дар фарҳанги бостонӣ фариштаи мувакkal ба рӯз ва моҳи баҳман ва нигаҳбони ҷорвои судманд аст.

БАҲМОН بهمان кит. ҷонишини номуайяни касе, шахсе: баҳмону бостор, фалону баҳмон.

БАҲМУТ بهموت зоол. ҳайвонест бисёр бузургчуссаи обиу хоҳӣ, аспи обӣ.

БАҲО بها 1. қимат, нарҳ, арзиш; баҳои хун чиз ё пуле, ки ба ивази хуни шаҳси күшташуда ба ворисони ў медоданд, хунбаҳо; **баҳо кардан** нарҳ таъйин кардан, қимат гузоштан, арзиши чизеро муқаррар кардан; **баҳо карда додан** а) нарҳ монда додан, қимати чизеро таъйин карда додан; б) ба бадали қарз, андоз, маош *ва* г. чизеро ҳисоб карда додан; **баҳо надорад** а) нарҳаш таъйин нашудааст, қиматаш муқаррар нашудааст; б) қиноя аз гаронбаҳо аст, пуркимат аст; азизу арҷманд аст. 2. фикру мулоҳиза, ақида, андеша; **баҳо додан** изҳори ақида кардан, фикр баён кардан, арзёбӣ кардан; **баҳои баланд додан** хеле тақдир кардан; зиёд таърифу тавсиф кардан; **баҳои сазовор додан** ба таври шоиста тақдир кардан. 3. дараҷагузорӣ ба дониши талаба бо ракамҳо (mas., 2, 3, 4 ва 5) ё бо калимаҳои сифат (бад, миёна, хуб, аъло); **баҳо гузоштан**, **баҳо мондан**; дар баҳои... ба музди ...; ба ивази...; **ба баҳои ҷон харидан** ба нарҳи бисёр гарон харидан; ба даст овардан бо

қимати хеле баланд.

БАХО(Ь) *a.* بەھا//بەھا *кит.* 1. равшанӣ, дурхшандагӣ; равнақ. 2. зебой, накӯй.

БАХОГУЗОР بەگذار 1. шахсе, ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор. 2. яке аз аъзои комиссияи имтиҳонот, ки ба дафтарчай имтиҳонсупоранда баҳо мегузорад.

БАХОГУЗОРӢ بەگذاری 1. *исми амал аз баҳо гузаштан;* нархгузорӣ, муқаррар кардани қимати чизе. 2. ҷараён ва амали гузаштани баҳо ба дониши хонандагон.

БАХОДИҲАНДА بەهادنە 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо додан.* 2. он ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор.

БАХОДИҲӢ بەهادми 1. *исми амал аз баҳо додан;* муқаррар кардани қимати чизе, нархгузорӣ, баҳогузорӣ. 2. баёни фикру ақида дар хусуси чизе; арзёбӣ; муайян намудани ҷиҳатҳои мусбат ва манфии чизе.

БАХОДОР بەدار *nig.* **киматнок.**

БАХОДУР بەادر далер, часур, шуҷоъ; паҳлавон, зӯру тавоно; **баҳодурони меҳнат** қаҳрамонони майдони кор.

БАХОДУРИЙ بەدرӣ далерӣ, часурӣ; паҳлавонӣ; қаҳрамонӣ.

БАХОДУРОНА بەدرانه далерона, часурона, шуҷоатмандона; паҳлавонона; **муборизаи баҳодурона** муборизаи часурона; **қадамҳои баҳодурона** қадамҳои калон-калон.

БАХОИМ *a.* بەای *ч.* **баҳима.**

БАХОИЯ بەئیه *ð.* таълимоти динӣ (асосгузораш Ҳусайн Алии Нурӣ мулакқаб ба Баҳоуллоҳ), ки дар миёнаи а. XIX дар Ироқ ва Эрон пайдо шуда, як навъ ислоҳоти ислом асоси онро ташкил медиҳад ва пайравонаш бо тарғиби гояҳои мазҳабии бародарӣ ва забони ягонаи ҷаҳонӣ дини умушибашариро бунёд карданӣанд.

БАХОӢ بەایи пайрави таълимоти исломии баҳоия.

БАХОКУНАНДА بەکنندە *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо кардан;* *nig.* **баҳодиханда.**

БАХОМОНИЙ بەمامانی *nig.* **баҳогузорӣ.**

БАХОНА بەھانه сабаби беасосу сохта, далели сохта, дастак; тақал (*барои накардан коре*): **баҳона ёфтган,** **баҳона кардан,** **баҳона ҷустан;** **ба (бо) андак баҳона** бо баҳонаи ноҷизе; бесабаб, беасос; **ба (бо) баҳонае** чизеро дастак карда, тақал карда; **бо (ба) баҳонаи чизе** чизеро бардуруғ сабаб нишон дода, чизеро дастак карда; **бо (ба) ин баҳона** бо ин сабаб; ба ин далели беасос; **бо (ба) ҳар баҳона** бо ҳар гуна сабабҳои беасос.

БАХОНАГИР بەھانه گیر он ки баҳона мечӯяд, баҳоначӯ.

БАХОНАКОВ بەھانه کاو *nig.* **баҳоначӯ.**

БАХОНАКОВӢ بەھانه کاوی *nig.* **баҳоначӯй.**

БАХОНАТАЛАБ بەھانه طلب он ки барои сар кардани ягон ҷанҷолу ҳарҳаша сабаб мечӯяд, мочароҷӯ.

БАХОНАТАЛАБӢ بەھانه طلبӣ баҳонаталаб будан; амали баҳонаталаб.

БАХОНАТАРОШӢ بەھانه تراشӣ узр ва далели бечо овардан бо қасди эрод гирифтани ё худдорӣ аз анҷоми коре.

БАХОНАЧӮ(Ӣ) بەھانه جوی (Ӣ) 1. шахсе, ки барои саркашӣ аз коре, наҳ задани чизе *ва г.* далелҳои соҳтаву беасос меорад; хӯрдагир. 2. мочароҷӯй кардан.

БАХОР I بەھار 1. яке аз ҷаҳор фасли сол, ки байд аз зимистон меояд; **абри баҳор** абри фасли баҳор, ки барои зироат муфид аст; **аввали баҳор** ибтидои фасли баҳор, ки мавсими хеле мусоиди қишикукор аст. 2. *киноя аз авчи гул-гулшукӯй;* айни ривоҷу равнақи коре: **баҳори озодӣ;** **баҳори бехазон** а) баҳори ҳамеша сабзу шукуфон; б) айёми гул-гулшукӯфии беохир, нашъунамои бардавом, ривоҷу равнақи ҷовид; ♦ **баҳори умр // баҳори хаёт** солҳои гул-гулшукӯфии умр; даври ҷавонӣ.

БАХОР II بەھار бутхона, буткада.

БАХОРГОХ بەھار گاه *nig.* **баҳористон.**

БАХОРИЁТ بەھاريат баҳорияҳо, шеърҳо дар

vasfi баҳор.

БАҲОРИКОРӢ بهاری کاری киштукори баҳорӣ, зироати баҳорӣ.

БАҲОРИСТОН بهارستان маҷ. чои пур аз гулу сабзаҳои рангоранг, боғи ниҳоят сабзу хуррам; гулзор, гулистон, бӯстон.

БАҲОРИЯ بهارие адис. шеъре, ки ба тавсифи баҳор баҳшида шудааст.

БАҲОРИ 1. мансуб ба баҳор: борони баҳорӣ, гул(ҳо)и баҳорӣ, абри баҳорӣ, насими баҳорӣ, ҳавои (форами) баҳорӣ. 2. зироат ё ғалладонае, ки дар баҳор мекоранд ва тобистон ё тирамоҳи ҳамон сол мепазад: гандуми баҳорӣ, ҷави баҳорӣ; қиши (киштукори) баҳорӣ маъракаи киштукор, ки дар фасли баҳор сурат мегирад.

БАҲОРОН بهارан фасли баҳор; айёми баҳор, ҳангоми баҳор.

БАҲОРОНА بهارане мансуб ба фасли баҳор; либоси баҳорона пӯшкои хоси фасли баҳор.

БАҲОРРӮЯ بهарроиҳ наздики мавсими баҳор, қариби оғози фасли баҳор.

БАҲОРХОБ بهارхواب айвоне, ки ду ё се тарафи он боз аст ва дар фасли гармо дар он чо истироҳат мекунанд ё меҳобанд.

БАҲОРХОНА بهارханه бутхона, буткада.

БАҲР I a. بحر дарёи бузурги шӯр, дарёе, ки бо як қисмаш ба уқёнус пайванд буда, қисми дигарашро хушкӣ иҳота кардааст: баҳри Ҳазар, баҳри Миёназамин...; баҳри мухит уқёнус; баҳру бар а) об ва хушкӣ; б) маҷ. олам, дунё, ҷаҳон. 2. адис. гурӯҳи вазни шеър дар арӯз, ки иборат аз 19-то аст: баҳри ҳазаҷ, баҳри раҷаз, баҳри рамал, баҳри мутакориб ва г.; ◇ баҳри дили касеро кушодан касеро аз ғаму ғусса раҳонидан, фараҳманд кардан, табъи касеро хуш кардан.

БАҲР II بهر :баҳри... барои... ба ҷиҳати...; аз баҳри аз барои...; ◇ аз баҳри чизе (касе) гузаштан (баромадан) аз чизе ё касе даст кашидан, сарфи назар кардан, чизе ё касеро тарк намудан.

БАҲР III بهر nиг. баҳра.

БАҲРА 1. нафъ, суд, фоида. 2. ҳисса, баҳш,

қисме аз чизе: баҳра бардоштан, баҳра бурдан, баҳра гирифтан; баҳра дидан а) ҳисса гирифтан; нафъ дидан; б) лаззат (ҳаловат) бурдан.

БАҲРААНДӮЗ بهره‌اندوز кит. баҳрамандшаванд; фоидабаранд.

БАҲРААНДӮЗӢ بهره‌اندوزӣ кит. баҳрамандӣ, фоидабарӣ.

БАҲРАБАР بهره‌బر nиг. баҳраманд.

БАҲРАБАРДОР بهره‌بردار 1. баҳравар, баҳраманд, бархурдор. 2. мутахассис ё масъули баҳрабардорӣ 2.

БАҲРАБАРДОРӢ بهره‌بردارӣ 1. исми амал аз баҳра бардоштан. 2. нав. истифодабарӣ, ба кор дароварда истифода бурдан (аз корхона, фабрика, роҳу иморатҳо ва г.).

БАҲРАБАРИ بهره‌брӣ nиг. баҳрамандӣ.

БАҲРАВАР بهره‌вор nиг. баҳраманд.

БАҲРАВАРИ بهره‌ورӣ nиг. баҳрамандӣ.

БАҲРАЁБ بهره‌یаб nиг. баҳраманд.

БАҲРАЁБӢ بهره‌یابӣ nиг. баҳрамандӣ.

БАҲРАЙН a. بحرین 1. дугонаи баҳр. 2. номи кишвар дар ҳаличи Форс, ки сарзаминаш нафтҳез аст; ◇ баҳрайни чашм ду ҷашми гирён ва ашкрез.

БАҲРАЙӢ بهريни 1. мансуб ба Баҳрайн, кишваре дар ҳаличи Форс, аҳли Баҳрайн. 2. соҳташуда ё баамаломада дар Баҳрайн.

БАҲРАМАНД بهره‌مند бархурдор, баҳравар; насибадор; манфиатёфта; баҳраманд шудан фоида бурдан, манфиат дидан.

БАҲРАМАНДӢ بهره‌منдӣ баҳраманд будан, бархурдорӣ; манфиат дидан.

БАҲРАМОН بهره‌ман kит. 1. матои абрешимини ранга. 2. ёкути сурх.

БАҲРГАРД بحرگرد nиг. баҳрнавард.

БАҲРГАРДӢ بحرگردӣ nиг. баҳрнавардӣ.

БАҲРДАСТ بحدست кит. карим, сахӣ, ҷавонмард.

БАҲРӢ بحرӣ мансуб ба баҳр: бо роҳи баҳрӣ, сарҳади баҳрӣ.

БАҲРНАВАРД بحرنورد шинокунанда дар баҳрҳо, дарёгард, баҳрпаймо.

БАҲРНАВАРДӢ بحرنوردي шуғли баҳрнавард, дарёгардӣ, маллоҳӣ.

БАҲРНИГОР بحرنگار *naw.* рассоме, ки манзараҳои баҳрро мекашад.

БАҲРОМ بهرام 1. номи тоҷикӣ - форсии сайёраи Мирриҳ. 2. *кит.* номи рӯзи бистуми ҳар моҳи шамсӣ дар гоҳшумории форсиён. 3. дар асотири Эрони бостон, фариштаи муваккал ба мусофирон ва рӯзи Баҳром аст.

БАҲРОМА بهرامе *kit.* абрешим; **кирми баҳрома** кирми пилла.

БАҲРОСО بحرآسا монанди баҳр, ба мисли баҳр.

БАҲРПАЙМО بحرپیما *nig.* баҳрнавард.

БАҲРПАЙМОӢ بحرپیمایي *nig.* баҳрнавардӣ.

БАҲС *a.* بحث 1. гуфтугӯ дар атрофи масъалае, ки ҳар кас фикри худро гузарониданӣ мешавад, мубоҳиса, мунозира. 2. қашмакаши забонӣ, ҳарҳаша, муноқиша, низоъ: **баҳсу мунозира**, **баҳсу қашмакаш**, **баҳсу мочаро**, **баҳсу талош**; **баҳс кардан (намудан)** дар ҳусуси чизе мубоҳиса намудан бо касе; дар ҳусуси чизе фикру ақидаи худро баён кардани ду тараф; ♀ **баҳс ба баҳс** мусобиқақунон, тараф ба тараф.

БАҲСАНГЕЗ بحثانگیز мавриди баҳс, он чи, ки ихтилофи назар дорад.

БАҲСБАРАНГЕЗ بحثبرانگیز *nig.* баҳсангез.

БАҲСМАБАҲС بحثسبخت *гуфт.*, *аслаи баҳс ба баҳс.*

БАҲСНОК بحثناک мубоҳисаталаб, ба баҳс эҳтиёҷдошта: **масъалаи баҳснок**.

БАҲСНОПАЗИР بحثناظیر ба баҳс эҳтиёҷ-надошта, мубоҳисанопазир; бешубҳа; бегуфтугӯ, эътирознопазир.

БАҲСНОТАЛАБ بحثнатطلب *nig.* баҳспазир.

БАҲСПАЗИР بحثپذیر *nig.* баҳснок.

БАҲСТАЛАБ بحثطلب *nig.* баҳснок.

БАҲТ *a.* بحث *kit.* ноб, сода, холис, соф.

БАҲУДА بهوده :баҳудаю бехуда даркору нодакор; бемавқеъ.

БАҲУЗУР بهحضور бермалол, озодона, фориф-болона, бароҳат; оромона: **баҳузур хобидан**, **баҳузур нишастан**, **баҳузур зиндагонӣ кардан**, **баҳузур ҳӯрок ҳӯрдан**.

БАҲУШ بهوش *nig.* боҳуш.

БАҲЧАТ *a.* بهجت *kit.* шодӣ, суур, шодмонӣ, масаррат.

БАЧА بچه 1. фарзанди одамизод, кӯдак, тифл. **богчай бачагон** муассисае, ки бачаҳо аз сесолагӣ то мактаб рафтан дар он тарбия меёбанд, кӯдакистон; **хонаи бачаҳо** муассисае, ки дар он атфоли бепарастор ва ятим таълиму тарбия мегиранд; **бача партофтани** исқоти ҳамл, тифли нав дар раҳм пайдошуваро бо роҳи сунъӣ нобуд кардан. 2. ҳамчун *калимаи муроҷиат ба ҳурдони мардина аз тарафи* қалонсолон *гуфта мешавад*: ҷавон, ҷавонмард. 3. насли ҳайвон: **бачаи шер**, **бачаи гург**; **бачаю қача** зану фарзанд, аҳли оила; **очаю бача** ду ҷизи яқчинсаи ҳурду қалон, ки яке аз дигаре ҳаҷман тафовути зиёд дорад; **дар қади зане бача будан ҳомила** (бордор) будани зане; **бача дар камар, номаш Музаффар** (*зарб.*).

БАЧАБОЗ بچه باز марде, ки бо марди дигар алоқаи ҷинсӣ мекунад, амрадбоз.

БАЧАБОЗӢ بچه بازӣ амали бачабоз, алоқаи ҷинсии байни ду мард, амрадбозӣ.

БАЧАБОН بچه باز он ки тифлонро нигоҳубин ва парасторӣ мекунад, мураббӣ, бачапой.

БАЧАБОНӢ بچه بازӣ нигоҳубин кардан ба бачаҳо, мураббигӣ; **бачабонӣ кардан** ба бачаҳо нигоҳубин кардан.

БАЧАГӢ بچگӣ овони ҳурдсолӣ, бача будан, кӯдакӣ, туфулият; **дар бачагӣ** дар айёми ҳурдсолӣ, дар овони бачагӣ; **бачагӣ кардан** ба монанди бачаҳои ҳурдсол рафтор кардан; шӯҳӣ кардан.

БАЧАГОНА بچه گانه 1. *mansub ба бача*; **куртаи бачагона** куртае, ки барои пӯшидани бачагон дӯхта шудааст. 2. ба бачагон хосу ба шахсони қалонсол номуносӣ, гайриҷидӣ; **сабукии бачагона** сабукие, ки хоси бачагон аст. 3. монанди бача, мисли бача: **бачагона кор кардан**.

БАЧАҒАР بچه‌غۇر *гуфт.* харомзода, валадуззино (калимаи дашино).

БАЧАДОН بچه‌دان *биول.* раҳм, заҳдон.

БАЧАДОР بچه‌دار фарзанддор; наслдор; **бачадор шудан** а) сохиби фарзанд шудан (-и зан, мард); б) ҳомила шудан (-и зан).

БАЧАДОРӢ بچه‌داری бачадор будан, бача доштан, сохиби фарзанд будан.

БАЧАДУЗД بچه‌دزد рабоянда ва дуздандаи кӯдакон ба хотири гаравгири, фурӯш *ва г.*

БАЧАДУЗДӢ بچه‌دزدی дуздидани бачаҳо.

БАЧАДӮСТ بچه‌دوسٽ дўстдорандай бачаҳо; фарзанддӯст.

БАЧАЗО بچه‌زا кӯдакзо, хосияти махлуке, ки чанинаш баъд аз бордор шудан дар шиками модар даруни раҳмдан рушд мекунад.

БАЧАЗОӢ بچه‌زايى *исми амал аз бача зоидан;* зоиш, таваллуд кардан.

БАЧАКУШ بچه‌كش 1. он ки аз камоли бераҳмию сангдилӣ ҳатто аз күштани кӯдаку бачаҳо худдорӣ намекунад, күшандай бачаҳо. 2. ҳайвоне, ки насли худро мекушад.

БАЧАКУШАК بچه‌كشك :офтоби бачақушак офтобе, ки дар рӯзҳои сард (*хусусан зимистон*) мебарояд ва хеле банур бошад ҳам, гармӣ надорад.

БАЧАМАРД بچه‌مرد *гуфт.* шермард, бӯзбала; ҷавони пурзӯру бокувват.

БАЧАМАРДУМ بچه‌مردم *гуфт.* бачагон; наврасон; ҷавонон.

БАЧАМУР بچه‌مور 1. зане, ки фарзандони ў мемуранд. 2. ҳайвони модае, ки бачаҳои ў мемурдаанд.

БАЧАМУРДА بچه‌مردە 1. он ки бачааш мурдааст, ҳайвони модае, ки бачаҳои ў мемуранд. 2. *гуфт., маҷ.* бадбаҳт.

БАЧАПАРТО بچه‌پرتا зане, ки дар натиҷаи қасалие бачааш (чанинаш) ҳамеша дар шикамаш мурда меафтад.

БАЧАПАРТОӢ بچه‌پرتايى дар шиками модар мурда афтодани чанин; исқоти чанин; **бачапартои сунъӣ** бо мудохилаи тиббӣ пеш аз

вақт афтондани ҳамл, исқоти ҳамл.

БАЧАПО(Й) بچه‌پايى *гуфт., ниг.* бачабон.

БАЧАПОӢ بچه‌پائى *гуфт., ниг.* бачабонӣ.

БАЧАХОР بچه‌خوار *ниг.* бачахӯр.

БАЧАХӮР بچه‌خور ҳайвоне, ки насли худро мехӯрад (*мас., баъзе моҳихо*).

БАЧАХӮРАК بچه‌خورك меваи норасидаи об гирифта ба пухтан саркарда: **тути бачахӯрак;** **бачахӯрак шудан** об гирифта ба пухтан саркардани баъзе меваҳо.

БАЧАЧА بچه‌چه *ниг.* бачаяк; бачаи хурд.

БАЧАЯК بچه‌يک *шакли тасғир ва навозиии бача.*

БАЧИЛЛА بچله он ки ҳанӯз чиллааш набаромадааст: **арӯси бачилла,** **зани (навзидаи) бачилла.**

БАЧКАМ بچكم хонаи тобистонӣ, хонае, ки гирдогирдаш панҷара қашида шудааст, башкам.

БАЧКӢ بچکي растании ҷуворӣ ё ҷуворимакка, ки зич мекоранд ва баъд аз баланд шудани қадаш ҳосилашро мунтазир нашуда, барои ҳӯроки чорво медараванд.

БАЧО بجا 1. бамаврид, бамавкез; мувофиқ, муносиб: **гапи бачо,** **хандай бачо.** 2. хуб, нағз; дуруст; **бачо ҳастед?**; аҳволатон хуб аст?; ♀ **бачо кардан** *гуфт.* пинҳон кардан, руст кардан, қоим кардан.

БАЧОНРАСОНАНДА بجان‌رساننده *сифати феълии замони ҳозираи ба ҷон расондан;* бо исроркорӣ ва шилқинии худ безоркунанда, дилбазанкунанда.

БАЧОВАРАНДА بجا‌اورنده *сифати феълии замони ҳозираи ба ҷо овардан;* иҷроқунанда, адокунанда.

БАЧОВАРИЙ بجا‌آوري *исми амал аз ба ҷо овардан;* иҷро кардан, амалӣ кардан.

БАЧУРЬАТ بجرأت *ниг.* бочуръат.

БАШ I بش банд, банди оҳанин, банде аз мис, нуқра ва монанди ин, ки дар баъзе ҷойҳои сандуқ ва ё дару дарвоза барои устуворӣ наасб мекунанд.

БАШ II بش кит. ёл ё мӯи гардани асп.

БАШАВҚОМАДА بشوق‌آمده *сифати феълии за-*

мони гузаштаи ба шавқ омадан.

БАШАР *a.* بشر инсон, одам; мардум, одамизд; **абнои башар** // **навъи башар** мардумон, одамизд, инсоният.

БАШАРА بشره афт, рӯй, намуди зоҳирӣ рӯи одамӣ; **афту башара** намуди зоҳирӣ, шаклу шамоил.

БАШАРДӮСТ بشردوست инсондӯст, дӯстдори башарият.

БАШАРДӮСТИЙ بشردوستӣ инсондӯстӣ, гуманизм.

БАШАРДӮСТОНА بشردوستانه инсондӯстона; аз рӯи дӯстдории одамон; ёрии **башардӯстона** кумак бо хӯрокворӣ ва молҳои саноатӣ, ки баязе давлатҳо ба мамлакатҳои сусттараққикаarda ва рӯбайнкишоф мерасонанд.

БАШАРИЯТ *a.* بشریت бани одам, авлоди башар; инсоният.

БАШАРӢ بشری мансуб ба башар; инсонӣ, одамӣ.

БАШАСТ بشست 1. бошиддат; бо суръати баланд, зуд. 2. бо тамоми қувва.

БАШИДДАТ بشدت *nig.* бошиддат.

БАШИР I *a.* بشیر *kim.* башоратдиҳанда, мӯждарасон.

БАШИР II بشیر 1. ширдор, ширнок; бо шир пухташуда: **нини башир.** 2. ширдиҳанда: **гови башир.**

БАШИТОБ بشتاب *nig.* бошитоб.

БАШК I بشک *kim.* ишва, ғамза, ноз карашма; **башк** задан ноз кардан, карашма намудан.

БАШК II بشک *kim., nig.* шабнам.

БАШКАМ بشکم *nig.* бачкам.

БАШЛИДАН بشلیدن *khn.* ба ҳам часпидан, баровехтан, даровехтан.

БАШМ بشم *kim.* қирав, қатраҳои рези оби яхшуда.

БАШН بشن 1. *kim.* қад, қомат. 2. қисмати мукааби бино, ки болои он бештар гунбад мояд.

БАШОРAT بشارت мужда, хабари хуш, хуш-

хабар: **башорат додан.**

БАШОРАТНОМА بشارت‌نامه пайки шодӣ, но мае, ки дар он хабари хуш омада бошад.

БАШОШАТ *a.* بشاشт *kim.* хуший, хурсандӣ, шодӣ; күшодарӯй.

БАШУМОР//БАШУМУР بشمار//بشمـر он чи имкони шумурдан дорад (*бинобар кам будани төвдод*), шуморааш маълум: **рӯзҳои башумор мондааст.**

БАШШОШ *a.* بشاش *kim.* күшодарӯй, хандонрӯй; шодмон.

БАЪД *a.* بعد 1. пас, сипас, сонӣ; пас аз он; **муқоб.** **кабл;** **баъд аз** // **баъди...** пас аз, аз қибали...; чанде пас аз; **баъд аз ин (он)** пас аз ин (он), пас аз ба вуқӯй омадани...; **баъд аз он ки...** пас аз он ки...; **баъд аз пешин // баъди пешин** нимаи дуюми рӯз; пас аз қиёми офтоб, пас аз зӯҳр. 2. баъдина, минбаъда; **аз ин баъд** минбаъд, дар оянда; **баъдҳо** минбаъд; пас аз мурури замон.

БАЪДАН *a.* بعداً пас, сипас; сониян; пас аз он.

БАЪДИИНҚИЛОБӢ بعدنځلابي баъд аз инқи-лоби Октябр бавуқӯомада.

БАЪДИНА بعدینه минбаъда.

БАЪДИЧАНГӢ بعدنځنگي замони баъди ҷанг; пас аз ҷанг воқеъгардида, асосан замони баъди Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) дар назар аст.

БАЪДӢ بعدی воқеъ дар марҳилаи баъдӣ.

БАЪЗАН *a.* بعضًا goҳe, goҳo, goҳ-goҳ.

БАЪЗЕ بعضه ҷузъе аз том, қисме аз кул; порае, қадре, микдоре, қисме; чанде, якчанд; **баъзеашон // баъзехошон** қисме аз онҳо, чанде аз онҳо; **баъзе аз** қисме аз, чанде аз, як қисме...; дар **баъзе** дар қисме аз, дар якчанд.

БАЪС I *a.* بعث *kim.* 1. барангҳтаң, таҳрик кардан. 2. фиристодан. 3. д. рӯзи қиёмат, ҳашр, растоҳез.

БАЪС II//БОС *a.* بأس//باس *kim.* 1. хавф, бим, тарс. 2. қудрат; далерӣ, бебоӣ.

БАЭХТИЁТ باحتیاط *nig.* боэхтиёт.

БАЭЪТИБОР باعتبار *nig.* боэътибор.

БАЮГОН *بیو گان* кит. арӯс.

БАЮСИДАН *بیوسیدن* кит. умедвор будан, интизор доштан.

БАЯКБОР *بیکبار* якбора, дафъатан.

БАЯН *r. بین* мус. навъи асбоби мусикии аз гармон калонтар.

БЕ I *بی* 1. *пешванди инкорӣ* бидуни...; гайр аз, гайри...; **бе ин (он) ҳам** бидуни ин (он) ҳам; **бе он ки...** *пайвандаки тобеъқунанда* ба чои он ки..., ин корро накарда...; **бе ҳеч ташвиш** бидуни камтарин ташвиш, бемалол. 2. *пешв.* бо исм омада, сифат месозад, ки ба аломат ва хислате доро набудани предметро ифода мекунад: **безарар, бекор, бегубор ва г.** 3. *пешв.* бо як гурӯҳ исмҳо, инчунин бо баъзе феълҳо омада, зарф месозад: **бейхтиёр, беибо, беист ва г.**

БЕ II *ب* номи ҳарфи дуюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ **Б**.

БЕАБР *بیابر* аз абр холӣ, абрнадошта; **осмони беабр** осмони соф; **ҳавои беабр**.

БЕАБРӢ *بیابری* беабр будан, соф будани ҳаво.

БЕАБРӮ *بیابرو* абрӯнадошта, бекош.

БЕАВЗОН *بی اوزان* кит., *nig.* **бевазн**.

БЕАВЛОД *بی اوولاد* бенасл, бефарзанд.

БЕАДАБ//БЕОДОБ *بی ادب//بی آداب* тарбиятнодида, бадаҳлок, густоҳ.

БЕАДАБӢ//БЕОДОБӢ *بی ادبی//بی آدابی* густоҳӣ, дағалӣ: **бәадабӣ кардан**.

БЕАДАБОНА *بی ادبانه* гайримуаддабона, на аз рӯи одоб, густоҳона.

БЕАДАД *بی عدد* бешумор, аз ҳад зиёд.

БЕАДИЛ *بی عدیل* кит. бемонанд, бехамто, беназир.

БЕАДОЛАТ *بی عدالت* беинсоф, ноинсоф, ноодил.

БЕАДОЛАТИ *بی عدالتی* ноинсофӣ, бедодгарӣ.

БЕАДОЛАТОНА *بی عدالتانه* ноинсофона, гайриодилона, ноҳак.

БЕАЗИЯТ *بی اذیت* беозор, беазоб.

БЕАЗ М *بی عزم* *nig.* **бейрода.**

БЕАЗМӢ *بی عزمی* беиродагӣ.

БЕАЙБ *بی عیب* 1. бенуқсон, беиллат. 2. бегуноҳ, маъсум.

БЕАЙБӢ *بی عیبی* бегуноҳӣ, гуноҳ (айб) надоштан.

БЕАҚИДА *بی عقیده* бефикр, беэътиқод.

БЕАҚЛ *بی عقل* камақл, нодон; аҳмақ, аглаҳ.

БЕАҚЛӢ *بی عقلی* камақлӣ, бехирадӣ; нодонӣ; аглаҳӣ, аҳмақӣ; **бәақлӣ кардан** аз рӯи ақл амал накардан, беақлона рафтор кардан, аҳмақӣ кардан.

БЕАҚЛОНА *بی عقلانه* на аз рӯи ақлу фаросат, гайриоқилона; аҳмақона; аглаҳона: **баҳси беақлона, ҳаракати беақлона, кори беақлона.**

БЕАЛАФ *بی علف* холӣ аз алаф, гиёҳу алаф надошта: **дашти беалаф**.

БЕАЛАФӢ *بی علفی* набудани алафу гиёҳ, қаҳтии ҳӯроки ҳайвонот.

БЕАЛКОГОЛ *بی الکاگال* машруботе, ки дар таркиби худ спирт надорад; беспирт; **нӯшокиҳои беалкогол**.

БЕАЛОИҚ *بی علایق nig. беалоқа*.

БЕАЛОҚА *بی علاقه* 1. алоқанадошта, бемуносибат, беробита. 2. берабт, мазмунан ба ҳам вобастагӣ надошта: **ҷумлаҳои беалоқа**.

БЕАЛОҚАГӢ *بی علاقگی* надоштани алоқа, мавҷуд набудани муносибату робита.

БЕАМАЛ *بی عمل* он ки дониши андӯхтаи худро дар ҳаёт татбиқ намекунад ва мувофиқи дониши худ кор намебарад, гайрифаъол; **олими беамал – занӯри беасал (зарб.)**.

БЕАМАЛИӢ *بی عملی* беамал будан, ба гуфтаи худ амал накардан.

БЕАМЛОҚ *بی املأک* қӯн. мулкнадошта, он ки ҳамчун моли ҳусусӣ замин надорад, безамин.

БЕАМОН *بی امان* 1. бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марги беамон, ҳасми беамон, тири беамон**. 2. **маҷ. шадид, сахт: ҷангی беамон, зарбаи беамон, муборизаи беамон.**

БЕАМОНАТ *بی امانت* он ки амонатро риоя намекунад.

БЕАМОНАТӢ بىامانى بىاماناتى беамонат будан, хиёнат кардан, хиёнаткор будан.

БЕАНБОЗ بىاباز беражнамо, ягона, бешарик.

БЕАНГУШТ بىانگشت ангуштнадошта; дасту пое, ки ангишт надорад.

БЕАНДЕША بىاندېشە 1. бемулохиза, гайри-мулохизакор, кӯтоҳандеш; кӯтоҳназар, камакл. 2. он ки рӯихотирро намедонад, берӯихотир, густоҳ. 3. бемулохизакорона, беақлона: **кори беандеша**.

БЕАНДЕШАГӢ بىاندېشگى беақлӣ, рафтори беақлона, рафтори ношиста ва нодуруст: **беандешагӣ кардан**.

БЕАНДОЗ بىانداز бидуни андоз, бе андозбандӣ.

БЕАНДОЗА بىاندازه беҳадду бешумор, аз ҳад зиёд, беҳадду канор, бепоён: **хурсандии беандоза, меҳри беандоза**.

БЕАНДОМ بىاندام баднамо, бадафт, зиштсурат; **муқоб. баандом**.

БЕАНДОМИӢ بىانдами баднамоӣ, бадсуратӣ, номутаносиӣ.

БЕАНЧОМ I بىانجام беохир, охирнадошта, бапоённарасида, нотамом.

БЕАНЧОМ II بىانجام асбобу ускунга надошта, бедастгоҳ: **устои беанчом**.

БЕАНЧОМИӢ I بىانجامи беохирӣ, интиҳо надоштан; нотамом.

БЕАНЧОМИӢ II بىانجامи беанчом будан, надоштани (набудани) асбобу анҷом.

БЕАРЗ بىارز **nav.** бидуни асьор: **фурӯши беарз**.

БЕАРЗИШ بىارزش қимату арзишнадошта, бекадр.

БЕАРМОН بىارман 1. ба орзу расида, ба муроду мақсадрасида. 2. бепушаймонӣ, беафсӯс, бенадомат, беҳасрат.

БЕАРҔ بىارج бекадр, беэҳтиром, хору забун.

БЕАСАЛ بىعسل асалнадиҳанда, асалнадошта: **занӯри беасал**.

БЕАСАР بىاشر 1. бетаъсир, таъсирнадошта; бенатиҷа; **бесар рафтан** таъсир (кор) накардан, муассир воқеъ нагаштан. 2. беному нишон, бедарак.

БЕАСБОБ بىاسباب беанчом, бидуни асбоб.

БЕАСЛ بىاصل 1. беасос, асоснадошта, нодуруст, пуч; **ваҳми беасл** ваҳми бехуда, тарси беасос; беаслу насаб. 2. **мач.** номаълумасл; бадаслу баднасаб; паст, сифла.

БЕАСЛИҲА بىاسلحه **nig.** **бесилоҳ**.

БЕАСОЛАТ بىاصلت бе аслу насаб, гайриасил, нопок, аз асл бебаҳра.

БЕАСОС بىاساس асоснадошта, холӣ аз замина; бесабаб, бедалел; нодуруст; **бесос баромадан** нодуруст баромадан (-и умед, орзу, ваъда); **даъвои касеро беасос шумурдан** бино бар набудани далел даъвои касеро нодуруст хисоб кардан ва гайри қобили қабул донистан.

БЕАСОСӢ بىاساسӣ асоси дуруст надоштан, нодуруст будан, замина надоштан; сабаб надоштан; далел надоштан.

БЕАСТАР بىاستر аз дарун астар надошта; **либоси беастар, беастар будан**.

БЕАҲАМИЯТ بىاهميٽ аҳамият надошта, гайримухим, камаҳамият.

БЕАҲАМИЯТИӢ بىاهميٽي 1. беаҳамият будан, аҳамият надоштан; муҳим набудан. 2. диққат надодан, таваҷҷӯҳ зоҳир накардан; беаҳамиятӣ кардан.

БЕАҲД بىعهد он ки дар аҳди худ устувор нест, бевафо.

БЕАҲДӢ بىعهدӣ бевафоӣ, дар аҳди худ устувор набудан.

БЕАҲОЛӢ بىاهали аз аҳолӣ холӣ; ғайримаскун, беодам.

БЕБАДАЛ بىبدل 1. бадал надошта, бадалнашаванда, беиваз; беҳамто, беназир, бемислу монанд. 2. муфт, ройгон; **бебадал нагузонштан** ба ивази коре иҷро кардани коре; қусури чизро баровардан.

БЕБАДӢ بىبدى بىبدى бидуни бадӣ, дурӣ чустан аз бадӣ.

БЕБАҚО بىبقا 1. гайричовид, кӯтоҳумр, ноустувор, нопойдор: **дунёи бебако, умри бебако.** 2. бедошт, камдошт: **матои бебако**.

БЕБАҚОӢ بىبقايى 1. ҷовид (абадӣ) набудан, ноустуворӣ, нопойдорӣ. 2. камдоштӣ, дошт надоштан.

БЕБАНДУБОР بىبندوبار нобасомон, ошуфта, лоқайд, надоштани низоми тааххуд ба кор.

БЕБАНДУБОРӢ بىبندوباري нобасомонӣ, ошутагай, лоқайдӣ.

БЕБАР بىبر беҳосил, бесамар, бенатиҷа.

БЕБАРАКА(Т) 1. بىبر که//بىبر کت он чи зиёд ва ба қадри кофӣ нест; **бебаракат будани чизе** бекурб, ҳастаку нестак будани чизе (*мас., пулли нав, ҳосили имсола ва г.*). 2. бефайз: **дасти бебаракат**.

БЕБАРАКАТӢ 1. фаровон набудан, зуд тамом шудани чизе. 2. бефайзӣ; беҳосилӣ.

БЕБАРГ بىبرگ 1. барг надошта: **дараҳти бебаргу бор**. 2. *кит.*, *маҷ.* бенаво, бечизу чора, фақир, камбағал.

БЕБАРГӢ بىبرگى бенавоӣ, фақирӣ, камбағалӣ, надоштани чизу чора.

БЕБАРИ بىبرى бесамарӣ, беҳосилӣ.

БЕБАРКАШ 1. барнакашида; беҳисоб. 2. *маҷ.* насанҷида; бемулоҳиза, беандеша.

БЕБАРҚ بىبرق бе ҷараёни барқ.

БЕБАРОР بىبارар бемуваффакият, омаднакарда: **шикори бебарор**.

БЕБАРОРИ بىبارари бемуваффакиятӣ, пеш нарафтани кор, ноомади кор.

БЕБАРФ بىبرف барфнадошта; **зимистони бебарф** зимистоне, ки барф наборидааст.

БЕБАСАР بىبصر нобино, кӯр, аъмо.

БЕБАСАРИ بىبصري нобиной, кӯрӣ.

БЕБАХТ بىبخت бадбаҳт, бетолеъ.

БЕБАХШ بىبخش бебаҳра; бенасиб.

БЕБАХО بىبها гаронбаҳо, пурбаҳо, пурқимат, беҳамто, бемислу монанд, беназир (*дар гаронқиматӣ*): **дурри бебаҳо**, **тӯҳфаи бебаҳо**, **ганчи бебаҳо**, **одами бебаҳо**.

БЕБАҲР بىبهر *nig.* бебаҳра.

БЕБАҲРА بىبهرе бенасиб, беҳисса, нобархурдор: **бебаҳра мондан** бенасиб мондан, баҳраманд нашуда мондан; маҳрум мондан аз чизе.

БЕБАҲС بىبحث баҳсноталаб, баҳспопазир: **ҳақиқати бебаҳс**.

БЕБАЧА بىبجه бефарзанд, бенасл.

БЕБАЧАГӢ بىبچگى бебача будан, бача надоштан, бефарзандӣ..

БЕБИЗОАТ بىبضاعت бемолу чиз; камбизоат, камбағал, тангдаст.

БЕБИЗОАТӢ بىبضاعتى молу чиз надоштан; камбизоатӣ, камбағалӣ, тангдастӣ.

БЕБИМ بىبیم нотарс, бебок; нотарсона, бебокона.

БЕБИНӢ بىبینى бининадошта; пучук.

БЕБИСОТ بىبساط бемолу давлат, беасбобу ускуна; нодор, қашшоқ.

БЕБОД بىباد *nig.* бешамол.

БЕБОДӢ بىبادӣ *nig.* бешамолӣ.

БЕБОЗГАШТ بىبازگشت бозгаштнадошта, баргаштанаоянда, дубора намеомадагӣ: **талафоти бебозгашт, умри бебозгашт; бебозгашт додан** чизеро ба касе тамоман додан.

БЕБОК بىباک 1. нотарс, бочуръат; часур, далер; беибо, густоҳ. 2. *nig.* **бебокона**.

БЕБОКӢ بىباکى нотарсӣ; чуръатнокӣ, часурӣ, далерӣ; густоҳӣ.

БЕБОКОНА بىباکانه бетарсу бим, наҳаросида, нотарсона; часурона, далерона: **ҷавоби бебокона**, **саволи бебокона**, **қадами бебокона**, **рафтори бебокона**.

БЕБОКЧА بىباکچه мус. номи яке аз оҳангҳои машҳури тоҷикӣ.

БЕБОЛ بىبال 1. болу парнадошта. 2. *маҷ.* нотавон, очиз.

БЕБОЛОБАНДӢ بетаърифу тавсиф, обурангнадода; пӯстканда.

БЕБОР بىبار 1. бебар, беҳосил, бесамар: **дараҳти бебор**. 2. борнадошта, холӣ: **мошини бебор, хари бебор**.

БЕБОРИШ بىبارш бебарфу борон: **ҳавои бебориши**; ҳавои боришнадошта, ҳавои соғ.

БЕБОРИШӢ بىبارши наборидани барфу борон, хушксолӣ.

БЕБОРОН بىبارан бороннаборида, бороннадошта; бебориш; **беборон омадани баҳорон** наборидани борон дар фасли баҳор.

БЕБОРОНӢ بی‌بارانی борон наборидан, наборидани борон; бебориши.

БЕБОХТ بی‌باخت бохтнадошта; будуни бойдихӣ: лотереяи бебоҳт.

БЕБОЧ بی‌باج nav. аз пардоҳти боч озод, бочи гумруқӣ напардоҳта: **молҳои бебоҷ воридшуда, бебоҷ ворид кардани амвол**.

БЕБУНЁД بی‌بنیاد 1. асоснадошта, будуни асоси мустаҳкам, ноустувор, сустбунёд. 2. маҷ. ноасл; пастфитрат, сифла.

БЕБУНЁДӢ بی‌بنیادӣ 1. надоштани асоси мустаҳкам, сустбунёдӣ, ноустуворӣ. 2. маҷ. ноаслӣ; пастфитратӣ, сифлагӣ.

БЕБУРИШ بی‌برش ноӯҳдабаро, лаванд; бекатъият.

БЕБУРИШӢ بی‌برشӣ ноӯҳдабароӣ, лавандӣ; катъият надоштан дар корҳо.

БЕБУРУТ بی‌بروت бурутнадошта, бемӯйлаб; мӯйлабнабароварда.

БЕБӮ(Ӣ) بی‌بو(ی) бӯйнадошта: **гули бебӯй**.

БЕВА بیو 1. зани шавҳармурда ё аз шавҳар чудошуда, бевазан. 2. марди безан ё занмурда: **зани бева, беваи бекас, беваю бечораҳо; бева мондан, бева шудан**.

БЕВАГӢ بیوگӣ 1. бешавҳарӣ, бешавҳар мондани зани шавҳардида. 2. безанӣ, безан мондани марди зандида.

БЕВАЗАН بیووزن nig. бева 1.

БЕВАЗН بی‌وزن 1. бевазн будан, вазннадошта, бевазн, сабук; **шेъри бевазн** адӣ. шеъре, ки дар он қоиди вазни арӯз риоя нашудааст. 2. маҷ. беаҳамият, камэътибор.

БЕВАЗНӢ بی‌وزنӣ 1. вазн надоштан, сабук будан. 2. ҳолате, ки ҳангоми берун шудан аз худуди кашиши замин воқеъ мешавад.

БЕВАҚТ بی‌وقت бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **бевакту соат** бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **гаштириӯзии бевакт** хеле баъдтар аз гашти рӯз, охири вақти гаштириӯзӣ; **кирмаки бевакт** кирмаке, ки дар охири мавсими кирмакдорӣ парваронда мешавад; **бевакт мондан** дер кардан, ақиб мондан; аз вақти муайян ва муқаррарӣ гузарондан, ба таъхир афтодан; **бевакт шудан** дер шудан, аз вақти муайян гу-

заштан; **рӯз бевакт шудан** бегоҳ шудан, ба поён расида истодани рӯз.

БЕВАҚТИРӮЗӢ بی‌وقت‌روزӣ вақти ба охир расида истодани рӯз, охири рӯз, бегоҳириӯзӣ.

БЕВАҚТӢ 1. بی‌وقتی вақту замоне, ки аз шаб посе гузаштааст; посе аз шаб гузашта: **дар бевактии шаб**. 2. дермонда аз вақти муқаррарӣ, нобаҳангом; **кишти бевактӣ** зироате, ки баъд аз гузаштани мӯҳлати муқаррарӣ кошта шудааст: **пахтаи бевактӣ**.

БЕВАҚФА بی‌وقفه kit. будуни тавакқуф, беист, бетанаффус, паёпай, пайдарҳам.

БЕВАМАРГ بیوهمرگ он ки дар ҳоли бевагӣ аз дунё мегузарад.

БЕВАМАРД بیوهمرد nig. бева 2.

БЕВАПИР بیوهپیر духтаре, ки солхӯрда бошад ҳам, ба шавҳар набаромадааст, пирдуҳтар.

БЕВАР بیور kxn. даҳ ҳазор (10 000) (ба забони наҳлавӣ).

БЕВАТАН بی‌وطن 1. аз ватан чудошуда; бехонумон; ғарib, бекасу кӯй. 2. шахсе, ки нисбат ба ватани худ беътиноӣ мекунад, манфиатҳои ҳалқи худро ҳимоя намекунад ва маданияти миллии хешро ба назари эътибор намегирад, космополит.

БЕВАТАНӢ بی‌وطني беватан будан, ватан надоштан.

БЕВАФО بی‌وفا он ки ба қавлу ваъдаи худ устувор нест, он ки дар дӯстӣ содик нест, аҳдшикан, паймоншикан: **ёри бевафо, дунёи бевафо, фалаки бевафо**.

БЕВАФОӢ بی‌فایي вафо накардан ба қавлу ваъдаи худ, устувору пойдор набудан дар аҳду паймони дӯстӣ: **бевафоӣ кардан**.

БЕВАҲМ بی‌وهم :беваҳму тарс нотарсона, будуни биму ҳарос, наҳаросида.

БЕВАҶҲ بی‌وجه бесабаб, беасос, бедалел; бехуда.

БЕВИҶОР بی‌وقار он ки тамкину вазнинӣ дар хулқу атвор надорад.

БЕВИҶДОН بی‌وجдан он ки барои рафтор ва кирдори худ масъулияте ҳис намекунад; ноинсоф.

БЕВИЧДОНӢ بیو جدانی бевичдон будан; ноинсофӣ.

БЕВИЧДОНОНА بیو جدانانه дар рафтору кирдори худ масъулиятро ба назар нагирифта; бенисона.

БЕВОРА بیو واره кит. 1. бекас, гариб. 2. бекадр, беътибор.

БЕВОРИС بیو وارث меросхӯрнадошта; аз меросхӯр маҳрумшуда.

БЕВОРИСӢ بیو وارشӣ меросхӯр надоштан, маҳрум аз меросхӯр будан.

БЕВОСИТА بیو واسطه 1. рост, будуни он ки чизе ё касе дар байн воқеъ бошад. 2. маҷ. дафъатан, будуни фосилаи вақт дар миён: **бевосита пас аз инқилоб**. 3. бе ёрдами беруна, бе иштироки шахси дуюм, бе мадади миёнчӣ, мустақиман, шахсан; **дахолати бевосита** дахолати шахсӣ, мудохила бе иштироки миёнарав ё шахси дигар; **иштироки бевосита** шахсан иштирок кардан (доштан); **ҳамсояни бевосита** ҳамсояи девордармиён, ду ҳамсояе, ки мобайни онҳо хонаи ҳамсояи дигар воқеъ нагардидааст.

БЕВУЗӮӮ بیو وضو، бетаҳорат, будуни вузӯъ.

БЕВУҚУФ بی وقوف кит. ноогох, нодон, дар ҳоли бехабарӣ, бехабар.

БЕВУЧУД بی وجود 1. он ки вучудаш ба кор ё вазъият асаре надорад, гайримуфид; беасар. 2. паст, фурӯмоя, ҳақир.

БЕВУЧУДӢ بی وجودی носудманд будан, беасар будан.

БЕГ بیگ niz. бек.

БЕГАЗАНД بی گزند кит. безарар, беосеб.

БЕГАП بی گپ хомӯш, сокит; хомӯшона; ♀ **бегапу калоча** бегуфтугӯ; бечуну чаро; **бегап набудан** бесабаб набудан; иллату асос доштан (-и ҳодисае).

БЕГАҲ بیگه niz. бегоҳ: гоҳу бегоҳ.

БЕГАҲӢ بیگه niz. бегоҳӣ.

БЕГАҲХЕЗ بیگه خиз niz. бегоҳхез.

БЕГИЁҲ بی گیاه гиёҳнадошта, аз гиёҳу алаф холӣ: **биёбони бегиёҳ**, **дашти бегиёҳ**, **кӯхи бегиёҳ**.

БЕГИЁҲӢ بی گیاهӣ бегиёҳ будан, гиёҳу алаф надоштан.

доштан.

БЕГИЛА بی گله бегиламандӣ, бидуни шикояту шиква.

БЕГИМ بیگیم 1. таър. зани амир; амирзодазан; лақаби занони аъёну ашроф ва занони мӯҳтарам. 2. барои ифодаи меҳру навозии дар охри номҳои занона илова мешавад: **Улфат-бегим, Анорбеким ва ғ.**

БЕГИЧОН بیگی جان 1. фарзанди бег, бегзода. 2. дар мавриди навозии ва ифодаи эҳтиром нисбат ба фарзандони аъён гуфта мешуд.

БЕГӢ بیگی 1. мансуб ба бег. 2. таър. идора ва ҳукумати бек.

БЕГОНА بیگانه 1. ношинос; ноошно: **ҷавони бегона**, зани **бегона**, марди **бегона**. 2. бо риштаи хешу таборӣ пайванд набуда, гайриҳеш, гайриҳудӣ; аз дӯсти дур **бегонаи наздик хуб аст** (мақ.); **бегона шудан** шахси гайриҳудӣ шудан, дур шудан аз хешу дӯston. 3. дигар, гайр; ҳориҷӣ, аҷнабӣ: **лашқари бегона**, **сипоҳи бегона**, **синфи бегона**. 4. ҷое, ки зодгоҳ ё маҳалли иқомати доимии касе на-мебошад: **кишвари бегона**, **шахри бегона**, **дехаи бегона**; ♀ **алафи бегона** алафи худрӯи даруни киштзор; **дасти бегона** шахси гайриҳудӣ; шахси муҳолиф; **аз ақл бегона шудан** ақдро гум кардан, девона шудан; **пулро бегона кардан** аз шахси гайриҳудӣ мол ҳаридан.

БЕГОНАВОР بیگانه‌وار монанди бегонаҳо, мисли шахси ношиносу ноошно ё гайри хешу табор.

БЕГОНАГӢ بیگانگӣ бегона будан; **бегонагӣ кардан** ҳамчун бегонаҳо рафтор кардан.

БЕГОНАЗАБОН بیگانه‌زبان nav. он ки бо забони дигар гап мезанд, он ки забони ў забони ҳориҷист.

БЕГОНАЗАМИН بیگانه‌زمین ҷое, ки зодгоҳ ё манзили доимии касе нест, кишвари бегона, мулки бегона.

БЕГОНАПАРАСТ بیگانه‌پرست он ки бегонаро аз одамони худӣ бартар медонад ва бо бегонагон нишасту барҳост ва сару кор дорад, бегонаписанд.

БЕГОНАПАРАСТИЙ بیگانه‌پرستӣ бегонапараст будан, парастиши бегонагон.

БЕГОНАПИСАНД بىگانه پسند *nig.* бегонапараст.

БЕГОНАРӮ بىگانه رو *nig.* бегона, ношинос.

БЕГОР بىگار *taъr.* кори маҷбурии бемузд, ки мардум дар заминҳои амир ва амалдорон ба ҷо меоварданд; кори маҷбурий ва бемузд.

БЕГОРИЙ بىگارى касеро маҷбуран ва бемузд кор фармудан.

БЕГОХ بىگاه охири рӯз пеш аз фурӯ рафтани офтоб; аввали шаб; **аз пагоҳ то бегоҳ** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бегоҳи чумъа** охири рӯзи панҷшанбе, ки пас аз он чумъа меояд; **рӯз бегоҳ шудан** ба поён расидани рӯз, бевакт шудани рӯз; **рӯзо бегоҳ кардан** рӯзо бо поён расондан, тамоми рӯзо бо коре гузарондан; **◊ гоҳу бегоҳ // гаҳу бегаҳ** бамавриду бемаврид, вакъту бевақт; **пагоҳ-бегоҳ** ба қарибӣ, дар рӯзҳои наздик.

БЕГОХИРӮЗ(Ӣ) (بىگاهى روزى) охири рӯз (*acosan bâъd az nishastani oftob to sarp shudani shab*).

БЕГОХӢ 1. بىگاهى *nig.* **бегоҳ:** бегоҳии бевакт, бегоҳии рӯзи дигар. 2. мансуб ба бегоҳ: **насиими бегоҳӣ, хӯроки бегоҳӣ;** **синфҳои бегоҳӣ** синфҳои мактаби шабона.

БЕГОХОН//БЕГОХОНӢ بىگاهان//بىگاهانى *nig.* бегоҳ.

БЕГОХХЕЗ بىگاهخیز 1. он ки дер аз хоб мехезад. 2. саҳархез.

БЕГУЗАШТ بىگذشت гузаштнақунанда; яқрав.

БЕГУМОН بىگمان бешубҳа, бешак, яқинан, бидуни шакку тардид, он ки дар бораи касе ё чизе шак надорад.

БЕГУНАХ//БЕГУНОХ он بىگنه//بىگناه *nig.* на аз ҷониши дар бораи касе ё чизе шак надорад, гунаҳгор нест, беайб, маъсум; **◊ мусичаи бегуноҳ** он ки худро беайбу бечора нишон медиҳад.

БЕГУНОҲӢ بىگناهى бегуноҳ будан, гуноҳ на доштан, беайбӣ.

БЕГУРДА بىگرده тарсу, буздил, бечуръат.

БЕГУРДАГӢ بىگردگى тарсончакӣ, буздилӣ, бечуръатӣ.

БЕГУФТУГӮ(Ӣ) بىگفتوجو(ى) 1. бидуни сухани

барзиёд, бечуну чаро; бешарту шароит. 2. бешак, бешубҳа, албатта, ҳатман.

БЕГӮШ بىگوش он ки гӯш надорад; гӯшбурида.

БЕГӮШТ بىگوشت хӯроке, ки ба он гӯшт наменандозанд; гӯштнадошта: **хӯроки бегушт.**

БЕҒАВФО بىغوا *nig.* бегалогула.

БЕҒАЙРАТ بىغیرت 1. он ки ғайрат надорад ва дар ичрои корҳо саъю қӯшиш намекунад; танбал, коҳил. 2. *гуфт.* тарсончак, буздил, тарсу. 3. марди камқувват.

БЕҒАЙРАТИЙ بىغیرتى 1. бегайрат будан, сайъу қӯшиш накардан дар ичрои корҳо. 2. *гуфт.* тарсончакӣ, буздилӣ. 3. камқувватӣ, камгайратӣ (*oид ба мард*).

БЕҒАЛАТ بىغله 1. ҳолӣ аз ғалат, бехато. 2. ғалат накарда, ба саҳву хато роҳ надода.

БЕҒАЛОҒУЛА بىغلاوغوله бемағал, бегавғо, шӯруғавғо накарда.

БЕҒАМ بىغم он ки ғаму ғусса надорад, дур аз андӯҳ: **бегаму ғусса будан;** **◊ дами бегам задан** а) аз ғаму ташвиш фориф шуда, роҳат кардан, бегамона дам гирифтанд; б) форифболона умр ба сар бурдан, осуда зиндагонӣ кардан.

БЕҒАМАЙ بىغمى бегам будан, ғам надоштан; осуда хотирӣ.

БЕҒАМОНА بىغمانе фориф аз ғаму ғусса; бепарвоёна, форифболона.

БЕҒАРАЗ بىغرض 1. он ки дар коре манфиати шахсии худро ба назар намегираад, бетамаъ: **дӯсти бегараз.** 2. *nig.* **бегаразона.**

БЕҒАРАЗӢ بىغرضى бегараз будан, тамаъ на доштан, бетамай.

БЕҒАРАЗОНА بىغرضانه на аз рӯи ғараз, холисона, бо нияти холис; бо дили соғ; объективона, бетарафон: **дӯстии бегаразона, ёрии бегаразона, танқиди бегаразона.**

БЕҒАШ بىغش 1. олудаву омехтанашуда (*бо ҷизи камбаҳотар az худ*), тилло ва нуқрае, ки бо филиз дигар омехта нашудааст, беомезиш; соғ, холис, сара. 2. шароби бедурд, соғ, ноб. 3. *маҷ.* бериё, бемакру ҳила; пок, беолоиш; бекудурат: **дили бегаш, дӯстии бегаш, муҳаббати бегаш.**

БЕГИЛ بىغل :**бегилу ғаш** а) соғ, покиза, ноолуда; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адод.

да; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адоват.

БЕФОЯ بىغايم он чи гоя надорад, беидея; дорои гояи паст (*дар бораи асарҳои санъат*).

БЕФУБОР بىغبار он чи гарде рӯи онро нагирифтааст, ё бо гарду губоре олудаву омехта нест, соф, шаффоф: **осмони бегубор, оинаи бегубор**.

БЕФУРБАТ بىغېرت бечанчол, ором, тинч: **диёри бегурбат**.

БЕҒҰЛА بىغوله *nig.* **байғұла**.

БЕҒҰЛАНИШИН بىغوله‌نشين *nig.* **байғұланишин**.

БЕД I بىد дарахти бесамари соядор, ки шохҳои росту дароз дошта, бештар дар лаби чӯй ва ҷойҳои сернам мерӯяд ва навъҳои зерини он машҳур аст: **мачнунбед, беди сурх (сурхбед), беди сиёҳ (сияҳбед), зарбед, беди сафед ва گ.**; чун барги бед ларзидан // чун бед ларзидан *маҷ.* саҳт ларзидан (*одатан az tarс*); ман тут **гӯям, шумо бед меғүед** (зарб.) ба саволи касе ҷавоби номувоғиқ додан; сухани мусоҳибро дуруст нафаҳмида, гапи номувоғиқ ва бемавкес гуфтан.

БЕД II بىد *nig.* **кӯя**.

БЕДА بىد алафи хушк; юнучка (умуман): **банди беда, ғарами беда; беда додан, беда партофтан; бедаи кабуд** юнучқаи хушке, ки дар натиҷаи дар соя хушк кардан ранги кабуди худро нигоҳ доштааст.

БЕДАБУРАК بىدەبرك олати оҳанини маҳсус барои бурида майдо кардани алафу хошоки ҳайвонот, аррадос.

БЕДАБУРИ بىدەبىرى буридані беда, бурида майдо кардани беда.

БЕДАВЛАТ بى دولت 1. он ки молу мулк надорад, нодор, тангдаст, камбағал. 2. *маҷ.* бетолеъ, шӯрбахт; бечора, бесоҳиб.

БЕДАВЛАТИЙ بى دولتى 1. камбағалӣ, нодорӣ, факирӣ. 2. *маҷ.* бадбаҳтӣ, беикболӣ, бетолеъ.

БЕДАВО 1. بىدوا 1. давонашаванда, бедармон, табобатнашаванд; сиҳатнашаванда, муолиҷанаёбанд, дармоннопазир, ноилоч. 2. *маҷ.* ислоҳнопазир, ғайри қобили ислоҳ, ислоҳнашаванда; **дарди бедаво** а) бемории сиҳатнашаванда, дарди муолиҷанопазир; б) *маҷ.* мушкиле, ки ҳалли он имконнопазир аст;

вазъияти баде, ки аз он ҳалосӣ муҳол аст.

БЕДАВОМ بىدوم давомнадошта, кӯтоҳмӯҳлат, кӯтоҳмуддат, кӯтоҳумр; нопайдор.

БЕДАЛЕЛ بىدلیл беасос, исботнашаванда: **гапи бедалел**.

БЕДАЛЕЛИЙ بىدلیلى бедалел будан; исбот на-доштан.

БЕДАМ بىدم беҳаво, дамнакарда, холӣ.

БЕДАНДОН بىدنдан он ки дандон надорад, дандоннадошта: **даҳони бедандон; бедандон шудан**.

БЕДАНДОНИЙ بىدنданӣ бедандон будан, дандон надоштан.

БЕДАНЧИР بیدانجир бот. растани алафӣ, ки аз тухми он равғани гарчак (канадона) мегиранд.

БЕДАПОЯ//БЕДАПАЯ بیدهپایه//بیدهپیه юнучқазоре, ки юнучқааш даравида шудааст (*одатан баъд az дарав ба он ҳайвонотро сар медиҳанд то ки боқимонда ва ё резупошиудаи юнучқаро чида xӯрад*).

БЕДАР بىدر хонае, ки барои даробаро ҷои дар гузошта шуда бошад ҳам, дар шинонда на-шудааст: **хонаи бедару тиреза**.

БЕДАРАК بىدرک 1. беасар, беному нишон; бехабар; **бедарак шудан** а) беному нишон шудан, аз ҳуд ҳабар надодан; б) номаълум гайб задан, гум шуда рафтан. 2. бесабаб, беасос, бехуда. 3. бидуни зарурат, бекор, бе қасди муайян; **бедарак нагуфтаанд, ки ... // бедарак нест, ки ...** бесабаб нест, ки ...

БЕДАРАНГ بىدرنگ кит. бетаъхир, фавран, бетаваққуф.

БЕДАРАНГӢ بىدرنگӣ кит. 1. бетаъхир амал кардан. 2. *маҷ.* ноустувор, бепоя.

БЕДАРАХТ بىدرҳт дарахтнарӯида, дарахт-надошта: **замини бедарахт**.

БЕДАРАХТИЙ بىدرҳти լуч будани замин, дарахтнадошта.

БЕДАРВОЗА بىدروازه муҳаввате (ҳаётае) аз қабили ҳавлию сарой, ки дарвоза шинонда нашудааст; **муқ. бедар; ♦ шахри бедарвоза** ҷои беназорат, ҷои бесоҳиб.

БЕДАРД 1. بىدرد он ки дарду беморие надорад,

солим. 2. б езор, дард накунонда. 3. *маҷ.* қа-
се, ки ғаму алам надорад; бегаму бепарво; ♀
бедарди миён бидуни меҳнат, осонакак,
муфт, ройгон (*mas.*, **пули бедарди миён** пули
муфт бадастомада).

БЕДАРДГАРДОНӢ بىدردگردانى рафъи хисси
дард, карахт кардан (*ба воситай дору*).

БЕДАРДИСАР بىدردسر беташвиш: **кори бедар-**
дисар.

БЕДАРДӢ بىدردی 1. бедард будан, дард
надоштан. 2. *маҷ.* бегамӣ, бепарвой.

БЕДАРЕФ بىدرېخ 1. бе ҳайфу афсӯс, бе пушай-
монию надомат; раҳм накарда, бераҳмона. 2.
бидуни музояқа, дареф надошта, ҳасисӣ на-
карда, саховатмандона. 3. *маҷ.* ҷоннисорона,
ҷонро дареф надошта.

БЕДАРМОН بىدرمان 1. *nig.* **бедаво.** 2. камқувват,
бехол, бемадор, нотавон.

БЕДАРМОНИӢ بىدرمانى 1. бедармон будан,
муолиҷанопазирӣ, сиҳатнашавандагӣ. 2.
бехолӣ, бемадорӣ; камқувватӣ, сустӣ.

БЕДАРОМАД بىدرامد даромаднадошта, бидуни
дахл; бефоида, бесуд; нафъ ва манфиат на-
дошта: **ҳарчи бедаромад.**

БЕДАСТ بىدست он ки даст надорад; ♀ **бедасту**
по ноӯҳдабаро, бехунар, мӯҳмал.

БЕДАСТА بىدسته ҳар чизе, ки даста надорад (*аз*
қабили кӯза, чойник, табар).

БЕДАСТАР зоол. ҷонвари ширхӯр аз
хонаводай хояндагон, ки ҷуссаи нисбатан ка-
лон ва пӯсти зебое дорад ва хуб шино меку-
над.

БЕДАСТГОХ بىدستگاه *кит.* дову дастгох-
надошта; бечизу чора: **дарвеши бедастгоҳ.**

БЕДАСТГОХӢ بىدستگاهӣ бечизӣ, бенавоӣ, фа-
қириӣ, камбағалиӣ.

БЕДАСТЁР بىدستيار дастёrnадошта; бемадад-
гор.

БЕДАСТЁРӢ//БЕДАСТИЁРӢ بىدستيارى бе-
дастёр будан, мададгору ёридиҳанда надош-
тан.

БЕДАХЛ بىدخل *кит.* 1. бе даҳолати касе, бидуни
мудохила. 2. *nig.* **бедаромад.**

БЕДАХОНА بىدهخانه ҷой барои нигоҳ доштани

юнучқаву алафҳои дигари хушкондашуда,
анбори беда.

БЕДАҲАН//БЕДАҲОН بىدهن//بىدهان баддаҳан,
бадзабон, бадгап; сергап, лаққӣ.

БЕДБАРГ بیدبرگ 1. барги бед. 2. *кӯн.* пайкони
тири, ки шаклаш ба барги бед монанд аст.

БЕДБУН بيدبن *кит.* дараҳти бед.

БЕДГУЛ بيدگل дараҳти бутташакли ҳаме-
шасабз, ки гулҳои сурҳ, сафед ва гулобиранг
дорад.

БЕДГУН بيدگون бедранг, ба ранги бед, сабзу
кабуд.

БЕДЕВОР بىديوار 1. бино ва ё иморате, ки дар
болои пояҳо бе девор соҳта шудааст. 2.
ҳавлие, ки атрофаш бо девор ихота нашуда-
аст.

БЕДЗОР بيدزار макони бисёрии бед, ҷое, ки да-
раҳтони бед анбӯҳ рӯидаанд, бедистон.

БЕДИЁНАТ بىديانت 1. он ки фармудаҳои дину
мазҳабро риоя намекунад, бедин, бемазҳаб,
мулҳид. 2. *маҷ.* ноинсоф, бевичдон, норост-
кор.

БЕДИЁНАТИӢ بىديانتى 1. бединӣ, ломазҳабӣ,
мулҳидӣ. 2. *маҷ.* ноинсофӣ, бевичдонӣ

БЕДИҚҚАТ بىدقټ он ки ба иҷрои коре нағз
диққат намекунад, сарсарӣ, бепарво, бе-
таваҷҷӯҳ.

БЕДИҚҚАТИӢ بىدقټى بедиққат будан, бепарвоӣ,
безътиной, бетаваҷҷӯҳӣ.

БЕДИЛ بيدل 1. дилхунук, дилмонда, дилгир:
бедил шудан *аз касе.* 2. *кит.* ошиқи дилбоҳта,
oshiqi bekārōr. 3. *маҷ.* тарсончак, буздил,
бегурда. 4. таҳаллуси шоири бузурги форсу
тоҷик Мирзо Абдулқодир (1644-1721).

БЕДИЛӢ بيدلى 1. дилхунуکӣ, дилмондагӣ. 2.
маҷ. тарсончакӣ, буздилӣ.

БЕДИЛОН بىدلان :*дилу* **бедилон** хоҳону
ноҳоҳон, хоставу наҳоста, дилаш қашидаю
накашида; дилхунукона.

БЕДИЛХОН بيدلخوان 1. он ки ашъори Бедилро
аз девони ўазёд меҳонад. 2. *таър.* талабаи
синфҳои болоии мадрасаҳои пешин, ки дар
марҳилаи охири таълими савод девони
ғазалиёти Бедилро меҳонд ва шарҳ медод.

БЕДИЛХОНӢ بیدلخوانی 1. хондани ашъори Бедил. 2. маҳфиле, ки аъзои он бо шарҳи ашъори Бедил машғул буданд.

БЕДИЛШИНОС بیدل شناس адабиётшиносе, ки мавзӯи омӯзиши ва тадқиқоти ў эҷодиёти Мирзо Абдулқодири Бедил мебошад.

БЕДИЛШИНОСӢ بیدلشناسӣ шоҳае дар ада-биётшиносӣ, ки ба омӯзишу таҳқиқи ҳаёт ва фаъолияти адабии Мирзо Абдулқодири Бе-дил ва мактаби ў машғул аст.

БЕДИМОF بیدماغ димогсӯхта, хафа, зик, хира-табъ.

БЕДИМОFӢ بیدماغӣ димогсӯхтагӣ, хафагӣ, зиқӣ, хиратабъӣ.

БЕДИН بیدин он ки ба дин эътиқод надорад ва расму русуми шариатро риоя намекунад, бемазҳаб; аз дин рӯй гардонда, мулҳид.

БЕДИНӢ بیدینӣ бедин будан, эътиқод на-доштан ба дину мазҳаб.

БЕДИСТОН بیدستان 1. *nig.* **бедзор**. 2. *маҷ.* боғи бесамар.

БЕДМУШК بیدمشک дарахте аз чинси бед, ки гули зарди сабзотоби бисёр хушбӯй дорад; араки онро мегиранд, ки хеле хушбӯ буда, хосияти давой дорад.

БЕДОВ بیداو :бедову дастгоҳ ғуфт. беасбобу ускуна; бечизу чора.

БЕДOF بیداغ 1. он ки дар рӯй пӯсташ дод - нишонаҳои сиёҳчатоб надорад. 2. ҳар чизе, ки дар он лаккае нест, соғ, пок, гайри доғдор.

БЕДОД بیداد 1. беадолатӣ, зулм, ситам, ҷавр: **бедоду ситам**, зулму **бедод**; **аҳли бедод** золимон, ситамгарон, ҷафопешагон. 2. оху фифон, нолаву зорӣ: **доду бедод**; **доду бедод кардан**.

БЕДОДГАР بیدادگر золим, ситамгар, ҷафопеша.

БЕДОДГАРӢ بیدادگرӣ беадолатӣ, зулм, ситам: ҷавр, ҷафо, истибдод: **бедодгарӣ кардан**.

БЕДОДГАРОНА بیدادگرانه беадолатона, ноин-софона; золимона, ситамгарона.

БЕДОДӢ بیدادӣ *nig.* **бедодгарӣ**.

БЕДОДПЕША بیدادпеше *nig.* **бедодгар**.

БЕДОЛ بیدолу дарахт маконе, ки ҳеч да-рахт надорад (*дашт, биёбон, саҳро ва г.*).

БЕДОНА I بیدанه парандай саҳрои хушвуз, ки аз ғунчишк қалонтар мебошад (*шавқмандон онро сайд карда, барои овози форам ё ҷангӣ буданаши дар хонаҳо нигоҳ медоранд*), вартиш, карак: **бедонаи ҷеғӣ**, **бедонаи ҷангӣ**.

БЕДОНА II بیدانه мевае, ки донак надорад (*аз қабили ангури кишмиш*): **хурмои бедона**.

БЕДОНАБОЗ بیدانه باز он ки бедонаҳоро барои ҷанг андохтан нигоҳ медорад.

БЕДОНАБОЗӢ بیدане барзи бедона доштан ва ҷангни бедона ташкил кардан, амали бедона-боз.

БЕДОНАК بیدанк 1. растание, ки аз тухм намерӯяд (*аз қабили сафедор, бед ва г.*). 2. *nig.* **бедона II**.

БЕДОНИШ بیدانш беилм, бесавод, нодон, ҷоҳил.

БЕДОНИШӢ بیدаниши бедониш будан, бесаводӣ, нодонӣ, ҷоҳилӣ.

БЕДОР بیدар 1. он ки дар ҳолати хоб нест; *муқоб.* ҳуфта ва **ҳобида:** **аз хоб бедор кардан**, **аз хоб бедор шудан**; бедор мондан наҳобидан, хоб нарафтан; **шабро бедор гузаронидан** шабзиндадорӣ кардан, бедорхобӣ қашидан. 2. *маҷ.* ҳушӯр, огоҳ, боҳабар; **бедор кардан** а) қасеро аз хоб ҳезондан; б) *маҷ.* қасеро аз ҷизе огоҳонидан; аз ҳолати ғафлат ва бехабарӣ баровардан; **бедор шудан** а) аз хоб ҳестан; б) ҳушӯр шудан, огоҳ шудан; боҳабар шудан; в) *маҷ.* аз ғафлат баромадан, аз ҷаҳолат раҳой ёфтган; г) *маҷ.* дар аввали баҳор зинда шуда, ба мугчабарорӣ сар кардани дарахтон ва ба неш задан шурӯъ кардани наботот; ♦ **баҳти бедор // толеи бедор** баҳти мусоид ва мададгор, толеи омадкарда; **аз ҳоби ғафлат бедор шудан** аз нодонию ҷаҳолат баромадан, боҳабар шудан (*аз воқеаву ҳодисаҳои рӯзгор*).

БЕДОРБАХТ بیدарбخت *маҷ.* хушбахт, саодат-манд, батолеъ.

БЕДОРБОШ بیدарбаш овоз ва садое, ки барои бедор шудани одамон дар сарбозхонаҳо ва муассисаҳои дигари низомиву қудратӣ монанди овози шайпур дар бошишгоҳҳои ҳарбӣ садо медиҳад.

БЕДОРДИЛ بیداردل дилогох, зиндадил, равшанзамир, бомаърифат; *муқоб. ғофил*.

БЕДОРДИЛИЙ بیداردلي бедордил будан, хушёй, огоҳӣ.

БЕДОРӢ بیداري 1. бедор будан, ҳолати ғайри хоб, дар хоб набудан, бехобӣ. 2. *маҷ.* хушёй, огоҳӣ, хабардорӣ; маърифатнокӣ.

БЕДОРМАҒЗ بیدارمغز *киноя аз оқилу хушёр ва огоҳ.*

БЕДОРФИКР بیدارفکر *маҷ.* хушёру доно; хабардор, огоҳ, бомаърифат.

БЕДОРХОБ بیدارخواب азхобмонда, хобпарида; **бедорхоб будан** нахобидан; шабро бедор гузаронидан.

БЕДОРХОБӢ بیدارخوابي аз хоб мондан, нахобидан, ҳолати касе, ки шаб хоб карда натавонистааст; **бедорхобӣ** кашидан нахобида шабро рӯз кардан (*аз беморие*), шабзиндадорӣ кардан.

БЕДОРШУДА بیدارشده *сифати феълии замони гузашта аз бедор шудан;* 1. аз хоб бархоста. 2. огоҳшуда, хушёршуда.

БЕДОШТ بیداشت ҳар чизе, ки дошт надорад, бебако; *муқоб. бадошт.*

БЕДУД بیدود 1. дуднадошта, холӣ аз дуд; соф, фурӯзон; дуд намекардагӣ: **оташи бедуд, ҷароги бедуд, шамъи бедуд, шӯълаи бедуд.** 2. *маҷ.* ҳар чизе (одатан таоме), ки муфт, бе меҳнат ба даст меояд: **ҳалвои бедуд, шӯрбои бедуд; бедуд сӯҳтан kinoя аз номаълум ғам хӯрдан,** ба дигарон аён накарда, дар оташи ғаму андӯҳ сӯҳтан.

БЕДУДМОН بیدومان *кит.* он ки хонаву хонавода надорад, бехонумон.

БЕДУМ بیدум думнадошта; думбурида: **ҳари бедум.**

БЕЁВАР بیباور он ки мададгору ёриасоне надоштан.

БЕЁВАРИЙ بیباوري беёвар будан, мададгору ёриасон надоштан.

БЕЁД بیدад бехуш, аз хуш рафта.

БЕЁР بیيار он ки ёру дӯст надоштан, яккаву танҳо, бекасу бепаноҳ.

без بیز *асоси замони ҳозира аз бехтан.*

БЕЗ I بیز I 1. лӯндачаи гӯштии бо иллате шах ва гиреҳшуда, ки аз даруни равған ё гӯшт мебарояд, ғудда, ғадуд. 2. *тиб.* яке аз узвҳои инсон ва ҳайвонот, ки барои хун моддаҳои ҳаётан зарур чудо мекунад ва моддаҳои нодаркориро чудо карда, берун меандозад: **бези таги гулӯ.**

БЕЗ II بیز II *гуфт.* навъи матои пахтагини дуршт, хомсуф.

БЕЗАБОН بیزبان 1. он ки умуман қобилияти нутқ надорад, гунг, лол: **ҳайвони безабон, махлукӣ безабон.** 2. он ки маҳорати баланди суханпардозӣ надорад, очиз дар нутқ. 3. *маҷ.* сокит, хомӯш. 4. *маҷ.* ҳайвон.

БЕЗАБОНИЙ بیزبانӣ хомӯшӣ, сукут, сокитӣ, тавони сухангӯй надоштан: **безабонӣ нишонаи марг аст (мақ.).**

БЕЗАВҚ بیذوق 1. он ки шавқу завқ ва майлу рағбат ба чизе ё коре надорад. 2. шахсе, ки зебоиро ҳис намекунад ва аз он лаззат намебарад.

БЕЗАВҚӢ بیذوقӣ безавқ будан; бесалиқагӣ.

БЕЗАВОЛ بیزوال заволнопазир, ҳамешагӣ, ҷовид, абадӣ; офатнопазир, намуранда: **бахти безавол, ишқи безавол, ҳусни безавол.**

БЕЗАВОЛИЙ بیزوالӣ заволнопазир будан, абадӣ будан; абадият.

БЕЗАДА بیزد: **ҳичои безада** збии. ҳичое, ки ҳангоми талафуз ба он зада намеафтад.

БЕЗАМИН بیزمین он ки барои киштукор замини хусусӣ надорад: **дехқони безамин, камбағали безамин.**

БЕЗАМИНА بیزمینه заминанадошта, беасос, бепоя, бебунёд.

БЕЗАМИНИЙ بیزمینӣ безамин будан, замини кишт надоштан.

БЕЗАН марде, ки зан нагирифтааст, ё дар айни ҳол зан надорад, мучаррад.

БЕЗАНИЙ بیزنӣ безан будан, зан надоштан (-и мард).

БЕЗАР بیزر *кит.* бепул; бебизоат, бенаво; нотавон, бечора.

БЕЗАРАР بیضر 1. чизе (коре), ки зиён ва нуқсон надорад, бенуқсон, беайб. 2. касе (чи-

зе), ки аз вай ба касе (чизе) зиёне намерасад: **одами безарар, доруи безарар; безарар кардан** қобилияти зиёнрасонии чизе ё касеро аз байн бурдан; коре кардан, ки осебе расонда натавонад; **безарар мондан** осеб нарасида мондан, зарар надидан.

БЕЗАРДА بىزىدە тарсончак, бечуръат; беору номус, бехамият.

БЕЗАРӢ بىزرى *кит.* бепулӣ; бебизоатӣ, бенавой, камбағалӣ.

БЕЗАРФ بىظرف az зарф истифода набурда, бидуни зарф: **безарф кашондани бор**.

БЕЗАРФИЯТ بىظرفيت камчанба, он ки тоқати шунидани суханҳои дигаронро надорад ва беътинои зохир мекунад.

БЕЗАРФИЯТИЙ بىظرفيتى безарфият будан, камтаҳаммул будан.

БЕЗАРФӢ بىظرفى холӣ будан, бетаҳаммул, худписандӣ, дуруштӣ.

БЕЗАҲМАТ بىزىمەт осон, бароҳат.

БЕЗАҲРА بىزهړه бечуръат, тарсончак.

БЕЗАҲРАГӢ بىزهړگى бечуръатӣ, тарсончакӣ.

БЕЗГАК بىزگى *гуфт.* табларза, вараҷа; **безгак гирифтан** а) саршавии бемории безгак; б) маҷ. саҳт тарсида ларзидан.

БЕЗЕБ بىزىب нозеб, аз назокат дур, хунук: **рафтори безеб.**

БЕЗЕБӢ بىزىبى безеб будан, аз ҳусну зебоӣ дур будан.

БЕЗИЁ بىضيا *кит.* бенур, бепартав, бедураҳшиш: **безиё шудан.**

БЕЗИЁН بىزيان 1. *nig.* **безарар.** 2. заарнадида, бидуни офату осеб. 3. заарноовар, хисоратнаоваранда: **моли безиён, савдои безиён.**

БЕЗИЁНӢ بىزيانى безиён будан, зарару зиён надоштан.

БЕЗИНҲОР بىزинهار//بىزنهار *кит.* беамон, бераҳм.

БЕЗОБИТА بىضابطه 1. баташвишафтода, баташвишмонда, бесаранҷом: **безобита кардан, безобита шудан.** 2. парешон, мушаввашавотир.

БЕЗОБИТАГӢ بىضابطگى бесаранҷомӣ, паре-

шонӣ, мушаввашӣ, дар ҳавотир будан, ба изтироб афтодан.

БЕЗОВАР بىزاور *кит.* бекувват, бекудрат, бектидор.

БЕЗОД بىزاد бетӯша, бидуни тӯша.

БЕЗОН بىزان 1. *феъли ҳол* az **бехтан;** дар ҳоли behтан. 2. безанд. 3. ҷузъи *пасини баязे* *калимаҳои мураккаб ба маънои* безанд, *ғирболкунанда:* **атрбезон, гулбезон.**

БЕЗОР بىزار бемайл ва берагбат нисбат ба чизе, рӯгардоншуда, гурезон (*az чизе ё касе*); мутанаффир; **аз бекор ҳама безор** (*зарб.*); **безор кардан** *касеро* бо ягон ҳаракат ё кори худ *касеро* ба ҷон расондан; **аз ҷон безор кардан** (*шудан*) *аз ҷон сер* *кардан* (*шудан*); ба ҷон расондан (расидан), ниҳоят танг *кардан* (*шудан*), дилгир *кардан* (*шудан*).

БЕЗОРИӢ بىزارى *гуфт.* авбош, бекоргард, тарбиятнодида, вайронгари тартиботи ҷамъиятӣ.

БЕЗОРКУНАНДА بىزارکنnde *сифати феълии замони ҳозира az* **безор кардан;** нафраторвар, дилбазан, дилгиркунанда.

БЕЗОТ بىذات 1. зотнадошта, бадзот: **ҳайвони безот.** 2. *таҳқ.* беаслу наасаб, ночинс.

БЕЗУРӢ//БЕЗУРИӢ بىذریاتى он ки аз ӯ фарзанд намешавад, бенасл, беавлод.

БЕЗУРӢӢ//БЕЗУРИӢӢ بىذریاتي безурӯт будан; надоштани қобилияти фарзанддоршавӣ, беавлодӣ.

БЕИБО بىابا *بىابا* az ҳеч чиз худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида; беистиҳола, бехаёй.

БЕИБОГӢ//БЕИБОӢ بىاباگى//بىاباىي беибо будан, беистиҳолагӣ, бехаёй.

БЕИБОЁНА بىابايانه ибо накарда, истиҳола на-карда; густохона.

БЕИДЕЯ بىادие *nig.* **бегоя.**

БЕИДРОК بىادراک бефаҳм, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИДРОКӢ بىادراکى бефаҳмӣ, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИЁР بىعيار тамғаи иёрнадошта; бемаҳак: **тиллову нукраи беиёر.**

БЕИЗЗАТ بى عزّت *nig.* бехурмат.

БЕИЗЗАТИЙ بى عزّتى *nig.* бехурматӣ.

БЕИҚТИДОР بى اقتدار bezӯr, бекудрат, бекувват.

БЕИҚТИДОРӢ بى اقتدارى беиқтидор будан, bezӯrӣ, бекувватӣ.

БЕИЛЛАТ بى علت иллатнадошта, бенуксон, бейбу камбудӣ; **узҳои беиллати бадан** узҳои сиҳати бадан.

БЕИЛЛАТИЙ بى علتهي беиллат будан, айбу нуқсон надоштан.

БЕИЛМ بى علم он ки илму дониш надорад, нохона, таҳсили илм накарда, бесавод.

БЕИЛМИЙ بى علمى беilm будан, бедонишӣ, бесаводӣ.

БЕИЛОЧ بى علاج 1. шифонаёбанд, дармоннапазир, бедаво: дарди беилоч. 2. ноилоч, чоранадошта.

БЕИЛОЧӢ بى علاجي 1. беiloch будан, шифонаёбандагӣ, дармоннапазирӣ; бедаво будан. 2. ноилочӣ, чора надоштан.

БЕИЛТИФОТ بى التفات nomehrubon, хусни таваҷҷӯh надошта, белутфу марҳамат.

БЕИЛТИФОТИЙ بى التفاتى беiltifot будан, nomehruboni, беътиноӣ.

БЕИЛТИФОТОНА بى التفاتانه nomehrubonona, бидуни хусни таваҷҷӯh, ба гайри лутф ва mehruboni.

БЕИМДОД بى امداد бемадад, бекумак, беърӣ.

БЕИМДОДӢ بى امدادى bемадад будан, нотавонӣ.

БЕИМЗО بى امضا imzonadoшta, benom; **мактуби беимзо** nomai navisandaаш nomâlum.

БЕИМОН بى ایمان 1. бедин, бемазҳаб. 2. *taҳk.* он ки ба ҳеч чиз имону эътиқод надорад, беътиқод; бевичдонӣ, noинсоф.

БЕИМОНИЙ بى ايماني 1. беimон будан, бединӣ, бемазҳабӣ. 2. имону эътиқод ба ҳеч чиз надоштан; бевичдонӣ, беинсофӣ.

БЕИМТИЁЗ بى امتیاز biduni bartarӣ, bebartarӣ.

БЕИМТИҲОН بى امتحان имтиҳон надода, имтиҳон насупорида.

БЕИНСОФ بى انصاف noинсоф, ноодил, бедодгар, беадолат; бевичдон.

БЕИНСОФӢ بى انصافى noинсофӣ, бедодгарӣ, беадолатӣ; бевичдонӣ.

БЕИНСОФОНА بى انصافانه noинсофона, ноодилона, беадолатона; бевичдонона.

БЕИНТИЗОМ بى انتظام он ки интизомро риоя намекунад, бетартиб.

БЕИНТИЗОМИЙ بى انتظامى беintizom будан, бетартибӣ.

БЕИНТИХО 1. az ҳад афзун, беҳад зиёд, ниҳоят бисёр: **муҳаббати беintixo, хурсандии беintixo.** 2. беохир, бепоён; беканор, нопайдоканор, васеъ, фароҳ: **замини беintixo, баҳри беintixo; беintixo будан** зиёд (бисёр) будан; az ҳад зиёд будан, беҳад афзун будан.

БЕИНТИХОӢ بى انتهاي беintixo будан; интиҳо надоштан; беохирӣ.

БЕИРОДА بى اراده он ки дар қавлу қарори худ устувор нест, ноустувор, бекатъият.

БЕИРОДАГӢ بى ارادگي noустуворӣ, сустиродагӣ.

БЕИСБОТ بى اشبات бедалел, беракам.

БЕИСМ 1. benom, nomnadoшta. 2. beimzo.

БЕИСТ بى ايست naistoda, tavakkuf nакарда, якзайл, муттасил: **беист кор кардан, беист парвоз кардан, беист гап задан, беист тирпаронӣ кардан.**

БЕИСТЕҖДОД بى استعداده он ки қобилият ва laękatи корӣ надорад, бекобилият, belaëkat: **шогирди беisteъdod.**

БЕИСТЕҖДОДӢ بى استعدادى беisteъdod будан, isteъdod надоштан, belaëkatӣ, bекобилиятӣ.

БЕИСТИСНО بى استشنا 1. истисно nакарда, бидуни истисно, az як сар. 2. истиснонадошta: **коидан беistisno.**

БЕИСТИФОДА بى استفاده istifoda нашуда, мавриди istifoda қарор нагирифта.

БЕИСТИХОЛА بى استحلاه бeiбо, berӯihotir; rӯihotir nакарда.

БЕИТМИНОН بى اطمنان az itminon дур, боварнадошta, mutmainnabuda.

БЕИТМИНОНӢ *بی‌اطمنانی* итминон надоштан, бовар надоштан, мутмаин набудан.

БЕИТОАТ *بی‌اطاعت* итоат накарда, мутеъ нашуда.

БЕИТОАТИӢ *بی‌اطاعتی* итоат накардан, нофармой.

БЕИТТИЛОӢ *بی‌اطلاعی* беиттилоъ будан, иттилоъ надоштан, бехабарӣ, ноогоҳӣ.

БЕИТТИЛОӮ *بی‌اطلاع* бехабар, ноогоҳ, иттилоънадошта, новоқиф.

БЕИХЛОС *بی‌اخلاص* эътиқоднадошта, гайриихлосманд.

БЕИХЛОСӢ *بی‌اخلاصی* беихлос будан, ақидаи мустаҳкам надоштан ба чизе, эътиқод надоштан, гайриихлосмандӣ, адами ихлос.

БЕИХТИЁР *بی‌اختیار* аз гайри хоҳиш ва ирода, бешуруона, нохост.

БЕИХТИЁРОНА *بی‌اختیارانه* *nig.* беихтиёր.

БЕИХТИЛОФ *بی‌اختلاف* бемуноқиша, бечангӯ чидол.

БЕИХТИЛОФӢ *بی‌اختلافی* бечангӯлӣ, беихтилоф будан.

БЕИШТИБОҲ *بی‌اشتباه* бегалат, бехато, сахв накарда, иштибоҳ накарда.

БЕИШТИҲОӢ *بی‌اشتهایی* иштиҳо надоштан, адами иштиҳо.

БЕИЧОЗАТ *بی‌اجازت* *nig.* берухсат.

БЕК *t.* *بیک* 1. *таър.* ҳокими шаҳру ноҳия, ки ба хон ё амир итоат мекард. 2. *таър.* унвони расмӣ ва фахрии ашроф, асилзода ва мансабдорони аморат, бег. 3. *барои ифодаи меҳрубонӣ ва навозозӣ дар охри номҷои мардона илова карда мешавад* (*мас.*, **Ҷӯрабек, Атобек, Абдуллобек ва г.**).

БЕКАЙФ *بی‌كيف* бидуни лаззату хушӣ, белаззат.

БЕКАЛЛА *بی‌کله* 1. чудо аз калла, он ки калла надорад, сарбурида. 2. *маҷ.* беакл, каллаварам, бемағз.

БЕКАМ *بی‌کم* :бекаму кост пурра, бе хеч камбудӣ ва нуқсон.

БЕКАМАР *بی‌کمر* 1. он ки камари мурассаъ надорад, ки дар гузашта аломати мансаб-

дорад, ки дар гузашта аломати мансабдорӣ ва подшоҳӣ буд. 2. *маҷ.* камқувват.

БЕКАМБУДӢ *بی‌کمبودی* камбудӣ надошта, бенуксон.

БЕКАМУЗИЁД *بی‌کمزیاد* бе коҳишу афзоиш, аниқ, бетагӣир.

БЕКАМУКОСТИӢ *بی‌کموکاستی* бекаму кост будан, каму кост надоштан, бенуқсонӣ.

БЕКАНОР *بی‌کنار* бесоҳил, аз ҳад зиёд васеъ ва фароҳ, нопайдоканор, беспоён, беинтиҳо, беохир: **баҳри беканор, осмони беканор, фазои беканор, дашти беканор, мулки беканор.**

БЕКАНОРА *بی‌کناره* 1. *кит.* **беканор.** 2. канор надошта; ҳошиянадошта, зехнадошта.

БЕКАНОРИӢ *بی‌کناري* беканор будан, беинтиҳоӣ, ниҳоят васеъ ва фароҳ будан.

БЕКАРОН *بی‌کران* *nig.* **беканор.**

БЕКАРОНА *بی‌کرانه* *nig.* **беканора.**

БЕКАС *بی‌کس* 1. он ки хешу ақрабо ё ёру дӯсти наздик надорад; танҳо. 2. бечора, нотавон: **бекасу бечора, бекасу беёර, бевайи бекас, ғарibu бекас; бекасу қӯй // бекасу бекӯй** бехешу табор ва бехонаву ҷой; танҳою бехонумон: **ятими бекасу қӯй.** 3. *гуфт.* ҷои одамнадошта, холӣ аз одам, хилват: **хонаи бекас.**

БЕКАСӢ *بی‌کسӣ* 1. бекас будан, танҳоӣ, гамхору мададгор надоштан, бедастиёри. 2. бепушту паноҳ будан, химоятгар надоштан.

БЕКАФАН *بی‌ک芬* 1. мурдае, ки кафан пӯшонда нашудааст; мурдае, ки кафан надорад. 2. *маҷ.* камбагал, бенаво.

БЕКАФАНИӢ *بی‌کفني* кафан надоштан, бисёр фақир, нодор ва дармонда будан.

БЕКЗОДА *بیکزاده* писар ё духтари бек, фарзанди бек; аз авлоди бекҳо.

БЕКЗОТИӢ *بیکذاتي* навъи харбузai миёнапазак.

БЕКИГАРИӢ *بیکىگرى* *taър.* дар аморати Бухоро минтақаҳо ва ноҳияҳо, ки дар он бекҳо ҳоким буданд: **бекигарии Балҷувон.**

БЕКИНА *بی‌کینه* он ки кинаву адоват надорад, беадоват.

БЕКИНАГӢ *بی‌کینگى* бекина будан, кину адоват надоштан.

БЕКИРДОР بى کىدار бىامال, он чи ки паёмад надорад.

БЕКИТОБ بى کتاب 1. он ки пайрави ягон дине (сохибкитоб) нест. 2. бе китоб ба дарс рафтани: **денишچүй бекитоб**.

БЕКИФОЯТ بى کفایت нолоик, он ки шоистагӣ ва лаёқати анҷоми кореро надорад, безарфијат.

БЕКИФОЯТИЙ بى کفایتى нолоикӣ, белаёқатӣ, шоистагии анҷоми кореро надоштан.

БЕКИШТ بى کشت киштукорнашуда, нокoram.

БЕКӢ بىکى 1. *мансуб ба bek*. 2. таър. шаҳру нохияе, ки дар аморати Бухоро бек ҳокими он буд.

БЕКОМ بى کام ноком, номуваффак, безафар.

БЕКОМӢ بى کامӣ нокомӣ, бидуни муваффакият, бепирӯзӣ.

БЕКОНКУРС بى کانكرس *nig.* беозмун.

БЕКОР بىکار 1. он ки бо кори фоиданoke машгул нест; **аз бекор ҳама безор** (зарб.); **бекор нишастан** бо коре машгул набудан, кор накардан. 2. он ки бо кор ва моҳонаи барои рӯзгузаронӣ зарур таъмин намебошад. 3. az кору амал дуркардашуда; az вазифа сабукдӯшишуда, az мансаб рондашуда; **аз коре бекор кардан** касеро az кор холӣ кардан, хориҷ кардан, маъзул сохтан. 4. лағв, мансух, az эътибор соқит, беътибор (*оид ба* фармон, хукм, хуқуқ *ва г.*). 5. *nig.* **бекора;** **бекор мондан** be истифода мондан; az чизе фоида нагирифта мондан; **бекор хобидани** чизе мавриди истифода қарор нагирифтани чизе, фоида наовардани чизе; **бекор шудани** чизе нодаркор шудани чизе, мавриди истифода қарор нагирифтани чизе. 6. бефоида, нафънадошта; ◊ **гапи бекор** гапи бесосу пуч; **бекор рафтан** бефоида (бехуда) сарф шудан; натиҷа надодан; **ин омаданатон бекор** ин омаданатон хисоб не, берун az хисоб аст.

БЕКОРА بىکاره 1. нодаркор, нолозим, бемасриф; ношоям. 2. бехуда, бефоида.

БЕКОРАГАРД بىکاره گرد *nig.* **бекоргард**.

БЕКОРАГАЙ بىکاره گرӣ *nig.* **бекорӣ**.

БЕКОРГАРД بىکاره گرد бехудагард, харзагард, сарсаригард, бекорхӯча.

БЕКОРГАРДӢ بىکاره گردӣ бехудагардӣ, харзагардӣ, сарсаригардӣ, бекорхӯчагӣ.

БЕКОРИСТИЙ بىکارايستى кор накардан, беистифода будан, истифода нашудан: **бекористии трактор** (*дастгоҳ, корхона ва г.*).

БЕКОРӢ بىکاري 1. бекор будан, машгул набудан бо кори ба ҷамъият фоидабахш; **бекор нишастан**, бешуглӣ; **аз бекор - қадукорӣ** (зарб.) az бекор нишастан бо кори камаҳамият низ машгул шудан беҳтар ва фоидабахш ast. 2. таъмин набудани коргар бо кору маоши барои рӯзгузаронӣ зарур. 3. фориг az кор, холӣ az кор, озод az кор (муваққатан): **вақти бекорӣ, соатҳои бекорӣ**; дар **бекорӣ** дар вақти фориг az кор, ҳангоми az кор холӣ мондани даст.

БЕКОРМОНДА بىکارماندە *сифати феълии замони гузашта* az **бекор мондан**; он ки барояш кор пайдо нашудааст, бо кор таъминнашуда.

БЕКОРМОНИЙ بىکارمانی *исми амал* az **бекор мондан**; bo сабаби набудани чои холӣ кор накардан; bo кор таъмин набудан.

БЕКОРУБОР بىکاروبар бидуни касбу кор, бекор.

БЕКОРХОБИДА بىکارхوابидه *сифати феълии замони гузашта* az **бекор хобидан**; истифода-нашуда; **замини бекорхобида** замини солҳои сол кишт нашуда; замини нокoram.

БЕКОРХОБӢ بىکارخوابӣ *исми амал* az **бекор хобидан**; мавриди истифода воқеъ нашудан.

БЕКОРХӮЧА بىکارخوجе он ки бо кори ба ҷамъият фоиданок машгул шудан намеҳоҳад; лаванд, танбал, коргурез.

БЕКОРХӮЧАГӢ بىکارخوجкӣ бекорхӯча будан, bo коре машгул нашуда гаштан; лавандӣ, танбалӣ; коргурезӣ.

БЕКОРШУДА بىکارشده *сифати феълии замони гузашта* az **бекор шудан**; 1. az кору амал дуркардашуда, рондашуда az мансаб. 2. соқитшуда az эътибор, лағвшуда, мансух.

БЕКОСТ بىکاست *nig.* **бекам(-у кост)**.

БЕКТОШӢ بىکتاشӣ *бот.* як навъ буттаи хордор ва меваи он.

БЕКУДУРАТ بى کدورت 1. *кит.* кудуратнадошта; равшан, пок. 2. бедушманиӣ, беадоват.

БЕКУЛОХ بى کلاه 1. сари луч буда, сарлуч. 2.

бемансаб, бевазифа.	БЕҚАСАМ I بىقىسىم бесавганд, қасам ёд накарда.
БЕКУЛОХӢ بىكلاھى мақом ва мансаб надоштан; <i>муқоб</i> . кулоҳдорӣ .	БЕҚАСАМ II بىقىسىم <i>гуфт.</i> , <i>ниг.</i> бекасаб .
БЕКӮ(Ӣ) بىكوي <i>ниг.</i> бекас(-у кӯй) ; бекӯю бекафанд, бехонаву бечизу чора.	БЕҚАТӢИЯТ بىقطعىت бидуни қатъият, рафтори гайрикатъӣ, беисрор.
БЕҚАВЛ بىقول бадқавл, ваъдабоз, дар қавл наистода, беаҳд.	БЕҚАТӢИЯТӢ بىقطعىتى бесуботӣ, исрор накардан.
БЕҚАВЛӢ بىقولى ваъдабозӣ, бар аҳд вафо накардан, беаҳдӣ.	БЕҚИЁС بىقياس 1. бехамто, беназир; гайри қобили муқойса, муқойсанашаванда. 2. беандоза, аз ҳад зиёд: бекиёс шод шудан .
БЕҚАВОРА بىفواره <i>ниг.</i> бекиёфа .	БЕҚИЁФА بىقياھه берӯ, қиёфа ё чехра надоштан, бечехра.
БЕҚАДР بىقدر 1. он чи арзишу қимат надорад, ба чизе намеарзад, камбаҳо, ноҷиз. 2. <i>маҷ.</i> беиззату эътибор; хору зор: бекадр шуморидан, бекадр шудан .	БЕҚИЛТИҚ بىقلق 1. моҳие, ки гӯшти он устухонҳои майдою борик надорад. 2. бесӯк, холӣ аз қилтиқ (<i>оид ба</i> ғалла: ҷав, гандум, шолӣ).
БЕҚАДРИ بىقدرى бекадр будан; беэътиборӣ, хору зор будан.	БЕҚИЛУҚОЛ بىقىلوقال бегуфтугӯ, бечунучаро: бешубҳа; албатта: бекилу қол розӣ шудан .
БЕҚАЙД بىقىد 1. лоқайд, бепарво, беэътино (<i>нишбат ба расму одатҳо ва тартиботи зиндагии иҷтимоӣ</i>). 2. қайднашуда, сабтнагардида; ба расмият надароварда: никоҳи бекайд .	БЕҚИМАТ بىقيمت нархнадошта, беарзиш, бекадр.
БЕҚАЙДӢ بىقىدى бекайд будан, лоқайдӣ, ба ҳар чиз бепарво нигаристан ва муомила кардан, озод будан аз тааллукоти дунё, лоуболӣ.	БЕҚОБИЛИЯТ بىقابلیت он ки қобилияти кореро надорад; беистеъдод; ноӯҳдабаро.
БЕҚАЙДОНА بىقیدанه лоқайдона, беэътиноёна; бепарвоёна (<i>нишбат ба тааллукоти дунё</i>).	БЕҚОБИЛИЯТӢ بىقابلیتى қобилияят надоштан; беистеъдодӣ; ноӯҳдабароӣ.
БЕҚАРИН بىقرین <i>кит.</i> 1. (дӯсти) қарин надошта. 2. <i>маҷ.</i> бемисл, бемонанд, беназир.	БЕҚОИДА بىقاعدە нодуруст, беасос, бе тартиби муайян.
БЕҚАРОР بىقرار 1. ноором, ҳамеша дар ҳаракату ҷунбиш: рӯди бекарор, мавчи бекарор . 2. музтариб, ба изтироб афтода, бетоқату беором: ошики бекарор, дили бекарор; бекарор кардан, бекарор шудан . 3. <i>ниг.</i> бекаророна .	БЕҚОИДАГӢ بىقاعدگي <i>гуфт.</i> нодуруст будан, бетартиби беасос будан.
БЕҚАРОРӢ بىقرارӣ 1. бекарор будан, ором надоштан. 2. бетоқатӣ, бесабрӣ, бесаранҷомӣ.	БЕҚОЛИБ بىقالب он чи қолиби (шакли) муайян надорад, номуайяншакл.
БЕҚАРОРОНА بىقرارانه 1. нооромона, бетоқатона, дар ҳолати изтироб. 2. қарор нагирифта, ором нашуда, дам нагирифта, беист, якзайл.	БЕҚОНУНӢ بىقانونى на аз рӯи қонун будан; бенизомӣ, қонунро риоя накардан, гайриқонунӣ.
БЕҚАСАБ بىقصب матои нимабрещими рахрах, ки аз он асосан ҷома медӯзанд: ҷомаи бекасаб .	БЕҚОФИЯ بىقافیه фоқиди қофия, шеъри қофия надошта.
БЕҚАСАББОФ بىقصبباف он ки бекасаб мебофад, бофандай бекасаб.	БЕҚОШ بىفاش <i>ниг.</i> беабрӯ .
	БЕҚУВВАТ بىقوّت бемадор, беҳол, суст; камкуват, камзӯр: бекувват будан, бекувват шудан .
	БЕҚУВВАТИ بىقوّتى бемадорӣ, сустӣ, заъф.
	БЕҚУРБ بىقرب қурбнадошта, аз қурб маҳрум, арзиш ва қимат надошта: бекурб шудани пул .

БЕҚУРБШАВӢ بېقىرپشۇي арзиш ва қимати худро гум кардан; паст шудани қурби чизе: **бекурбшавии пул.**

БЕЛ بېل 1. абзори оҳанин ва ё чӯбини паҳни дорой дастай чӯбин, ки навъҳои гуногуни онро дар дәхқонӣ, соҳтмон ва корҳои рӯзгор (*барфпоккунӣ, хокандозӣ ва г.*) истифода мебаранд: **бели оҳанин, бели чӯбин, бели нӯгтез; бел кардан** а) ба воситай бел нарм ё шудгор кардани замин; б) тоза кардани бом, рӯи ҳавлӣ *ва г.* аз барф. 2. ходачаи чӯбин ё аз филизи сабук соҳташудаи нӯгпаҳн, ки барои қаиқу заврақронӣ ба кор мебаранд: **бели заврақ, бели киштирионӣ, бел задан;** **◊ на дар бел меистад, на дар ғалбер** дар бораи гапи бисёр пучу бемаънӣ, дашноми дағал *ва г.* гуфта мешавад.

БЕЛАБ بېلәب он ки лаб надорад; **◊ белабу лаҳҷа даҳон** аз ўҳдаи гап набароянда, он ки гапашро ба таври бояду шояд гуфта наметавонад.

БЕЛАГАНДА بېلگنده лаганда нашуда: **кӯрпаи белаганда.**

БЕЛАГОМ بېلگام *nig.* белачом.

БЕЛАЁҚАТ بېلياقت бекобилият, беистеъод.

БЕЛАЁҚАТИЙ بېلياقتӣ белаёқат будан, лаёқат надоштан, бекобилиятӣ, беистеъодӣ.

БЕЛАЗЗАТ بېلذت бемаза, фач, бадтаъм (*доир ба таом ва хӯрданий*).

БЕЛАЗЗАТИЙ بېلذтий белаззат будан, бадтаъмӣ.

БЕЛАК بېلک биол. шонаи китф, тагояк.

БЕЛАККА بېلکке лакканадошта, бедоф.

БЕЛАҚАБ بېلقب лақабнадошта, тахаллуснадошта.

БЕЛАТОФАТ بېلطافت безеб, нозебо, безарофат.

БЕЛАФЗ بېلғظ маҷ. ваъдахилоф, дар қавли худ ноустувор.

БЕЛАЧОМ بېلjam 1. аспе, ки лачом надорад. 2. маҷ. шахси даҳонаш бефаровез, бадзабон, бемулоҳиза.

БЕЛАЧОМИЙ بېلjam 1. лачомканда, лачомгу-сехта, лачом надоштан. 2. ҳарзагӯӣ, бадзабонӣ, бефаровезии даҳон.

БЕЛБИНИЙ зоол. بېلبىنى (az oilaи тосмоҳӣ), ки фуки белшакл ва думи дарози бо пулакчаҳои устухонӣ пӯшондашуда дорад.

БЕЛГАРДОН بېلگрдан :белгардон кардан гардонидани замин бо бел, бел кардан.

БЕЛГИЯГӢ بېلگيگي 1. мансуб ба **Белгия** (мамлакат). 2. сокини Белгия.

БЕЛДАНДОН بېلدنдан он ки дандонҳои болоии пешаш калони белшакл аст.

БЕЛДОР بېلدار 1. он ки бо бел кор мекунад, кишоварз. 2. таър. он ки кораш анҷом додани корҳои соҳтмонӣ ба монанди сангар соҳтан, қандани ҳандаку нақбҳо ва соҳтани монеаҳо мебошад.

БЕЛЗАН بېلزن 1. он ки бо бел кор мекунад (*хусусан дар дәхқонӣ*). 2. *nig.* белкаш.

БЕЛЗАНИЙ بېلزنӣ исми амал аз бел задан; амали белзан (1).

БЕЛИНЧАК بېلنҷак лаҳҷ. расани дуқат карда ба ду сутун баста, ки дар мобайни он барои қӯдакон ҷои хоб соҳта, ба ҳар сӯ алвонҷ медиҳанд, алвонҷак.

БЕЛКАШ بېلکш он ки бо бел қаиқу заврақ меронад, белзан, қаикрон, завракрон.

БЕЛКАШӢ بېلکши амали белкаш, белзанӣ.

БЕЛКОРИЙ بېلکاري хоки заминро бо бел чаппа кардан.

БЕЛОНА بېلانе 1. паранда ё ҷараванда, ки лона надорад, беошён. 2. маҷ. бехонумон, бесарпаноҳ.

БЕЛОФ بېلaf :белофу газоф бидуни лоғу худситоӣ, бетаърифу ситоиш.

БЕЛПО(Ӣ) بېلپا(ӣ) 1. панҷае, ки ангуштонаш бо пардаҳо ба ҳамдигар пайваст мебошад. 2. зоол. **белпойҳо** номи гурӯҳи ширхӯронӣ обӣ (монанди морҷ, тюлен *ва г.*), ки дасту пои онҳо шабеҳи боли моҳӣ буда, ба шиноварӣ мусоидат мекунад.

БЕЛУТФ بېلطف 1. белатофату зарофат. 2. беилтифоту меҳрубонӣ.

БЕЛУТФӢ بېلطفӣ путфу меҳрубонӣ надоштан, номеҳрубонӣ.

БЕЛЧА 1. бели хурд. 2. бели хурди хокандозмонанд, ки галладона, шакар ва озуқаҳои дигари резандаро бо он мегиранд.

БЕМАВҚЕҖ *نیز* *موقع* *nig.* *бемаврид.*

БЕМАВРИД *مورد* *بی* кор ё гапи дар вакти зарурӣ карда ё гуфтанашуда, bemavkeъ, бечо, bemavkəsbat.

БЕМАҒЗ *مغز* *بی* 1. беақл, нодон; аглаҳ, бетамиз. 2. донаки мева, ки мағз надорад, пуч, дарунхолӣ: **донаки bemagzi бодом, pistai bemagz.**

БЕМАҒЗӢ *مغزی* *بی* беақлӣ, нодонӣ, аглаҳӣ, аҳмақӣ.

БЕМАДАНИЯТ *مدنیت* *بی* касе, ки дараҷаи маданияташ паст аст, бефарҳанг; беодоб.

БЕМАДАНИЯТИЙ *مدنیتی* *بی* бефарҳанг будан, маданияти паст доштан.

БЕМАДОР *مدار* *بی* бекувват, камкуват; беҳол, хаста; суст, нотавон (*бештар ба сабаби дардманӣ*): **беҳолу bemador, сусту bemador.**

БЕМАДОРӢ *مداری* *بی* камкуватӣ, беҳолӣ, хастагӣ; сустӣ, нотавонӣ.

БЕМАДОРО *مدارا* *بی* носозгор, бегузашт, бераҳм.

БЕМАДОРОНА *مدارانه* *بی* дар ҳолати бекувватӣ, беҳолона, хастаҳолона, афсурдаҳолона.

БЕМАЗА *مزه* *بی* 1. хӯроке, ки таъми нохуш ва ногувор дорад, фач. 2. бемаънӣ, беобуранг; қабех: **асари bemaza, ҷавоби bemaza.** 3. *маҷ.* одами фач, гоч, нофорам; **bemaza будани забон (ё даҳон)** ҳолати ногувории забон ё даҳон дар натиҷаи беморие; ♦ **кор bemaza шудан** кор расво шудан; аҳвол бад шуд.

БЕМАЗАГӢ 1. **بی مزگی** *بی مزگی* 1. bemaza будан, таъми дуруст надоштани хӯрок, бадтаъмӣ, ногуворӣ. 2. *маҷ.* фачӣ, қабоҷат, аҳмақӣ; расвой.

БЕМАЗМУН *مضمون* *بی* мазмuni муайян надошта, бемаънӣ, пуч, фач.

БЕМАЗҲАБ *مذہب* *بی* *مذہب* *nig.* *бедин.*

БЕМАЗҲАБӢ *مذہبی* *بی* *مذہبی* *nig.* *бединӣ.*

БЕМАЙЛ *میل* *بی* на аз рӯи майлу рағbat, bemailona, beragbatona; бо дили ноҳоҳам.

БЕМАЙЛӢ *میلی* *بی* майлу рағbat надоштан,

beragbatӣ.

БЕМАЙЛОН *میلان* *بی* 1. аз роҳи асосӣ берун нарафта, қаҷу килем нашуда, рост, устуворона, событқадамона. 2. якзайл, пайваста, муттасилан.

БЕМАЙЛОНА *میلانه* *بی* *бемайл.*

БЕМАЙНА *مینه* *بی* *مینه* bemagz, bemia, beaқl.

БЕМАКОН *مکان* *بی* он ки манзил ё сарпаноҳи доимӣ надорад, бехонумон, бекӯй, ломакон.

БЕМАКОНӢ *مکانی* *بی* **бемакон будан, макон ва сарпаноҳ надоштан, бехонумонӣ, бекӯй.**

БЕМАКР *مکر* *بی* **бемакр бефиреб, беҳила.**

БЕМАҚСАД *مقصد* *بی* **бехадаф.**

БЕМАЛОЛ *میل* *بی* 1. беташвиш, баҳузур, безобита нашуда; осуда, хотирчамъона, бехалал: **бемалол зиндагонӣ кардан, bemalol zistán dar ҷoe, bemalol nišastan, bemalol raftan ба xonaе, bemalol xobidan, bemalol sūxbat karda nišastan.** 2. beminnat: **нони bemalol, кори bemalol.** 3. озод, озодона; осон, ба осонӣ, осонакак, ба хубӣ, bemamoniat: **bemalol gap zadan ба забоне, baromadan az ūҳдаи коре, bemalol istifoda bурдан az ҷize;** **агар bemalol boшад...** agar малол наояд; agar заҳмат хисоб нақунед...

БЕМАМОНИАТ *مانعنت* *بی* *مانعنت* bemonea, bemalol.

БЕМАНЗИЛ *منزل* *بی* манзилгоҳ надорад, беҷои истиқомат, бехона, bemakon.

БЕМАНЗИЛИЙ *منزلی* *بی* **беманзил будан, бехонагӣ.**

БЕМАНТИҚ *منطق* *بی* **мантиқнадошта, az manтиқ dур, гайримантиқӣ, na az rӯi manтиқ: суханони bemantik, ҷавоби bemantik.**

БЕМАНТИҚӢ *منطقی* *بی* **бемантиқ будан, manтиқ надоштан.**

БЕМАНФИАТ *منفعت* *بی* **1. он чи манфиат надорад, бенафъ, бефоида. 2. барабас, бехуда.**

БЕМАНФИАТИӢ *منفعتی* *بی* **манфиат надоштан; бенафъӣ, бефоидагӣ.**

БЕМАОШ *معاش* *بی* **бо маош таъминнашуда; он ки музди моҳона намегирад; бемaoш мондан дар сари вақт моҳона нагирифтan.**

БЕМАРГ بى مرگ چovidон, abadý, bezavol.

БЕМАРГӢ بى مرگى چovidonî, abadiyat, bezavolî.

БЕМАРЗ بى مرز бесарҳад, biduni marz.

БЕМАРОК بى مراق beshawku ҳavas, beragbat; beparvoëna.

БЕМАРОКӢ بى مراقى beshawku ҳavas budan, beragbatî, beparvöi.

БЕМАРОҚОНА بى مراقانه biduni shawku ҳavas; beragbat.

БЕМАРҲАМАТ بى مرحمت nomehrubon, belutf.

БЕМАРҲАМАТИ بى مرحمتى nomehruboni, belutfi.

БЕМАСЛАК بى مسلک бе roxu raviши muaiyan; besubot, beysul.

БЕМАСЛАКӢ بى مسلکى bemaslak budan, roxu raviши muaiyan nadostan; besubotî.

БЕМАСЛИХАТ بى مصلحت na az röy maslihatu mashvarat, az kase maslihat nagiifta, bo kase maslihat nakarda.

БЕМАСРАФ بى مصرف beystifoda, gairikobiili istifoda, nolozim, biduni korburd.

БЕМАСЪУЛИЯТ بى مسئولىت on ki xissi masxulyiat nadorad va chavobgariro namedonad, masxulyiatnoшинос, beparvo.

БЕМАСЪУЛИЯТИ بى مسئولىتى nadostani xissi masxulyiat; xunknazarî, beparvöi.

БЕМАСЪУЛИЯТОНА بى مسئوليتانه biduni xissi masxulyiat, chavobgarî xis nakarda, xunknazarona, beparvoëna.

БЕМАТЛАБ بى مطلب matlabu hosti muaiyan nadosta; biduni maçsad.

БЕМАХАК بى محک 1. nig. бемеъер. 2. kum. bekadru kimat, bearziш.

БЕМАХАЛ بى محل 1. bemavrid, bemavkeъ, nobahangom, becho: бонги бемахал. 2. pesh az vaqti maъlum, barvakt: azoni bemahal, margi bemahal.

БЕМАХСУЛ بى محسول behosil, besamar, benatiqa.

БЕМАХТОБ بى مهتاب mox dar osmon na-

баромада; mox dar pasi abrho pinxon, torik; шаби бемахтоб шаби бemoх; шаби torik.

БЕМАЧОЛ بى مجال bemador, behol, bekuvvat: бемачол шудан.

БЕМАШАҚҖАТ بى مشقت beazob, bezaxmat, bemeñnat; osunu sahl.

БЕМАЊНАВИЯТ بى معنویت nav. on ki olami botinii ū, қobililiyi zehnii ū makhduд ast; on ki tarbiya maňnavi надidaast.

БЕМАЊНАВИЯТИ بى معنویتى nemavniyati budan, tarbiya maňnavi nadostan.

БЕМАЊНИГӢ بى معنیگى kor ё suxhani beakloona; xarzakorî; ёwagüй; беманигӣ кардан beaklî (ahmaqî) karidan, koribexuda karidan.

БЕМАЊНИГӮЙ بى معنی گوښ xarzagüй, ёwagüй, behudagüй, safsatagüй.

БЕМАЊНӢ بى معنی 1. holî az maňnî, orî az munndariča va mazmuuni muaiyanu saheh; bekhuda, puch: гуфтугӯи бемањнӣ, шеъри бемањнӣ, suxhani бемањнӣ. 2. beakl, bemaza; ahmak.

БЕМАЊНО بى معنا nig. бемањнӣ 1.

БЕМАЊРИФАТ بى معرفت мањrifatnadoشتa, az ilmu donish va fahmu farosat dур.

БЕМАЊРИФАТИ بى معرفتى бемaњrifat budan, az maňrifat dур budan.

БЕМЕВА بى میوه дарaxte, ki samar nadorad, besamar, bobar, behosil.

БЕМЕХНАТ بى محنт muft, rojgon: нони бемехнат.

БЕМЕХР بى مهر nomehrubon, mehru muhabbat nadostan.

БЕМЕХРӢ بى مهرى nomehruboni, mehru muhabbat nadostan.

БЕМИКДОР بى مقدار 1. beshumor, bexisob. 2. kum. bekadur, xor.

БЕМИННАТ بى منت biduni minnat, az gairi minnatguzorî; дастёри беминнат madadgor, ki xizmataшro ba rû nameorad, on ki baroj ёriash minnatdorî nametalabad; обу нони беминнат fizoi bo mehnati xalolu bevositaи худ badastomada, ki ba ivazash ba kase

сипосгузорӣ кардан лозим нест.

БЕМИСЛ بیمیل 1. ба худ монанд надошта, беҳамто, беназир: **бемислу монанд, хусни бемисл, шӯҳрати бемисл, ғалабаи бемисл.**

БЕМИСОЛ بیمیل 1. аз мисол орӣ, мисол оварданашуда, бенамуна. 2. *nig.* **бемисл.**

БЕМОДАР بیمادر он ки модар надорад, ятим: **бемодар мондан.**

БЕМОДАРИ بیمادری **бемодар** мондан, модар надоштан.

БЕМОЛ I بیمال нодор, бебизоат, камбағал.

БЕМОЛ II фр. بیمال *mus.* аломате дар нотаҳо, ки ним парда паст кардани садоро ифода меқунад.

БЕМОНАНД بیماند *nig.* **бемисл:** **хунарманди бемонанд, часорати бемонанд, бемонанд будан.**

БЕМОНЕА بیمانه *nig.* **бемамониат.**

БЕМОР بیمار гирифтори дарде, нотоб, ранчур, касал, мари: **бемори азпомонда, bemori barchomonda, bemori bistari, bemor aftodan, bemor gardidan, bemor xobidan, bemor shudan; худро бемор соҳтан** худро касал вонамуд кардан, худро ба беморӣ задан.

БЕМОРАК 1. *shakli xurdӣ va navozishii* **бемор.** 2. *bot.* ғӯрачаҳои ниҳоят хурди дарахтони мевадор (*аз қабили зардолу, себ, олуча*), ки баробари аз гул баромадан ба иллате зард шуда меафтанд.

БЕМОРБИНӢ بیمارбینӣ рафтан ба дидан ва аҳволпурсии бемор, аёдат, касалбинӣ.

БЕМОРГУНА بیمارгуне 1. дорои ҳолати монанди беморон, ранчур, рангпарида.

БЕМОРДИЛ بیمارдель 1. шахсе, ки ранчур аст, дили бемор. 2. *maç.* он ки дилаш нопок аст ва ҳақ намепазирад.

БЕМОРДОР بیمارдар он ки ба бемор нигоҳбин мекунад, парастори бемор.

БЕМОРДОРӢ بیمارдарӣ нигоҳбини бемор, касалпой, парастории бемор.

БЕМОРЁБӢ بیمارиابӣ *nav.* шиносоӣ ва чустану ёфтани беморон дар чомеа.

БЕМОРИЗО بیمارиза хусусияти ҳар чизе, ки сабаби пайдоиши бемориҳо мешавад.

баби пайдоиши бемориҳо мешавад.

БЕМОРИСТОН بیمارستان *nig.* **беморхона.**

БЕМОРИЙ بیمارӣ 1. касалӣ, ранчурӣ, нотобӣ; дард, мараз: **бемории варача, bemorii сил, bemorii rӯҳӣ, bemorii xoriш, bemorii қанд.** 2. *maç.* хислати бад, одати ношоиста; **бемории баҳрӣ** ҳолати бехузур шудани дил ва ҷарҳи задани сар дар натиҷаи талотуми баҳр ва бардорузанҳои дигар; **варакаи беморӣ** ҳуҷҷате, ки барои муддати муайян аз кор озод будан ва ба гирифтани коргарону хизматчиёни беморшуда аз тарафи муассисаҳои тиббӣ дода мешавад; **худро ба беморӣ андохтан** худро бемор нишон додан, худро касал вонамуд кардан.

БЕМОРНАМО بیمارнома он ки зоҳирان бемор менамояд; одами саломатиаш начандон хуб, касалнамо.

БЕМОРОНА بیمارанه 1. монанди бемор, мисли бемор. 2. ба бемор хос: **нафаси дарози беморона қашидан.**

БЕМОРПАРАСТ بیمارپرست **бемордор,** парастори бемор.

БЕМОРПАРАСТИ بیمارپرستӣ парасторӣ аз бемор, бемордорӣ, нигоҳбини бемор.

БЕМОРПУРС بیمارپرس он ки барои хабаргирии бемор меояд, касалбин.

БЕМОРПУРСӢ بیمارپرسӣ аҳволпурсии бемор, хабаргирӣ аз ҳолу аҳволи бемор, аёдат.

БЕМОРПУРСОН بیمارپرسان *nig.* **беморпурсӣ.**

БЕМОРСОН بیمارсан *shakli kӯtoҳшудаи бемористон.*

БЕМОРХЕЗ بیمارхиз касе, ки нав аз беморӣ хестааст ва ҳанӯз асари беморӣ аз вай дур нашудааст.

БЕМОРХОНА بیمارханه ҷое, ки беморонро хонда, дармон ва нигоҳбин мекунанд, қасалхона, шифохона, бемористон: **беморхонаи шаҳрӣ, bemorxonaи ҳарбӣ.**

БЕМОЯ بیماӣ 1. бепулу мол, бемолу мулк, нодор, бенаво, факир. 2. *maç.* фурӯмоя, паст, дун. 3. ҳамире, ки ҳамирмоя надорад, ҳамири бехамиртурш.

БЕМУБОЛИҒА بیمبالغه бидуни муболига, бе-

мухобот.

БЕМУБОХИСА بىمباختە *nig.* бебаҳс.

БЕМУВАФФАҚИЯТ بىموققىت бебарор, тав-фик наёфта, нокомона, натицаи матлуб надода.

БЕМУВАФФАҚИЯТИ بىموققىتى бебарорӣ, нокомӣ.

БЕМУДДАТ بىمدت *nig.* bemūxlat.

БЕМУДОВО بىمداوا бедаво, бедармон: дарди бемудово.

БЕМУЗД بىمزد бепул, муфт, ройгон: кори бемузд, меҳнати бемузди маҷбурий, бемузд кор (хизмат) кардан, бемузд кор фармудан.

БЕМУКОФОТ بىمکافات бесподош, бечоиза.

БЕМУЛК بىملک он ки дар тасарруфи худ замин ва дороии гайриманқули дигар надорад.

БЕМУЛОХИЗА بىملاحظە 1. беандеша, гайримулохизакор, кӯтоҳандеш, сабук; муқоб. дурандеш. 2. кӯтоҳандешона, ба таври бояду шояд мулоҳиза накарда: **бемулоҳиза кор кардан**.

БЕМУЛОХИЗАГӢ بىملاحظگىي беандешагӣ, кӯтоҳандешӣ, сабукӣ, рафтори гайри мулоҳизакорона ва беибоёна.

БЕМУНОСИБАТ بىمناسبت 1. берабт, балоқа. 2. бемаврид, бемавкъеъ, бечо; номувофиқ, номуносиб.

БЕМУНТАХО بىمنتها беохир, бепоён, беандом.

БЕМУРОД بىمراد *kim.*, *nig.* номурод.

БЕМУРОДӢ بىمرادى *kim.*, *nig.* номуродӣ.

БЕМУРУВВАТ بىمروت 1. ноҷавонмард, пастхиммат; лутфу эҳсоннадошта. 2. бераҳм, дилсаҳт, бешафқат.

БЕМУРУВВАТИ بىمروتى 1. ноҷавонмардӣ, пастхимматӣ, лутфу эҳсон надоштан. 2. бераҳмӣ, дилсаҳтий, бешафқатӣ.

БЕМУРУР بىمرور *kim.* гайри қобили убур, чое, ки гузар надорад.

БЕМУСТАСНО بىمستشا *nig.* беистисно.

БЕМУТТАКО بىمتكا 1. бепоя, муттаконадошта, такягоҳнадошта. 2. маҷ. бепушту паноҳ, бетакягоҳ.

БЕМУХОБО(Т) بىمحابا(ت) 1. *kim.* бебокона, ибо

ва гузашт накарда, бедарег. 2. бидуни муболига.

БЕМУҲОКИМА بىمحاکىمە муҳокима наронда, беандеша, мулоҳиза накарда; баҳс накарда, бемуҳосса.

БЕМӮЙ بىمۇي мӯйнадошта, аз мӯй орӣ; **сари бемӯй** сари тос, сари кал.

БЕМӮЙЛАБ بىمۈلەب он ки мӯйлаб надорад.

БЕМӮНИС بىمۇنس он ки мӯнису ҳамдам надорад, яккаву танҳо.

БЕМӮХЛАТ بىمەلت он чи мӯҳлати муайян надорад, бемуддат; **шиносномаи бемӯхлат** шиносномае, ки мӯҳлати эътибораш якумра аст.

БЕМӮХРА بىمەرە 1. *nig.* бесутунмӯҳра. 2. он чи мӯҳра надорад.

БЕНАВБАТ بىنوبت берун аз навбат, гайринавбат.

БЕНАВО I بىبنوا *kim.* бетӯша, бечизу чора, нодор, факир, камбағал, қашшоқ; бечора, мискин: ятими бенаво, қашшоқу бенаво, факиру бенаво; бенаво будан, бенаво шудан.

БЕНАВО II بىبنوا *kit.* бесадо, хомӯш, сокит.

БЕНАВОЁНА بىنوايانه факирона, камбағалона, мискинона: зиндагии бенавоёна.

БЕНАВОЙ I بىنوايى I нодорӣ, факирӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бетӯшагӣ; мискиниӣ.

БЕНАВОЙ II بىنوايى II *kit.* сукут, хомӯшӣ, беовозӣ.

БЕНАДИД بىندىد бемонанд, беназир, бемисл, бехамто.

БЕНАЁМ بىنيام *nig.* бениём.

БЕНАЗАРИ بىنظير надоштани ақида ё фикри маҳсус; беандеша будан, беақида будан.

БЕНАЗИР بىنظير бемислу монанд, бехамто; мумтоз ягона: **баҳори беназир**, қувваи беназир, комёбии беназир, ғамхории беназир, дошишманди беназир, беназир будан.

БЕНАЗМ بىنظم бетартиб, бесару сомон.

БЕНАЗМИЙ بىنظمى بетартибӣ, бесарусомонӣ.

БЕНАЗОКАТ بىنزاكت 1. гайрилатиф, нозеб. 2. беадаб, риоянакунандаи одоб дар рафткор ва гуфткор.

БЕНАЗОКАТИ بىنزاكتى беназокат будан, риоя

накардани одоб.

БЕНАЗОРАТ بىناظارت зери назар гирифта– нашуда, берун аз назорат, ба ҳоли худ монда.

БЕНАЗОРАТӢ بىناظارتى беназорат будан, аз назорат берун мондан, ба ҳоли худ мондан.

БЕНАЙРАНГ بىنيرنگ бефирабу ҳила, холӣ аз макр.

БЕНАҚС بىنقص *nig.* бенуксон.

БЕНАҚША بىنقشه 1. нақшанадошта. 2. на аз рӯи нақшаву речा, ба ҳоли худ.

БЕНАМАК بىنمک 1. он чи намак надорад (*oid ba xūrokvorī*). 2. *maç*. одами фач, шахси сӯҳбаташ бемаънӣ ва хунук.

БЕНАМАКӢ بىنمکى 1. бенамак будан, намак надоштан (-и *xūrokvorī*). 2. *maç*. фачӣ, бемазагӣ, ланҷӣ, бемаънигӣ.

БЕНАМОЗ بىنماز 1. он ки бинобар суст будан ё умуман надоштани эътиқод ба расму оини дин намоз намехонад. 2. д. нопок, таҳоратшикаста. 3. ҳайздида, моҳдида, шайтонзода (*дар ин мавриҷо адои намоз ҷоиз намебошад*): **бенамоз кардан**, **бенамоз шудан**.

БЕНАМОЗӢ بىنمازى бенамоз будан, бетаҳорат будан, нопокӣ, нопок будан.

БЕНАМУД بىنمود 1. он чи намуди зоҳирӣ надорад, диданашаванда. 2. баднамо, назарногир, бенур.

БЕНАМУДӢ بىنمودى 1. бенамуд будан. 2. баднамоӣ, назарногирӣ, бенур будан.

БЕНАНГ بىنتگ بеномус, беор, бешарм, бехаёй, бешараф: **душмани бенангу номус**, **бенангу ор**.

БЕНАНГӢ بىنتگى беномусӣ, бешармӣ, бехаёй; бешарафӣ.

БЕНАСАБ بىنسب беасл, безот, он ки авлод ва хонаводаи асил надорад, асилзода набудан.

БЕНАСИБ بىنصيб аз чизе маҳрум, бебаҳра, дур (чудо) аз чизе: **бенасиб шудан**, **бенасиб мондан**.

БЕНАСИБӢ بىنصيبي бенасиб будан, бебаҳрагӣ.

БЕНАСЛ بىنسل безот, бефарзанд, безурӯт.

БЕНАСЛӢ بىنسلى бенасл будан, бефарзандӣ,

нозоӣ, безурӯтӣ, безот будан.

БЕНАТИЧА بىنتيجه беҳосил, бефоида, беоқибат, бехуда, барабас: **қӯшишҳои бенатича**, **чиҷду ҷаҳди бенатича**, **бенатича мондан**.

БЕНАФАС بىنفس нафаснакашандаю нафаснабарранда, бедам, бечон.

БЕНАФОСАТ بىنفاست гайринафис, орӣ аз латофату назокат.

БЕНАФЪ بىفع бефоида, манфиатнадошта, суднадошта.

БЕНАЪЛ بىنعل наъл надоштан, бидуни наъл.

БЕНЗИН фр. *бензин* сӯзишвории моеъ, ки аз нафт ҳосил мешавад ва дар муҳаррикҳои дарунсӯз истифода мебаранд: **бензини автомобилӣ**, **бензини авиатсионӣ**, **баки бензин**, **чалаки бензин**, **бензин андохтан** (ба...), **бензин додан**, **бензин фурӯхтан**.

БЕНЗИНАНДОЗАК بىنزياندازك зарфи ченакдор барои аз бочка гирифта ба баки мошинаву трактор *ва г.* рехтани бензин.

БЕНЗИНДИХӢ исми амал аз **бензин додан**; **калонкаи бензиндихӣ** дастгоҳи маҳсуси насосдор, ки дар нуқтаҳои барои ба автомобил ва техникии дигар додани бензин насл карда мешавад.

БЕНЗИНКАШ بىنزيںکش *nav.* нақлиёт барои кашонидани бензин: **мошини бензинкаш**.

БЕНЗИНФУРӮШ بىنزيںفروش фурӯшандай бензин.

БЕНЗИНФУРӮШӢ بىنزيںفروشى 1. исми амал аз **бензин фурӯхтан**; касбу кори фурӯшандай бензин. 2. ҷои фурӯхтани бензин: **нуқтаи бензинфурӯши**.

БЕНЗОЛ лот. *бензол* хим. моеи берангӣ зуддаргиранда, ки аз қири ангиштсанг ҳосил мекунанд ва барои тайёр кардани рангубор, моддаҳои тарканда, дорувор *ва г.* ба кор мравад.

БЕНИГАҲБОН بىنگهبان бепарастор: **бенигаҳбон мондан**.

БЕНИГОҲУБИН بىنگاهوین беназорат, нигоҳубин накарда.

БЕНИЁЗ بىنياز он ки эҳтиёҷ ба чизе надорад, беэҳтиёҷ, гайримӯҳтоҷ, мустағнӣ, таъмин.

БЕНИЁЗӢ بىنیازى бениёз будан, бениёз шудан, беҳтиёй, истиғно.	бешармӣ, бехаёй.
БЕНИЁМ بىنیام бегилоф, луч: шамшери бениём .	БЕНОМУСОНА بىناموسانه бидуни ҳисси номус, дар ҳоли беномусӣ.
БЕНИЗОЙ بىنزاعى бенизор будан, бемуноқиша будан.	БЕНОН بىنان ноннадошта; бенону насиб беризку рӯзӣ.
БЕНИЗОМ بىنظام бетартиб, беназм, фориг аз тартибу низоми муайян.	БЕНОХУН بىناخون 1. он ки ва ё он чи нохун надорад, бидуни нохун. 2. <i>маҷ.</i> беинсоф, бемурувват. 3. нотавон, дармонда.
БЕНИЗОМӢ بىنظامى бенизом будан, беназмӣ, бетартибӣ, номураттабӣ.	БЕНУҚС بىنقص <i>аслаши бенакс.</i>
БЕНИЗО҆ بىنزاع бемуноқиша, бидуни низоъ.	БЕНУҚСОН بىنقсан бекамбудӣ; беиллат, беайб: <i>кори бенуқсон.</i>
БЕНИКОҲ بىنكاح зану шӯе, ки бе қайди никоҳ зиндагонӣ мекунанд.	БЕНУР بىنور 1. нурнадошта; норавшан, камнур, хира; рангпарида, рангканда, бепартав. 2. <i>маҷ.</i> бечозиба; бадафт, баднамо, хунук, бе-зеб.
БЕНИҚОБ بىنقاب бепарда, берӯпӯш; бефаранҷӣ ва ҷашмбанд.	БЕНУРӢ بىنوري 1. бенур будан, норавшаниӣ, камнурӣ, хирагӣ. 2. <i>маҷ.</i> бечозибагӣ; бадафт (баднамо) будан.
БЕНИХОЯТ بىنهایت беинтиҳо, бепоён, бехад, беандоза, аз ҳад зиёд: бенихоят ҳурсанд шудан.	БЕНУТҚ بى نقط бесухан, гунг.
БЕНИШОН بىنشان 1. беломат; беасар. 2. <i>маҷ.</i> номаълум. гум, нопадид; гумном, бедарак; беному (бе) бенишон шудан а) номаълум шудан, гум (нопадид) шудан; б) <i>маҷ.</i> маҳв (нест) шудан.	БЕНУФУС بىنفوس беодам, беаҳолӣ.
БЕНИШОНӢ بىنشانӣ 1. бенишон будан, беаломатӣ, беасар будан. 2. <i>маҷ.</i> номаълумӣ, нопадидӣ; гумномӣ.	БЕНӮГ بىنوگ нӯгнадошта, сари тез надошта: <i>калами бенӯг.</i>
БЕНОМ بىنام 1. он ки ё он чи ном надорад, бенисм. 2. он чи ном бурданаш дар назди баъзе касон ҷоиз нест ва ҳисси нафрати касеро мөорад. 3. <i>маҷ.</i> номаълум, гумном, ғайримашхур, мачхул; ангушти беном ангушти ҷаҳорум дар панҷаи даст, ангушти бинсир; саҳми беном саҳме, ки нишондиҳандай он соҳибаш ҳисоб меёбад; беному нишон шудан а) гум (нопадид) шудан, ғайб задан; б) несту нобуд шудан; ♦ беному нишон аз ҷаҳон рафтан (гузаштан) аз ҳуд осоре нағузашта мурдан, кори неке накарда аз дунё гузаштан.	БЕОБ بىآب чое, ки умуман об (дарёву ҷашма...) надорад ва ё об бароварда нашудааст, обнадошта; ҳушк: дашти беобу гиёҳ, саҳрои беоб; дехқони беобу замин дехқоне, ки соҳиби замини ҳусусӣ нест; беоб мондан аз об таъмин нашудан; обёрий нашудан; ♦ беобу ион беризку рӯзӣ, бехӯрок, беозуқа; беобу ранг а) бетароват, белатофат; б) аз бадеият дур; беобу тоб бетароват, бедураҳш.
БЕНОМУНАНГ بىنامونگ беобрӯ, бенанг, он ки обрӯву эътибор надорад, беору беномус, бешарм.	БЕОБГУРЕЗ بىابگریز беобрав, обрав надошта.
БЕНОМУС بىناموس бешараф, бехамият, беору нанг, бешарм, бехаёй.	БЕОБИӢ بىآبی беоб будан, об надоштан; обёрий нашудан.
БЕНОМУСӢ بىنامосӣ бешарафӣ, бехамиятӣ,	БЕОБРАВ بىابرو обрав надошта.
	БЕОБУРАНГ بىآبورنگ 1. бидуни зебоиву латофат, берангру рӯ. 2. якранг: <i>асари беобуранг.</i>
	БЕОБУРАНГӢ بىآبورنگӣ беобуранг будан, обуранг надоштан.
	БЕОБРӯ(Ӣ) بىابرو(ӣ) 1. бекадру эътибор. 2.

бадном, бешараф.	БЕОБРӮЙ بىآبرووی 1. беэътиборӣ, бекадрӣ. 2. беобрӯ будан, шармандагӣ, расвой, бадномӣ, бешарафӣ.	БЕОЛОИШӢ بىآلایشى софу тозагӣ, бериёй, бепироягӣ.
БЕОВОЗ بىآواز бесадо, хомӯш, сокит; хомӯшона, чим: беовоз хондан чизеро .		БЕОР بىعارى 1. беҳаёй, бешарм, беномус: беору номус, беору нанг . 2. растание, ки парастории махсус талаб намекунад, ҳарҷосабз: дарахти беор .
БЕОДАМ بىآدم 1. аз одам холӣ; хилват: кӯчаи беодам, хонаи беодам, беодам мондан . 2. <i>маҷ.</i> нообод, файримаъмур.		БЕОРИЙ بىعارضىي беҳаёй, бешармӣ, беномусӣ; берӯй.
БЕОДАМИЙ بىآدمى беодам будан, холӣ аз одам будан; беодамий қашидан ҳомиҷо мададгор надоштан, дасттанҳо будан, дастёр надоштан.		БЕОРМОН بىآرمان <i>nig.</i> беармон.
БЕОДОБ بىآداب <i>nig.</i> беадаб.		БЕОРОМ بىآرام 1. бекарор, бетоқат, бесабр. 2. беист, қарор нагирифта, наистода, яқзайл: беором гап задан, беором гиристан; мавчи беором мавчи ноором, мавчи муттасил.
БЕОДОБӢ بىآدابӣ <i>nig.</i> беадабӣ; беодобӣ кардан, беодобӣ содир шудан аз касе.		БЕОРОМИЙ بىآرامى бекарорӣ, бетоқатӣ, бесабрӣ.
БЕОДОБОНА بىآدابنه дар ҳоли беодобӣ; рафтори беодобона беадабона рафтор кардан.		БЕОСЕБ بىآسېب 1. беозор, аз ранҷу дард дур. 2. беофат, осеб надида, зарар надида: киштии кайхонӣ беосеб ба замин фуромад .
БЕОЗАРМ بىآزرم <i>kит.</i> густоҳ, бешарм, беҳаёй.		БЕОСТИН بىآستین курта ва ҳар либосе, ки остин надорад.
БЕОЗАРМИЙ بىآزرمى <i>kит.</i> бешармӣ, беҳаёй, густоҳӣ.		БЕОФАТ بىآفت безарар, беосеб, офату зарар нарасида.
БЕОЗМУН بىآزمون бидуни иштирок дар озмун, ҳориҷ аз озмун, беконкурс: қабули беозмуни донишҷӯён .		БЕОФТОБ بىآفتاب <i>гуфт.</i> абрӣ, ҳавои камабри хира.
БЕОЗОР بىآزار озорнарасонанда, азобнадиҳанда, безарар, безиён; одами беозор одами безарар; шахси ҳалим.		БЕОХИР بىآخر тамомнашаванда, беинтиҳо, бепоён: роҳи беохир, саҳрои беохир .
БЕОЗОРИЙ بىآزارӣ беозор будан, безарарӣ, безиёнӣ.		БЕОХИРИЙ بىآخرӣ беинтиҳоӣ, охир надоштан.
БЕОИЛА بىعائله оилаандошта, бехонавода, безану фарзанд.		БЕОҲАНГ بىآهنگ <i>nig.</i> бенаво 2.
БЕОИЛАГӢ بىعائله‌گӣ бехонаводагӣ, безану фарзанд будан, мӯчаррад будан, беоила будан.		БЕПАДАР بىپدر падарнадошта, сағира, ятим: бепадару модар, бепадар мондан .
БЕОҚИБАТ بىعاقبت 1. бенатиҷа: беоқибат мондан. 2. <i>гуфт.</i> дар аҳди худ ноустувор, дар дӯстӣ нопойдор.		БЕПАЙВАНДАК بىپوندک <i>грам.</i> пайвандакнадошта: чумлаи муракқаби бепайвандак .
БЕОҚИБАТИЙ بىعاقبتي 1. беоқибат будан, натиҷа надодан, бенатиҷагӣ. 2. <i>гуфт.</i> ба аҳду паймони худ устувор набудан, бадаҳдӣ; бемеҳрӣ, нопойдорӣ дар дӯстӣ.		БЕПАЙКОН بىپیکان <i>кӯн.</i> 1. бесарак (<i>дар тири камон</i>). 2. <i>ҳ.</i> бе сарқи ҷангӣ (<i>оид ба мушак</i>).
БЕОЛОИШ بىآلایش 1. пок, покиза, омехтанашуда, холис. 2. софдил, покдил.		БЕПАНОХ بىپناه 1. он ки пуштибон надорад, беҳомӣ, беҳимоятгар; бенигаҳбон, бепарастор. 2. он ки сарпаноҳ надорад, бепаноҳгоҳ.
		БЕПАНОХӢ بىپناهӣ 1. бепаноҳ будан, беҳимоятгарӣ; бенигаҳбонӣ, бепарасторӣ. 2. бепаноҳгоҳ будан, бехонумонӣ.
		БЕПАР بىپر <i>nig.</i> бебол.
		БЕПАРАСТОР بىپرستار он ки парастор надорад, бенигаҳбон; бачаи бепарастор бачаи бепарастор.

касу кӯй.

БЕПАРАСТОРӢ بىپرستارى бенигаҳбон будан.

БЕПАРВО بىپروا 1. бегам, форигбол, холабегам, мусохилакор; бемайту рағбат, лоқайд. 2. беътино, беътибор; **бепарво будан** парво надоштан, ташвиш накашидан, хотирчамъ будан, лоқайд будан.

БЕПАРВОЁНА بىپروايانه 1. форигболона, хунсардона. 2. беътиноёна, беътиборона, эътибор надода; аҳамият надода: **бепарвоёна гузашта рафтган, бепарвоёна ҷавоб додан, бепарвоёна ғап задан.**

БЕПАРВОЙ بىپروائى 1. бегамӣ, форигболӣ, холабегамӣ. 2. саҳлгирӣ, бемасъулиятӣ (дар иҷрои коре): **бепарвой кардан.**

БЕПАРВОФАЛАК بىپروفلک گӯфт. 1. бегам, форигбол, холабегам. 2. танбал, коҳил, лаванд.

БЕПАРДА I بىپرده 1. дар ё тирезае, ки парда надорад. 2. маҷ. ошқоро, рӯйрост, пӯстканда, кушода; **бепарда ғап задан** бемулоҳиза ғап задан, шарм надошта ғап задан; **бепарда кардан** касеро бадном кардан, обрӯи касеро рехтан.

БЕПАРДА II بىپرده парданадошта: асбоби мусикии бепарда.

БЕПАРДАГӢ بىپردگى 1. парда надоштани дару тиреза. 2. маҷ. берӯй, бехаёй. 3. маҷ. расвой, шармандагӣ, беобрӯй, кор ё рафтори бешармоня, бехаёна, беодобона.

БЕПАРДАГӮЙ بىپرده گویى ошкоргӯй, ростгӯй.

БЕПАРДОЗ بىپرداز *nig.* берангубор.

БЕПАРТОВ: بىپرتاو **истехсолоти бепартов.**

БЕПАРҲEZ بىپرهиз 1. он ки парҳез намекунад. 2. он ки аз ҳеч чиз ё коре рӯй наметобад.

БЕПАСОЯНД بىپسايند *gram.* бепасванд, пасоянднадошта.

БЕПАТ بىپت қолин ё матое, ки пат надорад.

БЕПЕШОЯНД بىپشايند *gram.* бепешванд, пешоянднадошта: **ибораи бепешоянд.**

БЕПИР بىپир 1. беустод, бемураббӣ. 2. бетарбия, беодоб.

БЕПИРОЯ بىپрайه зебу зинатдоданашуда, оро-

доданашуда, безевар; содаву самимӣ, беолоиш.

БЕПИРОЯГӢ بىپرايگى бепироя будан, беолоиш, покиву самимият.

БЕПО(Ӣ) بىپا(ي) 1. *пойнадошта*, чудо аз по; **бепой шудан** а) чудо гаштан аз по; б) *маҷ.* саросема шудан, дасту по гум кардан, бесаранҷом шудан; ♦ **бепою қадам** бехосият, шум.

БЕПОВУСАР بىپاوسر 1. бесарупо. 2. беинтиҳо, бекарон. 3. ошуфта, саросема.

БЕПОДОШ بىپاداش бечазо, бемукофот (*ҳоҳ барои кори нек ва ҳоҳ бад*).

БЕПОЁН بىپابان 1. беинтиҳо, беохир; беканор; беандоза, бехад, аз ҳад афзун, ниҳоят, зиёд: **бахри бепоён, биёбони бепоён, фазои бепоён, мухаббати бепоён, хурсандии бепоён, эҳтироми бепоён.** 2. бетаг, амиқ: **дараи бепоён, дарёи бепоён.**

БЕПОЁНӢ بىپاباني бепоён будан, беинтиҳоӣ, беохирӣ; беканор будан, интиҳо надоштан.

БЕПОСБОН بىپاسبان бекаровул, бенигаҳбон.

БЕПОШНА بىپашنه 1. *пойафзоле*, ки пошна надорад: **кафши бепошина.** 2. *гуфт.*, *маҷ.* зани бадаҳлок.

БЕПОЯ بىپایه беасос, бебунёд.

БЕПОЯГӢ بىپایگى бепоя будан, сустӣ, пучӣ, беасос будан.

БЕПРИНСИП بىپرینسپ касе, ки ҳеч гуна принсиipi муайяне надорад; шахси дар ақидаҳои худ ноустувор, беусул.

БЕПРИНСИПӢ بىپرینسپи бепринсиip будан, ноустувор будан дар ақидаҳои худ, беусулий.

БЕПРИНСИПОНА بىپرینسپانه *nig.* **бепринсиip.**

БЕПУЛ بىپول 1. пулнадошта; камбағал, нодор; **бепулро чӣ парвои қисабур** (*зарб.*). 2. бемузӣ, муфт, ройгон: **тамошои бепул, хизмати бепул, бепул будани чизе.**

БЕПУЛӢ بىپولي бепул будан, пул надоштан.

БЕПУРСИШ بىپرسش напурсида; таҳқиқу тафтиш накарда.

БЕПУШТ بىپشت *nig.* **бепаноҳ.**

БЕПУШТИБОН بىپشنбан бехомӣ, беҳимоятгар,

бепаноҳ, бекас.

БЕПУШТУПАНОҲ بېپشتۇپناھ беёру ёвар, он ки химоягар ва паноҳгоҳе надорад.

БЕПҰСТ بېپوست пўстнадошта; пўстканда.

БЕРАБТ بېرېط ба ҳам (мантиқан) алоқа-надошта, ба ҳамдигар муносибатнадошта, беробита, белоқа: суханони берабт, чумлаҳои берабт.

БЕРАБТӢ بېرېط берабт будан, рабт надоштан; берабтии чумлаҳо ба ҳам алоқаманд набудани чумлаҳо.

БЕРАВҒАН بېروغۇن он чи равған надорад, равғаннадошта; камравған: гүшти беравған, хүреки беравған.

БЕРАВНАҚ بېرونق бидуни равнақ, ривоҷ ва пешравӣ надошта.

БЕРАҒБАТ بېرغېت он ки ба чизе майлу рағбат надорад, белоқа, бемайл.

БЕРАҒБАТӢ بېرغېت берагбат будан, белоқа будан, бемайлӣ, беҳавсалагӣ.

БЕРАД بېرد кит. 1. раднашаванда. 2. маҷ. нағз, некӯ.

БЕРАМАҚ بېرمق 1. он ки тавоноии анҷоми көреро надошта бошад, заиф, бехол. 2. он чи ранг, намуд ва куввати кофӣ надошта бошад, ноҷиз. 3. рақиқ ва обакӣ будани маводи физой.

БЕРАМАҚӢ بېرمقى касе ё чизе камкүввату но-тавон, заифӣ, нотавонӣ.

БЕРАНГ بېرنگ 1. он чи ранг надорад, орӣ аз ранг, сода, соф. 2. бенур, рангпарида, бечило, бесафо, бетароват.

БЕРАНГӢ بېرنگى беранг будан, рангу гуна надоштан.

БЕРАНГУБОР بېرنگوبار рангнокарда; бепар-доз, сайқал доданашууда.

БЕРАНГУБӮ بېرنگوبو он чи тару тозагӣ надо-рад; бетароват.

БЕРАНҖ بېرنҷ 1. он чи бе заҳмат ба даст ома-дааст ва ё меояд, муфт, ройгон. 2. осон, сахл.

БЕРАХ بېره niz. берох//beroxa.

БЕРАХА بېرە niz. берох // бероха.

БЕРАХӢ بېرە niz. берохӣ.

БЕРАХМ بېرەم он ки нисбат ба дигарон раҳму шафқат надорад, дилсаҳт, сангдил.

БЕРАХМӢ بېرەмӣ бераҳм будан, бешафқатӣ; сангдилӣ.

БЕРАХМАТ بېرەمت kит., niz. бераҳм.

БЕРАХМОНА بېرەمانه раҳм накарда, бидуни тараҳҳум, сангдилона; ноинсофона; беамон: истисмори бераҳмона, ҹанги бераҳмона, муборизаи бераҳмона.

БЕРЕСМОН بېریسمان он чи ресмон надорад, беришта, ресмоннадошта: сүзани бересмон, галтаки бересмон; ◇ бересмон бастан касеро аз рӯи маҷбурият ё ҳурмат нисбат ба худ муддати зиёд интизор намудан; худ дер ома-да, боиси маътали зиёди касе шудан.

БЕРЕЧА بېرېچه гуфт. речай муайян надошта, ба нақша гирифтанашууда.

БЕРЕША بېرېش беаслу насаб.

БЕРЕШАГӢ بېرېشكى беаслу насаб будан, на-доштани аслу насаб.

БЕРИВОЧ بېرواج беравнақ, бешешрафт, бемуваффакиятӣ.

БЕРИВОЧӢ بېرواجى пешравию тараққӣ ва равнақ надоштани чизе, касодӣ.

БЕРИЁ بېریا 1. гайримунофиқона, бе рӯйбинӣ. 2. бегараз, бетамаъ: дӯсти бериё; хайри бериё хайр кардан бе ҹашмдошти мукофоте, хайри холисона.

БЕРИЁЙ بېریائى бериё будан, як будани зохиру ботин, садоқат.

БЕРИШ بېریش ришнабароварда, ришна-дошта, содарух; амрад.

БЕРОБИТА بېرابطه белоқа, бемуносибат.

БЕРОҲА//БЕРАҲА بېراھه//بېرە сахрою биёбоне, ки дар он роҳе мавҷуд нест; роҳи гайримаъмул; роҳи каҷ; ◇ бераха кардан касеро аз роҳ задан, гумроҳ кардан, ба роҳи ғалат бурдан касеро.

БЕРОҲАГӢ بېراھگى маҷ. бадраfterӣ, бадаҳ-лоқӣ.

БЕРОҲАТ بېراحت нороҳат, бешароит.

БЕРОХАШУДА بېراھەشىدە az роҳ беруншуда, худсар, бераҳашуда.

БЕРОХӢ//БЕРАҲӢ بېراھى//بېرھى 1. роҳ надоштан; мавҷуд набудани роҳи обод. 2. маҷ. гумроҳӣ, каҷравӣ.

БЕРУН بېرون 1. хориҷ; муқоб. дарун: беруни шаҳр; берун аз ҳудуди... дар хориҷи..., дур аз ҳоки... 2. хориҷа, кишвари беруна; беруни дар (дарваза) пушти дар, паси дар, ақиби дар (дарваза); дари берун дари баромади ҳавлӣ, дари тарафи кӯча; ҳавлии берун қисми ба кӯча наздики ҳавлӣ, ки он چо меҳмонхона, молхона ва хонаҳои дигари фаръӣ воқеанд; аз андоза берун аз ҳад зиёд, хеле; аз одат берун бар хилоғи одат, гайримуқаррарӣ, фавқулода; берун аз ихтиёр гайри (бидуни) ҳоҳиш, на аз рӯи ироди машғулияти берун аз дарс машғулияте, ки гайри ҷадвали дарсӣ гузаронида мешавад; қабули берун аз озмун (конкурс) қабули донишҷӯ ба мактаб, ки бидуни иштирок дар озмун сурат мегирад; берун баромадан а) хориҷ шудан, баромадан аз ҷое; б) кино аз ҳочатхона рафтан; берун кардан баровардан, дур кардан (mas., гуссаро аз дил, касеро аз қатори чизе, фикрero аз сар); аз гуфтаи (фармони) касе берун баромадан мувоғики гапу фармони касе амал накардан; ба касе итоат накардан; аз қонун берун баромадан бар хилоғи қонун кор кардан, мувоғики қонун амал накардан; берун намондан аз коре дар канор намондан аз коре, иштирок кардан дар коре; берун шудан аз гапи (харфи) касе мувоғики гуфтаи касе амал накардан, аз гапи касе баромадан.

БЕРУНА بېرونە 1. воқеъшуда дар берун, дар хориҷи чизе буда: болохонаи беруна, хонаи беруна. 2. бегона, гайрихудӣ.

БЕРУНИШАҲӢ بېرونشهرى дар беруни шаҳр воқеъшуда: боғи берунишаҳӣ.

БЕРУНӢ بېرونى 1. воқеъ дар тарафи берун, хориҷ аз бино (хона): равоқи беруни хучра, девори беруни хона. 2. зоҳирӣ: намуди берунӣ. 3. мансуб ба алоқа бо давлатҳои хориҷӣ; муқоб. доҳилий: савдои берунӣ, сиёсати берунӣ. 4. таҳаллуси донишманди бузурги тоҷик Абурайҳони Берунӣ (973-1048).

БЕРУНМАРЗӢ بېرونمرزى nav. берун аз сарҳад; хориҷ аз кишвар; берун аз марз воқеъшуда:

маҳалҳои тоҷикнишини берунмарзӣ.

БЕРУХСАТ بېرخست беичозат, бидуни руҳсат.

БЕРҮЁНА بېرويانه бешармона, густоҳона.

БЕРӮЗӢ بېروزى 1. аз ризқу рузӣ бенасиб, бенаво, бечора. 2. маҷ. бадбаҳт, бетолеъ.

БЕРӮЙ بېروجى берӯ будан, бешармӣ, густоҳӣ, бехаёй.

БЕРӮХ بېروحى берӯ будан, бешармӣ, густоҳӣ, зинда, мурда.

БЕРӮҲӢ بېروحى берӯҳ будан, равон надоштан, бечон будан.

БЕСАБАБ بېسبب 1. бебоис, беасос, бехуда: бесабаб оташин шудан, бесабаб нест, ки... 2. бемавкеъ, бечо, бемуносибат: шодии бесабаб, табассуми бесабаб.

БЕСАБР بېصبر бетоқат, бетаҳаммул, ношикебо.

БЕСАБРӢ بېصبرى бетоқатӣ, бетаҳаммулӣ, ношикебой.

БЕСАБРОНА بېصبرانه бидуни сабру тоқат, бетоқатона.

БЕСАВОД بېسواد он ки хонда ва навишта наметавонад, беилму дониш.

БЕСАВОДӢ بېسوادى хату савод надоштан, беилмудониши: маҳви бесаводӣ.

БЕСАВОДОНА بېسوادانه чаласаводона, кӯрсаводона.

БЕСАДО بېصادا 1. беовоз, хомӯш. 2. хомӯшона, овоз набароварда, оромона; даму чим.

БЕСАДОҚАТ بېصاداقت риёкор, бемехр, дуругӯӣ.

БЕСАДОҚАТИ بېصاداقتى риёкорӣ, дурӯғ-гӯй, бесадоқат будан.

БЕСАЗО بېسزا бечазо, ҷазонадида.

БЕСАЙҚАЛ بېصيقل бечило, сайқалнаёфта.

БЕСАЛАБ بېسلب kит. белибос, урён, барахна.

БЕСАЛИҚА بېسلیقه 1. қобилияти кореро надошта, белаёкат, ноӯҳдабаро. 2. безавқ. 3. бе зеб, дағал.

БЕСАЛИҚАГӢ بېسلیقگى 1. ноӯҳдабароӣ, беса-

лиқа будан, 2. безавқ будан, безавқӣ.

БЕСАЛОҲИЯТ بیصلحیت салоҳиятнадошта, шоистай коре нашуда; белаёқат.

БЕСАЛОҲИЯТӢ بیصلحیتی бесалоҳият будан, салоҳият надоштан, шоистагии кореро надоштан; белаёқатӣ.

БЕСАМАР بیشمر 1. бехосил, гайриборвар: дарҳти бесамар. 2. бенатиҷа, бефоида: **бесамар гузаштани ҷавонӣ**.

БЕСАМАРА بیشمره *nig.* **бесамар**.

БЕСАМАРИ بیشمری 1. бесамар будан, бехосилӣ. 2. натиҷа надоштан, бефоида будан.

БЕСАНГ بیسنگ 1. ҷое, ки санг надорад; замини бесанг. 2. *маҷ.*, *кит.* сабук, кӯтоҳандеш. 3. *маҷ.*, *кит.* бетоқат, бекарор.

БЕСАР بیسر 1. сарбурида; кушташуда: **тани бесар**. 2. бесаробон, бепарастор; ба сари (ҳоли) худ монда; худсар, нофармонбардор; **бачаи бесар** бачаи ба сари худ монда; бачаи бетартиб (бенитизом); **бесару бар** бесаробон, бепарастор; бекас; ♀ **бесару бепо** *nig.* **бесару по;** **бесару бун** // **бесару нӯг** подархаво, мубҳам, муғлақ, сарбаста, бемаъни: **суҳан(ҳо)и бесару нӯг, ҷавоби бесару нӯг; бесару по** урён, бараҳна; бечизу чора; **бесару сомона**) бесаранҷом, парешонҳол; б) бетартиб, дарҳаму барҳам: **бесару сомон шудани кор; бесару тан** белибос; луч, урён, бараҳна; **бесар-бесар гаштан** худсарона овора гаштан.

БЕСАРАНҖОМ بیسرانҷам ошуфта, мушавваш, парешон, изтиробнок; нотинҷ; беором, бетоқат: **бесаранҷом кардан, бесаранҷом шудан**.

БЕСАРАНҖОМӢ بیسرانҷامӣ ошуфтагӣ, парешонҳотирӣ; изтироб; бетоқатӣ; бетартибӣ.

БЕСАРАНҖОМОНА بیسرانҷаманه ошуфтаҳолона, парешонҳотирона, изтиробнок, бетоқатона.

БЕСАРИШТА بیسرشته 1. саросема; бесаранҷом, мушавваҳ хотир, парешонҳол; **бесаришта кардан** саросема кардан; парешонҳол (мушавваҳ) кардан; ба ташвиш андохтан; **бесаришта шудан** ба ташвиш афтодан, парешонҳол шудан. 2. *гуфт.* бетартиб; гайрисариштакор.

БЕСАРИШТАГӢ بیسرشتكى 1. саросемагӣ; бесаранҷомӣ, парешонҳолӣ. 2. *гуфт.* бетартибӣ, бесарусомонӣ.

БЕСАРИ بیسری *маҷ.* 1. худсарӣ, амал кардан ба ихтиёри худ. 2. бетартибӣ, бенитизомӣ.

БЕСАРОБОН بیسرابان бепарастор, бекас, бепарпаноҳ.

БЕСАРОБОНИ بیسرابانی бесаробон будан, бепарасторӣ.

БЕСАРПАНОХ بیسرپناه он ки паноҳгоҳ надорад, бехонумон, бемакон.

БЕСАРПАНОХӢ بیسرپناхи бехонумонӣ, бемаконӣ.

БЕСАРПАРАСТ بیسرپرسӣ бехимоят, бeroҳбар, бесаробон.

БЕСАРПАРАСТИ بیسرپرستӣ бесарпаст будан, бeroҳбар будан, бепарастор мондан.

БЕСАРУНӮГ بیسرۇنۇگ 1. бетартиб, дарҳамбарҳам. 2. чигил, печида, муғлақ: **ҷавоби бесарунۇغ**.

БЕСАРУНӮГӢ بیسرۇنۇگӣ 1. бесарунۇг будан, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. чигилий, печидагӣ, дарҳам-барҳамӣ.

БЕСАРУПО(Ӣ) بیسرۇپا(ي) 1. белибос, бетӯҳфа аз тарафи домод ё арӯс. 2. *маҷ.* беназму тартиб, ошуфта.

БЕСАРУПОЙ بیروپایي белибосӣ, лучию бараҳнагӣ.

БЕСАРУСАДО بیسرۇصدا беҳаёхүй, ором, сокит.

БЕСАРУСОМОН بیسروسامان 1. он ки хонаву зиндагии доимӣ надорад, бехонумон, дарбадар. 2. ошуфта, беназм, бетартиб. 3. ошуфтаҳол, парешонҳол.

БЕСАРУСОМОНИ بیسروسامани 1. бесаранҷомӣ, ошуфтагӣ; бетартибӣ, дарҳам-барҳамӣ; парокандагӣ. 2. *кӯн.* бенавой, камбағалӣ.

БЕСАРФА بیصرفه *кит.* 1. бефоида, бесуд, бенафъ. 2. он ки дар фикри фоидаву суд нест.

БЕСАТР بیستر *кит.* бепарда, бепӯшиш, белибос.

БЕСАТРИ بیستری бепарда будан, белибосӣ.

БЕСАФО بى صفا 1. чое, ки дилпазир ва босафо нест; **муқоб.** **босафо**. 2. он ки бо дигарон муносибати соз ва якру надорад.

БЕСАХВ بى سهو бехато, беиштибо.

БЕСАХН بى صحн беайвон, бесахна.

БЕСИЁСАТ بى سیاست 1. он ки тафаккур ва салобати ба назар гирифтани тамоми паҳлӯҳои корро надорад. 2. сиёсат надоштан.

БЕСИЁСАТИ بى سیاستی бесиёсат будан, беэхтиётий ва дар назар нагирифтани ҷанбаҳои кор.

БЕСИККА بى سکه 1. пule, ки сикка надорад. 2. *маҷ.* бекадр, беэътибор; номаълумуномашхур.

БЕСИЛОХ بى سلاح беаслиҳа, беяроқ, ғайри-мусаллаҳ: **бесилоҳ гардонидан**.

БЕСИМ I بى سیم *кӯн.* бепул, нодор, бенаво: **мардуми бесиму зар**.

БЕСИМ II بى سیم дастгоҳи бе сими ноқил коркунанда: **телеграфи бесим, телефони бесим.**

БЕСИМИЙ بى سیمی *кӯн.* бепулӣ, бесармоя будан, бесиму зар будан.

БЕСИМО بى سیما симонадошта; симои хоси худро надошта.

БЕСИНФ بى صنف ба синфҳо чудо нашуда ё нашаванда: **ҷамъияти бесинф.**

БЕСИПОС بى سپاس *nig.* **носипос.**

БЕСИПОСӢ بى سپاسی *nig.* **носипосӣ.**

БЕСИРАТ بى سیرت 1. он ки сират, кирдор ва равиши шоиста надорад. 2. расво, беобрӯ.

БЕСИРАТИЙ بى سیرتӣ бесираг будан, расвой, беобрӯӣ.

БЕСИРОЯТ بى سرایت сироятнакарда, сироятнапазир.

БЕСИТОРА بى ستاره абрӣ, бидуни ситора: **осмони беситора.**

БЕСИФАТ بى صفت бадсифат, пастсифат: **молҳои бесифат.**

БЕСИФАТИЙ بى صفتӣ бесифат будан, бадсифатӣ, пастсифатӣ.

БЕСОБИҚА بى سابقه собиқанадошта, пеш аз ин

вучуд надошта.

БЕСОЗ بى ساز *кит.* бесилоҳ, бебарг, он ки василае барои сафар, ҷанг ва ғайра надорад.

БЕСОЗИШ بى سازش номувофиқ, ба созиш наоянда, носозгор.

БЕСОМОН بى سامان 1. бетартиб, парешон, пароканда: **бесомон кардан, бесомон шудан.** 2. *маҷ.* он ки ба таври кофӣ воситаи рӯзгузаронӣ надорад, рӯзгораш ғайри муназам аст; бечизу ҷора, бенаво, бехонумон.

БЕСОМОНИЙ بى سامانӣ 1. бетартибӣ, парешонӣ, бесомон будан. 2. *маҷ.* камбағалӣ, бенавоӣ, бе чизу ҷора будан.

БЕСОҲИБ بى صاحب 1. он чи соҳиб (молик) надорад: **хонаи бесоҳиб, замини бесоҳиб.** 2. он ки ба сари худ, ба ихтиёри худ voguzoшta шудааст, бекас, бехешу табор, беёру ёвар: **кӯдаки бесоҳиб, мурдаи бесоҳиб, бесоҳиб мондан;** **саги бесоҳиб** саги дайду, саги кӯчагард.

БЕСОҲИБӢ بى صاحبӣ бесоҳиб будан, дар тасаруфи касе набудан.

БЕСОҲИБМОНДА بى صاحبمانده он ки соҳиб, сарпараст ва пушту паноҳ надорад, бепарастормонда.

БЕСОҲИЛ بى ساحل 1. соҳил надоштан. 2. *маҷ.* бечо, бехонумон, дархатарбуда.

БЕСУБОТ بى ثبات 1. ноустувор, нопойдор, номустаҳкам. 2. *маҷ.* беирода, сустирода.

БЕСУБОТИЙ بى ثباتӣ 1. ноустуворӣ, нопойдорӣ, номустаҳкамӣ. 2. *маҷ.* беиродагӣ, сустиродагӣ.

БЕСУД بى سود суднадошта, бефоида, нафънаваранда.

БЕСУККОН بى سکان *кит.* 1. бечилав (ҷанбари киштӣ). 2. беодам, беаҳолӣ, бесокин.

БЕСУКУН بى سکون бекарору беором.

БЕСУЛУҚ بى سلوق белачом, лаҷомназада: **аспи бесулук.**

БЕСУРАТ بى صورت расмнадошта, суратнадошта: **китоби бесурат.**

БЕСУТУН بى ستون иморате, ки сутун надорад; **кӯхи Бесутун** (*аслаи Багастона*) номи кӯҳест

дар наздикии ш. Кирмоншоҳ (Эрон), ки дар он катибаи қадими форсӣ ба хати меҳӣ канда шудааст.

БЕСУТУНМӮХРА *بى ستونمەھرە* зоол. чонваре, ки сутунмӯхра надорад.

БЕСУХАН *بى سخن* бегап, хомӯш(она); **нақши бесухан** *санъ*. нақше, ки иҷроқунандай он нутқ намекунад.

БЕСӮЗ *بى سوز* бедарду алам: бесӯзу гудоз.

БЕСӮК *بى سوک* гандум ё ҷаве, ки сӯк надорад.

БЕТААЗЗУР *بى تعذر* *kit.* бесахтӣ, бе душворӣ; номумкинӣ.

БЕТААЛЛУҚ *بى تعلق* балоқамандӣ, новобаста; бедилбастагӣ.

БЕТААЛЛУҚӢ *بى تعلقى* бетааллук будан, бекайдӣ.

БЕТААММУЛ *بى تأمل* беандеша, бемулохиза; мулохиза накарда.

БЕТААММУЛӢ *بى تأملى* беандешагӣ, бемулохизадагӣ.

БЕТА-АФКАНИШ *بىته‌افکنش* нурҳо ва шуҳои бета.

БЕТАВАҚҚУФ *بى توقف* дар ҷое таваққуф накарда, беист, наистода; пайваста, доим.

БЕТАВАҚҚӰЙ *بى توقع* бечашмдошт, интизори ҷизе нашуда; бехоҳиш.

БЕТАВАЧҖӰХ *بى توجه* он ки хусни таваҷҷӯҳ надорад, ба ҷизе ё касе диққату эътибор намедиҳад; бепарво.

БЕТАВАЧҖӰХӢ *بى توجهى* бетаваҷҷӯҳ будан, бедиқкатӣ: **бетаваҷҷӯҳӣ кардан**, **бетаваҷҷӯҳӣ зохир кардан**.

БЕТАВОН *بىتوان* *nig.* нотавон.

БЕТАВФИҚ *بى توفيق* 1. бадкор, бадаҳлок. 2. д. он ки худо мададгораш нест.

БЕТАВФИҚӢ *بى توفيقى* 1. бадкирдорӣ, бадаҳлокӣ. 2. д. аз таъииду мадади илоҳӣ бенасиб будан.

БЕТАГ *بى تگ* 1. он ҷи қисми поёни (зерӣ) надорад, бетаҳ: **сатили бетаг**, **бочкаи бетаг**. 2. тағаш номаълум, хеле чуқур, амиқ: **дарёи бетаг**.

3. *маҷ.* ниҳоят қалон, пурнашаванда: **кисаи бетаг**, **ҳамёни бетаг**. 4. *маҷ.* беасос; бардуруғ; беҳуда.

БЕТАҒӢИР *بى تغییر* дучори тағӣир нагардида, бе дигаргунӣ, дигаргун нашуда, тағӣир наёфта.

БЕТАДБИР *بى تدبیر* он ки хуб андешидава маслиҳати нағз дода наметавонад, шахси ноӯҳдабаро дар муносибат ва муомила бо одамон.

БЕТАДБИРӢ *بى تدبیرى* бетадбир будан, чора андешидава маслиҳати нағз дода натавонистан ба одамон, ноӯҳдабароӣ.

БЕТАЗАЛЗУЛ *بى تزلزل* *kit.* босубот, устувор, ноҷунбон.

БЕТА-ЗАРРАҲО *بىتەززەها* электрон ва позитроне, ки ҳастаи атом ҳангоми бета-коҳиши чудо мекунад.

БЕТАЗВИР *بى تزویر* бемакру ҳила, самимӣ, босамиимиат.

БЕТАКАЛЛУФ *بى تکلّف* ба одоби муоширати маълум побанд нашуда, бидуни иззатталабӣ, ба даъват ва «гиред, гиред»-ҳо мунтазир нашуда; бемалол, беибо.

БЕТАКАЛЛУФӢ *بى تکلّفى* бетакаллуф будан, побанди одоби муошират набудан, иззатталаб набудан.

БЕТАКАЛЛУФОНА *بى تکلفانه* бемалолона, озодона.

БЕТА-КОҲИШ *بىته‌کاهش* физ. пароканиши радиоактивии ҳастаи атом, ки дар натиҷаи он электрон ё позитрон чудо мешавад.

БЕТАҚСИР *بى تقصیر* *kit.* бегуноҳ, беайб.

БЕТАҚСИРӢ *بى تقصیرى* бенуқсонӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БЕТАЛАФ *بى تلف* талаф накарда, ба нобуд шудан роҳ надода: **беталаф** чида **гирифтани пахта**.

БЕТАЛАФОТ *بى تلفات* *nig.* **беталаф**.

БЕТАМАӢ *بى طمعى* бетамаъ будан, тамаъ надоштан.

БЕТАМАЛЛУҚ *بى تملىق* хушомад назада, чоплусӣ

накарда, бидуни лаганбардорӣ.

БЕТАМАЛЛУҚӢ بىتملقى бетамаллук будан; хушомадназанӣ, чоплусӣ накардан.

БЕТАМАҖ بىطبعه он ки аз рӯи ҳирс аз касе дар умеди рӯёнидани чизе нест, бегараз.

БЕТАМИЗ 1. بىتميز 1. он ки неку бадро аз ҳам фарқ карда наметавонад, нофаҳм, бефаросат. 2. баекл, аҳмак, аглаҳ. 3. бехамият, безарда, беору номус.

БЕТАМИЗӢ 1. нофаҳмӣ, бефаросатӣ. 2. аҳмакӣ, номаъкулӣ. 3. бехамиятӣ, безардагӣ, беоруномусӣ.

БЕТАНА بىتنە 1. бебадан, бетан. 2. маҷ. **сари бетана шудан** хайрон шудан, чӣ гуфтан ва чӣ кардани худро надонистан.

БЕТАНАФФУС بىتنفس танаффус накарда, дам ногирифта; пайваста, доим.

БЕТАНОСУБ بىتناسب таносубнадошта, но-мутаносиб.

БЕТАНОСУБӢ بىتناسبي бетаносуб будан, но-мутаносибӣ.

БЕТАОРУФ بىتعارف бетакаллуф, бегапу калоча, беодоб.

БЕТАРАФ بىطرف 1. он ки тарафкашӣ ва ҷо-нибдорӣ намекунад, холис. 2. кишвар ё давлате, ки ба ғурӯҳбандиҳои сиёсии давлатҳо дохил нест; гайри мутаахҳид: **давлатҳои бетараф, кишварҳои бетараф**. 3. касе, ки вақти овозидҳӣ (раъидҳӣ) аз овоз додан ба яке аз тарафҳо худдорӣ кардааст.

БЕТАРАФӢ بىطرفӣ бетараф (холис, бегараз) будан.

БЕТАРАФОНА بىطرفانه 1. холисона, бега-разона. 2. даҳолат накарда, мудохила накарда.

БЕТАРАХҲУМ بىترحّم 1. он ки раҳму шафқат надорад, бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марги бетараҳҳум, фалаки бетараҳҳум**. 2. бераҳмона, раҳм накарда: **бетараҳҳум задан**.

БЕТАРАХҲУМӢ بىترحّمى беражмӣ, дилсаҳтӣ, сангдилӣ.

БЕТАРБИЯ(Т) بىتربيه/بىتربيت тарбиянадида; беодоб.

БЕТАРБИЯТӢ بىتربيتى бетарбият будан, тарбиятнадида будан.

БЕТАРДИД بى تردید дудила нашуда, бидуни дудилагӣ, бешак, бешубҳа.

БЕТАРОВАТ بى طراوت 1. он чи тару тозагии худро аз даст додааст; пажмурда, афсурда: **гули бетароват**. 2. маҷ. беобуранг; общуста.

БЕТАРТИБ بىترتیب 1. бесару сомон, он чи ва он ҷое, ки дар он тартибу интизоми муайян нест. 2. аз рӯи аломат ё мутобики ягон хислату хосият ҷо ба ҷо гузоштанашуда; бенизомона, бетартибона: **бетартиб ҳобидани чизе, бетартиб навишта шудани рӯйхат**. 3. маҷ. тартибу интизомро риоянакунанда; беинтизом, бадаҳлоқ.

БЕТАРТИБӢ 1. риоя накардани тартибу қоида, бетартиб будан, тартиб на-доштан, беинтизомӣ. 2. бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ, набудани низоми муайян дар коре ё ҷое. 3. вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ: **бетартибӣ кардан**.

БЕТАРТИБОНА بىترتیبانه *nig.* **бетартиб** 2.

БЕТАФОВУТ بىتفاوت бефарқ, бетафриқа; фарқ накарда; чудо накарда.

БЕТАФОВУТӢ بىتفاوتى бетафовут будан; фарқ нагузоштан.

БЕТАХАЛЛУФ بىتحفّف бехилофкорӣ, бе вайрон кардани тартибот ё қонунгузорӣ.

БЕТАХ بىته *nig.* **бетаг**.

БЕТАҲАММУЛ بىتحمّل бетоқат, тоқатнозазир, тобнаоварда.

БЕТАҲАММУЛӢ بىتحمّلى бетоқатӣ, тобнаовардагӣ.

БЕТАҲАРРУК بىتحرّك бехаракат, ноҷунбон, бефаъолият.

БЕТАҲАРРУКӢ بىتحرّکي ҳаракат ва фаъо-лият надоштан; бехаракатӣ, ноҷунбонӣ, ноҷунбон будан.

БЕТАҲОРАТ بىطهارت шустушӯи маҳсуси пеш аз намозро иҷронакарда, таҳорат-накарда; но-пок.

БЕТАҲОРАТИ بی‌طهارتی бетаҳорат будан, таҳорат накарда, нопок.

БЕТАҲОШӢ кит. بی‌تحاشی худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида, парҳез накарда, бепарво, бемулоҳиза.

БЕТАҲОШО بی‌تحاشا *nig.* бетаҳошӣ.

БЕТАҶРИБА بی‌تجربه он ки дар коре таҷриба надорад; он ки аз таҷриба rӯzgor бебаҳра аст, ноозмудакор, корнодида.

БЕТАҶРИБАГӢ بی‌تجربگӣ бетаҷриба будан, надоштани таҷриба, ноозмудакорӣ.

БЕТАШАББУС بی‌تشبّث ташабbusнадошта, ибтикори амал надошта, fайрифаъол: **одами беташаббус**.

БЕТАШАББУСӢ بی‌تشبّش беташаббус будан; фаъол набудан.

БЕТАШВИШ بی‌تشویش 1. ташвишнадиҳанда, безаҳмат; ором, осуда: **кори беташвиш** кори нисбатан ором, коре, ки давуғечи зиёд надошт. 2. ташвиш накашида, бемалол, хотирчамъона, оромона.

БЕТАШВИШӢ بی‌تشویشӣ беташвиш будан, оромӣ, осудагӣ.

БЕТАҶМИР بی‌تعمیر таъмирнашуда, тармимнаёфта, rӯи таъмирро надида: **хонаи бетаҷмир**.

БЕТАҶРИХ بی‌تاریخ бесана, таърих нагузошта.

БЕТАҶСИР 1. таъсирнакунанда, таъсирнарасонанда, гайримуассир; **бетаҷсир намондан** таъсир расондан, аз худ осору нишона гузоштан; кори худро кардани чизе; **бетаҷсир рафтан** асар накардан (-и чизе ба касе), фоида набахшидан. 2. сухане ё шеъре, ки ҷозиба надошт, ҷаззобу ҷолиб нест, дар хотири шунаванда ё хонанда аз худ нишоне намегузорад.

БЕТАҶСИРИ بی‌تأثیرӣ бетаҷсир будан, таъсир накардан, асар надоштан.

БЕТАҶХИР بی‌تاҳир бедаранг, дер намонда, бетаваққуф, ба таъхир наандохта; зуд, фавран.

БЕТИМОР بی‌تیمار кит. беандӯҳ, осуда.

БЕТИМОРИ بی‌تیمارӣ кит. беандӯҳӣ, бетимор будан.

БЕТИМСОЛ بی‌تمثال бенакш, бесурат, берасм.

БЕТИР تیر بی‌تیر тирнадошта, тираш тамомшуда: **таппончаи бетир**.

БЕТОАТ بی‌طاعت он ки тоату ибодат намекунад, беибодат.

БЕТОАТИ بی‌طاعتӣ бетоат будан, беибодат будан.

БЕТОБ بی‌تاب 1. бемадор, камқувват; нотоб, бемор, касал. 2. кит. бесабр, бетоқат, бекарор: **бетоб шудан**; **бетобу тавон** хеле суст, бемадор, бехол; бемору бемадор; **бетобу тоқат** хеле бетоқат, бесабр, бекарор.

БЕТОБӢ بی‌تابӣ 1. бемадорӣ, камқувватӣ, нотобӣ, беморӣ, касалӣ. 2. кит. бесабрӣ, бетоқатӣ, бекарорӣ.

БЕТОҚАТ بی‌طاقت он ки сабру тоқат надошт, бекарор, беором, ноором: **дили бетоқат, бетоқат шудан (гаштан)**.

БЕТОҚАТӢ بی‌طاقتӣ бесабрӣ, ношикебойӣ, бекарорӣ.

БЕТОҚАТОНА بی‌طاقناه бесабронা, бетоқат шуда, бекарор шуда; дар ҳолати бетоқатӣ.

БЕТОЛЕЙ بی‌طالعه толеъ надоштан, бадбаҳт (сиёҳбаҳт) будан.

БЕТОЛЕҶ بی‌طالعه он ки толеъ надошт, он ки кораш омад намекунад, бадбаҳт, сиёҳбаҳт.

БЕТОН фр. بیتان *tex.* бо об омехтаи (*хоҳ шаҳшуда ва хоҳ лоймонандӣ*) сement, рег, шағал ё сангреза, ки ҳамчун маводи бинокорӣ истифода мешавад: **бетон рехтан**, **бетон тайёр кардан**, **бетон хобондан**, **бетон қашондан**; **оҳану бетон** омехтаи бетон бо сихгулҳои оҳанӣ (ё пӯлодӣ), ки дар соҳтмонҳо ба кор меравад; **бетон кардан** бетон рехта, чизе тайёр кардан; аз бетон рӯйкаш кардани ҷое (mas., роҳ, канал ва г.).

БЕТОНГАР بیتانگ *nig.* бетонрез.

БЕТОНӢ мансуб ба **бетон**; аз бетон соҳташуда: **девори бетонӣ**.

БЕТОНПӮШ بیتانپوش бо бетон pӯшонидашуда, бетонӣ: **канали бетонпӯш**, **роҳи бетонпӯш**.

БЕТОНПӮШӢ بیتانپوشӣ пӯшонда бо бетон, бетон кардан.

БЕТОНРЕЗ بیتار ریز коргаре, ки бетон фарш мекунад; бинокоре, ки бетон рехта, маснуоти сохтмонӣ тайёр мекунад: **коргарони бетонрез**.

БЕТОНРЕЗӢ بیتار ریزی исми амал аз бетон рехтан; амали бетонрез.

БЕТОР بیتار торнадошта: **асбобҳои мусиқии бетор**.

БЕТУХМ بیتەخم тухмнадошта: **растаниҳои бетухм** растаниҳое, ки тухм надоранд ва бо роҳи қаламчашинонӣ афзоиш меёбанд.

БЕТӮШ بیتۆش бекувват, безӯр, нотавон; **бетану бетӯш گۇفت**. хурдчусса.

БЕТӮША بیتۆشە он ки дар сафар бо худ хўрданӣ ва нўшиданӣ надорад; бехӯрок.

БЕУЛФАТ بیالفت унсагиранд бо ҳам, хўнагиранд бо одамон, ноулфат, одамгурез.

БЕУЛФАТИ بیالفتى беулфат будан, одамгурезӣ.

БЕУММАТ بیامت умматнадошта, пайравнадошта.

БЕУСТУХОН بیاستخوان 1. устухоннадошта, холӣ аз устухон: **гӯшти беустухон**. 2. *маҷ.* моҳир, усто дар коре.

БЕФАЙЗ بیفیض он ки нафъаш ба касе намерасад, бехайру баракат.

БЕФАЙЗӢ بیفیضى бехайру бебаракатӣ.

БЕФАЗЛ بیفضل бебаҳра аз фазлу доноӣ, бедониш.

БЕФАЗЛИ بیفضلی бефазл будан, бедонишӣ.

БЕФАНО بیفنا бефарҷом, фанонопазир, абадӣ.

БЕФАРАНҖӢ بیفرنجӣ *taъr.* он ки фаранҷӣ ба сар намегирад; он ки фаранҷиро партофтагӣ аст: **зани бефаранҷӣ, бефаранҷӣ шудан**.

БЕФАРДО بیفردا он чи ва он ки ба фардо намерасад, беоянда.

БЕФАРЁД 1. бесадо, хамӯш. 2. ситамгар.

БЕФАРЗАНД بیفرزنд он ки фарзанд надорад, бебача, беавлод; безурӯт.

БЕФАРЗАНДӢ بیفرزنди фарзанд надоштан, бебачагӣ; безурӯтӣ.

БЕФАРҚ بیفرق *nig.* бетафовут.

БЕФАРМОН بی فرمان *nig.* нофармон I.

БЕФАРМОНӢ بی فرمانӣ *nig.* нофармонӣ.

БЕФАРОВEZ بی فراویز либосе, ки бе фаровез дӯхта шудааст; ♀ даҳони **бефаровez** лақӣ, ҳарзагӯй.

БЕФАРОСАТ بی فراست бефаҳм, кундзехн.

БЕФАРОСАТИ بی فراستى бефаҳмӣ, кундзехнӣ.

БЕФАРҲАНГ بی فرهنگ он ки дараҷаи маданияту маърифаташ паст аст; беодоб.

БЕФАРҲАНГӢ بی فرهنگӣ бефарҳанг будан; бемаданиятӣ, беодобӣ.

БЕФАРҖОМ بی فرجام беоқибат, беохир, беанҷом, бехотима.

БЕФАСОҲАТ بی فصاحت гайрифасех, хубсухангӣ набудан; муқоб. **бофасоҳат**.

БЕФАҲМ بی فهم нодон, камақл, каллаварам.

БЕФАҲМӢ بی فهمӣ бефаҳм будан, нодонӣ, камақлӣ.

БЕФАҖОЛИЯТ بی فعالیت беҳаракат, собит, ноҷунбон, гайрифаъол.

БЕФАҖОЛИЯТИ بی فعالیتӣ бефаҷолият будан, беҳаракатӣ, ноҷунбонӣ.

БЕФИКР بی فکر беандеша; касе, ки дурандеш нест.

БЕФИКРӢ بی فکرӣ бефикр будан, беандешагӣ.

БЕФОИДА بی فائده 1. нафънадиҳанда, суднаоранда, фоиданадиҳанда, бефоиз. 2. бехуда, барабас: **баҳси бефоида, гапи бефоида, кори бефоида, чустучӯи бефоида, бефоида мондан**.

БЕФОИЗ بی فایظ ба ҳисоби фоиз нафънадиҳанда, бидуни фоидай дарсад; қарзи бефоиз *nig.* **ҳасана (қарзи ҳасана)**.

БЕФОСИЛА بی فاصله муттасил, пайваста, беист.

БЕФУРӮҒ بی فروغ бедураҳш, бечило; бесафо, бенур.

БЕФУРӮЗ بی فروز *kит.* 1. хира, норавшан, беранг. 2. *маҷ.* нодон, бетарбия.

БЕФУРӮШАНДА بی فروشنде фурӯшандана-дошта: **мағозаи бефурӯшандо**.

БЕХ بیخ 1. решай асосии наботот. 2. маҳсули

танаи асосии сабзавоти бехмева: **бехи сабзӣ**, **бехи пиёз**; **бех бастан** ҳосил андохтан (-и сабзӣ, пиёз ва дигар сабзавот). 3. воҳиди ҳисоби ниҳолу растаний, дараҳт. 4. *маҷ.* асос, асл, бунёд: **беху бунёд**, **аз беху бун**. 5. *бот.* решай як навъ растаний, ки вақти дар об ҷӯшонда лакондан аз шираи он кафк ҳосил мешавад ва ин кафк дар ҳалвогарӣ (*мас., нишшаллопазӣ*) ба кор меравад; **бехи бинӣ** тагӣ баний; **бехи дандон** таги дандон; **аз бехаш** а) тамоман, комилан; б) аз манбааш; аз маншааш; **аз бех қандан чизеро // решай чизеро аз бехаш қандан** а) бо решааш қандан (*дараҳт-теро*); б) *маҷ.* чизеро аз асосаш нобуд кардан, тамоман маҳв кардан; ♦ **беху бунёди чизеро (касеро)** **қандан** тамоман несту нобуд кардан, аз байн бурдан чизеро ё касеро; **бехи чизе (касе)-ро сӯҳтан // оташ ба бехи чизе задан** чизеро ё касеро несту нобуд кардан, тамоман аз байн бурдан.

БЕХАБАР *بی خبر* 1. он ки аз чизе ё коре огоҳӣ надорад; беиттилоъ, ноогоҳ; ғофил, дар гафлатмонда, гафлатзада; **бехабар мондан** ғофил мондан; нофаҳмида мондан, надониста мондан; **бехабар намондан аз касе** аз аҳволи касе вокиф будан, аҳволи касеро ҳабар гирифта истодан. 2. бедаъват, даъват-нашуда; ♦ **аз дунё (олам) бехабар** фориг аз воқеаҳои дунё; форигбол, бепарво, лоубол; **аз худ бехабар** бехуд, мадхуш.

БЕХАБАРИЙ *بی خبری* 1. бехабар будан, ҳабар надоштан, ғофил мондан. 2. *маҷ.* нодонӣ.

БЕХАВОТИР *بی خواطر* ҳавотир накашида, парешон нашуда; бехавф; ором, осуда, тинҷ.

БЕХАВФ *بی خوف* бехатар, эмин аз ҳавф: **роҳи бехавфу ҳатар**.

БЕХАВФӢ *بی خوфи* бехатарӣ, эминӣ.

БЕХАЁЛ *بی خیال* *nig.* **бехаёлона**.

БЕХАЁЛОНА *بی خیالانه* беихтиёр, фикру ҳаёл накарда: **бехаёлона коре кардан**.

БЕХАЗОН *بی خزان* ҳамеша шукуфон, ҳамешасабз: **баҳори бехазон**, **боги бехазон**, **гулшани бехазон**; ♦ **чавонии бехазон** чавонии ҷовид, чавонии абадӣ.

БЕХАЙР *بی خیر* он ки хайру эҳсон надорад, ҳасис; **бехайру маъзур** *гуфт.* хайрухуш накарда, бидуни худоҳофизӣ, видоъ накарда.

БЕХАЛАЛ *بی خلل* беозор, беташвиш; бароҳат, бемалол; **ҷои бехалал маҷ.** ҷои хилват, хилватгоҳ.

БЕХАРЧ *بی خرچ* *nig.* бесарфа.

БЕХАРҖӢ *بی خرج* он ки барои рӯзгузаронӣ пул надорад, бепулий.

БЕХАТ *بی خط* 1. ҳатнадошта, ҳалқое, ки забони онҳо ҳату алифбо надорад. 2. он ки навишта наметавонад; бесавод; **бехату савод** он ки навишта ва ҳонда наметавонад.

БЕХАТАР *بی خطر* ғайрихатарнок, эмин аз ҳавфу ҳатар, бехавф: **роҳи бехатар**, **бехатар будан**, **бехатар кардан**, **бехатар мондан**, **бехатар шудан**; **сафар бехатар (бошад, шавад)!** **роҳи сафеду бехатар!** (ба шахси сафаррав ҳамчун ҳоҳшиш орзу гуфта мешавад).

БЕХАТАРИЙ *بی خطری* бехатар будан, эмин будан аз ҳатар, таҳдид накардани ҳавфу ҳатар, бехавфӣ, амният: **идораи бехатарӣ**, **кумитаи бехатарӣ**; **бехатарии давлатӣ** амну амонии қишвар; **техникаи бехатарӣ** маҷмӯи қоидаҳо ва ҷорабинҳо барои эминӣ аз ҳавфу ҳатар; **қоидай бехатарии ҳаракат** маҷмӯи тарзу усули ҳаракати нақлиёт ва роҳгардии пиёдаравҳо.

БЕХАТИЙ *بی خطی* 1. ҳату алифбо надоштан. 2. бехат будан, ҳат навишта натавонистан; бесаводӣ.

БЕХАТО *بی خط* ҳатонадошта, бесаҳв, бегалат; бидуни ҳато, ҳато нахӯрда: **ҳисоби бехато**, **бехато навиштан**, **бехато ҳондан**; **бехато задан** рост ба ҳадаф задан.

БЕХАТУСАВОДӢ *بی خطوسوادی* ҳату савод надоштан, ҳондаву навишта натавонистан, бесавод будан.

БЕХГӮШӢ :**бехгӯшӣ** *بیخگوشی* ҳарф задан гӯшакӣ гап задан, пичир-пичир кардан.

БЕХЕШ *بی خویش* 1. *nig.* **бехешованд**. 2. *nig.* **бехештан**.

БЕХЕШОВАНД *بی خویشاوند* он ки хешу табор надорад.

БЕХЕШТАН *بی خویشن* *kim.* бехуд, азҳолрафта.

БЕХЕШУТАБОР *بی خویشوتبار* *nig.* **бехешованд**.

БЕХИРАД *بی خرد* беақл, нодон, аҳмақ.

БЕХИРАДӢ بې خردی бехирад будан, беаклӣ, нодонӣ; аҳмакӣ.

БЕХИРОЧ بې خراج аз хироҷу андоз озод, хироҷу андоз надода.

БЕХӢ لاخچ. сабзӣ, зардак.

БЕХКАН بېخکن аз бех кананда.

БЕХКАНДА بېخکنде решаканшуда; **бехканда шудан маҷ.** тамоман барҳам хӯрдан.

БЕХМЕВА бот. сабзавоте, ки ҳосили он дар реша аст (аз қабили сабзӣ, картошка, лаблабу).

БЕХОБ بې خواب он ки хобаш намеояд; бедорхоб: **чаши мебехоб.**

БЕХОБӢ бехоб будан, дар вақташ набурдани хоб, хоб нарафтан, бедории давомдор (ба иллате): **дарди бехобӣ.**

БЕХОНА بې خانه он ки хонаву сарпаноҳ надорад, бемаскан: **бехонаю ҷой, бехонаю бенаво.**

БЕХОНАВОДА بې خانواده *nig.* беоила.

БЕХОНАДОН بې خандан он ки оила надорад, беоила; бе зану фарзанд ва хонаю ҷой.

БЕХОНУМОН بې خانومان//بې خانман он ки ягон сарпаноҳ надорад, овора, бехонаю ҷой: **бехонумон кардан, бехонумон шудан.**

БЕХОНУМОНӢ بې خانманӣ//بې خانомани бехонумон будан, надоштани сарпаноҳ, бехонаю ҷой будан.

БЕХОР بې خار растание, ки хор надорад: **гули бехор.**

БЕХОСИЯТ بې خاصیت *маҷ.* бепою қадам, шум, наҳс.

БЕХОСТ بې خواست 1. *nig.* **нохост.** 2. лахч. хотирчамъона, бепарвоёна.

БЕХОСТА بې خواسته *kim.* бесарват, бепулу мол.

БЕХОТИРА بې خاطре беёд, ёндашта, хотираш заифбуда.

БЕХПИЁЗ بېخپیاز ҳосили решаи пиёз.

БЕХТА сифати феълии замони гузашта аз **бехтан;** бехташуда: **орди бехта.**

БЕХТАН 1. аз ғалбер (парвезан) ва элак гузаронида тоза кардан, элак кардан: **орд**

бехтан, гандум бехтан. 2. афшондан, пошидан.

БЕХУД بېخود 1. он ки ихтиёри идора кардани худро аз даст додааст, аз худ бехабар, ниҳоят парешон ва ошуфта. 2. бехуш, мадхуш, беҳол; **бехуд шудан** а) бехуш шудан, аз хуш рафтан, аз ҳол рафтан; парешонхол ва ошуфта шудан; б) **маҷ.** аз худ рафтан, мағрур шудан.

БЕХУДӢ بېخودӣ 1. аз худ бехабарӣ; шӯридагӣ, изтироб. 2. бехушӣ, мадхушӣ; беҳоливу бемадорӣ.

БЕХУДО بې خدا худоношинос, бедин, мул-ҳид.

БЕХУДОВАНД بې خداوند *kim.* бесоҳиб, бемолик.

БЕХУДОНА بې خودанه дар ҳолати бехушӣ, бехушона; беихтиёrona, бидуни ирова.

БЕХУН بې خون 1. хуннадошта; камхун; **лабҳои бехун** лабҳои рангпарида. 2. *гуфт.* бераҳм, нотарс.

БЕХУНӢ بې خونӣ бехун будан, хун надоштан; камхунӣ.

БЕХӮРОК بې خوراک он ки аз хӯрок таъмин нест; **бехӯрок мондан** хӯрду хӯрок надоштан, аз хӯрок таъмин набудан.

БЕХӮРОКӢ بې خورакӣ бехӯрок будан, бехӯрок мондан.

БЕХҶАСТ بېخجست нардҳое, ки аз решаи дараҳт сабзидаанд; **ниҳоли бехҷаст** дараҳти аз кунда ё решае сабзида.

БЕХ I به 1. хуб, нағз, некӯ, писандида. 2. сиҳат, тандуруст; **бех шудан** а) хуб шудан, нек шудан; б) шифо ёфтan, сиҳат ёфтan, саломат шудан. 3. *nig.* **бехтар.**

БЕХ II به *kim., nig.* **бихӣ.**

БЕҲАВАС بې هوس шавқу ҳаваснадошта, он ки нисбат ба чизе шавқу ҳавас надорад; **муқоб.** ҳавасманд.

БЕҲАВАСӢ بې هوسى беҳавас будан, шавқу рағбат надоштан.

БЕҲАВО I بی‌هوا хавонадошта, холӣ аз ҳаво: фазои беҳаво.

БЕҲАВО II بی‌هوا гуфт. равишу тарзи кор на- дошта; он ки низоми хуби кор надорад.

БЕҲАВСАЛА بی‌حوصله он ки ба ичрои коре ҳоҳиш надорад, форигбон; дилхунукшуда аз коре: **беҳавсала шудан**.

БЕҲАВСАЛАГӢ بی‌حوصلگی ҳавсала ва майлу рағбат надоштан ба ягон кор; **бо беҳавсалагӣ** дилу бедилон, бо дили ноҳоҳам; хунсардона.

БЕҲАД(Д) بی‌حد 1. беохир, беинтиҳо, бепоён, беканор: **беҳадду канор, беҳадду бепоён**. 2. беҳадду ҳисоб беҳисоб, бешумор, зиёд, бисёр: **ғайрати беҳад**. 3. хеле; аз ҳад берун, беандоза: **роҳи беҳад вайрон, ҳавои беҳад дилнишин, беҳад меҳруbon будан, беҳад миннатдор будан, беҳад хурсанд шудан**.

БЕҲАДАФ بی‌هدف бемақсад, бе фикру барномаи муайян.

БЕҲАЁ بی‌хия бешарм, берӯй, густоҳ, беадаб.

БЕҲАЁГӢ بی‌хияگی бешармӣ, берӯй; густоҳӣ, беобруй: **беҳаёгӣ кардан**.

БЕҲАЁЙ بی‌хияи ниғ. **беҳаёгӣ**.

БЕҲАЁНА بی‌хиянӣ бешармона, беибоёна; густоҳона.

БЕҲАЙСИЯТ بی‌хисиҳт бекадр, беътибор, беобрӯй.

БЕҲАЙСИЯТИ بی‌хисиҳти бекадрию беътиборӣ, беобрӯй.

БЕҲАЛОВАТ بی‌хлат он чи лаззату ширини надорад, ногувор, ғайриҳаловатбахш.

БЕҲАЛОВАТИ بی‌хлати бехаловат будан, ҳаловатбахш набудан; ногуворӣ.

БЕҲАМИЯТ بی‌химит он ки ору номус надорад; бешараф, нокас.

БЕҲАМИЯТИ بی‌химитӣ беорӣ, беномусӣ; бешарафӣ, нокасӣ.

БЕҲАМТО بی‌хамта беназир, бемислу монанд; ягона: **ҳусни беҳамто**.

БЕҲАНЧОР بی‌هنҷар кит. ноҳанчор, беусул, бороҳу равиши муайян.

БЕҲАНЧОРӢ بی‌هنҷари бороҳӣ, бетариқӣ.

БЕҲАРАКАТ بی‌харқт noctunbon, ором, сокит; **беҳаракат хобидан** а) ором хобидан; noctunbiда хобидан; б) *маҷ*. бекор истодан, дар ҳолати ноистифода истодан.

БЕҲАРАКАТИ بی‌харқтӣ 1. noctunbonӣ; оромӣ. 2. саъю кӯшиш накардан, бефаъолиятӣ.

БЕҲАРОС بی‌هراس нотарсона, бебокона, бетарсу бим.

БЕҲАФТОД بهافتад kit. салоҳ ва беҳбудӣ, хушҳолӣ.

БЕҲАЯЧОН بی‌хیجان бидуни ҳаяҷон, оромона, хотирчамъона.

БЕҲ-БЕҲ به به کалимаи тақлиди овози барои ба назди худ хондани ҳару асп.

БЕҲБУД بهبود 1. *ниғ*. **беҳбудӣ**. 2. тандурустӣ, саломатӣ.

БЕҲБУДӢ بهبودӣ 1. хубӣ, некӣ; беҳ шудан, нек шудан: **беҳбудии аҳволи ҳалқ, беҳбудии кор**. 2. сиҳатёбӣ, шифоёбӣ; **беҳбудӣ ёфтan** а) рӯ ба беҳбудӣ овардан, беҳ (хуб) шудан (-и корҳо); б) сиҳат шудан, шифо ёфтан.

БЕҲГУЗИН به گزин kit. 1. беҳгузинанда, хуб ва некро интихобкунанда. 2. некикунанда; накӯкор.

БЕҲДОШТ بهداشت *nav.* соҳаи илми тиб, ки ҳифз ва бехатарии тандурустии одамро дар алоқамандӣ бо муҳити беруна омӯхта, барои пешгирий аз қасалиҳо ва нигоҳдории тандурустӣ ҷораҳо меандешад, гигиена: **беҳдоши мактабиён, беҳдоши меҳнат, беҳдоши шаҳсӣ**.

БЕҲДОШТИ بهداشتӣ *mansub* ба **беҳдошт**: назорати беҳдоштий.

БЕҲЗИСТИ بهзистӣ хушзиндагонӣ, осударӯзгорӣ; осудаҳолӣ.

БЕХЗОДӢ *мансуб ба* Камолиддини
Беҳзод – рассоми асримиёнагии тоҷику форс:
қалами тасвири беҳзодӣ.

БЕХИКМАТ *بى حكىمەت* аз ҳикмат дур; бемазмун.

БЕХИЛА *بى حىلە* бемакру бефиреб: **бехилаву**
найранг.

БЕХИММАТ *بى ھەمت* 1. бегайрат ва бечасорат
дар роҳи некӣ; он ки ироди қавӣ надорад. 2.
бесаховат, бечуд.

БЕХИММАТИЙ *بى ھەممىتى* беҳиммат будан; ҳим-
мату саховат надоштан; пастҳимматӣ,
дунҳимматӣ.

БЕХИММАТОНА *بى ھەمتانە* дар ҳолати беҳимma-
tī.

БЕХИМОЯТ *بى حمایت* бепушту паноҳ, ҳимо-
ятнадошта, беҳомӣ.

БЕХИН *بەھىن* беҳтарин, хубтарин, нағзтарин.

БЕХИС(С) *بى حس* 1. он ки қобилияти ҳис надо-
рад, беэҳсос: **бەھىسى ҳاراکات истодان (хоби-
дан).** 2. он, ки ба нозукиҳо сарфаҳм намера-
вад, назокатро фарқ намекунад; қундфаҳм;
бەھىس کارдан ба воситаи дору караҳт кардан
(ягон узви баданро).

БЕХИСКУНАНДА *بى حس كىننە* *سىفاتى* *فەيلىي*
замони ҳозира аз **бەھىس کاردان;** тиб. караҳт-
кунанда ва таскинбахш (*oid ба дору*).

БЕХИСОБ *بى حساب* бешумор, бисёр, зиёд: **غانчи**
бەھىسوب, боигарии бەھىسوب.

БЕХИСОБӢ *بى حسابى* бешуморӣ, бисёрий.

БЕХИССӢ *بى حسى* 1. беҳис будан; эҳсос накар-
дан; беҳушӣ; караҳтӣ, бехаракатӣ. 2. дарк
накардани нозукиҳо; қундфаҳмӣ.

БЕХИФОЗ *بى حفاظ* *kit.* аз роҳи ҳавову ҳавас
худдорӣ накунанда, беор, бебок.

БЕХИЧОБ *بى حجاب* бепарда, бечодир ва ҷашм-
банд; рӯйкушода: **дуҳтари бەھىчوب; бەھىсобу**
китоб ҳисобу китоб накарда, ҳисобро баро-
бар накарда.

БЕХӢ *بەھى* хубӣ, нағзӣ, некӣ; беҳбудӣ.

БЕҲМАДОН *بەمدان* *nig.* **फالон.**

БЕҲНОНА *بەنانە* *kit.* кулҷаи сафед; нони
равғанин.

БЕҲОКИМИЯТӢ *بى حاكمىتى* адами ҳокимиyaти
давлатӣ ё маҳаллий.

БЕҲОЛ *بى حال* бекувват, бемадор, хастаҳол,
монда, шалпар: **бەھول کارдан, бەھول شудان;**
бەھول افتودان аз қувват монда афтодан;
бехуш афтодан.

БЕҲОЛӢ *بىحالى* беҳол будан, бекувватӣ,
бемадорӣ, сустӣ; хастагӣ.

БЕҲОЛКУНАНДА *بى حال كىننە* *سىفاتى* *فەيلىي*
замони ҳозира аз **бەھول کارдан;** мондакунан-
да, хастакунанда.

БЕҲОЛОНА *بى حالانە* дар ҳолати заъф ва
нотавонӣ, базӯр, боҳастагӣ.

БЕҲОМИЙ *بى حامى* бепушту паноҳ, бемададгор,
бекимоятгар, бетакягоҳ.

БЕҲОСИЛ *بى حاصل* 1. ҳосилнадиҳанда, бесамар,
бебар, бемева: **داراختى بەھوسىل, زامىنى**
بەھوسىل. 2. benatiča, бефоида, беҳуда: **муно-**
зираи бەھосىل, давидани бەھосىل.

БЕҲОСИЛӢ *بى حاصلى* 1. беҳосил будан, беса-
марӣ. 2. benatičagӣ, бефоидагӣ.

БЕҲРӮЗ *بەرۇز* он ки зиндагиаш ҳуш мегузарад,
некрӯз, ҳушбахт, саодатманд.

БЕҲРӮЗӢ *بەرۇزى* некрӯзӣ, ҳушбахтӣ, сао-
датмандӣ.

БЕҲТАР *بەتر* 1. *سىفاتى* *داراقاى қىيىتى* аз **бەخ;**
хубтар, нағзтар. 2. авлотар, афзалтар; **چاۋے**
مۇشىك بەختار, كى ياك تۇدا گىل (зарб.); **чиزەرۇز** аз
чиزە بەختار донистан (**شۇمۇريдан**) чизерۇز аф-
зal шумурдан; **بەختار** аст, **كى** авлотар аст,
ки...; **بەختار** **شудان** **rū** ба беҳбудӣ овардан;
як дарача шифо ёфтган, сиҳат шудан.

БЕҲУВИЯТ *بى هویت* ҳудбохта, аз ҳуд бегона, он
ки дорои рафттор, кирдор, тафаккур ва шах-
сияти мустақил набуда, ба дигарон тақлид ё
пайравӣ мекунад.

БЕҲУДА *بېھوده* 1. бефоида, барабас: **زۇرى بەھудا,**
корى بەھудا, بەھудا سارف کاردان, بەھудا гу-
заштани **واكت;** **زۇرى بەھудا** миён мешиканад
(зарб.); **زۇرى بەھудا** задан қўшиши бефоида
кардан, барабас талош кардан. 2. ноҳақ; бе-
сабаб: **بەھудا** **رانҷондан, بەھудا** **азоб** **додан.**
3. бемавқеъ; нодаркор: **нози بەھуда, қурбонии**
بەھуда, بەھуда **ҳавотир** **шудан, بەھуда** **чон**
коҳондан; **гапи بەھуда** сухани бемаъниӣ,
харфи пуч; **بەھуда** **бەھуда** даркору нодар-

кор, лозиму нолозим; **бехуда нагуфтаанд** (намегӯянд), **ки** ... бедарак нагуфтаанд (намегӯянд), ки...; **бехуда рафтан** зоеъ шудан, натиҷаи матлуб надодан (-и гайрат, меҳнат, кофтуков *ва ғ.*).

БЕХУДАГАРД بیهوده‌گرد оворагард, сарсаригард.

БЕХУДАГАРДӢ بیهوده‌گردی оворагардӣ, сарсаригардӣ.

БЕХУДАГӢ بیهوده‌گی бефоида будан, бехуда будан.

БЕХУДАГӮ(Ӣ) он ки суханони пучу бемаънӣ ва бемаврид мегӯяд, ёвагӯ, сафсатагӯ.

БЕХУДАГӮӢ بیهوده‌گوئی ёвагӯй, сафсатагӯй, бемаънигӯй.

БЕХУДУД بی حدود бехад, беканор, фарох, васеъ; бидуни сарҳад.

БЕХУЗУР بی حضور бехаловат; нороҳат, бебозита; **бехузур кардан** касеро а) нороҳат кардан касеро; б) **маҷ.** дилбазану безор кардан касеро; **бехузур шудани дил** бечо шудани дил, худро ногувор ҳис кардан.

БЕХУЗУРИ بی حضورи ҳисси нороҳатӣ, безобитагӣ; ноҳушии мизоҷ.

БЕХУҚУҚ بی حقوق az ҳуқуқ маҳрум, ҳуқуқ-надошта: **бехуқуқ будан.**

БЕХУҚУҚӢ بی حقوقی бехуқуқ будан, маҳрум будан аз ҳуқуқ, ҳуқуқ надоштан.

БЕХУНАР بی هنر 1. он ки қасбу ҳунареро аз худ накардааст, пешаero ёд нагирифтааст. 2. беистеъдод, бекобилият; бемаҳорат; ноӯҳдабаро.

БЕХУНАРИ 1. بی هنری бехунар будан, соҳиби пешаю хирфае набудан. 2. беистеъдодӣ, бекобилиятӣ, белаёқатӣ; ноӯҳдабароӣ.

БЕХУНАРОНА بی هنرانه беистеъдодона, белаёқатона; ноӯҳдабароёна.

БЕХУРМАТ بی حرمت беиззат, беэҳтиром, беобрӯ; бекадру беэътибор; **бехурмат кардан** обрӯи касеро резондан.

БЕХУРМАТИ بی حرمتی беэҳтиромӣ, беодобӣ, густоҳӣ (*дар ҳаққи касе ё чизе*).

БЕХУСН بی حسن нозебо, безеб: **бехусну чамол.**

БЕХУШ بی هوش 1. азхушрафта, мадхуш, беҳис, бехуд: **бехуш афтодан, бехуш хобидан, бехуш шудан.** 2. *гуфт.* парешонхотир, фаромӯшхотир.

БЕХУШӢ 1. ҳолати аз хуш рафтан, бехудӣ, беҳисӣ. 2. *гуфт.* парешонхотирӣ, фаромӯшхотирӣ.

БЕХУШОНА بی هوشانه дар ҳолати бехушӣ, бехудона; беихтиёrona; **бехушона гап** задан, **бехушона кардан** (*короро*).

БЕЧАШМ بی چشم он ки ва ё он чи ҷашм надорад; нобино, кӯр, аъмо.

БЕЧАШМИ بی چشمی нобиной, кӯрӣ, кӯр будан, нобино будан.

БЕЧАШМУРӮ بی چشمورو бехаё, густоҳ.

БЕЧАШМУРӮӢ بی چشموروی маҷ. густоҳӣ, бехаёй.

БЕЧИЗ بی ҷиз 1. он ки молу чиз надорад, нодор: **бечизу чора.** 2. *гуфт.* бесабаб, бесабаб, бехуда: **бечиз намегӯянд, ки..., бечиз нест, ки...**

БЕЧИЗӢ بی ҷизӣ бечиз будан, нодорӣ; камбағалӣ.

БЕЧОРА بیچاره 1. он ки барои беҳбудии кори худ ҷораю илоҷ надорад, дармонда; очиз. 2. камбағал, бенаво, фақир; бепушту паноҳ; **дехкони бечора, қосиби бечора, бекасу бечора, бечораю бенаво, беваву бечора.** 3. бадбаҳт, бетолеъ, шӯрбаҳт (*бештар ҳангоми ғамҳорӣ ва ё изҳори таассуф ба ҳоли касе мегӯянд*): **модари бечора, занни бечора, ошиқи бечора;** **бечора шудан** а) ноилоҷ (ноҷор) шудан, танг шудан (-и ҳоли касе); б) очизу дармонда шудан; камбағалу бенаво шудан; в) бадбаҳт (берӯзӣ) шудан.

БЕЧОРАВОР بیچاره‌وار мисли бечора, монанди бечора; камбағалона, фақирона.

БЕЧОРАГӢ 1. ноҷорӣ, ноилоҷӣ. 2. камбағалӣ, тангдастӣ, бенавоӣ, фақр. 3. *гуфт.* қасбу кори каммузду фақирона; машғулият ва зиндагии хоксорона; **бечорагӣ кардан** бо кори каммузду машғул будан; бо кори каммузду рӯз гузаронидан.

БЕЧОРАПАРВАР بیچاره‌پرور он ки ба дар-

мондагону мӯҳтоҷон лутфу эҳсон мекунад, дасти ёрӣ дароз карданро дӯст медорад; мӯқ. **камбағалпарвар**.

БЕЧОРАҲОЛ بیچاره‌حال 1. камбағал, тангдаст. 2. фақирона, камбағалона.

БЕЧУН بیچون 1. бемонанд, бемисл, беназир. 2. д. яке аз сифатҳои Худо; **бечуну ҷаро** бегуфтугӯ, бе шарту шароит; ҳатман, албатта: **бечуну ҷаро иҷро кардан**, **бечуну ҷаро розӣ шудан**.

БЕЧУНИЙ بیچونی беҳамтой, бемонандӣ, беназирӣ.

БЕЧУНУЧАРО بیچونوچرا ҳатмӣ, бешак, он чиро, ки дар борааш шак намекунанд.

БЕЧАВОБ بیجواب ҷавоб нагардонда, посух нагуфта; **бечавоб мондан** а) ҷавоб нагардондан (*ба савол, нома, мактуб ва г.*); номаи ҷавобӣ нанавиштан; б) иҷро нашудан.

БЕЧАВҲАР بیجوҳр баасл, белаёқат, бемағз; нотавон.

БЕЧАВҲАРИЙ بیجوҳрی белаёқатӣ, бемағзӣ; нотавонӣ, бааслӣ.

БЕЧАЗО بیجزا ҷазо надида, бидуни подош ба амали бад: **бечазо мондан**, **бечазо гузоштан**.

БЕЧАМОЛ بیجمال нозебо, зишт, бехусн.

БЕЧАНЧОЛ بیجنջال ҷанҷол накарда, бидуни низову кашмакаш; оромона; ◊ **сари бечанҷоли худро ба ҷанҷол гузоштан** кореро, ки кардан ё ба он ҳамроҳ шудан нашояд, карда, худро ба ташвиш монондан.

БЕЧАРАНГ بیجرنگ: **ҳамсадоҳои бечаранг зби**. ҳамсадоҳое, ки бе иштироки садо ба вучуд меоянд (*аз қабили к,п,с,т...*).

БЕЦИГАР بیجگъор тарсончак, буздил, тарсу, бечуръат.

БЕЧИЛО بیجلа чилонадошта; сайқалнаёфта.

БЕЦИРМ بیجرم гуфт. он чи нақсе надорад, беиллат, беайб, ҳеч дого лаккае надошта: **зардолуи бечирм, чехраи бечирм**.

БЕЦИХАТ بیجهت бесабаб, бехуда, беасос.

БЕЦИХОЗ 1. бисоту афзорнадошта, беасбобу анҷом (*оид ба хона*). 2. бебисот, ҷиҳознадошта (*оид ба духтар*).

БЕЧО بیجا 1. он ки барои истиқомат ҷой (сарпаноҳ) надорад, бехона, беманзил. 2. бемаврид, бемавкӯе: **ҳандаи бечо**. 3. бехуда, барабас; бесабаб: **бечо набудани ғапи қасе**, **бечо набудани шубҳа ё гумони қасе**; чизро аз ҷояш **бечо кардан** чизро аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, ҷои чизро тағиیر додан, аз ҷояш ҷунбондан; ◊ **бечо қадам мондан** кори нодуруст кардан, бемулоҳиза кор кардан; рафтори ношоиста кардан, аз роҳи дуруст баромадан; **авзои қасе бечо шудан** тағиир ёфтани намуди зоҳирӣ қасе; тағиир ёфтани ҳоли қасе; дили қасе **бечо шудан ниг**. **бехузур** (дили қасе **бехузур шудан**); дили қасеро **бечо кардан** дили қасеро вайрон кардан, дили қасеро **бехузур** кардан; **чаҳми қасе бечо будан** аз ҳоли табиӣ баромадани нигоҳи қасе; аз ҳаракат ва рафтори қасе зоҳир гаштани қасди бади он; **бечо не гуфт**. бад нест: **одами бечо не**; **ҳаёлаш бечо гуфт**. ҳаёлаш парешон, мушаввашхотир.

БЕЧОГАРД بیجاگرد гандагард, бетартиб, айёш.

БЕЧОГАРДӢ بیجاگردӣ гандагардӣ, айёши.

БЕЧОДА I ماъд. **بیجاده** маъд. як навъ санги сурх ё зардронги ёқутмонанд, ки хосияти қаҳрабоӣ дорад.

БЕЧОДА II بیجاده бероҳ, роҳ надошта.

БЕЧОДАГӢ بیجادگӣ бероҳӣ, роҳ надоштан.

БЕЧОДАГУН بیجاده‌گون кит. сурхранг, сурх, лаби сурхранг.

БЕЧОДАЛАБ بیجاده‌لاب сурхлаб, лаби сурх.

БЕЧОДАРАНГ بیجاده‌رنگ *nig.* **бечодагун**.

БЕЧОЙ بیجادӣ бехонаву дар, бесарпаноҳ.

БЕЧОЙГОХ بیجادигاه *nig.* **бечой**.

БЕЧОН بیجان 1. мурда, гайризинда; кушта: **часади бечон**; **бечон кардан (намудан)** куштан, қатл кардан. 2. **маҷ.** бемадор, бехол, камкуват; мӯқ. **нимҷон**; ◊ **биёбони бечон** биёбони бегиёҳу бедарахти ҳомӯш ва беодам; **моли бечон** чизу ҷораи рӯзгор (гайри ҳайвонот); мӯқоб. **моли чондор**.

БЕЧОНӢ بیجانӣ 1. бечон будан, рӯҳ надоштан, мурдагӣ. 2. **маҷ.** бехолӣ, бемадорӣ, бекувватӣ.

БЕЧОХАРҔӢ بیجاخرجي ҳарчи бехуда кардан, ҳарчи бемавкӯе; исрофкорӣ.

БЕШИНА بېشىنە бештарин, хадди аксар.

БЕШИР بېشىر ширнадиҳанда, ширдиҳиро қатъкарда: **гови бешир: гови бешир овози ба-ланд дорад** (зарб.).

БЕШИТОБ بېشىتىب бидуни шитоб, саросема нашуда, оромона.

БЕШИЙ 1. афзунӣ, зиёdat, афзоиш. 2. маҷ. зиёдаталабӣ, истизодат.

БЕШОГИРД بېشاگرد касе, ки шогирд надорад: **устои бешогирд.**

БЕШОХ بېشاخ 1. он чи шох надорад (*хоҳ гов, буз, охӯ ва г. инҳо ва хоҳ ниҳолу дарахте, ки шоха набаровардааст ё шохааш шикастаст*): **гови бешох, дарахти бешоху барг.** 2. гуфт., маҷ. бетарбия, густох.

БЕШОХА بېشاخ дарахти шохнабароварда ё шохаву навдааш шикаста.

БЕШТАР بېشتر 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ* аз **беш**; зиёдтар, бисёртар, афзунтар: **бештар аз..., бештар аз ҳама.** 2. аксари вақт, аксаран; **бештари... аксари..., қисми зиёди..., қисми асосии..., ағлаби...**

БЕШТАРИН بېشترин *сифати дараҷаи олӣ* аз **бештар;** аксар, ағлаб, дорои миқдор ва кайфияти болотарин.

БЕШУБХА بېشبهه бегумон, бешак, албатта; бегуфтугӯ, бечуну чаро.

БЕШУМАР بېشмар *nig.* **бешумор.**

БЕШУМОР بېشмар бехисоб, беадад, аз ҳад афзун, бисёр зиёд: **даромади бешумор, сарвати бешумор, ранчи бешумор.**

БЕШУМУР بېشмар *nig.* **бешумор.**

БЕШУУР بېشур 1. он ки шуур надорад, бефаҳм, беақлу фаросат. 2. *nig.* **бешуурона.**

БЕШУУРИЙ بېشوري шуур надоштан, бефаҳмӣ, беақлию бефаросатӣ.

БЕШУУРОНА بېشурانه бехушона, худ ба худ; беидрок, беихтиёр.

БЕШӮ(Ӣ) بېش(ӣ) *nig.* **бешавҳар.**

БЕШӮӢ بېشويی *nig.* **бешавҳарӣ.**

БЕШӮҲӢ بېش oxy ҳазлу шӯҳӣ, ба таври ҷиддӣ.

БЕЭХТИЁТ بېاحتیاط 1. он ки дар ичрои корҳо эҳтиётро риоя намекунад ва насанҷида суханеро мегӯяд, ё кореро мекунад, ноэҳтиёткор. 2. *nig.* **беэҳтиётона.**

БЕЭХТИЁТИ بېاحتیاطي беэҳтиёт будан, ноэҳтиёткорӣ; гайри оқибатандешӣ: **беэҳтиёти кардан.**

БЕЭХТИЁТОНА بېاحتیاطانه 1. он чи на аз рӯи эҳтиёт карда ё гуфта шудааст, бемулоҳиза: **сухани беэҳтиётона, ҷавоби беэҳтиётона.** 2. на аз рӯи эҳтиёт, эҳтиёт накарда, бепарвоёна.

БЕЭХТИЁЧ بېاحتیاج бидуни эҳтиёч; ҳочатнадошта, бениёз, мӯҳтоҷнабуда.

БЕЭХТИЁЧӢ بېاحتیاجи беэҳтиёч будан, ниёзу эҳтиёч надоштан, мӯҳтоҷ набудан.

БЕЭХТИРОМ بېاحترام он ки хурмату эҳтиром надорад, беобрӯ.

БЕЭХТИРОМОНА بېاحترامанه эҳтиром накарда, хурмату иззатро ба ҷо наоварда.

БЕЭХТИРОМӢ بېاحترامи эҳтиром накардан, бехурматӣ, беиззатӣ; **беэҳтиромӣ кардан** иззату эҳтироми касеро ба ҷо наовардан, нисбат ба касе бехурматӣ кардан.

БЕЭҲТИБОР بېاعتبار 1. он ки эътибор надорад, бекадру қимат, беобрӯ: **беэҳтибор кардан, беэҳтибор шудан.** 2. аз эътибор сокит, аҳамияташро гумкарда, бекора, мансух (*дар бораи ҳуҷҷатҳо*): **беэҳтибор донистан, беэҳтибор хисоб кардан.**

БЕЭҲТИБОРӢ بېاعتبارӣ 1. эътибор надоштан; бекадрӣ, қадру қимат ва обрӯ надоштан. 2. сокит аз эътибор, эътибор ва аҳамияти худро гум кардан (-и ҳуҷҷат).

БЕЭҲТИБОРОНА بېاعتبارанه эътибор надода, беаҳамиятона; назарногирона, нописандона: **беэҳтиборона даст афшондан.**

БЕЭҲТИДОЛ بېاعتدال аз дараҷаи миёна беруншуда, аз ҳарфи эътидол баромада, гайримӯътадилӣ.

БЕЭҲТИДОЛИЙ بېاعتدالӣ беэҳтидол будан, аз дараҷаи миёна берун шудан, гайримӯътадил.

БЕЭҲТИҚОД بېاعتقاد 1. он ки ба ҷизе эътиқод надорад; нобовар, боварнакунанда. 2. бедин, бемазҳаб.

БЕЭҮТИҚОДӢ بیاعتقادی 1. беэътиқод будан, мӯтақид набудан, бовар надоштан ба чизе. 2. бединӣ, бемазҳабӣ.

БЕЭҮТИМОД بیاعتماد он ки қобили эътимод нест, ба он бовар кардан мумкин нест, номӯътамад.

БЕЭҮТИМОДӢ بیاعتمادی қобили эътимод на будан, номӯътамадӣ; нобоварӣ.

БЕЭҮТИНО بیاعتنا 1. бедикқат, беэътибор, бетаваҷҷӯҳ: **беэътино шудан**. 2. *nig.* **беэътиноёна**.

БЕЭҮТИНОЁНА بیاعتنایانه бедикқатона, аҳамият надода; писанд накарда, нописандона: **назари беэътиноёна**, **беэътиноёна гап задан**, **беэътиноёна нигоҳ кардан**; **беэътиноёна гӯш кардан**.

БЕЭҮТИНОЙ بیاعتنایي эътино накардан, эътибор надодан, таваҷҷӯҳ зохир накардан, бетаваҷҷӯҳӣ; нописандӣ: **беэътиноӣ кардан**; **бо беэътиноӣ** беэътиноёна, эътибор надода; нописандона.

БЕЭҮТИРОЗ بیاعتراض эътиroz накарда, норозигӣ баён накарда, муқобилат нишон надода.

БЕЯРОК بیيراق *nig.* **бесилоҳ**.

БЕЯРОҚӢ بیيراقی *nig.* **бесилоҳӣ**.

БИАТЛОН лот. **بیئتلان** варз. навъи бозии зимистона, ки аз лижаронию тирандозӣ иборат аст.

БИБИКАЙВОНИЙ بیبیکیوانی зани одатан кӯҳансоле, ки дар маъракаҳои занон бо нону ошмонӣ машғул мешавад ва сардори маърака дар дастархондорӣ ҳисоб меёбад, ходим, кайвонӣ.

БИБИКАЛОН 1. *nig.* **بیبیکلان** 2. модари бибӣ, модари модаркалон ва бобо. 2. *гуфт.* хонум, кадбону.

БИБИОТУН بیبیآتون *کӯн* 1. мактабдори мактаби духтарона. 2. зани аз адабиёти динӣ боҳабар, ки дар маъракаҳои занон дар ин бораҳо ваъзгӯй мекунад.

БИБИСЕШАНБЕ بیبیسهشنبه маъракаи занони хурофотпараст, ки рӯзҳои сешанбе бо нияту назре барпо мегардад ва дар он отунҳо аз

китобҳои динию ғайридинӣ порчаҳо меҳонанд.

БИБИХАЛИФА بیبی خلیفه *کӯн*. мактабдори мактаби духтарона, бибиотун.

БИБИЧА بیبیچه 1. *шакли тасгири бибӣ*. 2. модар.

БИБИЧОН بیبیجان *шакли навозииши бибӣ*.

БИБӢ بیبی 1. модаркалон, модари падар ё модар. 2. *гуфт.* модар, волида. 3. қалимаи муроҷиати эҳтиромона ба занони калонсол. 4. ҷузъи таркибии исми хоси занона: Нурбиӣ, Зайнаббиӣ, Бибиоиша... (*мук. бону, хонум*).

БИБЛИОГРАФИЯ بیلیاگرفیه 1. тасвири илмии чигунагии китобҳо ва тартиб додани фехристи онҳо, китобиёт, китобнигорӣ. 2. илм дар бораи тарз ва усулҳои тасвири китобҳо ва тартибидии фехристи адабиёт.

БИБЛИОГРАФӢ بیلیاگرفی *mansub ба библиография: шӯъбаи библиографӣ*.

БИГЗОР بگذار *шакли қӯтоҳшудаи бигузор*.

БИГИЗ *t.* بگز *гуфт.*, *nig.* **дирафш I**.

БИГМОЗ *t.* بگماز *کит.* 1. шароб, май, бода. 2. *маҷ.* пиёлаи шароб.

БИГУЗОР بگذار 1. *феъли фармоши аз (би)гузоштан*. 2. ҳиссачаи модалӣ-иродавӣ мон, мон, ки..., ҳамин тавр бояд шавад, ҳамин тавр шуданаш лозим.

БИДАВ بدو: аспи бидав аспи даванда, аспи тезрафтор.

БИДАСТ بدست як ваҷаб, бидист.

БИДИР-БИДИР بدربرد :**бидир-бидир** кардан ба касе навбат надода, густохона ва беистиҳола гап задан; сергапӣ кардан.

БИДИРРОС بدراس *nig.* **бидир-бидир;** **бидиррос** задан чолокона гап задан; сергапӣ кардан.

БИДОАТ *a.* بدائت *nig.* **бидоят**.

БИДОН I بدان 1. *феъли фармоши аз (би)донистан*. 2. *таър.* «Бидон» - номи яке аз китобҳои таълими забони арабӣ, ки ба забони тоҷикий тартиб дода шуда буд ва дар мадрасаҳои қадим ҳамчун китоби дарсии ибтидой истифода мебурданд (*аввали он китоб бо қалимаи бидон шурӯъ мешуд*).

БИДОН II بدان зарфи нисбатан калони филизӣ (тунукағӣ) барои моеот.

БИДОЯТ *a.* بَدَيْت kит. ибтидо, оғоз, шурӯъ, бадв.

БИДРУД بَدْرُود *nig.* падруд.

БИДУНИ بَدْوَن *peshоянд* бе, гайр аз, аз гайри..., гайри...: **бидуни ин**, **бидуни хато**, **бидуни шубха**, **бидуни хисоб**.

БИДЪАТ *a.* بَدْعَت *d.* 1. ақида ва қоидаҳои нав дар дин, ки мухолифи таълимоти хукмрони дин мебошад; дар ислом ҳар унсур ва қоида нав, ки баъди Мұхаммад (с) пайдо мешуд, бидъат ном мегирифт. 2. риоя накардан расму одати маълум, берун рафтан аз расму одати маълум; **ахли бидъат** онҳое, ки аз дин рӯ нагардонда бошанд ҳам, қоида ва хукми шариатро риоя намекунанд.

БИДЪАТКОР بَدْعَتْ كَار *d.* он ки аз дин рӯ нагардонда бошад ҳам, баъзе аз расму қоида ва хукми шариатро риоя намекунад ва бо роҳи наве рафтан меҳоҳад.

БИЁ بِيَ 1. *феъли фармоши аз (би)омадан.* 2. ҳиссачаи модалӣ-иродавӣ, ки маънои хоҳии ва даъват ба кореро ифода мекунад: **биёд меҳонем, биё мон...**

БИЁБОН بَيَابَان сахрои васеи беобу беалаф ва ё каму беш гиёҳҳои худрӯи ёбай дошта, чӯл, дашт, бодия; **биёбони мурда маҷ.** биёбони беобу алаф; **ғули биёбон** деви бадҳайбати афсонавие, ки гүё дар биёбон мезистааст.

БИЁБОНГАРД بَيَابَانْ گَرْд тайкунандай биёбон, биёбоннавард.

БИЁБОНГАРДӢ بَيَابَانْ گَرْدِی биёбоннавардӣ; дар биёбон умр ба сар бурдан.

БИЁБОНЗУДОЙ بَيَابَانْ زَدَائِي *nав.* ободонии биёбон, табдили биёбон ба навоҳӣ ва минтақаҳои сарсабз бо василаи корҳои обрасонӣ ва ниҳолшинонӣ.

БИЁБОНӢ بَيَابَانِي мансуб ба **биёбон**; **гули биёбонӣ** гули саҳроӣ.

БИЁБОНМАРГ بَيَابَانْ مَرْك kит. 1. дар биёбон мурда. 2. бе ному нишон, гумшуда.

БИЁБОННАВАРД بَيَابَانْ نُورَد *nig.* **биёбонгард.**

БИЁБОННАВАРДӢ بَيَابَانْ نُورَدِي *nig.* **биёбонгардӣ.**

БИЁБОННИШИН بَيَابَانْ نَشِين он ки дар биёбон зисту зиндагонӣ мекунад, сокини биёбон,

бодиянишин.

БИЗАН بَزْن феъли фармоши аз (би)задан; задухӯрд, даргирӣ.

БИЗАНГОХ بَزْنَگَاه кит. ҷои хатарнок, маҳалли дуздон ва роҳзанон.

БИЗЗАРУРАТ *a.* بالضَّرُورَةِ *kит.* аз рӯи зарурат, заруратан; ноҷор.

БИЗЗОТ *a.* بالذَّاتِ *kит.* зотан, аслан; моҳиятан.

БИЗНЕС англ. بِزْنِيْس кору машғулияте, ки бо мақсади ба даст даровардани фоида ва сарватманд шудан анҷом дода мешавад, кору машғулияти сердаромад; корчаллонӣ, бозаргонӣ.

БИЗНЕСМЕН англ. بِزْنِيْسْمَيْن корчаллон; бозаргон, савдогар, тоҷир; соҳиби муассисаи тичоратӣ ва саноатӣ.

БИЗОАТ *a.* بِضَاعَتِ molu чиз, чизу чора, дорой; бисот.

БИЗОН лот. بَزْان зоол. гови ёбоии амрикӣ.

БИЗЪ(А) *a.* بَعْضِ کҳн. 1. шумораҳои аз 3 то 9. 2. чанд, якчанд.

БИЙ *t.* بَيْ таър. яке аз рутбаҳои олӣ дар аморати Бухоро.

БИКА بَكَه ғуфт. ҳонум (дар Бухоро занони соҳибэҳтиром ва давлатмандро ҷунин хитоб мекарданд); муқ. **бибӣ, хотун, бону.**

БИКР *a.* بَكَر 1. дӯшиза, афифа; духтар (-и ба шавҳар набаромада). 2. **маҷ.** ҷое, ки пои одамиздоро надидааст ва ё дасти он нарасидааст (*mas., замин, биёбон, беша ва г.*). 3. **маҷ.** нав, тару тоза: **фикри бикр, мазмуни бикр.**

БИКРУЛАМАЛ *a.* بَكَرِالْعَمَل тозакор, навкор, дар фаъолияти корӣ навандеш.

БИЛЕТ фр. بَلِيت 1. ҳуҷҷат барои истифода аз нақлиёт (қатора, ҳавопаймо, автобус ва г.) ва ё барои дохил шудан ба тамошогоҳҳо (кино, театр ва г.), ки ба ивази пул медиҳанд; пата (барои қатора), ҷипта: **билет гирифтан, билет додан, билет ҳаридан.** 2. ҳуҷҷати расмӣ (*одатан ба шакли китобча ё дафтарҷа*), ки аз тааллуқ доштан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ӯҳдадор будан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ӯҳдадор будат дар коре шаҳодат медиҳад:

билети хизбӣ, билети ҳарбӣ, билети донишҷӯй. 3. варакае, ки дар он саволҳои имтиҳонӣ навишта шудааст: **билети имтиҳонӣ.**

БИЛЕТФУРӮШ он ки билет мефурӯшад, фурӯшандай билет, чиптаfurӯsh.

БИЛЕТФУРӮШӢ амали билетфурӯsh; билет (1) фурӯхтан; чиптаfurӯshӣ.

БИЛКУЛЛ *a.* **بالکل** ба таври куллӣ, ба куллӣ, куллан, тамоман.

БИЛҚУВВА *a.* **بالقوه** дар қувват ва имконият, ба ҳолати зуҳур ва вуқӯъ нопайваста, аз қувва ба феъл наомада.

БИЛЛАХ *a.* **بِاللهِ** *nig.* **биллоҳ.**

БИЛИЯРД *фр.* **بليرد** навъи бозӣ бо гӯйҳо ва чӯби билиярдбозӣ (кӣ), ки дар рӯи мизи маҳсус сурат мегирад.

БИЛИЯРДБОЗ он ки билиярд бозӣ мекунад ва дар бозии билиярд малака ва маҳорат дорад.

БИЛИЯРДБОЗӢ 1. *nig.* **билиярд.** 2. **مانсуб ба бозии билиярд:** хонаи билиярдбозӣ.

БИЛЛИОН *фр.* **بلیان** адади муодили ҳазор миллион, миллиард.

БИЛЛОҲ *a.* **بِاللهِ** **калимаи қасам, ки барои бовар** кунондани касе ба ҷизе ё коре истифода мебаранд: ба Худо ки, қасам ба Худо; **биллоҳ** ғуфт. қасам ба Худо.

БИЛМАРРА *a.* **بالمره** *кит.* 1. якбора, дафъатан. 2. тамоман, хама.

БИЛМУОЯНА *a.* **بالمعاینه** *кит.* 1. бо ҷашмони ҳуд дидা. 2. аён ва ошкоро.

БИЛО *a.* **بلا** *пешванди инкорӣ* дар қалима ва ибораҳои аз забони арабӣ иқтибосшуда; бе, бидуни..., ғайри... (mas., **билоносита, билоирода, билоистисно**).

БИЛОАМАЛ *a.* **بلا عمل** *кит.* беамал: **иљми билоамал.**

БИЛОД *a.* **بلا د** *ҷ.* **балад (балда).**

БИЛОИВАЗ *a.* **بلا عوض** беиваз, бебадал; муфт, ройгон.

БИЛОИРОДА *a.* **بلا راده** *кит.* аз ғайри ҳоҳиш ва ихтиёر.

БИЛОЛ *a.* **بلا ل** *кит.* 1. об ва ҷизе, ки бо он ғулӯро тар мекунанд. 2. **таър.** номи муazzини ҳабашӣ, ки дар замони Муҳаммад (с) мезист.

БИЛОНИҲОЯ *a.* **بلا نهايه** *кит.* бениҳоят, аз ҳад зиёд: **саломи билониҳоя.**

БИЛООХИР *a.* **بلا آخر** беохир, беинтиҳо.

БИЛОТАВАҚҚУФ *a.* **بلا توقف** *кит., nig.* **бетаваккуф.**

БИЛОТАҲХИР *a.* **بلا تأخير** *кит., nig.* **бетаҳхир.**

БИЛОХИРА *a.* **بلا آخره** дар охир, ахиран; ниҳоят, дар ниҳояти кор.

БИЛФАВР *a.* **بالغور** фавран, дарҳол, даррав.

БИЛФАРЗ *a.* **بالفرض** фаразан, аз рӯи фарз, фарз кардем, ки...

БИЛФЕЪЛ *a.* **بالفعل** *кит.* дар амал, дар воқеъ, воқеан; дар ҳоли ҳозир, ҳоло, феълан.

БИЛХОС(С)А *a.* **بالخاصه** ҳусусан, алалхусус, маҳсусан.

БИЛҶУМЛА *a.* **بالجمله** умуман, ҳулоса (тан), ҳуллас.

БИЛЬАКС *a.* **بالعكس** *nig.* **баръакс.**

БИЛЯРД *nig.* **بليرد** *nig.* **билиярд.**

БИЛЯРДБОЗӢ *nig.* **بليربازى** *nig.* **билиярдбозӣ.**

БИМ *بیم* тарс, ҳарос; ҳавф, ҳатар: **бими ғурӯнагӣ, бими марғ, биму ҳарос,** аз **бими он** **ки...**; **бим додан** тарсондан; **бим доштан** аз ҷизе (касе) ҳавф доштан аз ҷизе (касе); дар **бим афтодан** ба тарсу воҳима афтодан; дар **бим шудан** тарсидан, ба воҳима афтодан.

БИМА *بیمه* 1. қарордоде, ки миёни ду тараф (бимагузор ва бимагар) баста шуда, дар асоси он бимагар бо гирифтани маблаги муайян аз тарафи бимагузор ӯҳдадор мешавад, то ӯро ҳангоми дучор шудан ба ҳатарҳои эҳтимолӣ (сӯҳтор, сел ва г.) ҳимоя карда, маблаги зиёни воридшударо ҷуброн намояд, сугурта. 2. ширкат ё созмоне, ки корҳои марбут ба бимаро анҷом медиҳад, ширкати сугурта. 3. дорои замонат ва масъулият ҳангоми рӯй додани ҳатар ё осеб дидан.

БИМАГАР *بیمه گر* шахси ҳуқуқӣ ё воқеӣ, ки ӯҳдадор аст, то шахси бимагузорро дар мав-

риди дучор шудан ба хатари эҳтимолӣ ҳимоят ё зарари ӯро ҷуброн кунад; сугуртакунанда.

БИМАГУЗОР بیمه‌گذار шахси воқеӣ ё ҳукуқӣ, ки сармоя, амвол ва ҷони ҳудро бима кардааст, сугурташаванда.

БИМАНОМА بیمه‌نامه нав. қарордоди бима, ки дар он шартҳо ва ҳукуқҳои бимагузор ва бимагар зикр шудааст.

БИМАШУДА بیمه‌شده ниг. бимагузор.

БИМГОҲ بیمگاه ҷои ҳатарнок, маҳалли ҳавфу ҳатар.

БИМЗАДА بیم‌زده гирифттори ҳавф ва тарсуваҳм; **бимзада шудан** ҳамеша дар ҳолати тарсу ҳарос қарор доштан.

БИМНОК بیناک 1. тарсовар, даҳшатангез, воҳиманок. 2. тарсанда; он ки дар тарсу ҳарос аст.

БИМОЛУД بیم‌آلد олуда ба тарс, ҳамроҳ бо тарсу ҳарос.

бин بن 1. асоси замони ҳозира ва феъли фармоши аз дидан. 2. ҷузъи пасини бâъзе қалимаҳои мурракаб ба маънои бинанда: **борикбин, дақиқбин, заррабин**.

БИН بن ниг. ибн.

БИНАНДА بیننده 1. сифати феъли замони ҳозира аз дидан; тамошобин. 2. он ки дода метавонад, қобилияти биной дорад, бино, басир.

БИНИБОРИК بینی‌باریک ниг. борикбинӣ.

БИНИДАРӢ بینی‌دری зехтаҳта, ки дар як табакӣ дару дарвоза барои нигоҳ доштани табакӣ дуюм парчин мекунанд.

БИНИДАРОЗ بینی‌دراز он ки бинии дароз дорад, дарозбинӣ.

БИНИДАРОЗАКҲО بینی‌درаз‌کها зоол. оилаи ғамбусхо, ки ҳартумчаҳои дароз доранд.

БИНИКАЛОН بینی‌کлан он, ки бинии калон дорад.

БИНИКАЧ بینی‌کج он ки тегаи бинии ў ба иллате қаҷ шудааст.

БИНИКАШӢ بینی‌کши бо бинӣ қашидани ҳаво барои начакидани оби бинӣ.

БИНИПАЧАҚ بینی‌پچق nиг. бинипучук.

БИНИПУЧУҚ بینی‌پجۇق он ки қисми болоии (назди ҷашми) биниаш фурӯрафта мебошад.

БИНИСУРХ بینی‌سربخ он ки ранги пӯсти бинии ў ба иллате сурх аст.

БИНИШ بینش 1. исми феълӣ аз дидан; қобилияти дидан, биной: **нури биниш, ҷашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

БИНИШВАР بینشور кит. дорои биниш, дорои қобилияти дид, бино, бинанда.

БИНӢ узви ҳисси шомаи инсон ва ҳайвон, димоф: **бинии борик, бинии дароз, бинии үқобии нӯгҳамида, парраи бинӣ, тегаи бинӣ; бинӣ афшондан** нафасро бошиддат аз бинӣ бароварда ҳолӣ кардани роҳи нафас аз оби бинӣ, **бинӣ қашидан** бо бинӣ ҳаворо саҳт ба дарун қашидан, то ин ки оби бинӣ начакад. 2. қисми пеши чизе: **бинии қиштӣ, бинии кафш; ♀ дар таги бинӣ** наздик; хеле наздик; дудаст дар бинӣ а) бо дасти ҳушку ҳолӣ, бе дастовез; б) ба ҷизе соҳиб нашуда; ба мақсад нарасида; **бо бинӣ заминро ҳат қашидан** бо гардани ҳам, сарҳамона; **бинии касе бӯй бурдан** аз ҷизе пай бурдан, боҳабар шудан аз сирре; **биниро боло гирифтан** ҳавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро; **аз бинии касе баровардан** (чизеро) ба ноҳушӣ гирифтор кардани касе дар ҷавоби кирдораш, ҷазои амали нодурусти касеро додан; қасди чизеро аз касе гирифтан; **аз бинии касе баромадан** бо ноҳушӣ анҷом ёфтани (-и коре, ҳурсандие); ҷазои амали нодурусти ҳудро дидан; **аз бинӣ боло ғап задан** ба касе ғапи аз ҳадди муқаррарӣ саҳттар задан; ба касе дурушт муомила кардан; **биниашро гиред** (доред), **ҷонаш мебарояд** хеле логару нотавон аст.

БИНО I. a. بنا 1. иморат, хона: **бинои истикоматӣ, бинои мактаб**. 2. асос, бунёд: **бинои умр, бинои ҷаҳон; бино ёфтган** соҳта шудан; **бино кардан** (намудан, соҳтан) а) соҳтан, бунёд кардан; б) ба вучуд овардан, оғаридан: барпо кардан; **бино шудан // бино гардидан** соҳта шудан; ♀ **бино ба...** назар ба..., аз рӯи...: **бино ба қавли..., бино ба ҳабари пешакӣ, бино ба Ҷътирофи....; бино мондан** а) ниҳоят диққат додан, аҳамияти бисёр додан; б) бо ягон ҷиз ё қаси ҳуд фаҳр кардан; ҳудситӣ кардан; **бинои кореро** (чизеро) гузаштан ба коре шурӯъ кардан.

БИНО II بىنَا бинанда, басир, сохиби қобилияти дидан: **чашми бино, дидай бино; кӯр чӣ меҳоҳад?** – ду дидай бино (зарб.)

БИНОАН a. بىناء بىنار бинобар ин, ба ин сабаб.

БИНОБАР بىنابر пайвандак ба сабаби..., барои...; **бинобар ин** (он) аз ин сабаб, аз ин рӯ.

БИНОГАР بىناغر *nig.* биносоз.

БИНОДИЛ بىنادل кит. равшанзамир, хирадманд, хушманд.

БИНОЙ I بىنائى 1. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон – қобилияти дидан, қувваи босира. 2. бино будан, дорои қобилияти бинандагӣ.

БИНОЙ II بىنائى *гуфт.* лоиқи дидан, ба дидан арзанда, дидани; хуб, марғуб.

БИНОКОР بىنکار 1. он ки бо кори сохтмон машғул аст; **устои бинокор** роҳбари як қисми сохтмон, ки якчанд бинокор таҳти назоратиӯ кор мекунанд. 2. *мат.* бинокунанда, созанда, офаранда: **бинокори ҳаёти нав.**

БИНОКОРИЙ بىنکارى 1. сохтани бино, иморатсозӣ, сохтмон: **гурӯҳи бинокорӣ, муассисаи бинокорӣ.** 2. *мансуб ба* сохтани бино ва умуман сохтмон; **масолехи бинокорӣ** ашё, ки барои сохтмон сарф мешавад (аз қабили чӯб, рег, хишт, сement ва г.).

БИНОКУНАНДА بناكنnde *сифати феълии замони ҳозира* аз **бино** кардан; созанда, бунёдкунанда, офаранда, эҷодкор.

БИНОСОЗ بناساز хонасоз, устое, ки иморат месозад.

БИНОСОЗӢ بناسازӣ иморатсозӣ, бинокорӣ, сохтмон.

БИНСИР a. بنسر ангушти чаҳорум, ки дар байни ангушти миёна ва хурд воқеъ аст, ангушти беном, ангушти зинҳор.

БИНТ I a. بنت *кит.* духтар.

БИНТ II олм. بنت *тиб.* докай тасмашакл, ки барои бастани ҷароҳат *ва г.* ба кор мебаранд, тасмадока: **бинт бастан, бинтро кушодан, бо бинт печонидан.**

БИНТПЕЧ: بنت پیچ **кардан** бо бинт печондан, бастан (*ҷароҳатро, заҳмро*).

БИОЛОГ ю. بىلگىچى مутахассис ва олимии соҳаи биология, ҳаётшинос.

БИОЛОГИЯ ю. بىلگىچىھىلەت, ки қонунияти пайдоиш ва такомули табиати зиндаро меомӯзад, илми ҳаёт, ҳаётшиносӣ.

БИОЛОГӢ بىلگىچىھىلەت *мансуб ба биология:* илмҳои биологӣ, экспедитсияи биологӣ, таҳқиқоти биологӣ.

БИОНИКА ю. بىانكە як соҳаи кибернетика, ки имконияти ҳалли масъалаҳои муҳандисиро дар асоси таҳлили соҳт ва фаъолияти ҷисмҳои зинда меомӯзад.

БИОСЕНОЗ ю. بىاسيناز маҷмӯи растани ҳайвонот, ки дар муҳити шароиташ якхела ҳамроҳ воқеъ шудаанд: **биосенози паҳта.**

БИОСФЕРА ю. بىاسغىرە минтақаи паҳн шудани ҳаёт дар кураи Замин (*дар рӯи замин, дар об ва дар қисми поёнии атмосфера*): **мухофизати биосфера.**

БИОФИЗИКА ю. بىافېزىكە қисми биология, ки мувофиқи қонунҳои физика ва химия инкишофт ёфтани организмҳои зиндаро меомӯزاد.

БИОФИЗИКӢ بىافېزىكى *мансуб ба биофизика.*

БИОХИМИК ю. بىاخيمىك мутахассис ва олимии соҳаи биохимия.

БИОХИМИКӢ بىاخيمىكى *мансуб ба биохимия.*

БИОХИМИЯ ю. بىاخيمىه химияи биологӣ – илме, ки равандҳои химиявии хоси организмҳои зиндаро меомӯزاد.

БИР I بير *кит.* барқ, соика.

БИР II a. بىر *nig.* бирр.

БИРЕШИМ بريشم *шакли дигари абreshim:* бирешими чортор, бирешими нарм.

БИРЕШИМӢ بريشمى *nig.* абreshimī.

БИРЕШИМНАВОЗ بريشمۇ نواز *кит.* навозандай созҳои тордор; созанда, навозанда, мутриб.

БИРЁН برييان 1. чизи дар деги хушки тафсон ё дар равғани дөғ пухташуда, зирбондашуда; қабобшуда: **барраи бирён, гандуми бирён, гӯшти бирён, моҳии бирён, нахӯди бирён.** 2. тафсон, сӯзон; дөғ: **дашти бирён, чӯли бирён;** **бирён** **кардан** а) сурх карда пухтан (*дар*

равган ё бевосита дар оташ), таф додан; кабоб кардан; б) маҷ. азоб додан, обу адо кардан; **бирён шудан** а) дар оташ кабоб шудан; б) сӯхта нобуд шудан; хушк шудан (*аз камобӣ ё беобӣ*); **парту бирён шудан** сӯхта нобуд шудан; ♦ **гирёну бирён** дар ҳолати гиристан ва ғамгинӣ; **бо дили бирён // бо чигари бирён** огушта ба ғаму дард, ниҳоят ғамгинона, хеле андӯхгинона.

БИРЖА лот. **برژه** муассисаест барои бастани шартномаҳои молиявӣ ва тиҷоратӣ; **биржай меҳнат** муассисаест, ки байни коргарон ва соҳибони корхонаҳо дар киро кардани кувваи корӣ миёнаравӣ мекунад.

БИРИНЧ **برنج** навъе аз ғалладонаҳои ҳӯрокӣ, ки дар қишварҳои гарми сернам мекоранд; дони шолӣ, ки байд аз ҷувоз кардан ҳосил мешавад, гурунҷ: **бириинчи девзира, бириинчи лӯнда, бириинчи оқпар; бириинчи миёнколӣ** а) бириинчи оббардоре, ки вакти ош пухтан бисёр мейзад; б) маҷ. дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки қад кашида ёзида истодааст; **мошу бириинч** а) як навъ шавлаи мушу бириинҷдор; б) маҷ. ранги сиёҳу сафед: **риши мошу бириинч; ♦ бириинчи касе об набардоштан** зудранҷу гапнобардор будани касе; нозуқ будани табъи касе.

БИРИНЧДОР **برنجدار** дорои бириинч, дар таркибаш бириинч (*оид ба ҳӯрок*), бириинч.

БИРИНЧЗОР **برنجزار** *nig. шолизор*.

БИРИНЧӢ I **برنجي** *мансуб ба бириинч*; аз бириинч тайёршуда.

БИРИНЧӢ II **برنجي** 1. ҳӯлаи мис бо қалъагӣ, алюминий ва баъзе филизоти дигар. 2. аз ҳӯлаи бириинҷӣ соҳташуда: **асбобу анҷоми бириинҷӣ, ҳайкали бириинҷӣ; нишони (медали) бириинҷӣ** нишони аз бириинҷӣ соҳташуда, ки одатан ба ишғолкунандагони ҷои сеюми мусобиқаҳо дода мешавад.

БИРИНЧКОР **برنج‌کار** *nig. шоликор*.

БИРИНЧКОРӢ **برنج‌کارӣ** *nig. шоликорӣ*.

БИРИНЧОБА **برنج‌آبه** таоми обдоре, ки аз бириинҷ пухта мешавад.

БИРИНЧФУРӯШ **برنج‌فروش** фурӯшандай бириинҷ.

БИРИНЧФУРӯШӢ **furӯxtanī** фурӯхтани бириинҷ; шугли фурӯшандай бириинҷ.

БИРИШТА **برشته** *kit.* 1. *сифати феълии замони гузашта аз бириштан*. 2. обу тобёфта; гулгун.

БИРИШТАН **برشن** *kit.* бирён кардан, таф дода сурҳ кардан.

БИРКА *a. برك* 1. сардоба, обанбори рӯпӯшида, ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард соҳта мешуд ва онро бештар бо оби борон пур мекарданд. 2. ҳавз, истаҳр.

БИРР *a. بر* *kit.* накӯӣ; бахшиш, эҳсон.

БИСЁР **بسیار** 1. зиёд, беш, фаровон: **(бо) кӯшиши бисёр, бисёр гиристан, бисёр гап задан**. 2. хеле, басе, бениҳоят: **бисёр азиз, бисёр саҳт, бисёр хуб, бисёр ширин**. 3. аксар, аксариат. 4. дер, муддати дароз: **бисёр наистодан дар ҷое**. 5. зуд-зуд; ҳамеша. 6. борҳо, якчанд дафъа: **бисёр дилаам, бисёр шудааст, қи...; бисёрҳо борҳо, муқаррар**. **бисёр шудан (-и ҳосили меҳнат)** афзудан, зиёд гаштан (-и ҳосили меҳнат); **(агар) бисёр равад...** ниҳояташ; ҳамагӣ.

БИСЁРАСРА **بسیارعصره** таърихи якчанд асрдошта, ҷандинастра: **адабиёти бисёрасра, маданияти бисёрасра**.

БИСЁРДИДА **بسیارдیده** пурдида; ҷаҳонгашта: **одами бисёрдида**.

БИСЁРЗАБОНӢ **بسیارزبانی** *nig.* мавҷудияти якчанд забони расмӣ дар давлат.

БИСЁРЗАНИЙ **بسیارزنی** шакли никоҳе, ки як мард дар айни вақт якчанд зан дошта метавонад.

БИСЁРӢ **بسیاری** 1. бисёр будан; сершуморӣ, қасрат афзунӣ; муқоб. **камӣ**. 2. аксар, аксариат, қисми зиёд: **бисёрии вақташро..., бисёрии коргарони ин истгоҳ; бисёриҳо** аксариат, қисми зиёд.

БИСЁРКУНЧА **بسیار ҳанҷ** ҳанҷ. 1. шакли ҳандасие, ки даври онро ҳати шикаста ташкил медиҳад ва ҳар ҷузъи он зиёда аз ҷор қунҷ дорад. 2. дорои қунҷи зиёд, серкунҷа, бисёргӯша.

БИСЁРҚАБАТА **بسیار قبته** *nig.* бисёрошёна.

БИСЁРҚИМАТА **بسیار قيمته** *riёз.* дорои якчанд қиматҳои ададӣ.

БИСЁРҚУТБА بسیار قطبه дорои якчанд кутб; **чаҳони бисёрқутба** чаҳоне, ки онро якбора якчанд давлатҳои абаркудрат идора мекунанд.

БИСЁРМАҒЗ بسیار منزه *кит.*, *маҷ.* пурмағз, оқил, доно.

БИСЁРМАНЗИЛА بسیار منزله *нав.* дорои манзилҳои зиёд: **бинои бисёрманзила**.

БИСЁРМАР بسیار مر *кит.* сершумор.

БИСЁРНИКОҲӢ بسیار نکاحی дар як вақт бо якчанд зан ақди никоҳ доштани мард, бисёрзанӣ.

БИСЁРНУҚТА بسیار نقطه *ниг.* сернуқта.

БИСЁРОВОЗ بسیار آواز дорои овозҳои сершумор.

БИСЁРОВОЗА بسیار آوازه: **мусиқии бисёровоза** мусиқие, ки дар он якчанд овозу оҳангҳои мустақил якҷоя садо медиҳанд.

БИСЁРОШЁНА بسیار آشیانه биное, ки якчанд ошёна (табака) дорад.

БИСЁРПАРДА بسیار پرده *санъ.* иборат аз якчанд парда: **пиесаи бисёрпарда**.

БИСЁРПОЗА بسیار پазه испоре, ки позаҳои зиёд дорад.

БИСЁРРӯЯ بسیار رویه *ҳанд.* шакли ҳандасии дорои тарафҳои зиёди ҳамвор ё барҷаста.

БИСЁРСАРДОРӢ بسیار سردارӣ дорои роҳбарони сершумор.

БИСЁРСОЛА بسیار سالهcoliени зиёд анҷомёфта ё вучуддошта; ҷандинсола: **кори бисёрсола**, **анъанаи бисёрсола**.

БИСЁРСОХА بسیار ساحه *ниг.* серсоҳа.

БИСЁРТАР بسیارتар *сифати дараҷаи қиёсӣ* аз бисёр; зиёдтар, бештар.

БИСЁРТАРИН بسیارترين 1. *сифати дараҷаи олӣ* аз бисёр; зиёдтарин, бештарин. 2. аксар, аксариат.

БИСЁРТИРА I بسیارتیره 1. дорои тирҳои зиёд, тири бисёрдошта: **автомати бисёртира**, **туфандиги бисёртира**.

БИСЁРТИРА II بسیارتیره 2. дорои якчанд меҳвар,

меҳвари зиёддошта: **аробаи бисёртира**.

БИСЁРУЗВА بسیار عضوه дорои узвҳои сершумор.

БИСЁРФАН بسیار فن *кит.* донандаи тадбир ва ҳилаҳои гуногун; пурфираб, хилагар.

БИСЁРХО҆Р//БИСЁРХО҆РА بسیار خواره // بسیار خواره *ниг.* **бисёрхӯр**.

БИСЁРХУДОӢ بسیار خدائی соҳтори диние, ки паастиши худоҳои зиёдро эътироф мекунад.

БИСЁРХӮР بسیار خور пурхӯр, баднафс.

БИСЁРҲАРБА بسیار حربه *нав., варз.* навъи қувваозмоии варзишгарон аз рӯи чанд машқҳои ҷисмонӣ (*мас.*, *давидан*, *ҷаҳидан*, *найзапартой ва г.*); мусобиқа дар чанд навъи варзиш: **мусобиқаи бисёрҳарба**.

БИСЁРҲИЗБӢ بسیار حزبی *нав.* мавҷудияти ҳизбҳои гуногуни расман иҷозатдор дар давлате.

БИСЁРҲОКИМИЯТӢ بسیار حاکمیتی *нав.* дар як вақт мавҷуд будани якчанд ҳукumat дар мамлакате.

БИСЁРҲУЧРА بسیار حجره *нав.* дорои ҳуҷраҳои зиёд, утоқҳои зиёддошта: **манзили бисёрҳуҷра**.

БИСЁРЧЕНА بسیار چینه *андозагирии* ҷандкарата.

БИСЁРҶОНИБА بسیار جаниه бо ҷонибҳои зиёд, ҷандтарафа: **гуфтушунидҳои бисёрҷониба**.

БИСЁРШАВҲАРӢ بسیار شوھرӣ шакли никоҳе, ки як зан дар як вақт якчанд шавҳар дошта метавонад (полиандрия), сершавҳарӣ.

БИСМАДОН بسمدان ҷонишими номуайянӣ чиз ё кори номаълум: **фалону бисмадон**.

БИСМИЛ *а.* بسمل 1. сарбурида, гулӯбурида, қушташуда: **мурғи бисмил**. 2. *маҷ.* қурбоншуда; **бисмил кардан** сар буридан, сар задан, қуштан.

БИСМИЛЛОҲ بسم الله 1. *д.* ба номи Худо, ба исми Худо (*калимае, ки пеш аз сар кардан ба коре ба забон меоранд*). 2. *маҷ.* ибтидо, оғоз (коре).

БИСОТ *а.* بساط 1. ҳар чизе, ки дар зери по паҳн карда мешавад, ҳар чизи густурданӣ (аз

қабили гилем, палос). 2. асбобу анҷом, чизу чора, сомон, бизоат; дорой, боигарӣ: **бисоти хона**; ⚡ дар **бисотам** дар ихтиёрам, дар дастам; **бисоти адл ба(р)по намудан** адлу инсофро пойдор кардан;adolat ҷорӣ соҳтган; **бисоти аиш оростан** лавозими айшу ишратро муҳайё кардан; айшу ишрат кардан.

БИСОТДОР **بساطدار** соҳиби чизу чора ва хонаву ҷой; доро.

БИССЕКТРИСА **بیسیکتریسہ** ҳанд. ҳати росте, ки кунҷро ба ду ҳиссаи баробар чудо мекунад.

БИСТ I **بیست** 1. *шумораи миқдорӣ* адади 20, миқдори ду даҳ. 2. маъракае, ки баъди гузаштани 20 рӯз аз марги касе ба ёди ў барпо карда мешуд.

БИСТ II **بیست** *шакли қӯтоҳшудаи биист феълии фармоши аз (би) истодан*; ⚡ *исту бисту касе* (чизе) тамоми ҳастии касе (чизе), буду шуди касе (чизе).

БИСТАР **بیستر** рахти хоб, ҷои хоб, ҷогаҳ; кӯрпача; ⚡ **бистари ноз** ҷои роҳат ва фароғат; **бистари касеро ҳушк кардан** касеро ба қатл расонидан; дар **бистари ноз парвариш ёфтани** эркаву нозпарвар калон шудан.

БИСТАРИШУДА **بستری شده** беморшуда, касе, ки ба дарде гирифтор шудааст.

БИСТАРӢ **بستری** 1. *mansub ба бистар*. 2. бабистарафтода, барҷомонда; азпомонда; **бистарӣ шудан** дар бистар хобидан (*ба сабаби беморие*).

БИСТГОНӢ **بیستگانی** *таър*. маоши лашкариён ва ё навкарон.

БИСТСОЛА **بیستساله** бабистдаромада, бист солро пуркарда: **ҷавони бистсола**; **хизмати бистсола** хизмати дар муддати бист сол анҷомдода.

БИСТСОЛАГӢ **بیست سالگی** бистсола будан; **аз бистсолагӣ то имрӯз** аз он вакте ки бистро пур карда буд, то имрӯз.

БИСТУМ//БИСТУМИН **بیستم//بستمین** *шумораи тартибӣ* аз **бист**; ҷароғи **бистум** як навъ ҷароғи (лампаи) равшани карасинӣ.

БИСТӮХ **بستوه** *кит.* ҳаста, дармонда дар ҳолати танг омада.

БИСТЯК **بیست یک** аз бист ҳисса як ҳисса, аз

бист ҷузъ як ҷузъ.

БИСУЛФАТ *لوم* **بسلفت** хим. намаки турши кислотаи сулфат, ҳидросулфат.

БИТНАТ *a.* **بطنت** *کیم.* аз ҳад зиёд пур кардани шикам аз таом, шикампурӣ, пурхӯрӣ.

БИТОЛАТ **بطالت** *کیم.* бекорӣ, муатталӣ.

БИТОНА(T) *a.* **بطانه//بطانت** *کیم.* 1. астар, остар (- и ҷома ва г.). 2. **маҷ**. наздикон; дӯстон.

БИТУМ *لوم* **بتم** номи моддаҳои саҳт, моеъ ё газшакли органикии табиӣ (*аз қабили нафт, гудрон*); **битуми сунъӣ** он ҷо аз коркарди нафт, ангиштсанг ва торф ҳосил мешавад, кир.

БИФШТЕКС *انگل.* **بغشتکس** *خور*. навъе аз ҳӯрок, ки аз як парча гӯшти қима ва ҳӯрише иборат аст.

БИХРАД **بخرد** *کیم., ниг.* хирадманд.

БИХРАДӢ **بخردی** *کیم., ниг.* хирадмандӣ.

БИХИГИН **بهیگین** *نig.* бихигӣ.

БИХИГӢ **بهیگی** *مانسуб ба бихӣ*; аз бихӣ тайёршуда: **мураббои бихигӣ**.

БИХИЛ **بهل** 1. *феъли фармоши аз (би)ҳиштан*. 2. ҳиссачаи модалӣ-иродавӣ бигузор, бимон, сар дех; **бихил кардан** *гуфт*. баҳшидан гуноҳ, авғ кардани гуноҳ.

БИХИШТ **بهشت** *d.* аз рӯи таълимоти ислом боғу бӯстони он дунё, ки мусулмонони неку бегуноҳ дар он ҷо зиндагиро давом мебидҳанд, ҷаннат, фирдавс, ҳулд; **муқоб. дӯзах** ва **ҷаҳаннам**; **бихиши рӯи замин маҷ**. бехтарин, ободтарин ҷои рӯи замин.

БИХИШТИРӮЙ **بهشتروی** зебо, ҳушрӯй.

БИХИШТИ **بهشتی** 1. *mansub ба бихишт*. 2. **маҷ**. бегуноҳ, пок; беозор. 3. навъи ангур.

БИХӢ **بهی** дарахти мевадор, ки меваҳои он ҳушбӯй мисли себу нок аст, обӣ.

БИЧАК **بچک** *гуфт.* як навъи самбӯса: **бичаки танӯрӣ**, **бичаки дегӣ**.

БИЧИРРАС//БИЧИРРОС **بجرس//بجراس** *гуфт.* 1. ҳисси рангорангӣ, алобулоӣ, алағдагӣ дар пеши ҷашм. 2. ҳисси дамиданি мурғак дар бадану таҳтапушт (*аз тарси дидан ё шунидани воқеаи даҳшатангез ва ё сухани ниҳоят*

saxm). 3. ҳисси ногуори дасту по, ки дар натиҷаи зер карда нишастани по ё якпаҳлу хобидан бо даст ба амал меояд: **бичиррас задан, бичиррас кардан.**

БИШ بیش кит., ниг. **аҷалгиёх.**

БИШКУФА بشکه кит. 1. шукуфа ва гули дарахт. 2. шукуфтани ва гул кардани дараҳт.

БИШҚҰЛИДАН بشکولیدن кит. 1. чустию ҷолоқӣ ва ҳүшӯрӣ намудан. 2. меҳнатдӯстӣ нишон додан.

БИШӮЛИДА بشکولیده кит. *сифати феълии бишӯлидан;* парешоншуда, мушавваш, парешон ва ошуфта.

БИШӮЛИДАН بشکولیدن кит. 1. барҳам задан, парешон кардан. 2. дармонда ва мутаҳайир нишастан.

БИЯ بیه растаниест, ки бештар дар лаби дарёҳо мерӯяд, ширинбия.

БЛОК I фр. *ک بلا* ниг. **паймон, муоҳида; блоки ҳарбӣ** иттифоқи ҳарбии байни давлатҳову гурӯҳҳо.

БЛОК II англ. *ک بلا* 1. соҳт. як навъ ҳишти қалонҷачми аз сementу гаҷ ва дигар мавод соҳташуда. 2. ҷузве аз иморат; шӯъбае аз иншоот. 3. тех. баданаи муҳаррики моншинҳо, ки ҷанд силинддро ба ҳам мепайвандад.

БЛЮМИНГ англ. *بلیومنگ* тех. дастгоҳи азими тайёр кардани фӯлоди тунук (*бо роҳи фишор*).

БО I ۱ *پېشواند* 1. ҳамроҳ будан, якҷоя шудан ва иштирок карданро дар ичрои ягон амал (*бо шахсе ё чизе*) ифода мекунад; ҳамроҳи..., дар якҷоягии..., ба иштироки...: **бо ҳам, бо ҳамдигар, бо ҳамроҳии, бо қасе ғап (на) задан, бо қасе воҳӯрӣ кардан, бо қасе зиндагӣ кардан, бо қасе маслиҳат кардан, бо қасе нишастан, бо қасе сару кор (кору бор) доштан, бо қасе ҳамдаст будан, бо чизе ҳӯрдан (чизеро), бо хаёлоти худ банд будан, бо худ гирифтан (будан) чизе ё қасеро, бо худ овардан чизеро; меҳмон бо ризқаш меояд (зарб.); бо худи... шахсан бо ...; мустакиман бо ... 2. *воситаи ичрои амалро ифода мекунад;* ба воситаи..., тавассути..., чизеро ба кор бурда; бо мадади..., ба ёрмандии...: **бо бинӣ нафас қашидан,****

бо дasti чап ҳӯрдан (хестан), бо китф тела додан, бо нӯги остин пок кардан, бо обпошак об пошидан, бо пахта об чакондан, бо санг зада шикастан, гуноҳи худро бо хизмат ва садоқат ҳарида гирифтани. 3. тарзи амал ва ҳолати ашёро ифода мекунад: **бо дикқати та мом, бо рӯи қушод, бо рӯи ҳандон, бо сари ҳам, бо тарсу ваҳм, бо ҷашмони гирялуд, бо ҷеҳраи зард, бо иштиҳо(-и том) ҳӯрдан, бо мамнуният қабул кардан, бо нигоҳи пурҳашм ҷавоб додан, бо овози баланд сурӯд ҳондан.** 4. замони амалеро, ки дар як вақт ё паси ҳам бо амали дигар иҷро мешавад, нишон медиҳад; баробари...: **бо дидани ин ҳол, бо шунидани ин ғап.** 5. сабаби амалеро нишон медиҳад: **бо ҳар баҳона дашном додан;** **бо баҳонае корро ақиб партофтан,** **бо тӯҳмат айбордor шудан;** 6. аз рӯи...; мувофиқи...; ҳасби...: **бо иҷозати..., бо рӯҳсати..., бо илтимоси қасе (кореро кардан), бо ишораи қасе (берун баромадан);** **бо навбат (сурӯд ҳондан, даст ғишиурдан), бо супориши қасе (кореро иҷро кардан),** **бо талаби ҳаёт (кореро кардан).** 7. нисбат ба..., дар ҳаққи...; **бо қасе бад будан** нисбат ба қасе ҳусумат доштан. 8. *сӯи чизеро, ки ба он амал равона шудааст, нишон медиҳад,* ба. 9. аз чизе ташкил ёфтани ва ё бо чизе мусаллаҳ будани предметро нишон медиҳад; аз: **бо чизе пур шудан, бо чизе мусаллаҳ будан; бо вуҷуди... қатъи назар аз...;** сарфи назар аз...; **бо вуҷуди ин (он)** сарфи назар аз ин (он); **бо гардани баста** бе майлу ҳоҳиш; аз рӯи маҷбурий; **бо дили пур** бо боварии том, мутмаинона, дилпурона; **бо дилу ҷон** аз рӯи сидқ, самимона; **бо (ду) дasti адаб** ниҳоят боодобона, бо иззату эҳтироми зиёд; **бо ин ҳама** бо вуҷуди ин, сарфи назар аз ин; **бо камоли...** дар ниҳояти..., ниҳоят; **бо назари суол** саволомез; **бо номи...** ба исми..., таҳти номи; **бо пои ҳуд** а) ба ихтиёри худ; ба даъвату ҳабари қасе мунтазир нашуда; б) муфт, ройгон, бе меҳнат; **бо ҳамин** ҳамин тавр; дар ҳамин ҷо; **бо ҷон баробар** ниҳоят азиз; **бо роҳи қасе рафтани** аз пайи қасе рафтани, ба қасе пайравӣ кардан.

БО II ۲ *номи ҳарфи дуюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ب).*

БО III ۳ кит. оши обакӣ, оши моеъ.

БОАДАБ بادب ниг. **боодоб.**

БОАДАБӢ *بادابې nig. боодобӣ.*

БОАДАБОНА *بادбане nig. боодобона.*

БОАДОЛАТ *бاعدالت* боинсоф, одил.

БОАДОЛАТӢ *باعدالتنى* боинсофӣ, одилӣ.

БОАДОЛАТОНА *باعدالتنانه* боинсофона, одилона, аз рӯи инсофу адл.

БОАЗАМАТ *باعظمت* пуразамат; азим, бошукуҳ: *биной боазамат.*

БОАЗМ *باعزم* боният, бомақсад.

БОАҚЛ *باعقل* оқил, бофаҳм, бофаросат, пурдон: *чавони боақл.*

БОАҚЛАК *باعقلک* шакли навозии *боақл.*

БОАҚЛӢ *باعقلی* оқилӣ, доноӣ, фаросатнокӣ, бофаҳмӣ; рафтори оқилона.

БОАҚЛОНА *باعقلانه* оқилона, маъқул, аз рӯи ақлу фаросат: **кори боақлона кардан, маслиҳати боақлона додан.**

БОАНДЕША *باندیشه* он ки пеш аз сар кардани коре фикр мекунад, мулоҳизакор, баандеша, бамулоҳиза.

БОАНДЕШАГӢ *باندیشگی* мулоҳизакорӣ, бо-мулоҳизагӣ, боандеша будан.

БОАНДОМ *باندام* мавзун, бо қомати зебо.

БОАСОС *باساس* бодалел, асосдошта, асоснок.

БОБ I *باب* шоиста, лоик, сазовор, муносиб, мувофиқ, дархӯр; соз, хуб: **шароити боб, ҷа-воби боб; боби дандон** нарм, мулоим, дандон мегузаштагӣ (*дар бораи ҳӯрок*); **боб кардан** а) ба тарзи шоиста ва хубу маргуб ичро карданни кор, айни муддао кардан, соз кардан; б) *маҷ.* адаби касеро додан; расвои касеро баровардан; в) *маҷ.* фиреб додан, фирефтан; **боб шудан** ҷазои худро дидан, адаби худро дидан; **боби касе будани** чизе ба касе хеле мувофиқ ва зебанда будани чизе; **боб карда задан** саҳт задан.

БОБ II *باب* кит. падар; бобо.

БОБ III *a. باب* 1. кит. дар, дарвоза. 2. калонтарин қисми асари илмӣ ва адабӣ, ки дар навбати худ ба бахшу фаслҳо таксим мешавад. 3. бобат, бора, хусус, ҷиҳат, ваҷҳ: *аз ин боб, аз ҳар боб, дар боби..., дар ин боб.*

БОБАК *بابک* шакли тасғир ва навозии *боб.*

БОБАҚО *بابقا nig. бадошт; муқоб. бебақо 2.*

БОБАРАКА(Т) *بابر که//بابر کت* 1. он ки аз ӯ хайру барака мерасад, пурфайз: *одами бобарака(т).* 2. зиёд, фаровон, бисёр; пурманфиат, пурсамар, сермаҳсул, серҳосил.

БОБАРАКАТӢ *بابر کتى* 1. бобаракат будан, файзу баракат доштан. 2. пурсамарӣ, сермаҳсулӣ.

БОБАРДОШТ *بابرداشت* босабр, пуртоқат, бурдбор.

БОБАРОР *بابرار* барорнок, бомуваффакият; пешрав.

БОБАРОРИ *بابراری* бобарор будан, барорнокӣ, муваффакият.

БОБАТ *بابت* хусус, бора; ҷиҳат, ваҷҳ; *аз боба-ти...* дар бораи..., дар хусуси...; *аз ҳар бобат* аз ҳар ҷиҳат, аз ҳар ваҷҳ, аз ҳар хусус; дар *бобати...* дар хусуси..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; *дар ин бобат* аз ин хусус; аз ин ҷиҳат, вобаста ба ин.

БОБЗАН *بابزن* *کӯن.* сих, сихи кабоб, маҳсусан сихи мурғкабоб.

БОБИЗОАТ *بابضاعت* молу чиздошта, молдор; осудаҳол.

БОБИЛ *بابیل* шакли қӯтоҳшӯдаи *абобил.*

БОБИЯ *بابیه* д. таълимоти динию сиёсие (асосгузораш Сайид Алӣ Муҳаммади Шерозӣ мулакқаб ба Боб), ки ҳамчун афкори ислоҳотталаҳии ислом ва ҷунбишҳои демократии Эрон (1848-1852) ба муқобили ҳукмронии шоҳ, инчунин даҳолати қишварҳои хориҷӣ шинохта шудааст.

БОБӢ *بابی* д. пайрави ҷараёни исломии бобия.

БОБО *بابا* 1. падари падар ё падари модар, ниё, ҷад: **бобои падарӣ, бобои модарӣ.** 2. *маҷ.* насли гузашта, аҷдод (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ – бобоён ва бобоҳо* меояд); гузаштагон; **падару бобо (-и мо)** гузаштагон (-и мо), аҷдод (-и мо). 3. *таър.* сардори ҷамъиятҳои косибону хунармандони замони пеш: **бобои кафшдӯзон, бобои машкобон, бобои саисҳо; бобои барфӣ** қаҳрамони афсонавии ҷашиҳои солинавӣ – рамзи сармо дар ҳалқҳои Аврупо,

ки мӯйсафеди рӯсурхи ришу мӯйлабдор буда, дар тан пӯстину дар сар телпак дорад ва дар расми истиқболи соли нав дар атрофи арчай солинавӣ ба бачаҳо тӯхфаҳо тақдим мекунад; **шери бобо // чони бобо** дар мавриди изҳори навозиш аз тарафи мӯйсафедон ба бачагон гуфта мешавад.

БОБОЁНА بابايانه *taъr.* ҳаққе, ки бобо – роҳбари пешаварон барои миёнаравӣ дар байнни соҳибкорон ва хунармандон аз ҳар ду тараф мегирифт.

БОБОЙ بابائی 1. *mansub ба бобо;* ба бобо тааллукдошта; аз бобо монда: **омочи бобоӣ.** 2. қадима, кӯхна; аз қадим монда. 3. навъи зардолуи калон-калон.

БОБОКАЛОН باباکلان падари бобо; нахуст-падари авлод.

БОБОПИРАК باباپирک *bot.* як навъ алаф ва растанин печон аз оилаи чиноракҳо, девток.

БОБОХОНА باباخانه *taъr.* ҷои истиқомати бобо - роҳбари пешаварон ва пойкори ў, ки қоси-бони бекормонда дар он ҷо истиқомат мекарданд.

БОБОЧОН باباجان калимаи муроҷиати эҳтиромона ба бобо; азиз.

БОБУНА بابونه *bot.* гиёҳи хушбӯе, ки баргҳои канори гулаш сафед ва мобайни он зардранг аст.

БОВАР باور рост ва мувоғики ҳақиқат пиндошта пазируфттан (-и қавли касе), яқин ҳосил намудан, эътимод кардан (бо сухани касе); **бовар кардан (намудан)** а) рост пиндоштан (*маҳсусан суханони касеро*), яқин ҳосил намудан; б) ба сидқу дурусткории касе эътимод доштан, эътиқод зоҳир кардан ба касе; аз касе дилпур будан.

БОВАРИБАХШ باوري‌بخش қобили эътимод.

БОВАРИНОК باوري‌نинак эътимоднок, қобили итминон: **шахси боваринок.**

БОВАРИЙ باوري бовар доштан, бовар кардан; эътимод; эътиқод; **боварии комил (тамом, том)** бо итминони пурра; дилпурона; бо ҷуръат, бо қатъият (*мас., гап задан*); **боварӣ доштан**, дилпур будан, итминон доштан; **боварии касе наомадан** ба коре бовар накардан, эътимод надоштан; **боварӣ кардан ба касе**

итминон доштан ба касе (*дар коре*).

БОВАРКУНАНДА باور‌کنده *сифати феълии замони ҳозира az бовар кардан;* бовар мекардагӣ, қобили эътимод, боваринок.

БОВАРХАТ باور‌خط *гуфт.* ваколатнома.

БОВАФО باوفа вафодор; содик: **дӯсти бовафо,** ёри бовафо.

БОВАФОӢ باوفائي бовафо будан, вафодорӣ.

БОВИҚОР باوقار 1. ботамкин, вазнин (*дар муомила, гуфтор ва рафтор*): **марди бовикор.** 2. *nig.* **бовикорона.**

БОВИҚОРӢ باوقاري бовикор будан, ботамкинӣ; вазнинӣ.

БОВИҚОРОНА باوقارنه ботамкинона, вазни-нона: **бовикорона ба гап даромадан, бовикорона роҳ рафтан.**

БОВИЧҖДОН باوجдан он ки аз рӯи вичдон амал мекунад; боинсоф; поквичдон, ҳалолкор.

БОВИЧҖДОНӢ باوجданӣ бовичдон будан; боинсофӣ, поквичдонӣ, ҳалолкорӣ.

БОВИЧҖДОНОНА باوجданане боинсофона, ҳалолкорона, поквичдонона.

БОФ باغ 1. китъаи замини иҳоташудае, ки дар он дараҳтони мевадору бемева ва гулҳои гуногун шинонда, сабзу хуррам карда шудааст, ҳадика, равза, бӯстон. 2. ҷо васеи сабзу хуррами сердолу дараҳт ва гулу сабзашои зиёд, ки ҳиёбонҳои курсию ҳаракдор ва тамошогоҳҳо дорад ва маҳалли истироҳати маданин аҳолист, ҷорбоғ: **боги (марказии) фарҳангу фароғат, bogi istirohat, bogi шаҳрӣ; bogi ботаникӣ nig. ботаникӣ; bogi ҳайвонот** муассисае, ки дар он ҳайвоноти гуногуни ҷаҳон барои тамошоӣ мардум гузошта шудааст; **bogu rof** бог ва марғзор; **bogu бӯстон шудан** обод ва сабзу хуррам шудан; **боги ирам** а) боги афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи асотирӣ онро ҳамчун биҳишт соҳта буд; б) **мач.** ҷои сабзу хуррам; **◊ яке аз bogu дигаре аз rof** берабт, беробита, бемаврид.

БОҒАЙРАТ باғирият 1. гайратманд, гаюр, саъ-кунанда, кӯшо; серҳаракат, чусту ҷолоқ: **ҷавони боғайрат.** 2. боору номус, боҳамият. 3. *nig.* **боғайратона.**

БОҒАЙРАТӢ باғирити гайратнокӣ, саъю қӯшиш

доштан; серҳаракатӣ.

БОҒАЙРАТОНА *باغیراتنه* гайратмандона, ғаюронса, бо саъю кӯшиш; фаъолона; чолокона.

БОҒАРАЗ *باغرض* *nig. ғаразнок.*

БОҒАРАЗОНА *باغرضانه* аз рӯи ғараз, бо нияти бад (*барои манфиати худ*), муғризона.

БОҒБАНД *باغښد* бунёди қитъаҳои боғ, қисматҳои боғ.

БОҒБОН *باغبان* он ки мутасаддии муҳофизати боғ ва нигоҳубину парвариши дараҳтони мевадору гулҳои он аст, ниғаҳбони боғ.

БОҒБОНИЙ *باغبانی* 1. амалу ҳунари боғбон: **боғбонӣ кардан**. 2. *nig. боғдорӣ*.

БОҒДОР *باغدار* 1. соҳиби боғ. 2. мутахассиси боғдорӣ.

БОҒДОРӢ *باغدارӣ* нигоҳубин ва парвариши боғ ҳамчун як соҳаи растани парварӣ, мевапарварӣ: **гуруҳи боғдорӣ**, **муассисаи боғдорӣ**; **боғдорӣ кардан** бо нигоҳубин ва парвариши боғҳо машғул шудан.

БОҒИСТОН *باغستان* ҷое, ки боғҳои зиёд дорад, ҷои сербог.

БОӢ 1. *мансуб ба боғ*. 2. набототе, ки кошта рӯёнида мешавад; *муқоб*. *худрӯ* ва ёбӣ: **пудинаи боӢ, ҷормағзи боӢ**.

БОҒКОР *باغکار* боғбон, нигоҳубин ва парваришкунандай боғ.

БОҒҚӮЧӢ *باغکوچی* кӯчидан ба боғ (*аз шаҳр дар мавсими тобистон*).

БОҒНИШИН *باغنشین* сокини боғ, истиқоматкунанда дар боғ.

БОҒОТ *باغات* 1. ҷ. **боғ**. 2. *маҷ*. маҳалу дехоте, ки боғҳои зиёд дорад, боғистон.

БОҒПАРВАР *باغپرور* мутахассиси боғдорӣ, нигоҳубин ва парваришкунандай боғҳои гулу мевадиханда.

БОҒПАРВАРИЙ *باغپرورӣ* *nig. боғдорӣ*.

БОҒПЕРО(Ӣ) *باغپرا(ای)* кит. ороста ва перостакунандай боғ, боғбон.

БОҒСОЗ *باغساز* *nav.* созандай боғи фароғатӣ бо иншооти марбутай он.

БОҒСОЗӢ *باغسازӣ* *nav.* бунёд кардани боғҳои

фарҳангӣ дар шаҳру дехот.

БОҒУЛҒУЛА *باغلغله* *nig. ғулғуладор*.

БОҒУНДА *باغنده* *kит.* кулӯлаи пахтаи ҳалло-чикарда барои риштан, погунда.

БОҒУРУР *باغرور* мағрур, худписанд, ботакаббур.

БОҒЧА *باغچه* 1. *шакли тасгири боғ*; боғи хурди наздиҳавлигӣ: **боғчаи навсабз**, **боғчаи ҳавлий**. 2. муассисаи тарбиявию таълимии кӯдакони синни томактабӣ (*яъне аз 3 то 7 сола*): **боғчаи бачагон, боғчаи кӯдакистон**.

БОҒЧАДОР *باغچه‌دار* ҳавлии боғчадор, ҳавлие, ки одатан дар ҳаётааш боғи хурде дорад.

БОҒШАҲР *باغشهر* шаҳре, ки боғҳои зиёд, кӯча ва хиёбонҳои сабзу хуррам дорад.

БОД I *باد* 1. ҷараёни уфукии ҳаво, вазиши ҳаво, шамол; яке аз ҷаҳор үнсури ташкилдидҳандаи ҷаҳони ҳастӣ (*об, оташ, хок, бод*); **боди ағғонӣ** шамоли саҳту гарми ҷанубӣ, ки аз тарафи Ағғонистон бо ҷанги регомез мева-зад, тафбод; **боди мувоғиқ** // **боди мурод** шамоли матлуб, ки ба ҳаракати қишиҳои бодбонӣ мусоидат мекунад; **боди муҳолиф** // **боди муқобил** шамоли номатлубе, ки аз рӯ ба рӯй ҷазира, ба ҳаракати қишиҳӣ монеъ мешавад; **боди сабо** насими форам; **боди шурта** шамоле, ки мувоғики рафти қишиҳӣ мевазад. 2. ҳаво, пуф, дам, нағх; **бод додан** а) ба муқобили бод гузоштани ҷизе; шамол додани ҷизе (*барои ҳуҷонидан, ҳунук кардан ва г.*); б) *маҷ*. бехуда сарф кардан (*пулро*), несту нобуд кардан; **бод кардан** а) шамол додан бо бодбезан ё ҷизи дигар (*барои ҳунук ё ҳуҷик кардани ҷизе*); б) пош додани ғалладонаи кӯфташуда барои тоза кардани он аз коҳ ва гарду ҷанг; 3. боде, ки аз шикам мебарояд, боди шикам, тиз. 4. нағхе, ки ба Ҷътиқоди қадимиён дар натиҷаи ҳӯрдани байзэ гизоҳо дар бадан пайдо мешудааст; варам, омос. 5. *тиб*. дарде, ки дар натиҷаи тамоман шифо наёфта боқӣ мондани осори ягон беморӣ пайдо мешавад; асари дар бадан мондаи ягон қасалӣ: **боди нағзак**; **бод қашидан** а) аз як зарф ба зарфи дигар ё дар ҳуди ҳамон зарф бардошта рехтани моеъ, гардон-гардон кардан (*мас., ҷойро баъд аз дам кардан, ширӣ дар дег ҷӯшидаистодаро барои надамидан бо кафлезе ё ҷумча кам-кам гирифта дубора ба*

*дег рехтан); б) баромадагӣ ё варами узве аз бадан бар асари беморӣ (шамол ҳӯрдан) ва ё зарба; боди фатқ бемории дабба, чурра; ⚡ бар бод додан а) бехуда сарф кардан, зоеъ намудан; б) аз байн бурдан, несту нобуд кардан; бар бод рафтан зоеъ шудан; нест шудан; ба боди дашном гирифтан маҷ. саҳт дашном додан; ба боди фано рафтан нобуд шудан, нест гардидан; коҳи қӯҳнаро бод кардан (додан) ягон кор ё воқеаи нохуши гузаштаро ба ёд овардан; ягон сухани гузаштаро ба хотир овардан; нафасатро бод барад! сухани бадат бо худат нест шавад (*таъбири дашном, ки дар мавриди гапи шуме задани касе гуфта мешавад*).*

БОД II باد *шакли кӯтоҳшудаи бошад* (*дар хитоб*): зинда бод!, нест бод!, чонам фидои ту (*шумо*) бод!; муборак бод! табрик мекунам, табрик мегӯям; ҳалолат бод оғарин!, аҳсан!; ҳар чӣ бодо бод! ҳар чӣ шуданий бошад, шудан гирад! (*дар мавриди таваккалан ба коре даст задан гуфта мешавад*).

БОДА باد май, шароб; **бодаи гулгун** майи сурх, шароби лаългун; **бодаи ноб** шароби соф, майи бедурд (бегаш, рақик); **бода қашидан** шаробнӯшӣ кардан, май нӯшидан.

БОДАБДАБА بادбده дабдабанок, пурдабдаба, баландовоза, бо шукӯҳу карруфар: зиёфати бодабдаба, тӯйи бодабдаба.

БОДАВЛАТ بادولت *nig.* бадавлат.

БОДАГУСОР باده گسар боданӯш, майнӯш, шаробхӯр.

БОДАГУСОРИЙ باده گسارӣ боданӯшӣ, майнӯшӣ, шаробнӯшӣ.

БОДАДЕХ باده ده *nig.* бодакаш.

БОДАКАШ باده کش 1. соқӣ. 2. майнӯш, шаробхӯр.

БОДАКАШӢ باده کشӣ 1. бодакаш будан, соқигӣ кардан. 2. майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАНГЕЗ بادانگиз ангезандай бод, бодовар.

БОДАНӮШ باده نوش майнӯш, майхӯр, шаробхӯр.

БОДАНӮШӢ باده نوشӣ бода нӯшидан, майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАПАЙМО باده پیما *nig.* боданӯш.

БОДАПАЙМОӢ باده پیمايی *nig.* боданӯшӣ.

БОДАПАРАСТ باده پرسӣ майпараст, майзада, дӯстдори шаробнӯшӣ.

БОДАПАРАСТИЙ باده پرسӣ майпарастӣ, муштоқи шаробнӯшӣ будан.

БОДАРАНГ باده رنگ ба ранги шароби сурх, сурхранг.

БОДАСТУПО بادست و پا *nig.* бадаст (бадаступо).

БОДАФРОХ بادافراه *kim.* мучозот, чазо, подош.

БОДАФУРӮШ باده فروش фурӯшандай бода, майфурӯш.

БОДАФУРӮШӢ باده فروشӣ амали майфурӯшӣ, май фурӯхтан.

БОДАХОНА باده خانه майхона, хонаи шаробfurӯшӣ, майкада.

БОДАХОР باده خوار *kim., nig.* боданӯш.

БОДАХОРӢ باده خوارӣ *kim., nig.* боданӯшӣ.

БОДАХОХ باده خواه бодачӯ, майталаб, шаробдӯст.

БОДАХО بادها соҳибақлу ҳуш, бозаковат.

БОДБАДАСТ بادبدست маҷ. бенасиб, бебахра, бечиз, тихиста.

БОДБАНД بادبند *kim.* қисми тақвияткунандай деворҳои бино ба муқобили бод, заминчунӣ *ва г.*, ки аз ҷӯб ё оҳан соҳта мешаванд.

БОДБАНДӢ بادبندي бодбанд кардан, тақвияти соҳтмонҳо бо ҷӯбу оҳану бетон.

БОДБАРАК بادبرک чизест, ки бачагон аз коғазу наи тунуктарошида ё ҷӯбои тунук ва ширеш соҳта, ресмон баста, дар вақти вазидани бод ба ҳаво сар медиҳанд.

БОДБАРАКБОЗ بادبرک باز бачагоне, ки бо бодбарак бозӣ мекунанд; бодбодакбозӣ.

БОДБАРАКБОЗӢ بادبرک بازӣ бозии бачагон бо бодбарак: **бодбаракбозӣ** кардан.

БОДБАРАКПАРРОНӢ بادبرک پرانӣ сар додани бодбарак; бодбаракбозӣ: **бодбаракпарронӣ** кардан.

БОДБЕЗАК بادبیزک он чи вақти гармои ҳаво худро бо он шамол медиҳанд, миравҳа.

БОДБЕЗАКМОНАНД بادبیزک مانند шабехи бодбезак, мисли бодбезак.

БОДБЕЗАКШАКЛ بادبیز کشکل монанди бодбезак, шаклан чун бодбезак.	БОДДОР پاددار 1. ҳаводор, пур аз ҳаво. 2. бодгирифта; варамкарда, варамдор.
БОДБЕЗАН بادبیزن <i>nig.</i> бодбезак.	БОДИГАР بادی گر <i>nig.</i> бодгар.
БОДБОН بادبان пардаи маҳсусест, ки дар киштиҳои бодӣ онро ба муқобили бод қашидӣ, бо қуввати шамол киштиро ба ҳаракат меоваранд.	БОДИГАРӢ بادی گری 1. <i>nig.</i> бодгарӣ. 2. гуфт., <i>nig.</i> бодигӣ.
БОДБОНДОР بادباندار муҷаҳҳаз бо бодбон: киштии бодбондор.	БОДИГӢ بادی گی گуфт. қибр, ғуур, нахвав; ҳавобаландӣ, қалонигарӣ.
БОДБОНӢ بادبانӣ мансуб ба бодбон; киштии бодбонӣ киштие, ки ба воситаи бодбон ҳаракат мекунад.	БОДИЁН بادیان <i>bot.</i> растани ҳамешасабз, ки тухми хушбӯ дорад ва дар тиб ва ҳӯрокворӣ истифода мебаранд.
БОДБУР بادبر: доруи бодбур доруе, ки боди шикаму меъдаро рафъ мекунад.	БОДИЁНА بادیانه <i>nig.</i> бодиён.
БОДВОР بادوار монанди бод, бод барин; тез, зуд, шитобон.	БОДИЁНАТ بادیانت диндор, такводор.
БОДГАР بادگر он ки ғаллаи дар ҳирман кӯфтаро ба ҳаво пош дода, аз гарду коҳ тоза мекунад.	БОДИЁНӢ بادیانӣ мансуб ба бодиён; ҳалвои бодиёни як навъ ҳалво, ки барои хушбӯй ба он донаҳои бодиён ҳамроҳ карда мешавад.
БОДГАРДОН بادگرдан <i>nig.</i> шамолгардон; дараҳтзори бодгардон, дараҳтзоре, ки маҳсус барои гирифтани пеши роҳи шамолҳои ҳаробиовар бунёд мекунанд.	БОДИҚҚАТ بادقټ 1. дикқаткорона; тамоми дикқатро ба як нуқта равона карда; ҳама тан чун гӯш шуда: бодиққат мутолия кардан , бодиққат аз назар гузарон(и)дан , бодиққат шунидан . 2. дақиқкор, нозук; борикбин, нуктасанҷ.
БОДГАРИӢ بادگری амали бодгар; ба ҳаво пош додани гандум ва дигар ғалладона барои тоза кардан аз коҳу гард.	БОДИҚҚАТИӢ بادقټي бодиққат будан дар иҷрои корҳо, бодиққатона амал кардан, дақиқкорӣ.
БОДГИР بادگیر 1. сӯроҳе дар девор ё сақфи хонаҳо барои тоза кардани ҳавои хона; бодкашак. 2. ҳар чизе, ки пеши бодро бигирад.	БОДИЛ بادل пурдил, далер, шучӯъ, бодилу чигар.
БОДГИРИФТА بادگرفته сифати феълии замони гузашта аз бод гирифтан ; варамкарда, омосида.	БОДИНОН بادعنان <i>mac.</i> аспи тезрав, бодпо.
БОДГАР//БОДГАРД بادغر//بادغرد <i>khn.</i> шамолҷо, шамолгоҳ; чое, ки бод аз ҳар тараф ба он ҷо медарояд (<i>монанди хонаи тобистонӣ</i>).	БОДИНЧОН بادنجان як навъ сабзавоти ҳӯрокист, ки самари он ба шакли бодиринг, vale бунафш ё сиёҳранг аст ва онро бирён карда ё дар намакоб хобонда меҳӯранд; бодинчон арzon, ҳарҷако (ҳарҷҳо) дорад (<i>зарб.</i>).
БОДДАРО بادдра <i>nig.</i> бодгир 1.	БОДИРИНГ بادرنگ растани полизӣ бо ҳосили сабзранг ва борики дароз, ҳиёр; бодиринги намакӣ // бодиринги ўӯр бодиринги дар намакоб хобондашуда.
БОДДАСТ بادдست он ки дар даст пул нигоҳ дошта наметавонад, исрофкор, бесарфа.	БОДИЯ I بادие I дашти беобу алаф, биёбон, сахро, ҳомун.
БОДДАСТИЙ باددستӣ исрофкорӣ, бехудаҳарҷӣ.	БОДИЯ II a. بادие kит., <i>khn.</i> зарфи қалони мисин; косаи қалон.
БОДДИҲАК بادҳек кишиов. мошин барои шамол додани ғаллаи кӯфта ва ҷудо кардани дон.	БОДИЯГАРД بادие گرد 1. биёбонгард. 2. кӯчманҷӣ.
БОДДИҲАНДА بادҳенде 1. сифати феълии замони ҳозира аз бод додан . 2. бодгар.	БОДИЯГАРДӢ بادие گردӣ 1. биёбонгардӣ. 2. кӯчманҷигӣ, кӯчиғӣ.

БОДИЯНИШИН بادیهنشین 1. сокини бодия, биёбоннишин. 2. кӯчманчӣ, кӯчӣ, гайри-муқим: қабилаҳои бодиянишин.

БОДИЯНИШИНӢ بادیهنشینی 1. бодиянишин будан. 2. тарзи ҳаёти кӯчманчиён, кӯчманчигӣ.

БОДИЯПАЙМО بادیپیما *nig.* бодиягард.

БОДӢ بادی 1. бо қувваи бод коркунанда, бо қувваи бод ҳаракаткунанда: **киштии бодӣ**, осиёи бодӣ, таппонча ё туфанди бодӣ. 2. **ман-суб ба бод**; **бодӣ шудани гандум** майда гашта, қобили чош шудани гандум дар хирман. 3. *маҷ.* лофзан, мутакабир, ҳавобаланд, қлонгир.

БОДКАРДА بادکرد 1. пуршуда аз ҳаво, ҳавогирифта. 2. варамкарда.

БОДКАШ بادکش 1. *nig.* **бодгир; бодкаши чилим** суроҳи ҳаводарои чилим (*ба андозае, ки бо нӯги ангушиш тӯшионидан мумкин аст*). 2. *тиб.* зарфи шишагии маҳсусест, ки барои пӯсти баданро қашида, суръатнок кардани ҳаркати хун ба тахтапушти бадани бемори шамолхӯрда мегузоранд.

БОДКАШАК بادکشк даричаи ҳаводарои тиреза, бодгир.

БОДМОНАНД بادманнд ба монанди бод, шабехи бод.

БОДМӮРӢ بادموری роҳи ҳавокашӣ дар девор.

БОДНАМО بادنمای олате, ки самти вазиши бодро нишон медиҳад.

БОДНОК بادنک боддор, дорои боду шамол.

БОДО بادا *nig.* бод II: **ҳар ҷӣ бодо бод!**

БОДОБОД باداباد барои муборакбодӣ ва таҳсину оғарин гуфта мешавад.

БОДОВАРД بادآورд 1. чизе, ки бод овардааст, он чи шамол ҳамроҳ овардааст. 2. *маҷ.* ҳар чизе, ки муфт ва бе меҳнат ба даст омадааст, ройгон: **бозёфти бодовард, фоидаи бодовард**. 3. номи яке аз ғанҷҳои Ҳусрави Парвиз.

БОДОВАРДА بادآورده бе ранҷу азоб ба дастомада, муфту ройгон омада.

БОДОВАР بادآور хусусияти нӯшиданӣ ё хӯрданиӣ, ки истеъмоли онҳо барои баъзе қасон

номувофик, яъне заарнок буда, дами шикам меоварад.

БОДОМ بادام дарахте, ки аввали бахор пеш аз дигар дараҳтон гул мекунад ва мағзи донаки он бомаза ё талҳ аст, лавз: **бодоми заминӣ, бодоми коготӣ, бодоми кӯҳӣ, бодоми талҳ, бодоми шириндона, мағзи бодом.**

БОДОМАК بادامк *шакли тасгири бодом; бодомаки гулӯ* бофтаҳои лимфатикӣ, ки дар ҳалқ ба шакли донаи бодом ҷамъ шудааст, лавзатайн.

БОДОМГУЛ بادامگل *nig.* бодомчагул.

БОДОМЗОР بادامزار ҷое, ки дараҳтони зиёди бодом дорад, дараҳзори бодом.

БОДОМИӢ بادами 1. аз мағзи бодом тайёршуда; ҳалвои **бодомӣ**. 2. бодомшакл, монанд ба шакли донаки бодом: **чашм(он)и бодомӣ**.

БОДОМИСТОН بادамستان *nig.* бодомзор.

БОДОМЧА بادامҷه 1. *шакли тасгири бодом.* 2. як намуди бодоми худрӯй.

БОДОМЧАГУЛ بادامҷه گل нақши бодомшакл (*дар тоқӣ ва г.*).

БОДОМЧАШМ بادامچشم дорои ҷашмони шабеҳи донаки бодом дарози қунҷҳояш борик: **дуҳтари бодомчашм**.

БОДОМШАКЛ بادамشکل монанд ба донаки бодом: **чашми бодомшакл**.

БОДОМШИКАН(АҚ) بادامشکن//بادامشکنک анбӯр барои шикаста мағзашро гирифтани донаки бодомро гирифтan.

БОДОСО بادآسا *маҷ.* тез, зуд; бошитоб: **бодосо рафтan.**

БОДПАЙМО(Ӣ) بادپیمای(Ӣ) 1. *nig.* **бодрафтор: аспи бодпаймо.** 2. аспи ё шутури тезрафтор. 3. *маҷ.* ҳарзагӯй ва бехудакор; одами бодӣ, лофзан.

БОДПАЙМОӢ بادپیمائی 1. тезрафторӣ, бодрафторӣ. 2. *маҷ.* ҳарзагӯй ва бехудакорӣ; бодигарӣ.

БОДПО(Ӣ) بادپای(Ӣ) 1. тезрав, тезрафтор, давана: **аспи бодпо.** 2. *маҷ.* аспи тезрафтор.

БОДРАНГ I بادرنگ 1. турунҷ, навъе аз афлесун,

ки пӯсташ дурушт, зард ва хушбӯст. 2. боди-ринг, хиёр.

БОДРАНГ II بادرنگ 1. бодмонанд, шабехи бод. 2. маҷ. аспи бодпо, даванд.

БОДРАНҖӮЯ بادرنجويه кит., бот. як навъ гиёҳест, ки барои муолиҷаи тангии нафас ба кор мебурданд.

БОДРАФТОР بادرفتار тезрафтор, тезрав; чусту чолок.

БОДРЕЗ//БОДРЕЗАК بادریز//بادریزک меваи кирмзада ё пуҳтарасида, ки бо вазиши бод ба таги дараҳт рехтааст.

БОДРЕСА بادریسه чӯб ё ҷарме, ки барои дар як ҷо печидани ресмон дар гирди гулӯи дуки ҷархи ресмонресӣ устувор карда мешавад.

БОДРУМ بادرم кит. бехуда, табоҳ, абас.

БОДРУЧ بادروج навъи райхони кӯҳӣ бо баргҳои хурду реза ва гулҳои сурҳранг, ки донаи он тухми шарбатӣ номида мешавад.

БОДРӮЗА بادروزه кӯни. ҷизҳои даркории ҳаррӯза дар зиндагӣ, ҳамчун ҳӯрок, либос ва г.

БОДРӮЯ بادرویه ҷои бисёр шамолдошта; бодхез, шамолрӯя.

БОДСАНҖ I بادسنج обҳи. олат барои санҷидани қувваи вазиши бод.

БОДСАНҖ II بادسنج маҷ. ҳарзагӯй, ҳарзакор, бехудакор; ҳомтамаъ.

БОДСАР بادسر пурғурур, мутакаббир, гарданшах

БОДСОР بادسار 1. сабук, бетамкину викор. 2. маҷ. сабуксайр, тезгард.

БОДСОРИЙ بادسارӣ бодсор будан, ғуруру тақаббур кардан.

БОДХЕЗ بادخیز шамолгоҳ, шамолҷо, ҷои сер-шамол, бодрӯя: дараи бодхез.

БОДХОН بادخوان гузаргоҳи бод, сӯроҳ ва равзанаи бодгузар дар хона.

БОДХӮР بادخور 1. ҷое, ки дар он ҷо бод бисёр мевазад. 2. истироҳат ё танаффус дар миёни фаъолият ё кори ҳастакунанда.

БОДХӮРА بادخوره тиб. яке аз навъҳои сили

пӯст, ки бадани одамро ҳӯрда рафтан мегирад; муқ. **бодхӯрда** 2.

БОДХӮРАК بادخورک зоол. парандаест парастумонанд ва аз ғунчишк қалонтар, ки қариб ҳамеша дар парвоз аст.

БОДХӮРДА بادخورده 1. дар шамол ҳушкшуда. 2. гирифтор ба бемории бодхӯра, бо таъсири бемории бодхӯра нобудшуда (*одатан як қисми бинӣ, лаб ва г.*).

БОДШИКАН بادشкан тиб. дору ё ҳӯроке, ки бод ва варами шикамро аз байн мебарад.

БОЕЬ a. بايغ байъкунанда, фурӯшандা.

БОЁНА بایانه ба одамони бой хос, хоси давлатдорон.

БОЖ باز шакли дигари боч.

БОЖГОХ بازگاه ниг. бочгоҳ.

БОЖГУНА بازگونه шакли дигари ҷоҳгуна.

БОЖДОР بازدار ниг. бочдор.

БОЖСИТОН بازстан ниг. бочситон.

БОЗ 1. باز 1. асоси замони ҳозира аз **боҳтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда: **бедонабоз**, қиморбоз, ҳуққабоз; **созу боз** зебу зинат, ороиш. 3. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб *ва феълҳо ба маънои дубора*, аз нав рӯй додан, тақрор ёфтани амал: **бозгаштан**, **бозомадан**, **бозомӯзӣ**.

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав; мучаддадан, тақроран, дубора: **боз тақрор кардан**, **боз пурсидан**, **боз муроҷиат кардан**, **боз фикр карда дидан**; **боз ҳам а**) ин дафъа ҳам; б) аз пештара зиёдтар, бештар аз собиқ. 2. илова бар ин, ба болои ин, ба замми ин, низ, ҳам, гайр аз ин: **сабр кардан**, **боз 5-сентнери ҳосил додан**, **боз ба қучо равам**. 3. *пасванд* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ин ҷониб: ду рӯз боз, се ҳафта боз, ҷанд вақт боз, ҷандин сол боз, солҳо боз, қайҳо боз; аз бозе ки... аз вақте ки..., аз он даме ки...; аз қадим боз аз замонҳои қадим сар карда то имрӯз...; **дер боз** хеле вақт мешавад, ки... 4. ҳиссачаи таъқидӣ мабодо.

БОЗ II باز кушода, яла, во; муқоб. **баста**; **боз кардан** кушодан, во кардан (*дару тиреза, занҷиру қулф ва г.*); **боз шудан** кушода шудан;

◊ **дари касе ба рӯи касе боз будан** ба пазирой ва қабули касе тайёр будани касе; ба хизмати касе ҳозир будани касе; **даҳон боз кардан//лаб боз кардан** ба сухан даромадан, гап задан; **даҳонаш боз монд** ҳайрон шуд, мутаҳаййир шуд.

БОЗ III **баз** парандай қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдаро широр мекунад, қуш: **бози дастомӯз, бози широрӣ**.

БОЗ IV **баз** *кит.*, *ниг. қулоҷ*.

БОЗА **базе** *кӯнӣ. чӯбдаст*.

БОЗАВҚ **баздоқ** соҳиби завқ, завқманд: **мардуми бозавқ, хонандай бозавқ**.

БОЗАКОВАТ **баздакаوت** закӣ, хуштабъ, боистеъод.

БОЗАНДА **базнде** *сифати феълии замони ҳозира аз бохтан*; бозидоранда (*мас.*, дар қимор пули ҳудро); бозиунанда, бозигар.

БОЗАНДЕШИДАН **базандишидэн** дубора андеша кардан, аз нав фикр кардан.

БОЗАРБА **базарбӯ** бокувват, саҳт; бошиддат.

БОЗАРГОН//БОЗУРГОН **базаргӯн** савдогар, тоҷир.

БОЗАРГОНӢ//БОЗУРГОНӢ **базаргӯнӣ** савдогарӣ, тиҷорат, ҳаридуfurӯsh.

БОЗАРОФАТ **базарофат** 1. соҳиби зарофат, зариф. 2. зарифона, хуштабъона.

БОЗАРОФАТИ **базарофати** бозарофат будан, зарофатнокӣ; хуштабъӣ.

БОЗАФАР **базарфар** зафарманд, соҳибзазар, ғолиб: **бозафар будан**.

БОЗАФКАНДАН **базарфандэн** 1. афкандан, густурдан ба рӯи замин, паҳн кардан. 2. ба ақиб партофтани, ба таъвиқ андохтан.

БОЗБАСТА **базбасте** 1. *сифати феълии замони ғузашта аз бозбастан*. 2. хешу табор (*бештар дар шакли ҷамъ меояд*), вобастагон.

БОЗБАСТАН 1. **базбастен** бастан, пайванд кардан; банд кардан. 2. дубора пайванд кардан.

БОЗБИНӢ **базбинӣ** аз нав дида баромадан ва баррасӣ кардан.

БОЗБОН **базбон** нигоҳдоранда ва парвариш-

кунандаи боз, қушбон.

бозгард **баз گرد** *асоси замони ҳозира аз бозгаштан*; бозгарданда, пасгард: **дастгоҳи бозгарди мушиқи қайҳонӣ**.

БОЗГАРДАНДА **баз گردنде** *сифати феълии замони ҳозира аз бозгаштан*; *ниг. бозгард*.

БОЗГАРДИДАН **баз گرдидин** *ниг. бозгаштан*.

БОЗГАРДОН(И)ДАН **баз گرданидн** *тарзи бевоситаи бозгардидан*; пас гардондан, гашта додан.

БОЗГАШТ **баз گشت** баргаштан, гашта омадан, пас гаштан; дар **бозгашт** вақти баргаштан.

БОЗГАШТА **баз گشте** *сифати феълии замони ғузашта аз бозгаштан*; баргашта, гардонда, пас: **бозгашта гирифтан, бозгашта додан**.

БОЗГАШТАН **баз گشن** баргаштан, бозомадан, гашта омадан; гашта рафтан, ба ҷои пештара рафтан, раҷъат намудан; ба ҳоли пештара баргаштан: аз саёҳат бозгаштан, аз шаҳр бозгаштан, **ба ватан бозгаштан**.

БОЗГАШТИЙ **баз گشти** *ниг. бозгашт*.

БОЗГАШТНОПАЗИР **баз گشتن** *бозгаштнадошта*, бебозгашт, баргаштанопазир.

БОЗГИРИФТАН **баз گرفتن** пас гирифтани, аз нав гирифтани; гирифтани, қабул кардан; нигоҳ доштани касе ё чизе дар ҷое; боздошт кардан, тавқиф кардан; боздоштан, мутавақиф кардан.

БОЗГИРИЙ **баз گیرӣ** азnavгирӣ, дубора гирифтани.

БОЗГУЗАШТАН **баз گزштен** гузаштан, убур кардан.

БОЗГУЗОШТАН **баз گذاштен** 1. раҳо кардан, дасткашидан аз коре ё чизе. 2. voguzoштан.

БОЗГУНА **баз گونه** *ниг. вожгуна*.

БОЗГУСАСТАН **баз گسستен** чудо кардан, кандан, қатъи робита кардан, буридани алоқа.

БОЗГУСТУРДАН **баз گستردن** паҳн кардан, густурдан.

БОЗГУФТАН **баз گفтен** тақроран гуфтани; муфасал нақл кардан.

бозгӯ(й) **баз گو(й)** *асоси замони ҳозира аз бозгуф-*

тан.

БОЗГӮЙ بازگوئی *исми амал аз бозгуфтан; баён кардан.*

БОЗГӮЙ بازگوی *гашта нақл кардани чизи хонда ё шунида; нақл муфассал кардан.*

БОЗГӮКУНАНДА بازگوکненде *баёнкунанда, шарҳдиҳанда, баёнгар.*

БОЗДЕХ بازده *даромаднокӣ; самаранокӣ, маҳсулнокӣ.*

БОЗДЕХӢ بازدهي *nig. боздех.*

БОЗДИД بازдид 1. *воҳӯрӣ баъд аз ҷудоӣ; дидорбинӣ, мулоқот.* 2. *сафари ҷавобии расмӣ: боздири расмӣ, боздид кардан ташриф овардан, мулоқот кардан; диду боздид мулоқот, дидорбинӣ; зиёрат(-и дӯстон).*

БОЗДИДКУНАНДА بازдидкненде *сифати феълии замони ҳозира аз боздид кардан; ташрифоваранда.*

БОЗДОД بازداد ҳуқ. *супурдани ҷинояткор аз тарафи давлате ба давлати дигар, ки ҷинояткор шаҳрванди он аст (барои ба ҷавобгарӣ қашидан ё ба иҷро расондани ҳукми судӣ), экстрадитсия.*

БОЗДОДАН بازدادн *пас додан, гардонда додан.*

БОЗДОНИСТАН بازدانстан 1. *фарқ гузоштан ё ташхис додани ҷизҳо.* 2. *шинохтани, бачоварӣ.*

БОЗДОР بازدار *сайёде, ки бо боз ё дигар мурғони ширкорӣ сайд мекунад; nig. бозбон.*

БОЗДОРАНДА بازدارнде *сифати феълии замони ҳозира аз боздоштан;* он ки боздошт мекунад, ҷилавгир, пешгиранда.

БОЗДОРӢ I بازدارӣ *исми амал аз боздоштан; боздошт, манъ кардан.*

БОЗДОРӢ II боздор будан, нигоҳ доштани боз ва парвариш кардани он.

БОЗДОШТ بازдаشت *нигоҳдошт, нигоҳдорӣ, манъ кардан; нигоҳ доштан аз ҷизе.*

БОЗДОШТА بازдаште *сифати феълии замони гузашта аз боздоштан; зиндонӣ, маҳбус.*

БОЗДОШТАН بازдашти *нигоҳ доштан аз ҷизе, монеъ шудан; манъ кардан; хобондан (корепо); пеши роҳи касеро гирифтани; ба истодан маҷбур кардан, нагузоштан: аз рафтан (роҳ)*

боздоштан, аз гиря (ханда) боздоштан, аз хучум (чанг) боздоштан.

БОЗДОШТГОХ بازдаشتگاه *чое, ки боздошт шудагонро нигоҳ медоранд, маҳалли боздоштагон.*

БОЗДОШТШУДА بازдаشتшده *дасттиршуда.*

БОЗЕҲН باذهن *боҳушу боақл.*

БОЗЁБӢ بازябӣ *дубора ёфтани ва пайдо кардани ҷизе.*

БОЗЁФТ بازяфат 1. *ҷизи тоза ба даст даромада, нав ёфтшуда; қашфиёт; шӯъбаи бозёфтоҳ шӯъбае, ки ҷизҳои гумкардаи одамон ёфта шаванд, он ҷо нигоҳ дошта мешаванд.* 2. *фоида, нафъ; ҷизи бемехнат ба даст омада.*

БОЗЁФТА بازяфте *сифати феълии замони гузашта аз бозёфтан;* дубора ба даст омада, аз нав пайдо шуда.

БОЗЁФТАН тоза ба даст даровардан, аз нав ёфтани; ҷизи аз даст рафтари гашта ба даст даровардан.

БОЗИГАР بازигр 1. *бозикунанда, иштироккунандаи ягон бозӣ (футбол, билиярд, шоҳмом, қимор ва г.).* 2. *гуфтӣ. рақскунанда, раққос.* 3. *ичроқунандаи ягон нақш дар фильм, театр ва сирк.* 4. *маҷ. шӯҳ; серҳаракат, беором: бачаи бозигар, аспи бозигар, ҷашми бозигар.*

БОЗИГАРДОН بازигардан 1. *бозигаре, ки ҳаноми бозӣ бозигарони вобастаи худро бо машварат ва амалҳои дигар идора мекунад.* 2. *он ки дар намоиш ва фильмҳо лӯҳтакҳоро ба ҳаракат оварда, онҳоро намоиш медиҳад.*

БОЗИГАРДОӢ بازигарданӣ *амали бозигардон.*

БОЗИГАРИ بازигрӣ 1. *амали бозигар дар фильму намоишҳо.* 2. *шуғли бозигар.* 3. *найрангбозӣ, хуққабозӣ.*

БОЗИГОХ بازигарӣ *кит. ҷои маҳсус барои бозӣ.*

БОЗИГӮШ بازигӯш *кит. бозидӯст; шӯҳу шанг, густоҳ.*

БОЗИДАН بازидэн 1. *nig. бохтан.* 2. *бо ягон бозӣ (футбол, шоҳмом ва г.) машғул будан, бозӣ кардан; нақш бозидан* а) *иҷро кардан ягон нақшро дар фильм, театр ё сирк;* б) *бо асар ё фаъолияти худ дар ягон соҳа макомеро ишғол кардан;* в) *маҷ. аҳамият доштани ҷизе*

дар коре.

БОЗИДЕХ بازىدە фиребдиҳанда, фиребгар.

БОЗИЛ а. باذل базлкунанда, бахшанда, сахӣ.

БОЗИН بازىن бо ин, боз.

БОЗИНАТ بازىنەت бо зебу зинат, зебо ородода.

БОЗИНГАР بازنگر *nig.* бозигар.

БОЗИСТОДАН بازىستادەن қатъ шудан ё қатъ кардан (-и ягон ҳаракат), таваккуф: **аз гардиш бозистодан, аз сухан бозистодан; бозистодани хүн** аз ҷараён мондани хүн, қатъ шудани резиши хүн.

БОЗИЧА بازىچە 1. чизе, ки бо он бачагон бозӣ мекунанд, асбоби бозии қӯдакон (*аз қабили зоча, мошинча, тракторча ва г.*). 2. кори ғайрицидӣ, кори саҳл ва осон. 3. маҷ. олати дасти касе, чизи тобеи касе; **бозичаи дасти касе шудан** бо гуфтаи касе кор кардан, олати дасти касе шудан.

БОЗИЧАФУРӮШ بازىچەفروش фурӯшандай бозичаҳои бачагон.

БОЗИЧАФУРӮШӢ بازىچەفروشӣ 1. ҷои фурӯхтани бозичаҳои бачагон: **дӯкони бозичафурӯшӣ**. 2. амали бозичафурӯш; бозичафурӯш будан.

БОЗӢ بازى 1. машгулияти шавқу ҳавасангез ё амали дигар барои андармонӣ, дамгирӣ ва ё мусобиқа (*аз қабили шоҳмотбозӣ, билиярдбозӣ, тенниಸбозӣ, луҳтакбозии бачагон ва г.*); **бозии рафиқона** воҳӯрии ғайрирасмии ду ва зиёда аз тарафҳо дар ягон навъи бозӣ (*мас., футбол*). 2. ичрои нақш дар филму театрӯ сирк; ҳунарномой; **нақшеро бозӣ кардан** а) ичро кардани нақш дар филм, театр ва сирк; б) маҷ. мақом ва аҳамият доштани касе (чизе) дар коре. 3. маҷ. ҳаракат, ҷунбиш; **бозии бод** вазиши гарму форами бод; **бозии мавчи дарё** ҷунбиши мавҷҳои дарё. 4. маҷ. рақс, усул. 5. маҷ. ҳила, найранг; фиреб. 6. ҳазл, шӯҳӣ: **шӯҳию бозӣ, хандаю бозӣ**. 7. маълум кардан ва баровардани бурдҳо ба вомбарг ва лотерея (*ба воситаи қуръакашӣ ва г.*): **бозӣ-бозӣ** бозикунон; ҳазлкунон, шӯҳӣ ба шӯҳӣ; **бозӣ дорондан** а) **тарзи бавоситаи бозӣ доштан;** б) ҷунбондан, ба ҳаракат даровардан; **бозӣ доштан** а) саргарм кардан, андармон кардан (*бо машгулияте, хусусан бачагонро*);

б) ба ҷунбиш овардан, ҳаракат додан; **бозӣ кардан** а) худро саргарм (банд, андармон) кардан, машгули бозие шудан; б) ичро кардани нақш дар театр, фильм ва сирк; в) рақсидан, усул кардан; г) оҳиста ҷунбидан, нарм-нарм ҳаракат кардан; ф) навохтан; д) маҷ. намудор будан; ҷилвагарӣ кардан, дурраҳшидан (*мас., ашк дар ҷашм, табассум дар лаб, аksi mox dar ob*); **бо пул бозӣ кардан** а) дар қимори пулакӣ иштирок кардан; б) маҷ. ҳамеша серпул будан; пули зиёд доштан; ♦ **бозихои олимпӣ** мусобиқаҳои байналхалқии варзишгарон, ки аз соли 1896 дар ҳар ҷаҳор сол як бор гузаронид мешаванд, олимпиада; **бозӣ додан** фиреб додан, гӯл кардан касеро; **бозӣ кардани шамшер** (ё тозиёна) дар сари *касе* таҳдид кардан касеро, дар таҳти ҳавфу ҳатар нигоҳ доштан касеро; **ба доираи** (ё *накорай*) *касе бозӣ кардан* аз рӯи нишондоди касе кор кардан, ба гуфтаи касе мутеона амал кардан; **бо сар бозӣ кардан** кори ниҳоят ҳавфнок кардан, бо коре, ки ҳавфи марг дорад, машгул шудан; **дили касе бозӣ кардан** ғайримӯътадил задани дил, берун аз ҳадди эътидол саҳт тапидани дил (*мас., аз ҳаяҷон*).

БОЗКАШИДАН بازکشیدэн дурӣ чустан, парҳез кардан аз коре ё чизе.

БОЗКУНАНДА بازкундэн азбайнбараандай монеа ё садде, ки дар роҳи ҳаракат ё маҷро қарор дорад, кушоянда, бозгар.

БОЗКӮШИДАН بازкӯшидэн кӯшиш кардан, саъӣ кардан; ҷаҳд кардан.

БОЗМОНДА بازмандэн 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозмондан*. 2. бокимонда; пасмонда: **бозмондаи масолеҳи бинокорӣ**. 3. маҷ. авлод, насл; ворис (*бештар дар шакли ҷамъ – бозмондагон истеъмол мешавад*).

БОЗМОНДАН بازманандэн 1. ақиб мондан, қафо мондан. 2. аз кор мондан, таваккуф намудан, истодан: **аз кор бозмондани мөшин, аз ҳаракат бозмондани чизе; аз мева додан бозмондани дароҳт ҳосилдихиро қатъ кардани дароҳт; аз ҳаракат бозмондани касе аз по афтодани касе**.

БОЗМОНОНДАН بازманандэн 1. *шакли бавоситаи бозмондан*. 2. нигоҳ доштан (*аз коре*).

БОЗНАМУДАН بازномудэн кит. кушодан; ошкор

кардан, баён кардан.

БОЗНИГАРӢ بازنگری az нав дида баромадан; бозрасии дубора, таҷдиди назар.

БОЗНИШАСТА بازنشسته *nig.* барҷомонда.

БОЗНОГАРД بازناگرد бозгаштнадошта, тақрорнашаванда.

БОЗНОМА بازнома *naw.* варагаи маҳсуси почтавӣ барои мактуби боз ё табрикот.

БОЗОМАДАН بازآمدن бозгаштан аз ҷое, гашта омадан.

БОЗОМӮЗӢ بازآموزӣ *naw.* аз нав омӯхтани касбу ихтисосе; тақмили донишҳо оид ба ихтисос.

БОЗОНДАН بازانдин шакли бавоситаи бозидан.

БОЗОР بازار 1. маҳалли маҳсуси харидуфурӯш, ки аз раставу дӯконҳои зиёде иборат аст: **бозори ғалла, бозори қитоб, бозори болокушода, бозори болопӯшида.** 2. рӯзи муайяни харидуфурӯш, ки одатан ҳар ҳафта як ё ду бор барпо мегардад: **рӯзи бозор; бозори шаб // бозори шабона** бозоре, ки одатан дар шабҳои моҳи рамазон барпо мегардид; **шаби бозор** шаби бевоситаи баъди рӯзи бозор, яъне бегоҳи рӯзи душанбе (ки одатан оши палав меназанд). 3. фурӯш; савдо, харидуфурӯш: **барои бозор, ба бозор баровардани чизе; бозори қалоба** а) ҷои фурӯши қалоба б) **маҷ.** ҷои пурмагал, серғавғо ва бетартиб; **бозори тез** савдои ҷаққон; серҳаридорӣ; **бозор күшодан** бозор барпо кардан, ба фурӯш гузоштани молу чиз; **аз бозор мондан** ба фурӯш нарафтан; **бозори касе авҷ гирифтан // бозори касе барор ёфтган** а) зиёд шудани харидору талабгор ба чизи фурӯши касе; б) ривоҷу равнақ ёфтани кори касе; **бозори чизе ё коре гарм шудан (тафсидан)** а) авҷ гирифтани савдо ва харидуфурӯши чизе; харидору талабгори зиёд пайдо шудан (*ба чизе ё коре*); б) равнақ ёфтани коре; **бозори чизе ё кореро гарм кардан** киноя аз ривоҷу равнақ додан, ба авҷаш расондан (кореро); **бозори чизе қасод будан** набудани харидор (талабгор) аз чизе; суст будани савдои чизе; **сухани (гапи) хона ба бозор рост намеояд** (*мақ.*) дар мавриди мутобиқат накардан ё нодуруст баромадани маслиҳат ва мулоҳизаҳои пешакӣ ба сабаби тағиیر ёфтани вазъият гуфта мешавад.

БОЗОРАКӢ بازارки фурӯшандагӣ ва харидор;

аҳли бозор.

БОЗОРГАРД بازارگرد 1. дӯстдорандай гардиш дар бозор. 2. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад, бозорӣ.

БОЗОРГАРДӢ بازارگرди бозоргард будан; дар бозор (бехуда) гаштан.

БОЗОРГИР بازارگир талабгору харидораш зиёд, серҳаридор: **моли бозоргир.**

БОЗОРГОН بازارگан *nig.* бозаргон.

БОЗОРГОНӢ بازارگани *nig.* бозаргонӣ.

БОЗОРГОҲ маҳалле ё майдоне, ки дар он ҷо бозор барпо мегардад, бозорҷо.

БОЗОРЁБ بازاریاب он ки кораш ёфтани бозори хуб барои фурӯши маҳсулот аст.

БОЗОРЁБӢ بازاریابи шуғл ва амали бозорёб.

БОЗОРИДӮЗ بازارӣ доз 1. дӯхташуда дар бозор аз тарафи дӯзандай ношинос, ки одатан кайфияти хуб надорад ва кори дӯзанда пинҳонӣ аст. 2. дӯзандай бозор, ки пинҳонӣ амал меқунад.

БОЗОРИДӮЗӢ بازارӣ дозӣ дӯхтани чизе барои фурӯш дар бозору фурӯшгоҳҳо ба тариқи пинҳонӣ, молҳои беичозат дӯхташуда.

БОЗОРИЁНА بازارӣ یانه ба шеваи бозо-риён.

БОЗОРИЗОДА بازارӣزادе фарзанди бозорӣ, бозорӣ.

БОЗОРӢ بازارӣ 1. **mansub ба бозор; noni бозорӣ** ноне, ки барои фурӯш пухта шудааст. 2. дар бозор буда, аҳли бозор.

БОЗОРНОГУЗАР بازارнаگзор касмаҳар, қасод, ба фурӯш нараванда, гайрибозоргир: **моли бозорногузар.**

БОЗОРЧА بازارҷе шакли тасғири бозор; бозори хурд.

БОЗОРЧӢ بازارҷи гуфт. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад (*mas., dar ягон оила*).

БОЗОРЧО(Й) بازارҷаи *nig.* бозоргоҳ.

БОЗОРШИНОС بازارшнаас *naw.* мутахассиси маркетинг (бозоршиносӣ), маркетолог.

БОЗОРШИНОСӢ بازارшнаасӣ *naw.* амали бозоршинос, маркетинг.

БОЗПАЙВАСТАН بازپیوستن дубора ба ҳам омадан; аз нав пайванд шудан.

БОЗПАРВАРДАН بازپروردэн парвариш додан, тарбия кардан.

БОЗПАРВАРИ بازپروری *nav.* 1. тарбия ва ислохи шахсони нашъаманд ё бемор ва омода кардани онҳо барои бозгашт ба чомеа. 2. аз нав барқарор кардани нерӯ ва қувва ба роҳи варзишкорӣ ва речай хӯрок. 3. маҳалле, ки дар он ҷо нашъамандон барои тарки одатҳои бад нигаҳдорӣ ва табобат мешаванд.

БОЗПАРДОХТ بازپرداخت *ikht.* пас додани қарз ба бонк ё муассисаи дигари молиявӣ.

БОЗПАРДОХТАН بازپرداختن *ikht.* қарзро баргардондан, пардохт кардан.

БОЗПАС بازپس қафо; ақиб; **бозпас** додан баргардонидан, гардонда додан; **бозпас мондан** ақиб мондан, қафо мондан.

БОЗПАСГИРИЙ بازپس‌کیرӣ дубора ба даст овардани он ҷо ки дар ихтиёри дигаре буд.

БОЗПАСИН بازپسین вопасин, охирин.

БОЗПЕЧ بازپیچ *kit.* 1. шаддаи мӯҳра, ки барои бозии тифл аз ҷӯби гаҳвора оvezon карда мемонанд. 2. алвонҷ, аргунчак.

БОЗПИРОЙ بازپирائي ороста ва зебо кардан, пириш кардан.

БОЗПУРС بازپرس *nig.* муфаттиш, истинтокгар, пурсанда.

БОЗПУРСИДАН بازپرسیدن *1.* пурсидан, тафтиш кардан. *2.* ахволпурсӣ кардан.

БОЗПУРСӢ بازپرسӣ *nav.* пурсиш; таҳқиқ; истинток.

БОЗПУХТ بازپخت *nav.* коркарди ҳароратии филиз ва шиша, гармӣ додан ва сипас ҳунук кардани мавод барои нарм кардани онҳо ё тағиیر додани сифати онҳо.

БОЗРАС بازرس *nav.* он ҷо дар идораи бозрасӣ кор мекунад, нозир.

БОЗРАСӢ بازرسӣ *nav.* низом ва идора – системаи назорат аз болои дуруст иҷро шудани қонун ва қарорҳои ягон соҳа, нозирот; инспексия; **бозрасии давлатии автомобилий** мақоми давлатӣ оид ба таъмини тартиботи

истифодабарии нақлиёти автомобилий ва ҳаракат дар роҳҳо ва инчунин назорат бар онҳо.

БОЗРАСТАН بازرستن *kit.* начот ёфтан, раҳо шудан.

БОЗРАФТАН بازرفتن *kit.* рафтан; рафта расидан, восил шудан.

БОЗСОЗӢ بازسازӣ *1.* навсозӣ, дигаргунсозӣ, ислоҳот. *2.* *taъr.* ислоҳоти қулӣ ва ҳамаҷонибаи ҷамъияти шӯравӣ, ки ҳукумати шӯравии собиқ соли 1985 эълон намуда буд.

БОЗУ بازو *1.* қисми болои даст аз китф то оринҷ: **бозувони қавӣ**, **банди бозу**; **бокитфу бозу** тануманд; бокувват. *2.* *mač.* зӯр, қувват, иқтидор; **бо зӯри бозу** ба воситаи зӯрий, бо ёрии қувва.

БОЗУБАНД بازوబند *1.* асбоби зинати бозу, дастпона. *2.* *d.* тӯморе, ки ба бозу мебанданд.

БОЗУДАРОЗ بازодараз *1.* дастдароз. *2.* *kin.* қавидаст, зӯрманд, тавоно.

БОЗӮ بازو *nig.* бозу.

БОЗХАРИД بازҳарид *nig.* бозҳаридан.

БОЗХАРИДАН بازҳаридэн *1.* дубора ва аз нав ҳаридани ҷизе, ки қаблан фурӯҳта ё бахшида шуда ё қасе зӯран соҳибӣ кардааст. *2.* ҳаридадоз ҳаридани асир ё ғулом.

БОЗХОНД بازخوانд *исми феълӣ az бозхондан;* пас даъват карда гирифтан, ҷег зада гирифтан (*фиристода, гумошта ё интихобкардаи худро*): **бозхонди намоянда**.

БОЗХОНДА بازخوانде *сифати феълии замони гузашта az бозхондан;* ҷегзадагирифта, баргаштагирифта (*аз мансабе*).

БОЗХОНДАН بازخوانден *пас даъват карда гирифтан, ҷег зада гирифтан (*фиристода, таъйинкарда ё интихобнамудаи хешро*).*

БОЗХОНӢ بازخوانӣ *1.* дубора ҳондани навишта ё матн. *2.* ҳондани асари қадима барои таҳқиқи пажӯҳиш.

БОЗХОСТ بازخواست *1.* пурсиш, пурсучӯ, пурсукови сабаби гуноҳ ё рафтори қасе, таҳқиқ, тафтиш. *2.* итоб; ҷазо; **бозхост кардан (намудан)** а) пурсукови кардани сабаби гуноҳ ё рафтори қасе, таҳқиқу тафтиш кардан; б) ба

чавобгарӣ қашидан; ҷазо додан; ⚡ **рӯзи бозхост** рӯзи қиёмат, оҳират, рӯзи растоҳез.

БОЗХОСТАН بازخواستن баргашта талаб кардан, пас талабидан.

БОЗХОҲ بازخواه ҳоҳанда, талабкунанда.

БОЗЧУСТАН بازجستان тафтиш кардан, таҳқиқ кардан.

БОЗҖӮЙ بازجوبي тафтиш, таҳқиқ.

БОЗШУМОРӢ بازشمارӣ *naw*. аз нав шумурдан, дубора ҳисоб кардан.

БОИДРОК ٻادراڪ соҳибидрок, бофаҳму фаросат, хушфаҳм, зирақ.

БОИЗЗАТ باعزت иззатманд, арҷманд, азиз.

БОИЗТИРОБ بااضطراب боҳавф, дорои изтиробу ҳавфу хотир.

БОИҚТИДОР باقتدار муқтадир, тавоно, қавӣ, бокувват.

БОИЛТИФОТ بالتفات 1. он ки лутфу илтифот дорад; меҳрубон. 2. аз рӯи лутфу марҳамат, илтифоткорона.

БОИЛТИФОТӢ بالتفاتي боилтифот будан; лутфу марҳамат нишон додан; меҳрубонӣ.

БОИМОН بايان имондошта, мӯъмин.

БОИМТИЁЗ بالمياز имтиёзманд, бартаридор, афзалиятнок: табакаҳои боимтиёз.

БОИМЧОН بايمجان *nig.* бодинҷон.

БОИН *a.* بائڻ//باين *kut.* чудо, чудошуда; **се талоқи боин** *d.* се талоқи чудокунанда (*zanu shavxarro*).

БОИНСОФ بالنصاف он ки аз рӯи адлу инсоф амал мекунад, инсофдор, одил: дузд бошу боинсоф бош (*maқ.*).

БОИНСОФӢ بالنصافي боинсоф будан; инсоф доштан, одилӣ.

БОИНСОФОНА بالنصافانه аз рӯи адлу инсоф.

БОИНТИЗОМ بالنتظام он ки интизом дорад, ботартиб.

БОИНТИЗОМӢ بالنتظامي боинтизом будан, тартибу интизом доштан, интизомнокӣ.

БОИРОДА بااراده соҳибирода; дорои иродай мустаҳкам.

БОИС باعث сабаб, мӯчиб; аз боиси... а) аз сабаби ..., ба сабаби...; б) барои ..., ба хотири...; **боиси чизе гардидан** (шудан) сабабгори чизе шудан.

БОИСМАТ باعصمত покдоман, бегуноҳ.

БОИСМАТИ باعصمتي боисмат будан, поку бегуноҳ будан.

БОИСРОР بالاصرار истодагарона, исроркорона.

БОИСТ بايست лозим, зарур, воҷиб; бояд.

БОИСТА بايسته лозим, зарурӣ, сазовор, шоиста, муносиб.

БОИСТАГӢ بايستگӣ зарурат, лозимӣ, боиста будан; шоистагӣ, лаёкатмандӣ.

БОИСТАН بايستن лозим будан, зарур будан, даркор будан.

БОИСТАНӢ بايستني сифати феълии замони оянда аз боистан; коре, ки иҷро шуданаш лозим ва зарур аст.

БОИСТЕХҖКОК بالاستحقاق *kut.* сазовор, шоиста, хақдор.

БОИСТЕҲДОД بالاستعداد соҳибистеъдод, истеъдоднок; қобилиятнок, болаёқат: **шоири боистеъдод**, ҷавони боистеъдод.

БОИСТЕҲДОДӢ بالاستعدادي боистеъдод будан, истеъдоднокӣ; қобилиятнокӣ, лаёқатмандӣ.

БОИФТИХОР بالفتحار бофаҳр, бовикор.

БОИФФАТ باعفت аз шаҳват парҳезкунанда, парҳезгор, покдоман.

БОИФФАТИ باعفти покдоманий, парҳезгорӣ.

БОИХТИСОС بالاختصاص ихтиноснок, соҳиб-ихтинос; аз рӯи тахассусе таълимдида: **муаллими боиҳтинос**.

БОИХТИСОСӢ بالاختصاصي ихтиноснокӣ, соҳиб-ихтиносӣ, мутахassis будан.

БОЙ I *m.* باي сарватманд, давлатманд, молдор, ганий, доро; ғайримӯҳтоҷ, таъмин; **забони бой** забони захираи лугавиаш зиёд ва соҳти ғрамматикиаш мукаммал; **бой шудан (гардидан)** давлати фаровон ёфтани, соҳиби пулу моли зиёд шудан, сарватманд гардидан; **аз чизе бой будан** чизро фаровон доштан, ба микдори номаҳдуд соҳиб будан ба чизе.

БОЙ II *бай*: бой додан а) бохтан, мағлуб шудан, таслим гаштан, банд шудан (*дар ягон бозӣ, мусобиқа, гарав, мубоҳиса ва г.*); б) аз чизе маҳрум шудан, аз даст додан (*мас., пулро дар қимор*); ♀ **дили худро бой додан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) ба касе ошиқ шудан, ба ишқи касе гирифтор шудан; **корро бой додан** имкониятре аз даст додан, дар коре шикаст ёфтани; **сир бой надодан** замири дили худро пинҳон доштан; ҳолати ботинии худро маҳфӣ нигоҳ доштан; **худро бой додан** а) аз тарсу ҳарос чӣ кор кардани худро надониста мондан; б) ҳаробу логар шудан (*муқ. худро гирондан*); в) худро аз даст додан; аз ҳол рафтани; **ҳеч чиз бой надодан** ягон заар на-дидан; чизеро гум накардан.

БОЙБАЧА *байбӯже* 1. писари бой, фарзанди бой. 2. маҷ. қалонхарҷ (*аз пули бедарди миён*).

БОЙБАЧАГӢ *байбӯҷӯгӣ* 1. бойбача будан. 2. маҷ. қалонхарҷӣ (*аз пули муфт*); **бойбачагӣ кардан** қалонхарҷӣ кардан.

БОЙБАЧЧА *байбӯҷӯ* *гуфт.*, *ниг.* **бойбача**.

БОЙБИКА *байбӯкӣ* *кӯн.* бойзан, ҳӯҷаинзан.

БОЙБОБО *байбӯба* қалимаест, ки одатан зер-дастон дар муроҷиат ба шахси сарватманд ба кор мебаранд.

БОЙГОН *байгӯн* он ки кораш ҷо ба ҷо кардани маводи бойгонӣ аст.

БОЙГОНИӢ *байгӯнӣ* 1. муассисае, ки он ҷо ҳуҷ-чатҳои кӯҳнаю қадима ва ёдгориҳои хаттӣ нигоҳ дошта мешаванд; шӯъбае дар муассиса, ки дар он ҳуҷчатҳои кӯҳнаи он муассиса маҳфуз дошта мешаванд. 2. маҷмӯи дастнависҳо, мактубҳо ва дигар асноди *марбут ба* фаъолияти шахсе, архив: **бойгонии нависандা**.

БОЙДИҲАНДА *байдӯнде* *сифати феълии замони ҳозира* *аз бой додан*.

БОЙДОДА *байдаде* *сифати феълии замони гузашта* *аз бой додан*; шахси бозиро бохта, мағлуб дар қимор ва ё мусобиқае.

БОЙДУХТАР 1. *байдӯнҳар* 1. духтари шахси бой. 2. духтари молу чиздор, духтари бадавлат.

БОЙЗАН *бай зан* 1. зани бой. 2. зани бадавлат; ҳӯҷаинзан, ҳӯҷаинзанак.

БОЙИГАРИӢ *байигӯрӣ* маҷмӯи чизҳои қиматдошта

(*хоҳ молу хоҳ қанданиҳои фоиданок*); сарват, дорой, давлат: **бойигарихои зеризамиӣ, бойигарихои табий**.

БОЙИМЧОН *байимҷон* *ниг.* **бодинчон**.

БОЙӢ *байӣ* 1. *мансуб ба бой(ҳо)*. 2. бойгарӣ, давлатмандӣ, бой будан.

БОЙЧА *байҷӯ* *шакли тасгири бой*: бойи начандон қалон; шахси нав пулу чизро дид.

БОЙЧЕЧАК *байҷиҷӯк* *бот.* гиёҳи гули зарду сафедчадор, ки дар кӯҳу саҳро баъди тамом шудани барфҳо мерӯяд ва муждараасони баҳор шумурда мешавад, гули баҳман, нарғис.

БОЙШАВӢ *байшоӣ* *исми амал аз бой шудан*; сарватандӯйӣ, давлатғундорӣ.

БОК *бак* тарс, хавф, бим; **бок надоштан** тарс надоштан, парво надоштан (*аз касе ё чизе*); **боке нест // ҳеч боке не** ҷои баде рӯй надодааст, кори ганда нашудааст; зарар надорад; ҳеч гап не.

БОКАЛЛА *баклӯ* боақл, боҳуш, дорои огоҳӣ ва қудрати андеша.

БОКАРРУФАР *бакрӯфор* ботакаббур, олуфта, боғуур.

БОКИРА *бакрӯ* духтари ба шавҳар набаромада, шавҳарнадида, дӯшиза.

БОКИРАГӢ *бакрӯгӣ* бокира будан, вазъ ва ҳолати бокира.

БОКИФОЯТ *бакрӯфоят* дорои кифоят, кордонӣ, ботадбир.

БОКӢ *бакӣ* *бакрӯ* *кит.* гирякунанда, гирянда.

БОКС *англ.* *бакс* *варз.* навъи бозии варзишгарон, ки иборат аст аз муштзаниӣ (*бо дастпӯшакҳои маҳсус*) дар байни ду каси ҳамвазн бо риояи қоидаҳои муайян.

БОКСИТ *фр.* *баксит* *маъд.* ҷинси кӯҳӣ, ки дар таркибаш асосан оксиди алюминий ва оҳан мавҷуд аст ва беҳтарин навъи алюминийро аз он мегиранд.

БОКСИТДОР *бакситдор* дорои боксит.

БОКСЧӢ *баксҷӣ* варзишгаре, ки бо бокс машғул аст, муштзан (боксёр).

БОКУРА *а.* *бакрӯ* *кит.* 1. меваи пешпазак, меваи наврас. 2. мевае, ки ҳанӯз нағз напухта-

аст, меваи нимпухта, меваи нимдунбул.

БОКУРРА *a. باکره* байтали бачадор, моди-ёни дори курра; *маҷ.* зани бачадор.

БОҚИДОР *باقی‌دار* он ки қарз ё воми худро пурра пардохт накарда, як қисмаш боқӣ мондааст.

БОҚИМОНДА *باقی‌ماندہ* 1. *сифати феълии замони гузашта аз боқӣ мондан*. 2. бозмонда, мобакия, бақия; бакорнарафта; пасмонда; зиёдатӣ: *пули боқимонда, боқимондаи ҳӯрок*. 3. ҳиссаи барҳамнахӯрдаи чизе; қисми аз-байннарафтаи гурӯҳе: *боқимондаҳои давраи гузашта*.

БОҚӢ *a. باقی* 1. поянда, пойдор, устувор, барқарор: *то даме ки нафас боқист, то ҷаҳон боқист*. 2. бақия, мобақӣ; бозмонда, пасмонда; зиёдӣ кардамонда; қисми дигари чизе, ҳиссаи дигари чизе. 3. *риёз*. ҳосили тархи як адад аз адади дигар; *боқӣ мондан* а) пойдор (барқарор) мондан; маҳфуз мондан, нигоҳ дошта шудан; б) ба ҷо мондан, пас мондан аз касе (чизе), сарф нашуда мондан; в) барта-раф нашудан, барҳам нахӯрдан; нест нашудан; *аз ҳуд боқӣ гузаштан* монда рафтан, ба ёдгор мондан; *аз чизе асаре боқӣ намондан* тамоман аз байн рафтан, ба куллӣ маҳв шудани чизе.

БОҚУВВАТ *باقدوت* 1. зӯр, тавоно, қавӣ, бақувват; тануманд; солиму бардам. 2. қувватдиҳанда; серғизо, ғизобаҳш: *ҳӯроки боқузвват*. 3. маҳкам, мустаҳкам, саҳт: *иморати боқузвват*.

БОҚУВВАТӢ *باقدوتی* боқувват будан, зӯрӣ, тавоной.

БОҚУДРАТ *باقدرت* боиқтидор, боқувват, муктадирӣ, қавӣ.

БОҚУДРАТӢ *باقدرتی* қудратнокӣ, боқувватӣ, муктадир, тавоной.

бол *بال* *асоси замони ҳозираи болидан*.

БОЛ I *بال* 1. узве, ки парандаҳо ва баъзе ҳашарот ба воситай он парвоз мекунанд, қанот. 2. қисми ба ду тараф паҳншудаи ҳа-вопаймо; *булу пар* а) қанот; б) *маҷ.* қувва(т), иқтидор, тавон; в) *маҷ.* такягоҳ, пушту па-ноҳ; *булу пар бароварда...* *киноя аз шитобон*, бо майлу рағбати зиёд (*мас., омадан, рафтан*

ба ҷое); **булу пар афшондан** // *булу пар задан* // *булу пар күшодан* паридан, парвоз кардан; **були касеро қандан** *киноя аз касеро очизу нотавон* кардан (*мисли мурги беболу пар*); **булу пар бахшидан** куввату тавоной додан; ба воя расондан, ба камол расондан; **булу пар задан дар талаби чизе** (*мас., илму донии*) саъю қӯшиш кардан барои ба даст даровардани чизе; **булу пар шикастан** аз *булу пар* чудо шудан; қобилияти парвозро гум кардан; **аз болу пар чудо шудан маҷ.** бекасу бепаноҳ шудан.

БОЛ II *بال* *кит.* дил, қалб; хотир; **ба фароги бол** форигболона, хотирчамъона, бо хотири чамъ.

БОЛАЁҚАТ *بالياقت* лаёқатнок, қобилиятнок; боистеъод: *шогирди болаёқат, ҷавони болаёқат*.

БОЛАЁҚАТИЙ *بالياقتی* лаёқатнокӣ, қобилиятнокӣ.

БОЛАЗЗАТ *بالذت* лаззатнок, лазиз, хуштаъм, бомаза, гуворо: *таоми болаззат, ҳӯроки болаззат*.

БОЛАЗЗАТИЙ *بالذتی* лаззатнокӣ, лазизӣ, хуштаъмӣ: болаззат будан.

БОЛАНДА *بالنده* *сифати феълии замони ҳозира аз болидан*.

БОЛАТОФАТ *بالاطافت* латофатдошта, латиф.

БОЛАФШОН *بالافشان* болҷунбон; дар ҳолати парвоз, парида; **балафшон шудан** а) дар парвоз шудан, паридан; б) *маҷ.* рақс кардан, ба рақс омадан.

БОЛАФШОНӢ *بالافشانی* исми амал аз **бул афшондан**.

БОЛВОЯ *بالوايہ* *kit., nig.* фароштуруқ.

БОЛҒА *بالغه* путк, хоиск, чаккуш.

БОЛҒАЧА *بالغچه* путки хурд.

БОЛДОР *بالدار* дорои бол, қанотдор (*асосан сифати парандагон*).

БОЛЗАНОН *بالزنان* дар ҳоли ба ҳам задани болҳо.

БОЛИФ *a. بانغ* 1. *kit.* расида; расо; **булиф ба...** дар ҳудуди...; такрибан: **булиф ба як тонна**. 2. ба балогат расида; ҷавон; **булиф шудан ба** синни балогат расидан, ба ҳадди камол ра-

сидан.

БОЛИГДАВЛАТ بالغ دولت кит. киноя аз давлат-манд.

БОЛИГДИЛ بالغ دل кит. равшанзамир, доно.

БОЛИГНАЗАР بالغ نظر кит. сохибназар; дурандеш.

БОЛИД ю. باليد нүч. шихоби калони дурахшон.

БОЛИДА باليده 1. сифати феълии замони гузашта аз болидан. 2. маҷ. сарфарозона, сарбаландона; ифтихормандона; табъи болида а) табъи баланд; б) табъи хуш.

БОЛИДАН باليدن 1. рӯидан; нумӯ кардан. 2. сар афрохтан; фаҳр кардан, нозидан. 3. маҷ. хушвақт шудан, хушҳол гаштан; рӯхбаланд шудан; ба худ болидан фаҳр кардан бо ягон чиз ё хислати худ; мағрур шудан; табъи касе болидан а) кушода шудани табъи касе; хушҳол шудан; б) маҷ. ба завқу илҳом омадан.

БОЛИН بالین nig. **болиш**; чои сар мондан дар вақти хоб: **болини беморӣ**, **болини марғ**; ба (бар) сари болини касе дар назди чои хоби касе, ба пеши бистари касе (рафтан, нишастан); дар як болин сар мондан бо касе ҳамхоба шудан; зану шӯ шудан.

БОЛИШ بالش исми феълий аз болидан; сабзиш, рӯиш, нашъунамо.

БОЛИШ(Т) بالش//بالشت он чи вақти хоб зери сар мегузоранд, болин; такя: **болишти пар**.

БОЛИШТАК بالشتک 1. шакли тасгири болиш(т). 2. тех. такягоҳ дар механизмоҳи гуногун; асоси иморат.

БОЛИШТЧА بالشتچه болишти хурд.

БОЛО 1. ӯз. қисми баланди ҳар чиз, забар, фавқ; муқоб. поён, зер: **хӯчраи болои дарвоза**, **иморати болои арқ**. 2. рӯй; рӯй чизе; муқоб. таг (так): **болои дастархон**, **болои кат** (хобидан), **болои миз**, **болои майсаву сабза**. 3. сар, тор, фарқи сари чизе: **болои душман бомба партофтан**, аз болои теппаҳо гузаштан, болои қуллаҳои **баландро абр пӯшондааст**. 4. баландӣ, теппа; **рӯ ба боло** рӯ ба сӯи осмон; рӯйнокӣ. 5. дар мавкеи баланд воқеъгардида (*нишбат ба дигаре*), болой: **хониа боло**, **дехан боло**, **боги боло**. 6. кит. дароз: **қадди боло**. 7.

маҷ. қад, қомат (*мас.*, *боловаланд*, *қадбаланд*).

8. баланд: **ҳавопаймо боз болотар парид**. 9. гуфт., маҷ. тарафи болои хона, пешгоҳ: аз боло гузаред, ба боло марҳамат қунед. 10. маҷ. марказ, ҳукумати марказӣ; идораю муассисаҳои роҳбарикунанда нисбат ба тобеъ: аз боло **фармон гирифтан** (*омадан*); болои роҳ сари роҳ, қадди роҳ: **ҳавлии болои роҳ**; **болои сар** а) тори сар; б) тарафи осмон, сӯи ҳаво; **болои ҳам** // **бolo-бoloи ҳam** а) яке аз фавқи ё паси дигаре: **болои ҳам чидани қанори пахта**; б) яке аз рӯи дигар, якеро ба рӯи дигар: **чанд қабат ҷомаро боло-бoloи ҳam пӯшидан**; в) маҷ. паси ҳам, пайи ҳам; пайваста, муттасил: **бolo-бoloи ҳam борон борид**; аз **бoloи...** а) аз фавқи..., аз тори...; б) аз тарафи болои...; в) аз мавзӯи..., аз масъалаи...; г) аз ваҷхи..., аз ҳисоби...; f) аз пушти..., аз паси...; д) байд аз, байди..., пас аз; ё) аз хусуси..., дар бораи...: аз **бoloи касе шикоят кардан**; ба **бoloи...** а) ба сари касе (*мас.*, *худро партофтан*); б) дар назди..., дар пеши...; в) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., аз барои... (чизе ё касе талош кардан, *гапгузаронӣ* кардан бо касе); ба (бар) **бoloи ин** ба замми ин, илова бар ин; гайр аз ин; дар **бoloи...** // **бар болои** а) дар фавқи..., дар сари... (*девор*, *тал*, *роҳрав*, *дарвоза*); б) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., дар атрофи..., дар мавзӯи...: дар **бoloи масъалае мунозира** кардан, сухан дар (бар) болои чизе ме-рафт, шӯру *ғавғо* бар болои чизе буд...; в) дар аснои..., ҳангоми...; **бoloю поён** // **бolo-поин** а) баланду паст (*ҷунбондан*, *рафтани чизе*); б) қабати болою поёни бино; аз... **бolo** аз... зиёд, зиётар аз ...; **марди синнаш** аз 40 боло; аз **бolo ба поён** аз фароз ба нишеб; **бolo бардоштан** а) ба ҳаво бардоштан чизеро; б) маҷ. таърифи беҳад кардан; в) касеро пешбарӣ кардан ба коре; **бolo гирифтan** авҷ гирифтan, ба дараҷаи аъло расидан (*мас.*, *оташ*, *овоз*, *садо*); **бolo кардан** (*намудан*) а) бардоштан, рост кардан (-и сар, ҷашм, гиребони палто *ва г.*); барафрохтан (*байракро*); б) барзадан (*мас.*, *остинро*); в) ба сар бардоштан, ба ҳаво бардоштан (*мас.*, *қамчинро*); **бolo рафтan** а) зиёд шудан, афзудан(-и шавқ, завқ); б) авҷ гирифтan, барор гирифтani коре; аз **бolo касе дарро бастan** аз берун дарро баста (занҷир карда, қулф карда) касеро банд кардан; аз **бolo сар омадан** (*рост шудан*)-и оғ-

тоб ба қиём расидани офтоб; **дар (ба) болои сари касе рост истодан** дар назди шахси нишаста чизеро мунтазир шуда ё талаб карда истодан; **болои дида** дар мавриди ниҳоят хушнудона қабул кардани меҳмоне гуфта мешавад; **муқ. нури дида, точи сар; болои ҷашм** дар мавриди итоат ба фармони касе гуфта мешавад; ба ҷашм; **ид болои ид, тӯй болои тӯй** хурсандие тамом нашуда дигаре сар мешавад; **ба болои кор рафтан** дар айни ҷӯшу хурӯши коре ҳозир шудан (*ба ҷое*); **ба болои коре мондан** касеро ба коре вазифадор кардан; касеро роҳбари коре таъян кардан, роҳбарии кореро ба зиммаи касе voguzoштан; **болои чизеро пӯшондан** чизеро пинҳон кардан (*mas., гаперо*), аз паҳн шудан нигоҳ доштан (кореро); **ба болояш даромадан** дар айни содир шудани амале ба ҷое даромада мондан; **кор бар болои ҷизе омадан** расидани навбати ҷизе дар коре; **рӯхи касеро боло бардоштан** табъи касеро хуш кардан, rӯхбаланд кардан; **болои сӯхта намакоб** (*maқ.*) ба замми як мусибат омадани мусибати дигар; ба як азобу уқубати вазнин илова шудани азобу маشاққати дигар.

БОЛО III// БОЛОЙ بالا//بالائی کҳн. аспи кутал, аспи етакӣ, ҷанибат; асп.

БОЛОБАЛАНД بالابلند қаддароз, коматбаланд; мавзунқомат, хушқаду қомат.

БОЛОБАЛАНДӢ بالابلندي хушқадӣ, мавзунқоматӣ.

БОЛОБАР بالابر 1. василае барои боло бурдани масолехи соҳтмонӣ, ки бо барқ кор мекунад. 2. лифт, осонбар. 3. абзоре дар автомобил барои болову поин кардани шиша.

БОЛОБАРДОР بالابردار ба боло бардоранда, ба ҷои баланд бурда расонанда (*mas., кран, лифт, мошин*); \diamond **болобардор кардан** аз ҳад зиёд таърифу тавсиф кардан касеро.

БОЛОБАРДОРӢ بالابردارӣ 1. зиёд кардани қимат, баланд кардани нарҳ. 2. *маҷ.* таъриф, тавсиф, бардор-бардор кардан (бештар бо мақсади хушомад).

БОЛОБАРОЙ بالابرائي исми амал аз **боло баромадан**; баромадан ба боло ҷизе (*mas., кӯҳ*).

БОЛОГАРАВ بالاگرو гарав бастани тамошобинони ягон мусобиқа дар байни худ (*mas., дар бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду*

бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду бедонабоз бо ҳам бастаанд, тамошобинон ҳам аз болои бедонаҳои онон байни худ гарав мебанданд).

БОЛОГУЗАР بالاگذر :меҳмони бологузар гуфт. меҳмони азиз, меҳмони боиззат.

БОЛОДАРАЧА بالادرجه дорои дараҷаи баланд, олидараҷа.

БОЛОД بالاد кит., ниг. **боло II.**

БОЛОДАРИ بالادرۍ тарафи болои ҷорҷӯбаи дару дарвоза.

БОЛОДАРОЗ بالادرаз кит., ниг. **болобаланд.**

БОЛОДАСТ بالادست кит. забардаст, тавоно, ғолиб, дастволо.

БОЛОДАСТИЙ بالادستي забардастӣ, тавоной; ғолибӣ, дастволоӣ.

БОЛОДОР بالادرار дорои қади баланд, қадбаланд, баландқомат.

БОЛОИҚУТӢ بالائی قطبي :парвози болоиқутӣ парвоз дар фазои қутҳои кураи Замин.

БОЛОИҲАМ بالایی هم rӯбарӯ, қабат-қабат.

БОЛОӢ I بالای 1. воқеъ дар боло; муқоб. поёнӣ; қисми болои бино, айвони болоӣ, лаби болоӣ. 2. мансуб ба боло (марказ): **идораҳои болоӣ, ташкилотҳои болоӣ.**

БОЛОӢ II بالای гарав, замонат (*хусусан дар қимор*).

БОЛОӢ III// БОЛОЙ بالای ниг. **боло II.**

БОЛОКОРИӢ بالاکاري :ба болокории гуфт. ба замми..., илова бар..., ғайр аз...

БОЛОКУШОД(A) بالاکشاد(ه) рӯкушода, болонопӯшида; бешифт: **мошини болокушода, ვაғони болокушода.**

БОЛОКӮЧА بالاکوچه қӯчай дар боло воқеъшуда.

БОЛОН I بالان 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозираи болидан.* 2. мутахаррик, чунбон.

БОЛОН II بالان кҳн., ниг. **долон.**

БОЛОНИШИН بالانшиин 1. он ки дар ҷое (*маъракае, маҷлисе, нишасте*) аз ҳама боло менишинад, шахси афзалиятдошта, баргузи-

шинад, шахси афзалиятдошта, баргузида. 2. маҷ. садрнишин, мансабдор; ♦ **камхарчи болонишин** чизи арzon, vale хубу хушсифат.

БОЛОНИШИНӢ 1. нисбат ба дигарон дар чои баландтаре нишастан. 2. маҷ. баланд артаба будан, болонишин будан.

БОЛООБ بالا آب наздик ба чои сарshawии об, сари об: **бoloobi dарё**.

БОЛОПУР بالا پر кӮн. тӯпу туфанг, ки тир аз даҳони милаш бо сунба чой карда мешуд: **милтики болопур**.

БОЛОПӮШ بالا پوش 1. *nig.* **болопӯшида**. 2. ҳар чизе, ки барои болоро пӯшида хобидан ба кор мебаранд; кампал: **кӯрпаи болопӯш**. 2. либоси рӯ, либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабили ҷома, палто*).

БОЛОПӮШАК بالا پوشک 1. сарпӯшак, сарпӯш. 2. *nig.* **болопӯш** 2.

БОЛОПӮШИДА بالا پوشیده ҳар чизе, ки болояш пӯшидааст; *муқоб.* **болокушод(а)**: долони **болопӯшида**, **растай болопӯшида**, **аробаи болопӯшида** аробаи каппанок.

БОЛОР بالار чӯби дарози гафс, ки вақти пӯшонидани сақф нӯгҳояшро ба ду синҷи девор монда, ба болояш васса ё тахта мезанд.

БОЛОРАВӢ بالاروی 1. *исми амал* аз **бolo рафтan**. 2. афзоиш, зиёд шудан; густариш; пешравӣ, тараққиёт: **боловавии худогоҳии миллӣ**, **боловавии шуури иҷтимоӣ**: дар **боловавӣ** будан дар айни авҷгирий ва ҷӯшу хурӯш будан.

БОЛОРИӢ بالاري чӯби болор, чӯбе, ки барои болор истифода мешавад, рав.

БОЛОСАНГ بالاسنگ санги фавқонии осиё; *муқоб.* **таксанг**, зерсанг.

БОЛОСОХТ بالاساخت 1. ба болои чизе бино сохтан, баландтар кардани биное ё иншооте, болохона. 2. *фалс.* ҳар чизи моддӣ ё андешае, ки дар болои поя (базис) устувор мешавад.

БОЛОХОНА بالاخانه хонае, ки бар болои биное сохта шудааст, ошёнаи дуюм дар биноҳои дуқабата; *муқоб.* **таххона**.

1. **бaloхонадор** بالاخانه дар дорои болохона: **бинои болохонадор**. 2. маҷ. бодабдаба, дабдабанок (*мас., номи шахс, номи идораю ташкилот ва г.*); **дашноми болохонадор** дашноми бениҳоят қабеху саҳт; **таърифи болохонадор** таърифи аз ҳад зиёд суханпардозона; таърифи тавсифи муболигаомез.

БОЛСУРХ بال سرخ дорои болҳои сурхранг.

БОЛУ I بالو *кит.* озах.

БОЛУ II بالو *кӯн.* бародаре, ки аз як падару модар таваллуд шудааст (*нисбат ба бародар ва ё хоҳари дигар*), бародари ҳамхун, бародари ҳамтанд.

БОЛУА *a.* بالوعه ҷоҳи сартанг дар хона ё дар рӯи ҳавлий, ки дар он обҳои мустаъмал ва барзиёdro мерезанд, обрез.

БОЛУҒ بالغ *кӯн.* шохи дарунхолии гов ё чӯби миёнхолӣ, ки бо он шароб менӯшанд; пайманаи шароб .

БОЛШЕВИЗМ *r.* *таър.* ҷараёни марксистии инқилобии афкори сиёсии коргарии рус ва байналхалқии асри XX, ки минбаъд асоси назария ва амалияи хизби болшевикий қарор гирифтааст.

БОЛШЕВИК *r.* *таър.* ӯзви хизби болшевикон, тарафдори большевизм; *nig.* **коммунист**.

БОЛШЕВИКӢ بالشويکي *таър.* мансуб ба **большевик:** хизби большевикий.

БОЛШИКАСТА بالشکسته 1. болояш шикаста, аз болу пар чудошуда. 2. маҷ. ба рӯзи саҳт афтода, очиз.

БОМ I بام пӯшиши бино, болои хона; тарафи берунии шифти хона: **боми пастак**, **боми тунукагӣ**, **боми ҳаспӯш**; номи баланд бех аз **боми баланд** (зарб.); ♦ **боми фалак** осмон; **боми ҷаҳон** кин. миңтақаи баландкӯхи Помир (Бадахшон); **бому дар II дару бом** кин. хонаю чой; манзил; **як бому ду ҳаво** дар мавриди дар айни як шароит чой доштани ду фикри муҳталиф гуфта мешавад.

БОМ II *بام* шакли кӯтоҳшудаи бомдод; аз бом то шом аз пагоҳӣ то бегоҳӣ; тамоми рӯз.

БОМАҒЗ *بامغز* 1. хирадманд, оқил. 2. хирадмандона, оқилона, мъкул.

БОМАДАНИЯТ *بامدنیت* соҳиби маданият, бофарҳанг, мадани.

БОМАДАНИЯТӢ *بامدنیتی* бомаданият будан, маданиятнокӣ, бофарҳангӣ.

БОМАЗА *بامزه* дорои таъми фораму гуворо, лазиз, хуштаъм: **хӯроки бомаза**.

БОМАЛОҲАТ *باملاحت* малех, зебо, зеборӯ, ситорагарми хушрӯ.

БОМАНИШ *بامنش* хирадманд, бобасират, некниҳод, хушманиш; дорои хислатҳои неки инсонӣ.

БОМАНТИҚ *بامنطق* мантиқдор, дорои мантиқ.

БОМАСЛАК *بامسلک* маслақдор, соҳибмаслақ, соҳибтарикат, он ки роҳу равиши муайяни сиёсӣ дорад, дорои ҷаҳонбинӣ ва мағкураи муайян; мӯқ. **бемаслақ**.

БОМАСЛИҲАТ *بامصلحت* аз рӯи маслиҳат, коре, ки бо маслиҳат ва мулоҳиза анҷом ёфтааст: **ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд** (зарб.).

БОМАТОНАТ *بامتانت* матин, суботкор, событқадам, устувор.

БОМАҲОРАТ *بامهارت* моҳир, усто дар коре: **рассоми бомахорат**.

БОМАШАҚҖАТ *بامشقت* бо азобу душворӣ, бо мушкилӣ.

БОМАШАҚҖАТӢ *بامشقتنی* вазъи бомашақҷат, душворӣ кашидан.

БОМАҖЛУМОТ *بامعلومات* *nig.* соҳибмаҖлумот.

БОМАҖНӢ *بامعني* 1. дорои маънӣ ё мағхуми мантиқӣ. 2. шахси бомаҖнӣ, боодоб, ботарбия.

БОМАҖРИФАТ *بامعرفت* соҳибмаҖрифат, маърифатнок; воқиф, огоҳ: **шахси бомаҖрифат**.

БОМАҖРИФАТӢ *بامعرفتني* маърифатнок будан, соҳибмаҖрифат будан.

БОМБ *фр.* *گوфт.*, *nig.* **бомба**.

БОМБА *фр.* *بامبه* навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканда, сӯзанда *ва г.* пур кар-

да шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад: **бомбаи атомӣ**, **бомбаи оташафрӯз**, **бомбаи зиддитанкӣ**, **таркиши бомба**, **бомба партофтан**.

БОМБААНДОЗ *بامبهانداز* ҳ. ҳавопаймои маҳсус барои партофтани бомба: **ҳавопаймои бомбаандоз**.

БОМБААНДОЗӢ *بامبهاندازی* амали ҳавопаймои бомбаандоз, бомбапартоӣ.

БОМБАБОРОН *بامبهباران* якбора аз ҳавопаймоҳои бисёр рехтани бомба: **бомбаборон** **кардан**.

БОМБАПАРТО *بامبهپرتا* *nig.* **бомбаандоз**.

БОМБАПАРТОЙ *بامبهپرتایی* исми амал аз **бомба** **партофтан**; бомбаандозӣ.

БОМГОХ *بامگاه* *nig.* **бомдод**.

БОМГӮША *بامگوشہ* 1. гӯши бом, кунчи бом; бом. 2. *ماҷ.* хона: **бомгӯшаи падар**.

БОМДОД *بامداد* субҳ, пагоҳӣ; саҳар: **вакти бомдод**, **насими бомдод**, **намози бомдод**; муддати замон аз соати дувоздаҳи шаб (24) то соати дувоздаҳи рӯз; муддати замон аз ҳангоми равshan шудани ҳаво то тулӯи офтоб ва як то ду соати баъд аз он.

БОМДОДӢ *بامدادی* мансуб ба **бомдод**; саҳарӣ: **ситораҳои бомдодӣ**.

БОМДОДОН *بامدادان* ҳангоми бомдод, вакти саҳар, субҳгоҳон.

БОМДОР *بامدار* дорои бом, бомпӯш.

БОМЗАД *بامزد* табл ё нақорае, ки одатан ҳангоми фаро расидани субҳ навохта мешудааст.

БОМЕҲР *بامهر* бо муҳаббат, бо меҳрубонӣ.

БОМКӮБА(К) *بامکوبه//بامکوبک* асбоби шабеҳи ўғурдаста, ки бо он хоку гили бомро зада, саҳту ҳамвор мекунанд.

БОМПӮШ *بامپوش* он ки бо корҳои пӯшонидани бомҳо машғул аст: **устои бомпӯш**. 2. пӯшиш, ки аз он барои пӯшонидани болои хонаҳо, ҷашмаҳо, ҷоҳҳо истифода мешавад.

БОМПӮШӢ *بامپوشی* кор ва амали бомпӯш;

БОМУВАФФАҚИЯТ *باموقفیت* ба таври муваф-

факиятнок, бобарор: **анҷоми бомуваффа-қияти кор.**

БОМУЗД بامزد музднок, пулакӣ: **кори бомузд.**

БОМУЛОҲИЗА باملا-حظه 1. мулоҳизакор, эҳтиёtkor; дурандеш: **одами бомулоҳиза.** 2. мулоҳизакорона, эҳтиёткорона; дурандешона: **чавоби бомулоҳиза.**

БОМУЛОҲИЗАГӢ باملا-حظگی мулоҳизакорӣ, эҳтиёткорӣ, дурандешӣ.

БОМУҲАББАТ بامحبت мөхрубону самимӣ ва дӯстдори дигарон, бомеҳр.

БОМЧА بامچه шакли тасгири **бом:** **боми хурду пастак.**

БОН I بان дарахти мавзуне, ки баргҳои нозуку хушбӯй дорад ва аз донаҳои пистамонанди он равғани хушбӯй мегиранд, хуббулbon.

БОН II بان ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мурракаб ба маъноҳои нигаҳbon, хифзкунанда, доранда, варзанда: **боғbon, шутурbon, нигаҳbon, сарҳадbon, пособон, меҳруbon.**

БОНАВО بانوا он ки хӯроку пӯшок ва дигар чизҳои барои зиндагӣ зарурро дорад, тавонгар, давлатманд, некӯаҳвол; **муқоб. бенаво.**

БОНАЗОКАТ بانзакт хушмуомила, боодоб; зариф, нозуктабъ; **рафтори боназокат** рафтори нарму боодобона.

БОНАЗОКАТИЙ بانзاكتӣ хушмуомилагӣ, боодобӣ; зариֆӣ, нозуктабъӣ; **муқоб. беназокатӣ.**

БОНАФОСАТ بانفаст нафосатдошта, нафис, нозуку латиф.

БОНГ بانگ 1. овози баланд, фарёд. 2. садои ҷеги ҳайвонот: **бонги хурӯс;** **бонги намоз** даъват ба намоз, азон; **бонги нӯш** садои «бинӯш» ҳангоми шаробнӯши, «нӯш бод!» гуфтан; **бонги хатар** садои баланди дурударози огоҳкунанда аз ягон хатар: **бонги хатар задан;** **бонг задан** а) фарёд кардан, дод задан, бо овози баланд гап задан бо касе, ҷег задан; б) наъра кашидан, аррос кардан.

БОНЕЪМАТ بانعمت соҳибнеъмат, давлатманд.

БОНИЗОМ بانظام дорои тартибу низом, ботартиб, тартибнок.

БОНИШТОТ باشط зиндадил, шодмон, хурсанд, масур.

БОНИЙ I باني бинокунанда, созанда; бунёдгузор.

БОНИЙ II باني 1. нигоҳубинкунанда, парастор. 2. пособон, муҳофиз; **бонӣ кардан** а) нигоҳубин кардан, парасторӣ намудан; б) муҳофизат намудан, пособонӣ кардан (*мас., ватанро*).

БОНК بانک 1. муассисаи молию иқтисодии маҳсусест, ки муомилаҳои мухталифи пулӣ ба воситаи он иҷро мешавад: **бонки давлатӣ,** **бонки миллӣ,** **бонки тиҷоратӣ.** 2. биное, ки дар он ин муассиса ҷойгир шудааст.

БОНКА بانке *гуфт.*, *ниг. банка.*

БОНКДОР بانкдар соҳиб ё саҳмдори асосии бонк.

БОНКДОРӢ بانкдари фаъолият барои идора кардани бонкҳо ё ҳар чизе, ки ба бонк иртибот дорад: **риштai бонкдорӣ,** **корманди бонкдорӣ.**

БОНКӢ بانکي марбут ба **бонк;** дорои эътибор дар бонк: **чеки бонкӣ;** **ҳисоби бонкӣ.**

БОНУ بانو 1. соҳибхоназан, соҳибиҳтиёри хона. 2. хонум, бегим: **дар хона ҳафт бону,** **хокаш то ба зону** (зарб.).

БОНУФУЗ بافحوذ вазну таъсирдошта, он ки ҳукму гапаш гузаранда аст, эътиборнок, обрӯманд: **шахси бонуфуз,** **созмони бонуфуз.**

БООБРӮ(Ӣ) *ниг. баобрӯ(Ӣ).*

БООДОБ باآداب адабомӯхта, тарбиядид; хушхулк: **духтари боодоб,** **чавони боодоб.**

БООДОБӢ боодоб будан, тарбиядидагӣ; хушхулкӣ, хушмуомилагӣ.

БООДОБОНА باآدابانه аз рӯи одоб, ба таври хушхулкӣ.

бор 1. асоси замони ҳозира аз **боридан.** 2. ҷузъи пасини калимаҳои мурракаб ба маънии боранд, резанда, пошанда ва маънии зиёдии чизе: **мушкбор,** **нурбор,** **ашкбор,** **рӯdbор,** **дарёбор,** **ҷӯйбор** ва г.

БОР I بار 1. он чи ба дӯш ё пушти инсон, чорпо ё болои мошин ниҳода, аз ҷое ба ҷое мебаранд; моли қашондашаванда; ҷизу ҷораи басташуда барои ҳамлу накл; **бори қаҷ ба манзил намерасад** (зарб.); **гапи бисёр ба ҳар бор** (зарб.). 2. вазнинӣ, гаронӣ; **бори рӯзгор //**

бори зиндагӣ ташвиш ва корҳои рӯзмараи оила. 3. ҳамли занон, бачае, ки дар батни модар аст, ҷанин. 4. *маҷ.* чизи барзиёд, чизи нодаркор; **бори гарон // бори вазнин** а) чизи сарзиёду номатлуб, дарди сар; б) *маҷ.* хизмати вазнину пурмашакқат, ташвиши рӯзгор; **бор кардан** чизеро ба болои нақлиёт, ҷорпо ё пушти касе гузоштан (*борои бурдан ба ҷое*); **бор қашондан // бор қашидан** чизеро нақл кардан, аз ҷое ба ҷое бурдан (*овардан*); **бор фуровардан // бор ҳолӣ кардан** чизеро аз болои нақлиёт ё аспу ҳар гирифта, ба поён гузоштан; ♦ **бори зиёдатӣ // бори барзиёд** чизи нодаркор; ташвиши бехуда, дарди сар; **бори наков** а) чизҳои шишагӣ, ҷинивор ва зарфҳои сафолӣ, ки бечо даст расонида шавад, мешикананд; б) *маҷ.* шахсе, ки ба ӯ гап занед ё кордор шавед, ягон зарар мебинед, шахсе, ки ба андак гап шӯрида, оташин мешавад; **бору буна // бору буд** тамоми чизу чора, ҳамаи дорой; **кору бор** машғулият, шуғл, фаъолият, корҳои гуногун; **бор** (*бар*)**бастан** омодаи сафар шудан, ба рафтан тайёрӣ дидан; рафтан; **бор қушодан ба ҷое маҷ.** ҷоеро манзил қарор додан, ҷо гирифтан дар маконе; **ба гардани касе бор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан, қасро ба иҷрои коре вазифадор кардан; **ба гардани касе бор шудани чизе ё коре ба зиммаи касе афтодани иҷрои коре ё масъулияти чизе;** **бори касеро бардоштан** корҳои мушкили касеро иҷро кардан; аз барои касе азобу машакқат қашидан; **бори худро ба гардани касе андохтан (партофтан)** ташвиши худро ба сари дигарон партофтан; таъминоти рӯзмarraи худро ба ӯҳдаи касе гузоштан; **дар зери бори таъна (сарзаниш) мондан** мавриди таъна (сарзаниш) қарор гирифтан.

БОР II *بار* бар, мева, самар, ҳосили дарахт; **бор овардан // бор додан** а) мева додан, ҳосил кардан; б) натиҷа бахшидан, **ба бор омадан** ҳосил бастан, ба ҳосил даромадан.

БОР III *بار* дафъа, карат, мартаба: **аввалин бор, чанд бор; боре** а) як дафъа, як бор; б) рӯзе, замоне; **борҳо** якчанд дафъа, чандин бор; **бори дигар** дафъаи дигар, боз, минбаъд; **ягон бор** ҳеч гоҳ, ҳеч, ҳаргиз; **як бор - ним бор** гоҳо, баъзан.

БОР IV *بار* *кит.* рухсат, иҷозат барои даромадан ба ҷое; **бор додан** касеро пазирӣ кар-

дан, роҳ додан, **бор ёфтган** иҷозати доҳилшавӣ гирифтан; ба ҳузури касе (*мас., шоҳ*) расидан.

БОР V *лот.* *بار* хим. унсури химиявии душворгудоз, ки аз ҷиҳати саҳтӣ ба алмос наздик аст.

БОРА I *باره* бобат, ҳусус; **дар бораи...** дар ҳусуси..., дар ҳаққи..., дар бобати..., вобаста ба..., марбут ба...; **дар ин бора** дар ин ҳусус, дар ин бобат, аз ин ҳусус.

БОРА II *باره* дафъа, карат (*бора ба ин маънӣ бештар ба адад ҳамроҳ меояд: якбора, дубора, себора*).

БОРА III *باره* *кит.* асп, фарас.

БОРА IV *باره* *кит.* девори қалъа, ҳисор; хоктеппай баланд дар гирдогирди шаҳр,

БОРАГӢ *بارگӣ* *nig.* бора III.

БОРАҒБАТ *بارغبত* рағбатнок, рағбатдошта, роғиб.

БОРАК *a.* *بارک* *кит.* қӯтоҳшудаи **боракаллоҳ**.

БОРАКАЛЛОҲ *a.* *بارک* *للہ* *nido* Худо ба ту баракат диҳад!, оғарин!, аҳсан!

БОРАНДА *بارнде* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз боридан.* 2. он чи меборад.

БОРАНДАГӢ *بارندگӣ* боридани барфу борон ё жола, бориш.

БОРАНДОЗ *بارандаз* ҷое дар соҳил ё бандар, ки қишиҳо бори худро рӯй он мефуроранд; **борандоз кардан** ист кардан, таваққуф кардан, манзил гирифтан.

БОРАНДОЗӢ *بارандазӣ* 1. борфурорӣ. 2. ҷой ва маҳалли исти қишиҳо барои борфурорӣ.

БОРАФКАНӢ *بارافکنӣ* *кит.* вазъи ҳамл, зоидан, омадани вақт ва замони зоидан.

БОРАФТИДА *بارافтидҳ* 1. ҷорпое, ки бораш афтида бошад; 2. соҳиби бор, ки бораш афтода бошад; 3. он ки дар зиндагӣ ба душворӣ афтида бошад, зиёндидা.

БОРАҲМ *بارҲم* *nig.* раҳмдил.

БОРАШК *بارشк* рашкнок, рашкбараんだ; гаюр; *муқ.* **бадрашк**.

БОРБАНД باربند 1. он ки бо бастану ҷой кардани чизҳои қашондашаванда машғул аст. 2. банд барои баста аз ҷое ба ҷое бурданни кӯрпаю ҷома ва дигар борҳо.

БОРБАНДАК باربندک *nig.* борбанд 2.

БОРБАНДӢ 1. исми амал аз **бор бастан**; бор пеҷондан. 2. амали **борбанд** 1.

БОРБАР بارбир барандай бор, боркаш: **ҳари борбар**.

БОРБАРДОР 1. бардорандай бор: **крани борбардор**, **гаргараи борбардор**, **олати борбардор**. 2. боркаш: **аспи борбардор**. 3. ҳаммол, бардорандай бор. 4. *маҷ.* бурдбор, пуртоқат.

БОРБАРДОРӢ 1. бардоштани бор; болою поён бурдани бор: **қобилияти борбардорӣ**, **қувваи борбардорӣ**. 2. ҳаммолӣ. 3. иқтидори бардоштану қашондани бор.

БОРВАР بارور *nig.* боровар.

БОРВАРӢ باروري тавоноии мавҷуди зинда барои тавлиди насл; судихӣ, фоидадиҳӣ.

БОРВАРСОЗӢ 1. барвортасарӣ 1. бо роҳи гардағшонӣ борвар кардани дараҳтон. 2. бордор кардани ҷонварон бо роҳи маснӯӣ. 3. амали ҳосилхез кардани замин бо роҳи пошидани доруҷу поруҷу нуриҳои маъданӣ.

БОРВОР باروار ба мисли бори пуштора кардашуда, монанди бор.

БОРГАҲ بارگه *nig.* боргоҳ.

БОРГИН بارگین *kut.* 1. обгир, кӯл, ҳавз, ки дар миёни шаҳр ё дех ҷойгир аст. 2. обпартоби ҳаммом ва ошхона.

БОРГИР بارگир 1. гирандаи бор. 2. ҳайвони боркаш ва саворӣ ҳамҷун асп, шутур *va g.*

БОРГИРАНДА بارگирнде гирандаи бор, он ки борро қабул мекунад (*mas.*, *барои ҳамл ба ҷое*).

БОРГИРИӢ بارگирӣ гирифтани бор барои қашондан, қабули молу ҷизи қашондашаванда.

БОРГОҲ 1. *kut.* қабулгоҳи подшоҳон ва амирон; қаср ё ҳаймаи маҳсуси подшоҳон. 2. қаср, коҳ: **боргоҳи илму маданият**.

БОРГУЗОРӢ بارگذاري бор гузоштан, таъйин ва муайян кардани вазни ба бино ё соҳтмон

боршуда, вазни умумии бино ё иншоот.

БОРДЕҲ بارده бордиҳанда, мевадиҳанда, ҳосилдиханда.

БОРДИҲӢ باردهӣ бороварӣ, ҳосилдихӣ.

БОРДОН بارдан 1. хӯрчин, ҷувол; сабад барои меваи ҳушк; ҳалтacha, сабадча *va g.*, ки чизҳои ҳаридашударо ба он мегузоранд, ҷогаҳ. 2. ҷои маҳсус дар нақлиёт барои гузоштани бори мусофирон.

БОРДОР باردار 1. он ки бо ҳуд бор дорад; ҳомил, бор кардашуда: **мошини бордор**, **уштури бордор**. 2. ҳомила, обистан; **бордор кардан** (**намудан**) а) обистан кардан; б) гарди наринаи гулро ба модина гузоштан, ҳосилдор кардан; **бордор шудан** ҳомила шудан.

БОРДОРӢ باردارӣ обистаниӣ, ҳомиладорӣ, ҳосилдорӣ.

БОРЕША باریشه 1. дорои реша. 2. *маҷ.* соҳиби ҳонаводаи маъруфу машхур, боаслу наасаб.

БОРЕЬ *a.* بارع *kut.* некӯ, писандида, фоик; дар фазилат ё ҷамол бартарӣ дошта.

БОРЁБ *kut.* باریاب ба қабули касе мушаррафшаванда, ҳузурӯбандা.

БОРИД *a.* بارد *kut.* 1. ҳунук, сард. 2. ҳунуктабиат, дорои мизочи сард.

БОРИДАН باریدن 1. фурӯ рехтан, фуруд омадани қатраҳои борон, барф *va g.* аз абр. 2. рехтан, рехта шудан: **ашк боридан**; **тир боридан** пайи ҳам ва беист рехтан ё андоҳта шудани тир. 3. пошидан, афкандан; шӯълапошӣ кардан (-и нур, зиё, рӯшнӣ); ◊ **нур боридан** аз **рӯи касе** нуронӣ будан, рӯи базеб доштан; аз зоҳири касе аён шуда истодани хислати неки ў; **оташ боридан** аз **чашми касе** барқ задани ҷашми касе аз шиддати ҳашму ғазаб, мастиӣ *va g.*; **санги маломат боридан** ба **сари касе** мавриди маломату сарзаниши зиёд воқеъ гаштани касе; (**аз осмон**) **санг борад ҳам...** бо вуҷуди ниҳоят бад будани обу ҳаво, сарфи назар аз номусоидии обу ҳаво; дар ҳар сурат.

БОРИЗ *a.* بارز *kut.* 1. ошкор, намоён. 2. бурузкунанда, зоҳиршаванда, пайдошаванда.

БОРИК بارик 1. камбар, танг; **муқоб.** **сербар:** **пайраҳаи борик**, **пули борик**, **ҷӯи борик**. 2. камқутр; **муқоб.** **ғафс:** **ангушти борик**, миёни

борик, ресмони борик, сими борик; **абрӯвони борик** абрӯвони нозуку базеб; **лабони борик** лабони тунук. 3. *маҷ.* дақиқ, нозук, мушкилфаҳм (*оид ба* нукта ё сухан); **то нуктаҳои борик маҷ.** то ҳамаи ҷузъиёт, мүфассалан, то хурдтарин масъалаҳо. 4. логар, ҳароб; **муқоб. фарбех:** **марди борику дароз;** **борик шудан (гардидан)** логар гаштан, ҳушку ҳароб шудан. 5. баланд, тез (*оид ба* овоз).

БОРИКАНДЕШ باریک‌اندیش дақиқназару нозубин.

БОРИКАНДЕШӢ باریک‌اندیشی дақиқназарӣ, нозубинӣ, андешаву тафаккур кардан дар бораи ҷузъиёт.

БОРИКАНДОМ باریک‌اندام дорои андоми борику логар.

БОРИКБАДАН باریک‌بدن логарбадан, логар-андом, нозубадан.

БОРИКБИН باریک‌بین нуктасанҷ, дақиқназар; зирақ, ҳушёр.

БОРИКБИНӢ I باریک‌بینӣ он ки биниаш камбари нӯғтез аст, биниборик.

БОРИКБИНӢ II باریک‌بینӣ нуктасанҷӣ, дақиқназарӣ.

БОРИКГИР باریک‌گیر саҳтгир, хурдагир.

БОРИКӢ باریکи борик будан.

БОРИКМИЁН باریک‌میان камарборик, дорои камари борик, химчамиён.

БОРИКСАНҖ باریک‌سنج *nig.* борикбин.

БОРИКХАЁЛ باریک‌خیال нозухаёл, нуктасанҷ, мӯшикоф.

БОРИҚ *a.* بارق *kim.* барқзананда, дурахшанда, тобон.

БОРИҚА *a.* بارقه муаннаси **борик;** тобиш, дурахш.

БОРИШ بارش 1. *исми амал аз* боридан. 2. борон, барф: **дар вакти бориш,** бориш сар шуд, дар зери боду бориш.

БОРИШНОК بارشناک борондор, боранда; боронӣ: **боришнок будан.**

БОРИШТОТ بارشات обҳӣ. боронгарӣ, барфу борон, бориш: **боришоти солона.**

БОРӢ *a.* باری оғаринанда, ҳолиқ (*аз номҳои Худованӣ*).

БОРӢ-ТАОЛО *a.* باری تعالی *kim.* Худои мутаол.

БОРКАШ 1. **баркш** 1. кашонандай бор, борбар: **автомобили боркаш,** қатораи **боркаш,** қиши-тии **боркаш,** **ҳари боркаш.** 2. коргари бор-бардор дар фурӯѓгоҳу саристгоҳи роҳи оҳан, ҳаммол.

БОРКАШӢ بارکشӣ *nig.* **боркашонӣ;** олати **боркашӣ** олати кашондани бор.

БОРКАШОН *nig.* **боркаш.**

БОРКАШОНӢ بارکشани *исми амал аз* **бор ка-шондан;** кашондани бор аз ҷое ба ҷое, бурдану овардани бор, ҳамлу нақли бор.

БОРКУНАК بارکنك *гуфт.* олати механикии бор кардану бор фуровардан: **боркунаки ҳудкор.**

БОРКУНАНДА بارکنnde *сифати феълии замони ҳозира аз* **бор кардан;** **мошини боркунанда** мошини маҳсус барои ба нақлиёт бор карда-ни амвол.

БОРМОНАК بارманк чои маҳсус дар мошин, мотосикл ва ё велосипед барои гузоштани ҷизҳои майда-ҷӯйда; бордон.

БОРНОМА I بارнома 1. *кӯн.* руҳсатнома барои бор ёфтан ба ҳузури шоҳу амирон. 2. *маҷ.* во-ситай тафоҳур, асбоби ҳашамат ва бузургӣ.

БОРНОМА II بارнома ҳуҷҷате, ки дар он навъи моли аз ҷое ба ҷои дигар фиристода шаванд, вазн ва микдори он қайд шудааст, борҳат.

БОРОВАР بارآور мевадор, босамар; ҳосил-диханда: **боровар шудан.**

БОРОВАРИ بارآوري амал ва қобилияти ҳосил додан, самароварӣ, босамарӣ.

БОРОН بارан 1. қатраҳои об, ки аз абр фурӯ мерезанд: **борони майда,** **борони найсон,** **бо-рони аввали баҳор.** 2. *маҷ.* бисёрий, зиёдӣ, афзунӣ (-и ҷизе): **борони савол,** **борони тир,** **борони ғам;** ◇ *аз* **борон гурехта,** **ба новдон дӯ-ҷор гардидан** аз як азобу уқубат ё балову ноҳушӣ раҳоӣ ёфта, ба дигари бадтар аз он гирифтор шудан; **ба зери борони ҷизе мондан** ба ҷизе дучор шудан (*мас., ҳақорат, маломат;*) **аз қавоқаш барфу борон меборад** а) хеле туршруй аст, саҳт хиратабъ аст; б) ниҳоят

хиратабъ аст; б) ниҳоят хашмгин аст, хеле бадқарх аст.

БОРОНАК بارانک *шакли тасгири борон*; 1. борони қатраҳояш майда, ки бардавом ва ором меборад, резаборон. 2. гиёхи дорон соқи хордор, шоҳаҳои ба ранги бунафш, меваи хӯрданбоб, ки дар дорусозӣ истифода мешавад.

БОРОНГАРӢ بارانگری 1. мавсими бориш. 2. боришҳо, боришот; рӯзҳои **боронгари** рӯзҳои серборон.

БОРОНГИР بارانگیر баромадагии пеши бино, ки асосан барои нарасидани борон сохта мешавад; субот.

БОРОНГУЗАР بارانگذر борону намиро аз худ гузаронанда: **матои боронгузар**.

БОРОНДИДА باراندیده *сифати феълии замони гузашта аз борон дидан; ♀ гурги борондида* а) неку бади рӯзгорро ҷашида, ботаҷриба, пухта; б) маккор, ҳилагар.

БОРОНЗО بارانزا хусусияти абрे, ки метавонад борон биёрад, абри сиёҳи боронӣ, абри борон.

БОРОНИДАН بارанидин *тарзи бавоситаи боридан; оташ боронидан* аз ҳар тараф ва пайи ҳам тир андохтан, тирборон кардан.

БОРОНӢ بارانӣ 1. ҷомаи сабуки боронногузар, ки дар рӯзҳои борон мепӯшанд. 2. боронбор, боронвар, борандай борон: **абрҳои боронӣ, ҳавои боронӣ; кирми боронӣ** кирми сурхчаранг, ки ҳангоми борон пайдо мешавад.

БОРОННОГУЗАР باراننگذر намиро нагузаронанда, тарию намиро ба худ нагираанд.

БОРОНРАСИДА بارانرسیده дар зери борон монда, таршуда.

БОРОНСАНҖ بارانسنج *обҳӣ*. асбоб барои ба ҳисоб гирифтани миқдори бороне, ки дар муддати муайян боридааст.

БОРОНСАНҖӢ بارانسنجӣ андозагирии миқдори бориши борон дар як муддати муайян дар як минтақаи мушаххас.

БОРОНХӮРДА بارانخورده *nig.* **борондида**.

БОРСАНҖ بارсанҷ *p.o.x.* тарозу(ҳо)и маҳсус, ки вазни бори вагон ё автомобилҳоро муайян

мекунад.

БОРСОЛОР بارسالار *таър.* 1. соҳиби бор, хӯҷаини бор дар корвонҳо. 2. он ки дар дарборҳои подшоҳон корҳои ташрифиро бар ӯҳда дошт; раиси боргоҳ.

БОРТ олм. بارت девораи пахлӯии киштӣ; девораи кузови автомобили боркаш.

БОРТМЕХАНИК олм. بارتмиخنيک яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки иҷроқунандаи корҳои механики ҳавопаймост.

БОРТРАДИСТ олм. بارتрадист яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки масъули алоқаи радиоии ҳавопаймо мебошад.

БОРУ بارو *nig.* **бора IV.**

БОРУБУНА باروبنه молу манол, сарват, амвол.

БОРУТ باروت моддаи тарканда, ки барои тайёр кардани тибу гулӯла ва мушакҳо ба кор мераవад, доруи милтиқ.

БОРУТДОН باروتدان ҳалта ё зарфи маҳсус барои нигоҳ доштани борут.

БОРУТӢ باروتӣ *мансуб ба борут.*

БОРУТҚӮБ باروتکوب он ки кораш қӯбидани борут аст.

БОРУТҚӮБӢ باروتکوبӣ 1. қӯбидан ва омода кардани борут барои истифода. 2. коргоҳ ё корхонаи қӯбидани борут.

БОРУТСОЗ باروتساز шахсе, ки шуғлу кори ӯ таҳия ва сохтани борут аст.

БОРУТСОЗӢ باروتسازӣ 1. амал ва шуғли борутсоз. 2. чое, ки дар он борут таҳия мешавад: **корхонаи борутсозӣ.**

БОРУТХОНА باروتخانه ҷои нигоҳ доштани борут, анбори борут.

БОРФИРИСТАНДА بارفرستнде шахсе, ки бореро ба почта ё ба муассисаи нақлиётӣ барои равон кардан ба чое месупорад, фиристонандай бор.

БОРФИРИСТОНАНДА بارفرستанде *nig.* **борфиристанда.**

БОРФИРИСТОНӢ بارفرستانӣ исми амал аз **борфиристандан**; амали борфиристананда.

БОРФУРОР фурорандай бор; он ки ба холӣ кардани бори чизе машғул аст.

БОРФУРОРӢ **بارفراز** фуровардан ё холӣ кардани бори чизе; **шӯъбаи боркуни борфурорӣ** шӯъбаи холӣ кардану бор кардани вагонҳо дар истгоҳҳои роҳи оҳан.

БОРФУРӮШӢ 1. **بارفروشӣ** амал ва шугли кассе, ки бор мефурӯшад. 2. чое, ки дар он ҷо меваҷот ва сабзичот фурӯхта мешавад.

БОРХАЛТА **بارخله** халтаи маҳсус барои баста пуштора кардани чизу чора дар сафару саёҳат; кӯлбор.

БОРХАТ **بارخط** *nig.* **борнома**.

БОРХЕЗ **بارخیز** шоҳаҳои мевадиҳандай дарахт.

БОРХЕЗӢ **بارخیزӣ** қобилияти мевадиҳии дарахт.

БОРХОНА **بارخانه** ҷои нигоҳ доштани борҳо, бағочҳо; анбори маҳсулоти тайёр (*дар корхонаҳо*): **бор дар борхона азиз** (*зарб*).

БОРХОХ **بارخواه** *kim.* дарҳосткунандай иҷозаи вуруд (*маҳсусан ба даргоҳи шоҳон*).

БОРХУДО **بارخدا** *kim.* 1. Худо. 2. подшоҳи бузург.

БОРҶОМА **بارҷамӣ** маводи борпечонӣ ва борбандӣ; ҷувол; хӯрчин.

БОСАБОТ **باشبات** суботкор, устувор, матин.

БОСАБОТИЙ **باشبатӣ** суботкорӣ, устуворӣ, матоннат.

БОСАБР **باصبر** пуртоқат, шикебанда, бурдбор, собир.

БОСАБРИЙ **باسبرӣ** пуртоқатӣ, шикебандагӣ, бурдборӣ, собирӣ.

БОСАБРОНА **باسبرانه** собирона, пуртоқатона, бурдборона: **босабронა гӯш андохтан, босабронна шунидан.**

БОСАВЛАТ 1. боҳайбат, салобатнок; бошукуҳ; сатанг: **марди босавлат, ҷавони босавлат**. 2. босавлатона, босалобатона; мутакаббirona: **босавлат нишастан, босавлат роҳ рафтan**.

БОСАВОД **باسواد** дорои хату савод, саводнок; кассе, ки саводаш пухта ва пурра аст: **муаллими босавод**.

БОСАВОДӢ **باسوادي** сохиби хату савод будан, саводнокӣ.

БОСАВОДОНА **باسوادنه** тавре ки ба шахси саводнок мебояд, саводнокона: **босаводона навиштан, босаводона тартиб додан, босаводона хондан чизero**.

БОСАДОҚАТ 1. садоқатманд, содик, вафодор. 2. содикона, сидқан, аз таҳти дил: **босадоқат меҳнат кардан**.

БОСАЛИҚА 1. соҳибзавқ, хушсалиқа. 2. ба тарзи писандида, хушоянд.

БОСАЛОБАТ **باسلابات** *nig.* **босавлат** 1.

БОСАЛОБАТИЙ **باسلاباتӣ** босалобат будан; салобатнокӣ, савлат доштан.

БОСАМАР//БОСАМАРА **باشمر//باشره** 1. мевадор, борвар; ҳосилдиҳанда: **дараҳти босамар**. 2. самараҳаҳш; пурмаҳсул.

БОСАОДАТ **باسعادت** саодатманд, хушбахт: **ҷавони босаодат, ҳалқи босаодат**.

БОСАОДАТИЙ **باسعادتӣ** саодатмандӣ, хушбахтӣ.

БОСАРВАТ **باشروت** *nig.* **сарватманд**.

БОСАРИШТА **باسرشه** сариштакор; сарфакор.

БОСАРИШТАГӢ **باسرشتگӣ** сариштакорӣ; сарфакорӣ.

БОСАРФА **باسرفه** сарфакор, сарфаҷӯ.

БОСАФО **باسча** 1. соғ, пок; равшан; бегаш, бегубор. 2. сафобаҳш; хуррамибаҳш, ҳаловатбаҳш, фараҳбаҳш: **даврони босафо, зиндагии босафо, манзараи босафо, рӯзи босафо, субҳи босафо**.

БОСАХО **باسҳа** *nig.* **босаховат**.

БОСАХОВАТ **باسҳаوت** сахӣ, саҳоватпеша, дасткүшод: **замини босаховат, марди босаховат**.

БОСИЁСАТ **باسیاست** *nig.* **сиёсатмадор**.

БОСИҚ *a.* **باسق** дароз ва баланд.

БОСИР *a.* **باسر** *kim.* бинанда, бино.

БОСИРА *a.* **باسره** қувваи биниш, биной: **қувваи босира**.

БОСИФАТ **باسفت** сифатнок; хушсифат: **маҳсулоти босифат, босифат иҷро шудани коре**.

БОСҚОҚ *t.-m.* **باسقاқ** *taър.* 1. маъмури андоз дар давраи хукмронии муғулҳо. 2. волӣ, хукуматдори ҳамин давра.

БОСКОН *t.* باسقان *tex.* болғаи калону вазнин барои шикастани санг *ва г.*

БОСЛИК *ю.* باسلیق *кит., биол.* шоҳраги даст, ки аз он хун мегиранд.

БОСМА باسمه матои аз пашми дагал ба воситаи кӯфтани задан (*гайри бофтан*) тайёр кардашуда, матои намадӣ: **чакмани босма**.

БОСМАЧИГАРИ باسمچیگری *nig.* босмачигӣ.

БОСМАЧИГӢ باسمچیگӣ *таър.*, с. харакати аксулинқилобӣ ва озодиҳоҳона, ки дар солҳои аввали баъди ғалабаи Инқилоби Октябр дар Осиёи Миёна бо ташаббуси амалдорони соҳти амирӣ ва рӯҳониён барои муборизаи мусаллаҳона бурдан бар зидди Ҳокимияти Шӯравӣ ба вучуд омада буд.

БОСМАЧӢ باسمچӣ 1. *таър.*, с. он ки дар харакати босмачигӣ иштирок кардааст.

БОСТОН باستان қадим, гузаштаи дур.

БОСТОНГАРОЙ باستان‌گرایӣ эҳё ва аз нав зинда кардан ва истифода бурдани расму анъана ва вожагони қадим.

БОСТОНИЙ باستانӣ қадимӣ, қадима, дерина; дорои таърихи қадимӣ: **сарзамини бостонӣ**.

БОСТОНШИНОС باستانшнаси таърихшиносе, ки ба омӯхтани таърихи қадим машғул аст; археолог.

БОСТОНШИНОСӢ باستان‌شناسӣ 1. илмест, ки тарзи зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти қадимро аз рӯи осори маданияти моддӣ меомӯзад, археология. 2. *mansub ба илми бостоншиносӣ*, археологӣ: **ковиҷҳои бостоншиносӣ**.

БОСТУРМА *t.* باسترمه *лаҳҷ.* ҷои махсуси мисли ҳавозаи ток, ки рӯи он алафу ҳезум мечинанд, сбот.

БОСУБОТ باشبات *гуфт.*, *nig.* босабот.

БОСУБОТИЙ باشبатӣ *гуфт.* босаботӣ.

БОСУР *a.* باسور *nig.* бавосир.

БОСУРЬАТ باسرعت суръатнок, бошитоб, тез, зуд; бошиддат: **ҷараёни босуръати об** (дарё), **бо-суръат тоҳтан**, **босуръат пеш рафтани коре**.

БОТААЧЧУБ باتعجّب таачҷубомез, боҳайрат.

БОТАДБИР باتدبیر 1. он ки тадбиру илочи ҳалли ҳар масъала ё корро медонад, чорасоз; кордон. 2. соҳибмаслиҳат; пурдон, оқил; **на ҳар қас, ки пир аст, ботадбир аст** (*мақ.*).

БОТАДБИРӢ باتدبیری 1. ботадбир будан; чорасоз будан. 2. соҳибмаслиҳат: **хирадмандию ботадбیرӣ**.

БОТАДРИЧ باتدریج оҳиста-оҳиста, тадриҷан.

БОТАКАЛЛУФ باتکلӯф 1. пуртакаллуф, сертакаллуф; иззатталаб. 2. пуртакаллуфона, иззатталабона; **муносибаташ ботакаллуф** буд муносибаташ пуртакаллуфона буд **дастархонаш хеле ботакаллуф** буд дастархонаш хеле пурнозу неъмат ва ороста буд.

БОТАКАЛЛУФӢ باتکلӯفی ботакаллуф будан; пуртакаллуֆӣ; *муқоб.* **бетакаллуֆӣ**.

БОТАКАЛЛУФОНА باتکلӯفانه *nig.* ботакаллуф 2.

БОТАЛОТУМ باتلاتم *nig.* пурталотум.

БОТАМИЗ باتمیز он ки фарқи неку бадро мефаҳмад; боақл, бофаросат; *муқоб.* **бетамиз:** **чавони ботамиз.**

БОТАМИЗӢ باتمیزӣ ботамиз будан, бофаросатӣ; *муқоб.* **бетамизӣ.**

БОТАМКИН باتمکین 1. бурдбор, вазнин, бовикор. 2. ба оромӣ; вазниона, бовикорона.

БОТАМКИНӢ باتمکینӣ 1. бурдборӣ, вазнинӣ, бовикорӣ. 2. оромӣ, хунсардӣ.

БОТАМКИНОНА باتمکینанه 1. бурдборона, вазниона; бовикорона. 2. хунсардона; оромона.

БОТАНИК *ю.* باتنیک мутахассис ва олими ботаника, гиёҳшинос.

БОТАНИКА *ю.* باتنیکе илмест, ки масъалаҳои инкишоф, афзоишу густариш ва таснифоти растаниҳоро меомӯзад, набототшиносӣ, гиёҳшиносӣ.

БОТАНИКӢ *mansub ба ботаника;* **боги ботаникӣ** бое, ки дар он намунаи растанио гиёҳҳои гуногун барои омӯхтан ва таҳқиқоти илмӣ бурдан сабзонида ва парвариш карда мешавад.

БОТАНТАНА باطننه бокарруфар, бошукуӯҳ, бодабдаба, тантананок: **маросими ботантана.**

БОТАРАХХУМ باترحّم бораҳму шафқат, меҳ-

рубон.

БОТАРА *کیم.* доира, даф.

БОТАРОВАТ *با طراو* тару тоза, тароватнок; сабзу хуррам.

БОТАРТИБ 1. *با ترتیب* аз рӯи тартибу низоми майян, бо риояи қоидаву тартиб. 2. риоякунданаи тартибу қоида, боинтизом, батартиб. 3. аз як сар, бо навбат.

БОТАРТИБӢ батартиб будан, батартиб; боинтизомӣ.

БОТАФСИЛ *با تفصیل* муфассалан, батафсил, пурра; мукаммал, бо тамоми ҷузъиёташ, нуқта ба нуқта: **нақли ботафили воқеа**.

БОТАҲАММУЛ *با تحمیل* тоқатнок, сабур, босар; пуртоқат, бурдбор.

БОТАЧРИБА *با تجربه* таҷрибадор, соҳибтаҷриба, озмудакор, кордида: **дехқони ботаҷриба, муаллими ботаҷриба**.

БОТАШАББУС *با تشیت* *nig.* ташаббускор.

БОТАҶСИР *با تأثیر* муассир, таъсирнок, таъсиркунанда, таъсирбахш.

БОТАҶЧИЛ *با تعجیل* таъчила; саросемавор, шитобон.

БОТИЛ *a.* *با طل* бехуда, бекора, ноиз; **хаёли ботил** хаёли хом, андешаи пуч; **ботил кардан** а) бекор кардан, лағв намудан, беътибор кардан, аз эътибор соқит кардан; б) ҳеч кардан; нест кардан, аз байн бурдан; **ботил шудан** а) лағв гаштан, бекор шудан, беътибор гардидан; б) зоеъ шудан, ҳеч шудан; бекораву нодаркор шудан.

БОТИН *a.* *با طن* 1. даруни чизе, дохили ҳар чиз. 2. олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дил, замир; **дар ботин** а) ботинан, дарунакӣ; б) дар асл, дар ҳақиқат; **зоҳир ботин** аёну ноаён, ошкор ниҳон; **зоҳир касе бо ботинаш** **мувоғиқ будан** (*мувоғиқат кардан*) якранг будани намуди берунӣ (*афту андом, сару либос*) ва олами маънавии касе.

БОТИНАН *a.* *با طنا* 1. дар ботин, қалбан, замиран, дар таги дил. 2. аслан, дар асл, дар ҳақиқат; моҳиятан; **зоҳиран ва ботинан** ҳам дар намуд ва ҳам дар асл; ҳаматарафа.

БОТИНБИН *با طن بین* он ки дар дарки олами рӯҳӣ қобилияти зиёд дорад; *муқоб.* зоҳирбин.

БОТИНӢ *با طنی* 1. *мансуб ба ботин;* дарунӣ, қалбӣ: *изтироби ботинӣ, азоби рӯҳию ботинӣ, ҳаяҷони ботинӣ.* 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ.

БОТИНСИЁХ *با طن سیاه* дилсиёҳ, баддил, бадандеш.

БОТИНХАРОБ *با طن خراب* бадзор, дарунсиёҳ.

БОТИНШИНОС *با طن شناس* боҳабар аз олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, донандаи рӯҳу замари инсон: **пир ботиншинос**.

БОТИЯ *a.* *با طیه* *کیم.* 1. зарфи сафолӣ барои нигоҳ доштани шароб.

БОТЛОҚ *با تلاق* замини серлою гили душворгузари дорои обҳои истода ва бадбӯй: **ботлоқи қасногузар, ботлоқи қамишзор;** *◊ ба ботлоқи чизе ғӯтидан* ба умқи чизе фурӯ рафтан, дар иҳотаи чизе мондан.

БОТЛОҚЗАМИН *با تلاق زمین* *nig.* **ботлокзор**.

БОТЛОҚЗОР *با تلاق زار* замине, ки аз ботлоқҳои зиёд иборат аст; ҷои ботлокӣ; ҷои серлою гил.

БОТЛОҚӢ *با تلاقی* *مانسуб ба ботлок;* замини **ботлокӣ** ботлокзор.

БОТУР *با تور* *лаҳҷ.* баҳодур, далер, часур.

БОУМЕД *با مید* умедвор, интизор.

боф *با ف* 1. *асоси замони ҳозира аз бофтан.* 2. ҷузъи *пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни* бофандо: **бӯрёбоф, шохибоф, карбосбоф...**

БОФА *با فه* мӯйҳои баланду дарози бо ҳам бофташуда.

БОФАЗИЛАТ *با فضیلت* фозил, соҳибмаърифат.

БОФАЗЛ *با فضل* соҳиби фазлу камол, фозил; дорои хислатҳои наҷибу сифатҳои нек.

БОФАЙЗ *با فرض* файзбахш, бобаракат; маҳсулаш зиёд; натиҷааш хуб.

БОФАНДА *با فنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бофтан.* 2. коргар ё устое, ки дар дастгоҳҳо аз ресмон матоъ мебофад, ҷулоҳ, нассоч: *устои бофандо, чун (монанди) мокуи бофандо зуд рафтво кардан.*

БОФАНДАГӢ *با فندگӣ* 1. тайёр кардани матоъ аз ресмон, ҷулоҳӣ, нассочӣ: *дастгоҳи бофандагӣ, корхонаи бофандагӣ, саноати бофандагӣ.* 2. қасб ва шуғли бофандо: **қасби**

бофандагӣ.

БОФАР(P) *بافر* дорои фар(p), бошукӯҳ, шукуӯҳ-манд.

БОФАРОФАТ *بافراجت* осуда, ором, бо роҳату ҳаловат: зиндагии бофарофат.

БОФАРОСАТ *بافراست* бофаҳм; хушзехн: **бачаи бофаросат.**

БОФАРОСАТИЙ *بافراستى* фаросатмандӣ; бофаҳмӣ.

БОФАРҲАНГ *بافرهنگ* кит. боилму дониш; бадоб, бомаданият, шахси фарҳангӣ

БОФАРҲАНГӢ *بافرهنگӣ* соҳиби илму дониш будан, бофарҳанг будан, бомаданиятӣ, соҳиби маданият будан.

БОФАСОХАТ *بافصاحت* ба таври фасех, равшан, буро.

БОФАТОНАТ *بافطانت* зирак, хушӯр, боҳуш, хушманд.

БОФАҲМ *بافهم* тезфаҳм, зирак, хушӯр, боақл, бойдрок, шуурнок: **бофаҳу фаросат, бофаҳму идрок.**

БОФБАНД//БОФТБАНД *بافبند//بافتبند* *боф.* он ки тору пудро баста, дӯконро барои бофтани матоъ тайёр мекунад.

БОФБАНДӢ//БОФТБАНДӢ *بافبندی//بافتبندی* *боф.* тору пудро баста, тайёр кардани дӯконро барои бофтани матоъ.

БОФДУМ *بافدم* кит. оқибат, охир.

БОФЗАН *بافن* *боф.* коргаре, ки пуди абрешимро аз қалоба ба ҷарҳак мезанад (*менечонад*).

БОФИДАН *بافیدن* *nig.* **бофтан**: бофт *بافت* асоси замони гузашта аз бофт.

БОФТ *بافت* 1. бофташуда, мансуч: **атласи бофти Душанбе.** 2. микдори матоъ: **як бофт алоча.**

БОФТА I *بافته* 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **бофтан**; бофтагӣ: **мӯи бофта, сабади бофта.** 2. матоъ, газвор. 3. маҷ. фикр карда бароварда, ҳаёлӣ, гайривоқеъ. 4. маҷ. сохта, дурӯғ, беасос: **гапи бофта.**

БОФТА II *بافته* :**бофтаҳо** биол. низоми алоқаманди ҳуҷайраҳои ҳайвонот ва растаниҳо.

БОФТАН *بافن* 1. пуди ресмонҳои нахӣ ё риштаҳои мӯиро андар қабати ҳам карда, матоъ, гилем *ва ғ.* ба вуҷуд овардан, наху торҳоро ба ҳам пайваста танидан: **бӯрӯ бофтан, карбос бофтан, шоҳӣ бофтан, қолин бофтан;** мӯй **бофтан** якчанд тори мӯйро ба таври маҳсус ба ҳам карда, ду милла ё ба кокулҳои зиёд чудо кардан; **сабад бофтан** лух ё навдаҳои борику дарозро ба таври хос пеҷонда сабад соҳтан. 2. маҷ. фикр карда баровардан, аз худ баровардан (*мас., шеър, ғап ё бӯхтонеро*); аз худ **бофтан** а) ҳаёл баровардан, аз худ баровардан; б) маҷ. дурӯғ гуфтан.

БОФТАНӢ *بافتنی* *сифати феълии замони оянда* аз **бофтан**; ҳар чизи муносиби бофтан.

БОФТАШИНОС *بافهشناس* *тиб.* мутахассис ва олими бофташиносӣ.

БОФТАШИНОСӢ *بافهشناسي* *тиб.* илмест, ки бофтаҳои ҷондорон ва набототро мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор медиҳад, гистология.

БОФТБАНД *بافتبند* *nig.* **боффанд.**

БОФТБАНДӢ *بافتبندي* *nig.* **боффандӣ.**

БОФТБАРДОРӢ *بافتبرداري* *тиб.* ҳуҷайрабардорӣ, намунабардории ҳуҷайраҳо ва бофтаҳо.

БОФТШИНОСӢ *بافتشناسي* *nig.* **бофташиносӣ.**

БОХА *باخه* кит. сангпушт.

БОХАБАР *باخبر* огоҳ, ҳабардор, воқиф: **бохабар кардан; бохабар будан** а) огоҳ будан, ҳабар доштан; донистан, фаҳмидан; б) эҳтиёт шудан, хушӯр будан; **бохабар шудан**; а) огоҳ шудан, ҳабар ёфтган, воқиф шудан; донистан, фаҳмидан; б) аҳволи касеро пурсида истодан, аз аҳволи касе ҳабар гирифтган; аз худ **бохабар будан (шудан)** аз вазъи (аҳволи) ҳуд хушӯр шудан, эҳтиёт кардан.

БОХАТ *باخط* дорои хат, соҳибҳат; **бохату савод** саводнок, таълимдид, маълумотнок.

БОХИРАД *باخرد* *nig.* **хирадманд.**

БОХИРАДӢ *باخردي* *nig.* **хирадмандӣ.**

БОХТ *باخت* асоси замони гузашта аз **бохтан.**

БОХТА *باخته* *сифати феълии замони гузашта* аз **бохтан;** бойдода, бохткарда.

БОХТАН باختن 1. бой додан, аз даст додан; мағлуб шудан, шикаст хӯрдан (*аз ҳариф дар қимор ё бозие*); **муқоб.** **бурдан:** **бозиро бохтан.** 2. *кит.* бозӣ кардан, бо бозие машгул шудан (*шоҳмом, футбол ва г.*); **дил бохтан** ба ишқи касе (ё коре) гирифтор шудан, дӯст доштан, ошиқ шудан ба касе (ё кору касбе); **ҷон бохтан** ҷони худро дар коре нисор кардан; фидокорӣ кардан; **сари худро бохтан** ҷони худро қурбон кардан, ҷон додан (*дар роҳи мақсаде*); **ақлу ҳушро бохтан** аз ақлу ҳуш чудо шудан; девона шудан.

БОХТАР باختر 1. гарб, мағриб. 2. *кит.* шарқ, ховар, машриқ. 3. *таър.* номи қадими минтақаи Балх, ки имрӯз номи яке аз вилоятҳои маъмурӣ Давлати Исломии Афғонистон аст. Афғонистони Шимолӣ, Тоҷикистони ҷанубиву марказӣ, Узбекистони ҷанубӣ, Марви Туркманистон ҷузви ин сарзамин таъриҳӣ буд.

БОХТАРЗАМИН باخترزمن 1. кишварҳои гарбӣ, мағрибзамин, Аврупо ва Амрико. 2. *таър.* сарзамини Бохтар, кишвари Бохтар.

БОХТАРӢ باختری 1. *мансуб ба бохтар.* 2. сокини сарзамини Бохтар.

БОХТҲЕЗ باختҳиз :бохтҳез бозӣ кардан мувоғиқи шарти пешакӣ бозӣ кардан, кассе, ки дар навбати худ бозиро бой дихад, аз бозӣ баромада хисоб меёбад.

БОХ a. *ваҳ* *кит.* шаҳват, қувваи шаҳвонӣ, қувваи чимоъ.

БОҲАВО باهووا васеъ, фароҳ; **муқ.** **барҳаво.**

БОҲАВСАЛА باحوصله он ки корҳоро бо ҷузъи ёташ аз сидқи дил ба ҷо меорад; баҳавсала; босабру тоқат, бурдбор, борағбат.

БОҲАВСАЛАГӢ باحوصلگӣ боҳавсала будан; рағбатнокӣ; босабрӣ.

БОҲАДАФ باهدӯ бомақсад, дорои ҳадаф ва мақсади муайян, ҳадафдор.

БОҲАЁ باхиа шармгин; бонангӯ номус: **ҷавони шармгин ва боҳаё.**

БОҲАЁӢ باحیائی шармгинӣ, ҳаё доштан, ору номус доштан; **муқоб.** **бехаёӣ.**

БОҲАЙБАТ باҳибет ҳайбатнок, бадвоҳима: **овози боҳайбат.**

БОҲАЛОВАТ باحالوت баҳузур, бароҳат: **ҳоби**

боҳаловат.

БОҲАМЗИД//БАҲАМЗИД باهمضد ба яқдигар муқобил, мухолифи яқдигар амалкунанда: **гурӯҳҳои боҳамзид.**

БОҲАРОРАТ باحرارت 1. дорои гармои саҳт, ҳарорати баланд. 2. *маҷ.* дорои шӯру шавқӣ бисёр, пурҷӯшу хурӯш: **боҳарорат сухан гуфтан.**

БОҲАШАМАТ باҳшمت бошуқӯҳ, боазамат, бузург, дабдабанок.

БОҲИММАТ باҳмт 1. саҳоватманд, дасткушод, олиҳиммат, ҳимматбаланд, баҳиммат. 2. соҳиби азму иродай мустаҳкам дар иҷрои корҳои бузург: **ёрони боҳиммат.**

БОҲИММАТИЙ باҳмти саҳоватмандӣ, дасткушодӣ; ҳимматбаландӣ.

БОҲИР a. *баҳр* *кит.* равшан, ошкор, возех, сарех.

БОҲИЧОБ باحجاب хичобдор, мастур, бопарда (*хусусан оид ба занону дуҳтарони дорои пӯшиши исломӣ*); фаранҷидор.

БОҲТУР//БАҲТУР باهтор зоол. як навъи мори беҳаҳри зард.

БОҲУ باҳо *кит.* 1. *ниг.* **бозу.** 2. ҷӯбдаст, ҷӯби чӯпону шутурбонон, говрон.

БОҲУНАР باҳнӣ *кит.* хунарманд.

БОҲУР a. *баҳур* *ниг.* **боҳуро.**

БОҲУРИЙ باҳорӣ *марбут ба боҳур,* бисёр гарм.

БОҲУРМАТ باҳрмат соҳибэҳтиром, мӯҳтарам, боиззат, киромӣ: **шахси боҳурмат.**

БОҲУРО a. *баҳура* *кит.* шиддати гармои тобистон.

БОҲУШ باҳушӯр ҳушӯр, зирак.

БОҲУШӢ باҳушӯи вазъ ва ҳолати боҳуш, ҳушӯрӣ, бедорӣ.

БОЧКА p. باچکه зарфи ҷубӣ ё оҳанин устувонашакли шикамдор барои нигоҳ доштани ҷизҳои обакӣ; ҷалак: **бочкаи об, бочкаи карасин.**

БОЧКАМОНАНД باچکеманд шаклан шабехӣ бочка: **духули бочкамонанд.**

БОЧКАСОЗ باچکه‌ساز усто ва коргари соҳибҳисос, ки бочка месозад; **дурдгарӣ**

бочкасоз.

БОЧ 1. *таър.* пулу чизе, ки подшоҳони бузург аз подшоҳони зердаст ё аз раият мегирифтанд, хироҷ, андоз, молиёт. 2. андози пулли давлатӣ, ки ҳангоми аз сарҳади мамлакат гузаронидани молҳои тиҷоратӣ гирифта мешавад: **бочи гумruk, бочи воридот, боч гирифтан (ситондан), боч додан.**

БОЧА *باجه* ду марде, ки ду хоҷарро ба занӣ гирифтаанд, нисбат ба ҳамдигар боча ҳисоб мешаванд.

БОЧАВҲАР *باجوهر* дорои асолат ва истеъдод, ҷавҳардор.

БОЧГИР *باجگیر* гирандаи боч, ситонандай боч, бочситон.

БОЧГИРӢ *باجگيري* исми амал аз **боч гирифтан;** гирифтани боч, бочситонӣ .

БОЧГОХ *باجگاه* *nig.* **боҷхона.**

БОЧГУЗОР *باجگذار* бочсупор, хироҷгузор.

БОЧГУЗОРӢ *باجگذاري* пардоҳти боч, гузордани боч, хироҷгузорӣ.

БОЧДЕҲ *باجده* бочдиҳанда, шахси супорандай боч.

БОЧДОВ *باجدادو* *nig.* **боҷгир.**

БОЧПУЛӢ *باجپولی* маблағе, ки ҳамчун боч гирифта мешавад.

БОЧСИТОН *باجستان* *nig.* **боҷгир.**

БОЧСИТОНӢ *باجستانی* *nig.* **боҷгирӣ.**

БОЧУРҶАТ *باجرأت* 1. чуръатнок, далер, шучӯз: **одамони бочурҷат, бочурҷат будан.** 2. далерона, нотарсона.

БОЧУРҶАТИЙ *باجرأتى* чуръатнокӣ; нотарсӣ; часорат, далерӣ.

БОЧУРҶАТОНА *باجرأتانه* нотарсона, чуръат карда, часурона.

БОЧХОНА *باجخانه* муассисаи гумрукие, ки ба гузаронидани молҳо аз сарҳад назорат карда, андозҳои (бочи) мукарраршударо мегирад, гумрук.

БОЧХОХ *باجخواه* *nig.* **боҷгир.**

бош 1. *асоси замони ҳозира ва феъли амр аз будан.* 2. *ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънини бошандана:* **шодбош, хушбош, омода-бош.**

БОШ *باش* нидое, ки вақти ҷуфтронӣ ӯрои шитоб накардани барзаговҳо ба кор мебаранд.

БОША I *باشه* парандай шикории аз боз хурдтар.

БОША II *باشه меъ*. қисми қуббадори сари сутун.

БОШАВКАТ *باشوكت* боҳашамат, бошуқӯҳ, мӯҳташам; азим: **кишвари бошавкат, лашкари бошавкат.**

БОШАВҚ *باشوق* боҳавас, бо шавқмандӣ.

БОШАД 1. *шакли аористи будан дар шахси сеюми танҳо.* 2. *пайвандаки хилофӣ аммо, вале; бошад ҳам* сарфи назар аз он, ки ҳарчанд, гарчанде ки ...: **ӯ пир бошад ҳам, хеле боқувват аст.** 3. *ҳиссачаи тасдиқӣ* хуб, майлаш; **ҳар ҷӣ бошад** а) ба ҳар ҳол, дар ҳар сурат; б) ҳайрият, хуб шуд, ки...

БОШАНГ *باشنگ* *kut.* ҳӯши ангур, ҳӯши оvezони ангур, пошант.

БОШАНДА *باشнде* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз будан.* 2. он ки дар ҷое зиндагонӣ дорад, сокин, иқоматкунанда, истиқоматкунанда; **бошандагони деха** сокинони деха, аҳолии деха, мардуми қишлоқ.

БОШАРАФ *باشرف* 1. шарафнок, шарафманд, пуршаъну ифтихорнок: **вазифаи бошараф, қасби бошараф, номи бошараф, рохи бошарафро тай кардан.** 2. бовиҷдон; боору номус, асиљ, начиб, шариф: **фарзанди бошарафи ҳалқ.**

БОШАРАФӢ *باشرف* 1. шарофатнокӣ; бошаъну ифтихорнок будан. 2. бовиҷдонӣ, ору номус доштан.

БОШАРАФОНА *باشرفانه* шарафмандона, ифтихормандона; сарбаландона, бо камоли сарбаландӣ: **бошарафона иҷро кардан.**

БОШАРОФАТ *باشرافت* 1. баҳосият, некқадам, пою қадамаш нек. 2. поквиҷдон; боору номус; шариф, асиљ, начиб.

БОШАФҚАТ *باشفقت* мушфик, шариф, меҳрубон, ғамхор: **зани бошафқат.**

БОШАҲОМАТ *باشҳамат* 1. бошуқӯҳ, боҳашамат, мӯҳташам. 2. далер, бебок, шучӯз: **марди бошаҳомат.**

БОШГАХ//БОШГОХ *باشگه//باشگاه* бошишгоҳ, манзил, макон, истиқоматгоҳ.

БОШГОҲӢ *марбут ба бошгоҳ.*

БОШИДА *башиде* муқим, сокин, бошанда.

БОШИДАН *башиден* будан; иқомат кардан.

БОШИДДАТ *башдт* 1. шиддатнок, саҳт, босуръат, тез: **борони бошиддат, сели бошиддат, нафаскашии бошиддат.** 2. баланд, шунаво (*доир ба овоз*).

БОШИТОБ *баштаб* шитобон, босуръат, тез, зуд: **кори бошитоб, бошитоб роҳ гаштан.**

БОШИШ *башш исми феълӣ аз будан;* истиқомат, сукунат.

БОШИШГАҲ//БОШИШГОҲ *باششگاه//باششگاه* 1. маҳалли зист, истиқоматгоҳ, маскан, манзил, ҳавлию чой; қароргоҳ. 2. айвоне, ки дар саҳро барои дамгирӣ ва хӯрокхӯрӣ соҳта шудааст, шипанг: **бошишгаҳи саҳрӣ; бошишгаҳи тобистонаи мактабиён** чои маҳсус барои дар тобистон истироҳат кардани мактаббачагон.

БОШҚИРД *باشفرد* номи ҳалқи сокини Чумхурии Бошқирдистон (дар ҳайати Федератсияи Россия).

БОШҚИРДӢ *باشفردӣ* мансуб ба бошқирд: забони бошқирдӣ.

БОШУКӮҲ *باشكӯҳ* 1. дорои шукӯҳу шавкат, боҳашамат, ҳашаматнок, мӯҳташам: **бинои бошукуҳ, манзараи бошукуҳ.** 2. дабдабанок, тантананок: **мачлиси бошукуҳ, зиёфати бошукуҳ.**

БОШУУР *باшшур* он ки ҳодисаҳои воқеъшавандаро дуруст фаҳмида, хулосаҳои даркорӣ бароварда метавонад: бофаҳм, бофаросат: **одами бошуур.**

БОШУУРИЙ *باشшурӣ* бошуур будан; шуурнокӣ.

БОШУУРОНА *باشшураранه* аз рӯи ақлу шуур, фаҳмида, дарк карда; пурмаънӣ; бомақсаду бомаром: **интизоми бошуурона; ҳаёти бошуурона** ҳаёт ва зиндагии пурмуборизаи бо мақсаду мароми муайян ба нағъи чамъият.

БОШЧОАТ *باشҷаъат* *nig.* шуҷоатнок.

БОЭҲТИЁТ *بالاحتیاط* 1. эҳтиёткор; *муқоб.* **безҳтиёт.** 2. мулоҳизакор, боандеша.

БОЭҲТИЁТӢ *بالاحتیاطӣ* боэҳтиёт будан, эҳтиёт-

корӣ.

БОЭҲТИМОМ *بالاهتمام* *kит.* бо саъгу кӯшиш, бо заҳмат.

БОЭҲТИРОМ *بالاحترام* дорои хурмату эҳтиром.

БОЭЪТИБОР *بالاعتبار* соҳибэътибор, мӯътабар, обрӯманд.

БОЭЪТИДОЛ *بالاعتدال* дар ҳадди эътидол, мӯътадил.

БОЭЪТИҚОД *بالاعتقاد* эътиқодманд, мӯътақид, боваркунанда ба ҷизе.

БОЭЪТИМОД *بالاعتماد* он ки ба вай эътимол ва бовар кардан мумкин аст, сазовори боварӣ, боваринок, боварибахш, дилпуршаванда: **дӯсти боэътимол, посбони боэътимол.**

БОЯД *باید* 1. *шакли аористи боистан* дар шаҳси сеюми танҳо. 2. ҳамчун қалимаи модалӣ дар маркиби феълҳо ба маънои шояд, эҳтимол, мумкин меояд; бо феъли асосӣ омада, феъли бешаҳс месозад: **чи бояд кард? бояд қайд кард, ки...; бояду шояд** ба дараҷаи лозимӣ; пурра, комилан.

БОЯРОҚ *بایراق* яроқнок, босилоҳ, мусаллаҳ(она); *муқоб.* **бяярок.**

БРАК *r.* *برک* кӯништ, маҳсулоте, ки ягон иллат дорад, моли нуқсондор; **брак баровардан** бо ягон нуқсон маҳсулот истехсол кардан, маҳсулоти иллатдор баровардан; **брак кардан** маҳсулотро ба сабаби ягон нуқсон нобоб дониста, қабул накардан.

БРЕЗЕНТ *خول* *بریزینت* матои дурушту ғафси обногузар, ки аз он бодбони қиштӣ, пӯшиши мошинҳо, ҷодарҳои гуногун *ва г.* месозанд.

БРЕЗЕНТӢ *بریزینتӣ* мансуб ба брезент; аз брезент соҳташуда: **мӯзи брезентӣ, ҳайма брезентӣ, ҷодари брезентӣ.**

БРЕЗЕНТПӮШ *بریزینتپوش* бо брезент пӯшидашуда: **мошини боркаши болояш брезентпӯш.**

БРИКЕТ *fr.* *بریکیت* чизҳои хишт ё таҳташакли бо фишори мангана соҳта хушк кардашуда (*аз хоқаи англиштсанг, ҳошқои чорво ва г.*): **брикет соҳтан, брикет тайёр кардан.**

БРИЛЛИАНТ *fr.* *بریلینت* алмоси тарошида ва сайқал додашуда.

БРОЙЛЕР англ. برايلىر 1. мурғ ё чӯчаи барои гӯшт парваришёфта. 2. мурғхонае, ки дар он барои гӯшт мурғпарварӣ мекунанд.

БРОКЕР англ. برائیر восита, миёнарав дар харидуfurӯши ягон хел мол ё муомилаи мушаххаси дигар.

БРОМ ю. برام унсури химиявӣ, ки моддаи моеъи ҷигариранг буда, дорои бӯи тези ноҳуш аст ва дар саноат ва тиб истифода мешавад.

БРОН р. بران 1. пешакӣ ба номи касе банд карда мондани ҷое (хучрае) дар меҳмонхона, ҷипта барои ҳавопаймо ва роҳи оҳан ё ягон ҷизи дигар: **брон кардан**. 2. хуччате, ки банд карда шудани ҷо дар меҳмонхона, билет барои нақлиёт, озод карда шудан аз хизмати ҳарбӣ (*дар солҳои ҷанг*) ё барои касе нигоҳ доштани ҷизеро тасдиқ мекунад: **брон додан**.

БРОНХИТ ю. برانخیت тиб. илтиҳоби пардаҳои луобии шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРОНХХО برانخها тиб. шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРУТСЕЛЛЁЗ англ. بروتسيلیاز тиб. қасалии сироятии ҳайвонот, ки аз бактерияҳо ба вуҷуд меояд ва ба одам низ гузаштанаш мумкин аст.

БУБ қит. палос, фарш.

БУБУ қит. ҳудхуд, шонасарак.

БУВА بوه лаҳҷ. бибӣ.

БУВАД بود шакли қадимии аористи **будан** дар шаҳси сеюми танҳо; бошад.

БУВИШ қит. бошиш, ҳастӣ, зисту ҳаёт.

БУГОН بوگان қӯҳ. бачадон, раҳм.

БУФ I بوغ бухор; ҳавр; **буф додан** дар бухори оби ҷӯш ҷизеро нигоҳ доштан (*барои нарм кардан, мас., тилла, ҷавдор ва ғ.-ро*).

БУФ II بوغ [аслаи **буқ**] 1. олати дарози дарунковики устухонӣ, сафолӣ ё филизӣ, ки бо даҳон ба он бод медаманд ва садо медиҳад; собиқ дар осиёб ва ҳаммомҳо сар шудани корро ба воситаи буф ҳабар медоданд; шайпур. 2. бонг, ҳуштак, ки корхонаҳо соатҳои оғозу анҷоми кор ва вақти танаффусро ҳабар медиҳанд; бонги паровоз ва киштӣ ҳангоми расидан ба истгоҳ ва равона шудан аз он, гудок: **буф қашидан**.

БУФ III بوغ. **буғӣ II**.

БУҒАНБОР بوغانبار *tex.* ҷои ҷамъ шудани буғ.

БУҒГАРД بوغگرد василае, ки ба воситаи буғ кор мекунад: **осиёби буғгард**.

БУҒГАРДОНӢ بوغگردانӣ *nig.* табхир.

БУҒГАРМКУНАК بوغگرمکنک *tex.* дастгоҳ барои гарм кардани буҳори хунукшуда.

БУҒДИҲӢ بوغدههه исми амал аз **буғ додан**; буҳордӣ.

БУҒДОДА بوغداده *сифати феълии замони гузашта аз буғ додан;* ба воситаи буғ на-
рмшуда.

БУҒЗ بغض 1. қит. қина, адоват, душманий: **буғзу адоват**. 2. маҷ. зиқӣ, гирифтагии хотир, буҳс (*гуфт.*), қудурат; **буғзи дилро баровардан (кафондан, ҳолӣ кардан)** хафагиро баровардан, ғамгиниро аз ҳуд дур кардан; дил ҳолӣ кардан, ҳасрат карда тасалло ёфтани; **дил буғз кардан** зик шудан, дилтанг шудан.

БУҒИКУНАНДА بوغى қандه *сифати феълии замони ҳозира аз буғӣ кардан;* хафакунанда.

БУҒӢ I بوغى mansub ба буғ; **батареяи буғӣ** батарея, ки ба воситаи буғ гарм карда мешавад.

БУҒӢ II بوغى کардан а) бо даст ё ресмон гулӯи ҷондорро фишор дода, роҳи нафаси ўро банд кардан (*барои қуштан*), ҳафа карда қуштан; нафасгардон кардан; б) қин. аз танг кардан, фишор овардан; **танқидро буғӣ кардан** қин. фишор овардан ба танқид; роҳ на-
додан ба танқид.

БУҒКАШӢ بوغکشى ҳуштаккашӣ; бонг, гудок: **садои буғкашии паровоз**.

БУҒКУНАК بوغکنک *tex.* дастгоҳ барои ба буғ табдил додани моеъҳо.

БУҒМА I بوغمه бот. гиёҳи лӯндаҳехи бисёрсола, ки бештар ҳамчун гиёҳи шифобаҳш машҳур аст.

БУҒМА II بوغمه лаҳҷ. гулӯзиндонак.

БУҒРАНҖ بوغرنҷ чигил, печ дар печ.

БУҒРОНАК بوغرانک *nig.* буғкунак.

БУҒРОНӢ بوغرانӣ буғ рондан, гузарондани буғ.

БУҒСАРДКУНАК بوغسردکنک *tex.* асбоб барои танзими ҳарорати буҳор.

БУГТАҚСИМКУНАК بوغ تقسيم‌کنک *texh.* дастгоҳи тақсимкунандай буғ ба қубурҳо.

БУГТОБ بۇغتاب :**буғтоб** кардан дар буғ пазондани матоъ барои беҳтар шудани сифати он.

БУГТОБШУДА بوغتابشده матоъ ё порчае, ки буғтоб шудааст.

БУГУМ بغوم 1. *биол.* чои пайванд шудани устухонҳои бадан, пайванд, банд: **буғуми пой, дарди буғум.** 2. қисми соқаи растании ҷоворӣ, ҷоворимакка, навдаи ток ва монанди ин, ки дар байни ду пайванд воқеъ аст.

БУГУМАК بغومنك *nig.* чилбуғум.

БУГУМДАРД بغومندرد дарди буғум, ревматизм.

БУГУМПОЙХО بخوم پاپها гурӯхи олии ҷондорҳои бесутунмӯҳра (*харчанг ва дигар хазандаҳо*), ки бадани онҳо аз буғумҳо иборат аст.

БУҒҰЗ بغوز *гуфт.* бордор, ҳомила: **буғұз шудан.**

БУҒҰЗАК بغوزك *шакли тасгир ва навозииши буғұز;* ◇ **буғұзак шудани мұғчаҳои дараҳтон** об гирифтани мұғчаҳои дараҳтон.

БУҒҰЗӢ بغوزى *гуфт.* буғұз будан; ҳолати бордор будан (-и мас., ҳайвонот).

БУҒХОНА بوغخانه *nig.* бухорхона.

БУҒЧА بغچه *nig.* бүрчча.

БУҒШАВАНДАГӢ بوغشوندگي *nig.* буғшавӣ.

БУҒШАВӢ بوغشوي қобилияти ба буғ табдил ёфтани ҷисмҳо, бухор шудан.

БУҒЧОМА بغجامه 1. матои калони ҷоркунҷа барои баста мондани кўрпаву болишт; мұқ. **бүрчча.** 2. ҷодар, матои калони ҷоркунҷа барои афсонда гирифтани тут, зардолу *ва г.*

буд بود *асоси замони гузашта аз будан.*

БУД بود 1. он чи мавҷуд аст, мавҷуд: **аз будаш зиёд карда нишон додан, буди кор ҳамин; буд кардан** иҷро кардан, пур кардан, ба итном расонидан (*мас., кореро*); **буд шудан** иҷро шудан, пур шудан, итном пазируфтани. 2. дорой, сарват, сарватнокӣ; **буд набуд** таъбири оғози анъанавии афсонаҳои тоҷикӣ, саррафона; **буду набуд** ҳамаи ҷизу чора, молу мулк, дорой; **буду шуд а)** асл, ҳақ, ҳақиқат; **буду шуди гап, буду шуди воқеа;** б) тамоми ҷизи дар ихтиёр дошта, ҳамаи дорой.

БУДА بود 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз будан; маълум буда бошад, ки...* маълум гарداد, ки..., маълум бод, ки... 2.

ҳозир, ҳузурдошта, мавҷудбуга (*ба ин маъно одатан дар шакли ҷамъ меояд*).

БУДАГӢ بودگي 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз будан.* 2. ҳузурдошта, мавҷуд, он чи ҳаст.

БУДАН بودن 1. вуҷуд доштан; мавҷудият, ҳастӣ; **кӣ будан** чӣ гуна феълу ҳӯй доштан; чӣ мақсад доштан. 2. ҳузур доштан; ҳозирӣ; воқеъ гаштан. 3. истиқомат доштан, қарор гирифтани; истодан. 4. банд шудан. 5. ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ месозад: дузд будан, қимат будан, озод будан; дузд бошу байнсоф бош (*мақ.*); ◇ *то будан* то вақти зинда мондан.

БУДАНӢ بدنى *сифати феълии замони оянда аз будан;* он чи қобили будан аст, мешуданӣ.

БУДГОР بودگار буданӣ (*дар сарогози афсонаҳо*).

БУДДИЗМ санс. بذرم *nig.* буддоия.

БУДДОИЯ بذائيه яке аз қадимтарин динҳои ҷаҳонӣ, ки муассиси он Буддо (асрҳои 6-5 то м.) мебошад ва буддоия дар Ҳиндустон, Хитой, Япония, Ҳиндӯхитой ва дигар мамлакатҳои шарқи Осиё паҳн шудааст.

БУДДОЙ بذائيه 1. пайрави дини буддоия. 2. ҳар ҷизи ба буддоия мансуб.

БУДОФ бот. як навъ растании бутта ё дараҳтчай ҳамешасабз, ки дар Тоҷикистон чун растании ороишӣ маъмул аст, калина.

БУДУБОШ بودوباش бошиш, истиқомат, зиндагонӣ: **маҳалли будубош.**

БУДЧА//БУДЧЕТ фр. بذجه//بذجيـت *nig.* буҷет.

БУЗ بز ҳайвони ҷуфтсуми алафхӯри ҳонагӣ аз ҷинси гӯсфанд, ки дорои шоҳ, риши дароз ва думи қӯтоҳ аст ва барои гӯшт, пашм ва шир парвариш мекунанд; **бузи қӯҳӣ** як зоти бузи шабехи оҳу, ки дар қӯҳҳои Тоҷикистон мавҷуд аст.

БУЗАК بزك 1. *шакли тасгир ва навозииши буз;* бузгола. 2. бозичаи ҷӯбини ба шакли буз, ки ба воситаи ресмонҳо ба ҳаракат дароварда мешавад.

БУЗБОЗӢ بزبازى масхара, масхарабозӣ; найрангбозӣ, найрангу фиреб.

БУЗВОР بزوار монанди буз, ба мисли буз: **бузвор ҷаҳидан (тохтан);** риши бузвор риши борики ба мисли риши буз, ки танҳо дар манаҳ рӯида бошад.

БУЗФОЛА بزغال бачаи буз, бузича.

БУЗДИЛ *бздл* киноя аз одами тарсончак, тарсу, бечуръат.

БУЗДИЛӢ *бздлӣ* тарсончакӣ, бечуръатӣ.

БУЗДИЛОНА *бздланه* бо тарс, тарсида, бечуръатона.

БУЗИЧА *بزيچه* *nig.* бузгола.

БУЗКАШ *بزکش* иштироккунандаи бузкашӣ, човандоз, кӯбкоритоз.

БУЗКАШАҚ *بزکشқ* *гуфт.*, *nig.* бузкашӣ.

БУЗКАШӢ *بزکشی* навъи варзиши миллӣ, ки бузкашҳо аспсавор барои буз ё гӯсолаи сарбуридаро аз чои муайян гирифта ба марра бурда расонидан мусобика мекунанд, кӯбкорӣ; **бузкашӣ кардан** иштирок кардан дар бозии бузкашӣ.

БУЗПАРВАРӢ *بزپروری* соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши бузҳо барои ширӯ гӯшт ва пашм машғул аст: **фермаи бузпарварӣ, хочагии бузпарварӣ.**

БУЗРАҲА *بزرهه* *гуфт.* пайраҳаи танги кӯҳӣ, ки одатан чорпоёни майдо роҳ гашта метавонанд.

БУЗРИШ *بزريش* он ки монанди буз факат дар манаҳ риш дорад.

БУЗУРГ *بزرگ* 1. калон; *муқоб.* **хурд**; азим, ка-бир; мӯҳташам, боҳашамат: **иморати бузург, оббанди бузург.** 2. паҳновар, васеъ, фароҳ: **дарёи бузург, кишвари бузург.** 3. калонсол, дорои синну соли зиёд, зиёд умрдида нисбат ба касе: **бародари бузург, хурду бузург; фарзанди бузург** фарзанди аз ҳама пеш ба дунё омада, фарзанди нахустин. 4. шахси сохиб-эътибор, мӯҳтарам; сохибфазилат. 5. калоншаванда, роҳбар, сардор; олимақом; **бузургони давлат** ҳукumatдорон, аркони давлат; **гуноҳи бузург** гуноҳи азим, чурми калон; **давлати бузург** давлати тавоно, пуриқтидор; давлате, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз давлатҳои асосӣ ба шумор меравад; **муваффакияти бузург** муваффакияти шоён, муваффакияти ба назар намоён; **халқи бузург** халқи сернуфуси дорои таъриху анъанаи ғани; **қисми бузург** қисми бисёр, баҳши аъзам; аксар(ият); **бузург шудан (гардидан)** а) калон шудан; ҳаҷман афзудан; б) калонсол шудан; ба воя расидан. 6. мақоме аз мусикии класикии тоҷикии «Шашмақом», ки бо номи «Бузрук» ҳам ёд мешавад.

БУЗУРГВОР *بزرگوار* 1. шариф, начиб, оли-

chanob. 2. шахси табаррук, мӯътабар; сохибэътибор: **пири бузургвор.** 3. қҳи. авлиё, валий.

БУЗУРГВОРОНА *بزرگوارانه* дархӯри бузургвон, лоики бузургвон: **фикри бузургвона.**

БУЗУРГДИЛ *بزرگدل* шучоъ, диловар, часур, далер.

БУЗУРГДИЛИӢ *بزرگدلي* диловарӣ, шучоатмандӣ, часурӣ, далерӣ.

БУЗУРГДОШТ *بزرگداشت* таҷлил, эҳтиром; **маҷлиси бузургдошт** ҷамъомаде, ки ба ёдбуди шахси бузург барпо мегардад.

БУЗУРГЗОДА *بزرگزاده* *кит.* начиб, шариф (*аз ҷиҳати баромад*); асилзода.

БУЗУРГЗОДАГӢ *بزرگزادگي* асолати хонаводагӣ доштан, начибзодагӣ, асилзода будан.

БУЗУРГӢ *بزرگي* 1. қалонӣ; азамат, шукӯҳ, ҳашамат; азимчуссагӣ. 2. паҳноварӣ, вусъат. 3. андоза, ҳаҷм. 4. *риёз.* он чи имкони андозагирӣ ва ҳисоб кардан дорад: **бузургиҳои доимӣ ва тағиیرёбандা.**

БУЗУРГМАНИШ *بزرگمنش* *кит.* 1. олитабиат, ниҳоди бузург дошта; олиҳиммат. 2. он ки аз ҷиҳати баромад асилу начиб аст; асилзода, ашроф. 3. номи форсии галаситораи Ҷаббор.

БУЗУРГМАНИШӢ *بزرگمنشي* *кит.* 1. бузургманиш будан; олитабиатӣ; олиҳимматӣ. 2. асилзодагӣ, ашрофзодагӣ.

БУЗУРГМАНИШОНА *بزرگمنشانه* бо шева ва рафтори бузургманиш, бузургманиш.

БУЗУРГМАРД *بزرگمرد* абармард, марди барчаста ва бузург, бузургвор.

БУЗУРГМАРДӢ *بزرگمردي* бузургворӣ, азамат, шарофат.

БУЗУРГОНА *بزرگانه* монанди бузургон, бо равиш ва рафтори бузургон.

БУЗУРГСОЛ *بزرگسال* он ки давраи кӯдакӣ ва ҷавониро гузаронидааст, дорои синну соли калонтар аз ба балогат расида; *муқоб.* **хурдсол.**

БУЗУРГСОЛИӢ *بزرگسالي* бузургсол будан, пиронсолӣ.

БУЗУРГҲАЧМ *بزرگحجم* калонҳаҷм, ҳаҷман бузург.

БУЗУРГЧУССА *بزرگجنه* калончусса, азимчусса, тануманд.

БУККАК بوڭك گەپ. хамидақомат: **кампир** бүккак.

БУКО *a.* بکا *кит.* гиристан; гиря.

БУКРИЙ بوکری *пуштхамида*, кӯзапушт.

БУКСИР голл. بکسیر *1. ниг.* **ядак** (**таноби ядак**); **ба буксир гирифтан** бо симтаноб ё арғамчин баста кашидан киштӣ, автомобил *ва г.* *2. ниг.* **ядаккиштӣ**.

БУКТЕРХАЛТА بوکترخالتە борхалтаи мусофири савора.

БУКАЛАМУН بوقلمون *nig.* **бӯқаламун**.

БУҚҚА *m.* بقە гови нари ахтанокарда.

БУҚОҚ *m.* بقاچ لاخچ. ҷоғар, ғуррӣ.

БУҚЬА *a.* بقعه *кит.* 1. қитъай замин, ки аз заминҳои дигар чудо карда шудааст. 2. хона, ҳавлий, сарой; мусофириҳона.

БУЛАЧАБ *a.* بلعجى تاаччубовар, ҳайратангез; ачиб, ғалатӣ.

БУЛБУЛ ببل парандай хушваз ба андозаи гунчишк бо пушти қаҳвай ва шиками хокистарӣ, андалеб, ҳазордастон: **булбули кӯҳӣ**, **булбули сармаст**, **булбули хушилҳон**; ◊ **чашии булбул** навъи нақшу нигор, ки дар матоъ партофта мешавад; **булбули Шероз** Хода Ҳофиз; **булбули шӯрида** ошик.

БУЛБУЛА ببلله кӯзай лӯладор, ки дар он шароб мерехтанд.

БУЛБУЛАГАРДОН ببلله گردان гардонандай кӯзай шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАГАРДОНӢ ببلله گردانӣ гардондани кӯзай шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАК ببلک 1. *шакли тасгир ва навозииши булбул.* 2. ҳуштакчай гилии бачагона, ки ба он об пур карда кашанд, мисли хониши булбул садо медиҳад.

БУЛБУЛВОР ببلوار монанди булбул, ба мисли булбул.

БУЛБУЛЗАБОН ببللزبان ширинахан, хушсухан.

БУЛБУЛЗАБОНӢ ببللزبانӣ ширинаханӣ, хушсуханӣ.

БУЛБУЛИСТОН ببلستان чое, ки дар он булбул зиёд аст, макони булбулон.

БУЛБУЛНАВО ببلنوا дорои овози булбул монанд; хушваз.

БУЛБУЛСИТОН ببلستان *nig.* **булбулистон**.

БУЛВАФО *a.* بولوفا вафодор, бовафо.

БУЛҒА *a.* بلغه *кит.* 1. кифоят, ҳӯроки якруза. 2. ўҳдабаро, моҳир.

БУЛҒОК *m.* بلغاک *кит.* фитна, шӯр ва ғавгои бисёр.

БУЛҒОР I بلغار номи ҳалқе аз славянҳо, ки аҳолии асосии мамлакати Булғористонро ташкил медиҳанд.

БУЛҒОР II بلغار як навъ ҷарми хушранг; **кафши булғор** *nig.* **булғорӣ**.

БУЛҒОРӢ I بلغارӣ 1. *мансуб ба булғор:* забони **булғорӣ**, либоси **булғорӣ;** қаланфури **булғорӣ** навъи қаланфури қалони ғайри тунди ҳӯрокӣ, қаланфури дӯлма. 2. сокини Булғористон.

БУЛҒОРӢ II بلغارӣ аз ҷарми булғор дӯхташуда: **кафши булғорӣ**.

БУЛҒУР بلغور *кит.* 1. ҳар ҷизи кӯфта дарҳамомехта. 2. ярмаи гандуми нимпухта. 3. таоме, ки аз ин ярмаи гандум мепазанд.

БУЛДОЗЕР англ. بلدازير Ҷи тракторе, ки дар пешӣ он бели қалони маҳсус барои ҳамвор карданни замин ва ба ҷои дигар тела дода бурдани ҳок пайваст карда шудааст.

БУЛДОЗЕРЧӢ بلدازир Ҷи ронандай булдозер.

БУЛКАНҔАК بلکنجک *кӯн.* ачиб, аҷоиб, турфа.

БУЛКАРАМ *a.* بوالکرم *кит.* соҳибқарам, соҳиби бахшиш, саховатманд.

БУЛКАФД *a.* بلکفд *кит.* пора, ришва.

БУЛУҒ *кит.* расиши ба балогат, расидан ба синни рушд: **ҳадди булуғ**.

БУЛУК *m.* بلوک *таър.* ноҳияе, ки аз якчанд деҳа иборат аст.

БУЛУҚ *a.* بلق садои оби аз замин бароянда; **булук-булук кардан** аз замин заҳида баромадани об.

БУЛУТ I بلوط дарахти зебои сербаргу азимчусса, ки ҷӯби саҳт дорад, балут.

БУЛУТ II بلوت *гуфт.* абр, меғ.

БУЛУТЗОР بلوطزار ҷанғали дарахтони булат, ҷое, ки дарахтони булат зиёд аст.

БУЛУТИЙ بلوطى аз ҷӯби дарахти булат соҳтшуда.

БУЛӮР ю. بلور 1. шишаи аълосифати шаффофе, ки дар рӯшнӣ тобиш ва ҷилои зебое медиҳад. 2. ҷисми якчинсаи саҳтест, ки атом, ион ва молекулаҳояш дар шакли панҷараи

фазой мураттаб чойгир шудаанд ва дар табиат дар шакли бисёркярра вомехӯрад; кристалл; **булӯри қӯҳӣ** навъи шаффофи кварц, ки дар оптика ва дар сохтани маснуоти заргарӣ ба кор мераад.

БУЛӮРВОР بلوروار монанди булӯр, ба мисли булӯр софу шаффофт; **оби булӯрвор** оби софт.

БУЛӮРГАРДӢ بلورگردӣ ба булӯр табдилёбӣ; хосияти ба булӯр табдил гаштан.

БУЛӮРИН 1. аз булӯр сохташуда: **кандили булӯрин**, **чоми булӯрин**. 2. маҷ. софт, шаффофт; **дасти булӯрин** дasti сап-сафеду зебо ва нозук (-и маъшӯқа).

БУЛӮРИНА بلورине булӯрӣ; он чи аз чинси булӯр аст.

БУЛӮРӢ بلوري *nig.* **булӯрин**.

БУЛӮРШАКЛ بلورшакл шаклан монанди булӯр.

БУЛӮРШИНОСӢ بلورشنасӣ шохае аз илми физика, ки ба баррасиву пажӯхиши сохтор ва хусусиятҳои булӯрҳо машгул аст.

БУЛФУЗУЛ *a.* بولفظول *кит.* пургӯй, сергап, маҳмаддоно; донотарош.

БУЛҲАВАС *a.* بوالهوس 1. побанди ҳавою ҳавас, серҳавас; ошики ҳардамҳаёл. 2. маҷ. ҳаваскор, ҳавасманд.

БУЛҲАВАСӢ булҳавас будан, ҳардамҳаёлӣ; ишқи гайрицидӣ.

БУЛҲАВАСОНА بوالهسانه аз рӯи ҳавою ҳавас; ҳардамҳаёлона; ҳаваскорона, аз рӯи орзуу ҳавас ичро қардашуда: **шеъри булҳавасона**.

БУМ I *a.* بوم парандай чанголдори шабпари аз ҷуғз қалонтар, ки байнӣ мардум шум ва бехосият шумурда мешавад, ҳӯгӯяк: **буми шум**; *◊ лонаи бум маҷ.* вайрон, ҳаробазор.

БУМ II بوم хок, замин (*-и нокорам*); сарзами, қишвар, мамлакат: **марзу бум**.

БУМАЗӢ *r.* بومزی 1. матои паҳтагии рӯяш патдор [*аслаши бумазея*]. 2. либос ё ҷизи дигари аз матои мазкур сохташуда: **куртаи бумазӣ**.

БУМИЙ بومӣ маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

БУМҲАН بومهن *кит.* заминчунбӣ, зилзила.

БУН 1. бех, реш, асос, бунёд; **буни мӯ** бехи мӯ. 2. қисми зерини ҳар ҷиз, поён, таг: **буни девор**, **буни тал**, **буни чоҳ**; **буни гардан** паси гардан; пушти сар; **буни гӯш** таги гӯш, зери гӯш; беногӯш; **буни дандон** милки дандон, вора; **бу-**

ни қӯҳ домани қӯҳ; **буни гор** дохили гор; **аз бун (бар)кандан** а) аз решааш кандан, решакан кардан (*дараҳатро*); б) маҷ. тамоман маҳв кардан, несту нобуд кардан (*чизеро, касеро*); *◊ аз бун // аз беху бун* тамоман, саросар, ба қулӣ (*мас., аз бун ҳушик шудан, аз бун қанда шудани решааш зулм*); **бесару бун** беаввалу охир, парешон, бетартиб (*мас., суханҳои бесару бун, хаёлоти бесару бун*).

БУНА I بنه 1. асбобу анҷом, молу ҷиз; лоқу пари хона. 2. асбоби сафар, зод, тӯша: **бору буна** асбобу анҷом, молу ҷиз; *◊ касеро буна карда...* лаҳҷ. ба умеди касе шуда..., ба касе умеди зиёд баста... 3. хона, манзил, ошёна.

БУНА II بنه 1. асл, реш, бун. 2. бутта, дарахти қадқӯтоҳ.

БУНАДОР بندار лаҳҷ. хонадор, масъули нигаҳбонӣ ва мутасаддии буна.

БУНАК بنک маблағе, ки барои коре ё ҳосили кишти пешакӣ дода мешуд; маблағе, ки умуман барои иҷрои коре пешакӣ медиҳанд ё мегиранд (*мас., барои сафари хизматӣ, барои дӯхтанду сохтани ҷизе ва г.*), пешмузд, пешпардоҳт: **бунак гирифтан**, **бунак додан**.

БУНАКДИҲӢ بنکдемӣ исми амал аз **бунак додан**; пардоҳти бунак.

БУНАҚДОР بنکدار он ки аз болои кори ояндааш аз соҳиби корхона пешакӣ маблаг мегирифт.

БУНАФШ بنفش ранги қабуди моил ба ранги гули бунафша, нилуфарӣ, нофармон, нилгун.

БУНАФША بنفسه гиёҳе, ки гулҳои майдаю сарҳами қабудранги ҳушбӯй дорад ва дар баҳор пеш аз гулҳои дигар мешукуфад.

БУНАФШАГУН بنفسه‌گون *nig.* **бунафшаранг**.

БУНАФШАЗОР بنفسه‌زار ҷое, ки бунафшай бисёр мерӯяд.

БУНАФШАРАНГ بنفسه‌رنگ монанд ба ранги гули бунафша.

БУНАХЕЗ بنҳихиз хонахез, ботамом қӯҷ бастан, бо тамоми хонавор қӯҷидан.

БУНБАСТ بنbast 1. сарбаста (*дар бораи кӯча*). 2. кори душворе, ки роҳи ҳал надорад.

БУНГОХ//БУНГАХ بنگاه//بنگه 1. қӯн. анбор, маҳзан. 2. муассиса ё марказе, ки барои иҷрои ягон хизмат маҳсус гардонида шудааст: **бунгоҳи тиббӣ**.

БУНГОХӢ بنگاهӣ мансуб ба **бунгоҳ**.

БУНДОР *کیت.* 1. решадор. 2. ҳамёндор; сохиби молу манзил, хонаю молдошта. 3. касе, ки молро арzon харида қимат мефурӯшад, ҷаллоб, ҳаннот.

БУНДУҚ I *بندق* гулӯла, гирд, лӯнда, гелак.

БУНДУҚ II *بندوق* *кӯн.* туфанг, милтиқ.

БУНДУҚДОР *بندقدار* *кӯن.* туфангдор, милтиқдор.

БУНЁД *بنیاد* 1. пойдевор, таҳкурсӣ, поя; **бунёд** *кардан* (*ниходан*) сохтан, барпо кардан, ба вучуд овардан (*мас.*, хона, боз, шаҳр, ишиоот ва гайраро); **бунёд шудан** (*гардидан*, ёфтан) сохта шудан, ба вучуд омадан. 2. *маҷ.* асос, асл; *ниход*, сиришт; **бунёди чизеро** *сӯхтан* (*кандан*) чизеро маҳв кардан, нест кардан.

БУНЁДГАР *بنیادگر* *nig.* **бунёдкор**.

БУНЁДГАРО *بنیادگرا* *nав.* пайрави ҷараёни бунёдгарӣ.

БУНЁДГАРОЙ *بنیادگرایی* *nав.* ҷараёни динӣ, ки тарафдорони он ба танқиди аҳкоми дин ва шак овардан ба он муқобиланд.

БУНЁДГУЗОР *بنیادگذار* асосгузор, созанда, бинокунанда.

БУНЁДГУЗОРӢ *بنیادگذاری* гузоштани асоси чизе; барпокунӣ, таъсис.

БУНЁДӢ *بنیادӣ* асосӣ, аслий, бунёни.

БУНЁДКАН *بنیادکن* нобудкунанда, ҳаробкунанда, аз решаштунанда.

БУНЁДКОР *بنیادکار* созанда, барпокунанда, бинокор.

БУНЁДКОРИ *بنیادکارӣ* бунёд кардан; созандагӣ, барпо кардан, таъсис.

БУНЁДКОРОНА *بنیادکارانه* мисли бунёдкор; ба сохтан равона кардашуда: **мехнати бунёдкорона**.

БУНЁДКУНАНДА *بنیادکننده* *сифати феълии замони ҳозира* *аз бунёд кардан*; бунёдкор.

БУНЁН 1. бунёд, поя, асос. 2. *кит.* соҳти хона, соҳти иморат.

БУНЁНГУЗОР *بنیانگذار* *nig.* **бунёдгузор**.

БУНЁНГУЗОРӢ *بنیانگذاری* *nig.* **бунёдгузорӣ**.

БУНЁНӢ *بنیانی* *nig.* **бунёдӣ**.

БУНЁНКАН *بنیانکن* ҳаробкунанда, вайронкунандаи бунёди чизе; ҳаробиовар.

БУНЁНФИКАН 1. *بنیانفکن* *nig.* **бунёнкан**. 2. *маҷ.* хонумонсӯз, хонасӯз.

БУНИГАРДАНӢ *بنیگردنی* зарбе, ки ба паси сару пушти гардан мезананд.

БУНИЯ *a.* *بنیه* *ниход*, фитрат, сиришт; вучуд.

БУНЛОД *بنلاد* *кит.* бунёд, таҳкурсӣ, пойдевор.

БУНМОЯ *بنمایه* моји асосӣ, сириштмоя, мавзӯъ ё мӯҳтавои асосии як асари бадей ё хунарӣ, ки дигар мавзӯъҳо дар алоқамандӣ ба он матраҳ мешаванд.

БУНОГӮШ *بنانگوش* *nig.* **баногӯш**.

БУНСОЛА *بن ساله* кӯхан, кӯхансол, солхӯрда, пир.

БУНЧА *بنچه* решаю танаи хурду борики гиёҳу алафҳои навруста.

БУНЯ *a.* *بنیه* *nig.* **буния**.

буру *بر* 1. асоси замони ҳозира *аз буридан*. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои буранда: **токбур**, **кисабур** *ва г.*

БУР(P) *a.* *بر* *кит.* гандум.

БУРАНДА *برنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира* *аз буридан*. 2. тез, гузаро; бурро: **теги буранда**. 3. хайёте, ки бо ҷен карда буриданӣ матоъ (*барои либос дӯҳтан*) машғул аст, чокбур; ◊ **бурандаю даранда** касе, ки гапаш пуртасир аст, гапдон; **бурандаю дӯзанда** занӣ кордон.

БУРАНДАГӢ *برندگی* 1. амали буранда. 2. коргоҳи либосдӯзӣ, ки дар он матоъро барои либос мебуранд, коргоҳи чокбурӣ.

БУРГАН *برگن* *бот.* алафи худрӯи биёбонии танааш гафс (*аз ҷинси шибоз*).

БУРГУТ *t.* *برگوت* зоол. парандаи калончуссаи ҷанғолдор аз оилаи бозҳои шикорӣ.

БУРГУТБИНӢ *برگوتбинی* он ки бинии миёнаш дӯнгу нӯгаш ҳамида дорад: **ҷавони бургутбинӣ**.

БУРГУ *t.* *برغۇ* шохи дарунхолӣ, ки монанди буг менавозанд, шайпур, буг.

буруд *برد* *асоси замони гузашта* *аз бурдан*.

БУРД I *برد* 1. он чи дар бозии лотерея, вомбарг *ва г.* ба даст медарояд; он чи дар қимор мебуранд; **муқоб. боҳт**: **пули бурд**. 2. нафъ, фоида, суд; **бурду бало** суду зиён; **бурду боҳт** ғолибият ва мағлубият; бурдан ва бой додан; **бурд кардан** ғалаба кардан, ғолиб шудан.

БУРД II *برد* навъе аз матои катонии рах-раҳ, ки беҳтарини он бурди ямани ҳисоб мешуд.

БУРДА I *برده* *сифати феълии замони гузашта* *аз*

бурдан: бурда мондан, бурда расондан.

БУРДА II برد هه пора, тикка, буридае, қисме аз хӯрок: **як бурда нон, як бурда гӯшт; бурда-бурда** порчаҳои зиёд, пора-пора.

БУРДАГӢ بردگی *сифати феълии замони гузаштаи шакли дуюм аз бурдан II; тарафи бурдагӣ* сӯи ғолиб, ҷониби дастболо.

БУРДАН I بردن 1. аз ҷое ба ҷое интиқол додан (*хоҳ бардошта, хоҳ қашида ва хоҳ ба пои худ*), муқоб. **овардан**. 2. гузоштан, дароз карда расондан (*мас., дастро ба китф, гӯшаки телефонро ба гӯш ва г.*). 3. гунчидан, гунҷоиш додан. 4. шунавондан, ҳабар додан, расондан: **паём бурдан, ҳабар бурдан**. 5. ситондан, рабудан, қашида гирифтан. 6. *феъли ёридиҳандар дар феълҳои маркибии номӣ ва феълӣ: баҳра бурдан, гирифта бурдан, гумон бурдан, истифода бурдан, мубориза бурдан, ном бурдан, пай бурдан, паноҳ бурдан, рашик бурдан, ҳасад бурдан; ♦ аклу ҳуши касеро бурдан* а) касеро аз ақл бегона кардан, девона кардан; б) касеро мафтуни худ гардондан, шефта соҳтан; **дили касеро бурдан** шефта кардан, мафтун соҳтан; ошиқ гардонидан; **сабқат аз касе бурдан // гӯйи сабқат бурдан** пешдастӣ доштан, бартарӣ доштан (*аз касе дар коре*); **умр ба сар бурдан** зистан; **чашми касеро бурдан** аз шиддати равшаний ва дураҳшонии чизе пеши ҷашми касе тира шудан, ҷашмо хира кардани чизе; **ба кор бурдан** истифода кардан, кор фармудан; **ба сар бурдан** аз сар гузарондан, паси сар кардан; **ба тороч бурдан** горат кардан, ба яғмо бурдан, тороч кардан.

БУРДАН II بردن 1. ғолиб омадан, барор ёфтани, омад кардан дар ягон бозӣ, муқоб. **боҳтан; мусобикаро бурдан** ғолиб омадан дар мусобика. 2. нафъ дидан, фоида ёфтани: **ҳаридӣ – бурдӣ, фурӯҳтӣ – мурдӣ** (зарб.).

БУРДБОР بردبار босабру тоқат, тоқатовар.

БУРДБОРӢ بردبارӣ сабру таҳаммул, бардошт, тоқат; **бурдборӣ кардан** сабру таҳаммул кардан, тоқат овардан.

БУРДНОК بردناک бурд дошта, дорои бурд; ҳакки иштирок дошта дар бозиҳои барои бурдани пул ташкилёбанд: **вомбарги бурднок, пасандози бурднок**.

БУРДУОВАРД بردواورد муовиза, муомила; додану гирифтани тӯхфа ва молу чиз дар тӯйҳо; **бурдуовард кардан** а) доду гирифт кардан; б)

маҷ., гуфт. бахсу мунозира кардан.

БУРЖУАЗИЯ фр. بروژوازیه синфи хукмрони ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи истехсолот дар моликияти хусусии ў мебошад ва аз ҳисоби даромади меҳнати кироя умр ба сар мебарад; **буржуазияи майдा** табакае дар ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи маҳдуди истехсолот моликияти хусусии он буда, аз меҳнати кироя кам истифода мебарад ва ё тамоман истифода намебарад, майдабуржуазия.

БУРЖУАЗӢ بروژوازی *mansub ба буржуазия: давлати буржуазӣ, мафкураи буржуазӣ*.

БУРЗ برز 1. боло, баландӣ. 2. қад, қомат; **бурзу боло** қадду қомати расо, баланд.

БУРИДА بريده 1. *сифати феълии замони гузашта аз буридан*. 2. ҷизи буридашуда, қатъгардида; **мӯи бурида мӯи кӯтоҳшуда; либоси бурида (бурида монда)** матои ба андоми касе ҷен карда қайчизада, ки ҳанӯз дӯхта нашудааст; **бурида гаштан** аз болои ҷое гузаштан (*мас., роҳе роҳи дигарро*); ҷоеро миёнабур карда гузаштан, убур кардан аз мавзее; **бурида шудан** а) қатъ ёфтани; ҳомӯш шудан(-и гуфтугузор, тирпарронӣ); б) якбора тамом шудан, дафъатан хотима ёфтани ҷизе ё коре; **♦ оши бурида** оши угро; **бурида-бурида** канда-канда, бо фосила; **бурида гардидани пои рафтуомад** қатъ гардидани рафтуомад; канда шудани робита.

БУРИДАН بريدين 1. ҷизеро бо ягон олоти тезу буранда ба ду ҳисса ё зиёда аз он ҷудо кардан; пора кардан, қатъ кардан; чок кардан, тилим кардан; **гул буридан** а) гул қандан; б) нақшу нигор баровардан (*дар рӯи ҷизе*); в) **тиб**. амалиёти маҳсуси тиббӣ барои пешгирии саросарии бемории нағзак, ки асосан қӯдакон ба он гирифткор мешаванд; **обро буридан** а) буридан об ҳангоми шиноварӣ бо дасту по; б) **киноя** аз шиноварӣ кардан; **сар буридан** сар аз тан ҷудо кардан; касеро куштан; **ток буридан** дар аввали баҳор буридан нардҳои зиёдатӣ ва хушкшудаи ток. 2. аз рӯи андозае қайҷӣ кардани матоъ. 3. ҷен карда, зиёдатиашро гирифтани, кам кардан: **замини касеро бурида, ба касе додан, обро аз касе бурида, ба касе додан**. 4. ҷароҳат пайдо кардан, тилим-тилим гаштан (-и рӯи забон аз шиддати турши ё ширини, даст аз оҳак *ва г.*). 5. турши шудани шир; **♦ муносибатро буридан**

муносибатро кандан, катъи робита кардан, тарки алоқа кардан; **ошноиро буридан** аз касе қатъи ошной кардан, хотима додан ба дӯстӣ; **миёни чизеро буридан** чизеро ба давом додан нагузоштан, давоми чизеро қатъ кардан (*mas.*, *сухан*, *чанҷол*, *машқ*, *сӯҳбатро*); **пои худро аз ҷое буридан** рафтуоро ба ҷое тарк кардан; **сухани касеро буридан** касеро аз суханаш боздоштан, сухани касеро қатъ кардан, ба мобайни гапи касе даромадан.

БУРИШ 1. *исми феълӣ аз буридан*. 2. либосбурӣ, чокбурӣ; тарзу шакли буридану дӯхтани либос.

БУРИШГОҲ *برشگاه* ҷои ҳамдигарро бурида гузаштан: **буришгоҳи роҳ**.

БУРҚАҖ *a. برق* *кит.* сарбанди занон; ҷашманд, пардай рӯйпӯши занон, рӯбанд, никоб.

БУРМА *برمہ* *лаҳӯҷ.* чин, очинг, қат (*mas.*, *дар либос*); **бурма-бурма** пурчин; қату пат; ноҳамвон; **бурма шудан** а) ҷиндор шудан; б) ноҳамвон шудан, уреб шудан ва қашида истодани либос; **даҳонро бурма кардани** чиз даҳони инсонро хушк кардан ва афшурдани чизҳои турш ё бо таъми хос (*аз қабили пӯсти анор*, баъзе навъи хурмо *ва ғ.*); **рӯй (лаб, лунҷ)-ро бурма кардан** рӯй турш кардан (*чун изҳори норизӣ*).

БУРНУС *ю. بونوس* 1. *кит.* либосе шабехи боронӣ, ки қулоҳи он пайванд бо либос аст ва бештар рӯҳониёни масеҳӣ мепӯшиданд. 2. навъи қулоҳи баланд, ки бештар дарвешон ё масеҳиён мепӯшиданд.

БУРОК *a. براق* 1. номи аспи Муҳаммади пайғамбар (с), ки дар шаби меъроҷ савори он аз Макка то ба Байтулмуқаддас ва аз он ҷо ба осмон рафтааст. 2. *маҷ.* асп.

БУРРО 1. буррон, бур(р)онда, тез, қотеъ: аслиҳаи буро: **теги бурро**. 2. *маҷ.* фасех, фахмо, возех, аниқ; гӯё: **забони бурро, нутки бурро, бурро гап задан, бурро ва бегалат хондан; бурро-бурро** якта-якта, фахмо (*хондан, гап задан*); **шоҳиди бурро** шоҳиди гапдон, гувоҳи гапаш пухтаю асоснок.

БУРРОГӢ *براگی* *nig.* **буррой.**

БУРРОЙ *براپی* 1. тезӣ, қобилияти буридан доштан, бурро будан. 2. фасехӣ, возехӣ; гӯёй; фахмо гап задан.

БУРРОН *بران* *nig.* **бурро** 1.

БУРС *брэс* *бот.* арча.

БУРУДАТ *a. برودت* *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ.

БУРУДӮЗ *برودوز* 1. буридан ва дӯхтани либос. 2. аз сари нав дӯхтани либос.

БУРУЗ *a. بروز* *кит.* зуҳур, зоҳир шудан, пайдидӣ, ошкор гаштан; **буруз кардан** зоҳир шудан, намоён гаштан.

БУРУН *برون* *шакли дигари берун.*

БУРУНА *برونه* *nig.* **беруна.**

БУРУНАФКАНӢ *برونافکنی* *nig.* **берунафканӣ.**

БУРУНӢ *برونی* *nig.* **берунӣ.**

БУРУНМАРЗӢ *برونمرزی* *nig.* **берунмарзӣ.**

БУРУНРЕЗ *برونریز* *биол.* ҳусусияту вежагии ғадуде, ки баровардаҳои худро берун мереزاد; *муқоб.* дарунрез.

БУРУНСӮ *برونسو* *сатҳ ё бахши* ҳориҷии чизе; *муқоб.* дарунсӯ.

БУРУНШАҲРӢ *برونشهری* *nig.* **беруншахрӣ.**

БУРУТ *بروت* мӯйлаб, сибил: **бурути сиёҳ, бурут мондан, бурут тоб додан (тофтан)**; ◇ **боди бурут ҳавобаландӣ; имои бурут ишорати ноаёну мағруона, супориш бо имову ишора; буруташро табар намебурاد** мағрур, ҳавобаланд аст.

БУРУТИ *بروتى* мӯйлабдор, сибилий.

БУРУФА *بروفه* *кит.* фӯта; рӯймоли миён.

БУРУЧ *a. بروج* ҷ. **бурҷ.**

БУРҲОН *برهان* далел; ҳуччат, санад, далели қотеъ; **амри бадехиро ҳочати бурҳон нест** (*maқ.*) коре, ки ҳуд аз ҳуд равшан аст, ба исбот ҳочат надорад; **бурҳони қотеъ** а) далел ва санади қатъӣ, далели раднашаванда; б) «**Бурҳони қотеъ**» номи лӯғати маъруфи тафсирӣ, ки Муҳаммад Ҳусайн ибни Халафи Табрезӣ мутахаллис ба Бурҳон дар соли 1652 таълиф кардааст.

БУРЧАК *m. برق* *гуфт.* кунҷ, кунҷак [*аслаи бурҷак*]: **бурҷаки сандалӣ, бурҷаки хона.**

БУРҔ *a. برج* 1. бинои манора шакле, ки барои дидбонӣ ва ё ҳамчун нишони маҳсуси роҳ (-и киштигардӣ) месозанд; бинои манорамонанди мустаҳкам, ки дар гӯшаҳои қалъа ва хисор соҳта мешуд: **бурҷи қалъа, соати бурҷи Кремл, бурҷи фонус** манораи фонусҳои лаби дарёву баҳр, ки ҳамчун роҳнамо хизмат мекунад. 2. кунҷ, гӯша: **бурҷи девор, бурҷи хона, бурҷи ҳавлӣ.** 3. нуҷ. ҳар як аз дувоздаҳ галаситораҳои осмонӣ, ки офтоб дар тӯли як

сол дар атрофи онҳо давр мезанад ва соли тақвими шамсӣ мутобики онҳо ба моҳҳо тақсим мешавад (Ҳамал, Савр, Ҷавоз ва г.).

БУРҶСОЗӢ برج‌سازی сохтани бурҷ, бунёди бурҷои баланд дар шаҳрҳо.

БУРЯТ بريت 1. номи ҳалқе, ки аксари аҳолии Бурятистон (дар ҳайати Русия)-ро ташкил медиҳад. 2. нафаре аз аҳолии Бурятистон.

БУРЯТИЙ بريتى мансуб ба бурято: забони бурятӣ.

БУССАД a. بسّد кит. марҷон; ду буссад киноя аз ду лаби маҳбуба.

БУССАДИН بسّدين кит., мансуб ба буссад; марҷонӣ, аз марҷон соҳташуда.

БУСТОН بستان nиг. бӯстон.

БУТ بت 1. ҳайкали филизӣ ё аз чӯбу санг тарошидаи инсон ё ҳайвон, ки бутпарастон ба он ибодат меқунанд, санам. 2. маҷ. маъшуқаи соҳибчамол, нигори нозанин: бути нозанин, бути соҳибчамол.

БУТАЛА بوتله шутурча, шутурбача.

БУТАФОРИЯ it. بوتفاري ашё ва асбобу анҷомҳои соҳтае, ки барои сахнае дар театр ва ташкили витринаи мағоза истифода мебаранд.

БУТАФОРӢ بوتفاري мансуб ба бутафория.

БУТГАР بتگر он ки аз филиз ё сангу чӯб ҳайкали санам мерехт ё метарошид, бутсоз.

БУТГАРӢ بتگرӣ амал ва шугли бутгар.

БУТЕМОР بوتيمار nиг. бутимор.

БУТЕРБРОД англ. بوتیربراد xūr. бурдаи нон, ки ба рӯяш ҳасиб ё панир дорад ва ё равғани маска молида шудааст.

БУТИМОР بوتيمار кит. як хел мурғи сафедранги лаклакмонанди моҳихӯр, ки дар канори об зиндагӣ меқунад.

БУТКАДА بتکده nиг. бутхона.

БУТЛОН a. بطлан nиг. батлон.

БУТПАРАСТ بتپرسӣ парастишкунандай бутҳо, санампарат.

БУТПАРАСТИЙ بتپرسӣ ақидаи диние, ки пайравони он ба бутҳо ҳамчун таҷассуми худоҳо ибодат меқунанд, парастиши бутҳо.

БУТПАРАСТОНА بتپرسтанه ба шева ва рафтари бутпарастон.

БУТСОЗ 1. nиг. буттарош. 2. он ки ба хотири аз

ҳад зиёд дӯст доштан ё парастидани чизе ё касе онро дар зеҳни худ ба як мавҷуди парастидани табдил медиҳад.

БУТТА بته 1. растани сершоҳу барги кӯтоҳпоя, ки қариб аз наздики решааш шоҳ меронад. 2. поя, бех; нумератив дар шумури растаниҳои қадпаст: буттаи гул, буттаи хор.

БУТТАБУР بتهبور nav. қайчи махсус барои бурида кӯтоҳ кардан буттаҳо (-и ороишӣ), қайчи ороиши буттаҳо.

БУТТАГӢ بتگى мансуб ба бутта.

БУТТАДЕВОР بتهديوار nav. қатори зичи бутта ё дараҳтони баландиашон яхела, ки вазифаи деворро иҷро меқунад.

БУТТАЗОР بتهزار ҷои сербутта, макони рӯидани буттаҳои бисёр.

БУТТАРОШ بتهتراش бутсоз, он ки кораш соҳтани бутҳои чӯбӣ, филизӣ, сангӣ ва г аст.

БУТТАРОШӢ بتترashi амали буттарош; бутсоз.

БУТУН I t. بتون 1. том, комил; нони бутун нони нашикаста; тухми бутун тухми дуруст, тухми солим; як рӯзи бутун тамоми рӯз, рӯзи дароз; бутун будан дуруст будан, бенуқсон будан. 2. тамоман, комилан, пурра; ♀ адади бутун риёз. адади ба ҳиссаҳо тақсимнашуда, адади як-лухт (чун 1, 7, 20).

БУТУН II بطنون ҷ. батн.

БУТУН III بطنون kit. пӯшида; пӯшидагӣ, нуҳуфтагӣ; зуҳур ва бутун зоҳир шудан ва пинҳон шудан.

БУТХОНА بتخانе ибодатхонаи бутпарастон, бутқада.

БУТШИКАН بتشکن 1. он ки бут мешиканад. 2. маҷ. риоятнакунанда ба расму русум ва анъанаҳо.

БУФЕР angl. بوفير қисмҳои махсуси зарбагир дар пешу паси вагон, автомобил ва г., ки вақти тасодум шиддати зарба ё таконро кам меқунад.

БУФЕТ фр. بفیت ҷои фурӯши хӯрокҳои сабук ва нӯшобаҳо дар мактабу идораҳо ва ҷойҳои ҷамъиятӣ; шӯъбаи фурӯши машрубот ва газакҳо (дар ошхонаву ресторанҳо): буфети истгоҳи роҳи оҳан, буфети мактаб.

БУФЕТЧӢ بفیتچی гуфт. фурӯшандагорманди буфет.

БУХГАЛТЕР олм. بخگلتیر nиг. хисобдор.

БУХГАЛТЕРИЯ олм. بخگلتيير يه *nig.* хисобдорӣ.

БУХГАЛТЕРИЙ بخگلтиيري мансуб ба бухгалтер ва бухгалтерия.

БУХЛ *a.* بخل 1. кит. бахилӣ, хасисӣ, мумсикӣ.
2. хасудӣ, нотавонбинӣ.

БУХОР *a.* بخار заррачаҳои об дар шакли газ, ки бо таъсири гармӣ аз об, замини нам, дарахтон, бадани инсону ҳайвон *ва г.* чудо мешаванд; буғ, ҳавр; **бухори чизе баромадан**.

БУХОРИГӢ بخاريگي мансуб ба бухорӣ II; хоси сокини Бухоро: **ширинсухани бухоригӣ**.

БУХОРИДӮХТ بخاري دوخت ба тарзи хоси бухороиҳо дӯхташуда, тарзи буришу дӯхтанаш ба бухороиҳо хос: **мӯзаи амрикони бухоридӯҳти пошнабаланд**, телпаки бухоридӯҳт.

БУХОРИСОЗ بخاري ساز он ки ба соҳтани бухорӣ машғул аст, устои бухорӣ.

БУХОРИСОЗӢ بخاري سازӣ 1. амал ва шуғли бухорисоз. 2. чои бухорисозӣ.

БУХОРИ I بخاري 1. мансуб ба бухор; ба воситаи буғ коркунанда, буғӣ: **мошини бухорӣ, киштии бухорӣ**. 2. оташдони рӯқушодаи мӯридор, ки мисли тоқҷа дар девори хона барои гарм кардани он месозанд, манҷал.

БУХОРИ II بخاري *nig.* бухорӣ.

БУХОРКУНАК بخار қунак *nig.* буткунақ.

БУХОРМОНАНД بخار մանند шабехи бухор, ба буғ монанд, мисли ҳавр.

БУХОРОЙ بخاراي мансуб ба **Бухоро**; аҳли Бухоро; **тангай бухорӣ таър.** тангай зарби Бухоро.

БУХОРОЛУД بخار آلد бухордор, омехта бо бухор.

БУХОРПАЗ بخار پز 1. абзори баркӣ барои пухтани ҳӯрок ба воситаи бухор. 2. таоми дар бухор пухташуда.

БУХОРХОНА بخار خانه 1. бино, хона, ё қисме аз мошинҳо, ки дегҳои бухор дар он ҷо гирифтаанд. 2. хонаи гарми маҳсус дар ҳаммом, ки одамон ҳудашонро буғ медиҳанд. 3. шӯъбаи маҳсус дар корхонаҳо барои ба воситаи буғ ҳушконидани маҳсулот (*mas., маснуоти оҳану бетонӣ дар комбинати хонасозӣ ва г.*).

БУХОРХУДОТ بخار خدات [соҳиби **Бухоро**], таър. унвони ҳокимони давлати Бухоро дар асрҳои 7-8.

БУХС بخس *гуфт.*, аслаи буғз.

БУХТИ بختи шутури дукӯхонаи пашмаш сурхтоб.

БУХТУР بختور кит. раъд, тундар, бахтур.

БУХУР *a.* بخور моддаҳои самғии дудашон хушбӯй (аз қабили уд, мушк, анбар, лодан *ва г.*); **бухур кардан** моддаи хушбӯеро сӯзонда, дуди онро баровардан.

БУХУРДОН بخوردان зарфи филизӣ барои дуд кардани хушбӯихо дар ибодатхонаҳои насронӣ, мичмар.

БУХАЙРА *a.* بحیره кит. кӯл.

БУХУР *a.* بخور ҷ. баҳр I.

БУЧА بچه лаҳҷ. ҳоҳари қалонӣ [*аслаи бибича*].

БУЧЧА بچه :гӯши бурида, гӯшҳои қӯтоҳкардашуда.

БУЧЕТ фр. بوجیت рӯйхати даромад ва ҳарочоти давлат ё муассисае барои муддати муайян; маҷмӯи даҳлу ҳарчи шаҳсии ягон кас, будча, будҷет: **бучети давлатӣ, бучети маҳалӣ**.

БУЧЕТӢ بوجیتی мансуб ба бучет; **турухи бучетӣ** туруҳе, ки ҳарочоти таҳсили донишҷӯёни он аз ҳисоби бучети давлатӣ пардоҳта мешавад.

БУҶӢ بوجى گириши ҳаёлии бадҳайбат, ки барои тарсондани қӯдакон номи онро мегиранд, алобуҷӣ.

БУҶУЛ بجل//بجول 1. *nig.* **бучулак**. 2. устухони суфтаи лӯндаи соқи гӯсфанд ё буз, ки бо он қимор мебозанд; **бучул задан** бучулбозӣ кардан; ♀ **бучули** *касе олчи ҳестан* муввафакият пайдо кардан, барор ёфтани кори (*одатан ношииста ва ҳаром*) касе; бахти касе тофтан.

БУҶУЛАК بحولک тиб. устухони банди байнӣ соқу пой, шитолинг: **бучулаки пой**.

БУҶУЛБОЗ بجلباز он ки дар бучулбозӣ иштироқ мекунад; қиморбоз.

БУҶУЛБОЗӢ بجلبازӣ бозии қимор, ки дар он бучулпро ҳамчун мӯҳра истифода мебаранд.

БУҶЧАҚ بچک *гуфт.* пажмурда; фарсада, фартут: **кампири учҷаку бучҷак**.

БУШ بش кит. мӯи гардани асп, ёл.

БУШОЛ بشال бот. растани буттагӣ ё печон, ки гулҷаҳои ҳушбӯй дорад.

БӮ//БӮЙ بو//بوی бухори нонамоёне, ки аз ҷиз ва моддаҳои гуногун ҷудо шуда, дар ҳаво пахн мегардад ва ба воситаи бинӣ - қувваи шомма ҳис мешавад, роиҳа: **бӯи бад, бӯи гул, бӯи**

тунд, бӯи ғализ; бӯй гирифтан бадбӯй шудан, бӯи бад пайдо кардан (*дар натиҷаи пӯсиши ва г.*); **бӯй гирондан** паҳн кардани бӯи бад дар чое; **бӯй кардан** а) бо қувваи шомма эхсос кардан, бӯидан; б) пӯсида бӯй пайдо кардан, гандида бӯйнок шудан; **бӯ(й) кашидан** бӯидан, шамидан, бӯй кардан; **бӯй гирифтани саг** изи чизеро аз рӯи бӯй дарёфтани саги пайгир; **◊ рангу бӯ(й)** тароват, тару тозагӣ; сарсабзӣ, зебой; **бӯй бурдан** (*аз чизе ё чизеро*) чизеро пай бурдан; аз ягон сирри ниҳонӣ андаке огоҳӣ ёфтани; **бӯи пилта баромадан** ошкор шудан, фош гардидаи сирре; **бӯи тафт кардан (баровардан)** гуфт. а) чизе пухтан; б) чизе пухта худоӣ кардан; **бӯи чизе омадан** (*аз чизе ё касе*) зоҳир шудан, маълум шуда истодан (-и нишону аломати чизе ё коре аз чизе, касе); **бӯи чизеро баровардан** ошкор кардан (*сирреро*); маълум кардан (*кореро*); **бӯи шир омадан аз даҳони касе** ҳанӯз бача будан; **аввал гиребонатонро бӯй қунед...** аввал вазъ ва чигунагии худро санҷед... (*дар мавриди айбигирӣ ба айбигир гуфта мешавад*); **бӯи умед ҳаст** ба ичро шудани коре андак умед ҳаст.

БӮБУРД بورد *кит.* булбул, андалеб.

БӮГАН بوگن *nig.* бугон.

БӮГАНД بوگند бӯи бисёр бад, бӯи гандида.

БӮГИН بوگین *гуфт.* бӯйнок, бадбӯй.

БӮГИР بوگир дорои бӯйфаҳмии хос; **саги бӯгир** а) саги хизмати низомӣ, ки барои бо бӯй дарёфтани пайи касе ё чизе таълим дода шудааст, саги пайгир; б) *маҷ.* ҷосус, ҳабаркаш.

БӮГИРИФТА بوگرفته *nig.* бӯйгирифта.

БӮГУРСОҚ *m.* بوغرساق *гуфт.* ҳамирлӯндаҳои ширу тухмдори дар равған бирёнкарда, ки ҳамчун ҳӯрдани маросимӣ дар иду тӯйҳо истеъмол мекунанд, орзук.

БӮГЧА بوغچه чизҳои ба ҷодар басташуда (*хусусан либосҳо*), банд, баста, тугунча; **як бӯгча** як банд; **бӯгча кардан** ба ҷодар бастан, дар ҷодар баста мондан (*бо мақсади гун карданни либосу либосворӣ*); **сарфа қунам, сағон баранд, бӯгча қунам, мушон ҳӯранд** (*зарб.*); **◊ бӯгчай худро бардоштан** чизу ҷори ҳудро бардошта рафтан.

БӮГЧАБАНДӢ بوغچه‌بندی ба бӯгчома бастани чизу ҷора, бӯгча кардан.

БӮГЧАБАРДОР بوغچه‌باردار он ки бардошта гаштан ё бурдану овардани бӯгчаҳо ба зим-

маи ў мебошад (*дар маросимҳо*).

БӮГЧАДОР بوغچه‌دار нигаҳбони либосҳои ба ҳаммом доҳилшудагон.

БӮГЧАЗАДА بوغچه‌زده матоъ ё либосе ки дар натиҷаи ҳамчун бисот дар бӯгча бисёр нигоҳ доштан кӯхна ва изи қатҳояш намерафтагӣ шудааст.

БӮГЧАПЕЧ بوغچه‌پچ порчаи матои ҷоркунҷа барои бӯгча карда бастани либосҳо, буғчома.

БӮДИҲАНДА بودهنه он чи, ки бӯй (-и нохуш) ба атроф паҳн мекунад; бӯйдор; бӯйгирифта.

БӮДОР بودار *nig.* бӯйдор.

БӮЁ بويا бӯйдиханда; ҳушбӯй, муаттар.

БӮЗА بوزه шаробе, ки аз шираи резаҳои биринҷ, арзан ва ё ҷав дастӣ тайёр карда мешавад: **бӯза ҳӯрдан.**

БӮЗАХОНА بوزه‌خانه ҷое, ки дар он бӯза тайёр мекарданд.

БӮЗАХӮР بوزه‌خور он ки бӯза менӯшад, истеъмолкунандай бӯза.

БӮЗАХӮРӢ بوزه‌خوري исми амал *аз бӯза ҳӯрдан;* истеъмоли бӯза.

БӮЗБАЛА *m.* بزبله гуфт. 1. марди тануманд, ҷавони ҳузабр, паҳлавони далеру бебок. 2. олуфта, ҷавонмард.

БӮЗИНА بوزинه маймун, ҳамдуна.

БӮЗИНАГӢ بوزينگي мансуб ба бӯзина; ба бӯзина хос; **◊ дӯстии бӯзина кардан** кореро ба нағби касе гумон бурда, ичро кардан, ки дар асл бар зарари ўст; *муқ. хизмати хирсона.*

БӮИДАН با воситаи қувваи шомма бӯй ҳис кардан, бӯй кардан, шамидан, бӯй кашидан.

БӮЙ بوي *nig.* бӯй.

БӮЙБАР بوي بر *nig.* модда ё асбоб барои нест кардани бӯи бад.

БӮЙБАРӢ بوي بری аз байн бурдани бӯи чизе (*ба воситаи маводи бӯйбар*).

БӮЙГИР بويگир *nig.* бӯгир.

БӮЙГИРИФТА بوگرفته *сифати феълии замони гузашта az бӯ(й) гирифтани* бадбӯйгардида, бӯи бад пайдокарда (*аз пӯсиши ва г.*): **гӯши бӯйгирифта, моҳии бӯйгирифта.**

БӮЙДОР بويدار бӯйдиханда; ҳушбӯй, муаттар.

БӮЙКАШӢ بويکشی исми амал *az бӯ кашидан;*

бӯидан, бӯида дидан.

БӮЙМОДАРОН بويمداران *бот.* гиёхи соқабаланде, ки гулҳои хӯшагии сафед дорад ва дар тиб ба кор меравад.

БӮЙНОК بويناك *1. ниг. бӯйдор. 2. бадбӯй, до-рои бӯи нохуш: ботлоқи бӯйнок.*

БӮҚ بوق *1. аз созҳои бодӣ, ки навъи қадими он аз шоҳ буда, овози шаҳсро баланд мекардааст. 2. шайпуршикориён.*

БӮҚӢ بوقى *1. он ки бӯку шайпур менавозад, шайпурзан. 2. ба шакли бӯқ, монанди бӯқ. 3. гули шайпурӣ.*

БӮҚАЛАМУН بوقلمون *1. яке аз оилаҳои хазандагони сусмормонанди кишварҳои гарм, ки ранги пӯсташонро вобаста ба муҳит тағиир медиҳанд. 2. маҷ. рангоранг; мурғи бӯқаламун мурғи марҷон. 3. маҷ. шахси ностувор, фикру қарори худро зуд тағиирдиҳанда.*

БӮҚАЛАМУНӢ بوقلمونى *мансуб ба бӯқаламун; монанди бӯқаламун.*

БӮҚАЛАМУНСИФАТ بوقلمونصفت *ба монанди бӯқаламун; сифату ҳолати бӯқаламунро дошта.*

БӮҚАЛАМУНСИФАТИ بوقلمونصفتى *амал ва рафтори шахсе, ки фикру қарори худро ҳарлаҳза дигар мекунад.*

БӮЛАК *t. بولک* گӯфт. пора, бурда; қисм, қитъа; бӯлаки замин қитъаи замини ҳамвор; бӯлак-бӯлак кардан пора-пора кардан, ба порчаҳои ҳурд чудо кардан, майдо кардан, реза кардан; ду бӯлак кардан ба ду қисм чудо кардан, ба ду хисса тақсим кардан.

БӮР I بور *порчай оҳаксангӣ нарм, ки дар мактабҳо барои дар таҳтai синф навиштан ба кор мебаранд, табошир.*

БӮР II بور *ранги сурҳи сиёҳтоб; қаҳвай; аспи бӯр аспи тӯруқ.*

БӮРА بوره *хим. моддаи намакмонанд, ки дар тиб ва саноат ба кор мебаранд; танакор.*

БӮРАБРАШ بورابرش *кит. аспи сурҳ, ки нуқтаҳои муҳолифи ранги асосии худро дорад, тӯруқи холдор, аспи аблак.*

БӮРАК بورک *кит. 1. мағори нон, пӯпанак. 2. самбӯса.*

БӮРДОҚӢ *t. برداقى* гӯсфанди махсус барои гӯшту равған парво ва фарбехшуда; чорпои парвойӣ; бӯрдокӣ кардан парвариш кардан,

фарбех кунондан.

БӮРЁ мафраше, ки аз найи кӯфта бофта шудааст ва одатан барои нагузаронидани намӣ аз таги палос паҳн мекунанд, ҳасир; ♀ **каждуми таги бӯрё** душмани маккори пинҳонӣ.

БӮРЁБОФ بورياباف бофандай бӯрё, бӯрёсоз.

БӮРЁБОФӢ بوريابافي *касбу шугли бӯрёбоф, бофтану сохтани бӯрё.*

БӮРЁЙ بوريائى *аз бӯрё сохташуда; бӯрёпек.*

БӮРЁКӮБОН بورياكوبان *зиёфате, ки ба шарафи кӯчидан ба хонаи нав ба дӯстон медиҳанд: бӯрёкӯбон кардан.*

БӮРЁПЕЧ بوريابچ *бо бӯрё печендашуда; ҳонакӯчу бӯрёпек бо тамоми чизу чораи хона, ҳамаи ашёи хонаро ҳамроҳ гирифта.*

БӮРЁПУЛӢ بوريابولي *таър. пуле, ки дар мактабҳои кӯхна аз падару модари талабагон барои харидани бӯрёву палоси дарсхона мегирифтанд.*

БӮРЁПӮШ بريپوش *кин. одами ниҳоят камбагал.*

БӮРЁЧА بورياچه *бӯрёни хурд.*

БӮРИКАЛЛА بوريکله *навъи харбузai кулӯла ва алобулои пешпазак.*

БӮРОН بوران *тундбоди барфу борон омехта (одатан дар дашту биёбон); ♀ оромии пеш аз бӯрон оромие, ки пас аз он талотуми фавқулодае рӯй доданаш аз эҳтимол дур нест.*

БӮРОНИӢ بوراني *мансуб ба бӯрон; ба бӯрон хос; абри бӯронӣ абри сиёҳи бӯроновар.*

БӮРОНОВАР بورانآور *:абри бӯроновар* абри сиёҳе, ки боиси хестани бӯрон мегардад, абри бӯронӣ.

БӮРРАНГ بوررنگ *ба ранги бӯр, сурҳи сиёҳтоб.*

бӯс بوس *1. асоси замони ҳозира аз бӯсидан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мурракаб ба маънои бӯсанда: дастбӯс, заминбӯс, останбӯс ва г.*

БӮС بوس *:бӯсу канор* ба оғӯш кашидану бӯсидан.

БӮСА بوسه *расонидани лаб ба рухсора, лаб ё дасти касе ё ба чизе ба нишонай изҳори муҳаббат, эҳтиром ё навозиш: бӯса гарм, бӯса ширин, бӯса гирифтан (додан, кардан); бӯса фиристодан дастро ба лаб расонда, аз*

дур ба бӯса ишора кардан ба касе.

БӮСААФШОН بوسهافشان *кит.* касе, ки бисёр бӯса мекунад.

БӮСАБОЗӢ بوسه بازی бӯсидани якдигар хангоми ишқбозӣ.

БӮСАБОРОН بوسه بارан *бисёр бӯсидан* касеро.

БӮСАГИР بوسه گیر гирандаи бӯса, бӯсарабо.

БӮСАГОХ بوسه گاه *кит.* чои бӯсидан ҳамчун лаб, рӯй *ва г.*

БӮСАРАБО بوسه ربا *кит.* бӯсаситон, бӯсагир.

БӮСАСИТОН بوسه ستان он ки бӯса меситонад, бӯсарабо.

БӮСАФИРЕБ بوسه فریب *бисёр* касе ё чизе, ки аз лиҳози бисёр зебо будан дикқатчалбунанда буда, бӯса талаб мекунад.

БӮСАЧИН بوسه چین бӯсакунанда, он ки бӯса мекунад.

БӮСАҶОЙ بوسه جای *nig.* бӯсагох.

БӮСИДАН بوسیدن бӯса кардан, мучҷӣ кардан; ◊ *замин бӯсидан* *кит.* таъзим кардан.

БӮСОБӮС بوسابوس *бӯса* кардани зиёд, бисёр бӯса кардан.

БӮСОБӮСӢ بوسابوسӣ бӯсиданҳо, бӯса карданҳо; **бӯсобӯсӣ** *кардан* бисёр бӯса кардан, зиёд мучҷӣ кардан (*хусусан якчанд кас*).

БӮСТОН بوستان 1. боге, ки дорои меваю гулҳои фаровон ва сабзавоту полиз аст; боги сабзу хуррам; гулистон, гулзор. 2. «Бӯстон»- номи китоби манзуми шайх Саъдии Шерозӣ (1184 -1292).

БӮСТОНАФРӮЗ بوستان افروز *як* навъ гиёҳи ороишӣ, ки хӯшагули ҷорӯбакии мисли гули тоҷихурӯс аргувониранг дорад, бахмалгул.

БӮСТОНИЙ بوستانӣ *мансуб ба бӯстон;* дар бӯстон рӯида; богӣ.

БӮСТОНСАРО(Ӣ) بوستان سر(ای) *хонае,* ки рӯи ҳавлиаш мисли бوغу бӯстон сабзу хуррам аст, хонаи бoggчадор; **бӯстонсарои хукumatӣ** кӯшки боҳашамати бوغу роғдор, ки қароргоҳи хукumat мебошад.

БӮТА بوته зарфи аз гилбӯта сохташуда, ки дар он нукра, тилло *ва г.* об мекунанд.

БӮТАБАНД بوته بند *устои бӯтабандӣ.*

БӮТАБАНДӢ بوته بندӣ *tex.* рӯкаш кардани андаруни бӯта *ва г.* бо маводи оташбардор, аз ҷиҳати химијавӣ устувор ё гармоногузар.

БӮТАҚОЛИБ بوته قالب *tex.* қолиби бӯтарезӣ.

БӮТАНА بوته: *لойи бӯтана* лаҳҷ. лойи шуррут.

БӮТАСОЗ بوته ساز созандай бӯта, тайёркунандаи бӯта.

БӮТАХИШТ بوته خشت *tex.* навъи хишти оташбардор, ки дар соҳтани бӯта ба кор мебаранд.

БӮХЧА بوخچه *гуфт., nig.* бӯгча.

БӮХРОН a. بحران 1. *тиб.* лаҳзai тағири қатъӣ дар ҳолати бемор. 2. *с.*, *иқт.* аз дараҷаи таълобот зиёд истеҳсол кардани мол дар мамлакат, ки боиси вайрон шудани ҳаёти иқтисодӣ, кам шудани музди кор ва ба амал омадани бекорӣ мегардад; **бӯхрони иқтисодӣ;** **бӯхрони сиёсӣ** ошуфтагӣ, норозигӣ ва қаҳру газаби оммавӣ дар мамлакат; ҳолатест, ки «боло» дигар ба идора кардан ба тарзи кӯхна қодир несту «поёниҳо» ба таври пештара зиндагӣ кардан намехоҳанд ва тағиир додани тарзи идора карданро талаб мекунанд; **бӯхрони ҳукumatӣ** қисман ё тамоман ба истеъло баромадани ҳукumat az сабаби шикаст хӯрдани сиёсати он ё муҳолифати ҳизбу гурӯҳҳои ҳукмрон ва ё зиддияти байни аъзои ҳукumat.

БӮХРОНӢ بهرانӣ *mansub ба бӯхрон;* **вазъияти бӯхронӣ.**

БӮХТОН a. بهتان сухани бади ноҳақ дар бораи касе, тӯҳмат, ифтиро; **бӯхтон гуфтан** дар ҳакқи касе қасдан паҳн кардани хабари бардуруғ бо мақсади беобрӯ кардани шахсе; **бӯхтон задан ба касе** айби набудаи касеро ба вай нисбат додан.

БӮХТОНГӮЙ بهتان گوبي *исми амал аз бӯхтон гуфтан;* тӯҳмат задан.

БӮХТОНГӮЙ بهتان گوی *он* ки дар бораи касе сухани бади ноҳақ мегӯяд, тӯҳматкунанда.

БӮХТОНЗАН بهتان زن *он* ки ба касе бӯхтон мезанд; тӯҳматҷӣ.

БӮХТОНОМЕЗ بهتان آمیز *бо бӯхтон омезиш дошта;* тӯҳматомез(она): **сухани бӯхтономез.**

БӮШАҲРИЙ بوشهرӣ *бот.* авлоди бутта ва дарохтҳои қадпости ҳамешасабз, ки чун расстани ороишӣ ва дорӯй парвариш мекунанд (рододендрон).

БӮШИНОС بوشناس фарқ ва ҷудокунандаи бӯйҳо; мутахассиси истеҳсолоти атриёт ба муайян кардани бӯйҳо.

БҮЙД *a.* بعده کیم. дурӣ; фосила, андоза; се бӯъди олам тӯл, арз, умқ киноя аз тамоми ҷаҳон, сар то сари дунё.

БҮЯ I بويه کیم. орзумандӣ; талаб, дархост.

БҮЯ II بويه :оли Бӯя таър. номи сулолаи подшоҳони қадими Дайлам (а. X).

БҮЯНДА بويnde 1. сифати феълии замони ҳозира аз бӯидан; бӯйқунанда. 2. кім. бӯйдиҳанда, бӯйдор; бӯи хуш диханда.

БЮЛЛЕТЕН *ит.* بیولیتین 1. ахбори муҳтасари расмӣ дар бораи воқеаҳое, ки аҳамияти ҷамъияти доранд. 2. нашрияи даврии ягон соҳаи илм, ҷамъият ва г.; ҳабарнома.

БЮРО *фр.* بیورا 1. мақоми дастаҷамъии роҳбарикунданаи баъзе созмонҳо: **бюрои**

сиёсӣ, бюрои ҳизб. 2. номи баъзе идора ва марказҳо: **бюрои обу ҳавосанҷӣ**, **бюрои тарроҳӣ**.

БЮРОКРАТ *фр.* بیوراکرت он ки ба хотири расмиятҳои ғайримуҳим ба моҳияти кор бепарвоӣ мекунад, расмиятгар, расмиятпраст.

БЮРОКРАТИЗМ *фр.* بیوراکرتيزم расмияти аз ҳад зиёд ва бемаврид дар иҷрои корҳои давлатиу ҷамъияти, расмиятпрастӣ.

БЮРОКРАТИЯ *фр.* بیوراکرته 1. *nig.* **бюрократизм**. 2. *c.* амалдорони расмиятпраст.

БЮРОКРАТИЙ بیوراکرته *mansub ба* **бюрократ** ва **бюрократизм**; расмиятпрастӣ; **муносибати** **бюрократӣ** муносибат аз рӯи бюрократизм.

B

В ҳарфи сеюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи вов (و); дар ҳисоби абҷад ба адади 6 баробар аст.

ВА و пайвандаки пайвасткунанда ва агар, ва аммо, ва ё; дар сурати пайхам омадани қалимаҳои бо ҳамсадо тамомшаванд «ва» ба «-у» ва агар онҳо бо садонок тамом шаванд, ба «-ву» ё «-ю» табдил мейбад (мас., молу ҳол, хонаву ҷо, орзую умед); **ва гайра** // ва ҳоказо // **ва монанди инҳо** таркиби ифодакунандай ихтизор дар охири зикри номҳо, мисолҳо ва мавридҳои дигар; **ва алайкум ассалом!** ба шумо ҳам оромӣ меҳоҳам! (таъбири ҷавоби салом).

ВАБАР وېر 1. кит. пашми шутур. 2. маҷ. ҷодаре, ки аз пашми шутур тайёр мекарданد.

ВАБО a. و با. 1. бемории сироятии ҳалокатовари месъда ва рӯда, ки боиси дарунравӣ, қай ва умуман вайроншавии мубодилаи обу намаки бадани инсон мегардад, холера. 2. густариши бемории сироятии ҳалокатовари оммавӣ ба воситаи микробҳо, эпидемия; муромурий. 3. маҷ. оғат, бало: **вабои умумӣ, вабо омадан.**

ВАБОГИРИФТА و با گرفته *nig.* вабозада.

ВАБОЗАДА و بازده дучори бемории вабо, мубталои вабо, вабогирифта.

ВАБОЙ و بائی *mansub ба вабо;* гирифтори бемории вабо.

ВАБОЛ a. [гуфт. ӯబол.] 1. гуноҳ. 2. маҷ. зарар, зиён; азоб. 3. аз рӯи ақидаи мунаҷҷимон номуборак ва наҳс будани вазъияти сайёраҳою ситораҳо.

ВАБОХОНА و باخانه ҷое, ки дар он ҷо вабо

паҳн шудааст.

ВА-ГАР//В-АГАР و گر//واگر шакли кӯтоҳ-шудаи ва агар.

ВАГАРНА//В-АРНА و گرنه//ورنه шакли кӯтоҳ-шудаи пайвандаки шартии ва агар на; дар акси ҳол, набошад.

ВАГОН англ. و گان воситаи махсуси хона-монанд барои қашонидани бор ва мусо-фирон дар роҳи оҳан, ки ба қатора васл карда мешавад: **вагони боркаш, вагони мусо-фирбар, вагони нармҷой, вагони саҳтҷой; вагони ресторон** вагоне, ки дар он ресторан ҷо гирифтааст; **вагони умумӣ** вагони мусо-фирбаре, ки факат ҷои нишаст дорад; **кор-як вагон** гуфт., киноя аз кори ниҳоят зиёд.

ВАГОНСОЗӢ و گانسازӣ соҳаи саноат, ки ба-рои роҳи оҳан вагон месозад: **корхонаи вагонсозӣ.**

ВАГОНЧА و گانҷе вагони хурд, вагонетка, вагончай боркашонӣ дар корхонаҳо.

BAFAP-BAFAP و غروغر 1. қалимаи тақлиди овози хурӯшиданӣ гурбаю саг (ҳангоми ҷанӣ). 2. маҷ. мағал, ғалогула: **вағар – вағар** кардан.

BAFAP-BUFUR و غروغур *nig.* **вағар-вағар.**

BAFASTAN و غستن ошкор кардан, зоҳир кардан.

BAF-BAF و غوغ ғуфт. доду фарёд, ҷанҷол, дӯғу пӯписа.

BAFFAC و غس ғуфт. 1. якбора даргирифтани оташ, башиддат сӯҳтан. 2. маҷ. овози саҳти инсон ё ҷизи дигар.

BAFFI وغى: **вағғи даргирифтан** гуфт. якбора даргирифтани оташ, гӯирд.

BAFEШ وغیش: **кит.** бисёр, анбӯх.

BAFНИЧ وغنج: **буттаест** аз чинси настаранҳо мевааш монанд ба олуча, аммо хурд.

BAFO وغا: **кит.** 1. ҷанг, муҳориба. 2. ғалогула, ғавғо, мағал.

ВАДАА a. ودعا: **кит.** навои садое; садое.

ВАДАВАНГ ودونگ: **гуфт.** дар авҷ, бобарор; **кораш вадаванг** дар авҷу барор будани кори касе.

ВАДИА//ВАДИАТ a. وديعه//وديعت: **кит.** чизе, ки ба касе барои нигоҳдорӣ дода шудааст, амонат супурдашуда ё гузошташуда, амонат.

ВАДОД//ВИДОД a. وداد: **кит.** дӯстӣ, мухаббат.

ВАДОЕЬ a. وداع: **ҷ.** **вадиа//вадиат.**

ВАДОЪ a. وداع: **nig.** **видоъ.**

ВАДУД a. ودود: **кит.** бисёр меҳрубон, дӯст, мухиб.

ВАЖЖИ وژى: **важжи кардан** мисли эҳсоси барқ задан дар бадан (*аз тарс, якбора му-таҳаййир шудан аз ҳабари ногаҳонӣ ва ғ.*).

ВАЖЖОС ورزاں: **nig.** **вижжас.**

В-АЗ وز: **шакли қӯтоҳшудаи ва аз.**

ВАЗАФ وزغ: **навъе** аз қурбокқа, ғук.

ВАЗАК وزک: **бот.** маҷнунбед, бед.

ВАЗЕЛИН фр. وزیلین: **равғани молидание,** ки дар тиб, косметика ва техника ба кор меравад.

ВАЗЕЬ a. وضیع: **кит.** 1. мақому мартабаи паст, дараҷаи поёни. 2. **маҷ.** фурӯмоя, нокас.

ВАЗИА a. وضیعه: **кит.** 1. зарари моддӣ, осеб, зиён. 2. андоз, хироҷ.

ВАЗИДАН وزیدن: 1. ҳаракат кардани бод, ба ҷунбиш омадани шамол. 2. ба машом расидан, омадан(-и бӯй).

ВАЗИМА a. وضیمه: **таомдихӣ,** оши худоӣ додан пас аз марги наздикон.

ВАЗИР a. وزير: 1. узви ҳайати ҳукumat, ки сарварии вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири**

варии вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири адлия, вазири корҳои хориҷӣ, вазири маориф, вазири молия.** 2. **таър.** мансабдори олимаком, ки байд аз шоҳ (ё султону амир) мақоми баландро ишғол менамуд ва тамоми корҳои доҳилӣ ва хориҷии мамлакатро идора мекард: **вазири дasti рост** а) вазири аввал, вазири содик ва боъзимод; б) **маҷ.** мададгори наздиктарин, ёрирасони содиктарин.

ВАЗИРАК وزیرک: **бот.** растани ду ё бисёрсола аз хонаводai чилликгулҳо, ки хусусияти дармонӣ дорад.

ВАЗИРЗОДА وزیرزاده: **фарзанди** вазир, аз хонаводai вазир.

ВАЗИРИЙ وزیری: **амал** ва шуғли вазир, вазир будан; мақоми вазир, вазорат.

ВАЗИРОНА وزیرانه: **монанди** вазир, ба сони вазир.

ВАЗИФА a. وظیفه: 1. кори муайяне, ки иҷрояш ба ўҳдаи касе voguzor шудааст; коре, ки кас ба иҷрои он ўҳдадор аст, кори ҳаррӯза, ўҳдадорӣ, хизмат, амал: **вазифаи инсонӣ, вазифаи муқаддас, вазифаи фахрӣ; вазифаи хонагӣ** машқ, масъала ва умуман сабақ, ки барои дар хона тайёр кардан ба талаба супурда мешавад, супориш барои иҷро кардан дар хона. 2. шуғли расмӣ, мансаб: **аз вазифае озод кардан, ба вазифае таъйин намудан;** иҷроқунандаи вазифаи директор оне, ки муваққатан мансаби директоририо ишғол намудааст ва ё дар набудани директор вазифаи ўро иҷро менамояд; **вазифаэро адо кардани** чизе кори чизро ба ҷо овардани як чизи дигар. 3. **таър.** музди кор, маош; нафақа.

ВАЗИФАГИР وظیفه‌گیر: **вазифаталаб, вазифаҳоҳ**

ВАЗИФАДОР وظيفدار: **ӯҳдадор, муваззаф; вазифадор будан** иҷрои вазифаэро дар зимма доштан; **вазифадор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан.

ВАЗИФАЛАБ وظیفه طلب: **mansabhoҳ, мансабталаб.**

ВАЗИФАХОХ وظیفه خواه: **вазифаталаб, вазифагир.**

ВАЗИФАХӮР وظیفه‌خور *таър.* касе, ки ба ў маоше таъйин шуда бошад; *nig.* **вазифа** 3.

ВАЗИФАШИНОС وظیفه‌شناس *он* ки кори супурдашуда ё ӯҳдадории ба зимма гирифташро бо ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон ичро мекунад; масъулиятшинос.

ВАЗИФАШИНОСӢ وظیفه‌شناسӣ *вазифашинос* будан, бо камоли ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон ичро кардани вазифа; боинтизомӣ, масъулиятшиносӣ.

ВАЗИШ وزش *исми маънӣ* аз **вазидан:** **вазиши бод.**

ВАЗН *a.* وزن 1. вазнинии чизе, ки дар тарозу баркашида ва ё аз рӯи ҳаҷмаш муайян карда мешавад, сикл, гаронӣ, сангинӣ: **вазни сабук**, **вазни гарон**. 2. *ади.* андоза, ҷенаки шеър: **вазни арӯз**, **вазни ҳичо**; **бар вазни...** а) ба оҳанги..., ба зарби...; б) мувофиқи усули ...; в) дар қолиби соҳт ва талаффузи ..., ҳамвазни... (*истилоҳи лугатшиносӣ*). 3. *маҷ.* эътибор; қадр, қимат: **вазн доштан**; **вазни хос // вазни қиёсӣ физ.** таносуби вазни ҷисм ба вазни обе, ки дар ҳаҷм якхела аст (*дар ҳарорати 4 селсий*).

ВАЗНА *a.* وزنه 1. ҷисми филизӣ ё сангӣ ба вазни муайян, ки барои санҷидани вазни ашё дар тарозу истифода мешавад. 2. ҷисми филизӣ, ки барои эҷоди баробарвазнӣ дар васоили техникий *ва г.* истифода мешавад. 3. *варз.* гӯйи филизӣ бо вазнҳои мухталиф.

ВАЗНАБАРДОР وزن‌بردار варзишгаре, ки вазна мебардорад.

ВАЗНАБАРДОРӢ وزن‌بردارӣ навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар бардоштани вазна мусобиқа мекунанд, штангабардорӣ.

ВАЗНАН *a.* وزنا az рӯи вазн, бо қашидани вазн.

ВАЗНДОР وزن‌دار 1. дорои вазн, вазндошта. 2. *маҷ.* боэътибор; қонеъкунанда; **сухани вазндор** сухани боэътибор. 3. *ади.* бо риояи қоиди вазн иншошуда (*оид ба шеър*).

ВАЗНДОРӢ وزن‌دارӣ вазндор будан; дорои вазн будан.

ВАЗНИН وزنین 1. дорои вазни зиёд, гарон, сангин, сақил; **муқоб.** **сабук.** 2. душвор, мушкил; саҳт, зӯрталаб: **кори вазнин.** 3. *маҷ.* ботамкин, ботаҳаммул, бурдбор: **вазнин шудан**, **худро вазнин нигоҳ доштан.** 4. *маҷ.* дучон, ҳомила: **бемории вазнин** касалии саҳт ва ҳавфнок; **бори вазнин** а) боре, ки дорои вазни зиёд аст; б) *маҷ.* кори душвор, вазифаи мушкил; в) *маҷ.* ташвиш, заҳмати зиёдатӣ, боиси дарди сар, бори гарон; **роҳи вазнин** роҳи душворгузар, роҳи пуразоб; роҳи пурхатар; **ҳӯроки вазнин** ҳӯроки душворҳазм; **ҳавои вазнин** а) ҳавои ғализ, вайрон, дам; б) мухити баду ногувор; **барои касе вазнин будани коре** барои касе душвор будани ичрои коре; аз ӯҳдан ичрои коре баромада натавонистани касе; **вазнин шудани аҳвол** а) шиддат гирифтани вазъ(-и бемории касе); б) бад, танг ва тоқатфарсо шудани шароити зиндагии касе; **вазнин - вазнин нафас қашидан (гирифтан)** бо душворӣ нафас гирифтан, дароздароз нафас қашидан; **вазнин-вазнин қадам мондан** душвор ва хеле оҳиста роҳ гаштан; ♀ **гӯши вазнин** костагии қобилияти шунавоӣ, дуруст нашунидани гӯш; **саноати вазнин** маҷмӯи соҳаҳои саноат, ки таҷхизоту дастгоҳи мошинҳо ва маҳсулоти саноати вазнин истеҳсол мекунад; **вазнин будани хоқи чое** дар мавриди ба чое омада аз он ҷо рафта натавонистан ва муқимӣ шудани касе гуфта мешавад; **чинояти касе вазнин шудан** зиёд шудани гуноҳи касе.

ВАЗНИНАК وزنинک шакли тасғир ва навозиии **вазнин.**

ВАЗНИНАКАК وزنинک *nig.* **вазнинак.**

ВАЗНИНБОР وزنینبار дорои бори вазнин; нақлиёте, ки бори вазнин дорад: **киштии вазнинбор**, **қатораи вазнинбор**, **мошини вазнинбор.**

ВАЗНИНӢ وزنینӣ 1. вазни зиёд доштан, гаронӣ, сангинӣ; **вазнинӣ доштан** (-и мисраи шеъре) *ади.* аз рӯи қоиди вазни арӯз дорои ҳичои зиёдатӣ будан, нуқсондор будани мисраи шеъре. 2. душворӣ, мушкилӣ, саҳтӣ: **вазнинӣ кардан** а) душвор будан; б) *маҷ.* азобу ташвиш пеш овардан, бори гарон шудан. 3. *маҷ.* ботамкинӣ, бовикорӣ;

бардошт, сабру тоқат; **вазнинӣ кардан** дар ичрои коре сабру тамкин зохир кардан; ◇ **вазнинӣ дар гардани касе будан** дар зиммаи касе будани қисми мушкил ва саҳти коре.

ВАЗНИНҚАДАМ وزنین قدم 1. вазнин ё ботамкин қадам мондани касе, вазнин-вазнин роҳ гаштан (*нисбат ба одамони тануманд гӯянд*). 2. маҷ. он ки бо омаданаш ягон воқеаи нохуш рӯй медиҳад.

ВАЗНИННАВО وزنین نوا суруди нохуш, суруди нофорам.

ВАЗНИНОВОЗ وزنین آواز садои нохуш, садои нофорам.

ВАЗНИНОНА وزنینانه ботамкин, бовикорона, оромона, оҳиста: **вазнинона гап задан, вазнинона қадам партофтсан**.

ВАЗНИНОҲАНГ وزنین آهنگ оҳанги ҳазин, оҳанги ғамгин.

ВАЗНИНТАБИАТ وزنین طبیعت бо ҳӯю хислати вазнин.

ВАЗНИНТАН وزنین تن бузургчусса, қавипайкар.

ВАЗНИНЧУССА وزنین جهه *nig.* бузургчусса.

ВАЗНКАШӢ وزن کشی 1. муайян кардани вазни бор ва чизи дигар. 2. *варз.* муайян кардани вазни варзишгарон дар варзишҳои ба монанди муштзаний, гӯштин, вазнбардорӣ барои гурӯҳбандии онҳо аз рӯи вазн дар мусобиқаҳо.

ВАЗННОКӢ وزن ناکی вазннок будан, вазндорӣ, дорои вазн.

ВАЗОАТ *a.* وضع *кит.* хубӣ, покӣ.

ВАЗОН وزان феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз **вазидан**; дар ҳолати вазиш; вазанда; **вазон шудан** вазидан.

ВАЗОН(И)ДАН وزاندن//وزانیدن *тарзи бавоситаи вазидан*.

ВАЗОРАТ *a.* وزارت 1. муассисаи марказии ҳукуматӣ, ки идора кардани соҳае ба он voguzor шудааст. 2. биное, ки ин муассиса ҷой гирифтааст, вазоратхона: **вазорати адлия, вазорати маориф, вазорати молия, вазорати корҳои дохилӣ, вазорати корҳои хо-**

риҷӣ.

3. кӯн. амалу мансаби вазир, вазирӣ.

ВАЗОРАТӢ марбут ба **вазорат**; он ки

дар вазорат кор мекунад.

ВАЗОРАТПАНОХ وزارت پناه *taър.* лақаби вазiri аввал дар собиқ аморати Бухоро.

ВАЗОРАТХОНА وزارت خانه бинои марказии вазорат, соҳтмони марказии вазорат; вазорат; ҷои вазорат.

ВАЗОҲАТ *a.* واضح *возехӣ, равшанӣ.*

ВАЗЪ *a.* وضع 1. гузоштан, ниҳодан; гузориш.

2. вазъият, ҳол, ҳолат: **вазъи ҳамл** ҳолати дучонӣ, ҳомилагӣ; зоидан; **вазъ кардан (намудан)** а) ба вуҷуд овардан; баровардан: **қонуни тозае вазъ кардан;** б) муқаррар кардан, таъйин кардан.

ВАЗЪАН *a.* وضع *مӯвоғиқ ба шароит; вобаста ба вазъият, ҳолат, аҳвол.*

ВАЗЪИЯТ *a.* وضعیت 1. ҳолат, аҳвол, шароит: **вазъияти кор, вазъияти ҳозираи касе; дар вазъияте, ки...** ба тарзе ки..., дар ҳолате ки..., дар **вазъияти ноқулай (ноҳинчор, бад) мондан** ба ҳолати нобоб дучор шудан. 2. маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятию сиёсӣ: **вазъияти байналхалқӣ, вазъияти дохиили сиёсии мамлакат; вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ.** 3. тартибот ва шароити муқаррар-кардаи ҳукумат дар ҳаёти ҷамъиятӣ: **вазъияти ҳарбӣ Ҷӯён кардан** ҳолати ҳарбӣ ҷорӣ кардан. 4. намуди зоҳирӣ, авзӯӣ, қиёфа; **вазъияти салом** ҳолати дар мавриди саломи низомиён муқарраршударо гирифтани аскарон; **вазъияти табиии қишвар** мавқеи табиии қишвар; **вазъияти ҷуғрофии мамлакат** ҷой ва мавқеи ҷуғрофии мамлакат: дар **вазъияти ғайрирасмӣ** дар ҳолати берун аз расмият; дар **вазъияти самимӣ** дар муҳити дӯстии самимона.

ВАЗЪӢ *лаҳҷ.* девонатабъ, девонамизоч; ҳаёлӣ.

ВАИД *a.* وعد *кит.* таҳдид, ваъдаи ҷазои бад, қавл додан ба касе дар бораи ичрои ягон кори бад (ҷазодиҳӣ, интиқомгириӣ ва г.); муқоб. **ваъда.**

ВАИЛЛО *a.* عالیٰ *кит., пайвандаки хилофӣ* вагарна, дар акси ҳол.

ВАЙ 1. ҷонишини шаҳси танҳо ў. 2. ҷонишини ишоратӣ он, ў.

ВАЙЛ I *a.* ویل *кит.* 1. бадбахтӣ, мусибат, ғаму кулфат; **вайлу субур** фалокат ва ҳалокат. 2. вой!, ҳайфо!, дарего! 3. д. номи яке аз водидҳои дӯзах: **ҷоҳи вайл**.

ВАЙЛ II *ویل کит.* вақт, фурсат: **вайл ёфтани**, фурсат пайдо кардан.

ВАЙЛА *a.* ویله *کит.* нолаву фарёд, шӯру во-вайло: **вайла кардан (намудан)**.

ВАЙРОН ویران 1. шикаста, табоҳ, аз кор баромада; ҳароб; **муқоб.** **обод:** **роҳи вайрон**, **хонаи вайрон**. 2. *nig.* **вайрона**. 3. нодуруст, таҳрифшуда; ғалат, нуқсондор; **забони вайрон** забони носуфта ва олоишёфта; **чумлаи вайрон** чумлаи ғалат, чумлаи хилофи қоидаҳои забон соҳташуда. 4. фосид, ганда; **вайрон кардан (намудан)** а) шикастан, ҳароб кардан, аз кор баровардан; аз байн бурдан, нест кардан; ғалтонидан (*бино, ишиоот, шаҳру дехот ва г.*); б) чизеро зоеъ кардан (*дар тайёр кардани он*), ғайри қобили истифода кардани чизе (*аз ўҳдаи соҳтан, дӯхтган, истифода ё таъмири чизе набаромадан*); в) маҷ. бекор (беътибор) кардан, лағв кардан (*ҳучҷатеро*); г) маҷ. риоя накардан (*мас., расму оини пешиниёнро ё қонуни чоеро*); бар хилофи чизе кор кардан; **вайрон будан тарзи бевоситаи вайрон кардан; вайрон шудани асаб** асанӣ шудан, худро боздошта натавонистан; **вайрон шудани меъда** қобилияти ҳозимаашро гум кардани меъда, номӯтадил кор кардани меъда; **вайрон шудани хун** фосид гаштани хун; **вайрон будани ахлоқ** бадаҳлоқ, бадкирдор, фосиқ; **вайрон шудани муносибати байни** ду *кас* рӯй додани дилхунуқӣ (нохушӣ), қанда шудани алоқа ва муносибати байни ду *кас*; **вайрон шудани касе** а) бероҳа шудани касе, аз роҳи дуруст баромадани касе; б) бадрафтор (бадаҳлоқ) шудани касе; **интизомро вайрон кардан** риоя накардан ба интизом, беинтизомӣ кардан; **мувофиқи тартибу қоидai** муқарраршуда рафтор накардан; **пинаки худро вайрон накардан** парво накардан, эътибор надодан ба ҳодисае; **савдоро вайрон кардан** барҳам додани созише дар ху-

суси ҳаридуфурӯҳти чизе; **сукут (хомӯшӣ)-ро вайрон кардан** хомӯширо ҳаладор кардан, хомӯширо аз байн бурдан.

ВАЙРОНА ویرانه бинои ҳаробшуда ва фарат; ҳароба, димна, ҷои нообод, ҳароба-зор; **вайрона кардан** ҳароб (валангор) кардан, ба ҳароба табдил додан; **вайрона шудан тарзи бевоситаи вайрон кардан; ганҷ дар вайрона** (*зарб.*).

ВАЙРОНАГӢ ویرانگӣ ноободӣ, ҳаробӣ; паро-кандагӣ, парешонӣ.

ВАЙРОНАЗОР ویرانهزار ҷое, ки ҳаробаҳои зиёд дорад, ҳаробазор.

ВАЙРОНГАР ویرانگر вайронкунанда, боиси вайронӣ, вайронкор.

ВАЙРОНГАРИ ویرانگри вайронгар будан, вайронкунандагӣ, вайронкорӣ.

ВАЙРОНЗОТ ویران ذات ғуфт. он ки насабаш хуб нест, бадзот.

ВАЙРОНӢ ویرانӣ 1. ҳаробӣ; ҳаробшавӣ; нобудшавӣ; шикаст. 2. ナқс, иллат; нодурустӣ; **вайронии ҳаво** номусоидии ҳаво, бад будани обу ҳаво.

ВАЙРОНКОР ویرانکار 1. ҳаробкор, вайронкунанда; **муқоб.** **ободкунанда**. 2. заарасон; ҳалалрасонанда; ихтилофандозанда (*дар байни ду кас*). 3. он ки кореро бо нуқсон ичро мекунад; барорандай маҳсулоти иллатнок.

ВАЙРОНКОРИ ویرانکاري 1. зиёнкорӣ, ҳаробкорӣ. 2. бо нуқсон ичро кардани коре, маҳсулоти иллатнок баровардан. 3. риоя накардани қоидаву қонун, қонуншиканӣ.

ВАЙРОНКУНАНДА ویرانکنнде 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **вайрон кардан**. 2. *nig.* **вайронкор**. 3. риоянакунанда (-и тартибот, қоида, интизом...); **вайронкунандай сарҳад** он ки бе иҷозати расмӣ аз сарҳади давлате гузаштааст.

ВАЙРОННАШАВАНДА ویراننشондe шикаст-напазир, ҳалалнапазир; мустаҳкам: **дӯстии вайроннашавандай ҳалқҳо**.

ВАЙРОННОПАЗИР ویرانناپذир ҳаробнашаванда, вайроннашаванда; пойдор, устувор;

безавол.

ВАЙРОНШАВӢ ویرانشوي *исми амал аз вайрон шудан;* 1. харобшавӣ, табоҳшавӣ. 2. пӯсидан (*доир ба мева, сабзавот, гӯшт ва г.*); **вайроншавии хун** фосид шудани хун.

ВАЙРОНШУДА ویرانشده 1. *сифати феълии замони гузашта аз вайрон шудан.* 2. харобгардида, аз кор баромада: **ҳавлии танги вайроншуда.** 3. пӯсида, фосидгашта, гандида, бӯйоварда (*доир ба гӯшт, мева ва сабзавот*); **ҳавои вайроншудаи хона** ҳавои гализу дами хона. 4. бeroҳашуда, аз роҳи дуруст баромада; бадрафт; бадаҳлок.

ВАЙҲАК *a.* ويحک *кит.* вой бар ту!, вой бар ҳолат!

ВАКИЛ *a.* وکیل 1. он ки иҷрои коре аз тарафи касе, муассиса ё ҷамъияте ба ў супурда шудааст, намоянда; гумошта, фиристода: **вакили анҷуман**, **вакили мӯътамад**, **ҳайати вакилони ҳукуматӣ**; **вакили муҳтор таър.** намояндаи соҳибхтиёри давлати марказӣ дар вилояте (*дар солҳои аввали инқилobi Бухоро*); **вакили никоҳ** ду нафаре, ки вақти ақди никоҳ аз тарафи домод ва арӯс ҳозир шуда, онҳоро таъиид мекарданд; **вакили озуқа таър.** маъмури ҷамъ кардани озуқа дар солҳои аввали инқилobi Бухоро; **вакили сиёсӣ таър.** гумоштаи ҳукумати подшоҳии Русия дар Бухори амирий, ки ба корҳои аморат назорат мекард; **вакили ҳарҷ** мутасаддии расмии шахсе, муассиса ё созмоне дар ҳароҷот. 2. намояндаи интиҳоӣ дар парламент, мачлис, депутат; **вакили баҳор** муждарасони баҳор.

ВАКИЛИЙ وکیلی *nig.* **ваколат**; **вакили кардан** намояндагӣ намудан, вакил будан, пешкор будан.

ВАКИЛКУНАНДА وکیل‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз вакил кардан;* он ки аз тарафи худ касеро вакил таъйин мекунад.

ВАКОЛАТ *a.* وکالت вакилӣ, гумоштагӣ; ҳукуқ ва вазифаи вакил, **ҳати ваколат** *nig.* **ваколатнома**; **ваколат гирифтан** ҳукуқи вакилӣ гирифтан; **ваколат додан** ҳукуқ додан ба касе барои иҷрои коре; расман ба касе ихтиёри вакилӣ додан; **ваколат доштан** ба иҷрои коре маъмур будан; ихтиёри иҷрои

кореро доштан.

ВАКОЛАТДИҲАНДА و کالت‌دهnde *сифати феълии замони ҳозира аз ваколат додан;* он ки ба касе ихтиёри вакилӣ медиҳад.

ВАКОЛАТДОР و کالت‌دار вакил, намоянда, вакилшуда; **мақомоти ваколатдор** созмон ва идораҳои дорои ҳуқуки даҳолат ба коре.

ВАКОЛАТИЙ و کاتنى *mansub ба ваколат*; муомилае, ки бо ваколат анҷом мешавад, аз тариқи ваколат: **ҳариду фурӯши ваколатӣ**; **ваколатӣ анҷом додани** чизе аз тариқи ваколат анҷом додани чизе.

ВАКОЛАТНОМА و کالت‌نамه шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътиборнома.

ВАКОЛАТХОНА و کالت‌خانه идораи вакил.

ВАКР *a.* و کر *кит.* ошёна, лона, хонаи парандা.

ВАКСИНА лот. و کسپنه доруе, ки барои пештирий аз қасалиҳои гузаранда ба хуни одам ё ҳайвон мегузаронанд.

ВАКУУМ лот. و کئوم физ., тех. 1. ҳолати беҳавой дар даруни ягон зарфи сарбаста. 2. фазои ҳолӣ; беҳавой, ҳолигӣ, ҳало.

ВАКУУМСАНҶ و کئوم‌سنҷ асбоб барои чен кардани тунукии газҳо, ҳалосанҷ.

ВАҚАР-ВАҚАР و قر و قر *nig.* **вак-вак.**

ВАҚ-ВАҚ 1. *калимаи тақлиди овози қурбокқа.* 2. *маҷ.* сафсата, гапи беҳуда; беҳудагӯй, лаққигӯй; **вақ-вақ кардан** а) овози хос баровардани қурбокқа; б) *маҷ.* лаққидан, сафсата гуфтан, ҳарзагӯй кардан.

ВАҚЗАДА و قزدہ аз ҳадақа баромада (*чаим*); чаҳанда.

ВАҚЕХ *a.* وقیع *кит.* бешарм, беҳаё, берӯй.

ВАҚЕХАҲҮЙ و قیحه‌خوی бадаҳлок, бешарму ҳаё.

ВАҚИД *a.* وقید сӯзишворӣ (*аз қабили хасу ҳошок*); парахаҳои хушке, ки барои дарғирондани оташ ба кор мебаранд; пешдарғирон.

ВАҚҚОД *a.* وقاد *кит.* 1. қӯрасӯз, оташафрӯз, алавмон. 2. фурӯзон, бисёр равшан, дураҳ-

шон (*оид ба* ситора). 3. *маҷ.* расо, тез, равшан, мунаввар (*оид ба* табъ, фикр ва зехн).

ВАҚҚОС *a.* وَقَاسٌ чангчӯ, чангара.

ВАҚОЕЬ *a.* وَقَاعِيْعُ بَعْدَ вокеа.

ВАҚОЕЬНАВИС وَقَاعِيْعُ نُوْبِسٍ воеанавис, таърихнавис; мухбир.

ВАҚОЕЬНАВИСӢ وَقَاعِيْعُ نُوْبِسٍ *nig.* воеанависӣ.

ВАҚОЕЬНИГОРИ وَقَاعِيْعُ نَگَارِيْ وَقَاعِيْعُ نَگَارِيْ *nig.* воеанигорӣ.

ВАҚОЕЬНОМА وَقَاعِيْعُ نَامَهٖ шархи чигунагии ҳодисаҳои таърихӣ бо қалами воеанавис, тасвири ҳодисаҳо.

ВАҚОҲАТ *a.* وَقَاحِتٌ кит. бешармӣ, бехаёй; беадабӣ.

ВАҚТ *a.* وقت 1. гоҳ, ҳангом, ҳиссае аз замон, соатҳои муайянӣ шабу рӯз: **вақти ғовғум**, **вақти пешин**, **вақти шом**, **вақти ғуруби офтоб**. 2. фурсат ва муддати одатан муқарраршудаи коре; мӯҳлат: **вақти мувофиқ** (муносиб), **вақти имтиҳон**, **вақти хуфтан**, боз чанд вақт, чанд вақт боз. 3. фасл, мавсими: **вақти баҳор**, **вақти гул**, **вақти майса**, **вақти тутпаз(ӣ)**, дар ин **вақти сол**. 4. карат, навбат: **панҷ вақт намоз**. 5. аҳд, давр замон; **ҳокими вақт** ҳукмрони онвақта; **ба вақти...** ҳангоми фаро расидани мӯҳлати коре: **ба вақти дарав**, **ба вақти саҳар**, **ба вақти ваъдагӣ...**; **баъзе вақт** гоҳо, гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақте ки...** пайвандаки замон ҳангоме ки..., хине ки ..., замоне ки...; **вақти ҳолӣ** фурсат, соату дақиқаҳои фориг аз кор; **вақти шаб** шабонгоҳ; **вақт-вақт** гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақту бевақт** ҳар замон, гоҳо, бармаҳалу бемаҳал; **вақту соат** замон; фурсати мувофиқ, вақти даркорӣ барои иҷрои коре; **дар андак вақт** дар муддати кӯтоҳ; **ба зудӣ**, **ба тезӣ**; **дар вақти...** а) ҳангоми..., дар хини..., дар аснои...; б) дар айёми..., дар овони...; дар солҳои...: **вақти пионсолӣ**, **вақти муллобачагӣ**, **вақти до-нишҷӯӣ**; в) дар фасли..., дар мавсими... (боронгарӣ, **дарав**, **гунучини ҳосил**, **сармои саҳт**, **тайёрӣ ба киштукор...**); **дар вақте ки //** дар **вақтҳои охир** дар рӯзҳои охирин;

замонҳои охир; **дар вақтҳои наздиқ** ба қарбӣ...., дар рӯзҳои наздиқ; **ин вақт** а) ин лаҳза, ин дам, ин замон; б) имрӯз, ҳоло, кунун (*ба ин маънӣ бештар дар шакли ҷамъ меояд: ин вақтҳо*); **кадом вақт** а) кай?, дар кадом замон?; б) рӯзе, бор; **тандии вақт** кам будани фурсат; **то ин вақт** то ин замон; то ин рӯз; то кунун, то ҳол; **то он вақт** то он замон, то он рӯз; **то хеле вақт** муддати зиёд; то дергоҳ; **ягон вақт** а) ягон бор; ягон рӯз; фурсат ёфта...; б) хеч гоҳ; **хеч вақт** ҳаргиз (*бештар бо феъли инкорӣ меояд*); **як вақт** а) муддате; замоне; б) як маҳал, ногаҳон, дар ҳолате; в) чанде пеш аз ин; дар гузашта (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд: як вақтҳо*); **якчанд вақт** муддати чанде; **ҳама вақт** ҳамеша, доимо; **вақти чизе нагузаштан** фурсат аз даст нарафтан, дер нашудан барои иҷрои коре; **вақт доштан** фурсати аз корҳо озод будан, вақти ҳолӣ доштан; **вақт ёфтани** вақти ҳолӣ ва ё фурсати мусоид пайдо кардан барои иҷрои коре; **вақтро нагузарондан** фурсатро аз даст надодан, дер нашуда коре кардан; **вақти коре расидан** мӯҳайё шудани фурсату мавриди мусоиди иҷрои коре, фаро расидани пайти иҷрои коре; зиёд **вақт гирифтани** вақти зиёде талаб кардан, ба мӯҳлати зиёд эҳтиёҷ доштан; **агар вақт шавад** агар фурсат бошад, агар вақт мусоид бошад; **вақт бегоҳ шуда...** рӯз ба поён расида...; **вақте мерасад, ки...** // **як вақт меояд, ки...** замоне мерасад, ки...; рӯзе мешавад, ки ...; **вақт танг (аст)** фурсат кам (аст); дар **вақт-вақташ** *nig.* дар **сари вақт**; дар **сари вақт** // **сари вақт** а) дар вақту соати даркорӣ; дар мавридаш; дар вақти муқарраршуда; б) таъхир накарда; **вақти касеро гирифтани** касеро бо гапу кори бемаврид андармон кардан, касеро аз кор монондан; **вақти касе хуш будан** хурсанд будан, хушнуд будани касе; **вақту бевақт нагуфта...** рӯзу шаб нагуфта...; вақти худро дарег надошта...; **вақту соаташ ки расид...**

ВАҚТБАЙ وقت بیع музде, ки аз рӯи вақти ба ягон кор сарфшуда пардохта мешавад, соатбайъ.

ВАҚТГИР وقت گیر: кори **вақтгир** коре, ки барои анҷом додани он вақти зиёде лозим

аст.

ВАҚТГУЗАРОНӢ وقت گذرانی бо коре андармон шуда вақтро осон гузарондан; вақт кӯр кардан.

ВАҚТӢ وقتی 1. марбут ба вақт. 2. зудгузар, лаҳзавӣ.

ВАҚТКАШӢ وقت کشی ба дарозӣ кашидани вақт, масалан дар бозиҳои варзишӣ барои нигоҳ доштани вазъияти барои даста мувофиқ.

ВАҚТХУШ وقت خوش хушхол, хурсанд.

ВАҚТХУШӢ وقت خوشی хушхолӣ; хурсандӣ, шодмонӣ: вақтхуший кардан.

ВАҚТЧОҚ وقت چاق хурсанд, димоғчоқ; хуштабиат.

ВАҚТЧОҚӢ وقت چاقی хурсандӣ, димоғчоқӣ.

ВАҚТШИНОС وقت شناس донандаи қадруқимати вақт, вақтро ғанимат донанда, ибнұлвақт.

ВАҚТШИНОСӢ وقت شناسی ҳолат ва амали вақтшинос.

ВАҚТШУМОР وقت شمار 1. вижагии соате, ки сари ҳар вақт (mas., ҳар ним соат) занг мезанд. 2. нигарон, музтариб.

ВАҚУД a. وقود nig. **вақид**.

ВАҚФ a. وقف таър. 1. мулк (замин, бино ва г.), ки соҳибаш онро барои масрафи мадраса ё масҷиде бахшида ё васият кардааст. 2. кит. таваққуф, истодан (mas., вақти хондани Куръон дар миёни оят истодан, вақф кардан).

ВАҚФА a. وقهه 1. ист, даранг, таваққуф; **вақфа кардан** истодан, даранг намудан. 2. фосилаи замоне мавқуф ва кӯтоҳ; **вақфа додан** ист додан, бо мавқеъ нафас кашидан (хусусан дар вақти хондани Куръон).

ВАҚФИЯ a. وقفیه таър. вақфнома, васиқаи вақф, ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замин, бог ва г.).

ВАҚФКОР وقف کار таър. он ки дар заминҳои вақф кор мекард: **дехқони вақфкор**.

ВАҚФНОМА وقف نامه таър. ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замини корам, ҷӯй, бино ва г.); васиқаи вақф, ки дар он ба чи мақсад сарф шудани даромади вақф зикр мегардишад.

ВАҚФХӮР وقف خور таър. гирандаи маош аз даромади мулки вақф (мас., имом, муаззин, мударрис).

ВАҚФХӮРӢ وقف خوری фоидабинӣ аз молу амволи вақф.

ВАҚӢ a. وفع کит. 1. чои баланд, баландӣ. 2. аҳамият; эътибор, арзиш: **вақӣ** гузоштан аҳамият додан, эътибор додан; **вақӣ додан**; **ниг. вақӣ** гузоштан; **вақӣ** доштан арзиш ва эътибор доштан.

ВАЛАВ a. ولو 1. лоақал, ақаллан, ҳеч набошад. 2. агарҷӣ, ҳатто; ҳатто агар.

ВАЛАД a. ولد کит. зода, фарзанд; писар: **Тоҷиддин** валади **Файзиддин**.

ВАЛАДУЗЗИНО a. ولدالزنا бачае, ки аз падару модари беникоҳ зоида шудааст, ҳаромзода, ҳаромӣ.

ВАЛАНГИДАН ولنگیدن کит. бадгӯй кардан, бетартибӣ кардан.

ВАЛАНГОР ولنگار 1. вайронা, ҳароба, фатаротгашта; **бинои валангор**, ҳавлии **валангор**; **валангор** кардан, **вайрону валангор** шудан. 2. бетартиб, бебандубор.

ВАЛАНГОРӢ ولنگاری 1. вайронӣ, ҳаробӣ, валангор будан. 2. бетартибӣ, бебандуборӣ, ҳарзагӣ.

ВАЛАНГОРШУДА ولنگار شده ҳаробшуда, вайроншуда.

ВАЛАӢ a. ولع کит. ҳавову ҳавас; эҳтирос, ҳирс.

ВАЛВАЛА وله شӯру ғавғо, ғулгула, доду фарёд; ошӯб, магал, ҳарҳаша: **валвала бардоштан**, **валвала барҳостан**; **валвала андохтан** шӯру ошӯб барпо кардан.

ВАЛЕ ولی *pайвандаки хилофӣ* аммо, лекин.

ВАЛЕК ولیک *шакли кӯтоҳшудаи валекин*.

ВАЛЕКИН ولیکین *nig. vale*.

ВАЛЕНТНОКӢ *ولینت‌نَاکِي* хим. қобилияти пайвастшавии банди химияйӣ ва ҳосил кардани унсурҳои дигари химияйӣ.

ВАЛИАҲД *a. ولی‌عهد* таър. писари подшоҳ ё ягон шахси наздики ў, ки дар вақти барҳаёт будани ў вориси тоҷу таҳт таъйин мешуд, чойнишини шоҳ.

ВАЛИАҲДӢ *ولی‌عهدی* 1. *mansub ба валиаҳд*. 2. шуғлу мақоми валиаҳд, валиаҳд будан, чойнишин будан.

ВАЛИГӢ *ولیگی* д. валӣ будан, соҳибкаромотӣ, авлиёгӣ.

ВАЛИМА *ولیمه* *кит.* зиёфате, ки ба муносабати ягон воқеаи хурсандибахш дода мешавад, зиёфат, меҳмондорӣ; базми арӯсӣ.

ВАЛИНЕҶМАТ *a. ولی‌نعمت* 1. олихиммат, соҳибэҳсон, саҳӣ. 2. неъматдиҳанда, хӯҷаин; тарбиятгар, сарпаст.

ВАЛИНЕҶМАТӢ *ولی‌نعمتی* 1. олихимматӣ, саҳоватмандӣ. 2. неъматдиҳандагӣ; сарпастӣ.

ВАЛИТАРОШӢ *ولی‌تراشی* даъвои валигӣ кардан, худро валӣ ба қалам додан.

ВАЛИУЛЛОҲ *a. ولی‌الله* д. муқарраби Худо, ба Худо наздик; одами муқаддас ва пок.

ВАЛИШИНОС *ولی‌شناس* донандай қадру қимати ёру дӯстон қадршинос; бузургшинос, он ки эҳтироми авлиё ва бузургонро ба ҷо меорад.

ВАЛИӢ *a. ولی* 1. *кит.* дӯст, дӯстдор; ёвар, мададгор. 2. д. дорандай болотарин мақом дар дин пас аз пайғамбар. 3. соҳибкаромот, авлиё, гайбгу, гайбдон (*яке аз лақабҳои Алӣ (р.)*).

ВАЛЛАМАТ *ولمت* *гуфт.* *аслаи валинеҷмат.*

ВАЛЛОҲ *a. ولی‌الله* қасам ба Худо, ба Худо ки..., аз барои Худо ки ...

ВАЛОДАТ *a. ولادت* таваллуд, зода шудан; рӯзи валодат, ҷашни валодат.

ВАЛОДАТГОҲ *ولادت‌گاه* *кит.* ҷои таваллуд, зодгоҳ.

ВАЛОДАТНОМА *ولادت‌نامه* шаҳодатномаи та-

валлуд, зоднома.

ВАЛОКИН *ولاکین* валекин, лекин, аммо.

ВАЛС *фр.* *ولس* навъи ракси аврупоии дукаса, ки раққосон мавзунона чарҳ мезананд (ва мусиқии ин ракс).

ВАЛУД *a. ولود* бисёр зоянда, зиёд таваллуд-кунанда.

ВАЛӮЪ *a. ولوع* ҳарис, озманд.

ВАНАНГ *ونگ* 1. навдаи буридаи ток, ки вақти баҳор чанд рӯз обрав мешавад. 2. тори ангурөвзӣ (*барои хушкондан*), ованг.

ВАНГ *ونگ* 1. тиҳидаст, муфлис, камбағал. 2. гадо. 3. *гуфт.* ҳеле хуб, бисёр нағз: **кор** ванг будан (*шудан*).

ВАНГАС *ونگس* *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди овози гиря* давомдор бо садои баланд ҳунг-ҳунг, ҳунгас; **вангас зада гиря қардан** бо садои баланд гиристан, ҳунгос зада гиристан. 2. садои гурба, саг (*маҳсусан бачаи гурба*).

ВАНГ-ВАНГ *ونگ‌گونگ* *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди овози гиря* бо овози баланд, вангас. 2. садои тези ягон ҷизи вазнину ларзонанда: **мошинҳо ванг-ванг гузашта мерафтанд.**

ВАНГОС *ونگاس* *nig.* **вангас.**

ВАНД *وند* 1. *грам.* ҷузъи пайвандии баъзе **калимаҳои мураккаб ба маънои узв, вобаста: пасванд, пешванд, миёнванд...** 2. ҷузъи пасини баъзе **калимаҳои мураккаб ба маънои мансуб, доро, соҳиб:** **пӯлодванд, Худованд, давлатманд...**

ВАНДАЛ *лот.* *وند* 1. яке аз қабилаҳои қадими олмонӣ, ки бо ҷангҳои шадид як қисми императории Римро забт ва сарватҳои маданий онро горат ва ҳароб карда, шаҳри Римро ба оташ кашида буд. 2. *мач.* берраҳмона ҳаробкунандаи осори маданият; ҷоҳили гузаро.

ВАНДАЛИЗМ *лот.* *وندلیزم* берраҳмона несту нобуд ва ҳароб кардани осори пурқимати маданият ва санъат; ҷоҳилӣ; ваҳшоният.

В-АНДАР *واندر* *шакли кӯтоҳшуудаи ва андар.*

ВАНИЛ *фр.* ونیل самари ғӯзачаҳои хушбӯи гиёҳи минтақаи гармсер, ки дар саноати қаннодӣ ва атриёт истифода мебаранд.

ВАНИЛДОР он чи дар худ ванил дорад, дорои ванил.

ВАНИЛИН *фр.* ونیلین моддаи хушбӯе, ки аз меваи ванил тайёр мекунанд.

ВАННА *лот.* ونه зарфи тағорамонанди калони дарозрӯя барои шустушӯи бадан ва ё муолиҷа.

ВАННАХОНА ونه‌خانه хонаи алоҳидае дар манзил ё ҳаммом, ки дар он ванна гузашта шудааст, хона барои шустушӯ ва оббозӣ.

ВАНОФ وناغ риштаи хом ё камтоб, ки аз нӯги дук то пилтаи дasti ресанда дарозӣ дорад ва хеле ба осонӣ канда мешавад.

ВАНОНА ونانه *кӯн.* нони гирдаи гафс.

ВАНЧ ونج *кӯни.* гунчишк.

ВАНЧАНАК ونجنك *кит.* райҳон, нозбӯ.

ВАОР *a.* وعار замин ё роҳе, ки пастию баландии бисёр дорад, чои ноҳамвор.

В-АР *вор* шакли қӯтоҳиудаи **ва** **агар**.

-вар *ور* ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни даронда: **баҳравар**, **хунарвар**, **тоҷвар**, **номвар**...

ВАРАЗМ *ورزم* *кит.* оташ.

ВАРАҚ *a.* ورق 1. барг; гулбарг; **варақи** гул барги гул. 2. порчайи когази ба шакли ду саҳифаи пушту рӯ буридашуда; **варақи** дурӯяни китоб, дафтар *ва г.*; **варақ-варақ** а) **варақҳои зиёд**; б) **зиёд**, хеле бисёр (*доир ба когаз*); **варақ задан** а) гардондани **варақ** (*китобу дафтарро*); б) **маҷ.** ҳар як **варақро** чудо-чудо аз назар гузарондан; сатҳӣ мутолиа кардан.

ВАРАҚА *a.* ورقه 1. сафҳаи когази калоне, ки дар он ягон масъалаи муҳими сиёсӣ баён ёфтааст; баённома. 2. пурсишнома, барга; сарбарг; **варақаи узвият**, **варақаи хисобгирий**; **варақаи беморӣ** хуччате, ки муваққатан корношоямии шахси беморро тасдиқ карда, ба ў ҳуқуқ медиҳад, ки дар ин муддат кор накарда, музди кор гирад;

варақаи имтиҳонот ҳуччате, ки баҳои аз имтиҳонҳо гирифтаи дохилшаванди мактаби олӣ ва ё миёнаи маҳсус ба он гузашта мешавад.

ВАРАҚАСОЗ ورقه‌ساز он ки **варақа** тайёр мекунад.

ВАРАҚЗАНИЙ 1. исми амал аз **варақ задан**; **варақ** гардондан, гардонида иваз кардани як сафҳа бо сафҳаи дигар. 2. **маҷ.** мутолиаи сатҳӣ, аз назар гузаронидан, ошнӣ бо китобе.

ВАРАҚИН ورقین иборат аз чанд **варақ** – қабат; самбӯса ё фатире, ки хамири он аз қабатҳои зиёди равғаний иборат аст: **самбӯсаи варақин**, **фатири варақин**.

ВАРАҚПОРА 1. порчайи когаз, порае аз когаз. 2. ҳуччати беарзиш.

ВАРАҚСАНГ ورق سنگ *геол.* ҷинси кӯҳӣ, ки маъданҳои таркиби онҳо **варақ-варақ** ҷойгир шудаанд.

ВАРАМ *a.* ورم ҷои дамида баромадаи бадан ё ягон узви он, омос; умуман дамидагӣ дар рӯи чизе; **варами шуш тиб**. бемории шуш ба сабаби шамол ҳӯрдан, ки дар натиҷаи он шуши бемор сурҳ ва ҳаҷман калон шуда, дар вай таб пайдо мешавад, зотуррия; **варам кардан** а) дамида баромадан, омосидан, пайдо шудани варам дар ягон узви бадан; б) дам кардани шикам; в) **маҷ.** болидан; гӯшт гирифтан (*аз шодӣ, фахр ва г.*).

ВАРАМИДА ورمیده *сифати* феълии замони гузашта аз **варамидан**; варамкарда, дамида, омосдор; **бо ҷашмони варамида** бо ҷашмони варамкарда; **ҷои варамидаи дасту пой** ҷои омосдори дасту пой.

ВАРАМИДАН ورمیدен дамида баромадан, варам кардан, омосидан, пайдо шудани варам дар ягон узви бадан; дам кардани шикам.

ВАРАМКАРДА ورم کرده *сифати* феълии замони гузашта аз **варам кардан**.

ВАРАНДОЗ وрандаз барандоз.

ВАРАНДОХТАН ورانداختن барандохтан; аз миён бурдан, дур андохтан.

ВАРАНЧ ورنج зишт, нозебо, паст, фурӯмоя, камарзиш, бемиқдор.

ВАРАНЧӢ ورنجي зиштӣ, фурӯмоягӣ, пастӣ; беарзиш будан, бемиқдор будан.

ВАРАСА *a.* ورشه *ч.* ворис.

ВАРАФТОДАН ورافتادن нобуд шудан, аз миён рафтан, дур афтодан, аз мадди назар афтодан.

ВАРАЧА ورجه بеморие, ки гирифтори он хунук ҳӯрда, таб мебарорад, табларза: **варача гирифтан, варача шудан.**

ВАРАЧАГИРИФТА ورجه گرفته *сифати феълии замони гузашта аз варача гирифтан;* мубталои бемории варача, он ки дар ҳолати табу ларз аст.

ВАРАЧАХОНА ورجه خانه чое, ки манбаи бемории варача аст, чои ботлоқзор ва обҳои чиркин.

ВАРАШОН ورشان *кит.* кабӯтари ёбоии тираранг, ки болои думаш сафед аст, қумрӣ.

ВАРАѢ *a.* ورع *کит.* пархезгорӣ, порсой, зӯҳд, такво.

ВАРБАСТАН وربستن бастан.

ВАРВАР *ю.* ورور 1. *nig.* **барбар.** 2. аз назари юнониҳо ва римиҳои қадим – одами мамлакати дигар, бегона, аҷнабӣ. 3. *маҷ.* одами ҷоҳил; вахшӣ, дағал.

ВАРВАРИЗМ *ю.* وروريزم збӣ. калима ва ибораҳои забони ҳориҷӣ, ки дар гуфтугӯи ҳалқе истифода шаванд ҳам, ба меъёр ва қоидаву қонуни забони адабӣ надаромада ва мувофиқат накардаанд.

ВАРҒ ورغ банди об, ки дар пеши ҷӯй ва дарё аз ҷӯбу ҳас ё хоку санг сохта мешавад, дарғот, банд, садд.

ВАРҒБАНД ورغ‌بند *nig.* **варғ.**

ВАРД ورد *کит.* гули садбарг, гули сурх, гул.

ВАРДАНА وردنه навард, милаи мудаввари гирд, ки ду сари он барои бо даст гирифтан бориктар тарошида шуда, барои паҳн, ҳамвор ва тунук кардани ҳамир *ва г.* ба кор меравад.

ВАРДАРИДА وردریده дарида.

ВАРДАСТ وردست *маҷ.* дастёр, ёвар.

ВАРДОШТАН ورداشتن *гуфт.* бардоштан; бо худ бардошта бурдан; пур кардан, фаро гирифтан; тоб овардан, таҳаммул кардан.

варз ورز 1. *асоси замони ҳозира аз варзидан.* 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънӣ варзанда: **кишоварз, обварз, ишқварз.**

ВАРЗ ورز *кит.* кишт, зироат; тухм.

ВАРЗА ورزه *کит.* зироаткунанда, дехкон, кишоварз, барзгар; **гови варза** барзагов, ки онро дар гузашта варзагов ҳам мегуфтанд.

ВАРЗГАР ورزگر *کит.* барзгар.

ВАРЗИДА ورزیده 1. *сифати феълии ҳоли замони гузашта аз варзидан.* 2. машқдида, ботаҷриба, мохиршуда (*дар коре, санъате ва г.*).

ВАРЗИДАН ورزیدن 1. машғул шудан, кореро паёпай кардан; варзиш кардан. 2. ҳамҷун феъли ёридиҳанда *дар феълҳои маркибии номӣ ба маънои* кардан, намудан *меояд: ширкат варзидан; дӯстӣ варзидан; ишқ варзидан* ишқбозӣ кардан.

ВАРЗИШ ورزش 1. маҷмӯи машғулият ва машқҳои ҷисмонӣ барои тарбияи бадан; бозиҳои варзишӣ, ки кас бо мақсади мустаҳкам кардани саломатӣ ва инкишофи бадан машғул мешавад; гимнастика; атлетика; **варзиш кардан** бо тарбияи бадан машғул шудан; машқҳои гимнастикӣ кардан. 2. машғулият; машқ, тамрин: **риёзиёт варзиши фикр аст.**

ВАРЗИШГАР ورزشگر он ки бо бозиҳои машқҳои варзишӣ машғул аст.

ВАРЗИШГОҲ ورزشگاه ҷои варзиш, толор ва биноҳои дигар барои машқҳои варзишӣ, майдони варзиш; чое, ки дар он мусобиқҳои варзишӣ барпо мешавад.

ВАРЗИШДАРМОНИЙ ورزش‌درمانӣ *тиб.* дармон ва табобати баъзе дардҳо (*мас., дарди бандҳои бадан ба воситаи варзии*).

ВАРЗИШӢ ورزشӣ *мансуб ба варзиш:* либосҳои варзишӣ.

ВАРЗИШНАВИС ورزش‌نویس нависандай ха-

бару гузоришҳои варзишӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва радиову телевизион.

ВАРЗИШХОНА ورزشخانه маҳал ва ҷои варзиш; ҷои машқ.

ВАРЗӢ ورزی кӯни. кишоварз.

ВАРЗО ورزا кӯни. гови нар, ки бо он заминро шудгор мекунанд, барзагов.

ВАРИАНТ лот. وریئنت 1. навъ ё намуди дигари чизе, гуна, қарина. 2. нусхаҳои аз ҳамдигар фарқдори як асар, таҳрири дигари як асар, ду намуди як лоиҳа; тафовути ду ё чанд таҳриру навишта.

ВАРИАНТНОКӢ وریئنتنaki дорои варианти будан; чанд нусхай аз ҳамдигар фарқноки асаре, гунанокӣ.

ВАРИД a. ورید 1. раг. 2. раги гардан.

ВАРКОК ورکاک кӯни. парандай мурдорхоре аз қабили каргас.

ВАРҚО a. ورقا кабӯтари хокистарранг, фохта

ВАРҚОНӢ ورقانӣ лаҳӯ. тарзи ҷӯякашии қиштҳои палакӣ, ки ба замини тухмкошташуда ҷӯя накашида, як дафъа об мемонанд ва баъд аз хишова ва таноб партофтани палаки ҳарбузаву тарбуз *ва* г. дар он ҷӯя мекашанд.

ВАРНА ورنه шакли кӯтоҳшуудаи вагарна.

ВАРО ورا шакли кӯтоҳшуудаи вайро.

ВАРО(Ь) a. (.) кит. пас, ақиб, он сӯ; **аз варои...** а) гайр аз...; б) болотар аз, бартар аз, бештар аз; в) дар гайби; **аз варои** аз он сӯи.

ВАРОВАРДАН وراوردن баровардан, кандан.

ВАРОМ ҳар чизи сабук ва камвазн.

ВАРОМАДАН ورامدن 1. канда шудан, баромадан, аз ҷо даромадан. 2. омода шудани чизе барои ягон коре, **варомадани ҳамир** омода шудани ҳамир барои пухтан.

ВАРОСАТ a. وراثت ворисӣ, меросхӯрӣ, меросбарӣ, меросгири; **ба варосат** аз рӯи ворисӣ, ба ҳукми ворисӣ.

ВАРОСУДАН وراسودن осудан.

ВАРПАРИДАН ورپریدن маҷ. ба таври ногаҳонӣ мурдан, ногаҳон гузаштан.

ВАРРАСИДА وررسیدن баррасидан, баррасӣ кардан, пурсидан.

ВАРРАФОН وررفان кит. он ки авфи гуноҳи ягон гунахгорро аз касе илтимос мекунад, шафеъ, шафоаткунанда.

ВАРРАФТАН وررفتن рафтан; пардохтан ва машғул шудан ба ҷизе; саргарми ҷизе шудан.

ВАРРОҚ a. ورّاق 1. кит. он ки пеш аз пайдоиши саноати ҷопгарӣ китобхоро нусхабардорӣ ва саҳифабандӣ карда мефурӯҳт ва бо супоришу фармоиш ин корро анҷом мебод. 2. кит. ҳатнавис; китобнавис, китобаткунанда.

ВАРСОҚИГӮЙ ورساقىگوبي гуфт. ҳарзагӯй, гуфтани гапи бемаъни ва бемаврид.

ВАРСОҚИХОНИЙ ورساقىخوانىي сергапӣ, бехудагӯй, сафсатагӯй, лофзаний.

ВАРСОҚӢ ورساقى суханҳои бехудаю бемаврид, сафсата, лофу газоф; **варсоқӣ хондан (гуфтан)** сафсата гуфтан, сергапӣ кардан, пургӯй кардан.

ВАРТА a. ورطه 1. ҷои пурхатар, маҳалли ҳатлокатовар (*аз қабили ҷарӣ, партгоҳ*). 2. маҷ. гирдоб, ҷои ҳатарноки оби дарё, баҳр *ва* г.; *ба тариқи истиора*: **вартай ҳалокат**, **вартай фалокат**; **вартай ҳаёт** гирдоби зиндагонӣ.

ВАРТИШ ورتش *nig.* бедона.

ВАРТИШБАЗ ورتشباز бедонаబоз.

ВАРТИШБОЗӢ ورتشبازӣ бедонаబозӣ.

ВАРТОВИСТАН ورتاوستن кӯни. тоб доштан, тобовар будан, тоб овардан, таҳаммул кардан.

ВАРТОЧ ورتаж кит. офтобпараст (*растаний*).

ВАРХЕЗИДАН ورҳизиден барҳостан, баланд шудан.

ВАРЧИДАН ورҷиден барҷидан, ҷамъ кардан.

ВАРЧ ارچ aрз, арзиш, қадр, мартаба.

ВАРЧМАНД ارجمند арҷманд, дорои қадру мартаба, бообрӯй, боэҳтиром.

ВАРШИКАСТ ورشكست *кит.* шикаст, шикастхӯрӣ (*дар тиҷорат*); муфлисӣ, хонасалот шудан бо сабаби зиёд будани қарз (нисбат ба дорӣ).

ВАРШИКАСТА ورشكсте дучори варшикаст-шудагӣ, шикастхӯрда, муфлисшуда.

ВАРШИКАСТАГӢ ورشكстگӣ вазъияти варшикастхӯрда, ки аз додани қарз очиз аст.

ВАРШИКАСТАН ورشكстан 1. дучори шикаст шудан, шикаст хӯрдан. 2. *мач.* муфлис шудан, хонахароб гаштан, хонасалот шудан.

ВАРШУДАН ورشدن боло рафтан, барафрӯхта шудан, фурӯзон шудан.

ВАСАН I *a.* وشن *кит.* бут, санам.

ВАСАН II *a.* وسن *кит.* хоби сабук, пинак, ғанаб.

ВАСАРФА وسرغه навъи ангури хуштаъми донаҳояш лӯнда.

ВАСАТ *a.* وسط миёна; мобайн, миёначо: **дар васати баҳр, васати саҳна.**

ВАСАТӢ وسطӣ *кит., мансуб ба* **vasat;** мобайни.

ВАСАТУССАМОӢ *a.* وسطالسماع *нуч.* миёнаи осмон, баландтарин нуктае дар осмон, ки Офтоб дар вақти ҳаракати худ дар нисфи рӯз ба он мерасад.

ВАСАХ *a.* وسخ *кит.* чирк, рим, ки аз реш ба-рояд.

ВАСВАСА *a.* وسوسه 1. фикру хаёле, ки ба рохи бад мебарад, андешае, ки ба бадӣ мебарад, нияту андешаи бад. 2. иғво, фитна, шӯрангезӣ, ташвиқ ба ягон кори бад, таҳрикоти бад. 3. шакку шубҳа; гумони бад; **васваса кардан (намудан)** ба кори бад таҳрик кардан, ба рохи бад андохтан; шӯрондан; баддил кардан касеро; **ба (дар) васваса афтодан** а) ғалаба кардани андеشاҳои бад; ба фикру хаёлҳои бад афтодан; б) воҳима зер кардан; **ба васваса андохтан** тарзи бевоситаи **ба (дар) васваса афтодан;** **васвасаи шайтонӣ** талқини фикру андешаҳои фитнаангез; андешаи бад, бадгумонӣ.

ВАСВАСААНГЕЗ وسوسهانگиз ба васваса андозанда, ба фикри бад баранда: **фикри**

vasvasaangez.

ВАСВАСАБОЗ وسوسه‌باز *nig.* **vasvasakor.**

ВАСВАСАГАР وسوسه‌گر *nig.* **vasvasaangez.**

ВАСВАСАКОР وسوسه‌кар он ки васваса меандозад, васвасабоз.

ВАСВАСАМАНД وسوسه‌مند дорои васваса, дорои хаёлҳои мубҳам.

ВАСВОС *a.* وسواس 1. ҳолати каси ба васваса гирифтор, хаёлотӣ (*одатан ҳамчун бемории рӯҳӣ*). 2. бадгумонӣ; вахму ҳарос.

ВАСВОСӢ *a.* وسواسی **марбут ба vasvos;** мубтало ба васвос, дудила; гирифтори бемории васвос (*ваҳмакӣ, бадгумонӣ ва нововарӣ*), хаёлотӣ: **vasvosi shudan.**

ВАСВОСОМЕЗ وسواس‌آمиз **ҳамроҳ ба vasvos,** дорои васвос.

ВАСЕЙ وسیع 1. вусъат, фароҳӣ, пахноварӣ. 2. бар, муқоб. қад (ё дарозӣ); **ба васеӣ** ба бар.

ВАСЕӢ *a.* وسیع 1. кушод, фароҳ, пахновар; **муқоб. танг;** пахн; сербар; **васеӣ-васеӣ** фароҳ-фароҳ, кушод-кушод; **биёбони васеӣ** дашти пахновар; **остини васеӣ** остини фароҳу кушод; **пешонаи васеӣ** пешонаи фароҳ, пешонаи калон; **роҳи васеӣ** роҳи калон, роҳи сербар; **ҳавлии васеӣ** ҳавлии кушод, ҳавлии калон; **ҷомаӣ васеӣ** ҷомаӣ бараш аз андоза калон. 2. фарогирандаи бисёр ҷиҳатҳои соҳае; **дониши васеӣ** дониши зиёд, маълумоти ҳаматарафа; **мачлиси васеӣ раёsat** мачлисе, ки ба он ғайр аз аъзои раёsat қасони дигари ба масъала даҳлдор низ даъват мешаванд; **оммаи васеӣ меҳнаткашон** ҳамаи табақаҳои аҳли меҳнат, кулли меҳнаткашон; **табақаҳои васеӣ аҳолӣ** ҳамаи аҳолӣ, умуми аҳолӣ; **қарори васеӣ (қабул кардан)** қарори ҳамаи масъалаҳоро фарогиранда ва муфассал (қабул кардан); **васеӣ кардан** а) сербар кардан; калон кардан (*роҳero, ҷoero*); б) зиёд кардан; дар ҳаҷм, масоҳат ё микдор афзудан (*mas., korrero майдони киштро*); **васеӣ шудан (гардидан)** а) тарзи бевоситаи **vasеӣ кардан;** б) вусъат (инкишоф) ёфтан; **ҷаҳонбинӣ васеӣ шудан//доираи назар васеӣ шудан** зиёд, амиқ ва ҳаматарафа гаштани тасаввурот,

дениш ва шавқу мароқи касе; ◊ **дилро ва-съ кардан** парво накардан, ғам нахӯрдан.

ВАСЕЬПЕШОНӢ وسیع پیشانی 1. он ки пешониаш фароҳ аст. 2. *маҷ.* серризқ.

ВАСЕЬҖӮЯК وسیع جویک *кишиов.* дорои ҷӯякҳои васеъ (*оид ба* кишт).

ВАСЕЬШАВӢ وسیع شوی *исми амал аз* васеъ *шудан;* вусъат пайдо кардан; **васеъшавии истехсолот;** **васеъшавӣ** *аз гармӣ физ.* тағйир ёфттан, яъне бузург шудани ҳаҷми чисм дар натиҷаи гарм кардан.

ВАСИГӢ وصیگی 1. васӣ будан; амали васӣ, васоят. 2. *маҷ.* парасторӣ.

ВАСИҚ *a.* وثيق *кит.* устувор, маҳкам.

ВАСИҚА *a.* وثیقه 1. *кит.* аҳду паймони устувор; аҳднома. 2. *таър.* ҳуҷҷате, ки дар он ҳуқуқи моликияти касе ба ҷизе (*хусусан молу мулки гайриманқул*) қайд шудааст: **васиқаи замин,** **васиқаи ҳавлӣ;** **васиқа кардан.**

ВАСИЛА *a.* وسیله 1. воситаи ба даст овардани ҷизе, воситаи иҷрои коре, роҳи расидан ба мақсаде, восита: **василаи рӯзгузаронӣ,** **ба висилаи...;** **ба ин висила** ба ин восита, ба ин роҳ. 2. сабаб, баҳона: **ба ҳар висила** ба ҳар роҳ.

ВАСИЛАСОЗ وسیله‌ساز 1. фароҳамоварандай имконот ва шароити лозим барои расидан ба ҳадафе ё барои ҳалли мушкилот; ҷорасоз. 2. баҳонаҷӯй, баҳонаталаб.

ВАСИЛАСОЗӢ وسیله‌سازӣ баҳонаҷӯй, баҳонаталабӣ.

ВАСИЛАЧӮЙ وسیله‌جویي *nig.* **vasilasozӣ.**

ВАСИЛАЧӮЙ وسیله‌جوی *nig.* **vasilasoz.**

ВАСИМ *a.* وسیم *кит.* зебо, хубруй, дорои нишони зебой.

ВАСИЯТ *a.* وصیت супориши пеш аз марғ ё ба сафарравандай шахс ба бозмондагони худ, орзуу ҳоҳиш ё насиҳате, ки шахс қабл аз мурдан изҳор мекунад: **васият кардан (на-мудан),** **васияти касеро иҷро кардан.**

ВАСИЯТГАР وصیت گر меросдиҳанда, супоришидиҳанда; насиҳатгар.

ВАСИЯТКУНАНДА وصیت қнنده он ки васият медиҳад; насиҳаткунанда.

ВАСИЯТНОМА وصیت‌نامه варақае, ки васияти касе ҳамчун ҳуҷҷат дар он навишта шудааст.

ВАСӢ *a.* وصی ҳуқ. он ки ба ў коре васият карда шудааст, саробони фарзандони ноболиг (*то расидан ба балогат*) ва молу мулки шахсе аз рӯи васият, иҷроқунандаи васият.

ВАСКОРА وسکاره *кит.* деги калон.

ВАСЛ *a.* وصل 1. пайваст, пайванд, часпондан ё часпидани ҷизе бо ҷизе. 2. ба ҳам расидан, ба дидори ҳамдигар расидани ошиқу маъшук, висол: **шаби васл,** **айёми васл;** **васл кардан** а) пайванд кардани ҷизе ба ҷизе, часпондан, бастан; б) *тех.* насл кардан, маҳкам карда шинондан, ба ҷое гузоштани ягон дастгоҳ; **васл шудан** пайванд (пайваст) шудан; якҷоя шудан.

ВАСЛА I *a.* وصلة *کит.* порчаи матоъ ва ҷарме, ки ба ҷои дарида ё қандашудаи либос, пойафзول медӯзанд ё мечаспонанд, ямок, пина, дарбех.

ВАСЛА II *a.* وصلة *зби.* аломате дар имлои арабӣ ба шакли Ӣ, ки дар болои ҳарфи алиф гузошта шавад, ба якҷоя хондани ду калима ишора мекунад.

ВАСЛАДОР وصله‌دار дарбехдор, поргидор.

ВАСЛАК وصلک *nav.* воситаи пайваст ё қатъ кардани ҷараёни барқи таҷҳизоти барқӣ (*асбобҳои рӯшинӣ,* буҳорӣ, дарзмол, радиову телевизор ва г.).

ВАСЛГАР وصل گر вaslkunanda, пайvandgar.

ВАСЛГАРИ وصل گرӣ пайваст кардан, вasl кардан; амали vaslgar.

ВАСЛӢ وصلی *мансуб ба* **vasl;** вaslshuda, пайвандӣ.

ВАСЛКУНАНДА وصل қнندе *nig.* **vaslgar.**

ВАСЛХОҲ وصل خواه *nig.* **vaslchӯy.**

ВАСЛҖӮ وصل جو талабгори висол, ҷӯяндаи дидори ёр, ҷӯёи висол.

ВАСЛШАВАНДА وصل شونдہ *сифати феълии замони ҳозира az* **vasl** **шудан;** пайvand-

шаванда, баҳамрасанд, часпанда.

ВАСЛШУДА وصل شده сифати феълии замони гузашта аз **васл шудан**; ба ҳам пайваста, ба ҳам пайванд.

ВАСМА a. وسمه гиёҳест, ки занону дуҳтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзи нилгунашро ба абрувони худ мемоланд; ўсма, вусма.

ВАСМАТ a. وصمت *кит.* 1. айб, нуқсон. 2. доги нанг, шармандагӣ.

ВАСНӢ دу зани як шавҳар нисбат ба ҳамдигар; палонҷ, кундош, боҳчун.

ВАСНОД وسناد *кит.* бисёр, хеле, хеле зиёд.

ВАСОВИС a. وساوس ҷ. **vasvasa**.

ВАСОЁ a. وصایا ҷ. **vasiyat**.

ВАСОЁНОМА وصایانامه *кит.* андарзнома, насиҳатнома.

ВАСОИК a. وثائق ҷ. **vasika**.

ВАСОИЛ a. وسائل ҷ. **vasila**; **васоили зиндагӣ** воситаҳои рӯзгузаронӣ; **васоили ҳамлу нақл** воситаҳои нақлиёт, воситаҳои боркашонӣ ва мусофирикашӣ.

ВАСОИТ a. وسائط ҷ. **vosita**.

ВАСОҚАТ a. وثاقت *устуворӣ*, пойдорӣ.

ВАСОТАТ a. وساطت восита шудан, миёнаравӣ, миёнчигарӣ.

ВАСОЯТ a. وصایت 1. **vasiyat**, супориши **vasi**. 2. **vasigӣ**; вазифа ва кори **vasi**; **ба васояти** худ гирифтан парасторӣ ва назорати касеро (*бачаи ноболиг, бемори рӯҳӣ ва г.*) ба ӯҳдаи худ гирифтан.

ВАСОЯТАН a. وصایتاً *кит.* ҳамчун **vasi**, ба сифати иҷроқунандай **vasiyat** касе.

ВАССА وسه чӯбҳои бориқу кӯтоҳе, ки байни болорҳои сақфи хона кӯндаланг чида мешаванд; ♀ **васса шумурдан** а) хомӯш истодан; б) бекор будан, бо коре машғул набудан.

ВАССАБŪРЁ وسهبوریا *васса* сақфе, ки ба ҷои **васса** ходаҷаҳои роф-роф гузошта, бо бӯрӯ ё қамиш мепӯшонанд.

ВАССАЛ фр. وسل 1. **таър**. феодали асрҳои миёнаи Аврупои Гарбӣ, ки ба заминдори аз худ қалонтар тобеъ буд ва ба ў бочу хироҷ медод. 2. шахс ё давлате, ки ба шахс ё давлати дигар тобеъ аст, зердаст, мутеъ.

ВАССАЛОМ a. والسلام ҳамин асту бас, тамом, тамом шуд, гап ҳамин (*дар мақриди ба охир расидани кор ё хоҳише, маҳдуд гардондани талабе гуфта мешавад*): **нома тамом (кор тамом) вассалом**.

ВАССАҶУФТ وسه جفت сақфе, ки аз болои болорҳояш зич васса чида шудааст.

ВАССОФ a. وصاف васфкунанда, васфӣ, таърифу тавсифгар, тасвиркунанда; **вассофи гул** *киноя аз булбул*.

ВАССОФӢ وصافی васфгарӣ, санохонӣ, мадҳгӯй.

ВАСТИЙ وستي *кит.* шарҳ, тафсир (*аз номи Авесто*).

ВАСФ a. وصف 1. баёни чигунагии чизе, тасвири ҳол, сифату шарҳи ҳоли касе. 2. таъриф, тавсиф; мадҳ; **дар (бар) вассфи...** // **ба вассфи...** а) дар баёни..., дар зикри..., дар хусуси..., бахшида ба... б) дар таърифи..., бахшида ба тавсифи..., дар мадҳи...; **васф кардан (намудан)** а) тасвир кардан; б) таърифу тавсиф кардан, хислатҳои хуби касе ё чизеро баёни кардан (*мас., дар шеър*). 3. хосият, сифат, хислат.

ВАСФИЯ a. وصفیه адӣ. шеъри дар вассфу мадҳи касе гуфташуда.

ВАТАН a. وطن 1. ҷои таваллуд ва нашъунамо (*мас., деҳа, шаҳр, мамлакат*), зодгоҳ, меҳан; ҷои баромаду пайдоиши чизе. 2. ҷои истиқомат, манзил, макон, маскан; **ватан кардан** ҷои истиқомат иҳтиёр кардан, манзил гирифтан. 3. диёր, сарзamin, кишвар, мамлакат; **дар роҳи ватан** // **барои ватан** дар ҳифзи диёру кишвари худ; **чалои ватан кардан** мачбуран ё аз рӯи ноилочӣ тарки диёր кардан.

ВАТАНБЕЗОР وطن بیزار он ки аз шароити ватан норозӣ шуда, илочи аз он дур шуданро мекунад; он ки ба ватан муҳаббат надорад.

ВАТАНГАДО وطن گدا он ки дар орзуи ватан

дар ғарӣӣ умр ба сар мебарад; овора, ғарӣ.

ВАТАНГУРЕЗ وطن‌گریز гурезанда аз ватан; тарки ватанкарда.

ВАТАНДОР وطن‌دار соҳиби ватан, соҳиби макону чой.

ВАТАНДӮСТ وطن‌دوست дӯстдорандай зодгоҳи худ; содик ба ҳалқу ватани худ, ба ҳалқу ватани худ меҳру муҳаббат дошта, меҳанпараст, ватанпарвර.

ВАТАНДӮСТИЙ وطن‌دوستӣ меҳру муҳаббат ба ватан, дилбастагӣ ба ватан, ҳубби ватан, меҳандӯстӣ.

ВАТАНДӮСТОНА وطن‌دوستانه аз рӯи дӯст доштани ватани худ, меҳанпарастона.

ВАТАНӢ وطنی мансуб ба ватан; дар диёри худ соҳташуда; дар мамлакати худ ба вучуд омада, худӣ, меҳанӣ: **маҳсулоти ватанӣ**, **ҷангӣ** ватанӣ ҷанг бо истилогарони аҷнабӣ барои озодӣ ва истиқлолияти ватан.

ВАТАНПАРАСТ وطن‌پرست *nig.* ватандӯст.

ВАТАНПАРАСТИЙ وطن‌پرستӣ *nig.* ватандӯстӣ.

ВАТАНПАРАСТОНА وطن‌پرستانе *nig.* ватан дӯстона.

ВАТАНПАРВАР وطن‌پرور *nig.* ватандӯст.

ВАТАНПАРВАРИЙ وطن‌پروري *nig.* ватандӯстӣ.

ВАТАНФУРӮШ وطن‌فروش хоини ватан, хиёнаткори ҳалқу ватан.

ВАТАНФУРӮШӢ وطن‌فروши хиёнат ба ватан, хоинӣ ба ҳалқу ватан.

ВАТАНХОХ وطن‌خواه *nig.* ватандӯст.

ВАТАНХОХӢ وطن‌خواهӣ *nig.* ватандӯстӣ.

ВАТАР *a.* وتر *kim.* 1. *riёz.* ҳати рост, ки ду нуқтаи ягон ҳати қаҷро ба ҳам пайваст мекунад, хорда; **ватари зовия** *riёz.* ҳати рости секунҷа, ки дар муқобили кунҷи рост воқеъ аст, гипотенуз. 2. тори асбоби мусикӣ. 3. зехи камон, ресмони камон.

ВАТВОТ *a.* وطواط 1. *kim.* кӯршапарак, хафош. 2. *maç.* заифчусса, хурд ва логар.

ВАТЕРПОЛО *angl.* وتیرپالا *varz.* тӯббозии рӯи

об.

ВАТИРА *a.* و تیره *kim.* роҳу равиш, тарз, тариқа.

ВАТО *a.* و ط *kim.* густурданӣ фарш, палос; **вато кардан** густурдан, паҳн кардан, андохтан.

ВАТТ *angl.* و ت *физ.* воҳиди ченаки иқтидори ҷараёни барқ.

ВАТТ-СОАТ و ت ساعت *физ.* воҳиди қиёсии ченаки кувваи барқ, ки ба кори дар як соат бо иқтидори як ватт иҷрошаванда баробар аст.

ВАФД *a.* و فد *kim.* 1. расулий, рисолат, пайғом бурдан назди касе. 2. ҳайати сафорат, ҳайати элчиён, вакilon, намояндагон, фиристодагон.

ВАФӢ *a.* و فی *nig.* вафодор.

ВАФЛӢ *olm.* و فلی *gufit.* навъи нони қандии тунук, ки дар рӯяш нақшҳои ҷорхона додад.

ВАФО *a.* و فا ба ҷо овардани қавлу ваъда; пойдорӣ дар аҳду паймон, садоқат дар дӯстии муҳаббат, сидқ: **меҳру вафо**, **сидқу вафо**; **вафо доштан** садоқат доштан; содик будан, дар аҳди худ устувор будан; **вафо кардан** (намудан) ба аҳд (паймон, ваъда ва қавли худ) устувор истодан, садоқат нишон додан, иҷро кардани аҳду паймон ва қавлу ваъдаи худ; ◇ **агар умр вафо кунад...** агар умр боқӣ бошад..., агар зинда бошем...

ВАФОАНДЕШ و فالاندېش вафопарвард, вафопарварда.

ВАФОГАР و فاگر *nig.* вафодор.

ВАФОДОР و فادар 1. устувор дар дӯстии муҳаббат, бовафо, содик: **дӯсти вафодор**, **ёри вафодор**. 2. ҳақшинос, қадршинос, сипосгузор: **фарзанди вафодор**, **шогирди вафодор**.

ВАФОДОРИЙ و فاداري 1. содик ва устувор будан дар муҳаббат ва дӯстӣ, бовафоӣ, садоқат. 2. ҳақшиносӣ, қадршиносӣ, сипосгузорӣ: **вафодорӣ кардан**, **вафодорӣ нишон додан**.

ВАФОКЕШ وفاکیش *кит.* он ки сидқу вафоро оини худ кардааст, вафодор.

ВАФОНОМА وفانامه аҳдномаи дӯстиву вафодорӣ.

ВАФОПАРВАРДА وفایپورده *кит.* вафодор, бовафо, садоқатманд.

ВАФОПЕША وفایپیشه вафодор, бовафо, содик.

ВАФОТ *а.* وفات марг, фавт: **рӯзи вафот, соли вафот, баъд аз вафоти...;** **вафот ёфтан (кардан)** мурдан, фавтидан.

ВАФОЧӮЙ وفاجوی ҷӯяндаи вафо, толиби вафо.

ВАХИМ *а.* وخيم *кит.* ногувор; носозгор; душвор, саҳт; хатарнок, бад: **оқибати вахим доштан.**

ВАХОМАТ *а.* وخامت *кит.* носозгорӣ; душворӣ, саҳти; ҳавфнокӣ, хатарнокӣ.

ВАХОМАТОМЕЗ وخامат‌آمیز хатарнок, омехта ба хатар.

ВАХОНӢ 1. *mansub ба Vахон;* забони вахонӣ. 2. зода ва сокини Вахон.

ВАХШ وخش 1. *кит.* ибтидо, оғоз. 2. номи илоҳай обу обёрист дар тасаввuri бохтариёни қадим. 3. номи водиест дар қисми ҷанубу ғарбии Тоҷикистони ҳозира, ки дар ҷараёни дарёи Вахш (*яке аз шоҳобҳои Амударё*) воқеъ гардидааст.

ВАХШИЧ وخشیج бот. гиёҳи буттагии худруӣ, ки баргу гулҳои он хушбӯй аст ва ҳамчун доруворӣ истифода мешавад.

ВАХШУР وخشور *кит.* пайғамбар, расул.

ВАХ 1. *нидои тааҷҷуб ва таҳсин* аҷаб!, аҷабо!, чӣ хуш!; **ваҳ-ваҳ** нидое, ки тааҷҷуби зиёд ва аз ҷизе ба ваҷд омаданро ифода мекунад. 2. *нидо* бонге, ки барои ноҳост тарсондани касе ба тариқи шӯҳӣ мебароранд.

ВАҲАБ *а.* وهب *nig.* **ваҳб.**

ВАҲАҚ *а.* وحق *nig.* **ваҳқ.**

ВАҲАЛ *а.* وهل *кит.* лой, гил; лойдон; ботлок.

ВАҲАНГ *кит.* ҳалқаи ҷӯбин, ки бар

сари ресмон банд карда, дар вақти бастани бор сари дигари ресмонро аз он ҳалқа гузаронда борро маҳкам баста устувор ме-кунанд.

ВАҲБ//ВАҲАБ *а.* وهب бахшидан, ато кардан; бахшиш, ато.

ВАҲБӢ وھبی *mansub ба ваҳб.*

ВАҲДАТ *а.* وحدت 1. ягонагӣ; сарҷамъӣ, муттаҳидӣ; **ваҳдати маънавӣ** ягонагӣ аз ҷиҳати фикру ақида, як будани мағкура. 2. д. эътиқод ба ягонагии Худо.

ВАҲДАТИСТОН وحدتستان *кит.* ҷой ва макони вахдат.

ВАҲДАТОБОД وحدت‌آباد 1. *кит.* дунё, олам. 2. *маҷ.* ҷой ва макони вахдат.

ВАҲДАТСАРО وحدت‌سرا *nig.* **ваҳдатобод.**

ВАҲДОНИЯТ *а.* وحدаният *д., фалс.* ягонагӣ, яктоии Худо.

ВАҲДОНИЙ وحدани *кит.* ягона, якто.

ВАҲИД *а.* وحید якка, танҳо; ягона, якто.

ВАҲИДАН *а.* وحیداً *кит.* ба танҳоӣ; **фардан-ваҳидан** яккаву танҳо, бе ҳамроҳ.

ВАҲИШ *а.* وحش *кит.* бад, зишт, хунук.

ВАҲӢ *а.* وحی *д.* паёми Ҳудованд ба пайғамбар; нидои илоҳӣ.

ВАҲҚ//ВАҲАҚ *а.* وھق *кит.* каманд, таноб, гарданбанди ҳайвонот.

ВАҲЛ *а.* وهل *nig.* **ваҳал.**

ВАҲЛА *а.* وھله *кит.* 1. фурсати як мижазанӣ, лаҳза, дам, он. 2. навбат, карат; **дар ваҳлаи аввал** дар навбати аввал.

ВАҲЛАТАН *а.* وھلتاً *кит.* дафъатан, даррав, якбора.

ВАҲМ *а.* وھم 1. тарс, бим, ҳавф, ҳарос (*бештар беасос*); **ваҳму ҳарос, тарсу ваҳм;** **ваҳми ҷон** тарси ҷон, ҳавли ҷон; **ваҳм кардан** тарсидан, ҳаросидан. 2. *кит.* хаёл, тасаввур, гумон; **ваҳми беасл** хаёли хом, гумони беасос; **ваҳм гирифтан** воҳима пашҳ кардан; **ваҳм зер кардан** ба воҳима афтордан, ҳисси тарсу бим фаро гирифтан касепро (*мас., аз танҳоӣ, торикӣ*).

ВАҲМАК//ВАҲМАҚӢ وهمکی//وهمکی *гуфт.* тарсу, тарсончак, касе, ки ба осонӣ ва беасос ба тарсу ҳарос меафтад.

ВАҲМАНГЕЗ وهمانگیز *ваҳиманок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲМГИРИФТА وهم گرفته *nig.* вахшатзада.

ВАҲМИДАН وهمидан *тарсидан, ҳаросидан, ба вахм афтодан.*

ВАҲМӢ وهمی *nig.* вахмак.

ВАҲМНОК وهمناқ *хавфнок, даҳшатнок, бадвоҳима.*

ВАҲХОБ *a.* وهاب *кит.* бисёр бахшанда, бо саҳоват.

ВАҲХОБИЯ *a.* وهابیه *д.,* ҷараёни динию сиёсии равияни сунни ислом, ки бозгашт ба исломи асили мухаммадӣ, тавхид ва тарки авлиёпарастиро тарғиб намуда, иҷрои бâъзе фаризаҳои дини исломро ҳатмӣ ҳисоб намекунад (*асосгузориаш Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб (а. 18) мебошад.*)

ВАҲХОБӢ وهابی *пайрави ҷараёни вахҳобия.*

ВАҲХОЧ *a.* وهاج *کит.* бисёр дураҳшон, дураҳшон, тобон, фурӯзон: **ҷароғи вахҳоҷ,** **шамъи вахҳоҷ.**

ВАҲШ *a.* وحش *کит.* 1. вахшӣ, ёбой, даштӣ. 2. исми ҷомеъ ҳайвоноти вахшӣ; **ваҳшу тайр** ҳайвоноту парандагони вахшӣ.

ВАҲШАТ *a.* وحشت 1. рамандагӣ, ҷамидан, худро ба канор қашидан. 2. тарс, бим, ҳавф, воҳима, даҳшат. 3. вахшигӣ, вахшоният, дарандагӣ. 4. маҷ. бедодгарӣ, ҷабру зулми беандоза; **дар вахшат//ба вахшат** ҳаросон, ба воҳима афтода; **ваҳшат кардан** саҳт тарсидан, ба даҳшат омадан; **ба вахшат андохтан** саҳт тарсондан; **ба вахшат афтодан** саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан.

ВАҲШАТАНГЕЗ وحشتانгиз *даҳшатовар, вахмангез, бадвоҳима:* **манзараи вахшатангез.**

ВАҲШАТАФЗО وحشتافра *боиси тарсу бими зиёд, афзояндаи тарсу вахм.*

ВАҲШАТГОХ وحشت‌گاه *nig.* вахшаткада.

ВАҲШАТЗАДА وحشتзده 1. ба воҳима афтода, ба даҳшат афтода. 2. раманд, одамгурез, вахшӣ.

ВАҲШАТЗАДАГӢ ба ҳарос афтодагӣ, даҳшатзадагӣ, ҳаросонӣ.

ВАҲШАТЗО وحشتزا ҳавлангез, бимнок, даҳшатовар.

ВАҲШАТКАДА وحشت‌کده 1. ҷои пурваҳшат, вахшатхона. 2. маҷ. дунё.

ВАҲШАТНОК وحشت‌ناқ даҳшатнок, воҳиманок, махуф.

ВАҲШАТОБОД وحشت‌آباد маҷ. дунё, ҷаҳон.

ВАҲШАТОВАР وحشت‌آور *nig.* вахшатангез: **ҳаробазори вахшатовар.**

ВАҲШАТСАРО وحشت‌سرا *nig.* вахшатобод.

ВАҲШАТФИЗО(Ӣ) وحشت‌فزای *nig.* вахшат-афзо.

ВАҲШИВОР وحشی‌وار *nig.* вахшиёна.

ВАҲШИГАРӢ وحشی‌گرӣ *nig.* вахшигӣ.

ВАҲШИГӢ وحشیگӣ 1. рамандагӣ; одамтурезӣ. 2. кирдори ба ҳайвони вахшӣ хос, дарандагӣ, бераҳмӣ.

ВАҲШИЁНА وحشیانه 1. ҷамида, ҷам карда; мисли одами ёбой (турехтан). 2. мисли ҳайвони вахшӣ; ба ҳайвони вахшӣ хос; дарандавор; бераҳмона; зулму бедодгарии вахшиёна; муомилаи наъраи вахшиёна, вахшиёна нигоҳ кардан.

ВАҲШИМИЗОЧ وحشی‌مزاج *nig.* ваххисиришт.

ВАҲШИСИРИШТ وحشی‌срешт вахшитабиат, дарандахӯ; бераҳм.

ВАҲШИСИФАТ وحشی‌صفت 1. одамгурез; ҷамида. 2. ваххимонанд, вахшитабиат.

ВАҲШИТАБИАТ وحشی‌طبيعت *nig.* ваххисиришт.

ВАҲШИТАБЪ وحشی‌طبع *nig.* вахшитабиат.

ВАҲШИЯТ *a.* *nig.* вахшоният.

ВАҲШӢ 1. ёбой, даштӣ; **муқоб. ҳонагӣ** (*оид ба ҳайвонот ва парандагон*): **мурғи вахшӣ, оҳуи вахшӣ, хуки вахшӣ.** 2. дар

ҳолати табиӣ воқеъгардида; ба одам ром нашуда; саркаш: **дарёи ваҳшӣ, рӯди ваҳшӣ**. 3. дар ҳолати ҷамъияти ибтидой воқеъгардида, гайри мутамаддин: **қабилаҳои ваҳшӣ, қавмҳои ваҳшӣ**. 4. раманд, одамгурез, ваҳшитабъ. 5. маҷ. бераҳм, золим, бедодгар, барбар.

ВАҲШОНИЯТ وحشانیت 1. ваҳшигӣ, дарандагӣ; бераҳмӣ, зулму бедодгари беандоза; **бо камоли ваҳшоният** ниҳоят бераҳмона. 2. маҷ. ҷаҳолат, бехабарӣ аз маданияти инсонӣ.

ВАҲШОНИЙ وحشانی *nig.* ваҳшиёна.

ВАҶ бот. وج шамшергиёҳ.

ВАҶАБ وج 1. панҷаи даст дар ҳолати тамом кушода будани ангуштҳо. 2. масофае, ки ба панҷаи даст дар ҳолати қалон кушода шудани ангуштон баробар аст; **об, ки аз сар гузашт, чӣ як ваҷаб, чӣ сад ваҷаб** (зарб.) як ваҷаб замин андак замин; **ваҷаб ба ваҷаб // ваҷаб-ваҷаб** ҳеч ҷоро намонда, аз як сар, тамоман; **як ваҷаб буд, ки ... бисёр хурд буд, ки..., аз хурдиаш...**

ВАҶАЛ *a.* وج جل *кит.* тарсу бим, ҳарос, ҳавф.

ВАҶАНОТ *a.* وجнат 1. ҷ. **вачна//вачна(т)**. 2. маҷ. намуди берунӣ, зохирӣ.

ВАҶАУЛБАТН *a.* وج البطن *кит., тиб.* шикамдард, дарди шикам.

ВАҶЧАРОС وج جراس *калимаи тақлиди овоз*, ки ҳолати ларзидани бадани инсонро аз таъсири сухани ниҳоят ноҳуш ё дидани ягон ҷизи даҳшатангез ифода мекунад.

ВАҶАҲ *a.* وج جع *кит.* дард, ранҷ; беморӣ.

ВАҶД *a.* وج جد бехудӣ аз хурсандӣ, ғояти шавқӯ шодӣ, завқ; **бо ваҷди тамом** бо шавқӯ завқи бениҳоят, бо эҳсосоти баланд; **ба ваҷд омадан** худро гум кардан аз ғояти шавқӯ завқ, ба ҳаяҷон омадан, рӯҳбаланд шудан.

ВАҶДАФЗО وج دافزا афзункунандаи шодӣ, шодиафзо.

ВАҶДОМЕЗ وج جامیز *кит.* хурсандона, шоддиёна.

ВАҶЕҲ *a.* وج جه *кит.* 1. мӯътабар, мӯҳтарам,

баобрӯ. 2. хушрӯ, хушсурат, хушнамуд.

ВАҶЕҲ *a.* وج جع *кит.* дарднок, пурдарду алам.

ВАҶИЗ *a.* وجیز *муҳтасар, мӯҷаз, кӯтоҳ.*

ВАҶНА(Т) *a.* وجنت *кит.* руҳсора, руҳ, бари рӯй.

ВАҶОЗАТ *a.* وجازت *иҳтизор, муҳтасарӣ (дар нутқ).*

ВАҶОҲАТ *a.* وجاهت қиёфа, ҷеҳра, намуди зоҳирӣ; авзӯ: **аз ваҷоҳати ў маълум буд, ки .., аломати шодӣ аз ваҷоҳаташ ҳувайдо буд.**

ВАҶХ وجه 1. сабаб, далел, асос; **аз ин ваҷҳ** а) аз ин сабаб, аз ин рӯ, аз ин ҷиҳат; бинобар ин; б) аз ин ҳусус, дар ин бора; **бе ҳеч ваҷҳ** бесабаб, бехуда, бе ягон асос; **ваҷҳ гуфтан** а) сабаб нишон додан; далел овардан; баҳона кардан; б) **маҷ.** ҳисобӣ кардан, (қарзро пардохта) ҳисобро баробар кардан. 2. тавр, тарз, тариқа, тартиб; **ба ваҷҳе ки...** чи тавре ки..., тавре ки...; **бар ваҷҳи зайл** ба тариқи зайл, ба тартиби зерин; чунин. 3. *кит.* пул, маблағ; **ваҷҳи маош** маблағ барои таъмини зиндагонии рӯзмарра, воситаи рӯзгузаронӣ. 4. *кит.* сӯй, ҷониб тараф. 5. рӯй, симо, ҷеҳра; **ваҷҳи тамсия збӣ** пайдоиш ва баромади қалима, сабаби чунин номида шудани ҷизе; решашиносӣ; **ваҷҳи шаръӣ** қӯҳ. далели қонунӣ аз рӯи шариат; **аз ваҷҳи** а) аз ҳусуси ..., аз бобати..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; б) барои..., ба хотири...; в) ба ӣавази..., ба бадали...; **аз ҳар ваҷҳ** аз ҳар ҷиҳат, ҳарҷониба, ҳаматарафа; **ба ҳеч ваҷҳ** ҳаргиз, асло.

ВАҶҲАН *a.* وجهه *кит.* бо ягон ваҷҳ, ба сабаби..., ба сабабе.

ВАШ I وش маҷмӯи донаҳои пахта ва гозҳои он ки аз ғӯза берун мекашанд.

ВАШ II وش сара, ҳуб; **хуш ваш** кардан сара кардан.

ВАШ III ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни шабех, монанд: **моҳваш, париваш.**

ВАШАҚ وشق зоол. 1. ҳайвони ваҳшии рӯбоҳмонанди аз паланг хурдтар, ки аз пӯсти он пӯстину дасткаш медӯзанд. 2. пӯсти вашақ, пӯстин аз вашақ.

ВАШАНГ وشنىڭ 1. милаи оҳанӣ, ки бо он пунбаро аз пунбадона чудо мекунанд. 2. лаҳҷ. тӯдаи харбузаю тарбуз *ва м. инҳо; вашанг-вашанг* тӯб-тӯб, хеле зиёд.

ВАШИБОФ وشى باف бофандай вашӣ (*навъи порчаи қимат, ки дар Ваш (Washir) таҳия мешудааст*).

ВАШИВОР وشى وار 1. монанди вашӣ. 2. сурхранг, гулгун.

ВАШИК وشىك кит. пайки тезрафтор, қосиди тезрав.

ВАШИНА وشىنە *кън.* чавшан, зирех.

ВАШ(Ш)ИРАЗ وشى رز ранги разӣ (*ангурӣ*), ки ба ҷомаҳо ранги сурх медодааст.

ВАШИФОМ وشى فام сурхранг.

ВАШӢ وشى 1. *таър.* мансуб ба **Ваш**; шаҳри қадимие дар Осиёи Миёна дар минтақаи Файзободи Тоҷикистон. 2. як навъ матои абрешимии гулдор: **атласи вашӣ**. 3. кит. сурх, сурхранг.

ВАШКАРДА وشکerde пешкор, коргузор.

ВАШКАРИДАН وشکریدن хуб кардан, корҳоро ба хубӣ анҷом додан.

ВАШМ I وشم кит. дуд; бухор.

ВАШМ II a. وشم кит. нақше, ки дар бадан бо сӯзанзаний ва нилпошӣ кашида мешавад, нақши холқӯбӣ.

ВАШМКАРДА وشم کرده нақши холқӯбӣ карда, холқӯбишуда.

ВАШО وشا бот. гиёҳи буттагӣ ва ҷандсола, ки аз соқаҳои он моддаи сақиҷмонанде ба даст меояд, ки дар ҳаво зуд саҳт мешавад, бӯи хос ва масрафи доруғӣ дорад.

ВАШОНӢ وشانӣ кит. як намуди сиккаи тило, ки пастмаҳак будааст (*дар Ҳурисони қадим*).

ВАШТ وشت кит. хуб, хуш, некӯ.

ВАШТАН وشتن рақсидан, бозӣ кардан, хуши кардан.

ВАҶДА a. وعده қавлу қарор оид ба ичрои коре (*маҳсусан дар кори нек*): **ваъдаи дидор, ваъдаи қатъӣ, мувофиқи ваъда;** (ба) рӯзи

ваъда (дар) рӯзи таъйиншуда; **ваъдаи ҳавой** // **ваъдаи подархаво** қавли иҷроношуданий; **ваъда додан** // **ваъда кардан** (**намудан**) қавл додан барои иҷрои коре; умедвор кардан ба ҷизе; таъйин кардани мӯҳлат ва ҳаҷми кори иҷро мекардагии худ; **ба ваъда гирифтан** чизро чизро аз касе барои мӯҳлати муайянे гирифтан, чизро аз касе гирифта пардоҳти маблағашро дар мӯҳлати маълуме ўҳдадор шудан; **ваъда гирифтан** аз касе қавлу қарор гирифтан аз касе барои коре.

ВАҶДАБОЗ وعده باز он ки ваъда медиҳаду иҷро намекунад, ваъдаҳилоф.

ВАҶДАБОЗӢ وعده بازӣ ваъда додану иҷро накардан, мувофиқи қавли худ амал накардан, ваъдаҳилофӣ.

ВАҶДАГӢ وعدگӣ ваъда шуда; таъйин шуда: **чизи ваъдагиро талаб кардан, вакти ваъдагӣ омадан.**

ВАҶДАГОХ وعده گاه ҷои иҷрои ваъда; ҷои боздид, маҳалли мулоқот.

ВАҶДАДОР وعده дар 1. муддатдор, дорои таърихи иҷро дар оянда. 2. *гуфт.* он ки ба қасе барои иҷрои коре қавл додааст.

ВАҶДАКАЖ وعده қаз ваъдаҳилоф, бадқавл.

ВАҶДАНОМА وعده نامه ваъдае, ки ба тариқи хаттӣ навишта мешавад.

ВАҶДАХИЛОФ وعده خلافی он ки ба ваъдаи худ амал намекунад, қавл дода онро ба ҷо намеорад, ваъдашикан.

ВАҶДАХИЛОФӢ хилофи ваъда амал кардан, қавлу қарори худро иҷро намекардан; ваъдашиканӣ: **ваъдаҳилофӣ** кардан.

ВАҶДАШИКАН وعده شکن *nig.* ваъдаҳилоф.

ВАҶДАШИКАНӢ وعده شکنӣ *nig.* ваъдаҳилофӣ

ВАҶЗ a. **وعظ** 1. д. гуфтори воиз ё касе аз аҳли дин доир ба корҳои савобу вабол ё ягон мавзӯи динӣ. 2. насиҳат, панд: **ваъз гуфтан;** а) д. сухан рондан дар мавзӯи динӣ ё савобу убол (*одатан ба тариқи панду насиҳат*); б) киноя аз нутқ кардан, сухан рондан.

ВАҶЗГӮЙ وعده گوئي исми амал аз **ваъз гуфтan;** суханони пандомез гуфтан, насиҳатгӯй.

ВАЪЗГӮЙ 1. *ниг.* **воиз.** 2. *мач.* нотик.

ВАЪЗОМЕЗ *وعظ آمیز* пандомез, ҳамроҳ ба ваъда.

ВАЪР *a.* *وعر* кит. паству баланд, ноҳамвор, мушкилгузар (*оид ба роҳ*).

ВЕГЕТАТИВӢ *ویگیتیوی* биол. физогиранда ва таъминкунандай сабзишу афзоиши организмҳои ҳайвонот ва наботот; узвҳои физогиранда ва таъминкунандай сабзишу афзоиши растаниҳо (*реша, тана, барг*); **нашъунамои вегетативӣ** нашъунамои гайри чинсии растаниҳо (*мас., ба роҳи шинондаи қаламча, дар об реша сабзонда ба ҷои дигар кӯчат кардани шохҷаи гулҳо*).

ВЕГЕТАЦИОНӢ *ویگیتسیانی* **mansub ба вегетация;** **давраи вегетационӣ** давраи сабзишу расиши растаний.

ВЕГЕТАЦИЯ лот. *ویگیتسیه* биол. сабзиш ва расиши растаний, фаъолияти ҳаётии растаниҳо.

ВЕЖА *ویژه* *nig.* **вижа.**

ВЕКСЕЛ олм. *ویکسیل* мол. санади қарз; ҳуҷати расмӣ, ки дар он маблағи қарз ва мӯҳлати пардоҳти он нишон дода шудааст.

ВЕКТОР лот. *ویکtar* *риёз.* порчай хати рост, ки самти муайян дорад, хати самтдор.

ВЕКТОРИЙ *ویکتاری* **mansub ба вектор:** **бузургии векторӣ** қимате, ки на танҳо ба микдор, балки ба самт ҳам ифода меёбад.

ВЕЛ *ویل* кит. раҳо, озод, ба сари ҳуд; **вел кардан** раҳо кардан, voguzoштан; тарк кардан, як сӯ мондан.

ВЕЛГАРД *ویلگرد* кит. оворагард, бехудагард.

ВЕЛГАРДӢ *ویلگردی* кит. оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ВЕЛОСИПЕД фр. *ویلاسپید* воситаи нақлиёти ду ё сечарҳае, ки бо фишори по ба фишангҳои он ҳаракат мекунад, *nig.* **дучарҳа.**

ВЕЛОСИПЕДРОН *ویلاسپیدران* *nig.* **дучарҳарон;** варзишгар дар велосипедронӣ

ВЕЛОСИПЕДРОНИЙ *ویلاسپیدرانی* *nig.* **дучарҳаронӣ;** навъи варзиш, ки иштироқдорони он дар рондани велосипед байни ҳам мусобика мекунанд.

ВЕЛОСИПЕДСАВОР *ویلاسپیدسوار* *nig.* дучарҳасавор; савори велосипед; велосипедрон

ВЕНЕРИКӢ *وینیر کی* *тиб.* бемории олати таносул, бемории чимой.

ВЕНЕРОЛОГ лот. *وینیرالاگ* *тиб.* мутахассиси бемориҳои таносули.

ВЕНЕРОЛОГИЯ лот. *وینیرالاگیه* *тиб.* соҳаи илм, ки касалиҳои олати таносулро (*сӯзок, сифлис ва г.*) меомӯзад ва роҳҳои муолиҷаи онро муайян мекунад.

ВЕНЕРОЛОГӢ *وینیرالاگی* **mansub ба венерология.**

ВЕНТИЛ олм. *وینتیل* *тех.* даҳонпӯши печдори ғулбаҳо ва дигар асбобҳои найчашакл барои қатъ ё танзим кардани ҷараёни об, буғ, ҳаво *ва г.*

ВЕНТИЛЯТОР лот. *وینتیلیتار* асбоби барқии ба вуҷуд овардани ҷараёни тези бод (*бо мақсади тоза кардани ҳавои хона, хунуқ кардани ҷое ва г.*), ҳавотозакунак; ғуборкаш; бодбезани барқӣ.

ВЕНТИЛЯТСИЯ лот. *وینتیلیتسیه* 1. тоза кардани ҳавои хона, шамолдиҳии хона ба воситаи вентилятор, таҳвия, тасфияи ҳаво. 2. дастгоҳи тозакунандай ҳаво ё шамолдиҳӣ дар хонаҳо, дастгоҳи таҳвия.

ВЕРГУЛ фр. *ویرگول* *грам.* аломати фосила (*дар китобат*), ки калимаю ибораҳо ва ё ҷумлаҳоро аз якдигар чудо мекунад(,).

ВЕРТОЛЁТ р. *ویرتالیات* *nig.* **чарҳбол.**

ВЕТЕРИНАРИЯ лот. *ویتیرنریه* илм дар бораи нигоҳубини ҳайвонот, ташхис ва муолиҷаи касалии онҳо; байторӣ.

ВЕТНАМӢ *ویطنمی* 1. **mansub ба Ветнам;** **забони ветнами.** 2. зода ва сокини Ветнам.

ВЕТО лот. *ویتا* ҳуқуқи боздоштан, манъ ё бекор кардани қарори ягон идораи қонунбарор.

ВЗВОД р. *وزواد* ҳ. 1. қисми на ҷандон қалони аскарӣ иборат аз се отделения (гурӯҳ), ки ҷузъи рота, эскадрон ё батарея ҳисоб мешавад. 2. ҷарҳаки дандонадори кулангдон ва ё даруни қулфи кулангги милтиқ.

ВИБРАТОР лот. وېرقار *tex.* олати ба вучудорандай ларзиш (*барои бەخтар шىبба ё зىچ карда рەختانى بەتون ва گ.*), навасонгар.

ВИБРАТСИЯ лот. وېرتسييە ларзиш, навасон.

ВИБРИОН фр. وېرىان бактерияи вергулшакл, ки бештари бемориҳо ба воситаи онҳо ба одам мегузаранд: **вибриони вабо.**

ВИГОН англ. ويگان 1. зоол. ҳайвони ширхүри Амрикои Ҷанубӣ аз чинси лама, ки дорои пашми маҳин мебошад. 2. боф. ресмони аз пашми вигон ва ё пахтаю пашм тофташуда; газвори аз ин ресмон бофташуда.

ВИГНА ويغنه *nig.* юған.

ВИДЕО- лот. ۋېدىا چۇزىي پەشىنى қалиماھوւ مۇراككاب با ماڭنى دىدان: **видеомагнитофон, видеофильм, видеотелефон ва گ.**

ВИДЕОМАГНИТОФОН лот. ۋېديامگناتافان даствоҳи намоиши сабти тасвир ва садо.

ВИДЕОНАВОР وېدیانوار навор барои даствоҳои видеой.

ВИДЕОСИДӢ وېدیاسیدى *nig.* висидӣ.

ВИДЕОТОЛОР وېدیاتالار толор ё умуман чои баргузории намоиши видеой.

ВИДЕОФИЛМ وېدیافلم фильм, консерт ва маъракаҳои сабти навори маҳсус, ки ба воситаи видеомагнитофон дар телевизор намоиш дода мешавад.

ВИДОД *a.* وداد *nig.* вадод.

ВИДОЙ وداعى مانسуб ба видоъ; хайрбодӣ.

ВИДОЪ *a.* وداع 1. хайрухуш, хушбошӣ, падруд: **видои воясан, видои охирин, вакти видоъ; видоъ кардан (намудан).** 2. *nido* алвидоъ!, хайр! хуш бош!, видоъ кардан бо чизе киноя аз чизеро тарк гуфтан; аз чизе тамоман чудо шудан; **зиндагиро видоъ кардан** киноя аз мурдан, вафот кардан.

ВИДОѢНОМА وداعنامه номаи хайрбод.

ВИЖА وېژه 1. соф, холис. 2. хоса, баргузид; хос, маҳсус; **ба вижга** хусусан, маҳсусан.

ВИЖАГӢ وېژگى хосият, хислат; хусусият,

чигунагӣ.

ВИЖЖАС//ВИЖЖОС وېزس//ۋېزس қалимаи тақлиди овоз. 1. *nig.* **виззас//вizzos.** 2. овози ибтидои ба چۈش оmadани об, шир *ва گ.* (*دار كانорى دەگ*); садои баромадани газ аз обҳои маъданӣ.

ВИЗА лот. وېزه *nig.* раводид.

ВИЗ-ВИЗ وېزويز қалимаи тақлиди овози занбۇر вақти парвоз.

ВИЗВИЗАК وېزويزك зоол. як навъи гамбӯс.

ВИЗЗАС//ВИЗЗОС وېزس//ۋېزس қалимаи тақлиди овоз. 1. садои парвози занбۇر, магас *ва گ.*; садои ҳаворо бурида гузаштани тир, тозиёна *ва گ.*; садои хуштаккашон вазидани шамоли сахту сард. 2. қалимае, ки холати аз дарди сўзишноке ларзида рафтани баданро ифода мекунад: **виззос задан (ба ҳар ду маъни меояд).**

ВИЗР *a.* وزر 1. кит. бори вазнин, бори гарон; вазнинӣ, гаронӣ. 2. маҷ. гуноҳ, чурм, айб.

ВИҚОР *a.* وقار тамкин, бурдборӣ, вазнинӣ; савлат, ҳайбат; **бо (камоли) виқору тамкин** ниҳоят бурдборона, хеле ботамкинона.

ВИҚОЉ *a.* وقاع амали чинсӣ, чимоъ.

ВИҚОЯ *a.* وقايە кит. хифозат, химоят, ниғаҳбонӣ, муҳофизати касе (*аз бадӣ ва оғат*); «**Мухтасари виқоя**» таър. номи китоби дарсӣ доир ба фикҳ дар мадрасаҳои кӯҳна.

ВИЛЛА лот. وللا *nig.* кӯшк.

ВИЛОДАТ *a.* ولا دت *nig.* валодат.

ВИЛОЯТ I *a.* ولايت 1. минтақаи муайяне, ки аз якчанд шаҳру ноҳия иборат буда, яке аз воҳидҳои маъмурии марказӣ ҳисоб меёбад: **вилояти Суғд, вилояти Ҳатлон; вилояти муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон; маркази вилоят** шаҳре, ки дар он идораҳои роҳбарликунанда ва муассисаҳои дигари вилоятӣ ҷойгир шудаанд. 2. *кӯн.* диёр, кишвар, мамлакат, сарзamin, хитта. 3. *кит.* волӣ будан, волигӣ, ҳокимӣ; мақоми ҷонишинӣ.

ВИЛОЯТ II *a.* ولايت амр, фармон.

ВИЛОЯТГИР ولايتگير *кӯн.* кишваркушо.

ВИЛОЯТГИРӢ ولايتگيري *кӯн.* кишваркушоӣ.

ВИЛОЯТДОРӢ 1. ولايتدارи *идора кардани вилоят, раҳбарӣ кардан ба корҳои вилоят.* 2. *хукуматдорӣ, хукмронӣ.*

ВИЛОЯТИ 1. *mansub ба вилоят; китобхонаи вилоятӣ, театри вилоятӣ.* 2. *сокини вилоят, вилоятнишин.*

ВИЛОЯТКУШО ولايتکشا *кит.* кишваркушо, фатҳкунандай вилоят.

ВИЛОЯТСИТОН ولايتستان *кит.* тасхиркунандай кишвару вилоят

ВИЛТ англ. *ولت* як навъи бемории растаниҳо, махсусан ниҳоли пахта.

В-ИН وين *шакли кӯтоҳшудаи ва ин.*

ВИНГОС ونگاس *калимаи тақлиди овози пасти парвози занбӯр, магас ва г.: вингос задан.*

ВИОЛОНЧЕЛ ит. *وآلانچيل* *mus.* як навъ гиччаки калони чорторӣ.

ВИОЛОНЧЕЛНАВОЗ *وآلانچيل نواز* он *ки виолончел менавозад, навозандай виолончел.*

ВИР ویر *ёд, ҳофиза; зехн, хуш.*

ВИРД *a.* 1. *ورد* 1. пай дар пай тақрор кардани сухане ё коре; **вирд кардан** тақрор кардан. 2. *д. зикр, дуо, дуохонии пай дар пай (гайри намоз); вирди забон* дар сари забонҳо, дар даҳони ҳама; **вирди забон шудан (гаشتан)** дар сари забони ҳама будан, мавриди гуфтугӯи умум гаштани номи касе ё чизе; машҳур шудан.

ВИРО ورا *ёдгирандаи хушёр, омӯзандай хушзехн.*

ВИРУС лот. *ویروس* микробҳои хурдтарини тавлидкунандай бемориҳои гузаранда: **вируси зуком.**

ВИРУСДОР ویروسدار *он чизе, ки вирусро қабул кардааст.*

ВИРУСӢ *مانسуб ба вирус.*

ВИРУСНОК ویروسناک *nig. вирусдор.*

ВИРУСШИНОС ویروسشناس *он ки вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо ба вуҷудомадаро таҳкиқ мекунад.*

ВИРУСШИНОСӢ وروسشناسӣ як қисми илми микробиология, ки бо таҳқиқи вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо сарзананда машғул аст, вирусология.

ВИСИДӢ (ВИ.СИ.ДӢ) وسد [VCD: Video Compact Disk] 1. *навъи диски фишурда, ки тасвир ва садо бар рӯи вай қобили сабт ва намоиш аст, видеосидӣ.* 2. *дастгоҳи пахши чунин намуди дискҳо.*

ВИСКИ англ. *وسکی* арақе, ки дар Инглистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико аз шираи ҷав ё ҷуворимакка тайёр мекунанд.

ВИСОДА *a.* وساده *кӯн.* болишт, болин.

ВИСОЛ *a.* وصال ба ҳам расидан, мулоқоти ошиқу маъшук, дидор: *пайванд; муқоб. фироқ: орзӯи висол, умеди висол; ба висол расидан* ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан, ба дидори яқдигар ноил шудани ошиқу маъшук.

ВИСОҚ *a.* وثاق *kit.* 1. *банд, қайд, реسمон.* 2. *хона, манзил.*

ВИТАМИН лот. *ویتامین* 1. *моддаи органикӣ, ки барои фаъолияти мӯътадили организм зарур аст ва бештар дар таркиби меваю сабзвот ва гӯшту равғани ҳайвонот вуҷуд дорад.* 2. *доруҳои витаминдор, ки дар мавриди нокифоя истеъмол кардани навъи витамине дар инсон сустӣ, нохушӣ ё беморие рӯй дихад, истифодаи онро тавсия мекунанд.*

ВИТАМИНДОР ویتامیندار *дорои витамин: рас таниҳои витаминдор.*

ВИТАМИНӢ ویتامینӣ *nig. витаминдор.*

ВИФҚ *a.* وفق *kit.* мувофиқат, созгорӣ, ҳамоҳангии миёни ду чиз; **бар вифқи ...** му вофиқи ..., мутобиқи..., тибқи ..., аз рӯи...

ВИФОҚ *a.* وفاق *kit.* мувофиқат, созгорӣ, созиши.

ВИФОҚАТ *a.* وفاقت *мувофиқат, созиши, созгорӣ.*

ВИЧДОН *a.* وجودان 1. *он чи кас дар натиҷаи муҳокимаҳои ақлий дармеёбад; ҳисси масъулияти ахлоқӣ барои рафтор ва кирдори*

худ; қувваи ботиние, ки қасро аз хубию бадии кирдори ў огоҳ мекунад; шуур. 2. **маҷ.** ҳисси садоқат, вафодорӣ ва самимият ба коре; **вичдони ватандӯстӣ** ҳисси садоқат ба Ватан, ҳисси ватандӯстӣ; **аз рӯи вичдон** боинсофона, бо камоли садоқат (*иҷро кардан коре*); **вичдон доштан** а) дар рафтора кирдori худ масъулият ҳис кардан; б) инсоф доштан; ♀ **вичдони пок** холӣ аз гаразу кина, (бо) самимиати комил; **қасам ба вичдонам // ба ҳурмати вичдон** таъбири қасам, ки дар мавриди изҳори садоқат ва дурустии гуфтору рафтora худ гуфта мешавад.

ВИЧДОНАН *a.* **و ج دان** аз рӯи вичдон, аз рӯи сидқ, аз рӯи инсоф, покдилона; **вичдонан азоб қашидан** рӯҳан азоб қашидан, маънан азоб қашидан.

ВИЧДОНӢ **و ج دانی** мансуб ба вичдон: қарзи вичдонӣ; азоби вичдонӣ қашидан *nig.* вичдонан (азоб қашидан).

ВИЧДОННОК **و ج دان ناک** бовичдон, боинсоф; бошараф.

ВИЧДОНФУРӮШ **و ج دان فروش** бевичдон, он ки вичдону имон надорад.

ВИЧДОНФУРӮШӢ **و ج دان فروشی** бевичдонӣ, беимонӣ.

ВИЧИРРОС **و ج رأس** *nig.* бичиррос.

ВИЧОР *a.* **و جار** *kim.* лонаи ҳайвоноти ваҳшӣ.

ВИШОХ *a.* **و شاه** *kim.* 1. камарбанди мурассаъ, камарбанди бо ҷавоҳирот зинат додашуда. 2. гарданбанд, шоли гардан.

ВО I *وا* боз, қушода, яла: **во қардан** қушодан, яла қардан (*мас., дару тирезаро*); **во шудан** (**гаштан**, **гардидан**) а) қушода (боз, яла) шудан; б) *киноя* аз таъсис ёфтan, бунёд гардидан; **даҳон во будан** ҳайрон будан, дар таачҷуб будан; **лаб во қардан** гап задан, сухан қардан; **чашм во қардан** нигоҳ қардан, нигаристан; ♀ **чашми касеро во қардан** касеро аз ҳақиқати чизе боҳабар қардан; (*ногаҳон*) аз асли чизе вокиф қардан; **чашми касе во шудан** боилму маърифат шудан, босавод шудан; огоҳ шудан аз сирру асрори ҷаҳон; **чашми рӯз во шуд** субҳ дамид, рӯз шуд.

ВО II *وا* **шакли кӯтоҳшудаи вой; во аҷаб!**, **во аҷабо!** нидое, ки ҳангоми тааҷҷуби саҳт мегӯянд; **во дарего!** нидо эй дарег!, вой афсӯс!; **во ҷигарам!** вой ҷигарбандам! (*нидои таассуф*, ки дар мотами фарзанд ва хешу табори наздик мегӯянд).

ВО III *وا* бо баъзе феълҳо пайваста, маънои «пас»-ро медиҳад: **вогирифтан** пас гирифтan, гашта гирифтan; **вомондан** ақиб мондан; гоҳо ба маънни «дубора» ва «боз» меояд: **вогуфтan** боз гуфтan.

ВОАФТОДАН **و افتادن** рӯболо афтодан, пуштнокӣ афтодан.

ВОБАНД **وابند** маҳал ва ҷои пайвasti ду девор.

ВОБАСТА **وابسته** 1. *сифати* феълии замони гузашта аз **вобастан**, ки ҳоло аз истеъмол баромадааст; марбут, алоқаманд, мансуб; **вобаста ба ин** алоқамандона ба ин, дар робита бо ин. 2. гирифтor, бастa, побанд, муқайяд; **вобаста қардан** а) алоқаманд қардан, марбут қардан; пайвастan; б) мутасаддӣ қардан, вазифадор қардан (*барои ёрӣ расонидан ба қасе ё ҷое*); ♀ **uzzi вобаста** яке аз ду унвоне, ки ба олимони тибқи оинномаи Академияи илмҳо интихобгардида дода мешавад; **вобастаи хаёле будан** бо хаёле банд будан, дар банди хаёле будан.

ВОБАСТАГӢ **وابستگي** тобеъ будан, истиқлол надоштан; **дар вобастагии...** дар алоқамандии..., алоқамандона ба...; **алоқаи вобастагӣ** *грам.* наъви алоқаи тобеияти байни қалимаҳо (*мас., пуркунанда ва ҳол ба ҳабари феъли аз рӯи алоқаи вобастагӣ тобеият доранд*).

ВОБАСТАН **وابستن** *kim.* вобастa қардан, марбут қардан, алоқаманд қардан, пайвастan.

ВОБИЛ *a.* **وابل** *kim.* саҳт, бошиддат (*сифати борон*).

ВОБУРИДАН **وابریدن** 1. буридан. 2. **маҷ.** боздоштан, чудо қардан.

ВОБӮСИДАН **وابوسیدن** 1. бӯсидан; бӯса қардан. 2. **маҷ.** рӯзгардон шудан, бекор шудан; бӯсидаву канор гузоштан.

ВОВ واو номи ҳарфи сиюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (و), ки гоҳе мисли «в»-и ҳозира ва дар баъзе ҳолатҳо монанди «у» ё «ӯ» талаффуз карда мешавад; дар хисоби абҷад адади 6-ро ифода мекунад.

ВОВАЙЛО واویلا 1. *нидои таассуф* э (й) вой, дод, во дарего, во ҳасрато. 2. нолаю афғон, гиряву зорӣ, навҳа; **худкардaro даво нест, вовайлои пинҳонӣ** (зарб.); **вовайло барҳостан** шӯру валвала барҳостан, доду фарёд баланд шудан; **вовайло кардан** навҳа кардан, оҳу фигон бардоштан. 3. *маҷ.* надомат, афсӯсхӯрӣ.

ВОГАРДИДАН واگرдиدين *кит.* баргаштан, пасгаштан, бозгаштан.

ВОГАРОИДАН واگرائند *тафриқ* шудан, пароканда шудан.

ВОГАРОЙ واگرائي 1. тафриқ, парокандагӣ; *муқоб. ҳамгирий*. 2. ҳосият ва ҳолати vogaro.

ВОГАШТ واگشتن *кит.* бозгашт, гашта омадан.

ВОГИР واگیر *тиб.* сирояткунанда, сорӣ, гузаранда.

ВОГИРДОР واگирдар уфунатдор, сироятдор.

ВОГИРИФТАН واگирфтен *пас* гирифтан, гашта гирифтан; гирифтан.

ВОГИРИЙ واگيرى *тиб.* сироятӣ, сироятдор.

ВОГУЗАР واگذر даргузар, гузаранда.

вогузор واگذар *асоси замони ҳозира* *аз вогузоштан.*

ВОГУЗОР واگذар :**вогузор кардан (намудан)** супурдан, ҳавола кардан, кореро ба ихтиёри касе мондан.

ВОГУЗОШТАН واگذاшتن 1. ба ихтиёри касе мондан (кореро ё чизеро), супурдан, ҳавола кардан. 2. канор гузоштан, дур андохтан, партофта мондан; **ба ҳоли худ вогузоштан** ба сари худ мондан, кордор нашудан ба касе.

ВОГУРЕХТАН واگриختن гурехтан, гурехта рафтан.

ВОГУФТАН واگفتен 1. бозгуфтан, ошкоро

гуфтан, гуфта додан, баён кардан. 2. сухани ҳудро гардонда гирифтan.

ВОДЕВИЛ фр. وادیویل *санъ.* намоишномаи мазҳакавие, ки ғайр аз муколама рақсу суруд ва мусиқӣ ҳам дорад.

ВОДИДАН وادیدن боз дидан, аз нав дида баромадан, таҷдиdi назар кардан.

ВОДИНИШИН وادینشین *сокини водӣ,* истиқоматкунанда дар водӣ.

ВОДӢ وادی 1. сарзамини фарохи байни силсилаи кӯҳсор ё ду канори ҳамвори наҳру дарёҳо: **водии Вахш, водии Хисор, водии зархез.** 2. *кит.* дашт, биёбон, сахро; *ба тариқи истиора:* **водии зиндагӣ, водии ишқ, водии нокомӣ.**

ВОДОДАН وادадн бозпас додан, баргашта додан, баргардондан.

водор وادار *асоси замони ҳозира* *аз водоштан.*

ВОДОР وادар маҷбур, ўҳдадор, вазифадор; **водор кардан (намудан)** маҷбур кардан.

ВОДОШТАН وادаштен 1. водор кардан, маҷбур кардан. 2. боздоштан, нигоҳ доштан.

ВОЁФТАН وایافتن *бозёфтan, аз нав ёфтan, пайдо кардан* (*чиз ё каси гумшударo*).

ВОЖА واژه калима, лугат.

ВОЖАГОН واژه‌گان феҳрасти маҷмӯаи воҷаҳо, воҷаҳои калимаҳои як мавзӯъ ё як китоб; лексика.

ВОЖАГОННИГОР واژه‌گان‌نگار фарҳангнавис, лугатнигор, фарҳангнигор, лугатнавис, лексикограф.

ВОЖАГОННИГОРӢ واژه‌گان‌نگاري фарҳангнависӣ, фарҳангнигорӣ, лугатнигорӣ, лугатнависӣ, лексикография.

ВОЖАГОНШИНОС واژه‌گان‌شناس мутахассис ва коршиноси воҷагон, лугатнигор, лексиколог, лексикограф.

ВОЖАГОНШИНОСӢ واژه‌گان‌شناسӣ лугатнигорӣ, фарҳангнигорӣ лексикология, лексикография.

ВОЖАНОМА واژه‌نаме лугатнома, китоби воҷаҳо ва истилоҳоти як риштаи муайян

бо муодили онҳо ба ягон забони дигар ба тартиби алифбой.

ВОЖАПАРДОЗ *واژهپرداز* *imt.* нармазоре барои кор кардан бо матн ва анҷом додани корҳои эҷодӣ, веросторӣ, қолабандӣ ва чопи матн ва инҷунин бо имкониятҳои галатёбии имлой ва дастурӣ.

ВОЖАПАРДОЗӢ *واژهپردازӣ* *imt.* кор ва амали вожапардоз; кор кардан бо вожа_пардоз.

ВОЖАСОЗӢ *واژهسازӣ* калимасозӣ.

ВОЖАТАРОШӢ *واژهتراشӣ* вожасозии ғайри-илмӣ, вожасозии сунъӣ.

ВОЖАШИНОС *واژهشناسӣ* мутахассис дар вожашиносӣ, лексиколог.

ВОЖАШИНОСӢ *واژهشناسӣ* бахше дар забоншиносӣ, ки ба омӯхтани таркиби калима ва роҳҳои калимасозӣ машғул аст, лексикология.

ВОЖГУН(А) *واژگون//واژگونه* 1. сарнагун, сарозер, чаппа; **вожгун кардан (намудан)** сарнагун сохтан, чаппа кардан; аз байн бурдан; **вожгун шудан (гардидан) тарзи бевоситаи вожгун кардан.** 2. *маҷ.* носозгор, мухолиф, акси муроди инсон; шум, наҳс: **бахти вожгун, толеи вожгун.**

ВОЖГУНБАХТ *واژگونبخت* бахтбаргашта, бадбаҳт, бетолеъ.

ВОЖГУНБАХТИЙ *واژگونبخشӣ* бетолей, бад-баҳтӣ, баргаштабаҳтӣ.

ВОЖГУНИЙ *واژگونӣ* вазъ ва ҳолати вожгун, вожгун будан.

ВОЖИДАН *وازیدن* гуфтан, сухан кардан.

ВОЖУН(А) *واژون//واژونه* *nig.* **вожгун.**

ВОЗ *واز* *nig.* **во I.**

ВОЗЕХ *a. واضح* равшан, кушоду равшан, пайдо, хувайдо, ошкоро; бурро, фахмо; **возех аст, ки...** равшан аст, ки..., хувайдост, ки ..., маълум аст, ки...

ВОЗЕХИЯТ *a. واضحیت* кушоду равшаний, возеху равшан будан; фахмидашавандагӣ.

ВОЗЕХӢ *واضحی* *nig.* **возехият.**

ВОЗЕЬ I *a. واضح* *кит.* 1. вазъкунанда; мукарраркунанда. 2. асосгузор, муассис.

ВОЗЕЬ II *a. واضح* *кит.* боздоранда, монеъ, халалрасон.

ВОЗИР *a. وزیر* *кит.* 1. борбардор, боркаш, ҳаммол. 2. *маҷ.* гунахгор, ҷинояткор.

ВОЗИЧ *واذیج* *кит.* ҳавозаи ток, воиш.

ВОИЗ *a. واعظ* *د.* ваъзгӯ, насиҳатгар, носех (*доир ба масъалаҳои динӣ*).

ВОИЗӢ *واعظی* *د.* ваъзгӯй, насиҳатгӯй.

ВОИСТОДАН *واستادن* *кит.* 1. бозистодан, истодан, таваққуф кардан. 2. *маҷ.* истода-гарӣ кардан

ВОИШ *وائش* чӯбҳои бар сари сутунҳо баста, ки тики ангур болои онҳо шоҳу навда паҳн мекунад, ҳавоза.

ВОЙ *وای* *нидое, ки барои изҳори таассуф, ғаму андӯҳ, мусибат ё шиддати дард ба кор ме-баранд; оҳ!, воҳ!; эй вой!, вой дод!* *нидое, ки дар мавриди имдоду инсофталабӣ гуфта мешавад*, ал-амон!; **вой гуфтан** а) оҳу воҳ кардан, нолаю афғон бардоштан; б) *гуфт*. тан додан, икрор кардан ба ғиромӣ, муттаҳамӣ ва оцизии худ; **вой бар ман!** ҳок бар сари ман!, марг ба ман! (*дар мавриди ба ҳоли бад афтодан нисбат ба худ мегӯянд*); **вой бар ҳоли касе!** дареғ, афсӯс ба ҳоли ба-ди касе!; **оҳу вой** *киноя аз нолаю ғифон (ҳамчун изҳори эътиroz).*

ВОЙЗАН *وایزن* войгӯянда, навҳагар.

ВОКАРДА *واکرده* кушода, яла; **ҷабҳаи вокарда** пешонии кушода.

ВОКАФИДАН *واکفیدن* кафидан, пора шудан, шикаста шудан.

ВОКАШИДАН *واکشیدن* берун қашидан; ба зӯр ё ба фиреб ҷизеро аз қасе пурсидан ё тирифтан; дароз қашидан, ба тарафи худ қашидан.

ВОКЗАЛ *انگل. واکز* (*маънои аслиаи сайргоҳ*) бинои калон барои мусофириён дар истоҳи роҳи оҳан ё бандаргоҳ; *nig.* **истгоҳ, саристгоҳ.**

ВОКУНИШ *واکنش* амале, ки дар ҷавоби коре мекунанд, аксуламал, акси амал.

ВОКУНИШГАР *واکنشگر* нишондиҳандаи аксуламал; ҳусусияти моддаҳои кимияӣ, ки барои ангезонидани дигар моддаҳои химияӣ ба хотири андозагирий, шиносой, таҷриба ва монанди онҳо истифода мешавад.

ВОКУШОДАН *واکشادن* кушодан; кушода шудан.

ВОКУШУДАН *واکشودن* *nig. вокушодан*.

ВОКЕА *a. واقعه* ҳодиса, пешомад, рӯйдод: **вокеаҳои байналхалқӣ**, **вокеаи таъриҳӣ**, **аз** **вокеа ҳабар ёфтани**, **ба сари вокеа расида омадан**; илочи **вокеа қабл** **аз вуқӯъ бояд кард** (зарб.) **хеч вокеа не** (неаст) а) ягон ҳодисаи фавқулода рӯй надодааст; б) **хеч бое** **беке не**; **зарар** надорад.

ВОКЕАГАР(Ӣ) *وافعه گر(ی)* 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави вокеяят ва парҳезкунанда аз довариҳои гайривоқӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* вокеъгаро, тарафдори назарияи вокеъгароӣ.

ВОКЕАДИДА *وافعه دیده* ботаҷриба дар ҷанг, ҷангдида.

ВОКЕАН *a. واقعاً* дар ҳақиқат, ҳақиқатан, ба ростӣ, яқинан; дар вокеъ.

ВОКЕАНАВИС *وافعه نویس* 1. шоҳид ва нависандай тафсилоти вокеае, таъриҳнавис. 2. *таър.* маъмури аморати Бухоро, ки дар байни аҳолӣ гашта, мушоҳидаҳои худро пинҳонӣ ба амир мерасонд, ҷосуси амир.

ВОКЕАНАВИСӢ *وافعه نویسی* вокеанавис будан, таъриҳнависӣ.

ВОКЕАНИГОР *وافعه نگار* корманди рӯзнома, радио ё телевизион, ки аз маҳалли вокеа ҳабару мақолаҳо менависад, ҳабарнавис, муҳбир; **вокеанигоро сиёсӣ** шарҳдиҳандаи вазъияти байналхалқӣ дар матбуот, шорехи сиёсӣ, муфассири сиёсӣ.

ВОКЕАНИГОРИ *وافعه نگاری* амали вокеанигор; ҳабарнависӣ.

ВОКЕАТАЛАБ *وافعه طلب* 1. низоъандозанда дар байни мардум. 2. дӯстдорандай

chanҷолу ҳарҳашаҳои байни одамон; ҳангоматалаб, мочароҷӯй.

ВОКЕАЧӮ *وافعه جو* мочароҷӯй, ҳангоматалаб.

ВОКЕИЯТ *a. واقعیت* олами объективӣ бо ҳамаи ғуногуниҳои ҳодисоти он, ҳаётӣ вокеӣ; ҳақиқати ҳаёт; **олами вокеият** олами айнӣ, олами объективӣ.

ВОКЕЙ *وافعی* ҳақиқӣ, айнӣ; аз ҳаёт гирифташуда: **ҳикояти вокеӣ**, **аз ҳаёти вокеӣ гирифташуда**.

ВОКЕОТ *a. واقعات* *ψ. вокеа.*

ВОКЕЬ *a. واقع* 1. ҳодис, ба вуқӯъомада, рӯйдода. 2. ҷойгиришуда, қароргирифта; **вокеъ дар...** дар ... ҷойгирифта: **шахри вокеъ дар водӣ**, ҳавличаи **вокеъ дар таги тал**; **вокеъ будан** ҷойгири будан, ҷо гирифтанд; **вокеъ шудан (гаштан)** а) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан, ба амал омадан: **гоҳо ҷанги тан ба тан вокеъ мешуд**; ин ғуна **чамъомад бисёр кам** **вокеъ мешуд**; б) иттифоқ афодан, рост омадан: **баъзан ҷунин вокеъ мешавад, ки ...**; в) ҷойгири шудан; **амри вокеъ** он чи ба вуқӯъ омадааст; **дар вокеъ** вокеан, дар ҳақиқат, ҳақиқатан, дар амал.

ВОКЕЪБИН *وافعین* он ки ҳақиқати ҳолро ба эътибор мегирад.

ВОКЕЪБИНӢ *وافعینی* вокеъбин будан; ҳақиқати ҳолро ба назари эътибор гирифтанд; парҳез аз ҳаёлпардозӣ.

ВОКЕЪБИНОНА *وافعینانه* бо назардошти ҳақиқати вокеъ.

ВОКЕЪГАРО(Ӣ) *وافعگر(ای)* 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави вокеяят ва парҳезкунанда аз довариҳои гайривоқӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* вокеъгаро, тарафдори назарияи вокеъгароӣ.

ВОКЕЪГАРОЁНА *وافع گرایانه* *nig. вокеъбинона.*

ВОКЕЪГАРОӢ *وافع گرائی* 1. амал ва кори вокеъгаро. 2. ҳунари достоннависӣ дар пояи ҳодисаҳои вокеӣ ва таваҷҷӯҳ ба сабабҳои онҳо; реализм. 3. *фалс.* назарияи моддигароӣ, ки мувофиқи он ҳар чиз, ки инсон дарк мекунад, дар берун аз зеҳни ў вокеяят

дорад, реализм.

ВОҚЕЙГҮ واقعگو ҳақиқатнигор, он ки воқе-
иятре мегӯяд.

ВОҚЕЙНАМО واقع‌نما нишондиҳандаи во-
кеят, ҳақиқатнигор

ВОҚЕЙНАМОЙ واقع‌نمائی воқеънамо будан,
ҳақиқатнигорӣ

ВОҚЕЙНИГОР واقع‌نگار ҳақиқатнавис; воқеа-
навис; муҳбир.

ВОҚЕЙНИГОРӢ واقع‌نگاري *nig.* воқеъгарӣ.

ВОҚИФ *a.* واقف 1. огоҳ, боҳабар, хабардор,
холдон, донандай чизе: **воқиф** будан аз ҳо-
ли *касе*, **воқиф** шудан (*гаштан*) аз *нияти ка-
се*, аз *аҳволи ҷаҳон*, аз *сирру асрори қасе...*
2. *кит.* вақфуандар.

ВОЛ I وال *кит.* 1. навъе аз моҳиёни пулакча-
дор. 2. наҳанг, кит.

ВОЛ II ҳ. وال *кит.* навъе порчай ҳарири нозук
ва марғуб.

ВОЛА I *a.* واله [аслаш волех] гирифтори сав-
дои ишқи қасе, шефта, мафтун, шайдо;
ҳайрон, сарсон (*аз ишқ*); **воля кардан** мафт-
туни худ кардан, ба қайди муҳаббати худ
даровардан.

ВОЛА II واله суроб, шабах.

ВОЛАМИДАН والمیدن *кит.* лам кардан, дароз
кардан, қашидан.

ВОЛГУНА//ВОЛГУНА والگونه//والگونه *кит.*
гулғунча, ғоза, сурхӣ.

ВОЛЕЙБОЛ англ. والبیال *варз.* як навъ
тӯббозии дастӣ, ки дар байни ду гурӯҳи
бозигарон барои ба тарафи ҳариф аз бо-
лои тӯри маҳсус задани тӯби волейбол
барпо мегардад.

ВОЛЕЙБОЛБОЗ والبیال‌باز *варз.* бозигари
волейбол: **дастай волейболбозон.**

ВОЛЕЙБОЛБОЗӢ والبیال‌بازӣ *варз.* 1. волей-
бол бозӣ кардан. 2. мансуб ба **волейбол;**
майдонҷаи волейболбозӣ ҷои мӯсаҳҳаз бо
тӯри маҳсус барои бозии волейбол.

ВОЛЕХ *a.* واله *nig.* **воля.**

ВОЛИГАРИ والي گرى волӣ будан; дар мансаби

волӣ будан.

ВОЛИД *a.* والد соҳиби фарзанд, падар, додо.

ВОЛИДА *a.* والده муаннаси **волид**; оча, модар.

ВОЛИДАЙН *a.* والدين падару модар, волидон.

ВОЛӢ *a.* والي *таър.* он ки ба идораи вилояте
таъйин мешуд, ҳокими вилоят.

ВОЛО I *a.* والا 1. боло, баланд. 2. олиқадр,
олимартаба; ҳиммати баланд, ҳиммати олӣ
3. *маҷ.* қиматбаҳо, пурбаҳо, олӣ.

ВОЛО II ҳ. والا 1. вол, волотар. 2. дирафш,
парчам, байрақ.

ВОЛОБОФ والا باф боғандай вол, воло, бо-
ғандай порчай ҳарири нозуку марғуб.

ВОЛОГАВҲАР//ВОЛОГУҲАР والا گهر// والا گهر *кит.* олинажод, олинасад.

ВОЛОД والا 1. сақф, боми хона. 2. қолиби
тоқ ва гумбаз, ки аз таҳта ва гил соҳта,
баъд аз он бо хишт ва гач худи онро месо-
занд.

ВОЛОИШ والا ئىش баландназарӣ, болоназарӣ.

ВОЛОИЯТ *a.* والا ئىت воло будан, авлавият,
бартарӣ, тақаддум; **волоияти қонун** авла-
вияти қонун.

ВОЛОӢ والا ئىنى بузургӣ, баландӣ.

ВОЛОҚАДР والا قدр *кит.* олиқадр, баланд-
мақом.

ВОЛОМАҚОМ والا مقام соҳиби манзалат,
марtabai баланд, баландмарtaba.

ВОЛОМАНИШ والا منش дорои табъи баланд.

ВОЛОМАРТАБА *a.* والا مرتبه *nig.* **воломақом.**

ВОЛОН والا نون биол. розиёна, испанд, исфанд;
як навъи растани хушбӯй ва зиддиуғуниӣ,
ки бӯи хӯш дорад.

ВОЛОНАЖОД والا نزاد волотабор, аз насл ва
зоти мӯътабар, покнажод.

ВОЛОНАЗАР والا نظر назарбаланд, олиҳим-
мат.

ВОЛОТАБОР والا تبار *кит.* олинажод, олина-
сад, олитабор.

ВОЛОТАБОРИ والا تباری дорои насabi олӣ
будан, олинажодӣ, олинасадӣ.

ВОЛОХИРАД والا خرد он ки ақлаш расост,

хирадманд.

ВОЛОХАЗРАТ *والحضرت* *таър.* 1. унвони шоҳзодаҳо ва чонишни салтанат. 2. баландмартаба, дорои мақоми баланд.

ВОЛОХИММАТ *والاهمت* дорои ҳиммати баланд, ҳимматбаланд.

ВОЛОХИММАТӢ *والاهمتی* дорои ҳиммати баланд будан, ҳимматбаландӣ.

ВОЛОЧАНОБ *والاجناب* воломақом.

ВОЛОЧОХ *واللاجاه* *nig.* воломақом.

ВОЛТ *it.* *واللت* *физ.* воҳиди асосии андозагирии шиддати ҷараёни барқ (*аз номи физики италияйӣ* Александер Волта (1745 - 1827) *гирифта шудааст*).

ВОЛТМЕТР *واللتمنر* *nig.* волтсанҷ.

ВОЛТСАНҖ *واللتمنج* *физ.* асбоби андозагири шиддати қувваи барқ.

ВОЛФРАМ *лот.* *والفرم* унсури химияйӣ, ки як хел филизи нуқраранги саҳти душворгудоз аст.

-ВОМ *وام* *пасванде*, ки маънои ранг, гунаро *ифода мекунад ва шаклҳои* -фом, -пом ҳам дорад: **сияҳвом**.

ВОМ қарз: **вом додан, вом гирифтан.**

ВОМБАРГ *وامبرگ* як шакли маблаг ҷамъ кардан ба бӯҷети давлатӣ бо роҳи қарзгирӣ аз аҳолӣ; қофазе (варақае), ки мисли пули қофазӣ арзиш дорад, облигатсия.

ВОМВОЖА *وامواژه* *nav.* вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои дигар, калимаҳои ҳориҷии ба дигар забон дохилшуда.

ВОМГИР *وامگیر* *kit.* қарзгиранда.

ВОМГИРАНДА *وامگیرنده* *سيفاتي فهلي* замони ҳозира аз **вом гирифтан**; он ки қарз мегирад.

ВОМГИРИЙ *وامگيري* *исми амал* аз **вом гирифтан**; қарзгирӣ.

ВОМГУЗОР *وامگذار* қарздор, бидеҳкор; иддаокунанда.

ВОМДОР *وامدار* қарздор.

ВОМДОРИЙ *وامداري* вомдор будан, қарздорӣ.

ВОМИК *وامق* *kit.* 1. дӯстдоранда. 2. номи қаҳрамони достони «Вомиқу Азро».

ВОМӢ *وامي* *марбут ба* **вом**.

ВОМОЛИДАН *واماليدن* дастмол кардан, ламс кардан, молидани батакрор, даст задан.

ВОМОНДА *وامانده* 1. *سيفاتي فهلي* замони гузашта аз **вомондан**. 2. *ماچ*. пасмондаи (бокимондаи) хӯрок, сарқут.

ВОМОНДАГӢ *واماندگي* *شакли دигاري سيفاتي فهلي* замони гузашта аз **вомондан**; дармондагӣ, очизӣ.

ВОМОНДАН *واماندن* 1. кушода мондан, яла шуда мондан (*mas., даҳони касе*). 2. ақиб (пас, қафо) мондан аз дигарон.

В-ОН *شاكلي کوتومоҳшудаи* **ва он**.

ВОН *وان* зарфи бузурге аз ҷинси ҷинӣ ё сафолӣ ё филизӣ, ки дар ҳаммом барои шустушӯ ба кор меравад.

ВОНАВИС *وانويس* ёддошт, навишта; бознавис.

ВОНАМУД *:وانمود* *بونامуд* *кардан* а) нишон додан, зохир (намоён) кардан; б) ҷизеро аз будаш зиёдтар (ё саҳттар) карда нишон додан.

ВОНАМУДАН *وانمودن* *بونامуд* кардан, нишон додан, намоён кардан, зохир кардан; **бемор** *بونامудан* дар ҳолати тандурустӣ ҳудро *бемор* нишон додан, ҳудро ба қасалӣ задан.

ВОНИГАРИСТАН *وانگريستن* нигаристан, нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан.

ВОНИХОДАН *وانهادن* вогузор кардан, гузоштан, ба замони дигар мондан.

ВОНИШАСТАН *وانشستن* нишастан, бознишастан, дубора нишастан.

ВОНИШОНДАН *وانشاندن* *ҳомӯш* кардан; аз миён бурдан, фурӯ нишондан.

ВОПАРДОХТАН *وابرداختن* ҳолӣ кардан, тахлия кардан, фароғат ёфтан.

ВОПАРИДАН *وابریدن* паридан, бозпаридан, дубора паридан.

ВОПАС *وابس* ақиб, қафо, пас; **вопас** *нишастан* ақибнишинӣ кардан; **вопас** *рафтан* а) ақиб (қафо) рафтан; б) ақибнишинӣ кардан (*дар майдони ҷанӯз*).

ВОПАСГАРО *وابسگرا* он ки дар баробари дигаргуниҳо ва навовариҳо ва пешрафтҳои иҷтимоӣ муқовимат мекунад ва барои ҳифзи афкори фарсада ва кӯҳна мекӯшад; муҳофизакор, муртаҷеъ; ир-

тичоӣ.

ВОПАСГАРОЁНА واپس گرایانه муҳофизакорона, иртиҷоёна.

ВОПАСГАРОЙ واپس گرائي тарафдорӣ аз ниҳомҳо ва сиёсати собиқ дар баробари пешрафтҳо ва дигаргуниҳо иҷтимоӣ; Иртиҷоъ.

ВОПАСИН واپسین охирин: видои вопасин, дақиқаҳои вопасин, сухани вопасин; дами (нафаси) вопасин дами пеш аз марғ, нафаси охирин; вопасин будан ақибмонда будан, қафомонда будан.

ВОПАСӢ واپسى *nig.* вопасин; вопасмондагӣ.

ВОПАСМОНДА واپس‌мандه ақибмондаи зехнӣ, ақибмонда аз ҳамроҳон.

ВОПАСМОНДАГӢ واپس‌мандگӣ ақибмондагӣ, пасмондагӣ; ҳолати ақибмонӣ аз ҳамроҳон.

ВОПАСРАВ واپس‌ро ақибраванда, пасраванда.

ВОПЕЧИДАН واپیچиден печонидан, печидан.

ВОПУРСИДАН боз пурсидан, ошкор пурсидан, пурсидан.

ВОПӮШИДАН واپوشیدен пинҳон кардан.

-вор ۋار چۇزىي пاسىنى كالىماھوւ مۇراككاب با ماڭىنەھوւ موناند، мисл (одамвор، مارڊور)، լոىق، ارزاندا با چىز (سازовор، بۇزۇغور، شۆخور)، микдорى يagon چىز، кى az on چىز сохта шавاد (چوماۋور *mas.*, ياك چوماۋور чىت), дорانдаи چىز (умедвор، سۇغور).

ВОР I وار расм, одат, суннат.

ВОР II وار *kitm.* фасл, мавсим.

ВОРА واره 1. милки дандон, буни дандон. 2. چۇزىي пاسىنى كالىماھوւ مۇراككاب با ماڭىنەھоւ موناند ва назир (сангвора, мохвора), муносиб, шоиста (гۇشвora, سۆزvora, پۇشvora), доранда ва ҳомил (бодвора, نومvora). 3. ڭىن. навбат.

ВОРАМИДАН وارمیدن дур шудан, гурехтан.

ВОРАН وارن *kitm.* оринч, бандгоҳи соид ва бوزу.

ВОРАНГ وارنگ ранг, рангоранг.

ВОРАНГӢ وارنگى инъикоси ранг.

ВОРАСИДАН وارسىدەن 1. рафта расидан, расидан ба чое. 2. az наздик дидан, санчида

дидан, тафтиш кардан.

ВОРАСӢ وارسى баррасӣ, таҳқиқ.

ВОРАСОНДАН وارساندن расондан, бозрасондан.

ВОРАСТА وارسته *cifati feъlii замони гузашта* аз **ворастан**; раҳоёfta, халосшуда; фориг, озод; **вораста шудан (гаشتан)** халос шудан, az қайде раҳоӣ ёфтan, озод шудан.

ВОРАСТАГӢ وارستگى *shakli digari cifati feъlii замони гузаштаи вораста*; халосӣ, озодӣ; форигболӣ.

ВОРАСТАН وارستن раҳоӣ ёфтan, халос шудан, озод шудан.

ВОРАФТА وارفته азхудрафта; шефтаву шайдошуда.

ВОРАФТАГӢ وارفتگى az худ рафтагӣ, шефтаву шайдоӣ.

ВОРАФТАН وارفتن баргаштан, бозгаштан, гашта рафтan, беҳол шудан, суст шудан, чудо шудан.

ВОРАХИДАН وارهيدن *nig.* ворастан.

ВОРАХОН(И)ДАН وارهاندن//وارهانیدن *tarzi bavositaи ворастан*; раҳо кардан, халос кардан, начот додан.

ВОРЕЗ واريز рехтан; фурӯ рехтан, хароб шудан.

ВОРЕХТА واریخته *mač.* ворафта; бо ҳам рехта, ошуфта, парешон.

ВОРЕХТАГӢ واریختگى бо ҳам рехтагӣ; az ҳам пошидагӣ.

ВОРЕХТАН واریختن хароб шудан, вайрон шудан, рехтан, муталошӣ шудан.

ВОРИД *a.* وارد дароянда, дохилшаванда; **вонид кардан** *a*) дохил кардан; *b*) az мамлакати хориҷа овардани мол; *муқоб.* **содир кардан;** **ворид шудан (гардидан)** даромадан, дохил гардидан (*ба чoe*); **хасорат вонид гардидан** *kitm.* зиён расидан, зарар овардан.

ВОРИДА *a.* وارده *muannasi* **ворид;** **хасорати вонида** зарапи вонидшуда, зиёни расида.

ВОРИДГАР واردگر дохилкунанда, ки az берун меорад; вонидкунанда.

ВОРИДКУНАНДА واردکنندە *nig.* **воридгар.**

ВОРИДОТ *a.* واردات 1. *nig.* даромад. 2. молҳои az берун овардашаванда; *муқоб.*

содирот. 3. аз хорица овардани мол барои фурӯш.

ВОРИДОТЫЙ واردادى *mansub ba воридот;*
молхой аз берун овардашуда, воридшуда.

ВОРИС *a.* وارت 1. он ки ба гирифтани мерос ҳақ дорад ва ё мероси касе ба ўрасидааст, меросхўр. 2. маҷ. азхудкунанда, давом-диҳандай кор, роҳ ва хислати касе ё чизе: **вориси фарҳангӣ қадим.**

ВОРИСИЯТ *a.* وارشیت ворис будан: ворисияти таърихӣ аз мероси гузашта.

ВОРИСЙ وارشی *mansub ba voris; irsīy.*

ВОРУН وارون *nig.* вожгун.

ВОРУНА وارونه *nig.* вожгұна.

ВОРУНАГҮЙ وارونه‌گوی дурӯғгүй, гуфтани матлаб ба сурати гайривоқей ва баръакси хақиқат.

ВОРУНӢ وارونی 1. ворун будан. 2. *маč.* бад-бахтӣ, тиравӯзӣ.

ВОСЕЬ *a.* واسع васеъ, фарох, пахновар.

ВОСИК *a.* واثق *kut.* бовардошта, мутмаин, дилпур.

ВОСИЛ *a.* **واصل** пайвастшаванда, васлшаванда; васлшуда, пайваста; ба васл расида; **восилшудан(гаштан)** *a.* ба васли дўстдошта расидан; *b.* расидан ба чизе, чизеро ба даст даровардан, ноил шудан ба чизе ё ба мақсади худ.

ВОСИЛА а. واصله муаннаси восил.

ВОСИТ *a. واسطه* *niz.* **восита** 1.

ВОСИТА *a.* **واسطه** 1. он ки дар байни ду касбарои ҳалли матлабе миёнчигӣ мекунад, миёнарав, миёнчӣ. 2. васила, роҳ, чора; сабаб, боис; **воситаҳои истехсолот** иқт. маҷмӯи ашё аз қабили асбобу олот, замину биноҳо, ки одамон дар ҷаравии истехсоли неъматҳои моддӣ истифода мебаранд; **воситай нақлиёт** ҷизе, ки ба он савор шуда ба ҷое мераванд ва ё ҷизеро бор карда ба ҷое мебаранд ё аз ҷое меоранд, василаи ҳамлу нақл; **ба воситай...** а) бо миёнаравии...; бо ёрдами..., бо мадади...; б) аз ҷизе истифода бурда, ҷизеро ба кор бурда, ба василиа..., тавассути...; в) бо даҳолати... (*mas.*, **ба воситай суд гирифтани товони ҷизе**); г) аз васати..., аз байни...; **ба ин восита** ба ин тарик, бо ин роҳ, ба ин васила; **ба ҳар восита** бо ҳар роҳ; ба василаҳои гуногун; **во-**

ситаю васоит ҳар гуна воситаҳо, василаҳои гуногун; **восита будан** дар васат воқеъ гардидан, дар миёна будан; **восита кардан** миёнарав кардан; **восита шудан** миёнаравӣ кардан, дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ кардан.

ВОСИТАГАР واسطه گر *nig.* восита; миёнчӣ,
даллол.

ВОСИТАГАРЙ واسطه گرى кит. миёнравй;
миёнчигарй.

ВОСИТАЧЙ واسطچى миёнарав, миёнчй,
воситашаванда; *мүк.* **восита.**

ВОСИТАШАВАНДА واسطه‌شوندہ *сифати*
феълии замони ҳозира аз **восита** шудан;
миёнарав.

ВОСИТО(Н)ДАН *واستاندن//واستاندن* *кит.* боз-гирифтан, пасгирифтан, гашта гирифтан.

ВОСИТАҖӮЙ واسطه جوى касеро ба унвони миёнарав карор долан, миёнарав чустан.

ВОСИФ *a. واصف* кит. васфкунанда, тавсифкунанда, ситоишкунанда.

ВОСУПОРЙ واسپارى супоридан, таҳвил,
кардан.

восъхт واسوخت *acosu замони гузашта аз восъхтан.*

ВОСЎХТ واسوخت *ади.* яке аз навъҳои шеъри лирикӣ пурсӯзу гудоз, ки дар он ошиқ аз бевафоии маъшуқааш шикоят карда, бо алам изҳори тарки ишқи ў мекунад.

ВОСÙХТА 1. сùхта ва сиёшхуда бар асари харорат, сùхта тамом шуда. 2. дорой мижаҳои рехта ё кўтоҳ ва ҳолати бемори (-и чашм ва пилки чашм). 3. хушкшуда ё аз тароват афтода бар асари беобӣ (*mas., дарахт*).

ВОСŪХТАГӢ واسوختگی 1. ҳолати чашмҳои восӯхта. 2. *ади.* ҳолати шоире, ки ба шевай восӯхт мепардозад.

ВОСЎХТАН *واسوختن* *кит.* 1. тамом сўхтан, сўхта тамом шудан; сўзондан, сўхта тамом кардан. 2. рў гардонидан, безор шудан (*аз маъшука*).

ВОСŪХТАНӢ واسوختنى ҳолати ранчиш, эъро-
зи ошиқ ва маъшуқ, восӯхт.

ВОТ I وات пуштае, ки дар атрофи замини кишт барои муайян кардани сарҳад, осон обёрий кардани киштзор ва барои рафтуои одамон мебардоранд, марза, рош, ҳад.

BOT II *ват* пӯстин.

BOTAKONIDAN *ватканидн* дубора такон до-дан, такондан.

BOTKAOSH *ваткш* он ки дар атрофи замини кишт вот мебардорад; марзакаш.

BOTKASHI *ваткши* исми амал аз **BOT KASHI**; марзакашӣ.

VOFID *a.* *وافд* кит. намоянда, вакил, фири-стода.

VOFIR *a.* *وافر* бисёр, афзун, фаровон: *неъмати вофир*.

VOFIROSTODAN *وافرستادن* дубора фиристодан, бозфиристодан, пасфиристодан.

VOFIY *a.* *وافى* 1. кифоя, кофӣ, басандা. 2. ва-фокунанда, бовафо, содик ба аҳд. 3. комил, тамом.

VOFUR *وافور* василае, ки аз як дастаи чӯбии дарунхолӣ ва як хукқа иборат буда, барои дуд кардани тарёк истифода мешавад.

VOFURAY *وافوری* *мансуб ба вофур*; тарёkkаш.

VOFURKAOSH *وافورکش* дудкунандай тарёк бо вофур.

VOFURKAOSH *وافورکش* амали вофуркаш.

VOFURXONA *وافورخانه* *кҳи*. маҳал ва ҷои кашидани тарёk.

VOFURUSh *وافروش* он ки аз косибу хунар-мандон ҷизҳои дӯхтаю соҳтаи онҳоро я-лухт ва бо нархи арzon харида, бо нархи қимат мефурӯшад, ҷаллоб, харидафурӯsh.

VOFURUShI *وافروши* амали вофурӯsh, ҷал-лобӣ, харидафурӯshӣ.

VOX *واخ* *нидо* вой!, vox!, ox!

VOHAZIDAN *واخзидн* хазидан, хазида даромадан.

VOHARIIDAN *واخرидн* харида гирифтan, боз-харidan, дубора хariidan.

VOXIIDA *واخидه* ҳаллочишуда, пахтаи зада-шудa.

VOXIDAN *واخидн* пахта задан, ҳаллоҷӣ кардан.

VOHONDAN *واخوانдн* дубора хондан, та-роран хондан.

VOHOST *واخواست* бозхост; муҳосиба, ҳисоб-гирий, ҳисобу китоб.

VOHOSTA *واخواسته* вежагии амри мавриди эътиroz, бозхостa.

VOHOSTAN *واخواستن* хостан, бозхостan, ду-борa хostan.

VOHOX *واخواه* он ки дарҳост мекунад; он ки дар додгоҳ шикоят мекунад.

VOHOXH *واخواهӣ* эътиrozи шахси гоib дар додрасӣ, эътиroz ба ҳукми гоibии додгоҳ.

VOHURDAN *واخورден* 1. дучор шудан, дучор омадан; rӯ ба rӯ шудани ду кас ба таври ногаҳонӣ; мулоқот кардан; ҳамдигарро дидан. 2. *маҷ.* мусобиқа кардан: **дируз даст-тай «Помир» бо дастай «Динамо» воҳурд.** 3. дида шудан, ба назар расидan; пайдо шудани касе бо чизе; б) ба назари касе ра-сидani чизе, ҷизero дида мондани касе; **бо (ба) касе воҳурдани касе** а) бо касе дучор шудани касе; б) *маҷ.* ба қайди касе афто-дан, гирифтor шудan; **ба назар воҳурдан** ба назар расидan, дида шудan, намудor бу-дан; **ба ҷашм воҳурдан** ба назари касе ра-сидan, ҷizero ноҳost дида монdani kase.

VOHURDI *واخورди* салом кардан, саломдixӣ (*хусусан бо иҷрои одати дастфушурий*): **во-хурдӣ** кардан, **ба оғӯш** кашида **воҳурдӣ** кардан, даст дода **воҳурдӣ** кардан, барои **воҳурдӣ** даст дароз кардан.

VOHURAY *واخوري* 1. дучоршавӣ, rӯbarӯshavӣ; дидани ҳамдигар, дидорбинӣ. 2. дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, му-лоқот (*барои сӯхбатҳои расмӣ*): **воҳурии шоирон** **бо талабагон**, **воҳурии со-биқадорони Ҷангӣ Бузурғи Ватанӣ**, **воҳу-рии дӯстони давраи бачагӣ**. 3. мусобиқа (*дар бозиҳои варзишӣ*).

VOX *واه* *нидо* вой!, vaҳ!, ox!: оҳу vox; **vox гуфт-тан** а) « vox » гӯён фарёд кашидан; б) *киноя* az шикоят кардан.

VOXA *a.* *واحه* ободӣ дар миёни дашту саҳро, қитъаи замини сабз дар биёbon.

VOXIB *a.* *واهб* кит. бахшанда, инъом-кунанда.

VOXID *a.* *واحد* 1. якка, якто, танҳо; **сари во-хид** сари танҳо. 2. меъре, ки барои андоза кардан ҷизҳои ҳамчинis қабул шудааст, андоза: **воҳиди андоза** (*метр*), **воҳиди вазн** (*кило*), **воҳиди қувваи барк** (*ампер*); **ҳар воҳид** ҳар ҷузъи мустақил; \diamond дар они **воҳид** дар як лаҳза (он), дар як дам.

ВОХИЛИДАН *واهليدن* *کیم.* 1. вогузоштан, вогузор кардан, тарк кардан. 2. раҳо кардан, сар додан.

ВОХИМА *a. واهمه* 1. тарс, бим, даҳшат, ҳарос, ҳавл. 2. як хосияти инсон, ки дар назари кас ягон чизи набудаи мавхум ё мудхишро намудор карда, мӯчиби тарсу ваҳм мегардад, тасаввuri беасоси даҳшатнок, ҳаёли мудхиш; **воҳима гирифтан** (*зер кардан*) тарсидан, ҳаросидан; **воҳима кардан** *a*) тарсидан, ҳаросидан; *b)* *маҷ*. ҳавфу ҳатари чизеро аз будаш зиёд карда нишон додан, даҳшат ангехтан, муҳбот кардан (*барои тарсондани касе*); **ба (дар) воҳима андохтан** ҳаросон кардан, ба тарс андохтан; **ба (дар) воҳима афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **ба дили касе воҳима андохтан** тарсондан, ҳаросон кардан касеро.

ВОҲИМААНГЕЗ *واهمهانگيز* даҳшатангез, ҳавлнок.

ВОҲИМААНДОЗ *واهمهандаз* ба воҳима андо занда, ваҳмангез, тарсовар.

ВОҲИМАГАР *واهمه‌گر* *nig.* **воҳимаандоз**.

ВОҲИМАДОР *واهمه‌دار* *nig.* **воҳиманок:** ҳаёли **воҳимадор**.

ВОҲИМАДОРӢ *واهمه‌دارӣ* даҳшатнокӣ, ҳавл ангезӣ, воҳимадор будан.

ВОҲИМАЗАДА *واهمه‌زده* тарсон, ваҳмзер карда.

ВОҲИМАНОК *واهمه‌ناک* воҳимаангез, бим нок, даҳшатнок, даҳшатовар, мудхиш; бадвоҳима: **овози воҳиманок**, **ҳабари воҳиманок**.

ВОҲИМАОВАР *واهمه‌آور* *nig.* **воҳимаангез**.

ВОҲИМАЧӢ *واهمه‌چӣ* *гуфт.* он ки чизеро аз будаш зиёд воҳиманок тасаввур мекунад; он ки дар байни мардум овозаҳои беасоси воҳиманок паҳн карда, бесарусомонӣ ба вучуд меорад, воҳимаандоз.

ВОҲИШТАН *واهشتن* *nig.* **воҳилидан**.

ВОҲӢ *a. واهی* *کیم.* беасл, беасос, пуч, бемъяно (*mas.*, *сухан*).

ВОЧИДАН *واجیدن* *کیم.* чидан, ҷамъ кардан, гун кардан.

ВОЧ I *واج* 1. *збӣ.* овозҳои фарқунандай маънӣ дар забон ба монанди «б» ва «п» дар калимаҳои «бар» ва «пир». 2. калима, вожа.

ВОЧ II *واج* ҳайрон, саргардон: **ҳочу воч**.

ВОЧИБ *a. واجب* ҳар коре, ки ба ҷо овардани он ҳатмишт; бисёр лозим, зарурӣ; **амри воҷиб** кори иҷрояш ҳатмӣ ва зарур; **воҷиб шуморидани коре** иҷрои кореро ҳатмӣ ва зарур хисоб кардан.

ВОЧИБӢ *واجبي* воҷиб будан, лозим ва зарур будан, ҳатмӣ ва ногузир будан.

ВОЧИБОТ *a. واجبات* 1. *ҷ.* **воҷиб**. 2. *д.* он фармудаҳои шариат, ки иҷрояш ҳатмӣ ва тарки онҳо гуноҳ хисоб мейбад.

ВОЧИБУДДАФЪ *a. واجب الدفع* *کیم.* чизе, ки аз миён бардоштан ва дур карданаш ҳатмӣ мебошад; *муқ.* **воҷибулманд**.

ВОЧИБУЛВУҶУД *a. واجب الوجود* он ки вучуди ў ба зоти худи ў вобаста аст ва мӯҳточи гайр нест, Ҳудо.

ВОЧИБУЛИЗҶОН *a. واجب الاعان* *کیم.* фармоне, ки итоат кардан ба он зарур ва ногузир аст.

ВОЧИБУЛҚАТЛ *a. واجب القتل* он ки сазояш қатл аст, воҷиби қатл.

ВОЧИБУЛМАНЬ *a. واجب المنع* он чи манъ ва боздоштанаш ҳатмӣ ва зарур аст; *муқ.* **воҷибуддафъ**.

ВОЧИД *a. واحد* *کیم.* доранда, доро; **воҷиди шароити...** дорои шароити..., ба шароите доробуда.

ВОЧУСТ *واجست* бозхост.

ВОЧУСТАН *واجستان* бозхостан.

ВОША *nig.* **боша**.

ВОШАВАНДА *واشوندہ* *цифати феълиي замони ҳозира az вошудан*; кушодашаванда.

ВОШГУНА *واشگونه* *nig.* **вожгуна**.

ВОШИКОФТАН *واشكافتني* шикофтан, суроҳ кардан.

ВОШИНОХТАН *واشناختن* бозшинохтан, ташхис додан.

ВОШӢ *واشی* суханчин.

ВОШУДАН *واشدن* *کیم.* кушода шудан, боз шудан.

ВОШУКУФТАН *واشكفتني* *کیم.* шукуфта шудан.

ВОШУМУРДАН *واشمردن* як ба як шумурдан, аз як сар шумурдан.

ВОШУНИДАН *واشنیدن* шунидан, бозшунидан.

ВОШУСТАН *واشستن* бозшустан, дубора шустан.

ВОЯ I *وایه* камол, рушд; **ба воя расидан** а) бузург шудан, калон шудан; ба камол расидан; б) сабзидан, нашъунамо ёфтан, сабзиш кардан (*доир ба растани*).

ВОЯ II *وایه* микдори муайяне аз чизҳои нашъадиҳанда, ки гирифторони вай ҳар рӯз он микдорро меҳӯранд ё мекашанд; як хӯрданий, як кашиданӣ.

ВОЯ III *وایه* *кит.* ҳочат, мурод.

ВОЯКАШ *وایه‌کش* он ки аз дигарон тамоку ё кӯкнор талабида мекашад.

ВОЯСОЗӢ *وایه‌سازی* *nav.* аз рӯи микдор ва тартиби муайян ба ҳиссаҳо тақсим карданни хӯроки рӯзонаи як нафар.

ВУБОЛ *a.* *وبال* *nig.* **вабол.**

ВУЗАРО *a.* *وزرا* *ч.* **вазир.**

ВУЗӮ *a.* *وضو* *د.* шустушӯи пеш аз намоз, таҳорат: **вузӯ кардан.**

ВУЗӮХ *a.* *وضوح* *کит.* возехӣ, равшаний, аёни.

ВУКАЛО *a.* *وکلا* *کит.* *ч.* **вакил.**

ВУҚУФ *a.* *وقف* 1. ист, таваққуф, вақф. 2. огоҳӣ, хабардорӣ, боҳабарӣ; **вукӯф доштан** огоҳӣ доштан, иттилоъ доштан, хабар доштан, воқиф будан.

ВУҚҰЙӢ *a.* *وقوع* *воқеъ* шудан, рӯйдихӣ, содиршавӣ; **ба вукӯъ омадан (пайвастан)** *воқеъ* шудан, рӯй додан, сар задан.

ВУҚҰЙГОҲ *وکوع گاه* *чи* *воқеъ* шудан, рӯй додани *воқеа*.

ВУЛГАРИЗМ *lot.* *ولگریزم* *збш.* калима ва ибораҳои дағал ва дурушти омиёна, ки дар забони адабӣ истифода мешаванд (*mas., сакалту, дайду ва г.*).

ВУЛГАРИЙ *ولگری* аз ҳад зиёд сода карда, ниҳоят содаю муҳтасар кардашуда (*то ба дараҷаи вайрон шудани мазмун*): **иқти-содиёти сиёсии вулгарӣ, материализми вул- гарӣ.**

ВУЛКАН *lot.* *ولکن* *کӯҳи* оташвишон, вулқон: **вулканҳои амалкунанда, вулканҳои хомӯш.**

ВУЛКАНИЗАТСИЯ *lot.* *ولکنیزتسیه* 1. бо сул-

фур ё моддаи дигар тафсонда пайваст карданни маводи каучукӣ ва резинӣ ба тарзе ки хосияти ёзандагиашро гум накунад. 2. ҷой ва маҳалли иҷрои ин кор, устохонае, ки бо ин кор машғул аст.

ВУЛКАНӢ *ولکنی* *mansub ба вулкан:* зил-зилаҳои вулканӣ, оташвишонии вулканӣ.

ВУЛКАНШИНОС *ولکنشناس* он ки таҳқиқот оид ба вулкан мекунад; муҳаққиқи вулқон.

ВУЛКАНШИНОСӢ *ولکنشناسی* илми пайдоиш, соҳт, ҷараёни фаболият ва дигар қонунияти вулқонҳо.

ВУЛҚОН *ولقان* *nig.* **вулкан.**

ВУЛОТ *a.* *ولا* *چ.* **волӣ**

ВУЛŪЙ *a.* *ولوع* *کит.* иштиёқ, ҳоҳиши зиёд.

ВУРЕБ *nig.* **уреб.**

ВУРУД *a.* *ورود* *ворид* шудан, доҳил шудан, даромадан ба ҷое: **вуруди сармоя.**

ВУРУДӢ *ورودي* *mansub ба вуруд;* дари **вурудӣ** дари даромад, дари доҳил шудан.

ВУСЛАТ *a.* *وصلت* 1. васл, пайванд. 2. ба ҳам пайвастан; дидор.

ВУСМА//ВАСМА *وسمه* 1. бот. гурӯҳе аз гиёҳҳои алафии яксола ё ҷандсола ки гулҳои баъзеи онҳо хосияти табобативу дармонӣ дорад. 2. моддаи рангие, ки аз ин гиёҳ ба даст меояд ва занҳо дар ранг карданни абрӯҳои худ истифода мебаранд.

ВУСМАДОН *وسمه‌دان* зарфи вусма, қуттичае, ки дар он вусма нигоҳдорӣ мешавад.

ВУСМАКАШИДА *وسمه‌کشیده* вусмамолида, оғӯшта ба вусма.

ВУСМАКАШӢ *وسمه‌کشی* амали вусмакаш.

ВУСУҚ *a.* *وثوق* *کит.* эътиимод, бовар, итмииён.

ВУСТО *a.* *وسطا* *کит.* 1. *муаннаси авсат* (миёна); **қуруни вусто асрҳои миёна.** 2. ангушти миёна.

ВУСУЛ *a.* *وصول* *vasl* шудан, ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан.

ВУСЬАТ *a.* *وسعت* 1. *vasēj*, фароҳӣ, паҳноварӣ. 2. масоҳат; **вусъат гирифтан** а) *nig.* **вусъат ёфтан;** б) афзудан, зиёд шудан, паҳн шудан; **вусъат ёфтan** а) *vasēj* шудан, фароҳ гаштан, аз ҷиҳати масоҳат калон шудан; б) инкишоф ёфтан, равнаку ривоҷ ёфтан; авҷ гирифтан: **вусъат ёфтани соҳт-мони биноҳои истиқоматӣ.**

ВУСЪАТГИРИЙ وسعتگيري исми амал аз вусъат гирифтан.

ВУСЪАТДИХӢ وسعتدهي исми амал аз вусъат додан; инкишоф додан, равнак додан.

ВУСЪАТЁБӢ وسعتياب исми амал аз вусъат ёфтан; ривочу равнак, густариш, инкишоф: вусъатёбии корхон сохтмон.

ВУСЪАТНОК وسعتناك васеъ, фарох.

ВУСЪАТОБОД وسعتآباد кит. арсаи васеъ, майдони пахновар.

ВУФУР a. وفور кит. вофир будан, бисёри, фаровонӣ, серобӣ.

ВУХУШ a. وحش ҷ. вахш 2.

ВУХУШПАРВАР وحشپرور кит. он ки ҳайвонҳои ваҳширо парвариш ва нигоҳубин мекунад.

ВУХУШПАРВАРИЙ وحشپروري парвариши ҳайвонҳои ваҳшии сермӯ (барои пӯст).

ВУЧУД a. وجود 1. ҳастӣ, мавҷудият; муқоб.

нестӣ, адам; вучуд доштан будан, мавҷуд будан; ба вучуд овардан пайдо кунондан; офаридан, сохтан, ба миён овардан; ба вучуд омадан; а) пайдо шудан; сохта шудан, бино ёфтан (-и мас., *асар*, *шахр*, *бог*, *обанбор*); б) ба дунё омадан, таваллуд ёфттан. 2. маҷ. бадан, чисм, пайкар, чусса; вучуди инсон бадани инсон; бо вучуди... қатъи назар аз..., сарфи назар аз..., ба... нигоҳ накарда; бо вучуди ин (он) // бо вучуди... қатъи назар аз ин (он), сарфи назар аз ин (он), ба ин (он) нигоҳ накарда, бо ҳамаи ин...; бо тамоми вучудаш бо тамоми ҳастияш, тамоми қувваташро ҷамъ карда; аз дилу ҷон.

ВУЧӮХ a. وجوه ҷ. вачҳ.

ВУЧӮХУЛАЙН a. وجوهالعین кит. пул ва моли мавҷуда, нақдина.

ВУШМ кит. бедона, вартиш.

ВУШОҚ m. وشاق кит. ғуломбача, писарбачаи хизматгор; канизак.

Г

Г ҳарфи чароруми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гоф (گ); дар ҳисоби абҷад ҳарфи «гоф» монанди «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГАБАР I گبر кит. сангэ, ки аз он дегу табақ ва дигар асбобу анҷоми ошпазхона метарошиданд.

ГАБАР II گبر кит. хаймаи яксутуна.

ГАБЗ گبز кит. қавӣ; сиtabр, гафс.

ГАБЗӢ گبزӣ кит. сиtabрӣ; қавӣ будан, гафсӣ, дурӯштӣ.

ГАБР I گبر пайрави дини оташпарастӣ, пайрави дини Зардушт, оташпараст.

ГАБР II گبر кит. як навъ либоси ҷангӣ, ки бо пахта ва абрешим пур ва лаганда шудааст; хафтон, қазоганд.

ГАБРӢ گبرӣ 1. мансуб ба ғабр. 2. ғабр будан, оташпараст будан, оташпарастӣ.

ГАВ گو 1. ниг. ғов. 2. тануманд, бузургчусса; паҳлавон. 3. маҷ. лақаби баъзе одамони тануманди бақувват.

ГАВАЗН گوزن ҳайвони ғомонанди кӯҳӣ, ки шоҳҳои панҷадори дароз дорад.

ГАВАЗНБАР(P)A گوزښېره бараи ғавазн, бачаи ғавазн.

ГАВАЗНБАЧА گوزښجه ниг. ғавазнбар(p)a.

ГАВАЗНПАРВАР گوزښرور парварандай ғавазн, он ки кораш парвариши ғавазн аст.

ГАВАЗНПАРВАРИ گوزنپрорӣ парвариши ғавазн, ки соҳаи маҳсуси ҷорӯристи.

ГАВАК گوک :ғавак кашидан бо зону ва оринҷ ҳаракат карда роҳ гаштан, ҳазида рафтан.

ГАВАККАШӢ گوککши исми амал аз ғавак кашидан; ғавак рафтан, ҳазида роҳ рафтан.

ГАВАККАШОН گوککشان феъли ҳол аз ғавак кашидан; ғавак кашида, дар ҳолати ҳазидан.

ГАВБОЗ گوباز ниг. ғовбоз.

ГАВГУМ گوگم ниг. ғовгум.

ГАВФАЛТАК گوغلتک гуфт. 1. аробачаи маҳсуси сечарҳаи дастадор, ки қӯдак онро дошта роҳравиро ёд мегирад. 2. занбарғалтак.

ГАВД گود кит. чукурӣ, мағок; амиқ, жарф, фурӯрафта.

ГАВДА گوده 1. тан, пайкар, бадан, ҷусса. 2. ҳар гуна зарфи чукур дар саноат, бак, маҳзан.

ГАВДАДОР گودедар тануманд, қалонҷусса.

ГАВДАКАЛОН گوده کлан қалонҷусса, қавиҳайкал, паҳлавонҷусса.

ГАВДАР(A) گودر(ه) зоол. навъе аз мурғобӣ.

ГАВДАҲАРОМ گوده حرام он ки аз моли ҳаром тани худро мепарварад; танбал, ҳаромхӯр.

ГАВДБАРДОРӢ گودబدارӣ соҳт. қанда ғавд кардани чое барои соҳтани пойдевори бино.

ГАВДӢ گودӣ ҷои фурӯрафта ва ғавдшуда, чукурӣ.

ГАВДНИШАСТ گودнишست ниг. ғавдрафта.

ГАВДНИШИН گودнишин он ки ё он чи дар замини паст, ғавд ва гор зиндагӣ мекунад,

горнишин.

ГАВДОБ گودآب *nig. гавзоб.*

ГАВДОЛ//ГУДОЛ گودال чое, ки фурӯрафта ва чукур бошад, чуқурӣ.

ГАВДРАФТА گودрфته фурӯрафта, чуқуршуда, горшуда.

ГАВДӮША گودوشه *nig. говдӯша.*

ГАВЗ گوز *кӯл.* чавз, чормағз; ◇ **гавз бар гумбаз афшондан** кори бефоида кардан; **гавз дар гунбаз мондан** ба кори номумкин ва нoshуданӣ даст задан.

ГАВЗБОЗ گوزбаз *кӯн.* чавзбоз, чормағзбоз, он ки чормағбозӣ мекунад.

ГАВЗБУН گوزбин *кӯн.* дарахти чормағз.

ГАВЗОБ گوزаб *кит., кӯн.* оше, ки аз гӯшт, чормағз, нахӯд ва биринҷ тайёр мешавад.

ГАВЗОДА گوزадه паҳлавонзода, қаҳрамонзода, он ки аз нажоди паҳлавонону қаҳрамонон аст.

ГАВЛЕС گولیس *маҷ.* паҳн; ҳамвор; **гавлес карда бастан** ҳамвор карда бастан.

ГАВЛОК گولاқ *гуфт.* гӯл, аҳмак; ландахур.

ГАВМЕШ گومиш *nig. говмеш.*

ГАВМИЖА گومиҷе *гуфт., nig. гулмижа.*

ГАВОЖА گواژه *кит.* 1. таъна, сарзаниш. 2. мазоҳ, масхара; **гавожа задан** таъна задан; масхара ва мазоҳ кардан.

ГАВОЗ//ГУВОЗ گواز *кит.* чӯбдаст; халаҷӯби говрон; таёке, ки бо он гов, ҳар ва дигар чорпоро меронанд.

ГАВОЛИДАН گوالиден *nig. гуволидан.*

ГАВОНПАҲЛАВОН گوانپهلوان *кит.* паҳлавони гавон, паҳлавони паҳлавонон, паҳлавони бузург.

ГАВОНҶӢ گوانҷӣ *кит.* далер, паҳлавон, сардори паҳлавонон, сипаҳсолор.

ГАВОРА گواره *кӯн.* сабади мевагирӣ, сабади ангишткашонӣ; *муқ.* **кавора** 1.

ГАВПОРА گوپарه гала, галаи говмеш *ва г.*

ГАВРОН گوران *nig. говрон.*

ГАВРОНА گورане *nig. говрона.*

ГАВХОНА گوخане *nig. говхона.*

ГАВҲАР گоҳр 1. ба ақидаи қадимиён дуррест, ки гӯё аз қатраи борони дар даҳони садаф афтода тадриҷан ба вучуд меомадааст, марворид, умуман сангӣ қиматбаҳо, гуҳар, ҷавҳар. 2. *фалс.* асл, зот, асли ҳар чиз, ҷавҳар. 3. *маҷ.* фарзанд: **гавҳари шоҳ;** **гавҳари ғалтон** дурри ғелон, дурри мудаввар; **гавҳари қимат(баҳо)** а) дурри ноёб; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурарзиш; **гавҳари ноёб** а) дурри нодир; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурқимат, ки ба осонӣ ба даст намедарояд (*аз қабили хирад, маҳбуба, ашъори тару тоза*); **гавҳари пок //** **гавҳари рахшон //** **гавҳари тобон** дурри рахшонда; **гавҳари чашм (дида)** а) гавҳараки чашм, мардумак; б) *киноя аз* чизи пурқимат ва азиз; в) *маҷ.* фарзанд; **гавҳари шабҷароғ** а) гавҳари афсонавиест, ки гӯё дар торикий равшани медиҳад; б) *маҷ.* чизи ниҳоят қиматбаҳо; **гавҳари яқдона (якто)** гавҳари беҳамто, дурри беназир; **дур(р)у гавҳар** а) ҷавохирот; б) *маҷ.* чизи қиматбаҳо; **гавҳар афшондан** а) дурр пошидан; б) *маҷ.* ашк рехтан; ◇ **гавҳари ашк** донаи ашк, қатраи оби дида; **гавҳари мақсад ёфтан //** **гавҳари у(м)мед ба даст омадан** ба мақсад расидан; ба орзу ноил гаштан; **гавҳар суфтан** сухани фасех гуфтан.

ГАВҲАРАК گوҳрక 1. гавҳари хурд. 2. *тиб.* сиёҳие дар маркази чашм, ки ба воситаи он равшани вориди чашм мешавад, мардумаки чашм, мардумак; ◇ **монанди гавҳараки чашм ниғаҳбонӣ намудан (муҳофизат кардан)** хеле эҳтиёт кардан.

ГАВҲАРАФШОН گوҳрафшан 1. афшонандай гавҳар, гуҳарпуш, гуҳаррез. 2. *маҷ.* борандай чизи пурарзиш ва муҳим (*аз қабили ашк*, борони баҳор *ва г.*).

ГАВҲАРАФШОӢ گوҳрафшани амали афшондани гавҳар, нисор карданӣ гавҳар.

ГАВҲАРБОР گوҳрబар *nig. гавҳарафшон;* **табъи гавҳарбор** истеъоди баланди шоирона; **чаҳми гавҳарбор** чаҳми гирёни маҳбуба.

ГАВҲАРГАР گوҳрگ гавҳарсоз, созандай ҷавохирот.

ГАВҲАРГИН گوهر گین огандаи гавҳар, гавҳар корӣ шуда, бо гавҳар ородода.

ГАВҲАРДОР گوهرдар 1. гавҳардошта, соҳиб гавҳар. 2. аз гавҳар соҳташуда.

ГАВҲАРЗО گوهرزا *nig.* гавҳарзод.

ГАВҲАРЗОД گوهرزاد зодаи гавҳар, аз гавҳар рӯида; **ганчи гавҳарзод** ганчи гавҳардех, баҳшандай чизҳои пуарзиш.

ГАВҲАРИН گوهرин аз гавҳар соҳташуда; он чи бо гавҳар ороста ва гавҳаркорӣ шудааст.

ГАВҲАРӢ گوҳрӣ 1. *мансуб ба гавҳар*. 2. гавҳаршинос; гавҳарфурӯш.

ГАВҲАРКАШ گوهرکش 1. кашандай гавҳар, ба худ барандаи гавҳар; гирандаи гавҳар, ғаввоси гавҳаргир. 2. дастпона; ♂ **лаъли гавҳаркаш** лаби ширинаху латифсухан.

ГАВҲАРМОЯ گوهرмаӣ асил, асолатдор, покнажод.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرнҷад покнажод; олинасаб, аз авлоди асил.

ГАВҲАРНИГИН گوهرнگин нигинаш аз гавҳар: **ангуштарини гавҳарнигин**.

ГАВҲАРНИГОР گوهرнگар бо ҷавоҳирот оросташуда, бо гавҳар ородода, гавҳарнишон.

ГАВҲАРНИШОН گوهرншан 1. он чи дар он гавҳар шинонда шудааст, мурассаъ. 2. *маҷ.* дорои дандонҳои сафеди дураҳшон.

ГАВҲАРПОРА گوهرپарه пораи гавҳар; ҳар чизи қиматбаҳо.

ГАВҲАРПОШ گوهرپаш *nig.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРРЕЗ گوهرриз *nig.* гавҳарбор.

ГАВҲАРСАНҖ گوهرсанҷ он ки гавҳар ва сангҳои дигари қиматро санҷида, арзиши онҳоро муайян мекунад.

ГАВҲАРФИШОН گوهرвшан *nig.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРФУРӮШ گوهرфруӯш фурӯшандай гавҳар, фурӯшандай ҷавоҳирот.

ГАВҲАРФУРӮШӢ 1. шуғл ва кори гавҳарфурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши гавҳар.

ГАВҲАРХЕЗ گوهرхиз *nig.* гавҳарбор; замини гавҳархез замини серҳосил, замини ҳосилхез.

ГАВҲАРЧИН گوهرҷин чамъоварандай гавҳар; ♂ **гавҳарчин шудан** сухани дилнишин ва латиф гуфтан ё шунидан.

ГАВҲАРШИНОС گوهرшнис *nig.* коршинос ва му-тахассиси гавҳаршиносӣ.

ГАВҲАРШИНОСӢ گوهرшнисӣ амали гавҳаршинос; таҳқиқ ва муайян кардани сифати гавҳар ва сангҳои қимат.

ГАВҲАРШУМОР گوهرшмар *nig.* гавҳаршинос.

ГАВЧИГАР گوجگр *nig.* ғовҷигар.

ГАДАК گدک хӯроки ҳасибмонанд, ки дар пораҳои шиканбаи гӯсфанд биринҷу гӯшт пур карда медӯзанд ва мепазанд.

ГАДИК گдик: **гӯсфанди гадик** зоти гӯсфанди думдори бедунба.

ГАДО//ГАДОЙ گدا//گدائ 1. он ки ба сабаби нодорӣ аз дигарон садақа талабида рӯз меғузаронад, соил, дарюзагар; **гадои бекасу қўй** садақаҳўри танҳову бесарпаноҳ. 2. нодор, бенаво, камбағал; **муқоб.** **доро.** 3. мӯҳтоҷ, ҳоҷатманд. 4. бечора, мискин, бекадр: **гадо кардан** камбағалу эҳтиёчманд гардонидан кассеро. 5. *маҷ.* дилдода, дилбоҳта, ошиқ; **гадо бор ёфту ҷогаҳ не** (ё **борҷома наёфт**) (зарб.) дар мавриди ҳеч омад накардани кори камбағале гуфта мешавад; **гадо душмани гадост** (зарб.) ҳангоме гуфта мешавад, ки ягон кас муввафқияти ҳамвазн, ҳамкасб ё ҳамкори худро дида наметавонад.

ГАДОБАЧА گدабҷе писари гадо, гадоча; гадои хурдсол.

ГАДОБОЗӢ گدабазӣ беш аз андоза сарфаҷӯй кардан дар ҳарҷ, ҳасисӣ нишон додан, ҳасис будан.

ГАДОГУРУСНА گдағрсنه *маҷ.* гадогушна, пасту фақир.

ГАДОГУШНА گдағшне *nig.* гадогурсна.

ГАДОДУХТАР گدادҳтр 1. духтари гадо; духтаре, ки гадоӣ мекунад, духтари гадои-кунанда. 2. духтари факир, бенаво, нодор.

ГАДОЁНА گدайане 1. дар ҳолати гадой. 2. камбағалона, фақирона, бенавоёна; **гадоёна зиндагонӣ кардан** фақирона умр ба сар бурдан.

ГАДОЗАН گدا зан зани шахси гадо; зане, ки гадой мекунад.

ГАДОЗОДА گدازاده фарзанди гадо.

ГАДОЗОДАГӢ گدازادگӣ вазъ ва ҳолати гадозода, гадозода будан.

ГАДОЙ گدائӣ 1. садақа талабидан аз дигарон барои рӯзгузаронӣ; гадо будан, садақа пурсидан, бахшишталабӣ. 2. бенавой, бечорагӣ, очизӣ, нотавонӣ; **гадой кардан** бахшиш талабидан, садақа пурсидан; **ба гадой афтодан** гадо шудан, очиз ва нотавон гардиdan.

ГАДОЙ گدай *nig.* гадо.

ГАДОЙБАЧА گدайбҷе *nig.* гадобача.

ГАДОКУШ گдақаш кушандай гадо.

ГАДОМАНИШ گدامнеш гадотабъ, табъи хасисӣ доштан, гадосифат.

ГАДОМОНАНД گدامнанд мисли гадо бечораву бенаво; нодор, факир.

ГАДОПЕША گداپишӣ *nig.* гадо.

ГАДОРАФТОР گدارфтар *nig.* гадосифат.

ГАДОРӮ(Ӣ) گدارو(ӣ) 1. гадосимо. 2. маҷ. гадохулқ, гадорафтор; берӯй, бешарм.

ГАДОСИМО گدасима *nig.* гадорӯ(Ӣ).

ГАДОСИФАТ گدасифт гадохислат, гадорафтор.

ГАДОСИФАТИ گدасифти гадохислатӣ, гадой, тарзи рафтори гадоёна.

ГАДОТАБЬ گدادатиҷ 1. он ки табъан гадо аст, ҳарис, ҷашмгурусна. 2. маҷ. берӯй.

ГАДОХИСЛАТ گداҳислат *nig.* гадосифат.

ГАДОХИСЛАТИ گداҳислатӣ *nig.* гадосифатӣ.

ГАДОХОНА گداҳане чой барои сукунати гадоён, навонхона.

ГАДОХУЛҚ گداҳилқ *nig.* гадорӯ(Ӣ).

ГАДОҲИММАТ گдаҳемт хасис, он ки дар ҳарҷ хасисӣ мекунад; муқоб. **олиҳиммат**.

ГАДОЧАШМ گдаҷашм ҷашмгурусна, ҳарис, пастназар, нодида, он ки ба моли дигарон ҷашм дӯхтан, ҳарис будан ба моли дигарон.

ГАДОЧАШМИ گдаҷашми ҷашмгуруснагӣ, ҳарисӣ, пастнигар, нодидағӣ, ба моли дигарон ҷашм дӯхтан, ҳарис будан ба моли дигарон.

ГАДЯ گдие *nig.* гидя.

ГАДЯПАРАСТ گдиеپраст *nig.* гидяпаст.

ГАЖ گз *nig.* каҷ.

ГАЖДУМ گزдем шакли дигари **каждум**.

ГАЖДУМА گزдеме тиб. як навъ бемории нохунҳо.

ГАЖДУМАК گزдемк *nig.* **каждумак**.

ГАЖДУМВОР گزдемвар *nig.* **каждумворт**.

газ گз асоси замони ҳозира аз **газидан**.

ГАЗ I گ 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки дар давлатҳои Осиёи Мисёна пеш аз гузаштан ба системаи метрӣ барои масофа ба 106,68 см ва барои матоъ ба 61 см баробар буд. 2. олати ҷубӣ ё филизӣ барои паймоиш, ки ба дарозии як газ буд; **газ кардан** ҷен кардан андоза гирифтан; **◊ гази чизеро кӯтоҳ кардан** а) ба ҷизе хотима додан, ҷизеро зуд анҷом додан; б) ҷизеро қатъ кардан; пеши ҷизеро гирифтан; дами ҷизеро гардонида суст кардан.

ГАЗ II گз бот. авлоди растаниҳои асосан буттагии ҳудрӯи сурхҷӯби саҳт, ки дар ҷангалҳои соҳили дарё, заминҳои шӯру санглоҳ ва қӯҳу биёбон мерӯянд.

ГАЗ III گز 1. хим. ҳолати ҳавомонанди модда, ки ҳаҷм ва шакли муайяне надорад ва дар фазо мисли бухор паҳн мешавад. 2. сӯзишвории газмонанд, ки барои сӯхтан, равшан ва гарм кардан *ва г.* истифода бурда мешавад; **гази табиӣ** гази аз кон истиҳроҷшуда. 3. хим. моддаи заҳролудкунанда, ки дар ҷангҳо барои нобуд кардани аскарони душман истифода мекунанд ва он навъҳои гуногун дорад: **гази атсавар**, **гази ашковар**, **гази буғиқунанда**, **гази заҳрнок** *ва г.*; **газ додан** // **газро зер кардан** миқдори гардиши муҳаррикро

афзуда, суръати рафти автомошинаро тезонидан.

ГАЗ IV گَز боф. навъни матои абрешимии тунук, ҳарир: рӯймол(ча)-и газ.

ГАЗА گَزه гуфт. гузаргоҳи кӯҳӣ.

ГАЗАК I گَزک он чи баъд аз нӯшиданӣ шароб барои фурӯ нишондани тезиву талхии он хӯрда мешавад (аз қабили хӯрдани намакӣ); **газак кардан** баъд аз нӯшиданӣ шароб чизе хӯрдан.

ГАЗАК II گَزک бо таъсири расидани ҳавои хунук ё об бадтар шудан ё варам кардани ҷароҳат, заҳм ё ягон иллати дигар, илтиҳоб; ◇ **ба газаки касе даво (на)шудан** фоида (на)доштан, даркор (на)шудан, ба дарди касе (на)хӯрдан.

ГАЗАК III گَزک 1. фурсат, мавқеият. 2. навбати об дар зироат.

ГАЗАКВОРӢ گَزکوارӣ хӯрдание, ки газак шуда метавонад.

ГАЗАН گَزن дар пойафзолдӯзӣ василаи оҳанӣ бо дами тез барои буридан ва тарошиданӣ ҷарм.

ГАЗАНГУБИН گَزانگبین 1. моддаи ширин, ки аз широбаи гиёҳи газ гирифта мешавад, дар истехсолоти қаннодӣ ва ширининосӣ ба кор меравад. 2. дараҳти ин гиёҳ, ки газангубин аз он гирифта мешавад.

ГАЗАНД I گَزند зарар, зиён, осеб.

ГАЗАНД II گَزند корди мӯзадӯzon.

ГАЗАНДА گَزند 1. *сифати феълии замони ҳозира аз газидан*. 2. ҳар ҷонваре, ки мегазад ё неш мезанад: **мори газанда, саги газанда**. 3. маҷ. одаме, ки бо гапи худ (*бо иғво ва бадгӯй*) ба қасон зарар мерасонад.

ГАЗАНДАГӢ گَзндگӣ амали газанда, газиш.

ГАЗАНДРАСОН گَзандрасон зарапрасон, осебрасон, зиёнрасон.

ГАЗАР گَзр сабзӣ, бехӣ, зардак; **ҳалвои газар** ҳалвои сабзӣ.

ГАЗВОР گَзор чизҳои бофтае, ки бо газ ё метр андоза карда ҳаридуfurӯш менамоянд (аз қабили чит, сатин *ва г.*), матоӣ, порча,

кумош: **газвор бофтан, газвор фурӯхтан**.

ГАЗВОРБОФ گَзорбароф он ки газвор мебофад, бофандай газвор.

ГАЗВОРБОФӢ گَзорбарوфи исми амал аз **газвор бофтан**; истехсоли газвор; касбу кори газворбоф.

ГАЗВОРӢ گَзорарӣ он чи аз матоъҳои газвор омода мешавад.

ГАЗВОРФУРӮШ گَзорарфрошӣ он ки порчаҳои газворӣ мефурӯшад (аз қабили чит, сатин *ва г.*).

ГАЗВОРФУРӮШӢ گَзорарфрошӣ исми амал аз **газвор фурӯхтан**; касби газворфурӯш; дӯкон ё мағозаи фурӯшандай газвор, базозӣ.

ГАЗ-ГАЗ گَз-گَز :**газ-газ шудани дандон, лаҳҷ.** ниҳоят ба ҳашму газаб омадани касе.

ГАЗГУЗАР گَزگذر :**кубури газгузар** лӯлае, ки ба воситаи он газ мегузарад (ё мегузаронад).

ГАЗГУЗАРОН گَزگران он ки ба хонаҳо ва биноҳо ё дигар иншоот газ мегузаронад, устoui газ.

ГАЗГУЗАРОНӢ گَزگزانӣ исми амал аз **газгузаронидан**; бо гази сӯзандагӣ таъмин кардани хонаҳо, корхонаҳо *ва г.*, газрасонӣ.

ГАЗГУН گَзгун газмонанд: **моддаи газгун, ҳолати газгун.**

ГАЗГУНӢ گَزگونӣ газмонандӣ: **газгунии модда.**

ГАЗГӮШ گَзгуш дароз, сихгӯш.

ГАЗГӮШТ گَзгушт камгӯшт, қоқина; лоғар, ҳароб.

ГАЗГӮШТИ گَزгушти газгӯшт будан, камгӯштӣ, қоқинагӣ; лоғарӣ, ҳаробӣ.

ГАЗДОР گَздар газнок; **оби газдор** оби газнок, оби газноккарда.

ГАЗДУМ گَздум *nig.* **каждум.**

ГАЗЕТА گَзыятӣ *kӯn., nig.* **рӯзнома.**

ГАЗИД//ГАЗИТ گَزيد//گَزيت *kӯn.* 1. бочу хироҷ, андоз. 2. *nig.* **чиzia.**

ГАЗИДА گَزيده *сифати феълии замони гузашта*

аз газидан; газида гирифтан *аз чизе бо дандон* кандагирифтандан аз чизе.

ГАЗИДАН گریدن 1. дандон задани инсон ва ё ҳайвон ба чизе, чизеро саҳт ба дандон гирифтанд. 2. неш задани ҷонварон ва ё ҳашарот; **лаб газидан** а) лабро ба таҳи дандон гирифтанд (*барои ба ин воситаи рамз ҳайрат ва таассуфро фаҳмондан ё ба чизе ишиора кардан ва г.*); б) маҷ. хомӯш шудан, лаб фурӯбастan.

ГАЗИНА گزине болғаи дастадарози мисгарон, ки бо он дохили зарфҳои мисинро фароҳ мекунанд.

ГАЗИР گزир доруга, асас, посбони шаб.

ГАЗИСТОН گزистан чое, ки дар он дарахти газ фаровон аст.

ГАЗИШ گزش исми амал аз газидан; неш задан.

ГАЗКАФШЕР گزکвшیر ба воситаи газ кафшершуда (ё шаванд); асбоб ва абзори кафшери газӣ.

ГАЗКАФШЕРГАР گزکвшир گر устои ченонгар, ки бо газ кафшер мекунад.

ГАЗЛАК گزلак кит. корд, ноҳунгир.

ГАЗМ گزم *nig. газ.*

ГАЗМА *m.* گزمه посбони гашти шабона.

ГАЗМОЛ گزمал *гуфт.* дарзмол, уттӣ.

ГАЗМОНАНД گzmanند *nig. газгун.*

ГАЗИНА گزине *nig. газна.*

ГАЗНА گزنه бот. гиёҳи алафӣ ва худрӯй, ки дар пояҳои барг ва соқаи он моддаи сӯзонанде вуҷуд дорад, ки ҳангоми расидан боиси сӯзиши саҳти бадан мешавад.

ГАЗНАЗОР گznazar чое, ки газна зиёд мерӯяд.

ГАЗНОГУЗАР گznагзр газнагузаронанда; **матои газногузар** матои, ки аз вай газ намегузараид.

ГАЗНОК گрнак *nig. газдор.*

ГАЗОБ گзаб оби газнок, оби газдоркарда.

ГАЗОБЕТОН *r.* گزابитан *соҳт.* навъе аз бетони

сабуки ковок, ки бо роҳи ба ҳамираи сementу оҳак дамидан ҳаво ё омехтани моддаҳои газдиҳанда реҳта мешавад ва дар соҳтмон ба кор мераవад.

ГАЗОБЕТОНӢ گزابитани *соҳт.* мансуб ба газобетон; аз газобетон соҳташуда: **блокҳои газобетонӣ.**

ГАЗОВАНГОН گزاوانگان *кит.* бо шитоб, таъчилик; **газовангон рафтан** бо шитоб рафтан.

ГАЗОГЕНЕРАТОР лот. گراگнертар *нав., тех.* дастгоҳе, ки сӯзишвории саҳтро ба гази сӯзандагӣ табдил медиҳад.

газо(й) گزا(ي) 1. асоси замони ҳозира аз газоидан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни газандрасон ва газандагӣ: **чонгазо, мардумгазо...**

ГАЗОИДАН گزайден *кит.* 1. *nig. газидан.* 2. *маҷ.* газандрасон, озор додан, ранҷондан, осеб расондан.

ГАЗОЛИН лот. گزالین *тех.* сӯзишвории моёъ, ки дар натиҷаи соҳф кардани нафт аз қисматҳои сабуки таркиботи он ҳосил мешавад ва аз он барои мошину ҳавопаймо ва г. бензин тайёр мекунанд.

ГАЗОЛУД گزآلود олудашуда бо газ: **ҳавои газолуд.**

ГАЗОЛУДАГӢ گزآلودгӣ олудашавӣ бо газ: **газолудагии мухит.**

ГАЗОЛУДӢ گزآلودи *nig. газолудагӣ.*

ГАЗОН ғеъли ҳол аз **газидан;** дар ҳоли газидан, газандагӣ.

ГАЗОНДАН گزانдан шакли бавоситаи **газидан:** 1. чизеро ба чизе маҳкам кардан, чизеро ба чизе мисли ин ки ба дандон мегазондан бошанд, устувор кардан; маҳкам гузоштан. 2. *маҷ.* ҷо гирондан, ҷо кардан; қапондан.

ГАЗОПРОВОД *r.* گزаправад кубури газгузаронӣ, газлӯла.

ГАЗОФ//ГИЗОФ گزاف бехуда, ҳарза, беасос дурӯғ; **лофу газоф** суханони дурӯғу бехуда, сафсата.

ГАЗОФА//ГИЗОФА گزاف *кит.* 1. аз ҳадду андоза берун, беҳад, беҳисоб. 2. бехуда,

ҳарза.

ГАЗОФГӮ(Й) گرافگو(ی) бехудагӯй, ҳарзагӯй.

ГАЗОФГӮЙ گرافگوئی бехудагӯй, ҳарзагӯй.

ГАЗОФКОР گرافکار он ки дар корҳо ифроту муболига қунад, бехудакор.

ГАЗОФКОРӢ گرافکاری 1. ифрот, муболига. 2. амали бехуда.

ГАЗОЯНДА گزاینده 1. озордиҳанда. 2. кайфардиҳанда, ҷазодиҳанда. 3. зананда, қӯбандা.

ГАЗПОШАК گزپاشк *х.* аслиҳай газпошӣ.

ГАЗСАНЧ گرسنج *nig.* газченкунак.

ГАЗСИФАТ گرصفت газмонанд, дорои сифати газ.

ГАЗТАҚСИМКУНӢ گزتقسیمکنӣ таксими газ: коргоҳи газтақсимкунӣ.

ГАЗТАНВИР گزنوир *nig.* газчароғ.

ГАЗТОЗАКУНАК گزтазе‌کنك асбоби тозакунандай газ аз дигар омехтаҳо, дастгоҳи маҳсус барои тасфияи газ.

ГАЗТОЗАКУНӢ گزтазе‌کنى тоза кардани газ: нуқтаи газтозакунӣ.

ГАЗХЕЗ گزخیز ҷои сергаз, минтақаи газхез, ҷое, ки газ зиёд дорад.

ГАЗХОНА گزخانه 1. ҷои нигоҳ доштани газ; газголдер. 2. *гуфт.* ошпазхонаи алоҳидае, ки бо үоқи (плитаи) газ муҷаҳҳаз аст.

ГАЗХОСИЛКУНӢ گزхасилкунӣ ҳосил кардани газ, истеҳсоли газ.

ГАЗЧАРОФ گزҷорاع чароғе, ки ба воситай газ равшан мешавад.

ГАЗЧЕНКУН گزҷенкун *tex.* асбоби андозагирии газ, ҷенкунаки газ, газсанҷ.

ГАЗҖӮБ گزҷوب чӯби ҷорроҳи суфтаи гилкорон, ки дар вақти андова кардан бо вай дар хамгашти девор ва пеши дарҳо рах мебароранд.

ГАЙКА *r.* گیке ҳалқаи аз дарун пеҷдору рӯяш бисёрпаҳлу, ки ба мурват тоб дода, қисмҳои

мошину дастгоҳҳоро бо ҳам пайваст меқунанд.

ГАЙКАТОБ گیکه‌تاب тобдиҳандаи гайка; қалиди гайкатоб асбобе, ки ба воситай он гайкаро тоб дода, саҳт ё суст меқунанд.

ГАЙҲОН//ГЕҲОН گیهان кит. дунё, ҷаҳон, олам.

ГАЙҲОНХИДЕВ//ГЕҲОНХИДЕВ گیهانҳудиyo кит. Худованд, Офариғор, молики олам.

ГАЛА//ГАЛЛА گله 1. гурӯҳе аз ҷорроҳ; рама: галаи асп, галаи оху; галаи бесар тӯдаи бераҳнамун, рамаи ба сари худ. 2. гурӯҳе аз ҷизҳои ҳамчинс (*ба ин маъно асосан дар маркиби қалимаҳои мураккаби галаосиё, галаҷазира... меояд*); **гала-гала** галаҳои бисёр; **як гала** як тӯда, бисёр, миқдоран зиёд; **гала шудан** тӯда шудан, ҷамъ гаштан.

ГАЛ(Л)АБАҲОДУР گله‌بهادر *taъr.* 1. сарвари гурӯхи сипоҳиён. 2. сипоҳии шуҷоъ ва нотарс; часур, бебок, далер.

ГАЛ(Л)АБОН گله‌бан нигаҳбони рамаи ҷорроҳ (*маҳсусан галаи аспон*); подабон, чӯпон.

ГАЛ(Л)АБОНӢ گله‌بانӣ бонӣ кардани гала; шуғли галабон; чӯпонӣ: **галабонӣ кардан**.

ГАЛ(Л)АГОВ گله‌گاو 1. якчанд ғови аз гардан ба ҳам баста, ки дар хирманқӯбӣ ба кор мебаранд. 2. *маҷ.* бетартибӣ, тӯпаланг, ҳарҷу марҷ; **галагов кардан** а) ғовҳоро ба ҳам баста хирман қӯфтан; б) *маҷ.* талотӯб кардан, мағалу тӯпаланг барпо кардан.

ГАЛ(Л)АДОР گله‌дар дорандай гала, соҳиби гала.

ГАЛ(Л)АДОРӢ گله‌دارӣ дорои гала будан ва парвариши он, асппарварӣ.

ГАЛАКТИКА *ю.* گلکتیکه *nuc.* системаи бузурги ситораҳо, ки Офтоб бо тамоми сайёраҳояш ба он доҳил мешавад, олами афлокӣ, низоми Роҳи Қаҳқашон.

ГАЛ(Л)АОСИЁ گله‌آسیа 1. якчанд осиёи наздики ҳам воқеъшуда. 2. номи мавзее, ки дар он осиёбҳо зиёданд (*mas., Галаосиё дар Самарқанд*).

ГАЛ(Л)АРАВ گله‌ро чорвое, ки ба ҳадди ба гала ҳамроҳ кардан расидааст; ♫ **мардуми галарав** шахсе, ки ба мардум ҳамроҳ шуда,

баробарӣ карда ва улфат шуда метавонад.

ГАЛ(Л)АСИТОРА گله‌ستاره *nig.* бурҷ 3.

ГАЛ(Л)АСОҲИБӢ گله‌صاحبӣ соҳиб ва молики гала будан, бадавлатӣ.

ГАЛ(Л)АҶАЗИРА گله‌جزирه гурӯҳи ҷазираҳо, ки наздик ба ҳам воеъ шудаанд, маҷмаулчазоир, архипелаг.

ГАЛВАНИЗАТСИЯ *им.* گلونیزتسیه 1. физ. истифодаи ҷараёни доимии ниҳоят сустӣ барқ барои муолиҷа. 2. физ. ба воситаи электролиз бо филизе рӯкаш кардани ягон чиз.

ГАЛВАНИЙ گلونی физ. ба воситаи галванизатсия пайдошаванда; ҷараёни галваний барқ ҷараёни ниҳоят сустӣ доимии барқ.

ГАЛВАНОМЕТР *им.* گلونамتر физ. асбобест барои андоза кардани ҷараёни хеле сустӣ барқ.

ГАЛЕРЕЯ фр. گلری 1. толори дарозрӯя, ки як тарафи қади онро ба ҷои девор поя ва сутунҳо ташкил медиҳанд. 2. роҳрави болопӯшидаи дарозии бино, ки қисматҳои ҷудогонаи онро ба ҳам мепайвандад, долон. 3. намоишгоҳи ашёи хунарӣ.

ГАЛИФЕ фр. گلیفه шими дӯҳти маҳсус барои пӯшидан бо мӯза, ки аз зону болояш хеле васеъ аст.

ГАЛЛА گله *nig.* гала.

ГАЛЛОН англ. گلان ҷенаки ҷисмҳои моеъ ва резон дар баъзе мамлакатҳо (*masc.*, *дар Инглистон ба 4,546 л баробар аст*).

ГАЛОГЕН(ХО) ю. گلاگن(ها) гурӯҳи унсурҳои химиявӣ, ки аз фтор, хлор, бром, йод ва астат иборат буда, дар ҷадвали химиявӣ зергурӯҳи алоҳидаро ташкил медиҳанд.

ГАЛОГЕНИЙ گلاگنى мансуб ба ғалогенҳо; ҷароғҳои ғалогений ҷароғҳои ниҳоят равшани баъзе воситаҳои нақлиёт, ки дар таркиби газҳои онҳо газҳои аз ғалоген ҳосилшуда (*одатан аз йод ё бром*) низ ҳастанд.

ГАМАСТ گمст як навъ санги камарзиш; ҷизи беарзиш, ҷамаст.

ГАМБИТ фр. گمیت варз. усули бозии

шатранҷ, ки дар аввали бозӣ бо мақсади зудтар ба ҳуҷум гузаштан ягон донаро муфт қурбон мекунанд.

ГАМБУСАК گمبسک *шакли масгири гамбуск;* гамбуски хурд, гамбускча.

ГАМБУСК گمبسک 1. номи қалонтарин гурӯҳи ҳашароти маъруф аст; **гамбуски саргингелон** ҷинсе аз ҳашароти сиёҳи лӯндашакл, ки болҳояш аз рӯй ҷилд (парда) доранд, ҷуал. 2. киноя аз одами мисли гамбуск зиши заرارрасони дар гирди ҷизе ҷамъшуда ва ба он часпида гирифта.

ГАМБУСКВОР گمبسکوار мисли гамбуск, гамбускмонанд.

ГАМИЙ گми заврақ, қема, як навъ қишиғӣ.

ГАММА I ю. گمه мус. қаторовоз, қатори овозҳои пай дар паю мутаносиби пардаҳо (*байни авҷ ва акс*).

ГАММА II ю. گمه номи ҳарфи сеюми алифбои юнонӣ; **усули гамма** ҷуғр. усули геофизикии ҷустуҷӯи маъдан аз рӯи нурафкани радиоактивии ҷинсҳои кӯҳӣ.

ГАММА-ШУОҲХО گمه شاععه физ. нурафкании электромагнитии кӯтоҳмавҷ, ки дар натиҷаи коҳиши ядроҳои радиоактив ва зарраҳои элементарӣ ҳангоми амалиёти якҷояи зарраҳои заряддор ба вуқӯъ меояд; мӯқ. алфа-шуюъ, бета-шуюъ.

ГАНГ I گنگ *гуфт.* таҳтакана.

ГАНГ II گنگ 1. кит. қач, ҳамида. 2. номи дарё дар Ҳиндустон.

ГАНГ III گنگ қҳн., тиб. беморие, ки дар он буни мӯ мехорад ва то мӯйро накашанд, бемор ором намешавад.

ГАНГБОР گنگبار чанд ҷазира дар канори ҳамдигар.

ГАНГОР گنگар мори пӯстпартофта, море, ки пӯсташро иваз кардааст.

ГАНГСТЕР англ. گنگستر иштироқдори дастаи роҳзану горатгарон дар баъзе мамлакатҳо.

ГАНГСТЕРИЗМ англ. گنگستریزم роҳзанию горатгарии муташаккилона дар баъзе мамлакатҳо.

ГАНД گند *кит.*, *ниг.* ганда 1.

ГАНДА گنде 1. гандида, бӯйгирифта, бадбӯй, вайроншуда. 2. бад, зишт; **одами ҷаҳлаш ганда** одами бадчаҳл, шахси зудхашм, тез оташиншаванда; **ганда дидан касеро** бад дидан, нафрат доштан (*аз қасе, ҷизе*); **ганда кардан (қасе ё ҷизеро)** бад карда нишон додан (*қасе ё ҷизеро*), бадгӯй кардан дар ҳаққи қасе; **ганда шудан** бад шудан, вайрон шудан; **кори ганда кардан** кори бад кардан; ◊ **дилатон ганда нашавад** хафа нашавед, ғамгин нашавед; ҳамдардии маро қабул намоед, сабри чамил меҳоҳам (*дар мавриди таъзия ба наздикони марҳум гуфта мешавад*).

ГАНДАБАР گندебр *дарави аввал ва маҳсули он; ришқаи (юнучқаи) гандабар* бедаи дарави аввали юнучка.

ГАНДАБУР گندебр *шохчае, ки баъд аз пиросстани дараҳт боқӣ мондааст ва ба сабзиши шоҳҳои дигар халал мерасонад.*

ГАНДАБУРИД گندебрید *лаҳҷ. шоҳи ноҳамвор буридашуда, ки нағз намесабзад; мук. гандабур.*

ГАНДАБҮЙ گندебоӣ *бӯи ганда диҳанда, бадбӯй, бӯйнок.*

ГАНДАГАП گندегӯ *гапаш нофорам, дағал-гуфтор, бадгӯй, бадгап.*

ГАНДАГАПӢ گندегӯ *бадгапӣ, гандагӯй.*

ГАНДАГАРД گندегӯр *бадрафтор, бадаҳлоқ.*

ГАНДАГАШТ گندегӯшт *ниг. гандагард.*

ГАНДАГӢ گندегӣ *бадӣ; бадкорӣ, разилӣ, пастӣ; гандагӣ кардан* кори бад ва номаъқул кардан; бадӣ кардан дар ҳаққи қасе.

ГАНДАГӮ گندегӯ *ниг. гандагап.*

ГАНДАГӮӢ گندегӯ *гандагӯ будан, гандагапӣ.*

ГАНДАДАРАВ گندедро *ниг. гандабар.*

ГАНДАДАҲОН گندедҳан 1. он ки даҳонаш бӯи бад дорад. 2. *маҷ.* одами бадгап.

ГАНДАДИМОФ گندедмаг *бо димоги бад, зуд хафашаванда.*

ГАНДАДИМОФӢ گندедмагӣ *худҳоҳӣ, мағрурӣ.*

ГАНДАКОР گندекар 1. он ки сифати кораш паст аст, кораш сарсарӣ аст. 2. зишткор, фасодкор, ҳаромкор.

ГАНДАКОРИӢ گندекари 1. кори бесифат, кори номақбул. 2. кори паст ва зишт кардан; ҳаромкорӣ.

ГАНДАМАҒЗ گندемғиз *кит. 1. бадхулк; каҷбаҳс. 2. саркаш, мутакаббир, мағрур.*

ГАНДАМАҒЗӢ گندемғизӣ 1. ҳарзагӯй. 2. дуруштӣ, бадхулкӣ; каҷбаҳсӣ. 3. саркашӣ, мутакаббирӣ, мағрурӣ.

ГАНДАНАВИС گندеноис *он ки ҳусни хати бад дорад; мукоб. хушнавис.*

ГАНДАНАВИСӢ گندеноисӣ *баднависӣ, ҳусни хати хуб надоштан.*

ГАНДАНО گندна *бот. сабзаест аз ҷинси пиёз ва сир.*

ГАНДАПАРОН گندепран *он ки суханонаш носанчида, боло аз ҳад ва ҳамроҳ бо ҳақорату бадгапӣ аст.*

ГАНДАПАРОНӢ گندепранӣ *суханони носанчида, подарҳава ҳавой гуфтан.*

ГАНДАПИР گندепир 1. пири фартуту бадафт. 2. пири бадхислат ва бадатвор; пирсаг; **гандапир шудан** дар овони пирӣ хислатҳои бад пайдо кардан.

ГАНДАХИШТАК گندехишտ *taҳқ. одами бадрафтор, айёш, занбоз, занакбоз.*

ГАНДБОЛ англ. *варз.* навъи тӯббозӣ, ки дар он тӯбро бо даст ба дарвозаи ҳариф мепартоянд.

ГАНДБОЛБОЗ گندబالаз *варз.* бозигари гандбол.

ГАНДДАҲОН گندдҳан *дорои даҳони бадбӯй.*

ГАНДДИМОФ گندдмаг *ниг. гандадимоф.*

ГАНДЗАДА گندзад *бӯйгирифта, бӯи бад дошта.*

ГАНДЗАДАГӢ گندздегӣ *фосидшуда, бӯи бад доштагӣ, бадбӯй шудан.*

ГАНДЗУДО گندзда *тиб.* моддаҳои химиявие

монанди алкул (спиртӣ) *ва* *г.*, ки микробҳоро нобуд месозанд, зидди уфунат.

ГАНДЗУДОЙ گندزادәй истифода аз маводи гандзудо барои аз байн бурдани микробу бактерияҳо.

ГАНДИДА گندیده *сифати феълии замони гузашта* *аз* **гандидан**; вайроншуда, бӯйгирифта, бадбӯйшуда: **гӯшти гандида**.

ГАНДИДАГӢ گندیدگӣ *шакли дигари сифати феълии замони гузашта* *аз* **гандидан**; фосидшуда, бӯйгирифта, пӯсида.

ГАНДИДАН گндиден вайрон шуда бӯи бад овардани чизе, фосид шудан.

ГАНДӢ گندӣ белаёкатӣ, фурӯмоягӣ, бадбӯй.

ГАНДО گnda 1. бӯи бад диҳанда, бадбӯй. 2. маҷ. нафратовар, нафратангез.

ГАНДОБ گندآب 1. оби олуда ва бадбӯй, оби ганда. 2. ботлок.

ГАНДОБРАВ گندآبرو чои чорӣ шудани оби бад ва олуда, чои чорӣ шудани обрезҳо.

ГАНДОНДАН گندанден фосид ва ифлос кардан, бадбӯй кардан.

ГАНДПИР گندпир *nig. гандапир*.

ГАНДУМ گندм навъе аз ғалладона, ки аз орди он нон ва ҳӯрокҳои дигар мепазанд ва ҳамчун ғизои асосии инсон истеъмол мешавад; **гандуми баҳорӣ** гандуме, ки дар аввали баҳор кишта мешавад; **гандуми тирамоҳӣ** гандуме, ки дар тирамоҳ мекоранд ва зимистон дар зери барф меҳобад; **гандуми тухмӣ** гандуме, ки барои кишт чудо карда мешавад; **гандуми хол** *киноя* *аз* *холи* гандуммонанди маҳбуба; **туҳми гандум** гандуми тухмӣ; **гандум** *аз* **гандум** **бирӯяд**, **чав** *зи* **чав** (зарб.) барои таъкиди ба аслаш кашиданӣ ҳар чиз гуфта мешавад; **гандум** **ҳама** **ҷо**, **пазанда** **ҷо-ҷо** (зарб.) ба ҳар кор мутахассис лозим аст.

ГАНДУМАК گندмк бот. алафи гандуммонанд, ки аввали баҳор мерӯяд.

ГАНДУМБАРДОРӢ گندмбрдарӣ гирифтани ҳосили гандум, ҷамъоварии ҳосили гандум.

ГАНДУМБИРЁН گندмбрیان гандуми дар дег бирёнкарда, ки ҳамчун ҳӯрдании ҳушк

мехӯранд ё аз он талқон тайёр мекунанд.

ГАНДУМБО گندمبा оши гандумӣ, шӯбои гандумӣ, ҳалим.

ГАНДУМГУН گندمگون ранги шабех ба ранги гандум, гандумранг, сабзина.

ГАНДУМГУНА گندм گونе *nig. гандумгун*.

ГАНДУМГУНИЙ گندм گони гандумгун будан.

ГАНДУМДАРАВ گدمдро *nig. гандумдаравӣ*.

ГАНДУМДАРАВӢ گندмдروӣ даравидани гандум; мавсими даравида гирифтани гандум.

ГАНДУМЗОР گندмзар чои киши гандум, замини саросар гандум кошташуда: **замини гандумзор**.

ГАНДУМИЁН گندмیан хонаводаи бузурге аз гиёҳҳои яксола бо баргҳои дароз ва решоҳои афшон, ки дар ҳама ҷо ёфт мешавад.

ГАНДУМИН گندмин *nig. гандумӣ*.

ГАНДУМИЙ گندмӣ мансуб ба гандум; аз гандум тайёршуда; **нони гандумӣ** нони аз орди гандум пухта; ё **нони гандумӣ** ё **забони мардумӣ** (мақ.) инсон бояд ё дасти саҳӣ ва ё забони ширин дошта бошад.

ГАНДУМКОР گندмкар он ки ба киши гандум машғул аст, ғаллакор.

ГАНДУМКОРИЙ گندмкарӣ киши гандум, кишт кардани гандум, ғаллакорӣ.

ГАНДУМКӮБ(А) گندмکوب//گندمکوبه василае, ки бо он гандум мекӯбанд.

ГАНДУМКӮБӢ گندмکобӣ кӯфтани гандум, кори кӯфта аз коҳ чудо кардани донаи гандум, хирманкӯбӣ.

ГАНДУМКӮЧА گندмکоже як навъ таоми мисли шавла, ки аз гандуми кӯфта (бо иловай лӯбиё, нахӯд ва ғоҳе калла-пocha) пухта мешавад.

ГАНДУМНАМО گندمنама монанд ба гандум; ◊ **гандумнамои ҷавғурӯш** он ки чизи сифатан бадро ҳуб карда нишон дода, одамонро фиреб медиҳад; фиребгар, қаллоб.

ГАНДУМНАМОӢ گندمنамаи гандумнамо бу-

дан, амали гандумнамо.

ГАНДУМПАЗ(Ӣ) گندمپز//گندمپزی вакти пухта ба дарав расидани гандум.

ГАНДУМПОЯ گندمپایه 1. пояи гандум. 2. гандумзор, замини гандум кошта; замини гандумаш даравидашуда.

ГАНДУМРАНГ گندمرنگ *nig.* гандумгун; гандумранг шудан гандумгун шудан, сабзина гаштан.

ГАНДУМФУРӮШ گندمفروش он ки гандум мефурӯшад.

ГАНДУМФУРӮШӢ گندمفروشӣ амал ва шуғли гандумфурӯш; гандумфурӯшӣ кардан.

ГАНДУМХЕЗ گندمхиз замине, ки ҳосили фаровони гандум медиҳад, чои ҳосили баланди гандум.

ГАНДУМҖӮШ گندмҷوش хӯроке, ки аз гандуми нимпаз пухта мешавад.

ГАНДУМҖӮШАК گندмҷوشк *nig.* гандумҷӯш.

ГАНДУМШӮРАК گندмшорӯк гандуми дар об пухтаи шӯрак.

ГАНТЕЛ олм. گنتیل варз. асбоби маҳсуси иборат аз ду қураи ҷӯяни ба дастай кӯтоҳ пайваст, ки барои инкишифи мушакҳои дасту бозу бо он машқ мекунанд.

ГАНЧ گنج 1. тиллову нукра ва ҷавоҳироти мавҷуд ё дар зери хок пинҳонкарда. 2. ҳазина, маҳзан, ганчина; **ганчи ниҳон** ҳазинаи маҳфӣ, дафина; **ганчи ноёб** дурру гавҳари нодир; **панҷ ганҷ** қиноя аз «Ҳамса»-и Низомии Ганҷавӣ; **ганҷ күшодан** боигарӣ қашф кардан; **дари ганҷ күшодан** қиноя аз соҳиби ганҷ шудан, ганҷ ба даст овардан; **аз сухан ганҷу гӯҳар рехтан** пурмаъний сухан кардан; ♀ **ганҷи Қорун** ҳазинаи пурсарвати афсонавӣ, ки ба Қорун тааллук дошта, бинобар ҳасисиаш ўро замин бо ганҷаш фурӯ бурдааст; **ганҷ дар вайрон** а) симу зар ва ҷизи хубу гаронбаҳо дар ҷои назарногир ҳам буда метавонад; б) одамони донову зебо аз ҳонадони бечораву бенаво ҳам мебароянд.

ГАНЧА گنجе қафасай дардор барои гузоштани либос ва дигар лавозимоти ҳона, ҷевон; сандуки оҳанӣ барои гузоштани дорӣ.

ГАНЧАВӢ گنجوӣ мансуб ба шаҳри Ганҷа (Озарбойҷон); **Ҳакими Ганҷавӣ** лақаби шоири бузург Низомии Ганҷавӣ.

ГАНЧАФШОӢ گنجашани нисор кардани ганҷу мол, афшондани ганҷу мол, ганҷбахшӣ.

ГАНЧБАХШ گنجбخش бахшандай ганҷ, ганҷдех, бахшандай неъмату сарват.

ГАНЧБАХШӢ گنجбخشӣ амали ганҷбахш; саҳоватмандӣ.

ГАНЧБОН گنجбон ҳазинабон, нигаҳбони ҳазина.

ГАНЧДОН گنجдан ганҷгоҳ, ҷои нигоҳ доштани ганҷ.

ГАНЧЁБ گنجబ 1. ёбандай ганҷ. 2. маҷ. фойдабардор, баҳравар.

ГАНЧИНА گنجине 1. ҷои ганҷдиҳӣ, ҷои нигаҳдошти нуқраву тилло ва ҷавоҳироти дигар, маҳзан, ҳазина, дафина. 2. маҷ. кони ҷизҳои қиматбаҳо; боигарӣ, сарват; **дари ганчинаи ҷизро күшодан** ганҷи бисёр ба даст овардан; ба истифода расонидан ё дастрас намудани ҷизҳои пурарзиш. 3. ҳоначае дар пешгоҳи ҳона барои нигоҳ доштани китоб ва ҷизҳои қиматнок.

ГАНЧИНАДОР گنجинедар нигаҳдорандай ғанчина, ҳазинадор, ҳазиначӣ.

ГАНЧИНАСАНҖ گنجинесунҷ қӯн. ҳазинадор, ҳазинабон, мутасаддии нигоҳдошти ҳазина; он ки зару ҷавоҳирро санҷида, ба ҳазина қабул мекунад.

ГАНЧӢ گنجӣ 1. марбут ба ғанҷ; шоистаи нигаҳдорӣ дар ғанҷ, нигаҳдоришуда дар ғанҷ. 2. маҷ. арзишманд.

ГАНЧКОВ گنجкав ҷӯяндаи ғанҷ, кобандаи боигарӣ.

ГАНЧКОВӢ گنجкави, амали ғанҷков.

ГАНЧНОМА گنجноме кит. қофаз ё ҷизи дигар, ки дар он ҷои пинҳон кардани ғанҷ ва миқдори ҷизҳои қиматбаҳои он нишон дода шудааст.

ГАНЧОГАН گنجآған кит. он ки ғанҷ меандӯзад, он ки молу сарват ҷамъ мекунад.

ГАНЧПАРДОЗ گنجپردار бахшандай ганч, сарфунданаи сарват.

ГАНЧРЕЗ گنجриز ганҷбахш, гуҳарбор.

ГАНЧСАНҖ گنجسنج он ки ганчро мешиносад ва қиматашро таъйин карда метавонад, санҷандаи ганч.

ГАНЧУР گنجور кит. мутасаддии нигоҳдошти ганчина, хазинадор, хизонадор.

ГАНЧУРА گنجوره 1. хазина, чои ганҷҳо. 2. анбор, чои нигоҳдории ашёй қимат.

ГАНЧУРИЙ گنجوري амал ва шуғли ганчур, хазинадорӣ.

ГАНЧХОНА گنجخانе чои нигоҳдории ганч, хазинахона, маҳзан.

ГАНЧХУДО گنجخدا кит. соҳиб ва молики ганч.

ГАНЧЧҮЙ گنججويي nig. ганчковӣ.

ГАНЧЧҮЙ گنججوи nig. ганчков.

ГАП گ 1. сухан, калом, гуфтор; гуфтугӯ. 2. сухани беасос, лоф. 3. маҷ., лаҳҷ. гаштак; **гап-гап** а) гуфтугӯ, чақ-чақ, сӯҳбат; б) гапҳои бехуда, овозаҳои ҳархела, миш-миш дар ҳаққи касе (чизе); **гапи бехуда** сухани пуч, гапи бемаънӣ; **гапи бечо** ҳарфи бемаврид; сухани ноҳақ; **гапи бофта** сухани беасос; **гапи дагал** сухани дурушт; **гапи дурӯғ** сухани норост, гапи аз ҳаққиат дур; **гапи дурӯғ по надорад** (зарб.); **гапи духӯра** сухани думаънидор, гапе, ки ду хел – мусбат ва манғӣ фаҳмида мешавад; **гап(ҳо)-и қадуҷадор** суханҳои пичингдор, ҳарфи қинояномез; **гапҳои қӯчагӣ** а) суханҳои беасос, дурӯғ; овозаи дурӯғ ва беасос; б) суханҳои беадабона ва носазо; **гап(ҳо)-и майдा-ҷӯйда** суханҳои бехуда ва камасос, суханҳои беаҳамият ва камарзиш; **гапи муҳим** сухани зарур, гапи даркорӣ; **гапи нав** // **гапи тоза** сухани тоза; хабари тоза; **гап(ҳо)-и набуда(гӣ)** суханҳои бехуда ва беасос; **гап(ҳо)-и пасту баланд** суханҳои тезу тунд; суханҳои ноҳамвори дагали дар вакти ҳашму ғазаб гуфташуда; **гапи пухта** сухани эътимоднок, гуфтори боварибахш; **гапи рост** сухани ҳақ; **гапи саҳт** сухани дагал, ҳарфи дурушт; **гапи тоза** nig. **гапи нав;** **гап(ҳо)и умумӣ** суханҳои ба ҳама маълум, суханҳои общуста; **гап(ҳо)-и фачу**

бемаза суханҳои бемаънӣ, гуфтори пучу беасос; **гапи хунук** сухани нофорам, ки шуниданаш ба кас ҳиссиёти бад мебахшад; **гапи хушк** сухани пуч ва бемаънӣ; сухани беамал; **гапи ширин** // **сухани ширин** сухани нарм ва гуворо, гапи форам, муомилаи ҳалимона; **мор ба гапи ширин аз хонааш баромадааст** (мақ.); **гап(ҳо)-и ғалатӣ** суханҳои аҷоиб; **гапи ҳақ** сухани рост; **гапу қалоча** сухани майдо-ҷӯйда, суханҳои бисёри саргуми бехуда; **асли гап** моҳияти ҳаққи гап; моҳияти фикру масъала; **дар рафти гап** ҳангоми сӯҳбат, вакти муколама; **дар омади гап** дар ҷараёни сухан, зимнан; дар мавриди муносибати сухан; **таги гап** асли матлаб, моҳияти масъала; **хулласи гап** хулласи калом, хулоса; **бе ҳеч гап** лом нагуфта, бидуни эътиroz; **як даҳан гап** сухани ниҳоят кам, як-ду ҳарф; **гап баромадан** ҳар гуна овоза ё миш-мишҳо пайдо шудан; **гап бофтан** суханҳои бехуда гуфтан, гапи беасос гуфтан; **гап гирифтан** az касе а) қавл гирифтан аз касе, ўҳдадор кардан касеро; б) аз гуфтаҳои касе сирру асрорро фаҳмида гирифтан; суханчинӣ кардан; **гап гузаронидан** фикри худро маъқул кунонидан, раъий худро тасдиқ кунонидан; **гап додан** а) бисёр гап задан, пургӯй кардан; б) лаққидан, гап фурӯҳтан; в) маҷ., лаҳҷ. дар навбати худ зиёфати гаштакро додан; **гап доштан** чизеро гуфтани будан, ҳоҳиши изҳор кардани чизе ба касе; **гап ёд додан** ба касе сухан омӯҳтан, гуфтани чизеро омӯзондан, суханеро ба касе талқин кардан, ки дар фикри худи он шаҳс набошад; **гап задан** а) сухан гуфтан, ҳарф задан; гуфтугӯ кардан, мубодилаи афкор намудан; аз чизе сухан кардан, фикр баён намудан дар ҳусуси чизе; б) бо касе гуфтугӯ кардан барои розӣ кунондани он ба коре; **гап зада гап гирифтан** а) гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, мубодилаи афкор кардан; б) ҳарфе зада ҷавоби сазовор гирифтан, ба касе гапе гуфта баъд ба бало мондан; **гап занондан** тарзи бавоситаи **гап задан**; ба сухан даровардан, ба гуфтугӯ водор кардан; **гап касеро буридан** // **сухани касеро буридан** гуфтори касеро қатъ кардан; ба гапзании касе ҳалал расондан; **гапи касеро гардондан** // **сухани касеро гардондан** сухани касеро рад кардан; **гапи саҳт задан** сухани дагал гуфтан; маломат кардан, муомилаи дурушт кардан бо касе; **гап кардан** чизе ё касеро овозаи бад паҳн кардан дар бораи чизе ё касе; бадном кардан касеро; **гап-гап кардан** гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, гап задан;

гап кофтан касеро гап занондан барои фаҳмида гирифтани чизе; кунҷковӣ кардан, тагпурсӣ кардан; **гап кӯшодан** гап сар кардан, сухан оғоз кардан (*дар бораи касе, коре*); бо мақсаде гаперо ба миён овардан; **гап маъқул кардан (кунондан)** сухан фаҳмондан, гап фаҳмонда розӣ кардан касеро; **гап наёфтан** аз гуфтани ҷавобе очиз мондан; чизе гуфта натавонистан; **гап омадан** фавран ба гуфтани чизе эҳтиёҷ пайдо шудан; забон боз шудан; фаро расидани мавқеи сухан гуфтан; **гап парондан ба касе** ягон сухани киноямез ба касе расонда гуфтан, сухани ба асаби касе расандаро ба ў гуфтан; **гап партофтан** а) бо мақсади ба гуфтугӯ даровардани касе сухане гуфтан; ба дуҳтарҳои ношинос сухан гуфтани касони беадаб; б) дар ҳусуси чизе сухан сар карда, раъии касеро дар бораи он чиз фаҳмидани шудан; лукма додан; **гап расидан ба касе** мавриди маломат гардидани касе аз боиси коре; **гап расондан ба касе** а) хабардор кардани касе аз чизе; б) ба маломату сарзаниш дучор кардан касеро; **гап сар кардан (намудан)** сухан оғоз намудан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **гап(на)форидан** майли суханшунавӣ (на)будан, майли гап гӯш кардан (на)доштан; **гап фурӯхтган** гапҳои бехударо бисёр гуфтан, лаққидан, сафсата гуфтан; **гап ҷала мондан гуфт.** сухан нотамом мондан; хотима наёфта қатъ шудани баҳсе; **гап ҷидан** гап гӯш карда сирро фаҳмидан, суханчинӣ кардан; **гап-гап шудан** гуфтугӯ шудан, сухан рафтан; баҳс шудан; **гапу гапча шудан** овоза шудан, ба даҳони мардум афтодан; **гап шунидан** а) сухан гӯш кардан; б) мавриди маломат ва сарзаниш қарор гирифтан; **гап яъя кардан гуфт.** гап сар кардан, сухан оғоз кардан; **гап аз яъя ҷо баромадан** ҳамфирӯзӣ будан, мувофиқу муттағиқ будан (*доир ба чизе ё иҷрои коре*); **гапро ба болои чизе ё касе овардан** суханро ба касе ё чизе оид кунондан, дар аснои гуфтугӯ ба касе ё ба масъалае даҳл кардан; **гапро ба худ гирифтан** суханеро ба худ даҳлдор дониста мутаассир шудан, ранҷидан аз сухане; **гапро ба шӯҳӣ гардондан** ба гуфтore оҳангӣ шӯҳӣ додан, ба гапи ҷиддӣ ранги шӯҳӣ додан; **гапро ба (дар) яъя ҷо мондан** ба яъя қарор омадан; масъаларо пухта кардан; **гапро бисёр кардан** бисёр гап задан, лаққидан; **гапро гум кардан** чӣ гуфтани худро надониста мондан, риштаи суханро гум кардан; **гапи касе дар замин намондан** сухани касе бетаъсир намондан, беътибор

намондани ҳарфи касе; **гап дар (сари) чизе будан** сухан рафтан дар бораи чизе; ба чизе вобаста будани масъалае; **гапро дароз кардан** суханро қашол додан, бисёр гап задан; **гапро дигар кардан** а) мавзӯи суханро дигар кардан, гуфтугӯро тағиیر додан; б) *мач.* аз раъӣ баргаштан, аз қарордод гаштан; **гапро дониста задан (гуфтан)** бо мулоҳиза сухан гуфтан, масъалае дуруст фаҳмида, дар бораи он чизе гуфтан; **гапро қашол додан** пургӯй кардан, гапро бисёр кардан; **гапро кӯтоҳ кардан** суханро муҳтасар кардан; суханро қатъ кардан, аз гап бозистодан; **гапро ҳаридга гирифтан** гапе гуфта дар маломат мондан, боиси гапҳои зиёдатӣ шудан; **гапро яъя кардан** гапро пазондан, ба яъя қарор омадан, гапро ба яъя ҷо мондан; **гапро ба ҷояш хӯрӯндан** муносиби мавриди мақом гап задан, сухани хеле бамавкӯе гуфтан; **аз бинӣ боло гап задан ниг. бинӣ;** **аз гапи касе набаромадан** мувофиқи раъии касе кор кардан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; **аз гапи худ гаштан** ваъдаҳилофӣ кардан, ба қавлу қарордоди пешинаи худ пойдор набудан; **аз гап камӣ надоштан** гапдон будан, дар сухангӯй моҳир будан; **аз даҳони касе гапашро гирифтан** а) сухани касеро буридан; б) *мач.* касеро забонкӯтоҳ кардан; **аз касе гап намондан** аз масъала хабардор будан, ҳамаро донистан; **ба гап андохтан** ба гуфтугӯ даровардан, ҳарф занондан; **ба гап гирифтан касеро** ба гап андармон кардан касеро, ба гап андохта боздоштан касеро; **ба гап гӯш кардан** сухан шунавидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, розӣ шудан ба гуфтаи касе; **ба гапи касе гӯш андохтан** сухани касеро шунидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, сухани касеро ба зиёдатӣ гирифтан; **ба гап даровардан** розӣ кунондан; розӣ кунонда ба роҳи худ андохтан; **ба гап даромадан** сухан сар кардан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **ба гапи касе даромадан** а) ба гуфтаи касе зиёдатӣ додан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; б) бовар кардан ба гапи касе; **ба гап рафтан** бо касе пасту баланд гап задан, тезу тунд шудан бо касе; **ба гап усто будан** гапдон будан, дар суханронӣ маҳорат доштан; **ба гап ҳамроҳ (қатӣ) шудан** ба гуфтугӯи дигарон ҳамроҳ шудан, ба сӯҳбат шарик шудан; **ба гап ҷома пӯшондан** а) доди сухан додан, бо обу ранг сухан кардан; б) аз ҳад зиёд таъриф карда сухан гуфтан; **таги гапро фаҳмидан** ҳақиқати ҳолро донистан, моҳияти масъаларо дарк кардан; **таноби гап канда шудан** риштаи сухан бурида шудан,

катъ гардидани гуфтор; (**як**) **гапи касеро** ду **накардан** итоаткор будан, фармудаи касеро бегуфтугӯ ичро кардан; **гап дар ин (он) ки...** масъала дар ин чост, ки ...; **гап ҳамин...** ҳамин тавр..., беҳтараш ҳамин...; **боз як ғапе буд** афвазир буд, баҳшидашаванда буд, дарди баҳайр буд; **ин ғапи дигар...** ин беҳтар аст (*таъбири изҳори розигӣ ва қаноатмандӣ аз коре ё сухане*); **ин чӣ ғап, ки...** аз рӯи қадом қоида..., кай дида шудааст, ки...; **rosti ғап** ҳақиқатан, дар ҳақиқат; дурусттараш; **хӯб ғап** хӯб мешуд, хӯб буд; қаноатманд шудан мумкин аст; **ҷӣ ғап?** ҷӣ воқеа рӯй дод?, ҷӣ ҳодиса шуд?, ҷӣ шуд?; **ғап қашол (аст)** ҳалли коре ё масъалае дар таъхир будан, ҳоло нарасидани фурсати ичрои коре; **rosti ғапро гуфтан** ҳақиқати ҳолро баён кардан, асли воқеаро гуфтан...; **таги ғапро напурсида** ҳақиқати ҳолро нафаҳмида, ба масъала сарфаҳм нарафта; **таҳти ғапро пурсидан...** аз моҳияти масъала ҳабардор шудан, ҳақиқати ҳолро фаҳмидан ҳоҳӣ...; **хеле ғап ҳаст** ғап қашол, ғап бисёр; вақти зиёде лозим аст; **ҳеч ғап нашудан** ҳодисае рӯй надодан, осебе нарасидан; **ҷои ғап набудан** ҳуд аз ҳуд равшан будан; бешакку шубҳа; **ғап аз ғап баромадан** як ғап сабаби гуфтани ғапи дигар шудан, аз як ғап ғапи дигар сар задан; **ғап нагузаштан** эътибор надодани сухан; **ғап ғурехтан** ҳусни тафоҳум аз байн рафтан; муносибат вайрон шудан; **ғап (на)пухтан** ба як қарор (на)омадан, созиш карда натавонистан; **ғап дар байн (дар ҳамин ҷо) мондан** аз ин сухан ҳеч қасро ҳабардор накардан, ин сухан ба берун набаровардан; **дар байн ғап гузаштан** аз якдигар ранцидан, муносибат каме бад шудан; **ғапи бисёр ба ҳар бор (зарб.)** сухани зиёдатӣ зарар меоварад, фоида надоштани пургӯй; **ғапи хона ба бозор (ба ӯча) рост намеояд** (зарб.) шароити ҳар чоро ба назар гирифтан; **нонро (нона) калон газу ғапро (ғапа) калон назан** (зарб.) бештар будани зарари калонгапию манманӣ нисбат ба зарари пурхӯрӣ (*дар мавриди насиҳат гуфта мешавад*); **як ғап сио ду (шасту ҷор, сесаду шаст) паҳлу дорад** (зарб.) (*дар мавриди таъкиди зарурати андеша карда ғап задан гуфта мешавад*); ҳар сухан маънои зиёде дорад; **ғап-ғап** овоза, ғапу қалоча; **ғап-ғап аст, ки...** овоза аст, ки; **◊ ғапи калон** кори шоёни таҳсин; ҳуб аст, бисёр ҳуб мешавад; **ҳуб ғап** (*дар мавриди изҳори қаноатмандӣ аз коре гуфта мешавад*); **ғап якто!** қарор қатъист, дигар хел намешавад!;

ГАПБАРДОР گېبردار он ки ба ғапи саҳт ё танбех тоб меоварад, аз ғап ё танқид намеранҷад; итоаткор.

ГАПБОЗ گېباز хушчақчақ; ғапдон; аскиягӯй, ҳазлгӯй.

ГАПБОЗӢ گېبازи духӯра ва киноямез ғап задан, суханбозӣ.

ГАПБОФ گېباف он ки суханҳои беасос мегӯяд; аз ҳуд ғап мебофад; дурӯғгӯй.

ГАПБОФӢ گېبافي суханҳои бисёри беасос гуфтан, дурӯғгӯй.

ГАПГАРДОНӢ گېگرданӣ исми амал аз **ғап гардондан**; эътиroz, ғапро набардошта зуд ҷавоби рад додан.

ГАПГИР گېگир *nig. ғапдаро.*

ГАПГИРИӢ گېگیرӣ исми амал аз **ғап гирифтан**; ғасеро ба ғап андохта ғап гирифтан, аз рӯи гуфтори қасе боҳабар шудан аз сирру асрори ӯ.

ГАПГУЗАРОНАК گېگزانк баҳс, мунозира; ғапгузаронӣ кардан, зӯр зада ғапи худро маъқул кунонданӣ шудан, муноқиша.

ГАПГУЗАРОНӢ گېگزانӣ исми амал аз **ғап гузарондан**; **ғапгузаронӣ кардан** ғапи худро ба қасе бо исорӣ маъқул кунониданӣ шудан.

ГАПДАРО گېдра ба ғап гӯшдиҳанда, фармонбардор, итоаткор, ғаправ: **бачаи ғапдаро.**

ГАПДОН گېدان сухандон, моҳир дар ғапзаниӣ.

ГАПДОНИӢ گېدانӣ ба ғап усто будан, маҳорат дар нутқ, суханронӣ.

ГАПДУЗД گېدزد қасе, ки дар ҷамъомадҳо ғап намезанад, аммо ғапҳои ба ҳудаш даркориро чида мегирад, ғапгир; ғапчин.

ГАПДӮСТ گېدوست дӯстдори ҳар гуна сӯҳбатҳо; сергап, пургӯй.

ГАПЗАНИӢ گېزниӣ исми амал аз **ғап задан**; сухангӯй, гуфтор; гуфтугӯй.

ГАПЗАНОН گېزنан феъли ҳол аз **ғап задан** дар ҳолати ғап задан, дар аснои сухангӯй; маслиҳат кардан бо қасе; **ғапзанон кардан** а) бо ҳам сӯҳбат кардан; б) маслиҳат кардан, ба қароре омадан.

ГАПӢ گې *гуфт*. ошно будан, шинос будан, оштӣ будан; **гапӣ набудан** ошно набудан; б) оштӣ набудан.

ГАПКАЛОН گپ *کلان* *nig. калонгап*.

ГАПКОВ گپ *каво* гап пурсида хабар чамъ-кунанда, гапчӯй; кунчков.

ГАПКОВӢ گپ *каво* *исми амал аз гап кофтан*; барои донистани чизе касеро бо пурсиш ба гап водор кардан; кунчковӣ.

ГАПНАБАРДОР گپ *небрدار* *nig. гапнобардор*.

ГАПНАБАРДОРӢ گپ *небрдарӣ* ба танбех ва гапи саҳт тоб наовардан, гапбардор набудан.

ГАПНОБАРДОР گپ *набрдар* ба танқиду сарзаниш тобнаоварда; *муқоб*. **гапбардор**; зудранҷ.

ГАПНОГИР گپ *нағир* *nig. гапнодаро*.

ГАПНОДАРО گپ *надра* гапношунав; якрав, гарданшах: **одами** **гапнодаро**, **бачаи гапнодаро**.

ГАПНОФАҲМ گپ *нағем* бефаҳм, бефаросат, кундзехн.

ГАПНОШУНАВ گپ *нашно* гапнодаро, гарданшах, якрав.

ГАППАРОНӢ گپ *пранӣ* *исми амал аз гап парондан*; бо кинаву пичинг ҳарф задан, ба касе расонида гап задан.

ГАППУРСӢ گپ *перси* барои фаҳмидани чизе касеро ба гап андохтан.

ГАПРАВ گپ *ро* гапдаро, итоаткор.

ГАПФАҲМ گپ *фем* бофаросат, бофаҳм, зирак.

ГАПФУРӮШ گپ *фурӯш* *маҷ*. он ки бисёр гап мезанду дар амал коре намекунад; пургӯй, лаққӣ, сафсатаfurӯш.

ГАПФУРӮШӢ گپ *фурӯши* *маҷ*. бисёр гап зада амалан коре накардан; сафсатагӯй; **гапфурӯшӣ** **кардан** гапи хушку холии бисёр гуфтан; сафсата гуфтан.

ГАПХӮР گپ *хур* *маҷ*. 1. шахси гапбардор, хомӯш. 2. *лаҳҷ*. иштироккунандаи гаштак, гаштакӣ.

ГАПХӮРӢ گپ *хори* *лаҳҷ*, *маҷ*. иштирок кардан дар гаштак.

ГАПЧА گپ *ҷе*: *гапу гапча* а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои росту дурӯғ, миш-мишҳо.

ГАПЧИН گپ *ҷин* *маҷ*. он ки сухани шахсеро ба дигаре мерасонад, хабаркаш, суханчин.

ГАПЧИНӢ گپ *ҷини* *исми амал аз гап чидан*; хабаркашӣ, суханчинӣ.

-гар گ *пасванди калимасоз*, *ки бо калимаҳо ҳамроҳ омада, маъноҳои зеринро медиҳад*: 1. кунанда, дорандай касбу шуғле: **коргар**, **барзгар**, **ситамгар**. 2. созандай чизе: **заргар**, дуредгар, **оҳангар**. 3. соҳиб, дорандай чизе: **тавонгар**.

ГАР I گ *1. шакли кӯтоҳшуудаи агар*. 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанде ки..., бо вучуди он ки...

ГАР II گ *кит*. хориш, реш, кӯтур (*дард*).

ГАРАВ گ *ро* 1. он чи дар назди касе гузошта, дар худуди арзиши он пул қарз мегиранд (*ба шарте, ки он чиз баъд аз адой қарз ба соҳибаи бозгардонида мешавад*), раҳн; **гарав кардан** (*мондан*) чизеро ба гарав гузоштан, васиқа; **гарав шудан** ба гарав гузошта шудан; **ба гарав гирифтан** ба касе пуле дода, дар иваз мулк ё моли вайро амонатан гирифтан; **ба гарав додан** ба гарав мондан. 2. чизе, ки барои коре шарт бастаанд; **гарав бастан** шарт бастан дар бораи коре (чизе); **гарав бохтан** бо касе шарт баста, мағлуб шудан; **гарав бурдан** шарти бо касе бастаро бурдан; дар коре ғолиб омадан; дар мусобика ғалаба кардан. 3. кафил, зомин; **ҷон гарав**, **ҷома гарав** (*зарб*) бо ҳар роҳе, ки бошад.

ГАРАВБАНДӢ گروندӣ *исми амал аз гарав бастан*; бастани гарав, шарт бастан.

ГАРАВГИР گروگир он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав гирифтааст.

ГАРАВГИРИЙ گروگирӣ *nig. гаравкашӣ*; гарав гирифтан.

ГАРАВГОН گروگан 1. он ки бо мақсади аз тарафи одамони манфиатдори ӯ ичро гардидани талаботи гаравгирифтагон гайриконунӣ дастгир шудааст. 2. *nig. гаравӣ*.

ГАРАВГОНГИРИЙ گروگангирӣ касе ё чизеро

барои ба даст овардани ҳадафҳои гуногун ба гарав гирифтан (*ба тасарруф даровардан*).

ГАРАВГУЗОР گروگنار өн ки амвол ё ашёи қимати худро ба гарав мегузорад.

ГАРАВГУЗОРӢ گروگناري амали гаравгузор; маҳал ё чои ба гарав гузоштан.

ГАРАВДЕХ گروده *nig. гаравдиҳанда*.

ГАРАВДИҲАНДА گرودهнде өн ки чизеро дар бадали чизе ба гарав мондааст.

ГАРАВДОР گرودار *nig. гаравгиранда*.

ГАРАВИДАН گرویدن 1. бовар кардан, мӯътақид шудан ба касе; имон овардан. 2. моил шудан, майл кардан ба касе, гароидан.

ГАРАВИШ گروش исми феълӣ аз **гаравидан**; имон, эътиқод; гаравидан.

ГАРАВӢ گروی 1. чизи ба гарав мондашаванда, мархун, раҳин. 2. он ки барои коре ҳамчун гарав нигоҳ дошта шудааст, гаравгон.

ГАРАВКАШӢ گروکши чизеро ба тасарруфи худ ба хотири баргардонидани мол ё чизи дигар даровардан, то молик ва сохиби он маҷбур ба баргардонидани қарз шавад.

ГАРАВМОН گرومан *nig. гаравдиҳанда*.

ГАРАВНОМА گرونамه *nig. гаравхат*.

ГАРАВОНДАН گروандн шакли бавоситай **гаравидан**; ба гаравидан водоштан, ба гаравидан маҷбур кардан.

ГАРАВПУЛӢ گروپولӣ маблағе, ки аз ҳисоби ба гарав мондани чизе ба даст омадааст.

ГАРАВХАТ گروхт хати гарав, хуччате, ки барои чизи ба гарав мондашуда дода мешавад.

ГАРАВХОНА گروханه чое, ки чизҳоро ба мӯҳлати муайян гарав монда, пул қарз мегиранд, ломбард.

ГАРАЖ фр. گرژ бино барои нигоҳдорӣ, таъмири ҷорӣ ва бо сӯзишворӣ таъмин кардани автомобилу тракторҳо *ва г.*

ГАРАМ گرم шакли ихтисоршудаи агарам (агар маро).

ГАРАНГ گرنگ 1. камхуш, сустфаҳм, кундзехн. 2. ҳайрон, саргум; **гаранг-гаранг** саргарангона, бехудона; **гаранг кардан** ҳайрон кардан, саргум кардан; **гаранг шудан (гаштан)** гич шудан, худро гум кардан, чӣ кор кардани худро надониста мондан, ҳайрон шудан.

ГАРАНГӢ گرنگӣ камфаҳмӣ, кундзехнӣ.

ГАРАНГНАМО گرنگ‌نма өн ки ба назари кас кундзехну бефаҳм менамояд, мисли гаранг.

ГАРАНГШУДА گرنگ‌شده сифати феълии замони гузашта аз **гаранг шудан**; дар ҳоли гарангӣ қарор гирифтан, гаранг шудан.

ГАРГИН گرگин кит. 1. бемории хоришдор, гирифтори дарди гар. 2. чиркин, ифлос.

гард گرد 1. асоси замони ҳозира аз **гардидан ва гаштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои аз ҷое ба ҷое раванда, гарданда: **дарёгард**, **шабгард**, **роҳи мошингард**. 3. гардиш, гардиш кардан. 4. маҷ. ҷарҳ, осмон, рӯзгор.

ГАРД گرد 1. ҷангу губор, хокреза; зарраҳои майдай ҳар ҷиз, ки ба шакли ҷангу губор даромадааст (*мас., гарди орд*). 2. маҷ. чизи ноҷиз, чизи беарзиш; **гардҳои барф** зарраҳои барф; **гарди гул (растаниҳо)** маҳсули шукуфай гули растаниҳои тухмдор; **гарду ҷанг // ҷангу гард** ҷангу губор; **гарду губор** ҷангу хок; **гард ангехтан** ҷанг баровардан; **гард-гард кардан** а) майдо-майдо кардан, реза-реза кардан; б) маҷ. ба хок яксон кардан, гард аз ҷизе баровардан; **гард-гард шудан** майдо-майдо шудан, реза-реза шудан; шикаста пора-пора шудан; ♦ **гарди ғам** нишонаи ғам, асари андӯҳ; **гарди ҷоero хӯрдан** ба шароиту ҳолати ҷое ё ҷизе нағз шинос шудан; воқиф шудан аз қоидаву қонун ва сирру асрори ҷое; **гард аз ҷизе баровардан** тамоман поймол карда нобуд соҳтан, несту нобуд кардан; **ба домани касе гарде нишастан** айбдор (доғдор) шудани касе, ҳалал расидан ба обрӯю эътибори касе; **гардаш ҳам намемонд** ба кулӣ нобуд мешуд; ҳеч ҷиз намемонд.

ГАРДА گرда 1. хока; хокай сиёҳи ангишт, ки нақошон ба кор мебаранд. 2. як навъ қолиби нақошӣ, ки бо сӯзанзани рӯи коғаз таҳти ҷизе қашида мешавад ва онро бо сӯзанакҳо ба таҳтае часпонда, ба рӯи он хокай ангишти чӯбро мепошанд, то ки

тарҳи нақш ба он чиз гузарад, яъне нусха мегиранд.

ГАРДАК گردک 1. тухми шабушк, ришк. 2. бот. гарди наринаи шукуфаи гулҳо, гардбарг.

ГАРДАН گردن 1. қисме аз бадан, ки байни сарва танаи одам, ҳайвонот, парандагону ҳазандагон *ва м.ин.* воқеъ аст. 2. чои танги байни даҳон ва шиками зарфҳо, гардани зарфҳо ва асбобҳои дигар: **гардани қӯза**, **гардани шиша**; **ба гардани...** ба зиммаи..., ба ўҳдаи...; **бо гардани баста** бо дили ноҳоҳам, маҷбуран; **бо гардани қаҷ** бо аҷзу нотавонӣ; фармонбардорона, мутеона; **гардан буридан** күштан; **гардан додан** а) тан додан; тобеъ шудан; б) розӣ шудан ба коре; **гардан задан** сар бурида күштан; **гардани касеро** (*чизеро*) **ба банд овардан** касеро (*чизеро*) ба қайди худ даровардан, мутеи худ кардан; **гардани касеро** (*чизеро*) **шикастан** касе ё чизеро мағлуб кардан; нобуд кардан; **гардани шаҳро мулоим** кардан одами яқравро ба ифоқа овардан; **гардан қашидан** нофармойӣ кардан, аз итоат сар тофтан; **гардан ниҳодан** (*ба касе, коре*) таслим шудан; фармонбардорӣ ва итоат кардан; розӣ шудан ба душворие; **гардан тофтан** саркашӣ намудан; **гардан фурӯвардан** тобеъ шудан, итоат кардан; розӣ шудан, тан додан (*ба коре*); **гардан ёрӣ надодан** хуши касе наомадан, ба коре майл накардан; **гардан қаҷ кардан** (*дар пешӣ касе*) изҳори аҷзу нотавонӣ кардан ба касе, зорию илтимос кардан аз касе; **гардан ҳам намудан** таслим шудан, итоат кардан; **аз гардан соқит кардан** аз зиммаи худ дур кардан, масъулияти кореро ба ўҳда нагирифтан; аз сар соқит кардан; **ба гардан гирифтан** а) қабул кардан, ба зимма гирифтан, ўҳдадор шудан; б) иқрор шудан ба гуноҳе; **ба гардани касе афтодани** чизе ба зиммаи касе бор шудани масъулияти чизе; **ба гардани касе бори гарон шудан** ба зиммаи касе бор шудан, боиси дарди сари касе гаштан; **ба гардани касе бор кардани** чизе а) зӯран ё бо фиреб ба зиммаи касе гузошта шудани чизе, касеро маҷбуран ба ягон чиз мутасаддӣ кардан; б) ба зиммаи касе вогузоштан чизеро, ўҳдадор кардан касеро ба коре; **айбро ба гардани касе мондан** гуноҳи худро ба дигаре бор кардан; гуноҳе карда, худро ба канор гирифтан; **бори худро ба гардани касе андохтан** вазнинии худро ба дӯши касе гузоштан, мушкили худро ба зиммаи касе гузоштан; **як сару гардан баланд будан** аз

касе а) имтиёз доштан бар касе, беҳтар будан нисбат ба каси дигар; б) қадбаланд будан нисбат ба каси дигар; **гуноҳ ба гарданаш** айби худаш, худ гунаҳкор аст; **гардани ҳамро шамшер намебурад** (*зарб.*) итоаткор аз ноҳушихо эмин аст; шахси хоксор ҳамеша осуда аст.

ГАРДАНА گردنه 1. воситаи пайвасткунандаи ду қисми ягон чиз, асбоб *ва г.*; чои борик ва танги ягон чиз, асбоб *ва г.* 2. роҳи борику пурпечу ҳами байни қӯҳҳо, гузаргоҳи қӯҳӣ. 3. ҷуғр. чои борики ду хушкий воқеъ дар об, ки онҳоро ба ҳам мепайвандад, барзах.

ГАРДАНАГИР گردنې گير дузд, роҳзан; дузди сари гардана.

ГАРДАНАФРОЗ گردنافراز *nig.* гарданфароз.

ГАРДАНАФРОХТА گردنافراخته 1. *маҷ.* сарбаланд, боифтиҳор. 2. рушҷу нумувкунанда, сабзанда.

ГАРДАНБАНД گردن بند 1. ҳар чизе аз матоъ, ки ба гардан баста ё печенда мешавад (*мас.*, *шарф*, *галстук ва г.*). 2. асбоби зинат, ки занон ба гардан мебанданд, гулӯбанд, гафабанд, тавқ. 3. афзоре аз ҷарм ё чизи дигар, ки ба гардани асп, ҳар, саг баста мешавад, қилода.

ГАРДАНБОРИК گردنبارик 1. он ки (ё он чи) гардани борик дорад, борикгардан. 2. *маҷ.* шиши арак.

ГАРДАНБУРИДА گردنبرиде *nig.* гарданканда.

ГАРДАНГИР گردنگир гиребонгир; он ки гардан мегирад.

ГАРДАНГОХ گرنگاه *nig.* гардана.

ГАРДАНГАФС گردنغفس 1. он ки гардани ғафс дорад, гарданаш пургӯшти фарбех аст: **шикамкалони гардангафс**. 2. *маҷ.* гарданшах, яқрав, гапнодаро.

ГАРДАНГАФСӢ گردنغفسӣ гарданшахӣ, яқраҳагӣ, гапнодароӣ.

ГАРДАНДА گردنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гардидан.* 2. гирдгарданда, ҷархзананда; гарданда гардун киноя аз осмон. 3. қӯҷанда, он ки аз ҷое ба ҷое меравад. 4. нопойдор, мутагайири.

ГАРДАНДАГӢ گرددگ шакли дигари сифати

феълии замони ҳозираи гарданда; дигаргунӣ, тағиӣр, таҳаввул.

ГАРДАНДАРОЗ گردندراز он ки (ё он чи) гардани дароз дорад, дарозгардан.

ГАРДАНДАРОЗӢ گردندرازӣ сарбаландӣ, сарфрозӣ; бартарӣ.

ГАРДАНДОДАГӢ گرденدادگӣ сарсупурдагӣ, фармонбардорӣ, мутейӣ.

ГАРДАНЗАН گردنزن бурандаи сар; ҷаллод.

ГАРДАНИЙ گردنӣ 1. ҷарми нарме, ки зери кучан мегузоранд. 2. шаллоқи паси гардан, зарбае, ки ба паси гардани гунаҳкор ба даст зада мешавад, бунигардани: **гарданий** задан.

ГАРДАНКАНДА گردنکнде *таҳқ*. *калимаи дашином ба маънои* мурдан беҳ, нобакор, разил, бадкирдор; гарданшикаста.

ГАРДАНКАЧ گردنکҷ 1. он ки (ё он чи) гарданаш қаҷ аст. 2. *маҷ*. бечора, нотавон, дасткӯтоҳ.

ГАРДАНКАШ گردنکش саркаш, фармоннобардор, худдонам, гапногир, якраҳа.

ГАРДАНКАШӢ 1. саркашӣ, нофармойӣ, беитоатӣ: **гарданкашӣ** **кардан**. 2. исёнгарӣ, исён, балвогарӣ.

ГАРДАНҚҰТОХ گردنқوتاه он ки гардани құтоҳ дорад, құтохгардан.

ГАРДАНО گردنა *кит.* 1. сихкабоб, кабоби сихӣ, навъи кабоби гӯшт. 2. *маҷ*. мусикӣ, навои паст.

ГАРДАНОВАР گردنآور *кит.* қавӣ ва далер, часуру пахлавон.

ГАРДАНОН گردنان *кит.* сарварон, бузургон, сохибқұдратон.

ГАРДАНПЕЧ گردنپیچ 1. порчае, ки барои нигаҳдорӣ аз сармо ё аз гарду хок ба гардан мепечонанд, *ба монанди* шарф; *муқ. гарданбанд* 1. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ.

ГАРДАНПЕЧОНАК گردنپیچانک *nig.* гарданпеч.

ГАРДАНТОБӢ گردنتابӣ саркашӣ, аз кори фармуда сар тофтан; **гардантобӣ** **кардан**

сарпечӣ кардан, итоат накардан.

ГАРДАНФАРОЗ گردنفرаз сарбаланд, ифтихорманд.

ГАРДАНФАРОЗӢ گردنفرазӣ сарбаландӣ, ифтихормандӣ.

ГАРДАНШАХ گردنشҳ якрав, гапнодаро, қайсар.

ГАРДАНШАХӢ گردنشҳӣ якравӣ, қайсаӣ.

ГАРДАНШИКАСТА گردنشкسته 1. *сифати* феълии замони гузашта аз **гардан шикастан**; он ки (ё он чи) гарданаш шикастааст. 2. *таҳқ*. нобакор, гарданбурида.

ГАРДАР گردر *кит.* замини ноҳамвор ва дорои пастиву баландиҳо.

ГАРДАФШОНИЙ گرداғашанӣ гардолуд кардан.

ГАРДБАРГ//ГАРДАНБАРГ گردبрг // گردنбрگ *nig. гардак* 2.

ГАРДГИР گردگир гилофи резинӣ, ки рӯи пайванди ду чиз мепӯшонанд, то монеи нуфуз ё гузаштани ҷангӯ губор шавад.

ГАРДГИРАК گردگیرک бот. узви растаний, ки ҳангоми гардолудшавӣ барои қабули гард хизмат мекунад.

ГАРДГИРИФТА گردگرفته *сифати* феълии замони гузашта аз **гард гирифтан**; чизе, ки онро гарду губор пӯшондааст, ҷангзада.

ГАРДГИРИЙ گردگیرӣ амали пок кардани ҳоку губор аз рӯи чизе.

ГАРДДОН گرددан бот. қисми болоии наринаи гул, ки дар он гардак (2) ҳосил мешавад.

ГАРДДОРШАВӢ گرددаршоӣ *nig. гардолудшавӣ*.

ГАРДЕРОБ фр. گردراب ҷои қашида мондан ва нигоҳ доштани либосҳои рӯй дар биноҳои ҷамъиятӣ, либосхона, ҷойлибос.

ГАРДИДАН گرдидэн 1. давр задан, ҷарҳидан. 2. гаштан, роҳ рафтан; гардиш кардан, аз ҷое ба ҷое рафтан. 3. аз ҳоле ба ҳоле даромадан, тағиӣр ёфттан. 4. шудан; **роҳӣ гардидан** ба роҳ даромадан, равона шудан; **гардидани фалак ба коми** *касе* *киноя* аз омад кардани кори *касе*; **гард!** равона шав! биё, рафтем!: **гард,** ҳамроҳ меравем!; **гардам //** аз сарат

гардам фидоят шавам, садқаат шавам (*навозии ва эҳтиром ба касе*).

ГАРДИНА گردنه резаҳои хурдтарин ё чанг, ки аз кӯфтсан ё саҳт совида гард-гард кардани чизҳо ба вучуд меояд.

ГАРДИШ گردش 1. гирдгардӣ, ҷархзанӣ, даврзанӣ: **ҷарх ба гардиш даромад**. 2. сайру гашти кӯтоҳмуддат, сайру тамошо, тамошо карда роҳ рафтан. 3. рафтор, ҳаракат. 4. чанбари чизҳои доирашакл: **гардиши доира**, **гардиши ғалбер**. 5. маҷ. тағиирот, дигаргунӣ, таҳаввулот. 6. ҷои ба тарафи дигар баргаштани роҳ, ҳамгаши роҳ, гардишгоҳ; **гардиши сар** гирд гаштани сар, сарҷархзанӣ (*аз беморӣ*); **гардиши фалак** а) ҷархи фалак; даври замон; б) маҷ. тақдир, қисмат; **бо гардиши фалак** а) бо гузашти рӯзгор; б) маҷ. бо хости тақдир; **гардиш додан шакли бавоситаи гардиш кардан**; **гардиш кардан** а) ҷарх задан, давр задан; б) роҳ рафтан барои тафаруҷ, сайру гашт кардан; в) тоб ҳӯрдан, ба тарафи дигар гаштан; **дар гардиш будан** ҷарх задан, **дар ҳолати даврзанӣ будан**; **дар гардиш даромадан** давр задан, ҷарх задан; **дар давра даст ба даст гузаштан**: **ҷоми май дар гардиш даромад**.

ГАРДИШБОБ گردشbab мувофиқ ба сайру гардиш, боби гардиш.

ГАРДИШГАР گردشگر сайёҳ, саёҳатгар, ҷаҳонгард.

ГАРДИШГАРӢ گردشگرӣ сайёҳӣ, ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳат.

ГАРДИШГОХ گردشگاه 1. ҷои ба тарафе баргаштани роҳ, ҳамгаши роҳ. 2. сайргоҳ, ҷои гардиш.

ГАРДИШДОР گردشدار гардишнок; **телпаки гардишдор** телпаки гирдаи чанбардор.

ГАРДИШКУНОН گردشکنان ғеъли ҳол аз гардиш кардан дар ҳоли гардиш, гардиш карда истодан.

ГАРДӢ گردӣ 1. як навъ матои пахтагии гулдори тунук, ки аз он бештар рӯймол ва бâъзан курта медӯзанд: **рӯймоли гардӣ**. 2. варз. огоҳ кардани фарзини ҳариф аз маҳвшавӣ дар бозӣ.

ГАРДКАМ گردکم гуфт. нидое, ки қиморбозон

вақти ба бозӣ партофтани бучул ва бозӣ кардани ҳамаи сарқимор мегӯянд; **гардкам задан** а) қиморбозӣ кардан; б) бозӣ кардан ба тамоми сарқимор. 2. маҷ. то охир, бебаргашт.

ГАРДКАШАК گردکش *tex.* асбоби гарду чангро ба худ қашандо, ки барои тоза кардани ҳавои хона истифода бурда мешавад.

ГАРДНОГУЗАР گردنگزар чангногузар; чизе, ки хосияти нагузаронидани чангу гардро дорад.

ГАРДНУРӢ گردنوري нурии хока, поруи резареза.

ГАРДО گردا он чи мегардад, гарданда, гардон.

ГАРДОБА گردآبه гардсӯз, ки аз орду об ва равғану шир тайёр карда мешавад.

ГАРДОГАРД گردآگرد гарданда, он чи мегардад.

ГАРДОЛУД گردآلود олуда ба гард, гарднок, ба чанг олуда ва ғӯтида; **гардолуд шудан бот**. ба воситай гард бордор шудан (-и гул).

ГАРДОЛУДА گردآلوده *nig.* гардолуд.

ГАРДОЛУДШАВӢ گردآلودшوي бот. аз гарддон ба гардгирак ё ба ҳуҷайратухм рехтани гард, ки боиси бордорӣ мегардад.

гардон گرдан 1. асоси замони ҳозира *аз гардон(и)дан*. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои гардонанд, даврзананда: **балогардон, обгардон, саргардон...**

ГАРДОН گردان сифати ғеълии замони ҳозира *ва ғеъли ҳол аз гардидан*; чизи дар сайру ҳаракати мусалсал буда, чизи даврзананда; ҷархзананда; **гардунни гардон** фалаки гарданда; **гардон шудан** ҷарх задан, ба ҷархзанӣ даромадан; **гардон-гардон кардан (чойро)** гуфт. барои серранг ва бомаза шудани ҷои навдамкарда онро ба пиёлае гирифта, боз баргашта ба ҷойник рехтан (*қабл аз ҷойкаши*), ба такрор гардондан; **гардон-гардон пурсидан** гуфт. ғаштаю баргашта пурсидан, такрор ба такрор пурсидан.

ГАРДОНА گردانه *tex.* сарчарҳ, ҷарҳи қалони гардонанд, ки ҷарҳҳои дигари таҷхизотро мегардонад.

ГАРДОНАНДА گردانнде 1. *тарзи баво-ситай гарданда*; ба ҳаракат дароранда, чархонанда. 2. идоракунанда. 3. *маҷ. тағиیرдиҳанда*, дигаргункунанда.

ГАРДОН(И)ДАН گردانн//گردانидن *тарзи баво-ситай гардидан*. 1. чарх занондан, давр занондан, гардиш додан, ба ҳаракат овардан. 2. тофтан, ба тарафи дигар хамондан, қаҷ кардан. 3. табдил додан; мубаддал сохтан, аз ҳоле ба ҳоле бадал кардан. 4. ақиб партофтани, зада ақиб андохтан, дур кардан, рондан. 5. бозовардан, пас овардан, баргардонидан. 6. рад кардан; пас фиристодан. 7. қат кардан, тоб додан. 8. чаппа кардан. 9. пиёларо пур аз чой карда, баргашта ба чойник реҳтан: гардон-гардон кардан: **чойро гардондан**. 10. ҳамчун *феъли ёридиҳанда дар феълҳои маркибии номӣ ба маъни* кардан, намудан *меояд*: **душман гардондан, дӯст гардондан, танг гардонидан, гардондан** аз чизе боздоштан аз чизе; тағиیر додани роҳи ҳаракати чизе; **варақ гардондан** варақ задан; **дами чизеро гардондан** суръати ҳаракати чизеро паст кардан; суст кардани шиддати чизе; **заминро гардондан** замини киштро рӯгардон (побел) кардан; шудгор кардан; **рӯйи касеро гардондан** фикри касеро тағиир додан; **рӯй гардондан аз касе ё чизе** а) ба тарафи дигар гаштан; рӯй тофтан аз касе ё чизе; б) даст кашидан, сарфи назар кардан аз касе ё чизе; **рӯй гардондан ба касе ё чизе** ба касе ё чизе нигоҳ кардан, ба тарафи касе ё чизе нигаристан, рӯ овардан; **тасбех гардондан** д). донаҳои тасбехро дар ришта ангушт зада, зикри **Худо** карда («субҳоналлоҳ», паси ҳам гузаронидан; **аз роҳ гардондан** ба рафтани касе монеъ шудан; аз рафтани боздоштан касеро; аз роҳи рафта пас овардан касеро.

ГАРДПОШ گرڊپاش гардпошак, абзоре барои пошидани гард ё моддаҳои заҳрдор барои рафъи оғатҳои гиёҳӣ *ва г.*

ГАРДПОШАҚ گرڊپاشк *кишов*. мошини маҳсус ё дастгоҳе, ки ба воситаи он ба растаниҳо ҷанги доруҳо пошида мешавад.

ГАРДУН گردون 1. чарх, ароба. 2. фалак, сипехр, осмон. 3. рӯзгор; дунё, даҳр; **гарданда гардун** осмони даввор, фалаки гардон; **то ба гардун бурдан** ба осмон расондан; хеле баланд кардан.

ГАРДУНА گردونه *кит.* ароба, навъе аз ароба барои кашидан борҳои вазнин ва тӯҳро.

ГАРДУНГУЗОР گردون گزار 1. гузоранда ва сайркунанда осмон; гузаранда аз осмон. 2. *маҷ. тезрав, тезраванда ва асаркунанда*.

ГАРДУНКАШ گردون کش он чи гардун (ароба)-ро мекашад, кашандаи гардун.

ГАРДУНКУЛОХ گردون қлаҳ сарбаланд, иззатманд, бузургвор.

ГАРДУННАВАРД گردون نورд фалак-паймо, осмонгард; ♀ *нолаи гардуннавард* оҳу нолаи нихоят баланд.

ГАРДУНСАВОР گردون سوار *маҷ. тезрав, тундрав, тезтак; рахши гардунсавор* аспи тезрав, аспи даванд.

ГАРДУНШУҚУҲ گردون شکوه баландмар-таба, бо шаъну шавкат; пуркитидор.

ГАРДУХОКӢ گردوҳакӣ олудашуда ба гарду хок.

ГАРДФИШОН گرڊفշان гарду ғубор аф-шонанда; хокистарафшон.

ГАРДЧЕНКУНАҚ گرڊچنكenk гардсанҷ, андо-загири гарду ғубор.

ГАРДЧИН گرڊچин резачин, ҷмаъкунандаи хурду резаҳои ҳар чиз.

ГАРЕВА//ГИРЕВА گریووه//گیریووه *кит.* пушта, тал, теппа; **гарева навардиан** баландиву пастиро тай кардан, кӯҳу кӯталҳоро гузаштан; ♀ *ин гаревави саҳт* дунё.

ГАРЗА//ГУРЗА گرزه навъе аз мори қалони заҳрдор.

ГАРЗАН گرزن точи маҳсуси подшоҳони каёнӣ будааст, ки бо занчири тилло бар болои таҳт дар ростои сари подшоҳ меовехтаанд ва гӯё ороишёфта бо сад дона марвориди ҳар қадом ба андозаи тухми гунчишк будааст.

ГАРМ گرم 1. дорои дамои бештар аз дамои бадани инсон ё дамои муҳити атроф; боҳорат, ҳароратдор; *муқоб. сард, хунук* (*мас., оби гарм, ҳавои гарм*); доғ, тафсон: **оши гарм, бӯи хуши нони гарм; дами гарм** а) нафаси ҳароратдор; б) *маҷ. хӯроки гарми обдор, таоми одии обакӣ.* 2. ҳароратдиҳанда: **либоси гарм; на сарду на гарм** мӯътадил (*оид ба об, ҳаво*); **гарм омадан** (-и ҳаво) аз меъёر зиёд будани

гармии ҳаво (-и фасле). 3. маҷ. пурҷӯшу хурӯш, самимӣ: сӯҳбатамон хеле гарм буд; гарму сӯзон (ҷӯшон) хеле боҳарорат, бо самимият; 4. маҷ. бомехр, бомуҳаббат, дилкаш: нигоҳи гарм, чехраи гарм; гарм кардан а) ҳарорат додан (mas., об, ош, хонаро), тафсондан; б) киноя аз барангҳектани меҳри касе ба кассе; рағбат пайдо кунондан (ба коре); дили касеро (ба коре) гарм кардан майлу рағбати касеро ба коре бедор кардан; гарм шудан а) тафсидан, ҳароратнок шудан; б) маҷ. пурҷӯшу хурӯш гаштан, авҷ гирифтан, равнақ ёфтан; ситорааш гарм одами дилкашу дилпазир; тани гарм тани зинда; одами зинда; гарм будан ба коре бо рағбати тамом машғул будан бо коре; гарми чизе будан (шудан) саҳт ба коре машғул будан, саргарми коре будан; гарм тоғтан а) хуб писанд афтодан; б) шинос намудан, аз ин пеш гӯё шинос будан; гарму сардро дидан неку бад ва сабукию саҳтии зиндагиро аз сар гузарондан; гарму хунук кардан а) ҳарорати чизero мӯътадил гардондан (mas., обро); б) маҷ. бо дуову ҷоду нисбат ба касе меҳру муҳаббат ё барьакс нафрату кароҳат барангҳектан; бозори чизero гарм кардан ривоҷу равнақ додан чизero, авҷ гирондан кореро; бозори чизе гарм шудан ривоҷу равнақ доштан; серҳаридор будани чизе; даст ба оби хунук (гарму хунук) назадан кореро ичро накардан; меҳнат накардан; эркагӣ карда бекор гаштан; як об гарм кунанд... ягон маърака гузаронанд, ягон маросим барпо намоянд.

ГАРМА گرمه меваи пешпазак.

ГАРМАК گرمک 1. боқилаи дар об ҷӯшинидашуда. 2. навъе аз ҳарбузай дарунсурхӣ хушбӯ, ки барвақт мепазад, ҳандалак.

ГАРМАКФУРӯШ گرمک‌فروش фурӯшандай гармак.

ГАРМАЛАФ گرم‌علف бот. як навъ алафи ботлоқӣ бо гулҳои зард.

ГАРМБӮСӢ گرم‌بوسى бӯсидан аз рӯи меҳру самимият.

ГАРМГОҲ گرم‌گاه кит. 1. ҷои гарм, макони гарм. 2. вақти нимрӯзӣ, вақти гармии ҳаво дар нисфирӯз, пешин.

ГАРМДИЛ گرم‌دل 1. ниг. дилгарм. 2. маҷ. ошиқ, дилдода, дилбаста.

ГАРМДИМОФ گرم‌دماغ маҷ. маст, арбадакеш; сармаст, сархуш, мағрур.

ГАРМДИМОФӢ گرم‌دماغӣ маҷ. сармастӣ, ғуур.

ГАРМДОР گرم‌дар ба шавқ оваранда, гарм доштани чизе (mas., маҳфил); ба шӯру шавқ оваранда.

ГАРМДОРУ گرم‌دارو ниг. занҷабил.

ГАРМИБАР گرمی‌بر тех. баранда ва гузаронандай гармӣ.

ГАРМИБАРДОР گرمی‌بردار ниг. гармитобовар.

ГАРМИБАРДОРӢ گرمی‌بردارӣ гармибардор будан, гармитобовар будан.

ГАРМИБАХШ گرمی‌بخش ниг. гармидиҳанда.

ГАРМИГУЗАРОН گرمی‌гӯранӣ ниг. гармибар.

ГАРМИГУЗАРОНӢ گرمی‌гӯранӣ интиқоли гармӣ; хосияти интиқоли ҳарорат дар ҷисмҳо.

ГАРМИГУНҶОИШ گرمی‌غنҷایش зарфияти гармӣ дошта, тоқати гармӣ доштан.

ГАРМИДИҲАНДА گرمی‌دهнде он чи гармӣ медиҳад, гармидаҳ.

ГАРМИДОР گرمی‌дар он ки таб ва ҳарорати бадан дорад, аз сабаби гармии миҷоз, на аз сабаби беморӣ, гарммиҷоҷ.

ГАРМИДӮСТ گرمی‌دوست ниг. гармиҳоҳ: рустаниҳои гармиҷӯст.

ГАРМИЁН گرمیان як навъи кишмиш.

ГАРМИИВАЗКУНАК گرمی‌عوض‌کنک тех. абзори таъвизи гармӣ.

ГАРМИИВАЗКУНӢ گرمی‌عوض‌کнی тех. мубодилаи гармӣ, таъвизи гармӣ.

ГАРМИНИГОҲДОР گرمی‌нگاه‌دار қобилияти гармиро нигоҳдоранд, гарминогузарон.

ГАРМИНИГОҲДОРӢ گرمی‌نگاه‌دارӣ нигоҳдорандай гармӣ, гарминогузаронӣ.

ГАРМИНОГУЗАР گرمی‌نا‌گزр висилае, ки гармиро намегузаронад, оики гарминогузарон.

ГАРМИПАЗИР گرمی‌پذیر гармопазир, қабул-кунандаи ҳарорат, гузаронандай гармӣ,

ҳароратгиранда.

ГАРМИСАНҖ گرمی سنج андозагири гармо.

ГАРМИТОБОВАР گرمی تاب آور ба гармо тобо-варанда, дорои хосияти вайроннашавӣ ё зарарнабинӣ аз ҳарорати баланд.

ГАРМИХОХ گرمی خواه киште, ки ба нашъунамояш гармӣ бештар лозим аст, гармидӯст.

ГАРМИЧА گرمی میچه бемории пӯст, ки ба сабаби аз гармӣ зиёд арак кардани инсон дар шакли доначаҳои хурд дар рӯй ва бадан пайдо мешавад.

ГАРМИЙ 1. гарм будан, ҳарорат, тафс; муқоб. сардӣ, хунуки: гармии бадан, гармии офтоб, гармии ҳаво. 2. маҷ. ҷӯшу ҳӯруш, ривоҷу равнақ, авҷу барор: гармии бозӣ, гармии бозор, гармии кор, гармии тамошо. 3. маҷ. самимият, меҳрубонӣ. 4. маҷ. ҳашмгинӣ, оташинӣ, газабнокӣ; ҳолати тезу тундӣ; гармӣ додан ба ҷизе гарм кардан ҷизро; ◇ гармию сардии рӯзгорро дидан (чашидан) неку бади ҳайтро аз сар гузарондан; ҷашмро гармӣ бурдан андак ба ғанаб рафтан.

ГАРМКИНӢ گرم کینӣ кит. душманӣ ва бадбинии саҳт.

ГАРМКУНАК گرم‌کنک گوфт. абзор барои гарм кардани хона дар фаслҳои хунуки сол: гармкунаки баркӣ.

ГАРМКУНАНДА گرم‌کненде он чи гармӣ меорад, абзори гармкунак.

ГАРМКУНИӢ گرم‌کنى исми амал аз гарм кардан.

ГАРМҚОҚ گرم‌قاқ нони тунуки дар танӯр пухташуда; умуман нони дар мангана хушконидашуда.

ГАРММИЗОЧ گرم‌مزاج 1. он ки мизоҷ – табиаташ гарм аст; муқоб. хунукмизоҷ. 2. сергайрат, серҳаракат; оташмизоҷ, тундхӯ, хунгарм.

ГАРМНАФАС گرم‌نفس хушсӯҳбат; хушмуомила.

ГАРМНИГОХ گرم‌نگاه он ки нигоҳи гарм дорад, нигоҳаш самимӣ ва меҳрубонона аст.

ГАРМО گрма ҳавои гарм, гармии ҳаво; рӯзҳои

баландии ҳарорати ҳаво; муқоб. сармо: дар гармои тобистон, гармову сармо; мавсими гармо тобистон.

ГАРМОБА گرمابه ҷои шустушӯ, ки оби гарм дорад, ҳаммом.

ГАРМОБАБОН گرمابه‌بان ҳаммомӣ, мутасаддӣ ва саркори ҳаммом, ҳаммомчӣ.

ГАРМОБАДОР گرمابه‌دار соҳиби гармоба, ҳаммомӣ, дорои ҳаммом.

ГАРМОГАРМ گرم‌گرم дар ҳолати гарм будан, дар вақти гармиаш, хунук нашуда.

ГАРМОГАРМИЙ: گرم‌گرمӣ: дар гармогармӣ а) дар вақти гарм будан; б) дар ҳолати мувофиқ ва мусоид, дар вақташ, дар айни вақташ, дар айни ҷӯшу ҳурӯши коре.

ГАРМОДАРМОНИӢ گرم‌దارمانӣ истифода аз гармо барои табобат ва афзоиши ҷараёни хун; термотерапия.

ГАРМОЗАДА گرم‌زاده сифати феълии замони гузашта аз гармо задан; он ки аз гармои саҳти тобистон бемор шудааст, офтобзада.

ГАРМОЗАДАГӢ گرم‌زادگӣ шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гармозада; беморие, ки бо сабаби дар зери гармии саҳт ва дамои баланд мондан пайдо шуда, боиси сустиву заифӣ, партофт ва тундии набзи бадан мешавад, офтобзадагӣ.

ГАРМОИШ گرم‌ایش амали гарм кардани биноҳо бо об ё ҳавои гарм аз тариқи муассисаҳои маҳсус (маркази гармодиҳӣ ва ғ.).

ГАРМОИШӢ گرم‌ایشӣ тех. мансуб ба гармоиши; дорои хусусият ё амалкарди гармкунандагӣ.

ГАРМОӢ 1. мансуб ба гармо. 2. он ки зуд эҳсоси гармӣ кунад ва дар баробари гармо камтоқат бошад.

ГАРМОН ю. گرمان мус. асбоби мусиқии тугмачадори маъруф, ки ба воситаи дам садо мебарорад; муқ. аккордеон ва баян.

ГАРМОНИЯ ю. گرمانيه 1. бо ҳам (хеле) дар мувофиқат будани қисмҳои як ҷизи бутун, мутаносибии ҷузъ ва кулл, ҳамоҳангӣ, мавзунӣ. 2. мус. як соҳаи назарияи мусиқӣ, ки таълимоти дуруст ҷӯр кардани овозҳоро дар оҳангсозӣ дар бар мегирад. 3. мус. номи

аккордҳои чудогона.

ГАРМОННАВОЗ گرمان‌نواز он ки гармон менавозад, навозандай гармон.

ГАРМОСАНЧ گرم‌اسنج *nig. ҳароратсанҷ.*

ГАРМОТАШХИС گرم‌اتشخیص *nav.* ташхиси бемориҳо ба воситай гармо, термо-диагностика.

ГАРМОҲАНГ گرم‌اهنگ 1. гуворо, хуш-гувор, дилпазир, дилнишин. 2. *nig. гармрафтор.*

ГАРМПУРСӢ گرم‌پرسی пурсопурсии гарму ҷӯшон, ахволпурсий самимона.

ГАРМРАВ گرم‌ро *kит.* 1. тундрав, тезрав; чусту чолок. 2. *маҷ.* машғул, саргарм. 3. дар тасаввуф – солик, роҳрави роҳи тариқат.

ГАРМРАФТОР گرم‌رفтар 1. тундрав, тезрафтор. 2. чусту чолок, чобук; серҳаракат.

ГАРМРУХСОР گرم‌خسار гармрӯй, хуш-чехра, дилпазир.

ГАРМРӯ(Ӣ) گرم‌ро(ӣ) соҳиби рӯи зебо, хушрӯ; ситорагарм, дилқаш.

ГАРМСАЙР گرم‌سیر *nig. гармрав* 1.

ГАРМСАРИ گرم‌سرӣ 1. муҳаббат, меҳрубонӣ. 2. мастибу сарҳӯшӣ, арбадакашигу ҷанҷолӣ.

ГАРМСЕЛ گرم‌سیل боди гарми хушк, ки ба набототу ҳайвонот зарар мерасонад, боди сӯзон.

ГАРМСЕЛЗАДА گرم‌سیل‌زده мевае, ки аз гармсел осеб дидааст.

ГАРМСЕР گرم‌سир минтақае, ки дар бештарин фаслҳои сол ҳавояш гарм мешавад, минтақаи ҳорра.

ГАРМСЕРИ گرم‌سیرӣ *мансуб ба гармсер.*

ГАРМСӮҲБАТ گرم‌ صحبت он ки сӯҳбаташ форам аст, хушсӯҳбат.

ГАРМТАБӢ گرم‌طبع *nig. гарммизоч.*

ГАРМТАК گرم‌тک *kит.* 1. тезтак, тездав, тундрав. 2. тундрон, тезрон.

ГАРМТОЗ گرم‌таз бо шитоб даванда, тундрав, тезрав.

ГАРМХЕЗ گرم‌خیز зудхез, тезрав, чусту чолок.

ГАРМХЕЗӢ گرم‌خیزӣ *маҷ.* тундравӣ, чобукӣ, тезӣ, тундрав будан.

ГАРМХОНА گرم‌خانه 1. хона(ча)и гарм-тарини ҳаммом ва гармоба, бухорхона. 2. бинои оинабандӣ барои парвариши кӯчатҳо ва зироаткорӣ дар ҳамаи фаслҳои сол; хонаи маҳсус, ки дар он растаниҳои гармиталаб парвариш карда мешаванд.

ГАРМХУН گرم‌خون 1. одами багайрату серҳаракат; чаққон. 2. тундмизоч, тез, дилтанги зудоташиншав.

ГАРМХУНӢ گرم‌خونӣ 1. багайратӣ, чобукӣ, чусту чолок. 2. тундмизочӣ, тезӣ.

ГАРМХУШК گرم‌خشك *nig. гармқоқ.*

ГАРМХӮ گرم‌خو *маҷ.* хушхулӯ, хушахлоӯ.

ГАРМХӮӢ گرم‌خوئӣ *маҷ.* хушхӯй ва хуштабӯй, меҳрубонӣ.

ГАРМЧАШМА گرم‌چشمӣ чашмаҳои дорои обҳои гарми табобатӣ.

ГАРМЧЕХРА گرم‌ҷهره *nig. гармрӯ.*

ГАРМҶӮШӢ گرم‌جوши сӯҳбат ва гуфтугӯи гарму самимӣ.

ГАРМШАВӢ گرم‌شوӣ 1. исми амал аз гарм шудан; ҳароратгирӣ. 2. барангехтан, оташин шудан; гармшавии сӯҳбат авҷ гирифтан, тафсидани сӯҳбат.

ГАРМШИКАМӢ گرم‌شкми *kит.* оз, ҳирс, тамаъкорӣ.

ГАРНА шакли кӯтоҳшудаи агарна.

ГАРНИЗОН фр. گرنیزان қисмҳои ҳарбӣ, ки дар шаҳр, қалъа ё истеҳқоми мудофиавӣ ҷойгир шудаанд, бошгоҳи ҳарбӣ, подгон.

ГАРНИЗОНӢ گرنیزانӣ *мансуб ба гарни-зон;* хизмати гарнizonӣ хизмати ҳарбӣ дар гарнizon, хидмати подгонӣ.

ГАРНИТУР фр. گرنیتور маҷмӯи ягон чиз, ки барои истифодай соҳаи муайян таъйин шудааст; гарнитури мебели хонаи исти-коматӣ мизу курсихо, кат ва г., ки ҳама якранг буда, маҳсус барои эҳтиёчи манзил соҳта шудааст; гарнитури ҳарфҳо маҷмӯи

ҳарфҳои якхелаи гуногунандозаи чопӣ.

ГАРОИДАН گرائیدن майл ва рағбат намудан ба ҷизе; рӯй овардан ба ҷизе, гаравидан.

ГАРОИШ//ГИРОИШ گرایиш исми амал аз ғароидан; майлу рағбат, қасд, ният, азм.

ГАРОН//ГИРОН گران 1. вазнин, сангин, сақил; муқоб. сабук: бори гарон, гурзи гарон. 2. маҷ. саҳт, бад; гарон омадан а) вазнинӣ кардан, душворӣ намудан; б) маҷ. боиси малол, ранҷ ва ташвиш шудан. 3. нарҳаш баланд, пурбаҳо, қимат; муқоб. арzon; гарон кардан баҳои ҷизро зиёд кардан; қӯҳи гарон қӯҳи бузург, қӯҳи азим; хоби гарон хоби саҳт ва дарозмуддат; ҳомӯшии гарон ҳомӯшии ногувор, сукути ноҳинчор; арzonу гарон ба ҳар нарҳе, ки бошад; ба дил гарон гирифтан ҷизро дида хафа шудан, малул шудан аз ҷизе.

ГАРОНБАҲО گرانбها қиматбаҳо, пуар-зиш, дорои нарҳи баланд.

ГАРОНБОР//ГИРОНБОР گرانбар 1. инсон ва ҳайвоне, ки бар ҳуд бори вазнин дорад, пурбору сангин; дарахти гаронбор дарахти пурмева. 2. маҷ. одами вазнин, пуртоқат, ботамкин.

ГАРОНБОРӢ گرانبارӣ гаронбор будан, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНБОРОНА گرانбаранه вазнинона, ботамкин.

ГАРОНГӮШ گرانگوشдорои шунавоии заиф, кар.

ГАРОНГӮШӢ گرانگوشӣ гаронгӯш будан, карӣ.

ГАРОНДАСТ گراندست он ки корро бо тааммул ва дер иҷро мекунад; муқоб. сабукдаст.

ГАРОНДАСТИӢ گرانдстӣ ботааммул будан; ба қундиву сустӣ, оҳиста-оҳиста анҷом додани кор; муқоб. сабукдастӣ.

ГАРОНИШ گرانш нав., физ. нерӯи ҷозиба.

ГАРОНИШӢ گرانши марбут ба гарониши; нерӯи гарониши.

ГАРОНӢ 1. вазнинӣ сангинӣ, сақили. 2. душворӣ, мушкилий, саҳти. 3. ногуворӣ, ҳолати бад; гаронӣ кардан а) вазнинӣ

кардан; б) саҳт ва ногувор омадан, боиси малол будан. 4. пурқиматӣ, баланднарҳӣ; муқоб. арzonӣ.

ГАРОНҚАДР گرانقدر дорои арзиш ва мартабаи баланд, боқадру қимат, боэҳтиром, бузург.

ГАРОНҚИМАТ گران قمت ниг. гаронбаҳо.

ГАРОНМОЯ گرانмайе 1. гаронбаҳо, пурқимат. 2. арҷманд, олиқадр.

ГАРОНМОЯГӢ گرانмайгӣ гаронмоя будан, арҷмандӣ.

ГАРОННАРХ گراننرخ дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо, қиматбаҳо.

ГАРОНПОЯ گرانپایе маҷ. баландмар-таба, олиқадр.

ГАРОНРАВ گرانро он ки ё он чи оҳиста ва суст ҳаракат мекунад, кундрав.

ГАРОНРИКОБ گرانرکаб кит., маҷ. ботамкин, событқадам.

ГАРОНРИКОБӢ گرانرکابӣ кит., маҷ. амали гаронрикоб, ботамкинӣ, событқадамӣ.

ГАРОНСАЙР گرانسیر кит. оҳистарав, сустрафтор, кундсайр.

ГАРОНСАНГ گرانسنگ 1. вазнин, дорои вазни зиёд. 2. маҷ. ботамкин, бовикор; устувор, матин.

ГАРОНСАНГӢ گرانسنگӣ вазнинӣ, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНСАР گرانسر мағрур, ботакаббур; маст, махмур.

ГАРОНСОЯ گرانساёе олиқадр, дорои мақом ва мартабаи баланд.

ГАРОНТАМКИН گرانتمکин пуртамкин, бовикор.

ГАРОНФУРӮШ گرانفروش он ки молашро қимат мефурӯшад, қиматфурӯш.

ГАРОНФУРӮШӢ گرانفروши амали гаронфурӯш, бо қимати зиёд фурӯхтан, қиматфурӯшӣ.

ГАРОНХЕЗ گرانхиз он ки бо қундӣ ва дер аз

что бармехезад, сустрафтор.

ГАРОНХОБ گرانخواب саҳтхоб; баҳти гаронхоб баҳти сиёҳ.

ГАРОНХОР گرانخوار кит. 1. он чи ҳӯрда—наш бисёр ногувор аст. 2. маҷ. пурхӯр.

ГАРОНЧОН گرانجان 1. сусткор, коҳил, танбал. 2. бадхулқ, бадрафтор. 3. саҳтчон, ҷонсаҳт.

ГАРОНЧОНӢ گرانجانӣ кит. 1. вазъ ва ҳолати гарончон, коҳилий, танбалӣ, сустӣ. 2. бадхулқӣ, бадрафторӣ, номатбӯй.

ГАРОЯНДА گرایинде майлу рағбаткунанда, қасд ва оҳангунанда: гароянда кардан равона кардан, фиристодан; гароянда шудан майл кардан, қасду оҳанг кардан.

ГАРЧАНД گرچند шакли кӯтоҳшуудаи агарчанд; ҳарчанд ки..., ҳар қадар ки..., бо вучуди он ки...; гарчанде ки... ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки...

ГАРЧИ گرҷе шакли кӯтоҳшуудаи агарчи.

ГАСТРИТ ю. گستриت тиб. илтиҳоби пардаи луобии меъда, газаки меъда.

ГАСТРОЭНТЕРОЛОГИЯ ю. گستراتراالاگیه тиб. як соҳаи тиб, ки бемориҳои узвҳои ҳозима ва усулҳои табобати онро меомӯзад, ҳозимашиноси.

ГАХ گ nиг. гоҳ.

ГАҲАНБОР گهنهبار nиг. гоҳанбор.

ГАҲБУД گهбд кит. ҳазинадор.

ГАҲВОРА گهوارе 1. ҷойхоби ҷунбондашавандай кӯдак то якуним-дусолагӣ, ки дасту пояшро баста, дар он меҳобонанд, маҳд. 2. маҷ. ҷои ба вучуд омадан ва нашъунамои чизе: гаҳвораи тамаддуни башар; ♀ аз гаҳвора то лаҳад (тобут) тамоми умр, тамоми давраи зиндагӣ.

ГАҲВОРАБАНДОН گهوارهబندан маросими аввалин бор ба гаҳвора бастани тифли навзод.

ГАҲВОРАБАХШ گهواره‌بخش одати аз тарафи падару модарон ба ҳам номзад кардани писару духтари навзод, ки баъди ба балогат расидан бояд ба издивоҷи ҳамдигар дароянд.

ГАҲВОРАПӮШ گهواره‌پوش nиг. гаҳворапӯшак.

ГАҲВОРАПӮШАК گهواره‌پوشк rӯпӯши муносаби ҳаҷми гаҳвора дӯхташуда, ки гаҳвораро бо он мепӯшонанд, пушки болои гаҳвора, ки ба шаклу намуди гаҳвора дӯхта шудааст.

ГАҲВОРАСОЗ گهواره‌ساز он ки аз чӯб гаҳвора месозад: устои гаҳвора.

ГАҲВОРАҶУНБОН گهواره‌جنбан 1. он ки гаҳвораро ҷунбонда, кӯдакро меҳобонад, ҷунбонандай гаҳвора. 2. зоол. ҳашараи сабзу зардронги пойҳояш дарози борик, ки вақти таҳдиди ҳатар бо пойҳои пеш рост шуда, худро ҷун гаҳвора алвонҷ медиҳад.

ГАҲВОРАҶУНБОНӢ گهواره‌جنбанӣ амали гаҳвораҷунбон.

ГАҲГИР گ گир 1. аспе, ки имкони саворӣ намедиҳад. 2. маҷ. саркаш.

ГАҲГИРӢ گ گیرӣ саркашӣ, амали гаҳгир.

ГАЧ گ ҷ моддаи сафеди шабеҳи оҳак, ки дар натиҷаи сӯзондани гаҷсанг ба даст меояд ва дар соҳтмон (гаҷкорӣ), ҳайкалтарошӣ, тиб (гаҷбандӣ) ба кор меравад.

ГАЧА گ ҷ гуфт. ангуштари ни бенигин, шаба ё ҷизи дигар, ки дар гачабозӣ истифода мекунанд.

ГАЧАБОЗӢ گ ҷه‌بازӣ гуфт. бозии бачагона аст, ки асоси онро ёфтани гачаи дар мушти дастҳо пинҳонкардаи яке аз иштирок-кунандагони он ташкил медиҳад.

ГАЧБАНДӢ گ ҷбандӣ nиг. гаҷбандӣ.

ГАЧКОРӢ گ ҷکارӣ nиг. гаҷкорӣ: ҳонаи гаҷкорӣ.

ГАЧЧА گ ҷе лаҳҷ. он ки дар сухан гуфтан забонаш мегирад, лакнатдор, алкан, сақав: бачаи гачча.

ГАЧ گ nиг. гач.

ГАЧАНДУД گ ҷانдуд андуда бо гаҷ, гаҷкори-шуда.

ГАЧБАНДӢ گ ҷбандӣ тиб. бо гаҷ бастани узви шикастай бадан.

ГАЧБУР گ ҷбр бинокоре, ки ба буридан ва

омода кардани гаҷҳои ороишӣ ва тазинӣ машғул аст.

ГАҶБУРИ گجбри сохтан ва таҳия кардани гаҷ барои сақфу деворҳои бино; буридани нақшҳои гаҷӣ.

ГАҶГАР گجгӯри *nig. гаҷкор*.

ГАҶГАРИ گجгӯри *nig. гаҷкорӣ*.

ГАҶДӮСТ گجدюст бот. гурӯҳе аз гиёҳони буттааш якосла ё чандсола аз хонаводай маҳакҳо.

ГАҶИН گجين *nig. гаҷӣ*.

ГАҶИР گجир *гуфт.* 1. гализ, носуфта, дағал. 2. бадхулк; якрав: **одами гаҷир**.

ГАҶӢ گجي 1. аз гаҷ соҳташуда. 2. гаҷдор.

ГАҶКОР گжӯри *устои бо гаҷ андовакунанда ва нақшу нигорбароранд*.

ГАҶКОРИ گжӯари 1. шуғл ва касби гаҷкор. 2. аз гаҷ соҳта ё бо гаҷ андова кардашуда. 3. намуди маъруфи санъати амалии ороишӣ бо истифодаи гаҷ (*дар иморатҳо*).

ГАҶҚҰБ گжӯб 1. он ки гаҷ мекӯбад, гаҷро кӯфта майдакунанда. 2. абзоре, ки ба василаи он гаҷро кӯфта майда мекунанд.

ГАҶҚҰБӢ گжӯбӣ кору амали гаҷқӯб; кӯфтини гаҷ, гаҷро кӯфта майда кардан (*пас аз пухтани*).

ГАҶПАЗ گжӯз он ки гаҷ мепазад, коргари дар кӯра гаҷпазанд.

ГАҶПАЗӢ گжӯзи 1. амал ва шуғли гаҷпаз. 2. чое, ки дар он санг гаҷро пухта, барои истифода омода мекунанд.

ГАҶСАНГ گжонг санге, ки аз он гаҷ мепазанд.

ГАҶСОЗ گжӯсаз *соҳт.* он ки гаҷро барои сафед кардани бино омода месозад.

ГАҶСОЗӢ گжӯсазӣ амал ва кори гаҷсоз.

ГАҶХОК گжӯхак омехтаи гаҷ бо хок, ки дар бинокорӣ барои андовои девор ё сафед кардани он истифода мебаранд.

ГАШ گш *кит., nig. каш*.

ГАШАН گشن *кит., кӯн. анбӯҳ, пур, тануманд, фарбех.*

ГАШАНСОР گشنсар *он чи дорои анбӯҳӣ аст, анбӯҳ, фаровон, бисёр.*

ГАШНИЗ گشنиз *бот.* гиёҳи алафӣ, якосла ва коштани аз хонаводай ҷаъфарӣ, ки баргҳо ва саршоҳаи он хӯройӣ ва нӯшбӯйӣ аст ва донаи он хосияти доруӣ дорад, гашнич, гашнич, кашниز.

ГАШНИЗА گشنизе *ғӯраи ангур.*

ГАШНИЗӢ گشنизи *марбут ба гашнич* ё таҳияшуда аз он; монанди гашнич.

ГАШНИЧ//ГАШНИЧ گشنҷиг // گشنҷиг *nig. кашнич.*

ГАШНИЧАК گشنҷигк навъи гулдӯзии шерозаи либос.

ГАШТ گشت 1. асоси замони гузашта аз **гаշтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни шуда: **гумгаشت**, **хамгаشت** ва *г.;* **гашта-гашта** а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтан, баргардонда гирифтан; **гашта омадан** баргаштан, бозгаштан, авдат кардан; **гашта пурсидан** такроран пурсидан, дубора савол кардан; **гашта рафтан** бозгаштан, пас гашта рафтан.

ГАШТА گشте 1. сифати феълӣ аз **гаштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни шуда: **гумгаشت**, **хамгаشت** ва *г.;* **гашта-гашта** а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтан, баргардонда гирифтан; **гашта омадан** баргаштан, бозгаштан, авдат кардан; **гашта пурсидан** такроран пурсидан, дубора савол кардан; **гашта рафтан** бозгаштан, пас гашта рафтан.

ГАШТАК گشтек чамъомад ё шабнишинӣ ба хотири зиёфат ва сӯҳбат, ки одатан бо навбат дар хонаи яке аз иштироккунандагон

гузаронида мешавад, гап, гапхӯрӣ.

ГАШТАН گشتن 1. чархидан, давр задан. 2. давр зада баромадан, чустучӯ кардан. 3. роҳ рафтан, ҳаракат кардан; гардиш кардан, сайру гашт кардан. 4. баргаштан, ричъат кардан, қафо рафтан. 5. маҷ. хамидан, поин фуромадан, ба нишастан сар кардан. 6. тағиیر ёфтан, аз ҳоле ба ҳоле даромадан; тағиир додан, дигар кардан. 7. шудан, гардидан. 8. дар феълҳои таркибӣ омада, маънои давоми амалро медиҳад: **бозӣ карда гаштан, давида гаштан ва г.; гашта гирифтан дар ҷое, коре давом додан ба коре; нафас гаштан** дам ба дарун афтодан, нафаскашӣ душвор шудан; **пас гаштан** баргаштан, ақиб гаштан, ба ҷои омада пас рафтан; ⚡ **дар пайи чизе гаштан** аз паси чизе шудан; ба чустучӯи чизе машгул шудан; **забон (на)гаштан** ба чизе изҳор карда (на)тавонистан чизеро (аз рӯи мулоҳиза, истиҳола ё андешае); **бо касе гаштан** бо касе ишқбозӣ кардан.

ГАШТАНӢ گشتни баргаштани, нияти гашта омадан доштан.

ГАШТАСАР گشتеср саргашта, саргардон.

ГАШТЗАНИЙ گشتзни гардиш, гашт задан.

ГАШТИРӮЗӢ گشتрӯзи аввали нимаи дуюми рӯз; нимаи дуюми рӯз: **кори гаштирузӣ**.

ГАШТИЙ گشتӣ марбут ба гашт; нигаҳбон ё посбон, ки дар минтақаи муайян гашт мезанад, маъмури гашт.

ГАШТОГАШТ گشتагашт гардишкунон, гаштугузор.

ГАШТОР گشتар гаштугузор, сайр, чарх задан.

ГАШТОРИЙ گشتари марбут ба гаштор; таъвилий.

ГАШТУГУЗОР گشتوғзар 1. гардиш, сайру тамошо. 2. давр зада гаштан, қадамзаний дар посбонӣ.

ГВАРДИЯ фр. گورديه 1. аскарони хоса барои муҳофизати сардори давлат ва сарлашкарҳо; қисмҳои баргузидা ва имтиёзномеки лашкар, горд; **гвардияи миллӣ**. 2. таъир. дар Армияи Шӯравӣ ба қисму қӯшунҳо, ки корнамоиҳои аълои ҷангӣ, интизом ва муташаккиӣ нишон медоданд, номи қисму қӯшуни гвардия дода мешуд.

ГЕВА گیوه кӯн. навъи пойафзоли бепошнае, ки

тагаш аз ҷарм ё латтаҳои ба ҳам ҷаспонидашуда ва рӯяш аз ресмони бофта иборат аст, ҷева.

ГЕВАКАШ گیوه‌کش косибе, ки гева месозад; пойафзолдӯз.

ГЕЙЗЕР исп. گیزیر чашмаи вулқонии оби гарм, ки вақт ба вақт обаш фаввора зада мебарояд.

ГЕКТАР ю. گكتар воҳиди андозаи масоҳати замин, ки ба даҳ ҳазор метри мураббаъ баробар аст.

ГЕКТО ю. گكتа ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои сад, сад қарат: **гектоватт** сад ватт, **гектолитр** сад литр, **гектометр** сад метр *ва г.*

ГЕКТОВАТТ گیکتاوت ю. сад ватт.

ГЕКТОЛИТР گیکتالитр ю. сад метр.

ГЕКТОМЕТР گیکنمتر ю. сад метр.

ГЕЛИЙ лот. گلی унсури химиявӣ аз гурӯҳи газҳои инертӣ, ки бинобар сабуқӣ ва дарнагирандагиаш дар ҳавопаймой ба кор бурда мешавад.

ГЕЛИО ю. گلیا ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб, ба маънои Офтоб ва нерӯи вай: **гелиодастгоҳ**, гелиотехника...

ГЕЛИОГРАФИЯ ю. گلیاگرفیه нуҷ. соҳаи астрономие, ки ба таҳқиқи Офтоб машғул аст.

ГЕЛИОДАСТГОҲ گلیادастگاه абзоре, ки ба воситаи нерӯи нурҳои Офтоб амал мекунад.

ГЕЛИОМАРКАЗӢ گلیامарказӣ :низоми гелиомарказии олам нуҷ. таълимоте, ки Офтобро маркази ҳаракати сайёраҳо хисоб мекунад.

ГЕЛИОМЕТР ю. گلیаметр нуҷ. асбоби оптикаи барои ҷен кардани кутрҳои ба назар намоёни цирмҳои осмонӣ.

ГЕЛИОТЕХНИКА ю. گلیاتҳњикه tech. соҳаи техника, ки роҳҳои истифодаи нерӯи Офтобро меомӯзад.

ГЕЛОС گیلاس меваест аз ҷинси олуболу: **гелоси зард**, **гелоси сурх**, **гелоси саврӣ**.

ГЕЛОСӢ گیласи мансуб ба гелос; мураббои

гелосӣ мураббои аз гелос пухташуда.

ГЕМАТОЛОГИЯ ю. گمتالاگيҳ *тиб.* соҳаи илми тиб, ки таркиб ва хусусиятҳои хун, бемориҳои хун ва роҳҳои муолиҷаи онҳоро меомӯзад, хуншиносӣ.

ГЕМОГЛОБИН ю. گماگلابин *биол.* моддаи сурханги хун; қисми таркибии пулакчаҳои сурхи хун.

ГЕН ю. گن *биол.* одитарин омили таъмини ирсият аз насле ба насли дигар; сиришт. 2. ҷузъи *пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои* асл ва мабдаи пайдоиш ва ҳосилшавии чизе: **гидроген, оксиген ва ғ.**

ГЕНДЕР گنдер *нав.* чинс, чинсият (мард ва зан).

ГЕНДЕРӢ گندри *нав., мансуб ба гендер;* чинсӣ: *аз нуктаи назари гендерӣ* (асосан дар мавриди ҳифозати ҳуқуқи занон кор фармуда мешавад).

ГЕНЕЗИС ю. گنзис *фалс.* пайдоиш, асл ва ҷарави ташаккули ҳодисаҳои инкишофёбанда, усули таквин.

ГЕНЕРАЛ *лот.* گنرل *ҳ.* 1. унвони олии ҳарбӣ ва рутбаи шахсони роҳбарикунданаи қувваҳои мусаллаҳ; **генерали армия** (артиш) унвони олии генералӣ. 2. қисми аввали унвон ва рутбаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: **генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник.**

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР *лот.* گنرل گوبرنتар *таър.* ҳокими ягон қишвар ё вилоят дар Русияи подшоҳӣ ва баъзе мамлакатҳо, ки ҳокимияти ҳарбии маъмурӣ ба дасти ў супорида шудааст: **генерал-губернатори қишвари Туркистон.**

ГЕНЕРАЛИССИМУС *лот.* گنرلسیموس олитарин рутбаи ҳарбӣ, ки ба сардорони лашкар барои хизматҳои бисёр барҷастаи ҳарбӣ дода мешавад; шахсе, ки ин рутбаро дорад.

ГЕНЕРАЛИТЕТ *лот.* گنрلتит ҳайати фармондехии олии артиш, ҳайати қумандонҳои олии қувваҳои мусаллаҳ.

ГЕНЕРАЛӢ گنرلي *мансуб ба генерал: мансаби генералӣ, рутбаи генералӣ; нақшаи генералӣ* нақшай асосӣ ва умумии дарбаргирандаи ҷорабинҳои муҳим; **ситоди генералӣ**

мақоми олии идоракунӣ ба кори тамоми соҳторҳои ҳарбии мамлакат.

ГЕНЕРАТОР *лот.* گنرتар *тех.* ҷиҳоз, олат ё мошине, ки нерӯи механикиро ба нерӯи барқӣ табдил медиҳад, табдилдиҳандай барқ.

ГЕНЕРАТОРИ گنرتари *мансуб ба генератор; гази генераторӣ* газе, ки дар генератори газ ҳосил карда мешавад.

ГЕНЕТИКА ю. گنتикه *биол.* як соҳаи илми биология, ки ирсият, пайдоиш ва тафирӯбии онро меомӯزاد, наслшиносӣ.

ГЕНЕТИКӢ گنتикى *мансуб ба генетика.*

ГЕНОТСИД ю. گнатسىد *сиёсати* аз рӯи алломатҳои нажодӣ, миллӣ, қавмӣ ё динӣ несту нобуд кардани гурӯҳи алоҳидаи аҳолӣ.

ГЕНОФОНД ю. گنافанд *биол.* сириштмоя, мухандисии генӣ, бахши беҳтарин ва хушзори чизе; **генофонди миллат** сириштмояи миллат, беҳтарин намояндаҳои миллат.

ГЕНСОЗӢ گنسازӣ *бахши* илми биология дар бораи пажӯҳиш ва таҳқики ирсият ва пайдошу тафирӯбии ҳуҷайраҳо ва усули истифодаи онҳо.

ГЕОБОТАНИКА ю. گیاباتنیکه *соҳаи ботаника,* ки соҳт, таркиб, инкишоф ва паҳншавии гурӯҳҳои растаниро дар алоқамандӣ бо хок, обу ҳаво ва омилҳои дигар меомӯزاد.

ГЕОГРАФИЯ ю. گیاگرفие *nig. ҷуғрофия.*

ГЕОДЕЗИЯ ю. گیادзие *илме, ки шакл, андоза ва майдони ҷозибай Заминро омӯхта, қитъаҳои гуногуни рӯи Заминро ҳарита мекашад ва ба нақша мегирад, заминсанҷӣ.*

ГЕОДЕЗӢ گیادзи *мансуб ба геодезия.*

ГЕОЛОГИЯ ю. گیالагиҳ *илме, ки соҳт, таркиб, қонунҳои инкишоф ва таърихи қишири Замин ва тарзҳои ҷустуҷӯи маъданҳоро меомӯزاد, заминшиносӣ, илми замин.*

ГЕОМЕТРИЯ ю. گیامтрие *nig. ҳандаса.*

ГЕОСЕНТРИЗМ ю. گیасентрیزم *нүч. таълимоти юониёни қадим дар бораи Замин, ки гӯё Замин маркази беҳаракати коинот буда,*

Офтоб ва сайёраҳои дигар дар атрофи он давр мезадаанд. Ин таълимот баъди ба вучуд омадани низоми гелиомарказии Коперник илман рад шудааст.

ГЕОФИЗИКА *ю.* گیا‌فیزیکه маҷмӯи илмҳое, ки хосияти физикии кураи Замин, соҳти дохилӣ, ҳодисаҳои физикии дар қабатҳои саҳти Замин рӯйдиҳандаро меомӯзад.

ГЕОФИЗИКӢ گیا‌فیزیکي мансуб ба геофизика: усули геофизикӣ.

ГЕОХИМИЯ *ю.* گیاخимиه илме, ки тар-кибҳои химиявии Замин ва дар қишири Замин паҳн ва ҷойигир шудани унсурҳои химиявиро меомӯзад.

ГЕПАТИТ *ю.* گیپتیت номи умумии бемори-ҳои илтиҳоби ҷигар.

ГЕПО//ГИПО گپا//گپا *кит.* таомест, ки гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва г. ба шиканбаи гӯсфанд печонда, мурҷ ё қаламфур пошида мепазанд.

ГЕРАН *ю.* گرن *ниг.* анцибар.

ГЕРБ *олм.* аломати шартии фарқунандай ягон давлат, шаҳр ё қавм, ки дар байрак, мӯҳр ва пулҳо нақш меёбад, нишон, нишони милли.

ГЕРБАРИЙ *лот.* گربري бот. маҷмӯаи баргу гиёҳҳои хушккарда, барои таҳқиқи биологӣ.

ГЕРБИТСИД *лот.* گریتیسید моддаҳои химиӣ-яйӣ барои нест кардани алафҳои бегона.

ГЕРМАНИЙ *олм.* گرماني унсури химиявие, ки аз моддаи саҳти нукратоби қалъа-тимонанд иборат буда, дар радиотехника ва шишасозӣ истифода мешавад.

ГЕРМАНӢ گرمني мансуб ба Германия (Олмон): забонҳои германӣ.

ГЕРОИН *лот.* گراین навъи маводи муҳад-дири сахттаъсир.

ГЕРОНТОЛОГИЯ *ю.* گراتلاگیه тиб. илм дар бораи пир шудани мавҷудоти зинда, ба шумули одам ва омӯзиши сабабҳои дарозумрӣ.

ГЕС گیس шакли кӯтоҳшудаи гесу.

ГЕСБОФ گیس‌باف 1. амали бофтани риштаҳои

қолин. 2. ба шакли гесу бофташуда.

ГЕСБОФӢ گیس‌بافи амали бофтани гесу.

ГЕСТАПО олм. گستاپ таър. политсияи маҳфии давлатӣ дар Олмони фашистӣ, ки яке аз муассисаҳои асосии террористии фашизм маҳсуб мегардад.

ГЕСУ//ГЕСӮ گیسو мӯи дарози занон, мӯи бофтаи занон, печа, милла; гесуи мушкин мӯи сиёҳи муаттар; гесуи тобдода мӯи бофта; ♀ гесу чанг торҳои чанг.

ГЕСУБАНД گیسو‌بند 1. навори абрешимӣ барои бастани гесу. 2. асбоби зинат барои халонида мондан бар мӯй.

ГЕСУБУРИДА گیسو‌بریده кҳн., таҳқ., маҷ. зани бадаҳлоқ, беҳаё.

ГЕСУДОР گیسو‌دار мӯйдор, кокулдор.

ГЕТИАФРӯЗ گیتی‌افروز оламтоб, равшанкунандай ҷаҳон, ҷаҳонафрӯз; ♀ шамъи гетиафрӯз Офтоб.

ГЕТИБОН گیتی‌бан кит. ҷаҳонбон, пуштибони ҷаҳон.

ГЕТИДОР گیتی‌дар кит. ҷаҳондор, соҳиби дунё, худованди олам.

ГЕТИКУШО(Ӣ) گیتی‌کشا(ӣ) ҷаҳонқушо, ҷаҳонгир, оламгир.

ГЕТИНАВАРД گیتی‌نورد ҷаҳонгард, сайдарундандаи ҷаҳон, сайдӯҳ.

ГЕТИНАМО(Ӣ) گیتی‌نма(ӣ) ҷаҳоннамо; **оинаи гетинамо(Ӣ)** *ниг.* оина (-и ҷаҳоннамо).

ГЕТИНИГОР گیتی‌نگар ҷаҳоноро, зинатдидандаи дунё.

ГЕТИОРО گیتی‌آرا ҷаҳоноро, зинатди-хандаи дунё.

ГЕТИПАЖӮХ گیتی‌پژوه ҷаҳонҷӯй, ҷаҳон-пажӯҳ.

ГЕТИПАЙМО گیتی‌пима ҷаҳонпаймо, ҷаҳонсард.

ГЕТИПАНОХ گیتی‌پناه 1. кит. ҷаҳонпаноҳ, пуштибони олам. 2. маҷ. подшоҳи тавоно ва кудратманд.

ГЕТИСИТОН گیتىستان چاҳонгир, چاҳонкушо.

ГЕТИФУРӮЗ گیتى فروز *nig.* гетиафруز.

ГЕТИШИНОС گیتىشناس дунёшинос, چаҳоншинос, چаҳондида.

ГЕТӢ گیتى چаҳон, дунё, олам.

ГЕТТО *ut.* گیتا дар баязे мамлакатҳо маҳаллаи маҳсус, ки гурӯҳи муайяни аҳолии аз ҷиҳати ирқ ё дин фарқдоштаро зӯран ба он ҷо мекӯчонанд.

ГЕХОН گهان *kut.* гайҳон, дунё, چаҳон, олам.

ГЕХОНХИДЕВ گهان خديو *nig.* гайҳонхидев.

ГИГАБАЙТ *ю.* گیگه‌بیت *ut.* дар иттило-отшиноси воҳиди ченаки ҳаҷми ҳофизаи компютер аст, ки ба 2^{30} (10) байт баробар аст.

ГИГИЕНА *ю.* گیگینه *nig.* беҳдошт.

ГИГИЕНИЙ گیگینи *nig.* беҳдоштӣ.

ГИГРО- *ю.* گیگرا ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои намӣ, рутубат: **гигрометр, гигроскоп...**

ГИГРОМЕТР گیگرامетр асбоби ченқунии намии (рутубат) ҳаво.

ГИГРОСКОП *ю.* گیگراسкаپ асбобе, ки тафйирёбии намии ҳаворо нишон медиҳад, рутубатнигор.

ГИГРОСКОПӢ گیگراسкаپи намиро ба худ мекашидагӣ, намкаш; **пахтаи гигроскопӣ** пахтаи тозаи намкаш, ки дар тиб ба кор меравад.

ГИДРА *ю.* گیدره 1. дар асотири Юнони Қадим мори (аждаҳои) ҷандсара, ки агар як сарашро буранд, гӯё ба ҷои он ду сари нау пайдо мешудааст. 2. зоол. маҳлуки бемӯҳраи обӣ.

ГИДРАТ *ю.* گیدرت хим. маҳсули пайвастшавии об бо моддаҳои органикӣ ва гайриорганикӣ.

ГИДРО- *ю.* گیدра ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои об ва обӣ: **гидрогенератор, гидрогеология ва г.**

ГИДРОАГРЕГАТ *ю.* گیدра‌گریگт гид-ротур-

бина ва гидрогенератори бо наварди умумӣ пайваста.

ГИДРОГЕН *ю.* گیدрагن үнсури химиявиест иборат аз гази берангӯ бӯи сабук, ки бо оксиген пайваст шуда, обро ташкил медиҳад, обзо.

ГИДРОГЕНЕРАТОР *ю.* گیدрагнтар ғенераторе, ки нерӯи обро ба нерӯи барқ табдил медиҳад, муваллиди барқи обӣ.

ГИДРОГЕОЛОГИЯ *ю.* گیدрагیالاکیه омӯзиши обҳои зеризаминӣ.

ГИДРОДИНАМИКА *ю.* گیدрадинимикه қисми гидромеханика, ки қонунҳои ҳаракати моеот ва таъсири мутақобили онҳоро ба ҷисмҳои саҳт меомӯзад.

ГИДРОДИНАМИКӢ گیدрадинимикӣ мансуб ба гидродинамика.

ГИДРОЛИЗ *ю.* گیدрالиз хим. аз ҳам ҷудо шудани химиявии моддаҳои мураккаб бо таъсири об.

ГИДРОЛОГИЯ *ю.* گیدرالاگیه илми омӯзиши обҳои рӯзаминӣ (*дарё, қӯл, ботлок, обанборҳо ва г.*).

ГИДРОМЕЛИОРАТИВӢ گیدрамлӣ‌آրтиوӣ мансуб ба гидромелиоратсия: факултаи гидромелиоративӣ.

ГИДРОМЕЛИОРАТСИЯ *ю.* گیدرامлӣ‌آртисӣ илми обёрӣ кардан замин.

ГИДРОТЕХНИКА *ю.* گیدратхникه *tex.* фанни истифода аз обҳои табиӣ.

ГИДРОТУРБИНА *ю.* گیدратробине мухаррике, ки ба воситаи қувваи об навардро ба ҳаракат медарорад.

ГИДЯ//ГАДЯ گدие гадой, гадой кардан.

ГИДЯПАРАСТ//ГАДЯПАРАСТ گدие‌پраст он ки дар ҳирси гадоист, дӯстдорандай гадой, гадои ҳарис ва шилқин.

ГИЁ گی *nig.* гиёҳ.

ГИЁБУН گیابن буттаи гиёҳ.

ГИЁF گیاغ шакли дигари гиёҳ.

ГИЁДОРУ گیадаро гиёҳи доруӣ.

ГИЁЗОР گیازار *nig.* алафзор.

ГИЁОСО گیا آسا гиёхмонанд, ба шакли гиёх.

ГИЁХОК گیاخاک хоки тиараңги ҳосилхез, ки аз пӯсидани гиёхҳо ва гайра пайдо мешавад.

ГИЁХОР گیاخوار *nig.* гиёххор.

ГИЁХ گیاه алаф, наботот, растанин гайричӯбӣ; **гиёхи баҳорӣ** алафи аввали баҳор; **гиёхи бегона** *nig.* бегона (алафи бегона); **гиёхи худрӯй** алафе, ки нокошта худ рӯидааст.

ГИЁҲАК گیاهක шакли тасгирӣ гиёҳ.

ГИЁҲДАРМОНӢ گیاهدرманӣ *naw.* табобат аз роҳи истифодаи гиёҳҳои дармонбахшу табобатӣ.

ГИЁҲЗОР گیاهзар алафзор, марғзор.

ГИЁҲӢ گیاهӣ марбут ба гиёҳ; сохташуда аз гиёҳ, алафӣ.

ГИЁҲМАНД گیاهمند *гуфт.* кӯкнорӣ, бангӣ.

ГИЁҲНОМА گیاهنаме китоб дар бораи гиёҳҳо ва алафҳои гуногун, маҳсусан гиёҳҳои табобатӣ.

ГИЁҲХОБА گیاهآبه шарбати алафӣ, шарбати гиёҳӣ.

ГИЁҲОН گیاهан бот. дастае аз мавҷудоти зинда, ки таҳриклиниранд, вале ҳаракати худ ба худ надоранд ва дар ҷояшон нашъу нумӯъ мекунанд.

ГИЁҲПИЗИШК گیاهپزشک *naw.* пизишке, ки бо гиёҳ беморонро табобат мекунад.

ГИЁҲПИЗИШКӢ گیاهپزشکӣ амалу шугли гиёҳпизишк, баҳши илмии тиб, ки ба табобати беморон ба воситаи гиёҳҳо ва таҳқики хусусиятҳои дармонии гиёҳҳо машғул аст.

ГИЁҲХОР گیاهخوار *зоол.* алафхӯр, ҳайвоне, ки бештар ё факат ҳӯроки он алаф аст.

ГИЁҲХОРӢ گیاهخوارӣ гиёҳхор будан, алафхӯр будан.

ГИЁҲХӮРД گیاهخورد *nig.* гиёҳхор.

ГИЁҲШИНОС گیاهشناس он ки ба омӯзиши пажӯхиши гиёҳону растаниҳо машғул аст, мутахассис ва коршиноси гиёҳшиносӣ, набототшинос.

ГИЁҲШИНОСӢ گیاهشناسӣ шохае аз илми ҳаётшиносӣ, ки ба шиносӣ, радабандӣ ва пажӯхиши гиёҳҳо иртибот дорад, набототшиносӣ.

ГИЗ گیز :дандон гиз кардан *гуфт.* а) дандон нишон додан; б) хандонлаб, кушодчехра.

ГИЗОФ گراف *nig.* газоф.

ГИЗОФА گرافه *nig.* газофа.

ГИЗОФГӮЙ گرافگوӣ бехудагӯ, сергап, ҳарзагӯй.

ГИЗОФКОР گزفкар бехудакор.

ГИЛ گل 1. хoke, ки бо об омехта шудааст, лой; хоки саҳт ва хушк; **гили ба оташ тобовар** *nig.* гилмоя; кори гил корҳои марбут ба хок (аз қабили хандак қандану хок қандан, лой кардан *ва ғ.*); **гил задан** бо лой маҳкам кардан; **гил кардан** лой тайёр кардан. 2. маҷ. хоку туроб, турбат; **гили арманиӣ // гила сурҳ** гиле, ки барои шустушӯ мисли собун истифода мебурданд; ⚡ **гили одам** хoke, ки тибқи ривоятҳои динӣ Одам аз он сохта шудааст.

ГИЛА گله шиква, шикоят, норизогӣ аз муносибати каси шинос ё наздик; **гила доштан** шикваву шикоят доштан, норозӣ будан; **гила кардан** шикваву шикоят изҳор намудан.

ГИЛАГУЗОРӢ گله گزارӣ шикваву ши-коят, изҳори норозигӣ аз ягон амалу муносибат.

ГИЛАКУНОН گله қнан феъли ҳол аз **гила кардан**; шикояткуон, дар ҳолати гила кардан.

ГИЛАМАНД گله مند шиквакунанда; шикояткунанда: **гиламанд шудан** аз касе шикваву шикоят кардан аз касе, изҳори норозигӣ кардан аз касе.

ГИЛАМАНДОНА گله منдана бо гиламандӣ, шикоятмандона, гила изҳор карда: **гиламандона ғап задан.**

ГИЛАНДУД گلандуд бо гилу лой андовашуда, бо гил пӯшида.

ГИЛАОМЕЗ گلهآمیز шикоятомез, бо оҳанги гила ва шиква.

ГИЛАОМЕЗОНА گلهآمیزانه *nig.* гила-мандона.

ГИЛБӮТА گلبوته гили ба оташ тобовар, ки аз он барои гудозиши филизот бӯта месозанд.

ГИЛГАР گل گр *nig.* гилкор.

ГИЛГИР گل گیر *tex.* порчай пластикӣ ё оҳанӣ, ки дар пушти ҷарҳои автомобилҳо ва дигар васоити нақлиёт барои пешгирий аз пошидани лою гил васл мешавад.

ГИЛГИН گلгин *nig.* гилӣ; сохташуда аз гил.

ГИЛФИЛМОН گلغман *гуфт.* лойолуд, оғуштаи гилу лой.

ГИЛДОР گлдар дорои лойю гил, лойдор.

ГИЛЗА олми. گیلزه 1. найи маҳсуси филизи барои тири милтиқ, тӯп *ва ғ.*, ки ба даруни он борут меандозанд ва дар бунаш барои даргирондан пистонак мегузоранд: **гилзай тир**. 2. найҷаи папиро, ки дар нӯғаш тамоқу дорад: **гилзай папиро, қофази гилза**.

ГИЛЕМ گلیم навъе аз палоси пашмин ё нимпаշмин, ки ба фарши хона, кат, суфа *ва ғ.* густурда, бар рӯяш менишинанд, қолини бепат; қолин.

ГИЛЕМБОФ он ки гилем мебофад, бофандай гилем; қолинбоф.

ГИЛЕМБОФӢ گلیم باфи амали бофтани гилем.

ГИЛЕМПОРА گلیم паро пораи гилем, гилеми даридаи қӯҳна.

ГИЛЕМФУРӮШ گلیم فروش он ки гилем мефурӯшад, фурӯшандай гилем.

ГИЛЕМФУРӮШӢ گلیم فروши фурӯхтани гилем, гилем савдо кардан.

ГИЛЕМЧА گلیمچه гилеми хурд.

ГИЛИН گلین 1. гилдор, гилолуд. 2. аз гил сохташуда, хоқӣ: **кулбаи гилин, хонаи гилин**.

ГИЛӢ گلӣ *nig.* гилин.

ГИЛКАШ گلکش 1. коргари соҳтмон, ки лойю гилро ба ҷои кори устоҳои андовагару

лойгар ҳамл мекунад. 2. зарфи чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дар он лойю қум мешӯранд.

ГИЛКАШӢ گлкши амали бурдану овардани гил, кори гилкаш.

ГИЛКОР گлккар коргари бинокор ва устое, ки дар соҳтану таъмири биноҳо бо гилу лойю хишт кор мекунад, бинокор.

ГИЛКОРИЙ گлкاري 1. шуғл ва қасби гилкор. 2. корҳои андова кардан, лой кардану девор задан ва хишт мондан дар бинокорӣ.

ГИЛМОЛА گلمала *nig.* андова.

ГИЛМОЛӢ گلمали амали молидани гил ба ҷизе барои покиза ва тоза кардани ҷизе ё пӯшондан ва рӯпӯш кардани девор, андова кардан.

ГИЛМОЯ گلمая гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ГИЛМУҲРА گلمهر 1. қӯн. мӯҳраи гилин; қулӯлаи гилӣ, ки бо ҷӯби дарози найҷамонанд барои шикори гунчишк ва парандаҳои шабехи он меандоҳтанд. 2. кит., киноя аз ҷисми одамизод, ки гӯё аз дусад мӯҳра ё порчай устухон иборат аст.

ГИЛНОК گلنак олудаи гил, лойнок, лойолуд.

ГИЛОБА گلابه хоқи обомехта, лойоба.

ГИЛОЛУД گلآвод олуда ба гил, лойолуд; гилнок: **оби гилолуд**.

ГИЛОЛУДА گل آвод *nig.* гилолуд.

ГИЛОЯ گلایе кит., *nig.* гила.

ГИЛОЯКУНОН گلایе қанан кит., *nig.* гилакунон.

ГИЛОЯОМЕЗ گلایе Ҷаміз кит., *nig.* гилаомез.

ГИЛТОБӢ گلتобӣ пухтани гил, аз гили хом тайёр кардани хишти пухта.

ГИЛФАРШ گلفр фаршаш аз гил, фаршаш хоқӣ, заминӣ.

ГИЛХОК گلҳак хим. оксиди алюминий, ки як навъ моддаи сафеди кристаллӣ аст.

ГИЛХОРА گلҳаре кит. кирми лойхӯрак.

ГИМНАЗИЯ ю. گیمنزие мактаби таҳсилоти

умумии миёна бо таълимоти амики баъзе фанҳо (*одатан фанҳои башарӣ*).

ГИМНАСТИКА *ю.* گیمنستیکه маҷмӯи машқҳои маҳсуси ҷисмонӣ барои тарбияи бадан, варзиши бадан; **гимнастикаи муолиҷавӣ** варзиш бо мақсади муолиҷаи ягон беморӣ.

ГИМНАСТИКӢ گیمنстیکи мансуб ба гимнастика: асбобҳои гимнастикӣ.

ГИНЕКОЛОГИЯ *ю.* گینکالاگӣ тиб. илми бемориҳои занона.

ГИНЕКОЛОГӢ گینکالаگӣ мансуб ба гинекология.

ГИПЕРБОЛА *ю.* گیپرباله *риёз*. хати каҷи мусаттаҳ, ки иборат аз шоҳаҳои номаҳдуд аст; қатъи зоид.

ГИПЕРТРОФИЯ *ю.* گیپартрафие 1. *тиб.* аз ҳад зиёд қалон шудани ягон узви бадан дар натиҷаи қасалӣ ё кори вазнин, ё машқи аз ҳад зиёд (*mas., дар варзишгарон*); бешинарушдӣ, рушди беш аз ҳад. 2. аз ҳадди сътидол гузашта хеле қалон шуда рафтани чизе.

ГИПНОЗ *ю.* گیپناز 1. ҳолати маҳсуси ба хоб наздики одам ва ҳайвоноти оли, ки ба таври сунъӣ бо роҳи талқин ба вуҷуд оварда мешавад. 2. қувваи талқин, тариқи ҳобравонӣ бо роҳи талқин, бо талқин иродай қасеро ба худ итоат кунонидан: **бо гипноз муолиҷа кардан** усули гипнозро ба кор бурда, муолиҷа кардан.

ГИПНОЗГАР گیپناز گر *nig.* гипнозкунанда.

ГИПНОЗКУНАНДА گیپناز қондех 1. сифати феълии замони ҳозира аз **гипноз кардан**. 2. он ки гипноз мекунад, гипнозгар.

ГИПНОТИЗМ *ю.* گیپнатизм 1. таълимот дар бораи ҳодисаҳои гипноз. 2. маҷмӯи ҳодисаҳои оид ба гипноз.

ГИПО گіپа *nig.* гепо.

ГИПОТЕНУЗА *ю.* گیپатнозе *риёз*. тарафи муқобили кунҷи рост воқеъгардидаи секунҷаи росткунҷа, ватари зовияи қоима.

ГИПС *ю.* گیپс маъд. маъдане, ки онро тафсонда, гаҷи пухта *ва г.* ҳосил мекунанд ва дар истеҳсолоти чинию шиша ва дар шикастабандии ягон узви бадан, яъне гаҷбандӣ

истифода мебаранд, гаҷсанг, гулгач; **гипс кардан** гуфт. гаҷбандӣ кардан.

ГИР گیر 1. асоси замони ҳозира аз **гирифтан**. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни гиранда, азхудкунанда, ахзакунанда: **дастгир**, **моҳигир**, **чаҳонгир**...

ГИРАНДА گیرنده *цифати феълии замони ҳозира* аз **гирифтан**; азхудкунанда азкунанда; ситонанда; **саги гиранда** саги газанда.

ГИРГИРАК گیرگир گир бозичаи аз қоғаз соҳта ба нӯғи чӯб шинонда, ки вақти ба пеш ҳаракат додан ҷарҳ мезанад.

ГИРГИРАКБОЗӢ گیرگир қазаи 1. бозии бачагон бо гиргирак. 2. бозии бачагона, ки ҳамчун қоида як нафар аз иштироккунандагони он барои даст расондан аз паси дигарон медавад ва бачаи даст расондашуда ҳамин амалро бо дигарон давом медиҳад.

ГИРД I گرد 1. доирашакл, мудаввар. 2. атроф, давр, пиromун; **гирди...** // ба **гирди...** дар атрофи..., пиromуни..., ба даври...; аз **гирди...** аз атрофи..., гирдогирди...; **гирд-гирди...** атрофи..., давродаври...; **гирду атроф // гирду канор // гирду** пеш давродавр, ҳама ҷониби маҳалле, атроф; **гирд гаштан** давр задан; **гирди чизе гаштан** дар атрофи чизе ҷарҳ задан, давродаври чизе гаштан; **гирд гардондан** ҷарҳ занондан, тоб додан; **гирд нишастан** доира нишастан, давра зада нишастан; **гирд овардан** ҷарҳ кардан, гун кардан; **гирд омадан** ҷарҳ шудан, гун шудан; **гирди номи касе гаштан** аз паси касе болидан, обруй каси дигарро паноҳгоҳи худ қарор додан: **гирду гун кардан** ба тартиб андохтан, ба тартиб овардани чизе.

-**гирд** گرد ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни шаҳри аз ҷониби касе бунёдшуда: **Доробирд**, **Сиёваҳширд**.

ГИРДА گرد 1. доирашакл, мудаввар. 2. *варз.* ҷизи паҳни доирашакл барои ҳаво додан ба дурӣ; ◊ **гирдаи Моҳ** курси Моҳ.

ГИРДАК گردак 1. ҷизи мудаввари хурд. 2. *маҷ.* ҳайма, хиргоҳ.

ГИРДАКОН گردкан *кит.* ҷормагз, ҷавз.

ГИРДАПАЗ گردпаз нонвое, ки нони гирда мепазад.

ГИРДАПАРТОЙ گردهپرتایی варз. навъи бозиҳои варзишӣ аз рӯи ба дурӣ ҳаво додани гирда.

ГИРДАРӮ گردهро дорои рӯи гирда, кулӯларӯй, кулчарӯй.

ГИРДАСӮҲОН گردهسوҳан сӯҳони мудаввар, сӯҳони гирд.

ГИРДБАГИРДОН گردبگرдан атрофиён, дар атрофи касе қарор доштагон, мулозимон.

ГИРДБОД گردబاد боди саҳт ва тезу тунде, ки чангӯ хок ва хасу ҳошокро пеҷонда, сутунвор ба ҳаво мебарорад; ♦ **гирдбоди ҳаводис** тӯфони ҳодисаҳо, пеҷутоби ҳодисаҳо.

ГИРДБОДА گردబاده *nig.* гирдбод.

ГИРДБОДМОНАНД گردబадманнд ба монанди гирдбод, ба сони гирдбод, гирдбодвор, пурпечутоб.

ГИРДБОДОСО گردబادآسا *nig.* гирдбод–монанд.

ГИРДБОЛИШ گرdblالش болишти гирду хурд, ки ҳангоми хоб зери сар мегузоранд.

ГИРДБОН گرdblان кӯҳони шутур.

ГИРДБОФ گردబاف вежагии он чи ки гирд ё ба шакли ҳалқамонанд бофта шудааст.

ГИРДБУР گردбир *tex.* арраи устувонай барои сӯроҳ кардани чӯбу оҳан.

ГИРДГАРД گردگرد он чи ба шакли доира ҳаракат мекунад, гирдгардон, гирдгарданда; доиравор.

ГИРДГАРДАНДА گردگردنде *сифати феълии замони ҳозира аз гирд гаштан;* ҷархзананда, гирдгардон, пеҷутобхӯранда.

ГИРДГАРДОН گردگرдан *феъли ҳол аз гирд гаштан;* гирдгарданда, ҷархзананда.

ГИРДГОХ گردگاه *кит.* камар, миён.

ГИРДДАНДОН گرددندан дандонгирд, он ки дандонҳои гирду мудаввар дорад.

ГИРДИҲАМОЙ گردهم‌آیи *нав.* ҷамъомади оммавӣ барои муҳокимаи озоди ягон масъалаи сиёсӣ ё мавзӯи муҳимми дигар, митинг.

ГИРДӢ گرди кит. доирашаклӣ, мудавварӣ, лӯндагӣ.

ГИРДНО گردن *nig.* гардано.

ГИРДМОН گردمан 1. моҳи шаби ҷордаҳ, моҳи пурра. 2. *маҷ.* зеборӯ, ҷехраи зебо.

ГИРДОБ گردآب 1. ҷои давр зада-давр зада фурӯ рафтани оби равон дар наҳр, дарё ё баҳр. 2. *маҷ.* ҷои ҳатарнок, ҷои ҳало-катовар; ба тариқи истиора: **гирдоби андеша**, гирдоби фикру ҳаёл, гирдоби фалокат, гирдоби фано *ва г.*

ГИРДОБВАШ گردابوش гирдомонанд, ба худ ҷамъанди фурӯраванда.

ГИРДОВАРАНДА گردآورنده 1. он ки ҷизҳоеро ҷамъоварӣ мекунад. 2. он ки ҳабарҳо, шиор, матолиб ва осори илмӣ ҷамъ меорад, мураттиб.

ГИРДОВАРИ گردآوري *исми амал аз гирд овардан;* ҷамъоварӣ; андӯхтан.

ГИРДОГИРД گردагирд атроф, пиromун, ҳама тарафҳои ҷизе.

ГИРДОМАДА گردآمده *сифати феълии замони гузашта аз гирд омадан;* ҷамъомада, ҷамъушуда, ғуншуда дар як ҷой, фароҳамомада дар ҷое.

ГИРДПЕЧ گردپیچ муҳосира, давродавр пеҷнида гирифтган.

ГИРДПОЙ گردپای *кит.* атрофи таҳт, гирдогирди таҳт, нишастгоҳ, пиromуни нишастгоҳ.

ГИРДРОН گردران қисмати пургӯшти рони гӯсфанд, ғов ва монанди онҳо.

ГИРДРӮЙ گردروй *nig.* гирдарӯй.

ГИРДСӮЗ گردсوز :*чароғи гирдсӯз* ҷароғе, ки пилтааш ба таври мудаввар ҷойигир шудааст.

ГИРДУ گردو *nig.* гирдакон.

ГИРДУБОЗӢ گردубазӣ *nig.* ҷордагарӣ.

ГИРДХОН گردҳан 1. суфра ва дастарҳони гирду мудаввар. 2. *маҷ.* осмон.

ГИРЕБОН گریбан он қисми либос, ки аз сари

сина сар шуда, атрофи гарданро фаро мегирад, яқа, яха; **гиребон дариdan (пора кардан, чок намудан)** ба дод омадан, изҳори бетоқатӣ кардан (*дар марғи касе ё аз афсӯсу пушаймонӣ*); **гиребони худро гирифтan (доштан)** ба аломати ҳайронӣ аз гиребони либоси худ доштан, изҳори ҳайрат кардан, ҳайрон шудан; **гиребони худро ҳалос (раҳо) кардан** худро аз қайде раҳо кардан, аз ҷанги касе озод шудан; **аз гиребони касе гирифтan** ба касе дарафтодан; ба касе даъво кардан, муддай шудан; **аз як гиребон сар баровардан (кашидан)** муттаҳид шудан, ҳамфикру ҳамакида шудан дар ичрои коре; **ба гиребони касе часпидan** даъвогар шудан аз касе; **◊ даст ба гиребон шудан** ба касе дарафтодан; дар ҷангу ҷидол будан; **аввал гиребони худро бӯй қун!** аввал айб ва камбудии худро бидон (баъд ба дигарон айб гир).

ГИРЕБОНБАНД گریبان بند ресмоне, ки бо он гиребонро мебанданд, банди гиребон.

ГИРЕБОНГИР گریبان گیر ба гиребон часпанда; домангир, муддай; **гиребонгири касе шудан (гардидан)** маҷ. гирифткоркунандай касе шудан; ба касе даъвогар шудан.

ГИРЕБОНГИРӢ گریبان گیرӣ амал ва кори гиребонгир, банди гиребон гирифтан.

ГИРЕБОНДАРИДА گریبان درидه 1. *сифати феълии замони гузашта аз гиребон даридан*; он ки гиребони либосаш даридааст. 2. маҷ. ҷабрдида, азобкашида.

ГИРЕБОНӢ گریبانӣ марбут ва мансуб ба гиребон; беостин, либоси маҳсуси мардонаи беостин.

ГИРЕБОНКУШОД گریبان کشاد бо тугмаҳои боз, дори гиребони яла, гиребонкушода.

ГИРЕБОНКУШОДА گریبان کشаде *nig.* гиребонкушод.

ГИРЕБОНЧОК 1. дорои гиребони дарида. 2. маҷ. ҳарҷогард, бехудагард. 3. маҷ. бо ғаму андӯҳ, ғамбор.

ГИРЕБОНЯЛА گریبان یله гиребонкушода: куртai гиребоняла.

ГИРЕВА گریوه *nig.* гарева.

ГИРЕВОЗ گریواز *kim.* гарданбанд; марворид,

лаъл ва дигар сангҳои зинативу қиматбаҳои ба ришта кашидашуда.

ГИРЕХ گر 1. банд, уқда, ки дар натиҷаи бастани чизе пайдо мешавад: **гирех бастан, гирехро кушодан**. 2. қулӯлача ва лӯндачаҳо, ки дар решай дараҳтон пайдо мешавад. 3. банд ва уқдаҳо, ки дар узви инсон ва ҳайвон мавҷуд аст; мағсил. 4. ҷин, очинги пешонӣ: **гирехи абру, гирехи пешонӣ; абру гирех кардан** ҳашму ғазаб изҳор кардан, қавоқ андохтан. 5. маҷ. мушкилӣ, душворӣ; печдарпечӣ, бесарунӯйӣ; монеа; **гирех боз кардан** масъалаэро ҳал кардан, мушкилиро осон намудан; **гирех во гардидан** кушода шудани уқда, ҳал шудани масъала, иҷро шудани коре; бартараф шудани душворие; **гирехи ҷизеро кушодан** масъалаи мушкили ҷизеро ҳал намудан; мушкилиро осон гардонидан; **гирех кушода шудан** масъала ҳал гардидан; монеа бартараф гаштан; **мушт гирех кардан (намудан)** мушт фушурдан; **сари гирех ёфт шуд** роҳи бартараф кардани душворӣ пайдо шуд.

ГИРЕҲБАНД گره‌بند банди ресмоне, ки бо он як бари либос бо бари дигараш баста мешавад; тугмабанд, ангула.

ГИРЕҲБАСТА گره‌بسته 1. вежагии он чи ки гирех зада бошанд. 2. маҷ. пӯшида, мубҳам, номаълум.

ГИРЕҲБУР گره‌бр кит. кисабур; дузд, таррор.

ГИРЕҲГИР گره گир кит. 1. гиреҳдор, гиреҳнок; **абруи гиреҳгир** абруи ҳамида; абруи пурчин. 2. маҷ. печутобдор; ҷингила: **зулфи гиреҳгир**.

ГИРЕҲГОХ گره‌گاه ҷои гирех, ҷое, ки дар он ҷо гирех зада мешавад.

ГИРЕҲДОР گره‌دار 1. бодигирех, гиреҳнок. 2. пурчин, пурожанг: **руи (ҷеҳраи) гиреҳдор**.

ГИРЕҲЗАДА گره‌زде гиреҳнок, пурчин.

ГИРЕҲЗАЙӢ گره‌زني амали гирех задан.

ГИРЕҲКУШО گره‌کشا маҷ. мушкилкушо, мушкилосонкун, ҳалкунандай ягон масъала, бартарафкунандай душворӣ.

ГИРЕҲКУШО(Ӣ) گره‌کشا(ӣ) *nig.* гиреҳкушо.

ГИРЕҲКУШОӢ گره‌کشا(ӣ) мушкилкушоӣ, осон кардани мушкили қасон.

ГИРЕХМӮ(Й) گرمه‌موی он ки мӯйҳои пурпеч дорад, чингиламӯй.

ГИРЕХПЕЧ گره‌پېچ гирех бар гирех, печ дар печ, печ-печ, печида (дархам).

ГИРЕХПЕШОНӢ گره‌پېشانӣ маҷ. бадқаҳр, абус, тундхӯй.

ГИРЁН گريان 1. феъли ҳоли замони ҳозира аз гиристан; гирён-гирён дар ҳолати гиристан, ашкрезон; гирёну бирён // гирёну нолон ашкрезон, сӯхтаву пухта; гирён шудан гиря кардан. 2. сифати феълии замони ҳозира аз гиристан; гиранда, ашкрез, ашкбор.

ГИРЁН(И)ДАН گرياندن//گريانیدن тарзи бавоситаи гиристан; гиря кунондан, водор намудан ба гирякунӣ.

ГИРЁНЧАК گريانچک گرفت. бисёр гиря-кунанда, сергира; **бачаи гирёнчак** бачаи инчики сергира.

ГИРЁНЧАҚИ گريانچکи бисёр гирякунӣ, сергира будан.

ГИРИМ//ГИРУМ گيرم گرفت. гиранда, толиб, талабгор.

ГИРИСТАН گرستن гиря кардан, ашк рехтан, оби дида ҷорӣ кардан: **зор-зор гиристан, ҳой-ҳой гиристан, филик-филик (физ-физ) гиристан** бо овози паст гиря кардан; ♀ **хун гиристан** гиряи ҷонсӯз кардан; **хиккосзанон гиристан** ҳиқ-ҳиқ карда гиристан, саҳт гиря кардан; **хунгосзанон гиристан** бо овози баланд гиря кардан, овоз бароварда гиря кардан; **гиристани абр** боридани борон; **гиристани шамъ** об шудани шамъ ҳангоми сӯхтан; **ҳар қас барои мурдаи худ мегиряд** (зарб.) ҳар қас дар ғами худ мебошад.

гирифт گرفت асоси замони ғузашта аз гирифтан.

ГИРИФТ گرفт гирифтани Моҳу Офтоб, ҳусуфу кусуф; **гирифт** кардан халал пайдо кардан, иллат ёфтани; банд шудан.

ГИРИФТА گرفته 1. сифати феълии замони ғузашта аз гирифтан; **гирифта** бурдан чизеро бо худ аз ҷое ба ҷои дигар бурдан. 2. халалдор, бечо, хира: **табъи гирифта** бедимоғӣ; қайфпаридагӣ. 3. ҳаста, хиррӣ: **овози гирифта**. 4. тира; абронок; дим; ♀ **забони гирифта** забони лакнатдор; **сари**

худро гирифта рафтани худро ҳалос карда рафтани; ба танҳои ҷоери тарк кардан.

ГИРИФТАГӢ گرفتگӣ 1. тарзи дигари сифати феълии замони ғузашта аз гирифтан; лакнатдорӣ, гирифтазабонӣ. 2. ҷин доштани пешониву абрӯй, дарҳам кашидашуда, абус, туршӯрӣ.

ГИРИФТАЗАБОН گرفته‌زبان он ки ҳангоми гуфтор забонаш дармемонад, алкан, лакнатзабон.

ГИРИФТАЛАБ گرفته‌لاب 1. лаббаста. 2. маҷ. ҳомӯш.

ГИРИФТАН گرفتن 1. чизеро аз ҷое бо даст бардоштан: қаламро гирифтан, телпакро аз сар гирифтан, ҷодир аз рӯй гирифтан. 2. доштан бо даст, қапидан; даст гирифтан а) доштан, ба қабза даровардан; б) маҷ. дастгир кардан. 3. қабул кардан, пазируфтани: ин шайх мурид намегирифт; ҳеч қасро шарик нағирам ҳам, туро мегирам. 4. ишғол кардан, забт кардан; соҳиб шудан, ба даст даровардан: мактуб гирифтан, қина дар дил гирифтан, аз ҳондан завқ гирифтан; розигии касоро гирифтан розигии касоро ба даст овардан. 5. рӯёndan, ба даст овардан, бардоштан; аз худ кардан, дарёftan ҳосил гирифтан. 6. банд кардан, садд шудан, бастан пеши чизеро: даҳонро маҳкам гирифтан даҳонро маҳкам пӯшондан. 7. ситондан, зӯран рӯёndan, рабудан; **товор гирифтан, ҷарима гирифтан** зарари чизе ё касоро расидан ё пардохтан. 8. ба нумув даромадан, нумув кардан, сабзидан, амал кардан **ниҳол гирифт**. 9. тарошидан, буридан: **мӯйсар гирифтан, ноҳун гирифтан, риш гирифтан**; сар гирифтан сар буридан. 10. сакта пайдо кардан, лакнат пайдо намудан; забонаш гирифт забонаш дармонд; **овозаш гирифт** овозаш ҳаста шуд. 11. сайд кардан, шикор кардан, доштан: **моҳӣ гирифтан; дар шикор ду оҳу гирифт**. 12. воқеъ шудани қусуфу ҳусуфи Офтобу Моҳ. 13. маҷ. зан кардан, ба издивоҷ даровардан. 14. маҷ. ҳӯрдан, тановул кардан; нӯшидан: **нон гирифтан, ош гирифтан, қадаҳ гирифтан**. 15. фарз кардан, тасаввур кардан; **гирем...** фарз қунем...; тасаввур қунем...; **ба пеши ҷашм гирифтан** пеши назар овардан, тасаввур кардан. 16. бо масдарҳо яқҷоя омада, сар шудан ва давом доштани амалро мефаҳмонад. 17. дар таркибҳои феъли омада, барои ҳуди шаҳс иҷро карда шудани амалро мефаҳмонад: **кашида гирифтан, навишта**

гирифтан, харида гирифтан. 18. ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибӣ месозад: пешвоз гирифтан, авҷ гирифтан, барор гирифтан, дам гирифтан, нишон гирифтан, ором гирифтан, рухсат гирифтан, фаро гирифтан; гирифтани вакӯт гузаронидани вакӯт; нафас гирифтан нафас кашидан; **ном гирифтан** *nig.* ном; оташ гирифтан а) шӯълавар шудан, даргирифтан, сӯхтан; б) **маҷ.** ҳашмгин шудан, оташин шудан; **печонда гирифтан** ихота кардан, даври касе ё чизеро ихота кардан; **унс гирифтан** одат кардан; қарин шудан; **фаро гирифтан** *nig.* фаро; **хун гирифтан** *касеро* аз хуни ноҳақ рехтааш дар талвосаи ҷон мондани касе; аз хуни ноҳақ рехташуда бо ягон тарик ҷазо дидани касе; **қарор гирифтан** ором шудан, таскин ёфтани; **акси чизеро гирифтан** мунъакис гардонидан; сурати чизеро бардоштан; **зери назар гирифтан** назорат кардан; дар мадди назар қарор додан; **зери по гирифтан** ба таги по андохтан; **роҳеро пеш гирифтан** ба роҳе рафтани; ба воситае амал кардан; **тарафи касеро гирифтан** касеро ҳимоя кардан, аз касе тарафгирӣ кардан, касеро ҷонибдорӣ кардан; **худро ба даст гирифтан** худро доштан ва идора кардан (*мас.*, дар *вакти ҳаим*); **шакли чизеро гирифтан** ба шакли чизе даромадан, ба сурате зоҳир шудан; **аз дasti касе гирифтан** ба касе мадад расондан; **аз пои касе гирифтан** ба касе часпидан, ба касе ноҳақ муддай шудан; **ба гап гирифтан** ба гап андохта боздоштан, ба гап андармон кардан; **ба назар гирифтан** эътибор додан, аҳамият додан; **ба ҳисоб гирифтан** а) дар назар доштан; б) ҳисоб кардан; **◊ ҷонро ба каф гирифта...** бо тамоми кувва..., бо ҷидду ҷаҳди тамом...; худро ба хатар андохта...

ГИРИФТАНӢ گرفته‌ی سیفاتي феълии замони оянда аз **гирифтан**; лоиқи гирифтан; он чи бояд гирифта шавад; **гирифтани шудан чизеро** майл ва қасди гирифтан кардан, гирифтан хостан чизеро; **ҳабар гирифтани** ҳабар гирифтан хостан, нияти ҳабаргирӣ доштан.

ГИРИФТАХОТИР گرفته‌ی خاطر *ғамгин, андӯҳгин, маъюс, хафа.*

ГИРИФТОР گرفتار 1. ба банду қайди чизе афтида, побанд, асир: **гирифторони ситам.** 2. саргарм, машгул. 3. **маҷ.** ошиқ, дилдода; **гирифтор гардидан (гаштан)** // **гирифтор омадан** // **гирифтор шудан** а) ба банду қайд

афтолдан, ба даст афтолан; б) дучор шудан; в) **маҷ.** мафтун шудан, ошиқ шудан; **гирифтори дарде будан** ба дарде мубтало будан, дардманд будан; **гирифтори чизе кардан** ба чизе дучор гардонидан, мубтало кардан.

ГИРИФТОРӢ گرفتاری 1. вазъ ва ҳолати бисёр саҳт ва озордиҳанда, вобастагӣ, тааллук доштан. 2. ба қайд афтолан, дар банд будан; асири, асорат; аз даст додани озодӣ ё оромиши хотир. 3. **маҷ.** ошиқӣ, мафтунӣ.

ГИРИФТУГИР گرفت و گیر *nig.* гирудор 1.

ГИРИФТУМОН گرفت و مان *nig.* гирумон.

ГИРИХА گرهه зоол. қана, қанаи шутур.

ГИРКИШ گرکиш *гуфт.* ба воситай саг касеро пеш кардан, сагро ба касе ҳамлавар сохтан, сагро киш-киш додан.

ГИРО گира 1. гиранда; чизеро саҳт гиранда, маҳкам доранда; **дасти гиро** саҳтиранда; дasti пурзӯр. 2. асбоби оҳанинест дар оҳангарӣ барои фушурда нигоҳ доштани чизҳои дигар (*мас.*, дар *вакти сӯҳонкорӣ*). 3. қапқон, дом.

ГИРОГИР گیراگир 1. дорудор, доругир, гирифтугир, ҳабскуни. 2. қашокаш, гирудор, задухӯрд. 3. пайгиона, дунбола-гириона; қаріб баробари ҳам.

ГИРОИДАН گرائیدن *nig.* ғароидан.

ГИРОИШ گرایиш *nig.* ғароиш.

ГИРОЙ گرایی 1. қуввати гирандагӣ, гиро будан. 2. таъсиргузаронӣ.

ГИРОМӢ گرامӣ киромӣ, арҷманд, азиз, мӯҳтарам, мӯкаррам; **гиромӣ доштан** иззат кардан, эҳтиром намудан.

ГИРОНДАН گراندن 1. *тарзи бавоситаи гирифтан.* 2. даргирондан, афрӯхтан: **оташ гирондан, ҷароғ гирондан;** **◊ ҳудашро гирондааст** ҳароб (логар) шудааст; ҳаставу беҳол гаштааст.

ГИРУДОР گرودار 1. афтударафт, дастбаги-ребонӣ, парҳош, ҳарҳаша, қашмакаш. 2. ҳабсу дастгиркуни, шиканҷадиҳӣ, таъқиб. 3. **маҷ.** рафтор, муомила.

ГИРУМОН گرومани такопӯ, даводав; ҳаракату

кӯшиши зиёд дар ичрои коре.

ГИРЯ گريه ҳолати аз ҷашм ашк рехтан, ки аз ғаму андӯх ё таассуроти саҳт пайдо мешавад; **гирия гулӯғир** гирия саҳти нафасигир; **гирия ниҳонӣ** ашкrezии пинҳонӣ, дарун-дарун гиристан; **гирия зорӣ** ашк рехта зорӣ кардан; **гирия нола** доду фифон бо ашкrezӣ; **гирия кардан** ашк рехтан, гиристан, гирён шудан; **гирия омадан** ҳолати пайдо шудани ашк аз шиддати ғам, ба гирия моил шудан; **гирия бардоштан** саҳт гирия кардан, овоз бароварда гиристан; **гирия сар додан** яқбора гиристан; **ба гирия даромадан** гиристан, гирия сар кардан; **бо ҳой-ҳой гирия кардан** бо доду фифон гиристан; ♦ **гирия абр** борон.

ГИРЯАНГЕЗ گريهانгиз *nig.* гириовар.

ГИРЯНДА گريинде сифати феълии замони ҳозира аз гиристан; гирикунанда, гирён, ашкrez, ашкбор.

ГИРЯОVAR گريهآور ашковар; ба дараҷае (таъсирбахш), ки гирия меоварад; ҳузновар, ҳузнангез.

ГИРЯОЛУД گريهآلود ашколуд, осори гирия дар ҷашму рӯ.

ГИРЯОМЕЗ گريهآميز омехта бо гирия, гирия олуд: **овози гириомез**.

ГИСТОЛОГИЯ ю. گистلاگие *nig.* бофташиносӣ.

ГИТАРА лот. گيتره навъи асбоби тордори мусикӣ.

ГИТАРАНАВОZ گيترهنوواز он ки гитара менавозад, навозандай гитара.

ГИТАРАНАВОZӢ گيترهنووازی амал ва шуғли гитаранавоз.

ГИЧ ځ ҳайратзада, саргаранг; **бо майнаи гич** бо сари гаранг; **сари (майнаи)** касеро гиҷ кардан касеро гаранг кардан; **сар (майна)** гиҷ шудан гаранг шудан, хеч чизро нафаҳмидан.

ГИЧЧА گيچه *nig.* кичча.

ГЛИТСЕРИН ю. گليتسرин мои шарбатмонанди ғализ, ки бо усули химиявӣ аз равған ҳосил карда, дар тиб ва техника истифода мебаранд.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ фр. گلابليزتسие нав. 1. фарогирии тамоми рӯи Замин; ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонигарой. 2. с. сиёсати ҳориҷии давлате, ки он ба мудоҳила ба корҳои доҳилии мамлакатҳои дигар ва бо зӯри бор кардани иродай худ ба дигарон асос ёфтааст; тамоюли ҳукмрони тамоми ҷаҳон шудан.

ГЛОБУС лот. گلابوس кураи Замин, кураи ҷуғрофиёй, ки ба пояи амудӣ насб гардида, дар меҳвари худ давр мезанад.

ГЛЮКОЗА ю. گلilio қазе моддаи ширин, ки дар таркиби аксари меваҳо (*маҳсусан ангуру, анцир, олу*) мавҷуд аст ва дар саноат бо гидролизи қраҳмал ҳосил мекунанд (*дар қаннодӣ, машрутботсозӣ ва тиб истифода мешавад*).

ГНОСЕОЛОГИЯ ю. گناسيا لاگие фалс. назария маърифат – таълимот роҷеъ ба имконияти оламро дарк кардани инсон, меъёри ҳақиқат ва дурустии маърифат.

ГНОСЕОЛОГӢ گناسيا لاگي фалс. мансуб ба гносеология.

ГНОСТИСИЗМ ю. گناستисیزم фалс. ҷараёни динии фалсафии насронӣ, ки мувоғики таълимоти он дониши инсон гӯё на аз таъсири ашё ва ҳодисаҳои олами моддӣ, балки дар натиҷаи илҳоми илоҳӣ пайдо шудааст.

ГОВ گاو 1. ҷорпои шоҳу сумдори ширдехи маъруф, гав; **аз гови шоҳзан оғили ҳолӣ бех** (зарб); **гови дӯшой // гови ҷӯшой** модагови ширдех; **гови Замин** гови афсонавӣ, ки гӯё Замин дар шоҳҳои он, ҳуди гов болои моҳӣ ва моҳӣ ба рӯи об қарор гирифта будааст; **гови корӣ** гове, ки бо он заминро шудгор мекунанд, барзагов, нарғов. 2. қадаҳ, суроҳӣ, ҷом, зарфи шароб, ки ба шакли гов соҳта шудааст; **гови зарин** ҷоми тилӣӣ, ки ба сурати гов соҳта шудааст. 3. **маҷ.** паҳлавон, мубориз, далер. 4. **маҷ.** бузург, қалон, мӯътабар. 5. **маҷ.** нодон, абллаҳ, аҳмак; ♦ **гови анбарзорӣ** (ё анбар) ҳайвони баҳрӣ, ки аз он анбар мегиранд; **гови баҳрӣ** (ё дарё) *nig.* **гови анбарзорӣ;** **гови кӯҳӣ** гавазн; **гови нар дӯшидан** кори бехуда кардан; **гов бар ганҷ рондан** давлатманд ва тавонгар шудан, соҳиби сарват гардидан (*ишиора ба афсонае, ки дехқоне дар вакти шудгор ганҷ ёфта будааст*); **гов дар хирман кардан** касеро кори касеро помол кардан, расво кардан, кори касеро табоҳ соҳтан; **бурчи**

Гов // бурчи Савр ё Гови сипехр аз рӯи тақвими қадим номи бурчи дуюм аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ; **соли гов ниг. бақар.**

ГОВАРС گاورس *бот.* арзани манчурӣ, ки монанди чойчуворӣ буда, баландиаш то 4 метр мешавад ва ҳамчун хӯроки чорво истифода мегардад.

ГОВАРСА گاورسه 1. *nig.* **говарс.** 2. донаи реза ба андозаи як арзан, ки аз тило ва нукра месохтанд; **говарсаи нуқрагин** *киноя* аз гавҳари төғ, обу тоби шамшер, ки аз тобиши мавҷҳои шамшер иборат аст.

ГОВБАНД گاوښد *банди* калон, дарзай бузург (- и алаф *ва ғ.*).

ГОВБАНДӢ گاوښدӣ *бастани* гов: **ҳавлии (ҷои) говбандӣ.**

ГОВБОЗ گاویاز 1. паҳлавоне, ки говро мебардорад. 2. *варз.* он ки пиёда ё савора бо гов мечангад. 3. он ки парвариш ё хариду фурӯши гов шуғли дӯстдоштаи ўст.

ГОВБОЗӢ گاوబازӣ амали говбоз, говро ба бозӣ гирифтан ва бо он мубориза кардан, бозии миллии мардуми Испания.

ГОВБОН گاوبان *нигоҳбинунаи* гов; парвокунанди гов; подабон.

ГОВБОНИЙ گاوبانӣ амал ва шуғли говбон, подабонӣ.

ГОВБОРА گاوباره *nig.* **говбон.**

ГОВГАДАНГ گاوگدنگ *гуфт.* мисли гов қӯпал, калончуссаи бефаҳм, лаванд.

ГОВГОХ گاوگاه чоҳи амиқу чуқур ва васеъ.

ГОВГУМ گاوگم *нимторикии* бегоҳирӯзӣ, ки дида шинохтани чизҳо душвор мегардад, шомгоҳ.

ГОВГУН گاوگون *nig.* **говгум.**

ГОВГӮШ گاوگوش аспе, ки пароҳои гӯшаш ба тарафи рӯи гӯш хобида бошад.

ГОВДИЛ گاودل 1. нотарс, часур. 2. *кит.* аҳмак, нодон.

ГОВДОР گاودار он ки ба парвариш ва нигаҳбонии гов машғул аст.

ГОВДОРӢ گاودارӣ 1. амал ва шуғли говдор. 2. ҷое, ки дар он ҷо барои истехсоли ширӯ гӯшт ва фурӯши маҳсулоти ширию гӯштӣ гов парвариш мекунанд.

ГОВДУМ گاودم *кит.* асбоби мусиқии карнай-монанд, карнайи хурд.

ГОВДӮШ گاودوش 1. он ки дӯшиданӣ говҳо шуғли ўст (*дар ҷорӯдорӣ*), говҷӯш. 2. *кит.* зарфи саркӯшӣ ва тагаш танг, ки маъмулан бо он шир мечӯшанд.

ГОВДӮША گاودوشه зарфи сафолини дугӯшаи маҳсуси ширдӯшӣ, хурма.

ГОВДӮШӢ گاودوши дӯшиданӣ гов, ширҷӯшӣ, говҷӯшӣ.

ГОВЁЛ фр. گاویال *зоол.* наъъи тимсоҳ, ки беш аз шаш метр дарозӣ дошта, дар манотики Хинд ва Үқёнусия зиндагӣ мекунад.

ГОВЗАБОН گاوزбан *бот.* гиёҳе, ки барги он ба забони гов монанд аст ва гули онро дар тибби ҳалқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд. мебаранд.

ГОВЗАНБӮР گاوزنбор *зоол.* як ҷинси занбӯри калон.

ГОВЗАҲРА گاوزҳре 1. моддаи сангмонанде, ки дар заҳрай гов пайдо мешавад ва дар тибби ҳалқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд. 2. *маҷ.* нотарс, шучӯъ, далер.

ГОВЗӮР گاوزзор *он* ки ниҳоят қавӣ аст; одами зӯр; *он* ки бе таълиму машқ дар гӯштингирӣ моҳир аст.

ГОВЗӮРӢ گاوزзорӣ *гуфт., маҷ.* ниҳояти зӯрӣ, боқувватии аз ҳад зиёд; **говзӯрӣ кардан** а) зӯри зиёд нишон додан; б) *маҷ.* зулму ситам кардан.

ГОВИГАРИ گاوигрӣ беадабӣ; бефаҳмӣ, бефаросатӣ.

ГОВИЗАНА گاوизнӣ номи навое аз мусиқӣ.

ГОВӢ گاوӣ 1. *марбут ба* **гов.** 2. таҳияшуда ё бадастомада аз гов. 3. *маҷ.* нодонӣ, аблайӣ, бехирадӣ.

ГОВКАШ گاوکش бардорандай гов, пурзӯр, боқувват.

ГОВКИСА گاوکيسه гове, ки дорои лаккаҳои

сафеду сиёҳ аст; ♀ **говкиса ба ҷарм андар будан** оқибати кор маълум набудан.

ГОВЛАНД(Ӣ) گاولند(ӣ) *гуфт.* мисли гов калону бешур; беакл, лаванд.

ГОВМАЛАХ گاوملخ *зоол.* як ҷинси малахи калон.

ГОВМАРГӢ گاومрگӣ *тиб.* вабои гов, говмири.

ГОВМЕШ گاومиш *зоол.* чорпоест аз ҷинси гов, ки тани бузург, гардани гафси кӯтоҳ ва шоҳҳои калони ҳамида дорад.

ГОВМИРИӢ گاومирӣ *nig.* говмаргӣ.

ГОВМОНАНД گاومанд *монанди гов,* ба сони гов, шабехи гов.

ГОВМОХӢ گاومаҳӣ *зоол. делфин.*

ГОВОРА I گاواره *шакли кӯтоҳшудаи гоҳвора //* гаҳвора.

ГОВОРА II گاوارе *кит.* галаи гов, подаи гов.

ГОВОҲАН گاوآهن *кишиов.* олати оҳанинест, ки ба нӯги испор (омоч) наасб карда, заминро шудгор мекунанд, поза, оҳани омоч, оҳани ҷуфт.

ГОВПАЙКАР گاپикр *одами қавихайкал, бузургчусса, говҳайат;* **гурзи говпайкар** *nig. говсар* (*гурзи говсар*).

ГОВПАРАСТ گاپраст *он ки говоро маъбуди худ қарор дода, парастиш мекунад.*

ГОВПАРАСТИӢ گاپрости *амали говпараст (говпарастӣ ва муқаддас шумурдани он барои гурӯҳе аз мардуми Ҳинд хос аст).*

ГОВПОӢ گاپай *чаронидани говҳо; нигоҳубини гов, говбонӣ, подабонӣ.*

ГОВПОӢ گاپай *парвокунандаи гов, говбон.*

ГОВПӮСТ گاپрост *1. пӯсти гов, ки дар он зар мерехтанд. 2. маҷ. воҳиди андозагирии вазн, қинтор (воҳиди андозагирии вазн, ки ба 57-59 кг баробар будааст).*

ГОВРАВҒАН گاوروغн *равғане, ки аз маскаи гов таҳия мешавад, равғани зард.*

ГОВРАНГ گاورنگ *говмонанд; гурзи говранг* *nig. говсар* (*гурзи говсар*).

ГОВРИШ گاورиш *1. гуфт.* он ки риши дарози гулий дорад. *2. маҷ.* одами гул, ахмақ, аглаҳ, бефаҳм.

ГОВРОН گاورан *ронандаи говҳо дар вақти ҷуфтронӣ ё бурдан ба ҷароҳоҳ.*

ГОВРОНА گاورане *калтаки говронӣ, чӯбдасти говрон.*

ГОВРОНӢ گاورани *рондани говҳо ба ҷароҳоҳ ва г.*

ГОВРӮӢ گاورоӣ *он ки рӯяш монанди гов аст, говҷеҳра, говшакл.*

ГОВСАНДУҚ گاوصندوق *сандуқи калони оҳани барои ниғаҳдории пул ва ашёи қимат.*

ГОВСАР گاوسр *1. чӯбе, ки дар болои ҷодар ё хайма наасб мекунанд. 2. nig. говсар:* *гурзи говсар.* *3. аз айбҳои асп.*

ГОВСОР گاوسар *ба шакли сари гов, говмонанд, говшакл;* **гурзи говсар** *таър.* гурзе, ки сарааш монанди сари гов ва шоҳдор будааст.

ГОВТАБӢӢ گاطبی *кит., маҷ. аглаҳӣ, нодонӣ, бехирадӣ.*

ГОВТОЗ گوتаз *киноя аз қасе, ки лофи зӯрмандӣ ва паҳлавонӣ мезанад ва худро ба душман ғолиб нишон медиҳад.*

ГОВТОЗӢӢ گوتазӣ *киноя аз таҳдид, тарсонидан.*

ГОВХАЛТА گاوҳлте *халтаи калон.*

ГОВХОНА گاوҳнане *биное барои баста нигоҳ доштани говҳо; оғил.*

ГОВХӮР گاوҳнор *маҷ. пурҳӯр, бисёрҳӯр.*

ГОВЧАРОН گاوҷран *он ки говоноро ба ҷаро мебарад, ҷаронандаи гов, говпой, говбон.*

ГОВЧАРОНӢӢ گاوҷранӣ *говпой, говбонӣ.*

ГОВЧАШМ گاوҷашм *1. он ки ҷашмаш мисли ҷашми гов калон аст, ҷашмкалон, фароҳҷашм. 2. бот.* бобуна, номи гули берунсафеди дарунзард.

ГОВЧЕҲР گاوҷҳер *кит.* говсурат, говрӯй, говшакл; **гурзаи говҷеҳр** *nig. говсар,* *гурзи говсар.*

ГОВҖАЛЛОБ گاوҷлаб *он ки ҷорпоро ҳаридан,*

бо фоидааш мефурӯшад, савдогари чорпои калон, молҷаллоб.

ГОВҖАЛЛОБӢ گاوجلابӣ амал ва шуғли говҷаллобӣ, молҷаллобӣ.

ГОВҖИГАР گاوجگр маҷ. нотарс, далер, часур.

ГОВҖУССА گاوچه говпайкар, одами тануманд.

ГОВҖӮШ گاوجوش *nig. говдӯш.*

ГОВҖӮШӢ گاوجوشӣ *nig. говдӯши.*

ГОВШИР گاوшибир бот. гиёҳи алафӣ аз хонаводаи ҷаъфарӣ, ки шираи он хосияти давой дорад.

ГОЗ I گаз 1. газиш, газидан бо дандон. 2. анбӯри меҳкаши; анбӯр. 3. қайчии токбури.

ГОЗ II گаз кит. дарахти коҷ, санавбар.

ГОЗ III گаз *nig. газ.*

ГОЗА گазе *nig. коза.*

ГОЗУР گازур кит. либосшӯй, ҷомашӯй, шустагар, козур.

ГОЗУРГОХ گазургاه чои гозурӣ, чои ҷомашӯй.

ГОЛ I گал кит. 1. гурезиш, гурехтан. 2. овози баланд.

ГОЛ II англ. گال варз. ҳоли бурд, ки дар бозии футбол, ҷавгон, ҳоккей *ва г.* баъди аз дарвоза гузаронидани тӯб ҳисоб мешавад.

ГОЛИДАН گالпидн кит. 1. овози баланд баровардан, фарёд кардан. 2. гурехтан, дур шудан, канора гирифтан.

ГОЛЛАНДӢ گاندӣ 1. мансуб ба давлати Голландия. 2. намояндаи миллати голландӣ.

ГОМ گам кит. фосилаи байни ду пой дар вақти рафтан, қадам.

ГОМОФОНИЯ ю. گامаваниه мус. навъе аз мусикии бисёровоза, ки дар он як овоз мавқеи муҳим дошта, овозҳои дигар ба он ҷӯр мешаванд.

ГОМШУМОР گامшмар :ба гомшумор роҳ рафтан кит. бо эҳтиёт роҳ рафтан.

ГОРД фр. گارد *nig. гвардия.*

ГОРИЛЛА англ. گاریله зоол. маймуни калони одамшакл, ки дар Африкои Марказӣ зиндагӣ мекунад.

ГОРМОН ю. گارمان биол. моддаи аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки онро ғадудҳои даруний чудо намуда, бевосита ба таркиби хун дохил мекунанд.

ГОСПИТАЛ ю. گاسپیتل беморхонаи ҳарбӣ.

ГОТИКА фр. گاتикه услуби маҳсуси санъати меъмории Аврупои Фарбӣ дар асрҳои XII - XV.

ГОТИКӢ گاتикӣ мансуб ба готика; ҳуруфи готикиӣ хати маҳсуси ҳарфҳояш гӯшадор.

ГОФ گاف номи ҳарфи бисту шашуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад мисли ҳарфи «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГОХ گاه 1. ҷой, макон (*ба ин маъно бештар ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб меояд: коргоҳ, хобгоҳ, ҷароғоҳ*). 2. вақт, замон. 3. баъзан, баъзе вақт: **гоҳ...**, **гоҳ(е)...;** **гоҳе** баъзан, баъзе вақт; **он гоҳ** он вақт; баъд аз он; **чанд гоҳ** ҷанд вақт, муддате; **ҳар сари ҷанд гоҳ** ҳар сари ҷанд вақт, ҳар замон; баъзан, ғоҳо; **ҳар гоҳ** ҳар вақт, вақте, мавриде; **ҳеч гоҳ** ҳеч вақт, ҳаргиз; **гоҳ-гоҳ** баъзан, аҳёнан, баъзе вақт; **гоҳ-ногоҳ** // **гоҳу бегоҳ** ҳар вақт, ҳар замон; баъзан; вақту бевақт. 4. таҳт, авранг, сарир, тоҷу таҳт.

ГОҲАНБОР گاهенبار мувофиқи ақидаи динӣ шаш рӯз ё шаш ғоҳро (замонро) мегӯянд, ки дар ин муддат Ҳудо дунёро оғаридааст; масалан, бино ба қитоби Зардушт дунё дар шаш ғоҳ (замон) оғарида шудааст: дар ғоҳи аввал дар муддати чил рӯз – осмонҳо, дар ғоҳи дуюм дар муддати шаҳр рӯз – обҳо, дар ғоҳи сеюм дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – замин, дар ғоҳи ҷорӯм дар муддати сӣ рӯз – растани ҷаъғоҳо, дар ғоҳи панҷум дар муддати ҳаштод рӯз – ҳайвонот ва дар ғоҳи шашум дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – одам; ҳар яке аз ин ғоҳҳо номи маҳсусе дорад.

ГОҲАНГОН گاهенگان нуҷ. Роҳи Каҳкашон.

ГОҲБОР گاهебар *nig. гоҳанбор.*

ГОҲВОР گاهовар *nig. гоҳвора.*

ГОҲВОРА گاهоваре *nig. гоҳвора.*

ГОҲГИР گاه‌گیر он ки дар корҳо чиддӣ нест ва факат гоҳ-гоҳ аз худ чиддияту серталабӣ зоҳир мекунад; он чи, ки хеле ба нудрат пайдо мешавад.

ГОҲӢ گاهӣ кит. 1. мансуб ба гоҳ. 2. таҳтишин, подшоҳ.

ГОҲО گاه‌ها гоҳе, баъзан, баъзе вақт, гоҳ-гоҳ.

ГОҲНОМА گاه‌نамه тақвим, ҷадвали солу моҳу рӯз бо сония, дақиқа ва соат.

ГОҲҶӮЙ گاه‌جوӣ кит. ҷӯяндаи таҳти подшоҳӣ.

ГОҲШУМОРӢ گاه‌шмарӣ нигоҳ доштани ҳисоби солу моҳу рӯз; тақвим, солшуморӣ.

ГОЧ گاج аҳмақ, аблай; каллакаду: **одами гоч;** гоч кардан касеро аҳмақ кардан, фанд додан, фиреб додан касеро.

ГОЧИГАРИ گاجи گرى nig. гочӣ.

ГОЧӢ گاجӣ аҳмақӣ, аблайӣ; бефаросатӣ; **гоҷигарӣ** кардан рафтору гуфтори номақбул кардан (аз қабили сабуқӣ, беадабӣ, худситой ва г.).

ГОШТАН گاشтен 1. гардондан, гардонидан (*cappo, rӯyrō*). 2. давр занондан.

ГРАЖДАНИН گرژдинин nig. шаҳрванд; табаа, фуқаро.

ГРАЖДАНИӢ 1. nig. шаҳрвандӣ: ҳукуки гражданиӣ. 2. гайриҳарбӣ, гайринизомӣ: **авиатсияи** (ҳавопаймоии) гражданиӣ; мудофиаи гражданиӣ nig. мудофиа; **никоҳи гражданиӣ** қайди никоҳ дар идораи давлатӣ (бе риояи расму русуми анъанавӣ ва динӣ); **ҷанги гражданиӣ** муборизаи мусаллаҳона байни синҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии доҳили як давлат, ҷанги шаҳрвандӣ, ҷанги доҳилӣ.

ГРАММ фр. گرم воҳиди ченаки вазн дар системai метрӣ, ки аз ҳазор як ҳиссаи килограмм буда, ба вазни як мукааб сантиметр об баробар аст.

ГРАММАТИКА ю. گرمтиکه 1. збши. қисми забоншиносӣ, ки қоидаҳои соҳтан, тағйир дода истифода бурдани калимаву ибораҳо ва хелҳои чумла, яъне морфология ва синтаксисро дар бар мегирад, сарфу нахв. 2. китобе, ки дар он қоидаҳои сарфу нахв баён ёфтааст, дастури забон.

ГРАММАТИКӢ گرمтиکه мансуб ба грамматика: ҳатои (ғалати) грамматикӣ.

ГРАНАТА олм. گرنте ҳ. норинҷак, як навъ лавозимоти ҷангӣ барои нобуд кардани қувваҳои зинда ва техникаи ҷангии душман, ки ба воситаи тӯп ва ё дастӣ ба нишон мепартоянд.

ГРАНАТААНДОЗ گرنته‌انداز 1. сарбозе, ки аз силоҳи гарнатапартоб истифода мекунад. 2. силоҳи гранатапартӣ, гранатамёт.

ГРАНТ گرنт шакли маблағгузории иловагӣ барои корҳои тадқиқотии илмӣ, ки ба тарзи озмун пешниҳод карда мешавад.

ГРАФ ю. گرف үнвони ашрофӣ ва сохиби ин үнвон.

ГРАФИКА گرفیکه 1. навъи санъати тасвириӣ, ки расмҳоро ба воситаи ҳату рапҳои сиёҳ (бе истифодаи рангҳои гуногун) мекашанд; асарҳои ин навъи санъати тасвириӣ, сиёҳқалам. 2. збши. маҷмӯи воситаи ҳати забон, таҳқиқи таносуби ҳат ва ово дар забон.

ГРЕЙДЕР англ. گریدر тех. мөшини ҳамвор-кунандаи сатҳи роҳҳо пеш аз сангфарш кардан ва асфалт пӯшонидан.

ГРИМ фр. گریم ранг ва ҳамираҳои махсусе, ки актёрон намуди зоҳирии худро дигар мекунанд.

ГРИПП фр. گریپ тиб. қасалии вазнини сирояткунанда ва тез паҳншавандай роҳҳои нафасирии инсон, ки табу ларза, дарди сару мушакҳо, сулфаю зуком аз аломатҳои он ҳисоб мешаванд, зуком.

ГРОССМЕЙСТЕР олм. گراسмیستر 1. үнвони олии варзишӣ оид ба шоҳмот ва шашка. 2. устоди шоҳмот ё шашка, ки ба ин үнвон сарфароз гардидааст.

ГУВОЖА گوازه шӯҳӣ, мазоҳ, масхара; **гувожа задан** масхара кардан, сарзаниш кардан, таъна задан.

ГУВОЛИДАН گوالидэн андӯхтан, анбор кардан, анбоштан; болидан, нумӯъ кардан.

ГУВОР گوار 1. гуворо, созгор, форам; хушнуру хушзехӯ, ширин, лаззатнок. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои гуворанд, гуворишаванда, ҳазмшаванда:

хушгувор, бадгувор, осонгувор.

ГУВОРАНДА گوارنده сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан; гуворо, ҳазмшаванда.

ГУВОРАНДАГӢ گوارندگӣ шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан; хушгуворӣ, гуворо будан, дилчаспӣ.

ГУВОРИДАН گوارиден кит. 1. ҳазм шудан. 2. хушу форам омадан, форидан (*дар бораи хӯрданиҳо*).

ГУВОРИШ گوارиш кит. 1. исми феълӣ аз гуворидан; ҳазм, ҳазмкунӣ. 2. тиб. маъҷуне ё таркибе, ки барои зуд ҳазм кардани хӯрок меҳӯранд.

ГУВОРО گواра хушмаза, хуштаъм, хушҳазм; мувофиқи табъ ва завқ, матбӯъ, форам; гуворо омадан форам будан; писанд афтодан.

ГУВОРОЙ گوارай гуворо будан, форамӣ, матбӯъ будан.

ГУВОРОН گوارан *nig.* гуворо.

ГУВОХ گواه шоҳид, шаҳодатдиҳанда; гувоҳ нишон додан // гувоҳ овардан касеро ё чизро барои тасдиқи амале шоҳид карор додан; гувоҳ шудан шоҳид шудан.

ГУВОХИНОМА گواهӣ наме *nig.* гувоҳнома.

ГУВОХӢ گواхӣ шоҳидӣ, шаҳодат, гувоҳ будан (шудан); гувоҳӣ додан шаҳодат додан, далели чизе будан; дил гувоҳӣ додан боварӣ доштан; яқинан донистан.

ГУВОХНОМА گواهнаме *nig.* шаҳодатнома.

ГУВОШТАН گواштен гуворидан.

гудоз 1. асоси замони ҳозира аз гудохтан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои гудозанда: чӯянгудоз, пӯлодгудоз, ҷонгудоз...

ГУДОЗ 1. гудозиш, обшавӣ, гудохташавӣ. 2. маҷ. сӯзиш, дард, алам; сӯзу гудоз азоб, мashaққат; алам, ғаму андӯҳи бисёр.

ГУДОЗА گداز ҷазъе моддаҳои сӯзон, ки аз кӯҳҳои оташфишон берун мерезанд, гудохта, тафта.

ГУДОЗАНДА گدازнде қобили завб, гудозпазир, оҳан ё филизи дигар, ки обшаванда аст.

ГУДОЗВАР گداзор танакор.

ГУДОЗГАР//ГУДОЗИШГАР گدازгӣ // گدازшгӣ он ки филизотро мегудозад, гудозанда.

ГУДОЗИДА گدازيدе сифати феълии замони гузаиста аз гудохтан; обшуда, завбшуда, гудохташуда.

ГУДОЗИДАН گدازيدен тарзи бавоситаи гудохтан; об кардан.

ГУДОЗИШ گداش исми феълӣ аз гудохтан; аз ҳолати саҳти ба ҳолати моеъ гузаштани модда бо таъсири гармӣ, завб.

ГУДОЗИШГАР گداش گӣ *nig.* гудозгар.

гудохт گداخت асоси замони гузаиста аз гудохтан.

ГУДОХТА گداхте сифати феълии замони гузаиста аз гудохтан; гудоза; гудохта шудан об карда шудан, завб шудан.

ГУДОХТАН گداхтн 1. моддаи саҳтро ба воситаи гармои баланд моеъ гардонидан, об кардан. 2. об шудан, завб шудан. 3. маҷ. азоби бисёр қашидан, дар азоб сӯхтан; ниҳоят ғам хӯрдан.

ГУДОХТАНӢ 1. сифати феълии замони оянда аз гудохтан. 2. гудохта-шаванда, қобили гудозиш; он чи бояд гудохта шавад.

ГУДРОН фр. گودран моддаи аз партови нафт ҳосилшуда, ки ҳамчун сӯзишворӣ, маводи оиқкорӣ дар симҳои барқ ва барои фарши роҳҳо истифода мешавад, қатрон, қир.

ГУЖОР گزار кит. сангдони мурғ, ҷигилдони мурғ, чинадони мурғ.

гузар گذر 1. асоси замони ҳозира аз гузаштан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои гузаранда: тезгузар, зудгузар.

ГУЗАР گذر 1. гузаштан, гузариш; роҳи гузар гузаргоҳ, роҳи равуо. 2. ҷои убур, гузаргоҳ; роҳи рафтумад. 3. сероҳа ё ҷорроҳаи шаҳру дехот, ки дар он мағозаву дӯконҳои гуногун, ҷойхонаву сартарошҳона *ва ғ.* воқеъ аст. 4. таър. воҳиди ҳудудии маъмурӣ дар шаҳру дехоти Осиёи Миёна то инқилоби Октябр (мас., гузари Сӯзандарон дар Бухоро, гузари Чинор дар Кӯлоб *ва ғ.*), маҳалла; гузар афтордан ба ҷои иттифоқан аз ҷои гузаштан, тасодуфан аз ҷои убур

кардан; **гузар доштан** а) гузаштан, убур кардан аз чое ё рохе; б) рафтан ба сүе, омадан ба назди касе; **гузар кардан** а) гузаштан, гузашта рафтан; б) **киноя аз вафот кардан**.

ГУЗАРАНДА گذرنه 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан*. 2. гузашта раванда, раҳгузар: **диккати гузарандаро ба худ ҷалб мекард**. 3. сирояткунанда: **касалихои гузаранда**; **феъли гузаранда** *грамм.* феъле, ки амали он ба мағъул (пуркунанда) мегузарад, феъли мутааддӣ; **муқоб.** **монда** (*аз қабили дидан, овардан, хӯрдан*).

ГУЗАРГАҲ گذرگه *nig.* гузаргоҳ.

ГУЗАРГОҲ گذرگاه чои гузаштан, маъбар, убургоҳ; **гузаргоҳи об** чои равон шудани об, ҷараёнгоҳи об, мачро.

ГУЗАРИШ گذرш исми феълӣ аз гузаштан; гузаштан аз як чой ба чои дигар; **давраи гузариш** замони табдили як ҳолат ба ҳолати дигар.

ГУЗАРИЙ گذرӣ гузаранда, убуркунанда.

ГУЗАРО 1. гузаранда, гузашта, нопойдор, раванда; **гузарои роҳ** гузарандай роҳ, роҳгузар. 2. **маҷ.** ҳар чиз ё касе, ки аз ягон ҷиҳат ё сифат аз ҳад гузаштааст ва ё бартарии зиёде дорад: **аҳмаки гузаро**, **донаи гузаро**, **хушхати гузаро**; **ноинсофии гузаро** *киноя аз камоли ноинсофӣ*, ноинсофии аз ҳад зиёд. 3. **маҷ.** бурро, тез.

ГУЗАРОН گذران феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан; 1. гузаранда; **гузарони роҳ** роҳгузар. 2. **маҷ.** бебақо, нопойдор, фонӣ: **умри гузарон**, **дунёи гузарон**.

ГУЗАРОНАНДА گذرанде *сифати феълии замони ҳозира аз гузарон(и)дан*.

ГУЗАРОН(И)ДАН گذرанден//گذرанидин *тарзи бавоси-таи гузаштан*. 1. чизеро аз даруни ҷизе убур додан (*mas., риштаро аз сӯроҳи сӯзан*); чизеро ба воситай ҷизе интиқол додан. 2. касеро ё чизеро аз чое ба чои дигар бурдан; тағиیر додани чои касе ё ҷизе; **аз дарё гузаронидан** ба он тарафи дарё убур додан, ба он тарафи дарё гирифта гузаштан. 3. гирифта бурдан, убур кунондан, гирифта гузаштан. 4. ба сар бурдан, тай кардан; **рӯз(ро)** **гузаронидан** умр ба сар бурдан,

зиндагӣ кардан; **умр гузаронидан** умр ба сар бурдан, зиндагӣ кардан. 5. анҷом додан, ба охир расондан. 6. рӯнавис кардан, аз рӯи матне бардошта навиштан, нақл кардан. 7. ташкил кардан, барпо намудан: **мачлис гузаронидан**, **намоиш гузаронидан**; ◇ **аз дами шамшер гузаронидан** куштан, катл кардан; аз дил **гузаронидан** фикр кардан, хаёл кардан; **аз назар гузаронидан** а) дид ба ҷаромадан, баррасӣ кардан; б) муоина намудан; тамошо кардан; **аз сар гузаронидан** паси сар кардан, ба сар бурдан, дидан, сипарӣ кардан; **аз ҳад гузаронидан** аз доираи эътидол берун ҷаромадан, аз андоза таҷовуз кардан, ифрат кардан; **нафас нағузаронида** беист, таваққуф накарда, дам нағирифта (*mas.*, гап задан).

ГУЗАШТ گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан*.

ГУЗАШТ 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём**. 2. **маҷ.** даст кашидан аз нағъи ҳуд ба нағъи каси дигар; **гузашт кардан** баҳшидан, ба манфиати каси дигар аз баҳри ҷизе ҷаромадан; аз қимати аслиаш кам кардан.

ГУЗАШТА گذشте 1. *сифати феълии замони гузашта аз гузаштан*. 2. он ки ё он чо аз гузашта рафтааст, рафта, убуркарда. 3. пеш, пешин, пешина, собиқ. 4. вакти пеш, пештар, собиқ. 5. он чо аз сар гузаштааст, саргузашт; **замони гузашта** а) давраи пеш; б) *грамм.* яке аз се замони асосии феъл, ки амалу ҳолати пеш аз замони нутқи гӯянда вожеъшуда ё амали ба охир расидаеро ифода мекунад, мозӣ; **дере нағузашта...** пас аз андаке вакт, баъди андаке, баъд аз фурсате; **гузашта рафтан** наистода рафтан, таваққуф накарда роҳи ҳудро давом додан; ◇ **аз рӯи касе гузашта натавонистан** ҳоҳиши касеро рад карда натавонистан.

ГУЗАШТАГАРОӢ گذشته گرایи гароиш доштан ва бартарӣ додан ба ҳодисаҳои гузашта, паравиши кору бори гузаштагон.

ГУЗАШТАГОН گذشتگان ҷ. **гузашта**; 1. пешниён, қадимиҳо. 2. падару бобоҳои раҳматкарда.

ГУЗАШТАН گذشن 1. гузар кардан, убур кардан аз чое, раҳгузар шудан аз чое ё аз пеши касе; аз чое ба чое рафтан. 2. дохил шудан, даромадан; нуфуз кардан (*аз байн ё даруни ҷизе ба чое*). 3. ҷорӣ шудан, равон

гаштан (*мас., об аз банд*). 4. муур кардан, сипарӣ шудан, тай шудан; **мавсими** чизе гузаштан мавсими чизе паси сар шудан, мавсими чизе тамом шудан; **синнаш аз панҷоҳ** гузаштааст синнаш аз панҷоҳ зиёд аст. 5. интиқол ёфтан аз ҳолате ба ҳолате, табдил ёфтан, тағиیر ёфтан: **гузаштани тағиироти миқдорӣ ба сифатӣ**. 6. *маҷ.* вафот кардан, мурдан, фавтидан, даргузаштан. 7. пеш рафтан, пешсаф шудан: **Аҳмад дар мусобика аз ҳама гузашт**. 8. *маҷ.* зикр шудан, қайд гаштан. 9. аз даъво ё ҳаққи худ сарфи назар кардан; аз баҳри чизе гузаштан, талаб накардан (*қарзро*). 10. *гуфт*. пардохтан, машғул шудан; **дарси нав гузаштан** мавзӯи дарси навро мавриди омӯзиш қарор додан. 11. *дар маркибҳои феълий омада, маъниои қаблан анҷом ёфтани амалеро ифода мекунад*: **гуфта гузаштан, маълумот дода гузаштан; истода гузаштан таваққуф намудан (барои шарҳу баён)**; ◊ **аз баҳри чизе гузаштан** сарфи назар кардан, даст кашидан, тарқ кардан; **аз ғуноҳи касе гузаштан** ғуноҳи касеро бахшидан; **аз дунё гузаштан** вафот кардан, мурдан; **аз имтиҳон гузаштан** а) санҷида шудан; б) комёб шудан дар имтиҳон, баҳои мусbat гирифтan дар имтиҳон; **аз ғуноҳи камбудие гузаштан гуфт**. аз ғуноҳи касе задани камбудие, ба вуқӯъ пайвастани нуқсоне аз тарафи ғуноҳи касе; **аз пешниҳои ғуноҳи касе гузаштан** а) *nig. пеш* (аз *пешниҳои ғуноҳи касе гузаштан*); б) аз имтиҳони ғуноҳи касе гузаштан; қӣ будан ва ба ҷӣ қодир будани худро ба ғуноҳи касе нишон додан; **аз сари ғуноҳи касе гузаштани чизе бо ғуноҳи касе рӯй додани ҳодисае (воқеае)**; **аз ҳад гузаштан** аз андоза берун шудан; ба дараҷаи ниҳоӣ расидан; **ба (дар) дил гузаштан** фикр кардан, ҳаёл намудан; **ба тарафи ғуноҳи касе гузаштан** пайрави ғуноҳи касе шудан, дар панҳоҳи ғуноҳи касе шудан; аз ғуноҳи касе тарафдорӣ кардан; **дар (ба) хотир гузаштан** ба ёд расидан, ба хотир омадан; **чаҳми ғуноҳи касе нағузаштан** дида ё хонда натавонистан ба иллати заифии чаҳми.

ГУЗАШТАНӢ 1. *сифати феълии замони оянда аз гузаштан*; барои гузаштан қулай, гузаштанбоб: **ҷои гузаштани**. 2. гузаштан хостан: **гузаштани будан, гузаштани шудан**.

ГУЗАШТКУНАНДА گذشت‌کنندۀ гузаранда, баҳшоянда, шахси боандеша.

ГУЗИДА گزиде 1. *сифати феълии замони гузашта аз гузидан*; интиҳобшуда. 2. мунтаҳаб, мумтоз; бех, бехтарин.

ГУЗИДАН گزیدن баргузидан, интиҳоб намудан, чудо карда гирифтан, чида гирифтан; хуш кардан, писандидан; **канора гузидан** канорагирий кардан, дур шудан; **мансил гузидан** ҷоero барои истиқомат интиҳоб кардан, сокин шудан; **машғуӣ гузидан** машғул шудан, шуғл доштан.

ГУЗИН گزин 1. асоси замони ҳозира аз гузидан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мурракаб ба маънии гузинанда: **хилватгузин, вожагузин**.

ГУЗИН گزин 1. гузида, интиҳобшуда; хосташуда: **гузин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан. 2. *маҷ.* сазовор, муносиб, лоик.

ГУЗИР گزир раҳой, ҳалосӣ; чора, илоҷ; **гузир надоштан** илоҷ надоштан; **гузир нест** (коре, ки) накарданаш мумкин нест, лоилоҷ бояд карда шавад, ногузир аст.

ГУЗОР گزار 1. асоси замони ҳозира аз гузорштан ва **гузор(и)дан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мурракаб ба маънии а) вазъкунанда, ҷорикунанда: **қонунгузор, бидъатгузор**; б) озодкунанда, барпокунанда: **бунёдгузор, поягузор**; в) таъминкунанда: **сиёсатгузор, коргузор**; г) гузаранда, убуркунанда, **дарёгузор, раҳгузор**.

ГУЗОР گزار 1. гузаштан, гузариш; **гузори ғуноҳи касе ба ҷое афтодан** гузаштани ғуноҳи касе аз ҷое; иттифоқан рафтани ғуноҳи касе ба ҷое. 2. амали гузаштан, убур, гузар. 3. гузаргоҳ, ҷои гузар. 4. *маҷ.* буриш, амали буридан.

ГУЗОРА I گزاره гузор, гузариш, убур; **гузора шудан** убур кардан, гузаштан, сӯроҳ карда гузаштан аз чизе.

ГУЗОРА II گزاره аз ҳад гузаранда, аз ҳад зиёд, бисёр.

ГУЗОРАНДА گزارнде 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гузорштан*. 2. ба саҳнагузоранда, таҳиягар: **гузорандай намоиш**. 3. сӯроҳкунанда, шикофандা.

ГУЗОРД گزارд амали гузарондан ва убур додан.

ГУЗОРДАН گزارден *nig. гузорштан*.

ГУЗОРИДАН گزارидن 1. адо кардан, ба ҷое овардан. 2. *маҷ.* арз кардан, гуфтан; **шукр гузоридан** шукр кардан.

ГУЗОРИШ گزارш 1. гузорштан, мондан,

вогузор кардан, супоридан; **гузориши масъала** масъалагузорӣ, гузоштани масъала. 2. баён, шарҳ; **гузориши аҳвол** баёни ҳол; **гузориши илмӣ** суханронии мухтасар доир ба мавзӯи баҳс дар маҳфили илмӣ. 3. *нав.* навъи хабар бо сӯҳбат ва намоиш аз ҷои воеа дар бораи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, радио, телевизион*). 4. дарҳост; ҳисбот.

ГУЗОРИШГАР گزارش‌گر 1. баёнгар, шарҳу эзоҳидҳанда, баёнкунанда. 2. шарҳи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, телевизион ва радио*). 3. маҷ. суратгар, наққош.

ГУЗОРИШДИҲӢ گزارش‌دهӣ хабардихӣ; суханронӣ, ҳисботдихӣ.

ГУЗОРИШНОМА گزارش‌نаме баённома, иттилооти ҳаттӣ (*дар бораи воеае*).

ГУЗОРӢ گزارӣ *марбут ба гузор*; гузаранда.

ГУЗОШТАН گزارشтан 1. мондан, ниҳодан: **болои ҳам (ба замин) гузоштан, ба киса гузоштан**. 2. тарқ кардан, раҳо кардан. 3. боқӣ гузоштан, аз ҳуд ба ёдгор мондан, асар (нишона) мондан. 4. мавқуф кардан, мондан; ба таъхир андохтан: **ба вақти дигар гузоштан**. 5. роҳ додан, имкон додан (*ба коре, чизе*); **ба истироҳат гузоштан** ба истироҳат сар додан. 6. ба коре мондан, таъйин кардан; **имзо гузоштан** имзо кардан, даст мондан; **лона гузоштан** лона мондан, ошён соҳтан; **қадам гузоштан // по гузоштан** шурӯъ ба рафтан кардан; роҳ рафтан; **ном гузоштан** номидан, ном мондан; **осуда гузоштан** ба ихтиёри ҳуд мондан, ба ҳоли ҳуд мондан; **саҳм гузоштан // хисса гузоштан** ба коре ё ҷизе саҳми ҳудро ҳамроҳ кардан; **ба майли (ҳоли) ҳуд гузоштан** ба ихтиёри ҳуд мондан; **ба номи касе гузоштан** ба исми касе номидан, мавсум ба номи касе кардан (*чизе ё ҷоеро*); ба номи касе номгузорӣ кардан.

ГУЛ گل 1. гунча ва ё муғчаи вошуудаи гиёҳон ва дараҳтон, баргҳои рангини ба ҳам пайваста, ки баъзе гиёҳон ва дараҳтон дар шоҳаҳои ҳуд ҳосил мекунанд ва аз он тадриҷан тухм ё мева пайдо мешавад, шукуфай гиёҳон ва дараҳтон. 2. гиёҳҳо, ки барои гулҳои рангоранг ва хушбӯяшон мекоранд; **гули даштӣ** гули саҳроии ҳудрӯй; **гули навруста** гули аввали баҳор; гули навшукуфта; **гули наврӯзӣ** гули аввали баҳор; **гули намозишом** гуле, ки вақти

нишасти офтоб кушода мешавад, гули шомӣ; **гули нор** гули анор; гули ба сурхӣ моил, гули сурҳ; **гули ошиқи печон** гуле, ки шоҳаи он ба ҳар ҷизи ба вай наздик печида боло мераҳад; **гули пажмурда** гули афсурда; **гули садбарг** гули сурҳ, сафед ё гулобии қалон-қалони сербарг, вард; **гули хайрӣ** растание, ки гулҳои сафед, сурҳ ё бунафш дорад ва дар тибби ҳалқӣ истифода мешавад, тугмачагул; **гули хандон** а) гули шукуфта; б) маҷ. ҷавони шоду ҳандон; **гули ҳамешабаҳор** а) гули доимисабз, гули ҳамешашукуфон; б) маҷ. рӯи маҳбуба; **айёми гул // мавсими гул** вақти шукуфтани гул; мавсими баҳор; **иди гул** иди баҳор; вақти нашъунамои гулҳо; **фасли гул** а) мавсими шукуфтани гул; б) қиноя аз баҳор. 3. маҷ. беҳтарин ҷиз, зубдаи ҳар ҷиз. 4. маҷ. ҳар ҷизи нозук ва латиф ё ҳар шахси азиз ва маҳбуб; **ба таври истиора**: гули орзу, гули руҳсор, гули боғи умед. 5. нақшу нигоре, ки ба шакли гул дар деворҳо қашида ё ба матоъҳо бофта мешавад; **гул андохтан // гул партофтан** ба ҷизе нақшу нигор қашидан, ҳар ҳел тасвир даровардан ба ҷизе; **гул дӯхтан** ба рӯи матоъ бо сӯзану ришта тасвир даровардан, гулдӯзӣ кардани матоъ. 6. маҷ. сурҳакон (*бемории ҳавфнок*): **гул баровардан; гул кардан** а) шукуфта шудан, шукуфтани дараҳтҳои мева ва растаниҳо; б) маҷ. боло рафтан, авҷ гирифтани ҷизе ё коре: **гул кардани санъати ҷумхӯрӣ**; в) маҷ. масрур гаштан, шоду ҳандон шудан; завқу шавқ пайдо кардан; **гул партофтан** а) аз гул баромадан; б) ҳосил набаста рехтани гули растаниҳо; **гул пошидан // гул фишондан (афшондан)** ба роҳи қасе ё ба рӯи ҷизе гул партофта, муҳаббату самимият изҳор кардан; **аз гул баромадан** гул партофта ба ҳосил даромадан; ♀ **гули сари сабад** ҷизи беҳтарин, писандидатарин, одами азиҷтар ва бақадртар дар байни як ғурӯҳ, зинатбахши маҳфилҳо; **гули ҷашм** як наъъ доги сафеде, ки дар ҷашми одам пайдо мешавад; **гули шамъ** (чароғ) сари нимсӯҳтаи пилтаи ҷароғу фатилаи шамъ; **гул буридан** дар коре маҳорати аз андоза берун нишон додан; **гул буридан дар ғап задан; гул-гул шукуфтан** а) аз ҳад зиёд ҳурсанд шудан; болидан; б) нашувунамо кардан, ривоҷу равнақ ёфтган, тараққӣ кардан; **гули мақсад чидан** ба мақсад расидан; **гули умеди касе шукуфтан** ба орзу расидан; **аз гул нозук будан** ҳеле нағис будан; бисёр нозук будан; **аз сад гул якаш нашукуфтан** ҳоло ҳама ҷиз дар пеш будан; акнун зоҳир шудани қувваю

равнақ, ҳанӯз ҷавон будан; **гул бе хор намешавад** (*мақ.*) // **гул хор дораду асал – ору** (*зарб.*) а) ҳар чизи хуб ҷиҳати баде ҳам дорад; б) ганҷ бе ранҷ мӯяссар намешавад: **одами аз гул нозуку аз санг – саҳт** (*мақ.*)

ГУЛА گله афзори кори боғандагист, ки вақти кор торҳоро боло-поин бурда, дар байни онҳо барои пуд роҳ мекушояд: **гулаи ресмонӣ**.

ГУЛАК گلк 1. *шакли тасғир ва навозиии гул.* 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшука. 3. *маҷ.* бача, фарзанд.

ГУЛАКДӮЗӢ گلک *дوزӣ* *nig.* гулдӯзӣ.

ГУЛАНГДОН گلنگдан ҳ. милаи филизи саркаче, ки бо ҳаракати рафтумад фишангро ба даруни хизонаи туфанг мебарад ва пуқаи фишангро берун меандозад.

ГУЛАНГУБИН گل انگбин гулқанди асалӣ, ки аз гулу асал тайёр карда мешавад.

ГУЛАНДОЗ گل андаز *соҳт.* намое, ки дар бино-корӣ аз хишти пухта ба шакли гул соҳта мешавад.

ГУЛАНДОМ گل انдам нозукбадан, латифпайкар: **дуҳтари гуландом.**

ГУЛАНДОХТА گل انداخته 1. растани ва ё дарахте, ки гул андохтааст. 2. *маҷ.* афрӯхта ва сурҳ.

ГУЛАНОР گل انтар 1. ҳар чизе, ки ба ранги гули анор бошад. 2. навъи матоъ, ки гулҳояш сурҳи баланд мешавад: **куртаи гуланор, чити гуланор.**

ГУЛАФСОР گل افسار нӯхтаи нозуки бандаш ҷармин, ки аз болои лаҷом ба сари асп андохта, аспро ба ҷое мебанданд.

ГУЛАФШОН گل افشار 1. гулпош, гулрез, гулнисор. 2. *тиб.* бемории гузарандай пӯст аст, ки дар бадан, бештар дар рӯи одам пайдо мешавад.

ГУЛАФШОНӢ گل افشاری исми амал аз гул афшондан; гулпоши, гулрезӣ; **гулафшонӣ кардан** а) гул нисор кардан, гул пошидан; б) *маҷ.* ҳунарномаӣ кардан дар санъати сухан ва г.

ГУЛБАДАН گلبدن *nig.* гуландом.

ГУЛБАЗМ گل بزم маҳфили шеърхонӣ, ки хонанда гул дар даст байт ё порчаи шеъриро бо номи гул қироат карда, сипас гулро ба қаси дилҳоаш месупорад. Он кас шеърхониро бо номи гул давом дода, ин амалро такрор мекунад ва ҳамин тарик гул давр ҳӯрдан мегирад (*ин кор одатан дар ҷаинҳои аруси сурат мегирад.*)

ГУЛБАНД گلбند 1. банди оҳанини корд, ки дар пайвандгоҳи тег ва дастаи он устувор карда мешавад. 2. *маҷ.* боғбон.

ГУЛБАНДӢ گلбندӣ *мансуб ба гулбанд;* дорои тасвири гул, бо гул ороишёфта.

ГУЛБАРГ گلبرگ 1. барги гул, вараки гул. 2. *маҷ.* рӯи зебо; ♀ **гулбарги ҳандон** а) барги гули навшукуфта; б) маъшуқаи соҳибчамол.

ГУЛБАРГРӮЙ گلبرگ روӣ гулрӯй, хушрӯй, зебо.

ГУЛБАСАР گل بسر гулпӯш, шукуфон: **дараҳти гулбасар;** **бодиринги гулбасар** бодиринги наврасида, ки ҳанӯз гули сарашро напартофтааст.

ГУЛБАХМАЛ گل بحمل *nig.* гулмаҳмал.

ГУЛБАХМАЛПӮШ گل بحمل پوش *nig.* гулмаҳмалпӯш.

ГУЛБАҲОР گلبهар гули баҳорӣ, гули тару тоза.

ГУЛБЕЗ گلбиз гулпош, гулрез, гулафшон; хушбӯй: **боди гулбез.**

ГУЛБИХӢ گل بهӣ рангҳои таркибии гули бихӣ ё шукуфаи гули бихӣ, ки ранги норанҷӣ дорад.

ГУЛБОҒ گلбاغ бое, ки гулҳои бисёр дорад, боеи гул, гулзор; *ба таври истиора:* **гулбоғи зиндагонӣ.**

ГУЛБОД گلбад боди гулбез, боди мушкбез.

ГУЛБОДОМ گلбادам 1. гули бодом. 2. нақшу нигор ба шакли гули бодом; **аспи гулбодом** аспи сафедчарангӣ, ки сар то пои баданаш ҳолҳои бодомшакли сиёҳчай сурхтоб дорад.

ГУЛБОЗ گلбаз дӯстдори гул; гулпарвар.

ГУЛБОМ گلбام *кит.* овоз ва садои баланд, гулбонг.

ГУЛБОН گلбан нигаҳбони гул, боғбон.

ГУЛБОНГ گلبانگ 1. садои баланд, бонг, фарёд. 2. овози хуш, навои форам (*мисли хонииши булбул*); хониш ва суруди чандкаса бо шодмонӣ ва хурӯш. 3. садои асбоби мусикӣ.

ГУЛБОР گلبار гулпош, гулрез, гулафшон.

ГУЛБОРОН گلباران: **гулборон кардан** гул нисор кардан, фаровон гул рехтан.

ГУЛБОФТ گلбافت бо ороиш ва нақшу нигор бофташуда.

ГУЛБУН گلبن буттаи гул; буттаи гули садбарг; **◊ гулбуни навруста** фарзанди чавон.

ГУЛБУР گلбир 1. он ки аз коғаз ё ягон чизи дигар гул месозад; касе, ки бар рӯи чизҳо нақши гул меандозад: **устои гулбур**. 2. маҷ. устои забардаст дар хунари худ.

ГУЛБУРӢ گلبرӣ 1. гул сохтан аз коғаз ё чизи дигар; ба рӯи чизҳо гул андохта зинат додан. 2. нақшунигоршуда, зинатдода бо нақшу нигор.

ГУЛБУТТА گلبوته буттаи гул, ниҳоли гул; буттаи гулҳои бӯиданий (*мисли садбарг, атргул ва г.*), гулбун.

ГУЛБӮ(Ӣ) گلبوی(Ӣ) он чи бӯи гул дорад; хушбӯй, муаттар.

ГУЛВОЖА گلوژه вожай зебо, калимаи зебо.

ГУЛВОМ گلوم 1. гулфом, гулранг. 2. маҷ. сурхранг.

ГУЛГАРДОН گلگрдан касе, ки дар маросими гулгардонӣ гулро ба даст гирифта мегардонад.

ГУЛГАРДОНӢ گل گرданӣ маросиме, ки дар он бачагон ё ҷавонон гули аввали баҳорро ба даст гирифта, барои муборакбодӣ хона ба хонаи мардум мегарданд ва аз онҳо ҳар гуна тӯҳфа мегиранд.

ГУЛГАЧ گلگچ 1. гаҷи бисёр сафеди нарм, ки бо вай хонаҳоро гаҷкорӣ мекунанд. 2. девораи бо гулгач андовашуда.

ГУЛГАШТ گل گشت 1. сайру гашт дар гулзор ва ҷойҳои дилкушо. 2. гулзор ё боғҳои гул (*ҷои сайру гашти мардум*).

ГУЛГИРАК گل گирӣ қайчии маҳсус барои

буридан сари нимсӯхтаи шамъ ё пилтаи ҷароғ.

ГУЛГУЗОРӢ گل گزارӣ гулдаста гузоштан ба пояи ҳайкал ё мазори шахсони таърихи.

ГУЛГУЛ گل گل 1. гул-гул шукуфтан, пурра шукуфтан, ба тамом шукуфтан, шукуфон ва хандон. 2. дорои доғҳои сурхи гулмонанд.

ГУЛГУН گلگون 1. гулранг, ба ранги гули сурх, сурхранг; сурх: **бодаи гулгун, чехрай гулгун; гулгун кардан** сурхранг гардонидан, сурх намудан; **гулгун гаштан (шудан)** ранги сурх гирифтан, сурх шудан. 2. монанди гул тару тоза ва зебо.

ГУЛГУНА گلگونه 1. гулгун, сурхранг. 2. сурхие, ки занҳо ба рӯй мемоланд, сурхӣ. 3. маҷ. руҳсора, чехра, рӯи зебо.

ГУЛГУНИЙ گلگونи 1. сурхрангӣ, сурхӣ. 2. маҷ. зебоӣ, хушрӯй: **гулгунни ҳаёт**.

ГУЛГУНКАФАН گلگون қғн маҷ. шаҳид, он ки ҷабран күшта шудааст, қурбонии ҷанг ё ягон ҳодисаи дигари мусаллаҳона; ҷабран күшташуда.

ГУЛГУНҚАБО گلگون قبا 1. сурхпӯш, пӯшандай қабои сурх. 2. маҷ. зебо хушрӯй.

ГУЛГУНРУХ گلگون روخ *nig.* гулгунруҳкор.

ГУЛГУНРУХСОР گلگون رخسار сурхрӯй, хушрӯй, гулруҳкор.

ГУЛГУНСАВОР گلگون سوار савори аспи сурх, аспсавор, савора.

ГУЛҒАНДА گلغنه пахтаи ҳаллочишудаи кулӯла, ки барои риштан тайёр мекунанд.

ГУЛҒАР گلغар *kitm.* пашми нарме, ки аз буни мӯи буз бо шона мегиранд ва аз он шол ва ҷизҳои дигар мебофанд.

ГУЛҒУНЧА گل غنچه 1. ғунчай гул, гули ношукуфта. 2. *киноя аз* маҳбуба.

ГУЛДАСТ گلدست моҳир, санъаткор, ҳунарманд: **устои гулдаст, наққоши гулдаст**.

ГУЛДАСТА I گلدسته гулҳои чида якҷоя басташуда, дастаи гул, дастагул.

ГУЛДАСТА II گلدسته 1. манораи ду тарафи даромадгоҳи пештоқдори масҷиду мадраса

ва қалъаҳо. 2. чои дастагузории теша ва каланд, ки аз рӯи онҳо қадре баланд мөистад.

ГУЛДОМ گلدام доми хурд; дом.

ГУЛДОН گلдан 1. зарфи маҳсус, ки ба он об андохта, гулҳои чидашударо мегузоранд. 2. тубаки гул.

ГУЛДОР گلدار бо нақши гул зинатёфта, гул андохташуда; ҳар чизе, ки нақшу нигор дорад: **косаи гулдор, маҳмали гулдор, қолини гулдор.**

ГУЛДУРОС//ГУЛДУРРОС گلدوراس *калимаи тақлиди* овози баланди раъду барқ ё таркиши давомдори тири тӯп ва мисли ин; **гулдурос задан** садо баровардани раъду барқ, овози ниҳоят баланд баровардан.

ГУЛДУРРОСЗАНОН گلدوراس‌زنان *феъли ҳол аз гулдуррос задан.*

ГУЛДЎЗ گلدوуз он ки ба рӯи матоъҳо нақш медӯзад; касе, ки касбаш ба рӯи матоъҳо гул дӯхтан аст.

ГУЛДЎЗӢ گلدوزӣ 1. дӯхтани нақши гул ба рӯи матоъ; **гулдӯзӣ кардан** нақши гул дӯхтан бар чизе. 2. гул дӯхташуда, бо нақшу нигор ороишёфта.

ГУЛДЎСТ گلدوست дӯстдори гул, гулбоз; гулпарвар.

ГУЛЗОР گلزار чоё, ки гулҳои бисёр рӯидааст; гулистон, гулшан, гулбоғ.

ГУЛЗОРБОН گلزارబان нигаҳбони гулзор, посбони гулзор, боғбон.

ГУЛИСТОН گلستان 1. маҳалли рӯидан ва парвариш ёфтани гулҳо, боғи гул, гулбоғ; гулзор. 2. *маҷ.* чои ободу сарсабз; ♀ **олам гулистон** ҳама чиз мувофиқи табъ; ҳама чиз хуб ва ба чои худ; бисёр хуб, хеле нағз.

ГУЛӢ گلӣ як навъ матои одии гулдор.

ГУЛКАРАМ گل‌کرم бот. навъи карам, ки гулҳои онро пухта меҳӯранд.

ГУЛКАРДА گل‌کرده 1. *сифати феълии замони гузашта аз гул кардан;* шукуфта, шукуфон (*одӣ ба дарахт*). 2. *маҷ.* боравнақ, обод.

ГУЛКОР گلкар 1. гулпарвар. 2. устои гулпарто.

ГУЛКОРӢ گلکارӣ 1. гул коштан, гулпарварӣ. 2. гул партофтани ба дару девори хонаю биноҳо, нақшу нигор, мунаққаш кардан, қашидан.

ГУЛҚАНД گلقند маъчунест, ки барги гули садбарги ҷойдориро бо қанд ё асал соида, дар офтоб монда ба воя мерасонанд, гулшакар, гулангубин.

ГУЛМАХМАЛ گل‌محمل баҳмали гулдор, баҳмали гулдӯшишуда, гулбаҳмал.

ГУЛМАХМАЛПӮШ گل‌محمل‌پوش он ки либоси гулмаҳмалӣ ба дорад.

ГУЛМЕХ گل‌میخ мехи ҷорқираи оҳанини қуббадор.

ГУЛМИЖА گل‌مژه тиб. варами ғадудҳои равғанин канори пилки ҷашм, ки то пухта баромадани решаш одамро азоб медиҳад, гавмижа.

ГУЛМОҲӢ گلماهӣ моҳии на он қадар қалон, ки дар рӯи баданаҳо ҳолҳои сурху сиёҳтоб дорад ва гӯшташ хеле болаззат аст, ҳолмоҳӣ.

ГУЛНАҚШ گلنېش нақшу ороиш бо гул, бо тасвири гул орододашуда.

ГУЛНАМ گلنمن намнок, намгирифта, камтар таршуда; **гулнам кардан** намнок кардан, каме тар кардан.

ГУЛНАСАБ گلنسب кит. киноя аз хушрӯ, зебо.

ГУЛНИСОР گلنшар гулпош, гулафшон.

ГУЛНОР گلنار 1. гули анори одии мевадор ва инчунин гули анори садбарги наринаи бесамар, ки рангаш сурх аст ва онро гулнори фарт низ мегӯянд, гули анор. 2. *маҷ.* сурхранг, сурх.

ГУЛНОРГУН گلنارگون гулнорранг, монанди гулнор сурх, сурхфом.

ГУЛНОРӢ گلناري мансуб ба гулнор; ба ранги гули анор; сурхранг, сурх.

ГУЛНӮШ گلنوش яке аз лаҳнҳои мусиқии бостонӣ.

ГУЛОБ گلاب 1. оби хушбӯи гули садбарг, ки ба воситаи асбоби маҳсус қашида мешавад ва ҳамчун атриёт, давои қуввати дил ва

шифобахшандай бемориҳо ба кор мебаранд.
2. *киноя аз шароб*, бода. 3. *киноя аз ашк*, обидид.

ГУЛОБГАР گلابگر *nig. гулобгир.*

ГУЛОБГИР گلابگیر он ки аз гул гулоб мегирад, гулобгар.

ГУЛОБГИРИЙ گلابگيري амал ва шуғли гулобгир; гирифтани гулоб.

ГУЛОБДОН گلابдан зарфи гулоб, ки ба шакли машрабай гарданборик аст.

ГУЛОБЗАН گلابزن афшонандай гулоб, гулобпош.

ГУЛОБИРАНГ گلابирنگ ба ранги гулоб, гулобӣ.

ГУЛОБИТОБ گلابитаб моил ба ранги гулобӣ, гулобиранг.

ГУЛОБӢ گلابӣ ба ранги гули сурх, гулгун.

ГУЛОБПОШ گلابپаш зарфи дастадори гарданборик ва лӯладор, ки хангоми азодорӣ бо он гулоб мепошиданд.

ГУЛОБТУН گلابتون 1. риштаҳои нозуки тилло ва нукра, ки ҳамроҳи тори абрешим дар зарбофӣ ба кор меравад. 2. гулҳои барҷаста аз риштаҳои зарин ва нукрагӣ, ки рӯи парчаҳо медӯзанд. 3. бофтаи абрешимӣ ба ранги мӯ, ки бо кокулон яқҷоя мебофанд.

ГУЛОВЕЗ گل اوиз гулбуттаи дорои баргҳои байзашакл, гули бунафш, нилгун, сурхи оvezон ё хамида, меваи донаш ангурмонанд, бештар дар гулпарварӣ барои ороиши хонаву ҳавлиҳо истифода мешавад.

ГУЛОЛА گلاله *kut.* мӯи печида, зулф, кокул.

ГУЛОН گلان нони орди мулоиму маҳини дубез, ки дар равған бирён карда мешавад.

ГУЛОЧ گلاچ 1. навъе аз ҳалво. 2. нони тунук, ки аз нишоставу тухми мурғ пухта мешавад.

ГУЛПАР گلپر *бот.* 1. донаи хушбӯй ва зардранги хурд, ки дорӯй аст ва кӯбидан он ба сурати чошнӣ барои баъзе ҳӯрокиҳо истифода мешавад. 2. гиёҳи ин дона, ки алафи яксола ё ҷандсола, худрӯй ё коштаниӣ аст.

ГУЛПАРАСТ گلپرست дӯстдори гул, он ки гулҳоро параваши мекунад.

ГУЛПАРАСТИЙ گلپرستӣ амали гулпаст, дӯст доштани гул, параваидани гул.

ГУЛПАРВАР گلپرور он ки бо парвариши гулҳо машғул аст, парварандай гул; гулдӯст.

ГУЛПАРВАРИЙ گلپروري парваридани гул, нигоҳубини гул; соҳаи боғдорӣ, ки бо парвариши растаниҳои ороишиӣ машғул аст (*борои бунёд намудани, сабзазор, гулзор ва г.*).

ГУЛПАРТОЙ گلپرتайи исми амал аз гул партофтан; нақши гулҳоро кашидан ё партофтан ба рӯи чизе ё дар матое, нақшу нигор кашидан, мунакқаш кардан.

ГУЛПЕРАҲАН//ГУЛПИРАҲАН گلپирهن 1. он ки пироҳанаш гулранг ва чун гул нозуку зебост. 2. *маҷ.* латифандом, нозукбадан, зебо, хушрӯ.

ГУЛПЕЧАК گلپیچک *бот.* гули печон.

ГУЛПОШ گلپаш пошандайни нисоркунандай гул.

ГУЛПОШӢ گلپاشӣ исми амал аз гул пошидан; ба зери қадами шахси азиз ва олиқадр гул пошида, изҳори миннатдорӣ ва муборакбод намудан.

ГУЛПӮШ گلپوش 1. пӯшида бо гул, ороста бо гул, бо гул ихоташуда; **гулпӯш кардан** бо гул пӯшидан, бо гул оростан; **гулпӯш шудан** бо гул пӯшида гардидан; шукуфтан. 2. *маҷ.* шукуфон, шукуфта: **даражтони гулпӯш**.

ГУЛРАНГ گلرنگ ба ранги гул, гулобӣ, гулгун; **майи гулранг** майи арғувонӣ, шароби сурх.

ГУЛРЕЗ گلриз 1. пошандай гул, гулпош, гулафшон. 2. навъе аз оташбозӣ, ки дар вақти оташ додан шарораҳои гуногунранг ба атроф пош меҳӯрад.

ГУЛРЕЗА گلризҳ гули хурд, гули майда, майдагул.

ГУЛРЕЗОН گلризан сифати феъли ва феъли ҳол аз гул рехтан; дар ҳоли гулрезӣ, гулрез будан.

ГУЛРУХ گلرخ *nig. гулрӯ(й).*

ГУЛРУХСОР گلرخسار *nig.* гулрӯ(й).

ГУЛРӮ(Й) (گلرو(ی) он ки рӯяш мисли гул латифу дилкаш аст; хушрӯ, зебо.

ГУЛСАНГ گلسنگ *бот.* гиёхи сабзи занбӯруғ ва обсабзмонанд, ки дар рӯи санг пайдо мешавад.

ГУЛСАНГШИНОСӢ گلсанگشناси бахши гиёҳшиносӣ, ки ба шинохт ва пажӯҳиши растаниҳои болои санг машгул аст.

ГУЛСИТОН گلستان *кит.* 1. *nig.* гулистон. 2. *маҷ.* маҳбубаи зеборух.

ГУЛСИФАТ گلصفت ба мисли гул латифу нозук, гулмонанд.

ГУЛӮ گلو 1. рохи хӯрок ва нафас, ки дар қисми пеши гардан воқеъ буда, даҳонро бо сурхрӯда ва шушҳо мепайвандад, ҳалқ, ҳалқум. 2. гардан; **гулӯи касеро гиригирифтан** аз шиддати гирия нафастанг гаштан; **гулӯи касеро фушурдан** рохи нафаси касеро танг кардан; касеро буғӣ кардан; ♀ **гулӯ афшондан** оҳиста сулфа кардан; **гулӯи касеро равған кардан** ба касе пора додан, ришва додан; **гулӯ хоридан** ишора ба ришва талаб кардан; бо анҷом додани коре аз касе чизе тамаъ кардан; **аз гулӯ чизе нағузаштан** иштиҳо надоштан, майли хӯрдан надоштан; чизе хӯрда натавонистан (*ба сабаби ноҳушие, ҳаяҷон ё интизории касе*); (**пардаи**) **гулӯро даронда дод задан** саҳт дод гуфтан, баланд фарёд задан, аррос задан.

ГУЛӮАФШОНӢ گلواғашани исли амал аз **гулӯ афшондан**; сулфаи оҳиста (*барои тоза кардани роҳи нафас*).

ГУЛӮБАНД گلوبند *nig.* гарданбанд 2.

ГУЛӮБАНДА گلобнде *маҷ.* шикамбора, ҷашм-гурусна.

ГУЛӮБАНДАГӢ گلобндگӣ шикамборагӣ, аз ҳад зиёд ба хӯрок майл доштан.

ГУЛӮГИР گلугир 1. гулӯгиранда, хафакунанда, бандкунандаи роҳи гулӯ; **гирияи гулӯгири** гирия саҳт, ки гулӯи касро гирифта, ба гап задан ва нафас гирифтан намемонад; **гулӯгири кардан** гулӯ танг кардан, роҳи нафасро танг кардан; **гулӯгири шудан** аз чизе роҳи нафас танг шудан аз чизе. 2. *маҷ.* нофорам, ногувор; ғамовар.

ГУЛӮГИРИФТА گلوگرفте хиррӣ, хаста, хафа, гирифта: садои гулӯгирифта.

ГУЛӮГИРИФТАГӢ گلوگرفтگӣ овозги-рифта, он ки овозаш ба сабаби дарди гулӯгирифтааст.

ГУЛӮГОХ گلوگاه 1. маҷрои убури ғизо дар ҳалқ, гузаргоҳи гулӯ, ҳалқум. 2. ҷуғр. оби борики байни ду қитъаи хушкӣ, ки баҳру үқёнус ё кӯлро ба ҳам мепайвандад.

ГУЛӮДАРД گلودорд *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии ҳалқ дар натиҷаи шамолкашӣ, дарди гулӯ.

ГУЛӮЗИНДОНАК گلوزанданк *тиб.* бемории шадиди сирояткунандаи гулӯ дар қӯдакон, хунок.

ГУЛӮЛА گلوله 1. ҳар чизи гирд ва лӯнда (*ба ин маъни бештар қулӯла машҳур аст*): **гулӯлаи барф**, **гулӯлаи реسمон**. 2. тири тӯп ва аслиҳаи қалони ҷангӣ; **гулӯлаи варзиш** қураи филизӣ, ки барои иҷрои машқҳои варзиши сабук истифода мебаранд: **гулӯла андохтан**, **гулӯла партофтан**.

ГУЛӮЛААНДОЗӢ گلولهандазӣ исли амал аз **гулӯла андохтан**; оташфишонии тӯп, тирпаронӣ аз тӯп.

ГУЛӮЛАБОРОН گلولهбаран партоб ё боридани гулӯлаҳои бисёр ва паёпай бар ҷое ва ё чизе.

ГУЛӮЛАЗАНӢ گلوlezни *nig.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛӮЛАКАМОН گلوله каман камони гулӯлаандозӣ.

ГУЛӮЛАПАРОНӢ گلولهپрани *nig.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛӮЛАПОРА گلولهپарه пораи тири тӯп, норинҷак ва монанди онҳо.

ГУЛӮЛАРЕЗ گلوлериз он ки бо завби филизҳо гулӯла мерезад.

ГУЛӮСӮЗ گلوسوуз 1. гулӯро сӯзонанда (чизи бисёр гарм ё тунду тез). 2. *кит., маҷ.* бисёр ширин, аз ҳад зиёд ширин, vale дилкаш.

ГУЛӮФИШОР گلوғашар 1. фишоранди гулӯ, банд шудани гулӯ. 2. *маҷ.* хафагӣ, зиқӣ.

ГУЛӮАҲШАНГ گلهшнگ *кит.* обе, ки дар вақти аз баландӣ рехтан яҳ карда, шӯша

мебандад.

ГУЛФИШОН گلвшان *nig. гулафшон* 1.

ГУЛФИШОНӢ گلвшани *nig. гулафшонӣ*.

ГУЛФОМ گلғам ранги гул, гулранг, гулгун, сурхранг; **майи гулфом** шароби сурх; **рухи гулфом** рӯи гулгун; рӯи зебо.

ГУЛФУРӮШ он ки гул мефурӯшад, фурӯшандай гул.

ГУЛФУРӮШӢ گل弗وش 1. фурӯхтани гул; касбу кори гулфурӯш. 2. чое, ки гул мефурӯшанд: **дӯкони гулфурӯши**.

ГУЛХАН 1. чои маҳсус, ки дар он оташ гиронда, гарм мешаванд; оташи афрӯхта; **гулхан афрӯхтан** оташ афрӯхтан. 2. чое дар ҳаммомҳои қадима, ки оташ афрӯхта, ҳаммомро гарм мекунанд, гӯлаҳ.

ГУЛХАНАФРӮЗ گلخان‌افروز даргиронандай гулхан, оташгирон.

ГУЛХАНГИРОНӢ گلخن‌گرانӣ даргирон-дани гулхан, афрӯхтани гулхан.

ГУЛХАНИ گلخنى аламони гулхан; оташ-мони гӯлаҳи ҳаммом, гӯлаҳӣ.

ГУЛХАНИШИН گلخن‌ншин нишинандай гирди гулхан.

ГУЛХАНИШИНӢ گلخن‌ншини нишастан дар гирди гулхан.

ГУЛХАНДА گلخnde 1. шукуфтани гул, кушода шудани гул. 2. *маҷ.* хандаи зебо, хандаи дилкаш.

ГУЛХАНТОБ گلخن‌تاب *nig. гулхани*.

ГУЛХАТ گلҳат ороиш додани ду тарафи роҳҳо, гулбоғҳо, гулгаштҳо бо шинондани гулҳои ороишӣ.

ГУЛХЕЗ گلҳиз киноя аз сафобахш, кайфиятбахш.

ГУЛХОНА گلҳане хонаи оинабандӣ, ки дар чои офтобрӯя барои дар зимистон нигоҳ доштан ва парваридани гулу расстаниҳо соҳта мешавад, гармхона барои гулҳо.

ГУЛХӮРАК گلҳорӯк зоол. як навъ ҳашароти гулхӯрӯ.

ГУЛЧАНБАР گلҷнбр чанбари гул, гулдастай доирашакл, иклили гул.

ГУЛЧЕХР گلҷҳр *nig. гулчехра*.

ГУЛЧЕХРА گلҷҳре чехрааш мисли гул латиф, нозук, рӯяш мисли гул зебо, гулрӯ, гулруҳкор.

ГУЛЧИН I گلҷин 1. он ки гулро интихоб карда мечинад ва даста мекунад, чинандай гул, гулчинанд. 2. *маҷ.* мунтаҳаб, гузид; **гулчини ашъор** гузидай ашъор, шеърҳои мунтаҳаб; **гулчин кардан** интихоб кардан, баргузидан, яккачин кардан, хоста гирифтан.

ГУЛЧИН II گلҷин порчаи чарм, ки ҳамчун дастак ба ақиби маҳсӣ дӯхта мешавад.

ГУЛЧИНДОР گلҷин‌дар маҳсие, ки гулчин монда дӯхта шудааст.

ГУЛЧИНӢ گلҷини *исми амал аз гул чидан;* чидани гул, гул кандан.

ГУЛЧОЙ گلҷай чойи аз барги садбарг дамкарда.

ГУЛЧОМ گلjam 1. қадаҳи зебои сурҳи гулдор, ҷоми нақшини сурҳ. 2. шишаи рангин, ки дар иморати хона ба дару равзан насл мекунанд.

ГУЛҖӮШ گلҷош шукуфон; зебо; **орази гулҷӯш** рӯи сурҳи дилкаш.

ГУЛШАКАР گلشکر *nig. гулқанд.*

ГУЛШАН گلشن ҷои фаровонии гулҳо, гулзор, гулистон; бое, ки гулҳои гуногунранги зиёд дорад; *ба тарзи истиора:* **гулшани адаб,** **гулшани ирфон,** **гулшани ҷавонӣ;** **гулшан кардан** (намудан) обод гардондан чоеро.

ГУЛШАНӢ گلشنӣ *мансуб ба гулшан;* ҳар ҷизи мавҷуд дар гулшан; **гулшаниён** аҳли гулшан, гулшаннишон.

ГУЛШАНОРО گلشن‌آرا 1. ороишдиҳандаи гулшан; бобон. 2. *маҷ.* хеле зебо, пуртароват (*сифати ҳусни маҳбуба*).

ГУЛШАНСАРО گلشن‌сра бօғсаро, бӯstonсаро, ҳавлии бօғчадор.

ГУЛЬИЗОР گلعزар *nig. гулъузор.*

ГУЛЬЗОР گلعزار рўяш мисли гул, нозуку зебо, гулрўй, гулрухсор, гулчехра.

ГУМ I گم 1. нопадид, бедарак, гоиб, мафкуд, нонамоён, азбайнрафта; **гум гаштан** ниг. гум шудан; **гум кардан** а) чизеро аз даст додан; мафкуд кардан: **соати худро гум кардан**, **қалами худро гум кардан**; б) ягон сифат ё хосияти худро аз даст додан: **сихатии худро гум кардан**, **қобилияти (кувваи) худро гум кардан**; в) надидан касеро, аз назар гоиб будани касе; **гум шудан** а) фоқид гаштан, нест шудан, талаф гаштан, нобуд шудан; б) аз байн рафтан, барҳам ҳўрдан; в) гайб задан, гоиб шудан, бедарак шудан, нопадид шудан; **гум шав!** дафъ шав!, аз назарам дур шав! (*таъбири даином*); ⚡ **ақл гум кардан** ниг. **ақл**; **гапро гум кардан** чй гуфтанро надониста мондан; давоми сухани худро фаромӯш кардан; **дасту по гум кардан** ниг. даст; **роҳ гум кардан** бероҳа шудан, аз роҳи рост баромадан, роҳгум задан; **худро гум кардан** инони ихтиёрро аз даст додан, саросема шудан (*аз гояти шарм, ҳаяҷон ва г.*).

ГУМ II گم :дил гум задан ниг. дил.

ГУМ III گم чуқур, чоҳи бетаг, чоҳи тагаш нопайдо.

ГУМАНИЗМ лот. گومنیزم ниг. **башардўстӣ**.

ГУМАНИТАРИЙ گمنитри марбут ба инсон ва ҳастиву шуури чамъиятии он; ниг. **башардўстӣ**.

ГУМБУДА گمבודه 1. гумшуда, мафкуд, нопадид. 2. маҷ. ҳайрон, саргардон; аздастрафта, табоҳшуда.

ГУМБУДАГӢ گمבודگӣ вазъ ва ҳолати гумбуда, гумроҳӣ; саргардонӣ, ҳайронӣ, ҳайрат.

ГУМБУРОС//ГУМБУРРОС گمبراس *калимаи тақлиди* овози бардавоми саҳт афтиданни чизи вазнин, таркидан ё ба ҳаракат даромадани ягон чиз; **гумбурос задан** овози саҳт баровардан (*бо афтидан, таркидан ё ҳаракати шадиди чизе*).

ГУМГАШТА گمکшته 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **гум гаштан**. 2. маҷ. саргашта, сарсон, саргардон, овора.

ГУМГАШТАГӢ گمکштگӣ шакли дигари *сифати феълии замони гузашта* аз **гум**

гаштан; вазъ ва ҳолати гумгашта, гумгашта будан.

ГУМ-ГУМ گم گم *калимаи тақлиди* овози пайи хам ба чизе барҳурдани чизе, бо мушт задани девор *ва г.*

ГУМГУРС گم گرس :*гумгурс афтодан* бехуд шуда, якбора афтодан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*).

ГУМЗАДАРОХ گمزдерاه *гуфт*. роҳгумкарда роҳгумзада, гумкардорох.

ГУМИЗ گмиз *кит.* пешоб, шоша, меза.

ГУМИЗДОН گمиздан *кит.* пешобдон, шошадон, мезадон, масона.

ГУМКАРДА گمکрдэҳ *сифати феълии замони гузашта* аз **гум кардан**; аздастрафта, мафкудгашта; гумшуда.

ГУМКАРДАДИЛ گمکрдэҳдэл *кит.* дилгумкарда, дилдода, мафтун, шефта.

ГУМКАРДАПАЙ گمکرده‌پی *ниг.* гумкардорох; изи пой гумкарда.

ГУМКАРДАРОХ گمکرده‌راه гумроҳ, роҳгумкарда, роҳгумзада.

ГУМНОМ گمنام беному нишон, номаълум, номашхур, бедарак: **гумном будан**, **гумном кардан**, **гумном шудан**; **гумном шав!** *таҳқ.* нест шав!, дур шав!

ГУМНОМӢ گمنами *беномунишонӣ*, номаълумӣ, номашхурӣ.

ГУМОН گман тасаввур, фарз, пиндошт, ҳадс, занн, ҳаёл. 2. шак, шубҳа; *муқоб*. **яқин**; **гумону яқин** шубҳаву ростӣ, тахмину ҳақиқат; **ба гумонам (-ат, -аш)** ба фикрам, ба ҳаёлам; **ба гумони...** ба пиндошти...; ба ақида..., ба фикри...; **гумон бурдан** фикр кардан, пиндоштан; тахмин кардан; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан аз касе, шубҳа кардан аз касе; **гумон доштан** ниг. **гумон кардан**; **гумон кардан** а) пиндоштан, тасаввур кардан; фикр кардан; б) фарз кардан; тахмин намудан; **ба гумон афтодан** а) ба фикру ҳаёл мондан; б) ба шубҳа мондан, шубҳа кардан; **гумон буд**, **ки...** мумкин набуд, ки..., аз эҳтимол дур буд, ки...; **гумон мерафт** (*меравад*), **ки...** а) тасаввур мешуд, ки..., фикре пайдо мегашт, ки...; б) тахмин кардан мумкин буд, ки..., эҳтимол.

ГУМОНА گمانه 1. кит. гумон, шак, шубҳа. 2. ҷоҳи озмоиш барои фаҳмидани будан ё набудани об дар зери замин.

ГУМОНАЗАЙ گمانه‌زني 1. ҷоҳқанӣ, қандани гумона барои озмоиши қабати замин. 2. пешбинӣ, дурнамонигарӣ, тахмин бо доштани ҳисоби пешакӣ.

ГУМОНБАР گمان‌بر он ки барои дуздидани ҷизе ё ҷинояти дигаре дар ҳаққаш шубҳа пайдо шудааст; **гумонбар шудан** аз қасе бадгумон шудан аз қасе.

ГУМОНБАРИ گمان‌بری гумон бурдан, шубҳа кардан.

ГУМОНДОР گمان‌دار 1. ниг. **гумонбар**. 2. он ки дар ҳаққи қасе гумони бад мекунад.

ГУМОНЗАД گمان‌زد кит. гумон кардашуда, ҳаёл ва тасаввур карда; **гумонзад шудан** дар тасаввур умедвор шудан.

ГУМОНЗАДА گمان‌زده машкук, гумондор, шубҳакунанда.

ГУМОНИДАН گمانیدن гумон кардан, фарз кардан, пиндоштан.

ГУМОНМАНД گمانمند шубҳадор, тардидкунанда, гумонбар.

ГУМОНМАНДӢ گمانمندӣ шак(к), шаккокият, шубҳа, тардид.

ГУМОНОМЕЗ گمان‌آمиз бо шакку шубҳа, шубҳаомез.

ГУМОНПАЗИР گمان‌پذير қобили фикру андеша ва ҳаёл; **гумонпазир шудан** дар фикру андеша ва ҳаёл афтодан.

гумор گмар асоси замони ҳозира аз **гуморидан** ва **гумоштан**.

ГУМОРАНДА گمارнанда анҷом додани кори водоршуда, маъмуркунанда; вазифадиҳанда, супоришдиҳанда, фармоишдиҳанда.

ГУМОР(И)ДАН گمارден//گماریدن ниг. **гумоштан**.

ГУМОШТА گماште 1. сифати феълии замони гузашта аз **гумоштан**; маъмуршуда аз тарафи қасе, таъйиншуда ба иҷрои амал ё вазифае аз тарафи қасе ё идорае: **гумоштагони ширкат**. 2. фиристода.

ГУМОШТАН گماштен касеро ба иҷрои коре маъмур кардан; касеро бар сари коре гузоштан, таъйин кардан; ♦ **дилу ҷон гумоштан** тамоми ҳастиро додан ба коре; худро фидои коре кардан; **дил бигумор!** дилат гумоштаи ту бошад!; таваҷҷӯҳ намо!, бовар кун!

ГУМРАХ گمره ниг. **гумрох**.

ГУМРАҲӢ گمره‌и ниг. **гумроҳӣ**.

ГУМРОХ گمراҳ 1. гумкардароҳ, саргар-дон, овора. 2. маҷ. аз роҳи дуруст баромада, ба роҳи ҳато рафта; мунҳарифгаشتа; **гумроҳ кардан** касеро аз роҳи дуруст баровардан, бороҳа кардан.

ГУМРОХӢ گمراҳи роҳи дурустро гум карда, ба роҳи нодуруст (ҳато) рафтан, гумроҳ будан.

ГУМРОҲШУДА گمراه‌شده сифати феълии замони гузашта аз **гумроҳ шудан**; бороҳашуда, ба роҳи ҳато рафта.

ГУМРУК т. گمرк идорае, ки воридоту содироти молҳоро аз як давлат ба давлати дигар назорат мекунад ва ҳаққи гумрукӣ меситонад: **идораи гумрук, нозири гумрук**.

ГУМРУКӢ گمرکи мансуб ба **гумрук: назорати гумрукӣ, ҳаққи гумрукӣ**.

ГУМРУКХОНА گمرکхане бинои гумрук; бочхона.

ГУМУГӮР گموگور гуфт. гум, гумном, тамоман нопадидшуда.

ГУМУС бот. қисми таркибии хок, ки аз пӯсиши растаниҳо пайдо шудааст.

ГУМЧӮӢ گم‌جوبي гумшударо чустан; **ба гумчӯӣ даромадан** чустучӯ кардани ҷиз ё қаси гум ё бедаракшуда ва ё ғайбзада.

ГУМШУДА گمشده сифати феълии замони гузашта аз **гум шудан**; нопадидшуда, бедаракшуда, мафкудгашта.

-**ГУН** گون пасванди сифатсоз, ки маънои ҳамрангӣ ва монандиро ифода мекунад: **нилгун, лолагун, гандумгун**.

ГУН گون кит. 1. ранг, лавн. 2. навъ, хел, тарз.

ГУНА گونه 1. ранг, лавн. 2. хел, навъ; тарз, равиш, тавр; **гуна-гуна** гуногун, ҳар хел;

ҳархела; **ин гуна** а) ин хел, ин навъ; б) ин тавр, ин тарз; **ҳар гуна** ҳар хел, ҳар навъ; ҳар қадар; **ҳеч гуна** ҳеч навъ, ҳеч хел; **чай гуна** а) чай хел, чай навъ; б) чай тарз, чай тавр, чай тариқ; в) чай хел, чай қадар, то қадом дарача. 3. рӯй, рухсора, ораз, чехра. 4. ранги чехра. 5. моддае, ки бо он зарро сайқал медиҳанд, моддаи сайқал.

ГУНАХ گنه *nig.* гуноҳ.

ГУНАХГОР گنه‌گار 1. гуноҳ содиркарда, мучрим; он ки кори бад кардааст, айбдор. 2. маҷ. сабабгор, боис; **гунахгор кардан** айбдор шуморидан касеро; **гунахгор шудан** айбдор гардидан барои коре ё чизе; **худро гунахгор донистан** айби худро ба гардан гирифтан, худро айбдор хисоб кардан.

ГУНАХГОРӢ گنه‌گاري гуноҳ доштан, айбдор будан.

ГУНАХГОРОНА گنه‌گارانه айбдорона, бо гунахкорӣ; чун гунахкор, тақсиромез.

ГУНАХКОР گنه‌کар *nig.* гунахгор.

ГУНАХКОРӢ گنه‌کاري *nig.* гунахгорӣ.

ГУНАХКОРОНА گنه‌کارане *nig.* гунахгорона.

ГУНАХОМУРЗ گنه‌آمورز *nig.* гуноҳомурз.

ГУНАХСӮЗ گنه‌суз нобудкунандаи гуноҳ, сӯзонандаи гуноҳ.

ГУНБАД گند 1. *nig.* гунбаз; **гунбади даввор** *nig.* гунбаз; **гунбади афлок** (азрақ, ахзар, воло, лочвард, мино, мину, муҳит) киноя аз фалак, осмон; осмони кабуд, нилгун, зумуррадгун; **гунбади гардун** дунё, чаҳон. 2. частухез, чорхези ҳайвонот ҳамчун асп, оҳу, гӯр *ва г.*; **гунбад задан** хез задан, частухез кардан, чорхез задан.

ГУНБАДӢ گندӣ *марбут ба* гунбад.

ГУНБАДМОНАНД گندманнд *nig.* гунбазмонанд.

ГУНБАДСАРОЙ گندسرای сарои гунбаздор, дархонае, ки сақфаши гунбазшакл бошад.

ГУНБАДХОНА گبدখанه бино ва хонаи гунбаддор, бинои bogунбад.

ГУНБАЗ گنӣ 1. сақфа боми қуббашакли иморат, қисми болоии қуббашакли бинои

масцид, оромгоҳ *ва г.*; биное, ки сақфа бомаш қуббашакл сохта шудааст; ♀ **гунбази об** хубоб; **гунбази даввор** фалаки гарданда; осмон; **гунбази лочувардӣ (нили)** осмон.

ГУНБАЗДОР گنӣздар гунбазнок: **бинои гунбаздор.**

ГУНБАЗӢ گنӣز гунбазмонанд, гунбаз-шакл; гунбаздор.

ГУНБАЗМОНАНД گنӣzmanнд шабехи гунбаз, гунбазшакл: **сақфи гунбазмонанд.**

ГУНБАЗЧА گنӣҷе гунбази хурд.

ГУНБАЗШАКЛ گنӣзشکل *nig.* гунбаз-монанд.

ГУНГ گنگ он ки забони гӯё надорад ва бо имову ишора мақсадашро ифода мекунад, лол, безабон, абкам; **кару гунг будан** а) шунида ва гуфта натавонистан; б) *маҷ.* хомӯш будан.

ГУНГӢ گنگӣ гунг будан, надоштани забони гӯё, безабонӣ.

ГУНГОР گگар мори ба тозагӣ пӯстпартофта.

ГУНДА گند 1. гафс. 2. гӯшти қимаи бо дигар масолеҳ омехтаи кулӯла, ки дар палав, шӯла *ва г.* ба кор мебаранд, кӯфта, ғелак. 3. заволаи хамир ба андозаи як нон.

ГУНДӢ گندӣ лаҳҷ. ноне, ки зери хокистар пухта мешавад; нони сабӯсин, ки барои саг мепазанд.

ГУНДО گندا ким. файласуф, доно, ҳаким, олим.

ГУНДОВАР گندآور 1. далер, шучоъ, паҳлавон, часур. 2. донишманд, доно.

ГУНДОВАРИ گندآوري 1. далерӣ, шучоат, часурӣ. 2. доноӣ, донишмандӣ.

ГУНӢ گنيا *nig.* гуниё.

ГУНИЁ گنيا асбоби ҳандасӣ, ки бо он дурдгарону бинокорон ростиву қаҷии девори бино *ва дару* тирезаҳоро (*дар вақти соҳтан*) муйян мекунанд.

ГУНӢ گونӣ ким. қанор,чувол, халта, линга.

ГУНОГУН گونаگون навъ ба навъ, хел ба хел, мухталиф, ҳархела, мутафарриқ; ранг ба

ранг.

ГУНОГУНАНДЕШӢ گوناگون‌اندېشی *nав., с. бе монеа изҳор кардани фикру андешаҳои ба ҳам зид, чандандешӣ* (плюрализм).

ГУНОГУНБАРГ گوناگون‌брگ дорои баргҳои зиёди гуногуннавъ.

ГУНОГУНВАҚТ گوناگون‌وقت дар замон‌ҳои гуногун, ҳар вақт тақроршаванда.

ГУНОГУНЖАНР گوناگون‌ҷанр дорои жанрҳои гуногун, аз ҷиҳати жанраш ҳархела: **асарҳои гуногунжанр**.

ГУНОГУНЗАБОН گوناگون‌забан дорои забонҳои гуногун, бо лаҳҷаҳо ва забонҳои гуногун.

ГУНОГУНЗАБОНИЙ گونаگون‌забани гуногунзабон будан, забонҳои муҳталиф доштан.

ГУНОГУНЗОТ گونаگون‌ذат бо зотҳои муҳталиф, дорои зотҳои гуногун.

ГУНОГУНИХТИСОС گوناگون‌اختصاص дорои ихтиносҳои гуногун, соҳиби ихтиносҳои ҳархела, гуногункасб.

ГУНОГУНИЙ گونаگونи гуногун будан; рангорангӣ, ҳархелагӣ.

ГУНОГУНКАСБ گونаگون‌ксп соҳиби касбҳои гуногун, гуногунихтисос.

ГУНОГУНҚАД گونаگون‌қд аз ҷиҳати қад гуногун, қадашон пасту баланд.

ГУНОГУНЛАФЗ گونаگون‌لғоз *nиг.* гуногунзабон.

ГУНОГУНМАВЗӮЙ گونаگون‌мопӯи дорои мавзӯҳои гуногун, муҳталифмавзӯй.

ГУНОГУНМАЗМУН گونаگون‌мазмун аз ҷиҳати мазмун гуногун, муҳталифмазмун.

ГУНОГУНМАҶНО گونаگون‌муна дорои маъноҳои гуногун, муҳталифмаҷно.

ГУНОГУНМИЛ گونаگون‌мил бо мил ва кутрҳои муҳталиф, дорои милҳои ҳархела.

ГУНОГУНМИЛЛАТ گونаگون‌млт иборат аз миллатҳои гуногун; **мамлакати гуногунмиллат** кишваре, ки аҳолии онро миллатҳои гуногун ташкил медиҳанд, мамлакати сермиллат.

ГУНОГУННАСЛ گونаگون‌нسل дорои наслҳои гуногун, бо наслҳои муҳталиф.

ГУНОГУННОМ گونаگون‌ном дорои номҳои гуногун, гуногуниසм.

ГУНОГУНОВОЗ گونаگون‌آواز дорои лаҳну овозҳои муҳталиф, гуногуноҳанг.

ГУНОГУНОВОЗӢ گونаگون‌آواзи дорои лаҳну овозҳои муҳталиф будан, оҳангӣ.

ГУНОГУНОҲАНГ گونаگون‌آҳнг *nиг.* гуногуновоз.

ГУНОГУНОҲАНГӢ گونаگون‌اهнгӣ дорои навоҳои муҳталиф будан, оҳангҳои ҳархела доштан.

ГУНОГУНПАҲЛУ گونаگون‌پهلو *риёз.* дорои паҳлӯҳои гуногун, дорои тарафҳои ҳархела: **секунҷаи гуногунпаҳлу**.

ГУНОГУНРАНГ گونаگون‌рнг дорои рангҳои гуногун, рангоранг, ранг ба ранг: **гуногунранг будан, гуногунранг тофтан**.

ГУНОГУНРУТБА گونаگون‌ртебе соҳиби рутбаҳои муҳталиф: **ҳарбиёни гуногунрутба**.

ГУНОГУНСАВИЯ گونаگون‌сөвие дорои савияҳои гуногун.

ГУНОГУНСИМО گونаگون‌сими бо гунаҳои муҳталиф, дорои гунаҳои ҳархела.

ГУНОГУНСОЛ گونаگون‌сол аз ҷиҳати сол гуногун; синну солаш гуногун.

ГУНОГУНСОХТ گونаگون‌саҳт аз ҷиҳати соҳт гуногун, муҳталифсоҳт; гуногуннавъ, гуногунтамға.

ГУНОГУНСОҲА گونаگون‌саҳе *марбут ба* соҳаҳои гуногун; бисёрсоҳа, муҳталифсоҳа.

ГУНОГУНТАБАҚА گونаگون‌тебе дорои табака ва зинаҳои муҳталиф.

ГУНОГУНТАБИАТ گونаگون‌тебиат табиатан гуногун; аз ҷиҳати феълу одат муҳталиф.

ГУНОГУНТАМҒА گونаگون‌тамға бо тамғаҳои гуногун, тамғаҳояш ҳархела; гуногун–навъ, гуногунсоҳт.

ГУНОГУНТАСРИФ گونаگون‌тасрив дорои тасрифҳои муҳталиф.

ГУНОГУНТОИФА گوناگون طایفه дорои халқу тоифаҳои мухталиф, бо тоифаҳои ҳархела.

ГУНОГУНТУХМ گوناگون تخم тухмашон гунон, аз тухмҳои гүногун рӯида.

ГУНОГУНХОЛ گوناگون خال дорои холҳои ҳархела, хелҳои мухталифи холҳо.

ГУНОГУНҲАЧМ گوناگون حجم дорои ҳаҷмҳои гүногун.

ГУНОГУНЧИНС گوناگون جنس аз ҷиҳати ҷинс гүногун, марбут ба ҷинсҳои гүногун, мухталифчинс.

ГУНОГУНЧИНСА گوناگون جنسه бот. растаний дорои ҷинсҳои гүногун.

ГУНОГУНШАКЛ گوناگون شکл дорои шаклу гунаҳои мухталиф, бо намудҳои гүногун.

ГУНОХ//ГУНАХ گناه//گنه 1. кори бад, амали зишт; хато, тақсир: **аз хурдон гунох** – аз бузургон ато (зарб.). 2. ҷиноят, ҷурм, айб. 3. д. маъсият, кори номашрӯй, кори хилофи шаръ; вубол; **гунох доштан** гунаҳгор будан, ҷурму айбе доштан; **гунохи касеро бахшидан** nis. аз гунохи касе гузаштан; **гуноҳро ба гардан** гирифтан худро гунаҳгор шумурдан, ба айби худ икрор кардан; **гуноҳро ба касе бор** кардан касеро гунаҳгор донистан, касеро айбдор кардан; айби худро ба гардани каси дигар андохтан; **аз гунохи касе гузаштан** бахшидан ҷурми касеро, авғ кардан касеро; **аз гуноҳ пок шудан** бегуноҳ шудан, пок шудан аз гуноҳ; **ҳар ки ҳезад,** **гуноҳаш резад** (мақ.) дар охири нишаст, вакти ҳеста рафтан мегӯянд.

ГУНОҲБАХШ گناه‌بخش бахшандай гуноҳ; нармдил, бомарҳамат.

ГУНОҲГОРӢ گناه‌گарӣ nis. гунаҳкорӣ.

ГУНОҲГОРОНА گناه‌گارане nis. гунаҳкорона.

ГУНОҲКОР он ки ҷурме содир карда ба гуноҳе муртакиб шудааст, гунаҳгор, мучрим, айбдор, содиркунандаи гуноҳ.

ГУНОҲКОРӢ گناه‌کарӣ гунаҳкор будан, айбу гуноҳ ё ҷурме кардан, гунаҳгорӣ.

ГУНОҲКОРОНА аз рӯи гуноҳкорӣ, намуди гуноҳкорро доштан, бо рафтор ва кирдори гунаҳгор.

ГУНОҲОЛУД گناه‌آلود олуда ба гуноҳ, ҳамроҳ бо гуноҳ.

ГУНОҲОМУРЗ گناه‌آمورز 1. он ки гуноҳи дигаронро мебахшад, бахшандай гуноҳ. 2. омурзандай гуноҳ (*сифати Худо*).

ГУНЧИДАН گنجидэн (дар истеъмол ғунчидан) ҷо гирифтани ҷизе ё касе дар ҷое, ҷойгир шудан.

ГУНЧИШК گنجشک парандай хурди маъруф, чумчук; **гунчишкро** қӣ қушад? – қассоб (maқ.) ба ҷо овардани ҳар кор ба аҳли он муносиб аст, корро бояд кордон иҷро қунад; **аз гунчишк тарсӣ, арзан накор** (maқ.) агар азми иҷрои кореро кардӣ, аз мушкилоти он натарс; ба ҳар кор суботу иродя лозим аст.

ГУНЧИШКАК گنجشکк шакли масгири гунчишк; гунчишкча.

ГУНЧИШКӢ گنجشک мансуб ба гунчишк.

ГУНЧИШКРӮЗӢ گنجشک‌روзи дорои рӯзӣ ва даромади андак, камрӯзӣ, каммоя.

ГУНЧО گنجга гунҷандай; гунҷоиш.

ГУНЧОИШ گنجайиш ҷойгиршавӣ, қобили-јати гунҷонидан, зарфият.

ГУНЧОИШДОР گنجайиш‌дар дорои гун-ҷоиш, бо доштани қобилияти гунҷонидан, зарфиятдор.

ГУНЧОЙ گنجайӣ гунҷоиш, гунҷоиш, қобили-јати ҷойгиршавӣ, вусъат ва ҳаҷми гунҷиш.

ГУНЧОН(И)ДАН گنجанден//گنجанидин тарзи бавоси-таи гунҷидан; ҷойгир кардан, ҷой додан, ҷой гирондан дар ҷое.

ГУНҶУЛА گنجуле дарҳамфишурда, ғичим, фишурда.

ГУПОЛ گوپال nis. қӯпол.

ГУППИДАСТА گوپی دسته nis. гуппичӯб.

ГУППИЗАӢ گوپی‌زни исми амал аз гуппӣ задан.

ГУППИЧА گوپی‌ҷе нимтанаи абра-астардори серпахтаи кӯтоҳ.

ГУППИЧӮБ گوپی‌ҷوب чӯбдасте, ки бо он

гуппӣ мезананд, чаҳчӯб.

ГУППӢ I گوپی либоси пахтаноки лаганда карда: чомай гуппӣ.

ГУППӢ II گوپی зарфи чӯбин ё сафолини дароз, ки дар вай ҷурғот андохта, бо чӯби парадор лат дода, маска чудо мекунанд; **гуппӣ задан** гуппӣ зада равған кашидан.

ГУПСАР گوپسر машк ё хике, ки дарунашро пурбод карда, бар вай савор шуда, аз об мегузаанд, саноч.

ГУПСАРСАВОР گوپرسвар он ки савори гупсар аз об мегузарад, гупсарнишин.

ГУПЧАК گوپچак қисми мобайнини чарҳ (*mas., charhi osie*), ки паҳояш ба он пайваст мешавад ва барои гузаронидани тир сӯроҳӣ дорад.

ГУРБА گربه чонвари маъруф аз ҷинси ширхӯрои даранда, пишак: **гурбаи вахшӣ**, **гурбаи ёбӣ**, **гурбаи хонагӣ**; ◇ **аз мобайн гурбаи ало** (сиёҳ) гузаштан вайрон шудани муносибат, қаҳрӣ шудан.

ГУРБАБЕД گربهбид бот. мушкбед, як навъ беди пашмдор, ки баргҳояш ба панҷаи гурба монанд аст.

ГУРБАВОР گربهوار мисли гурба, гурба-монанд. гурбасон.

ГУРБАГӢ گربگӣ маҷ. гурбавор рафтор кардан.

ГУРБАГУН گربهگون 1. гурбасон, монанди гурба. 2. маҷ. маккор, ҳилагар, фиребанд.

ГУРБАДАВ گربهدو ниг. гурбадавак.

ГУРБАДАВАК گربهدо қисми поёнии сандалӣ, ки пойро рӯи он монда менишинанд.

ГУРБАЛИҚО گربهلاقо кит. 1. гурбарӯй. 2. маҷ. баднамо, баднамуд.

ГУРБАМОНАНД گربеманд монанди гурба, гурбасон, гурбавор.

ГУРБАМОҲӢ گربемаҳӣ зоол. наవъи моҳӣ, ки мӯйлаби монанди гурба дорад.

ГУРБАРАВ گربеро 1. маҷрои борике, ки аз хишт дар байнӣ фосилаи соҳтмон ва замин соҳта мешавад, то аз гузаштани намӣ ба

девори бино пешгири шавад. 2. ҷӯҷаи кӯчаке дар ҳавлиҳо барои рафтани об.

ГУРБАРӮЙ گربهروй маҷ. носипос, ҳақношинос.

ГУРБАСОН گربهсанан ниг. гурбавор.

ГУРБАСОНОН گربهсанан зоол. ҷонварони гӯштхору даранда монанди шер, паланг, гурба, ки барои шикор истеъодд ва маҳорат дошта, ба гурба монандӣ доранд.

ГУРБАЧА گربچе шакли тасгири гурба; гурбаи хурд, пишакча.

ГУРБАЧАШМ گربهҷشم он ки ҷашмони мисли ҷашмони гурба симобирангу доирашакл дорад.

ГУРБАЧАШМИ گربهҷشمӣ ҷашми монанд ба ҷашми гурба доштан.

ГУРБАШӮ(Й) گربешо(й) шустушӯи саросемавор ва нотамом (мисли гурба, ки рӯяшро бо оби даҳонаи мешӯяд).

ГУРБУЗ گربز кит. 1. зирак, доно, оқил. 2. ҳилавар, маккор. 3. далер, шучоъ.

ГУРБУЗӢ گربзи 1. ҳилагарӣ, маккорӣ. 2. дар ҳикмати қадим ҷиҳати ифротро мегӯянд, ки муқобили ҷиҳати тафрит мебошад; ифрот дар оқилӣ, оқилии бемавкеъ. 3. далерӣ, шучоат.

ГУРГ گрг ҳайвони дарандае аз оилаи сагшаклҳо, зиъб, зайд: **гурги ало**, **гурги одамхӯр**; ◇ **гурги борондида** одами озмудакор, ки барои ҳар эҳтимол пешакӣ ҷора мебинад ва аз ҳар таҳлука худро ҳалос мекунад; шаҳси гармию сардии рӯзгорро ҷашида ва маккор; **гургони дупо** дуздон, горатгарон.

ГУРГАК گرگ 1. шакли тасгири гург (одатан дар бораи гурги дар шикор номувоғиқ). 2. наవъе аз ҳарбузай қулӯлаи шириన.

ГУРГБАНД گرگбند асир, гирифтор; **гургбанд кардан** асир кардан; забун кардан; мағлуб соҳтан.

ГУРГБАЧА گرگچе бачаи гург.

ГУРГВОР گرگوار мисли гург, гург барин.

ГУРГДАВ گرگдо гургвор давидан, бо суръат

рафтан, пӯяравӣ.

ГУРГДАНДОН گرگ‌داندان дандонаш мисли дандони гург тез.

ГУРГЗОДА گرگ‌زاده аз насли гург, бачаи гург: оқибат гургзода гург шавад (зарб.)

ГУРГИН گرگин хунхор, даранда, бадҳашм.

ГУРГИНА گرگине пӯстин аз пӯсти гург.

ГУРГИНАДӮЗ گرگинедоз дӯзандай пӯстин аз ҷарми гург.

ГУРГИНАЧАРМ گرگине ҷром чарме, ки аз пӯсти гург тайёр шудааст.

ГУРГӢ 1. мансуб ба гург. 2. даран-дагӣ, хунхорӣ.

ГУРГКИРДОР گرگ‌кӣдар гургхислат; бад-кирдор; хунхори бераҳм.

ГУРГМАНИШ گرگمنиш ниг. гургсират.

ГУРГМАСТ گرگ‌мост 1. кит. озордиҳанда, ҷафокор. 2. маҷ. маъшуқаи ҷафопеша, ситамгар.

ГУРГМИЗОҖ گرگ‌мизаж ниг. гургсират.

ГУРГМОНАНД گرگ‌маннде монанд ба гург, мисли гург, гургвор.

ГУРГОВ گرگ‌гау кӯн. навъе аз пояфзор, ки барои пиёдаравӣ муносиб аст.

ГУРГОНА گرگане гургмонанд, гургвор.

ГУРГОШНОЙ گرگ‌آشнайи ошной аз рӯи макрухила, дӯстӣ аз рӯи нифоқ; муқ. **гургоштӣ**.

ГУРГОШТИЙ گرگ‌آشتӣ сулҳи рӯяқии аз рӯи макруғ фиреб, оштии риёкорона.

ГУРГПО گرگ‌пa бот. навъи растани, ки онро панҷаи гург ҳам мегӯянд.

ГУРГРАБОЙ گرگ‌рабай маҷ. горатгарӣ, зулму тааддии бешумор, горат, тороч.

ГУРГСАГ گرگ‌саг саге, ки аз насли гург ё монанди гург аст.

ГУРГСИРАТ گرگ‌сирет 1. гургхислат, гургмизоч, гургтабъ, дарандаҳислат. 2. маҷ. бераҳм; ғаддор, ситамгор.

ГУРГСИФАТ گرگ‌сифат ниг. гургмонанд.

ГУРГСОР گرگ‌сар 1. монанди гург, мисли гург. 2. маҷ. даранда, маккор.

ГУРГТАБИАТ گرگ‌табиэт ниг. гургсират 1.

ГУРГТИНАТ گرگ‌тинаст ниг. гургсират 1.

ГУРГХОНА گرگ‌хоне 1. хонаи гург, чой ва макони гург. 2. маҷ. ҷои ҷамъомади одамони бадкор, дузду авбош.

ГУРД گрд кит. паҳлавон, баҳодур; шучоъ.

ГУРДА گрдде яке аз узвҳои даруни бадан, ки пешоб аз он таровиш карда, дар пешобдон ҷамъ мешавад, қулия; ♀ дилу гурда маҷ. часорат, ҷуръат; дилу гурда доштан ҷасур будан, часорат доштан; гурдаи касеро қафондан касеро саҳт тарсондан.

ГУРДАГОҲ گرддегаҳ 1. ҷои гурда дар бадани одам ва ҳайвон. 2. маҷ. камар, миён.

ГУРДАДОР گرддедар маҷ. ҷасур, нотарс, шучоъ.

ГУРДАҚ گрдк шакли тасғир ва навозииши ғурд.

ГУРДАКАФ گرддекф :гурдакаф кардан саҳт тарсонидан касеро; гурдакаф шудан саҳт тарсидан.

ГУРДАОЛУ گرده‌آلو навъе аз олуи қалон, ки рангаш бештар сурҳи сиёҳтоб аст.

ГУРДАФКАН گрдакен кит. мағлубкунандай паҳлавонон, афканандай гурдҳо.

ГУРДГИР گرдгир кит. паҳлавонгир, ба банд оварандай паҳлавонон, шучоъ, диловар, баҳодур.

ГУРДЗОД گرdezad зодаи паҳлавон, паҳлавон-писар.

ГУРДӢ گрди паҳлавонӣ, далерӣ.

ГУРДОС گردادс кит. ситамгар, золим.

гурез گриз 1. асоси замони ҳозира аз гурехтан; гурез! феъли фармоши дур шав!, ҳудро ба қанор гир!, роҳ дех!. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои гурезанд: коргурез, одамгурез...

ГУРЕЗ گриз 1. гурехтан, фирор, гурезиш; гурез-

гурез гурезагӣ, дар ҳолати гурезанда будан; гурезогурез; **роҳи гурез баста будан** имконияти гурехтан набудан; **роҳи гурез кушода будан** барои гурехтан имконият будан; **роҳи гурез наёфтган** гурехта натавонистан; **роҳи гурез пеш гирифттан // рӯ ба гурез ниҳодан** гурехтан, фирор кардан. 2. ягон муносибате ёфта, аз мавзӯе ба мавзӯи дигар гузаштан; **гурез кардан** дар вакти гап задан ё навиштан аз матлабе ба матлаби дигар гузаштан. 3. *ади.* дар қасиданависӣ гузаштан аз ташбиб ва ё насиб ба таърифи мадҳшаванда, ки ба воситай мисрае, як ё чанд байте ифода мейбад.

ГУРЕЗА گریزه az чое ё аз назди касе гурехта, гурезоншуда, фирорӣ (*ҳоҳ аз таъқибу фишор ва ҳоҳ аз иҷрои коре*): **бандиёни гуреза, одами гуреза, аскари гуреза, гурезагон, гуреза шудан.**

ГУРЕЗАГӢ 1. гурехта гаштан, гурезон будан, дар ҳолати гурезонӣ будан. 2. маҳфӣ, пинҳонӣ; гайриқонунӣ; **бо роҳи гурезагӣ** ба таври пинҳонӣ, ба таври қочок. 3. мансуб ба гурез 3: **байти гурезагӣ.**

ГУРЕЗАНДА گریزنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан; гурезон, дар ҳолати фирор. 2. гуреза; гурехта, фироришуда.

ГУРЕЗГОХ گریزگاه 1. маҳалли гурез, чои фирор; паноҳгоҳ, чои паноҳ бурдан. 2. чои гузариш аз як мавзӯй ба мавзӯи дигар дар назм ё наср; *nig. гурез* 2, 3.

ГУРЕЗГАҲ گریزگاه *nig. гурезгоҳ.*

ГУРЕЗИШ گریزш гурез, фирор, гурехтан; дурӣ.

ГУРЕЗОГУРЕЗ گریزاگریز гурезиши бетартибона, гурехтани басуръат, гурехтан ба таври оммавӣ ва бесаранҷомона.

ГУРЕЗОН گریزان 1. феъли ҳол аз гурехтан; дар ҳолати гурехтан будан, дар гурез. 2. сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан; фирорӣ, гуреза; **гурезон шудан** гурехтан, фирор кардан, фирорӣ шудан.

ГУРЕЗОНА گریزانه феъли ҳол аз гурехтан; дар ҳоли гурехтан.

ГУРЕЗОН(И)ДАН گریزانдн//گریزانидн *тарзи бавоситаи гурехтан.* 1. имконияти фирор фароҳам овардан барои касе, фирор додан

касоро. 2. аз даст додан, гум кардан; **гапро гурезондан** гапро дигар кардан, мавзӯи суханро тағиیر додан; **◊ аз ҷашм нагурезондан** доим дар мадди назар нигоҳ доштан; аз пеши назар дур накардан; надида намондан; **ба як нӯл зада гурезондан** ба осонӣ мағлуб кардан; ба осонӣ ғолиб омада, ба фирор маҷбур кардан.

ГУРЕЗОНӢ گریزانӣ гурезон будан; фирор, фирорӣ будан.

ГУРЕЗПО(Й) گریزپا(ي) 1. гуреза, гурезанда, фирорӣ. 2. он ки ҳамеша баҳонае ёфта ё бо ҳилае аз кор мегурезад, бесубот; **тифли гурезпой** кӯдаки мактабгурез.

ГУРЕХТА گریخته сифати феълии замони ғузашта ва феъли ҳол аз гурехтан; **гурехта омадан** гурезон омадан; гуреза шуда омадан.

ГУРЕХТАГӢ گریختگӣ шакли дигари сифати феълии замони ғузашта аз гурехтан; гурезоншуда, гурехтарафта; **◊ аз таги дор гурехтагӣ** корчаллон, қаллоб ва ҳилагар.

ГУРЕХТАН گریختن 1. шитобон дур шудан аз назди касе ё аз чизе, давида (тохта) рафтан аз чое, босуръат дур шудан; барои ҳалос шудан аз таъқибу қайди касе ё чизе аз чое ба чои дигар бошитоб рафтан, фирор кардан. 2. дур шудан, канор чустан, худро дур гирифтэн: **аз касе гурехтан.** 3. рӯй пинҳон кардан, аз марди бегона рӯй панаҳ кардани зан: **дуҳтар аз вай намегурехт.** 4. рафтэн: **ҳаёли касе гурехтан;** **аз коре гурехтан** худро аз иҷрои коре ба канор гирифтэн, аз коре сар тофтэн: **аз хизмати аскарӣ гурехтан;** **аз чое гурехтан** бошитоб тарқ кардан ҷоеро, фирор кардан аз чое; **◊ аробаи ҳолиро гирифта гурехтан** а) маҳияти масъаларо нафаҳмида, шӯру валвала ё талош кардан; б) бе асос воҳима кардан; **гапаш гурехт** муносибаташ вайрон шуд, бо касе тезутунд шуд; **думашро хода карда** гурехт шармандавор гурехт, расво шуда фирор кард.

ГУРЕХТАНГОҲ گریختн‌گاه *nig. гурезгоҳ.*

ГУРЕХТАНӢ گریختни сифати феълии замони оянда аз гурехтан; гурехтан хостан, қасди гурез кардан.

ГУРЗ گرز як навъ олати ҷангии пешинаи дастадори саркулӯла, ки барҷастагиҳои

мехчамонанд дорад, кӯпол, амуди оҳанин.

ГУРЗА گرزه як навъ мори захрдор аз чинси афъӣ, ки сараш ба гурз монанд аст.

ГУРЗБОН گرزبان *кит.*, *кӯн.* гурздор, чанговари гурздор.

ГУРЗДОР گرزدار *кӯн.* дорандай гурз; дорои гурз: **чанговари гурздор**.

ГУРӢ گوري *кит.* нишот, ишрат, хурсандӣ.

ГУРМ I گرم захми ҷӯшидабаромадаи танаи дарахт, гурм.

ГУРМ II گرم *кит.* ғам, андӯҳ, хафагӣ.

ГУРМДОР گرمدار 1. дорои гурм I. 2. ғамдор, дорои ғаму андӯҳ, ғамгин, ғуссадор.

ГУРМЧА گرمҷе гурми хурди танаи дарахт.

ГУРОЗ I گراز I хуки ёбай, хуки дашти.

ГУРОЗ II گراز *кит.* хиромон, чилвагар.

ГУРОЗ III گراز *кӯн.* қӯзаи даҳонтанг, ки мусофирон бо худ гирифта мегаштанд, куроз.

ГУРОЗА گرازه *nig.* гуроз I.

ГУРОЗДАНДОН گراzdندان ҳайвоне, ки дандонҳои дарози монанди дандони гуроз дорад.

ГУРОЗИДАН گرازیدن *кит.* хиромидан, ба нозу ишва роҳ рафтан.

ГУРОЗОН گرازان *кит.* феъли ҳол аз **гурозонидан**; хиромон, чилвакунон.

ГУРОЗСУМ گرازس *кит.* ҳайвоне, ки суми вай монанди суми гуроз аст.

ГУРРОС گراس *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ҳаракати якбораи ягон гурӯҳ ё овози якбораи ногаҳониеро ифода мекунад: **гуррос зада аз ҷой хестан**.

ГУРС گرس 1. *калимаи тақлиди овози қадаммонии саҳт-саҳт* ё бо шиддат қӯфтани ягон чиз; **гурс-гурс** тақрори садои баланди қадаммонӣ, афтодан ё задани чизе. 2. гуруснагӣ.

ГУРСИНА گرسине *nig.* гурусна.

ГУРУНЧ گرنج *nig.* биринҷ.

ГУРУСНА گرسنه 1. он ки эҳтиёҷ ба ҳӯрок дорад, гушна; **муқоб.** **сер.** 2. дар ҳолати гуруснагӣ: гурусна кор кардан. 3. оғӯзас **ГУРС** ҳӯрданӣ чизе надорад, бенаво, камбағал: **гадои гурусна:** гурусна мондан а) толиб шудан ба ҳӯрдан, тақозои ғизо кардани меъда; б) бе ҳӯрданӣ мондан, бе ҳӯрок мондан, бе озука мондан; **гурусна шудан** гурусна мондан, пайдо шудани майл ба ҳӯрдан.

ГУРУСНАГӢ گرسنگي 1. гурусна будан, ҳолӣ ва ба ҳӯрдан ниҳоят толиб будани меъда, гушнагӣ, ҷӯъ, **муқоб.** **серӣ.** 2. мӯҳтоҷӣ ба ҳӯрок; қашшоқӣ, бенавоӣ; **гуруснагӣ кашидан** дар мӯҳтоҷӣ ба ғизо умр ба сар бурдан, гушнагиро аз сар гузарондан; **гуруснагӣ эълон кардан** *nig.* **гуруснанишинӣ;** ◇ **шикам аз гуруснагӣ танбӯр** навоҳтан ниҳоят гурусна будан.

ГУРУСНАМАРГӢ گرسنه مرگӣ аз гуруснагӣ фавтидан.

ГУРУСНАНИШИНӢ گرسنه نشیني аз ҳӯрок рӯ гардондан ба аломати эътиroz, эътисоби ғизо; **гуруснанишинӣ кардан** гуруснанишинӣ эълон кардан.

ГУРУСНАЧАШМ گرسنه چشم ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик.

ГУРУСНАЧАШМИЙ گرسنه چشمӣ ҳарисӣ, тамаъкорӣ; мумсикӣ, ҳасисӣ.

ГУРӮХ گروه 1. тӯдае аз мардум, иддае аз мардум; даста. 2. ҷамоат ё тӯдае аз мардум, ки аз рӯи ягон мақсад муттаҳид шудаанд; тоифа, фирқа; табакаи иҷтимоӣ; **гурӯҳ-гурӯҳ** тӯда-тӯда, даста-даста; гурӯҳ аз паси гурӯҳ.

ГУРӮҲАК گروه‌ک ҳизб ё созмони сиёсие, ки беаҳамият ва камшумор аст.

ГУРӮҲБАНДӢ گروه‌بندӣ ба гурӯҳҳо ҷудо кардан; гурӯҳ-гурӯҳ шудан, даста-даста шудан: **гурӯҳбандӣ кардан**.

ГУРӮҲБОЗ گروه‌باز он ки манфиати худ ва гурӯҳи ҳамақидаашро аз манфиатҳои умум пештар гузошта, хилофи тақозои ҷамъият амал мекунад, ҷудоандоз.

ГУРӮҲБОЗӢ گروه‌بازӣ манфиати гурӯҳи худро аз манфиатҳои умум болотар гузоштан; гурӯҳбоз будан.

ГУРӮҲБОН گروه بان роҳбари гурӯҳ, сарпарасти гурӯҳ.

ГУРӮҲӢ мансуб ба гурӯҳ; машгулияти гурӯҳӣ машгулияте, ки бо ҳайати як гурӯҳ (мас., гурӯҳи донишҷӯён) гузаронида мешавад.

ГУРӮҲОГУРӮҲ گروҳа گروҳ даста-даста, гурӯҳ-гурӯҳ, тӯда-тӯда.

ГУРӮҲОН 1. ҷамъ, ҷамъомад, гурӯҳ. 2. тоифаҳо, қабилаҳо.

ГУРҔӢ мансуб ба гурҷӣ: забони гурҷӣ, сокини Гурҷистон, чойи гурҷӣ.

ГУСАСТА//ГУСИСТА گستته сифати феълии замони гузашта аз гусастан; аз ҳам гусаста гардидан аз ҳам қанда шудан, пора шудан, чудо шудан.

ГУСАСТАГӢ шакли дигари сифати феълии аз гусастан; гусаста будан, вазъ ва ҳолати гусаста, инқитоъ.

ГУСАСТАДАМ گستته‌دم мубтало ба тангии нафас, нафастанг, банд омадани нафас.

ГУСАСТАДИЛ گستته‌دل шикастадил, афсурдадил, озурдадил, дилтанг, дилреш.

ГУСАСТАИНОН گستته‌عنان nиг. гусасталичом.

ГУСАСТАЛИЧОМ گستته‌لجام 1. лаҷомканда, бенӯхта. 2. маҷ. саркаш, худраъӣ, бекайд, афсоргусехта; муқ. гусастамиҳор.

ГУСАСТАН//ГУСИСТАН گستэн 1. пора шудан, аз ҳам чудо шудан, қанда шудан, бурида шудан (мас., ресмон). 2. қандан, пора кардан; **афсор гусастан** а) лаҷом кандан; бенӯхта шудан; б) маҷ. саркаш ва бекайд шудан.

ГУСАСТАНОПАЗИР گستته‌نапذир қандана-шаванда; мустаҳкам.

ГУСАСТАРАВОН گستته‌روван маҷ. афсурда, мутаассир.

ГУСАСТАРАГ گستته‌рӯг 1. буридапай. 2. маҷ. суст, бехаракат, нотавон, очиз.

ГУСАСТАУМЕД//ГУСИСТАУМЕД گستته‌амид кит. умедканда, ноумед: гусастаумед шудан.

ГУСАСТАХИРАД گستته‌ҳард нофаҳм, камақл,

нодон.

ГУСЕЛ گسیل 1. рухсати рафтан додан; равон кардан ба ҷое. 2. ҳайру маъзур бо касе вақти ба сафар рафтани ў, падруд, видоъ; **гусел кардан** а) фиристодан, равона кардан; б) ҳайрухушкуон бо меҳмон масофае рафтан, мушоият кардан.

ГУСЕЛКУНАНДА گسیل‌кунде сифати феълии замони ҳозира аз гусел кардан; он ки гусел мекунад, гуселонанда.

ГУСЕЛОН(И)ДАН گسیلاندن//گسیلانидن гусел кардан, ҳайрухуш кардан вақти сафар.

ГУСЕХТА گسیخта сифати феълии замони гузашта аз гусехтан; гусаста.

ГУСЕХТАН گسیختن қандан, пора кардан, буридан; қанда шудан, пора шудан; **аз ҳам гусехтан** аз ҳам қанда шудан; аз ҳам пора кардан.

ГУСИЛИДАН گسلیدن 1. шикастан, қандан, буридан, пора кардан. 2. қашидан, чудо ва дур кардан аз ҷое. 3. қанда шудан, пора шудан.

ГУСИЛОНИДАН گسلаниден 1. кит. шикастан, қандан, буридан, пора кардан. 2. маҷ. чудо кардан, дафъ кардан аз ҷизе. 3. қашида гирифтан.

ГУСИСТАМИҲОР گستته‌مهар 1. кит. миҳорканда, бенӯхта (оид ба ҷорпо). 2. маҷ. бекайд, саркаш (оид ба одам).

ГУСИСТАН گستэн nиг. гусастан.

гусор گسар 1. асоси замони ҳозира аз гусоридан. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни нӯшандан, ҳӯранда: **майгусор**, **ғамгусор**.

ГУСОРАНДА گسаранде сифати феълии замони ҳозира аз гусоридан; гусорандай май ҳӯранда май; соқӣ.

ГУСОР(И)ДАН گسارден//گسارиден нӯшидан, ҳӯрдан; ♀ **ғам гусоридан** ғам ҳӯрдан, ғам дидан.

густар گستر 1. асоси замони ҳозира аз густурдан. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни густаранда, ҷорӣ ва паҳнкунанда: **додгустар**, **адлгустар**.

ГУСТАРА گستره *риёз*. боз кардани ҳисоб, кушоиш.

ГУСТАРАК گسترک *бот*. загирпояи хобида.

ГУСТАР(И)ДАН گستредن//گستриден *ниг. густурдан*.

ГУСТАРДАЙ گستردнӣ *ниг. густурдани*.

ГУСТАРИН گستриен *кит. бистар, бисот, фарш, палос.*

ГУСТАРИШ گستриش *исми феълӣ аз густар(и)дан; паҳн шудан.*

ГУСТАРОН(И)ДАН گستрандин//گستранидн *тарзи бавоси—тас густар(и)дан; паҳн кардан.*

ГУСТОХ گستاخ 1. бетакаллуф, беибо; берӯй, бешарм. 2. бебок, нотарс, часур; **густоҳ будан ба касе** беибо будан дар рафтор бо касе, озодона гап зада тавонистан назди касе.

ГУСТОХВОР گستахвар 1. густохона, бетакаллуфона. 2. нотарсона, далерона, часурона.

ГУСТОХДАСТ گستاخ‌دست чобук, чолок, чакқон, тезкор.

ГУСТОХӢ گستахӣ 1. бетакаллуфӣ, беадабӣ, бешармӣ. 2. бебокӣ, часорат; **густоҳӣ кардан** беибо рафтор кардан.

ГУСТОХКОРӢ گستахкарӣ бешармӣ, бехаёй, беадабӣ.

ГУСТОХОНА گستاخанه 1. бетакаллуфона, беибо. 2. нотарсона, бебокона.

ГУСТУВОН گستован *кит., ҳ. болопӯши зирехдори асп ва фил.*

ГУСТУРДА گسترده *сифати феълии замони гузашта аз густурдан; густурда шудан* паҳн карда шудан, партофта шудан.

ГУСТУРДАН گستردن *паҳн кардан, партофтан, андохтан: дастархон густурдан, қолин густурдан; дом густурдан* а) дом гузоштан; б) маҷ. барои ба қайди худ даровардан тадбire андешидан.

ГУСТУРДАЙ گستردнӣ *сифати феълии замони оянда аз густурдан; ҳар чизи қобили густурдан; фарш; бистар, бисот, гилем.*

гуфт گفت *асоси замони гузашта аз гуфтан.*

ГУФТ I گفت сухан, гап, гуфтор; **назар ба гуфти...** ба қавли..., мувофики сухани...; **аз гуфти касе баромадан** ба фармуда ё насиҳати касе амал накардан.

ГУФТ II گفت навъи порча ва матои резбофи гафс.

ГУФТА گفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гуфтан.* 2. гапи гуфташуда, гуфтор, сухан, калом. 3. қавл, нақл; баён, тақрир. 4. суруда, ашъор, шеър; **аз рӯи гуфтаи... // назар ба гуфтаи... // ба гуфтаи...** мувофики гуфтаи..., аз рӯи сухани..., ба қавли...; **гуфта додан** баён кардан, нақл намудан; **гуфта мондан** а) чизро ноҳост ба забон овардан, дар аснои сӯҳбат берун аз мавзӯй чизро ногаҳон баён кардан; б) дар бораи чизе пешакӣ гап задан; оғоҳ кардан, хабардор соҳтан; **гуфта тавонистан** аз ўҳдай гуфтан баромадан, гап зада тавонистан; изҳори эътиroz кардан; **аз гуфтаи касе набаромадан** (**сар натофтан**) мувофики гапи касе амал кардан; **ба гуфтаи касе амал кардан** мувофики раъий касе кор кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **гуфтаи касе шудан** кор мувофики раъий касе шудан, мувофики фармудаи касе шудан; **чизе гуфта... // чизе ё касеро гуфта...** барои чизе ё касе шуда..., ба хотири чизе ё касе: **дӯст гуфта, рағиқ гуфта...**

ГУФТАН گفتن 1. гап задан, ҳарф задан, сухан кардан; ба забон овардан; изҳор кардан, баён намудан. 2. нақл кардан, ҳикоят кардан; ривоят кардан: **мегуфтанд, ки...** 3. номидан, ном бурдан. 4. ба назм даровардан, сароидан: **шеър гуфтан.** 5. ният кардан, ирова кардан: **рафта гуфтан.** 6. шуморидан, ҳисоб кардан: **касеро девона гуфтан.** 7. фармудан, амр кардан: **ҳар ки гӯяд...**; **гуфтану шунидан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯй кардан; муколама; **дарс гуфтан** омӯзондан; таълим додан, илм омӯзондан; **зери лаб гуфтан** оҳиста гап задан, нашунавонда гап задан; **не гуфтан** розӣ нашудан, рад кардан; **носазо гуфтан** сухани нораво гуфтан; дашном додан; **рост гуфтан** гапи ҳақро задан, ҳақиқатро баён кардан; **хушомад гуфтан** тамаллуқомез гап задан; хушомад кардан; **чизе (хеч) нағуфтан** ҷавоб надодан; хомӯш будан; **ҷӣ гуфтанро нағонистан** гап зада натавонистан; ҷавоб гуфта натавонистан; **ақл мегуфт, ки...** ақл талқин мекард, ки..., хирад илқо менамуд, ки...

ГУФТАНБОБ گفتنబاب сазовори гуфтан, гуф-

тани.

ГУФТАНӢ گفتني сифати феълии замони оянда аз гуфтан; он чи гуфта шуданаш лозим аст, лоики гуфтан; чизи гуфта мешудагӣ; гуфтанӣ шудан гуфтан хостан.

ГУФТОР گختار 1. сухан, калом, гап. 2. сухангӯй, нутқ. 3. сӯҳбат, гуфтугӯ; гуфтори бечо сухани бемавкӯ; гапи бехуда; лаб ба гуфтор қушодан сухан сар кардан, гап задан.

ГУФТОРДАРМОНӢ گختارдрамани тиб. 1. истифода аз равиш ва усулҳои тавонбахшӣ барои ислохи душворӣ дар гуфтугӯ ва забон. 2. табобати бемориҳои равонӣ бо роҳи гуфтугӯ ва сӯҳбати пизишку бемор.

ГУФТОРӢ 1. марбут ба гуфтор. 2. он ки танҳо бо гуфтор амал мекунад, ҳарзагӯй, калонгап.

ГУФТОРФУРӮШ گختارфрош кит. суханфурӯш, гапфурӯш, сергап.

ГУФТУГУЗОР 1. گفت و گزار 1. ниг. гуфтушунид. 2. баҳс, мубоҳиса, мунозира; гуфтугузор доштан а) аз ҳар тараф сӯҳбат кардан, сӯҳбат доштан; б) баҳс кардан; гуфтугузор кардан а) гапзанон кардан, сӯҳбат кардан; б) баҳс кардан; гуфтугузор рафтан гуфтугӯ давом кардан, идома доштани гуфтушунид.

ГУФТУГӮ(Ӣ) گفت و گو(ي) 1. гуфтугузор, гуфтушунид, муколама, мусоҳиба, сӯҳбат. 2. гап-гап, овоза, гапҳои росту дурӯғ: боз ҳар гуна гуфтугӯҳо нашавад..., забони гуфтугӯ забоне, ки ба воситаи он мубодилаи афкори ҳалке сурат мегирад, забони муошират, забони муҳовара; гуфтугӯ доштан а) музокира кардан, дар гуфтугузор будан; б) гап задан хостан; гуфтугӯ кардан гуфтушунид кардан, ба ҳамдигар гап задан; гуфтугӯ шудан сухан рафтан, сӯҳбат шудан (аз чизе, дар бораи чизе); ба сари гуфтугӯи чизе баргаштан дар бораи чизе сӯҳбатро (гапро) идома додан; гарми гуфтугӯ шудан ба гап дода шудан.

ГУФТУГӮӢ گفت و گو(ي) мансуб ба гуфтугӯ; услуби гуфтугӯӣ збш. яке аз ду услуби асосии забон (*дигаре услуби ҳаттист*), ки меъёрҳои хоси забони муоширатро дар бар мегирад.

ГУФТУШУНИД گفت و شнид ба ҳам гап задани

чанд кас, гуфтугӯ, гуфтугузор; сӯҳбат, мусоҳиба; гуфтушунид кардан сӯҳбат кардан, гуфтугӯ намудан, музокира кардан дар бораи чизе.

ГУФТУШУНУФТ گفت و شنفت ниг. гуфтушунид.

ГУҲАР گهر ниг. гавҳар; тавқи гуҳар шаддай марворид; ♀ гуҳар боридани абр боридани борони пурфайз; аз сухан ганҷу гуҳар рехтан хеле ширин ва пурмазмун будани сухани касе.

ГУҲАРАФШОН گهرافшан ниг. гавҳарафшон.

ГУҲАРАФШОНИӢ گهرافшани 1. гуҳаррэзӣ, гуҳарпоши. 2. маҷ. гиря, ашкрезӣ.

ГУҲАРБАХШ گهرбҳаш 1. баҳшандай гавҳар, нисоркунандай гавҳар. 2. маҷ. баҳшандай сахӣ, саховатпеша.

ГУҲАРБЕЗ گهرбиз 1. безандай гавҳар, барандаи гавҳар. 2. маҷ. ашкрез.

ГУҲАРБОР گهرбар ниг. гавҳарбор.

ГУҲАРДОР گهرдар дорандай гавҳар, соҳиби гавҳар.

ГУҲАРЗО گهرзад ниг. гавҳарзод.

ГУҲАРЗОД گهرзад асилзода, покнажод, болонасаб.

ГУҲАРИӢ گҳрӣ аслӣ, нажодӣ, зотӣ.

ГУҲАРКАШ گهرкш қашандай гуҳар, гавҳаргир, гаввоси гавҳаргир.

ГАВҲАРНАЖОД گهرнҷад ниг. гуҳарзод.

ГУҲАРНАМО(Ӣ) گهرнома(ي) гавҳарнамо, монанди марворид.

ГУҲАРНИСОР گهرншар ниг. гавҳарбор.

ГУҲАРПАРВАР گهرپор парварандай гавҳар, бавҷудоварандай гавҳар.

ГУҲАРПОК گهرпак ниг. гавҳарнажод.

ГУҲАРПОШ گهرпаш ниг. гавҳарафшон.

ГУҲАРПӮШ گهرпӯш киноя аз хомӯш, сокит.

ГУҲАРРЕЗ گهرрэз ниг. гавҳарбор: абри гуҳаррэз.

ГУҲАРСАНҶ گهرسنج 1. гавҳарсанҷ, озмоиш кунандаи гавҳар, гавҳаршинос. 2. маҷ. сухансанҷ, сухандони санҷидагӯй, нуктадон.

ГУҲАРФИШОН گهرفشан *nig.* гавхарафшон.

ГУҲАРФУРӮШ گهرفروش *nig.* гавхарфурӯш.

ГУҲАРХЕЗ گهرхиз *nig.* гавхархез.

ГУЧУМ گجم дарахти сершохубарги сядиҳанда, ки сада як навъи он аст, норван; **таҳтаи гучум** таҳтае, ки аз чӯби гучум соҳта шудааст; **гучуми чинӣ** навъе аз гучум, қарагоч.

ГУШН گشن нар, нарина; **ба гуши омадан** нарталаб шудани ҳайвони мода, тақозои насл кардани ҳайвонот; **гуши овардан** *nig.* **ба гуши омадан**.

ГУШНА گشه 1. *nig.* гурусна; **гушина ба шер мезанад** (*maq.*); **гушнаву ташна** бе обу ноң, бе ҳӯрок. 2. маҷ. ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик, гурусначашм; **чаҳми гушина** чаҳми ҳарис, чаҳми тамаъкор; ♀ **гушина бинад, сер мешавад** хеле дилкаш, ниҳоят дилпазир, хеле ҷозибанок.

ГУШНАГАДО گشه گدا 1. гадои гурусна; бенаво. 2. *taҳk.* ҳасис, мумсик.

ГУШНАГӢ گشنگ *nig.* гуруснагӣ.

ГУШНАМАСТ گشه‌مست *taҳk.* он ки ба вучуди камбагалию нодорӣ мастию арбадаҷӯй мекунад.

ГУШНАМУРДА گشه‌مرද *taҳk.* бисёр ҳарису тамаъкор; гурусначашм.

ГУШНАПУРЗӮР گشه‌پрзор *taҳk.*, киноя аз бенавои исёнкор.

ГУШНАЧАШМ گشه‌ҷشم *nig.* гурусначашм.

ГУШНАЧАШМИЙ گشه‌ҷшми *nig.* гурусначашмӣ.

ГУШНГИРИЙ گشنگирӣ чуфтгирӣ, интихоб ва гирифтани чуфти муносиб.

ГУШНИДАН گشنیدن бо ҳам чуфт шудани ҳайвони нару мода.

ГУШНӢ گشни чуфтшавии ҳайвони нар бо мода: **гушнӣ шудан**.

ГУШОСБ گشاسب 1. кит. хоб. 2. *шакли дигари Гуштосп* (*падари Исфандиёри Рӯинтан*).

ГУШТО(Й) گشتا(ی) биҳишт, ҷаннат.

ГӮ گو *nig.* гӯй.

ГӮГИРД گوگرد 1. моддаи сӯзандай маъдании зардранг, олтингӯирд, кибрит. 2. чӯбчаҳо ба сарашон гӯгирандуда, ки дар қуттичаҳо ҷо дода, барои оташ дарғирондан ба кор бурда мешаванд: **қуттии гӯгирид**; **гӯгирид задан** гӯгирид дарғирондан.

ГӮГИРДДОР گوگردادар он чи дар таркибаш гӯгирид дорад, дорои моддаи гӯгирид.

ГӮГИРДЗАНИЙ گوگردنӣ исми амал аз гӯгирид задан; дарғирондани гӯгирид.

ГӮГИРДӢ گوگردӣ 1. мансуб ба гӯгирид. 2. гӯгириддор, дорои моддаи гӯгирид.

ГӮГИРДҚУТТИӢ گوگرد قطӯи қуттии гӯгирид.

ГӮГИРДЧӮБ گوگрдҷоб гӯгирид, чӯбчай гӯгирид.

ГӮЁ I گویا 1. дорои қобилияти нутқ, гӯянда, сухангӯ: **тутии гӯё**; **забони гӯё** забони суханвар; нутқи равшан; **гӯё шудан** суханвар гаштан, сухангӯ шудан; доно шудан. 2. маҷ. равшан, возех: **нақши гӯё, ҳати гӯё**.

ГӮЁ II گویа мисли ин ки..., монанди ин ки.... чунин тасаввур мешавад, ки..., гӯйё; зоҳирон; **гӯё ки...** мисли ин ки..., монанди ин ки...

ГӮЁӢ گویایи гӯяндагӣ, сухангӯй, суханварӣ; қувваи нотика.

ГӮЁНДАН گویانден *шакли бавоситаи гуфтан*; ба гуфтан водор кардан.

ГӮИЁ گوئیا *nig.* гӯё II.

ГӮИШ گویش нав. 1. (тарзи) гуфтор. 2. *nig.* лаҳча.

ГӮӢ گویی *калимаи модалӣ аз гуфтан*; тасаввур кунӣ..., пиндорӣ...; монанди ин ки..., мисли ин ки..., гӯё; **ту гӯӣ** ту пиндорӣ, тасаввур кунӣ.

гӯй//гӯ گویی 1. асоси замони ҳозираи феъли фармоши аз гуфтан; **гӯ!** // **бигӯ!** гап зан! 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои

гӯянда: азонгӯй, бадгӯ, насиҳатгӯй, сухангӯ.

ГӮЙ گوی 1. кулӯлаи аз реcмон ё чӯб соxтahшуда, ки бо чавгон бозӣ мекунанд, тӯби чавгон; тӯб. 2. xар чизи кулӯла; гӯйи гиребон тугмаи гиребон; ♀ гӯй бурдан дар мусобика голиб шудан.

ГӮЙБОЗӢ گوی بازӣ чавгонбозӣ.

ГӮЙВОР گویوار гӯймонанд, монанди гӯй, кулӯлашакл, кулӯlamонанд.

ГӮЙИШ گویش ниг. гӯиш.

ГӮЛ گول гуфт. содалахв, нодон; худро гӯл нишон додан худро содалавҳ вонамуд кардан; ♀ гӯл додан фиреб додан; гӯл xӯрдан фирефта шудан, фиреб xӯrдан.

ГӮЛА گول шакли кӯтоҳшудаи гулӯла.

ГӮЛАХ گولخ оташхонаи ҳаммом, гулхани ҳаммом: гӯлахи ҳаммом; ♀ аз гӯлах баромадагӣ барин хеле чиркин, олуда ба гарду дуд; ба сад гӯлах оташ задагӣ хеле фиребгар, ниҳоят қаллоб.

ГӮЛАХӢ گولخӣ 1. мансуб ба гӯлах. 2. аловмони гӯлахи ҳаммом.

ГӮЛГАРД گولگرد он ки бехудаву бефоида ҳар сӯ мегардад, бехудагард.

ГӮЛГИР گولگир он ки аглаҳу аҳмакро ба иштибоҳ меандозад.

ГӮЛГИРИ گولگیرӣ амали гӯлгир, гӯлгир будан.

ГӮЛЗАН گولزن ниг. фиребгар.

ГӮЛӢ گولي нодонӣ, аҳмакӣ, содалавҳӣ; худро ба гӯлӣ задан худро содалавҳ нишон додан, муғамбирӣ кардан.

ГӮЛНАМО گولنما ба гӯл монанд.

ГӮЛХӮР گولخور ниг. фиребхӯранда.

ГӮЛХӮРДА گولخوردӣ ниг. фиребхӯрда.

ГӮПОЛ گوپال ниг. кӯпол.

ГӮПОН//ГӮППОН گوپан 1. говбон, чӯпон. 2. маҷ. одами тануманди пурзӯр.

ГӮР I گور чое, ки мурдаи одамро дафн

мекунанд, даҳма, сағона, қабр, марқад, мадған, турбат; гӯру кафан воситаҳои зарурии маросими дағн; гӯру чӯб ниг. гӯру кафан; гӯру чӯб кардан ниг. гӯр кардан; гӯру қиёмат д. тарси азоби гӯр ва ҷазои рӯзи қиёмат; гӯр кардан а) дағн намудан, ба ҳок супурдан, гӯронидан (*мурдаро*); б) зери ҳок (ё зери чизи ҳоке) пинҳон кардан, рӯи чизро пӯшондан; ♀ гӯр ба сари... ниг. гӯр ба чизе; бало ба паси... гӯр ба чизе лаънат ба чизе, марг ба чизе (*таъбири дашном*, *изҳори норозигӣ* ва *нафрат аз чизе*); гӯр қандан ба касе // гӯр кофтан барои касе васоили ҳалокати касеро омода соxтан, барои марги касе кӯшидан; гӯр шудан а) дар зери чизе нопадид шудан, худро дар таги чизе пинҳон кардан: дар қум гӯр шудан; б) пур шудани ҷӯй, ҳавз ва м. инҳо бо гилу ҳок ва г.; гӯру кафан наёбад! ҳору зор бимирад!, кафангадо шавад! (*таъбири дашном*); гӯри қӯхнаро кофтан воқеаи гузаштаро ба ёд овардан (*хусуматҷӯёна ё даъвоталабона*); назари коҳи қӯхнаро бод додан; аз қадом гӯр пайдо шуд? аз кучо омад?, чӣ тавр пайдо шуд?; ба гури ҳуд гирифта намебарам ҳеч ҷо бурдани нестам, ҳеч ҷо бурда наметавонам; (ба) ҳеч гӯр намеравад ҷои рафтан надорад, ба ҳеч кучо намеравад; дар гӯраш осуда бихобад ба поси хотираш зараре нарасад, кас ўро (*пас аз марг*) ба бадӣ ёд накунад.

ГӮР II گور ниг. гӯрхар.

ГӮРАСП گورسپ ҳайвоне, ки ба монанди гӯр аст, зебр.

ГӮРАФГАНӢ گورافگنى ниг. гӯрафканӣ.

ГӮРАФКАН گورافکن 1. афканандай гӯр, аз поғалтонанадай гӯр II. 2. маҷ. зӯр, қавӣ.

ГӮРАФКАНӢ گورافکنى афкандани гӯр, аз поғалтондани гӯр II.

ГӮРБОН گورбан посбони гӯр; нигоҳубин-кунандаи қабристон.

ГӮРГАҲ I گورگه 1. ҷое, ки гӯр бисёр аст. 2. гӯристон, қабристон.

ГӮРГАҲ II گورگه кит. макони гӯрхарҳо.

ГӮРГИЁХ گورگیاه бот. гиёҳи алафӣ ва поё, ки дар ботлоқзорҳо рӯида, барои ҷорво xӯроки хуб аст.

ГӮРГИР گورگир сайёди гӯрхар, шикор-

кунандай гӯр.

ГҮРГИРИЙ گورگىرى шикори гӯр, сайди гӯрхар.

ГҮРГОХ گورگاه ниг. гӯргах.

ГҮРРУЛӢ گورغلى ниг. гӯрӯғлӣ.

ГҮРЗО گورزا кӯдаке, ки баъд аз марги модар ба дунё меояд.

ГҮРЗОД گورزاد ниг. гӯрзо.

ГҮРИДА گورىدە ошуфтаву парешон, дарҳам рафта, дарҳам гиреххӯрда.

ГҮРИДАН گورىدىن дарҳам рафтан, гирех хӯрдан, тобида шудан.

ГҮРИСТОН گورستان чои қабрҳо, қабристон; **гүристон кардан** қиноя аз хароб гардонидан, харобазор кардан чоеро.

ГҮРӢ گوري мансуб ба гӯр I.

ГҮРКАН گورکن ниг. гӯрков.

ГҮРКАНӢ گرکنى ниг. гӯрковӣ.

ГҮРКОВ گورکاو он ки барои дағн кардани мурдаҳо гӯр мековад, гӯркан.

ГҮРКОВАК گورکاوه зоол. лошахӯр, ҳайвони мурдаҳӯр, ки қабри навро мекобад.

ГҮРКОВӢ گورکаوى амали гӯрков, гӯр кофтан, гӯрканий.

ГҮРМОНАНД گورمانند монанди гӯр; мисли гӯр тангу торик.

ГҮРОБ گوراب 1. ниг. гӯроба. 2. сароб.

ГҮРОБА گورابه кит. 1. гунбазе, ки дар сари қабрҳо мессозанд. 2. номи даҳмаи падару бобоҳои Рустам.

ГҮРОГӮР گوراگور босуръат, тунд, тез.

ГҮРОН(И)ДАН گوراندن//گورانىدىن 1. дағн кардан, ба хок супурдан, гӯр кардан (*мурдаро*). 2. бо чизе пӯшондан, зери хок кардан; бо чизе пур кардан (*чукӯриero, горero, шикоfero*).

ГҮРПУШТА گورپشته пуштае, ки дар болои гӯр мекунанд.

ГҮРСУМ گورسىм 1. ҳайвоне, ки сумаш монанди

суми гӯрхар аст. 2. маҷ. тездав, даванд.

ГҮРСҮХТА گورسخته *тажқ.* нобакор, лаънатӣ (*дар мавриди изҳори норозигӣ аз касе дар ҳаққи ў чун дашином гуфта мешавад*).

ГҮРХАР گورхар зоол. ҳайвони тоқасум аз хонаводай аспзотҳо, ки дар қадим шикор карда, гӯшташро мөхӯрдаанд, хари ёбай, кулон.

ГҮРХОНА گورخانه қабр, мақбара, сафона; даҳма.

ГҮРӮҒЛИСАРО گوروغلى سرا ниг. гурӯғлихон.

ГҮРӮҒЛИХОН گوروغلى خوان сарояндаи суруду достонҳои ҳамосии ҳалқии «Гурӯғлӣ».

ГҮРӮҒЛИӢ گوروغلى достони ҳамосии ҳалқӣ.

ГҮРЧАШМ گورچشم дорои ҷашмҳои қалони монанди ҷашмҳои гӯр.

ГҮРШИКАН گورشكен он ки гӯр мекушояд ва дуздӣ мекунад, гӯрков.

ГҮСОЛА گوساله 1. бачаи гов, насли то шашмоҳаи гов. 2. маҷ. бачаи нодон, бефаросат; **каллаи гӯсола** ниг. **калла;** **гӯсолаи шуданий аз пояш маълум** (зарб.) ояндаи одами ҷавон аз рафтор ва саъю қӯшишаш зоҳир мегардад; **гӯсолаи мо пир шуду гов нашуд** (мақ.) дар ҳаққи шаҳси ба синну сол қалон, вале ноӯҳдабарову ношуд гуфта мешавад; **гӯсолаҳо гов шаванд, ҷигарҳо хун шаванд** (зарб.) тарбияи бача кори осон нест (*дар мавриди таъкид кардани душвории тарбияи ҷавонон мегӯянд*); **гов ки омад, гӯсола аз ҷояш мөхезад** (мақ.) қалонсолонро ҳурмат кардан лозим аст.

ГҮСОЛАБОН گوساله‌بان он ки гӯсола мепояд, гӯсолапой.

ГҮСОЛАБОНИӢ گوساله‌بانی нигоҳубини гӯсолаҳо, гӯсолапой.

ГҮСОЛАМИЗОҖ گوساله‌مزاج маҷ. камфаҳм, бефаросат.

ГҮСОЛАПАРАСТ گوساله‌پرسӣ говпараст, касе, ки оини гӯсолапарастист.

ГҮСОЛАПАРАСТИӢ گوساله‌پرسӣ говпарастӣ, амали гӯсолапарастӣ.

ГҮСОЛАЧАШМ گوساله‌چشم он ки ҷашмаш

мисли чашми гӯсола барҷаста ва калон аст.

ГӮСПАНД گوسبند *nig.* гӯсфанд.

ГӮСПАНДКУШОН گوسبندкшан *kim.* иди қурбон, иди азҳо.

ГӮСФАНД گوسفند ҳайвони алафхӯри хонагии мансуби ҷуфтсумҳо, ки барои гӯшт, равган, пӯст, паҳм ва шир парвариш мекунанд; **гӯсфанди бӯрдокӣ** гӯсфанди фарбех, гӯсфанди парворӣ; **гӯсфанди қароқӯлӣ** гӯсфанди зоти дуруштпашм, ки пӯсти барраи он арзиши зиёд дорад; **гӯсфанди ҳисорӣ** зоти маҳаллии гӯсфанди калони думбадор; **гӯсфанди чорӣ** гӯсфанди чорсола; ⚡ **соли гӯсфанд** номи соли ҳаштуми силсилаи солгардонии мӯлҷар; **гӯсфанди ба пои ҳудомада** чизи муфт ва бемеҳнат ба даст даромада.

ГӮСФАНДБОН گوسفندбон он ки гӯсфанд бонӣ мекунад, гӯсфандпой, касе, ки ба бонӣ кардан ва ҷаронидани гӯсфандон машғул аст, рамабон.

ГӮСФАНДБОНИЙ گوسفندбани амали гӯсфандбон, рамабонӣ.

ГӮСФАНДВОР گوسفندвар 1. мисли гӯсфанд, монанди гӯсфанд. 2. маҷ. ҳалиму гапдаро.

ГӮСФАНДДОР گوسفндар *nig.* гӯсфандпарвар.

ГӮСФАНДДОРӢ گوسفндарӣ *nig.* гӯсфандпарварӣ.

ГӮСФАНДӢ گوسفнди мансуб ба гӯсфанд; пӯстини гӯсфандӣ пӯстини аз пӯсти гӯсфанд дӯхташуда.

ГӮСФАНДПАРВАР گوسفндپرور парва-ришкунандаи гӯсфанд, коргар ва мутахас-сиси гӯсфандпарварӣ.

ГӮСФАНДПАРВАРИ گوسفндپрорӣ соҳаи ҷорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандон машғул аст.

ГӮСФАНДТАРОШ گوسفндроаш он ки паҳми гӯсфандро метарошад.

ГӮСФАНДТАРОШӢ گوسفндроашӣ тарошидани паҳми гӯсфанд, кори тарошидани паҳми гӯсфанд: қайчии гӯсфандтарошӣ.

ГӮСФАНДХОНА گوسفندханه ҷои нигоҳ доштани гӯсфанд, оғили гӯсфанд.

ГӮСФАНДЧАРОНӢ گوسفندҷранӣ ҷаронидани гӯсфанд, ба ҷаро бурдани гӯсфанд, чӯпонӣ.

ГӮСФАНДҖАЛЛОБ گوسفندҷлаб касе, ки ба наҳри арzon гӯсфанд ҳарида, қимат мефурӯшад.

ГӮСФАНДҖАЛЛОБӢ گوسفندҷлабӣ амал ва шуғли гӯсфандҷаллоб.

ГӮШ I گوش узви шунавоии инсон ва ҳайвон, узви ҳисси сомеа, ки дар сар воқеъ аст; **гӯш кар шудан** кор накардани узви шунавоӣ, шунида натавонистан; **гӯш андохтан** а) сухан шунидан; ба гапи касе дикқат додан; б) *nig.* **гӯш додан**; **гӯш вазнин шудан** суст шудани кувваи шунавоӣ, андак кар шудан; **гӯш додан** // **гӯш кардан** а) шунидан, истимоъ намудан, гӯш андохтан ба гапи касе; б) гуфта ва фармудаи касеро қабул кардан, ба гапи касе даромадан, аз рӯи гуфтаи касе амал кардан; **гӯш доштан** гапи касеро шунидан, ба сухани касе таваҷҷӯҳ намудан; **гӯш сих кардан** вакти пай бурдани ҳавфе гӯшҳои худро ҷун сих рост кардани ҳайвонот (*mac., xar*); бимеро ҳис карда ҳушӯр истодан; **гӯш сих шудан тарзи мағъулии гӯш сих кардан**; **гӯш тасфидан** сурҳ ва гарм шудани гӯшҳои касе, ки гӯё аз гайбат кардани ў ё зикри номи ў рӯй медодааст; **гӯш ба даҳони касе дӯхтан** сухани касеро бодикӯт шунидан; **гӯш ба тарафе рост кардан** омодаи шунидан сухане шудан; **гӯш ба фармони касе будан** ба шунидан ҳарфи касе тайёр будан; ба иҷрои фармони касе омода будан, мутеъ будан; **гӯш ба қимор будан** бесаброна мунтазири шунидан ҳабаре будан; **гӯши касеро тофтан** а) танбех додан, гӯшмод додан; б) касеро барои фош кардани сирре ё нагуфтани сухане таъкид кардан; **гӯши касе ҷеф задан** дар гӯши касе ҳуд аз ҳуд шунида шудани садое; **гӯшу майнаи касеро осуда мондан** касеро бо гапи бисёр гаранг накардан; **гӯшу ҷашми касе шудан** ба ҷои касе коре ё ҷизеро назорат карда истодан; **гӯшу ҳуш ба касе будан** ниҳоят бо дикқат шунидан ҳарфи касе; **аз гӯш набаровардан** аз ёд набаровадан, фаромӯш накардан; **аз ин гӯш даромада аз он гӯш баромада рафтан** сухани шуниدارо дар ёд нигоҳ надоштан, зуд фаромӯш кардан (*хусусан панду насиҳатро*); **ба гӯш гирифтан** дар хотир нигоҳ доштан, фаромӯш накардан; **ба гӯш расидан** шунида шудани ҳабаре, овозае; **ба гӯши касе расондан тарзи бавоситай ба гӯш расидан**; шунавондан,

чизеро хабар додан ба касе; **ба гӯши касе** гӯфтан гӯшакӣ гап задан бо касе; **ба гӯши касе** **хондан** а) ба касе хабар додан, касеро огоҳонидан аз чизе; б) ба касе чизеро талқин кардан; **ба гӯши худ бовар накардан** ба шунидани худ эътимод накардан; аз сухани касе хайрон шудан; **гап ба гӯш надаромадан** ба гапи касе гӯш наандохтан; ба панду насиҳати касе эътино накардан; **дар гӯш доштан** фаромӯш накардан, аз ёд набаровардан (*сухане ё пандеро*); **саропо (сар то по) гӯш шудан** // **ҳама тан гӯш гардидан** бо диққати тамом шунидан (*сухани касеро*); **девор муш дорад, муш-гӯш** (зарб.) эҳтиёт шуда гап задан лозим аст, ки касе нашунавад.

ГӮШ II گوش номи рӯзи чордаҳуми ҳар моҳи шамсӣ, ки эрониёни қадим онро ҷашн мегирифтанд.

ГӮША گوش 1. кунҷ, зовия; канор, канора, нӯги ҷое ё чизе: **гӯши биёбон, гӯши хона, гӯши холӣ; гӯши ҷашм** а) кунҷ ё кирраи ҷашм; б) **киноя аз нигоҳи номаълумона; гӯшаву канор** ҳама тараф, ҳама ҷо; ҷоҳои дурӯз наздик. 2. ҷои хилват, ҷои аз назари мардум дур; **гӯша гирифтан** гӯшанишин шудан, хилват гузидан, ҳудро ба канор гирифтанд. 3. гӯшпӯшонаки телпак, гӯшак; ♀ **гӯши саломат** ҷои аз бало дури осуда, ҷои амин; **ба гӯши нокомӣ афтодан** бекасу танҳо дар яъсу навмедӣ ва маҳрумият зиндагӣ кардан.

ГӮШАГИР گوش‌گیر *nig.* гӯшанишин.

ГӮШАГИРИ گوش‌گیرӣ *nig.* гӯшанишинӣ.

ГӮШАГӢ گوشگӣ *марбут ба гӯша*, канорӣ.

ГӮШАДОР گوشедар дорои гӯша, соҳиби гӯша, бобӯша.

ГӮШАК گوشк 1. дастаи ягон зарф ё асбоб барои дошта бардоштан ё ба ҳаракат даровардани онҳо; гӯшаки радио. 2. *мус.* ҷузъи асбоби мусикии торист, ки дар сари дастаи он воқеъ буда, тор ба он печонида мешавад: **гӯшаки дутор, гӯшаки танбӯр.** 3. қисми олате, ки ба гӯш монда, садоро мешунаванд: **гӯшаки телефон.** 4. гӯшпӯшонаки телпак.

ГӮШАКАШ گوش‌کش 1. кашандай зех, зеҳкаш, камонкаш. 2. *маҷ.* нишонгир, тирандоз.

ГӮШАКАШӢ گوش‌کشی 1. зеҳкашӣ, камонкашӣ. 2. *маҷ.* нишонгирӣ, тирандозӣ.

ГӮШАКДОР گوشکدار гӯшакдошта, дорои гӯшак: **зарфҳои гӯшакдор, телпаки гӯшакдор.**

ГӮШАҚӢ گوشکӣ: суханони гӯшакӣ суханҳои оҳиста ба касе нашунавонида гӯфташуда; гапҳои пинҳонӣ гӯфташуда; **гӯшакӣ гап задан** // **гӯшакӣ кардан** оҳиста ба гӯши яқдигар сухан гӯфтан, ба дигарон нашунавонида гап задан, пичир-пичир кардан.

ГӮШАНИШИН گوش‌نشین аз одамон дуршуда, узлатгузин, хилватнишин.

ГӮШАНИШИНӢ گوش‌نشینӣ дур гаштан аз одамон, кунҷнишинӣ, хилватнишинӣ, канорагири.

ГӮШАПАЙМО گوش‌پیما *nig.* зовиясанҷ.

ГӮШБАҶИМОР گوش‌بیمار интизори шунидани хабаре; боэҳтиёт, хушёр; гӯшбаҷимор нишастан.

ГӮШБАНД گوش‌ښند 1. василае, ки ба гӯш мебанданд, ё бо он гӯшро маҳкам мекунанд, то хунук нахӯрад. 2. он чи ба гӯш меовезанд.

ГӮШБИСТАР گوش‌بستر 1. *кит.* гӯшталон. 2. номи шахси афсонавие аз Бобул, ки гӯшҳои калон дошта, як гӯшашро бистар, дигареро кӯрпа карда меҳобидааст ва гӯё дар вақти гирифтани Бобул Искандар бо ў воҳӯрдааст.

ГӮШБУР گوش‌بر *maҷ.* фиребгар, қаллоб.

ГӮШБУРИДА گوش‌بریده (ҳайвони) гӯшаш буридашуда: **саги гӯшбурида.**

ГӮШБУРИӢ گوش‌بری *maҷ.* амали гӯшбур, фиребгарӣ, қаллобӣ.

ГӮШВАЗНИН گوش‌وزنین он ки гӯшаш хуб намешунавад, дорои заъфи шунавой; кар.

ГӮШВАЗНИНӢ گوش‌وزنینӣ кам шудани ҳисси шунавоӣ, ки дар натиҷаи он дарки нутқ душвор мегардад, карӣ.

ГӮШВОН گوش‌وان *maҷ.* нигаҳдоранда, муҳофиз, посрор, нигаҳбон.

ГӮШВОНӢ گوش‌وانӣ *maҷ.* нигаҳбонӣ, посрорӣ.

ГҮШВОР گوشوار *nig.* гүшвора.

ГҮШВОРА گوشواره асбоби зинат, ки ба гүш меовезанд, ҳалқа, овеза.

ГҮШВОРАК گوشوارک *nig.* гүшвора.

ГҮШГАРОН گوشگران *nig.* гүшвазнин.

ГҮШГАРОНӢ گوشگرانӣ *nig.* гүзвазнинӣ.

ГҮШГИР گوشگир *maç.* озордиҳанда ва азият-кунанда.

ГҮШГУЗОР گوشگزار ба гүш расонанда; гүшрас; гүшгузор овардан гүшрас овардан, гүшрас кардан.

ГҮШДАРД گوشдрд дарди гүш; бемории гүш.

ГҮШДАРОЗ گوشدرаз 1. дорои гӯши дароз. 2. *maç.* ҳар, дарозгӯш.

ГҮШДАРОЯК گوشدرایک кирми ҳазорпо, гүшхазак.

ГҮШДИҲАНДА گوشدهnde *сифати феълии замони ҳозира аз гүш додан;* он ки мешунавад, шунаванда.

ГҮШДОР گوشдар 1. он ки гүш дорад, дорои гүш. 2. гүшдиҳанда, шунаванда, мустамеъ. 3. муҳофиз, пособон.

ГҮШЗАД گوشзд ёдоварӣ, гүшрас, хотирнишон, хотиррасон; тазаккур; гүшзад кардан гүшрас кардан, хотиррасон намудан, тазаккур додан; огоҳ кардан бо сухан.

ГҮШИДА گوشیدе *сифати феълии замони гузашта аз гүшидан;* маҳфуз, хифзшуда.

ГҮШИДАН گوشیدен 1. кит. шунидан, гүш кардан. 2. ҳифз кардан, нигоҳ доштан.

ГҮШӢ گوشӣ *nig.* гүшак.

ГҮШКАЛОН گوشکлан он ки гӯшаш калон аст; *nig.* гүшбистар.

ГҮШКАР گوشкр кар, ношуnavo, гүшвазнин.

ГҮШКАРКУНАНДА گوشکرنде *сифати феълии замони ҳозира аз гүш кардан;* садои бисёр баланди ба гүш нофорам.

ГҮШКАШАК گوشکшк гүшро кашида азият додан, гүшкашӣ.

ГҮШКАШӢ گوشکши гүш кашидан, гүшкашак кардан.

ГҮШКАШОН گوشکшан *феъли ҳол аз гүш кашидан* дар ҳоли кашида шудани гүш.

ГҮШКОВАК گوشکавк 1. чӯбчаи маҳсуси ба нӯгаш паҳтапечонида барои тоза кардани гүш, гүштозакунак. 2. *тиб.* милаҷаи филизи барои тоза кардани гүш аз чирк.

ГҮШМОЛ گوشمال 1. гүшро печутоб додан, гүш молидан. 2. танбех, ҷазо, таъдиб; **гүшмол додан** танбех кардан, ҷазо додан.

ГҮШМОЛАК گوشمالк *nig.* гүштобак.

ГҮШМОЛӢ گوشمالӣ 1. молиш додани гүш. 2. *маҷ.* ҷазо, танбех.

ГҮШМОНАК گوشманк ба гүш дошта мешудагӣ, ба гүш гузошташаванда (*барои шунидан*): **гүшмонаки радио.**

ГҮШМОХӢ گوشماҳӣ 1. пӯшиши сипармонанди як навъ ҷонвари бесутунмӯҳраи обӣ, ғилоғи садаф. 2. садаф. 3. *кӯн.* пиёлаи майкашӣ.

ГҮШНАВОЗ گوشنوаз форам ва дилнишин, хушоҳанг: **овози гүшнавоз, садои гүшнавоз.**

ГҮШНОШУНИД گوشнашнид *nig.* гүшношунида.

ГҮШНОШУНИДА گوشناشнидеба гүш нарасида, шуниданашуда; ғайриодӣ, ғайри-мукаррарӣ: **кори гүшношунида.**

ГҮШОВЕЗ گوشآوиз *nig.* гүшвора.

ГҮШОГӮШ گوشагуш гүш ба даҳон, гүшакӣ кардан.

ГҮШОНА گوشане 1. кит. гӯша, канор. 2. *гуфт., маҷ.* таъна, маломат; **гүшона** задан таъна кардан касеро барои коре.

ГҮШОҲАНГ گوشآهنگ *nig.* ҳазорпо.

ГҮШПАЙВАНД گوشпивонд форам, хушоҳанг, дилнишин.

ГҮШПАҲӢ گوشپен дорои гүшҳои паҳн.

ГҮШПЕЧ I گوشپеч рӯймоле, ки барои муҳофизати гүш аз сармо ба сар мепечонанд.

ГӮШПЕЧ II گوشپېچ *кит.*, *nig.* гӯшмол.

ГӮШРАС گوشрас *nig.* гӯшзад; гӯшрас кардан ба ёди касе овардан; огохонидан.

ГӮШРӻЗ گوشрۇز *nig.* гӯш II.

ГӮШСИХ گوشسيخ гӯшбакимор, омода, омодай шикор.

ГӮШТ 1. чисми мuloими сурханги рӯи устухонҳо ва зери пӯсти инсон, ҳайвонот ва парандагон: гӯши гов, гӯши гӯсфанд, гӯши гӯсола, гӯшти гирифтани, гӯшти фурӯхтан, гӯшти хӯрдан; гӯши бирён гӯши дар равған бирёншуда; гӯши лаҳм гӯши беустухони мuloим; гӯши саҳт гӯши пайдори саҳт; гӯши яхнӣ гӯши пухтаи сардшуда. 2. ҷои мuloими мева ва растаниҳои полизӣ мисли ҳарбуза ва тарбуз; ♫ гӯшти пайдо кардан тани касе гӯшти гирифтани, андаке фарбех шудан; аз гӯшти фуромадан, гӯши бадани худро бой додан лоғар шудан; курта-курта гӯшти гирифтани ниҳоят ҳурсанд шудан, ба ҳуд болидан; гӯши ҳару дандони саг дар мавриди ба ҳам дарафтодани ду одами бад мегӯянд; монанди гӯшту устухон (*нохун*) ба ҳам хеле наздик ва қарин.

ГӮШТБИРЁН گوشتبриان гӯши дар равған бирёнкарда, кабоб.

ГӮШТБУРДА گوشتبرده *nig.* гӯшпора.

ГӮШТДОР گوشтدار гӯштдошта, гӯштнок, *nig.* гӯштин II.

ГӮШТДОРӢ گوشтдарӣ гӯштнокӣ, фарбехӣ: гӯштдории бадан.

ГӮШТЕЗ گوشтиز дорои шунавоии қавӣ, гӯсхих.

ГӮШТЕЗӢ گوشтизи гӯштез будан, қудрати шунавоии хуб доштан.

ГӮШТИГИР گوشти گир *nig.* гӯштингир.

ГӮШТИГИРИӢ گوشти گیرӣ *nig.* гӯштингирӣ.

ГӮШТИН I گوشтин *nig.* гӯштингирӣ: гӯштин гирифтани.

ГӮШТИН II گوشтин 1. гӯштнок, гӯштдор, аз гӯшт пухташуда: ҳӯроки гӯштин. 2. сергӯшт, фарбех: бадани гӯштин.

ГӮШТИНГИР گوشтин گير он ки гӯштин мегирад; варзишгар дар бозии гӯштингирӣ, паҳлавон.

ГӮШТИНГИРИӢ گوشтин گیرӣ варз. навъи варзиш, ки иборат аз зӯрзмоии ду ҳариф барои ғалтонидани яқдигар аст, гӯштӣ: гӯштингирӣ тарзи милӣ, гӯштингирӣ тарзи озод, мусобиқаи гӯштингирӣ.

ГӮШТИОДАМХӻР گوشتآدمخور 1. хунхӯр, ваҳшӣ. 2. маҷ. одамхӯр.

ГӮШТИ I گوشти *nig.* гӯштин I ва гӯштингирӣ.

ГӮШТИ II گوشти *nig.* гӯштин II.

ГӮШТКӻБ I گوشتكوب *nig.* гӯшткӯбак.

ГӮШТКӻБӢ II گوشتكوبӣ кӯфтани гӯшт; майда кардани гӯшт.

ГӮШТКӻБАК گوشتكوبك кӯбаи чӯбин барои кӯфта мuloим кардани гӯшт пеш аз пухтан.

ГӮШТҚИМА گوشتقيمه гӯши қима, гӯши кӯфта, қима, ғелак.

ГӮШТҚИМАКУНАК گوشتقيمه қенк асбои махсус барои қима кардани гӯшт: гӯштқимакунаки барқӣ, гӯштқимакунаки дастӣ.

ГӮШТНОК گوشتناک *nig.* гӯштин II.

ГӮШТОБ گوشتاب оби гӯши чӯшонидашуда, обѓӯшт; оби шӯрбо.

ГӮШТОБА گوشتابه *nig.* гӯштоб.

ГӮШТОБАК گوشتابк бозии бачаҳо, ки дар он гӯши бачаи бозибоҳтаро гирифта мекашанд.

ГӮШТОВАР گوشت آور маҷ. фарбех, гӯштдор.

ГӮШТОЛУД گوشت آلود гӯштӣ: лабҳои гӯштолуд.

ГӮШТПОРА گوشтپарه пораи гӯшт, бурдаи гӯшт.

ГӮШТФУРӻШ گوشتفروش он ки гӯшт мефурӯшад, қассоб.

ГӮШТФУРӻШӢ گوشتفروشӣ 1. қасбу кори гӯштфурӯш, қассобӣ. 2. ҷои фурӯши гӯшт, дӯкони қассобӣ.

ГӮШТХОР گوشتخوار 1. *nig.* гӯштхӯр. 2.

ҳайвонҳои дарандае, ки барои бақои насли худ ҷонварони дигарро шикор карда меҳӯранд.

ГҮШТХОРӢ گوشتخوارӣ *nig. гӯштхӯр.*

ГҮШТХӮР گوشتхӯр гӯштхӯранда, бисёр истеъмолкунандаи гӯшт; он ки гӯшт хӯрданро дӯст медорад.

ГҮШТХӮРӢ گوشتхӯрӣ *исми амал аз гӯшт хӯрдан;* бо иштиёқ истеъмол кардани гӯшт.

ГҮШФИЛ گوشфил бот. гиёҳи алафӣ, поё ва ороишиву зинатӣ аз хонаводаи шайпурӣ, ки гули қаҳва ё бунафшранг дорад.

ГҮШХАЗАК گوشخز *kig. гӯшдарояк.*

ГҮШХАРОШ گوشхараш овозе, ки боиси озори гӯш мешавад, садои нофорам.

ГҮШХЕЗ گوشхиз *nig. гӯшхезак.*

ГҮШХЕЗАК گوشхиз зоол. ҳашароти хурде бо танаи гафсу нарм ва пӯсти саҳт, ки дар обу ҳавои намноку гарм зиндагӣ мекунад.

ГҮШХОНА گوشханه биол. мавзеи ҷойгир шудани гӯш, суфраи гӯш.

ГҮШХОР گوشхар абзоре, ки ба василаи он гӯшро мехоранд.

ГҮШШӮЙ گوشши *тиб.* шуста тоза кардани гӯш.

ГҮШШӮЙ گوشши *тиб.* василае дар тиб, ки ба воситаи он пизишкон даруни гӯшро шустушӯ ва тоза мекунанд.

ГҮЯНДА گوینده сифати феълии замони ҳозира аз гуфтан. 1. суханкунанда, сухангӯй, гапзананда; наттоқ. 2. қиссагӯй, афсонагӯй, наклкунанда, ривояткунанда, ровӣ. 3. сароянда, ҳофиз. 4. маҷ. зане, ки дар азоҳо овоз меандозад, навҳагар.

F

F ҳарфи панҷуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гайн (غ); дар ҳисоби абҷад ба адади 1000 баробар аст.

ФАБҒАБ *a.* غېغب gӯшти барчастаи зери манаҳ, бағбаға.

ФАБҒАБА *a.* غېغبه *nig.* ғабғаб.

ФАБҒАБДОР غېغبدار 1. дорои ғабғаб. 2. *маҷ.* ҳудписанд, мутаккабир.

ФАБИН *a.* غېین кит. фиребхӯрда дар ҳаридуфурӯш, мағбун.

ФАБӢ *a.* غېي кит. кундзехн, бефаҳм, аҳмак, нодон.

ФАБН *a.* غېن кит. 1. зарару зиён (дар ҳаридуфурӯш). 2. афсӯс, дарег.

ФАБОВАТ *a.* غیاوت кит. кундзехнӣ; гӯлӣ, нодонӣ, сафоҳат.

ФАБОЗА غیازه 1. *nig.* ғоврона. 2. навда ё химчаи дароз.

ФАБРО(Ь) *a.* غبراء 1. замин. 2. кит. муаннаси ағбар (ғуборолуд, гардолуд).

ФАБРОЙ غبرائي хокӣ, хокранг, хоколуд.

ФАБУҚ *a.* غبوق шароби шомгоҳӣ; муқоб. сабӯҳ.

FAB//FOB I غاو//غاو ҷӯб ё оҳани дароз, ки барои бастани сари роҳи рафтуомад ё даромадгоҳи ҷое наслб карда шудааст, шлагбаум; ғави симҳорӣ ғаве, ки аз симҳор соҳта шудааст; ғав партофтани ғав соҳтан.

ФАВ II غو кит. овози бисёр баланд, наъра, бонги саҳт.

ФАВБАНДӢ غوبندی 1. ғав бастан, ғав партофтани. 2. *маҷ.* монеъ шудан, роҳи чизоро бастан; ғавбандӣ кардан сари роҳи чизоро гирифтани.

ФАВВОС *a.* غواص 1. ғӯтазананда ба зери об (барои баровардани садаф, марворид ва г.); оббозе, ки дар зери об кореро иҷро мекунад; ғаввос фуровардан ба об даровардани ғаввос барои кофтукови чизе. 2. парандеа шабеҳи мурғобӣ бо болҳои кӯтоҳ, пари нарм, ангуштони дароз ва думи бисёр кӯтоҳ, ки дар об шино мекунад ва ғӯта мезанад: мурғи ғаввос.

ФАВВОСӢ غواصي ғаввос будан; амали ғаввос; ғаввосӣ кардан шуғлу амали ғаввосро иҷро кардан.

ФАВВОСОНА غواصانه монанди ғаввос, ғаввосвор.

FABFO غوغاء 1. садоҳои баланди издиҳоми мардум; сару садо, ҳаёҳу, фарёду фифон; ғалогула, мағал. 2. фитна; мочаро, ғавғои дурӯғ сару садои бардуруғ; шӯру ғавғо ошӯбу ҳаяҷон; доду фарёд; ғавғо бардоштан а) доду фарёд кардан, ҷанҷол кардан; б) балво барпо кардан; ғавғо кардан доду фарёд кардан, мағал бардоштан; шӯру ғавғо бардоштан а) доду фарёд кардан; ҷангӯ чидол кардан; б) ошӯбу балво барпо кардан; шӯру ғавғо кардан *nig.* шӯру ғавғо бардоштан; дар шӯру ғавғо шудан доду фарёд бардоштан; ҷангӯ ҷанҷол кардан; ♦ **ба сар ғавғоҳо афтодан (фитодан)** дучори мочароҳо шудан; мусибатҳоро аз сар гузаронидан.

FABFOГАР غوغانگر ошӯбгар, балвогар, ғавго-
кунанда.

FABFOСОЛОРИ غوغاسالارى вазъе, ки дар он бо
сабабҳои таблиғотӣ дар бораи чизе ғавғо ва
сару садои дурӯғин барпо мекунанд, то
ҳақиқатро аз ахли чомеа пинҳон намоянд.

FABFOTАЛАБ غوغاطلب ошӯбгар, балвогар,
ғавғогар.

FABӢ a. غوي кит. гумроҳ, навмед.

FABОДӢ غوادي кит., ҷ. ғадият, абрҳои
бомдодӣ.

FABOMИЗ a. غوامض кит. 1. ҷ. ғомиз, ғомиза. 2.
суханҳои печида ва мушкил, нуктаҳои бо-
рики пӯшидамаъно.

FABOЯТ a. غوايت кит. гумроҳӣ; навмедӣ.

FABР a. غور 1. дикқат, тааммул; мулоҳиза, ан-
деша; баррасӣ. 2. кит. чукурӣ, умқ, қаъри
ҳар чиз. 3. маҷ. умқ ва чукурии маъни чизе;
ҳақиқат ва моҳияти чизе; ғаври ашкол
моҳият ва чӣ будани шаклҳо, суратҳо; ғавру
ғоят ҳақиқат ва моҳияти ҳар чиз.

FABC I a. غوث кит. он ки дасти ёрӣ дароз ме-
кунад, дастгир, фарёдрас.

FABC II a. غوص кит. 1. ғӯта задан дар об, фурӯ
рафтан дар об. 2. маҷ. амиқ андеша рондан,
ба фикр фурӯ рафтан, тааммуқ кардан.

FAVЧӮБ غوچوب ғаве, ки аз чӯб сохта шудааст;
муқ. ғав.

FAVШОД غوشاد кӯн. ҷои шабгузаронии чор-
поён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст;
қӯтан.

FAD a. دغ кит. фардо, пагоҳ.

FADАНГ غدنگ кит. кундзехн, аҳмақ, нодон.

FADВ a. غدو кит. субҳ, бомдод.

FADДОР a. غدار 1. ниҳоят ғадркунанда, бе-
вафо, паймоншикан, хиёнаткор. 2. маккор,
ҳилагар: дузди ғаддор, душмани ғаддор.

FADДОРИ غداري 1. хиёнаткорӣ, аҳдшиканӣ. 2.
маккорӣ, ҳилагарӣ.

FADДОРОНА غدارنه 1. хиёнаткорона, аҳд-
шиканона. 2. маккорона, ҳилагарона.

FADИР a. غدير кит. толоби оби борону сел;
кӯл.

FADОИР a. غدائر кит., ҷ. ғадир. 1. обгиҳро 2.
мӯҳои бофта, гесувон.

FADР a. غدر кит. 1. бевафой, аҳдшиканӣ; хиё-
нат, чафо. 2. ҳила, макр, фиреб; қасди ғадр
кардан нияти хиёнат кардан. 2. ҳила, тазвир,
фиреб, макр.

FADУД a. غدود биол. узвҳои ҳайвонот ва одам,
ки моддаҳои маҳсуси ҷудокардаашон
(гармонҳо, луоб, арақ ва ғ.) дар фаъолиятҳои
гуногуни физиологӣ ва ҷараёнҳои биохи-
миявии бадан иштирок мекунанд; ғудда:
ғадуди зери меъда, ғадудҳои тараашшӯҳи
доҳилий; аз ғов ғадуд (мақ.) ҳиссаи хеле кам
ва ноҷиз аз чизи қалоне, аз бисёр андаке;
муқ. аз ҳирс мӯе.

FADУДДОР غدوددار ғадуддошта, дорои ғадуд;
бофтаҳои ғадуддор бофтаҳо, ки дорои
ғадуданд.

FADУДӢ غدودي мансуб ба ғадуд.

FADУДЧА غدوډچه ғадуди хурд, ғуддача.

FAЖ غز кит. ғавак қашидан, ҳазидан бо зӯри
дасту зону.

FAЖГОВ غرگاو ниг. қутос.

FAЖ-FAЖ غرځر қалимаи тақлиди овози бу-
ридан ё пайваста ба ҳам расидани чизе; са-
дои қушода-пӯшида шудани дари қӯҳна.

FAЖД غژд гуфт. чирк, ифлосӣ; қасиф, олуда.

FAЖЖАС غړس ниг. ғаж - ғаж.

FAЖИДАН غژیدن ғежидан, ҳазидан, ғавак
қашидан.

FAЗАБ a. غصب ҳашм, қаҳр, оташинӣ: аз ғазаб,
аз шиддати ғазаб, аз ғояти ғазаб; бо ғазаб
ҳашмгинона, ғазаболуд; ғазаби ҳалқ // қаҳру
ғазаби ҳалқ ҳашму эътирози ҳалқ; ғазаби
қасеро օвардан ниг. ба ғазаб օвардан; ғазаби
қасе омадан ниг. ба ғазаб омадан; аз ғазаб
дандон ҳоидан аз шиддати ҳашму ғазаб
дандонҳоро ба ҳам соиш дода садо баро-
вардан, дар ниҳояти ҳашму ғазаб будан; аз
ғазаб фуромадан ҳашмро фурӯ нишондан,
ғазаби ҳудро таскин додан; ба ғазаб օвардан
ҳашмгин кардан, ғазабнок кардан; ба ғазаб

FAZ

омадан // дар ғазаб шудан ғазабнок шудан, хашмгин шудан, қаҳри касе омадан; оташин шудан; ◇ **оташи ғазаби касеро паст кардан** (фурӯ нишондан) касеро аз ғазаб фуровардан, хашми касеро бартараф кардан; **оташи ғазаби касе паст шудан** аз ғазаб фуромадан, бартараф шудани хашми касе; **аз ғазаби Худо тарсидан** аз бими бозхост андешидан, аз андешаи охират тарсидан; **ба ғазаби Худо гирифтор шудан** ба қайфар расидан, ба ҷазои Худо гирифтор шудан.

ҒАЗАБАНГЕЗ غصبانگیز *nig.* ғазабовар.

ҒАЗАББОР غصببار: **нигохи ғазаббор** нигоҳе, ки аз он асари хашму ғазаб пайдост.

ҒАЗАБНОК غصبناک хашмгин, оташин; **нигохи ғазабнок** нигоҳи хашмолуд; **ғазабнок кардан** ба хашму ғазаб овардан; **ғазабнок шудан** ба хашму ғазаб омадан, хашмгин шудан.

ҒАЗАБНОКӢ غصبناکی хашмгинӣ, қаҳролудӣ, оташинӣ.

ҒАЗАБОВАР غصبآور он чи боиси хашмгинӣ мешавад, хашмовар.

ҒАЗАБОЛУД غصبآلود 1. ғазабнок, хашмогин, қаҳролуд. 2. бо ғазаб, хашмгинона, дар ҳолати хашмгинӣ.

ҒАЗАБОМЕЗ غصبآمیز хашмгинона: **ғазабомез** ғап задан.

ҒАЗАВОТ *a.* غزوات ҷ. ғазо.

ҒАЗАЛ *a.* غزل 1. *ади.* яке аз навъҳои машхури шеърист, ки маъмулан аз 5-12 байти дар як вазну қофия омада (*aa, ба, ва, га...*) иборат буда, мавзӯи асосии онро васфи ишқу ҷавонӣ, васлу ҳичрон *ва г.* ташкил медиҳад. 2. таронаи ошиқона, чома; **ғазал** гуфтан ғазал навиштан; **ғазал хондан // ғазал сурӯдан** таронаи ошиқона хондан; ◇ **байту ғазал гуфт** ғап-ғап; қиссаи чизе.

ҒАЗАЛГӮЙ غزلگویي *исми амал аз ғазал* гуфтан; ғазалнависӣ, ғазалсароӣ.

ҒАЗАЛГӮЙ غزلگوی *гӯяндаи ғазал*, ғазалнавис, ғазалсаро.

ҒАЗАЛИЁТ *a.* غزلبات 1. ҷ. ғазал. 2. маҷмӯаи ғазалҳои шоир.

ҒАЗАЛНАВИС غزلنویس *nig.* ғазалгӯй.

ҒАЗАЛНАВИСӢ غزلنویسӣ *nig.* ғазалгӯй.

ҒАЗАЛСАРО غزلسراء *nig.* ғазалгӯй.

ҒАЗАЛСАРОӢ غزلسرایي *nig.* ғазалгӯй.

ҒАЗАЛХОН غزلخوان 1. хонандай ғазал; сарояндаи ғазал, сурудхон. 2. *nig.* ғазалхонон.

ҒАЗАЛХОНӢ غزلخوانӣ *исми амал аз ғазал* хондан; сурудхонӣ, сурудгӯй; **ғазалхонӣ** кардан сурудхонӣ кардан, суруд хондан.

ҒАЗАЛХОНОН غزلخوانان *феъли ҳол аз ғазал* хондан; ғазалхонда равон; сурудгӯён.

ҒАЗАНФАР *a.* غضنفر *кит.* 1. шер, асад. 2. маҷ. ҷасур, шучоъ.

ҒАЗБОН *a.* غضبان *кит.* ғазабнок, хашмгин.

ҒАЗВ(A) *a.* (۰) غزو (۰) *nig.* ғазо.

ҒАЗО *a.* غزا д. ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.

ҒАЗОЗАТ *a.* غضاشت *кит.* 1. забунӣ, пастӣ, расвойӣ. 2. зарар.

ҒАЗОЛ *a.* غزال *кит., nig.* ғизол.

ҒАЗОЛА *a.* غزاله *кит.* 1. оҳубараи мода. 2. маҷ. офтоб; ◇ **ғазолаи фалак** офтоб.

ҒАЗОРАТ *a.* غزاره *кит.* фаровонӣ, бисёрӣ.

ҒАЗОТАЛАБ غزانه ҷ. толиби ғазо, талабгори ғазо; ғазокунанда.

ҒАЙӢ *a.* غیب 1. нопайдо, нопадид; нопадидӣ, ғоибӣ; **дар ғайби касе // дар ғайбаш** вақти набудани касе, аз пушти касе. 2. д. макон ва олами барои инсон номаълум, ки аз он ҷо ба фариштаҳо ва паямбарон ваҳӣ ва пайғом мемомадааст (*ба ин маънӣ «олами ғайб» ҳам меғӯянӣ*); **аз ғайб** а) аз олами ғайб; б) маҷ. аз ҷои номаълум ва асрорангез; **илми ғайб** дониш оид ба ғайбдонӣ; ғайбдонӣ; **хизонаи ғайб** ҳазинаи ниҳонӣ; **ғайб задан** ногаҳон аз назар нопадид шудан; номаълум ғоиб шудан, нест шуда рафтган.

ҒАЙБА *a.* غیبه *кит., кҳн.* 1. пулакҳои оҳану пӯлод, ки бар ҷавшан устувор мекарданд. 2. тиркаш; ҷаъба.

ҒАЙБАТ I *a.* غیبت [аслаи ғийбат] айби касеро дар ғайби ў гуфтан, бадгӯй дар ҳаққи шахси ғоиб; **ба тариқи истиора:** **деги ғайбат** дар ҷӯш буд; **ғайбат** кардан дар набудани касе

<p>дар ҳаққи ў бадгӯй кардан.</p> <p>ФАЙБАТ II a. غیبٽ ҳозир набудан; ҳузур на- доштан, гоиб будан; дар ғайбати ў дар вакти набудани ў, дар ғайби ў.</p> <p>ФАЙБАТГАР غیبٽ‌گر <i>nig.</i> ғайбаткунанда.</p> <p>ФАЙБАТГОҲ غیبٽ‌گاه 1. макони ғайбат; ғай- батхона. 2. чои гоиб шудан.</p> <p>ФАЙБАТГӮ(Ӣ) غیبٽ‌گو(ی) <i>nig.</i> ғайбаткунанда.</p> <p>ФАЙБАТГӮӢ غیبٽ‌گویی амали ғайбатгӯ; бадгӯй кардан дар ғайби касе.</p> <p>ФАЙБАТДӮСТ غیبٽ‌دوست он ки ғайбат кар- данро дӯст медорад, дӯстдори ғайбат.</p> <p>ФАЙБАТКУНАНДА غیبٽ‌کننده сифати феълии замони ҳозира аз ғайбат кардан; он ки дар набудани касе дар бораи ў бадгӯй мекунад, ғайбатчӣ.</p> <p>ФАЙБАТХОНА غیبٽ‌خانه ҷое, ки мардуми ғайбатгӯ чамъ шуда бошанд.</p> <p>ФАЙБАТЧӢ غیبٽ‌چي <i>nig.</i> ғайбаткунанда.</p> <p>ФАЙББИН غیب‌بین он ки ғайбро мебинад.</p> <p>ФАЙБГӮ(Ӣ) غیب‌گو(ی) <i>nig.</i> ғайбдон.</p> <p>ФАЙБГӮӢ غیب‌گوئی <i>nig.</i> ғайбдонӣ.</p> <p>ФАЙБДОН غیب‌دان донандаи асрори олами ғайб; соҳибкаромат; пешгӯикунанда.</p> <p>ФАЙБДОНӢ غیب‌دانی донистани асрори олами ғайб; пешгӯй.</p> <p>ФАЙБЗАДА غیب‌زدہ сифати феълии замони гу- зашта аз ғайб задан; нопадидшуда, гумшу- да.</p> <p>ФАЙБӢ 1. мансуб ба ғайб; атои ғайбӣ чизи аз ғайб – чои номаълум омада. 2. гуфт. чизи барои шахси гоиб нигоҳ дошташуда: як табақ оши ғайбӢ.</p> <p>ФАЙБНАМО(Ӣ) غیب‌نمای <i>kim.</i> он ки асрори ғайб ба ў зоҳир мегардад; оинаи ғайбнамо оинае, ки гӯё тамоми асрори ғайбӢ дар он намоён аст; муқ. оинаи ҷаҳоннамо.</p> <p>ФАЙЗ I a. غیض <i>kim.</i> 1. бачаи бемаҳал зоидашуда, афгона. 2. маҷ. бебаҳо шудан, камбаҳо шудан.</p> <p>ФАЙЗ II a. ظیح <i>kim.</i> ҳашм, қаҳр, ғазаб,</p>	<p>оташинӣ.</p> <p>ФАЙМ a. غیم абр, саҳоб; мег, туман.</p> <p>ФАЙН a. غین номи ҳарфи бисту дуюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (غ), ки дар алифбои кирилиасоси тоҷикӣ мӯодили ҳарфи F аст; қимати ададияни дар ҳисоби абҷад 1000 ме- бошад.</p> <p>ФАЙР a. غیر бегона, аҷнабӣ, ноошно; номаҳ- рам; ағёр, рақиб; мулки ғайр мулки бegoна; кишвари дигар; ғайри... а) пешванди инкорӣ ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; б) ҷузъи пешини баъзе қалимаҳои мураккаб, ки ба қалима маънои муҳолиф ва муқобилро медиҳад: ғайриқаноатбахш, ғайриодӣ, ғайримуқар- рапӣ, ғайриқонунӣ...; в) пешоянди изҳорӣ ба маънои нашудани, нашаванда, нопазир, нопазируфтани: ғайри қобили иҷро, ғайри қобили нуғуз; ғайри ихтиёри худ бар хило- фи майлу ҳоҳиши худ; маҷбуран; ғайри ҷашмдошти касе баръакси умединии касе; дар сурати интизор набудани касе; рӯзҳои ғайри бозор рӯзҳо, ки бозор барпо намеша- вад, рӯзҳои бебозор; ғайр аз... ҷуз, ба ҷуз, сивои...; ғайр аз ин а) ба ҷуз ин, дигар аз ин; б) ба замми ин, илова бар ин; аз ғайри... а) ғайр аз, ба ҷуз, сивои...; б) бе, бидуни...; ба ғайри... // ба ғайр аз ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; аз ғайри ҷашмдоشти касе <i>nig.</i> ғайри ҷаш- мdoшти касе.</p> <p>ФАЙРА a. غیره :ва ғайра ва монанди инҳо, аз ҳамин қабил; ва дигарон.</p> <p>ФАЙРАТ a. غیرت 1. кит. рашк; ғаюри; ҳамият. 2. саъю қӯшиши бисёр, ҳаракати зиёд; ҷуръат, часорат: ғайрату қобилият, ғайрату ҳиммат, қувват ва ғайрат; ба тариқи истио- ра: деги ғайрати касе аз ҷӯш мондан, миёни ғайрати худ бастан, хуни ғайрату ҳамияти касе ба ҷӯш омадан; бо ғайрат бо саъю қӯшиш, ғайратмандона; бо ғайрати... бо саъю қӯшиши..., бо ҷидду ҷаҳди...; бо ҳаракату ҷуръати...: бо ғайрати дучанд (та- мом, фавқулода) кор кардан; ғайрат афзудан (физоидан) саъю қӯшиши зиёд кардан, бисёр ҳаракату ҷаҳд кардан; ғайрат кардан қӯшишу ҳаракат кардан, ҷидду ҷаҳд наму- дан; ғайрат нишон додан <i>nig.</i> ғайрат кардан; ғайрат овардан <i>nig.</i> ғайрат кардан; ба ғайрат овардан тарзи бавоситаи ба ғайрат омадан;</p>
--	---

ФАЙ

касоро ба кӯшишу харакат даровардан, ба коре роғибу ҳавасманд кардан; **ба ғайрат омадан** ба саъю кӯшиш даромадан; боҳарақату бочасорат шудан дар ичрои коре.

ФАЙРАТБАХШ غیرت‌بخش он ки рӯхияи касоро баланд бардошта, ба ў кувват мебахшад; кувватбахш.

ФАЙРАТДОР غیرت‌دار *nig.* ғайратманд.

ФАЙРАТӢ غیرتی мансуб ба ғайрат; дорои ғайрат, ғайратманд.

ФАЙРАТКАШ غیرت‌کش *nig.* ғайратманд.

ФАЙРАТКАШӢ غیرت‌کشی *nig.* ғайратмандӣ.

ФАЙРАТМАНД غیرت‌مند 1. богайрат, серғайрат, серҳаракат. 2. кит. боаҳамият, ориятталаб.

ФАЙРАТМАНДӢ غیرت‌مندی ғайратманд будан, ғайратнокӣ, серҳаракатӣ.

ФАЙРАТМАНДОНА غیرت‌مندانه бо ғайрати зиёд, бо саъю кӯшиш: **ғайратмандона кор кардан**.

ФАЙРАТНОК غیرت‌ناک *nig.* ғайратманд.

ФАЙРАТНОКӢ غیرت‌ناکی *nig.* ғайратмандӣ.

ФАЙРИАДАБӢ غیری‌ادبی 1. берун аз адабиёт: доираҳои ғайриадабӣ. 2. лаҳҷавӣ, шевагӣ: қалимаҳои ғайриадабӣ.

ФАЙРИАМАЛӢ غیر عملی 1. амалинашаванда, дур аз амал, амалан ичронашаванда, татбиқнашаванда. 2. амалнакунанда, беҳарақат.

ФАЙРИАНДОЗӢ غیراندازӣ андоз ситонданашаванда, аз андоз озод: **даромадҳои ғайриандозӣ**.

ФАЙРИАСЛӢ غیر اصلی 1. сохта, қалбакӣ. 2. *nig.* ғайриасосӣ.

ФАЙРИАСОСӢ غیر اساسی асосӣ набуда, фаръӣ, дуюмдарача: **образҳои ғайриасосии роман**.

ФАЙРИБЕҲДОШӢ غیر بهداشتӣ он чи ва он ҷо, ки дар он беҳдошт ва усулҳои он риоя намешавад.

ФАЙРИВОҚЕЙ غیر واقعی ба вуқӯъ наомада, воқеънагашта; аз воқеяят дур, ба вуқӯъ наоянда.

ФАЙРИВОЧИБ غیر واجب он чи анҷомаш ҳатмӣ нест, ғайризарур, ғайримуҳим.

ФАЙРИДАВЛАТӢ غیر دولتی *nig.* ғайрихукуматӣ.

ФАЙРИДЕМОКРАТИ غیر دمакрتي az демократия дур, таҳти фишор қарордошта: **интихоботи ғайридемократӣ**.

ФАЙРИДИНӢ غیر ديني dininabuda, az din dур; дунявӣ: адабиёти ғайридинӣ.

ФАЙРИЗАМИНИ غیر زميني дар замин набуда, осмонӣ: тамаддуни ғайризамини.

ФАЙРИЗАРУРӢ غیر ضروري зарурӣ набудани ичрои амале ё коре, зарур набуда, нолозим, нозарур.

ФАЙРИИЛМИ غیر علمي ilminabuda, az ilm dур, асоси илми надошта.

ФАЙРИИМКОН غیر امکان имкониятнадошта, az imkon berun, nomumkin, imkonopazir.

ФАЙРИИНСОНИ غیر انساني 1. дур аз рафтори инсонӣ, ба инсон номуносӣ. 2. берун аз кувваи инсон.

ФАЙРИИНТИЗОРИ غیر انتظاري ғайричашмدوшт; тасодуфӣ, ноҳост.

ФАЙРИИХТИЁРИ غیر اختیاري az ихтиёр берун, бар хилофи майлу ҳоҳиш; маҷбури; ҳаракати ғайриихтиёри ҳаракати беихтиёrona, рафтори бешуурона.

ФАЙРИКАПИТАЛИСТИ غیر کپیتالستي ба сармоядорӣ хоснабуда, ғайрисармоядорӣ; берун аз (роҳи) капиталистӣ: **роҳи ғайрикапиталистии тараққиёт**.

ФАЙРИКАСБӢ غیر کسبӣ ҳаваскор, касбӣ набуда.

ФАЙРИКОМИЛ غیر کامل нопурра, ноқис,номукаммал.

ФАЙРИКОРИ غیر کاري берун аз (вақти) кор (-и расмӣ).

ФАЙРИКОФӢ غیر کافي он чи басанда нест, нокифоя.

ФАЙРИҶАНОАТБАХШ غیر قناعت‌بخش 1. қонеънакунанда; ғайрикофӣ, нокифоя; **кори ғайриҷаноатбахш** кори ба талаб ҷавобнадиҳанда; кори бад. 2. баҳое, ки барои ма-

води таълимиро аз худ накардани мактабиён гузошта мешавад ва ифодаи рақамии он «2» аст.

ГАЙРИҚАТОРӢ *غیرقطاری* *mansub ба қисмҳои ҳарбӣ*, ки ба амалиёти ҷанғӣ бевосита робита надоранд, берун аз ҳайати қувва (қӯшун)-ҳои амалкунанда: **хизмати ғайриқаторӣ**.

ГАЙРИҚОНУНӢ *غيرقانونی* хилофи қонун; бидуни риояи қонун, қонунро риоя накарда: **кори ғайриқонунӣ, роҳи ғайриқонунӣ, ғайриқонунӣ шуморидан**.

ГАЙРИМАДАНӢ *غيرمدنی* бе маданият, берун аз одоб.

ГАЙРИМАКТАБӢ *غيرمكتبي* берун аз мактаб, ба мактаб даҳлнадошта: **либоси ғайри-мактабӣ**.

ГАЙРИМАНКУҲА *غيرمنکوحة* *кит.* (зани) бе акди никоҳ, гайриникоҳӣ.

ГАЙРИМАНҚҰЛ(А) *غيرمنقول//غيرمنقوله* *kit.* аз ҷое ба ҷое бурданашаванда, кӯчонидашаванда; **мол (-у мулк)-и ғайриманқұла** моле, ки онро аз ҷое ба ҷое бурдан мүмкин нест (мисли замин, ҳавлӣ, иморат ва ғ.).

ГАЙРИМАНТИКӢ *غيرمنظمي* бемантиқ, хилофи мантиқ.

ГАЙРИМАСКУН *غيرمسكون* ҷое, ки маҳалли сукунати одамон қарор нагирифтааст; **ҷазираи ғайримаскун** ҷазирае, ки одамон дар он зисту зиндагонӣ намекунанд, ҷазираи беодам.

ГАЙРИМАСКУНӢ *غيرمسكونی* маҳалле ё ҷое, ки қобили сукунат нест.

ГАЙРИМАСЪУЛ *غيرمسئول* он ки дар иҷрои коре масъулият надорад, гайрирасмӣ.

ГАЙРИМАТЛУБ *غيرمطلوب* номатлуб, номувон-фик: **кори ғайриматлуб**.

ГАЙРИМАҶБУРӢ *غيرمجبری* на бо роҳи иҷборӣ, ихтиёрӣ.

ГАЙРИМАҶОЗӢ *غيرمجازی* дур аз маҷоз; аслӣ; маънии **ғайримаҷозӣ** маънии аслӣ.

ГАЙРИМАШРӮ҆ *غيرمشروع* ғайришаръӣ, нораво, макрӯҳ, ҳаром.

ГАЙРИМАҶЗУР *غيرمعذور* коре, ки дар он узру

баҳона пазируфта намешавад, беузр, номуваҷҷаҳ: **сабаби ғайримаҷзур**.

ГАЙРИМАҶМУЛ *غيرمحمول* маъмулнагардида, номаъмул, расму одатнашуда; ғайриодӣ.

ГАЙРИМАҶРУФ *غيرمعروف* номаъруф, номашхур.

ГАЙРИМОДДӢ *غيرمادي* *фалс.* ғаришайъӣ, моддинабуда, ба модда тааллукнадошта.

ГАЙРИМУҚАРРАӢ *غيرمقرري* берун аз одат, ғайриодӣ, номуқаррапӣ.

ГАЙРИМУҚИМӢ *غيرمقيمي* ғайримаскунӣ, ҷои истиқомати доимӣ надошта; кӯчманҷӣ.

ГАЙРИМУМКИН *غيرممکن* берун аз имкон, номумкин; нораво, ноҷоиз.

ГАЙРИМУНАЗЗАМ *غيرمنظم* *nig.* **ғайримун-тазам**.

ГАЙРИМУНСАРИФ *غيرمنصرف* *грам.* тасрифнашаванда, ғайритасрифӣ; *nig.* **ғайритас-рифӣ**.

ГАЙРИМУНТАЗАМ *غيرمنتظم* номунтазам, номураттаб, номуназзам.

ГАЙРИМУНТАЗИР(А) *غيرمنتظر(ه)* он чи интизор намерафт; тасодуфӣ, ногаҳонӣ.

ГАЙРИМУНТАШИР *غيرمنتشر* нашрнашуда, чопнашуда.

ГАЙРИМУСТАҚИЛ *غيرمستقل* номустакил; тобеъ: **мамлакати ғайримустакил**.

ГАЙРИМУСТАҚИМ *غيرمستقيم* 1. норост, қаҷ: **роҳи ғайримустаким.** 2. *маҷ.* бавосита: **далелҳои ғайримустаким.**

ГАЙРИМУТАШАККИЛ *غيرمتشكل* номута-шаккил, ташкил доданашуда; бетартиб.

ГАЙРИМУҲИМ *غير مهم* беаҳамият; камаҳамият, камарзиш.

ГАЙРИМӮ҆ТАДИЛ *غيرمعتدل* номӯтадил, дур аз эътидол.

ГАЙРИНАВБАТИЙ *غيرنوبتي* берун аз навбат, бе навбат: **иҷлосияи ғайринавбатии Мачлиси Олӣ.**

ГАЙРИНИЗОМӢ *غيرنظمي* ба низомӣ мансуб набуда, ғайриҳарбӣ; шаҳрвандӣ: **либоси ғайринизомӣ, мудофиаи ғайринизомӣ.**

ФАЙ

ФАЙРИНОҚИЛ غیرناقل *физ.* қобилияти гузаронидани ҷараёни баркро надошта.

ФАЙРИНОФИЗ غیرنافذ *кит.* 1. таъсир надошта, беасар, бетаъсир. 2. гайритабиӣ, қалбакӣ, сохта (*мас., ҳӯҷҷат*): **хӯҷҷати гайриноғиз**.

ФАЙРИОДИЛОНА غیرعادله ноодилона, беинсофона, бар хилофи адолат.

ФАЙРИОДӢ он чи одӣ нест, гайримукаррарӣ; аз одат берун; аз ин пеш маълумнабуда ё диданашуда: **маҳлуки гайриодӣ, маҷлиси гайриодӣ, номҳои гайриодӣ.**

ФАЙРИОРГАНИКӢ غیرآرگنيکي *мансуб ба табии* бечон, ноорганикӣ; **химияи гайриорганикӣ** илмest, ки унсурҳои химиявӣ ва пайвастаҳои онҳоро меомӯзад; *муқоб.* **химији органикӣ.**

ФАЙРИРАСМӢ غير رسمي 1. эътибори расмӣ надошта: **алоқаи гайрирасмӣ, гуфтугӯи гайрирасмӣ, маълумоти гайрирасмӣ.** 2. аз расмият дур; риёкорона.

ФАЙРИСАМИМӢ غيرصميي аз самимият дур, аз садоқат дур: **суханҳои гайрисамими.**

ФАЙРИСАНИТАРӢ غيرسنيتری *nig.* **гайрибехдошӣ.**

ФАЙРИСАРЕХ غيرصریح *кит.* норавшан, но-саҳр, номаълум, пӯшида (*мас., нутқ, сухан*); ноҳоно (*мас., ҳам*).

ФАЙРИСИНФӢ 1. **غیرصنفي** бесинфӣ: **ҷамъияти гайрисинфӣ.** 2. берун аз синф, хориҷ аз дарс: **машигулятиҳои гайрисинфӣ.**

ФАЙРИСТАНДАРТӢ غيرستдерти *ба стандарт ҷавобнадиҳанда,* берун аз стандарт; якко либа набуда: **таҷхизоти гайристандартӣ.**

ФАЙРИСУНӢ غيرصنفي *сунъинабуда;* табиӣ, асли.

ФАЙРИТАБИӢ 1. табииинабуда, хусусияти табииинадошта; дур аз ҳолати табиӣ; сохта, сунъӣ: **табассуми гайритабиӣ.** 2. гайримукаррарӣ, гайриодӣ; **қувваҳои гайритабиӣ** қувваҳои берун аз табиат.

ФАЙРИТАМОСӢ غيرتماسي *бе вaslshawӣ,* бидуни пайваст шудан; **алоқаи гайритамосӣ.**

ФАЙРИТАСРИФӢ غيرتصريفي *грам.* тасрифнашаванда: **шакли гайритасрифии феъл.**

ФАЙРИТАҶИЛИӢ غيرتعجیلӣ он чи иҷроҷаша таъчили нест, бешитоб.

ФАЙРИТИЧОРАТӢ غيرتجارتي берун аз тиҷорат, тиҷоратнашаванда.

ФАЙРИФАҶОЛ غيرفعال *фаъолнабуда,* бефаъолият; сусткор; кам амалкунанда.

ФАЙРИХОЛИС غيرخالص *холиснабуда,* омехта; нопок; **вазни гайрихолис** вазни мол бо зарф (вазни брутто).

ФАЙРИҲАЁТӢ غيرحياتي *аз ҳаёт дур,* гайри-вокей: **ғояи гайриҳаётӣ.**

ФАЙРИҲАҚИҚӢ غيرحقیقي *аз ҳақиқат дур;* сохта, қалбакӣ.

ФАЙРИҲАРӢ غيرحربی *nig.* **гайринизомӣ.**

ФАЙРИҲИЗБӢ غيرحزبي *бे ҳизб,* ба ягон ҳизб тааллукнадошта: **созмони гайриҳизбӣ.**

ФАЙРИҲИРФАӢ غيرحرفة‌اي *гайрикасбӣ,* ҳаваскор.

ФАЙРИҲУКУМАТӢ غيرحکومتی *ба ҳукumat то-беънабуда,* озод амалкунанда (*дар доираи қонун*): **муассисаи гайриҳукуматӣ.**

ФАЙРИЧАШМДОШТ غيرچشم‌داشت *баръакси* ҷашмдошт, гайримунтазира, тасодуфӣ, ногаҳонӣ: **ҳодисаи гайричашмдошт.**

ФАЙРИЧИДДӢ غيرجدي *ноҷиддӣ,* ҷидди-набуда; ҳазломез: **суханҳои гайриҷиддӣ.**

ФАЙРИШАРӢ غيرشرعی *ба шаръ номувоғик,* хилофи оину қонуни дини ислом.

ФАЙРИШАФФОФ غيرشفاف 1. шаффоффнабуда, ношаффоф, хира, тира, бечило; диданашаванда. 2. *мач.* озодона набуда, гайридемократӣ: **интиҳоботи гайришаффоф.**

ФАЙРИШТАТИӢ غيرشتӣ *ба штат дохилна-гардида,* берун аз штат: **корманди гайриштатӣ.**

ФАЙРИЯТ غيریت *фалс.* будани яке аз ду унсур, ки хилофи якдигаранд; *муқоб.* **айният.**

ФАЙРИ غيري 1. шакли дигар, дигарӣ. 2. гайр будан, бегона будан, аз ҷои дигар будан.

ФАЙРПАРАСТ غیرپرست *nig.* бегонапараст.

ФАЙРПАРАСТӢ غیرپرستی *nig.* бегонапарастӣ.

ФАЛАБА *a.* غلبه 1. зафар, нусрат, пирӯзӣ, фатҳ, голибият; дастболой, пешдастии бузург дар коре: **ғалабаи қатъӣ;** **байраки ғалаба** байраке, ки ба шарафи ғалаба афрошта мешавад; **рӯзи ғалаба** иди расмии мамлакатҳои дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба Олмони фашистӣ ғалабанамуда, ки ҳар сол рӯзи 9-уми май ҷаҳон гирифта мешавад; **ғалаба кардан** // **ғалаба ба даст овардан** зафар кардан, нусрат ёфтан, пирӯз гаштан (*дар ҷанг, мубориза ва ғ.*); голиб гардидан, даст боло шудан, зӯр баромадан (*дар мусобиқа, зӯрозмой ва ғ.*); ◇ **хоб ғалаба кардан** хоб зер кардан, хоб зӯр баромадан. 2. *кит.* магал, ғавғо, ғирев.

ФАЛАБАОВАР غلبه‌آور *пирӯзиовар,* нусратовар.

ФАЛАБАНОПАЗИР غلبه‌نایز *nig.* мағлубнашаванда.

ФАЛАЁН *a.* غلیان 1. ҷӯшиш, ҷӯш. 2. *маҷ.* ҷӯшу хурӯш, түғён, талотум; *ба тариқи истиора:* **ғалаёни хун,** **ғалаёни ҳиссиёт...**; *аз ғалаёни...*; а) аз ҷӯшиши...; б) *киноя аз* аз шиддати ..., аз зӯрии...; **ғалаён кардан (намудан)** ба хурӯш омадан, түғён кардан (-и оби баҳр, бӯрон...); ◇ **хуни ҷавонӣ дар ғалаён омадан** хуни ҷавонии касе ба ҷӯш омадан; шавқу рағбати ҷавонӣ ғалаба кардан; **ба ғалаёни рашқ дода шудан** ошуфтани рашқ шудан; ҳисси рашқ боло гирифтан.

ФАЛАЁНOMEЗ غلیان‌آمیز боҳаяҷон, мушавваш, ошуфтаомез.

ФАЛАҚА *a.* غلقه 1. ҷӯбест, ки ба воситаи он дару дарвоза аз ақиб баста мешавад, лӯқидон, калиддон. 2. *нав.* қуфлаки филизӣ барои баставу кушодани роҳи моеоту газ дар лӯлаҳо.

ФАЛАҚАДАРО غلقه‌درا *гуфт.* одами зуд унсигранда, хушмуомила; дидадаро.

ФАЛАМУС *a.* غلموس *кит., nig.* ғалламус.

ФАЛАТ *a.* غلط 1. ҳатое, ки нафаҳмида содир шудааст; ҳато, саҳв, иштибоҳ. 2. нодуруст; **ғалати чопӣ** ҳатои чопӣ, ҳатое, ки дар нашр рӯй додааст; **ғалат гирифтан** саҳех (дуруст)

кардани ҳатое, тасҳех кардани навишта ё гуфтаи касе; **муқ. ғалатгирӣ;** **ғалат** гуфтан ҳато гуфтан; нодуруст гуфтан; **ғалат ёфтan** ҳато ёфтани, сахви ҷизе ё касеро пайдо кардан; **ғалат кардан** ҳато кардан, иштибоҳ кардан; **ғалат хондан** ҳато хондан; нодуруст хондан (*матнеро*); **ғалат таъбир кардан** // **ғалат тағсир кардан** нодуруст маънидод кардан; **ғалат фахмидан** нодуруст фахмидан, дуруст дарк накардан; **ғалат фахмондан** *тарзи бавоситаи ғалат* фахмидан; **ғалат шумурдан** а) дар шумор ба иштибоҳ роҳ додан, ҳато кардан дар ҳисоб; б) нодуруст ҳисоб кардан, ҳато донистан (*чизеро*); ◇ **ба роҳи ғалат андохтан** бероҳа кардан, фиреб додан.

ФАЛАТАНДОЗ غلط‌انداز 1. дар ҳоли иштибоҳ ё ғалат афкандани касе. 2. ҷизе ё касе, ки иштибоҳан дар зехни шахси дигар падидор мешавад.

ФАЛАТАНДОЗӢ غلط‌اندازӣ иштибоҳ кардан, иштибоҳ.

ФАЛАТАФШОН غلط‌افشان *nig.* ғалатандоз.

ФАЛАТБИН غلط‌بین хатобин, ҳатокор.

ФАЛАТБИНӢ غلط‌بني ҳатобинӣ, ҷизи дурустро носаҳех тасаввур кардан; ҳатокорӣ, иштибоҳкорӣ.

ФАЛАТГИР غلط‌گир *1. nig.* мусаҳҳех. *2. имт.* барномаи компьютерӣ, ки ба таври ҳудкор иштибоҳ ва ғалатҳои матнро меёбад.

ФАЛАТГИРИ غلط‌گیرӣ исми амал аз ғалат гирифтани; тасҳехи навиштае; **муқ. تасҳех.**

ФАЛАТЁБ имт. غلط‌یاب ёбандаи ғалат, ҳатогир.

ФАЛАТӢ غلط 1. таачҷубовар, шигифтовар, ҳайратангез; диққатчалбкунанда: **ғапи ғалатӣ,** **кори ғалатӣ,** **ҳодисаи ғалатӣ.** 2. аҷоиб, ачиб, ачибу ғарib; **ғалатӣ-ғалатӣ** таачҷубоварона; **зоти ғалатӣ** а) насли аҷоиб; б) *киноя аз* шахси аҷиби гайриодӣ, турфа одаме; **одами ғалатӣ** шахси рафтору хислаташ хеле ҳайратовар.

ФАЛАТКОРӢ غلط‌کارӣ иштибоҳкорӣ, ҳатокорӣ: **ба ғалаткорӣ роҳ додан.**

ФАЛАТНАВИСӢ غلط‌نویسӣ ғалат навиштан,

ФАЛ

хато навиштан, дар навиштан шитобкорӣ кардан.

ФАЛАТНОМА غلط نامه рӯйхати фалатҳо (-и чопӣ, ки маъмулан дар охири китоб оварда мешавад).

ФАЛАТФАҲМӢ غلط فهمی сахв кардан дар фаҳмиш; нодуруст фаҳмидан, нодуруст-фаҳмӣ.

ФАЛАТФАҲМОНӢ غلط فهمانӣ фалат фаҳмондан, нодуруст маънидод кардан чизеро ба касе.

ФАЛАТХОНӢ غلط خوانӣ фалат хондан, нодуруст ва хато хондан.

ФАЛБАКАН غلېکن кит. панҷара, ки дар паси дарҳо шинонда мешавад; даре, ки аз навда ва ё най мебофанд ва дар даромадгоҳи боғ мешиноанд.

ФАЛБЕР غلېبر 1. парvezани (элаки) сӯроҳҳояш қалон, ки бо он ғалларо бехта тоза мекунанд, гирбол; **ғалбер кардан** аз ғалбер гузарондан, бо ғалбер бехтан; **ғалбер барин кардан** сӯроҳ-сӯроҳ кардан; тамоман фарсада кардан (*mas.*, *пойафзолро*); ♀ **ғалберро аз об бардоштан** натиҷаи кореро дидан; кореро ҷамъбаст кардан; **аз ғалбер гузарондан** дақиқона тафтиш кардан; бодикӯат аз назар гузаронидан; **бо ғалбер об кашидан** кори бе-фоида кардан; **кафш ғалбер шудан (гарди-дан)** а) бисёр роҳ гаштан; б) чизе ё касеро зиёд ҷустуҷӯ кардан; **на дар бел меистаду на дар ғалбер** чизи тамоман номувоғик; сухани комилан бемантику беасос.

ФАЛБЕРБОФ غلېبر باف он ки касбаш бофтани ғалбер аст, ғалберсоз.

ФАЛБЕРБОФӢ غلېبر بافي касби (машғулияти) ғалбербоф.

ФАЛБЕРВОР غلېبر وار мисли ғалбер; сӯроҳ-сӯроҳ.

ФАЛҒАЛ غلغل *nig.* қалкал.

ФАЛЕВОЧ غلیوچ *nig.* қаргас.

ФАЛЁН *a.* غلیان *nig.* ғалаён.

ФАЛИЗ *a.* غلیظ 1. ғафс; **абри ғализ** абри ғафси сиёҳ; дуди **ғализ** дуди ниҳоят ғафсу тира; **торикии ғализ** пардаи ғафси торикий; **хуни**

ғализ хуни ғилзаташ аз меъёр зиёд, хуни ғафс; **чангӣ ғализ** чангӣ ниҳоят тираву вазнин; **қандҷои ғализ** чойи аз ҳад зиёд ширин. 2. *маҷ.* дурушту, ғафал; **овози ғализ** садои дурушту ғафал, овози ғафси нофорам; **ғализ кардан (намудан)** ғафс кардан; **торикиро ғализтар** ғардан торикиро боз ҳам зиёдтар ғардан; **бӯи ғализ** бӯи бад, бӯи нофорам; **мазаи ғализ** мазаи нофорам, мазаи ногувор; **хӯроки ғализ** хӯроки бадмаза, гизои бадтаъм; **забони ғализ** забони услубан носуфта; **иборати ғализ** баёни муғлақ ва душворфаҳм; **ҳаворо ғализ намудан** ҳаворо вазнину бадбӯ кардан.

ФАЛИЗӢ غلیظӣ ғилзат, ғафсӣ.

ФАЛИЗУЛҚАЛӢ *a.* غلیظ القلب *маҷ.* сангдил, бераҳм.

ФАЛЛА *a.* غله ҳосили қиштҳои донадор аз қабили гандум, ҷав, ҷуворӣ *ва г.*; қишиғи ғалла, зироати ғалладона: **анбори ғалла**, **дарафи ғалла**, **зироати ғалла**; ғаллаву дона *nig.* ғалладона; **ғалла бардоштан** ҳосили қишиғи ғалларо ғундоштан.

ФАЛЛАБЕЗАК غله بیزک мошине, ки ғаллаи қӯфташударо бод медиҳад.

ФАЛЛАБУМ غله بهم ҷое ё минтақае, ки маҳсулоти асосии он ғалла аст.

ФАЛЛАГӢ غلگي аз ғалладона тайёршуда: **маҳсулоти ғаллагӣ**.

ФАЛЛАГУНДОР غله غندар дараванда ва ғундорандаи ғалла: **комбайнни ғаллагундор**.

ФАЛЛАГУНДОРИЙ غله غنداري ҷамъоварӣ; мавсими ғундоштани ғалладона.

ФАЛЛАДАРАВӢ исми амал аз ғалла даравидан; даравидани ғалла: **мавсими ғалладараравӣ**.

ФАЛЛАДОН I غله دان 1. ҷои нигоҳ доштани ғалла. 2. қуттии тоқҳои ҷевон, доҳили мизҳо *ва г.* 3. қуттии маҳсус ё қуттиҷаи паси пештактаи дӯконҳо, ки фурӯшандагон пулро дар он мегузоранд.

ФАЛЛАДОН II غله دان *nig.* ғалладона.

ФАЛЛАДОНА غله دانе растаниҳои ҳӯшадор аз

қабили гандум, чав *ва г.*; фалла: **киштҳои фалладона, чамъоварии фалладона.**

ФАЛЛАДОНАКОР غله‌دانه کار *nig. фаллакор.*

ФАЛЛАЗОР غله‌زار майдони фалла, киштзори фалла.

ФАЛЛАКАШОНӢ غله‌کشانی *исми амал аз фалла* кашондан; кашондани фалла: **наклиёти фаллакашонӣ.**

ФАЛЛАКОР غله‌کار кишткунандаи фалла, корандай фалла, барзгар, донапош: **дехқони фаллакор.**

ФАЛЛАКОРИ غله‌کاري 1. фалла кишт кардан; соҳаи кишоварзӣ, ки бо киштукори фалла машгул аст. 2. чои кишти фалла: **замини фаллакорӣ.**

ФАЛЛАКӮБАК غله‌کوبک олати дастӣ барои кӯфта, чудо кардани дона аз хӯша, сӯта ва сари фалладона.

ФАЛЛАКӮБӢ غله‌کوبӣ 1. кӯфтани фалла, хирманкӯбӣ. 2. фаллакӯбанд: **мошини фаллакӯбӣ.**

ФАЛЛАМУС غله‌موس 1. *nig. митта.* 2. *маҷ.* шахси тасодуфии зарапрасон.

ФАЛЛАПОЯ غله‌پایه 1. пояҳои пас аз дарав бокимондаи фалла. 2. замини фаллааш дара-видашуда.

ФАЛЛАСУПОРИ غله‌سپاري *исми амал аз фалла* супоридан.

ФАЛЛАФУРӮШ غله‌فروش он ки гандуму чав ва дигар фалладона мефурӯшад, фурӯшандай фалла.

ФАЛЛАФУРӮШӢ غله‌فروши *исми амал аз фалла* фурӯхтан; фурӯши фалла.

ФАЛЛАХЕЗ غله‌хиз замине, ки ҳосили фаровони фалла медиҳад.

ФАЛЛАХУШКУНАК غله‌خشک‌کنک хонаи муҷаҳаз бо дастгоҳи маҳсус барои хушконидани фалла.

ФАЛЛАХУШКОНАК غله‌خشканк *nig. фалла-* хушкунак.

ФАЛЛАЧАЛЛОБ غله‌جلاب он ки фалларо арzon харида, гарон мефурӯшад, ҳаннот.

ФАЛЛАЧАЛЛОБӢ غله‌جلابӣ он ки машғули арzon харида гарон фурӯхтани фалла аст.

ФАЛМАФАЛ غلمغل *nig. фалогула.*

ФАЛО *a.* غلا *кут.* гаронии нархи фалла ва дигар чизҳои хӯрокӣ; **қаҳту фало** қаҳтӣ ва қиматӣ.

ФАЛОҒУЛ *a.* غلاغل *nig. фалогула.*

ФАЛОҒУЛА *a.* غلاغله бо овози баланд ҷанҷол кардани як ё ҷанд кас, магал, ғавғо; талотӯб; **фалогула бардоштан** // **фалогула кардан** ғавғо барпо кардан, магал бардоштан.

ФАЛОҒУЛАНОҚ غلاغله‌ناқ сершавқун, ғавғодор: **қӯчаи фалогуланок.**

ФАЛСАМА غلسمه аъзои нафаскаши чонварони обӣ (аз қабили моҳӣ, ҳарчангҳои обӣ *ва г.*).

ФАЛСАМАГӢ غلسمه‌گӣ *nig. фалсамадор.*

ФАЛСАМАДОР غلسمه‌دار чонвари обӣ, ки фалсама дорад.

ФАЛТ ҳаракати аз як паҳлу ба паҳлу дигар тоб хӯрдан, фалтиш; **фалт задан** // **фалт хӯрдан** аз як паҳлу ба паҳлу дигар ҷарҳи задан (*дар рӯи замини хона*).

ФАЛТАК غلتک 1. ҷарҳе, ки ба пои занбар-ғалтак, сепояи тифлон *ва г.* мешинонанд, ғилдирак. 2. лӯлаи аз ягон маводи саҳт соҳтаи ду тарафаш деворадор ва ё зағӯтачае, ки ба он ресмони дарзӣ, тори нейлон ва симҳои гуногунро мепечонанд; зағӯтаи қалони чӯбин барои печондани сими барқ *ва г.* 3. *тех.* оҳани устувонашакли вазнин барои ҳамвор ва шибба кардани роҳҳо.

ФАЛТАКАРОБА غلتک‌ارابه аробачае, ки ба рӯи як ғалтак ё якчанд ғалтак шинонда шудааст; **муқ. занбарғалтак.**

ФАЛТАКДОР غلتک‌دار дорои ғалтак, ғилдиракдор.

ФАЛТАКӢ غلتکӣ *nig. фалтакдор.*

ФАЛТГОХ غلتگاه ҷои ғалт хӯрдан.

ФАЛТЗАНОН غلت‌زنан феъли ҳол аз **फалт задан;** ғелзанон (*ба рӯи чизе*).

ФАЛ

ФАЛТИДА غلتيده *сифати феълии замони гузашта аз ғалтидан; ғалтидао хеста ниг. ғалтону хезон; ғалтида рафтан* афтида рафтан, сарозер шудан.

ФАЛТИДАН غلتيدين 1. аз боло ба поин шудан, афтидан, афтодан; **аз дараҳт ғалтидан, аз асп ғалтидан, пушт ба замин ғалтидан; ғалтидани девор** фурӯ рафтани девор; **хона ғалтидан** хона афтидан; хона хароб шудан; вайрон шудани хона. 2. аз по мондан, дар бистари беморӣ хобидан, бистарӣ шудан. 3. мағлуб шудан (*дар мусобиқа, гӯштин*). 4. гелидан, гелида чорӣ шудан; равон шудан; **ба даст ғалтидан** ба даст афтодан, дастгир шудан; **ба ҷое ғалтидан** ба ҷое омадан; гузари касе ба ҷое афтидан; **аз имтиҳон ғалтидан** аз имтиҳон нагузаштан, ноком шудан дар имтиҳон; **кори касе ба касе ғалтидан** дар иҷрои коре ба ёрии касе мӯҳтоҷ шудан; **ҷои сӯзандарӣ набудан**; дар мавриди дар ягон ҷо хеле бисёр будани одамон гуфта мешавад.

ФАЛТИШ غلتش *исми амал аз ғалтидан, афтидан.*

ФАЛТОН غلتан 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғалтидан*; ғелон, ғеланда; аз боло ба поин ғалт зада резандা (*мас., об.*). 2. ҷӯлон, дар ҳолати ҷӯлидагӣ; **ғалтон шудан** а) ғелон шудан, ғелида афтидан; б) ба ҷизе олуда шудан, оғушта шудан. 3. гирд, мудаввар: **ғавҳари ғалтон, марвориди ғалтон; дурри ғалтон** марвориди сӯфтаи мудаввар; **ғалтону хезон** афтидаву хеста, бо азоби зиёд, ба зӯр (*роҳравӣ*).

ФАЛТОН(И)ДАН غلتанден//غلتаниден *феъли бавосита аз ғалтидан.* 1. афтондан, ба замин фикандан: **дараҳтро ғалтондан, хонаро ғалтондан.** 2. мағлуб кардан (*дар гӯштин*); зада **ғалтондан** садама расонда аз по даровардан.

ФАЛЧА غلچه *гуфт.* одами кӯтоҳқади фарбех.

ФАЛЧ غلچ *гиреҳе, ки ба осонӣ кушода намешавад, кӯргирех.*

ФАМ а. غ 1. дилгирифтагии саҳт, ки аз алами даруниӣ пайдо мешавад, гусса, андӯҳ, хафагӣ, ҳузн: **ғаму алам, ғаму андӯҳ, ғаму кулфат, ғаму гусса; бори ғам** вазнинии

андӯҳ. 2. ташвиш. 3. **маҷ. фикр, ҳаёл; ғам додан** а) андӯҳгин кардан; б) ба ташвиш монондан, ташвиш додан; **ғам доштан** а) андӯҳгин будан; б) парво доштан, ташвиш доштан; **ғами касеро доштан** дар фикри касе будан, ғами каси дигарро ҳӯрдан; **дар ғами касе (ҷизе) будан** а) дар бораи беҳбудии касе дилсӯзона фикр кардан; б) дар ташвиши ҷизе будан, дар пайи (пайдо кардани) ҷизе будан; **ғам ҳӯрдан** андӯҳгин шудан, ғамгин гаштан; оқибати ҷизро фикр карда ҳафа (зик) шудан; **ғами касеро ҳӯрдан** дар бораи некӯаҳволии касе фикр кардан, ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; **ғами ҷизро ҳӯрдан** а) дар бораи ҷизе пешакӣ фикр кардан; б) барои ҷизе ҷорабинӣ кардан, ҷораи ҷизро дидан; **дар ғам афтодан** андӯҳгин шудан, гуссадор шудан; **дар ғами касе афтодан** дар фикри касе шудан; ба ғамхории касе банд шудан; **кам не, ғам не** гуфт. андак-мундак не, начандон кам; хеле зиёд; **ҷӣ ғам дорам** ташвише надорам, ҳеч парвое надорам; шодам; **буз дар ғами ҷон, қассоб** дар ғами ҷарбу (зарб.) ҳар кас дар ғами ҳуд, барои ҳар кас манфиати ҳудаш манзур; **шикамҳо сер шуд, ғамҳо дур шуд** (*мақ.*) пас аз сер шудан аз таом дар мавриди шукrona гуфта мешавад; **ҷон хонаи мардум, на ғами обу на ғами ҳезум** (*мақ.*) дар бораи касе гуфта мешавад, ки зиёд ба меҳмонӣ мерарад.

ФАМАК غمک *гуфт.* хонаи пасти ҳурд; ҷои танги камҳаво; **муқоб. барҳаво.**

ФАМАНГЕЗ غمانگیز *ғамовар, андӯҳовар, ҳузновар; аламовар:* **воқеаи ғамангез, оҳангӣ ғамангез, суруди ғамангез.**

ФАМАНДЕШ غم‌اندیش *кит.* ғамнок, ғамгин.

ФАМАНДӮЗ غم‌андوز *маҷ. пурандӯҳ, пурғусса, ғамзада, ғамандӯҳта.*

ФАМАНҶОМ غم‌انҷам *кит.* бартараф шудани ғам, ба охир расидани ғаму гусса, ғамзудо.

ФАМАФЗО غم‌افزا *афзояндаи ғам, ғамфизо.*

ФАМБАРДОР غم‌بردار *таҳаммулкунандаи ғам, ба ғаму андӯҳ тоқаткунанда, ғамтобовар.*

ФАМБАРОР غم‌برار *nig. ғамгусор.*

ФАМБЕМОР غم‌بимар *nig. ғамбода.*

ФАМБОДА غم‌باده bemorie, ки аз бисёр ғаму ғусса хӯрдан пайдо мешавад.

ФАМБОР غم‌بار ғамовар, ғамангез.

ФАМГИН غمگین андӯҳгин, ғамнок, ғамдида, маҳзун; **ғамгин кардан (намудан)** андӯҳгин кардан, ба ғаму андӯҳ гирифтор кардан (*касеро*); **ғамгин шудан** андӯҳгин гаштан.

ФАМГИНИЙ غمگيني андӯҳгинӣ, ғамнокӣ, ҳафагӣ, маҳзунӣ.

ФАМГИНОНА غمگينانه андӯҳгинона, маҳзунона: **овози ғамгинона, ҳолати ғамгинона, ғамгинона гуфтан, ғамгинона нигоҳ кардан.**

ФАМГИРИФТА غم‌گرفته *nig.* ғамзада.

ФАМГУСОР غم‌گسار ғамбарор, ғамхор, ғамзудо, ғамбаранда; мӯнис, ҳамдам.

ФАМГУСОРӢ غم‌گساري ғамхорӣ, меҳрубонӣ.

ФАМГУСОРОНА غم‌گسارане ғамхорона, меҳрубонона.

ФАМДИДА غم‌дидه *nig.* ғамзада.

ФАМДОР غم‌دار *nig.* ғамзада.

ФАМЗ *a.* غمز қит. 1. *nig.* ғамза. 2. ҳабаркашӣ, суханчинӣ, ғаммозӣ.

ФАМЗА *a.* غمزه имову ишорат ба ҷашму абрӯ; ноз, қарашма; **ғамза кардан** бо имову ишораи ҷашм нозу қарашма кардан.

ФАМЗАГАР غمزه‌گر ғамзакунанда, нозу қарашмакунанда, ғамзазан, ғамзакор.

ФАМЗАДА غمزده он ки ғаму андӯҳ ўро афгор кардааст, ғамдида, андӯҳдида; **дили ғамзада** дили ғамгин.

ФАМЗАДАГӢ غمزدگي ғамгинӣ, андӯҳгинӣ.

ФАМЗАДОР غمزه‌دار боғамза, бо нозу ишва.

ФАМЗАЗАН غمزه زن *nig.* ғамзагар.

ФАМЗАКУНАНДА غمزه‌کненде *nig.* ғамзагар.

ФАМЗАКОР غمزه‌کар *nig.* ғамзагар.

ФАМЗУДО(Ӣ) غمزدا(ӣ) қит., *nig.* ғамгусор.

ФАМИДА غميده ғамзада, ғамолуд.

ФАМИДАДИЛ غميده‌دل дилношод, дилтанг, малул.

ФАМИН غمين *nig.* ғамгин.

ФАМИЙ غمي *nig.* ғамгин.

ФАМКАДА غمکده ғамхона, кулбай эҳзон.

ФАМКОХ غم‌کاه коҳандай ғам, коҳишидҳондаи ғам.

ФАММОЗ *a.* غمّاز 1. ғамзакунанда, ғамзагар. 2. *маҷ.* суханчин, ҳабаркаш.

ФАММОЗАК غمّازک 1. қаровулаки шасти моҳигирий. 2. аломати шинокунандаи лангардор барои нишондиҳии ҷойҳои чуқури дарё.

ФАММОЗӢ غمّازӣ 1. ғамзагарӣ; бисёр нозу қарашма кардан. 2. суханчинӣ, ҳабаркашӣ.

ФАМНОК غمناک *nig.* ғамгин. 2. ғамовар, ҳузнангез: **ҳикояҳои ғамнок.**

ФАМНОКӢ غمناکي *nig.* ғамгинӣ.

ФАМНОМА غمنаме дафтар ва китобе, ки дар он ғаму андӯҳи касе зикр шудааст, номаи ғам.

ФАМОБОД غم‌آباد 1. ҷои ғаму андӯҳ. 2. *маҷ.* дунё, ҷаҳон.

ФАМОВАР غم‌اور ғамангез, ҳузновар.

ФАМОЛУД غم‌آвод ғамгин, андӯҳгин.

ФАМОЛУДА غم‌آلوده *nig.* ғамолуд.

ФАМОМЕЗ غم‌آميز омехта бо ғам, ғамолуд.

ФАМОШОМ غم‌آشام он ки зиёд ғам меҳӯрад, ғамхӯранда.

ФАМПАРАСТ غم‌پرست он ки аз рӯи ҳусусиятҳои равониву рӯҳӣ ғам хӯрданро дӯст медорад.

ФАМПАРВАР غم‌پرور дар ғам парваришёфта, ҳамеша ғамгин.

ФАМРАСИДА غم‌رسیده андӯҳзада, ғамзада.

ФАМРӮЗӢ غم‌روзи он ки дар зиндагӣ факат ғаму қулфат дидаст.

ФАМСАРО غم‌سراب *nig.* ғамкада.

ФАМСӮЗ غم‌سوز он ки ё он чи ғамро нобуд мекунад, ғамзудо, ғамбардор.

ФАМУС غمس қит. дурӯгин, савғанди дурӯгин.

ФАМФАРСО غم‌فرسا *nig.* ғамзудо.

FAM

ФАМФАРСУДА غمفسوده касе, ки аз ғами зиёд фарсуда шудааст, фарсудаи ғам, ғамзада.

ФАМФИЗО غمفزار nиг. ғамафзо.

ФАМХОНА غمخانه хонае, ки дар он ғам хукмфармост, ғамкада, кулбай эҳзон.

ФАМХОР غمخوار он ки ғами касеро мөхӯрад, дилсӯз, мушфиқ, меҳрубон: **зани ғамхору меҳрубон, модари ғамхору дилсӯз, мураббии яи ғамхору мушфиқ, роҳбари саҳтигу ғамхор, хоҳари меҳрубону ғамхор, мӯнису ғамхор будан.**

ФАМХОРА غمخواره nиг. ғамхор.

ФАМХОРАГӢ غمخوارگӣ ғамхорӣ, дилсӯзӣ, ғамхӯрандагӣ.

ФАМХОРӢ غمخوارӣ ғами касеро хӯрдан; дилсӯзӣ, меҳрубонӣ; навозишгарӣ (*ба касе*); **ғамхорӣ кардан** ғами касе ё чизеро хӯрдан; фикр ё коре кардан барои некӯаҳволӣ ва беҳбудии касе; меҳрубонӣ кардан.

ФАМХОРОНА غمخوارانه дилсӯзона, меҳрубонона; бо дилсӯзӣ, бо меҳрубонӣ: **муносабати ғамхорона**.

ФАМХӮР غمخور nиг. ғамхор.

ФАМХӮРӢ غمخوري nиг. ғамхорӣ.

ФАМШАРИК غمشриک шарики ғами касе; дӯсти ғамгусор, ҳамдард.

ФАН غن nиг. ғанг II.

ФАНАБ غنб хоби андак, хоби сабук; аввали хоб, пинак, ғанав; **ғанаб бурдан** андак ба хоб рафтан, пинак рафтан; **ғанаб кардан** nиг. **ғанаб бурдан**.

ФАНАВ 1. *акоси замони ҳозира аз ғунудан.*
2. nиг. **ғанаб**.

ФАНАВИДАН غنویدن nиг. ғунудан.

ФАНАК غنك лаҳҷ. ғарами гандум ё ҷави даравида; **ғанак задан** бандҳои (дарзаҳои) галларо ғарам карда чидан.

ФАНАМ a. غنم kит. 1. гӯсфанд. 2. гӯсфандон, рамаи гӯсфандон.

ФАНГ I غنگ kит. овози баланд.

ФАНГ II غنگ kҳн. тири ҷувоз; санги ба тири

ҷувоз басташуда.

ФАНГ III غنگ навдаҳои хушкшудаи тут, ки кирмак баргҳояшро хӯрда дар он пилла танидааст.

ФАНИМ a. غنيم душман, хасм, рақиб.

ФАНИМАТ a. غنيمت 1. моли дар ҷанг аз душмани мағлуб гирифташуда; **ғанимат афтодан** ба даст даромадани моле ба ғанимат; **ғанимат гирифтан** ба даст даровардани моле ба ғанимат; **ба ғанимат афтодан** моли ғаниматгирифтаи касе шудан, моли ғанимати касе шудан. 2. *киноя аз ҳар ҷизи бе мөхнат ва ба осонӣ ба даст даромада.* 3. *маҷ. ҳар ҷиз ва фурсати ба кас мусоид, ки дар он дам дастрас буда, vale зуд аз даст рафтанаш мумкин аст: **дам ғанимат, фурсат ғанимат, дуои падар ғанимат аст; ғанимат донистан лаҳзай мувофиқ шумурдан; фоида бурдан аз ҷизе ва даме, ки мӯяссар аст: ғанимат шумурдан*** аз имконият истифода кардан; лаҳзай мувофиқро аз даст надодан; **фурсатро ғанимат шумурдан // фурсатро ғанимат донистан** мавқеъро мусоид шумурдан; аз вақти мусоид истифода бурдан; **ҷони худро ғанимат шумурдан** ба зинда мондани худ шукр кардан ва аз он истифода намудан; **элак баҳона, дидор ғанимат** (*мақ.*) дар мавриди ҷизеро баҳона карда, ба дидор расидани касе мегӯянд.

ФАНИМАТИ غنيمتӣ мансуб ба ғанимат; ҷизи ғаниматӣ ҳар ҷизи ба таври ғанимат ба даст даромада.

ФАНИЙ a. غنىي бой, давлатманд, доро, тавонгар, сарватманд; дорои ҳама ҷиз, бениёз; **синфи ғаний** синфи доро, синфи тавонгар; **ғаний кардан** бой гардонидан; **ғаний шудан** доро гаштан.

ФАНО a. غنا kит. давлатмандӣ, боигарӣ, тавонгарӣ; **арбоби ғано** аҳли сарват, давлатмандон.

ФАНОВАТ a. غنوات нав. боигарӣ, давлатмандӣ, сарватмандӣ.

ФАНОИМ a. غنائمه kит., ҷ. **ғанимат** 1.

ФАНҶ غنج kит. ҷувол.

ФАНҶОЛ غنجال kит. 1. меваи норасидаи турш-

таъм (*ангур, анор, себ ва г.*). 2. ҳаббулмулук (*як навъи меваи турши*).

ФАНЧОР *غنجار* *кит.* гулгуну ва ғоза, ки занон барои зебой ба рӯй мемоланд.

FAP *غر* 1. зани бадахлоқ, зани сабукпо. 2. марди фосик, занбоз. 3. *кит.* одами бад, бадкор.

ФАРАЗ *a. غرض* 1. матлаб, мурод, мақсад, манзур; **гараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст** (*зарб.*). 2. қасд, оҳанг, иштиёқ. 3. нияти ниҳонии бад ба зиёни касеву ба манфиати худ; **гарази шахсӣ** а) нафъи худро дар назар доштан; б) кинаварзӣ бо касе; **гараз доштан** а) қасде доштан; б) суди худу зиёни дигареро чустан; в) кина доштан ба касе. 4. хулоса, алқисса.

ФАРАЗВАРЗӢ *غرضورزی* доштани қасде ба зиёни дигаре, душмани, кинаварзӣ.

ФАРАЗГӮЙ *غرضگوی* он ки дар бораи касе бад мегӯяд, бадгӯй.

ФАРАЗДОР *غرضدار* он ки ба касе қасди бад дорад, бадқасд; душман.

ФАРАЗӢ *غرضی* *мансуб ба ғараз;* ғаразолуд.

ФАРАЗКОР *غرضکار* бо ғарази шахсӣ коркунанда; бадқасд, бадният.

ФАРАЗКОРИӢ *غرضکاری* бо ғараз анҷом додани кор; бадқасдӣ, баднияти.

ФАРАЗКОРОНА *غرضکارانه* бо нияти бад, бадқасдона; барои манфиати шахсии худ.

ФАРАЗНОК *غرضناک* 1. ғараздор, бадният, бадқасд: **одами ғаразнок.** 2. бадхохона, муғризона.

ФАРАЗНОКӢ *غرضناکی* ғаразнок будан; баднияти.

ФАРАЗОЛУД *غرضآلود* ғаразомез, душманона.

ФАРАЗОМЕЗ *غرض آمیز* *nig.* ғаразолуд.

FAPAM *غم* тӯдаи ба як чо ҷамъовардаи растаниҳо ва ҷизҳои дигар: **ғарами беда,** **ғарами гандум,** **ғарами ҳезум;** **ғарами пахта** пахтаи дар як чо баланд рехташуда; **ғарам-ғарам** ғарамҳои бисёр; **ғарам қардан** дар як чо ҷамъ оварда теппа қардан, тӯда қардан (*растаниҳои даравидаро*); болои ҳам ба як чо

гузошта тӯб қардани ҷизҳои гуногун.

ФАРАМЗОР *غرمزار* 1. майдончае, ки дар он ғаллаи даравидашударо ғарам мекунанд. 2. қитъай он замин, ки дар он ҷо шоҳаҳо ва навдаҳои дараҳтонро гун мекунанд.

ФАРАНГ *غرنگ* *кит.* садои гиря; садое, ки дар вақти гиря қардан дар гулӯ мепечад, садои гиряи гулӯгир; нолаву зорӣ дар ҳолати гиря, гирён.

ФАРБ *a. غرب* 1. яке аз ҷорӣ самти уфук, ки ҷои фурӯ нишастани офтоб аст; **муқоб.** **шарқ.** 2. сарзамине, ки дар ғарб воқеъ шудааст (*мас., Аврупо нисбат ба Осиё*), мағрибзамин: **мамлакатҳои Ғарб.**

ФАРБӢ *غربی* 1. **mansub ба ғарب;** **муқоб.** **шарқӣ:** **самти ғарбӣ, тарафи ғарбӣ.** 2. сокини мамлакати Ғарб, мағрибӣ; аврупой; **ғарбӣ-шимолӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва шимол: **боди ғарбӣ-шимолӣ;** **ғарбӣ-ҷанубӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва ҷануб.

ФАРБПАРАСТ *غربپرست* он ки таҳти таъсири тафаккур, ғарҳанг ва тамаддуни қишварҳои ғарбӣ қарор ғирифтааст, парадишишкунандаи Ғарб.

ФАРБПАРАСТИӢ *غربپرستی* парадиши Ғарб.

FAPB *غرو* *kit.* най, қамиш.

FAPFAP *a. غرغر* *kit.* гулӯ.

FAPFAPA I *a. غرغره* 1. ғардонидани об дар гулӯ, тоза қардани ҳалқ ва гулӯ. 2. *калимаи тақлиди овози даҳоншӯӣ;* **ғарғара қардан** ба даҳон об ғирифта, ҷайқонида партофтани (*барои пок шудани гулӯ ва даҳону дандон*).

FAPFAPA II *a. غرغره tech.* асбоби ғалтакмонаиди чӯбин ё оҳанин, ки ба вай аргамчин, симтаноб ё занҷир гузаронида ҷизҳои вазнинро мебардоранд.

ФАРИБ *a. غریب* 1. ачиб, бадеъ, ғалатӣ; ҷизи навва нодир; **ачибу ғариб** шигифтовар, ачиб. 2. мусоғир; дурафтода аз ватан, аз хонумон ҷудо, бе ёру диёр. 3. **маҷ.** бекас; бечора; ◊ **шоми ғарибон** а) *кит.* аввалин шаби мотам баъди дағн; б) шаби пурғаму андӯхи ҳичрон ва танҳоӣ; **ба хона шеру ба майдон ғариб будан** *nig.* **хонашер (-и майдонғариб).**

FAP

ФАРИБА *a.* غریبه муаннаси **ғаріб**.

ФАРИБАК غریبک шакли тасгир ва навозииши **ғаріб**.

ФАРИБГӮР он ки дар ғурбат мемирад ва дафн мешавад, мусофирихок.

ФАРИБДӮСТ غریب‌دوست он ки ба қасони ғарибу бенаво ёрӣ медиҳад, мусофирипарвар, ғарібнавоз.

ФАРИБДӮСТИЙ غریب‌دوستӣ мусофирипарварӣ, ғарібпарварӣ.

ФАРИБЗОДА غریب‌زاده 1. он ки аз ғаріб зода шудааст. 2. *маҷ.* ҳаромзода.

ФАРИБИСТОН غریبستان 1. макони ғарібон. 2. *маҷ.* гӯристон.

ФАРИБӢ غریبی 1. ғаріб будан, зиндагии дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофириӣ, ғурбат; **дар ғарібӣ** дур аз ватан, дар ғурбат. 2. бекасӣ, танҳоӣ; **ғарібӣ қашидан** мусофириро аз сар гузаронидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасиро дидан; **дар ғарібӣ афтодан** аз ватан дур афтодан. 3. *кит.* ғаробат.

ФАРИБКУШ غریب‌کش одами бераҳм ва сангдил; муқоб. **ғарібдӯст**.

ФАРИБМАРГ غریب‌مرگ: ғарібмарг шудан дар ғарібӣ ҷон додан.

ФАРИБНАВОЗ غریب‌نواز *nig.* ғарібдӯст.

ФАРИБНАВОЗӢ غریب‌نوازӣ *nig.* ғарібдӯстӣ.

ФАРИБОНА غریبانه мансуб ба **ғаріб**; муносиби ғаріб; ба тарзи ғарібон: **нолаи ғарібона**; **шоми ғарібона** *nig.* ғаріб (шоми ғарібон).

ФАРИБПАРВАР غریب‌پرور *nig.* ғарібдӯст.

ФАРИБПАРВАРИ غریب‌پрорӯӣ *nig.* ғарібдӯстӣ.

ФАРИБХОНА غریب‌خانه хонаи ғарібон, мусофирихона; хонаи ҳароб ва бечизу чора.

ФАРИЗ غریز *кит.* хилм, бурдборӣ; сабру тоқат, нармдилӣ, лутфу меҳрубонӣ.

ФАРИЗА *a.* غریزه 1. сиришт, табиат, табъ. 2. биол. истеъодди фитрӣ; завқи табиӣ, хислати модарзоди ҷонварон.

ФАРИЗАГАРОЙ *нав.* غریزه‌گرائي мактаби равоншиносӣ, ки асоси фаъолияти инсонро бар

пояи ғаризӣ марбут медонад.

ФАРИЗӢ غریزӣ 1. мансуб ба **ғариза**. 2. табиӣ, зотӣ, ҷибилӣ; **ҳарорати ғаризӣ** гарми табиии бадан.

ФАРИҚ *a.* غریق 1. ғарқшуда, ғӯтида, фурӯрафта дар об. 2. *маҷ.* ғӯтаваршуда ба ҷизе, бандшуда ба ҷизе; тамоман дар ихотаи ҷизе монда; **ғарики ғусса** ғамгин, андӯҳгин; **ғарики баҳри навмедӣ** тамоман ноумедшуда.

ФАРИМ *a.* غریم *кит.* 1. қарздор, вомдор, мадюн. 2. қарздода, вомдода.

ФАРИН *кит.* ғуранда (*сифати шер*); **шери ғарин** шери ғуранда, шери жиён.

ФАРИ غری ғар будан; бадаҳлоқӣ, фосикӣ, фоҳишагӣ; ◇ **ҳам ғариву ҳам пешхезӣ** дар мавриде гуфта мешавад, ки шахсе кори баде карда, байд Ҷешӣ мекунад ё худ кори ношоистае карда, аз дигарон даъвогар мешавад.

ФАРҚ *a.* غرق 1. ғӯтавар шудан дар об, фурӯрафтан ба об; зери об монда нобуд шудан; **ғарқ кардан** дар об ғӯтондан, ба об фурӯравонда нобуд кардан; **ғарқ шудан** ба об ғӯтидан, фурӯрафтан дар об; зери об монда нобуд шудан. 2. *маҷ.* саросар фарогирифта бо ҷизе; ғӯтида дар ҷизе: **ғарқи гул**, **ғарқи нур**, **ғарқи обу арак**, ба дурру **марворид** ғарқ шудан...; **ғарқи табассум** пур аз табассум, пуртабассум; **ғарқи хун** //**ғарқ** дар хун оғушта ба хун, ба хун олуда; хуншоршуда; **ғарқи хусну ҷамоли худ** шефтаву ғарра ба зебоии худ; **ғарқ пухтан** тамоман пухтан, яксара пухта расидани мева; **ғарқи ҷизе ё көре будан** а) тамоман фарогирифта будан бо ҷизе; пур аз ҷизе будан (*мас.*, *нур*, *торикӣ...*); б) саргарми ҷизе будан, саҳт банд будан бо ҷизе ё көре (*мас.*, *сӯҳбат*, *тамошо*, *фикру хаёл...*); в) тамоман додашуда будан ба көре; **ғарқи ҷизе кардан** фарогиридан бо ҷизе; пур аз ҷизе кардан; **ғарқи ҷизе ё көре шудан** а) саросар фарогирифта шудан, тамоман пӯшида шудан бо ҷизе; б) саргарми ҷизе шудан, саҳт банд шудан бо көре (*мас.*, *мутолиа*, *сӯҳбат*, *тамошо*, *фикру хаёл...*); в) тамоман дода шудан ба көре; **ғарқи дарёи муроқиба будан** *кит.* бо фикру зикри Ҳудо банд шудан; **ғарқи обу арак шу-**

дан (гаштан) //ба обу арақ ғарқ шудан дар зери обу арақ мондан, саҳт арақ кардан; **ғарки хоб будан** дар хоби саҳт будан, саҳт дар хоб будан; **ғарқи хун будан** бо хун оғушта будан, қатлу күштор ҳукмфармо будан; **ғарқи хун шудан** оғушта ба хун шудан; күшта шудан; **ба (дар) баҳри чизе ғарқ будан ниг.** ғарқи чизе ё коре будан; **ба (дар) дарёи чизе (коре) ғарқ шудан ниг.** ғарқи чизе ё коре шудан ғарқи тамошо шудан; **ба хоб ғарқ кардан** саҳт хобонидан, саҳт хоби касеро барондан; **ба (дар) чизе ғарқ кардан ниг.** ғарқи чизе кардан; **ба (дар) чизе ғарқ шудан ниг.** ғарқи чизе шудан; **ба хун ғарқ шудан ниг.** ғарқи хун шудан.

ФАРҚА *a.* غرقه 1. гарқшуда, ғариқ, ғӯтида. 2. *маҷ.* ғарра, мағрур; **ғарқа дар хун оғушта ба хун, ғарки хун; ғарқа шудан (гаштан)** а) ғӯтидан, фурӯ рафтан дар об; б) *маҷ.* саргарми чизе шудан, саҳт банд шудан бо коре.

ФАРҚАГОХ غرقه گاه маҳалли ғарқ шудан.

ФАРҚОБ غرقاب ҷои чукури об, ки касро ғарқ мекунад; гирдоб.

ФАРҚОБА غرقابه *nig.* ғарқоб

ФАРҚПУХТА غرق پخته *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ пухтан;* тамоман пухта, пурра пухта расида: **зардолуи ғарқпухта.**

ФАРҚШАВАНДА غرقشونده *сифати феълии замони ҳозира аз ғарқ шудан;* он ки дар ҳолати фурӯ рафтан ба об аст.

ФАРҚШУДА غرقشده *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ шудан;* ғӯтида, ғариқ, фурӯрафта ба об: **киштии ғарқшуда, ғарқшудагон.**

ФАРОБА غرابه *кит.* обдон, зарфи обгирий, бидон.

ФАРОБАТ *a.* غرابات *кит.* ачибу ғарип ва бадеъу нодир будан, ҷолиб.

ФАРОИБ *a.* غرایب 1. *ҷ.* ғарип. 2. ачиб, дикқат-чалбунанда: **афсонай ғароиб,** достони ғароиб; **ғароиби табиат** ҳодисаҳои тааҷҷубовари табиат; **ачибу ғароиб** чизҳои тааҷҷубовар, чизҳои ачиб ва нодир: **намоишҳои ачибу ғароиб, хобҳои ачибу ғароиб,**

саргузаштҳои ачибу ғароиб.

ФАРОИБОТ *a.* غرایبات ҷ. ғароиб; **ачиботу ғароибот//ачибот ва ғароибот** чизҳои ачиби ғароиб.

ФАРОМАТ *a.* غرامات *кит.* 1. он чи пардохтани он лозим бошад, тован; товандиҳӣ. 2. ҳасрату надомат, пушаймонӣ.

ФАРОРА غراره *кит., nig.* ғарғара.

ФАРОШ غراش *асоси замони ҳозираи ғарошидан.*

ФАРОШ غراش *кит.* 1. ҷароҳате, ки аз ҳарошидан пайдо мешавад, ҳарош. 2. *маҷ.* қаҳруғазаб, ҳашм. 3. *маҷ.* андӯҳу гам.

ФАРОШИДАН غراشیدن *кит.* 1. ҳарошидан. 2. *маҷ.* ҳашмгин ва қаҳролуд шудан.

ФАРРА *a.* غرّه густоҳ; мағрур, мутакаббир; фирефтаи молу мансаб ва зӯри худ; **ғарра шудан** фирефта шудан; ба чизи ботил мағрур шудан.

FAPPAC//FAPPOS غرس//غراس *калимаи тақлиди овози мотори мотин ва г.: ғаррас* задан (-и мотин).

FAPPACУТУН غره‌ستون *сутуни нақшу нигордор; сутуни ҳашаматнок.*

FAPPO *a.* غرّا *кит.* 1. сафеду равшан; тобон, дураҳшон. 2. олӣ, барҷаста: **байти ғарро, қасидаи ғарро.**

FAPPOS غراس *nig.* ғаррас.

FAPC *a.* غرس *кит.* 1. дарахт шинондан, дарахтшинонӣ. 2. дарахти нав шинондашуда, ниҳол.

ФАРФ *a.* غرف *кит.* паймона, зарфи паймона барои ҷен кардани гандум, орд *ва г.*

ФАРЧ غرج 1. порчай ҷарми реза-реза, ки барои садо баровардан дар таги пойафзор гузашта медӯзанд. 2. пойафзоре, ки дар вақти роҳгардӣ садои ғарҷ-ғарҷ мебарорад: **мӯзай ғарҷ, туфлии ғарҷ.**

ФАРЧА غرجه *кит.* нодон, бефаҳм, аблაҳ.

ФАРЧ-ФАРЧ غرجغرج *калимаи тақлиди овози пойафзор дар вақти роҳгардӣ болои барф *ва м.ин.**

ФАСАЁН *a.* غشیان *кит., тиб.* бехузурии меъда.

FAC

FACAK *a.* غسق кит. шом, торикии аввали шаб.

FACB *a.* غصب чизи каси дигарро бо зўрӣ кашида гирифтан; **ғасб кардан (намудан)** бо зўр чизеро кашида гирифтан.

ФАСБАН *a.* غصباً ۚ ба зүрй (зүран) гирифтан чизи касеро.

ФАСБИ *غصبى* мансуб ба fasob; чизи зўран гирифташуда.

FACËH *a.* غشیان *huz.* **facaëh.**

FACСCOL *a.* غسال покшўй, мурдашўй.

FACCOLXONA غسالخانه хонае (чое), ки барои шустани майит омода месозанд.

ҒАСУЛ *a.* غسول *kim.* шұянда ва поккунанда, обе, ки ба он шустушұ мекунанд.

ҒАФАБАНД ғүнхөвд гулӯбанди аз тилло ё нуқра соҳташуда, ки занон барои зинат ба гардан меовезанд.

ҒАФИР *a.* غَفِيرٌ кит. бисёр, анбұх.

ФАФЛАТ *a.* **غفلت** 1. бехабарӣ, фаромӯшӣ, гофиљ; бепарвой. 2. нодонӣ, чаҳолат; **дар ғафлат будан** бехабар будан, гофиљ мондан; **дар ғафлат мондан** бехабар мондан, гофиљ мондан; **дар (ба) ғафлат монондан а)** *шакли бавоситаи дар ғафлат мондан;* б) аз бехабарии касе истифода бурдан, касеро гофиљгир кардан; **◊ хоби ғафлат** ниҳояти бехабарӣ ва ҷаҳолату нодонӣ; *ба тариқи истиора:* аз **хоби ғафлат бедор кардан,** аз **хоби ғафлат бедор шудан;** **дар ғафлат ёфтани** аз бехабарии касе истифода кардан; гофиљгир кардан; **ҷашми касеро ғафлат бурдан** хоби касе бурда мондан, касеро гайричашмдошт хоб бурдан.

ГАФЛАТАН *a.* غفلةٌ // غفلاً دар гафлат монда, бехабарона; ногаҳон, биноҳост.

ҒАФЛАТАНДЕШ 1. غفلت‌اندیش 2. қоҳил, ақиб-
монда. 2. кӯхнапараст, мутаассиб.

ҒАФЛАТБУРДА غفلت بىر ده *nig.* ғафлатзада.

ҒАФЛАТВАРЗ غفلت ورز *niz.* ғафлатпеша.

ФАФЛАТЗАДА غفلت زده ғофил, бехабар, нодон, дар ҷаҳолатмонда.

ҒАФЛАТӢ غفلتی дар ғафлатмонда, бехабар;

бепарво, бепарвофалак.

ҒАФЛАТКОР گفلت کار *niz. гофил.*

ҒАФЛАТКОРЫ КАРИ ғофилий.

ФАФЛАТОБОД آباد غفلت kит., маҹ. коинот, олам.

ҒАФЛАТПАРАСТ غفلت پرست niz. гафлатан- деш.

ГАФЛАТПЕША 1. он ки доим дар گفلت پیشه گفالت мемонад, бехабар, гофил; нодон. 2. бепарво.

Гафс 1. хар чизи чуссааш пурра ва қавй, ситабр, кулупт; фарбех, тановар; **гафсу гӯла** фарбеху қадпаст. 2. калон дар қутр; **муқоб.** **борик:** аргамчини **гафс,** гӯлаи **гафс,** занчири **гафс,** сими **гафс,** сутуни **гафс,** химчай **гафс.** 3. калон дар захомат, захим; сермағз, серқабат; **муқоб.** **тунук:** девори **гафс,** когази **гафс,** иони **гафс,** чарми **гафс,** шишай **гафси** ношикан. 4. зич, чафс: **абри гафс,** дуди **гафс,** чангги **гафс,** қабати **гафси** атмосфера; **барфи гафс** барфи зиёди ба рӯи замин борида; **китоби гафс** китоби дорои варақҳои зиёд; **китоби** ҳаҷман калон; **пардаи гафс** пардаи аз матои зичбофта. 5. **ғализ:** қаймоқи **гафс,** шири **гафс.** 6. **гулӣ,** сермӯй: **абрӯвони гафс,** бурути **гафс.** 7. **маҷ.** дурушт, дағал, ҳашин; овози бам: **овози гафс,** садои **гафс;** гардани **гафс** гардани кулупт, гардани фарбех; **муқ.** **гардангафс;** лаби **гафс** лаби сергӯшт; **муқ.** **лабглафс (лабдӯл);** сояи **гафс** сояе, ки ягон ҷои нургузар надорад, сояи пурра; **ҳати гафс** ҳати бо қалами калон қашидашуда; **гафс кардан** а) сермағзу серқабат кардан; б) ғализ кардан; **гафс шудан** а) ситабру фарбех шудан; б) ғализ шудан; **ҳамёни гафс** ҳамёни серпул.

ҒАФСБАДАН غفسبدن фарбехтан, бузургтана, кулұлатан.

ҒАФСӢ 1. захомат дар күтр ва дар қабат; гафс будан, пурчуссагӣ; *муқоб. борикӣ ва тунукӣ: ғафсии аргамчин, ғафсии танаи дарҳафт, ғафсии нон, ғафсии барф, ғафсии қишири замин.* 2. зичӣ, ҷафсӣ. 3. ғализӣ, филзат: *ғафсии чизҳои обакӣ.*

ҒАФСОВОЗ ғұссыз ауа он ки овозаш ғафс аст;
дағаловоз.

ФАФСПӮСТ غفسپوست *nig.* пӯстгафс.

ФАФСАДО غفسصادا садояш гафс: асобоби мусикии гафссадо.

ФАФСТАНА غفستنه танааш гафс, пуррачусса.

ФАФУР *a.* غفور кит. бахшандай гунох, афвунанда, омурзанда (*сифати Худо*).

ФАФФА غفه кит. пӯстини бисёр мuloим аз бараи чингиламӯ.

ФАФФОР *a.* غفار *kut.* он ки аз гуноҳдо дармегузард, бисёр афвунанда, бахшоянда, омурзишкунанда (*сифати Худо*).

ФАФФОРӢ غفارӣ бахшояндагӣ, афвунандагӣ.

ФАҶАР-ФАҶАР مجرغجر *калимаи тақлиди овози дағали соиш хӯрдани ду чизи саҳт.*

ФАҶАРРОС غجراس *nig.* гачар-гачар.

ФАШ I *a.* غش 1. бехушӣ; бехуд шудан аз шиддати хашм, асабоният; **ғаш кардан** аз хуш рафтан; **ғаш карда гиристан** саҳт ва беист гиристани кӯдак. 2. хиратабъӣ, гирифтагии хотир; парешон, хавотир: **дили касе ғаш будан;** ◇ **ғаши касе омадан** аз сухан ё кори касе асабонӣ ва хашмгин шудан, ба танг омадан; **ғаши касеро овардан** тарзи бавоситаи **ғаши касе омадан**; бо гапе ё амале касеро нороҳат кардан, касеро ба танг овардан, касеро таҷанг ва бадқаҳр кардан; **ба ғаши касе расидан** асаби касеро вайрон кардан хостан; **дили касе ғаш кардан** нороҳат ва хавотир шудан; **дили касеро ғаш кардан** касеро нороҳат ва хавотир кардан.

ФАШ II *a.* غش нопокӣ, олоиш; оmezиши чизи паст бо чизи гаронбахо; **ғилу ғаш** *nig.* ғил.

ФАШ(Ш) غش тазвир, макр, риёкорӣ, хиёнат.

ФАШАМШАМ غشمشم *диловез, бебок.*

ФАШГИР غشگир василаи филизӣ ё чӯбӣ ё монанди инҳо бо сурати амуд барои бо ҳам нигоҳ доштани радифи китобҳо ва пешгири аз афтидан онҳо.

ФАШГОВ غشغاو 1. ғажгов, гови кӯҳӣ, кутос. 2. мангулае, ки аз мӯи думи ин гов месоҳтанд ва дар сари найзаҳо мебардоштанд.

ФАШДОР I غشدار шахси бехудшаванда, зиёндор, чунундор, саръзада.

ФАШДОР II غشدار омехта бо чизе, нопок.

ФАШЁН *a.* غشیان нороҳатӣ, гирифтагии хотир; **ғашёни дил** а) дилбеҳузурӣ, дилбечошавӣ; б) бехуд шудан аз шиддати хашму газаб.

ФАШӢ *a.* غشӣ бехушӣ; **ғашӣ кардан** бехуш шудан, аз худ рафтан, дил бехуд шудан.

ФАШМ *a.* غشم зулм, ситам.

ФАШНОК غشنак *nig.* ғашдор I; гирияи ғашнок гирияи саҳт ва беист.

ФАШОВА *a.* غشاوه *nig.* ғишова.

ФАШОВАР غشآور дилбечоқунанда, нороҳаткунанда; нофорам.

ФАШУМ *a.* غشوم ситамкор, золим.

ФАЮР *a.* غیور 1. боғайрат, сергайрат; далер ва шучоъ, боҳамият. 2. рашқдор, рашкин, ҳасуд.

ФАЮРӢ غیوري 1. ғайрат; сергайратӣ; далерӣ, шучоат. 2. рашқ, ҳасад.

ФАЮРОНА غیورانه bogайratona, bo gairatу kӯшиши ziёd; daleronona, shuchoatmandona.

ФЕВ غيو садои баланд, бонг; **ғеву ғирев** шӯруғавғо.

ФЕЖИДАН غیزیدن *nig.* ғечидан.

ФЕЖОН(И)ДАН غیزاندن//غېژانیدن *nig.* ғечон(и)-дан.

ФЕЛ غيل *асоси замони ҳозира az ғелидан.*

ФЕЛ غيل :**ғел задан** а) аз паҳлу ба паҳлу гаштан, ғелидан; б) болои чизе дароз қашида хобидан; ба чизе жӯлида хобидан.

ФЕЛАК غيلک 1. чизи гирдаи ғелон: **санги ғелак.** 2. гӯшти кӯфта кулӯла кардашуда, ки дар угро ва баъзе таомҳои дигар андоҳта мепазанд; **ҳамирро ғелак кардан** аз ҳамир лӯндачаҳо соҳтан.

ФЕЛАККАБОБ غيلک کباب кабоб аз гӯшти кӯфта.

ФЕЛАКШӮРБО غيلکشورба шӯrbое, ки дар он гӯшти ғелак андоҳта мепазанд.

ФЕЛАНДА غېلنде *сифати феълии замони ҳозира az ғелидан;* ғелон, ғелзананда.

ФЕЛ

ФЕЛФЕЛАК غیلگیلک 1. *гуфт.* гелогел, гелон-гелон. 2. як навъ бозии бачагон, ки гелида-гелида бозӣ мекунанд.

ФЕЛФЕЛОН غیلگیلان *nig.* гелон-гелон.

ФЕЛИДА غیلیده *сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; гелида-гелида* дар ҳолати гелидан, гелон: **гелида-гелида поин афтидан; гелидаву ҷӯлида** гел задаву олуда (ба регу хок); **гелида гирифтан** аз фурсат истифода бурда дароз кашидан, хобидан дар рӯи чизе, гел задан; **гелида омадан** гелон омадан; **гелида рафтан** ноҳост тоб ҳӯрдаву ҷарх зада галтидан.

ФЕЛИДАН غیلیدن 1. аз паҳлу ба паҳлу гирд гаштан, гел задан. 2. тоб ҳӯрдаву ҷарх зада галтидан, афтидан. 3. ҷӯлида хобидан. 4. хобидан, дароз кашидан (*рӯи чизе*), гел задан. 5. *маҷ.* ғалт зада ҷорӣ шудан; ◇ **аз табақ гелидан** а) аз ҳуд рафтан, ёзидан; б) аз ҳад гузарондан.

ФЕЛИШ غیلش *исми феълӣ аз ғелидан; гелон афтидан, паиҳам гелида рафтан.*

ФЕЛОФЕЛ غیلاغیل дар ҳолати гелидан, гелон-гелон; гелида-гелида.

гелон غیلان *асоси замони ҳозира аз ғелондан.*

ФЕЛОН I غیلان *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғелидан; геланда, ҷарх задараванда: сангҳои гелон; гелон-гелон* а) дар ҳолати гелидан; паиҳам гелида: **ғелон-гелон рафтани;** б) *nig.* **ғелелак** 2.

ФЕЛОН II غیلان навъе аз буттаи хордор, хори мағелон.

ФЕЛОН(И)ДАН غیلاندн//غیلانیدن *феълии бавосита аз ғелидан.* 1. гелон кардан, аз паҳлу ба паҳлу гардонда бурдан (ё овардан). 2. гел занондан; ғалтондан.

ФЕЧИДА غیجیده *сифати феълии замони гузашта аз ғечидан; ғечида-ғечида,* ғечон-ғечон, лағжида-лағжида; ҳазида-ҳазида; **ғечида рафтани** якбора лағжидан, ногаҳон лағжидан.

ФЕЧИДАН غیجیدن 1. *nig.* **лағжидан;** лағжида афтодан. 2. дар ҳолати нишастагӣ (аз ҷо барнаҳоста) бо ёрии дасту по роҳ рафтани (-и

куӯдакон ва одамони шал).

ғечон غیجان *асоси замони ҳозира аз ғечондан.*

ФЕЧОН غیجان 1. *феъли ҳол аз ғечидан; ғечон-ғечон* *nig.* **ғечида-ғечида.** 2. ғечонак, лағжонак.

ФЕЧОНАК غیجانک ҷое, ки пой намеистад ва ғечида меравад; лағжонак: **барфи ғечонак, яхи ғечонак.**

ФЕЧОН(И)ДАН غیجانден//غیجانیدن *тарзи бавоситаи ғечидан; лағжонидан; лағжонда бурдан, аз ҷо набардошта ба ҷои дигар бурдани ҷизе.*

ФЕША غیشه *бот.* як навъ алафи ҷандинсолаи ботлоқӣ, ки баргҳои борики дароз дорад, қиёқ.

ФИБТА a. غبطه *кит.* орзу кардан барои расидан ба ҷиз ё сифати хуби касе (*бо ҳисси нек*), ҳавас, таманно.

ФИД-ФИД غدد *гуфт.* бо майдагапии бисёр шилқинӣ кардан, бисёр гап зада ҷакидан; ҳурдагирий.

ФИДӢ-ФИДӢ غدى غدى *гуфт., nig.* **ғид-ғид.**

ФИЁБ a. غیاب *кит., nig.* **ғоиб.**

ФИЁС a. غیاث *кит.* 1. фарёдрас. 2. фарёдрасӣ.

ФИЖАҚ غیژک *асбоби тордори мусиқӣ, ки бо камонча навоҳта мешавад.*

ФИЖ-ФИЖ غرځز *калимаи тақлиди овози расиши камонча ба тори ғижжак, соиши ҷарҳи ароба, тофтани ресмон дар ҷарҳресӣ ва г.*

ФИЖЖАҚ غیژک *nig.* **ғижак.**

ФИЖЖАС//ФИЖЖОС غزّس//غزّاس *nig.* **ғиж-ғиж:** ғижжас задан.

ФИЖИРРОС غزّراس *nig.* **ғиҷиррос.**

ФИЗЗАС غزّس *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҳаворо бо суръати баланд бурида рафтани ҷиз ё садои вазиши саҳти бодро ифода мекунад: ғиззаси тир, ғиззаси шамол, ғиззас задан.*

ФИЗО a. غذا ҷизе, ки ҳӯрда мешавад ва ба тан қувват медиҳад, ҳӯрданӣ, ҳӯрок, таом, қут; **ғизо гирифтани** маводи барои мавҷудияти ҳуд зарурро истифода кардан; **ғизо додан** а)

хӯрок додан; б) чизи барои парвариши растани заруриро (аз қабили нурию пору) ба замини кишт додан; ♦ **ғизои маънавӣ** маводи қонеъкунандай эҳтиёчи маънавии одам, чизи зарурии фаъолият ва рушди олами ботинии инсон; **ғизои рӯҳӣ** *nig.* **ғизои маънавӣ**.

ҒИЗОБАХШ *غذابخش* ғизодиҳанда: **нуриҳои ғизобахш**.

ҒИЗОБАХШӢ *غذابخشی* ғизодиҳандагӣ, ғизо бахшидан.

ҒИЗОГИРИЙ *غذاگیری* ғизо гирифтан; ғизо: **ғизогирии растаниҳо**.

ҒИЗОДИҲАНДА *غذادهنده* сифати феълии замони ҳозира аз ғизо додан; он чи ғизо медиҳад; ғизобахш; серғизо: **моддаҳои ғизодиҳанда**.

ҒИЗОДИҲӢ *غذاده‌ی* исми амал аз ғизо додан; бо ғизо таъмин кардан.

ҒИЗОДОР *غذادر* он чи барои рушди чисм моддаи зарурӣ дорад; серғизо.

ҒИЗОӢ *مانسوب ба ғизو*; ҳӯрданиӣ: **гиёҳҳои ғизоӣ**.

ҒИЗОКАШ *غذاکش* хусусияти растаниҳое, ки ғизоро аз замин ба худ ҷазб мекунанд.

ҒИЗОЛ *a.* *غزال* 1. оҳу; оҳубара. 2. *маҷ*. маҳбуба, маъшука.

ҒИЗОЛА *a.* *غزاله* 1. оҳубараи мода. 2. *маҷ*. офтоб.

ҒИЗОЛОНА *غزالانه* монанд ба ғизол, ғизолвор: **чашмони ғизолона**.

ҒИЗОНOK *غذانак* *nig.* **ғизодор**.

ҒИЗОНOKӢ *غذانак‌کي* доро будан ба моддаҳои зарурии ғизоӣ.

ҒИЗОХӮР *غذاخور* ҳӯрандаи ғизо, истеъмолкунандай ғизо.

ҒИЗОХӮРӢ *غذاخوري* 1. ҳӯрдани ғизо. 2. макон ва ҷои умумии ғизо ҳӯрдан, аз қабили таомхонаву ошхона *ва г.*

ҒИЛ *غل* :**ғилу ғаш** нопокӣ, олудагӣ; норасой, камбӯдӣ.

ҒИЛДИРАК *غدرک* *гуфт.* чарх, ғалтак: **ғилдираки ароба, ғилдираки трактор**.

ҒИЛДИРАКДОР *غدرک‌دار* дорои ғилдирак, ба воситаи ғилдирак ҳаракаткунанда: **аробаи ғилдиракдор**.

ҒИЛДИРАКСОЗ *غدرک‌ساز* *гуфт.* устои чархсоз, ғалтаксоз.

ҒИЛЗАТ *a.* *غله‌ت* *nig.* **ғализӣ**.

ҒИЛЗАТСАНЧ *غله‌تنج* *физ.* асбоб барои муайян кардани гафсии моеъ.

ҒИЛЛ *a.* *غل* 1. *кит.* кина. 2. *тиб.* парешонхотирӣ, бадҳолӣ.

ҒИЛМАК *غلمک* *лаҳҷ.* 1. норасида, хом, нопухта: **зардолуи ғилмак**. 2. ҳанӯз устухонаш шахнашуда; хурдсол: **бачаи ғилмак, ғилмаку шилмак**.

ҒИЛМОН I *a.* *غلمان* 1. *ҷ.* **ғулом**. 2. *д.* ҷавонписари хизматгузор дар ҷаннат.

ҒИЛМОН II *غلمان* *لاҳҷ.* гӯштбирёни саридастӣ пухташуда.

ҒИЛОФ *a.* *غلاف* пӯшиши аз ҷарм дӯхташуда, ё аз ҷизҳои дигар соҳташуда, ки дар онҳо корд, шамшер, айнак, соат ва монанди инҳоро нигоҳ медоранд: **ғилофи айнак, ғилофи соат, ғилофи таппонча, кордро аз ғилоф баровардан, шамшерро аз ғилоф қашидан; мӯқ. ниём**.

ҒИЛОФАК *غلافک* 1. *шакли масгири ғилоф*. 2. *ғӯзаи лӯбиёву нахӯд*, ки ҳосил дар дохили онҳо ҷо гирифтааст.

ҒИЛОФБАНД *غلافبند* миёнбанде, ки ба он ғилофи шамшер ё корд овехта мешавад.

ҒИЛОФДОР *غلافدار* чизи дамтез ё ҷизҳои дигар, ки ғилоф доранд: **корди ғилофдор, ҳанҷари ғилофдор**.

ҒИЛОФӢ *غلافی* :**ғилофӣ** кардан дӯхтани мағзӣ (лаблӯла) ба канори абраву астари кӯрпаву кӯрпача.

ҒИЛЧ *غلچ* гиреҳи душворкушо, кӯргирех.

ҒИНГ//ҒИНГӢ *:غنگ//غنگي* *ғингӣ* гуфта натавонистан ба ғали (эроди) касе ҷавобе ёфта натавонистан.

ҒИНГАС//ҒИНГОС *غنگس//غنگاس* *nig.* **ғинг-ғинг; ғингас** задан (**кардан**) ғинг-ғинг карда овоз баровардани магас *ва г.*

ФИН**ФИНГ-ФИНГ** *غنگ‌غنگ* *калимаи тақлиди овоз.*

1. садои пасти баъзе ҳашарот монанди пашиба, занбӯр *ва г.*; фингас (фингос) карданни ҳашарот. 2. бо садои паст гап задани беморон ва пастовозон; **ФИНГ-ФИНГ** **кардан** бо майдагапӣ касеро безор кардан.

ФИНО *a.* *غنا* *кит.* сурудхонӣ, суруд; нағма, оҳанг.**ФИНОГАР** *غناگر* сурудхон, сароянда, нағмагар.**ФИНОЙ** *غنایی* *кит., мансуб ба* **ФИНО**; **шеъри** **ФИНОЙ** шеъри лирикӣ.**ФИРБОЛ** *غربال* *nig.* **ғалбер.****ФИР-ФИР** *غرغر*: **ғир-ғир** **гаштан** тез чарҳ задан, бо суръати зиёд гирд гаштан.**ФИРФИРАК** *غرغرک* бозичае, ки аз як чӯбчай ба нӯгаш тӯбча овехташуда иборат аст ва дар вақти гирд гардондан ғир-ғир карда овоз мебарорад.**ФИРФИРАКБОЗӢ** *غرغرک‌بازی* бозӣ бо фирфирак.**ФИРЕВ** *غرييو* доду фарёд, гиряву зорӣ, фифон, шӯру ғавро; **ғирев** **бардоштан** доду фарёд кардан, ғулгула андохтан.**ФИРЕВИДАН** *غريويدين* фарёд кардан, доду фарёд кардан; шӯру ғавро бардоштан.**ФИРЕВОН** *غريوان* *феъли ҳол* *аз* **ғиревидан**; фарёдкунон, наъразанон.**ФИРИНГ-ФИРИНГ** *غرنگ‌غرنگ* *калимаи тақлиди овоз,* ки садои пасти мунтазам барояндаи нохушро ифода мекунад; ник-ник, ноши: **ғиринг-ғиринг** **кардан.****ФИРИНГОС** *غرنگاس* *nig.* **ғиринг-ғиринг.****ФИРОМ** *غرام* он ки ҳаромбозӣ мекунад, фиребгар, қаллоб (*дар қартабозӣ ва г.*).**ФИРОМИЙ** *غرامي* ҳаромбозӣ, қаллобӣ, бозии ҳаром кардан.**ФИРР** *a.* *غر* *kit.* 1. ҷавони ноозмудакор, бетачриба. 2. фиребхӯранда, фиребхӯрда.**ФИРОР(А)** *a.* *(ه) غرار* *kit.* ҷувол, қанор, халта, ки аз пашми буз мебофанд.**ФИРРИ** *غری* *калимаи тақлиди овози* тез чарҳ

задани ягон чиз дар ҷои худ.

ФИРЧ-ФИРЧ *غرج* *غرج* *калимаи тақлиди овоз,* ки садои соиши дандонхоро ифода мекунад.**ФИТО(Ь)** *a.* *(ه) غطا* *kit.* парда, пӯшиш.**ФИЧ** *غچ*: **ғич** **кардани** **дандонҳо** саҳт ба ҳам фушурдани дандонҳо.**ФИЧИРРОС** *غچراس* *nig.* **ғичиррос.****ФИЧИМ** *غچيم* 1. фишурда ва пачаку пахшшуда; **ғичим** **кардан** а) фишурда пачақ кардан, мачақ кардан (*когаз ё ягон чизи дигарро*); б) саҳт ба ҳам фишурдан ва дар ҳам омехтан (*барои сириштан ва ё оби чизро гирифтан*); **ғичим** **шудан** **тарзи мағъулии ғичим** **кардан**; а) фишурда шудан, мачақ шудан; б) саҳт ба ҳам фишурда ва омехта шудан. 2. микдори чизе, ки дар кафи даст фишурданаш мумкин аст; **як ғичим** // **ғичими...** як қабза. 3. матои рӯйаш ноҳамвори мулоим ва ё нақшҳои барҷаста дошта; инчунин либоси аз он матоъ дӯхташуда: **маҳмали ғичим, рӯймоли ғичим.****ФИЧИМШУДА** *غچيم‌شده* *сифати* *феълии замони* *гузашта* *аз* **ғичим** **шудан**; фишурдашуда, пахшшуда: **когази ғичимшуда, либоси ғичимшуда.****ФИЧИН** *غجин* *гуфт.* таъсири бади чизе, ғаш; нафрят; ногуровӣ.**ФИЧИР-ФИЧИР** *غجيرغجير* *калимаи тақлиди овози* ба ҳам расидани чизҳои филизӣ ё ҷунбидан дар кати симини зангзада ва ё ба дандон задани рег *ва г.***ФИЧИРРОС** *غجيراس* *калимаи тақлиди овози* якора ба ҳам задани чизҳои филизӣ.**ФИЧЧАК** *غچک* *nig.* **ғижак.****ФИЧЧАКНАВОЗ** *غچک‌نواز* он ки ғичак менавозад, хунарманди навозандай ғичак, ғичақӣ. „**ФИЧЧИ** *غجي*: **ғиччи** **кушода** **шудан** *калимаи тақлиди* садои тези кушода шудани дар ё даричае.**ФИШО(Ь)** *a.* *غشا* // *غشا* *тиб.* парда; пӯсти тунуки баъзе узвҳои дарунии одам ва ҳайвон.**ФИШША** *غشه* *гуфт.* 1. як наవъ алафи бегонаи худрӯй. 2. навдаи дарахти тут.

ФОБ I غاب 1. кӯн. гапи бехуда, сухани бемаъний; сафсата. 2. табоҳ, гандида.

ФОБ II غاب кит. хӯроки шабмонда.

ФОБА a. غابه кит. беша, чангаль; сахро.

ФОВ غاو nиг. ғав.

ФОВӢ غاوی кит. гумроҳ.

ФОВШАНГ غاوشنگ кит. чӯбе, ки бо он гов меронанд, говроначӯб, ниг. **халаҷӯб**.

ФОВШУ غاوشو кит. бодиринге, ки барои тухм нигоҳ медоранд, бодиринги тухмӣ.

ФОДИР a. غادر кит. ғадркунанда, ғаддор, хоин, хиёнаткор.

ФОДИЯ a. غادیه кит. 1. абри бомдодӣ. 2. маҷ. саҳаргоҳ, субҳ, бомдод.

ФОЗ I غاز nиг. қоз: **ғози ёбой**, **ғози хонагӣ**; **ғоз барин гардан дароз кардан** а) гарданро ниҳоят дароз кардан; б) маҷ. саҳт ба худ болидан.

ФОЗ II غاز нахи борики баъзе растаниҳо, ки аз он ресмон мересанд ва чизҳои дигар низ мебоғанд; **ғози пахта** нахи атрофи ҳар як пунбадона; **ғоз-ғоз кардан** тит ва тор-тор карда тайёр кардан (-и пахтаву пашм барои риштан); **ғоз-ғоз шудан** пора-пора шудан, батамом даридан (-и либос); \diamond **ғоз додани** чизе кашол шудан, дароз шудани чизе; кандо нашуда рехтан (-и мас., қиём); **ғапро ғоз додан** ғапро кашол додан, сергайлӣ кардан; **титу ғоз кардан, титу ғози чизеро баровардан** ниг. **тити**.

ФОЗА غازه сурхие, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд, гулгуна, сурхоб.

ФОЗГАРДАН غازگردن гардандароз: **марди ғозгардан**.

ФОЗИДАН غازیدن 1. ғоз додан (мас., пашмро). 2. кашида гирифтани нахи пахта.

ФОЗИПЕША غازی پیشه nиг. **ғозӣ**.

ФОЗИЯ a. غاذیه 1. **муаннаси ғозӣ** II. 2. физоҳалкунанда; **қувваи ғозия** қувваи физоро дар бадан ҳалкунанда.

ФОЗӢ I a. غازی д. сипоҳе, ки дар роҳи дини ислом, бар зидди ғайримусулмонон мечангад, газокунанда, чиходкунанда.

газокунанда, чиходкунанда.

ФОЗӢ II a. غاذی кит. физодиҳанда, физобаҳш; қувватбаҳш.

ФОЗСӮХТА غازسوخته 1. нахи ғозаш сӯхта: **риштаи ғозсӯхта**. 2. маҷ. суст, камкуват.

ФОИБ a. غایب он чи ё он ки аз назар пинҳон аст; **муқоб. ҳозир**; чизе ё одаме, ки дар кучо буданаш маълум нест; **дар ғоиби...** дар ғайби..., дар вакти ҳозир набудани...; **ҳозирӯ ғоиб** ҳозир будан ё набудани шахсони номашон дар рӯйхатбудоро тафтиш кардан (мас., **дар вақти дарс**); **ғоиб шудан** а) аз пеши назар ниҳон шудан, нопадид шудан, ба ҷашм нанамудан; б) гурехта рафтан, ғайб задан; **ғоиб шуда рафтан** тамоман бедарак шудан, ғайб задан; гум шуда рафтан; **аз назар ғоиб шудан** ба ҷашм нанамудан; нопадид шудан; \diamond **оши ғоиб** оше, ки барои ягон шахси ҳозирнабуда аз рӯи эҳтиёт нигоҳ дошта мешавад ва ё ба хонааш фиристода мешавад.

ФОИББОЗ غائب باز шатранҷбозе, ки бо ҳарифи ғоиб ба воситаи хат ё компьютер бозӣ мекунад.

ФОИБӢ غایبی 1. ғоиб будан, ҳузур надоштан, ҳозир набудан. 2. нопадидӣ, ноаёнӣ.

ФОИБНАМО غائب‌نماء нонамоён; ноаён.

ФОИБОНА غایبانه 1. нодида, шахсан вонахӯрда. 2. дар набудани касе, дар ғайби касе; **муҳаббати ғоибона** қасеро нодида дӯст доштан; муҳаббати пинҳонӣ; **саломи ғоибона** саломе, ки ба шахси аз назар дур расонида мешавад. 3. аз кор ҷудо нашуда таҳсил кардан: **ғоибона ҳондан; таҳсили ғоибона** яке аз усулҳои тайёр кардани мутахассисони дорои маълумоти олий ва миёнаи маҳсус, ки таълим аз кор ҷудо нашуда, асосан ба тарики омӯзиши мустақилона сурат мегирад. 4. таълимгоҳе, ки дар он донишҷӯён аз кор ҷудо нашуда таҳсил мекунанд: **шӯъбаи ғоибона**.

ФОИБХОН غایب‌خوان он ки дар таълимгоҳи ғоибона таҳсил мекунад: **донишҷӯи ғоибхон**.

ФОИЛА a. غایله кит. 1. бадӣ, шар. 2. оғат, фалокат; балои ногаҳонӣ.

FOЙ

FOЙ *غائی* кит. 1. мансуб ба **фоят**. 2. маҷ. аслӣ ва асосӣ.

FOL *گال* кит. 1. ғор, шикофи кӯҳ. 2. оғили гӯсфанд дар кӯҳ ё тал.

FOLA *غاله* ҷузъи пасини бавзе калимаҳои мураккаб, ба маъни хурд: **бузгола, досгола**.

FOLIB *a. غالب* 1. ғалабақунанда, чира, музаффар, пирӯз (*дар муборизаву ҷанг*). 2. болодаст, пешрав: **ғолиби мусобиқа, ғолиби озмун; ғолиб баромадан // ғолиб омадан // ғолиб шудан** а) ғалаба кардан, зафар ёфтани; б) болодаст шудан; муваффакият ба даст овардан; **ғолиб будан** ғалабақунанда будан, он ки бар касе ё ҷизе ғалаба мекунад. 3. кит. бисёр, зиёда, бештар, аксар, ағлаб; гумони беш; **гумони ғолиб** эҳтимоли қавӣ. 4. *таър*. маъмури дарбори амир, ки ба ҳофизону навозандагон ва ракқосон сардорӣ мекард.

FOLIBAN *a. غالباً* 1. эҳтимол, шояд. 2. бештар, дар аксари мавриҷо, аксаран, ағлаб.

FOLIBIYAT *a. غالبيت* 1. ғалаба, фатху нусрат; пирӯзӣ, ғолибӣ, музafferият. 2. болодастӣ; бартарӣ.

FOLIBIY *غالبي* ғолиб шудан, ғалаба кардан; музafferият, ғолибият.

FOLIBONA *غالبانه* 1. ғалабаовар, зафаровар, зафарёб: **ҷанги ғолибона**. 2. музafferона, зафармандона; ҳамчун ғолиб ва музafferар: **бо оҳанги ғолибона, ғолибона баргаштан аз ҷанг**.

FOLIDAN *غاليدن* *nig. ғелидан*.

FOLIT *a. غالط* кит. ғалатқунанда, ҳатокунанда, иштибоҳқунанда.

FOLIA *a. غاله* 1. таркиби сиёҳранг, ки аз ҳушбӯихои гуногун, монанди мушк, анбар ва г. тайёр карда мешавад ва асосан барои сиёҳ кардани мӯй ба кор мебаранд. 2. маҷ. ҳушбӯй, муаттар.

FOLIABOR *غاليهبار* ҳушбӯй, муаттар.

FOLIABŪY *غاليهبوی* бӯи ғолия дошта; ҳушбӯй, муаттар.

FOLIAGUN *غاليهگون* кит. ғолияранг, сиёҳранг.

FOLIADON *غاليهدان* 1. зарфе, ки дар он ғолия

нигоҳдорӣ мешавад, қуттии ғолия. 2. маҷ. даҳон ва ё занахдони маҳбуба.

FOLIAYULF *غاليهزلف* кит. он ки зулфаши сиёҳу ҳушбӯй аст, мушкинзулф, зулфи мушкин.

FOLIAYMŪY *غاليهموی* он ки мӯяш мисли ғолия сиёҳ ва ҳушбӯй аст, анбаринмӯй, мӯи муаттар.

FOLIAYSO(Й) *غاليهسا(ي)* кит. ғолиясоянда, ғолиясоз, ҳушбӯйсоз.

FOLIAYFOM *غاليهفام* ғолияранг, ба ранги ғолия, сиёҳранг.

FOMIZ *a. غامض* кит. дарки маънояш душворфаҳм, мушкилмаъно, мубҳам, печида; **муқоб. возех**.

FOH *غان* кит. тӯс, дарахти тӯс.

FOHIM *a. غانم* кит. 1. ганиматгиранда; ганиматгирифта. 2. горатгар.

FOP I *a. غار* сӯроҳии табиӣ ё канда дар кӯҳу талҳо, мағора, қаҳф, мағок.

FOP II *غار* бот. растани ҳамешасабзест, ки барги онро барои ҳуштаъму ҳушбӯй карданни таом истифода мекунанд: **барги ғор**.

FOPAT *a. غارت* моли касе ё ҷоеро бо дуздӣ ё зӯрӣ аз они ҳуд кардан, тороч, яғмо, толон; **горат кардан (намудан)** талаву тороч кардан, ба яғмо бурдан; **горат шудан (гардидан)** **тарзи мағъулии горат кардан**; тороч карда шудани моли касе ё ҷое; **ба горат рафтан** тороч шудан; **◊ горати ҷон** ҷонситонӣ, куштан.

FOPATGAR *غارت گر* он ки моли мардумро горат мекунад, торочгар, яғмогар: **дузди горатгар**.

FOPATGARĪ *غارت گری* шуғли горатгар; горат кардан, торочгарӣ, яғмогарӣ.

FOPATGARONA *غارت گرانه* 1. бо горатгарӣ, бо роҳи горат. 2. бо мақсади горатгарӣ, мақсади горату тороч дошта: **тоҳтутоҳҳои горатгарона, ҷанғҳои горатгарона**.

FOPATDIDA *غارت دیده* *nig. горатшуда*.

FOPATZADA *غارت زده* *nig. горатшуда*.

FOPATZADAĞI *غارت زدگى* вазъ ва ҳолати

горатзада, горатшудагӣ.	вой, бедиқкатӣ. 3. нодонӣ, нофаҳмӣ; худро ба ғофилӣ задан худро ба нодонӣ задан, тағофул кардан.
ФОРАТИ <i>غارتى</i> мансуб ба форат . 1. горатгар. 2. рабудашуда, бафоратрафта.	ФОФИЛОНА <i>غافلنه</i> 1. дар гафлат монда, бехабарона. 2. беспарвоёна, бедиқкатона.
ФОРАТПЕША <i>غارتپیشه</i> он ки касбу кораш торочу форат аст, форатгар.	ФОФИР <i>غافر</i> <i>кит.</i> афвкунанда, баҳшандай гуноҳ (<i>сифати Худо</i>).
ФОРАТШУДА <i>غارتشده</i> сифати феълии замони гузашта аз форат шудан ; он ки чизу чорааш форат шудааст, форатдида, торочшуда.	ФОШ <i>غاش</i> <i>кит.</i> он ки дар ошиқӣ ба дараҷаи ифрат расидааст, шефта; oshiqi foš ошиқи шайдо.
ФОРАТШУДАГӢ <i>غارتشدگي</i> <i>nig.</i> форатзадагӣ.	ФОШИЯ <i>غاشие</i> матои маъмулан гаронбаҳо, ки рӯй зини аспи бузургон мекашиданд, то гарду ғубор ба он нашинад, зинпӯш.
ФОРИБ <i>a.</i> <i>غارب</i> <i>кит.</i> ғурубкунанда.	ФОШИЯБАРДОР <i>غاشيهبردار</i> <i>тавр.</i> саис, рикобдор.
ФОРИҚ <i>a.</i> <i>غارق</i> <i>کит.</i> гарқшаванда.	ФОЯ <i>a.</i> <i>غایه</i> 1. мақсади ниҳоӣ ва асосӣ аз кардани коре; мурод, ормон. 2. <i>фалс.</i> шакли ҷаҳонфаҳмӣ ва ҷаҳонбинии инсонҳо; ақида, фикр. 3. <i>ади.</i> мақсади асосии ягон асар, ки мундариҷаи онро муайян мекунад; дар ғояи... nig. <i>дар ғояти...</i>
ФОРИСТОН <i>غارستان</i> чое, ки горҳои зиёд воқеъ шудаанд, макони форҳо.	ФОЯВӢ <i>غایيوي</i> мансуб ба фоя: мазмуни фоявӣ , ҷиҳати фоявӣ , тарбияи фоявӣ-сиёсӣ .
ФОРНИШИН <i>غارنشين</i> 1. инсонҳои аввалине, ки дар форҳо зиндагӣ мекарданд: инсони форнишин . 2. он ки дар форат зиндагӣ дорад.	ФОЯДОР <i>غایهدار</i> дорои ғояи муайян.
ФОРНИШИНӢ <i>غارنشини</i> форнишин будан, дар форат зиндагӣ кардан.	ФОЯНОКӢ <i>غایهناکي</i> дорои ғояи муайян будан.
ФОРШИНОСӢ <i>غارشناسي</i> илмест, ки пайдоиши форҳо, обу наботот, ҳайвонот ва боқимондаҳои маданияти моддӣ ва дигар масъалаҳои доҳили онҳоро меомӯзад.	ФОЯТ <i>a.</i> <i>غایت</i> 1. ниҳоят, интиҳо, охир, поён. 2. хеле, бисёр. 3. андоза, ҳад; аз ғояти... аз бисёри...; аз зӯрии...; дар ғояти... а) дар камоли..., дар ниҳояти...; б) аз ҳад зиёд, хеле; ғояташ ин (аст,) ки... ниҳояташ ин ки..., хулоса ҳамин ки...; то (ба) ғоят <i>кит.</i> то ба ҳол, то ҳол.
ФОСИБ <i>a.</i> <i>غاصب</i> он ки молу мулки дигаронро бо зӯрӣ кашида мегирад (ғасб мекунад), бо зулму ситам ситонандай чизу чораи дигарон.	ФУБАЙРО <i>a.</i> <i>غېبرا</i> 1. <i>бот.</i> мева ва дарахти ғубайро, санҷид. 2. <i>кит.</i> шаробе, ки аз гандум ё арзан мегирифтанд.
ФОСИБӢ <i>غاصبي</i> амал ва кори ғосиб; ситондан бо зӯрӣ; торочгарӣ.	ФУБОР <i>a.</i> <i>غبار</i> 1. гард, чанг; хокай чизе; чангурди ба ҳаво печида: гард (-у ғубор)-и роҳ , чангурди ғубори ҳаво; ғубори гул гарди шукӯфаи растаниҳо; рӯи чизро ғубор гирифтанд дар рӯи чизе пайдо шудани пардаи тунуки чанг. 2. гази (дуди) ғализи баъзе чизҳо, ки нағасгардон аст; ғубори ангишт гази хафакунанда, ки аз пурра насӯхтани ангишт пайдо мешавад. 3. бухор, ҳавр. 4. асари чи-
ФОСИБОНА <i>غاصبانه</i> ба монанди ғосиб; торочгарона, бо зӯрӣ ситондани чизе.	
ФОСИҚ <i>a.</i> <i>غاسق</i> тираву торик, говгум.	
ФОФИЛ <i>a.</i> <i>غافل</i> 1. он ки гафлат мекунад, дар гафлатмонда, бехабар; ғофил аз он, ки... бехабар аз он ки... 2. беспарво, беаҳамият; ғофил мондан бехабар мондан, дар гафлат мондан; ғофил шудан дар гафлат мондан.	
ФОФИЛГИР <i>غافلگير</i> он ки бехабар ва ногаҳонӣ ба каси дигар ҳамла мекунад; ғофилгир кардан баногоҳ, ба таври ғайриинтизорӣ ба назди касе омадан; зер карда даромадан.	
ФОФИЛӢ <i>غافلي</i> 1. гафлат, бехабарӣ. 2. беспар-	

FУБ

зе, нақши чизе; **ғубори (увхои) бадан** боқимондаи дарде дар бадан; дарду иллати ба беморӣ табдилёftai узвҳои бадан; ♦ **ғубори ғам, ғубори кинаву қудурат, гарду ғубори ғам; ғубори дил** ғами дил; ғаму андӯҳ; **ғубори хотир** малоли хотир; хотирозурдагӣ; **ғубори дилро баровардан тарзи бавоситаи ғубори дил баромадан;** а) ғаму гуссаро аз дил дур кардан, рафъи хафагию нохӯшӣ кардан; б) дилро холӣ кардан, ҳасрат кардан; **ғубори дил баромадан** аз ғаму андӯҳ фориг шудан; рафъ гардидани хафагию нохӯшии касе.

ҒУБОРГИРИФТА غبار گرفته *сифати феълии замони гузашта аз ғубор гирифтан*; он чи рӯи онро гарду ғубор пахш кардааст.

ҒУБОРДОР غباردار *nig.* ғуборнок.

ҒУБОРЗУДОӢ غبارزدائی пок кардани гарду ғубор аз рӯи ягон чиз.

ҒУБОРӢ غباری *nig.* ғуборнок.

ҒУБОРКАШ غبارکش таҷхизотест, ки аз хонаҳо гарду ғубор ва бӯи баду ҳавои заҳролудро қашида тоза мекунад.

ҒУБОРНОК غبارنок 1. бо ғубор фаро гирифташуда, бо ҷангӯ гард пӯшидашуда, боғубор: **гармсели ғуборнок, ҳавои ғуборнок.** 2. чизе, ки ғубор дорад, ғубордор.

ҒУБОРОЛУД(А) غبار آلود(ه) 1. ғуборнок, гардолуд; пӯшида бо гарду ғубор; пурчангӯ ғубор. 2. дуди омехта бо газ, ки ғализи нағасгардон аст: **дуди ғуборолуди саксавул.**

ҒУБОРРӯБӢ غبار روبي пок кардани гарду хок ва ғубор аз рӯи чизе, маҳсусан аз рӯи сангӣ қабру оромгоҳҳо.

ҒУВВАС//ҒУВВОС غوّس//غۇّاس *nig.* ғув-ғув; **ғуввос** задан ғув-ғув кардан; **гӯш ғуввос** задан ба сабаби беморие пайдо шудани садо дар гӯш.

ҒУВВАСЗАӢ غوّس زنى ғуввас задан, ғув-ғув кардан.

ҒУВ-ҒУВ غوغو калимаи тақлиди овози вазидани бод, кори мотори мошин ва г.

ҒУД-ҒУД غدعد ғуфт. ҳамчун аломати норозӣ ҳуд ба ҳуд зери лаб ғап задани касе: **ғуд-ғуд кардан.**

ҒУДДА غدده порчаи гӯштии саҳтест, ки ба иллате дар байни пӯст ва гӯшт пайдо мешавад, без, ғадуд.

ҒУЖБ غرب kит. донаи ангур, донаи аз хӯша қандашудаи ангур.

ҒУЖМ I غژم kит. пӯсти донаи ангур.

ҒУЖМ II غژم kит. 1. ҳашм қаҳр. 2. ҳамла.

ҒУЗРУФ a. غضروف тагояк.

ҒУК غوك зоол. қурбоққаи чӯлӣ (саҳроӣ), вазағ.

ҒУКЧАШМ غوك چشم ҷашмонаш монанди ҷашми ғук ба пеш дамида.

ҒУЛ//ҒУЛЛ a. غل занчиру тавқи оҳанин, ки ба дасту гардани зиндониён мезаданд.

ҒУЛБА I غلبه лӯла, ки аз оҳан, ҷӯб, сағол ва монанди инҳо месозанд ва ба воситаи он об ва моеоти дигар гузаронида мешавад, қубур.

ҒУЛБА II//ҒУЛПА غلبه//غلپه kит. акка, аккаи ало.

ҒУЛБАЧА غلبه ҷон�ش mex. шоҳачаи қубури асосӣ.

ҒУЛБАШАКЛ غلبه شکل ба монанди ғулба, лӯлашакл.

ҒУЛҒУЛ غلغل 1. овози баланди ҳархела; шӯру ғавғо, ҳамҳама, валвала. 2. ҷаҳ-ҷаҳи мурғони чаман, хусусан хониши булбул.

ҒУЛҒУЛА غلغله 1. овозҳои баланди баҳам-печида (монанди садои ҷандин нақораи дар як ҷо ва дар як вақт навоҳташуда); бонгу ҳурӯш, ҳаёҳӯй, ғалғула. 2. шӯру ошӯб; изтироб, талотӯб; **ғулғулаи мавҷҳои баҳр** талотум карда ҳурӯшиданӣ мавҷҳои баҳр; **ғулғулаи танк** ғурроси танк; **ғулғулаи ҳанда** ғулдуроси ҳанда; **ғулғулаи ҷапак** ғулдуроси ҷапакзаний, мавҷи кафқӯбӣ; **ғулғула андохтан** а) шӯру ғавғо ҳезондан, ошӯб барпо кардан; б) бо доду фарӯд ҷоеро ба ларза даровардан, ҷоеро ба сар бардоштан; в) **маҷ.** дар ҷоэ овоза шудан, васеъ пахн шудан (-и ҳодисае); **ғулғула бардоштан** мағал бардоштан, ғавғо кардан; **ба ғулғула даромадан** шӯру ғавғо сар шудан; талотӯб барпо шудан; ♦ **ба дили касе ғулғула андохтан** а) қасеро ба ҳаяҷон овардан, ба изтироб овардан; б) қасеро ҳавотир кардан; **ба дили касе**

гулгула афтодан ба изтироб омадан; хавотир шудани касе.

ГУЛГУЛААНГЕЗ غلغله‌انگيز *nig.* гулгулаандоз.

ГУЛГУЛААНДОЗ غلغله‌انداز ошӯбхезонанда; ба чӯшу хурӯшоваранда: **гулгулаандоз будан, гулгулаандоз шудан.**

ГУЛГУЛААФКАН غلغله‌افکن *nig.* гулгулаандоз.

ГУЛГУЛАДОР غلغله‌دار пурхурӯш, гулгуланок; баландовоз, баландсадо: **хандай ғулгуладор, қарсаки ғулгуладор.**

ГУЛГУЛАНОК غلغله‌ناک *nig.* ғулгуладор.

ГУЛГУЛАФИКАН غلغله‌فکن *nig.* гулгулаандоз.

ГУЛДУР-ГУЛДУР غلدر‌غلدر *калимаи тақлиди овоз*, ки нофаҳмо гап задани як ё чанд касро ифода мекунад.

ГУЛ(Л)Ӣ غولی анбӯҳӣ, зичӣ, дар як чо ба ҳам зич ва ҷафс воқеъ шудани ниҳолҳо, ба ҳам зич пайвастани буттаҳо; анбӯҳии дараҳтон; **паттазори ғуллӣ** буттазори зичи ба ҳам печида; **риши ғуллӣ** риши сермӯй; **ғуллӣ шудан** дар як чо ҷамъ шудан, тӯб шудан.

ГУЛОБЧА غلابچه лаҳҷ. обила, қублае, ки аз кор кардан ва роҳ рафтани дар дасту по пайдо мешавад.

ГУЛОМ *a.* غلام 1. *таър.* одами давраи ғуломдорӣ, ки аз ҳукуки иҷтимоӣ ва сиёсӣ маҳрум буда, моли соҳиби худ ба шумор мерафт; банда, барда, абд; бандай зарҳари迪 мардина. 2. *маҷ.* хизматгори мутеъ ва фармонбардор; навкар, чокар; **ғуломи зарҳарид** бандай харидашуда; **ғуломи хоназод** фарзанди ғуломи ҳамон хонавода; **ғуломи ҳалқабарғӯш** а) *таър.* он ки ҳамчун нишонаи ғуломӣ ба гӯшаш ҳалқа оvezон кардан; б) *маҷ.* шахси фармонбардор; хизматгори садоқатманд ва итоаткор; **ғулом кардан (гардонидан)** навカリ худ гардонидан; мутеъ ва фармонбардор гардонидан касеро; **ғулом шудан (гаштан)** бандай касе шудан; асири касе гаштан; **ғуломи касе будан** мутеъ ва фармонбардори касе будан; ♀ **ғуломи нафс** мутеи нафси худ; он ки барои манфиати худ аз ҳеч кори бад ва гайриқонунӣ ҳазар намекунад; баднафс; **ғуломат ман** фармонбардорат ман, қурбонат шавам.

ГУЛОМАК غلامک *шакли тасғир ва навозииши ғулом;* ғуломи хурдсол.

ГУЛОМБАЧА غلامبچه хизматгори ҷавони дарбор.

ГУЛОМВОР غلاموار *nig.* ғуломона.

ГУЛОМВОРОНА غلاموارانه *nig.* ғуломвор.

ГУЛОМГАРД غلام‌گرد *nig.* ғуломгардиш.

ГУЛОМГАРДИШ غلام‌گرдш *таър.* девор ё долони миёнаи ҳавлии дарун ва берун, ки хидматгорон ва шахсони номаҳрам аз он ҷо барои ба дарунтар рафтани ҳақ надоштанд.

ГУЛОМДОР غلام‌دار *кӯн.* он ки ғулом дорад, соҳиби ғулом.

ГУЛОМДОРӢ غلام‌دارӣ *кӯн.* 1. ғуломдор будан; ғулом нигоҳ доштан, аз қувваи ғулом истифода кардан. 2. *таър.* соҳти ҷамъияти, ки дар он ғуломон моликиятии ҳусусии ғуломдорон ҳисоб мешуданд: **давраи ғуломдорӣ, соҳти ғуломдорӣ.**

ГУЛОМЗОДА غلامزاده зодаи ғулом; писари ғулом, насли (авлоди) ғулом.

ГУЛОМИЙ غلامӣ ғулом будан; бандагӣ; бардагӣ; мутеъ будан ба касе; **ғуломӣ кардан** ғуломвор хизмат кардан; **аз ғуломӣ озод шудан** аз бандагӣ раҳӣ ёфтани ғулом; **ба ғуломӣ афтодан** ғулом шудан.

ГУЛОМОНА غلامانه 1. монанди ғулом, ғуломвор: **ғуломона меҳнат кардан, ғуломона рафттар кардан.** 2. **mansub ба ғулом:** меҳнати ғуломона, садоқати ғуломона.

ГУЛОМТОЗӢ غلام‌تازӣ *таър.* барои ғулом кардан ба ҷойҳои дигар тоҳтани, асири гирифта ғулом кардан.

ГУЛОМФУРӮШ غلام‌فروش *таър.* он ки ба ҳариду фурӯши ғулом машғул буд, нахкос; ғуломчаллоб.

ГУЛОМФУРӮШӢ غلام‌فروشӣ *таър.* ҳариду фурӯши ғулом: **бозори ғуломfurӯshӣ.**

ГУЛОМХОНА غلام‌خانه *таър.* ҳонае (ҷое), ки дар он ғуломон зиндагӣ мекарданд.

ГУЛОМҖАЛЛОБ غلام‌جلاب *nig.* ғуломfurӯsh.

ГУЛОМҖАЛЛОБӢ غلام‌جلابӣ *nig.* ғуломfurӯsh-

ФУЛ

шӣ.

ФУЛУВ *a.* غلو кит. 1. аз ҳад гузаштан, ифрот дар коре; муболига. 2. саркашӣ, инод.

ФУЛУЛ *a.* غلول кит. хиёнат.

ФУЛХОНА غولخانه//غلخانه кит. девхона; макони девон, девлоҳ.

ФУМОЙ غمای бот. як навъ алафи худрӯй, ки решааш пеҷдарпечи гиреҳдор буда, ғули мерӯяд.

ФУМОЙЗОР غمایزار замини серғумой, ҷои зиёдрӯидаи ғумой.

ФУМУМ *a.* غوم кит., ҷ. ғам.

ФУН غن чамъшуда, гирдомада; **ғун кардан** а) чамъ кардан, дар як ҷо тӯб кардан; б) чамъ овардан, дар як ҷо гирд кардан(-и одамон...); в) ғундоштан, ғунучин кардан, чамъоварӣ кардан(-и ҳосили чизе); **ғун шудан тарзи мағъулии ғун кардан**; чамъ омадан, гирдиҳам омадан; **гирду ғун кардан ниг. гирд**; ҷизҳои парокандаро чамъ карда, ҷоеро ба тартиб овардан (*mas.*, *хонаро*); умуман ба тартиб даровардан; **пул ғун кардан** пул чамъ кардан, пул ғундоштан (*mas.*, *аз тамошобинон ва ғ.*); б) пул андӯхтан, пул захира кардан; **таҷриба ғун кардан** таҷрибаи зиёд ба даст овардан, таҷриба андӯхтан дар коре.

ФУНАН غن той, тойча (*аспи ҷавони то дуссола*).

ФУНГАС//ФУНГОС غنگاس//غنگاس *nig.* ғунг-ғунг; ғунгас (*fungos*) задан садои ғунг-ғунг баровардани магас, занбӯр *ва ғ.*

ФУНГ-ФУНГ غنگ қалимаи тақлиди овоз, ки садои пасту яхелай ҷизе ё худ ба худ бо овози паст гап задани касеро ифода мекунад.

ФУНД غند *nig.* ғун. 1. ҳар ҷизи гирд ва тӯб-монанд. 2. чамъшуда, фароҳамомада.

ФУНДА غنده зоол. як навъ ҳашароти тор-такмонанди заҳрдори газанда, карокурт; **ӯзабонатро ғунда газад таъбири даином**, ки дар вакти гапи номаъкул задани касе гуфта мешавад.

ғундор асоси замони ҳозира аз ғундоштан;

чамъ кардан; **ғундор-ғундор** тез ғундоштан, чамъоварии босуръат.

ҒУНДОРАНДА غندارنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ғундоштан*. 2. чамъқунанда, гирдоваранда.

ҒУНДОШТА غنداشته *сифати феълии замони гузашта аз ғундоштан*; чамъкарда, андӯхта; **ғундошта гирифтан** чамъ овардан, ҷида гирифтан; **ғундошта мондан** ба як сӯ гузаштан (*чизеро*); қатъ кардан, бас кардан (*кореро*), хотима додан ба коре; **лабро ғундошта натавонистан** аз табассум бозистода натавонистан; **худро ғундошта гирифтан** худро ба даст гирифтан; ба худ омадан, ба хуш омадан.

ҒУНДОШТАН غنداشтен 1. чамъ кардан, гирд овардан; **бору бунаро ғундоштан** ҷизу ҷорро тӯб карда баста мондан (*бо мақсади тайёрӣ ба қӯчидан*); **дастарҳонро ғундоштан** суфрато чамъ карда бурдан; **маълумот ғундоштан** сарчашмаҳоро ҷустуҷӯ карда маълумот гирд овардан; **ҷоғаҳро ғундоштан** бистару болини раҳти хобро чамъ карда бурдан; раҳти хобро ба тартиб андохтан. 2. (даравида, қанда ё ҷида) чамъоварӣ кардан, ғунучин кардан: **ғалла(ро) ғундоштан, пахта(ро) ғундоштан, ҳосил(ро) ғундоштан, мавсими ғундоштани ҳосилот** буд. 3. гирифта ё қабул карда дар як ҷо чамъ кардан, ғун кардан, тӯб кардан (-и ҷизе); андӯхтан: **пул ғундоштан, ҳаққи узвият ғундоштан, фитри рӯзаро ғундоштан**. 4. *маҷ.* тамом кардан, қатъ кардан кореро; ба як сӯ гузаштан; **ӯзконро ғундоштан** хотима додан ба кор дар дӯкон; **ӯзкондориро бас кардан**; **◊ таҳтаю тиракро ғундошта** кореро бас кардан, аз копре даст қашидан; **ҳавоси худро ғундоштан** ҳушу ҳаёли худро ба ҷояш мондан, худро ба даст гирифтан, ҳавоси худро чамъ кардан; **даҳонро ғундоштан** гапро бас кардан, налақидан.

ҒУННА *a.* غنه кит. овозе, ки дар вакти сурудхонӣ аз димоф мебарояд; оҳангӣ димоғӣ.

ҒУНОЧИН غناجин *gūsolai* модаи ду солро пуркарда.

ҒУНУВИДА غنویده *nig.* ғунуда.

ҒУНУДА غنوډа хобида, ба хоб рафта, дар ҳоли

хоб.

ГУНУДАГӢ غنودگی вазъ ва ҳолати гунуда, хобида.

ГУНУДАН غنودن 1. хоб кардан; ғанаб кардан. 2. осудан, орамидан.

ГУНУЧИН 1. ғенوҷин 1. ҷамъоварӣ, гирдоварӣ: ғунучини мева, ғунучини пахта, ғунучини ҳосил. 2. ба тартиб андохтан, рӯбучин.

ГҮНЧА ғенҷе гули ҳанӯз күшоданашуда, гули ношукуфта, пунбаки гул: ғунчай гул, ғунчай нимшукуфта, ғунчай ношукуфта; ба таври истиора ва киноя: ғунчай бахти касе ҳандидан, ғунчай меҳре шукуфтган, ғунчай ум(м)ед ба рӯй касе ҳандон кардан, эй ғунчай ишқ, ҳандае қун; ғунча шудан а) ба ҳам фушурда шудан; ба худ қашида шудан; б) пойҳоро ба зери худ ҷамъ кардан; ғунча кардан а) гирд кардан (лабҳоро); б) ҷамъ кардан (пойҳоро).

ГҮНЧАГӢ ғенҷе گӣ ғунча будан, вазъ ва ҳолати ғунча.

ГҮНЧАДАҲОН ғенҷедехан нозанине, ки даҳони ў монанди гулгунча забост.

ГҮНЧАМОНАНД ғенҷеманнд монанди ғунча, забо.

ГҮНЧАСОН ғенҷهسان *nig.* ғунчамонанд.

ГҮНЧАХУСБ ғенҷе ҳисб он ки ҳангоми хоб дасту пойҳои худро ҷамъ мекунад.

ГҮНҖ I غنج гирд, бо ҳам омада, лӯнда.

ГҮНҖ II *a.* ғنج кит. нозу карашма, ишва.

ГҮНЦИДАН ғенҷидан *nig.* ғунцидан; ба дилам намегунчад *nig.* дил; ба қуртааш намегунцид (аз шодӣ) *nig.* қурта; ба пӯсташ нағунцидан (аз ҳурсандӣ) *nig.* пӯст; нози касе ба касе ғунцидан пеши касе эътибор доштани касе, гапи касе ба касе гузаштан.

ГҮНҖОИШ ғенҷайиш *nig.* ғунҷоиш.

ГҮНҖОН(И)ДАН ғенҷанден//ғенҷанидэн 1. *nig.* ғунҷон(и)дан. 2. *маҷ.* рӯи хуш додан; хуш қабул кардан.

ГҮНШАВАНДА ғенҷонде сифати феълии замони ҳозира аз ғун шудан; ҷамъшаванда, гирдоянда.

ГҮНШАВӢ исми амал аз ғун шудан; гирд омадан даври ҳам, ҷамъомад.

ГҮНШУДА ғенҷеде сифати феълии замони гузашта аз ғун шудан; ҷамъшуда, гирдомада; маълумоти ғуншуда маълумоти ҷамъшуда.

ГУРА//ҒҰРА ғорвه ангури норасидаи турш ва дигар меваҳои нопухта.

ГҮР(P)А ғорвه садои баланди боҳайбат, наъраи ҳавлангез; ғурриш.

ГҮРАҚ ғорвк гуфт. як навъ парандаи қабӯтармонанд.

ГҮР(P)АНДА ғенҷеде сифати феълии замони ҳозира аз ғурридан; ғурришкунанда; ғуррасзананда; ҳурӯшанда; гулдуросзананда: абри ғурранда, боди ғурранда, шери ғурранда (*дар ҳолати ҳаим*).

ГҮР(P)АС ғорвс қалимаи тақлиди овози вазидани шамол ё ҳаракати босуръати чизе: ғурраси мошин, ғурраси шамол, ғуррас задан.

ГҮРБАТ *a.* ғорвист 1. ҷудоӣ аз ватан, дурӣ аз ёрудиёр, ғарӣӣ, мусофири; ғурбат ихтиёр кардан тарки ватан кардан. 2. он ҷо, ки ватани кас нест, ҷои дур аз хонумон; дар ғурбат дар дурӣ аз ватан, дар мусофири; диёри ғурбат ҷое, ки кас дар он ғарибу мусофири аст; ғарӣӣ. 2. гуфт., маҷ. ҷанҷол, ҳарҳаша; ғурбат кардан ҷанҷол кардан, мағал бардоштан; сари беғурбати худро ба ғурбат мондан ба коре иқдом карда, худро ба ташвиш андохтан, ба коре ҳамроҳ шуда худро гирифтори дарди сар кардан.

ГҮРБАТДИДА ғорвистдиде *nig.* ғурбатзода.

ГҮРБАТЗАДА ғорвистзде ғарӣ, овора, бехонумон.

ГҮРБАТСАРО ғорвистсара кит., *nig.* ғурбатхона.

ГҮРБАТХОНА ғорвистхане 1. ҷои ҷанҷолу ҳарҳаша. 2. маҷ. олам, ҷаҳон.

ГҮРВОША ғорваше кит. гиёҳест, ки аз он лиф месозанд.

ГҮР-ҒҮР ғорвр қалимаи тақлиди овоз 1. садои пасти ғурриши ҳайвонҳо (*саг, ғург ва г.*); ғурриш, ғуррос (-и мошинҳои бузургу экскаватор *ва г.*). 2. овози пасти ҳашмгинонаи касе, ки чӣ гуфтанаш маълум нест; ғур-ғур

FУР

кардан зери лаб нимурма чизе гуфтан.

ФУРФУРКУНОН *غُر غُر کان* *феъли ҳол аз ғур-ғур* **кардан**. 1. паст-паст ғуррида (*мас.*, *саг*). 2. дар ҳолати ғур-ғур кардан, нимурма худ ба худ чизе гуфтан.

ФУР(Р)ИДАН *غَرِيدَن* 1. ғурриш кардан, наъра қашидан, хурӯшидан (*аз ҳашм ва газаб*): **ғурридани шер**, **ғурридани раъд**, **ғурридани бод**. 2. *мач*. саҳт бонг задан, гулӯ даррондан, аррос задан.

ФУР(Р)ИШ *غَرْش* *исми феълӣ аз ғур(р)идан*; хурӯш; овози бадвоҳимаи ҳайвони даранд (*дар вақти ҳашму газаб*); ғуррос задан, ғуррида саҳт овоз баровардан (-и боду бӯрон, раъд, тӯпу ҳавопаймо, мавҷҳои оби дарё).

ФУРМ I *غُرم* *nиг. ғурм*.

ФУРМ II *غُرم* гӯсфанди кӯҳӣ; меши кӯҳӣ.

ФУРМ III a. *غُرم* *кит.* 1. товон, гаромат. 2. зиён, зарар.

ФУРМАГАС *غورمگس* зоол. як навъ магаси ба занбӯри асал монанд, ки ҳайвонотро саҳт мегазад, хармагас, харпашиша.

ФУРМАЧ *غُرْمَج* *кит., бот.* гиёҳе, ки донаи чун зира хушбуёе дорад.

ФУРМАЧОБ *غُرمجَاب* *кит.* шӯрбое, ки аз ғурмаҷ пухта мешавад.

ФУРМДОР *غُرمدار* *nиг. ғурмдор*.

ФУРОБ *a.* *غُراب* *кит.* зог; зоги сиёҳ.

ФУРОБРАНГ *غُرابرنگ* сиёҳранг, тира.

ФУР(Р)ОН *غُران* 1. *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз ғурридан*. 1. ғурришкунанда, ғурранда, хурӯшанда, овози ҳайбатнок бароваранда. 2. дар ҳолати ғуррандагӣ, хурӯшон.

ФУР(Р)ОНДАН *غُراندن* *гуфт.* дур партофтани, ҳаво додан, андохтан: **санг ғуррондан ба тарафи касе, тоқии худро ба осмон ғуррондан**.

ФУР(Р)ОС *غُرّاس* *калимаи тақлиди овоз* 1. садои ифодакунандаи ҳашму газаби баъзе ҳайвонҳо; ғурриш; наъра: **ғурроси вахшиёнаи саҳҳо**, **ғурроси турбахои ҷангара**. 2. овози гулдуросии чизе: **ғурроси дастгоҳҳо**,

ғурроси нофорами мошинҳо; **ғуррос задан** а) ғуррида садо баровардан; наъра задан (-и ҳайвонҳо); б) ғурриш кардан, гулдурос кардан.

ФУР(Р)ОСЗАНОН *غُرّاس زنان* *феъли ҳол аз ғуррос* **задан**; дар ҳолати ғуррос задан.

ФУРР *غُر* *кит.* **ғурру ғафс** а) захиму ситабр, кулуфт: **арғамчини ғурру ғафс**; б) дурушту баланд: **овози ғурру ғафс**.

ФУРРА I a. *غَرَه* *кит.* аввали моҳ; рӯзи аввали моҳ.

ФУРРА II a. *غَرَه* *кит.* сафедии пешонаи асп, қашқа.

ФУРРИДОР *غُریدار* он ки дар таги манаҳаш ғуррӣ дорад, ҷоғардор.

ФУРРИНОК *غُری ناک* *nиг. ғурридор*.

ФУРРИПЕШОНА *غُری پیشانه* он ки дар пешонааш ғуррӣ дорад, он ки дар пешонааш дамидагии кулӯла дорад.

ФУРРӢ 1. як навъ варами ғуддай, ки дар таги манаҳ пайдо мешавад, ҷоғар. 2. ҷӯшиши кулӯла ё баромадагӣ дар ягон ҷои бадан.

ФУРУБ *a.* *غُروب* 1. фурӯ рафтани офтоб; *муқоб*. тутӯй. 2. ҳангоми ғуруби офтоб, ғурубгоҳ; **ғуруби офтоб**, **баъди ғуруби офтоб**, **вақти ғуруби офтоб**, **то ғуруби офтоб**; **офтоб ғуруб** **кардан** офтоб нишастан, фурӯ рафтани офтоб; ◇ **ба ғуруб наздик расидани офтоби чизе** наздик шудани заволу инқирози чизе.

ФУРУБГОҲ ҷои нишasti офтоб.

ФУРУБИДАН *غُروبیدن* фурӯ рафтани, нишастани, ғуруб кардан (-и офтоб).

ФУРУНГАС *غُرنگس* *nиг. ғурунгос*.

ФУРУНГ-ФУРУНГ *غُرنگ غُرنگ* *калимаи тақлиди овози* зери лаб паст-паст гап задани як кас ё чанд кас; овози оҳиста гапзании чанд кас.

ФУРУНГИДАН *غُرنگیدن* *гуфт.* ғур-ғур кардан, зери лаб чизе гуфтан.

ФУРУНГОС//ФУРУНГАС *غُرنگاس//غُرنگس* ғур-ғурнг; ғурунгос задан оҳиста зери лаб нафаҳмонда чизе гуфтан.

ФУРУР *a.* غرور 1. мағрурӣ, ҳавобаландӣ, тақаббур, нахват; *ба тариқи истиора:* **боди ғурур, чоми ғурур, сармасտ аз майи ғурур, пешни ҷашми касеро гирифтани пардаи абри ғурур; қибрӯи ғурур** такаббуру мағрурӣ; ғурур доштан мағрур будан, ҳавобаланд будан. 2. фахр, тафоҳур, болидан ба худ: **ғурури мардонагӣ, ғурури модарӣ, нозу ғурур, фахру ғурур...**; **ғурури миллӣ** бо миллати худ фахр кардан, ифтиҳори миллӣ; **ғурури ҷавонӣ** а) ҳудписандию мағрурии ҳоси ҷавонон; б) **киноя аз саргармии ҷавонӣ**; ҷӯшу ҳурӯши ҷавонӣ; **бо ғурур** а) мағруронга, мутакаббира, қалонгирона; б) ифтиҳормандона, фахр карда, ба худ болида; **аз рӯи ғурури модарӣ** бо модар будани худ фахр карда; **бо ғурури ғиждувонигӣ** ба ғиждувонӣ (ва умуман аҳли маҳалле) будани худ фахр карда; **◊ ғурури пуч** мағрурии беҳуда; бодигӣ; **ғурури ҳусн доштан** бо ҳусни худ болидан, фирефтаи зебоии худ будан.

ФУРУРНОК 1. غورناتک 1. мағрур, мутакаббир, ҳавобаланд. 2. ифтиҳорманд, фахрнок.

ФУРӮША غروشه *гуфт.* донаи шабехи мошу нахӯд; ҳар чизи лӯндашакл; чизи резаи қулӯла; **нурин ғурӯша** нурин дона-дона.

ФУРӮШОНИДАН غروشаниدين ғурӯша тайёр кардан, лӯндашакл кардан: **ғурӯшонидани ҳӯроки чорво.**

ФУРФА *a.* غرفه 1. *кит.* болохона. 2. *кит.* дарича. 3. дӯкон, дӯконча: **ғурфаи рӯзномафурӯши.**

ФУСЛ *a.* غسل шустушӯи тамоми бадан, оббозӣ; **ғусл** **кардан** шустушӯй кардан, оббозӣ кардан; **◊ ғусли таъмид** маросими динии аҳли насоро, ки дар оби муқаддаси қалисо қӯдакон ё қалонсолонро барои ба дини худ даровардан шустушӯ мекунанд.

ФУСЛГОХ غسلگاه *nig.* ғуслхона.

ФУСЛХОНА غسلخانه ҳонаи маҳсус барои шустушӯй кардан; гармоба, ҳаммом.

ФУСН *a.* غصن *кит.* шохи дарахт, шоҳай дарахт.

ФУССА *a.* غصه андӯҳи гулӯгир, ки зоҳир намекунанд; ғами ниҳонӣ: **аз ғусса, ғаму ғусса; аз ғуссаи...** аз ғами..., аз алами...; **◊ ғусса ҳӯрдан** саҳт ғам ҳӯрдан, ғам дидан,

андӯҳгин гаштан; **дар ғусса афтодан** саҳт ғамгин шудан; **ғаму ғусса боридан аз афту андоми касе** саҳт ғамгин шудани касе; **аз банди ғаму ғусса озод шудан** аз ғаму андӯҳ раҳо ёфтани.

ФУССААНГЕЗ غصه انگيز *nig.* ғуссаовар.

ФУССАДОР غصه دار *nig.* ғамдор.

ФУССАМАНД غصه مند андӯҳгин, ғамгин, маҳзун.

ФУССАМАРГ غصه مرگ :ғуссамарг кардан **касеро** саҳт ғам дода, ҳалок кардан; **ғуссамарг шудан (гаштан)** аз ғусса мурдан, аз саҳти андӯҳ ҳалок гаштан.

ФУССАОВАР غصه آور ғамангез, ҳузновар.

ФУССАХОНА غصه خانه *nig.* ғамхона.

ФУССАХӮР غصه خور *nig.* ғамхӯр.

ФУТ-ФУТ غت غت *гуфт., nig.* ғуд-ғуд.

ФУФ(Ф)А//ФУФА غفه *кӯн.* пӯстин.

ФУФРОН *a.* غفران бахшидани ғуноҳ, афви ҷурм, бахшиш ва омурзиш.

ФУЧ غوج *гуфт.* дар як ҷо бисёр ва тӯб-тӯб воқеъшуда, зич, андӯҳ; **ғуҷ-ғуҷ** тӯб-тӯб дар ҳар ҷо.

ФУЧУМ غجوم 1. ҳӯшачаи аз ҳӯшай қалон қандашудаи ангур, шингил. 2. тӯдаи дар як ҷо ҷамъшудаи ҷизе: **як ғуҷум кирм (мӯрҷа ва г.)**; **як ғуҷум ситора.**

ҒӮЗА غوزه 1. паҳтаи ҷойдорӣ, ки собиқ қишта мешуд. 2. ғилофи тамоман ношукуфтai паҳта, ки паҳта аз он ҷудо карда гирифта нашудааст; **муқ. қӯрак;** **ғӯза қашидан** аз ғӯза ҷудо карда гирифтани паҳта; **◊ обро бину мӯза қаш, ҳаворо бину ғӯза қаш** (зарб.). 3. ғилофи болои баъзе набототи дигар, ки дона дар даруни он мепазад: **ғӯзai қӯкнор;** **дарди кампир ғӯза** (*мақ.*) ҳар кас мақсаде дорад.

ҒӮЗАКАШӢ غوزه کشي аз ғӯза бо даст ҷудо карда гирифтани паҳта; **ман омадам ба дилхӯши,** аз Ҷешни ғӯзакашӣ (зарб.).

ҒӮЗАКОР غوزه کار *кӯн.* он ки ғӯза қишт мекунад.

FŪZ

FŪZAKORĪ غوزه‌کاري *кӯзи*. ғӯза кишт кардан, кишишт ғӯза.

FŪZAMOL غوزه‌مال *таър*. андоз аз дехкони пахтакор.

FŪZAOBILA غوزه‌آبله обилаи калон-калон.

FŪZAPOIЯ غوزه‌پایه 1. ниҳоли пахта, бехи ғӯза. 2. поҳои ғӯза (пахта), ки ҳосилаш ғундошта шудааст, пунбачӯб: **fūzapoiЯ کандан**, **fūzapoiЯ ғундоштан**.

FŪZAPOIЯҒУНДОРӢ غوزه‌پایه‌غنداري *исми амал аз fūzapoiЯ ғундоштан*; чамъ карда гирифта ни поҳои ғӯзи ҳосилаш ғундошташуда.

FŪZACHASM غوزه‌چشم *гуфт*. он ки чашмонаш аз косахона берун ҷаҳида бошад.

FŪZACHINĪ غوزه‌ҷинӣ *исми амал аз fūza чидан*; чида гирифтани ғӯзахои пахта барои бъдан кашидани пахтаи онҳо, ғӯзагундорӣ.

FŪZACALLOB غوزه‌جلăب *таър*. он ки ба ҳариду фурӯши пахта машғул буд, пахтачаллоб.

FŪL I غول 1. махлуки қавиҳайкалу бадвоҳимаи хурофӣ – афсонавӣ, ки гӯё дар кӯху биёбон маскан дорад; дев, иблис. 2. *маҷ*. марди бузургчуссаи бадҳайбат; одами девсирату бадкирдор; **fūli биёбонӣ** а) махлуки афсонавии биёбонӣ б) *маҷ*. одами ваҳшитабиату дуруштандому абллаҳ.

FŪL II غول *кит*. бошишгоҳи шабонаи чорпоён дар дашту саҳро; қӯра; муқ. **OFIL**.

FŪL III غول *nig. fūla* 3.

FŪLA I غوله 1. чӯби (кундаҳои) кӯтоҳ-кӯтоҳ буридашудаи дараҳт. 2. гудохта ба қолибҳои маҳсус рехтаи филизот: **fūlai ohan**, **fūlai pūlod**, **fūlai chūyān**. 3. *маҷ*. одами кӯтоҳқади ғафс, шахси пастаки фарбех.

FŪLA II غوله *кит*. ҷои нигоҳдории ғалла, анбори ғалла.

FŪLABUR غوله‌بر *арраи дудастадор*, ки бо он ғӯла мебуранд, арраи ғӯлабурӣ.

FŪLABURI غوله‌بری *амали чӯббурӣ*, кундабурӣ.

FŪLADING غوله‌دنگ *гуфт*. 1. одами кӯтоҳқади ғафси бадафт. 2. *маҷ*. абллаҳ, аҳмақ.

FŪLAK I غولک *шакли тасгири ғӯл*.

FŪLAK II غولک 1. душоҳаи чӯбини резинкабаста, ки бачагон бо он сангча меандозанд; муқ. **камонғӯлак**. 2. гулӯлачи гилин, ки онро аз ғӯлак меандозанд: **тири ғӯлак**.

FŪLAKANDOZ غولک‌انداز 1. он ки аз ғӯлак, фалаҳмон, камон *ва г.* санг меандозад. 2. ҷое, ки ғӯлак (II. 2) меандоҳтанд.

FŪLAMONAND غوله‌мананд монанди ғӯла (I,1) ғӯлашакл.

FŪLAFAΡШ غوله‌فرش роҳе, ки дар замини он ғӯлачаҳои сementӣ рост-рост чида шудааст: **роҳи ғӯлафарш**.

FŪLACHA غولچه *шакли тасгири ғӯла*.

FŪLAČŪB غوله‌ҷوب чӯби ғӯла, қисмати кӯтоҳ буридашудаи танаи дараҳт, ғӯлаи чӯб, кунда.

FŪLBAK غولбک *гуфт*., *nig. ғӯла* 3.

FŪLING غولینگ зардолуи хушк.

FŪLINGOB غولینگ‌آب обе, ки дар он ғӯлинг ҷӯшонда бошанд, зардолуоб.

FŪLINGHOĀI غولینگ‌خایӣ 1. *исми амал аз fūling хоидан*. 2. *маҷ*. гапро хоидан, ҷавоби дуруст гуфта натавонистан.

FŪLĪ غولي *nig. ғуллӣ; ғӯлӣ карда* киштан зич ва чафс карда кишт кардан.

FŪLUNG غولنگ *nig. ғӯлинг*.

FŪLUNGOB غولنگ‌آب *nig. ғӯлингоб*.

FŪLOSO غول‌آسا *nig. ғӯлпайкар*.

FŪLPAYCAR غول‌پیکر қавиҳайкал, тануманд.

FŪRA//FŪRA غوره ангури хоми турш ва ҳосили норасидаи дараҳтони мева; муқ. **сабча**; сабр кунӣ, аз ғӯра ҳалво мепазад (*маҷ*); **ғӯра бастан** ғӯра андоҳтан, ба ғӯра бастан даромадан.

FŪRABANDĪ غوره‌بندӣ *исми амал аз ғӯра бастан*; ғӯра кардан.

FŪRAGIL غوره‌گل қаҳгили норасида, ки бо он пеш аз андова девор ё бомро панҷакаш (гандаандова) мекунанд.

FŪRAMARG غوره‌مرگ چавонмарг, چавони фавтида ё ҳалокшуда.

FŪRAOB غوره‌آب обе, ки аз ғӯраи ангур ғишурда мегиранд ва дар офтоб муддате гузашта, тайёр мекунанд ва бо ҳӯрок истеъмол мекунанд.

FŪRIƏH غوريان *taъr.* сулолаи сultonҳои вилояти Fūr (дар наздикии шаҳрҳои Faзна ва Xироти Афғонистони ҳозира), ки дар солҳои 1148-1206 ҳукмронӣ кардааст.

FŪRĪ غوري мансуб ба минтақаи Fūr (дар Афғонистон).

FŪT غوت 1. *nig.* фалахмон. 2. *nig.* ғӯта.

FŪTA غوطة :ғӯта задан//ғӯта ҳӯрдан фурӯ рафтан дар об, сар ба об фурӯ бурдан; ◊ **ба дарёи чизе ғӯта задан // ба (дар) дарёи чизе ғӯта ҳӯрдан** а) дар ихотаи чизе мондан, саросар фаро гирифта шудан бо чизе; гарки чизе шудан; б) ба чизе тамоман дода шудан: **ба дарёи муҳаббат ғӯта задан (ҳӯрдан); ба чизе (коре) ғӯта задан // ба (дар) чизе ғӯта ҳӯрдан** а) *nig.* **ба дарёи чизе ғӯта задан...**; дар зери чизе мондан; б) бо чизе саҳт саргарм шудан, ба чизе (коре) тамоман банд шуда мондан: **ба корҳои илмӣ ғӯта ҳӯрдан, ба фикру хаёл ғӯта ҳӯрдан (задан).**

FŪTABAR غوتهور//غوطةور фурӯрафта дар об; фаро гирифташуда бо чизе, гарик: **ғӯtabar ба фикру андешаҳо.**

FŪTABARI غوتهوري//غوطةوري 1. ғӯtabar шудан, ҳолати фурӯравӣ ба чизе, 2. ба коре тамоман дода шудан.

FŪTAHŪRĪ غوته‌خوری//غوطة‌خوری исми амал аз ғӯта ҳӯрдан; ғӯтидан, ба таги об рафтan.

FŪTIĀ غوتيده сифати феълии замони гузашта аз ғӯтидан; дар лой ғӯтида-ғӯтида ҳар замон ба лой дармонда: **ба дарё ғӯтида рафтan** гарки шудан дар дарё; дар лой ғӯтида мондан дар гилу лой банд шудан, дар лой дармондан.

FŪTIĀDAN غوتيدين 1. дар об фурӯ рафтan, дар об шудан: **дар об ғӯтидан.** 2. фурӯ рафтan ба даруни чизе: **ба лой ғӯтидан; ба обу арак ғӯтидан** а) гарки арак шудан, саҳт арак кардан; б) **маҷ.** шарманда шудан; **ба хоку чанг ғӯтидан** зери хоку чанг мондан; ◊ **ба қарз ғӯтидан** ба таги қарз мондан, бисёр қарздор шудан; **дандони касе ғӯтидан ба** чизе барои ҳусули чизе зӯри касе расидan; барои аз худ кардани чизе худро ҳақдор ҳисоб кардан; **нони касе ба равған ғӯтидан** кори касе омад кардан; зиндагии касе рӯ ба беҳбудӣ ниходan.

FŪTON غوستان феъли ҳол аз ғӯтидан; дар ҳолати ғӯтидан; **ғӯton** шудан ғӯта ҳӯрдан.

FŪTON(I)DAN غوتنандن//غوتанидин/غوطаниدين *tarzi bavositaи ғӯтидан;* дар об фурӯ равондан, ба об андохтан: **ба об ғӯtonидан, ноно ба шинни ғӯtonida ҳӯрдан.**

FŪSH غوش *kim.* чӯби саҳти хаданг, ки дар соҳтани баъзе намуди силоҳу асбоби мусиқӣ ба кор мерафтааст.

FŪSHA غوش *kim.* ҳӯши ангур; саракҳои ҷавуғандум, ки дар вақти дарав ба замин афтодааст; **ғӯsha-ғӯsha** ҳӯшаҳои зиёд.

Д

Д ҳарфи шашуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; *дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи дол (ڏ); дар ҳисоби абҷад ба адади 4 баробар аст.*

ДАБ *داب* **кардан** а) пошна задан ба асп барои давондан; б) ба касе дӯғ задан; таҳдид ба задан кардан (*бо ишораи даст ва г.*).

ДАБАНГ *دېنگ* 1. *nig.* **даванг**. 2. он ки рафтору кирдори номӯътадил дорад; аҳмақ, нодон.

ДАБАРА *دبره*: **дӯгу дабара лаҳҷ.** дӯгу пӯписа.

ДАБАРДӮҚӢ *دبردوғى* носуфта, дағал, ноҳинчор.

ДАБАРОН *a.* *دبران* *nuc.* дурахшонтарин ситора дар сурати фалакии Савр.

ДАББА I *a.* *دې* 1. *тиб.* варами хоя, боди фатқ, чурра. 2. инсон ё ҳайвони гирифтори ин дард; **дабба-дабба роҳ гаштан** байни ду пойро фароҳ карда, мурғобивор роҳ рафтан.

ДАББА II *دې* 1. *гуфт.* ҳар чизи бозоркасад, беравнақ, харидорнадошта. 2. моле, ки харидор онро бо айбе ба фурӯшанд барагардонда бошад; **моли дабба;** **дабба кардан** моли харидаро ба фурӯшандааш барагардондан. 3. *маҷ.* бадаҳдӣ, бадқавлӣ, вафо накардан ба аҳд дар муомила.

ДАББА III *دې* зарфи дарунхолӣ аз чинси филиз, сафол, пластик ё ҷарм барои гирифтани моеот, аз қабили равған: **дабба - дӯлча киноя** аз асбоби нодаркори рӯзгор.

ДАББОФ *a.* *دېغ* ошдиҳандаи пӯст, пироишдиҳандаи пӯст, ҷармгар.

ДАББОФӢ *دېغى* 1. ош додани пӯст, дибогат, ҷармгарӣ. 2. қасбу амали даббог. 3. ҷой ва маҳалли ош додани пӯст, корхонаи ҷармгарӣ.

ДАББОҒХОНА *دېغخانه* корхонаи ош додани пӯст, ҷармгарӣ.

ДАБДАБА *a.* *دېبە* 1. ҳашамат, қарруфар, шукӯҳ. 2. намоиш додани ҷоҳу ҷалоли худ; **дабдаба карда гаштан** савлат карда гаштан, қалонигарии худро намоиш додан.

ДАБДАБАДОР *دېدېدار* *nig.* **дабдабанок.**

ДАБДАБАНОК *دېدېنائ* 1. ботантана, мутантан, бошукуҳ, пурҳашамат: **зиёфати дабдаданок,** **тӯйи дабдабанок,** **қасри дабдабанок.** 2. *маҷ.* бо пардозу ороиши аз ҳад зиёд; аз ҳад зиёд иборапардозона, тумтароқ (сухан гуфтан).

ДАБДАЛА *دېدله* *гуфт.* **дабдала кардан** а) тамоман вайрон кардан, ба дараҷае шикастану ҳароб кардан, ки дигар таъмир нашавад; **дабдалаи касеро баровардан** расвоии касеро баровардан, касеро шарманда кардан; **кори касе дабдала шудан** кори касе ниҳоят бад шудан; расвоии касе баромадан.

ДАБИҚӢ *دېقى* як навъ матои абрешиими нағис, ки ба Дабиқ ном шаҳри Миср нисбат медиҳанд.

ДАБИЛА *تېلە* *тиб.* варами қалон, ки асосан беранг буда, маддаи он дар бофтаҳои чукуртари таги пӯст ҷамъ мешавад.

ДАБИР 1. *دېير* нависанда ва таҳиркунандай мактубу ҳуччатҳои давлатӣ, мирзо, муншиӣ, котиб. 2. муаллим, мактабдор, омӯзгор. 3. котиби созмони иҷтимоӣ, ҳизбӣ *ва г.*: **дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид**.

ДАБИРВОР *دېيروار* *nig.* дабирона.

ДАБИРИСТОН *دېيرستان* 1. мактаби миёна. 2. *nig.* дабирхона.

ДАБИРИСТОНӢ *دېيرستانی* *марбут ба дабиристон*; он ки дар дабиристон таҳсил мекунад ё кор мекунад.

ДАБИРИЙ *دېيری* амал ва шугли дабир; *марбут ва мансуб ба дабирий: либоси дабирий*.

ДАБИРОНА *دېیرانه* бо шева ва сабку услуби дабирон, монанди дабирон.

ДАБИРПЕША *دېيرپیشه* он ки шугли дабирий дорад, дабир.

ДАБИРХОНА *دېيرخانه* идорае, ки дар як созмон вазифаи қабул кардан ё фиристодани номаҳо расмиро ба ӯҳда дорад; дафтархона.

ДАБИСТОН *دېستان* мактаби ибтидой, ки маъмулан синфҳои як то чорро дар бар мегирад.

ДАБИСТОНӢ 1. *марбут ба дабистон*. 2. он ки дар дабистон дарс мегӯяд; он ки дар дабистон дарс меҳонад.

ДАБОФАТ *a.* *دېاغت* *nig.* дибоғат.

ДАБУР *a.* *دبور* 1. боде, ки аз тарафи гарб мева-зад; *муқоб*. **боди сабо**. 2. *маҷ.* гарб, мағриб.

ДАБ(Б)УС *a.* *دبوس* *кит.* гурз, чӯбдаст.

дав *دو* асоси замони ҳозира аз давидан.

ДАВ 1. давиш, тохт; **мусобиқаи дав** мусобиқае, ки байни давандаҳо баргузор мешавад; **деви асп.** 2. *маҷ.*, *гуфт.* гап, сухан; **деви касе гузаштан** гапи касе гузаштан.

ДАВАК 1. лӯқидон, ғалақаи дар. 2. худ аз худ ғечида, ғечон (*мас.*, *дар таркиби ҳалқадавак*): **гурбадавак**.

ДАВАНГ *دونگ* фарбехи бадафт; бузургчуссаи беҳеб: **одами даванг, уштури қалони даванг**.

ДАВАНД *دوند* тезрафтор, тезгард, бодпо, бидав: **аспи даванд**.

ДАВАНДА *دونده* 1. *сифати феълии замони ҳозира*

аз давидан. 2. тездав, дар давидан чусту ҷолок. 3. касе, ки давидан дорад.

ДАВАНДАГӢ *دوندگي* *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз давидан*; амали даванда, қобилияти тез давидан доштан; тездавӣ.

ДАВАРОН *a.* *دوران* гардиш, даврзанӣ, ҷархиш, гирдгардӣ (*мас.*, *ҳаракати ҷарҳ*); **даварон кардан** гирд гаштан.

ДАВАРОНӢ *دوراني*: **даваронӣ** **кардан** давр задан, гирд гаштан.

ДАВВОР *a.* *دوار* *کит.* даврзананда, гирдгарданда, ҷарҳзананда; гарданда; *◊ ғунбади даввор* осмон, фалак.

ДАВ-ДАВАК *دودوک* *гуфт.* 1. даводав, давидани бисёр. 2. пешгузарӣ аз якдигар (*дар бозии баҷагон*); **дав-давак** **кардан** дар давидан мусобиқа кардан; дар роҳи ҳосили максад бисёр саъӣ кардан, давуғеч кардан.

ДАВ-ДАВАКБОЗӢ *دودوکبازى* *nig.* дав-давак.

ДАВ-ДАВОН *دودوان* тозон, давида, тохта; босуръат, тез.

ДАВИДА *دوبیده* *сифати феълии замони гузашта аз давидан*; тозон, тохта: **давида баромадан**, **давида рафтган**, **давида омадан**; **давида-давида дав-давон**; якзайл тохта; **давида хестан** (**бархостан**) чусту ҷолонона, зуд аз ҷо хестан.

ДАВИДАН *دویدن* 1. тохтан, тозон рафтан; босуръат рафтан; **давидани гӯсола то қаҳдон** (*маҷ.*). 2. *маҷ.* давуғеч кардан, давутоуз кардан, бисёр рафтуй кардан; қӯшиш кардан (*барои ба даст даровардани ҷизе*): **ба ҳар тараф давидан**. 3. *маҷ.* пайдо шудан, намоён шудан, ҳувайдо гаштан (*хусусан якбора*): **ба рӯи касе сурхӣ давидан**, **ба лаби** (*ё рӯи*) **касе табассум давидан**; *◊* *аз дунболи (пайи, қафои) касе давидан* а) касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан; б) дар ҷустуҷӯи ҷизе овора шудан, дар кофтукови ҷизе саргардон шудан; **ба рӯи касе давидан** шарм надошта ба рӯи касе ягон гапи беадабона гуфтан; эҳтироми касеро ба назар нагирифта бо ӯ густоҳона гап задан; **ба сар давидан** бо майлу рағбат иҷро кардан кореро, ба коре аз дилу ҷон часидан; **аз дӯст як ишорат, аз мо ба сар давидан** (*маҷ.*); **ба сари касе давидан** ба касе ҳамла кардан, ба касе ҳуҷум намудан.

ДАВ

ДАВИДАРАВОН دویدهروان дар ҳолати давидан.

ДАВИШ исми феълӣ az давидан; дав, тохт; майдони давиш майдони мусобиқаи давидан.

ДАВЛАТ a. دولت 1. молу мулк, бойигарӣ, дорой, сарват: давлати дунё, молу давлат, давлатат зиёда шавад (таъбери дуои нек); давлату ҳашамат сарват ва ҷоҳу ҷалол, молу мулк; давлати касе кам нашудан ба молу мулки касе заарар нарасидан. 2. ташкилоти сиёсии як ҷомеа, ки созмонҳояш умури онро идора менамояд; мамлакате, ки ба ҷунин ташкилот соҳиб аст: давлати марказиятёфта (мутамарказ), давлати мустақил. 3. маҷ. баҳт, саодат, иқбол; давлати пирӣ хушбахтӣ ва осудаҳолии айёми пирӣ; давлати бузург будан баҳти ниҳоят баланд будан, толеи баланд будан, боиси хушбахтӣ шудан; аз давлати... // аз сояи давлати... ба шарофати...; ба воситаи...; аз ҳисоби...; аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад (мақ.); дар сояи давлати... а) дар паноҳи..., дар ҳимояи...; б) ба шарофати..., аз пушти...

ДАВЛАТДОРӢ دولتدارи идора кардани давлат; ҳукмронӣ.

ДАВЛАТЁР دولتیار баҳтёр, хушбахт; соҳибзада, музaffer.

ДАВЛАТЁРИ маҷ. хушбахтӣ, саодатмандӣ, некбаҳтӣ.

ДАВЛАТӢ دولتی мансуб ба давлат: вазифаи давлатӣ, бонки давлатӣ, идораи давлатӣ; имтиҳони давлатӣ имтиҳони ҳатми мактабҳои миёна ва олий; мукофоти давлатӣ ҷоизаи маҳсус таъсискардаи ҳукумат барои ихтироъ ва қашфиёт, беҳтарин асарҳои адабӣ, илмӣ, санъат ва г., ки одатан соле ё муддате як бор дода мешавад; сирри давлатӣ сирри амнияти мамлакату ҳукумат, ки фош кардани он ҷиноят аст; ҳучҷати давлатӣ ҳучҷате, ки аз тарафи ҳукумат қабул шудааст; ҳучҷати расмӣ.

ДАВЛАТМАНД 1. соҳибсарват, доро. 2. баҳтиёр, хушбахт, саодатманд.

ДАВЛАТМАНДӢ دولتمندӣ давлат доштан, сарватманд будан, соҳиби молу мулк будан.

ДАВЛАТПАНОХ 1. кит. баҳтовар, саодатбахш; паноҳоҳи саодат ва хушбахтӣ. 2. маҷ. некбаҳт ва муқтадир.

ДАВЛАТСАРО دولتسرایиг. давлатхона.

ДАВЛАТХОНА دولتخانه таър. қароргоҳи амиру ҳоким, арк, боргоҳ; қаср, сарой, пойтаҳт.

ДАВЛАТХОҲ دولتخواه ҳоҳони хушбахтии касе, ҳайрҳоҳ, некҳоҳ.

ДАВЛАТХОҲӢ دولتخواهӣ некӯҳоҳӣ, ҳайрҳоҳӣ, талаби хушбахтӣ барои касе.

ДАВЛАТХОҲОНА دولتخواهانе аз рӯи ҳайрҳоҳӣ, некҳоҳона.

ДАВЛАТШАҲР دولتشهر таър. давлати мустақиле, ки дар як шаҳр ва ноҳияҳои атрофи он ташкил мегардид: давлатшахҳои Юнони бостон.

ДАВО a. دوا 1. он чи беморро бо он муолиҷа мекунанд, дору, дармон; даво кардан табобат кардан, муолиҷа намудан. 2. маҷ. ҷора, илоҷ; ба дарде даво шудан ҳочати касеро баровардан, сабаби бартараф шудани мушкил ё камбуди касе гардидан; давои қурут оби ҷӯш (гарм) (зарб.).

ДАВОБ(Б) a. دواب қит., ҷ. добба; ҷаҳорпоён, маҳсусан ҷаҳорпоёни саворӣ ва ҷонварон.

ДАВОБАҲШ دوابخش дармонбахш, шифобахш, шифодиҳанда.

ДАВОБДОР دوابدار қит. саис, аспбон.

ДАВОВИН a. دوابین қит., ҷ. девон.

ДАВОГАР دواگر давокунанда, табиб.

ДАВОДАВ دادو давиши, тозиши; беист давидан ба ҳар тараф, давутоз, давугеч.

ДАВОДАВӢ دادویиг. даводав.

ДАВОИР a. دوائی қит., ҷ. доира I (доираҳо).

ДАВОӢ دوائی давошаванда; он чи ҳосияти доруӣ дорад, шифобахш: гиёҳҳои давоӣ.

ДАВОКУНАНДА دواکننده табобаткунанда; дорои ҳусусияти дармонӣ.

ДАВОЛ دوال 1. тасмаи ҷармин (барои борбанӣ, миёнбанди узангӯи асп, тасмаи рикоб). 2. тасмаи гафси ҷармин барои нақоразанӣ.

ДАВОЛА қит. навъи моддаи ҳушбӯ.

ДАВОЛБОЗ دوالباز қит. 1. он ки даволбозӣ мекунад; тасмабоз. 2. маҷ. ҳилагар, маккор.

ДАВОЛБОЗӢ 1. **دوالبازى** навъи бозии қимор, ки бо тасмаи ҷармӣ ва ҳалқа анҷом мегирад. 2. **маҷ**. ҳилагарӣ, маккорӣ.

ДАВОЛӢ 1. тасмабоз, найрангбоз, ҳилагар. 2. *тиб*. навъи беморӣ, ки ба сабаби печу ҳам гардидани рагҳои хунгард, маҳсусан сурхраг ва сиёҳраг рӯй додааст.

ДАВОМ *a.* **دوام** 1. ҳамеша будан, мондагорӣ, пойдорӣ; **бақо**, сабот. 2. қисми бокимонда, бақияи чизе, ҳиссаи нотамоми чизе, идома, дунбола: **давоми сухан**, **давоми ҳикоя** (**қисса**); **давоми умр** бақои умр, пояндагии умр; **дар давоми...** а) **дар зарфи...**, **дар тӯли...**, **дар муддати...**: **дар давоми ду моҳ**; б) **дар рафти...**, **дар ҷараёни...**; **дар аснои...**: **дар давоми сухани ҳуд**, **дар давоми сӯҳбат...**; **давом додан** идома додан; то ба охир расидани коре аз пайи он будан; **давом доштан** ҷараён доштан, **дар ҷараён будан**, идома доштан, нотамом будан; **давом кардан** (**намудан**) а) ҷараён доштан, тӯл қашидан; б) идома додан (*мас.*, *сухани ҳудро*); в) ҳозир шудан, муддате рафтумадро давом додан; **давом кунон(и)дан** идома додан: **сухани (ҳикояи) ҳудро давом кунон(и)дан**; **ба коре давом кардан** (**намудан**) а) кореро идома додан; кореро қатъ накардан; **дар коре иштирок кардан**, ба ҷое (коре) ҳозир шудан (*мас.*, **ба дарс**, **ба мактаб**, **ба кофтукови касе**).

ДАВОМАТ *a.* **دوامات** 1. иштирок, ҳузур: **давомати талабагон ба дарсҳо**; **давомат кардан** ҳозир шудан, доимо давом додани коре; **давомат кунон(и)дан** идома (давом) додан. 2. муддати кор ва фаъолият (-и даста ё гурӯҳе ба машғулияте).

ДАВОМДЕҲ **دوامد** *nig.* **давомдиҳанда**; идома-диҳанда.

ДАВОМДИҲАНДА **دوامدنه** *сифати феълии замони ҳозира аз давом додан*.

ДАВОМДОР **دوامدار** зиёд давомкунанда, қашол-ёбанд, тӯлонӣ; **гурӯҳи машғулияти давомдор** гурӯҳи талабагони хурдсол, ки дар мактаб баъд аз соатҳои дарс ҳам як муддат машғулияташон давом мекунад.

ДАВОМДОРИЙ **دوامدارӣ** давомдор будан; идома доштан.

ДАВОМИЯТ *a.* **دواМИят** *nig.* **давомат**.

ДАВОМКУНАНДА **دوام‌کننده** *сифати феълии замони ҳозира аз давом кардан*; иштирок-кунанда.

ДАВОМНОК **دوامناک** 1. *nig.* **давомдор**. 2. дунболадор; қисм-қисм чопшаванда (*дар рӯзнома ва маҷалла*): **ҳикояи давомнок**.

ДАВОМНОКӢ **دوامناکӣ** давомнок будан, идома доштан.

ДАВОМОТ *a.* **دوامات** *nig.* **давомат**.

ДАВОМПАЗИР **دوام‌پذیر** давомёбанд, бардам.

ДАВОН I **دوان** *феъли ҳол аз давидан*; тозон, тохта, давида, **дар ҳолати давидан**: **давон омадан**, **давон рафтан**; **давон-давон** босуръат тохта, тез давида; **давон шудан** давидан; **давида рафтан**; равон, чорӣ.

ДАВОН II **دوان** ағба, кӯтал.

ДАВОНА **دوانه** **دار ҳоли давидан**, давон, давида истода.

ДАВОНАНДА **دوانده** водоркунанда ба давидан, барои давидан маҷбур кардан.

ДАВОН(И)ДАН **دواندن//دواnidin** 1. *тарзи бавоситати давидан*; ба давидан водор кардан, тоzonдан; **асп давондан** а) асп тозондан, машгули аспдавонӣ шудан; аспро давонда рафтан; б) аспакӣ ҳучум кардан, савора ҳамла овардан. 2. андудан, ҳалкорӣ кардан (*бо оби тилло, нуқра ва г.*): **зарҳал (оби тилло) давондан**. 3. *гуфт*. қасали дарунрав кардан. 4. *маҷ*. өвораю саргардон кардан (*бо ваъда анҷом додани коре*); ♀ **ақл давондан** ақлро ба кор андохтан, фикру андеша кардан; **реша давондан** а) реша паҳн кардан; нашъунамо кардан (-и растани); б) мустаҳкам ҷойигир шудан; мавқеи ҳудро мустаҳкам кардан; **ҷашм давондан** назар афкандан, нигоҳ кардан; тез аз назар гузаронидан; **пӯсти нав давондан** пӯсти нав баровардан, пӯст пайдо шудан (*дар рӯи ҷароҳат*).

ДАВОНОПАЗИР **دوانапذیر** илочнопазир, табобатнашаванда, бедармон, муолиҷанашаванда.

ДАВОПАЗИР **دواپذیر** табобатшаванда, илочпазир, муолиҷашуданӣ.

ДАВОСОЗ **دواساز** *nig.* дорусоз.

ДАВОСОЗӢ *دواسازی nig. дорусозӣ.*

ДАВОТ *a.* دوات 1. зарфи хурди дорои ранг, ки қаламро барои навиштан бар он фурӯ мебаранд; рангдон, сиёҳидон. 2. ҷаъба ё куттие, ки дар он қалам ва дигар аbzори навиштро мегузоранд; қаламдон.

ДАВОТГАР *دواتگر nig. давотсоз.*

ДАВОТГАРИ *دواتگری nig. давотсозӣ.*

ДАВОТДОР *دواتدار таър.* сиёҳидонбардор, қаламдонбардор, шахси маъмури дарбори шоҳону ҳокимон, ки вазифааш давот бардошта гаштан буд.

ДАВОТИЙ *марбут ба давот;* давотдор.

ДАВОТСОЗ *دواتساز kит.* созандай давот, он ки давот месозад.

ДАВОТСОЗӢ *دواتسازی давотгарӣ, амал ва кори давотсоз.*

ДАВОТХОНА *دواتخانه таър.* идораи муншиён, мирзохона.

ДАВОУЛМИСК *a.* *دوالمسک* *kit., тиб.* доруе, ки барои бақувват кардани дил аз ҷанд даво месохтанд ва қисмати бештари онро мушк ташкил мекард.

ДАВОЧ 1. болопӯш, рӯйҷо, ҷойпӯш. 2. кӯрпа, бистар, ҷойхоб. 3. қабо, ҷомаи васеъ, ки тамоми баданро пӯшонад.

ДАВОШАВАНДА *دواشوندہ* табобатшаванда, муолиҷашаванда.

ДАВР *a.* دور 1. гардиш, ҷархиш, ҳаракат дар гирди чизе; **даври фалак** гардиши фалак, ҷархи фалак; замона, рӯзгор. 2. навбат (*дар бозӣ, овоздиҳӣ дар интихобот ва г.*); **даври ҷом** гардиши бонавбати ҷоми май дар давраи аҳли сӯҳбат. 3. айём, ҳангом; вақт, замон: **даври пеш (қадим), дар ҳар давру замон;** **даври ҷавонӣ** айёми ҷавонӣ, вақти ҷавонӣ; **даври коре расидан** фаро расидани вақти коре. 4. *маҷ.* вақти ҳукмронӣ, аҳди салтанат; **даври касе омадан** навбати ҳукмронии касе расидан; ҳукми касе раво гардидан. 5. гирд, гирдогирд, атроф, давра, доира: **даври сар, даври хирман, ба даври мизи касе ҷамъ омадан, даври ҷизеро печонида гирифтан;** давру **пеш** гирду атроф, гӯшаву канор; қарибиҳо, наздикиҳо; **давр задан** *a)* гирд гаштан, ҷарх

задан дар атрофи чизе (*мас., киштии қайҳонӣ дар атрофи Замин*); *б)* аз гирди чизе гузаштан; атрофи ҷоero тай карда рафтан (*роҳи ростро монда*); *в)* **маҷ.** сайру гашт кардан, гардиш кардан (*барои тамошо ва ҳавоҳӯрӣ*); **давр зада баромадан** *a)* гирд гаштан, гашта баромадан ҷоero (*мас., барои аз назар гузаронидан*); *б)* паймудан атрофи ҷоero; **давр рондан** *a)* ҳукм рондан, ҳукмронӣ кардан; *б)* **маҷ.** бо айшу ишрат рӯз гузаронидан, ҳушвақтӣ кардан, бо қарру фар рӯз гузаронидан; *◊ даври гул* фасли шукуфтани гулҳо, мавсими гул; **давр-даври касе (будан)** *a)* ҳукмрони замон будани касе; *б)* ҳукми касе раво будан, гапи касе гап будан; **давру даврон** *a)* замона, рӯзгор; *б)* айшу ишрат, ҳушию ҳурамӣ, рӯзи ҳуш.

ДАВРА *a.* دوره 1. чизи мудаввар, гирд, доира-шакл: **мизи давра, оинаи давра, ҳавзи давра; ҷароғи давра nig. даврапилта.** 2. давр, гардиш, навбат. 3. ғурӯҳи ҳалқа зада ба як ҷо гирдомадаи одамон, маърака, ҷамъомад (*мас., давраи ҷавонон*). 4. вақту замони муайяни инкишофи чизе ё ғаъолияти касе; давр, замон, вақт, айём; овон: **давраи бачагӣ (кӯдакӣ), давраи имтиҳонот, давраи нави муносибатҳои байналхалқӣ, давраи ислоҳоти замин; давраи ҳисоботӣ** муддати ғаъолияти ягон ҳайати интиҳобӣ, ки дар бораи он ҳисобот дода мешавад. 5. як қисми муддате, ки барои бозие ҷудо карда шудааст, давр; **аҳли давра** дар давра ҳозирбӯдагон, ҷамъомадагон, аҳли маҳфил; **дар давраи дӯстон** дар иҳотаи дӯстон, дар байни дӯстон; **давра гирифтан (давра гирифта нишастан)** гирд омадан, ҳалқа зада нишастан, ҳалқавор атрофи ҷизеро печонидан; **давра кардан** *d.* маросиме, ки барои муайян кардани синну соли шахси фавтида ва шустани гуноҳи ӯ гузаронида мешавад; **давра шудан nig. давра гирифтан.**

ДАВРАГАРД دوره گرد 1. ба таври доиравӣ ҷарх-зананда, ҷархзананда дар атрофи чизе. 2. *маҷ.* он ки ҷои муайян ва субити ҷои кору сукунат надорад; ҳарҷогард.

ДАВРАГАРДӢ دوره گردی *маҷ.* бекору бехуда гаштан; бехудагардӣ.

ДАВРАГӢ دوره گرگي *nig. даврӣ 4.*

ДАВРАИЧАНГӢ دوره جنگي *مانсуб ба замони*

чанг; ашъори давраи чангӣ шеърҳои дар замони чанг эҷодшуда.

ДАВРАПИЛТА دوره‌پلهه :чароги даврапилта чароги карасинии пилтааш доирашакл.

ДАВРГАРД دورگرد гирдгарданда дар атрофи чизе, тавофунанда.

ДАВРГИР دورگیر кит. 1. боданӯш, касе, ки дар даври шароб ҷоми навбатӣ ба ӯ мерасад. 2. маҷ. подшоҳ, хукмрон.

ДАВРЗАНАНДА دورزننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз давр задан. 2. гарданда, ҷархзананда (дар гирди меҳвари худ): қӯрай даврзанандаи заводи сement.

ДАВРЗАНӢ دورزنی исми амал аз давр задан; ҷархзани, ҷархиши; дар атрофи ҷизе ё касе ҷарх задан.

ДАВРИЯТ a. دوریت давра ба давра.

ДАВРӢ دوری 1. доирашакл, мудаввар, давра. 2. табаки калони ошхӯрӣ. 3. наъви чул, сағрипӯши маркаб. 4. мансуб ба давру замони муайян; ҳар ҳодисаи дар вакту замони муайян такроршаванда. 5. пардаи гулӯзии арӯсӣ, ки гулҳояш одатан гирд-гирд дӯхта мешавад; матбуоти даврӣ // адабиёти даврӣ нашрияҳое, ки дар муддатҳои муайян ба таври мусалсал бароварда мешаванд (аз қабили рӯзнома, ҳафтанома, маҷалла ва г.).

ДАВРОДАВР دورادور гирдогирд, атроф: сайёҳати давродаври қураи Замин.

ДАВРОН دوران 1. давр, рӯзгор, даҳр, замо-на; вақт, ҳангом, айём: даврони бачагӣ (ҷавонӣ, пири). 2. замони хукмронӣ, аҳди хукмронӣ; нодираи даврон беназир дар замони худ, мумтоз, бехамто; ягонаи даврон беназир, бехамто, бемислу монанд; давру даврон ниг. давр (давру даврон).

ДАВРОНДИДА دوران‌دیده маҷ. дунёдида, ҷаҳондида, ҷаҳонгашта.

ДАВРСАНҶ دورسنج tex. абзоре барои санчиши шумораи ҷархиши даврзанини дастгоҳи гарданда.

ДАВРУБАР دوروبӣ гуфт. атрофу акноф, гирду гӯша.

ДАВУФЕЧ دووغیج чунбуҷӯл (барои сарииита кардани коре), ташвиш, тараддуд.

ДАВУТОЗ دووچار 1. даводавӣ кардан (дар талоши ҷизе), ташвиш қашидан, тараддуд кардан, заҳмат қашидан, даступо кардан. 2. шафоат (мадад) кардан.

ДАВҲА a. دووحه 1. дарахти бузург. 2. киноя аз фарзанд, зода.

ДАВЧА دوچه گуфт. зардолуи хом, ғӯраи зардолу; ♀ давча нашуда ғӯлинг шудан давраи ҷавониро аз сар нагузаронда пир шудан.

ДАҒ кит. замини беҳосил, хоки беалаф.

ДАҒАЛ a. دغل 1. ҳар ҷизи дурушт, ки ба даст ё ягон узви бадан саҳт мерасад, шаҳшӯл; ноҳамвон; носуфта: матои дағал; муомилаи дағал рафтор ва муносабати густохона бо дигарон; сухани дағал сухани дурушт. 2. он ки бо касе дурушт, беодобона муомила мекунад, бадмуомила, дуруштҳӯ, саҳтгап; густоҳ. 3. кит. маккор, ҳилагар. 4. кит. носара, сақат, қалб (оид ба симу зар).

ДАҒАЛБОЗ دغلباز кит. ҳилагар, найрангбоз, ҳаромбоз.

ДАҒАЛБОЗӢ دغلبازی кит. ҳилагарӣ, найрангбозӣ, ҳаромбозӣ.

ДАҒАЛБОФТ دغلبافت бофташ дурушт, аз ҷиҳати бофт бадсифат (оид ба матоъ).

ДАҒАЛИ دغلی 1. бадмуомилагӣ, дуруштӣ, бемаданияти дар муомила; саҳтгапӣ, густоҳсуханӣ; дағалий кардан. 2. шаҳшӯлӣ, ноҳамвонӣ; бо дағалий дағалона.

ДАҒАЛКОРӢ دغلکاری ниг. дағалбозӣ.

ДАҒАЛМИЗОЧ دغلمزاج ниг. дағалтабиат.

ДАҒАЛМУОМИЛА دغلمعامله ниг. дағал

ДАҒАЛМУОМИЛАГӢ دغلمعاملگӣ ниг. дағалий 1.

ДАҒАЛМӮЙ دغلموی он ки мӯи гафси дурушт дорад, он чи мӯяш дурушт аст.

ДАҒАЛОНА دغلانه ба таври дағал, бо дағалий, бо дуруштӣ: дағалона гап задан, дағалона ҷавоб додан.

ДАҒАЛПАШМ دغلپشم он чи пашини дурушту саҳт дорад; муқоб. маҳинпашм.

ДАҒАЛТАБИАТ دغلطبيعت одами табиаташ дурушт, феълу ҳӯяш бад, тундмизоч.

ДАҒАР-БУҒУР دغربغر гуфт. ноҳамвон, носуф-

та; шахшӯл: **санги дагар-бугар, рохи дагар-бугар.**

ДАФ-ДАФ دغدغ کалимаи тақлиди овоз, ки ҳолати ларзиши саҳти аъзои баданро аз тарс ё сармои шадид ифода мекунад: **даг-даф ларзидан.**

ДАФДАФА a. دغدغه 1. тарс, бим; воҳима; **дағдага кардан** таҳдид кардан; дӯгу пӯписа кардан. 2. **кит.** майлу ҳоҳиш, орзу, ҳавас; даъвои коре. 3. лофи зӯри; калонгарӣ, ҳавобаландӣ; **тарки дағдағаи зиндагонӣ кардан маҷ.** вафот кардан, мурдан.

ДАФДАФАДОР دغدغه‌دار 1. *гуфт.* воҳиманок; бадвоҳима. 2. лофзан; ҳавобаланд, ҳудписанд, ҳудсито.

ДАФДАФАК دغدغه‌ک бот. гиёҳе аз чинси нахӯд, ки гулҳои зард дорад, дағдагон.

ДАФДАФОН دغدغان *nig.* **дағдағак.**

ДАФЕЧ دغیج *лаҳҷ.* занони бародарон нисбат ба яқдигар, авсун.

ДАФО دغا 1. макру фиреб, ҳила. 2. **маҷ.** одами қаҷбоз, қаллоб, фиребгар; дӯгу **даго** таҳдид, дӯгу пӯписа.

ДАФОБОЗ دغاباز фиребгар, ҳилагар, қаллоб.

ДАФОБОЗӢ амали дафобоз; фиребгарӣ, ҳилагарӣ.

ДАФОПЕША دغاییشہ *кит., nig.* **дағобоз.**

ДАД دد *кит.* ҳайвони ваҳшӣ аз даранда ва ғайридаранда (аз қабили шер, паланг, гург *ва г.*); муқоб. **дом: дому дад.**

ДАДА I دده *nig.* **дадо.**

ДАДА II دده *nig.* **дад.**

ДАДӢ دده дарандагӣ, дад будан.

ДАДМАНИШ ددمنش дарандаҳӯй, дорои хислати даранда.

ДАДМАНИШОНА ددمشنانه аз рӯи дарандаҳӯй ва ваҳшоният, ваҳшиёна.

ДАДО ددا *гуфт.* падар, додо, дада: **гадо бошад, дадо бошад (мақ.).**

ДАЖФИМ درغیم *nig.* **дижхим.**

ДАЖФОЛ 1. омехтаи сангмайдаю хиштпораҳои партови соҳтмон, ки ҳангоми сementкорӣ истифода мебаранд. 2. боқимон-

даҳои ангиштсанг бâъд аз сӯхтани он.

ДАЖФОЛБЕТОН دژغالبیتان бетони сангрезадор.

ДАЙ دی 1. моҳи даҳуми соли шамсӣ пас аз озар ва пеш аз баҳман (мутобиқ ба моҳи ҷадии тақвими бурҷӣ) аст, ки ба 22 декабр - 21 январ рост меояд ва мавсими шиддати сармои зимистон ҳисоб мешавад. 2. рӯзи ҳаштум, понздаҳум ва бисту сеюми ҳар моҳи шамсӣ дар солшумории форсиёни қадим. 3. зимистон.

ДАЙДУ دیدو سакалту, ҳарзагард; оворагард: **ҷавони дайду, боди дайду.**

ДАЙДУГӢ دیدوگی ҳарзагардӣ, ҳарҷогардӣ, оворагӣ.

ДАЙДУЗАН دیدوزن зани дайду, зани ҳарзагард; зани дӯстдорандай дарбадаргардӣ.

ДАЙЁН a. دیان 1. мукофотдиҳанда; ҷазодиҳанда; қаҳркунанда; ҳисобгир (*сифати Худо*).

ДАЙЁР I a. دیار 1. аҳли диёр; бошанда, сокин, истиқоматқунанда. 2. ҳар мавҷуди зинда, бавежа инсон, кас, шахс; касе.

ДАЙЁР II a. دیار *кит.* дайрнишин, сокини дайр, роҳиб.

ДАЙМАХ//ДАЙМОХ دیمه//دیماه моҳи дай; зимистон, сармо.

ДАЙМОҲӢ دیماهی мансуб ба даймоҳ; зимистонӣ; хунук, сард.

ДАЙН a. دین 1. қарзе, ки мӯҳлати адои он муайян аст, қарзи мӯҳлатнок; қарз, вом. 2. **маҷ.** ҳар вазифае, ки адои он ҳатмист; **дайн шудан** собит шудан, исбот шудан (-и ягон кори нораво.).

ДАЙР a. دیر *таър.* ҷои иқомат ва ибодати роҳибон, ибодатгоҳи оташпарастон ва насрониён, савмаа; ба истиллоҳ олами инсонист; **дайри мугон** а) ибодатхонаи оташпарастон; оташкада; б) маҷлиси урафо ва авлиё (*дар масаввуф*); в) **маҷ.** ҷои майнӯшӣ.

ДАЙРНИШИН دیرنشین муқими дайр, дайёр; роҳиб, зоҳид.

ДАЙХИМ دیهیم *кит.* тоҷ, афсар; қулоҳи мурассаъ.

ДАЙХИМДОР دیهیم‌دار *кит.* 1. тоҷдор. 2. **маҷ.** подшоҳ.

ДАЙЧУР *a.* دیجور *кит.* торикӣ, сиёҳӣ, зулмат; шаби дайчур шаби ниҳоят торик.

ДАЙЮС *nig.* даюс.

ДАКАДАНГ دکنگ *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди* овози мунтазам ба чое задан ё расидани чизҳо; дак-дак. 2. *маҷ.* боҳашамат, бошуқӯҳ, дабдабон: **иморати дакаданг**, гунбази **дакаданг**.

ДАКАНГ دکنگ 1. як навъ турна, ки овози баланди бадвоҳима дорад. 2. ҷанғӣ; ҷангара: **мурғи даканг**, **хӯрӯси даканг**.

ДАКАР-ДУКУР دکر دکر *nig.* дукурдукур.

ДАК-ДАК دک دک *калимаи тақлиди* овози ҷарху ғалтаки қатораву ароба ҳангоми гардиш дар ҷоҳои ноҳамвон.

ДАККА دکка зарба, садама, лат; **дакка хӯрдан** а) ба ҳам задани ду чиз, бархӯрдан ба чизе дар вақти ҳаракат; расидан ба чое; б) дармондан (дар вақти ҳондан), забон гирифтан; в) *маҷ.* пешпо хӯрдан; ба ҳолати ногуворе афтодан; ◇ **ба осмон (фалак) дакка задан** ба авчи аъло расидан, ниҳоят баланд шудан (-и овоз, дуд, ҷангӯ губор ва г.).

ДАҚ دق садои бархӯрдани ду ҷисм, тақ; **дақ-дақ** садои тақрории задани чизе.

ДАҚ(Қ) I *a.* دق 1. қӯфттан, қӯбидан: **қӯфтани оҳангар**. 2. *маҷ.* садакаталабӣ, гадой. 3. сарзаниш, маломат. 4. навъи матои нағиси румӣ ва мисрӣ, ки дар гузашта бисёр машҳур будааст.

ДАҚ(Қ) II دق *гуфт.* сӯзон, тафсон, ниҳоят гарм: **офтоби дақ**; **дақи офтоб** айни шиддати гармои офтоб.

ДАҚЁНУС ю. دقيانوس 1. қӯтоҳшудаи номи ҳокими Рум Дақилатиёнус – Диэклетиан (284-305), ки ба қатлу озори масҳиён шӯҳрат ёфта буд. 2. *маҷ.* золим, ситамкор. 3. *маҷ.* қӯҳна, қӯҳнаколои аз қадим монда.

ДАҚЁНУСӢ 1. ситамкорӣ, золимӣ. 2. қӯҳна, қӯҳнаколои аз давраҳои пешин монда.

ДАҚИҚ *a.* دقیق 1. нозук, борик: **маъниҳои фалсафии дақиқ**, **фирӯҳи дақиқ**, мулоҳизаҳои дақиқ. 2. аниқ, саҳех, дуруст, бехато: **тарозуи дақиқ**. 3. борикбин, нуктасанҷ; дақиқгар, бодиққат: **хонандай дақиқ**, **нигоҳи дақиқ**, на-

зари дақиқ, ҷашми дақиқ; **ilmҳои дақиқ** илмҳои, ки асоси риёзӣ доранд.

ДАҚИҚА I *a.* دقیقه 1. воҳиди вақт, ки шастяки соатро ташкил медиҳад ва баробари шаст сония аст. 2. ҷуҷӯ. воҳиди паймоши қунҷи ҳамвор, ки ба шастяки дараҷа, яъне аз шаст як ҳиссаи дараҷа баробар мебошад; **дақиқа ба дақиқа** бо мурури ҳар дақиқа; торафт.

ДАҚИҚА II *a.* دقیقه қит. нуктаи борик, сухани пӯшидамаъни нозук.

ДАҚИҚАГАРД دقیقه‌گرد акрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад.

ДАҚИҚАГӢ دقیقگӣ яклаҳзагӣ, баробари як дақиқа.

ДАҚИҚАДОН دقیقه‌дан қит. борикбин, нозуқ-фаҳм, донишманд.

ДАҚИҚАЁБ دقیقه‌یاب қит. нуктасанҷ, борикбин.

ДАҚИҚАЁБӢ دقیقه‌یابӣ қит. борикбинӣ, нуктасанҷӣ.

ДАҚИҚАӢ *a.* دقیقاً ба таври дақиқ, борикбинона.

ДАҚИҚАСАНҖ دقیقه‌سنج қит. борикбин, зирак, доно, нуктасанҷ.

ДАҚИҚАХӮ(Ӣ) دقیقه‌خوای қит. нозуктабъ.

ДАҚИҚАШИНОС دقیقه‌شناس қит. он ки маврид ва тарики иҷрои корро хуб медонад; нуктасанҷ, нозуқфаҳм.

ДАҚИҚАШУМОР دقیقه‌шмар 1. акрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад. 2. *маҷ.* интизори саҳт будан.

ДАҚИҚАШУМОРӢ دقیقه‌шмарӣ қит. муштоқона интизорӣ кашидан, интизории муштоқона.

ДАҚИҚБИН دقیق‌بین борикбин, зирак, доно.

ДАҚИҚӢ دقیقӣ 1. дақиқ будан, аниқӣ, саҳехӣ. 2. дақиқкорӣ, дикқаткорӣ, бодиққатӣ.

ДАҚИҚКОР دقیق‌кар он ки дар иҷрои кор ба ҷузъиёт дикқат медиҳад.

ДАҚИҚКОРӢ دقیق‌کارӣ дақиқкор будан; дикқат ба ҷузъиёт корҳо.

ДАҚИҚКОРОНА دقیق‌کаранه бо дикқат, бо дақиқназарӣ, борикбинона, мӯшикофона.

ДАҚИҚНАЗАР دقیق‌نظر бодиққат, борикбин.

ДАҚИҚНАЗАРОНА دقيق نظرانه аз рӯи дақикназарӣ.

ДАҚИҚОНА دقیقانه аз рӯи бодиқкатӣ, дақикбинона, дақиқназарона.

ДАҚҚОҚ *a.* دقاق kит. раҳтшӯй, чомашӯй.

ДАҚҚОҚӢ دقاقӣ амал ва шуғли даққок, чомашӯй, раҳтшӯй.

ДАҚОИҚ *a.* دقائق ҷ. дақиқа; дақоиқ рондан нозукбаёнӣ кардан.

ДАЛА I ۱. ҳайвони ваҳшии гурбашаклест, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, қокум.

ДАЛА II ۲. *nig.* далла.

ДАЛВ *a.* دلو 1. зарфи ҷармӣ ё филизӣ, ки бо он аз ҷоҳ об ё хок мекашанд, дӯл; сатил; муқ. дӯлча. 2. нуҷ. номи бурчи ёздаҳум аз дувоздаҳ бурчи фалак. 3. моҳи ёздаҳум дар солшумории ҳичрӣ шамсӣ, ки вақти аз ин бурҷ гузаштани Офтобро ташкил медиҳад ва он ба 21 январ - 20 феврал рост меояд (*дар форсӣ ин моҳро баҳман мегӯянд*).

ДАЛЕЛ I *a.* دلیل 1. ҳуҷҷат барои исботи ҷизе, бурҳон; асос: **далели мантиқӣ**, **далели равшан**. 2. ҷизе, ки ба ҷизе далолат мекунад, нишона, аломат; **далели фаниӣ** бурҳоне, ки аз рӯи илму фан асоснок карда шудааст; **далели шайъӣ** ашёи ба ҷиноят алоқадор, ки барои исботи ҷиноят кумак мерасонад.

ДАЛЕЛ II *a.* دلیل қит. раҳнамо, роҳнишондиханда, роҳбалад, роҳнамо.

ДАЛЕЛИЙ ۱. *марбут ба далел*; ҳуҷҷат будан, далел будан. 2. ҷаҷ. раҳнамоӣ.

ДАЛЕЛНОК دلیلنامه он чи далел дорад, бодалел, асоснок.

ДАЛЕР دلیلвар, шуҷоъ, часур, шердил, нотарс; бочуръат; **далер кардан** *касеро* шердил кардан *касеро*, қуввати дил додан ба қасе; **далер шудан** бебок шудан, чуръат пайдо кардан; **худро далер гирифтан** тарсро ба худ роҳ надодан; худро ба даст гирифтан.

ДАЛЕРВОР دلیروار ҷаҷ. густохона, бетарсуваҳм.

ДАЛЕРИЙ دلیری диловарӣ, шуҷоат, часорат; мардонагӣ, нотарсӣ, чуръат: **далерию мардонагӣ нишон додан**; **далерӣ кардан** (на-

мудан) а) шуҷоату мардонагӣ нишон додан; б) чуръат кардан ба коре.

ДАЛЕРОНА دلیرانه 1. шуҷоатмандона, часурона, нотарсона: **далерона қадам гузоштан** (задан), **далерона ҷавоб додан**, **далерона ҷангидан**. 2. хоси **далерон**, мардона: **дасти далерона**, **рафтори далерона**.

ДАЛҚ *a.* دلق 1. *kит.* хирқа, либоси пашмини дарвешон, либоси қаландарӣ. 2. *кит.* либоси кӯҳна ва жандা.

ДАЛҚПŪШ دلق پوش *kит.* 1. хирқапӯш, он ки батан **далқ пӯшидааст**. 2. *маҷ.* суфӣ.

ДАЛЛА ۱. зани **даллол**; зани маккору хилагаре, ки занони дигарро ба роҳи бад далолат мекунад; миёнарави робитаи мардону занон.

ДАЛЛАГӢ دلگی شуғл ва амали **далла**; **даллагӣ кардан** занонро ба роҳи бад далолат кардан, дар байни занону мардон миёнаравӣ кардан.

ДАЛЛОК *a.* دلاک ۱. ҳодим дар ҳаммом, кисакаш. 2. устои сартарош.

ДАЛЛОКӢ دلاکی амал ва шуғли **даллок**.

ДАЛЛОЛ *a.* دلول ۱. восита дар байни фурӯшанд ва ҳаридор (*acosan dar bozori mol*). 2. *кит.* роҳнамо.

ДАЛЛОЛА *a.* دلولا ۱. зани миёнарав, хостгор. 2. зани маккоре, ки занони дигарро ба роҳи бад меандозад, **далла**.

ДАЛЛОЛАГӢ دلله‌گی شуғлу амали **даллола**.

ДАЛЛОЛӢ دلله‌گی *mansub ба далلول*; шуғлу амали **даллол**, миёнаравӣ дар байни фурӯшанд ва ҳаридор.

ДАЛЛОЛОНА دلله‌گی ҳаққи хизмати **даллол**, ки ҳам ҳаридор ва ҳам фурӯшанд медиҳанд, ширинкомаи **даллолӣ**.

ДАЛОИЛ *a.* دلائیل ҷ. **далел I**.

ДАЛОЛ *a.* دلول ۱. нозу **карашма**. 2. *дар масаввуф* ҳолати бекарорӣ, ки аз шавқи бисёр солик ҳарчи дар дил дорад, ифшо мекунад.

ДАЛОЛАТ *a.* دللات ۱. роҳ нишон додан, роҳнамоӣ. 2. нишона, аломат; шаҳодат, гувоҳӣ; **далолат кардан** (намудан) а) роҳнамоӣ кардан, роҳ нишон додан; ташвиқ кардан (ба коре); б) шаҳодат (гувоҳӣ) додан (аз ҷизе), далел шудан (ба ҷизе).

ДАЛФИН ю. دلفین nig. делфин.

дам ⚡ асоси замони ҳозира аз **дамидан**.

ДАМ I ⚡ 1. нафас; **дами касе гаштан (гардидан)** нафаси касе ба дарун афтидан; нафас гирифта натавонистан. 2. ҳаво, бод; пух; **дами чизеро холӣ кардан** боди чизеро баровардан, ҳавои чизеро сар додан; **дами шикам** боди шикам, варами шикам. 3. фурсати як нафаскашӣ; фурсати андак, лаҳза, он; **дами воясиин (марг)** нафаси охирин, лаҳзай пеш аз марг; **як дам** андак вақт, лаҳзасе. 4. чуръа, қулт. 5. тафс, гармӣ. 6. вақт, замон, ҳангом, гоҳ: **аз ҳамон дам** аз ҳамон вақт, аз ҳамон замон, он ҳангом, он гоҳ: **дар ин дам то ин дам**; **дами пирӣ** айёми пирӣ, даври пирӣ. 7. садо, овоз. 8. дамгах, назд, наздик, канор ё паҳлӯи чизе: **дар дами дар (дарвоза), то дами дар гуслонидан; дар дами...** дар қисми пеши...; дар пеши...; **дами обро гирифтан** пеши обро банд кардан. 9. маҷ. афсун, сехр; қуфу сүф; эму алас: **даму афсун, даму нафас, эму дам (кардан); дам андохтан** д. афсун хондан, қуфу сүф кардан. 10. маҷ. ҳомӯш, сокит; ором; ҳап, чим; **дам истодан** ҳомӯш истодан; орому беҳаракат истодан, начунбидан истодан; **дам нишастан** nig. **дам истодан; дам шудан** ором (ҳомӯш, чим) шудан; **даме ки...** ҳангоме ки..., вақте ки...; **дар як дам** дар як он, дар як лаҳза; фавран, дарҳол, ҳамин замон; **бо як дам кашидан** ба як ҳӯрт кашидан, якбора нӯшидан (mas., як пиёла чойро); **дам дамидан** а) бод додан (-и ангишт) барои шукуфондан (*дар қӯраи оҳангарӣ*); пух кардан (*барои дарғирондан ё ҳомӯш карданни оташу ҷароғ*); б) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан; **дам кардан** а) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан (пух кардан); б) варам кардан, бод овардан (-и шикам); в) банд кардан, гирифтан пеши роҳи обро; г) болои оши палавро пас аз обкаш кардани биринҷ бо зарфе пӯшида муддате рӯи ҳарорати паст нигоҳ доштан (*барои дар буги ҳуд тухтани он*); ♀ **дами гарм** ҳӯроки гарми обакӣ; **дами дарун** а) ҳомӯш, сокит; ҳап, чим; б) **гуфт**. дамдузд, ҳаппак; камгап; **дами сард** киноя аз оҳи пурдари навмедона; **дами субҳ** аввали субҳ, саҳаргоҳ, субҳидам; **дам ба дам** а) ҳар замон; дамодам, пайихам, беист; зудзуд, тез-тез; б) торафт, дақиқа ба дақиқа, соат ба соат; **дам гирифтан** истироҳат кардан

дар байни кор, мондагии ҳудро баровардан; танаффус кардан; **дам даркашидан** nig. **дам кашидан; дам додан** а) нафасро гардондан, нафасгириро мушкил кардан, хафакунанда шудан (-и ҳаво); б) истироҳат кунондан, танаффус додан, ором гузоштан (*мас., ҳайвонро аз кор, заминро аз кишини паёни*); в) фиреб додан, фирефтан; **дам задан** II **дам аз чизе задан** сухан рондан, гап задан (*аз ҳусуси чизе*); **дам кашидан** фурӯ бурдан, фурӯ додан; ҳарисона нӯшидан; **дам овардани гӯшт** андак бӯи бад пайдо кардани гӯшт (*дар натиҷаи вайрон шудан*); **дам(ро) рост кардан** нафасгириро мӯътадил кардан, мӯътадил нафас гирифтан; андак дам гирифтан; **дам ҳӯрдан** а) пухта тайёр шудани ош (*баъди дам кардан*); б) мувофиқи табъ шудани чой баъди ба чойник рехта муддате дар назди ё рӯи оташ болояшро пӯшида нигоҳ доштани он; **дам шудани об** (чамъ шуда) бардошта шудани сатҳи об; **дам хот кардан лаҳҷӯ,** nig. **дам рост кардан; дами бегам задан** лаҳзасе аз ғаму ташвиши зиндагӣ осуда будан; ҳушвақтӣ кардан, вақтҷоқӣ намудан; **дами касеро паст кардан** маҷ. шасти касеро гардондан; **дами касе ба дарун афтодан (задан)** ба эроди касе чизе гуфта натавонистан; ҳомӯш шуда мондан; **дами шамол гаштан** шиддати вазиши бод паст шудан; **чой дам кардан** оби ҷӯшро болои чойи ҳушк ба зарфе рехта чой тайёр кардан; **ҳаво дам шудан** ҳафакунанда шудани ҳаво (*ба сабаби гармии зиёд, навазидани бод ва пайдо шудани губор*); **дам ғанимат донистан** ба қадри вақт расидан, вақтро ғанимат шумурдан.

ДАМ II ⚡ анбони ҷармине, ки оҳангарон ба воситай он барои шукуфонидани ангишт ба қӯра бод мефиристанд: **дами оҳангарӣ**.

ДАМ III ⚡ қисми тези ҳар асбоби буранда: **дами корд (каланҷ, тег, шамшер); корди дамаш баргашта** корди кунд; ♀ **аз дами тег (ё шамшер) гузарондан** куштан, нобуд кардан бо тег ё шамшер; **дами табарро пахта гирифтан** дар баробари ҳашму газаб мuloим будан, бо гардани ҳам зӯриро таҳаммул кардан.

ДАМ IV a. ⚡ кит., nig. хун.

ДАМА I ⚡ лабай корд, тег ё шамшер.

ДАМА II ⚡ nig. **дам II.**

ДАМ

ДАМА III دمه шамоли саҳт ва хунуки барфомехта, бӯрон.

ДАМАВИМИЗОЧ دمویمزاج он ки мизоҷаш гарм аст, гарммизоҷ.

ДАМАВӢ a. دموی mansub ба дам IV; хунӣ; мизоҷи гарм, ки дар он хун дар мизоҷ бартарӣ дорад.

ДАМАН دمن доманаи кӯҳ, кӯҳдоман: **дашту даман, кӯху даман**.

ДАМАНДА 1. сифати феълии замони ҳозира аз дамидан. 2. ниг. **дамон** 2, 3.

ДАМБАЛ دمبل лаҳҷ. фарбех; лаванд; **аз дамбали** кундрав лоғари даванд бехтар аст (зарб.).

ДАМБАЛӢ دمبلی лаҳҷ. фарбехӣ; лавандӣ.

ДАМБАР-ДАМБУР دمیردمبر калимаи тақлиди овози беист ва бетартибона задани нақораю доира ё кӯфтани дару дарвоза *ва г.*

ДАМБАСТА دمبسته 1. хомӯш, сокит. 2. маҷ. ҳайрон, саргардон; дармонда.

ДАМБУҚ دمبوق лаҳҷ. фарбехӣ безеб.

ДАМГАР دمگر коргаре, ки дамро пахш карда, кӯраи оҳангариро дармегиронад.

ДАМГАҲ دمگه 1. назд, наздик, пеш; канор ва пахлӯи чизе: **дар дамгаҳи дар (дарвоза), дар дамгаҳи заминкан; дамгаҳи қӯча** ҷои саршавии қӯча, сари қӯча. 2. чукурчае, ки дар сари дилу поёни қабургаҳо воқеъ аст.

ДАМГИР دمگیر 1. гирандаи роҳи нафас, душворкунандай нафаскашӣ; **ҳавои дамгир** ҳавои гарми нафасгиранда. 2. дастмоле, ки бо он болои ошро вақти дам кардан мепӯшонанд: **дамгири дег.**

ДАМГИРИФТА دمگرفته гуфт. истироҳаткарда; **шахси дамгирифта** шахси аз дамгирий омада, истироҳаткарда.

ДАМГИРИЙ دمگیرӣ танаффус дар кору машгулият; истироҳат: **вақти дамгирий; рӯзи дамгирий** рӯзи фориғ аз кору машгулият, рӯзи таътил, рӯзи истироҳат.

ДАМГОҲ دمگاه 1. ҷои дамидан ҳаво ё ҷои нафаскашӣ. 2. оташгоҳ, қӯра.

ДАМДАМА I دمدمه 1. макруу фиреб, хила. 2. овози ғулғулаи духул ва нақора. 3. овоза, гапу қалоча.

қалоча.

ДАМДАМА II دمدمه kит. 1. ҳашм, ғазаб, қаҳр. 2. изтироб, воҳима.

ДАМДАМАКӢ دمدمه‌کی гуфт. 1. дам гирифта-дам гирифта, бо навбат. 2. ҳомӯшона; бе овоза, маҳфиёна.

ДАМДОР دمدار 1. дорои ҳавои дам, гарм; **тاخхонаи дамдор** таххонаи ҳавояш даму гарм. 2. дорои тавоноии зиёд нигоҳ доштани нафас дар зери об.

ДАМДУЗД دمడزد камгап, дами дарун, ҳапак; одами доное, ки ҳангоми гуфтугӯи қасон ра-музгирана ҳомӯш мешинад, шахси сокит.

ДАМДУЗДӢ دمذدی камгапӣ, ҳапак будан, ҳомӯший.

ДАМДУЗДОНА دمذدانه аз рӯи камгапӣ, ҳомӯшона.

ДАМИДА دمیده сифати феълии замони гузашта аз дамидан I, II.

ДАМИДАГӢ دمیدگی 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дамидан I, II. 2. варам, бод, ғурӯй. 3. ҳар ҷизи ба рӯю бадан баромада (*аз қабили гармича*).

ДАМИДАН I دمیدэн 1. вазидан. 2. бод фиристодан бо нафаси худ (*мас., ба най*), пуф кардан; бод додан бо дами оҳангариӣ. 3. варам кардан. 4. д. дам андохтан, афсун хондан, қуфу сүф кардан.

ДАМИДАН II دمیدэн 1. сабзидан, рӯидан, якбора ва саросар аз замин баромадан (-и сабза, лола *ва г.*). 2. баланд шудани ҳар ҷиз аз ҳолати аслиаш: **дамидан об, дамидан ҳамир, дамидан шир** (*вақти ба ҷӯши омадан*). 3. зада баромадан, дар рӯю бадан пайдо шудан (-и гармбод, мурғак, сурхакон *ва г.*). 4. баромадан, тулӯъ кардан (-и офтоб); пайдо шудан, намудор гаштан: **дамидан сурхӣ ба рӯй, дамидан мурғак дар бадани қасе; сапеда дамидан // субҳ дамидан** сафед шудани рӯз, расидани сахар; **рӯҳ дамидан** рӯҳ бахшидан, ҷон бахшидан; **ҷон дамидан** а) ҷон бахшидан; қувваи тоза бахшидан; б) ҷон даромадан; аломати ҳаёт зоҳир шудан.

ДАМИШ исми феълии аз дамидан; 1. вазиш: **дамиши бод.** 2. варам; баланд шудан; **дамиши шикам, дамиши об.**

ДАМКАРДА دم‌کردا 1. сифати феълии замони гузашта аз дам кардан; дамкарда, чизе, ки дам карда шудааст. 2. чое, ки бар асари ҳарорати баланди ҳаво ва бухори об он ҷо нафасгирӣ мушкил аст.

ДАМКАРДАГӢ دم‌کردگی шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дамкарда.

ДАМКАРДАНИЙ دم‌کردنی сифати феълии замони оянда аз дам кардан; он чи бо рохи дам кардан омода мешавад, қобили дам кардан, дампазир.

ДАМКАШ دم‌کش кит. ҳамсуруд, он ки дар суруд ҳондан ба ҳонандай дигаре ҳамовозӣ мекунад; ҳофиз, сароянда.

ДАМЛАМА دملمه таоми дампухт, ки аз гӯшти равғандор ва сабзавоту қабудиҳо тайёр карда шудааст.

ДАМОБА دم‌آبه оби дар банди ҷӯй ё дарё ҷамъомада, ки бо қушодани дами об ҷӯш зада поён меравад.

ДАМОДАМ دم‌دام дам ба дам, ҳар замон; пай дар пай, паёпай, беист.

ДАМОЛУДА دم‌آلوهه кит. хунолуд, оғушта ба хун, хунин.

ДАМОМА دمامه кит. 1. нақора, духул. 2. карнайи хурд, нафир.

дамон دمان феъли ҳол ва сифати феълий аз дамидан I, II.

ДАМОН دمان 1. вазон, вазанда: **боди дамон**. 2. пурҷӯшу ҳурӯш, ҳурӯшон, пуртуғён: **баҳри дамон**. 3. маҷ. ғуранда, наъразананда, маст: **пили дамон**.

ДАМОНДАН دماندن тарзи бавоситаи дамидан; сабзондан, рӯёндан, баровардан.

ДАМОСАТ a. دماشت кит. нармхӯй, мулоимтабиатӣ.

ДАМПАЗ دمپز ғизое, ки рӯи оташи паст дар буғи худ пухта мешавад: **гӯшти дампаз**.

ДАМПУХТ دمپخت nig. дампаз.

ДАМПУХТА دمپخته nig. дампаз.

ДАМПУХТАГӢ دمپختگӣ дампухта будан, дар буғ пухташуда.

ДАМСАРД دمسرد 1. дорои ҳавои сард; сард-

мизоч. 2. маҷ. он ки гуфтору рафтори хунук ва нохушоянд дорад.

ДАМСОЗ دمساز 1. ҳамдам, мӯнис; рафиқи ҳамрӯз; **рафиқи дамсоз** рафиқи шафик, ёри ҷонӣ. 2. мувоғик, мусоид. 3. кит. он ки дар сурудхонӣ ба дигаре ҳамроҳ мешавад, ҳамовоз, дамкаш.

ДАМСОЗӢ دمسازӣ 1. ҳамдамӣ, мӯнисӣ; ҳамсӯҳбатӣ. 2. мувоғикат, мусоидат. 3. кит. ҳамовозӣ.

ДАМТАБАҚ دمطبق табақ барои дам кардани оши палав.

ДАМТЕЗ دمتیز нӯгтез, буранда.

ДАМХӮР دمخور 1. он ки ба эрод ё пичинги одамон эътиroz намекунад. 2. маҷ. ҳамнишин ва ҳамсӯҳбат.

ДАМХӮРДА دمخورده сифати феълии замони гузашта аз дам хӯрдан; **чойи дамхӯрда** ҷойе, ки дар натиҷаи муддате гарм нигоҳ доштан (пас аз дам кардан) рангу мазааш баромадааст; **замини дамхӯрда** замини киштнокарда, замини барои қувват гирифтан як-ду сол но-киштамонда.

ДАМХӨТКАРДА دمهات‌کرده лаҳҷ., сифати феълии замони гузашта аз дам хот кардан; дамгирифта.

ДАМЬ a. دمع кит. 1. оби дида, ашк, сиришк. 2. тиб. бемории обравии чашм.

ДАН(H) a. دن кит. хуми дарози борик.

ДАНА دنه кит. шодиву нишот; хушҳолӣ.

ДАНГ I دنگ I кит. 1. гич, саргашта, гаранг, бехуш; ҳайрон. 2. абллаҳ, аҳмақ. 3. танбал.

ДАНГ II دنگ II садо ва овози таниндор, ки аз барҳӯрдани ду ҷизи сахти оҳанӣ ва г. бо ҳамдигар пайдо мешавад.

ДАНГ III دنگ III василае барои қӯбидани шолӣ барои ҷудо ҳардани биринҷ, абзори шоликӯб.

ДАНГАЛ دنگل nig. қалтак.

ДАНГАР-ДАНГАР دنگردنگر қалимаи тақлиди овози пайҳам барҳӯрдани чизҳои филизӣ (аз қабили табақу тагора).

ДАНГ-ДАНГ دنگدنگ қалимаи тақлиди овози

ДАН

пайихами занги соат, зангӯла.

ДАНГИЛ دنگل *кит.* аҳмак, аблак, нодон.

ДАНГӢ دنگی *кит.* бехабарӣ, бехӯшӣ; нодонӣ.

ДАНГОНА دنگانه *гаштак, харифона, донгона.*

ДАНГОСА دنگاسه *лаҳҷ.* танбал, бекору беор, лаванд, коҳил.

ДАНГОСАГӢ دنگاسکي *лаҳҷ.* танбалий, лавандӣ, коҳилий.

ДАНД I دند *кит.* 1. аҳмак, аблак, нодон. 2. дузд.

3. чизе, ки даҳани инсонро хушк мекунад ва меафшурад; дандонбар (*аз қабили* хурмои хом, санҷид...).

ДАНД II دند *кит.* донаи меваи беданчири чинӣ, ки монанди писта буда, хусусияти дармонӣ дорад.

ДАНДА I دنده *кит.* устухони қабурға.

ДАНДА II دنده 1. дандона. 2. ҳар як аз дувоздаҳ ҷуфти устухони баланд ва қавсшакли сутунмӯҳраи мӯҳрадорон. 3. ҳар як аз дандонаҳои ҷархзананда дар қисмати муҳаррики мошин, ки ба он суръати муносиб мединад.

ДАНДАНА a. دندنه *кит.* оҳиста ва зери лаб сухан гуфтан.

ДАНДОН دندان 1. узви устухонӣ дар даҳони инсон ва ҳайвонот, ки вазифаи хойида ҳӯрдани ҳӯрок ва газиданро иҷро мекунад: **дандени ашк**, **дандени курсӣ**, **дандени сунъӣ**, **дандени тилло**; **дар ноомади кор шиша сандон шиканад**, **атола дандон** (зарб.). 2. *nig.* **дандона**; **дандени ширӣ** дандонаи инсон (20 адад), ки дар ҳафтсолагӣ ба тадриҷ меафтад ва ба ҷои он 32 дандонаи дигар мебарояд; **боби дандон** а) дандонгузар; б) *маҷ.* безӯр, камкуват; ба осонӣ ҷавидашаванда; **дандон задан** а) газидан бо дандон; б) *маҷ.* сухани нештардор гуфтан; маломат кардан; **дандон хойидан** // **дандон сойидан** дандонҳоро ба ҳам сойидан, дандонҳоро ба ҳам сойиш дода садо баровардан (*аз гояти ҳашму газаб*); ◊ **дандон доштан** ба касе душмани доштан, ғараз доштан ба касе; **дандени касе газ-газ шудан** саҳт ҳашмгин шудан, ниҳоят ба ғазаб омадан; **дандон гиз кардан** *лаҳҷ.* дандон нишон додан, ғазаб зоҳир намудан; тамасхур кардан; **дандон тез кардан** а) дандон ба газидан омода намудан; кина варзидан; б)

да намудан; кина варзидан; б) тамаъ кардан; **дандон ба дандон мондан** (*ниҳодан, гузоштан*) тоб овардан ба саҳтие, сабр кардан, бардошт кардан; **бо дандону ноҳун ҷангидан** то оҳирин имконияту кувва ҷангидан.

ДАНДОНА دندانه 1. қисми қатори дандонмонаҳи баъзе асбобҳо: **дандонаи арра**, **дандонаи мола**, **дандонаи шона**. 2. қисми болоии дандоншакли деворҳои қалъа ва қаср, кунгура. 3. қисми кунгурашакли баъзе ҳарфҳои алифбои арабӣ.

ДАНДОНАБУРӢ دندانه بېرى буриданӣ дандонаҳо дар ҷӯб ё филиз ба воситаи абзорҳои устокорӣ ё дастгоҳҳои дандонабурӣ.

ДАНДОНАДОР دندانه‌دار 1. дорои **дандона** 1; **ҷарҳи дандонадор** *тех.* ҷарҳи дорои дандонаҳои давродавр, ки барои ба гардиш овардани ҷарҳ, тир ё ягон қисми дигари олоти механикӣ хизмат мекунад. 2. кунгурадор: **девори дандонадор**.

ДАНДОНАКАШӢ دندانه کشی: **дандонакашӣ кардан** *nig.* **дандонамола кардан**.

ДАНДОНАМОЛА دندانه ماله сихмола; **дандонамола кардан** сихмола ронда шикастани кулӯҳҳо ва нарму ҳамвор кардани замини шудгоршуда пеш аз қиши.

ДАНДОНБАР دندان بر 1. дандон кундкунанда (*оид ба ҷизҳои турш*); данд, зумухт. 2. *маҷ.* қасддор; **дандонбар шудан** қасддор шудан ба касе.

ДАНДОНГИР دندان گیر 1. он чи ба дандон меояд. 2. *маҷ.* боарзиш, қимат, гаронбаҳо. 3. газанда (*аз қабили* ҳар ва саг).

ДАНДОНГУЗАР دندان گذر ҳар ҷизи мулоим, ки зӯри дандон ба он мерасад (*барои ҳоидану газидан*).

ДАНДОНДАРД دندان درد дарди дандон, бемориҳои дандонаи инсон.

ДАНДОНДАРОЗ دندان دراز 1. дорои дандонҳои дароз. 2. *кит., маҷ.* ҳарис, ҷашмгурусна.

ДАНДОНДОР دندانه‌دار дорои дандон, дандондошта.

ДАНДОНЗАД دندانزد ҷизи дандонаи касе расида; сарқут.

ДАНДОНЗАЙӢ دندانزني 1. исми амал аз **дандон**

задан. 2. маҷ. яқдигарро хоидан, нештар расонидан.

ДАНДОНӢ 1. марбут ба дандон. 2. овози дандонӣ овозе, ки бо қарор гирифтани нӯги забон дар пушти дандонҳои пеш пайдо мешавад, монанди «т» ва «д».

ДАНДОНКАН دندان کن маҷ. он ки шугли ў кандани дандони иллатӣ аст: **духтури дандонкан**.

ДАНДОНКОВ(АК) دندان کاوک nig. дандонхилол.

ДАНДОНМОЛА دندان ماله nig. дандонамола.

ДАНДОННАМО دندان نما 1. дандонро намоёнкунанда, дандонро нишондиҳанда; **табассуми дандоннамо** тавре табассум кардан, ки дандонҳо намоён шаванд. 2. маҷ. хашмгин.

ДАНДОННОГУЗАР 1. دندان ناگذر 1. саҳт, зӯри дандон намерасидагӣ. 2. маҷ. душворфаҳм; муқ. дандоншикан 3.

ДАНДОНПИЗИШК دندان پزشک nav. духтури дандон.

ДАНДОНПИЗИШКӢ 1. тиб. яке аз риштаҳои илми тиб, ки ба таҳқиқ, дармон ва пешгирии бемориҳои дандон машғул аст. 2. марбут ба корҳое, ки дандонпизишк анҷом медиҳад. 3. ҷой ва маҳалли кори дандонпизишк.

ДАНДОНРЕХТА دندان ریخته он ки дандонҳояш реҳта бошад, бедандон.

ДАНДОНСАДАФ دندان صدف nig. садафдандон.

ДАНДОНСАФЕД 1. он ки дандонҳои ў бисёр сафед аст. 2 маҷ. хандон, хушҳол.

ДАНДОНСОЗ از دندان ساز он ки дандони орияти месозад, созандай дандонҳои сунъӣ: **духтури дандонсоз, техники дандонсоз**.

ДАНДОНСОЗӢ 1. соҳтани дандонҳои сунъӣ. 2. шуғлу амали дандонсоз.

ДАНДОНТИЛ(Л)О دندان طلا дорои дандони тил(л)о.

ДАНДОНХИЛОЛ دندان خلال чӯбчай маҳсус барои кофта тоза кардани байни дандонҳо, дандонхилол.

ДАНДОНХОЙ دندان خای он чи ё он ки дандон-

ҳояшро аз ғояти хашм ба ҳам месояд.

ДАНДОНХОЯК دندان خایك чизе, ки дар вакти дандон баровардани кӯдак барои хоидан ба вай медиҳанд.

ДАНДОНШИКАН 1. دندان شکن 1. бисёр саҳт, маҳкам, қоқ (*дар бораи ҳӯрок*). 2. маҷ. бисёр сард, хеле хунук (*доир ба об ва нӯшикиҳои дигар*): **оби хунуки дандоншикан; майи дандоншикан** шароби таъсираш зиёд, майи олисифат, бодай дараҷаи олий. 3. маҷ. душвор, мушкил; душворфаҳм: **муаммои дандоншикан**. 4. бисёр қимат, гарон (*оид ба нарҳ*).

ДАНДОНШӮЙ دندان شوئي шустани дандон.

ДАНДОНШӮЯК دندان شویک мисвок барои шустан ва покиза кардани дандонҳо.

ДАНИДАН دیند kит. хиромидан, хушҳолона қадам задан, шодона давидан.

ДАӢ a. دنی kит. нокас, фурӯмоя, дун, паст, сифла, разил: **дунёй даниӣ, ҳасми даниӣ**.

ДАНОН kит. 1. феъли ҳол аз данидан. 2. хушҳол шудан.

ДАОВӢ a. داعوی ҷ. даъво.

дар در асоси замони ҳозира аз даридан.

дар- در пешванд, ки бо мақсади ифодаи тобииҳои маънӣ дар аввали баъзе феълҳо меояд: **даркашидан, даргузаштан, даррабудан ва г.**

ДАР I در 1. табақи аз таҳта, оҳан ва г. соҳташуда барои пӯшондани даромадгоҳи хона, ҳавлӣ, ҳайма, кабинаи автомобил, ҳавопаймо ва г.; қисми кӯшодаю пӯшидашавандаи сандуқ, ҷевон ва г.: **дари баромад, дари даромад, дари дутабака (ё яктабака)**. 2. даргоҳ, хонаи одамони баобру ва эътиборнок; **саги дари хона** саги даргоҳ. 3. нум. дар шуморай хонаю ҳавлӣ: **як дар хона, даҳ дар ҳучра...** 4. боб, бобат, хусус; **аз ҳар дар** аз ҳар боб, аз ҳар хусус; **дари ид** рӯзҳои пеш аз ид; арафаи ид; **дар ба дар** аз ин дар ба он дар (гаштан); аз ин хонадон ба он хонадон (гаштан); муқ. **дарбадар; дару бом // бому дар** киноя аз манзилҳо, хонаҳо; **дару девор** ҳама ҷои иморат; ҳамаи биноҳо; ♀ **дар бастан ба (бар) рӯи касе** ба касе рӯи хуш надодан; пеши роҳи касеро гирифтани; **дари касеро қӯфтани** ба хонадони касе омадан (*бо илтимосе ё эҳтиёҷе*); **ҳоки дари ҷоero рӯфтани** хизмати ҷоero ичро

кардан; дар хизмати чое (касе) будан; **дар гӯй, девор мегӯяд** одами бефаҳму фаросат аст; **дара (дарро) задам, девор кафид гуфт.** ҳангоми ҷавоби номувофиқу бемавқеъ додани касе ё акси кореро кардани касе мегӯянд; **агар бемор дуруст шуданий бошад, табиб ба дари хона меояд** (зарб.) дар мавриди ноҳост омада мондан ё пайдо шудани шахс ё ягон чизи ба он саҳт эҳтиёҷдошта гуфта мешавад; **як дари баста, сад дари күшода** (зарб.) ин чо набошад, ҷои дигар; ин касе набошад, каси дигар (**дар мавриди дар чое ё аз касе ҳосил нашудани мақсад ва ба чой ё шахси дигар умедворӣ доштан гуфта мешавад**).

ДАР II در پешоянд 1. ҷои воқеъ шудани аиҷ (дар даруни ё ҳудуди мавзее) **ва маҳалли ба вуқӯй пайвастани амалро нишон медиҳад, андар:** **дар лаби ҷӯй, дар паҳлую миз, дар рӯи миз.** 2. **сӯи равона шудани амалеро ифода мекунад, ба.** 3. замон **ва ҳангоми ба вуқӯй омадани амалеро ифода мекунад:** **дар аснои (сӯхбат), дар айёми (ҷавонӣ), дар вақти (зиндагии касе), дар бачагӣ, дар пиронсолӣ, дар оҳири моҳ, дар рӯзҳои тобистон;** дар оянда минбаъд; дар **як дақиқа** а) дар зарфи як дақиқа; б) зуд, ба тезӣ; 4. **дар ҳолате воқеъ будан ё дар вазъияте гузаштани ҳодисаеро ифода мекунад:** **дар хоб..., дар азобу роҳат шарики касе будан.** 5. **соҳаи фаъолият ва машгулияти шахсро нишон медиҳад.** 6. **пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо)** омада, давомнокии амал ё **дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад:** **дар шоҳмотбозӣ ҳамто надошт.** 6. **пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо)** омада, давомнокии амал ё **дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад:** **гулҳо дар шукуфтани аст...** 7. **дар ҳайати як гурӯҳ феълҳои маркибӣ меояд:** **дар воҳима мондан, дар ғазаб шудан (омадан), дар ларза андохтан, дар ҳайрат гузаштган, дар ҳайрат монданд, дар ташвиш мондан:** **дар ҳиччолат мондан; дар бадали... дар ивази..., ба ивази...;** **дар болои...** а) дар хусуси..., дар бораи...; б) дар айни..., дар ҳангоми..., дар аснои..., дар ҳини...; **дар масофаи...//дар масофати...** ба фосилаи..., ба дурии...; **дар назди..., дар пеши... дар қарибии...;** **дар пайи... бо нияти..., дар садади...;** **дар сари... а)** дар болои..., болои...: **дар сари қӯҳ;** б) назди..., канори...: **дар сари ҷашма;** в) дар роҳбарии..., дар роҳбарияти...; **дар сурати...** а) ба шакли...;

ҳамчун...; б) ба мавриди...; **дар гояти...** ба дараҷаи баланди...; дар гояти зебой; **дар қатори...** баробари...; мисли..., монанди...; **дар ҳаққи...** а) дар бораи..., дар хусуси..., оид ба...; б) бахшида ба...; ба ифтиҳори...; **дар амал** амалан, ҳақиқатан; **дар воқеъ ҳақиқатан, воқеан;** **дар бар гирифтан** а) дар худ доштан, иборат будан, шомил будан, ҳовии чизе будан; б) фаро гирифтан.

ДАРА I دره водии танги воқеъ дар байнин ду кӯҳҳо ё силсилаи кӯҳҳо: **дараи Варзоб, дараи Пули Сангин, дараи Ніхон, дараи Рашт.**

ДАРА II دره кит. шикамбай чорпоёни хонагӣ.

дарав درو و اсоси феъли замони ҳозира аз даравидан.

ДАРАВ бо дос ё мосин буридани алаф, пояи ҷаву гандум **ва г.** аз киштзор ва марғзор: **вақти дарав, дарави дуюми юнучқа, дарав кардан, ба дарав даромадан;** мосини **дарав** механизми маҳсуси даравкунандай алаф, ҷаву гандум **ва г.**

ДАРАВГАР درو گر он ки бо дос ё мосин алаф ва ғалла медаравад, даравкунанд.

ДАРАВГАРИ درو گری дарав кардан, даравидан; амали даравгар.

ДАРАВИДАН درویدن аз бех буридани алафу ғалла бо досу мосин аз киштзор, дарав кардан; **◊ аз болои шутур алаф даравидан гуфт.** манманӣ кардан, лоғ задан дар иҷрои коре (бехабар аз душвории он).

ДАРАК I در ک 1. хабар, огоҳӣ; **дарак надоштан** аз чизе бехабар будан аз чизе. 2. **маҷ. нишона, асари чизе;** **дарак додан** аз чизе, **касе //дараки чизе ё касеро додан** хабар додан аз ҷои чизе ё касе; **дарак ёфтани** аз чизе, **касе //дараки чизе ё касеро ёфтани** а) (дар) кучо будани чизе ё касе огоҳ шудан б) нишонаи чизе ё касеро пайдо кардан; **дарак нашудан** аз касе, чизе бедарак шудан, беному нишон шудани касе ё чизе; **◊ аз ҳар дарак** аз ҳар хусус, дар бораи ҳар чиз; **беному дарак шудан** беному нишон шудан; номаълум гоиб шудан, нест шуда рафтан; **дарак кардан** чустучӯй кардан, суроғ кардан; пурсидан.

ДАРАК II در ک nig. дарча.

ДАРАК III a. در ک a. д. яке аз табақаҳои ҷаҳан-

нам; поинтарин табақай ҷаҳаннам. 2. маҷ. ҷои бисёр ноҳушоянд.

ДАРАҚ-ДАРАҚ درق درق :дарак-дарак ларзидан гуфт. бо тамоми бадан ларзидан, саҳт ларзидан (аз шиддати сармо, вараҷа, ҳаяҷон ва г.).

ДАРАҚҚОС درق‌س :даракқос зада ларзидан ниг. дарак-дарак (дарак-дарак ларзидан).

ДАРАНГ I درنگ 1. ист, таваққуф; таъхир, дермонӣ. 2. сустӣ, оҳистагӣ; муқоб. **шиටوب**; **даранг кардан** а) таъхир кардан, дер мондан; б) сустӣ (коҳилий) кардан.

ДАРАНГ II درنگ لاخӯ, ниг. дӯғ (дӯгу даранг).

ДАРАНГАС//ДАРАНГОС درنگس//درنگاس ниг. даранг-даранг; дарангас-дарангас задан садои дарангдаранг баровардан.

ДАРАНГ-ДАРАНГ درنگ درنگ *калимаи тақлиди* овози ба ҳам задани чизҳои калони филизи; садои тори соз ва нақора.

ДАРАНГИДАРАНГ درنگ درنگ садо ва овози пайдарпайи даранг.

ДАРАНГӢ درنگی 1. кит. побарҷо, устувор, босбот. 2. маҷ. танбалӣ, сусткорӣ.

ДАРАНГПЕША درنگ پیشه кит. оҳистакор; муқоб. **шиටوبкор**.

ДАРАНДА درنده 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз даридан; даронанда; **бурандаю даранда** ботадбир, гапдон, кордон (*оид ба зан*). 2. маҷ. ҳайвони ваҳшии хунхор; **даррандаю ҷаранда** ҳайвоноти ваҳшии хунхор ва алафхор.

ДАРАНДАВОР درندهوار мисли даранда, дарандасон, ваҳшиёна.

ДАРАНДАГӢ درندگی кирдору рафтори хоси даранда, ваҳшигӣ, ваҳшигарӣ, ваҳшоният.

ДАРАНДОХТАН درانداختن 1. соҳтан, бунёд кардан. 2. ба миён гузоштан, матраҳ кардан; ⚡ аз по(й) дарандохтан *фалтондан*, афтондан, сарнагун кардан.

ДАРАНДУДАН دراندودن кит. молидан, андовидан, андова кардан.

ДАРАФЗУДАН درافزودن 1. афзудан, афзун шудан, зиёд гаштан. 2. афзун намудан, зиёд кардан.

ДАРАФКАНДАН درافکندن 1. андохтан; рехтан. 2. берун кардан; афшондан; пошидан.

ДАРАФРӮХТАН درافروختن барафрӯхтан, афрӯхтан.

ДАРАФТОДАН//ДАРАФТИДАН

1. афтидан, ғалтидан; **ба ҷангили касе дарафтодан** ба дасти касе гирифтор шудан, ба дасти касе афтодан. 2. ҷангу чидол кардан бо касе, даст ба гиребон шудан; часпидан ба касе, часпу талош кардан: **ба ҷасе дарафтодан, бо ҳам дарафтодан**.

ДАРАФШ درفش ниг. дирафш.

ДАРАФШОНДАН درافشاندن афшондан.

ДАРАХТ درخت растани дарозумре, ки дорои реша, тана, шоҳу барг ва гоҳо мева аст, шаҷар: **дараҳти мевадор**, **дараҳти бесамар** (*сояфкан*), **дараҳти себ**, **дараҳти тут**; долу **дараҳт** ниг. дол; **дараҳт** дар як ҷо месабзад (*мақ.*) ҳар як кор сабру таҳаммул ва устувориро талаб мекунад; **то шамол набошад, шоҳи дараҳт намечунбад** (*мақ.*) ҳеч чиз бе сабаб намешавад, ҳар як кор сабабе дорад.

ДАРАХТАК درختک кит. дараҳти хурд, дараҳти майда.

ДАРАХТБУР درخت بر он ки бо буридану афтондани дараҳт машғул аст.

ДАРАХТБУРӢ буридану афтондани дараҳт; амали дараҳтбур.

ДАРАХТДОР درختدار дорои дараҳт: **ҷои дараҳтдор**.

ДАРАХТЗОР درختزار ҷои сердараҳт, макони анбӯҳи дараҳтон.

ДАРАХТИСТОН درختستان дараҳтзор, ҷои сердараҳт.

ДАРАХТСУНБА درخت‌سنбе кит. 1. эзорсурхак, парандае, ки бо нӯлаш танаи дараҳтонро шикоф мекунад. 2. занбӯри сиёҳи калон, ки чӯби хушкро сӯроҳ мекунад.

ДАРАХТШИНОНӢ درخت‌شنانی шинондани дараҳт, ниҳолшинонӣ.

ДАРАЧА a. درجه 1. поя, зина; сатҳ, савия; **дараҷаи тараққиёт**. 2. мартаба, рутба; мансаб, мақом. 3. пояи маҳорати ҳунарманди ягон соҳа; пояи илмӣ: **харроти дараҷаи ша-**

ДАР

шум, челонгари дараҷаи панҷум, ронандай дараҷаи якум; дараҷаи номзади (доктори) илм. 4. риёз. ҳар яке аз сесаду шаст ҳиссаи доира. 5. ҷуғр. воҳиди миқёси тӯлу арзи кураи Замин. 6. гурӯҳ ё мавқеъ, ки барои баъзе соҳаҳо муқаррар шудааст: **дипломи дараҷаи якум, нишони дараҷаи сеюм, дараҷаи таҳсилот (ибтидой, миёна, олий)**. 7. ҳар як ҳиссаи тақсимоти асбобҳои андозигӣ, мисли ҳароратсанҷ, фишорсанҷ *ва г.*: дараҷаи ҳарорат, дараҷаи хунукии ҳаво, дараҷаи фишори хун. 8. воҳиди ченаки зичии моеот, баландии спирт ва машруботи спиртӣ. 9. марта, бор, дафъа, карат; **як дараҷа** а) як бор, як дараҷа; б) ба ҳар ҳол. 10. *грамм.* мағҳуми грамматикии хоси ҳиссаҳои сифату зарф, ки вобаста ба доштан ё надоштани пасвандҳои –тар ва –тарин *ва г.* аз ҳам фарқ мекунанд: **сифати дараҷаи одӣ, сифати дараҷаи қиёсӣ, сифати дараҷаи олий; ба дараҷае** а) ба ҳадде; чунон. б) як андоза, андаке, каме; **ба дараҷаи...** ба ҳадди..., то ба ҳадди..., то; **ба дараҷаи даркорӣ** ба қадри кофӣ, ба андозаи зарурат; **ба ин дараҷа** ба ин андоза, ин қадар; чунин; **дараҷа ба дараҷа** тадриҷан, оҳиста-оҳиста; **ба дараҷаи... расидан** а) ба рутбае расидан; б) ба ҳадде расидан.

ДАРАҶАБАНДӢ درجه‌بندی *naw.* ба дараҷаҳо ҷудо кардан, аз рӯи дараҷа ба гурӯҳҳо тақсим кардан чизе: **дараҷа кардан**.

ДАРАҶАДОР درجه‌دار соҳиби дараҷа, дорои унвони ҳарбӣ.

ДАРАҶАДОРӢ درجه‌دارӣ соҳиби мартаба будан, соҳиби унвон будан.

ДАРӢ *a.* درب *kim.* дарвоза; дарвозаи шаҳр ва қалъа; дар.

ДАРБАДАР دربدر овора, сарсону саргардон; бехонумон; **ятими дарбадар** ятими бехонумон.

ДАРБАДАРГАРДӢ دربدرگردی оворагардӣ, сарсонӣ, бехонумонӣ.

ДАРБАДАРИӢ دربدرӣ оворагардӣ, оворагардӣ, сарсонӣ, саргардонӣ; бехонумонӣ.

ДАРБАДЕВОР دربديوار *nig.* деворбадевор.

ДАРБАНД دربند 1. танбаи дару дарвоза; лӯки-дон, ғалақа. 2. роҳи тангу борики душворгу-зар дар кӯҳҳо, тангно.

ДАРБАНДОН دربندان *kim.* 1. муҳосира: **дарбан-дон** кардан муҳосира; кардан. 2. баста, дарбаста, маҳкам. 3. **маҷ.** сарҳад, худуд.

ДАРБАРГИРАНДА دربرگیرنده *сифати феълии замони ҳозира аз дар бар гирифтан;* фарогиранда.

ДАРБАСТА دربسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз дар бастан;* он чи дараҷа пӯшида (маҳкам) аст; қуфлзада: **сандуқи дарбаста.** 2. дар паси дари баста, аз назари дигарон ниҳон; **дарбаста мондан** *киноя аз беодам мондан,* бе истиқоматкунанда мондани хонаю чой.

ДАРБАСТАН دربستان маҳкам кардан, пӯшидан, бастан: **дода дарбастан.**

ДАРБАЧА دربچه дарича, дари хурд.

ДАРБЕҲ دربه *pina,* васла, поргӣ, ямоқ; **дарбех** кардан ба ҷои даридаи либос ё ҷизи дигар дӯхтан ё часпондани порае, пина дӯхтan; ◇ **дарбехи начаспон** ҷизи номуносӣ, ҳар ҷизи начӯр.

ДАРБЕҲДОР دربه‌دار *nig.* дарбехнок.

ДАРБЕҲНОК دربه‌نâk *pina dor,* ямоқӣ, порги-дор.

ДАРБОИСТ دربایست *kim.* 1. зарур, лозим, даркор: **дарбоист** шудан. 2. мувофиқ, муносиб, сазовор.

ДАРБОИСТА دربایسته *nig.* дарбоист.

ДАРБОН دربان *nigaҳboni* дар, дарвозабон, ҳочиб.

ДАРБОНИӢ دربانӣ амал ва шугли дарбон; ҳочибӣ; дарбон будан; **дарбонӣ** кардан дар вазифаи муҳофизи дару дарвозаи ҷое будан; қаровуӣ кардан.

ДАРБОНХОНА دربانخانه ҷое, ки дарбон менишинад.

ДАРБОР دربار 1. қасри подшоҳӣ, даргоҳ, боргоҳ. 2. идораи коргузории шоҳу амир, девони салтанат; **вазири дарбор** мутасаддии идораи дарбор.

ДАРБОРИӢ دربارӣ 1. **мансуб ба дарбор:** адабиёти **дарборӣ.** 2. *таър.* мулозим ва ходими дарбори подшоҳ, аҳли дарбор (*ба ин маъно асосан дар шакли ҷамъ – дарбориён меояд*).

ДАРБОФТАН دربافن дарҳам танидан, дарҳам пайвастан ва васл кардан.

ДАРБОХТАН درباختن 1. бозӣ кардан, бозидан. 2. бохтан, бой додан. 3. маҷ. сарф кардан, ҳарҷ кардан; умр дарбохтан умр сарф кардан; бехуда умр гузаронидан.

ДАРВЕЗА درویزه кит., ниг. **дарюза**.

ДАРВЕЗАГАРӢ درویزه‌گری кит. ниг. **дарюзагарӣ**.

ДАРВЕШ درویش 1. пайрави тасаввуф ва фирқаҳои он. 2. нодор, бенаво; қашшоқ, факир; тихидаст, фурӯтан. 3. қӯн. қаландар, сӯфӣ, зоҳид, гӯшанишин: **то шахре насӯзад, кабоби дарвеше напазад** (зарб.).

ДАРВЕШДӮСТ درویش‌دوست ниг. **дарвешнавоз**.

ДАРВЕШӢ درویشی 1. мансуб ба дарвеш. 2. камбағалӣ, факирӣ, бенавоӣ. 3. қаландарӣ: либоси дарвешӣ, сӯтаи дарвешӣ, хирқаи дарвешӣ.

ДАРВЕШНАВОЗ درویش‌نواز он ки ба фақирон, нодорон ва бенавоён ғамхориву меҳрубонӣ зоҳир мекунад.

ДАРВЕШНАВОЗӢ درویش‌نوازӣ ғамхоронӣ ва ғамхорӣ нисбат ба бенавоён.

ДАРВЕШНАМО درویشنما он ки намуди зоҳирини монанди дарвеш дорад, он ки худро дарвеш вонамуд месозад.

ДАРВЕШОНА درویشانه ба монанди дарвеш, мисли дарвеш; фақирона, ҳақирона, камбағалона: **кулбаи дарвешона**.

ДАРВЕШПАРВАР درویش‌پور ниг. **дарвешнавоз**.

ДАРВЕШСИРАТ درویش‌سیرت бо сират ва сифати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТ درویش‌صفت дорои ахлоқ ва тинати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТИ درویش‌صفتӣ дарвешсифат будан.

ДАРВОЗА دروازه 1. дари калони ҳавлӣ, сарой, қалъа, шаҳр *ва г.* (*одатан дутабақа*). 2. банди таҳтагини об дар наҳрои калон ва каналҳо, таҳтаварғ. 3. *варз.* ду паҳлучӯбу як болочӯби тӯрбаста барои зада даровардани тӯб дар бозиҳои футбол, гандбол *ва г.* 4. *маҷ.* даромадгоҳ; гузаргоҳ; ♀ **овозаю дарвоза** ҳангома, ғулгула; шоёа; **овозаю дарвоза** **кардан**

ҳангома (ғулгула) андохтан; машҳур кардан, ба ҳама маълум кардан; **дарвоза ба рӯи касе кушодан** рохи саодатро ба рӯи касе боз кардан.

ДАРВОЗАБОН دروازه‌بان 1. посбони дарвоза, қаровули дарвоза. 2. *варз.* бозигаре, ки дар футбол, хоккей *ва г.* дарвозаро муҳофизат мекунад.

ДАРВОЗАБОНӢ دروازه‌بانӣ *варз.* кор ва амали дарвозабон, дарвозабон будан.

ДАРВОЗАДОР دروازه‌دار дорои дарвоза; дарвозабон.

ДАРВОЗАХОНА دروازه‌خانه долони паси дарвозаи ҳавлиҳои бузург ва қалъаҳо, қисми бояш пӯшидаи паси дарвоза.

ДАРВОЗӢ دروازی 1. мансуб ба Дарвоз. 2. сокини ноҳияи Дарвоз, ахли Дарвоз.

ДАРВОИСТ دروایست ниг. **дарбоист**.

ДАРВОИСТАН دروایستان ниг. **дарбоистан**.

ДАРВОХ درواخ *кит.* 1. ҳолати беҳбудии баъд аз беморӣ, сиҳат ёфтани, бех шудан; тандуруст, сиҳат. 2. *маҷ.* маҳкам, мазбут; далер, шучоъ.

ДАРГАҲ درگه ниг. **даргоҳ**.

ДАРГАҲӢ درگه‌ӣ ниг. **даргоҳӣ**.

ДАРГАШТА درگشته аз байн рафта, зеру забаршуда, ҳаробшуда.

ДАРГАШТАН درگشتن 1. дигаргун шудан, тағиیر ёфтани. 2. ғалтидан, фурӯ ғалтидан.

ДАРГИР гирифтор, машғул; **даргир** шудани сӯҳбат гарм шудани сӯҳбат, авҷ гирифтани сӯҳбат; **тарафҳои даргир** тарафҳои муқобили ҳам.

ДАРГИАНДА درگیرنده сифати феълии замони ҳозира аз **даргирифтан**; оташ гиранда, оташзо; сӯзандা, оташ.

ДАРГИРИФТА درگرفته сифати феълии замони гузашта аз **даргирифтан**.

ДАРГИРИФТАН درگرفتن 1. афрӯхтан, шӯълавар шудан, фурӯзон шудан (-и оташ, ҷароғи баркӣ); сӯхтан, алант гирифтани; **даргирифтани равған** аз шиддати оташи зери дег ба сӯхтан сар кардани равған (*дар вақти дод кардан*). 2. *маҷ.* оташин шудан, шӯрида раф-

тан, якбора дар қаҳр шудан. 3. *маҷ.* мувофиқ омадан, тасфидан, авҷ гирифтан (-и сӯҳбат).

ДАРГИРИЙ 1. *исми амал аз даргирифтан;* гирифтор ва машғул будан. 2. гирифторӣ. 3. *нав.* задухӯрд, афтударафт. 4. ихтиллофи назар ва мушочара.

ДАРГИРОНДАН *درگراندن* *тарзи бавоситаи даргирифтан:* гулхан даргирондан, ҷароғ даргирондан, сигор даргирондан; оташ даргирондан оташ афрӯxtan.

ДАРГИРОНИДАН *درگرانیدن* *nig.* даргирондан.

ДАРГОХ//ДАРГАХ *درگاه//درگه* 1. дамгахи дар; остона. 2. *nig.* дарбор. 3. хонаи одамони бузургу обрӯманд, ҳавлии калон: **хизмати даргохи касеро кардан.**

ДАРГОХӢ *درگاهی* *марбут ба даргох.*

ДАРГОХНИШИН *درگاهنشین* 1. *кит.* остонашин. 2. *маҷ.* ҳақир, хоксор.

ДАРГУЗАР *درگذر* гузаранда, гузарон; зудгузар: **абри даргузар, борони даргузар.**

ДАРГУЗАРОНИДАН *درگذرانیدن* даргузарондан, гузаронидан.

даргузашт *درگذشت* *асоси замони гузашта аз даргузаштан.*

ДАРГУЗАШТ *درگذشت* марг, вафот, фавт, мурдан.

ДАРГУЗАШТА *درگذشته* *маҷ.* он ки аз дунё гузаштааст, фавтида, вафоткарда.

ДАРГУЗАШТАН *درگذشتن* 1. *nig.* гузаштан; аз даъво даргузаштан аз даъво даст кашидан, аз баҳри даъво баромадан. 2. *маҷ.* аз олам гузаштан, вафот кардан, мурдан.

ДАРГУСЕХТАН *درگسیختن* пора шудан, гусехтан.

ДАРҒ *درغ* *nig.* дарғот.

ДАРҒАЗАБ *درغضب* ғазабнок, ҳашмгин, қаҳролуд.

ДАРҒОТ *درجات* *درغات* банди об, банди пеши оби дарё, наҳр ё чӯйҳои калон; дарвозаи обартто, садди даричадор; **дарғот соҳтан** бастани пеши оби дарё.

ДАРҒОТПУЛӢ *درجاتپولی* *таър.* маблағе, ки барои истифодаи оби ба воситаи дарғот

зоришуда пардоҳт мегардид.

ДАРҒОТСОЗӢ *درغاتسازی* соҳтмон ва бунёди банди об.

ДАРД 1. ҳисси ноҳушии ягон узв, ранҷ, озор, азият: дарди ҷонгудоз, дарди ҷонкоҳ, ба дард даромадан, ба дард тоқат кардан. 2. беморӣ, қасалӣ, мараз: дарди гулӯ, дарди дандон, дарди ҷашм; дард дигар, аҷал дигар (зарб.); дард гирифтан сар шудани дард (*мас., таваллуд*); дард кардан ба дард омадан (-и узве); дард қашидан азоб қашидан, гирифтори азият будан (*дар натиҷаи беморие*). 3. *маҷ.* азоби рӯҳӣ, алам, ғаму ғусса; фикру ёди аламноки қасе ё чизе. 4. мушкилот; дармондагӣ, эҳтиёҷ; **дарди бахайр** а) беморие, ки илоҷу дармон дорад, қасали бехатар; б) ҳодиса ё ҳолати ногуворе, ки чора дорад, *муқоб.* **дарди бедаво;** дарди бедаво а) беморие, ки бо даво сиҳат намеёбад, қасалии дармоннопазир; б) *киноя аз* ҳодисаи ноилоч, ҳолати ногуворе, ки аз он чораи ҳалосӣ нест; **дарди дил** а) бемории дил; б) *маҷ.* ғаму ғусса, ҳасрат; **дарди сар** а) ҳисси озори сар аз ягон иллат ё таъсир, судоъ; б) *киноя аз* ташвиш, заҳмат; чиз ё ҳодисае, ки боиси ташвишу саргардонӣ мешавад; **дарди ҳарина** *nig.* **дарди бедаво;** дарди бадро давои бад (зарб.) мукофоти амали бад бадӣ аст; бо бадон бояд рафтори бад кард; *муқ. давои қурут – оби ҷӯш;* **дарди кампир – ғӯза** (зарб.) ҳар қасе мувофиқи ҳоли худ эҳтиёҷе дорад; **дард кам,** дарди сар кам (зарб.) дар мавриди ҳалос шудан аз ягон кор ё чизи ташвишнок гуфта мешавад; **дарди дарунӣ** ғаму андӯҳи ботинӣ; **дарди ишқ** савдои ишқ; ғаму ташвиши ошиқӣ; **ба дарди қасе даво (дармон, марҳам)** шудан ҳочати қасеро баровардан, эҳтиёҷи қасеро бартараф кардан; **ба дарди қасе ҳӯрдани** чизе ба эҳтиёҷи қасе даркор шудани чизе; **дарди дил кардан** ҳасрат кардан, ғаму ғуссаи худро изҳор кардан; дил ҳолӣ кардан; рози дил гуфтан; **дарди сар додан** қасеро қасеро ташвиш додан, бесаранҷом кардан

ДАРДАМ *دردم* дарҳол, даррав; ҳамин дам, ҳамин ҳоло.

ДАРДАМИДА *دردمیده* дамида, пуфкарда, варамкарда.

ДАРДАМИДАН *دردمیدن* *kit.* пуф кардан; дамидан (-и бод), вазидан.

ДАРДАНГЕЗ دردانگیز ангезандай дард, дарнок, дорой дард.

ДАРДАРАК دردر ک коғази тунуки борике, ки ба ресмон кашида барои садо додан ба сари бодбарак таранг мебанданд.

ДАРДАФЗО دردافزا афзункундандаи дарду ғам.

ДАРДБОР دردبار маҷ. бисёр ғамангез ва дарнок, ғамбор.

ДАРДЗАДА دردزده пурдард, ба дарди бисёр гирифтор шуда.

ДАРДКАШ دردکش 1. дардманд, ранчур. 2. ба дарду беморӣ тобовар.

ДАРДКАШИДА دردکشیده он ки дарду ранчу азобҳои бисёр дидааст.

ДАРДКАШӢ دردکشی 1. исми амал аз дард кашидан; дардмандӣ, беморӣ. 2. ранчурӣ, азобкашӣ.

ДАРДМАНД دردمند 1. гирифтори дард, бемор, касал; серкасал, иллатӣ. 2. маҷ. ғамгин, андӯхгин, ғамзада, аламнок; дили дардманд а) дили иллатнок, қалби бемор; б) маҷ. дили ғамзада, дили пурдарду алам; **дардманди ишқ** гирифтори ишқ, мубталои ишқ, ба савдои ишқ гирифторшуда.

ДАРДМАНДӢ دردمندӣ дардманд будан, дард доштан; беморӣ, касалӣ, ранчурӣ.

ДАРДМАНДОНА دردمندانه 1. ба ҳолати дардманд, дардманднамо. 2. маҷ. махзунона, ғамгинона.

ДАРДНОК دردانک 1. ба дард гирифтор, дардолуд, бодард. 2. пурдарду алам, аламнок; **охи дарднок** охи пурсӯзу гудоз.

ДАРДНОКАРДАНИЙ دردانکدنی озорнопазир, озорро ҳис накунанда.

ДАРДО دردا нидо афсӯс!, дарего!, ҳайфо!

ДАРДОВАР دردآور 1. озордиҳанда, азобдиҳанда, касалиовар: **микробҳои дардовар**. 2. аламнок, хузнангез; пурсӯзу гудоз; риққатовар.

ДАРДОДАН دردادن ниг. додан; тан дардодан таслим шудан.

ДАРДОЛУД دردآورد дарднок, аламнок.

ДАРДОМЕЗ دردآمیز дарднок, омехта бо дард.

ДАРДОР دردار он чи дари даромад ё баромад дорад, дорой дар.

ДАРДОШНО دردآشنا он ки дарду аламро аз сар гузаронидааст, ранҷидид, дардкашида.

ДАРДПАРВАР دردپرور кит. афгор, дилафгор; ғамгин, ранчур.

ДАРДХАНД دردخند кит. хандаи зӯрбазӯракии махзунона.

ДАРДЧИН دردچین маҷ. бартарафкундандаи дард, мунису ғамхор.

ДАРДШИНОС دردشناس нав. он ки дарду иллатро ташхис дода метавонад.

ДАРЕВОС دریواس кӯн. 1. ҷорҷӯбай дар (болодарӣ, ду паҳлӯдарӣ ва остона). 2. танба, ҷӯбе, ки барои бастани дар ба пушти он мемонанд.

ДАРЕФ دریغ 1. ҳайф, афсӯс. 2. афсӯсхӯрӣ, пушаймонӣ, надомат. 3. нидо ҳайфо!, эҳ афсӯс! (изҳори *таассуф ва тараҳҳум*): э (ҳ) дареф!, ҳай дареф!, сад дареф!; дареф доштан ҳайф шумурда худдорӣ кардан аз додан ё сарф намудани чизе (ҷузъи феълӣ *бештар дар шакли инкорӣ меояд*); дареф кардан ниг. дареф доштан; чонро дареф надоштан ҷони худро эҳтиёт накардан; аз баҳри ҷон гузаштан (*дар роҳи ҷизе*).

ДАРЕФГҮЙ دریغ‌گویи афсӯсхӯрӣ; ҳасрат.

ДАРЕФО دریغا нидо ҳайфо!, ҳай дареф!, эҳ афсӯс!; во дарего! во ҳасрато!, эвой!

ДАРЕГОГӮ(Ӣ) دریغا‌گوی(ӣ) кит. афсӯсхӯранда, ҳасрату надоматкунанда.

ДАРЁ دریا 1. оби калони равоне, ки мачрои табий дошта, манбаи асосиаш боришот аст, рӯд, наҳр: **дарёи Варзоб**, **дарёи Вахш**, **дарёи Сир**. 2. кӯн. баҳр; **дарёи Хазар** баҳри Каспий; ◊ аз **дарё қатра баҳшидан** аз бисёре каме додан (*аз ғояти мумсикӣ ва ҳасисӣ*); **ба лаби дарё ташна бурда**, **ташна овардан** ниҳоят пухтаю зирак будан, дар пухтакорӣ беназир будан; **ба дарёи хаёл гарӯ шудан** (*ғӯтидан*, *фурӯ рафтан*) // **гарӯи дарёи хаёл гардидан** бо хаёлу андешаи бисёр банд шудан.

дарёб دریاب асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз дарёфтan; **дарёб кардан** дарёфтan.

ДАРЁБАНДА دریابنده дорои тавоноии дарку

фаҳмиш, боҳуш, бофаросат.

ДАРЁБАНДАГӢ دریابندگی дорои тавоноии дарёфтan, боҳушӣ, бофаросат будан.

ДАРЁБОД دریاباد кит. заминҳои канори дарё, ки ҳангоми обхезӣ зери об мемонанд.

ДАРЁБОР دریابار кит. 1. канори дарё, соҳил, лаби дарё. 2. бандар, шаҳри канори дарё. 3. маҷ. бисёр боранда.

ДАРЁВАШ دریاوش кит. дарёмонанд, ба сони дарё, монанди дарё.

ДАРЁГАРД دریاگرد nig. дарёнавард.

ДАРЁГАРДӢ دریاگردی nig. дарёнавардӣ.

ДАРЁДАМКАШ دریادمکش 1. дар афсонаҳо пахлавоне, ки дарёро бо як нағас дам кашида меҳушконад. 2. маҷ. бисёрнӯшандай шароб, шаробхӯри гузаро; он ки зиёд нӯшида, дер маст мешавад.

ДАРЁДАРКАШ دریادرکش nig. дарёдамкаш.

ДАРЁДИЛ دریادل 1. киноя az ҳимматбаланд, ҷавонмард, олиҳиммат. 2. маҷ. он ки ҳар гуна ғаму андӯҳро ба дили худ роҳ намедиҳад; он ки az ҷизҳои майдою камарзиш ғамгин намешавад.

ДАРЁДИЛӢ دریادلӣ ҳимматбаландӣ, олиҳимматӣ, ҷавонмардӣ.

ДАРЁДИЛОНА دریادلنہ ҷавонмардона, олиҳимматона.

ДАРЁЙ دریائی мансуб ба дарё; дуздони дарёй дуздони дарёғард.

ДАРЁКАШ دریاکش кит. nig. дарёдамкаш 2.

ДАРЁНАВАРД دریانورد баҳрпаймо, маллоҳ.

ДАРЁНАВАРДӢ دریانوردي баҳрпаймой, маллоҳӣ.

дарёфт دریافت acosи замони гузашта az дарёфтan.

ДАРЁФТ دریافت 1. фаҳмиш, фаҳм, дарк, кашф, сарфаҳм рафтan, az ҷизе пай бурдан; **назар ба дарёфти...** az рӯи фаҳмиши... 2. бозёфт; гирифтan, пайдо кардан, ба даст даровардани ҷизе; **дарёфти маблағе;** **дарёфт кардан** nig. дарёфтan.

ДАРЁФТАН دریافتن 1. ёфтan, пайдо кардан, ба даст овардан. 2. пай бурдан, дарк кардан,

фаҳмидан чизеро. 3. маҷ. расидан ба ҷизе: **дарёфтани базме, сӯҳбати касеро дарёftan, дарёфтани савоби коре.** 4. дучор омадан, дидан, rӯ ба rӯ шудан (*бо касе дар ҳолате*).

ДАРЁЧА دریاچه дарёи хурд, rӯdi хурд: **дарёчаи шӯхи кӯҳӣ.**

ДАРЁШИНОС دریاشناس nav. он ки дарёву баҳрҳоро таҳқиқ мекунад, баҳршинос.

ДАРЁШУКӮХ دریاشکوه кит. босалобат, пуршукуҳ.

ДАРЗ درز 1. ҷои ба ҳам дӯхтai қисмҳои либос, ҷоқи дӯхташудаи либос ва дигар ҷизҳо; ҷои пайванди ду ҷиз. 2. шикоф, роғ, сӯроҳ; ҷоқ, таркиш, кафидағай (*дар ҷизе*); **дарзу дӯз либосдӯзӣ**, ҷоқдӯзӣ; **дарз дӯхтан** либос дӯхтан, ҷоқ дӯхтан. 3. тиб. ҷои пайванди устухонҳои косаҳонаи сар ба сурати хати борик.

ДАРЗА درزه банди алафу пояҳои ғалладонаи даравкарда, ҳезум, беда va г., даст, қабза: **як дарза беда, дарза бастан.**

ДАРЗАБАНД درزهند он ки бо дарза бастан машғул аст, шахсе ки дарза мебандад.

ДАРЗАДАН درزدن nig. задан; **оташ дарздан** оташ афруҳтан; сӯzonдан, оташ задан.

ДАРЗДӮЗ درزدوز nig. дӯзанда.

ДАРЗДӮЗӢ 1. исми амал az дарз дӯхтан; либосдӯзӣ, ҷоқдӯзӣ, дӯзандагай: **мошинаи дарздӯзӣ.** 2. қасб ва амали дарздӯз; **дарздӯзии касона** дӯхтани либоси дигарон (*ба музд*); **дарздӯзӣ кардан** бо дӯзандагай машғул шудан, либосдӯзӣ кардан.

ДАРЗИГӢ درزیگی кит. дӯзандагай.

ДАРЗӢ درزی кит. дӯзанда.

ДАРЗМОЛ درزمال абзори дарзмол кардани либос, уттӣ: **дарзмол кардан.**

ДАРИДА сифати феълии замони гузашта az даридан; порашуда, қандагай, ҷоқшуда: **кафши дарида, либоси дарида.**

ДАРИДАГӢ دریدگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта az даридан.

ДАРИДАДАҲАН кит. киноя az одаме, ки даҳонаш бефаровез аст, бадгап, беандеша гапзананда.

ДАРИДАДАҲОН دریده‌دهان *nig.* даҳандарида.

ДАРИДАЛИБОС دریده‌لباس *nig.* даридаҷома.

ДАРИДАН 1. пора шудан, чок шудан. 2. пора кардан, чок кардан, дарондан: **дарида ни кафш, дарида либос; то дарида пардаҳои гулӯ то аз овоз мондан, то хиррӣ шудан.**

ДАРИДАҖОМА دریده‌جامه он ки чомаи дарида дар бар дорад; даридалибос, жандапӯш.

ДАРИЗАБОН دریزبان он ки забонаш дарист, форсизабон, тоҷикзабон.

ДАРИХОНА دریخانه таър. маросими тантананоки қабул (бо ҷазодиҳҳои намоишкоронаш) дар дарбори амири Бухоро, ки амир дар ин вакт дар пеши остонаи дари саломхонаи арк менишастааст.

ДАРИЧА 1. *шакли тасғири дар: даричаи қафас.* 2. тирезачаи хонаҳои қадимӣ, ки бо табакаҳои таҳтагӣ пӯшонида мешуд ва рӯзона күшода мемонданд, ки вазифаи тирезаро адо мекард; тирезаи хурд, равзана; *аз дар даромада, az дарича баромадан // az дар омада, az дарича рафтан* киноя *az зуд омада* рафтан; пайдо шуда зуд нест шудан.

ДАРИЧАДОР دریچه‌دار дорои дарича, равзандор.

ДАРӢ I دری мансуб ба дара; **қабки дарӣ** навъе аз ҷинси қабки ҳушхон.

ДАРӢ II دری забони форсию тоҷикии адабӣ, ки аз асрҳои VIII-IX сар карда дар Мовароуннаҳр ва Ҳуросон нашъунамо ёфт ва дар давраҳои баъд ба дигар сарзaminҳо паҳн шуда, асос ва намунаи забони адабии тоҷикӣ гардид; бехтарин намунаҳои ин забон асарҳои адабони асрҳои X-XI, ҳамчун Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Бальъамӣ, Берунӣ, Ибни Сино ва дигарон хисоб шуда, дар давраҳои баъдина устодони қаломи бадеъ, монанди Саъдӣ, Ҳофиз, Камол, Ҷомӣ ва дигарон низ забони осори худро забони дарӣ номидаанд ва ба такмил ва ғанӣ гардонидани он қӯшидаанд; имрӯз яке аз ду забони расмии Ҷавлати Исломии Афғонистон забони дарӣ номида мешавад.

ДАРК a. درک фахмиш, дарёфт; **дарки дониш** аз худ кардан дониш; **дарк кардан (намудан)**

дарёфтан, фахмидан, сарфаҳм рафтан, донистан.

ДАРКАРДАН در کردن *kит.* даровардан, ҷой гирондан, доҳил кардан.

ДАРКАШИДАН در کشیدن 1. якбора нӯшидан, бо як дам нӯшидан, тамоман нӯшидан, дам қашидан: **ҷойники ҷойро даркашидан.** 2. ҷизеро ба ҷизе қашидан ё пӯшонидан: **даркашидани пӯст ба доира ё нақора, даркашидани тӯр ба элак ва г.; сар аз итоат даркашидан** аз итоат сар тофтан, ноғармонбардорӣ кардан.

ДАРКОР در کار 1. лозим, зарур; **даркору нодаркор** лозиму нолозим, бозарурату безарурат; бомавриду бемаврид. 2. ҳамчун *калимаи модалий баъд аз феъл (аорист)* омада, ба он тобии эҳтимолият ва таҳминиро илова мекунад: **ҳозир омадан даркор.**

ДАРКОРӢ در کاری 1. зарурӣ, лозима: **китоби даркорӣ, одами даркорӣ.** 2. ҷизи даркорӣ, ҷизи зарур ба коре, лавозимот; **ба қадри (дараҷаи) даркорӣ** ба қадри қифоя, ба дараҷаи кофӣ.

ДАРКУШО در کشا 1. бозкунандай дар. 2. *маҷ.* мушкилкушо.

ДАРКУШОДА در کشاده ҷои дараҷа барои даробаро күшода, ҷои даробарояш бемалолу номаҳдуд, муқоб. **дарbasta.**

ДАРКУШОЙ در کشائی 1. боз кардани дари баста. 2. *маҷ.* мушкилкушой, аз байн бурдани саҳтиҳо.

ДАРКӮБӢ در کوبӣ *исми амал аз дар қӯфтани;* қӯфтани дар, тақ-тақи дар.

ДАРКӮШИДАН در کوشیدن қӯшидан, талош кардан, саъӣ кардан.

ДАРКШАВАНДА در کشونдه *фалс.* қобили дарк, фахмидашаванда.

ДАРКШАВАНДАГӢ در کشوندگ *фалс.* қобили дарк, фахмидашаванда будан: **даркшавандагии қонунҳои табиат.**

ДАРМАНА در منه *бот.* навъи гиёҳи худрӯй, ки аз он барои нест кардан кирми меъдаву рӯда ва табобати домана, безгак *ва г..* дору тайёр мекунанд.

ДАРМИЁН در میان он ки восита шуда, аз қасе ба қасе пул қарз гирифта медиҳад; миёнарав,

ДАР

миёнчӣ, восита: **дармиён шудан**.

ДАРМИЁНӢ درمیانی миёнаравӣ, воситачигӣ, миёнчигӣ.

ДАРМОН درمان 1. дору, даво: **дорую дармон**; **дармон ёфтan** шифо ёфтан, сиҳат шудан. 2. **маҷ.** чора, илоҷ, тадбир. 3. **гуфт.** кувват, мадор, тобу тавон; **дармон (на) доштан** тобу тавон (на)доштан.

ДАРМОНБАХШ درمان بخش шифобахш.

ДАРМОНГАР درمانگر 1. он ки ё он чи ки ба бемориҳо дармону даво аст. 2. **маҷ.** мушкилкӯшо, бартарафкунандай душвориҳову мушкилиҳо.

ДАРМОНГАРИ درمان‌گری табобат, муолиҷа, амал ва кори дармонгар.

ДАРМОНГОҲ درمان‌گاه шифохона, табобатгоҳ.

ДАРМОНГОҲӢ درمان‌گاهی *марбут ба дармонгоҳ*.

ДАРМОНДА درمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дармондан*. 2. **маҷ.** ноилочмонда; очиз, нотавон; мӯҳтоҷ, бечора фурӯмонда.

ДАРМОНДАГӢ درماندگی 1. *шакли сифати феълии замони гузашта аз дармондан*. 2. **маҷ.** ҳолати ба танг афтодагӣ, гирифторӣ ба ҳоли бад, ноилочӣ; очизӣ, нотавонӣ; мӯҳтоҷӣ, бечорагӣ.

ДАРМОНДАН درماندن 1. банд шудан, андармон шудани чизе ба чизе ё дар ҷое; гирифтор шудан: **дармондани мошин дар лой**, **дармондани моҳӣ дар тӯр**. 2. **маҷ.** ночор мондан, дар ҳолати ноилочӣ мондан. 3. **маҷ.** дар баёни матлабе ё додани ҷавоби муносибе очиз мондан, музтар шудан; **гап дар гулӯ дармондан**, яқбора аз гап бозистодан.

ДАРМОНӢ درمانی *марбут ба дармон*; табобатӣ.

ДАРМОННОПАЗИР درمان‌ناظر давонопазир, бедаво, бедармон: **дарди дармоннопазир**.

ДАРМОНОНДАН درمان‌ناندن 1. *тарзи бавоситаи дармондан*. 2. очиз кардан (*дар коре*); гирифтор кардан (*ба ҳоли бад*).

ДАРМОНПАЗИР درمان‌ناظر давопазир, муолиҷашаванда, шифоёбандা.

ДАРНАВАРДИДАН درنوردیدن *кит.* 1. печидан, лӯлапеч кардан (*когазро*); печонда мондан

(*палосро*). 2. тай карда гузаштан (*роҳро*). 3. **маҷ.** ба сар бурдан, ба охир расидан; тамом кардан.

ДАРНАВАШТАН درنوشتن *nig.* дарнавардиdan.

ДАРНАГИРАНДА درنگیرنده носӯз, насӯзанда.

ДАРНАМУДАН درنمودن *кит.* зоҳир намудан, намудор кардан, нишон додан.

ДАРНИГАРИСТАН درنگرستان *нигаристан*, нигоҳ кардан, бо дикқат нигоҳ кардан.

ДАРНИХОДАН درنهادن *ниходан*, гузоштан.

ДАРНИШАСТАН درنشستن *нишастан*; фурӯ рафтан.

ДАРНИШОНДАН درنشانден *нишондан*, шинондан.

ДАРНОГИР درناگیر носӯз, насӯзанда.

ДАРНОГИРИЙ درناگیرӣ *насӯзандагӣ*, носӯзӣ;

даро درا *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз даромадан*;

ДАРО(Ӣ) درا(ي) *кит.* зангӯлаи шутур, ҷарас, занг.

ДАРОБАРО درابرا *даромадану баромаданҳои зиёд; рафтуо, омадурафт: даробаро доштан, даробаро кардан*.

ДАРОВАРДАН درآوردن 1. дохил кардан, дарун кардан, ворид сохтан, **муқоб.** **баровардан;** **чуфт даровардан** чуфтро ба замини кишт дохил кардан. 2. ҳамчун феъли ёридиҳанда *дар таркиби ибораҳои муҳталиф омада, маъноҳои овардан ва андохтанро медиҳад: ба кор даровардан, ба ларза даровардан, ба роҳ даровардан, ба тартиб даровардан; аз по даровардан афтондан, ғалтондан; ба итоати худ даровардан* мутеъ кардан, тобеъ кунонидан; **сар даровардан** даромадан, дохил шудан (*хуссан бе иҷозат*).

ДАРОВЕХТА دراویخته *сифати феълии замони гузашта аз даровехтан*; оvezonshuda; часпида; доруғиркарда.

ДАРОВЕХТАН درآویختن бо даст часпидан ба касе ё чизе, доруғир кардан.

ДАРОГАНДА درآگنده *сифати феълии замони гузашта аз дарогандан*; пур, анбошта, саршор.

ДАРОГАНДАН درآگنден *кит.* оғандан, чизero бо

чизе пур кардан, дарокандан.

ДАРОДАРО درادرا *гуфт.* назди даромадгоҳ, қарибии даромадгоҳ: **дародарои деҳа**. 2. саршавӣ, оғоз, аввалҳо (*доир ба фасли сол, моҳ ва г.*): **дародарои зимистон**.

ДАРОЗ 1. дорои тӯл ва ё баландии зиёд; тавил, муқоб. **кӯтоҳ:** **куртai дароз, мӯи дароз, риши дароз, остини дароз.** 2. баланд: **қад(д)и дароз.** 3. қадбаланд, қоматбаланд, навча. 4. тӯлонӣ, давомнок, зиёд (*оид ба вақт*): **умри дароз;** **умри дароз дидан** солҳои зиёд зинда будан; **умри дароз хостан ба касе дер** зинда мондани касеро орзу кардан. 5. кашида, қашолёфта; маддор: **садоники дароз, дароз талаффуз кардани овоз, хичо ва г.** 6. *маҷ.* тамом, пурра: **зимистони дароз, рӯзи дароз, соли дароз, шаби дароз;** **роҳи дароз** роҳи дур; дуру **дароз** а) фосилааш зиёд: **роҳи дуру дароз;** б) давомнок, бардавом, тӯлонӣ, қашолёфта, дарозмуддат; муддати зиёд: **бемории дуру дароз,** дуру **дароз сӯҳбат** кардан, дуру **дароз ба як нуқта нигоҳ** карда мондан; **дароз кардан** а) зиёд кардан (*мӯҳлатро*), тамдид кардан; б) қашол додан, тӯл қашондан (*га-про*); в) гирифта додан, чизеро ба касе додан; **дароз қашидан** а) тӯл қашидан, қашол ёфтан; б) ёзида хобидан; **дароз шудан** а) ба сӯи чизе ёзидан: **дароз шуда, қитобро аз рӯи миз гирифтан;** б) давом кардан, қашол ёфтани коре; в) тӯл қашидан (*ба дарозӣ*), қашида шудан; **дасти ёрӣ дароз кардан** ёрӣ додан, мадад расондан; **нафаси дароз қашидан** нафаси чӯкур қашидан, сандуқи синаро пур карда нафас гирифтан; **дарозро мону кӯтоҳро бур** (*зарб.*) дар мавриди ба ҷои гунаҳгор бегуноҳро ҷазо додан, кори нуқсондорро як сӯ монда, бенуқсонро бад гуфтан *ва г.* гуфта мешавад.

ДАРОЗАК دراز‌ک каме дароз, андаке қашолёфта (*ба тӯл*), дарозшакл.

ДАРОЗБИНӢ درازبینی *nig.* **бинидароз.**

ДАРОЗБОЛО درازبالا *кит.* қоматбаланд, қад-дароз, дарозқад.

ДАРОЗГАПӢ دراز‌گپи гапу суханро дароз кардан, дарозгӯй.

ДАРОЗГАРДАН دراز‌گردن *nig.* **гардандароз.**

ДАРОЗГӮЙ دراز‌گوئی матлаб ва мақсадро бо тафсил ва ҷузъиёташ баён кардан,

дарозгапӣ.

ДАРОЗГӮШ دراز‌گوش 1. дорои гӯши дароз. 2. *маҷ.* ҳар, маркаб. 3. *маҷ.* ҳаргӯш.

ДАРОЗДАСТ درازدست 1. *nig.* **дастдароз.** 2. *маҷ.* бодавлат, пулдор; тавоно, қодир.

ДАРОЗДАСТА درازدسته *nig.* **дастадароз.**

ДАРОЗДАСТИ درازدستی 1. тавоной, қудрат. 2. зулм, тааддӣ (*дар ҳаққи қасон*) дастдарозӣ; даст дароз кардан ба мол ё номуси дигарон.

ДАРОЗДОМАН درازدامن дорои домани дароз.

ДАРОЗДУМ درازدم *nig.* думдароз.

ДАРОЗӢ درازی 1. дароз будан; муқоб. **кӯтоҳӣ.** 2. тӯл, қад: **ба дарозии як оршин;** **ба дарозии роҳ қад-қади роҳ.** 3. тӯлонӣ будан; бардавомӣ, дарозмуддатӣ: **дарозии умр,** дарозии шаби ҳичрон; **рӯзҳо ба ниҳояти дарозӣ** расида буданд.

ДАРОЗКАШИДА دراز‌کشیده *сифати феълии замони гузашта az дароз қашидан;* хобида, дар ҳолати дарозкашида, ҳолати хобида.

ДАРОЗҚАД درازقد дорои қади дароз, қоматбаланд; муқоб. **қаддароз.**

ДАРОЗМАВЧ درازموج бо мавҷҳои дароз, дар мавҷҳои электромагнитии дароз коркунанда: **пойгоҳи радиои дарозмавҷ.**

ДАРОЗМИЛ درازمیل аслихае, ки милаш дароз аст; муқоб. **милкӯтоҳ.**

ДАРОЗМУДДАТ درازمدت 1. дорои замон ва вақти тӯлонӣ; **муқоб. қӯтоҳмуддат.** 2. дарозмӯҳлат, тӯлонимуддат; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки мӯҳлати адои он тӯлонӣ аст, қарзи тӯлонимуддат; **созиши дарозмуддат** созиш дар бораи он чи мӯҳлати иҷрояш тӯлонӣ аст.

ДАРОЗМӮ(Й) درازمو(ی) он ки мӯи дароз дорад, мӯйдароз.

ДАРОЗМӮҲЛАТ درازمهلات *nig.* **дарозмуддат.**

ДАРОЗНАВИС درازنویس 1. он ки матлаб ва мақсади худро бисёр ботафсил ва бо зикри ҷузъиёти бехуда менависад. 2. *таър.* муншиён ва дабирону хисобдороне, ки матлаби ҳисобҳои худро дар когазҳои дарози тӯмормонанд менавиштанд, тӯморнавис.

ДАР

ДАРОЗНАВИСӢ درازنوبسى 1. навиштани матлабу мақсад бо тафсили ҷузъёти зиёдатӣ. 2. *таър.* тӯмормависӣ, амал ва кори дарознавис.

ДАРОЗНАХ درازنخ он чи дорои нахи дароз аст: *пахтаи дарознаҳ.*

ДАРОЗНО درازنا *nig. дарозо.*

ДАРОЗНӮЛ درازنول он чи нӯли дароз дорад, нӯлдароз

ДАРОЗО دراز *kит.* дарозӣ; **ба дарозо** қашидан тӯлонӣ шудан, тӯл қашидан.

ДАРОЗОҲАНГ دراز‌آهنگ *kит.* дорои масофа ва тӯли зиёд; дорои замони тӯлонӣ.

ДАРОЗПАНЧА دراز‌پنҷه дорои панҷаи дароз, ангуштони дароз дошта: **дастони дарозпанча.**

ДАРОЗПО(Ӣ) درازپا(ӣ) дорои поҳои дароз, подароз: **лаклаки дарозпо.**

ДАРОЗПОЯ درازپایه он чи поҳои дароз дорад: мизи дарозпоя.

ДАРОЗРИШ درازریش *nig. ришдароз.*

ДАРОЗРӮ(Ӣ) درازرو(ӣ) он ки ё он чи дорои рӯи дароз аст, рӯйдароз.

ДАРОЗРӮЯ درازرویه дарозшакл, камбар, вале ба қад дароз: **мизи дарозрӯя, суфай дарозрӯя, хонаи дарозрӯя.**

ДАРОЗУМР دراز عمر 1. он ки умри зиёд мебинад. 2. бобақо, давомнок.

ДАРОЗУМРӢ дарозии умр, зиёд умр дидан, дорои умри дароз.

ДАРОЗШАКЛ درازشکل дорои шакл ва намуди берунаи дароз.

ДАРОЗШАКЛӢ درازشکلӣ дарозшакл будан.

ДАРОЗШИР درازشیر муддати зиёд ширдиҳанда (*оид ба ҷоррои дӯшоӣ*).

ДАРОЙ درای *nig. даро(ӣ).*

даромад درامد *асоси замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАД درامد 1. пул ё ҷизе, ки ҳамчун маҳсали ягон фаъолият ба даст медарояд, даҳл, воридот, оидот: **даромади асосӣ, даромади иловагӣ, даромади миллӣ, даромади холис;** даромад кардан пул ё ҷизе ба даст овар-

дан (*дар натиҷаи фаъолият ё адои коре*). 2. аввал, оғоз: **даромади тобистон.** 3. *гуфт.* даромадгоҳ, ҷои дохилшавӣ ба маҳалле: **даромади шаҳр, даромади деҳа; дари даромад** дари вуруд; дарвоза; **даромад-баромад** даробаро, даромадан ва баромадан; **даромади сухан** муқаддима, пешгуфтор сарсухан; *аз дур* даромад **карда** аз ҳар ҷо гап зада, *аз масъалаҳои дигар сар карда (баъд ба сари матлаби асосӣ омадан).*

ДАРОМАДА درامده *сифати феълии замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАДАН درامден 1. ба дарун омадан, дохил шудан, ворид шудан: **ба хона даромадан, ба шаҳр даромадан, ба деҳа даромадан.** 2. қабул шудан, таъйин шудан (*ба ягон кор*): **ба хизмат даромадан; ба кор даромадан** а) қабул шудан ба коре, таъйин шудан ба ягон вазифа; б) кор кардан, ба амалиёти худ шурӯъ кардан (-и ягон дастгоҳ): **корхонаи ҷинисозӣ ба кор даромад; ба хизбе (созмоне) даромадан** *гуфт.* қабул шудан, узви созмоне шудан. 3. сар кардан, шурӯъ кардан; ба коре иқдом кардан; **даромади шаб** фаро расидани шаб, шаб шудан; **ба гап даромадан** гап сар кардан; **ба дард даромадан** ба дард сар кардани ягон узв, дард кардан; **ба тухм даромадан** ба тухм кардан шурӯъ кардан (-и мурғ); **ба ҳосил даромадан** ба ҳосил додан шурӯъ кардан, бор овардан (-и дараҳт); **акли касе даромадан** боаклу фаросат шудан, оқилу мефаҳмидагӣ шудани касе; **ба гапи касе даромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; насиҳати касеро ба Ҷӯтибор гирифтани ҷизеро надоштани касе; **ба қисса даромадан** моли касе шудан, ба дасти касе гузаштани пул; **ба мобайни (миёни) касе даромадан** а) даҳолат кардан ба корҳои касе; б) восита шудан, миёнҷӣ шудан; **ба никоҳи касе даромадан** ба шавҳар расидан, бо касе издивоҷ кардани зане; **ба роҳ даромадан, қатора ба роҳ даромад;** **ба синни... даромадан** ба синни... расидан; **ба хоби касе даромадан** касеро дар хоб дидан, касеро хоб дидан; **ба қиёфаи касе даромадан** шаклу шамоили касеро ба худ гирифтани, худро ба намуди касе тағйир додан; **кайк даромадан ба либоси касе** бесаранҷом шудан, ба изтироб афтодани касе; **пеш даромадан** пеш гузаштан, ба пеш ҷой гирифтани,

сабқат гирифтан.

ДАРОМАДГОХ درامدگاه чои даромад, вурудгоҳ, мадхал: **даромадгоҳи бӯғ**, **даромадгоҳи театр**; **даромадгоҳи шаҳр** дамгаҳи шаҳр, остонаи шаҳр; **даромадгоҳи қасида** адӣ. қисми аввали қасида; ташбиб.

ДАРОМАДДИҲАНДА درامدهنده даромаднок, манфиатовар, фоидадиҳанда.

ДАРОМАДДИҲӢ درامدهӣ судоварӣ, манфиатоварӣ, фоидадиҳӣ.

ДАРОМАДНОК درامدنак даромаднок, судовар, фоидаовар.

ДАРОМАДНОКӢ درامدنакӣ даромаднок будан, судоварӣ, манфиатнокӣ, коре, ки аз он фоидаде ба даст меояд: **даромаднокии ҳочагӣ**.

ДАРОМЕХТА درآمیخته омехта, дарҳам омехта.

ДАРОМЕХТАГӢ درآمیختگӣ омехтагӣ, омехта будан.

ДАРОМЕХТАН *nig.* درآمیختن *nig.* омехтан; маҳлут шудан, маҳлут кардан.

ДАРОМӮХТАН درآموختن *nig.* омӯхтан; таълим додан.

ДАРОН(И)ДАН درانیدن 1. *тарзи бевоситаи даридан*; пора кардан, чок кардан: **либосро дарондан**, **коғазро дарондан**. 2. *маҷ.* нобуд кардан; **пардаи касеро дарондан** *киноя аз сирри касеро* фош карда шарманда намудан.

ДАРОШУФТАН درآشeftن ошуфтан, ба ғазаб омадан, ба ҳаяҷон омадан.

ДАРОЯНДА دراینده *сифати феълии замони ҳозира аз даромадан*; дохилшаванда, воридшаванда.

ДАРПАЗИР درپذیر *кит.* пазиранда, қабулкунанда.

ДАРПАРДА درپرده пардаи дар, парда.

ДАРПЕЧИДАН درپیچیدن *nig.* **печидан**; **сар дар-печидан** аз коре сарпечӣ кардан, саркашӣ кардан аз коре.

ДАРРА I دره *nig.* дара I.

ДАРРА II *a.* دره *taъr.* тасмаи ҷармии маҳсус, ки бо он ғунаҳгоронро мезаданд, тозиёна, қамчин, дурра.

ДАРРАБУДАН درربودن рабудан, кашида гирифтан; чизро зӯран аз касе гирифта бурдан; ба тороч бурдан; **аз дasti касе** чизро **даррабудан** чизро аз дasti касе кашида гирифтан..

ДАРРАВ درو дарҳол, зуд, филфавр, фавран.

ДАРРАДАСТ دره‌دست *taъr.* он ки ҷазои бо дарра задани маҳкумшудагонро ба ҷо меовард.

ДАРРАЗАН دره‌زن *nig.* даррадаст.

ДАРРАЗАНӢ دره‌زني исми амал аз дарра задан.

ДАРРАСИДАН دررسیدن *tarzi bavositaи feъlii darrasidan*; расидан, фаро расидан.

ДАРРАСОНДАН دررساندن *tarzi bavositaи feъlii darrasidan*; расондан, бурда расондан.

ДАРРАФТАН دررفتن 1. даромадан, дохил шудан. 2. фурӯ рафтан, гӯтидан. 3. баромадан, берун шудан. 4. расидан, гӯшрас шудан.

ДАРРОК *a.* دراک *kit.* бисёр даркунанда; зудфаҳм, хушфаҳм, зирак.

ДАРС *a.* درس 1. машғулиятие, ки ҳамчун шакли асосии ташкили кори таълиму тарбияи мактабӣ аз тарафи омӯзгор дар синф бо хонандагон аз рӯи ҷадвали дарсҳо гузаронида мешавад: **дарси аввалин**, **дарси адабиёт**, **дарси забони модарӣ**, ба **дарс ҳозир шудан**. 2. он ҷи муаллим аз рӯи барнома ва қитоби муайян ба шогирдон меомӯзонад, сабақ; қисме аз қитоби дарсӣ, ки барои омӯхтан дар як ё ҷанд машғулият дар назар дошта шудааст; **дарс гирифтан** ба таври ҳусусӣ сабақ гирифтan аз касе; **дарс додан** // **дарс гуфтan** таълим додан, илму дониш омӯзондан; **дарс хондан** таълим гирифтan, илму дониш омӯхтан; таҳсил кардан; **аз дарс қафо мондан** а) ба машғулият дер омадан; б) *киноя аз дарсро аз худ карда натавонистан*, гайри қаноатбахш таҳсил кардан. 3. *гуфт.* супориш, вазифае, ки барои хондан ё азёд кардан ба талаба дода мешавад: **дарс (ро) тайёр кардан**, **дарсро аз ёд кардан**. 4. *маҷ.* кору кирдоре, ки аз он барои оянда ҳулоса мебароранд, ибрат; **дарси ибрат** намунаи ибрат шаванда; **дарс шудан** сабақ шудан (*барои минбаъд тақрор накарданӣ коре*).

ДАРСГОХ درسگاه чои дарсхонӣ; мактаб; мадраса.

ДАРСГУЗАРОНӢ درس‌گذرانی *nig.* дарсгӯй.

ДАРСГӮЙ درس‌گویی исми амал аз дарс гуфтан; муаллимӣ, мударрисӣ: **дарсгӯй кардан**.

ДАРСГӮЙ درس‌گوی он ки дарс медиҳад, муаллим, омӯзгор; мударрис (*бештар дар мадрасаҳо*).

ДАРСДИХӢ درس‌دهی исми амал аз дарс додан; таълимдиҳӣ, муаллимӣ, омӯзгорӣ.

ДАРСӢ درسی *мансуб ба дарс: китоби дарсӣ*.

ДАРСОАТ در ساعت ҳозир, ҳамин дам, фавран, зуд.

ДАРСОЗ در ساز дурдгаре, ки дару дарвоза месозад: **дурдгари дарсоз, устои дарсоз**.

ДАРСОМӮЗ درس‌آموز 1. омӯзанд, таълимгиранда, талаба. 2. таълимдиҳанда, муаллим, омӯзгор.

ДАРСОМӮЗӢ درس‌آموزӣ 1. дарс омӯхтан; таълимириӣ, таҳсил, ҳониш. 2. таълимдиҳӣ, омӯзгорӣ, муаллимӣ; дарсдиҳӣ.

ДАРСОХТАН در ساختن 1. созиш кардан, мувофиқат кардан, муросо кардан. 2. соз кардан, чӯр кардан, ҳамоҳанг шудан (*дар мусиқӣ ва суруд*).

ДАРСФАҲӢ درس‌فهми az худ кардани дарсҳо, фаҳмида гирифтани мавзӯи дарсҳо.

ДАРСХОН درس‌خوان мактабхон, ҳонанда, талаба.

ДАРСХОНА درس‌خانه бино ё ҳонаи гузаронидани дарсҳо; мактаб; мадраса.

ДАРСХОНИЙ درس‌خوانӣ исми амал аз дарс ҳондан; таҳсил, ҳониш.

ДАРТОЗ در تاز тозон, шитобон, бошитоб, зуд.

ДАРУН درون 1. дохил, андарун; **муқоб. берун: даруни хона, даруни сандук**. 2. **маҷ.** ботин, замир, дил; **даруни гӯш сӯроҳии гӯш**; **даруни сина** дар дил; **ҳавлии дарун** а) қисми дохилии ҳавлӣ; б) қӯн. қисми маҳрами ҳавлӣ, ки ба он ҷо даромадани мардони бегона манъ буд; **муқоб. ҳавлии берун; дарун ба дарун** яке дар дохили дигаре; **дарун-дарун** дарунакӣ, ботинан; пинҳонӣ: **дарун-дарун сӯхтан, дарун-дарун хандидан, дарун-дарун гиря кардан**; аз **дарун** а) аз дохил (*мас.*, дарро аз дарун **бастан**); б) **киноя az** ботинан, дарунакӣ; **аз даруни...** а) аз байни..., аз миёни...; б) аз

қатори..., аз доири...; **ба даруни...** а) ба дохири..., андаруни...; б) дар байни..., дар миёни..., дар қабати...; **дарун рафтан** а) фурӯ рафтан, (ба) таҳ рафтан, чуқур шудан, ба қаър кашидан (*мас., чашм*); б) **гуфт.** ба дарди исҳол дучор шудан, дарунрав шудан; **◊ даруни касе сӯхтан** дили касе ағбор шудан, дар ғаму ғусса сӯхтан; **даруни касе хор-хор кардан** дили касе реш-реш шудан (*дар орзуи чизе*); **даруни худро хӯрдан** азоби рӯҳӣ кашидан, ғам ҳӯрдан; **дамаш дар дарунаш** ҳомӯш, сокит; **нафас ба дарун афтодан** а) нафас гаштан, дам ба дарун задан; б) якбора ҳомӯш шудан; тамоман сокит шудан.

ДАРУНА درونه *кит.* 1. олати камоншакл; абзори ҳаллоҷӣ, камони наддоғӣ. 2. тирукамон, рангинкамон, тироза, қавси қузаҳ. 3. **гуфт.**, *ниг.* **дарунӣ**.

ДАРУНАКӢ درونکی *ниг.* **даруннокӣ**; **дарунакӣ оҳ кашидан, дарунакӣ хурсанд** шудан.

ДАРУНАФРӯЗ درون‌افروز дилафрӯз, фараҳбахш.

ДАРУНАЧ درونج (*муарраб az форсии дарунак, даруна*) *бот.* гиёҳи чандсолаи дорои баргҳои паҳни хордор, ки решай он дар тиб мавриди истифода аст.

ДАРУНБАР درون‌بر бахши гӯштии мева, ки даври донакро печонидааст.

ДАРУНБИН درون‌بین *кит.* он ки бештар ба дарун ва ботини инсон таваҷҷӯҳ дорад.

ДАРУНБИНӢ درون‌بینӣ таваҷҷӯҳ доштан ба дарун ва ботини инсон.

ДАРУНГАРО درون‌گرا *nav.* ҳусусияти шахсе, ки бештар ба дарун ва ботини хеш гароиш дошта, аз робитаҳои иҷтимоӣ дурӣ мечӯяд; **муқоб. бурунгаро.**

ДАРУНГАРОӢ درون‌گرایی *nav.* дарунгаро будан, ба дарун ва ботини худ гароиш доштан ва аз ҷомеа дурӣ ҷустан.

ДАРУНДОР درون‌دار 1. **маҷ.** дамдузд; камгап. 2. **маҷ.** қинадор; бадкина; дилсиёҳ.

ДАРУНЗО درون‌زا 1. вежагии чизе, ки дорои тавоноии зотӣ ва рушду такомули дарунӣ дорад. 2. **биол.** вежагии ҷонзоде, ки аз даруни бадани худ нашъа гирифта, бе ғизогирии беруна такомул мейбад.

ДАРУНӢ 1. *mansub ба дарун;* дохилӣ, муқоб. **берунӣ.** 2. ботинӣ, рӯҳӣ: **ҳолати дарунӣ, ҳаяҷони дарунӣ;** душмани **дарунӣ** душмани аз байни худ баромада, душмани дохилӣ; **касалиҳои дарунӣ** бемориҳои дохили бадан.

ДАРУНКОВОК درون‌کاواک байнҳолӣ, миёнсӯроҳ, миёнтиҳӣ: **найҷаи дарунковок, дараҳти дарунковок.**

ДАРУНМАРЗӢ درون‌مرзи *naw.* **марбут ба доҳили кишвар;** муқоб. **бурунмарзӣ.**

ДАРУНМОЯ درون‌ماъиҳ мазмун ва моҳияти аслии асар ё ҷизи дигар.

ДАРУННИГАРИ درون‌نگرӣ *nig.* дарунбинӣ.

ДАРУННИГОРИ درون‌نگاري *tib., naw.* ба воситаи абзори тиббӣ *ва г.* муоина кардани узвҳои дохилии бадан.

ДАРУННОКӢ درون‌ناکӣ *guft.* ботинан, дар дил, дар замир; **даруннокӣ** ҳандидан, даруннокӣ **хурсанد шудан,** даруннокӣ **ғам хӯрдан.**

ДАРУНПАРВАР درون‌پرور 1. *mač.* он ки бештар дарун ва ботини худро парвариш медиҳад. 2. Худованд, ки парваришдиҳандаи ботини инсонҳост.

ДАРУНРАВ درون‌ро гирифтори бемории исҳол: **дарунирав шудан.**

ДАРУНРАВӢ درون‌روی *исми амал аз дарун рафтан;* бемории исҳол; вайрон шудани фаъолияти меъда.

ДАРУНРОНӢ درون‌ранӣ тоза кардани меъда (*дар вақти вайрон шудан ё қабзият*); **доруи дарунронӣ** доруи нармқунандаи меъда.

ДАРУНСИЁҲ درون‌سياه бадандеш, бадтинат, дилсиёҳ; бадкина.

ДАРУНСОФ درون‌صاف софдил, росткор.

ДАРУНСӮЗ: درون‌سوز *муҳаррики дарунсӯз tech.* муҳаррике, бо усули дар дохили он сӯзондани сӯзишворӣ кор мекунад.

ДАРУНСӮЗӢ 1. ҳисси сӯзиши дарун; таби дарун. 2. *mač.* ботинан ғаму гусса хӯрдан; азоби рӯҳӣ.

ДАРУНСӮХТА درون‌سوخته *kit.* дилафгор, ғамзада, дилсӯхта.

ДАРУНТИҲӢ درون‌تهӣ *nig.* дарунхолӣ.

ДАРУНХОЛӢ درون‌хали *nig.* дарунковок.

ДАРУНШАҲРӢ درون‌شهرӣ дохилишаҳрӣ; муқоб. берунишаҳрӣ.

ДАРУФТОДАН درافتادن *nig.* дарафтодан.

ДАРФАНҶАҚ درفنجک *kit.* кобус, сиёҳӣ зер кардан дар хоб, дар хоб дидани ҳодисаҳои мудҳиши.

ДАРФИТОДАН درفتادن *nig.* дарафтодан.

ДАРФУЗУДАН درفزوden *nig.* дарафзудан.

ДАРХАЗИДАН درخیزیدن *kit.* ҳазида даромадан ба чое; панаҳ шудан, руст шудан.

ДАРХЕСТАН درخیستن *nig.* дарҳостан II.

ДАРХИРОМИДАН درخرامیدن *kit.* хиромон даромадан.

ДАРХОСТ درخواست 1. ҳоҳиш, талаб, илтимос, **дарҳост кардан** // **дарҳост намудан** талаб кардан, ҳоҳиш кардан. 2. *naw.* ҳоҳиши ҳаттӣ бо тақозои ҷизе, номаи расмӣ бо талаби ҷизе.

ДАРХОСТАН I درخواستن *nig.* ҳостан (ҳоҳиш кардан).

ДАРХОСТАН II درخواستن *kit.* ҳестан, барҳестан.

ДАРХОСТКУНАНДА درخواست‌کнунде он ки дарҳост ба амал меорад.

ДАРХҮР//ДАРХӮР درخور *kit.* лоиқ, шоиста, сазовор, муносиб.

ДАРХӮРД درخورد *nig.* дархур.

ДАРХӮРДАН درخوردن лоиқу муносиб будан, дархур будан.

ДАРҲАМ درهم 1. ба ҳам печида, печутобхӯрда, ба ҳам омехта. 2. ошуфта, парешон. 3. *mač.* чигил, пеҷдарпеч, бесару нӯг; **дарҳаму барҳам** а) чигил, пеҷдарпеч; бесару нӯг; муғлақ, мубҳам: **фирӯзӣ дарҳаму барҳам буданд;** **дарҳам-барҳамӣ** а) чигилӣ, бесару нӯгӣ, пеҷдарпечӣ; муғлақӣ, мубҳамӣ; б) бетартибӣ, ҳарҷу марҷ; **дарҳам кардан** омехтан, маҳлут кардан; ◇ **абрӯ дарҳам кашидан** қавоқро оvezon кардан; рӯй турш кардан (**ҳамҷун аломати норизоятӣ, ҳашму газаб ва г.**); **китф дарҳам кашидан** китфро ба тарзи хос боло кардану афшурдан (**ҳамҷун алому-**

ти ҳайронӣ ё надонистани чизе).

ДАРҲАМЗАДА درهمزده 1. пурпечутоб, дарҳамрехта. 2. маҷ. пур аз душвориву мушкилот.

ДАРҲАМӢ درهمی 1. печидагӣ, мураккабӣ, бесомонӣ. 2. маҷ. ғам, андӯҳ.

ДАРҲАМКАШИДА درهم‌کشیده :абрувони дарҳамкашида қавоқи оvezon, abrӯvoni purchin: гирифтагии хотир, бедимоғӣ.

ДАРҲАМОМЕЗА درهم‌آمیزه кит. бо ҳам омехташуда, ба ҳам пайваста.

ДАРҲАМОМЕЗӢ درهم‌آمیزی омехтани чанд чиз бо ҳамдигар.

ДАРҲАМОМЕХТА درهم‌آمیخته сифати феълии замони гузашта аз дарҳам омехтан; омехта, бо ҳам печида, мухталит.

ДАРҲАМОМЕХТАГӢ درهم‌آمیختگӣ шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дарҳамомехта; омехтагӣ, печидагӣ, мухталит будан.

ДАРҲАМПЕЧИДА درهم‌پیچیده печдарпech, ба ҳамдигар печидараfta: навдаю шохҳои дарҳампекидai дарахтон.

ДАРҲАМРАФТА درهم‌رفте сифати феълии замони гузашта аз дарҳам рехтан; дарҳампекida, бо ҳамдигар фурӯраfta.

ДАРҲАМРЕХТА درهم‌ریخته сифати феълии замони гузашта аз дарҳам рехтан; ошуфта, бетартиб, парешон.

ДАРҲАМШИКАСТА درهم‌شکسته 1. сифати феълии замони гузашта аз дарҳам шикаст; шикаста, хароб. 2. маҷ. нотавон, зор, залил, шикасташол.

ДАРҲАМШИКАСТАГӢ درهم‌شکستگӣ шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дарҳамшикаста; шикаста будан, харобу нотавон будан; шикастагӣ, нотавонӣ.

ДАРҲОЛ درحال зуд, бетаъхир, ба тезӣ, даррав, фавран: дарҳол дошта гирифтan, дарҳол фахмидan, дарҳол ҷавоб додan.

ДАРЧА درچه дари хурд, дарича.

ДАРЧИДАН درچидن барчидан, гундоштан; ◇ доман дарчидан аз чизе даст кашидан чизеро тарк кардан.

ДАРЧ a. درج 1. дохил кардан, ҷойгир кардан. 2. ғуфт. ҷоп, нашр: **пас аз дарҷи макола; дарҷ кардан** а) ҷо додан, дохил кардан, гунҷондан, ҷойгир кардан, сабт кардан, навиштани матлабе дар рӯзнома ё китоб; б) ғуфт. ҷоп кардан, нашр намудан; **дарҷ шудан** // **дарҷ ёфтan** ҷо дода шудани матлабе дар асаре; ҷоп шудан.

ДАРҶШУДА درج‌شده 1. сифати феълии замони гузашта аз дарҷ шудан; ҷой додаشد, даровардашуда, дохилшуда. 2. ғуфт. ҷопшуда, нашршуда.

ДАРШИКАСТАН درشکستن кит. 1. зада шикастан, шикаста аз кор баровардан. 2. вайрон кардан, хароб кардан; нобуд кардан.

ДАРШУДАН درشدن кит. 1. даромадан, дохил шудан, ворид шудан. 2. баромадан; берун омадан.

ДАРЮЗА دریوزه kит. 1. гадоӣ, садақаталабӣ, соилий. 2. гадо, соил.

ДАРЮЗАГАР دریوزه‌گر kит. гадо, соил.

ДАСИСА a. دسیسه макру ҳилаи пинҳонӣ, фиребу найранг; фитна.

ДАСИСАБОЗ دسیسه‌باز он ки барои ба даст овардани мақсад аз дасисаву найранг истифода мебарад; найрангбоз, фитнагар, маккор, ҳилагар, ҳукқабоз.

ДАСИСАБОЗӢ دسیسه‌بازی ба кор бурдани дасиса ва ҳилаву найранг барои амалий кардани мақсаду ниятҳои хеш; найрангбозӣ, ҳилагарӣ, маккорӣ, ҳукқабозӣ, фитнагарӣ.

ДАСИСАКОР دسیسه‌کار دسیسه‌کارигار.

ДАСИСАКОРИЙ دسیسه‌کارӣ nig. дасисабозӣ.

ДАСИСАКОРОНА دسیسه‌کارانه az rӯи дасисаву фитна, ба ҳилаву найранг.

ДАСТ دست 1. узви бадани инсон аз шона то нӯги ангуштон; каф ва панҷаи даст, яд. 2. маҷ. ҷавр, бедод, тааддӣ: **аз дasti замона**. 3. сӯй, тараф, ҷониб: **дасти рост**, **дасти ҷап**. 4. дафъа, қарат, бор; навбат (*дар қиморбозӣ*). 5. нум. маҷмӯи чизҳои яқчинса, ки барои ягон эҳтиёҷ ба кор меравад; **як даст либос** як сару по либос (*аз қалланӯш то поӣафзول*); ◇ **дасти кӯтоҳ** кӯтоҳдастӣ, нотавонӣ, очизӣ; **ба зери дасти...** а) дар тобеияти..., дар итоати...; б)

бо роҳбарии...; **даст афшондан** рад кардан (*бо шюораи даст*); аз баҳри чизе гузаштан, сарфи назар кардан; ба эътибор нагирифтан; **даст бардоштан** аз *касе ё чизе* ба ҳоли худ мондан касеро ё чизеро, ба касе кордор нашудан; муқ. **даст қашидан**; **даст бардоштан ба сари касе** даст боло кардан ба сари касе бо нияти задан; касеро задан; **даст бурдан ба коре** шурӯй кардан ба коре; машғул шудан ба коре; **даст гирифтан** а) *киноя аз дастгир кардан*, гирифтор кардан; б) ёрӣ расондан, мадад кардан ба касе; **даст дароз кардан (намудан)** а) даст ёзондан, дастро пеш бурдан; даст додан ба касе; б) даст расондан, даст задан (*бо мақсади хӯрдан*); **даст дароз кардан ба касе зӯрӣ** кардан; ҷабр кардан; таарruz (таҷовуз) кардан ба касе; **даст додан ба касе** а) воҳӯрдӣ кардан, ба аломати ризоият дasti якдигарро фишурдан; б) бо пайдо шудани имконият ба чизе мӯяссар шудан; **агар фурсат даст дихад** агар вакти мусоиди коре пайдо шавад, агар фурсат барои иҷрои коре фароҳам ояд; **даст доштани касе дар коре** а) маҳорат доштан дар коре, аз кору қасбе огоҳ будан; б) даҳолат доштани касе дар коре; **даст ёфтани ба касе ё чизе** а) ба даст даровардан касе ё чизеро; б) зафар ёфтани, голиб омадан бар касе ё чизе: тасаллут ёфтани; **даст задан** а) даст расондан ба чизе; б) машғул шудан бо коре; аз пайи коре шудан; **даст қашидан** а) тарқ кардан, рӯй гардонидан аз чизе, худро боздоштан аз коре; б) касеро ба ҳоли худ мондан, ба касе кордор нашудан; **даст кофтан** а) даст расондан, даст задан; б) кордор шудан, мудохила кардан (*ба кори касе*); **даст мондан** имзо кардан; **даст расидан** вакт доштан, фурсат ёфтани барои иҷрои коре: **ба сар хоридан ҳам даст намерасад**; **дасти бегона ба миён даромадан** даҳолат кардани шахси бегона ба кори касе, ниҳонӣ ҳалал расонидани шахсе ба коре; **дасти ёрӣ додан (дароз кардан)** ба имдоди касе омадан, ёрӣ расондан ба касе; **дасти касе сабук будан** корҳои мекардагии касе ҳамеша ба ҳайр анҷомидан; устои касби худ будан, дар касби худ маҳорат доштан; **дасти касе қалб будан** а) одати дуздӣ доштан; б) қаллоб, ҳаромкор будани касе; **дасти тамаъ дароз кардан** тамаъкорӣ кардан, аз рӯи хирсу оз муносибат кардан бо касе; **дасту дил шустан** дилхунук шудан аз чизе ё касе, майлу рағbat ё меҳру дилbastagiro гум

кардан нисбат ба чизе ё касе; **дасту по гум кардан** чӣ кор карданро надониста мондан, сарсема шудан, инони ихтиёро аз даст додан, худро гум кардан (*аз гояти ҳичолат, шодӣ, ҳаяҷон ва г.*); **даст-даст карда...** даст расонда, даст зада, палмосида, ламс карда; **даст ба даст карда...** дастҷамъона, якҷоя, аҳлона (*иҷро кардани коре*); **даст ба гиребон шудан** бо ҳам дарафтодан; ҷанҷолу муноқиша кардан; **даст ба хок кардан** қазои ҳоҷат кардан; **аз даст додан** гум кардан, маҳрум шудан аз чизе; **аз даст омадан** аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан; имконият доштан, тавонистан; **аз даст рафтан** аз тасарруfu ихтиёри касе баромадани чизе; маҳрум гардидан аз чизе; **ба даст афтидан (афтодан)** а) ба даст даромадан, ба тасарруfi касе даромадан, дастраси касе шудани чизе; б) дар аснои иҷрои коре ё ҷинояте дастгир шудан; **ба даст гирифтан** ба тасарруfi худ даровардан; ба итоати худ даровардан; **ба даст даровардан (овардан)** ба тасарруfi худ даровардан, соҳиб шудан; **ба даст даромадан (омадан)** ба тасарруfi касе даромадан, ба ихтиёри касе даромадан; **ба дasti касе нигоҳ карда мондан** мӯҳточи касе шудан (*хусусан дар таъминот*); **ба дasti касе супурдан** ба ихтиёри касе супурдан, ба касе гузоштан чизеро; **дар дasti касе қалон шудан** дар тарбия ва парастории касе ба воя расидан; **худро (ба) даст гирифтan** ба худ тасаллут ёфтани, худдорӣ кардан, худро нигоҳ доштан (*аз ҳашму газаб, гиря ва г.*).

ДАСТА 1. он қисми абзору асбобу анҷом, ки бо даст гирифта мешавад: **дастай дос**, **дастай қаланд**, **дастай корд**, **дастай қӯза**, **дастай теша**, **дастай чойник**, **дастай қамчин**. 2. бастаи гулу райхон, гулдаста; як қабза хор, шибоғ, химча *ва г.* ки якҷоя баста шудааст; дарза барои пилла танидани кирмак; **даста бастан** як миқдор гулро якҷоя карда банд бастан, гулдаста тайёр кардан. 3. миқдори нисбатан зиёди чизҳои якчинса, ки дар як ҷо меистанд ё якҷоя карда шудаанд; қабза, тӯб: **як даста китоб**, **як даста когаз**; **як даста мӯ** як қабза мӯ. 4. маҷмӯи чизҳои якчинса; муқ. **даст** 5. 5. гурӯҳ, тӯда, ҷамоати мардум; қисм: **даста(ҳо)и аскарӣ**, **дастай посбонон**, **дастай сарбозони пиёда**, **дастай созандагону навозандагон**, **дастай мусикии миллӣ**; **дастай ихтиёриён** гурӯҳе, ки аъзои он барои иҷрои ко-

ре ихтиёран чамъ омадаанд; **дастай ҳаваскорон** гурӯхи аъзои маҳфили ҳаваскорони санъати бадей; **даста-даста** а) бастаҳои зиёд; тӯб-тӯб; б) гурӯх-гурӯҳ; **даста кардан** а) *ниг.* **даста бастан;** б) дар як чо чамъ кардан, як қабза кардан; в) ба тартиб ва микдори муайян печида таҳ кардан (*мас. пулҳои когазиро*).

ДАСТАБАНДӢ 1. *исми амал* аз **даста бастан;** ба дастаҳо чудо кардан.

ДАСТАБИРИНЧӢ 1. ҳар чизи дастааш аз биринчӣ сохташуда. 2. *маҷ.* саҳт, дағал; **дашноми дастабиринчӣ** дашноми хеле дағал ва қабех.

ДАСТАВВАЛ *доставл* пеш аз ҳама, аз ҳама пештар, аввалан.

ДАСТАГУЛ *دسته گل* гулдаста, бастай гул.

ДАСТАДАРОЗ *دسته دراز* он чи дастааш дароз аст, дорои дастай дароз: **бели дастадароз, доси дастадароз.**

ДАСТАК 1. *шакли тасгири даст.* 2. дастгирак: **дастаки гахвора, дастаки дар, дастаки дастгоҳ.** 3. танба барои аз афтодан нигоҳ доштани девору ҳавоза *ва г.* 4. *маҷ.* далеле, ки ба он такя карда, кореро ичро мекунанд ё онро ба сифати асос ва баҳона нишон медиҳанд: *касера ё ҷизеро дастак кардан (намудан), дастак шудани касе ба ҷизе.* 5. қисми ақиби пойафзол, ки пошини поро мепӯшонад. 6. *таър.* рӯйхати номгӯи андозҳои подшоҳ, ки ба қоғази дароз навишта, онро лӯлашакл печонда мемондаанд. 7. дастпӯш.

ДАСТАКДОР *دستکدار* *ниг.* дастадор.

ДАСТАКДӮЗӢ *دستکدوزی* дӯхта тайёр кардани дастаки пойафзол.

ДАСТАКЗАН *دستکزن* кафзан, он ки каф мезанад, қарсакзан.

ДАСТАКЗАНОН *دستکزنان* *феъли ҳол* аз **дастак задан;** дар ҳоли каф задан, дар ҳоли қарсак задан.

ДАСТАКИФУРӯШ *دستکي فروش* он ки чизҳои майда-чӯйдаро ба қуттӣ ё чизи дигар андохта, роҳравон фурӯхта мегардад.

ДАСТАКИФУРӯШӢ *دستکي فروشي* кору қасби дастакифурӯш, фурӯши дастакӣ.

ДАСТАКАӢ *دستکي* *гуфт.*, *ниг.* дастӣ; фурӯши дастакӣ ба сари даст гирифта гашта фурӯхтани чизҳо, дастакифурӯшӣ: **қандfurӯши дастакӣ, дастакӣ китобfurӯшӣ** кардан.

ДАСТАКӯТОХ *دسته کوتاه* он чи дастааш кӯтоҳ аст, дорои дастай кӯтоҳ: **доси дастакӯтоҳ, корди дастакӯтоҳ.**

ДАСТАНБӮ(Ӣ) *دستنبوي(ی)* 1. навъи зомучае (ҳандалаке), ки ба андозаи себ буда, факат барои бӯидан ба кор меравад. 2. ҳар чизи хушбӯй, ки барои бӯидан дар даст гирифта мегарданд.

ДАСТАНБӮЯ *دستنبويه* *ниг.* дастанбӯ(Ӣ).

ДАСТАНДОЗ *دست انداز* *кит.*, *маҷ.* горат, тороч.

ДАСТАНДОЗӢ 1. даст задан, чанг задан ба ҷизе. 2. *маҷ.* тааддӣ, тааруз, дастдарозӣ. 3. *кит.*, *маҷ.* горатгарӣ, тороч.

ДАСТАНУҚРА *دسته نقره* он чи дастааш аз нуқра аст, дастааш нуқрагин.

ДАСТАРРА *دست ار* арраи хурд, ки як кас бо як даст кор мефармояд, арраи дастӣ.

ДАСТАРХОН *دسترخوان* 1. суфра, ки дар рӯи он таом меҳӯранд, моида, дастархон, хон: **дастархон андохтан, дастархон паҳн кардан (густурдан).** 2. *маҷ.* нону қулчаю қанд, қатламаю фатир *ва г.*, ки занҳо бо худ ба тӯю меҳмонӣ мебаранд; **сари дастархон** атрофи суфраи зиёфат, гирди суфраи меҳмондорӣ; **дастархон кардан** а) ба назди касе дастархон күшода, хӯрок гузоштан; касера зиёфат кардан; б) тайёр кардани нону қанд *ва г.* барои ҳамчун дастовез бурдан ба ҷое; **дастархони күшода доштан** меҳмоннавоз будан, дасткушод будан, боҳиммат будан (*дар меҳмондорӣ*).

ДАСТАРХОНДОР *دسترخواندار* дасткушод, меҳмоннавоз, боҳиммат.

ДАСТАРХОНДОРӢ *دسترخوانداري* дасткушодӣ, олиҳимматӣ, меҳмоннавозӣ.

ДАСТАРХОНЧӢ *دسترخوانچي* 1. он ки дар тӯю маъракаҳо мутасаддии нону ошмонӣ ба назди меҳмонон аст, ходим. 2. *таър.* ҳодими дарбори амирону хокимон, ки ба ташкили зиёфатҳо – тарзи оро додани хон, сифати хӯрокҳо *ва г.* назорат мекард.

ДАСТАСАДАФ دسته صدف он чи дастааш садаф аст: **корди дастасадаф**.

ДАСТАСОЗӢ دسته سازی гурӯҳбандӣ, даста ё гурӯҳ ташкил кардан; даста сохтан барои обзорҳои гуногун.

ДАСТАФЗОР دست افزار асбобу олоти дастии косибу хунармандон (аз қабили аппа, теша, қайҷӣ, поку).

ДАСТАФШОН دست افسان феъли ҳол аз даст афшондан; **маҷ.** рақсунон, рақсон; дастафшону покӯбон дар ҳолати рақс.

ДАСТАФШОР دست افسار **кит.** мевае, ки бо даст фушурда, обашро мегиранд; ♀ **тиллои дастафшор** зари холис.

ДАСТАЧАМӢӢ دسته جمعی якҷоя, муттафиқан, муттаҳидона, сарчамъона: **амнияти дастаҷамъӣ**.

ДАСТАЧАМӢОНА دسته جمعانه сарчамъона, якҷоя, бо иттифоқ.

ДАСТБАГИРЕБОН دست بگریبان :**дастбагиребон** шудан ба ҳам дарафтодан, занозаний кардан.

ДАСТБАГИРЕБОНИӢ دست بگریبانی занозаний, афтударафт; ҷангӯ чидол; **ҷангӯ чидоли дастбагиребонӣ** занозаний; ҳамдигарро задан.

ДАСТБАДАСТ دست بدست дasti ҳамдигарро гирифтan, корero якҷоя анҷом додан.

ДАСТБАКОР دست بکار **маҷ.** кордон, ҷашми корро медонистагӣ, моҳир.

ДАСТБАНД دست بند 1. **nig. дастпона.** 2. порчаи тасмашакли дарози лагандаю баҳиязада, ки бо он дастҳои кӯдакро ба гахвора мебанданд.

ДАСТБАСТА دست بسته 1. он ки дастҳояш баста аст. 2. **кит., маҷ.** мутеъ, фармонбардор.

ДАСТБАХОК دست بخاک **гуфт.**, **маҷ.** қазои ҳоҷат.

ДАСТБОЗӢ دست بازی зӯrozмой бо даст.

ДАСТБОЛО دست بالا ғолиб, зафарманд, боло-даст.

ДАСТБОФТ دست بافت дастӣ бофташуда; бофти дастгоҳи хонагӣ: **матои дастбофт**.

ДАСТБУРД دست برد 1. чизи дар қимор ё ғарав бурдашуда, бурд; ғанимат. 2. тороч, ғорат,

яғмо. 3. **кит.** ғалаба, зафар.

ДАСТБӮС دست بوس маҷ. чоплус, тамаллуккор; фармонбардор.

ДАСТБӮСӢ دست بوسӣ исми амал аз даст бӯсидан; бӯсидани касе дасти дигареро дар вақти мулоқот (**барои изҳори эҳтиром ё дӯстдорӣ ва ё чоплусӣ**); **маросими дастбӯсӣ** маросими маҳсуси бӯсидани дасти касе ҳангоми мулоқот (**барои эҳтиром, итоат ва фармонбарӣ**).

ДАСТВОР(А) دست وار(ه) **кит.** 1. асо, ҷӯбдаст; дастбанд, ёра. 2. ба монанди даст. 3. **маҷ.** кам, андак.

ДАСТГАРМӢ دست گرمی 1. **маҷ.** машқу тамрини пешакӣ барои омода шудан, омодагӣ гирифтan, тайёр шудан.

ДАСТГАРОЙ دست گرائی **маҷ.** бо таҷриба такя кардан, таҷриба, озмудашуда.

ДАСТГАРОЙ دست گرای 1. **маҷ.** он чи бо даст озмуда шудааст, таҷрибашуда бо даст. 2. мағлуб, мутеъ.

ДАСТГАХ دستگه **nig. дастгоҳ.**

ДАСТГИР I دست گیر дастгиршуда, ба даст афтода, гирифторшуда; асир, бандӣ; **дастгир кардан (намудан)** доштан, ба банд гирифтan, асир кардан, бандӣ кардан; **дастгир шудан (гардидан)** ба даст афтодан, ба банду қайд гирифтор шудан; асир шудан.

ДАСТГИР II دست گیر мададгор, ёвар, ёридиҳанда; **дастгири** касе шудан (**гаштан**) касеро дастгирӣ кардан, мададгор шудан.

ДАСТГИР III دست گیر 1. порчаи аз латта дӯхташуда барои гирумони дег, ҷойҷӯш *ва г.*, дастгирак. 2. **nig. даста** 1.

ДАСТГИРАК دست گیر 1. даста (*хусусан* дастаи дару ҷевон *ва г.*). 2. ҷӯб ё оҳане, ки барои даст гирифтan дар канори зина ба дарозии он месозанд, панҷараи зина, парда, қаторак.

ДАСТГИРИ I دست گیر 1. исми амал аз даст гирифтan. 2. ёрӣ, мадад, кумак, имдод; **дастгирӣ кардан (намудан)** а) мадад расондан, ёрӣ додан, ба имдоди касе расидан; б) **маҷ.** маъқул дониста пайравӣ кардан ба коре, ҷонибдорӣ кардан касеро.

ДАСТГИРИ II دست گیر дастгирак будан, ҳам-

чун даста воқеъ шудан.

ДАСТГИРШУДА دستگیرشده *сифати феълии замони гузашта аз дастгир шудан*; ба даст афтода, тавқифшуда, ба ҳабс гирифта.

ДАСТГОХ دستگاه 1. асбобу олат ё мосин барои сохтани чизе ё ба ичро расонидани коре: **дастгохи автоматӣ**, **дастгохи бетонрезӣ**, **дастгохи бофандагӣ**, **дастгохи пармагарӣ**, **дастгохи харротӣ**; **дастгохи аккосӣ** олати суратгирӣ. 2. *нав.* идораи ичроияи марказӣ; мақомоти идоракунандай марказӣ: **дастгохи вазорат**. 3. ҷоҳу ҷалол; ҳашамат; дову **дастгоҳ ниг. дов.**

ДАСТГОҲСОЗ دستگاه‌ساز он ки дастгоҳ месозад, коргари созандай дастгоҳ.

ДАСТГОҲСОЗӢ دستگاه‌سازи истехсоли дастгоҳ; **саноати дастгоҳсозӣ** соҳаи маҳсуси созандай дастгоҳҳои гуногун.

ДАСТДАРОЗ 1. *достдравар* он ки дастҳои дароз дорад, дароздаст. 2. *маҷ.* забардаст, болодаст, тавоно, дастро ба моли дигарон дароз кардан.

ДАСТДАРОЗӢ دستدرازی тааддӣ, таарруз, тачовуз: **дастдарозӣ кардан**.

ДАСТДИҲӢ исми амал аз даст додан; ба ҳамдигар даст додан, даст дароз кардан (*барои воҳӯрӣ*).

ДАСТЁБ دستیاب зафарёфта, ғолиб, фирӯз; **дастёб шудан (гардидан)** а) ғолиб омадан, дастболо шудан; б) муваффақ шудан ба коре.

ДАСТЁР دستیار мададгор, ёридиҳанда; хизматгор; **дастёри беминнат** ёрирасони беминнат; **дастёр шудан** мададгор шудан, ёридиҳанда шудан; хизматгор шудан.

ДАСТЁРӢ ёрӣ, ёрдам, хизматгорӣ; **бо (ба) дастёрии...** а) ба ёрдами..., бо кумаки..., бо мадади..., б) ба воситай..., ба василаи...; **дастёрий кардан** ёрӣ расондан, мадад кардан, ёрдам кардан; дастгирӣ кардан.

ДАСТЗАД دستزد *кит.* дастрас, имконият.

ДАСТЗАН دستزن *кит.* 1. даст ба ҳам зананда; раққос. 2. *маҷ.* ҳодим, пешхизмат: **дастзану позан**.

ДАСТИНА دستینه *кит.* 1. *nig.* **дастпона**. 2. дастай корд ва созҳои мусикӣ (аз қабили рубобу

танбӯр). 3. *кит.* ҳукми мӯхру имзошуда, фармон.

ДАСТИСОХТ دستی‌ساخت он чи бо даст сохта шудааст; дастакӣ тайёршуда, дастсоз.

ДАСТИЙ دستی 1. **мансуб ба даст**; он чи бо қуввати дасти одам сурат мегирад ё ба вучуд омадааст; он чи (аз қабили асбоб, дастгоҳ ё корхона) бо сарфи меҳнати ҷисмонӣ кор мекунад (гайри механизми ё автоматӣ): **асбоби дастӣ, кори дастӣ, кишти дастӣ** киште, ки на ба воситаи олоти механикӣ, балки дастакӣ анҷом дода шудааст. 2. он чи бо дasti худ, бо дикқат ва бо мурооти тамоми ҷузъиёт тайёр карда шудааст (*бештар оид ба ҳӯрок*): **майи дастӣ, оши палави дастӣ, сихкабоби дастӣ**. 3. ҳар ҷизи барои бастан ё гирифта гаштан дар даст сохташуда: **соати дастӣ, ҷомадонҷаи дастӣ; дастӣ парво кардан** бо дasti худ парвариш кардан (*мас., ҷорни хонагиро*).

ДАСТКАФОН دست‌کفان :боди тунди дасткафон шамоли сарду тозае, ки пӯсти дастро мекафонад.

ДАСТКАЧ دست‌کچ 1. он ки дasti вай қаҷ аст, қаҷдаст. 2. *маҷ.* шахси дасташ қалб, ҳаромкор; дузд.

ДАСТКАҖӢ دست‌کجӣ дуздӣ, горатгарӣ; қаллобӣ.

ДАСТКАШ I دست‌کش I: **дасткаши кардан** а) молиш додан чизро; б) бо даст кашида гирифтан (-и алафҳои бегона ё ҷизе аз замини кишт), хишова.

ДАСТКАШ II دست‌کش дастпӯше, ки ба шаклу андозаи алоҳида нарангушт ва ҷориангушти якҷояи даст алоҳида дӯхта ё бофта шудааст, дастак; **муқ. дастпӯшак**.

ДАСТКАШИДА دست‌کشیده *сифати феълии замони гузашта аз даст кашидан*; аз коре ё шуғле даст кашида, сарфи назар карда, пархезкарда.

ДАСТКАШӢ دست‌کشӣ даст кашидан аз анҷом додани коре.

ДАСТКИШТ دست‌کشت бо даст кишташуда.

ДАСТКОЛА دست‌کالа корди маҳсуси калону вазнини аксар досшакл, ки барои токбурӣ ва буридани навдаи тут (*барои кирмак*) ва г. истифода мешавад, доскалла.

ДАСТКОМ دستکام *кит.* хушбахт, комёб.

ДАСТКОР دستکار *кит.* 1. кори дастӣ. 2. устои хунарманд; моҳир, чобукдаст. 3. маҷ. дастёр, мададгор, ёридиҳанда. 4. кӯн. ҷарроҳ.

ДАСТКОРИЙ دستکارӣ 1. хунармандӣ; коре, ки ба воситаи даст анҷом мегирад. 2. кӯн. ҷарроҳӣ.

ДАСТКУШОД(А) دستکشاده маҷ. касе, ки ҳар чи ёбад, ҳарҷ мекунад, күшодадаст, ҷавонмард, босаховат.

ДАСТКУШОДӢ دستکشادی маҷ. саховатмандӣ, ҳимматбаландӣ, ҷавонмардӣ.

ДАСТҚҮТОҲ دستکوتاه 1. он ки дастхояш кӯтоҳ аст. 2. маҷ. очиз, нотавон, кӯтоҳдаст.

ДАСТҚҮТОҲӢ دستکوتاهӣ 1. кӯтоҳ будани даст, дастқӯтоҳ будан. 2. маҷ. очизӣ, нотавонӣ, кӯтоҳдастӣ; **дастқӯтоҳӣ қашидан** мӯҳтоҷ будан, аз ҷиҳати моддӣ танқисӣ қашидан.

ДАСТЛОФ دستلاف [аслаи дастфол] савдои аввалин (ки гӯё барори савдо ба он вобаста аст), байъи аввал; аввали ҳар кор; шугун.

ДАСТМОЛ دستمال 1. порча барои пок кардани даст дар вакти пухту паз, дастпоккуни сари дег; порчай матоъ барои шустани дег: **дастмоли дегшӯӣ**; **дастмоли қоғазӣ** навъи дастмол, ки аз қоғаз соҳта шуда, танҳо барои як бор истифода мешавад. 2. молиш бо даст, бо фишор қашидани даст дар рӯи ҷиҳозӣ; **дастмол қардан** а) пок қардан, тоза қардан (*одатан пас аз шустани табақу чойник ва г.*); б) бо даст молиш додан, фишор додан бо даст.

ДАСТМОЛИЙ دستمالӣ бо даст молидани ҷиҳозӣ, ламскорӣ, молиш ба воситаи даст.

ДАСТМОЛКАДУ دستمال‌کدو бот. растанини полизии тухм ва палакаш қадумонанд, ки ҳосили бодирингшакли дарунаш лифмонанд дорад ва онро хушк карда, ҳамчун дастмоли дегу табақшӯӣ, лифи шустушӯи бадан *ва г.* ба кор мебаранд.

ДАСТМОЯ دستمایه 1. пулу моле, ки бо он асоси савдогарӣ ё қасбу қосибиро мегузоранд; сармояи андаки аввалия. 2. захирай илмӣ ва адабии касе.

ДАСТМУЗД دستمزد музде, ки ба ивази заҳмат ба

касе медиҳанд, музди кор, ҳаққи кор, дастранҷ, учрат: **дастмузд ғирифтан**, **дастмузд додан**.

ДАСТМҰЗА دستموزه *кит.* 1. армуғон, тұхфа, дастовез. 2. маҷ. васила, восита.

ДАСТНАВИС دستنویس 1. ҳар ҷиҳоз бо дасти муаллиф навишташуда. 2. ҳар ҷиҳоз бо хати дастӣ навишташуда, дастхат; *муқоб.* **чопӣ:** **китоби дастнавис**, **аризаи дастнавис;** **захираи дастнависҳо**, **шұльбаи дастнависҳо** китобхона ё шұльбаи он, ки дар он ҷо китобҳои қаламӣ, яъне гайричопӣ, нигоҳ дошта мешаванд.

ДАСТНАВИШТ دستنوشت *nig.* дастнавишига.

ДАСТНАВИШТА دستنوشته он ҷо бо даст навишта шудааст; навишига дастӣ.

ДАСТНАХҮРДА دستنخورده 1. он ҷо то ҳол мавриди истифода қарор нагирифтааст. 2. маҷ. бикр, дүшиза, дастнорасида.

ДАСТНИГАР دستنگر мӯҳтоҷ, вобаста, мутеъз аз ҷиҳати моддӣ: **дастнигари касе шудан**.

ДАСТНИГАРИЙ دستنگرӣ мӯҳтоҷӣ, вобастагии эҳтиёҷмандона ба касе.

ДАСТНИГОР دستنگار бо даст нигошта, дастхат, дастнавис.

ДАСТНИҲОЛ دستنهال 1. ниҳоли бо дасти худ шинонда. 2. маҷ. тарбиядида аз тарафи касе, шогирд.

ДАСТНИШИН دستنشین 1. бо даст тарбияшуда, дастомӯз. 2. маҷ. ҳамнишин.

ДАСТНИШОН دستنشان 1. бо даст нишондашуда. 2. маҷ. гумошта; мутеъз, фармонбардор.

ДАСТНИШОНДА دستنشانде он ки шахси дигар ўро ба коре ё мақоме гумоштааст; **дастнишондаи касе шудан** мутеъз касе шудан, фармонбардори касе шудан (*одатан дар натиҷаи бо ҳимояи ўрасидан ба мансабе*).

ДАСТНОРАС دستنارس 1. аз қади одам баланд; ниҳоят баланд: **баландии дастнорас**, **токи дастнорас**. 2. он ҷо расидан ба он имконпазир нест, ҷиҳозӣ ба он даст ёфтани мушкил; *муқоб.* **дастрас.**

ДАСТОВАРД دستآورد мұваффақият, комёбӣ.

ДАСТОВЕЗ دستآویز 1. он ҷо меҳмон чун тұхфа

ба мизбон меорад, тӯхфа, хадя, армуғон. 2. чизе ё касе, ки ба вай истинод (такя) карда кореро буд мекунанд. 3. *маҷ.* васила, восита; **дастовез кардан** а) ба сифати тӯхфа бо худ бурдани чизе ба چое (*хусусан ба меҳмонӣ, тӯю маърака ва г.*); б) баҳона кардан (чизеро дар исботи дурустии амале); санад ва далел қарор додан (чизеро).

ДАСТОДАСТ دستادست даст ба даст; (савдои) нақд.

ДАСТОЗМОЙ دستآزمایی қувваозмой, зӯрозмой, имтиҳон.

ДАСТОМӮЗ دستآموز 1. (мурғи) ба даст омӯхташуда, ки дар сурати сар додан боз ба даст омада менишинад; мурғи аҳлий. 2. (хайвонҳои) ромшуда.

ДАСТОН 1. *nig.* **достон**. 2. найранг, хила, тазвир.

ДАСТОНГӮ دستان گو *nig.* **достонгӯ**.

ДАСТОННАВОЗ دستاننواز *kim.* дастонсаро, нағмасаро; мурғи дастоннавоз мурғи хушхон.

ДАСТОННАВОЗӢ دستاننوازӣ нағмасароӣ, нағмапардозӣ.

ДАСТОНСАРО(Ӣ) دستانسرایی 1. гӯянда ва нақлунданаи достон. 2. нағмасаро, хушхон.

ДАСТОНСОЗ دستانساز *kim.* 1. навозанда, мусиқинавоз; хонанда, ҳофиз. 2. *маҷ.* фиребгар, афсунгар, ҳилагар.

ДАСТОР 1. порчаи матоъ, ки онро ба гирди сар мепечонанд; салла, аммома. 2. дастархон; порчае, ки бо он рӯи таомҳоро мепӯшонанд.

ДАСТОРАК دستانارک *nig.* **дасторча**.

ДАСТОРДОР دستاندار *kim.* мутасаддии дастархон, моида; **дастордори хон** мутасаддии дастархон ва суфра.

ДАСТОРДОРӢ دستاندارӣ *kim.* амал ва шуғли дастордор.

ДАСТОРОН دستانران *kim.* музде, ки пеш аз иҷрои кор ба музdur медиҳанд, ҳарҷӣ; муждагонӣ.

ДАСТОРХОН دستانخوان *nig.* **дастархон**.

ДАСТОРЧА دستانچه шакли тасгири **дастор**; саллача, дастори хурде, ки ба сар

лача, дастори хурде, ки ба сар мепечонанд; дастмоли хурд, рӯймолча, дастмолча.

ДАСТОС دستآس осиёчае, ки бо даст гардонида мешавад, осиёи дастӣ; **дастос кардан** орд кардан дар осиёи дастӣ.

ДАСТПАЙМОН دستپیمان 1. *kim.* пулу моле, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад; маҳр, кобин, қалин. 2. *kim.* дастовез ва ҳадяе, ки домод пеш аз издивоҷ ва арӯй ба хонаи арӯс мефиристанад.

ДАСТПАРВАР دستپرور 1. он ки ўро шахси дигар, хизбу созмоне дар ҳимоя ва назорати худ гирифта тарбия кардааст; касе, ки зери дасти шахси дигар парвариш ёфтааст; тарбиятигирифта аз мактабе, парваришёфта. 2. дастӣ парваришёфта; гайрихудрӯй, гайриёбӣ; кошта ва шинондашуда: **растаниҳои дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРД دستپرورد *nig.* **дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРДА دستپروره *nig.* **дастпарвар**.

ДАСТПЕЧ دستپیچ 1. порча ва матои наворшаклу паҳн барои бастани дasti навзод дар гаҳвора. 2. *варз.* яке аз тарҳои гӯштингирӣ, ки ҳариф дasti ҳаммусобиқаи худро пеҷонда гирифта, ўро мегалтонад. 3. *kim.* дастовез; восита; баҳона.

ДАСТПОК دستپاک 1. *nig.* **дастпоккун**, **дастмол**. 2. *маҷ.* он ки ба мол ва сарвати дигарон таҷовуз намекунад ва дар амонат ҳиёнат намекунад, покдаст.

ДАСТПОКӢ دستپاکӣ *маҷ.* покдастӣ, ҳиёнат накардан дар амонатдорӣ.

ДАСТПОККУН دستپاککن порчае, ки бо он дастро баъд аз шустан пок мекунанд; сачоқ, дастурӯпоккун.

ДАСТПОНА دستپانه асбоби зинати дasti занон, ки ҳалқашакл буда, аз тилло ё нуқра соҳта мешавад, дастбанд, дастина.

ДАСТПОЧА دستپاچه *сафо* саросема, ба изтироб афтода; **дастпоча шудан** саросема шудан.

ДАСТПУХТ دستپخت таоме, ки ҳӯранда бо дasti худ пухтааст; таоми дастӣ, таоми хонагӣ.

ДАСТПУШАК دستپوشک чизи аз матоъ ё ҷарм ба шакл ва андозаи дasti инсон бо ангуштони алоҳида дӯхта ё бофташуда, ки барои

нигоҳдорӣ аз сармо ё аз ягон чизи дурушт (ҳангоми кор) ба даст мепӯшанд; *муқ. дасткаш*.

ДАСТРАНҖ دسترنج 1. коре, ки бо даст ичро карда мешавад, меҳнати дастӣ; касбу кор; меҳнат. 2. музди кор, ҳаққи меҳнат, дастмуд.

ДАСТРАС دسترس 1. он чи даст ба он бирасад, чизе, ки ба даст даровардан ё аз худ кардани он мумкин ва осон аст; чизи бадастдаромада, чизи мұяссар; **дастрас** *кардан* ба даст овардан, пайдо намудан, дарёфт кардан. 2. ба фосила ё баландии дасти одам, ба андозаи дарозии даст; **дастрас шудан//дастрас гардидан (гаштан)** а) ба даст даромадан, дар ихтиёри касе вөкөъ шудани чизе; б) имконпазир шудани хусули чизе, имкони ба даст даровардани чизе мавҷуд будан.

ДАСТРАСӢ دسترسی он чи дар имконият ва тавоноии касе қарор дорад, дар ихтиёր доштан, мавриди истифода қарор доштан.

ДАСТРАСО دست رسا доро, бадавлат; осудаҳол, ба худ тинҷ (аз ҷиҳати таъминоти моддӣ); **дастрасо шудан** соҳиби чизу чора шудан, ба худ тинҷ шудан; имконияти моддӣ пайдо кардан (*ба ичрои коре*).

ДАСТРОМ دست رام дастомӯз, ромшуда; гайри чарс; **дастром шудан** ром шудан, ба даст омӯхта шудан.

ДАСТРӮЙМОЛ دست رویمال *nig. дастрӯмол*.

ДАСТРӮМОЛ دسترومал рӯмолча барои пок кардани оби бинӣ, ашк *ва* *г.*, рӯмолчай кисагӣ.

ДАСТСОЗ دست ساز 1. он чи бо даст соҳта шудааст. 2. *маҷ.* соҳта, пардохта.

ДАСТСОЙ دست سای *киноя* аз хор, забун.

ДАСТСОХТ دست ساخت *nig. дастсоз*.

ДАСТСҰЗ دست سوز дастро сұзонанда, хеле гарм: *нонхой гарми дастсұз*.

ДАСТТАНГӢ دست تنگی тангдастӣ, мӯхтоҷӣ, камбизоатӣ.

ДАСТТАНҲО دست تنهها он ки дар ичрои коре дастёру мададгоре надорад, якка, танҳо.

ДАСТТАНҲОӢ دست تنهایي бе дастёру мададгор

мондани кас; **дасттанҳоӣ** *кашидан* танҳо монда, ба ёрдами касе мӯхтоҷ шудани кас.

ДАСТТЕША دست پیشه тешai хурди дасткӯтоҳ; *муқ. пойтеша*.

ДАСТИХӢ دست تهی 1. *nig. дастхолӣ*. 2. *маҷ.* тиҳидаст, нодор, фақир, камбағал.

ДАСТУПАНҖАДОР دست و پنجه دار *маҷ.* бохунар, дорои истеъдоду маҳорат дар ичрои кор.

ДАСТУПОБАСТА دست و پا بسته *маҷ.* гирифтор, нотавон, беихтиёр, мутеъ.

ДАСТУПОДОР دست و پادар *маҷ.* лоиқ, ҳушӯр, зирак, он ки аз ӯҳдаи ичрои корҳо ба ҷолоқӣ мебарояд.

ДАСТУПОЗАНИӢ 1. دست و پازنى 1. дасту пои худро ба ҳар тараф ҳаракат додан ё ҳаво додани қӯдак. 2. *маҷ.* даводавӣ, талош; қӯшишу ҷадал.

ДАСТУР دستور 1. роҳнамо, нишондод; барномаи амалиёт, дастуруламал; супориш, фармоиш; фармон, амр; **дастур додан** а) роҳ нишон додан барои ичрои коре, омӯхтан; б) супориш додан, фармудан. 2. маҷмӯай қонуну қоида ва тавсияҳо оид ба тарзи омӯзиши ягон фанни дарсӣ: **дастури таълимӣ**; **дастури методӣ** маҷмӯай нишондод ё маслиҳату тавсияҳои методӣ оид ба тарзу усули гузаронидани дарсҳо аз фанне; **дастури забони форсӣ** китоби таълими сарфу нахви забони форсӣ. 3. *кит.* руҳсат, иҷозат. 4. *таър.* вазир, вазiri соҳибмаснад.

ДАСТУРАМАЛ دستور عمل рахнамо, нишондод; дастури ичрои коре, маҷмӯай қоидаҳои кор бо чизе, дастуруламал.

ДАСТУРДИҲАНДА دستوردهnde фармоишдиҳанда, супоришгар.

ДАСТУРДИҲӢ دستوردهhi исми амал аз дастур додан; нишон додани роҳу равиши коре.

ДАСТУРЗОДА دستورزاده *кит.* вазирзода, фарзанди вазир.

ДАСТУРИЙ *кит.* мансуб ба дастур; он чи ҷанбаи дастуру фармон дорад; руҳсат, иҷозат.

ДАСТУРУЛАМАЛ دستور العمل *nig. дастурамал*.

ДАСТУРӮШӮӢ دستور رو شوبي шустушӯи дасту

рӯ.

ДАСТУРӮШӮЯК دستوروشويك *nig.* дастшӯяк.

ДАСТУРХОН دسترخوان *nig.* дастархон.

ДАСТФОЛ دستفال *nig.* дастлоф.

ДАСТФИШОРӢ دستفشاري *исми амал аз даст* фишурдан; воҳӯрдӣ.

ДАСТФИШУРИЙ دستفسوري *nig.* дастфишорӣ.

ДАСТФУРӮШ دستفروش *маҷ.* он ки моли худро бо гардиш дар кӯчаю бозор мефурӯшад ва нуктаи фурӯш надорад; *муқ.* дастакифурӯш.

ДАСТФУРӮШӢ دست فروشی *дастфурӯш будан;* амал ва шуғли дастфурӯш; *муқ.* дастакифурӯший.

ДАСТХАТ دستخط *1. nig.* дастнавис; *ба дастхати...* ба хати бо даст навиштаи..., бо қалами... *2. нома, руқъа, мактубча; дастхат гирифтан аз касе* забонхат гирифтан аз касе; *дастхат кардан* нома навиштан; хатча на-вишта фиристодан.

ДАСТХОЛӢ دستخالی бо дasti холӣ, бе ягон чиз; бе дастовез.

ДАСТХУШ دستخوش он ки шахсе ўро мавриди масхараю ханда қарор медиҳад, бозичаи дас-ти дигар; мутеъ, зердаст.

ДАСТХУШК دستخشک *1. nig.* дастхолӣ. *2. маҷ.* он ки аз вай ба хеч кас нафъе намерасад; ха-сис, баҳил.

ДАСТХУШКӢ دستخشکӣ хасисӣ, баҳилӣ.

ДАСТХӮРДА دستخورده дар натиҷаи истифодаи зиёд кӯхнашуда, кӯхна, фарсада.

ДАСТЧИН دستچين: *дастчин кардан* а) бо як даст як-як ҷидани мева аз дараҳт ё ҳосили чизе, то ки зараре набинад; б) *маҷ.* яккачин кардан, сарчин кардан, баргузидан.

ДАСТЧАМӢЙ دستجمعي *nig.* дастаҷамӣ, дастаҷамъона.

ДАСТЧУНБОНӢ دستجنбани даст чунбондан, ҳаракат додани даст; болою поин кардани даст барои ишорае.

ДАСТШИКАСТА دستشکسته он ки дasti ӯ шикастааст, каси дасташ шикаста: *одами дастшикаста.*

ДАСТШИНОН دستشنان: дастшинон кардан як-як бо даст шинондан.

ДАСТШИНОНДА دستشنانده *nig.* дастнишонда.

ДАСТШӮ//ДАСТШӮЯ دستشو//دستشويه зарфи маҳсуси филизӣ, ки барои дар ҷо нишаст шустани даст ҳамроҳи офтоба ба назди меҳмон оварда мешавад.

ДАСТШӮЯК دستشويك 1. зарфи оби ба ҷое шинондашуда барои шустани дасту рӯй. 2. тоси маҳсус барои шустани дасту рӯй, ки дар болои он мили лӯлаи об шинонда шудааст.

ДАФ دف мус. асбоби зарбӣ, ки ба дойраи хурд монанд ва ғоҳо ҳар ду рӯ пӯст кашида шуда, занѓӯла, ҳалқаву шилшилаҳои филизӣ дорад ва бо ангушту кафи даст менавозанд; дойра.

ДАФГАРДОН دفگردان *кит.* он ки ҳамзамон бо задани даф онро дар маҳфил мегардонду ҷарҳ мезад ва маъмулан ба ин васила пул ҷамъ мекард.

ДАФЗАН دف زن *nig.* дафнавоз.

ДАФЗАНОН دفزنان *феъли ҳол аз даф задан;* дар ҳоли задани даф, дар ҳоли дойразанӣ.

ДАФИН دفين *a.* 1. пинҳонкарда, русткарда. 2. дафинкарда, гӯронда: **дафин кардан.**

ДАФИНА دفينه *a.* пулу ҷавоҳироти дар зери ҳок пинҳонкарда, ганчи ниҳон; ганцина.

ДАФӢ دفмарбут ба даф; навозандай даф.

ДАФН دفن *a.* гӯрондан, ба ҳок супурдан: **маросими дафи, рӯзи дафи, дафи кардан.**

ДАФНАВОЗ دفناواز *он* ки даф менавозад, на-возандай даф; дафзан; дойразан; дойрадаст.

ДАФНУК دفونوک *кит.* зинпӯши асп, ғошия.

ДАФТАР I دفتر I *абзори шонамонанди бофандагон.*

ДАФТАР II دفتر [муарраб аз юнонӣ] 1. варакҳои қоғази сафеди саҳҳоӣ ва ҷилдшуда (*барои навиштан*): **дафтари мактабӣ, дафтари хотирот, дафтари қайд(ҳо)** 2. он ҷо дар он даҳлу ҳарҷ ҳисоб ё асомии қасон қайд карда мешавад: **дафтари синф.** 3. китоб; маҷмӯа; асари навишташуда, таълифот: **дафтари ашъор; дафтари бағалӣ** дафтарчай қисагӣ (*барои қайдҳо*); **дафтари шикоят ва пешниҳод** дафтари маҳсусе, ки дар он ҳаридорону мушта-

риён фикру мулохиза ва пешниҳодҳои худро роҷеъ ба тарзи кори мағозаву корхонаҳо ва коргоҳҳои хизматрасонӣ байн менамоянд; **дафтарӣ ҳавлий** дафтарӣ махсус дар идораи хонаю ҳавлиҳо барои ба қайд гирифтани истиқоматкунандагон; **дафтарӣ аъмол.** д. ҳисоби кору кирдорҳо. 4. чое, ки дар он ба корҳои дафтарнависӣ машғул мешаванд; **дафтарӣ кор** утоқи корӣ.

ДАФТАРДОР دفتردار *кӯн.* 1. ҳисобдор, муҳосиб. 2. котиб, коргузор, мирзо.

ДАФТАРДОРӢ دفترداری *шугӯл* ва амали дафтардор; коргузорӣ, котибӣ, мирзӣ.

ДАФТАРӢ دفتری *кит.* мансуб ба дафтар; идорӣ; идоранишин.

ДАФТАРХОНА دفترخانه *1. кӯн.* идорае, ки он ҷо дафтарӣ ҳисобдорӣ нигоҳ дошта мешуд. 2. шӯъбаи коргузории муассисаҳои қалон; идора.

ДАФТАРЧА دفترچه *1. шакли тасгири дафтар;* дафтарчай хурд (-и одатан қисагӣ барои қайдҳои шаҳсӣ); **дафтарчай ёддошт(ҳо),** дафтарчай хотирот, дафтарчай қисагӣ. 2. ҳуҷҷат ба шакли китобча: **дафтарчай имтиҳон(от),** дафтарчай амонатгузорӣ, дафтарчай узвият; **дафтарчай меҳнатӣ** ҳуҷҷатест, ки фаъолияти меҳнатии коргарон ва хизматчиён дар он нишон дода мешавад ва барои муқаррар қардани собиқаи корӣ санади асосӣ мебошад.

ДАФФОФ *a.* دفاف *кит.* 1. устои дафсол. 2. дафнавоз, дойразан, дойрадаст.

ДАФЪ *a.* دفعه 1. дур кардан, рад кардан, рондан; рафъ кардан; нест кардан: **дафъи бало, дафъи вабо, дафъи душман, дафъи заҳм.** 2. боздоштан, гардондан: **дафъи ҳуҷуми душман; дафъ кардан (намудан)** дур кардан, рондан; рафъ кардан, бартараф намудан; **дафъ шудан** дур шудан; нест шудан; гум шуда рафтган; ◊ **дафъи хумор** шикасти хумор, хуморшиканӣ.

ДАФЪА *a.* دفعه бор, қарат, мартаба, маротиба: **дафъаи аввал, дафъаи оянда, ҷандин дафъа, ҳар дафъа.**

ДАФЪАТАН *a.* دفتا *якбора, дарҳол, фавран:* **дафъатан ҷавоб додан.**

ДАФЪНОПАЗИР دفعنایپزیر *1. дафъ нашудани,*

бартарафнашаванда. 2. боздоштанашаванда: **офати дафъонопазир.**

ДАФЪУЛВАҚТ *a.* دفع الوقت *кит.* ба таъхир андохтан, қашолдиҳӣ, имрӯз – фардо кардан, эҳтимол.

ДАХИЛ *a.* دخیل *1. он ки ба кори дигарон даҳл дорад; даҳолаткунанда.* 2. *маҷ.* шарик, ҳамроҳ; **ҳарфи даҳил адӣ.** ҳарфи ҳамсадое, ки дар мобайни ҳарфҳои қалимаи қоғияшаванда воқеъ аст.

ДАХЛ *a.* دخل *1. даромад, воридот; муқоб. ҳарҷ.* 2. алоқа, работ, муносибат: **даҳл доштан** (-и коре ё чизе ба касе).

ДАХЛДОР دخلدار *алоқадор, алоқаманд, рабтдошта, марбут, муносибатдошта; идораи даҳлдор, созмони даҳлдор, одамони ба илму адабиёт даҳлдор; даҳлдор будани касе ба коре* а) алоқаманд будани касе ба коре; б) кордору шарик будани касе ба коре.

ДАХМА دخمه *кит.* ҳонаи зеризаминӣ барои гузоштани часади мурдагон, гӯрҳона, сардоба; ҷои тангу торик.

ДАХМАБОН دخمه‌بان *кит.* нигаҳбон ва муҳофизи даҳма.

ДАХМАБОНИЙ دخمه‌بانی *кит.* амал ва кори даҳмабон.

ДАХМАГОХ دخمه‌گاه *кит.* ҷой ва маҳалле, ки даҳма дар он ҷо воқеъ шудааст.

ДАХМАСА دخمه سه *гуфт.* ташвиш; дарди сар, ташвиши зиёдатӣ; муқ. **маҳмаса.**

ДАХОЛАТ *a.* دخالت даҳл кардан, мудохила: **даҳолати бевосита, даҳолати ғаълонса.**

ДАХОЛАТНОПАЗИР دخالت‌نایپزیر *надоштани имкон ва тавони мудохила.*

ДАХОЛАТНОПАЗИРИЙ دخالت‌نایپزیری *даҳолатнапазир будан.*

ДАХШ دخش *кит.* 1. оғози муомила ва кор бо ягон кас, оғози кор. 2. тира, торик.

ДАХ د شумораи миқдорӣ (10) ададе, ки пас аз нӯҳ ва пеш аз ёздаҳ воқеъ аст; **даҳҳо** а) адади номуайяне, ки аз ҷандин даҳ (то сад) иборат аст; б) *маҷ.* бисёр зиёд; **даҳ-даҳ** даҳнафарӣ; **аз даҳ** як ҳисса аз даҳ ҳиссаи чизе; **як бар даҳ** даҳ баробар зиёд; ◊ **даҳ ангушт бар даҳон**

НИХОДАН (андохтан) аз рӯи хирси пулёбӣ як бора ба якчанд кор даст задан.

ДАҲА 1. ҳар як бахши даҳгонаи вақт монанди даҳ рӯзи як моҳ ё тақсими вақт ба даҳрӯй. 2. гурӯҳи даҳгона ё даҳнафарӣ.

ДАҲАН *دهن* *nig.* даҳон.

ДАҲАННАКӢ *دهنكى* бо даҳон; рӯйнокӣ, парӯ.

ДАҲАНБАСТА 1. *دهن بسته* чизи даҳонаш маҳкам кардашуда (*аз қабили халтаю чувол*). 2. *гуфт.* ба хомӯш шудан маҷбур кардашуда; хомӯш. 3. *гуфт.* рӯзадор, рӯзагирифта; муқоб. **даҳанбоз,** **даҳанвоз.**

ДАҲАНБИН *دهن بين* *maç.* он ки таҳти таъсири сухану ақидаҳои дигарон аст ва фикру ақидаи мустақил надорад.

ДАҲАНБОЗ *دهن باز* *nig.* даҳаняла.

ДАҲАНВАСЕҖ *دهن وسیع* *nig.* даҳандарида; чизи даҳонаш калон (*acosan oид ба зарф*).

ДАҲАНДАРИДА 1. он ки даҳанаш дарида аст. 2. *маç.* лаққӣ, сергап, ҳарзагӯй; каси бадгап, носазогӯй, шаттоҳ.

ДАҲАНДӮЗ *دهن دوز* *гуфт., maç.* то даҳонаш пур, даҳанбаста; **чуволи даҳандӯз** *чуволи* пур (*mas., az гандум*).

ДАҲАНДӮХТА *دهن دوخته* *nig.* даҳанбаста.

ДАҲАНЗАДА *دهن زد* *nig.* даҳонзада.

ДАҲАНКАЛОН 1. он чи даҳони калон дорад, калондаҳон. 2. *маç.* он ки бо калонгапӣ ва гапдонӣ мардумро ба итоати худ даровардааст, гапкалон; ҳавобаланд.

ДАҲАНКАЛОНИЙ *دهن کلانی* ҳавобаландӣ, манманӣ; **даҳанкалонӣ** **кардан** гапҳои калон задан; манманӣ кардан.

ДАҲАНМАРД *دهن مرد* *nig.* даҳанкалон 2.

ДАҲАНСӮЗ *دهن سوز* *nig.* даҳонсӯз.

ДАҲАНСӮХТА *دهن سوخته* *maç.* таҷрибаи талҳро аз сар гузаронида; танбеҳдида.

ДАҲАНФАРОХ *دهن فراخ* *кит., nig.* даҳанкалон.

ДАҲАНШИРИНИЙ *دهن شیرینی* он чи бо он даҳонро ширин мекунанд; **даҳанширинӣ** **кардан** ба муносабати хурсандие ширавор ҳӯрдан.

ДАҲАНЯЛА//ДАҲОНЯЛА *دهن يله//دهان يله* 1. он

ки бо тамошое ё хаёле банд шуда монда, хушёриро аз даст медиҳад, он ки аз рӯи содалавҳӣ ё бепарвой сирреро ошкор мекунад. 2. *маç.* лакқӣ, сергап.

ДАҲАНЯЛАГӢ *دهن يلگى* даҳаняла будан.

ДАҲОНЯЛАГӢ *دهان يلگى* *nig.* даҳанялагӣ.

ДАҲБОШӢ *دهبashi* *taър.* саркардаи даҳ сипоҳӣ ё шабгард (*дар аморати Бухоро*).

ДАҲГАЗА *ده گزه* даҳ газ дарозидошта, ба дарозии даҳ газ: **қолини даҳгаза.**

ДАҲДАҲӢ *دهدهي* :зари даҳдаҳӣ тиллои холис (бегаш, комилиёр, сара).

ДАҲДИЛ(А) 1. мунофиқ, дурӯя; булҳавас. 2. *киноя* аз далер, диловар, шучӯъ.

ДАҲЗАБОН *ده زبان* *maç.* пургӯй, сергап, серҷоғ, лаққӣ.

ДАҲӢ *دهи* 1. *мансуб ба даҳ.* 2. асосёфта ба ҳисоби даҳ-даҳ; мартабай дувуми агадҳо. 3. *гуфт.* пули даҳ сомонӣ; **касри даҳӣ** *nig.* **каср.**

ДАҲКАРАТА *ده گرته* даҳ баробар; даҳ бор; **қаҳрамони даҳкарата** он ки даҳ бор номи қаҳрамониро соҳиб шудааст; (*mas., dar мусобиқаҳои варзииӣ*).

ДАҲЛЕЗ *دهليز* 1. хонаи хурде, ки дар он одатан пойгаху обрез воқеъ аст ва ба воситаи он ба хонаи асосӣ медароянд: **хонаи даҳблори даҳлезу мадондор.** 2. роҳрави сарпӯшида, длон.

ДАҲЛЕЗӢ *دهليزى* :*кит.* сухани даҳлезӣ *киноя* аз сухани бехуда, гапи беасос.

ДАҲМАНӢ *دهمنى* *гуфт.* он чи гунҷоиши даҳ манро дорад; **деги даҳманий** деги калон.

ДАҲМАРДА *ده مرد* *лаҳҷ.* ҷӯпон, подабон; **чоми даҳмарда** *киноя* аз ҷоми калон.

ДАҲМАРДАГӮЙ *ده مرد* *گوی* *kit.* *киноя* аз сергап, пургӯй.

ДАҲО *a.* *دها* ақлу заковат, зирақӣ, доноӣ; қобилияти фавқулодаи эҷодӣ ва заковатмандии шаҳс дар соҳаи илму адабиёт: **даҳои адабиёт.**

ДАҲОЖ *دهاژ* *kit., nig.* даҳоз.

ДАҲОЗ *دهاژ* *kit.* бонг, фарӯд, наъра.

ДАХОҚИН *a.* دهاقین ҹ. **дехқон** (*муарраби дехгон*).

ДАХОН//ДАҲАН دهان//دهن 1. узви инсон ва ҳайвон, ки забон ва дандонҳо дар он чойгир аст. 2. қисми саркушодаи зарф, тӯп, шиша *ва г.*; чои даробарои бъзъе чизҳои миёнковоқ, мадхал: **даҳони фор**. 3. *гуфт.*, *маҷ.* калима: **як-ду даҳон гап задан; як даҳон... гуфтан гуфт.** як калима... гуфтан; як бор... гуфтан; **дар даҳани...** дар даромадгоҳи..., дар ҷои саршавии.... (*дара, кӯча, ҷӯи об ва г.*); **як даҳон нон** як луқма нон; як бурда нон, пораи нон; **аз даҳон монда, az даҳон афтода** кӯхнашуда, az истеъмол баромада; общуста; **даҳон ба даҳон** ба таври даҳонакӣ, ба тарики шифоҳӣ; az даҳан ба даҳан гузашта; **даҳон андохтан, даҳон расондан ба касе ё чизе ниг.** **даҳон задан; даҳон бастан** худдорӣ кардан az гуфтани чизе; хомӯш шудан; **даҳони бефаровез доштан** а) лаққӣ (сергап) будан; б) дар сухан беибо будан, шуртактгӯй будан; **даҳон задан ба касе ё чизе** а) талабидан, пурсидан чизеро az касе; б) ба дуҳтаре талабгор шудан; розигии касеро хостан (*дар бораи номзад кардани дуҳтаре*); **даҳон кушодан (боз кардан)** гап задан, сухан кардан; гап кушодан дар бораи чизе; **даҳони касеро бастан** касеро az гуфтани чизе боздоштан, касеро ба хомӯш шудан маҷбур кардан (*бо ягон кор, хусусан бо ришива забонкӯтоҳ кардан*); **даҳони касеро хонрондан** ба нағси касе расида, ūро ба гуфтани чизе ё ба муноқиша водор кардан; **даҳонро пӯшидан** хомӯш (чим) шудан; **даҳон инҷ кардан гуфт.** табассуми зӯракӣ кардан, лабханд задан; **даҳони касе маҳкам будан** сир нигоҳ дошта тавонистани касе; **даҳони касе мӯй баровардан** az бисёр гуфтани чизе хаста шудан, зиёд гап зада дилгир шудан; **даҳони касе об кушодан, оби даҳони касе рафтан (рехтан, шоридан)** ҳаваси касе рафтан ба чизе; саҳт муштоқ шудан ба чизе; **даҳон ширин кардан** а) az чизи ширину бомаза каме хӯрда ҳаловат бурдан; б) касеро бо ваъдаи хуш, бо ришива ё бо ягон воситай дигар розиу хурсанд кардан; **шири модар ба даҳон омадан** дар тарбияву таълими касе ё иҷрои коре саҳт азоб қашидан; **аз даҳон баровардан** гуфтан; тасодуфан гуфта мондан, лаққида мондан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, изҳор гардидан; биноҳост гуфта шудани гапе; **аз даҳони касе бӯи шир омадан** киноя az хурд будани касе; ноболиг будани касе; **ба даҳон гириф-**

тан

чишидан, хӯрдан, нӯшидан; **ба даҳони касе задан** сухани касеро буридан, ба сухангӯии касе ҳалал расондан; касеро az гап боздоштан (*бо ҷавоби тезу тунид ё луқманартой*); **ба даҳони касе мӯҳри хомӯшӣ задан** хомӯш кардан касеро, лаби касеро бастан; **ниг. даҳони касеро бастан; ба даҳон об гирифтан** хомӯш истодан, лаб накушодан, гап назадан; **дар даҳони касе гап наистодан** сирро нигоҳ дошта натавонистан; **дар (ба) даҳон мондани гапи касе** қатъ шуда мондани сухани касе, бурида нотамом мондани сухани касе; **даҳонро қалӯши кӯхна кардан** адаби касеро додан, ҷазои касеро додан.

ДАҲОНА دهان даромад ва мадхали ҳар ҷой, чиз *ва г.*, даҳана.

ДАҲОНАКӢ دهانکӣ ба воситай даҳон, шифоҳӣ.

ДАҲОНБАНД دهانбند василае, ки бо он даҳонро мебанданд, пӯзабанд, фукбанд.

ДАҲОНБАНДӢ دهان بندӣ *маҷ.* хомӯшӣ, сукут.

ДАҲОНБЕФАРОВЕЗ دهان بیفراویز он ки беибо ва бемулоҳиза ҳар гапро мегӯяд, шуртакигӯй.

ДАҲОНЗАДА دهانزدہ истифодашуда, ба даҳон расида.

ДАҲОНӢ 1. мансуб ба даҳон. 2. *ниг. даҳонакӣ:* ҷанги даҳонӣ.

ДАҲОНКАЛОН دهانکлан *ниг. даҳанкалон.*

ДАҲОНКУШОӢ دهانکشایي исми амал az даҳон кушодан; гуфтани сухане; гап задан.

ДАҲОНПИЗИШК دهانپرشك *нав.* духтури даҳону дандон.

ДАҲОНПИЗИШКӢ 1. соҳаи илми тиб, ки ба таҳқиқи дармон ва пешгирии бемориҳои даҳону дандон машғул аст. 2. ҷои кори даҳонпизишк.

ДАҲОНСӮЗ دهانسوز бисёр дог ва сӯзандай даҳон.

ДАҲОНСӮХТА دهانسوخته *ниг. даҳансӯхта.*

ДАҲОНТАНГ دهانتнگ *маҷ.* тангдаҳон, ғунчадаҳон; зебо, хушрӯй.

ДАҲОР دهар *кит.* фор; дара; шикофи кӯҳ.

ДАҲПАНҶӢ دهپنجي тиллову нукраи қалб ва

носара, тиллову нукрае, ки ними он филизи дигарест.

ДАҲР *a.* دهр 1. дунё, олам, ҷаҳон. 2. рӯзгор, замона, давр. 3. маҷ. тақдир, қисмат, қазову қадар.

ДАҲРА *a.* دهره кит. навъе аз шамшери дудама; қаҷкорди ғалладаравӣ, дос.

ДАҲРИГӢ دهريگي даҳрӣ будан; бединӣ.

ДАҲРИЁНА دهريяنه чун даҳрӣ, ба монанди даҳрӣ: фикри даҳриёна.

ДАҲРӢ دهري он ки оламро моддӣ мешуморад ва ба оғариниши олам бовар намекунад, моддигаро; бедин, мулҳид.

ДАҲРӮЗА دهروزه 1. ба муддати даҳ рӯз: **даҳрӯза ба сафари хидматӣ рафтан**. 2. ҳар коре, ки дар даҳ рӯз иҷро шудааст ё мешавад: **кори даҳрӯза, ҳисоботи даҳрӯza**. 3. ҳар ҷизе ки аз ба вучуд омадани он даҳ рӯз гузаштааст; **моҳи даҳрӯza** моҳе, ки аз баромадани он даҳ рӯз гузаштааст, моҳе, ки даҳ рӯзро пур кардааст. 4. даҳа: **даҳрӯzai адабиёт ва санъати ҳалқи тоҷик дар Маскав**.

ДАҲРӮЗАГӢ دهروزگي даҳрӯza будан: **дар (вакти) даҳрӯzagии mox**.

ДАҲРӮЯ دهروвие ҳанд. даҳсӯя.

ДАҲСОЛА ده ساله 1. даҳ сол дошта(гӣ); синнаш ба даҳ даромада: **бачаи даҳсола; мактаби даҳсола** мактаби миёна, ки муддати таҳсил дар он даҳ сол буд. 2. ба муддати даҳ сол: **мехнати даҳсола**.

ДАҲСОЛАГӢ ده سالگي даҳсола будан, даҳ сол доштан.

ДАҲТОӢ ده تайи даҳ-даҳ; аз ҳисоби ба ҳар кас даҳто.

ДАҲУМ ده шумораи тартибӣ аз адади даҳ: **синфи даҳум; ҷароғи даҳум** навъи ҷароғи равшани карасинӣ.

ДАҲЧАНД ده ҷанд даҳ баробар (зиёд): **даҳчанд шудан**.

ДАҲЧОР ده ҷар аз даҳ ҷар ҳиссаи ҷизе; 40 фоизи ҷизе.

ДАҲШАТ *a.* دهشت 1. вахм, воҳима, ваҳшат: тарс, бим: **ба (дар) даҳшат афтодан, ба (дар) даҳшат андохтан, ба дили касе даҳшат афто-**

дан (андохтан); даҳшат ҳӯрдан ба таҳлука афтодан; **аз даҳшати...** аз тарси...; аз воҳимаи...; аз ҳавфи... 2. *гуфт*. дӯгу пӯписа, сиёsat; ҷангу ҷидол; **даҳшат кардан** дӯгу пӯписа кардан, сиёsat кардан. 3. нидоест, ки барои ифодаи изтироб ва ҳаяҷон аз ягон воқеаи ниҳоят мудҳиш ба кор мебаранд: **ин чӣ даҳшат!**

ДАҲШАТАНГЕЗ دهشتانگيز он чи одамро ба воҳима ва тарсу бим меандозад, ҳавлангез, мудҳиш: **манзараи даҳшатангез, овози даҳшатангез**.

ДАҲШАТАНГЕЗӢ دهشتانгизӣ ба тарсу воҳима андохтан, ҳавлангезӣ, тарсангезӣ.

ДАҲШАТАНГЕЗОНА دهشتانگизане аз рӯи даҳшат ва тарсу вахм.

ДАҲШАТАФЗО دهشتافزا он чи тарсу бими касро зиёд мекунад; ҳавлангез.

ДАҲШАТАФЗОӢ دهشتافзайи даҳшат ва тарсу вахмро зиёд кардан.

ДАҲШАТАФКАН دهشتافкан *nig.* даҳшатангез.

ДАҲШАТБОР دهشت бар *nig.* даҳшатнок.

ДАҲШАТЗАДА دهشتزادе ба воҳима афтода, тарсу вахм фарогирифта; ба таҳлука афтода.

ДАҲШАТЗАДАГӢ دهشتزدگи ба вахм афтордагӣ; ҳайратзадагӣ; саргаштагӣ, саросемагӣ.

ДАҲШАТЗО دهشت زا ба даҳшат ва тарсу вахм андозанда, даҳшатнок.

ДАҲШАТНОК دهشتناک даҳшатангез, воҳиманок, мудҳиш; пурдаҳшат, бадвоҳима: **воқеаи даҳшатнок, манзараи даҳшатнок, наъраи даҳшатнок**.

ДАҲШАТОВАР دهشت آور *nig.* даҳшантангез.

ДАҲШАТОЛУДА دهشت‌آلوده тарснок, бимнок; ба воҳима афтода; тарсида.

ДАҲЯК ده يك 1. аз даҳ як ҳиссаи ҷизе; **киноя аз андак ҷизе, қисми ками ҷизе**. 2. *таър.* хироҷе, ки аз ҳисоби аз даҳ ҳиссаи ҳосил ба манфиати ҳазинаи подшоҳӣ аз аҳолӣ гирифта мешуд, хироҷи ушр. 3. *таър.* ёрдампулии солона, ки дар аморати Бухоро ба муллобачагони пешқадами мадраса ҳамчун мукофоти илмӣ таъйин карда мешуд.

ДАҲЯКГИР ده يك گир *taъr.* муллобачае, ки ёр-

дампулии даҳяк мегирифт.

ДАХЯКХҮР *nig.* дахякгир.

ДАХЯКЧИЙ *дахякчи* *taър.* маъмуре, ки хирочи дахякро аз ахолӣ мегундошт.

ДАЧЛА *a.* دجله 1. дарёи равону сероб; ба монанди дарё. 2. номи дарёе дар Ироқ;

ДАЧЧОЛ *a.* 1. *d.* лақаби шахси кazzоби мавхумй, ки тибкі ривоятхой динй дар охир-замон харсавор пайдо шуда, мардумро бо фиребу найранг аз паси худ ба дұзах мебарад. 2. *маң.* одами кazzоб, бисёр дурұғғұ, фи-реңгар.

ДАШНА دشنه навъи корди нұғтез, ханчар.

ДАШНОМ دشنم сухани қабех, ҳақорат, фахш, носазо, хорй: **дашноми кӯчагӣ**, **дашноми қабех**, **дашноми болохонадор**; **дашном** додан носазо гуфтан ба касе, ҳақорат кардан касепро.

ДАШТ *دشت* замини ҳамвори пахновар (*асосан нообод*), биёбон, сахро, чўл: **дашти беоб**, **дашти бирён**, **дашти бепоён**, **дашти лабташна**.

ДАШТБОЗОР داشت بازار бозоре, ки дар дашт барпо мешавад (чунин бозор одатан мұваққаты ҳисоб меёбад).

ДАШТБОН دشتیان посбоникундаи дашт; пос-

ДАШТӢ 1. *mansub ba dasht*; воқеъ дар дашт: **роҳи даштӣ, пайраҳаи даштӣ**. 2. *rӯida dar dasht, xudrӯi: lolai dashtӣ, guli dashtӣ, giёxi dashtӣ*. 3. *ёбой; muқоб. xonagӣ: murғi dashtӣ, parandaa dashtӣ*.

ЛАШТАВАРЛ ۋ دشت نىز، لاشتپایمۇ.

ДАШТНИШИН دشت‌نشین *kum.* сокини дашту биёбон, сахронишин.

ДАШТПАЙМО دشتپیما *kut.* он ки дашту дамро мепаймояд, биёбонгард, даштнавард.

ДАШТРУЯ دشت رویه чои васеи ҳамвор, даштгоҳ,
саҳро.

ДАЬБ *a.* دَبْ *kim.* одат, расм; хӯ, хислат.

ДАЬВАТ *a.* دعوت 1. чег задан, таклиф, хондан ба меҳмонӣ; хабар ба тӯю зиёфат. 2. навбат (дафъа) дар интихобот: **вакили даъвати дуюми** Мачлиси Олии Тоҷикистон. 3. x. талаби

хозир шудан ба хизмати низомй: **мавсими даъват**. 4. д. дуо; талаб, хоҳиш (*аз Худо*); **даъват кардан** а) чег задан, таклиф кардан, хондан ба меҳмонй; б) ташвиқ кардан ба коре: **ба мусобиқа даъват кардан, ба иттиход даъват кардан; даъват шудан** а) тарзи мағъили **даъват кардан**; б) сафарбар шудан ба хизмати аскарӣ.

ДАЬВАТГАР دعوت گر он ки касеро барои коре
мехоҳад ва фаро меҳонад, даъваткунанда.

ДАЬВАТГАХ دعوتگه *kim.* чойи даъват, маҳалли фаро хондан.

ДАЬВАТӢ دعوتي даъватшуда, хондашуда.

ДАЪВАТНОМА دعوٰت نامہ мактубчае, ки мундариҷаи онро даъват ба маҷлис, шабнишиний, тӯй ва зиёфат ташкил медиҳад; нома барои ворид шудан ба маҷлис, ҷашн *ва г.*; санади даъват ба сафи кувваҳои мусаллаҳ.

ДАЬВАТШАВАНДА دعوت‌شوندہ 1. *сифати феълии замони ҳозира из даъват шудан.* 2. сафарбаршавандадарои адди хизмати ҳарбӣ; **ба синни даъватшавандагӣ расидан** ба синни барои хизмати ҳарбӣ мувофиқ расидани чавонмардон.

ДАЬВАТШУДА دعوت شده 1. сифати феълии замони гузашта аз **даъват шудан**; хондашуда, чегзадашуда; хабаршуда, хабарӣ. 2. сафарбарщуда ба хизмати ҳарбӣ.

ДАЬВЙ *a.* دعوٰ *nig.* даъво.

ДАЬВО *a.* دعوا 1. ҳуқ. арз ба мақомоти судӣ барои муҳофизати ҳуқуки поймолшуда ё манфиат; чизе ё ҳақҷе, ки ба воситай додгоҳ (мақомоти судӣ) аз касе талаб мешавад, додхоҳӣ, талаби ҳақ. 2. иддао, талаб, такозо: **даъвои ҳаққонӣ**. 3. фикру ақидае, ки оид ба ягон масъалаи илмӣ ё адабӣ баён шудааст ва мӯҳточи далелу исбот аст; **даъво доштан** а) даъвогар будан; талабгори чизе будан, хост-гор будан ба чизе; б) иддаои донистани чизе ё тавонистани кореро доштан; **даъво кардан** а) чизро талаб кардан, даъвогар шудан ба чизе; б) иддаои донистани чизе ё тавонистани коре: **даъвои валигӣ кардан, даъвои шоирий кардан; аз даъво гузаштан // аз қулли даъво гузаштан** аз талабу иддаои ба касе доштаи худ пурра даст кашидан; **даъвои дӯстӣ кардан** изҳори дӯстӣ кардан дар ҳолате, ки дӯст

нест; **аз даъвои чизе (дар)** гузаштан аз баҳри чизе баромадан; ♦ **даъвои нони қоқ** иддаои асос надошта, даъвои беасос.

ДАЪВОГАР دعواگر 1. ҳуҷ. он ки ба воситаи мақомоти судӣ ҳимояи ҳуқуки худро талаб мекунад; муддай, додҳоҳ. 2. талабгор, хостгори чизе; довталаబ.

ДАЪВОГАРИЙ دعواگری даъвогар будан, талабгорӣ, чизеро хостгор шудан.

ДАЪВОӢ دعوانی 1. додҳоҳӣ, барои мудофиаи ҳуқуқ ба маҳкамаву додгоҳ муроҷиат намудан; ҷанҷол, низоъ. 2. иддао, талаби нодуруст, талаби ноҳақ.

ДАЮС a. دبوث марде, ки нисбат ба покдоманий зани худ бепарвост, беномус, беорият, қалтабон; разил.

ДЕБЕТ лот. دبیت ҳисобӣ. ҳисоби даромад ва ҳарҷу қарзҳои ягон идора, ки дар тарафи ҷаҳи сурати ҳисоб навишта мешавад, *муқоб. кредит*.

ДЕБИТ фр. دبیت *tech.* миқдори моеъ (*аз қабили об*, нафт ё газ), ки аз ҷоҳу кон дар воҳиди муайяни вақт мебарояд.

ДЕБО دیبا матои нағиси абрешиими ранга, ҳарирӣ ранга.

ДЕБОРУХ دیبارخ киноя аз хушрӯй.

ДЕБОЧА دیباچه сарсухан, муқаддима, пешгуфтор (-и китоб).

ДЕБОЧАНАВИС 1. دیباچه‌نویس 2. маҷ. асосгузор, сардафтар.

ДЕБЮТ фр. دبیووت 1. нахустин ҳунарномоӣ дар саҳна; умуман аввалин ҳунарномоӣ ё озмоши қувва дар кори эҷодӣ. 2. варз. ибтидиӣ бозӣ.

ДЕВ 1. маҳлуки хаёлӣ ва афсонавӣ (*ба монанди албастӣ*, парӣ, шайтон, ғӯл, ифрит *ва г.*), ки ниҳоят азимчусса, зӯр, бадҳайбат ва думу шоҳдор тасвир мешавад ва гӯё ба одам зарар мерасондааст. 2. маҷ. одами зишту бадкирдор.

ДЕВА دیوه кит. кирм, кирмак; кирми пиллаи абрешим.

ДЕВАК دیوک кит. кирми чӯбхӯр.

ДЕВАЛВАТСИЯ лот. دیولوتسیه иқт. расман паст

кардани арзиши воҳидҳои пулӣ; бекурбашвии пул: **девалватсияи васеъ** ислоҳоти пулӣ, ки аз бекор кардани пулҳои бекурбушудаи дар муомилотбуда ва иваз кардани онҳо бо пулҳои қурбашон мустаҳкам иборат аст.

ДЕВАХТАР دیواخته кит., киноя аз бадбаҳт, шумтолеъ.

ДЕВБАНД دیوبند az рӯи ақидаи афсонавӣ он ки гӯё девро мағлуб соҳта (*бо афсану азоим ё бо зӯри худ*) дар банд медаровардааст, афсунгар; **Тахмураспи девбанд** az рӯи афсона ин лақабро ба Тахмурасп барои шайтонро маркаби худ соҳтанаш дода буданд.

ДЕВБАНДӢ دیوبندӣ девбанд будан, тасхир ва ром кардани деви афсонавӣ бо афсану азоим.

ДЕВБАЧА دیوبچه бачаи дев; деви хурд.

ДЕВБАШАРА دیوبشره девсурат, девсимо бадҳайбат, бадафт.

ДЕВБОД دیوباد *nig.* **девбода.**

ДЕВБОДА دیوباده гирдоб; боди тунду тез; шамоли саҳти ҷанголуд.

ДЕВГОХ دیوگاه *nig.* **девлоҳ** 1; ♦ **ин девгоҳ** дунё, олам.

ДЕВДИЛ دیودل маҷ. нотарс, диловар, далер, часур.

ДЕВДИЛИЙ دیودلӣ маҷ. нотарсӣ, диловарӣ, ҷасурӣ.

ДЕВДОР دیودар *nig.* **девзада;** **аспи девдор** аспи қавичуссаи саркаш ва нофармон; **дараҳти девдор** навъе аз дараҳти сарв.

ДЕВЗАДА دیوزده ҷинзада, девонамизоч; ҷинӣ, девона.

ДЕВЗИРА دیوزیره навъи биринчи олидараҷа.

ДЕВЗОД دیوززاد 1. девнажод; бадзот. 2. маҷ. қавихайкал ва тезрав: **аспи девзод.**

ДЕВКАДА دیوکده *kim., nig.* **девлоҳ** 1.

ДЕВКИРДОР دیوکردار бадкирдор; бадфеъл; ногакор.

ДЕВКОР دیوکار маҷ. он ки монда шуданро надониста, зиёд ва тез кор мекунад.

ДЕВКОРИЙ دیوکاري маҷ. тезкорӣ; пуркорӣ.

ДЕВЛОХ دیوْلَخ 1. макони зисти девҳо, маскани девҳо. 2. *маҷ.* сахрои нообод; дашти дурдасти ҳавлинок.

ДЕВМАРД دیوْمَرْد *гуфт.* марди бақувват.

ДЕВМАРДУМ دیوْمَرْدُم *кит.* мардуми девсират, бадкирдор, фитнагар.

ДЕВМОНАНД دیوْمَانْد 1. ба дев шабоҳатдошта. 2. *маҷ.* зишту бадкирдор.

ДЕВМОР دیوْمَار *кит.* аждаҳо, маҳлуки аждаҳомонандӣ афсонавӣ.

ДЕВОЛ دیوْل *гуфт., ниг.* девор.

ДЕВОН دیوان 1. маҷмӯаи ашъори як шоир, ки ба шакли китоб дароварда шудааст: **девони Со-иб**, **девони Ҳофиз**, **девони Ғазалиёти Ҷомӣ**. 2. *таър.* вазоратхона; **девони Қозӣ** маҳкама. 3. идораи давлатӣ, **девони вазирон** ҳайати ҳукумат.

ДЕВОНА دیوانه 1. бемори рӯҳии аз аклу ҳушбегона; чинний, маҷнун; **саги девона** саги хор. 2. *маҷ.* шефта, мубтало шайдои касе ё чизе: **ошики девона**, **дили девона**; **девонаи шаққа** девонаи саҳт, девонаи гузаро; **девонаи кардан** а) шефтаю мубтало кардан касеро; б) асабонӣ кардан; қаҳри касеро овардан; ошуфта кардан; **девонаи шудан (гуфтан)** а) аз акл бегона шудан, чинний шудан; б) шефтаи касе ё чизе шудан; ♦ **девонаи ба кори худ ҳушӯр** содадил (девонавазъ) намояд ҳам, манфиату пешрафти кори худро нағз медонад.

ДЕВОНААВЗОТЬ دیوانه اوضاع *nig.* девонанамо.

ДЕВОНАВОР دیوانه وار 1. ба мисли девона, девонасифат. 2. *маҷ.* ниҳоят бошиддат, аз ҳадзиёд тез (*оид ба вазии бод, давидани асп, суръати ҷорӣ шудани об ва г.*)

ДЕВОНАГӢ دیوانگی 1. аз аклу ҳушбегона будан (*ба сабаби бемории рӯҳӣ*); чиннигӣ; **ба фикру хаёли девонагии худ банд шудан**. 2. *маҷ.* кори девонавор; **коре, ки ба сулҳ дарнаёяд**, девонагие дар он бибояд (*зарб.*); **девонагӣ кардан** мисли девонаҳо рафтор кардан; беақлий кардан; беандешагӣ кардан; аҳмақӣ кардан; **худро ба девонагӣ задан** худро девона нишон додан, чинний вонамуд кардан.

ДЕВОНАМИЗОЧ دیوانه مزاج девонасират, девонаҳӯӣ, девонафеъл, соҳиби хулқу хислати

номӯътадил.

ДЕВОНАМОНАНД دیوانه مانند *nig.* девонанамо.

ДЕВОНАНАМО دیوانه نما он ки дар гуфтору кирдораш аломати девонагӣ мавҷуд аст, девонасурат, девонаавзоъ.

ДЕВОНАСИФАТ دیوانه صفت *nig.* девонамонанд.

ДЕВОНАТАБИАТ دیوانه طبیعت *nig.* девонафеъл.

ДЕВОНАФЕЪЛ دیوانه فعل бадхӯӣ, бадфеъл; бадчаҳл; телба.

ДЕВОНАФЕЪЛИЙ دیوانه فعلی бадхӯӣ, бадфеъл будан.

ДЕВОНАХОНА دیوانه خانه чое, ки девонаҳоро он чо нигоҳ медоранд.

ДЕВОНБЕГӢ دیوان بیگی *таър.* сардори **девон** 2; мутасаддии ҳарҷу даҳли дарбори амири Бухоро, ки яке аз мансабдорони олирутба хисоб меёфт.

ДЕВОНБОН تدیوانگی *кит.* коргузор ва мутасаддии девон.

ДЕВОНӢ دیوانی 1. *таър.* мансуб ба **девон**, корманди девон. 2. як навъи хати душворҳони арабиасл.

ДЕВОНСОЛОР دیوان سالار *он* ки тарафдори саҳти риояи муқаррароти идорӣ аст.

ДЕВОНСОЛОРИЙ دیوان سالاری низом ва соҳтори идораи давлатӣ, ки дар он талаботи идорӣ ҳеле саҳт ва аз ҳадзиёд риоя мегардад ва ҳатто аз он сӯиистифода мешавад.

ДЕВОНХОНА دیوان خانه *кит.* ҷои иҷрои корҳои давлатӣ дар боргоҳи подшоҳони асрҳои миёна.

ДЕВОР دیوار 1. иҳотае, ки аз лой, ҳишт, санг *ва г.* дар гирдогирди чое ё байни чое барои ҷудо кардани он месозанд; унсури асосии бино барои нигоҳ доштани бом ва муҳофизати бино аз таъсири барфу борон: **девори боғ**, **девори қалъа**, **девори хона**, **девори шаҳр** (*дар замонҳои қадим*), **девор задан**, **девор қашидан**, **девор соҳтан**, **бо девор иҳота кардан**, **девор кардан**; **девори поҳса** деворе, ки бе санг ҳишт танҳо аз лой соҳта шудааст; **девори чӯбкорӣ** деворе, ки байни устухон-бандии чӯбии он бо лою ҳишт ё кулӯҳ пур карда шудааст. 2. *nig.* **девора**; ♦ **девори нам-**

каш он ки ҳар сухани гуфташударо дар ҳақки худ гумон карда меранчад; зудранҷ; бадгумон; **девори пастак гуфт.** хору забун; очиз, нотавон; **сар ба девор задан** нолаву зорӣ кардан; навҳасарой кардан; **сурати девор шудан** шах (карахт) шудан, дар ҳайрат афтодан; моту мабҳут шудан; **девор муш дорад, муш гӯш дорад** (зарб.) вақти гуфтани сирре ниҳоят эҳтиётик шудан даркор аст (ҳарчанд ҷои ҳилват бошад).

ДЕВОРА 1. ҳар чизи девормонанд, ки вазифаи ихотаро ичро мекунад. 2. қисми паҳлуй, канори боло бардошташудаи ҳар чиз: **девораи сатил, девораи суфа, девораи чоҳ; девораи кӯҳ** қисми девормонанди кӯҳ, қисми паҳлуи кӯҳ; танаи кӯҳ.

ДЕВОРАФКАН دیوارافکن вайронкунандай девор; ҳаробкунандай девор.

ДЕВОРБАДЕВОР دیواربدیوار: **ҳамсояи девор-бадевор** паҳлу ба паҳлу; **гуфт.** ҳамсояҳое, ки хонаҳояшон бевосита паҳлуи ҳам қарор доранд; ҳамсояи наздик.

ДЕВОРБАЛАНД دیواربلند 1. дорои девори баланд, девори баландшта: **бинои деворбаланд.** 2. *мач.* молдор, давлатманд.

ДЕВОРБАНД دیوار بند *nig.* деворбаст.

ДЕВОРБАСТ دیواربست чое, ки атрофи он бо деворҳо ихота шудааст; ♀ **ганчи деворбаст** ганче, ки дар мағзи девор пинҳон кардаанд.

ДЕВОРБУТТА دیواربته буттаҳое, ки ба шакли девор шинонда ва пироста шудаанд, буттадевор.

ДЕВОРГАР دیوارگر *nig.* деворзан.

ДЕВОРГАРИ دیوارگرӣ *nig.* деворзани.

ДЕВОРДАРМИЁН دیواردرمیان ду чое, ки дар байнашон деворе воқеъ аст, бо девор чудошуда: **ҳамсояи девордармиён** *nig.* ҳамсояи деворбадевор.

ДЕВОРДОР чое, ки атрофаш бо девор ихота шудааст, дорои девор.

ДЕВОРЗАН دیوارزن он ки девор месозад (хусусан деворҳои поҳсагӣ) гилкор: **устои деворзан, мардкори деворзан.**

ДЕВОРЗАНИЙ دیوارزني исми амал аз девор задан; соҳтани девор, касбу кори деворзан.

ДЕВОРӢ دیوارӣ мансуб ба девор; он чи ба девор меовезанд; **рӯзномаи деворӣ, соати деворӣ.**

ДЕВОРКАН دیوارکن кит. василаи ҷангӣ, ки бо он деворҳоро вайрону ҳароб мекарданд.

ДЕВОРКАШӢ دیوارکشӣ бо девор ихота кардани қисмате аз замин, девор кашидан.

ДЕВОРҚӮБ دیوارқوب ҳар чизе, ки (қолинча, гилемча, парда ва г.) ба девор насл мекунанд; як навъ ҷароғ, ки дар девор насл карда мешавад.

ДЕВОРНАВИШТА دیوارنوشه матолиб ва шиорхое, ки дар деворҳо менависанд.

ДЕВОРНИГОРА دیوارنگاره суратгарӣ ва расомӣ дар деворҳо, суратхое, ки дар деворҳо мекашанд.

ДЕВОРНИГОРИ دیوارنگاري навиштан ё суратгарӣ кардан дар деворҳо.

ДЕВОРПАСТ دیوارپست дорои девори паст: **ҳавли (ҳо)-и деворпаст.**

ДЕВОРХИШТ دیوارҳишт кит. девори хиштин, хиштдевор.

ДЕВОРШИКАН دیوارشکن *nig.* деворкан.

ДЕВПО دیوپا *nig.* девпой.

ДЕВПОЙ دیوپای 1. тезрафтор, тундрав (*оид ба асп, одам ва г.*). 2. кит. тортанак, анкабут.

ДЕВСАВОР دیوسوار *nig.* киноя аз ҷобуксавор, савори тундрав.

ДЕВСИМО دیوسима киноя аз зиштрӯ, бадафт.

ДЕВСИРАТ دیوسират киноя аз одами бадхӯ, зишттабиат, бадкирдор.

ДЕВСИРИШТ دیوسрشت *nig.* девсират.

ДЕВСИЯР دیوسیر 1. *nig.* девсират. 2. бадафт, зиштрӯ, хунукбашара.

ДЕВСОР دیوسар *nig.* девмонанд.

ДЕВСУРАТ دیوسорت киноя аз бадафт, зиштрӯ.

ДЕВТАБӢ دیوطبع *nig.* девсират.

ДЕВТИНАТ دیوطینет *nig.* девсират.

ДЕВХОНА دیوҳанه 1. макон ва ҷои девон. 2. *мач.* ҷои торику воҳимадор.

ДЕВЧА دیوҷе 1. як навъ кирм, ки дар паш-

минаҳо пайдо мешавад ва онро хӯрда ҳароб мекунад, куя. 2. золу, шуллук.

ДЕВЧАВХАР دیوچوهر девнажод, девзод; бадкирдор.

ДЕВШАКЛ دیوشکل баднамуд, бадшакл, симони монанди дев.

ДЕГ دېڭ зарфи филизӣ, ки дар он асосан таом мепазанд: **деги мис**; **деги манту**, **деги чӯян**, **деги якмани**; **деги бүғ тех**. дег барои ҳосил кардани бүғ ва оби гарм; **дегу табақ** а) асбобу анҷоми ошпазхона (*аз қабили дег, табақ, ко-са, кафлес ва г.*) зарфҳо, чизу ҷораи таомпазӣ ва ҳӯрокхӯрӣ; б) **маҷ**. корҳои оид ба пухтупаз, таомпазӣ; **дег рехтан** соҳтани дег ба тарзи рехтагарӣ (*мас., аз чӯян*); **деги касе чӯшидан** (аз паси чизе) аз ҳисоби чизе ё касе рӯз гузаронидан; **аз деги касе равғани шудани нони касе** аз ҳисоби касе ҳуш гузаштани рӯзи касе; **ба деги ғазаби касе оби сард рехтан** ҳашму ғазаби касеро фурӯ нишондан; **бо касе як будани дегу табаки касе** як будани рӯзгори ду оила, якҷоя зиндагонӣ доштани оилае бо оилаи дигар, ҳамхарҷ будан; **деги ғайбат дар ҷӯш будан** ғайбат авҷ гирифтан; **он чи дар дег аст, ба кафлес меояд** (зарб.) агар дар бисот бошад, ба рӯй мебарояд.

ДЕГАЗАТСИЯ лот. دیگزتسيه ҳ. тоза кардани ҷое аз моддаҳои заҳрнок, дур кардани моддаҳои заҳрнок аз яроку аслиҳа, аз бадан ва сару либос (*бо шустушӯ ва г.*), газзудой.

ДЕГГАРДИШ دېڭگردش *nig.* дегмонак.

ДЕГГИРАК دېڭگيرک порчаи маҳсус ё дастпӯш барои гирумони дег.

ДЕГДОН دېگدان 1. *nig.* оташдон. 2. *nig.* дегмонак.

ДЕГӢ دېگي 1. мансуб ба дег. 2. ҳар чизи дар дег пухташуда: **нони дегӣ, самбӯсаи дегӣ**.

ДЕГЛЕС دېگليس 1. он ки дег мелесад. 2. **маҷ**. чоплус, ҳушомадгӯ, косалес.

ДЕГЛЕСӢ دېگليسӣ 1. бо ангуштон лесида пок кардани дег баъд аз гирифтани ғизои он. 2. **маҷ**. чоплӯсӣ, ҳушомадгӯй, косалесӣ, лаганбардорӣ.

ДЕГМОНАК دېگمانک чизи мудаввар ё секунчае, ки дегро аз оташдон гирифта болои он мегузоранд (то ки қоим истад) саллаи дег, дегпоя.

ДЕГПОЯ دېگپایه 1. *nig.* дегмонак. 2. Айюқ, пурнуртари инторае дар бурчи фалакии Мумсикулион дар нимкураи шимолии осмон.

ДЕГПУШАК دېگپوشک 1. сарпӯши дег. 2. порчае, ки вақти дам карда пухтани чизе аз болои сарпӯши дег мепӯшанд.

ДЕГРЕЗ دېگریز рехтагаре, ки дег месозад, устони дегсоз.

ДЕГРЕЗӢ دېگریزӣ исми амал аз дег рехтан; соҳтани дег ба тарзи рехтагарӣ, дегсозӣ, қасбу кори дегрез: **корхонаи дегрезӣ, дегрезӣ кардан**.

ДЕГСАЛЛА دېگسله *nig.* дегмонак.

ДЕГХОНА دېگخانه хонае, ки дар он деги бүғ шинонда шудааст (*бештар барои аз як марказ бо буҳор гарм кардани хонаҳо*).

ДЕГЧА دېگچه деги хурд.

ДЕГЧУШ دېگجوش *nig.* дам (-и гарм); дегчӯши ҳаррӯза дами гарми ҳаррӯза; ғизои ҳаррӯза; дегчӯш кардан дами гарм пухтан, таоми одии обдор тайёр кардан.

ДЕГШАКЛ دېگشکل монанди дег, дегмонанд.

ДЕГШУ دېگشو 1. оби чиркине, ки бо он дег шуста шудааст, ҷарғундӣ, юндӣ. 2. дег шустан, шуста тоза кардани деги чиркин: **дастмоли дегшӯ**.

ДЕГШУЙ دېگشوӣ дастмоли хурди маҳсус барои шустани дег.

ДЕДУКСИЯ лот. دیدوکسیه мант. яке аз шаклҳои асосии муҳокимаронӣ ва усули тадқикот, ки дар натиҷаи муносабати ҳамдигарии фикрҳои пешина ҳулосаи нав ҳосил мешавад, тарзи фикронӣ аз кулл ба ҷузъ; муқоб. **индуksия**.

ДЕЗА دېزه 1. ранг, лавн, маҳсусан ранги сиёҳ ё хокистарӣ. 2. хокистарранги моил ба сиёҳӣ (*доир ба ҷорӣ*). 3. **маҷ**. аспи хокистарранги сиёҳтоб, аспи тезрав.

ДЕЗИНФЕКСИЯ лот. ديزنفيکسيه нест ва бе-зараар кардани микробҳои сирояткунанда ва ҳашароти зааровар бо моддаҳо ва воситаҳои маҳсуси химиявӣ, уфунатзудой.

ДЕЗӢ دېзи дегчай сафолӣ ё сангӣ барои шурӯ-

бопазӣ.

ДЕИЗМ лот. **دييزم** *фалс.* таълимоти динию фалсафӣ, ки Худоро ҳамчун оғаринандай олам эътироф карда, даҳолати онро дар тараққиёти минбаъдаи табиату ҷамъият инкор мекард.

ДЕКАБР лот. **ديکبر** моҳи дувоздаҳуми солшумории милодӣ.

ДЕКАБРӢ **ديکبری** *mansub ба* (моҳи) **декабр;** дар моҳи декабр рӯйдода.

ДЕКАЛИТР лот. **ديکلتر** меъёри баркаши моеот баробар ба даҳ литер, 10 л.

ДЕКАН лот. **ديکن** сардори факултет дар мактабҳои олий.

ДЕКАНАТ лот. **ديکنات** идораи маъмурию таълимии факултет, ки декан роҳбарӣ он аст.

ДЕКАТОННА лот. **ديكتانه** *воҳиди ченаки вазн даҳ тонна.*

ДЕКЛАМАТСИЯ лот. **ديکلماتسیه** *санъ.* санъати бурро ва таъсирнок карда хондани асарҳои бадӣ.

ДЕКРЕТ лот. **ديکریت** қарорҳои муҳимми давлатӣ (маҳсусан дар солҳои аввали Ҳукумати Шӯравӣ), ки эътибори қонунро доранд, маншур.

ДЕЛФИН ю. **دیلفین** ҳайвони ширхори баҳрӣ аз ҷинси ҳайвонҳои наҳангмонанд, далфин, дулфин, ромуз.

ДЕМОГРАФИЯ ю. **ديماگرافیه** соҳаи илм, ки таркиб, миқдор ва камузиёд шудани аҳолиро меомӯзад.

ДЕМОГРАФӢ **ديماگرفې** *марбут ба демография;* **вазъи демографӣ.**

ДЕМОКРАТ ю. **ديماکرت** 1. пайрав ва тарафдори демократия. 2. узви хизби демократ.

ДЕМОКРАТИЯ ю. **ديماکرтиه** 1. шакли идораи сиёсии ҷамъият, ки ба эътирофи аз они ҳалқ будани ҳокимиёт (яъне ҳукуки иштирок доштани мардум дар идораи давлат ва таъмини ҳукуки сиёсӣ ва озодии шаҳрвандони кишвар) асос ёфтааст. 2. усули ташкили фаъолияти дастаҷамъие, ки иштироки фаъолона ва баробарҳуқуқи ҳайати коркунон таъмин карда мешавад.

ДЕМОКРАТИ **ديماکرتي** *mansub ба демократия;* дар асоси демократия соҳташуда: **соҳти демократӣ, чумхурии демократӣ.**

ДЕМПИНГ англ. **ديمپنگ** *икт.* фурӯши молҳо бо нарҳҳои ба таври сунъӣ арzonшуда дар бозори ҳориҷӣ бо мақсади шикаст додани рақибон ва ба даст овардани бозорҳои ҳориҷӣ.

ДЕНАТУРАТ лот. **دينتورت** спирти заҳролуд ё спирти гайринӯшӣ, ки дар техника истифода мешавад.

ДЕПАРТАМЕНТ фр. **ديپرتمنت** шӯъбаи вазорат ё идораи олии ягон муассисаи ҳукуматӣ, мудирият; **департаменти давлатӣ** вазорати корҳои ҳориҷӣ дар баъзе мамлакатҳо.

ДЕПО фр. **دپا** корхонае, ки дар он вагон ва локомотивҳои роҳи оҳан, троллейбусу трамвай ва мотинҳои оташнишон таъмир мешавад.

ДЕР 1. бо диранг, таъхир, бо таъхир, *муқоб.* зуд: **дер расидани ёрӣ, дер кардан ба кор.** 2. муддати дароз, вақти бисёр, муддати тӯлонӣ: **дер назар кардан ба чизе, дер фикр кардан, шодии ў дер давом накард; дертар а)** бевакӯттар, бо таъхир (*назар ба ҳарвақта*); б) баъдтар, баъди гузаштани андак фурсат; **дер боз** бисёр вақт боз, хеле вақт ин ҷониб, қайҳо боз; **дер гоҳ** хело вақт, вақти зиёд; **аз ҳама** дер аз ҳама ақиб, пас аз ҳама; **дер ё зуд дер аст ё зуд а)** ягон вақт; вақташ ояд; б) дар ҳар сурат; **дер истодан** муддати зиёд қарор гирифтган; бисёр тавакқуф кардан дар чое; **дер кардан** таъхир кардан дар коре; ақиб мондан; **дер қашидан** муддати зиёд давом кардан, тӯл қашидан: **гуфтугузор бисёр дер қашид, интизорӣ дер накашид, маҷлис дер наҳоҳад қашид, ҳурсандии ў дер накашид;** **дер мондан** а) таъхир кардан, ҳаял кардан; б) муддати зиёд истодан дар чое; **дер напоидан** бисёр давом накардан, умри зиёд надидан (-и чизе); **дер омадан** таъхир карда омадан, ақиб монда омадан (*назар ба вақти муқаррарӣ*); **дер шудан**, вақт рафтан; бевакт шудан; гузаштани фурсати муносаби коре; **дер поидан** вақти зиёд пойдор будан, умри дароз дидан; **дере нагузашта** муддате нагузашта, фурсате нагузашта; пас аз андаке; ба зудӣ; **дер-дер гоҳ-гоҳ,** бо гузаштани вақти зиёд: **дер-дер ҳабар гирифтан;** **дер ояд, шер ояд** (*зарб.*) бо

таъхир ичро шавад ҳам, хуб ичро шавад.

ДЕРАНД *дирнанд* *кит.* 1. дарозмуддат, бардавом.
2. даҳр, дунё; замон, рӯзгор.

ДЕРБОВАР *дирбовар* он ки ба ҳар чи дер эътимоду бовар мекунад, *муқоб.* *зудбовар.*

ДЕРБОЗ *дирбаз* кайҳо, ким-кайҳо.

ДЕРГОХ *диргӯҳ* дербоз, муддати дароз, замони тӯлонӣ.

ДЕРГУДОЗ *диргӯдаз* дер обшаванда, филизе, ки дер гудохта мешавад.

ДЕРГУЗАР *диргӯзар* он чи дер ва ба оҳистагӣ гузарад.

ДЕРЗӢ *дирзи* 1. дер зистан, муддати зиёде вучуд доштан. 2. он ки муддати дароз зиндагӣ мекунад, дарозумр, саҳтҷон.

ДЕРИН *дирин* қадимӣ, кӯхна, пешина: **дӯсти дерин, ёри дерин, муҳаббати дерин, расми дерин, ғами дерин, ба орзӯи дерини худ расидан.**

ДЕРИНА *дирине* *nig.* *дерин.*

ДЕРИНАБУНЁД *диринебуняд* он чи бунёдаш қадим аст; *◊ ин* *деринабунёд* ҷаҳони қадим, дунёи кухан.

ДЕРИНАГӢ *диринигӣ* дерина будан, кӯhnагӣ.

ДЕРИНАРӮЗ *дирине рӯз* солхӯрда, пир.

ДЕРИНАСОЛ *дирине сал* кухансол, солхӯrda.

ДЕРИНАСОС *дирине сас* он чи бунёдаш қадим аст; **чархи деринасос** дунёи кӯхna.

ДЕРӢ *дирӣ* кашолёбӣ, дер мондан.

ДЕРКАРД *диркард* дер кардан, таъхир, дер анҷом додани коре, таъвиқ.

ДЕРМАТОЛОГИЯ *ю.* *дирмталағӣ* *тиб.* соҳаи илми тиб, ки соҳти пӯст, бемориҳои он ва усули муолиҷаи ин бемориҳоро меомӯзад.

ДЕРМОН *дирман* давомдор; поянда, пойдор, бобақо.

ДЕРМОНДА *дирманде* *сифати феълии замони гузашта аз дер мондан;* ақибмонда, таъхиркарда ба ҷое.

ДЕРМОНӢ *дирманӣ* *исми амал аз дер мондан;* ақибмонӣ, таъхир кардан, бевақт омадан.

ДЕРМУДДАТ *дирмудт* *nig.* *дарозмуддат.*

ДЕРМУР *дирмур* он ки ба осонӣ ҷон намедиҳад, ҷонсаҳт.

ДЕРОДЕР *дирадир* дер, дер ба дер, замони тӯлонӣ.

ДЕРОМӮЗ *диромӯз* он ки матлаб ё чизи дигарро дер аз худ мекунад, дерҳазм.

ДЕРОРОМ *дираром* *кит.* сокин, ботамкин, вазнин.

ДЕРОШНО *дирашна* ошнои дерина, дӯсти дерина.

ДЕРПАЗ *дирпиз* мева ва баъзе аз зироатҳо, ки назар ба навъҳои дигарашон дертар мепазанд.

ДЕРПАЗАК *дирпизк* *nig.* *дерпаз.*

ДЕРПО(Й) *дирпай* муддати зиёд пойдор мондан, бодошт; бобаҳо; дарозумр.

ДЕРРАСИДА *диррассиде* деромада, ақибмонда; дерпухта.

ДЕРСОЗ *дирсаз* *кит.* носозгор, номувофиқ.

ДЕРСОЛ *дирсол* бисёрсола; кӯхна.

ДЕРСОЛА *дирсале* *nig.* *дерсол.*

ДЕРСӮЗ *дирсуз* он чи дер ва тӯлонӣ сӯхта гармои бештар медиҳад.

ДЕРФАҲМ *дирфем* он ки дер чизеро дарк мекунад, кундфаҳм.

ДЕРФАҲМИЙ *дирфемӣ* кундзехнӣ, камзехнӣ, чизеро хеле дер дарк кардан.

ДЕРХЕЗ *дирхиз* он ки хеле дер бедор мешавад; *муқоб.* *зудхез.*

ДЕРХУФТА *дирхӯфте* он ки то дер меҳобад, он ки дар хоби гарон аст.

ДЕРҲАЗМ *дирҳазм* дер ҳазмшаванда, он чи дер таҳлил ва ҳал мешавад.

ДЕРҶУНБ *дирҷунб* ба таври оҳиста ҳаракат-кунанда, сустҳаракат.

ДЕСАНТ *фр.* *дисент* ҳ. нерӯҳои ҳарбии маҳсусе, ки ба мавқеи ишғолшуда ё ба ақибгоҳи душман барои бурдани амалиёти ҷангӣ фарварда мешаванд (*аз киштӣ ё ҳавопаймо*); нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТИЙ *дисенти* *мансуб ба десант:* қӯшунҳои десантӣ, нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТЧӢ *دېستېچى* ҳ. аскари қӯшунҳои десантӣ, сарбози нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕТЕКТИВ *انگل. دېتېکتیو* 1. мутахассис оид ба таҳқиқ ва тафтиши ҷиноятҳо (*асосан корманди ин ё он бюрои инфириодии таҳқиқ*). 2. асари бадей ё филме, ки дар он саргузашти пурмочарои ҷосусон, фош кардани сирри онҳо *ва г.* тасвир ёфтааст.

ДЕТСИМЕТР *لوم. دېتسیمیتر* ченаки дарозӣ барабар ба даҳяки метр, 10 см.

ДЕФИС *لوم. دېفیس* ҳатчай аз тире кӯтоҳест (-), ки ҳамчун аломати аз сатр ба сатр кӯҷондан, ба ҳам пайвастани бâъзе қалимаҳои ҷуфт *ва г.* хизмат мекунад, нимтире.

дех *دەخ* асоси замони ҳозира *аз додан; бидех.*

ДЕХ *دەخ* қишлоқ, каря, русто; **дехи боло, дехи поин, шӯрои дех; ахли дех** деханишинон, аҳолии деха, дехотиён; **дех кучову дараҳтон кучо** (зарб.) дар мавриди берабт ва бемуносибат будани ҷизи гуфташуда истеъмол мешавад.

ДЕХА *دەخ* *nig.* дех.

ДЕХАГӢ *دېھگى* *mansub ба деха;* дар дехабуда; **қишлоқӣ:** ҳонаи дехагӣ.

ДЕХАНИШИН *دېھه نشین* *nig.* дехнишин.

ДЕХИСТОН *دهستان* қишлоқҷой, дехаҳо, дехот.

ДЕХКАДА *دهکده* 1. кит. ҳонае, ки дар деха воқеъ аст, ҳонаи дехагӣ. 2. дехи хурд; деха, қишлоқ.

ДЕХҚОН *دهقان* 1. қишоварз, барзгар, қиштукоркунанда. 2. *таър.* арбоби деха, соҳиби деха, кадхудо, дехҳудо; заминдори калон.

ДЕХҚОНБАЧА *دهقانبچه* *nig.* дехқонзода.

ДЕХҚОНЗОДА *دهقانزاده* фарзанди дехқон, дехқонбача.

ДЕХҚОНӢ *دهقانی* шуғли дехқон, кору бори дехқон (1), қишту кор, зироат қишоварзӣ; **корҳои дехқонӣ** корҳои оид ба қиштукор, корҳои саҳроӣ; машгулияти дехқон; **дехқонӣ** кардан бо зироат машғул шудан.

ДЕХҚОНПИСАР *دهقانپسر* *nig.* дехқонзода.

ДЕХНИШИН *دە نشین* он ки дар деха зиндагонӣ мекунад, дехотӣ, қишлоқӣ, рустоӣ.

ДЕХОТ *دەهات* ҷ. дех, деха; қишлоқҷой.

ДЕХОТӢ *دەهاتي* сокини деха; истиқоматкунандай қишлоқ, қишлоқӣ, рустоӣ, дехнишин.

ДЕҲХУДО *دەخدا* *kит.* арбоби деха; соҳиби деха, кадхудо.

ДЕҲШӮРО *دە شورا* мақоми давлатии ҳокимијат дар деха, шӯрои дехот.

ДЗЮДО *یاپ. دزیودا* *варз.* навъи гӯштингирии японӣ (*бо усули озод*).

ДИАБЕТ *ю. دېبېت* *тиб.* бемориҷое, ки бо ифрати зиёди шоша давом мекунад; **диабети қанд** беморие, ки ба сабаби зиёдии моддаи қанд дар хун пайдо мешавад, бемории қанд.

ДИАГРАММА *دېئگرەم* намудор, ҷадвал-тасвири графикист, ки таносуби байни бузургихои гуногунро (*mas., ягон афзоши ё кам шуданро*) бо шаклҳои ҳандасӣ аёнан нишон медиҳад: **диаграммаи афзоши истехсоли молҳои саноатӣ.**

ДИАЛЕКТИЗМ *دېئلېكتزم* *زبى.* қалима ва ибораҳои ҳоси лаҳҷаи ягон маҳал, ки дар забони адабӣ истеъмол мешаванд.

ДИАЛЕКТИКА *دېئلېكتىكە* *فالس.* таълимот дар бораи қонунҳои умумии ҳаракат ва тараққиёти табиат, ҷамъият ва тафаккур, назария ва методи маърифати воқеяят, *муқоб.* метафизика.

ДИАЛЕКТИКӢ *دېئلېكتىكى* ба диалектика асос-ёфта, бо татбиқи диалектика соҳташуда: **тафаккури диалектикӣ, усули диалектикӣ, фалсафаи диалектикӣ.**

ДИАЛОГ *دېئلاڭ* *ادىش.* гуфтугӯ байни ду ё чанд нафар аз иштироккунандагони асари бадей; муколама, муҳовара.

ДИАФРАГМА *دېنفر گمه* 1. *биол.* пардаи байни ковокии қафаси сина ва шикам. 2. пардаи ҳочиз.

ДИБОФАТ *a.* *دېباغت* *nig.* даббоғӣ 2.

ДИВИЗИОН *دېویزیون* *خ.* воҳиди ҳарбӣ дар қисмҳои тӯпандозӣ, савора ва зиреҳпӯш.

ДИВИЗИЯ *лот.* *دېویزیه* ҳ. қисми ҳарбие, ки аз ҷанд полк ё бригада иборат мебошад: **дивизияи тирандозӣ, дивизияи зиреҳпӯш.**

ДИГАР دیگر // دگر 1. соир, гайр, дуюмӣ: даромади дигар, мавзӯи дигар, хонаи дигар, чораи дигар: хушбахтии дигар хушбахтии нав; рӯзи дигар рӯзи дуюм; рӯзи оянда. 2. бегона, гайр; бачаҳои дигар соири бачаҳо; бачагони бокимонда; мулки дигар мулки бегона, кишвари гайр; аз меҳнати дигарон аз ранҷ ё кори одамони бегона. 3. гайр аз ин, ба ҷуз ин; сониян. 4. бори дуюм, дуюмбора, мукаррар; баъд аз ин, минбаъд, боз: дигар пинҳон карда натавонистан, дигар худдорӣ карда натавонистан, дигар бас аст фирефта шудан!; аз дигар аз нав, аз сари нав, дубора: ҳатро аз дигар навишт; бори дигар дафъаи дуюм, дубора, боз; қанори дигар // соҳили дигар қанори тарафи муқобил, соҳили рӯ ба рӯ; дигар хел // дигар гуна на ба тавре ки мебоист, ба таври дигар, дигар хел муомила кардан бо касе, дигар хел ҷавоб додан, сухани касеро дигар хел фахмидан ва г; аз тарафи дигар аз дигар ҷиҳат, аз тарафи дуюм: ҷанд соли дигар боз ҷанд сол; ҷанд қадами дигар боз ҷанд қадам (*мас., пеш рафтан*); дигар будан фарқ доштан; дигар кардан тағиیر додан; ҷои ҳудро дигар кардан тағиیرи макон (кардан); дигар шудан тағиир ёфтани, дучори тағиирот гардидан (*дар бораи тартибу қоидае, муомилаю рафтари касе ва г.*); ба кори дигар гузаштан ҷои корро тағиир додан; ин гапи дигар а) ин мавзӯи ҷудогона аст, ин масъалаи алоҳида аст; б) ин айни муддаост; номи ҳудро дигар кардан (*мондан*) номи ҳудро тағиир додан (*дар мавриди қасам ҳӯрдан ё ваъдаи қатъӣ додан гуфта мешавад*).

ДИГАРАНДЕШ دیگراندېش нав. он ки аз ҷиҳати мағкура аз дигарон фарқ мекунад.

ДИГАРАНДЕШИ دیگراندېش дигарандеш будан, ақидаи дигар доштан.

ДИГАРБОР دیگربار *nig.* дигарбора.

ДИГАРБОРА دیگرباره дубора, бори дигар; муҷаддадан, боз: дигарбора телефон кардан, дигарбора аз даст додан.

ДИГАРГУН دیگر گون таври дигар, ба ранги дигар, тағиирёфта; дигаргун кардан а) тағиир додан; б) аз нав соҳтан; ислоҳ даровардан (*мас., табиатро дигаргун кардан*); дигаргун шудан (*гаштан, гардидан*) тағиир ёфтани, рӯ ба тағиирот овардан, дучори таҳаввул гардидан (*оид ба аҳвол, авзӯ, хулқу атвор,*

ваҷоҳат, ранги рӯй, симои шаҳру деҳот ва г.

ДИГАРГУНА دیگر گونه 1. ба таври дигар, ба тарики ҷудогона. 2. тағиир; тағиирёфта; дигаргун кардан тағиир додан; дигаргун шудан аз ҳоле ба ҳоле гардидан, тағиир ёфтани.

ДИГАРГУНИЙ دیگر گونه дигаргун шудан, тағиирот, таҳаввулот: дигаргун дар ҳайати ҳукumat, дигаргунни калон дар ҳаёти мактабҳои ҷумҳурий.

ДИГАРГУНСАЗӢ دیگر گون سازӣ тағиирдиҳӣ; бозсозӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДА دیگر گون شونده сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; тағиирёбандагӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДАГӢ دیگر گون шондگӣ шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; дигаргуншаванд будан, тағиирёбандагӣ.

ДИГАРИ دیگری ҳар шахс ё ҳар мавзӯи дигар гайр аз масъала ё шахси ишора шуда; шахс ё ҷизи навбатӣ, баъдӣ.

ДИГАРСАРО(Ӣ) دیگرسرا(ای) кит. ҷаҳони дигар, дунёи охират.

ДИГАРСОН دیگرسان ба гунаи дигар, ба шакли дигар, дигаргун.

ДИГАРХЕЛ دیگر خیل *nig.* дигархела.

ДИГАРХЕЛА دیگر خیله навъи дигар, аз ҷинси дигар; дигаргун.

ДИД دید 1. асоси замони гузаштаи дидан. 2. шакли қӯтоҳи масдари дидан.

ДИД دید 1. назар, нигоҳ; диду боздид *nig.* боздид. 2. таҳмин дидан; нуқтаи назар, дидгоҳ; аз рӯи диди... ба диди... ба таҳмини..., ба назари..

ДИДА I دیده сифати феълии замони гузаштаи дидан: аз дидою шунида нақл кардан; дидаву дониста а) хуб фахмида истода; б) қасдан, амдан; аз ҷизе дида гуфт. назар ба ҷизе; дида баромадан аз назар гузаронидан, муоина кардан; дида мондан а) дида гирифтани; як назар дидан; б) ногаҳон ба ҷашми касе афтордан, ноҳост ба назар намудор шудан; дида натавонистан а) ба ҷашм нанамудан; ба назар намудор нашудан, хеле дур ё чуқур будан; б) ҳисси нафрат доштан ба касе, ҷашми

дидан надоштан касеро, бад дидани касеро; в) бо назари нотавонбинӣ ва ҳасад муносибат кардан бо касе.

ДИДА II دیده чашм: **дидай бино**, **дидай гирён**; **акл агар кӯр бошад**, **аз дидай бино чӣ гила!** (зарб.); **дидай бедор** чашми бино; чашми хушёру тезбин; **дидай рӯз** сапедадам; равшанин рӯз; **дидай хунбор** чашми ашкбор, чашми гирён; **борони дида** *киноя* *аз ашқи бисёр*; **нури дида** а) равшанин чашм; б) *маҷ.* фарзанди азиз; **оби дида** *киноя* *аз ашқ*, сиришк; **оби дидада** *кардан* гиристан, гиря кардан, ашқ рехтан; **бо (ба) дидай...** бо назари...; аз рӯи.., аз нуктаи назари...; **бо дидай ибрат бин!** ба дидай инсоф бин!; **аз дидада рафта** аз назар дур шуда; аз назар рафта; **дидада дӯхтган** а) нигоҳ кардан, назар кардан; б) *маҷ.* чашм пӯшидан, нигоҳ накардан, қатъи назар намудан; **дидада күшодан (во кардан)** нигоҳ кардан, назар андохтан; **дидада сафед шудан** бенур шудани чашм (*дар интизорӣ*); **дидада ба дидор расидан** мусассар шудани мулӯқоти яқдигар; **дидада дар роҳи касе доштан** касеро интизорӣ кашидан; **қабул ба дидада ниходан** бо тамоми рағбат қабул кардан; дар дидада чо доштан хеле азизу боқадр будан; **нури дидада, точи сар!** дар мавриди азизу гиромӣ доштани мақдами касе гуфта мешавад; **ҳар қадам монед, болои дидад!** дар мавриди пазироии меҳмони азизу мӯҳтарам баробари таъбири “хуш омадед, марҳамат” гуфта мешавад; **кӯр чӣ меҳоҳад?** – ду дидада *бино* (зарб.) ҳар кас муддао ва матлаби худро меҳоҳад.

ДИДААФРӯЗ دیده‌افروز *кит.* равшанибахш, нурфизо.

ДИДАБОЗ دیده باز *кит.* 1. чашмкушода. 2. назарбоз, бонозу карашма.

ДИДАБӯСӢ دیده‌بوسӣ аз рӯи дӯстдориву меҳрубонӣ бӯса ба дидадо задан.

ДИДАВАР دیده‌ور *кит.* 1. бинанда, соҳиби чашми бино, басир. 2. *маҷ.* тезбин, нозуқбин; хирадманд, доно.

ДИДАВАРИ دیده‌ورӣ *кит.* дидавар будан; соҳиб назарӣ; хирадмандӣ.

ДИДАГИРЁН دیده‌گریان ба чашми гирён, ба чашми ашкбор.

ДИДАГӢ دیدگӣ *шакли дигари сифати феълии*

замони гузашта *аз дидан*.

ДИДАГОХ دیده گاه *кит.* дидгоҳ.

ДИДАДАРО دیده‌درا хушмуомила, часпон; чехракушода, күшодарӯй: **дидадаро шав, ба дидада чо шав** (зарб.).

ДИДАДАРОЙ دیده‌دارائی хушмуомилагӣ, часпонӣ (*дар муомила*); чехракушодӣ, күшодарӯй.

ДИДАДОР 1. *ниг.* дидавар. 2. *кит.* ҷосус.

ДИДАДӮЗ دیده‌دوز бо диққат нигаранда, пайваста нигаранда.

ДИДАКАШ دیده‌کش *кит.* тиракунанда, хира-кунанда.

ДИДАКТИКА ю. دیدکتیکه соҳаи илми омӯзгорӣ, ки дар бораи назарияни таълиму тарбия, шаклу усулҳои онҳо, ҷудонопазирӣ чараёни таълим аз тарбия *ва г.* баҳс мекунад.

ДИДАКТИКӢ دیدکتیکی пандомез, насиҳатомез; омӯзишӣ, ахлоқӣ; **асарҳои дидактика** асарҳое, ки мавзӯи асосии онҳоро панду насиҳат ташкил медиҳад.

ДИДАН 1. қобилияти биной доштан, нигоҳ кардан, нигаристан. 2. дучор омадан бо касе ё ҷизе, воҳӯрдан. 3. зиёрат, аёдат, ҳабаргирий аз аҳволи касе; мулӯқот, дидорбинӣ: **барои дидани касе рафтан**. 4. дарёфтan, дарк кардан, фахмидан, донистан. 5. ҳисоб кардан, шумурдан: **муносиб дидан, раво дидан, ҷоиз (на) дидан**. 6. *маҷ.* аз сар гузаронидан; **азоб дидан** азобро аз сар гузаронидан, азият қашидан. 7. ҳамчун феъли ёридиҳанда *дар таркибҳои феълии* омада, маънои мушоҳида кардан, санҷидан, озмудан, аз назар гузаронидан, иҷро шудани амалеро *мефаҳмонад*: **варақ зада дидан, кофта дидан, ҷашида дидан**. 8. бо ҷанӯд қалима ҳамроҳ омада, *таркиби феълии монда месозад*: **зарар дидан, ҷазо дидан, ҷабр дидан; ба дидан ба назар.., ба на-муд..;** **ба (бо) як дидан** а) бо як бор нигоҳ кардан, ба як назар; б) дар як лаҳза, зуд; **то дидан** то боздид; **бад дидан** // **ганда дидан** ҳисси нафрат доштан нисбат ба касе; **маслиҳат дидан** раво дидан, ҷоиз донистан, салоҳ дидан; машварат додан дар бораи коре ба касе; **нағз дидан** дӯст доштан, меҳр доштан нисбат ба касе ё ҷизе; **рӯз дидан** // **умр дидан** умр ба сар бурдан, зистан; **тайёри дидан** тайёр шудан, омода шудан; **чора дидан**

чораҷӯй кардан, чора чустан; **бо (ба) ҳам дидан** хамроҳ ҳӯрдан, якчоя бо касе истеъмол кардан; шарикӣ тақсим кардан; **рӯи чизеро ё касеро дидан** расидан ба чизе, соҳиб шудан ба чизе; муссар шудани чизе ба касе (*мас., рӯи фарзандро дидани касе*); **ту дидӣ, ман наидам** дидаву дониста чизеро ё кореро пинҳон кардан; **фикри худро дидан** ғами худро ҳӯрдан; дар пайи кори худ шудан; **чаҳми дидан надоштан** нафрат доштан; **дидӣ, ки нашуд, монаш, ки равад** (зарб.) кӯшиш кардӣ, ки натиҷа набахшид, ба ҳолаш бигзор (*дар мавриди насиҳатро қабул накардани касе ё ҳосил нашудан аз коре гуфта мешавад*).

ДИДАНАШУДА دیده نشدهベンазир, хориқулода: мислаш диданашуда.

ДИДАНБОБ دیدن باب ба дидан арзанда, кирои дидан, боби дидан.

ДИДАНИЙ دیدنی 1. *сифати феълии замони оянда* аз дидан. 2. шоистаи дидан, дархури дидан, тамошобоб, лоики дидан. 3. маҷ. пешомад; тақдир; рӯзи саҳт.

ДИДАТАР دیده‌تر кит. гирён; гиряқунанда.

ДИДАХОНА دیده خانе кит. ҷашмхона.

ДИДАШАВАНДА دیده‌شوندہ *сифати феълии замони ҳозира аз диди шудан;* ба назар намоён, ба ҷашм менамудагӣ: **масофаи дидашаванда**.

ДИДБОН دیدبان 1. посбоне, ки дар бурчи қалъаву сарҳадҳо, болои қишиҳо ва дар ҷойҳои баланд истода, атрофро наззора мекунад (*барои ҳабар додан аз ҳаракати душман ё ҳатари ҳуҷуми он*). 2. кит. ҷосус; пӯянда, таъқибуна; он ки рафтори касе-ро таҳти назорати доимӣ мегирад.

ДИДБОНГОХ دیدبان گاه чое, ки аз он дидбонӣ мекунанд, бурчи дидбонӣ.

ДИДБОНИЙ دیدبانӣ 1. амали дидбон; нигаҳбонӣ, посбонӣ, қаровулий, назорат. 2. ҳ. яке аз во-ситаҳои ҷамъоварии маълумот дар бораи душман, мавқеъ, амалиёти ҳарбӣ ва ҳусусияти мавзеъ.

ДИДГОХ دیدگاه 1. масоҳате, ки бо ҷашм ҳамаи онро дидан мумкин аст, ҷашмандоз. 2. ҳ. ҷои маҳсуси таҷхизонидашуда, ки аз он ҷо амалиёти душман, инҷунин ҳаракат ва дигар амалҳои ҳарбири назорат мекунанд. 3. кит.

нуқтаи назар, ақида, фикр.

ДИДОР دیدار 1. дидан; дидани рӯи касе; мулоқот, воҳӯрӣ: **аз дидори касе сер нашудан, ба дидори касе муштоқ будан;** элак баҳона, дидор ғанимат (зарб.). 2. рӯй, ҷеҳра; дидор намудан рӯй нишон додан; **ба дидори ҳамдигар расидан** баъд аз ҷудой ҳамдигарро дидан.

ДИДОРБИНӢ دیداربینی мулоқот, воҳӯрӣ.

ДИДОРӢ دیدارӣ 1. *марбут ба дидор;* қобили дидор, диданӣ. 2. маҷ. ҳушсими.

ДИЁНАТ a. دیانت 1. кит. диндорӣ. 2. маҷ. бовичдонӣ, росткорӣ, ҳалолкорӣ.

ДИЁР a. دیار 1. кит., ҷ. дор (хонаҳо). 2. қишвар, мамлакат, сарзamin: **диёри бегона, диёри дурдаст, диёри озод, диёри пурсафо.** 3. маҷ. ватан, меҳан; **аз ёру диёर ҷудо кардан** аз хешу ақрабо ва ватан ҷудо кардан.

ДИЖ ҷо қӯн. қалъа, ҳисор.

ДИЖАМ دژم кит. 1. андӯҳгин, ғамгин. 2. ҳашмгин, ғазабнок. 3. маҷ. парешон, ошуфта.

ДИЖАМРӮЙ دژمرӯی кит. тиарарӯй, ҷеҳрагирифта, туршрӯй.

ДИЖАН دژن қӯн. тундмаза.

ДИЖБОН دژبان қӯн. нигаҳбони қалъа, кутвол.

ДИЖДОР دژدار қӯн. сардори қалъа, ҳокими қалъа.

ДИЖОГОХ دژآگاه кит. ҳашмнок, бадқаҳр; бадандеш.

ДИЖОЛУД دژآلود ниг. дижогоҳ.

ДИЖОҲАНГ دژآهنگ кит. бадандеш, бадқаҳд; тунду тез.

ДИЖХИМ دژخیم кит. 1. бадхӯ, зиштабиат, бадхислат. 2. ҷаллод. 3. маҷ. душман, ҳасм.

ДИЗЕЛ олм. دیزیل номи ихтироъкори олмонӣ, ки муҳаррики дизелиро ихтироъ кардааст; муҳаррики дарунсӯз, ки бо сӯзишвории дизелӣ кор мекунад.

ДИЗЕЛИ دیزیلӣ мансуб ба дизел; сӯзишвории дизелӣ навъи сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи полоиши нафт ҳосил шуда, муҳаррикҳои дизелӣ бо он кор мекунанд.

ДИЗ

ДИЗЕНТЕРИЯ *ю.* دیزینتیریه *тиб.* бемории шадиди гузарандеа, ки исҳоли хунин ва дарди саҳти шикам аз аломатҳои он аст.

ДИККАК دکک: *диккак нишастан гуфт.* сари ду по нишастан.

ДИКТА лот. دیکته 1. бурро ва ягон-ягон хондани матн барои нависондан ба дигарон (*мас., ба талабагони мактаб*), имло. 2. маҷ. амр, дастур, талқини иродai худ ба касе; **дикта кардан** а) оҳиста ва равшану бурро хондани матн барои навиштани касе; б) талқини майлу иродai худ ба касе, касеро ба коре водор кардан; ба касе роҳ нишон додан (*зӯран*).

ДИКТАНТ лот. دیکتنست намуди кори хаттӣ, ки аз рӯи диктаи муаллим навишта мешавад (*бо мақсади санҷии ва мустаҳкам карданни дониши талабаҳо дар имло ва китобат*).

ДИКТАТОР лот. دیکتاتار ҳокиме, ки дар идора кардан давлат ҳокимияти номаҳдуд дошта, афкору ақоиди худро ба дигарон бо зӯр таҳмил мекунад, мустабид.

ДИКТАТУРА лот. دیکتوره ҳокимияти диктатор; соҳтор ва тарзи татбиқи ҳокимияти номаҳдуд; низоми истибдодӣ.

ДИКТОФОН лот. دیکتافان дастгоҳ барои сабт ва шунавондани овоз.

ДИЛ دل 1. узви марказии низоми гардиши хуни одам ва ҳайвон, ки ҳаракати хунро идора мекунад, қалб; **дили бемор** дили касал, дили дардманд. 2. маҷ. марказ, васат, миён, дарун: **дили мамлакат**, **дили кӯҳ**; **дили санг** мағзи санг, миёни санг; **дили шаб** ними шаб, нисфи шаб; бевақтии шаб. 3. маҷ. замир; хотир ботин; **барои (баҳри) хушнудии дили..** барои хурсандии хотири..., барои шод кардани табъи... 4. маҷ. майл, ҳоҳиш ҳавас; азму ирова, ният; **дили касеро фахмидан** майлу ҳоҳиши касеро доностан; аз нияти касе огоҳ шудан. 5. кит., маҷ. чуръат; дарёй, часорат; **дил доштан** часорат доштан; **дили афгор** дили озурда; рӯҳафтодагӣ; **дили бегам** осудаҳотир, хотирчамъ; **дили кафтар** яке аз навъҳои бехтарини ангур; **дили пурдард** дили пурҳасрат, қалби ғамгин; **дили сангин** дили берҳаму шафқат, дили саҳт; сангиндилий, берҳамӣ; **дили сиёҳ** дили одами бадкор, бадният; **дили танг** дили бесабру қарор, бетоқатӣ; **дили хунин** дили ғамгин, қалби

пурдарду алам; **дили шикаста** дили озурда, қалби ранҷида; **рози дил** сирри ниҳонӣ; таги дил; **таги дил // таҳи дил** замир, ботин; асли мақсад; дилу **бедилон** бе шавқу рағбат, бе майлу ҳавас, бо дили ноҳоҳам: **дилу бедилон кореро кардан**, дилу **бедилон розӣ шудан**, дилу **бедилон гап задан**; дилу **гурда** далерӣ, часорат, чуръат; **дилу димоғ** ҳавою ҳавас, майлу рағбат, ҳавсалла; **дилаш қалб** ботинаш вайрон, қаҷдил; **дар (ба)** дил дар ботин, ҳаёлан; даруннокӣ: **дар дил гуфтан**, **дар дил дашином додан**, дар дил **хандидан**, дар дил **хурсанд шудан**, дар дил **хондан**; аз дилу ҷон бо камоли майлу рағбат, бо шавқу ҳаваси том; бо тамоми ҳастӣ; аз рӯи сидқу вафо: аз дилу ҷон **қӯшидан**, аз дилу ҷон **табриқ кардан**, аз дилу ҷон **дӯст доштан**; аз рӯи дил бесадоқат; бесидқона, муноғиқона; аз **таҳи (таҳти)** дил самимона, сидқан, аз рӯи сидқ; **ба дили наҳор** ношто накарда, субҳона наҳӯрда; **бо дили қашол** дил наканда (*аз ҷизе*), бо дилкашолӣ; **бо дили ноҳоҳам** бе майлу рағбат: **бо дили ноҳоҳам баромада рафт**; **бо дили пур** бо боварии том; дилпурона; **бо дили сиёҳ (сип-сиёҳ)** ғамгинона, ҳафа, бо дили пурдарду алам; **бо (аз) дили соғ** соғдилона, бегаразона; **бо дили хуш** хушу хурсандона; **дил андоҳтан** пазмон шудан; кас ё ҷизи дӯстдоштаро ба ёд оварда, ғусса ҳӯрдан аз набуданаш, интизор ва ҷашм ба роҳ будан; **дил бардоштан** (*ҳӯрокеро*) майли ҳӯрдани ҷизро доштан, дил хостан; **дил бардоштан аз коре** тарки коре кардан, даст қашидан аз коре; **дили касеро бардоштан** а) ба касе тасалӣ додан, касеро дилдорӣ кардан; б) рӯҳбаланд кардан касеро; чуръат баҳшидан ба касе; **дил бастан** а) меҳр бастан ба касе; ишқ мондан ба ҷизе ё коре; б) ҳоҳише пайдо карда, розӣ шудан ба коре, майл пайдо кардан ба коре; **дил боҳтган** а) дӯст доштан, ошиқ шудан, дил додан; б) саҳт тарсидан, ҳаросидан; **дили касеро бурдан** дили касеро тасхир кардан, дили касеро рабудан; **дил додан** меҳр бастан ба касе, касеро дӯст доштан, ошиқ шудан; **дил қандан аз касе** ё ҷизе тарқ кардан касе ё ҷизро, даст қашидан, сарғи назар кардан аз ҷизе; **дил кардан** майл кардан, саҳт хостан; **агар дил кунӣ, олама гул кунӣ (зарб.)**; **дил қашидан** а) майл доштан, хостан; б) майли ҳӯрдан кардан, иштиҳо омадан; в) мувоғиқи табъ воқеъ шудани ҷизе ё касе; **дил мондан аз касе** ё ҷизе

дилхунук шудан аз касе ё чизе, дилмонда шудан; **дил мондан ба касе ё чизе** майлу рағбат зохир кардан, меҳр бастан ба касе ё чизе; **дил рафтан ба чизе** майл пайдо кардан, саҳт хоҳони чизе шудан; **дил сӯхтан ба касе ё чизе** тараҳхум кардан, шафқат кардан ба касе; **дил тапидан** дар изтироб будан; ҳаросон будан; **дил хостан** майлу хоҳиш доштан; матлуб будан, хуш омадан; **дил бехузур шудан** а) ба холати қай кардан расидан; б) нафрят пайдо шудан ба чизи ногуворе; **дил буғз кардан** зик шудан, малул шудан, дилтанг шудан; **дил гувоҳӣ додан** ҳисс кардан; ҳисси қабл аз вуқӯй доштан нисбат ба чизе; **дил гум задан** а) тез-тез ва саҳт задани дил, бозӣ кардани дил; б) ниҳоят моил шудан ба чизе, зиёд иштиёқманду хоҳони чизе шудан; **дил қашол будан** моил будан, майлу ҳавас доштан ба чизе, касе, ҷое; **дил нарм шудан** а) аз ҳашм фуромадан; б) бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **дил пур шудан ба касе** бовар кардан, эътиимод пайдо кардан ба касе; **дили касе пур шудан** аз ниҳояти ғамгинӣ ба дараҷаи гирирасидан; ба риққат омадан аз ҳоли бади ҳуд ё каси дигар; **дил танг шудан** зик шудан, малул гаштан, дилгир шудан; бетоқат шудан; озурда шудан; **дил таҳ қашидан** ба воҳима афтодан, воҳима зер кардан; саҳт тарсидан; **дил таҳ қашидан** чизеро саҳт хостан; дар орзую ҳаваси чизе пазмон шудан; **дил торс қафидан** бехад зик шудан, саҳт озурда шудан, ниҳоят асабонӣ шудан, бисёр ба танг омадан; **дил ҳолӣ қардан** а) дарду алами ҳудро ба касе гуфтан, ҳасрат кардан; рози дил гуфтани; б) аз ғаму гусса фориғ шудан, ҳафагии ҳудро баровардан; **дили касе ба чизе ё коре шудан** а) розӣ шудан, майлу хоҳиш доштан ба коре, чизе; б) ҳайфи касе наомадан; **дили касеро ба даст овардан** дили касеро ба даст гирифтани, дили касеро ёфтани, касеро шефтаю мафтуни ҳуд кардан; бо коре касеро ба ҳуд моил кардан (*мас.*, *ба воситаи гати назз, муомилаи хуб ва г.*); **дили касеро гургҳо пора (тала) қардан** ба изтироб афтодан, бекарор шудан, ҳавотир шудан, бетоқат гардидани касе; **дили касеро ёфтани** мавриди писанди касе шудан, ба касе хуш омадан; мавриди таваҷҷӯхи касе қарор гирифтани, касеро ба ҳуд моил кардан; **дили касеро об (обу адо) қардан** азобу азият додан (*рӯҳан*); ғамгин кардан; касеро саҳт мутаассир кардан; **дили**

касеро рабудан, дил аз касе рабудан ниг. дил бурдан; дили **касеро ҳарошидан** касеро ба ҳаяҷон овардан, мутаассир кардан; бесаранҷом кардан; **дили касеро шикастани а)** ранҷонидан, озурда кардан касеро; б) маъюсу ноумед кардан, рӯҳафтода кардан касеро; **дили ҳудро ҳӯрдан** саҳт гусса ҳӯрдан, саҳт дилтанг шудан; **дил ба касе пур будан** ба касе боварӣ доштан, аз касе эмин будан; хотирчамъ будан; **дил ба марг ниҳодан** ба марг тан додан, ба мурдан розӣ шудан; **аз дил баровардан** а) аз ҳуд фикр карда баровардан, аз ҳаёли ҳуд бофта баровардан; б) фаромӯш кунондан, аз хотири касе дур кардани ягон ногуворӣ, шубҳа *ва г.*; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, ҳаёл кардан; ба хотир овардан; **ба дил гарон гирифтани** саҳт ранҷидан, ниҳоят ҳафа шудан; **ба дил гирифтани** ба чизе аҳамият дода ҳафа шудан, ранҷидан; мутаассир шудан; **ба дил задан** безор шудан, дилгир шудан аз чизе; ҳисси нафрят пайдо шудан нисбат ба чизе ё касе; **ба дили касе оташ (алав) афтодан** бесаранҷом шудан, бекарор гаштан; ошуфта шудан; **ба дили сӯхтаи касе намакоб задан** ғаму дарди касеро афзун гардондан, азобу машақати касеро зиёд кардан бо амале; **ба дил роҳ додан** дар бораи чизе фикр кардан; чизеро аз дил гузарондан (*мас.*, *ваҳму ҳарос ё ҳавфу ҳатмарро ба дил роҳ (на) додан*); **ба дил саҳт расидан** саҳт ранҷидан, озурда шудан, ба дил гарон гирифтани; **ба дили касе рафта...** ба хотири касе, барои хушнуд кардани касе; **дил – дили Зайнаб (мақ.), муқ. ихтиёри дар дasti баҳтёри** (зарб.) ҳар кас соҳибиҳтиёри аст, ихтиёри ҳар кас дар дasti ҳудаш аст; **дили мондаю ҷони баромада баробар** (зарб.) одам ки аз касе ранҷад ё дилхунук шавад, дубора ўро ҳурсанд кардан ё дилгарм намудан ниҳоят кори мушкил аст; **дили ноҳоҳам – узри бисёр** (зарб.) агар ҳоҳиш набошад, баҳона ёфт мешавад.

ДИЛАК دلک *шакли масгири дил; хонакам коза бошад, дилакам тоза бошад* (зарб.).

ДИЛАНГЕЗ دلانگیز дилкаш, матлуб, маргуб; ба ҳаяҷон оварандай дил, ҳаяҷонбахш.

ДИЛАФГОР دلافگار дилозурда, дилреш, ғамзада, ғамгин, маҳзун.

ДИЛАФГОРИ دلافگاري дилреш будан, хаста-

дилӣ, ғамзадагӣ, маҳзунӣ, дилозурдагӣ.

ДИЛАФРӯЗ 1. **دلافروز** фараҳбахш, фараҳафзо, дилкушо: **баҳори дилафрӯз**, **боги дилафрӯз**, **чашини дилафрӯз**; умединии дилафрӯз умединии фараҳбахш. 2. дилрабо, мафтункунанда: **нигори дилафрӯз**, **табассуми дилафрӯз**, **хусни дилафрӯз**. 3. **маҷ**. маҳбуба, маъшуқа. 4. **бот**. яке аз ҷинсхоян хуби нок.

ДИЛАФСУРДА **دلافسرده** мурдадил, берӯҳ, беҳиссу ҳаракат.

ДИЛАФТОДА **دلافتاده** маҳзун, андӯҳгин; маъюс; рӯҳафтода.

ДИЛБАЗАН **دلبزن** *гуфт*. дилгиркунанда; безоркунанда; **дилбазан шудан** безор шудан; зик шудан.

ДИЛБАНД 1. он ки ё он чи қасро ба ҳуд мафтун мекунад, дилрабо, дилкаш, ҷозиб. 2. **маҷ**. маҳбуб, ҳабиб, дӯстдор; азиз, меҳрубон. 3. **маҷ**. фарзанд, чигаргӯша.

ДИЛБАР 1. он ки ё он чи бо хусну латофати ҳуд дил мебарад, дилрабо, зебо; нозанин. 2. **маҷ**. маҳбуба, ёр.

ДИЛБАРАК **دلبر ک** *шакли навозиши дилбар*.

ДИЛБАРДОР 1. тасаллодиҳанда, тасаллибахш; рӯҳбаландкунанда. 2. **маҷ**. ғамгусор, ғамбарор.

ДИЛБАРДОРӢ **دلبرداری** *исми амал аз дил ба доштан*; тасалло додан; рӯҳбаланд кардан; дилнавозӣ; **дилбардорӣ кардан** (**намудан**) тасаллӣ додан; рӯҳбаланд кардан.

ДИЛБАРӢ 1. дилрабоӣ, дилфириебӣ, мафтунсозӣ. 2. зебоӣ, хушрӯӣ, раъной.

ДИЛБАРОНА **دلبرانه** аз рӯи дилбарӣ.

ДИЛБАСТА **دلبسته** *сифати феълии замони гузашта аз дил бастан*; ошиқ, дӯстдор, меҳрабста; **дилбастагон** хешу табор, ақрабо.

ДИЛБАСТАГӢ **دلبستگي** *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил бастан*; меҳру муҳабbat, дӯстдорӣ; **дилбастагӣ доштан** алоқай маънавии саҳт доштан ба қасе; дилкашолӣ доштан.

ДИЛБЕҲУЗУРИ **دلبي حضوري** холати бехузур шудани дил.

ДИЛБЕҲУЗУРКУНАНДА **دلبي حضور қондeh** дили

қасро бехузуркунанда, дилбечокунанда, қайовар.

ДИЛБЕЧОКУНАНДА **دلبي جاکننده** *nig.* дилбехузуркунанда; бӯи дилбечокунанда бӯи нофорами бехузуркунанда дил.

ДИЛБОЗ 1. **کит.** дилбохта. 2. **маҷ.** дилкушо, васеъ, босафо.

ДИЛБОЗӢ **دلبازى** *кит.* ошиқӣ, ишқ варзиdan.

ДИЛБОХТА **دلباخته** *сифати феълии замони гузашта аз дил бохтан*; ошиқ, шефта, шайдо: ҷавони дилбохта.

ДИЛБОХТАГӢ **دلباختگي** *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил бохтан*; саҳти гирифтор будан ба ишқи қасе ё ҷизе, ошиқӣ.

ДИЛБУРДА **دلبرده** дил дар қайду ғанди ҳуд гирифта; ёр, маъшуқа.

ДИЛБУРДАГӢ **دلبردگي** дилрафтагӣ, дилдодагӣ, ишқу муҳабbat.

ДИЛВАСЕӢ **دلوسیج** бепарво, форигбол, бегам; муқоб. **дилтанг**.

ДИЛГАРМ **دلگرم** дилбаста, моил, иштиёқманд; муқоб. **дилсард**.

ДИЛГАРМИ **دلگرمي** дилбастагӣ, майл, рағбат; хусни таваҷҷӯҳ.

ДИЛГАРОН **دلگران** ранчидаҳотир, озурда, малул.

ДИЛГИР **دلگیر** 1. ранчида, озурдаҳотир. 2. зик, дилтанг; ғамгин, маҳзун; **дилгир кардан** (**намудан**) озурдаҳотир кардан, малул кардан; ғамгин кардан; **дилгир шудан** а) зик (дилтанг) шудан; б) рӯй гардонидан аз коре ба сабаби маъқул набудани он, безор шудан.

ДИЛГИРИ **دلگيرى** 1. дилтангӣ, зикӣ, қароҳат, нафрат. 2. озурдагӣ, ранчиш.

ДИЛГИРКУНАНДА **دلگير қондeh** *сифати феълии замони ҳозира аз дилгир кардан*; кор ё ҷизи ба дил зананда, нофорам, ногувор; зиккунанда, ҳафакунанда; **манзараи дилгиркунанда**, бозии дилгиркунанда.

ДИЛГИРОНА **دلگiranه** дилгиркунанда: **гапи дилгирона**, **кори дилгирона**, **дилгирона будан**.

ДИЛГУДОЗ **دلگداز** дилхарош, гуссаовар, ҷонсӯз, риқкатовар.

ДИЛГУДОХТА دل گداخته *nig.* дилгудоз.

ДИЛГУРУСНА دل گرسنه *гуфт.* шикамгурасна.

ДИЛДОДА دلداده ошиқ, дилбаста, шефтаву шайдо: чавони дилдода.

ДИЛДОДАГӢ دلدادگی дилбастагӣ, шайдоӣ, ошиқӣ.

ДИЛДОР دلدار 1. маъшуқа, махбуба; ёр. 2. дадар, бочурат, диловар.

ДИЛДОРӢ دلدارӣ 1. тасалло, дилбардорӣ. 2. ғамхорӣ; навозиш; **дилдорӣ кардан** ғамхорӣ кардан; меҳрубонӣ намудан.

ДИЛДУЗД دل دزد дилрабо, дилфиреб.

ДИЛДӮЗ دلدوز *кит.* 1. то ба магзи дил фурӯраванда. 2. *маҷ.* нуфузкунанда, таъсиронок; дилхорош.

ДИЛЕР англ. دیلیر ширкат ё шахсе, ки вазифаи миёнарави байни харидору фурӯшандаро иҷро мекунад; муқ. **даллол.**

ДИЛЕРИ دیلیرӣ мансуб ба дилер: ширкати дилерӣ.

ДИЛЁБ دلیاب моилкунанда, шахсе, ки бо ҳар васила (дили) одамонро ба худ моил мекунад.

ДИЛЁБӢ دلیابӣ дил ёфтани, ба худ моил кардан, хурсанд кардан.

ДИЛЗАИФ دل ضعیف он ки дилаш бекӯват аст, заифдил.

ДИЛЗАНӢ دلزنی 1. задани дил, тапиши дил. 2. *маҷ.* шикоят аз касе.

ДИЛЗИНДА دلزنده *кит., nig.* зиндадил; бедордил, чолок, фаъол.

ДИЛКАНДА دل کنده чудошуда, тарки касе ё чизе карда.

ДИЛКАФ دلکف :дилкаф **кардан** касеро саҳт тарсонда ба дараҷаи марг расонидан; **дилкаф шудан** а) аз таъсири хабари ноҳуши ногаҳонӣ, воҳима, ғами зиёд *ва г.* якбора аз кор бозмондани дил; заҳракаф (турдакаф) шудан; б) *маҷ.* саҳт тарсидан.

ДИЛКАШ دلکش маргуб, дилрабо, дилпазир, хушоянд, дилписанд, дилнишин; ҷаззоб: **чехраи дилкаш**, **духтари дилкаш**, **боғи дилкаш**, **бӯи хуши дилкаш.**

ДИЛКАШОЛ دلکشا моил, толиб, иштиёқманд.

ДИЛКАШОЛӢ دلکشاи дилбастагӣ ба чизе; майлу хоҳиши зиёд ба чизе.

ДИЛКУШО دلکشا фараҳбахш, фараҳангез, рӯҳафзо, ҳаловатбахш: **баҳори дилкушо**, **боғи дилкушо.**

ДИЛКУШОД دلکشاد он ки дар дил ғараз, кинаю кудурат надорад, соғдил; хуштабиат, күшодадил.

ДИЛКУШОЙ دلکشائی фараҳбахшӣ; дилхушӣ, хушнудӣ; **дилкушой кардан** дилхушӣ кардан, хушнудӣ кардан.

ДИЛКӯР دلکور *кит.* 1. маҳрум аз ҳиссиёти қалбӣ, беҳис. 2. *маҷ.* ғофил, бебасират, қаҷфаҳам.

ДИЛМОНДА *цифати феълии замони гузашта аз дил мондан;* дилхунукшуда, майлу рағбатро нисбат ба чизе ё касе гумкарда: **дилмонда кардан**, **дилмонда шудан.**

ДИЛМОНДАГӢ دلمندگی *шакли дигари цифати феълии замони гузашта аз дил мондан;* дилхунуқӣ, дилмонда будан.

ДИЛМУРДА دلمرده афсурдадил, ба зиндагӣ бешавқу завқ будан; муқоб. **зиндадил**; **дилмурда шудан** дилхунук шудан аз зиндагӣ.

ДИЛМУРДАГӢ دل مردگی шавқу завқ надоштан ба ҳаёт, бепарво будан ба лаззати зиндагӣ, афсурдагӣ.

ДИЛНАВОЗ دلنواز 1. навозишкор; дилором; меҳрубон, мушфиқ; ёри **дилнавоз** ёри меҳрубон, ёри дилписанд. 2. фараҳбахш, дилкушо, дилхушкунанда; ҳаловатбахш: **насими дилнавоз**, **оҳанги дилнавози мусиқӣ**, **овози дилнавози мурғон**, **табассуми ширини дилнавоз.** 3. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛНАВОЗӢ دلنوازӣ навозишкорӣ; меҳрубонӣ, лутфу марҳамат.

ДИЛНАРМ دلنرم он ки дили нарм дорад, нармдил; меҳрубон, раҳмгин.

ДИЛНАРМӢ دلنرمӣ меҳрубонӣ, раҳмдилӣ, нармдилӣ.

ДИЛНИГАРОН دلنگران *кит.* мунтазир; умедвор; дилкашол.

ДИЛНИГАРОНӢ دلنگرانӣ *кит.* умедворӣ, ин-

тизор, чашмдорӣ ба роҳи касе.

ДИЛНИШИН دلنшиں дилкаш, марғуб, дилчашп, дилписанд, мақбул: **навои дилнишин**.

ДИЛНИШОН دلنشان *nig.* дилнишин.

ДИЛНОЗУК دل نازک он ки дилаш аз камтарин сухан ё рафтори бечо меранҷад, ҳассос, зудранҷ, нозуқдил.

ДИЛНОЗУКӢ دل نازکی дилнозук будан, зудранҷу ҳассос будан.

ДИЛНОКАШ دل ناکش карехманзар, безеб, хунукбашара; *муқоб.* дилкаш; *хӯроки дилно-* *каш* *хӯроки* бетаъму ногувор.

ДИЛНОХОҲОНА دل ناخواهانه бо дили ноҳоҳам, гайри хоҳиш.

ДИЛНОХУШ دل ناخوشоро нороҳат, ношод; *муқоб.* дилхуш.

ДИЛНОХУШӢ دل ناخوشی нороҳатӣ, ноҳушнудӣ; *муқоб.* дилхушӣ.

ДИЛОБКУНАНДА دل آبکننده *гуфт.* ғамгин-кунанда, аламовар, ҳузнангез.

ДИЛОБХӮР دل آبخور дилпуршаванда, боэъти-мод; *ҷои дилобхӯр* ҷои амн.

ДИЛОВАР دلاور шуҷоъ, далер, часур, баҳодур: *мардуми диловар.*

ДИЛОВАРИЙ دلاوری далерӣ, шуҷоат, часурӣ: *диловарӣ* *кардан* (намудан), *диловарӣ* *нишон додан.*

ДИЛОVARONA دلاورانه монанди диловарон, далерона: *диловарона* *кор* *кардан.*

ДИЛОВЕЗ دلاویز марғуб, дилкаш, дилнишин, дилписанд: *ашъори диловез, созу навои диловез.*

ДИЛОВЕЗӢ دلاویزی марғубӣ, дилписандӣ, дилкаш будан.

ДИЛОГОХ دل‌گاه 1. он ки аз ғаму асрори дигарон боҳабар аст; дилёб, ғамхор. 2. доно, хушёр, донодил.

ДИЛОГОХӢ دل‌گاهی хушёրӣ, доно будан, дилогоҳ будан.

ДИЛОЗОР دل آزار он ки ё он чи боиси ранчиши хотир мешавад, ситамгар, чафокор.

ДИЛОЗОРИЙ دل آزارӣ озордиҳӣ; ситамгарӣ,

бераҳмӣ, чафокорӣ.

ДИЛОЗУРДА دل آزره замони гузашта аз дил озурдан; озордида, ранчида, хафашуда, озурдаҳотир.

ДИЛОЗУРДАГӢ دل آزردگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан; андӯҳгинӣ, дилозурда будан, озурдагии хотир, нороҳатӣ.

ДИЛОМ I دلام кит., таър. найзаи хурд, жӯпин (аз олоти ҷангии қадима).

ДИЛОМ II دلام кит. хила, фиреб.

ДИЛОРО دلارа дилхушкунанда, дилкушо, дилписанд, дилкаш, нишотбаш: **боги дилоро, мулки дилоро, хусни дилоро.** 2. маҷ. маҳбуба, маъшука.

ДИЛОРОӢ دل آرائی дилписандӣ, дилкашӣ, зебой, дилоро будан.

ДИЛОРОМ دل آرام 1. он ки ба дил оромӣ мебахшад; оромбаш, соҳибчамол: **маҳбубаи дилором.** 2. маъшук, маҳбуб; маъшука, маҳбуба.

ДИЛОСО دل آسا он ки ва ё он чи ба дил осоиш мебахшад; фараҳбахш, зебо, дилписанд: **боги дилосо, ҳавои дилосо.**

ДИЛОСОӢ оромбахшӣ; ғамхорӣ; дилбардорӣ.

ДИЛОСУДА دل آسوده осудадил, хотирчамъ, осудаҳол: *дилосуда* *гаштан*, *дилосуда* *нишастан.*

ДИЛОШНО دل آشنا меҳруbon, самимӣ, ҳамдил.

ДИЛОШУФТА دل آشفته ошуфтадил, парешон, шайдо.

ДИЛОШӮБ دل آشوب фаттон, дилрабо; ҳаяҷон-овар: *чашмони шаҳло ва дилошӯб, назми дилошӯб, навою нагмаи дилошӯб.*

ДИЛПАЗИР دل پذیر ҳушоянд, мақбул, дилҳоҳ, дилкаш, дилнишин, дилписанд; форам: **манзараи дилпазир, ҳусну таровати дилпазир, рафиқи дилпазир.**

ДИЛПАЗИРӢ دل پذیرӣ дилписандӣ, ҳушояндӣ, мақбулӣ, дилкашӣ.

ДИЛПИСАНД دل پسند писандида, ҳушоянд, мақбул, дилҳоҳ; хубу зебо: **боги дилписанд, диёри дилписанд, манзараи дилписанд, сурӯ-**

ди дилписанд.

ДИЛПИСАНДӢ دلپسندی писандидагӣ, хушояндӣ, зебой.

ДИЛПОК دلپاک покдил, содик ва самимӣ, орӣ аз сифатҳои нописанд.

ДИЛПОКӢ دلپاکӣ киноя аз ҳалолкорӣ, покдоманиӣ, покизагӣ, бекинагӣ.

ДИЛПОРА دلپاره ғамгин, озурда, ошуфтадил.

ДИЛПУР دلپر боваридошта, итминондошта, мутмаин; **дилпур будан** боварӣ доштан, итмион доштан, мутмаин будан; **дилпур шудан** боварӣ пайдо кардан, итмион ҳосил кардан, мутмаин шудан.

ДИЛПУРӢ دلپرӣ боварӣ, итмион, эътимод ба касе ё чизе; **бо дилпурӣ** дилпурона; **дилпурӣ доштан** боварӣ доштан, итмион доштан.

ДИЛПУРОНА دلپرانه бо эътимод; хотирчамъона.

ДИЛПУРСӢ دلپرسӣ ахволпурсӣ, ҳабаргирӣ; тасаллидихӣ.

ДИЛПУРШАВАНДА دلپرشونده *сифати феълии замони ҳозира аз дилпур шудан* (ба касе); боваринок, эътимоднок: **одами дилпуршаванда**.

ДИЛРАБО دربا 1. дилбар, мафтункунанда, дилкаш; зебо, хушрӯ: **баҳори дилрабо**, **водии дилрабо**, **манзараи дилрабо**, **чамоли дилрабо**. 2. маҷ. маъшуқаи зебо, нигори нозанин.

ДИЛРАБОЁНА دلربایانه аз рӯи дилрабоӣ, нозанинона, дилбарона.

ДИЛРАБОӢ دربائی дилрабо будан, дилбарӣ, фаттонӣ; зебой.

ДИЛРАБОЯНДА دلرباینده мафтункунанда, дилфиребанда.

ДИЛРЕШ دلريش маҳзун, ғамгин, дилафгор, хастадил; озурда, ранчур (*аз ғамишик ё нокомӣ*).

ДИЛСАРД دلسرد бешавқ, берагбат, бемайл, дилхунукшуда; бепарво ба касе ё чизе; **дилсард шудан** аз касе ё коре рӯй гардонидан аз касе ё коре; маъюсу ноумед шудан.

ДИЛСАРДӢ دلسردي nиг. дилхунукиӣ.

ДИЛСАРДОНА دلسردانه бе майлу рағбат, бо дили ноҳоҳам: **дилсадона пешвоз гирифтан**,

дилсадона кор кардан.

ДИЛСАФЕД دلسفید дилсаф, некандеш, хушдил; **муқоб. дилсиёҳ**.

ДИЛСАХТ دل سخت беражму шафқат, сангдил.

ДИЛСАХТИӢ دل سختي беражмӣ, сангдилӣ.

ДИЛСИЁҲ دل سیاه бадният, бадандеш, баддил; **муқоб. дилсафед**.

ДИЛСИЁҲӢ دل سیاهي нохушӣ, хафагӣ, ғамгинӣ.

ДИЛСИТОН دلستان *nиг. дилрабо*.

ДИЛСОФ دل صاف дилсафед, поктинат, поквиҷ-дон, бегараз.

ДИЛСОФӢ دل صافи дилсафедӣ, поктинатӣ, поквиҷдонӣ, бегаразӣ.

ДИЛСОФОНА دل صافانه *nиг. софдилона*; аз рӯи дилсофӣ.

ДИЛСӮЗ دل سوز он ки дилаш ба ҳоли дигарон месӯзад, раҳмдил, ғамхор, меҳрубон, мушфик; **модари дилсӯз**, ёри **дилсӯз**, **дилсӯзи ҳалк**.

ДИЛСӮЗӢ راخمھۇرӣ, تاراҳхум, шафқат, меҳрубонӣ, ғамхорӣ; **дилсӯзӣ** кардан тараҳхум кардан; ғамхорӣ зоҳир кардан.

ДИЛСӮЗОНА دل سوزانه 1. ғамхорона, аз рӯи меҳрубонӣ, бо ҳисси тараҳхум: **дилсӯзона маслиҳат додан**, **дилсӯзона маслиҳат кардан**. 2. ба таври ҷонгудоз, ба таври ҳузновар; таъсирбахш.

ДИЛСӮХТА دل سوخته ғамгин, аламзада; озурдадил, дилшикаста: **модари дилсӯхта**, **ошиқи дилсӯхта**.

ДИЛТАНГ دلتنگ 1. зик, ҳафа, ғамгин. 2. он ки аз риоя нашудани тартиб ё бад иҷро шудани коре ба танг меояд ва дар ташвиш аст; **муқоб. дилвасеъ**; аз ҳад зиёд дақиқкор; инчик; **дилтанг шудан** а) зик шудан, ҳафа шудан, ғамгин шудан; б) ба танг омадан.

ДИЛТАНГӢ دلتنگӣ дилтанг шудан, зикӣ, ҳафагӣ, ғамгинӣ.

ДИЛФАРОХ دلفراخ дилвасеъ; **муқоб. дилтанг**.

ДИЛФИГОР دلғگار *nиг. дилафгор*.

ДИЛФИРЕБ دلفریب фиребанда, дилрабо; мақбул, хушнамуд: **манзараи дилфириб**, **нигоҳи дилфириб**, **оҳанги дилфириб**.

ДИЛФИРЕБӢ *دلفربېي* мафтунқунандагӣ, фатонӣ, дилрабой.

ДИЛФИРЕБОНА *دلفربانه* аз рӯи дилфиребӣ, дилрабоёна.

ДИЛХАРОБ *دلخراپ* дилафгор, дилозурда, маҳзун, дилреш.

ДИЛХАРОБӢ *دلخراپی* дилозурдагӣ, дилрешӣ, дилафгорӣ.

ДИЛХАРОШ *دلخراش* ҷонкоҳ, ҷонгудоз, пурсӯзу гудоз, риққатангез: **нолаи дилхарош, оҳанги дилхарош**.

ДИЛХАСТА *دلخسته* хастадил, дилафгор, дилреш, ғамгин; ранцидахотир.

ДИЛХАСТАГӢ *دلخستگی* хастадилӣ, дилрешӣ, ранцидахотирӣ, дилафгорӣ.

ДИЛХИЧИЛ *دلخجل* он ки аз кору рафтори худ дар хичолат аст, хичолатманд.

ДИЛХИЧИЛӢ *دلخجلی* хичолатмандӣ; ташвиш; ҳавотирӣ.

ДИЛХОСТ *دلخواست* *nig.* дилҳоҳ.

ДИЛХОСТА *دلخواسته* *nig.* дилҳоҳ.

ДИЛҲОХ *دلخواه* 1. он чи хости дил аст, мувофиқи табъи дил; чизи дилҷӯю дилкаш: **арӯси дилҳоҳ, дӯсти дилҳоҳ, ба таври дилҳоҳ, ба қадри дилҳоҳ; натиҷаи дилҳоҳ** натиҷаи хубу матлуб; **бо дилҳоҳи худ ба ихтиёри худ, бо майлу ҳоҳиши худ.** 2. **маҷ.** маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛҲУН *دلخون* саҳт ғамгин, ниҳоят андӯҳгин; дилҳаста, озурдадил: **дилҳун будан; дилҳун шудан // дилҳун ғаштан (гардидан)** а) саҳт хафа (зик) шудан; азоб қашидан (*асосан рӯҳан*); б) ғаму ғусса ҳӯрдан.

ДИЛҲУНУК *دلخنک* *nig.* дилсард; **дилҳунук шудан** *аз касе ё* чизе нисбат ба касе ё чизе берағбат, бехавсала ё бепарво шудан; сард шудани меҳри касе ба касе ё чизе, дилсард шудан.

ДИЛҲУНУКӢ *دلخنکی* дилҳунук будан; дилҳунук шудан; дилмондагӣ, дилсардӣ; нохушие, ки сабаби тарки алоқа шудааст.

ДИЛҲУШ *دلخوش* ҳурсанд, ҳушнуд, ҳушҳол, шодмон: **дилҳуш кардан, дилҳуш шудан.**

ДИЛҲУШӢ *دلخوشي* 1. ҳурсандӣ, ҳушнудӣ, вақт-

хушӣ: **дилҳушӣ кардан.** 2. мояи дилҳушӣ; он чи кас ба он дилбастагӣ дорад; **бо дилҳушӣ // ба дилҳушӣ** ҳушнудона, ҳушӣ ба ҳушӣ, ризомандона.

ДИЛҲУШКУНАНДА *دلخوش‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира* *аз дилҳуш кардан;* фарҳабаҳш, ҳурсандибаҳш, ҳушнудкунанда.

ДИЛҲАЗИН *دلحزین* ғамгин, андӯҳгин, дилҳичил.

ДИЛЧАСП *دلچسب* дилнишин, дилпазир, ҳушоянд, мақбул, марғуб; форам, дилкаш; ҷозибадор: **ашъори дилчасп, ташбеҳи дилчасп, услуби дилчасп, суруди дилчасп, садои дилчасп.**

ДИЛЧАСПӢ *دلچسبی* дилнишинӣ, дилпазирӣ, дилчасп будан.

ДИЛЧОК *دلچاک* *nig.* дилафгор.

ДИЛЧАВОН *دلچوان* пири рӯҳан ҷавон, барнодил; *муқоб.* дилмурда: **пири дилҷавон, мӯйса-феди дилҷавон.**

ДИЛЧАЗИР *دل جزیر* *دل جزیر*. дилафгор, дилҳароб.

ДИЛЧАМ *دلجمع* *гуфт.* хотирҷамъ, осудаҳотир: **дилҷамъ будан аз чизе.**

ДИЛЧАМӢ *دلجمعی* *гуфт.* осуда будани хотир; тасаллои дил.

ДИЛЧАМӢОНА *دلجمعانه* *гуфт.* хотирҷамъона, осудаҳотирона.

ДИЛҔӢ(Ӣ) *دلجو(ی)* 1. дилкаш, дилҳоҳ, дилчасп, хубу марғуб: **бахори дилҷӯ, оҳанги дилҷӯ, савти дилҷӯ, ёри дилҷӯ.** 2. тасаллобаҳш, дилбардор.

ДИЛҔӮЁНА *دلجویانه* мөхрубонона, навозишкорона.

ДИЛҔӢ *دلجوئی* дилбардорӣ; мөхрубонӣ, навозиш; тасаллодиҳӣ; **дилҷӯӣ кардан (намудан)** дилбардорӣ кардан, тасалло бахшидан; мөхрубонӣ (навозиш) кардан.

ДИЛШИКАН *دلشکن* *кит.* ғамангез, нохушиовар, номатбӯъ.

ДИЛШИКАСТА *دل شکسته* дилозурда, маъюс, навмедшуда, рӯҳафтода; ғамгин.

ДИЛШИКАСТАГӢ *دلشکستگی* дилозурдагӣ, маъюсӣ; ғамгинӣ.

ДИЛШИКОР دل شکار *maç.* дилрабо, дилфиреб, мафтункунанда.

ДИЛШИКОРӢ دلشکاری *maç.* дилрабой, дилфиребӣ.

ДИЛШОД دلشاد 1. дилхуш, хушхол, хушнуд, хурсанд, шодмон, хуррам: **дилшод кардан**, **дилшод шудан**. 2. хушнудона, хурсандона, хуррамона.

ДИЛШОДӢ دلشادی хурсандӣ, хушнудӣ: **айёми дилшодӣ**.

ДИЛШОДКУНАНДА دلشادکننده шодиовар, хурсандкунанда.

ДИЛШОДОНА دلشادانه хушнудона, фараҳмандона.

ДИЛШУДА دلشده *maç.* дилбохта, дилдода, ошиқ.

ДИМ دم хавое, ки нафаскаширо душвор мекунад, хавои нафастангунанда: **шаби гарм ва дими тобистон**; **дим нишастан гуфт**. хомӯш нишастан; **муқ**. **дам нишастан**.

ДИМНА a. دمنه *кӯн.* 1. бокимондаи осори қадима, осори зисти мардум; харобаи биноҳои қадим, вайрона. 2. порутӯда, тӯдаи сангин, ахлоттеппа.

ДИМОФ I a. دماغ бинӣ, машом: **ба димоф ғап задан, бӯи чизе ба димоф расидан** (задан).

ДИМОФ II a. دماغ 1. мағз, мағзи сар. 2. *maç.* кайфият, ҳавсала; ҳоҳиш, табъ; **димоги чоқ гуфт**. табъи хуш; **дилу димоф** майлу ҳоҳиш, ҳавсала. 3. **гуфт**. такаббур, гурӯр, каттагӣ; **бо димоги сӯхта** бо табъи хира, бо дили ҳафа, ғамгинона; **димоги кардан ба касе қаҳру ғазаб** кардан, ба касе ҳашмгин шудан; **димоги касе сӯхтан** табъи касе хира шудан, ҳафа шудан, зиқ шудан, кайфи касе паридан; **димоги касеро сӯзондан** табъи касеро хира кардан; **димоги касе чоқ будан** хурсанд будан, хушвақт будани касе; **аз димог баромадан** аз хотирҳо дур шудан, аз ёд баромадан; **аз димог баровардан** аз ёд баровардан, фаромӯш кунонидан (*mas.*, маشاққатеро); **ба димоги касе ҳалал расидан** аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан.

ДИМОФА a. دماغه қуғр. қисми ба даруни баҳр ё кӯл даромадараftai хушкӣ.

ДИМОГБАЛАНД دماغبلند ҳавобаланд, мутакаб-бир, калонгир.

ДИМОФӢ دماغی 1. **мансуб ба димог**. 2. *кит.* фикрӣ, ақли; **ҳамсадои димогӣ** зби. овози ҳамсадое, ки бо иштироки холигии бинӣ ҳосил мешавад (*mas.*, *n.*).

ДИМОГОШУФТА دماغآشته парешонхотир, девонаавзоъ.

ДИМОГПАРВАР دماغ پرور тарбияткунандаи рӯҳу равон, таъминкунандаи осоиши рӯҳ.

ДИМОГСӮЗ دماغ سوز سӯzonандай димог: **дуди димогсӯз**.

ДИМОГСӮЗӢ دماغ سوزӣ ҳафагӣ, зиқӣ.

ДИМОГСӮХТА دماغ سوخته ҳафа, зиқ, ғамгин, бедимог, хиратабъ.

ДИМОГСӮХТАГӢ دماغسوختگӣ ҳафагӣ, ғамгинӣ, бедимогӣ, кайфпарида будан.

ДИМОГЧОҚ دماغچاق хурсанд, шодмон, дилхуш.

ДИМОГЧОҚӢ دماغچاقي ҳурсандӣ, шодмонӣ, дилхушӣ: **димогчоқӣ кардан**.

ДИМОР a. دمار *кит.* 1. ҳалок, несту нобуд, маҳв. 2. дуд; **□ димор аз рӯзгори касе баровардан** ҷазои касеро додан; ҳалок кардан, куштан.

ДИН a. دین 1. эътиқод ба мавҷудияти қувваҳои фавқуттабиаи идоракунандаи олам, кеш, мазҳаб. 2. тарик, роҳ; ойин, маслак.

ДИНА دینه рӯзи гузашта, дирӯз: **дина бегоҳӣ, дина пагоҳӣ, дина нисфишабӣ**.

ДИНАКАК//ДИНАЯКАК دینکک//دینیکک худи дина; чанд рӯзе пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИНАМИКА ю. دینمیکه физ. соҳаи механика, ки қонуни ҳаракати ҷисмҳоро вобаста ба қувваҳои ба онҳо таъсиркунанда меомӯзад.

ДИНАМИКӢ دینمیکӣ марбут ба динамика; пайваста, ба таври мутадовим.

ДИНАМИТ ю. دینمیت моддаи таркандা.

ДИНАМО ю. دینما 1. дастгоҳи табдили нерӯи барқ ба нерӯи механикӣ ё баръакс. 2. ҷузъи пешини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои қувва: **динамометр, динамомошин**.

ДИНАМОМЕТР ю. دینامامیتر *tex.* асбоби андо-

загирии қувваи механикӣ, қуввасанҷ.

ДИНАРӮЗ دینه روز дирӯз.

ДИНАШАБ دینه شب дишаб, шаби гузашта.

ДИНАЯК دینه یک nig. динакак.

ДИНБОВАР دین باور диндор, мӯъмин, мутадайин.

ДИНБОВАРИ دین باورӣ диндорӣ, диёнат.

ДИНГИЛА دنگیله :дингила задан гуфт. частухез кардан ва лагад андохтани асп ва ё хар бо хар ду пои ақиб, чуфтак задан.

ДИНДОР он ки ба дин эътиқод дорад ва ба аҳкому усули он пайравӣ мекунад, мӯъмин, мутадайин.

ДИНДОРӢ دیندارӣ диндор будан, эътиқод ба дин, худопарастӣ; тақводорӣ, порсой.

ДИНДОРОНА دیندارانه аз рӯи диндорӣ; дорои хусусияти динӣ, мувофиқ ба дин.

ДИНИЯ nig. динӣ: заруриёти диния.

ДИНӢ دینӣ мансуб ба дин: маросими динӣ.

ДИНОАТ a. دنائت kит. пастӣ, нокасӣ, сифлагӣ, пастфитратӣ.

ДИНОВАР kит. оварандай дин, паёмбар.

ДИНОЗАВР ю. دنazorر биол. ҷонвари ҳазандай қалончуссаи сусмормонанди давраи қадим.

ДИНОР ю. دینار 1. воҳиди пули баъзе қишиварҳои арабӣ; пули майдай Эрон, ки ба садяки риёл баробар аст. 2. таър. сиккаи тилло ё нукра, ки дар замонҳои гуногун арзиши мухталиф дошт.

ДИНОРБАҲШ دیناربخش kит. 1. баҳшандай динор, атокунандай динор, яъне пулу сарват. 2. маҷ. саховатпеша, фароҳдаст.

ДИНОРБОР دیناربار kит. борандай ба нисоркунандай динор.

ДИНОРГОН دینارگان kит. ба арзиши динор; гаронбаҳо.

ДИНОРГУН دینارگون kит. тиллоранг, зардчаранг, ба ранги динор.

ДИНОРӢ دینارӣ марбут ба динор, диноргун.

ДИНОРСАНҖ دینارسنج диноршумур; зарсанҷ,

сарроф; заршинос, иёргир.

ДИНПАЗИР دین پذیر пазирандай дин, қабулкунандаи дин.

ДИНПАРАСТ دین پرسټ nig. диндор.

ДИНПАРВАР دینپرور пуштибони дин, ривоҷдихандаи дин.

ДИНПАРВАРИ دین پرورӣ пуштибонӣ аз дин, ҳимоя аз дин, ривоҷ додани дин.

ДИНФУРӮШ دین فروش он ки аз дини худ рӯ гардондааст; хиёнаткарда ба дини хеш.

ДИНФУРӮШӢ دین فروشӣ амали динфурӯш.

ДИПЛОМ фр. Diplام 1. шаҳодатномаи расмӣ дар бораи тамом қардани мактаби олӣ ё миёнаи маҳсус; ҳуҷҷати расмӣ оид ба додани унвоне ё ягон дараҷаи илмӣ: **дипломи таҳсилоти олӣ, дипломи номзади илми тиб**. 2. ҳуҷҷати расмӣ (шаҳодатнома) иборат аз се дараҷа, ки ба ғолибони мусобиқаҳо, озмунҳо, намоишҳо ва г. дар бораи ишғол қардани се ҷои аввал дода мешавад: **дипломи дараҷаи якуми фестивал**.

ДИПЛОМАТИЯ фр. Diplامатия ғаъъолият ва усули корбарии ҳуҷумат тавассути сардори давлат ва идораҳои маҳсуси робитаҳои хориҷӣ дар ҷорӣ қардани сиёсати беруна ва байналхалқии давлат, инчуни ҳимояи манфиатҳои вай дар хориҷи қишвар.

ДИПЛОМАТИЙ دیپلاماتیه mansub ба дипломатия; корпуси дипломатӣ ҳайати намояндагии дипломатҳои муқими қишваре.

ДИПЛОМДОР دیپلامدار дорандай диплом, соҳиби диплом: мутахассиси дипломдор.

ДИПЛОМӢ دیپلامی mansub ба диплом; кори дипломӣ рисолай таҳқиқотӣ, ки ҳатмкунандаи мактаби олӣ дар мавзӯи марбут ба ихтиоси худ таълиф мекунад.

ДИПЛОМНАВИС دیپلامنویس doniščūe, ки рисолаи дипломӣ менависад.

ДИПЛОМНАВИСӢ دیپلامنویسӣ амал ва кори дипломнавис.

ДИРА دیره kит. манзил, хона.

ДИРАМ ю. درم 1. тангаи нуқрагии қадим, сиккаи нукра; пули танга; пул; зи моҳӣ нашояд дираам хостан (зарб.). 2. воҳиди пул дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба садяки сомонӣ баробар аст. З. қҳн. воҳиди вазн, ки баробари 3,12 г. будааст.

ДИРАМДОР درم‌دار *кит.* пулдор; бадавлат.

ДИРАМДӮСТ درم‌دوست *пулпараст;* хасис, мумсик.

ДИРАМЗАН درم زن *он* ки пул сикка мезанад, саккок.

ДИРАМРЕЗ درم‌ریز *маҷ.* дасткушод, фароҳдаст, инъомгар, эҳсонкунанда, сахӣ.

ДИРАМХАРИД درم‌خرید *кит.* ғулом ё канизи ба пул харид, зархарид.

ДИРАФШ I درفش *олати нӯгтези дастадоре,* ки бештар мӯзадӯzon барои сӯроҳ кардани ҷарм ва гузаронидани сӯзан ба кор мебаранд, дарафш.

ДИРАФШ II درفش *кит.* парчам, ливо, байрақ; дирафши ковиёни, дирафши сурҳ.

ДИРАФШ III درفش *кит.* дураҳш, дураҳшидан, тобандагӣ, дураҳшиш.

ДИРАФШИДАН درفشیدن *1.* дураҳшидан, барқ задан, тобидан. *2.* ларзидан; алвонҷ хӯрдани порчаи матоъ аз бод.

ДИРАФШОН درفشан дураҳшон, равшан.

ДИР-ДИР دردر *калимаи тақлиди овоз,* ки як навъ ларзиши тезу пайиҳами баданро аз сармо, тарс ё беморие ифода мекунад: дир-дир ларзидан.

ДИРЕКТОР лот. دیریکتار *садори муассиса, идора ё мактаб, мудир, сарвар.*

ДИРЕКТОРИЙ 1. *mansub ба директор:* маоши директорӣ. *2.* вазифа ва амали директор: директорӣ кардан.

ДИРИЖАБЛ фр. دیریژبل *дастгоҳи парвозкунанда, ки дарунаш аз газ пур карда шуда, бо мухарrik мӯҷаҳҳаз мебошад.*

ДИРИЖЁР фр. دیریژیار *он ки дирижёри мекунад; роҳбари оркестр ё дастai хор.*

ДИРИЖЁРИЙ 1. *роҳбарӣ кардан ба оркестр, ба дастai хор, ансамбл ва г. ҳангоми тахия ва иҷрои асари мусикӣ.* *2. mansub ба дирижёр;* вазифа ва амали дирижёр: дирижёрий кардан.

ДИРИНГ-ДИРИНГ درنگ‌درنگ *калимаи тақлиди овоз,* ки садои ноҷӯри асбобҳои мусикии ториро ифода мекунад.

ДИРОСАТ دراست *кит.* 1. тадрис; таълим; сабак додан ва сабақ гирифтан. 2. доноӣ.

ДИРОЯТ درایت *кит.* ақлу дониш; зиракӣ.

ДИРРОС درس *nig.* **дир-дир;** диррос задан (кардан) ларзидан аз хунуқӣ, тарс ё беморӣ.

ДИРӯЗ دیروز 1. рӯзи гузашта, дина: **дирӯз бегоҳӣ,** **дирӯз (пагоҳӣ).** 2. гузаштаи наздик; **дирӯз боз** аз дирӯз сар карда, аз дирӯз ин ҷониб, аз дирӯз то ҳол; **дирӯзи озод** тамоми рӯзи гузашта, як рӯзи дароз.

ДИРӯЗА دیروزه 1. *mansub ба дирӯz;* рӯзи гузашта рӯйдода: **борони дирӯза,** **маҷлиси дирӯза,** **мулоқоти дирӯза,** **ҳодисаи дирӯза. 2. *маҷ. собиқ,* *пештара:* **бандай дирӯза,** **тифли дирӯза;** **нисбат ба дирӯза** назар ба рӯзи гузашта, дар муқоиса бо рӯзи гузашта.**

ДИРӯЗАКАК دیروز کک *гуфт.* худи дирӯз; чанд рӯз пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИРӯЗИНА دیروزینه *mansub ба дирӯz;* дирӯз рӯйдода, дирӯз воқеъшуда.

ДИРӯЗӢ دیروزی *nig.* **дирӯза** 1.

ДИРҲАМ یو. درهم *nig.* **дирам.**

ДИРЪ درع *kit.* зирех, ҷавшан.

ДИРЪПӮШ درع پوش зирехпӯш.

ДИСК یو. دیسک 1. курси тунук. 2. *варз.* курси чӯбӣ, ки гирди он бо оҳан ҷонидонда шудааст ва ҳамчун асбоби ҳаво додан ба дурӣ ба кор меравад.

ДИСКОТЕКА یو. دیسکاتیکه 1. клуб ё тарабхонаи ҷавонони мусиқидӯст. 2. маҷмӯи қарта ва наворҳои мусикӣ.

ДИСОР a. دثار либоси рӯ; ҷома.

ДИСПАНСЕР фр. دیسپنسر *тиб.* муассисаи махсуси тиббӣ барои табобат ва пешгирий кардани баъзе бемориҳо бо роҳи муоинай доимӣ: **диспансери бемориҳои пӯст,** **диспансери бемории сил.**

ДИССЕРТАЦИЯ лот. دیسیرتاسیه *рисолаи илмӣ,* ки барои гирифтани дараҷаи илмӣ таълиф шудааст: **диссертацияи докторӣ.**

ДИССИМИЛЯТСИЯ دیسیمیلیتیسیه лот. 1. тағириrote, ки монандии чизҳоро аз байн мебарад; фарқ пайдо кардан. 2. збш. як навъи тағири ёфтани овозҳо ҳангоми нутқ, ки аз ду овози монанд ва ё якхелай калима яке ба овози дигар бадал мешавад (*мас.*, *анбор – амбор*).

ДИСТИЛЛЯТСИЯ دیستیلیتیسیه лот., *ниг.* тақтири.

ДИФЛО *a.* دفله/دفلی кит., бот. гиёхи заҳрдоре, ки барои ҳайвонот марговар аст, харзахра.

ДИФОЬ *a.* دفعه мудофиа, ҳимоя: **дифои ватан**, **дифоъ кардан**, **рисолаи номзадӣ дифоъ кардан**.

ДИФТОНГ ю. دیفتانگ збш. ба ҳам пайваста омадани ду садонок дар як ҳиҷо.

ДИФФЕРЕНСИАЛ лот. دیفیرینسیل 1. *риёз.* асоситарин қисми ҳаттии афзоиши бузургии тағириёнбанд (функция). 2. *тех.* механизми автомобил, трактор *ва г.*, ки ба воситаи он ду ҷарҳи ба як тир пайвасташуда бо суръатҳои гуногун гирд гашта метавонанд.

ДИФФЕРЕНСИАЛӢ دیفیرینسیل 1. *риёз.* мансуб ба дифференсиал. 2. вобаста ба шароит фарқунанда.

ДИФФУЗИЯ лот. دیفوژیه физ. ба ҳам омехта шудани молекулаи як модда ба моддаи дигар дар натиҷаи ҳаракат бо таъсири гармӣ.

ДИҲАНДА دمنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз додан.* 2. супоранда, тақдимкунанда.

ДИҲИШ دهش 1. исми феълӣ аз додан. 2. кит. баҳшиш, ато: **доду диҳиши**.

ДИШАБ دیشب шаби гузашта, дина шаб.

ДИШАБА دیشبه гуфт. мансуб ба дишаб; дишаб рӯйдода: **воқеаи дишаба, сӯҳбати дишаба.**

ДИЯТ *a.* دیت кит. хунбаҳо, товони хун.

ДИЯТСИТОН دیت ستان диятгир; қасосгир.

ДӢ دی кит. дина, дирӯз, рӯзи гузашта.

ДОББА *a.* دابه кит. ҳайвони (чорпои) саворӣ ва боркаш; ҳайвон: **доббаи баҳрӣ**.

ДОВ 1. навбати гашт дар бозии шоҳмот ва нард; навбати бозӣ дар қимор. 2. зиёд карданни пули ба қимор мондашуда (сарқимор). 3. кит. даъво; иддао; ♀ **дову дастгоҳ** гуфт. а)

асбобу анҷом, аbzор, асбобу ускуна; б) **маҷ**. ҳонаву дар, чизу ҷора.

ДОВАР داور 1. кит. он ки одилона ҳукм мекунад, соҳиби адлу дод. 2. сифати Ҳудо. 3. ҳакам дар бозиҳои варзишӣ; **ҳайати доварон** гурӯҳи ҳакамон, ки дар мусобиқаҳо ғолибонро муайян мекунанд.

ДОВАРГОҲ داورگاه маҳал ва ҷои довариву муҳокима.

ДОВАРИ داوری 1. кит. одилона ҳукм кардан. 2. амалу вазифаи ҳакам. 3. **маҷ.** душмани, хусумат, низоъ.

ДОВТАЛАБ داوطلب талабгори гирифтани унвон ва мақоме дар мусобиқаю озмунҳо; бо майлу иродai ҳуд анҷоми кореро ба ӯҳда гирифта.

ДОВТАЛАБӢ داوطلبӣ талабгорӣ, довталаб будан.

ДОВТАЛАБОНА داوطلبانه ҳамчун довталаб, ба сифати талабгор, бо ҳоҳиш ва иродai ҳуд.

ДОГМА ю. داگمه таълимот ё ақидае, ки бидуни таҳқиқ аз рӯи эътиқоди қӯр-қӯрона барои ҳамаи замон ва шароити таъриҳӣ ҳамчун ҳақиқати бебаҳсу тағирионпазир қабул карда мешавад.

ДОГМАТИЗМ ю. داگمتیزم тарзи фикр ва муҳокимаронии гайританқидӣ дар асоси догма.

ДОГМАТИКӢ داگمتیکӣ мансуб ба догматизм: тафаккури догматики.

ДОҒ داغ 1. саҳт тафсонидашуда, гудохта; сӯзон, хеле гарм: **равгани доф**. 2. нишона ва лаккае, ки дар ҷоё ё ҷизе мондааст (*мас.*, *нишонаҳои заҳм ва ҷароҳат дар бадан*, лаккаи **равган** ё **ҷирк** дар либос *ва г.*), асар, нақш; **доги бадномӣ** асари бадномӣ, нишонаи шармандагӣ. 3. ҷои тамға, ки бо оҳани тафсон ба рони ҷорроёни гала зада шудааст; тамғае, ки дар қадим ба даст, пешонӣ ё таҳтапушти бандиёну гуломон зада мешуд. 4. **маҷ.** ғаму андӯҳ, аламу ҳасрати саҳт ва азоби қалбӣ, ки аз марги фарзанд ё волидайн, ҳичрону фироқ ё рашки касе пеш меояд: **доги фарзанд**, **доги модар**, **доги фироқ**, **доги ҳаҷр**, **доги ҳичрон**; дарду **дог** дидан ҳасрати саҳт кашидан, алами фироқ ё марги каси наздики ҳудро аз сар гузаронидан; **доги касеро тоза кардан** ғаму ҳасрати фаромӯшшудаи касеро

боз ба хотир овардан. 5. *маҷ.* бадномӣ, айб; нанг. 6. *тиб.* нишонаҳои гуногунранг дар рӯи пӯсти инсон, ки бо иллате пайдо мешавад; **доги қунҷитак** *ниг.* қунҷитак; **доги нағзак** *ниг.* нағзак; **доги обила** *ниг.* обила; **доги нағзакдор** обиларӯй; **дог кардан** а) лаккадор кардан; чиркин кардан; б) тафсондан, гудохтан (равғанро); **дог шудан** а) гудохта шудан, тафсонда шудан; б) аз шиддати дард сӯхтан (*максусан аз дарди ишиқ ё орзуи висол*); гусса хӯрдан (*аз ҳасаду раиш*). 7. он чи таваҷҷӯҳ ва диққати ҳамагонро ҷалб намуда, боиси баҳсу мунозираҳои шадид мегардад.

ДОФГАР *داغگر* он ки ба ҳайвонот ва асирон тамға мезанад, тамғагузоранда, тамғазан.

ДОФГАХ *داغگه* *ниг.* **доггоҳ.**

ДОФГИРИФТА *داغ گرفته* додгор, дорои дого нишонаҳои гуногун, ки болои чизе пайдо мешавад, лаккадор.

ДОФГОХ *داغ گاه* ҷое, ки ба аспу шутур *ва г.* тамға мезананд.

ДОФДИДА *داغ دیده* ғамдида, ғамзада, андӯҳгин.

ДОФДИЛ *داغ دل маҷ.* дилафгор, дилреш; ғамгин, андӯҳгин.

ДОФДОФ 1. сӯзон будан, дар ҳоли дօғ будан, ҳарорати зиёд доштан. 2. худнамой кардан, чизро бо ҳавас нишон додан.

ДОФДОР 1. дорои дօғ. 2. *маҷ.* бо ғаму андӯҳ, он ки ба бадбаҳтие гирифтор шудаст.

ДОФЗАН *داغ زن* *ниг.* **доггар.**

ДОФӢ *داغی* 1. дօғ будан, дорои гармии зиёд; нишондор, додгор. 2. *ниг.* **сӯхтани.**

ДОФКАРДА *داغ کرده* 1. дорои нишони дօғ. 2. *маҷ.* ғулом, бандा.

ДОФОБ *داغ آب* ҳате, ки баландтарин сатҳи обро дар ҷӯю дарё, обгир, кӯлу бандҳои об нишон медиҳад.

ДОФОҲАН *داغ آهن* оҳани дօғ, оҳане, ки ба вasilai он дօғ мегузоранд.

дод *داد* асоси замони гузашта аз додан.

ДОД I *داد* 1. бахшиш, ато; инъом. 2. адл, инсоф,adolat; **дод густурдан** адлу инсоф пойдор кардан,adolat ба кор бурдан; **дод додан**

қатъи низоъ кардан;adolat ба кор бурдан, хукм ба тарафи ҳақ кардан; **доди касеро додан** шафқат намудан ба касе, адлу инсоф ба кор бурдан нисбат ба касе; **дод ёфтган** аз адлу инсоф баҳравар шудан; **дод кардан** адлуadolat кардан, инсоф кардан; **дод парвардан** адл кардан,adolat кардан; **дод хостан** додхоҳӣ кардан, додрасӣ талаб кардан; инсоф талабидан. 3. ростӣ; ҳақиқат; *◊ доду дихиш* баҳшиш; саҳоват, хайру эҳсон; **доду ситад** доду гирифт; **дод гирифтан** *ниг.* **дод ситондан;** **доди чизе додан** а) ба чизе аҳамияти махсус додан, бисёр машғул шудан бо чизе; дар коре аз ҳад гузаштан, кореро аз ҳад гузарондан; кореро ба ниҳояти дараҷа расондан; б) насиба додан, баҳрабар кардан; **доди сухан** (*суханварӣ*) **додан** бехтарин қаломи бадей оғаридан; суханварӣ кардан, дар қалом фасоҳату балогат ба кор бурдан; **дод ситондан** интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **доди сухан чустан** дар суханронӣ маҳорат нишон додан, суханварӣ талаб кардан, дар сухан маҳорат талаб намудан.

ДОД II *داد* 1. фифон, нола; шикоят. 2. арзи касеро шунидан; **ба дод овардан** касеро ба танг овардан; касеро саҳт азоб додан; **ба дод омадан** аз дасти касе (аз ҷаври касе) ба танг омадан; аз зулму бедодгарии касе ба ҷон сер шудан. 3. *калимаи ниҳо* вой! фарёд! (*изҳори таассуф*); **доду фарёд** фифону нолаи шикоятомез; **дод гуфтан** (*задан*) фарёд кардан; **ба доди касе расидан** шикояти касеро ба Ҷътибор гирифтан.

ДОДА *داده* *сифати феълии замони гузашта аз додан:* **дода шудан** ба чизе мафтун шудан; мубтало (гирифтор) шудан.

ДОДАГӢ *دادگӣ* шакли дигари *сифати феълии замони гузашта аз додан:* **одами хабар додагӣ.**

ДОДАН *دادн* 1. ба ихтиёри касе voguzoштан, супурдан: **ба мактаб додан,** **ба дасти касе додан** (*чизро*); бахшидан, ато кардан: **зиндагӣ додан,** **хаёт додан,** **шифо додан.** 2. *маҷ.* ба шавҳар додан, ба қайди никоҳи касе даровардан (-и духтаре). 3. *маҷ.* гуфтан: **салом додан,** **дашном додан,** **ҳақорат додан.** 4. ниҳодан, гузоштан; соҳиб кардан: **лақаб додан,** **ном додан,** **увон додан.** 5. баровардан: **садо додан** (-и дойра), **овоз додан** а) садо баровардан (*мас.*, барои худро маълум кардан

дар торикӣ); б) раъи худро баён намудан вақти интихобот, раъйпурсӣ ё ба овоз мондани масъалае, раъи додан. 6. барпо кардан, оростан: зиёфат додан, тӯй додан. 7. чун феъли ёридиҳанда маркибҳои гуногуни феъли месозад: анҷом додан, бой додан, вайда додан, сар додан, тан додан, чо додан ва г. 8. ҳамчун феъли ёридиҳанда дар маркибҳои феълиҳоӣ маънои барои шахси дигар иҷро шудани амалено ифода мекунад: фаҳмонда додан, хонда додан, заҳр додан; маъно додан маъноеро ифода кардан, маъноеро фаҳмондан; розигӣ додан изҳори розигӣ кардан; чон додан а) чон нисор кардан, чонро фидо кардан; б) чон супурдан, мурдан: бемор дар нисфи шаб чон дод; в) киноя аз чон баҳшидан, зинда кардан: канали нав ба заминҳои мурда чон дод.

ДОДАНӢ *دادнӣ* *сифати феълии замони оянда аз додан;* додан хостан; он чи бояд дода шавад.

ДОДАР *دادр* 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтари дигари онҳо, бародар; бародари хурдӣ, уко; **додари айнӣ // додари зонида // додари ҳамхун // додари ҳамтан** бародари аз як падару модар рӯида нисбат ба дигаре, бародари модаряк; **додари сабабӣ** додархонд. 2. *маҷ. дӯст, ҷӯра, рафиқи наздик (ода-тан ҳамчун мухотаб дар муроҷиат ба марди бегона ба кор мебаранд); додари қиёматӣ* додархонди якумрӣ; дӯсти ниҳоят наздик.

ДОДАРАК *دادрӯк* *шакли тасғир ва навозиии додар.*

ДОДАРАРӮС *دادрعروس* додари арӯс ё зан нисбат ба хешони домод ё шавҳар.

ДОДАРЗОДА *دادрзаде* фарзанди бародар, бародарзода.

ДОДАРИЙ *دادри* 1. *мансуб ба додар;* бародарӣ. 2. *маҷ. меҳрубонӣ, самимият.*

ДОДАРОНА *دادрآنه* ба мисли додар, ҳамчун додар, бародарона, бародарвор.

ДОДАРХОНД(А) *دادрхонд//دادрхованде* марде, ки аз тарафи дӯсте ба бародарӣ баргузида шудааст, он ки бародар хонда шудааст, бародархонд.

ДОДАРШӮЙ *دادршоӣ* додари шавҳар нисбат ба зан, бародаршӯй.

ДОДБАХШ *دادбҳш* *кит.* 1. додгар, оди. 2. *сифати Худо.*

ти Худо.

ДОДБАХШӢ *دادбҳшӣ* боадолатӣ, адолатпешагӣ, рафтори одилона.

ДОДБЕГӢ *دادбигӣ* *таър.* амалдоре, ки ҳаллу файсалai мурофиаи мардум ба ў voguzor карда мешуд.

ДОДВАР *دادор* *кит.* додрас, одил.

ДОДГАР *دادғар* 1. *кит.* одил, адолатпеша. 2. *сифати Худо.* 3. *кӯн. қозӣ.*

ДОДГАРИЙ *دادғарӣ* 1. *мансуб ба додгар;* адлу инсоф кардан. 2. одилӣ, адолатпешагӣ.

ДОДГОХ *دادگاه* *nig.* суд; **додгоҳи ҳарбӣ** суди ҳарбӣ.

ДОДГОҲӢ *دادгاهӣ* *мансуб ба додгоҳ;* кор ё чизе, ки ба додгоҳ тааллуқ дорад.

ДОДГУСТАР *دادгистар* одил, адолатпарвар, додгар.

ДОДГУСТАРИЙ *دادгистрӣ* 1. *nig.* **додгарӣ.** 2. *nig.* адлия.

ДОДГӮ *دادғӯ* 1. фарёдкунанда, ба ёрӣ даъваткунанда. 2. *кит.* адолатҳоҳ, додҷӯ.

ДОДГӮЙ *دادғоҳӣ* 1. доду фарёд. 2. адолатҷӯй, додҳоҳӣ, додҷӯй.

ДОДЗАНАНДА *دادзанде* *nig.* **додѓӯ.**

ДОДЗАНИЙ *دادзни* *nig.* **додѓӯй.**

ДОДНОМА *دادнамه* 1. ҳалномаи суд, қарори маҳкама ва додгоҳ. 2. шикоят, шикоятнома. 3. қонуннома.

ДОДО *دادа* *nig.* **дадо.**

ДОДОР *دادар* *кит.* адолатпеша, одил (*сифати Худо*).

ДОДОФАРИД *دادафрид* 1. *кит.* яке аз лаҳнҳои мусикии қадими эронӣ. 2. *маҷ. овози хуш.*

ДОДОФАРИН *دادафрин* парварандай адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАНОХ *دادпана* адолатпаноҳ, пуштибони адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАРАСТ *دادпраст* адолатпаст, ҳоҳони додгустарӣ, пуштибони адолат.

ДОДПАРВАР *دادпэрвර* *nig.* **додвар.**

ДОДПАРВАРИ دادپروری додпарвар будан, адоплатпарварӣ, одил будан.

ДОДПОК دادپاک одили комил, он ки адолатро пурра ва комилан риоя мекунад.

ДОДРАС دادرس фарёдрас; дастигири мазлумон, мададгори ҷабрдиагон.

ДОДРАСӢ دادرسى ба фарёди касе расидан, фарёдрасӣ; амали додрас.

ДОДСАРО(Ӣ) (دادرس(ای) کит. додистон, маҳалли ичрои адолат, ҷои доварӣ.

ДОДСИТОН دادستان *nig.* прокурор.

ДОДСИТОНӢ دادستانى *nig.* прокуратура.

ДОДУГИРИФТ دادوگرفت мубодила; муомила; ҳаридуфурӯш, савдо: **додугирифт доштан бо касе, додугирифт кардан.**

ДОДУСИТАД دادوستد *nig.* додугирифт.

ДОДХОХ دادخواه 1. адолатҳоҳ, адолатталаҳ; шикоятқунанда аз зулм. 2. одил, додрас, фарёдрас. 3. *таър.* амалдори аморати Бухоро, ки вазифааш ба амир расонидани арзу шикояти доҳоҳон ва ба онҳо расонидани ҷавоби амир буд.

ДОДХОХӢ دادخواهӣ адолатҳоҳӣ, адолатталаҳӣ, инсоғҷӯй; шикоят аз зулм; **аризай доҳоҳӣ** аризай шикояти аз зулму ҷавре; **доҳоҳӣ кардан** шикоят кардан барои дафъи зулм.

ДОДҖӮ دادجو *nig.* додҳоҳ 1.

ДОИМ *a.* دائمهٰ хамеша, мудом, хама вақт, ҷовидон.

ДОИМАН *a.* دائمهٰ با таври доимӣ, ҷовид, ба таври абадӣ.

ДОИМБАҲОР دائمه‌هار *nig.* ҳамешабахор.

ДОИМИЯТ *a.* دائمه‌یت ҷовидӣ, пойдорӣ.

ДОИМИЙ 1. ҳамешагӣ; *муқоб.* **муваққатӣ:** кори доимӣ, назорати доимӣ, манзили доимӣ. 2. ивазнашаванда, тағиیرнаёбанд; **узви доимӣ** узви тағиирнаёбанд, узви ҳамеша; **намояндаи доимӣ** шахси расмие, ки бо маъмурияте барои муддати тӯлонӣ ба ҷои фиристода мешавад ва муқими он ҷо мегардад. 3. ба таври ҳамешагӣ, доиман; **ба таври (тарики) доимӣ** ба таври ҳамешагӣ; умрбод, абадӣ; **бузургии доимӣ** андозае, ки дар рафти

ягон ҷараёни техникӣ қимати ҳудро собит нигоҳ медорад; *муқоб.* **бузургии тағиیرёбанд;** **ҷараёни барқи доимӣ физ.** ҷараёни барқи тағиирнаёбанд, ҷараёни барқи собит.

ДОИМО دائمهٰ хамеша, ҳама вақт.

ДОИР *a.* دائز 1. даврзананда, гардон, ҷархзананда. 2. вобаста, мутааллик; оид; **доир ба...** вобаста ба..., мутааллик ба...; дар бораи..., оид ба...; **доир кардан** *a.* ба ҳаракат даровардан, ба кор андохтан; ғаъъол кардан; *b.* барпо кардан, шурӯъ ба кор кардан, ба ғаъолият оғоз кардан.

ДОИРА I *a.* دائز 1. ҳати гирде, ки бо паргор кашида мешавад. 2. сатҳе, ки ҳати гирд онро иҳота кардааст. 3. ҳалқа, давра; маҳфил. 4. *маҷ.* ғурӯҳи одамоне, ки манфиат ва қасбу корашон як аст: **доираҳои расмӣ, доираҳои тиҷоратӣ, доираҳои ҳарбӣ, доираҳои ҳолдон.** 5. ҳад, ҳудуд: дар доираи шаҳр будани қорҳона, аз доираи вазифа берун будани коре. 6. *дар ибораҳои истиоравӣ ба маънои* дараҷаи фарогирӣ, андозаи дарбаргирии чизе *истеъмол мешавад:* **доираи ғаъолият, доираи дониш, доираи ғаҳмиш, танг будани доираи ғаъолияти касе; доираи адабӣ** муҳити адабӣ; **доираи одоб** ҳадди риояти одоб; **доираи назар** дараҷаи иҳотаи дониш, савияи ғаҳм, ҷаҳонбинӣ; *аз доирае баромадан* аз қатори... баромадан; аз муҳите ҳориҷ шудан; **ба доирае даромадан** ба ғурӯҳе доҳил шудан, ба маҳфиле даромадан.

ДОИРА II *a.* دائز *nig.* дойра.

ДОИРАВОР دائزه‌وار *nig.* дойравор.

ДОИРАГӢ دائزه‌گی *nig.* дойрагӣ.

ДОИРАЗАН دائزه‌زن *nig.* навозандай доира.

ДОИРАКАШ دائزه‌کش *nig.* дойракаш.

ДОИРАМОНАНД دائزه‌مانند доирашакл.

ДОИРАНАВОЗ دائزه‌نوواز *nig.* дойразан, дойрадаст.

ДОИРАНАВОЗӢ دائزه‌نووازی *nig.* дойразанӣ, дойрадастӣ.

ДОИРАТУЛМАОРИФ *a.* دائزه‌المعارف *nig.* доинишнома.

ДОИРАШАКЛ دائزه‌شکل гирд, гирда, мудаввар; ҳалқамонанд.

ДОИЯ *a.* داعیه кит. 1. хохиш, ирода; қасду оҳанг. 2. даъво, иддао. 3. сабаб, боис, мӯчиб.

ДОЙ I *a.* داعی 1. кит. дуогӯй, дуокунанда. 2. қӯн. он ки дар байни пайравони дину оини дигар таблиғоти динӣ мебарад (*ба нафӯи дину мазҳаби худ*), он ки дигаронро ба дину оини худ даъват мекунад. 3. маҷ. камина, банд, ман (*одатан муаллиф барои изҳори хоккории худ менависад*).

ДОЙ II *дай* кит. 1. ниг. **доя**. 2. тағо, додари модар.

ДОЙРА *a.* دایرہ асбоби мусикии зарбӣ, ки ба як тарафи чанбари ҷӯбин пӯсти пашмаш тарошидaro таранг мекашанд ва менавозанд, даф; **ба дойраи касе бозӣ кардан (раксидан)** аз рӯи нишондоди касе кору рафтор кардан; зери таъсири касе будан.

ДОЙРАБАЗМ دایرہ بزم ниг. **базм (-и дойрагӣ)**.

ДОЙРАВОР دایره‌وار ба монанди дойра, мисли дойра.

ДОЙРАГӢ دایرگی **мансуб ба дойра: базми дойрагӣ.**

ДОЙРАДАСТ دایره‌دست он ки дойра мезанад, навозанди дойра.

ДОЙРАДАСТИ دایره‌دستӣ ҳунар ва шугли дойрадаст; навохтани дойра.

ДОЙРАЗАН دایره‌زن ниг. **дойрадаст.**

ДОЙРАЗАНӢ دایره‌زني ниг. **дойрадастӣ.**

ДОЙРАКАШ دایره‌کش устое, ки ба дойра пӯст мекашад.

ДОЙРАНАВОЗ دایره‌نوواز ниг. **дойрадаст.**

ДОЙРАНАВОЗӢ دایره‌نوازӣ ниг. **дойрадастӣ.**

ДОЙРАХАБАР 1. он ки ба базму тӯйҳо садои мусикиро шунида, барои тамошои раксу суруд меравад: **тамошобини дойрахабар**. 2. он ки ба базму тӯй *ва г.* бе даъват меравад: **мехмони дойрахабар**.

ДОКА داکه навъи матои тунуки нафис, ки аз нахи пахта бофта мешавад: **дока барин сафед, рӯмоли (карси) дока**.

ДОКАГӢ داکگی az дока дӯхташуда, az дока тайёр шуда: **даҳонбанди докагӣ**.

ДОКАПЕЧ داکپېچ бо дока печонида, бо тасмаи

докагӣ печонида: **докапеч кардан**.

ДОКТОР лот. داکټار 1. ниг. **духтур**. 2. дараҷаи олии илмӣ, ки ба шахси дифоъкардаи рисолаи докторӣ дода мешавад; он ки соҳиби дараҷаи докторӣ аст: **доктори илми филология, доктори илми таърих**.

ДОКТОРАНТ лот. داکټارنات он ки барои тайёр кардани рисолаи докторӣ ба муассисаи илмие вобаста карда шудааст (*ба мӯҳлати муайян*).

ДОКТОРАНТУРА лот. داکټارتوره тартиби муайяни тайёр кардани докторҳои илм дар назди муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ.

ДОКТОРИ داکټاری **mansub ба доктор; рисолаи докторӣ** асари илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи доктори илм таълиф шудааст.

ДОКЁНУС/ДОҚИЁНУС داقیانوس ниг. **дақёнус.**

ДОКЁНУСӢ داقیانوسӣ ниг. **дақёнусӣ.**

ДОЛ I دال 1. ҳарфи даҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар алифбои кириллии тоҷикӣ мудодили «д» аст; доли **абҷад** ҳарфи ҷоруми қалимаи абҷад; доли **мӯҳмала** (ё ғайри манкута) доли бенуқта – номи ҳарфи Ҷ дар алифбои арабии тоҷикӣ, ки агар ба болои он як нукта гузошта шавад, ҳарфи Ҷ (зол) ҳосил мешавад. 2. **киноя аз хамидагӣ**, қаҷии қад; ду **дол** **киноя аз зулфони хамидаи маъшуқа**; **дол шудан** хамидан, хамидақомат шудан.

ДОЛ II دال: долу дараҳт растани, наботот.

ДОЛ III دال: долу зарб ҷӯшу хурӯш, авчи коре: **дар айни долу зарби кор.**

ДОЛ(Л) *a.* دال кит. далолаткунанда; раҳнамо, ходӣ.

ДОЛАК دالک ниг. **дорак.**

ДОЛЛАР англ. دالر воҳиди пули Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ва баъзе давлатҳои дигар, ки ба сад сент тақсим мешавад.

ДОЛОН دالن роҳрави болопӯшида; гузаргоҳи болопӯшида; даҳлез.

ДОМ I دام 1. олате, ки бо он ҷонваронро сайд мекунанд *аз қабили қапқон*, каманд, тӯр *ва г.*: **доми бедона, дом гузоштан**. 2. банд, қайд; **ба тарикӣ истиора: доми бало, доми гафлат, доми тазвир, доми фитна; ба дом афтодан** ба

банд афтодан; дастгир шудан; **Доми касе афтодан** мутеи касе шудан; ба таъсири касе мондан (*аз макру фиреби ў дар гафлат монда*); фиреби касеро хӯрдан; **ба доми худ кашидан** // **ба доми худ даровардан** касеро мутеи худ кардан, ба зери таъсири худ даровардан (*бо фиребу найранг*).

ДОМ II دام: **дому дарак** гуфт. хабар, огоҳӣ; мукъедому дарак шудан.

ДОМ III دام ҳайвони ваҳшии алафхӯри гайри даранд (мисли оҳӯ, гавазн, бузу кӯҳӣ ва г.), ҷонвари хонагӣ монанди гов, гӯсфанд, буз, асп ва г.); **дому дад**.

ДОМАН 1. қисми поёни либос: **домани курта**, **домани пӯстин**, **домани чома**: **офтобро бо доман пӯшида намешавад** (*мақ.*). 2. миқдори чизе, ки дар доман мегунҷад; **доман-доман** хеле зиёд, ниҳоят бисёр. 3. канору ҳошияи ҳар чиз; қисми охири ҳар чиз, домана: **домани биёбон**, **домани гулзор**, **домани дашту саҳро**; **домани қӯҳ ниг. домана**; **домани осмон** // **домани уфуқ** ҷашмраси уфуқу осмон, ки ба назари бинанда канори онҳо барин менамояд; **дар домани водӣ** дар қисми охири водӣ, дар баромадгоҳи водӣ; **то домани баҳр** то лаби баҳр, то канори баҳр; **доман пахнӣ** кардан ҷой гирифтан, фаро гирифтан, воқеъ гаштан; **домани касе ё чизеро раҳо насоҳтан** // **домани касе ё чизеро сар надодан** тарки алоқа накардан аз касе; аз баҳри чизе нагузаштан; чудо нашудан аз касе ё чизе; **домани касеро гирифтан** а) аз паси касе рафтан, пайравӣ кардан ба касе; ба касе илтиҷо бурдан; б) даъвогар шудан, муддай будан; касеро гунахгор шумурдан; **домани касе тар будан** фосик, фочир будан; бадном будан; **домани касеро бо чормагзи пуч пур** кардан касеро фиреб додан бо ваъдаи хушку холӣ ё гапҳои дигар; **домани чизе васеъ(тар) гардидан** вусъат пайдо кардан, инкишоф ёфтан; **домани химмат барзадан** камари химмат бастан, ҷаҳд кардан, бо қӯшишу гайрат ба коре сар кардан; **оташи чизеро доман задан** хисси чизеро дар касе бедор кардан; касеро ба коре таҳрик кардан; **аз домани касе ё чизе даст кашидан** (*бардоштан*) тарк кардан, аз баҳри чизе ё касе гузаштан; **ба доман парвардан** (*парварондан*) бо меҳр парваридан; ҷанг ба **домани чизе задан** аз пайи чизе шудан; ба коре часпидан; **дасти ману домани ту** (*мақ.*) дар

мавриди ба исрор ёрию мадад ё паноҳ талаҷидан ё узри гуноҳ хостан аз касе гуфта мешавад.

ДОМАНА I دامنه он чи монанди доман аст, канора, ҳошия: **доманаи дашт**, **доманаи беша**; **доманаи қӯҳ** қисми поёни қӯҳ, ки то замини таҳт тӯл мекашад, қӯҳдоман.

ДОМАНА II دامنه *тиб*. бемории гузарандай аракӣ, ҳасба, тиф.

ДОМАНАДОР 1. *дамнедар* *дамнедар* 1. *васеъ*, *фароҳ*. 2. *маҷ*. думболадор, давомдор; тӯлонӣ: **барномаи доманадор**, **баҳси доманадор**.

ДОМАНАФШОНӢ *دامنافشانی* *маҷ*. аз коре ё чизе канора гирифтан, канораҷӯй.

ДОМАНБАСАР *دامن‌بسر* *маҷ*. берӯ, бешарм, беҳаё.

ДОМАНГИР *دامن‌گир* 1. *маҷ*. монеъ, боздоранда аз коре, мамониаткунанда дар коре. 2. *маҷ*. даъвогар, муддай аз касе барои чизе: **домангир шудан**. 3. *маҷ*. хурдсол, дар доман парваришёфта: **тифли домангир ман охир гиребонгир шуд** (*мақ.*).

ДОМАНДАРОЗ *دامن‌درаз* либосе, ки домани он кашолу дароз аст.

ДОМАНКАШ *دامن‌کش* раҳсипор, раванда; **доманкаш шудан** роҳ рафтан бо нозу такаббур; равон шудан, раҳсипор шудан, азми сафар намудан.

ДОМАНКАШОН *دامن‌کشан* *кит*. хиромон, бо нозу карашма: **доманкашон рафтан**.

ДОМАНОЛУДА *دامن‌آلوهه* *маҷ*. фосик, бадаҳлок, бадном, тардоман, олудадоман, бадкор, гунахкор.

ДОМАНОЛУДАГӢ *دامن‌آلوهه‌گي* *маҷ*. фосикӣ, бадаҳлокӣ, бадномӣ, бадкорӣ.

ДОМАНРАС *دامن‌راس*: **доманрас шудан** бо касе ҳамхоба шудан; дар мубошират будан бо касе.

ДОМАНТАР *دامن‌تر* *маҷ*. тардоман, фосик, фочир; бадном.

ДОМАНФАРОХ *دامن‌فراخ* *доманаш* *васеъ*, *фароҳдоман*; пахновар, кушоду *васеъ*: **водии доманфарох**, **майдони доманфарох**.

ДОМГОХ *دامگاه* 1. чое, ки дар он барои широр

ва дастгир кардани чизе ё касе дом мегузоранд. 2. маҷ. дунё, чаҳон.

ДОМИНО фр. **دامینا** бисту ҳашт аداد хиштчаҳои як тарафи рӯяшон холдор барои як навъ бозии рӯймизӣ.

ДОМИНОБОЗ **دامیناباز** он ки бо домино бозӣ мекунад, бозигари домино.

ДОМИНОБОЗӢ бозӣ кардан бо домино.

ДОМКРАТ олм. **دامکرت** *tex.* олати механикӣ, ки ба воситай он чизҳои вазнинро аз замин як дараҷа боло мебардоранд (*мас., автомобилро бардошта, ҷарҳи онро иваз мекунанд ва г.*).

ДОМОД **داماد** 1. номзади духтар. 2. марди ҷавони нав хонадоршуда, ҷавонмарди тоза зангирифта. 3. шавҳари духтар нисбат ба ҳешовандони вай; **домод шудан** а) шавҳар шудан ба духтаре; б) хонадор шудан ба духтаре.

ДОМОДБАРОЙ **دامادбирاري** маросими бо тантина ба ҳонаи арӯс бурдани домод дар шаби тӯйи никоҳ.

ДОМОДБАРОН **دامادбаран** маросими бори аввал аз ҳона баромадани ҷавонмарди нав хонадоршуда баъд аз ҷанд рӯзи никоҳ.

ДОМОДБОБ **دامادбаб** ба домод шудан сазовор, муносиби домод шудан; он ки вақти зангириаш фаро расидааст: **домодбоб шудан**.

ДОМОДДАРОН **دامаддаран** ба ҳонаи арӯс даровардани домод дар шаби тӯйи никоҳ.

ДОМОДДОР **دامаддар** мард ё зане, ки духтарашро ба шавҳар дода, соҳиби домод шудааст, соҳиби домод.

ДОМОДӢ **دامادӣ** 1. *мансуб ва хос ба домод: либоси домодӣ, ҷомаи домодӣ.* 2. домод шудани касе; домод кардан касеро.

ДОМОДТАЛАБОН **دامادطلبان** маросиме, ки падару модари арӯс пас аз ҷанд рӯзи тӯйи арӯсӣ домодро ба ҳонаашон ба зиёфат даъват мекунанд ва баъд аз ин маросим домод ба ин ҳона бемалол рафтумад карда метавонад.

ДОМОДТӮРА//ДОМОДХОЧА **دامادторه//دامادخواجه** *гуфт.*, шакли навозии,

эҳтиром ва гоҳо тамасхуромези **домод**, ки одатан ҳангоми муроҷиат ба кор мебаранд.

ДОМОДШАВАНДА **دامادшونде** сифати феълии замони ҳозира аз **домод шудан**; он ки ба домодӣ номзад шудааст, он ки домод мешавад.

ДОМОН **دامан** *ниг. доман*.

ДОМУЛЛО **داملا** 1. *таър.* омӯзгори мактабҳои кӯҳна; **домуллои қунҷакӣ таър.** муаллими дараҷаи дуюми мадраса, ки шогирдон аввал дарсашионро пеши ў хонда тайёр мекарданд ва баъд ба дарсхона рафта, дар пеши мударриси қалон ҳамон дарсро меҳонданд; **домуллои дарсхонагӣ таър.** дарсгӯй дар мадраса, ки дараҷааш аз мударрис пасттар будааст; **домуллои сарҳат таър.** муаллими ҳусни ҳат дар мактабҳои кӯҳна. 2. *ниг. мулло.* 3. *гуфт.* хитоб ба мардони мӯҳтарами пурдон.

ДОМУЛЛОНАМО **داملانма** ранги домулло, ба домулло монанд (*бо намуди зоҳирияи*).

ДОМУЛЛОТАРОШ **داملاتрош** он ки худро домулло вонамуд мекунад; он ки худро доно метарошад.

ДОН **دان** 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз донистан.* 2. ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъни донанда: **ҳисобдон, қоидадон, забондон, сухандон, қадрон.**

-ДОН **دان** *пасванди исмоз, ки ба қалимаҳо ҳамроҳ шуда, маъни макон ва зарфиятро ифода мекунад:* **намақдон, нондон, оташдон, ғалладон ва г.**

ДОН **دان** 1. *шакли қӯтоҳиудаи дона;* ҳосили зироати ғалладона ва лӯбиёҳо, ғалла. 2. ғалладонае, ки асосан ҳӯроки мурғон ҳисоб мешавад; **дон додан, обу дон додан ба мурғон;** **дон қардан** чудо кардани донаҳои ҷуворимаккаю ҷуворӣ, лӯбиёю мош ё амсоли ин аз сӯтаю сарак.

ДОНА **دانه** 1. тухми ғалла, базр; ғалла (исми ҷомеъ); **осиёб болои дона мегардад** (*зарб.*); **ғаллаву дона** ғаллаҳо (исми ҷомеъ); **дона бастани** пайдо шудани ҳосили ғалла дар ҳӯшаю саракҳои ҷаву гандум, ҷуворимакка *ва г.*; **дона бастани саракҳо, шира гирифтани донаҳо.** 2. *нум.* воҳиди чизҳои ғелак ва гирд, ки ягон-ягон шуморидани онҳо мумкин аст; аداد: **донаи ангур, донаи гавҳар, донаи марворид, дон**

наи чав, даҳ дона тухм, як дона ҳарбуза, як дона гул. 3. мӯҳраи шоҳмот (хусусан пиёда) ва дигар чизҳо (*ҷӯт, тасбех ва г.*). 4. **маҷ, қатра, чакра: дона(ҳо)и ашк, дона(ҳо)и борон, дона(ҳо)и шабнам; дона-дона** а) якто-якто; як-як; б) донабайъ (*дар фурӯши*); в) чида-чида, фахмо, бурро (сухан гуфтан).

ДОНААФШОН *дане авшан* *nig.* **донапош.**

ДОНАБАЙЪ *дане биҷ* аз рӯи адад фурӯхтани чизе, фурӯши дона-дона (-и тухми мурғ, ҳарбуза *ва г.*)

ДОНАБАРКАШ *дане баркш* дона-дона (якто-якто) дар тарозу баркашида (*фурӯхтани чизе*).

ДОНАГӢ *данگӣ* 1. аз ғалла тайёркарда, дондор (*douir ба таом*). 2. дона-дона, донабайъ: **фурӯши донагии тухми мурғ.**

ДОНАДОР *дан дар* 1. сифати ангуру аноре, ки дар дили меваи он донаки саҳте ҳаст; **муқоб. бедона (анори бедона): ангури донадор.** 2. сифати палави хубе, ки биринчи он дона-дона пухта ба ҳам начаспидаст: **палави донадор.**

ДОНАК *данк* тухми дараҳтони мевадор, мисли бодом, зардолу, хурмо ва шафтолу, ки мағзи онро пӯҷоқи саҳт пӯшидааст, ҳаста.

ДОНАКБОЗӢ *данкбазӣ* навъи бозии бачагон, ки дар он донаки зардолу бурду боҳт мешавад.

ДОНАКДОР *данкдар* сифати меваҳое, ки донак доранд.

ДОНАКШӮРАК *данкшорк* донаки зардолуи дар намакоб хобонида, дар хокистари тафсон бирёнкарда, ки як навъ ҳӯриш ҳисоб мешавад.

ДОНАМОНАНД *данеманнд* ба шакли дона, донашакл, монанди дона.

ДОНАНДА *даннде* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз донистан.* 2. доно, огоҳ, хабардор; усту, мутахассис.

ДОНАПОШ *дане паш* ғаллакор; дехқон.

ДОНАСӮЗ *дане соз* сӯзандай дона, ба ҳадар дихандай дона, талафдиҳандай дона.

ДОНАФУРӮШӢ *дане фрошӣ* фурӯши дона-дона, донабайъ; чаканафурӯши; **муқоб. яклухт-фурӯши.**

ДОНАХӮР *дане ҳур* мурғу ҷонвароне, ки ғалладона меҳӯранд, донахор.

ДОНАХӮРАК *дане ҳурк* зарф ва ё чизи дигари зарфмонанд, ки дар он ба парандаҳои қафасӣ дон медиҳанд; донкоса; **донахӯрак кардан** ба дон ҳӯрдан одат кунондан; ром кардан (парандаҳоро).

ДОНАЧА *данҷе* 1. *шакли тасгири дона;* донаи хурд. 2. гармича.

ДОНАШАКЛ *дане ҳекл* шабҳи дона, ба дона монанд.

ДОНАШӮРАК *дане шорк* *nig.* **донакшӯрак.**

ДОНГ *данг* *kит.* 1. ҳисса, саҳм. 2. шашяки чизе. 3. воҳиди вазн, ки дар кишвар ва маҳалҳои гуногун мутафовит буд.

ДОНГОНА *данғанӣ* *kит.* 1. пуле, ки дар вақти сайргушт барои ҳӯрокворӣ ҷамъ мекунанд. 2. як донг; пули сиёҳ, миқдори ками пул.

ДОНГСАНГ *дангснг* *таър.* воҳиди андозагирии вазн ба андозаи як донг.

ДОНИСТА *дансте* 1. *сифати феълии замони гузашта аз донистан.* 2. он чи мавриди огоҳӣ аст; маълум; **дидаяу дониста** а) ба ҳубӣ фахмида истода; б) қасдан, амдан; **дениста гап зан** фикр карда гап зан; он чиро, ки дуруст намедонӣ, нагӯй; **дениста монед, ки...** бовар дошта бошед, ки...

ДОНИСТАГӢ *данстегӣ* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз донистан.* 2. фахмиш: **мувофиқи донистагии худ.**

ДОНИСТАКОР *дансте қар* таҷрибадида, кордон, пухтакор.

ДОНИСТАН *данстен* 1. фахмидан, огоҳ шудан; доно шудан, омӯхтан, дарк кардан; огоҳӣ доштан аз коре ё чизе. 2. шинохтан; ташхис додан. 3. пиндоштан, ангоштан, гумон кардан; ҳисобидан, шумурдан; **лозим донистан** зарур ҳисоб кардан; **ба худ муносиб донистан** муносиб дидани коре ба худ, нисбат ба худ сазовор ҳисоб кардани коре; **маъқул донистан** писандидан; **аз ёд донистан** аз бар донистани чизе.

ДОНИСТАНӢ *данстени* *сифати феълии замони оянда аз донистан;* он чи донистан лозим аст, муносиби донистан.

ДОН

ДОНИШ *исми феълӣ аз донистан.* 1. илм, маърифат, фарҳанг; маҷмӯи огоҳӣ ё иттилоот дар бораи чизе: **илму дониш**, дониш омӯхттан; **ҷамъияти пахнқунандай донишҳои илмӣ ва сиёсӣ** ҷамъияте, ки ба воситаи тарғибарон навигариҳои илму сиёсатро ба аҳолӣ фаҳмонда медиҳад. 2. маълумот, савод; **соҳиби дониш** донишманд; **ба қадри дониши** худ ба андозаи фаҳмиши худ.

ДОНИШАЛФАН҆ *دانش‌الفنح* кит., ниг. донишандӯхта.

ДОНИШАНДӮЗ *دانش‌اندوز* донишомӯз, фарогирандай дониш.

ДОНИШАНДӮЗӢ *دانش‌اندوزی* аз худ кардани дониш, фаро гирифтани дониш, донишомӯзӣ.

ДОНИШАНДӮХТА *دانش‌اندوخته* сифати феълии замони гузашта аз дониш андӯхтан; донишманд, бисёр доно.

ДОНИШАФРӮЗ *دانش‌افروز* маҷ. олим, доно.

ДОНИШВАР *دانشور* донишманд, олим; оқил, доно.

ДОНИШВАРИ *دانش‌وری* илмомӯзӣ; донишмандӣ, доноӣ.

ДОНИШГОҲ *دانشگاه* муассисаи таълимӣ ва илмӣ дар соҳтори таҳсилоти олӣ, ки дар он аз рӯи маҷмӯи илмҳои асосӣ ба таълиму тарбияи мутахассисон ва таҳқиқоти илмӣ машғуланд.

ДОНИШГОҲӢ *دانشگاهӣ* 1. *mansub ба донишгоҳ.* 2. он ки барои кор ё таҳсил ба донишгоҳ мешравад.

ДОНИШГУСТАР *دانش‌گستر* пахнқунанда ва таблиғгари дониш, густаришдиҳандаи илму маърифат.

ДОНИШДӮСТ *دانش‌دوست* дӯстдорандай илму маърифат, илмдӯст, донишпарвар.

ДОНИШДӮСТИЙ *دانش‌دوستӣ* донишпарварӣ, донишпажӯҳӣ, донишпарастӣ.

ДОНИШӢ *марбӯт ба дониш*; донишманд, хирадманд, оқил; бар асоси дониш.

ДОНИШКАДА *دانشکده* 1. маҳал ва ҷои гирифтани дониш. 2. муассисаи таълимӣ – мактаби олӣ, ки барои яке аз соҳаҳои илму фан ва

фарҳанг мутахассисони олидараҷа тайёр мекунад, институт: **донишкадаи санъат**.

ДОНИШҚАРИН *دانش‌قرین* донишдӯст, донишпараст.

ДОНИШМАНД *دانشمند* 1. соҳиби илму дониш, олим, фозил. 2. доно, оқил, пурдон, хирадманд.

ДОНИШМАНДӢ *دانشمندӣ* 1. донишманд будан, олимӣ. 2. доноӣ, оқилиӣ, пурдонӣ, хирадмандӣ.

ДОНИШМАНДОНА *دانشمندانه* оқилона, хирадмандона.

ДОНИШНОМА *دانشنامه* доиратулмаориф, китобе дар бораи маҷмӯаи донишу илмҳои мухталиф, осор ва аҳволи шоирон, вазъияти сиёсиву ҷуғрофии қишвар *ва г.*

ДОНИШОМӮЗ *دانش‌آموز* 1. муаллим, омӯзгор, хирадомӯз. 2. илмомӯзанд; хонандай мактаби таҳсилоти умумӣ ва маҳсус, талаба.

ДОНИШОМӮЗӢ *دانش‌آموزӣ* илмомӯзӣ, донишҷӯӣ, фаро гирифтани илму дониш.

ДОНИШОМӮХТА *دانش‌آموخته* он ки дониш фаро гирифтааст, донишандӯхта, форигуттаҳсил.

ДОНИШПАЖӮХ *دانش‌پژوه* кит. 1. толиби илм, доништалаб. 2. пажӯҳандай илму дониш; мухаққиқ, корманди илмӣ.

ДОНИШПАЖӮХӢ *دانش‌پژوهӣ* алоқамандӣ ва рағбат доштан ба таҳқиқи пажӯҳиши илмҳои ғуногун, илмомӯзӣ.

ДОНИШПАЗИР *دانش‌پذیر* пазираnda ва хоҳони дониш, донишфарогирanda, аҳли донишу хирад.

ДОНИШПАРАСТ *دانش‌پرست* илмдӯст, хирадманд.

ДОНИШПАРВАР *دانش‌پرور* ниг. донишпараст.

ДОНИШПАРВАРИ *دانش‌پرورӣ* донишдӯстӣ, доништалабӣ.

ДОНИШТАЛАБ *دانش‌طلب* толиби илму маърифат, кӯшишу гайратқунанда дар роҳи илмомӯзӣ; илмдӯст, қунҷков.

ДОНИШТАЛАБӢ *دانش‌طلبӣ* доништалаб будан, илмдӯстӣ.

ДОНИШФУРӮЗ *دانش‌فروز* *nig.* донишафрӯз.

ДОНИШЧӮЙ *دانش‌جوئی* 1. *марбут ба донишҷӯй*.
2. донишҷӯй будан: **солҳои донишҷӯй**.

ДОНИШЧӮЙ *دانش‌جوی* 1. толиби илму маърифат, чӯяндаи илму дониш. 2. он ки дар мактаби олий таҳсили илм мекунад.

ДОНКОСА *دان‌کاسه* *nig.* донахӯрак.

ДОНО *дана* донанда; пурдон, бисёр донанда; оқил, хирадманд, мӯқоб. **коно**; **донаи кор** кордон, пухтакор, аҳли кор; **душмани доно бех аз дӯсти нодон** (зарб.).

ДОНОДИЛ *دان‌نادل* *кит.* дилогоҳ; соҳибфаросат; хирадманд.

ДОНОЙ *دان‌نائي* пурдонӣ, оқилӣ, боақлӣ, хирадмандӣ.

ДОНОТАРОШ *داناتراش* он ки худро доно вонамуд мекунад; он ки даъвои доноӣ дорад.

ДОНОТАРОШӢ *داناتراشӣ* худро доно нишон додан, худро доно вонамуд кардан.

ДОНПОШӢ *دان‌پاشӣ* пошидани дон, пошидани гандуму галладона.

ДОНХӮР *دان‌خور* *nig.* донахӯр.

ДОНЧА *دانچه* *кит., кишов.* наск, адас.

дор 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз доштан; дор-дор* шавқуну овози баланди пайиҳам барои даст гирифтани касе. 2. *ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъни соҳибият ва ё доро будан ба аломату хосият: мевадор, кӯдакдор, пулдор, хонадор...*

ДОР I *دار* 1. *кит.* дараҳт; танаи дараҳт. 2. сутуни баланди ба замин нишондашуда, ки гунаҳкорони ба қатл маҳкумшударо бо таноб аз гардан овехта мекуштанд; **ба дор овехтан (кашидан)** қатл кардан ба воситаи дор. 3. иншооти маҳсус, ки аргамчинҳои гафсро ба сари чӯҳои ба замин нишондашуда таранг баста, дорбозҳо ба болои он баромада, ҳунарнамой мекунанд; **◊ аз таги дор турехтагӣ** қаллоби гузаро, фиребгари ашаддӣ.

ДОР II *a. دار* *کит.* хона, бино; макон (*бештар ҳамчун ҷузъи аввали қалимаҳои мураккаби арабисоҳт ба кор бурда мешавад: дорулаҳлок, дорулғунун, дорушшифо.*)

ДОРАК *دارک* 1. яке аз чаҳор пистони гов *ва ғ.; сари пистон, долак (гуфт).* 2. эмизак, пистонак, чоч.

ДОРАМ *دارم* доро, сарватманд.

ДОРАМӢ *دارمی* соҳиби молу мулк будан, сарватмандӣ.

ДОРАНДА *دارنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз доштан.* 2. соҳиб, молик: **дорандай ин мактуб.**

ДОРАНДАГӢ *دارندگی* дорой, давлатмандӣ.

ДОРАФЗИН *دارافزین* *دار* чизи аз чӯбу санг сохташуда, ки одам ба он такя мекунад; такягоҳ.

ДОРБАСТ *داربست* шабака ва василаи мувакқате, ки аз ҷӯб ё лӯлаҳои оҳан барои кор дар баландиҳо месозанд.

ДОРБОЗ *دارباز* *دار* касе, ки дар болои дор бозӣ ва ҳунарнамоӣ мекунад, расанбоз.

ДОРБОЗӢ *داربازӣ* 1. ҳунарнамоӣ дар болои дор; **дорбозӣ кардан** роҳ рафтан ва ҳунарнамоӣ кардан дар болои дор. 2. *маҷ.* кори пурхатар кардан, ҷонбозӣ.

ДОРБОМ *داربام* *دار* болоре, ки ба дарозии хона гузашта, аз ду тараф дастакҳо чида, бомро мепӯшанд, шоҳпул, шоҳтири, ҳарӣ.

ДОРБӮЙ *داربوی* *کит.* чӯби уд, ки барои хушбӯй месӯзанд.

ДОРКАДУ *دارکدو* *کит.* чӯби баланд, ки болои он кадуе аз нукра ё тилло оvezon мекарданд ва тирандозон аз болои асп дар ҳоли тоҳт ба он тир меандоҳтанд ва ҳар кас ба ҳадаф мрасид, соҳиби ҷоиза мегардид.

ДОРО *دارا* 1. доранда, тавонгар, соҳиб, молик; **дорои ҳату савод** соҳиби савод, босавод; **дорои чизе будан** чизеро фарогиранда будан, ҳовии чизе будан. 2. сарватманд, бодавлат: **одами доро, синфи доро.**

ДОРОЙ I *دارائی* давлатмандӣ, тавонгарӣ; боигарӣ, сарват, чизу чора, молу мулк.

ДОРОЙ II *دارائی:انگури дорӣ* ангури пешпазаки сафеду сурхчарангӣ пӯсташ тунук.

ДОРПАРНИЁН *دارپرنيان* *کит.* чӯби бақам, ки барои соҳтани ранг аз он истифода мекарданд.

ДОРУ دارو он чи барои дафъи беморӣ, рафъи ҷароҳат ва таскини дард истеъмол мекунанд, даво, дармон: **дору дарди сар**, **дору обакӣ**, **дору молидан**, **дору ҳӯрдан**; **дору бехушӣ** // **дору мадхушӣ** моддаи беҳискунандай бадан; **дору мушкушак** маргимуш; **дорую дармон** кардан табобат кардан бо дорухо; **дору задан** (**пошидан**) моддаҳои химиявӣ пошидан барои нест кардани ҳашароти заرارрасон; □ **дору дарди дандон** чизи хеле зарур, айни муддао (**барои рафъи ҳочате**); **дору шудан** айни муддао шудани чизе барои коре.

ДОРУБАРД داروبرد *кит.* карру фар, дабдаба, гирудор.

ДОРУВОР دارووار 1. давою дармон, ҳар навъ давоҳо; дорухо: **сандуқчай дорувор**. 2. ҷизҳои ҳушбӯи тез, ки ба таом меандозанд (аз қабили қаланфур, мурҷ, зира, дорчин *ва г.*).

ДОРУВОРИЙ داروواری *варзиши* васоили табобатӣ, дармонӣ.

ДОРУГИР داروگیر 1. қашмакаш, ҷангӯ ҷанҷол, задухӯрд. 2. *маҷ.* гирудор; қалонгирий, ҳуднамой, ҳашамат, дабдаба.

ДОРУГӢ داروگӣ 1. *мансуб ба дору*. 2. дору (шифобахш) будан, даво шудан; **барои доругӣ ҳам ёфт нашудан** хеле камёб будан.

ДОРУГУЗАРОНӢ داروگذرانی *тиб.* ба бадан гузаронидани дору барои пешгирий ё сабук гузаштани ягон дард.

ДОРУФА م. داروغه 1. *кӯн.* посбони шаҳр; сардори посбонони шаҳр. 2. *таър.* дар замони аморати Бухоро шаҳсе, ки то тайёр шудан, бардоштани хирман ва ҷудо карда гирифтани ҳаққи амлодор, подшоҳ ё вақф хирмани иҷорадор ва дигаронро посбонӣ

ДОРУГАГӢ داروغگӣ 1. *кӯн.* *мансуб ба доруга:* ҳаққи *доруғагӣ*. 2. амал ва мансаби доруга.

ДОРУДОН دارودان зарфи дору.

ДОРУДОР دارودар доруолуд, дорудошта.

ДОРУЗАНӢ داروزني дору кардани ҷое ё ҷизе.

ДОРУЗЗАРӢ دارالضرب *кӯн.* ҳонаи сикка зандани пул, зарробхона, зарбхона, сиккахона.

ДОРУЗЗИЁФАТ دارالضيافت *кит.* меҳмонхона, меҳмонсаро, мусофирихона.

ДОРУКАДА داروکده *nig.* доруҳона.

ДОРУКӮБАК داروکوبک *тиб.* ҳовани хурд барои кӯфта майда кардани дору, ӯғурча.

ДОРУҚУТТИЙ داروقطى куттӣ ё сандуқчае, ки дар он як миқдор дорую асбобҳои тибии барои ёрии аввалия зарур нигоҳ дошта мешавад; **доруқуттий ҳонагӣ**.

ДОРУЛАМОН *a.* دارالامان *кит.* ҷои бехавфу ҳатар, макони амният.

ДОРУЛАМОРА(Т) *a.* دارالامارت *кӯн.* қасри аморат; маркази аморат, пойтаҳт.

ДОРУЛАХЛОҚ *a.* دارالأخلاق муассисаи ислоҳ-кунандай ахлоқ (аз қабили ҳабсхона, ҳушӯрхона *ва г.*).

ДОРУЛБАВОР *a.* دارالبوار *д.* дӯзах, ҷаҳаннам; ◇ **ба дорулбавор рафтан** мурдан; **ба дорулбавор фиристодан** күштан, ҳалок гардондан (*дар ҳаққи одами бад*).

ДОРУЛБАЙЬ *a.* دارالبیع *кит.* бозор.

ДОРУЛБАҶО *a.* دارالبقا *кит., маҷ.* он дунё, абадият.

ДОРУЛИСЛОМ *a.* دارالاسلام *кит.* қишвар ё сарзамини исломӣ; мамлакате, ки бар пояи аҳкоми дини ислом идора мешавад.

ДОРУЛКУТУБ *a.* دارالكتب *кит.* қитобхона.

ДОРУЛҚАЗО *a.* دارالقضايا *кӯн.* қозихона, ҳонаи мурофиа ва файсалдиҳии даъвоҳо аз тарафи қозӣ.

ДОРУЛҚИРОАТ *a.* دارالقراعت *кит.* ҷои қитобхонӣ.

ДОРУЛМУАЛЛИМИН *a.* دارالمعلمین *кӯн.* мактаби олии омӯзгорӣ, донишкадаи муаллимӣ.

ДОРУЛМУЛК *a.* دارالملک *nig.* дор II.

ДОРУЛФАНО *a.* دارالفنون *кӯн.* дунёи фонӣ, ин дунё.

ДОРУЛФУНУН *a.* دارالفنون *кит.* донишгоҳ.

ДОРУЛХИЛОФАТ *a.* دارالخلافة *таър.* маркази хилофат; пойтаҳти хилофат.

ДОРУПАЗ *a.* داروپز *кит.* дорусоз, созандагӣ тайёркунандай дору.

ДОРУПОШАК داروپاشک *кишор.* асбоб барои пошидани моддаҳои химиявӣ (*ҳоҳ обакӣ ва*

хоҳ ордак) ба растаниҳо.

ДОРУПОШӢ *داروپاشی* *кишов*. 1. пошидан дору ба рӯи растаниҳо барои несту нобуд кардани ҳашароти зараррасон ва кассалиҳо зироат. 2. дорупошанд, пошиҳандай дору: **асбоби дастии дорупошӣ, дастгоҳи дорупошӣ, мосими дорупошӣ**.

ДОРУСОЗ *داروساز* *тиб*. он ки дар дорухона ба тайёр кардани даво машғул аст, доругар.

ДОРУСОЗӢ *داروسازی* *داروسازی* *тиб*. соҳтани дору, тайёр кардани даво: **коргоҳи дорусозӣ**.

ДОРУССАЛТАНА *a.* *دارالسلطنه* *таър*. маркази салтанат; пойтаҳт.

ДОРУССУРУР *a.* *دارالسرور* *киноя аз бихишт*.

ДОРУФУРӮШ *داروفروش* *тиб*. фурӯшандай дору (*одатан дар дорухона*).

ДОРУФУРӮШӢ *داروفروشӣ* *тиб*. 1. фурӯхтани дору, фурӯши доруҳо. 2. чой ва маҳалли доруфурӯшӣ.

ДОРУХОНА *داروخانه* *داروخانه* *тиб*. ҷои таҳия ва фурӯши дору, доруфурӯшӣ.

ДОРУЧАКОНАК *داروچکانک* *тиб*. асбоби маҳсус барои башумор чакондани дору, чакрапрез, қатрачакон, қатрапрез.

ДОРУШИНОС *داروشناس* *тиб.*, *нав.* мутахассиси дорошиносӣ.

ДОРУШИНОСӢ *داروشناسی* *тиб.*, *нав.* соҳай илми тиб ва биология, ки дороҳо ва таъсири онҳоро ба одаму ҳайвонот меомӯзад, фармакология.

ДОРУШИФО *a.* *دارالشفا* *کит.* табобатхона; беморхона.

ДОРЧИН *دارچین* *бот.* растани ҳамешасабз, ки ба ваҷҳи хуштаъмӣ ва хушбӯиаш баргу гул ва пӯсту меваи онро истифода менамоянд.

ДОРЧИНӢ *دارچینی* *nig.* *дорчинранг*.

ДОРЧИНРАНГ *دارچینرنگ* монанд ба ранги дарчин, хурмоиранг, қаҳваранг.

ДОС *داس* *кишов*. олати оҳанини бештар ҳилолшакли дамаш тез ва дастааш чӯйӣ аст, ки бо он гандум, ҷав, алаф ва монанди инҳоро медараванд: **дос ва болға; доси дароз навъи дос, ки дастай дароз дорад ва бо он**

рост истода дарав кардан мумкин аст.

ДОСАҚ *داس* *کاک* 1. бодхӯрак, абобил. 2. фароштурук, парасту.

ДОСАРРА *داس ار* *کيши* *کيши*. абзори дандонадор барои реза кардани беда, аррадос.

ДОСКАЛЛА *داس کله* *گوфт.*, *نig.* *доскола*.

ДОСКОЛА *داسکاله* 1. корди калон ва вазнин, ки бо он навдаҳои тутро барои кирмак мебуранд, инчунин танаи ҷуворию маккаро реза карда, ба ҳайвонот медиҳанд. 2. навъе аз доси качкордмонанд барои пиростани дарахтон, дасткола.

ДОСРАНДА *داس رنده* асбоби оҳанини досшакл, ки аз ду тарафаш дошта, пӯстлохи ғӯлаҷӯро метарошанд.

ДОСТАК *داستک* *گوфт.*, *نig.* *досак* 2.

ДОСТОН *داستان* 1. қисса, ҳикоя, афсона: **достони муҳабbat, достони ҳаёт, достони қаҳрамонӣ**. 2. саргузашт, воқеа; **достон** *гуфтан* қисса накл кардан; саргузашт ё воқеаро ҳикоя кардан. 3. *ади*. яке аз намудҳои асари манзум, ки дар он воқеаи калоне ё қиссае тасвир мейбад: **достони фалсафӣ, достони ҳалқӣ; достон кардан** *киноя аз овоза* (машҳур) кардан; **достон шудан** *киноя аз ба забонҳо афтодан, шӯҳрат ёфтан*.

ДОСТОНГӮ(Ӣ) *داستان گو(ي)* гӯяндаи достон, қиссагӯй, нақлқунандай воқеа.

ДОСТОНГӮӢ *داستان گوئي* қиссагӯй, нақли достон.

ДОСТОНЗЕБ *داستان زېب* зеби достон, зебандай достон.

ДОСТОНӢ *داستاني* 1. афсонавӣ, достонзеб. 2. *мансуб ба достон* 3.

ДОСТОННАВИС *داستان نویس* он ки достону шеър эҷод мекунад, шоир, достонсаро.

ДОСТОННАВИСӢ *داستان نویسی* достоннависӣ, шоирӣ.

ДОСТОНСАРО(Ӣ) *داستان سرا(ي)* хонанда ё сарояндаи достон; оғаринандай достон.

ДОСТОНСАРОӢ *داستان سرائی* хониши достон, сурудани достон; оғаридани достон: **достонсароӣ кардан (намудан)**.

ДОСТОНСОЗ *داستان‌ساز* *nig.* достоннавис.

ДОСТОНСОЗӢ *داستان‌سازی* *nig.* достоннависӣ.

ДОСТОНХОН *داستان‌خوان* *nig.* достонсарой.

ДОСТОНХОНӢ *داستان‌خوانی* *nig.* достонсарой.

ДОТСЕНТ *lot.* *داتسینت* унвони илмии муаллими мактаби олӣ (*мобайни профессор ва муаллими калон*), ки ба номзадҳои илм ва муаллимони мустақилона дарсгӯянда дода мешавад.

ДОТСЕНТИ *داتسینتی* амал ва вазифаи дотсент.

ДОУССАЪЛАБ *a.* *داع الشعلب* *тиб.* бемории рӯбоҳ, беморие, ки дар натиҷаи он мӯи кас мерезад.

ДОФЕӢ *a.* *دفعه* *kim.* 1. дафъкунанда, дуркунанда. 2. мудофиакунанда, дифоъкунанда, химоякунанда.

ДОХИЛ *a.* *داخل* 1. дарун, *муқоб.* **хорич;** **доҳили...** // **дар доҳили** ...даруни..., дар даруни... (*пешоянди изофӣ*). 2. даромада, воридгардида; **доҳил кардан** ворид соҳтан, даровардан: **ба ариза доҳил кардан, ба қатори ... доҳил кардан;** **доҳил шудан** а) даромадан, ворид гаштан (*ба хона, деҳа, шаҳр*); б) узви ташкилот ё ҷамъияте шудан; **ба рӯйхат доҳил шудан** дар рӯйхат ҷой гирифтан, ба рӯйхат дароварда шудан; **ба савоб доҳил шудан** ба савоб шарик (ҳамроҳ) шудан; савоб ёфтан.

ДОХИЛА *a.* *داخله* 1. *муаннаси доҳил* 2. қисми даруни чизе; мансуб ва марбут ба доҳили қишвар, доҳилӣ; *муқоб.* **хорича.**

ДОХИЛИЙ *داخلی* 1. мансуб ба **доҳил;** дарунӣ. 2. мансуб ва марбут ба ҳаёт ва фаъолияти доҳилии як давлат, ташкилот ё ҷамъият; *муқоб.* **хоричӣ:** **сиёсати доҳиљӣ,** **вазорати корҳои доҳиљӣ;** **бозори доҳиљӣ** бозори доҳили мамлакат, бозори милљӣ; **душмани доҳиљӣ** душман аз байни худ.

ДОХИЛШАВАНДА *داخل‌شونده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз доҳил шудан.* 2. он ки ба нияти таҳсил ба мактаби олӣ ё миёнаи маҳсус хуччат месупорад.

ДОХИЛШАВӢ *داخل‌شوی* исми амал аз **доҳил шудан;** имтиҳони **доҳиљшавӣ** имтиҳони қа-

ДОХИЛШУДА *داخل شده* *сифати феълии замони ғузашта аз доҳил шудан.*

ДОХУЛ *داخول* *кит.* нишастигоҳ ва ё суфаи даромадгоҳи дарбори подшоҳон ва амалдорон, ки az чӯбу санг месоҳтанд; чилавхона; дарвозаҳона.

ДОХУНДА *(шакли тағиیرёфтаи додархона)* *لاҳҷ.* 1. факиру пойбараҳнаи рустоӣ. 2. лақаби қаҳрамони асосии романи «Доҳунда»-и С.Айнӣ – Ёдгор.

ДОҲИГӢ *داهیگی* доҳӣ будан, пешвой, сарворӣ.

ДОҲИЁНА *داهیانه* 1. доҳивор, мисли доҳӣ. 2. заковатмандона, бо камоли заковат.

ДОҲИЯ I *a.* *داهیه* *kim.* *муаннаси доҳӣ.*

ДОҲИЯ II *a.* *داهیه* *kim.* мусибат, бадбахтӣ; доҳияи кубро мусибати азим.

ДОҲӢ *a.* *داهی* 1. фавқулода, зирак, доно; донишманд, нобига. 2. пешво.

ДОҲУЛ *داهل* *kim.* ҳӯса, нишонаи одамшакл барои рамондани парандагон.

ДОЧ *جاج* *kim.* 1. торикӣ. 2. торик, тира; **шаби доч** шаби тираву торик, шаби зулмонӣ.

ДОШ *داش* *kim.* оташдони калон барои пухтани хишт, сафол *ва г.*, қӯра, хумдон.

ДОШАН *داشن* *kim.* 1. инъом, ато, бахшиш. 2. музд, подош, учр.

ДОШӢ *داشی* *kim.* *марбут ба дош;* он чи дар кӯра ё оташдон пухта мешавад.

ДОШОД *داшад* *kim., nig.* *дошан.*

дошт *داشت* *асоси замони ғузашта аз доштан.*

ДОШТ *داшт* тобоварӣ, бардошт; бақувватӣ (-и либос, пойафзол *ва г.*); **дошт додан** а) тоб овардан, поистан, бардошт кардан; б) бардошт будан, бобақо будан (*оид ба либос, пойафзол ва г.*).

ДОШТА *داште* 1. *сифати феълии замони ғузашта аз доштан.* 2. ҳар чизи (*хусусан чизу ҷораи ҳонагӣ*) кӯхна, дар истеъмол буда.

ДОШТАН *داштен* 1. доро (молик, соҳиб) будан ба ҷизе, дар тасарруфи касе будани ҷизе: **хона доштан,** **чанд писар доштан,** **чанд сар гӯсфанд доштан,** **курб доштан,** ёри меҳрубон доштан, **адоват доштан,** **кобилият доштан,** **куват доштан,** **хунар доштан;** **даромад доштан** даҳл (оидот) доштан; фоида гирифтан, наъъ ба

даст омадан; **савод доштан** босавод будан, саводнок будан. 2. гирифтан, қапидан: **аз домамам дошт, аз гиребонаш дошт.** 3. сайд кардан, ба даст даровардан: **бедона доштан, моҳӣ доштан.** 4. дастгир намудан, банд кардан. 5. аз ҳаракат боздоштан (аспро, мошинро). 6. нигоҳ доштан, хифз кардан. 7. гуфт. ба кор бурдан, истифода бурдан (*мас.*, чизу чораи хона ва асбоби рӯзгорро). 8. чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феълӣ месозад: **бозӣ доштан, ғап доштан, нигоҳ доштан, ном доштан, фоида доштан, ҷашм доштан, ҳад доштан, ҳақ доштан, ҷой доштан...** 9. ҳамчун феъли ёридиҳанда бо масдарҳо омада, феъле месозад, ки муродифи замони ҳозира ва гузашта мебошад: **шукӯфтган дорад, сабзидан дошт...;** **масхара доштан** масхара пиндоштан, масхара ҳисобидан; **худро доштан** худдорӣ кардан; **қимат доштан** арзидан, арзиш доштан, баҳо доштан; **баҳо надоштан** бебаҳо будан, гаронбаҳо будан; **ёд доштан...** дар хотир доштан...; **то ҷон доштан** то зинда будан.

ДОШТАНӢ *داشتني* сифати феълии замони оянда аз доштан; шоистай доштан ва нигаҳдорӣ.

ДОШТДОР *داشت дар* *nig. доштнок.*

ДОШТНОК *داشتнак* бадошт, бодавом, бобақо (*дар бораи либос ва поӣафзол*).

ДОШТНОКӢ *даштнаки* доштнок будан, бадоштӣ, бақодорӣ.

ДОШХОНА *дашخانه* *кит.* оташдон, хумдон, кӯра.

ДОЯ *دادие* 1. он ки ҳангоми зоидан ба занон нигоҳубин мекунад, момодоя, қобила. 2. зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад. **модарро дил месӯзад, дояро доман** (*зарб.*).

ДОЯГӢ 1. нигоҳубин ва парасторӣ ба занон дар вақти зоидан, момодоягӣ. 2. амал ва машғулияти зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад; нигоҳубин кардан ба қӯдак; бачабардорӣ кардан.

ДРАМА *ю.* *дроме* асари бадей, ки барои дар саҳнаи театр гузоштан навишта мешавад, намоишнома.

ДРАМАВӢ *درموی* *мансуб ба драма;* **маҳфили драмавӣ** маҳфили ҳаваскорони театр, ки

драмаҳоро ба саҳна мегузоранд; **театри драмавӣ** театр, ки дар он драма ба саҳна гузошта мешавад.

ДРАМАНАВИС *درمه نویس* нависандае, ки навиштани асарҳои драмавӣ соҳаи асосӣ ё яке аз соҳаҳои муҳимми эҷодиёти бадеии ӯст, намоишноманавис, драматург.

ДРАМАНАВИСӢ *درمه‌نویسی* шуғлу амали драманавис; намоишноманависӣ.

ДРАМАТИЗМ *ю.* *درمتیزم* ҷиддияти ҳаракат ва шиддати вазъият, ки ба драма хос аст.

ДРАМАТУРГ *ю.* *درمنترگ* *nig. драманавис.*

ДРАМАТУРГИЯ *ю.* *درمنترگیه* 1. адабиёти драмавӣ; назария дар бораи соҳт, принсип ва усулҳои осори драмавӣ. 2. маҷмӯи асарҳои драмавии ягон нависанда: **драматургияи С. Улугзода.**

ДРАМАТУРГӢ 1. *mansub ба драматургия.* 2. амал ва шуғли драматург: **маҳорати драматургӣ, фаъолияти драматургӣ.**

ДРАП *фр.* *درپ* моҳути гафс, матои гафси мӯина, ки аз он асосан палто медӯзанд.

ДУ *دو* шумораи миқдорӣ агади 2: ду **баробар**, ду **кас**, **хар** ду, ду-се **сол**, **як-ду** **кило**; ду-ду дунафарӣ, дукасӣ; ду **ним** **кардан** // ду **таҳсим** **кардан** ба ду ҳисса ҷудо кардан (*одатан баробар*); **аз** ду **сар** дар ҳар сурат, албатта, ҳатман; ду **пули** **пучак** маблаги ниҳоят кам, пули ноҷиз; ду **пойро ба як мӯза** **карда** исроркорона, бо исрор; **бо** ду **дасти** **адаб** бо камоли Ҷӯтиром, иззату ҳурматро ба ҷо оварда; **дили** **касеро** ду **ним** **кардан** *nig. дил*; ду **ҷашмро** **чор** **кардан** (*дар роҳи касе*) саҳт интизор шудан (*омадани касеро*), ҷашм ба роҳи касе будан.

ДУАЛИЗМ *лот.* *دواليس* *فالس.* таълимоте, ки пайравони он модда ва рӯҳро ду ибтидиои мустақилу ба яқдигар новобаста мешуморанд; **муқоб.** **монизм.**

ДУАЛИСТ *лот.* *دواليس* *فالس.* пайрави дуализм.

ДУАЛИСТИЙ *دواليس* *مانсуб ба дуализم.*

ДУАНДЕШ *دواندیش* дудила, қалаванда.

ДУАНДЕШӢ *دواندیش* дудилагӣ, қалавандагӣ.

ДУАРРАГӢ *دوارگӣ* ду арпа дошта (*оид ба дастгоҳи таҳтабурӣ*).

ДУАСПА 1. ба воситаи ду асп кашидашаванда: **аробаи дуаспа, фойтуни дуаспа.** 2. *маҷ.* шитобон, тез, босуръат: **дуаспа рафтан.**

ДУБАЙТА *دوبيتہ adis., nigr. dubaytī.*

ДУБАЙТИ *دوبيتی* шеъре, ки ба мисли рубой аз ду байт иборат буда, мисраъҳои аввал, дуюм ва чоруми он ҳамқофия ҳастанд; тафовут фақат дар он аст, ки рубой дар вазни маҳсуси худ, дубайти дар баҳри ҳазачи мусаддаси маҳзуф ё мақсур гуфта мешавад.

ДУБАРА I *دوبره* 1. дуто бар дошта, дутаҳӣ: **матои дубара.**

ДУБАРА II *دوبره* 1. ду бор ҳосилдиҳанда, духосила. 2. ҳосили дуюм (одатан ҳасак мешавад): **себи дубара.**

ДУБАРГА *دوبړګه* ниҳоли наврастай дорои ду барг ё ду гулбарг.

ДУБАРГӢ *دوبړگی* дубарга; ҳолати нав рӯидани ниҳол, ки нахуст ду барги он аз ҳам чудо мешавад.

ДУБАСТА *دوبسته nav.* дар ду навбат; **дубаста кор кардан** дар ду навбат (bast) кор кардан.

ДУБАСТИЙ *دوبستی nigr. дубаста.*

ДУБАХТА *دوبخته* 1. зани ду бор шавхаркарда. 2. *маҷ.* дорои имкониятҳои баробари муваффакият ва шикаст.

ДУБАХРА *دوبهړه* 1. хонаи аз ҷануб ва аз шимол дардошта, ки ҳам боби зимистон асту ҳам боби тобистон. 2. аз ду шароити ба ҳам зид баҳрабар; **хайвони дубахра** *зоол.* хайвоне, ки ҳам дар об зиндагӣ мекунад ва ҳам дар хок (*mas., қурбоққа*), обҳокиҳо, хокуобиҳо.

ДУББ *a. دب kит. хирс; Дубби Ақбар* Хирси қалон, **Дубби Асгар** Хирси хурд, номҳои ду гурӯҳи ситораҳо, ки дар гуфтугӯ инчунин **Ҳафтдодарони қалон** ва **Ҳафтдодарони хурд** мегӯянд.

ДУБЕЗА *دوبېزه* ду бор бехташуда (*oid ба орд*): **кулчаи ширмоли дубеза.**

ДУБЕЛА *دوبېله* ду бел дошта (*oid ба қайиқу заврак*); **дубела рондан** (*кишитиро*), бо ду бел рондан (*кишитиро*).

ДУБИН *دوبین* *kit.* олус, аҳвал.

ДУБИНӢ *دوبینی* 1. дубин будан; олусӣ. 2. *маҷ.*

таваҷҷӯҳ ба ду чиз ё ду мабдаъ, санавият.

ДУБОЛА *دوباله* дорои ду бол, дуқанота.

ДУБОЛАҲО *دوباله zool.* гурӯҳи ҳашароти дорои ду бол, яъне як ҷуфт қанот дошта (*аз қабили пашша, малаҳ, ору*).

ДУБОЛО *دوبالا* ду ҷандон, ду баробар, ба андозаи ду баробар.

ДУБОРА *دوباره* бори дуюм, дафъаи дигар, дуюмбора, дукарат; **кишти дубора, кори дубора, умри дубора, дубора барқарор** *кардан.*

ДУБОРАДӮҖӢ *دوباره‌دوزی* дӯхтани такрорӣ; ду бор дӯхтани либос барои мустаҳкам шудани дӯхти он.

ДУБОРАКОРИ *دوباره‌کاری* барои иҷрои коре ду ҷандон вакт сарф кардан; кореро, ки дар як бор иҷро кардан мумкин аст, дар дафъаи дуюм ба анҷом расонидан: **дуборакорӣ** *кардан.*

ДУБОРАПАЗ *دوباره‌پز* он чи ду бор пухта шавад; пухтупази такрорӣ.

ДУБОРӢ *دوباري* ҳар қадом ду бор, думаротибай.

ДУБУРҔА *دوبړجه* 1. парандае, ки ду ошён дорад ва дар як ҷо намемонад. 2. *маҷ.* шахсе, ки ба корҳои муҳталиф гироиш дорад.

ДУБУРҔӢ *دوبړجی nigr. дубурча.*

ДУВАЛ *دول* *kит., ҷ. давлат.*

ДУВИСТ *کیم. شاکلی қадимаи дусад.*

ДУВОЗДАҲ *دوازده* *шумораи миқдорӣ* адади 12.

ДУВОЗДАҲАНГУШТА *دوازده‌انگشته* *rӯdaе,* ки дарозии он ба дувоздаҳангушта аст.

ДУВОЗДАҲАНГУШТИЙ *دوازده‌انگشتی nigr. дувоздаҳангушта.*

ДУВОЗДАҲБУРҔ *دوازده‌برج* *nuc.* бурҷҳои дувоздаҳгона, ки ба онҳо Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Даљ ва Ҳут дохиланд.

ДУВОЗДАҲГИРЕХ *دوازده‌گره* номи нақше, ки дар чӯб қанда мешавад.

ДУВОЗДАҲГОНА *دوازده‌گانه* иборат аз дувоздаҳҳои қисмат: **бурҷҳои дувоздаҳгона.**

ДУВОЗДАҲИМОМА *دوازده‌امامه* *mansub ба* маз-

ҳаби шиаи дувоздаҳимомӣ.	гун, муҳталиф; дорои ду ҷинси муҳталиф. 2. дуто, чуфт; қӯша; дугона кардан аз ҷанд бех растаниҳои дар як ҷо ва ба ҳам зич баромада, ду бехи хубтаринашро гузоштан. 3. ду мағзи дар як дона рӯидаи зардолу, бодом, шафттолу <i>ва</i> 4. <i>мач</i> . ду духтар ва ё занӣ бо ҳам дӯсти наздик: дугонаи ҷонӣ , дугонаи ҷоночон .
ДУВОЗДАҲҚАБАТА دوازده قبطه <i>nig.</i> дувоздаҳошёна.	ДУГОНАБОЗ دو گانه باز он ки дугонаҳои худро бениҳоят дӯст медорад ва ба онҳо бисёр аҳамият медиҳад; он ки дугонаҳои зиёд дорад.
ДУВОЗДАҲҚАТОРА دوازده قطاره дорои дувоздаҳатор.	ДУГОНАБОЗӢ 1. бозии духтарчаҳои хурд, ки дар он нақши дугонаҳоро иҷро мекунанд. 2. бо дугонабозӣ вақтро гузарондан: дугонабозӣ кардан (<i>ба ҳар ду маъно меояд</i>).
ДУВОЗДАҲМАКОМ دوازده مقام мус. маҷмӯаи тарона ва оҳангҳои мусиқии мардуми тоҷику форсизабон, ки аз дувоздаҳ парда иборат аст.	ДУГОНАГӢ دو گانگي дӯстӣ дар байни занону духтарон: муносибати дугонагӣ , дугонагӣ доштан ба касе .
ДУВОЗДАҲҲОШЁНА دوازده آشیانه дорои дувоздаҳошёна: бинои дувоздаҳошёна .	ДУГОНАПАРАСТ دو گانه پرست <i>d.</i> 1. ноҳамгуни, носозгорӣ, ихтиллоф. 2. санавӣ, парастишкунандаи ду маъбуд.
ДУВОЗДАҲПАРДА دوازده پرده мус., <i>nig.</i> дувоздаҳмақом.	ДУГОНАПАРАСТИӢ دو گانه پرستӣ ду маъбудро парастидан, санавият.
ДУВОЗДАҲРӮЗА دوازده روزه 1. аз рӯи дувоздаҳ рӯз; ба мӯҳлати дувоздаҳ рӯз: сафари дувоздаҳрӯза .	ДУГОНАСӮЗ دو گانه سوز <i>texh.</i> муҳаррике, ки бо ду навъ сӯзишворӣ (бензин <i>ва</i> газ) кор мекунад.
ДУВОЗДАҲСАУТЕ دوازده ساعته 1. аз рӯи дувоздаҳ соат. 2. ба мӯҳлати дувоздаҳ соат.	ДУГОНИК دو گانک 1. тавъамон, ду ҳамзод. 2. яке аз ду бачае, ки ҳамроҳ таваллуд ёфтааст.
ДУВОЗДАҲСОАТИ دوازده ساعتى <i>nig.</i> дувоздаҳсоата.	ДУГОНӢ دو گانӣ дутой, чуфт.
ДУВОЗДАҲСОЛА دوازده ساله 1. дорои синну соли дувоздаҳ. 2. ба мӯҳлати дувоздаҳ сол: ҳабси дувоздаҳсола .	ДУГОХ دو گاه мус. яке аз мақомҳои мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом».
ДУВОЗДАҲТИРА دوازده تирه дувоздаҳ тир дошта; милтиқи дувоздаҳтира милтиқе, ки дувоздаҳ тир дар тирдонаш ҷой мегирад.	ДУГПУШТ دو گ پشت <i>nig.</i> чайра.
ДУВОЗДАҲХУМ دوازدهم дорои шуморӣ ё рутбаи дувоздаҳум; шумораи тартибӣ аз адади 12.	ДУГУМОНА دو گمانه گӯфт. аз ду эҳтимол яке; ярадори дугумона маҷрӯҳе, ки сиҳат шуда-наш дар гумон аст.
ДУВУМ دوم <i>shumoraи tarтиbии du.</i>	ДУГУРӮХӢ دو گروهي дудастагӣ, ба ду гурӯҳ чудо шуда.
ДУВУМДАРАЧА دوم درجه мансуб ба дараҷаи дуюм; гайри асосӣ, фаръӣ.	ДУГӮЙ دو گوئي: дугӯй кардан дуй ҷустан, ба як фикр наистодан, ду хел гап задан; дурӯягӣ кардан .
ДУВУМИН دومین <i>nig.</i> дувум.	ДУГӮША دو گوشه дорои ду ғӯшак; дорои ду даста: кӯзai дугӯша .
ДУГ (аслаи дук): дуги чайра хори дук-монанди бадани чайра.	ДУҒДОФ دوغداغ зоол. мурғи даштии калон-
ДУГАЗА دو گزه <i>кӯn.</i> пояи милтиқи пилтагӣ.	
ДУГАЗӢ دو گزى ду газ дарозӣ дошта.	
ДУГБИНӢ دو گбинӣ <i>nig.</i> дукбинӣ.	
ДУГЕСӮ دو گيسو дузулф.	
ДУГЕТИӢ دو گити ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; дунёи ҳастиӣ ва дунёи фонӣ.	
ДУГОНА دو گане 1. аз ҳам фарқунанда, ноҳам-	

ДУФ

чуссай гардандароз аз қатори турнашаклҳо.

ДУФИЛДИРАКА دوغلدرکه گوфт. дучарха: **аробаи дугилдирака**.

ДУД دود 1. моддаи тиаранги абрӯ буҳормонанд, ки аз сӯхтани чизе пайдо шуда, ба ҳаво мебарояд: **дуди борут**, **дуди паровоз**, **дуди сиёҳ** (сафед, хокистарранг, ғализи бадбу), дуду **ғубор**. 2. **маҷ.** оҳ; оҳу нола, фифон; дуди дил оҳу фифон; сӯзу гудози ботинӣ. 3. **маҷ.** ба маъни сиёҳӣ, тирагии ғамангез *ва ғ. истеъмол мешавад*: **дуди алам**, **дуди оҳ**, **дуди ситам**; дуд **додан** сигарет қашидан; дар дуд **хушк кардан** барои ҳӯрдан тайёр кардан (-и моҳӣ, гӯшт *ва ғ.*); дуд **кардан** а) дуд баровардан (*ба ин маъни ҳамчун таркиби феълии монда ва гузаранд* кор *фармуда мешавад*); б) сӯзонда дуди чизро баровардан; даргирондан (*мас., сигарет ё исфандро*); дуд **ба дуд қашидан** пайхам, дуд болои дуд қашидан (*чилиму сигаретро*); **дар байни дуду оташ** дар байни тирборон; дуди **касе баромадан** фифони касе баромадан; саҳт ғаму гусса ҳӯрдан; дуд **аз димори касе баромадан** (баровардан) димор аз рӯзгори касе баромадан (баровардан); нобуд кардан, азият қашидан, зиндагӣ ба ӯ тира гардидан; ♀ дуд **аз чигар баромадан** а) оҳу фифон кардан, сӯзу гудоз кардан; б) ғаму гусса ҳӯрдан; саҳт ғамгин шудан; дуд **аз ҷони касе баровардан** касеро ба ҳалокат расонидан, несту нобуд сохтан; муқ. **димор аз ҷони касе баровардан**; дегу дуд **кунонидан** ҳӯрок пазондан, ба ҳӯрокпазӣ водор сохтан; дуд **ба димор задан** а) ниҳоят хафа шудан, бисёр ғамгин шудан; б) саҳт оташин шудан, газабнок шудан.

ДУДА I دوده моддаи сиёҳе, ки дар натиҷаи муддати зиёд дуд кардан дар мӯрӣ, таги дег *ва ғ.* пайдо мешавад, сиёҳӣ.

ДУДА II دوده *nig.* дудмон.

ДУДАМ دودم *nig.* дудама.

ДУДАМА دودمه ҳар ду тарафаш буранда: **корди дудама, теги дудама**.

ДУДАНГЕЗ دودانگیز дудзо, барорандай дуд.

ДУДАНДУД دوداندود дудолуд, андуда бо дуд.

ДУДАР دودر *киноя аз дунё*, олам.

ДУДАРА دودره дорои ду дар, ду дар дошта;

даромадгоҳу баромадгоҳ дошта.

ДУДАСТА دودسته 1. бо ду даст: **дудаста воҳӯрӣ кардан**, дудаста **пахта чидан**. 2. ду даста дошта, дорои ду дастгир: **арраи дудаста, кӯзи дудаста**.

ДУДАФКАН دودافکن 1. афканандай дуд, барорандай дуд. 2. ҷодугар, соҳирӣ.

ДУДАХАРД دوده‌خورد *nig.* дудаҳӯрд; ♀ **ин матбахи дудаҳард** дунё, олам.

ДУДАҲӮРД دوده خورد аз дуд сиёҳшуда.

ДУДБАРО دودبرا роҳи баромадани дуд (*дар оташон*); дудкаш.

ДУДБАРОЙ دودبرائي баромадани дуд, хорич шудани дуд.

ДУДГИРИФТА دودگرفته *сифати феълии замони гузашта* аз дуд **гирифтан**; аз дуд сиёҳшуда: **деворҳои дудгирифта**.

ДУДГОХ دودگاه *nig.* дудкаш.

ДУДҒӮЛА دودغوله пайдо шудани дуди зиёд бар асари сухтор, қӯрдуд, дуди сиёҳ, пурдуд.

ДУДДИҲӢ исми амал аз дуд **додан**; ба воситаи дуд **хушк кардан** моҳӣ, гӯшт *ва ғ.*

ДУДДОДА دودداده *сифати феълии замони гузашта* аз дуд **додан**; дудӣ.

ДУДДОР дорои дуд, омехта бо дуд, ҳамроҳ бо дуд.

ДУДЗАДА دودزده *сифати феълии замони гузашта* аз дуд **задан**; бӯи дуд **гирифта**, дудхӯрда.

ДУДЗАДАГӢ دودزدگي *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дудзада*; дудзада будан.

ДУДИЛА دودله он ки дар иҷро кардан ё накардани коре ба қарори қатъӣ наомадааст; қалаванда дар миёни ду фикр, мутараддид.

ДУДИЛАГӢ دودلگي қатъӣ набудан дар иҷрои коре, қалавандагӣ дар байни ду фикр; шакку тардид; **бе ҳеч дудилагӣ** бо қатъият, ба ягон шубҳа роҳ надода; **дудилагӣ кардан** бекатъиятӣ зоҳир кардан (*дар иҷрои коре*).

ДУДИЛОНА دودلا نه бечуръатона, гайриқатъӣ;

шубҳаангезона.

ДУДӢ دودی 1. мансуб ба дуд; пардаи дудӣ парда аз дуд. 2. дуд додашуда: **моҳии дудӣ**.

ДУДКАШ دودکش роҳи махсус барои баромадани дуд, мӯрӣ, дудбаро: **дудкаши қӯраи оҳангарон, дудкаши самовор, мӯрии дудкаш**.

ДУДМОН دودمان кит. хонадон, хонавода; авлод, оила; қабила.

ДУДМОНАНД دودمانند монанди дуд, ба дуд монанд; шабехи дуд: **губори тунуки дудмонанд**.

ДУДНОК دودنک дудолуд, бо дуд омехта, дуддор.

ДУДОЛУД دودآلد олуда бо дуд, ба дуд омехта; дуд нишастамонда: **хонаи сиёхи дудолуд**.

ДУДОСО دودآسا ба мисли дуд, дудмонанд.

ДУДОХАНГ دودآهنگ кит. 1. зарфи сафолӣ, ки дар он дудай ҷароғ *ва г.* барои соҳтани сиёҳӣ ҷамъ карда мешавад. 2. дудкаш, дудбаро, мӯрӣ.

ДУДПУЛӢ دودپولӣ *taър.* андозе, ки дар замони аморат аз ҳар як ҳавлӣ ситонида мешуд.

ДУДРАНГ دودرنگ сиёҳчатоб, тира, торик, ти-раранг.

ДУДСИФАТ دودصفت *nig.* дудмонанд.

ДУДХОНА دودخانه 1. ҷое, ки дар он ҷармгарон пӯстро дуд медиҳанд; хонае, ки дар он ҷо моҳию гӯштро дуд медиҳанд, хонаи дуддиҳӣ. 2. хонаи пурдуд.

ДУДҲҮРДА بӯи дуд зада, дудолуда; бемаза.

ДУЖХИМ دژخیم *nig.* дижхим.

ДУЗАБАР دوزبэр *грам., кит.* танвин.

ДУЗАБОН دوزبان *маҷ.* дурӯя, мунофиқ, риёкор.

ДУЗАБОНА دوزبانه 1. донандай ду забон, ду забонро хуб медонистагӣ, зуллисонайн. 2. ба ду забон таълифгардида: **лугати дузабона**.

ДУЗАБОНИЙ 1. ба хубӣ донистани ду забон. 2. *маҷ.* дурӯягӣ, мунофиқӣ.

ДУЗАНА دوزنه он ки ду зан дорад, соҳиби ду зан.

ДУЗАНАГӢ دوزنگӣ дузана будан, ду зан дош-

тан.

ДУЗАРДА دوزرده тухми дорои ду зарда: **тухми дузарда**.

ДУЗД دز он ки моли касеро пинҳонӣ мебарад ё горат меқунад, роҳзан; дузди **адабӣ** он ки асари адаберо аз они худ ба қалам медиҳад, асардузд; **чизро дузд задан** ба тариқи пинҳонӣ тасарруф намудани чизе, чизро гирифта бурдани дузд; дузд **бошу боинсоф бош** (*мақ.*) дар ҳамаи корҳо адлу инсофро набояд фаромӯш кард; дуздро **қарақҷӣ задан** (*мақ.*) чизе, ки бо роҳи ҳаром ба даст омадааст, ҳамин тавр аз даст меравад.

ДУЗДАНДА دزندنه *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан;* дузд, роҳзан.

ДУЗДАФШОН دزدافshan кит. он ки молҳои дуздиро фурӯхта медиҳад; ҳанноте, ки молҳои дуздиро арzon ҳарид, ба дигарон қимат мефурӯшад.

ДУЗДАФШОНИЙ دزدافшانӣ ҳаннотӣ, фурӯхтани моли дуздӣ.

ДУЗДАФШОР دزدافشار кит. 1. *nig.* дуздафшон. 2. роздон, шарик *ва ёриасони дузд.* 3. дузде, ки аз ғояти чаққонӣ моли дузди дигарро мебарад.

ДУЗДБАШАРА دزدبشره монанд ба дузд, бо қиёфаи дузд.

ДУЗДБОЗОР دزدبازار 1. *маҷ.* бозоре, ки дар он ҷо дузд зиёд аст. 2. фурӯшгоҳ ё бозоре, ки дар он ҷо нарҳҳо хеле гарон аст.

ДУЗДБУРДА دزدبرد он чи дузд бурдааст, моли дуздӣ.

ДУЗДВОР دزدوار *nig.* дуздана.

ДУЗДГОХ دزدگاه *nig.* дуздхона.

ДУЗДЗАДА دزدزده *سифати феълии замони гузашта аз дузд задан;* касе ё ҷое, ки дузд задааст, горатшуда.

ДУЗДИДА دزدیده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан:* дуздида **бурдан, дуздида тавонистан, дуздида рафтан.** 2. *маҷ.* пинҳонӣ, маҳфиёна, рустӣ: **нигоҳҳои дуздида, дуздида нигоҳ кардан ба сӯи касе.**

ДУЗДИДАН دزدیدن пул ва моли касеро пинҳонӣ аз худ кардан, дуздӣ кардан, ба сирқат бур-

дан; касеро аз гайри ихтиёри ў ё падару модараш ва ё парастораш бо худ гирифта бурдан; **дили касеро дуздиdan** дили касеро рабудан, касеро ба худ моил кардан.

ДУЗДӢ 1. ба тариқи пинхонӣ аз они худ кардани молу мулки дигарон, сиркат; **дуздӣ кардан** дуздиdan. 2. амал ва шугли дузд, дузд будан. 3. ба роҳи дуздиdan ба даст омада; бо роҳи гайриконунӣ ё макру фиреб ба даст овардашуда; дуздидашуда: **моли дуздӣ, пули дуздӣ, дуздию гургӣ** дуздиdan ва хиёнат кардан.

ДУЗДОДУЗДӢ **دزدادزدی** дуздии бисёр, бисёр рӯй додани ҳодисай дуздӣ.

ДУЗДОНА **دزدانه** мисли дузд, ҳамчун дузд; пинхонӣ, маҳфиёна.

ДУЗДОНДАН **دزداندن** *тарзи бавоситаи дуздиdan*; ба дузд додан (*беэҳтиёти карда ё ба сабаби дуруст нигаҳбонӣ карда натавонистан*).

ДУЗДПЕША **دزدپیشه** он ки кору шуглаш дуздиву роҳзанӣ аст; дузд, роҳзан.

ДУЗДСИФАТ **دزدصفت** *nig.* дуздона.

ДУЗДХОНА **دزدخانه** макони дуздон, маскани дуздон.

ДУЗИСТ **دوزيست** *биол.* чонваре, ки ҳам дар обва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ дорад; ҳайвони мутааллиқ ба обхокӣ.

ДУЗИСТИЙ **دوزبستي** *мансуб ба дузист;* дорои хусусиятҳои дузистӣ, обхокӣ будан.

ДУЗОНУ **:دوزونу нишастан** хар ду зонухоро ба пеш, ба замин зада, пойҳоро ба ақиб гузошта нишастан; **дузону шудан** ба сари ҳар ду зону такя карда истодан.

ДУИЯТ **دوئیت** *کит.* аз ду қисм иборат будан; ба ду чудо шудан, дуто будан.

ДУЙӢ 1. дуто будан. 2. ду ҷиҳат доштан, ихтилоф мавҷуд будан. 3. *کит.* дурӯй, муноғиӣ, риё.

ДУК **دوک** чӯби маҳсус тарошидашудаи дарозшакли нӯқборик, ки вайро ба ҷарҳ гузошта, бо он ресмон мересанд; **дуки чайра** *nig.* дуг.

ДУКА **دوک** *کит.* зиндан, маҳбас.

ДУКАРАТА **دوکرته** ду баробар зиёд, дучанд; *nig.* дубора.

ДУКАРАТИӢ **دوکرتی nig.** дуборӣ.

ДУКАСА **دوکسه** 1. ду қас шуда, ду нафар якҷоя шуда; **бозии дукаса** бозие, ки дар он аз ҳар ду тараф ду нафар баромад мекунанд; **дукаса шуда** ду қас якҷоя шуда (*барои иҷрои коре*). 2. барои дукас ҷой дошта, маҳсус барои ҷойгир шудани ду нафар: **кати дукаса, ҳӯҷраи дукаса.**

ДУКАСӢ **دوکسی nig.** дукаса; дунафарӣ: **ба асп дукасӣ савор шудан.**

ДУКАФА **دوکفه** *гуфт.* ду кафи дастро якҷоя карда: **дукафа об нӯшидан.**

ДУКАФОН **دوکفان** аз миёна баробар ба ду ҳисса тақсим шуда: **дукафон кардан, дукафон шудан;** **◊ як себи дукафон** бисёр монанд.

ДУКБИНӢ **دوکبینی** дорои бинии дарозу нӯғборик.

ДУК-ДУК **دوکدوک** *калимаи тақлиди овозе,* ки дар натиҷаи пайи ҳам ба ҳам задани ҷизҳои чӯбӣ *ва г.* ҳосил мешавад; **дук-дукни дил** тапиши тез-тези дил.

ДУККА *a. ۶۲* **دک** *کит., nig.* дӯкон 1.

ДУКДОН **دوکدان** *کит.* ҷаъбае, ки дар он дукҳоро ҷо мекарданд.

ДУКӢ **دوکی** *مانسуб ба دک*; монанди дук, борику маҳрутшакл.

ДУККОН **دکان** *کит., nig.* дӯкон 1

ДУКОРА дорои ду корбурд, шахсе, ки ду кор дорад.

ДУКОРДА **دوکارده** қайҷии маҳсус барои тарошидан пашми бузу гӯсфанд; қайҷии калон.

ДУКРЕС **دوکریس** *کит.* он ки бо дук нах месад.

ДУКТАРОШ **دوکتراس** *کит.* устои дуктарош, устое, ки ба тарошидан ва соҳтани дук машғул аст.

ДУКТАРОШӢ **دوکتراشی** *کит.* тарошидан ва соҳтани дук.

ДУКУР-ДУКУР **دکردکر** *калимаи тақлидӣ* садои поймонии тойча, бузича, баррacha *ва г.* дар вақти давидан.

ДУКӮҲА **دوکوهه nig.** дуқӯҳона.

ДУКӮХОНА *دوکوهانه* дорои ду кӯхон, дукӯхондор: шутури дукӯхона.

ДУКШАКЛ *دوکشکل* монанди дук, ба сони дук.

ДУҚАБАТА *دوقبطة* 1. иборат аз ду қабат, рӯи ҳам ё болои ҳам гузошташуда: **дари дуқабата, тирезаи дуқабата; дуқабата пахн кардан** рӯи ҳам гузошта пахн кардан. 2. **гуфт**, дуошёна, дутабақа: **бинои дуқабата**.

ДУҚАБАТИЙ *دوقبطي* *nig.* дуқабата.

ДУҚАВЛА *دوقوله* дурӯя, мунофиқ, ноҳамгун.

ДУҚАНОТА *دوفاتنه* 1. ду бол дошта: **ҳавопаймои дуқанота**. 2. *nig.* дуболаҳо.

ДУҚАТ *:دوقت* **дуқат кардан** чизеро аз ду нӯги канораш дошта қат (қабат) кардан; **дуқат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду канори ягон чиз; б) ниҳоят ҳам шуда (*мас.*, *барои таъзим ба касе*).

ДУҚАТОРА *دوقطاره* 1. дар ду катор; ду радаи пахлӯи ҳам: **дуқатора хишт чидан**. 2. аз ду катор иборатбуда.

ДУҚУТБА *دوقطبه* дорои ду кутб.

ДУЛАБӢ *دولبي* збш. овозхое, ки бо истифодаи ду лаб, ба монанди овозҳои «п» ва «б» пайдо мешаванд.

ДУЛДУЛ 1. *кит.* ҳачири савории Алӣ – домоди Муҳаммади пайғамбар (с). 2. *маҷ.* ҳачир ва маркаби тездав.

ДУЛМУЛ *دلمل* *nig.* дунбул.

ДУЛУНЧА *دولنجه* ду лунчро пур карда, бо луқмаҳои калон даҳонро пур карда: **дулунча хӯрок хӯрдан..**

ДУЛФИН *ю.* *دلفين* *nig.* делфин.

ДУМ 1. қисми ақиби бадани чонварон, дунболаи чонварон, дунб: **думи ғов, думи ғурба, думи қаждум, дум ликкондан, дум ҷунбондан (-и саг)**. 2. қисми борик ё тангшудаи охири чизе; қисми охири чизе, дунбол: **думи бодбарақ, думи қишиӣ, думи ҳавопаймо**. 3. *маҷ.* пайрави касе дар корҳои номақбул ва ғайримусбат; **думи қасе ё чизе қанда шудан** қатъ шудани рафтумади касе ё чизе; **думи ғурбаат қаҷ ғуфтан** баҳонаҷӯй кардан; **думро ҳода карда ғурехтан** шитобон ғурехтан, саросема ва шармандавор фирор кардан; ду-

маш дар (ба) хӯрчин *//* думи кор дар хӯрчин кори нимкора аст; кори бе сару нӯг, кори мұчмал; **то коре ичро мешавад, ки думи шутур ба замин мерасад** а) кор ниҳоят дер ба анҷом мерасад; б) ичрои коре амри мұхол аст.

ДУМАҒЗ *دومغز* донаки думағздошта, дорои ду мағз: **бодоми думағз**.

ДУМАҒЗА *دومغزه* *nig.* думағз.

ДУМАЊНИДОР *دومعنيدار* дорои ду маъно, думањнодошта; дуҳӯра: **суханҳои думањнидор**.

ДУМАЊНОДОР *دومعنادر* *nig.* думањнидор.

ДУМАЊНОЙ *دومعنائي* ду маъно доштан, думањнодор будан; дуҳӯра будан.

ДУМБА *دمبه* *nig.* дунба.

ДУМБАДОР *دمبهدار* *nig.* дунбадор.

ДУМБАК *دمبک* *nig.* дунбак.

ДУМБАЛ *دمبل* *тиб.* пучак (*аслаи думмал*).

ДУМБАРДОР *دمبردار* хушомадгӯй, лаганбардор, тамаллуқкор, чоплус.

ДУМБАРДОРӢ *دم برداري* хушомадгӯй, хурматириёй, тамаллуқ: **думбардорӣ кардан**.

ДУМБОЛ *دمبال* *nig.* дунбол.

ДУМБУЛ *دمبل* *nig.* дунбул.

ДУМБУРА *دمبره* *nig.* дунбура.

ДУМБУРАК *دمبرک* *nig.* дунбурак.

ДУМБУР-ДУМБУР *دمبردمبر* *калимаи тақлиди* овози даранг-дурунг (-и нақора), садои рез.

ДУМБУРИДА *دمبریده* 1. бедум; думкалта, думкӯтоҳ; **ҳари думбурида**. 2. *маҷ.* ноқис, нозеб.

ДУМФОЗА *دمغازه* *биол.* 1. ҷои ба устухон часпидаи думи ҳайвонот ва парандагон, бехи дум. 2. қисми охири устухони сутунмӯҳраи одам.

ДУМДАРОЗ *دمدراز* чонвари думаш дароз: **аккаи думдароз, рӯбоҳи думдароз**.

ДУМДОР 1. дорои дум, думнок. 2. *маҷ.* дароз, бисёр тӯлкашида (оид ба кор): **абрӯвони думдор** абрӯвони охираш борикшударафта; **ситораи думдор** нуҷ. зузанаб.

ДУМЕҲВАРА *دومحوره* *nav.* дорои ду меҳвар, ду меҳвар дошта: **автомобили думехвара**.

ДУМИЛА دومیله милтики шикории дорои ду мил.

ДУМКАЛТА دم کلته *nig.* думкӯтох.

ДУМКӮТОХ دم کوتاه думаш кӯтох, калтадум; муқоб. думдароз: **гови думкӯтох**.

ДУМЛИККОНӢ دملکانی исми амал аз дум ликондан; *nig.* думчунбонӣ.

ДУММАЛ دمّ *nig.* думбал.

ДУМОДУМ دمادم 1. пайҳам, пушти сари ҳам, пайваста; ба таври пайваста ва пайҳам. 2. маҷ. дар пайи, аз ақиби, ба дунболи.

ДУМОТОРА دوماتاره дорои ду мотор: **ҳавопаймои думотора**.

ДУМОХА دوماهه 1. мӯҳлати ду моҳро пур кардагӣ: **кӯдаки думоҳа**. 2. ба муддати ду моҳ: **кори думоҳа**; **курси думоҳа** мактабе, ки таҳсил дар он ба муддати ду моҳ пешбинӣ шудааст; **маоши думоҳа** маош барои ду моҳ.

ДУМРАВ دم رو пайрав ва тарафдори ягон кас, гурӯҳ ё ташкилот (*сифати манғӣ*).

ДУМРАВӢ دمروي пайравӣ, тарафдорӣ ба касе ё гурӯҳе: **думравӣ кардан**.

ДУМӮХРА دومهره 1. ду мӯҳр пахшкарда, ду мӯҳр зада.

ДУМЧА دمچه 1. *шакли тасгири дум*. 2. қисми охири чизе; канораи борики чизе. 3. *бот.* ҷои бо танаи растани пайвандшавии мева, банд: **думчаи ангур** (ё **мавиз**), **думчаи харбуза**; **думча додан** тамом пухтани харбуза ё тарбуз, ки бо андак даст расондан аз палак чудо мешавад, банд додан; **думчааш об гирифтан** а) ба пухтан наздик расидан (*оид ба мева*); б) **киноя** аз худро андак бокувват ҳис карда, аз худ рафтан; мавқei худро андак бехтар дид, ба фикри саркашӣ афтодани касе.

ДУМЧАДОР دمچه‌دار 1. дорои думча, думчадошта. 2. маҷ. **киноядор**, дорои маъни дигари иловагӣ: **сухани думчадор**.

ДУМЧАЧИН دمچه‌چین: **думчачин кардан** як-як қанда партофтани думча (*мас.*, *думчаи мавизро*).

ДУМЧУНБОН دم‌جنبان 1. дар ҳоли ҷунбондани дум. 2. *гуфт.*, *зоол.* ҷарҳресак, сангобдавак.

ДУМЧУНБОНИӢ دم‌جنبانی 1. исми амал аз дум

ҷунбондан; ҷунбонидани дум. 2. маҷ. ҳушомадгӯй, тамаллук; **думҷунбонӣ кардан**.

ДҶУМ-ДҶУМ دومدوم *калимаи тақлидӣ* садои нақораи қалон.

ДУН a. دون *кит.* 1. *паст*, *зер*, *поин*. 2. *сифла*, *фурӯмоя*, *разил*, *паст* (*сифати манғии одам*).

ДУНАЖОДА دونزاده *nig.* дурага.

ДУНАН دن аспи ҷавони ҳанӯз саворинашуда, той.

ДУНАФАРИӢ دونفری 1. дукаса, дукасадукас, дуду: **дунафарӣ нишастан дар паси миз**. 2. иборат аз ду қас, ду нафарро фарогиранда: **гурӯҳҳои дунафарӣ**.

ДУНБ دنب *nig.* дум.

ДУНБА دنبه 1. думба, узве аз бадани ғӯсфанд, ки дар охири танаи ў оvezon ба ҷои думи ўст ва он бештар аз равғани карт иборат мебошад: **равғани дунба**. 2. маҷ. сурини инсон.

ДУНБАГУДОЗ دنبه‌گداز навъи сехру ҷоду, ки дар он ҷодугарон ба номи шахсе ба дунбаи ғӯсфанд сӯзан мезананд ва афсуне бар он меҳонанд ва ҷароғе ё шамъе зери он равшан мекунанд ва дар гӯри қӯҳнае мегузоранд, то он шахс низ ҷун дунба обу логар шуда, саранҷом бимирад.

ДУНБАДОР دنبه‌دار думбадор, дорои дунба, дунбамонда: **ғӯсфанди дунбадор**.

ДУНБАКАЛОН دنبه‌کлан дорои думбаи қалон: **ғӯсфанди дунбакалон**.

ДУНБОЛ دنبول думбол, ақиб, пас; **дунболи...** аз паси...; **аз дунболи ...** а) аз паси..., аз қафои..., аз ақиби...; б) дар пайравии..., дар пайгирии (касе); **дунболи ҳамдигар** паси ҳам; **дунболи касеро гирифтан** а) аз ақиби касе рафтан; ба касе пайравӣ; б) касеро таъқиб кардан, касеро поида ғаштан, аз паси касе афтодан; **аз дунболи касе рафтан** а) аз паси касе рафтан; б) ба касе пайравӣ кардан; **ба (аз) дунболи касе афтодан** а) аз паси касе шудан, касеро таъқиб кардан; б) пайравӣ кардан ба кори касе; тақлид кардан ба касе дар коре; **касеро ба дунболи касе гузоштан** касеро барои таъқиби касе вазифадор кардан.

ДУНБОЛА دنباله 1. *nig.* дунбол. 2. охири чизе; қисми охири чизе.

ДУНБОЛАГИР دنباله گیر az паси касе раванда, az ақиби касе афтода (*бо нияти назорат ё таъқиб*); таъқибкунанда.

ДУНБОЛАГИРӢ دنباله گیری таъқиб, az паси касе афтодан: дунболагирӣ *кардан касеро*.

ДУНБОЛАДОР دنباله‌دار дароз, тавил, кашол; думдор: *абруи дунболадор; фикру андешаи дунболадор* фикру хаёли беохир, андешаҳои давомдор.

ДУНБОЛАПУР دنباله پر :милтиқи дунболапур кӯн. милтиқе, ки az қафояш тир пур карда мешавад.

ДУНБОЛБУРИДА دنبال بريده *кит., ниг. думбурида*.

ДУНБОЛГИРИЙ دنبال گیری *nig. дунболагирӣ*.

ДУНБОЛГИР دنبال گیر *nig. дунболагир.*

ДУНБОЛЧА دنبالچه биол. устухони резае дар интиҳои сутунмӯҳраи инсон, ки онро бозмондаи дум дар инсон медонанд.

ДУНБУЛ دنبل ғаллаи ҳанӯз комилан нопухта (*аслаи дулмул*).

ДУНБУЛБИРӢ دنبل بریان ғалладонаи нимҳоми бирёнкардашуда.

ДУНБУРА دنبه *mus.* навъи асбоби мусикӣ, ки тамбӯрмонанди дасткӯтоҳ аст (*дар гуфтугӯ думбура ва думбурак низ меғӯянд*).

ДУНБУРАНАВОЗ دنبه نواز *mus.* он ки дунбура менавозад, навозандай дунбура.

ДУНБУРАНАВОЗӢ دنبه نوازی амали думбуранавоз, навохтани дунбура.

ДУНЁ a. دنيا 1. олами мавҷудот; ҷаҳон, гетӣ: дунёи қӯҳна, дунёи қадим. 2. *маҷ.* сарват, давлат, мол; аз дунё ҷашм пӯшидан даргузаштан, мурдан; ба дунё омадан таваллуд ёфтан.

ДУНЁБЕЗОР دنيابيزار он ки az молу ҳол ва зиндагии индунёй мегурезад, хилватнишин.

ДУНЁБЕЗОРИЙ دنيابيزاري бемайлӣ ва танаффур аз зиндагӣ.

ДУНЁБИН دنيابين он ки бештар ба молу сарват ва корҳои ин дунё таваҷҷӯҳ дорад, дунёпраст.

ДУНЁВӢ دنياوي *nig. дунявӣ.*

ДУНЁГАРДӢ دنيا گردی ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳати дунё.

ДУНЁГИР دنيا گير ҷаҳонгир, оламгир, ҷаҳонӣ.

ДУНЁДИДА دنيادидه ҷаҳонгашта; гарму сарди зиндагиро ҷашида; пурдидаю таҷрибакор.

ДУНЁДИДАГӢ دنيادидگي таҷрибадорӣ ва кордонӣ.

ДУНЁДОР دنيادар *маҷ.* тавонгар, соҳиби молу давлат.

ДУНЁДУШМАН دنيادشمن *кит., маҷ.* муҳолиф ва ғурезони дунёи моддӣ, парҳезгор, хилватнишин.

ДУНЁДӮСТ دنيادوست дунёталаб, дунёпраст.

ДУНЁЙ دنيائي *nig. дунявӣ.*

ДУНЁПАРАСТ دنيا پرسست он ки молу пулро дӯст медорад, молпраст, ба ҳирси моли дунё монда.

ДУНЁПАРАСТИЙ دنيا پرسсти молпрастӣ, парастидан ва ҳарис будан ба молу лаззати дунё.

ДУНЁТАЛАБ دنياطلب ҳостори лаззати дунёи моддӣ, толиби дунё.

ДУНЁЧӮЙ دنياجوي он ки az пайи молу мулк медавад, моландӯз.

ДУНИМ دونيم ба ду ҳиссаи баробар ҷудошуда, ду нисфшуда, дупора.

ДУНИМА دونيمه *nig. дуним.*

ДУНПАРАСТ دون پرسست *nig. дунпарвар.*

ДУНПАРВАР دون پورӯмоя ва паст-фітратонро ҳимоя мекунад, сифлапарвар: дунёи дунпарвар.

ДУНПАРВАРИЙ دون پوري парвариши мардуми паст ва фурӯмоя.

ДУНПОЯ دون پایاه дорои мақом ва дараҷаи пасту камаҳамият, беасос.

ДУНУҚТА دون نقطه грам. аломати китобатӣ дар шакли ду нуқтаи болои ҳам гузошта (:), аломати баён.

ДУНҲИММАТ دون همت пастҳиммат, фурӯмоя; ҳасис.

ДУНҲИММАТИЙ دون همتى пастҳимматӣ, фурӯмояӣ; ҳасисӣ, ҳасосат.

ДУН

ДУНЯВӢ 1. *مانسуб ба дунё*; чаҳонӣ. 2. ба моддӣ будани чаҳон эътиқод дошта, инчаҳонӣ; **давлати дунявӢ** давлате, ки дар асоси қонунҳои умунибашарӣ поягузорӣ шуда аз дин чудо аст.

ДУО *a. دعا* *b. دارҳост* аз Худо, ниёиш; **дуои хайр** аз Худо хостани хайрият ва некии касе; **дую кардан** *касеро* хайру баракати *касеро* аз Худо талаб кардан; **дуюи касеро гирифтан** ба касе хизмате ё некие карда, мавриди ситоиш ва дуталабии вай шудан.

ДУОБА *دوآبه* чои бо ҳам як шудани ду рӯд ё ду шоҳоби ду дарё.

ДУОГАР *داعگر* дуогӯй, ситоишгар, ҳамду санохон.

ДУОГӮЁН *داعگویان* дар ҳоли дуогӯй, ҳангоми дуо хондан.

ДУОГӮЙ *داعگوئی* талаб кардани хайру некӣ аз Худованд, дуоҳонӣ.

ДУОГӮЙ *داعگوی* дуокунанда; хайрҳоҳ, некҳоҳ.

ДУОНДИС *دعانویس* он ки ба ивази пулу мол барои дигарон дуову тӯмор менависад, тӯморнавис.

ДУОТАША *دوآتشه* *кит.* ду маротиба тақтиришуда: **арақи дуоташа**.

ДУОХОН *دعاخوان* 1. азоимхон, афсунхон; бо дуову афсун табобаткунанда. 2. он ки дар зиёратгоҳҳо ва гӯристонҳо дуо меҳонад; дуогӯй.

ДУОХОНӢ *دعاخوانی* *кор ва амали* дуоҳон, азоимхонӣ, афсунхонӣ.

ДУОҲАНА *دوآنه* *nig.* **дупозагӣ**.

ДУОШЁНА *دوآشیانه* дуқабата, дорои ду табақа: **бинои дуошёна**.

ДУПАЙКАР *دوبیکر* *кит., nig.* **ҷавзо**.

ДУПАЛЛА *دوبله* дорои ду палла; **тарозуи дупалла**.

ДУПО *دوبا* дорои ду по; **гурги дупо** *киноя* аз одами дузду горатгар.

ДУПОЗАГӢ *دوبازگی* дупозадор, дорои ду поза: **испори дупозагӣ**.

ДУПОРА *دوباره* дунима, дуҳисса, дуқисм, дунимушуда, ду пораи як чиз.

ДУПОЯ *دوبایه* дупо; бо ду по: **дупоя лагад** задан.

ДУППА-ДУРУСТ *دې درست* *гуфт*. аз ҳар ҷиҳат солим, тандуруст: **одами дуппа-дуруст**.

ДУПУЛА *دوبوله* *гуфт*. ба қадри ду пули сиёҳ арзишнадошта, беарзиш; **дупула нафъ нарасидан** ҳеч нафъе нарасидан.

ДУПУШТА *:دونی* **дупушта** ноне, ки ду маротиба, яъне аз ду тараф ба танӯр часпонда пухтаанд (*ба иллати нопухта афтиданаи*), ноне, ки рӯй надорад.

ДУПӮСТА *دوپوسته* 1. ғафс, гирифта (*oid ба овоз*). 2. *маҷ.* дуҳӯра.

ДУР чизе, ки дар фосилаи зиёди замонӣ ё маконӣ воқеъ аст; **муқоб.** **наздик;** **муддати дуру дароз** вақти ниҳоят зиёд, мӯҳлати бисёр тӯлонӣ; **роҳи дуру дароз** роҳи хеле тӯлонӣ, роҳи дурдаст; **ҳомӯшии дуру дароз** сукути бардавом, ҳомӯшии қашолёфта; **дур будан** фосилаи зиёд доштан; **дур кардан** ба фосилаи дур фиристондан; рондан; ғоиб кардан, **дур дидан** фаромӯш кардан, аз ёд баровардан.

ДУР(P) *a.* ду марворид, гавҳар: **дурри носуфта,** **дурри яқдона,** **дурри ягона,** **дурри якто,** **дурри ятим;** **дурр сүфтан** а) сӯроҳ кардани марворид барои ба ришта қашидан; б) **киноя** аз сӯҳани балеги бикр гуфтан, қаломи наву тоза гуфтан.

ДУРАГА *دورگه* зоти нави аз ду зоти гуногун ба вучӯд овардашуда; **дурага кардан** аз ду зот ба вучӯд омадани зоти нав.

ДУРАНГ *دورنگ* 1. дорои ду ранги гуногун. 2. *кит., маҷ.* дурӯя, мунофиқ; ноустувор. 3. *варз.* ҳисоби баробар.

ДУРАНГА *دورنگه* *nig.* **дуранг** 1.

ДУРАНГӢ *دورنگي* 1. дуранг будан, ду ранги гуногун доштани чизе. 2. *кит., маҷ.* дурӯягӣ, мунофиқӣ; ноустуворӣ.

ДУРАНДЕШ *دورانديش* он ки ояндаи кореро меандешад, оқибатандеш, мuloхizakor, охирбин.

ДУРАНДЕШӢ *دورانديشی* дурандеш будан, дурбинӣ, мuloхizakorӣ, охирбинӣ.

ДУРАНДЕШОНА *دورانديشانه* дурбинона, бомулоҳиза, аз рӯи дурандешӣ.

ДУРАНДОЗ دوراندوز дурафкан: тӯпи дурандоз.

ДУРАФКАН دورافکن он ки ё он чи чизеро дур мепартояд, дурандоз.

ДУРАФТОДА دورافتاده дар чои дур воқеъшуда, дар чои дур зиндагиунанда: **дурафтода** аз ватан, дӯсти дурафтода.

ДУРАФТОДАГӢ دورافتادگی шакли дигари сифати феълии дурафтода; дурафтода будан, дастрас набудан.

ДУРАФШ درفش *nig.* дирафш.

ДУРАФШОН//ДУРФИШОН درفشن/درفشن гавҳарфишон, марворидпуш; ◇ **абри дурафшон** абри борон, абри бороновар.

ДУРАХШ درخشش тобиш, фурӯғ, партави чашм-бараんだ.

ДУРАХШИДАН درخشیدن партав афкандан, барқ задан, тофтан.

ДУРАХШОН درخشنان дурахшанда, тобанда, равшан.

ДУРАХШОНӢ درخشناني тобонӣ, фурӯғ, тобиш, дурахш.

ДУРАХА دورهه *nig.* дуроҳа.

ДУРБИН دربین 1. он ки чашмаш дурро нағз мебинад; он ки дурро бехтар аз наздик мебинад. 2. *маҷ.* одами дурандеш, мулоҳизакор. 3. асбоби шишагӣ, ки дурро наздик ва калон карда нишон медиҳад.

ДУРБИНӢ دوربینӣ дурандешӣ, оқибатандешӣ, мулоҳизакорӣ.

ДУРБИНОНА دوربینانه дурандешона, бо пешбинии оянда, ояндаи дурро ба назар гирифта.

ДУРБОШ دورباش *taър.* найзаи душоха, ки шотирон (маъракагирон) ва пешхизматҳо ба даст гирифта, пеш-пеши подшоҳ рафта «дур бош!» гӯён роҳ мекушоданд.

ДУРБУРД دوربرد *nav.* дорои тавоной ва имкониятҳои партоб ба фосилаи зиёд: **мушакҳои дурбурд.**

ДУРГАРД دورگرد 1. он ки ё он чи ба фосилаи дур мегардад. 2. *маҷ.* бегона, ноошно.

ДУРДА درده он чи аз моеот баъд аз ҷӯшондан таҳшин мешавад, лойқаи таҳшиншудаи ша-

роб, сирко *ва г.*

ДУРДАСТ دوردست чои дур, чои воқеъ дар фосилаи тӯлонӣ, дуродур, дастнорас.

ДУРДИКАШ دردی کش *кит.* боданӯши гузаро, аракҳӯри ашаддӣ.

ДУРДИНӮШ دردی نوش *nig.* дурдикаш.

ДУРДИОМЕЗ دردی آمیز бо дурд омехта, гайри соф, гашнок, лойолуд (*сифати май*).

ДУРДИОШОМ دردی آشام *nig.* дурдикаш.

ДУРДИХОР دردی خوار *nig.* дурдикаш.

ДУРДОЛУДА دردآلوده *nig.* дурдиомез.

ДУРДОНА دردانه 1. як дона дурр, дурри якто. 2. *маҷ.* фарзанди якто, фарзанди азиз, нури дид; ◇ **дурдонрои назм** намунаҳои беҳтарини назм, шоҳасарҳои шоирон.

ДУРЕДГАР دریدگر устои чӯбтарош, наччор.

ДУРЕДГАРӢ دریدگرӣ касбу кори дуредгар, наччорӣ.

ДУРЗАН دورزن ҳ. ба дур расанда, аз масофаи зиёд зарбазананда (*тиру тӯп*): **тӯпи дурзан.**

ДУРЗАЙ دورزنӣ тавоной ва имконияти дур задан.

ДУРӢ دوری 1. дур будан аз ҷиҳати масофа; **дурӣ доштан** дур будан, фосила доштан. 2. ҷудоӣ, маҳҷурӣ; **дурӣ гузидан // дурӣ ҷустан** канора гирифтан, дур шудан.

ДУРМАДАРОЗ دورمدراز дар фосилаи зиёд, тӯлонӣ, дер давом кардан.

ДУРМОНДА دورمانده ҷудо, аз дигарон дурафтода.

ДУРМОНДАГӢ دورماندگӣ ҷудоӣ, фирок, дур-афтодагӣ.

ДУРНАВИС دورنویس *nав.* ба чои дур фиристанда, факс.

ДУРНАЗАР دورنظر *nig.* дурандеш.

ДУРНАЗАРИ دورنظری *nig.* дурандешӣ.

ДУРНАМО دورنما 1. манзара, ҷашмандоз; на-муд аз дур. 2. лавҳаи рассомӣ ё сурати табиат, ки манзарае аз дур дар он тасвир ёфтааст. 3. *маҷ.* ояндабинӣ (-и рушду тараққӣёт).

ДУРНАМОСОЗ دورنماساز *nav.* он ки нақшаҳои

ояндаро тартиб медиҳад.	ҳалолкор, амин: одами дуруст .
ДУРНИГАР دورنگر доштани тавоноии дур ни- гаристан, оянданигар, дурбин.	ДУРУСТАНДЕШ درست‌اندیش дорои андешаи дуруст, росткор, ростқавл.
ДУРНИГАРИ دورنگری тавоноии дур нигарис-тан, шинохтан ва дарёфтани рӯйдодҳои оян-да, дурбинӣ.	ДУРУСТИ درستی сахехӣ, ростӣ; ҳалолӣ, дуруст будан.
ДУРНИГОР دورنگار nav. ба ҷои дур фири-станда, факс.	ДУРУСТКОР درست‌کار он ки корҳои худро ба ростию дурустӣ ба ҷо меорад, ҳалолкор.
ДУРНИГОРИ دورنگاري nav. фиристанда ба ҷои дур, факс кардан.	ДУРУСТКОРИ درست‌کارӣ дурусткор будан; ҳалолкорӣ, покӣ.
ДУРОДУР دورادور хеле ҷои дур; дури дур, фосилаи зиёд.	ДУРУСТНАВИСӢ درست‌نویسӣ бегалат ва бе-хато навиштан, риояи ойини нигориш ва дастури забон дар навиштан; муқоб. галатнависӣ .
ДУРОХА دوراهه 1. ҷои ба ду роҳ тақсим шудани як роҳ ё ҷои пайваст шудани ду роҳ. 2. дорои ду роҳ; <i>истиоратан</i> : дар дуроҳаи ҳаёт исто-дан .	ДУРУСТПАЙМОН درست‌پیمان ба ваъдаи худ содик, дар паймони худ устувор.
ДУРПАРВОЗ دورپرواز nav. парвозкунанда ба масофаи дур, дорои тавонойӣ ва имконияти парвоз ба фосилаи зиёд.	ДУРУСТРАФТОР درست‌رفтар дорои рафтори дуруст, дурусткор.
ДУРРПАВ دورроو ба масофаи дур раванд; равона ба ҷои дур: қатораи дуррав .	ДУРУСТШУДАНӢ درست‌شدنی <i>сифати феълии замони оянда</i> az дуруст шудан; ислоҳпазир, қобили таълиму тарбия; қобили таъмиру тармим, созшуданӣ.
ДУРРОА a. دراعه kит. 1. як навъ либоси ҷангӣ. 2. либоси рӯпӯши сӯфиёну шайхон.	ДУРУШТ درشت 1. ноҳамвор, дағал: матои ду-рушт . 2. дағал, бадрафтор; орди дурушт орди гайри маҳин.
ДУРРОЧ a. دراج парандай хушнамуде аз ҷинси қабӯк, дарроҷ.	ДУРУШТБОФ درشت‌باف бофтание, ки боф-таҳояш дурушт ва фосилаҳои бофти он зиёд аст.
ДУРУД I درود 1. салом, таҳният. 2. сано, сито-иш; дуруду паём гуфтан салом гуфтану хабар додан; дуруду таҳният гуфтан табрик кардан.	ДУРУШТБОФТ درشت‌بافت <i>nig.</i> дуруштбоф.
ДУРУД II درود kит., nig. дарав ; кишту дуруд коштан ва даравидан; зироаткорӣ.	ДУРУШТГҮЙ درشت‌گوئي суханҳои носазо гуф-тан, тунд ва бечо сухан гуфтан.
ДУРУДАН درودن kит., nig. даравидан .	ДУРУШТГҮЙ درشت‌گوی носазогӯй, он ки суха-нони ношоиста мегӯяд.
ДУРУДАРОЗ دورودراز хеле дур, вақти зиёд, фосилаи зиёдро гирифтани, мутадовим.	ДУРУШТИ درشتی дурушт будан; дағалӣ, зиштӣ, бадрафторӣ.
ДУРУКНА دورکنه дорои ду руҳ, дорои ду қисмат.	ДУРУШТМУОМИЛА درشت‌معامله дағал, бад-рафтор, тундмичоз: одами дуруштмуомила .
ДУРУСТ درست 1. тандуруст, хуб, солим, сиҳат; муқоб. бемор . 2. рост, сахех; беайб, бегалат; муқоб. ғалат : ҳалли дурусти масъала, рохи дурустро ёфтани . 3. тамом, комил; муқоб. ноқис ; дуруст шудан а) бех шудан (<i>аз беморӣ</i>); б) ислоҳ ёфтани, бенақс гардидан. 4.	ДУРУШТМУОМИЛАГӢ درشت‌معاملگӣ дурушт-муомила будан, дағалӣ, бадрафторӣ, тундмичозӣ.
	ДУРУШТПАШМ درشت‌پشم он чи пашми ду-rushт дорад (<i>гайри нарм</i>): гӯсфанди дурушт-پашм .

ДУРУШТРӮЙ درشت روئى بадрӯй, зиштрӯй, бадқавоқӣ.

ДУРУШТРӮЙ درشت روی بадрӯй, бадқавоқ, зиштрӯ.

ДУРУШТХӮ درشت خو بадхулк, зиштсират, бадрафтор.

ДУРӮ دورو 1. он чи ду рӯй дорад; матоъ ё чизи дигар, ки накшу ранги пушту рӯй он аз ҳам фарқ дорад. 2. мунофик, риёкор.

ДУРӮФ دروغ сухани норост ва ноҳақ, кизб; мӯқоб. **рост:** дурӯғ гуфтан; **умри дурӯғ кӯтоҳ аст** (мақ.); **дурӯғи маҳз** тамоман дурӯғ, ба кулӣ норост; **ваъдаҳои дурӯғ** ваъдаҳои иҷронашаванда; **гапи дурӯғ** сухани норост ва ноҳақ.

ДУРӮФАҚӢ دروغ‌کى بардуруғ, аз рӯи фанду фиреб.

ДУРӮФБОФ دروغ باف *nig.* дурӯғгӯ(й).

ДУРӮФБОФӢ دروغ بافي *nig.* дурӯғгӯ.

ДУРӮФГӮ(Й) (گو) دروغ گو(ي) он ки гапи дурӯғ мегӯяд, дурӯғгӯянда, козиб.

ДУРӮФГӮӢ دروغ‌گوئى амали дуруғгӯ, дурӯғ гуфтан, каззобӣ; бӯhton задан.

ДУРӮФЗАН دروغ زن *nig.* дурӯғгӯ(й).

ДУРӮФИН دروغ‌غین *nig.* дурӯғӣ.

ДУРӮФӢ دروغ‌غى درӯғ будан, норости сухан, дурӯғин.

ДУРӮФОМЕЗ دروغ‌آمیز омехта бо фиребу дурӯғ, фандомез.

ДУРӮФПАРДОЗ دروغ پرداز *nig.* дурӯғбоф.

ДУРӮФПАРДОЗӢ دروغ پردازی *nig.* дурӯғбофи.

ДУРӮФПАРОКАНӢ دروغ‌پراکنى *nig.* дурӯғбофи.

ДУРӮЗА دوروزه 1. муддати ду рӯз, ду рӯзро фарогиранда ё дар ду рӯз иҷрошаванда. 2. **маҷ.** кӯтоҳ, зудгузар: **дунёи дурӯза**, **умри дурӯза**.

ДУРӮӢ دورئى *nig.* дурӯяғӣ; **дурӯй кардан** мунофикӣ кардан, риёкорӣ кардан.

ДУРӮЯ دورويه *nig.* дурӯ.

ДУРӮЯГӢ دورويگى мунофикӣ, риёкорӣ.

ДУРФИШОН درفشان *nig.* дурафшон.

ДУРЧ a. درج کит. сандуқча барои нигоҳ доштани ҷавоҳирот ва зару зевар, хукқа; **дурчи ақиқ** (ё ғавҳар) даҳони маъшука.

ДУСАД دوصد *шумораи миқдорӣ* ду бор сад, дуто садӣ, адади 200.

ДУСАДӢ دوصدی дуто садӣ, ду бор садтой.

ДУСАДУМ دوصدم *шумораи тартибӣ* аз дусад.

ДУСАМТА دوسمنه аз ду самт, аз ҳар ду тараф.

ДУСАР دوسر дорои ду сар, ду сар дошта; **арраи дусар** арраи дудастаи ғӯлабӯр; **деви дусар** деви афсонавие, ки ғӯё ду сар доштааст.

ДУСАРА دوسره *nig.* дусар.

ДУСОАТА دوساعته муддати ду соат, ду соатро фарогиранда: **сӯҳбати дусоата**.

ДУСОАТИНА دوساعтине *гуфт.*, *nig.* дусоата: кори дусоатина.

ДУСОАТИӢ دوساعته *nig.* дусоата.

ДУСОЛА دوساله 1. ду солро пуркарда, ба синни ду расида: **кӯдаки дусола**. 2. муддати ду солро фарогиранда: **руҳсатии дусола**.

ДУСОЛАГӢ دوسالگى дусола будан; давраи дусола.

ДУСТ англ. دوست моддаи хокамонанд барои маҳви ҳашароти зааррасон.

ДУСУТУНА دوستونه дорои ду сутун, аз ду сутун иборатбуда.

ДУТАБАИЯТӢ دوتبیعتی *nig.* душаҳрвандӣ.

ДУТАБАҚА دو طبقه: **دари дутабақа** дари ду та-бақа дошта.

ДУТАРАФА دو طرفه az ду тараф; мутақобил; **алоқаи дутарафа** робитаи мутақобил.

ДУТЕФА дорои ду тег, дудама; саре, ки ду бор тарошида бошанд.

ДУТО دوتا 1. ду агад, ду дона. 2. **маҷ.** ҳам, дуқат, ҳамида; **қади дуто** қомати ҳам; **сари касеро дуто кардан** касеро зандор ё шавҳардор кардан, оиладор кардан.

ДУТОӢ دوتائی дуто-дуто, ду дона ба ҳар як: **дутой тақсим кардан чизero**.

ДУТОР دوتار мус. асбоби мусиқӣ, ки шабехӣ думбура, вале дароздаста буда, аз ду тор

иборат мебошад.	ДУХТАРБИНӢ دخترینی расми дида шинос шудани домод ва хешони ў бо арӯшаванда.
ДУТОРИЙ он ки бо дутор менавозад, дуторнавоз.	ДУХТАРБИНОН دخترینان <i>nig.</i> духтарбинӣ.
ДУТОРНАВОЗ он ки дутор менавозад, навозандай дутор.	ДУХТАРБОЗ دختریاز он ки бо духтарон ишқварзӣ мекунад, занбоз.
ДУТОРНАВОЗӢ دوتارنوازی навохтани дутор, амали дуторнавоз.	ДУХТАРБОЗӢ دختریازи ишқварзӣ бо духтарон, занбозӣ.
ДУТУХМА биол. дорои ду навъи тухмӣ; дорои ду тухм.	ДУХТАРДОР دختردار он ки фарзанди духтар дорад.
ДУХЕЗ دو خیز навъе аз ҳаракати чорпоён: духез задан.	ДУХТАРДУЗД دختردزد он ки духтареро гурезонда, ба худ зан кардааст.
ДУХЕЛА دو خیله иборат аз ду навъ; омехтаи ду хел: биринчи духела.	ДУХТАРЗО دخترزا зане, ки факат духтар мезояд.
ДУХН <i>a.</i> دخن кит. арзан.	ДУХТАРЗОДА دخترزاده фарзанди духтар (<i>хоҳ писар бошад ё духтар</i>).
ДУХНА <i>a.</i> دخنه кит. доруи хушбӯй, ки дар хона дуд медиҳанд, хушбӯй.	ДУХТАРИЙ دختری 1. давраи духтар будан. 2. бакорат, дӯшизагӣ. 3. мансуб ба духтар: наберай духтарӣ.
ДУХОБА دو خوابه ба ду тараф моилбуда (<i>оид ба пати маҳмал ё матоъҳои дигари патдор</i>).	ДУХТАРОНА دخترانه 1. мансуб ба духтарон: он чи ба духтарон марбут ва хос аст: либоси духтарона, шарми духтарона. 2. монанди духтарон. 3. ба шевайи духтарон, ба тарзи духтарон.
ДУХОН I <i>a.</i> دخان кит. дуд.	ДУХТАРХОЛА دخترخاله <i>гуфт.</i> духтари хоҳари модар; <i>дар муошират</i> муроҷиат ба духтари бегона.
ДУХОН II <i>гуфт.</i> хонандай мактаб, ки аз дарсҳо баҳои «2» (ғайриқаноатбаҳш) мегирад, талабаи бадхон, талабаи ақибмонда.	ДУХТАРХОНА دخترخانه 1. <i>таър.</i> каниз, канизак. 2. хизматгор. 3. <i>гуфт.</i> ҷойи раксу бозии духтарон дар ҷашни арӯсӣ.
ДУХТАРАПАК دخترک <i>шакли тасғир ва навозишии духтар;</i> духтарча, духтари хурдсол; духтари наврас.	ДУХТАРХОНД دخترخواند фарзанди духтарии ягон шахси дигар, ки касе ўро ба фарзандӣ қабул кардааст.
ДУХТАРАМАК دخترعمک духтари бародари падар; <i>дар муошират</i> муроҷиат ба духтари ношинос.	ДУХТАРХОНДА دخترخوانده <i>nig.</i> духтархонд.
ДУХТАРАММА دخترعمه духтари хоҳари падар; <i>дар муошират</i> муроҷиат ба духтари ношинос.	ДУХТАРЧА دخترچه <i>nig.</i> духтарақ.
ДУХТАРАНДАР دختراندر духтаре, ки аз шавҳар ё зани дигар аст, духтари ўгай.	ДУХТУР лот. <i>Доктор</i> (аслаи доктор) он ки дар соҳаи тиб соҳибиҳтисос буда, муолиҷаи беморон шуғли ўст, табиб, пизишк.
ДУХТАРБАРОРИЙ دختربراري бароварадани духтар, ба шавҳар додани духтар.	ДУХТУРИЙ <i>гуфт.</i> 1. мансуб ба духтур. 2. касбу кори духтур, табибӣ, пизишкӣ.
ДУХТАРБАЧА دختربچه <i>гуфт.</i> духтарча, духтарақ.	ДУХТУРХОНА دخترخانه <i>гуфт.</i> шифохона, дармонгоҳ.

ДУХУЛ *a.* دخول дохил шудан, даромадан; **муқоб.** хуруч.

ДУХӮРА دوخره думаънидор, дорои ду маънӣ; **сухани дуҳӯра** сухани думаънидор; сухане, ки дар зимн маъни киноявӣ дорад.

ДУҲАФТАӢ دوهفته‌ای ду ҳафтаро фаро гиранда, чордахрӯза.

ДУҲИЧОӢ دوھجائي вожае, ки аз ду хичо иборат аст.

ДУҲУЛ دهل табл, нақора; ♀ **дуҳул даридан** фош кардан; шармандаву расво кардан.

ДУҲУЛДАРИДА دهلدریده *киноя az* расвошуда, шармандашуда.

ДУҲУЛЗАН دهلزن таблзан, нақорачӣ.

ДУЧАНД دوچند ду баробар, ду бор: **дучанд афзудан**, **дучанд зиёд кардан**, **дучанд кам кардан**.

ДУЧАНДОН دوچندان *nig.* дучанд.

ДУЧАРХА دوچرخه 1. дорои ду чарх, ду чарх дошта; **аробай дучарха** велосипед.

ДУЧАРХАСАВОР دوچرخه‌سوار он ки ба дучарха савор аст, он ки дучарха меронад.

ДУЧАРХАСАВОРӢ دوچرخه‌سوارӣ амали дучархасавор; ба дучарха савор шудан ва рондани он.

ДУЧОР دچار барҳӯрди ногаҳонӣ ба касе ё ҳодисае, бинохост воҳӯрдан; **дучор омадан бо касе** воҳӯрдан, рӯ ба рӯ шудан бо касе; **дучор шудан** а) воҳӯрдан бо касе; б) *киноя az* гирифтор шудан, мубтало шудан (*мас.., ба bemorie*).

ДУЧОРОМАДА دچارآمده *сифати феълии замони гузашта az дучор омадан*; барҳӯрда, ба чизе ё касе барҳӯрда.

ДУЧИНСА دو جنسه 1. биол. насли аз омезиши ду чинс ба вучуд омада; дурага. 2. ду чизи омехта, ду чизи бо ҳам омезишёфта, махлут. 3. дорои ду чинс, нармода.

ДУЧИНСӢ دو جنسی *биол.* гиёҳ ё ҷонваре, ки ҳам андомҳои ҷинсии нарина ва ҳам модина дошта бошад, нарумода.

ДУЧО *a.* دجا//دجي 1. торикӣ. 2. *маҷ.* кудурат;

ғамгинӣ.

ДУЧОН دو جان ҳомила, обистан, бордор: **дучон шудан**.

ДУЧОНИБА دو جانبه дутарафа: зулму истисмори дучониба.

ДУЧОНӢ دو جانی ҳомила будан, ҳомилагӣ: давраи дучонӣ.

ДУЧОЯ دو جایه ду ҷо дошта; дар ду маҳал ҷои иқомат дошта: **дучоя будан**, **дучоя шудан**.

ДУЧОЯГӢ دو جایگي дар ду ҷо будан, дучоя будан; **истикомати дучоягӣ** истиқомат кардан дар ду манзил.

ДУШАБАКА دوشبکه дорои ду шабака.

ДУШАҚЛА دوشکله дорои ду шакл; **ҳарфҳои душакла** ҳарфҳои алифбои арабиасоси тоҷикиӣ, ки ду шакл ё тарзи навишт доранд, яне дар алоҳидагӣ шакли пурра ва ҳангоми бо ҳарфҳои дигар пайваст шудан дар шакли нопурра навишта мешаванд.

ДУШАНБЕ دو شنبه 1. номи рӯзи аввали ҳафта (*дар маънии ҳозира*). 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ДУШАНБЕГӢ دو شنبگي аҳли Душанбе; сокини шаҳри Душанбе.

ДУШАҲРВАНДӢ دو شهروندي *nav.* дар як вақт шаҳрванд (*табаа*)-и ду кишвар будан, дутабаятий.

ДУШВОР دشوار мушкил, саъб, коре, ки карданаш саҳт ё масъалае, ки фаҳмиданаш мушкил аст; **муқоб. осон:** **кори душвор**, **масъалаи душвор**; **душвор омадан** мушкилӣ кардани коре ба касе; гарон омадан.

ДУШВОРБАРО دشواربرا чое, ки баромадан ба он душвор аст.

ДУШВОРГАРД دشوارگرد чой ё маҳалле, ки гаштан дар он ҷо душвор аст, душворгузар.

ДУШВОРГУДОЗ دشوارگداز филизе, ки гудохтану об кардани он душвор аст.

ДУШВОРГУЗАР دشوارگذر роҳе, ки гузаштан аз он саҳту заҳматовар аст, роҳи саъбулубур.

ДУШВОРЁБ دشواریاب он чи ёфтанаш душвор аст, ноёб.

ДУШ

ДУШВОРӢ دشواری саҳтӣ, мушкилӣ, ишкол; мӯқоб. осон; **бо душворӣ** бо азобу машақҷат; **душворӣ кардан** гарон омадан, саҳтӣ кардан; мушкил будан.

ДУШВОРПИСАНД دشوار پسند он чи фахмидану писандидани он мушкил аст; мушкилписанд.

ДУШВОРТАЛАФFUZ دشوار تلفظ калимаҳое, ки ба осонӣ талафуз карда намешаванд.

ДУШВОРФАҲМ دشوار فهم он чи фахмиданаш саҳт аст, мушкилфаҳм.

ДУШВОРФАҲMӢ دشوار فهمӣ душворфаҳм будан, мушкилфаҳмӣ.

ДУШВОРХОР دشوار خوار он чи хӯрданаш душвор аст; ногувор, нофорам.

ДУШМАН دشمن хасм, адӯ, бадҳоҳ, мухолиф: **душмани ашаддӣ**, **душмани баттол**, **душмани беамон**, **душмани қаттол**, **душмани маккор**; ◊ **душмани ҷонӣ** хасме, ки қасди ҷонро дорад; **душманро бо шакар қуштан** бо муомилаи нарм мағлуб кардани душман.

ДУШМАНАФКАН دشمن افکن мағлубқунандаи душман, ба ҳалокат расонандаи хасм.

ДУШМАНАФКАНӢ دشمن افکنӣ душманфиканӣ, мағлуб кардани душман.

ДУШМАНВОР دشمن وار монанди душман, ба шевай душманона.

ДУШМАНГУДОЗ دشمن گداز ба душман амон надиҳанда, несту нобудкунандаи хасм: **душмангудозу дӯстнавоз**.

ДУШМАНДОР دشمن دар он ки душман дорад ё ҳар касро ба худ душман мешуморад; мӯқоб. **дӯстдор**.

ДУШМАНӢ دشمنӣ ҳисси адоват, хусumat, бадҳоҳӣ; бадбинӣ; **душмани афтодан** (*дар байни ду нафар*), **душмани доштан** бо касе.

ДУШМАНКУШ دشمن کش кушандай душман, душманафкан.

ДУШМАНКУШӢ دشمن کشӣ куштани душман, маҳви адӯ.

ДУШМАНКӮБӢ دشمن کوبӣ *nig.* душманкушӣ.

ДУШМАНОНА دشمنانه аз рӯи хусumat, ба тарики душманӣ: **муносибати душманона**, **тӯх-**

мати душманона; **мӯқоб. дӯстона**.

ДУШМАНСӮЗ دشمن سوز маҷ. нобудкунандаи душман.

ДУШМАНТАРОШӢ دشمن تراши касеро ба худ душман ангоридан.

ДУШМАНФИКАН دشمن فکن *nig.* душманафкан.

ДУШОХА دوشاخه 1. ҳар чизе, ки ду шоҳ ё ду тараф дорад (*хусусан ҷои ба ду тараф тақсимишудаи дараҳт*). 2. ҷӯби нӯгаш ду шоҳдошта, ки бо он дастаҳои хор ва монанди инро мебардоранд ё гун мекунанд.

ДУШОХДОР دوشاخ دار ду шоҳ дошта, дорои ду шоҳ.

ДУШХ(B)ОР دشخوار *kит.*, *nig.* душвор.

ДУЮМ دويوم *шумораи тартибӣ* аз ду; дувум: **синфи дуюм, соли дуюم**.

ДУЮМБОРА دويوم باره бори дуюм, дафъаи дигар, дубора.

ДУЮМИН دويوم مين *nig.* дуюм; он ки ва он чи дуюм аст.

ДӮF I دوغ ҷурғоти равғанаш гирифташуда, мости беравған; **ҳеч қас намегӯяд, ки дӯғи ман турш аст** (*зарб.*).

ДӮF II دوغ пӯписа, таҳдид, суханҳои барои тарсонидани касе гуфтани: **дӯғу пӯписа**; **дӯғ задан** бо сухан ба тарс андохтан касеро; таҳдид кардан.

ДӮFЗАНИ دوغ زنى дӯғ задан; таҳдид кардан.

ДӮFOB دوغ آب 1. мости шуррут, ки пас аз гуппӣ зада кашиданӣ равғани ҷурғот боқӣ мемонад. 2. нӯшокии аз дӯғу об тайёр кардашуда, ҷалоб.

ДӮFOBӢ دوغ آبӣ косаи калон.

ДӮZ دوز 1. асоси замони ҳозира аз дӯхтан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъни дӯзанда: **кашфдӯз, либосдӯз, пироҳандӯз, куртадӯз**.

ДӮZA دوزه бот. гиёҳе, ки меваи хордори он дар вақти ҷаридани гӯсфандон ба пашми онҳо саҳт мечаспад.

ДӮZАНДА دوزنده 1. *сифати феълии* замони

ҳозира аз дӯхтан; он ки чизе медӯзад. 2. либосдӯз, дарзӣ, хайёт, чевар.

ДӮЗАНДАГӢ دوزندگی касбу кори дӯзанда; либосдӯзӣ, хайёти: устохонаи дӯзандагӣ, корхонаи дӯзандагӣ.

ДӮЗАНДАЗАН دوزنده زن зане, ки касбу амали ў дӯзандагӣ аст.

ДӮЗАХ دوزخ д. чои гунаҳгорон дар он дунё, ки тибқи ривоятҳои динӣ бисёр сӯзон аст, чаҳаннам; ♀ дӯзахи ҷанг чои пуроташу даҳшатовари ҷанг; ба дӯзах афтодан ба азоби ниҳоят саҳт дучор шудан.

ДӮЗАХИРӻ دوزخی رو кит., маҷ. дорои ҷехраи зишту сиёҳи монанди аҳли дӯзах ва ҷаҳаннам; муқоб. **бихиштиру**.

ДӮЗАҲӢ 1. мансуб ба дӯзах. 2. сазовори рафтан ба дӯзах; ҷаҳаннамӣ, муқоб. **бихиштий**.

ДӮЗАҲОШОМ دوزخ آشام кит., маҷ. он ки тавон ва тоқати азобу ранҷу балоро дорад, балоқаш.

ДӮЗАҲОШОМӢ دوزخ آشامӣ кит., маҷ. балоқашӣ, тавонмандии тоқати ранҷу балоҳо.

ДӮЗАҲСАРОӢ 1. دوزخ سرای (1) чой ё хонае, ки монанди ҷаҳаннам пур аз ранҷу азоб аст. 2. маҷ. дунё.

ДӮЗОНДАН دوزاندن тарзи бавоситаи дӯхтан.

ДӮКОН دوکان хонача ё ҷои шабеҳи он дар қарори кӯчаву хиёбон барои фурӯши молу чиз, мағозаи хурд: дӯкони бакқолӣ, дӯкони ғулфурӯшӣ, дӯкони доруфурӯшӣ.

ДӮКОНБОФӢ دوکان باғи боғандагӣ.

ДӮКОНДОР دوکاندار соҳиби дӯкон; фурӯшандай мағозаи на ҷандон қалон; савдогари соҳибдӯкон.

ДӮКОНДОРӢ دوکان دارӣ касбу кори дӯкондор; соҳибдӯконӣ.

ДӮКОНХОНА دوکان خانه 1. хонае, ки дар он дӯкони боғандагӣ гузошта шудааст, коргоҳи боғандагӣ. 2. корхона, устохона: дӯконхонаи заргар.

ДӮКОНЧА دوکانچه шакли тасгири дӯкон: дӯ-

кони хурд, нуқтаи хурди савдо: дӯкончай китобфурӯшӣ, дӯкончай рӯзномафурӯшӣ.

ДӮЛ I دول 1. шакли дигари далв. 2. қуттии ҷӯбини мураббаъ ва маҳрутишакл, ки аз сӯроҳи поёни он ғалла оҳиста-оҳиста ба сӯроҳи санги осиё рехта, орд мешавад.

ДӮЛ II دول ҳиг. дуҳул; дӯлу валвала шӯру ғавғо, ҳангомаю мағали одамони бисёр.

ДӮЛ III دول жола, яхча: дӯл боридан, дӯл задан.

ДӮЛ IV دول қит. 1. паст, фурӯмоя. 2. ҳез, муҳаннас.

ДӮЛӢ دولی маккорӣ, ҳилагарӣ; шаттоҳӣ, беҳаёй.

ДӮЛМА ټ. دولمه x̄yr. таоми дампухт, ки аз гӯшти кӯфтаи дар барги қарам ё барги ток печонда ва ё ба даруни қаламфури булғорӣ андоҳташуда тайёр карда мешавад.

ДӮЛО دول کӯзи об.

ДӮЛОБ دولاب 1. ҷарҳ ё гаргараи обкашӣ аз ҷоҳу ҷӯй, ҷигир. 2. маҷ. серғавғою пурмагал, пурғалогула; серҳаракату сердаробаро. 3. бетартиб, бесару сомон; ҷигил: **корро дӯлоб кардан, кор дӯлоб шудан, кори касе дӯлоб будан.**

ДӮЛОБӢ دولابӣ бетартибӣ, бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ.

ДӮЛОБКОР دولاب کار он ки корҳои ў бесару бун ва бетартиб аст; он ки кори муомилаҳои дурустро вайрон мекунад, одами чатоқкор ва найрангбоз.

ДӮЛОБКОРИ دولاب дӯлобкор будан.

ДӮЛОНА دولانه бот. дарахте, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд ва меваи зарду сурҳанги туршу ширин дорад.

ДӮЛЧА دولچه 1. кӯзн. зарфи ҷармине, ки машкобҳо бо вай ба машк об мерехтанд. 2. зарфи дастадор барои гирифтани об аз сатил ва г., обгардон.

ДӮНГ دونگ барҷастагӣ, баромадагӣ; **пешонии дӯнг** пешонии барҷаста.

ДӮНГӢ دونگӣ 1. ҷои нисбат ба атрофаш қадре баромадаи замин, пушта, теппа, тали хурд. 2. дӯнг будан, барҷастагӣ, баромадагӣ: **мӯйҳо-**

ДӮН

яш ба пеш афтода, дӯнгии пешонаашро иомаълум карда буданд.

ДӮНГПЕШОНӢ دونگپیشانی пешониаш баромадагӣ, ҷабинаш андак васею барҷаста.

ДӮСИДАН دوسیدن *nig.* часпидан; пайваст шудани чизе ба чизе.

ДӮСТ دوست 1. ёр, ошно, некҳоҳи касе, ҷӯра; муқоб. душман: дӯсти азиз, дӯсти дерина, дӯсти меҳрубон, дӯсти наздик, дӯсти самимӣ. 2. дӯстдоранда, дӯстдор, ошиқ, муҳиб; иштиёқманди чизе ё коре (ба ин маъно бештар ҳамчун ҷузви пасини қалимаҳои мураккаб меояд: **меҳнатдӯст, сулҳдӯст ва г.**); дӯст доштан а) ба касе бо ҳисси муҳаббат муносибат кардан, ошиқ будан ба касе, нағз дидан касеро; б) иштиёқманди чизе будан, дӯстдори чизе будан, ошиқи чизе будан; дӯсти нонӣ он ки ба касе барои нону неъматаш дӯстӣ меварзад; дӯсти боғараз; дӯсти ҷонӣ, дӯсти самимӣ; дӯст ба сар нигоҳ мекунад, душман ба по (зарб.) дӯст ақли дӯстро ба эътибор мегиряд, душман сару либосро; дӯст гирёнда гап мезанаду душман ҳандонда (зарб.) дӯст талҳ бошад ҳам, ҳақиқатро мегӯяду душман рӯбинона суханҳои ширин мегӯяд.

ДӮСТАНГЕЗ دوستانگیز барангезандай дӯстиву меҳрубонии дигарон; меҳрубон.

ДӮСТБОЗ دوست باز он ки дӯстони зиёде дошта, вақти бештари худро бо онҳо мегузаронад, ошнобоз, ҷӯрабоз.

ДӮСТБОЗӢ دوست بازӣ ошнобозӣ, ҷӯрабозӣ.

ДӮСТВОР دوست وار *nig.* дӯстона.

ДӮСТГОН دوستگان *kut.* маъшуқа, маҳбуба; ёри меҳрубон.

ДӮСТГОНӢ دوستگانی *kut.* қадаҳи пуршаробе, ки касе дар навбати худ нанӯшида, ба нишони муҳаббату эҳтиром ба дигаре медиҳад; май ҳӯрдан ба ёди ёру дӯстон.

ДӮСТДОР دوستدار 1. дӯстдоранда, муҳиб, ошиқ. 2. он ки ба коре ҳавасу иштиёқи зиёд дорад, ишқбоз, муҳлис: дӯстдори адабиёт, дӯстдори мусикӣ, дӯстдорони китоб.

ДӮСТДОРӢ دوستداری исми амал аз дӯст доштан; муҳаббат; меҳрубонӣ; дӯстдорӣ кардан (**намудан**) меҳрубонӣ (навозиш) кардан.

ДӮСТДОРОНА دوستدارنه ба таври дӯстдорӣ, ҳамчун дӯстдор, аз рӯи дӯстдорӣ; **зиндагии дӯстдорона** зиндагоние, ки бо меҳру муҳаббат асос ёфтааст.

ДӮСТДОШТА دوستداشته сифати феълии замони ғузашта аз дӯст доштан; маҳбуб; писандида, дилҳоҳ; зани дӯстдошта, **касби дӯстдошта, нависандай дӯстдошта, китоби дӯстдошта.**

ДӮСТДОШТАНИЙ دوستداشتني сифати феълии замони оянда аз дӯст доштан; дилҳоҳ, бисёр писандида, шоистай дӯст доштан, мақбул.

ДӮСТӢ دوستӣ муносибати байни одамон, ки ба некҳоҳӣ, наздикӣ ва умумияти манфиати тарафҳо асос ёфтааст, рафоқати самимӣ, ошной, ҷӯрагӣ: **дӯстӣ доштан бо касе.**

ДӮСТКОМ دوست‌کام *kut.* он ки дӯстонаш аз кор ё ҳушбахтии ў хурсанданд; ёри меҳрубон.

ДӮСТКОМӢ دوست‌کامӣ *kut.* 1. мувоғиҳи ҳоҳиши дӯстон ба мақсад расидан; ҳушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. *nig.* дӯстгонӣ.

ДӮСТНАВОЗ دوستنواز он ки дӯстони худро навозиш мекунад, он ки ба дӯстони худ меҳрубонии зиёд мекунад, дӯстпарвар.

ДӮСТОНА دوستانه 1. аз рӯи дӯстӣ (гирифта ё карда): **маслиҳати дӯстона, муомилаи дӯстона.** 2. ҳамчун дӯст, мисли ёру дӯст: **дӯстона зиндагӣ кардан, дӯстона воҳурдӣ кардан.**

ДӮСТПАРВАР دوستپرور *nig.* дӯстнавоз.

ДӮСТРӯ(Ӣ) دوستروو(ӣ) он ки ҳама ўро дӯст медорад, ситорагарм, дилкаш.

ДӮСТРӯӢ دوسترووئی дӯстрӯ будан; ситорагармӣ, дилкашиӣ.

ДӮСТРӯЯК دوسترویک *shakli masfir va navorzishii dӯstrӯ(ӣ).*

дӯхт دوخت *acosи замони ғузашта аз дӯхтан.*

ДӮХТ دوخت 1. дӯхтан, либосдӯзӣ: музди дӯхт. 2. тарзи буриш ва дӯхтани либос.

ДӮХТАН دوختن ба ҳам васл кардани ду порчаи матоъ *ва г.* бо ресмону сӯзан, ҷокдӯзӣ кардан, дарздӯзӣ кардан: **курта дӯхтан; ҷашм дӯхтан** ба ҷое ё чизе бодиқкат нигаристан.

ДӮХТУДӮЗ دوختودوز *nig.* дӯхтан.

дӯш دوش *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз дӯшидан.*

ДӮШ I دوش *кит.* шаби гузашта, дишаб, динашаб.

ДӮШ II دوش *китф.* шона; тахтапушт.

ДӮШИДАН دوشیدن *чӯшидан шир аз нӯги пистони гову гӯсфанд, буз *ва* г. бо роҳи молидан ва фишор додани он.*

ДӮШИЗА دوشیزه *духтари бақадрасидаи бикр, ҷавондухтари шавҳарнакарда, бокирадухтар.*

ДӮШИЗАГӢ دوشیزگی *дӯшиза будан, дұхтарӣ, бокирагӣ, бакорат.*

ДӮШИН//ДӮШИНА دوشین//دوشینه *мансуб ба дӯш I;* шаби гузашта, дишаб.

ДӮШИШ دوشش *исми феълӣ аз дӯшидан; ширчӯшӣ.*

ДӮШО دوش *кит. ҳайвоне (гов, гӯсфанд, буз г.), ки шири онро мечӯшанд, чӯшо.*

ДӮШОБ دوشاب *шира ва шарбати ангур, шир чӯшонидашудаи хурмо *ва* г.; шинниӣ.*

ДӮШОДӮШ دوشادوش *nig. дӯш III (дӯш ба дӯ дар канори ҳам, ҳамроҳ.*

ДӮШОЙ دوشانی *ширдиҳанда, ширдех; го дӯшой.*

ДЮЙМ ҳол. دیویم *воҳиди ҷенаки дарозӣ, баробари 2,54 см аст.*

ДЮРАЛЮМИНИЙ лот. دیورالیومینی *хӯл алюминий бо мис, магний ва силитсий, хеле мустаҳкам ва сабук буда, дар соҳта ҳавопаймо истифода мешавад.*

E

E ҳарфи ҳафтуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар мобайн ва охирни калимаҳо «Ҷ» талаффуз мешавад (мас., мева, шанбе) дар аввал, мобайн ва охирни калимаҳо пас аз садонокҳо ояд, ҳамчун ҳарфи йотбарсар «Ҵ» талаффуз мешавад: елим, оед, олуе; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бештар бо алиф (Ҽ) ва йо (Ҽ) ифода мешавад.

ЕВРО ایورا воҳиди пули Иттиҳоди Аврупо.

ЕВРООСИЁЙ اورآسیاپی *nig.* авросиёй.

ЕВРОПАГӢ اوراپاگی *nig.* авруپوӣ.

ЕВРОПАЗОД اوراپهزاد *nig.* аврупозод.

ЕВРОПОЙ اوراپایی *nig.* авруپоӣ.

ЕЛИМ *t.* ایلیم моддаи часпанда, ки барои ба ҳамдигар часпонидани чизҳо истифода мешавад, сиреш, ширеш; **елими дараҳт** моддаи часпандае, ки аз танаи дараҳт шорида, саҳт шуда мемонад, шилм, самғ; **елими резинӣ** елим барои часпонидани чизҳои резинӣ; **елим кардан** бо елим часпонидан, ширеш кардан.

ЕЛИМДОР ایلیم‌دار сирешдор, ширешдор; **ранги елимдор** рангे, ки дар таркибаш елим ҳамроҳ карда шудааст.

ЕЛИМКОРИЙ ایلیم‌کارӣ бо елим часпонидан, елим кардан.

ЕЛИМНОК ایلیم‌ناک *nig.* елимдор.

ЕЛИМПАЗ ایلیم‌پز он ки елим мепазад, тайёркунандай елим.

ЕЛИМПАЗӢ ایلیم‌پزی пухтани елим, тайёр кардани елим; амалиёти пухтан ва ба кор омода кардани елим.

ЕЛКА *t.* ابلکه лаҳӯҷ. ҷои аз гардан пойин ва аз китф болои бадан; дӯш; ♀ **елка карда гаштан ба касе** қаҳр карда гаштан аз касе; пинҳон

шуда гаштан аз касе.

ЕМ *t.* بیم хӯроки галладонагӣ ва равғанноки ҳайвоноти хонагӣ; **ему алаф** // **ему ҳошок** хӯроквории ҳайвонот монанди ҷав, беда, алаф *ва г.*; ♀ **аз охури баланд ем хӯрдан** олимақомона зиндагӣ кардан, ҳаёти ашрофона ба сар бурдан.

ЕМВОРӢ بیم‌واری чизҳои ем шуданиӣ; хӯроки ҷорпои хонагӣ.

ЕМХӮР بیم‌خور ба ем одаткарда, емхӯршуда (*асп ва дигар ҳайвоноти хонагӣ*).

ЕМХӮРАК بیم‌خورک :емхӯрак кардан (намудан) ба ем хӯрдан одат қунондан (*асп ё ягон ҳайвони дигари хонагиро*).

ЕМХӮРӢ بیم‌خوري хӯрдани ем; **тӯрбаи емхӯрӣ** халтаи маҳсус, ки дар он ем андохта барои хӯрдан ба сари *асп ё ҳар меовезанд*.

ЕТАК ایتک *гуфт.* аз лаҷоми *асп ё нӯхтаи ҳар ё* ҷорпои дигар гирифта аз паси ҳуд бурдан; **муқ. ядақ;** **аспи етак** аспе, ки барои эҳтиёт аз пас бурда мешавад, аспе, ки савор аз лаҷоми он гирифта аз паси ҳуд мебарад; **дар етак гирифтан** аз паси ҳуд кашида бурдани савора *асп ё ҳарро;* **етак кардан** аз лаҷом ё ресмонаш гирифта аз паси ҳуд бурдан (*асп ё ҳарро*).

ЕТАКӢ ایتکی мансуб ба **етак;** **аспи етакӣ** *nig.* **етак** (*аспи етак*).

ЕФРЕЙТОР олм. ایفريتار ҳ. дар баъзе кишварҳо үнвони дуюми ҳарбӣ баъд аз аскари қаторист, ки ба аскарони беҳтарин дода мешавад; шахсе, ки ин үнвонро дорад.

ЕФРЕЙТОРӢ ایفريتاري мансуб ба **ефрейтор:** **погони ефрейторӣ.**

Ӯ

Ӯ ҳарфи ҳаштуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки ҳарфи йотбарсар буда, «йо» талаффуз карда мешавад; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ номи ҳарфи ўю (ۊ) буда, он дар ҳисоби абҷад ба адаби «10» баробар аст.

Ӯ I یا пайвандаки ҷудоӣ маъноҳои ихтиёр, имтиёз ва инчунин тарди мобайни ду чиз ё зиёда аз онро ифода менамояд; дар ҷумла як бор ё тақороран зикр мейбад: ё **ки**, ё **ин ки**, **ва ё**: пиёда ё **савора**; ё... **ва ё...** ё **ин ки ...;** ё... ё **ин ки ...**, **ва ё ин ки ...;** ё **ин ки ...;** ё **он ки ...** **ва ё ин ки ...** ё, **ва ё**.

Ӯ II یا нидо эй!, аё!, хой!: ё **аллоҳ!**, ё **бахт!**, ё **рабб!**, ё **пирام!**, ё **ҳасрато!**

Ӯ ҳақ такягоҳи мардуми мусулмон, маҳсусан дарвешону паҳлавонон ҳангоми оғози кор, ҳудоҳофизӣ **ва гайра**.

Ӯб یا **1. асоси замони ҳозира аз ёфтани. 2. ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои «ёбанд» ««ёфтаний» ва «ёфташуда»:** комёб, дилёб, ноёб.

ӮБ қит. ёва, ёвагӯй.

ӮБАНДА یابنده сифати феълии замони ҳозира аз ёфтани; пайдокунанда, дарёфткунанда; ҷӯянда ёбанд **аст** (зарб.).

ӮБАНДАГӢ یابندگӣ ёбандада будан, амали ёбандада; ёфтани.

ӮБИДАН یابیدن қит. ёфтани, ёвидан.

ӮБОЙ یابабӣ 1. даштӣ, саҳроӣ; худруӣ; парваришнаёфта: **ангурӣ ёбой, гули ёбой; ёбой шудан** ба сари худ мондан, бе парвариш мондан. 2. вахшиӣ, гайрихонагӣ, ромнашуда: **кафтари ёбой, ҳайвоноти ёбой.**

ӮБОН یابан 1. дашт, биёбон, ҷои бедолу дараҳт. 2. замини киштукор, майдони зироат.

ӮБОНӢ یابани мансуб ба **ёбон**; даштӣ, саҳроӣ, ёвонӣ.

ӮБУ یابو кит. аспи боркаш.

ӮБУСАВОР یابوسوار савори аспи боркаш; асп-савор.

ӮВА یاوه гапи бехуда, сухани бемаънӣ, ҳарза; ёва гуфтан сухани бехуда ва пуч гуфтан.

ӮВАБОФ یاوهబاف *nig.* ёвагӯй.

ӮВАБОФӢ یاوهబافي *nig.* ёвагӯй.

ӮВАГАРД یاوهگرد қит. бехудагард, оворагард, ҳарзагард.

ӮВАГАРДӢ یاوهگردӣ қит. бехудагардӣ, оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ӮВАГӮЙ یاوهگوӣ бехудагӯй, ҳарзагӯй, лаққидан.

ӮВАГӮЙ یاوهگوӣ бехудагӯй, ҳарзагӯй, лаққӣ.

ӮВАР یاور 1. ёридиҳанда, мададгор, ёрирасон; ёвари вазир. 2. дӯсти мувоғик (*дар ҳама кор, соҳа*); ҳамкор: ёру ёвар; ёвар гаштан (шудан) мададгор (ёрирасон) шудан; ёвар гаштан.

ӮВАРӢ یاورӣ ёрӣ, мададгорӣ.

ӮВИДАН یاویدн гуфт., *nig.* ёвидан.

ӮВОН یاوан гуфт., *nig.* ёбон.

ӮВОНӢ یاوани гуфт., *nig.* ёбонӣ.

ӮFIGАRӢ یاغигрӣ саркашӣ, нофармонӣ; исёнгарӣ: ёғигарӣ **кардан**.

ӮFIGӢ یاغигӣ қит. саркашӣ, нофармонӣ, ёғигарӣ: ёғигӣ **кардан**.

ӮFIЕНА یاغиане аз рӯи ёғигарӣ, бо нофармонӣ, дар ҳоли гарданшахӣ ва ёғигарӣ.

ӮFӢ т.-м. یاغи ба ҳукумати қонунӣ исёнкарда, саркаш, исёнгар, нофармон.

ЁФЛОГУ *m.-m.* پاگلاغو зарфест филизии дастадор, ки дар он равган доғ карда, ба рӯи бা�ъзе анвои хӯрок, аз ҷумла, ширбириңч, қурутоб *ва г.* меандозанд, яглогу: **ба ёғлогу равган андохтан.**

ЁД 1. хотир, ҳофиза. 2. ба хотир овардан, ёд кардан. 3. ёбуд, хотира; ёди қасро кардан, ба некӣ ба ёд овардани қасе. 4. *маҷ.* орзу; ҳаёл, ба ёди рӯи (қасе); ёд **гирифтан** а) омӯхтан, аз ҳуд кардан, фаро гирифтан, таълим гирифтан; б) дарк кардан, дониста гирифтан; ёд **додан** омӯзондан, омӯхтани коре ба қасе, таълим додан; ёд **доштан** дар хотир доштан; ёд **кардан** а) ёдовар шудан, ёдоварӣ кардан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *маҷ.* пазмон шудан; ёди чизе, **қасеро кардан** а) чизе, қасеро ба хотир овардан, аз чизе, қасе ёдовар шудан; б) *маҷ.* чизе, қасеро пазмон шудан; в) *маҷ.* фикри чизе ё қасеро кардан; ғами чизе ё қасеро хӯрдан; ёд **намудан** *nig.* ёд **кардан**, ёд **овардан** ба хотир овардан; **аз ёд баровардан** фаромӯш кардан; **аз ёд баромадан** фаромӯш шудан; **аз ёд бурдан** фаромӯш кардан, аз хотир баровардан; **аз ёд донистан** ёдакӣ донистан, дар ҳифз доштан; **аз ёд кардан** ҳифз намудан, ёдакӣ кардан, ба ҳофиза супоридан, аз бар кардан; **аз ёд рафтан** фаромӯш шудан; **аз ёд хондан** ёдакӣ гуфтан, аз ҳифз гуфтан; **аз қасе ёд кардан** қасеро ба хотир овардан; фикри қасеро кардан; **ба ёд доштан** а) дар хотир доштан; б) фаромӯш накардан; **ба ёд мондан** *nig.* дар ёд мондан; **ба ёд овардан** ба хотир овардан; **ба ёди қасе овардан** хотиррасон кардан; **ба ёд омадан** ба хотир расидан, ба хотир омадан; **ба ёд расидан** ба хотир омадан; **дар ёд будан** дар хотир маҳфуз будан; **дар ёд доштан** *nig.* **ба ёд доштан;** **дар ёд мондан** дар хотир будан, дар ҳифз будан, дар хотир мондан; ♀ ёдат **ба хайр!** оғарин! (*ибораест, ки ба тариқи лутф ва навозии гуфта мешавад*); **ёдаш ба хайр!** ибораест, ки дар мавриди ёбуди қасе гуфта мешавад; **савганд** (**қасам**) ёд **кардан** (**намудан**) расман ва бо тантана аҳд кардан ва вაъда додан барои иҷрои коре (*мас., ҳарбиён барои ҳимояи Ватан*).

ЁДАКӢ پادکӣ *гуфт.* аз ёд, аз бар, аз ҳифз, ҳифзан; ёдакӣ **кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан; ёдакӣ **хондан** аз ёд гуфтан, матн ё шеъри ҳифзкарدارо қироат намудан.

ЁДБУД يادبود ба хотир овардан, ёдоварӣ; маросиме, ки ба ёди қасе баргузор мешавад; **рузи ёббуд** рӯзи бузургдоши қасе.

ЁДВОРА يادواره чорабинӣ ё маросиме, ки ба ёди қасе ё чизе баргузор мешавад.

ЁДГИР يادگیر он, ки ёд *ва ҳофизаи хуб дорад,* он ки ҳама чизро зуд ёд мегирад.

ЁДГИРИЙ يادگیرى исми амал аз ёд гирифтан.

ЁДГОР پادگار 1. нишонаи аз қасе бозмонда, ки сабаби ёдоварии вай мешавад. 2. ҳадая ёдгорӣ, чизи барои хотира дода шуда; ёдгор **гузоштан** нишонае боқӣ гузоштан, хотира гузоштан, асар монондан; ёдгор **мондан** нишона мондан, хотира боқӣ гузоштан; ёдгор **навиштан** хотира боқӣ монондан, асар гузоштан.

ЁДГОРӢ يادگاري 1. хотира, ёдоварӣ. 2. тӯхфа, ҳадая, ки барои хотира дода мешавад; **ҳайкали ёдгорӣ** ҳайкал ба ёд (хотира)-и қасе ё воқеае; **ба ёдгорӣ гузоштан** ҳамчун хотира боқӣ монондан; **ба ёдгорӣ додан** ҳамчун хотира тақдим кардан.

ЁДДОШТ يادداشت 1. навишта ё қайде барои аз ёд нарафтани матлабе; **дафтарчаи ёддошт** дафтарчае (*одатан кисагӣ*), ки дар он бा�ъзе чизҳоро барои фаромӯш нашуданаш навишта мемонанд; **ёддошт кардан** матлаберо навишта мондан барои ёдоварӣ (*мас., дар дафтарчаи худ*). 2. хотира, ҳар чизи дар хотирнигоҳ дошта шуда ё ба хотир монда (*аз саргузашти худ ё дигар воқеаҳои дид*). 3. *ади.* асаре, ки дар он саргузаштҳои худи муаллиф ва ё воқеаҳое, ки худи ў шоҳиди онҳо будааст, тасвир ёфтаанд (*дар адабиёти тоҷик асарҳои С.Айнӣ – «Ёддоштҳо», С. Улугзода – «Субҳи ҷавонии мо» дар ҳамин жонр эҷод шудаанд*), асари ёддоштӣ.

ЁДДОШТИЙ يادداشتӣ мансуб ба ёддошт; хотира-нависӣ.

ЁДДОШТНАВИС يادداشتنویس он ки хотироти

худро менависад; нависандае, ки дар жанри ёддошт асар менависад.

ЁДДОШТНАВИСӢ *يادداشت‌نویسی* 1. навиштани ёддошт, хотиранависӣ. 2. *ади*. жанри адабиёт, ки асарҳои аз рӯи хотирау ёддоштҳо ва дар асоси тарҷумаи ҳол ва сафарҳо эҷодшударо дар бар мегирад.

ЁДДОШТНИГОРИ *يادداشت‌نگاری* *nig.* ёддоштнависӣ.

ЁДКАРД *يادکرد* *кит.* ёд, зикр, ном бурдан; хотира.

ЁДМОН *ون* он чи барои бузургдошти ёду хотираи касе ё чизе бокӣ мемонад ё карда мешавад.

ЁДНОМА *پادنامه* китоб, маҷмӯа ё мақолае, ки барои бузургдошти ёд ё хотираи касе ё чизе таҳия ва нашр мешавад.

ЁДОВАР *ياداور* *:ёдовар* *шудан* ба ёд овардан, тазаккур додан.

ЁДОВАРД *ياداورد* *nig.* ёдгор. 2. тӯхфаи хотиравӣ, ёдгорӣ.

ЁДОВАРИ *ياداوری* 1. ба хотир овардан, тазаккур. 2. хотира, ёдбуд; **ёдоварӣ** *кардан* а) ба хотир овардан, зикр кардан, қайд намудан; б) ба ёд расонидан.

ЁДРАС *يادرس* *:ёدرас* *кардан* ба ёд расонидан, хотиррасон кардан, тазаккур додан.

ЁДРӮЗ *يادروز* *рӯзи* ёдбуд, рӯзи хотира, рӯзи бузургдошт.

ЁДСУПОРӢ *يادسپاری* ба ёд супурдан; дар хотира ва ҳофиза нигоҳ доштан.

ЁДШУДА *يادشده* номбурда, зикршуда, мазкур, он ки ё он чи ки зикраш раftаast.

Ҷ *یاز* 1. асоси замони ҳозира аз ёзидан. 2. ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои дарозкунанда (*дастмӯз*) ва «кашандар» (*дерӯз*).

Ҷ *یاز* *کخن.* воҳиди ченаки дарозӣ (*аз сарангушти даст то оринҷ*).

ЁЗАНДА *یازنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз ёзидан. 2. дарозшаванда, кашишёбанда;

паҳншаванда.

ЁЗАНДАСАР *یازنده‌سر* *кит.* сарбаланд, сарфароз.

ЁЗДАҲ *یازده* *شومораи* *миқдорӣ* адади даҳ бо иловай адади як, 11.

ЁЗДАҲБОЛОР *یازده‌بالار* *:خوناي* ёздаҳболор хонае, ки шифташ рӯи ёздаҳ болор қарор гирифтааст.

ЁЗДАҲМОҲА *یازده‌ماهه* 1. ҳар чизи мансуб ба ёздаҳ моҳ, ёздаҳ моҳро пуркарда, ёздаҳ моҳро аз сар гузаронида: **кӯдаки ёздаҳмоҳа**. 2. ҳар коре, ки дар муддати ёздаҳ моҳ иҷро шудааст ё мешавад: **кори ёздаҳмоҳа**.

ЁЗДАҲУМ *شومораи* *тартибӣ* аз ёздаҳ; 11-ум.

ЁЗИДА *یازیده* *سیفاتی* *فهълии* *замони* *гузашта* аз ёзидан; **ёзиди нишастан** бемалол (озод) нишастан, роҳат карда нишастан; **ёзиди хобидан** дароз кашида хобидан.

ЁЗИДАН *یازیدن* 1. дароз кашидан, дароз кашида хобидан. 2. дароз шудан, қад кашидан; дароз шуда бехис афтодан. 3. *маҷ*. роҳат кардан, худро дам додан, хастагиро баровардан, ин тарафу он тараф гашта дам гирифтан; казои хочат кардан. 4. *маҷ*. ба худ болидан, фахр кардан, аз худ рафтан; **биринҷ барин** ёзидан мисли биринчи пухтаву обгирифта дарозу тановар шудан; фарбех шудан.

ЁЗИШ *یازش* *исми* *امال* аз ёзидан; қасд, ирода, майл, тамоюл.

ЁЗОН *یازان* 1. *кит.* ҳоҳон, мутамоил; ирода-кунанда, қасдкунанда. 2. нумӯъкунанда, рушдкунанда, боланда; дар ҳоли хиромидан, хиромидан, бо нозу карашма рафтан.

ЁЗОН(И)ДАН *یازاندن//یازانیدن* *tarzi* *бавоситаи* ёзидан; 1. дароз кардан; **даст ёзонидан** ба чизе даст дароз кардан, даст бурдан ба сӯи чизе; **қомат ёзонидан** қад афроҳтан, қаддароз шудан. 2. давондан, паҳн кардан: **реша ёзонидан**. 3. *маҷ*. болондан, фахр кунондан, аз худ равондан

ЁҚУТ I a. *یاقوت* сангиг қиматбаҳои конӣ, ки ба рангҳои сурх, зард, кабуд ва сафед во-

мехӯрад ва дар оташ нобуд намешавад; ёқути сурх навъи сурхранг ва шаффофи ёкут, ки баъд аз алмос беҳтарин санг қиматбаҳо хисоб мешавад ва дар заргарӣ мавриди истифода қарор мегирад; ◇ гули ёқут бот. як навъ гул, ки соқаҳои дароз ва гулҳои зебои рангоранг дорад, гладиолус.

ЁҚУТ II ياقوت ҳалқи асосии кишвари Ёқут-истон, сокини Ёқутистон.

ЁҚУТБОР ياقوتبار 1. кит. маҷ. резандай ашқи хунин. 2. кит. резандай шароби сурх.

ЁҚУТВОР ياقوتوار монанди ёқут, ёқутмонанд; ◇ оби ёқутвор шароби сурх.

ЁҚУТГУН ياقوت گون монанди ёқут, шабехи ёқут; сурхранг, лаългун.

ЁҚУТИН ياقوتین nиг. ёқутӣ I: ҷоми ёқутӣ.

ЁҚУТИЙ I ياقوتӣ 1. мансуб ба ёқут. 2. ёқутмонанд; сурхранг; сурх

ЁҚУТИЙ II ياقوتӣ мансуб ба кишвари Ёқут-истон); забони ёқутӣ.

ЁҚУТЛАБ ياقوتلاب сурхлаб: дилбари ёқутлаб.

ЁҚУТМИFFАР ياقوت مغفر кит. дорои қулоҳи ҷангии сурх.

ЁҚУТМОНАНД ياقوت مانند nиг. ёқутвор.

ЁҚУТНИГИН ياقوت نگین ангуштарини нигинаш аз ёқут.

ЁҚУТРАНГ ياقوت رنگ ба ранги ёқути сурх, лаълранг.

ЁҚУТСАНГ ياقوت سنگ санги ёқут.

ЁҚУТСОЗ ياقوت ساز кит. ёқутӣ, аз ёқут соҳташуда.

ЁҚУТФОМ ياقوت فام nиг. ёқутранг.

ЁҚУТЧАШМ ياقوت چشم он ки ҷашми мисли ёқут сурхранг дорад.

ЁЛ I يال 1. мӯи гардани баъзе ҳайвонот монанди аспу ҳар, шер. 2. китф, бехи китф, ёлу қӯпол тану тӯш, бурзу бозу, андом, ҳайкал.

ЁЛ II یال گӯфт., nиг. ёла; ёли болои теппа пастхамии теппа.

ЁЛА يال нишебӣ, ёна.

ЁЛДАРОЗ يال دراز дорои ёли дароз, ҳайвоне, ки ёлаш дароз аст.

ЁЛДОР يال دار он чи ёл дорад; ёлдароз.

ЁЛКӯТОХ يل کوتاه дорои ёли кӯтоҳ, асп ё харе, ки ёлаш кӯтоҳ аст.

ЁЛПӯШ يال پوش абзоре, ки болои ёл пӯшида мешавад, ҷул.

ЁЛСАФЕД يال سفید асп ё харӣ дорои ёли сафедранг.

ЁЛСИЕХ يال سیاه асп ё харӣ дорои ёли сиёҳ.

ЁМ I يام хуми калони даҳонфароҳ: ёми сафолин, ёми мисин.

ЁМ II т. يام кит. дар давраи муғул истгоҳи пайкӯҳ, ҷопорхона. 2. аспи ҷопор. 3. андозе, ки дар ин давра барои ҷопорхонаҳо ва аспони ҷопор мегирифтанд.

ЁМХОНА يامخانه ҷопорхона.

ЁМЧӢ يامچӣ кит. дар давраи муғул масъули ҷопорхона ва меҳтари аспони ҷопорхона.

ЁН يان кит. ҳазён, сафсата.

ЁНА يانе нишеб, нишебӣ, пастхамӣ: ёнаи кӯҳ.

ёр يار асоси замони ҳозира аз ёрастан.

ЁР يار 1. рафиқ, дӯст, ҷӯра: ёри озмуда, ёри ҷонӣ, ёру дӯston, ёру бародар шудан. 2. маҳбуба, маъшуқа: ёр дар ҳонаву мо гирди ҷаҳон мегардем (мақ.); ёр будан а) ҳамроҳ будан; б) мувофиқ будан; розӣ (ҳамфир, ҳамраъӣ) будан. 3. варз. ҳар як аз бозингарони як даста ё гурӯҳе дар бозии гурӯҳӣ. 4. ҳамдаст, ҳамкор. 5. ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои «доранд»: давлатёр, ҳушёр; анҷомдиҳанда, ёрирасон, ёридиҳанда: (дасտёр, обёр, додёр). 6. ҳамнишин, мӯнис, ҳамдам.

ЁРА I ياره кит. дастпона, дастбанд.

ЁРА II ياره кит. қудрат, қувват, тавонойӣ.

ЁРА III ياره кит. таркибе аз доруҳо, ки барои ҳал кардани ҳӯроҳи саҳт ва ҳазмнашуда ё ҳамчун мусҳил истифода мешудааст.

ӮРАК *يارك* шакли масгири ёр; ёр, ёри зебо, ёри азиз.

ӮРАСТАН *يارستان* ниг. ёристан.

ӮРВАР *يارور* кит. ёридиҳанда, ёрирасон, ёвар, мададгор.

ӮРГИР *يارگير* 1. варз. касе, ки аз байни бозингарон барои дастаи худ бозингар интихоб мекунад. 2. кит., маҷ. рафиқбоз, фосик, дӯстбоз.

ӮРҒУ *يارغۇ* кит. маҳкама, қозихона.

ӮРҒУШУДА *يارغوشە* құн. гирифтори қазои ёргу.

ӮРДАМ *ياردم* ёрӣ, ёрмандӣ, кумак, мадад, имдод, ионат, дастгирӣ: ёрдами давлатӣ, ёрдами моддӣ, ёрдами пулӣ, ёрдам додан, ёрдам кардан, ёрдам расонидан.

ӮРДАМДИҲӢ *ياردمدهي* гуфт. исми амал аз ёрдам додан; ёрӣ додан, кумак расондан.

ӮРДАМПУЛӢ *ياردمپولى* пули барои кумак дошуда ба касе, ёрмандии пулӣ, кумакпулӣ: ёрдампулии давлатӣ.

ӮРДАМЧӢ *ياردمچى* гуфт. мададгор, ёрирасон, дастёр; ёвар.

ӮР-ӮР *ياريار* суруде, ки дар тӯй вақти ба хонаи домод овардани арӯс меҳонанд: суруди ёр-ёр хондан, ёр-ёр гуфтан.

ӮРИГАР *يارىگر* ёридиҳанда, ёрирасон.

ӮРИДИҲАНДА *يارىدنهه* сифати феълии замони ҳозира аз ёрӣ додан; он ки ёрӣ медиҳад, ёрирасон, ёвар, мададгор; феълҳои ёридиҳанда збӣ. феълҳое, ки маънои лугавии худро ба андозае гум карда, дар соҳтани шаклҳо ва таркибҳои феълӣ иштирок мекунанд (*mas.*, «кардан» дар таркиби феълии бор кардан, «шудан» дар сурх шудан, «гирифтан» дар зада гирифтан).

ӮРИРАС *يارىرس* ёрирасон, мададгор.

ӮРИРАСОН *يارىرسان* 1. он ки ёрӣ мерасонад, ёридех. 2. мададгори чизи асосӣ, иловагӣ: хочагии ёрирасон.

ӮРИСТАН//ӮРАСТАН *يارستان* кит. тавонис-

тан, аз ўҳда баромадан, ёрой доштан, қудрат доштан, чуръат доштан.

ӮРИХОХ *يارىخواه* ёриталаб, кумакталаб, имдодҳоҳ.

ӮРӢ *يارى* ёрмандӣ, мадад, кумак, дастгирӣ; ёрӣ додан ёрмандӣ кардан, мадад расондан; ёрӣ расонидан мадад кардан, ёрмандӣ намудан; ⚡ гардан ёрӣ надодан ниг. гардан.

ӮРКАД *يارك* ҷои сарчамъии ёрон, маҳфили ёру дӯстон.

ӮРМАНД *يارمند* ёридиҳанда, ёридех, кумакрасон.

ӮРМАНДӢ *يارمندي* ёрӣ, мадад, кумак: ёрмандӣ додан.

ӮРО I *يارا* 1. қудрат, тавоной; чуръат, заҳра, ёра: ёрои сухан гуфтан надоштан. 2. имкон, маҷол: ёрои ҷашм во кардан, надоштан.

ӮРО II *يارا* эй ёр!

ӮРОЙ *يارايى* тавоной, ёро будан, қудрату тавоной доштан.

ӮРОНА *يارانه* ҳамчу ёр, ёрмонанд; дӯстона, рафиковна.

ӮРПУРСӢ *يارپرسى* ҳолпурсӣ, аҳволпурсӣ, ҳоли яқдигарро пурсидан.

ӮРҶӮЙ *يارجوئى* ҷӯяндаи дӯст, пурсандай дӯст, ҷӯёи дӯсту мӯнис.

ӮРФУРӮШӢ *يارفروشى* маҷ. таърифу тамҷид ва мадҳи ёр.

ӮС *бот.* гулбуттаи дорои хӯшагули муаттар, ки бо рангҳои сурх, сафед, зард ва бунафш дар аввали баҳор мешукуфад, шакли кӯтоҳшудаи ёсуман.

ӮСА *т.-м.* *ياته* кит. 1. расм, оин, қонун. 2. орзу, иштиёқ.

ӮСАМИН *ياراسمين* ниг. ёсуман.

ӮСАМИНБӮ(Ӣ) *ياراسمينبو(وي)* кит. хушбӯй, муаттар.

ӮСАМИНРӮ(Ӣ) *ياراسمينرو(وي)* кит. хушрӯй, зебо.

ӮСАМИНСИМО *ياراسمينسيما* кит. сафедчехра.

ҶСИН *a.* ياسین *d.* сураи сио шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯҳонияти шахси фавтида хонда мешавад: **ҶСИН ХОНДАН**.

ҶСИНХОНИЙ ياسینخوانی исми амал аз **ҶСИН ХОНДАН**.

ҶСО *m.* ياسا 1. кит. хукм, фармон; қонуннома подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми хукмронии хеш вазъ карда буд. 2. таър. ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба ҶСО РАСОНИДАН** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ҶСОВ ياساو *аслаши ҶСО*.

ҶСУМАН ياسمن *бот.* тулбуттае, ки гули сафеду қабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ҶФА يافه *nig.* ёва.

ҶФАДАРО(Ӣ) يافه‌درا(ای) *кит.* ҳарзагӯй, ёвасаро, бемаънгӯй, сафсатагӯй.

ҶФАКОРИЙ يافه‌کاری *кит.* бехудакорӣ, абаскорӣ.

ҶФТ يافت *асоси замони гузашта аз ҶФТАН;* **ҶФТ ШУДАН** пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ҶФТ يافت *ёфту тофт* ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **ҶФТ КАРДАН** пайдо намудан; **ҶФТ ШУДАН** пайдо шудан.

ҶФТА يافت *сифати феълии замони гузашта аз ҶФТАН;* ҳосилкарда, пайдокарда, бадаст оварда; **ҶФТАВУ ТОФТА** пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ҶФТАГӢ يافتگӣ *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз ҶФТАН.*

ҶФТАН يافتэн 1. пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: **камол ёфтан, тарбия ёфтан.** 2. дидан, дучор кардан. 3. ҷун *феъли ёридиҳанд* *таркибҳои гуногуни феъли месозад:* **роҳ ёфтан, тасвир ёфтан, шиддат ёфтан, шифо ёфтан;** ба дарде даво ёфтан илочи чизеро пайдо кардан; **имкон ёфтани ниг.** **имкон;** **обутоб ёфтан** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил ёфтан** мубаддал гаштан; **тагиир ёфтан** дигар шудан; **тасаллӣ ёфтан** ором шудан.

ҶФТАНӢ يافتني *сифати феълии замони оянда аз ҶФТАН;* **ҶФТАНӢ ШУДАН** ёфтан хостан, пайдо кардан, хостан.

ҶХТАН ياختن *кит.* 1. берун қашидан, тегро аз ғилоф баровардан. 2. андохтан, задан; **даст ёхтан** даст дароз кардан ба сӯи кассе, чизе.

ҶХУ ياهو 1. навъи кабӯтар, ки садои «ҷҳу» мебарорад. 2. қӯн. қалимаест, ки дарвешону қаландарон ба кор мебурданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (аз қалимаҳои арабии «ё хув»)

ҶШ *m.* یاش *гуфт.* ҷавон, барно.

ҶШӢ یاش *гуфт.* ҷавонӣ, барнӣ; айёми шабоб; муқоб. **пирӣ.**

ҶЧУЧ ياجوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде соҳт: **ҶЧУЧУ МАҶЧУЧ** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «жо» (ј); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو кит. баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОФОР//ЖАВОГАР

ژواگар//ژواغار//ژواگر кит. 1. номи ҷашни машҳури оташпастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпастон.

ЖАВРАК ژورк кит. парандаест ҳурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگарه nig. жагола; зағора.

ЖАГҮР//ЖАКҮР ژگор//ژкор кит. ҳасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژغ ژغ садои ба ҳам расидани ду чизи саҳт ба монанди дандон, ҷормағз, бодом ва г.

ЖАҒАНД ژғанд кит. садои баланд ва ҳавлоники ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифтор мешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژ غاله нони аз арзан пухташуда, зағора.

ЖАҒОР I ژغار кит. 1. доду фарёд, бонги баланд, гирев. 2. саҳтӣ, шиддат.

ЖАҒОР II як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунанд, гиёҳи рангдиҳанда.

ЖАҒОРА I ژغارе нони арзан, зағора.

ЖАҒОРА II ژغارе кит. ғоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژغارе кит. ноғи ҳайвон, маҳсусан ноғи ғов.

ЖАҒОРА IV ژغارе nig. жагор I.

ЖАЁН ژиан 1. ҳашмгин, газабнок. 2. даранда: шери жаён.

ЖАҚ I ژқ кит. сухани қаҳру газаб, ки зери лаб гуфта мешавад, ғур-ғур, ё овози ғамнок.

ЖАҚ II ژқ кит. гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАҚЕТ фр. ژکит 1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси қӯтоҳи рӯпӯши занона (*одатан камар-танд*).

ЖАҚИДАН ژکиден кит. бо овози паст (зери лаб) ҳуд ба ҳуд гап задан аз рӯи ҳашму газаб; ғур-ғур кардан; муқоб. **ҷаккидан**.

ЖАҚОН ژкан кит. дар ҳоли жакидан, қаҳру газаб кардан, оҳиста ба зери лаб гуфтан, дар ҳоли ғурунгидан.

ЖАҚОРА ژкарҳе қҳн. ситетакор; лаҷуҷ, яқраву гарданшҳ; қинавар.

ЖАҚУР ژкор кит. пасту фурӯмоя, закур.

ЖАНА ژنه 1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯғи **ЖАН**

ЖАНГ I ژнг 1. кит. занг, зангор. 2. шакли қӯтоҳиудаи **ожанг**; очинг.

ЖАНГ II ژнг шакли қӯтоҳиудаи **Аржанг**.

ЖАНГДОН ژнгдан занг, зангӯла.

ЖАНД I ژндиганд.

ЖАНД II ژندиган шакли қӯтоҳиудаи **жанда** 1; **жанд-жанд** пора-пора, жанда-жанда, ҷанда-ҷанда.

ЖАНДА I ژнде 1. либоси қӯҳнаи дарида. 2. қҳн. либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژнде бузург, азим.

ЖАНДАГӢ 1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоча.

ЖАНДАКАФШ ژنده қфш кит. 1. он ки кафашаш қӯҳна ё дарида бошад, қӯҳна-кафш, даридакафш. 2. кафши қӯҳна.

ЖАНДАҚАБО ژنده‌قба <i>кит.</i> , <i>nig.</i> жанда-перохан.	ЖАРФНИГАР ژرفنگر <i>nig.</i> жарфбин.
ЖАНДАПЕРОҲАН ژنده‌پیراهен <i>кит.</i> он ки пероҳани дарида ба тан дорад, даридалибос.	ЖАРФНИГАРӢ ژرفنگرӣ <i>nig.</i> жарфбинӣ.
ЖАНДАПИЛ ژنده‌پیل 1. <i>кит.</i> фили бузург, фили калони ҳайбатнок. 2. <i>маҷ.</i> пахлавон, диловар.	ЖАРФНИГОҲ ژرفنگاه <i>nig.</i> жарфбин.
ЖАНДАПИРОҲАН ژنده‌пирاهен <i>nig.</i> жандаперохан.	ЖАРФО ژрафа <i>nig.</i> жарфӣ.
ЖАНДАПӻШ ژнده‌пуш 1. либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда. 2. <i>гуфт.</i> қаландар, дарвеш.	ЖАРФОСАНҖ ژرفасنج нав. асбоб барои муайян кардани умқ.
ЖАНДАПӻШӢ ژнде‌пушӣ жандапӯш будан, вазъ ва ҳолати жандапӯш.	ЖАФ ژоф <i>кит.</i> тар, рутубатнок, намнок.
ЖАНДАРМ фр. ژنдром мансаби касе, ки дар жандармерия кор мекунад.	ЖАФИДАН ژفидэн тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.
ЖАНДАРМЕРИЯ фр. ژندрмирие номи ташкилоти ҳарбии политсиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.	ЖАФК ژфк кит. хилде, ки дар канори чашм падид меояд.
ЖАНДАШЕР ژнде‌шиер <i>кит.</i> шери калончуссаи бадҳайбат.	ЖАФКӢ ژфкӣ кит. мансуб ба жафк; хилмолуд.
ЖАНР фр. ژнер гурӯхбандӣ ва таснифи дохилии намудҳои таърихан суратёftai адабиёт ва санъат: жанри ҳамосӣ , жанри лирикӣ , жанри драма (<i>дар адабиёти бадеӣ</i>), жанри сураткашӣ (<i>дар рассомӣ</i>).	ЖАФКОБ ژфкаб <i>кит.</i> <i>nig.</i> жафк.
ЖАНРӢ ژнри мансуб ба жанр.	ЖАФТ ژфт <i>кит.</i> фарбех, калончусса.
ЖАРД ژрд <i>кҳи.</i> пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.	ЖАХ//ЗАХ ژҳ//зҳ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.
ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ ژрагн//ژрагнг <i>кит.</i> регистон, регзор, замини рёгдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; муқоб. зарғон.	ЖАХШ ژҳш <i>кит.</i> 1. барк, дураҳш. 2. рангинкамон, қавси қузаҳ.
ЖАРФ 1. <i>кит.</i> чукур, амиқ; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф. 2. қаър, умқ: жарфи дарё. 3. <i>маҷ.</i> бо дикқат, дақиқона: жарф нигаристан.	ЖЕ ژӣ номи ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – ж ва номи ҳарфи чордаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ж) наవишта мешавад.
ЖАРФАНДЕШ ژرفандиши <i>кит.</i> 1. дурандеш, дурбин; оқил, доно. 2. нозукбин.	ЖЕВА ژёвه <i>nig.</i> чева.
ЖАРФАНДЕШӢ ژرفандиши жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.	ЖЕЛАТИН фр. ژилтин моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.
ЖАРФБИН ژرفбин <i>nig.</i> жарфандеш.	ЖИВА ژиёв хим., <i>кит.</i> чива.
ЖАРФБИНӢ ژرفбинӣ <i>nig.</i> жарфандешӣ.	ЖИДА ژиде <i>кит.</i> 1. сифати феълии замони гузашта аз жидан. 2. ҳалонида, сӯзанзада.
ЖАРФӢ ژرفӣ чукурӣ, умқ; ба жарфӣ дидан <i>кит.</i> чукур мулоҳиза кардан, борикбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.	ЖИДАН ژидэн <i>кит.</i> шакли кӯтоҳшудаи замони гузашта аз ожидан; ҳалонидан.
	ЖИЁН ژиён <i>кит., nig.</i> жаён.
	ЖИЛЕТ фр. ژлият камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.
	ЖИНГ ژنг <i>кит.</i> қатраи борон.
	ЖИХОР ژҳар 1. <i>кит.</i> бонг, наъра, фарёд. 2. <i>маҷ.</i> саҳтӣ, шиддат.
	ЖӢ ژӣ <i>кит.</i> обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,

истахр.

ЖОВИДАН ڇاویدن хоидан, чавидан; нишхор кардан, кавша кардан.

ЖОГАР ڇاغر *nig.* چوگار.

ЖОЖ ڇاڙ *kim.* 1. гиёхи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хоидан ҳам фурӯ бурда наметавонад. 2. *маҷ.* гапи бехуда, сухани ҳарза, ёва; **жож хоидан** ҳарза гуфтан, ёвагӯй кардан.

ЖОЖАК ڇاڙ ک *kim.* лӯбиё.

ЖОЖГӮ(Й) ڇاڙ گو(ي) *kim., nig.* жожхо(й).

ЖОЖДАРО(Й) ڇاڙ درا(ي) *kim., nig.* жожхой.

ЖОЖИДАН ڇاڙ ڇيدين *kim.* 1. *nig.* жовидан. 2. *маҷ.* жож хоидан, ҳарза гуфтan, бехудагӯй кардан.

ЖОЖТАБЬ ڇاڙ طبع *kim.* бехудагӯй, ёвагӯй; бадтинат.

ЖОЖУК ڇاڙ وک *kim.* 1. лӯбиё. 2. ёва, сухани бехуда.

ЖОЖХО(Й) ڇاڙ خا(ي) *kim.* ёвагӯй, он ки бехуда сухан мегӯяд.

ЖОЖХОЙ ڇاڙ خايي *kim.* ҳарзагӯй, гуфтани суханҳои бемаъний ва бехуда.

ЖОЛА ڇاله қатраҳои борон, ки бар асари сардии ҳаво ба яхча табдил ёфта, az ҳаво меборад, дӯл, тагарг, ҷола.

ЖОЛАБАРФАК ڇاله برفك барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, ҷолабарфак.

ЖОЛАБОРОН ڇاله باران борони жола, борони саҳти жоларез.

ЖОЛАГУН ڇاله گون *nig.* жоласон.

ЖОЛАМОНАНД ڇاله همانند *nig.* жоласон.

ЖОЛАРЕЗ ڇاله ريز резандай жола, оварандай борони жола: **абри жоларез.**

ЖОЛАСОН ڇاله سان мисли жола, тагаргмонанд.

ЖУПИН ڇوپين *nig.* зӯпин.

ЖУРНАЛИСТ ڇرنلسٽ *nig.* рӯзноманигор.

ЖУРНАЛИСТИКА ڇرنلسٽکه *nig.* рӯзноманигорӣ.

ЖӮБИН ڇوپين *nig.* зӯпин.

ЖӮБИНВОР//ЖӮПИНВОР

ڇوپين وار//ڇوپين وار *kim.* найзавор.

ЖӮБИНЗАН//ЖӮПИНЗАН ڇوپين زن//ڇوپين زن *nig.* найзазан, жӯбинафкан.

ЖӮБИНКАШ//ЖӮПИНКАШ

ڇوپين کش//ڇوپين کش *kim.* найзабардор, найзадор.

ЖӮЖ ڇوڙ *kim.* 1. чайра. 2. хорпушт.

ЖӮЛИДА ڇوليده *цифати феълии замони گӯашта аз жӯлидан;* парешон, пароканда; печхӯрда, дарҳамомехта, ҷӯлида: **мӯйҳои жӯлида.**

ЖӮЛИДАГӢ ڇوليدگي жӯлида будан, пареной, печхӯрдагӣ, вазъ ва ҳолати жӯлида.

ЖӮЛИДАЗУЛФ ڇوليده زلف *kim.* 1. парешон-зулф. 2. киноя аз маҳбуба.

ЖӮЛИДАМӮ(Й) ڇوليده مو(ي) он ки мӯйҳояш парешону пароканда аст, ҷӯлидамӯй.

ЖӮЛИДАН ڇوليدن парешон шудан; дарҳамомехтан, ҷӯлидан.

ЖӮПИН ڇوپين *nig.* зӯпин.

ЖӮХИДАН ڇوهيدن *kim.* чакидани борон аз шифти хона, қатра-қатра чакидан.

3

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои зол **з**, зе **ӂ**, зод **ڙ** ва зо (**ё изғӣ**) Ҳифода мейёбад; дар ҳисоби абҷад қимати ададии ҳарфҳои зол ба 700, зе ба 7, зод ба 800 ва зо (**ё изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмол мешавад: **з-ин**, **з-он**, **з-ӯ** ва **г**.

ЗАБ//ЗАП زب//زې ҳиссача ачиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷӯб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавқ, рӯи чизе; **муқоб. зер**; зеру забар **кардан** (намудан) **ниг. зер**; зеру забар **шудан** (гардидан) **ниг. зер**. 2. збш. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон медиҳад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибиқтидор, тавоно; ғолиб; **муқоб. зердаст**. 2. моҳир, соҳибхунар, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТИЙ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавонойӣ. 2. маҳорат, соҳибхунари; **забардастӣ кардан** ғолиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӮШ زبرپوش **ниг. болопӯш**.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (ҷӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болои он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتگ тасмаи паҳни маҳсусест, ки аз рӯи ҷул ва зини аспу полони ҳар **ва г**. гузаронида мебанданд, пуштанг; **зертангу забартанг кардан** (намудан) ба воситаи зертангу забартанг ҷул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРЧАД a. **زبرجـد** маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕХ a. **ذبيـح** кит. гулӯбурида; қурбоншуда; ҳайвони лоиқи қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزـرد гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; **رӯи заб-зард** рӯи аз қасалӣ ё ҳастагӣ ниҳоят рангпарида ва пажмурда.

ЗАБИБ زـبـب кит., **ниг. мавиз**.

ЗАБОБ a. **ضباب** губор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. **ماـقـ**. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زـبـان 1. узви доҳили даҳон, ки барои ба гулӯ фурӯ додани ғизо, донистани таъм ва инҷунин дар инсон барои нутқ ҳизмат мекунад. 2. **ماـقـمـӯـي** воситаҳои овозӣ ва луғавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккуро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамонро таъмин мекунад. 3. сухангӯии (такаллуми) хоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳча. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; **забони адабӣ** забони китобатии умумихалқӣ, ки мөъёрҳои муайян дорад; **забони бегона** забони ҳалки дигар, забони ғайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. **ماـقـ**. аскари душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; **забони бурро** гуфтори фасеху ботаъсири; **забони вайрон** баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайянни умумӣ аст, забони ғайриадабӣ; **забони давлатӣ** забоне, ки чун қоида мутобики қонуни асосии мамлакате ҳамаи корҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф **ва**

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз қӯдакӣ ба модару атрофиёнаш тақлид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалҳои асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии ҳалқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ;** **забони ҳуш** тарзи гуфтани нарм; мулоимсуханӣ; **аз забони қасе** аз қавли қасе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфткор, дар сухан; **забон баровардан** а) ба гапзаний сар кардан, сухангӯиро ёд гирифтани қӯдак; б) *маҷ.* ҷуръати гапзаний пайдо намудан; ◇ **ахли забон** соҳибони забон; забондонон; **забони ҳол** авзӯи ва қайфияти зоҳирин инсон, ки андешаву ният ва ахволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, ҳомӯш шудан; **забони қасеро бастан** ҳомӯш гардонидан, аз гапзаний боздоштан қасеро; **забон (на)гаштан** ба ҷизе барои гуфтани ҷизе ҷуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавонистан ҷизеро (*ба сабаби истихола ё бо андешае*); **забони қасе гирифтани** дуруст гап зада натавонистан; лакнат доштани забони қасе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густоҳӣ ва ҷуръат гап задан; **забони қасе дароз шудан** ба гуфтани ҷизе часорат пайдо кардан, дар гап ҷуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани ҷизе худро боз доштан; ҳомӯш шудан; **забон расонидан** ба ҷизе, *қасе* бадии ҷизе ё қасеро гуфтан, эрод гирифтани ба қасе, ҷизе; **забони қасе тез будан** саҳтгап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хоида мондан** нимғурма гап задан; ҷизеро изҳор карда натавониста ҳомӯш мондан; **забон хориши кардан** майли зиёди гапзаний доштан; аз изҳори ҷизе ҳуддорӣ карда натавонистан; **забони қасеро хорондан** қасеро ба гап даровардан, ба гуфтани ҷизе водор кардан; **забони ҳуш кардан** сухани ҳуш гуфтани, бо мулоимат сухан гуфтани; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди қасе; **аз забон афтодан** фаромӯш шудан; **аз забон мондан** қобилияти сухангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); **аз забон ҳат додан** забонҳат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастҳат таъкид кардан; **ба забон гирифтани** гуфтани, зикр кардан, ном бурдан қасеро, ҷизеро; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтани; б) ба забон гирифтани; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзаний сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтани, талаффуз намудан (*бештар сухани зишит ва носазоро*); **бо нӯги забон гап за-**

дан рӯяжӣ сухан гуфтани, гайри самимона ҳарф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* вирд; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфирӯз матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз медиҳад бар бод** (*зарб.*) сухани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозии барои сухани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, ҷароғ *ва г;* **забона задан // забона қашидан** шӯълавар шудан, фурӯзон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шоҳини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳар ду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زبانه‌دار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки қалид ба он медарояд; **забонаки занг** оvezai забончамонанди мобайни занг, ки бо ҷунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки қалид** қисми дандонадори қалид, ки бо он қуфлро баста мекушоянд. 2. *ниг.* **забонча.**

ЗАБОНБАНД زبان‌بند афсун, ҷодуе, ки гӯё барои бастани забони душманон ва бадгӯён ба кор бурда мешуд; ◇ **забонбанди хирад** шаробу май *ва г.*, ки ақдро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان‌بسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз забон бастан.* 2. *маҷ.* ҳомӯш, сокит; гунг. 3. *маҷ.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАГӢ زبان‌بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста;* вазъ ва ҳолати забонбаста. 2. *маҷ.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, ҳомӯши.

ЗАБОНБОЗ زبان‌باز 1. суханбоз; лофзан; сер гап. 2. *маҷ.* муноғик; ҳушомадгӯй, чоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زمان‌بازӣ тамаллуқ, ҳушомадгӯй, чоплусӣ; **забонбозӣ** **кардан** суханпардозӣ кардан; ҷарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زمان‌بریده 1. қасе, ки забо-

нашро буридаанд (*барои он ки хомӯши бошад*); безабон. 2. *маҷ.* сокит, бесадо, хомӯш.

ЗАБОНВАР زبان‌ور *nig.* забонвар.

ЗАБОНГИР 1. زبان‌گیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавонистан, тутила шуда мондан, забон гирифтан. 2. chosuse, ки аз маҷлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба худаш даркориро чида мегирад. 3. ҷанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскари душманро дастгир карда меорад; *муқ. забон* 5.

ЗАБОНГИРИЙ I زبان‌گیری дармондани забон ҳангоми гуфтор, лакнат.

ЗАБОНГИРИЙ II زبان‌گیری ба даст овардани забон, асири гирифта овардани ҷанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.

ЗАБОНГИРИФТА زبان‌گرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *маҷ.* сокиту хомӯш.

ЗАБОНДАРОЗ زبان‌دراز 1. даҳанкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро дониста, беибо ва густохона гап мезанад; *муқоб; забонкӯтоҳ*.

ЗАБОНДАРОЗӢ زبان‌درازی сифат ва амали шахси забондароз; даҳанкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ кардан**.

ЗАБОНДОН زبان‌دان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба хубӣ азхуд кардааст; ахли забон; фасехбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё ҷанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.

ЗАБОНДОНИЙ زبان‌دانӣ 1. забондон будан; фасехбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. донистани забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.

ЗАБОНЗАД زبان‌زد вирди забон гардида, бисёр паҳну машҳур (*оид ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтодааст.

ЗАБОНЗАДА زبان‌زده бар сари забонҳо афтода, машҳуршуда, овозашуда; ♀ **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.

ЗАБОНИЙ زبانی 1. *мансуб ба забон; захираи забонӣ nig. захира.* 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **баҳсу ҷидоли забонӣ** баҳсу мунозираи даҳонакӣ; ♀ **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.

ЗАБОНКӮТОХ زبان‌کوتاه он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чуръат надорад; *муқоб.* забондароз;

муттаҳам.

ЗАБОНКӮТОХӢ زبان‌کوتاه забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.

ЗАБОНОВАР زبان‌آور суханвар; хушбаён, фасехзабон.

ЗАБОНОВАРИЙ زبان‌آورӣ суханварӣ; хушбаёни, хушгапӣ.

ЗАБОНОМӮЗ 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуноғуни таълим меомӯзад. 2. қитоб, навори овозӣ ё тасвирий, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.

ЗАБОНОМӮЗӢ زبان‌آموزӣ амал ва ҷараёни омӯхтани забон, маҳсусан ягон забони хориҷӣ.

ЗАБОНРАСОНИЙ زبان‌رسانӣ :забонрасонӣ кардан эрод гирифтан, айбгирӣ кардан, забон расонидан.

ЗАБОНРОН زبان‌ران 1. он ки забонаш фасеху балеғ бошад, нотиқ. 2. сергап, лаққӣ. 3. *маҷ.* қиссагӯй, афсонагӯй.

ЗАБОНСӮХТА زبان‌سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *маҷ.* он ки гармию сардии рӯзгор ҷашида; таҷрибаи саҳте аз сар гузаронида, танбехдида.

ЗАБОНТЕЗ زبان‌تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирҷавоб.

ЗАБОНФАҲМ زبان‌فهм донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.

ЗАБОНФУРӮШ زبان‌فروش сергап, пургӯй.

ЗАБОНХАТ زبان‌خط санаде, ки қасе дар он ҷизеро ба зимма гирифтааст (*mas., adoi қарзеро*).

ЗАБОНХОӢ زبان‌خائی :забонхой кардан воҳеху равшан изҳор накардан (*фикрero*), нимғурма гап задан; аз гуфтани ҷизе худдорӣ кардан.

ЗАБОНЧА زبان‌چه 1. *шакли тасгири забон;* забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло оvezon аст.

ЗАБОНЧАРӢ زبان‌چرب хушзабон, ширинзабон, ҷарbzабон.

ЗАБОНШИНОС زبان‌شناس мутахассис ва олими илми забон.

ЗАБОНШИНОСӢ زبان‌شناسی илм дар бораи қоидаву қонунҳои забон.

ЗАБТ *a.* ضبط 1. хифз кардан, нигоҳ доштан; **забту нақл** навишта нигоҳ доштан ва бозгӯй кардани чизе. 2. гирифтан, ба даст даровардан, тасарруф; **забт кардан (намудан)** а) ба даст даровардан, соҳиб шудан; истило (тасарруф, ишғол) кардан; б) навиштан, қайд кардан, сабт намудан; **забт шудан** а) ба тасарруф даромадан, гирифта (ишғол) шудан; б) қайд ва сабт ёфтан.

ЗАБТГАРДИДА ضبط‌گر دیده сифати феълии замони гузашта аз забт гардида; ғасбгардида; бо зӯрӣ гирифташуда, аз худ шуда, қашида гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБТКУНАНДА ضبط‌کننده 1. ишғолгар, тасарруфкунанда. 2. сабткунанда.

ЗАБТШУДА ضبط‌شده сифати феълии замони гузашта аз забт шудан; ғасбшуда, бо зӯрӣ гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБУДА ڇبوده хушконида, кӯфта ва бехтаи кабудиҳои ғуногун (*mas., шибит, пудина, наъно ва г.*).

ЗАБУН زبون 1. нотавон, очиз, дармонда, бечора; ҳақир, хору залил; **бахти забун** толеи паст, бахти бад; **ҳоли забун** ҳоли табоҳ, вазъи бад. 2. мағлуб, шикастхӯрда; **забун гаштан (гардида, шудан)** а) очизу нотавон мондан; хору зор шудан; б) мағлуб шудан, шикаст хӯрдан; **забун кардан (соҳтан)** сарпаст ва мутеъ намудан; мағлуб гардонидан; зердасту асир кардан.

ЗАБУНГИР زبون‌گیر он ки зердастонро озор мебидад, озордиҳандаи нотавонон ва очизон.

ЗАБУНГИРИЙ زبون‌گیری касеро очизу нотавон шумурдан, амали забунгир.

ЗАБУНӢ زبونی заифӣ, нотавонӣ, очизӣ, хорӣ; зердастӣ.

ЗАБУНКУШ زبون‌کش кушандай нотавонон ва бечорагон, очизкуш; қотили бераҳм, ҷаллод.

ЗАБУР *a.* زبور 1. д. китобе, ки онро ба яке аз пайғамбарон – Довуд нисбат медиҳанд. 2. *кит.* китоб, навишта.

ЗАБУРХОН زبورخان он ки Забур хонад.

ЗАБХ *a.* ذبح *кит.* сар буриданӣ гов ва гӯсфанд ва

монаанди онҳо, бисмил кардан.

ЗАВАБОН *a.* ذوبان обшавӣ, моеъ шудан, гудохта шудан.

ЗАВАНҖ زونج *кит.* рӯдаҳои гӯсфанд ё гов, ки бо гӯшту равған пур ва қоқ карда нигоҳ медоранд, навъе аз ҳасиб.

ЗАВБ *a.* ذوب کит. об кардан, гудохтан; гудоши, об кардани филизот.

ЗАВВОР *a.* ذوار کит. зиёраткунанда.

ЗАВҚ *a.* ذوق 1. *кит.* ҷошнӣ. 2. маза, лаззат, ҳаловат; нишоти беҳад, хушҳолии зиёд; ваҷд. 3. табъ, салиқа; **завқи бадей** фаҳмиши нозукиҳои осори бадей, дигар чизҳо ва лаззатёбӣ аз онҳо; **шавқу завқ** майл ва рағбат; **завқ бахшидан** лаззат бахшидан; фараҳу шодӣ овардани чизе ба касе; **завқ бурдан** лаззат бурдан, лаззатёб шудан; ниҳоят хушҳол шудан; **завқ додан** ҳаловат бахшидан; **завқ кардан** ниҳоят хушҳол шудан; ба шавқ омадан; **завқи касе омадан** ҳаваси касе омадан, ба ваҷд омадан; ♫ **аҳли завқ** онҳое, ки завқи бадей доранд, соҳибзавқон; ашҳоси хушсалиқа; **ба завқ // бо завқи том** бо майлу ҳаваси том, бо иштиҳои том, нӯши ҷон бод (*таъбири ҳоҳииши нек, ки дар мавриди хӯрок ҳӯрда истодани касе мегӯянд*).

ЗАВҚАНГЕЗ ذوق‌انگيز лаззатбахш; ба завқ ва нишот оварданда, нишотовар.

ЗАВҚБАХШ ذوق‌بخش завқовар; хурсандибахш.

ЗАВҚЁБ ذوق‌یاب : **завқёб шудан** лаззат бурдан.

ЗАВҚМАНД ҳавасманд, иштиёқманд.

ЗАВҚОВАР ذوق‌آور хурсандибахш, хушҳолкунанда; ачибу гарип.

ЗАВЛОНА زولا نه банди оҳании иборат аз занциру ҳалқа, ки бар пой ва гардани ҷорпоён ё зиндониён мебастанд, ишкел, қишиан.

ЗАВОД *p. زواد nig. корхона.*

ЗАВОДА *زواده* *کит.* тӯшироҳ, ҳарчи роҳ.

ЗАВОЛ *a.* زوال 1. аз байн рафтани, нест шудан, нобуд гаштан: **қадри неъмат баъд аз**

завол (*мақ.*). 2. шикаст, нуқсон; **заволи шамс** майл кардани офтоб ба гуруб; гуруб кардани офтоб; **завол дидан** ба шикасту харобӣ дучор шудан; **завол ёфтан** нест шудан, фано гаштан, барҳам хӯрдан; **завол овардан** шикаст расондан, ба ҳалокат дучор намудан; **завол омадан** шикаст расидан, харобӣ рӯй додан; **◊ ба хуршеди умр завол омадан** ба охир расидани умр.

ЗАВОЛА *زواله* лӯндаи хамир, ки барои як нон чудо карда мешавад; **завола гирифтан** хамирро ба залоҳо чудо кардан, аз хамир завола сохтан.

ЗАВОЛЁФТА *زوالیافتہ* фаношуда, нестшуда; харобгардида.

ЗАВОЛНОПАЗИР *زوالنپذیر* фанонашаванда; ҷо-вид, пойдор.

ЗАВОЛПАЗИР *زوالپذیر* фанопазир, нопайдор.

ЗАВОЛПАЗИРИЙ *زوالپذیری* фанопазирӣ, фаношавандагӣ.

ЗАВОР *زوار* *кит.* нигоҳубинкунанда ба бемор, парастори беморон ё зиндониён.

ЗАВОШ *زواش* *кит.* номи сайёраи Муштарӣ.

ЗАВРАҚ *a.* *زورق* киштии хурд, қаик.

ЗАВРАҚКАШ *زورقکش* он ки заврақ мекашад, киштирон, қаикрон, заврақрон.

ЗАВРАҚРОН *زورقران* он ки заврақ меронад.

ЗАВРАҚРОНӢ *زورقرانی* 1. рондани заврақ; амали заврақрон. 2. *варз.* навъи варзиш, ки ҳадафи он нишон додани маҳорат дар рондани заврақҳои белкаш, бодбонӣ ё мотордор дар обҳои дарё, кӯл ва баҳр мебошад.

ЗАВЧИГӢ *زوجیگی* *гуфт.* хостгорӣ.

ЗАВЧӢ *زوجی* *гуфт.* хостгор.

ЗАВЧ *a.* *زوج* 1. чуфт; *муқоб.* **тоқ**. 2. шавҳар, шӯй.

ЗАВЧА *a.* *وجه* *муаниси завч*; зан, ҳамсар; *муқоб.* шӯй.

ЗАВЧАЙН *a.* *زوجین* зану шавҳар.

ЗАВЧИЯТ *a.* *زوجیت* заношӯй, ҳамсарӣ, ҳамхонагӣ.

ЗАВЬ *a.* *ضوء* *رӯшной*, партав, нур, дураҳш, чило.

ЗАФАН *زن* паранде аз чинси қалог, vale андаке хурдтар аз он, ғалевоҷ.

ЗАФИР *زغیر* растани алафие, ки аз донаҳои он

равған мекашанд ва аз нахҳои пояи он матои катон мебоғанд; **равғани загир** равғани аз тухми загир гирифта.

ЗАФИРДАРАВӢ *زغیردروی* дарави загир.

ЗАФИРКОР *زغیرکار* он ки загир мекорад.

ЗАФИРКӮБӢ *زغیرکوبی* кӯбидани загир ба мақсади чудо кардани коҳу донаи он.

ЗАФИРПАРВАР *زغیرپرور* *nig.* **загиркор.**

ЗАФИРПОЯ *زغیرپایه* 1. замини кишти загир. 2. пояи загир, ки аз он ресмон метобанд.

ЗАФОМА *زغامه* қуттии гирдаи чӯбин ва дар зераш пӯст қашидашудае, ки дар он ҳар чиз меандозанд ва ба сифати паллаи тарозу низ кор мефармоянд.

ЗАФОМАРӢ *زغامه روی* *rӯяш* ба шакли загома, паҳнрӯй, гирдрӯй.

ЗАФОР *زغار* 1. навъе аз таоми сахт, ки аз орди ҷуворимакка ё арзан мепазанд (*мисли атолаи кочӣ*). 2. замини намнок, шӯра-замин.

ЗАФОРА I *زغاره* нон аз орди ҷуворӣ ё арзан.

ЗАФОРА II *زغاره* *кит.* 1. ангишти афрӯxta, ангишти сӯхта сурхшуда, ахтар, лахча. 2. сурхие, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд.

ЗАФОРАМОҲӢ *زغاره‌ماهی* навъи моҳии зардранг ва пулакчадори обҳои ширин.

ЗАFT *a.* *ضخت* *کит.* фишор; **загти қалб** фишори дил.

ЗАҒҰТА *زغوته* 1. ҷӯби миёнсӯроҳи лабдори ғалтакмонанд, ки ба вай ресмони риштаро мепечонанд; найҷаи боғандагӣ. 2. ресмони дар чунин ҷӯб пеҷонда.

ЗАДА *هـج* 1. *сифати феълии замони гузашта аз задан*. 2. *зби*. дар вақти талафуз бо қувваи овоз ё бо оҳангӣ талафуз таъкид карда шудани яке аз ҳичҳо дар қалима ва ё яке аз қалимаҳо дар ҷумла; **аломати зада алломате**, ки ба ҳичҷои заданок ишора мекунад (‘); **зада баромадан** бо суръат бे-рун шудан, шитобон ҳориҷ шудан аз ҷое; **зада гирифтан** зӯран гирифтан, қашида гирифтан; **зада даромадан** бошиддат ва якбора дохил шудан ба ҷое; **зада куштан**

зарба зада ба қатл расондан; то ба дараҷаи мурдан мушту лагадкӯб кардан касеро; **зада шудан** а) зарба хӯрдан; зарав дидан; б) **маҷ.** нузул ёфтани, ронда шудан аз коре.

ЗАДАГӢ *زدگی* шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз задан; задашуда; **об задагӣ барин хомӯш**, ором.

ЗАДАН *ذن* 1. кӯфтани, чизеро ба чизе саҳт расондан; осеб расондан (*бо даст ё чизи дигар*). 2. зарба расонидан; саркӯб кардан. 3. кӯбидан, тақ-тақ кардан (*мас., дарро*). 4. бархӯрдан, расидан; ба ҳам бархӯрдан. 5. тапидан, зарабон (-и дил), ҳаракат кардан. 6. андохтан, худро ба чое ворид кардан; **худро ба ҳар тараф задан** ба таҳлука афтода ба ҳар сӯ давутоз кардан, бисёр нотинҷ шудан, ба талвоса афтодан. 7. **маҷ.** хӯрдан, ошомидан. 8. пошидан, рехтан: **намак задан**, **об задан**. 9. парондан; шикор кардан. 10. дуздидан; горат кардан; **дузд задан** дузд рабудан, дуздида бурдан; ба сирқат рафтани; **хонаи касеро задан** хонаи касеро горат кардан, чизҳои хонаи касеро дуздида бурдан. 11. буридан, қатъ кардан: **гардан задан**, **шоҳаи дараҳтро задан**; **сар задан** а) сар буридан, күштан; б) **маҷ.** оғоз ёфтани, шурӯй шудан. 12. даргирондан, афрӯхтан; **оташ задан** сӯхтан, сӯzonдан. 13. молидан, соидан: **покуро ба санг задан**. 14. шинондан, устувор кардан, наஸб кардан: **хайма задан**, **байрак задан**. 15. паҳш кардан; нақш монондан; **мӯҳр задан** мӯҳр паҳш кардан, мӯҳр мондан; **сикка задан** тангай филизӣ баровардан. 16. монанд шудан, мушобеҳ шудан: **ранги чизе ба чизе задан**. 17. бастан: **гиррех задан**, **занҷир задан**; **қулф задан** қулф кардан, бастан. 18. *киноя аз овехтан*, оvezon кардан, часпондан: **сурат ё рӯзномаро ба девор задан**. 19. навохтан, соз задан: **дойра задан**, дугтор задан, **таблак задан**. 20. **маҷ.** машғул шудан, саргарм шудан. 21. **маҷ.** гуфтани; **гап задан** // **ҳарф задан** сухан кардан, гуфтани; **дам задан** *ниг. дам*; **дод задан** бо овози баланд гап задан; фарёд кардан; **лоф задан** гапи беҳуда гуфтани; худро таъриф кардан; **таъна задан** сарзаниш кардан, маломат намудан; **хушомад задан** хушомад гуфтани, чоплусӣ кардан; тамаллук кардан (*мас., барои дили касеро ба даст даровардан*). 22. гардидан, гаштан; **давр задан** а) гирд гаштан дар атрофи чизе; б) **маҷ.** гардиш кардан, сайр кардан, чарх задан; **чарх задан** а) давр гаштани (-и сар аз беморӣ); б) сайр кардан, гардиш намудан. 23. ҳамҷун феъли ёридиҳанда таркибҳои зиёди феъли месозад: **барқ задан**

дан, бол задан, бӯса задан, гел задан, миҷа задан, неш задан, пар задан, пошина задан, хез задан, чашмак задан, чавлон задан, чӯш задан; **паҳлу задан** а) аз як паҳлу ба паҳлу дигар гаштан (*аз бехобӣ*); б) якпаҳлу дароз кашида роҳат кардан; **фаввора задан** чӯшида баромадани об ё нафт (*аз ҷашма ё аз кон*); **хала задан** сих зада дард кардани шушу паҳлуи одам аз сармоҳӯрии саҳт; **ҷег задан** а) фарёд кардан; б) **маҷ.** даъват намудан; **зӯр задан** *ниг. зӯр*; **лаб задан** а) *ниг. лаб*; б) саршор шудан, рехтан; **панча задан** *ниг. панча*; **ракам задан** навиштан, иншо кардан; **хунук задан** касеро ё чизеро а) аз сармо қасал шудан, аз таъсири сармо бемор ё ҷароҳатнок шудан; б) дар асари сардии шадид нобуд шудани чизе; **гайб задан** гоиб шудан, нопадид гаштан, гум шудан; **аз роҳ задан** а) аз роҳ баровардан, бeroxa кардан; б) гумроҳ кардан; **ба замин задан** // **бар хок задан** чизеро бекадр гардонидан, беобрӯ намудан, хор кардан; **касеро ба рӯзнома задан** дар рӯзнома навиштан дар бораи қасе; дар рӯзнома танқид кардан касеро; **ба (бо) як нӯл задан** а) касеро ба осонӣ мағлуб кардан (*дар мусобиҷае*); б) аз қасе тавонотару моҳирттар будан дар коре; **муҳри хомӯши бар даҳони қасе задан** хомӯш соҳтан, ба хомӯши маҷбур кардан касеро; **худро ба мастиӣ задан** худро маст вонамуд кардан, маст нишон додан; **худро ба нодонӣ** (*ё нофаҳмӣ*) задан худро нодон ва нодида вонамуд кардан; худро қасдан нофаҳм нишон додан; **бало зад** оғат расид; кор табоҳ шуд; **бало задан** а) ба тарики дашном хитобан ба қасе, ки ўро ба ҳоли худ voguzor мекунанд, гуфта мешавад; б) бало ба пасаш! (*дар мавриди таскини ғаму андӯҳи оғате ба қасе мегӯянд*).

ЗАДАНИЙ *ذن* сифати феълии замони оянда аз задан; сазовор ба задан; **гапи заданий** гапи лоиқи гуфтани; **қасе гап заданий** қасе сухан гуфтани меҳоҳад; **заданий шудан** задан хостан.

ЗАДАШУДА *ذن شده* 1. сифати феълии замони гузашта аз зада шудан; кӯфташуда; расондашуда; бархӯрда. 2. аз кор (*ё мансаб*) рондашуда, нузулёфта.

ЗАДУХӮРД 1. زدودخورد. 1. чанг, чангидан, ҳарбу зарб, мухориба. 2. афтударафт, даст ба гиребон шудан; **задухӯрдҳои дохилӣ** чангҳои дохилии мамлакат.

ЗАИФ *a.* ضعیف 1. суст, камзӯр нотавон; *муқоб.* қавӣ, зӯр. 2. очиз, дармонда, бечора, мустазъаф; *нури заиф* нури хира, рӯшноии андак; **садои заиф** садои паст, овози нарм; **заиф шудани ақл** кунд ва паст шудани фаъолияти аклонӣ. 3. *маҷ.* зан.

ЗАИФА *a.* ضعیفه 1. *муаннаси заиф.* 2. зан, аврат.

ЗАИФАНДОМ ضعیف‌اندام логарандом, нахиф.

ЗАИФБАДАН ضعیف‌بدن *nig.* **заифандом.**

ЗАИФБУНЁД ضعیف‌بنیاد сустбунёд; камзӯру камқувват, логар.

ЗАИФДИЛ ضعیف‌دل *маҷ.* тарсончак, тарсу, буздил.

ЗАИФДИЛӢ ضعیف‌دلی *маҷ.* тарсончакӣ, тарсӯй, буздилӣ.

ЗАИФӢ ضعیفی сустӣ, нотавонӣ, аҷз.

ЗАИФКОЛБУД ضعیف‌کالبد *кит.* заифтан, нотавон.

ЗАИФНОЛӢ ضعیف‌نالی суханҳои тараҳҳумҳоҳона гуфтан; зориву тавалло кардан, изҳори аҷз намудан.

ЗАИФОВОЗ ضعیف‌آواز он ки овози пасту нарм дорад.

ЗАИФОНА ضعیفانه 1. очизона. 2. *маҷ.* занона.

ЗАИФТАН ضعیف‌تن *nig.* **заифандом.**

ЗАИФЧУССА ضعیف‌جش *nig.* **заифандом.**

ЗАЙБАҚ *a.* زیب симоб, чева.

ЗАЙFAM *a.* ضیغم шер, шери беша, шери даранда.

ЗАЙД *a.* زید *маҷ.* фалонӣ, фалон кас.

ЗАЙЛ *a.* ذیل 1. *кит.* доман, домани ҳар чиз. 2. дунбала, давоми чизе; поён; **дар зайл** дар поён, дар зер. 3. тарз, тавр, ранг; **ҳамин зайл** ба ҳамин тарик; **як зайл** а) як хел; б) муттасил, пайваста. 4. *кит.* доманаи кӯҳ.

ЗАЙМАРОН *a.* ضیمران райҳони ёбой, як навъ гиёҳи хушбӯй, шоҳисфарам.

ЗАЙН *a.* زین *кит.* 1. зинат, зевар, ороиш. 2. *маҷ.* хубӣ, некӯй.

ЗАЙТУН *a.* زیتون дарахти ҳамешасабз (*дар қишиварҳои гарм*), ки меваи онро дар намак хо-

бонда меҳӯранд; аз меваи он равған меғиранд, ки дар саноати хӯрокворӣ ва тиб истифода мешавад.

ЗАЙТУНӢ زیتونی ранги сурхи ба зардӣ монд: **ранги зайтуни.**

ЗАЙФ *a.* ضیف 1. меҳмон. 2. мусофири.

ЗАЙЪАТ I *a.* ضیعت нобуд шудан, барбод шудан.

ЗАЙЪАТ II *a.* ضیعت *кит.* обу замин, мулк, замини зироатӣ.

ЗАКАР *a.* ذکر *кит.* 1. нар, нарина, мард. 2. олати таносули мард.

ЗАКИТАБӢ *a.* ذکر طبع *nig.* **закӣ.**

ЗАКӢ *a.* ذکری заковатманд, тезфаҳм, хушёр.

ЗАКО *a.* ذکری теззехнӣ, зиракӣ.

ЗАКОВАТ *a.* ذکارت тезии фаҳм ва идрок, зиракӣ, хушмандӣ.

ЗАКОВАТМАНД ذکارتمند хушзехнӣ, зирак.

ЗАКОВАТНОК ذکارتناک *nig.* **заковатманд.**

ЗАКОТ *a.* ذکات 1. *кит.* покӣ, покизагӣ. 2. д. ҳиссаи маълуме, ки ҳар як мусулмон мувофиқи фармудаи шариат аз даромад ва дороии худ бояд ҳар сол ба факирон ва мӯҳтоҷон бидиҳад.

ЗАКОТЧӢ زکاتچی. ҷамъқунандай закот дар аморати Бухоро; шахсе, ки аз роҳгузарон, корвониён *ва ғ.* андоз ва ҳаққи роҳ мегирифт, омили закот, ҷамъқунандай закот.

ЗАКАН *a.* ذقن манаҳ, занах, занахдон.

ЗАҚҚУМ *a.* زقوم 1. як навъ дарахти заҳршира; мувофиқи ақидаи динӣ, дарахти талхмевае дар дӯзах, ки хӯроки дӯзахиён мешудааст. 2. *маҷ.* ҳар чизи талху заҳрдор ва кушанд: **захру закқум.**

ЗАЛ ذل *nig.* толор; хона барои пазироии меҳмонон.

ЗАЛАЛ ذلال 1. лағзиш. 2. хато, ғалат, нуқсон.

ЗАЛИЛ ذليل хор, ҳақир, забун.

ЗАЛИЛИӢ ذلیلی хорӣ, ҳақирӣ, забунӣ.

ЗАЛИЛОНА ذلیلانه ҳақирона; мутеона.

ЗАЛЛА I *a.* ۴۵ 1. таом ё хӯрданиҳое, ки дар зиёфат ё тӯйҳо ба мөхмон барои бо худ гирифта бурдан медиҳанд. 2. таоми нигоҳдошта, пасмондаи хӯрок, сарқут.

ЗАЛЛА II *اڻ* ҳашараи малахмонанд, чирчирак.

ЗАЛЛАБАНД بند ۴۶ рӯмоле, ки дар он заллаи аз ҷо гирифтаи худро мебанданд.

ЗАЛОЗИЛ *a.* لز چ. зилзила.

ЗАЛОЛ *a.* ضلال. баромадан аз роҳи рост, гумроҳ шудан, гумроҳӣ.

ЗАЛОЛАТ I *a.* ضلالت хорӣ, залилӣ, зиллат, забунӣ.

ЗАЛОЛАТ II *a.* ضلالت کیم. каҷравӣ аз роҳи рост, гумроҳӣ.

ЗАМ I م ۴۷ کیم. 1. сардӣ. 2. боди сард.

ЗАМ II م ۴۸ کیم. ҷоф, факк.

ЗАМ(M) I *a.* م پайвастани чизе ба чизи дигар, илова; **ба (бар) замми ин...** ба болои ин..., илова бар ин..., ба гайр аз ин; **зам кардан (намудан)** илова намудан, ҳамроҳ кардан; **зам шудан (гаشتан)** ҳамроҳ шудан, илова гаштан; **харад – зам кун, наҳарад – кам кун** (мақ.).

ЗАМ(M) II *a.* م کیم. 1. накӯхиш, маломат. 2. бадгӯй, ҳаҷв, мазаммат.

ЗАМАН *a.* زمن کیم. шакли дигари замон (1).

ЗАМБӮРУФ زبوروغ ۴۹ *nig.* занбӯруг.

ЗАМБӮРУФБИРЁН زبوروغبریان ۵۰ занбӯруги дар равған бирёншуда.

ЗАМБӮРУФЗОР زبوروغزار ۵۱ ҷои зиёд рӯидани занбӯруг.

ЗАМЗАМ I *a.* زمزم ۵۲ номи ҷоҳест дар Макка (*наздики Каъба*).

ЗАМЗАМ II *a.* زمزم ۵۳ фасли Занд (*чордаҳуми китоби муқаддаси*) зардуштиён.

ЗАМЗАМА م ۵۴ ҳониш ва суруд бо овози паст; нағма ва суруде, ки зери лаб оҳиста хонда мешавад; **замзама кардан (намудан)** зери лаб, оҳиста сурудан, тараннум кардан.

ЗАМИМ *a.* دهيم ۵۵ нописандида, зишт, бад.

ЗАМИМА *a.* ضمیمه ۵۶ чизе, ки ба чизе зам карда мешавад, илова: **замима мактуб**.

ЗАМИН I زمین ۵۷ 1. хок. 2. масоҳате, ки ба қитъаҳо

чудо карда, дар он киштукор мекунанд, киштзор, мазраа; **ислоҳоти замин** *nig.* **ислоҳот;** **замини вакф** таър. замине, ки аз тарафи касе ба масҷид, мадраса *ва گ.* бахшида мешуд, ба шарти истифодаи даромади он ба таъмири ин биноҳо ва таъмини талаба, мударрис ва ходимони онҳо; **замини дарёбод** замини беоби соҳилҳои дарё; **замини кишт** киштзор, мазраа; **замини мурда** замине, ки дар натиҷаи солҳо кишт накардан гайри қобили зироат шудааст; **замини обӣ** киштзори обёришаванда, гайри лалмӣ; **замини обҷакорӣ** қитъае, ки дар он сабзавот кишта шудааст; **замини пахта** пахтазор; **замини фарбех** замини ҳосилхез. 3. таги ҳар чиз: **замини ҳавз**, **замини ҳона** *ва گ.* 4. кураи арз, яке аз сайёраҳое, ки мо, инсонҳо, дар он ҳаёт ба сар мебарем. 5. мамлакат, кишвар; **замину замон** тамоми дунё; ҷаҳон; **ба замин задан** а) ба замин андохтан, ба хок яксон кардан чизе ё қасеро; бехурмату бекадр кардан қасеро; б) мағлуб кардан; **ба замин задани сухани касе** қасири қасеро ба эътибор нагирифтан; ҳоҳиши қасеро иҷро накардан; **замин қафид(a), одам баромад** одам ниҳоят бисёр буд, мардум ҳеле зиёд буд; **замин накафид, қи дароям** бисёр шарм доштам, саҳт ҳиччолат қашидам; **замин саҳту осмон баланд** ҳеч илоҷ нест, ҳеч ҷора нест; дар ҷо ба доди қасе намерасанд; **фарқ аз замин то осмон аст** дар байни ду ҷиз тағовут ниҳоят қалон аст.

ЗАМИН II *a.* زمین ۵۸ کیم. барҷомонда, он ки ба сабаби беморӣ аз ҷой ҷунбида наметавонад ё бо пой рафта наметавонад.

ЗАМИН III *a.* زمین ۵۹ کیم. ғарав, қавл.

ЗАМИНА زمینه ۶۰ 1. асос; таҳкурсӣ, поя; **дар заминаи...** дар асоси...; **замина тайёр кардан** шароити мусоид ба вучуд овардан барои иҷрои коре. 2. тарҳи нақша; асли матоъ ё лавҳа, ки рӯи он нақшу гулҳои рангоранг қашида мешавад.

ЗАМИНБӮС زمینبوس ۶۱ 1. он ки замини адаб бӯсад, хокро бӯсида таъзим кунад. 2. таъзимкунанда, мутеъ, фармонбардор.

ЗАМИНБӮСӢ زمینبوسى ۶۲ бӯсидани замини адаб, бӯсидани хок барои таъзим.

ЗАМИНВАСЛА زمین وصله ба замин васл шудани сими барқ ба мақсади баркрезон

ЗАМИНГИР زمین‌گیر 1. он ки хоҳиши ба даст овардани заминро дорад. 2. он ки аз ҷояш хеста наметавонад, азпомонда, барчомонда (*ба сабаби тирӯ ё беморӣ*).

ЗАМИНДОР он ки замини кишти хусусӣ дорад, соҳиби замин; мулкдор.

ЗАМИНДОРӢ زمین‌داری соҳиби замин будан, заминдор будан.

ЗАМИНДӮҖӢ زمین‌دوزӣ навъи зардӯзӣ, ки тамоми рӯи порча бо зар ё абрешим дӯхта мешавад.

ЗАМИНӢ زمیني мансуб ба замин; ҳар чизе, ки дар замин аст; **муқоб. осмонӣ**.

ЗАМИНКАН زمین‌کن 1. хонаи зеризаминӣ; иқоматҷои тагизаминӣ (*дар майдони ҷанг*). 2. коргаре, ки замин меканад: **дастай заминканҳо**.

ЗАМИНКАНӢ زمین‌کنى амали коргари заминкан; қандани замин.

ЗАМИНКОВ زمین‌کاو *nig.* заминкан 2: **коргарони заминкови роҳи оҳан**.

ЗАМИНКУШО زمین‌کشا он ки заминҳои нокорам ва бекорхобидаро қобили кишт мегардонад.

ЗАМИНКУШӢ زمین‌کشانӣ қобили кишт гардонидани заминҳои бекорхобида.

ЗАМИНҚҰБ زمین‌کوب 1. қас ё ҳайвоне, ки ба замин по мекӯбад. 2. *киноя аз асп*. 3. чизе, ки бо он замин мекӯбанд.

ЗАМИНЛАРЗА زمین‌لزه *nig.* зилзила.

ЗАМИНПАЙМО زمین‌پیما *kit.* 1. сафаркунанда, сайёҳ. 2. паймоишгари замин, масоҳатсанҷ, танобчӣ, танобкаш.

ЗАМИНРОН زمین‌ран дехқоне, ки заминро шудгор мекунад.

ЗАМИНРОНӢ زمین‌رانӣ замин шудгор кардан.

ЗАМИНСОЗӢ زمین‌سازӣ *nig.* заминкушой.

ЗАМИНХЕЗ زمین‌خیز *kit.* он чи аз замин ҳосил мешавад, ҳосил, маҳсул.

ЗАМИНЧУНБӢ زمین‌جنبي *nig.* зилзила.

ЗАМИР I ضمیر *a.* 1. қалб; даруни дил, ботини инсон. 2. он чи аз дил мегузарад, андеша. 3. сир,

рози ниҳонӣ; **замири дил** *киноя аз рози ниҳонӣ*.

ЗАМИР II ضمیر *кӯнишӣ*, збии. ҷонишин.

ЗАМИСТОН زمستان *nig.* зимистон.

ЗАМӢ زمى шакли кӯтоҳшудаи замин I.

ЗАММА *a.* ضمۀ збии. алматест дар алифбои арабии тоҷикӣ (‘), ки барои ифодаи садоники «у» дар болои ҳарфҳои ҳамсадо ва ҳарфи алиф гузошта мешавад, пеш.

ЗАМОН *a.* زمان 1. вақт, ҳангом, айём; давр, аҳд; **ба (бо) мурури замон** бо гузашти вақт; дар **айни замон** дар як вақт; бо баробари ин; дар **замони** дар вақти; дар даври. 2. ҳамоно, ба маҳзи... (*ба ин маъно танҳо ҳамроҳи феълҳо меояд: омадан замон, даромадан замон, истодан замон ва г.*); **ҳамин замон** ҳамин асно, ҳозир, ҳамин ҳоло. 3. збии. категорияи дастурии хоси феълҳо, ки муносибати гӯяндаро ба вақти амалу ҳолат ифода мекунад: **замони гузашта, замони ҳозира-оянда**.

ЗАМОНА زمانه ساز 1. *nig.* замон 1. 2. гардиши замон; рӯзгор. 3. маҷ. олам, дунё, ҷаҳон; **аз дасти замона** аз ҷабри рӯзгор; **аз азобу машаққати дунё**; гарму **сарди замонаро аз сар гузаронидан** неку бади рӯзгорро дидан; таҷрибадор шудан.

ЗАМОНАСОЗ زمانه سازӣ он ки мувофиқи шароит ва тақозои замона (*бар ҳилоғи ақидай ҳуд*) рафтор мекунад, касе, ки ба замона созгор шудан меҳоҳад, ибнула вақт.

ЗАМОНАСОЗӢ زمانه سازӣ мувофиқи шароит ва тақозои замона рафтор кардан, бо замона созгор шудан; дурӯяғӣ: **замонасозӣ кардан**.

ЗАМОНАТ *a.* زمانه سازӣ кафилӣ, зоминӣ, кафолат.

ЗАМОНБАНДӢ زمان‌بندӣ муайян кардани вақт ва замони муайян барои иҷрои коре, мӯҳлатбандӣ.

ЗАМОНГИРИӢ زمان‌گیرӣ соҳиби замон шудан.

ЗАМОНИЧАНГӢ زمان‌چangi мансуб ба замони ҷанг; он чи дар давраи ҷанг ба вуқӯъ омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ**.

омадааст: **ҳикояҳои замониҷанӣ**.

ЗАМОНӢ//ЗАМОНАВӢ زمانӣ//زمانوی *mansub ба замон; улуми замонӣ* илмҳое, ки дар давраи муайянроиҷ ва машҳуранд, илмҳои замонавӣ.

ЗАМОРУҒ زماروغ *nig. занбӯрг*.

ЗАМҲАРИР زمهरир 1. сармои бисёр саҳт, шиддати сармо. 2. ҷои бисёр сард; **сармои замҳарир**.

зан 1. асоси замони ҳозира – оянда аз задан. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои зананда: **шоҳзан, зарбазан, роҳзан, торзан, муштазан**.

ЗАН 1. чинси модинаи инсон, чинси муқобили мард. 2. завча, аёл, ҳамсари мард; **зани бева** зани бешавҳар, бевазан; **зани меҳнатӣ** зани меҳнатдӯст, зани сергайрат; **зани муштипар** зани нотавон, очиза, заифа; **зан гирифтан** дуҳтареро ба ақди никоҳи худ даровардан, издивоҷ кардан, хонадор шудан; **зан додан** касеро зандор кардан, хонадор намудан касеро; **зан шудан ба касе** ба шавҳар баромадан, бо марде издивоҷ кардан, ба қайди никоҳи марде даромадан.

ЗАНАБ *a. ذنب* 1. дум, дунб. 2. тарафи дунболаи ғаситораи Аҷдаҳо (*тарафи дигараи Раъс номидা мешавад*).

ЗАНАК زنک *nig. занак*.

ЗАНАКАБОЗ زنکه باز *nig. занбоз*.

ЗАНАКАБОЗӢ زنکه بازی *nig. занбозӣ*.

ЗАНАКБОЗ زنکه باز *nig. занбоз*.

ЗАНАНДА сифати феълии замони ҳозира аз задан; зарбазанда, қӯбанда, латкунанда.

ЗАНАХ زنج манаҳ, зақан, чона; **занах задан** бисёр гап задан, лаққидан; лоф задан.

ЗАНАХДОН زنخдан *nig. занах*.

ЗАНБ *a. ذنب* кит. гуноҳ, чурм, айб.

ЗАНБАҚ *a. زنبق* навъе аз савсан, ки гули сафеди хушбуҷ дорад.

ЗАНБАМУЗД زنده марде, ки аз номуси зани худ бепарво бошад, дайюс.

ЗАНБАР сабади байни ду ҷӯб бофташуда ё таҳтаи дар ду ҷӯб задашуда, ки бо он ҳоку хишт

ва дигар чизҳоро дукаса мекашонанд.

ЗАНБАРАК//ЗАНБŪРАК زنبرک//زنبورک *кӯн*. тӯпи хурде, ки дар замонҳои пеш ба шутур бор мекарданد.

ЗАНБАРҒАЛТАК زنبرغلتك аробачае, ки дар тарафи пеши он як ғалтак шинонда шудаасту ду дастай тарафи дигари онро ба даст гирифта ҳоку хишт *ва г.* мекашонанд.

ЗАНБАРКАШ زنبرکش он ки дар занбар бор мекашонад.

ЗАНБАРМИЁН زنبرمیان чорпои миёнаш хам (*хусусан аспу ҳар*).

ЗАНБАШАРА زن بشره занмонанд, бо афту андоми занона.

ЗАНБЕЗОР زن بیزار он ки нисбат ба занҳо нафрят дорад, мутанаффир аз зан.

ЗАНБИЛ زنبل сабади аз химчаҳо бофтаи дудаста.

ЗАНБИЛБОФ زنبلباف касе, ки сабад мебофад, сабадбоф.

ЗАНБИЛБОФӢ زنبلبافي сабадбофӣ.

ЗАНБОЗ زن باز марди айёше, ки аз дунболи занон мегардад, занпараст, зандӯст.

ЗАНБОЗӢ زن بازӣ амали марди занбоз.

ЗАНБОРА زن باره *nig. занбоз*.

ЗАНБŪРУҒ زنبوروغ навъе аз растанист, ки фақат аз тана иборат буда, реша, барг ва гул надорад, дар баҳорон дар ҷойҳои сернам мерӯяд, (як қисми онҳо ҳӯрданбоб, қисми дигараион заҳр-ноканд) саморуғ, қорҷ, чағора, чора.

ЗАНБŪР زنبور навъи ҳашароти парандай хурди нешзан, ки хелҳои гуногун дорад, ору, қабт; **занбӯри асал** занбӯре, ки асал медиҳад; **занбӯри ҷиззак** занбӯри зардак, занбӯри ғингак (бингак).

ЗАНБŪРАК زنبرک 1. *шакли тасгири занбӯр*; занбӯри хурд. 2. *nig. занбрак*.

ЗАНБŪРБОН زنبوربان нигоҳубинкунандаи занбӯрҳои асал.

ЗАНБŪРПАРВАҖӢ زنبورپورӣ парвариши занбӯри асал.

ЗАНБӮРХОНА زنیورخانه 1. хонаи занбӯр, лонаи занбӯр; кандуи оруи асал. 2. маҷ. чои сергавгою мағал.

ЗАНГ I زنگ 1. губоре, ки дар рӯи филизоти дар чои нам истода ба вучуд омада, онро охиста-охиста нобуд мегардонад; **занг задан (бастан)** зангор гирифтани рӯи филиззот, мурёна. 2. маҷ. губор, кудурат; **занги дил** губори дил; ғаму андӯҳ. 3. танаи ғафси ток.

ЗАНГ II زنگ 1. олати қуббашакли филизии дарунхолие, ки оvezai дар дарунаш буда вақти чунбондан ба девораҳо расида, садо мебарорад, зангӯла, ҷарава: **занги дар (дарвоза), занги соат, занги мактаб, занги телефон, соат занги нӯҳро зад**. 2. зангӯлачаҳое, ки ракқосагон ба дасту пои худ мебанданд ва дар вақти даст чунбондан ва по кӯфтан садо медиҳанд; ♦ **занги нӯш** садои ба ҳам задани ҷомҳо дар базми шароб.

ЗАНГБАСТА زنگبسته *цифати феълии замони гузашта аз занг бастан*; зангирифта, зангпайдо-карда.

ЗАНГДОР زنگدار зангӯладошта, зангнок; **соати зангдор** а) соате, ки дар ҳар як соат ё ним соат занги он садо медиҳад; б) соати рӯимизие, ки дар вақти матлуб занги он садо дода метавонад.

ЗАНГЗАДА زنگزدہ *цифати феълии замони гузашта аз занг задан*; зангбаста, зангдоршуда, занг пайдо-карда.

ЗАНГЗАН زنگزن :**зангзани калисо** ба садо дароварандай ноқусҳо дар калисо.

ЗАНГИЁНА زنگیانه кит. беолоиш, сода.

ЗАНГИЛА زنگله тиб. беморие, ки аз норасоии витаминҳо сар зада, одамро бехол месозад ва ҳатто дандонхоро мерезонад.

ЗАНГИМИЗОЧ زنگی مزاج кит., киноя аз одами хурсандуҳушҳол.

ЗАНГИР زنگیر зангиранда, зандоршаванда, хонадоршаванда.

ЗАНГИРИЙ زنگیرӣ зан гирифтан, хонадор шудан.

ЗАНГӢ زنگ одами сиёҳпӯст, ҳабаш.

ЗАНГНОГИР زنگ ناگیر филизе, ки занг пайдо намекунад: **пӯлоди зангногир**.

ЗАНГОР زنگار 1. занги филиз, оина *ва г.* 2. ранге, ки онро аз занги мис тайёр мекунанд. 3. ранги

сабзи баланд. 4. маҷ. гирифторӣ ба ғаму андӯҳи саҳт; **зангор кардан** ба ғаму андӯҳ гирифтор соҳтан.

ЗАНГОРИЙ زنگاری ба ранги зангор, сабзранг.

ЗАНГОРБАСТА زنگاربسته 1. *цифати феълии замони гузашта аз зангор бастан*; зангбаста, зангнокшуда. 2. маҷ. ниҳоят зикшуда, андӯҳонк.

ЗАНГОРРАНГ زنگارنگ ба ранги зангор, зангорӣ, сабзи баланд.

ЗАНГОРТОБ زنگارتاب зангормонанд, ранги моил ба зангорӣ; сабз.

ЗАНГОРХӮРДА زنگارخورد зангзада, занггирифта.

ЗАНГӮЛА زنگوله занги хурд, ҷарава (*хусусан зангӯлае, ки ба гардани бузу гӯсфанд ва шутур мебанданд*).

ЗАНГӮЛАДОР زنگوله‌دار 1. дорои зангӯла. 2. ҷаравонӣ, маргуладор: **овози зангӯладор**.

ЗАНГӮЛАЧА زنگوله‌چه зангӯлаи хурд.

ЗАНФАР زنفر дашном ба марде, ки ба сабукпоии занаш беаҳамият аст, дайюс, қалтабон.

ЗАНД زند номи китоби тарҷума ва тафсири Авесто ба забони паҳлавӣ.

ЗАНДОР زن‌دار марде, ки зан дорад, марди оиладор; *муқоб. безан; зандор шудан* хонадор шудан, зан гирифтан.

ЗАНДОРИЙ زن‌دارӣ зан доштан, оиладор будан; хонадорӣ.

ЗАНДӮСТ زن‌دوست 1. марде, ки зани худро бисёр дӯст медорад ва эҳтиром мекунад. 2. занбоз, занпараст.

ЗАНДӮСТИЙ زن‌دوستӣ амали марди зандӯст; занпарастӣ.

ЗАНИШ исми амал аз феъли задан.

ЗАӢ زني ба цифати зан; ҳамсаӣ, завҷагӣ; **ба занӣ қабул кардан (гирифтан)** издивоҷ кардан, ба никоҳи худ даровардан; **ба занӣ додан** ба шавҳар додан.

ЗАНМИЗОЧ زن‌مزاج марде, ки табиат ва феълу атвораш занона аст.

ЗАРАНГ زرنگ 1. номи дарахти кӯҳии чӯбаш хеле саҳт. 2. замини саҳтхок. 3. зирақ, хушёр, доно.

ЗАРАНГӢ زرنگی 1. мансуб ба заранг; калтаки зарангӣ чӯбдасти саҳту маҳкам (*барои ҷазодиҳӣ*), ки аз дарахти заранг бурида тайёр кардаанд. 2. хушёй, зирақӣ.

ЗАРАНДУД он чи ба рӯи он оби тилло давонда шудааст, зарҳалкоришуда, зарнигор.

ЗАРАНДӮЗ زراندوز 1. он ки тилло ҷамъ орад. 2. он ки молу сарват гирд оварад.

ЗАРАНДӮЗӢ زراندوزӣ амали зарандӯз.

ЗАРАР a. ضرر зиён, хисорат; газанд, осеб; зарар дидан (**кашидан**) зиён бурдан.

ЗАРАРДИДА ضررديده сифати феълии замони гузашта аз **зарар дидан**; он ки осебе ё зиёну хисорате дидаст, озоррасида.

ЗАРАРКУНАНДА ضرركننده сифати феълии замони ҳозира аз **зарар кардан**; зааррасон; зиёнкор.

ЗАРАРНОК ضررنак зааровар, осебрасонанда.

ЗАРАРОВАР ضررآور зиёновар, осебрасон.

ЗАРАРРАСОН ضررسان *nig.* зааровар: ҳашароти зааррасон.

ЗАРАРРАСОНӢ ضررسانӣ расонидани зарар, ворид кардани зарар.

ЗАРАФШОН زرفشان 1. нисоркунандай зар, зарпош. 2. номи дарёи машхур дар Осиёи Миёна.

ЗАРБ a. ضرب 1. задан, заниш, зарбат, осеб. **зарбу лат** а) шатта, шаллоқ, калтак; б) **маҷ. талҳӣ**, номомӣ: **зарбу лати ҳаётро бисёр дидаст**; **зарб хӯрдан** лат хӯрдан, осеб дидан, зарар дидан. 2. **маҷ. зӯр**, кувва; **зарби шатта** зӯри шатта. 3. садои мавзуну хушояндӣ созҳои зарбӣ (*аз қабили доира ва нақора*), ки созҳои дигар ба мисли тору танбӯр *ва г.* ба он нағмаҳои худро чӯр мекунанд; усули мусиқӣ, ки ба тартиби муайян ва пайдарҳам омадани овозҳо асос мейбад. 4. сикка, сикказада, маскука (*оид ба танга, пул*). 5. *риёз*. яке аз чор амали асосии илми ҳисоб, ки аз мукарраан зам кардани як аداد бо миқдори воҳидҳои аدادи дигар иборат мебошад (*мас.*, 3 зарби 4, яъне аدادи 3 чор *мартаба тақрор* карда шавад, *аз ҳосили зарби он аدادи 12 ба даст меояд*); **зарб задан** // **зарб кардан** амали зарбро иҷро кардан; ⚡ **зарби масал** эроди масал, масал овардан; **аз зарби...** аз зӯрии, аз шиддати... **ба зарб**

саҳт, бо шиддат, бо зӯри тамом; долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре, **харбу зарб** занозани; ҷанг, муҳориба, мубориза; **хирс мулло мешавад аз зарби чӯб** (зарб.).

ЗАРБА a. ضربه 1. *nig.* **зарб** 1; садама, латма; **зарбаи дил** задани қалб, тапиши дил; **зарбаи ҷонқоҳ** зарбаи бисёр саҳт. 2. саҳт задан, бархӯрди саҳт ва ногаҳонии чизе ба чизе, такони якбора ва саҳт; **зарбаи ҷа-вобӣ** ҳуҷуме, ки дар муқобили ҳамлаи қасе карда мешавад; **зарбаи қатъӣ** ҳамлаи шадид, ҳуҷуми қотеона; **бо як зарба ба як зӯр задан**; **бо як ҳамла: ӯ бо як зарба дарро кушода берун рафт**; зарба задан задан, кӯфтан; лат додан; **зарба хӯрдан** а) осеб дидан, лат хӯрдан; б) шикаст хӯрдан; **зарба шинондан** задан (*бо даст, шаллоқ ва г.*)

ЗАРБАГИР ضربه گیر он чи зарбаро ба худ мегирад.

ЗАРБАДОР ضربه‌دار 1. *nig.* **зарбдор**. 2. бошиддат, босуръат.

ЗАРБАТ a. ضربت *nig.* **зарба**.

ЗАРБАФТ//ЗАРБАФТА زربفت//زربفته *nig.* **зарбофт**.

ЗАРБАҲҮРДА ضربه‌خورد *nig.* **зарбҳӯрда**.

ЗАРБАҲШ زربخش 1. кит. он ки зар мебахшад, саҳоватпеша. 2. *nig.* **зархез**.

ЗАРББАРДОР ضرببردار *nig.* **зарбагир**.

ЗАРБЕД زربید навъе аз дарахти бед.

ЗАРБДОР ضربدار коргар ё гурӯхи коргароне, ки корро бо шиддат ва гайрат пеш бурда, бо сифату маҳсулнокии меҳнат ба дигарон намунаи ибрат мешаванд, пешқадами кор: **зарбдори меҳнат, гурӯхи зарбдор**.

ЗАРБДОРОНА ضربدارانه бо ҷидду ҷаҳди тамом, бо зарба кор кардан.

ЗАРБӢ ضربی 1. мансуб ба **зарб** 3; **созҳои зарбӣ** асбобҳои мусиқӣ, ки ба воситаи задан навохта мешаванд. 2. мансуб ба **амали зарб** (5) дар илми ҳисоб.

ЗАРБОФТ ضربه‌افت матое, ки аз торҳои зарпеч бофта шудааст; зардӯзӣ кардашуда.

ЗАРБОФТИӢ زربافتی *nig.* **зарбофт**.

ЗАРБСАНЧ ضرب سنج олати андозагири зарб 3.

ЗАРБУЛМАСАЛ *a.* ضرب المثل сухани хикматноки пандомӯз ва вирди забонгашта, ки дар нутқ ҳамчун мисол оварда мешавад.

ЗАРБХОНА ضرب خانه чое, ки танга сикка мезананд, зарробхона, сиккакхона.

ЗАРБХӮРДА ضرب خورده осебдида, садамадида.

ЗАРВАРАҚ زرورق варақаи ҳалли тилло давондашуда.

ЗАРГАР زرگر ҳунарманде, ки аз зару нуқра асбобу олоти зебу зинат *ва г.* месозад.

ЗАРГАРӢ زرگری 1. касби заргар; ҳунари истехсоли маснуоти бадей аз филизоту ҷавоҳирот *ва г.* 2. мансуб *ба заргар*. 3. дӯкон ва растаи заргарон дар бозор.

ЗАРГАРОНА زرگرانه 1. мисли заргар, ба монанди кори заргар. 2. *маҷ.* хеле резакорона.

ЗАРГУДОЗ زرگداز гудозандай зару нуқра.

ЗАРГУЗОР زرگدار касе, ки пулро ҳарҷ накарда, нигоҳ медорад, ҳарис.

ЗАРГУЛДОР زرگلدار як намуди парандай ғунчишкмонанд, ки баъзе ҷойҳои баданаш зарду сабзранг аст, зарғилдок, зардак, ғунчишки зардинапар.

ЗАРГУН زرگون ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРГӮШ زرگوش *nig.* ҳаргӯш.

ЗАРГӮШПАРВАРИ زرگوشپرور *nig.* ҳаргӯшпарварӣ.

ЗАРФИЛДОҚ زرغلداق 1. *кит.* кишт, зироат. 2. *nig.* заргулдор.

ЗАРД زرد рангест монанди ранги зар, заъфарон ё зардии тухми мурғ, лимӯранг; **равгани зард** равғане, ки аз шири ғов мегиранд.

ЗАРДА زرده 1. *nig.* заҳра. 2. қисмати зардранги даруни тухми мурғ. 3. *маҷ.* дӯғу пӯписа; ҳашмгинӣ; **заҳраву зарда** ҷуръат, часорат; **зарда кардан** гуфт. ҳашму ғазаб ё Ҷътироzi худро бо ғичингу суханҳои дурушт изҳор кардан.

ЗАРДАҚ زردک 1. ранги ба зардӣ моил, зардча, зардтоб. 2. сабзӣ, бехӣ. 3. *nig.* заргулдор.

ЗАРДАҖӮШ زرده جوش эҳсоси сӯзише дар сурхрӯда.

ЗАРДГУН زرگون зардранг, зардфом.

ЗАРДГУНА زرددگونه зардҷехра, зардрӯ.

ЗАРДИНА زردینه ба зардӣ моил, зардтоб, зардак.

ЗАРДӢ زردی 1. дорои ранги зард будан; ранги зард. 2. моддаи зардранги даруни тухми мурғ.

ЗАРДОБ زرداب 1. оби зардранги чурғот. 2. чирки зардранг, ки баъд аз пухта расидани реш аз он мебарояд, фасод, рим, мадда; **зардоб шудан киноя аз** бисёр ғаму қулфат қашидан.

ЗАРДОЛУ زردآلو 1. дарахти мевадори маъруф аз ҷинси олу. 2. меваи ширину донадори байзашаклу мудаввар ё дарозрӯяни ин дарахт, ки ҳам тару ҳам ҳушик карда мекӯранд, гӯлинг; навъҳои машҳури зардолу: **аҳорӣ, бобоӣ, исқодарӣ, кафак, қандак, лучак, миранҷалий, маҳтобӣ, ниёзӣ, обак, пайвандӣ, пешпазак ё ҷавපазак, сафедак, ҳурмой, ширпайванд** *ва г.*

ЗАРДОЛУАФШОНИ زردالوافشاني ларзондан ё бо чӯб задани шоҳаҳои дарахти зардолу барои ба тагаш резондану чидани меҳаҳои пухтаи он.

ЗАРДОЛУЗОР زردالوزار ҷое, ки дарахтони зиёди зардолу дорад, боғи дарахтҳои зардолу.

ЗАРДОЛУОБ زردالوآب шарбати аз зардолуи ҳушк тайёр карда, ғӯлингоб.

ЗАРДОЛУПАЗ//ЗАРДОЛУПАЗӢ زردالوپاز мавсими пухтани зардолу, ки ба охири баҳору аввали тобистон рост меояд.

ЗАРДОЛУЧИН زردالوچین он ки маҳсули зардолуро аз дарахт мечинад.

ЗАРДОЛУЧИНӢ زردالوچینӣ амали зардолу-чин.

ЗАРДОР زردار пулдор, сарватманд, давлатманд.

ЗАРДПАРМА زردپرمه *nig.* зардча (2).

ЗАРДПӮСТ زردپوست дорои пӯсти зард: **на-жоди зардпӯст** наҷоди туркиву муғулӣ ва ҷинойӣ.

ЗАРДРӮ زردرӯ 1. он ки чехрааш зард аст. 2.

маҷ. кулфатрасида, ғамдида.

ЗАРДРӮЙ زردرؤئى паридагии ранг, кулфатрасидагӣ.

ЗАРДТОБ زردىتاب зардча, моил ба зардӣ.

ЗАРДУШТ زردشت асосгузори дини зардуштӣ, ки таҳминан дар байни асрҳои 7-ум ва 6-уми то мелод зистааст.

ЗАРДУШТИЯ زردشتهه nig. зардуштӣ (кеши зардуштӣ).

ЗАРДУШТӢ 1. زردشتی мансуб ба Зардушт. 2. пайрави дини Зардушт; **кеши зардуштӣ** мазҳабе, ки Зардушт, пайғамбари бостонӣ дар асри 7-уми пеш аз мелод асос гузоштааст ва то истиллои араб ва паҳн шудани ислом дини расмии халқҳои Эронзамин хисоб мешуд, кеши онҳо бо номи оташпарастӣ низ машҳур аст, зардуштия.

ЗАРДӮЗ زردوز ҳунарманде, ки бо торҳои зарину симин дар матоъҳо нақшу нигор медӯзад.

ЗАРДӮЗӢ زردوzi 1. пешаи зардӯз; навъе аз ҳунармандист, ки аҳли он бо торҳои симу зар дар порчахо гулу нақшҳои гуногун медӯзанд. 2. бо торҳои зарину нуқрагин нақшу нигор дӯхташуда, зардӯзишуда: **тоқии зардӯзӣ**.

ЗАРДХОК زردخاک хоки зард, хоки зардча.

ЗАРДЧА زردجه 1. зардтоб, моил ба зардӣ; малларанг: **ранги ҳамаи онҳо зардча метобид**. 2. тиб. бемориест, ки дар натиҷаи дарди чигар ва зиёд шудани заҳра дар ҳун ҷашму бадани одамро зардӣ зер мекунад, ярақон, зардпарма, заъфарма.

ЗАРДЧАШМ زردچشم он ки ҷашмаш зард аст.

ЗАРДЧӮБА//ЗАРЧӮБА زردچوبه//زرچوبه bot. гиёҳест аз ҷинси занҷабилиҳо, ки дар қишварҳои гарм (Ҳиндустон, Африқо ва г.) ҳамчун гиёҳи физой ва дорувор парвариш карда мешавад ва решай онро кӯфта, барои ҳуштаъм кардан ба ҳӯрок меандозанд.

ЗАРЕА//ЗАРЕАТ a. ذريعة kит. восита, васила.

ЗАРИБА a. ضربه kит. андоз, хироҷ, бочу хироҷ.

ЗАРИМ a. زرم kит. 1. он ки дар ҷое қарор намегирад. 2. маҷ. паст, фурӯмоя.

ЗАРИН 1. аз зар соҳташуда; тиллой; зархал давондашуда. 2. ба ранги зар, зард.

ЗАРИНКАМАР زرین‌کمر 1. камарбанди тилло. 2. он

ки камарбанди тиллой ба миён бастааст.

ЗАРИНТОБ زرینتاب моил ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРИР a. ضریر kит. нобино, кӯр.

ЗАРИФ a. ظرفی 1. зирақ, доно; ҳушёр; дарёбандай суханҳои ҳубу нуктаҳои нозук; ҳуштабъ; шӯҳтабъ, базлагӯ, латифагӯ. 2. нозук, латиф, зебо, ҳушандом.

ЗАРИФӢ ظرفی بозарофат будан, зарофатнокӣ; латофат, назокат.

ЗАРИФОНА ظرفانه بозарофат, болатофат; боназокат, нозуктабъона.

ЗАРИХ a. ضریح kит. қабр, گӯр, даври گӯр.

ЗАРИЙ زری 1. мансуб ба зар (1). 2. порчай зардӯзӣ.

ЗАРКАФИЛ زرکفیل қасе, ки дар байни қарздиҳанда ва қарзгиранда миёнаравӣ мекунад, кафил ва ўҳдадори пардоҳти он қарз мешавад.

ЗАРКАШ زرکش 1. он ки торҳои зар ба порча қашад. 2. навъе аз матои зарин.

ЗАРКАШИДА زرکشیده ҷизи бо зар дӯхташуда, зарбофт.

ЗАРКОР زرکار 1. қасе, ки бо оби тилло наққошӣ мекунад; устое, ки пешаи ўзаркӯбию заркашӣ мебошад. 2. маҷ. устони моҳир, устоди кори ҳуд.

ЗАРКӮБ زرکوب 1. он ки пешаи ўз тиллокорӣ кардан аст, устони заркор. 2. он чи бо зару нуқра оро дода шудааст, ҳар ҷизи заркӯшуда.

ЗАРҚ a. زرق kит. дурӯягӣ, риёкорӣ, тазвир.

ЗАРМ a. زرم kит. ашк, оби дида.

ЗАРМОХӢ زرماهی намуди ороишии зардмоҳии тиллоранг, ки дар аквариум нигоҳ медоранд.

ЗАРНАРД زرند тиллой, аз тилло соҳташуда.

ЗАРНИГОР زرنگار мунакқаш бо зар, бо зару нуқра зинатдода, тиллокоришуда; тиллой.

ЗАРНИСОР زرشار зарбахш, зарпош, зарафшон.

ЗАРНИХ زرنیخ гӯгириди бо маргимуш омех-

та.

ЗАРОБ زرآب 1. оби зар, зархал, ки дар наққошӣ ба кор баанд. 2. маҷ. шароб, шароби зард.

ЗАРОГИН زرآگین зарин, пурзар.

ЗАРОФАН//ЗАРОФАНГ زرآغنگ//زرآغنг замини саҳти регнок, замини серсанг.

ЗАРОЛУ زرآلۇ навъи олуи зардранг.

ЗАРОФАТ ظرافت 1. зиракӣ, доноӣ; хуштабъӣ, нуктасанҷӣ. 2. зарифӣ, назокат, латофат; зебой. 3. ҳазлу шӯҳӣ бо лутф ва суханони ширин; базла, латифа.

ЗАРОФАТГӮЙ ظرافت‌گوی хушсухан, нозукбаён.

ЗАРПАЙКАР زرپیکر аз тилло сохташуда, тиллой.

ЗАРПАРАСТ زرپرسټ дӯстдорандай тилло ва нуқра; пулпараст.

ЗАРПЕЧАК زرپیچک *nig.* заҳрпечак.

ЗАРПОШ زرپاش 1. зарфишон, зарпошанда. 2. маҷ. нурафшон, партавафкан.

ЗАРПОШӢ زرپاشی 1. зар пошидан. 2. маҷ. нурпошӣ, нурафшонӣ.

ЗАРПӮШ زرپوش 1. зарандуд, зархал давондашуда. 2. либоси зарбафту зардӯзӣ пӯшида.

ЗАРР *a.* زر *nig.* зарра.

ЗАРРА *a.* ذرۀ بیه 1. чизҳои бисёр хурд ва борик, ки вақти даромадани нури офтоб аз равзане ба назар менамоянд, ҳар як ҷузъи губоре, ки дар шуоди офтоб дида мешавад; хурдтарин хиссаи чизе (*ҳамчун атом*); ҳар чизи бисёр хурд; миқдори ниҳоят кам, андак; **зарре** маҷ. ҳеч.

ЗАРРАБИН ذرۀ بین асбоби маҳсусе, ки чизҳои ниҳоят майдо ва ба ҷашм нонамоёниро қалон карда нишон медиҳад.

ЗАРРАСОН ذرۀ سان монанди зарра.

ЗАРРЕЗ زرریز 1. резандай зар, пошандай зар. 2. маҷ. босаховат, сахӣ.

ЗАРРИН زرین *nig.* зарин.

ЗАРРОБ ضرائب қасе, ки пул сикка мезанад, сикказан.

ЗАРРОБХОНА ضرائب خانه ҷои сикка задани пул, сиккахона.

ЗАРРОТ *a.* ذرۀ ات Ҷ. зарра.

ЗАРРОФА *a.* زرافه ҳайвони ширхӯри жовандай бузургчусса (*ба монанди шутур*), ки гардандароз аст ва пойҳои пешаш баланд мешавад ва дар баданаш мисли паланг ҳолҳои сиёҳу сафед дорад, шутурговпаланг (*ҷои зисташ асосан саҳроҳои Африқо мебошад*).

ЗАРУД زرود *kut.* биёбон, саҳро.

ЗАРУР ضرور *a.* лозим, даркор, воҷиб: **зарур будан**, **зарур донистан**, **зарур шумурдан**, **зарур ҳисоб кардан**; **кори зарур** кори муҳим, кори карданаш лозим; **зарур афодан** лозим шудан.

ЗАРУРАТ ضرورت *a.* эҳтиёҷ, лузум, ҳочат, ниёз; **аз рӯи зарурат** бинобар эҳтиёҷ.

ЗАРУРӢ ضروري **зарур будан**; лозима, даркорӣ.

ЗАРФ *a.* ظرف 1. ҷогаҳ барои гузоштани чизҳои гуногун (*аз қабили қосаву табак, шишаву ҷом, сатил ва ғ.*); ованд, ҷогаҳ: **зарфи тунуқагӣ**, **зарфи сағолӣ**, **зарфи ҷинӣ**. 2. ғрам. ҳиссаи тағйирнаёбандай нутқ, ки аломати амал ва ҳолатро аз рӯи миқдору сифат, замон, макон, сабаб, мақсад, тарзи вуқӯъ *ва ғ.* эзоҳ медиҳад: **зарфи замон**, **зарфи макон**, **зарфи мақсад**, **зарфи сабаб**, **зарфи тарзи амал**.

ЗАРФИШОН زرفشان *nig.* зарафшон.

ЗАРФИЯТ ظرفیت қобилияти дар ҳуд ҷойдихӣ, гунҷоиш.

ЗАРФОМ زرفام ба ранги зар: **зулфи зарфом**.

ЗАРФШӮ(Й) طرفشوی он ки амалаш шустушӯи зарфҳост, қосашуй.

ЗАРФШӮЙ طرفشویи шустушӯи зарфҳо: **зарфшӯй кардан**.

ЗАРХАРИД زرخريد *taър.* ба пул ҳаридашуда, гулом ё қанизаки ҳаридашуда; **ҳучраи зарҳарид** *taър.* ҳучраи кироя, ҳучраи мадрасаҳои Бухоро, ки одамони пулдор ҳарида, ба талабагони бехучра ба иҷора медоданд.

ЗАРХЕЗ زرخیز 1. замине, ки дорои кони тилло аст; коне, ки маъданӣ тилло дорад. 2. маҷ. замине, ки ҳосили зиёд медиҳад, замини серҳосил; **водии зархез** водие, ки

заминҳои он ҳосили бисёр медиҳанд.

ЗАРХОК زرخاک 1. хоки тиллодор. 2. замини серхосил, зархез.

ЗАРҲАЛ زرحل хоки тиллорангӣ дар об ҳалкарда, ки барои нақшу нигор ҳамчун ранг ба кор мебаранд, оби тилло.

ЗАРҲАЛИЙ زرحلی *nig.* зарҳалкорӣ 2.

ЗАРҲАЛКОРИЙ زرحل‌کاری 1. бо зарҳал зеб ва оро додани чизҳо. 2. бо зарҳал ороишдода.

ЗАРҲАЛПЕЧ زرحل‌پیچ ба қоғази тиллоранг печнондашуда.

ЗАРҔУБА زرچوبه *nig.* зардҷӯба.

ЗАРҔУ زرجو ҷӯяндаи зар.

ЗАРШИНОС زرشناس он ки зари сарапо аз қалб ҷудо карда метавонад; мутахассис оид ба муайян кардани сара ва сақати зару сим, наққод.

ЗАРШӮЙ زرشوی амали заршӯй.

ЗАРШӮЙ زرشوی он ки реги дарёҳои зардорро ба таври маҳсус шуста, зарро ҷудо карда мегирад.

ЗАРЬ I *a.* زرع *kim.* кишт, зироат.

ЗАРЬ II *a.* زرع *khn.* воҳиди ҷенак, ки тақрибан ба 107 см баробар аст.

ЗАРЯД *r.* زریده *физ.* миқдори қувваи барқ дар ягон ҷисм, барқа; **заряд додан.**

ЗАРЯДДОР زریددار дорои заряд, барқадор; **аккумулятори заряддор.**

ЗАФАР *a.* ظفر 1. ғалаба, фирӯзӣ бар душман дар ҷанг; фатҳ, пирӯzmanдӣ. 2. муваффакият, комёбӣ; **зафар ёфтани (кардан)** фатҳ кардан, ғолиб шудан (омадан).

ЗАФАРАНГЕЗ ظفرانگیز *nig.* зафарбахш.

ЗАФАРБАХШ ظفربخش ғалабаовар, фирӯзивар.

ЗАФАРЁБ ظفریاب зафаркунанда, соҳибзафар, ғолиб.

ЗАФАРМАНД ظفرمند пирӯз, ғолиб, музaffer, фотех.

ЗАФАРМАНДОНА ظفرمندانه ғолибона, фотехона, бо зафару нусрат.

ЗАФАРНОМА ظفرنامه номаи нусрату пирӯзӣ.

ЗАФАРОВАР ظفرآور *nig.* зафарбахш.

ЗАФАРОИН ظفرآئین *nig.* зафарманд.

ЗАФТ زفت ғафс, фарбех, кулуфт; дурушт.

ЗАХИМ *a.* ضخیم *kim.* ситабр, ғафс, кулуфт; қалон, қалончусса.

ЗАХИРА *a.* ذخیره 1. ҷизҳои барои зарурати оянда нигоҳ дошташуда; он чи барои оянда тайёр мекунанд, то ки дар вақти эҳтиёҷ пайдо шудан аз он истифода баранд, пасандоз, андӯхта; **захираи даҳлно-пазир** захирае, ки фақат дар ҳолати бисёр ҷиддӣ (*ҷанг, обхезӣ, заминларзা...*) истифода мешавад; **захира кардан (намудан)** гун кардани мол ё озука барои эҳтиёт; пасандоз кардан. 2. ин ё он миқдори мавҷудаи ҷизе, ки метавонад мавриди истифода қарор гирад: **захира(ҳо)и ашёи хом, захираи тилло, аз захираву имкониятҳо истифода бурдан;** захираи забонӣ маҷмӯи қалимаҳои мавриди истифода қарордодаи нависанде ё шахсе; вусъати маълумоти касе аз забон.

ЗАХИРАДОР ذخیره‌دار дорои захира.

ЗАХМ زخم 1. ҷароҳате, ки дар бадан аз зарби олатҳои бурандагӣ ва ҳаланда (*аз қабили тир, шамшер ва ғ...*) пайдо мешавад: **захми корд, захми тир.** 2. реш, ҷароҳат, ки дар бадан пайдо мешавад ва агар илоҷ нақунанд, боиси ҳалокати бемор мегардад. 3. пӯсиши талхе, ки дар ҷо-ҷои ҳарбузашо пайдо мешавад; **◊ захми корӣ** ҷароҳати саҳт, захми ҳалокатовар; **захми ҷонкоҳ** ҷароҳати мӯҳлик ва марговар; **захм задан** ҷароҳатнок кардан (*бо тегу шамшер ва ғ...*); **захм хӯрдан** захмдор шудан, маҷрӯҳ гаштан; **захми забон** сухани саҳту баде, ки боиси ранчишу дилозурдагии касе мешавад, неши забон; **захми ҷашм** зарару оғате, ки гӯё аз ҷашми бад мерасад, ҷашмзахм; **захми ҷашм расидан** зарар расидан аз ҷашми бад, оғат расидан ба касе ё ҷизе (*гӯё ба сабаби ҷашми ҳасад дӯхтани касе*); **захму зиён** бало, оғат, зарари қалон ва ногаҳонӣ; **захму неш дидан** захру талхии ҳаётро ҷашидан; азобу уқубати рӯзгорро аз сар гузаронидан.

ЗАХМА جسمه олати ҳурди филизи ё аз устуҳон соҳтае, ки бо он асбобҳои ториро мевозанд, мизроб, нохунак.

ЗАХМБАНД زخم‌بند мавод барои пӯшонидани рӯи ҷароҳат ва бастани он (*аз қабили дока, пахта ва г.*).

ЗАХМБАНДӢ زخم‌بندی тадбири амалии табобатӣ, ки ҷароҳатро муолиҷа карда, рӯи онро мепӯшонанд ва мебанданд.

ЗАХМГОХ زخم‌گاه ҷое, ки захм хӯрдааст, ҷои захмшуда.

ЗАХМДОР زخم‌دار маҷруҳ.

ЗАХМДОРШАВӢ زخم‌دارشوي исми амал аз захмдор шудан; ҷароҳат бардоштан.

ЗАХМИДА زخم‌ده захмхӯрда, захмдоршуда, маҷруҳгашта.

ЗАХМӢ زخم захмдор, маҷруҳ; **захмӣ шудан** маҷруҳ гардидан.

ЗАХМҲӮРДА زخم‌خورда *сифати феълии замони гузашта аз захм хӯрдан*; захмдоршуда, маҷруҳ, ярадор.

ЗАХОМАТ *a.* ضخامت ғафсӣ, кулуфтӣ, ситабрӣ.

ЗАХ ذه 1. наме, ки аз замин таровида мебарояд, намӣ, рутубат; **оби зах** *nig.* захоб. 2. намнок, намгирифта, мартуб.

ЗАҲАБ *a.* ذهب тилло, зар.

ЗАҲАМОТ *a.* زحمات ҷ. заҳмат.

ЗАҲБУР زهیر чӯи маҳсусе, ки барои шустани шӯрии замин, хушконидани заминҳои намнок ва ботлоқӣ *ва г.* аз атроф ё аз мобайни он заминҳо мекананд, захбарор, заҳкаш. (*дар баъзе лаҳҷаҳо ба ин маънӣ заҳкан ҳам меояд*).

ЗАҲБУРКАНӢ زهیرکنӣ кандани заҳбурҳо барои қобили зироат гардонидани замин.

ЗАҲДОН زهدان бачадон, нутфагоҳ; ♀ **захдон ниҳодан** очиз шудан дар ҷанг ва мубоҳиса; иқор шудан ба сустӣ ва камфаҳмии худ.

ЗАҲДОР زهدар дорои заҳ, рутубат.

ЗАҲЗАМИН زمزمين замине, ки намнокиаш зиёд аст, замини заҳ.

ЗАҲИДАН زهیدан таровидан, таровиши об аз ҷойҳои намнок.

ЗАҲИН *a.* ذهین *kitm.* хушфаҳм, зирак.

ЗАҲИР I *a.* زهیر *a.* 1. *kitm.* ранҷ, азоб, озурдагӣ. 2. озурда, малул. 3. *гуфт.* зардии ранги рӯи одам

дар натиҷаи беморӣ; **чехраи захир** рӯи зард.

ЗАҲИР II *a.* ظهیر *kitm.* 1. ёридиҳанда, пуштибон, ҳамроҳ, шарик. 2. он ки дарди таҳтапушт дорад.

ЗАҲИРАНДОМ زهیراندام хароб, логар.

ЗАҲКАШ زه کش *nig.* заҳбур.

ЗАҲКАШИДА زه‌کشیده намгирифта, рутубат пайдокарда.

ЗАҲМАТ I *a.* رحمت 1. ранҷ, машаққат, меҳнат; азият, озор, азоб. 2. ташвиш, дарди сар, тасдев; **аҳли заҳмат** заҳматкашон, меҳнаткашон; **насли заҳмат** ранҷбарзодагон, авлоди меҳнат-кашон; **захмат додан** ташвиш додан, боиси нороҳатӣ шудан; ҳалал расонидан; **захмат қашидан** ранҷ бурдан, машаққат қашидан; нороҳат шудан; **захмати беҳуда қашидан** беҳуда ранҷ бурдан, меҳнати бефоида кардан.

ЗАҲМАТ II *a.* رحمت گوфт. бало, зиён, зарар, ки гӯё аз деву чин мерасад; **зиёну заҳмат** балову ранҷ аз қувваҳои мавхум; **зиёну заҳмат расондан** *nig.* зиён (зиёну заҳмат расондан).

ЗАҲМАТКАШ زحمت‌کش ранҷбар, меҳнаткаш.

ЗАҲМАТТАЛАБ زحمت‌طلب коре, ки ба осонӣ иҷро намешавад ва иҷрои он меҳнат талаб мекунад.

ЗАҲНОК زهناک нам, рутубатдор, мартуб.

ЗАҲОБ زهاب 1. обе, ки аз таги замин баромада, ҷорӣ мешавад. 2. ҷои заҳнок ва ботлоқӣ.

ЗАҲОР//ЗИҲОР زهار поинтари шикам, шармгоҳ.

ЗАҲР I زهر 1. модда ё доруи кушанда, самм; моддаи марговаре, ки дар неши баъзе ҷонварони заҳрдор (*аз қабили мор, қаждум ва г.*) мавҷуд аст; **захри қотил** (қаттол) заҳри кушанда, заҳри марговар; **захри ҳалоҳил** заҳри тез кушанда; **захр додан** заҳр хӯронидан ба касе; **захр задан** а) газида заҳри худро рехтан (-и ҳайвони заҳрдор); б) *киноя аз* неши забон задан,

сухани озордиҳанда гуфтан; ◊ **захри марг чашондан** заҳр хӯрондан барои күштан; **захри марг кардан** чизеро бо роҳи нодуруст ба даст оварда хӯрдан ё аз худ кардан; **захри ҳаво шикаст** шиддати сармо фурӯ нишасти; **захр рехтан ба коми касе** орзуи касеро тамоман барбод додан; рӯзгори касеро талҳ кардан.

ЗАХР II a. زهـر гул, шукуфа.

ЗАХРА 1. мои талхи сабзтоб, ки дар чигар пайдо мешавад, зарда, талха, сафро. 2. *маҷ.* шучоат, далерӣ, нотарсӣ: **захраву зарда** далерӣ, мардонагӣ; ◊ **захрааш кафид** саҳт тарсид.

ЗАХРАДОН *زهـرـهـدـان* узви халтачашакли ҳайвоноти мӯҳрадор ва одам, ки ба чигар часпида меистад ва дар он заҳра ҷамъ мешавад.

ЗАХРАДОР *زهـرـهـدار* бочуръат, далер.

ЗАХРАКАФ *زهـرـهـکـفـ* талҳакаф; **захракаф кардан** *ماҷ.* саҳт тарсондан; **захракаф шудан** *ماҷ.* саҳт тарсидан.

ЗАХРБЕЗ *زهـرـبـیـزـ* *nig.* заҳрдор (1).

ЗАХРБО *زهـرـبـاـ* *ماҷ.* таоме, ки ба он заҳр андохта шудааст.

ЗАХРДОР *زهـرـهـدار* 1. ҳар чизе, ки заҳр дорад, заҳрнок, масмум. 2. *маҷ.* талҳ, тунду тез; **гапи заҳрдор** сухани талҳ, ҳарфи нешдор.

ЗАХРЗАН *زهـرـزـانـ* 1. заҳрзананда, нешлананда. 2. заҳрдор; **одами заҳрзан** одами заҳрдор, одами нешзабон.

ЗАХРКАШ *زهـرـکـشـ* он чи заҳро мекашад, аз бадан кашида берун мекунад.

ЗАХРНОК *زهـرـنـاـکـ* *nig.* заҳрдор; табассуми заҳрнок хандаи ситезаомез, заҳрханда.

ЗАХРО *a. زهـرـاـ* 1. *муаннаси азҳар*; дураҳшон, тобон, равшан, сафед. 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима-яке аз духтарони Муҳаммади пайғамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

ЗАХРОБ *زهـرـابـ* *nig.* заҳроба.

ЗАХРОБА *زهـرـآـبـ* оби заҳрдор, оби заҳролуд.

ЗАХРОГИН *زهـرـاـگـینـ* заҳролуд, заҳрдор.

ЗАХРОЛУД *زهـرـآـلـودـ* 1. олуда ба заҳр, заҳромехта, масмум, заҳрдор, заҳрнок. 2. *маҷ.* талҳ, хеле ногувор; **гапҳои заҳролуд** суханҳои талҳ, ҳарфҳои нешдор; **хандаи заҳролуд** хандаи маҷбурий,

заҳрханда; **захролуд кардан** а) ба заҳр олуда гардонидан; б) *маҷ.* талҳу ногувор гардонидан; **фикри касero заҳролуд кардан маҷ.** ба майнаи касе фикрҳои хатову нодурусти худро ҷо кардан; **фикру ақидаи касеро** вайрон кардан.

ЗАХРОЛУДШАВӢ *زهـرـآـلـوـدـشـوـیـ* бо заҳр олуда шудан, заҳрдор шудан.

ЗАХРОМЕЗ *زهـرـآـمـیـزـ* *nig.* заҳролуд 1.

ЗАХРПЕЧАК *زهـرـپـيـچـڪـ* алафи бегонаи береشا, ки ба растаниҳои дигар печида, ширраи онҳоро мемакад ва ба кишт зарар мерасонад.

ЗАХРХАНД(A) *زهـرـخـنـدـ* хандаи маҷбурий, ханда аз рӯи ситеза ё хашм; писханд.

ЗАЧР *a. زـجـرـ* *kim.* 1. манъ. боздорӣ. 2. сарзаниш; ҷабру ситам, зулм.

ЗАЧЧОЧ *a. زـجـاجـ* *kim.* 1. шишасоз, обгинасоз. 2. шишафурӯш, обгинафурӯш.

ЗАҶМ *a. زـعـمـ* гумон, занн; **ба заҷми ман** ба гумони ман, бинобар тасаввури ман.

ЗАҶН *a. ظـعـنـ* *kim.* аз ҷое ба ҷое сафар кардан; рафтан.

ЗАҶФ *a. ضـعـفـ* сустӣ, бекувватӣ; нотавонӣ; **зажфи дил** сустии дил; **зажфи пири** бекувватии пиронсолагӣ; **дили касе зажф кард** касе беҳол шуд, аз хуш рафт:

ЗАҶФАР *a. زـعـفـرـ* *nig.* заҷфарон.

ЗАҶФАРМА *a. زـعـفـرـمـهـ* *nig.* зардча 2.

ЗАҶФАРОН *a. زـعـفـرـانـ* гиёҳест, ки гулҳои зарди сурхчатоби хушбӯй дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ ба кор мераҳад; **ранги заҷфарон** ранги зард ва фасурда.

ЗАҶФАРОНӢ *زـعـفـرـانـیـ* *mansub ba заҷfaron;* ба ранги заҷфарон.

ЗЕ *ژ* номи ҳарфи сездаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба адади 7 баробар аст.

ЗЕБ *زـیـبـ* 1. зинат, ороиш. 2. ҳусн, зебоӣ, соҳибчамолӣ; **зебу зинат** зебоӣ, оростагӣ; ҳушнамой; **зеб додан** зинат додан, ҳусн баҳшидан; **зеби ҷизе будан** ҳусну зебоӣ баҳшидан ба ҷизе, оро додан ҷизеро.

ЗЕБАНДА 1. сифати феълии замони ҳозира аз зебидан. 2. барозанда, муносиб, сазовор, лоик.

ЗЕБДЕХ зибдех зебдиҳанда, ородиҳанда, зинатдиҳанда.

ЗЕБИДАН زیبیدن 1. барозидан, хуб ва зебо намудан, ниҳоят муносиби касе воеъ гардидан чизе (мас., либос ба тан ва г.). 2. шоиста, шоиста будан, лоик будан.

ЗЕБИШ زیبیش *nig.* зебидан.

ЗЕБО زیبا 1. хушрӯ, соҳибчамол, хушгил. 2. зебанда, шоиста, сазовор; **манзараи зебо** манзараи хушнамо, намуди дилпазир; **қиёфай зебо** андоми ба-зеб, қиёфай дилкаш.

ЗЕБОАНДОМ زیباندам хубсурат, хушқаду қомат, зебопайкар.

ЗЕБОДУХТАР زیبادختر духтари зебо.

ЗЕБОИПАРАСТ زیبای پرسست парастандай зебоӣ.

ЗЕБОИШИНОС زیبای شناس он ки зебоиро мешиносад.

ЗЕБОЙ زیبای 1. хушрӯй, ҳусн, чамол; таносуби аъзоӣ бадан. 2. хушнамудӣ.

ЗЕБОШИНОСӢ زیباشناسӣ шинохтани зебоӣ.

ЗЕБОМАНЗАР زیبامنظر чое, ки намуди зебоӣ дилкаш дорад, хушманзара.

ЗЕБОПАЙКАР زیباپیکر *nig.* зебоандом.

ЗЕБОРӮЙ زیباروӣ хушрӯй.

ЗЕБОСАНАМ زیبا‌санم санами зебо, бути нозанин.

ЗЕБОСИМО زیبا‌سیما *nig.* зебоандом.

ЗЕБОСУРАТ زیبا‌صورت *nig.* зеботалъат.

ЗЕБОТАЛЪАТ زیباطلعت хушрӯй, хушсурат, хушнамуд.

ЗЕБОТИНАТ زیباطینت хуштабиат, хушхулк.

ЗЕБОЧАШМ زیبا‌چشم он ки чашмони зебо дорад.

ЗЕВАР زیور чизи зинатбахшанда, чизи ороишдиҳанда, он чи ба воситаи он чизеро оро мениҳанд; **зевари сару рӯ** воситаҳои ороиши сару рӯй (аз қабили гӯшвора, ҳалқа, дастпона ва г.).

ЗЕР زیر 1. таги ҳар чиз, таҳт, поён; **муқоб.** **боло;** **зери...** поёни..., таги...; **аз зери...** аз таги... 2. қисмати поёни чизе, поин: **дар зер,** **дар зери варак,** **дар зери расм;** **ба зери...** а) ба таги...; дар по-

ини...; б) дар дами...; **дар зери...** а) дар таги...; дар поини...; б) дар минтақаи амал ё таъсири...: **дар зери барфу борон,** **дар зери офтоби сӯзон,** **дар зери қалтак** (шаллок); **дар зери девор** а) дар таги девор; б) назди девор, наздик ба девор. 3. **nig.** **касра;** **либоси зер** либоси таг, либоси зерпӯш. 4. **мус.** садои баланду борик, овози нозуку маҳин; **муқоб.** **бам;** **зеру бам** пастию баландии овоз дар мусикӣ; **зер қардан** а) фишор додан, пахш кардан (мас., тугмаи зангро); б) ба таги худ гирифтан, пахш кардан; в) хучум карда гирифтан, зӯран ишғол кардан. **зер қардан** чизе чоero дар чое зиёд шудани чизе; чоero тамоман фаро гирифтани чизе; **зер қарда гирифтан** пахш карда ба даст даровардан; бо зӯрӣ ишғол намудан чоero; **зер қарда даромадан** ба чое ногаҳон ва ноҳост даромадан; хучум карда даромадан; **зери лаб ғуфтан** оҳиста гап задан, бо овози паст ҳарф задан; **зери лаб ҳандидан** бесадо ва номаълум ҳандидан; тамасхур кардан; **зери по будан** хору зор ва бекадру беътибор будан; **зери по шудан** поймол шудан; бекадру беарзиш гардидан; **зери хок шудан** дағн гардидан; мурдан; **зери ҷашм қардан // ба зери ҷашм гирифтан** таги ҷашм қардан, дар назар доштан (*бо мақсаде*); **зеру забар қардан (намудан)** тагу рӯй қардан, дарҳаму барҳам задан; несту нобуд қардан, аз байн бурдан; **зеру забар шудан (гардидан)** тагу рӯй шудан; вайрон шудан, ҳароб гаштан, барбод рафтан; **зеру рӯ қардан** чаппаю роста қардан, дарҳаму барҳам задан, тагу рӯ қардан; **аз зери забон забон баровардан** моҳирона ва суханпардозона гап задан; **аз (бо) зери ҷашм нигаристан** ноаён нигоҳ қардан, дуздида нигаристан; **ба зери даст гирифтан** ба итоат даровардан, тобеъ қардан; **ба зери мушту лагад гирифтан** бо мушту лагад задан, лагадкӯб қардан; **ба зери обу арак мондан** ба обу арак гӯтидан, саҳт арак қардан; **ба зери ҷашм гирифтан** *nig.* **зери ҷашм қардан;** дар зери дasti касе **кор қардан** таҳти назорат ва роҳбарии касе кор қардан; дар тобеяти касе кор қардан.

ЗЕРАНДОЗ زیرانداز палосча ё порчае, ки зери қолин, гилем меандозанд.

ЗЕРАФКАН(Д) زیرافکن//زیرافکند 1. кӯрпа, бистар. 2. мус. номи оҳанге, ки онро «кӯчак» низ мегӯянд.

ЗЕРБАНД زیربند банди фаръӣ; банди дохили банди асосӣ (mas., дар китоби қонунҳо).

ЗЕРБИНО زیربنا 1. асос, поя, замина. 2. фалс. базис, поя.

ЗЕРБОБ زیرباب зерфасл, баҳш; боби дохили боби асосӣ.

ЗЕРГОХ زیرگاه таър. курсии поёнтар аз таҳти шоҳ; курсӣ, сандалӣ.

ЗЕРГУЗАР زیرگذر нав. гузаргоҳи зеризамини.

ЗЕРГУРӮҲ زیرگروه гурӯҳи фаръӣ, гурӯҳи хурд дар гурӯҳи асосӣ, гурӯҳча.

ЗЕРДАСТ زيردست фармонбардор, мутеъ, тобеъ; мағлуб; муқоб. **забардаст** 1; **зerdeст кардан** мутеъ соҳтан, тобеъ намудан; мағлуб кардан; **зerdeст шудан** мутеъ гардидан, тобеъ шудан; мағлуб шудан.

ЗЕРДАСТИЙ زيردستي фармонбардорӣ, мутей, тобеият.

ЗЕРИБАҒАЛИЙ زيربغلي мансуб ба зери бағал.

ЗЕРИЗАМИНИЙ زيرزميني воқеъ дар зери замин, тағизамини: **обҳои зеризамини**, **роҳи оҳани зеризамини**; **саҷватҳои зеризамини** маъданҳои табӣ, ки дар қишири замин воқеъ мебошанд.

ЗЕРИКӮҲӢ زيرکوهӣ воқеъ дар назди кӯҳ; **богу сабзазори зерикӯҳӣ** bogu sabzazor дар доманаи кӯҳҳо.

ЗЕРИЛАБӢ زيرلابӣ: зерилабӣ **кардан** гуфт. худ ба худ ё бо каси дигар паст-паст гап задан.

ЗЕРИН 1. **mansub ба зер**; поёнӣ, он чи дар поин воқеъ аст; **қайди зерин** эроди зайл; **ҳабари зерин** хабаре, ки дар зер баён мегардад, хабари зайл. 2. таҳ, таг; **либоси зерин** либоси таг, зерпӯш.

ЗЕРИОБӢ زيرآبي воқеъ дар зери об, дар таги об буда; **киштии зериобӣ** x. киштии ҷангӣ, ки ҳам дар рӯи об ва ҳам дар зери обҳои баҳру уқёнус мегардад.

ЗЕРИПӮСТИЙ زيرپوستي воқеъ дар таги пӯст, дар дохили пӯсти бадан ҷогирифта: **варами зерипӯстӣ**.

ЗЕРИСАНГӢ زيرسنگي дар таги санг буда, тағисангӣ.

ЗЕРИЧАШМӢ زيرچشمی : нигоҳи зеричашмӣ нигоҳи маҳфиёна, номаълум нигоҳ кардан.

ЗЕРКУНДА زيركنnde кундаи зер, кундаи поёнӣ: зеркундаи чувоз.

ЗЕРНИШИН زيرنشين дар поин нишинанда; сокини маҳаллаи воқеъ дар пастхамӣ; ◊ **зернишин кардан** тақвият баҳшидан, мустаҳкам кардан.

ЗЕРО زيرا **пайвандаки сабаб** аз ин ҷиҳат, ба ин сабаб, барои ин ки; чунки; **зероки** чунки.

ЗЕРПИРОҲАН زيرپираهن *nig.* зерпӯш.

ЗЕРПӮШ زيرپوش либоси таг, тагпӯш; муқоб; болопӯш.

ЗЕРРАВ زيرро **соҳт**. болори (рави) асосии пешдолони хона, ки болорҳои дигар болои он гузошта мешаванд.

ЗЕРСУТУН زيرستون санг, кунда ва он чи ки дар зери сутун гузошта, сутунро болои он устувор мекунанд.

ЗЕРТАНГ زيرتنگ камарбанди шиками ҳайвони саворӣ, айил; муқоб. **забартанг**.

ЗЕРФУН زيرфон бот. дараҳтест ба санҷид монанд, vale бесамар ва гули хушбуи асалбор дорад.

ЗЕРҶОМА زيرجامе тагпероҳан; эзор.

ЗЕХ I 1. шероза, зеҳак, ки дар канор ва ё даври ҷома, тӯппӣ *ва г.* дӯхта мешавад; мағзии кӯрпа; канора, ҳошия. 2. ресмони камон, чиллаи камон; **камон зех кардан** а) торро ба камон бастан; б) омода кардани камон ба тирандозӣ.

ЗЕХ II 2. *ж* кит. зоиш, зоидан; **дарди зех** дарди вазъи ҳамл.

ЗЕХ III 3. *ж* кит. *нидо* аҳсант!, офарин!

ЗЕҲАҚ زهқ шероза, ҷияқ; **зеҳаки пойҷома** тироз ва ороиши навормонанде, ки ба почай Ҷори занон медӯзанд, ҷияқи эзор.

ЗЕҲАҚДОР زهқдар либос ё матое, ки дар ҳошияш зех дорад; ҷияқдор.

ЗЕҲБОРИК زهқбариқ дорои зеҳи борик.

ЗЕҲБОФӢ زهبايی شерозабофи, чиякбофи.

ЗЕҲГИР زهگир абзори махсусе, ки онро дар лаҳзаи тирандозӣ ҳамчун ангуштпона ба ангушт мепӯшиданد.

ЗЕҲДОН زهدان *nig. заҳдон*.

ЗЕҲДОР зех дӯхташуда, чияқдор, шерозадор.

ЗЕҲҚ a. ضحک *кит.* ханда, хандаи тамасхромез.

ЗЕҲН a. ذهن 1. фахм, ҳуш, идрок; зиракӣ. 2. ҳофиза, ёд; **зехни касе қунд будан** кунdfaҳм будан, дар омӯҳтани илму ҳунар камқобилият будан; **зехни касе тез будан** ҳушзехну зирак будан; **зехн мондан** дикқат кардан, аҳамият додан; **зехн монда дидан** (**нигоҳ кардан**) гуфт. бодикқат дидан, бо таваҷӯҳи махсус нигоҳ кардан ба ҷизе ё касе.

ЗЕҲНАН a. ذهناً az рӯи зехн, az рӯи идрок.

ЗЕҲНӢ ذهنی *мансуб ба зехн*.

ЗЕҲНМОНӢ ذهن‌مانی *исми амал az зехн мондан*.

ЗЕҲНТЕЗ ذهن‌تیز зудфаҳм, зирак.

ЗИ ј шакли дигари *пешоянди аз* (одатан дар назм мувоғиҳи талаби вазн кор фармуда мешавад).

ЗИБР a. زبر *кит.* дурушт, дагал.

ЗИБҲ a. ذبح *кит.* буридан гулӯи ҳайвони ҳалолгӯшт; қурбонӣ.

ЗИФ زیغ *кит.* бӯрӯ.

ЗИФБОФ زیغباف *кит.* бӯрӯбоф.

ЗИФОЛ زیغال *кит.* қадаҳ, ҷом, пиёлаи калон, коса; ⚡ **зигол шигуфонидан** бо майи сурх пур кардани қадаҳ.

ЗИД(Д) a. ضد 1. мухолиф, хилоф, акс; муқобил. 2. душман, адӯ, бадҳоҳ; **зидди...** а) муқобили..., алайҳи... б) ҷузъи *пешини қалимаҳои мураккаб ба маънои* муқобил; зид(д) *медиҳад*: **зиддидавлатӣ**, **зиддидинӣ**, **зиддифашистӣ**, **зиддичангӣ**, **мудофиаи зиддихавой**; **ба** (бар) **зидди...** *пешоянди таркибӣ* ба муқобили...; **ба ҳам зид** ду ҷизи мухолифи яқдигар, носозгор; **зидду нақиз** муқобили ҳамдигар, ба ҳам мухолиф.

ЗИДДИАХЛОҚӢ ضداخلاقی хилофи ахлоқ буда.

ЗИДДИБАШАРИ ضدبشرӣ ба муқобили инсоният равонашуда.

ЗИДДИДАВЛАТИ ضددولتӣ ба муқобили давлат ра-

вонашуда, зидди сиёсати давлат буда.

ЗИДДИДЕМОКРАТИ ضدديماکرتي муқобили демократия равонашуда.

ЗИДДИДИНӢ ضددينی ба муқобили дин равонашуда, зидди дин буда.

ЗИДДИИЛМИ ضدعلمی бар зидди илм, дар муқобили илм қарордошта.

ЗИДДИИСЛОМӢ ضداسلامی ба муқобили дини ислом равонашуда, зидди ислом буда.

ЗИДДИКОНУНИЙ ضدقانونی хилофи қонун буда.

ЗИДДИМАЗҲАБӢ ضدمهبي хилофи мазҳаб буда.

ЗИДДИМИЛӢ ضدملی хилофи манфиатҳои миллӣ равонашуда.

ЗИДДИХАЛҚӢ ضدخلقی ба муқобили мақсаду мароми ҳалқ равонашуда.

ЗИДДИХУКУМАТИ ضدحکومتی ба муқобили ҳукumat равонашуда.

ЗИДДИЧАМЬИЯТИ ضدجماعيتي ба муқобили ҷамъият, бар алайҳи ҷомеа равона шуда.

ЗИДДИЧАНГӢ ضدجنگӣ ба муқобили ҷанг равонашуда.

ЗИДДИЧОСУСӢ ضدجاسوسӣ идорае, ки вазифаи он бартараф кардани амалиёти ҷоссии давлатҳои дигар аст.

ЗИДДИЯТ a. ضدیت 1. мухолифат, муқобилият; **зиддият нишон додан** муқобилият нишон додан, муқобил баромадан, мухолифат кардан. 2. *фалс.* яке аз категорияҳои фалсафист, ки мутобики он ҳар як ҳодиса ва ашёи олам ҷиҳатҳои ба ҳам зид ва дар айни замон ба ҳам алокаманд дорад; муқобил будани як фикр, ақида, равия, ҷараён, синф *ва г.* ба дигаре, ихтиллофот.

ЗИДДИЯТНОК ضدیت‌نک ихтиллофонок, таъзоддошта, ба ҳам зид.

ЗИДУДАН زدون *nig. зудудан*.

ЗИЁ a. ضیا нур, рӯшноӣ, равшанӣ.

ЗИЁБАХШ ضیابخش нурдиҳанда, рӯшноӣ-бахш.

ЗИЁГУСТАР ضیاگستر rӯшноибахш, нурпош.

ЗИЁД *a.* زیاد бисёр, афзун, фаровон, беш; **солҳои зиёд** солҳои бисёр, солҳои дароз; **зиёд кардан** *a)* афзун кардан, афзудан, бисёр кардан; *b)* илова кардан, зам кардан; *c)* дароз кардан, тӯлонӣ намудан.

ЗИЁДА زیاده 1. *nig.* зиёд. 2. бештар, зиёдтар, афзунтар, бисёrtар. 3. беш аз ин.

ЗИЁДАСАР زیاده‌سر 1. *maç.* он ки қувваи худро аз будаш бештар шумурда, ба коре, ки аз ӯхдаи он намебарояд, даст мезанад. 2. *maç.* мағрур; саркаш.

ЗИЁДАТ *a.* زیادت афзунӣ, бешӣ, бисёри.

ЗИЁДАЛАБӢ زیاده‌طلبӣ аз ҳад зиёд чиз талаб кардан, ҳоҳиши чизи зиёдро кардан: **зиёдаталабӣ кардан**.

ЗИЁДАТИ زیادتی 1. чизи барзиёд, беш аз даркорӣ; нодаркор. 2. бақия, боқимонда, пасмонда; **зиёдатӣ кардан** боқӣ мондан; **зиёдатӣ қунондан тарзи бавоситаи зиёдатӣ кардан**; маҷбур кардан ба боқӣ гузоштан; пасандоз кардан; **дарди сари зиёдатӣ** ташвиши нодаркор, заҳмати бехуда; **зиёдатӣ доштан** аз касе нисбат ба касе афзалият (бартарӣ) доштан.

ЗИЁДӢ 1. афзунӣ, бисёри, фаровонӣ. 2. зиёдатӣ, барзиёд, иловагӣ.

ЗИЁӢ 1. ضیائی *mансуб ба зиё*; дурахшанда, тобон. 2. корманди соҳаи фаъолияти фикрӣ; шахси огоҳ аз илму фарҳанг, равshanfikr, бомаданиयту соҳибмаърифат.

ЗИЁН 1. зарар, хисорат; *муқоб.* нафъ, суд. 2. балову осебе, ки гӯё аз чину парӣ ба одамон мрасида бошад; **зиёну заҳмат расондан** заҳару осеб расондан, ташвишу нороҳатӣ овардан (-и деву чин), чин задан; **зиён кардан** *a)* зарар дидан, хисорат кашидан; нуқсон дидан; *b)* таъсири бад расонидани хӯроке ба кори меъда, масмум шудан; **зиён кашидан** зарар кашидан, хисорат дидан; **зиён расонидан (овардан)** зарар расонидан, зарар овардан.

ЗИЁНГИРИФТА زیان‌گرفته гирифтори бемории саръ, саръӣ.

ЗИЁНДОР زیان‌دار 1. зарарнок, заравар, хисоратоваранда, музир. 2. ҷунундор, ғашдор, зиёнзада; гирифтори бемории саръ.

ЗИЁНЗАДА زیان‌زده *nig.* зиёндор 2.

ЗИЁНКОР زیان‌کار он ки ба коре ё чизе заҳару нуқсон мерасонад, зарапрасон.

ЗИЁНКОРИЙ زیان‌کارӣ зарапрасонӣ, вайронкорӣ, осебрасонӣ.

ЗИЁНОВАР زیان‌آور заравар, заарнок.

ЗИЁНПАРВАРИЙ زیان‌پرورӣ *kит.* зараварӣ, заарнокӣ.

ЗИЁНРАСОНӢ زیان‌رسانӣ *nig.* зиёноварӣ.

ЗИЁРАТ *a.* زیارت 1. дидор, мулоқот (*бо бузургон*), шарафёбӣ. 2. рафтан ба ҷоҳои муқаддас ва табаррук, боздиҳи мазору мақбарае; **зиёрат кардан (намудан) касеро**, ҷоero ба дидори касе рафтан; ба дидани касе ё ҷое мушарраф гардидан; \diamond **зиёрат қабул!** ба шахси тоза аз сафар омада мегӯянд ва ў дар ҷавоб «мурод ҳосил!» мегӯяд; **ҳам зиёрат, ҳам тиҷорат** (зарб.) бо баҳонаи коре ба иҷро овардани кори дигаре.

ЗИЁРАТГОХ ضیافت‌گاه маҳалли зиёрат, ҷои муқаддас, ки ба диданаш меоянд (*аз қабили мазор, мақбара ва г.*).

ЗИЁФАТ *a.* ضیافت мөхмонӣ, мөхмандорӣ, пазироии мөхмонон; **зиёфати барфӣ** зиёфате, ки ба муносибати бой додан дар бозии ҳати барфӣ ҳангоми боридани барфи аввал барпо карда мешавад; **зиёфат кардан (додан)** мөхмон кардан; мөхмандорӣ намудан; **зиёфат пои пас ҳам дорад** (зарб.).

ЗИЁФАТГОХ ضیافت‌گاه ҷои зиёfat.

ЗИЁФАТДИҲӢ ضیافت‌دهӣ зиёфат додан.

ЗИЁФАТДОР ضیافت‌دار дорои зиёfat.

ЗИЁФАТХӮР ضیافت‌خور ба зиёfat даъват шуда, мөхмон; он ки дар зиёfatҳо гаштанро дӯст медорад.

ЗИКР *a.* ذکر 1. ёд кардан, ёдоварӣ, баён; **зикри аҳвол** баёни ҳол, шарҳи аҳвол; **зикри хайр** ба некӣ ёд кардан; ситоши корҳои неки касе баъд аз вафот; **фикру зикр** фикру хаёл; тамоми дикқат; **зикр ёфтани // зикр шудан** баён гардидан, нақл гардидан; навишта шудан, ном бурда

шудан; **зикр кардан (намудан)** баён кардан, нақл кардан, ба забон овардан; номбар кардан. 2. д. дуое, ки сӯфиҳо бо овози баланд меҳонданд, вирд; **зикри Худо** ба забон овардани номи Худо; муночот.

ЗИКРЁФТА ذکریافته *сифати феълии замони гузашта аз зикр ёфтани*; зикршуда, баёнгардида.

ЗИКРШУДА ذکر شده *сифати феълии замони гузашта аз зикр шудан*; баёнгардида, номбаршуда.

ЗИК a. ضيق *дилтанг; зикр шудан* дилтанг шудан; андӯҳгин гаштан; **зикки нафас тиб.** танг шудани нафас, нафастангӣ.

ЗИКӢ ضيق *дилтангӣ; хафагӣ.*

ЗИЛЗИЛА a. زلزله *чунбиш ва ларзиши қишири кураи Замин, ки дар вақти шиддатнок рӯй доданаш боиси харобии биноҳо ва ҳалокати одамон мешавад, заминчунбӣ, заминларза.*

ЗИЛЗИЛАБАРДОР زلزله بردار *ба зилзила тоб оварнда, он чи ки заминчунбӣ онро вайрон карда наметавонад: соҳтмони зилзилабардор.*

ЗИЛЗИЛАБАРДОРӢ زلزله بردار *ба зилзила тобоварӣ: қобилияти зилзилабардории бино.*

ЗИЛЗИЛАСАНҖ زلزله سنج *дастгоҳи санҷанди қувва, вусъат ва қайду сабти дигар ҷиҳатҳои зилзила.*

ЗИЛЗИЛАСАНҖӢ زلزله سنجي *санҷидаи қувваи зилзила тавассути асбоби маҳсус.*

ЗИЛЗИЛАХЕЗ زلزله خیز *ҷое, ки бисёр зилзила рух медиҳад: замини зилзилахез.*

ЗИЛЛ a. ظل 1. соя. 2. маҷ. паноҳ, ҳимоят; **зилли Худо** сояи Худо (*сифати подиоҳ*).

ЗИЛЛАТ a. ذلت *хорӣ, забунӣ; муқоб. иззат.*

ЗИЛОЛ a. ظلال *ҷилл.*

ЗИЛУ زيلو *кӯлин, қолинча, гилем, палос.*

ЗИЛЬ a. ضلع *қит. 1. тиб. қабурға, данда; устухони пахлу. 2. риёз. тараф, паҳлуи сегӯша ва г.*

ЗИМ : зим ғоиб шудан лаҳҷ. якбора ғоиб шудан, биноҳост нопадид гаштан.

ЗИМИСТОН زستان *фасли чаҳоруми сол, ки мавсими сармост; муқоб. тобистон.*

ЗИМИСТОНА زستانه *nig. зимистонӣ; таътили зи-*

мистона таътили зимистонии мактаббагон.

ЗИМИСТОНГУЗАРОНӢ زستان گذرانی *гузарондани зимистон, паси сар кардани мавсими зимистон.*

ЗИМИСТОНӢ زستانه *мансуб ба фасли зимистон; либоси зимистонӣ либоси хоси фасли зимистон.*

ЗИММА a. مم *ӯҳда, ӯҳдадорӣ; ба (дар) зимма гирифтан ӯҳдадор шудан, вазифадор шудан; иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтан; ба зиммай касе гузоштан (мондан) касеро ӯҳдадор кардан, вазифадор кардан ба иҷрои коре; ♀ **аҳли зимма таър.** яҳудиён, насрониён ва зардуштиён, ки иҷрои шартҳои муайянero ба ӯҳда гирифта, дар мамлакатҳои исломӣ зиндагонӣ мекарданд ва онҳоро зиммӣ ё зинҳорӣ низ мениданд.*

ЗИММӢ ذمی *nig. зимма (аҳли зимма).*

ЗИМН a. ضمن *андарун, дарун, дохил; байн, миён; дар зимни... а) дар дохили...; дар байни...; б) дар айни замон бо..., дар баробари...: дар зимни кори адабӣ; дар зимни гап дар аснои гап задан, дар мобайни гуфтор; дар омади гап; дар ин зимн дар ин миён, дар ин вақт.*

ЗИМНАН a. ضمناً *дар зимни..., дар байни...; дар баробари ин, дар айни замон, дар омади гап: зимнан инро ҳам бояд қайд кард.*

ЗИМОД a. ضماد *он чи ки бо он ҷароҳатро банданд, он чи, ки бар ҷароҳат ниҳанд, марҳам.*

ЗИМОМ a. زمام *1. лаҷом, ионон, михор; ба тариқи истиора: зимоми ихтиёр. 2. маҷ. ихтиёр, иродиа.*

ЗИМОМДОР زمامدار *1. дастгирандаи лаҷом. 2. маҷ. ҳоким; он ки идораи коре дар ихтиёри ўст; мансабдор.*

ЗИМОМДОРӢ زمامداری *амал ва шуғли зимомдор, ҳукumatдорӣ, ҳукмфармойӣ.*

ЗИН زین *афзоре, ки барои нишастан ба пушти асп (ва ё дигар ҷоррои саворӣ) мебанданд; сари зин болои зин, рӯи зин; зин кардан (задан) гузоштан ва бастани*

кардан (задан) гузоштан ва бастани зин бар пушти асп.

З-ИН زین шакли кӯтоҳиудаи зи ин ва аз ин.

ЗИНА 1. ҳар як аз пояи нардбон ё роҳрави байни табақаҳои поину болои иморатҳо, палакон, фагона. 2. нардбони хиштин, сангин ё чӯбин ва роҳрав барои баромадан ба болохона ё ба қабатҳои болоии биноҳои серошёна, зинапоя. 3. маҷ. дараҷа, мартаба; **зинаи тараққиёти иқтисодӣ** поя ва дараҷаи тараққиёти иқтисодӣ; давраи муайяни пешрафти иқтисодиёт.

ЗИНАБОФ زینه‌باغ бое, ки дар нишебию ёнаҳои ба суфаҳо чудокардаи кӯҳсор ва талу теппаҳо бунёд карда шудааст.

ЗИНАПОЯ زینه‌پایه nig. зина (1, 2).

ЗИНАТ a. زینت чизҳои ороишӣ, он чи бо он чое ё касеро ороиш медиҳанд, зевар, пероя; **зебу зинат** nig. зеб (зебу зинат); **зинат додан** ороиш додан, оростан.

ЗИНАТБАҲШ زینت‌بخش ороишдиҳанда, зебдиҳанда.

ЗИНАТДЕҲ زینت‌ده nig. зинатбахш.

ЗИНБАРДОР زینبردار таър. ҳодими саисхонаи аморат, ки аспро зин карда, ба саворӣ омода мекард.

ЗИНДА 1. инсон ё ҳайвоне, ки дар бадан чон дорад, ҷондори дар ҳаёт буда, барҳаёт; **муқоб. мурда**. 2. ҳар он чи амал мекунад, дар воқеъ мавҷуд аст; **вазни зинда** вазни ҳайвон дар ҳолати зинда будан; **забони зинда** забони дар истеъмол буда, забоне, ки миллате, қавме ё қабилае бо он гуфтугӯ мекунад; **муқоб. забони матруқ**; **зинда ба зинда** дар ҳолати зинда будан; **зинда ба зинда гӯрондан**; **зинда кардан** ҳаёт баҳшидан; эҳё кардан; **зинда шудан** чон пайдо кардан; эҳё гардидан; **◊ шоҳиди зинда** шоҳиде, ки воқеаро бо ҷашмони худ дидашт; **зинда дар гӯр будан** бо азобу машаққат зиндагонӣ кардан; азобу машаққати саҳт кашидан; **зинда бод!** поянда бод!, бигзор ҷовид монад! (хитоб, ки умри дароз, мувваффақият ва равнақи тоза хостанро ба касе ё ҷизе ифода мекунад): **зинда бод дӯстӣ!** ...

ЗИНДАГӢ زندگی ҳаёт, умр, ҳастӣ; **асбоби зиндагӣ** васоили даркорӣ барои рӯзгор (аз қабили хӯрок ва пӯшок); **пайдоиши зиндагӣ** ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи замин; **роҳи зиндагӣ** роҳи ҳаёт, тар-

зи зиндагӣ; **ташвиши зиндагӣ** кору бори ҳаррӯза; **бо дехқонӣ зиндагӣ кардан** аз даромади дехқонӣ хӯроку пӯшоки худро таъмин кардан; **◊ гарму сарди зиндагиро дидан (чашидан)** а) пастиву баландӣ ва азобу роҳати зиндагиро аз сар гузарондан; б) таҷрибадор шудан.

ЗИНДАГОНӢ 1. зиндагӣ, зинда будан, ҳаёт. 2. истиқомат, бошиш; **зиндагонӣ кардан (доштан)** а) зистан, умр ба сар бурдан; б) истиқомат кардан, сукунат доштан.

ЗИНДАДИЛ زنده‌دل ҳаётдӯст, равшанзамир; хушдил; шӯҳтабиат; **муқоб. афсурдадил**.

ЗИНДАДИЛИЙ زنده‌دلӣ ҳаётдӯстӣ, равшанзамирӣ; хушдилӣ.

ЗИНДАДИЛОНА زنده‌دلانه ҳаётдӯстона, равшанзамирана; хушдилона.

ЗИНДАДОР زنده‌دار зиндадоранда, зиндакунанда.

ЗИНДАЁД زنده‌یاد nig. **шодравон**.

ЗИНДАЗОӢ زنده‌زایи биол. тарзи дар батн қалон карда таваллуд кардани насл; **муқоб. тухмзорӣ**.

ЗИНДАСАФИР زنده‌صغیر ғуфт., nig. **зиндаятим**.

ЗИНДАЧУДО زنده‌جدا дар зиндагӣ аз ҳамдигар чудошуда.

ЗИНДАЧУДОӢ زنده‌جدای зиндачудо будан, ҳанӯз дар вақти барҳаёт будани шахси наздике аз ӯ чудо будан; чудои иҷборӣ.

ЗИНДАЯТИМ زنده‌یتیم фарзанди инсон, ки падару модар дошта бошад ҳам, бепарастор ва танҳо мондааст.

ЗИНДИҚ a. زندیق бедин, аз дин баргашта, мулҳид, даҳрӣ.

ЗИНДОН زندان бандихона, ҳабсхона, маҳбас; **зиндони абадӣ** ҳабси доимӣ, ҳабси якумрӣ.

ЗИНДОНБОН زندان‌بان посбони ҳабсхона ва маҳбусон.

ЗИНДОНӢ زندانӣ маҳбус, бандӣ.

ЗИНДОНХОНА زندانخانه *nig.* зиндон.

ЗИНДОНШИКАН زندانشکن зиндонии гуреза, касе, ки аз зиндон гурехтааст.

ЗИНДОР زیندار дорои зин.

ЗИНО *a.* زنا хуфтухоби беникоҳи зану мард: **зино кардан**.

ЗИНОГАР زناگر *nig.* зинокор.

ЗИНОГАРИ زناگر *nig.* зинокорӣ.

ЗИНОКОР زناکار он ки зино мекунад.

ЗИНОКОРИ زناکارӣ амали зинокор.

ЗИНПӯШ زینپوش он чи зинро бо он пӯшанд.

ЗИНСОЗ زینساز он ки зин месозад.

ЗИНСОЗӢ زینسازӣ амалу шуғли зинсоз.

ЗИНХОНА زینخانه *1.* хонаи зин, болои зин, рӯи зин. *2.* хоначаи маҳсус дар саисхона барои нигоҳдории зин, ки дар замони амири асирони муваққатро дар он чо нигоҳ медоштанд.

ЗИНҲОР زینهар *1.* паноҳ, амон: **зинҳор додан**, **зинҳор хостан; ба зинҳори касе омадан** амон пурсида омадан ба назди касе. *2.* ҳаргиз, асло: **зинҳор наравед!**

ЗИНҲОРДОР زینهاردар *кит.* амондиҳанда; он ки аҳду паймон мебандад.

ЗИРА زیره *1.* растани алафии кӯҳӣ. *2.* тухми реза ва хушбӯи растани алафӣ, ки дар кӯҳистон мерӯяд ва онро ба ҳӯрок меандозанд ва дар тиб истифода мебаранд.

ЗИРАБО زیره‌با *xjyr.* шӯрбои гӯштӣ бо зира.

ЗИРАГӢ : زیرگӣ *бекасаби зирагӣ* навъи текасаби майдараҳи сабзранг.

ЗИРАК زیرک бофаросат, боҳуш, хушёри тезфаҳм.

ЗИРАКӢ زیرکӣ хушёри, тезфаҳмӣ, хушзехнӣ.

ЗИРАКОНА زیرکانه хушёrona, бо зиракӣ.

ЗИРАКМАНИШ زیرکمنش зирактабиат, фаросатнок.

ЗИРАКТАБИАТ زیرکطبيعت *nig.* зиракманиш.

ЗИРАЧОЙ زیرهچای чойе, ки дар он зира андохта шудааст.

ЗИРБАК زربک марҳалае дар пухтани оши палав, ки

ба болои гӯшту пиёз ва сабзии дар равғани дод сурх кардашуда об рехта, бо зираву зирк муддате то андохтани биринҷ маҳин мечӯшонанд.

ЗИРБИДАН زربیدن бирён шудан.

ЗИРБОН(И)ДАН زرباندن//زربانیدن бирён кардан; бирён карда пухтан.

ЗИРВА *a.* ذروه *кит.* *1.* қуллаи кӯҳ, сари кӯҳ. *2.* баландӣ, чой ва мақоми баланд.

ЗИРЕБА زیرباهه хор ё парахачаи чӯбе, ки ба даст ва ё по мехалад.

ЗИРЕХ زره *1.* таър. либоси ҷангии аз ҳалқаҳои оҳанӣ бофта, ки ҳамчун воситаи худмуҳофизатӣ вақти ҷанг мепӯшиданд, ҷавшан. *2.* ҳ. пӯшиши оҳанини қиштӣ, қатора ва мошинҳои ҷангӣ.

ЗИРЕҲГАР زره‌گر *таър.* ҷавшансоз, устои созандай либоси ҷангӣ.

ЗИРЕҲДОР زره‌دار *nig.* зиреҳпӯш.

ЗИРЕҲЗАН زره‌زن *ҳ.* тӯпи зиреҳшиканӣ маҳсус, ки тирҳои он зиреҳи воситаҳои ҷангиро зада шикоҳ карда метавонад: **тӯпи зиреҳзан.**

ЗИРЕҲПӯШ زره‌پوش *1.* ҳ. он ки зиреҳ пӯшидааст, зиреҳпӯшида; ҷавшанпӯш. *2.* восита ва нақлиёти ҷангии зиреҳпӯшондашуда: **мошини зиреҳпӯш, қишии зиреҳпӯш, қатораи зиреҳпӯш.**

ЗИРЕҲШИКАН زره‌شکن *nig.* зиреҳзан.

ЗИРИҚ-ЗИРИҚ : زریق‌زریق *дард кардан* гуфт. оҳиста ва гоҳ-гоҳ дард кардан; сим-сим дард кардан (-и дандон, камар ва дигар узвҳои инсон).

ЗИРИШК زرشک *nig.* зирк.

ЗИРК زرک растание, ки меваи он ба қадри донаи анор буда, сурхранг мешавад, онро дар ош меандозад, анбарборис, зиришк.

ЗИРНИХ زرنیخ чисми маъданиест мураккаб аз гӯгирид ва маргимуш, ки омехтаи онро бо оҳак барои равондани (сутурдани) мӯй бадан кор мефармоянд, зарниҳ.

ЗИРОАТ *a.* زراعت киштукор, дехқонӣ; **илми**

зироат илми кишоварзӣ.

ЗИРОАТКОР زراعت‌کار кишоварз, дехқон, барзгар, зореъ.

ЗИРОАТКОРӢ زراعت‌کاری кишоварзӣ, дехқонӣ; киштукор.

ЗИРОАТИ زراعتی мансуб ба зироат; ноҳияи зироатӣ ноҳияе, ки аҳолии он асосан бо дехқонӣ машғул аст.

ЗИРОӢ ذرع kит. 1. газ, воҳид, ченак, аз оринҷ то нӯги ангушти миёна (*тахминан 48 см*). 2. андоза кардан, чен кардан.

ЗИРӮХ a. ذی‌روح kит. он ки рӯҳ дорад, зинда.

ЗИРФУН زیرفون nиг. зерфун.

ЗИСТ زیست зиндагӣ, ҳаёт: зисту зиндагонии мардум, муҳити зист.

ЗИСТАН زیستان 1. зиндагӣ кардан, умр дидан. 2. зиндагонӣ кардан, истиқомат кардан: онҳо дар хиёбони марказӣ мезистанд.

ЗИСТКУРА زیست‌کوره мінтақаи кураи замин, ки дар он ҳаёт вуҷуд дорад, биосфера.

ЗИСТШИНОСӢ زیست‌شناسӣ илм дар бораи муҳити зист.

ЗИФОФ a. زفاف kит. фиристодани арӯс ба хонаи домод; шаби арӯсӣ; тӯйи никоҳ.

ЗИФТ a. زفت 1. моддаи сиёҳи гализ, ки дар соҳтмон ва роҳсозӣ кор мефармоянд, қатрон, қир. 2. самғи дараҳти санавбар.

ЗИХНА زخنه хасис, мумсик; ҳарис.

ЗИХНАГӢ زخنگی зихна будан, хасисӣ, мумсикӣ.

ЗИҲӢ زهی nидо офарин!, хушо!, чӣ хуш!: зихӣ саодат!

ЗИҲОФ a. زهاف adii. афтодани ҳарфе дар рукни шеър.

ЗИЧ زیج ду ё чанд чизи саҳт ба ҳам часпида ва ё бисёр ба ҳам наздик, ҷафс; **алоқаи зич** робитаи наздик; робитаи мустаҳкам; **зич кардан** ниҳоят наздик овардани чизе ба ҷизи дигар, ҷафс кардан; **зич нишастан** ба ҳам тамоман наздик ва часпида нишастан; **дарро зич пӯшондан** дарро чунон маҳкам пӯшондан, ки ягон роғе намонад, дарро ҷафс пӯшондан.

ҷафс пӯшондан.

ЗИЧИСАНҖ زیچی‌سنج асбоби андозагири зичии чисм.

ЗИЧӢ زیچی ҷафсӣ; анбӯҳӣ: **зичии аҳолӣ**.

ЗИЧ زیج nуҷ. ҷадвале, ки аз рӯи он ҳаракат ва вазъияти ситора ва сайёраҳоро мемомӯзанд.

ЗИШТ زشت 1. баднамо, бадафт; **муқоб. зебо**. 2. бад, нописанд, қабех: **кори** (амали) зишт, рафтори зишт.

ЗИШТАНДОМ زشت‌اندام nиг. зиштрӯ.

ЗИШТӢ زشتӣ бадӣ, қабоҳат.

ЗИШТКОР زشت‌کار он ки кори зишт мекунад, бадкор, табоҳкор.

ЗИШТРӮ زشت‌ترو баднамо, бадафт, хунуқбашара.

ЗИШТТИНАТ زشت‌تینت бадсират; бадхулк.

ЗИШТХӮ زشت‌خو бадхӯ, бадхулк.

ЗӢ a. ذی nиг. зу.

ЗОБ I زاب kит. ҳосият, сифат. 2. ҷашм; ҷашма.

ЗОБ II a. ضابط kит. дарахти талхи заҳрдор, аз қабили ҳанзал ва заққум.

ЗОБГАР زابگر kит. зарбае, ки ба даҳани пурбод мезананд, то бод аз он бо садо ҳориҷ шавад.

ЗОБГУР زابغر nиг. зобгар.

ЗОБИТ a. ضابط kит. забткунанда; маҳкам нигоҳдоранда; идоракунанда, ҳоким.

ЗОБИТА a. ضابطه қоида, қонун, дастур.

ЗОВ I زاو kит. дара, шикоғии байни кӯҳҳо, гузаргоҳи танг дар кӯҳҳо.

ЗОВ II زاو kит. бинокор, меъмор.

ЗОВАР I زاور kит., нуҷ. номи сайдори Зӯҳра.

ЗОВАР II زاور kит., нерӯ, қувват, қудрат, иқтидор.

ЗОВАР III زاور kит. 1. маркаб, шутури боркаш. 2. ҳодим, хидматтор.

ЗОВИЯ a. زاویه 1. ҳанд. қунҷ, гӯша. 2. кулба,

гӯша.

ЗОВИЯНИШИН زاویه‌نشین *nig* гӯшанишин.

ЗОВИЯНИШИНӢ زاویه‌نشینی *nig*. гӯшанишинӣ.

ЗОВИЯСАНҖ زاویه‌سنج асбоби паймоши дараҷаи зовия.

ЗОҒ як навъ парандай сиёҳранги калон, туроб; **зоги ало** навъи зоги рангаш алобуло, калог; **нест зоге бе дөғе** (зарб.) ҳеч чиз бе айб намешавад.

ЗОҒА زاغه *kim*. 1. чордеворе, ки дар он бештар фақирон ва қӯчманчиён зиндагӣ мекарданд. 2. оғил, ғоре, ки дар он чорпоёнро ҷо мекарданд.

ЗОҒНӮЛ زاغنول олати оҳанини дусара, ки бо он замин мекананд ва санг мешикананд, чок.

ЗОҒСАР زاغسар *kim*. як навъ гунчишк, ки сараш монанди сари зоф сиёҳ аст.

ЗОҒСОР زاغسار *kim*. 1. зоғмонанд. 2. маҷ. сабук-мағз, камақлу ҳуш.

ЗОҒЧА زاغچه *zool.* як навъ зоги сиёҳи хурд.

ЗОҒЧАШМ زاغچشم дорои ҷашми сабзу обӣ, он ки ҷашмонаш ба ҷашмони зоф монанд аст.

ЗОҒЧЕҲР زاغچهर *kim., maҷ.* дорои ҷехраи зишт, сиёҳру.

ЗОД زاد асоси замони гузашта аз зодан; ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои зода, зоидан: **одамизод**, **паризод**.

ЗОД I زاد тӯша, ҳӯроке, ки дар сафар бо ҳуд мегиранд; **зоди сафар** тӯши роҳ.

ЗОД II خادоми ҳарфи ҳаждаҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар ҳисоби ҷумалу абҷад ба 800 баробар аст.

ЗОДА زاد 1. асоси замони ҳозира аз зодан; зоидашуда, таваллудёфта; фарзанд, авлод; **зоди хотир** натичаи кори фикрӣ. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои аз касе ё насле таваллудшуда: **Боқизода**, **дехқонзода**; **ашрофзода**.

ЗОДАГОН زادگان *kim.* шакли кӯтоҳшуудаи асилизодагон.

ЗОДАН زادن зоидан; таваллуд кардан, фарзанд ба дунё овардан.

ЗОДБУМ زادبوم *nig.* зодгоҳ.

ЗОДГОҲ زادگاه ҷои таваллуд, маҳалли таваллуд,

ватан.

ЗОДНОМА زادنامه ҳуқ. ҳуҷҷатест, ки ба қӯдаки навзод дода мешавад ва шахсияти ӯро то гирифтани шиноснома муайян мекунад, шаҳодатномаи таваллуд.

ЗОДРӮЗ زادروز рӯзи таваллуд.

ЗОДСАРВ زادسرو *киноя аз одами озод.*

ЗОДСОЛ زادсал соли таваллуд.

ЗОДУБУД زادوبود *kim.* сармоя ва асбобу анҷоми зиндагӣ, будушуд.

ЗОЕЬ a. ضایع 1. талаф, нобуд; талафшуда, нобудгардида. 2. бехуда, бефоида; бекора; **зоеъ гардидан** (шудан) талаф шудан, барбод рафтан; бефоида гузаштан: **вакти касе зоеъ гардидан, меҳнати касе зоеъ шудан.**

ЗОЁ زایا 1. дорои тавоной ва имконияти зоидан. 2. маҷ. афзуншаванда, густаришё-банда.

ЗОЁНДАН زایاندن *тарзи бавоситаи зоидан;* таваллуд кунонидан, вақти таваллуд ёрӣ додан.

ЗОИД a. زائد зиёдшаванда; зиёда, бисёр.

ЗОИДА زائده 1. сифати феълии замони гузашта аз зоидан; бача таваллудкарда, он зан, ки зоидааст. 2. таваллудшуда, мутаваллид; **бародарони зоида** додарони ҳампадару ҳаммодар; **зоида шудан** таваллуд ёфтан, ба дунё омадан.

ЗОИДАН زائدن 1. бача овардан, вазъи ҳамл кардан; сабук шудан (*нисбат ба зан*). 2. тухм кардан, тухм овардан (*нисбат ба мурғ*); **ханӯз модараш назоидааст** дар мавриди мислу монанд надоштани касе мегӯянд.

ЗОИҚА a. ڈیقہ яке аз панҷ ҳисси инсон, ки кас бо он мазай чизҳоро мефаҳмад, ҳисси ҷашоӣ.

ЗОИЛ a. ڇائڻ *kim.* нобуд, маҳв, фонӣ; ҳалок; **зоил шудан.**

ЗОИР a. زائر *kim.* зиёраткунанда, ба дидорбинӣ раванда.

ЗОИЧА زائجه *nuc.* 1. он ҷои муначҷимон

баъд аз муайян кардани мавқеи ситораҳо дар бораи вуқӯи ҳодисае пешгӯй мекарданд. 2. ҷадвали нучум, ки мунаҷҷимони қадим дар вақти таваллуди касе барои пешгӯй кардани тољеи вай тартиб медоданд.

ЗОИШ زائش *nig. зодан.*

ЗОИШГОХ *زائشگاه* муассисаи тиббӣ, ки дар он занҳои ҳомила барои табобат, нигоҳдорӣ ва зоидани қӯдак мераванд, ҷои таваллуд кардан, таваллудхона.

ЗОКИ/ЗОГ *زاك//زاك* ҷисми маъданиест намакмонанд, ки дар суратгирӣ, ҷармгарӣ, рангрезӣ ва тиб ба кор мебаранд, даҳани фаранг.

ЗОКИР *a. ذاکر* 1. зикркунанда, ёдоваранда. 2. *кит.* ситоишкунанда, зикркунанда (-и Худо).

ЗОКОБ *ذاکاب* зоки бо об омехта, ки дар рангрезӣ ба кор мерафт.

ЗОЛ I *ذال نومي ҳарфи нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ*, ки дар ҳисоби абҷад ба 800 баробар аст.

ЗОЛ II *ذال* 1. пир, мӯйсафед; пири хилагар. 2. номи падари Рустам – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома», ки сурхрӯю сафедмӯй зоида шуда буд ва бинобар ин ўро Золи Зар меномиданд.

ЗОЛИМ *a. ظالم* ситамгар, зулмкунанда, бедодгар.

ЗОЛИМИЙ *ظالمی* ситам, зулм, бедодгарӣ.

ЗОЛИМОНА *ظالمانه* ситамгорона, бедодгарона; беражона, ваҳшиёна.

ЗОЛУ *زالو* *nig. зулу.*

ЗОМАҲРОН *زامهران* *کит., тиб.* доруи зидди заҳр, подзаҳр.

ЗОМИЁД *زامیاد* 1. *кит.* номи рӯзи 27-уми моҳи шамсӣ дар солшумории қадими форсӣ, ки ҳар як рӯзи моҳ номи маҳсусе доштааст. 2. номи фариштаи мувакқали ин рӯз.

ЗОМИН *a. ضامن* замонатдиҳанда, кафил.

ЗОМУ *زامو* *کит.* дастанбӯй.

ЗОМУЧА *زاموجه* ҳарбузай лӯндаи тезпазаки хушбӯй, ҳандалак, толибӣ.

ЗОМҲАРОН *زامهران* *nig. зомахрон.*

З-ОН *زان* *шакли кӯтоҳшуудаи зи он ва аз он.*

ЗОНИЯ *a. زانیه* зани зинокор, зани бадаҳлоқ,

фоҳиша.

ЗОНӢ a. زانی *nig. зинокор.*

ЗОНУ *زانو* банде, ки устухони сонро бо соқи по мепайвандад ва косаи зонуро ба вучуд меорад; **зону задан** а) ба рӯи зону нишастан, сари зону нишастан дар пеши касе барои таъзим ё зорию илтиҷо; б) *маҷ.* таслим шудан ба касе; **зону зада нишастан** сари зону нишастан; **ба зону афтодан** *nig. зону задан.*

ЗОНУБАНД *زانوبند* ҷарме, ки савораҳо ба рӯи зону мебастанд.

ЗОНУКАШОН *زانوکشان* *فهъли ҳол از زون* *کاشیدان;* бо сари зону ҳаракаткуон, бо сари зону раванда.

ЗОНУНИШИН *زانونشین* 1. ба сари зону нишаста. 2. *маҷ.* шикастхӯрда, мағлуб.

ЗООЛОГИЯ *ю.* *زانلگیه* *nig. چونваршиносӣ, ҳайвонотшиносӣ.*

ЗООТЕХНИКА *ю.* *زانҳиникه* илм оид ба парвариш ва нигоҳдории чорво ва парандагон барои истеҳсоли гӯшт, шир, тухм, пашм, пӯст *ва г.*

-зор *پاسванدی کالimasоз, کی ҷои бисёрӣ ва انбӯҳии чизе ва ё майдони қишити чизеро ифода мекунад:* **алафзор, регзор, гулзор, ғалазор, пахтазор.**

ЗОР I *زار* 1. нотавон, заиф; очиз, бечора; хор, забун, бекадру қимат; **ошики зор, зиндаву зор, зору мискин, зору низор, хору зор; холи зор** а) ахволи ниҳоят бад, ҳолати риққатовар; б) *маҷ.* бадбахтӣ, шӯрбахтӣ. 2. бисёр; баланд, саҳт: **нолаи зор; зор гиристан** бо нолаву фигон гиристан, бо сӯзу гудоз гирия кардан. 3. саҳт мӯҳтоҷ, эҳтиёҷманд; **зор будан ба чизе** а) ниҳоят мӯҳтоҷ будан ба чизе; б) саҳт муштоқ будан ба чизе; **зор мондан** бекасу бечора дар роҳ мондан; **ঢ очаи (модари) зори касero нишон додан** адаби касero додан, ба ҷазои сазояш расондан (*дар мавриди таҳдид мегӯянд*); **зор-зор гиристан** бо таъоми овоз ё бо ғаму андӯҳ ва ғиреву фигон нолидану гиристан.

ЗОР//ЗОРР II *زار//زال* *کит.* зиёновар, зарар-

расон.

ЗОРА *زاره گوфт.* зорӣ, илтиҷо, тавалло: **зора кардан.**

ЗОРАНДА *زارنده* зориқунанда, таваллокунанда.

ЗОРЕЙ *زاري کاري* кит. зироаткунанда, дехкон.

ЗОРИБ *ضارب* 1. он ки мезанад, зананда. 2. зарбзананда, сикказананда.

ЗОРИДАН *زاريدن* зорӣ кардан, нолидан.

ЗОРИКУНОН *زارى كنان* феъли ҳол аз зорӣ **кардан**; гирякунон, таваллокунон, дар ҳоли зориву лоба.

ЗОРИЙ *زارى* 1. нола, фарёду фигон; **гиряву зорӣ** гиряву нола; **зорӣ кардан** нолидан, нолиш кардан. 2. илтиҷо, тавалло, тазаррӯъ. 3. хорӣ, бекадрӣ, забунӣ: **хорию зорӣ ё ба зорӣ, ё ба зӯрӣ, ё ба зар** (*мақ.*)

ЗОРМОНДА *زارمانده* *сифати феълии замони гузашта аз зор мондан;* чизи нодаркор, чизи беътибор; бекадру қимат; сабилмонда.

ЗОРО *زارا گوфт.* эҳтимол, шояд ки..., мумкин аст, ки...

ЗОРОН *زاران* феъли ҳол аз зоридан; зориқунон, дар ҳоли зорӣ кардан.

ЗОРРА *ضاره* *муаниси зорр;* ҳайвоноти ваҳшии даранда.

ЗОТ I *ذات* *a.* 1. *کەن.*, *فالس.* асл, моҳият, ҳастӣ ва ҳақиқати ҳар чиз. 2. асл, наасаб (*нисбат ба инсон*); зот надоштан аслу наасаб надоштан; бадзот будан, бадасл будан. 3. наасл, чинс (*нисбат ба ҳайвон*): гӯсфанди зоти ҳисорӣ. 4. шахсият, вучуд: зоти пок, зоти шариф, зоти ҳумоюн; зоту зурриёт гуфт. наасл, авлод.

ЗОТ II *ذات* *گوфт.* ҳеч, ҳаргиз, асло.

ЗОТАН *ذاتا* *دار* асл, аслан; табиатан, моҳиятан.

ЗОТИЯ *ذاتي* *ه* аслӣ, табииӣ.

ЗОТИЙ *ذاتي* 1. аслӣ, табииӣ, фитрӣ. 2. наследор, зотдор; дори зоти хуб: **гови зотӣ, саги зотии чӯпонӣ.**

ЗОТПАРВАРИ *ذاتپروری* чорв. маҷмӯи чорабинихои чорводорӣ, ки барои беҳтар кардани сифатҳои ирсии ҳайвонот ва баланд бардоштани ҳусусиятҳои зотию маҳсулнокии онҳо нигаронида шудааст; **фермаи зотпарварӣ** фермае, ки бо парвариши чорвои зотӣ машғул аст.

ЗОТУЛБАЙН *ذاتالبيين* *مunoсиbat* ва робитаи байни ду қас ё ду қавм.

ЗОТУЛБУРУЧ *ذاتالبروج* *پuch.* фалаки ҳаштум, ки бурҷҳои дувоздаҳгона доштааст.

ЗОТУЛКАБАД *ذاتالکبد* *تib.* газаки (варами) чигар.

ЗОФА *زافه* *کit.* 1. гиёҳест заҳрнок, ки ба сири пиёзи кӯҳӣ монанд аст. 2. хорпушт, хорпуштак.

ЗОХИД *Zahid* тарки дунё карда, порсо, парҳезгор.

ЗОХИДӢ *Zahedi* парҳезгорӣ, зуҳд, порсой, диндорӣ.

ЗОҲИК *ضاحك* *کit.* ҳандон.

ЗОҲИР *ظاهر* *a.* 1. қисми ба назар намоёни ҳар чиз, рӯи чизе; намуди берунӣ, ҳолати берунӣ. 2. ошкор, возех, равшан, аён, маълум; **ба (дар) зоҳир** зоҳиран, дар намуд, ба намуд; **зоҳиру ботин** намуди берунӣ ва ҳолати дарунӣ; ошкору пинҳон; **зоҳир гаштан** а) намоён (падидор) шудан; б) маълум шудан, аён гаштан; **зоҳир кардан (намудан)** нишон додан, намудор кардан; падид овардан; **зоҳир шудан** а) намоён шудан, ҳувайдо гаштан; б) падид омадан, рӯй додан, сар задан.

ЗОҲИРАН *ظاهرها* *a.* ба зоҳир, дар зоҳир, ба намуд; *муқоб.* **ботинан; зоҳирان ва ботинан** дар зоҳиру дар ботин. 2. эҳтимол, аз афташ, гӯё.

ЗОҲИРБИН *ظاهريين* *on* ки ба ҷиҳати беруни чиз ва ҳодисаҳо нигариста, ба ботинаш аҳамият намедиҳад, сатҳӣ назарандозанда.

ЗОҲИРБИНӢ *ظاهرييني* дидан ва эътибор додан фақат ба намуди берунӣ ва ҳолати зоҳирӣ чизҳо ва одамон.

ЗОҲИРИЙ *ظاهرى* берунӣ; *муқоб.* **ботинӣ: намуди зоҳирӣ.**

ЗОҲИРПАРАСТ *ظاهرپرست* *nig.* зоҳирбин.

ЗОҲИРПАРАСТИЙ *ظاهرپرستي* *nig.* зоҳирбинӣ.

ЗОЧА *زاچه* 1. зане, ки нав қӯдак зоидааст. 2. *nig.* **لӯҳтак.**

ЗОЧАБОЗӢ زاچه بازى *nig.* лӯхтакбозӣ.

ЗОЧ زاج *кит.* зани навзоида (*то ҳафт рӯз*).

ЗОЯНДА زاینده *сифати феълии замони ҳозира аз зоидан;* таваллудкунанда, тавлидкунанда.

ЗУ//ЗӢ *a.* ڈو//ڈی 1. *кит.* сохиб, доранд, дорони чизе. 2. *дар аввали баъзе қалимаҳо омада, ба онҳо маънои ба сифате доро буданро медиҳад:* зуфунун, зулфиқор, зулхумор, зикимат.

ЗУБДА *a.* ڈید 1. *кит.* саршир, қаймоқ. 2. *маҷ-* қисми беҳтарини ягон чиз, баргузидаи чизе, сарракарда, яккачин.

ЗУБОБ *a.* ڈبب *кит.* пашиша, магас.

ЗУБОЛА *a.* ڈباله *кит.* хокрӯба, ахлот, партов.

ЗУВОЛА ڈواله *nig.* завола.

ЗУФОЛ زغال *ангишт; зимишон рафту рӯсияҳӣ ба зугол монд* (*зарб*) саҳтию душвориҳои рӯзгор рафт, vale шармандагии бадкор монд.

ЗУФОЛСАНГ زغال سنگ *ангиштсанг.*

ЗУФ زوغ *кит.* 1. дарё, нахр, рӯдхона. 2. зардоб.

ЗУД زود 1. тез, тунд, босуръат, бошитоб. 2. даррав, дарҳол, фавран; зуд-зуд тез-тез; пайиҳам, муттасил; беист: зуд-зуд **ба ҷое рафтан**, зуд-зуд **об ҳӯрдан...**; **дер ё зуд** а) бевақту барвақт; б) ниҳоят; дар ҳар сурат; зуд **ҳобидан** дарҳол ҳоб кардан; барвақт хуфтан; зуд **бош!** шитоб кун!

ЗУДАМАЛ زود عمل *ба таври фаврӣ амалкунанда;* гурӯхи зудамал гурӯхи фаврӣ.

ЗУДБАДАЛ زود بدل *ба зудӣ бадалшаванда.*

ЗУДБОВАР زود باور *тезбоваркунанда;* содалавҳ, со-далил.

ЗУДБОВАРИ زود باورӣ *содадилий, содалавҳӣ.*

ЗУДГУДОЗ زود گدار *ба зудӣ гудохташаванда.*

ЗУДГУЗАР زود گذر *тезгузаранда;* тез *ба охир расанда,* дар муддати кӯтоҳ хотимаёбанда: **борони зудгузар.**

ЗУДӢ زودӣ *тезӣ, суръат; таъчил, шитоб; ба зудӣ* а) *ба тезӣ, тез; б)* дарҳол; **ба ин зудӣ** ин қадар барвақт.

ЗУДҚАХР زود قهر *он ки зуд ба ғазаб меояд.*

ЗУДНАВИС زود نویس *он ки тез менависад (mas.,*

суратмаҷлисро).

ЗУДНАВИСӢ زود نویس *амал ва шуғли зуд-навис.*

ЗУДО//ЗИДО ڈاј ҷузъи *пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънии пок кардан, барҳам задан ё зудудани чизе: ғамзудо, зангзудо...*

ЗУДПАЗ زود پز *ҳусусияти ҳӯроке ё мевае, ки зуд мепазад.*

ЗУДПАЗАК زود پز *гӯфт. ҳосили баъзе дарахтон, сабзичот ва растаниҳое, ки зуд мепазанд.*

ЗУДПАРВОЗ زود پرواز *он чи тезпар ва зудпар аст, зуд парвозкунанда.*

ЗУДРАВ زود رو *зуд раванда, бошитоб раванда.*

ЗУДРАНҖ زود رنج *он ки тез ва бо андак баҳона озурда мешавад ва меранҷад.*

ЗУДРАС زود رس *тезпазанда, пешпазак (нишбат ба мева ва зироатҳо).*

ЗУДТАР زود تر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз зуд; тезтар; барвактар.*

ЗУДУДАН زودون *пок кардан, равондани занг ё губор аз рӯи чизе; дур кардани ғам аз дил.*

ЗУДФАҲМ زود فهم *тезфаҳм, баҳуш.*

ЗУДХЕЗ زود خیز *он ки аз хоб зуд меҳезад.*

ЗУДҲАЗМ زود هضم *ба зудӣ ҳазмшаванда: ҳӯроқи зудҳазм.*

ЗУДҲАРАКАТ زود حرکت *зуд ҳаракат-кунанда.*

ЗУДШИКАН زود شکن *ба зудӣ шикананда.*

ЗУЗАНАБ *a.* ڈونب *нӯҷ. ситораи думдор.*

ЗУККА زوک *گӯфт. луқмаи беҳтарин, ҳӯроқи беҳтарин.*

ЗУККАХӮР زوک خور *гӯфт. он ки ҳӯрдани чизҳои бомазаро дӯст медорад, бамазахӯрак, хушхӯрак.*

ЗУКОМ زکام *тиб. касалии димоғ, ки дар натиҷай илтиҳоби пардаи луобии бинӣ рӯй медиҳад ва обравӣ аз бинӣ ва*

атсазанӣ аз нишонаҳои асосии ин беморист, тимок.

ЗУКОМШУДА زکامشده гирифтори зуком.

ЗУЛБИЁ//ЗУЛИБИЁ ذولبیا *xūr*. ҳалвое, ки аз орд, шакар ва равғани кунҷид ё равғани зард тайёр мекунанд.

ЗУЛҚАРНАЙН *a.* ذوالقرنین 1. дорои ду шох, душоха. 2. *асот.* лақабе, ки ба Искандари Мақдунӣ ва Тахмураспи девбанд нисбат медиҳанд.

ЗУЛҚАҶДА *a.* ذوالقعده номи моҳи ёздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛЛИСОНАЙН *a.* ذوالسالین он ки ду забонро ба хубӣ медонад, донандай ду забон, дузабона.

ЗУЛМ *a.* ظلم ситам, ҷабр, ҷафо; бедодӣ, ситамгарӣ; беадолатӣ; ҷавру зулм ҷабру ҷафо, зӯрию ситам; зулм **кардан** ситам кардан, тааддӣ намудан, зӯроварӣ кардан.

ЗУЛМАТ *a.* ظلمت торикӣ, сиёҳӣ.

ЗУЛМАТКАДА ظلمت کده 1. хонаи торик. 2. *маҷ.* ҷои азобу андӯҳ; *киноя аз* олам.

ЗУЛМАТСАРО ظلمت سرا *nig.* зулматқада.

ЗУЛМДИДА ظلم دیده ситамдида, ҷафокаш, ҷабрдида.

ЗУЛМКЕШ ظلم کیش золим, ҷафопеша, ситамгар.

ЗУЛМОБОД ظلم آباد ҷое, ки дар он зулму ситам ҳукмфармост, макони зулм.

ЗУЛМОНИЙ ظلمانӣ торик; бисёр торик.

ЗУЛМОТ *a.* ظلمات *ҷ.* зулмат.

ЗУЛМПЕША ظلم پیشه золим, ситамгар.

ЗУЛОЛ *a.* زلول оби бисёр соф.

ЗУЛУ//ЗУЛУК زلو//زلوک кирми сиёҳрангест, ки дар об зиндагӣ мекунад ва агар ба бадани одам часпонанд, аз он ҷо хуни фосидро мемакад, шуллук, золу.

ЗУЛФ زف 1. дастаи борики мӯи сар, ки занон ба беногӯш оварда, тоб дода ё қаҷ карда, худро оро медиҳанд, гесӯ: **зулфи дароз**, **зулфи сиёҳ**, **сари зулфи ёр**; **зулфи мушкин** гесӯи сиёҳ ва муаттар. 2. ҳалقاҳои филизӣ ороиши чилави асп.

ЗУЛФАК زفک 1. *шакли тасгири зулф.* 2. *nig.* зулфин.

ЗУЛФИҚОР *a.* ذوالفقار 1. *асот.* номи шамшери Алӣ (р), ки Муҳаммад (с) ба ў бахшида будааст.

ЗУЛФИН زفین ҳалқаи занчири дари хона, сандуқ *ва г.*, ки дар вакти бастани онҳо занчирро ба вай меандозанд; **зулфини дарро андохтан**.

ЗУЛФОШУФТА زلف آشفته он ки зулфаш парешон аст.

ЗУЛФЧАВГОН زفچوگان дорои зулфи ҷаҷи чавгонмонанд, қаҷзулф.

ЗУЛҲИЧЧА *a.* ذوالحجہ номи моҳи дувоздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛҶАЛОЛ *a.* ذوالجلال соҳиби ҷоҳу ҷалол; бузургвор.

ЗУМ *زم* садое, ки бачагон ҳангоми давдавакбозӣ нафасашонро наканда, давом медиҳанд ва бачае, ки бо як «зум» гуфтан аз ҳама дуртар давидааст, ғолиби мусобика ҳисоб мейёбад; **дар як зум** дар як дам, дар давоми як нафасирии дароз; **як зум лаҳзае**.

ЗУМРА *a.* زمره гурӯҳи мардум, тӯда, ҷамоат, даста: **зумраи амалдорон**.

ЗУМРАД *ю.* زمرد *шакли کӯтоҳшудаи зумур-рад*.

ЗУМУРРАД *ю.* زمرد نавъи санги қиматбаҳои сабзранг, ки аз он нигини ангуштарин, гӯшвора *ва г.* месозанд; **фарши зумуррад маҷ.** сабзазор.

ЗУМУРРАДГУН زمردگون *nig.* зумуррадранг.

ЗУМУРРАДИН//ЗУМУРРАДӢ زمردین//زمردی 1. *mansub ба зумуррад;* аз санги зумуррад соҳташуда. 2. ба ранги зумуррад, сабзранг: **ранги сабзи зумуррадини алафзор.**

ЗУМУРРАДӢ زمردی *nig.* зумуррадин.

ЗУМУРРАДРАНГ زمردنگ ба ранги зумуррад, сабзранг, зумуррадгун.

ЗУМУРРАДФОМ زمردفام *nig.* зумуррадранг.

ЗУМУХТ زمخخت ҳар ҷизе, ки лабу даҳонро ҷамъ (бурма) мекунад (монанди *пӯсти апор ва баъзе аз навъҳои хурмо*).

ЗУННОР *a.* زنار таър. 1. риштае, ки ғайримусулмонон дар мамлакатҳои

исломӣ бояд аз болои либос ба камар мебастанд. 2. занчира ё риштае, ки бо он салиро ба гардан меовезанд.

ЗУРВА(Т) *a. ذروه کیم.* 1. баландӣ, авҷ; қисмати болоии ҳар чиз; ҷои баландтарин (*монанди қӯллаи қӯҳ*). 2. моли бисёр, сарват.

ЗУРВОНӢ *مانسوب ва марбут ба Зурвон;* худои замони бепоён дар Эрони бостон.

ЗУРРИЁТ *a. ذریات چ. зورrijat; зоту зурриёт* наслу авлод.

ЗУРРИЯТ *a. ذریت* насл, авлод, фарзанд.

ЗУРУФ *a. ظروف چ. зарф.*

ЗУФ *زف бот.* номи як навъ нимбулттаи хушбӯй, ки ҳамчун гиёҳи шифой дар тиб ба кор мебурданд.

ЗУФТ *زفت کیم.* 1. ҳасис, мумсик. 2. туршрӯй, бадхашм. 3. *nig.* зумухт.

ЗУФУНУН *a. ذوفونون* донандай ҷандин илму фан, соҳибу илму фазилатҳо; пурдон, аллома.

ЗУҲАЛ *a. حل چ. нӯҷ.* яке аз сайёраҳои қалони низоми Офтоб, ки онро ба форсӣ Кайвон мегӯянд ва мунаҷҷимон онро наҳс ҳисоб мекарданд.

ЗУҲУР *a. ظهور* зоҳир шудан, пайдоиш, падидоӣ, намоён шудан, ошкор шудан; **ба зуҳур омадан** зоҳир шудан, пайдо гаштан.

ЗУҲУРОТ *a. ظهورات* 1. چ. зуҳур. 2. падида, ходиса.

ЗУЧОЧ *a. زجاج کیم.* шиша, обгина.

ЗУЧОЧИЯ *زجاجیه کیم.,* биол. зучочаи ҷашм.

ЗУЧОЧӢ *زجاجی کیم.* мансуб ба зуҷоч; шишагӣ.

ЗУЧОЧСОЗ *زجاج ساز* шишасоз, обгинасоз.

ЗӮБИН *nig.* зӯпин.

ЗӮПИН *کیم.* найзаи қӯтоҳи нӯғтез, жӯпин.

ЗӮР 1. қувва, қудрат, тавонӣ, иқтидор. 2. бокувват, қувватнок, зӯрманд, қавӣ; **зӯр баромадан** ғолиб омадан, ғалаба кардан (*mas., дар гӯштингирӣ*). 3. бузург, забардаст. 4. *маҷ.* вазнин, душвор, саҳт. 5. *маҷ.* хуб, аъло; **аз зӯри...** аз шиддати...; аз саҳтии...; **ба зӯр** а) аз ҷиҳати қувва, дар қувва, аз бобати қудратнокӣ; б) бо машққат, бо душворӣ, ба азоб; в) зӯран, маҷбуран, бо фишор; г) ҳоҳам-наҳоҳам, дилу бедилон; **бо як зӯр** бо як зӯрзани, бо як қӯшиш; **зӯр задан** ҷидду ҷаҳд намудан, қӯшиш кардан; **зӯр**

кардан а) бокувват кардан, тавоно намудан (*касе, ҷизеро*); б) **кит.** маҷбур кардан, зӯрӣ намудан (*барои иҷрои коре*); **зӯр овардан** а) маҷбур кардан; фишор овардан; б) душворӣ кардан, зӯрӣ кардани коре ба касе; **зӯр омадан** а) маҷбур шудан; ноилоч мондан; б) **киноя аз** вазнинӣ кардан, таъсири бад расидан ба узве (*аз бардоштани ҷизи вазнин, иҷрои ягон кори саҳт ва г.*); **зӯри** *کاسه ба کاسه* **расидан** коғӣ будани қуввату қудрати касе барои ғолиб омадан бар касе, касеро маглуб карда тавонистан; **зӯри** *کاسه ба коре* **расидан** а) аз ӯҳдаи иҷрои коре баромадан, барои анҷом додани коре қодир будани касе; б) ноилоч ба коре машғул шудан; **зӯри бехуда миён мешиканад** (*мақ.*) қӯшиши бемавкесъ заарнок аст, қувваро ғайриоқилона сарф кардан натиҷаи манғиф мединад.

ЗӮРАКӢ *зорکی* маҷбуран, зӯран, бо фишору зӯрӣ.

ЗӮРАН *زورا* бо зӯрӣ, иҷборан, маҷбуран.

ЗӮРБАЗӮРАКӢ *зорبه زورکی* *гуфт.* зӯран, маҷбуран; ҳоҳам-наҳоҳам.

ЗӮРГӮЙ *زورگوی* бо зӯру фишор гапи худро гузарондан.

ЗӮРЗАӢ *зорزنی* саъю қӯшиш, ҷидду ҷаҳд, қӯшишу ғайрат, қӯшиши зиёд.

ЗӮРИГАРӢ *зоригری* *гуфт.* ҷабру фишор, ситамгарӣ.

ЗӮРӢ 1. қувват, қудрат, иқтидор, тавонӣ. 2. иҷбор, маҷburӣ; **ба зӯрӣ** маҷбуран, иҷборан, зӯран. 3. саҳтӣ, шиддат: **зӯрии дард**; **зӯрӣ кардани дард** шиддат ёфтани дард. 4. с. тарзи бо истифодаи ҷораҳои муҳталифи маҷburӣ, яъне зӯроварӣ ба даст овардан ё нигоҳ доштани ҳукмронии иқтисодӣ ва сиёсӣ; **ба касе зӯрӣ мекардагӣ** ҷуръати бо касе зӯрӣ карданро дошта; ба муқобили касе мебаромадагӣ; **зӯрӣ кардан** ғолиб омадан, ғалаба кардан; **зӯрӣ кардани коре ба касе** ба ғолиб омадан, ғалаба кардан; **зӯрӣ кардани хӯроке ба касе** ғизоеро ҳазм карда натавонистани меъда, ба

мизочи касе мувофиқ наомадани хӯроке; зӯрӣ
надоштан нияти маҷбур кардан надоштан; касе-
ро барои иҷрои коре водор накардан.

ЗӮРМАНД زورمند бокувват, қавӣ, тавоно, нерӯ-
манд.

ЗӮРМАНДӢ زورمندی зӯру бақувват будан; қудрат,
тавоной.

ЗӮРОВАР زورآور 1. боқувват, қавӣ, тавоно, пурзӯр.
2. золим, зулмпеша, ситамгар.

ЗӮРОВАРИ زورآوري 1. зӯрӣ ба кор бурдан ба касе,
фишор овардани касе ба дигаре. 2. паҳлавонӣ,
далерӣ, ҷасурӣ.

ЗӮРОЗМО زورآزما 1. он ки қувваи худро меозмояд;
касе, ки ба ҳар кори саҳту вазнин даст зада, қув-
вати худро намоиш медиҳад. 2. паҳлавон,
гӯштингир.

ЗӮРОЗМОЙ زورآزمائی санчиши қудрат, қувваозмой
(mas., dar мусобиқаи гӯштингирӣ ва г.)

ЗӮРТАЛАБ زورطلب коре, ки иҷрои он қувваи зиёд
ва кӯшиши бисёр талаб мекунад, кори душвор.

ЗӮРХОНА زورجانه макони варзиши, ки дар он
варзишгарон ба варзиши бостони эронӣ машгул
мешаванд.

ЗӮФУНУН a. ذوفنون nig. зуфунун.

ЗӮҲД a. هـز парҳезгорӣ, беътиноӣ ба
ҳавову ҳавас, зоҳидӣ, порсой.

ЗӮҲДПЕША زهدپیشه nig. зоҳид.

ЗӮҲДФУРӯШ زهدفروش порсои сохта;
мунофиқ, риёкор.

ЗӮҲР a. ظهر nимрӯзӣ, нисфириӯзӣ, миёнаи
рӯз, пешин: **пеш аз зӯҳр, баъд аз зӯҳр**.

ЗӮҲРА a. زهره нуҷ. сайёраи ба Замин на-
здиқтарини низоми Офтоб, ки бо номҳои
«Ноҳид», «ситораи саҳарӣ» ва «ситораи
субҳ» машҳур аст; шоирон онро «мутри-
би фалак» меномиданд ва юнониёни
қадим онро «илоҳаи ишқу зебоӣ» мешу-
мориданд.

ЗӮҲРАҶАБИН زهره جبین mac. хубрӯй, хушрӯ,
зебо.

ЗӮМ a. جم gуфт. якраҳа, якрав, гардан-
шах.

ЗӮМӢ جم gуфт. якраҳагӣ, якравӣ, гар-
даншахӣ.

И

И ҳарфи ёздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар баъзе қалимаҳо (аз қабили дирӯз, тир) нисбатан шунаво ва дароз, дар баъзеи дигар (аз қабили **писар**, **дил**) садоноки хеле кӯтоҳ аст; дар қисме аз вомжаҳо пас аз садонокҳо ҳамчун ҳарфи йотбарсар «ий» ҳонда мешавад: **оина** (оинна), **барои** (баройи), **зебоӣ** (зебоӣ)» ва г.; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (!) ва айн (ع) ифода мешавад.

ИБДО *a.* ابداء کит. 1. шурӯъ, оғоз, ибтидо. 2. ошкор кардан.

ИБДОЛ *a.* ابدال کит. бадал кардан, иваз на-мудан, табдили чизе бо чизи дигар.

ИБДОЬ *a.* ابداع کит. падид овардани чизи нав, ихтироъ кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардан; навоварӣ.

ИБИЛ *a.* ابل کит. шутур; шутурон.

ИБҚО *a.* ابقاء کит. 1. зинда гузоштан. 2. тараҳҳум кардан.

ИБЛИС *a.* ابليس 1. шайтон, аҳриман, сардори девҳо. 2. маҷ. одами ҳиласгар, бадтинат.

ИБЛИСӢ ابليسی шайтонӣ, аҳриманӣ.

ИБЛИСОНА ابليسانه 1. монанди иблис. 2. маҷ. айёrona, ҳиласарона.

ИБЛОФ *a.* ابلاغ کит. хабар додан, расонидани паём ба касе.

ИБН *a.* ابن фарзанди мардина, писар; ♀ **ибни субҳ** офтоб.

ИБНУЛВАҶТ *a.* ابن‌الوقت کит. замонасоз, со-зишкор, муросокор.

ИБНУССАБИЛ *a.* ابن‌السیل کит. роҳгузар, мусо-фир.

ИБО I *a.* ابا 1. кит. худдорӣ, имтиноъ, боздоштани худ аз коре (аз тарсу ваҳм ё андешиаву мулоҳизае), тааммул. 2. шарм, изо; **ибо кардан** а) худдорӣ кардан, аз ичрои коре худро боздоштан; б) шарм доштан.

ИБО II ابا *nig. або.*

ИБОД *a.* عباد کит. 1. ҷ. **абд.** 2. маҷ. бандагон, одамон.

ИБОДАТ *a.* عبادت парастиши Худо; ба ҷо овардани фароизи дину шариат.

ИБОДАТГОҲ عبادتگاه *nig. ибодатхона.*

ИБОДАТКУНАНДА عبادت‌کننده машғули тоату ибодат; намозгузор.

ИБОДАТХОНА عبادت‌خانه парастишгоҳ; масҷид, макони ба ҷо овардани ибодат.

ИБОРА *a.* عباره 1. *nig. иборат;* **ба ибораи дигар** *nig. иборат* (**ба иборати дигар**). 2. збши. ду ва ё зиёда қалимаҳои мустақили бо ҳам алоқаманд: **ибораҳои исмӣ, ибораҳои озод, ибораҳои рехта, ибораҳои устувор, ибораҳои феълӣ** ва г.

ИБОРАОРО عباره‌آرا *nig. иборапардоз* 1.

ИБОРАОРОЙ عباره‌آرائی *nig. иборапардозӣ* 1.

ИБОРАПАРДОЗ عباره‌پرداز 1. хушгуфтор, ширинаён. 2. суханбоз, гапфурӯш.

ИБОРАПАРДОЗӢ عباره‌پردازӣ 1. ороиш додани сухан, чумлаорӣ. 2. бо чумлаҳои пуртакаллӯф навиштан ё гап задан.

ИБОРАТ *a.* عبارت ифода, баён, тарзи баён; ҷанд ҷумлаи ба ҳам пайваста, ҷумла(ҳо); **иборати дарс** ҷанд ҷумлаи мавриди таълим ва баҳс дар як дарси мадрасаи қӯҳна; **ба иборати ди-**

гар бо ифодаи дигар, ба тарзи баёни дигар; **иборат аз...** мураккаб аз..., ба вучуд омада аз..., ташкилёфта аз..., шомил аз...; **иборат будан аз...** мураккаб будан аз чизе; дар бар доштан, дар зимни худ доштан (чизеро).

ИБОРАТОРОЙ عبارت آرائی *nig.* **иборапардозӣ** 1.

ИБРАТ *a.* عبرت панд, сабаке, ки аз мушоҳидай аҳволи нек ё бади дигарон гирифта мешавад, қиёс аз чизе барои кардан ё накардани он; **дарси ибрат** он чи ки кас аз мушоҳидай ҳоли дигарон барои худ сармашқ қарор медиҳад; **ибрат гирифтан** сабак омӯхтан, панд ба даст овардан; **ибрат шудан** намуна шудан (*дар некӣ ё бадӣ*); **бо ҷашми ибрат дидан // бо дидай ибрат нигаристан** бо назари сабакгирӣ нигоҳ кардан ба чизе; панд омӯхтан аз чизе.

ИБРАТАНГЕЗ عبرت انگیز он чи ки касро ба панду сабакгирӣ водор мекунад; он чи ки аз он метавон панд гирифт.

ИБРАТБАХШ عبرت بخش он чи ки аз он панд ва сабак гирифтан мумкин аст, ибратшаванда, ибратомӯз.

ИБРАТБАХШӢ عبرت بخشی намуна будан, ибратбахш будан.

ИБРАТБИН عبرت بین пандгиранда; **ҷашми ибратбин** касе, ки ба воқеаҳо бо дидай сабак ва пандгири менигарад.

ИБРАТОМЕЗ عبرت آمیز он чи мӯчиби пандгири ва танбеҳ мебошад, пандомез.

ИБРАТОМӮЗ *nig.* **ибратбахш.**

ИБРАТОМӮЗӢ عبرت آموزӣ пайрави намуна будан, ибратомӯз будан.

ИБРАТХОНА عبرت خانه маҷ. дунё, зиндагӣ, ки ҷои ибратомӯзӣ аст.

ИБРИЗ *a.* ابریز *kim.* тиллои холис.

ИБРИҚ [muarrabi обрез] зарфи сафолии ҷумаку дастадор барои обу шароб, кӯзача; офтоба.

ИБРИШИНОСӢ عبری شناسی яхудишиносӣ.

ИБРӢ *a.* عبری *kim.* яхудӣ; **забони ибрӣ** забони қадими яхудӣ.

ИБРО *a.* ابرا *kim.* ба покӣ овардану сафед кардани касе аз гуноҳе; аз баҳри қарзи додай худ

гузаштани қарздиҳанда; **ҳати ибро** хучҷати аз муҳокима ва қарз сафед ва халос шудан.

ИБРОЗ *a.* ابراز *kim.* буруз додан, ошкор сохтан, зоҳир кардан; **иброз кардан** баён кардан, изҳор намудан.

ИБРОМ *a.* ابرام *kim.* исрор, пофишорӣ дар талабе; танг кардан, безор намудан, ба сутӯҳ овардан касеро.

ИБРОНӢ *a.* عبرانی *nig.* **ибрӣ.**

ИБСОР *a.* ابصار *kim.* дидан, мушоҳидা кардан, нигоҳ кардан ба чизе.

ИБСОС *a.* ایساس бо касе роз дар миён ниҳодан, бар касе рози хешро ошкор кардан; фош кардан хабареро; ҳол ва андӯҳи худ ба касе гуфтан.

ИБТИФО *a.* ابتغا *kim.* талаб, дарҳост, хоҳиш; ҷустуҷӯ, кофтуков; талаб кардан, хоҳиш кардан; ҷустуҷӯ кардан.

ИБТИДО *a.* ابتدا *kim.* аввал, оғоз, шурӯъ; **муқоб.** интиҳо; аввали ҳар кор ва ҳар чиз: **нуктаи ибтидо, аз ибтидо, дар ибтидо, ибтидо ёфтان, ибтидо кардан.**

ИБТИДОЙ *a.* ابتدائی 1. **mansub ба ибтидо;** нахустин, аввалин, муқаддамотӣ; **дарсхои ибтидой** дарсхои муқаддамотӣ дар мадраса; **мактаби ибтидой** муассисаи таълимие, ки ҳамчун зинаи аввали саводомӯзӣ ба талабагон маълумот медиҳад, дабистон. 2. **mansub ба давраи қабл** аз таъриҳ; **давраи ибтидой** давраи қадимтарин, яъне қабл аз таърихи соҳти ҷамъиятӣ; **ҷамъияти ибтидой таър.** зинаи аввали тараққиёти ҷамъияти инсонӣ, ки пеш аз ғуломдорӣ буд.

ИБТИДОЬ *a.* ابتداع *kim.* чизи нав ба вучуд овардан, ихтироъ кардан, навоварӣ.

ИБТИЁ' *a.* ابتیاع *kim.* ҳариду фурӯш; ҳаридан, ҳаридорӣ кардан; ҳарид.

ИБТИЗОЛ *a.* ابتذال *kim.* 1. сарфшавӣ, аз бисёр кор фармудан кӯхна шудан; фарсадагӣ. 2. беэътиборӣ, бекадрӣ, хорӣ.

ИБТИКОР *a.* ابتکار *kim.* ба ҷо овардани кори бесобиқа; шурӯъ намудан ба коре ё чизе, ки пеш аз ин касе ба он даст назадааст, ташаббус, ташаббускорӣ.

ИБТИЛЛО *a.* ابْتَلَوْ *кит.* 1. мубталой, гирифторӣ; дучор шудан ба бало. 2. озмоиш, имтиҳон.

ИБТИЛЛОӮ *a.* ابْتَلَاعْ *кит.* фурӯ бурдан, балъидан; **ибтиллоӮ кардан** фурӯ бурдан, балъидан.

ИБТИНО *a.* ابْتَنَا *кит.* 1. бино кардан. 2. асос ниҳодан бар чизе, такя кардан бар чизе.

ИБТИСОМ *a.* ابْتَسَم *кит.* 1. табассум, лабханд. 2. *маҷ.* шукуфтан.

ИБТИҲОЛ *a.* ابْتَهَالْ *кит.* зорӣ, илтиҷо, дуову зорӣ; зорӣ кардан.

ИБТИҲОЧ *a.* ابْتَهَاجْ *кит.* шодӣ, хурсандӣ, масаррат.

ИБТИШОР *a.* ابْتَشَار *кит.* хурсандӣ, шодмонӣ хушҳолӣ; хурсанд ва хушҳол шудан.

ИБТО *a.* ابْطَاءْ *кит.* таъхир, сустӣ, таъхир кардан, даранг кардан, дар коре сустӣ кардан.

ИБТОЛ *a.* ابْطَالْ *кит.* ботил кардан, бекор кардан, маҳв намудан.

ИБХОР *a.* ابْخَار *кит.* бадбӯй гардонидани чизе чизеро.

ИБХОМ I *a.* ابْهَام 1. *кит.* сухани мубҳам, он чи маънояш сарбаста ва норавшан аст; гапи дуҳӯра. 2. *ади.* кор фармудани калима ва таъбира, ки дар айни замон маънои ба ҳам зид дорад.

ИБХОМ II *a.* ابْهَام *кит.* нарангушт, ангушти калони даст.

ИБХОР *a.* ابْحَار 1. шӯр шудани об. 2. дар баҳр нишастан; сафари баҳр кардан.

ИБЪОД *a.* ابْعَاد дур кардан.

ИВАЗ *a.* عوض чизе, ки ба ҷои чизе гузошта ё дода мешавад, бадал; **ба ивази**, дар **ивази**... ба ҷои... дар бадали...; **иваз кардан** а) мубодила кардан, муовиза намудан; б) дигар кардан, тағиیر додан; **иваз шудан (гардидан)** а) бадал шудан, ба ҷои чизе қарор гирифтан; б) дигаргун шудан, тағиир ёфтan.

ИВАЗКУНАНДА عوض کننده *сифати феълии замони ҳозира az иваз кардан;* он ки чизе ё қасро иваз мекунад; он ки ё он чи ҷои чизе ё қасро мегирад.

ИВАЗНАШАВАНДА عوض نشووندہ *шакли инкории сифати феълии замони ҳозира az иваз напушдан;* бадалнашаванда.

ИВАЗШАВАНДА عوض شوندہ *сифати феълии замони ҳозира az иваз шудан;* бадалшаванда.

ИВАЧ *a.* عوج *кит.* хамидагӣ, печидагӣ, каҷӣ.

ИВОР *a.* عوار *кит.* айб, нуқсон.

ИГРЕК اگریک *риёз.* аломати Y, ки одатан ба рои ифодаи бузургии дувуми номаълум ё бузургии тағиирёбандай тобеъ (функция) истифода мешавад.

ИФВО *a.* اغوا az роҳ баровардан, гумроҳ кардан; фирефтан; дасиса, фитнаандозӣ: **ба ифвои...** ба фиреби..., ба ҳилаву дасисай...; **бо роҳи ифво** бо фиреб, ба тариқи фитна ва дасисакорӣ; **ифво андохтан** фитна ба кор бурдан; таҳрик кардан, шӯронидан; **ифво бардоштан** дасиса барпо намудан, бо фитна ва дасиса қасонро шӯрондан (*бо қасди вайронкорӣ*); **ба ифво паридан** ба дасисае бовар кардан, ба фитнаангезии қасе дода шудан.

ИФВОАНГЕЗ اغوانگیز он чи боиси фитна ва ифво мебошад, фитнаангез.

ИФВОГАР اغواگر он ки бо дасиса ва фитнагарӣ одамонро гумроҳ мекунад, фитнагар.

ИФВОГАРИ اغواگرӣ фитнагарӣ, фитнаангезӣ, бо фитнаву дасиса az роҳ задани қасе.

ИФВОГАРОНА اغواگرانه бо роҳи ифво, фитнагарона: **кирдорҳои ифвогарона.**

ИФВОПЕША اغواپیشه *nig.* **ифвогар.**

ИФЛОҚ *a.* اغلاق *кит.* 1. бастан, пӯшидан (*mas., darro*). 2. душворӣ, мушкилиӣ, дарҳампечидагӣ, муғлақӣ.

ИФМОЗ I *a.* اغماز *кит.* тӯҳмат кардан, ғаммозӣ кардан; бадзабонӣ, бадгӯй.

ИФМОЗ II *a.* اغماض ҷашмпӯшӣ кардан, ҳудро ба нодонӣ задан, тағофул кардан; бепарвой варзидан.

ИФМОЗКОРӢ I *a.* اغماز کارӣ тӯҳматгарӣ, ғаммозӣ; бадзабонӣ кардан.

ИФМОЗКОРӢ II *a.* اغماض کارӣ ҷашмпӯшӣ кардан, ҳудро ба нодонӣ задан; тағофул ва бепарвой

- зоҳир кардан.
- ИФОСАТ** *a.* اغاثت *кит.* ба фарёди касе расидан; фарёдрасӣ.
- ИФРО** *a.* اغرا *кит.* барангехтан, таҳрик кардан, шӯрондан; таҳрик, барангезиш.
- ИФРОҚ** *a.* اغراق муболигаи аз ҳад зиёд, аз ҳад гузарондани таърифу тавсиф ё коҳиши касе.
- ИФТИМОМ** *a.* اغتمام *кит.* андӯхгин шудан, гамгин шудан.
- ИФТИНОМ** *a.* اغتنام *кит.* ғанимат шумурдан, ғанимат донистан.
- ИФТИРОБ** *a.* اغتراب *кит.* аз диёри худ дур шудан, ғарибу мусофири шудан.
- ИФТИСОЛ** *a.* اغتسال *кит.* ғул кардан, шустушӯ кардан, оббозӣ кардан; ғул; шустушӯ, оббозӣ.
- ИФТИФОР** *a.* اغفار *кит.* мағфиарат, баҳшоиш, омурзиш.
- ИФТИШОШ** *a.* اغتشاش *кит.* мағшуш шудан, ошуфтагӣ; фитна, балво.
- ИФФОЛ** *a.* اغفال *кит.* ғофил кардан, ба ғафлат андохтан; фиреб додан.
- ИД** *a.* عید 1. ҷашн, рӯзи ҷашн, рӯзи ҳурсандӣ ва тантана ба муносабати ягон ҳодисаи мубораки таъриҳӣ ё миллӣ. 2. умуман шодӣ ва ҳурсандӣ; **иди Истиқлол** ҷашне, ки ба муносабати соҳибиҳтиёр эълон шудани қишивар гирифта мешавад; **иди Зафар** *nig.* **иди Ғалаба**; **иди Май** ҷашни якуми май; **иди Наврӯз** иди миллии соли нави тоҷикон ва дигар ҳалқҳои эронинажод, ки мутобики соли шамсӣ дар аввали фарвардин ҷашн гирифта мешавад; **иди Рамазон** идест, ки мусулмонон ба муносабати тамом шудани рӯзагирии сирӯзai моҳи рамазон дар рӯзи якуми моҳи шавволи соли ҳичрӣ қамарӣ баргузор мекунанд, иди Сиём, иди Фitr; **иди саиди фитр** *nig.* **иди Рамазон**; **иди Соли Нав** иди соли нави милодӣ, ки ҳамасола дар оғози соли нави милодӣ – якуми январ баргузор мегардад; **иди Ғалаба** 9-уми май, ки рӯзи ғалаба бар Олмони фашистӣ дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аст; **иди Қурбон** а) рӯзи даҳуми моҳи зилҳичҷаи ҳичрӣ қамарӣ, ки мувоғики маросими исломӣ ҳочиён дар Макка гӯсфанд ва ё шу-тур қурбонӣ мекунанд, иди Азҳо; б) иди динии мусулмонон, ки ҳар сол дар ин рӯз қайд мекунанд.
- ИДБОР** *a.* ادبار *кит.* рӯ гардондани баҳт, баҳт-баргаштагӣ, сиёҳрӯзӣ, бадбаҳтӣ; *муқоб.* **иқбол.**
- ИДГАРДАК** عیدگردک маросиме, ки тибқи он мардумон дар рӯзҳои иди Рамазон ва иди Қурбон ба манзили наздикони хеш баҳри табрику аёдат мераванд ва дувову фотиҳа меҳонанд.
- ИДГАРДӢ** عیدگردی сайру гашт ба муносабати ид.
- ИДГАХ//ИДГОХ** عیدگاه//عیدگاه ҷои барпо шудани сайру тамошои идона, ҷои идгузаронӣ, идҷоӣ.
- ИДГОМ** *a.* ادغان *кит.* 1. даровардан, доҳил кардани чизе дар чизи дигар. 2. *грам., nig.* **ассимиляция.**
- ИДДА** *a.* عده ғурӯҳ, даста, ҷамоа; **як идда** як ғурӯҳ.
- ИДДАО** *a.* ادعای [аслаши идди]; 1. даъво, талаб, даъвогарӣ. 2. даъвои бартарӣ аз ягон ҷиҳат, манманӣ, ҳавобаландӣ, фахри муддаиёна; **иддао кардан** даъво кардан, муддай будан.
- ИДДАТ** *a.* عدت д. муддати муайяне, яъне чормоҳу даҳ рӯз, ки зани талоқшуда ё шавҳармурда аз нав шавҳар карда наметавонад.
- ИДДИО** *a.* ادعای *nig.* **иддао.**
- ИДЕАЛ** *фр.* ایدئیل *он* чи дар ниҳояти камолот ва бартарист; камоли матлуб, олитарин мартабаи орзу, муроду мақсади олии инсон.
- ИДЕАЛИЗАЦИЯ** *фр.* ایدئیلیزی *تسیه*аз будаш ва аз моҳияти ҳақиқиаш зиёдтару болотар ба қалам додани чизе; тасвири воқеият бо обуранги аз ҳад зиёд.
- ИДЕАЛИЗМ** *фр.* ایدئیلیزم *равияе* дар фалсафа, ки бар хилофи материализм ғоя, рӯҳ ва шуурро сароғоз ва табиат, модда, ҳастиро дар ҷои дувум, яъне маҳсули рӯҳ медонад.
- ИДЕАЛИСТ** *фр.* ایدئیلیست пайрави ақидаи идеализм.
- ИДЕАЛИСТИ** ایدئیلیست *mansub ба идеализم;* хос ба идеализм.

ИДЕАЛӢ ادیئلی 1. *мансуб ба идея*; тасавурӣ, хайлӣ, он чи дар воқеият вучуд надорад. 2. мувофиқи идеал, комил, олӣ.

ИДЕОГРАММА ю. ایدیاگرمه збш., ниг. **хузвониши**.

ИДЕЯ ю. ایدیه гоя, фикр.

ИДЕЯВӢ ایدیوی мансуб ба идея; гоявӣ.

ИДЕЯНОКӢ ایدیهناکی дорои идея (гоя) будан.

ИДИОМА ю. ایدیامه збш. ибораи рехта.

ИДИШ ادیش забони гуфтугӯи яхудӣ.

ИДИЯ a. عیدیه кит. табрикномаи манзуми идона.

ИДӢ عیدی 1. *мансуб ба ид*; идона. 2. он чиз ё пулे, ки ба муносибати ид ба касе дода мешавад, бахшиш, тӯхфаи идона; **номаи идӣ** табрикнома ба муносибати ид.

ИДМОН a. ادمان кит. ба таври доимӣ машгул шудан бо коре, кореро ҳамеша кардан; машқ, варзиш, тамрин.

ИДОД a. عدد шумор, шумора, адад; **дар идоли...** дар шумори..., дар қатори...

ИДОМА//ИДОМАТ a. ادامه//ادامت давом додан, давом кунонидан, қатъ ва тарқ нашудани дунболай коре.

ИДОМАДИҲАНДА ادامه‌دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз идома додан*, давомдиҳанда.

ИДОНА عیدانه 1. *мансуб ба ид*: либоси идона, намоиши идона. 2. чун рӯзи ид: **идона ороиш додани шаҳр**. 3. ниг. **идӣ 2.**

ИДОРА a. اداره 1. низом додан, назму насақ додан; роҳбарию роҳнамоӣ кардан, саришта намудани кори мамлакате ё муассисае; **идораи мамлакат (давлат)** назму тартиби мамлакат, хукumatдорӣ, сариштаи корҳои мамлакат; **усули идора** тарзи хукumatдорӣ, қоидаву тартиботи саришта кардани кори мамлакат; тарики роҳбарӣ; **идора кардан (намудан)** а) ба назму тартиб даровардан, тартиботи хукumatdoriro анҷом додан; роҳбарӣ кардан ба фаъолияти муассисае; б) саришта кардани амалиёте, назорат ва роҳнамоӣ кардан аз болои кори автомобили ва дигар дастгоҳҳо. 2. чое, ки дар он корҳои давлатӣ ё ҷамъиятӣ анҷом дода мешаванд,

муассиса; умуман номи қисми маъмурию коргузории муассисаю корхонаҳо: **идора молия, идораи рӯзнома, идораи соҳтмон**.

ИДОРАВӢ//ИДОРӢ اداره//اداره 1. *мансуб ба идора*; вобаста ба идора; **коркунони идорӣ**. 2. идоракунандагӣ, роҳбарӣ; қобилияти идорӣ қобилияти саришта кардани коре.

ИДОРАКУНАНДА اداره‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз идора кардан*; роҳбар, роҳбарикунанда; сариштакунанда, ба низом андозанда.

ИДОРАХОНА اداره‌خانه биное, ки дар он муассиса ё созмон ва ё қисми маъмурию коргузории онҳо ҷойгир шудааст.

ИДОРАШАВАНДА اداره‌شوندگی *шакли дигари сифати феълии замони ҳозираи идора шаванд*; қобили танзиму роҳбарӣ, сариштапазирий.

ИДОРӢ اداري ниг. **идоравӣ**.

ИДРИС a. ادریس d. номи яке аз пайғамбарон аст, ки сарпариши ҳунари дӯзандагӣ ва хайётӣ дониста мешавад.

ИДРОК a. ادراک 1. дарк кардан, дарёфтan, фаҳмидan; фаҳм, ҳуш, шуур. 2. қобилияти дарк кардан, фарқ кунонидан ва фаҳмидани ашё ва ҳодисаҳои олами беруна; **ақлу идрок** хирад ва ҳуш, ақл ва қувваи дарёфт; **идрок доштан** соҳиби фаҳму фаросат будан; **идрок кардан** дарёфтan, фаҳмидan.

ИДРОКНОРАС ادراک‌نارس ғайри қобили дарк ва дарёфт.

ИДРОР I a. ادرار کит. бахшиши пайдарпай; маоши моҳона ё солона, ваҷҳи рӯзгузаронӣ, танҳоҳ, ротиба.

ИДРОР II a. ادرار کит. пешоб, мезак, бавл.

ИДРОРНОМА ادرارنамه кит. номае, ки шоҳон ва амирон барои таъйин кардани маош ба касе медоданд.

ИДРОРПУЛӢ ادرارپولی nav. ротибаи моҳонаи донишҷӯ, аспирант ё докторант, стипендия.

ИДРОЧ a. ادراج кит. дарҷ, дарҷ кардан.

ИДХОЛ a. ادخال кит. дохил кардан, ба дарун

даровардан.

ИДЧО(Й) عیدجا(ی) *nig. идгох.*

ИЕРАРХИЯ اییرخیه тартиботи тобеият аз рӯи дарааи мансабҳо; силсилаи рутба ва мансабҳо, силсилаи маротиб.

ИЕРОГЛИФ ю. اییراگل夫 яке аз қадимтарин аломатҳои тасвирию рамзии хати Мисри Қадим, Хитой ва г.

ИЕРОГЛИФӢ اییراگل夫 мансуб ба иероглиф.

ИЁБ *a.* ایاب бозгашт, баргашт, бозгаштан, баргаштан.

ИЁДАТ *a.* عیادت беморбинӣ рафтан ва ҳолпурсии бемор, ҳабаргирии бемор (*дар ғуфтугӯ аёдат ҳам мегӯянд*).

ИЁЛАТ *a.* ایالت 1. кит. ҳукмронӣ, фармонравӣ. 2. як қисми қалони қишвар, ки чанд нохия ва вилоятро дар бар мегирад.

ИЁЛОТ *a.* ایالات ҷ. **иёлат:** Иёлоти Муттаҳидаи Амрико.

ИЁР *a.* عیار дарааи софӣ ва холисии тилло ва нукра.

ИЁРГИР عیارگیر он ки дарааи софӣ ва холисии тилло ё нуқраго муайян мекунад.

ИЗ ایز пай, асар, нақши чизе дар замин ё рӯи чизе: изи по, изи ҷархи ароба.

ИЗ(3) *a.* عز иззатмандӣ, азизӣ, арҷмандӣ.

ИЗАД ایزد *nig. эзид.*

ИЗАДӢ ایزدӣ *nig. эзидӣ.*

ИЗАДПАРАСТ ایزدپرست *nig. эзидпараст.*

ИЗАДШИНОС ایزدشناس *nig. эзидшинос.*

ИЗАМ//УЗМ *a.* عظم кит. бузургӣ, қалонӣ, бузургии қадр, олиқадрӣ.

ИЗГИР ایزگیر пайгир.

ИЗГИРИЙ ایزگیرӣ пайгирӣ.

ИЗФИЧ ازغیچ бот. растании ҷармпӯсти ҷаҳон, ки ҷаҳони ҷаҳонро мегардад ва дар минтақаҳои ҷаҳон мебаранд.

ИЗҒӢ اطفی نоми ҳарфи бистуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «زو» ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 900 баробар аст; дар

алифбои кириллии тоҷикӣ мӯодили ҳарфи З мебошад.

ИЗДИВОЧ *a.* ازدواج зану шӯй шудан, заношӯй; ҳонадор шудан; **издивоч кардан** ҳонадор шудан, шавҳар кардан ё зан гирифтан.

ИЗДИЁД *a.* ازدیاد зиёд шудан, афзоиш.

ИЗДИҲОМ *a.* ازدحام ҷамъомади мардуми зиёде дар як ҷо, зич (анбӯҳ) шуда истодани одамон, анбӯҳӣ.

ИЗЗАТ *a.* عزت азиз шудан, арҷманд гардиdan, сазовори эҳтиром гардидан; ҳурмат, арҷмандӣ, азизӣ: **иззату эҳтиром; ба иззати ...** аз рӯи эҳтиром, барои изҳори ҳурмат: ҳама ба иззати арӯс аз ҷо ҳестанд; **иззату обруҷ** қадру мартаба, барозандагӣ ва шоистагӣ; **иззат кардан** нисбат ба касе эҳтиром нишон додан, азиз доштан касеро; **иззату худро нигоҳ доштан** қадру манзалати худро нигоҳ доштан, мувофики мақому мартабаи худ рафтор кардан; **иззату обруҷ кардан** ҳурмату бузургдошти касеро ба ҷо овардан; **иззати нафс** ҳисси қадру эътибори шахсӣ, бузурворӣ ва азамати маънавӣ, ҳайсият, шоистагӣ ва барозандагӣ; **ба иззати нафси касе расидан** шахсият ва қадру эътибори касеро ҳалалдор кардан, нисбат ба касе бехурmatӣ кардан.

ИЗЗАТДОРӢ عزتداری риояи эҳтиром ва бузургдошт, ҳурмат кардан, ба ҷо овардани бузургдошти касе.

ИЗЗАТМАНД عزتمند дорои ҳурмат, сазовори иззату эҳтиром, азиз, арҷманд.

ИЗЗАТМАНДӢ عزتمندي дорои иззат будан, арҷманду гиромӣ будан.

ИЗЗАТПИСАНД عزتپسند кит. посдори иззату ҳурмати касе.

ИЗЗАТТАЛАБ عزتطلب он ки ҳоҳони бузургдошт ва ҳурмат аст; эҳтиромдӯст; бузурги параст, ҷоҳталаб.

ИЗЗАТТАЛАБӢ عزتطلبӣ талаб кардани иззату эҳтиром нисбат ба худ.

ИЗЗАТХОХ عزتخواه он ки ҳоҳони ҳурмату эҳтиром аст, иззатталаб.

ИЗЗАТХОХӢ عزتخواهӣ ҳостани иззату эҳтиром нисбат ба худ, иззатталабӣ.

ИЗЛОЛ I а. از لول хору залил пиндоштан касеро, касеро хор доштан.

ИЗЛОЛ II а. از لول kит. лағжонидан.

ИЗЛОЛ III а. اصلال kит. гумроҳ кардан, аз роҳи дуруст берун бурдан.

ИЗМИХЛОЛ а. اضمحلال kит. нест шудан, нобуд шудан; нобудӣ.

ИЗМОН а. ازمان kит. кӯхна гаштан, дерина шудан.

ИЗМОР а. اضمار 1. дар замир нигоҳ доштан, дар дил пинҳон кардан. 2. пӯшида сухан гуфтан, бо киноя ва маҷоз сухан гуфтан.

ИЗН а. اذن ичозат, рухсат; **изн гирифтан** барои ичрои коре рухсат пурсидан; **изн додан** рухсат додан.

ИЗО I а. ازا/ایدا 1. ранҷ, озор, азият; озордиҳӣ. 2. шарм, хичолат; **аз изо мурдан** зери шарму изои саҳт мондан; **изо додан** шарм дорондан, дар хичолат монондан; **изо қашидан** шарм доштан, хичолат қашидан.

ИЗО II а. ازا kит. муқобил, баробар, рӯ ба рӯ; **ба изо...** ба ивази..., ба бадали...

ИЗОАТ I а. اذاعه/اذاعت пахн кардан, шоъ гардонидан, ошкор кардан.

ИЗОАТ II а. اضافه//اضائت kит. равшан кардан, рӯшной додан; нур, рӯшной.

ИЗОАТ III а. اضافع kит. зоъ гардонидан, нобуд кардан.

ИЗОБАТ а. اذابت kит. гудозиш, гудохтан, об кардан.

ИЗОДА а. عضاده kит. пахлударӣ, бозу дар.

ИЗОЛАТ а. ازالت kит. зоилгардонӣ, дафъ кардан, маҳв кардан; **изолати низоъ** рафъи низоъ.

ИЗОЛЯТОР фр. ازالیتار 1. моддаи изолятсия-кунанда ё ҷиҳози дигар, ки ҷараёни барқро намегузаронад. 2. хонаи алоҳида дар беморхонаҳо ва маҳбасҳо барои беморони касалиҳои гузаранда, девонагон ва маҳбусон, такхона.

ИЗОЛЯТСИЯ фр. ازالیتیسیه 1. чудо кардан; чудо шудан. 2. *tex.* пешгирий кардани тамоси мустақими ҷараёни барқ ба воситаи маводи

оиқӣ ва таҷхизоти барқнагузаронанда ва гармибардору намбардор.

ИЗОМ I а. عظام ҷ. азм; устухонҳо.

ИЗОМ II а. عظام ҷ. азим; бузургон.

ИЗОМЕРХО ایزامیرها хим. пайвастагиҳое, ки таркиби химиявӣ ва вазни молекулаҳояшон як буда, аммо соҳт ва хусусияти физикӣ ва химиявиашон гуногун аст.

ИЗОН ایزان номи рӯзи сиоми ҳар моҳи шамсӣ.

ИЗОР I ازار 1. *nig.* эзор. 2. *маҷ.*, кит. парда. 3. либоси таг, зерҷома. 4. шалвор.

ИЗОР II а. عنار руҳсора, гуна (*бештар дар шакли узор мустаъмал аст*).

ИЗОРА ازاره 1. тахта ё фанери тунук, ки байни ягон ҷорҷӯба гузошта мешавад: **изораи дар**. 2. ҳати борики ранга, ки одатан (дар девор) байни рангҳои гуногун гузошта мешавад.

ИЗОТЕРМИЯ ю. ازاتیرمیه биол., хим. доимияти ҳарорати ҷисми ҳайвоноти гармхун, ки ба танзими физикиву химиявии ҳарорат таъмин мегардад.

ИЗОТЕРМИЙ ازاتیرمی فиз. дорои ҳарорати доимӣ.

ИЗОТОПҲО ایزاتاپ‌ها хим. атомҳои ҳамон як моддаи химиявӣ, ки ядроҳояшон дорои микдори якхелаи протонҳо, вале микдори гуногуни нейтронҳо мебошанд ва вазни атомиашон гуногун аст.

ИЗОФА//ИЗОФАТ а. اضافه//اضافت 1. афзудан, зиёд кардан; афзоиш, афзунӣ; **арзиши изофа** иқт. арзишест, ки истехсолкунанда зиёда аз арзиши қувваи кор ба вучуд меорад ва он манбаи даромади софи сармоядорро ташкил медиҳад; **изофа кардан** (намудан) афзудан, зиёд кардан; илова кардан, зам намудан; **изофа шудан** (гардидан) зиёд шудан, афзунӣ ёфтан; илова шудан, зам гардидан. 2. збӣ. бандаки изофи «и», ки муайяншавандаро бо муайянкунанда мепайвандад: **китоби Аҳмад**, ҳонаи нав.

ИЗОФАГӢ اضافگی *nig.* изофӣ.

ИЗОФАКОРИ اضافه کاری коре, ки зиёда аз вақти муқаррарӣ бо амри маъмурият иҷро карда мешавад.

ИЗОФАМАОШ اضافه معاش *nav.* маоши иловагӣ бар ивази ичрои кори аз нақша зиёд (*дар корхона*).

ИЗОФАНАВИСӢ اضافه نویسی қасдан зиёд нишон додани натиҷаҳои истехсолӣ ё ичрои нақшай кор *ва г.*

ИЗОФАПАРДОХТ اضافه پرداخت *nav.* пардохти иловагӣ; пule, ки бештар аз меъёри мукаррарӣ дода мешавад.

ИЗОФАТ اضافت *nig.* изофа.

ИЗОФӢ اضافي барзиёд, барилова, иловагӣ, изофагӣ.

ИЗРОР *a.* اضرار 1. зарар ва зиён расонидан, газанд расондан. 2. *маҷ.* ба болои зани аввал зани дуюм гирифтан ва ба ин роҳ ба зани аввал озору зиён расонидан.

ИЗТИРОБ *a.* اضطراب ҳаяҷони саҳт, бекарорӣ, ошуфтагӣ; **бо изтироб** дар ҳолати ҳаяҷон, мушавваш; **изтироб доштан** парешонхотир будан, саросема ва ошуфта будан; **ба (дар) изтироб андохтан** мушавваш кардан, ба ҳаяҷон овардан; **дар изтироб будан** дар ташвиш будан; **ба (дар) изтироб афтодан (омадан)** мушавваш шудан, саросема гардидан; **дар изтироб мондан** ба ташвиш афтодан, ошуфта шудан; **дар изтироб шудан** бекарор ва ошуфта гардидан; **кори изтироб гуфт.** кори таъчилий, кори бошитоб.

ИЗТИРОБАНГЕЗ اضطراب انگيز *nig.* изтиробовар.

ИЗТИРОБНОК اضطراب‌نک ҳаяҷоннок, изтиробовар.

ИЗТИРОБОVAR اضطراب‌اور ҳаяҷонангез, мушаввашкунанда, ба изтироб андозанда.

ИЗТИРОБОМЕZ اضطراب‌آمیز ҳаяҷоннок, мушавваш: **садои изтиробомез.**

ИЗТИРОР *a.* اضطرار *kim.* дармондагӣ, ноҷорӣ, бечорагӣ; тангдастӣ; **ба изтиор** ноилоҷ, ноҷор; иҷборан.

ИЗХОР *a.* اظهار 1. зоҳир кардан, ошкор кардан. 2. баён, ифода, фаҳмондани чизе; **изҳори ихлос** баёни дӯстӣ ва самимият; **изҳори матлаб** баёни мақсад, ифодаи маром; **изҳор кардан** маълум кардан, ошкор кардан; баён кардан, гуфтан.

ИЗХОРГАҲ اظهار گه *kim.* чои зоҳиршавӣ, чои ошкорсозӣ, чои падид омадан.

ИЗХОРКУНАНДА اظهار کننده *cifati feъlii* замони ҳозира *аз изҳор кардан;* ошкоркунанда; баёнкунанда, ифодакунанда.

ИЗХОРНОМА اظهارنامه *nav.* санаде, ки дар он матлаби мушахҳас баён гардидааст: **изҳорномаи гумруқӣ.**

ИЗХОРОТ اظهارات *ҷ.* изҳор; баёnot, ифодаи маром; баёни фикр (*аз тарафи ягон шаҳси расмӣ ё кишвар*).

ИЗШИНОС ایزشناس мутахассиси соҳаи пайшиносӣ; мук. **пайшинос.**

ИЗШИНОСӢ ایزشناسی 1. пайшиносӣ, омӯзиши из. 2. ҳуқ. пайшиносӣ, таълимот дар бораи пай (из)-и ҷиноят, ки як қисми ҷиноятшиносӣ ба ҳисоб меравад; мук. **пайшиносӣ.**

ИЗЪОН *a.* اذعان *kim.* итоат; эътироф; **изъон кардан** итоат кардан, гардан фуровардан (*ба амири касе*).

ИЗЪОФ *a.* اضعاف дучанд гардонидан.

ИКЛИЛ *a.* اکلیل *kim.* 1. тоҷ, афсар. 2. гулчанбар.

ИКМОЛ *a.* اکمال *kim.* пурра кардан, такмил додан, ба камол расондан; ба камол расидан; такмилдиҳӣ.

ИКОНА *ю.* ایکانه сурати муқаддас дар исавиён, ки вақти ибодат ба он рӯ меоранд, тимсоли муқаддас.

ИКРОМ *a.* اکرام киромӣ доштан, иззат кардан, мавриди лутфу навозиш қарор додан; хурмат, эҳтиром, иззат.

ИКРОҲ *a.* اکراه 1. касеро маҷбуран ба коре водор кардан. 2. кароҳат, нафрат.

ИКС лот. اکس *riёz.* аломати X, ки маъмулан барои ифодаи бузургии якуми номуайян, ё бузургии мустақили тағйирёбанд (аргумент) истифода мешавад.

ИКСИР *a.* اکسیر *kim.* 1. моддаи афсонавӣ – кимиё, ки ба ақидаи пешиниён гӯ мисро ба тилло ва симобро ба нуқра мубаддал мекардааст. 2. *маҷ.* доруи бисёр фоиданок ва қамёб.

ИКСИРГАР اکسیرگار *кит.* кимиёгар.

ИКТИСОБ *a.* اکتساب *кит.* касб кардан, ба даст даровардани чизе бо кӯшиши худ: **иктисоби имму дониш**.

ИКТИФО *a.* اکتفا кофӣ шумурдан, басандо доностан, қонеъ шудан; кофӣ будан; **иктифо намудан (кардан)** қонеъ шудан.

ИКТИШОФ *a.* اکتشاف 1. кашф кардан, падид овардан. 2. ба даст овардани маълумот дар бораи душман.

ИКТИҲОЛ *a.* اکتحال *кит.* ба ҷашм сурма қашидан.

ИҚБОЛ *a.* اقبال рӯ овардани баҳт, давлат ва комёбӣ ба қас; баҳт, толеъ; *муқоб*. **идбор;** **субҳи иқбол тофтан** хушбахтӣ рӯ овардан (*ба қасе*).

ИҚБОЛБАЛАНД اقبال بلند он ки баҳташ тофтааст, толеъбаланд, соҳибиқбол.

ИҚБОЛНОК اقبال ناک хушбахт, саодатманд.

ИҚД *a.* عقد шадда, ҳамел, гарданбанд, тавқ, риштаи марворид ва дигар сангҳои қиматбаҳо; **икди Сурайё** галаситораи Парвин.

ИҚДОМ *a.* اقدام қадам гузоштан дар коре, сар кардани коре, пеш гирифтани кореро; ташаббус; **икдом кардан** ба коре сар кардан, ба ичрои коре шурӯъ намудан.

ИҚЛИМ *ю.* اقلیم 1. обу ҳаво ва авзои табиат. 2. *кит.* қишвар, мамлакат; **ҳафт иқлим** *кит. a)* *nig.* ♦ **ҳафт иқлим;** тамоми дунё.

ИҚЛИМГИР اقلیم گیر *кит.* қишваргир, ҷаҳонгир, ҷаҳонситон.

ИҚЛИМГИРИЙ اقلیم گیری *кит.* қишваргирӣ, ҷаҳонгирӣ, ҷаҳонситонӣ.

ИҚЛИМИЁ *a.* اقلیمیя ҳока ва резае, ки баъди гудохтани симу зар дар таги зарф мемонад.

ИҚЛИМИЙ اقلیمی *mansub ba iqlimi* 1.

ИҚЛИМШИНОС اقلیم شناس *обуҳавошинос,* мутахассиси иқлими.

ИҚЛИМШИНОСӢ اقلیم شناسی илм дар бораи иқлими.

ИҚНОЬ *a.* اقناع *кит.* қаноат намудан; қонеъ

кардан, қаноат кунонидан.

ИҚОБ *a.* عقاب *кит.* азоб, шиканча, озор; уқубат, мучозот.

ИҚОЛА *a.* اقاله *кит.* барҳам задани байъ ва муомила, молро гардонда пулро пас гирифтан, савдоро вайрон кардан.

ИҚОМАТ *a.* اقامت *دار* чое мондан, манзил доштан, истиқомат кардан; **иқомат доштан** сукунат доштан, сокин (муқимӣ) будан; **иқомат кардан** сокин шудан (дар чое), ҷой гирифта муқимӣ шудан, зистан, манзил кардан.

ИҚОМАТГОХ اقامت گاه ҷои зист, маскан.

ИҚОМАТКАДА اقامت کده *nig.* **иқоматгоҳ.**

ИҚОН *a.* ایقان *кит.* бовар, яқин; яқин кардан, бовар ҳосил намудан.

ИҚОР *a.* عقار *кит.* обу замин, мулк, молу мулк, мулки гайриманқул.

ИҚРОР *a.* اقرا ر эътироф кардан, ошкоро тасдиқ кардан дурустӣ ва ростии чизеро; **иқрор кардан (будан)** ба гардан гирифтан, эътироф кардан (*кори кардаи худро*); **иқрор кунондан** ба эътироф водор кардан; **иқрор шудан** эътироф кардан, кори карда ё сухани гуфтаи худро бо қавли худ тасдиқ ва таъкид намудан.

ИҚРОРӢ اقراري: **ҳати иқрорӣ** қоғазе, ки дар он эътирофи шахсии касе навишта ва имзо карда шудааст, эътирофонома.

ИҚРОРШАВӢ اقرارشوي *исми амал* *аз иқрор شудан;* эътироф кардан, тасдиқ намудан.

ИҚТИБОС *a.* اقتباس 1. гирифтани, аҳз кардан. 2. гирифта нақл кардани порчае аз нутқ ё навиштаи касе бо ишора ба маъҳаз; гирифтани қалимае аз забоне ё мавзӯе аз адабиёте. 3. порчаи даҳлдор ба идора ё шахсе аз қарори ҷаласа, фармон ё дастуре (беруннавис); **иктибос овардан** сухани касеро барои исботи мудда ё тақвияти фикри худ чун далел нақл кардан, аз навиштае истинод овардан.

ИҚТИБОСӢ اقتباسی *mansub ba iktibos;* қалима (ё ифодаи) аз дигар забон (шахс) воридшуда: **қалимаҳои иқтибосӣ, истиллоҳоти иқтибосӣ.**

ИҚТИДО *a.* اقتدا *кит.* 1. пайравӣ; тақлид. 2. дар паси имом истода намози ҷамоа ба ҷо овардан: **иқтидо кардан.**

ИҚТИДОР *a.* اقتدار қудрат, тавоной; **иқтидори истехсолӣ** қобилияти дар шароити комилан ба кор андохтани корхона ва воҳидҳои дигари истехсолот маҳсулот тавлид кардан, имконияти истехсолӣ; **иқтидори ҳарбӣ** қудрати ҷангӣ, қобилият ва тобоварӣ дар ҷанг; **иқтидор доштан** соҳиби қудрат будан, дар иҷрои коре ба тавоноии ҳаматарафа соҳиб будан; **ба қабзай иқтидор даровардан** ба дасти худ гирифтан, ба итоати худ даровардан.

ИҚТИЗО *a.* اقتضا тақозо, ҳоҳиш, дарҳост, талаб; **ба иқтизио...** бо талаби...

ИҚТИНО *a.* اقتنا *кит.* фароҳам овардан, ба даст даровардан, захира кардан.

ИҚТИРОБ *a.* اقترب *кит.* наздик омадан, ба ҳамдигар наздик шудан; наздикӣ.

ИҚТИРОЗ *a.* اقتراض *кит.* қарз гирифтан аз касе, амонат гирифтан чизоро.

ИҚТИРОН *a.* اقتران *кит.* 1. қарин шудан, ёру дӯст гаштан. 2. нуҷ. наздик шудани ситорае ба ситораи дигар.

ИҚТИРОХ *a.* اقتراح *кит.* хостан, талаб кардан; тақозо кардан; талаб, тақозо.

ИҚТИРОҲ *a.* اقتراع қуръа партофтан, ба тарики қуръапартоғи муайян кардани навбат, ҷой ва ё ҳаққи касе (ҷонибе).

ИҚТИСОД *a.* اقتصاد 1. *nig.* **иқтисодиёт**. 2. дар ҳарҷу сарфи чизе ҳадди миёнаро нигоҳ доштан, сарфаҷӯй; **иқтисод кардан** сарфаҷӯй кардан, дар ҳарҷ исрофкорӣ накардан; **иқтисоди сиёсӣ** *иқт.* илме, ки қонунҳои иқтисодии идоракунандай истехсолот ва тақсими неъматҳои моддиро дар пояҳои гуногуни инкишофи ҷамъияти инсонӣ меомӯзад.

ИҚТИСОДДОН اقتصاددان донандаи иқтисод, мутахассиси соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОДИЁТ اقتصادیات 1. маҷмӯи муносибатҳои истехсолӣ, ки ба пояи маълуми таракқии қувваҳои истехсолии ҷамъият мувоғиқат доранд. 2. риштаи илм оид ба омӯзиши фаъолияти ин ё он соҳаи ҳоҷагӣ: **иқтисодиёти савдо**, **иқтисодиёти саноат**, **иқтисодиёти қишоварзӣ**. 3. маҷмӯи шароити ҳоҷагӣ ва молию пулии муассисае.

ИҚТИСОДӢ اقتصادي мансуб ба иқтисод; вазъи иқтисодӣ, вазъияти молию пулий.

ИҚТИСОДЧӢ اقتصادچӣ гуфт., *nig.* **иқтисоддон**.

ИҚТИСОДШИНОС اقتصادشناس *nig.* **иқтисоддон**, олими соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОР اقتصار 1. кӯтоҳ кардан, кам кардан. 2. маҷ. иқтиро кардан.

ИҚТИФО *a.* اقتفا *кит.* аз қафои касе рафтан, пайравӣ кардан; пайравӣ.

ИҚТИҲОМ *a.* اقتحام *кит.* андеша накардан, кӯр-кӯрона ба кори пурмашақат пардохтан.

ИҚТОҶ *a.* اقطاع *таър.* қитъаи замине, ки аз тарафи давлат ё шахси амир ба моликияти шахсии касе дода мешуд, то даромади онро соҳиб шавад.

ИҚТОҶДОР اقطاعدار касе, ки соҳиби иқтоҷ аст.

ИЛАЛ *a.* علل ҷ. **иллат**.

ИЛҒАЙ *m.* ایلغای *nig.* **иргай**.

ИЛҒОР *m.* ایلغار//الغار 1. *кит.* ҳучум, ҳамла, тоҳтуз 2. *кӯн.* дастаи қаровулони ҳарбӣ; **илғор гузаштан** дар ҷое барои посбонӣ тӯдаи аскар нигоҳ доштан.

ИЛЗОМ *a.* الزام *کит.* 1. лозим гардондан. 2. дар мубоҳиса ба ҳарифи худ ғолиб омадан.

ИЛИК *m.* الیک *гуфт.* 1. мағзи устухон. 2. устухони мағздор; **илики касе ҳушк шудан** заифу нотавон шудан, ҳаробу лоғар шудан.

ИЛҚО *a.* القا ҷо қунондани чизе дар фикри касе, талқини фикре ба касе; **илқо кардан** талқин намудан; фахмонидан, расонидан.

ИЛЛАТ I *a.* علت 1. сабаб, боис. 2. айб, нуқсон, камбудӣ; **арzon бе иллат не, гарон бе хикмат** (зарб.). 3. дард, беморӣ; **иллат пайдо кардан** айбнок шудан; дардманд гардидан; **иллат ё дар ош аст, ё дар мош** (мақ.) дар чӣ будани айби коре ё чизе маълум нест, сабаби нуқсоне номаълум аст.

ИЛЛАТ II *علت* *гуфт.* норозигии таънаомез, ҳашму пӯписа; **бо иллат** ҳашмгинона, бо хитобу пӯписа; **миннату иллат** норозигӣ ва пӯписа.

ИЛЛАТГИН علتگین *кит.* нотоб, касалманд.

ИЛЛАТДОР علّتدار *nig.* иллатнок.

ИЛЛАТИ علّتى *гуфт.*, *nig.* иллатнок.

ИЛЛАТНОК علّتناک нуксондор; айбдор; касалманд, дардманд.

ИЛЛАТНОКӢ علّتناکی дорои иллат будан, нуксон доштан, айбнокӣ.

ИЛЛИЙИН//ИЛЛИЙОН *a.* علیین//علیون *d.* арши аълои бихишт.

ИЛЛО *a.* ۱ا بـا چـز، گـایر اـز، مـاگـار، مـاگـار اـنـ کـي؛ ۲ـاـ یـلـلـوـ اـگـار نـهـ، وـاـگـار نـاـ؛ **иـلـلـوـ** تـعـاـرـفـ اـزـ تـعـاـرـفـ.

ИЛЛЮЗИОНИЗМ *фр.* ایلیوزیانیزم ۱. фалс. таълимоти фалсафӣ, ки тибқи он олами атроф фиреби назар ва фиреби эҳсосот асту бас. ۲. намуди ҳунар дар санъати сирк ва эстрада, ки ба кобилияти назарфирибии «мӯъчизамонанд» асос ёфтааст.

ИЛЛЮЗИОНИСТ *фр.* ایلیوزیانیست ۱. пайрави таълимоти иллюзионизм. ۲. ҳунарманди сирк, ки санъати иллюзионизмро соҳиб аст.

ИЛЛЮЗИЯ *лот.* ایلیوزیه ۱. тасаввuri таҳриф шудаи воқеият. ۲. умед ва орзухои амалиношудаӣ.

ИЛЛЮМИНАТОР *лот.* ایلیومینتار тирезаҳои мудаввар ё мураббаи обногузар дар паҳлӯҳои киштӣ ва ҳавопаймо.

ИЛМ *a.* علم маърифат, дониш, маҷмӯи маълумот оид ба ягон соҳа; **иـلـمـ** додан ба касе савод омӯхтан ба касе, касеро таълим додан; **иـلـمـ** доштан соҳиби маълумот будан, савод доштан, саводнок будан; **иـلـمـ** омӯхтан таҳсили илм кардан, дарс хондан; соҳиби илму дониш шудан; **аҳли** **иـلـمـ** олимон, дошишмандон.

ИЛМДОР علمدار соҳиби дониш, донанда, олим; босавод.

ИЛМДӮСТ علمدوسـت дӯстдорандай дониш, хайрҳоҳи дониш.

ИЛМДӮСТИ علمدوسـتی муҳаббат ба дониш, хайрҳоҳӣ нисбат ба дониш.

ИЛМИНАМО علمـنـما зоҳирان дорои хусусиятҳои илмӣ: **мақолаи** **иـلـمـنـامـو**.

ИЛМИЯТ *a.* علمـیـت илмӣ будан; ба муқаррароти илмӣ ҷавобгӯй будан.

ИЛМӢ علمـیـ мансуб ба илм; az рӯи усулу асосҳои илм иҷрошуда; ба талаботи илм ҷавобдиҳанда: **аـسـارـи** **иـلـمـӣ**, **мақـолـаـи** **иـلـмـӣ**, **маъrӯzaи** **иـلـмـӣ**, **risolai** **иـلـмـӣ**, **roxbari** **иـلـмـӣ**; **кори** **иـلـمـӣ** а) фаъолият дар соҳаи таҳқиқи илм; б) асари таҳқиқотӣ дар ягон риштаи илм, таълиф(от)и илмӣ; **унвони** **иـلـمـӣ** номи расмие, ки барои расидан ба зинае дар фаъолияти таълимию илмӣ дода мешавад: **унвони** **иـلـمـии** **dotcent**, **унвони** **иـلـمـии** **профессор**; **ходими** **иـلـمـӣ** номи вазифаи корманди муассисаи таълимиӣ ва таҳқиқоти илмӣ: **ходими** **калони** **иـلـمـӣ**, **ходими** **пешбари** **иـلـمـӣ**, **ходими** **хурди** **иـلـمـӣ**.

ИЛМНОК علمـنـاـк бодониш, соҳибмайдумот, босавод; **муқ.** **иـلـمـдор**.

ИЛМОМӮЗӢ علمـآـمـوزـی фарогирии дониш, az худ кардани илм; саводомӯзӣ.

ИЛМУЛЯҚИН *a.* علمـالـيـقـين *d.*, **фаـلسـ.** донистани моҳияти коре ё чизе бе шакку тардид.

ИЛМЧҔУ علمـجوـهـ толиби дониш, ҷӯяндаи донишу маърифат.

ИЛМЧҔУЙ علمـجوـئـی талаби дониш, чустани донишу маърифат.

ИЛМШИНОСӢ علمـشـنـاسـی соҳаи таҳқиқот роҷеъ ба илм.

ИЛОВА *a.* عـلـاوـهـ он чи ба чизе зам мешавад, изофа; **ба** **иـلـوـваـيـ** **инـ** ба замми ин; **ба** **тـاـвـرـي** **иـلـوـваـ** изофатан, зиёда аз меъёри муайян; **иـلـوـваـ баـ** **(барـ)** **инـ** **(онـ)** ба замми ин (он), зиёда бар ин (он), изофа бар ин (он); **иـلـوـваـ** **карـданـ** **(намудـанـ)** зам кардан, афзудан; ҳамроҳ кардан; **иـلـوـваـ** **шудـانـ** **(гаـشتـانـ,** **гарـдиـданـ)** зам шудан.

ИЛОВАГӢ عـلـاوـگـی замшуда, афзудашуда, изофагӣ, барзиёд, он чи ба аслию асосӣ зам карда шудааст: **вақти** **иـلـوـваـگـی**; **машғулиятҳои** **иـلـوـваـگـی**; **даромади** **иـلـوـваـگـی** даромад аз манбае, ки касбу кори асосии кас набошад, даромади изофиӣ.

ИЛОХ *a.* الله *d.* Худо.

ИЛОХИЁТ الهـیـات илмҳои оид ба аҳкоми дин; фикҳ, худошиносӣ.

ИЛОХӢ الله ۱. *d.* мансуб ба илоҳ; **дини** **иـلـоـҳـӣ** дини аз тарафи Худо фиристодашуда. ۲.

кошкӣ; Худо кунад, ки..., аз Худо металабам, ки...

ИЛОХО *الله nиг. илоҳӣ 2.*

ИЛОЧ *a. علاج* 1. даво, дармон; муолиҷа, мудавво. 2. чора, тадбир; **илоҷ ёфтан** а) дармон пайдо кардан; б) чора ёфтан; **илочи кореро дидан** роҳе ёфтган, чорае ҷустуҷӯ кардан; **илоҷ кардан** чора андешидан, роҳ ёфтган, тадбирае дидан; **илоҷ надоштан** чорае надоштан, роҳе барои расидан ба мақсаде надоштан; **илоҷе карда...** роҳе ёфта, ба ҳар тарик, ки бошад..., тадбирае ба кор бурда...; **чи илоҷ?** чӣ чора?, чӣ метавон кард?

ИЛОЧНОПАЗИР *علاج ناپذير* 1. давонашаванда, илоҷ ношудани, сиҳат наёбанда, бедаво: **дарди илоҷнопазир**. 2. дарде ё мушкиле, ки чораву тадбирае надорад, чоронопазир.

ИЛОЧПАЗИР *علاج پذير* қобили муолиҷа, давошаванда.

ИЛСОҚ *a. الصاق* *kit.* часпониш, часпонидан; пайваст кардан: **маҳалли илсоқи расм**.

ИЛТИБОС *a. التباس* *kit.* дарҳамомехтагӣ, печдарпечӣ, дарҳамбарҳамӣ.

ИЛТИВО *a. التوا* *kit.* ба ҳам печидан; печидагӣ, хамидагӣ.

ИЛТИЁМ *a. التیام* *kit.* ба яқдигар пайваста шудан, ба ҳам омадан, бех шудани заҳм.

ИЛТИЗОЗ *a. التذاذ* *kit.* лаззат бурдан, лаззатгирий.

ИЛТИЗОМ *a. التزام* *kit.* ба ҳуд лозим гардонидани коре, ба зимма гирифтан, ӯҳдадор шудан; пеш гирифтан.

ИЛТИЗОМНОМА *a. التزام نامه* нома дар бораи ба зимма гирифтани коре, хати ӯҳдадорӣ.

ИЛТИКО *a. التقاء* *kit.* рӯ ба рӯ омадан, воҳӯрдан, мулокот кардан.

ИЛТИКОМ *a. التقام* *kit.* фурӯ бурдан, ҳамчун як луқма якбора фурӯ бурдан, балъидан.

ИЛТИҚОТ *a. التقاط* *kit.* ёфта чидан, барчидан.

ИЛТИМОС *a. التمس* *хоҳиш, истидъо, дарҳост;* махсусан *хоҳиши илтиҷоомез;* **илтимесу илтиҷо** тазаррӯъ ва тавалло; **илтимес доштан** *хоҳиш изҳор* кардан; бо исрору ибром дар-

хостан; **илтимес кардан** *хоҳиш* кардан, хостан; **илтимеси чизе кардан** аз касе чизе талабидан бо зорию илтиҷо; **ба илтимес даромадан** илтимесу илтиҷо кардан, илтиҷову пурсиш оғоз кардан.

ИЛТИМОСӢ *الماسى* *mansub ба илтимес;* *хоҳишмандона;* **хати илтимесӢ** номае, ки дорои хоҳише мебошад, мактубе, ки ҳовии арзу ниёзе аст.

ИЛТИМОСКУНАНДА *التماس* *كننده* *сифати* *فهلي* *замони ҳозира* *از* **илтимес** **кардан**.

ИЛТИМОСНОМА *التماسنامه* *хате,* ки дар он арзу ниёзе чо дода шудааст; ариза.

ИЛТИСОҚ *a. التصاق* *kit.* ба ҳам часпидан, пайвастани чизе ба чизе, пайвастагӣ.

ИЛТИФОТ *a. التفات* *1. kit.* бо гӯшиаш чашм ниғаристан; ба касе рӯ овардан. 2. лутф, меҳрубонӣ; таваҷҷӯҳ; эътино; **илтифот** **кардан** а) меҳрубонӣ кардан, таваҷҷӯҳ зоҳир кардан, эътибор додан; б) лутф намудан.

ИЛТИФОТКОРИӢ *التفات* *کاری* меҳрубонӣ, таваҷҷӯҳнокӣ.

ИЛТИФОТКОРОНА *التفات* *کارانه* *از* *rӯi* *таваҷҷӯҳ* *ва* *меҳрубонӣ.*

ИЛТИФОТОМЕЗ *التفات* *آمیز* *бо* *таваҷҷӯҳ* *ва* *لутف,* *меҳрубонона:* **нигоҳи** **илтифотомез**.

ИЛТИҲОБ *a. التهاب* 1. шӯълавар шудани оташ, афрӯзиш. 2. *тиб.* варам; газак; **илтиҳоби шуш** варами шуш ба сабаби сармоҳӯрдагӣ.

ИЛТИҲОҚ *a. التحاق* *kit.* пайвастагӣ, ба ҳам расидан, мулҳақ шудан; *муқ.* **илҳоқ**.

ИЛТИҲОМ *a. التحام* *kit.* пайвастагӣ, беҳбудии заҳм; *муқ.* илтиём.

ИЛТИЧО *a. التجا* *1. kit.* *паноҳ* *бурдан,* *паноҳанда* *шудан;* *паноҳ* *хостан,* *зинҳор* *тапабидан.* 2. *илтимес,* *хоҳиш* *бо* *зорию* *фурӯтанӣ,* *тазаррӯъ:* **илтимесу** **илтиҷо,** **бо** **нигоҳи** **илтиҷо** **ниғаристан;** **илтиҷо** **бурдан** **ба** **касе** *паноҳ* *хоста* *рафтан* *ба* *назди* *касе,* *паноҳанда* *шудан* *ба* *касе;* **илтиҷо** **кардан** *зорӣ* *кардан,* *тавалло* *намудан.*

ИЛТИЧООМЕЗ *التجاه* *آمیز* *бо* *оҳанги* *паноҳталабона;* *бо* *зорию* *илтиҷо;* **нигоҳи** **илтиҷоомез** *нигоҳи* *имдодталабона.*

ИЛТИЧОЧ *a.* التجاچ 1. кит. чӯшу хурӯши дарё ё баҳр, мавҷ задани дарё ё баҳр. 2. маҷ. ситеза кардан, яқравӣ кардан.

ИЛФ *a.* الف 1. дӯст, улфат. 2. дӯстӣ, улфат; хӯ, унс гирифтан.

ИЛХОД *a.* الحاد кит. аз дин баргаштан, бединӣ, мулхидӣ; сарпечӣ кардан аз фармудаҳои динӣ.

ИЛХОҚ *a.* الحق کит. чизеро ба (охири) чизе пайвастан, ҳамроҳ кардан (шудан); пайванд додан; **иљоқ шудан** пайвастан; ҳамроҳ карда шудан, мулҳақ шудан.

ИЛХОМ *a.* الہام дар дил афтодани фикри коре, рағбати ичрои коре, ки ба дили кас илқо мешавад; талқин ва ангезае, ки боиси гуфтани шеър мешавад; **иљом баҳшидан** боиси пайдоиши фикри коре шудан, фикри ичрои кореро талқин кардан; шавқи касеро овардан ба коре; **иљом гирифтан** фикри нав пайдо кардан аз таъсири чизе; рӯҳбаланд шудан аз чизе.

ИЛХОМБАХШ الہام بخش илқокунандаи фикре, барангезанда ва рӯҳбаландкунанда ба коре.

ИЛХОМДЕҲ الہام ده *nig.* **иљомбахш.**

ИЛХОН *a.* الحان хониш, сароидан; оҳангӯ овозҳои хушу дилкаш; **иљон** кардан сурудан, нағмасарой кардан.

ИЛХОҲ *a.* الحاج کит. дарҳост кардани чизе бо зорию илтиҷо, тазаррӯъ.

ИМДОД *a.* امداد ёрӣ додан, мадад расондан; ёрӣ, мадад, кумак; **имдол** кардан ёрӣ расондан; **имдол талабидан** ёрӣ пурсидан, кумак хостан; **ба имдол омадан** ба кумаку мадади касе расидан.

ИМДОДГАР امدادگر мададрасонанда; ҳомӣ, мудофиакунанда.

ИМДОДӢ امدادӣ *mansub ба имдол.*

ИМДОДТАЛАБ امدادطلب он ки аз касе ёрӣ металабад; касе ки аз Худо имдол металабад.

ИМДОДТАЛАБӢ امدادطلبی ёрӣ пурсидан аз касе; имдол хостан аз Худо.

ИМДОДТАЛАБОНА امدادطلبانه ба тариқ ё оҳангӯ имдолпурсӣ: **имдолтала bona** *нигоҳ* кардан.

ИМЗО *a.* امضა 1. кит. гузаронидан, равон кардан, чори кардан, ичро кардан, ичро; **ба имзо расондан** а) ичро кардан ба амал гузаронидан; б) даст мондан, барои ичрои коре бо роҳи имзои санади ҳукуқӣ роз шудан. 2. кит. нишон, аломат, ки дар поён ё пушти фармон ё ҳуҷҷате барои ичро мегузоранд. 3. ном ё номи хонаводагӣ, ки дар поёни мактуб ё ҳуҷҷате бо дасти худ навишта мешавад, дастина; **имзои мустаор** номе, ки муаллиф ба ҷои ному номи хонаводагии воқеии худ дар зери навиштаҳояш мегузорад, имзои орияӣ, имзои пӯшида; **имзо кардан (мондан)** даст мондан, номи худро ба тасдики навиштае дар зери он сабт кардан.

ИМЗОДОР امضادار нома ё мақолае, ки нависанда имзо кардааст, ба он даст монда номи худро навиштааст.

ИМЗОНОМА امضانامه кит. санад, ҳуҷҷати боимзо.

ИМКОН *a.* امکان қудрат, тавоной ба коре; мұяссар будани коре бар касе; **ба қадри имкон** ба андозае, ки ичро карданаш дастрас мебошад, ба ҳадди имкон; **ба ҳадди имкон // то ҳадди имкон** ба қадре, ки мумкин аст, то ҷое, ки кардан мұяссар аст; **имкон додан** ичрои кореро мумкин гардонидан; осон кардани коре; **имкон доштан** мумкин будан, имконпазир будан; **имкон ёфтган** а) қодир шудан; тавонистан; б) фурсат ва мавқеи муносиб пайдо кардан.

ИМКОНИЯТ *a.* امکانیت имкон, шароити мусоид ба ичро ё вуқӯи коре; мумкин будани коре; қудрат, тавоной; **имконият додан** мумкин гардонидан, қобили ичро гардонидан; мусоидат кардан; **имконият доштан** дастрас будани шароити мувоғиқ ба ичрои коре; **имконият ёфтган** шароити мусоид пайдо кардан.

ИМКОННОПАЗИР امکانناظیر он чи вуқӯаш ҳориҷ аз имкон аст, ғайри мумкин.

ИМКОННОПАЗИРИ امکانناظیری номумкин будан, қобили ичро набудан.

ИМКОНПАЗИР امکانپذیر мумкин, қобили ичро, мұяссар.

ИМКОНПАЗИРИ امکانپذیری мумкин будан, қобили ичро будан.

ИМЛО *a.* املاء 1. збш. маҷмӯи қоидаҳо оид ба дуруст навиштани калимаҳо, аз сатр ба сатр кӯчонидани онҳо, истифодаи ҳарфҳои калону хурд, дефис *ва* *г.* дар навишт: **фарҳанги имло**. 2. *кит.* пур кардан. 3. *кит.* навишта пур кардан; гуфтан ва такрор кардан ба касе, то ки вай нависад; **имло кардан** (**кунонидан**) гуфтан (дикта кардан) то касе нависад.

ИМЛОЙ املائی *mansub ba имло;* **хатои имлой** фалати хилофи қоидаҳои имло.

ИММУНИТЕТ *лот.* ایمونیتیت *nig.* масуният.

ИМО *a.* ایما ишора, фаҳмондани матлабе бо ҳаракати сар, ҷашму абрӯ *ва* *г.*, ба тариҷе, ки дигарон нафаҳманд: **бо имову ишора;** **◊ имои бурӯт** ишора бо ҷунбонидани мӯйлаб; ишораи андак, ишораи хеле нозук; **имои ҷашм** ишора бо ҳаракати ҷашм; ишораи хеле нозук; **имо кардан** ишора кардан, бо ҳаракате матлаберо фаҳмонданӣ шудан.

ИМОД *a.* عمام *kit.* чизе, ки ба он такя мекунанд, такягоҳ, сутун.

ИМОКУНАНДА ایماکننده *сифати феълии замони ғузашта* *аз имо кардан*; он ки бо ҳаракати ҷашм ё ягон узви дигар матлаберо ба касе фаҳмонданӣ аст.

ИМОЛА I *a.* اماله 1. майл додан, моил гардонидани чизе ба сӯе. 2. збш. вақти хондан ва навиштани калимаҳо ба «е» табдил додани «о», *mas.*, **китоб-китеб, рикоб-рикеб** *ва* *г.* (**бештар бо талаби вазни шеър**).

ИМОЛА II اماله *тиб.* 1. ба воситаи олати маҳсус аз мақъад ба рӯдай рост фиристодани доруи моеъ, ҳуқна кардан. 2. олати маҳсус барои ба рӯдай рост фиристодани доруи моеъ, ҳуқна.

ИМОМ *a.* امام 1. *кит.* пешво, пешрав, роҳбар. 2. *д.* пешво ва асосгузори ҳар як аз мазҳабҳои расмии ислом; *умуман* пешвои дин. 3. *д.* пешвои ҷамоаи намозгузорони масҷидҳо; касе, ки намозхонҳо ҳангоми намоз ба вай иқтидо карда намоз мегузоранд; **имом шудан** пешгузаштан (-и шахсе дар намози ҷамоат).

ИМОМА *a.* عمامه салла, дастор.

ИМОМАТ *a.* امامت пешвой, роҳбарӣ, имомӣ.

ИМОМАТИ امامتى 1. вазифа ва амали имом, имомгарӣ, имомӣ. 2. ҳақ ва музде, ки ба

имом дар мавридиҳои гуногун барои имомгариаш дода мешавад.

ИМОМЗОДА امامزاده фарзанди имом (пешвои мазҳабӣ), аз авлоди имом.

ИМОМИЯ *a.* امامیه *д.* номи умумии фирқаҳои шиа, ки аз Алӣ сар карда ба дувоздаҳ имом эътиқод доранд.

ИМОМХАТИБ امام خطیب сарвари масҷиди ҷомеъ.

ИМОН *a.* ایمان эътиқод, боварӣ ба чизе; **имони комил доштан ба чизе** боварии пурра доштан ба чизе; **имон овардан** *a.* гаравидан, ба касе ё чизе эътиқод пайдо кардан (**бештар дар бораи дин**); *б)* калимаи шаҳодатро бар забон овардан, расман мусулмониро қабул кардан; **◊ бе имон рафтан** *d.* ба куфру коғирӣ пардохта, номусулмон мурда рафтан; **имон фурӯхтан** хиёнат кардан ба дину ақоиди худ.

ИМОНФУРӯШ ایمان فروش он ки барои коре ё чизе аз имону эътиқоди худ даст мекашад; беимон.

ИМОРАТ I *a.* امارت *nig.* аморат.

ИМОРАТ II عمارت 1. *кит.* таъмир, тармим, дуруст кардан. 2. бино, хона. 3. соҳтмон, бинокорӣ; **иморат андохтан** бино соҳтсан; **иморат кардан** бино соҳтсан, бунёд намудан, соҳтсан. 4. ободӣ, ободонӣ.

ИМОРАТБОБ عمارت باب шоистаи иморат; **ҷои иморатбоб, ҷӯби иморатбоб.**

ИМОРАТГАР عمارت گر *nig.* иморатсоз.

ИМОРАТСОЗ عمارت ساز бинокор, банно, хонасоз.

ИМОРАТСОЗӢ عمارت سازӣ бинокорӣ, соҳтмон, хонасозӣ.

ИМОРИЙ عماري *nig.* аморӣ.

ИМОРОТ عمارات *ҷ.* иморат; биноҳо; ободиҳо.

ИМПЕРАТИВ *лот.* ایمپرتیو збш. сифаи амрии феъл.

ИМПЕРАТОР امپرatar унвони ҳукмронони салтанатҳои хеле бузург, ҳукмрон, подшоҳи бузург, шоҳаншоҳ.

ИМПЕРАТОРИЙ امپر تاری 1. *mansub ba император:* ҳукумати императорӣ. 2. империя: *императо-*

рии шӯравӣ.

ИМПЕРИАЛИЗМ *фр.* امپریلیزم зинаи капитализм, ки ҳукмронии монополияҳои қалон дар тамоми соҳаҳои ҳаёт, муборизаи давлатҳои сармоядорӣ барои соҳиб шудан ба манбаъҳои моли хом ва бозори ҷаҳонии ҳаридуфурӯш *ва г.* аз нишонаҳои асосии он мебошанд.

ИМПЕРИАЛИСТ *фр.* امپریلیست сармоядори қалон ё сиёсатмадори олами сармоядорӣ, ки сиёсати империалистӣ мебарад.

ИМПЕРИАЛИСТИЙ امپریلیستی *mansub ба империализм: ҷангӣ империалистӣ.*

ИМПЕРИЯ *лот.* امپریه 1. давлати яккасолорӣ, ки дар сари он император меистад. 2. давлати дорои мустамлика. 3. давлате, ки ҷанд мамлакатро ба ҳуд расман тобеъ кардааст.

ИМПИРОТУР امپراتور *nig.* император.

ИМПИРОТУРӢ امپراتوري *nig.* императорӣ.

ИМРОР *a.* امرار *kut.* муурӯр кунондан, гузаронидан; **имрори вақт** вақт гузаронидан; **имрори маош** зиндагонӣ кардан, умр гузаронидан; рӯзгузаронӣ кардан.

ИМРӯЗ امروز ин рӯз, ҳамин рӯз, рӯзи ҷорӣ, рӯзе, ки давом дорад; ҳоло, ҳозир, кунун; **то ба имрӯз** то ба ҳол, то ин дам, то кунун.

ИМРӯЗА امروزه он чи ба рӯзи ҷорӣ (ба ҳамин рӯз) тааллук дорад, ҳолия; ҳозира, ин замон.

ИМРӯЗИНА امروزینه *гуфт.*, *mansub ба имрӯз;* имрӯзӣ; имрӯза.

ИМРӯЗӢ امروزی *mansub ба имрӯz.*

ИМРӯЗ-ПАГОХ امروزپگاه дар рӯзҳои наздик, ба қарibӣ.

ИМРӯЗҲО امروزها дар ин айём, ин замон.

ИМСОК *a.* امساک *kut.* 1. ҳуддорӣ аз ҳӯрдани таом, ҳудро аз ҳӯрок боздоштан. 2. мумсикӣ, ҳасисӣ.

ИМСОЛ امسال ин сол, ҳамин сол, соли ҷорӣ, соле, ки ҳанӯз давом дорад.

ИМСОЛА امساله *mansub ба ҳамин соли ҷорӣ.*

ИМТИДОД *a.* امتداد 1. қашида шудан, қашол ёфтan. 2. дарозӣ, тӯл: **имтидоди замон** тӯли

замон; **имтидод ёфтan (пазируфтan)** тӯл қашидан, қашол ёфтan.

ИМТИЁЗ *a.* امتیاز 1. бартарӣ (мазият) доштан нисбат ба ҷизе; бартарӣ, афзалият. 2. иҷозате, ки давлат барои сохтани корхона, истиҳроҷи маъданӣ кон ё интишори рӯзнома *ва г.* ба шахсе ё муассисае медиҳад.

ИМТИЁЗДОР امتیازدار *nig.* имтиёзни.

ИМТИЁЗНОК امتیازنایк имтиёздор, дорои имтиёз.

ИМТИЁЗНОКӢ امتیازنایکی дорои имтиёз будан.

ИМТИЗОЧ *a.* امتراج *kut.* 1. омехта шудани ҷизе бо ҷизи дигар, омезиш, ба ҳам омехта шудан. 2. наздикӣ, ҳамнишинӣ, ҳамсӯҳбатӣ.

ИМТИЛЛО *a.* امتلا *kut.* 1. сер шудан, пур шудани шикам, бисёр сер шудан. 2. пурӣ, бисёрӣ, мамлӯ будан; **имтиллои хилоф** пур аз ихтиллоф.

ИМТИНОН *a.* امتنان *kut.* 1. миннат доштан, миннатдорӣ. 2. лутфу марҳамат, баҳшиши.

ИМТИНОЬ *a.* امتناع *kut.* қабул накардан, рад кардан; ҳуддорӣ аз қабули коре: **имтиноъ кардан, саркашӣ кардан.**

ИМТИСОЛ *a.* امتشال *kut.* итоат кардан, фармон бурдан.

ИМТИХОН *a.* امتحان озмудан, озмоиш кардан, санҷидан; озмоиш, санҷиш; дар муассисаҳои таълимий шакли санҷидани дараҷаи донишро аз ҳуд кардани талаба; **имтиҳон гирифтan** озмуда дидан, санҷидан; **имтиҳон додан** мавриди озмоиш қарор гирифтan; аз санҷиш гузаштан; **имтиҳон кардан** санҷидан, озмудан; таҷриба кардан.

ИМТИХОНГИРАНДА امتحان‌گیرنده *сифати фېليи замони ҳозира* аз **имтиҳон гирифтan**; санҷанда, озмоянда (дониии касеро): **ҳайати имтиҳонгиранда.**

ИМТИХОНГИРИЙ امتحان‌گیری *санҷиш, озмоиш.*

ИМТИХОНДИҲАНДА امتحان‌دهنده *сифати фېليи замони ҳозира* аз **имтиҳон додан**; он ки имтиҳон медиҳад.

ИМТИХОНӢ امتحانی *mansub ба имтиҳон,* озмоишӣ; барои таҷриба, таҷрибавӣ: **варақаи имтиҳонӣ.**

ИМТИҲОН *a.* امتحانات *ч.* имтиҳон: давраи имтиҳонот.

ИМТИҲОНСУПОРАНДА امتحان سپارنده *сифати феълии замони ҳозира аз имтиҳон супоридан;* имтиҳондиҳанда.

ИМҲОҚ *a.* امحاق *кит.* маҳв кардан, нобуд сохтан.

ИМҲОЛ *a.* امهال *кит.* мӯҳлат додан, мӯҳлатдиҳӣ; ба таъхир андохтан.

ИМШАБ امشب *шаби чорӣ, ин шаб.*

ИМШАБА امشبه *мутааллиқ ба имшаб, он чи ҳамин шаб рӯ додаст.*

ИМЬОН *a.* امعان *кит.* диққат ва зиракӣ дар коре; **имъони назар** зиракона нигоҳ кардан, дақиқназарӣ, умқи назар.

ИН این *ҷонишини ишоратӣ, ки ба кас ё чизи дар наздик буда ишора мекунад; муқоб.* **он** (*ки ба чизи дур ишора мекунад*); **ин бор** ҳамин дафъа; **ин вакт** дар ҳамин дам, дар ин байн; **ин гуна** ин тавр, ин навъ; **ин ё он** аз ҳар ду яке, яке аз ду; **ин зайл** *nig.* **ин тавр; ин навъ** *nig.* **ин гуна; ин сон** ба ин тариқ, ба ҳамин навъ; **ин тавр** чунин; ба ин тариқ; **ину он** ҳар ки, одамони гуногун; **ин қадар** ба ин миқдор, ҳамин қадар; бисёр зиёд; **ин ҳама** ин қадар, ин андоза; бисёр, басе; **ин ҷо** маҳалле, ки сухан дар бораи он меравад, ҳамин ҷо: **аз ин ҷо, ба ин ҷо, то ин ҷо; ин ҷониб иншоӣ** ман; **ё ин ки** ва ё, ё худ; яъне, ба таври дигар; **на ину на он** ҳеч як, ҳеч қадом; **ин аст, ки...** бинобар ин, ба ҳамин сабаб; **ин тавр бошад...** дар ин сурат, дар ин ҳол.

ИНАБ *a.* عنب *кит.* ангур, меваи тару тозаи ток.

ИНАБИЯ *a.* عنبیه *биол.* номи табақаи севум аз ҳафт табақаи чашм аст, ранги он мухталиф мебошад (*сиёҳ, қаҳвай, обӣ ва г.*) ва дар васати он мардумак қарор дорад.

ИНАБӢ I عنبی *1. мансуб ба инаб* (ангур). *2. ангурфурӯш.*

ИНАБӢ II عنبی *биол. мансуб ба инабия: зовияи инабӣ, пардаи инабӣ.*

ИНАБӢ III عنبی *як навъи марворид.*

ИНАК اینک *1. ана, мана; ба ин тариқ. 2. акнун, ҳоло.*

ИНБИСОТ *a.* انبساط *1. кит.* күшода шудан; пахн шудан. *2. маҷ.* күшодарӯй; хушии табъ, хуррамӣ; шодӣ ва хушиӣ.

ИНВАЛИД *лот.* اینولید *nig.* **маъюб, маълул.**

ИНГАЛЯТСИЯ *лот.* اینگلیتسیه *тиб.* усули бо дамкашӣ ба бадан ҷорӣ намудани моеоти бухоршаванда ба мақсади муолиҷа, дамкашӣ, истиншоқ.

ИНДЕКС *лот.* ایندکس *1. рӯйхат, номгӯй, фехрист. 2. аломати шартии рақамӣ ё ҳарфӣ, ки ба ҷизе дода шудааст; намоя: индекси шӯъбаи алоқа, индекси рӯзнома ё маҷалла.*

ИНДИКАТОР *лот.* ایندیکتار *физ.* асбоб барои андозагӣ, сабт ва муайян кардани сифат ва миқдори объекти мушоҳида.

ИНДИРОС *a.* اندراس *кит.* 1. кӯҳна шудан, кӯҳнагӣ. *2. маҷ.* беътибор шудан.

ИНДУКСИЯ *лот.* ایندوکسیه *тарзи фикрронии мантиқӣ, ки az рӯи ҷузъ доир ба қулл ҳулоса мебарорад.*

ИНЕРСИЯ *лот.* انیرسیه *1. физ.* ҳусусияти ҳолати оромӣ ё ҳаракати ҳудро нигоҳ дошта тавонистани ҷисмҳо то аз тарафи қувваи берунӣ тағиیر дода шудани ин ҳолат: **аз рӯи инерсия ҳаракат кардан.** *2. маҷ.* бефаболиятӣ, беташаббусӣ.

ИНЗИБОТ *a.* انضباط *кит.* назму тартиб, интизом.

ИНЗИВО *a.* انزوا *кит.* гӯшагирӣ, канораҷӣ аз мардум; гӯшанишинӣ.

ИНЗИМОМ *a.* انضمام *замима, илова; илова ба ин, ба иловай..., иловатан.*

ИНЗОЛ *a.* انزال *1. сар додани ҷизе, фуровардани ягон ҷиз. 2. биол.* чудо гардидани тухма, баромадани (ҳориҷ шудани) нутфа.

ИНЗОР *a.* اندا *1. огоҳӣ; огоҳ кардан. 2. тарсонидан; инзор кардан* а) огоҳ кардан; б) тарсонидан, бим додан.

ИНКВИЗИТСИЯ *лот.* اینکویزیتیه *таър.* дар асрҳои миёна маҳкамаи истинтоққунанда ва ҷазодиҳанда дар калисои католикии Аврупо ва Амрико, ки душманони динро саҳт таъқиб ва бераҳмона ҷазо медод.

ИНКИСОР انکسار *физ.* интикос; шиканиш: **ин-**

кисори нур.

ИНКИШОФ 1. *کیم.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *ماچ.* ба воя расида, паҳн шуда, пеш рафтани ҳар чиз, рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан** тараққӣ додан, пеш бурдан; **инкишоф ёфтан** тараққӣ кардан, пеш рафтан.

ИНКИШОФЁБАНДА انکشاف‌یابنده *رӯ* ба инкишоф, *رӯ* ба тараққӣ, густаришёбанд, рушдёбанд.

ИНКИШОФЁБӢ انکشاف‌یابی *рушд, пешрафт, тараққӣ.*

ИНКОР *a.* انکار қабул накардан, рад кардан, эътироф накардан; **муқоб.** **иқрор;** **инкор кардан** рад кардан, эътироф накардан, мункир шудан.

ИНКОРНОПАЗИР انکارنایپذیر *гайри қобили инкор, раднашаванда: далели инкорнопазир.*

ИНКУБАТОР *лот.* اینکوبتار *дастгоҳе, ки бо роҳи сунъӣ аз тухм ҷӯҷа мебарорад, дастгоҳи ҷӯҷабарорӣ.*

ИНКУБАТОРӢ اینکوبناری *mansub ба инкубатор.*

ИНҚИЁД *a.* انقیاد *кит.* итоат кардан, гардан фуровардан, мутеъ шудан, ром шудан; фармонбардорӣ кардан.

ИНҚИЗО *a.* انقضا *охир, хотима, анҷом; ба охир расидан; инқизои мӯҳлат* ба охир расидани мӯҳлат.

ИНҚИЛОБ *a.* انقلاب 1. якбора баргаштан аз ҳоле ба ҳоли дигар, дигаргунни қатъӣ. 2. тағйироти амиқи сифатӣ дар тараққии ягон ҳодисаи табиат ва ҷамъият ё маърифат; **инқилоби илмию техникӣ, инқилоби Октябр; инқилоби сурҳ** қиноя аз инқилоби Октябр; **инқилоби фикрӣ** дигаргунни кулӣ дар ақида; табаддулоти зехнӣ. 3. *ищ.* мавқеи гардиши Офтоб; **инқилоби тобистонии (зимиштни) Офтоб.**

ИНҚИЛОБИОН انقلابیون *кит., ҷ. инқилобӣ.*

ИНҚИЛОБӢ 1. *mansub ба инқилоб:* **харакати инқилобӣ.** 2. иштироқдори инқилоб.

ИНҚИЛОБЧӢ انقلابچی *иштироқдор ва тарафдори ҳаракати инқилобӣ.*

ИНҚИРОЗ *a.* انقراض *аз байн рафтан, нобуд шудан; инқирози олам* *d.* тамоман несту

дан; **инқирози олам** *d.* тамоман несту нобуд шудани олам пеш аз қиёмат.

ИНҚИСОМ *a.* انقسام *کیم.* 1. қисм-қисм шудан, тақсим шудан; ба қисмҳо ҷудо шудан. 2. *маҷ.* парокандагӣ, парешонӣ.

ИНҚИТОӢ *a.* انقطع *کیم.* 1. қатъ шудан, канда шудан; аз ҳамдигар ҷудо шудани ҷизе. 2. танҳоӣ, ҷудоӣ, дурӣ аз мардум.

ИННИН *a.* عنین *марде, ки аз мубошират бо занон очиз аст; номард, он ки ҳоҳиши зан на-дорад; хез.*

ИНО *a.* انا *کит.* зарф, ованд.

ИНОБАТ *a.* انبات 1. тавба кардан; тавба, пушаймонӣ. 2. ба эътибор гирифтани узр ва тавбаи касе; **ба инобат гирифтган** қабул кардан, ба эътибор гирифттан.

ИНОД *a.* عناد *کит.* саркашӣ, гарданшахӣ, якраҳагӣ; ситеза; **инод кардан** якраҳагӣ кардан; ситеза кардан.

ИНОДКОР عناد کار *саркаш, якраҳа, исроркунанда (дар сухан ва кори худ); ситезакор.*

ИНОДКОРИӢ عناد کاری *саркашӣ, якраҳагӣ; ситеза.*

ИНОДКОРОНА عناد کارانه *бо якраҳагӣ; бо ситеза.*

ИНОДПЕША عناد پیشه *nig. инодкор.*

ИНОҚ *m.-t.* ایناق//اناق *таър.* яке аз мансабҳои олий — рутбаи ёздаҳум аз понздаҳ рутбаи мансабдорон дар аморати Бухоро.

ИНОН *a.* عنان *лачом, чилав, афсор; ♀ инони ихтиёр аз даст рафтан* сабру тоқатро аз даст додан; мувозинати худро аз даст додан; ҷӣ кор карда истодани худро надониста мондан; **инони ихтиёри худро ба дasti касе додан** ҳалли тақдири худро ба каси дигаре супоридан.

ИНОНГИР 1. *гирандаи лаҷоми аспи касе.* 2. *маҷ.* касе, ки ба рафтани каси дигар монеъ мешавад.

ИНОНДОР عناندار *савор, савори моҳир.*

ИНОНКАШ عنانکش 1. касе, ки инони аспро мекашад, чилавдор. 2. *маҷ.* он ки ихтиёр дар дasti ӯст; раҳбар. 3. он ки лаҷом кашида ас-

байналхалқи мөхнаткашони тамоми мамлакатҳо дар мубориза ба муқобили истеъмор мазмуни онро ташкил медиҳад.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ *лот.* اینترننسیانلیس тарафдори интернатсионализм, пайрави интернатсионализм.

ИНТЕРНАЦИОНАЛӢ اینترننسیانلی байналхалқӣ, байналмилаӣ.

ИНТЕРНЕТ *англ.* اینترنت шабакаи ҷаҳонии компьютерӣ.

ИНТИБОҚ *a.* انباق мувофиқ шудан, баробар шудан, ба якдигар мутобиқ шудан.

ИНТИБОҲ *a.* انتبه کит. бедор шудан, огоҳ шудан; огоҳӣ, бедорӣ.

ИНТИВО *a.* انتطا کит. бар ҳам пешидагӣ, пешидан, навардида шудан.

ИНТИЗОМ *a.* انتظام 1. низом, тартиб, тартибот, сомон. 2. итоати ҳатмии ҳамаи аъзои ҳайат ба муқаррарот ва тартиботи ҷорӣ: **интизоми меҳнат** риояти тартиботу шароити кор; **интизоми ҳарбӣ** риояти қоида ва талаботи ҳарбӣ.

ИНТИЗОМДӮСТ انتظام‌دوست он ки тартиботу қоидаҳоро комилан риоя мекунад.

ИНТИЗОМӢ انتظامي марбут ба интизом; **нерӯҳои интизомӣ** нерӯҳои нигаҳбони тартибу интизом.

ИНТИЗОМНОК انتظام‌ناک дорои рафткор ва кирдкори боодобона, ботартиб, бонизом, боинтизом.

ИНТИЗОМНОКӢ انتظام‌ناکи риояи тартибу назм вакти иҷрои кор ё супорише, боинтизомӣ, ботартибӣ.

ИНТИЗОР *a.* انتظار 1. ҷашм ба роҳ будан, ҷизро ҷашм доштан, ҷашмдошт; нигаронии бесабронаву муштоқона ба омадани касе ё ба вуқӯи ҷизе. 2. он ки ҷашм ба роҳ аст, ҷашм ба роҳ, мунтазир; **интизор будан** ҷашм ба роҳ доштан, мунтазир ва нигарон будан; **интизор бурдан** ҷашм ба роҳ будан, нигарон будан ба омадани касе ё вуқӯи ҳодисае, мунтазир будан; **интизор кардан** мунтазир намудан, нигарон ва умединор кардан касеро; **интизор шудан** мунтазир шудан, ҷашм доштан, нигарон будан.

ИНТИЗОРБАРАНДА انتظاربرنده *сифати феълии замони ҳозира az интизор бурдан;* мунтазир, умединор.

ИНТИЗОРӢ انتظاری ҷашм ба роҳ будан, ҷашмдорӣ, нигаронӣ, мунтазирӣ, умединорӣ; **интизорӣ бурдан** мунтазир будан, ҷашм ба роҳ будан; **интизорӣ доштан** мунтазир будан, умединор будан; **интизорӣ қашидан** мунтазир будан, нигарон будан, дар интизорӣ вакт гузаронидан; **дар интизорӣ гузоштан** мунтазир монондан, ҷашм ба роҳ кардан касеро; **интизорӣ бадтар аз марг аст** (*мақ.*) азоби ҷашмбароҳӣ ниҳоят саҳт аст.

ИНТИЗОӢ *a.* انتزاع کит. қашида баровардан, канда баровардан, аз ҷо берун овардан, баркандан; қашида гирифтан.

ИНТИКОС *a.* انتکاس کит. сарнагун шудан; сарнагунӣ, вожгунӣ.

ИНТИҚОД *a.* انتقاد *танқид;* танқид кардан.

ИНТИҚОДӢ *a.* انتقادی *танқидӣ:* **матни интиқодӣ.**

ИНТИҚОЛ *a.* انتقال *аз ҷо ба ҷои дигар бурдан, нақли макон кардан, ҷой ӣваз кардан, кӯҷидан;* **интиқоли маблаг ӣқт.** *az ҷо ба ҷои дигар фиристодани пул.*

ИНТИҚОЛДИҲАНДА *a.* انتقال‌دهnde ҳамлкунанда, аз як ҷо ба ҷои дигар баранда, ноқил.

ИНТИҚОЛНОПАЗИР انتقال‌نایدیر *ғайри қобили ҳамл, ба ҳамлу нақл номувофиқ.*

ИНТИҚОЛНОПАЗИРӢ انتقال‌نایدیری *ғайри қобили ҳамлу нақл будан.*

ИНТИҚОЛПАЗИР انتقال‌پذیر *қобили ҳамлу нақл, ба интиқол мувофиқ.*

ИНТИҚОЛПАЗИРИӢ انتقال‌پذیری *қобили ҳамлу нақл будан, ба интиқол мувофиқ будан.*

ИНТИҚОМ *a.* انتقام қасад гирифтан аз касе; қасос, қин, ниқор: **фурсати интиқом расид;** **интиком гирифтан** қасос гирифтан, қасди худро аз касе гирифтан.

ИНТИҚОМГИР انتقام‌گیر *он ки қасос меситонад, ниқоргиранда.*

ИНТИҚОМГИРИӢ انتقام‌گیری *ниқорситонӣ, ниқоргириӣ.*

ИНТИКОМСИТОНӢ انتقام‌ستانی *nig.* никоргирӣ.

ИНТИКОМХОХ انتقام‌خواه он ки қасос гирифтан меҳоҳад, интикомчӯ, никорталаб.

ИНТИКОМХОҲӢ انتقام‌خواهی *nig.* интикомчӯй, никорталабӣ.

ИНТИКОМЧӮ҆ انتقام‌جو *nig.* интикомхоҳ.

ИНТИКОМЧӮ҆Ӣ انتقام‌جوئی никоргирӣ, қасосгирӣ.

ИНТИҚОС *a.* انتقاد کит. кам шудан, коста шудан.

ИНТИҚОШ *a.* انتقاش کит. нақш бастан, нигошта шудан.

ИНТИМО *a.* انتما کит. ба касе нисбат ёфтани чизе; нисбат, таалук.

ИНТИМОС *a.* انتطامس کит. нопадид шудан, аз байн рафтан.

ИНТИОШ *a.* انتعاش کит. 1. аз ҷой барҳостан, баланд шудан. 2. маҷ. аз беморӣ ҳестан, сиҳат шудан. 3. айшу ишрат; нишот, шодмонӣ.

ИНТИСОБ I *a.* انتساب کит. нисбат доштан; нисбат, хешӣ: **интисоб доштан**, **интисоб кардан**.

ИНТИСОБ II *a.* انتصاب کит. наасб шудан, ҷойгир шудан, барқарор шудан.

ИНТИСОҚ *a.* انتساق کит. ба тартиб даромадан, низом пайдо кардан.

ИНТИСОР *a.* انتصار کит. нусрат ёфтани, пирӯзӣ ба даст овардан.

ИНТИСОФ *a.* انتصاف کит. адлу дод, додгарӣ.

ИНТИСОХ *a.* انتساح کит. 1. нусха бардоштан, нусхабардорӣ. 2. бекор кардан, маҳв кардан, нобуд кардан, мансух гардондан.

ИНТИСОҲ *a.* انتصال کит. насиҳат қабул кардан, андарз гирифтан.

ИНТИФО *a.* انتفاف کит. хомӯш шудани оташ ё ҷароғ.

ИНТИФОӢ *a.* انتفاع کит. нафъ гирифтани, фоида бурдан; нафъ, суд, фоида, ҳосил.

ИНТИХОБ *a.* انتخاب чудо карда гирифтани, хоста гирифтани, баргузидани чизе ё касе аз байни чизҳо ва қасон; **интихоб кардан (намудан)** хоста гирифтани, чида гирифтани, баргузидан касеро ба коре; **интихоб шудан**

касеро ба коре; **интихоб шудан** баргузидан шудан, писандидан шудан.

ИНТИХОБӢ انتخابی мансуб ба интихоб; интихобшуда; он ки ба воситаи овоздиҳӣ ба коре гумошта шудааст; **вазифаи интихобӢ** мансабе, ки иҷроқунандаи он ба тариқи интихоб муайян карда мешавад.

ИНТИХОБКУНАНДА انتخاب کننده *cifati feъlii* замони ҳозира аз **интихоб кардан**; он ки касе ё чизро хоста мегирад.

ИНТИХОБОТ 1. *ч.* **интихоб**. 2. маъракаи сиёсӣ, ки дар он ба мақомоти олий ва маҳаллии ҳокимият намояндагон баргузидад мешаванд: **маъракаи интихобот**, **қонуни интихобот**.

ИНТИХОБОТӢ انتخاباتی мансуб ба **интихобот**: ҳуқуқи **интихоботӣ**, ҳавзаи **интихоботӣ**.

ИНТИХО *a.* انتها ба ниҳоят расидан; поён, анҷом, охир; **муқоб**. **ибтидо**; ба интиҳо расидан тамом шудан, хотима ёфтани.

ИНТИШОР *a.* انتشار 1. паҳн шудан, пароканда шудан, шурӯъ ёфтани; **интишор ёфтани** паҳн шудан; овоза шудан, шоєъ шудан. 2. нашр, чоп.

ИНТИШОРОТ *a.* انتشارا *ч.* **интишор**; нашриёт.

ИНФИКОК *a.* افکاک کит. аз ҳам ҷудо шудан, ҷудо шуда дур шудан; ҷудоӣ, озодӣ.

ИНФИОЛ *a.* انفعال шармсорӣ, шармандагӣ, хичолат: **инфмол қашидан** шарм доштан, хичил гаштан.

ИНФИРОД *a.* انفراد کит. фард шудан, танҳо шудан; танҳоӣ.

ИНФИРОДӢ انفرادي мансуб ба **инфирод** (фард, шахси танҳо); **хочагии инфиродӣ** хочагии фарди чудогона.

ИНФИРОЗ *a.* انفراز کит. ба хелҳо ҷудо шудан, навъ ба навъ шудан.

ИНФИСОЛ *a.* انفصال کит. аз ҳам гусастани, аз ҳам ҷудо шудан; ҷудоӣ.

ИНФИСОҲ *a.* انفساح کит. 1. кушодагӣ, вусъат. 2. маҷ. хушӣ.

ИНФИТОР *a.* انفطار کит. шикофта шудан, таркидан; таркиш.

ИНФИТОХ *a.* افتتاح күшода шудан, боз шудан.

ИНФИЧОР *a.* انفجار *кит.* 1. таркидан, таркиш 2. равон шудан, чорӣ шудан, равон гаштан (- и об аз чашма).

ИНФОЗ *a.* انفذ *кит.* ичро кардан, ба ҷо овардани хукму фармон.

ИНФОҚ *a.* اتفاق *кит.* ҳарҷ кардан, сарф кардан; нафақа додан, маош додан; нафақа, баҳшиш.

ИНФРАСАДО اینفروصدا ларзишҳои зудиашон кам, ки инсон ба гӯш онхоро эҳсос карда на-метавонад.

ИНФРАСОХТОР اینفراساختار қисмҳои тарки-бии соҳтори умумии ҳаёти иқтисодӣ ё сиёсӣ, ки хусусияти тобеъ ё иловагиро доро буда, умуман фаъолияти мӯътадили низоми иқтисодӣ ё сиёсиро таъмин менамоянд.

ИНФРАСУРХ اینفراسرخ физ. шуоъҳои инфра-сурх, нурпоши инфрасурх нурпошии элек-тромагнитие, ки ба ҷашм ноаён буда, дарозии мавҷҳояш тақрибан аз 0,74 мкм то 1-2 мм мебошад.

ИНФУЗОРИЯ лот. اینفوزاریه зоол. синфи беш-тар инкишофёфтai ҷонварони содатарини якхӯҷайраи ба ҷашм ноаён, ки дар обҳои ширину шӯр, дар ҳоки мартуб (намнок) зиндагӣ мекунанд.

ИНХИЗОЛ *a.* انخذال *кит.* бечора, очиз шудан; бечорагӣ, очизӣ.

ИНХИЛОЬ *a.* انخلاع барканда шудан, дур шу-дан, барканор шудан, ҳалъ.

ИНХИФОЗ *a.* انخفاض *кит.* ба пастӣ афтодан; нишебӣ, пастӣ.

ИНХИДОМ *a.* انهدام *кит.* вайрон шудан, ҳароб шудан; вайронӣ, ҳаробӣ.

ИНХИДОР *a.* انحدار *кит.* ба нишеб фурӯ ома-дан, сарозер шудан.

ИНХИЗОМ *a.* انهزام *кит.* шикаст ҳӯрдан, паро-канда шудани лашкар, ҳазимат гирифтан.

ИНХИЛОЛ *a.* انحلال 1. ҳал шудан, маҳлул гар-дидан. 2. аз ҳам ҷудо шудан, пароканда шу-дан; фосид шудан, нобуд шудан.

ИНХИНО *a.* انحنا 1. қаҷ шудан, ҳам шудан; ҳамӣ, ҳамидагӣ, дутойӣ; мунҳанӣ. 2. маҷ. пас-

тию баландӣ.

ИНҲИРОФ *a.* انحراف *кит.* қаҷ рафтан, ба тарафе майл кардан, мунҳариф шудан; қаҷ-равӣ, кебиш.

ИНҲИСОР *a.* انحصار 1. ихота шудан, ба даруни чизе гунҷонда шудан, мунҳасир ба чизе шу-дан. 2. маҳсус будани коре ба касе ё ба идо-рае, мунҳасир будан.

ИНҲИТОТ *a.* انحطاط *кит.* 1. фуруд омадан, паст шудан; таназзул. 2. маҷ. коста шудан.

ИНҲИФОЗ *a.* انحفاظ *кит.* муҳофизат, нигах-дорӣ.

ИНЧУНИН اینچنین 1. ба ин тариқ, ба ҳамин тарз, ҳамин хел. 2. ва, низ, ҳам.

ИНЧ бо даҳони (лаби) инҷ گӯфт. лабу даҳонро ба табассуми одатан бемаврид ё писханд моил карда, дандонҳои пеши худро андак намоён кардан.

ИНҶАҲОНӢ اینجهانӣ мансуб ба ин ҷаҳон; ман-суб ба ин дунё.

ИНЧИЗОБ *a.* انجداب ҷазб шудан, қашида шу-дан; ҷазб.

ИНЧИҚ *t.* اینجیق گӯфт. сернозунузи зудранҷ, нозуктабии дилтанг.

ИНЧИҚӢ اینجیق گӯфт. нозунуз; дилтангӣ.

ИНЧИЛ *a.* انجلیل номи китоби муқаддаси исавиён, ки як қисми Библияро ташкил медиҳад.

ИНЧИЛО *a.* انجلاء *кит.* равшан шудан, чило ёғ-тан; ошкор шудан, ҳувайдо шудан.

ИНЧОБИЗАН این جاپن маҷ. қасе, ки ҳуд кор накарда, ба дигарон кор ёд медиҳад; **марди-кор як танга, инҷобизан сад танга** (зарб.) одаме, ки ҳуд кор накарда ба дигарон кор ёд медиҳад; нисбат ба роҳбар, усто, ки маоши зиёдтар аз дигарон дорад.

ИНЧОЗ *a.* انجاز *кит.* ба ҷо овардани ниёзи қасе, право кардани ҳочат; вафо кардан ба қавлу ваъда.

ИНЧОӢ اینجائي мансуб ба ин ҷо; бошанда дар ин маҳал.

ИНЧОХ *a.* انجاح право шудани ҳочат, ба ҷо омадани ниёз, муваффақ шудан.

ИНЧУ *m.* اینجو 1. марворид. 2. салтанат, мулки зери дасти подшоҳ.

ИНШИКОҚ *a.* انشقاق шикофта шудан, тарқидан, кафидан.

ИНШИОБ *a.* انشعاب *кит.* ба шӯъбаҳо чудо шудан, шоха-шоха шудан.

ИНШИРОҲ *a.* انشراح 1. кушода шудан, кушидагӣ. 2. *маҷ.* шодӣ ва хурсандӣ.

ИНШО *a.* انشا 1. эҷод кардан, оғаридан, соҳтан. 2. навиштан. 3. *кӯн.* суханпардозӣ ва навиштани фасеху балег; навиштаҳои суханпардозонаи девонӣ (*дар замони пеш*); **иншо кардан** (**намудан**) эҷод кардан, навиштан. 4. навъи кори хаттии мактабӣ, ки талаба дар мавзӯи аз тарафи муаллим додашуда менависад.

ИНШОАЛЛОҲ *a.* انشاء الله *д.* Худо агар хоҳад.

ИНШОД *a.* انشاد *кит.* шеър гуфтан; хондан шеъри касеро.

ИНШОНАВИС *1. انشانویس* 1. нависандай иншо. 2. нависандай нома ва руқъаҳо бо услуби ибораорою суханпардозона, муншӣ.

ИНШОНАВИСӢ *1. انشانویسی* 1. иншо навиштан. 2. навиштани мукотиботи расмии маҳкамаҳо (*дар замони пеш*).

ИНШООТ *a.* انشاات соҳтмонҳо, биноҳо.

ИНЬИДОМ *a.* انعدام *кит.* нест шудан, нобуд шудан; нестӣ, нобудӣ.

ИНЬИКОС *انکاس* акс ёфтани, мунъакис гардидан, намудор шудани шакли чизе дар ҷисми шаффоғ, об, оина *ва г.*; **инъикос ёфтани** зоҳир шудани акси чизе дар ҷизи дигар.

ИНЬИКОСКУНАНДА *انکاس қондنه* 1. *сифати феълии замони ҳозира* *аз инъикос кардан.* 2. аломат ё асбобе, ки нур ва гармиро инъикос мекунад.

ИНЬИҚОД *a.* انعقاد 1. баста шудан; мунъақид гардидан: **инъикоди аҳду паймон, инъикоди қарордор.** 2. *кит.* фароҳам омадан, ҷамъ омадан (-и одамон барои қарор додан ба коре).

ИНЬИТОФ *a.* انعطاف 1. ҳам шудан, дуқат шудан, дуто шудан. 2. баргаштан, бозгаштан.

ИНЬОМ *a.* انعام чизеро ба касе бе бадал бахшидан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан**

дан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан** бахшиш додан; мукофот додан, **инъом кардан** бахшидан, пешкаш намудан.

ИНЬОМБАХШӢ انعام بخش *nig.* **инъомдихӣ.**

ИНЬОМДИХӢ انعام دهی тӯхфа додан, мукофот додан; инъом бахшидан ба касе.

ИНЬОМИӢ انعامی 1. *mansub ба инъом;* ба тарики инъом гирифташуда, тӯхфашуда. 2. силоҳ, соат ва ё асбоби дигаре, ки ба касе бо номнавис шудан тӯхфа гардидааст.

ИОДА(Т) *a.* اعاده//اعادت 1. бозгашт, ручӯъ. 2. бозгуфтан, дубора гуфтан, такроран гуфтан. 3. эҳё шудан, бори дигар зинда шудан.

ИОН *ю.* ایان *физ.* зарраҳои заряднок; атом ё гурӯҳи атомҳо, ки заряди барқӣ доранд.

ИОНА *a.* اعانه *кит.* маблағе, ки ба тарики ёрию дастгирӣ ба касе дода мешавад: **иона ҷамъ кардан.**

ИОНАТ *a.* اعانت *кит.* ёрӣ кардан, дастгирӣ намудан, ёрмандӣ, кумак.

ИОНИЗАЦИЯ *ю.* آیانزیسیه ҳодисаи ба ионҳо табдил ёфтани ҳаста ва молекулаҳо бо таъсири ҷараёнҳои химиявӣ *ва г.*

ИОНОСФЕРА *ю.* آیاناسفره қабати болоии ҳавои атрофи Замин, ки дар он ион ва электронҳо зиёд аст.

ИПОТЕКА *ю.* ایپاتیکه *نیکت.* ғарави амволи ғайриманқул бо мақсади гирифтани қарз (*ғарави қарздиҳанда дар ихтиёри қарздор боқӣ мемонад*).

ИППОДРОМ *ю.* ایپادرام *nig.* аспрес.

ИРАМ *a.* ارم: **боги Ирам** *кит.* боги бошуқӯҳи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳ дар Яман бунёд кардааст.

ИРВО *a.* ارووا *کит.* обёрӣ кардан, сероб кардан.

ИРГАЙ *m.* ایررغی *бот.* номи гиёҳ ва меваи он, ки қизил низ номида мешавад.

ИРГОБ *a.* ارگاب *کит.* рағбати касеро бедор кардан, шавқу ҳаваси касеро ба коре бедор кардан.

ИРД ارد рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ, ард.

ИРЗ *a.* عرض кит. обрӯ, шараф, номус.

ИРИМ *t.* ایریم گوфт. маросими хуроғӣ барои дағъи зиёну зарар: **иrimу чирим**.

ИРИМЧӢ ایریمچی 1. он ки маросими хуроғӣ анҷом медиҳад. 2. шахсе, ки ба ҳар гуна зиёну зарар аз ғайр бовар дорад.

ИРИС *лот.* اریس گوфт. навъи конфет, ки бӯи гули савсан дорад.

ИРҚ *a.* عرق 1. кит. раг. 2. асл, насаб; қавмият, хешутаборӣ.

ИРҚУННИСО *a.* عرق النساء 1. номи раге, ки аз сурин сар шуда, то буҷулаки пой мерасад; асаби сурин. 2. *тиб.* дарди раги сурин.

ИРЛАНДӢ мансуб ба Ирландия; забони ирландӣ забони мардуми Ирландия.

ИРМОН I ایرمان *кит.* меҳмони нохонда, туфайлӣ; меҳмоне, ки бехабар, ногоҳ омадааст.

ИРМОН II ایرمان//ارمان он чи ба тариқи қарз ё амонат ба касе дода мешавад; орият.

ИРМОНСАРО(Ӣ) ایرمان‌سرای (ӣ) 1. меҳмонхона. 2. сарои ориятӣ; хонае, ки ориятӣ бошад. 3. *маҷ.* дунё.

ИРО *a.* عرا мӯхрае, ки дар шоҳмот байни шоҳи худ ва руҳи ҳариф меистад.

ИРОДА *a.* اراده хост, майл, қасд; шавқ ва қасди шиддатнок барои иҷрои коре: **ирадаи оҳанин**, **ирадаи устувор**, **ирадаи қавӣ**; азму **ирада** майлу ҳоҳиши ҷиддӣ ва қатъӣ; **ирада кардан** ба иҷрои коре камар бастан, қасд кардан кореро.

ИРОДАТ *a.* ارادت 1. *nig.* **ирада:** омадан бо иродат, рафтан бо иҷозат (*маҷ.*). 2. ихлос, эътиқод, дилбастагӣ; дasti **ирадат бар сина ниходан** ихлос ва дилбастагии худро изҳор кардан; **ирадат доштан** ихлос доштан ба касе, ба чизе.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت‌گرائي *فالس.* ҷараёни фалсафӣ, ки иродаро ба сифати усули олии ҳастӣ арзёбӣ мекунад.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت‌گرای пайрави иродатгароӣ.

ИРОДАТМАНД ارادتمند он ки ба касе ихлосу

эътиқод дорад, муҳлис.

ИРОДАТМАНДӢ ارادتمندی ба касе ихлосу эътиқод доштан, иродатманд будан.

ИРОК *a.* عراق 1. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик, дар Байнаннаҳрайн воқеъ аст. 2. *мус.* мақоми шашум аз силсилаи мақомҳои мусикии классикии тоҷик – «Шашмақом».

ИРОКИДӮЗӢ عراقی دوزی гулдӯзии хос бо риши таи абрешимӣ.

ИРОКӢ عراقی 1. *mansub ba* Ирок; тӯппии ирокӣ тӯппии хоси абрешимдӯҳт; *собуни ирокӣ* собуни дастурӯшӯӣ, собуни мушкин. 2. сокини Ирок.

ИРРАТСИОНАЛИЗМ *лот.* ایرتیانلیزم *فالس.* равияни фалсафӣ, ки кувваи аклро дар ҷараёни маърифат инкор мекунад ё маҳдуд хисоб мекунад; *муқоб.* **ратсионализм.**

ИРС *a.* ارث молу мулке, ки баъди мурдани касе ба ворисон боқӣ мемонад, мерос.

ИРСИЯТ *a.* ارشت меросӣ будан; маҷмӯи хосиятҳои табиии организм, ки аз гузаштагон ба бозмондагон ба тариқи мерос мерасад, меросӣ, мавруسӣ.

ИРСӢ ارشی меросӣ, ба мерос монда.

ИРСОЛ *a.* ارسال фиристодан, равон кардан.

ИРСОЛКУНАНДА ارسال‌کنندۀ *сифати феълии замони ҳозира az ирсол кардан;* фиристанда.

ИРТИБОТ *a.* ارتباط робита, алока: **иртибот доштан.**

ИРТИЁЗ *a.* ارتیاض *kit.* 1. риёзат, азобу уқубат қашидан. 2. *маҷ.* ром шудан.

ИРТИЁШ *a.* ارتیاش *kit.* некӯаҳволӣ, хушҳолӣ.

ИРТИЗО ارتضا *kit.* 1. розӣ шудан. 2. хушнуд (хурсанд) шудан.

ИРТИЗОҚ *a.* ارتزاق *kit.* рӯзӣ ёфтан, қасби ризқу рӯзӣ кардан.

ИРТИЗОЪ ارتضاع *kit.* хӯрдани шир, макидани шир.

ИРТИКОБ ارتکاب *kit.* ба коре шурӯъ кардан, машғул шудан, коре ва амалеро пеш гирифтан.

ИРТИКО *a.* ارټقا *кит.* 1. боло рафтан; болоравӣ. 2. *маҷ.* ба мартабаи баланд расидан.

ИРТИОД *a.* ارتعاد *кит.* аз тарс ларзидан; ларзиш, беоромӣ ва хавлу ҳарос.

ИРТИОШ *a.* ارتعاش *кит.* ларзидан: ларзиш, ларза; **иртиоши савт** ларзиши овоз.

ИРТИСОМ *a.* ارتسام *кит.* 1. ба фармон итоат кардан, расму фармон ба ҷо овардан. 2. нақш бастан, нақш гирифтан; алломат, нишон, тамға: **иртисом ёфтан** нақш бастан.

ИРТИФОҚ *a.* ارتفاق *кит.* 1. бар оринҷ такя кардан. 2. рафоқат намудан. 3. истифода.

ИРТИФОҲ *a.* ارتفاعه را فوҳیت, ҳуши.

ИРТИФОҖ *a.* ارتفاع *баланд* шудан, боло шудан; *баландӣ*, фароз; рифъат.

ИРТИФОҲШИНОС ارتفاع شناس *кӯн.* ситорашинос, мунаҷҷим.

ИРТИҲОЛ *a.* ارتحال 1. *кит.* реҳлат кардан, кӯч бастан, сафар, ба ҷо рафтан; тағири макон. 2. *маҷ.* аз олам реҳлат кардан, даргузаштан, вафот кардан, фавтидан, мурдан.

ИРТИЧОИОН *a.* ارجاعيون *ҷ.* **иртиҷоӣ**; тарафдорони иртиҷоъ (2).

ИРТИЧОИЯТ *a.* ارجاعیت **иртиҷоъпарастӣ.**

ИРТИЧОӢ ارجاعی *mansub* ба **иртиҷоъ**; иртиҷоъпараст.

ИРТИЧОЛ *a.* ارتجال *кит.* ба таври бадеха бидуни фикру андеша сухан гуфтан, ҳозирҷавобона гап задан ё шеър гуфтан.

ИРТИЧОЪ *a.* ارجاع 1. *кит.* баргаштан, бозгаштан, ба ҳоли аввал гаштан. 2. муқобилияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғоявии кӯҳнапарастон ба муқобили пешрафту тағириoti навоварона.

ИРТИЧОЪПАРАСТ ارجاع پرست *тарафдори иртиҷоъ.*

ИРФОН *a.* عرفان 1. дониш, маърифат. 2. ҷараёни динию фалсафии тасаввуф аст, ки ба воситаи қашғу шуҳуд (*бе иштироки ақлу идрок*) ба ҳақиқат расиданро тарғиб мекунад.

ИРФОНӢ عرفانی *mansub* ба **ирфон**; тасаввуфӣ; **адабиёти ирфонӣ** адабиёте, ки аз тасаввуф баҳс мекунад ва дар он афкори тасаввуфӣ

баён ёфтааст.

ИРФОҖ *a.* ارفع *баланд* кардан; боло рафтан, баланд баромадан.

ИРҲО *a.* ارخا *кит.* суст кардан, сустӣ; нарм гардонидан; фурӯхиштан; фурӯхиштагӣ; *◊ ирҳои инон* аз чизе бетааммул гузаштан.

ИРШОД *a.* ارشاد *нишон* додани роҳи рост, хидоят кардан ба роҳи ҳақ; раҳнамоӣ, хидоят; **хати иршод** *кӯн.* ҳуҷҷате, ки шайхони бузург ба шогирдони худ медоданд ва дорандай ҷунин ҳат вакили комилхуқуки шайхи бузург ба шумор мерафт ва ҳаққи муридгирӣ пайдо мекард.

ИСАВӢ عيسوی *mansub* ба **Исо**; ки пайғамбари насрониён аст; парастишқунанда, эътиқодманд ба дини насронӣ: **дини исавӣ.**

ИСБАҖ *a.* اصبع *kit.* 1. ангушт. 2. *кӯн.* ҷенаки дарозӣ ба миқдори 3, 125 см.

ИСБОҒ *a.* اسبغ *kit.* 1. ба қасе неъмати бекиёс додан. 2. пурра ва комилан адо кардани коре; **исбоги вузӯи** пурра ба ҷо овардан.

ИСБОТ *a.* اثبات *кардан*, тасбит намудан; далелу бурхон оварда ҷизеро тасдиқ кунондан; **барои исботи...** барои нишон додани дурустӣ ва ҳаққонияти чизе; **исбот ёфтан** субит шудан, муҳаққақ гардидан; **исбот кардан** бо ҳуҷҷат ва далел дурустӣ ва ҳаққонияти фикри ҳудро нишон додан, ба субут расонидан; **ба исбот расидан** бо далелу ҳуҷҷат субит шудан (-и гапе ё коре), муҳаққақ шудан.

ИСБОТКУНАНДА اثبات کننده *цифати феълии замони ҳозира* аз **исбот кардан**; қасе, ки бо далелу бурхон дурустии фикрро исбот мекунад.

ИСБОТНОПАЗИР اثبات ناپذیر *чизе*, ки исбот карданаш (шуданаш) номумкин аст.

ИСБОТНОПАЗИРИ اثبات ناپذیر *исботнопазир будан*, имкон надоштани исботи фикре ё коре.

ИСБОТПАЗИР اثبات پذیر *қобили исбот будани фикре; имконияти бо далелу ҳуҷҷат исбот кардани чизе.*

ИСБОТПАЗИРИ اثبات پذیر *исботпазир будан*, мавҷуд будани имконият барои исбот кардан чизе.

ИСБОТШАВАНДА اثبات‌شوندہ *сифати феълии замони ҳозира аз исбот шудан.*

ИСЁН *a. عصیا* 1. саркашӣ, сарпечӣ аз итоат. 2. қиём бар муқобили қувва ё мафкураи хокима, балво; шӯриш; **исён кардан** шӯридан, аз итоат гарданкашӣ кардан, бар зидди хокимиият бархостан.

ИСЁНГАР *عصیان‌گر* он ки нофармонбардорӣ мекунад; шӯришкунанда, шӯришгар.

ИСЁНГАРӢ *عصیان‌گری* сарпечӣ аз итоат ва фармонбардорӣ; шӯриш.

ИСЁНГАРОНА *عصیان‌گرانه* дар ҳоли сарпечӣ, шӯришгарона.

ИСЁНКОР *عصیان‌کار* *nig.* исёнгар.

ИСЁНКОРИЙ *عصیان‌کاری* *nig.* исёнгарӣ.

ИСЁНКОРОНА *عصیان‌کارانه* *nig.* исёнгарона.

ИСКАНА *اسکنه* олати фӯлодии дурдегарӣ барои кофтан ва сӯроҳ кардани чӯб ва нақш буридан дар он.

ИСКАНАҚАЛАМ *اسکنه‌قلم* олати оҳанини исканашакл барои қандани нақшу нигор дар чӯб ва филиз.

ИСКАНАПАЙВАНД *اسکنه‌پیوند* *кишиو*. яке аз навъҳои пайванд кардани дараҳт, ки шоҳа ё танаи дараҳтро шикофта, навдаи пайвандшавандаро дар он мешинонанд.

ИСКАНДАР *ю.-а.* *اسکندر* 1. сир, саримсоқ. 2. номи яке аз подшоҳони Юнони қадим, Искандари Мақдунӣ, маъруф ба Искандари Зулқарнайн.

ИСКАНЧА *اسکنجه* *шакли дигари ишканча.*

ИСКАНЧАБИН *اسکنچین* *муарраби сиканҷабин.*

ИСКУДОР *اسکدار* *кит.* қосид, чопар. пайк, номарасон.

ИСҚО *a. اسقا* *کит.* 1. шикастани ташнагӣ; рафъ намудани ташнагӣ. 2. обёрии заминҳо.

ИСҚОТ *a.* *اسقط* 1. партофтан, андохтан, афқандан. 2. *тиб.* бача партофтани, пеш аз ҳафт моҳ бачаи норасид зоидан. 3. *тиб.* ба таври сунъӣ гирифтани ҳамли зан. 4. *маҷ.* ҳар чизи кӯҳнашуда, бекор ва бефоида; **аспи исқот** аспи аз кор монда.

ИСЛИҚ *t. اسلیق* *гуфт.* 1. чиркин, олуда, нопок. 2. *маҷ.* сусти бемадор, бекувват; барчомонда.

ИСЛИҚӢ *اسلیقی* *гуфт.* 1. чиркинӣ, олудагӣ, нопокӣ. 2. *маҷ.* бемадорӣ, аз пой афтодагӣ, пӯсту устухон шуда: **чорвои ислиқӣ.**

ИСЛИМИЙ *اسلیمی* яке аз навъҳои нақшу нигор дар қандакории чӯбу гаҷ, ки иборат аз гирех ва печу ҳамҳои занҷирмонанди шабех ба унсурҳои табиат аст.

ИСЛОМ *a. اسلام* яке аз динҳои яккаҳудоии ҷаҳонӣ, ки дар асри VII дар Арабистон пайдо шудааст ва бунёдгузораш Муҳаммади пайгамбар (с) аст; **дини ислом** дини мусулмонӣ; **олами ислом** маҷмӯи ҷой ва мамлакатҳое, ки пайравони дини ислом зиндагӣ мекунанд, маҷмӯи ҷойҳои мусулмоннишин; **ислом овардан** ба дини ислом гравидан, имон овардан, мусулмон шудан.

ИСЛОМИЯТ *a. اسلامیت* 1. мусулмонӣ. 2. дини ислом, оин ва аҳкоми исломӣ.

ИСЛОМОӢ *اسلامی* *mansub ба ислом;* мусулмонӣ; **Шарқи исломӣ** мамлакатҳои мусулмоннишини Шарқ.

ИСЛОҲ *a. اصلاح* 1. бех (дуруст) кардан; тасҳех, беайбу нақс кардан. 2. *кит.* сулҳу оштӣ, созиш кардан; **ислоҳ кардан (намудан)** дуруст кардан, камбузиҳоро бартараф намудан; **ислоҳ шудан** а) бех (дуруст) шудан; б) созиш кардан; ба ифоқа омадан.

ИСЛОҲКОР *اصلاح‌کار* он ки ба миёна даромада, тарафайнро оштӣ ё созиш медиҳад, оштидиҳанда.

ИСЛОҲНАШАВАНДА *اصلاح‌نشوندہ* *nig.* **ислоҳ-нозазир.**

ИСЛОҲНОПАЗИР *اصلاح‌ناظر* дурустношуданӣ, ғайри қобили ислоҳ.

ИСЛОҲХОТ *a. اصلاحات* 1. *ق. ислоҳ;* тасҳехҳо. 2. тағайир додан ва навсозии шароит ва тарзи кори ягон соҳаи ҳаёти ҷамъияти барои беҳбуди он: **ислоҳоти мактаб.**

ИСЛОҲХОТПАРВАӢ *اصلاحات‌پروری* ҳаракати ислоҳотхоҳӣ.

ИСЛОҲХОТТАЛАБ *اصلاحات‌طلب* ислоҳотхоҳ; талабгори ислоҳот.

ИСЛОХОТТАЛАБӢ اصلاحات طلبی талаби ислоҳот кардан: **харакати ислоҳотталабӣ**.

ИСЛОХОТХОХ اصلاحات خواه тарафдори сиёсati ислоҳотхоҳӣ.

ИСЛОХОТХОҲӢ اصلاحات خواهӣ яке аз ҷараёнҳои сиёсист, ки ба ҷои муборизаи инқилобӣ ислоҳоти ҷузъиро тарғиб мекунад.

ИСЛОХПАЗИР اصلاح‌پذیر коре, ки дуруст шуданаш мумкин аст.

ИСЛОХТАЛАБ اصلاح طلب чизе ё коре, ки ба ислоҳ (тасҳех, дуруст) кардан эҳтиёҷ дорад.

ИСЛОХШАВАНДА اصلاح‌شوندہ *цифати феълии замони ҳозира* аз **ислоҳ шудан**; ислоҳпазир.

ИСМ I اسم kит. гуноҳ, айб; хато.

ИСМ II a. اسم 1. ном. 2. збши. ҳиссаи мустақили нутқ, ки қалимаҳои ифодакунандай номи ашёву шахс ва гайраро дар бар мегирад: **исми танҳо, исми ҷамъ, исми ҳос, исми ҷинс; Ҳ исми аъзам** d. дуое, ки ҳондан ё навишта бо ҳуд гирифта гаштани он гӯё қасро аз оғату балоҳо нигоҳ медорад; **исми шаб** қалима ё ибораи шартӣ, ки ҳарбиён ё пинҳонкорон барои (дар шаб) шиносондани посбонон мегӯянд, номи шаб.

ИСМАН a. اسماً ба ном, фақат барои расмияти ҳоҳирӣ.

ИСМАТ a. عصمت 1. покдомани, бегуноҳӣ. 2. иффат, бакорат; **пардаи исмат** пардаи бакорат, пардаи шарм.

ИСМОИЛДАВОН اسماعیل دوان: **исмоилдавон** кардан ғуфт. кореро рӯяқӣ ва бо ҳила анҷом додан.

ИСМОИЛИЯ a. اسماعیلیه d. фирқаи равияи шиа дар ислом, ки асосгузори он Исмоил ибни Ҷаъфари Содик (асри VIII милодӣ) мебошад.

ИСМОИЛӢ اسماعیلی d. пайрави фирмайи исмоилия.

ИСНОД a. اسناد 1. нисбат додани чизе ё ғапе ба қасе; такя кардан ба манбае барои исботи муддао. 2. ғуфт. коре, ки боиси ҳичолат ва бадномии қасе шуда метавонад; **иснод овардан** ғуфт. боиси бадномӣ ва мазаммати қасе гардиdan; **иснод расидан** мавриди бадномӣ воқеъ гардидан.

ИСО a. عیسی d. пайғамбар ва бунёдгузори дини насронӣ, ки тақвими кунуни миллий аз таҷаллуди ӯ ибтидо мегирад, Исои Масех, Исои Марям, Масехо.

ИСОА(Т) a. اسائے//اسائت бадӣ кардан; бадӣ, кори бад.

ИСОБА a. عصابه rӯймоле, ки ба сар ё пешона мебанданд, пешонабанд, сарбанд; дастор.

ИСОБАТ a. اصابت 1. кит. расидан, дуруст расидан, рост омадан: **исобати қуръа ба номи қасе**. 2. ба ҳадаф расидан, ба нишон расидан (-и тир).

ИСОДАМ عیسی دم 1. он ки таъсири нафаси Исои пайғамбарро дорад, ки аз рӯи ривоятҳо, бо як дами нафас Исои Масех гӯё мурдаро зинда мекард. 2. маҷ. ҷонбахш, рӯҳпарвар (*цифати маъшуқа*).

ИСОР a. ایشار kит. аз барои нағъи дигарон аз манфиати ҳуд гузаштан; ато кардан, бахшидан.

ИСПАНД اسپند bot. номи гиёҳи ҳудрӯй, ки дуд кардани он қасро гӯё аз заҳми ҷашми бад ҳифз мекунад, ҳазориспанд.

ИСПАНДОН اسپندان bot. тухми ҳардал.

ИСПАНДДОНА اسپنددانه bot. тухми испанд, донаи испанд.

ИСПАНДОРМУЗ//ИСФАНДОРМУЗ

اُسپندار مذ//اسفندار مذ 1. номи рӯзи панҷуми ҳар моҳи соли шамсӣ. 2. номи моҳи дувоздаҳуми соли шамсӣ.

ИСПАНИЙ اسپنی мансуб ба **Испания**: забони испаний, рақси испаний.

ИСПАНОК اسپناق bot. навъи растани хӯрокӣ.

ИСПАНОХ اسپناه nig. испанок.

ИСПАНОЧ اسپناج nig. испаноч//испанок.

ИСПАРАГ اسپرگ bot. як навъ гиёҳи ёбоист, ки аз он ранги зард тайёр мекунанд.

ИСПАРАК اسپرک nig. испараг.

ИСПАРФАМ اسپرغم райҳон, нозбӯ.

ИСПАРЛУС اسپرلوس kит. сарой, қасри подшоҳӣ.

ИСПАРМА اسپرمه донача ё доғҳои хурд, ки аз баъзе касалиҳо ба бадан медамад.

ИСПАҲСОЛОР اسپهسالار кит. шакли дигари сипахсолор.

ИСПЕД اسپید шакли дигари сапед.

ИСПИЧ اسپیچ гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ИСПОР اسپار 1. асбоби замиронии чӯбӣ, ки ба юги ҷуфти гов мебанданд, омоч, сипор. 2. зарфе ё ҳавзчае, ки дар он ангуруро фишурда шираашро мегиранд, ҷархушт.

ИСПОХ اسپاه кит. шакли дигари сипоҳ.

ИСПУРЧ اسپرچ ниг. сипурз.

ИСРО a. اسرا کит. сафари шабона, шабравӣ.

ИСРОИЛӢ اسراعیلی мансуб ба Истроил (давлат); сокини Истроил, яхудӣ.

ИСРОР a. اصرار пофишорӣ, истодагарӣ (дар ақидае ё ҳоҳише); **исрор кардан** (намудан) пофишорӣ кардан, саҳт истодан (*дар коре ё дар сари матлабе*).

ИСРОРАН a. اصراراً бо исрор, бо таъкид, исроркорона.

ИСРОРКОРӢ اصرارکاری пофишорӣ, истодагарӣ.

ИСРОРКОРОНА اصرارکارانه бо исрор, бо таъкид, бо истодагарӣ (*дар ған ё талаби худ*).

ИСРОФ a. اسراف зиёда аз ҳоҷат ҳарҷ кардан, ҳарҷи зиёда аз ҳадду андоза, бехуда ва барзиёд сарф кардани ҷизе, зиёదравӣ дар ҳарҷ; **исроф кардан** бечо ва зиёда сарфу ҳарҷ кардани ҷизе; **исроф шудан** бехуда ва аз ҳад зиёд сарф шудан.

ИСРОФКОР اسرافکار он ки ҷизеро бечо ва аз ҳад зиёд сарф мекунад, носарфакор.

ИСРОФКОРӢ اسرافکارӣ исрофкор будан; сарфи бечо, бехудаҳарҷӣ, носарфакорӣ.

ИСРОФКОРОНА اسرافکارانه бечо ва аз ҳад зиёд сарф кардан.

ист ایست *асоси замони ҳозира аз истодан*.

ИСТ ایست қароргирӣ, таваққуф; **бे ист** наистода, таваққуф накарда; **ҷои ист** маҳалли истода.

дани ҷизе, ҷои таваққуф; **ист кардан** истодан, таваққуф кардан, бозистодан; **аломатҳои ист зби**. вергул ва нуқта, ки ҷузъи аломуатҳои китобатӣ ҳисоб мешаванд; **исту бист** гуфт. тамоми ҳастӣ, буду шудаш.

ИСТАБЛ ю.-а. اصطبل//اصطبَل ҷои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, саисхона; ҷои бастани чорпоён.

ИСТАБР استبر кит., шакли дигари ситабр.

ИСТАБРАК // **ИСТАБРАҚ**

استبرک//استبرق ҷои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, саисхона; ҷои бастани чорпоён.

ИСТАМ I استم доштнок, бардавом, дерпо.

ИСТАМ II ایستم شакли дигари ситам.

ИСТАМГАР استمگر ниг. ситамгар.

ИСТАХР استخر//اصطخر кит. ҳавз; обгир, толоб; номи пойтаҳти Эрони бостонии давраи Ҳаҳоманишин, Пасаргод, Персеполис.

ИСТГОХ ایستگاه 1.ҷои исти (тавакқуфи) воситаҳои нақлиёт: **истгоҳи автобус**, **истгоҳи роҳи оҳан**. 2. бошишгоҳ, қароргоҳ.

ИСТЕЗА استیزه شакли дигари ситеза; зардаву ситеза ҳашму газаб.

ИСТЕХЗО a. استهزا 1. масхара кардан. 2. ришҳанд кардан; ришҳанд, тамасхур, лабҳанди масхараомез; **истехзо кардан** ришҳанд кардан, писханд задан.

ИСТЕХЗОКОР استهزاکار ришҳандкунанда, писхандзананда; мазоҳкунанда.

ИСТЕХЗОКОРОНА استهزاکارانه хандомез, писхандомез.

ИСТЕХЗООМЕЗ استهزاامیز дорои оҳангӣ тамасхур, писхандомез.

ИСТЕХЗООМЕЗОНА استهزاامیزانه бо истехзо, бо ришҳанд, тамасхуркунон.

ИСТЕХЗОР a. استحضار кит. 1. ҳузури касеро хостан, ҳозир шудани касеро талаб кардан. 2. ба ёд овардан, хотирнишон кардан; огоҳӣ, иттиллоъ.

ИСТЕХКОМ استحکام 1. маҳкам шудан; муссатҳкамӣ, устуворӣ; **истехком додан** устувор ва мустаҳкам кардан; **истехком ёфтan**

мустаҳкам шудан. 2. ҳ. иншооти маҳсус (*аз қабили нуқтаҳои отаифишионӣ, қалъа, ҳандақ, бурҷҳои дидбонӣ ва г.*), ки бо мақсади садди роҳи душман шудан ва мустаҳкам кардани мавқеи худ месозанд: **истехкоми мудофиавӣ**.

ИСТЕҲКОҚ *a. استحقاق* кит. лаёқату қобилият, шоистагӣ; ҳақ доштан, соҳиби ҳақ будан.

ИСТЕҲКОҖӢ *استحقاقی* кит. сазовор ва соҳиби ҳақ аз рӯи маълумот ва ҷиҳатҳои дигар.

ИСТЕҲСОЛ *a. استحصال* ҳосил кардан, ба вучуд овардан; амалиёте, ки инсонҳо ба воситаи он ашё ва қувваҳои табиатро ба кор бурда маҳсулоти барои зисту зиндагонӣ ва тараққиёти ҷамъият даркориро тавлид мекунанд: **истехсоли фӯлод, истехсоли галла; истехсол кардан** тавлид кардан, ҳосил намудан, ба даст овардан.

ИСТЕҲСОЛИЙ *استحصالی* мансуб ба истехсол ва истехсолот: муносибатҳои истехсолӣ.

ИСТЕҲСОЛКУНАНДА *استحصال‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира az истехсол кардан;* тавлидкунанда, ҳосилкунанда, қувваҳои истехсолкунанда.

ИСТЕҲСОЛОТ *a. استحصالات* 1. ҷ. **истехсол:** **воситаҳои истехсолот иқт.** маҷмӯи олот ва меҳнати мавриди зарурати истехсоли неъматҳои моддӣ: **раванди истехсолот.** 2. *иқт.* ҷараёни истехсоли маҳсулот; он соҳаи саноат, ки дар он бевосита амалиёти истехсол ба вучуд меояд.

ИСТЕҲСОН *a. استحسان* кит. писандидан, сутудан, мақбул донистан.

ИСТЕҶБОД *a. استبعاد* кит. банда кардан, ба бандагӣ гирифтан, асир кардан.

ИСТЕҶДОД *a. استعداد* 1. тавоной дар коре, қобилият, лаёқат; **истеҷдод доштан** соҳиби қобилият будан, лаёқат доштан. 2. соҳиби истеҷдод, лаёқатманд.

ИСТЕҶДОННОК *استعدادناک* боистеҷдод, бола-ёқат.

ИСТЕҶЛО *a. استعلا* кит. бартарӣ чустан; фазилат.

ИСТЕҶЛОМ *a. استعلام* кит. пурсидан дар бораи чизе, огоҳӣ хостан аз чизе; пурсиш.

ИСТЕҶЛОЧ *a. استعلام* кит. илоҷ хостан, дармон кардан.

ИСТЕҶМОЛ *a. استعمال* ба кор бурдан, кор фармудан, истифода кардан; сарф кардан (шудан); **истеҷмол кардан** кор фармудан; **аз истеҶмол баромадан** ғайри қобили истифода шудан.

ИСТЕҶМОЛӢ *استعمالی* мавриди истеҶмол, *mansub ба истеҶмол;* ба кор раванда: **арзиши истеҶмолӣ, қарзи истеҶмолӣ.**

ИСТЕҶМОЛКУНАНДА *استعمال‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира az истеҶмол кардан;* он ки истеҶмол мекунад, ё истифода мебарад, бакорбаранда, корфармоянда; сарфкунанда.

ИСТЕҶМОЛОТ *a. استعمالات* соҳаи истеҶмол ва матлубот.

ИСТЕҶМОЛШАВАНДА *استعمال‌شوندہ* *сифати феълии замони ҳозира az истеҶмол шудан;* он чи ки истеҶмол мешавад; коршоям.

ИСТЕҶМОР *a. استعمار* с. истиқолияти сиёсии кишвари ақибмондаero поймол карда, онро мутеи худ кардани мамлакати пурқудрате бо мақсади истифодаи сарватҳои табий ва қувваҳои арзони инсонии он кишвар (*бо баҳонаи обод кардан ва тараққӣ додан*): **истеҶмор кардан, истеҶмор шудан.**

ИСТЕҶМОРГАР *استعمارگر* с. мамлакате, ки кишвари дигареро истеҶмор мекунад.

ИСТЕҶФО *a. استعفا* аз кор ё хизмат озод карда шудани худро хостан; **аризаи истеҶфо додан** аз коре озод карда шудани худро хоста, ба идора ё шахси дар боло истода ариза додан; **ба истеҶфо баромадан** кор ё хизматеро бо ихтиёри худ гузоштан; **истеҶфо додан** аз кор ё хизмате талаби озодшавӣ кардан.

ИСТЕҶЧОЛ *a. استعجال* кит. шитоб, таъчил, шитобкорӣ.

ИСТИБДОД *a. استبداد* 1. танҳо ба сари худ кор кардан, майл ва хости дигаронро ба эътибор нағирифта кор кардан; худроӣ, худкомӣ, худсарӣ. 2. тарзи ҳукumatdorie, ки фармонравоён ҳар корро ба сари худ мекунанд ва тобеи қонун нестанд. 3. зулм, бедодгарӣ; **арбоби истибдод** истибдодпешагон, онҳое, ки кору борашон ҷабру зулм ва худсарӣ аст; **ко-**

ХИ ИСТИБДОД *киноя* аз дастгоҳи идораи ҳокимиияти мутлақа.

ИСТИБДОЛ *a.* استبدال *кит.* бадал гирифтан, чизро бар ивази чизе гирифтан; иваз, бадал.

ИСТИБОР *a.* اصطبار *кит.* сабр кардан, тоқат овардан, таҳаммул намудан; сабр, тоқат, таҳаммул.

ИСТИБСОР *a.* استبصار *кит.* басират, доноӣ; **ахли истибсор** арбоби фаҳму фазилат.

ИСТИБЬОД *a.* استبعاد *кит.* 1. дурӣ чустан, дур шудан; дурӣ. 2. аз эҳтимол дур доистан.

ИСТИВО *a.* استوا *баробарӣ*, эътидол, баробар шудан; **истивои лайлу нахор** баробар шудани шабу рӯз; **ҳати истиво** хате, ки аз маркази Замин гузашта, онро ба нимкураи шимолӣ ва нимкураи ҷанубӣ чудо мекунад.

ИСТИФНО *a.* استغنا *1. кит.* ба чизе эҳтиёҷ надоштан, бадавлат будан. *2. маҷ.* беэътиноӣ; нозу тақаббур барои нишон додани бениёзи ву беэҳтиёҷии худ ба ягон чиз; **истифно кардан** нозу тақаббур намудан.

ИСТИФОСА(Т) *a.* استغاثه/استغاثت *кит.* ёрӣ хостан, додхоҳӣ кардан, имдод чустан.

ИСТИФРОҚ *a.* استغرق *кит.* 1. ҳамаро фаро гирифтан, ҳамаро дар бар гирифтан. 2. тамом ба коре машғул шудан; гарки коре гардидан

ИСТИФФОР *a.* استغفار *д.* талаби авф ва омурзиш кардан (аз Худо), мағфират хостан, тавба кардан.

ИСТИДЛОЛ *a.* استدلل *кит.* далел овардан; далел, бурҳон, ҳучҷат.

ИСТИДОМАТ *a.* استدامت *кит.* 1. давоми чизро хостан; ҳамеша чизро хостан. 2. ҳамешаҳӣ, давомдорӣ, пойдорӣ.

ИСТИДРОК *a.* استدراع *кит.* 1. дарк кардан, дарёфтан; барои фаҳмидан кӯшиш кардан. 2. *ади.* санъатест, ки мисраи аввали байти шеър ба назар ҳаҷву мазаммат менамояд, аммо аз мисраи дувум маълум мегардад, ки мадҳу саност.

ИСТИДҖО *a.* استدعا *кит.* илтимос кардан, ҳоҳиш кардан, дархостан; дархости шахси хурд аз бузург; илтимос, ҳоҳиш бо фурӯтаний.

ИСТИЁД *a.* اصطیاد *кит.* сайд кардан, шикор кардан; шикор, сайд.

ИСТИЗҲОР *a.* استظهار *1.* ёрӣ ва паноҳ хостан аз касе, такя кардан ба ёрии касе; **истизҳор кардан** ёрӣ хостан, паноҳ бурдан. *2.* пуштибонӣ, пушту паноҳ. *3.* тасдиқ кардан, таъқид кардан, тасдиқ, таъқид, баён.

ИСТИКБОР *a.* استکبار *кит.* тақаббур намудан, бузургманишӣ кардан, калонигарӣ кардан.

ИСТИКМОЛ *a.* استكمال *кит.* комил кардан, тақмил намудан.

ИСТИКШОФ *a.* استکشاف *1.* ҷустуҷӯ, кофтуков, таҳқиқ. *2.* қашф.

ИСТИҚБОЛ *a.* استقبال *1.* пешвозгириӣ, баромадан ба пешвози касе ё чизе; **ба истиқболи...** а) ба пешвози..., барои пешвоз гирифтани... б) *ади.* ба татаббӯи..., дар пайравии...; **ба истиқбол баромадан** пешвоз гирифтан; **истиқбол кардан** пешвоз гирифтан. *2. кит.* оянда; замони оянда. *3. кит.* моҳи пурра, моҳи шаби ҷаҳордаҳ.

ИСТИҚЛОЛ *a.* استقلال *мустақилий, соҳибихти- ёрӣ;* озодӣ ва комилхуқуқии қишвар дар идораи сиёсию иқтисодӣ ва фарҳангии худ; **ҷашни истиқлон** ҷашне, ки ба муносибати истиқлоният ба даст овардани қишвар таҷлил мегардад.

ИСТИҚЛОЛИЯТ *a.* استقلالیت *nig.* **истиқлон;** **истиқлонияти миллӣ** соҳибихтиёрии миллӣ.

ИСТИҚОМАТ *a.* استقامت *1. кит.* истодагӣ, истодагарӣ, побарҷоӣ, сабот. *2. кит.* рост истодан, рост шудан; ростӣ, дурустӣ. *3.* иқомат кардан, манзил кардан, муқим шудан (*дар ҷоē*); **ҷои истиқомат** ҷои зист, маҳалли сукунат, манзилгоҳ, маскан; **истиқомат гузидан** ҷои гирифтан, ҷойгир шуда зистан (*дар ҷоē*); **истиқомат доштан** муқим будан, зистан, дар ҷо зиндагӣ кардан.

ИСТИҚОМАТГОҲ *استقامات گاه* маҳалли иқомат, ҷои зист, манзил.

ИСТИҚОМАТИЙ *a.* استقامتي *1. мансуб ба истиқомат.* 2 ҷои муносibi зист ва манзил кардан; **ҳуҷраи истиқоматӣ.** *3. таър.* дар дарбори амирони манғитии Бухоро амалдори маъзул, ки то ба мансаби нав таъйин шу-

данаш, дар сафарҳои амир ўро ҳамроҳӣ ме-кард.

ИСТИКОМАТҖОЙ *استقامت جای nig. истикоматгоҳ.*

ИСТИКРО *a. استقرار kит.* татаббӯъ, тафаҳхус; пайравӣ кардан.

ИСТИКРОБ *a. استقرب kит.* кӯшиш кардан ба-рои наздиӣ ба касе; тақарруб.

ИСТИКРОР *a. استقرار 1. қарор гирифтан, ором шудан. собит шудан. 2. пойдорӣ, устуворӣ,*

ИСТИЛЛО *a. استیلا* забт, ишғол, тобеъ кардан (*бо зӯрӣ*); **истилло кардан** *a*) тобеъ ва зери даст гардонидан (*мамлакатеро*); б) пахш кардан; фаро гирифтан.

ИСТИЛЛОГАР *استلاگر* забткунанда, ишғолгар, ғосиб, тобеъкунанда.

ИСТИЛЛОГАРИ *استیلاگری* амали истиллогар, забт кардан, ишғол кардан (*бо зӯрӣ*).

ИСТИЛЛОГАРОНА *ستیلاگرانه* ба тариқи ис-тилло, ишғолгарона, ғосибона.

ИСТИЛЛОҲ *a. اصطلاح* калима ё иборае, ки дар ҳавзai амалкарди ягон соҳai илму фан маънои мушаххасро ифода мекунад; **(ба) дар истиллоҳi...** ба ифодаи..., аз рӯи гуфти..., ба ибораи...

ИСТИЛЛОҲӢ *اصطلاحی* мансуб ба **истиллоҳ:** маънои истиллоҳии калима.

ИСТИЛЛОҲОТ *اصطلاحات* 1. *ч. истиллоҳ.* 2. маҷмӯи истиллоҳҳои хоси ягон соҳai илму фан: **истиллоҳоти забоншиносӣ, истиллоҳоти фалсафа.**

ИСТИЛЛОҲШИНОС *اصطلاح‌شناس* забоншино-се, ки ба пажӯхиши истиллоҳот машғул аст.

ИСТИЛЛОҲШИНОСӢ *اصطلاح‌شناسی* соҳai забоншиносӣ оид ба таҳқиқу омӯзиши истиллоҳ.

ИСТИМДОД *a. استمداد kит.* ёрӣ пурсидан, ма-дад талабидан; мададталабӣ, кумакҳоӣ.

ИСТИМЗОЧ *a. استمزاج kит.* мизоч пурсидан, сиҳатии касеро пурсидан; фикру андешаи ка-серо гирифтan.

ИСТИМЛОҚ *a. استملک kит.* гирифтани чизе

ба моликияти худ, тасарруф кардан.

ИСТИМНО *a. استمنا берун* кардани манӣ би-дуни мучомиат, ҷалқ задан, кафакӣ кардан; ҷалқзанӣ.

ИСТИМОЛАТ *a. استمالت kит.* ба сӯи худ моил кунонидан касеро; дилҷӯй ва навозиш кар-дан.

ИСТИМОЪ *a. استماع* шунидан, гӯш кардан.

ИСТИМРОР *a. استمرار kит.* бо як равиш рафтan, якзайл гузаштани чизе, ҳамешагӣ, пайвастагӣ, пайваста дар кор будани чизе; **ба таври истимрор** ҳамеша, доимо; **истимрор до-дан** давом кунонидан, идома додан; **истим-рор доштан** боқӣ будан; **истимрор ёфтan** да-вом ёфтan, бардавом шудан.

ИСТИМСОҚ *a. استمساک kит.* худдорӣ кардан, худро дар истифодai (истеъмоли) чизе маҳдуд кардан.

ИСТИМТОЪ *a. استمتاع* фоида бурдан, баҳра ва манфиат ҷустан.

ИСТИНБОТ *a. استنباط* 1. истихроҷ, берун баровардани чизе (*mas., об аз ҷоҳ*). 2. *маҷ.* ошкор кардани чизе, ки пинҳон бошад; дарёфтan, дарк кардан, хулоса баровардан.

ИСТИНКОР *a. استنکار* 1. инкор кардан, мункир шудан; қабул накардан. 2. зишт шуморидан, написандидан.

ИСТИНКОФ *a. استنکاف kит.* 1. нангу ор дош-тан, ибо кардан. 2. худдорӣ кардан; сарпечӣ кардан, имтиноъ кардан; рад кардан; рад, худдорӣ, имтиноъ.

ИСТИНОД *a. استناد* 1. такя кардан, пушт ниҳодан ба чизе; **истинод кардан** такя наму-дан (додан). 2. санад нишон додан, далел овардан; санад, далел.

ИСТИНОС *a. استناس kит.* унс гирифтan, хӯ ги-рифтan.

ИСТИНОҲ *a. استنساخ kит.* нусха бардоштан, рӯйнавис кардан.

ИСТИНТОҚ *a. استنطاق* касеро ба нутқ даровардан, касеро ба сухангӯй водор кардан; гап пурсидан; бозпурсӣ; **истинтоқ кардан.**

ИСТИНФОР *a. استنفار* нафрат кардан; дур шу-

дан, рамидан, рам.

ИСТИНЧО *a.* استنجا худро аз начосат ва палидӣ пок кардан (*баъд аз қазои ҳочат*); **санги истинҷо** кулӯхе, ки дар халочо истифода мебаранд.

ИСТИНШОҚ *a.* استنشاق 1. об ё ҳаво ба бинии худ кашидан. 2. д. об ба бинӣ кашидан дар вақти таҳорат.

ИСТИОЗА(Т) *a.* استعazoleه//استعاظت *d.* паноҳ бурдан ба Худо аз бадии чизе, талаби паноҳ кардан.

ИСТИОНАТ *a.* استعانت ионат хостан, ёрмандӣ талабидан, мадад пурсидан; **истионат бурдан** ба чизе талаби ёрӣ кардан; такя кардан ба чизе; **истионат кардан (намудан)** ионат хостан, ёрӣ талабидан.

ИСТИОРА *a.* استعاره 1. *кит.* ба орият хостани чизе, амонат гирифтани чизе. 2. *ади.* кор фармудани калима дар ғайри маънии аслии худаш барои зебоӣ ва пуртавӣ шудани сӯхан.

ИСТИОРАВӢ *استعاروی* *mansub ba istiora;* иборат аз истиора.

ИСТИОРАОМЕЗ *استعاره‌آمیز* бо истиора; бо киноя ва маҷоз.

ИСТИРДОД *a.* استرداد *кит.* чизи додаро боз хостан; талаби пас додани чизеро кардан.

ИСТИРЗО *a.* استرضا *кит.* ризоят хостан, хушнудӣ хостан; ризоят, хушнудӣ.

ИСТИРОҲАТ *a.* استراحت осудан, орамидан; роҳат кардан; аз кор даст кашида дам гирифтани, дамгирӣ; **рӯзи истироҳат** рӯзи дамгирии ҳафтаина; рӯзи таътили кор; **хонаи истироҳат** а) хонае, ки дар он фориг аз кор дам мегиранд; б) муассисаи хоси дамгирии умумӣ, осоишгоҳ; **истироҳат додан** имконияти дамгирӣ фароҳам овардан (*ба касе*); **истироҳат кардан** дам гирифтани, осудан; аз кор даст кашида нафаси осуда гирифтани.

ИСТИРОҲАТГОҲ *استراحت‌گاه* 1. чои дамгирӣ, чои роҳат ва фароғат. 2. *nig.* **хонаи истироҳат**.

ИСТИСҚО *a.* استسقا *тиб.* ҷамъ шудани об дар шикам ва дигар аъзои бадан, ки бемор бисёр обталаб мешавад, бемории обхӯра.

ИСТИСҚОӢ *استسقائي* мубтало ба бемории истисқо.

ИСТИСМОР *a.* استشمار фоида бурдан аз маҳсули меҳнати каси дигар; аз тарафи касоне, ки воситаҳои истехсолотро дар даст доранд, аз худ карда шудани маҳсули меҳнати дигарон; **ахли истисмор** истисморкунандагон, ононе, ки аз меҳнати дигарон фоида мебардоранд; **истисмор кардан** аз дастронци касе баҳра бурдан, касеро ба нафъи худ ба кор водоштан; **истисмор шудан** аз тарафи касе ба кор водошта шудан, барои нафъи каси дигар иҷборан кор кардан.

ИСТИСМОРГАР *استشمارگر* *nig.* **истисморкунанда**.

ИСТИСМОРКУНАНДА *استشمارکننده* *sifati feълии замони ҳозира az истисмор кардан;* он ки аз меҳнати дигарон фоида мегирад, истисморгар.

ИСТИСМОРШАВАНДА *استشمارшوندہ* *sifati feълии замони ҳозира az истисмор шудан;* он ки дигарон аз меҳнаташ истифода мебаранд.

ИСТИСНО *a.* استشنا аз байни чизи зиёде чудо карда гирифтани яке, аз маҷмӯи чизҳо чизро баровардан: **ба таври истисно, ба тарики истисно, ба истисно ...;** **бе истисно// бидуни истисно** истисно накарда, аз як сар; **истисно кардан** аз ҷумлаи чизҳо якеро бароварда мондан ё ба ҳисоб нагирифтани, мустасно кардан.

ИСТИСНОӢ *استشنائي* 1. мустасно, истиснокардашуда. 2. хос, фарқнок.

ИСТИТОАТ *a.* استطاعت қувват, қудрат, тавоной; иқтидор доштан.

ИСТИТРОД *a.* استطراد 1. *ҳ., кит.* фирефтани душман бо баҳонаи ақибнишинӣ. 2. *ади.* услуби бадей дар наср, ки нависанда аз матлаб дур шуда, боз ба он бармагардад.

ИСТИФОДА *a.* استفاده фоидагирӣ, фоидабарӣ, баҳраҷӯӣ; **истифода бурдан** а) баҳравар шудан, фоида гирифтани; б) *гуфт.* кор фармудан, ба кор бурдан; **истифода кардан (намудан)** баҳра бурдан, фоидаманд шудан; **аз фурсат истифода бурдан** аз вақти мусоид фоида бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **ба истифода додан** ба кор андохта фоида ги-

рифтан (аз корхонаву муассисаҳо, биноҳо ва г.); қобили истифода будан сазовори баҳрагирий будан; қобили кор будан.

ИСТИФОДАБАРАНДА *استفاده بىرنده* *сифати фەۋلىي* замони ҳозира аз истифода бурдан; он ки аз чизе истифода мебарад, фоидабардоранда.

ИСТИФОДАБАРИЙ *استفاده بىرى* истифода бурдан, фоидабардорӣ, баҳрабардорӣ.

ИСТИФОЗА(Т) *a. استفاضه//استفاضت* талаби файз кардан, ато хостан, файз гирифтан.

ИСТИФРОF *a. استفراغ* *كىت.* аз роҳи гулӯ чизҳои хӯрدارо берун андохтан, қай кардан.

ИСТИФСОР *a. استفسار* тафсиру эзоҳ талаб кардан, пурсидан, пурсиш.

ИСТИФХОМ *a. استفهم* фаҳмидан хостан; пурсидан, савол кардан; пурсиш; **аломати истифҳом** грам. аломуати савол.

ИСТИХБОР *a. استخبار* *كىت.* ҳабар пурсидан, ахбор гирифтан, ахбор хостан.

ИСТИХДОМ *a. استخدام* *كىت.* талаби хидмат кардан, хидмат чустан.

ИСТИХЛОС *استخلاص* *كىت.* раҳой чустан, ҳалос кардан; раҳой, ҳалосӣ.

ИСТИХОРА *a. استخاره* *كىت.* 1. ҳоҳиши ба хайр анҷомидани кореро кардан, некӣ хостан. 2. барои ичро кардан ё накардани коре фол дидан; фол; **дар кори хайр хочати истихора нест** (зарб.).

ИСТИХРОЧ *a. استخراج* хориҷ кардан, берун баровардан; қанда баровардани маъдан аз кон: **истихрочи маъдан; истихрочи нафт.**

ИСТИХФО *a. استخفا* *كىت.* талаботи пинҳон кардани чизе ё касе; пинҳон кардан, пинҳон шудан.

ИСТИХФОФ *a. استخفاف* 1. *كىت.* сабук ё кам шуморидан чизеро, касеро; бекадр ё камқадр донистан. 2. таҳқир кардан, ҳакир шуморидан; ноҷиз донистан; ҳақорат.

ИСТИХОЛА *a. استحاله* 1. *كىت.* муҳол будан, но-мумкин будан, имконнопазирий. 2. худдорӣ, ибо; **истихола кардан** худдорӣ кардан, ибо намудан.

ИСТИХОЛАТ *استهانت* *nig.* **ихонат.**

ИСТИЧЛО *a. استجلال* *كىت.* мучалло сохтан, чилдор кардан; равшан кардан.

ИСТИЧЛОБ *استجلاب* *كىت.* ба худ چалб кардан, ба сӯи худ кашидан.

ИСТИЧЗОЗА *a. استجازه* *كىت.* ичозат хостан, рухсат талабидан.

ИСТИШМОМ *استشمام* *كىت.* бӯй бурдан, бӯй хис кардан.

ИСТИШОРА(Т) *a. استشاره//استشارت* машварат хостан, маслиҳат кардан.

ИСТИШХОД *استشهاد* 1. *كىت.* гувоҳӣ хостан; далел овардан. 2. *ادى.* дар шеър овардани исму лақаб худ аз ҷониби шоир.

ИСТОДА *استاده//ایستاده* *سیفاتی فەۋلىي* замони гузашта аз **истодан**; дар як ҷо монда, беҳаракат; **муқоб.** **равон:** **obi истода;** **истода-истода** бисёр истода, пас аз таваққуфи зиёд; бисёр мунтазир шуда.

ИСТОДАГАРИЙ *ایستاده گری* *سابوت,* пойдорӣ, устуворӣ; муқовимат.

ИСТОДАГӢ 1. шакли дигари *سیفاتی فەۋلىي* замони гузашта аз **истодан**. 2. *nig.* **истодагарӣ;** **истодагӣ** **кардан** а) истодагарӣ кардан, пойфишорӣ кардан; б) муқовимат нишон додан.

ИСТОДАН 1. ба по будан; **муқоб.** **нишастан.** 2. иқомат доштан, зистан, будан. 3. тавакуф кардан; ист кардан; қарор гирифтан, ором шудан; **յاک دام истодан // յاک ناफاس** **истодан** андак таввакуф кардан, каме сабр кардан. 4. барҷо (қоим) будан; воқеъ гаштан. 5. истодагарӣ кардан, устувор будан, пойдор будан; **دار فیکر پېشтарاи** худ **истодан**, дар **қавл** **истодان**. 6. ҳамчун *فەۋلىي* ёридиҳанда ба *فەۋلۇي* асосӣ ҳамроҳ шуда, давомнокии амалу ҳолатро ифода мекунад: **то омадани** касе **кор** **карда** **истодан**. 7. ҳамчун *فەۋلىي* ёридиҳанда шаклҳои замони ҳозираи муайян ва замони гузаштаи дур месозад: **хонда** **истодан**, **хонда** **истода** **будан...**; муқобил **истодан** муқовимат кардан, зиддият нишон додан; **پойдор** **истодан** сوبитқадам будан; ♦ **յاک تараф** **истодан** сарфи назар кардан..., ба як сӯ гузашта мондан...

ИСТОЁНДАН *ایستایاندن* 1. *tarzi* *بაوسىتاى* **истодан**; мутаваққиф кардан, аз рафтор

дан; мутаваққиф кардан, аз рафтор боздоштан.

ИСТОР *ю.* استار *кӯн.* воҳиди вазн, ки бо чоруним мисқол (21 грамм) баробар буд.

ИСТОРА استاره *шакли дигари ситора.*

ИСФАНД I اسفند *nig.* испанд.

ИСФАНД II اسفند моҳи дувоздаҳуми соли ҳичрии шамсӣ (мутобики ҳут) аст, ки ба 21 феврал-21 март рост меояд.

ИСФАНОХ اسفناخ *nig.* испанок.

ИСФАНОЧ اسفناچ *nig.* испанок.

ИСФАНҖ *ю.* اسفنج як навъ ҷонвари баҳрии одии серхӯҷайраи беҳаракат, ки баданаши фаххук буда, барои шустушӯ ва дар тиб истифода мегардид, абри мурда; лиф.

ИСҲОБ *a.* اسحاب *кит.* бисёр гап задан, сергап будан; лаққидан; сергапӣ, пургӯй, лаққигӣ.

ИСҲОЛ *a.* اسهال *тиб.* шикамравӣ, дарунравӣ: исҳоли хунин.

ИСҲОЛОВАР اسهال آور доруе, ки қабзи шикамро бартараф месозад, доруи исҳол.

ИТАЛИЯВӢ ایتیلیوی *mansub ba Италия;* забони италиявӣ, соҳти италиявӣ, мардуми италиявӣ.

ИТҚӢ اطقى номи ҳарфи нуздаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «то» (ⓘ) ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 9 баробар аст.

ИТЛОҚ *a.* اطلاق *кит.* 1. раҳой, озодӣ. 2. истеъмол, истифодаи калимае ба ягон маъно: **итлоқи номе** ба касе номеро ба касе нисбат додани касе.

ИТМИНОН *a.* اطمنان боварӣ, дилпурӣ, эътимод; хотирчамъӣ; **итминон доштан** боварӣ ҳосил кардан; хотирчамъ будан.

ИТМИНОНБАХШ اطمنان بخش боварибахш: сұханҳои итминонбахш.

ИТМОМ *a.* اتمام тамом кардан, ба анҷом расондан, буд кардан; тамом шудан, анҷом ёфтан; охир, анҷом, поён; **итном ёфтан** тамом шудан, ба охир расидан; **ба итном расидан** тамом шудан, анҷом пазируфтан; **ба итном расонидан** тамом кардан, ба поён расонидан.

ИТНОБ *a.* اطناب *kim.* дароз кардани сухан; татвили калом.

ИТОАТ *a.* اطاعت фармон бурдан, гардан ниҳодан, тобеъ шудан; фармонбардорӣ; мутей; **итоат кардан** ба фармони касе сар фуровардан; **аз итоат баровардан** нофармонбардор гардонидан; **ба итоат даровардан** мутеъ гардонидан, фармонбардор кардан; **сар ба ҷанбари итоат даровардан** киноя аз мутеъ фармонбардор шудан.

ИТОАТГАРИ اطاعت گری *nig.* итоаткорӣ.

ИТОАТКЕШ اطاعت کیش итоаткор, фармонбардор.

ИТОАТКОР اطاعت کار фармонбардор, итоаткунанда.

ИТОАТКОРИ اطاعت کارӣ фармонбарӣ, фармонбардорӣ; итоатгарӣ.

ИТОАТКОРОНА اطاعت کارانه фармонбардорона, мутеона.

ИТОБ *a.* عطاب маломат, коҳишу сарзаниш, сӯҳани ҳашмомуд; қаҳр, ғазаб.

ИТОБКОРОНА عطاب کارانه маломатомез, бо қаҳру ғазаб.

ИТОБОМЕЗ عطاب آمیز бо ҳашму маломат.

ИТОЛА(Т) *a.* اطاله//اطالت дароз кардан, тӯл додан; **итолаи қалом** дароз кардани сухан; сергапӣ.

ИТТИБОЪ *a.* اتباع аз пай рафтан, пайравӣ кардан.

ИТТИКО *a.* اتكا *kit.* такя кардан, эътимод кардан ба чизе: **иттико кардан.**

ИТТИЛЛОИЯ اطلاعیه ҳабари иттиллоотӣ, маълумот тавассути расонаҳои ҳабарӣ.

ИТТИЛЛООТ اطلاعات 1. ҷ. **иттиллоъ.** 2. *nig.* аҳбор.

ИТТИЛЛООТИ اطلاعاتی *mansub ba иттиллоот:* маркази иттиллоотӣ.

ИТТИЛЛОЪ *a.* اطلاع ҳабардор шудан, огоҳ гардидан; ҳабар, огоҳӣ.

ИТТИСОЛ *a.* اتصال 1. муттасил шудан, пайвастагӣ. 2. *maç.* наздикӣ ба ҳамдигар, висол.

ИТТИСОМ *a.* اتسام kит. доғ задан ва нишон мондан, тамға задан ба хайвон ё одам; тамғаву нишон карда шудан; **иттисом ёфтан** а) нишон (тамға) аз чизе пайдо кардан, нақшбанд шудан, нақш бастан; б) *маҷ.* мавсүф шудан ба чизе, ном гирифтан.

ИТТИСОФ *a.* اتصاف 1. сифат гирифтан, дорои сифате шудан; **иттисоф доштан** машхур будан. 2. сутуда шудан; сифати чизе ё касеро баён кардан; тавсиф.

ИТТИСОЬ *a.* اتساع kит. фароҳ шудан, вәсөъ гардидан; вәсей, фароҳӣ, қушодӣ; ♀ **иттиси мъєда тиб.** варами мъєда; **иттиси урук тиб.** варами рагҳо; **иттиси ҳадақа** қушодагии ҷашм беш аз ҳадди табиӣ.

ИТТИФОҚ *a.* اتفاق 1. бо ҳам як шудан, муттағиқ шудан; **иттиҳод,** як шудан, муттаҳид шудан (*mas., синфҳо, ҷамъиятҳо, давлатҳо, ҷумҳуриҳо*): **иттифоқи коргару дехқон, иттифоқи ҷавонон ва ғ;** **бо (ба)** **иттифоқ** муттағиқона, яқдилона, яқҷоя; **иттифоқи кардан** як шудан, муттаҳид шудан; **иттифоқи шудан** як шудан, муттаҳид гардидан. 2. созмон, муассиса ё ягон воҳиди ба он монанди дар асосҳои ихтиёри муттаҳидшудаи ҷамъияти: **иттифоқи қасаба, иттифоқи нависандагон, иттифоқи оҳангезон, иттифоқи рассомон, иттифоқи рӯзноманигорон ва ғ.; иттифоқи камбағалон таър.** ташкилоти оммавии сиёсии дехқонон дар Осиёи Миёна (1918-1920); **Иттифоқи Советӣ** *nig.* **Иттиҳоди Шӯравӣ.** 3. ҳодиса, воеа, пешомад, тасодуф; **иттифоқ афтодан** рӯй додан, тасодуф шудан (*гайри ҷашмдошт*).

ИТТИФОҚАН *a.* اتفاقاً тасодуфан, ногоҳ, ноҳист, аз қазо.

ИТТИФОҚӢ اتفاقی мансуб ба **иттифоқ;** иттифоқшуда, муттағиқшуда; муттаҳид ба як давлат: **ҷумҳуриҳои иттифоқӣ (таър).**

ИТТИФОҚНОМА اتفاق نامه нома ё ҳуҷҷате, ки аз номи умум баён мебад.

ИТТИФОҚО اتفاقاً *nig.* **иттифоқан.**

ИТТИФОҚЧӢ 1. яке аз ҷанд нафаре, ки бо ҳам барои расидан ба мақсаде иттифоқ бастаанд. 2. ҳар як аз давлатҳои бо ҳам якшуда дар асоси созиш ё аҳду паймон (*дар*

вақти ҷанг).

ИТТИХОЗ *a.* اتحاز kит. аҳз кардан, гирифтан.

ИТТИҲОД *a.* اتحاد як шудан, ягонагӣ, яқдилӣ; ҳамдастӣ: **Иттиҳоди Шӯравӣ таър.** Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ; **Иттиҳоди Давлатҳои Мустакил.**

ИТТИҲОДИЯ *a.* اتحادیه ҷамъияте, ки барои ҳимояи манфиатҳои ташкил карда мешавад; **иттиҳодияни истеҳсолӣ** муассисае, ки якчанд корхонаи як соҳаи иқтисодиётро муттаҳид намудааст.

ИТТИҲОМ *a.* اتهام kит. тӯҳмат задан ба касе; тӯҳмат, бӯҳтон.

ИТФО *a.* اطفا kит. фурӯ нишондани оташ, ҳомӯш карданни оташ.

ИФЛОС *a.* افلاس 1. кит. муфлис шудан; қашшоқӣ, нодорӣ. 2. ғӯфт. олуда, нопок, чиркин; **ифлос шудан** олудан, чиркин шудан.

ИФЛОСГАРӢ افلاس‌گری ифлоскорӣ, корҳои нопоку зишт; рафтори ношоиста.

ИФЛОСӢ افلاسی чиркинӣ, олудагӣ, палидӣ.

ИФЛОСКОРИӢ افلاس‌کارӣ роҳ додан ба корҳои зишт, анҷом додани корҳои нопок; ифлосгарӣ.

ИФЛОСКУНАНДА افلاس‌کننده сифати феълии замони ҳозира аз **ифлос кардан;** ифлосгар: **ифлоскунданаи ҳаво.**

ИФЛОХ *a.* افلاح kит. комёбӣ, муваффақият; осу даҳолӣ, хушбахтӣ.

ИФНО *a.* افنا kит. фано кардан, несту нобуд кардан.

ИФО *a.* ایفا 1. иҷро кардан ваъда, вафо кардан ба аҳду паймон. 2. додани ҳаққи касе; **ифои вазифа** ягон вазифаро иҷро кардан; **нақшеро ифо кардан** нақшеро иҷро кардан, бозӣ кардан дар нақше.

ИФОДА *a.* افاده 1. баён, тарзи баён; **ифодай ма-ром** баёни мақсад, тарзи изҳори матлаб. 2. иборат, таъбир. 3. аломати нишондиҳандаи ҳолати рӯҳӣ ё ягон ҳиссииёти дигар; **ифода ёфтан** баён шудан; **ифода кардан (намудан)** баён кардан, фаҳмондан.

ИФОДАНОК افادنای ماҷ. маънидорона, ба таври таъсирбахш, бо ҳиссииёт ва пурмазмун;

ри таъсирбахш, бо ҳиссийт ва пурмазмун; **хониши ифоданок** тарзи хондани матн бо риояи маъно, мазмун ва оҳангӣ қалом.

ИФОЗА(Т) *a.* 1. افاضه//افضت *кит.* файз расондан, баҳра додан; файзу хайр. 2. *маҷ.* ҷорӣ кардан, паҳн кардан, амалий кардан, тафвиз кардан.

ИФОҚА *a.* اف青海 *ислоҳ шудан* (*аз ягон сифати бад*), рӯ ба беҳбудӣ овардан; **ба ифоқа омадан** дуруст шудан, беҳ шудан, рӯ ба некӣ овардан.

ИФРИТ *a.* عفریت 1. махлуқи мавҳуми зишту воҳиманок; дев. 2. *маҷ.* зишт, баднамо.

ИФРОЗ *a.* افزار *кит.* чудо кардани чизе аз ҷизҳои дигар: **иғрози зиёди пешоб**.

ИФРОТ *a.* افراط *аз ҳад* (андоза) гузаштан дар коре; **иғрот кардан (намудан)** *аз ҳадди эътидол* гузаштан (гузарондан), дар коре зиёдаравӣ кардан.

ИФРОТГАРОЙ افروتگرائی *nig.* **иғроткорӣ;** экстремизм.

ИФРОТИЙ *افراطی* 1. *mansub ба иғрот: унсурҳои иғротӣ.* 2. он ки дар корҳо зиёдаравӣ мекунад; экстремист.

ИФРОТКОРИЙ افراطکاری *az ҳадду меъёр гузаштан дар коре, иғрот кардан.*

ИФРОТКОРОНА افراطکارانه *ба тариқи иғрот, иғротгарона.*

ИФСОД *a.* افساد *кит.* вайронкорӣ, табоҳкорӣ, фасод.

ИФТИЗОХ *a.* افتضاح *кит.* расво шудан; расвойӣ, беобрӯӣ, шармандагӣ, фазиҳат, фазоҳат.

ИФТИКОР *a.* افتکار *фикр* кардан, андешидан, андеша намудан.

ИФТИРО *a.* افتراء *кит.* тӯҳмат, бӯҳтон.

ИФТИРОК *a.* افراق *чудо шудан, az ҳамдигар чудо шудан, пароканда шудан; чудойӣ, фироқ.*

ИФТИТОХ *a.* افتتاح *кушодан, боз* кардан; оғоз ёфтан; **санай ифтитоҳ** замони сар шудан; **маросими ифтитоҳ** маросими боз кардан; **ифтитоҳ** кардан кушодан, оғоз намудан.

ИФТИТОҲӢ افتتاحی *марбут ба ифтитоҳ; сухани*

ифтитоҳӣ сухани муқаддимавӣ.

ИФТИТОҲОНА افتتاحنه *taъr.* зиёфат, пешкаш ё пули нақд, ки ба муносибати шурӯъ шудани дарс дар аввали таҳсил ба домуллои дарсгӯй дода мешуд.

ИФТИХОР *a.* افتخار 1. болидан, фаҳр кардан; фаҳр, сарафрӯзӣ, сарбаландӣ. 2. боиси фаҳр; он чи бар он фаҳр карда мешавад; **иғтиҳор доштан** фаҳр кардан (*бо чизе*); **иғтиҳор кардан (намудан)** фаҳр кардан, болидан, нозидан, мубоҳот кардан (*ба чизе*).

ИФТИХОРӢ افتخاری *фаҳрӣ: узви иғтиҳорӣ.*

ИФТИХОРМАНД افتخارمند *ба* чизе *фаҳркунанда; сарафрӯз.*

ИФТИХОРМАНДӢ افتخارمندی *фаҳр, мубоҳот.*

ИФТИХОРМАНДОНА افتخارمندانه *az rӯи* фаҳр *ва мубоҳот, бо сарбаландӣ.*

ИФТИХОРНОМА افتخارنامه *хӯҷҷати хаттӣ, ки ҳамчун як навъи мукофот барои хизматҳои маҳсус ба шаҳрвандон, корхонаҳо ва созмонҳо дода мешавад.*

ИФТИХОРОМЕЗ افتخارآمیز *бо* фаҳр, *бо* мубоҳот.

ИФТОР *a.* افطار 1. *rӯза* қушодан, *rӯзакушоӣ.* 2. *хӯроке,* ки вакти *rӯzakushoӣ* мехӯранд.

ИФТОРИЙ افطاری *mansub ба иғтор: дастарҳони иғторӣ.*

ИФФАТ *a.* عفت покӣ, покдоманий, порсойӣ, пархезгорӣ; **домани иғфат** ҳамаи он чи ки ба покдоманий ва покии аҳлоқ даҳл дорад.

ИФФАТНОКӢ افتناکی *покдоман будан, боиффат будан.*

ИФШО *a.* افشا *фош* кардан (*cipperego*), ошкор соҳтан; **иғшо** *кардан* *фош* кардан, маълуму аён кардан, роз ё сирреро қушодан.

ИФШОГАР افشاگر *фошкунанда, ошкоркунанда.*

ИХВОН *a.* اخوان *ҷ. ax* (бародарон).

ИХЛОЛ *a.* اخلاق *халал* расондан, зиён расондан.

ИХЛОС *a.* اخلاص *иродат* ва дӯстии холисона; эътиқод, боварӣ; **бо иҳлос** *бо* иродат; *аз rӯи* эътиқод ва боварӣ; **иҳлос бастан** *иродат* пайдо кардан, эътиқод *доштан*; **иҳлос гаштан** *rӯ*

гардондан аз касе, ки як вақтҳо мавриди иродат, эътиқод ва боварӣ будааст, боварии худро нисбат ба касе гум кардан; **ихлос доштан** эътиқод доштан; **ихлос кардан** бовар кардан, эътиқод кардан; ◇ **ихлосу ҳалос** яке аз дастурҳои сӯфиёни накшбандӣ, ки эътиқод ва бовариро мӯчиби ҳалосӣ ва шифо аз саҳтибу бемориҳо медонистанд.

ИХЛОСМАНД اخلاقمند он ки ба чизе ё касе эътиқод ва боварӣ дорад, муҳлис, иродатманд.

ИХЛОСМАНДӢ اخلاقمندی ихлосманд будан; эътиқод, эътимод, боварӣ.

ИХЛОСМАНДОНА اخلاقمندانه бо эътиқод ва эътимоди зиёд, бо боварӣ.

ИХРОЧ *a.* اخراج хориҷ кардан, баровардан; **ихроҷ кардан** *a)* хориҷ кардан, берун кардан аз ҷое; *b)* дур кардан аз вазифае, аз кор хориҷ кардан; ◇ **ихроҷи балад** *кит.* бадарға кардан аз шаҳр.

ИХТИЁР *a.* اختيار 1. баргузидан, интихоб кардани чизе аз чизҳо; **ихтиёр кардан** баргузидан, интихоб кардан, хостан (*чизеро*). 2. майл ва ирода дар анҷом додани коре, озодии амал; **муқоб.** **иҷбор.** 3. ҳаққи идора ва саришта кардани коре; **ба ихтиёри...** ба майли..., ба ҳоҳиши...; ба савобиди...; **ба ихтиёри** худ бо майл ва савобиди худ; ба сари худ; **дар ихтиёри** худ ба дasti худ, дар тасарруфи худ; **ихтиёр доштан** ҳақ доштан ба иҷрои коре, соҳибихтиёр будан; **ба ихтиёри касе мондан** ҳалли масъаларо ба савобиди касе ҳавола кардан; **ба ихтиёри** худ будан дар рафткор ва кирдор озод ва муҳтор будан, ба сари худ будан; **ба ихтиёри касе гузаштан** ба тасарруфи касе даромадан, ба тобеияти касе даромадан; **ихтиёр(ро) аз даст додан** лаҷоми идора кардани худро аз даст додан; худро гум кардан; **ихтиёр ба дasti баҳтиёр** (*зарб.*) ҳар кас дар кори худ, дар ҳалли тақдираш мустакил ва озод аст.

ИХТИЁРАН اختياراً ба ихтиёри худ, бо майлу ҳоҳиши худ, довталабона, бидуни маҷбурият.

ИХТИЁРДОРӢ اختيارداري чизи дилхостаро кардан; дар иҷрои амале соҳибихтиёр будан; ҳуқуқи интихоби чизе ё амалеро доштан.

ИХТИЁРӢ اختياری 1. бо ҳоҳиш ва иродаи худ, бо майли худ, ғайри маҷбурӣ ва зӯрӣ. 2. аскаре, ки бо ҳоҳиши худ, яъне довталабона ба хизмати ҳарбӣ омадааст (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*); **дастai ихтиёриён** дастаи ҳарbie, ки афроди он бо майлу ҳоҳиши худ ба хидмат даромадаанд.

ИХТИЁРОНА اختيارانه бо ихтиёر, бо ҳоҳиши худ.

ИХТИЛЛОЛ *a.* اختلال 1. *кит.* ошуфтагӣ, парешонӣ, дарҳамию барҳамӣ, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. *маҷ.* ошуфтагии фикр, нуксони ақл.

ИХТИЛЛОТ *a.* اختلاط 1. *кит.* омезиш, бо ҳам омехта шудан. 2. *кит.* наздикӣ, ҳамнишинӣ, алоқаи наздик.

ИХТИЛЛОФ *a.* اختلاف мухолифат, носозгорӣ, номувофиқатӣ; низоъ, қашмакаш; **ихтиллоф афтодан** мухолифат ва носозгорӣ пайдо шудан (*дар байни ду тараф*).

ИХТИЛЛОФАНДОЗӢ اختلافاندازی *nig.* **ихтиллофкорӣ.**

ИХТИЛЛОФКОР اختلافکار чудоандоз, низоъкор, дасисакор.

ИХТИЛЛОФКОРИ اختلافکاری чудоандозӣ, низоъкорӣ, дасисакорӣ.

ИХТИЛЛОФНОК اختلافناک дорои носозгорӣ ва номувофиқатӣ; дорои зиддият.

ИХТИЛЛОЧ اختلاح ҳаракати мушаки ягон узви бадан (*мас., чаим*) бе иродаи шаҳс; ларзиш, ҷунбиш, паридани ягон узв.

ИХТИНОҚ *a.* اختناق *кит.* гирифторӣ ба дарди хуноқ; гулӯгирӣ, хафагӣ.

ИХТИОЛОГ *ю.* **اخنالاگ** *nig.* **моҳишинос.**

ИХТИОЛОГИЯ *ю.* **اخنالاگیه** *nig.* **моҳишиносӣ.**

ИХТИРОӢ *a.* اختراع ба вучуд овардан ва ё соҳтани чизи то ин дам номаълум, навоварӣ кардан; эҷод кардан; **ихтироъ кардан (намудан)** чизи нав ва бесобиқае оғаридан, ибдӯйкардан.

ИХТИРОЪГАР اختراعگر он ки чизеро ихтироъ кардааст, падидоварандай чизи нав; навовар: **ихтироъгари шоиста.**

ИХТИРОЬКОР اختراعکار *nig.* **ихтироъгар.**

ИХТИРОЬКОРӢ اختراعکاری **ихтироъ кардан,** навоварӣ намудан.

ИХТИРОЬЧӢ اختراعچى *гуфт.* **ихтироъгар.**

ИХТИСОР *a.* اختصار мухтасар кардан, кӯтоҳ кардан (*зат ё чизи навиштаеро*).

ИХТИСОРА *a.* اختصاره *збш.* 1. калимаи мураккаби ихтикоршуда, ки аз ҳарфҳои аввал ё унсурҳои аввали калимаҳои таркиби ибора сохта шудааст, *мас.*, АИЧТ – Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2. шакли ихтикоршудаи калима; **ихтисораҳои шартӣ** *мас., збш.* забоншиносӣ; *адш.* адабиётшиносӣ.

ИХТИСОРОТ *a.* اختصارات 1. *ч.* **ихтисор.** 2. *збш.* калимаҳои мураккаби ба таври ихтисор соҳташуда: **рӯйхати ихтизороти шартӣ.**

ИХТИСОРШАВӢ اختصارشوى *риёз.* ихтисор шудан: **ихтиоршавии каср.**

ИХТИСОС *a.* اختصاص 1. *кит.* хос гардонидан ба чизе ё ба касе, маҳсуси чизе ё касе намудан, вижай чизе ё касе кардан; ҳусусият пайдо кардан. 2. касб ва шуғле, ки кас дар он дониш, маҳорат ва малака ба даст овардааст, тахассус, пеша; соҳаи маҳсуси кор ё илму дониш.

ИХТИСОСМАНД اختصاصمند он ки соҳиби ихтисос аст, ихтиосонок, соҳибихтинос.

ИХТИСОСНОК اخخصاں ناک *nig.* **ихтиосманд.**

ИХТИСОСОМӮЗӢ اختصاص آموزی омӯхтани касб, тахассус пайдо кардан дар ягон соҳа.

ИХТИСОСТАЛАБ اختصاص طلب шахсе, ки чӯёи ихтисос аст, он ки дар талаби ихтисосе мебошад.

ИХТИТОМ *a.* احتمام *кит.* хотима ёфттан, хотима шудан, ба поён расидан; хотима, поён, охир; *муқоб.* **ифтитоҳ.**

ИХТИФО *a.* اختفا *кит.* пинҳон шудан, ниҳон гардидан, маҳфӣ шудан.

ИХТОР *a.* اخطار *кит.* хотиррасон кардани чизе ба касе, огоҳ кардани касе, огоҳонӣ, огоҳӣ.

ИХФО *a.* اخفا *кит.* маҳфӣ нигоҳ доштан, пинҳон кардан.

ИХЧАМ ایچم *гуфт.* 1. чаққон, чолок. 2. кӯтоҳ, мухтасар, мӯҷаз.

ИХОМ ایهام 1. дар шакку шубҳа монондан, ба гумон афкандан. 2. *адш.* яке аз санъатҳои шеърист, ки дар он калима ё ибораи ду ё зиёдмаъно истифода мешавад ва маъни дури онҳо мақсади аслии шоир аст.

ИХОНАТ *a.* اهانت *кит.* хору ҳақир кардан, паст задан; тавҳин, таҳқир; **иҳонат** **расондан** таҳқир кардан, сухани таҳқиромез гуфтан ба касе.

ИХОТА *a.* احاطه гирифтани гирдогирди чизе, печонда гирифтани даври чизе; он чи атрофаш печонда гирифта шудааст; **дар даруни ихота** дар ҷои бо девор печондашуда, дар муҳаввата; **ихота кардан (намудан)** печонда гирифтани атрофи чизро (ҷоеро); **ихота шудан** печонда гирифта шудан; **аз ихота баромадан** аз муҳосира ҳалос шудан.

ИХОТАГИР احاطه گیر он ки даври чизро печонда гирифтааст, касе, ки атрофи чизе ё ҷоеро печонда гирифтааст.

ИЧБОР *a.* اجبار ба зӯр водор кардан ба коре, маҷбур кардан; ҷабру зӯр.

ИЧБОРАН *a.* اجباراً ба таври маҷburӣ, гайри-ихтиёри, маҷбуран, зӯран.

ИЧБОРӢ اجباری ба таври маҷburӣ, гайрииҳтиёri; маҷbuран, zӯran.

ИЧЛОЛ *a.* اجلال *кит.* бузург доштан, гиромӣ доштан; таҷлил, бузургдошт, эҳтиром.

ИЧЛОС *a.* اجلس *кит.* нишастан бо ҳам; маҷlis, ҷамъомад, ҷаласа.

ИЧЛОСИЯ اجلسیه *nav. мансуб ба иҷлос;* давраи муайяне, ки дар он муассисае ҷаласаҳои худро ташкил медиҳад: **иҷлосияи навбатии Мачлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.**

ИЧМОЛ *a.* اجمال *кит.* мухтасар (кӯтоҳ) баён кардан, ба таври ҳулоса (мӯҷаз) гуфтан; *муқоб.* **тафсил.**

ИЧМОЛАН *a.* اجمالاً ба таври ҳулоса, мухтасаран.

ИЧМОЛӢ اجمالی мухтасар, кӯтоҳ баёншуда.

ИЧМОӢ اجماع *кит.* гирд овардан, ҷамъ шу-

дан; гирд омадан, чамъ омадан.

ИЧОБАТ *a.* اجابت کабул кардан, пазирафтан, ҷавоб додан, посух додан.

ИЧОЗАТ *a.* اجازت рухсат додан, рухсат, изн; омадан ба иродат, рафтан ба ичозат (*мақ.*); ичозат гирифтан рухсат хостан ба икрои коре ё рафтан ба чое; рухсати касеро ба даст овардан барои икрои коре; ичозат додан рухсат додан, раво доистан; ичозат хостан рухсат пурсидан, изн пурсидан ба кардани коре ё рафтан ба чое; ичозат шудан рухсат дода шудан, раво доиста шудани коре.

ИЧОЗАТНОМА اجازت‌نامه хуччате, ки ба коре ичозат дода шуданро нишон медиҳад; хуччате, ки ба соҳиби он ҳаққи вуруд ба ҷоero медиҳад, рухсатнома.

ИЧОРА *a.* اجاره додани чое ё чизе барои истифодаи мувакқат ба касе дар бадали музди муайян; кироя; **хонаи ичора, ҳавлии ичора;** ичора кардан ба музд гирифтани хона, мулк ё чизе барои истифодаи мувакқат; **ба ичора гирифтан** киро кардан; **ба ичора мондан** (додан) voguzor кардани хона, мол ё чизе ба касе дар бадали маблағе.

ИЧОРАВӢ اجاروی *mansub ba ichora;* ба тарики кироя, ичора гирифтan.

ИЧОРАГИР اجاره‌گیر он ки чизе ё ҷоero ба кироя мегирад.

ИЧОРАГИРИЙ اجاره‌گیری ба ичора гирифтани чизе ё чое дар бадали маблағе барои истифодаи мувакқат.

ИЧОРАДЕХ اجاره‌دهه он ки моликияташро ба ичора медиҳад, соҳиби чизи ба ичора дода шуда.

ИЧОРАДИХӢ اجاره‌دهی ба ичора додан чизero, ба киро додан чизero.

ИЧОРАДОР اجاره‌دار он ки мулкero барои истифoda ба киро гириftaast va az in kor manfiat mebarad.

ИЧОРАКОР اجاره‌کار он ки заминero bo шарту шaroiti maъlum ба ичора гириfta, kishtrukor mekunad.

ИЧОРАМОНӢ اجاره‌مانی ба кироя додани чое ба касе.

ИЧОРАНИШИН اجاره‌نشین он ки ҷоero ба кироя гириfta, dar on ikomat mekunad.

ИЧОРАПУЛӢ اجاره‌پولی музди кироя, маблағи ичораи чое ё чизе.

ИЧОРАХӮР اجاره‌خور kase, ki molikiyataшro ба ичора doda, az mablagi on zindagӣ mekunad.

ИЧРО *a.* اجرا ба ҷо oвардан, ба амал oвардан, амалӣ кардан; **ичро кардан (намудан)** *a.* ба ҷо oвардан, ado karidan (*vazifaero*), purra ба ҷо oвардан naқшaro, ба амал oвардан; *b.* ifo karidan, ofarijadi naқshe dar sahnha; navoxtan ё surudani asari musiqie; **ичро шудан** ба амал омадан, ба амал oварда шудan.

ИЧРОГАР اجراگر *nig. iChrokunanda.*

ИЧРОИЯ اجرائیه дар амал ҷорикунанда, амаликунанда, iчroy: **кумитаи ичроия.**

ИЧРОКУНАНДА اجراکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира az ичро кардан;* bachovaranda, amalikuнanда, dar amal ҷoriкуnanda. 2. ofaranدا naқshe; navozanda, sarояnda, mutrib.

ИЧРОШАВАНДА اجرашونده *сифати феълии замони ҳозира az ичро шудан;* on chi қobiли iчrost, on chi dar ҳaddi imkonи amalӣ shudan ast.

ИЧТИБО *a.* اجتبای *kut.* barguzidan, intixob karidan; гирифтan; intixob.

ИЧТИЗОБ *a.* اجتناب ҷазб karдан, ба тарафи xud kashiidan, ба xud kashiidan.

ИЧТИЛЛОБ *a.* اجتلاب kashiidan, kashiidan az choe ba choe; kashonidan, kӯchonidan.

ИЧТИМОИЮН *a.* اجتماعیون *kӯn.* onxoe, ki tarafdori сотсиализм буданд, сотсиалистон.

ИЧТИМОИЯТ *a.* اجتماعية axli Chamъiat; Chamъiat.

ИЧТИМОЙ *1. mansub ba iChtimoy.* 2. марбут ба ҳaeti одамон ва munosibati onxo dar Chamъiat; Chamъiat; **ахволи ичтимож** mawkeъ va vazъi shahs dar chomea, gurӯx ё oila; **баромади ичтимож** mansubiyat ба ягон sinif ё tabaka (*az rӯi tavallud*); **бимаи ичтимож** sugurta baroи taъmin budan dar pironsolӣ, dar xolatxoi rӯй dodani kornoшоями, ходисаҳои tasodufӣ *va g.*

ИЧТИМООНА اجتماعانه *кӯн.* чамъомад- базму зиёфатҳои талабагони мадрасаҳои Бухоро (*бо тули шарикӣ*).

ИЧТИМОЬ *a.* اجتماع 1. гирд омадан, чамъ шудани одамон барои иҷрои коре. 2. гурӯҳи чамъомадагон, дастаи гирдиҳамомадаи одамон. 3. чамъият, чомеа.

ИЧТИНО *a.* إجتناب *кит.* чидан, мева чидан аз дарахт.

ИЧТИНОБ *a.* اجتناب *کит.* худро канор гирифтан, худдорӣ, канорагири, ҳазар кардан аз коре; **иҷтиноб кардан** канорагири кардан, дурӣ кардан аз коре.

ИЧТИХОД *a.* اجتہاد *کит.* 1. қӯшиш кардан, ҷидду ҷаҳд кардан; қӯшиш, саъӣ, ҷидду ҷаҳд. 2. дарёфтан, дарк кардани масъалаҳои шаръӣ дар муқоиса бо Куръон, ҳадис ва ривоятҳо; дар бар гирифтани илми фиқҳ, мұчтахид шудан.

ИЧХОФ *a.* اجحاف *کит.* зиёдравӣ кардан, аз ҳадди эътидол гузаштан; ситам кардан, зулм кардан; зулм, зўрӣ, ситам.

ИШВА *a.* عشوه рафтори дилрабоёнаи маъшуқа барои ҷазби дили ошиқ, карашма, ноз, ғамза.

ИШВАБОЗ عشوه باز *nig.* ишвагар.

ИШВАБОЗӢ عشوه بازی *nig.* ишвагарӣ.

ИШВАБОЗОНА عشوه بازانه *nig.* ишвакорона.

ИШВАГАР عشوه گر پурноз, ишвакунанда, карашмақунанда.

ИШВАГАРИЙ عشوه گرانه нозу карашма кардан; дилфиребӣ бо нозу ғамза, ишвакорӣ.

ИШВАГАРОНА عشوه گرانه az рӯи ноз, бо карашма, нозу карашма ба кор бурда.

ИШВАДЕХ عشوه ھەد *nig.* ишвагар.

ИШВАКОР عشوه کار *nig.* ишвагар.

ИШВАКОРИЙ عشوه کارӣ *nig.* ишвагарӣ.

ИШВАКОРОНА عشوه کارанه *nig.* ишвагарона.

ИШВАОМЕЗ عشوه آمیز бо нозу ғамза, бо карашма.

ИШВАСОЗ عشوه ساز 1. ишвагар. 2. *маҷ.* дилфиреб, дилрабо.

ИШВАФУРӯШ عشوه فروش *nig.* ишвагар.

ИШВАФУРӯШӢ عشوه فروشی *nig.* ишвагарӣ.

ИШВАФУРӯШОНА عشوه فروشانه *nig.* ишвагарона.

ИШГОЛ *a.* اشغال гирифтан, тасарруф кардан; аскар даровардан ба шаҳр ё мамлакате ба қасди тасарруф кардани муваққат ё доимии он, забт кардан: **ишғол кардан, ишғол шудан.**

ИШГОЛГАР اشغال گر тасарруфкунанда, забткунанда.

ИШГОЛГАРОНА اشغال گرانه ба таври тасарруф забт кардан.

ИШГОЛӢ اشغال *ашгал* ишғолшуда, дар таҳти тасарруф: **минтақаи ишғолӣ.**

ИШГОЛШУДА اشغال شده *цифати феълии замони гузашта* az **ишғол шудан;** тасарруфшуда, забтшуда.

ИШКАМ اشکم *شакми* *шакли* *дигари* *шикам;* **ишкамсерро** чӣ парвои **ишкамгурӯсна** (зарб.) сер аз ҳоли гурӯсна хабар надорад; давлатманд ғами нодоронро намехӯрад.

ИШКАМБА اشکمبه халтай захираи хӯроки хӯрдашуда дар меъдаи ҳайвоноти алафҳӯр, шикамба.

ИШКАМКАЛОН اشکم کلان он ки шиками калон ва ба пеш дамида дорад.

ИШКАНҶА *a.* شکنجه 1. *шакли* *дигари* *шиканҷа;* азоб додани гунаҳкор бо абзори маҳсус барои водор кардани вай ба иқрори гуноҳ; умуман ранҷ, озор; **шиканҷа кардан** азоб додан. 2. асоббест, ки сахҳофон ва рақҳоро дар байни он гузашта мебуранд ва китоб месозанд, мангана.

ИШКЕЛ اشکيل 1. он чи ба пои аспу ҳар ва низ ба пову дasti зиндониён мебастанд, завлона, банд; **ишкел андохтан** *nig.* **ишкел задан;** ба **ишкел бастан** ба пои қасе банд задан; **ишкел задан** пои маҳбус ё аспро бо банди маҳсусе бастан, пойбанду дастбанд аз занчири оҳанӣ, банди ҷармӣ *ва ғ.*; **ишкел кардан** *nig.* **ишкел задан.** 2. (имолаи **ишкол**) мушкилӣ, душворӣ.

ИШКЕЛАК اشکیلک *гуфт.* пойпек; **ишкелак андохтан** пойпек додан (*дар ғӯштин*).

ИШКЕЛБАНД اشکیل بند бо ишкел ба ҳам бас-

ташуда: **аспи ишкељбанд**.

ИШКЕЛБОГӢ اشکیلbagu *taъr.* маблағе, ки дар аморати Бухоро вакти аз зиндон озод шудани маҳбус бояд ба зиндонбон пардохта мешуд; **ишкељбогӣ додан** пардохтани маблағе ба зиндонбон вакти озод шудани бандӣ.

ИШКЕЛДОР اشکیلدар 1. он ки дар пой ишкељ дорад. 2. *мач.* кори печида, мураккаб ва душвор.

ИШКОШИМӢ اشکاشیمی *mansub ba Ишкошим:* забони ишкошимӣ.

ИШКОЛ *a.* اشکال *kит.* 1. мушкилӣ, душворӣ, саҳти. 2. *nиг.* **ишкељ** 1.

ИШҚ *a.* عشق ҳиссиёти меҳру дилбастагии аз ҳадзиёд ба касе ё чизе, дӯст доштани бо эҳтирос, муҳаббати том; **ишқи инсонӣ** муҳаббати ҳақиқӣ; **ишқи ҳайвонӣ** ишке, ки ба иқнои ҳисси шаҳвонӣ асос ёфтааст; **ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан, саргарм шудан ба ишқ.

ИШҚАНГЕЗ عشقانگیز чизе, ки меҳру муҳаббат ва шефтагиро меангезад, чизе, ки оташи ишқро фурӯзон месозад.

ИШҚАНДАРПЕЧОН عشقاندريپچان *бот.* гиёҳест, ки соқаи борикаш ба дараҳт ё ба таноб печида боло мераҷад ва гулҳои карнайшакл дорад, ошиқипечон.

ИШҚБОЗ عشقباز он ки ба чизе ишқ меваражад, он ки ба коре ҳавас ва рағбати зиёд дорад; ошиқпеша.

ИШҚБОЗӢ عشقبازӣ амали ишқбоз, ишқварзӣ, ошиқпешаӣ.

ИШҚВАРЗӢ عشقورзи ишқбозӣ кардан, дар ҳавову ҳаваси касе (ё чизе) будан; ишқ варзидан.

ИШҚИЯ عشقیه шеъри ишқӣ, назми саршори муҳаббат.

ИШҚӢ عشقӣ *mansub ba ишқ;* пур аз ишқ; ба мавзӯи ишқу муҳаббат баҳшидашуда: **қиссаи ишқӣ, ғазали ишқӣ.**

ИШҚОР اشقار *nиг.* **ишхор**.

ИШҚОРДОР اشقاردار дорои ишқор, омехта бо ишқор.

ИШҚОРӢ اشقارӣ *mansub ba ишқор;* дар тар-

кибаш ишқор дошта; вобаста ба ишқор: **маҳлули ишқорӣ.**

ИШҚОРНОКӢ اشقارناکӣ дараҷаи бо ишқор омехта будан, дараҷаи мавҷудияти ишқор дар таркиби чизе: **ишқорнокии хок.**

ИШҚОРОБ اشقارآب маҳлули тези ишқор, ки дар ҷомашиӯй ва шустани ҷизҳои дигар истифода мебаранд.

ИШҚОРРОНӢ اشقاررانӣ аз ишқор тоза кардани чизе, аз таркиби чизе (моддаи) дигаре баровардани ишқор.

ИШҚСАРО عشقسرا *kит.* ҷои ишқбозӣ, хилватгоҳи ошиқон.

ИШОРА//ИШОРАТ *a.* اشاره//اشارت 1. бо ҷунбондани даст, ҷашм ё абрӯ фаҳмондани матлабе, имо; *рамз;* **аз дӯст як ишора, az mo ба сар давидан** (*зарб.*); дӯст ҳар ҷӣ фармояд, мо ба иҷрои он тайёрим. 2. нишона, аломат, қайд: **ишора кардан, ишора мондан; ангушти ишора** ангушти дуюми даст, ангушти шаҳодат, саббоба; **ишорат кардан** имо кардан.

ИШОРАТИ اشارتی *mansub ba ишорат;* ҷонишинҳои ишоратӣ *грам.* ҷонишинҳои ин, он, ҳамин, ҳамон *ва г.*, ки ба шахс, ашё ё ҳусусияте ишора мекунанд.

ИШОРАХАТ اشاره خط *хатҳои ишоратӣ (mas., dar saхифаҳои китоб).*

ИШОРАЧӮБ اشاره چوب ҷӯбдасти борике барои нишон додани чизе (*mas., мавзее dar харита*).

ИШРАТ *a.* عشرت айш, қайфу сафо; **айшу ишрат** қайфу сафо; **асбоби ишрат** лавозими қайфу сафо.

ИШРАТИ عشرت *nиг.* **ишратпараст.**

ИШРАТГОХ//ИШРАТГАХ عشرتگاه//عشرتگه ҷои ишрат, ҷои қайфу сафо, ишратхона.

ИШРАТДӮСТ عشرت دوست *nиг.* **ишратпараст.**

ИШРАТПАРАСТ عشرت پرست он ки айшу ишратро дӯст медорад, дӯстдори хушгузаронии айём.

ИШРАТПАРАСТИ عشرت پرستӣ 1. парастиши айшу ишрат, ишратхоҳӣ. 2. *фалс.* таълимоте, ки айшу ишратро мақсади зиндагӣ медонад.

ИШРАТСАРО عشرت‌سرا *nig.* ишратхона.

ИШРАТХОНА عشرت‌خانه *nig.* ишратгоҳ.

ИШРАТХОҲ عشرت‌خواه *nig.* ишратпараст.

ИШРОК *a.* اشراك 1. шарик кардан касеро дар коре. 2. *d.* ба Худо ширк овардан, Худоро шарикдор пиндоштан; ширк.

ИШРОҚ *a.* اشراق *кит.* тобидан, дурахшидан, тобон гаштан; бомдод, сафед шудани рӯз; **намози ишроқ** намози иловагие, ки баъди ба-ромадани офтоб меконанд.

ИШРОФ *a.* اشرف 1. боло шудан; аз боло ба поён нигаристан. 2. мушарраф кардан, сардор кардан; рутбаи олӣ, сардорӣ.

ИШТИБОЗ اشتی باز он ки бо иштӣ (гӯйи оҳанӣ) бозӣ мекунад.

ИШТИБОЗӢ اشتی بازی бозӣ бо иштӣ; шугли иштибоз.

ИШТИБОХ *a.* اشتیاه 1. шак, шубҳа. 2. хато, сахв, галат; **иштибоҳ кардан** хато кардан; **ба иштибоҳ андохтан** ба хато андохтан, боиси галатфаҳмӣ шудан; **аз иштибоҳ баровардан** шакку шубҳай касеро бартараф кардан. 3. монанд шудани ду чиз ба яқдигар; шабоҳат, монандӣ.

ИШТИФОЛ *a.* اشتغال *кит.* шуғл варзидан, машғул будан; машғули.

ИШТИДОД *a.* اشتداد *кит.* шиддат, тундӣ, саҳтӣ.

ИШТИЁҚ *a.* اشتیاق шавқу майли зиёд, ниҳояти орзумандӣ: **иштиёқи дидани дидор**; **ба иштиёқ** бо шавқ, бо майлу хоҳиши тамом; **иштиёқ доштан** саҳт хоҳон ва орзуманд будан.

ИШТИЁҚМАНД اشتیاقمند хоҳон, моил, талабгори саҳт.

ИШТИҚОҚ *a.* اشتقاء 1. *грам.* соҳтани калимае аз калимаи дигар, калимасозӣ. 2. *ади.* яке аз санъатҳои бадеии лафзиест, ки шоир ё на-висанда якчанд калимаро зикр мекунад, ки аз як реша ба миён омадаанд. 3. *маҷ.* баромадан, ҳосил шудан.

ИШТИРО *a.* اشترا *کит.* хариду фурӯш, байъу ишро.

ИШТИРОК *a.* اشتراك ширкат кардан, шарикӣ кардан, ҳамкор шудан; шарикӣ, ҳамроҳӣ; **иштирок доштан (кардан)** ширкат кардан, ҳамроҳӣ намудан, дар коре шарик будан.

ИШТИРОКДОР اشتراكدار касе, ки дар коре ширкат меварзад.

ИШТИРОКДОРӢ اشتراكداری ширкат дар коре, ширкат кардан дар коре.

ИШТИРОКИОН اشتراكیون *таър.* коммунистон; (*дар истиллоҳи аввали инқилоби Октябр*) коммунистӣ; **фирқаи иштирокион** хизби коммунист.

ИШТИРОККУНАНДА اشتراك‌کننده *сифати* *феълии замони ҳозира* *аз иштирок* *кардан*; он ки дар иҷрои коре ширкат мекунад ва ҳамроҳ аст.

ИШТИРОКЧӢ اشتراكچي *nig.* иштирокдор.

ИШТИХОНА اشتیخانه *гуфт.*, *варз.* чуқурчаҳое, ки аз яқдигар ба фосилаи муайян мекананд ва дар вақти иштибозӣ иштии ҳарифро зада ба он медароранд.

ИШТИҲО *a.* اشتها майл ба хӯрок, хоҳон шудани дил ба хӯрокхӯрӣ; **бо иштиҳо** бо майлу рағбат (*нишбат ба гизо*); **иштиҳо омадан** ба тановули таом майл пайдо шудан; **bastani iштиҳо** гум шудани майл ба гизо; **кушодани** **иштиҳо** пайдо шудани майлу рағбат ба хӯрок, хоҳони таом шудан; **иштиҳоро** **кӯр** **кардан** боиси аз байн рафтани майл ба хӯрок шудан; **аз иштиҳо мондан** ба сабаби беморӣ ё боиси дигар майл ба хӯрок надоштан; **ба** **иштиҳо омадан** баъди беморӣ ва ҷанде майли хӯрок надоштан ба он майл пайдо шудан; **◊** **иштиҳои қозигир** майли саҳт ба хӯрок; **иштиҳояш** **карнай** **шуд** саҳт иштиҳо пайдо кард.

ИШТИҲОАНГЕЗ اشتها‌انگيز иштиҳоовар.

ИШТИҲОКУШО اشتها‌کشا он чи боиси пайдо-иши майл ба гизо мешавад.

ИШТИҲООВАР اشتها‌آور *nig.* иштиҳоуши.

ИШТИҲОР *a.* اشتھار *کит.* машхур шудан, шӯхрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза пайдо кардан; **иштиҳор доштан** шӯҳратманд будан, маъруф будан.

ИШТӢ اشتی гӯй, саққоча, ки аз санг ё оҳан ба-рои бозии маҳсус бачагон месоҳтанд.

ИШХОР//ИШҚОР اشخار//اشقار 1. хокистари баъзе гиёҳҳо, ки дар ҷома什ӯӣ, рангрезӣ, со-бунгарӣ *ва ғ.* ба кор меравад. 2. *хим.* пай-вастҳои аносери химиявии дар об бо хубӣ ҳалшавандай филизот.

ИЮЛ ایول موҳи ҳафтумории мелодӣ.

ИЮЛӢ ایولی مансуб ба (моҳи) **июл.**

ИЮН ایون موҳи шашумории мелодӣ.

ИЮНӢ ایونی مансуб ба (моҳи) **июн.**

Ӣ

Ӣ ҳарфи сездаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ки дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи «yo» () ифода мёёфт.

ӢИГИТ *m.* ئىگىت 1. چавонписар, چавони ба қадрасида; چавони бӯзбала. 2. *taъr.* номе, ки ба афроди дастаҳои босмачӣ дода мешуд.

ӢИГИТИЙ *m.* ئىگىتىي مансуб ба Ӣигит; Ӣигит будан.

ӢИГИТЧА *ئىگىتچە* *шакلى* *тасгир* *ва* *навозииши* Ӣигит; навчавон.

ӢИЛТИР-ӢИЛТИР *m.* ئىلتيرئيلтир тобиши канда-канда ва заифи чизе; дурахши андак ва базӯри чизҳои чилодор.

ӢИЛТ-ӢИЛТ *m.* ئىلت ئىلت ба зӯр ва гоҳ-гоҳ намудор шудани нуре.

ӢИЛТИРОС *m.* ئىلتراس *nig.* Ӣилтир-Ӣилтири; Ӣилтирос зада канда-канда нур афганда ё чило дода.

ӢИРТИШ *m.* ئىرتىش порчаи суф ё чит, ки ҳангоми дафни мурда ба одамони сари қабромада ё ба ҷанозаомада дода мешавад, ертиш.

ӢИРТИШВОРИ *m.* ئىرتىش وار суф ё рӯмолчаи чит, ки дар вакти дафн ё ҷаноза чун Ӣиртиш ба кор меравад.

ӢО *يا* номи ҳарфи сиву дуюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ی) навишта мешавад.

ӢОГ *sans.* *ياڭ* 1. пайрави таълимоти йога. 2. он ки бо машқҳои йога варзиш мекунад.

ӢОГА *sans.* *ياڭە* 1. қисми тартибии таълимоти

динию фалсафӣ дар Ҳиндустон, ки ба одам имкон медиҳад, то рӯҳу равони худро идора кунад. 2. силсилаи машқҳои ҷисмоние, ки пайравони таълимоти мазкур ба вучуд овардаанд.

ӢОГУРТ *m.* ياكورت як навъ ҷурғоти хуштаъм, ки ба он пораҳои мева илова карда шудааст.

ӢОД *ю.* ياد یادури химиявии сиёҳу бунафшаранг, ки маҳлули спиртии онро дар тиб истифода мебаранд: **Ӣод молидан** маҳлули Ӣодро кашидан ба рӯи ҷороҳат ё ҷои буридаи бадан.

ӢОДМОЛИ *يادمالى* исми амал аз **Ӣод молидан**.

ӢОДНОК *يادنامىك* ҳар ҷизи дар тартиби худ Ӣоддошта: **namaki Ӣодنок**.

ӢОТБАРСАР *يات برسز* ҳарфе, ки бо ҳамсадои «Ӣ» (номи юнониаш «Ӣот») дар як шакл-якҷоя навишта ва ҳонда мешавад (чун «Ӣ», «Ӣو», «Ӣյ»).

ӢӮРҒА *يورغە* тарзи бо қадамҳои майдо тез рафтани аспу ҳар; **аспи ӢӮРГА** аспе, ки ба тарзи ӢӮРГА роҳ меравад; б) **маҷ**. зуд рафтани; бо шитоб рафтани; ♀ **ӢӮРГА баровардан** қилиқу нағма баровардан; фиребу найрангро сар кардан.

ӢӮРМА *m.* يورمه услуби гулдузӣ ва кашида-дӯзии гиреҳ андар гиреҳ (халқа андар халқа).

ӢӮРМАДӮЗ *يورمه دوز* устои бо услуби ӢӮРМА дӯзанда.

ӢӮРМАДӮЗӢ *يورمه دوزى* 1. бо услуби ӢӮРМА дӯхтан. 2. хунару кори ӢӮРМАДӮЗ.

K

К ҳарфи дувоздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ک); дар ҳисоби абҷад ба адади 20 баробар аст.

К ӯ шакли кӯтоҳи пайвандаки **ки**, ки одатан якҷоя бо пешвандҳову ҷонишиҳо дар назм кор фармуда мешавад: **к-аз**, **к-андар**, **к-ин**, **к-он**...

КАБА کبه кит. шоҳ, қаду ё шишаи хунгирӣ, куба.

КАБАР کبر кит., ниг. **кавар**.

КАБАСТ کبست кит. 1. растанини қадумонанди талҳ, ҳанзал. 2. маҷ. талҳ.

КАБЕЛ ҳол. کبل сими рӯкашдори герметикии баркӣ ва телефонӣ барои ҳатҳои зеризаминиӣ ва зериобӣ ва монанди инҳо; **кабел гузаронидан** қашидани ҳати кабелии барку телефон.

КАБЕЛӢ کبلӣ **mansub ба кабел**.

КАБЕЛТОВ ҳолл. کبلتاو воҳиди паймоиши баҳрӣ, ки баробар ба 185,2 м аст.

КАБЗАФУРӮМОН کبزه‌فرومân яке аз нақшҳои қандакорӣ: **сақфи қабзафурӯмон**.

КАБИД а. کبید кит., ниг. **чигар**.

КАБИНА фр. کبینه ҳонаҷаи нишасти ронанда дар қиштӣ, ҳавопаймо, мошин *ва г*.

КАБИНЕТ фр. کبینت 1. ниг. **уток (-и корӣ)**. 2. дарсхонаи маҳсуси ғанҳои алоҳида дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ.

КАБИР а. کبیر бузург, қалон, азим, муazzам; **сагири қабир** ҳурду қалон: *муқоб*. **сагир**.

КАБИРА а. کبیره ғуноҳи бузург: *ғуноҳи қабира*.

КАБИСА а. کبیسه соли пуррае, ки ба 366 рӯз баробар буда, моҳи феврали он 29 рӯз мешавад.

КАБК کبک паранде аз оилаи тазарввҳо, каклик; **кабки дарӣ** яке аз ҷинсҳои қабк, ки дар дараҳо зиндагӣ мекунад ва овози хуб дорад; **кабки ҳилол** қабки ёбӣ.

КАБ-КАБУД 1. ниҳоят қабуд, қабуди баланд. 2. сабзу сарзабз; ҷойи қабуди баланд, ҷойи сабзи баланд; **дараҳтони қаб-қабуд** дараҳтони сарсабз.

КАБКАНЧИР کبکانجир кит. парандай қабк-монанд, дурроҷ.

КАБКӢ کبکӣ **mansub ба қабк**; монанди қабк.

КАБКРАФТОР کبکрафтар он ки рафтори хиромон дорад, ҳушрафтор (*нисбат ба зан*).

КАБКХИРОМ کبکخрам ниг. **қабкрафткор**.

КАБКҖӮЧА کبکجوҷе чӯҷаи қабк.

КАБОБ کباب гӯшти бирён кардашуда (*ба сих гузаронида дар оташ ё дар дег дар равғани доз*), гӯштбирён; **қабоби дегӣ** гӯштбирёни дар дег пухта; **қабоби токӣ** гӯшти қимаи ба барғҳои ҷавони ток печондашуда, ки алоҳида ё дар оши палав мепазанд; **қабоби танӯрӣ** гӯште, ки дар танӯр мепазанд; **қабоб кардан** а) гӯштбирён кардан; б) маҷ. сӯzonдан, ба дарду алам мубтало намудан, саҳт азоб додан; ♀ **қабоб будани дил** сӯхтан, ғам ҳӯрдан, азоб қашидан; **қабоб шудан (ғаштан)** сӯхтан, азоб қашидан (*аз ишқ, аз аламу ғам*); **на сих сӯзанд на қабоб** (*зарб.*) на ин зарар бинад, на он.

КАБОБГЕЛАК کبابغلک хӯрокест аз гӯшти

кӯфтаи лӯлашакл, ки дар равган мепазанд, лӯлакабоб.

КАБОБӢ 1. *марбут ва мансуб ба қабоб*. 2. он ки қабоб мепазад, қабобпаз. 3. чой ва маҳалле, ки дар он ҷо қабоб мепазанд ва мефурӯшанд.

КАБОБПАЗ қабабпаз он ки қасбаш пухтану фурӯхтани қабоб аст, қабобӣ.

КАБОБПАЗӢ 1. амали қабобпаз; ҷараёни пухтани қабоб. 2. ҷое, ки қабоб пухта мешавад; қабобпазхона.

КАБ(Б)ОДА қадаҳ кимони машқу тамрин, камоне, ки онро аз ҷанд ҷой шикоф мекарданд, то нарм ва барои тирандозӣ муносиб шавад.

КАБУД 1. ранге, ки ба ранги растани нишонанд аст, нилгун. 2. сабз, ранги сабз (*ба ин маънӣ галати ом аст*); *пиёзи қабуд* пиёзи сабз; *ҷойи қабуд* ҷойи сабз; *қабуд шудан* а) сабз шудан, сабзидани растаниҳо; б) нилгун шудани ҷои зарбӯрбаи бадан; **қаб-қабуд** қабуди қабуд, ниҳоят қабуд.

КАБУДА қудоҳ номи умумии дараҳтоне аз хонаводаи бед, ки пӯсти қабуд ё сафед доранд, баргҳои думборику дароз дошта, дар саноати ҷӯбкорӣ ҷӯби онҳо истифода мешавад.

КАБУДАР қудор зоол. кирми хурди обӣ, ки моҳӣ онро меҳӯрад.

КАБУДБАР 1. меваи хом. 2. маҷ. одами камтаҷриба, одами хом.

КАБУДБОЛ қудобал паранде, ки болаш қабуд аст, қабудқанот.

КАБУДГАР қудогӯр рангрезе, ки матоъҳо-ро ранги нишонӣ медиҳад.

КАБУДИЗОР қудоӣзар сабзазор.

КАБУДИКОРИӢ қудоӣ қарӣ коштан ва парваронидани сабзвавот (*аз қабили пиёзбарг қашнич ва м. ин.*).

КАБУДИФУРӮШ қудоӣ фурӯш он ки ба фурӯхтани қабудӣ (*пиёз, қашнич ва г.*) машғул аст.

КАБУДИФУРӮШӢ қудоӣ фурӯши амал ва шуғли қабудифурӯш.

КАБУДӢ қудоӣ 1. ранги қабуд ё сабз дошта; нилгунӣ. 2. сабза, алафи навруста; сабзвавот (*аз қабили пиёзбарг, қашнич ва г.*).

КАБУДПӮШ қудопӯш 1. шахси либоси қабуд пӯшида. 2. шахси либоси мотамӣ дарбаркарда; азодор.

КАБУДПӮШӢ қудопӯши пӯшидан либосҳои қабудранг (одиёна) дар азодорӣ.

КАБУДРАНГ қудорнگ осмониранг, нилгун.

КАБУДТОБ қудотаб ба қабудӣ моил, нишонӣ.

КАБУДЧА қудҷе *nig.* қабудтоб.

КАБУДЧАНБАР қудҷенбр ҷанбари қабуд, қиноя аз осмон.

КАБУДЧАРАНГ қудҷернг *nig.* қабудранг.

КАБУДЧАТОБ қудҷетаб *nig.* қабудтоб.

КАБУДЧАШМ қудҷашм он ки ҷашмони қабудранг ё моил ба сабз дорад, дорои ҷашмони қабуд.

КАБУДҖОМА қудҷаме *nig.* қабудпӯш.

КАБҮТАР қутор парандай зебои гуногунхел, ки ба одам зуд ром мешавад, кафтар; **қабӯтари ёбӣ** кафтари ромнашуда; **қабӯтари номабар** кафтари дастомӯзе, ки мактуби ба пояс бастаро ба ҷое, ки лозим аст, мерасонад; **қабӯтари парпо** як ҷинси кафтар, ки дар поҳояш пар дорад; **қабӯтар бо қабӯтар, боз бо боз** (зарб.) ҳар кас бо ҳамчинси худ унс ва улфат мегирад.

КАБҮТАРБОЗ қуторбаз *nig.* кафтарбоз.

КАБҮТАРБОЗӢ қуторбазӣ парвариши кафтар ва шуғли қабӯтарбоз.

КАБҮТАРИӢ 1. қабӯтар будан; *mansub ба қабӯtar*. 2. маҷ. номарасон ва қосид будан.

КАБҮТАРХОНА қуторхоне катаки маҳсуси қабӯтарҳо, ошёни қабӯтарон, кафтархона.

КАВАЛ қул кит. пӯстин аз пӯсти гӯсфанд.

КАВАР қур як навъ растани туршмаза ва худрӯст, ки мевааш қобили хӯрдан аст.

КАВАРАК қурк *nig.* қавар.

КАВАРЗОР کورزار чои бисёр рӯидани кавар.

КАВДАН کودن *кит.* 1. аспи ёбу (боркаш). 2. *маҷ*. одами кундфаҳм, ноқисулақл.

КАВИР کوپир биёбон, замини беобу алаф; **замини кавир** замини беобу алаф, шӯразор.

КАВКАБ *а.* کوکب *кит.* ситора.

КАВКАБА *а.* کوکبه 1. гурӯхи одамон, чамоат; дастаи мушояткунданаи шоҳону бузургон, ахли рикоб. 2. *маҷ*. ҳашамат, шукӯҳу шавкат, дабдаба.

КАВКАБАДОР کوکبهدار *кит.* боҳашамат, мӯхташам.

КАВКАБШИНОС کوکبشناس *кит.* ситорашинос, мунаҷҷим.

КАВКАЗӢ کوکزӣ 1. *mansub ба Кавказ;* ахли Кавказ, қафқозӣ. 2. *taър.* номи яке аз дастаҳои аскарӣ дар аморати Бухоро, ки либосашон монанди либосҳои мардуми Кавказ дӯхта шуда буд.

КАВН *а.* کون 1. ҳастӣ. 2. дунё, олам; **кавну мақон** олами мавҷудот, ҳастӣ; ҷаҳон.

КАВНАЙН *а.* کونин 1. *кит., шакли дугонаи кавн.* 2. *д.* ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; ин дунё ва он дунё (охират).

КАВОКИБ *а.* کواکب *ч.* кавқаб.

КАВОРА I کواره растанини сафедпӯсти сустпояи камбарг, ки бӯи баде дорад ва дар регзорҳо мерӯяд.

КАВОРА II کواره 1. як навъ сабади дудаста барои меваю сабзавот, қаҷова. 2. лонаи занбӯр, куттиҳои маҳсус барои парвариши занбӯри асал, қанду.

КАВОРАЧО کوارجا ҳонаи маҳсуси гарм, ки дар фасли зимистон дар он кавора (*кандуи занбӯри асал*) нигоҳдорӣ мешавад.

КАВСАН کوسن *nig.* кафсан.

КАВСАР *а.* کوثر 1. фаровон, анбӯҳ дар биҳишт; **ҳавзи кавсар** номи ҷашмаи биҳишт. 2. номи сураи 108-уми Қуръон.

КАВСАРИЙ کوثرӣ *кит.* 1. *mansub ба кавсар.* 2. гуворо, хуш.

КАВША کوشه тарзи хӯрокҳазмкуни гурӯҳе аз ҳайвонот; хӯрокро гашта ба даҳон оварда ҳоидани чорво; нишҳӯр; нӯшхор: **кавша кардан.**

КАД I a. ۱. کит. талош, ҷидду ҷаҳд, кӯшиш. 2. ранҷ қашидан дар коре.

КАД II ۲. ک 1. ҳона, манзил. 2. дех, деха, дехқада (*ин қалима ҳоло дар таркиби қалимаҳои қад-бону, қадхудо, ё дар шакли кат дар номҳои ҷуғрофии Панҷакат, Ҳушникат... вомехӯрад*).

КАД III ۳. ک *англ. - им. (CAD - Computer Aided Design)* маҷмӯаи барномаҳои компьютерӣ, ки барои барномарезӣ ва тарроҳӣ дар риштаҳои мухталифи лоиҳакашигу муҳандисӣ истифода мешавад.

КАД(Д) a. ۴. ک *кит.* талош, саъю кӯшиш; кӯшиш кардан, талош варзидан.

КАДА کده 1. *nig.* **КАД II . ۲.** ҷузъи пасини бархе аз қалимаҳои мураккаб ба маънои ҷой, маҳал: **буткада, майкада, донишкада.**

КАДАР I کدر гиёҳи хушбӯи давой, кодӣ.

КАДАР II کدر 1. тирагӣ, хирагӣ, кудурат. 2. ғам, андӯҳ, ғусса. 3. *маҷ*. нороҳат, парешон; дилгир.

КАДБОНУ کدبانو 1. соҳибхоназан, бонуи ҳона. 2. зане, ки маъмури пухтуз аст, сардори занони ошпаз; пазанда, ошпаз.

КАДБОНУЙ کدبانوئӣ 1. ҳонадорӣ; анҷом доданӣ корҳои ҳона. 2. *маҷ*. сарфакорӣ.

КАДВОДА کدوадӣ бунёд, таҳқурсӣ; асос.

КАДЕВАР کدبور *кит.* 1. соҳиби ҳона, қадхудой. 2. дехқон; боғон.

КАДЕВАРӢ کдиворӣ амали қадевар, соҳибӣ, қадхудой.

КАДИР a. کدیر *кит.* 1. тира, хира. 2. дилгир, ғамангез; нороҳат, парешон.

КАДОМ کدام ҷонишини саволӣ чӣ?, кӣ?, чӣ гуна?, чӣ хел?; барои пурсии дар мавриди интиҳоби байни дӯ ё ҷанҷ чиз, шаҳс ё макон ба кор меравад. **қадом вақт** а) қай?, чӣ вақт? б) боре, рӯзе; **қадом рӯзе**, **қи** ҳар рӯзе, **ки**; ҳар гоҳ, **ки**; **аз қадом...** шаҳс ё ҷои номуайянро ифода меқунад, **аз қадом ҷое;** **қадоме//ким-қадоме** ка-

се, яке, шахсе, кадом яке; **аз қадом тараф** (сӯ) аз чӣ тараф, аз кучо; **ҳеч қадом** ҳеч як; **ба қадом сабаб** ба чӣ сабаб; барои чӣ; **бо қадом рӯй** чӣ хел карда, чӣ тавр шарм надошта; **хар қадоми мо** хар яки мо, хар кас аз мо.

ҚАДОМИН کدامین *nig.* қадом; қадом як.

ҚАДОМИЙ کدامی *nig.* қадом; қадом як.

ҚАДР I қдр ҳайати коркунони ягон соҳа; коркуни ихтисосонки соҳае; **шӯъбаи қадро** шӯъбае дар муассисаю корхонаҳо, ки ҳуҷҷатҳои шахсии коркунонро мураттаб ва нигаҳдорӣ мекунад.

ҚАДР II қдр расм ё акси чудогонае дар фильм; саҳнае дар навори кинофильм.

ҚАДУ қдо 1. навъе аз растаниҳои палакии полизӣ, ки ҳосили он ошкаду ва палавкаду аз намудҳои маъмули ҳӯрдани он мебошанд. 2. зарф барои нигоҳ доштани об, шир ва дигар моеъҳо, ки аз ҷӯбкаду тайёр карда мешавад; **қадуи ҳушк** киноя аз қаллаи бемагз.

ҚАДУБИНӢ қдобинӣ он ки биниаш қалони нӯгфафаст, биникалон.

ҚАДУБИЧАК қdobچک *nig., mač.* қадусанбӯса.

ҚАДУБО қдоба *nig.* қадушӯро.

ҚАДУГИН қدوғин бо қаду тайёр кардашуда: санбӯсаи қадугин.

ҚАДУГӢ қدوғӣ *nig.* қадугин.

ҚАДУДОНА қдуданه тухми қаду; **кирми қадудона** зоол. навъи кирми дарози буғум-буғум дар рӯдай инсон.

ҚАДУӢ қдович мансуб ба қаду; шабехи қаду.

ҚАДУКОРИЙ қдукарӣ киштани қаду; **аз бекорӣ қадукорӣ** (*mač.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки қас аз бекорӣ ба як кори камаҳамият машғул мешавад.

ҚАДУКӮЗА қдуқозе зарфи об аз қадуи қалони дарунхолӣ, ҷӯбкаду.

ҚАДУНИМА қдониме *kit.* зарфи шароб.

ҚАДУСАНБӮСА қдусанбӯсе санбӯсаи бо қаду пухташуда, санбӯсаи қадугӣ.

ҚАДУСАР қдуср тоссар, қал.

ҚАДУЧА қдуҷе 1. қадуи хурд. 2. ҷӯбкадуи хурди сарбурида, ки дар баъзе ҷойҳо ҳамчун паймона барои баркашидан равған ва ҷизҳои дигари обакӣ истифода мебурданд.

ҚАДУЧАГӢ қдуҷгӣ аз ҷӯбкадуи хурд соҳташуда.

ҚАДУЧАДОР қдуҷедар *:mač.* ғали қаду- чадор сухани бо киноя ва пичинг гуфташуда, сухани тагдор.

ҚАДУШАВЛА қдушвлае қи дар он ба ҷои гӯшт қаду меандозанд, шӯрбои қадугӣ.

ҚАДУШӮРБО қдушврба шӯрбои аз қаду тайёршуда.

ҚАДӮХ қдуҳ ҳаммом, гармоба.

ҚАДХУДО(Й) қдҳд(й) 1. *taъr.* сардори деха, арбоб, қалонтари деха, деххудо. 2. марди зандор, хонадор; **қадхудо шудан** зан гирифтани.

ҚАДХУДОӢ қдҳд(й) амали қадхудо, соҳибӣ, қадхудой.

ҚАЁН қян ҷ. қай II; унвони подшоҳони Эрони қадим (саромадашон Кайқубод), ки тибқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ баъди Пешҳодиён (*ба ақидае дар ҳудуди асрҳои IX-VIII то м.*) ҳукм рондаанд.

ҚАЁНӢ қянанӣ мансуб ба Қаён.

ҚАЖ қж *nig.* қаҷ.

ҚАЖДУМ қздм ҷонвари нешзани заҳрдор, ақраб; ♀ **қаждуми таги бӯрӯ** душмани ҳавфноки ба назар нонамоён; шахси фурсатҷӯ ба-рои зараррасонӣ.

ҚАЖДУМА қздмҳ тиб. варами ангушти даст; нохунхӯрак (*касалии нохун*).

ҚАЖДУМАК қздмк 1. *шакли тасгири қаждум.* 2. наъл, оҳанчае, ки ба пошнаи пойафзорҳо зада мешавад.

ҚАЖДУМВОР қздмвор мисли қаждум; **мӯйлаби думи қаждумвор** мӯйлаби тофтаи монанди думи қаждум қаҷ.

ҚАЖДУМГАЗИДА қздмғзиде он ки ӯро қаждум неш задаст.

ҚАЖДУМЗАДА қздмзде *nig.* қаждумгазида.

камӣ.

КАЙФНОК *کیف‌نَاک* лаззатнок, лаззатбахш, ҳамроҳ бо кайф.

КАЙФОVAR *کیف‌آور* лаззатбахш, он чи барои инсон ва маҳлӯқот лаззату кайф мебахшад.

КАЙФЧОҚ *کیف‌چاق* гуфт. табъчоқ, хурсанд; ширакайф, сархуш.

КАЙФЧОҚӢ *کیف‌چاقی* гуфт. кайфчоқ будан, табъчоқӣ, сархушӣ, мастӣ.

КАЙХА *کیهه* бот. навъи растани мевадор, малина.

КАЙҲАЗОР *کیهزار* ҷои бисёр рӯидани кайҳа.

КАЙХО *کیها* барвакт, дер боз; хеле вақт, хеле боз; **кайҳо** боз дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки...

КАЙХОН *کیهان* 1. ҷаҳон, олам, дунё. 2. коинот.

КАЙХОНӢ *کیهانی* мансуб ба **кайҳон**.

КАЙХОННАВАРД *کیهان‌نورد* мутахассисе, ки тайёрии тиббию биологӣ ва техникиро гузашта, ба кайҳон парвоз кардааст (космонавт).

КАЙХОННАВАРДӢ *کیهان‌نوردی* 1. парвоз кардан дар фазои кайҳон бо дастгоҳи парвозкунандай хос. 2. маҷмӯи соҳаҳои илму техникии таҳқиқунандай коинот ва ҳаводиси кайҳонӣ.

КАЙХОНШИНОСӢ *کیهان‌شناسی* илм дар бораи шинохти олам, космология.

КАКАO исп. *کا* 1. бот. дараҳти ҳамешасабзи ҳӯదрӯй, ки дар қишварҳои гармсер парвариш карда мешавад. 2. гарди (хокай) баргу донаи дараҳти какао, ки барои тайёр намудани шакалод ва қаҳва истифода бурда мешавад. 3. навъи нушоқӣ.

КАКАНА *ککنه* *nig.* *халилихӯрак*.

КАКТУС ю. *کكتوس* растани бисёрсолаи хордор, гули ҳанҷарӣ.

КАЛ 1. сари бемӯ; **сарам** *калу* *дилам* *нозук* (*мақ.*). 2. он ки мӯи сараш дар натиҷаи беморие рехтааст, қачал; **кал агар** табиб будӣ, **сари** **худ даво намудӣ** (*зарб.*); **кали** *айёр* (*зирак*) қаҳрамони мусбати афсонаҳои ҳалқӣ, ки

тезхуш, ҳилагар ва зирақ аст; **кал кардан** // **калақ** *кардан* шоҳу баргҳои дараҳтро буридан; **кал додари қӯр** (*мақ.*) дар хислатҳои бад баробар будани ду нафар.

КАЛАВАНДА *کلوندہ* *سифاتي* *феълии* *замони ҳوزира* *از* *калавидан*; ба ҳар тараф майлкунанда, ноустувор; мутараддид.

КАЛАВИДА *کلویده* *سيفاتي* *феъليи* *замони گزاشتا* *از* *калавидан*; **калавида-калавида** ба ду тараф майлкунон, алвонҷӯрон.

КАЛАВИДАН *کلویدن* дар роҳ гаштан мувозинати худро нигоҳ дошта натавонистан, ба ҳар сӯ малӣ кардан; ноустувор будан; мутараддид будан; **калавида** *рафтан* мувозинати худро гум кардан.

КАЛАВИШ *کلوش* исми *феъلӣ* *از* *калавидан*; қатъӣ набудан дар ақидае, дудилагӣ, тардид.

КАЛАК I *کلک* *шакли* *тасғир* *ва* *навозииши* *кал*; ҳушӯр, зирақ; номуборак, шум.

КАЛАК II *کلک* кит. неши рагзан, нештар.

КАЛАЛ *کلل* ороиши аз пар соҳташудаи қулоҳ ё афзори асп; туғи қаллапӯш, ҷега, паре, ки дар маҳфил ё ҷанг подшоҳон, ҷангварон ё ҷавонон болои қулоҳ мечаспонданд.

КАЛАНД *کلنده* олати ҷорқунча ё доирашак- ли дамтези оҳанини дастадор барои қандани замин ва анҷом додани корҳои дигари дехқонӣ; **каланд задан** бо қаланд кор кардан; гардонидани замин бо қаланд; **каланд кардан** заминро рӯгардон ва нарм кардан; **каланди дуюм** бори дуюм нарм ва рӯйгардон кардани қишиғи ниҳоли пахта *ва ғ.*

КАЛАНДА *کلنده* ҷӯби майдае, ки сари онро ба дӯли осиё баста, сари дигарашро ба болои санги осиё мегузоранд ва бо ҷунбиши он дона аз дӯл кам-кам ба сӯроҳи санги осиё мере-зад, ликлика, шогирдак.

КАЛАНДГАРДОН *کلنده‌گردان* гардондани замин бо қаланд; **каландгардон** *кардан* рӯйгардон кардани замин.

КАЛАНДГАРДОНӢ *کلنده‌گردانی* исми амал *از* *каланд* *гардондан*; рӯйгардон кардани замин бо қаланд.

КАЛАНДДАСТА *کلنده‌سته* дастаи қаланд, ҷӯби

иргай ё чӯби маҳсус тарошидашуда, ки қаландро ба он мегузаронанд ва аз он дошта кор мекунанд.

КАЛАНДЗАН қандзун он, ки бо қаланд кор мекунад; **каландин шудан** бо қаланд кор кардан, бо кори одии дехқонӣ машғул шудан.

КАЛАНДЗАӢ қандзун қаланд задан, кор кардан бо қаланд.

КАЛАНДКАШ: қандкаш кардан рӯйгардон кардани замин бо қаланд.

КАЛАНДКОРӢ қандкари *nig.* қаландзани.

КАЛАНДКУӢ қандкни исми амал аз қаланд кардан.

КАЛАНДРАВ қандро :ғӯза қаландрав, ҷуворӣ уштурдав (зарб.) чигитро тавре бояд кишт, ки дар байни беҳҳои вай қаланд ба осонӣ гунҷад, аз мобайни ҷуворипояҳо бошад, шутур гузашта тавонад.

КАЛАНДРИШ қандриш он ки риши паҳни қалон дорад.

КАЛАНДЧА қандҷе қаланди хурд.

КАЛАФ *a.* қофҳои сиёҳи сурхчатоб дар рӯи одам, доги кунцидак; дог.

КАЛЬ қит., *nig.* саг.

КАЛБОФ қлбاغ бое, ки дарахти мевадораш кам бошад ё набошад.

КАЛБУЗ бузи қал, бузи бешоҳ.

КАЛГОВ қлѓаѡ гови бешоҳ, гови қал.

КАЛЗОФ қлзаг навъе аз зоғ, ки рангаш сиёҳи хокистартоб мешавад.

КАЛИД қлид 1. олате, ки бо он қулфро мекушоянд ва мебанданд, мифтоҳ; **калиди барқ** олати бастан ва кушодани ҷараёнӣ барқ, васлак. 2. *маҷ.* воситаи кушоиши мушкиле; қуфлу **калид кардан** а) бо қулф бастан дари чизеро; б) *д.*, *маҷ.* ба воситаи дуою ҷоду бастан (*бахти касеро*).

КАЛИДДОН қлиддан навъи қуфли маҳсуси дандонадори чӯбин барои бастану кушодани дар, лӯқидон, ғалақа.

КАЛИДДОР қлиддар *таър.* шахси мансабдори

дарбор, ки нигоҳдорандай қалидҳо буд.

КАЛИЛ *a.* қлил 1. қунд, нотез (мас., шамшер). 2. он ки забонаш мегирад, забонгир; гунг.

КАЛИМ *a.* қлим сухангӯ, гӯянда, ҳамсӯҳбат.

КАЛИМА *a.* қлм воҳиди нутқ, ки як мағҳумро ифода мекунад, вожа; сухан, лафз; дар дастури (грамматикаи) забон воҳиди мустакили забон, ки аз як ё якчанд таквожа (морфема) соҳта мешавад ва дар занчири гуфтор нақши маънӣ ва дастури дорад: **калимаи мурракбаб**, **калимаи сода**, **калимаи соҳта**, **калимаи тавҳид** (тасдиқи ягонагии Худо), **калимаи туфайлӣ**, **калимаи тақлиди овоз**; **калимаи гувоҳӣ таър.** таъбири маҳсус барои гувоҳӣ додан дар ҳузури қозии шариат; **калимаи шаҳодат** *d.* таъбири маҳсуси арабӣ, ки гуфтани ва иқор даштанд ба он шарти асоси мусулмонӣ аст; **калима гуфтан** *d.* ба забон овардани қалимаи шаҳодат, ки зикри он барои мусулмон шудан шарт шуморида мешавад.

КАЛИМАБОЗ қлмебаз он ки бо қинояву маҷоз гап мезанад.

КАЛИМАБОЗӢ бозӣ додани қалимаҳо, суханпардозӣ кардан.

КАЛИМАСОЗ қлмебазӣ збш. ҷузъе, ки ба қалимае илова шуда, ба он маънӣ нав мебиҳад: **пасванди қалимасоз**, **унсури қалимасоз**.

КАЛИМАСОЗӢ қлмебазӣ збш. бо илова кардани ҷузъҳо ба пасу пеши қалима соҳтани қалимаи нав.

КАЛИМИЙ қлими мансуб ба **Калимуллоҳ** (лақаби ҳазрати *Mӯсо* – пайгамбар); пайрави дини *Mӯсо* – пайғамбар, яҳудӣ.

КАЛИМОТ қлмат *ҷ.* қалима.

КАЛИМУЛЛОҲ *a.* қлиم‌الله 1. он ки бо Худо сӯхан гуфтааст. 2. лақаби *Mӯсо* (*a.*).

КАЛИСО *ю.* қлиса ибодатхонаи исавиён: **қалисои Модархудои Париж**.

КАЛИТАК қлитик *nig.* қаламча.

КАЛӢ қли кал будан, тоссарӣ.

КАЛКА *r.* қлкҳ 1. збш. қалима ва ибораҳои аз

забони дигар ба забони модарӣ айнан тарчумашуда (*аз қабили худтакидкуний, яхшикан, роҳи оҳан, ки тарҷумаси таҳтуллафзии қалимаҳою ибораи русии «самокритика», «ледокол» ва «железная дорога» мебоишанд*), чартабардорӣ. 2. когази тунуки шаффофи хушсифат, ки аз пушти он нақшу нигор дида мешавад ва ба воситаи он аз нақшоҳо нусха мебардоранд.

КАЛ-КАЛ қл қл гуфт. бехудагӯй, ҳарзагӯй; пургӯй, сергапӣ; **кал-кал кардан** а) бехудагӯй кардан; сергапӣ кардан; б) касеро миёнагир карда таънаю маломат ва сарзаниш кардани якчанд кас.

КАЛКУЛЯТОР лот. 1. **کلکولیتار** мутахассиси калкулятсия, нархгузор. 2. *тех.* абзори ҳисоб.

КАЛКУЛЯТСИЯ лот. **کلکولیتسيه** ҳисоб, аз рӯи ҳисобу китоб муайян кардани нархи мол; ҳисоб кардани миқдори маблаги ҳарҷшуда барои моли истеҳсолшуда, хизматрасонӣ *ва г.*

КАЛЛА қл сари одам ва ҷорроён, каллахонаи сар; **калла-калла** тӯб-тӯб ва паҳлӯи ҳам; **як калла қунҷора** як лӯнда қунҷораи ҷувоз; **калла доштан** ақл доштан, муҳокима ронда таҷонистон; **калла ба калла задан** а) каллаи якеро ба каллаи дигаре задан; б) *маҷ.* бо касе даъвои баробарӣ кардан; бо касе сар ба сар шудан; **каллаи гӯсола** зоол. тортанаки рангаш ба зардӣ моили сараш ба каллаи гӯсола монанди безаҳр (*дар бораи ин ҳашара шугунҳои мардумӣ зиёд аст*); ♀ **аз каллаи аzon (сахар)** сахари барвакӯт, хеле барвакӯт; **як каллаю (сару)** ду гӯш (*маҷ.*) дар ҳаққи одами якаю танҳо гуфта мешавад; **як каллаю сад ҳаёл** (*маҷ.*) одам фикру андешаҳои зиёд дорад; **каллаи (сари) кафида зери токӣ** (*зарб.*) инсон то имкон аст, бояд сиррашро нигоҳ дорад; **аз ҳар калла як садо** (*зарб.*) агар одам зиёд бошад, гап ҳам зиёд мешавад; дар ҷое, ки якчанд кас аст, ҳамфирӣ кам воқеъ мешавад;

КАЛЛАБУР қлбр гуфт. одамқуш.

КАЛЛАВАРАМ қлврм маҷ. бефаҳм, бефа-росат.

КАЛЛАВАРАМИЙ қлврми маҷ. бефаҳмӣ, бефа-

росатӣ.

КАЛЛАДОР қлдар гуфт. 1. боақлу идрок, пурдон. 2. ҷизҳои дона-дона, ки донаҳояш қалон аст: **сабзии калладор, ҳарбузаи калладор, шалгами калладор.**

КАЛЛАЗАН қлзэн он ки дар ҷангҳои тан ба тан қалла мезанад.

КАЛЛАЗАНИЙ қлзни каллаҷанг; низоъ, қашмакаш.

КАЛЛАК қлк бот. 1. дарахти шоҳаҳояш бурида; **каллак кардан** бурида партофтани шоҳаҳои дарахт. 2. навъи гандум.

КАЛЛАКАДУ қлд қд ниг. **каллаварам.**

КАЛЛАКАЛОН қлклан он ки қаллааш аз эътидол қалон аст, сарқалон.

КАЛЛАКАН қлк кит. он ки шахси ба қатл маҳкумшударо бо роҳи аз тан ҷудо кардани сар қатл мекард; **каллакан кардан** гуфт. нӯги ниҳолҳои наврустаро қанда партофтани.

КАЛЛАКАРАМ қлк қрм ниг. **қарам II.**

КАЛЛАҚҰБАҚ қлк қобқ :**каллакұбак кардан** гуфт. аз ҷанд тараф касеро бо қалла задан.

КАЛЛАҚАНД қлқанд қанди сафеди бо қолиби маҳрутишакл рехташуда.

КАЛЛАҚАНДӢ қлқандӣ **марбут ба каллақанд,** маҳруташакл ба монанди каллақанд.

КАЛЛАМАНОРА қлمنарه таър. манорае, ки золимон ҳангоми қатли ом сарҳои аз тан ҷудо кардаро болои ҳам чида месоҳтанд.

КАЛЛАМЕХ қлмех ҷӯбӣ ё оҳании саркулӯла барои бастани аспҳо.

КАЛЛАМУШ қлмуш зоол. ҷинси муши қалон аз оилаи мушмонандҳо.

КАЛЛАМУШГИРАК қлмушгирк дом барои дастгир кардани калламушҳо, мушгираки қалон.

КАЛЛАПАЗ қлпз он ки қаллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯшад.

КАЛЛАПАЗӢ қлпзи 1. шуғл ва амали қаллапаз. 2. ошхонае, ки дар он қаллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯхтанд.

КАЛЛАПО ڪله پاچه 1. сарнагун, воруна, сар ба нишеб: **каллапо афтодан**. 2. сарнагун шудан, шикаст хӯрдан.

КАЛЛАПОЧА ڪله پاچه 1. калла ва почай гов ё гӯсфанд. 2. хӯроке, ки аз калла ва почай бо шикамба тайёр карда мешавад; ◊ **каллапоча кардан** а) чизеро ба қисмҳо чудо карда партофтан; б) куштан, ҳалок кардан; **каллапоча шудан** саросема шудан.

КАЛЛАПӮШ ڪله پوش пӯшиши сар; тоқӣ, тӯппӣ; **каллапӯши зардӯзӣ** тӯппии бо риштаи заррин гулдӯзишуда; **каллапӯши кундал** тӯппии аз кундал дӯхташуда; **каллапӯши тос** тӯппии занонаи дӯхти маҳсуси доирашакл аз матои ҷилодори тос.

КАЛЛАПӮШФУРӮШ ڪله پوش فروش он ки тӯппиҳои гуногун мефурӯшад, токифурӯш.

КАЛЛАПӮШФУРӮШӢ 1. амал ва кори каллапӯфурӯш. 2. чое, ки дар он тоқӣ ва тӯппиҳои гуногун фурӯхта мешавад.

КАЛЛАХУШК ڪله خشك гуфт., маҷ. бемагз, беақл.

КАЛЛАЧАНГ ڪله جنگ чанги калла ба калла.

КАЛЛАЧУНБОН ڪله جنبان 1. он ки бо сарчунбонӣ ишора мекунад. 2. маҷ. калоншаванда ва обрӯманди дехаву гузар. 3. маҷ. он ки аз рӯи хушомад ба гапи касон бо ишораи сар «бале-бале» мегӯяд; хушомадгӯй.

КАЛЛАЧУНБОНӢ 1. сарчунбонӣ. 2. маҷ. хушомадгӯёна бо ишораи сар тасдиқ кардани сухани касе.

КАЛЛАШӮРБО ڪله شوربا як навъи шӯрбо аз каллапоча ва шикамбаи гӯсфанду гов.

КАЛМАСЧИД ڪل مسجد масциди хурди назарногир.

КАЛМУРҒ ڪل مرغ мурғи мурдаҳӯр аз ҷинси каргас, ки сараш мӯй надорад.

КАЛОБА ڪلابه риштаи аз дук ба ҷарҳа печонда дастакарда; қалоф, тӯбчаи ресмон; ◊ **ба ҷарҳу қалобаи касе нигоҳ карда мондан** мӯҳтоҷ будан ба даромади ноҷизи касе; **сари қалобаи худро гум кардан** чӣ кор кардани худро на-донистан (аз пешомади ногаҳонӣ ё шодӣ); **сари қалобаи кори худро ёфтган** сарриштаи кори

худро пайдо намудан; чӣ кор кардани худро донистан.

КАЛОБАРЕС ڪلابه ريس коргари ресандай қалоба.

КАЛОБАРЕСӢ ڪلابه ريسى исми амал аз қалоба ресидан.

КАЛОБАТУН ڪلابتون риштаи хеле борик аз тилло ва нукра барои зардӯзӣ.

КАЛОБАТУНӢ аз қалобатун дӯхташуда.

КАЛОВА ڪلاوه *nig.* қалоба.

КАЛОФ ڪلاعغ *nig.* парандае бо минқори нисбатан баланду қавӣ, поҳо ва болҳои не-рӯманд, дурпарвоз ва бо пару боли сиёҳ.

КАЛОЖА I ڪلاڙه *kitm.*, *nig.* ակկա.

КАЛОЖА II ڪلاڙه *kitm.* қаҷҷашм, аҳвал, олус.

КАЛОЛ I ڪلال фарки сар, тораки сар.

КАЛОЛ II *a.* ڪلال ҳастагӣ, мондагӣ, шалпарӣ.

КАЛОЛАТ ڪلات 1. *nig.* қалом II. 2. норавшани нутқ.

КАЛОМ *a.* ڪلام 1. сухан, гап, гуфтор. 2. илме, ки дар он аз эътиқодҳои динӣ баҳс карда мешуд; **қаломи мачид**, **қаломи шариф** д. Қуръон; **хулласи (хулюси) қалом** кӯтоҳи гап, мухтасари гап, қисса кӯтоҳ, алқисса.

КАЛОМИЙ ڪلامي *kitm.* 1. **мансуб ва марбут ба қалом**. 2. доно, донишманди баҳши қалом.

КАЛОМУЛЛОХ ڪلام الله сухани Худованд, Қуръон.

КАЛОН ڪلان 1. ҳаҷман ва миқдоран бузург, азим: **қалони қалон**, **ҷӯи қалон ...;** **маблаги қалон** пули зиёд; **роҳи қалон** роҳи васеъ (-и одатан мошингард); **қалон-қалон қадам мондан** васеъ-васеъ қадам мондан; тез роҳ рафтани. 2. ба синни балогат расида, ба воя расида; қалонсол, солхӯрда: **одами қалон**, **писари қалон**; **қалону хурд**, **хурду қалон** бузургу майда, ҳама; ҳар хел, ҳар гуна: **қалону хурд ҷамъ шуданд**. 3. **гуфт.** сардор, мансабдор (**ба ин маъни асосан дар шакли ҷамъ қалонҳо ба кор бурда мешавад**). 4. аз рӯи вазифа, рутба ва унвон нисбат ба дигарон болотар: **лейте-**

нанти калон, муаллими калон, мұхандиси калон, ходими калони илмі; вазифаи калон амалу мансаби мухим (масъул); **калон кардан** ба воя расонидан; тарбия кардан; **калон шудан** а) ба воя расидан; б) ба мансаб расидан, сардор шудан; **кори калон!** бисёр олӣ!, бисёр нағз!, айни муддао! (дар мавриди таҳсин гуфта мешавад); **калон күшодани чашм** дар тааҷҷуб афтодан, ҳайрон шуда мондан; **нағро калон кардан** бисёр тамаъкор шудан.

КАЛОНВОРОНА қланнваране ба мисли калонҳо, калонҳо барин; бовиқор, босавлат.

КАЛОНГАП қлангп он ки гапро калон меза- над, лофзан, даҳанкалон.

КАЛОНГАПӢ қлангп магрурӣ, даҳанкалонӣ; худситой.

КАЛОНГИР қлангир он ки худашро калон мэ-тарошад, ҳавобаланд, мағрур.

КАЛОНГИРИЙ қлангирӣ магрурӣ, ҳаво- баландӣ.

КАЛОНГИРОНА қлангиране магурона, ҳаво- баландона.

КАЛОНЗОДА қланзаде фарзанди одами олимартаба; ашрофзода.

КАЛОНИГАРӢ қланнігри магрурӣ, худписндӣ, манманӣ; калонигарӣ кардан.

КАЛОНӢ 1. вазъ ва ҳолати калон, калон будан; калонсол будан, калонсолӣ. 2. сар-дорӣ, мансабдорӣ: **калонӣ кардан** а) ғуруру ҳуднамоӣ кардан, ҳудро калон гирифтан, савлату эътибори ҳудро намоиш додан; б) васеъ ё дароз будан (-и либосе ба тани касе).

КАЛОНКОР қланкар хурдсоле, ки чун калонсолон кор мекунад.

КАЛОНПОЙ 1. он ки поящ калон аст. 2. маҷ. мансабдор; калонзода.

КАЛОНСАР қлансер ниг. каллакалон.

КАЛОНСОЛ қлансал ба сол бузург, солдида, бисёр умрдида (нисбат ба касе).

КАЛОНСОЛИЙ қланнисали калонсол будан, синни зиёд доштан.

КАЛОНТАР 1. дараҷаи қиёсии **калон**. 2.

кит. раиси маҳалла; сардор.

КАЛОНТАРОШӢ қланнтраши ниг. **кало-** нигарӣ.

КАЛОНХАРҖ қланхрж он ки исрофкорона ха- рочот мекунад.

КАЛОНҲАЧМ қланхҷм он чи ки ҳаҷмаш калон бошад, бузургҳаҷм.

КАЛОНҔУССА қланжте тануманд, бузургчусса, қавихайкал, дорои пайкари калон.

КАЛОНҔУССАГӢ қланжшкӣ танумандӣ, бу- зургчуссагӣ.

КАЛОНШАВАНДА 1. сифати феълии замони ҳозира аз **калон шудан**. 2. шахси об- рӯманд, мӯътабар; сардор, мансабдор.

КАЛОНШАВӢ (вақти) калон шудан, (айёми) ба воя расидан.

КАЛОПЕСА қлаписе без шудани (сафедии) чашм бо сабаби тарс ё ҳиссиёти дигар.

КАЛОРИЯ лот. воҳиди миқдори гармӣ.

КАЛОРИЯНОК дорои миқдори зи- ёди калория, бокалория.

КАЛОРИЯНОКӢ қлариенақӣ миқдори кало- рияҳо дар ягон моддаи ғизӣ, ки мавҷудоти зинда аз истеъмоли он кувват мегирад, ғизо- нокӣ.

КАЛОФ(А) қлаве кит., ниг. **калоба**.

КАЛОФКАШӢ қлавафши танобкашӣ, чои соҳт- монро ба калоф кашида иҳота кардан.

КАЛОФПЕЧ қлавафпич чун калова ба ҳуд печида (mas., mor).

КАЛОЧА :тапу калоча тапу ҳабари зи- ёдатӣ; муқ. тапу тапча; тапу **калоча кардан** овоза кардан; мавриди гуфтугузор қарор до- дан.

КАЛПАТРА қлптире 1. бехуда, бемаънӣ. 2. гали бехуда, ҳарза, сафсата, ёва. 3. бетартиб, бе- сару сомон.

КАЛПЕСА қлписе ниг. **калтакалос**.

КАЛСИЙ лот. қлсси филизи нарми нуқратоб (унсури химиявӣ); оҳак.

КАЛТА қўтоҳ, думқўтоҳ, думбурида; **калта**

кардан кӯтоҳ кардан, буридан; мухтасар кардан.

КАЛТАДУМ گلته‌دم думкӯтоҳ, думбурида.

КАЛТАЗАБОН گلته‌زبان он ки забонаш мегирад, тутила.

КАЛТАК گلتك чӯбдаст, таёқ; **калтак хӯрдан** бо калтак зада шудан; шаллок хӯрдан; **алифро аз калтак фарқ карда натавонистан** (зарб.) тамоман бесавод будан; нодони маҳз будан.

КАЛТАКАЛОС گلته‌کلاس зоол. навъе аз ҷонвари хазандай борику дарозстанаи думдор, калпеса, ҷалпоса; сусмори хурд.

КАЛТАКБАДАСТ گلتك‌بس *nig.* **калтакдор**.

КАЛТАКБОЗӢ 1. як намуди рақси қадими тоҷикӣ. 2. бозии бачагона.

КАЛТАКДОР گلتك‌دار он ки калтак ба даст дорад, таёқбадаст.

КАЛТАКИРО گلته‌کرا ба кироя додани ҷорпоёни саворӣ барои сафар ё боркашӣ ба масофаи кӯтоҳ; **калтакирио кардан** ҷорпои саворӣ ё боркашро муваққатан ба киро гирифтан.

КАЛТАККОРИЙ گلتك‌کاري :**калтаккорӣ кардан** задан ва ҷазо додан бо калтаккалтакӯб.

КАЛТАККӮӢ گلتك‌کوب *nig.* **калтаккорӣ**.

КАЛТАКХӮӢ گلتك‌خوري исли амал аз **калтак хӯрдан**; зада шудан бо калтак, шаллоқхӯрӣ.

КАЛТАКЧА گلتك‌چе калтаки хурд.

КАЛТАМИЛ گلته‌مил милтики кӯтоҳмил.

КАЛТАПО(Ӣ) گلته‌پا(ӣ) он ки пойҳои кӯтоҳ дорад.

КАЛТАПОЯ گلته‌پایе он чи пояҳои кӯтоҳ дорад; мизи калтапоя.

КАЛТАПӮСТИН گلته‌پوستин пӯстини кӯтоҳ.

КАЛТАРИШ گلته‌ريش он ки риши кӯтоҳ дорад.

КАЛТАФАҲМ گلته‌فهم он ки акли расо надорад, кундфаҳм, кундзехн.

КАЛТАЧА گلته‌ҷе либоси болопӯши занона аз баҳмал ва дигар порчаҳои зарбофт (*пешкушодаи дарозиаш то зону*).

КАЛӮШ *r.* گلوش пойафзори бепошнаи резинии

занона ё мардона, ки одатан бо маҳсӣ, мӯза ва г. мепӯшанд.

КАЛӮШКӮҲНА گلوش‌کوهنه калӯши кӯҳнаи дарида; **калӯшкӯҳна барин яла шуда мондани даҳан** ҳайрон шуда чӣ гуфтанашро надонистани касе.

КАЛХОТ گلҳат зоол. парандаи вахшии ҷанголдор аз оилаи лочин, ҷӯҷабарак.

КАМ گم 1. андак; **муқоб. зиёд, бисёр**. 2. ба нудрат, гоҳо, баъзан, гоҳ-гоҳ; кам омадан, кам ёфт шудан; **камаш** на камтар аз...; ақаллан, ҳадди ақалл, ҳеч набошад; **кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; **кам-кам хӯр, ҳар дам хӯр** (зарб.); б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста; **кам дар кам** хеле кам, ниҳоят кам (*миқдоран*); **каму беш** а) як каме, як миқдор; б) то андозае, то ҳадде, қисман; **каму кост** камбудӣ, норасой; **кам баромадан** ба вазн, меъёр ва шуморай аслӣ нарасидан; **кам будан** норасо будан; ба дараҷаи пурра набудан; **кам дила шудан** ҷандон ба назар намоён набудан, зиёд вонахӯрдан; **кам додан** пурра надодан (*мас. музди касеро*); **кам задан** а) фурӯтани кардан, хоксорӣ кардан, худро ҳақир шумурдан; б) *nig.* **кам шумурдан;** **кам кардан** костан; **кам мондан** андак боқӣ мондан, зиёд набудан; **кам шудан (гаштан)** костан, нуқсон пайдо кардан; **кам шумурдан** назарногирона нигоҳ кардан, ҳақир шумурдан касеро, ба дараҷаи даркорӣ баҳо ва эътибор надодан; **даҳ дақиқа кам дувоздаҳ** ба дувоздаҳ даҳ дақиқа намерасад (*оид ба вакту соат*); ду **кам хафтод** ба ҳафтод ду намерасад, яъне шасту ҳашт (*одатан дар бораи синну сол мегӯянд*); **кам гирифтан (касеро)** *nig.* **кам шумурдан;** **кам монда буд, қи...**, қарib қи..., қарib буд, қи...; **магар кам буд, қи...** ин ҳама коғӣ набуд магар...

КАМАБР گمابр осмони ҷо-ҷо абрдори бебориш.

КАМАДАД گم عدد камшумор, ноҷиз.

КАМАКАК گمک камтар, каме, андаке.

КАМАҚЛ گم عقل кӯтоҳақл, бефаросат, нодон, аblaҳ.

КАМАҚЛӢ گم عقلی кӯтоҳақлӣ, кутоҳандешӣ, бефаросатӣ; нодонӣ, аblaҳӣ.

КАМАНД ۱. аргамчини дарози як нӯгаш ҳалқадавакдор барои гирифтани сайд. ۲. *маҷ.* дом; **дар каманд овардан** ба дом афтондан; ба даст даровардан. ۳. *киноя аз зулфи маҳбуба.*

КАМАНДАФКАН ۱. он ки барои гирифтани сайд ё душман каманд меандозад. ۲. *маҷ.* дилбар, маҳбуба.

КАМАНДДИДА ۱. ба дом афтода. ۲. *маҷ.* озмудшуда, таҷрибадор.

КАМАНДЕША ۱. *کم‌اندیشه* кӯтоҳфикр, хом.

КАМАНДЕШАГӢ ۱. *کم‌اندیشگی* кӯтоҳ- фикрӣ, хомӣ.

КАМАР ۱. миён. ۲. миёни кӯҳ, тангнои кӯҳ. ۳. нишебӣ, нишебии талу теппа, ҳамгашт. ۴. ҳар чуқуре, ки дар миёни ягон чиз ба вучуд омадааст; **камари рӯд** (ҷӯи об) чуқуре, ки оби рӯд ё наҳр дар мачрои худ кофтааст; **камар бастан** а) миёнбанд ба миён бастан; б) омода шудан ба иҷрои коре; азм кардан, қасди кореро кардан; **камари ҳиммат ба миён бастан** *киноя аз саҳт азму ироди* кардан ба коре, дар коре эъти мом намудан.

КАМАРБАНД ۱. *کمربند* тасмае, ки ба миён мебанданд, миёнбанд, яккабанд; **камарбанди ҳиммат ба миён бастан** *nig.* **камари ҳиммат ба миён бастан.**

КАМАРБАСТА ۱. *сифати феълии замони гузашта аз камар бастан.* ۲. *маҷ.* омода, тайёр; азмкарда ба иҷрои коре.

КАМАРБОРИК ۱. миёнборик, нозуқмиён (*сифати маҳбуба*).

КАМАРВОР ۱. чун камар гирди (миёни) чизеро печонда гирифтани. ۲. чун камари рӯд ё ҷӯи об; гор барин.

КАМАРГАҲ ۱. *کمرگاه* *nig.* **камаргоҳ.**

КАМАРГОҲ ۱. чое, ки камар баста мешавад, ҷои бастани миёнбанд. ۲. камари кӯҳ, миёни кӯҳ. ۳. нишебии талу теппа.

КАМАРЗИШ ۱. арzonбаҳо; *муқоб.* **гаронбаҳо;** камқадр, камаҳамият.

КАМАРИЙ ۱. *камар мансуб ба камар;* муносibi камар, ҷойгиранда дар гирди камар: **аслиҳаи камарӣ.**

КАМАРЧА ۱. *کمرچه* бандчаҳои кӯтоҳ дар ҷома ва куртаҳои қадима барои ба ҳам бастани ду тарафи (бари) ҷома, яктақ *ва г.*

КАМАРШИКАН ۱. *کمرشکن* *маҷ.* кори саҳти берун аз тавоной; кор ё масъалаи бисёр душвор; миёншикан.

КАМАҲАМИЯТ ۱. *کاهмиت* он чи аҳамият ва арзиши чандон надорад.

КАМАҲОЛӢ ۱. *کم‌اهالی* худуди ҷуғрофии аҳолии кам; камодам.

КАМБАҒАЛ ۱. *کمبغل* нодор, бенаво, факир, камбизоат; қашшоқ; *муқоб.* **давлатманд;** **камбагалро аз болои уштур саг мегазад.** (*зарб.*); **иттифоқи камбагалон таър.** ташкилоти сиёсии меҳнаткашони дехот дар давраи ислохоти замин дар Осиёи Миёна (1918-1920).

КАМБАҒАЛБАЧА ۱. *کمبغل بچه* фарзанди одами камбағал ва қашшоқ.

КАМБАҒАЛЗОДА ۱. *کمبغلزاده* *nig.* **камба-** **ғалбача.**

КАМБАҒАЛАЙ ۱. *کمبغلی* бенавоӣ, нодорӣ, факирӣ, эҳтиёҷмандӣ; эҳтиёҷ.

КАМБАҒАЛНИШИН ۱. *کمبغل‌نشین* чое, ки камбағалон манзил ва иқомат доранд; **маҳаллаи камбагалнишин** қисми камбағалнишини шаҳр.

КАМБАҒАЛОНА ۱. *کمبغلانه* факирона, монанди бенавоёну қашшоқон, камбағалона зиндагӣ кардан.

КАМБАҒАЛПАРВАР ۱. *کمبغلپور* дастгир, хайрҳоҳ ва ҳомии камбағалон.

КАМБАҒАЛШАВӢ ۱. *کمبغل‌شوی* бечора шудан, бенавою факир гаштан.

КАМБАР ۱. *камбэр* он чи барааш зиёд нест, паҳноияш кам аст; танг, борик; *муқоб.* **сербар;** **роҳи оҳани камбар** роҳи оҳане, ки фосилаи байни релсҳояш тангтар аз маъмулист.

КАМБАХТ ۱. *камбҳат* бетолеъ, он ки кораш кам омад мекунад.

КАМБАҲО ۱. *камбҳа* *nig.* **камарзиш.**

КАМБИЗОАТ ۱. *камбضاعت* он ки молу асбобе ба қадри кифоя надорад, камбағал.

КАМБИЗОАТӢ ڪمٻضاعتي камбизоат будан, камбағалай.

КАМБИН ڪمٻين дорои биноии суст, он ки биниши заиф дорад, сустбин.

КАМБИНӢ ڪمٻيني сусту заиф будани биной, сустбинӣ.

КАМБОВАР ڪمٻاور он ки бовариаш ба одамон кам аст.

КАМБОД ڪمٻاد чое ё чизе, ки боди кам дорад, камшамол.

КАМБОР ڪمٻار 1. дорои бори андак. 2. дорои хосили андак: **даҳҳати камбор**.

КАМБОРИШ ڪمٻارش аз маъмул кам боридани барфу борон, кам будани микдори боришҳо: **соли камбориши**.

КАМБОРОН ڪمٻاران соле, фасле ё моҳе, ки дар он борон кам меборад.

КАМБОРОНӢ ڪمٻاراني *mansub ba камборон*.

КАМБУД ڪمٻود 1. нуқс, нуқсон. 2. *nig.* **камомад, камӣ**.

КАМБУДӢ ڪمٻودي нуқсон, норасоӣ.

КАМБУРД ڪمٻرد дорои бурди кам, дорои ма-софай кам, абзор ё таҷхизоти технике, ки тӯли парвозаш кам аст.

КАМБӮЙ ڪمٻوي он чи ки бӯяш кам аст.

КАМВАЗН ڪموزن чисме, ки вазни он сабук аст.

КАМВАЗНӢ ڪموزني *mansub ба камвази*; сабуӣ.

КАМГАП ڪم گپ он ки кам гап мезанад, кам-сухан, камгӯй; *муқоб*. **сергап, пургӯй**.

КАМГАПӢ ڪم گپي *mansub ба камган*.

КАМГУНЧОИШ ڪم گنجایش камҳаҷам, гунчо-ишаҳ кам (*mas., зарф*).

КАМГӮЙ ڪم گوی *nig.* **камган**.

КАМГӮШТ ڪم گوشت он ки чандон фарбех нест, газгӯшт; логар.

КАМГӮШТИЙ ڪم گوشتى логарӣ, газгӯштий.

КАМФАЙРАТ ڪم غیرت 1. он ки қӯшиши бисёр намекунад. 2. суст нашъунамо кардан (*nis-*

бати растаниҳо).

КАМФАЙРАТӢ ڪم غيرتى камкӯшишӣ, сустӣ, камҳавсалагӣ.

КАМФИЗО ڪم غذا 1. камхӯрок. 2. он чизе ё хӯрокие, ки маводи гизояш кам аст.

КАМДАРАХТ ڪم درخت чое, ки дарахти зиёд надорад.

КАМДАРОМАД ڪم درامد кор ё чизе, ки даромад ва фоидааш кам аст, даромадаш андак.

КАМДАСТМОЯ ڪم دستمایه он ки сармояи чандоне надорад.

КАМДАХЛ ڪم دخل *nig.* **камдаромад**.

КАМДИДОР ڪم دیدар *nig.* **камнамо**.

КАМДИДАКОР ڪم دید کار корноозмуда, нопух-такор, камтаҷриба.

КАМДИЛ ڪم دل *mač.* камчуръат, тарсу.

КАМДОН ڪم دان 1. *nig.* **камдониши**. 2. он ки аз воқеаву рӯйдодҳо кам хабардор аст.

КАМДОНИШ ڪم دانش он ки дониши хуб на-дорад, камдон.

КАМДОНИШӢ ڪم دانши *mansub ба камдон* надоштани дониши хуб, камдонӣ.

КАМДОНИЙ ڪم دани *mansub ба камдон*.

КАМДОШТ ڪم داشت доштнокиаш начан- дон зиёд (*pushok*), пастсифат, сифаташ бад (*матоъ*).

КАМЕ ڪمي андаке, як қадре; камтар.

КАМЕРА олм. ڪمره 1. хоначаи хурди махсус барои коре, хучра. 2. қисми дарунии дастгоҳи суратгирӣ, ки ба он пластинка ё плёнка мегузоранд; **камераи қиногирӣ** дастгоҳи хоси навор гирифтани фильмҳо, дастгоҳи фильмбардорӣ. 3. резини ҷарҳи мошин, велосипед ё тӯби футбол, ки ба он ҳаво пур карда мешавад.

КАМЕРАВӢ ڪمروي :музиқии камеравӣ асари мусиқӣ (аз қабили дуэт, трио, соната, романс) барои дастаи хурди навозандагону ҳофизон; **оркестри камеравӣ** дастаи начандон зиёди навозандагон ва ҳофизон, ки дар он ичрои ҳар қисм ба яке аз онҳо супорида мешавад.

КАМЕРТОН олм. **کمرتان** мус. асбоби филизии душохашакле, ки ҳангоми чӯр кардани созҳои мусикӣ меъёри баландии садоро муайян мекунад.

КАМЁБ **کمیاب** *nig.* **камчин.**

КАМЁБӢ **کمیابی** *nig.* **камчинӣ.**

КАМЁФТ **کمیافت** *nig.* **камчин.**

КАМЗАБОН **کمزبان** 1. *nig.* **ҳомӯш.** 2. мутеъ, фармонбардор.

КАМЗАДА **کمزدہ** *kит.*, *маҷ.* аз дин баргашта, аз роҳи дин мунҳарифшуда, гумроҳ.

КАМЗАМИН **کمزمین** дехқоне ё маконе, ки замини корами кам дорад.

КАМЗАМИНӢ **کمزمینی** *mansub ba камзамин.*

КАМЗАН **کمزن** *kит.* 1. он ки дар қимор ҳамеша бой медиҳад, бебурд. 2. *маҷ.* **камбаҳт.**

КАМЗАРФ **کمظرف** камзарфият, ҷои камро иш-ғолкунанда, камгунҷоиш, камгиро.

КАМЗАРФИЯТ **کمظرفیت** камгунҷоиш, дорои гунҷоиши кам; *маҷ.* қасе, ки қобилият ва тавонои шунидан ва қабул кардани суханони дигаронро надорад.

КАМЗАРФИЯТИЙ **کمظرفیتی** камзарфият будан.

КАМЗАРФӢ **کمظرفی** камзарфиятӣ, камгунҷоишӣ.

КАМЗӮЛ **کمزول** як навъи либоси (*бештар марданаи*) рӯпӯши гиребондор ва ду бара什 тугмабанд.

КАМЗӮЛЧА **کمزولچه** 1. камзӯли беостини кӯтоҳ (*бештар занона*). 2. дӯз. қисми аз сина болои пироҳани занон, ки алоҳида дӯхта мечаспонанд, куртacha.

КАМЗӮР **کمزور** камкуват, заиф, нотавон.

КАМИҚТИДОР **کماقتدار** камкуват, қурдаташ кам; иқтидораш паст: **трансформатори камиктидор.**

КАМИҚТИДОРИЙ **کماقتدارӣ** камкуватӣ, камқурдатӣ.

КАМИЛМ **کمعلم** он ки ба қадри кофӣ дониш надорад, саводаш кам аст.

КАМИЛТИФОТ **کمالتفات** он ки нисбат ба касе эътино ё муҳабbat надорад.

КАМИЛТИФОТИЙ **کمالتفاتی** камилтифот будан, бемехрӣ.

КАМИН I **کمین** *kит.* 1. кам, андак. 2. *nig.* камина.

КАМИН II **a.** **کمین** пинҳонгоҳе, ки дар он ба қасди хӯҷум ё дастигир кардани душман ё сайд паноҳ шуда мешинанд; **камин гирифтан** паноҳ шуда истодан дар интизори дастигир кардани чизе ё касе; шинак гирифтан.

КАМИНА **کمینه** шахси гӯянда дар мавриди изҳори хоксорӣ нисбат ба худ мегӯяд; банда, ин ҷониб; фурӯтан, хоксор; **каминай камтариҳи ниҳояти хоксорӣ** нисбат ба худ.

КАМИНГАҲ **کمینگ** *nig.* **камингоҳ.**

КАМИНГОҲ **کمینگاه** ҷое, ки камин гирифта менишинанд.

КАМИНВАР **کمینور** он ки дар камин нишастааст, камингир.

КАМИНИЙ **کمینی** *марбут ба камин.*

КАМИСТЕҶДОД **کماستعداد** он ки қобилияташ суст аст, маҳорати паст дорад, каммаҳорат, камзаковат.

КАМИСТЕҶМОЛ **کماستعمال** он чи ҷандон роиҷу мустаъмал нест, доираи истифодааш маҳдуд аст.

КАМИЯТ **a.** **کمیت** андозае, ки метавон онро кам ё зиёд кард; андоза; миқдор; шумора; тэйదод; муқ. **кайфият.**

КАМИЙ **کمی** 1. кам будани чизе; **муқоб.** зиёдӣ, бисёрӣ: **камии об.** 2. камбудӣ, нуқсон; **камӣ доштан** а) нуқсон доштан, норасой доштан; б) эҳтиёҷ доштан; **камӣ кардан** нарасидан, кам будан, басандана ва кофӣ набудан; **камӣ кашидан** камбуд доштан, эҳтиёҷ доштан; **дарғояти камӣ будан** ниҳоят кам будан, хеле ногдир будан.

КАМКОР **کمکار** он ки кору машғулияташ кам аст; **муқоб.** **серкор;** он ки маҳсули кораш андак мебошад.

КАМКОРИЙ **کمکارӣ** камкор будан, кам маҳсулӣ; **муқоб.** **серкорӣ.**

КАМҚАДР қимати паст доштан, обруи кам доштан; камбаҳо.

КАМҚУВВАТ қимқот он чи зӯру тавониаш зиёд нест; муқоб. **пуркувват**.

КАМҚУВВАТӢ қимқоти камзӯрӣ, нотавонӣ, сустӣ.

КАММАДАНИЯТ қимдинит он ки савияи маданияташ баланд нест.

КАММАЗМУН қимمضون он чи мазмуну мундариҷааш норасо аст ё амиқ нест: **асари каммазмун, хикояи каммазмун**.

КАММАНФИАТ қимمنفعت камфоида, камнафъ.

КАММАОШ қимمعاش *nig.* каммузд.

КАММАСРИФ қимصریف камсарф, камистеъмол.

КАММАҲОРАТ қимمهارت камхунар, камистеъмод.

КАММАҲСУЛ қимمحصول камҳосил, камфоида, камкор.

КАММАҖРИФАТ қимمعرفت камдон, камсавод, камдониш.

КАММЕВА қимمیوه мева ё ҳосилаш кам (*олу ва дараҳт, фасли сол ва г.*).

КАММЕҲР қимمهر дилсард, дилхунук, он ки нисбат ба касе меҳри зиёд надорад.

КАММИҚДОР қимقدар *nig.* камшумор.

КАММОЯ қимماъдор дорои сармояи андак, камбаҳо, камарзиш, фурӯмоя.

КАММУЗД қимمزد кори ҳақки заҳматаш кам, каммаош.

КАММӮЙ қимموи он ки мӯи сараш чандон зиёд нест; муқоб. **сермӯй**.

КАМНАЗИР қимنظير он ки шабех ва монандаш кам дучор мешавад; бемисл.

КАМНАМАК қимنمак хӯроки намакаш кам, ширнамак.

КАМНАМО қимنама он ки ба чое кам меояд; он ки кам вомехӯрад: **камнамо будан (шудан)** дар чое кам зоҳир шудан, ба чое кам рафтуюй

доштан; бедарак шудан.

КАМНАМОЙ қимنمай камнамо будан.

КАМНАФЪ қимتفع *nig.* камфоида.

КАМНУР қимنур камрӯшани; хира; қувваи бинояш суст (*оид ба* ҷашм).

КАМОБ қимآب чӯй ё рӯде, ки оби он зиёд нест; мавзее, ки дар он оби равон кам мебошад, маҳалле, ки аз об танқисӣ мекашад. 2. мевае, ки об (шира)-аш кам аст.

КАМОБӢ қимآبӣ камии об, кам будани об; нарасидани об.

КАМОБШАВӢ қимآشви кам шудани об, нарасидан, танқисии об.

КАМОВОЗ қимآواز он ки ё он чи овозаш пасту ношуново аст.

КАМОДАМ қимآدم ҷое, ки нуфуси он кам аст, муқоб. **сернуфус**; ҷое, ки рафтуюмади одамон кам аст.

КАМОЗОР қимآزار он ки ба дигарон озоре нарасонад, раҳмдил.

КАМОЗОРИӢ қимآزارӣ камозор будан.

КАМОЛ I қимал 1. пуррагӣ, тамомият, мукаммал. 2. нашъунамо, рушд; тараққӣ; **аз камоли...** аз ниҳояти..., аз ғояти...; **бо камоли эҳтиром** бо эҳтироми тамом, бо ниҳояти эҳтиром; **камол ёфтан** ба воя расидан; муқаммал шудан, комил шудан; **ба камол расидан** ба воя расидан; соҳиби фазлу одоб шудан, комил шудан; **номаи камол** ҳуҷҷати расмӣ дар бораи ҳатми мактаби миёна, атtestat.

КАМОЛ II қимал бот. растани худрӯи кӯҳӣ, ки аз шираи пояи он дору тайёр мекунанд.

КАМОЛНОМА қималнаме *nig.* **нома(-и камол)**.

КАМОЛОТ қимلات *ч.* **камол I**.

КАМОМАД қимآمد миқдоре, ки аз баркаш ё миқдори аслии чиз кам омада бошад (*асосан пул*): **камомад кардан**.

КАМОМАДА қимآмде он чи дар вақти хисоб кам баромадааст.

КАМОН қиман 1. яроқи қадимаи тирандозӣ, ки

аз чӯби хамидаи ду нӯгаш бо зех тарангбаста иборат мебошад; **камони абрӯ** хами абрӯ, тоқи абрӯ; **камони Рустам** қавси қузах, тиru камон. 2. нуҷ. бурчи Қавс.

КАМОНА 1. ҳар чизи ба камон монанд. 2. олати камонмонанди дурдгарон, ҳарротон ва наддофон, ки дар қасби худ кор мефармоянд.

КАМОНАБРӮ қманабро он ки абрӯи хамидаи камоншакли зебо дорад (*сифати маҳбуба*).

КАМОНАК қманак 1. камони хурд. 2. киноя аз қади хамида.

КАМОНАНДОЗ қманандаз *nig.* камонвар.

КАМОНАНДОЗӢ қманандази *nig.* камонварӣ.

КАМОНБИНӢ қманбинӣ он ки бинии қалони кӯхондор дорад.

КАМОНВАР қманвор тирандоз аз камон, камондор, камонандоз.

КАМОНВАРИ қманворӣ тирандозӣ аз камон, камонандозӣ, камонкаши.

КАМОНВОР қманвар чун камон, ба монанди камон; хамидашакл, қаҷ.

КАМОНГАР қманғар *nig.* камонсоз.

КАМОНГАРИ қманғри *nig.* камонсозӣ.

КАМОНГИР 1. қманғир камондори бомаҳорат, тирандози мохир. 2. лақаби Ораш ном паҳлавони Эрони қадим, ки мувофиқи афсона тири аз Омул партофтааш ба Марв расидаст.

КАМОНГУРӮҲА қманғроҳе *kut.* 1. камоне, ки бо он ғулӯлаҳои гилӣ ва ё санг мепартофтаанд. 2. ғулӯла ё мӯҳраҳои гилин, ки барои андохтан аз камонгурӯҳа истифода мегардид.

КАМОНГӮША қманғошӣ 1. гӯши камон. 2. гӯши камонмонанди чизе.

КАМОНҒӮЛАҚ 1. *kut.* камони қалоне, ки дар ҷанғҳои қадим бо он ба тарафи душман санг меандохтанд. 2. *гуфт.* камонкаши резиндори бачагона.

КАМОНДОР қмандар он ки дар даст камон дорад, мусаллаҳ бо камон.

КАМОНӢ қманӣ чун камон, камонвор; камоншакл.

КАМОНКАШ қманкш *nig.* камонвар.

КАМОНКАШӢ қманкши *nig.* камонварӣ.

КАМОНМӮҲРА қманмҳре *nig.* камонгурӯҳа.

КАМОНПОЙ қманпай *nig.* қаҷпой.

КАМОНСАЗ қмансаз *kut.* он ки камон месозад, созандай камон, устои созандай камон.

КАМОНСОЗӢ қмансазӣ амал ва кори камонсоз; ҷой ва маҳали камонсозӣ.

КАМОНХОНА қманхана *kut.* ҷои нигаҳдории камон, филофи камон, камонгӯша.

КАМОНЧА қманҷе 1. шакли тасгири камон; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навоҳтани ғижжак, ки ба ду нӯгаш мӯйҳои думи асп таранг қашида шудааст. 3. мус. асбоби тории аз ғижжак хурдтар.

КАМОНҖӮЛА қманҷоле ҷое, ки дар он камон гузоранд, филофи камон.

КАМОНШАКЛ қманшакл ба монанди камон, ба шакли камон; хамидашакл.

КАМОС қмас *kut.* қӯзai гардандарози сафолини шикампаҳн.

КАМОСА қмасе *nig.* камос.

КАМПАЛ қмپл матои мӯинаи маҳсус *va g.*, ки ҳамчун ҷойпӯш, қӯрпа ё палос кор фармуда мешавад: **кампали мӯина**, **кампали ресмонӣ**.

КАМПАХТА қмпхта он чи пахтаи зиёд надорад: қӯрпай кампахта.

КАМПАШМ қмпшм он чи пашми андаке дорад: ғӯсфанди кампашм.

КАМПИР қмпир пиразан, зани солхӯрда ва фартут: ҷолу **кампир** пирмарду пиразан.

КАМПИРГУЛАҚ қмпирглак *nig.* марвак, мармарак.

КАМПИРОНА қмпироне монанди кампир, рафткор ва кору кирдори ба сони солхӯрдагон.

КАМПУЛ қмпул он ки ба қадри қифоя пул надорад, тангдаст, камбизоат.

КАМПУЛӢ қмпули кампул будан, тангдастӣ,

нодорамӣ, камбизоатӣ.

КАМРАВФАН کمروغن он чи равғанаш ба қадри кифоя набошад: **оши камравған**.

КАМРАВУОЙ کمرووای чое, ки дар он рафтуомад зиёд нест: **роҳи пиёдагарди камравуой**.

КАМРАҒБАТ کمرغبت он ки майлу хоҳиши камдорад, камшавқ.

КАМРАҒБАТИЙ کمرغښتی майлу хоҳиши камдоштан, камшавқӣ.

КАМРАНГ کمرونگ он чӣ рангаш бенур аст, он чи рангаш баланд намебошад.

КАМРИШ کمريش он ки риши кам дорад; *муқоб. серриш*.

КАМСАБРӢ کمصبرӣ камтоқатӣ.

КАМСАВОД کمسواد он ки саводи казоӣ надоштад, чаласавод.

КАМСАВОДӢ کمسوادӣ саводи казоӣ надоштан, чалласавод.

КАМСАМАР کمشر камҳосил, камфоида.

КАМСИН(Н) کمن *nig.* **камсол**.

КАМСИН(Н)УСОЛ کمنوسال *nig.* **камсол**.

КАМСОЛ کمسال камсин, хурдсол, дорои синну соли кам.

КАМСОЛИЙ کمسالӣ хурдсол будан, камсинӣ.

КАМСОН کمسан *kит.* навъи матоъ ва порчаи абрешими сабзранг.

КАМСУХАН کمسخن *nig.* **камгап**.

КАМСУХАНИЙ کمنсуб ба **камсухан**.

КАМТАЛАБ کمطلب ба чизи андак қонеъ будан, талаби зиёд надоштан.

КАМТАР کمتر 1. *дараҷаи қиёсии кам*; каме, андаке: дар ҳамин ҷо **камтар** шинем. 2. ҳақир, назарногир; душманат гар пашиша бошад, **камтар** аз филаш мадон (зарб).

КАМТАРАДДУД کمترد 1. *кит.* чое, ки дар он рафтуомад кам аст, чои камҳаракат (*мас. қӯча*). 2. он ки дар пайи чизе кам саъӣ мекунад, камташвиш.

КАМТАРИН کمترин 1. *дараҷаи олии кам*; чизи бисёр кам нисбат ба чизҳои дигар, андактарин. 2. камқадр, камэътибор (*дар мавриди изҳори шикасти нағсҳи шаҳси гӯянда дар ҳаққи худ мегӯянд*); *nig.* **камина (-и камтарин)**.

КАМТАЧРИБА کمتجربه он ки таҷрибаи казоӣ надорад.

КАМТАЧРИБАГӢ камтаҷриба будан, дар коре малакаи лозимма надоштани кас.

КАМТАШВИШ کمتشوش он чи ташвишу заҳматаш зиёд нест.

КАМТАҶСИР کمتأثیر он чи таъсири зиёд надорад.

КАМУБЕШ کموبيش каме, андаке, камутум.

КАМУКОСТ کموکаст костагиҳо.

КАМУМР کم عمر кӯтохумр, бебақо.

КАМУТУМ کموقتم *гуфт.* каму беш: **камутум боҳабар будан**.

КАМФАРЗАНД کمفرزند он ки фарзанди камдорад.

КАМФАРОСАТ کمفرасат камфаҳм, камақл.

КАМФАҲМ کمفهӯм камақл, камшуур, бефаросат.

КАМФОИДА کمفائده он чи суди чандоне надоштад.

КАМХАРЧ کمخرج 1. он чи хароҷот ва масс рафи зиёд наметалабад. 2. он ки сарфаҷӯёна кор мекунад; **камхарчи болонишин** чизи арзони нағз.

КАМХИРАД کمҳрд камақл; камтаҷриба, камдениш.

КАМХИРАДӢ камхирад будан, камденишӣ, камақлӣ.

КАМХОБ کمҳواب он ки хобаш зиёд нест, он ки зиёд хоб намекунад.

КАМХОБӢ камхоб будан; бехобӣ; **камхобӣ** кашидан зиёд хобида натавонистан, аз хоб сер нашудан.

КАМХОР کمҳوار *кит., nig.* **камхӯр**.

КАМХОРА کمҳواره *кит., nig.* **камхӯрок**.

КАМХОРАГӢ *камхорагӣ* *nig.* камхӯрӣ.

КАМХУН *камхун* он ки хун дар баданаш аз микдори муайян кам аст.

КАМХУНӢ *камхунӣ* ҳолати беморӣ ба сабаби кам шудани микдори хун дар бадан, ки дар натиҷаи нарасидани эритротсит ва гемоглобин дар хун ва бо таъсири бемориҳои дигар рӯй медиҳад.

КАМХӮР *камхур* камхора, он ки ғизои кам меҳӯрад, камхӯрок.

КАМХӮРӢ *камхури* камхӯрокӣ, хӯроки кам хӯрдан, бо хӯроки андак иктифо кардан.

КАМХӮРОК *камхуроқ* он ки бо андак хӯрок сер мешавад, камхӯр; *муқоб.* **пурхӯр**.

КАМХӮРОКӢ *камхурақӣ* камхӯрӣ, камхорагӣ.

КАМҲАВОС *камхавос* фаромӯшкор.

КАМҲАВОСӢ *камхавасӣ* камҳавос будан, фаромӯшкорӣ.

КАМҲАВСАЛА *камхавсле* он ки ба кор майлу хохишаш кам аст; он ки зуд аз кор дилгир мешавад; камрағбат; бетоқат, бекарор, камтаҳаммул, бесабр.

КАМҲАВСАЛАГӢ *камхавслагӣ* камҳавсала будан; майлу хохиши кам доштан; бетоқатӣ, бекарорӣ, бесабрӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРАКАТ *камхаркат* 1. он чи кам ҳаракат мекунад, сустҳаракат; *муқоб.* **серҳаракат.** 2. *маҷ.* кам қӯшиш кардан; камрағбат, камҳавсала.

КАМҲАРАКАТИӢ *камхаркати* 1. кам ҳаракат кардан, сустҳаракатӣ. 2. *маҷ.* камҳавсалагӣ, камгайратӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРОРАТ *камхарат* дорои гармо ва дамои кам.

КАМҲИММАТ *камхиммат* ҳиммати кам нишон додан дар ичрои коре, камирода.

КАМҲИММАТИӢ *камхиммати* камҳиммат будан; ба андозаи лозимӣ қӯшиш накардан.

КАМҲИС(С) *камхис* ҳиссиёти кам доштан.

КАМҲОСИЛ *камхасил* он чи ҳосилаш зиёд нест: замини камҳосил, зироати камҳосил.

КАМҲОСИЛӢ *камхасили* ҳосили кам (*оид ба замини зироат, мева*).

КАМҲОФИЗА *камхофиза* он ки қувваи ҳофизааш суст аст ва ҳар матолибро дар хотир гирифта наметавонад ё зуд фаромӯш мекунад.

КАМҲУНАР *камхунар* камистеъдод, дорои хунари кам.

КАМЧИЗ *камҷиз* *nig.* камбизоат.

КАМЧИН *камҷин* ба осонӣ ёфтнашаванда.

КАМЧИНӢ *камҷинӣ* кам ёфт шудани чизе, фаровон ё дастрас набудани чизе, нодир будани чизе.

КАМЧИЛО *камҷило* он чи сайқал ва пардозаш кам аст, камдӯраҳш.

КАМЧУРӢАТ *камҷорат* камчасорат, тарсончак, тарсу.

КАМШАВӢ *камшоӣ* кам шудани андоза, ҳаҷм ва шумораи чизе: камшавии об.

КАМШИР *камшир* шири кам дошта (*mas., гов.*).

КАМШИРА *камшире* мевае, ки ширааш ба дараҷаи кофӣ нест.

КАМШУМОР *камшумар* ададан кам, миқ- доран начандон зиёд, каммиқдор, камистеъмол, камистеъдод.

КАМШУМОРӢ *камшумари* 1. кам будани миқдори чизе, ададан зиёд набудани чизе. 2. кам шумурдан, ба назари эътибор нагирифтан, ҳақиқ шуморидан касеро.

КАМШУУР *камшур* он ки шууру фаросаташ кофӣ нест, камақл, камидрок.

КАМЬИЁР *камъиар* камарзиш, камбаҳо, бисёр кам (*оид ба филизоти қиматбаҳо*).

КАМЭЪТИБОР *камэътибар* 1. касе ё чизе, ки ба он эътибор ё аҳамияти кам медиҳанд. 2. он ки ба касе ё чизе кам таваҷҷӯҳ мекунад.

КАМЭЪТИБОРӢ *камэътибари* 1. камқадрӣ. 2. беаҳамиятӣ.

КАМЭЪТИҚОД *камэътиқод* 1. он ки эътиқод ё бовариаш нисбати чизе ё касе андак аст. 2. он ки ба дину оин боварии кам дорад.

КАМЭЪТИНО *камэътина* он ки ба чизе ё касе кам

таваҷҷӯҳ мекунад; камаҳамият нисбат ба чи-
зе ё касе.

КАМЭТЬИНОЙ қамаҳамият андак таваҷ чӯҳ кар-
дан; аҳамияти кам додан, ба касе ё чизе.

кан 1. *асоси замони ҳозира аз масдари феъли
кандан*. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои му-
раккаб ба маъноҳои кананда: **хоркан**, **ҷоҳкан**,
қабркан, маҳал ва ҷои баровардани чизе:
раҳткан, **чомакан**, **кафшкан**, кандашуда: **ре-
шакан**, **сангкан**.

КАНА қане зоол. ҳашарае, ки бо макидани хуни
ҳайвонот, парандагон ва шираи растаниҳо
зиндагонӣ мекунад, баъзе намуди он барои
инсон ҳам ҳавфнок аст; **кана задан** пур шу-
дани бадан (-и ҳайвон ё паранда) аз канан; **ка-
на барин часпидан маҷ**. ба чизе саҳт часпи-
дан; бо коре саҳт андармон шудан.

КАНАБ 1. бот. гиёҳи бангдона, ки аз
торҳои танаи он ресмон мебоғанд ва коғаз
месозанд. 2. таноби аз тори канаб бофташу-
да.

КАНАБӢ қане риштаи аз тори канаб
бофташуда.

КАНАДОНА қане дар бот. растание, ки аз дона-
ҳои он равғани гарҷак (карҷак) ҳосил меша-
вад, беданҷир, канакунҷид: **равғани канадо-
на**.

КАНАЗАДА қане зоҳ ҳозираи сифати феълии асоси замони
гузашта аз **кана задан**; *nig. кана (каназада)*.

КАНАКУНҖИД қане *nig. канадона*.

КАНАЛ лот. **канал** 1. оброҳаи сунъӣ барои равон
соҳтани об бо мақсади обёрӣ, тавлиди нерӯи
барқ, қишиғардӣ *ва г.* 2. ҳати робита ва му-
хобира: **канали якуми телевизиони Душанбе**.

КАНАЛИЗАЦИОНӢ қане *канализацийи мансуб ба
канализация*: қубурҳои канализационӣ.

КАНАЛИЗАЦИЯ лот. қане *канализацийе* шабакаи
лӯлаҳои зеризаминӣ ва таҷҳизоти дигар ба-
рои гузаронидани обҳои ифлоси маҳалҳои
маскунӣ.

КАНАЛКОБӢ қане *канал* кандани замин барои
канал соҳта ҷорӣ кардани об.

КАНАЛКОВ қане *канал* он ки барои соҳтани канал

заминро меканад.

КАНАМОНАНД қане *манд* мисли канана, канавор,
шабехи канана.

КАНАХОНА қане *хона* таър. яке аз зиндонҳои
торику рутубатнок дар аморати Бухоро.

КАНАШТУ(К) қане *штук* кит., бот. гиёҳе, ки бо
бехи он ҷомашӯй мекарданд, ушнон.

КАНБУР(А) қане *штук* кит. хила, макр, фиреб.

КАНДА 1. сифати феълии замони гузашта
аз **кандан**; **канда-канда** а) бурида-бурида,
қатъ карда-қатъ карда; б) фосиладор: **овози
канда-кандаи ў...**; **канда-канда гирифтан** чу-
до карда гирифтан; **канда партофтан** чизро
аз бех баровардан, қашида партофтан; **канда
шудан** а) кофта шудан (-и ҷоҳ, ҷӯй); б) қатъ
шудан, бурида шудан, канда шудани риштаи
дӯстӣ. 2. ҷуқурии дастӣ кофташуда, ҳандак;
канда набудани даст аз **кор** ҳама вақт
машгули кор будан; **кӯки ҷашми касе канда
шудан** бисёр интизор шудан, саҳт интизорӣ
қашидан; **пои мардум канда шуд** рафтуои
мардум кам ё қатъ шуд.

КАНДАГӢ қане *канда* шакли дигари сифати феълии
замони гузашта аз **кандан**; *◊ кандағиу ги-
рифтагӣ* гуфт. тамоман монанд (будан) ба
касе ё чизе.

КАНДАК қане *nig. канда* 2.

КАНДАКОР қане *канда* наққоше, ки чӯб, санг, оҳан
ва дигар ҷизҳои саҳтро канда ё кофта дар
онҳо нақш мебарорад, ҳаккок.

КАНДАКОРӢ қане *канда* наққошӣ дар чӯбу санг,
гачу устухон *ва г.*, ҳаккокӣ; **дари кандақорӣ**
даре, ки дар он нақшу нигорҳо канда шуда-
аст.

КАНДАН қане *канда* 1. кофтан, ҳафр кардан, кофта
ҷуқур ё қовок кардан; кофта гирифтан (*мас.
заминро*); **ҷоҳ кандан** а) заминро кофта ҷуқур
кардан барои баровардани об; б) *киноя* аз
қасди бад кардан. 2. ҷудо кардан; ҷида ги-
рифтан (*мас., ҳосили дараҳтеро*): **гул кандан**,
харбуза кандан, **ангур кандан**, **себ кандан**. 3.
ҷизи дӯхташударо аз ҷоқаш ҷудо кардан. 4.
гусехтан, пора кардан: **гов аргамчинро канд**.
5. кофта ё тарошида нақш баровардан дар
рӯи санг, оҳан, чӯб *ва г.*, ҳак кардан. 6. ҳар-

шидан, ханчол кардан; **ангишт қандан** кофта баровардани ангиштсанг аз кон, истихрочи ангиштсанг; **дандон қандан** аз вора берун овардани дандон, дандон қашидан; **пӯст қандан** а) чудо кардани пӯсти бадани гову гӯсфанди күшташуда; б) бо корд ё чизи дигари дамтез гирифта партофтани пардаи беруни чизе, пок кардани пӯчоқи чизе (mas., *ниёзу картошка, себу шафтому ва г.*); **алоқаро қандан** қатъи робита кардан, алоқаро бурдан аз касе; **дил қандан** *nig.* **дил;** **ранги касе қандан** якбора тағиир ёфтани ранги рӯи касе, ранги рӯи касе паридан; **умедро қандан** ноумед шудан, қатъи таваққӯй кардан; **ҷон қандан** а) дар талвосай пеш аз марг будан, дар ҳолати назъ будан; б) **маҷ.** аз ҳад зиёд меҳнат кардан, зиёд кӯшиш кардан (*барои анҷоми коре*); **аз бун қандан** чизеро тамоман несту нобуд кардан, решакан намудан; **кӯх бо ноҳун қандан** кори басо душвореро ба ҷо овардан; **ҷоҳ (ҷаҳ) ба сари роҳи касе қандан** дар сари роҳи касе офату хатаре ба вучуд овардан; қасди бад кардан; **хуш қандан** дар мавриди саҳт ба ҳайрат афтодан, чӣ кор кардани худро надониста мондан гуфта мешавад.

КАНДАНИЙ *کندنی* сифати феълии замони оянда аз **қандан;** **қанданиҳои ғоиданок** моддаҳои гайриорганикӣ (аз қабили сангҳои қиматбахо, филизот, нафт, газ), ки аз конҳо кофта бароварда мешаванд.

К-АНДАР *кандр* қўтоҳшудаи **ки андар.**

КАНДИР *کندیر* 1. бот. як намуди растании наҳдор, ки бештар дар соҳили дарёҳо ва канори ҷашмаҳо мерӯяд. 2. матои дуруште, ки аз ресмони ин растаний бофта шудааст.

КАНДИРИЙ *کندیرӣ* аз ресмони қандир бофташуда: **пешгираки қандирӣ.**

КАНДУ *کندو* 1. куттии аз тахта соҳташуда барои парвариши занбӯри асал. 2. зарфи қалони хуммонанд барои нигоҳ доштани ғалладона ва орд.

КАНДУК *کندوک* лаҳҷ., *nig.* **қанду.**

КАНДУКӮБ *کندوکوب* *киноя* аз ташвишу бекарорӣ.

КАНДУРА *کندره* суфра, дастархон; суфраи чар-

мӣ.

КАНДУРӢ *کندرӣ* *nig.* **қандура.**

КАНЗ *کنز* *кит.* муарраби ганҷ, хазина.

КАНИЗ *کنیز* қӯн. зан ё духтари барои хизмат ҳаридашуда (зарҳарид); хизматгорзан.

КАНИЗАҚ *کنیزک* *шакли тасгири қаниз;* хизматгордуҳтар, ғуломдуҳтар.

КАНИЗӢ *کنیزӣ* қаниз шудан; хизматгорӣ (*оид ба зан*); **ба қанизӣ қабул қардан** *киноя* аз қасро ба занӣ гирифтан.

КАНИСА *a.* *کنیسه* *кит.* ибодатхонаи насрониён ва маҳсусан яҳудиён.

КАНИФОЛ *лот.* *کنیفان* моддаи шишамонанди зарди сурхчатоби зудшикан, ки аз шилми дараҳтони сӯзанбарг мегиранд.

КАНӢ *کنӣ* *гуфт.* 1. *пурсиҷониишини* кучо?, чӣ шуд?, **канӣ,** **бародарат** *кучост?* 2. ҳиссача (-и ифодакунанди ҳоҳишмандӣ ва водор кардан ба коре), ку.

КАННОС *a.* *کناس* қӯн. 1. он ки хасу ҳошоки ҳавлию қӯчаҳоро рӯфта мекашонд, рӯбанда, ахлоткаш. 2. **маҷ.** ҷаллод, қотил.

КАНОНДАН *کناند* *тарзи бевоситаи қандан;* қовандан: **ҷӯй қанондан.**

КАНОР *کnar* 1. соҳил, лаби об. 2. паҳлу; гӯшаи ҳар чиз; тараф, ҷониб; сарҳади ягон чой; **гӯшаю қанор** нуқтаҳои дури ҷое, ҷойҳои дурафтода ва дурдаст; **қанор доштан** интиҳо доштан: **муҳаббати ў қанор надошт;** **қанор будан** дур будан, дар гӯшаи ҷое будан; **қанор баромадан** а) ба соҳил баромадан; б) ба ҳориҷи ҷое баромадан; аз доираи чизе (коре) берун шудан; **худро ба қанор қашидан** дур шудан, дурӣ гузидан. 3. бар, бағал, оғӯш; **қанор кушодан** оғӯш кушодан; **ба қанор бардоштан** ба бағал гирифтан; **ба қанор гирифтан** *киноя* ба оғӯш гирифтан; ба истиқболи касе баромадан.

КАНОРА *کناره* 1. *nig.* **қанор** 1,2. 2. бофтаи тасмамонанд, ки ба ҳошияни либосҳо медӯзанд.

КАНОРАГИР *کناره‌گир* 1. он ки аз ҷанҷолу ғалгула худро ба як сӯ мекашад. 2. он ки аз коре даст қашида, гӯшанишинӣ мекунад;

гӯшанишин.

КАНОРАГИРӢ گناره‌گیری канора (ихтиёр) кардан, гӯшанишин шудан, гӯшанишинӣ.

КАНОРАДОР گنارедар канора доштани чизе; ҳошиядор.

КАНОРАНГ 1. ҳаким, валӣ. 2. маъмури сарҳад, марзбон.

КАНОРАҔӢ گناره‌جوئی *nig.* канорагири.

КАНОРАҔӢ گناره‌جوی *nig.* канорагир.

КАНОРӢ گناري он чи дар канори (*дар сарҳади*) ягон чой воқеъ аст.

КАНСЛЕР олм. گنسلر унвони сарвазир дар бâъзе мамлакатҳои Фарб.

КАНТАТА *ит.* گنته мус. суруди умумии пуртантана бо ҳамовозии оркестр.

КАНУР I گنور *кит.* хуми калон барои нигахдории ғалла.

КАНУР II گنور *кит.* фиреб, макр, найранг.

КАНУРИДАН گنориден *кит.* фиреб кардан, қаллобӣ кардан.

қап گپ *асоси замони ҳозира аз қапидан.*

КАПА 1. навъи хосе аз пӯпанак, ки бештар болои нону дигар навъҳои ҳӯ- роқиҳои ҳамиро зер мекунад, мағор. 2. беарзиш, паст.

КАПАКЗАДА گپکزده пӯпанакзада, мағоргирифта; **нони қапакзада** нони мағоргирифта.

КАПАНАК گپنک *кҳи.* либоси пашмини қӯтоҳи беостини дарвешон ва ҷӯпонон; гуппича.

КАПАНАКПӮШ گپنکپوش *он* ки либоси наамдӣ ба тан дорад.

КАПАР گپр *кит.* каппа, хонаи аз наю қамиш сохташуда.

КАПЕЛЛА *лот.* گپله 1. ибодатхонаи хурди католикҳо. 2. хори сарояндагон; дастай муттаҳидаи ҳофизон ва навозандагон дар бâъзе қишварҳо.

КАПИДАН گپиден 1. рабудан, дуздиdan. 2. қапидан.

КАПИЛЛЯР *лот.* گپيلير 1. найи сӯроҳтанг. 2. биол. раги бориктарини мағзи бофтаҳои одаму ҳайвонот, мӯйраг.

КАПИЛЛЯРӢ گپيلير мансуб ба қапилляр; раги қапилляр раги бориктарини хунгузар.

КАПИТАЛ *фр.* گپitel *nig.* сармоя.

КАПИТАЛИЗМ *фр.* گپيتлиз *nig.* соҳти чамъиятӣ, ки дар он воситаҳои истеҳсолот моликияти сармоядорон аст ва аз ин рӯ меҳнати кироя истисмор карда мешавад; *nig.* сармоядорӣ.

КАПИТАЛИСТ *фр.* گپيتليست *nig.* сармоядор.

КАПИТАЛИСТИ گپيتлисти *nig.* сармоядорӣ.

КАПИТАН *фр.* گپитэн 1. яке аз рутбаҳои афсарай дар артиш. 2. сардори киштиронон, ноҳудои киштӣ. 3. сардори дастай варзишгарон: **қапитани дастаи яккачини Тоҷикистон**

КАП-КАБУД گپ کبود *гуфт., nig.* қаб-қабуд.

КАППА I گپه хаймаи муваққатии аз латта ё бӯрё соҳташуда дар сари кишт, чайла, коза; ♀ **қаппа касе сӯхтан** (дуд кардан, дар гирифтан) буду нобуди касе аз даст рафтан, ба боди фано рафтани тамоми чизу чораи касе; хонаи касе сӯхтан.

КАППА II گپه як андоза аз чизи қӯфташуда, ки барои ба даҳон партофтан ба каф мегиранд; **қаппа кардан** чизи қӯфтаэро ба каф гирифта ба даҳон партофтан.

КАППАДОР گپه‌دار болопӯшида, соябондор; **аробаи қаппадор** аробаи болопӯшида.

КАППА-КАЛОН گپه کлан *гуфт.* хеле калон.

КАППАНОК گپه‌ناک *nig.* қаппадор.

КАППАПӮШ گپه‌پوش *nig.* қаппадор.

КАППӢ گپӣ *кит.* 1. маймун, бӯзина, маймуни сиёҳ. 2. номи як аждаҳои афсонавӣ.

КАППОН گپان 1. тарозуи калони овезai якпаллай барои баркашидан борҳои вазни ни ғалла *ва г.* 2. бозори болопӯшида ё растани маҳсус барои фурӯҳтани навъҳои муайяни ғалладона.

КАПРОН *p.* گپран навъи нахи сунъӣ ва матои аз он бофташуда.

КАПЧА *کېچە* *nig.* кафча.

КАР *کر* он ки гӯшаш намешунавад, гӯшаш вазнин; **кар шудан** ношунаво шудан (-и гӯш).

КАР(P) *کر* зӯр, қувва; *◊ карру фар* ҳашамат; дабдаба.

КАРА *کر* *nig.* карра I.

КАРАБИН *фр.* *کربین* *x.* милтиқи құтох.

КАРАВОТ *کروات* навъи кати поядори хобравӣ, ки аз ду тараф такя дошта, бо тушак ё құрпача мұчаҳаз аст.

КАРАМ I *a.* *کرم* марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, құшодадастӣ, ҷавонмардӣ; **лутфу қарам** меҳрубонӣ ва мурувват.

КАРАМ II *бот.* сабзавоти ҳұрокии намуди машхураш лұнда, ки аз барғои пахни ба ҳам пецида иборат аст ва **каллакарам, гулкарам, баргарам, қарамшалғам...** аз намудҳои он аст.

КАРАМГУСТАР *کرمگستر* *кит.* баҳшоянда, саҳӣ, карим.

КАРАМИЙ *کرمی* ҳұроки аз қарам тайёршуда, қарамдор.

КАРАМПЕША *کرمپیشہ* *кит.* саховатманд, баҳшанда, бомурувват.

КАРАМХҰРАК *зоол.* навъи шапалаки зарапрасон, ки кирми он баргу решай қарамро ҳұрда, боиси аз сабзиш мондани растанӣ мешавад.

КАРАМШАЛҒАМ *کرمشلغۇم* *бот., nig.* қарам II; навъи қарам, ки пояи ғафс дорад.

КАРАМШҰРБО *کرمشوربا* шұrbое, ки ба он барги қарам андохтаанд.

КАРАНТИН *ит.* *کرنتین* 1. чорачүйҳои маъмурӣ ва тиббию бехдоштӣ барои пешгирии пахншавии қасалиҳои сироятӣ ва барҳам додани манбай онҳо. 2. ҷои маҳсус барои муддати муайян нигоҳ доштани одамон, молҳо ва ҳайвоноте, ки аз ҷоҳои қасалии сироятӣ пахншуда омадаанд (*бо мақсади боварӣ ҳосил кардан ба он, ки онҳо паҳнкунандаи беморӣ нестанд*).

КАРАНЧУ *کرنچو* хоби даҳшатнок, кобус.

КАРАСИН *r.-англ.* *کرسین* маҳсule аз нафт, ки моддаи обакии сўзишворист.

КАРАСИНДОН *کرسیندان* зарф барои андохтани қарасин, човак, қарасин.

КАРАСИНӢ *کرسینی* бо қарасин коркунанда; бо қарасин сўзанда; **чароги қарасинӣ** чароге, ки дар пилтааш қарасин сўхта равшанӣ медиҳад.

КАРАСИНЛАМПА *کرسینلامپہ* чароги қарасинӣ.

КАРАСТУН *کرستون* *کخن.* тарозуи яқпалла.

КАРАТ *a.* *کرت* бор, дафъа; мүқ. **карра(t);** ду **қарат ду-чор** ҳосили зарби ду бар ду чор мешавад.

КАРАТӢ *کرتی* *مانسуб ба қарат;* маротиба.

КАРАТЭ *яп.* *کرتے varz.* навъи гӯштин, ки ба усули бе силоҳ бо дасту пой муҳофизат қардани худ асос ёфтааст.

КАРАФС *کرفس* *бот.* гиёҳест аз оилаи чатргулҳо, ки аз он ҳұриш тайёр мекунанд ва дар тибби ҳалқ гиёҳи давой ҳисоб мейбад.

КАРАХТ *کرخت* 1. саҳт; шахшуда. 2. беҳисшавии баъзе аъзои бадан ё тамоми он аз сармо ё ба ягон иллати дигар, хобрафтагии дасту пой, ҳадар. 3. *маҷ.* одами камхуши гарангى сусткор.

КАРАХТА *کرخته* *тиб.* як навъи бемории асаб, ки гирифтори он қарахт мешавад.

КАРАХТИЙ *کرختی* ҳолати қарахт будан.

КАРАХТКУНАНДА *کرختکنندہ* *сифати феълии замони ҳозира* аз **қарахт** **кардан;** беҳисшунанда, беҳушкунанда.

КАРАХТШАВӢ *کرختشوی* *исми амал аз қарахт шудан;* беҳисшавӣ.

КАРАХТШУДА *کرختشده* *сифати феълии замони гузашта* аз **қарахт** **шудан;** беҳисшуда, беҳушшуда.

КАРАХШ *کرخش* 1. пардаи ҳушке, ки бар рӯи реш ва ҷароҳат вақти ба ҳам омадани он пайдо мешавад. 2. оби часпаке, ки аз шиддати ҳарорати бадан дар даҳони ҳушкида пайдо мешавад. 3. ҳокай сағолмонанди шахшудай об дар таги зарфҳои обҷӯшонию

хӯрокпазӣ; **караш бастан** а) хушкидани решва ҷароҳат; б) хушкидани даҳон аз шиддати ҳарорат; в) мисли саҳт шудани ҳокай таҳшиншудаи об.

КАРАШМА қршмә нозу ишва; ишора бо ҷашм ва абру.

КАРАШМАДОР он ки нозу ишва мекунад.

КАРБАСА қрбсә зоол. қалпесаи заҳрдор.

КАРБАШ қрбш ниг. карбас(а).

КАРБИД ю. қрбид моддаи химиявӣ иборат аз оmezиши филиз бо карбон; **ҷароғи карбид** ҷароғе, ки бо карбид месӯзад.

КАРБОН лот. қрбан унсури химиявӣ, ки ҷузъи мухимтарини тамоми моддаҳои органико дар табиат медиҳад.

КАРБОС ҳ. қрбас матои сафеди дурушти аз наҳ дар дӯкони дастӣ бофташуда.

КАРБОСА қрбасе кит. қалпеса, қалтакалос.

КАРБОСБОФ қрбасбавӣ боғандо ё нассоче, ки карбос мебофад.

КАРБОСБОФӢ қрбасбавӣ бофтани карбос; амал ва шуғли карбосбоф.

КАРБОСӢ қрбасӣ аз карбос дӯхташуда.

КАРБЮРАТОР фр. қрбюртар tex. абзоре дар муҳаррики дарунсӯз, ки сӯзишвориро ба омехтаи газнок мубаддал карда, ба силиндр мегузаронад.

КАРВ(А) (ه) кит. (дандони) ковок, (дандони) пӯсида.

КАРВИЁ қроя тухми як навъ гиёҳест, ки ба рӯи нон мепошанд, зираи румӣ.

КАРГАС қрғс зоол. чинси парандаи қалони ҷанголдори лошахӯр.

КАРДА қрдҳ сифати феълии замони гузашта аз кардан; кори карда: **аз карда пушаймон**.

КАРДАКОР қрдҳкар ботачриба; кордон, корчалон.

КАРДАН 1. ба ҷо овардан, анҷом додан (кореро). 2. сохтан, бино кардан. 3. ҳамҷун феъли ёридиҳандо феълҳои таркибии номӣ ме-

созад: кор кардан, нигоҳ кардан, пайдо кардан, саъӣ кардан, тасдиқ кардан, тез кардан, хизмат кардан, ҷанг кардан ва г.; аз худ кардан ёд гирифтан, омӯхтан; аҳд кардан паймон бастан; ваъда додан; муборакбод кардан табрик намудан; **парво кардан** а) парвариш (нигоҳбин) кардан; б) фикр кардан, хаёл намудан; **сарулибос кардан** сарулибос дар бар кардан, либос пӯшидан; **сер кардан** касеро аз ғизо қонеъ намудан касеро; **сухан кардан** гап задан, сухан рондан; **сухан кардан** нуқра бошад, ҳомӯшӣ тиллост (зарб.); **дар мавридиҳои ба маънои изҳор** кардан ё нишон додани чизе **омадани феълҳои таркибӣ ёридиҳандои кардан**-ро бо **намудан** ҳамҷун муродиф иваз кардан мумкин аст: **изҳор кардан** // изҳор намудан, баён кардан // баён намудан, марҳамат кардан // марҳамат намудан, ҷилва кардан // ҷилва намудан ва г.

КАРДАНИЙ қрднӣ сифати феълии замони оянда аз кардан; он чи бояд карда шавад.

КАРДАР қрдр дара, кӯҳу дара.

КАРДИОГРАММА ю. тасвири ҷадвалии кори дил.

КАРДИОГРАФИЯ ю. қрдяғрвие сабти тапиши дил ба воситаи дастгоҳи кардиографӣ; маҷмӯи усулҳои ба қайд гирифтани набзи дил.

КАРДИОЛОГИЯ ю. қрдялағиҳе соҳаи тиб оид ба тадқиқу омӯзиши қасалиҳои дил.

КАРДИОЛОГӢ қрдялағи мансуб ба кардиология; маркази кардиологӣ маркази муолиҷаи қасалиҳои дил.

КАРЕХ а. қрвие зишт, бадандом; нофорам, кароҳатангез.

КАРЕХМАНЗАР қрвие منظر зиштрӯй, бадафт, бадқиёфа.

КАРЕХУЛМАНЗАР қрвие المنظر ниг. қареманзар.

КАРИКАТУРА им. қрیқторӣ расме, ки дар он ягон ҷиҳати манғии ашҳос ё ҷизи дигар ё рӯйдод бо мақсади ҳаҷв ва ришҳанд аз будаш зиёд ва мазҳакаомез тасвир шудааст, тасвири музҳик, тасвири ҳаҷвӣ.

КАРИКАТУРИ ҳаҷвӣ, музҳик.

КАРИМ *a.* қарим 1. босаховат; чавонмард, соҳиб-эхсон. 2. *ð.* бахшандай гуноҳ (*сифати Худо*).

КАРИМА *a.* қарим 1. кит. муаннаси **карим**. 2. духтар.

КАРИМИЙ қаримӣ мансуб ба **карим**.

КАРИМОНА қариманӣ бо нармдилий, ҳалимӣ, шафкат рафтор кардан; нармдилона, олиҳимматона.

КАРӢ қри ношунавоии гӯш; худро ба **карӢ андохтан** (*задан*) киноя аз худро ба нодонӣ задан (*дар масъалае*); дар ҳолати ношунида худро вонамуд кардан.

КАРК қрк *nig.* каркадан.

КАРКАДАН қркден ҳайвони ширхори говмешмонанди бузургчуссаи пурзӯр, ки дар болои биниаш як шоҳ дорад ва бештар дар Ҳиндустон ва Африқо зиндагӣ мекунад.

КАРКАМ қркм *kitm.* рангикамон, тирукамон, қавси қузаҳ, тироза.

КАРКУНАНДА қркненде *сифати замони ҳозира* аз **кар** **кардан**; овоз ё садои баланд (-и гӯшкаркунанда).

КАРМАНД қрмнд *kitm., khn.* шитобкор, шитобкунанда, саросема.

КАРНАВАЛ фр. қрнвл як навъ ҷашни умуми-халқӣ, ки мардум либосҳои музхик пӯшида, бо никоб дар қӯчаҳо сайр мекунанд; **карнавали солинавӣ**.

КАРНАЙ қрнӣ *musc.* асбоби нафасии баландовоз, ки аз биринҷӣ соҳта шуда, танааш борики дароз ва қисми даҳанааш маҳрутишакл мебошад ва дар маросимҳои тантанавӣ ва тӯйҳо менавозанд; **карнай радио** асбоб барои ба садо табдил додани мавҷҳои бо сими радио фиристодашуда, баландгӯи радио; *◊* **карнай навохтан** воеаero овозаю дарвоза кардан; **иштиҳо карнай шудан** саҳт гурусна ва толиби ҳӯрок будан.

КАРНАЙГУЛ қрнӣ ғл *бот.* як навъ гул, ки рангҳои сурх, аргувонӣ, норинҷӣ ё гулобӣ дорад.

КАРНАЙНАВОЗ қрнӣ наваз он ки **карнай** мена-возад, мутриби навозандай **карнай**.

КАРНАЙНАВОЗӢ қрнӣ навазӣ амал ва шуғли карнайнавоз, карнай навохтан.

КАРНАЙЧА қрнӣҷе карнайи хурд.

КАРНАЙЧӢ қрнӣҷӣ *гуфт., nig.* **карнайнавоз**; *◊* аз **карнайҷӣ** як пуф кори таваккал кардан; **назари шавад обӣ, нашавад лалмӣ**.

КАРНАМО қрнма монанди кар будани *касе*, ҳамчун кар будани *касе*.

КАРНОЙ қрнай *nig.* **карнай**.

КАРОБОДИН ю. қрбадин *тиб., nig.* **қарободин**.

КАРОК қрак парандай думдароз аз қабили саъва.

КАРОМАТ *a.* қрамат 1. каримӣ, қарам, саховат, олиҳимматӣ. 2. *ð.* ғайбдонӣ; амали фавқулодае, ки аз авлиё содир мешавад; *муқ.* **мӯъчи-за** (*ки аз анбиё содир мешавад*).

КАРОМОТ *a.* қрамат ҷ. **каромат; каромот** нишон додан *ð.* мӯъчидае аз худ нишон додан.

КАРОН қран 1. канори чизе, канора. 2. интиҳо, поён.

КАРОНА қране *nig.* **карон**.

КАРОНАҶӮ(Ӣ) қране ҷо(Ӣ) гӯшанишин, узлатнишин.

КАРОНАҶӮӢ қране ҷо(Ӣ) гӯшанишинӣ, хилватнишинӣ, узлатнишинӣ.

КАРОҲАТ *a.* қраҳат дилнокашӣ, нафрatanгезӣ; нафрат.

КАРОҲАТАНГЕЗ қраҳатангиз нафрatanгез.

КАРОҲАТБОР қраҳатбар нафратовар.

КАРОҲАТНОҚ қраҳатнақ *nig.* **кароҳатангез**.

КАРОҲАТОВАР қраҳатآور *nig.* **кароҳатангез**.

КАРОҲИЯТ *a.* қраҳиҳит *nig.* **кароҳат**.

КАРОШИДА қрашидӣ 1. *kitm.* *сифати феълии замони гузашта* аз **карошидан**; парешоншуда, парокандашуда.

КАРОШИДАН қрашидӣ *kitm.* ошуфта кардан, парешон кардан.

КАРРА(T) *a.* қрр // қрт *nig.* **карат**.

КАРРА қрр мағор, пӯпанак.

- зандаи беморӣ аст.
- КАСАЛӢ** *کسلی* беморӣ, нотобӣ.
- КАСАЛМАНД** *کسلمند* дардманд, нотоб.
- КАСАЛНАМО** *کسلنما* касалманд, дар назар сиҳату дар асл касал.
- КАСАЛПОЙ** *کسلپائی* *nig.* **касалбонӣ**.
- КАСАЛХОНА** *کسلخانه* беморхона, бемористон.
- КАСАНДАР** *کسندر* нокас, ноакӯ, номард, фурӯмоя, паст.
- КАСБ** *a.* **کسب** 1. бо қӯшишу меҳнат ба даст овардани чизе, ихтисос, шуғл; **касби илм** дониш омӯхтан, илмомӯзӣ. 2. *маҷ.* пеша, хунар, ҳирфа; **касбу кор** пеша ва шуғл; **касб карда гирифтан** ба худ пеша қарор додан (*шуглеро*); **касби камол кардан** илму дониш андӯхтан, комил шудан дар илму дониш ва одобу ахлоқ. 3. намуди асосии шуғл, ки бо ҳуҷҷат (ба таҳсилот) тасдиқ мегардад; ихтисос.
- КАСБӢ** *کسبي* **мансуб ба касб.** 2. ҳунар, санъат ва умуман ихтисосе, ки одам ба воситаи таҳсил ба даст овардааст, ҳирфай.
- КАСБОМӮЗ** *کسبآموز* он ки дар мактаб ё пеши устод касб меомӯزاد.
- КАСБОМӮЗӢ** *کسبآموزی* ҳунар ва пешаero ёд гирифтан, ҳунаромӯзӣ.
- КАСДОН** *کسدان* **:касадону касмадон** ошкору ниҳон, аёну пинҳон; махфиёна.
- КАСЕ** *کس* кадоме, ким-касе.
- КАСИР I** *a.* *کنیر* кит. бисёр, зиёд, фаровон.
- КАСИР II** *a.* *کثیر* кит. шикаста, шикасташуда.
- КАСИРУЛАВЛОД** *a.* *کثیرالاولاد* серфарзанд.
- КАСИРУЛАДАД** *کثیرالعدد* фаровон, бисёр, дорои шумораи зиёд.
- КАСИРУЛМИЛЛАТ** *a.* *کثیرالملت* *کит.* сермиллат.
- КАСИФ** *a.* *کثیف* 1. гафс; анбӯҳ. 2. чиркин, нопок, ифлос.
- КАСКАДЁР** *фр.* *کسکدیار* 1. ичроқунандаи барномае дар сирк, ки одатан ба афтухезҳои хандаовар асос ёфтааст. 2. шахсе, ки дар фильмҳо ҳамчун ивазкунандаи ичроқунандаи нақше амалиёти мураккаб ва ҳавғонкро анҷом медиҳад.
- КАСМАГАРД** *کسمگرد* :роҳи **касмагард** роҳи партов, роҳи хилват.
- КАСМАДОН** *کسدان* пинҳон, мукоб. **касдон**.
- КАСМАЁБ** *کسماياب* 1. ҷое, ки касе онро ёфта наметавонад: **ба ягон ҷои کасмаёб руст мекунам**. 2. камёб, камчин; **касмаҳару کасмадон** чизи камчини бекадр.
- КАСМАХАР** *کسمخ* моли касод, ба фурӯш нараванда.
- КАСНОГУЗАР** *کسناغذر* ҷое, ки одам аз он намегузарад ё гузашта наметавонад: **биёбони сӯзони کасногузар, ҷангали کасногузар**.
- КАСНОФАҲМ** *کسنافهم* он чи одам дар дарки он оциз аст, фаҳмиданаш номумкин.
- КАСНОШУНИД** *کسناشنید* садо ё овозе, ки шунида намешавад.
- КАСОД** *a.* *کсад* 1. беривоҷӣ ва бехаридории чизе, беравнақ, бемуштарӣ. 2. бозоре, ки дар он ба матое ҳаридор кам аст ё ҳеч аст; **моли کасод** моли касмаҳар; **касод шудани бозори чизе** пайдо нашудани ҳаридор ба ягон мол.
- КАСОДӢ** *کсади* беравнақӣ, набудани ҳаридор, беривоҷии бозор.
- КАСОДШАВӢ** *کсадشوی* *исми амал аз کасод* шудан; беравнақ шудан (-и бозор).
- КАСОДШУДА** *کсадشده* *сифати феълии замони гузашта аз کасод* шудан; аз равнақу ривоҷ боз мондан.
- КАСОЛАТ** *a.* *کسالت* сустӣ, бехолӣ; мондагӣ, ҳастагӣ; ранҷурӣ, беморӣ, касалӣ.
- КАСОНА** *کسانه* сарикасӣ; аз они кас; **китобҳои касона** китобҳои аз одамон гирифташуда; ҷуфти гови **касона** барзагови ба кироя гирифташуда.
- КАСОФАТ** *کثافت* 1. чиркинӣ, нопокӣ. 2. *маҷ.* наҳсӣ, шумӣ; **ба касофати...** ба айби, бо гунохи...; **касофати касе ба касе** (*чизе ба чизе*) **расидан** ба айби (наҳсии) касе ба ноҳушие гирифтор шудани шахсе.

КАСОФАТБОР құнғатбар *nig.* касофатовар.

КАСОФАТИЙ құнғатты таҳқир, нахсій, шумій, мурдорӣ (*доир ба инсон*).

КАСОФАТОВАР құнғат آور он чи ё он ки нохушай ва бадбахтӣ меоварад; нахсовар.

КАСР I a. қср 1. шикаст, зарап, зиён; **касри шаън** шикаст расидан ба шаъну эътибори қасе; **касри бучет** иқт. зиёдии харочот назар ба даромад дар миқёси давлат ё ягон соҳаи хочагӣ, дефитсити бучет. 2. риёз. адади камтар аз воҳиди пурра; **касри даҳӣ** касре, ки ба ҳисоби даҳтой бароварда мешавад: **даҳяқ**, **саҷиқ**; **касри одӣ** касре, ки ба ҳисоби гайридаҳтой бароварда мешавад: **аз се яқ**, **аз панҷ чор**.

КАСР II қср *nig.* **касрә**; ба қасри алиф бо алифи «и» ё «э» ҳондашаванда.

КАСРА қсрه збш. алломатест дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ба зери ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, байд аз он ҳарф талаффуз кардани овози садоноки кӯтоҳи «-и» ва гоҳо «э»-ро нишон медиҳад, зер.

КАСРАТ қсрт қасирӣ; бисёрӣ, зиёдӣ; бисёршавӣ, зиёдшавӣ.

КАСРДОР 1. шикастдор, заардошта. 2. *nig.* **касрӣ**.

КАСРӢ қсрӣ :адади **касрӣ** риёз. ададе, ки дар натиҷаи бо бақия тақсим шудани сурати қаср ба маҳраҷ ба вуҷуд омадааст.

КАСРУФ қсрӯф бот. гиёҳи бисёрсолаи ҳудруест мансуб ба ҷатргулҳо, ки дар тамоми умри ҳуд як маротиба гулу мева карда, пас тамомон нобуд мешавад.

КАССАТСИЯ лот. 1. бекор қардан ё аз нау дида баромадани ҳукми суди поёнӣ аз тарафи суди болоӣ. 2. шикоят аз ҳукми суд.

КАССЕТА ит. қситӣ гилоф барои навори мусикӣ, филм ё дастгоҳи суратгирӣ *ва г.*

КАССЕТИЙ қситӣ мансуб ба **кассета**.

КАСТА порт. қстه табақаи ҷамъиятӣ бо имтиёзҳои маҳсус; **кастай бараҳманҳо**.

КАТ қт 1. ҷорҷориян калон барои нишастану хобидан: **кати симин**, **кати таҳтагӣ**. 2. таҳт,

таҳти подшоҳӣ.

КАТАК қтк 1. хонача барои мурғону қабӯтарон; хонаи хурд. 2. хонача-хонача, ҷорҳона: **дафтари катак**, чити **катак**.

КАТАЛОГ қтлаг *nig.* фехрист.

КАТАР қтр тиб. газаки пардаҳои луобии ягон узви бадан (*бинӣ*, *гулӯ*, *меъда ва г.*).

КАТЕГОРИЯ ю. қтиғарие 1. фалс. мағ-ҳумҳои асосие, ки ҳусусиятҳои умумӣ, муҳим, муносабати ҳодисаҳои воқеӣ ва маърифатро инъикос мекунанд: **катего-** рияҳои **вакту фазо**, **зиддијуту сабабият**, **ҳаракат ва г.** 2. збш. маҷмӯи мағҳумҳои умумии ба ғурӯҳи муайянे хос: **категорияи грамматикий**, **категорияи исм**, **категорияи шаҳсу шумора**.

КАТЕР англ. қиштии ҳурди одатан тезгарди бодбонӣ ё моторӣ, қаик, заврақ.

КАТИБА а. қтибъе ҳати дар девори биноҳо ва рӯи сангҳо барои ёдгорӣ ҳавишта ё қандашуда, сангнабишта; *муқ.* **китоба**.

КАТИБАШИНОС қтибъенас он ки ҳати қадимӣ (*руғи девор ва сангҳо*)-ро меконад; олимӣ забоншинос.

КАТИБАШИНОСӢ соҳаи илм доир ба шиноҳт ва таҳқиқи катибаҳо.

КАТИР қтибъ, шӯразамин дар саҳро, ки аз дур чун об менамояд; сароб.

КАТИЙ қти ғуфт., пасоянди ҳамроҳӣ *ва восита* бо ҳамроҳии...; бо: **ман катӣ ҳазлбозӣ накун**, **роҳи лаби сой катӣ рафтанд**; *муқ.* **катӣ**.

КАТО қтад физ. электроди манғӣ; *муқоб.* **анод**.

КАТОДӢ қтадӣ мансуб ба **катод**.

КАТОЛИК ю. қталик пайрави мазҳаби католикӣ дар дини исавӣ.

КАТОЛИКӢ қталикӣ мансуб ба **католик**.

КАТОН ак. қтан гиёҳест аз тутмагчагулҳо, ки аз танаи он нах ҳосил мекунанд ва равғани тухми онро дар техника истифода мебаранд; матои аз нахи ин гиёҳ ё ғарирпоя бофташуда.

КАТОНБОФ қтанбاف он ки аз ресмони катон чизҳои лозимма мебофад.

КАТОНБОФӢ қтнан бави амали катонбоф.

КАТОНӢ қтнан мансуб ба катон; суфи катон суфи аз ресмони катон ё загирпоя бофташуда.

КАТТАГӢ қтнгӣ ғуфт. калонигарӣ, бодигӣ.

КАТЧА қтҷе кати хурд, каравоти майда.

КАУЧУК англ. қئوچوک гурӯҳи полимерҳои растанигӣ ва синтезӣ, ки аз он резин месозанд.

каф қасоси замони ҳозира аз кафидан.

КАФ I a. қф 1. рӯи даст, тарафи дарунии панҷаи даст: **кафи** даст; **кафи кафш** таги кафш; **кафи по** таги по, таги панҷаи по. 2. як мушт чизе ба андозаи гунҷоиши рӯи як даст: **кафи хокистар** а) як мушт хок; б) маҷ. инсон ё ҷисми инсон. 3. даст; **каф задан** карсак задан, ҷапак задан (*ба аломати таҳсии ё тасдиқи фикре*); **ба каф ниҳодан** ба дасти касе додан, супурдан; **аз каф додан** аз даст додан; **аз каф рафтан** аз даст рафтан; **ба каф овардан** ба даст овардан.

КАФ II қф ниг. кафк.

КАФАКӢ I қфкӣ тагчарми кафш, мӯза ва г.

КАФАКӢ II қфкӣ ба тарзи сунъӣ қонеъ қуондани нафси шаҳвонӣ, истимноъ.

КАФАЛ a. қф сурини одам ва ҳайвонот, рон.

КАФАН a. қfn порчаи матои сафеде, ки мурдаро байди шустан ба он печонда гӯр мекунанд; **кафан кардан** байди мурдан шуста ба кафан печондан; **кафан дӯхтан** пеш аз шустани мурда матои сафедро мувофики қаду бasti вай бурида тайёр кардан; ♦ **аз мурда кафан рабудан** аз баҳри фоидае аз хеч чиз худдорӣ накардан; **кафан пӯшидан** омода шудан ба коре, ки мумкин аст ба хубӣ анҷом наёбад.

КАФАНГАДО қfn гда ниҳоят бенаво, ки байди мурдан ҳатто маблағи як кафандориро ҳам надорад; **кафангадо шудан** тамоман мӯҳтоҷу нодор шудан.

КАФАНДУЗД қfn дозд он ки гӯрро кушода кафани мурдаҳоро мебарад; дузди пастназар.

КАФАНДУЗДӢ қfn дозди амал ва шугли кафандузд.

КАФАНДӮЗ қfn доз он ки барои мурдагон кафан медӯзад.

КАФАНДӮЗӢ қfn дози амали кафандӯз, кафан дӯхтан.

КАФАНИЙ қfn матое, ки барои кафан дӯхтан тайёр мекунанд; **гӯрию кафаний** матоъ ва маблаге, ки барои рӯзи мабодо тайёр мекунанд.

КАФАНПЕЧ қfn یچ: кафандеч кардан мурдаро дар кафан печондан.

КАФАНПУЛИЙ қfn پولӣ маблаг барои ҳариди кафан баҳри дафни мурдаи одами хеле мӯҳтоҷу нодор.

КАФАНФУРӮШӢ қfn фурӯши кӯн. матои кафандобро дар назди худ тайёр нигоҳ дошта, вакти дармондагии касон фурӯҳта фоида бурдан, ки кори қабех ҳисоб меёфт.

КАФБАСТА қfбсте кит., маҷ. хасис, мумсик.

КАФБИН қfbین он ки аз рӯи ҳатҳои кафи дасти шахсе гузаштаву ояндаи ӯро гуфта медиҳад.

КАФБИНИЙ қfbینӣ амали кафбин: ҳатҳои кафи дасти касеро барои гузаштаву ояндааш гуфтан; хиромантия.

КАФГИР қfn гир асбоби паҳни филизии сӯроҳ-сӯроҳи дастадор, ки барои гирифтани асосан кафки ошҳои обакӣ ва умуман барои гардондан ва гирифтани таомҳои ғайриобакӣ аз дег истифода мешавад; **як кафгир** ба миқдори гунҷоиши як кафгир; каме, андаке.

КАФГИРЗАН қfn гир зан маҷ. хушомадгӯй, лаганбардор.

КАФГИРЗАНИЙ қfn гир зан маҷ. хушомадгӯй, лаганбардорӣ.

КАФЕДРА ю. қfیدрӣ 1. минбар, курсӣ. 2. дар мактаби олӣ воҳиди маъмурии илмию таълимии як ё якчанд соҳаи ба ҳам наздики илм; хона ё бинои ҷойиршавии чунин воҳиди маъмурӣ.

КАФЗАН қfn дузд.

КАФЗАНИЙ қfn зни 1. молиш додан бо даст, муштмолӣ. 2. ниг. **кафкӯбӣ**. 3. маҷ. дузд.

КАФИДА қfیدе сифати феълии замони гузашта

аз кафидан; таркида, шикоф пайдокарда; таркиш пайдокарда. 2. геол. чойҳои таркиш пайдокардаи замин.

КАФИДАГӢ *کفیدگی* шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи **кафида**. 1. шикофта, таркида. 2. чоҳои таркида, шикоф пайдокарда, таркиш пайдокарда: **кафидагихои девор**.

КАФИДАН *کفیدن* таркидан, шикофта шудан, шикоф пайдо кардан, аз ҳам чудо шудан; **дил кафидан** хеле дилтанг будан; **ба кафидан расидани дил** дар мавриди рӯй додани хавотирӣ ва тарси бениҳоят зиёд гуфта мешавад; **замин кафида одам баромадан // замин кафида одам рӯидан** одам хеле зиёд аст (буд), издиҳоми зиёд будан; **замин накафид, ки дароям** дар мавриди ифодаи ниҳояти хичолатзадагӣ ва шармандагӣ гуфта мешавад; ♦ **кафидани ҷашми рӯз** дамидан субҳ, сапедадам;

КАФИЛ *a. کفیل* 1. он ки дар вакти талаб кардан ёфта додани чизе ё касеро ба зимма гирифтааст, кафолатдиҳанда, зомин. 2. он ки иҷрои коре ё вазифаero ба ҷои касе ба зиммаи ҳуд гирифтааст; **кафил шудан** замонат додан; пардохти чизе ё иҷрои корero ба ҷои касе ба зимма гирифтan; ба гардан гириftani ҷа-вобгарӣ барои кирдори касе.

КАФИЛИЙ *کفیلی* кафилшавӣ, кафолат, замонат; **кафилии касеро гирифтan** а) ба ивази касе иҷрои корero ба зимма гириftan; б) *гуфт*. сарпаратии касеро ба ӯҳда гириftan; **ба кафилий гирифтан** зомин шудан; пардохти чизе ё иҷрои корero ба ивази касе ба зимма гириftan.

КАФК *کف* хубобчаҳои сафеде, ки вакти бо обу собун шустани бадан ё матоъ пайдо мешавад; хубобчаҳое, ки вакти ҷӯшидани об, моеъҳо ва ҳаракати тези онҳо бар рӯяшон мебарояд: **кафки даҳон, кафки собун; кафк кардан** пайдо шудани хубобчаҳои сафед аз собун ё дар вакти ҷӯшиdани моеъҳо; **кафк паридан** пош ҳӯрдани кафки чизе ба атроф.

КАФКДОР *کفکدار* кафкдошta, кафккунанда.

КАФКОЗӢ *کفکازی* *nig. қавказӣ*.

КАФКОЛУД *کفکولود* омехта бо кафк; кафкдор: **оби кафколуд**.

КАФКӮБӢ *کف کوبی* чапакзанӣ, қарсакзанӣ.

КАФЛЕЗ *کفليز* қошуки (чумчаи) калони дастадароз, ки бо он ошҳои обакиро аз дег мекашанд; **он чи дар дег аст, ба кафлез мебарояд (зарб.)**.

КАФЛЕЗА *کفليزه* зоол. бачаи қурбокқа, ки ба шакли кафлез думдор аст.

КАФЛЕЗАК *کفليزک* *nig. кафлеза*.

КАФЛЕС *کفليس* *nig. кафлеза*.

КАФМОЛ *کفمال*: **кафмол кардан** ба ҳам соидани ду чиз дар каф: **кафмол кардани ҷойҳои саҳт чиркини либос дар вакти шустан**.

КАФН *a. کفن* *kit.* кафан пӯшондан ба мурда, амалиёти ба каfan печондани мурда; **кафн кардан** пӯшондани часад бо каfan; **кафну дағн** пӯшонидани каfan ба мурда ва дағн кардани ӯ дар гӯр.

КАФОЛАТ *a. کفالت* кафил шудан ба касе; ба зимма гириftani чизе ба ҷои касе, замонат.

КАФОЛАТДИҲАНДА *کفالتدهنه* он ки ба касе ё чизе кафолат медиҳад; бар ӯҳда гирандаи коре ё чизе.

КАФОЛАТНОМА *کفالتنامه* хати ка- филшавӣ, замонатнома.

КАФОНДАН *کفاندن* 1. *тарзи бавоситаи ка- фидан*; тарконидан, шикоф кардан; пора кардан, шикастан (*мас., ҳезумро*). 2. чоқ кардан; ♦ **кафондани маддай дил** он чи гуфтаний аст, ҳамаро кушода гуфтan; дил холӣ кардан; **дили (зарраи) касеро кафондан** касеро саҳт тарсондан.

КАФОНИДАН *کفانیدن* *nig. кафондан*.

КАФ(Ф)ОРА(Т) *a. کفاره//کفاره* *d.* 1. ҳар амале, ки барои ҷуброни гуноҳе шариатан анҷом медиҳанд (*мас., додани садақа, гирифтани рӯза ва г.*); фидя. 2. натиҷаи ҳар амали нораво, ки шахс ба он дучор мегардад; *маҷ. ҷуброн; каффорат додан* садақа додан ё анҷом додани амале барои пок кардани гуноҳ.

КАФСАН *کفسن* *таър.* ҳаққе, ки ба гайри андози подшоҳӣ дар сари хирман барои одамони амлодор ё иҷорадор гириfta мешуд.

КАФТАР گفتر *гуфт.*, *ниг.* **кабӯтар; кафтари дубома** а) кабӯтаре, ки дар ду бом лона мегузорад; б) *мач.* он ки ба ду чизи мухталиф дил баста бошад.

КАФТАРБОЗ گفترбاز *гуфт.* он ки ба парваришу парвози кабӯтарон шавқу ҳавас дорад, дӯстдори кабӯтарон; кабӯтарбоз.

КАФТАРБОЗӢ گفترбазӣ амали кафтарбоз; бозӣ бо кабӯтар.

КАФТАРХОНА گفترханه *ниг.* **кабӯтархона.**

КАФТОР گفتар зоол. ҳайвони ваҳши лошахӯрест, ки ба саг монанд аст ва пӯсти дурушти хол-хол ва баъзе рах-раҳ дорад.

КАФФА گفه *кит.* 1. паллаи тарозу. 2. сатҳи ҳамвор. 3. кафи даст.

КАФЧА گفҷе белча: **кафчаи ҳалвогарон.**

КАФШ گвш 1. пойафзор. 2. навъи попӯши ҷармии ҷойдорист, ки бесоқ ва бебанд аст; **кафши булғор** кафше, ки аз ҷарми хуби ҳушбӯй дӯхта мешуд; **кафши олак** кафши бепошнаи нӯгези шиппакмонанд; **кафши сарипой** кафше, ки бе масҳӣ ба poi бараҳна мепӯшанд; [◊] **кафши касеро пеш мондан** ишора бар он ки соҳибхона баромада рафтани меҳмонро ҳоҳон аст; **касера рондан, пеш кардан** аз ҷое; **кафшро монда, патакро пӯшидан** шитобкорона, саросемавор (рафтан ба ҷое ё гурехтан аз ҷое).

КАФШБАРДОР گفشبردار 1. *татр.* хизматгори хоси аъён ва соҳибмансабони Бухоро, ки дар рикоби онҳо пиёда ба ҳар ҷо мераftааст. 2. *мач.* хизматгор.

КАФШБАРДОРӢ گفشбрدارӣ *маҷ.* хизматгорӣ.

КАФШДӮЗ گвшдорз устое, ки кафш медӯзад.

КАФШДӮЗӢ گвшдорзи касбу шуғли кафшдӯз.

КАФШЕР گفشир гудохта ва ё ба роҳи дигар ба ҳам пайваст кардани филизот, *муқ.* **лаҳим:** кафшер кардан; кафшери гап (сӯҳбат) киноя аз воситаи тафсондани сӯҳбат (аз қабили чойнӯшӣ).

КАФШЕРГАР گفشир گр он ки касбу шуғли ў ба тариқи кафшер пайваст кардани филизот ва банд кардани шикоф дар филизот аст, каф-

шеркунанда.

КАФШЕРГАРӢ گفشир گрӣ амали кафшергар; ба воситаи кафшер пайваст кардан; кафшеркунӣ.

КАФШЕРКАШ گفشир گش олате, ки бо он кафшер ва лаҳимкорӣ мекунанд.

КАФШЕРКОРИӢ گفشир گари *ниг.* кафшергарӣ.

КАФШЕРКУНИӢ گفشир گни ба ҳам пайванддиҳӣ ва бандкуни шикоф ва сӯроҳи филизот бо роҳи кафшер ва ё бо навшодир ва қальагӣ; лаҳимкорӣ.

КАФШКАН گشкан даҳлез, ҷое, ки кафшро бароварда, сипас дохили хона мешаванд.

КАҲ گ мухаффафи **коҳ.**

КАҲГИЛ گهгил *ниг.* **коҳгил.**

КАҲДАРЗА گهдрозе дарзai коҳ, банди коҳ, ки маҳсус аз алафзорҳо даравида барои қашондан ва нигоҳ доштан тайёр карда шудааст.

КАҲДОН گهدан *ниг.* **коҳдон.**

КАҲДУД گهدуд *ниг.* **коҳдул.**

КАҲИЛ گ. گھیل сурма қашидашуда.

КАҲИР گھیر *кит., тиб.* крапвиница.

КАҲКАШОН گهکшан *нуҷ.* маҷмӯи ситораҳои беҳисоб, ки гирди як меҳвари умумӣ давр мезананд; Роҳи Каҳқашон.

КАҲЛ گ. گھел марди миёнасол (*байни сӣ ва панҷоҳ.*)

КАҲЛА گهله резаҳои зар, нуқра, кургошим *ва г.*, ки дар натиҷаи соидан ё арпа кардан ба вучуд меоянд.

КАҲМАЙДА گھмиде *ниг.* **коҳмайда.**

КАҲРАБО گهرба самғи ба санг мубаддалшудаи шаффоғ ва нимшаффоғи асосан зардранг, ки ба ҷарм суда ба коҳ наздик оранд, онро ба тарафи худ мекашад.

КАҲРАБОӢ گهرబائي *ниг.* **каҳраборанг.**

КАҲРАБОРАНГ گهرబарнگ ранги зардча, зардранг.

КАҲРЕЗА گھрیزه *ниг.* **коҳреза.**

КАХТОБ *кит.* 1. дуде, ки аз оташ додани коҳ ҳосил мешавад. 2. чӯшондаи гиёҳӣ барои таскини дард ва варамидагӣ (*дар ҷои дардманӣ мебастанд*).

КАХТӮДА *کهتوهه* тӯдаи коҳ.

КАХХОНА *کهخانه* анбори маҳсус барои нигоҳ доштани коҳ, хошок *ва г.*, қаҳдон.

КАЧА *کچه* *кит.*, *кӯн.* ангуштари нишигии.

КАЧАБОЗӢ *کچه بازی* *nig.* гачабозӣ.

КАЧАЛ I *کچل* кал, тоссар, қадусар.

КАЧАЛ II *کچل* қаҷпо, шахси поящ қаҷ; **качал-качал** қадам *ниҳодан* ба монанди қаҷпоҳо лангидга роҳ рафтан.

КАЧАЛИДАН *کچلیدن* лангидан, лангидга роҳ рафтан.

КАЧАЛПО *کچل پا* *гуфт.* поящ қаҷ: **качалпо шудан**.

КАЧКӮЛ *کچکول* *nig.* қашқӯл.

КАЧ *کچ* хамдор, хамида; хам, уреб; *муқоб.* **рост:** меҳи қаҷ, роҳи қаҷ, ҳати қаҷ, қаҷ кардан, қаҷ шудан; зулфи қаҷ зулфи тобдодаи бари рӯ; қаҷу килеб роҳ ё чизи дигари пурпечу хам; қадами қаҷ тузоштан *киноя аз* ба роҳи ҳато рафтан; **қаҷ-қаҷ** *нигоҳ* *кардан* бо назари ғайри хайрҳоҳона нигаристан, бад-бад *нигоҳ* *кардан*.

КАЧАБРӮ *کچابرو* 1. он ки қошу абрӯвони хамида дорад. 2. *маҷ.* ҳӯшрӯй.

КАЧАК *t.* *کچک* 1. мӯе, ки занон барои ороиш аз пеши гӯш ба руҳсора фуроварда нӯгашро қаҷ мебуранд. 2. *кит.* ҷанғчаи филбонон, ки бо вай фил меронанд. 3. ҷанғаки қассобӣ, қуллоб. 4. *гуфт.* зонуқулчай филизӣ барои пайвастани кунци лӯлаҳои дудкаш.

КАЧАЛА(К) *کجله//کجلک* *гуфт.* қаҷ.

КАЧАНДЕШ *کچاندیش* 1. шахсе, ки дар ҳаққи қасе нодуруст фикр мекунад, бадгумон; бад-фикр, ҳатоандеш. 2. *маҷ.* душман, ҳасм.

КАЧБАҲС *کجبحت* он ки дар баҳс ба дурустии фикри нодурусти худ исрор мекунад; он ки дар баҳсу мунозира моҳияти фикри му-соҳибро муғризона нодуруст маънидод ме-

кунад.

КАЧБАҲСӢ *کجبحشی* қаҷбаҳс будан, дар баҳс ба фикри нодурусти худ исрор кардан.

КАЧБИН *کجین* 1. олус, аҳвал. 2. *маҷ.* он ки назари нодурусту ғаразнок дорад; бадҳоҳ, бадандеш.

КАЧБИНӢ *کجینی* 1. он ки бинии қаҷ дорад. 2. *мансуб ба қаҷбин;* нисбат ба қасе фикри нодуруст доштан; бадҳоҳӣ, бадандешӣ.

КАЧГАРДАН *کچگردن* он ки гарданаш бештар ба як тараф тоб меҳӯрад. 2. *маҷ.* гадо, талбандана.

КАЧДАСТ *کجدست* 1. он ки дасташ қаҷ аст. 2. *маҷ.* қалбдаст, дузд.

КАЧДАСТИЙ *کجدستی* 1. қаҷ будани даст. 2. *маҷ.* ҳаромкорӣ, қалбдастӣ.

КАЧДАҲОН *کچدهان* он ки даҳонаш қаҷ аст.

КАЧДИЛ *کچدل* дилсиёҳ, ботинаш вайрон, баддил; *муқоб.* **соғдил.**

КАЧДУМ *کچدم* 1. он чи думаш қаҷ аст. 2. *nig.* қаждум.

КАЧӢ *کجي* 1. қаҷ будан 2. норостӣ, хамидагӣ; **қачии ҷашм** олусӣ; **қачӣ** **кардан** (**намудан**) дурӯғ гуфтан; кори нораво анҷом додан.

КАЧКОР *کچکار* қаллоб; *муқоб.* **росткор.**

КАЧКОРД *کچکارد* корди ҳоси хамидашакл ба-рои буриданӣ шоҳаҳои дарахтон.

КАЧКОРИЙ *کچکاري* *маҷ.* қаллобӣ; **қачкорӣ** **кардан** қаллобӣ кардан.

КАЧКУЛОХ *کچکلاه* 1. он ки кулоҳро якшоҳа мепӯшад; олуфта, ҳудпардоз. 2. *маҷ.* мағрур, мутакаббир.

КАЧКУНЧ(А) *کچکنجه* (*секунҷаи қачқунҷа* (*ри-ёз*)).

КАЧКӮЛ *کچکول* *nig.* қашқӯл.

КАЧМАКАЧ *کچمکچ* қаҷ андар қаҷ, қаҷу килеб: **қачмакачи** қӯтал.

КАЧНИХОД *کچنهاد* бадсиришт, бадниход, бадтинат.

КАЧНӮГ *کچنوگ* он чи охираш қаҷ аст.

КАЧОВА کجاوه сабад ё қуттие, ки барои ка-
шондани бор (*асосан мева*) бо як банд аз ду
пахлуи асп, хар ё шутур овезон карда меша-
вад.

КАЧОВАДОР کجاوه‌دار дорои качова, качова
басташуда: **шутурхои качовадор**.

КАЧОВАШИКАМ کجاوه‌شکم он ки шикамаш
калону овезон аст.

КАЧПАХЛУ: کچپهلو :качпаҳлу задан *гуфт*. ён-
бош кардан, ба як паҳлу такя карда ниша-
стан ё дароз кашидан.

КАЧПО(Й) کچپا(ي) кас ё чизи поящ кач,
качалпо: **хирси качпо**.

КАЧРАВ 1. он ки бо рохи рост намеравад,
мунҳариф. 2. *маҷ*. бадрах, бадрафтор.

КАЧРАВӢ کچروی 1. баромадан аз рохи рост,
инхириф. 2. *маҷ*. бадрафторӣ, бадроҳагӣ.

КАЧРАФТОР کچرفتار *nig.* **качрав**; **чархи кач-**
рафтор *киноя аз* фалак, дунё.

КАЧРАФТОРИ کچرفتاري *nig.* **качравӣ**.

КАЧТАБЪ کچطبع он ки завқ ва тавоноии дарки
зебой ва атроф надорад; кунdfaҳм, бефаҳм.

КАЧУКИЛЕБ کچوکلیب ноҳамвор, норост.

КАЧУКИЛЕБӢ کچوکلیبӣ ноҳамворӣ.

КАЧФАҲМ کچفهم он ки гапро нодуруст фах-
мида ба он маъни ғалат медиҳад; он ки
матлабро аз рӯи ғараз нодуруст мепиндо-
рад.

КАЧФАҲМӢ کچفهمӣ качфаҳм будан; ғалат
фаҳмидани матлабе, ғалатфаҳмӣ.

КАЧФИКР کچفکр он ки фикри ғалат дорад;
дорои фикри нодуруст.

КАЧФИКРИ کچفکرӣ андешаи нодуруст, фикри
нодуруст.

КАЧХАТА کچخطه качраҳ, рахаш кач, хати кач,
хати мунҳани.

КАЧЧАШМ کچچشم 1. олус. 2. *маҷ*. он ки ба
чизу чорай қасон бо ҷашми тамаъ нигоҳ
мекунад.

КАЧШОХ کچشاخ ҳайвони шоҳаш кач.

каш 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз*
кашидан. 2. ҷузъи пасини бархе аз қалимаҳои
мураккаб ба маъноҳои баранд, ҳамлкунанда:
аробакаш, **боркаш**, **донакаш...**, кашанда,
таҳаммулкунанда: **балокаш**, **захматкаш**,
мехнаткаш, дудкунанда, кашанда: **сигоркаш**,
носкаш, тарсимкунанда: **расмкаш**, **лоиҳакаш**,
сураткаш, **нақшакаш**, истеҳсолгар, тавлид-
кунанда, истихроҷкунанда: **равғанкаш**, ҳара-
катдиҳанда, пайвасткунанда: **лашкаркаш**,
симкаш, **лӯлакаш** *ва г.*

КАШ I کش оғӯш, бар, сина, бағал.

КАШ II کش *кит.* зебо, дилрабо; ба ҳушӣ, ба
хуррамӣ.

КАШ III کش 1. навор ё тасмаи дорои риштаҳои
нозуки резинӣ, ки баъд аз қашида шудан ба
ҳолати пешина бармегардад: **каши чуроб**. 2.
навъе аз порча ва матоъ, ки ҳусусияти қа-
шандагӣ дошта, дар таркибаш наҳҳои ҷан-
дирӣ дорад.

КАШАК کش 1. чӯби дарози ҳамдор, ки аз
chanгакҳои ду нӯғаш сатили пуроб ё бори диг-
ареро овехта, ба дӯш бардошта мебаранд. 2.
гуфт. ғалладони ҷевон.

КАШАМ کشم *нав.* ба миқдори як бор қашидан,
як қашиданӣ (*оид ба нос, тамоку*).

КАШАНДА کشنده 1. *сифати феълии замони ҳо-*
зира аз **қашидан**. 2. ҷазб ва ҷалбунианда;
қувваи қашанда қувваи ҷозиба. 3. истифода-
кунанда, истеъмолкунанда (*доир ба нос, та-*
моку ва г.).

КАШАНДАГӢ کشنдگӣ ҷолибӣ, ҷаззобият, ҷо-
зиба.

КАШАФ کشف *кит.* сангпушт, локпушт.

КАШБАР کشбер *кит.* ҳушқаду қомат, зебо.

КАШБОФӢ کشబافӣ *nig.* **кешбофӣ**.

КАШБОФТ کشబافت *nig.* **кешбофт**.

КАШИДА کشیدе 1. *феъли ҳол ва сифати феълии*
замони гузашта аз **қашидан**. 2. ҷизе, ки онро
баркашида бошанд. 3. дароз, баланд. 4. кори
дастии сӯзандӯзӣ ё мошинӣ, ки нақшҳоро ав-
вал ба рӯи матоъ қашида, баъд бо наҳҳои
рангоранг медӯзанд; матои гулдузӣ карда-
шуда; сӯзаниӣ; **қашидаву қушода** саҳт, бо зар-

би тамом, бо тамоми қувва (шаппотӣ задан ва г.); **кашида гирифтан** бо зӯрӣ рабудан.

КАШИДАДӮЗ қшидедоз дӯзандай кашида, сӯзанидӯз.

КАШИДАДӮЗӢ 1. амали ка-шида-дӯз, гулдӯзӣ. 2. нақшу нигори бо сӯзан ба ма-тъ дӯхташуда.

КАШИДАН 1. ба тарафи худ овардан, ба худ наздик кардан; кашондан. 2. ҷалб (ҷазб) кардан, моил соҳтан; тарафдори худ кардан. 3. аз ҷое ба ҷое овардан ё бурдан, гузарондан, интиқол додан: **ҳати телеграф кашидан, роҳи оҳан кашидан**. 4. аз поён ба боло баровардан (*мас., обро аз ҷоҳ, нафтро аз кон, лойро бо сатил ба бом*). 5. рехтан, андохтан (*чойро аз ҷойник ба пиёла, ошро аз дег ба табакӣ*). 6. берун кардан, баровардан (*мас., шамшер ва кордро аз гилоф*). 7. нақш кардан, наққошӣ кардан (*суратро ба когаз, нақшеро ба девор*). 8. аз сар гузарондан; тоб овардан: **дард кашидан, заҳмат кашидан**. 9. афрохтан, дароз кардан ба боло: **қад кашидан**. 10. кашола кардан. 11. истеъмол кардан: **нос кашидан, сиғор кашидан, чилим кашидан, банг кашидан**. 12. аз тан баровардан: **либосро кашидан, кафшро кашидан**. 13. молидан (*сурмаро ба ҷаҳим, ўスマро ба абрӯ*). 14. ҳосил кардан бо роҳи тақтири: **арақ кашидан, гулоб кашидан**. 15. кит. анҷомидан, расидан (-и кори касе): **кор то ҷое кашидан**. 16. ҷабида (макида) гирифтан, ба худ гирифтан: **обро ба худ кашидан; арра кашидан** бо арра буридан (*ҷӯбро*); **бӯ кашидан** бӯ кардан, бӯидан; **зарар кашидан** зиён дидан; **карнай кашидан** карнай на-вохтан; **лашкар кашидан** бо лашкар ба ҷое ба қасди ҷанг равона шудан; **наъра кашидан** баланд бонг задан; **саф кашидан** саф бастан, қатор шуда мураттаб истодан; **ташвиш кашидан** худро ба заҳмат мондан; **тор кашидан** таноберо байни ду нуқта кашол карда бастан; **уллос кашидан** нула кашидан; **ҳат кашидан** а) ҳат задан, ботил кардан (*навишта-ро*); б) бо ҳати рост ишора мондан (*ба зери навиштае*); **ба канор кашидан** а) канораҷӯй кардан, худро ба як сӯ гирифтан; дур шудан; **дар (ба) бар кашидан** оғӯш кардан, ба оғӯш гирифтан, ба канор кашидан; **сар кашидан** а) сар боло кардан, қад кашидан; сабз шуда

(рӯида) сарак пайдо кардан; б) **киноя аз сар тофтан** аз чизе, сар нафуровардан ба чизе; **абру дарҳам кашидан** чин бар абрӯ афкан-дан, рӯ турш кардан, қавоқи худро овезон кардан; **ба (риштai) назм кашидан** ба шакли шеърӣ даровардан; шеър гуфтан; **расвои ка-серо кашидан** касеро шармандау беобрӯ кардан.

КАШИШ I 1. исми феълӣ аз **кашидан**. 2. ҷозиба; **қувваи кашиш** қувваи ҷозиба.

КАШИШ II қшиш рӯҳонии насрониён (*исавиён*).

КАШИШДОР қшишдар кашидашаванда, дарозшаванда, дорои ёзандагӣ; дароз; **овози (садои) кашишдор** овози (харфи) дар талаф-фуз дарозтар аз маъмулӣ.

КАШӢ қши **кашӣ** кит. ҳушӣ, ҳушҳолӣ, тандурустӣ, зебоӣ.

КАШӢК қшиш 1. ҳӯр. қурут. 2. ниг. **кашкоб**; оши кашк. 3. орди ҷав.

КАШКАК қшишк устухони бадани инсон, ки дар пеши зону қарор дорад.

КАШКАЛА қшишке кит. навъи пойафзол ва кафш.

КАШ-КАШ қшиш кашокаш, кашмакаш; ◊ **каш-каши қозихона** мурофиаи қозихонагӣ.

КАШКАШАК қшишкамонғӯлаки бачагона.

КАШ-КАШОН қшишкан кашолакунон, ка-шон-кашон.

КАШКИН қшикин 1. ниг. **кашкӣ**. 2. ҷавин; **нони кашкин** нони ҷавин.

КАШКӢ қшишк мансуб ба **кашк**; таҳияшуда аз кашк.

КАШКОБ қшишкаб таоми обакӣ, ки аз ярмаи ҷав ё ҷуворӣ пухта, бо ҷурғот ё бо қурутоба меҳӯранд.

КАШКОС қшишкос қӯн. осиёбе, ки бо ёрии ғову ҳар ба кор медаромад.

КАШҚӮЛ қшишқӯл таър. 1. норгили дарёй ва баҳрӣ. 2. қаду ё қосаи заврақшакл, ки қаландарон ба китф ё ба оринчи дасти худ овехта мегаштанд ва ҷизҳои гадой кардашонро ба он меандохтанд ва он дар қадим аз меваи

кашқӯл сохта мешуд.

КАШКӰЛА *کشکوله* кит. ғӯзай пахта.

КАШМАКАШ *کشمکش* талош ва ҷанҷоли ҷанд қас бар болои чизе, ё масъалае, қашокаш, муноқиша; **кашмакаш кардан** муноқиша (баҳсу ҷидол) кардан.

КАШМАКАШӢ *کشمکشی* *nig.* қашмакаш.

КАШМИРӢ *کشمیری* мансуб ба вилояти Кашмир; шоли қашмирӣ шоли мулоим, ки дар Кашмир бофта мешавад.

КАШНИЗ *کشنیز* *nig.* қашнич.

КАШНИЧ *کشنیج* гиёҳи ғизоии хушбӯест, ки хому пухтai он ҳӯрда мешавад.

КАШОВАРЗ *کشاورز* *nig.* қишоварз.

КАШОВАРЗӢ *کشاورزی* *nig.* қишоварзӣ.

КАШОКАШ *کشاکش* *nig.* қашмакаш.

КАШОКАШӢ *کشاکشی* *nig.* қашмакашӣ.

КАШОЛ *کشال* давомдор, дароз; **кашол** додан дароз кардан, тӯл қашондан; ба таъхир андохтан, ба қафо партофтани икрои коре (*одатан қасдан*); **кашол ёфтан** дароз қашидан, хеле вақт давом кардан, ба тӯл анҷомидан; дароз қашидан шудан; **кашол кардан** *nig.* қашол додан; **кашол шудан** тӯл қашидан; **гапро қашол додан** гапро дароз кардан, муддати зиёд гап задан; **бо дили қашол** умедворона, бо умед; **дил қашол будан** моил будан, хеле рағбат доштан (*ба коре, чизе*); **дил қашол шудан** хостан; ба чизе орзуманд шудан.

КАШОЛА *کشاهه* *гуфт.* як навъ одами либосхояш ҳамеша овезону камтартиб ва худаш сусткору ноӯҳдабаро; **қашола кардан** а) чизеро бо зӯр ба сӯи (ё аз пайи) худ қашидан бурдан; **ба замин расонда қашидан бурдан**; б) қашол додан, тӯл қашондан; **қашола шуда гаштан** аз пайи чизе гаштан (*маҷбуран ё хира шуда*); **қашола шуда рафтан** бе майлу ҳоҳиши худ рафтан ба сӯе; аз дунболи касе рафтан.

КАШОЛАКОР *کشاهه کار* *nig.* қашолкор.

КАШОЛАКОРӢ *کشاهه کاری* *nig.* қашолкорӣ.

КАШОЛАКУНОН *کشاهه کنان* *феъли ҳол* аз қашола кардан; бо зӯрӣ қашидан, қашола кар-

ла **кардан**; бо зӯрӣ қашидан, қашола карда.

КАШОЛДИҲӢ *کشالدھی* ба қафо андохтан кореро, имрӯзу фардо кардан дар икрои коре.

КАШОЛДОР *کشالدار* давомдор, дунбалааш дароз.

КАШОЛЁБӢ *کشالیابی* *сифати феълии замони гузашта аз қашол ёфтان*; батаъхирмонда.

КАШОЛКОР *کشالکار* он ки икрои кор-ҳоро ҳамеша ба таъхир меандозад, дар ҳалли масъалаҳо сусткорӣ мекунад.

КАШОЛКОРӢ *کشالکاری* қашолкор будан, қашол додани икрои корҳо ё ҳалли масъалаҳо, сусткорӣ.

КАШОЛПО *کشالپا* одами сустҳаракату ноӯҳдабаро, лаванд.

КАШОН *کشان* *феъли ҳол* аз **қашидан**; қашола карда, қашолакунон; **қашон-қашон** а) қашола карда, қашолакунон, бо зӯр ва маҷбуран (бурдан); **қашон-қашон бурдан** қашола карда бурдан; б) қӯчкашонии зиёд.

КАШОНДАН *کشانдин* *тарзи бавоситаи феъли қашидан*. 1. чизеро бардошта ё ба ҷорпо ва ё ба ягон нақлиёт бор карда аз чое ба чое нақл кардан; **об қашондан бо ғалбер** *киноя аз кори* ғенатиҷа ва бехуда кардан. 2. маҷбурун кардан касеро ба қашидани чизе (*mas., nos, папирос ва г.*); **бӯ қашондан** ба димоги касе чизи бӯдореро нигоҳ доштан, то ки вай бӯй кунад, бӯёнидан. 3. ғалладонаро аз осиёб гузаронида орд кардан.

КАШОНИДАН *کشانیدن* *nig.* қашондан.

КАШТАЛ *کشتل* лаҳӯҷ. гиребон, яқа, яҳа.

КАШФ *کشف* 1. ошкор кардан, кушодани парда аз болои чизе, иктишоф. 2. чизи то ҳол но маълум ва ниҳонеро ёфтган ва ба асоси илмӣ ба субут расонидани он; **қашфи асрор** кушодани сирҳо, дарёфтани розҳои ниҳонӣ; **қашфи қаромот** д. кушодани асрори ғайб ё пешакӣ ҳабар додан аз ягон ҳодисаи рӯй надода, ки шайху авлиё ба худ нисбат медоданд; **қашфи кони нафт** пайдо кардани кони нафт дар натиҷаи ҷустуҷӯи геологӣ.

КАШФИЁТ 1. ҷ. **қашфӣ//қашфия**. 2. *nig.* қашф 2.

КАШФӢ *کشفي* кит. *mansub ba kashf*.

КАШША *کشه* сабад ё тӯрбай махсуси аз хас бофташуда барои ба хар бор карда кашондани ахлоту хокруба.

КАШШОФ *a.* *کشاف* 1. кашфкунанда. 2. пешоҳанг (*истиллоҳи солҳои аввали баъди инқилоб*).

КАҶБ *a.* *کعب* 1. кит. устухони банди пой ва сок, бучулаки по. 2. устухон ё чизи ба он монанди шашпаҳлуи мураббаи аз як то шаш холдошта, ки бо он дар нард бозӣ мекунанд. 3. қисми аз берун поёни пиёла, коса, табақ *ва г.* 4. *риёз.* решай сеюм, ададе, ки агар ду бор дар худаш зарб зананд, решай сеюми он пайдо мешавад, $2 \times 2 = 8$ каъби 8 баробари 2 аст.

КАҶБА *a.* *کعبه* 1. д. хонаи Худо, хонаи чоркунҷае дар шаҳри Макка (*Арабистони Саудӣ*), ки мусулмонон вақти намоз ба сӯи он рӯ меоранд (қиблა) ва дар тӯли зиндагӣ агар қудрат ва тавоной бошанд, як бор онро зиёрат (ҳаҷ) кардан аз фарзҳои ислом аст, Байтулҳарам. 2. кит. ҷои азиз ва мавриди эҳтирому мухабbat.

КВАДРАТ лот. *کودرت* 1. ҳанд. росткунҷаи баробартараф, мураббâ. 2. *риёз.* ҳосили зарби як адади ба худи он адад зарбшуда.

КВАДРАТИЙ *کودرتی* *mansub ба kvadrat:* мудилиаи *квадратӣ.*

КВАНТ олм. *کونت* физ. миқдори аз ҳама хурди ягон қувва.

КВАНТИЙ *کوتنی*: *mansub ба kvant:* назарияи *квантӣ.*

КВАРТЕТ *ut.* *کورت* мус. асари мусиқавӣ барои чаҳор овоз ё чаҳор гуна соз.

КВАРТС олм. *کورتس* маъд. яке аз маъданҳои кӯҳӣ, ки шаффоғ ва нимшаффоғ буда, дар саноати оптикаӣ ва радиотехникий низ аз он истифода мебаранд.

КВАС р. *کوس* нӯшобаи туршмазаи гайри алкоголӣ, ки бо роҳи туршонидани нон дар об ҳосил мешавад.

КВОРУМ лот. *کوارم* миқдори иштироккунандагони ҷаласа, ки барои қонунӣ шудани он зарур мебошад, ҳадди нисоб.

КВОТА лот. *کواته* хисса, саҳм; ♀ **квотаи президентӣ** имтиёзе, ки аз ҷониби Президент ҷиҳати дохил шудан дар мактабҳои олии ҷумҳурий барои ҷавондухтарону ҷавонписарони водихои дурдаст дода мешавад.

КЕБИДАН 1. кит. аз роҳи рост баромадан, қаҷ рафтан. 2. ибо кардан; хӯсидан, тарсидан.

КЕГЛ олм. *کیگل* калонтарин дараҷаи ҳарфҳо дар матбаа.

КЕК *کیک* кит. мардумаки ҷашм.

КЕКС англ. *ککس* наъъни нони қандини мавиздор ё мағздор ва ё бидуни он ки одатан дар шакли нони ҳиштӣ ё гирда мепазанд.

КЕЛИН т. *کلین* гуфт. арӯс; **келин кардан, келин фуровардан** арӯс кардан, арӯс овардан.

КЕЛИНБИБӢ *کلینبیبی* гуфт. муроҷиати эҳтиромона ба арӯс.

КЕЛИНБИЁРОН *کلینبیاران* *nig.* арӯсбииён.

КЕЛИНБИНӢ *کلینبینی* гуфт. маросими аввалин бор ба дидани арӯс ҷамъ шудани хешовандони домод.

КЕЛИНПОШШО *کلینپاش* гуфт. муроҷиати иззатмандона ба арӯс.

КЕЛИНТАЛ(А)БОН *کلین طلبان* *nig.* арӯстал(а)-бон.

КЕЛИНФУРОРИЙ *کلین فراری* гуфт. тӯйи арӯсӣ, ба хонаи худ овардани арӯс.

КЕЛИНЧАҚ *کلین چک* гуфт. ҷаварӯс, арӯси нау ба хонаи шавҳар омада.

КЕЛИНШАВАНДА *کلین شوندہ* *nig.* арӯшаванда.

КЕМА *کیمه* гуфт. қишиғӣ, паром.

КЕМУХТ *کمخت* ҷарми донадор, ки аз пӯсти сағрии аспу ҳар месозанд.

КЕМУХТГАР *کمخت گر* ҷармгар.

КЕМУХТӢ *کمختӣ* *mansub ба kemuhxt;* аз кемуҳт дӯхта ё соҳташуда.

КЕНГУРУ англ. *کنگرو* зоол. ҳайвони алафхор, ки бачаи навзоди худро дар ҳалтаки табиие, ки зери шикам дорад, гирифта мегардад ва дар он ҷо аз пистонаш шир медиҳад (*acosan*

дар Австралия зиндагӣ мекунад).

КЕНЧА *t.* گنجه гуфт. фарзанди охирин дар оилаи як падару модар.

КЕХ *که* *кит.* хурд, майда, нисбат ба (одам), *муқоб.* *мех.*

КЕХИН گھین *خوردтарин,* майдатарин; *муқоб.* *мехин.*

КЕХТАР کهتر *хурдтар,* майдатар; *муқоб.* *мех-* *тар.*

КЕХТАРИ کهتری 1. хурдӣ, майдагӣ. 2. хизматгор.

КЕШ I کیش 1. дин, мазҳаб, оин. 2. расму одат, автор.

КЕШ II کیش тирдон, тиркаш.

КЕШ III کیش *варз.* 1. ҳолате дар шатранҷ, ки дар он шоҳ ба яке аз донаҳои ҳариф таҳдид шавад. 2. дар шатранҷ ҳангоми кеш додан ба ҳариф гуфта мешавад.

КЕШ IV کیش навъе аз порчай катонӣ.

КЕШБОФӢ کیش باғи амали аз кеш тайёр кардани матоъ.

КЕШБОФТ کیش باғт аз кеш бофташуда.

КИ *که* 1. пайвандаки тобеъкунанда, ки ҷумлаҳои пайравро ба сарҷумла менайвандад. 2. бо пайвандак ва қалимаҳои дигар омада, пайвандакҳои таркиби месозад: ё **ки**, **вақте ки**, **зоро ки**, **гарчанде ки** *ва г.*

КИБЕРНЕТИКА *ю.* کیبرنتیکه илм дар бораи қонунҳои умумии ҷараёни идоракунӣ ва роబита дар системаҳои муташаккил.

КИБЕРНЕТИКӢ کیبرنتیکи мансуб ба қибернетика.

КИБОР *a.* کبار 1. ҷ. **кабир.** 2. аъён, ашроф.

КИБОРЗОДА کبارزادе фарзанди ҳонаводаи аъён, ашрофзода.

КИБР *a.* کبر калонгирий, такаббур, мағрурӣ: **кибру ғуурӯр.**

КИБРИЁ *a.* کبیریا *کیبریا* *кит.* 1. азамат, бузургӣ (*сифати Ҳудо*). 2. ғуурӯр, мағрурӣ.

КИБРИТ *a.* کبیریت гӯтирид; чӯбчаи борике, ки

дар нӯгаш барои даргирондани ҷароғ *ва г.* олтингӯтирд дорад.

КИЁ کیا *کیان* 1. соҳиб, ҳоким; подшоҳ. 2. паҳлавон, диловар.

КИЁНО کیانا *کیانا* яке аз ҷор үнсур, (об, оташ, ҳок, бод) ки гӯё олам аз онҳо таркиб ёфтааст; асли ҳар чиз.

КИЁР کیار *کیار* лавандӣ, танбалӣ, коҳилий.

КИЁСАТ *a.* کیاست зирақӣ, ҳушёрий, басират.

КИЗБ *a.* کذب *کذب* дурӯғ, фиреб.

КИЛЕБ کلیب қаҷ, уреб, норост, ҳам; **қаҷу қилем** вайрон.

КИЛИК کلیک *کلیک* ангушти хурди по ва даст.

КИЛК کلک 1. наӣ, қамиш. 2. найқалам; қалам; **қаламу дафтар** қаламу коғаз.

КИЛЛА کله *کله* 1. парда, ҷодире, ки сақф мепӯшанд. 2. сақф, шифт.

КИЛО I کلا *کلا* қӯза.

КИЛО II фр. کیلا ҷузъи пешини қалимаҳои мурракаб дар таркиби қалимаҳои ифодакунандади ҷенаку андоза ба маънои ҳазор: **киловатт, километр.**

КИЛО III کیلا *گیفت.*, *ниг.* **килограмм.**

КИЛОБАЙТ کیلابیت *итт.* воҳиди ҷенаки ҳаҷми иттилоот дар хотираи компьютер, ки ба 10^{24} байт баробар аст.

КИЛОВАТТ کیلوватт воҳиди ҷенкуни кувваи ҷараёни барқ, ки ба 1000 ватт баробар аст, воҳиди тавоной, иқтидор (*иғодай ихтисорӣ* кВт).

КИЛОВАТТ-СОАТ کیلوватт ساعت воҳиди андози нерӯ ё кор, ки асосан дар электротехника истифода шуда, бо аломати кВт/С. (1 кВт.) ишора мегардад.

КИЛОВОЛТ *ю.* کیلوواتт воҳиди ҷенаки шиддати ҷараёни барқ.

КИЛОГРАММ *ю.* کیلограмم ҷенаки вазн, ки ба 100 грамм баробар аст, кило (*иғодай ихтисорӣ* кг).

КИЛОМЕТР کیلومتر ҷенаки дарозӣ, ки баробар ба 1000 метр аст (*иғодай ихтисорӣ* км);

воҳиди дарозӣ.

КИЛОТОННА қилятанде воҳиди шартии қувваи зарди ҳастай, ки ба нерӯи таркиши 1000 тонна тратил баробар аст.

КИЛЧ қалж *кит.* чин, шикани зулф, хами зулф.

КИМ қим гуфт. ҳиссаҷае, ки бо турсии чонишшонҳо ва зарфҳо омада, номуайяниро ифода мекунад: **ким-қадом**, **ким-кучо**, **ким-кай**, **ким-кӣ**, **ким-ҷӣ**.

КИМИЁ ю. қимиya 1. *таър.* илми бардурӯғ дар бораи ба тиллову нукра мубаддал гардонидани филизҳои одӣ ба воситаи иксирчавҳари афсонавӣ дар асрҳои миёна, алхимиya. 2. *маҷ.* ҷизи камёб, нодир. 3. *маҷ.* макруҳила; фикр ва мулоҳизаи нозукбинона. 4. *ниг. химия.*

КИМИЁГАР қимиағар *таър.* он ки даъвои пучи аз филизҳои одӣ, аз қабили мис ва қалъагӣ, тиллову нукра соҳтан мекард.

КИМИЁГАРИ 1. шуғли кимиёгар. 2. *маҷ.* кори каммехнати пурфоида; фиребгарӣ.

КИМИЁЙ қимиаи 1. мансуб ба **кимиё**. 2. кимиёгар.

КИМОЛ қимал *кит., зоол.* ҷонвари қабудранг, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, савсар.

КИМХО(Б) қимҳа(б) *навъи матои абрешимиши нағиси рангоранг:* **камзӯли кимҳо.**

КИН қин душманӣ ва буғз, ки қасе дар дил нигоҳ медорад, адоват, қина; **кину адоват** душманӣ ва нафрату бадҳоҳии дарунӣ; **кину ҳасад** душманӣ ва нотавонбинӣ.

К-ИН қин шакли қӯтоҳшудаи **ки ин.**

КИНА қине 1. *ниг. қин; қина* гирифтан (доштан) дар дили ҳуд нисбат ба қасе адоват парваридан. 2. *д.* ҷашмзахм, ҷашмрасӣ, сук; **қина кардан** аз қасе гӯё заرارу зиёни ҷашмзахмро бароварданӣ шуда, амали афшону такон, бо нон силакунӣ ва дуохониро иҷро кардан.

КИНАВАР қине‌вор *ниг. қинадор.*

КИНАГАР қине‌ғар *ниг. қинадор.*

КИНАДОР қине‌дар он ки дар дилаш нисбат ба қасе душманию бадҳоҳӣ дорад; бадкина.

КИНАДОРӢ қине‌дарӣ қинадор будан, бадкинагӣ; буғз; душманӣ, адоват.

КИНАКАШ қине‌кш *ниг. қинаҳоҳ.*

КИНАТӮЗ қине‌توز *кит., ниг. қинаҷӯ.*

КИНАТӮЗӢ қине‌توزӣ *ниг. қинаҷӯӣ.*

КИНАХОҲ қине‌хواҳ *адоватпарвар, бадҳоҳ.*

КИНАХОҲӢ қине‌хواҳӣ *дар дил адоват парвардан; ба қасос фурсат чустан.*

КИНАЧӢ қине‌ҷӣ *д. он ки гӯё бо дуюю амал аз одамони ҷашми бад расида зарари ҷашмзахмро дур мекунад.*

КИНАҖӮ(Ӣ) қине‌ҷоӣ *ниг. қинаҳоҳ.*

КИНАҖӮӢ қине‌ҷоئӣ *ниг. қинаҳоҳӣ.*

КИНГ қнг амради бехаё, шаттоҳ, амрад.

КИНДОР қиндар *ниг. қинадор.*

КИНЕМАТОГРАФИСТ ю. қинематографист *фильмсоз, фильмбардор, синамогар.*

КИНЕМАТОГРАФИЯ ю. қинематография *синамогарӣ, соҳаи фарҳанг, ки бо истеҳсоли кинофильмҳо ва намоиши онҳо машгул аст.*

КИНЕСКОП ю. қинескап *абзори лӯлашакли қабулкунандаи навори видео барои аз нав падид овардани тасвир дар оинаи телевизион ва г.*

КИНЕТИКА ю. қинетике қисми асосии механика, ки ҳаракатро вобаста ба сабабҳои асосии он меомӯзад, яъне динамика ва статикаро дар бар мегирад: **кинетикии физикиӣ**, **кинетикии химияӣ.**

КИНЕТИКӢ қинетики մансуб ба **кинетика:** ҳусусияти **кинетики.**

КИНО ю. қина *ниг. синамо.*

КИНОВАР қинавар интиқомҷӯ, интиқомгир; ҷанговар.

КИНОВА҆Ӣ қинаворӣ ҷангҷӯӣ, интиқомҷӯӣ.

КИНОКОМЕДИЯ қинакамдие *ниг. фильм (-и мазҳакавӣ).*

КИНОСТУДИЯ ю. қинастодие *муассисае, ки фильмҳои кино истеҳсол мекунад.*

КИНОТЕАТР *ю.* қинатиатар бинои махсус барои ба омма нишон додани кинофильмо.

КИНОФЕСТИВАЛ *ю.* қинавестул намоиши оммавии фильмҳо бо мақсади муайян кардани бехтарини онҳо, фестивали фильмҳо.

КИНОФИЛМ *ю.* қинавильм асари санъати кино, фильмӣ бадей; **кинофилми мустарад** фильмҳо ҳуҷҷатӣ.

КИНОШИНОС қинашнис мутахассис ва мунаққиди санъати кино.

КИНОШИНОСӢ қинашниси илм дар бораи санъати кино.

КИНОЯ *a.* қнайе 1. адӣ. навъи санъати сухан аст, ки нависандა ё гӯянда калимаву ибораेरо гайр аз маъни аслиаш ба маъни маҷозии дигари мантиқан ва ташбехан бо он наздик кор мефармояд. 2. сухане, ки дар он мақсади аслӣ пинҳон бошад; рамз, ишора; **киноя задан** (кардан) сухани киноамез гуфтан; пичинг задан.

КИНОЯВӢ қнайе мансуб ба киноя; **маъни киноявӢ** маъни бо истифодаи санъати кино ифодаёфта дар калимаву ибораҳо.

КИНОЯДОР қнайе дар *nig.* **кинояомез**.

КИНОЯОМЕЗ қнайе амиз пичингдор, духӯра.

КИНЧ қнеч кит. бузургчусса, қавихайкал: **пilonи кинч** филҳои қавичуссаи чангӣ.

КИРДИГОР қрдгар д. оғаринанда, оғаридгор, холик (*сифати Худо*).

КИРДОР қрдар рафтор; кор, амал; **кирдори ношоиста** кор ва рафтари ношоям; **кору кирдор** кору рафтор.

КИРЁ қиря *nig.* **кирётахта**.

КИРЁТАХТА қирятахта тахтапорчаи оҳанӣ, ки сӯроҳҳои калону хурди зиёде дорад ва заргарон симҳои тиллову нукрагини гафсрехтаро аз даруни он сӯроҳҳо кашида гузаронда, ба шакли симҳои борик медароранд.

КИРМ қрм ҳашароти хазандай баданаш нарму дарози беустухон, ки дар оби лойқа, дар ме ваҳо ва гӯшт пайдо мешавад: **кирми лойхӯрақ**, **кирми себ**; **кирми пилла** *nig.* **кирмак**; **кирми шабтоб** кирми хурде, ки моддаи фос-

фории рӯи баданаш дар торикӣ аз худ рӯшной медиҳад.

КИРМАК қрмк кирми шапалаки абрешиими тут, ки байди гирифтани пилла ва абрешим аз он парвариш мекунанд, кирми пилла, кирми абрешим; **кирмак барин хӯро** боиштиҳо, пурхӯр (*ишора ба давраи бедоршаӣ ва бисёр барги тут хӯрдани кирми пилла*).

КИРМАКДОР қрмк дар *nig.* **кирмакпарвар**.

КИРМАКДОРӢ қрмк дарӣ *nig.* **кирмакпарварӣ**.

КИРМАКПАРВАР қрмкпур он ки машғули парвариши кирмак аст; мутахассиси соҳаи кирмакпарварӣ.

КИРМАКПАРВАРИ соҳаи кишоварзӣ, ки ба парвариши кирми пилла ихтинос дода шудааст, кирмакдорӣ; шугли кирмакпарвар.

КИРМЗАДА қрмзӯд чизе, ки дар он кирм пайдо шудааст, кирмхӯрда: **талқон ва қурутҳои кирмзада**, зардолуи кирмзада.

КИРМКАРДА қрм крд *nig.* **кирмзада**.

КИРМХӮРДА қрмхӯрд он чи ба он кирм даромада нобуд кардааст; **дандони кирмхӯрда** дандони аз дарун пӯсида ва иллат пайдокарда.

КИРМЧА қрмҷе кирми хурд.

КИРМШАКЛ қрмшакл ҳамчун кирм, ба кирм монанд.

КИРО *a.* қр. 1. иҷорагирии хона, замин, чорпо ё ҷизи дигар барои муддати маълуме дар бадали маблаге, иҷора. 2. маблаге, ки ба ивази иҷорагирии ҷизе, ҷое, чорпое ба соҳиби он пардоҳта мешавад, пули иҷора; **киро кардан** (*ҷое, ҷизе ё чорпое*) ба иҷора гирифтани; **ба киро гирифтани** (*ҷизеро*) ба иҷора гирифтани; **ба киро додан** ба иҷора додан (*ҷизеро*); **кирои ҷизе кардан** (*накардан*) арзидан (*наарзидан*), сазовор будан (*набудан*) ба ҷизе: **кирои ҷап задан намекунад** ҳатто ба ҷап задан ҳам на меарзад.

КИРОӢ қр. 1. кирошуда, ба киро гирифтани шуда: **аробаи кироӣ**, **мошини кироӣ**. 2. арзишдор; **кироӣ набудан** намеарзад; казоӣ набудан, арзанда набудан; **одами кироӣ** одами

ба чизе арзанда, сазовор, лоик.

КИРОКАШ ۱. کراکش он ки чорпо ё воситай нақлиёти худро ба касе ба киро (ичора) мешаид. ۲. он ки ба воситай нақлиёти худ ба ивази маблағе мусофирикашонӣ ё боркашонӣ мекунад.

КИРОКАШӢ کراکشی шуғл ва амали кирокаш, ба киро додани чорпо, ароба, мошин *ва г.*

КИРОКАШХОНА کراکش خانه ҷои исти воситаҳои нақлиёти кироӣ.

КИРОКУНАНДА کراکننده *сифати феълии замони ҳозира аз киро кардан;* он ки чизеро ба киро гирифтанист.

КИРОКУНИЙ کراکни киро кардан, ба киро гирифтан.

КИРОМ I *a.* کرام *ч.* қарим.

КИРОМ II کرام *nig.* қиромӣ.

КИРОМӢ کرامӣ *nig.* ғиромӣ; қиромӣ доштан азиз доштан, хурмат кардан.

КИРОПУЛӢ کراپولӣ маблағе, ки дар бадали кирояи чизе пардохта мешавад.

КИРОШУДА کراشدہ *сифати феълии замони гузашта аз киро шудан;* чизе, ки ба киро гирифта шудааст.

КИРОЯ ۱. *nig.* қиро. ۲. кирошуда, кироӣ; аскари кироя аскаре, ки ба ивази музде адои хизмат мекунад; коркуни кироя қувваи кории ба киро гирифташуда; савории кироя чорпои ба ичора (киро) гирифташуда.

КИРОЯНИШИН کراينه‌شن *nig.* иҷоранишин.

КИСА *a.* کیسه ۱. ҷои халтасшакл дӯхташуда дар либос барои гузоштани пул ва чизҳои майдаи сабук, ҷайб; **кисай бағалӣ** *nig.* қисабағал. ۲. халтаси пул, ҳамён. ۳. халтасе аз матои дурушт, ки дар ҳаммом бо он баданро молида мешӯянд; **ба қисай касе рафтан** ба дасти касе афтодани пули касе; **дар қиса түгун карда мондан** пасандоз кардан (маблағеро); **даст ба қиса задан** даст ба ҷайб андохта, пул бароварданӣ шудан; **қисай касеро афшонда гирифтан** тамоми пули дар ҷайб доштаи касеро гирифтан; ♀ **қисаро бо ҷормаги пуч пур кардан** ба касе ваъдаи хушку

холӣ додан; **таги қиса кам шудан** кам шудани сармоя ё маблағи ғункардаи касе зарар дидан аз муомилае.

КИСАБАҒАЛ کیسە بغل *nig.* бағалкиса.

КИСАБУР کیسە بر дузде, ки дар бозор ва дигар ҷойҳои серодам пули мардумро аз қисай онҳо мераböяд.

КИСАБУРӢ کیسە برӣ дуздидани пули қасон аз қисай онҳо; амали дузди қисабур.

КИСАГӢ کیسگӣ ба қиса гузошташаванда, ҷайбӣ; ҳар чизи хурд, ки дар қиса ғунчиданаш мумкин аст: **дафтарҷаи қисагӣ**, **китобҷаи қисагӣ**, соати қисагӣ.

КИСАДОР کیسە дар ۱. либосе, ки қиса дорад ё чизе, ки шабехи қисаро дорад. ۲. *кит.* ҳазинадор; ҳазинаҷӣ. ۳. *киноя аз одамони пулдор,* бой; он ки дар вакти арzonӣ ҷизҳоро ҳарид мекунад ва дар вакти камчинию қиматӣ онҳоро мефурӯшад; ҳаннот, ҷаллоб.

КИСАКАМАР کیسە کмар ҳамён, халтасе, ки одатан шахсони савора аз ду паҳлу ба камар мебанданд.

КИСАКАСАЛ کیسە کسل *гуфт., маҷ.* он ки дар қисааш пул надорад, қисатиҳӣ, қисахолӣ, бепул.

КИСАКОВӢ کیسە کاوӣ кофтани қиса; даст андохтан ба қиса барои баровадани пул.

КИСАМОЛ کیسە مال он ки дар ҳаммом тани одамонро тоза мекунад; ҳалтакаш, даллок, ҳодимҷӣ.

КИСАТИҲӢ کیسە تهӣ *nig.* қисахолӣ.

КИСАХАРҔӢ маблағи андаке, ки барои ҳароҷоти майда бо ҳуд мегиранд.

КИСАХОЛИӢ он ки дар қиса пуле надорад, бепул, тиҳикиса.

КИСВАТ *a.* қисот, қисот.

КИСВАТГАРӢ қисوت گرӣ *кит.* ۱. либоспӯшӣ; **қисватгарӣ** кардан. ۲. ба либоси дигар даровардан. ۳. *киноя аз тарҷума* кардан.

КИСЛОТА کیسلاته хим. моддаи (пайвасти) химияӣ, ки дар таркибаш гидроген дошта, ба ионҳо ҷудо шуда, мазаи турши дорад, те-

зоб: кислотаи нитрат, кислотаи сулфат, кислотаи карбон.

КИСРО ڪسري 1. *шакли арабишудаи* Хисрав. 2. лақаби Хисрави Анӯшервон. 3. *таър.* лақаби подшохони Сосониён баъд аз Хисрави Анӯшервон.

КИТМОН *a.* ڪتمان махфӣ доштан, пинҳон кардан.

КИТОБ *a.* ڪتاب варақҳои таълифии дастнавис ё чопӣ, ки ҷилд шуда бошад; **китоби хониш, китоби алифбо; китоби дарсӣ** китобе, ки дар мактабҳо аз рӯи он дарс меҳонанд; **китоби луғат** китобе, ки дар он маҷмӯи қалима ва ибораҳои забоне бо шарҳу тафсир ё тарҷумааш гирд оварда шудааст (*бо риояи тартиби алифбо*), фарҳанг, луғатнома; **бозори китоб** растаи китобфурӯшон; **хисобу китоб кардан** даҳлу ҳарҷро баррасӣ кардан, ба ҳисоб гирифтан; **хисобро баробар кардан;** **як китоб маъни доштан** пурмаъни будани сухане.

КИТОБА *a.* ڪتابه матне, ки бо хати ҷалӣ бар девори масҷидҳо, болои дарвозаҳо ва ё санги мақбараҳо қанда ё навишта шудааст; **муқ. катиба II.**

КИТОБАТ *a.* ڪتابت навиштан; нусха- бардорӣ аз рӯи навиштае; **китобат кардан** навиштан; рӯбардор кардан, нусха бардоштан (*аз навиштае*).

КИТОБАТИ :alomatxoи китобатӣ گرام. маҷмӯи аломатҳо дар забони ҳаттӣ (*аз қабили нуқта, вергул, нуқтавергул, аломатҳои суол, хитоб, баён ва г.*), ки барои дуруст дарк кардани мазмуни матн ва бе ғалат ҳондани он хизмат мекунанд; **забони китобатӣ** забони бо ҳат сабтшудаи услубҳои бадей, илмӣ, публисистӣ ва коргузории расмӣ, забони ҳаттӣ.

КИТОББАРОРИ ڪتاببراري нашри китоб.

КИТОБДОН ڪتابدان *гуфт.* китобандозак, қиф.

КИТОБДОР ڪتابدار корманди китобхона, барои нигаҳдории китоб.

КИТОБДОРӢ 1. вазифа ва шуғли китобдор. 2. усул ва қоидаву тартиботи нигоҳдории китобҳо дар китобхона.

КИТОБДӮСТ ڪتابدوست он ки китобро дӯст медорад; ҷамъкунандай китобҳои камёб ва нодир: **ҷамъияти китобдӯстони шаҳр.**

КИТОБДӮСТИ ڪتابدوستي шуғли китобдӯст, дӯст доштани китоб.

КИТОБИЁТ *a.* ڪتابيات тасвири илми чигунағии шаклу мазмуни китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо; **танқид ва китобиёт** бо би маҳсус дар рӯзномаю маҷаллаҳо, ки ба тавсиф, шиносондан ва нишон додани камбудии китобҳои нав бахшида мешавад.

КИТОБӢ 1. *мансуб ба китоб.* 2. он чи дар асоси китоб гуфта ё навишта шудааст; **номи китобӣ** номи шаҳс, ки бо истинод ба китоб (*хусусан динӣ*) гузошта шудааст; **забони китобӣ ниг. китобатӣ** (забони китобатӣ).

КИТОБМОНАК ڪتابمانک лавҳи китобгузорӣ барои ба ҳондан мувоғиқ ҷой гирифтани он, раҳл.

КИТОБНАВИС ڪتابنويس он ки китоб таълиф кардааст, нависанда.

КИТОБНАВИСӢ ڪتابنويسӣ *исми амал аз китоб навиштан;* навиштани китоб, иншиои китоб.

КИТОБНОМА ڪتابنامه феҳрист ва номгӯи маводу маъҳаз ва сарҷашмаҳо, ки дар таҳияи асаре истифода шудааст ва он ё дар поварақ ё дар охири китоб оварда мешавад.

КИТОБОРОЙ ڪتابآرائی ороиши китоб, маҷмӯаи корҳое чун ҳушнависӣ, ҷилдсозӣ, ороиш, суратгирӣ, ки барои зебо кардани китоб истифода мешавад.

КИТОБПАРАСТ ڪتابپرسٽ он ки китоб барои вай муқаддас аст, ошиқи китоб.

КИТОБПАРАСТИ ڪتابپرسٽي шуғли китобпраст, муқаддас донистани китоб.

КИТОБСОЗӢ 1. маҷмӯи корҳои таҳия, ҷилдсозӣ, ороиш, саҳифабандӣ ва муковабандии асаре. 2. *маҷ.* барои дигарон ҷамъ овардани матн ва таҳияи китоб.

КИТОБФУРӯШ ڪتابفروش фурӯшандай китобҳо, он ки ба савдои китоб машғул аст.

КИТОБФУРӯШӢ 1. шуғл ва амали китобфурӯш. 2. ҷое, ки дар он китоб фурӯхта

мешавад: дӯкони китобфурӯшӣ.

КИТОБХОН *كتابخوان* 1. мутолиакунандай китоб, хонандай китоб; китобдӯст. 2. он ки чун узви расмии китобхонае аз китобҳои он истифода мебарад.

КИТОБХОНА *كتابخانه* 1. чое, ки ҳама гуна китобҳо чамъ ва нигаҳдорӣ карда мешаванд; **китобхонаи шаҳсӣ**. 2. муассисае, ки ҳама гуна китобҳоро барои истифодаи умум чамъ мекунад ва нигоҳ медорад; **китобхонаи сайёр** китобхонае, ки тавассути нақлиёт аз чое ба чое интиқол дода мешавад.

КИТОБХОНДА *كتابخوانده* босавод, таҳсилкарда.

КИТОБХОНИЙ *كتابخوانی* 1. хондани китоб, мутолиа. 2. китоб хонда шунавонидан ба дигарон; **китобхонӣ кардан** чамъ шуда китоб хондан, ки дар қадим ва ҳоло дар деҳоти дурдаст яке аз тарзҳои вақтгузаронии маданий буд.

КИТОБЧА *كتابچه* китоби ҳаҷман хурд, рисола.

КИТОБШИНОС *كتابشناس* мутахассиси китобшиносӣ.

КИТОБШИНОСӢ *كتابشناسی* илм дар бораи китоб ҳамчун падидай фарҳангӣ ва маҳсулӣ истеҳсолот.

КИТФ *a. گفت* сари шонаи бадан, шона, дӯш; **китф дарҳам қашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори бехабарӣ кардан.

КИТФАСЕЙ *كتفوسیع* фароҳдӯш, шонапаҳн.

КИТФТАНГ *کتفتنگ* либоси китфаш танг.

КИФОЛ *a. کیفال* кит. авбош, бехудагард.

КИФОЛАГӢ *کیفالگی* авбошӣ, бехудагардӣ.

КИФОФ *a. کفاف* он қадар даромад ё маош, ки ба ҳароҷот кифоя мекунад; миқдори ҳӯроке, ки барои зиндагӣ басӣ мекунад.

КИФОЯ(Т) *a. کفایه//کفایت* басандана, кофӣ; **ба қадри кифоя** ба андозаи қонеъкунанда, басандана; **кифоя будан** басандана будан, кофӣ будан, расидан.

КИФОЯТКУНАНДА *کفایت‌کننده* *сифати феълии*

замони ҳозира аз **кифоят кардан**; басандана.

КИФТ *کفت* шакли ҷойивазкардаи **китф**.

КИҲОНАТ *a. کهانت* кит. коҳинӣ, гайбгӯй, пешгӯй.

КИЧИРИЙ *کچیری* *xārī*. оше аз мошу биринҷ, ки мисли шӯла ғафс мешавад.

КИЧҶА *کیچج* кирмчаҳои паразитӣ, ки дар рӯдаю меъдаи инсон ва ҳайвони ширхор пайдо мешаванд, гичҷа, кирми меъда (*аскарیدа, глист*).

КИШ I *کیش* нидои рондани мурғону парандагони хонагӣ; **киш-киш додан** касеро ба муқобили касе шӯрондан, тез кардан.

КИШ II *کیش* *варз*. дар бозии шатранҷ ҳолате, ки шоҳро яке аз мӯҳраҳои ҳариф таҳдид мекунад.

КИШАН *کیشن* 1. занҷир ё банди маҳсусе, ки барои нагурехтани асп ба ду пои пеши он (*ба воситаи қуфли вазндор*) мебанданд. 2. занҷири маҳсус, ки ба пою дасту гардани маҳбусон зада қуфл мекунанд, завлона, ишкел; **кишан шудан** монеаи боздорандай ҷизе шудан.

КИШВАР *کشور* 1. сарзамин, мамлакат, давлат. 2. воҳиди маъмурию ҳудудӣ.

КИШВАРИЙ *کشوری* *mansub ба کیشوار*; саросарӣ.

КИШВАРКУШО(Й) *کشورکشا(ی)* 1. қашфкунандаи кишвари нав. 2. фотех, ҷаҳонгир; истиллогар.

КИШВАРКУШОӢ *کشورکشائی* 1. қашфи кишвар, сарзамини нав. 2. фатҳ кардан, мутеъсохтани кишварҳо.

КИШВАРСИТОН *کشورستان* *nig. کیش- وارکушو*.

КИШВАРХУДОЙ *کشورخدائی* кит. под- шоҳ, соҳиби сарзамин ё кишвар.

КИШВАРШИНОС *کشورشناس* мутахассиси илми кишваршиносӣ.

КИШВАРШИНОСӢ *کشورشناسی* маҷмӯи тадқиқот ва донишҳо оид ба табият, инсон, иқтисод, таъриҳ, урғу одат, анъанаҳои кишвар; **осорхонаи кишваршиносӣ** осорхонае, ки дар он мавод ва ашёи оид ба шиносонидани

мамлакате чамъ оварда шудааст.

КИШМИШ *کشمش* навъи ангури майдай бедонак; мавизи ин ангур: **кишмиши зард**, **кишмиши сиёҳ**.

КИШМИШӢ *کشمشی* марбут ба **кишмиш**; бо истифода аз кишмиш таҳия шудани чизе.

КИШОВАРЗ *کشاورز* дехқон, зореъ, барзгар.

КИШОВАРЗӢ *کشاورزی* дехқонӣ, зироаткорӣ, барзгарӣ.

КИШТ *کشت* *асоси замони гузашта аз کиштан*.

КИШТ I *کشت* 1. коштан, коридан; киштукор, зироат. 2. замини коридашуда, киштзор. 3. он чизи коридашуда, ки аз замин сабзида баромадааст; **кишти барвакӯй** киштукор пеш аз вакти мукаррарӣ; **кишти баҳорӣ** *nig. баҳорӣ*; **кишти дастӣ** зироати бо қувваи бевоситаи даст, яъне бо побел (*бе шитирохи техника*) кишташуда, зироати ғайримошинӣ; **кишти тирамоҳӣ** зироати фасли тирамоҳ; **кишт кардан** а) шинондан, дона пошидан; б) киштукор кардан, замин рондан, ҷуфт рондан.

КИШТ II *کشت* *варз.* донаронӣ ба сӯи шоҳи ҳариф; **кишт хӯрдан** *маҷ.* дучори таъқиб гардидан (*аз тарафи касе ё ҳукумат*).

КИШТА *کشته* *сифати феълии замони гузашта аз کиштан*; он чи кишта шудааст.

КИШТАЗОР *کشتهزار* *кит.*, *nig. کиштзор*.

КИШТАН *کشن* тухм пошидан, коридан, коштан.

КИШТБОБ *کشتబاب* барои киштукор мувоғик; замини **киштбоб**.

КИШТБОЗӢ *کشتбازӣ* *варз.* **киштбозии рух** ба воситаи рух «кишт» гуфтан ба шоҳ.

КИШТГАРДОН *کشتگردان* дар як қитъаи замин бо навбат коштани зироатҳо (*мавсум ба мавсум*).

КИШТГОХ *کشتگاه* чои кишт, замини коридашаванда ё коридашуда; киштзор.

КИШТЗОР *کشتزار* замини кишт, майдони кишт, мазраа.

КИШТИБАНДӢ *کشتیبندی* баста нигоҳ доштани киштиҳо дар бандар.

КИШТИБАНДОН *کشتیبندان* чое, ки киштиҳоро мебанданд, бандар.

КИШТИБОН *کشتیبان* ронандаи киштӣ, киштирон, нохудо.

КИШТИГАРД *کشتیگرد* мусоид ба гаштани (рафтуoi) киштӣ; **дарёи کиштигард** дарёе, ки дар он киштӣ рафтуо карда метавонад.

КИШТИГОХ *کشتیگاه* *кит.* 1. чое, ки киштӣ лангар меандозад, бандар. 2. соҳил, канор.

КИШТИКАШ *کشتیکش* 1. кашандай киштӣ, киштие, ки амад ва кишиҳои дигарро кашола мекунад. 2. коргаре, ки киштиро бо аргамчин муқобили ҷараён қашида мебарад ё ба соҳили баҳру дарё қашида меорад.

КИШТИКАШӢ *کشتیکشی* қашиданӣ киштӣ; шуғл ва амали киштикаш.

КИШТИНИШИН *کشتینشین* он ки дар киштӣ сафар мекунад, киштисавор.

КИШТИРОН *کشتیران* ронандаи киштӣ, маллоҳ.

КИШТИРОНӢ *کشتیرانی* 1. шуғли ронандаи киштӣ, маллоҳӣ. 2. рафтуoi киштӣ.

КИШТИСАВОР *کشتیسوار* *nig. کشتینишин*.

КИШТИСОЗ *کشتیساز* *کشتیساز* он ки киштӣ месозад, созандай киштӣ.

КИШТИСОЗӢ *کشتیسازی* соҳтани кишиҳо: саноати киштисозӣ.

КИШТИШИКАСТАГОН *کشتیشکستگان* ҷ. **киштишикаста**; 1. онҳое, ки кишиашон шикаста ё гарқ шудааст. 2. *маҷ.* навмедшудагон, маъюсон.

КИШТИЙ *کشتی* воситаи нақлиёте, ки дар рӯи об ҳаракат мекунад, кема, сафина; **киштии бодбонӣ (бодӣ)** киштии бодбондор, ки бо қувваи бод ҳаракат мекунад; **киштии буҳорӣ** киштие, ки бо қувваи буҳор (буғ) ҳаракат мекунад; **киштии зиреҳпӯш** кемаи ҷангии баданааш бо филизи тирногузар пӯшондашуда; **киштии зериобӣ** киштие, ки зери об мегардад; **киштии нафткашонӣ** киштии боркаши маҳсус барои қашондани нафт; **киштии яҳшикан** киштии маҳсус таҷхизонидашуда барои гузаштан аз обҳои яҳбаста; **киштии ха-**

вой киноя аз ҳавопаймо.

КИШТУКОР **کشت و کار** дехқонӣ, корҳои саҳроӣ; кишт; **киштукори баҳорӣ** киштукор дар мавсими баҳор; **киштукори обӣ** зироате, ки бо воситаҳои сунъӣ (ҷӯйборҳо) обёри мешавад.

КӢ ҚӢ ҷониишини саволӣ кадом кас?, чӣ касе?, кист?, кихо? ҳар **кӢ ҷониишини таъйинӣ** ҳар кас, ки; **кӢ будан** чӣ хел одам будан, соҳиби чӣ касбу кор будан: **кӢ будани ўро пурсидам**.

КЛАПАН лот. **کلپن** 1. сарпӯш(ак). 2. тех. қисми (детали) мотори машинҳо, ки ҷараёни газ ё сӯзишвории моёро ҳамчун монеае танзим карда мегузаронад.

КЛАРНЕТ фр. **کلرنٹ** асбоби мусиқии дамӣ аз навъи сурнай.

КЛАССИК лот. **کلسيك** арбоби пешқадам, барҷаста ва мақбули ом гардидаи соҳаи илм, адабиёт ва санъат, ки осораш намуна ва сармашқи дигарон шудааст, саромад; **шоири классик** шоири баргузидаи эътирофшуда (бештар нисбат ба шуарои бузурги гузашта кор фармуда мешавад).

КЛАССИКӢ он чи ба классикон нисбат дорад, он чи классикҳо ба вучуд овардаанд: **адабиёти классикий**.

КЛАССИКОНА **کلسيکانه** 1. ба тарзи устодони барҷаста; классикий. 2. маҷ. ой, бо санъати баланд.

КЛАССИЦИЗМ лот. **کلسيتسیزم** ҷараёне дар санъату адабиёти асрҳои 17 – ибтидои асри 19-уми Аврупо, ки дар тақлид ва намунаҳои антиқӣ ва истифодаи мавзӯъҳои он асос ёфттааст.

КЛИНИКА ю. **کلينيکه** беморхонае, ки дар он ба гайр аз табобати мӯқаррарӣ таҷри-багузаронии донишҷӯён ва корҳои тадқиқотии илмӣ низ бурда мешавад; мӯқ. **дармон-гоҳ**.

КЛИРИНГ англ. **کليننگ** иқт. муомилот бидуни пули нақд (асосан дар савдои беруни).

КОБАЛТ олм. **کابلت** хим. 1. унсури химиявӣ. 2. номи ранги кабуди баланд.

КОБИДАН **کايدن** ниг. **ковидан**.

КОБИН **کابین** пул ё мулки манқул ва гайри-манқуле, ки дар вақти никоҳ домод пардохтани онро ба арӯс ба зимма мегирад ва дар сурати занро талоқ додани шавҳар ё мурданни шавҳар бояд ба зан дода шавад: *ниг. маҳр*.

КОБИНА **کابنه** кӯн. ҷашм, дида.

КОБРА **کاپره** зоол. навъе аз мори заҳрдор, мори айнакдор.

КОБУК **کابوک** кит. сабаде, ки ба шифт меовеванд, то ки кабӯтар дар он лона созад, кафтархона; лона, ошёна.

КОБУС а. **کابوس** хоби даҳшатангез, пахш кардан сиёҳӣ дар хоб, каранҷу.

КОВ 1. **کاو** асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз **кофтан**; **ков-ков** кофтуков, ҷустуҷӯ, тафтиш. 2. ҷузъи пасини бâъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои кованда: **оташков**, **гӯрков**, **қунҷков**.

КОВАК **کاوک** гуфт. кофтуков, ҷустуҷӯ; **ковак** кардан ҷустуҷӯ кардан; тафтиш кардан.

КОВИДАН **کاویدن** кит., ниг. **кофтан**.

КОВИЁН//КОВИЁНӢ **کاویان//کاویانی** мансуб ба **Кова**: дирафши **ковиён** байраки Кова.

КОВИШ **کاوش** қандани замин дар ҷустуҷӯи осори атика ё конҳо, ҷустуҷӯ, тафаххус.

КОВИШГАР **کاوش گر** ҷустуҷӯкунанда, шахсе, ки барои ёфтани осори атика бар асоси усулҳои илмӣ ковиш мегузаронад.

КОВИШГА҆РӢ **کاوش گری** амал ва шугли ковишгар.

КОВ-КОВ **کاو-کاو** кофтукови ҷойҳои гуногун барои ёфтани ҷизе; ҷустуҷӯ; тафтиш.

КОВОК **کاواک** 1. дарунҳолӣ, миёнтиҳӣ; **чор-магзи ковок** чормагзи пуч; **одами ковок маҷ.**

каси бехунар, нодон. 2. нарм, мулоим; **замини ковок** замини нарму мулоим.

КОВОКӢ **کاواکی** 1. ҷои холӣ, сӯроҳӣ; **ковокии дараҳт** холигӣ дар танаи дараҳт. 2. нармӣ, мулоимӣ.

КОВОНДАН **کاوандن** тарзи бавоситаи **ковидан**; ба қасе фармуда, ковидани ҷое.

KOF I **کاغ** кит. 1. қавша, қавша кардан. 2. бонги

калзоф.

КОF II ڪاغ گیت. оташ.

КОFАЗ ҳит. ڪاغڏ 1. вараки нозуки аз хамираи набототи гуногун ва چېبு لatta сохташуда، کي асосан барои навиштан ва чоп кардан ба рӯи он истифода бурда мешавад، қиртоس. 2. мактуб، нома، хат; ҳүҷҷат; **коғазҳои қиматнок** ниг. **қиматнок**.

КОFАЗБАРОР ڪاغذبرار корхонае، ки коғаз истехсол мекунад: **корхонаи коғазбарор**.

КОFАЗБАРОРӢ ڪاغذبراري мансуб ба **коғазбарор**.

КОFАЗБОZ ڪاغذباز маچ. 1. дӯлобкор, қаш-олкор. 2. расмиятпараст.

КОFАЗБОZӢ ڪاغذبازی маچ. 1. қашолкорӣ дар иҷрои корҳо, ба ҷои кори амалӣ машғул шудан бо ҳатнависӣ ва ҳаволаи кор ба дигарон. 2. расмиятпарастӣ, бүрӯқратӣ.

КОFАЗБУР ڪاغذبر василае кордмонанд, ки барои буридани коғаз истифода мешавад.

КОFАЗГИР ڪاغذگیر گھي. дари панҷарагӣ, ки бар он ба ҷои шиша коғаз часпонда шудааст.

КОFАЗИН ڪاغذین ниг. **коғазӣ**.

КОFАЗӢ ڪاغذӣ аз коғаз тайёршуда, коғазин.

КОFАЗПАРОНӢ ڪاغذپرانی номапаронӣ, коғазбозӣ.

КОFАЗПЕЧ ڪاغذپیچ 1. чизи ба коғаз печонидашуда. 2. گوфт., маچ. махсус, чудо-гено.

КОFАЗПОРА ڪاغذپاره порҷаҳои алоҳидай коғаз; коғазкӯхна.

КОFАЗХАЛТА ڪاغذخلتہ халтаи коғазӣ барои ба ҷое бурдан ва ё нигоҳ доштани чизе.

КОFАЗХӮРАК ڪاغذخورک зоол. кирме, ки коғазро хӯрда сӯроҳ мекунад.

КОFАТИЙ//КОFОТИЙ گوфт. ڪاغتی//ڪاغتی ڦوست. чор-мағз ё бодоми пӯсттунук: **бодоми коғатӣ**, **чормагзи коғатӣ**.

КОД фр. ڪاد маҷмӯи аломатҳо, қалимаҳо ё садоҳои шартӣ, ки дар алоқаи телефонию телеграфӣ, радио ва дар амалиёти дастгоҳҳои компьютерӣ кор фармуда мешавад; рамз.

КОДЕКС лот. ڪادڪس 1. маҷмӯи қонунҳо, ки меъёрҳои ҳуқуқии соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад: **кодекси шаҳрвандӣ**, **кодекси ҷиноятӣ**. 2. маҷмӯи меъёр, қоида ва ақидаҳо: **кодекси ахлоқ**.

КОДОК ڪاداڪ 1. мобайн, фосила: **кодоки нардбон** фосилаи миёни ду пиллаи нардбон. 2. ҳар як ҷой аз ҷор тарафи сандалӣ.

КОЖ ڪاڙ nиг. **коҷ** II.

КОЗА ڪاڙه хонаи аз наю шохи дараҳтон сохта дар сари қиშт, қаппа, چایلا: **хонаам қоза бошаду дилас тоза** (зарб.).

КОЗАР ڪاڙر nиг. **козур**.

КОЗАРИ ڪاڙري nиг. **козурӣ**.

КОЗИB ڪاڙب дурӯғгӯй; **субхи қозиб** бом-доди дурӯғин, рӯшноие, ки пеш аз дамидан субҳ пайдо мешавад; **муқоб**. **субхи содик**.

КОЗИM ڪاظم گیت. фурӯнишондаи ҳашм, фурӯбарандаи ғазаб; бурдбор.

КОЗУР ڪاڙر шустагар, ғوزур.

КОЗУRӢ ڪاڙري ба таври махсус шуста, сафед ва суфта гардонидани матоъҳои дастӣ бофташуда; шустагарӣ, либосшӯй, ғوزурӣ.

КОИН a. ڪائن он чи вуҷуд дорад, мавҷуд, махлук; **коину фосид** боқӣ ва фонӣ.

КОИНОТ ڪائناټ ҷ. **коин**; ҳамаи мавҷудот ва махлукот; тамоми олам.

КОK I ڪاك گит. ҳони равғанини дар танӯр қоқ кардашуда.

КОK II ڪاك گит. сари забон, нӯги забон.

КОK III ڪاك گит. мард.

КОK IV ڪاك گит. мардумаки ҷашм, гавҳараки ҷашм.

КОK V ڪاك گит. лоғар, ҳароб, қоқина.

КОКАИН исп. ڪاڪئين маводи саҳттаъсири муҳаддир.

КОКАИНӢ مانسуб ба **коқайн**.

КОКО ڪاك گит. бародари қалонӣ.

КОКС олм. ڪاڪس ҳавъе аз ангиштсанги дорои гармои баланд, ки барои гудохтани филизот

ба кор меравад.

КОКШАВАНДА کاکسشونده ба кокс шудан мувофиқ: **ангшсанги кокшаванда**.

КОКТЕЙЛ англ. کاکتیل нӯшокии ширину хушбӯй омехта бо шароб ё шир.

КОКУЛ کاکل 1. дастай дарози мӯй дар фарки сари мардон ва ҷавонон: **кокули назрӣ**. 2. гесӯи дароз (-и занон); **кокули ҷуворӣ маҷ**, мӯякҳои гирди сӯтаи ҷуворӣ. 3. ёли асп.

КОКУЛА کاکله пӯчоқи ғӯзai пахта.

КОКУЛДОР کاکلدار 1. дорои кокул. 2. фатила-мӯй. 3. ёлдор.

КОКУЛПАРЕШОН کاکلپریشان 1. он ки кокулхояш паҳну парешон аст. 2. ҷӯлидамӯй, мӯйхояш бетартиб.

КОКУТИ کاکوتi бот. навъе аз гиёҳ.

кол کال асоси замони ҳозира аз **колидан**.

КОЛ I کال кит. меваи хом, меваи норасида.

КОЛ II کال кит. чой, макон.

КОЛА I کاله nig. коло.

КОЛА II کاله кӯн. зарфи қадугин барои шароб.

КОЛБА олм. کالبه хим. зарфи шишагии озмоиший дар озмоишгоҳ.

КОЛБАД ю. کالبد кит. 1. қолиб. 2. тан, бадан, часад.

КОЛБУД ю. کالبد nig. колбад.

КОЛИВ(А) (ه) کالیو(ه) кит. 1. саросема, гаранг; бекарор; ҳайрон. 2. нодон, абллаҳ; девонамизоч. 3. кар.

КОЛИДАН کالیدن кит. ошуфтan, шӯридан; парешонхотир шудан.

КОЛЛЕГИЯ лот. کالگئیه мақоми роҳбарикунанда ва машваратии ягон идора, ҳайати мушовара.

КОЛЛЕКСИОНЕР фр. کالکسیانر чамъоваранд ва нигаҳдорандай ҷизҳои аз ҷиҳати илмӣ, таърихӣ ва г. қиматнок ё нодир.

КОЛЛЕКСИЯ лот. کالکسیه чамъи ҷизҳои яқчинсае, ки қимат ва аҳамияти илмию таърихӣ доранд: **коллексияи зоологӣ**, кол-

лексияи маъданҳо.

КОЛЛЕКТИВОНӢ کالکتیوانӣ таър. муттаҳид-куни ё муттаҳидшавии ҳоҷагиҳои яккадаст дар як ҳоҷагии умумӣ.

КОЛЛЕКТОР лот. کالکتار 1. тех. қисми муҳаррики мошин. 2. соҳт. қубури об ё газпарто. 3. тех. роҳрави зеризаминии таги кӯчаҳо барои гузаронидани кабелу қубурҳо.

КОЛЛЕЧ англ. کالچ нав. таълимгоҳи миёнаи маҳсуси ягон қасбу ихтисос.

КОЛЛОИД ю. کالاید хим. моддае, ки шӯ-ша намебандад (mas., крахмал, сафеда, елим ва г.).

КОЛО کاڭ 1. асбоби хона, ҷизу чора. 2. мол, матоъ.

КОЛУМ کالم кӯн. зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бевазан.

КОЛУС کالوس кит. аҳмак, абллаҳ, нодон, беакл.

КОЛУФТА کالفته кит. ошуфта, шӯрида, парешонҳол.

КОЛУША کالوشہ кит. 1. дег. 2. таоме, ки аз нахӯд ва биринҷ мепазанд.

КОЛЧЕДАН ю. کالچیدن маъд. омехтаи оҳан, мис ва дигар филизот бо гӯғирд ва г., пайвастӣ сулфурдор.

КОМ I کام сақфи даҳон аз дандони пеши болоӣ то ҳалқ, даруни даҳон; даҳон; **коми касеро** (бо ҷизе) **бардоштан** пас аз таваллуди кӯдак, одатан, бо ангушти асалмолида коми ўро мебардоранд; **ком шудани асп** ба сабаби дерваҳт нахӯрдани ҷав ва дигар ҳӯрокиҳои донағӣ дард пайдо кардани коми аспу ҳар, ки бе ҷон карда намак паҳш кардан дуруст на-мешавад; **ба коми худ задан** киноя аз ҳӯрдан, аз худ кардан ҷизеро.

КОМ II کام мақсад, мурод, орзу, майл; **коми дил** муроди дил, орзуи матлуб; **ба коми касе шудан** а) мувофиқи орзу муроди касе шудани коре; б) аз они касе шудани ҷизе; **ба коми касе гардидан** фалак мувофиқи орзу ва мурод шудани корҳои касе; **ком гирифтан** ба мурод расидан, ба мақсад ноил шудан.

КОМА I کامе мураббо ё ҳалвое, ки бо шираи

ангур мепазанд.

КОМА II کامه 1. *мансуб ба ком I*. 2. ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба калима маънои нав медиҳад: **худкома** он ки ҳамеша манфиати худро дар назар дорад; **ширинкома** пул ё зиёфате, ки баъди ҳаридуфурӯш ба ҳозирон барои ширин кардани ком (даҳон) дода мешавад.

КОМА III کامه чукурча, ҷои қандашуда, нов.

КОМА IV кит. марҷон.

КОМАГӢ کامگӣ *мансуб ба кома III*.

КОМАДОР کامедар чукурчадор, он чи кома дорад.

КОМАКАНӢ کامه қни *исми амал аз кома қандан: дастгоҳи комакани*.

КОМАКОВАҚ کامе қауқ *tex.* мошини кома кан.

КОМАНДИР фр. *командир* ҳ. фармондех.

КОМБАЙН англ. *комбайн* мошини мураккабе, ки дар як вақт кори ҷанд мошинро ба ҷо меорад: **комбайни галладарав**, **комбайни английстан**.

КОМБАЙНРОН *комбайнран* он ки комбайнро идора мекунад, ронандай комбайн.

КОМБАЙНЧӢ *комбайнчи* *nig.* **комбайнрон**.

КОМБАРДОРӢ *комбрарди* *nig.* **комбахшӣ**.

КОМБАХШ *комбахш* он ки орзуи касеро ба ҷо меорад, муродбаҳш.

КОМБАХШӢ *комбахши* ба ҷо овардани орзу ва ҳоҳиши касе, муродбаҳшӣ; саховат.

КОМБИНАТ лот. *комбинат* 1. иттиҳодияи корхонаҳое, ки ҷанд навъи истеҳсолот ё хизматро дар бар мегирад: **комбинати газворбарорӣ**, **комбинати хизмати маишӣ**, **комбинати хонасозӣ**; **комбинати таълими** мактабҳои таълиму тарбиявии гуногундараҷа, ки дар назди муассисае муттаҳид карда шудаанд.

КОМВАР *комвар* *nig.* **комгор**.

КОМГОР کامгар ба мақсаду орзуи худ расида, комёб.

КОМГОРӢ کامگارӣ комгор шудан, расидан ба мақсаду орзуи худ; хушбахтӣ.

КОМДОРӢ کامгари :**комдорӣ кардан** лаб аз гуфтор фурӯ бастан, ҳомӯших иҳтиёр кардан.

КОМЕНДАНТ фр. *командант* 1. сардори ҳарбие, ки ба интизоми хизмати гарнizonӣ ё ба тартиботи посbonon назорат мекунад: **комендант горнизони шаҳр**, **комендант қалъа**. 2. маъмури назораткунандай биноҳои ҷамъияти, нозир: **комендант хобгоҳи донишҷӯён**.

КОМЕНДАНТИЙ کامнденти :**вақти комендантӣ** соатҳои маҳсусан қайдшуда, ки дар он вақт рафтгуомад дар шаҳре мамнӯъ аст (*ҳангоми вазъияти фавқулода ё ҳолати ҳарбӣ эълон кардан*), қуоди шабгардӣ.

КОМЕНДАТУРА олм. کامндторه идорае, ки дар таҳти назорати комендант мебошад, комендантхона.

КОМЁБ کамиаб ба муроду мақсад расидан, хушбахт, саодатманд; муваффак; **комёб шудан** а) ба мурод расидан, муваффак гардидан; б) маҷ. дуруст шудан, шифо ёфтan.

КОМЁБӢ کамиабӣ *мансуб ба комёб*; хушбахтӣ, саодатмандӣ.

КОМЁР کамиар хушбахт, баҳтёр.

КОМИЛ а. کامل 1. пурра, тамом; мукаммал; беайбу нуқсон; **муқоб.** **ноқис**. 2. бакамолрасида, баркамол. 3. фозил, донишманд. 4. *ади*. яке аз баҳрҳои арӯз.

КОМИЛАН а. کاملاً ба таври пурра, тамоман, ба қуллӣ.

КОМИЛИХТИСОС کامل اختصاص он ки дар соҳае ихтисоси комил дорад.

КОМИЛРАӢ کامل رأی *комил* *хирадманд*, соҳибандеша; боирода.

КОМИЛХУҶУҚУҚ کامل حقوق дорои ҳуқуқи комил, соҳибихтиёр, босалоҳият.

КОМИЛХУҶУҚУҚӢ کامل حقوقӣ соҳиби ҳуқуқи комил будан, соҳибихтиёрӣ.

КОМИЛӢӢ کامل عیار 1. баландъиёр, тоза, холис (*mas.*, *тилло*). 2. *комил*, *маҷ.* шахси фозил, донишманд.

КОМИССАР *фр.* 1. шахси роҳбари-кунанда ба идорае бо ҳуқуқҳои маҳсуси маъмурӣ, сиёсӣ *ва г.*: **комиссари ҳарбии нохия (шაҳр)**. 2. *таър.* раҳбари сиёсӣ дар қисмҳои ҳарбӣ (дар солҳои 1918-1942); **комиссари ҳалқӣ** (*вазир дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар солҳои 1917-1946*).

КОМИССАРИАТ *фр.* 1. идорае, ки ба он комиссар роҳбарӣ мекунад: **комиссариати ҳарбӣ** мақоми маҳаллии идора кардани корҳои ҳарбӣ. 2. *таър.* вазорат (*солҳои 1917-1946 дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*).

КОМИССИЯ *лот.* ҳайати машваратии доимӣ ё муваққат, ки барои иҷрои супорише ташкил карда мешавад: **комиссияи интихобӣ, комиссияи тафтишот, комиссияи қабул** ҳайати маҳсус барои интихоб карда гирифтани донишҷӯёну хонандагони нави мактабҳои олию миёнаи маҳсус ё барои таҳқиқ кардан ва маъқул донистани кори иҷрошуdae.

КОМИТЕТ *фр.* қамитт *ниг.* қумита.

КОМИЧРОИЯ қамажрائيه *кӯтоҳшудаи комитети иҷроия.*

КОМӢ қамӣ *мансуб ба ком; ҳамсадоҳои комӣ зби.* ҳамсадоҳое, ки тавассути коми саҳт ё нарм соҳта мешаванд.

КОММУНА *фр.* қамоне 1. гурӯхи одамон, ки барои кору зиндагонии якҷоя дар асоси умумӣ будани молу мулк муттаҳид шудаанд. 2. воҳиди маъмурии марзӣ дар баъзе аз қишиварҳо; **Коммунаи Париж** ҳукумати инқилобии оммаи қиёмкардаи Париж дар соли 1871.

КОММУНАЛИЙ қамонли 1. *мансуб ба коммуна.* 2. *мансуб ба ҳочагии шаҳр; хизмати коммуналӣ* корҳои марбут ба таъмини заруриёти зиндагонии шаҳрӣ (*аз қабили об, барқ, канализатсия *ва г.**); **ҳочагии коммуналӣ** муассисае, ки таъмини заруриёти зиндагии шаҳрӣ ба зимиҳӣ ўст.

КОММУНИЗМ *фр.* қамонизм 1. зинаи тараққиёти ҷамъиятию иқтисодӣ, ки асоси онро ҷамъиятий будани воситаҳои истеҳсолот ташкил медиҳад. 2. назарияи марксистӣ-ленинии соҳтмон ва инкишофи зинаи мазкур.

КОММУНИСТ *фр.* қамонист *узви ҳизби коммунист.*

КОММУНИСТИЙ қамонисти *мансуб ба коммунист.*

КОММУТАТОР *лот.* қамоҷтар *тех.* 1. дастгоҳи васлу ҷудокунанда, тақсимкунанда ва табдилдиҳанда. 2. дастгоҳи маҳсус дар марказҳои маҳаллии телефонӣ барои ба ҳам пайвастани ду ё якчанд муштарӣ.

КОМПАС ҳол. қампес асбоби маҳсус барои муайян кардани самтҳои кураи Замин ва меридиани ҷуғрофӣ; *ниг.* қутбнамо.

КОМПРЕСС *лот.* қампэрс 1. фишурда, фишурдашуда. 2. тарбанд; тарбандӣ.

КОМПРЕССОР *лот.* қампэрсар *тех.* мошин барои бо фишор интиқол додани ҳаво, газ, буғ.

КОМПРЕССОРӢ қампэрсарӣ *мансуб ба компрессор.*

КОМПРЕССОРҲОНА қампэрсархане ҳонае, ки таҷҳизоти компрессорӣ шинонда шудааст.

КОМПЮТЕР *лот.* қампіјот *тех.* мошини электронии ҳисоббарор, роёна.

КОМПЮТЕРИЙ қампіјотри *мансуб ба компьютер: компютерӣ кардан.*

КОМРАВО қамроҷ *ниг.* қомрон.

КОМРАВОӢ қамроҷӣ *ниг.* қомронӣ.

КОМРОН қамран ба муроду мақсади худ расида; ҳушбаҳт, баҳтиёр.

КОМРОНӢ қамранӣ 1. мувоғики мурод ва орзу гузаронидани умр; ҳушбаҳтӣ, саодатмандӣ. 2. лаззат бурдан, қайф рондан; айёшӣ: **комронӣ кардан.**

КОМСИТОНӢ қамстани ситонидани ком, комгириӣ.

КОМҶӮ(Ӣ) қамҷо(ӣ) чӯяндаи айшу иш-рат; айёш, майшатпараст.

КОМҶӮӢ қамҷоئӣ айёшӣ, ишратталабӣ; ҳавою ҳавас.

КОН қан 1. маконе, ки дар он қанданиҳои фоиданоки табиӣ бисёр аст, маъдан: **кониangiшт, кони нуқра.** 2. корхонаи саноати

маъдан, ки бо истихрочи сарватҳои табий машғул аст. 3. *мач.* чои зиёдӣ ва фаровонии чизе, манбаъ: **кони бодом, кони мева, кони галла.**

КОНВЕЙЕР *англ.* **канвайер** тасмаи яклухти гарданда, ки дар корхонаҳо борҳои дона-дона ва моли истеҳсолшударо аз ҷое ба ҷое мебарад.

КОНВЕНСИЯ *лот.* **канонсиё** шартномаи байналхалқӣ оид ба ягон масъалаи маҳсус, муҳоҳида.

КОНВЕРСИЯ *лот.* **канвирсие** 1. *иқт.* тағиیر ёфтани шарту шароити вомбаргҳои давлатии қаблан баровардашуда (*кам шудани фоизи вомбарг ё тагири мӯҳлати он*). 2. *зб.* калимасозие, ки бе тағиироти шаклӣ дар натиҷаи гузаштан аз як ҳиссаи нутқ ба дигар ҳиссаи нутқ калимаи нав ба вучуд меояд (*мас., даромад – феъл ва даромад – исм*).

КОНВЕРТ *фр.* **канворт** лифофа барои андохта ба ҷое фиристодани мактуб ё ягон ҳуҷҷати дигар, пакет.

КОНВОЙ *фр.* **канвой** даста ё шахси мусаллаҳ барои муҳофизати касе ё пешгирий аз гурези маҳбусону асирон.

КОНГЛОМЕРАТ *лот.* **кангламерт** *геол.* ҷинси кӯҳӣ, ки аз омехтаи маъданҳои гуногуни шаҳшудамонда иборат мебошад.

КОНГРЕСС *лот.* 1. анҷуман ё маҷлиси машваратӣ (*бештар оид ба масъалаҳои байналхалқӣ*): **Конгресси ҷаҳонии тарафдорони сұлх.** 2. парламенти қонунбарор дар ИМА ва баъзе давлатҳои Амрикои Лотинӣ.

КОНДЕНСАТОР *лот.* **канденстар** *физ., тех.*, дастгоҳи маҳсус барои конденсатсия.

КОНДЕНСАЦИЯ *лот.* **канденстисиё** 1. ғализ шудан, зичшавӣ; ҷамъшавӣ. 2. ба ҳолати моеъ ва кристалӣ табдил ёфтани газ ё буҳор дар натиҷаи хунук ва фишурда шудан.

КОНДИСИОНЕР *лот.* **кандисијан** дастгоҳи маҳсус барои гарм ё хунук ва мӯътадилу фоҳам гардондани ҳавои хона.

КОНКАН *канкан* он ки дар қандани кон ширкат дорад.

КОНКУРС *лот.* **канкурс** *ниг.* **озмун.**

КОНКУРСӢ **канкурси** *мансуб ба конкурс; имтиҳони конкурсӣ* имтиҳоне, ки ба барномаи конкурс доҳил аст.

КОНО *кано* *кит.* абллаҳ, нодон, гӯл; *муқоб. доно.*

КОНОӢ *канонӣ* *кит.* абллаҳӣ, нодонӣ, гӯлӣ; *муқоб. доноӣ.*

КОНСЕРВАНТ *фр.* **кансервант** 1. ҳӯроки хушкондашудаи осонпаз. 2. еми серғизои чорво (*мас., ҷав, нарма, кунҷора ва г.*). 3. *геол.* маҳсулоти маъданни тоза кардашуда.

КОНСЕПСИЯ *лот.* **кансписиё** системаи ақоид ва нуқтаи назарҳо оид ба ягон масъала ё ҳодиса (*дар фаҳмиши ва маънидоди онҳо*); фикри асосӣ дар асари илмӣ ё бадей.

КОНСЕРВ(А) *фр.* **(6) кансерв** ҳӯрокворие, ки ба таври маҳсус чӯшонда, пухта ё намак карда, дар қуттиҳои ҳавонодаро нигоҳ медоранд.

КОНСЕРВАГӢ **кансервагӣ** консервшуда; **мевави консервагӣ** меваи консервшуда.

КОНСЕРВАТИВӢ **кансервтиёви** *кӯн.* **куҳнапарастӣ.**

КОНСЕРВАТИЗМ *лот.* **кансервтизм** *кӯн.* **куҳнапарастӣ.**

КОНСЕРВАТОР *лот.* **кансерватор** *ниг.* **куҳнапараст.**

КОНСЕРВАТОРИЯ *ит.* **кансерваториё** мактаби олии мусиқӣ.

КОНСЕРВАТСИЯ *лот.* **кансервтисиё** муваққатан хобондани кори корхона, соҳтмон *ва г.*; **консервасия кардани мошин** амалӣ кардани тадбирҳои техникӣ барои аз нобудшавӣ нигоҳ доштани мошин ҳангоми муддати зиёд кор накардани он.

КОНСЕРВБАРОРӢ **кансервбарари** истеҳсоли консерваҳо: **корхонаи консервбарорӣ.**

КОНСЕРН *лот.* **кансерн** иттиҳодияи якчанд муассисаҳои мустақили молиявӣ ва тиҷоратӣ.

КОНСЕРТ *ит.* **кансерт** аз рӯи барнома бо сурду мусиқӣ *ва г.* дар саҳна баромад кардани ҳунарпешаҳо.

КОНСЕРТӢ **кансерти** *мансуб ба консерт: бар-*

номай консертӣ.

КОНСИЛИУМ лот. **کانسیلیوم** машварати духтурҳо барои ташхиси ягон қасалӣ ва тарзи муолиҷаи он.

КОНСПЕКТ лот. **کانسپکت** баёни мухтасари матне, баёни хуловасӣ, хулоса, ёддошт.

КОНСТИТУЦИОНӢ **کانستیتوتسیانی** мансуб ба конститутсия: суди **конститутсионӣ**; соҳти **конститутсионӣ** тарзи идораи машрутавӣ, тарзи идора аз рӯи сарқонун (қонуни асосӣ).

КОНСТИТУСИЯ лот. **کانستیتوتسیه** қонуни асосӣ, қонуни асосии давлат, сарқонун.

КОНСТРУКСИЯ лот. **کانстроکسیه** соҳт, тарҳ, таркиб.

КОНСТРУКТИВИЗМ лот. **کانстроکتوبیزم** 1. меъ. услуги мемории аспи XX. 2. адш. яке аз равияҳои шаклпастонаи адабиёт ва санъати аспи XX.

КОНСТРУКТИВӢ **کانстроکتیوی** мансуб ба конструксия; камбузидҳои конструктивии **бино** камбузидҳои лоиҳаи бино.

КОНСТРУКТОР лот. **کانстроکتور** созандай ягон дастгоҳ ё мосин, тарроҳ.

КОНСУЛ лот. **کانسول** мансабдор – намояндаи доимији дипломатии давлати ҳориҷӣ дар яке аз шаҳрҳои мамлакате, ки манфиатҳои давлати худ ва корҳои ба раводид ва истикомату рафтуомад вобастаи шаҳрвандони давлати худро ҳимоя мекунад.

КОНСУЛГАРӢ **کانسولگری** ниг. **консулхона**.

КОНСУЛӢ 1. мансуб ба **консул**. 2. ниг. **консулхона**.

КОНСУЛХОНА **کانسولخانه** идораи консул, консулгарӣ.

КОНСУЛТАТСИЯ лот. **کانسولتتسیه** 1. маслиҳат, машварат (бо мутахассиси ягон соҳа). 2. идораи маслиҳатдихӣ. 3. як навъи машғулият дар соҳтори мактабҳо, ки барои аз худ карданӣ фанҳо ба донишомӯзон ёрӣ мерасонад.

КОНТЕЙНЕР англ. **کانتینر** сандуки бузурги махсус барои тавассути мосин, роҳи оҳан, қишиғӣ ва г. қашондани борҳо.

КОНТЕЙНЕРӢ **کانتینرӣ** мансуб ба контейнер: боркашонии контейнерӣ.

КОНТЕЙНЕРКАШ **کانتینرکش** мосини махсуси контейнеркашӣ.

КОНТИНЕНТ лот. **کانتیننت** ниг. **қитъа**.

КОНТИНЕНТАЛӢ **کانتیننتلӣ** мансуб ба континент; иқлими континенталӣ обу ҳавои гайри-баҳрӣ, обу ҳавои хушк дар ҷойҳои аз баҳр дур, ки тобистонаш гарму зимистонаш сард аст.

КОНУН I **کانون I** кит. 1. оташдон, кӯра, манқал. 2. марказ, макон.

КОНУН II с. **کانون II** номи ду моҳи зимистон дар солшумории румӣ: **конуни аввал** (декабр), **конуни сонӣ** (январ).

КОНУН III **کانون III** кит. асбоби мусикӣ.

КОНУС лот. **کانوس** ҳанд., ниг. **маҳрут**.

КОНУСӢ **کانوسӣ** ниг. **маҳрутӣ**.

КОНФЕДЕРАТСИЯ лот. **کانفردرتسیه** 1. номи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар баъзе мамлакатҳо. 2. иттиҳоди давлатҳои мусстакил бо мақсади ҳамоҳанг карданӣ фаъолияти ҳориҷӣ ва корҳои ҳарбӣ.

КОНФЕРЕНСИЯ лот. **کانفرنسیه** ниг. **конфронтс.**

КОНФЕТ им. **کافت** махсулоти ширини қаннодӣ, ки бештар лӯнда ё лӯлаи қоғазпеч мешавад: **конфети шоколадӣ**

КОНФРОНС **کانفرانس** мачлиси машваратӣ, ҷамъомади намояндагони ташкилотҳо, давлатҳо ва олимон барои мухокимаи масъалаҳои махсус, ҳамоиш.

КОНЯК **کانیک** навъе аз машрутот.

кор 1. асоси замони ҳозира аз **коштан**, **киштан** ва **коридан**. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои корандо ва қишиғуандо: **ғаллакор**, **пахтакор**, **риёкор**, **хилофкор**...

КОР 1. амалиёти табдил ёфтани як шакли энергия ба шакли дигар, амал. 2. он чи ки қасе ба он машғул аст, шуғл, пеша; **кори дастӣ** а) амале, ки ба воситаи даст ва умуман бо истифодаи қувваи ҷисмонӣ ба ҷо оварда ме-

шавад; б) маҳсуле, ки аз дасти косибу пешаварон мебарояд; **муқоб.** **кори корхонагӣ.** 3. он чи аз касе содир мешавад, рафтор, кирдор: **ин кори ў кори хуб нест.** 4. хизмат, ҷои хизмат, вазифа; машғулият. 5. супориш ё масъалае, ки ичро ва ҳалли он ҳамчун яке аз шаклҳои санчиши дониши мактабиён ба ҳисоб гирифта мешавад: **кори дипломӣ,** **кори санчишӣ,** **кори курсӣ;** дар **сари кор** дар маҳалли ичрои амале; дар аснои адои хизмат ва вазифа; **кор доштан** а) машғул будан, ба ичрои амал ё вазифа банд будан; б) **маҷ.** бо касе муомила доштан; бо муҳимме ба касе рӯ овардан; **кор кардан** а) бо амале машғул шудан, меҳнат кардан; б) **киноя аз таъсир баҳшидан,** асар кардан; **кор карда баромадан** а) шудгор кардан, нарм кардан ва ғизо додани замини кишт; тайёр кардани замин барои киштукор; **муқ. коркард** 3; б) омӯхта, таҳлилу тадқик намуда, қашф кардани назарияе (кунуне); иҳтироъ кардан; **кор барор гирифтани** пеш рафтани амале, авҷ гирифтани коре, муваффақият пайдо кардани кори касе; **кор боло гирифтани // кор боло рафтани ниг.** **кор барор гирифтани;** **кор буд шудан** а) ба итном расидани коре, анҷом пазирафтани амале; б) **киноя аз рафъ шудани эҳтиёчи касе;** **аз кор баровардан** а) аз вазифа озод кардан; б) **киноя аз фарсада кардан,** ба ҳолати корношоямӣ расонидан, монда кардан; **аз кор баромадан** а) аз кор фориг шудан; б) **киноя аз фарсада шудан,** маҷолу тавоноии ичрои кореро надоштан; в) **маҷ.** вайрон шудан, ғайри қобили истифода шудан; **аз кор мондан** а) кор накардан, аз ҳаракат бозистодан (-и муассиса ё мошин); б) **маҷ.** қобилияти корро гум кардан (*аз заъфи тири ва г.*); **аз кор холӣ шудан** сабукдӯш шудан, маъзул шудан, дур карда шудан аз вазифа; **ба кор даромадан** а) дар ҷое ба хизмат дохил шудан; б) ба ҳаракату фаълияти истеҳсолӣ шурӯъ кардан (-и корхонае); **кори қалон** бисёр хуб, ниҳоят олӣ; **кори сиёҳ** меҳнати ҷисмонӣ (дастӣ)-и коргари беихтинос; **кори хайр** амри нек, кори савоб (*мас., из-дивоҷ, тӯй ё ягон маъракаи дигар*); **кору бор //** **кору кочол** ҳар ҳел корҳо, машғулиёт; шуғл; **аз афти кор** а) чунон ки аз рафти масъала дидо мешавад...; б) шояд, эҳтимол; **кори касе афтодан** (*ба касе*) сару кор доштан бо касе; дар ҳалли масъалае эҳтиёҷманд шудани касе

ба касе; **кор афтодан ба сари касе** ҳодисае пеш омадан, воқеае рӯй додан (*бештар ногувор*); **кор додан** лозим шудан; эҳтиёчи касеро баровардани чизе; **кор надоштан** а) мудоҳила накардан ба кори касе; эътибор надодан, бепарво будан нисбат ба коре; **корро пухтан (пазондан)** масъаларо ҳаллу фасл кардан, дар масъалае бо касе ба қарори муайяне омадан; **кор фармудан** а) ба касе ичрои вазифаero супурдан, касеро ба ичрои вазифае водоштан; б) ҷизеро истифода кардан, ба кор бурдан; **кор аз даст рафтани //** **кор аз кор гузаштан** истифода нашуда мондани фурсати муносаби ичрои амале, мавриди мувофиқи коре бар бод рафтани; **кори касеро (ҷизеро) тамом кардан** касеро нобуд кардан; ҷизеро аз байн бурдан; **ба кор андохтан** ба ичрои шуғле водоштан касеро; ба ҳаракат даровардан, амалкунанда намудани чизе; **ба кор бурдан** а) истифода бурдан, кор фармудан; **ба кор омадан** лозим шудан, даркор шудан; ба дарди касе даво шудан; **ба рӯи кор омадан** ба сари ҳокимијат омадан, роҳбарии идораero ба даст гирифтани; **пул кор кардан** меҳнат карда пул ба даст овардан, пул ёфтани; **сару кор доштан** а) машғул будан бо амал ё вазифае; б) муомила доштан бо касе; **чаҳми корро донистан** дар шуғлу амал маҳорат доштан; **коре карда** илоҷе карда, ҷорае андешидан...; ба ҳар восита. 6. **маҷ.** вазъият, аҳвол; **кор чатоқ //** **кор ҳӯрчин** гуфт. вазъияти хеле бад, аҳволи бад. 7. **маҷ.** ҷанг, муҳориба; **кору пайкор** задухӯрд, муҳориба. 8. **маҷ.** марг, аҷал; **кор шудан** ба ҳоли баду табоҳ афтодан; хеле ранҷу озор дидан; **кор тамом шудан** гуфт. ҳаробу табоҳ шудани аҳволи касе, вазъияти касе бад шудан, марги касе даррасидан; **муқ. кори касеро тамом кардан;** **ягон кор кардан** илоҷе ёфтани, ҷорае андешидан; ба навъе роҳи ҳалли масъалаеро пайдо кардан.

КОРА کарه :кора кардан асар кардан, таъсир баҳшидан, коргар афтодан.

КОРАМ کارم барои кишт мувофиқ, қобили кишт: **замини корам.**

КОРАМНАШУДА کارم‌نشدہ киштнашуда; барои кишт мувофиқнашуда.

КОРАМШУДА کارم‌شده киштшуда; барои кишт мувофиқшуда.

КОРАНДА ڪارنڊه *сифати феълии замони ҳозира аз коридан ва қаштан;* он ки кишт мекунад, зореъ, зироаткунанда.

КОРАНДОЗ ڪاراندаз *тех. мурвати (тугма)* ба кор андозанд: **корандози магнитӣ**.

КОРАНДОЗӢ ڪاراندازی *mansub ба корандоз.*

КОРАФЗО(Й) ڪارافزا(ي) *он ки боиси зиёд шудани кор ва ташвиши дигарон мешавад, корзиёдкунанда.*

КОРАФТОДА ڪارافتاده *сифати феълии замони гузашта аз кор афтодан;* 1. эҳтиёчманд, ниёзманд. 2. кордида, таҷрибадор; **пешниш табиib нарав – пешниш корафтода рав (мақ.).**

КОРБАЙЬ ڪاربیع *музде, ки ба миқдору ҳаҷми кори иҷрошуда пардохта мешавад: музди корбайъ.*

КОРБАНД ڪاربند *кит. ба амал оваранда, ба амал татбиқкунанда; корбанд шудан* а) ба ҷо овардан, иҷро кардан; б) итоат кардан.

КОРБАРИ ڪاربری *ба роҳ мондани коре, пеш бурдани коре; қобилияти корбарӣ доштан.*

КОРБАСТ ڪاربست *ба кор бурдан, истифода кардан.*

КОРБОФ ڪارباف *кӯн. косиби боғанд; шоҳибоф.*

КОРБОФӢ ڪاربافی *кӯн. қасбу шуғли боғанд, боғандагӣ; шоҳибофӣ; дӯкони корбофӣ дастгоҳи боғандагӣ.*

КОРБУРД ڪاربرد *nig. корбаст.*

КОРВАРЗ ڪارورز *кит. коркун, коргар.*

КОРВОН ڪاروان 1. қатори чорпоёни боркаш (*шутур, аспу ҳар*) ва арабаҳо, ки бо он савдогарону мусофирон бо ҷизу ҷораашон сафар мекунанд, қофила. 2. қатори кишиҳо ё мошинҳои якҷоя ба сӯе ҳаракаткунанда; **корвон-корвон** қофила-қофила; бисёр.

КОРВОНАК ڪاروانک *зоол. як навъ парандай ботлоқӣ.*

КОРВОНБОШӢ ڪاروانباشی *таър., nig. корвонсолор.*

КОРВОНГАРД: ڪاروان گرد *роҳи корвонгард* *кӯн.* роҳе, ки аз он корвон мегузарad.

КОРВОНГОХ ڪاروان گاه 1. истгоҳи корвон. 2. *nig. корвонсаро(й).*

КОРВОНГУЗАР ڪاروان گذر *nig. корвонгард.*

КОРВОНИЙ ڪاروانӣ *он ки бо корвон сафар мекунад, яке аз равандагон дар корвон; аҳли корвон.*

КОРВОНКАШ ڪاروان گش *корвонсолор; ситораи корвонкаш* ситораи қутб, ки ба корвон роҳ нишон медиҳад.

КОРВОНКУШ ڪاروان گش *кушандай корвону корвониён; роҳи корвонкуш* роҳи дури пурмашаққати корвон; **сароби корвонкуш** саробе, ки корвониён ба фиреби он афтода раҳгум мезананд; **ситораи корвонкуш** *киноя az сайёраи Муштарӣ.*

КОРВОНСАРО(Й) ڪاروان سرا(ي) *сарои бузурги дорои меҳмонхона дар шаҳрҳо ва сари роҳҳои корвонгард, ки корвону корвониён дар он манзил мегирифтанд.*

КОРВОНСОЛОР ڪاروان سالар *сардори мусофириону савдогарони бо корвон сафаркунанда, сардори қофила.*

КОРВОНХОНА ڪاروان خانه *nig. корвонсаро(й).*

КОРГАР ڪارگر 1. шахсе, ки дар корхонае ё коргоҳе бо техника ё бе техника кори ҷисмонӣ карда, ба ивази он музд мегирад, меҳнаткаш, заҳматкаш. 2. *маҷ.* таъсирбахш, муассир; **коргар афтодан** таъсир бахшидан, асар кардан.

КОРГАРДОН ڪارگرдан *nav. он ки дар кори аз рӯи намоишнома оғаридани фильмҳо роҳбарӣ мекунад; коргардони фильм* роҳбари бадеии фильм, режиссёр.

КОРГАРЗАН ڪارگر زان *зане, ки дар муассисаи истеҳсолӣ кор мекунад.*

КОРГАРЗОДА ڪارگرزاده *фарзанди кор- гар, зодаи меҳнаткаш.*

КОРГАРӢ ڪارگرӣ *mansub ба коргар;* амали коргар; **харакати коргарӣ** фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии синфи коргар.

КОРГАРНИШИН ڪارگرنшиин *ҷое, ки коргарон иқомат доранд: шаҳраки коргарнишин.*

КОРГАРҔАВОН ڪارگر جوان *коргаре, ки ба синну сол ҷавон аст.*

ну сол чавон аст.

КОРГАХ *کارگاه* *nig. коргох.*

КОРГОХ *کارگاه* 1. ҷои кор, маҳалли кори коргарон (завод, фабрика, сех, устохона ва г.). 2. дӯкон, дастгоҳи боғандагӣ.

КОРГУЗОР *کارگزار* 1. он ки мукотиботи расмӣ ва ҳуҷҷатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмии забони коргузорӣ, услуби забони расмии идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуҷҷатнигорӣ.

КОРГУЗОРИ *کارگذاری* 1. танзиму тартибидии ҳуҷҷатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмии забони коргузорӣ, услуби забони расмии идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуҷҷатнигорӣ.

КОРГУРЕЗ *کارگریز* он ки бо ҳар баҳона аз кор гардан метобад; танбал.

КОРГУРЕЗӢ *کارگریزی* гардан тофтан аз кор бо баҳонае; танбалӣ.

КОРД *کارد* олати филизии дастадори як ё ду тарафаш тез, ки барои буридан истифода мебаранд; **корди дудама** корде, ки ҳар ду тарафи тегааш тез ва буранда аст; **корди ош** корди калон барои буридани гӯшт, угро *ва г.*; **корд ба устухон расидан** *киноя аз бисёр* ба танг омадан, ҷон ба лаб расидан; **корди касе дар болои равған (думба)** будан *киноя аз фоиданоку сердаромад* будани кори касе, ҳама чизи касе фаровон будан; **кордро аввал ба худат зан, дард накунад, ба дигар кас зан** (*зарб.*) он чи ба худат раво намебинӣ, ба дигаре раво мадор.

КОРДАК *کاردک* *nig. кордча.*

КОРДБОЗ *کاردباز* он ки бо корд дар саҳна бозӣ мекунад.

КОРДБОЗӢ *کاردبازӣ* *мансуб ба кордбоз;* амали кордбоз.

КОРДЗАНӢ *کاردنې* бо корд заданин яқдигар ҳангоми муноқиша ё даст ба гиребон шудан.

КОРДИДА *کاردیده* корозмуда, таҷрибанок; кордон: **пирি кордидা.**

КОРДИҲАНДА *کاردهненде* он ки дигаронро бо кор таъмин мекунад.

КОРДКАШ *کاردکش* шахси бадкирдоре, ки бо корд ба одамон ҳуҷум мекунад.

КОРДКАШӢ *کاردکشی* корд кашидан; бо корд ба яқдигар ҳуҷум кардан; *муқ. кордзани:* **кордкашӣ кардан.**

КОРДОН *کاردان* шахсе, ки тартиби (чашми) корро хуб медонад, аҳли кор; корогоҳ.

КОРДОНӢ *کاردانӣ* кордон будан, донандагии коре, корогоҳӣ.

КОРДОР *کاردار* 1. он ки соҳиби коре ва вазифаест; он ки шуғле ва қасбе дорад; *муқоб. бекор.* 2. даҳлдор; **кордор шудан** даҳл намудан, даҳолат кардан, мудоҳила кардан.

КОРДОРИ *کاردارӣ* тариқи муносибат ба ичрои корҳо; тарзи идораи коре.

КОРДСОЗ *کاردساز* устои кордсоз; он ки корд соҳта метавонад.

КОРДСОЗӢ *کاردسازӣ* *mansub ба кордсоз;* амали кордсоз.

КОРДӮСТ *کاردوست* он ки меҳнат ва кор барои вай ҳушу дилкаш аст, он ки кор карданро дӯст медорад.

КОРДӮСТИ *کاردوستӣ* меҳру муҳабbat ба кору меҳнат.

КОРДХӮРДА *کاردخورده* аз зарби корд ҷаро-ҳатбардошта, бо корд маҷрӯҳшуда.

КОРДЧА *کارдҷе* корди хурд, асосан қатшаванда, корди кисагӣ.

КОРЕЗ *کاریز* ҷоҳҳои қатори аз зери замин ба ҳам пайваста, ки оби онҳо рафта-рафта ба рӯи замин баромада равон мешавад.

КОРЕЗКАН *کاریزкан* *کӯли.* коргари канандай корез.

КОРЁБӢ *کاريابӣ* ҷустуҷӯи кор, аз пайи ёфтани кор рафтan.

КОРЗАДА *کارزدہ* он ки аз зиёд ва бошиддат кор кардан дилаш аз кор сард шудааст, он ки аз кори зиёд саҳт монда шудааст: **корзада шудан.**

КОРЗОР *کارзар* 1. ҷанг, муҳориба. 2. майдони ҷанг.

КОРИДАН қарбидн *nig.* коштан.

КОРИСТОН қарстан 1. кор ва саргузашти қаҳрамонҳо; воқеа(ҳо)-и ачибу ғарип; корнома. 2. *кит.* коргоҳ, чои кор.

КОРӢ қарӣ 1. он ки аз дасташ кор меояд, аҳли кор; меҳнатӣ, коркун. 2. *мансуб ба кор;* он чи ба ичрои коре лозим мешавад; даркорӣ: **либоси корӣ** корҷома; **мизи корӣ** мизе, ки дар сари он нишаста кор мекунанд; **дасти корӣ доштан** қиноя *аз* кордон будан, ўҳдабаро будан.

КОРКАРД қаркард 1. маҳсули кор; ҳаҷми кори ичрошуда. 2. музди коре, ки коргар ё косиб дар бадали кори худ мегирад. 3. *нав.* кор карда баромадан; тақмилу тайёр кардани ҷизе; **коркарди байни қаторҳои пахта** қаланд карда баромадани пахтазор, нарм кардани бехи пахта; **коркарди механикии ҷӯб** бурида тайёр кардани маснуоти ҷӯбӣ барои истифода.

КОРКУН қаркун *nig.* коргар.

КОРКУШТА қаркште *nig.* корзада.

КОРҚӮФТА қарқофте 1. аз кори зиёд мондашуда ва дардманшуда. 2. *маҷ.* таҷрибанок, кордида.

КОРМАНД қарманд коркун, ходим; **Корманди шоистаи Тоҷикистон** унвони фаҳрие, ки ба коркунони пешқадами соҳаҳо барои хизматҳои шоиста дода мешавад.

КОРМУЗД қармзд *nig.* корбайъ.

КОРНАМОЙ қарнамаи нишон додани кори наёён; рафтори қаҳрамонона ва фидокорона.

КОРНОДИДА қарнадиде бетаҷриба, навкор.

КОРНОМА қарнаме *кит.* 1. воқеанома, ҷангнома. 2. ҳунарнамой; қаҳрамонӣ; **корнома нишон додан** амали фидокоронае ба ҷо овардан; фидокорона меҳнат кардан.

КОРНОШОЯМ қарнашайм 1. аз кор баромада, қобили истифода набуда. 2. *тех.* вайрон.

КОРНОШОЯМИЙ қарнашайми мансуб ба **корношоям**; ба кор наомадан; вайрон будан.

КОРОГОҲ қарآگاه 1. он ки аз ҳақиқати воқеа огоҳ аст. 2. кордон, пуртаҷриба. 3. *кит.*

чосус.

КОРОГОҲӢ қарآگاهи корогоҳ будан; воқифӣ аз кор ва хусусияти он.

КОРОЗМО(Ӣ) қарآزمایи таҷрибакунанда; коромӯзандা.

КОРОЗМОЙ қарآزمайи таҷриба, озмоиш дар ичрои коре: **мӯҳлати корозмой**.

КОРОЗМУДА қарآzmوده кордида, таҷрибадида.

КОРОЗМУДАГӢ қарآzmودگи кордида будан, таҷрибадида будан.

КОРОӢ қарائي 1. ба кор омадан, даркор шудан. 2. ҷизи бакороянда, бакорраванда, даркорӣ.

КОРОМАД қарآمد даркорӣ; қобили истеъмол ва истифода.

КОРОМӮЗ қарآмوز таҷрибаомӯз, шогирд.

КОРОМӮЗӢ қарآموزи исми амал *аз кор* омӯхтан; омӯхтани тарзи ичрои кор дар идора ё муассисае, ёд гирифтани кор.

КОРОМӮХТА қарآموҳте таҷрибадида, кордон.

КОРОНДАН қаранден тарзи бавоситаи **коридан**; қасеро ба кишт водоштан; ба қасе фармуда ҷизе киштан.

КОРОЯМ қарآیм *nig.* коромад.

КОРПАРДОЗ қарпӯрдаз пухтакор, кордон, корчаллон.

КОРПАРДОЗӢ қарпӯрдази пухтакорӣ, кордонӣ, корчаллонӣ.

КОРПАРТОӢ қарпӯртәи с. ба таври оммавӣ аз кор даст қашидани коргарон бо мақсади ба корфармо пеш гузоштани ягон талаб, Ҷътисоб: **корпартой кардан**, **корпартой Ҷълон кардан**.

КОРПОРАТСИЯ лот. қарпӯртсие 1. иттиходияи гурӯҳҳо, иттифоқи шаҳсҳои ҳампешаю ҳамтабақа. 2. яке аз шаклҳои ширкати саҳомӣ дар баъзе кишварҳо; **муқ. ширкат**.

КОРПУС лот. қарпӯс 1. бинои алоҳидае аз маҷмӯи иморатҳои ягон муассисаи саноатӣ, таълимӣ *ва г.* 2. *х.* иттиходия, ки аз ҷанг дивизия ё бригада ташкил мёбад. 3. *nig.* ҳайат; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намояндагони

дипломатии давлатҳои хориҷӣ дар ягон давлати дигар.

КОРРУПСИЯ лот. *کارپسیه nig. ришваситонӣ.*

КОРСОЗ *کارساز* 1. анҷомдиҳандаи кор, хизматгузор; мададгор; осонқунандаи мушкилиҳо. 2. кит. пуштибон, такягоҳ. 3. маҷ. мушкилкушо (*сифати Худо*).

КОРСОЗӢ *کارسازӣ* 1. корбудкунӣ; мададгорӣ, ёрмандӣ. 2. кит. пуштибонӣ, химоя.

КОРСОН *کارسان* табаки чӯбини калон; зарфи чӯбин ё филизӣ барои хамир.

КОРТАЛАБ *کارتطلب* 1. толиби кор, чӯяндаи кор. 2. кор ё соҳае, ки барои истеҳсоли чизе, расондани ҳосиле бисёртар кор карданро меҳоҳад (*mas., пахтакорӣ нисбат ба галакорӣ меҳнатталаబ аст*).

КОРУБОР *کاروبار* *гӯфт.* корҳо, вазъи корҳо.

КОРУНД *خ. کاروند* навъи маъданӣ бисёр саҳт, сангӣ саҳт.

КОРФАРМО *کارفرما* он ки муздуурро кор мефармояд; он ки ичро кардани кореро ба касе месупорад; саркор, соҳибкор.

КОРФАРМОӢ *کارفرمائي* 1. истеъмол кардан, ба кор бурдани чизе. 2. корфармо будан, амали корфармо; ба касе фармудани коре.

КОРХОНА *کارخانه* фабрика, коргоҳ, устохона.

КОРХОНАДОР *کارخانه‌دار* соҳиби корхона, соҳиби устохона ё заводу фабрика.

КОРХӮРДА *کارخورده* бисёр корфармудашуда, кӯҳна, фарсада.

КОРЧАЛЛОН *کارچلان* он ки бо ҳар васила кошашро пеш мебарад, устокор, кордон, ўҳдабаро, корбудкун ба манфиати худ.

КОРЧАЛЛОНИӢ *کارچلانى* ўҳдабароӣ дар ичрои корҳо; кордонӣ.

КОРҶОМА *کارجامه* либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд, либоси корӣ.

КОРҶУНБОН *کارجنбан* ташкилқунандаи кор; ташаббускор.

КОРШИКАН *کارشکن* монеъшавандаи кор, халалрасонандаи кор; вайронкор.

КОРШИКАНӢ *کارشکنى* мамониат кардан ба пешрафти кор, халал расондан ба ичрои кор ё ҷорабинӣ, вайронкорӣ.

КОРШИНОС *کارشناس* мутахассис; кордон, таҳлилгари кор (эксперт).

КОРШИНОСӢ *کارشناسӣ* исми амал аз **коршинос**, кордонӣ, мутахассис будан дар ин ё он соҳа.

КОРШОЯМ *کارشايم* 1. қобили истифода, бакороянда. 2. *тех.* дуруст, соз.

КОРШОЯМИ *کارشايمى* 1. қобили истифода будан, бакороянда будан. 2. *тех.* дурустӣ, созӣ.

КОС I *کاس* сари рони одамӣ ва ҳайвонот, ки ба тана пайваст мешавад ва косашакл аст.

КОС II *کاس* *nig. коса*.

КОС III *کاس* *кит.*, зоол. хук.

КОСА *کاسه* зарфи чуқури даҳанфарохи аз пиёла қалонтар барои таомхӯрӣ: **косаи чинӣ**, **косаи сафолӣ**, **косаи чӯбин**, **косаю табақ**; **косаи сангпушт** устухони сипармонанд, ки сангпушт дар он ҷо гирифтааст; **косаи сар** *nig. косаҳона (-и сар)*; **коса кардан** ду ё пора карда буридани ҳарбузаю тарбуз барои хӯрдан; ◊ **косаи сабри касе пур (лабрез) шудан** ба нихоят расидани сабру тоқати касе, дигар тобу тоқат намондан; **ҳамин ош, ҳамин коса** (*мақ.*) вазъ тағиیر наёфтааст, аҳвол мисли пештара аст; **назири боз ҳамон тосу ҳамон ҳаммом**; **дар таги (зери) коса нимкоса** (*мақ.*) дар коре ниҳон будани сирре; макру фиребе доштан.

КОСАГАР *کاسه‌گر* он ки косаю табақ месозад, косасоз, кулол.

КОСАГАРИ *کاسه‌گرى* косагар будан, косасозӣ.

КОСАГУЛ *کاسه‌گل* 1. гули садбарги баргҳояш қалон-қалон. 2. маҷ. соқии нишасти шарбнӯши, соқии базм.

КОСАДУМ *کاسه‌دم* *гӯфт., nig. санҷоб.*

КОСАЛЕС *کاسه‌لیس* 1. пурхӯр, ҳарис, гурӯс-начашм. 2. маҷ. хушомадгӯй, лаганбардор.

КОСАЛЕСӢ *کاسه‌لیسى* 1. пурхӯр, ҳарисӣ, гурӯс-начашмӣ. 2. маҷ. тамаллуккорӣ, хушомадгӯй, лаганбардорӣ.

КОС

КОСАМОНАНД ڪاسه‌مانند ба монанди коса, косашакл.

КОСАНАВОЗ ڪاسه‌نواز кит. таблзан, нақорачӣ.

КОСАПУШТ ڪاسه‌پشت кит., ниг. сангпушт.

КОСАТАРОШ ڪاسه‌траش он ки аз ҷӯб косаю табақ метарошад, косагар.

КОСАТАРОШӢ ڪاسه‌траشی исми амал аз **коса** тарошидан; амали косатарош.

КОСАХОНА ڪاسه‌خانه :косахонаи сангпушт ниг. **косай** сангпушт; **косахонаи сар** биол. устуҳонбандии сари одам ва бъязе ҳайвоноти дигар, чумчума; **косахонаи ҷашм** биол. чукурие, ки себаки ҷашм дар он ҷо гирифтааст; **аз косахонааш баромадани ҷашми** касе ҳаросон шудан, саҳт тарсидан.

КОСАШИКАН(АК) گوфт. ڪاسه‌شکن// ڪاسه‌شکن ٻئومري، кي ڪۈدак بىسېر ғاش ڪاردا، بەھۇش مەشавاد; سارب.

КОСИБ a. ڪاسب он ки бо меҳнати (хунари) дастӣ ба таври инфириодӣ ҷизе истеҳсол ме-кунад, хунарманд, пешавар.

КОСИББАЧА ڪاسب‌بچه ڪوسibi ҷавон; фарзанди ڪوسib.

КОСИБДЕҲКОН ڪاسب‌دهقان дехқоне, ки дар айни замон бо истеҳсоли ашёи хунари дастӣ машғул мебошад.

КОСИБӢ ڪاسبي истеҳсоли дастии хонагӣ; хунармандӣ, ڪاسб; **корхонаи ڪوسӣ** устохонае, ки дар он хунармандон дастӣ ва бо асбобҳои одӣ маҳсулот истеҳсол мекунанд.

КОСИБНИШИН ڪاسب‌نشين маҳаллае, ки дар он асосан ڪوسибон икомат доранд.

КОСИД a. ڪاسد бехариidor, беривоҷ, беравнак, ڪاسодшуда (дар бораи бозор ва молу матоъ).

КОСИНУС лот. ڪاسینوس дар тригонометрия синуси кунҷи иловагӣ.

КОСМЕТИКА ю. ڪاسمتیکه 1. ба таври сунъӣ бехтару зебо сохтани намуди берунии сару рӯй ва бадан; солим ва тару тоза нигоҳ доштани сару рӯй ва бадан. 2. маҷмӯи чизҳое, ки ба рӯй ва пӯст молида мешаванд, аз қабили атру ғоза, равғанҳои гуногуни атрай ва г.

КОСМЕТИКӢ ڪاسمتیکي мансуб ба ڪوسметика.

КОСМОГОНИЯ ю. ڪاسماگانие нуч. қисми астрономия, ки пайдоиш ва инкишофи коинот, ҷирмҳои осмонӣ ва системаи онҳоро мемӯزاد.

КОСМОДРОМ ю. ڪاسмادرام маҷмӯи иншооту таҷҳизот ва майдончаҳо барои тайёр кардан ва ба қайҳон сар додани киштиҳои парвоз-кунанда.

КОСМОЛОГИЯ ڪاسمالاگييہ илм дар бораи соҳт ва таркиби коинот, қайҳоншиносӣ.

КОСМОПОЛИТ ю. ڪاسماپالیت пайрави маслаки ڪوسмополитизм.

КОСМОПОЛИТИЗМ ю. ڪاسماپالیتیزم таълимоте, ки тамоми оламро ватан пиндошта, ғояи мудофиаи ватан, мустақилияти давлатӣ ва истиқлоли миллиро рад менамояд.

КОСНӢ ڪاسني бот. گيёҳи худрӯи талхе, ки дар тиб ба кор мераવاد, ҳиндбо.

КОСТ ڪاست ڪوسوسи замони گузашта аз **костан**; камӣ, ҳақс; **каму ڪост** ниг. **кам**; **бекаму ڪост** پурра.

КОСТА ڪاسته ڪوساتи ғөълии замони گузашта аз **костан**; камшуда, қоҳида; нуқсон пайдокарда: **коста будан**, **коста шудан** (гардидан); **моҳи (маҳи) коста** // **коста моҳ (маҳ)** қиноя аз моҳи нав; бозори ҷизе **коста шудан** а) ниг. **ка-сад** (کاسод шудани бозори ҷизе); б) кам шудани аҳамияту Ҷътибори ҷизе.

КОСТАН ڪاستن 1. кам шудан, ڪosta шудан (-и қисме аз ҷизе). 2. кам кардан. 3. маҷ. логар шудан, қоҳидан; **зехни** касе **костан** ниг. **коҳидан** (зехни касе коҳидан).

КОСТИЙ ڪاستي камӣ, камбудӣ; нуқсон: **камию ڪости**.

КОТА ڪاته لاخچ. зане, ки маъшукаи марди бегона аст, маъшуқа; марде, ки бо зани дигаре муошиқа дорад, ошиқ, хушдор; **кота** кардан ба ҳуд ошиқ пайдо кардан (оид ба зан).

КОТАБОЗ ڪاته‌باز لاخچ. занбوز, занакабоз, фосиқ.

КОТАБОЗӢ ڪاته‌بازی لاخچ. занакабозӣ, фосиқӣ.

КОТИБ a. ڪاتب 1. он ки менависад, китобат-кунанда; миরзо, дабир, мунши. 2. шахси

масъули коргузории идораю муассисаҳо ва одамони ғайрирасмӣ; **котиби мачлис** нависандай суратмаҷлис. 3. соҳибмансабе, ки иҷрои корҳои ташкилию ҷории муассисаҳои илмӣ, идораи нашриёт *ва г.* ба зиммаи ўст: **котиби илмӣ, котиби масъули идораи рӯзнома, котиби масъули комиссияи қабули донишгоҳ**. 4. роҳбари интихобии ташкилотҳои ҳизбӣ ва иттифоқҳо; **котиби кумитаи ҳизбӣ, котиби Иттифоқи нависандагон**.

КОТИБА *a. کاتبه* муанниси котиб; котибзан.

КОТИБӢ *کاتبی* амал ва вазифаи котиб; дабирӣ; муншигӣ.

КОТИБОНА *کاتبانه* *кҳн.* музде, ки дар Бухорои амирӣ дар мурофиаҳо барои китобат ситонда мешуд.

КОТИБОТ *a. کتابات* шӯъбаи идора ё мақоми маҳсус, ки роҳбарӣ ба корҳои ташкилий ва умуман коргузориро ба ҷо меорад: **котиботи кумитаи марказии ҳизб**.

КОТУРА *کاتوره* *кит.* 1. ошуфтагӣ; ҳайронӣ, саргаштагӣ. 2. саргашта, ҳайрон; ошуфта.

КОТЛЕТ *фр.* *کاتلت* *xyrp.* гӯшти қимаи дар тоба бирёнкарда.

КОТТЕЧ *англ.* *کاتچ* хонаи асосан дуошёнаи истиқоматии маҳсус барои як оила, ки бештар дар беруни шаҳр сохта мешавад.

КОФ I *کاف* номи ҳарфи бисту панҷуми алифбои арабиасоси тоҷикист, ки дар алифбои ҳозираи тоҷикӣ муодили «қ» буда, дар ҳисоби абҷад ба адади бист баробар аст.

КОФ II *کاف* шикоф, сӯроҳ, тарқиши.

КОФАР *کافر*: занбӯри кофар занбӯри сурхи қалон.

КОФЕИН ҳол. *کافین* моддаи доруии пурзӯркунандаи кори асад, ки дар чой ва қаҳва мавҷуд аст.

КОФИДАН *کافیدن* *кит.* шикофтан, қандан, қовидан.

КОФИР *a. کافر* *д.* номусулмон; умуман худоношинос, бедин, беимон, бехудо.

КОФИРДИЛ *کافر دل* *кит.* бевафо, сангдил, бераҳм.

КОФИРИ *کافری* *د.* мансуб ба кофир; бединӣ, худоношиносӣ.

КОФИРКЕШ *کافر کیش* *кит., ниг.* кофир.

КОФИРНЕҶМАТ *کافرنعمت* носипос, ношукр; кӯрнамак.

КОФИРНЕҶМАТӢ *کافرنعمتی* носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ.

КОФИРНИҲОД *کافرنہاد* *کит.* кофиртабиат, кофир.

КОФӢ *کافی* басанда, кифояткунанда; **ба қадри кофӣ** ба қадре, ки ба зиёдтар аз он эҳтиёҷ нест; **кофӣ будан** басанда будан, кифоятбахш будан.

КОФТА *کافته* сифати феълии замони гузашта аз кофтан: **кофта баровардан, кофта гирифтan, кофта ёфтan; кофта-кофта** ҷустуҷӯкунон, ҷизеро бисёр ҷуста.

КОФТАН *کافتن* 1. *کит.* шикофтан. 2. қандан, қовидан. 3. ҷустуҷӯ кардан, кофтуков кардан; **дандон кофтан** байни дандонҳоро аз бокимондаи ҳӯрокиҳо покиза кардан, мисвок кардан; **даст кофтан** а) даст расондан; б) *маҷ.* кордор шудан, даҳолат кардан; **таги гапро (корро) кофтан** ба асли (моҳияти) масъала ё сухане расиданӣ шудан; **чашм кофтан** себаки ҷашмро қанда аз қосаҳонааш баровардан.

КОФТАНӢ *کافتنی* сифати феълии замони оянда аз кофтан; **кофтанӣ рафтan** ба суроги қасе рафтan, ба ҷустуҷӯ рафтan.

КОФТУКОВ *کافتوکاو* қовиши, ҷустуҷӯ, тафаҳхӯс; **кофтукови бостоншиносон** ҳаробаҳоро қанда осори қадими ҷаъриҳиро ҷустуҷӯ кардани бостоншиносон; ҳафриёти бостоншиносон; **кофтуков гузаронидан** ҷоero ҷустуҷӯ кардан бо мақсади ёфтани ҷизи пинҳонкардашуда; аз назари тафтиш гузаронидани қасе барои ёфтани ҷизҳои пинҳонкардашуда; **кофтуков кардан** а) ҷустуҷӯ кардан; б) пурсуҷӯ кардан, истинтоқ кардан; **ба кофтуков даромадан** ба ҷустуҷӯ сар кардан.

КОФУР ҳол. *کافور* *маъд.* 1. моддаи булӯрини сафедранги бӯйдор, ки дар тиб ва техника ба кор меравад. 2. *маҷ.* сафед.

КОФУРБОР қафурбар *кит.* киноя аз ҳар чизи бисёр сафед ва хушбӯй; ◇ **абри кофурбор** абри барфовар.

КОФУРБӻ(Ӣ) қафурбӯй (*кит., маҷ.* муаттар, хушбӯй).

КОФУРӢ қафур 1. аз кофур сохташуда, мураккаб аз кофур. 2. *маҷ.* сафед; **шамъи кофурӣ** шамъе, ки аз кофур сохта шудааст.

КОХ қаҳ қаср, кӯшк; бинои боҳашамат; **кохи истибдод** *маҷ.* дастгоҳи зулму бедодӣ; ҳокимияти мутлақа.

КОХ қаҳ резаҳои кӯфтаи пояи хушки гандуму ҷав ва амсоли он ки бештар чун ҳӯроки чорво ва дар тайёр кардани қаҳгил аз он истифода мебаранд; **агар коҳ аз ту нест, коҳдон аз туст** (*зарб.*) дар мавриди ҳӯрокеро муфт дида пурхӯрӣ кардани шахсе гуфта мешавад; **як пари коҳ** чизи андак, чизи аз ҷиҳати микдор ва вазн ночиз, кам ва сабук; **коҳи қӯхнаро бод додан (кардан)** воқеаи гузаштаеро ба миён оварда, бо касе гилагузориву ҳарҳаша кардан; **пар(р)и коҳ надоштан** ҳеч чиз надоштан, тамоман бечизу нодор будан.

КОХВОР қаҳвар 1. чун коҳ, мисли коҳ. 2. *маҷ.* хеле ба сабуқӣ ва осонӣ (чизеро аз ҷое ба ҷое андохтан).

КОХГИЛ қаҳгел гили бо коҳ омехта барои андоваи бому девор; лойи коҳдори хушкида.

КОХДОН қаҳдан ҷои маҳсус барои нигаҳ доштани коҳ, коҳдон, қаҳхона: **давидани ғӯсола то коҳдон** (*зарб.*).

КОХДУД қаҳмуд 1. дуде, ки аз оҳиста-оҳиста сӯхтани коҳу ҳошок пайдо мешавад ва хеле гализу гулӯгир аст. 2. *маҷ.* кори ҳавфнок.

КОХИДА қаҳмиде сифати феълии замони гузашта аз коҳидан; ҳаробшуда, лоғаршуда: **тани коҳида**.

КОҲИДАН қаҳмиден 1. костан, кам шудан. 2. лоғар (ҳароб) шудан. 3. *маҷ.* азоб қашидан; ранцидан, озор дидан; **иззати нағси касе коҳидан** шахсияти касе ҳалалдор шудан; обрӯю эътибори худро пастшуда дарёфтани қасе; **зехни касе коҳидан** ранцидан, малоли хотир пайдо кардан; **рӯхи касе коҳидан** бад шудани ҳолати даруниӣ ва қалбии касе, аф-

сурда шудани рӯҳи касе, хира шудани табъи касе.

КОҲИЛ I a. қаҳл танбал, сусткор.

КОҲИЛ II a. қаҳл байни ду шона поёntар аз ақиби гардан (*бештар оид ба чорпо*).

КОҲИЛИЙ қаҳмили танбалӣ; сустӣ.

КОҲИЛОНА қаҳлане танбалона; бемайлу рағбат.

КОҲИЛТАН қаҳлэн танбал, фахӯл.

КОҲИЛТАНӢ қаҳлэнӣ танбалӣ, сустӣ.

КОҲИН қаҳн 1. марди рӯҳонии мисриён, насрониён ва яҳудиёни қадим. 2. *маҷ.* соҳир; гайбӣ.

КОҲИШ қаҳмеш маломат, сарзаниш; **коҳиши кардан** маломат намудан, сарзаниш кардан.

КОҲИШОМЕЗ қаҳшамиз маломатомез, бо оҳангӣ таънаву сарзаниш.

КОҲКАШОН қаҳ қашан *nig.* роҳ (*Роҳи Каҳкашон*).

КОҲМАЙДА қаҳмиде коҳреза.

КОҲОН(И)ДАН қаҳанден//қаҳаниден *тарзи бавоситаи феълии коҳидан;* азоб додан, ба азоб мондан; **ҷон коҳонидан** бисёр ранҷу азоб қашидан, худро ба азоб мондан (*барои расидан ба ҷизе*).

КОҲРАБО қаҳрба *nig.* қаҳрабо.

КОҲРАНГ қаҳрнг мисли ранги қаҳ, зарди беранг.

КОҲРЕЗА қаҳризе резаҳои коҳ, пояҳои кӯфташуда гандум, ҷав ва г.

КОҲУ қаҳо бот. як навъ растани хӯр-данбоб.

КОҲХОНА қаҳхане *nig.* қаҳхона.

КОЧ I қаҷ *кит.* кош, кошки.

КОЧ II қаҷ *кит.* бунигарданӣ, задан ба қафои сар; шаппотӣ, торсакӣ.

КОЧӢ қаҷҷи атолаи аз ҷувории сафед пухташуда, ки бо равғану ҷурғот меҳӯранд; **коҷӣ ҳӯрдан** *маҷ.* торсакӣ ҳӯрдан, мушт ҳӯрдан.

КОЧОЛ қаҷҷал асбобу анҷоми хона, коло; **кору**

кочол кору бор.	би фоиз).
КОЧОР کاچار <i>nig.</i> кочол .	КРАН I ҳол. کرن 1. даҳанпӯши лӯлаҳои обу газ ва г. 2. миље, ки аз он об ҷорӣ мешавад, чуммаки лӯлаи об.
КОЧУЛ کاچول <i>кит.</i> ҷунбонидани сурин дар вақти ракс ва масхарабозӣ.	КРАН II олм. کرن таҷхизоти механикӣ – мошин барои бардоштан ва аз ҷое ба ҷои дигар интиқол додани бор: крани борбардор , крани тобхӯранда , крани чорпоя .
КОЧ I کاج дараҳти сӯзанбарги ҳамешасабз аз санавбариҳо.	КРАНДОР کرندار дорои дастгоҳи бор-бардорӣ: мошини крандор .
КОЧ II کاج олус, аҳвал, қаҷбин, ҷашмкаҷ.	КРЕМ фр. کریم 1. яке аз моддаҳо, ки барои нарму хушбуӯ ва хушранг кардан ба дасту рӯй мемоланд; равғани рӯй. 2. равғани пардози пойафзол. 3. дар қаннодӣ маводе иборат аз ҷилҷӯбзадаи равғани маска, рӯиширу қаймок, шакалод <i>ва г.</i> , ки дар тайёр кардани торт ва дигар маҳсулоти қаннодӣ ба кор мебаранд.
КОШ کаш <i>шакли қӯтоҳи кошки</i> .	КРИМИНАЛИСТИКА лот. کرمینلستیکه <i>nig.</i> кайфаршиносӣ .
КОША کаше <i>кит.</i> ҷунуки рӯи об.	КРОСС англ. کراس <i>варз.</i> пойга дар масофаи ноҳамворӣ табӣ.
КОШИКОР کашӣӣ <i>کар</i> <i>nig.</i> кошикор .	КРОССВОРД англ. کراسوارد навъе аз бозӣ-чистон, ки ҳонаҷаҳои мураббаъшакли ҷадвалро бо ҳарфҳо пур карда, қалимаи даркориро мейбанд.
КОШИНКОРӢ کашинӣ <i>کар</i> <i>nig.</i> кошикорӣ .	КУ کو 1. <i>پурсиҷониишн</i> қанӣ?, дар кучо?. 2. ҳиссачаи <i>таъқидӣ</i> охир, ҷӣ.
КОШИФ کашф <i>кашфкунанда</i> , <i>кушоянда</i> .	КУБ I کوب 1. шакли ҳандасии шашрӯя, ки ҳар як тарафаш мураббаӣ бо ҳам баробар аст. 2. <i>риёз</i> . ҳосили зарби дубораи аدادе ба ҳуди он, мукааб. 3. <i>гуфт</i> . метри мукааб: як куб тахта .
КОШӢ کашӣӣ <i>ҳиштчаҳои тунуки рангоранги ба тариқи кулолӣ тайёркардашуда барои зинати рӯи девори ҳонаҳо.</i>	КУБ II کوب <i>кит.</i> қадаҳи поядарози бедаста; ҷом, пиёла.
КОШКӢ کашкӣ <i>ҳиссачаи шартӣ ва таъқидӣ, ки ҳоҳишту орзу ва таассуфро ифода мекунад.</i>	КУБА کوبه <i>nig.</i> каба .
КОШОНА کашане <i>1. ҳонаи ҳақирона, кулба; ҳонача. 2. лона, ошёна; кошонаи ҳусн ҳонаи зебу зинатории занҳо.</i>	КУБИТО کبта <i>кит.</i> шириние, ки бо магзи бодом, писта <i>ва г.</i> омода мекунанд.
КОШТА کаште <i>сифати феълии замони гузашта аз коштан; кошташуда, зироатшуда, коридашуда.</i>	КУБӢ کوبӣ <i>мансуб ба куб I; риёз. решай кубӣ.</i>
КОШТАН کаштен <i>nig.</i> киштан .	КУБРО کبر <i>муаннаси акбар</i> .
КОШТАНӢ کاشтни <i>сифати феълии замони оянда аз коштан; ҳусусияти гиёҳе, ки барои коштан муносиб аст, муносиб ва шоистаи коштан.</i>	КУДА کده <i>кит.</i> 1. забончай ҳалқи одам. 2. забонаки лӯқидон.
КОЭФФИЦИЕНТ کایفیتсient <i>лот.</i> <i>физ.</i> , <i>риёз</i> . бузургии доимии маълум, ки одатан барои бузургии дигари тағйирёбандӣ ё номуайян ҳамчун зарбкунанда истифода мешавад, зариб; коэффициенти амали фоиданок аدادе, ки қисми ба кори фоиданок табдилёftai қувваи сарфшударо нишон медиҳад (<i>ба ҳисо-</i>	

КУДУНГ құнғ. құбаи чүбини калон, ки пардозгарон ва шустагарон матоъро бо вай зада пардоз медоданд.

КУДУНГАР құнғ. пардоздиҳандаи порчаҳои дастӣ бофташуда.

КУДУНГАРИ құнғ. 1. шуғлу касби кудунгар. 2. ҷои кори кудунгар.

КУДУРАТ а. қдорат 1. тирагӣ, хирагӣ. 2. маҷ. малол, озор, дилтангӣ, хафагӣ. 3. маҷ. душманӣ, хусумат; **кудуратро аз дил баровардан** хафагӣ ва малолро ба василае аз худ рафъ кардан.

КУЁН қоюан кит. хаймаи яксутуна; ҷодир.

КУЗОЗ а. қазар тиб. беморие, ки ба сабаби ҳарҳои ва шах шудани мушакҳо пайдо мешавад.

КУКУ I қоқо 1. зоол. кабӯтари ёбой, фохта. 2. маҷ. мурғ, паранда.

КУКУ II қоқо тухмбирёни бо кабудиҳо пухташуда.

КУ-КУ қоқо *калимаи тақлиди* овози паранда, мурғон.

КУКУПАЛАВ қоқоپло мурғпалав.

КУЛАНГ I қлнг зоол. турна.

КУЛАНГ II қлнг зоғнӯл, метин.

КУЛАНГ III қлнг дар силоҳи оташфишон ҷои зер карда ба кор андохтани механизми аслиҳа, ҷангак.

КУЛАНГДИЛ қлнгдл кит. тарсончак, тарсу, буздил.

КУЛАНГДОН қлнгдан ҷои ҷангаки бакордараории механизми силоҳ.

КУЛАНГДОР қлнгдар дорои куланг (*оид ба силоҳ*).

КУЛАНГӢ 1. мурғи хонагии почадарози калончуссаи турнамонанд. 2. маҷ. почадароз, он ки пойҳояш дароз-дароз аст.

КУЛАХ қле ниг. кулоҳ.

КУЛАХБОРОНӢ қлебаран//қлебарани кулоҳи обногузар, ки дар рӯзҳои боронӣ мепӯшанд.

КУЛАХДОР қледар ниг. кулоҳдор.

КУЛАХХӮД қлеҳод ниг. кулоҳҳӯд.

КУЛБА 1. хонаи хурди ҳақирона ва тираву торик, хучра. 2. кит. дӯкон; ♫ **кулбаи эҳзон** ғамхона, ҷои ғаму андӯҳ.

КУЛИЧА қлиҷе ниг. қулча.

КУЛКАН қлкн бот. навъи дарахт аз ҷинси ҳаданг.

КУЛЛ а. қл ҳама, тамом, маҷмӯъ: **кулли дунё**, **кулли мардум**; **сулҳи кулл** сулҳи умумӣ; **ҳокими кулл** ҳокими мутлақ.

КУЛЛИЁТ а. қлият 1. ҷ. **куллият**. 2. маҷмӯаи осори шоир ё нависанд: **куллиёти Айнӣ**.

КУЛЛИЯ а. қлие 1. ниг. **куллият**. 2. ҳама, ҳамагӣ; маҷмӯаи. 3. муаннаси **куллӣ**.

КУЛЛИЯТ а. қлият қулл будан, тамомият, тамом, ҳама.

КУЛЛИЯТАН а. қлията 1. умуман, ба таври умумӣ. 2. пурра, ҳамагӣ.

КУЛЛӢ қл 1. умумӣ. 2. том, пурра, комил; **кулливу ҷузъӣ** а) асосӣ ва гайриасосӣ (фаръӣ); ба **куллӣ** пурра, комилан.

КУЛЛУК қл дасту пои ба таври маҳсус ба ҳам басташудаи бандиён (*дар зиндонҳои аморрати Бухоро*); **куллук кардан** дасту пойро ба таври маҳсус ба ҳам бастан (*нисбат ба одам ва ҳайвон*).

КУЛОЛ қл ҳунарманде, ки қӯзаву коса ва дигар зарфҳои сафолӣ месозад, қӯзагар; **лойи (хоки) кулол** лойе, ки кулол аз он зарфҳои сафолӣ месозад; **кулол дар мундӣ об меҳӯрад** (зарб.).

КУЛОЛА қл 1. мӯи ҷингила, мӯи марғула, печу тобдор, зулғ. 2. узви модинаи гули расстанӣ ва г.

КУЛОЛГАРИ қл қрӣ 1. ниг. **кулолӣ**. 2. коргоҳи кулол.

КУЛОЛӢ қл ҳол шуғл ва касбу ҳунари кулол; соҳтан ва дар кӯра пухтани зарфҳои сафолӣ.

КУЛОЛХОНА қл ҳолхана дӯкони кулол, ҷои кулоҳгарӣ.

КУЛОХ 1. он чи аз пӯст, намад *ва г.* дӯхта ба сар мепӯшанд, каллапӯш. 2. телпаки маҳсуси нӯғборики қаландарон. 3. кулохи ҷангӣ, тоскулоҳ, ҳӯд. 4. *кит.* точи шоҳӣ.

КУЛОҲАҚ *کلاهک* *texh.* пӯша, пӯшаи хурд.

КУЛОҲБАРДОРӢ *کلاهبرداري* *маҷ.* фиреб додан, макру хила, кулоҳгузорӣ.

КУЛОҲГУЗОРӢ *کلاهگذاري* *маҷ.* кулоҳбардорӣ, фиреб кардан.

КУЛОҲГӮША *کلاهگوشه* *kit.* 1. гӯши кулоҳ. 2. *маҷ.* сар.

КУЛОҲДОР *کلاهдар* 1. кулоҳпӯш, он ки кулоҳ пӯшидааст. 2. *маҷ.* тоҷдор, подшоҳ.

КУЛОҲДОРӢ *کلاهداري* *маҷ.* тоҷдорӣ, подшоҳӣ.

КУЛОҲДӮЗ *کلاهدوز* дӯзандай кулоҳ, телпакдӯз.

КУЛОҲДӮЗӢ *کلاهدوзи* 1. амал ва шугли кулоҳдӯз. 2. маҳал ва ҷое, ки дар он кулоҳ медӯзанд.

КУЛОҲСОЗ *کلاهساز* *nig.* *кулоҳдӯз.*

КУЛОҲСОЗӢ *کلاهسازи* *nig.* *кулоҳдӯзӣ.*

КУЛОҲХӮД *کلاهخود* *kit.* тоскулоҳ, кулохи ҷангӣ.

КУЛТИВАТОР *ფ.ر.* *کولتیوتار* олати (мошини) маҳсус барои нарм кардани хок ва нест кардани алафи байни қаторҳои пахта, картошка *ва г.*

КУЛТИВАТСИЯ *ფ.ر.* *کولتیوتسيه* нарм кардани хоки чӯякҳои қишилор ва маҳв кардани алафҳои бегона ба воситай култиватор.

КУЛӮК *کلوک* *kit.* беадаб, беодоб; бешарм, шаттоҳ.

КУЛӮЛА 1. гирда, чизи мисли тӯб гирд; *муқ.* *гулӯла.* 2. лӯнда: *кулӯлаи қанд.* 2. нумератив, баста: *як кулӯла ҷой;* *кулӯла-кулӯла* лӯнда-лӯнда; *кулӯла шудан* ба ҳуд пешидан, лӯнда шудан.

КУЛӮЛАШАКЛ *کلولهشکل* шаклаш лӯнда, гирда.

КУЛӮТА 1. лӯнда, мудаввар, гирд: *риши кулӯта.* 2. навъи каллапӯши занона, ки одатан занони калонсол мепӯшанд.

КУЛӮТАПӮШАК *کلوتهپوشک* 1. каллапӯши либос (*пальто, курта ва г.*). 2. *nig.* *кулӯта* 2.

КУЛӮТАРИШ *کلوتهريش* он ки риши лӯнда дорад ё ришашро бо қайчӣ лӯндашакл намудааст.

КУЛӮХ *کلوخ* 1. пораи хушк ва саҳти аз девор ё марзаҳои замин қандашудаи хок. 2. лойи маҳсуси кулӯла-кулӯла кардашуда, ки барои соҳтани девор мерезанд ва дар офтоб хушк мекунанд; лойи хушкида; лӯндаи гили хушк; **кулӯхи обҳӯрда** хоки кӯхнаи кулӯхdevorxо, деворҳои поҳса ва пуштаҳо, ки барои пурқувват кардан ба замини қишилкор андоҳта мешавад; *◊ ба лаб кулӯх молидан* (ё молида гаштан) *nig.* *лаб.*

КУЛӮХАНДОЗ *کلوخانдаز* 1. он ки ба сӯи касе сангю кулӯх ҳаво медиҳад. 2. *таър.* сӯроҳҳои маҳсуси девори қалъа, ки аз он ба сӯи душман санг меандоҳтанд, сангандоз: *кулӯхандозро подош санг аст* (зарб.).

КУЛӮХДОР *کلوخدار* дорои кулӯх: **хоки кулӯхдор.**

КУЛӮХКӮБ *کلوخکوب* путки чӯбин, бомкӯ(б).

КУЛӮХРӮЙ *کلوخرоی* бадафт, хунукба-шара, бадрӯй.

КУЛӮХЧИН *کلوخچин* бо кулӯх чидашуда; девори *кулӯхчин* деворе, ки бо кулӯх (поҳса) бардошта шудааст.

КУЛӮХШУДГОР *کلوخشدگار* бо трактор ё ҷуфти гов чӯкур рондани қишилзор, ки аз замин кулӯхҳои калон-калон мехезад; *муқоб.* **майдашудгор;** **кулӯхшудгор кардан** як бор шудгоркардани замин.

КУЛӮЧА *کلوچه* *taъr.* нимтанаи сарбозӣ дар Бухорои амирӣ, ки аз таги шинел мепӯшиданд.

КУЛФАТ *a.* *کلفت* ранҷ, саҳти, машаққат.

КУЛФАТАНГЕЗ *کلفтанگиз* 1. пурмашаққат, душвор, меҳнатталаб. 2. ғамангез, пурмушибат, андӯховар.

КУЛФАТЗАДА *کلفتزده* он ки дар зери бори азобу уқубат аст, гирифтари ранҷу машаққат, ғамзада.

КУЛЧА ۱. нони гирдаи начандон калони танӯрӣ, ки бештар аз орди гандум бо ширӯ равған мепазанд: **кулчаи равғани**, **кулчаи ширмол**, **кулчаи қандин (кандӣ)**. ۲. **нумератив дар шумори собун ва ашёи одатан гирда ё шабехи он**; кулӯла, лӯнда: **кулчаи собун, як кулча собуни ироқӣ**; **кулча зада хобидан** кулӯла (лӯнда) шуда хобидан, ҳалқа зада хобидан.

КУЛЧАБИХӢ ۱. **کلچه بهی** бот. навъи себи биҳӣ, ки шаклаш ба кулча монанд аст.

КУЛЧАҚАНД ۱. **کلچه قند** *xūr*. кулчаи маҳсуси ширине, ки қаннодон тайёр мекунанд.

КУЛЧАМОНАНД ۱. **کلچه مانند** гирда, мудаввар: **рӯи гандумии кулчамонанд**.

КУЛЧАПАЗ ۱. **کلچه پز** пазандай кулча.

КУЛЧАРӮ(Ӣ) ۱. **کلچه رو(Ӣ)** он ки рӯяш мудаввар аст: **зани кулчарӯй**.

КУМ ۱. **کم** гиёхи хушбӯе, ки дар лаби чӯйбор ва ҳавзҳо мерӯяд.

КУМАЙТ *a.* **کمیت** *kit.* аспи сурхангӣ сиёҳтоб, аспи сиёҳтӯруқ; асп.

КУМАК *m.* ۱. **کمک** ёрӣ, мадад, дастгирӣ; **кумак кардан (расондан)** мадад (ёрӣ) расондан, дастгирӣ кардан.

КУМАКПУЛӢ ۱. **کمک پولی** маблағи муайяне, ки барои ёрӣ ба касе дода мешавад, ёрдампулӣ.

КУМАКРАСОН ۱. **کمک رسان** он ки ба касе кумак, мадад мерасонад; **кишварҳои кумакрасон** давлатҳои донор, давлатҳое, ки ба таври ихтиёри ба кишварҳои ақибмонда, ҷангзада ва оғатзада кумакҳои башардӯстона (молӣ ё молиявӣ) мерасонанд.

КУМАҚҲАЗИНА ۱. **کمک هزینه** маблағи ило вагӣ, ки ба тарикӣ ройгон ба идора ё муассиса чудо мегардад.

КУМЕЗ ۱. **کمیز** *kit.* начосат, палидӣ.

КУМИТА *fr.* **کمیته** идораи роҳбарикунандай машваратӣ ба ягон соҳаи фаъолияти давлатӣ: **кумитаи давлатии андози Ҷумҳурии Тоҷикистон**; **кумитаи иҷроия таър.** мақоми интихобии амалкунандай роҳбарӣ ба фаъолияти шӯроҳои вакилони шаҳриву вилоятӣ

собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ. ۲. мақоми интихобии роҳбарикунандай дар ҳизбҳо ва ташкилотҳои сиёсию ҷамъияти: **кумитаи марказии ҳизб**, **кумитаи ҳизб** (-и муассиса, шаҳр...).

КУМОЧ ۱. **کماج** навъи нони дар лаҳчаҳои оташ, реги тафсон, дар таги қӯр пухташуда.

КУМОЧ I **کماج** *nig.* **кумоч**.

КУМОЧ II **کماج** тахтача ё ҳалқаи гирди миёнсӯроҳи сари сутуни хайма.

КУН ۱. **کون** *asosi замони ҳозира az қардан*.

КУН ۱. **کون** *kit.* мақъад, сурин, нишастигоҳ. ۲. *гуфт.* таг, қисми поёни хар чизе.

КУНГУР ۱. **کنگر** *kit.* гадои якрав. ۲. **бум**, **чуғз.** ۳. **маҷ.** беҳаё, шаттоҳ.

КУНГУРА I **کنگره** барҷастагиҳои дандонавори сари иморату деворҳо ва канори дигар чизҳо.

КУНГУРА II **کنگره** конгресс.

КУНГУРАДОР **کنگره‌دار** *marbut ba* **кунгура I**.

КУНГУРАКОРИ **کنگره‌کاری** бо кунгуроҳо оро додашуда (*девор, қаср*).

КУНД ۱. **کند** *kit.* ҳар чизи бурандае, ки дамаш тез набошад, нобурро; **муқоб.** **тез:** **корди кунд**, **кунд кардан**, **кунд шудан**. ۲. **маҷ.** кундзехн, кундфаҳм; **қунчи тез ҳанд.** қунҷе, ки аз қунҷи рост қалон аст; **муқоб.** **қунчи кунд;** **дандонро кунд кардан** ягон чизи турши дандонбар хӯрда дандонро кунд кардан; **зехни касе кунд будан** *nig.* **зехи**.

КУНДА ۱. **کنده** *kit.* қисми пас аз буридан дар рӯи замин боқимондаи танаи дараҳт; **то табар омадан кунда меосояд** (*зарб.*); **кунда кафондан** ҳезум шикастан. ۲. **ғӯлай** ғафси дараҳт, ки қассобон дар болои он ғӯшт майдо мекунанд; **кундаи ҷувоз** ҷӯби ғафси миёншикофта, ки дар даруни вай дар обҷувоз равған мекашиданд. ۳. **таър.** ҷӯби ҷортароши ғафси сӯроҳдоре, ки пои бандиёнро ба он сӯроҳ гузаронда банд мекарданд, пойбанди ҷӯбин; **кунда задан** кунда ба пои касе ниҳодан, пойбанди кунда кардан (*зиндониро*).

КУНДАЗОНУ **کنده‌زانو** *varz.* тарзи зарбазани, ки ғӯштигир ҳарифашро пуштнокӣ ба замин

хобонда, бар болои вай савор шуда, бо зонухои худ ба сари синаи ӯ мезанад: **кундаzu ну задан**.

КУНДАКОВ کنده‌کاوی кофта гирифтани кундаи дарахти бурида бо решаш, решаков намудан: **кундаков кардан**.

КУНДАКОВӢ کنده‌کاوی исми амал аз **кунда кофтан**; решакан кардани дарахти буридашуда.

КУНДАКЛ کندعقل nиг. **кундах**.

КУНДАКЛӢ کندعقلی nиг. **кундах**.

КУНДАЛ کندل порчаи зарбофти аъло.

КУНДАПИХ کنده‌پیخ гуфт., маҷ. танбал, ландахур.

КУНДАХОНА کنده‌خانه таър. яке аз зиндонҳо дар арки Бухорои амирий.

КУНДАЧА کندچه зеркундаи дарахт ё буттаҳо.

КУНДЗАБОН کندзбан 1. очиз аз гуфтор; тутила, сақав, забонгирифта. 2. маҷ. он ки забони бурро надорад, дар гуфтор суст, нотавон.

КУНДЗАБОНИӢ کندзбанӣ очиз будан дар гуфтор, тутилагӣ, забонгирифтагӣ.

КУНДЗЕХН کندзهن он ки қувваи идрокаш заифаст ва масъалаero ба тезӣ дарк намекунад, шахси зехнаш кунд, кундфаҳм.

КУНДЗЕХНӢ کندзهنӣ кундзехн будан, тез набудани қувваи идроки шахс, кам будани қобилият дар фаҳмидани масъала.

КУНДӢ I کندӣ 1. кунд будан, нобурроӣ, тез набудан; муқ. **тезӣ**. 2. маҷ. камфаросатӣ, маҳдудақлӣ, кундзехнӣ.

КУНДӢ II کندӣ кит. далерӣ, паҳлавонӣ; зуромойӣ.

КУНДКУНҖА کندکنجе :секунҷаи кунд-кунҷа риёз. секунҷае, ки яке аз қунҷояш кунд аст.

КУНДОВАР کندавор кит. 1. шучоъ, далер, часур. 2. доно, оқил.

КУНДОВАРӢ کندаворӣ кит. 1. далерӣ, шучоӣ. 2. доноӣ, оқилӣ.

КУНДОШ т. کندаш nиг. **палонҷ**.

КУНДПО کندپا nиг. **кундрав**.

КУНДРАВ کندро кит. сустрафтор, он ки сустроҳ мегардад; ланг.

КУНДФАҲМ کندفهم nиг. **кундах**.

КУНДФАҲМИӢ کندفهمӣ nиг. **кундах**.

КУНДУ کندу кит., nиг. **канду**.

КУНИШ کنش исми феъли аз **кардан**; кирдор, амал.

КУНИШТ کنшт ибодатхонаи яхудиён, умуман ибодатгоҳи ғайримусулмонон.

КУНИЯ(T) a. کنیه//کنیت кит., номе, ки дар аввали он ҷузъҳои аб, абу, ибн, ум, бинт ҳамроҳ омада, аксаран вазифаи лақаби эҳтиромиро адо мекунад (Абӯабдуллоҳ, Абулмаолӣ, Ибни Сино, Умми Кулсум, Бинти Салмо).

КУН-МАКУН کن‌مکن кит. амру наҳӣ.

КУННА I کنه кит. фатила, пилтаи ҷароғ.

КУННА II a. کنه кит. соябони иморат, пешайвон.

КУНОФ کناغ кит. 1. кирми пилла, кирмак. 2. тор; тори абрешим; тори анқабут.

КУНОМ کنам кит. 1. лонаи ҷонварони ваҳшӣ, мағора ва бошишгоҳи ҳайвоноти даранда. 2. ҷароғоҳ.

КУНОНИДАН کنانдин тарзи бавоситаи **кардан**; кореро ба қасе фармуда, ба воситаи вай иҷро **кардан**: **розӣ қунонидан**, **қаноат қунонидан**.

КУНУН کనون шакли дигари **акнун**; то қунун то ҳол, то ин вақт.

КУНУНӢ کنوني хозира, имрӯза: **шароити қунунӣ**.

КУНҲ a. کنه кит. 1. поён, таг, умқ. 2. асл, моҳият, ҳақиқат, ҷавҳар.

КУНЧ کنج 1. гӯша, зовия: **кунчи рост**, **кунчи тез**. 2. ҷойҳои аз назар дури шаҳр, ҳавлӣ ё ягон ҷои дигар: **кунчи шаҳр**, **кунчи хона**.

КУНЧАҚ کنجқ гӯша, бурҷак; ҷои хилват, беодам, назарногир.

КУНЧАҚӢ کنجқӣ мансуб ба **кунч**; он чи дар қунҷ воқеъ шудааст; **домуллои қунҷакӣ** кӯн.

омӯзгори расмӣ ё гайрирасмие, ки шогирдон аввал дарсанро пешӣ ў хонда тайёр мекарданд ва пас аз он ба пешӣ мударриси мадраса рафта меҳонданд; *гуфт*. мударриси хонагӣ.

КУНЧИД *کنجید* бот. гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд ва ҳамчунин онро дар нонвою ҳалвопазӣ истифода мебаранд.

КУНЧИДАК *کنجیدک* доғҳои майдани сиёҳчай малларанг, ки дар пӯсти рӯю гардани баъзе касон баҳорон пайдо мешавад: **доғи** **кунчидак**.

КУНЧИДӢ *مانسوب ба کunjid*; он чи донаи кунчид дорад; **нони** **кунчидӣ** ноне, ки ба рӯяш донаҳои кунчид пошида пухта шудааст; **ҳалвои** **кунчидӣ** ҳалвое, ки бо тухми кунчид пухта шудааст.

КУНЧИТ *کنجیت* *гуфт.*, *ниг.* **кунчид**.

КУНЧИТАК *کنجیتک* *гуфт.*, *ниг.* **кунчидак**.

КУНЧӢ *مانسوب ба کunjich*; тӯби кунҷӣ тӯбе, ки дар бозии футбол аз кунҷи майдон ба сӯи дарвозаи ҳариф зада мешавад.

КУНЧКОВ *کنج کاوی* он ки барои фахмидани чизе мароқ дорад ва шилқинона чустучӯ мекунад; он ки ҳар чизро пурсида донистан меҳоҳад (*то ҳадде сифати манғӣ ба шумор меравад*).

КУНЧКОВӢ *کنج کاوی* чустучӯ ва пурсиш кардан барои донистани сирру асроре; **раги** **кунҷковӣ** **ба ҳаракат омадан** // **раги** **кунҷковӣ** **даст додан** пайдо шудани мароқи зиёд ба донистани чизе; **ҳисси** **кунҷковии** *касе* **даст додан** эҳсос кардани шавқи зиёди донистани чизе; зӯрӣ (галаба) кардани шавқи зиёди донистани чизе дар *касе*.

КУНЧОЛА *کنجاله* *гуфт.*, *ниг.* **кунҷора**.

КУНЧОРА *کنجاره* маҳсулоте, ки аз тилфи кунҷид ва донаҳои дигари равғандор баъд аз кашида гирифтани равғани онҳо тайёр карда мешавад ва ҳӯроки чорпоён ҳисоб меёбад.

КУПЕ *фр.* *کوپې* ҳонаҷаи алоҳидаи ду ё ҷорқаса дар вагони мусоғирбарӣ.

КУПОН *фр.* *کوپان* 1. ҷузъи когази қиматнок, ки ба ивази пул медиҳанд. 2. *кӯн*. билети театр.

КУРА *a.* *کوره* 1. шакли ҳандасӣ, ки аз давр заданӣ доира дар гирди кутри худ пайдо мешавад. 2. ҳар ҷисми қулӯла (мудаввар, гирда); **кураи арз** // **кураи Замин** сайёраи Замин; рӯи замин; **кураи ҷуғрофӣ** тасвири ҳаритаи Замин дар рӯи кура (*одатан ҳамчун воситаи аёни дар дарси ҷуғрофия истифода мебаранд*).

КУРАМОНАНД *کوره‌مانند* монанди кура, шаклаш ба кура монанд.

КУРАНГ *کرنگ* кит. аспе, ки рангаш зарди баланд ё ҳиной бошад.

КУРАНД *کرند* *nig.* **куранг**.

КУРАТОР *лот.* *کورتار* 1. тарбиятгар, парастор; нозари коре; **куратори гурӯҳ** роҳбари гурӯҳи донишҷӯён дар мактаби олӣ. 2. донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ, ки ҷараёни қасалии беморони бистарии дармонгоҳиро назорат мекунад.

КУРАШ *کورش* *гуфт*, *ниг.* *گӯشтин*.

КУРАШАКЛ *کوره‌شکل* *nig.* **курамонанд**.

КУРД *کرد* яке аз ҳалқҳои эронинажод, ки асосан дар Эрон, Ирок, Туркия, Суря ва дар Қафқозу Осиёи Миёна зиндагӣ мекунанд.

КУРДӢ *کردی* *مانسуб ба کurd*: **забони کurdӣ**.

КУРЕЗ *کریز* кит. пар рехтан, тулак шудани парандагон.

КУРЕЗӢ *کریزی* кит. 1. мурғи паррехта, тулаккарда. 2. *маҷ*. пири фартути ҳамидақомат.

КУРК I *کرک* мокиёне, ки аз тухм монда моил ба тухм пахш кардан (*барои ҷӯча баровардан*) шудааст; **мурғи** **курк**.

КУРК II *کرک* кит. 1. пашми нарми бадани ҷонварони пашмдор. 2. *маҷ*. pari нозуки бадани парандагон. 3. *маҷ*. мӯйҳои навруста дар рӯи ҷавонон. 4. пашмаки маҳини болои баъзе меваҷот.

КУРМАК *کرمک* алафи бегонае, ки донааш аз арзан қалонтари сиёҳранг аст ва дар шолизор мерӯяд; **аз давлати шолӣ** **курмак об** **мехӯрад** (*зарб*.).

КУРМАКЧИНӢ *کرمک‌چینی* тоза кардани биринҷ аз курмаке, ки ба он омехтааст.

КУРОРТ олм. **کورارت** мавзее, ки дар он муассисаҳои табобатӣ ва пешгирии бемориҳо ба воситаҳои табиӣ (*чаимаҳои оби шифобаҳои, обу ҳавои хос, гил ва г.*) сохта ва ба роҳ монда шудааст, истироҳатгоҳ, осоишгоҳ.

КУРРА **کره** бачаи ҳар, асп, шутур *ва г.*, ки ҳанӯз ба саворӣ нарасидааст, хутиқ, тойӣ, тойҷа.

КУРС лот. **کورس** номи баъзе муассисаҳои таълими, ки барои ягон соҳаи маҳдуд мутахassis тайёр мекунад: **курси ронандагӣ**, **курси якмоҳаи тақмили ихтисос**. 2. давраи таҳсили яксола дар мактабҳои олий ва миёнаи маҳсус: **курси якум**, **курси оҳирин**. 3. тафсир ва баёни як фан ё давраи муайяни он: **курси мухтасари таърихи Тоҷикистон**; **курси адибони ҷавон** навъе аз анҷумани аҳли адаб, ки дар он асарҳои адибони ҷавон таҳлил ва муҳокима карда мешаванд.

КУРСАНТ лот. **کورسنت** 1. он ки дар курс (2) машгули таҳсил аст. 2. таълиму тарбиягирандаи омӯзишгоҳи ҳарбӣ.

КУРСИВ лот. **کورسیو** як навъи хат дар матбаа, ки шаклан ба хати дастӣ монанд буда, барои аз матни асосӣ чудо кардан порчае ё ягон қалимаю ибора онро ба кор мебаранд.

КУРСИНИШИН **کرسی نشین** 1. он ки дар курсӣ нишастааст. 2. маҷ. он ки соҳиби маснад ё вазифаву мартаба аст, маснаднишин, соҳибмансаб.

КУРСИЧА **کرسیچه** чорпояи ҳурд барои нишаст.

КУРСӢ I **کرسی I** 1. чорпояи аксаран пуштдор барои нишаст, нишастангоҳ. 2. таҳт; маснад; **курсии фалак қиноя аз осмон**.

КУРСӢ II **کرسی II** мансуб ба курс; **кори курсӣ** супориш ба таҳсилқунандагони мактабҳои олий ва миёнаи маҳсус, ки ҳамчун шакли санчиши дониш дар хатми курс (2) тайёр мекунанд ё менависанд.

КУРТА **کرته** либоси яққабатаи таҳпӯшӣ, пироҳан; **куртаи гулӣ** куртаи гулдори сурхранги занона; **куртаи оҳарӣ** куртаи нав ва ҳанӯз ношуста; ◇ **тани ба курта // тани курта** таги як курта, фақат курта дар тан; **курта-курта гӯшт гирифтани** // аз шодӣ ба курта нағунчидан хеле ҳурсанд будан, хеле болидан;

фараҳманд шудан (*аз таърифу таҳсини касе ё аз расидан ба орзуе*); **як курта пештар даронидааст** (нисбат ба касе гуфта мешавад, ки синнаи зиёдтар аст).

КУРТАВОР **کرته وار** матои боби куртадӯзӣ; матоъ ба қадри як курта: **як куртавор**.

КУРТАВОРӢ **کرته وارӣ** *nig.* куртавор.

КУРТАК **کرتک** гуфт., маҷ. задан, зарба, шаллоқ; иллату миннат; **куртак ҳӯрдан // қалтаку куртак ҳӯрдан** қиноя аз шаттаву шаллоқ ҳӯрдан, таънаву маломат шунидан.

КУРУЖ **کروژ** *kim.*, *nig.* қуруз.

КУРУЗ **کروز** *kim.* шодӣ, нишот, тарабу шодмонӣ.

КУРТКА лот. **کورتكه** нимтанаи болопӯши мардона.

КУРУМ **کروم** 1. ҷ. **карм.** 2. токзор.

КУРУР I **کرور I** *kim.* панҷсад ҳазор, ним миллион.

КУРУР II a. **کرور II a.** *kim.* тақрор, гузашти ҳар ҷизе.

КУРӮҲ *a.* **کروه** ҷенаки масофа, баробари сеяки фарсанг (*таҳминан дӯ километр*).

КУСТИБОФ *کستی باف* *kim.* зуннорбоф.

КУСТИ//КУШТИЙ *کستی//کشتی* *taъr.* зуннор, ресмоне, ки тарсоён ва бараҳманон бар камар мебастанд; камарбанди маҳсуси зардуштиён.

КУСУФ *a.* **کسوف** *nig.* гирифтани Офтоб; **кусуфу хусуф** гирифтани Офтобу Моҳтоб.

КУТАК *کتک* задан (*бо ҷӯб, тозиёна ё даст*).

КУТАЛ I **کتل** аспи зинкардашудаи эҳтиётӣ, ки дар сафарҳо бо ҳуд палтар карда мебаранд, аспи ядак.

КУТАЛ II *کتل* *nig.* қӯтал.

КУТВОЛ *کوتواں* *nig.* қӯтвол.

КУТУБ *a.* **کتب** ҷ. **китоб;** **ҳатми кутуб** *کҳн.* тамом кардан давраи таҳсил дар мадраса.

КУТУБХОНА *کتبخانه* *kim., nig.* қитобхона.

КУФ I *کف* *kim., nig.* бүм.

КУФ II *کف* :куфу сүф дуюхонӣ; **куфу сүф кардан** дуо хонда дам андохтани азоимхонон; **куфу сүф кунондан** дуо (азоим) хонондан.

КУФР a. *کفر* 1. д. аз таълимоти дини ислом дур рафтан, имон надоштан ба дини ислом, коғирӣ, бемазҳабӣ, бединӣ. 2. ношукр, носипсӣ, кӯрнамакӣ; *муқ*. **куфрон**.

КУФРӢ *کفری* д. коғир, беимон, мункири Худо ва дин.

КУФРОН a. *کفران* носипсӣ, ношукрӣ; **куфрони неъмат** ношукрӣ кардан ба он чи ки дастрас аст, ба қадри неъмат нарасидан; носипсӣ ба лутфу қарами касе.

КУФФОР a. *کفار* ҷ. **коғир**.

КУҲАН *کهن* 1. *шакли дигари кӯҳна*; қадимӣ, қадим. 2. солҳӯрда, пири рӯзгордида. 3. *маҷ*. кордида, тачрибадор.

КУҲАНБУНЁД *کهنبنیاد* қадим, таърихи қадим дошта.

КУҲАНДИЗ *کهندиз* *таър*. қалъаи қадим, арки кӯҳна.

КУҲАНПАЙВАНД *کهنپیوند* хоназод, до-рои аслу насаби қадимӣ.

КУҲАНСОЛ *کهنسال* солҳӯрда, умрдида, пир.

КУҲАНСОЛӢ *کهنسالӣ* қуҳансол будан, солҳӯрдагӣ, пирӣ.

КУҲАНСОХТ *کهنساخت* ба тарзу шакли кӯҳна биноёфта.

КУҲУЛАТ a. *کھولت* 1. *кит*. давраи мошу биринҷ шудани мӯ, миёнсолӣ. 2. давраи камолоти умр.

КУҲУН *کهن* *шакли дигари қуҳан* 2.

КУЧАН *کوچن* гарданбанди мудаввари хару аспи корӣ, ки чун болиштак сари шонаи ҳайвонро аз ягир шудан муҳофизат мекунад.

КУЧОЛА *کچاله* *nig.* **кучула**.

КУЧУК *m.* *کچک* *гуфт*. 1. *nig.* **саг**. 2. *nig.* **сагбача**.

КУЧУКБАЧА *کچکبچه* *nig.* **сагбача**.

КУЧУЛА *کچوله* гиёҳест бисёр талҳ ва заҳрнон, ки дар Ҳиндустону Сарандеб мерӯяд, кучола.

КУЧО *کجا* ҷоншишини саволӣ дар кучо?, дар қадом ҷо?; ба қадом ҷо?; **аз кучо?** аз қадом ҷо?; аз чӣ ҷое?; **ба кучо?** ба қадом ҷо?, ба чӣ ҷое?; **ҳар кучо** дар ҳар ҷо; **кучо шуд?** ба қадом ҷой рафт?.

КУЧОЙ *کجائی* аз қадом ҷой, ахли кучо; **кучо ҳастӣ?** аз кучоӣ?

куш 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз қуштан*. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои кушандагӣ: **одамкуш**, **говкуш**.

КУШ *کش* куштан, қушиш, қатл; **ҳукми куш** ҳукми суд (маҳкама) дар бораи ба қатл расонидани касе (ҳамҷун ҷазои олӣ).

КУШАНДА *کشنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қуштан*; он ки касеро куштааст, қотил. 2. *маҷ*. миёнраве, ки сухани ў барои шахси корафтода рад намешавад.

КУШИШ *کشش* исми феълии куштор, қатл; қитол; **аввал** **пурсиши**, **баъд** **кушиши** (зарб.).

КУШИШГОХ *کششگاه* 1. ҷои маҳсус барои иҷрои ҳукми куш. 2. *nig.* **кушишхона**.

КУШИШХОНА *کششخانه* ҷои куштани ҷорро барои гӯшт, мазбах, саллоҳхона.

КУШКАНЦИР *کشكنجир* *таър*., ҳ. манҷаник, тӯп.

КУШО *کشا* 1. *сигаи амр аз қушодан*. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои кушоянда: **дилкушо**, **мушкилкушо**.

КУШОД *کشад* 1. *nig.* **кушода** 2. 2. *васеъ*, фароҳ, паҳновар: **дили** **кушод**, **майдони** **кушод**, **остиини** **кушод**; **кушоду** равшан ҳеч чизро пинҳон накарда, ошкорову возех, бепарда; **мактуби** **кушод** нома барои дарҷ кардан дар рӯзномаю мачалла, мактуб ба воситаи матбуот; **маҷлиси** **кушод** ҷаласае, ки вуруди ҳоҳишмандон ба он озод аст, ҷаласаи боз, ҷаласаи *васеъ* ва озод; **рӯи** **кушод** **рӯи** ҳандон ва ифодакунандай самимияту лутф.

КУШОДА *کشاد* 1. *сифати феълии замони ғузашта аз қушодан*. 2. *во*, *боз*, *яла*, *нобаста*; **як дари** **баста**, **сад дари** **кушода** (зарб.). 3. *nig.* **кушод** 2. 4. *соф*, *бегубор*, *беабр*: **ҳавои** **кушода**, **осмони** **кушода**; **кушода** **шудан** а) во шу-

дан, боз шудан; б) фош шудан, ошкор гардиан: **бими кушода шудани сирри касе**; в) рафъ шудани осори андӯҳ ва гирифтагӣ; **кушода шудани гул** шукуфтани гул; **кушода шудани иштиҳо** пайдо шудани майл ба ҳӯрдан, хоҳони тановули таом шудан; **кушода шудани роҳи нағас** рафъ шудани гирифтагии нағас; **кушода шудани ҳаво** аз абрӯ губор пок ва соғ шудани ҳаво; **кашидаву кушода** бо зарб ва шиддати тамом (*задан бо кафи даст, тозиёна ва г.*); **кушода додан** а) ошкор кардан, фош соҳтан, парда бардоштан аз рӯи сирре; б) фаҳмонда додан, шарҳ додан, маънидод кардан, тафсир додан; **кушода партофтган** фош соҳтан, ошкор кардан; **кушода шудани баҳт** рӯ овардани некӣ ва хушбахтӣ ба касе; **кушода шудани чашм** а) аз чизе боҳабар шуда тағиیر ёфтани ҷаҳонбинӣ ва шуури касе; б) таваллуд кардан, ҷашми касе равшан шудан; **кушода шудани чашми рӯз ниг.** **ҷашми рӯз** **кушода шудан**); **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан; **рӯи кушода дидан** аз **касе** мавриди меҳруbonii касе қарор гирифтan, илтифот ва меҳруbonii дидан аз касе.

КУШОДАГӮЙ **کشادگوی** ошкоро ва беибо сухан гуфтan.

КУШОДАГӮЙ **کشاده‌گوی** он ки суханро беибо ва ошкор мегӯяд.

КУШОДАДАСТ **کشاده‌دست** *киноя аз соҳибэҳсон, сахӣ, ҷавонмард.*

КУШОДАДАСТИ **کشاده‌دستی** соҳибэҳсон будан, сахӣ будан, ҷавонмардӣ.

КУШОДАДИЛ **کشاده‌دل** хурсанд, хуррам, хушхол.

КУШОДАЗАБОН **کشاده‌زبان** суханвар, фасехзабон; хушгап.

КУШОДАН **کشадн** 1. боз кардан, яла кардан; сарпӯши чизеро бардоштан; **муқоб. бастан** ва **пӯшидан**: **гираҳро кушодан**, **дарро кушодан**, **қулфро кушодан**, **тугмаро кушодан**. 2. густурдан, паҳн кардан: **дастархонро кушодан**, **суфрато кушодан**. 3. раҳо кардан; чудо кардан, раҳо ёфтan: **арғамчинро кушодан**, **аспро кушодан**. 4. таъсис кардан: **мактаб кушодан**; **булу пар кушодан** а) ба парвоз даромадан; б)

киноя аз ба пешрафти худ имкон пайдо кардан; **гап кушодан** сухан оғоз кардан (*дар бораи чизе*), гап сар кардан; **замин қушодан** замини нокорамро қобили кишт гардонидан; **замири дили ҳешро кушодан** рози дили худро гуфтan, ҳамаи он чиро, ки дар дил ниҳон аст, гуфта додан; **лаб (даҳон) кушодан** сухан сар кардан, гап задан; **мачлисро кушодан** сар шудани мачлисро ӯзлон кардан, ҷаласаро ифтитоҳ кардан; **оташ кушодан** тирпаронӣ сар кардан (*бо аслиҳаои оташбор*); **огӯш кушодан** дастҳоро аз ҳам кушодан (*барои дар багал гирифтани касе аз рӯи меҳруbonii*); **роҳ кушодан** а) роҳи нав соҳтан; б) роҳро боз кардан; **рӯза кушодан** ифтор кардан, баъди итноми муддати рӯзагирий ба ҳӯрокхӯрий сар кардан; **ҷашми касеро кушодан** *киноя аз касеро огоҳ ва боҳабар кардан, касеро аз ҳолати гафлат бароварда ба ҳақиқати кор воқиф намудан.*

КУШОДАПЕШОНӢ **کشاده‌پیشانی** *маҷ. хушмуомила, хушзабон, пешоникушода.*

КУШОДАРӮ(Ӣ) **کشاده‌رво(ی)** 1. бечодар, бефарангӣ. 2. *маҷ. хандонрӯй, дӯстрӯй, ҷехрааш кушода.*

КУШОДАТАБЬ **کشاده‌طبع** хушхол, ҷехраҳандон.

КУШОДАШАВАНДА **کشاده‌شونده** 1. *сифати феълии замони ҳозира аз кушода шудан*. 2. он чи боз мешавад; он чи мешукуфад. 3. он чи нав ба кор медарояд; таъсисёбанда.

КУШОЁН(И)ДАН **کشایاندن//کشایانیدن** *тарзи бавоситаи кушодан*; чизеро ба воситаи касе во кардан, кушодан.

КУШОИШ **کشایش** 1. *исми феълӣ аз кушодан*. 2. барор, омади кор; рафъ шудани банду баст ва мушкилот дар роҳи пешрафти коре, осон шудани мушкиле; **кушоиши кор** рӯ ба осонӣ овардани кори душворе, барор ва пешрафти кор; **дуои кушоиши** д. дуое, ки барои кушоиши кор меҳонанд ё навишта медиҳанд.

КУШОКУШӢ **کشاکشی** куштори яқдигар; қатлу куштори зиёд.

КУШОН **کشان** *феъли ҳол аз куштан; дар ҳолати куштан.*

КУШОНДАН **کشандن** *тарзи бавоситаи куштан;*

ба касе фармуда қатл кунонидан (*касеро*).

КУШТА 1. *сифати феълии замони гузаштаи қуштан*. 2. ҷондоре, ки сари ўро бурида ё ба тариқи дигар бечон карда бошанд; мурда, майит; **кушта гаштан (шудан)** а) бечон карда шудан, ба қатл расидан; б) ҳомӯш карда шудан (-и оташ, чароғ); **оҳаки қушта** оҳаки обрасида.

КУШТАН 1. мирондан, маҳв кардан, ба қатл расонидан; бечон кардани ҷондоре (*мас., ғов, гӯсфанд*); **худро ба қуштан додан** дониста истода худро ба ҳатари марг андохтан. 2. ҳомӯш кардан (*оташро, чароғро*).

КУШТАНГОХ қаштн گاه чой ва маҳали қуштан, қатл кардан.

КУШТАШУДА қаштешд ҳа *сифати феълии замони гузашта аз қушта шудан*; мактул, сар буридашуда.

КУШТОР қистар кушиш, қуштан; бисёр қуштан, қушокүшӣ.

КУШУДАН қшудон *nig. қушодан*.

КУШХОНА қшхане *лаҳҷ., nig. қушишхона*.

КУЯ қуиҳ шапалаки ҳурде, ки кирмаки он ма-тъҳои пашмиро ҳӯрда нобуд мекунад, девча (*муқ. МИТТА*, ки орду ғалладонаро ҳӯрда нобуд мекунад); **куя задан** ба воситаи куя ҳӯрда шудан (-и порчай пашмӣ ё гилем).

КУЯЗАДА қуиҳз ҳа *сифати феълии замони гузашта аз куя задан*; куяҳӯрда.

КУЯХӮРДА қуиҳхӯрд ҳа *nig. қуязада*.

КӮ қо *nig. қӯй*.

қӯб 1. асоси замони ҳозира аз **қӯбидан** ва **қӯфтан**. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои қӯбанда ва бо чизе қӯфташуда: **хирманқӯб, шолиқуб, меҳкӯб...**

КӮБ қоуб зарбу лат, зарба: **лату қӯб.**

КӮБА қоуб 1. ҳар олати шабехи путк ё ҳовандаста барои қӯфта майдаро кардан, ҳамвор кардан, шибба кардан *ва г.* 2. олати оҳанини болғачамонанд, ки барои бо он қӯфтани дарвоза шинонда мешавад; **қӯбаи кафшдӯзон** болчағай маҳсуси кафшдӯзон барои зада ҳамвор кардани чарм.

КӮБАК қобук *nig. қӯба*.

КӮБАНДА қобнде *сифати феълии замони ҳозира аз қӯбидан ва қӯфтан*; он ки чизро мекӯбад (*мас., дарро*).

КӮБИДА қобид ҳа *сифати феълии замони гузашта аз қӯбидан*. 2. орди ғаллаи бирёншуда.

КӮБИДАН қобидн *1. nig. қӯфтан*. 2. меҳ ё чизи дигарро зада ба чое фурӯ равондан.

КӮБИН қобин *кит. қӯба*, болғай ҷӯбини ҷомашӯй.

КӮБИШ қобиш *исми феълӣ аз қӯбидан*; қӯфтан; задан.

КӮБКОРӢ қобкорӣ *nig. бузкашӣ*.

КӮДАК қодк писар ё ҷондори ҳурдсол, тифл, бачаи ҳурдсол: **қӯдаки навзод, қӯдаки ширмак**.

КӮДАКВОР қодквар мисли бачаи ҳурдсол, бача барин.

КӮДАКДОР қодкдар 1. соҳиби қӯдак; соҳиби фарзанд. 2. гуфт. серфарзанд, серкӯдак: **зани қӯдакдор**.

КӮДАКИСТОН қодқистон муассисаи тарбияи қӯдакони томактабӣ.

КӮДАКӢ қодки 1. бачагӣ, ҳурдсолӣ, туфулият. 2. айёми бачагӣ, вақти ҳурдсолӣ. 3. маҷ. рафтори қӯдакона, кори бачагона; беандешагӣ.

КӮДАКОНА қодкане 1. маҳсуси қӯдакон: **либоси қӯдакона, ҳандай қӯдакона**. 2. *nig. қӯдаквор*.

КӮЖ қоҷ *nig. қӯз*.

КӮЖПУШТ қоҷпушт *nig. қӯзапушт*.

КӮЗ қоҷ ҳамида, пуштҳамида, қӯзпушт.

КӮЗА қоҷе зарфи сафолин ё мисини дастадор ва ғоҳо бедаста барои об ва моеоти дигар, сабӯ.

КӮЗАГАР қоҷе گӣ қӯзасоз, кулол.

КӮЗАГАРИ қоҷе گрӣ 1. қасбу шуғли қӯзагар. 2. устоҳонаи сафолпазӣ.

КӮЗАГУЛ қоҷе گл бот. савсанӣ сафеди обӣ, нилуфари сафед.

КӮЗАЧА қоҷе ҷе қӯзаи ҳурд.

КҮЗ(А)ПУШТ کوز(ه)پشت он ки пушташ хамида аст ё дар пушти шонааш ғуррӣ дорад, буқрӣ.

КҮЙ کوي 1. маҳалла, гузар. 2. роҳи даруни шаҳр, кӯча; **кӯйи бад** а) роҳи бад; б) **киноя аз кирдорҳои нописанд** (*аз қабили қиморбозӣ, нашъамандӣ ва г.*), ки баъд аз одат кардани одам аз онҳо ҳалос шуданаш душвор аст; **сари кӯй** дар сари роҳ; **дар кӯйи бад афтодан** ба роҳи бад даромадан, гирифтор шудан ба кирдору хислатҳои нописанд; **бекасу қӯй** бехешу табор ва бехонаю чой: **ятими бекасу қӯй**.

КӮК I کوک *кит.* гиёҳест хобовар, коху.

КӮК II کوک *кит., мус.* мувофиқ намудани овозҳо дар мусиқӣ, ҳамоҳангӣ; ҷӯр.

КӮК III کوک баҳия калон-калони мувакқат, ки дӯзандагон бо даст дар рӯи либосҳо мезананд; дӯхти мувакқатӣ; ҳомдӯз, ҳомдӯзи; **қӯк задан (кардан)** мувакқатӣ баҳия зада калон-калон дӯхтани ягон чои либос; **қӯки ҷашмони касе қанда шудан** хеле интизорӣ қашидан, саҳт ҷашм ба роҳ будани касе.

КӮКНОР کوکнار *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд, истеъмоли пӯсти ғӯзааш қайфовару хобовар буда, аз шираи танаи он маводи мухаддир – ҷакида ва баргу пояашро ҷӯшонда тарёк ҳосил мекунанд; ҳашҳо; **оби қӯкнор** обе, ки аз тар карда фушурдани пӯсти ғӯзai қӯкнор ҳосил шуда, нашъамандон онро менӯшанд, инчунин дар тибби қадим давои сурфа маҳсуб мешудааст.

КӮКНОРДОНА کوکнارданه тухми донаи хаҳош.

КӮКНОРӢ کوکнارӣ он ки мӯътод ба ҳӯрдан, нӯшидан ва каппа кардани қӯкнор аст; нашъаманди қӯкнор.

КӮКНОРХОНА کوکنارхане хонае, ки дар он қӯкнор ё маводи нашъаовари дигарро истеъмол мекунанд, чои истеъмол ва фурӯши қӯкнор.

КӮКСУЛТОН کوکسلطان *бот.* яке аз навъҳои олуи пешпазак, ки мевааш калони кулӯла, турштаъм ва рангаш бештар сабзи сурхча аст.

КӮКЧА کوکҷе *бот.* навъе аз ҳарбузai ширини

пӯсташ сабзи тӯрдор ва пӯчоқаш саҳт.

КӮЛ *t.* کول чои ба миқдори зиёд ғун шуда истодани об, ҳавзи оби табиӣ, толоб; **қӯли обпарто (обгурез)** чои маҳсуси атрофаш маҳдуд барои ҷорӣ шуда ҷамъ омадани обҳои барзиёд, заҳқаш; **қӯл шудан** ба як чо ҷамъ шуда истодани об.

КӮЛБОР کولбар тӯрбае, ки ба он бореро андохта ба пушт мегиранд, борхалта, ҳалтаи сафарӣ.

КӮЛВОР کولوار *nig.* қӯлбор.

КӮЛӢ کولي ҷоҳи заҳира кардани ғалла дар доҳили ҳуҷра.

КӮЛМАК کولмак оби начандон зиёд, ки дар ҷоҳои паству нишеби роҳу заминҳо аз борон ё оби дигар ҷамъ мешавад; **қӯлмак шудан** ҷамъ шуда мондани об дар пастию нишебихо.

КӮЛОБ ҳавзаи оби табиӣ, толоб.

КӮЛОБӢ کولايӣ 1. **мансуб ба Қӯлоб** (шаҳр ва минтақа). 2. аҳл ва сокини Қӯлоб.

КӮЛШИНОС کولشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши қӯлҳо машғул аст.

КӮЛШИНОСӢ کولشناسي илм дар бораи омӯхтани қӯлҳо, лимнология.

КӮМА کومه лаҳҷ. ҷизи дар як чо тӯбшуда, тӯда: **кӯмаи барф, кӯмаи ҳарбуза.**

КӮНДАЛАНГ کونдهلнг ба бари ҳуд воқеъ шудани ҷизе дар сари роҳи ҷизи дигар, муқобили дарозии ҷизе бо бари ҳуд истодани ҷизи дигар, арзӣ; **қӯндаланг гузоштан // қӯндаланг мондан** (*суоле ё масъалаеро*) ба таври қатъӣ мондани масъалае; ҷавоби қатъии «ҳа» ё «не» талабидан ба суоле.

КӮПОЛ کӯпал *кӯн.* 1. гурз, гӯпол. 2. маҷ. қувват ва тавоной.

КӮПРУК کوپروک *nig.* пул II.

КӮПРУКСОЗ کوپروکساز *nig.* пулсоз.

КӮПРУКСОЗӢ کوپروکسازӣ *nig.* пулсозӣ.

КӮР کور 1. он ки ҷашмаш намебинад, нобино, аъмо; **қӯри модарзод** он ки аз модар нобино таваллуд шудааст; **қӯр кардан** а) нобино кардан; б) ба воситаи ҷизе молида ё тарошида

хатеро нест кардан; хати бутлон кашидан; **кӯр шудан** а) нобино гардида; б) нохоно шудан (*оид ба хат*). 2. *маҷ.* нодон, бесавод, аз олам бехабар; **кӯр шуда** маҷбур гардида, ноилоч монда, хоҳу ноҳоҳ; **кӯр шавад!** ҷазо-яшро бинад!, бало ба пасаш!; **нону намакам кӯр кунад!** дар мавриди маломат ба каси на-макношинос ва носипос гуфта мешавад; **кӯр асояшро як бор гум мекунад** (*зарб.*) одам ки як бор фиреб ҳӯрд, ҳушёр мешавад ва кӯшиш мекунад, ки минбайд фиреб наҳӯрад; **кӯр чӣ меҳоҳад?** – ду дидай (*ҷашми*) бино (*зарб.*) дар мавриде мегӯянд, ки ҷизе айни муддао, ҳоҳиши дил бошад.

КӮРА I **کوره** оташдони оҳангарону мисгарон, иншооти махсус барои хиштпазӣ *ва ғ.*; ҳум-дон: **кӯраи дастӣ**, **кӯраи оҳангарӣ**; **кӯраи ан-гиштгарон** ҷои махсус барои чӯбро сӯзонда тайёр кардани ангишт; **кӯраи сихкабоб** оташдони махсус барои пухтани сихкабоб – гӯшти ба сих гузаронида; **дар кӯраи мубори-за(ҳо) пухта шудан** *киноя аз обутоб ёфтанд*, мустаҳкам шудан дар рафти мубориза.

КӮРА II **کوره** як тӯб шоҳӣ, ки ба дувоздаҳ куртаи занона мерасад; **кӯра-кӯра атлас** тӯб-тӯб атлас.

КӮРАГАР **کوره‌گر** 1. он ки бо оташдони оҳангарию мисгарӣ кор мекунад. 2. он ки чунин оташдонро месозад, устои кӯра.

КӮРАГӢ **کوره‌گی** *mansub ба кӯра*; дар кӯра гудоҳта тайёршууда.

КӮРАК **کورک** ғӯзai хоми нокушодаи пахта, ғӯзai пунба, ки ҳанӯз нашукуфтааст; **кӯрак бастан** пайдо шудани ғӯзacho дар ниҳоли пахта.

КӮРАКБАНДӢ **کورک‌بندی** пайдо шудани ғӯза дар ниҳоли пахта.

КӮРАКГУНДОР **کورک‌غندар** *nig. кӯракчинак.*

КӮРАКГУНДОРИ **کورک‌غنداري** *nig. кӯракчинӣ.*

КӮРАКДОР **کورک‌دار**:ниҳоли **кӯракдори пахта** ниҳоли кӯракbastai пахта.

КӮРАККАНӢ **کورک‌کنى** *исми амал аз кӯрак* **кандан**; кандан ва ҷамъ кардани кӯракҳо барои минбайд кашида гирифтани пахтаашон, кӯракчинӣ, кӯракгундорӣ.

КӮРАККАШАК **کورک‌کشک** *tex.* мошини махсус, ки пағаҳои кӯракҳои бокимондаи ниҳоли пахтаро кашида мегирад.

КӮРАККАШӢ **کورک‌کши** *исми амал аз кӯрак* **кашидан**; баровардани пахта аз даруни ғӯза, ки дар вақташ кушода нашудааст: **кӯраккашӣ кардан**.

КӮРАКЧИНАК **کورک‌چинک** *tex.* мошини махсусе, ки кӯракҳои бокимондаи ниҳоли пахтаро чида (канда) мегирад.

КӮРАКЧИНӢ **کورک‌چини** *исми амал аз кӯрак* **чидан**; чидани кӯракҳои хом ва нимхоми ниҳоли пахта.

КӮРАХОНА **کوره‌خانه** ҷои (хонаи) оташдонҳои маъдангуздӣ.

КӮРБАРЗАНГӢ **کوربرزنگӣ** *folk.* кампири бадкор дар афсонаҳо, ки некӣ кардан наме-ҳоҳад.

КӮРБАХТ **کوربخت** *nig. бадбаҳт.*

КӮРГИРЕҲ **کورگрه** гиреҳи болоиҳамбаста, ки кушодани он душвор аст; **кӯргирех** **кардан** печдарпеч ба ҳам бастани ду нӯги ресмон, ки кушоданаш хеле душвор мебошад.

КӮРДИЛ **کوردل** қаҷдил, қаҷфаҳм; бадтинат. 2. ҷоҳил, нодон, бефаросат.

КӮРДУД **کوردود** оташе, ки бе шӯъла дуд карда месӯзад; **хона** **кӯрдуд** **шудан** пур аз дуд шудани хона (*бинобар дарунсӯз шудани оташӣ бӯхорӣ*).

КӮРӢ **کوري** нобиной, гум шудани қувваи босира; **ба** **кӯрии** касе бар хилофи майли касе, ба қасди касе.

КӮРКАШ **کورکش** *nig. асокаш.*

КӮР-КӮРОНА **کورکورанه** бе мулоҳиза, чӣ шудани оқибатро наандешида, насанцида: **кӯр-кӯrona** **бовар** **кардан** насанцида, бечуну ҷаро бовар кардан ба касе; **кӯр-кӯrona** **таклид** **кардан** фикр накарда (бе мулоҳиза) тақлид кардан.

КӮРМАҲТОБ **کورمهتاب** аз байни абр хира то-бидани моҳ, партави хираи моҳ; **шаби** **кӯрмаҳтоб** шабе, ки моҳтоб хира метобад.

КӮРМОР **کورмар** зоол. яке аз намудҳои мори

безаҳр, ки дар тибби ҳалқӣ истифода мебаранд.

КҮРМУШ *کورموش* зоол. як намуди муш, ки зери замин зиндагӣ мекунад ва ҷашмонаш рӯшиноро намебинанд.

КҮРНАМАҚ *کورنیک* *maç*. он ки дар ивази некии касе бадӣ мекунад, ҳақношинос, носипос.

КҮРНАМАҚӢ *کورنیکӣ* ҳақношиносӣ, носипосӣ; **күрнамакӣ** *кардан* ба қадри некии касе нарасидан, ҳақношиносӣ кардан.

КҮРОБ *کورآب* *kъn*. 1. ташнае, ки аз об сер нашудааст. 2. сароб.

КҮРПА *کورپه* бистари пахтадори лагандашуда барои хобидан, лиҳоғ; **күрпа шуда** *хобидан* қабати гафс шуда хобидани чизе; бисёр будани чизе; **ба қүрпа нигоҳ** *карда* *пой* *дароз* *кардан* (*maç*) дар иҷрои корҳо имконият ва шароитро ба ҳисоб гирифтан; **барф** *күрпаи замин аст* (*maç*) барф барои гарм нигоҳ доштани замини кишт мисли қўрпа барои инсон зарур аст.

КҮРПАВОР(Ӣ) *کورپهوار(ی)* миқдори матоъ барои дӯхтани як қўрпа.

КҮРПАДҖӢЗ *کورپهدور* зане, ки ҳунари қўрпадӯзӣ дорад, дӯзандай қўрпа.

КҮРПАДҖӢЗӢ *کورپهدورӣ* *исми амал* *аз қўрпа дӯхтан*, дӯхтани қўрпа.

КҮРПАДҖӢОН *کورپهدورзан* маросими дӯхтани қўрпаи арӯс пеш аз тӯй; *муқ.* *пахтарезон*.

КҮРПАТАҚ *کورپتک* зоол. як навъ парандай бешагӣ.

КҮРПАЧА *کورپچه* қўрпаи камбар барои нишастан ё хобидан; **кўрпачаи якандоз** қўрпачае, ки дар гирдогирди ҳонаи нишаст як қабат андохта менишинанд; **кўрпача барин чой** *киноя* *аз андак* *чой*; як қўрповор чой.

КҮРПАЧАВОР *کورپچهوار* 1. матоъ барои қўрпача. 2. ба андозаи як қўрпача; як **кўрпачавор чой** чой ба андозаи як қўрпача; чой андак.

КҮРПАШША *کورپشه* зоол. пашибаи зарди заҳрдор, хомӯшак.

КҮРПИСТОН *کورپستان* модагове, ки сӯроҳи як ё чанд сараки пистонаш баста буда, аз онҳо шир намеояд.

КҮРРӮДА *کورروده* *тиб*. як қисми кирмшакли рӯда.

КҮРСАВОД *کورسوناد* ҷаласавод, камсавод

КҮРСАВОДӢ *کورسونادӣ* ҷаласаводӣ, камсаводӣ.

КҮРХАРИД *کورخارид* *кардан* моли хубро (босифатро) аз моли бесифат фарқ карда натавониста харидан.

КҮРХАРИДОР *کورخارидар* харидоре, ки ҷизҳои хубро аз бад фарқ карда наметавонад; он ки колои бадсифатро бо нархи гарон меҳарад.

КҮРШАБПАРАК *کورشبرک* зоол. ҷонварест болдор, ки бинобар заиф будани биноии ҷашмаш рӯзҳо хобида, шабона парвоз мекунад, хаффош, ватвот, шабпара.

КӮС I *کوس* 1. *кит.* табл, дуҳул, нақораи калон. 2. зарба, лат, такон, садама.

КӮС II *کوس* уреб, қаҷӣ ва норасоии калони ягон чиз (*мас.*, *матоъ*).

КӮСА *کوسه* марде, ки ришаши набаромада мондааст ё факат дар манаҳаш ҷанд тор мӯй дорад, марди беришу мӯйлаб; **то риши набарорӣ ба қӯса наханд** (*maç*) ҳудро аз дигарон боло мадон, зеро ояндаатро намедонӣ.

КӮСАК *کوسک* *nig.* *құрак*.

КӮСАРИШ *کوسه ريش* марде, ки мӯи ришаши кам аст, камриш.

КӮСДОР *کوسدار* 1. як канораш қаҷ ва норасо (*оид ба* порча, замин, ҳона *ва г.*). 2. *маç*. ноқис, камбузидор.

КӮСТ *کوست* *кит., nig.* *қӯс I (1)*.

КӮТАК *کوتک* *nig.* *құтакароба*.

КӮТАКАРОБА *کوتک ارابہ* аробаи ҷорҷарҳа, аробаи ҷарҳояш хурд.

КӮТАЛ *کوتل* 1. баландӣ, тепа. 2. гузаргоҳи кӯҳӣ, ағба; **кӯху қўтал** кӯху ағбаҳо, қўталу баландиҳо.

КӮТАРА *کوتره* харидуfurӯши яклухти ягон навъи мол, савдои яклухт; *муқ.* *чакана*; **қўтара** *furӯхтан*, *қўтара* *харидан*, умда-

фурӯхтан, кӯтара харидан, умдафурӯшӣ.

КӮТАРАБАЙӢ **کوتراهبیع** пудрат, кори нарҳаш яклухт, умумӣ, якҷоя кореро ба субут расонидан.

КӮТАРАГИР **کوتره‌گیر** он ки навъи молеро яклухт савдо карда мегирад.

КӮТАРАСАВДО **کوتره‌سودا** савдои яклухт, кӯтарафурӯшӣ, умдафурӯшӣ.

КӮТАРАФУРӮШ **کوتره‌فروش** он ки молашро яклухту якҷоя мефурӯшад, умдафурӯш, муқоб. **чаканафурӯш.**

КӮТАРАФУРӮШӢ **کوتره‌فروشӣ** харидуфурӯши якҷояи ҳамаи мол; **mansub ба** савдои яклухт: **нархи кӯтарафурӯшӣ.**

КӮТАХ **کوته** *nig.* **кӯтоҳ.**

КӮТАХБИН **کوتاه‌بین** *nig.* **кӯтоҳбин.**

КӮТАХДАСТ **کوتاه‌دست** *nig.* **кӯтоҳдаст.**

КӮТАХДАСТИ **کوتاه‌دستӣ** *nig.* **кӯтоҳдастӣ.**

КӮТАХӢ **کوته‌هی** *nig.* **кӯтоҳӣ.**

КӮТВОЛ *x.* **کوتوال** 1. **кӯн.** қалъабон, дижбон, маъмури муҳофизати қалъа. 2. **таър.** мираншаб, раиси нозирони тартибот дар Бухори амирий.

КӮТОХ **کوتاه** 1. дарозиаш кам, калта; **муқоб.** дароз; дар **муддати кӯтоҳ** дар муддати наҷандон зиёд, дар андак вақт. 2. мухтасар, гайримуфассал: **маълумоти кӯтоҳ,** **суханронии кӯтоҳ;** **кӯтоҳ-кӯтоҳ** а) хеле мухтасар, ниҳоят ихтисоран: **ҷавобҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ додан;** б) бурида-бурида, қанда: **кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас қашидан;** **кӯтоҳаш ҳамин ки...,** қисса **кӯтоҳ...,** ҳуллас ин ки..., ҳулосаи гап ин ки...; **ақли кӯтоҳ** *киноя* аз ақли норасо, ақли дурноандеш; **дасти кӯтоҳ** *киноя* аз кӯтоҳдастӣ, очизӣ, нотавонӣ; **кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан; қашол надодан: **кӯтоҳ карда гуфтан;** **кӯтоҳ омадан** ба қади касе ё чизе баробар наомадан; **кӯтоҳ шудан тарзи мағъулии кӯтоҳ кардан;** чомаи бомаслиҳат **кӯтоҳ намеояд** (зарб.).

КӮТОҲАҚ **کوتاهқ** мухтасаран, ба таври ихтисор.

КӮТОҲАҚАҚ **کوتاه‌ک** хеле кӯтоҳ, хеле мухтасар.

КӮТОҲАҚЛ **کوتاه‌عقل** камақл, бемулоҳиза.

КӮТОҲАҚЛӢ **کوتاه‌عقلی** камақлӣ, бемулоҳизагӣ.

КӮТОҲАНГУШТ **کوتاه‌انگشت** он ки ягон ангушташ кӯтоҳ ё бурида аст.

КӮТОҲАНДЕШ **کوتاه‌اندیش** он ки оқибати корро мулоҳиза намекунад, бемулоҳиза, кӯтоҳназар, кӯтоҳбин; **муқоб.** **дурандеш.**

КӮТОҲАНДЕШӢ **کوتاه‌اندیشӣ** кӯтоҳандеш будан, бемулоҳизагӣ; **кӯтоҳандешӣ** **кардан** бемулоҳиза кор кардан.

КӮТОҲБАЁНӢ **کوتاه‌بیانӣ** мухтасарбаёнӣ, бо сухани кӯтоҳ ифода кардани фикри том, мӯчазбаёнӣ.

КӮТОҲБИН **کوتاه‌بین** *nig.* **кӯтоҳандеш.**

КӮТОҲБИНӢ **کوتاه‌بینӣ** *nig.* **кӯтоҳандешӣ.**

КӮТОҲБИНОНА **کوتاه‌بینانه** бемулоҳиза, ноандешида, кӯтоҳназарона.

КӮТОҲГАРДАН **کوتاه‌گردن** *nig.* **гарданкӯтоҳ.**

КӮТОҲДАСТ **کوتاه‌دست** **ماҷ.** нотавон, очиз, дасткӯтоҳ; **муқоб.** **дароздаст.**

КӮТОҲДАСТИ **کوتاه‌دستӣ** нотавонӣ дар икрои коре, очизӣ, дасткӯтоҳӣ.

КӮТОҲДОМАН **کوتاه‌دامن** либосе, ки доманаш кӯтоҳ аст.

КӮТОҲЗАБОН **کوتاه‌زبان** *nig.* **забонкӯтоҳ.**

КӮТОҲӢ **کوتاه‌هӣ** 1. кӯтоҳ будан, қалтагӣ, дарозиаш кам будан. 2. кӯтоҳмуддатӣ, кам будани муддати чизе. 3. **маҷ.** камбудӣ, нуқсон, айни андак. 4. **маҷ.** очизӣ, нотавонӣ; **кӯтоҳӣ** **кардан** а) дарозиаш кам будан, қалтагӣ кардан, расо набудан; б) **маҷ.** камбудӣ кардан-дар коре; в) **маҷ.** очизӣ қашидан дар коре; **даст кӯтоҳӣ** **кардан** зӯр нарасидан, ҷуръат карда натавонистан.

КӮТОҲҚАД **کوتاه‌قد** қадпаст, кӯтоҳқомат; **муқоб.** қадбаланд.

КӮТОҲҚОМАТ **کوتاه‌قامت** *nig.* **кӯтоҳқад.**

КӮТОҲМАВЧ **کوتاه‌موج** дастгоҳе, ки дар мавҷҳои кӯтоҳи радио кор мекунад.

КҮТОХМЕТРАЖ қотаһметрәз филме, ки дарозии навораш назар ба фильмҳои маъмулӣ камтар аст.

КҮТОХМИЖГОН қотаһмезган чашмони мижахояш күтох, мӯи милки чашм, ки дароз нест.

КҮТОХМИЛ қотаһмил силоҳи оташ-фишони милҳояш күтоҳ: туғандиги күтоҳмил.

КҮТОХМУДДАТ қотаһмездт муддаташ күтох, мӯхлаташ күтох; муқоб. дарозмуддат: таҳсили күтоҳмуддат.

КҮТОХМҰХЛАТ қотаһмехт *nig.* күтоҳмуддат.

КҮТОХНАЗАР қотаһназар маҳдудфикр, ҷаҳонбиниаш танг, күтоҳбин; муқоб. дурбин.

КҮТОХНАЗАРИЙ қотаһназари маҳдуд будани тафаккур, күтоҳбинӣ.

КҮТОХНАЗАРОНА қотаһназаране бо тафаккури маҳдуд, күтоҳбинона, амиқ фикр накарда.

КҮТОХОСТИН қотаһастин *nig.* остиңкүтох.

КҮТОХПАШМ қотаһпешм пашмаш күтох: гүсфандони күтоҳпашм.

КҮТОХПОЙ қотаһпай пойҳояш күтох.

КҮТОХПОЯ қотаһпайе пояш күтох: гандуми күтоҳпоя.

КҮТОХУМР қотаһумр камумр, умри дароз надошта, он ки ба пирӣ нарасида вафот мекунад.

КҮТОХУМРИЙ қотаһумрӣ камумрӣ, умри дароз надоштан.

КҮФӢ 1. мансуб ба Кӯфа (шаҳр дар Байнаннахрайн). 2. қадимтарин навъи хати арабӣ: хати күфӣ.

кӯфт 1. асоси замони гузашта аз кӯфтан. 2. хастагӣ аз иҷрои коре, мондагӣ: кӯфти кор, кӯфти роҳ.

КӮФТА қофти сифати феълии замони гузашта аз кӯфтан. 1. кӯбидашуда; реза кардашуда: **ҳасуҳошоки кӯфта**. 2. *xūr.* навъи кабоб аз гӯшти қима (кӯбida) бирёнкардашуда. 3. *xūr.* ҳалвое аз талқони мағзҳо. 4. *маҷ.* мондашуда, хастагӣ; **кӯфта шудан** а) зада шудан, мавриди зарбу лат қарор гирифтан, калтаккорӣ карда шудан, шаллоқ хӯрдан; б) так-так шу-

дан, кӯбida (зада) шудан (-и дар); в) майда (реза) ва нарм карда шудан (*mas.*, *gӯшт ё галлаеро*); г) *маҷ.* монда (хаста) шудан, шалпар шудан.

КӮФТАГӢ қофти шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **кӯфтан**; шалпарӣ, мондагӣ; **кӯфтағии роҳ** мондашавӣ дар натиҷаи роҳравии зиёд.

КӮФТАКАБОБ қофте кабаб *xūr.* навъи кабоб аз гӯшти қима.

КӮФТАКОРИЙ қофте кари *tex.* кӯфта васеъ ё ба шакл даровардан.

КӮФТАН 1. задан, зарба расондан, лату кӯб кардан. 2. кӯбидан, майда, реза ва нарм кардан (-и гӯшт, мурҷ, намак *va g.*) зада ё кӯп карда аз сараку хӯشاҳо чудо кардани хосили гандум, ҷав, ҷуворӣ *va g.*: **хирман кӯфтан**. 3. *киноя* аз сарзаниш кардан; танбех додан; танкид кардан; **каф кӯфтан** чапак (қарсак) задан, каф задан; **мех кӯбидан** меҳро зада ба ҷое даровардан; **мушт кӯфтан** бо мушт задан, мушткӯбӣ кардан; **по(й) кӯфтан** пои худро (ба замин) тап-тап задан; **сари касеро кӯфтан, ба сари касе кӯфтан** а) ба сари касе задан; б) *маҷ.* касеро саркӯб кардан, танбехи касеро додан; **табл кӯфтан** табл навоҳтан, нақора задан; **хирман кӯфтан** ғалларо кӯп карда аз появу пӯстаҳ чудо кардан; **кори ҳар ҳар нест хирман кӯфтан** (зарб.).

КӮФТАНӢ қофти сифати феълии замони оянда аз **кӯфтан**; **кӯфтанӣ шудан** қасди кӯфтан кардан, нияти задан кардан.

КӮФТАШУДА 1. сифати феълии замони гузашта аз **кӯфта шудан**. 2. *маҷ.* мондашуда, шалпаршуда.

КӮФТУКӮБ хирманкӯб.

КӮФЧОН қофҷон *kitm.* қафас, ҷои нигоҳ доштани парандагон.

КӮФШОНА *kitm.* боғандада.

КӮХ қоҳ барчастагии табиии бузургу баланд дар рӯи замин, ки аз сангӯ хоҳ ба вуҷуд омадааст, ҷабал; **кӯх-кӯҳ** ғаром-ғаром; бисёр, аз ҳад зиёд; **кӯхи оташғишон** *nig.* **вулқон;** **кӯхи пахта** *киноя* аз ғарами калони пахта; **кӯҳро зада талқон** кардан *маҷ.* кори вазниноро ба ҷо овардан; анҷом додани коре, ки иҷроиш

ба назар номумкин менамуд; **кӯх ба кӯх на-мерасад, одам ба одам мерасад** (зарб.).

КӮХА **کوهه** 1. пушта, теппа, баромадагӣ, дунгӣ, баландӣ. 2. қулла, сари кӯҳ. 3. *ниг.* **кӯхон**. 4. *кит.* мавчи азими об.

КӮХАГИРИФТА **کوهه گرفته** роҳи кӯҳ пешгирифта, кӯху биёбонгард; *киноя аз* девона, маҷнун.

КӮХБАРО **کوهبرا** ба болои кӯҳ бароянда; **кӯхнавард;** **аспи кӯхбаро** аспи бокуввати кӯхгард.

КӮХБАРОЙ **کوهبرائی** ба болои кӯҳ баромадан; **кӯхнавардӣ.**

КӮХБОН **کوهبان** нозири равуо дар кӯҳ, он ки назорати кӯҳро ба ўҳда дорад.

КӮХБОНИЙ **کوهبانӣ** назорат кардани тартибот дар кӯҳ.

КӮХБУД I **کهید** 1. кӯхнишин. 2. гӯшанишин. 3. *киноя аз* обид, зоҳид, порсо.

КӮХБУД II **کهبد** кӯн. хазинадори подшоҳ; ҷамъкунандай андоз.

КӮХВОР **کوهوار** 1. мисли кӯҳ, чун кӯҳ. 2. бузургӣ, баланд: **мавчи кӯхвори баҳр.**

КӮХГАРД **کوهگرد** *ниг.* **кӯхнавард.**

КӮХГАРДӢ **کوهگردی** *ниг.* **кӯхнавардӣ.**

КӮХДОМАН **کوهدامن** домани кӯҳ, кӯхпоя.

КӮХИСТОН **کوهستان** 1. замине, ки дар он кӯҳ бисёр аст, ҷои зиёдии кӯҳ, кӯхсор. 2. ноҳияи кӯхӣ ин ё он қишвар (*мас.*, *Тоҷикистони марказӣ*, ки *таъриҳан саргаҳи Зарағашон, Қаротегину Дарвоз ва Ҳисор ба он доҳил мешаванд).*

КӮХИСТОНИЙ **کوهستانӣ** 1. он ки дар кӯхсор зиндагӣ мекунад; он ки зодгоҳаш дар кӯхсор воқеъ гардидааст. 2. аҳли кӯхистон

КӮХӢ **کوهه** 1. *mansub ба кӯҳ:* ҷабалий. 2. он чӣ дар кӯхсор мерӯяд ё зиндагӣ мекунад: **гиёҳи кӯҳӣ, лолаи кӯҳӣ, бузи кӯҳӣ** бузи ёбой, ки дар кӯҳу даштҳо зиндагӣ мекунад.

КӮХКАН **کوهکن** 1. коргаре, ки аз кон маъдан меканад; он ки кӯҳро қанда шикоф мекунад. 2. лақаби Фарҳоди афсонавӣ, ки бо ҳоҳиши маъшуқааш Ширин кӯҳро қанда, ҷӯй бароварда буд.

КӮХКАНИЙ **کوهکنӣ** кандани кӯҳ ва истихроҷи

маъданҳо: **техникии навтарини кӯҳканиӣ.**

КӮХЛ a. **کحل** *kit.* сурма.

КӮХЛДОН **کحدан** *kit.* сурмадон.

КӮХЛӢ **کحلӣ** *kit.* 1. *mansub ба کӯҳل.* 2. сурмаранг, сиёҳтоб.

КӮХНА **کهن** 1. чизи бисёр умрдида; чизи бисёр кор фармудашуда; фарсада; **муқоб. нав, тоза:** **кӯхна кардан, кӯхна шудан.** 2. қадим, пешина, дерина. 3. қадима, пештара. 4. қуҳансол, солҳӯрда, кордида; **дарди کӯхна** бемории муддати зиёд давомкарда ва бедаво, қасалии музмин; **мусалласи کӯхна** мусалласи бисёристода (бисёrsola); урфу **одатҳои کӯхна** одату русуми аз замони гузашта боқимонда.

КӮХНААҚИДА **کهنە عقیده** *ниг.* **кӯхнапараст.**

КӮХНАВАРД **کهندورد** варзишгаре, ки бо кӯхнавардӣ машғул аст, кӯхпаймо, кӯхгард.

КӮХНАВАРДӢ **کوهنوردی** навъи варзиш, ки иштироқдорони он аз рӯи гузаштан аз кӯталу ағбаҳои мушкилгузар, баромадан ба кӯҳҳои рост ва қуллаҳои баланд мусобиқа мекунанд, кӯхгардӣ; **кӯхбароӣ.**

КӮХНАГӢ **کوهنگی** кӯхна будан.

КӮХНАДАМ **کهنەدم** палави зиёд дамхӯрда: **оши کӯхнадам.**

КӮХНАДУНӢ **کهنەدنیا** *ниг.* **кӯхнаҷаҳон.**

КӮХНАДӮЗ **کهنەدوز** он ки пойафзорҳоро дарбеху пина мекунад, порадӯз, пинадӯз, ямоқгар.

КӮХНАДӮЗӢ **کهنەدوzi** амали кӯхнадӯз, порадӯзӣ, пинадӯзӣ.

КӮХНАКАСАЛ **کهنەکسل** он ки бемориаш доимӣ шудааст ва илоҷи табобат надорад.

КӮХНАКЕШ **کهنەکیش** он ки тибқи расму оини кӯхна зиндагӣ мекунад.

КӮХНАКЕШӢ **کهنەکیши** парастиши расму оини кӯхна.

КӮХНАКОЛА **کهنەکاله** майдо-чӯйдаи фарсада; либосҳои фарсадаи кӯхна.

КӮХНАКОР **کهنەکار** кордида, корозмуда, таҷрибанок.

КӮХНАЛИБОС **کوهنه‌لیاس** он ки либоси обшуста ва фарсада пӯшида мегардад.

КӮХНАОБОД *کهنه آباد* заминҳое, ки солҳои зиёд кишт карда мешаванд.

КӮХНАПАРАСТ *کهنه پرست* он ки тарафдори расму одат ва ақидаҳои кӯхна (қадимӣ) аст; он ки ба навигариҳо муқобил аст, муҳофизакор.

КӮХНАПАРАСТИЙ *کهنه پرستي* тарафдорӣ аз расму оини қадима; муқобилат ба ҷорӣ шудани навигариҳо, муҳофизакорӣ.

КӮХНАПАРАСТОНА *کوھنې پرستانه* мансуб ба кӯхнапарастӣ; муҳофизакорона: **акидаҳои кӯхнапарастона**.

КӮХНАПОРА *کهنه پاره* либоси жӯлидаю дарида; ашёй фарсада.

КӮХНАФУРӯШ *کوھنې فروش* он ки ашёи кӯхнаву пӯшокҳои нимдоштро ҳарида мефурӯшад.

КӮХНАФУРӯШӢ *کوھنې فروشی* фурӯши чизу ҷораҳои кӯхна; бозор ё ҷои фурӯши чизҳои кӯхна.

КӮХНАЧАҲОН *کهنه جهان* кит. дунёи кӯхна, дунёи қадим.

КӮХНАШАВӢ *کهنه شوی* исми амал аз кӯхна шудан; кӯхна шудан, фарсада шудан; корхӯрда шудан.

КӮХНАШУДА *کهنه شده* сифати феълии замони гузашта аз кӯхна шудан; фарсадаву жанда, аз кор баромада; аз мӯд баромада.

КӮХНИШИН *کوھنشین* он ки дар кӯхсor зиндагӣ мекунад; муқ. **кӯхистонӣ**.

КӮХОН *کوهان* барҷастагии пушти шутур; ҷои баромадагии сари шонаи нарғов.

КӮХОНДОР *کوهاندار* он чи кӯхон дорад, он чи дар пушти худ баромадагӣ дорад.

КӮХПАЙКАР *کوهپیکر* тануманд, қавиҳайкал, бузургчусса.

КӮХПАЙМО *کوهپیما* *nig.* кӯхнавард.

КӮХПАЙМОЙ *کوهپیمانی* *nig.* кӯхнавардӣ.

КӮХПИЁЗ *کوهپیاز* пиёзи кӯҳӣ, ки бисёр тунду талҳ аст, пиёзи ансул.

КӮХПОРА *کوهپاره* 1. як қисми кӯҳ; қисме, ки аз кӯҳ чудо шудааст, ҳарсанг. 2. *гуфт.* гӯшаи маскуни кӯхистон.

КӮХПОЯ *کوهپایه* доманаи кӯҳ; замини доманаи кӯҳ, адир, кӯҳдоман.

КӮХСОР *کوهسار* чое, ки дар он кӯҳ зиёд аст, кӯхистон.

КӮХТАН *کوهتنه* бузургчусса, тануманд.

КӮХЧИГАР *کوهجگر* киноя аз далер, шучоъ, диловар.

КӮХШИНОСӢ *کوهشناسی* соҳае, ки ба омӯзиши кӯхҳо машғул аст: **пажӯхишишгоҳи кӯхшиносӣ**.

КӮЧ *کوچ* 1. аз чое ба чое ва аз сарзамине ба сарзамини дигар равона шудани шахси алоҳида ё гурӯҳе аз мардум, кӯчидан, ҳичрат. 2. асбобу анҷоми хона ва бору бунае, ки дар вақти дигар кардани ҷои истиқомат ҳамроҳи худ мебаранд: **кӯч бурдан**. 3. *гуфт.* ҳонавода, ҳонадон, тоифа; **кӯч-кӯч** *nig.* **кӯчоқӯч**; **кӯч бастан** бору бунаи худро барои нақли макон омода кардан; **кӯч кардан** бо бору бунаи худ аз чое рафтан, нақли макон кардан, кӯчидан.

КӮЧА *کوچه* 1. роҳи пиёда ва саворгарди дохили шаҳр ვა деха. 2. маҳалла, гузари истиқомат ё сукунати муйян, ки қад-қади роҳе воқеъ шудааст; *ба тариқи истиора:* **дар кӯчаи мардонагӣ...**, **ба кӯчаи гадой, расвой...** даромадан, **дар кӯчаи олуфтагӣ...** қалон шудан; **кӯчаи сарбаста** а) роҳе, ки пешаш бастааст ва баромадгоҳ надорад, бунbast; б) киноя аз вазъияти ниҳоят саҳт, ҳолати бисёр душвор; ноилочӣ; **ба кӯча баромадан** а) ба маҳалла (гузар) баромадан; аз хона берун баромадан; б) дар байнӣ одамон зоҳир шудан; **ба кӯча партофтан** аз хона рондан ва аз ризқу рӯзи маҳрум кардан; **аз кӯча коре нагузаштан** аз коре асло ҳабар надоштан; аҳли коре набудан; **ба сад кӯча даромада баромадан** дар ҳама ҳусус фикр кардан, фикру ҳаёли зиёд кардан; **дар кӯча мондан** а) бехонаву ҷой шудан; б) бекасу кӯй шудан; бесоҳиб мондан; **кӯча ба кӯча гаштан** овораву саргардон шудан (*дар ҷустуҷӯи чизе*); **худро ба ҳар кӯча задан** дар ҷустуҷӯи ҷорае ниҳоят саргардон шудан.

КӮЧАБОҒ *کوچه باғ* кӯчае, ки аз байнӣ боғот мегузарад; роҳи ду тарафаш сабзу дарахтзор; **кӯчабоғи ошикон** боғе, ки дар он дилдодаҳо бо ҳам сӯҳбат мекунанд ва рози дил мегӯянд.

КӮЧАБОҒӢ *کوچه باғи* 1. *mansub ба кӯчабоғ.* 2. *musc.* яккаҳоние, ки ҳонанда овозашро аз ҳад зиёд баланд қашол медиҳад.

КӮЧАГАРД *کوچه گرد* 1. аз кӯча гузаранда, роҳгузар. 2. он ки дар кӯчаҳо сарсариёна мегардад, сарсарӣ, ҳарзагард, оворагард. 3. *mač.* бeroҳагард, фоҳиша.

КӮЧАГАРДӢ *کوچه گردӣ* 1. гардиш дар кӯчаву кӯй. 2. сарсаригардӣ, оворагардӣ, ҳарза-

гардӣ. 3. маҷ. бeroҳагардӣ, фоҳишагӣ.

КӮЧАГӢ **کوچگی** мансуб ба кӯча; дар кӯча буда: **чароғҳои кӯчагӣ**; гапи (**сухани, алфози кӯчагӣ**) а) сухани беодобона ва қабех; б) овози беасос; **шиноси кӯчагӣ** шиноси дур, шиноси салому алейк.

КӮЧАК **کوچک** хурд, майда.

КӮЧАКДИЛ **کوچکدل** киноя аз хушхулқ, хушмуомила.

КӮЧАКДИЛИЙ **کوچکدلي** киноя аз хушхулқӣ, хушмуомилагӣ, некрафторӣ.

КӮЧАН **کوچن** абзоли ҳалқашакл, ки ба гардани аспи корӣ аз таги ҳамут мегузоранд.

КӮЧАНВОР **کوچنوار** мисли кӯчан, ҳалқа-шакл.

КӮЧАНДА 1. **کوچنде** сифати феълии замони ҳозира аз кӯчидан. 2. маҷ. равон, сайёр (оид ба рёг, барф ва г.).

КӮЧАПӮШӢ **کوچهبوشӣ** либосе, ки вакти ба кӯчабарой, меҳмонаравӣ ва г. мепӯшанд.

КӮЧАТ **کوخت** растани ё ниҳоле, ки барои шинондан дар ҷои дигар дар шароити маҳсус сабзонида шудааст, парварда: **кӯчати гул, кӯчати қарам, кӯчати райхон, кӯчат кардан** растани ё ниҳоли дар шароити маҳсус парварондашударо ба ҷои дигар шинондан.

КӮЧАТШИНОНӢ **کوچتشناني** растани ва ниҳолҳои парвардашавандаро ба ҷои дигар шинондан.

КӮЧБАНДӢ **کوچبندي** исми амал аз кӯч бастан: кӯч бастан аз ҷоё ба ҷои дигар.

КӮЧИДАН 1. бо бору буна аз ҷоё ба ҷои дигар рафтан (*барои истиқомат, маскан гирифтан*), нақли макон кардан, кӯч кардан; **кӯчиданни рёг** дар биёбон бо таъсири бод ҷо иваз кардани хомаҳои рёг. 2. *гуфт*. кандар шудан, аз ҷояш бечо шудани чизе: **кӯчиданни дараҳт** бо таъсири бод аз решаша ҳамроҳи замини он кандар шуда афтодани дараҳт; **тарма кӯчидан** дар кӯҳсор аз ҷояшон кандар шуда ба поин фурӯравии барфҳои ҷамъшуда.

КӮЧИДАНИЙ **کوچیدени** сифати феълии замони оянда аз кӯчидан; **кӯчиданӣ** шудан дар нияти кӯчидан будан, рафтани шудан бо кӯчи худ (аҳое ба ҷое).

КӮЧИШ **کوچش** исми феълӣ аз кӯчидан; кӯч, нақли макон, ҳичрат.

КӮЧӢ **کوچӣ** ниг. **кӯчманҷӣ**.

КӮЧКАШОНӢ **کوچکشани** кашондани бору буна ва асбоби хона вакти кӯчидан.

КӮЧМАНЧИГӢ **کوچمنҷигӣ** бодиягардӣ, зиндангонии гайримуқими.

КӮЧМАНҖӢ **کوچمنҷӣ** бодиягард, он ки дар ҷоё муқим нест.

КӮЧОКӮЧ **کوچакӯҷ** кӯчиданни пай дар пай; тараддуди кӯчидан.

КӮЧОН(И)ДА **کوچانде//کوچانиде** сифати феълии замони гузашта аз кӯчон(и)дан; **кӯчон(и)да овардан** касеро ба ҷои иқомати дигар овардан.

КӮЧОН(И)ДАН **کوچانден//کوچانیدن** тарзи бавоситаи кӯчидан; 1. қасеро аз ҷоё ба ҷоё нақли макон додан, касеро бо бору бунааш ба ҷоё бурдан (*барои истиқомат ё сукунат*). 2. ҷиззро аз ҷояш бечо кардан ё аз ҷояш ҳезондан. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан.

кӯш **کوش** асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз кӯшидан; кӯшиш кун, саъӣ кун.

КӮШАНДА **کوشнде** сифати феълии замони ҳозира аз кӯшидан; он ки саъю кӯшиш дорад, кӯшо.

КӮШИДАН **کوشیدен** кӯшиш (ҷидду ҷаҳд, саъӣ) кардан, гайрат намудан.

КӮШИШ **کوشش** саъӣ, ҷаҳд, гайрат; ҳаракат барои иҷрои коре; **кӯшиш кардан (доштан)** барои иҷрои коре ҷидду ҷаҳд кардан, саъю ҷаҳд ба кор бурдан, кӯшиш ба ҳарҷ додан.

КӮШК **کوشк** иморати бошукуҳ, ки атрофаш бое ё сабзазор бошад; қаср.

КӮШО **کوش** кит. кӯшандар, саъйкунандар.

K

Қ ҳарфи понздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ق); дар ҳисоби абҷад ба адаби 100 баробар аст; ин ҳарф маъмулан дар ифодай калимаҳои баргирифта аз забонҳои арабӣ, туркӣ ва юнонӣ истифода мешавад.

ҚАБ(Б) *a.* قب کит. гиребон, гиребони пироҳан; қаб даридан гиребон даридан, гиребон чок кардан.

ҚАБА *ق به* гуфт., ниг. қава.

ҚАБАҚ *m.* بق کит. 1. ҳадаф, нишона, нишон. 2. қаду. 3. дараҳти миёнхолӣ.

ҚАБАС *a.* قبس шӯъла, пораи оташ; оташпора.

ҚАБАТ *m.* بست 1. ҳар табакаи ҷизҳои болои ҳам ҷойгиршуда, табақа, қат: чор қабат қӯрпача, се қабат ҷома, як қабат ҳок; як қабат пӯст (қабати бадан) пардаи пӯсти бадан. 2. нум. даста, комплект: як қабат куртаву лозимӣ, чор қабат қӯрпаву болишт. 3. гуфт. табақа, ошёна (-и иморат); аз қабати... аз байни..., аз миёни...: аз қабати абрҳо, аз қабати борони тир, аз қабати туман, аз қабати ангуштон; ба қабати... а) ба даруни...: ба қабати абр даромадани офтоб; б) ба таги..., ба зери...: ба қабати бистар даромадан, ба қабати замин даромадан; дар қабати... дар миёни..., дар байни..., андаруни...: дар қабати қӯрпа, дар қабати китобу қоғазҳо, дар қабати ду нон...; қабат ба қабат // қабат-қабат а) якчанд қабат, қабатҳои зиёд; қабати ғафс; б) болои ҳам, боло-болои ҳам, яке рӯи дигаре; қабат ба қабати... а) тамоми қабатҳои...; ҳамаи қишрҳои...; б) дарун ба даруни...; ♦ қабат-қабат гӯшт гирифтан аз шодию хурсандӣ рӯхбаланд шудан, аз

ниҳояти шодмонӣ болидан.

ҚАБЕХ *a.* قیبح 1. зишт, бад, ганда, нописанд (оид ба ҷизе); алфози қабех, калимаҳои дашномии қӯчагӣ; суханҳои қабех, хислати қабех. 2. палид, разил (оид ба қасе).

ҚАБЕХА *a.* قیبحه муаннаси қабех.

ҚАБЕХӢ *قیبحی* ниг. қабоҳат.

ҚАБЕҲОНА *قیبحانه* разилона, палидона: ёрии қабеҳона, толону торочи қабеҳона.

ҚАБЕҲУЛВАЧХ *a.* قبیحوجه زиштрӯй, бадрӯй, бадафт, баднамо.

ҚАБЗ I *a.* قبض کит. гирифтан бо даст (панча); қабзи хотир гирифтагии хотир, малоли хотир; қабзи ҷон гирифтани ҷон, мирондан; қабзу баст гирифтани додан, додугирифт; санад, ки ба бадали ҷизи гирифта медиҳанд.

ҚАБЗ II *a.* قبض گیر гирифторӣ, дар банд будан; қабзи меъда саҳт шудани меъда; қабзият; қабзи табиат а) гирифтагии табъ, хиратабъӣ; б) ниг. қабзи меъда.

ҚАБЗА I *a.* قبضه 1. он миқдор ҷиз, ки дар як мушт меғунҷад, ҷизе, ки дар байни панҷаи даст ҷо мешавад, даста; як қабза қоғаз, як қабза алаф (гул). 2. даст, панҷа; ба қабзайи қасе даромадан ба дasti қасе даромадан, ба тасарруфи қасе даромадан; қабза кардан дар байни кафи худ гирифтани (ришро, банди дасти касеро *ва* *г.*); дар мобайни кафу панҷаи даст ҷой додан.

ҚАБЗА II *a.* قبضه کит. гирифтаниҳои шамшер, тег, корд, камон *ва* *г.*; даста, дастгира, мақбаз; қабзай шамшер.

ҚАБЗАГИР *قبضه‌گیر* کит. даста, дастгира.

ҚАБЗИЯТ *a.* قبضیت кит. гирифтагии меъда, саҳт шудани меъда, инқибоз; қабзияти ботинӣ афсурдаҳолӣ, рӯхафтодагӣ.

ҚАБЗУЛВУСУЛ *a.* قبض الوصول кит. шаҳодатномаи расидани чизе, хати қабул, санади расид, забонхат.

ҚАБИЛ *a.* قبیل гурӯҳ, даста; қисм; чинс, хел, навъ; **аз ин (он, ҳамон) қабил;** **аз қабили...** *az* навъи..., *az* чинси...; мисли..., монанди...

ҚАБИЛА *a.* قبیله гурӯҳи иҷтимоӣ, ки муносибатҳои хешутаборӣ ва ягонагии забону ҷои истиқомат аз нишонаҳои он аст, қавм, тоифа: қабилаи мангит, қабилаҳои бодијишин.

ҚАБИЛАВӢ قبیلوی мансуб ба қабила; ҳоси қабила: урфу одати қабилавӣ, ҷомеаи қабилавӣ.

ҚАБЛ *a.* قبل пеш, аввал; мӯқоб. баъд; қабл аз... пеш аз..., то...; иложи воеа қабл аз вуқӯй бояд кард (*мақ.*).

ҚАБЛАН *a.* قبله пештар, пеш аз ин; пеш аз вақт, пешакӣ.

ҚАБЛӢ قبلی пешина; пешакӣ; омодагии қаблӣ тайёрии пешакӣ.

ҚАБО *a.* قبا як навъ либоси рӯпӯши дарози пешкушодаи мардона; ҷома, либос.

ҚАБОИЛ قبائیл қабила.

ҚАБОҚ *m.* قباق 1. қаду. 2. ҳадаф, нишон (-и камонкашони савораи қадим), қабак.

ҚАБОЛА *a.* قبله 1. ҳуччате, ки мутобики он касе ҷизеро ба зимма мегирад (*мас., адди қарзро*). 2. санади ҳаридуфурӯши мулк, ҷой, ҳона; васиқа; қарзу қабола додуғирифт.

ҚАБОЛАНАВИС قبله‌نویس кит., қӯн. он ки қаболаи расмӣ менависад ва онро сабт мекунад.

ҚАБОЛАНАВИСӢ قبله‌نویسی кит. амал ва шуғли қаболанавис.

ҚАБОНАМАД قبله‌نамд яктақи намадӣ, либоси боронӣ, чакман.

ҚАБОПӮСТИН قبله‌وستین кит. либоси яктақи дарози аз пӯст дӯхташуда.

ҚАБОПӮШ قبله‌پوش қабопӯшида, қабо дар тан:

сарави қабопӯш.

ҚАБОҲАТ *a.* قباحت зиштӣ, нозебой, бадӣ; қубҳ, қабехӣ.

ҚАБОҲАТНОК قباحتناک қабех, манфур, нозебо, баднамо.

ҚАБР *a.* قبر гӯр, оромгоҳ, марқад; қабр қандан гӯр кофтан; **ба сари қабри касе рафтан** оромгоҳи касеро зиёрат кардан; ◇ **ба қабри (гӯри) падари ...** бало ба пасаш, беҳтар аст дигар гапи ўро нагӯед... (*калимаи даином*).

ҚАБРГОҲ قبرگاه маҳалле, ки дар он қабрҳо ҷойгиранд, қабристон.

ҚАБРИСТОН قبرستان ҷои дафни мурдагон, гӯристон; қабристони шаҳидон оромгоҳи ҳалокшудагон дар ҷангҳову оғатҳои табий.

ҚАБРКАН قبرکن он ки барои марҳум қабр омода месозад, гӯрков.

ҚАБРКАНӢ قبرکنӣ шуғли маҳсус, ки аз омода кардани қабр барои мурдагон иборат аст, гӯрковӣ.

ҚАБУ قبو ҷаҳҷ. камин; буз дар девор, тург дар қабу (*мақ.*).

ҚАБУЛ *a.* قبول 1. пазируфттан, гирифттан; таҳвилгирӣ, аҳзи ҷизи супурдани: қабули ариза (дарҳост...), қабули паҳта, қабули пилла, комиссияи қабул; қабули донишҷӯй ба донишҷӯй пазируфттан. 2. пазирӣ, пазириш, руҳсатдихӣ; истиқбол. 3. ба зимма (ӯҳда) гирифттан, ба дӯш гирифттан. 4. мақбул доштан, маъқул донистан, писандидан (-и сухан, насиҳат, таклиф *ва г.*); қабули қарор // қарор қабул кардан овоздихӣ, ба мувофиқа омадан (-и аҳли ҷаласа дар масъалае); ӯҳдадорӣ қабул кардан иҷрои нақшаеро ба зимма гирифттан; қабули салом киноя аз ҷавоб додан ба салом, алейк гирифттан; динеро қабул кардан гаравидан (майл кардан, рӯй овардан, мӯътақид шудан) ба дине; узри касеро қабул кардан ба эътибор гирифтани узри касе, касеро маъзур доштан; ангушти қабул ба(р) дида ниҳодан киноя аз қабул кардан; зиёрат қабул! сафар муборак!, ба хайр! (*таъбирест, ки ба шахси аз зиёрату сафар баргашта мегӯянд ва ў дар ҷавоб «мурод ҳосил» мегӯяд*).

ҚАБУЛГОҲ قبولگاه утоқи пазирӣ; ҳонае, ки

дар он корафтодагон соати қабулро мунтазир мешаванд: **қабулгоҳи вазир, қабулгоҳи мудир...**; **қабулгоҳи беморон шӯъбаи қабули беморон дар беморхонаҳо.**

ҚАБУЛДОР قبول‌دار : қабулдор кардан ба қабули чизе водор кардан; розӣ кунондан касеро ба чизе.

ҚАБУЛЁБАНДА قبول‌یابنده : сифати феълии замони ҳозира аз қабул ёфтан; қабулшаванда, пазируфташаванда.

ҚАБУЛКУНАК قبول‌کنک : радио. дастгоҳи қабулкунандаи мавҷҳои радиоӣ.

ҚАБУЛКУНАНДА قبول‌کننده : 1. сифати феълии замони ҳозира аз қабул кардан. 2. он ки чизро қабул мекунад.

ҚАБУЛОН(И)ДАН قبول‌اندن//قبول‌نیدن : тарзи бавоситай қабулидан; мавриди пазироӣ қарор додан; писанд кунонидан.

ҚАБУЛХОНА قبول‌خانه : гӯфт. 1. ниг. қабулгоҳ. 2. хонае, ки табиб беморонро қабул мекунад.

ҚАБУЛШАВАНДА قبول‌شونده : 1. сифати феълии замони ҳозира аз қабул шудан. 2. қобили қабул; он ки пазируфтанист. 3. он ки ба чое пазируфта мешавад.

ҚАБУРҒА т. قبورغه : устухони паҳлу, данда (*дар одам ва чорпо*).

ҚАБУРГАДОР قبورغه‌دار : дорои қабурға, иборат аз қабурға; гӯшти қабурғадор гӯшти якҷоя бо устухони паҳлу.

ҚАВ I قو : пилтаи чақмок, латтаи сӯхта барои бо чақмок даргирондани оташ; паҳтаи сӯхта, ки барои нигаҳ доштани хун ба чои хуншор зер мекунанд.

ҚАВ II قو : навъи замбӯруғ, ки чатри он поя надорад ва дар танаи дараҳтон мерӯяд.

ҚАВА قوه : қава будан гӯфт. дар банд будан, муқайяд (гирифт) будан; **қава кардан** касеро дар чое маҳкам кардан; ҳабс кардан; **ду поиро дар як мӯза қава кардан** исрор кардан дар коре.

ҚАВАД قود : қасос, никор; **қавад ситондан** никор гирифтан, интиқом гирифтан.

ҚАВАХОНА قوه‌خانه : гӯфт. ҳабсхона, маҳбас.

ҚАВВОД قواد : кит. далла; дайюс, қалтабон.

ҚАВВОДА قواده : муаниси қаввод.

ҚАВВОДАГӢ قوادگي : даллагӣ, дайюсӣ.

ҚАВВОДХОНА قوادخانه : кит. даллахона, чойгоҳи фохишаҳо.

ҚАВВОЛ قوال : кит. 1. гапзананда, гӯянда, нотик; забоновар. 2. сароянда, хофиз.

ҚАВВОЛБАНД قوال‌بند : кит. суханвар, хушгап, нотик.

ҚАВВОЛӢ قوالی : амал ва шуғли қаввол, нотикӣ, суханварӣ.

ҚАВВОС قواس : кит. камонсоз, камонгар.

ҚАВИАЗМ قوى‌عزم : қавиирова, дорои иродай маҳкам, матин.

ҚАВИАНДОМ قوى‌اندام : ниг. қавипайкар.

ҚАВИБОЗУ قوى‌بازو : 1. он ки бозувони бақувват дорад, қавидаст. 2. маҷ. зӯр, пуркувват: **чавони қавибозу**.

ҚАВИБОЛ قوى‌بال : дорои болҳои нерӯманд; ниг. қавидил.

ҚАВИБУНЁД قوى‌بنیاد : он ки ва ё он чи появу бунёди пайдору устувор дорад; мустаҳкам, нерӯманд, пуркувват.

ҚАВИДАСТ قوى‌دست : 1. он ки дастони нерӯманд дорад. 2. маҷ. пурзӯр, бокувват, муктадир; ниг. қавибозу.

ҚАВИДАСТГАХ قوى‌دست‌گه : ниг. қавидастгоҳ.

ҚАВИДАСТГОХ قوى‌دست‌گاه : тавоно, давлатманд, соҳиби ҷоҳу манзалат.

ҚАВИДИЛ قوى‌دل : шучоъ, далер, часур; **қавидил кардан** (касеро) часур шердил кардан.

ҚАВИЁЛ قوى‌یال : 1. он ки гардани бақувват дорад. 2. маҷ. зӯр, тануманд.

ҚАВИИРОДА قوى‌اراده : он ки иродай мустаҳками халалнопазир дорад, қавиазм.

ҚАВИМ قويم : кит. рост, дуруст; устувор, пайдор.

ҚАВИНИХОД قوى‌نهاد : салимтабиат, зӯровар, бақувват.

ҚАВИПАЙКАР قوى‌پیکر : тануманд, тановар, қавиҷусса; зӯр, бақувват.

ҚАВИПАНЧА قوىپنجه 1. он ки панчаҳои саҳт ва бақувват дорад. 2. пурзӯр, боқувват, муқтадир, тавоно.

ҚАВИПОЙ قوىپای 1. дорои пойҳои устувору нерӯманд. 2. маҷ. устувор, мустаҳкам, пойдор, саҳтбунёд.

ҚАВИРӮХ он ки рӯҳи мустаҳкаму иродai устувор дорад; *nig.* қавиирова.

ҚАВИТАБЬ قوىطبع 1. дорои табъи баланд. 2. маҷ. шоири боистеъод.

ҚАВИТАН قوىتن тануманд, дорои ҷисми қавӣ, пурзӯр, нерӯманд,

ҚАВИҲАЙКАЛ قوىهيکل тануманд, қавипайкар, тавонгар.

ҚАВИҲИММАТ قوىهمت *nig.* ҳимматбаланд.

ҚАВИҲОЛ قوىحال 1. давлатманд, ғани. 2. пуритидор, зӯр, бақувват.

ҚАВИЧАНГ قوىچنگ *nig.* қавипанча.

ҚАВИЧАНГОЛ قوىچنگال 1. бо ҷанголи гирову мустаҳкам. 2. даранда, ваҳшӣ.

ҚАВИЧУССА قوىجته бузургчусса, тануманд, азимчусса.

ҚАВИШАВКАТ قوىشوكт бошукуҳ, соҳиби ҷалолу дабдаба.

ҚАВИШАҲОН قوىشأن азимушашъин, боазамат, пуршаън.

ҚАВИЭЪТИҚОД قوىاعتقاد он ки бовариву итминони мустаҳкам дорад; *nig.* қавиирова.

ҚАВӢ a. قوى 1. зӯр, бақувват, тавоно: **бозувони қавӣ**, даст (он)-и қавӣ, ўрдуи қавӣ, эътиқоди қавӣ. 2. мустаҳкам, устувор: **азми қавӣ**, иродai қавӣ, робитаро қавӣ кардан, қавӣ шудани **азми касе**. 3. қалон, бузург, тануманд; **эҳтимоли қавӣ** гумони бисёр наздик, ба яқин, эҳтимоли яқин.

ҚАВЛ I a. قول 1. гуфтор, сухан, қалом; **аз қавли...** аз гапи..., аз сухани...; **аз рӯи қавли...** // **назар ба қавли...** мувофиқи гапи..., тибқи гуфтаи...; **ба қавли...** бино ба гуфтаи..., ба гуфти..., аз рӯи гапи... тавре ки мегӯя(н)д. 2. фикр, ақида. 3. аҳд, паймон, мисоқ; ваъда; **қавлу қарор** а) аҳду паймон барои икрои коре; гуфтугузор; б) аҳд ва

пойдорӣ ба аҳд; **қавл гирифтан** (аз касе) паймон гирифтан, аҳд гирифтан аз касе; **қавл додан** ваъда додан, икрои кореро ба ўҳда гирифтан; **қавл надоштан** дар қавли худ вафодорӣ накардан, ваъдаҳилоф будан; **аз қавли худ (бар) гаштан** аз рӯи гуфтаи худ амал накардан; аҳди худро шикастан; аз фикру раъии худ баргаштан; **ба қавли худ вафо кардан** ваъдаи худро ба ҷо овардан; ◇ **ба қавле** чӣ тавре ки мегӯянд, ба истилоҳ; гӯё ки; **қавли касе якто будан** гапи касе як будан сухан (ваъда ё аҳд)-и худро дигар накардан.

ҚАВЛ II a. قول кит. тарона; тасниф; лаҳне дар мусиқӣ.

ҚАВЛНОМА قولنامه аҳду паймони навишта, санаде, ки фурӯшандаву харидор роҷеъ ба нарху байъ ба даллол медиҳанд.

ҚАВЛОНА قولانه гуфт. дастхат, забонҳат.

ҚАВМ a. قوم 1. гурӯҳи мардум, тоифа, қабила, ҳалқ, мардум: **қавми қӯчманҷӣ**, қавми тоҷик, қавму қабила. 2. хешу табор; **қавму ҳеш** хешу акрабо. 3. д., маҷ. гурӯҳе, ки дар як масҷид ва аз паси як имом намоз меҳонанд.

ҚАВМИ قومى мансуб ба қавм; **низои қавмӣ** низоъ дар байни қавм; низои миллӣ.

ҚАВОИД قواعد ҷ. қоида.

ҚАВОҚ т. قول пӯсти гирдогирди ҷашм, ки мижаҳо дар лаби он мерӯянд, пилки ҷашм; **бо қавоқи гирифта** // **бо қавоқи оvezon** бо табъи хира, туршрӯёна; **қавоқ андохтан** бо ифодаи чехра ошкор соҳтани хиратабъӣ ва баён кардани ҳашму норозигӣ, рӯ турш кардан; **қавоқу димог кардан** // **қошу қавоқ кардан** *nig.* қавоқ андохтан; **қавоқи касе оvezon будан** табъи касе хира будан, туршрӯ будан; ҳашмолуд будан; **қавоқи худро оvezon кардан** *nig.* қавоқ андохтан; **аз қавоқи касе барфу борон боридан** туршрӯ будан, табъи хира доштан; ғамгину ҳашмолуд будан.

ҚАВОЛА a. قوله *nig.* қабола; **карзу қавола** кардан гуфт. бо азобу машаққати зиёд қарз ёфтан.

ҚАВОМ a. قوام кит. 1. ростӣ, дурустӣ; устуворӣ, пойдорӣ. 2. адл.

ҚАВОНИН a. قوانین ҷ. қонун.

ҚАВОРА *a.* قواره 1. шаклу шамоил, қиёфа. 2. *кит.* порчае аз матоъ, ки дӯзанда аз чои гардан ва гиребони пироҳан гирд мебурад.

ҚАВС *a.* قوس 1. камон; қисме аз доира (*дар ҳандаса*). 2. *грам.* аломати ҷуфти камон-шакли китобат барои маҳсус ҷудо кардани баъзе маълумот аз матни асосӣ *ва г.* 3. моҳи нӯҳуми солшумории ҳичрӣ шамсӣ (*аз рӯи тақвими бурҷӣ*), ки он ба 22 ноябр - 21 декабря милодӣ рост меояд ва дар форсӣ ин моҳро «озар» мегӯянд; ⚡ қавси қузах тиру камон, рангинкамон.

ҚАВСАЙН *a.* قوسین ҷ. дугонаи қавс 2.

ҚАВСАР(А) *a.* قوصر//قوصره *кит.* сабади ҳасин барои қашондани меваи ҳурмо *ва г.*

ҚАВСӢ قوسی *мансуб ба қавс;* камонмонанд, ҳамида, дуто; **борони қавсӢ** бороне, ки дар моҳи қавс меборад.

ҚАВСОБ قوساب обмонии зимистона ба заминҳои шудгоршуда дар баъзе ҷойҳо.

ҚАВСУННАҲОР *a.* قوسالنهار *иҷӯҷ.* хати ҳаракати Офтоб аз тулӯй то ғурӯб.

ҚАВУРДОҚ *m.* قوردق *xӯр.* гӯшти дар равғани дунба пухта, ки одатан барои дар зимистон ҳӯрдан бо равғанаш дар ҳум нигоҳ медоранд, қайла.

ҚАВУРМА *m.* قورمه *xӯр.* таоме, ки гӯштро бо пиёзу қартошка *ва г.* бирён карда, аз болояш каме об рехта мепазанд.

ҚАВУРМАШӮРБО قورمه‌شوربا *xӯр.* қавурмае, ки обашро зиёд рехта, ба шӯрбо табдил додаанд.

ҚАД(Д) *a.* قد 1. дарозии одам, ҳайвон ё растани ба боло, қомат, боло: қади баланд, қади боло, қади дароз, қади дилҷӯ, қади мавзун, қади расо, қади раъно, қаду боло, қаду қомат, қади касе ҳам гаштан, қади ҳудро ҳам кардан; ба тариқи истиора: нахли қад, сарви қад, қади алиф, қади сарв, қади шамшод; қаду баст, қаду қомат андом; чусса, гавда; қад афрохтан қомат баланд кардан, қад (ро) дароз кардан; қад ёzonдан а) қадбаланд шудан, дароз шудани қад, қад мондан; б) қадро баландтар бардоштан; қоматро андак пеш ва боло бурдан; қад қашидан а) дароз шудани қад, қадбаланд шудан; б) сабзида

баромадан, нашъунамо кардан; қад мондан дароз гардиани қад, қадбаланд шудан; қад рост кардан а) қомат рост кардан, рост ҳестан; б) қиноя аз соҳта шудан, бино ёфтани; в) маҷ. кору бори ҳудро аз нав ба роҳ мондан; нашъунамо кардан. 2. дарозӣ, тӯл; муқоб. **бар;** (аз) қади... бо лаби..., бо канори..., лаб-лаби (дарё, ҷӯй, наҳр); **бо қади роҳ** ба тӯли роҳ, ба дарозии роҳ; **қад-қади...** а) дар тӯли..., ба дарозии...; б) лаб-лаби..., дар канори..., дар соҳили...; **як қади ...** ба андозаи..., ба қадри баландии...: (**як**) қади найза, ду қади сафедор; қаду **бар** дарозию паҳнӣ, тӯлу арз; қад додан а) қомат афрохтан, қад рост кардан; б) баробари қомат омадан, ба андозаи қад мувофиқ омадан; **бо як ваҷаб қад** бо ин ҳурдсолӣ (*ба ҳурдсолон гӯфта мешавад*); **аз қаду бари чизе задан** а) бо ҳар ғуна баҳонаю фиреб чизеро ниҳоят кам карда додан; б) аз чизе беинсофона дуздидан; **ба қад расидан** ба камол расидан, ба балоғат расидан; **ба (дар) қади касе шудан** ҳомила шудан, дучон шудани зане; **як қад паридан** аз ҳодисаи ногаҳоние саҳт тарсидан, ноҳост ҳаросида ҷастан; **як қад парондан тарзи бавоситаи як қад паридан;** **аз қади касе гаштан** фидои қаду қомати касе шудан (*дар мавриди истиқбол ё мөхрубонӣ мегӯянд*).

ҚАДАҒАН *m.* قدغن 1. манъ кардани чизе бар касе, мамоният, монеъ шудан. 2. таҳрим, эмбарго; **қадаган** кардан таҳрим, манъ кардан, монеа гузоштан.

ҚАДАК I قدک *шакли масғир ва навозишии қад.*

ҚАДАК II قدک карбоси ранга (*кабуд*).

ҚАДАМ *a.* قدم 1. пой, андозаи пой аз сарангушт то пошна. 2. фосилаи байни ду пой вақти роҳ рафтани, гом (*ҳамҷун воҳиди паймоши*). 3. қадаммонӣ, роҳгардӣ, роҳравӣ; **бо қадамҳои дилпурона,** **бо қадамҳои калон-калон,** **бо қадамҳои қатъӣ,** **бо қадамҳои оҳиста,** **бо қадамҳои тез-тез,** **бо қадамҳои устувор.** 4. қудум, ташриф, омадан. 5. маҷ. иқдом дар коре; **қадами аввалин** а) ғоми нахустин; б) қиноя аз ибтиди коре, оғози чизе, шавгун; **машки қадам** тамрини қадаммонии низомӣ ё варзишӣ, машки роҳгардии ҳоси ҳарбиён ё варзишгарон; **бо қадамҳои ҳарбӣ** ба тарзи қадаммонии низомиён, бо роҳгардии ҳоси

ҳарбиён; дар ҳар як қадам дар фосилаи ҳар як гом; **як-ду қадам дурттар** андаке дурттар, дар фосилаи начандон зиёд; **қадам бардоштан** ба роҳ даромадан, равон шудан; **қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** а) по гузоштан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; б) равон шудан ба сӯе, рафтан; в) омадан ба чое; г) даромадан, дохил гаштан, ворид гаштан ба чое; ф) *маҷ*. шурӯй намудан, оғоз кардан ба коре; **қадам задан** роҳ гаштан; роҳ рафтани бисёр барои гардиш ё вактгузаронӣ; **қадам кардан** масофаero бо қадам андоза кардан; **қадам партофтан** пой мондан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; \diamond **музди қадам** ҳақке, ки ба табион, мутрибон *ва м. инҳо* барои омаданашон медиҳанд, поймузд; **як сари қадам** а) сари роҳ, аз чое гузашта истода; б) ба фурсати кам, барои андак вақт; **қадам ба қадам** гом ба гом; батадриҷ, оҳиста-оҳиста; **дар сари ҳар қадам** // **дар ҳар қадам** дар ҳама ҷо ва ҳамеша; зуд-зуд; **аз қадами...** ба шарофати омадани..., аз юмни кудуми...; **аз пои қадами (неки) касе** аз хушқадами касе; **аз пою қадами касе** бинобар расидани пои касе ба чое; ба шарофати омадани касе ба чое; **қадам бечо мондан** бемулоҳиза рафтор кардан; муқ. **пои худро бечо мондан; қадам қаҷ гузоштан (мондан)** ба роҳи бад рафтan, бадаҳлоқӣ кардан; **қадамро дониста мондан** кореро бамулоҳиза ва хушӯrona ичро кардан; дар коре эҳтиёт ба ҳарҷ додан; **қадамро шумурда мондан (партофтан)** бо эҳтиёт роҳ гаштан; саросема нашуда, оҳиста роҳ рафтan; **қадам ранча кардан** қабули заҳмат карда омадан (*дар мавриди az rӯi lutf va marҳamat ба ҷое омадани шахси мӯҳтарame гуфта мешавад*); **қадами касе аз ҷое қанда набудан** рафтуoi худро ба ҷое қатъ накардан, алоқаи худро набуридан; муқ. **пои худро аз ҷое қандан; қадами касе (ё пою қадами касе) ба ҷое расидан** ба ҷое омадани касе; **қадами худро (ё пою қадами худро) аз ҷое қандан** рафтуoi худро ба ҷое қатъ кардан, алоқаи худро буридан; **қадаме ба пеш будан** пешравие ҳисоб шудан, пешрафт будан; **як қадам берун намондан (нарафтан)** пурра мувофиқи нишондоди касе кор кардан, аз гапи касе ҳеч набаромадан; **як (ду) қадам роҳ будан** наздик будани роҳ; **ба останаи ҷое қадам ниҳодан (гузоштан, мондан)** ба ҷое даромадан, ворид

шудан, дохил шудан; **ба рӯи қадам омадан** таваллуд ёфтan, зоида шудан, ба дунё омадан; **ба соле қадам мондан (ниҳодан, гузоштан)** ба соле даромадан, ... ба синне расидан; **ба ҳаёт қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** бо дунё омадан, таваллуд ёфтan, зоида шудан; **ҳар қадами касеро назорат кардан** рафтори касеро саҳт назорат кардан, ҳар як кори касеро таҳти назорат гирифтan; **қадам расид, бало нарасад** бо омадани касе балоҳо, оғатҳо дафъ шаванд (*дуое, ки дар вакти омадани меҳмоне мегӯянд*); **қадаматон болои дида** // **ҳар қадаматон нури дида, точи сар** аз ташрифатон бисёр хушнуд ҳастем (*дар мавриди пазироӣ ба меҳмон мегӯянд*); **қадами аввал-лӯкка** аз одами навкор камбудӣ рӯй медиҳад; ҳар кор дар аввал нуқсон дорад; **қадами касе муборак будан** ба шарофати омадани касе хайрият шудан *ва омад* кардани корҳо; **қадами худро озор надодан** ба ҷое дигар наомадан, рафтуoi худро қатъ кардан.

ҚАДАМВОР قدموار кит. ҷой *ва масофаи як қадам*, ҷои ба андозai дарозии як қадам.

ҚАДАМГИР قدمگیر кит. ҷое, ки дар он по гузоштан ва роҳ рафтan мумкин аст.

ҚАДАМГОҲ قدمگاه 1. ҷои ниҳодани по, ҷои қадам. 2. маҳалле, ки изи пои одаме (*одатан rӯi sangē*) бокӣ мондааст; ҷое, ки аз рӯи эътиқоди хуроғӣ гӯё пои пайгамбаре, авлиё ё ягон бузургворе расидааст.

ҚАДАМГУЗОР قدمگذار роҳраванда, ҳаракат-кунанда; **қадамгузор шудан** қадам мондан, пои ниҳодан, роҳ рафтan, роҳ гаштан.

ҚАДАМГУЗОРӢ قدمگذاري қадаммонӣ; роҳгардӣ, роҳ гаштан; ворид шудан ба ҷое.

ҚАДАМЗАНИЙ قدمزنی исми амал аз **қадам задан**; роҳгардӣ, роҳравӣ (*бо мақсади гардиши ё вактгузаронӣ*); ба қадамзаний даромадан; ҳ. бо низом қадам задан.

ҚАДАМЗАНОН قدمزنان феъли ҳол аз **қадам задан**; дар ҳоли қадам задан, дар ҳоли қадаммонӣ.

ҚАДАММОНИЙ قدممانی 1. қадам мондан, пои гузоштан. 2. роҳгардӣ, роҳравӣ. 3. тарзи рафтор, тарики роҳгардӣ; **қадаммонии касе дигар (хел) шудан маҷ**. тағиyr ёфтани

рафтори касе, муомилаи касе дигар хел шудан (*дар мавриди дигар шудани рафтору гуфтори касе гуфта мешавад*).

ҚАДАМНОРАС قدم‌نارس чое, ки пои одам нарасидааст; чое, ки ба он қадам гузоштан берун аз имкон аст.

ҚАДАМПАРТОЙ قدم‌پرتائی роҳравӣ, роҳгардӣ, қадамгузорӣ.

ҚАДАМФАРСО قدم‌فرسا он ки азобу машаққати роҳро бар ўҳда мегирад, шахси боталош ва кӯшишкунанда.

ҚАДАМЧОЙ قدم‌جای *nig.* қадамгоҳ.

ҚАДАМШУМОР قدم‌شмар асбоб барои шумурдани миқдори қадамҳо.

ҚАДАМШУМОРИЙ//ҚАДАМШУМУРИЙ قدم‌شمارӣ//قدم‌شمري қадамзанӣ, роҳгардӣ; пасу пеш рафта омадан (*мас., дар интизории касе*).

ҚАДАМШУМ قدم‌شوم *кит.* шумқадам.

ҚАДАР I *a.* قدر миқдор, андоза, дараҷа; қадаре як қадар; андак, каме, қадре: қадаре дам гирифтан, қадаре осуда шудан, қадаре ранцидан, қадаре сӯҳбат кардан, забонаш қадаре мегирифт; ин қадар *a)* ин миқдор (*андоза, дараҷа*); *b)* то ин андоза, то ба ин дараҷа; чунин; зиёд, бисёр; он қадар *a)* он миқдор; ба он андоза; чандон (зиёд); *b)* ба дараҷаи хуб, ба таври бояду шояд; **на он қадар** начандон; **ҳамин қадар** *a)* ин миқдор, ин андоза; *b)* зиёд, бисёр; *v)* фақат ҳаминро, танҳо инро; **ҳар қадар** *a)* ҳар андоза, чӣ қадаре ки; чандон ки; *b)* ҳарчанд, агарчи, бо вуҷуди он ки; **ҳар қадар ки..., ҳамин қадар... пайвандаки ҷуфти тобеъқунандай миқдору дараҷа** ба ин андозае ки, ... ба ҳамон андоза...; **ҳар чи қадар** *a)* ба чи андозае ки...; *b)* ҳарчанд ки, агарчи, чандон ки; **ҷи қадар** *a)* ҷи миқдор?; *b)* ҷи андоза, ба қадом дараҷа; *v)* ҷи тавр, бисёр; хеле; **ҷи қадар ки...** ҳар қадар ки..., ҷи миқдоре ки...; **як қадар** *a)* як миқдор, қадре; *b)* як андоза, ба андозае; *v)* камтар, андаке, то андозае.

ҚАДАР II *a.* قدر *кит.* сарнавишт, тақдир, қисмат; қазову қадар пешомад ва сарнавишт, тақдир.

ҚАДАРАНДОЗ قدرانداز *таър.* камондоре, ки тираш ба хато намеравад.

ҚАДАРМОЯ قدرمايی *кит.* андак, кам, як миқдор, миқдори каме.

ҚАДАФРОЗӢ قدافيزي қад афрохтан, қадбаланд шудан, қадкаш; сабзиш, нашъунамо.

ҚАДАХ *a.* قدح зарф барои нӯшидан, согар, чом, пиёла, коса; қадаҳи гул *киноя* аз косаи сари гули лола *ва ғ.*; қадаҳ *нӯшидан*; қадаҳ *бардоштан* май нӯшидан.

ҚАДАҲБАРДОР قدح‌بردار *nig.* қадаҳнӯш.

ҚАДАҲГҮЙ قدح‌گوئي *гуфт.* сухангӯй вақти қадаҳбардорӣ ба саломатӣ ё ба шарафи касе.

ҚАДАҲКАШ قدح‌کش *кит.* майхора, шаробнӯш.

ҚАДАҲНӯШ قدح‌نوش майнӯш, шаробхӯр.

ҚАДАҲНӯШӢ قدح‌نوши *исми амал* аз қадаҳ нӯшидан.

ҚАДАҲПАЙМО قدح‌پیما *кит., nig.* қадаҳнӯш.

ҚАДАҲСОЗ قدح‌ساز *кит.* устое, ки қадаҳ месозад, косагар, кулол.

ҚАДАҲХОР قدح‌خوار *кит.* майгусор, шаробхор, майнӯш.

ҚАДБАЛАНД قدبلند *nig.* қоматбаланд: марди қоматбаланд, дуҳтари қоматбаланди зебо.

ҚАДД قد *nig.* қад.

ҚАДДАРОЗ قددراز *nig.* қадбаланд.

ҚАДИД *a.* دید ғӯши хушкондашуда, ғӯши қоқ; моҳии хушк ва намакин.

ҚАДИМ *a.* قدیم 1. дерина, дар айёми хеле пеш гузашта, собик, пешин, бостонӣ; кухан, кӯхна; дӯсти қадим дӯсти дерин; **маданияти қадим** фарҳанги дар замонҳои пеш бавуҷудомада; **тибби қадим** илми тандурустии маълум дар замонҳои гузашта, тибби бостонӣ; **муқоб.** **тибби мусир;** **ҳалқи қадим** ҳалқи таърихи бостонӣ дошта; **аш қадим** аз замонҳои гузашта; **дар қадим** дар вақтҳои пеш, дар айёми гузашта; **қадимон** *кит.* одамони дар замонҳои пеш зиста, пешгузаштагон. 2. *таър.* ҷараёни иртиҷои кӯҳнапараст, ки ба ҳар як навоварӣ инодкорона ва ҷоҳилона муқобилат нишон медиҳад; **муқоб.** **ҷадид;** **забони қадим** забони мустаъмал дар замонҳои гузашта, вале ҳоло

матрук; **забони форсии қадим** збш. нахустин давраи мавҷудияти табақабандишудаи забони форсӣ, ки тақрибан то асрҳои VI-IV пеш аз милодро дар бар мегирад; **таърихи дунёи қадим** таър. давраи таърихи дунё, ки шартан то асри VII-VIII милодиро дар бар мегирад; **Юнони қадим** таър. давраи бостонии мамлакати Юнон, яъне то асрҳои миёна; **асли қадимаш барин мешавад** айнан монанди пештара мешавад, пурра ба вазъи пештарааш монанд мешавад.

ҚАДИМА قدیمه муаннаси қадим: одами қадима, шахри қадима.

ҚАДИМАН a. قدیماً дар давраҳои бостон, аз қадим, дар қадим.

ҚАДИМИСОХТ قدیمی ساخت ба тарзи меъмории замонҳои пеш соҳташуда; кӯхнасоҳт.

ҚАДИМИЙ قدیمی 1. қадим будан; дерина будан. 2. бостонӣ, кӯхна, дерина; пешина, кухан, пештара. 3. қадимиён, пешгузаштагон.

ҚАДИМОНА قدیمانه ба тарзи қадим, бо расму оини қадимӣ.

ҚАДИМНАСЛ قدیم نسل 1. дорои аслу авлоди қадима, шаҳарадор. 2. аз дудай бостонӣ

ҚАДИМНАСЛӢ قدیم نسلی намояндаи авлоди қадима будан, аз аслу дудай бостонӣ будан.

ҚАДИМУЛАЙЁМ a. قدیم لا یام :аз қадимулайём аз замонҳои қадим, аз рузгори собик.

ҚАДӢ قدى 1. мансуб ба қад; нишондиҳандаи тасвири тамоми бадан. 2. баланд, дароз.

ҚАДКАЛТА قدکلهه ғуфт., ниг. қадқӯтоҳ.

ҚАДКАШАК قدکشк тиб. ғадудест дар ҷои ба тана пайванд шудани ронҳои поӣ.

ҚАДКАШӢ قدکشی исми феълӣ аз қад кашидан; қад ба боло кашидан, қаддарозӣ.

ҚАДҚӮТОҲ قدکوتاه он ки қадаш қӯтоҳ аст, пастқомат, қадпаст, қадкалта.

ҚАДНАВЧА قدنو چه марди ҷавони қадаш дарози борик.

ҚАДНАМО قدنا :оинаи қаднамо оинае, ки қади одамро пурра нишон медиҳад, оинаи бақад.

ҚАДНОРАС قدنارس 1. чизе, ки ба он қад (даст) намерасад. 2. ноболиг, ба синни балогат

норасида; **духтари қаднорас** духтари ноболиг.

ҚАДОҚ I t. قداق таър. воҳиди ченаки вазн, ки баробар ба 409, 05 г. буд, фунт.

ҚАДОҚ II t. قداق 1. бо бандакҳои майдани оҳанӣ ба ҳам пайвастани зарфҳои шикаста ё кафида чинӣ ва шиша: **қадоқ кардан**. 2. ҷои шикастани зарфҳо, ки бо бандакҳои мазкур ба ҳам пайваст карда шудааст. 3. ғуфт. қублаи саҳтшудаи дасту по, ки ба сабаби бисёр кори саҳт кардан ва роҳ рафтани пайдо мешавад, пина.

ҚАДОҚГАР I قداق گر таър. коргаре, ки дар қадоқхона ҷойро баркашидаву ба коғазҳо печонда барои фурӯш тайёр мекард.

ҚАДОҚГАР II قداق گر он ки ба васлу таъмир кардани зарфҳои шикаста ё кафида машгул аст.

ҚАДОҚГАРИ I قداق گری шуғли коғазпеч кардану фурӯхтани чой.

ҚАДОҚГАРИ II قداق گری шуғли васлу таъмир кардани зарфҳои чинӣ ва филизӣ.

ҚАДОҚИН قداقин зарфи қадоқшуда: **чойнаку пиёлаи қадоқин**.

ҚАДОҚӢ قداق یا мансуб ба қадоқ I; **санги қадоқӣ** санги якқадоқии тарозу.

ҚАДОҚХОНА قداق خانه таър. коргоҳе, ки ҷои ва тамокуро дар вазнҳои гуногун баркашида, ба коғаз печонда, ба фурӯш тайёр мекарданд.

ҚАДОҚЧӢ قداق چي ниг. қадоқгар II.

ҚАДПАСТ قدپست он ки ё он чи қадаш баланд нест, қӯтоҳқад; **муқоб**. қадбаланд: **марди қадпаст**, ҷавони тануманди қадпаст, дарахти қадпаст.

ҚАДПАСТИӢ قدپستӣ пастии қад, қоматбаланд набудан.

ҚАДР a. قدر 1. андоза, миқдор, андоза ва миқдори ҳар чизе; **қадре** a) миқдоре, андозае, як андоза; андаке, каме; **муқ**. як қадар: қадре **весеътар**, қадре **дуртгар**, қадре **калонтар**, қадре **саросема шуда**, қадре **ба газаб омада**, қадре **куват гирифтан**, қадре **хурсанд шудан**, қадре **хӯрда дидан**; b) муддате, чанде: **боз**

қадре, қадре андеша кардан, қадре гуфтушунид кардан, қадре кор кардан, қадре нигарон шуда истодан, қадре хобидан; ба қадре ки... а) ба андозае ки..., ба миқдоре ки...; б) то он дарачае, ки...; то он чое ки...; бо қадре бо каме, бо андаке, бо як қадар: бо қадре бетоқатӣ, бо қадре ихтисор; ба қадри... а) ба андозаи..., ба миқдори...; тахминан: ба қадри донаҳои арзан, ба қадри гунҷоши..., ба қадри чаҳор ангушт, ба қадри як қади одам; б) мувофиқи..., муносиби..., аз рӯи...: ба қадри дониши худ, ба қадри тавон; ин қадр // он қадр *nig.* қадар; ҳар қадр *nig.* қадар; чӣ қадр *nig.* қадар; ба қадри даркорӣ ба андозае, ки лозим аст, ба миқдори зарурӣ; ба қадри дилҳоҳ ба андозае, ки дил меҳоҳад, мувофиқи табъи дил; ба қадри зарурӣ а) *nig.* ба қадри даркорӣ; б) зарурӣ, лозимӣ, даркорӣ; ба қадри имкон то ҳадде, ки имкон аст; ба қадри кофӣ ба он миқдору андозае, ки эҳтиёҷро қонеъ қунад; ба қадри расамашон аз рӯи расиданаш ба сари ҳар кас; ба қадри ҳол ба андозаи қувват ва тавонӣ, алоқадри ҳол; мувофиқи имкон. 2. қимат, арзиш; эътибор, қурб; мартаба: қадру қимат, қадр доштан, қадру қимати худро гум кардан, қадру эътибор доштан, қадру манзалат доштан; қадр кардан *нав.* тақдир кардан; сарфароз гардонидан; қадри касе (чизе) ро донистан // қадри касе (чизе)ро шинохтан *nig.* ба қадри касе ё чизе расидан; шаби қадр *nig.* лайлатулқадр; ба қадри як сари мӯ ба қадри бисёр ночиз, каме ҳам, як зарра; қадри касе (чизе) гузаштан набудани касе ё чизе маълум шудан (дар вакти аз даст додани касе ё чизе ва ё дастрас набудани чизе ағсӯс *хӯрда мегӯянд*); қадри неъмат баъд аз завол (зарб.); одам дар вакти дастрас будани чизе қадру қимати онро намедонад ва баъди аз даст рафтани он ба қадраш мерасад, набудани онро ҳис мекунад; оби дари хона қадр надорад (*мақ.*) *nig.* об.

ҚАДРАС *قدرس* 1. қадрасанда, ба андозаи қади инсон. 2. *маҷ.* ба қад расида, ба балогат расида, ба синни булуғ расида, ба камол расида; он ки синнаш ба ҳадди шавҳар кардан ё зан гирифтани расидааст (бештар дар ҳаққи духтар гуфта мешавад).

ҚАДРАСИДА *قدرسیده* *nig.* қадрас 2.

ҚАДРАСО *قدرسا* *nig.* қадрас 2.

ҚАДРБАЛАНД *قدربلنډ* олиқадр, олимартаба.

ҚАДРДОН *قدردان* 1. он ки қимату арзиши чизеро хуб медонад, он ки манзалату эҳтироми одамро медонад, қадршинос. 2. қарин, хеле наздик: дӯсти қадрдон // ошнои қадрдон дӯсти қарин, ошнои бисёр наздик; рафиқи хеле наздик.

ҚАДРДОНЗОДА *قدردانزاده* фарзанди дӯсти қарин ва хеле наздик.

ҚАДРДОНӢ *قدردانی* 1. қадрдон будан, расидан ба қадри кор ва хизмати касе; қадршиносӣ, сипосгузорӣ. 2. дӯстии наздик ва дерина; қадрдонӣ кардан қадршиносӣ кардан; сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан.

ҚАДРНОК *قدرناک* боқадр, боарзиш; мӯътабар.

ҚАДРНОШИНОС *قدرناشناس* носипос, ношукур, кӯрнамак; кӯтоҳандеш.

ҚАДРНОШИНОСӢ *قدرناشنسی* носипосӣ, ношукурӣ, кӯрнамакӣ; кӯтоҳандешӣ.

ҚАДРШИНОС *قدرشناس* он ки ба қадри кор, некӣ ва фидокории кас мерасад, миннатгузор; *nig.* қадрдон 1.

ҚАДРШИНОСӢ *قدرشناسی* қадршинос будан, расидан ба қадри кор ва фидокории касе, сипосгузор будан; қадршиносӣ намудан қадру манзалати касеро дониста, иззату эҳтиром кардан; сипосгузорӣ кардан.

ҚАДФАРОЗ *قدفارز* қоматбаланд, баландболо, дорои қадду қомати баланд.

ҚАДХАМИДА *قدخميده* он ки қоматаш ба сабаби заъфи пирӣ ё беморие ҳам шуда бошад.

ҚАДҲ *a.* *قدح* кит. таъна задан, айб кардан; айбчӯй, мазаммат; муқоб. **мадҳ;** қадҳу ҷарҳ сарзаниш ва таҳқир.

ҚАЗ (3) *قز* кит. абрешими хом.

ҚАЗИБ *قضیب* кит. 1. шохи дарахт, шоха, навда. 2. олати таносули мард.

ҚАЗИДОР *قزیدار*: *оши қазидор* оше, ки бо ҳамроҳии гӯшт ба он қазӣ ҳам андохтаанд.

ҚАЗИЯ *a.* *قضیه* 1. кит. ҳукм, фармон, амр. 2. масъала, матлаб. 3. воқеа, ходиса, пешомад.

ҚАЗӢ قری хасибе, ки аз гӯши таша ба таври маҳсус тайёр ва хушконида мешавад.

ҚАЗНОҚ *t.* قزناق گوфт. хоначаест дар наздикии бино, ки вазифаи анбори хонаро ичро мекунад, анборча.

ҚАЗО *a.* 1. *қит.* ҳукм кардан, ҳукми шаръӣ баровардан, қозигӣ кардан; қозӣ. 2. *д.* тақдир, сарнавишт; ҳукми илоҳӣ, фармудаи Худо; қазову қадар тақдир, қисмат, сарнавишт; балову қазо ҳодисаи ногаҳонӣ ва фалокат. 3. *д. маҷ.* мурдан, фавтидан, даргузаштан; қазо кардан вафот кардан. 4. *д.* намоз ё рӯзае, ки дар вақти мукарариаш ичро нашуда, баъд ба ҷо оварда мешавад; намоз қазо шудан дар вақти муайян хонда нашудани намоз. 2. тасодуф, иттифоқ, ҳодисаи гайричашмдошт; *аз қазо // қазоро* иттифоқо, тасодуфанд, ногаҳонӣ; қазои осмонӣ *маҷ.* сарнавишт; ҳодисаи ногаҳонӣ; бало; қазои ҳочат таҳорат шикастан, холӣ кардани шикам; *ризо ба қазо додан // ба қазо ризо шудан* ба тақдир тан додан.

ҚАЗОВАТ *a.* قضاوت 1. доварӣ кардан байни ду ё чанд кас; ҳукм баровардан дар бораи масъалае, ҳукмбарорӣ. 2. ҳукм, қозигӣ, вазифаи қозигӣ; қозигӣ кардан.

ҚАЗОГАНД قزاګند чомаи бо пахта ва ё бо абрешими хом пур карда, ки дар замони қадим дар рӯзҳои ҷанг мепӯшиданд.

ҚАЗОЁ *a.* قضايا ҷ. қазия.

ҚАЗОҚ قراق 1. номи ҳалке аз қавмҳои туркизабон, ки сокинони асосии Чумхурии Қазоқистон мебошанд. 2. нафаре аз ҳалқи қазоқ.

ҚАЗОҚӢ قراقی مансуб ба қазоқ; забони қазоқӣ, намади қазоқӣ.

ҚАЗОҚНИШИН قراقنشین ҷое, ки асосан қазоқон маскан гузиданд, нишемангоҳи қазоқон.

ҚАЗОНДӮХТ قزاندويخت пӯшоку пойафзоре, ки ба тарзи пӯшоку пойафзори тоторҳои қазонӣ дӯхта шудааст.

ҚАЗОЧАРАЁН قضاجریان *kit.* кори иҷрояш ҳатми, воҷибулизъон: фармони қазочараён.

ҚАИК *t.* قئیق киштии хурд, заврак; қаики

бодбондор завраки бо вазиши бод ҳаракаткунанда; қаики мотордор қаики ба воситаи мотор ҳаракаткунанда; *пойгаи қаик* мусобиқа дар қаикронӣ; қаик рондан ба заврак савор шуда онро ба таҳрик овардан.

ҚАИҚРОН قئیقران он ки қаик меронад, завракрон.

ҚАИҚРОНӢ 1. шуғли ронандай қаик, завракронӣ. 2. мусобиқаи завракронӣ.

ҚАИҚСАВОР قئیقسوار он ки савори қаик аст (*мусоғир ва ронандা*).

ҚАИҚСАВОРӢ قئیقسواری шуғли қаиксавор.

ҚАИШ *t.* қишиش گوфт. 1. ҷарми хом, ки тасмашакл бурида бо он сартарошҳо тегро тез мекунанд, аз он аил ва дигар афзори аспу ароба месозанд. 2. он ҷо вақти ёзондан, ҳамидану тоб додан намешиканад ва боз шакли аввалии ҳудро мегирад, ҷандир, ёзанда, қашишдор.

ҚАИШӢ қаиш будан, ҷандирӣ, хосияти ҷандирӣ доштан.

ҚАЙ *a.* قی ба воситаи даҳон аз меъда берун рехтани таоми ҳӯрдашуда, истифроғ; **қай кардан** гардондан, партофтанд (*аз даҳон ҷизи дар меъда бударо*); *◊ қай занбӯр* асал, шаҳд.

ҚАЙД *a.* قید 1. *қит.* банд ва ресмоне, ки ба дасту пои одам ё ба пои ҳайвон мебанданд; банду баст; ҳабс, зиндон; дом, банд; *ба тариқи истиора:* қайди ишқ, қайди нангӯ номус, қайди ғам, қайди ғаму ғусса; қайду банд // банду қайд банд, дом; дар қайд **қашидан** бандӣ кардан, ба ҳабс гирифтанд. 2. шарт, аҳд, паймон; **шарту қайд** шарту шароит, қавлу қарор. 3. дилbastaghiҳо, ки одамро аз озодӣ нигоҳ медорад чун зану фарзанд, одоби зиндагии иҷтимоӣ *ва м. инҳо;* вобастагӣ, маҷбурият. 4. тазаккур, ёдоварӣ, гӯшзад, ёдрас, зикр; **қайд кардан даркор аст, қи...;** **бояд қайд кард, қи...** хотиррасон бояд кард, қи..., ба ёд овардан лозим аст, қи...; тазаккур бояд дод, қи..., **сазовори қайд шумурдан** қобили зикр донистан. 5. ёддошт, навиштаи муҳтасар дар бораи ҷизе; **қайдҳои сафар** ёддоштҳои муҳтасар дар бораи сафар; **дафтари қайдҳо** дафтари ёддоштҳо; дафтари фикру мулоҳизаҳо ва эродҳо. 6. сабти ном, ягон маълумот ё гузоштани ягон аломати

хаттӣ рӯбарӯи номи касе ё номгӯи чизе дар рӯйхат *ва г.* бо мақсади ҳисобгирӣ, ба эътибор гирифтани ё қонунӣ кардани амале, ба расмият даровардани ихтиroe *ва м. инҳо:* қайд кардани чиптаи мусофирон, аз қайд гузаштан, ба қайд гирифтани, ба қайд мондани воситаи нақлиёт...; қайди никоҳ ба расмият даровардани ақди заношӯй дар идораи салоҳиятдор, ақди никоҳ; **шӯъбаи қайдҳо** а) шӯъбаи ба ҳисоб гирифтани мусофирон (*аз рӯи билеташон*), сабти номи меҳмонон дар меҳмонхонаҳо, шӯъбаи қабули беморон дар дармонгоҳҳо *ва г.*; б) *киноя* аз идораи сабти аҳволи шаҳрвандон; **қайд кардан (намудан)** а) дарҷ кардан, навиштан, рақам кардан, сабт кардан; б) зикр кардан, гуфтан, хотиррасон кардан, ёдовар шудан; в) чорабиние гузарондан (*аз қабили шабнишинӣ, воҳӯрии як андоза хотирмон ва г.*) ба муносибати рӯзи таваллуд, иду ҷаши ё ягон воқеаи назаррас; **қайд кунондан** а) тарзи бевоситаи қайд кардан (1, 2); б) *nig.* **никоҳро қайд кардан;** қайд шудан тарзи мағъулии қайд кардан (1, 2); **никоҳро қайд кардан** ақди заношӯиро ба расмият даровардан, дар идораи салоҳиятдор ҳуҷҷати ақди никоҳро тартиб додан; **аз қайд баровардан** тарзи бевоситаи *аз қайд баромадан;* **аз қайд баромадан** аз ҳисоби истиқоматкунандагони манзиле ё аз ҳисоби комиссариати ҳарбӣ хориҷ шудан; **аз қайди никоҳ гузаштан** *nig.* **никоҳро қайд кардан;** дар қайди ҳаёт будан *киноя* аз зинда будан.

ҚАЙДГИР قیدگیر асбобе, ки чизеро устувору маҳкам мекунад; часпак.

ҚАЙДКУНАНДА قیدکننده сифати феълии замони ҳозира аз қайд кардан; он ки ба қайд мегирад, сабти ном мекунад.

ҚАЙДШУДА قیدشده сифати феълии замони гузашта аз қайд шудан; касе ё чизе, ки сабти ном шудааст.

ҚАЙЁР a. *قیار* қирфурӯш, созанда ва фурӯшандай кир.

ҚАЙИМ a. *قیم* 1. кит. нигаҳдор ва барподорана. 2. маҷ. он ки ҳимоя, ғамхорӣ ва сарпарастии касе ё чизе ба ў супурда шудааст, сарпараст, васӣ.

ҚАЙЛА a. *قیله* [аслаи қалия] гӯшти қима ё маҳин

резакардашуда, ки дар равған пухта ва сабзавоту қабудиҳои реза ҳамроҳ карда, ба болои оши тайёр мегузоранд; **ҳеши зан – қайла бизан, ҳеши шӯ – дегро бишӯ** (*мақ.*); ба ҳар ош қайлаю ба ҳар қоса чумча шудан *nig.* қатик (ба ҳар ош қатик шудан); маза аз қайла рафтани *маҷ.* дар вақташ илоҷ накардан, вақти чораҷӯро гузарондан; **баъд аз табу тез қайла куну рез** (*мақ.*) *nig.* таб.

ҚАЙЛАДОН قیله‌دان зарфе, ки дар он қайла нигоҳ дошта мешавад.

ҚАЙМОҚ т. *قیماق* 1. қабате, ки дар рӯи шир баъди дӯшида мондан пайдо мешавад, бастаи рӯи шир, саршир; **қаймоқ бастан** дар рӯи шири дӯшида монда пайдо шудани қаймоқ. 2. *маҷ.* қисми нағз, бартар ва олии ҳар чиз; **қаймоқи меҳнат** ҳосили аълои меҳнат; маҳсули кор; ◇ **қаймоқи гап** мағзи гап, моҳияти сухан; гапи асосӣ; **қаймоқи сӯҳбатро** чидан моҳияти гапро фаҳмида гирифтани, мақсади асосиро дарк кардан; **қаймоқи чизеро ҳӯрдан** қисми беҳтарини чизеро аз ҳуд кардан; нағз ва баргузидаи чизеро гирифтани; **сӯҳбат қаймоқ бастан** авҷ гирифтани сӯҳбат, гарму тафсон шудани сӯҳбат; дилнишину ҳушоянд шудани гап.

ҚАЙМОҚАҚ *قیماق‌بسته* 1. пардаи тунуки равғани рӯи шир. 2. пардаи тунуки рӯи чизе (*мас., об.*); **қаймоқақ бастани (гирифтани) об** тунук ях бастани об, бо пардаи тунуки ях пӯшида шудани рӯи об.

ҚАЙМОҚАҚБАСТА *قیماق‌بسته* 1. сифати феълии замони гузашта аз қаймоқақ бастан. 2. пардаи шири нав қаймоқақбаста, шири ба тозагӣ дар рӯи он қаймоқи тунук пайдошуда. 3. бо пардаи тунуки ях пӯшидашудаи об.

ҚАЙМОҚӢ *قیماق* мансуб ба қаймоқ; қаймоқдор, бо қаймоқ омехта; **чойи қаймоқӣ** чойе, ки ба рӯи он қаймоқ андозанд.

ҚАЙМОҚРАНГ *قیماق‌رنگ* ранги ба қаймоқ монанд, зардчатоб, зардранг.

ҚАЙМОҚЧОЙ *قیماق‌چای* *nig.* қаймоқӣ (чойи қаймоқӣ).

ҚАЙМУМИЯТ a. *قیمومیت* кит. қайим будан; ҳомигӣ, сарпарастӣ, ғамхорӣ, нигоҳубин.

ҚАЙОВАР *قیاور* он чи боиси қай мешавад,

чизе, ки истифроф ба амал меорад; доруи маҳсусе, ки истифроф ба вуҷуд меорад.

ҚАЙРОФОЧ *m.* قیراګچ *бот.* сада, дарахти гучум.

ҚАЙРОК *m.* قیراق 1. санги калон-калони лӯнда, ки бо он кӯчаҳоро фарш мекунанд, қайроқсанг. 2. санги маъмулан дарозрӯяи начандон калон, ки бо он корд, тег, дос *ва м. инҳоро* тез мекунанд, санги фасон; **қайроқ кардан (задан)** ба қайроқ молида тез кардани корд, тег, дос *ва г.* 3. санги дарозрӯяи хурду борики раққосони қайроқбоз.

ҚАЙРОҚБОЗ قیراقباز раққосе, ки қайроқбозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚБОЗӢ قیراقبازӣ навъи рақси классикӣ, ки дар он раққосон қайроқҳоро дар байни дастон ба ҳам зада, ба зарби он бозӣ мекунанд.

ҚАЙРОҚӢ قیراقی *мансуб ба қайроқ;* аз қайроқ сохташуда; **маҳсии қайроқӣ** маҳсии соқаш чилодор ва ялаққосӣ.

ҚАЙРОҚСАНГ قیراقسنج *nig.* қайроқ.

ҚАЙСА *m.* قیسه зардолуи хушк ва баргаки зардолуи буғдодашудаи хушк.

ҚАЙСАР *лот.* قیصر 1. *таър.* лақаби подшоҳони Рум дар замонҳои пеш. 2. *гуфт., маҷ.* якрав, якраҳа, саркаш, гарданшаш.

ҚАЙСАРИ قیصری якравӣ, гарданшайӣ, саркашӣ, инодкорӣ; худкомагӣ, худраъӣ.

ҚАЙТОН *a.* قیطان 1. риштаи борику нозуки аз абрешим бофташуда, ки барои кашиданӣ донаҳои тасбех, зеҳи домону гиребон *ва г.* 2. хобида, қаткардашуда; **гиребони қайтон** гиребони каткарда.

ҚАЙЧИЗАДА قیچیزده *сифати феълии замона гузашта* аз **қайҷӣ задан**; бо қайҷӣ буридашуда; кӯтоҳ кардашуда: **риши қайҷизада**.

ҚАЙҖӢ *m.* قیچی олати дутегаи ба ҳам пайвасте, ки бо он матоъ, коғаз, мӯй *ва г.* мебуранд, микроз: **қайҷии мӯйлабириӣ, қайҷии тоқбурӣ;** **қайҷӣ кардан** // қайҷӣ задан бо қайҷӣ буридан.

ҚАЙЮМ *a.* قیوم 1. *кит.* поянда, пойдор,

устувор; абадӣ. 2. *д.* яке аз номҳои Худо. 3. васӣ, парастор; ҳомӣ.

ҚАЙЮМӢ قیومی 1. *mansub ба қайюм.* 2. вазифа ва кори қайюм. 3. васоят, парасторӣ.

ҚАҚАР-ҚАҚАР قرقتر 1. *калимаи тақлиди овоз,* ки бо он садои хониши кабк ва дигар мурғонро ифода мекунанд. 2. тарзи ханда, хандаи завқоварӣ.

ҚАҚА(P)РОС قراس *калимаи тақлиди овози* хандаи баланд, қоҳ-қоҳ; **қақаррос** зада **хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚАҚНУС *ю.* قنوس *асот.* мурғи хушрангу хушловозе, ки гӯё 1000 сол умр мебинад, дар минқораш 360 сӯроҳ дорад ва дар муқобили бод нишаста, садоҳои ачибу дилкаше мебарорад, ки боиси ҷамъ гардидан дигар парандагон мегардад, ҷуфт надорад ва худро дар охири умраш оташ мезанад ва аз хокистараш тухм ва насли нав пайдо мегардад.

ҚАЛАҚ *a.* قلق *кит.* бекарорӣ, нооромӣ, ташвиш; тарсу ларз, изтироб.

ҚАЛАМ I *a.* قلم 1. афзорест найин, чӯбин ё филизӣ, ки ба воситаи он ҳат менависанд, ҳома, килк; **қалами абрӯ** қалами маҳсус барои ороиши абрӯи занон; **қалами мӯин nig. мӯ(й)қалам;** **қалами нақшакашӣ** қалами филизӣ, ки нӯги дулабаи он ғафсу борик карда мешавад; **қалами ранга** қалами расмкашӣ, ки одатан дар қуттие иборат аз якчанд қалами гуногунранг мебошад; **қалами худкор** навъи қалам, ки дар вакти навиштан рангаш худ аз худ ба нӯги он меояд; **қалами худнавис** қалами худкор. 2. афзори сангтарош, ки бо он сангро ҳамвор ва дар рӯи он ҳат ва нақшҳо меканад: **қалами сангтарошӣ, қалами ҳаккокӣ.** 3. *маҷ.* қобилияти навиштан; лаёқати нависандагию шоириӣ; тарзи таълиф, тарикӣ иншо; **бо қалам** бо қаламкашӣ; бо фаъолияти нависандагию шоириӣ; **қалам доштан** қобилияти таҳрир доштан, қодир ба навиштан будан; **қалам қашидан** а) ҳат қашидан ба зер ё болои навиштае (*бо мақсади таъқид ё таҳрир*); б) **ҳати бутлон қашидан** ботил кардан, кӯр кардан чизро; **қалами бурро** (*ё тез*) доштан тезу тунд навишта тавонистан, таъсирнок будани навиштаҳои касе; **қалам аз тасвири**

чизе очиз будан барои тасвири чизе сухан наёфтган; дар баёни хубии чизе очизӣ кардани сухан; **ба даст қалам гирифтан** а) омодаи хатнависӣ шудан, хат навиштани шудан; б) *киноя* аз нависанда шудан; **аҳли қалам** онҳое, ки бо қалам сару кор доранд, қаламкашон, нависандагону шоирон, рӯзноманигорон; **нештари қалам** *киноя* аз сухани тезу тунд, забони таъсирнок; **сиҳоҳи қалам** *nig.* **аҳли қалам;** **қалам рондан** *киноя* аз навиштан; **аз қалам афтодан** фаромӯш шудани чизе дар вакти навиштан; фаромӯш шуда ба қайд ё рӯйхат надаромадани чизе; **ба қалам додан** дигар хел карда нишон додан; **ба қалам овардан** ба риштаи таҳрир кашидан, навиштан; **арбоби қалам** *nig.* **аҳли қалам;** **рафъи қалам** бартараф кардани ҳукм, бекор кардани мукаллафиятҳо; **қалами оҳанӣ** қаламе, ки нӯгаш аз оҳан аст; **қалами афшон** қаламе, ки барои афшондани ҳали зар ва нуқра аст, қалами тиллокорӣ; **қалами қудрат** қалами ҳукми парвардигор, қалами оғариниш; **қалами пар** қаламе, ки аз пари мурғон месоҳтанд; **қалами шикаста** як навъ хати қадими борик аст, ки Абдулмациди Дарвешро (*давраи сафавия*) ислоҳгари он медонанд; **қалами настаълиқ** а) навъи хат аст, ки аз хати насх ва таълиқ пайдо шудааст; б) қаламест, ки барои навиштани хати настаълиқ маҳсус гашта буд, ба монанди **қалами сулс,** **қалами таълиқ,** **қалами насх;** **қалами шингарф** қаламе, ки бо ранги сурхи сурбомехта менависад; **қалами даст** устухони даст, устухони оринҷ; **қалами по** устухони рон, устухони по (*аз буҷул то зону*).

ҚАЛАМ II a. قلم 1. як пораи ба дарозияш буридаи харбуза ва тарбуз, карч, тилим. 2. буридан, пора кардан; **қалам кардан** а) буридан чизеро аз қадаш (*шоҳи дарахт*, ё *даст ва ангушти касро*), ду пора кардани чизе бо зарби тег; б) бӯлак-бӯлак кардан; карч кардан (*харбуза ё тарбузро*); **қалам-қалам кардан** пора-пора кардан, тикка-тикка кардан; карч кардан.

ҚАЛАМА I **قلمه** 1. ходачае, ки дар доҳили девори биноҳои ҷӯбкорӣ рост мегузоранд. 2. усули ба муқобили зилзила устувори биносозӣ, ки тибқи он тарҳи асосии бино аз ҷӯб соҳта мешавад. 3. *кишов.* баҳше аз соқа,

барг ё решай як гиёҳ, ки аз он чудо карда барои сабзонда ва решаш давондан дар шароити мусоиде нигаҳдорӣ мешавад.

ҚАЛАМА II **قلمه** *гуфт.*, *nig.* **қалам.**

ҚАЛАМАНДОЗ **قلم‌انداز** касе, ки дар ҳусни хат саъю қӯшиш надорад, касе, ки сарсарӣ ва бедиқат менависад.

ҚАЛАМБАДАСТ **قلم‌بdest** *nig.* **қаламдаст.**

ҚАЛАМБАНД **قلم‌بند** 1. созандай мӯқалам, ки бо он наққошӣ мекунанд. 2. он чизе, ки мавриди таҳрир қарор гирифта бошад.

ҚАЛАМВОР **قلم‌وار** ба монанди қалам, ба кирдори қалам, мисли қалам.

ҚАЛАМГИР **قلم‌گیر** ангушт (*ки қаламро ба ҳуд мегирад*); **се қаламгир** *киноя* аз се ангушти дасти рост – ибҳом, шаҳодат ва васатӣ, ки ҳангоми навиштан қаламро медоранд.

ҚАЛАМДАСТ **قلم‌دست** он ки бо қалам кор мекунад (*ҳаттот, наққош, нависанда*); дабир, котиб, нависанда, муҳаррир.

ҚАЛАМДИДА **قلم‌دیده** навишташуда, навишта.

ҚАЛАМДОД **قلم‌داد**: **қаламдод кардан** ба қалам додан, чизеро ба сифати чизи дигар нишон додан.

ҚАЛАМДОН **قلم‌دان** қуттии дарозрӯяи маҳсусест, ки дар он қалам, қаламтарош *ва г.* нигоҳ медоранд.

ҚАЛАМДОР **قلم‌دار** *nig.* **соҳибқалам.**

ҚАЛАМЗАДА **قلم‌زده** 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **қалам задан**; хати бутлон кашида, кӯркарда; бо қалам ислоҳкарда: **хати қаламзада**. 2. **матои қаламзада** матое, ки барои зардӯзӣ ва дигар ороишҳои зинатӣ нақши он бо қалам кашида шудааст.

ҚАЛАМЗАН **قلم‌زن** 1. нависанда. 2. дабир, муҳаррир. 3. нақшкан.

ҚАЛАМЗАЙ **قلم‌زني** *исми амал аз қалам задан* 1. таҳрир кардан, ислоҳ кардани навиштаҳо. 2. қандакорӣ, қандани нақшҳо дар филизот.

ҚАЛАМИБОФ **قلم‌باف** бофандae, ки қаламӣ мебофад.

ҚАЛАМИЙ **قلمی** 1. *мансуб ба қалам;* навишторӣ. 2. як навъ алоҷаи одии ресмонӣ, ки нақшҳои

борик дорад; кашида ва борик.

ҚАЛАМКАШ 1. *قلم کش* касе, ки тархи кашида ва дигар гулдӯзиҳоро бо қалам рӯи пораи матоъ кашида медиҳад. 2. он ки бо қаламронӣ машғулий дорад (*мас., рассказ, нависанда, рӯзноманигор...*); ◇ **қаламкаши азал** (*сифати Худо*).

ҚАЛАМКАШӢ *قلم کشی* исми амал аз қалам кашидан; қасб ва шуғли қаламкаш.

ҚАЛАМКИРДОР *قلم کردار* кит. ба монанди қалам, мисли қалам, қаламвор.

ҚАЛАМКОР *قلم کار* газворе, ки дар рӯи он бо афзорҳои чӯбии дастӣ нақшу нигор чоп мекунанд.

ҚАЛАМКОРИЙ *قلم کاری* наққошӣ; қандакорӣ рӯи филизот, санг, чӯб *ва г.*, ҳаккокӣ.

ҚАЛАМҚАТ *قلمقت* қаламтезкуни устухонӣ (*барои найқалам*).

ҚАЛАМҚОШ 1. қаламе, ки бонувон барои зебу ороиши абрӯ ба кор мебаранд. 2. абрӯи зебои қаламқошуда. 3. *маҷ.* зани зебоабрӯ.

ҚАЛАМРАВ *قلمرو* кишвар ва мулки тобеъ ба фармони як подшоҳ, минтақаи ҳукмронӣ, мулк, мамлакат.

ҚАЛАМРАФТА *قلم رفته* тақдиршуда, сарнавишташ муайянгашта.

ҚАЛАМРОН *قلمران* 1. офариҷор. 2. қазо, тақдир, сарнавишт. 3. *nig.* қаламзан.

ҚАЛАМРОНИЙ *قلم رانی*: қаламронӣ кардан *киноя* аз навиштан.

ҚАЛАМТАРОШ *قلم تراش* кордчае, ки бо он нӯги қаламро тарошида, тез мекунанд.

ҚАЛАМТАРОШАК *قلم تراشک* *nig.* қаламтарош.

ҚАЛАМФАРСО *قلم فرسا* 1. бешнавис, муфасалнавис. 2. *маҷ.* он ки бехуда қалам меронад, бехуданавис, ҳарзанавис.

ҚАЛАМФАРСОӢ *قلم فرسای* шуғл ва амали қаламфарсо.

ҚАЛАМФУР *خ.* *قلمفور* *nig.* қаранфул.

ҚАЛАМФУРДОН *قلمفوردان* зарфи маҳсус барои нигоҳ доштани қаламфур; зарфи хурде, ки ба

он қаламфури кӯфтaro рехта, ба рӯи дастархон мегузоранд.

ҚАЛАМФУРӢ *قلمفوری* мансуб ба қаламфур; бо қаламфур тайёр кардашуда; **арақи қаламфурӣ** арақе, ки таъми қаламфур дорад.

ҚАЛАМЧА *قلمچه* бот. навдаи буридаи дараҳт (*ток, бед, сафедор*) ва растани (*гулҳо*), ки барои шинондан ва парвариш кардан ба кор мебаранд.

ҚАЛАМЧАГӢ *قلمچگی* навдаи мувофиқ ба шинондан ва парвариш кардан, навдаи хубу мувофиқ барои қаламча.

ҚАЛАМЧАРО *قلم چرا* хати нозебу норавшан, ки хонданаш душвор аст.

ҚАЛАМЧАШИНОНӢ *قلمچه‌شنانی* амали шинондани қаламча: **вакти қаламчашинонӣ**.

ҚАЛАМЧАДВАЛ *قلم جدول* 1. қаламе, ки бо он ҷадвал қашанд, хомаи ҷадвалкашӣ. 2. *киноя* аз росту дуруст кору рафтор кардан.

ҚАЛАНДАР 1. пайрави қаландария. 2. *маҷ.* касе, ки побанди ҳӯроку пӯшок ва дар қайди тақаллуфот нест; дарвеши оворагард; факир, бенаво; **ғӯр сӯзаду деги қаландар ҷӯшад** (*мақ.*) дар мавриди манифиати худро аз зарари дигарон болотар донистани касе гуфта мешавад; **як мавизро чил қаландар ҳӯрдааст** (*мақ.*) дар мавриди кам будани ҳӯрданию зиёд будани ҳӯранда ҳамчун даъват ба қаноат гуфта мешавад.

ҚАЛАНДАРБАЧА *قلندر بچه* 1. фарзанди қаландар. 2. бачае, ки қаландарӣ мекунад.

ҚАЛАНДАРИЯ *قلندریه* тоифае дар тасаввуф, ки асоси таълимоти онҳоро тарки русуму одоби ҷорӣ – бекайдӣ дар тоату ибодат, дар пӯшоку ҳӯрок ва қӯчиёна умр ба сар бурдан ташкил медиҳад.

ҚАЛАНДАРИӢ *قلندری* мансуб ба қаландар. 1. пайравӣ аз қаландария. 2. *маҷ.* оворагардӣ, факириӣ; бепарвойӣ.

ҚАЛАНДАРМАШРАБ *قلندر مشرب* 1. он ки қаландариро маслаки худ қарор додааст. 2. қаландартабиат, қаландармизоҷ; озод аз тааллуқ ва тақаллуфоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРНАМО *قلندر نما* зохирان монанд ба қаландар.

ҚАЛАНДАРОНА قلندرانه 1. чун қаландарон, мисли қаландарҳо. 2. озод ва бепарво аз тааллукоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРХОНА قلندرخانه хонақоҳи қаландарон, ҷои ҷамъомади қаландарон, ки дар он иқомат ва маросимҳои худро ба ҷо меоранд.

ҚАЛАНСУВА *a.* قلنسوه кит. навъе аз қулоҳҳои дароз.

ҚАЛАНФУР قلنفور *nig.* қаранфул.

ҚАЛБ I *a.* قلب 1. узви марказии низоми гардиши хун дар бадани инсон ва ҳайвонот, дил; *ба тарзики истиора:* **хонаи қалб, шиши қалб.** 2. *маҷ.* ботин, замир. 3. *маҷ.* миёна, васат, марказ: **қалби дара, қалби қӯҳ, қалби қӯҳсорон;** қалби лашкар қувваи асосии лашкар, ки дар миёна ҷой мегирад; **аз самими қалб** аз таҳи дил, аз сидқи дил, бо камоли майл; **аз қалби пок (ё соғ)** *nig.* **аз самими қалб;** **бо қалби шикаста** маъюсона, маҳзунона; **қалби касе аз задан мондан** вафот кардан, аз олам гузаштан; **қалби касе нарм гардидан** бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **қалби касеро об кардан** *nig.* **дил(-и) касеро об кардан;** **қалби касе тапидан** ба изтироб афтодан; ҳаросон шудан; **қалби касеро шикастан** *nig.* дил; **қуввати қалб ёфтан** қавидил шудан, ҷуръат пайдо кардан; **ба қалби яқдигар роҳ ёфтган** яқдигарро дӯст доштан, ошиқи яқдигар шудан; ◇ **ба қалби реш-реши касе намак пошидан (ё намакпошӣ кардан)** дарду ғами касеро афзун кардан; **муқ. ба болои сӯҳта – намакоб;** **ба қалби сӯзони касе об пошидан** оташи ишқу муҳаббати касеро фурӯ нишондан; дили касеро аз худ хунук кардан; **муқ. ҳаври дили касеро паст кардан;** **дар дили касе ҷо шудан** ба касе ошиқ шудан, касеро саҳт дӯст доштан; **то қалб дар задан будан** то зинда будан, тамоми умр.

ҚАЛБ II *a.* قلب 1. *кит.* дигаргун кардан, тағиیر додан; вожгун кардан, чаппагардон кардан. 2. қалбакӣ, носара, сохта, тақаллубӣ: **пули қалб, сиккаи қалб.** 3. *ади.* яке аз санъатҳои лафзӣ, ки дар натиҷаи аз охир, яъне чаппа хондан қалимаву таркибе ё тамоман байте пайдо мешавад, *mas.*, зор – роз, реш – шер; **дасти касе қалб будан** киноя аз дузд ва қаллоб будан.

ҚАЛБАКӢ قلبکي носара, сохта, тақаллубӣ; пули қалбакӣ пули сохта, пули носара; **хучҷати қалбакӣ** хучҷати сохта.

ҚАЛБАН *a.* قلبان 1. дар дил. 2. аз таҳи дил, сидкан. 3. ботинан, рӯҳан, маънаван.

ҚАЛБГОҲ قلبگاه маркази лашкар, миёнаи сипоҳ.

ҚАЛБДАСТ قلبدست қаллоб; одати дуздӣ дошта.

ҚАЛБӢ I قلبی 1. **мансуб ба қалб I;** ботинӣ, рӯҳӣ. 2. *маҷ.* самимӣ, аз таҳи дил; **муносибати қалбӣ** киноя аз муносибати маҳрамона, робитаи ишқӣ.

ҚАЛБӢ II قلبی кит. қалб будани чизе, носарагӣ.

ҚАЛБКОР قلبکار 1. коре, ки дар он қаллобӣ ва сохтакорӣ шудааст. 2. қаллоб, сохтакор, касе, ки бо қаллобӣ кор пеш мебарад.

ҚАЛБКОРИӢ قلبکارӣ 1. тақаллуб, сохтакорӣ. 2. бо тақаллуб ва сохтакорӣ машғул будан.

ҚАЛЁН قلیان василае барои қашидани тамоку, ки дуди он аз маҳзани об мегузарад ва ба воситаи найи ҷӯбин ба боло қашида мешавад.

ҚАЛИЛ *a.* قلیل андак, кам, каммиқдор; **муқоб. қасир.**

ҚАЛИН قلين маблағе, ки вақти никоҳ ба зиммаи мард гузашта мешуд, маблағе, ки тарафи домод ба тарафи арӯс мепардозад, маҳр, кобин: **қалин додан, қалин гирифтан.**

ҚАЛЛОБ *a.* قلاب 1. он ки ҷизи носарабар ба ҷои сара медиҳад; сохтакор, мутақаллиб. 2. *маҷ.* фиребгар, нодурусткор; чапдаст.

ҚАЛЛОБӢ قلابی 1. қаллоб будан; сохтакорӣ. 2. *маҷ.* фиребгарӣ, нодурусткорӣ; чапдастӣ.

ҚАЛЛОБОНА قلابانе сохтакорона; фиребгарона.

ҚАЛЛОҚ *m.* قلاق ҷӯби қадаш қарib ду метр ва гафсиаш баробари қаландаста, ки дар шинӣ ва шираворӣ барои ба ҳам зада пазондани шира кор фармуда мешавад; ҷӯби панҷшоҳамонанди бепанҷа, ки бо вай монанди ҳариса таомҳоро омезиш медиҳанд: **қаллоқ задан.**

ҚАЛЛОҚЗАҢӢ قلاقزنى исми амал аз қаллоқ задан; бо қаллоқ задани чизҳои ҳарисамонанд.

ҚАЛЛОШ *a.* قلاش кит. 1. бенанг номус; айёш, сарсаригард. 2. муфлис, қашшоқ.

ҚАЛМОҚ *m.* قلماق шасти моҳигирӣ, чангак.

ҚАЛМОҚӢ قلماقӣ усуле дар гӯштингирӣ.

ҚАЛОВУЗ *m.* قلاوز кит. пешрави лашкар, роҳнамо, роҳбалад; пособон ва муҳофизи лашкар.

ҚАЛОДА *a.* قلاده ниг. қилода.

ҚАЛОҚ I *m.* قلاق ғуфт. чирки хушкшудаи бинӣ; чирк; қалоқ бастан ниҳоят чиркин шудан.

ҚАЛОҚ II *m.* قلاق ғуфт. навъи алафи худрӯе, ки то сабзидани алафи нав нест намешавад.

ҚАЛОҚБАСТА قلاق بسته сифати феълии замони гузашта аз қалоқ бастан; чиркбаста, ниҳоят чиркин.

ҚАЛПОҚ *m.* قلپاқ токӣ, тӯппӣ; қаллапӯш.

ҚАЛПОҚДӮЗ قلپاقدوز дӯзандай қалпок, токи дӯз, тӯппидӯз.

ҚАЛТАБОН قلتбан нокас, разил, нобакор; дайюс, далпа; беномус.

ҚАЛТУС *m.* قلنوس ғуфт. эҳтимоли оқибати бад дошта, хатарнок; **саволи қалтус** саволи ниҳоят нозук, ки эҳтиёткорона ҷавоб доданро талаб мекунад; **ҳазли қалтус** ҳазлу шӯхии бисёр нозук, ки боиси ранчиш шуданаш мумкин аст.

ҚАЛЬ *a.* قع кит. решакан кардан, аз бех кандан, тамоман нест кардан.

ҚАЛЬА *a.* قله хисор бо деворҳои баланду гафса бурҷҳои мустаҳкам, ки барои муҳофизат аз душман ва муқовимат ба он соҳта шудааст, диж: **қалъаи вайрон**, **қалъаи кӯхна**, **қалъаи қадимӣ**, **қалъаи мустаҳкам**, **қалъаи оҳанин**, **қалъаи пӯлодӣ**, **қалъаи ҷонӣ**, **қалъа соҳтан**, **қалъаро фатҳ кардан**; *ба тариқи истиора:* **қалъаи амнияти ватан**, **қалъаи асрор фатҳ кардан**, **қалъаи зулму занчири ситам шикастан**, **қалъаи ситаму зулм кардан**, дар давру бари қалъаи ум(м)ед пир шудан, **қалъаи баҳт дар надорад**; **қалъаи даруни қалъаи хурд** дар миёни қалъаи калон, арки

шоҳу ҳокимнишин; **қалъаи обӣ** киноя аз ҷое, ки атрофи онро об қалъавор печонда гирифтааст.

ҚАЛЪААНДУДӢ قلعه‌اندوودی қалъагӣ давондан, сафедкорӣ кардан, нуқраранг кардан.

ҚАЛЪАБАНДӢ قلعه‌بندی 1. қалъасозӣ, истеҳкомот бунёд кардан: **қалъабандӣ кардан**. 2. мус. номи оҳанг ва суруде.

ҚАЛЪАВОР قلعه‌وار монанди қалъа, шабехи қалъа, ба шакли қалъа.

ҚАЛЪАГӢ I قلعگی филизи нуқраранги вазнин ва нарми ёзанда, қалъӣ (аломати химиявиаи Sn).

ҚАЛЪАГӢ II قلعگی мансуб ба қалъа; қалъагиён сарбозон ва дигар аҳолии дар қалъа қароргирифта, қалъанишион.

ҚАЛЪАДОР قلعه‌دار кит. он ки нигаҳбонӣ ва химояи қалъа ба ў супурда шудааст, дижбон, кутвол.

ҚАЛЪАКӮБ قلعه‌کوب вайронкунандай қалъа; қалъашikan; **тӯби қалъакӯб** номи навъе аз тӯҳои қадимӣ, ки истеҳкомҳои қалъаро вайрон мекард.

ҚАЛЪАМОНАНД قلعه‌مانند ба қалъа монанд, шабехи қалъа.

ҚАЛЪАРАВ قلعه‌رو ба қалъа рафтуюикунанда.

ҚАЛЪАСОЗ قلعه‌ساز устойе, ки хунари қалъасозӣ дорад.

ҚАЛЪАСОЗӢ قلعه‌سازӣ бино кардани қалъа, бунёд кардани ҳисор; истеҳкомсозӣ.

ҚАЛЪАҲАВЛӢ قلعه‌حولӣ ҳавлию ҷой, ки монанди қалъа бо деворҳои баланд ихота карда шудааст.

ҚАЛЪАЧА قلعه‌چه қалъаи хурд.

ҚАЛЪАЧӢ قلعه‌چӣ кӯни савдогаре, ки пеш аз истиллои Осиёи Миёна бо Русияи подшоҳӣ робитаи тичоратӣ дошт.

ҚАЛЬӢ *nig.* қалъагӣ I.

ҚАЛЯ *a.* قلیه *nig.* қайла.

ҚАМАР قمر 1. моҳ, маҳ; **қамари сунъӣ** радифи маснӯъ, ҳамроҳи сунъии сайёрае. 2. *маҷ.* маҳбубаи зебо, дилбари хушрӯй.

ҚАМАРИН قمرین *nig.* қамарӣ.

ҚАМАРИ قمری *mansub ba қамар; soli қамарӣ* соле, ки мувофиқи тақвими расмии мусулмонӣ (*солиумории қамарии ҳичрӣ*) аз рӯи гардиши моҳ ба даври Замин ба 354 рӯз баробар аст.

ҚАМАРМАНЗАР قمر منظر *kim.* моҳпайкар, моҳрӯй, хушрӯй.

ҚАМАРСО قمر سا *kim.* қамарсой, моҳсой; қамарсо шаб *киноя az мӯй va зулфи сиёҳи бар руҳсора оvezони маҳбуба.*

ҚАМАРУЛМУҚАННАЬ a. قمر المقنع *моҳи Нахшаб, моҳи сунъие, ки бо ёрии оинаву нури моҳ Муқаннаъ гӯё барои даъвои пайғамбарӣ дар Нахшаб (наздики Бухоро) сохта будааст.*

ҚАМАРҖАБИН قمر جبین *он ки пешонааш монанди моҳ нурбахш ва зебо аст, маҳҷабин*

ҚАМИС a. قمیص *kim.* курта, пероҳан.

ҚАМИШ قمیش *най, найқамиш.*

ҚАМИШӢ قمیشی *mansub ba қамиш; az қамиш сохташуда: қаппаи қамишӣ, қозай қамишӣ.*

ҚАМИШЗОР قمیش زار *чое, ки қамиш фаровон мерӯяд.*

ҚАМИШКАППА قمیش کپه *чайлаи az қамиш сохташуда, қаппаи қамишӣ.*

ҚАМЧИН t. قمچین *олати az пӯсти ҳайвон (буз, гӯсфанд) бофта барои рондани асп, тозиёна: дастаи қамчин, зарби қамчин, бо қамчин задан; қамчин задан бо тозиёна задан; қамчин хӯрдан бо қамчин зада шудан; ду-се қамчин фуровардан ду-се бор бо тозиёна задан; асп агар оҳу бувад, қамчин дар паҳлу бувад (зарб.); az қамчини касе хун чакидан нихоят бераҳму золим будан; асп агар нағз аст, як қамчин бас аст // ба (ё баҳри) аспи нағз як қамчин бас аст (мақ.) ба одами бофаҳму бофаросат як ишора коғист; ҷанд қамчин нарасидан каме беаклу бефаҳм будан.*

ҚАМЧИНАК قمچینک *пои борики риштамонанди баъзе ҷонварони якхӯҷайра.*

ҚАМЧИНБОФ قمچین باف *он ки касбу кори вай бофта тайёр кардани қамчин аст.*

ҚАМЧИНБОФӢ قمچین بافی *шугли бофтани*

тайёр кардани қамчин.

ҚАМЧИНБӮТТА قمچین بته *бот.* навъе аз алафи худрӯи бисёрсола, ки барои бастани хӯشاҳои ангур, бастани банди алаф ва инчунин дар тиб барои равондани сангӣ пешобдон истифода мебаранд.

ҚАМЧИНДАСТА قمچین دسته *дастаи az чӯб ё чизи дигари саҳт соҳтаи қамчин.*

ҚАМЧИНЗАЙ قمچین زنی *nig.* қамчинкорӣ.

ҚАМЧИНКОРИЙ قمچین کاري *бо қамчин зада ҷазо додан; бо тозиёна кӯфтани: қамчинкорӣ кардан.*

ҚАМЧИНКӮБ قمچین کوب *: қамчинқӯб кардан* бо қамчин задан, бо тозиёна кӯфтани касе ё ҷизе.

ҚАМЧӢ قمچӣ *nig.* қамчин.

ҚАНБИЛ//ҚАНБИЛА قنبله//قنبیله гарди меваи қанбил ном дараҳти хиндӣ, ки дар тибби қадим ба кор мерафт.

ҚАНД a. قند 1. моддаи саҳти ширин, ки аз қиёми шираи найшакар ва лаблабуи қанд ҳосил мешавад: қанди қоғазпеч, қанди сафед, як лӯнда қанд; ширинӣ, ширавор; қанду курс *nig.* курс. 2. маҷ. ширинӣ, ҳаловат, лаззат; бемории қанд *nig.* диабет (диабети қанд); қанд барин пул кардан ба пули зиёд фурӯҳтан; бо фоидаи хуб ба фурӯш расондан; қанд карда додан а) андак ҷашида, баъд ба касе додани ҷизе, ки гӯё пас аз ин ширину гуворо мешуда бошад; б) ҷилими нав даргирондаро андак ҷашида, сердуд карда ба касе додан; қанд зан // қандата зан гуфт. оғарин!, боракалло!; ҳалолат бод!; қандатро хӯр // қандашро хӯрад *nig.* қанд зан.

ҚАНДАК قندک *қанд* навъе зардолу, ки хурд ва хеле ширин мешавад.

ҚАНДАЛОТ قندلات *навъи ширини дона-дона, ки аз қиёми омехта бо ҳамиру мағзи бодом, зардолу va г. тайёр мекунанд; қанду қандалот *nig.* қанд.*

ҚАНДАЛОТФУРӮШ قندلات فروش *фурӯшандай қандалот, ширавор фурӯш.*

ҚАНДАЛОТФУРӮШӢ قندلات فروشӣ *дӯкон ё раствае, ки дар он ширавор мефурӯшанд.*

ҚАНДДОН قنددان зарф барои қанд.

ҚАНДДОР قنددار қанддошта; ширин; **моддаҳои қанддор** моддаҳои дар таркибашон қанд мавҷудбуда.

ҚАНДИЛ I قندیل شамъдон ё чароғдони калони овезон аз сақф, чароги овезон, чилчароғ.

ҚАНДИЛӢ I قندیلی мансуб ба қандил; **шамъи қандил** шамъе, ки дар қандил мегузоранд.

ҚАНДИЛӢ II قندیلی яке аз усулҳои гӯштин, ки харифон аз китфи яқдигар мегиранд.

ҚАНДИН قدین қанддор, қандомехта, ширин; **кулҷаи қандин (қандӣ)** нони равгани ширин.

ҚАНДӢ قندی *nig.* қандин.

ҚАНДНОКӢ قندنکی дараҷаи мавҷудияти қанд дар ягон модда, ширинӣ: **қанднокии лаблабу**.

ҚАНДОБ قندآب оби ширин; шарбат.

ҚАНДПАЗ قندپز он ки бо пухтану тайёр кардани қанд машғул аст, қаннод.

ҚАНДПАЗӢ бо пухтану тайёр кардани қанд машғул будан, қаннодӣ.

ҚАНДПОРА قندپарه қанди сафеди шикаста; қандреза.

ҚАНДРЕЗА قندرизе қанди сафеди майда-майдашуда.

ҚАНДФУРӮШ قندفروش фурӯшандай қанд.

ҚАНДФУРӮШӢ 1. *исми амал аз қанд фурӯхтан;* фурӯши қанд. 2. дӯкон ё раастае, ки дар он қандҳои гуногун мефурӯшанд.

ҚАНДХӮ قندخو *кит.* он ки рафтора什 дил-писанд аст, хушрафтор, хушхулқ.

ҚАНДЧОЙ قندچای чойи бо қанд, чойи қанд андохташуда, чойи ширин.

ҚАНДШИКАН قندشкан болгачай махсус барои майда кардани қанди лӯнда; қайчии қандмайдакунак.

ҚАНДШИКАНАК قندشканк *nig.* қандшикан.

ҚАННОД *a.* قناد *nig.* қандпаз.

ҚАННОДӢ قنادي 1. шуғли қандфурӯшӣ; шираворпазӣ; ҳалвогарӣ. 2. чои қанд-фурӯшӣ; **корхонаи қаннодӣ** корхонаи шира-

ворпазӣ; **мағозаи қаннодӣ** мағозаи маҳсуси қандфурӯшӣ.

ҚАНОАТ *a.* قناعت хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст, басанда донистани чизи андак; ризомандӣ; **бо қаноат** *a.* ба чизи андак қонеъ шуда, ба он чи ҳаст, розӣ шуда; *b*) сарфакорона, сарфаҷӯёна; *v*) **маҷ.** бо боварӣ, бо итминон; **қаноат доштан** *a.* *nig.* қаноат кардан; *b*) **маҷ.** тоқат доштан, таҳаммул кардан, бардошт намудан; **қаноат кардан (намудан)** *a*) қонеъ шудан ба микдори ками чиз, хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст; *b*) басанда ва кофӣ шумурдан чизеро, кифоя донистан кореро, иктиро кардан ба чизе; **қаноат ҳосил кардан (намудан)** *a*) қонеъ (ризоманд) шудан; *b*) боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан; **дар курсии қаноат нишастан киноя аз қаноат ҳосил кардан**, қонеъ шудан; боварӣ пайдо кардан; **қаноат кунон(и)дани ҳавас ва шавки касе** ба амал баровардан ё иҷро кардани шавқу ҳаваси касе; мувоғиқ омадани чизе ба шавқу ҳаваси касе.

ҚАНОАТБАХШ قناعت‌بخش 1. он чи тарафи даҳлдорро розӣ карда метавонад, қонеъ-кунанда: **тағсилоти қаноатбахш**, **қаноатбахш кор кардан**, кореро қаноатбахш ҳисоб кардан; **ҷавоби қаноатбахш** ҷавобе, ки суолдиҳандаро қонеъ ва розӣ кунонида метавонад. 2. пасттарин баҳои мусбат ба дониши мактабиён аст, ки ифодаи рақамии он адади 3 мебошад.

ҚАНОАТБАХШАНДА قناعت‌بخش‌نده *сифати феълии замони ҳозира аз қаноат бахшидан*; қонеъсозанда.

ҚАНОАТБАХШО قناعت‌بخشا *сифати феълии замони ҳозира аз қаноат бахшидан*; чизе ё касе, ки боиси қаноатмандӣ аст, қонеъкунанда.

ҚАНОАТКОР قناعت‌کار 1. қонеъшаванда ба он чи ҳаст; розӣ ва мамнун аз он чи дастрас аст. 2. сарфачӯй.

ҚАНОАТКОРОНА бо қаноат ба чизи андак, бо чизи кам қонеъ ва розӣ шуда; **қаноат кунон(и)дан** *a*) **тарзи бавоситаи қаноат кардан**; қонеъ кардан, розӣ кунонидан, ризоманд намудан; *b*) бовар кунонидан, мутмаин соҳтан.

ҚАНОАТМАНД قناعتمند қонеъ, розӣ, хушнуд аз он чи ҳаст.

ҚАНОАТМАНДӢ قناعتمندی қаноатманд будан, қонеъ будан, розигӣ ва хушнудӣ аз коре, коғӣ ва басандон донистан коре ё чизеро; **бо қаноатмандӣ** хушнудона.

ҚАНОАТМАНДОНА قناعتمندان бо қаноатмандӣ, бо розигӣ ва хушнудӣ, ризоятмандона, бо хушнудӣ ва ризоят; **бо камоли қаноатмандӣ** бо ниҳояти хушнудӣ.

ҚАНОАТПЕША قناعتپیشه он ки қаноатро пешава шуғли худ қарор дихад; қонеъ, хурсанд; розӣ ба чизе, ки муссар гардад.

ҚАНОАТТАЛАБӢ قناعتطلبي талабгори қонеъ гардондани даъвову хоҳиш будан, қаноатхоҳӣ.

ҚАНОР *m.* قنار халтаи аз ҷувол калон, ки дар он пахта, коҳ ва дигар чизҳои сабук меандозанд: **қанори пахта;** **қанор кардан** дар қанор ҷой кардан, ба қанор андохтан; **бे қанор кашондан (-и пахта)** тарзи дар қанорҳо ҷо накарда якбора аз хирманҷо ба мошин бор карда кашондан (-и пахта); **қанор-қанор ваъда додан** ваъда зиёд додан.

ҚАНОРА *a.* قماره 1. чӯб ё оҳане, ки ба он меҳҳои дароз ва ҷангакҳо зада шудааст ва қассобҳо дар он гӯштро меовезанд. 2. *кит.* дӯкони қассобӣ.

ҚАНОТ I قнат 1. *nig.* бол. 2. қисми паҳлуии иморат, ҳавлӣ ва *г.*: **қаноти рости бино,** **қаноти чапи ҳавлӣ.** 3. *ҳ.* тарафи рост ё чапи саф ё мавқеи қисми низомӣ, фланг; **қанот баровардан** а) падид омадани болу пар дар парандагон *ва г.*; б) қобилияти парвоз пайдо кардан; **қанот кушодан** болу пар паҳн карда, омодаи парвоз шудан; парвоз кардан, паридан; **(дар) зери қаноти касе** дар паноҳи касе, дар ҳимояи касе; **ба зери қаноти(таги) касе даромадан** а) дастёру мададгори касе шудан; б) дар ҳимояи касе қарор гирифтан, ба касе паноҳанда шудан; **ба зери қанот гирифтан** ба касе пушту паноҳ шудан; ҳомӣ ва парастори касе шудан; **зери қанот кардан** *nig.* ба (дар) зери қанот гирифтан; **қаноти касе шикастон** очизу нотавон шудани касе (мисли мурғи беболу пар).

ҚАНОТ II *a.* قнат *nig.* корез.

ҚАНОТАК قناتک шакли тасғир ва навозииши қанот; қанотак задан болафшонӣ кардан.

ҚАНОТДОР قناتدار дорои қанот, болдор: **киштии қанотдори зериобӣ.**

ҚАНТАР قنتر бе ему хошок ё алаф мондани чорво (*бештар оид ба асп*); **қантар кардан** асп, ҳар ва дигар чорворо тавре бастан, ки даҳани он ба ҳӯрок нарасад; **ба қантар истодан** дам гирифта, хунук шуда истодани асп баъд аз давидан ё пойга; **қантар карда гаштан** гуфт., маҷ. бекор, дам гирифта бо кори муғид машғул нашуда рӯз гузаронидан.

ҚАНТАРА *a.* قنطره пули овеза, ки барои гузоштан аз болои дарё ва наҳрҳои калон месозанд.

ҚАНТАРАК قنطرک қисми болои бинӣ, ҷои борики устухони бинӣ.

ҚАНТАРИ قطري 1. *mansub ба қантар;* қантар шуда; **аспи қантарӣ** аспи савории дам гирифта. 2. лаҷоми маҳсусе, ки ба асп мезананд, то ба ҳӯрок ҳӯрдани он монеъ шавад; **лаҷоми қантарӣ** лаҷоми маҳсус барои ба қантар бастани асп ва барзагов.

ҚАНТУ *m.* قنتو гуфт. рӯ ба рӯ кардан; **ба қанту рӯ ба рӯи ҳам;** бо ҳам.

ҚАНЧИФ//ҚАНЧИҚ *m.* قنجیع//قنجیق 1. саги мода. 2. дар мавриди дашном нисбат ба зани бадрафтор гуфта мешавад.

ҚАПИДА قپیده сифати феълии замони гузашта аз **қапидан;** дастгиркарда, бадастафтода; **қапида гирифтан** дошта гирифтан, ба даст афтондан, даст гирифтан.

ҚАПИДАН قپیدن гуфт. 1. чизеро ба ҷолоқӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан; аз дasti касе доштан. 2. маҷ. дастгир кардан; боздошт кардан; **домани касеро қапидан** *nig.* **домани касеро гирифтан.**

ҚАПОНДАН قپاندن тарзи бавоситаи қапидан; чизеро ба дasti касе додан (гузоштан); дастгир кунондан, дошта додан.

ҚАППАК قېك гуфт. 1. *nig.* қапқон. 2. ҷангаки либосовезӣ.

ҚАПЧУҚ *m.* قېچوق пулдони асосан ҷармӣ барои дар киса ё бағал нигоҳ доштани пул, ҳамён.

ҚАПҚОН *t.* قپقان *nig.* дом.

ҚАРАБОЙ *t.* قربائی *гуфт.* 1. сирдор, эмаландуда: **табаки қарабой**, чойники **қарабой**. 2. чойники филизӣ.

ҚАРАВУЛ *t.* قرول 1. *nig.* қаровул. 2. *nido* “вой дод!”

ҚАРАВУЛАК قرولک *nig.* қаровулак.

ҚАРАВУЛӢ قرولی *nig.* қаровули.

ҚАРАВУЛХОНА قرولخانه *nig.* қаровулхона.

ҚАРҒА *t.* قرغه *гуфт.* калзог, зоги ало.

ҚАРАҒАЙ *t.* قرغى دارахти коҷ, санавбар.

ҚАРАҒАЙЗОР قرغىزار чое, ки дарахти зиёди қарағай рӯидааст.

ҚАРАФОЧ *t.* قرغچ *гуфт., nig.* қайрағоч.

ҚАРАҚОТ *t.* قرقات зирк, барбарис.

ҚАРАҚЧӢ *t.* قرقچي роҳзан; дуздро **қаракчӣ** задааст (зарб.) моли дуздӣ ба дузданда насиб намекунад; моли ҳаром ба ҳаром мебарояд.

ҚАРАҚУШ *t.* قرقوش *гуфт.* 1. уқоби сиёҳ. 2. аспи сиёҳи даванд, аспи сиёҳмушкини бодпо.

ҚАРАНФУЛ *x.* قرنفل растанини буттагии полизы, ки ҳосили он пас аз расида сурх шудан таъми тунду тез дорад; тару хушки онро ба таом меандозанд ва хушконидаашро кӯфта, чун мурч ба рӯи хӯрок мепошанд; **қаламфури булғорӣ** навъи калон-калон ва таъми тунд надоштаи қаламфур, ки ба даруни он гӯшти қима, биринҷ, пиёз *ва г.* андохта, дӯлма мепазанд.

ҚАРЗ *a.* قرض 1. пул ё чизе, ки ба шарти дар муддати муайян гардонда додан аз касе гирифта мешавад: **қарз гирифтан**, **қарз додан**. 2. **маҷ.** вазифае, ки ичрои он зарур аст, дайн: **қарзи инсонӣ**, **қарзи фарзандӣ**, **қарзи шаҳрвандӣ**, **қарзи худ донистан**; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки муддати пардохташ тӯлонӣ мебошад; **қарзи кӯтохмуддат** қарзе, ки барои дар андак вақт баргардонидан гирифта ё дода мешавад; **қарзи ҳасана** қарзи бесуд (бефоиз), ки бе ягон тамаъ, бо мақсади мадад ва хайрҳоҳӣ дода шудааст; **қарзу қабола** (**қавола**) додугирифт; **ба қарз** ба тарики қарз: **ба қарз гирифтан**, **ба қарз додан**; **қарз доштан** қарздор будан аз касе; **қарз**

кардан чизе ё маблағеро аз касе ба қарз гирифтан; **қарз пурсидан** қарз хостан, хоҳиши қарз додани касеро кардан; **қарз (-и худ)ро адо кардан** а) маблағи ба қарз гирифташударо пардохта тамом кардан; б) **маҷ.** вазифа ва ўҳдадории худро ба ҷо овардан; **қарзи худро кандан** (**баробар** **кардан**) қарзи худро пардохта тамом кардан, аз қарз ҳалос шудан; қарзро пардохтан; **қарз дар гардан (-и касе)** **мондан** қарзи худро адо накардан, қарздор мондан; **ба қарз гӯтидан** маблағи зиёде қарздор будан, бисёр қарз доштан; **қарзу қавола карда** *гуфт.* аз ину аз он қарз гирифта; ба зорио илтиҷо аз ҷанд кас қарз гирифта; бо қарзҳои зиёд; **қарзи бандагиро адо кардан** мурдан, фавтидан; **қарз ба қиёмат намондан** қарзи худро адо карда (пардохта) мурдани касе; баъди мурдани касе пардохта шудани қарзи вай аз тарафи ворисонаш.

ҚАРЗА قرضه *nig.* қарз.

ҚАРЗБАРДОР قرضبردار 1. он ки ба рӯзгузаронӣ тавассути васоили қарзӣ одат кардааст. 2. шахсе, ки қарзи наздиконашро ба зимма мегирад.

ҚАРЗГИР قرضگیر он ки аз дигаре қарз мегирад, вомгир.

ҚАРЗГИРАНДА قرضگیرنده *сифати феълии замони ҳозира* аз **қарз гирифтан**; он ки аз касе қарз мегирад, вомгиранда.

ҚАРЗГИРИЙ قرضگیرӣ 1. аз касе ё муассисаи бонкӣ қарз гирифтан, вомгирӣ. 2. *збии*. аз забони дигар иқтибос ва ба орият гирифтани вожаҳо.

ҚАРЗДИҲАНДА قرضدهنده *сифати феълии замони ҳозира* аз **қарз додан**; он ки ба касе қарз медиҳад, вомдиҳанда.

ҚАРЗДИҲӢ قرضدهми исми амал аз **қарз додан**; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани чизе ё пule.

ҚАРЗДОР قرضدار он ки аз касе қарз гирифтааст, вомдор, мадюн: **қарздор** **кардан** *касеро*, **қарздор** *шудан аз касе*; **қарздор** *будан аз касе* а) аз касе қарз доштан; б) вазифадор будан барои баргардонидани некиҳои касе.

ҚАРЗДОРӢ قرضدارӣ қарздор будан, қарз доштан, вом доштан, мақрузӣ, мадюнӣ.

ҚАРЗӢ *قرضی* мансуб ба қарз.

ҚАРЗМАНД *قرض مند* *nig.* қарздор.

ҚАРЗМАНДӢ *قرض مندى* *nig.* қарздорӣ.

ҚАРЗТАЛАБ *قرض طلب* 1. он ки қарз мепурсад, он ки қарз гирифтан меҳоҳад. 2. касе, ки қарзи додаашро аз қарздор талаб мекунад.

ҚАРЗХОХ *قرض خواه* *nig.* қарзталаб.

ҚАРИБ *a.* *قریب* 1. наздик; **қариби...** наздик ба...; **аз қариби...** аз наздики..., дар наздики.... 2. наздик ба...; **қариб буд...** наздик буд, ки..., кам монда буд, ки... 3. такрибан, тахминан: **қариб сад метр роҳ**. 4. *кит.* хеш, хешованд (*ба ин маъно бештар дар шакли ҷамъ меояд*): **қарибон**. 5. *ади.* яке аз баҳрҳои вазни арӯзи тоҷикӣ.

ҚАРИБӢ *قریبی* наздикӣ, наздик будан; **қарибии...** *гуфт.* наздикӣ..., наздик ба... (*ба ин маъни шакли дурустаи қариби...* *аст*): **қариби(ҳо)и бегоҳӣ**, **қариби(ҳо)и сахар...**; **ба қарибӣ** а) ба наздикӣ, дар ояндаи наздик, дар рӯзҳои наздик; б) чанде пеш аз ин, дар гузаштаи наздик; в) ба тозагӣ, нав; **дар қарибии...** а) дар назди..., наздикӣ...; дар пеши...; б) наздик ба..., андак монда ба...: дар **қариби(ҳо)и пиронсолӣ**; **ба ин қарибӣ** (**қарибихо**) *nig.* **ба қарибӣ**; **дар ин қарибӣ** // **дар он қарибӣ(ҳо)** а) ба наздикӣ, дар вақтҳои наздик; б) чанде пеш (аз ин); дирӯзакак, ба тозагӣ; в) дар наздикӣ, дар он атроф; **то ба ин (ҳам) ин қарибӣ(ҳо)** то чанде пеш аз ин, то дирӯзҳо.

ҚАРИН *a.* *قرین* 1. наздик; **дӯсти қарин** дӯсти наздик. 2. ҳамнишин, ҳамсӯҳбат, ҳамдаму ҳамнафас. 3. *кит.* мисл, монанд, ҳамто; баробар.

ҚАРИНА *a.* *قرینه* 1. *муаннаси қарин*. 2. аломат, нишона. 3. назир, монанд, мисл.

ҚАРИНӢ *قرینى* қарин будан, наздикӣ (*дар муносабат бо ҳамдигар*).

ҚАРИҲА *a.* *قریحه* табъ, табиати одамӣ; истеъодд.

ҚАРИЯ//ҚАРЯ *a.* *قریه* 1. дех, деха, қишлоқи нисбатан калон. 2. шаҳрча, шаҳрак.

ҚАРҚ *m.* *قرق* *гуфт.* 1. пардае иборат аз чирк ва хун, ки дар рӯи ҷароҳат пайдо мешавад,

караҳш, шух. 2. чирки бадан; **қарқ бастан** а) бо шух ва караҳш пӯшида шудани рӯи ҷароҳат; б) ниҳоят чиркин шудан (-и бадан аз шустушӯ накардан).

ҚАРҚБАСТА *قرق بسته* *сифати феълии замони гузашта аз қарқ бастан*.

ҚАРМАТИЯ *a.* *قرمطیه* як шоҳаи фирқаи исмоилия дар ислом (асосгузораш Ҳамдони Қармат), ки шӯришҳои пайравони он бар зидди хилофати Аббосӣ (асрҳои IX-X) дар таърих машҳур аст.

ҚАРМАТИӢ *قرمطی* пайрави мазҳаби қарматия.

ҚАРН I *a.* *قرن* 1. сада, аср, муддате, ки ғоҳо 30 сол ва ғоҳе 80-100 солро дар бар мегирифтааст. 2. даврон, замон, аҳд.

ҚАРН II *a.* *قرن* *кит.* шоҳи ҳайвон.

ҚАРОБА *a.* *قرابه* *کит.* 1 зарфи шишай; зарфи об, обдон. 2. шишай шароб, суроҳӣ.

ҚАРОБАКАШ *قرابه کش* *کит.* шаробхӯр.

ҚАРОБАПАРДОЗ *قرابه پرداز* *nig.* қаробакаш.

ҚАРОБАТ *a.* *قرابت* хешӣ, хешию таборӣ; наздикӣ; **қаробат доштан** хеш будан, нисбати хешовандӣ доштан.

ҚАРОБОДИН *(قرابادین* *шакли муарраби қалимаи юонии pharmokorya)* *کит., маҷ.* маҷмӯаи қоидою дастурҳои таҳия кардани доруҳо.

ҚАРОВУЛ *m.* *قراول* 1. нигаҳбон, муҳофиз. 2. шахси мутасаддии дидбонӣ ва посдории ҷое; аскари навбатдор; **қаровули фахрӣ** дастаи аскарон, ки ба ифтиҳори шаҳсе саф меороянд; **қаровул гузоштан** (*мондан*) касеро ба посбонӣ гумоштан, касеро ба назорат ва дидбонӣ гузоштан; **қаровул истодан** дар посбонӣ истодан; назорат ва муроқибат кардан, дидбонӣ кардан; **қаровул шудан** вазифаи посбониро иҷро кардан; назорат ва муроқибат намудан (*аз болои касе*); **қаровулро иваз кардан** як посбони навбатдорро ба дигараш бадал кардан.

ҚАРОВУЛАК *قراویلک* 1. чизи меҳчамонанд ва амсоли он дар сари милаи аслиҳаи тирандозӣ, ки ба он нигоҳ карда, ба нишон мегиранд. 2. пӯқ ё чизи дигари сабуки дар рӯи об шиноқунандай шаст ва тӯри моҳидорӣ, ки аз ҳаракати он моҳигир ба

шаст афтодан ё дар тӯр дармондани мохиро мефаҳмад, ғаммозак, шиноварак.

ҚАРОВУЛБЕГӢ قراولبیگی *таър.* сардори посбонони дарбори амирони Бухоро.

ҚАРОВУЛӢ قراولي посбонӣ, дидбонӣ, назорат; **қаровули кардан** посбонӣ кардан, муроқабат ва назорат кардан.

ҚАРОВУЛХОНА قراولخانه хонаи посбонон, посбонхона; хоначаи қаровулнишин.

ҚАРОКУРТ قراکرت ғунда, навъе аз ҳашароти заҳрдор.

ҚАРОКӮЛӢ قراکولي *мансуб ба ноҳияи Қарокӯл* (дар вилояти Бухоро), ки пӯсти гӯсфандонаи шӯҳрати ҷаҳонӣ дорад; **пӯсти қароқӯлӣ** пӯсти барраи навзоди гӯсфанди қароқӯлӣ; **тепаки қароқӯлӣ** тепаке, ки аз пӯсти гӯсфанди қароқӯлӣ дӯхта шудааст.

ҚАРОКӮЛПАРВАРИ قراکولپرورӣ соҳаи чорвдорӣ, ки бо парвариши гӯсфандҳои зоти пӯсти қароқӯлидиҳанда машғул аст.

ҚАРОҚАНДӢ قرافندӣ яке аз навъҳои ҳарбузай маҳалӣ.

ҚАРОМУФ *m.* قراموغ бот. як навъ мағор, пӯпанаки заҳрноки ангалий дар растаниҳои галладонагӣ.

ҚАРОР *a.* قرار 1. ором; оромиш, осоиш; **қарор надоштан дар ҷое** а) ором набудан, собит набудан, дар ҳоли ҷунбиш ва ҳаракат будан; б) ором нағирифтан, дер наистодан дар ҷое; **қарор аз касе бурдан** орому осоиши касеро барҳам додан, касеро бекарор кардан; **қарору оромро аз даст додан** орому осоишро гум кардан, бекарору нороҳат шудан; **мачоли қарор наёфтган** имкони ором гирифтan наёфтган; фурсати таваққуф наёфтган; **орому қарор надоштан** ором набудан, дар ҷунбиш ҳаракат будан. 2. сабр, тоқат, шикеб; **сабру қарор намондан** сабру тоқатро гум кардан, таҳаммул бурдбориро аз даст додан. 3. аҳд, қавл, паймон; шарт; **қавлу қарор** *nig.* қавл. 4. амр ё тасмиме, ки аз тарафи ҳукumat ё мақоми дигар бароварда шудааст; тасмиме, ки дар натиҷаи муҳокима ва музокираи масъалае қабул карда шудааст, қарордод, қатънома: **қарори қатъӣ**, **қарори маҷлис**, **қарори ҳукumat**, **қарори ҳайати мушовараи**

вазорат, қабули қарор, қарор баровардан, қарор баромадан; **қарори суд** *nig.* ҳукм (-и суд). 5. азм, ирова, қасду ният оид ба коре, ки одам дар натиҷаи андешаву мулоҳиза ба он расидааст; **азму қарор** қасду нияти қатъӣ; **аз қарори худ гаштан** аз нияти худ гаштан; **қарор гирифтan** а) истодан, аз ҳаракат мондан, таваққуф кардан; б) оромидан, осудан, орамидан; в) ҷой гирифтan, сокин шудан, сукунат ихтиёр кардан; г) воқеъ шудан; **қарор додан** а) ҷой додан, ҷойгир кардан; б) муқаррар кардан, муайян намудан: **манбаи даромад қарор додан**, **тахаллус қарор додан**, **ҷоero минбар қарор додан**; в) аҳд кардан; мақсад гузоштан; г) тасмим гирифтan; ба қароре омадан; ф) ҳисоб кардан, шумурдан, донистан: **сукутро аломати ризо қарор додан**; **қарор ёфтan** а) *nig.* қарор гирифтan; б) муқаррар карда шудан; в) ҳалли ҳудро ёфтan, ҳал шудан; **қарор кардан** а) ором шудан, истодан; б) ором ёфтan, осудан; в) амр баровардан; г) тасмим гирифтan, ба қароре омадан, ба фикри қатъие омадан; азм кардан; ф) байъ кардан, киро кардан; **қарор шуд, ки...** тасмим гирифта шуд, ки..., азм карда шуд, ки...; **ба ин қарор** ба ин тарз; ба таври зайл, ба тарики зайл; **ба қарори зайл** ба тариқе, ки дар поён зикр ҳоҳад шуд, ба таври зайл; **бо (ба) як қарор** ба як тартиб; бо як маром, як сон; **қарор намондан** тобу тавон намондан, аз ҳол рафтan; **вазифai худ қарор додан** дар назди ҳуд вазифa гузоштан; кори ҳуд ҳисобидан; **дили касе қарор гирифтan** дили касе ором гирифтan, хотири касе ҷамъ шудан, хотирҷамъ шудани касе; **дили касе қарор надоштан** беором (бекарор) будан; **маврид** (ё маҳалл)-и баҳс қарор додан баҳс кардан дар бораи чизе; **мавриди истифода** (баҳрабардорӣ) қарор гирифтan истифода карда шудан, истифода бурда шудан аз чизе; **тӯъмаи оташ қарор додан** оташ задан ба чизе, сӯзондан чизро; **ҳақ (ҳакиқат) дар (ба) ҷои** ҳуд қарор гирифтan ҳакиқат баркарор шудан, ба субут расидан ва ғалаба кардани ҳакиқат; **ба ҳуд қарор додан** қасди иҷрои кореро кардан; дар пеши ҳуд вазифa гузоштан; **ба як қарор омадан** тасмим гирифтan; дар бораи чизе ё коре фикр карда, ба хулосае омадан; ба як фикр (-и қатъӣ) омадан.

ҚАРОРБАХШ قراربخش оромидиҳанда, оромбахш, оромкунанда.

ҚАРОРГОХ قرارگاه ҷои ист, мақарр; маскан, манзил: қароргоҳи президент, қароргоҳи марзбонон.

ҚАРОРДОД 1. قرارداد 1. қавлу қарор (*аҳду паймон*)-и ду ё чанд қас дар бораи коре, паймон, аҳднома; шартнома. 2. *nig.* қарор 5.

ҚАРОРДОДӢ قراردادي *мансуб ба қарордод;* аз рӯи қарордод: **хизмати қарордодӣ.**

ҚАРОРӢ 1. ҷои ки аз хизмати қасе бо шарту шароити муайяне истифода мебарад; мизоч. 2. музdur, ятим; **қарории дари қасе** он ки барои анҷоми хизмати даргоҳе нигоҳ дошта мешавад; хизматгори хонаи қасе; **қарорӣ қардан** қасеро ба муддате ва музде киро қардан; **қарорӣ шудан** музdur шудан; хизматгор шудан; ҳамчун коргари кироя хизмати қасеро қардан.

ҚАРОРНАВИС قرارنویس қотибе, ки қарори маҷлисро менависад.

ҚАРОСОН قراسان *тиб.* қарахту бехис ё сиёҳ шуда пӯсидани ягон узв ё қисми бадан дар натиҷаи вайрон шудани гардиши хун, гангрена.

ҚАРОХОНИЁН قراخانیان *таър.* номи яке аз сулолаҳои турктабор.

ҚАРС I قرس 1. рӯймол, сарапдоз, саргирак (*сарабанди занон*). 2. рӯймоли миёнбандии мардон.

ҚАРС II قرس *калимаи тақлиди овози ба ҳам задани ду чиз;* садои маҳсуси ба ҳам задани ангуштон ба ҳавои оҳангӣ, овози шиканшикан.

ҚАРСАК قرسک ба ҳам задани ду кафи даст барои изҳори таҳсин ва табрик, кафкӯй, чапак: **қарсаки ғулғуладор, мавчи пургулаи қарсакҳо;** қарсак задан кафкӯй қардан, чапак задан; **қарсак** аз ду даст **мебарояд** (*мақ.*) бе ёрию ҳамкорӣ ҳеч кор буд намешавад, амалӣ шудани ҳар як кор ба ҳамкорию иттифоқ вобаста аст.

ҚАРСАКЗАНИЙ قرسکزني *исми амал аз қарсак задан;* кафкӯй, чапакзаний.

ҚАРСАКӢ قرسکي *nig.* қарсак.

ҚАРСАС قرسس *nig.* қарсас.

ҚАРСВОР قرسوار матоъ ба қадри як қарс, рӯймол.

ҚАРСӢ قرسى *калимаи тақлиди овози шикастани шоху танаи дараҳт.*

ҚАРС-ҚАРС قرس قرس *калимаи тақлиди овози мукаррар* ба ҳам расидани ду чиз ё шикастани шохи дараҳте; қасар-қусур.

ҚАРСОС قرساس *калимаи тақлиди овози тирандозӣ,* сар додани мушак *ва г.*

ҚАРСУҚУРС قرسو قرس *калимаи тақлиди овози тирпаронии паҳам аз милтиқу таппонча.*

ҚАРТА I фр. *قرته* 1. варақаҳои бозӣ бо ҳолҳо ва суратҳои гуногунранг: **қарта қашидан, бо қарта фол дидан.** 2. як қитъаи замини корам.

ҚАРТА II фр. *قرته* сафҳаи патефон.

ҚАРТАБОЗ قرته باز он ки бо қарта қимор бозӣ мекунад.

ҚАРТАБОЗӢ قرته بازӣ қимор бо қарта: **қартабозӣ қардан.**

ҚАРТАМОНАК قرته مانک *гуфт.* дастгоҳи барқӣ барои шунавонидани қартаҳои патефон.

ҚАРҲА а. *قره* *кит.* заҳм, реш, ҷароҳат.

ҚАРЧИҒАЙ т. *قرچиги* парандай шикорӣ аз ҷинси боз, ки аз боз қадре ҳурдтар, лекин тезпар аст, қирғӣ.

ҚАРЯ قريه *nig.* қария.

ҚАСАБ а. *قصب* 1. най, қамиш. 2. навъе матои нағис, ки аз катони мулоим ё аз абрешим бофта мешуд, бекасаб.

ҚАСАБА а. *قصبه* ободие, ки аз ҷанд дех ташкил ёфта бошад; шаҳрча, шаҳри майдा.

ҚАСАБПӮШ قصبه پوش он ки аз матои нарму нозуки бекасаб либос пӯшидааст; хуслибос.

ҚАСАМ а. *قس* савганд: қасам ба Ҳудо, қасам ба рӯҳи..., қасам ба арвоҳи... қасам ба вичдонам, ба Ҳудо қасам, ба ҷашмонат қасам, ба ҷони... қасам, ба қасами ҳуд содик мондан...; қасам додан маҷбур ба қасамхӯрӣ қардан, савганд ҳӯрдан; *nig.* савганд (ёд қардан); қасам ҳӯрдан савганд ба забон овардан барои бовар қунонидани қасе ба коре; қавли қатъӣ

додан (*ба ичрои коре*); **қасам шикастон** қасам ёд кардаву (қасам хӯрда) ба он вафо накардан.

ҚАСАМЁДКУНӢ *قسم ياد کنی* исми амал аз қасам ёд кардан; маросими савганд ёд кардан (*дар қувваҳои мусаллаҳ ҳангоми қабули вазифаи сарварии кишвар ва г*); қасам хӯрдан.

ҚАСАМЗАДА *قسم زده* сифати феълии замони гузашта аз қасам задан; он ки ба дурӯғ савганд хӯрдааст.

ҚАСАМИ *قسمی* мансуб ба қасам; машварати суди қасами машварати суде (*дар баъзе давлатҳо*), ки аз тарафи ҳалқ бо овоздиҳии озод интихоб шудааст ва барои аз рӯи адлу инсоф ҳукм баровардан ба қонуни асосӣ *ва г*. қасам хӯрдааст.

ҚАСАР-ҚАСАР *قرقر* қалимаи тақлиди овози шикастани чӯбу тахта, шоҳҳои дараҳтон *ва г*.

ҚАСАР-ҚУСУР *قرقر سور* қалимаи тақлиди садои тирпаронии пай дар пай, занозаний *ва г*.

ҚАСАС *a.* *قصص* ҷ. қисса; қасасуланбиё қиссаҳои пайғамбарон.

ҚАСВАТ *a.* *قوس* *nig.* қасоват.

ҚАСД *a.* *قصد* 1. азм, ният, максад. 2. нияти бад, суиқасд; **қасди бад** нияти бад, нияти бадкорӣ дар ҳаққи касе: **қасди бад доштан**, **қасди бад кардан ба касе**; **ба қасди...** а) бо мақсади..., бо нияти...; б) ба муқобили..., ба зидди..., алорағми...; **аз ғайри қасд** надониста, нафаҳмида, бе ягон нияти бад; **қасд кардан** а) ният кардан, азм кардан, дар пайи расидан ба мақсаде шудан; б) дар ҳаққи касе нияти бад доштан, бадӣ кардан ба касеро мақсади худ карор додан; **қасд кардагӣ барин гӯё қасдан** (*ин тавр шуда истода бошад*); **қасд гирифтан** гуфт. интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **қасд доштан ба касе гуфт.** ғараз доштан; **аз қасди худ гаштан** аз нияти ичрои коре даст қашидан, сарфи назар кардан аз расидан ба мақсаде; **ба (ё дар) қасди коре афтодан** азми қавӣ кардан барои ичрои коре; **ба қасди чони касе шудан** // **дар қасди чони касе будан** // **қасди чони касеро кардан** азм ва нияти куштани касеро кардан; суиқасд карданӣ шудан.

ҚАСДАН *a.* *قصد* аз рӯи қасд, амдан, дидою

дониста, муғризона.

ҚАСДДОР *قصددار* он ки бо касе ғараз ва адовате дорад; никорталаб: **қасддор будан**, **қасддор шудан**.

ҚАСИБ *a.* *قصب* либоси мулавванду рангоранг.

ҚАСИДА I a. *قصیده ادش*. яке аз шаклҳои шеър, ки қофиябандиаш монанди ғазал аст, аз понздаҳ байт камтар набуда, бештар дар мадҳи касе ё чизе ё дар мавзӯъҳои фалсафӣ ва ахлоқӣ гуфта мешавад: **қасидаи баҳория**, **қасидаи зафар**, **қасидаи мадҳия**, **қасидаи фахрия**, **қасидаи ҳазония**, **қасидаи ҳаҷвия**.

ҚАСИДА II a. *قصیده* д. дуоҳони махсуси муллоҳо, ки дар табобати беморони рӯҳӣ истифода мебаранд.

ҚАСИДАГӮЙ *قصیده گوی* шоире, ки қасида сарояд, қасидасаро.

ҚАСИДАГӮЙ *قصیده گوئی* *nig.* қасидасароӣ.

ҚАСИДАСАРО(Ӣ) *قصیده سرا(ای)* шоири қасида-навис, нависандай қасида.

ҚАСИДАСАРОЙ *قصیده سرائی* навиштани қасида, амали шоири қасидасаро(Ӣ).

ҚАСИДАХОН *قصیده خوان* 1. он ки ба хондани қасида машғул бошад; қасидасаро. 2. д. муллое, ки бо хондани дуоҳои махсус бо номи қасида ба табобати беморони рӯҳӣ машғул аст.

ҚАСИДАХОНӢ *قصیده خوانی* д. хондани дуоҳои махсус аз тарафи мулло барои табобати беморони рӯҳӣ.

ҚАСИМ *a.* *قسیم* *кит.* 1. тақсимкунанда. 2. шарик дар қисмат; шарик, хиссадор, анбоз.

ҚАСИР *a.* *قصیر* кӯтоҳ; муқоб. **тавил**.

ҚАСҚОН *m.* *قسقان* чанбар, давра, доира; доираи ғалбер, ордбез: **қасқони ғалбер**.

ҚАСОВАТ *a.* *قسافت* *кит.* саҳтдилӣ, беражмӣ; ситамкорӣ, золимӣ.

ҚАСОВАТОМЕЗ *قسافت آمیز* бо саҳтдилӣ, бо беражмӣ, ситамкорона.

ҚАСОИД *a.* *قصاید* ҷ. қасида.

ҚАСОРАТ *a.* *قصارت* *кит.* кӯтаҳӣ; норасой.

ҚАСОС *a.* *قصاص* барои кори бади касе айни

ҳамон корро дар ҳаққи худи вай кардан, интиком, никор; **қасос гирифтан** (ё ситондан) интиком гирифтан; **оташи қасос афрӯхтан** киноя аз ба қасосгирӣ пардохтан, дар пайи интикомгирӣ шудан.

ҚАСОСГИР قصاصگیر қасосгиранда, интикомгиранда, никорҷӯ.

ҚАСОСГИРАНДА قصاصگیرنده *сифати феълии замони ҳозира аз қасос гирифтан; интикомҷӯй, қасдгиранда.*

ҚАСОСГИРИЙ قصاصگیری *исми амал аз қасос гирифтан; никорѓирӣ, интикомҷӯй: василаи қасосгирӣ, яроқи қасосгирӣ, ба қасосгирӣ афтодан.*

ҚАСР I a. قصر коҳ, сарой; қӯшки подшоҳӣ; бинои олии пурҳашамат: чорабиниҳои: қасри фарҳанг, қасри таъриҳӣ; ба тариқи истиора: қасри дилкушо, қасри нур, қасри саодат, қасри зулмро ҳароб кардан, қасри ситамро сарнагун кардан, ба қасри илму фан оташ задан, пойдор кардани қасри сулҳу амният.

ҚАСР II a. قصر кит. қӯтоҳ кардан; қӯтоҳӣ, норасоӣ.

ҚАСР III a. قسر кит. ба коре водор кардан, ҷабр.

ҚАССОБ a. قصاب 1. он ки гову гӯсфанд *ва г.* барои гӯшт мекушад, гӯштфурӯш. 2. *маҷ.* берашм, ҷаллод; **ба дасти қассоб гирифтор шудан** дар банди одами золиму ҷаллод афтодан; **гунчишкро** (ё чумчуқро) **кӣ қушад?** **қассоб!** (зарб.) корро бояд кордон кунад, ҷузъитарин корро ҳам бояд мутахassis ичро кунад.

ҚАССОБАК قصابک зоол. парандай хурди ботлоқӣ, лойхӯрак

ҚАССОБӢ قصابӣ 1. касбу кори қассоб: **қассобӣ кардан; мансуб ба қассоб:** дӯкони қассобӣ, корди қассобӣ, кундай қассобӣ. 2. ҷои гӯштфурӯшӣ, дӯкони гӯштфурӯшӣ.

ҚАССОБВОР قصابوار мисли қассоб, монанди қассоб.

ҚАССОБХОНА قصابخانه чое, ки гову гӯсфанд *ва г.* мекушанд, саллоххона, кушишхона.

ҚАССОМ a. قسام кит. 1. тақсимкунанда,

қисматкунанда, бахшкунанда (*сифати Худо*). 2. бисёр қасамхӯранда.

ҚАССОР a. قصار кит. ҷомашӯй, шустагар, гозур.

ҚАССОС a. قصاص кит. қиссагӯй, қиссаҳон, афсонагӯй.

ҚАТ I a. قط 1. қабат, таҳ; **як қат ҷома.** 2. қаҷ, ҳам; шикаста; **қати курта** ҷои таҳшуда хобидай курта; чину гиҷими курта; **пули қаташ нашикаста гуфт.** пули қоғазии таҳаш вайроннашуда; **киноя аз пули қоғазии нав;** **қату пат** саҳт печу ҳамдор, ниҳоят қаҷу қилем: **релсҳои қату патшуда;** **қат кардан** а) таҳ кардан, ҳам карда ба ҳам расонидани ду тарафи ягон чиз: **қоғазро қат кардан, мактубро қат кардан;** б) ҳам кардан, дуто кардан (*миёнро*); в) печендан, барздан, ҳам карда хобонидан (-и қисми поини курта, почай изор *ва г.*); **қат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду тарафи ягон чиз; б) ҳамидан, дуто шудан (-и миён); ҳам шудан, қаҷ шудан (-и кӯпрук); **пойхоро қат кардан** зонухоро ҳам кардан, пойро дуқат кардан.

ҚАТ II a. قط буриданчизи сахте; **қалам қат кардан** бо корд бурида баровардани нӯги қалам.

ҚАТАҒАН т. قغان манъ, ниг. **қадаған; қатаған кардан** саҳт манъ кардан (*роҳро*); бастан, рафтумадро манъ кардан (*мас., дар роҳе*).

ҚАТАР-ҚАТАР قتر قتر *калимаи тақлиди овози ба ҳам расида гузаштан ё соиш ҳӯрдани чизҳои сахт.*

ҚАТЕЪ a. قطیع кит. қатъ кардашуда, бурида.

ҚАТИҚ т. قیق чурғоти обаш гирифташуда, мости гафс; мост, чурғот; **қатиқ кардан** ба шир сафедӣ (*моя*) ҳамроҳ карда, мост (*чурғот*) тайёр кардан; **ба ҳар ош қатиқ шудан** ба ҳар кор ҳамроҳ шудан (*ҳоҳ даҳлор бошад, хоҳ бедаҳл*).

ҚАТИЛ a. قتيل кит. қушташуда, мақтул.

ҚАТИМ قتیم абревиими ҷӯшдодашудаи сафед.

ҚАТИФА قطیفه чомаи хоб; лӯнгӣ, матои пашмин, ки баъд аз фусл баданро бо он пок мекунанд; шабӯш.

ҚАТИЙ//КАТИЙ قتى//كتى *гуфт.* 1. ҳамроҳ, бо ҳам.

2. пасв. аз, ба сабаби...; **саҳар қатӣ** ҳангоми саҳар, саҳаргоҳон; **қатӣ кардан** а) омехтан, маҳлут кардани чизе бо чизе; б) ҳамроҳ кардан; **қатӣ шудан тарзи мағъулии қатӣ кардан**; а) ҳамроҳ шудан; унс гирифтан; б) даҳолат кардан ба коре, ба гапе; **ҷонам қатӣ!** бо ҷону дил! бо майлӯ ҳоҳиши том; **муқ. ба ҷашм** (*дар мавриди розӣ будан бо ҳоҳиши гӯфта мешавад*).

ҚАТЛ а. قتل күштән, күштор: **қатлу тороч**, **қатлу ғорат**, майдони қатл, **ба қатл махкум шудан**, **ба қатл ҳукм кардан**, **ҳукми қатл баровардан**; **қатли ом** күштори яксараи ҳамаи мардум (*марду зан, тири ҷавон, хурду қалон*): **аслиҳаи (яроки) қатли ом, қатли ом кардан (намудан)**; **қатл кардан (намудан)** күштән; **ба қатл расонидан** қатл кардан, күштән.

ҚАТЛАМА т. قلمه навъи нони фатирмонанд, ки ҳамири тунуки равғандори қабат-қабатро дар андак равған мепазанд; чалпаки варақин.

ҚАТЛГОҲ قتلگاه ҷои күштани одамон, күшторчой; ҷои күшта шудани касе, ҷои иҷрои ҳукми қатл.

ҚАТОР I а. قطار 1. ҳати ба тартиб ҷойгирифтани чизҳои яххела; гурӯхи одамон, ҷорпоён, мошинҳо *ва г.*, ки пайи ҳам ё паҳлӯи ҳам бо тартиб истодаанд ё воқеъ гаштаанд, саф, рад, рада, радиф: **қатори вагонҳо**, **қатори дараҳтон**, **қатори ҳавлиҳо**, **қатори пешқадамон**, **қатори шермардон**, **панҷ-шаш қатор одамон**, дар **қатори якум нишастан** (*mas., дар театр*); **қатор(ҳо)и пахта** ҳатҳои ниҳоли пахта дар қиштзор; **кори байни қаторҳои пахта** корҳои хишова, каланд кардан ва об додани пахтазор. 2. паҳлу ба паҳлу, паҳлуи ҳам ё паси ҳам ба тартиб (истода): **қатор бистар андохтан**, **қатор гузоштан** (-и аскарон), **қатор истода расм гирифтан**, **қатор нишастан**, **қатор хобидан**, **қатор чидан**, **қатор шинондани дараҳтон**, **қатор истодани мошинҳо ...; қатори... а) ниг. дар қатори...; б) баробари ..., ҳамроҳ бо...; ба қатори... // дар қатори... а) дар сафи..., дар радифи...; ба ҷумлаи...; **ба қатори қалонсолон** (*коргарони соҳибҳатисос, нависандагон*) **даромадан**, **ба қатори...****

гузаштан...; б) дар байни.., дар миёни...; ҳамроҳ бо (*касе ё чизе*); **дар қатори дигарон (халқ)** дар қатори ҳама, баробари дигарон; монанди одамони дигар; **аз ин (ё он) қатор** аз ин ҷумла, аз ин гурӯҳ; **дар ин (ё он) қатор** дар ин ҷумла, дар он миён; **◊ як қатор а)** дар як саф истода; б) ҷандин, якчанд; **як қатор масъалаҳо (чораҳо, муваффакиятҳо)**, **як қатор корхонаҳо (нохияҳо, мамлакатҳо)**; **қатор-қатор а)** якчанд қатор шуда, як қатор аз паси қатори дигар; б) **маҷ. ҷандин, якчанд; қатор-қатор кардан а)** саф қашондан, саф додан; б) пайи ҳам гузоштан, дар як ҳат ё ҷое чида мондани чизе; **қатор карда савол додан** пайи ҳам савол додан, саволборон кардан; **қатор шудан а)** саф қашидан, саф оростан; паси сари ҳам ё паҳлӯ ба паҳлӯ бо тартиб истодан, пайи ҳам истодан (*дар навбат*); б) пайи ҳам ҷида шудан, пайи ҳам гузошта шудан; **ба қатор истодан** ба саф даромада истодан; ба навбат истодан; **як қатор** аз як сар; саросар, беистисно; **аз қатор баромадан** аз ҷамъият дур шудан; **муқ. ба қанор баромадан; аз қатор рафтан** вафот кардан, мурдан; **муқ. аз байн рафтан; ба қатори одам (ё мардум) даровардан** тарбия карда ба воя расондан, ба камол расондан; **ба қатори мардум даромадан** ба воя расидан, ба камол расидан; дар **як қатор гузоштан** баробар ҳисоб кардан.

ҚАТОР II а. قطار маҷмӯи вагонҳо, ки ба воситай паровоз (локомотив) дар рӯи роҳи оҳан ҳаракат мекунад, поезд (*гоҳо қатори роҳи оҳан ҳам ба ин маъно кор фармуда мешавад*): **қатори боркаш**, **қатори мусоғирбар**, **қатори тезгард**, **қатори Душанбе-Конибодом**.

ҚАТОРА I а. قطاره девораи ҷӯбин дар гирди боғ ва полиз, панҷарадевор, чапарак, чиг, тавора.

ҚАТОРА II а. قطاره *nig. қатор II.*

ҚАТОРАК قطارک 1. *гуфт.*, *nig. қатор I.* 2. яке аз навъҳои табл ва нақора.

ҚАТОРБАСТ قطاربست 1. пайи ҳам бо яқдигар басташуда. 2. галаи дум ба дум басташуда аспон ё шутурон.

ҚАТОРБЕД قطارбید дараҳтони дар як радиф

шинондашудаи бед.

ҚАТОРВАЗНА **قطاروزنه** тасмаи чармини дар китф овезон ё дар миён басташаванда, ки барои ҳар як тири милтиқ хоначаҳо дорад, тасма-тирдон.

ҚАТОРӢ **قطاري** 1. муқаррарӣ, одӣ: **коргари қаторӣ; аскари қаторӣ** хизматчии рутбаи аз поён охирини қувваҳои низомӣ. 2. қаториҳо, одамони одӣ, омиён.

ҚАТОРКӮҲ **قطارکوه** ҷуғр. қӯҳҳои занҷирбанд қаторшуда, силсилақӯҳ: **қаторкӯҳи Зарафшон, қаторкӯҳи Ҳисор...**

ҚАТОРМЕХ **قطارمیخ** меҳҳои қатор кӯфташуда (*мас., ба девор*).

ҚАТРА *a.* **قطره** чакра: **қатраи ашк, қатраи борон, қатраҳои оби ҷашм, қатраи шабнам, як қатра, ду-се қатра; қатрае а) як чакра; б) *киноя аз каме, андаке; ҳеч; қатра-қатра* а) чакра-чакра, як чакра-як чакра; б) *маҷ. камкам, андак-андак; ба миқдори бисёр кам; қатра-қатра* ҷамъ гардад в-он гаҳе дарё шавад (*зарб.*); то **қатраи охирин** то ҷакраи охирин, ягон қатра намонда; то тамоман ба охир расидани чизе; **як қатра** а) як чакра, қатрае; б) *маҷ. андаке, каме; миқдори ноҷиз; қатрае аз дарё (ё баҳр)* андаке аз бисёр; **қатрае хун нарехта** бе ягон хунрезӣ; накушта; **ду қатра об барин** ду чиз ё шахси ба куллӣ ба ҳам монанд; **айнан;** то **қатраи хун дар бадан хаст** то нафаси охирин, то зинда будан.**

ҚАТРАБОРОН **قطرباران** 1. бороне, ки бо қатраҳои калон меборад. 2. *бот.* номи гиёҳест, ки гулҳои қатори сафеду зард дорад. 3. *маҷ.* дандонҳои сафеди дона-дона, ки зич ва ҳамвор бари ҳам омадаанд.

ҚАТРАГӢ **قطره‌گی** *mansub ба қатра;* ҳолати қатрагии модда, ҳолати дар шакли қатраҳо воқеъшудаи модда.

ҚАТРАДУЗД **قطرهدزد** *кит., киноя аз абр.*

ҚАТРАЗАН **قطره‌زن** 1. *кит.* даванда, бо суръати тез даванда. 2. *киноя аз ҳарзагард* ва тангзарф, ки дар ҷое қарор намегирад. 3. *маҷ.* пайк, номарасон.

ҚАТРАЗАРФ **قطره‌ظرف** 1. *кит.* он чи ки зарфи-яташ кам аст, камзарф. 2. *маҷ.* ҳарзагард, камҳавсала; ҳолӣ аз ақлу илм.

ҚАТРАРЕЗ **قطره‌ریز** *тиб.* шиши махсуси даҳонтанг барои қатра-қатра гузаронидани доруи обакӣ ба бадани бемор.

ҚАТРАФИШОН **:قطره‌فسان** қатрафишон шудан *кит.* тез рафтан, шитофттан, давидан.

ҚАТРАЧАКОН **قطره‌چکان** *тиб.* милаи шишагии махсус барои чакра чаконидан, чакрачакон, чакрапрез (пипетка).

ҚАТРАШУМОР **قطره‌شمار** *nig.* қатрачакон.

ҚАТРАШУМУР **قطره‌شمر** *nig.* қатрачакон.

ҚАТРОН *a.* **قطران** 1. шираи часпак ва равған-монанди сиёҳе, ки аз ҷӯби дарахтони санавбар, ар-ар ва ангишт мегиранд ва дар муолиҷаи қасалиҳои пӯст, ба кор меравад; **қатрони нефт** қир; **қатрон кардан** шуста обашро покиза чакондани чизе. 2. *киноя аз сиёҳӣ,* ранги сиёҳ.

ҚАТРОНӢ **قطران‌ان** 1. *mansub ба қатрон.* 2. *маҷ.* сиёҳи сиёҳ, сип-сиёҳ (*мас., мӯй*).

ҚАТРОНКАШӢ **قطران‌کشی** ҷое, ки аз ҷӯбҳо қатрон истеҳсол мешавад: **корхонаи қатронкашӣ.**

ҚАТРОНМОЛИДА **قطران‌مالیده** чизе, ки ба хотири напӯсидан ва аз зиёни ҳашарот эмин доштан қир, қатрон молида мешавад.

ҚАТРОНМОЛӢ **قطران‌مال** молидани қатрони нафт ба қаину киштӣ *ва г.* барои нагузаронидани об ва муҳофизат аз занг задан: **коргоҳи қатронмолӣ.**

ҚАТТ *a.* **قط** *nig.* қат II.

ҚАТТОЛ *a.* **قاتل** 1. бисёркушанд, бисёр қатл-кунанда; қотил. 2. *маҷ.* ҳунхор, беражм; **душмани қаттол** душмани ашаддӣ. 3. марговар, маҳвсозанда: **захри қаттол** заҳри ҷо ба ҷо кушанда.

ҚАТШУДА **قطشدہ** *цифати феълии замони гузашта аз қат шудан;* ҳамида, қачшуда: **нӯғи ҷоруқи ба боло қатшуда.**

ҚАТЪ *a.* **قطع** 1. буридан, кандан; чудо кардан. 2. андозай муайяни буриши коғаз (формат); **қатъи алоқа (кардан)** алоқаро кандан, тарки робита кардан; **қатъ кардан (намудан)** а) буридан, кандан; б) бас кардан, хотима додан (*ба коре*), аз байн бурдан (*муносибат ё*

муомиларо); қатъ шудан (гардидан, гаштан) а) бурида шудан, канды шудан; бас шудан (-и гүфтүгү, сұхбат...); б) хомӯш шудан (-и овози чизе, садои мусикӣ...); **корро қатъ кардан** корро бас кардан, аз кор бозистодан; **қатъи назар аз...** сарфи назар аз..., бо вучуди...; **риштаи хаёл(от)и касеро қатъ кардан (намудан)** боиси бурида шудани андешаронии касе шудан, хаёлоти касеро халалдор кардан; **хомӯширо қатъ кардан** хомӯширо халалдор (вайрон) кардан, ба хомӯшӣ хотима додан.

ҚАТЪАН *a. قطعاً nig. қатъян.*

ҚАТЪИЯН *a. قطعیاً* 1. ба таври қатъӣ, қотеона; тамоман: **қатъян инкор кардан, қатъян манъ кардан, қатъян муқобил баромадан, қатъян риоя накардан.** 2. ҳеч, асло, ҳаргиз: **қатъян итоат накардан, қатъян лаб накушодан.**

ҚАТЪИЯТ *a. قطعیت* 1. қатъӣ будан, яқин будан, ҳатмӣ будан. 2. қотеият, саҳтиродагӣ, устувории бочуръатона дар азму ирода ё фикру ақидаи худ; **бо қатъият** қотеона, бо устуворию матонат.

ҚАТЪӢ *a. قطعی* яқин, аниқ; ҳатмӣ: **қавли мо қатъист, ичрои ин қонун қатъист; ба сурати қатъӣ** *a. nig. ба таври қатъӣ;* б) тамоман, ба куллӣ; қотеона; **ба таври қатъӣ // ба тарзи қатъӣ** ба таври аниқ, яқинан; **ваъдаи қатъӣ** ваъдаи иҷрояш ҳатмӣ, қавли саҳт; **далели қатъӣ** бурҳони қотеъ, далели бешаку шубҳа; **чораи қатъӣ** тадбири ҳатмӣ, чораи яқинан амалишаванд; **карори қатъӣ** тасмими тағиирназар; фикри устувор; **чавоби қатъӣ** ҷавоби аниқ, ҷавоби дақиқ; **қатъӣ будан** а) ҳатмӣ будан; аниқ муайян будан (-и мӯҳлати иҷрои коре); б) устувор будан, мустаҳкам будан, саҳт будан (-и азму иродаи касе); **азми қатъӣ** майлу ҳоҳиши саҳт, азми ҷазм; **боварии қатъӣ** боварии том, эътиомиди комил; **зарбаи қатъӣ** зарбаи саҳт ва ҳалокатовар; **оҳангӣ қатъӣ** оҳангӣ чиддӣ (*без ҳазл*); **қадами қатъӣ** қадами устувор; **қатъӣ рад кардан** ба куллӣ рад кардан, бо қатъият ҷавоби рад додан; **масъаларо қатъӣ гузоштан** (ё **қатъӣ карда мондан**) масъаларо кӯндаланг ба миён гузоштан.

ҚАТЪНОМА *قطعنامه* қарори ҳаттии ишти-

рокдорони ҷаласа, анҷуман ё гирдиҳамоӣ, ки оид ба ҳалли масъалае қабул карда шудааст.

ҚАФАС *ю. قفس* 1. ҳоначаи аз химча ва симу ресмон бофта ва ё аз ҷӯбу оҳан панҷараашакл соҳташуда барои нигоҳ доштани парандагон ва ҳайвонот. 2. *мач.* банд, ҳабс.

ҚАФАСА *قفسه* :қафасаи сина тиб. қисми синагии қафасмонанди сутунмӯҳраи одам.

ҚАФАСБОФ *قفسباف* он ки қафас мебофад, қафассоз.

ҚАФАСБОФӢ *قفسبافي* амал ва шуғли қафасбоф; ҷой ва маҳали бофтани қафас.

ҚАФАСӢ *قفسی* мансуб ба қафас; дар қафас буда; мурғи қафасӣ мурғи дар қафас.

ҚАФАССОЗ *قفسساز* он ки қафас месозад, қафасбоф.

ҚАФИЗ *a. قفیز* кит. паймонаи ғаллабаркашӣ; паймона.

ҚАФҚОЗӢ *قفقازی* мансуб ба Қафқоз.

ҚАФО *a. قفا* 1. пушти гардан, паси сар. 2. умуман пушт, пас, ақиб; пай, дунбол; **қафои расм** пушти расм, тарафи холии акс; **қафои саҳна** паси парда (*дар театар*); **қафои теппа** тарафи пушти теппа, паси теппа; **дари қафо** дари воқеъ дар ақиб; дари партов; **аз ҳама қафо** аз ҳама оҳир; **аз қафо** аз пас, аз дунбол; **аз қафои...** а) аз пушти..., аз ақиби...; аз пайи..., аз дунболи...; б) баъди..., баъд аз..., пас аз...; **ба қафо** ба тарафи ақиб, ба пас; ақибинӣ, пуштнокӣ; **ба қафо афтодан, ба қафо нигаристан, қадаме ба қафо гузоштан; ба қафои...** а) ба пушти (худ), ба паси (худ); б) дар паси (сар); ба пушти (сар); **қафо афтодан** *nig. қафо мондан* (а, б); **қафо гаштан** а) ба ақиб гаштан, баргаштан; б) ақибинишӣ қардан, ақиб рафтан; **қафо мондан** а) аз коре ё ҷизе ақиб мондан; б) ба таъхир мондан, дер сар шудан(-и қиши); в) суст ҳаракат карда вактро кам нишон додани соат; **қафо партофтан** иҷрои кореро ба таъхир андохтан; кореро қашол додан; қафо РАФтан ба ақиб рафтан, қафо гаштан; **пешу қафо кардан** ба пешу пас гузоштан, пасу пеш бурдан; **худро қафо қашидан** худро ба ақиб гирифтан, ақибинӣ рафтан; **ҷоеро қафо гузоштан** ҷоеро паси сар қардан, аз маҳалле гузаштан;

аз қафои касе афтодан касеро таъқиб кардан; **аз пайи касе гаштан** (*бо ягон қасди бад*); **аз қафои касе гаштан** а) **аз паси касе шилқин шуда гаштан** (*то расидан ба мақсаде*); б) **касеро таъқиб кардан**; **аз қафои касе гиристан** (*ё гиря кардан*) дар рафтани (*ё гуселонидани*) касе гиря кардан; **аз қафои чизе давидан** дар хусули чизе такудав кардан; дар чустучӯи чизе сарсон шудан; **аз қафои коре рафтан** **аз пайи коре шудан**, пушти кори худ рафтан; **аз дарс қафо мондан** а) **ба дарс дер** кардан, ба машгулият таъхир карда омадан; б) **сустӣ** кардан дар омӯзиши маводи дарсхо; **ба қафо гаштан** ба ақиб рӯй гардондан, қафо гаштан, баргаштан; **ба қафо гузонштан** гузашта рафтан аз чое, тай намудан; **ба қафо мондан** тай шудан, паси сар шудани чое; **дар қафо мондан** а) *ниг.* қафо мондан (а,б); б) тай шудан, паси сар шудани чое.

ҚАФОГАРДӢ *قفالگىرى* исми амал **аз қафо гаштан**; қафо рафтан, ақибгардӣ.

ҚАФОГИР *قفالگىر* кит., киноя аз додҳоҳ, мазлум, ситамдида; таъқибгардида, маҳдудшуда.

ҚАФОГОХ *قفالگاھ* кит. паси сар, пушти сар.

ҚАФОКАШ *قفالکاش* кит. он ки ба пешравӣ мамониат мекунанд; он ки корро ба ақиб мекашад.

ҚАФОМОНДА *قفالماندە* сифати феълии замони гузашта **аз қафо мондан**; 1. ақибмонда, пасмонда (*дар иҷрои коре, дар тайи масофае*): **денишчӯи қафомонда, талабаи қафомонда**. 2. маҷ. дар сатҳи пасти рушд қарордошта, рушду инкишофаш ба талаботи давру замон ҷавобгӯ набуда: **кишвари қафомонда, мамлакати қафомонда; соҳаи қафомонда** соҳаи хуб инкишофнаёфта; **шахси аз ҳаёт қафомонда** одами бо ҳаёти чомеа баробар пешнарафта, шахси ҷаҳонбиниаш кӯҳна.

ҚАФОМОНӢ *قفالمنى* исми амал **аз қафо мондан**; ақибмонӣ, пас мондан, ақиб мондан (*дар коре аз дигарон*): **аз қафомонӣ баромадан**.

ҚАФОНИШИН *قفالشىن* 1. дар ҷойҳои қатори ақиб нишаста. 2. муқими ақибгоҳ.

ҚАФОНOKӢ *قفالنىكى* 1. пас-пас, ақибнокӣ, паснокӣ; **қафонокӣ рафтан** паснокӣ рафтан. 2. пуштнокӣ, бо пушт: **қафонокӣ афтидан**.

ҚАФОРАВӢ *قفالروى* пасравӣ; муқоб. **пешравӣ**.

ҚАФОХОРА *قفالخواره* кит. он ки бисёр шаттаю шаллоқ меҳӯрад, шаттахӯр.

ҚАФОХОРАГӢ *قفالخوارگى* кит. шаттахӯрӣ, шаппотӣ хӯрдан, қалтак хӯрдан.

ҚАФОХӮРДА *قفالخورده* кит. шаттахӯрдагӣ, шаллоқхӯрда, қалтакхӯрда.

ҚАҲБА а. *قحبه* кит. 1. пирзан, ачуза. 2. зани сабукпо, фохиша.

ҚАҲВА а. *قهوه* 1. донаҳои (тухми) дарахти тропикie, ки онро дар оташ бирён карда, баъд кӯфта орд карда, истеъмол мекунанд. 2. нӯшидание, ки кӯфта ё хокай қаҳваро дар об чӯшонда ё болояш оби чӯш рехта, ба он шир ва шакар омехта ва ғоҳе бе инҳо меҳӯранд; қаҳваи сиёҳ нӯшиданини қаҳваи бешир.

ҚАҲВАГӢ *قهوهگى* *ниг.* қаҳвай.

ҚАҲВАГУН *قهوهگون* *ниг.* қаҳваранг.

ҚАҲВАДОН *قهوه‌دان* зарф барои қаҳва, куттии қаҳва.

ҚАҲВАӢ *قهوه‌ای* 1. аз қаҳва тайёркардашуда; қаҳвадор. 2. *ниг.* қаҳваранг.

ҚАҲВАНӮШӢ *قهوه‌نوشى* исми амал **аз қаҳва нӯшидан: қаҳванӯшӣ кардан**.

ҚАҲВАОРДКУНАК *قهوه‌آردکنك* оси дастӣ барои кӯфта орд кардани донаҳои қаҳва.

ҚАҲВАРАНГ *قهوه‌رنگ* ба ранги донаи қаҳва, сурхи сиёҳтоб, қаҳвагӣ, қаҳвагун: **мӯи қаҳваранг, пӯсти қаҳваранг**.

ҚАҲВАРЕЗ *قهوه‌ریز* қаҳвачӯш ё зарфе, ки аз он ба пиёла қаҳва резанд.

ҚАҲВАФУРӮШӢ *قهوه‌فروشى* амали фурӯхтани қаҳва, фурӯхтани қаҳва.

ҚАҲВАХОНА *قهوه‌خانه* муассисаи хӯроки умумии аз тарабхона хурдтар, ки дар он қаҳваю ҷой дам карда, газакҳои гуногун тайёр карда, мефурӯшанд.

ҚАҲВАХӮРӢ *قهوه‌خورى* *ниг.* қаҳванӯшӣ.

ҚАҲВАҶӮШ *قهوه‌جوش* *ниг.* қаҳвачӯшонак.

ҚАҲВАҶӮШОНАК *قهوه‌جوشانک* зарфи маҳсуси филизӣ барои ҷӯшондани қаҳва.

ҚАҲИСТОН قهستان *nig.* қӯҳистон.

ҚАҲҚАРО *a.* قهقرا кит. пас-пас рафтан, ақибнокӣ (қафонокӣ) рафтан.

ҚАҲ-ҚАҲ ۱. *nig.* қоҳ-қоҳ; қаҳ-қаҳ *задан* бо овози баланд хандидан. ۲. *калимаи тақлиди овози* хониши кабк.

ҚАҲҚАҲА *a.* قهقهه ۱. ханда бо овози хеле баланд, саҳт хандидан. ۲. хониши кабк, садои кабк:

ҚАҲҚОС قهقاس *nig.* қаҳ-қаҳ.

ҚАҲР *a.* قهر ۱. кит. ғалаба, голибият. ۲. ҳашм, газаб; итоб: қаҳру газаб, қаҳру ҷаҳл, қаҳру ситеза. ۳. тарки рафтуомад ва гуфтугӯ, ногапӣ бо касе; **аз қаҳр** аз ҳашм, аз газаб; **аз қаҳру ғазаб** аз ғояти ҳашму газаб; **ба қаҳр** *nig.* **бо қаҳр**; дар болои ҳашму газаб, дар сари ҳашму газаб; **бо қаҳр** а) бо ҳашму газаб, аз рӯи ҷаҳлу ситеза; б) ҳашмгинона, газаболудона; **дар сари қаҳру ғазаб** дар болои ҳашму газаб, дар ҳолати газабнокӣ; **қаҳр кардан** а) ҳашмгин шудан, газабнок шудан; б) ҷаҳлу ситеза кардан; шӯридан, ошуфта шудан; эътиroz кардан; в) тарки муюшират кардан, ногап шудан ба касе; рӯй гардондан аз кассе; **қаҳри касеро овардан** тарзи бевоситаи қаҳри касе омадан касеро ҳашмгин кардан, ҷаҳли касеро овардан; **қаҳри касе омадан** дар газаб шудан, ҳашмгин шудани касе; **аз касе қаҳр кардан** ранцидан, ҳафа шудан; **ба қаҳр омадан** ба газаб омадан, ҳашмгин шудан; **ба қаҳр овардан** тарзи бевоситаи **ба қаҳр омадан** ба газаб овардан, ҳашмгин кардан, барангехтани ҳашми касе; **дар қаҳр будан** ҳашмгин будан, дар газаб будан, газабнок будан; **дар қаҳр шудан** (**гаштан**) ба газаб омадан, ҳашмгин шудан; оташин шудан; **қаҳри фалак** ҷаври замон; **қаҳри касе гирифтан** ҳашмнок шудан, дар газаб шудан; **қаҳри касе дар нӯги биниаш будан** одами зуд қаҳркунанда, қаҳргин, ба андак ғапу коре баҳашмоянда; **оташи қаҳри касе аланга задан** (ё забона гирифтан) шиддат гирифтани ҳашму газаби касе, саҳт ба ҳашму газаб омадани касе; **аз қаҳр фуромадан** ҳашму газаби худро фурӯ нишондан; таскин ёфтан.

ҚАҲРАМОН I قهرمان ۱. диловар, далер, пах-

лавон. ۲. шахсе, ки бо диловарио мардонагӣ ва фидокорио корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст: қаҳрамони ватан, қаҳрамони меҳнат, қаҳрамони ҳалқи тоҷик, ҳалқи қаҳрамон, ҷангвари қаҳрамон, се қарат қаҳрамон, қаҳрамон шудан (гаштан); шаҳри қаҳрамон *nig.* қаҳрамоншаҳр; Қаҳрамони Тоҷикистон унвони фарҳӣ ва дараҷаи олии мукофотест, ки барои хизмати барҷаста дар соҳаҳои сиёсату иқтисодӣёт, фарҳанг ва инкишофи илму фан аз тарафи ҳукумати ҷумҳурий дода мешавад. ۳. иштироккунандаи асари бадей; қаҳрамони афсонавӣ диловару паҳлавоне, ки дар бораи корнамоию шуҷоати ў афсонаҳо оғарида шудаанд; қаҳрамони лирикӣ *ади.* шахсе, ки ашъори лирикӣ аз номи ў навишта шудааст.

ҚАҲРАМОН II قهرمان ۱. вакил ё амини даҳлу ҳарҷ. ۲. масъули корҳо; ҳазинадор ва нигаҳдорандай он чи дар тасарруфи ў бошад; корфармо.

ҚАҲРАМОНВОР قهرمانوар *nig.* қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНЗАН قهرمانز ن бонуи қаҳрамон, зане, ки бо диловарӣ ва фидокорио корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст.

ҚАҲРАМОНӢ I قهرمانӣ ۱. диловарӣ, далерӣ, шуҷоат; паҳлавонӣ; рӯху рафтори ба қаҳрамон хос. ۲. иҷрои кору фаъолияти аҳамияти ҷамъияти дошта, ки мардонагию шуҷоати шаҳсӣ ва фидокориро талаб мекунад: қаҳрамонӣ кардан, қаҳрамонӣ нишон додан; қаҳрамонии афсонавӣ қаҳрамонию шуҷоати ҳайратангези дар васфаш афсонаҳо бавуҷудомада; **достони қаҳрамонӣ** *ади.* достон (асосан манзум) дар бораи қаҳрамонони ҷангҳо ва корномаҳои онҳо, ҳамоса.

ҚАҲРАМОНӢ II кору амали қаҳрамон II; фармонравӣ, корфармойӣ.

ҚАҲРАМОНМОДАР قهرمانمادر *taър.* унвони фахрие, ки дар замони Шӯравӣ ба модари даҳ ва зиёда аз он фарзанд таваллуд карда ба воя расонда, дода мешуд.

ҚАҲРАМОНОНА قهرمانانه ۱. ба монанди қаҳрамон, мисли қаҳрамон, қаҳрамонвор; далерона, баҳодурона, часурона, бо часорат ва фидокорӣ: қаҳрамонона кор кардан,

қаҳрамонона ҹангидан, қаҳрамонона ҳалок шудан. 2. мансуб ба қаҳрамон; фидокорона: кори қаҳрамонона, муборизаи қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНТАРОШӢ قهرمانتراشی худро қаҳрамон вонамуд кардан, худро қаҳрамон ба қалам додан.

ҚАҲРАМОНШАХР قهرمان شهر таър. ин унвон ба шаҳрхое дода мешуд, ки ахолии онҳо дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватаний қаҳрамонию корнамоии бузрг нишон дода буданд.

ҚАҲРАН a. قهراء کит. az рӯи қаҳр, бо зӯрӣ, зӯран; қаҳран ва ҷабран бо зӯрӣ ва ситам, бо фишор ва зӯрӣ.

ҚАҲРАНГЕЗ قهرانگيز хашмгинона, ғазаболуд: нигоҳи қаҳрангез.

ҚАҲРАТУН قهرتون az ҳад зиёд хунук, сардии шадид, тоқатфарсо, саҳт; зимиstonи қаҳратун, сармои қаҳратун.

ҚАҲРИЙ قهري ногап, ҷангӣ: қаҳри будан (аз қасе), қаҳри шудан (гаштан).

ҚАҲРНОК قهرنک purҳашм, пурғазаб; музтариб, ошуфта.

ҚАҲРОЛУД قهرآلوd 1. хашмгин, ғазабнок, ғазаболуд: ҷашмони қаҳролуд, ҷеҳраҳои қаҳролуд, нигоҳи қаҳролуд. 2. az рӯи хашму итоб, хашмгинона.

ҚАҲРОМЕЗ قهرآمیز nиг. қаҳролуд.

ҚАҲТ a. قحط 1. хушксолӣ, беҳосилӣ. 2. камёбӣ, ноёбӣ; қаҳту ғало кит. хушксолӣ ва қиматӣ, бегаллагӣ; қаҳт будан камёб будан, ёфтани чизе душвор будан; қаҳт задан гуфт. тамоман ноёб шудан, ёфтани чизе душвор шудан; муқ. қирон омадан; қаҳт шудан камёб шудан, ёфт нашудан.

ҚАҲТИЙ قحطىي хушксолӣ; гуруснагӣ; қиматӣ, гаронӣ; соли қаҳтий соли хушксолио гуруснагӣ; гузарад соли қаҳтий, монад рӯи сиёҳи хоҳарам (зарб.).

ҚАҲТОБОД قحطآباد кит. ҷои танѓастӣ, факр ва эҳтиёҷ.

ҚАҲТСОЛ قحطسال соли хушки бебориш, ки ғалла нарӯида, камёб ва қимат шудааст.

ҚАҲТСОЛИЙ قحطسالي кит. хушксолӣ.

ҚАҲХОР a. قهار кит. 1. ғолиб. 2. ҳашмовар. 3. қаҳргиранда, ҳашмиранда (яке аз номҳои Худо).

ҚАҲХОРӢ قهاري 1. ғолибият. 2. қинаварзӣ, интиком.

ҚАШАВ т. قشو олати дандонадори шонамонанд, ки бадани аспро бо он тоза мекунанд; қашав кардан бо қашав хориш додан; қашаву ҷорӯб кардан пӯсти бадани аспро бо қашав хоридан ва бо ҷорӯб тоза кардан.

ҚАШАНГ قشنگ кит. зебо, хушрӯй: духтари қашанг, шаҳри қашанг; қашанг будан зебо будан.

ҚАШАНГӢ قشنگي зебоӣ, хушрӯй.

ҚАШҚА I قشقه холи сафеди табиӣ аст, ки дар пешонаи асп ва баъзе ҳайвонҳо пайдо мешавад; аспи қашқа аспи дар пешонааш холи сиёҳ дошта.

ҚАШҚА II قشقه кӯраки нимшукуфта (нимбоз)-и пахта.

ҚАШҚАЛДОҚ t. قشقلداق навъи ҳайвони даранда аз хонаводай гурбаҳо, аз гурба бузургтар ва аз саг хурдтар, ки ҳолҳои сиёҳу сафед дорад.

ҚАШҚАПЕШОНӢ قشقهپیشانی nиг. пешони-қашқа.

ҚАШҚАРӢ قشقري мансуб ба Қашқар (шаҳрест дар вилояти муҳтори Синсзяни Хитой); аҳли Қашқар, сокини Қашқар; рубоби қашқарӣ мус. навъи рубоб, ки дар қисми болоии коса аз ду тарафи дастааш шоҳ дорад.

ҚАШҚАЧИНӢ قشقهچيني чида ҷамъ кардани кӯракҳои нимшукуфтамонда барои дар хирманцову хонаҳо чудо карда гирифтани пахтаи он.

ҚАШШОҚ t. قشاق нодор, бенаво, факир, камбағал, камбизоат: одами қашшоқ, дехаи қашшоқ, қашшоқ будан, қашшоқ шудан.

ҚАШШОҚБАЧА قشاقبچه nиг. қашшоқзода.

ҚАШШОҚЗОДА قشاقزاده фарзанди одами қашшоқу камбағал.

ҚАШШОҚӢ قشاقى قفاқирӣ, нодорӣ, бечизӣ, камбағалӣ, камбизоатӣ.

ҚАШШОҚОНА شاقان камбағалона, факирона; ба монанди одамони қашшоқ, мисли камбағалон; зиндагонии қашшоқона доштан (ё кардан) камбағалона зиндагонӣ кардан.

ҚАҲР قعر a. 1. таг, таҳт, бун: қаъри баҳр, қаъри дара, қаъри дарё, қаъри чоҳ, қаъри чарӣ, аз қаъри баҳр нафт қашидан. 2. умқ, чукурӣ, жарфо; ба тариқи истиора: аз қаъри дил баромадан (-и сухан, оху нола...); ба қаъри замин даромада рафтан, ба қаъри чашми касе нигоҳ кардан, дар қаъри худ фурӯ қашидан замин (чизеро ё одамонро); қаъри асрҳо гузаштаи хеле дур: аз қаъри асрҳо расидан, ба қаъри асрҳо расидан.

ҚИБАЛ a. قبل кит. 1. ҷониб, тараф, сӯй. 2. ҷиҳат, сабаб; аз қибали... а) аз ҷониби..., аз тарафи...; б) аз ҷиҳати..., аз сабаби...; з-ин қибал аз ин ҷиҳат; аз ин бобат.

ҚИБЛА a. قبله 1. тарафе, ки мусулмонон ба он рӯ оварда, намоз меҳонанд: ҳонаи Қаъба, қиблай ҳонақоҳ, ҳонаи рӯ ба қиблай, ба қиблай нигоҳ кардан, рӯ ба қиблай овардан (истодан, нишастан). 2. умуман ҷои парастиш, парастишгоҳ; чор тарафат қиблай! ба кучое, ки хоҳӣ, рафтан гир!

ҚИБЛАГОХ قبله گاه 1. кит. макони парастиш, самти парастиш. 2. маҷ. падар (фарзандон падари худро эҳтиромона қиблагоҳ меноманд).

ҚИБЛАГОҲӢ قبله گاهи nig. қиблагоҳ.

ҚИБЛАЗАН قبله زن кит. 1. даврзананда, гарданда, ҷархзананда. 2. қиноя аз ситора.

ҚИБЛАНАМО قبله نما абзоре монанди қутбнамо, ки бо истифода аз он метавон самти қибларо муайян намуд.

ҚИБТ قبطی мардуми таҳҷои Миср, ки масеҳӣ ҳастанд; муқоб. **сибт** (мардумони омада аз авлоди Яъқуб). Фарзияе вучуд дорад, ки ин калима ва шакли дигари он **конт** (coptes) бо номи Египет (Egypte) ҳамреша аст.

ҚИБТӢ قبطی мансуб ба қибт; намояндай мардуми қибт: забони қибтӣ.

ҚИВОМ a. قوام кит. 1. он ҷо ё он ки сабаби пойдории коре ё ҷизе бошад; поя, сутун. 2. низом, тартиб.

ҚИДМАТ a. قدمت кит. қадимӣ, деринағӣ.

ҚИЁҚ t. قیاق алафи ботлокие, ки баргҳои борики дароз дорад.

ҚИЁМ I a. قیام 1. истодан, рост истодан, рост хестан, ростишӣ. 2. рост шудани офтоб дар болои сар (самтураъс), ки дар нисфириӯзӣ ба амал меояд: ба қиём омадани (ё расидани) офтоб, офтоби ба қиём омада (ё расида), вакти ба қиём омадани офтоб, то ба қиём омадани офтоб. 3. саркашӣ, нофармонӣ, исён, шӯриш; шӯру қиём ошӯб ва исён; қиём кардан // қиём намудан бар зидди касе барҳестан (ба по хестан), исён бардоштан, шӯриш кардан; қиёми қиёмат д. фаро расидани рӯзи қиёмат; то қиёми қиёмат то охири дунё. 4. рост истодан дар вакти намоз. 5. маҷ. ҳастӣ, вучуд, мавҷудият.

ҚИЁМ II a. قیام 1. об андохта ҷӯшонда гафс кардани шакар. 2. шираи то гализӣ ҷӯшондашудай гиёҳ, бутта, мева ва м. ин.; қиёми парпӣ, қиёми таҳач, қиёми зирк, қиёми шакар, қиёми шираи мева; қиём гирифтан (ба қиём овардан); ҷӯшонда ба ҳолати гализӣ расондани шакари дар об ҳалшуда ё шираи гиёҳ, бутта ва м. ин. мевае.

ҚИЁМАТ a. قیامت 1. кит. рост шуда ба по истодан. 2. д. зинда шуда хестан пас аз марг, растоҳез; рӯзи қиёмат// фардои қиёмат аз рӯзи ақидаи динӣ рӯзе, ки ҳамаи мурдагон зинда шуда, аз гӯр мехезанд ва аз кору кирдорашон хисбот медиҳанд, рӯзи ҷазо, явмуддин, рӯзи хисоб, рӯзи ҳашр. 3. шӯру ғавғо, ҳангома, ошӯб. 4. маҷ. ҳар ҷизи олий, тааҷҷубовар; то қиёмат а) то дунё ҳаст; б) маҷ. доимо, ҳамеша; қиёмат барҳостан барпо шудани шӯру ошӯби умумӣ бо сабаби коре ё ҳабаре; барпо шудани шӯру ғавғо; қиёмат кардан а) шӯру ошӯби бузург барпо кардан; шӯру ғавғо барпо кардан; б) маҷ. бо кори ниҳоят олию ачиби худ шӯру ғавғо барангҳехтан; мӯъчиза нишон додан. аз гӯру қиёмат ғап задан д. аз азоби он дунё, мурдану зинда шудан ва дигар ҷазоҳои рӯзи қиёмат сухан ба миён овардан; қиёмат қоим шудан қиёмат барпо шудан; рӯзи қиёмат фаро расидан; ба қиёмат намондан дар вакти зинда будани худ қарзера адо кардан ё кореро иҷро кардан; ғӯши ману девори қиёмат (маҷ.) дар мавриди

ҳеч гӯш накардан, тамоман аҳамият надодан ё бепарвой зоҳир кардани касе ба коре ё чизе гуфта мешавад.

ҚИЁМАТАНГЕЗ *قیامتانگیز* 1. шӯру ғавғо барпокунанда. 2. *маҷ.* хайратангез.

ҚИЁМАТГОҲ 1. *قیامت‌گاه* д. чои барпо шудани растоҳез. 2. *маҷ.* чои барпо шудани шӯру ғавғо, чои воқеъ шудани чизи ачиб.

ҚИЁМАТЗОР *قیامتزار* *nig.* қиёматгоҳ.

ҚИЁМАТИ *قیامتی*: бародари қиёматӣ, додари қиёматӣ ба аҳду паймони бародарӣ то қиёмат (то дунё ҳаст) содик; *касеро додари қиёматӣ* ҳондан (гирифтсан) бародархонд ҳисоб кардан, касеро ба бародархондӣ қабул кардан.

ҚИЁМАТКАДА *قیامت‌کده* *kит.* 1. чои ташвиш ва азоб. 2. *киноя* аз дил.

ҚИЁМАТНИГАҲ *قیامت‌نگه* *nig.* қиёматнигоҳ.

ҚИЁМАТНИГОҲ *قیامت‌نگاه* *киноя* аз маҳбуб.

ҚИЁМАТПАЙКАР *قیامت‌پیکر* он ки андому пайкари бениҳоят зебо дорад, касе, ки бо пайкари зебои хеш шӯру шарап ангезад.

ҚИЁМАТПЕША *قیامت‌پیشه* он ки дар кори худ қиёмат кунад, касе, ки кору кирдори ҳайратангез содир намояд.

ҚИЁМАТЧИЛВА *قیامت‌جلوه* қиёматпайкар, андоми бениҳоят зебо ва мафтунгар.

ҚИЁМАТХИРОМ *قیامت‌خرام* он ки дар нозу ҳаракат шӯру қиём барпо кунад, хушрафтор, хушхиром, хиромон.

ҚИЁМКУНАНДА I *قیام‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира* аз қиём (I) кардан; исёнгар; шӯришгар.

ҚИЁМКУНАНДА II *قیام‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира* аз қиём (II) кардан; он, ки бо тайёр кардани қиёми шакар ва қиёми шираи гиёҳу бутта ва мева машғул аст.

ҚИЁМҚУТТИЙ *قیام‌قوطی* қуттӣ барои нигоҳ доштани зарфҳои дорои қиём II.

ҚИЁС *a.* *قیاس* 1. андоза гирифтан миёни ду чиз, андозагирӣ, муқоиса. 2. *фалс.* шакли хуласабарорӣ, ки аз ду муқаддима як хуласаи мантиқӣ бароварда мешавад

(силлогизм); **қиёс кардан** а) ду чизро бо ҳам муқоиса кардан; б) тахмин кардан; дарёфтан.

ҚИЁСАН *a.* *قیاساً* 1. аз рӯи қиёс, ба таври муқоиса. 2. аз рӯи тахмин, тахминан.

ҚИЁСӢ *قیاسی* *мансуб ба қиёс;* аз рӯи қиёс; **вазни қиёсӣ ниг.** *вазн (вазни хос).*

ҚИЁФА *a.* *قیافه* шакли зоҳирӣ инсон, шаклу шамоил; афт, рӯй, чехра; симо, сурат, намуди беруни чизе.

ҚИЁФАБОЗӢ *قیافه‌بازی* навъе аз санъати хунарварӣ, ки хунарпеша ба воситаи ҳаракатҳои ҷашм ва мушакҳои рӯй ҳиссиёту рӯҳияни қаҳрамони асари саҳнавиро ифода мекунад.

ҚИЁФАСОЗӢ *قیافه‌سازی* сохтани намуди зоҳирӣ шаҳс аз рӯи гуфтаҳои шоҳидон.

ҚИЁФАШИНОС *قیافه‌شناس* *nav.* он ки ботини шаҳсро ба зоҳирӣ вай нигоҳ карда, дарк ва муайян мекунад, мутахассиси физиономика.

ҚИЁФАШИНОСӢ *قیافه‌شناسی* 1. аз зоҳир (сурат) пай бурдани ботин (сират), ки Буқрот (Гиппократ) ба чунин қобилият доро будааст; фаросат. 2. муайян ва тавсиф намудани симоҳои (образҳои) асар, ҷаҳршиносии асари бадей. 3. муайян кардани ҳусусиятҳои ҷаҳр, сурат, рӯй. 4. илме, ки далелҳои шабоҳат ва тафовути ҷаҳраву андоми ду нафарро (*бо мақсади муайян сохтани валодат, ирсият ва г.*) таҳқику ошкор месозад, антропология.

ҚИҚИРРОС *قرّاس* гуфт., *калимаи тақлиди овози* хандай тамасхуромези начандон баланд: **қиқиррос зада хандидан.**

ҚИЛ I *a.* *قیل* гап, гуфтор; **қилу кол** а) гуфтугӯй, гуфтугузор; баҳсу мунозира; қашмакаши лафзӣ; ҳарҳаша, ҷанҷол; б) *маҷ.* тафсил, ҷузъиёт.

ҚИЛ II *قیل* мӯй, мӯи думи асп; **қишло** қашидан амали касеро маҳдуд кардан; **муқ. таноби касеро** қашидан; **қишло аз ҳамир чудо кардан** *nig.* **мӯй(ро) аз ҳамир чудо кардан.**

ҚИЛЛАТ *a.* *قلت* *kit.* камӣ, андак будан; **муқоб. қасрат, қалил будан.**

ҚИЛОДА *a.* *قاد* *kit.* банди гардани ҳайвонот, гулӯбанд, гарданбанд.

ҚИЛТИК *m.* قلتیق 1. устухони майдаи моҳӣ, сӯқ. 2. сихҳои нозуки сари хӯши чаву гандум, сӯқ.

ҚИЛТИКДОР *قتلтиقدار* 1. дорои устухони майда: **моҳии қилтикдор** (**сӯқдор**). 2. хӯшаҳои гандум ё чав, ки дорои сӯқ мебошанд, хӯшаҳои сӯқдор.

ҚИЛУҚОЛ *قیلوقال* гуфтугӯй бо овози баланд; баҳсу мунозираи пурхурӯш; **бе қилуқол** а) бегуфтугӯй, бешубҳа; б) бидуни баҳсу мунозира; бе муҳокима.

ҚИМА *m.* **قیمه** 1. гӯшти кӯфта; гӯшти майда буридашуда: **қима кардан**, **қима шудан**; **қима - қима кардан** а) пора-пора кардан, хурдхурд реза кардани чизе; б) **маҷ**. саҳт зарбу лат кардани касе, саҳт маҷрӯҳ кардани касе. 2. навъи хӯрок, ки аз гӯшти қима ё нарм кӯftашуда тайёр мекунанд.

ҚИМЛАНДОЗӢ *قیمه‌اندازی* амали қима кардани гӯшт, аз ҷарҳ гузаронидани гӯшт.

ҚИМАБОБ *قیمه‌باب* гӯште, ки барои қима кардан мувоғиқ аст.

ҚИМАКАБОБ *قیمه‌کباب* навъи кабоб, ки аз гӯшти қима тайёр мекунанд.

ҚИМАПАЛАВ *قیمه‌پلو* палаве, ки гӯшти он аз қима иборат аст, палави қимадор.

ҚИМАТ *a.* **قیمت** 1. баҳо, нарҳ, арзиш: **қимати баланд** (*ё муносиб*) додан; **ба қимати...** ба нарҳи...; **қимат додан** нарҳ мондан, баҳо додан, арзиш муайян кардан ба чизе; **қимат доштан** арзиш доштан, арзидан. 2. гарон, пурбаҳо; **муқоб**. **арzon**; аз арзиши худ зиёдтар, аз нарҳи муқаррарӣ болотар: **қимат будан**, **қимат фурӯхтан**, **қимат харидан**; **гавҳари қимат** гавҳари пурқимат; **қимат кардан** а) баҳои чизеро муқаррар намудан; б) **гуфт**. нарҳро боло бурдан, ба чизе аз арзишаш зиёдтар нарҳ мондан; **қимат шудан** гарон шудан, боло рафтан (баланд шудан)-и нарҳ. 3. арзиш, қадр, курб; шоистагӣ, барозандагӣ; **қимати бадей** арзиш аз ҷиҳати бадеяят; **қадру қимат** эътибору арзиш; **аз ҳама қиматтар** аз ҳама бақадртар, ниҳоят азиз; **қимати чизеро донистан** баҳои ҳакиқии чизеро муайян кардан ва донистан; ба қадри чизе расидан; **қимат афтодан** (*ё галтидан*) гаронтар воқеъ шудан, бо нарҳи гарон ба

даст даромадани чизе; бо ҳарчи зиёд ичро шудани коре; **қимати чизеро шикастсан** қадру эътибори чизеро паст кардан, чизеро бекадр кардан; **ба қадру қимати чизе расидан** *nig*. **қадр**; **баробари ҷон қимат доштан** фавкулода гаронқадр будан.

ҚИМАТБАҲО *قیمت‌باها* он чи қимати зиёд дорад, пурарзиш, пурбаҳо, гаронбаҳо; **муқоб**. **арzon-баҳо**; **мукофоти қиматбаҳо**, **тӯхфаи қиматбаҳо...**; **гавҳари қиматбаҳо** а) дурри гаронбаҳо; б) **киноя az** чизи ниҳоят пурарзиш.

ҚИМАТДОР *قیمت‌دار* *nig*. **қиматнок**.

ҚИМАТИ *قیمتی* 1. **мансуб ба қимат**. 2. гаронӣ; беҳад зиёд будани нархи чизҳо (*дар хушсолӣ ва г.*): **қаҳтӣ ва қиматӣ**.

ҚИМАТНОК *قیمت‌ناک* 1. он чи дорои арзиш аст, баарзиш. 2. дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо; **когазҳои қиматнок** вомбарг, вексел, саҳм ва дигар варакаҳои баҳодор, ки воситай додугирифт, ҳаридуфурӯш ва манбаи суду даромад мебошанд.

ҚИМАТСАНҶ *قیمت‌سنج* муайянкунандай баҳо, таъйинкунандай нарҳ ва арзиши чизе.

ҚИМАТШАВӢ *قیمت‌شوی* исми амал аз **қимат шудан**; афзудани нарҳу наво, зиёд шудани қимати молҳо.

ҚИМИЗ *m.* **قمیز** як навъ нӯшокие, ки аз ширӣ байтал (*ва ё ширӣ шутур*) тайёр мекунанд.

ҚИМОБ *قیماب* *гуфт*. танаффур ва кароҳати табиӣ ё соҳтаву бардурӯғи касе аз ягон чиз ё кас, ки зикр ёфтани он боиси оташинӣ ё масҳараву мазоҳ кардани он кас мешавад; **қимоб будан** (*аз касе, чизе*) танаффур ва кароҳат доштан аз касе, чизе; **қимоб шудан** танаффур пайдо кардан ба касе, чизе, безор шудан аз касе, чизе.

ҚИМОР *a.* **قمار** 1. бозии ба пул, бозие, ки дар он бурду боҳт ба пулу мол асос ёфтааст: **қимор бозидан**, **қимор задан**. 2. *nig*. **қиморбозӣ**; **гӯш ба қимор** ниҳояти мунтазирӣ ба шунидани чизе.

ҚИМОРБОЗ *قمارباز* он ки бо бозии қимор машғул аст, он ки ба бозии бурду боҳтнок одат кардааст.

ҚИМОРБОЗӢ *قماربازی* 1. бозие, ки дар он бурду

бохт ба пулу мол ё чизи дигаре асос ёфтааст.
2. маҷ. ҳар коре, ки эҳтимоли нек ё бад анҷом ёфтан дорад, кори ниҳоят таваккалӣ.

ҚИМОРПЕША قمارپیشه *nig.* қиморбоз.

ҚИМОРХОНА قمارخانه чоёе, ки дар он қимор мебозанд.

ҚИН *t.* قین 1. азоб, шиканча; **қин кардан** саҳт азобу шиканча додани гунаҳгорон дар вақти пурсиш, то ба гуноҳашон икror шаванд. 2. *гуфт.* душвор, мушкил, саҳт, саъб; пурмашақҷат.

ҚИНГОЛА *t.* قغانله арӯсе, ки ҳанӯз никоҳ нашуда бошад, духтари номзадшуда.

ҚИНГОЛАБОЗӢ قغانله بازى *nig.* қинголабозӣ.

ҚИНИЙ قینى *гуфт.* душворӣ, мушкилӣ.

ҚИР I قیر қушокушӣ, қуштори ҳамагонӣ; **қир кардан** қуштан, несту нобуд кардан, маргу мири ҳамагонӣ; **қир шудан // қир гаштан** қушта шудан, несту нобуд шудан.

ҚИР II *ю.* قیر 1. моддаи сиёҳранге, ки вақти полудани нафт таҳнишин шуда мемонад ва он, аз ҷумла, дар мумфарш кардани роҳҳо ба кор меравад, қатрони нафт. 2. *маҷ.* сиёҳ.

ҚИР III قیر қӯҳи пастаки сангрезадор; баландӣ, пушта, адир, теппа.

ҚИРАВ قیرو шабнами яхбастай барфрезамонанд, ки шабона дар ҳавои сард дар рӯи барги дараhton va сабзаҳо пайдо мешавад, ҷалид; **қирав бастан // қирав реҳтан** пайдо шудани қирав, рӯи гиёҳҳо ва баргҳоро пӯшондани қирав.

ҚИРАВБАСТА قیرو بسته *сифати феълии замони гузашта* аз **қирав бастан;** қиравдор; қиравзада; **шоҳҳои қиравбастаи дараhtonи канори роҳ.**

ҚИРАВДОР قیرودار қиравдошта, бо қирав пӯшондашуда.

ҚИРАВЗАДА قیروزدہ *сифати феълии замони гузашта* аз **қирав задан;** бо таъсири қирав аз сабзиш мондан: **баргҳои қиравзада, юнучқаи қиравзада.**

ҚИРАВПŪШ قیرو پوش *nig.* қиравбаста.

ҚИРАНДУД قیرандود бо қир андовашуда, қирмолида, қирнок; **қирандуд кардан** қир молидан бо мақсади муҳофизат аз обу рутубат.

ҚИРГУН قیرگون сиёҳ чун қир, ба ранги қир.

ҚИРГИЗ قیرغیز 1. номи ҳалқи туркнажод, ки аҳолии аслии Ҷумҳурии Қирғизистонро ташкил мекунад. 2. нафаре аз ҳалқи қирғиз.

ҚИРГИЗӢ قیرغیزی *мансуб ба қирғиз;* забони қирғизӣ, кулоҳи қирғизӣ...

ҚИРИНДӢ *t.* قیریندی **:қириндии сарҳонаи чилим** боқимондаи сӯҳтаву нимсӯҳтаи тамоку дар сарҳонаи чилим.

ҚИРКУНАНДА قیرکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **қир кардан.** 2. нобудкунанда, сартосар күштаву несткунанда; **ҳавопаймои қиркунанда** ҳ. ҳавопаймое, ки ба ҳавопаймоҳои душман ҳамла бурда, нобуд месозад.

ҚИРМИЗ ҳ. قمز 1. *кит.* як навъи кирмест ба андозаи нахӯд, ки ранги сурх дошта ва дар беша ё дар дараҳти булут ҷойгир аст ва рангсозон аз он ранги сурхи баланд месоҳтанд. 2. ранги сурхи баланд.

ҚИРМИЗАК قرمزک зоол. гамбуски арча.

ҚИРМИЗИРАНГ قرمزیرنگ як навъ ранги сурхи баланд; сурҳранг.

ҚИРМИЗИТОБ قرمزیتاب ранге, ки ба қирмизи наздик аст; *nig.* қирмизиранг.

ҚИРМИЗӢ قرمزی ба ранги қирмиز, аргувонӣ; сурҳ: **пиёлаи қирмизи, ҷойники қирмизи.**

ҚИРОАТ *a.* قرائت 1. хондан, хониш (-и китоб, рӯзнома, шеър *ва ғ.*): **китоби қироат, китоби хониши мактабӣ.** 2. хондани Қуръон; **қироат кардан** а) ба овози баланд (*бо риояти илми таҷвид*) хондани оятҳои Қуръон; б) хондан, мутолия кардан (*мас., шеърро*).

ҚИРОАТКУНАНДА قرائت‌کننده 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **қироат кардан.** 2. хонандай оятҳои Қуръон, қорӣ.

ҚИРОАТХОНА قرائت‌خانه чоёе, ки дар он китоб, рӯзнома *ва ғ.* ба хондан дода мешавад; дар китобхона ва муассисаҳо хонаи маҳсус барои

мутолиаи китобҳо.

КИРОБ I قیراب *nig.* қирав.

КИРОБ II *a.* قراب қиём, ғилоғи шамшер.

КИРОН I *a.* قران 1. *кит.* наздик шудан, пайвастани чизе ба чизе. 2. *нүч.* ба ҳам наздик омадани ду сайёра дар як бурҷ; **муқ. соҳибқирон;** **ҳаҷҷи қирон** д. он давраи маросими зиёрати Каъба, ки дар он ҳаҷ ва умра ба ҳам мувофиқат кунад, бо ҳам омадани ҳаҷ ва умра; **қирон кардан** ба яқдигар наздик шудан (-и сайёраҳо); **қирон соҳтан** ба ҳам овардан, наздик соҳтан.

КИРОН II قران несту нобуд шудан, маҳв шудан; **қирон овардан ба қасе** (чизе) *nig.* ба тухми қас (чизе) қирон овардан; **қирон омадан ба қасе** (чизе) *nig.* ба тухми қасе (чизе) қирон омадан нобуд шудан, маҳв гардидан, фано ёфтани қасе (чизе); фаро расидани вақти несту нобуд шудани қасе (чизе); **ба тухми қасе** (чизе) қирон овардан тарзи бавоситаи ба тухми қасе (чизе) қирон омадан.

КИРОН III قران воҳиди пули нуқраи Эрон то ҷорӣ шудани риёли ҳозира, ки аз сиккаҳои нуқрагин иборат буда, дар давраи Қочор ва аввалҳои салтанати Паҳлавӣ гардон буд.

КИРОТ *ю.* قاط 1. ҷенаки вазн, ки таҳминан ба 0,2 грамм баробар аст ва асосан дар баркашидани ҷавоҳирот истифода мешавад. 2. *мач.* миқдори бисёр қами чиз.

КИРПӯШ قیرپوش бо қир пӯшонидашуда; **роҳи кирпӯш** роҳи асфалтпӯш, роҳи мумфарш.

КИРРА قره рах, тарош, пахлу; **қирраи бел** тарафи паҳлуи бел, паҳлӯи бел; **қирраи кӯҳ** тегаи кӯҳ; **бо қирраи ҷашм нигоҳ кардан** (ё мушоҳида кардан) бо як кунчи ҷашм (рӯйро натофта ва ноаён) нигоҳ кардан (ё мушоҳида ва ё назорат кардан).

КИРРАДОР قره‌دار тегадор: **бинии қиррадор**.

КИРРОС قراس гуфт. *калимаи тақлиди* овози тези ба ҳам расидан ё соиш хӯрдани чизҳои филизӣ; ғичиррос.

КИРСОС قرساس гуфт. *калимаи тақлиди* овозе, ки аз шикастани алаф ва шохчаҳои хушк *ва г.* инҳо ҳосил мешавад: **қирсос зада шикастан**.

КИРТОС *a.* قرطاس кит. коғаз, саҳифае, ки бар

он менависанд.

КИРТОСӢ قرطاسی *мансуб ба қиртос;* *мансуб ба коргузорӣ;* **маводи қиртосӣ** маводи коргузорӣ.

КИСАС *a.* قصص қисса.

КИСИР *t.* قسیر бордорнашуда: **модагови қисир,** **гӯсфанди қисир;** **қисир мондан** бордор нашуда мондан, бача накарда мондан (-и ғов, гӯсфанд *ва г.*)

КИСИРИЙ قسیری қисир будан; қисирмонӣ, назоида мондан (-и чорпо).

КИСИР-КИСИР قسیر-قسیر *калимаи тақлиди* овозе, ки аз шикастани чӯб, шохи дарахт, танаи гиёҳҳои хушк *ва м.* инҳо мебарояд; қисиррос.

КИСИРМОНДА قسیرمانده *сифати феълии замони гузашта* аз **қисир мондан;** чорвое, ки бордор нашуда мондааст.

КИСИРМОНӢ قسیرمانی бордор нашуда мондан чорво.

КИСИРРОС قسیرراس *калимаи тақлиди* овози шикастани ё қариб ба шикастани расидани симҷӯб, болор, курсӣ *ва г.*: **қисиррос** задан.

КИСМ *a.* قسم 1. ҷузъе аз чизе, порае аз чизе, ҷузъ, ҳисса, пора, баҳш. 2. ҷиҳозе, ки ҷузъи таркибии олоте аз таҷхизот мебошад; **қисмҳои эҳтиётий** аҷзои таркибии олати техниқӣ барои дар вақти шикастани ё корхӯрда шудани аъзои аслӣ иваз кардани онҳо. 3. тақсимоти идорӣ, ки ба соҳае хос аст, шӯъба: **қисми илмӣ, қисми таълимӣ.** 4. ҳ. воҳиди ҷудогонаи низомӣ: **қисми беҳдошт, қисми танқӣ; қисми ҳарбӣ** воҳиди ҳарбӣ. 5. ҷузъе аз асари бузург: **қисми аввали “Ҷӯдоштҳо”-и С. Айнӣ.** 6. навъ, хел, гуна; соҳати...: дар **қисми пешӣ ин майдон,** дар **қисми шимолии шаҳр...;** як **қисм** қисме, бархе, баъзе; гурӯҳе: **як қисми мусоғирон, як қисм заминҳои фалонӣ;** **қисм-қисм** ҷузъ-ҷузъ, ба қисмҳо ҷудо карда (баркашидан, гузаронидан); **қисми бадеӣ** консерт дар охири маҷлисҳои тантанавӣ.

КИСМАН *a.* قسماً як қисм..., як ҳиссае...; то ҳадде, то андозае.

КИСМАТ *a.* قسمت 1. ҳисса, баҳш, қисм. 2.

насиб, баҳра; қисмати азал(ӣ) тақдир, сарнавишт.

ҚИСМАТХӮР قسمت‌خور кит. 1. рӯзихур, он ки аз ризку рӯзӣ баҳра мегирад. 2. маҷ. бандай Худо.

ҚИССА а. قصه 1. ҳикоят, нақл; ривоят; саргузашт; хабар, ҳадис; шархи ҳол; қиссаи ғамангез, қиссаи шабҳои ҳичрон; қисса гуфтани...; қиссаи касе саргузашти касе, воеаи бо касе рӯйдода. 2. қиноя аз афсона, суханҳои бофта; қисса қӯтоҳ ҳулласи қалом, алқисса, муҳтасаран; ҳисса аз қисса нақли муҳтасар аз ҳикояи муфассал, шаммае аз ривояте; қисса дароз қардан пурхарфӣ ва гуфтани суханони бехудаву бемавқеъ.

ҚИССАГӮЙ قصه‌گوئی исми амал аз қисса гуфтани; машғулияти қиссагӯй.

ҚИССАГӮЙ قصه‌گوی он ки ҳикояте, ривояте ё саргузаштеро барои дигарон нақл мекунад, достонгӯй.

ҚИССАПАРДОЗ قصه‌پرداز ниг. қиссагӯй.

ҚИССАХОН قصه‌خوان 1. он ки қиссаҳоро аз рӯи китоб ба дигарон меҳонад, гӯяндаи достон, қос. 2. шуғле будааст муравваҷ дар байни аҳли шия дар давраи сафавиён ва гурӯҳе аз шоирон, ки бо қасби қиссаҳонӣ низ машҳур будаанд.

ҚИССАХОНИЙ قصه‌خوانӣ қисса хондан; машғулияти қиссаҳон.

ҚИСТ а. قسط кит. 1. адлу инсоф, дод. 2. ҳисса, насиб, баҳш, қисме аз чизе; ба қист фурӯҳтан (ё ҳаридан) нав. тарзи фурӯш (ё ҳарид)-и мол ба қарз, ки ҳаридор қимати онро на якбора, балки қисм-қисм мепардозад.

ҚИСТОС ю. قسطاس кит. тарозу, тарозуе, ки хеле дуруст бармекашад, тарозуи ҳассос.

ҚИТИК т. قتیق эҳсосе дар кафи пой, дар зери бағал ва дар баъзе ҷои дигари бадани одам, ки бо расидани сари ангуштони дасти бегона ва г. кас беихтиёр ба ҳанда меояд: қитик доштан; қитик қардан сабуқак бо ангуштон таги бағал ё кафи пои қасеро ҳоронда, ўро беихтиёр ба ҳанда овардан; ⚡ ба қитики касе расидан ба касе сухани қаҳровари ўро гуфтани; ғаши қасеро овардан, бо сухане боиси асадонияти касе гардидан.

ҚИТИҚОВАР قتیق‌آور коре ё чизе, ки ҳисси қитики қасеро меовараад.

ҚИТОЛ а. قاتال кит. кушокушӣ дар ҷанг; ҷанг, масоф.

ҚИТЪА а. قطعه 1. порае аз чизе, тикка, пора, порча; порчай замини корам. 2. ҷуғр. ҳар яке аз ҳушкиҳои бузурги қураи Замин, (Осиё, Африко, Аврупо, Амрико, Австралия, Антарктида). 3. адии. яке аз намудҳои назм, ки матлаъ надорад ва мисраи дуюми ҳамаи байтҳо ҳамқоғия омада, дар он аз як мавзӯъ сухан меравад.

ҚИТЪАВӢ قطعه‌وی мансуб ба қитъа 2; хоси яке аз қитъаҳои олам.

ҚИФ а. قیف даҳанаи поёнаш борик барои ба зарфҳои даҳонтанг рехтани моеъҳо.

ҚИФОЛ ю. قیفال яке аз рагҳои бадани одам, ки дар даст намоён аст.

ҚИФШАКЛ قیف‌شکل аз ҷиҳати шакл ба қиф монанд, мисли қиф даҳонвасеу думборик.

ҚИШЛОҚ т. قشلاق 1. дех, деха, қаря, русто. 2. таър., қӯн. ҷои зимистонгузаронӣ; муқ. айлок.

ҚИШЛОҚИДУХТАР قشلاق‌دختر духтари дехотӣ, духтари зоидашуда ва сокин дар дехот.

ҚИШЛОҚӢ قشلاق‌وی мансуб ба қишлоқ; дехотӣ, сокини дех.

ҚИШЛОҚҶОЙ قشلاق‌جای қишлоқ, берун аз шаҳр.

ҚИШР а. قشر пӯст, пӯчоқ; қишири Замин табақаи болоии Замин.

ҚОБ т. قاب ғилоғи ашёи ҳурд: қоби айнак.

ҚОБИЗ а. قابض 1. кит. қабзунанда, гиранда; қабулкунанда. 2. миронанда, берункашандай ҷон. 3. тиб. доруе, ки дарунаравиро нигоҳ медорад, давои зидди исҳол; ⚡ қобизи рӯҳ гирандаи ҷон, Азроил.

ҚОБИЛ I а. قابل 1. қобилиятнок, истеъодонок, мустаид, лаёқатманд; қобили ҳунаре донистан қасеро ба ҳунаре лоиқ ҳисоб қардан. 2. лоиқ, сазовор, муносиб; қобили чизе (ё коре) а) сазовори (лоиқи) коре ё чизе, арзанда ба коре ё чизе: қобили мадҳ, қобили тамошо, қобили тарбия, қобили тасвир...; б) муносиби

(дархӯри, боби) чизе ё коре, мувофиқ ба коре ё чизе: **замини қобили киштукор, хучраи қобили истиқомат, қобили нишастан набудан...**; қобили зикр арзанда ба зикр кардан; (мавзӯи) боаҳамият; **қобили муқоиса** муқоисашаванда, **қобили хӯрдан** хӯрданибоб; **қобили қабул** муносиб, пазируфтани; **ахолии қобили меҳнат** мардуми коршоям; қувваи қобили меҳнат; **қувваи қобили меҳнат** қувваи (мардум) короянд, қувваи корӣ; **қобил гардидан** (*барои коре*) мувофиқ гардидан, дархӯри коре шудан, коромад (*барои мақсаде*). 3. **гуфт.**, **маҷ.** ҳалиму ботамкин, хушфөълу нарм; гапдаро; **қобилу гапдаро** ҳалиму гапгир; **қобилу ҳалим** нарму хушфөъл, хушахлок; **қобил шудан** ҳалиму гапдаро шудан, нарм гаштан.

ҚОБИЛ II *a.* قابل исми фоил аз қабул кардан; пазираんだ, қабулкунанда.

ҚОБИЛ III *d.* бародари Ҳобил, номи фарзандони Одам ва Ҳавво (*дар Таврот ба шакли Қоиң омадааст*).

ҚОБИЛА I *a.* قابله муаннаси қобил.

ҚОБИЛА II *a.* قابله момодоя, доя, зане, ки бача зоёнад.

ҚОБИЛАК قابلک шакли тасғир ва навозиии қобил.

ҚОБИЛИЯТ *a.* قابلیت 1. истеъоди зотӣ, лаёкат, қареха: **қобилияти фавқулода, қобилияти шоирӣ.** 2. лоиқӣ, сазоворӣ, муносиб будан; **қобилияти истиқоматӣ** қобили истиқомат будан, муносиби зиндагонӣ будан; **қобилият доштан** а) лаёкат доштан, соҳиби истеъоди зотӣ будан; б) лоиқ будан, сазовор будан, қобил будан; **қобилияти корӣ доштан** кор карда тавонистан, аз ӯҳдаи кор кардан баромадан; **қобилияти меҳнат надоштан** кор карда натавонистан, коршоям набудан.

ҚОБИЛИЯТНОК قابلیتنак соҳиби истеъод, лаёкатманд, лоиқ.

ҚОБИЛИЯТНОКӢ قابلیتناكӣ қобилиятнок будан, соҳиби лаёкат будан, истеъодод доштан.

ҚОБИЛӢ I 1. қобилият, истеъодонкӣ, лаёкат. 2. қобил (3) будан, ҳалиму хушфөъл

будан; гапдарой.

ҚОБИЛӢ II : قابلي қобилий як навъ оши палав, ки ба болои гӯшту равған биринчи хомро андохта ҷӯшонда мепазанд.

ҚОВФА *m.* قاوغه зарфи ҷармини обкашӣ, қавға.

ҚОФОТИ : قغاتي қофотӣ ҷормагзи қофотӣ ҷормагзи тунукпӯст.

ҚОДИР *a.* قادر тавоно, муқтадир, зӯрманд, соҳиби қудрат; **дасти қодир** а) дасти тавоно; б) **маҷ.** иқтидор, қудрат; **устоди қодир** устоди пурхунар; ҳунарманди бузург; **қодир будан** қудрати ба ҷо овардани коре доштан, карда тавонистани кореро; **ба ҳар кор қодир** ҳама кор аз дасташ меояд, аз ӯҳдаи ҳар кор мебарояд.

ҚОДИРАНДОЗ قادرандаз *taър.* тирандози моҳир, ки камонҳои саҳттаринро ҳам қашида метавонист ва тирав бехато ба нишон мерасид.

ҚОДИРИЯ قادرӣ *d.* номи яке аз тариқаҳои тасаввуф аст, ки ба номи асосгузораш Абдулқодири Гелонӣ гузошта шудааст.

ҚОДИРИЙ قادرӣ иқтидор, тавоной.

ҚОДИХ *a.* قادر қит. 1. фарсадагии дандон. 2. айб, нақс, табоҳӣ. 3. айбкунанда, таъназананда.

ҚОЗ *m.* قاز як навъ мурғи обии ваҳшӣ ва хонагии гардандарози қалонтар аз мурғобӣ, ғоз; ◇ **қоз ҷаронидан** кори бехуда кардан.

ҚОЗГИР قازگیر қозгиранда, ширкоркунандай қоз; ◇ **иштиҳои қозгир** иштиҳои ниҳоят зиёд; **иштиҳо қозгир шудан** хеле ғурусна ва толиби ҳӯрок шудан.

ҚОЗИБОЗӢ قاضي بازى *taър.* қашмакаш ва мурофиаи қозихонагӣ, ба қозихона даводавӣ кардан бо мурофиае; **муқ. судбозӣ.**

ҚОЗИГӢ قاضي گӣ *taър.* вазифа ва кори қозӣ; қозӣ будан; ҳакамӣ; **қозигӣ кардан** қозӣ будан, вазифаи қозиро ба ҷо овардан.

ҚОЗИЁТ قاضيات қӯн. идорае, ки масъалаву баҳсҳоро (*дар байни аҳли ислом*) мувофиқи қонунҳои куллии шариат баррасӣ ва ҳал менамояд.

ҚОЗИЗОДА قاضي زاده қӯн. фарзанди қозӣ, писар

ё духтари қозӣ.

ҚОЗИКАЛОН قاضی‌کلان *taъr.* сардори қозиён; яке аз мансабҳои олии рӯхонӣ дар аморати Бухоро, ки шахси дувум дар идораи умури давлатӣ ба шумор мерафт (*пас аз қушбегӣ*).

ҚОЗИХОНА قاضی‌خانه *taъr.* маҳкамаи қозӣ, дорулқазо, ки мурофиаҳо дар он чо анҷом мейёфтанд; **ба қозихона қашидан** (*касеро*) ба касе даъвогар шуда, ўро барои мурофиа ба қозихона бурдан; **муқоб.** **ба суд додан;** ◇ **гапро ба қозихона бурдан** аз пайи таҳқики гапе шудан, ба таги гап расиданӣ шудан.

ҚОЗИХОНАГӢ قاضی‌خانگی *mansub ба қозихона;* **никоҳи қозихонагӣ** қҳн. маросими никоҳи духтарони гуреза (гурезондашуда), ки дар қозихона ба расмият дароварда мешуд; **ҳати қозихонагӣ** қҳн. ҳуҷҷате, ки дар қозихона сабт ва қайд шудааст, ҳате, ки эътибори қонунӣ дошт.

ҚОЗИЮЛҚУЗОТ قاضی‌القضات *taъr.* унвони қозикалонҳои Бухоро.

ҚОЗИЮЛҚУТ *a.* قاضی‌القوت *kim.* расонандай рӯзӣ, парвардигори ризқ (*сифати Худо*).

ҚОЗИЮЛҲОЧОТ *a.* قاضی‌الحاجات *d.* барорандай ҳоҷат ва ниёзҳо (*сифати Худо*).

ҚОЗӢ I *a.* قاضی 1. *kim.* қазоваткунанда, ҳукмбароранда, довар, ҳакам. 2. *taъr.* мансабдори шаръӣ дар аморати Бухоро, ки масъалаҳои баҳсноки ҳукуқӣ ва ҷиноятҳои содиршударо аз рӯи нишондоди шариат ҳал мекард; фәкехе, ки мурофиотро дар мавриди ихтииллофу низоъ байни мардум мувофики қонуни шариат ҳал мекард; **муқ. судя;** **қозии қалон** *nig.* **қозикалон;** **қозии ҳақиқӣ** а) қозии аз рӯи ҳақиқат амалкунанда; б) сифати Худо; **қозӣ шудан** а) ба мансаби қозигӣ расидан; б) **гуфт.** ҳакам шудан; **ба таҳтаи қозӣ қашидан маҷ.** истинток карда, танбех додан.

ҚОЗӢ II *a.* قاضی *d.* касе, ки намозро бо қазо меҳонад, қазохон, вомгузор.

ҚОИД I *a.* قائمه *kim.* 1. асокаш, роҳнамои шахси нобино. 2. *maҷ.* роҳнамо, роҳбар, пешво; ◇ **қоиди тақдир** (*сифати Худо*).

ҚОИД II *a.* قاعده *kim.* нишинанда, нишаста; **муқоб.** **қоим.**

ҚОИДА *a.* قاعده 1. бунёд, асос, асл; қонун; дастур: **қоидаҳои арӯз,** **қоидаҳои ғрамматика,** **қоидаҳои имло,** **қоидаҳои хисоб,** қоидаву қонун. 2. расм, оин, тартиботи муқарраршуда; **қоидаҳои тартиботи доҳилӣ,** **қоидаҳои ҳаракати бехатари нақлиёту пиёдагардон** дар роҳҳо; аз рӯи қоида // **мувофики қоида** а) мутобики қоида, дар асоси қонун; б) мутобики расму оин; тибқи тартибу низоми муқарраршуда; в) чунон ки бояд, чунон ки лозим аст; **қоидаро вайрон қардан** бар хилофи қоидае амал қардан; қонуншиканӣ қардан; **қоидай бозиро риоя қардан** риоя қардани тартибу низоми бозӣ; **қоида ҳамин ки...** расму одат ҳамин ки..., таомул шудааст, ки...

ҚОИДАДОН قاعده‌دان донандай қоида 1,2; саҳт риоякунандаи қоидаҳо.

ҚОИДАТАН *a.* قاعده‌تاً 1. мутобики қоида; аслан, асосан. 2. аз рӯи расму таомул; маъмулан.

ҚОИЛ *a.* قائل 1. иқроркунанда ба ғуноҳи худ; эътирофкунанда, тандиҳанда; **қоил қардан** бо ҳунар, кор ё дониши худ эътирофи касеро ба даст овардан, водор ба тандиҳӣ қардан; **қоил шудан** ҳунарнамоии касеро эътироф қардан, ба кордории касе тан додан. 2. гӯянда, сухангӯ.

ҚОИМ *a.* قائم 1. рост, устувор, истода, барпо; **қоим будан** устувор будан, поянда будан; пойдор истодан; барпо шудан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; **қоим ба зот** ба аслу зоти худ пойдор; абадӣ, ҷовид. 2. моланда, даллок (*дар ҳаммом*), масҳгар. 3. қҳн. ҳалта (киса, ҷаъба)-и ҷармӣ барои нигоҳ доштани мӯҳраҳои шоҳмот, дастай шамшер, тег.

ҚОИМА *a.* قائمه 1. *nig.* **қоим 1;** **коғазҳои қоимаи роича** пулҳои коғазии бокурби дар муомила буда; **нархи қоима** қимати устувор. 2. дастай шамшер. 3. сутун, поя; ҷароғпоя. 4. пойгаҳи таҳти хоб.

ҚОИММАҚОМ *a.* قائم‌مقام ҷонишин, ноиб; ҷойгири касе ё ҷизе.

ҚОИФ *a.* قائف қиёфашинос, он ки монандии қиёфаи фарзандро ба падар муқаррар кунад.

ҚОҚ *m.* قاق 1. хушк, хушкшуда: **гӯшти қоқ,** **нони қоқ,** **ҷӯби қоқ;** **қоқ қардан** хушк қардан,

хушконидан. 2. логар, хароб, камгӯшт; қоқина: **дасту пои дарозу қоқ, одами қоқ; қоқ шудан** а) хушк шудан, хушкидан; б) логару хароб шудан. 3. **лаҳӯҷ.** зардолуи хушконидашуда, гӯлунг; **дашти қоқ** саҳрои беобу алаф, биёбон; **замини қоқ** замини саҳт; замини бефаршу кӯрпача; **сурфаи қоқ** дастарҳони бехӯрду хӯрок, суфраи холӣ; **чӯи қоқ** чӯи беоб; **бо як омочи қоқ** танҳо бо як омоч; **бо як сари қоқ** танҳо; бекасу кӯй ва бечизу чора; **кисай касе қоқ будан** кисай касе холӣ будан; пул надоштан; **ҳалқи касе қоқ шудан** аз ташнагӣ, асабоният ё ҳаяҷон гулӯи касе хушк шудан.

КОҚБАДАН قاقدن логар, хароб; камгӯшт: **марди навҷаи қоқбадан.**

КОҚИНА قافینه логар, хароб; камгӯшт, газгӯшт: **зани қоқинаи гандумгун, ҷавони қоқинаи миёнақад;** рӯи қоқина рӯи камгӯшт.

КОҚИНААНДОМ قاقینه‌اندام логарандом, қоқбадан.

КОҚИНАРӮ(Ӣ) قاقینه‌ро/قاقينه‌ро он ки чехрааш логари камгӯшт аст.

КОҚӢ 1. хушкӣ, хушкшудагӣ (*мас., нон*). 2. логарӣ, харобӣ, камгӯштӣ.

КОҚМА *m.* قاقمه гилеми тунуки абрешимини бепат; **ҷакмани қоқма** ҷакмани мардона аз намади тунук.

КОҚӢӢ *m.* قاقى :ҳалвои қоқӣ як навъ ҳалвост, ки аз орди бирёну қиёми ширини тут мепухтанд.

КОҚУ قاقو бот. гиёҳи худрӯи зардгул, ки байнӣ мардум ҳамчун гиёҳи гизоӣ ва доруӣ машҳур аст.

КОҚУМ *a.* قاقم зоол. ҳайвони майдает монанд ба санҷоб, ки пӯсти сафеди қиматбаҳо дорад ва аз он пӯстин медӯзанд.

КОҚШУДА قاقشده сифати феълии замони гузашта аз **қоқ шудан**; хушкшуда; ниҳоят хушк.

КОЛ *a.* قال ғуфт. гуфтор, гап; **қилу қол** *nig.* қил; **қолу макол** гуфтугӯ, гапи бисёр; ҳаёҳу.

КОЛАБ *a.* قال 1. тан, пайкар, колбад; **қолаб тиҳӣ кардан** мурдан, чон додан. 2. *nig.* қолиб.

КОЛАБТИҲӢ قالب‌تی ӯ дарунхолӣ, миёнковок.

КОЛИБ قالب 1. *nig.* қолаб; **қолаби бечон** тани берӯҳ, чисми бечон. 2. андозаи ягон чиз; бӯтаи оҳангарӣ; чӯбе, ки ба шакли пой тарошида, пойафзолро дар он мекашанд ва медӯзанд; олат ва абзоре барои шакл додан ба мавод; **қолиби кафш** ё мӯза, **қолиби рехтагарӣ**, **қолиби хишт**, **қолиб гирифтан**, **қолиб задан**, **қолиб тарошидан**, аз **қолиб баромадан**, ба **қолиб рехтан**. 3. нақши барканда ё барҷастаи ягон чиз дар рӯи таҳта, филиз *ва г.*, ки онро ранг карда, бо чизи дигар пахш мекунанд, то нақш ба чизи дигар гузарад; **қолиби читгарӣ** когаз ё филизе, ки дар он нақше, ҳарфе ё рақаме бурида шудааст (*барои нақҷоӣ ё рассомӣ*); когази нақшапартоӣ. 4. *маҷ.* шакл, намуд; **қолиби назм**, **қолиби наср**; ба **қолиби чизе даровардан** ба шакли чизе даровардан, шакли чизро додан; ♀ **хишт аз қолиб барҳест** вакти иҷрои коре гузашт, фурсат аз даст рафт, кор аз кор гузашт.

КОЛИБАК قالبک 1. *шакли масгири қолиб*; қолиби хурд. 2. қолибе, ки читгарҳо аз рӯи он ба матоъ нақш мепартоянд.

КОЛИБГАР قالب گر 1. он ки қолиб омода месозад, қолибсоз. 2. нусхабардор (*дар читгарӣ*).

КОЛИБГАРИ قالب گرӣ *nig.* қолибсозӣ.

КОЛИБГИР قالب گیر он ки қолиби чизро тайёр мекунад; он ки дар рехтагарӣ қолиби чизҳои соҳта шуданиро аз реги сиёҳ дуруст мекунад.

КОЛИБГИРИ قالب گیرӣ исми феълии қолиб гирифтан; андоза ва шакли ҷисмро бо қолибе маълум кардан; қолибгирӣ дандони маснӯӣ, кафш, кулоҳ *ва г.*

КОЛИБДОР قالب‌دار хиштзан, хиштмол, хиштзани сари қабрҳои хиштӣ.

КОЛИБЗАДА قالب‌زده сифати феълии замони гузашта аз қолиб задан; ба қолиб дароварда, дар қолиб гузашта: **пойафзори қолибзада**.

КОЛИБЗАНИ قالب‌زنӣ 1. исми амал аз қолиб задан; ба қолиб даровардани чизе. 2. аз рӯи нусха нақш задан (*дар читгарӣ*).

КОЛИБӢ قالبي 1. аз рӯи қолиби муайян соҳташуда. 2. *маҷ.* забонзада, чизе, ки аслият

надорад, гайриаслӣ: ибораҳои қолибӣ, таъбиҳрои қолибӣ.

ҚОЛИБКАШӢ قالب‌کشی *исми амал аз қолиб кашидан*; кашидани нақшу шакли ашё барои рехтани он; андоза ва шакли чисмеро бо қолибе муайян кардан.

ҚОЛИБМИСТАР قالب‌مسلط *нав.* хаткаш барои кашидани шаклҳои гуногуни ҳандасӣ, лекало.

ҚОЛИБОФ قالب‌باف *nig.* қолинбоф.

ҚОЛИБОФӢ قالب‌بافي *nig.* қолинбофи.

ҚОЛИБРЕЗ قالب‌بريز *он ки филизи гудохтаро ба қолибҳо рехта, чизе тайёр мекунад.*

ҚОЛИБРЕЗӢ قالب‌بريز *1. исми амал аз қолиб рехтан;* кору амали қолибрез. *2. коргоҳе, ки барои ба қолибҳо рехта, соҳтани чизҳо маҳсус гардонида шудааст:* коргоҳи қолибрезӣ.

ҚОЛИБСОЗ قالب‌ساز *он ки барои соҳтани ашёи гуногун қолиб (шакл) тайёр мекунад.*

ҚОЛИБСОЗӢ قالب‌سازӣ *1. исми амал аз қолиб соҳтан;* кору қасби қолибсоз. *2. коргоҳе, ки барои тайёр кардани қолибҳо маҳсус гардонида шудааст.*

ҚОЛИН *t.* قالین гилеми пашмини патдор: қолин бофтан, қолин густурдан, қолин паҳи кардан, қолин фарш кардан: ба тариқи истиора: қолини барф, қолини гулҳо, қолини нарми сабзаи наврастагӣ, аз сабза қолин бофтан.

ҚОЛИНБОФ قالین‌باف бофандай қолин, гилембоф.

ҚОЛИНБОФӢ قالین‌بافي *1. исми амал аз қолин бофтани;* кору қасби бофандай қолин. *2. чой ва дастгоҳе, ки дар он қолин мебофтанд:* комбинати қолинбофи.

ҚОЛИНПӮШ قالین‌پوش *1. маконе, ки қолин густурда шудааст. 2. маҷ. чое, ки бо гулӯ гиёҳу сабза ороста аст.*

ҚОЛИНФАРШ قالین‌弗ش маконе, ки фаршаш бо гилем қолин ороста шудааст.

ҚОЛИНФУРӮШ قالین‌فروش он ки қолин ва гилем мефурӯшад.

ҚОЛИНФУРӮШӢ قالین‌فروشӣ *1. исми амал аз*

қолиб фурӯхтан; шуғли тиҷорати қолин, савдои гилем. *2. макони фурӯши қолинҳо: дӯкони қолинфурӯшӣ.*

ҚОЛИНЧА قالینچه қолини хурд.

ҚОЛИЧА قالیچه *nig.* қолинча.

ҚОЛӢ قالӣ *nig.* қолин.

ҚОЛУҚИЛ قالوقيل *nig.* қилуқол.

ҚОЛУМАҚОЛ قالو‌مقال *nig.* қилуқол.

КОМ I *m.* قام *варз.* дар бозии шоҳмот вазъиятест, ки яке аз ҳарифон ба ҷое гашт карда наметавонад, то шоҳ бехатар бошад, пат.

КОМ II *a.* قام *кит.* соҳир, ҷодугар, фолбин, фолгир.

КОМАТ *a.* قامت *1. қад, боло;* қаду баст, андом. *2. кит.* андоза, дараҷа, сатҳ, микдор; қомати мавзун, қомати ҳамгашта, қаду қомат, қаду қомати расо; қомат афроҳтан // қомат бардоштан *a)* қад боло кардан; баланд шудан; *b)* қиноя аз соҳта шудан, бино ёфтани; қомат кашидан *nig.* қад кашидан; қоматро рост гирифтани қадро рост кардан, рост шудан; қомат рост кардан *nig.* қад рост кардан; қомат бастан, қомат задан *nig.* қомат кардан; қомат бастан такбир гуфтани; ♫ қомат (ат) занад гуфт. дар мавриди мафтун шудан ба қаду бости зебои касе мегӯянд.

КОМАТБАЛАНД قامت بلند *он ки қадаш дароз аст, қадбаланд, қаддароз, дарозқад, навча.*

КОМАТБОЛО قامت بالا *nig.* қадбаланд.

КОМАТРАСО قامت‌رسا қадбаланд; хушқаду қомат.

КОМАТПАСТ قامت‌پست *nig.* қадпаст.

КОМАТҲАМ قامت‌ҳам *nig.* қоматҳамида.

КОМАТҲАМИДА قامت‌ҳамиде *он ки қоматаш ҳам гаштааст, он ки қомати дуто дорад.*

КОМУС *a.* قاموس *1. кит.* чӯқуртариин ҷои уқёнус. *2. китоби лугат (бештар лугатҳои арабӣ), фарҳанг; лугати донишнома, доиратулмаориф, донишнома.*

КОМУСНИГОР قاموس‌نگار мураттиби қомус (*лугати донишномаӣ*), қомуснавис.

КОМУСНИГОРИ قاموس‌نگاري таҳия ва тартиби

қомус, қомуснависӣ.

ҚОНЕЙ *a. قانع* он ки аз вазъияти худ розӣ аст; он ки чизеро басандада мешуморад; қаноатманд, ризоманд, розӣ, хурсанд; **марди қонеъ** марди қаноатпеша (қаноаткор); **қонеъ кардан** розӣ кардан (*касоро ба чизе*); **қонеъ кунонидан** // **қонеъ гардон(и)дан** тарзи бавеситай **қонеъ кардан**; розӣ кунонидан; чизеро кофӣ шуморидан; **қонеъ шудан** розӣ шудан ба баҳраи худ, басандада ва кофӣ шуморидан (чизеро), қаноат ҳосил кардан ба чизе (*мас., ба ҷавобе*); **талаби қасеро қонеъ кардан** бо иҷро кардани талабу ҳоҳиши касе ўро розӣ сохтан.

ҚОНЕЪГАРДОНӢ *قانع‌گردانی* исми амал аз **қонеъ гардонидан**; иҷро кардани талаби касе.

ҚОНЕЪКУНАНДА *قانع‌کننده* сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ кардан**; касе ё чизе, ки талаботро ҷавобгӯй мебошад.

ҚОНЕЪШАВӢ *قانع‌شوی* сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ шудан**; чизеро басандада ва кофӣ шуморидан.

ҚОНУН I *ю.* *قانون муарраби қалимаي юононии* капон. 1. низом, тартиб; қоида, дастур. 2. ҳуқӯқ. карори расмии мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ, ки ба тартиби мукаррарномудаи конститутсия қабул шудааст: **Қонуни Чумхурии Тоҷикистон** дар бораи меҳнат, **Қонуни Чумхурии Тоҷикистон** дар бораи маориф...; қонуни асосӣ конститутсия, сарқонун; аз рӯи қонун дар асоси қонун, мувофиқи қонун; **қонун баровардан** қабул ва интишор кардани қонун (*аз тарафи мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ*). 3. нав. робита ва вобастагии мутақобили ходисаҳои воқеияти объективӣ; қонунийат: **қонуни табиат**, **қонуни инкишофи ҷамъият**, **қонуни ҷозибай умуничаҳоӣ**.

ҚОНУН II *ю.* *(муарраби қонун)* сози қадими тории шабехӣ чанг, ки бо мизроб навохта мешавад.

ҚОНУНАН *قانوناً* аз рӯи қонун, мувофиқи қонуну қоида.

ҚОНУНАСОС *قانون اساس* ба қонун асосёфта, дар асоси қонун бунёдгардида.

ҚОНУНБАРОР *قانون برار* *nig. қонунгузор*.

ҚОНУНБАРОРӢ *قانون براري* *nig. қонунгузорӣ*.

ҚОНУНГУЗОР *قانون گذار* он ки қонунро вазъ ва муқаррар мекунад.

ҚОНУНГУЗОРӢ *قانون گذاري* 1. фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлат оид ба баровардани қонун; вазъ ва муқаррар кардани қонун. 2. маҷмӯи қонунҳои муқарраршуда дар мамлакате: **қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон**.

ҚОНУНДОН *قانون دان* *nig. қонуншинос*.

ҚОНУНДОНИӢ *قانون دانی* воқиғ ва огоҳ будан аз қонун, донистани қонун ва аз рӯи он амал кардан.

ҚОНУНИЯТ *a.* *قانونیت* 1. мутобиқат бо қонун, вобастагӣ бо қонунҳои объективӣ: **қонунийати таъриҳӣ**. 2. бо қонунҳо таъмин карда шудани ҳаёт ва фаъолияти ҷамъиятӣ.

ҚОНУНӢ I *1. قانونی* 1. *mansub ба қонун*. 2. он чи мувофиқи қонун карда мешавад; **ҳуқуқи қонунӣ** ҳуқуқи дар қонун муқарраргардида ва нишондодашуда; **ҳучҷати қонунӣ** санади аз рӯи қонун тартибёфта; ҳучҷати расмӣ; **қонунӣ кардан** ба расмият даровардан.

ҚОНУННАВОЗ *قانون نواز* *кит.* навозандай қонун, *nig. қонун II*.

ҚОНУННОМА *قانون نامه* дастурамал, низомнома.

ҚОНУНПАРАСТИ *قانون پرسنی* ба меъёрҳои қонунӣ риоя кардан.

ҚОНУНШИКАНӢ *قانون شکنی* исми амал аз қонун шикастан; амали хилофи қонун.

ҚОНУНШИНОС *قانون شناس* ҳуқуқшинос, қонундон; шахсе, ки аз қонун воқиғ ва огоҳ аст.

ҚОНУНШИНОСӢ *قانون شناسی* донистан ва риоя кардани қонун; воқиғ ва огоҳ будан аз қонун.

ҚОПЧА *قابچه* лаҳҷӯ. ҳалта, линча.

ҚОР I *ю.* *قار* кир, мум, зафт, ки бар киштӣ *ва г.* мемолиданд.

ҚОР II *قار* 1. сиёҳ. 2. сиёҳиранг, мураккаб.

ҚОР III *m.* *قار* 1. барф. 2. *маҷ.* бисёр сафед.

ҚОР(P)A *a.* *قاره* ҷуғр. қитъа, қитъае аз шаш қитъаи ҷаҳон; хушкӣ, континент, бар(p).

ҚОР(Р)АВӢ قاروی мансуб ба қор(р)а; хушк (*дар бораи иқлим*).

ҚОРИАЗЁД قاری ازیاد گuft. азёд кардан бе дарки маънӣ, аз бар кардани тӯтивор; **кориазёд кардан** ба маъниву мазмун сарфаҳм норафта аз ёд кардан.

ҚОРӢ قاری 1. кит. мутолиакунанда, хонанда (-и китоб). 2. он ки Қуръонро аз ёд карда, дар маросимҳо қуръонхонӣ мекунад; ҳофизи Қуръон. 3. унвони эҳтиромӣ дар муроҷиат ба нобиноҳо; **кории чамоа** қӯн. сардори синф дар мадрасаҳо, ки назди як мударрис дарс меҳонанд.

ҚОРИГӢ I قاریگӣ 1. қасб ва кори қорӣ. 2. қориёна, ба тарзи хос ба қориён; **коригии чамоа** ниг. **корӣ** (-и чамоа).

ҚОРИХОНА قاریخانه д. мактабе, ки дар он хонандагон Қуръонро аз аввал то охир ёд карда, унвони қорӣ – ҳофизи қуръонро мегирифтанд.

ҚОРУН I قارون номи як давлатманди пешин, ки дар ҳасисӣ шӯҳрат дошт ва аз рӯи ин амалаш замин ўро бо тамоми ганҷаш фурӯ бурд.

ҚОРУН II a. قارون биол. гиёҳест хушбӯй, ки дар табобат истифода баранд, фариз.

ҚОРУРА a. قاروره 1. зарфи шишагӣ, ованд. 2. шишии ҳурди маҳсус, ки беморон пешобро дар он гирифта, барои таҷзия ба назди табиб ё пизишк мебаранд; ♦ **корура бар санг** задан ноҳуш кардани айш.

ҚОРУРАДОН قاروردادан кит. қорурашинос, табиб, пизишк.

ҚОРУРӢ قاروری мансуб ба қорура; шишагар, шишафурӯш.

ҚОРЧ قارچ лаҳҷ. занбӯруғ, саморуғ.

ҚОС a. قاص қиссағӯ, достонсаро; воиз.

ҚОСИБ a. قاصب 1. найнавоз; нойзан. 2. пӯсткананда, бурандаи гӯшту рӯда.

ҚОСИД a. قاصد 1. кит. қасдкунанда; он ки қасди ҷони касе кунад. 2. касе, ки мактуб ё ҳабареро аз касе ба ҷое мебарад, номабар, номарасон; пайгомбар, пайк, чопар, муждараасон; **косиди баҳт**, **косиди зафар**, **косиди фасли баҳор**, **косиди муҳабbat**; **косиди баён**

расонандаи сухани касе ба касе, ифшогари қаломи шахсе; **косиди дипломатӣ** с. маннисабдоре, ки вазифаи ўйборат аз бурда расонидани почтai дипломатӣ мебошад.

ҚОСИДӢ قاصدی шуғл ва амали қосиду номарасон.

ҚОСИМ I a. قاسم кит. 1. тақсимкунанда, қисматкунанда, баҳшкунанда. 2. яке аз номҳои Худо.

ҚОСИМ II a. قاسم кит. дарҳамшикананда.

ҚОСИР a. قاصر кит. 1. қӯтоҳ, норасо. 2. нотавон, очиз.

ҚОСИТ a. قاسط кит. ҷобир, ситамгор, бедодгар, золим.

ҚОТ t. قات کаракот.

ҚОТЕӢ a. قاطع қатъкунанда, буранда, бурро; **бурхони котеъ** далели қатъӣ.

ҚОТИЛ a. قاتل 1. он ки мавҷуди зиндаеро мекушад, қушанд, қатлкунанда. 2. марговар, мӯҳлик: **захри котил**.

ҚОТИЛИЙ قاتلى амали қотил, қотил будан: одамкушӣ, ҳалокгарӣ.

ҚОТУРМА t. قاتمه گuft. ноне, ки аз ҳамири норасида дар деги тафсон мепазанд.

ҚОТИР I a. قاتر кит. он ки нафақаро ба аҳли аёл танг гирад, ҳасис, мумсик.

ҚОТИР II a. قاطر кит. катра-катрачаканда (мас., шираи дарахт).

ҚОТИР III a. قاطر кит., зоол. ҳачир, астар.

ҚОФ I a. قاف номи ҳарфи 24-уми алифбои арабиасоси тоҷикий аст, ки дар алифбои кирилиасос муодили Қ ва дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар мебошад; **лоғу қоф** киноя аз ҳудситоию дурӯғгӯй; лоғу газоф.

ҚОФ II a. قاف 1. кӯхи асотирий, ки ба қавле панҷсад фарсанг баландӣ дораду қисми зиёди он дар миёни об ҷойгир аст, нурҳои сахарии офтоб дар он сабз ва инъикосашон қабуд метобад, дар баъзе маъхазҳо чун кӯҳи бузурге тасвир гардидааст, ки гирди дунёро печонидааст. 2. номи сурои панҷоҳумини Қуръон, ки дар Макка нозил гаштаву 45 оят дорад, номи дигари ин суро “Босиқот” аст ба

маънии “нахлҳои баланд”; ◊ **коф то коф** сар то сари дунё, тамоми чаҳон.

КОФИЛА *a. قافله* гурӯхи одамон, ки пиёда ё савора якҷоя сафар мекунанд; корвон.

КОФИЛАСОЛОР *قافله‌سالار* сардори қофила, корвонсолор.

КОФИЯ *a. قافیه* 1. *кит.* азпайраванда, пасоянда. 2. *ади.* якчанд ҳарф ё хichoҳои шабеҳ ва ҳамоҳанг, ки дар охири мисраъҳо пеш аз радиф тақрор шуда омада, вазну оҳангӣ шеърро таъмин мекунанд; **кофия танг** қофиля камёб; **кофия танг будан** очиз шудан дар гуфтор ва кирдор, мушкилий пеш омадан; **кофия гуфтан** ба ҳамсӯҳбати худ зуд ва бо қаломи қофиядор ҷавоб гуфтан; суханбозӣ кардан; **кофия танг омадан** дар муқобили эрод ё эътирозе ҷавоб ёфта натавониста очиз шудан; дар вазъияти тангу душвор мондан.

КОФИЯНДЕШ *قافیه‌اندیش* он ки қофиya месозад, он ки қофиya эҷод мекунад.

КОФИЯБАНД *قافیه‌بند* шоире, ки бештар ба вазну қофиля шеър аҳамият медиҳад ва ба маъно ва ҷавҳари шеър он қадар аҳамият намедиҳад.

КОФИЯБАНДӢ *قافیه‌بندی* 1. ба қофиya даровардан. 2. тартиби қофиядор дар шеър.

КОФИЯБОЗ *قافیه‌باز* қофиyaгӯй; базлагӯй, ширинсухан, ҳозирҷавоб.

КОФИЯБОЗӢ *قافیه‌بازی* ҳозирҷавобӣ, аскиягӯй; бо қаломи мавзуну муқаффо фавран ҷавоб додан ба сухани дигарон.

КОФИЯБОФ *قافیه‌باف* он ки қофиya месозад; он ки на бадоҳатан, балки ба тариқи сунъӣ қофиya мегузорад.

КОФИЯГӮ(Ӣ) *قافیه‌گو(ی)* 1. шоир, қофиядор, он ки дар ҷавоб бо қофиya сухан эҷод мекунад. 2. ҳозирҷавоб, суханбоз, он ки суханро қофиядор мегӯяд.

КОФИЯГӮӢ *قافیه‌گوئی* исми амал аз **кофия гуфтан**; ҳозирҷавобӣ; суханбозӣ.

КОФИЯДОР *قافیه‌دار* сухани мавзун; **қалимаҳои қофиядор** қалимаҳои аз ҷиҳати оҳангӣ талафуз ба ҳам шабеху баробар, вожаҳои ҳамқофиya.

КОФИЯПАРДОЗ *قافیه‌پردار* 1. шоир, шеърхон, қофиядор. 2. рамзгӯй, суханбоз.

КОФИЯПАРДОЗӢ *قافیه‌پرداری* 1. шеъргӯй; шоирӣ. 2. рамзгӯй, суханбозӣ.

КОФИЯСАНЧ *قافیه‌سنچ* 1. шоир, нозим. 2. мавзунтабъ; мунаққиди шеър.

КОФИЯСАНЧӢ *قافیه‌سنچی* 1. қофишиносӣ; шоирӣ. 2. илми шеър, нақди шеър.

КОФИЯХОН *قافیه‌خوان* он ки шеър меҳонад, шеърхон.

КОХИР *a. قاهر* 1. *кит.* қаҳрӯнанда, ҳашмгин; беражм. 2. *мач.* ғолиб, болодаст.

КОХИРА *a. قاهره* *کیم*. 1. *муаннаси* қоҳир; **кувваи қоҳира** *کینوای از کувوا* тавоно, нерӯи қавӣ. 2. номи пойтаҳти Ҷумҳурии Мисри Араб.

КОХ-КОХ *قاوه* *کالیما* *تاқлиدي* *овози* хандаи баланд, қаҳ-қаҳ; **кох-кох хандидан** // **кох-кох зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

КОЧОҚ *t. قاچاق* 1. *ғайриқонунӣ* (*маҳфиёна ва бе супоридани боч*) аз сарҳади давлатӣ гузаронидани мол ва дигар ҷизҳои қиматнок. 2. молҳо ва дигар ҷизҳои қиматнок, ки ба тариқи маҳфӣ аз сарҳад гузаронида шудаанд. 3. ҷизе, ки вуруди он ба қишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

КОЧОҚБАР *قاچاقبر* *نig.* **кочокӣ**.

КОЧОҚӢ *قاچاقی* 1. *mansub ба қочок*; ба таври қочок; **молҳои қочокӣ** молҳои ба таври қочок воридгардида. 2. *nig.* **кочокҷӣ**.

КОЧОҚЧИГӢ *قاچاقچيگӣ* 1. молу маводи тиҷоратро ниҳонӣ, бидуни пардоҳти бочу андоз аз гумruk гузаронидан. 2. ворид кардани молу маводе, ки вуруди он ба қишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

КОЧОҚЧӢ *قاچاقچي* 1. он ки молеро ба таври қочок (*бе доддани боч, маҳфиёна*) ба мамлакате меоварад. 2. он ки молу маводеро аз роҳи файр ба қишвар ворид месозад.

КОШ *t. قاش* 1. абру. 2. асбоби зинати занон, ки ба пешонӣ мебанданд. 3. қисми пеши куббашакли зини асп: **коши зин**. 4. бурише аз

харбуза, пора, қитъа; *ниг.* **карч**; **кош парондан** бо чунбонидани абрӯон ишва кардан; бо харакат додани абрӯон ишоратҳо кардан; ♀ **кошу қавоқ кардан** абрӯро чин карда, норозигӣ ва кароҳати худро аз чизе изҳор кардан; **кошу қавоқи худро овезон кардан** *ниг.* **кошу қавоқ кардан;** аз **кошу қавоқи касе барфу борон боридан** ниҳоят туршрӯю хашмгин будан.

ҚОШСИЁХ قاشسیاه он ки абрӯи сиёҳранг дорад, абрӯсиёх.

ҚОШТИЛЛО قاشطلا асбоби зинати занона аз тилло ва нукра, ки ба пешонӣ мебанданд.

ҚОШУК *m.* قاشق олати чӯбӣ ё филизии дастадор барои хӯрдани таом, чумча, кафча.

ҚОШУҚТАРОШ قاشق‌تراش устое, ки аз чӯб қошуқ месозад.

ҚОШУҚТАРОШӢ قاشق‌تراشی исми амал аз қошуқ тарошидан; қассу кори қошуқтарош.

ҚОШУҚЧА قاشقچه қошуқи хурд барои хӯрдани чой, мураббо *ва г..*

ҚОШЧИНАҚ قاشچинк абрӯчинак, асбоби пероиши занон.

ҚУ قو зоол. як навъи парандай калончуссаи гардандароз, ки дар зебой машҳур аст, дар ҳаво хуб парвоз ва дар об нағз шино мекунад ва тибиту пари сабуки нарм дорад: **пари қу,** болиши пари қу, **кӯли қувон.**

ҚУББА *a.* قبه 1. сақфи барҷастаи мудаввар (*аз беруни бино*); гунбаз. 2. ҳар чизи гирдаи сарборик ё нимкурашакли аз филизҳо рехташуда ё аз чӯб харротишуда, ки калонтарашро дар сари гунбазу хайма мегузоранд ва хурдтарашро барои зинат ба дарвозаҳои калон мезананд; **қуббаи асо** дастаи саркулӯлаи асо; **қуббаи ҷароғи рӯимизӣ** сарпӯши қуббашакли ҷароғи рӯимизӣ; **қуббаи дуд** дуди ба ҳаво ҳалқавор печида; **қуббаи об** *киноя аз* ҳубоб; **қуббаи фалак** *киноя аз* осмон, арш; **қубба-қубба** а) ончи ки қуббаи бисёр дорад; б) маҷмӯи қуббаҳо, чизе, ки қисмҳои қуббамонанди бисёр дорад.

ҚУББАДОР قببدار дорои қубба 2, қуббадошта; **гулмехи қуббадор** мехи калоне, ки сараш қуббашакл аст; **кати қуббадор** кате, ки сари

пояҳои онро қуббашакл соҳтаанд ё бар болои сари пояҳои он қубба гузаштаанд; **сӯзани қуббадор** сӯзани калони сараш гирд, ки духтарон барои ороиши мӯи сар истифода мебаранд.

ҚУББАМОНАНД قبهمانند он чи ки ба қубба шабоҳат дорад.

ҚУББАРА *a.* قبره зоол. парандай тоҷбасари сиёҳу сафед, худхуд, шонасарак, сӯфитургай, чаковак.

ҚУББАСӮЗАН قبسوزن *ниг.* **қуббадор** (сӯзани қуббадор).

ҚУББАЧА قېچه қуббаи хурд (*ниг.* **қубба** 2); тутмачаи болои дар, ки бо зер кардани он занги барқӣ садо медиҳад.

ҚУББАШАКЛ قېشكەل ҳар чизи шабеҳи қубба 1, монанди гунбаз.

ҚУБЛА I *a.* قبله баромадагии ҳубобмонанд, ки дар натиҷаи сӯхтан ё соида шудан дар пӯсти бадан, хусусан дасту по, пайдо мегардад, обила; **қубла задан** (кардан) соида шуда обила пайдо кардани дасту по; мӯқ. **пина**.

ҚУБЛА II *a.* قبله бӯса.

ҚУБЛАЗАДА قبله‌زده сифати феълии замони гузашта аз **қубла задан**; обиладор, обила-карда.

ҚУБУЛ *a.* قبل کит. тарафи пеши ҳар чиз, пеш.

ҚУБУР I *a.* قبور ҷ. қабр; зиёрати аҳли қубур зиёрати қабристон.

ҚУБУР II قبور лӯлаи сафолӣ, оҳанӣ ё сementӣ барои гузаронидани об, газ *ва г.*; обрави зеризамиӣ, ки аз хишт соҳта шудааст: **қубури газ**, **қубури об**, **қубури оҳанӣ**, **қубур гузаронидан**, **қубур хобон(и)дан**.

ҚУБУРГУЗОР قبورگزار коргари соҳтмон, ки шугли ў гузаронидани қубурҳои об, газ *ва г.* аст.

ҚУБУРГУЗОРИ قبورگزارӣ хобонидани қубурҳо дар кандаҳои хати об, газ, партов *ва г.*

ҚУБУРСОЗӢ قبورسازӣ истеҳсоли қубур, лӯласозӣ; **корхонаи қубурсозӣ** корхонаи истеҳсоли қубурҳо.

ҚУБУРХОБОНӢ قبورخوابانӣ кашидани хати

қубурҳои обу газ *ва г.*, хобондани қубурҳо, лӯлакашӣ.

ҚУБҲ *a. قبج* зиштӣ, бадӣ қабоҳат; *муқоб. ҳусн.*

ҚУВВА(Т) *a. قوه//قوت* 1. зӯр, кудрат, нерӯ: **қувваи ҷисмонӣ**, **қувваи бозу**, **қувваи даст**, **қувваи ҳудро нишон додан**, **ба коре қувват расидан**. 2. тоб, тавон, тоқат, мадор, мачол; **қувваи коре надоштан** мачол надоштан барои иҷрои коре. 3. маншай моддии воқеъ гардидан коре ё имкони ҳусули чизе; тавоной, зӯрӣ, иқтидор: **қувваи табиат**. 4. бузургии ифодакунандай таъсири механикии як ҷисм ба ҷисми дигар; инчунин дараҷаи шиддати он: **қувваи барқ**, **қувваи бод**, **қувваи заминҷунбӣ** (*зилзила*), **қувваи рӯшнӣ**, **қувваи таркиш**, **қувваи марказгурез**, **қувваи марказрав**; **қувваи асп** воҳиди дар механика маъруфи иқтидори мошин, муҳаррик *ва г.* 5. қобилияти ҳар як аз панҷ ҳисси инсон дар дарки олами беруна: **қувваи биноӣ (босира)**, **қувваи ҷашӣ (зоика)**, **қувваи ломиса**, **қувваи шунавоӣ (сомеа)**, **қувваи бӯёй (шомма)**; қобилият, лаёқат; **қувваи мардигарӣ** қобилияти алоқаи ҷинсии мард, нерӯи шаҳвонии мард; **қуввати мастқунанда** қобилияти мастиоварӣ, дараҷаи мастқунӣ; **қувваи ҷашм** қобилияти биноии ҷашм; **қувваи ҳофиза** қобилияти дар ёд нигоҳ доштан. 6. *маҷ.* истеъдод, табъ (*хусусан дар суханварӣ*); **қувваи табъ** истеъдоднокӣ, истеъдод. 7. ҷамоат, табакаи ҷомеа, гурӯҳи одамон, ки дорои ҳислате ё мутааллиқ ба табақае ҳастанд: **қувваҳои демократӣ**, **қувваҳои инқилобӣ**, **қувваҳои сулҳҳоҳ** (*сулҳпарвар*, *сулҳҷӯ*)...; **қувваи коргарӣ** қувваи қобили меҳнат; коргарон; **қувваи корӣ // қувваи меҳнатӣ ниг.** **қувваи қобили меҳнат;** **қувваҳои шӯришгар** ҷомеаи шӯришгар, шӯришиҷӯн, исёнгарон; **қувваи қобили меҳнат** одамони барои кор кардан қобилиятдошта, мардуми қобили кор. 8. *маҷ.* сипоҳ, лашкар, қӯшун: **қувваи пешҷангӣ**, **қувваи эҳтиётӣ**, **таносуби қувваҳо**; **қувваи бегона** сипоҳи аҷнабӣ; аскарони душман; **қувваҳои мусаллаҳ** артиш, нерӯҳои мусаллаҳ; **қувваи ҷоннок** аскарон, сипоҳиҷӯн (*бе назардошти аслиҳа*); **қувваи иродӣ** устувории ирова, матонат; **қувваи қашиш** нерӯи ба худ қашанда, қувваи ҷозиба; **қувваи**

навозиш таъсири навозиш, эътибори меҳрубонӣ; **қувваи ҷозиба** а) қувваи қашиш; б) қиноя аз ҷаззобӣ, диққатчалбӯнандагӣ; **мувоғики қувва** ба қадри тобу тавон, тибқи тавоной; **ба қадри қувва** мувоғики кудрату тавоной, алоқадри ҳол; **бо қувваи...** бо истифода аз...; ба воситаи..., тавассути...: **бо қувваи ҳунарпешаҳо**, **бо қувваи силоҳ...**, **бо тамоми қувва** бо тамоми тавоной, бо истифода аз ҳамаи қувват; **қувваи гирифтан** а) зӯру тавоно гаштан; мустаҳкам шудан; б) **ба ҳол омадан** қувват пайдо кардан баъди сиҳатёбӣ аз беморӣ; в) шиддат ёфтан, авҷ гирифтан (*қувваи бод*, *гирифт*...); г) афзудан, зиёд шудан, густариш ёфтан (*қувваи таассуби динӣ*, *таъсирӯ нуғузи касе...*); **қувваи додан** а) нерӯ баҳшидан; ба ҳол овардан; б) тақвият додан, пурзӯр кардан, қувватнок кардан; густариш додан; **қувват доштан** а) соҳиби нерӯ ва иқтидор будан; б) эътибор доштан, таъсир доштан; **қувват ёфтани** а) *ниг.* **қувват гирифтан**; б) тақвият ёфтани (*бо дастгирию ҷонидорӣ*); **қувваи воҳима** тасаввур, тасаввурот; **қуввати дил** а) қавикунандай дил; б) *маҷ.* мададгори маънавӣ; **қувваҳои сияҳкор** нерӯҳои бадкирдор; гурӯҳҳои зишту табаҳкор; **қуввати дил шудан** боиси дилбардорӣ ва тасаллии хотир шудан; **дили касе қувват гирифтан** осуда шудан, тасалли ёфтани; далер шудан; **оташи касеро қувват додан** ҳашму ғазаби касеро зиёд кардан; **сухан** (*ё фикр*)-и **касеро қувват додан** ба сухан (гап) ё фикри касе ҳамроҳ шуда, онро тасдиқ ва таъқид кардан, тақвият додан; **аз қувват афтидан** (*мондан*, *рафтан*) бехолу бемадор гардидан; **аз қуввати касе истифода бурдан** аз кору меҳнати касе фоида бурдан; **ба қувват омадан** ба ҳол омадан, қувват гирифтани, қувват пайдо кардан; **ба дили касе қувват додан** эътимолу боварии касеро зиёд кардан (*барои иҷрои коре*); чуръатнок кардан; далер кардан; **қуввати коре набудан** мачоли иҷрои коре надоштан.

ҚУВВАЛ *a. قويل* II; гӯяндагон, сухангӯён.

ҚУВВАОЗМОЙ *قوه‌آزمائی* 1. санчиши зӯр ва қувва, зӯrozмой: **қувваозмой** кардан. 2. мусобиқа, сабқати варзишӣ.

ҚУВВАСАНҶ *قوه‌سنج* абзор санчиши қувваи

механикӣ ё озмудани зӯри дасту бозу *ва г.*

ҚУВВАСАНҖӢ قوּه‌سنجی озмудани зӯру бозу, санцидани нерӯву қувват байни ду ва ё зиёда ашхос.

ҚУВВАТ قوּت *nig.* қувва.

ҚУВВАТБАХШ قوּت‌بخش бахшандай зӯру қувва; қавикунанда, тақвиятдиҳанда.

ҚУВВАТДИҲАНДА قوּت‌دهنде *сифати феълии замони ҳозира* аз қувват додан; қувватбахш; қавикунанда, тақвиятдиҳанда; **трансформатори қувватдиҳанда** трансформатори табдили ҷараёни барқ ба шиддати баланд.

ҚУВВАТДИҲӢ قوּت‌دھى نерӯ додан, тавоной бахшидан, тақвият додан.

ҚУВВАТДОР قوּت‌دار дорои нерӯ, соҳиби тавоной ва қудрат, боқувват.

ҚУВВАТНОК قوּت‌ناک зӯр, тавоно, боқувват; **қувватнок кардан** қувват афзудан, қавӣ гардонидан; **қувватнок шудан** қувват гирифтани, иқтидор пайдо кардан; зӯр шудан; шиддат ёфтани; **суоли (саволи) қувватнок** саволи душвор (саҳт); **эҳтимоли қувватнок** эҳтимоли қавӣ.

ҚУВВАТНОКӢ قوּت‌ناکӣ зӯрӣ, тавоной, дараҷаи қувват; қувватнок будан.

ҚУВО *a.* قوا ҷ. қувва.

ҚУВОРА//ҚАВОРА *a.* قواره порчаи мудаввар буридашуда; порчаи гирде, ки вакти буридани ҷои гиребони курта мемонанд.

ҚУДАМО *a.* قدما kит. ҷ. қадим; пешгузаштагон; бузургони гузашта.

ҚУДДУС *a.* قدوس kит. ҷ. пок аз гуноҳон, бениҳоят пок (*сифат ва яке аз номҳои Худованӣ*).

ҚУД-ҚУД قد قد *калимаи тақлиди* овози мурғи хонагӣ, ҳусусан овози мокиён вақти тухм кардан.

ҚУДО *t.* قدадару модари арӯсу домод (*зану шавҳар*) нисбат ба якдигар; **қудо шудан** духтар дода ё духтар гирифта хешу табор шудан бо ҳамдигар, нисбати хешу таборӣ ва ақрабӣ пайдо кардан.

ҚУДОӢ قدائی робитаи хешутаборӣ бо оилаи

дигар ба туфайли додан ё гирифтани духтар.

ҚУДОШАВАНДА قداشوندە *сифати феълиي замони ҳозира* аз қудо шудан; шахс(он)е, ки нияти қудо шудан дора(н)д.

ҚУДРАТ *a.* قدرت зӯр, нерӯ, иқтидор, қувва; зӯрӣ, тавоной; **мувофики қудрат** мувофики қувват, ба қадри тобу тавон; **қудрати коре надоштан** қодир набудан ба коре; мачоли коре надоштан; **қудрати худро нишон** додан ба чӣ қодир будани худро зоҳир кардан, зӯри худро намоиш додан; **қудрати касе расидан (ба коре)** зӯри касе расидан ба коре, қодир будан ба коре.

ҚУДРАТБАХШ قدرت‌بخش он ки ва он чи нерӯ ва тавоной мебахшад, қувват ато мекунад.

ҚУДРАТИЙ قدرتى исми амал аз қудрат дорои қудрат, қудратманд: **сохторхои қудратӣ**.

ҚУДРАТМАНД قدرتمند тавоно, қодир, муқтадир, соҳибқудрат.

ҚУДРАТМАНДӢ قدرتمندӣ нерӯмандӣ, тавоной, дорои иқтидор будан, соҳибқудрат будан.

ҚУДРАТНОК قدرت‌ناک *nig.* қудратманд.

ҚУДРАТНОКӢ قدرت‌ناکӣ *nig.* қудратмандӣ.

ҚУДС *a.* قدس kит. 1. *nig.* қудсият. 2. пок, тоза.

ҚУДСИЯТ *a.* قدسیت kит. покӣ, покизагӣ, аз олоиш ва гуноҳ.

ҚУДСӢ قدسى kит. 1. мансуб ба қудс; покиза; солех, некӯкор. 2. *nig.* қудсиеён фариштаҳо, малоика.

ҚУДУҚ *t.* قدوق ғуфт. чоҳ; **оби қудуқ** оби чоҳ.

ҚУДУМ *a.* قدوم омадан, расидан аз ҷое, баргаштан (*аз сафар*); ташриф овардан.

ҚУЗОТ قضات ҷ. қозӣ.

ҚУЛ *t.* قل ғуфт. ҷузъи пасини *калимаҳои мураккаб ба маънои ғулом*, банда (*асосан дар таркиби номҳои мардона*) меояд: **Ҳамроқул, Ҳайдарқул.**

ҚУЛАЙ *t.* قل муносиб, мувофиқ, соз, боб: **вақти қулай, лаҳзай қулай, аз фурсати қулай** истифода бурда, **фурсати қулайро интизор будан.**

ҚУЛАНЧ *ю.* قولنج *nig.* қулинч.

ҚУЛБА *а.* قلبه қисми чӯбини омоч; испор.

ҚУЛЗУМ *а.* قلزم *кит.* 1. номи қадими бахри Сурх. 2. баҳр.

ҚУЛИНЧ *а.* قولنج *тиб.* печиши рӯдаҳо, дарди хала.

ҚУЛИНЧОН *ҳ.* قلنچان *бот.* гиёхи табобатиест аз оилаи занҷабилҳо, ки ватанаш Ҳиндустону Чин аст, *муарраби ховалинчон*.

ҚУЛ-ҚУЛ *قل قل* *калимаи тақлиди овози* рехтани об аз шиша ва дигар зарфҳои даҳантанг: **қул-қул кардан**.

ҚУЛЛА *ا.* قله 1. нуқтаи баландтарини қӯҳ, тегаи қӯҳ. 2. *мат.* нуқтаи баланд ва олии чизе: **қуллаи дониш**, **қуллаи эҷодиёт**, **ба қуллаҳои баланди санъат устуворона қадам** ниходан.

ҚУЛЛОБ I *ا.* قلاب чангаки мохигирӣ, шаст, қалмоқ.

ҚУЛЛОБ II *ا.* قلاب як нафас ба дарун қашидан (*mas., дуди тамокуро*); **қуллоб қашидан** як дам ба дарун гирифтани дуди тамоку.

ҚУЛОН *ت.* قلان *зоол.* хари ёбай, гӯрҳар.

ҚУЛОЧ *ت.* قلاج фосилаи байни ду нӯғи дастони ба ду тараф ёzonдашуда, ки ченаки дарозӣ хам хисоб мешавад; **як қулоч** *а*) ба андозаи дастони ба ду тараф васеъ кушода; *б)* *киноя az* чизи дарозу муфассал: **аз болои касе як қулоч шикоят навиштан**; **қулоч кардан** чизро ба воситаи қулоч чен кардан (*mas., либосвориро*); **аспқулоч қашидан** қулочҳоро ба ду тараф ёzonдан (*mas., ҳангоми варзиш*); **қулоч қашида** *а*) дастро то охир кушода; *б)* бо тамоми қувват (*чизро ҳаво додан*); қашидаву кушода, саҳт (*задан*); **қулоч кушодан** дастҳоро ба ду тараф ёzonдан (*барои воҳӯрӣ ва ғ.*); **забони касе як қулоч будан** бочуръат будани касе дар гапзаний, забондароз будани касе.

ҚУЛОЧКАШ قلاچ کش :**кулочек** карда задан қашидаву кушода задан, саҳт задан.

ҚУЛОЧКАШӢ قلاچ کشی дастонро ба ду тараф ёzonдан (*дар вақти шиноварӣ*).

ҚУЛТ قلت миқдори об ё нӯшокии дигар, ки бо як дам нӯшида мешавад, чуръа; **як қулт** *а*)

чуръа; *б)* *мат.* андаке аз май ва шароб; **қулт-қулт** *а*) чуръа-чуръа; *б)* қулт-қулт карда.

ҚУЛУБ *ا.* قلوب ҷ. **қалб;** ♀ **қасри қулуб** *кит.* дилшикастагӣ, маъюсӣ.

ҚУЛУН I *ت.* قلون тойчайи нав таваллудшуда.

ҚУЛУН II *ю.* قولون *тиб.* қисмате аз рӯдан фароҳ; (*муарраби калимаи юнонии қулун (colon) ast*): **қулуни болорӯ**, **қулуни рост**.

ҚУЛФ قف шакли гуфтугӯии қуфл.

ҚУЛФИНАЙ قلفنۍ тути заминӣ.

ҚУЛФСОЗ قلفساز *nig.* қуфлсоз.

ҚУМ قم рег.

ҚУМГОН *ت.* قungan зарфи асосан чӯянӣ, ки дар он об меҷӯшонанд, ҷойҷӯш.

ҚУМЗОР قمزار регзор.

ҚУМҖУМА قممه обдони сафарӣ, фляга.

ҚУМОНДОН фр. قماندان гуфт. командир, фармондех; сардори дастаи низомӣ.

ҚУМОШ *ا.* قماش матои латифу нозук, газвори абревийӣ, шоҳӣ.

ҚУМРИЙ *ا.* قمرى зоол. парандаи хушвожи хурдтар аз кабӯтар, ки дар гардан тавқ дорад.

ҚУМРОН *ت.* قمران сӯхтаи чун ангишти сиёҳу саҳт мондаи ҳезум, осӯхта.

ҚУНҒУЗ قنغۇز зоол. гамбуск, саргинғелонак.

ҚУНҒУЗАК قنغۇزك шакли тасгири қунғуз; гамбусак.

ҚУНҒУРОТ قنغرات номи яке аз қабилаҳои туркнажод.

ҚУНДИЗ قندز шакли тағиyrёfta ва қӯтоҳшу-даи қухандиз.

ҚУНДОҚ *ت.* قنداق ҳ. қисми чӯбини милтиқ, ки дар вақти тирандозӣ онро ба китф такя мебиҳанд, пошнаи милтиқ: **қундоқи милтиқ**.

ҚУНДУЗ 1. зоол. ҷонвари санҷобмонандест аз ҷинси ҳояндагон, ки пӯсти сиёҳи қиматбаҳо дорад, бедастар; **қундузи санҷобранг** *киноя az* осмон, олам ва рӯзгор. 2. *мат.* шаб, сиёҳӣ, торикий.

ҚУНДУЗӢ قندزى мансуб ба қундуз; аз пӯсти қундуз (дӯхташуда).

ҚУНУТ I a. قوت кит. 1. фармонбардорӣ. хоксорӣ. 2. ҳомӯш будан, сукут кардан, аз сухан бозмондан. 3. д. дуое, ки дар ракъати сеюми намози витри воҷиб баъд аз фотеҳа бо замми сурай дигар меҳонанд.

ҚУНУТ II a. قوط kит. ноумедӣ, маъюсӣ.

ҚУНФУЗ a. قنفذ kит., зоол. хорпушт(ак)и баҳрӣ.

ҚУРБ I a. قرب kит. 1. ҳамсоягӣ, ҳамҷаворӣ; наздикий, қаробат. 2. д. яке аз мағҳумҳои суғигарӣ, ки қаробат, наздикии бандаро ба Ҳудои таоло тавассути мушоҳида ва мукошифа ифода мекунад; муқоб. **бӯъд**.

ҚУРБ II a. قرب арзиш, қадру қимат; мартаба, ҷоҳу мақом; қурби пул, қурби пул паст будан (ё паст фуромадан), қурб (на)доштан; қурбу манзалат а) қадру қимат, арзиш; б) қадру мартаба, дараҷаву мақом; дар қурби... дар назди...; то қурби... наздик ба..., қариб.

ҚУРБАТ a. قربت kит. наздикий, қаробат.

ҚУРБО قربا хешӣ, наздикий.

ҚУРБОҚҚА т. قرباقه зоол. ғук, вазағ; қурбоққаи обӣ (баҳрӣ), қурбоққаи лалмӣ (хушкӣ, хокӣ).

ҚУРБОН I a. قربان 1. д. он чи ки дар роҳи Ҳудо садақа мекунанд (*монанди гӯсфанд, ғов, шутур*) ва бо он ба Ҳудованд қаробат мечӯянд. 2. қурбонишуда; талафёфта, талафшуда, ҳалокгардида. 3. маҷ. қалимаи муроҷиати самимона; қурбони... фидои..., садқаи..., тасаддуки...; иди қурбон иди динии мусулмонон, ки дар он ҷорвои фарбех ва солим қурбонӣ карда мешавад (муқ. **иди азҳо**); қурбон додан фидо кардани касе дар роҳи расидан ба мақсаде, аз даст додан; талафот додан; қурбон кардан а) дар роҳи ҳудо қушта, садақа кардани гӯсфанд, буз *ва ғ*; б) фидо кардан, аз даст додан; ба хотири касе ё коре аз баҳри ҳуд ё касе ва ё ҷизе гузаштан; в) фидои кори баде кардани касе; бедареф истифода бурдани касе барои расидан ба мақсаде; қурбон шудан а) фидо шудан, ҷон нисор кардан; б) талаф ёфтан; ҳалок шудан; қурбони коре гардидан фидои коре шудан, ҷон нисор кардан барои коре; фирефтаи коре ё ҷизе шуда, ҳудро зоеъ

кардан; қурбони тир гардидан тӯъмаи тир гаштан, бо тир қушта шудан; **сари ҳудро қурбон кардан** ҷони ҳудро фидо кардан, аз баҳри ҷони ҳуд гузаштан; ♦ қурбонат шавам ҷонам ба ту фидо, тасаддуқат гардам (дар мавриди таҳқиқу тасдиқ гуфта мешавад).

ҚУРБОН//ҚИРБОН II قربان камондон, ҷарме, ки дар тиркаш дӯхта, ҳамоилвор дар гардан андозанд, ба тавре ки тиркаш дар паси дӯш ҷой гирад ва камонро низ дар он ҷарма ниғаҳ доранд.

ҚУРБОНГОҲ قربانگاه 1. ҷое, ки дар он ҳайвонҳои қурбониро мекушанд, маҳалли қурбонӣ кардан. 2. ҷое, ки дар он қасоне дар роҳи мақсаде қушта шудаанд.

ҚУРБОНИЙ قرباني 1. маросим ва амали қуштани ҷорпоён дар иди қурбон. 2. ҳайвоне, ки онро дар иди қурбон мекушанд: **гӯсфанди қурбонӣ**. 3. фидокорӣ, аз ҷон гузаштан, ҷоннисорӣ, қушта шудан дар роҳи расидан ба мақсаде; қурбонӣ додан а) *nig*. қурбонӣ кардан; б) талафот додан, қушташуда доштан; қурбонӣ кардан ҷорпо қуштан барои садақа.

ҚУР-ҚУР قور قور қалимаи тақлиди овози қурбоққа.

ҚУРОҚ т. قراق ҷизе, ки аз порчаҳои матоъҳои гуногунранг бо тартиби маҳсусе дӯхта шудааст: **дастархони қуроқ, қурпаи қуроқ**.

ҚУРОҚӢ قراقی мансуб ба қуроқ; аз қуроқ дӯхташуда.

ҚУРРАТУЛАЙН a. قرۃالعین kит. 1. нури ҷашм. 2. маҷ. фарзанд, хеши бисёр наздик.

ҚУРС a. قرص 1. ҳар ҷизи гирд ва доирашакл, гирда: **қурси моҳ, қурси офтоб, қурси нон** гирдаи нон; якто нони гирда. 2. як ҳел қанди гирдаи паҳн; оби дандон, ҷақ-ҷақи дандон; қанду қурс қандҳои гуногун. 3. доруи хушк, ки ба шакли гирд ва паҳн соҳта шудааст.

ҚУРУҚМОЛИЙ قروقمالی таър. андозе, ки дар собиқ аз қабилаҳои озоди қӯчӣ гирифта мешуд.

ҚУРУН a. قرون ҷ. қарн I ва II.

ҚУРУТ т. قروت чаккаи чурғоти сахте, ки лӯнда-лӯнда карда хушкондаанд, қашк; давои қурут – оби чӯш (зарб.) ислоҳи ҳар ҷиз

роҳе дорад.

ҚУРУТАК قروتك *шакли тасгири* курут; ҳар чизи шабехи курут саҳт; **зардолуи қурутак** меваи зардолуе, ки начида, дар дараҳташ нағз пазонда хушконида шудааст.

ҚУРУТОБ قروت‌آب навъи ҳӯроке, ки он асосан аз қурути дар оби чӯш ҳал кардашуда ва фатири равғанӣ тайёр мекунанд.

ҚУРЧ فرج сермагз, пурра, сифт, вазндор; *муқоб*. **пӯқ** ва **пуч**.

ҚУРЬА a. قرعه коғазпора, чӯбча, мӯхра, танга ё ягон чизи дигари шартӣ, ки аз рӯи он насиб ё ҳиссаи касеро муайян мекунанд (*мас.*, *дар бозӣ*); саҳм, насиб; **қуръа қашидан** бо қашидани ягон чизи нишонадори шартӣ аз байнӣ ҷандтои якхелai он муайян кардани насибу ҳаққи касе ба чизе ё навбати коре; **қуръа партофтан** бо ҳаво додани танга, мӯхра, ягон чизи дигари шартӣ ҳал кардани баҳсу талоши байнӣ ду ё ҷанд кас.

ҚУРЪАЗАН قرعه‌زن он ки бо қуръа фол мебинад, фолбин, раммол.

ҚУРЪАКАШӢ قرعه‌کشی муайян кардани ҳаққу навбати касе ё дастае бо роҳи қуръапартоӣ; **қуръакашӣ дастаҳо** муайян кардани ҳайати дастаҳои гурӯҳҳо (*мас.*, *дар Ҷоми ҷаҳонӣ оид ба футбол*).

ҚУРЪАПАРТОЙ قرعه‌پرتابي исми амал аз **қуръа партофтан**; ба воситай қуръа муайян кардани саҳм ё навбати касе.

ҚУРЪОН قآن номи китоби муқаддаси мусулмонон, ки тибқи таълимоти дини ислом бар ҳазрати Муҳаммади пайғамбар (с) нозил гардидааст ва дар он аҳкоми дини ислом ва шариати он дарҷ ёфтааст; **ҳатми Қуръон** а) аз сар то охир ҳондани Қуръон; б) барои ёди мурдагон ҳондани порчае аз Қуръон ва маросиме, ки барои ин барпо карда мешавад; **тилловати Қуръон** қироати Қуръон.

ҚУРЪОНХОН قآن‌خوان ҳонданаи Қуръон, он ки Қуръон меконад, қорӣ; порсо, обид.

ҚУРЪОНХОНӢ قآن‌خوانӣ маросими ҳондани Қуръон; машғул будан бо ҳондани Қуръон.

ҚУСУР I a. قصور камбудӣ, нуқсон; айб, гуноҳ;

кусури чизоро **баровардан** камбудии рӯйдодро ислоҳ кардан, пур кардани чои чизи талафшуда, ҷуброн кардани кор ё фурсати зоеъшуда, талоғӣ кардани зараре.

ҚУСУР II a. قصور ҷ. **каср**.

ҚУТ I a. قوت хӯрданӣ, таом, гизо (*шакли ҷамъи он ақвот аст*); ризқ, рӯзӣ; *ба тариқи истиора: қути рӯҳ, қути рӯҳу равон, қути ҷон; қути лоямут* ҳадди ақалли ҳӯроке, ки барои зинда мондан кифоят мекунад, ҳӯроки «бихӯру намур».

ҚУТ II a. قوت ранг, ранги руҳкор; **қути касе қандан** ғуфт. ранги рӯи касе тағиیر ёфтан; саҳт тарсидан.

ҚУТБ I a. قطب 1. ҷуғр. ҳар як аз ду нуқтаи меҳвари тасавурии кураи Замин ва мавзеи атрофи ин нуқтаҳо: **қутби шимолӣ**, **қутби ҷанубӣ**. 2. ҷуғр. маҳалли барҳӯрди меҳвари олам аст бо кураи самовӣ, ки қутби осмон гӯянд. 3. физ. яке аз ду нӯги занчири қувваҳои барқӣ ё магнитӣ: **қутби манғӣ**, **қутби мусбат**, **қутби магнитӣ**; ситораи қутб яке аз муниртарин ситораҳои гурӯҳи Дубби Асгар аст, ки дар наздикии қутби шимолии дунё воқеъ аст ва аз рӯи зарурат самтро бо он муайян мекунанд; **қутби ҳайвонӣ** зоол. яке аз ду тарафи тухм ки тарафи дигарашро **қутби растани** меноманд.

ҚУТБ II a. قطب навъи гиёҳест, ки се хор дорад ва онро хори сепаҳлӯ низ мегӯянд.

ҚУТБ III a. قطب 1. сутунаи оҳани осиё ва ҷарҳ; оҳанест дар сангӣ поёни осиё, ки сангӣ болоии осиё бар он мегардад. 2. шайхи ягона; лақаби он валиест, ки тартиботи маънавии мулку қишвар бар дӯши ў гузошта шудааст; **маҷ.** дураҳшонтарин симо (*аз адабон, ҳунармандон, варзишгарон ва м. инҳо*); **қутби замон** машҳуртарин, намоёнтарин шахси даврон.

ҚУТБГАРД قطب‌گرد иштироккунандаи экспедитсияи илмӣ ба қутбҳои кураи Замин.

ҚУТБӢ قطبی **мансуб ба қутб**: воқеъ дар ноҳияи қутб: **фаҷри қутбӣ, шаби қутбӣ**.

ҚУТБНАМО قطب‌نما асбоби хурдест ба андозаи соати кисагӣ, ки дар рӯи сафҳаи дараҷабанди он ақрабак ҷойгир шудааст ва

як нұқи (кабуди) он ҳамеша ба тарафи шимол ишорат мекунад.

ҚҰТКАНДА قوت‌کندە сифати феълии замони гузашта аз қут қандан; рангпарида; тарсон.

ҚҰТН a. قطن кит. навыи пахта, пунба аст, ки ғилемділікінен оның бисёрсона буда, ҳосили он барои табобат низ истифода мегардад.

ҚҰТОС قطاس 1. чорпои қавиҷуссаи монанд ба гов, ки пашми дароз дорад ва дар минтақаҳои баландкӯҳ зиндагӣ мекунад, гажғов: қутоси вахшӣ, қутоси хонагӣ. 2. туғи гарданбанди асп, ки аз мӯи думи қутос тайёр карда шудааст.

ҚҰТОСПАРВАР قطاس‌پرور он ки бо парвариши қутосҳои хонагӣ машғул аст; мутахассиси қутоспарварӣ.

ҚҰТОСПАРВАРӢ قطاس‌پرورӣ соҳаи чорводорӣ, ки барои парвариши қутосҳои хонагӣ барои истехсоли ширу гӯшт, пашм *ва г.* маҳсус гардонида шудааст: **фермаи қутоспарварӣ**.

ҚҰТР a. قطر 1. *риёз*. хатти росте, ки аз маркази доира гузашта, доираро ба ду хиссаи баробар тақсим мекунад, диаметр: қутри доира, қутри Мөх, қутри қубур. 2. гафсӣ, захомат.

ҚҰТРИ قطری мансуб ба қутр; арзӣ, күндаланг.

ҚҰТТИЧА قطعه куттии хурд.

ҚҰТТИЙ t. قطعی 1. ҳар чизи аз чӯб, картон, филиз ё маводи пластикӣ сохташудаи чоркунча, ки барои чо додан ва нигоҳ доштани чизҳо хизмат мекунад, чаъба; сандуқча: қуттии гӯгирид, қуттии консерва, қуттии папирос (ё сигарет), қуттии шоколад, қуттии тир...; қуттии интихобот(ӣ) сандуқчай маҳсус барои ба дохили он партофтани варагаҳои овоздихӣ; қуттии занбӯри асал *nig.* қанду; қуттии почта сандуқчай маҳсуси дар кӯчаю хиёбонҳо наасгардида, ки мактубҳои лирофадорро ба дохили он мепартоянд (*барои ба воситаи почта расонидани онҳо*). 2. дар кирмакпарварӣ воҳиди ченаки муайяни вазни тухми кирмак, ки барои парвариши кирми абрешим тайёр карда шудааст; дар қуттии аттор ҳам ёфт нашудан // аз қуттии аттор ҳам ёфт нашудан ниҳоят нодир, ноёб будан; бисёр ачибу ғарип будан.

ҚҰУД a. قعود *nig.* нишастан дар намоз, нишастан.

ҚҰФЛӢ/ҚҰЛҒ قفل/قلف 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, чевон *ва г.* маҳкам мекунанд. 2. гуфт. куланғдони силоҳи оташ-фишон: қуфли пулемёт; қуфл будан баста будан, маҳкам будан (бо қулғ); қуфл задан қулғ овехтан, бастан; қулғ кардан; қуфл кардан маҳкам кардан, бастан бо қулғ; қуфл шинондан, қуфл шикастан, дарро аз болои касе қуфл кардан, дарро аз дарун қуфл кардан...; қулғу калид олатҳои бастану күшодани дарҳо (-и хазина); қуфл бар дар суст кардан дар ба рӯи соилон боз кардан, мушкили касеро ҳал кардан; қуфл дар роҳ будан банд будани роҳ, баста будани пеши коре; қуфл шудани дарё банд шудани дарё ба сабаби бисёр гаштани об; гӯш қуфл задан гӯш руст шудан; қуфл задан ба даҳони касе касеро ба хомӯшӣ маҷбур кардан, даҳони касеро бастан; қуфли даҳонро күшодан ба гап даромадан, гап задан; қулғи дилро күшодан рози ниҳонии худро ошкор кардан; қулғи хомӯширо шикастан хомӯширо вайрон кардан бо гапи худ; ба сухан даромадан; ♀ қуфли абҷад қуфле, ки бо рамзхарфҳо күшода мешавад; қуфли забонбанд д. дуое, ки барои бастани забони касе дар қуфл медаманд.

ҚҰФЛАНДОЗ قفل‌انداز бозкунандай дар; шикандандаи қуфл.

ҚҰФЛБАНД قفل‌بند дарбанд, касе, ки нигаҳбони дар аст; дарбон, посбон.

ҚҰФЛГАР قفل‌گر *nig.* қуфлсоз.

ҚҰФЛКУШО قفل‌کشا маҷ. күшояндаи қулғ, барҳамзанандаи мушкилиҳо.

ҚҰФЛСОЗ قفل‌ساز устое, ки қулғ месозад, қуфлгар.

ҚҰШБЕГӢ قوش‌بیگی таър. мансаби сарвазири амирони Бухоро (олитарин мансаб), ки корҳои маъмурии давлатӣ дар дasti ӯ буд.

ҚҰЮД a. قیود кит. ҷ. қайд; қуюди шабгардӣ ҳ. қоидаҳои дар шаб гаштугузор кардан, соати комендантӣ.

ҚҰЗАҚАНДӢ t. قوزقندی занбӯруг, қорч, телпаки қозӣ.

ҚҰҚАНДӢ قوقندی мансуб ба Құқанд; сокини

шахри Құқанд; **аробаи құқанды** як навъ аробай дорой чархдои калон.

ҚҰЛТУҚ *m.* قولتوق зери бағал, зери каш; бағал, оғыш.

ҚҰНОҚ *m.* قوناق як навъ галладонаи арзан-монанд, ки хұроки парандагон ҳисоб мешавад.

ҚҰПАЛ *m.* قوپل дағал, нохинчор; номавзун, нотарошида (оид ба одам); **құпал-құпал** дағалона, ба дуруштй.

ҚҰР I *m.* قور 1. оташи зери хокистар, хокистари сүзөн: **оташи құр**. 2. асбоби ҹанг, яроқ, силоҳ; ♦ **сұхбат құр гирифтан** сұхбат тафсидан, гүфтүгү авч гирифтан.

ҚҰР II *m.* قور 1. захира. 2. барака, файз; **құру** күт захирай озуқа, хұрокворий захиравй.

ҚҰРА *m.* قوره ҷои чор тарафаш иҳоташуда барои нигаҳдории рама, хобок, хел.

ҚҰРАЙИЛ قوراييل пуштанги пашмин, зерттанги гилемй.

ҚҰРБОШЙ *m.* قورباشى *kim.* 1. сардори құрхона дар аморати Бухоро. 2. унвони сардори дастай босмачиён.

ҚҰРГОН قورغان қалъя, хисор, диж; истеҳкомот.

ҚҰРГОНӢ قورغانى *guft.* мансуб ба **Құргонтеппа** (шахр), құрғонтеппагй.

ҚҰРГОНЧА قورغانچە құрғони хурд, қалъача, хисорак; истеҳкоми хурд.

ҚҰРГОШИМ قورغاشىم *nig.* сурб.

ҚҰРГОШИМӢ قورغاشىمى *mansub ba* құрғошим; аз құрғошим соҳташуда: **тири құрғошимӣ**.

ҚҰРГОШИМРАНГ قورغاشىمرنگ монанд ба ранги құрғошим, хокистарранги моил ба кабуд; тираванг.

ҚҰРӢ قورى дар құр (II) пухташуда; **лаблабуи құрӢ** лаблабуе, ки дар хокистари құрдор пухта шудааст.

ҚҰРУҚ *m.* قوروق 1. **құруқ кардан** муҳофиза кардан, посбонй кардан. 2. **нав.** мавзее, ки бо мақсади хифзу нигаҳдорй ва парвариши баязे намудҳои ҳайвоноту наботови дохили он дар он ҷо шикору моҳигирй, дараҳтбурию алафдаравй *va g.* ба вақти муайян манъ карда

шудааст, құруқгоҳ; **муқ. мамнұъгоҳ.**

ҚҰРУҚГОХ قوروقگاه *nig.* құруқ 2.

ҚҰРУҚБОН قوروقبان хизматчии құруқгоҳ; посбони құруқгоҳ.

ҚҰРУҚШИКАН قوروقشكىن он ки тартиботу муқаррапоти құруқгоҳро риоя намекунад, вайронкундаи тартиботи құруқгоҳ.

ҚҰРУҚШИКАНӢ قوروقشكىنى вайрон карданни тартиботу муқаррапоти құруқгоҳ.

ҚҰРХОНА قورخانه *kim.* анбори аслиҳа ва лавозимоти ҹанг, аслиҳаона.

ҚҰРЧӢ قورچى *taъr.* яке аз мансабҳои хурд дар аморати Бухоро, ки вазифааш силоҳдорй буд; низомие, ки ҳамеша дар назди саркарда буда, фармонҳои вайро ба ҷо меовард.

ҚҰТАН *m.* قوتن бошишгоҳ барои зимистон-гузаронии рамаи гүсфандон (*дар ҷароғоҳҳои биёбонӣ*).

ҚҰТУР *m.* قوتور қасалии гузаранда дар ҳай-вонот, ки дар пӯсти онҳо доначаҳои маддадор пайдо мешавад; **харбузай құтур** як навъ ҳарбузай зардчаи пӯсташ саҳти чиндор.

ҚҰЧ *m.* قوج гүсфанди нари шоҳдор, тагал; **муқ. ғуч.**

ҚҰЧКОР *m.* قوچقار *nig.* құч.

ҚҰШ I *m.* قوش 1. як ҷуфт барзагови ба омоҷ басташуда барои заминронӣ; **құш рондан** замин шудгор кардан. 2. *кӯн.* андозаи замини зироатй, ки дар мавсими дехқонй бо як ҷуфт гов кор карда мешуд ва дар хонигариҳои Осиёи Миёна як құш замин 40-50 таноб (ё 10-12 га)-ро ташкил медод; **құш гирифтан** ба андозаи құш замин гирифтан. 3. *лаҳч.* гурӯҳ, тӯда (*одатан ҳамчинсҳо*): **онҳо ба құши мо ҳамроҳ шуданд;** **құш кардан гүфт.** ҳамроҳ кардан, бастан (*барзагово ба омоҷ, аспро ба ароба ва г.*); васл кардан, пайвастан; **құш шудан** а) ҳамроҳ шудан, якчоя шудан; б) аралаш шудан ба коре.

ҚҰШ II *m.* قوش құшхона, манзили мувакқат, бошишгоҳ (*дар сафар*); **құш партофтан** ҷои нишастан дуруст кардан барои гурӯҳи одамон.

ҚҰША قوشه ҷуфт, дуту; **муқ. танҳо, якка; құшакұша** а) ҷуфт-ҷуфт, дутой; б) **маҷ.** бисёр,

мутааддид.

ҚҰШАПИР قوشپیر орзуи хайр аст дар ҳаққи зану шавҳари чавон, ки то пири дар як چо умр бинанд.

ҚҰШГИР قوشگیر он ки ба ү құш-құш замин бахшида мешуд (*nig. құш II*, 2).

ҚҰШДОИРА قوشدایرە дуто доираи якчоя навохташаванда.

ҚҰШКАРНАЙ قوشکرنىي асбоби мусикىй, ки аз ду карнай иборат аст ва онро дар түю чашиңхो истифода мебаранд.

ҚҰШКУНАНДА قوشكنندە сифати феълии замони ҳозира аз құш кардан; васлкунанда, пайвастакунанда; құшкунандаи вагонхо коргаре, ки вагонҳои қатори роҳи оҳанро ба яқдигар пайваст мекунад.

ҚҰШКОРАК قوشقارك ғұла, ғұлачұб; құшкоракҳои чана гулачұбе, ки дар зери чана(-и русӣ) гузашта мешавад..

ҚҰШЛАҒАД قوشلغىد гуфт. чуфтак задан, бо ду

по якбора лагад задани асп ва хар, чуфтак.

ҚҰШНАЙ قوشنىي як навъ асбоби мусикие, ки ба наий дуқұша шабоҳат дорад.

ҚҰШОҚ т. قوشاق гуфт. якчанд гүсфанди бо аргамчин ба ҳамдигар басташуда; құшоқ-құшоқ карда мондан гурӯх-гурӯх карда баста мондан.

ҚҰШПУЛЙ قوشپولى құн. яке аз андоzҳои замин, ки собық аз дәхқонон гирифта мешуд.

ҚҰШШУН т. قوششون//قوشن лашкар, сипоҳ; артиш: құшун(хо)и баҳрī, құшуни пиёдагард, құшуни савора.

ҚҰШХОНА قوشخانه 1. манзилгохи мувакқат, бошишгоҳ (*дар сафару саёҳат*). 2. манзилу макон барои меҳмонон; манзиле, ки дар түйхо барои меҳмонони аз роҳи дур омада омода месозанд.

ҚҰШЧИЙ قوشچىي чуфтрон: иттифоки құшчиён (*таър*).

Л

Л ҳарфи шонздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи лом (ڶ) ифода мейёбад; ҳарфи лом дар ҳисоби абҷад ба адади 30 баробар аст.

ЛАБ ۱. канори берунии атрофи даҳони одам ва баъзе ҳайвонҳо, ки дандонҳоро мепӯшонад: **лаби боло**, **лаби поин**, **лаби тунук**, **лаби гафс**, **лаби гулгун**, **лаби майгун**, **лаби пурханда**, **лаби хандон**, **лаби чонбахш**, **кунчи лаб**, **лабро пок кардан**, **лабони касе ба табассум моил шудан**, **аз лабони касе табассум дамидан** (пайдо шудан); **лаб(он)-и ақиқ** лабҳои сурҳи зеборӯён; **лаби лаъли шакаргуфткор** лаби сурҳи ширинсуханон; **лаби шакарбор** лаби маҳбубаи ширинкалом; **лабу лунҷ** а) атрофи лабу даҳон; б) **киноя аз намуди бади зоҳирӣ** чизе; **бо лаби пурханда // бо лабони пуртабассум** бо лаби хандон; хеле хандон; ниҳоят шод; **лаб чунбон(и)дан** а) лабро ба ҳаракат даровардан; б) **киноя аз зери лаб** гуфтан, ниҳоят оҳиста гап задан. 2. канор, соҳил: **лаби баҳр**, **лаби дарё**, **лаби қӯл**, **лаби об**, **лаби рӯд**, **лаби ҷашма**; **лаби ҷӯ(й)** а) канори ҷӯ; наздики ҷӯ; б) девораи паҳлуии ҷӯ; **лаби ҳавз** канори ҳавз; нишастгоҳ дар канору атрофи ҳавз: **лаби ҳавзи Фозиён**, **лаби ҳавзи Девонбегӣ**; **сарви лаби ҷӯ** сарви сарсабзи воқеъ дар канори ҷӯ; **лаб-лаби...** бо канори..., ба тӯли соҳили...; қад-қади...: **лаб-лаби дарё**, **лаб-лаби ҷӯ...**; **лаби ғор** назди даҳани ғор. 3. канораи ҳар чиз; гӯшии чизе: **лаби айвон**, **лаби бом**, **лаби кат**, **лаби палос**, **лаби су-**

фа; **як лаби рӯймол**; **лаби гилем** як гӯшии гилем; **лаби доман** канори доман, зеҳи доман; **лаби кунчора** порчаи кунчора; **лаби нон** а) канори нон; б) **маҷ**. луқмаи нон, бурдаи он; **лаби тиреза** **гуфт**. зертаҳтаи тиреза; тоқчаи таги тиреза; **лаб ба лаб карда дӯхтан** ду канори матоero ба ҳам расонида дӯхтан. 4. канораи болоии пиёла, коса, қӯза, хум *ва ғ*; **лаби дег** а) канораи гирдогирди даҳони дег; б) **гуфт**. назди дегу дегдон, атрофи дег; **лабу лаҳча** гапдонӣ; ҷарbzабонӣ, хушгапӣ; **лабу лаҳча кардан** ҷарbzабонӣ кардан, фасехбаёни намудан; **лаб-лаб** лаболаб, лабрез, ниҳоят пур; **лаб ба лаб** лабрез, пуропур: **сатили лаб ба лаб (аз об...)**: **лаб ба лаб кардан**, **лаб ба лаб шудан**; **зери лаб // дар зери лаб** а) оҳиста, камшунаво; б) худ ба худ (**чизе гуфтан**): **зери лаб замзама кардан**, **зери лаб чизро ҳисоб кардан...**; (дар) **зери лаб хандидан //** (дар) **зери лаб табассум кардан** а) ноаён ханда кардан, табассум кардан, лабханд задан; б) тамасхур кардан, ришханд кардан, писханд задан; **як лаб нон** а) як бурда нон; б) **киноя аз ҳӯроки бисёр кам**; **ин лаб – он лаб маҷ**. ин тарафу он тараф; атрофу акноф; **бо лаби ташна** ташналаб; **бо лабони ҳушк** ташнаву гушна; **бо лабу лунҷи оvezon** бо қиёфаи норозиёна; димогсӯхта; **то лаби ғӯр** то дами марғ; **лаб бастан //** **лаб фурӯ бастан** гап назадан, хомӯш шудан; **лаб боз кардан //** **лаб во кардан nиг**. **лаб кушодан**; **лаб бурма кардан** лабро качу пурчин кардан барои изҳори норизогӣ аз чизе; **лаб ба чизе во кардан nиг**. **лаб ба чизе ку-**

шодан; лаб газидан а) лаби поинро ба зери дандон гирифтан ба аломати касеро нигоҳ доштан аз гуфтани чизе; б) хомӯш шудан, гап назадан; в) афсӯс xӯрдан, изҳори пушаймонӣ ва надомат кардан; **лаб қушодан** а) гап сар кардан, сухан оғоз кардан; б) гап задан, гуфтан; **лаб ба гап (сухан) қушодан** ба гап даромадан, сухан оғоз кардан; **лаб ба чизе қушодан** дар бораи чизе ё коре гап сар кардан: **лаб ба дашном қушодан, лаб ба шикоят қушодан...**; **лаб задан** лабрез шудан, пуропур шудан; **лаб лесида гаштан гуфт.** ташнаву гушна гаштан; **лабҳо пушти гӯш рафтан** хандон шудан; бисёр хурсанд шудан; **лаб тар кардан** андак нӯшидан; ташнагиро шикастан; **лабу лунҷ оvezon кардан** лабро качу ки-леб кардан барои изҳори норозигӣ ва димогсӯхтагӣ; вазъи рӯи худро тағиیر дода изҳори норизогӣ кардан аз чизе; **лаб андар лаб будан** бисёр наздик будан; дар дами чизе будан; **лаб ба лаб нарасонда (нарасонда) гап задан** тез гап задан, бо шитоб ҳарф задан; **лаб ба ханда нарафтан** майлу хоҳиши хандидан надоштан, ба дил нағунҷидани хандаю шодӣ; **бахти касе лаб задан** тофтани бахти касе; омад кардани кори касе; **аз ҳарф лаб фурӯ бастан** аз сухан бозистодан, гапро бас кардан; **аз як лаби чизе xӯрдан** қисми каме аз чизеро аз худ кардан; **ба лаби дарё (об) ташна бурда ташна овардан** а) ниҳоят пухтаву зирақ будан; б) бисёр фиребгар будан, дар қаллобӣ ниҳоят моҳир будан; **ба лаб доштан** вирди забон будан (-и номи касе); **ба(р) лаб овардан** ба забон овардан, зикр кардан; **ба лаби гӯр бурдан** күштан, ба ҳалокат расондан; **ба лаб кулӯҳ молидан (молида гаштан)** ягон кори кардаи худро пинҳон намуда хомӯш гаштан; кореро карда худро ба нодонӣ задан; **ба гап (сухан) лаб мондан** гапи касеро қувват додан, гапи касеро таъкид ва таъриф кардан; **дар лаб будан** дар даҳони касе будан, вирди забони касе будани чизе; **об ба лаби ҷӯ баробар шудан** *nig. об; по бар лаби гӯр будан* дар дами марг будан; охири умри худро ба сар бурдан; **пои касе ба лаби гӯр расидан** наздик омадани марги касе, кам мондани умри касе; **ҷон ба лаб расидан (омадан)** а) ба марг наздик шудан, қариб ба мурдан расидан; б) ба танг омадан, ба ҷон расидан, аз ҷон безор шудан;

як лаби дунё кам нашуд ба дунё осебе нарасид, як гӯши дунё кам нашуд.

ЛАБА لب 1. канора, ҳошияи чизе; қисми лабмонанди чизе. 2. лапар (-и қулоҳ), офтобгардон. 3. канор ва лаби тези корд ё шамшер.

ЛАБАД a. لبد 1. намад. 2. пашми гӯсфанду шутур.

ЛАБАДОР لبدار канорадор, ҳошиядор.

ЛАБАДӮЗӢ لب‌دوزی лабай матоъ ва порчаҳоро ба дарун таҳ карда дӯхтан.

ЛАБАК لبک 1. *шакли тасғир ва навозииши лаб.* 2. нӯги чизе. 3. мус. созҳои нафасие, ки ба лаб менавозанд: **лабаки най.**

ЛАБАКИДӮЗӢ لبک‌دوزی исми амал аз **лабакӣ дӯхтан**; шуғли хайёте, ки ба либосҳо канора медӯзад.

ЛАБАКӢ لبک канораи мӯинае, ки ба гиребон, ба бар ё домани либосҳо барои ороиш медӯзанд; гардиши тарафи берунаи телпак: **лабакӣ дӯхтан.**

ЛАБАН a. لبن кит. шир.

ЛАБАНИЁТ لبنان ширу маҳсулоти ширӣ (чургот, панир, равган, равгани маска, дӯг, хома, кашик ва г.)

ЛАБАНИЙ لبنان марбут ба **лабан**; ширӣ.

ЛАБАС a. لبث кит. таваққуф, истодан; даранг, диранг.

ЛАББАЙ a. لبی (аслаи лаббайк) нидо дар ҷавоби хитоб ё бâъди шунидани сухани касе ба маънои «қабул мекунам», «итоат мекунам», «ба хизмат тайёрам» кор фармуда мешавад; ҳа, ҳо, бале; **лаббай гуфтан** ҳа гуфтан; итоат кардан.

ЛАББАЙГӮЁН لبی‌گویان феъли ҳол аз **лаббай гуфтан**; дар ҳолати лаббай гуфтан.

ЛАББАЙГӮЙ لبی‌گوئی фармонбардорӣ, итоат кардан.

ЛАББАЙГӮЙ لبی‌گوی итоаткунанда; мутеъ, фармонбардор.

ЛАББАЙК a. لبیک *nig.* лаббай.

ЛАББАЙКЗАНОН لبیک‌زنان *nig.* лаббайгӯён.

ЛАББАРГАРДОН لب گردان 1. дорои лаб ё гиребони баргашта. 2. қисмате ё бахше аз рӯкаши китоб, ки аз чилди китоб зиёд меояд ва дар ду тараф тоб хӯрда, миёни чилд ва баданаи китоб қарор мегирад.

ЛАББАРГАШТА لب گشته *nig.* лаббаргардон.

ЛАББАСТА لب بسته 1. он ки даҳонашро бастааст, дорои даҳони баста. 2. маҷ. сокит, хомӯш.

ЛАББОФ لب باف ҷуволдӯз, он ки ҷодари хайма ва лавозими онро медӯзад.

ЛАББОФӢ 1. амал ва шуғли лаббоф. 2. мавзее, ки дар он ҷо ҷувол ва лавозими ҷодару хайма мебофонд.

ЛАБГАЗ بگز он ки лабҳои худро бо ишорати сукут ё хомӯш ва аз рӯи ҳашму таассуф мегазад.

ЛАБГАЗӢ لب گزӣ ҳолат ва вазъи лабгаз; лаб газидан.

ЛАБГАРДОН لب گرдан (*либос ё поїафзори*) канорааш ба берун ё дарун гардонида: қулоҳи лабгардон.

ЛАБГИРД لب گرد он ки ё он ки лабҳои гирд дорад.

ЛАБҒАФС لب غفس он ки лабҳои гафси оvezон дорад; лабдӯl.

ЛАБДӮЗ маҷ. бисёр ширин, чуноне ки аз ғояти ширини лабҳоро бо ҳам медӯзад ва мечаспонад.

ЛАБДӮЛ لب دول *nig.* лабғафс.

ЛАБЕША//ЛАБОША لیشه//لباشه ҳалқаи реسمонии чӯbdор, ки ба лаби аспи бадфеъл ниҳода тоб медиҳанд, то ки ором шавад; лабтоб.

ЛАБИБ a. لبیب оқил, доно, хирадманд.

ЛАБИДАРӢӢ لب دریایی воқеъ дар соҳили дарё.

ЛАБИК a. لبیق қит. зирақ, хушӯр; боҳабар.

ЛАБИРИНТ ю. لیرینت 1. таър. иншооти дорои роҳравҳои печдарпеч дар Юнони қадим ва Миср. 2. вазъияти мураккаб, ки аз он баромадан хеле мушкил аст. 3. тиб. қисми даруни гӯш, ки узви сомеа ва идоракунандаи мувозинати бадан ба ҳисоб меравад.

ЛАБӢ لب 1. мансуб ба лаб. 2. ғрам. овозе, ки бо иштироқи лаб ҳосил мешавад: **садонокҳои лабӣ, ҳамсадоҳои лабӣ.**

ЛАБКАШОЛ لب کشال гуфт. даҳоняла; ноӯҳдабаро.

ЛАБКАЧ لب کج он ки ё он ки лабҳои қаҷ дорад: табаки лабкач; ◇ ҳандаро кӣ қунад? – лабкач! (*maq.*).

ЛАБЛАБУ لبلبو як навъи сабзавоти хӯрокӣ, ки бехмевааш сурх ё сафед мешавад, лабу, ҷуғундар; **лаблабуи қанд** лаблабуи сафеди бοғӣ, ки аз шираи он шакар мегиранд; **лаблабуи қӯрӣ** лаблабуи дар ҳокистари сӯзон пухта; **лаблабуи сурх** навъи лаблабуи хӯрокӣ, ки бехмевааш сурх дорад; ◇ **лаблабу барин сурх шудан** ниҳоят сурх шудан (*аз шарму хичолат*).

ЛАБЛАБУГИН//ЛАБЛАБУГӢ لبلو گین//لبلو گӣ мансуб ба лаблабу; аз лаблабу тайёршуда.

ЛАБЛАБУГУНДОР لبلوغندар ғундорандай лаблабу, ҷамъоварикунандаи ҳосили қиши лаблабу: **комбайни лаблабуғундор.**

ЛАБЛАБУГУНДОРИӢ لبلوغنداري исми амал аз лаблабу ғундоштан; қандану ҷамъ овардани ҳосили лаблабу: **мавсими лаблабуғундорӣ.**

ЛАБЛАБУЗОР لبلوزار майдони қиши лаблабу, қишизори лаблабу.

ЛАБЛАБУКОВАК لبلو қаواک олати қишоварзӣ барои қандани бехмеваҳои лаблабу.

ЛАБЛАБУКОР لبلو қар кишиқунандаи лаблабу, он ки бо қишиқори лаблабу машғул аст: **ҳочагии лаблабукор.**

ЛАБЛАБУКОРАК لبلو қар к мөшин барои қиши тани лаблабу.

ЛАБЛАБУКОРИӢ لبلو қарӣ кишиқори лаблабу.

ЛАБЛАБУРАНГ لبلورنگ ба ранги лаблабуи сурх, монанди ранги лаблабу.

ЛАБЛАБУФУРӮШ لبلو ғарӯш он ки лаблабуи хом ё пухта меғурӯшад.

ЛАБЛАБУФУРӮШӢ لبلو ғарӯши шуғли лаблабу-ғурӯш; **лаблабуғурӯши кардан** бо ҳаридуғурӯши лаблабу машғул будан.

ЛАБЛАБУШӮРБО لببیشوربا шӯрбое, ки ба он лаблабуи сурх андохтаанд.

ЛАБЛЕС لبليس گۇفت. даҳаняла, гаранг.

ЛАБЛОБ I لبلاب кىم. гули ошиқипечон, ишқандарпечон; алафи печак.

ЛАБЛОБ II لبلاب كەن. 1. азоимхон, дуохон. 2. афсунгар, чодугар.

ЛАБЛӮЛА لبلوه ҳошия, зех.

ЛАБЛӮЛАДОР لبلوهدار ҳошиядор, зехдор: **чомай лаблӯладор**.

ЛАБОВЕЗОН لبآويزان 1. он ки лаби ў ба поин кашол аст. 2. маң. даҳаняла, даҳанбоз.

ЛАБОД a. لباد كەن. чомай боронии намадӣ.

ЛАБОЛАБ لبلاب пур аз чизҳои обакӣ, лабрез, моломол, саршор: **лаболаб кардан, лаболаб шудан, лаболаб пур шудан**.

ЛАБОРАНТ лот. بارنت 1. корманди илмии техникӣ дар лабораторияи илмӣ – озмоишгоҳӣ, озмоишгар. 2. корманди таълимгоҳ, ки одатан барои машғулиятҳои лабораторӣ асбобу маводи заруриро тайёр мекунад.

ЛАБОРАНТИ لبارتى кор ва шуғли лаборант.

ЛАБОРАТОРИЯ лот. بارتاريي муассиса ё шӯъбае, ки дар он таҷриба ё тадқиқоти илмӣ ва санчишҳои гуногун гузаронида мешавад; озмоишгоҳ.

ЛАБОРАТОРИЙ لبارتارى мансуб ба лаборатория, озмоишгоҳӣ; натиҷаи дар лаборатория ба даст овардашуда; **машғулияти лабораторӣ** дарс дар донишгоҳу омӯзишгоҳҳо, ки дар он озмоишҳои илмӣ ва техникӣ мегузаронанд.

ЛАБОЧА لبچه کەن. чомай пешкушодаи дарози шабеҳи чакман.

ЛАБПАР لبپر nиг. **лабпарида**.

ЛАБПАРИДА لبپريده зарфе, ки ягон ҷои канораш андак шикастас: **косай лабпарида, пиёлаи лабпарида**.

ЛАБПАРИДАГӢ لبپريديگي лабшикастагӣ, ҷои паридагии бисёр ками лаби зарф ё ҷизи дигар.

ЛАБРЕЗ لبريز лаболаб, пур, саршор, моломол;

лабрез шудан лаболаб пур шудан; **лабрез шудани косай сабри** касе ниг. **коса**.

ЛАБС a. لبس шубҳа эҷод кардан, ба шубҳа андохтан.

ЛАБСУРХКУНАК لبسرخكىنك گۇفت. молидани ороишӣ барои сурх кардани ранги лаби занон.

ЛАБСҮЗ لبسوز 3 хеле гарм, сӯзон: **шӯрбои лабсӯз**.

ЛАБСҮХТА لبسوخته سيفاتي فېليي замони ҳозира az лаб سۇختان. 1. он ки ҷизи гарме нӯшида ё ҳӯрда, лабонаш сۇخтааст. 2. маң. он ки аз коре таҷрибаи талхе дорад.

ЛАБТАНГ لبتنگ тангдаҳон (*сифати маҳбуба*).

ЛАБТАХТ لبتحت лаълие, ки ҳамвор ва белаба аст.

ЛАБТАШНА لبتشنه ташна, ҳоҳони об, ташналаб; **дашти лабташна** дашти беоб.

ЛАБТОБ لبتاب ҳалқаи тасмагие, ки вакти наъл задан лабу даҳони аспҳои бадфеълро тофта нигоҳ медоранд; лабеша.

ЛАБТУРШ لبترش дорои туршии андак, камтурш.

ЛАБТУРШӢ لبترشی лабтурш будан, камтурши.

ЛАБХАНД لبخند хандае, ки бо ҳаракати андаки лабҳо ба ҳам мерасад, табассум; писханд, тамасхур: **лабханд задан, лабханд кардан**.

ЛАБХАНДА لبخنده nиг. **лабханд**.

ЛАБХАНДАК لبخندک nиг. **лабханд**.

ЛАБХОНӢ 1. لبخوانی az рӯи ҳаракати лаби хонанда ё гӯянда дарёфтани суханони ў. 2. равиши кор бо кару гунгҳо барои фаҳми онҳо.

ЛАБХУШК لبخشک он ки лаби ў аз ташнагӣ қоқ шудааст; лабташна.

ЛАБЧАНГ لبچنگ мус. сози хурди камоншакли филизӣ, ки дар мобайнаш забонча дорад ва ин созро одатан занону духтарон миёнаи лабҳо гузошта менавозанд, چангқовуз.

ЛАБЧАРО لبچرا нахӯди бирён, донак ва дигар меваҳои хушк, ки вакти сӯҳбат меҳӯранд.

ЛАБЧАСП لبچسپ бомаза, лаззатнок, лазиз.

ЛАБЧАШАК لبچشک андаке аз хӯрок ё нӯшокиे, ки барои санҷидани мазаи он ме-чашанд.

ЛАБЧОК لبچاک он ки лаби болояш модарзод чоқ, яъне дарида аст.

ЛАБШАКАР لبشكرا ماҷ. 1. ширињабон, шириналом, хушгап. 2. маҳбуба.

ЛАБШИКАСТА لبشكسته nig. лабпарида.

ЛАБШОН ل بشان ҷои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ва роши киштзор; **лабшон задан** бо каланд ё бел зада-зада нест кардани ҷои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ё во-ти замин.

ЛАБШӮЙЛАТТА ل بشوی ٿه латтае, ки ба об тар карда, бо он лаби аспро мешӯянд.

ЛАБШӮР ل بشور дорои шӯрии андак, шӯрии кам.

ЛАВ I لو кит. баландӣ, пушта.

ЛАВ II لو кӯн. зардоб, сафро.

ЛАВ III لو :гардан лав кардан гуфт. гардан гаҷ кардан, сар хам кардан.

ЛАВ IV a. لو кит. агар; **ва лав** ва агар.

ЛАВ V لو навъи ширинӣ.

ЛАВАНД لوند 1. танбал; кохил, сустрафтор; ноӯҳдабаро. 2. кит. айёш, мард ё зани бад-рафтор.

ЛАВАНДӢ لوندӣ лаванд будан; танбалӣ, кохилий: **лавандӣ кардан**.

ЛАВАНДОНА لوندанه танбалона; кохилона.

ЛАВВАС لوس :лаввас кардан гуфт. а) сӯзиш кардан, сӯхтан (аз шиддати гармо ё сармо); б) дурахшидан, тофтан: **лаҳча барин лаввас кардан**.

ЛАВВОХ a. لوّاح 1. лавҳасоз. 2. лавҳакаш, рассоми лавҳанавис.

ЛАВВОҲӢ لوّاحӣ 1. лавҳасозӣ. 2. санъати ороиши китобҳои қадимӣ.

ЛАВГӮШ لوگوش оvezонгӯш: **ҳари лавгӯш**.

ЛАВЕД//ЛАВИД لوید кит. деги калони сарку-шода, деги бузурги мисин ё сангин.

ЛАВЗ I a. لوز бодом; **ҳалвои лавз** ҳалвои аз мағзи бодом ё писта бо шакар пухташуда.

ЛАВЗ II часп, сафеда, сафедаи тухми мурғ.

ЛАВЗ III لوز 1. муш. 2. амрад.

ЛАВЗАТАЙН a. لوزتین 1. ҷ. дугонаи **лавз**. 2. ду бодомаки гулӯ.

ЛАВЗИНА a. لوzinе ҳалвои лавз: **лавзина ба ғов додан** (мак.).

ЛАВЗӢ لمбурт ба бодом; ба шакли бодом, монанди бодом, бодомӣ.

ЛАВМ a. لوم кит. маломат, сарзаниш, нақӯхиш.

ЛАВН a. لون 1. ранг, гуна. 2. хел, навъ.

ЛАВНА لونه гулгуна, ғоза, сурхӣ, ки занон ба рӯй мемоланд.

ЛАВО a. لوی کит. печиши шикам, дарди шикам.

ЛАВОЕХ a. لوایح ҷ. **лоиха**.

ЛАВОЗИМ a. لوازم ҷ. **лозима**; корҳо ё чизҳои лозим.

ЛАВОЗИМОТ a. لوازمات ҷ. **лавозим**; чизҳои зару-рӣ; асбобу анҷом; **лавозимоти ҳатнависӣ** ас-бобу анҷоми ҳатнависӣ (аз қабили коғазу қалам *ва ғ.*), асбоби таҳир; **лавозимоти ҳарбӣ (чангӣ)** яроқу аслиҳаи барои чанг ло-зим.

ЛАВОМЕҖ a. لواعج ҷ. **ломеа ва ломеъ**.

ЛАВОХИҚ a. لواحيق ҷ. **лоҳиқа ва лоҳик**.

ЛАВОШ لوаш як навъ нони хеле тунук.

ЛАВОШӢ لواشӣ чое ё дӯконе, ки дар он нони лавош мефурӯшанд.

ЛАВС a. لوٹ олоиш, олудагӣ (бо ягон чизи но-пок).

ЛАВХ a. لوح 1. ҳар чизи сатҳаш паҳни сангӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар рӯи он ҳат менавиштанд ё нақшу нигор мекашиданд; **лавҳи мазор** сангнавиштаи сари қабр, санги мазор. 2. ду тахтай аз ҳам гузаронидашудаи шабеҳ ба курсича, ки бар рӯи он китобро монда меҳонанд; **лавҳи нотамонӣ** тахтачаи поядор барои рӯи он гузошта хондани нота. 3. тахтачаи мусаттаҳи мактабҳои қадим, ки ба рӯи он ҳарфҳо навишта, ба шогирдон ме-

омӯзонданд: **лавҳи таълим**. 4. тахтачай расмкашии рассомон. 5. саҳифаи аввали бо нақшҳои рангин ороишдодашудаи китобу дастнависҳои қадимӣ; сарлавҳ; **лавҳу ҷадвалкашӣ** ороишу зинатдихӣ ва қашидан раҳи сатрҳои китобу дастнависҳо (-и қадимӣ). 6. *nig.* **лавҳа**; **лавҳ қашидан** сурат қашидан, расм қашидан; **◊ лавҳи маҳфуз кит.** сарнавишт; **лавҳи хотир** сағҳаи хотир; хотира, ёд; **аз лавҳи хотир рафтан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан, аз ёд баромадан; **ба лавҳи хотир нақш бастан** дар ёд мондан.

ЛАВҲА *a.* **لوحه** 1. тахтча ё қоғази саҳте, ки дар он ном ва вазифаи шаҳсе, унвони ягон идора, тартиби кори шаҳсе ё идорае навишта, бар сари дар ё пештоқи бино овехта мешавад, овезаҳои пушти дар, овеза; **лавҳаи ӯзлонҳо** тахтаи паҳну васее, ки дар он ӯзлон, ҳабарҳои расмӣ *ва г.* навишта мечаспонанд: **лавҳаи дӯкони қаннодӣ**, **лавҳаи мағоза**; **лавҳаи ёдгорӣ** тахтае, ки дар он номе ё маълумотро навишта, барои дар ёди омма нигоҳ доштан дар чои намоёни биное ё ба сари кӯчае мегузоранд; **лавҳаи фаҳрӣ** тахтаи паҳни калоне, ки дар он расм ё номи шаҳсоне, ки дигарон бо онҳо фаҳр карда метавонанд, часпонда ё навишта шудааст. 2. манзара, намуд, лавҳ. 3. рамз, сурат, мусаввара. 4. *ади.* тасвири хурди бадеии манзарае аз ҳаёт ё ягон хислати шаҳс; **лавҳаи бадеӣ** саҳна, порча ё ҷузъиёте аз ягон асари бадеӣ, ки як навъ мустақилият дорад.

ЛАВҲАКАШ **لوحه کش** бо нақшу нигор ороишдихандай китобу дастнависҳои қадимӣ, ороишдихандай китобу дастнависҳо.

ЛАВҲАКАШӢ **لوحه کشی** ҳунару шуғли лавҳакаш; **устохонаи лавҳакашӣ** ҷои кори устоҳои лавҳакашу лавҳасоз.

ЛАГ I **لگ** гуфт., *nig.* **лак I.**

ЛАГ II **لگ** банд, зиндон, маҳбас.

ЛАГАД **دگ** 1. лат ё зарбае, ки бо пой ба қасе ё ҷизе зада мешавад; **лагад андохтан** (**парондан**, **партофтан**) бо як ё ду пои ақиб зарба задани чорпои сумдор; **лагад задан** бо пой зарба задан; ба зери лагад гирифтан; **лагад кардан** *nig.* **лагад задан**; **лой лагад кардан** лойро бо по зер карда-зер карда тайёр кардан (*mas.*,

барои поҳсазанӣ); **лагад хӯрдан** бо лагад зада шудан. 2. зарбае, ки дар асари таркиши борут ҳангоми тирандозӣ аз силоҳҳои оташ-фишон (*туғанг*, *тӯп ва г.*) пайдо мешавад; **ба гапи қасе лагад задан маҷ.** миёни сухани қасро бурида, ба гап даромадан; **лагади ҳарро ҳар мебардорад** (*мақ.*) дуруштию дағалии одами бадро назири ў таҳаммул мекунад.

ЛАГАДАНДОЗ **لگدانداز** бо як ё ду пои ақиб зарба задани чорпои сумдор.

ЛАГАДАНДОЗӢ **لگداندازی** исми амал аз лагад андохтан.

ЛАГАДЗАН **لگذن** асп, ҳар ё ғове, ки бо лагад одамро мезанад, ҳайвоне, ки бо ду пои пушт лагад мезанад.

ЛАГАДЗАЙ **لگذنی** исми амал аз лагад задан; лагадзан будан.

ЛАГАДКОРИЙ **لگدکاری** *nig.* лагадқӯбӣ.

ЛАГАДҚӮБ **:لگدکوب** **лагадқӯб** кардан бо лагад задан; поймол кардан.

ЛАГАДҚӮБА **لگدکوبه** зарбаи лагад; зарба.

ЛАГАДҚӮБӢ **لگدکوبی** задан бо пой қасе ё ҷизеро; поймол кардан; **лагадқӯбӣ** кардан бо лагад зада-зада поймол кардан.

ЛАГАДМОЛ **لگدمال** *nig.* **лагадқӯб;** **лагадмол** шудан зери по монда хеле бисёр дучори лату қӯб шудан.

ЛАГАДМОЛӢ **لگدمالی** *nig.* лагадқӯбӣ.

ЛАГАДПАРОН **لگدپران** *nig.* лагадандоз.

ЛАГАДПАРОНӢ **لگدپرانی** *nig.* лагадандозӣ.

ЛАГАДПАРТОӢ **لگدپرتایی** исми амал аз лагад партофтан.

ЛАГАДХАСТА **لگدخسته** лагадзада, лагадхӯрда, помолшуда.

ЛАГАДХОР **لگدخوار** *кит.*, *nig.* лагадхӯр.

ЛАГАДХӮР **لگدхور** 1. *сифати феълии замони гузашта* аз лагад хӯрдан. 2. *маҷ.* он ки озору шиканча дидаст.

ЛАГАДХӮРАНДА **لگدхورنده** *сифати феълии замони ҳозира* аз лагад хӯрдан.

ЛАГАН **لگن** 1. зарфи чукури филизӣ барои да-

стшӯй ё чомашӯй, ташт, тос, тагора. 2. *гуфт*. табақи калон, лаълӣ. 3. *кит.* шамъдон.

ЛАГАНБАРДОР لگنبردار *маҷ.* хушомадгӯй, ко-салес.

ЛАГАНБАРДОРӢ لگنبرداری *маҷ.* хушомадгӯй, тамаллуқ.

ЛАГАНДА لگنده кӯк (бахя)-и абраву астари ли-боси пахтадор ё кӯрпа; **лаганда кардан** бо кӯкҳои калон-калон дӯхтани абраву астари либоси пахтадор ё кӯрпа.

ЛАГАНЧА لگنچه лагани хурд.

ЛАГЕР олм. لگیر 1. бошишгоҳи мувакқатии умумии дар ҳавои кушод ё дар хаймаҳо ҷой-гирифта: **лагери сайёҳон**. 2. номи баъзе муасисаҳо барои нигоҳ доштани гурӯҳи калони одамон: **лагери асирони ҳарбӣ**, **лагери ислоҳи меҳнатӣ**; **лагери мактабиён** истироҳатгоҳи тобистонаи мактабиён. 3. гурӯҳандӣ аз нуқтаи назари маслак ва мароми иҷтимоио сиёсӣ: **лагери сотсиализм**, **лагери тарафдорони сулҳ**.

ЛАГЛАГ لگ *nig.* лаклак.

ЛАГОМ لگام *кит., nig.* лачом.

ЛАГОМГУСЕХТА لگام گسيخته *nig.* лачомгусехта.

ЛАГОМГУСЕХТАГӢ لگام گسيختگي *кит., nig.* ла-чомгусехтагӣ.

ЛАГАД لغد *гуфт., nig.* лагад.

ЛАГВ a. لغو 1. сухани бехудаву бемаънӣ, ҳарза, сафсата. 2. ботил кардан, бекор кардан; **лагв кардан** бекор кардан, аз эътибор соқит кардан, ботил кардан, мансух кардан, фасҳ на-мудан.

ЛАГЖАНДА لغزنده *сифати феълии замони ҳозира* аз **лагжидан**; лагжон, лагжонак; **нигоҳи лагжанда** нигоҳи хунуки шубҳаангез; нигоҳи гашовар.

ЛАГЖАНДАГӢ لغزندگي *тарзи дигари сифати феълии замони ҳозира* аз **лагжидан**; лагжанда будан, лагжандагӣ.

ЛАГЖИДА لغزیده *сифати феълии замони гузашта* аз **лагжидан**; **лагжидар** рафтан саҳт лагжидан.

ЛАГЖИДАН//ЛАГЗИДАН//ЛАГЧИДАН

1. молиш ҳӯрда аз ҷои худ рафтан, гечидан. 2. *маҷ.* надониста хато со-дир кардан, аз камтаҷрибагӣ хато кардан.

ЛАГЖИШ//ЛАГЗИШ исми феълии *لغزش//لغزش* аз **лагжидан//лагзидан**; **лагжиш ҳӯрдан** лагжи-дан, гечидан.

ЛАГЖОН لغزان *феъли ҳол* аз **лагжидан**; дар ҳолати лагжидан.

ЛАГЖОНАК لغزانк сатҳаш ба дараҷае таҳту ҳамвор, ки дар рӯи он ҷизе истода наметаво-над, гечон, гечонак; **лагжонак кардан** лагжанда кардан, гечон кардан.

ЛАГЗ асоси замони ҳозира аз **лагзидан**.

ЛАГЗ لغز *лагзиш*, лагжидан; ҳазида ба ҷаҳиш омода шудани шер, паланг *ва г.*

ЛАГЗАНДА لغزنده *nig.* лагжанда.

ЛАГЗАНДАГӢ لغزندگي *nig.* лагжандагӣ.

ЛАГЗИДАН لغزیدن *nig.* лагжидан.

ЛАГЗИШ لغزش *nig.* лагжиш.

ЛАГЗИШГОХ لغزش گاه ҷои лагзидан.

ЛАГЗ-ЛАГЗОН لغزلغزان *лагжидана-лагжидана*, гечида-гечида; ноустувор.

ЛАГЗОН لغزان *феъли ҳол* аз **лагзидан**; лагжон.

ЛАГЗОН(И)ДАН لغزاندن//لغزانیدن *тарзи бавоси-таи лагзидан*; гечонидан.

ЛАГМОН لغمان *ҳӯр.* навъи таом, ки аз ҳамири тор-тор буридаи дар об пухта ва аз қайлаи гӯшти қима, пиёз, сабзӣ, картошкаю нахӯд тайёр мекунанд.

ЛАГЧИДАН لغجидэн *nig.* лагжидан.

ЛАДҒ a. دغ *кит.* газидани мор; неш задани қаждуму занбӯр.

ЛАДҒА a. دغه *кит.* газидагӣ ва неши мору қаждум.

ЛАДУННӢ a. لدوني *кит., д.* он чи аз ғайри та-биату зехн ва ғайри саъю қӯшиш аз тарафи Ҳудо ато шудааст, ҳудодод: **илми ландуннӣ**.

ЛАЁҚАТ a. لیاقت 1. лоиқ будан, сазоворӣ, шоис-тагӣ, арзандагӣ. 2. қобилиятнокӣ, қобилият,

истеъдод; **лаёқат доштан** а) лоик будан, сазовор будан; б) қобили коре будан, қобилият доштан, тавоной ва қудрати ичрои коре доштан.

ЛАЁҚАТМАНД *لياقتمند* *nig.* **лаёқатнок.**

ЛАЁҚАТМАНДӢ *لياقتمندي* **лаёқатманд** будан, болаёқатӣ.

ЛАЁҚАТНОК *لياقتناک* *муқ.* **балаёқат**, қобил, мустаид; аз ўҳдаи ҳама кор мебаромадагӣ; ўҳдабаро.

ЛАЁҚАТНОКӢ *لياقتناکي* *nig.* **лаёқатмандӣ.**

ЛАЁЛӢ *a.* *ليالي* *кит., ч.* **лайл.**

ЛАЁН *ليان* *кит.* дурахшон, тобон, бофурӯғ; **лаён-лаён** тобон-тобон, дурахшон-дурахшон.

ЛАЗГИНӢ *لزگيني* *mansub ba lazgi*; забони ҳалқи лазгӣ.

ЛАЗГӢ *لزگي* номи яке аз ҳалқҳои маскани кишварҳои Догистон ва Озорбойҷони Қафқоз: **ҳалқи лазгӣ**, забони лазгӣ, **ракси лазгӣ**.

ЛАЗЕР *فر.* *لزيز* *физ.* асбоби оптикӣ барои дар як ҷо ҷамъ карда, ҳосил намудани дастаи пуркуввати шуоъ.

ЛАЗЕРӢ *لزير* *mansub ba laser;* ба воситаи лазер ҳосилшуда: **нури лазерӣ.**

ЛАЗЗАТ *a.* *لذت* ҳиссе, ки аз дарки ҳушӣ ва гуворой дар одам пайдо мешавад, ҳаловат; дарки мазай ҳуш; ширинӣ; **лаззат бурдан** ҳаловат бурдан, маза кардан (аз *xӯrdan* ё *didi*-*chizi* ҳуши *dilkaši*); **лаззат гирифан** а) *nig.* **лаззат бурдан**; б) *maç.* аз ҷизе баҳра бурдан; ҳаловати ҷизро дидан; **лаззати дигар доштан** мазай дигаргун доштан; бомазатар будан; хеле ҳаловатбахш будан; ◇ **лаззати ҷизро ҷашидан** аз ҷизе баҳра бурдан; ҳузуру ҳаловати ҷизро дидан: **лаззати бӯсаҳои аввалинро ҷашидан**, **лаззати дидор ҷашидан**, **лаззати ҳаётро ҷашидан**; **лаззати ҳӯрду ҳобро аз даст додан** бароҳат ҳӯрдаву ҳобида натаҷонистан; зиндагӣ барои касе талҳ шудан.

ЛАЗЗАТАФЗО *لذتافزا* он чи лаззати ҷизро боз ҳам зиёдтар мекунад.

ЛАЗЗАТБАҲШ *لذتبخش* он чи кас аз он лаззат ва

ҳаловат мегирад.

ЛАЗЗАТГИР *لذتگير* лаззатгиранда, аз маза ва гувороии ҷизе баҳраваршаванда.

ЛАЗЗАТЁБ *:لذتیاب* *لazzatēb garidān* // **лаззатёб шудан** лаззат бурдан, ҳаловат кардан; баҳраманд шудан.

ЛАЗЗАТЁБӢ *لذتیابی* лаззат бурдан, ҳаловат бурдан, лаззатёб гаридан.

ЛАЗЗАТНОК *لذتناک* **хушмаза**, гуворо, хушгувор.

ЛАЗЗАТФИЗО *لذتفیزا* *nig.* **лаззатафзо.**

ЛАЗЗАТОВАР *لذتآور* оварандай лаззат, ҷизе, ки мазай хуб дорад, болаззат.

ЛАЗИЗ *a.* *لذیذ* лаззатнок, болаззат, бомаза, ҳуштаъм; ширин: **меваҳои лазиз**, **таомҳои лазиз**, **ҳӯроки лазиз**.

ЛАЗЪ *a.* *لذع* *kit.* сӯзиш; озор, озори дил.

ЛАИБ *a.* *لحب* *kit., nig.* **лаъб.**

ЛАИМ *a.* *لئیم* *kit.* 1. баҳили гузаро; ҳасис, мумсик. 2. нокас, фурӯмоя, пасттинат.

ЛАИМИӢ *لئیمی* 1. баҳилӣ, ҳасисӣ. 2. фурӯмояӣ, нокасӣ.

ЛАИМОНА *لئیمانه* баҳилона, ҳасисона.

ЛАИМУТТАБӢ *a.* *لئیم الطبع* *kit.* ҳасистабиат, мумсик.

ЛАИН *a.* *لعین* 1. лаънаткарда, лаънатӣ, малъун. 2. нокас, бадтинат, палид: **душмани лайн**, **ҳасми лайн**.

ЛАЙИН *a.* *لئین* нарм, мулоим.

ЛАЙЛ *a.* *لیل* шаб; **лайлу наҳор** шабу рӯз.

ЛАЙЛАК *لکلک* *гуфт.*, *nig.* **лаклак.**

ЛАЙЛАКӢ *لیلکی* *гуفت.*, *nig.* **лаклакӣ.**

ЛАЙЛАТУЛҚАДР *a.* *لیله‌القدر* д. шаби қадр, шаби 27-уми моҳи рамазон, ки он шабро бандагон бо дуову ибодат рӯз мекунанд.

ЛАЙЛӢ *a.* *لیلی* 1. **mansub ba лайл;** шабӣ, шабона. 2. номи маъшуқаи Мачнун дар достони «Лайлӣ ва Мачнун». 3. **киноя аз маъшуқа**, маҳбуба.

ЛАЙЛО لیلا *nig.* лайлӣ 2.

ЛАЙС a. لیث *kim.* шери дарранда.

ЛАК I لک 1. сад ҳазор; **лак-лак** // **лак андар лак** хеле зиёд, бисёри бисёр; **лаки дар лак** *nig.* лак андар лак; **Л** **хисоб** чав-чав, баҳшиш лак-лак он ки кораш ҳисобӣ нест, шахси исрофкор.

ЛАК II لک аҳмак, абллаҳ, нодон; **Лаку Пак** a) номи ду қаҳрамони содалавҳи афсонавӣ; b) маҷ. ду абллаҳи бо ҳам дӯст: **лаку пак**.

ЛАК//ЛОК III لک//لاک 1. либос ё порчаи кӯҳна ва пора-пора. 2. жандапӯш, гандапӯш.

ЛАКАЛАК لکلک :**лакалак** задан ба оҳангӣ раксу суруд қарсак задан.

ЛАКАШАМ لکهشم *гуфт.* лаванд, ландахур, ноӯҳдабаро.

ЛАКДИРОЙ لکدیرای ҳарзагӯй, бехудагӯй, жожҳо.

ЛАККА لکه доги ба рӯи чизе пайдошуда, асане, ки аз равған, ранг *ва г.* дар либос ё чизҳои дигар мондааст, доғ; **Л** **лаккаи абр** пораи абр, абрпора.

ЛАККАГИРИЙ لکه‌گیری пок кардани доғ аз либос.

ЛАККАДОР لکه‌دار доғдор; **лаккадор** кардан a) доғдор кардан; b) маҷ. бадном кардан.

ЛАКЛАК لکلک парандай пой, гардан ва нӯлаш дарозе, ки баҳорон дар ҷойҳои баланд ошёна месозад, лайлак.

ЛАКЛАКБОЗӢ لکلکبازӣ як хел бозии бачагон, ки аз қофаз чизе месозанд ва мисли бодбарак ҳангоми шамол ба ресмон баста мепаронанд.

ЛАКЛАКӢ لکلکӣ ба монанди лаклак, лаклакмонанд; **барфи лаклакӣ** барфи қалон-қалони нарм.

ЛАКЛАКХОНА لکلکخانه лонаи лаклак.

ЛАКМУС ҳол. لکمس моддаи қабуди рангуборӣ, ки аз растаниҳои баҳрӣ месозанд ва ҳамчун индикатори химиявӣ истифода мебаранд.

ЛАКНАТ//ЛУКНАТ a. لکنти гирифтани забон дар вакти гап задан, тутилагӣ; **лакнат доштан** вакти гапзанӣ забон гирифтан, тутила (алкан) будан.

ЛАКОНА لکان kим. ҳасиб, рӯдай гӯсфанд, ки бо гӯшту ҷигари кӯфта пур карда мепазанд.

ЛАКОТ لکات хаставу бемадор, шалпар (*аз кори зиёд ва г.*): **лакот** шудан.

ЛАКОТИЙ لکاتي бехолию бемадорӣ, шалпарӣ.

ЛАКҲАН لکهن д. рӯзадории ҳиндӯён ва бут-парастон.

ЛАК لک :**лаку дақ** замини ҳушки беалаф; **лаку луқҳо** кӯҳнакола, лашу луш, ҷизҳои кӯҳнаю фарсада, лоқу пар; **лаку луки рӯзгор** ҷизҳои зарурии хона, ҷизу ҷораи рӯзгор.

ЛАҚАБ a. لق نоми иловагие, ки ба қас аз рӯи сифати нек ё бад, ё аз рӯи ягон кораш дода мешавад (муқ. **такаллус**, ки худи шаҳс интиҳоб мекунад); унвон: **лақаб гирифтан**, **лақаб гузоштан**, **лақаб додан**, **лақаб доштан**, **лақаб мондан**, **лақаб ниҳодан**; **лақаб равшантар** аз **ном аст** (маҷ.) лақаб ҷигунағии шаҳро беҳтар аз ном ифода мекунад.

ЛАҚАБГУЗОРӢ لقب‌گذاری исми амал аз **лақаб** гузоштан; лақабмонӣ.

ЛАҚАЙ لقی 1. номи яке аз қабилаҳои туркзабон. 2. намояндаи ин қабила.

ЛАҚАЙӢ لقی مансуб ба қабилаи **лақай**; аспи **лақайӢ** номи яке аз зотҳои аспи боркашу са-ворӣ, ки дар Тоҷикистон парвариш мешавад.

ЛАҚВА a. لقوه тиб. беморие, ки даҳон ё рӯи одам қаҷ мешавад, фалачи рӯй.

ЛАҚИТ a. لقیط kим. қӯдаки навзоди бесоҳиб, бачаи партов.

ЛАҚҚА لقه *nig.* **лаққамоҳӣ**.

ЛАҚҚАМОҲӢ لققماهӣ зоол. як наъъ моҳии қалони мӯйлабдор аз оилаи загорамоҳиҳо.

ЛАҚҚИГӢ لقیگӣ пургӯй, сергапӣ, ҳарзагӯй, ёвагӯй.

ЛАҚҚИДА لقیده сифати феълии замони гузашта аз **лаққидан**; **лаққида мондан** a) беихтиёр сергапӣ кардан, ноогоҳона саргарми сӯҳбат шудан; b) ноҳост дар бораи чизе гуфта мондан, сирреро беихтиёр ором кардан.

ЛАҚҚИДАН لقیدن бисёр ва беҳуда гап задан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй кардан.

ЛАҚҚӢ لقى сергап, серчоғ, ҳарзагӯ; даҳаняла; **лаккӣ афтидан (афтодан)** а) зуд бовар кардан; б) осон фиреб ҳӯрдан, фирефта шудан.

ЛАҚҚОН(И)ДАН لقاندن//لقانیدن *тарзи бавоситаи лакқидан;* касеро бисёр гап занондан, ба гап андохтан (*барои шӯҳӣ ё гапгирӣ*).

ЛАҚҚОН(И)ДАНИ لقاندни//لقانیدни *сифати феълии замони оянда аз лакқон(и)дан;* **лакқон(и)дани** шудан касеро ба гап андохтан хостан, бо мақсад ба гап гирифтани касе.

ЛАҚЛАҚ لقلاق *гуфт.* бемаънигӯй, ҳарзагӯй; сергапӣ.

ЛАҚЛАҚА a. لقلاق *кут.* 1. бонги лаклак. 2. овози саҳти боизтироб. 3. *ниг.* **лақлақ.**

ЛАҚУЛУК لقوق *гуфт., ниг.* **лақ** (лақу лук).

ЛАЛЛУ//ЛАЛЛУК للو//لوق *гуфт.* фарбехи камкуват ва ноӯҳдабаро.

ЛАЛЛУКОНА لوقانه *гуфт.* монанди лаллук; лавандона.

ЛАЛМ للم замини корами беоб, замине, ки обёри намешавад.

ЛАЛМИКОР للمي کار дехқон ё воҳиди дигари кишоварзӣ, ки дар заминҳои лалмӣ киштукор мекунад.

ЛАЛМИКОРӢ للمي کاري киштукор дар замини лалмӣ, зироат дар замини обёринашаванда; **майдони лалмикорӣ** киштзори лалмӣ.

ЛАЛМӢ 1. обёринашаванда; аз барфу борон обхӯранда: **замини лалмӣ;** **лалмӣ киштан** дар замини лалмӣ кишт кардан. 2. ғалла ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар замини лалмӣ рӯёнида шудааст: **ғандуми лалмӣ,** **тарбузи лалмӣ;** **шавад - обӣ,** **нашавад - лалмӣ** (зарб.) дар мавриди аз рӯи таваккал иҷро кардани коре, ки суду зиёни он начандон аст, истеъмол мешавад.

ЛАМА I исп. له зоол. як навъ ҳайвони чуфтсум аз оилаи шутурҳо.

ЛАМА II тибет. له роҳиби буддоиёни Тибет ва Муғулистон.

ЛАМАИЗМ тибет. لهیزم яке аз мазҳабҳои асосии буддӣ, ки пайравонаш дар Тибет, Муғулистон ва Русия (*буриятҳо, қалмиқҳо ва*

түвагиҳо) зиндагӣ мекунанд.

ЛАМАРИЗМ фр. لمارکيزم назарияи инкишофи эволюционии табиии зинда, ки табиатшиносӣ фаронсавӣ Ж.Б. Ламарк (1744-1829) пешниҳод кардааст.

ЛАМ-ЛУМ لم لم *калимаи тасвири;* **лам-лум** карда гаштан гӯфт. бо чизе худро машғул кардан, бо коре худро банд карда гаштан.

ЛАМПА фр. لمپه 1. ҷароғи навъ ва соҳти гунон: лампаи **карасинӣ,** лампаи **овеза,** лампаи **даврапилта,** лампаи **хирасӯз,** **шишай лампа,** лампа(ро) даргирондан, лампаро **хомӯш кардан;** лампаи **сиюм (чилиум)** ҷароғи даврапилтаи равшане, ки асосан ба сақф овехта мешавад; **равғани лампа** карасин; **лампа сӯҳтан** лампа даргирифтан. 2. физ. номи баъзе асбобҳои маҳсус: **лампаи генераторӣ,** лампаи **электронӣ (дар радиотехника);** **лампаи лаҳимкорӣ** лампаи бензинӣ барои тафсонидани лаҳимкаш.

ЛАМПАДОР لمپهدار: радиоприёмники лампадор радиоприёмники бо лампаҳои электронӣ коркунанда.

ЛАМПОЧКА р. لمپاچکه ҷароғе, ки бо қувваи барқ дармегирад.

ЛАМС I a. لمس палмосида, даст-даст карда дарк кардан, бо даст эҳсос кардан (*дурушию гармӣ, сардию гармии чизеро;*) **қобили ламс** ламшавандагӣ, ламспазири; **ламс кардан** а) бо даст эҳсос кардан; б) даст-даст карда дидан чизеро.

ЛАМС II a. لمس *гуфт.* суст, ланҷ: **ламсу фахӯл** сусту лаванд.

ЛАМТУР لمتر ғафс, фарбех, лаванд.

ЛАМҲА a. لمحه *кут.* муддати андак, лаҳза, дам.

ЛАМЬА a. لمعه дураҳш, равшани, партав.

ЛАМЬАФИШОН لمعه‌فشن партавфишон, равшаниандоз.

ЛАМЯЗАЛ a. لمیزل 1. безавол; ҷовид, абадӣ, безаволӣ. 2. безавол (*сифати Худо*).

ЛАНГ I نگ одам ё ҳайвоне, ки як поящ айб дошта (*ҳоҳ модарзод ва ҳоҳ маъюб шуда*), дуруст роҳ рафта наметавонад, чӯлок; **хари**

ланг а) хари як пояш маъюб; б) *маҷ.* сустрафтор, танбал.

ЛАНГ II لانگ *гуфт.* иллат; бало, офат; **ланг будан** иллатнок (нуқсондор) будан; **ланг расидан** осеб расидан, офат расидан.

ЛАНГАР لانگ 1. оҳани вазнини маҳсуси занчирадор, ки вақти таваққуфи киштиҳо барои устувор истодани онҳо ба об мепартоянд: **лангари киштӣ;** **лангар андохтан** // **лангар партофтани** а) ба об лангар партофтани киштӣ барои аз ҳаракат боздоштан (*дар бандар*); б) *маҷ.* дар чое таваққуф кардан; устувору барқарор истодан; **лангар бардоштан** лангар аз об берун овардани киштӣ (*барои ба роҳ баромадан*). 2. чизи вазнине, ки барои дар як вазъият нигоҳ доштани дастгоҳе ба кор мебаранд: **лангари дастгоҳи бофандагӣ;** **лангари соат** қисми таркибии соатҳои деворӣ, ки бо ҷунбидани он ҷарҳҳои соат ба ҳаракат меоянд, раққосаки соат. 3. *таър.* ҷое, ки ҳар рӯз дар он ба фақирон оши умумӣ мебоданд; **лангар зада** бо тамкин, бо викор, бо салобат: **лангар зада истодан,** **лангар зада нишастан.**

ЛАНГАРАК لانگرک *nig.* **лангарча;** **лангараки соат** *nig.* **лангари соат.**

ЛАНГАРАНДОЗӢ لانگراندازی *исми амал аз лангар андохтан;* ҷои **лангарандозии киштиҳо** *nig.* **лангаргоҳ.**

ЛАНГАРГОХ لانگرگاه ҷои лангар андохтан ва истодани киштиҳо; бандар.

ЛАНГАРДОР لانگردار 1. дорои лангар, болангар: **соати лангардор.** 2. сангин, вазнин.

ЛАНГАРИЙ لانگری *мансуб ба лангар* 3; **табаки лангарӣ** табаки бисёр қалон.

ЛАНГАРЧӮБ لانگرچوب чӯби дарозе, ки дорбозон вақти дорбозӣ барои нигоҳ доштани мувозинат ба даст мегиранд.

ЛАНГАС لانگس *:лангас задан* *гуфт.* забона задан (-и оташ).

ЛАНГИДА لانگیده *сифати феълии замони гузашта ва феълии ҳол аз лангидан.*

ЛАНГИДАН لانگیدن 1. ба сабаби иллати модарзод ё маъюбу дардманд будани як пой дуруст

роҳ рафта натавонистан, дар рафтор ҳалал пайдо шудан. 2. *маҷ.* пеш нарафтани коре, дар коре ҳалал ва таваққуф рӯй додан. 3. *маҷ.* дар коре омил набудан, кореро нағз надонистан: **дар коре лангидан;** ◇ **бо (ҳар) ду по лангидан** а) ягон пешравӣ надоштани кор (-и идорае); б) ниҳоят ноӯҳдабаро будани касе; **пои касе дар иҷрои коре налангидан** дар иҷрои коре дудила нашудан, бечуръятӣ накардани касе; **ҷун шутур аз элак лангидан** кори азиморо анҷом дода, дар иҷрои кори хурде очиз мондан; аз ӯҳдаи ҳалли масъалаи душворе баромада, дар ҳалли масъалаи ноҷизе дармондан.

ЛАНГӢ لانگӣ ланг будан; дуруст роҳ гашта на-тавонистан бинобар иллат доштани пой.

ЛАНГОК لانگاک *кит.* ранҷонанда, хафакунанда ва нофорам.

ЛАНГОН لانگان *феъли ҳол аз лангидан;* роҳгардӣ бо пои ланг, лангида (роҳ гаштан); **лангон-лангон** лангида-лангида роҳ рафтан, мисли ланг роҳ гаштан.

ЛАНДАҲУР لندهور одами қавиҳайкали пурзӯри танбал.

ЛАНДАҲУРИ لندهوري танбалӣ.

ЛАНЧ لنج 1. суст, беморнамо; лакот. 2. палаве, ки нисбатан зиёд дам хӯрда ё биринҷаш бо сабаби серобӣ мулоим шудааст. 3. *маҷ.* расво, бемаза, ҷатоқ; ◇ **корро ланҷ кардан** корро вайрон кардан; корро расво кардан.

ЛАНЧА لنجه *кит.* рафтори бо нозу ишва, нозхиром.

ЛАНЧИДАН لنجидن *кит.* 1. қашида баровардан, баровардан (*аз даруни ҷизе*). 2. ба ин тарафу он тараф майл карда мурғобивор роҳ гаштан.

ЛАНҶӢ لنجӣ 1. сустӣ, бемадорӣ; лакотӣ. 2. офат, бало.

ЛАОЛИЙ a. لالی ҷ. лӯълӯ.

ЛАОМА a. مهӯ 1. лаймӣ, нокасӣ. 2. хасисӣ.

ЛАПАР I پر қисми саҳти пеши кулоҳ, кепка; лабай кепка.

ЛАПАР II پر мус. сурудхонии бадехамонанди

дукаса.

ЛАП-ЛАП لپ لپ *калимаи тақлиди садои мавчи об; шалаппас.*

ЛАППАС//ЛАППОС لپس//پاس *гуфт., ниг. лап-лап ва лаппиш 1; лаппас задан дар ҳолати лаппиш будан, лаппидан (-и об ва мавҷҳои дигар).*

ЛАППАСЗАНӢ لپس زنى *мавҷзанӣ.*

ЛАППИДА لپیده *сифати феълии замони гузашта аз лаппидан; лаппода-лаппода лаппиш хӯрда-лаппиш хӯрда.*

ЛАППИДАН لپیدن *чунбидани чизҳои обакӣ; андак талотум доштани об; бо таъсири бод ба чунбиш омадан, амвоҷ хӯрдан (-и парчам ва г.).*

ЛАППИШ لپش 1. *исми феълӣ аз лаппидан; чунбиши чизҳои обакӣ ва эҳтиозози матоъҳои тунуку нозуқ; шалаппас задан; лаппиш хӯрдан* 1. лаппидан, лаппас задан. 2. *физ. ҳаракате, ки дараҷаи муайянӣ такроршавӣ дорад: лаппиши ракқосаки соат, суръати лаппиши механикӣ.*

ЛАППӢ لپي *гуфт. ноҳост, якбора ногаҳон; лаппӣ карда омадан* ноҳост омада мондан.

ЛАППОН(И)ДАН لپاندن//پانиден *тарзи бавоситай феъли лаппидан; чунбонидан, ба чунбиш овардан (-и чизҳои обакӣ ва матоъҳои тунук).*

ЛАППОС لپاس *ниг. лаппас.*

ЛАР لر *кит. 1. ҷӯй, ки онро хоҳ сел ва хоҳ одам қандааст. 2. бағал, каш.*

ларз لرز *асоси замони ҳозира аз ларзидан.*

ЛАРЗ لرز *ларза, ларзиш; табу ларз вараҷа, табларза; тарсу ларз* аз шиддати тарс ларзидан; **бо тарсу ларз** тарсону ларzon; **ларз-ларз** ларзанда, ларzon; **ларз хӯрдан** ларзидан.

ЛАРЗА لرزه *чунбиш, таконхӯрии пай дар пай, ларза, раъша; эҳтиозоз; ларза афкандан (афгандан) // ларза андохтан ниг. ба ларза андохтан; ларза афтодан ниг. ба ларза афтодан; ларза гирифтан касеро ларзидан; вараҷа гирифтан касеро; замин ба ларза омадан // замин ба ларза шудан замин чунбидан, за-*

минчунбӣ шудан; **ба (дар) ларза андохтан // ба ларза даровардан // ба ларза овардан** а) ларзонидан, ба чунбиш овардан; б) **маҷ. чунбонда рӯ ба сустиву вайронӣ овардан; ба ларза афтодан // ба ларза даромадан // ба ларза омадан** ларзидан, такон хӯрдан, ба раъша афтодан.

ЛАРЗАНДА لرزنده *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз ларзидан; ларзон.*

ЛАРЗИДА لرزиде *сифати феълии замони гузашта аз ларзидан; **پ** дили касе ларзида мондан* ҳаросида мондан, ҳаросон шудан, тарсидан.

ЛАРЗИДАН لرزیدن 1. *пайдарҳам, тез-тез ва бо фосилаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ чунбидан, такон хӯрдани ягон чиз (ҷои худро дигар накарда); ба раъша афтодан (-и бадан), ларза хӯрдан: дарағ-дараг (дарак-дарак, дир-дир) ларзидани аъзои бадан, пир-пир ларзидани когаз; замин ларзидан замин чунбидан, ба ларза омадани замин. 2. **маҷ. ҳаросон шуда, ба изтироб афтодан, тарсидан, тарсида ба воҳима афтодан; овози касе ларзидан** дар овози сухани касе эҳсос шудани ҳаяҷони саҳту изтироб; **پ дили касе ларзидан** тарсидан, ҳаросидан, ба воҳима афтодан; **ба худ ларзидан** саҳт ларза гирифтани касе, бо шиддат ларзидани тамоми бадани касе; **чун барги бед ларзидан // барги бед барин ларзидан** саҳт ларзидан аз ғояти тарсу ваҳм.*

ЛАРЗИШ لرزش 1. *исми феълӣ аз ларзидан; ларза, такон, чунбиш, раъша: ба ларзиш овардан ларзондан; ба ларзиш омадан ларзидан. 2. чунбиши муттасили ҷисме, лаппиш.*

ЛАРЗ-ЛАРЗОН لرزлан *дар ҳолати ларзандагӣ, ларзида-ларзида.*

ЛАРЗОН لرزان *феъли ҳол аз ларзидан; дар ҳолати ларзиш буда, ларзанда: бо дастони ларзон, бо овози ларzon: тарсону ларzon дар ҳолати тарсу ларз, бо тарсу ларз; ларzon шудан ларзидан, ба ларза афтодан.*

ЛАРЗОННАК لرزانک *андаке ларзанда; пули ларzonак* кӯпруки ноустувор, пули шалақ.

ЛАРЗОНАНДА لرزانнде *сифати феълӣ аз ларзида; ба ларза дароваранда.*

ЛАРЗОН(И)ДАН لرزانден//لرزانیدن *тарзи бавоси-*

таси ларзидан; ба ларза овардан, ба ларзиш водор кардан; чунбондан, такон додан; ба эхтизоз овардан.

ЛАС لس навъи матои нахии яқранг, ки бештар барои астар ба кор меравад.

ЛАСИН لسین *nig. ласӣ.*

ЛАСӢ لسی *мансуб ба лас;* аз лас дӯхташуда.

ЛАСМ *a.* شم *кит.* бӯсидан, бӯсиш.

ЛАТ I لت 1. задан бо даст, калтак *ва г.,* зарба, латма. 2. халал, монеа; **зарбу лат** задан, калтакӯй, калтаккорӣ, лату кӯб; **лат додан чизро а** задан, такон додан; зада тела додан; б) *хӯр.* лат дода омехта ва тайёр кардани ягон чизи шуррут (*барои пухтан*); в) *маҷ.* халал расондан, монеъ шудан; миёни корро шикастан; **лат додан касеро маҷ.** гап ё раъий касеро гардонда ўро хичил кардан; касеро саҳт сарзаниш кардан, афшонда партофтан; **лат задан nig. лат додан чизро;** б) **лат хӯрдан** а) зарба дидан, ба зарба дучор шудан; б) дар натиҷаи афтодан, беҳаво пой мондан, бори вазниноро бардоштан *ва г.,* муддате дардманд шудан (-и даст, пой ё миёни одам); в) *маҷ.* зада шудан, дучори сарзанишу танқид шудан; **миёни кор лат хӯрдан** *киноя аз* халал ёфтани коре, ба монеае дучор омадани коре.

ЛАТ II لت *кит.* шашпар, гурз.

ЛАТ III لت пора; **лат-лат** пора-пора, порча-порча, тикка-тикка.

ЛАТАНБАР//ЛАТАНБОР لتنبر//لتنبار *кит.* 1. пурхӯр, бисёрхӯр, шикампаст. 2. *маҷ.* ҳечкора, коҳил. 3. нодон, ҷоҳил, аҳмақ.

ЛАТАНБОН لتنبان *кит.* он ки шикамаш аз пурхӯрӣ монанди анбон шавад, шикамбора, пурхӯр.

ЛАТАР لتر 1. *кӯн.* воҳиди вазн, ки ба 2,5 кг барабар будааст. 2. *кит.* як навъ қадаҳи шаробхӯрӣ.

ЛАТБАРДОР لتبدار *чонсаҳт, саҳтҷон; тобовар.*

ЛАТБАРДОРӢ لتبداری *чонсаҳтӣ, саҳтҷонӣ; тобоварӣ.*

ЛАТВИЯГӢ لتویگی *nig. латвӣ.*

ЛАТВӢ لتوی *мансуб ба Латвия; латвиягӣ: забони*

латвӣ, миллати латвӣ; аҳли латвӣ латишҳо.

ЛАТИФ a. لطیف 1. нозук, зариф; нарм. 2. гуворо, форам, матбӯъ. 3. дилкаш, дилпазир, дилписанд; нозанин, раъно, зебо; **андоми латиф** андоми нозуку зебо, каду қомати раъно; **боги латиф** боги дилписанду дилкушо; **бӯи латиф** бӯи хушу форам (-и гулу майса); **савти латиф** овози фораму гӯшнавоз; **санъати латиф** санъати нафис, хунари зебо; **табассуми латиф** табассуми аз рӯи меҳру лутф, табассуми ширин; **табыи латиф** табыи нозук; хулку атвори дилписанд; **таоми латиф** хӯроки хушмазаву гуворо; **чинси латиф** а) чинси нозук; б) *маҷ.* ишора ба зан; **хусни латиф** ҷамоли ҷаззоб, хусни дилфириб; **шеъри (ашъори) латиф** шеъри пурнафосат, шеъри нағз.

ЛАТИФА a. لطیفه 1. яке аз жанрҳои насрин адабиёт аст, ки ҳикоячаҳои шӯхи хандаовар ва нақлҳои кӯтоҳи дилнишинро дар бар мегирад, базла; асқия.

ЛАТИФАГӮЙ لطیفه‌گوی накл кардани ҳикоячаҳои шӯхи хандаовар, зарофатгӯй, мutoiba; **латифагӯй кардан** латифа гуфтан, зарофатгӯй кардан (*одатан барои вақтгузаронӣ*).

ЛАТИФАГӮЙ لطیفه‌گوی он ки латифа мегӯяд, гӯяндаи ҳикоячаҳои шӯхи хандаовар.

ЛАТИФАНАМО لطیفه‌نا монанди латифа, шӯхиомез, ҳикояҳои латифамонанд.

ЛАТИФАНДОМ لطیف‌اندام андоми латиф дошта, нозукандом.

ЛАТИФАНДОМӢ لطیف‌اندامӣ латифандом будан, нозукандомӣ.

ЛАТИФБОЗУ لطیف‌بازو дорои бозу зебо ва нарму нозук.

ЛАТИФӢ لطیفي латиф будан; латофат, назокат.

ЛАТИФМАНЗАР لطیف‌منظر хушрӯй, зебосурат, хушандом.

ЛАТИФПАЙВАНД لطیف‌پیوند мавзун, нозук.

ЛАТИФСИРИШТ لطیف‌سرشت покниҳод, нозуктабъ.

ЛАТИФТАБИАТ لطیفه‌طبعیت некӯсиришт, хушхулк.

ЛАТИФХӮЙ لطیف‌خوئی нармхӯй, хушфеълӣ,

хушхулқӣ.

ЛАТИШ *نېش* *nig.* латвӣ (ахли латвӣ).

ЛАТИШӢ *نېشی* мансуб ба латишҳо; забони латишӣ *nig.* латвӣ (забони латвӣ).

ЛАТМА *a.* *لطمہ* ба ҳамдигар хӯрдани ду чиз; садама, осеб; зарба; тарсакӣ, шаппотӣ; **латма задан** а) зарба расонидан; б) халал расондан.

ЛАТОИФ *a.* *لطائف* 1. *ق.* **латифа.** 2. *кит.* нозукиҳо, борикиҳо. 3. лутфу марҳамат.

ЛАТОИФУЛҲИЯЛ *a.* *لطائف الحیل* *кит.* макру хилаҳои нозук.

ЛАТОФАТ *a.* *لطافت* 1. латифӣ, назокат, нозуқӣ, зариֆӣ. 2. зебой, раънӣ: **латофати субхи баҳорӣ**, ҳусну латофати духтар, ҳусну латофати фасли сол.

ЛАТРА *لتره* *кит.*, *کھن.* пора-пора, дарида.

ЛАТТА *لته* 1. қисме аз матоъ; як порча матоъ аз либос ё ягон чизи кӯҳнаи аз кор баромада: **ба латта бастан, бо латта пок кардан; латтаи кӯхна** *nig.* латтакӯхна; **латтаи охорӣ** а) порчаи охордор, матое, ки барои шах ва ҷилодор шудан ба он охор молидаанд ё ба оби охордор андохта гирифтаанд; б) *маҷ.* матои нав; **латтаи соғӣ** матое, ки бо он чизҳои обакиро аз чирку дурд *ва* *г.* соғ мекунанд, порча барои полудани моеот. 2. *маҷ.* одами аз ҳад зиёд мулоимтабиату сустирода; **Латтаи касе ба (бар) об афтидан** а) сирри касе фош шудан; б) расвову шарманда гардидан.

ЛАТТАБАНД *لته بند* бо латта басташуда; **латтабанд** *кардан* бо латтае бастан (*мас.*, даҳони сатиро).

ЛАТТАГИН//ЛАТТАГӢ *لتگین//لتگي* он чи ба латта марбут ё аз латта дӯхта шудааст.

ЛАТТАКӮҲНА *لته کنه* латтаи фарсада ва нодаркор; либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекора.

ЛАТТАПАРАСТ *لته پرست* зан ё марде, ки ба либоспӯши ва умуман ба сару либос аз ҳад зиёд аҳамият медиҳад.

ЛАТТАПЕЧ *لته پیچ* он чи ба латта печонда шудааст; **латтапеч** *кардан* бо латта печонидан.

ЛАТТАПОРА *لته پاره* порчае аз матои кӯҳнаву

нодаркор, латтакӯхна; лахтак.

ЛАТТА-ПУТТА *لته پته* либос ва дигар чизҳои кӯҳни бекора ё камарзиш.

ЛАТТАХОР *لته خوار* *бот.* навъи алафи бегона, ки одатан дар ғаллазор мерӯяд ва баргу пояи сабзу сафедҷатоби нарми хордор ва гули сабадаки бунафшу сурхранг дорад.

ЛАТХОРА *لختخواره* он ки зарбаҳоро тоқат ва таҳаммул мекунад.

ЛАТХӮРӢ *لختخوری* зарбҳӯрӣ, садама дидан.

ЛАТХӮРДА *لختخورده* *سیفاتی فهولی* замони гузашта аз лат *хӯрдан*; зарбаҳӯрда, садамадидан.

ЛАТХӮРДАГӢ *لختخوردگی* *شکلی دигاري سیفاتی فهولی* замони гузашта аз лат *хӯрдан*: **латхӯрдагихои бадан.**

ЛАФ(Ф) *ف* печнониш дар шакли лӯла, лӯлакорӣ; **лаффу нашр адӣ.** дар шеър ё наср дар як қатор омадани ҷанд қалима (*мас.*, *исм*), ки дар паси онҳо қалимаҳои муносибашон (*мас.*, *сифатҳо* ё *феъҳояи*) мутаносибан ба ҳамон миқдор оварда мешаванд.

ЛАФЕТ *ولم* *لخت* *ҳ.* маснади тӯп, аробаи тӯп, пояи тӯп.

ЛАФЗ *a.* *لقط* 1. ғапе, ки аз даҳон мебарояд, сухан, қалом, ғап. 2. *гуфт.* забон, лаҳча; **лафзи қабех** сухани зишт, ғали ганд; дашном; **лафзи бад доштан** бадгап будан, дуруштсухан будан; **лафз ба лафз** қалима ба қалима, ҳарф ба ҳарф, таҳтуллафз; **◊ аз лафзи худ гаштан** аз қавли худ гаштан; аҳдшиканӣ кардан.

ЛАФЗАН *a.* *لقطا* даҳонакӣ, ба таври шифоҳӣ.

ЛАФЗБОЗ *لقط باز* *nig.* суханбоз.

ЛАФЗБОЗӢ *لقط بازی* суханбозӣ, сухан-пардозӣ (*ба маъни кам аҳамият дода*); сафсатагӯй.

ЛАФЗӢ *لقطی* шифоҳӣ, даҳонакӣ; **адабиёти лафзӣ** адабиёти даҳанакӣ, фолклор; **санъати лафзӣ адӣ.** яке аз ду санъати бадӣ, ки зебоии суханро ба мадди аввал мегузорад.

ЛАФИФ *a.* *فیف* *nig.* 1. дарҳампечида. 2. *маҷ.* ҳамроҳ, дӯсти холис.

ЛАФЧ//ЛАФҔ *لچ//لچ* *kit.* 1. лаби гафси оvezон

мисли лаби шутур. 2. гӯштпораи беустухон.

ЛАФЧА//ЛАФЧА لغچه//لغچه *nig.* лафч.

ЛАФЧАН لغچن *кит.* одами лабгафс.

ЛАФЧ لغج *nig.* лафч.

ЛАФЧА لغج *nig.* лафча.

ЛАХА لخه кӯхна, кафши кӯхна, ки дар пой на-
меистад.

ЛАХА-ЛАХА لخه لخه *гуфт.* кӯхнаи чигда-чигда,
дарида; **кӯрпаи лаха-лаха** кӯрпаи кӯхнаи да-
ридагӣ.

ЛАХ-ЛАХ لخ لخ *шакли қӯтоҳшудаи лаҳт-лаҳт;*
тамоман порашуда ва дарида.

ЛАХЛАХА لخه لخه *кит.* хушбӯихои омехта (*аз
мунику анбар ва г.*).

ЛАХТ I لخت пора, хисса, қитъа, тикка; **лахте а)**
порае, қисме, қитъае аз чизе; **б) кит.** нафасе,
даме, лаҳзае; **лахти чигар** порае аз чигар; чи-
гарпора; **муқ. хуни чигар; лаҳт-лаҳт а)** пора-
пора, тикка-тикка; **б) кит.** кам-кам, андак-
андак; **лахти ҷон қинояз** аз шахси ниҳоят азиз;
лахти хун гардидани чигар чигархун шудан
аз дарду алам; гирифтори ғами саҳту муси-
бат шудан.

ЛАХТ II لخته *кит.* шашпар, гурз, лат; **лахти**
Рустам гурзи Рустам.

ЛАХТА لخته порчаи хурде аз чизе, тикка, пора;
лахтаи хун хуни баста, хуни хушкшуда; **лах-
та-лахта** а) порча-порча; б) лӯнда-лӯнда (*оид
ба хун*); **лахта кардан** ба порчаҳои хурд му-
баддал кардан, тика-тика кардан.

ЛАХТАК لختک пораи баъд аз либосбурӣ мон-
даи матоъ, куроқ.

ЛАХТАШАВӢ لخته‌شوي ғафс шудани хун.

ЛАХЧА لغچه 1. оташпора, ахгар; қисми баъд аз
шӯъла зада сӯхтан сурхшудамондаи ҳезуму
ангишт; **лахча барин // лаҳчай оташ барин**
сурхи ба ранги лаҳчай оташ монанд. 2. **маҷ.**
қисми насӯхта сиёҳшудамондаи ангишту
ҳезум, чуғ.

ЛАХЧАВОР لغچه‌وار мисли лаҳчай.

ЛАХЧАК//ЛАХШАК لغچک//لخشک оши ҳами-
раш порча-порчаи чоргӯша буридашуда,

туппа.

ЛАХШ لخش 1. лағз, лахшидан, лағзидан. 2.
гуфт. заҳм.

ЛАХША لخشه *гуфт.* заҳм.

ЛАХШИДА لخشیده *сифати феълии замони гу-
зашта аз лаҳшидан;* раҳшида, дураҳшида,
тобида.

ЛАХШИДАН I لخشیدن *nig.* лағцидан.

ЛАХШИДАН II لخشیدن рахшидан, дураҳши-дан.

ЛАХШИШ لخشیش *nig.* лағжиш.

ЛАХШОН لخشن навъи шириниӣ.

ЛАХ له *кит.* 1. шароби ангур. 2. бӯй.

ЛАХА له *василаи рӯзгузаронӣ,* василаи гуза-
рони зиндагӣ, маҳола.

ЛАХАБ له *کит.* забонаи оташ, шӯълаи оташ.

ЛАХАД له *حد* шикофи таги гӯр, ки мурдаро ба
он ҷо мегузоранд; гӯр, қабр; **د از گاҳворا تو
لاҳад** аз тифлӣ то охири умр; як умр; **ҳоки
лаҳадро бахшидан** дар мавриди таъкид кар-
дани ниҳояти хасисии касе ба кор мебаранд.

ЛАХВ له *له* он ҷо ки қас ҳудро бо он андармон
мекунад, моји саргармӣ ва бозӣ; **лаҳву лаъб**
шӯҳию бозӣ.

ЛАХЗА له *لحظه* 1. фурсати як бор нигоҳ кардан,
микдори вақте, ки ба як ҷашм ба ҳам задан
баробар аст, дам, он, сония; вахла, ламҳа. 2.
вақти воқеъ шудани амале, мавриди рӯй до-
дани воқеа; вақт, замон, ғоҳ, асно, ҳангом;
лаҳза(ҳо)и дидор фурсати андаки мулоқот ва
хотирае аз он; **лаҳза(ҳо)и дарс** ҷузъҳои дарс,
қисмҳое, ки мундариҷаи дарсро ташкил ме-
диханд. 3. *нав.* ягон ҷиҳати ҳодиса ё шароите:
лаҳза(ҳо)и манғӣ, лаҳза(ҳо)и мусбат; лаҳзai
аввал дар ибтидо, сараввал; **ин лаҳза** ин дам,
ин вақт, дар ин асно; **ҳамон лаҳза** фавран,
дарҳол; **ҳар лаҳза** ҳар дам; ҳама вақт, мудом;
ҷанд лаҳза як муддати кӯтоҳ; **ягон лаҳза** як
лаҳза ҳам, муддати хеле кам; **як лаҳза** а) як
дам, муддати кӯтоҳе; б) **маҷ.** ҳеч ғоҳ; **лаҳза ба
лаҳза** а) дам ба дам, ҳар лаҳза, ҳар замон;
зуд-зуд, тез-тез; б) сония ба сония, торафт; **аз**
лаҳзai нахустин аз сония нахустин; аз иб-
тидо; **дар лаҳзai...** дар вақти..., дар аснои...

ҳангоми..., хини....; (**дар**) **лаҳзай аввал** дар нахустин сония; дар ибтидо; **пас аз лаҳзае** пас аз андак вакт, муддати зиёде нагузашта.

ЛАХЗАВӢ *لەختوی لەختوی* марбут ба лаҳза, зудгузар.

ЛАХЗАШУМОРӢ *لەحظه‌شماری* 1. шумурдани лаҳзаҳо. 2. **маҷ.** бошиддат интизорӣ кашидан, беҳад интизор шудан.

ЛАҲИБ *a.* *لەیب* кит. гармии оташ ва ё шӯълаи бедуди он, забонаи оташ.

ЛАҲИМ *a.* *لەیم* *tex.* бо танакор (бӯра) тоза карда, қалъагӣ ё хӯлаи обшуда давонда, пайванд кардани филизот ё маҳкам кардани сӯроҳҳо дар асбобҳои филизӣ.

ЛАҲИМКАШ *لەیم‌کش* *tex.* асбобе, ки дар оташи лампаи лаҳимкорӣ тафсонда бо он лаҳимкорӣ мекунанд.

ЛАҲИМКОР *لەیم‌کار* он ки олоту асбобҳои филизири ба тариқи лаҳим пайваст ё сӯроҳгирӣ мекунад.

ЛАҲИМКОРИӢ *لەیم‌کاری* амали ба тариқи бо лаҳим пайваст кардани филизот ё маҳкам кардани сӯроҳи асбоби филизӣ; касбу кори лаҳимкор.

ЛАҲИМХӮРДА *لەیم‌خورده* лаҳимзада, ҷӯшхӯрда.

ЛАҲИФ *a.* *لەیف* намадзин.

ЛАҲМ *a.* *لەم* гӯшти беустухон; **забон** гӯшти лаҳм *аст* (*маҷ.*).

ЛАҲМӢ *لەمی* гӯштӣ; фарбех, чок.

ЛАҲН *a.* *لەن* 1. оҳангги гуфттор; овоз. 2. нағма, оҳанг, наво.

ЛАҲНАҚ *لەنک* овоз ва нағмаи зариф.

ЛАҲФ *a.* *لەف* дарег, андӯҳ, таассуф, ҳасрат.

ЛАҲҶА *a.* *لەجه* 1. тарзи сухан гуфтан ва талаф-фузи хоси як маҳал. 2. *зби.* навъи забони гуфтугӯии умумихалқӣ, ки дар худуди муайян муюширату мубодилаи афкори мардум бо он сурат мегирад, шева, диалект; **лабу лаҳҷа** карда ҷарbzабонӣ карда, гапдонӣ карда.

ЛАҲҶАВӢ *لەجوي* *mansub ba lahja;* хоси лаҳҷа, шевагӣ; **унсурҳои лаҳҷавӣ** калимаю ибора, хусусияти фонетикӣ ва ғайраи хоси ягон

лаҳҷа, диалектизмҳо.

ЛАҲҶАГӢ *لەچگي* *nig.* лаҳҷавӣ.

ЛАҲҶАШИНОС *لەجه‌شناس* *zbi.* мутахассис ва олими забоншинос, ки оид ба лаҳҷаву шева тадқиқот мебарад.

ЛАҲҶАШИНОСӢ *لەجه‌شناسي* *zbi.* илм оид ба омӯхтани лаҳҷаҳои забон, диалектология.

ЛАЧАК *لچك* 1. рӯмоли хурди сегӯшае, ки занҳо ба сар ё гардан мебанданд. 2. пардаи оvezони зери гардани баъзе парандахо: **лаҷаки хурӯс.**

ЛАЧ *لچ* *کҳн.* лагаде, ки пушти по мезананд.

ЛАЧ(Ч) *a.* *لچ* лаҷочат, ситета, якравӣ, якраҳа-гӣ.

ЛАЧАН *لجن* сиёҳлой, лойқа.

ЛАЧОМ *لجام* *муарраби лагом//лигом;* афзоре, ки вақти саворӣ ба сару даҳони асп меандозанд (*борои идора кардани рафтари асп*), ҷилав, инон: **лаҷоми нӯқракӯб ё тиллокӯб,** **лаҷоми зулфдор,** **лаҷомро кашидан,** **лаҷомро сар додан,** **лаҷом хоидани асп;** **лаҷом задан** а) ба сару даҳони асп лаҷом андохтан; б) *маҷ.* касеро ба худ мутеъ кардан; ♀ **лаҷоми касеро сар дода мондан** касеро дар кору рафтор ба ихтиёри худ voguzoштан, касеро ба сари худ мондан; **лаҷоми худро ба дasti касе додан** ихтиёри худро ба дasti касе додан, мувофиқи раъй ва нишондоди дигаре кор кардан; **лаҷоми касеро кашида мондан** касеро дар бораи ягон рафтор ё кирдори ношоямаш огоҳонидан; **лаҷоми суханро ба тарафи дигар тофтан** мавзӯи гапро дигар кардан.

ЛАЧОМАК *لجامک* *kit.* кафидагии кунчи лаби инсон.

ЛАЧОМГУСАСТА *لجام‌گسته* *nig.* лаҷомгусехта.

ЛАЧОМГУСЕХТА *لجام‌گسيخته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз лаҷом гусехтан;* аспе, ки лаҷомашро пора кардааст. 2. *маҷ.* одами бетартибу беинтизом, одами худсар.

ЛАЧОМГУСЕХТАГӢ *لجام‌گسيختگي* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лаҷом гусехтан;* вазъ ва ҳолати лаҷомгусехта, афсоргусехта будан. 2. *маҷ.* аз ҳадди худ фаротар по гузоштан, бебандуборӣ.

ЛАЧОМДӰЗ *لجام‌دوز* он ки кору шуғлаш дӯхтани

лачом аст, сарроҷ.

ЛАЧОМЗАДА لجامزدہ *сифати феълии замони гузашта аз лаҷом задан; аспи лаҷомзада* аспи лаҷомдори омодаи саворӣ.

ЛАЧОМНОПАЗИР لجامنپذیر 1. лаҷомнашудани (*асп*), саркаш. 2. он ки ё он чи ҳеч гуна қонуну қоидаро намепазирад.

ЛАЧОЧ *a.* لجاج 1. ситезакорӣ; якраҳагӣ, инод. 2. аз ҳад гузаронидан дар гуфтан ва кардани коре, ифрот; **лаҷоҷ додан** кашол додан.

ЛАЧОЧАТ *a.* لجاجت напазируфтани сухани дуруст ва мантиқӣ, якроҳагӣ, хирасарӣ.

ЛАЧЧОРА *a.* لجاره *кит.* ҷангара, арбадаҷӯй.

ЛАШ I لش *кит.* 1. *ниг.* **лоша**. 2. *маҷ.* танбал, бегайрат. 3. *гуфт.* суст, бекувват; **лаш кардан** (ё *намудан*) сусту бекувват кардан. 4. часади забҳшуда ва пӯсткардаи ҳайвон.

ЛАШ II لش: *лашу луш гуфт.* чизу ҷораи одатан бекора; майда-ҷуйдаи рӯзгор, локу пар.

ЛАШКАР لشکر тамоми қувваҳои мусаллаҳи давлат, сипоҳ, қӯшун, артиш: **лашқари душман**, **лашқари горатгар**, **лашқари инқилоб**, **лашқари коргар**, **лашқари пиёда**, **лашқари фатху зафар**, **лашқари сулҳ**, **сардори лашқар**, **лашқар** ҷамъ **кардан**, **лашқареро шикаст додан**, **шикаст** **хӯрдани лашқаре**; *ба таври истиора:* **лашқари зимистон рафт**, **лашқари хоб** аз диди ғурехтан, **бар лашқари ғам** ҳучум **овардан**, мулки дилро **гирифтани лашқари ғам**; **лашқари ҳалқӣ** сипоҳе, ки дар замони ҷанг барои мадад расондан ба қувваҳои мусаллаҳ аз ҳисоби одамони аз ӯҳдадории ҳарбӣ озод ташкил меёбад; **лашқари ҷаррор** а) лашқари сершумор, анбӯҳи лашқар; б) *маҷ.* лашқари далер; **лашқар** **кашидан** бо лашқар ба қасди ҷанг равона шудан.

ЛАШКАРГОХ لشکرگاه ҷои исти мувакқат ё доимии лашқар, урдугоҳ.

ЛАШКАРИЙ لشکری 1. *mansub ba лашқар.* 2. ҳар кадом аз аҳли лашқар, ҳарбӣ, сипоҳӣ; сарбоз.

ЛАШКАРКАШ لشکرکش сардори лашқар, саркарда.

ЛАШКАРКАШӢ لشکرکشӣ ба ҷанг бурдани

лашқар, сипаҳсолорӣ; ҳуҷум.

ЛАШКАРШИКАН لشکرشکن шикастдиҳандай лашқар, марди шуҷои лашқаршикоф, ки бар қалби лашқари душман ҳамла оварда, ба ў зарбаи ҳалокатовар медиҳад.

ЛАШКАРШИКАНӢ لشکرشکنӣ амали лашқаршикан; шикастан ва пароканда кардани лашқар.

ЛАШКАРШУКУФ لشکرشکوف *кит.* шуҷоъ, диловар.

ЛАЪБ *a.* لعب бозӣ; **лаҳву лаъб ниг. лаҳв.**

ЛАЪБГАР لعبگر бозингар; фусунгар, найранг-боз.

ЛАЪЛ لعل (*муарраби лол*). 1. *маъд.* яке аз сангҳои қиматбаҳои сурҳ аз ҷинси ёқут; **лаъли Бадаҳшон** яке аз навъҳои аълои лаъл, ки дар қӯҳистони Бадаҳшон ёфт мешавад. 2. *маҷ.* сурҳ, ба ранги сурҳ; **лаబи лаъл** лаби сурҳранг. 3. *маҷ.* лаби лаългуни маъшуқа: **ба таври истиора:** **лаъли лаб**, **лаъли сухангӯ**, **лаъли рӯҳафзо**, **лаъли ҳандон**, **лаъли ҷонбахш**, **лаъли шакарбор...**; ҳам лаъл ба даст **ояду ҳам ёр наранҷад.** (зарб.); **лаъл** ба даст **омадан** комёб шудан, ба максад расидан.

ЛАЪЛАК لعلک *кит., тиб.* бемории сӯхтаний.

ЛАЪЛВАШ لعلوش лаълмонанд, лаълосо.

ЛАЪЛГАР لعلگر бо лаъл ороишдиҳанда.

ЛАЪЛГУН لعلگون чун лаъл, сурҳ: **шароби лаългун.**

ЛАЪЛГУНА لعلگونه 1. он чи ба лаъл монанд аст, лаълранг, лаълмонанд. 2. *маҷ.* шоду масрур, фурӯзон, рӯҳбаланд.

ЛАЪЛИЧА لعلیچه 1. лаълии ҳурд. 2. *мус., ниг. санҷ.*

ЛАЪЛӢ I لعلى 1. зарфи пахни лабадори филизиӣ барои овардани зарфҳо ё гузоштани меваҳои ҳушк ва қанду курс дар рӯи дастарҳон ва ё барои бурдани ҳӯрокиҳо ба ҷое; **лаълию дастарҳон** *киноя аз* дастовезе иборат аз кулчаю мева ва қанду курс. 2. *мус., ниг. санҷ.*

ЛАЪЛӢ II لعلى 2. *mansub ba лаъл.* 2. ба ранги лаъл, лаългун, сурҳ.

ЛАЪЛҚАНД *لعلقند* ширилаб, сурхлаби ширингуфтор (*сифати маҳбуба*).

ЛАЪЛОШОМ *لعاشام* кит. 1. майошом, майхӯр. 2. киноя аз хуношом, хунхор.

ЛАЪЛФОМ *لحلفام* *nig.* лаългунा 1.

ЛАЪН *:لعن* таъну лаън таънаву нафрат.

ЛАЪННАТ *a. لعنت* дуои бад; бадгӯй, изҳори нафрят; **лаъннат ба...** таъбири дашном, ки дар мавриди изҳори нафрату мазаммати саҳт ба касе ё чизе гуфта мешавад; **таънаву лаъннат** маломату нафрят; **лаъннат кардан // лаъннат фиристодан // лаъннат хондан** нафрин гуфтган, изҳори нафрату дашном кардан.

ЛАЪННАТИЙ *لعنتی* *mансуб ба лаъннат*; лаъннаткарда, малъун; сазовори лаъннат: **адӯи лаъннатӣ, рашики лаъннатӣ, саги лаъннатӣ, чонвари лаъннатӣ**.

ЛАЪННАТКАРДА *لعنت کرده* *nig.* лаъннатӣ.

ЛАЪННАТНОМА *لعنتنامه* навиштае, ки дар бораи лайн будани касе далолат меқунад, но маи лаъннат.

ЛЕВЛАНГ *ليونگ* кит. дӯги хушкшуда, қурут, қашк.

ЛЕГАЛИЙ *ليگلى* барои фаъолияти ошкоро иҷозат додашуда, қонунӣ шинохташуда, *муқоб. пинҳонӣ: хизби легалий, легалий шудан (гардонидан)*.

ЛЕГИОН лот. *ليگيان* 1. номи қисмҳои маҳсуси ҳарбӣ ва политсия дар баъзе мамлакатҳо. 2. *таър.* номи қисми ҳарбӣ дар Рими қадим.

ЛЕЗАК *ليزک* варз., нав. ҷиҳози варзишӣ, ки ба поӣ баста, бо вай дар рӯи барф ва яҳ ҳаракат меқунанд; лижа.

ЛЕЗГИН *ليزگين* *nig.* лазғӣ 2.

ЛЕЗИДАН *ليزيدن* *nig.* лагжидан.

ЛЕЙБОРИСТ англ. *ليبارست* узви хизби лейбористӣ.

ЛЕЙБОРИСТИЙ *ليبارستي* ҳизби коргариест дар Инглистон ва баъзе давлатҳои дигар, ки сиёсати ислоҳоти созишкоронаро пеш мебарад: *хизби лейбористӣ*.

ЛЕЙКОТСИТ *لييكاتسيت* биол. яке аз қисмҳои таркибии хун, ки аз ҳуҷайраҳои сафедтоби

ҳаракатдор иборат мебошад.

ЛЕЙТЕНАНТ фр. *لیئتنانت* *x.* унвони афсари хурд дар қувваҳои мусаллаҳ; **лейтенанти** қалон дараҷаи сеюми унвони афсарӣ; **лейтенанти** хурд дараҷаи аввали унвони афсарӣ.

ЛЕЙТЕНАНТИЙ *لیئتننتی* *mansub ба лейтенант*.

ЛЕК *لیک* шакли кӯтоҳи лекин.

ЛЕКИН *لیکن* *pайвандаки хилоғӣ* 1. аммо, vale, лекин. 2. бо вучуди ин; дар баробари ин.

ЛЕКСИКА ю. *لیکسیکه* збш., *nig.* **вожагон**.

ЛЕКСИКӢ *لیکسیکی* збш. *mansub ба лексика;* вожагонӣ, луғавӣ.

ЛЕКСИКОГРАФИЯ ю. *لیکسیکا گرفیه* збш., *nig.* **фарҳангнигорӣ**.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ ю. *لیکسیکالا گیه* збш., *nig.* **вожашиносӣ**.

ЛЕКСИЯ лот. *لیکسیه* баёни лафзии ягон мавзӯи таълимӣ ё илмию сиёсӣ; маърӯза; суханронӣ; **лексияи оммавӣ** шакли тарғиб ва паҳн кардани донишҳои сиёсӣ ва илмӣ дар муссисаҳои фарҳангии маърифатӣ; **лексияи таълимӣ** яке аз шаклҳои таълим ва усулҳои тадрис дар мактабҳои олий.

ЛЕКТОР лот. *لیکتار* *nig.* **маърӯзакунанда**.

ЛЕЛА(К) *لیله//لیک* гуфт., *nig.* **ангушт**.

ЛЕНТА олм. *لینته* 1. матои нағиси паҳни тасмамонанд, ки барои ороиши либос ва мӯи сари занону духтарон ба кор мебаранд. 2. *nig.* **навор**; ҳар ҷиҳи шабехи навор: **лентай оик; лентаи сабти овоз**.

ЛЕПТОП англ. *لپتاپ* навъи компьютери сабук, батареядор, ки ба сурати кифи хурд соҳта шудааст, ноутбук.

ЛЕС *لیس* 1. асоси замони ҳозира аз **лесидан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни лесанд: **косалес, табақлес...**

ЛЕСАҚ *لیسک* зоол. тӯқумшуллук, ҳалазун: **кирми лесак; мӯрчаи лесак** мӯрчаи хурд.

ЛЕСАНДА *لیسنده* *сифати феълии замони ҳозира* аз **лесидан**; он ки ё он чи ки ҷизро мелесад.

ЛЕСИДА *لیسیده* *сифати феълии замони гузашта*

аз лесидан; лесида-лесида дар ҳолати лесидан, лесида истода; лесида рафтан андак расида гузаштан; ♀ хок лесида сифати феъли замони гузашта аз хок лесидан; гурба барин лесида калон кардан касеро аз ҳад зиёд эҳтиёт ва ғамхорӣ карда, ба воя расонидан; **хоки мадрасаро лесида баромадан** азобу ма-шакқати мадрасаро аз сар гузаронидан, гарди мадрасаро ҳӯрдан.

ЛЕСИДАН لیسیدن 1. бо забон молидани чизе, бо забон молида пок кардани чизе: **ангушт лесидан, лабро лесидан, табакро лесидан**. 2. расида гузаштан. 3. маҷ. ҳӯрдан; ҳӯрда нобуд кардан; ♀ таги табаки касеро лесидан бар дари кас хизматгорӣ кардан; **хок лесидан** гурунгай кашидан; ба саҳтӣ рӯз гузаронидан; **хоки замини сиёҳро лесидан** *nig*. **хок лесидан**.

ЛЕСОЛЕС لیسالیس зиёд лесидани чизе.

ЛЕСОН(И)ДАН لیساندن//لیسانیدن *тарзи бавоситаи феъли лесидан*; ба лесидан водор кардан, маҷбур ба лесидан кардан.

ЛЕТАРГИЯ ю. لیترگیه *тиб.* бемории хоболудӣ; хоби сакта.

ЛЁТЧИК *r.* لیاتچیک *nig*. **фазонавард**.

ЛИБЕРАЛ лот. لبیرل пайрав ё тарафдори либерализм; узви ягон ҳизби либералӣ.

ЛИБЕРАЛИЗМ лот. لبیرلیزم назария ва ҷараёни сиёсӣ, ки тарафдорони соҳти парламентӣ ва озодии номаҳудуи демократию буржуазиро муттаҳид мекунад.

ЛИБОС *a.* لباس пӯшоқ, пӯшиданӣ, танпӯш, он чи ба тан мепӯшанд: **либоси арӯсӣ** (домодӣ), **либоси варзишӣ**, **либоси занона** (бачагона), **либоси дарида**, **либоси мотам**, **либоси нав**, **либоси пахтадор**, **либоси сабук**, **либоси сиёҳ**, **либоси низомӣ**, **либос дӯхтан**, **либос пӯшидан**, **либос кашидан**, **либос шустан**, **тағири либос** кардан, ба таври истиора: **либоси ғам** пӯшидан, **либоси идона** пӯшидан, **либоси сабзро** ба бар кардани саҳро, **либоси сиёсӣ** пӯшонидан ба гапи **касе**, дар **либоси сухан** ифода ёфтани фикре; **либоси атлас** куртаю лозими аз матои атлас дӯхташуда; **либоси корӣ** либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд; **либоси расмӣ** либоси аз ҷиҳати дӯхт ва ранг якхела (-и ҳарбиён, кормандони мақомоти қуд-

ратӣ, талабаю донишҷӯёни баъзе таълим-гоҳҳо); **либоси рӯ** либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (аз қабили чома, палто, боронӣ); **либоси таг** он чи дар зери куртаю шалвор, яъне ба рӯи бадан мепӯшанд, тагпӯш; **либоси хонагӣ** почомаву хильъат ва дигар либос, ки хоси дар хона пӯшидан аст; ♀ **ба либоси касе қайқ даромадан** *nig*. **پӯстин** (ба пӯстини касе қайқ даромадан); **одаму либос**, **хонаву палос** (зарб.) одамро либос ва хонаро палос зинат дода, назаррабо мегардонад, зеби одам либос бошад, зеби хона палос аст.

ЛИБОСБУР لباسبر устойе, ки андоза гирифта, матоъро бурида, барои либосдӯй омода мекунад, бурандай либос.

ЛИБОСБУРӢ 1. **مانсуб ба либосбур:** коргоҳи либосбурӣ. 2. шуғл ва қасби либосбур.

ЛИБОСВОР لباسوار матои муносаби либосдӯй; **як либосвор...** миқдори матоъ, ки аз он ягон либос (*мас., куртаву лозимӣ*) дӯхтан мумкин аст.

ЛИБОСВОРӢ لباسوارӣ матоъҳое, ки аз онҳо либос дӯхта мешавад.

ЛИБОСДОР لباسدار ҷомадор, он ки ба тан либос дорад.

ЛИБОСДӮЗ لباسدوز дӯзанда, хайёт, дарзӣ.

ЛИБОСДӮЗӢ لباسدوزӣ исми амал аз **либос дӯхтан**; шуғл ва қасби либосдӯз; хайётӣ: **устохонаи либосдӯзӣ**.

ЛИБОСКАШӢ لباسکشӣ исми амал аз **либос кашидан**; хонаи **либоскашӣ** хона барои тағири либоси варзишгарон, шиноварон ва

ЛИБОСҚАПАК لباسقپک ғуфт. қапак барои либоси шустаро доштан (*то ин ки ба замин наафтад*).

ЛИБОСОВЕЗАК لباسآویزک тахтай меҳзада ё сепояи ҷангакдори маҳсус барои овехтани либос ва каллапӯшҳо.

ЛИБОСПӮШӢ 1. исми амал аз **либос пӯшидан**. 2. тарзи пӯшидани либос, чӣ хел пӯшидани либос.

ЛИБОСФУРӮШӢ لباسفروشӣ он ҷо, ки либос

мефурӯшанд: **мағозаи либосфурӯшӣ**.

ЛИБОСХОНА *لباسخانه* хонаи маҳсус дар биноҳои ҷамъиятӣ барои нигоҳ доштани либосҳои рӯ, ҷолибос, ҷомаҳона.

ЛИБОСШӮЙ *لباسشوبي* исми амал аз либос шустан; *nig.* ҷомашӯй.

ЛИБРЕТТО *ит.* *لبریتا* санъ. матни асари қалони мусикӣ (*опера*, *оперетта*), ки сароида мешавад; мазмуни муҳтасари опера, балет *ва г.*

ЛИВО *a.* *لوا* байрақ, алам, парчам: дар зери ли во..., ли вои дӯстӣ афроштан, ли вои зафар афроштан, ли вои истиқлол афроштан.

ЛИВОТА *a.* *لواطه* бачабозӣ, амрадбозӣ.

ЛИВОТАГАР *لواطه‌گر* бачабоз, амрадбоз.

ЛИГА I *фр.* *لیگه* 1. иттифоқ, иттиҳод; маҷмаъ: **Лигаи Миллатҳо** (*таър.*), **Лигаи давлатҳои араб**. 2. *варз.* ҷанд дастае, ки дар мавсими боziҳои варзишӣ дар гурӯҳе муттаҳид карда шудаанд: **лигаи олий**, **лигаи якум**.

ЛИГА II *ит.* *لیگ* мус. аломати камоншакли нотавӣ, ки пайвастагии нотаҳоро нишон мебидад.

ЛИГАТУРА *лот.* *لیگتوره* збш. шакли пайвастаи ду ё зиёда ҳарфҳо дар навишт (*mas.*, ҳарфҳои дар як ҷо навишташудаи кофу алиф *ва г.* дар ҳати арабӣ).

ЛИГОЯТ *a.* *لغایت* ба шумули..., то худи..., то ҳадди...

ЛИДЕР *англ.* *لیدر* 1. сарвар, роҳбар. 2. *варз.* пешсафи мусобиқа.

ЛИЖА *r.p.* *لیژه* асбоби чӯбӣ ё оҳанине, ки ба таги по баста, бо ёрии ду ҷӯбдасти дарози асомонанд ҳудро тела дода, дар рӯи барф лағжида роҳ мегарданд, лезак.

ЛИЖАРОНӢ *варз.* бо лижа роҳ гаштан дар рӯи барф; *nig.* **лижатозӣ**.

ЛИЖАТОЗ *لیژه‌تاز* он ки дар рӯи барф бо лижа медавад.

ЛИЖАТОЗӢ *варз.* навъе аз варзиши зимистонӣ, ки дар он варзишгарон рӯи барф бо лижа лағжида медаванд, лижаронӣ.

ЛИКЁР *фр.* *لکیار* нӯшокии ширину хушбӯй, ки

аз спирту шираи мевае тайёр мекунанд.

ЛИККАС *لکس* *nig.* **лик-лик**; **ликкас** кардан парида гаштан, ҷаҳида гаштан; **ликкас** карда омадан маҷ. зуду ногаҳон омадан ба ҷое.

ЛИККОНДАН *لیکاندن* чунбондан (*думро*).

ЛИКЛИК *لیک* *لیک* *guft.* ҷӯбаки ба зери дӯли осиё баста, ки ба рӯи санг расида, бо гардиши санг ларзида, боиси муттасил аз дӯл поин рехтани гандум мегардад.

ЛИК-ЛИК *لک لک* 1. *калимаи тақлиди овози* чунбидани ҷӯби зери дӯли осиё дар вақти гардиши санг. 2. *калимаи тасвири* тарзи думчунбонии саг *ва г.*

ЛИҚ *ق* *guft.* пур; лаболаб, саршор: **лиқ** пур будан ниҳоят пур будан; **лиқ одам** будан ниҳоят пур аз одам будан, воқеъ гаштани одамони хеле зиёд дар ҷое; **ҷашми касе лиқи об шудан** ҷашми касе пур аз ашк шудан (*ҳолати пеш аз гиристан*).

ЛИҚҚА *ققا* *nig.* **лиққонак**.

ЛИҚҚИДА *لکیده* *guft.* *سیفاتی فهیلی* замони ҳозира аз **лиққидан**; чунбондан.

ЛИҚҚИДАН *لکیدن* *guft.* чунбидан (-и ягон чизи шалақ).

ЛИҚҚОНАҚ *لکانک* чунбонак; шалақ; номаҳкам: **дандони лаққонак** дандоне, ки мечунбад.

ЛИҚҚОНДАН *لیقاندن* *guft.* *tarzi bavositaи* **лиққидан**; чунбондан.

ЛИҚ-ЛИҚ *نقنق* *guft.* *калимаи тақлиди овози* чунбиши моеот; ◇ **лиқ-лиқ** *карда* гаштан базӯр гаштан; вазъияти ноустувор доштан.

ЛИҚО *a.* *ق* рӯй, ҷеҳра, симо; ◇ **атояшро ба лиқояш баҳшидан** барои надидани дидори одами бад аз баҳри фоидае, ки аз ӯ мерасад, гузаштан.

ЛИМИЁ *ю.* *لیمیا* *کخن.* яке аз илмҳои асри-миёнагии риёзӣ, ки баҳши шумори ададҳо ба он даҳл доштааст.

ЛИМИТ *лот.* *لمیت* меъёри муайян, ки дар истифода ё сарфи ҷизе риояи он ҳатмист.

ЛИМОНАД *фр.* *لیماند* нӯшобаи ширине, ки одатан аз оби лимӯ ва шарбати қанд тайёр карда мешавад.

мешавад.

ЛИМӮ 1. **لیم** меваи туршмазай хушбӯй, ки дар чойҳои зимистонаш гарм мерӯяд. 2. дараҳти ин мева.

ЛИМӮГИЁХ **لیمو گیاھ** навъи дараҳт аз хонаводаи лимӯҳо.

ЛИМӮЗОР **لیموزار** майдони дараҳтҳои лимӯ.

ЛИМӮПАРВАР **لیمپرور** боғбоне, ки бо нигоҳубини дараҳтони лимӯ ва ба даст овардани ҳосили он машғул аст; мутахассиси парвариши лимӯ.

ЛИМӮПАРВАРИ **لیمپروری** соҳаи кишоварзӣ, ки барои парвариши дараҳтони лимӯ ва гирифтани меваи он маҳсус гардонида шудааст; парвариши дараҳти лимӯ.

ЛИМӮРАНГ **لیمورنگ** ба ранги лимӯ, ранги зарди равшан.

ЛИМӮХОНА **لیموخانه** ҷои маҳсуси парвариш ва нигоҳубини лимӯ (хусусан дар кишвари обуҷаояш барои парварии лимӯ номусоид).

ЛИНГ 1. ҳар қадом аз пойҳо аз сарпанҷа то қадкашак. 2. ҳар қадом аз ду бари чизе ё боре, ки ба ҳам баста, ҳар қадоми онро ба як паҳлуи марқаб бор мекунанд: **линги (почай) хӯрчин;** **◊ линги касеро аз осмон овардан** касеро саҳт танбех додан.

ЛИНГА **لنكه** *nig.* ҳалта.

ЛИНГВИСТИКА фр. **لينگوسيتیکه** *nig.* забоншиносӣ.

ЛИНГДАРОЗ **لينگ دراز** он ки пойҳояш дарозанд, қадбаланд.

ЛИНГЗАЙ **لينگ زني** задан бо лагад, ҷанг бо лагад (*дар ғӯштингирӣ*), позанӣ.

ЛИНГОФОН англ. **لينگافان** *tex.* воситаи техникий барои мустақилона омӯҳтани нутқи шифоҳӣ дар дарсхоӣ забон.

ЛИНГЧА **لنكجه** *гуфт.* тӯрбаи хурд, ҳалта.

ЛИНЗА олм. **لينزه** *физ.* навъе аз шишаҳои шаффофи булӯрии оптикаӣ, ки дар дурбин, дастгоҳи суратгирӣ *ва г.* истифода бурда мешавад.

ЛИНОЛЕУМ лот. **لينالئوم** *соҳт.* матои гафсу

саҳти обногузаре, ки барои пӯшондани фарши хона ба кор мебаранд.

ЛИНОТИП лот. **ليناتيپ** *ناشر.* мошини хуруфчинии матбаа, ки матнро дар шакли яклухти филизиӣ ба чоп тайёр мекунад.

ЛИНТЕР англ. **لينتير** мошин барои ҷудо кардани тибити (нахи) пахта аз ҷигит; **پахтаи линтер** пахтаи пастсифат, ки аз бокимондаҳои нахи ҷигити тозакарда ба даст омадааст.

ЛИП-ЛИП **لپ لپ** *калимаи тасвири* ҳолати ниҳоят суст сӯҳтани ҷароғ, шамъ *ва г.*; йилт-йилт, милт-милт; **лип-лип кардан** суст, қанда-қанда нурағшонӣ карда, сӯҳтани ҷароғ, шамъ *ва г.*, қариб ба ҳомӯшшавӣ расидани ҷароғ; милт-милт кардан.

ЛИРА I им. **لیره** воҳиди пул дар Италия, Туркия ва баъзе мамлакатҳои дигар.

ЛИРА II ю. **لیره** асбоби тордор дар Юнони қадим, ки тасвири он ҳамчун рамзи мусиқӣ ва санъат қабул шудааст.

ЛИРИЗМ ю. **لیرزیم** *ادش.* ҷанбаи лирикӣ; илҳоми шоирона, эҳсосоту ҳаяҷони баланд дар асарҳои бадей.

ЛИРИКА ю. **لیریکه** *ادش.* 1. ҷинси бадей, ки дар он эҳсосоту таассурот ва рӯҳияву ҳаяҷони шоир дар шакли назм ифода ёфтааст. 2. асарҳои бадей, ки дар ин навъи назм эҷод шудаанд, асарҳои лирикӣ: **лирикаи ишқӣ,** **лирикаи фалсафӣ,** **лирикаи Ҳофиз.**

ЛИРИКӢ **لیریکی** *mansub ба лирика;* ғиной: **асарҳои лирикӣ.**

ЛИСОН а. **لسان** *кит.* забон, лафз.

ЛИСОНУЛҒАЙБ а. **لسان الغیب** *کит.* 1. забони ғайб, забони асрор. 2. лақаби шоири машҳури форсу тоҷик Ҳофизи Шерозӣ.

ЛИТВАГӢ **لتونگی** *mansub ба Литва* (яке аз кишварҳои Назди Балтика); номи ҳалқи сокини Литва; намояндаи миллати Литва; **забони литвагӣ** забони аҳолии асосии Литва, забони литвонӣ.

ЛИТВОНИЙ **لتونانی** *nig.* литвагӣ.

ЛИТОГРАФИЯ ю. **لتاگرفيه** 1. ҷопи сангӣ. 2. ҷопхонаи сангӣ, ки дар он ҷо матн ё сурати ба сиёҳии маҳсус навишташударо ба санг

сиёҳии маҳсус навишташударо ба санг гузаронда, аз рӯи он нашр мекунанд.

ЛИТР фр. لیتر воҳиди вазни моеот аз рӯи зарфият, ки ба ҳазор сантиметри мукааб баробар аст; ҳамин микдори ягон чисми моеъ

ЛИТСЕЙ ю. نسیی навъи мактаби миёна, ки дар он таълими амиқи баязе фанҳо ба роҳ монда шудааст.

ЛИТСЕНЗИЯ лот. ترسیزیه 1. иҷозатномае, ки барои воридоту содироти мол аз тарафи мақомоти давлатӣ дода мешавад, парвона. 2. ҳуқуқи истифодабарии бепул ё имтиёznоки ихтироот ва г. барои истехсоли чизе.

ЛИФ لیف 1. пӯсти нарми дарахти хурмо ва г., ки аз он барои шустушӯи бадан ва зарфҳо бо собун истифода мебаранд. 2. чӯткаи нарми аз мӯй соҳташуда барои тоза кардани чизе; **лиф задан** чизеро бо лиф тоза кардан. 3. мӯқалами рангмойӣ. 4. навъи хучайраҳои гиёҳии дароз; риштаҳои маснӯии нозуку баланд монанди катон ва хурмо.

ЛИФА لیفه nig. нифа.

ЛИФДОР لفدار тордор, нахдор, дорои лиф: **растаниҳои лифдор**.

ЛИФЗАНӢ فرزنی амали задани лиф, лиф задан.

ЛИФӢ لیفی мансуб ба лиф 1.

ЛИФКАДУ لیفکدو nig. лиф.

ЛИФОФА а. لفافه 1. он чи чизе ба он печонда шавад. 2. ҳалтаҳаи маҳсуси қофазӣ, ки мактубро доҳили он гузашта, ба чое мефиристанд, конверт, пакет.

ЛИФОФАНОК لیفافه‌ناک дорои лифофа (2), лифофадошта: **ҳати лифофонок**.

ЛИФТ англ. لیفت мошини маҳсус барои ба боло баровардану фуровардани одамон ва борҳо дар биноҳои баланди серошёна, осонсур, осонбар.

ЛИФТБОН لیفت‌بان он ки мутасаддии кори лифт мебошад.

ЛИХОЗ а. لحاظ нигоҳ, назар, мулоҳиза; **аз ин лихоз** аз ин нуқтаи назар; аз ин ҷиҳат; **аз лихози...** аз ҷиҳати...

ЛИХОЗО a. لهذا kит. бинобар ин, ба ин сабаб.

ЛИХОФ a. لحاف кӯрпаи болопӯш.

ЛИХЯ a. لجهه риш.

ЛО I a. ӯ кит. нест, не; но, бе (*ба ин маънӣ бештар ҳамчун пешванд бо як қатор қалимаҳо меояд: лоилоч, ломакон*).

ЛО//ЛОЙ II اعلایی тах, қабат; **ло ба лои...** қабат ба қабати..., мағз андар мағзи...; байни..., мобайни...

ЛОАҚАЛ a. قل دасткам, ақаллан, ҳеч набошад.

ЛОБА لب 1. зорӣ, тавалло. 2. хушомадгӯй бо аҷзу фурӯтанӣ аз роҳи ҳила, чоплусӣ бо ҷарбзабонӣ. 3. фиреб, ҳила, найранг. 4. шӯҳӣ, ҳазл; **lobaҳои фароҳ** бозӣ ва шӯҳии бисёр.

ЛОБАГАР بېگر 1. он ки ҳоҳиш ва аҷзу зорӣ мекунад, он ки зориву тавалло мекунад. 2. тамаллук ва хушомадкунанда.

ЛОБАГАРИ بېگری 1. ҳоҳиш ва аҷзу зорӣ кардан, зориву тавалло кардан. 2. тамаллук ва ширизабонӣ.

ЛОБАКУНОН لابه‌کان феъли ҳол аз **лоба кардан**; зориву таваллокунон, хушомадкунон.

ЛОБУД(Д) a. باید 1. кит. ноҷор, ноилоч, ногузир. 2. албатта, ҳатман.

ЛОБУДДАН باید با таври ҳатмӣ, ноҷор.

ЛОБУДДӢ باید зарурӣ, ноҷорӣ, ҳатмӣ.

ЛОВИДАН لاویدن ғуфт. молидан (-и лой, равған ва г.); андова кардан.

ЛОГАРИФМ ю. لگاریفم riёз. нишондиҳан-даи дараҷаи решা, ки адади муайяне ҳосили зарби онҳост.

ЛОГАРИФМИ لگاریفمی riёz., мансуб ба **логарифм**; **ҷадвали логарифмӣ** ҷадвали ҳисоби логарифмҳо.

ЛОФ غی kит. ҳазл, шӯҳӣ, зарофат, истехзо, та-масхур; хуштабъӣ, суханони ҳазломез.

ЛОФАР لغیر инсон ё ҳайвони камгӯшт, ҳароб: қоқина; муқоб. **фарбех**: **чисми логар**, **логар шудан**; ♀ **логар шудани замин** кам шудани ҳосилхезии замини кишт.

ЛОГАРАНДОМ لغراندام одами хароб, логарбадан, қоқина.

ЛОГАРАНДОМӢ لغراندامي логарандом будан, камгӯштӣ.

ЛОГАРБАДАН لغربدن *nig.* логарандом.

ЛОГАРЗАМИН لغزمن замини бекуввати камхосил.

ЛОГАРИ لغري логар будан, харобӣ, қоқинагӣ.

ЛОГАРМИЁН لغرميان дорои камари борик, камарборик.

ЛОГАРНИХОД لغرنهاد наҳиф, заиф, наҳифчусса.

ЛОГАРТАН لغرتن *nig.* логарандом.

ЛОГАРҔУССА لغرجنه *nig.* логарандом.

ЛОД I لد кӯн. 1. лой, гил. 2. девори похса; лойдевор. 3. як лой (қабат) аз девори похса.

ЛОД II لد کит. матои нозук, порчаи тунуки нафис.

ЛОД III لد *nig.* лодан.

ЛОДА لدا аҳмақ, аблак; содалавҳ, гӯл.

ЛОДАН//ЛОЗАН لدن//لذن 1. бот. як навъ растани бисёрсола аз оилаи чилликгулҳо, ки пояи навруста ва барги онро ба таом меандозанд ва ҳамчунин дар тиб ба кор мебаранд. 2. моддаи самғии ин растани, ки дар маросимҳои динӣ дуд мекунанд.

ЛОЕХ لیخ *kut.* ошкор, зоҳир, хувайдо.

ЛОЖА фр. لژه ҷои алоҳидай ҷандқаса дар театр.

ЛОЖВАРД لژورد *nig.* лочвард.

ЛОЗИМ لزم *a.* 1. зарур, даркор, боистани; лозим будан зарур будан, даркор будан; зарурат ба миён омадан (*ба коре ё ба касе*); лозим донистан зарур шумурдан; лозим омадан зарур шудан, даркор шудан; зарурат ба миён омадан, эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим шудан даркор шудан; эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим аст, ки... зарур аст, ки...; ногузир аст, ки...; бояд, ки...; лозим нест даркор нест; зарурат надорад, эҳтиёҷ нест; шитоб лозим нест саросема шудан даркор нест, шитоб набояд кард.

2. зарурӣ, вочиб, муқтазӣ; иқдоми лозим амалий намоянд (ё мабзул фармоянд) чораи лозима бинанд; ♀ **феъли лозим** кӯн., грам. феъли монда.

ЛОЗИМА لوزمه *a.* 1. муаннаси лозим. 2. чизи зарурӣ, чизи даркорӣ; лозимаи дӯстӣ он чи, яъне шарту шароите, ки барои дӯстӣ зарур аст; **чора(ҳо)и лозима** тадбиру илочи зарурӣ, чораҳои даркорӣ.

ЛОЗИМИЯТ لوزمیت *a.* даркорӣ, лозим будан.

ЛОЗИМӢ لوزمی *a.* даркорӣ, зарурӣ. 2. почома, эзор.

ЛОЗОЛ لوزل *a.* 1. безавол, фанонопазир. 2. ҳамеша.

ЛОИДАН لئیدن 1. нолидан. 2. ҳарзагӯй кардан.

ЛОИК لويق *a.* муносиб, сазовор, шоиста: **лоики** эҳтиром, пешкаши **лоиқ**, **лоики** мансабе будан, **лоики** ҷазо будан, **лоики** шавҳар шудан, ба коре **лоиқ** дидан.

ЛОИЛОЧ لويلاج *a.* начор, аз рӯи ноилоҷӣ.

ЛОИХА لويҳا *a.* 1. тарҳу нақшай ҳаматарафа коркардаи ягон бино ва соҳтмон: **лоиҳаи чиззоро қашидан**. 2. матни пешакии ягон қарор ё хуччат, ки ба муҳокима гузошта мешавад: **лоиҳаи ислоҳоти...**, **лоиҳаи фармон**, **лоиҳаи конун**.

ЛОИХАВӢ لويھوي *mansub ba loiha; rasondan ba meyeri loiҳavӣ* расондан ба дараҷае, ки дар лоиҳа ба назар гирифта шудааст.

ЛОИҲАКАШ لويھه کش *a.* мутахассисе, ки тарҳу лоиҳаи соҳтмони бино ва иншоотеро мекашад, меймӯр.

ЛОИҲАКАШӢ لويھه کشی *ismi feъli az loiҳa kashi dan:* идораи **loiҳakashӣ**, институти **loiҳakashӣ**.

ЛОИҲАСОЗ لويھه ساز *nig.* лоиҳакаш.

ЛОИҲАСОЗӢ لويھه سازی *nig.* лоиҳакашӣ.

ЛОЙ لوي *a.* лойин.

ЛОЙ I لای *a.* 1. хоки бо об омехтаву шӯрида, ки дар деворзани, андова *va e.*, ба кор мебаранд; гил; гили нарми таҳи оби чӯ, ҳавз *va e.*, таҳнишин: **лойи бӯтана**, **лойи сакичмонанди**

ЧАСПАК, лойи шита, лойи шуррут, ба бом лой кашидан, ба лой ғӯтидан, ба лой девор задан, дар лой банд шудан; лойи муоличавӣ гиле, ки барои табобати баязе дардҳо истифода мебаранд; **ЗАМИНИ ЛОЙ** замини обу хокашро ба лой табдилдода; замини намиаш зиёд ва нарм, ки шудгору кишт кардан имконнозар аст; **ОБИ ЛОЙ** оби гилолуд, оби файри соғ: **об лой шудан; лой кардан** а) хоку обро омехта, лой тайёр кардан; б) *гуфт.* лойолуд кардан (*мас., либосро*), ба гилу лой расонда, чиркин кардан (*мас., дастро*); в) обро лой кардан, гилолуд кардан; **ЛОЙ ХОБОНДАН** тайёр карда, дам додани лой; **РОХ ЛОЙ ШУДАН** ба лой табдил ёфтани хоки рохи бефарш (*дар натиҷаи боришиот ва г.*). 2. *гуфт.*, *маҷ.* пул, пули аз рохи гайриқонунӣ ба даст даромада, пули ҳаром: **лойи чизеро гирифтан;** **◊ об(ро) лой кардан** а) дар коре ё ҷое қасдан бесарусомонию бетартибӣ барпо кардан (*барои rӯpӯsh кардани ягон сирри худ*); б) дар байни мардум шӯру фитна андохтан; **об(ро) лой карда, моҳӣ доштан** корро қасдан чигилу вайрон карда ё дар байни одамон шӯру фитна андохта, ба мақсади нопоки худ расидан; **обу лой кардан чизеро** чизи дуздиро фурӯҳтан; чизеро пинҳонӣ ё ба нархи гайриқонунӣ фурӯҳта, пули онро аз они худ кардан; **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан назари аз борон гурехта, ба новдон дучор шудан; бо як лой ду похса задан назари ба як тир ду нишон задан;** **ҳари касе аз лой гузаштан** муҳими касе бароварда шудан, рафъ шудани эҳтиёчи касе, мушкини касе ҳал шудан; **об аз боло лой (аст) // об аз сар лой (аст)** (*маҷ.*) кор аз бунёдаш вайрон (*дар мавриди аввал сардорон қонуниро вайрон кунанду сипас тобеонашон аз онҳо ибрат гиранд, гуфта мешавад*).

ЛОЙ II **لای ۲** 1. *nig. ло* II. *боф.* ҳар қабати ба навор печидаи матои бофташуда: **як лой карбос; як лой зиёд (будан)** аз тахмин зиёд (будан); аз гумони касе як дараҷа беҳтар (будан).

ЛОЙБОЗӢ **لای بازی** аз лой бозичаҳо сохта, банд шудани бачаҳо.

ЛОЙГАР **لای گر** он ки лой омода мекунад, он ки бо лой сару кор дорад: **устои лойгар.**

ЛОЙГАРИ **لای گری** 1. *мансуб ба лойгар;* шуғли

лоигар. 2. мавсими боронгарӣ ва лой шудани замин (*tagi no*): **лоигарии баҳор.**

ЛОЙДОН **لای دان** 1. чуқурии пурлой: **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан** (*зарб.*). 2. *nig. лойхона.* 3. *маҷ.* ботлоқи фисқу фасод ва корҳои зишту ношоям.

ЛОЙИН **لایین** аз лой соҳташуда: **суфаи лойин, хонаи лойин.**

ЛОЙКАШ **لای کش** он ки лойи соҳтмонро ба ҷое (*болои бом, болои девор ва г.*) қашида мебарад.

ЛОЙКОРИ **لای کاری** амали лой тайёр кардан ва андова кардан дар соҳтмон.

ЛОЙҚА **لایقه** лойи сиёҳи нарму часпак, ки дар таги ҳавз, ҷӯй ва обҳои таҳшиншуда пайдо мешавад, сиёҳлой, лаҷан.

ЛОЙҚАДОР **لایقه‌دار** (оби) дорои лойи сиёҳу часпак.

ЛОЙҚАЗОР **لایقه‌زار** *nig. лойқадор.*

ЛОЙОБ//ЛОЙОБА **لای آب//لای آبه** 1. оби тирае, ки аз об шудани барфҳо ва селобаҳо ҷорӣ мешавад. 2. лойи суюқ, лойи шуррут.

ЛОЙОЛУД **لای آلد** 1. омехта бо лой, тира: **оби лойолуд.** 2. он чи ба он лой ҷаҳарса зада ё олуда бошад, олуда ба лой: **дастони лойолуд, либоси лойолуд, мӯзаи лойолуд, лойолуд шудан.**

ЛОЙОМОЧ **لای آماج** чуфт кардани замин пеш аз коридани шолӣ дар даруни қӯли оби пали шолӣ.

ЛОЙФИШОН **لای فشن** лойе, ки аз даҳонаи вулқонҳо бо фишори баланд берун мешавад.

ЛОЙХОБОНИЙ **لای خاباني** исми феълӣ аз лой хондан; тайёр кардани лой барои соҳтмон.

ЛОЙХОНА **لای خانه** ҷое, ки дар он лой меҳобонанд.

ЛОЙХӮРАК **لای خورک** зоол. як навъ мурғаки дарозпойи ботлокӣ; **кирми лойхӯрак** зоол. кирми сурхчай боронӣ.

ЛОЙШАКАР **لای شکر** таҳнишини шакари чӯшондашуда (*барои қиём*); ширае, ки аз нишоста ҳосил карда мешавад.

ЛОК//ЛАК I لک//کو мои самғдори дар спирт, скипидар ё равган ҳалкарда, ки барои чилодихӣ ба чӯб, чарм *ва г.* мемоланд: **лок задан**, **лок молидан**; **локи мӯй** лок барои ороиши мӯй.

ЛОК II لک کӯни. косаи чӯбин.

ЛОК III لک لک II.

ЛОК IV кит., кӯни. сангпушт; мӯқ. **локпушт**.

ЛОК V ҳ. لک ранги сурхе, ки дар Ҳиндустон аз шираи бâъзе дарахтон ҳосил карда, дар наққошӣ *ва г.* ба кор мебаранд ва аз як қисми дурушти он сургуч месозанд.

ЛОКАТОР лот. لکتار radio абзоре, ки ҷои ҷисмро ба воситаи мавҷҳои садой ё электромагнитӣ муйян мекунад.

ЛОКДОР لک دار дорои лок.

ЛОКЗАДА لکزدہ сифати феълии замони گузашта аз **лок задан**; локдор: **مۇزاي لوكزادا**.

ЛОКЗАНИЙ لکزنى исми феълӣ аз **лок задан**.

ЛОКИН لکىن ниг. лекин.

ЛОКӢ I لکى مансуб ба **лок I**; локзада; аз ҷарми локзада дӯхташуда; **маҳсии локӢ** маҳсии аз ҷарми саҳт дӯхташуда.

ЛОКӢ II لکى لاҳҷ. миёнбанд, рӯмоли мардона.

ЛОКОМОТИВ лот. لاکاماتیو номи умумии мотинҳое (аз қабили паровоз, тепловоз, электровоз), ки дар болои релсҳо ҳаракат карда, вагонҳоро мекашанд: **депои локомотив**.

ЛОКПУШТ لک پشت кит. сангпушт, қашаф.

ЛОКХӮРДА لک خورده чизи ҷармине, ки аз лок сер шудааст: **پойафзоли локхӯрда**.

ЛОҚ لاق гуфт. кӯхна, фарсада; **лоқу пар** чизу чора, майда-чӯйдаи рӯзгор, лаку лук.

ЛОҚАЙД a. قیده он ки ба ҷизе аҳамият намедиҳад, бепарво.

ЛОҚАЙДӢ لاقیدى бепарвой, бетаваҷҷӯҳӣ.

ЛОҚАЙДОНА لقادنه бепарвоёна, бетаваҷҷӯҳона.

ЛОЛ I لع гунг, лакнатдор; **лолу мабҳут** хомӯшу ҳайрон; **лол шудан** аз забон мондан; **забони**

касе **лол шудан (гаштан)** аз забон мондан, забони касе гирифтан, гап зада натавонистан.

ЛОЛ II لول ниг. лаъъл 1, 2; ранги сурх.

ЛОЛА لولا бот. гули саҳрои пиёзакбех, ки баргҳои сурху зард ва дигар рангҳо дошта, тарафи думчааш сиёҳ аст: **лолаи аргувонӣ**, **лолаи аҳмар**, **лолаи ҳандон**, **лолаи ҳамро**, **лола чидан**; **лолаи қӯҳӣ** лолаи гафсбарги қалонкоса; **мавсими лола** вақти шукуфтани гули лола, ки ба аввали баҳор рост меояд.

ЛОЛАВОР لولهوار мисли лола, ҳамчун лола, лоламонанд.

ЛОЛАГУН للهگون ба ранги лола, лоларанг, сурхранг: **руҳсораи лолагун**, **ҷехраи лолагун**, **лолагун намудан**, **лолагун тобидан (-и шафақ)**, **лолагун шудан (гаштан)**.

ЛОЛАЗОР للهزار ҷое, ки лолаи зиёд рӯидааст; ҷои сергули шукуфта; **ба тариқи истиора: лолазори ватан**, **лолазори умр**, **баҳори лолазор**.

ЛОЛАКАҲАҚ للهکهک لاҳҷ., ниг. **лолахасак**.

ЛОЛАНГ لانگ таом ва тиккаҳои нон, ки гадоён ва фақирон аз меҳмонӣ ва дастархонҳо ҷамъ мекарданд.

ЛОЛАОСО لآلهلاسون ниг. **лолавор**.

ЛОЛАПӮШ للهپوش пӯшида бо лолаи шукуфта, ороста бо гули лола: **лолапӯш гаштан**.

ЛОЛАРАНГ للهرنگ ниг. **лолагун: баҳори лоларанг, рӯи лоларанг, шафаки лоларанг**.

ЛОЛАРУХ للهرخ 1. он ки руҳсораҳои лолаосо сурх дорад: **духтари лоларух**. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАРУХСОР للهرسار ниг. **лоларӯ**.

ЛОЛАРӮ(Й) للهرو(ي) 1. он ки рӯяш монанди лола сурх аст. 2 маҷ. маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАСОН للهسان ниг. **лолавор**.

ЛОЛАХАСАҚ للهخسک бот. навъи лолаи зудхазоншаванд, ки барги гулу пояш тунуку борик мешавад, дар ҳар кучо мерӯяд, монанди қӯкнор тухм мебандад.

ЛОЛАЧИНӢ للهچینى исми амал аз **лола чидан**;

ЛОУБОЛОНА لابۇلۇنە بебокона, бепарвоёна, бебоёна.

ЛОФ لوف 1. сухани бехуда, гапи беасос; ёвагӯй. 2. худситой, худтаърифӣ, манманӣ. 3. маҷ. даъвои беасос, идда: **лофи адолатпарварӣ** (ватанпарастӣ, миллатхоҳӣ) задан, лоф аз шуҷоат ва қаҳрамонӣ задан; лофи газоф суханони бардуруғ, ёвагӯй, ҳарзагӯй; **лоф** задан худситой кардан, худро бардуруғ таъриф кардан, бехуда изҳори фазлу зӯрмандӣ кардан.

ЛОФАКӢ لافکى он ки гапҳои калон зада, худситой мекунад, худсито.

ЛОФЗАН لافزىن худсито, лофакӣ.

ЛОФЗАНИЙ لافزنى исми амал аз **лоф** задан; худситой, худро бардуруғ таъриф кардан.

ЛОФИДАН لافیدن лоф задан, худситой кардан; калон гап зада, даъвоҳои беасос кардан.

-**ЛОХ** خاPasvанди каммаҳсул, ки ба исмҳо ҳамроҳ шуда, макон ва ҷои фаровонии он чизро нишон медиҳад: **санглоҳ, девлоҳ.**

ЛОҲАВЛ(А) a. لاحول қисми аввали дуое, ки вақти тарс ё афтодан ба вазъияти ҳавфнок меҳонанд: **лоҳавл(а) хондан.**

ЛОҲАЗ a. لهز суст, беҳол, бемадор, заиф; **лоҳаз** шудан бемадор шудан.

ЛОҲАЗӢ لاهزى ҳолати сустӣ ва бемадорӣ, аз ҳол рафтан.

ЛОҲӢ a. لهى қит. он ки ба корҳои моддӣ ва айшу ишрат машғул аст, бозикунанда, лаҳву лаибкунанда.

ЛОҲУТ a. لهوت 1. худоӣ; илоҳӣ, улуҳият; муқоб. носут. 2. ҷаҳони гайримоддӣ, олами гайб, ҷаҳони маънӣ.

ЛОҲУТИЙ لهوتى мансуб ба **лоҳут**; олами маънавӣ.

ЛОЧИН т. لچین шоҳини шикорӣ; шоҳин, шаҳбоз; ба тариқи истиора: **лочини диловари ватан** (фазонавардони далери Ватан).

ЛОЧИНВОР لچینوار ба монанди лочин (тезпарвоз), лочинсифат (баландпарвоз).

ЛОЧИРА لچىرە як навъ нони тунуки аз ҳамири

норасида пухта.

ЛОЧОР لچار кит. ночор, ноилоч.

ЛОЧАВОБ لچواب кит. бечавоб, бечавобмонда, бепосух, ҷавобдоданашуда: **суоли лочавоб.**

ЛОЧАРАМ a. لجرم 1. ночор, ноилоч, ногузир: лочарам розӣ шудем. 2. бинобар ин.

ЛОЧ(У)ВАРД لجورد маъд. сангӣ кабуди баланд, ки аз он нигини ангушттарӣ месозанд ва соида ҳокай онро дар тайёр кардани ранги нилобӣ ба кор мебаранд; ♦ **гунбази лочувард осмон.**

ЛОЧ(У)ВАРДӢ لجوردى кабудранг, нилгун; ба ранги лочувард: **осмони софи лочувардӣ.**

ЛОЧУРӢА a. لجرعه дам нагирифта якбора нӯшидани он чизе, ки дар пиёла ҳаст, аз ғайри қулт-қулт якбора нӯшидан.

ЛОШ لاش nig. **лоша.**

ЛОША شا 1. часади бечони одам ва ҷонварон; часади ҷонвари ҳудмурда, ҷифа. 2. маҷ. чорпойи ниҳоят заифу лоғар.

ЛОШАЙӢ a. لاشى ночьиз, беарзиш.

ЛОШАК(К) a. لاشك бешак, бешубҳа, бегумон; албатта, яқинан.

ЛОШАРИК a. لاشريک бешарик, яккаву ягона (сифати Ҳудо).

ЛОШАХАР لاشهخар ҳари лоғару нимҷон, ки базӯр роҳ мегардад.

ЛОШАХОР لاشهخوار nig. **лошахӯр.**

ЛОШАХӮР لاشهخور 1. ҷонваре, ки гӯшти ҳайвоноти мурдаро мөхӯрад, мурдаҳӯр (аз қабили каргас, зоғ ва ғ.). 2. қалҳот. 3. маҷ. он ки тамаи чизу ҷораи одамони мурдаро мекунад.

ЛОШӢ لاشى 1. ҳарбузаи тарак, ки баъди қандани ҳосили асосӣ дар нӯги палак боқӣ мондааст. 2. охирин ҷормағзу зардолу барин меваҳои дастнораси нӯги навдаҳои дараҳтон, ки баъд аз гирифтани ҳосили асосӣ боқӣ мондаанд ва одатан онҳоро бачагон ҳазонак гӯён чида мегиранд; ҳӯشاҳои ангури боқимонда дар нӯги ток баъди чидани ҳосили асосӣ.

ЛОЯЗОЛ *a.* لایزال *d.*, *nig.* лоямут.

ЛОЯМУТ *a.* لایمود *d.* лоязол; намиранда, маргнапазир, (*сифати Худо*); ◇ **қути лоямут** хӯроквории андаке, ки одамро аз мурдан нигоҳ медорад, хӯроки «бихӯру намир».

ЛОЯНКАТЕЙ *a.* لاینقطه *kim.* ба қитъаҳо ва поҳроҳо чудонашаванда; бефосила, доимӣ.

ЛОЯНОМ *a.* لاینام *kim., d.* ҳамеша бедор, бехоб (*сифати Худо*).

ЛОЯФУТ *a.* لایفوت *kim.* он ки фавт намеёбад; он чи намемираҳ, фанонопазир, абадӣ ва доимӣ.

ЛОЯЧУЗ *a.* لایجوز *kim.* он чи раво нест, нораво, ноҷоиз.

ЛОЯҶКИЛ *a.* لایعقل *беақл*, бехирад; **масти лояъқил** масти, ки аз ақл бегона шудааст, масти бехуш, масти аласт.

ЛОЯҶНӢ *a.* لایعنی *kim.* бемаънӣ, беақл.

ЛУБ(Б) *a.* لب *kim.* 1. мағз, ҳаста; қисми холис ва бехтарини ҳар чиз. 2. ақл.

ЛУБ-ЛУЧ لب لچ тамоман бараҳна, лучи модарзод: **луб-луч кардан** *касеро*, **луб-луч шудани касе**; **луб-луч шуда мондани касе** *киноя аз* бе либоси зарурӣ ё бе чизу чора мондани касе.

ЛУБ-ЛУЧАК لب لچک *гуфт.*, *nig.* луб-луч.

ЛУБОБ *a.* باب *kim.* баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; чизи беомезиш.

ЛУБОД *a.* باد *kim.* юғ.

ЛУГАВӢ لغوي *мансуб ба* лугат; **воҳиди лугавӣ** збш. калимаи маънидор; **муқ. воҳиди фразеология;** **маънои лугавӣ** збш. маънои аслии калимаҳо, **муқоб.** **маънои маҷозӣ;** **таркиби лугавӣ** збш. калимаҳои мавҷудаи ягон забон, вожагон, лексика; **фонди (захираи) асосии лугавӣ** збш. қисми нисбатан устувори калимаҳо, ки асоси забонро ташкил медиҳад (*mas., даст, об, нон ва г., ки аз онҳо калимаҳои зиёде соҳта шудаанд*).

ЛУГАТ *a.* لغت 1. *кҳн.* забон, лисон. 2. збш. калима, вожа; лексика. 3. збш. китобе, ки дар он маҷмӯи калимаҳои як забон ҷамъ оварда, шарҳ дода ва ё ба забони дигар тарҷума шудааст, китоби лугат, фарҳангнома, фарҳанг:

lugati дузабона, lugati тафсири; lugat дидан ба китоби лугат мурочиат кардан; ◇ lugati зинда киноя *аз* шахсе, ки маънои қисмати зиёди калимаҳои забонро аз ёд медонад.

ЛУГАТДОН لغتدان донандаи лугат (2), он ки лугати бисёр медонад; лугатшинос.

ЛУГАТНАВИС لغتنويس тартибдиҳандаи китоби лугат, фарҳангнавис.

ЛУГАТНАВИСӢ لغتنويسӣ шуғл ва амали лугатнавис; таълифи фарҳанг, фарҳангнависӣ.

ЛУГАТНОМА لغتنامه 1. *kim.* китоби лугат, фарҳангнома, фарҳанг. 2. *nав.* рӯйхати алифбоии калимаҳои забон барои тартиб додани китобҳои лугат: **лугатномаи осори С. Айнӣ**, **лугатномаи фарҳангзи забони тоҷикӣ**.

ЛУГАТСОЗ لغتساز *nig.* лугатнавис.

ЛУГАТСОЗӢ لغتسازӣ *nig.* лугатнависӣ.

ЛУГАТШИНОС لغتشناس *збш.* 1. мутахассиси илм оид ба таркиби лугавии забон (лексиколог). 2. мутахассиси назария ва амалияи фарҳангнависӣ (лексикограф).

ЛУГАТШИНОСӢ لغتشناسӣ 1. соҳаи забоншиносӣ, ки таркиби лугавии забонро меомӯзад, вожашиносӣ, лексикология. 2. илм дар бораи назария ва амалияи тартиб додани китобҳои лугат, лексикография.

ЛУГЗ *a.* لغز *адш.* навъи шеъри ба чистон монанд, ки дар он ҳусусияти ягон чиз бо обуранги бадей тасвир меёбаду аз ҳуди он ном бурда намешавад.

ЛУГОТ *a.* لغات *ҷ.* лугат; **ҳалли лугот** шарҳу эзоҳи маънои калимаҳои душворфаҳми матн.

ЛУЗУМ *a.* لزم зарурат, даркор будан; **ба қадри лузум** ба қадри даркорӣ.

ЛУЗУМОТ *a.* لزمات *nig.* лавозимот.

ЛУКНА *a.* لکنه *nig.* лакнат.

ЛУКУК *a.* لکوك *ҷ.* лак I.

ЛУҚ *a.* لق :туҳми луқ тухми вайрон; **луқ шудан** вайрон шудан (-и тухм).

ЛУҚАТА *a.* قطه чизи ёфтшудаи соҳибашномаълум; чизи дар роҳ афтодамонда.

ЛУҚМА *a.* ۱. он миқдор хӯрок, ки як бор ба даҳон мегунчад, як даҳон чизи хӯрдани; бурда, порча: **лукмаи нон, як лукма нон, лукмае аз гулӯш намегузашт; лукмаи муфт** нони bemehnat ба даст омада; **лукмаи равгани** (равганин) *маҷ.* фоидаи калон; даромади зиёди муфт. ۲. *маҷ.* эрод ё ягон мулохизаи дигар, ки дар аснои гап задани касе бо мақсади тасҳех ба ўгуфта мешавад; **лукма додан** дар вақти суханронии касе ба ўхалал расонда, аз ҷои нишаст чизеро тасҳех ё танқид кардан ва ё ба хотир расондан; **лукма партофтани** миёни гапи касеро буридан (*бо қасди ба ғалат андохтани ў*); гаппарронӣ кардан.

ЛУҚМАДИҲӢ *قىمەدەمى* исми амал аз лукма додан; лукмапартой.

ЛУҚМАПАРТОЙ *قىمەپېرتاي* исми амал аз лукма партофтани; гаппарронӣ.

ЛУНЧ *لنج* ду тарафи даҳон аз дарун (ва берун) то ҷои ба устухон начаспидаи он: **лунчи дамидা** (баромада), лунчи оvezon; **лабу лунч** *nig.* лаб; *◊ бо лунчи оvezon nig.* лаб (бо лабу лунчи оvezon); **лунчи касе оvezon будан** қиёфаи норозиёна доштан, димогсӯхта будан; **лунчи худро оvezon кардан** аз ҷизе норозӣ будани худро ба вазъи рӯи худ зохир сохтан, мӯқ. **лабу лунч оvezon кардан.**

ЛУОБ *a.* *لعا* мои андак ғализ ва часпанда, ки баъзе ҳуҷайраҳои организми зинда аз худ чудо мекунанд; оби даҳон.

ЛУОБДИҲӢ *لعا* исми амал аз луоб додан; луоб аз худ чудо кардан.

ЛУТ I *لوت* *کит.* анвои таоми лазиз; хӯрок; луту пут хӯрдани ва нӯшиданӣ.

ЛУТ II *a.* *لوت* *کит.*, д. номи яке аз пайгамбарони бани Истроил, ки барои бадкорию бадаҳлоқии ахли қавми ўХудо шаҳри онҳоро зеру забар карда ва ба сари бокимондаҳояшон борони сангут оташ рехта буд.

ЛУТИЙ *لوطى* ۱. *mansub ба Лут II.* ۲. *маҷ.* бадаҳлоқ, бадкирдор; бекайду ринд; айёшу майхора; бачабоз.

ЛУТФ *a.* *کيت.* нармӣ, мулоимат, назокат; **лутфи баён** фасоҳати сухан, нозукбаёнӣ; **лутфи маънӣ** нозукбаёнӣ бо истифодаи кали-

маҳои зебои сермаъно; **лутфи сухан** назокат ва балоғат дар сухан, фасоҳати сухан, фасехбаёнӣ. ۲. меҳрубонӣ, марҳамат, илтифот: **лутфи модарона, лутфу меҳрубонӣ, лутфу марҳамат, лутфу навозиш; аз лутф // аз сари лутф** аз рӯи меҳрубонӣ, лутф карда; **ба лутф** аз рӯи лутфу меҳрубонӣ. ۳. қарам, эҳсон, баҳшиш: **лутфи хуршед, борони лутф, нони лутф, лутфу қарам, лутфу эҳсон; лутф кардан** а) меҳрубонӣ кардан, илтифот нишон додан; б) эҳсон намудан, баҳшидан; **лутф намудан // лутф фармудан** меҳрубонӣ кардан, илтифот намудан, марҳамат кардан.

ЛУТФАН *a.* *لطفا* аз рӯи лутф, аз рӯи меҳрубонӣ ва илтифот.

ЛУТФОМЕЗ *لطف آمیز* меҳрубонона, навозишкорона, аз рӯи марҳамат ва илтифот: муносибати нарму лутфомез, оҳангӣ лутфомез доштан, суханони лутфомез гуфтан.

ЛУТХӮР *لوت خور* *nig.* зуқкаҳӯр.

ЛУХ *لخ* гиёҳи обии наймонанд, ки бо вай ҳарбуза овезанд ва аз он бӯрё, сабад ва дигар ҷизҳо бофанд.

ЛУХСИДА *لوخسیده* *سىفاتى* феълии замони гузашта аз лухсидан; пӯсида, гандида, бӯйгирифта.

ЛУХСИДАН *لوخسیدن* *pūsidan*, ганда шудан, бӯйгирифтан.

ЛУХТ *لخت* *nig.* луч.

ЛУХТАК *لختك* зоча, арӯсак, лӯъбат, бозича (-и духтаракон); **театри лӯҳтак** як навъи театр, ки дар он ҳунарпешаҳо лӯҳтакҳоро ба бозӣ медароранд ва бо ҳамдигар гап мезанонанд.

ЛУХТАКБОЗ *لختك باز* ۱. он ки бо лӯҳтакҳо бозӣ мекунад. ۲. *маҷ.* духтари хурдсол, ба синни балоғат нарасида; **театри лӯҳтакбозон** *nig.* **лӯҳтак (театри лӯҳтак).**

ЛУХТАКБОЗӢ *لختك بازى* ۱. бозӣ бо лӯҳтакҳо, зочабозӣ, арӯсакбозӣ, лӯъбатбозӣ. ۲. *маҷ.* найрангбозӣ; масҳарабозӣ.

ЛУХТАКӢ *لختكى* *марбут ба لӯҳтак; филми لӯҳтак* филми ҳунарӣ, ки қаҳрамонҳояш лӯҳтаканд.

ЛУХТАКМОНАНД *لختك مانند* ба лӯҳтак монанд,

шабехи зоча; ♀ **ҳокимияти лӯхтакмонанд** ҳокимиияти, ки мустақилияти вожеӣ надошта, аз рӯи нишондоди дигарон ва бар хилофи манфиатҳои ҳалқи худ амал меқунад.

ЛУҲУМАТ *a.* لومت *кит.* хешӣ, хешигарӣ, хешовандӣ, хешию таборӣ.

ЛУЧ 1. барахна, урён; лухт. 2. *маҷ.* бечизу нодор; бебизоат, бенаво; **навдаи луч** навдаи бебарг; **пои луч** пои барахна, пои бечӯроб; пои беспойафзор; **сари луч** сари бекаллапӯш; сари берӯмол (*оид ба занон*); **луч кардан** а) барахна кардан; б) *маҷ.* дору надори касеро кашида гирифтан; в) бебарг кардан (*дараҳтро*); **луч шудан** тарзи мағъулии **луч кардан**.

ЛУЧАК لوچک 1. луч, барахна. 2. *маҷ.* бечизу чора; бенаво, факир; **шафтолуи лучак** шафтолуи бепат; ♀ **лучаку пӯсткандаи гап** сухани ошкорову бепарда.

ЛУЧӢ 1. барахнагӣ, урёнӣ. 2. *маҷ.* бечизиу нодорӣ; **лучӣ ба хона мешинонаду гушнагӣ** (**ба кӯча**) медавонад. (зарб.).

ЛУЧЧАК لوچک *nig.* лучак.

ЛУЧЧА *a.* لجه *кит.* миёнаи дарё, ҷои чукуртарини дарё ё баҳр; **луччай андеша** *киноя аз* фикри амиқ, мулхизай чукур.

ЛУШ لوش *nig.* лаш II (лашу луш).

ЛӮБИЁ بوبیا *бот.* ғалладонаи хӯрокӣ аз ҷинси нахӯд, ҷале гурдашакл, ки дар ғилофакҳо мерасад.

ЛӮБИЁЙӢ لوبياӣ *мансуб ба лӯбиё;* **растаниҳои лӯбиёй** растаниҳо, ки донаашон монанди лӯбиё ба даруни ғилоф мерасад (*мош, нахӯд, боқило ва г.*).

ЛӮБИЁШӮРАК لوپیاشرک *xyr.* лӯбиёи ҳанӯз тамоман напухтаи дар ғилофаш намак зада ҷӯшондашуда.

ЛӮБ-ЛӮНДА لوبونده *тамоман лӯнда,* кӯбкулӯла: **сару рӯи лӯб-лӯнда, одами лӯб-лӯнда;** **лӯб-лӯнда кардан** тамоман кулӯла кардан, шакли гирда додан ба ҷизе.

ЛӮК لوک *кит.* он ки ба ҳар ду зону ва кафҳои даст роҳ меравад; **лӯку ланг** маибу ҷӯлоқ; **шутури лӯк** шутури борикбадану дарозпоча, ки ноҳамвор роҳ мегардад.

ЛӮКИДОН لوکیدан шакли ҷойивазнамудаи калиддон.

ЛӮККА لوکه 1. тарзи роҳравии асп ё ҳару штур, ки як пои пешу як пои ақибаш баробар бардошта шуда, боиси як навъ ноҳамвор роҳ гаштан мегардад, лӯк-лӯк; **муқоб.** йӯрга; **лӯкка давондан** // **лӯкка занондан** ба тарзи лӯкка тозонидани асп *ва г;* **аспи лӯкка** аспе, ки ба тарзи лӯкка роҳ мегардад; аспи резачорпо; **қадами аввал** – **лӯкка (зарб.)**.

ЛӮККИДА لوکیده *сифати феълии замони гузашта аз лӯккидан;* лӯкказанон.

ЛӮККИДАН لوکیدэн тарзэ роҳ рафтан, ки дар вақти қадам бардоштан тана ҳам бардошта мешавад.

ЛӮККОС لوککос :*лӯккос* задан лӯккида роҳ гаштан.

ЛӮК-ЛӮК لوکلوک роҳгардии лӯккосӣ; ҷорхеззаний.

ЛӮЛ لول *кит.* бешарм, беҳаё, густоҳ.

ЛӮЛА لوله 1. ҳар ҷизи дарози устувонашакл (*дарунпур ё дарунхолӣ*). 2. қубур; **лӯлаи бухорӣ** қубури дудбарои бухорӣ; **лӯлаи об** қубури обгузаронӣ. 3. *nig.* **лӯлаболишт.** 4. тӯби лӯлашакли матоъ, қофаз *ва г.,* лӯлапеч, тӯб: **лӯлаи атлас, сад лӯла тољ, як лӯла бинт;** **лӯла кардан** дар шакли лӯла пеҷондан ҷизеро

ЛӮЛАБОЛИШТ لوله بالشت болишти гирди лӯлашакл.

ЛӮЛАБОЛОР لوله بالاэр ҳонае, ки болорҳои сақфаш гирд тарошида шудаанд; **муқоб.** ҷорта-рошболор.

ЛӮЛАКАБОБ لوله کباب ҳар ҷизи устувонашакл ба мисли лӯла, лӯламонанд.

ЛӮЛАПЕЧ لوله پیج ҳар ҷизи мисли лӯла (1, 2) пеҷондашуда; тӯб: **лӯлапечи қофаз;** **қофази лӯлапеч кардашуда** вараки қофази монанди лӯла (1, 2) пеҷондашуда.

ЛӮЛАШАКЛ لوله شکل ҳар ҷизи устувонашакл ба мисли лӯла, лӯламонанд.

ЛӮЛИБАЧА لوله بچه писари лӯлӣ, ҷӯгибача.

ЛӮЛИВАШ لولی واش лӯлимонанд, лӯличехра, шӯху густоҳ (*сифати маҳбуба*).

ЛӮЛИГАРӢ *لولیگری nig.* лӯлигӣ; монанди лӯлиён рафтор кардан.

ЛӮЛИГӢ *لولیگی* 1. *mansub ба лӯлӣ;* лӯлиёна. 2. *маҷ.* бешармӣ, беҳаёй; исрор ва безор кардан (*дар талаби чизе*); **лӮЛИГӢ КАРДАН** исрори зиёди бемаъни ва бешармона.

ЛӮЛИДУХТАР *لولی دختر* духтар аз қабилаи лӯлӣ, ҷӯгидаҳтар.

ЛӮЛИЗАН *لولی زن* зан аз қабилаи лӯлӣ, ҷӯгизан.

ЛӮЛӢ *لولی* 1. қабилае, ки аслан аз Ҳиндустон буда, дар ҳолати кӯчманҷӣ ва нимкӯчманҷӣ зиндагӣ мекунад, ҷӯгӣ. 2. ҷӯгии раққосу сурдхону бозингар. 3. *маҷ.* зебо, хушрӯй.

ЛӮНГИДОР *لونگی دار* ҳодими ҳаммом, ки бо додугирифти лӯнгихо машгул аст.

ЛӮНГӢ *لونگی* 1. порчае, ки дар ҳаммом шустушӯкунандагон барои панаҳ кардани аз миён поинашон ба миён мебанданд. 2. порчай матоъ, ки дар вақти сартарошӣ ба гардан мепечонанд.

ЛӮНДА *لوندہ* 1. гирд, гирда, курашакл, кулӯла: **санги лӯнда**, **қанди лӯнда**, **лӯнда будани тарбуз**. 2. як порча чизи суроби гирд дошта, кулӯла: **як лӯнда қанд**, **ҳалво**; **марди лӯндаи фарбех** марди миёнақади фарбех; **ҳарфҳои лӯнда-лӯнда** ҳарфҳои ба қад кӯтоҳу ба бар хеле гафс; **лӯнда кардан** печонида кулӯла кардан; **лӯнда шуда хобидан** кулӯла шуда хобидан, ба худ пецида хоб кардан; **◊ лӯнда карда гуфтан** хulosai каломро баён кардан, моҳияти матлаберо гуфтан.

ЛӮНДАСАР *لوندہ سر* он ки сараш лӯндашакл аст, каллакулӯла.

ЛӮНДАХӮЧА *لوندە خوجه* гуфт. фарбех, лӯнда.

ЛӮНДАЧА *لوندچه* *shakli tasgir ва nавозииши лӯнда;* 1. лӯндаи хурд. 2. *маҷ.* фарбеҳак, лӯндаяк.

ЛӮНДАШАКЛ *لوندېشکل* шаклан лӯнда, курашакл.

ЛӮНДАЯК *لوندېيک* *nig.* лӯндача 2.

ЛӮНДАЯКАК *لوندېيکك* *لولندېيکك* хеле лӯндаяк, хеле

фарбеҳак.

ЛӮРА *لوره* гузаргоҳи сел ё оббурдае, ки дар он ҷо баъд аз сел гилу лой боқӣ мондааст.

ЛӮС *لوس* *кит.* тамаллук, ширинзабонӣ; мардумро ба забони ширину хуш фирефтган ва бозӣ додан.

ЛӮСОНА *لوسانه* *кит.* бо тамаллуку ширинзабонӣ, бо чоплӯсӣ, чоплӯсона.

ЛӮТТИБОЗ *لوطی باز* найрангбоз, фиребгар.

ЛӮТТИБОЗӢ *لوطی بازی* найрангбозӣ, фиребгарӣ; **лӯттибозӣ кардан** ҳилаю найранг ба кор бурдан.

ЛӮТТИӢ *لوطی nig.* лӯттибоз.

ЛӮШ I *لوش nig.* луш ва лаш (-у луш).

ЛӮШ II *لوش kit.* сиёҳлой, лойқа, лаҷан.

ЛӮЬБАТ *a.* *لعبت* 1. бозича, арӯсак, лӯхтак. 2. *маҷ.* маҳбубаи зебо; маъшуқа.

ЛӮЬБАТАК *لعبتك* *shakli tasgiri* лӯъбат.

ЛӮЬБАТБОЗ *لعبت باز* 1. лӯхтакбоз, зоча-боз. 2. шӯъбадабоз, найрангбоз (*дар сирк*).

ЛӮЬБАТБОЗӢ *لعبت بازی* 1. лӯхтакбозӣ, зочабозӣ. 2. шӯъбадабозӣ, найрангбозӣ (*дар сирк*).

ЛӮЛЬЛӮ *لولو nig.* лӯълӯъ.

ЛӮЛЬЛӮ *a.* *لولو* марворид, гавҳар: **лӯълӯي лоло** *nig.* лоло I, 1; **лӯълӯи тар** *a.* марвориди дурраҳшон; б) *маҷ.* ашк.

ЛӮЛЬЛӮБАНД *لولوبند* *kit.*, киноя аз лаби маъшуқа, ки дандонҳоро мепӯшонад.

ЛӮЛЬЛӮСАНҖ *لولوسنج* *он* ки марворидро месанҷад, меозмояд.

ЛӮЬМ *a.* *لؤم nig.* лаймӣ.

ЛЮК *ҳол.* *ليوك* *texh.* даромадгоҳи сарпӯшдори киштӣ, танк, сафинаи кайхонӣ *ва ғ.*

ЛЮКС I *фр.* *ليوكس* сифати мағоза, утоқи меҳмонхона *ва ғ.*, ки хуб таҷхизонида шудааст ва нек хизмат мерасонад.

ЛЮКС II *лот.* *ليوكس* *физ.* воҳиди байнал-халқии ҷенаки дараҷаи рӯшнойӣ.

M

М ҳарфи ҳабдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ мим (م); дар ҳисоби абҷад ба адади 40 баробар аст.

МА م ҳиссача ба маънои «гир» меояд: **ма, ин китобро хон.**

МА-م pешванди инкории сигаи амр на: **магир, махӯр, мазан.**

МАА a. مع кит., peshоянд бо, ҳамроҳи..., бо ҳамроҳии...

МААЗОЛИК(A) a. مع ذالک kит., nиг. **мааҳозо.**

МААК a. معك kит. бо ту, ҳамроҳи ту: **Аллоҳу маак!** Худо ёрат!

МААЛҚИССА a. مع القصه kит. алқисса, оқибат, хулоса.

МААТТААССУФ a. مع التأسف aфсӯс, ки..., мутаассифона.

МААҲОЗО a. مع هذا kит. бо вуҷуди ин, бо ҳамаи ин.

МАБАРРАТ a. میرة kит. кори ҳайр; инъом, баҳшиш, садақа.

МАБДАЬ a. مبدأ 1. ҷои оғоз, ҷои пайдоиш; асл, асос, маншაъ. 2. аввали ҳар чиз ва ҳар кор; оғоз, ибтидо; **мабдаи ҳаракат** нуктаи оғози ҳаракат.

МАБЗУЛ a. مبذول kит. базлкарда, баҳшида; **мабзул доштан** a) қаноатманд кардан; б) ба ҳарҷ додан (mas., кӯмаки ҳудро).

МАБЛАҒ a. مبلغ 1. микдори пули нақд, пул; **ба маблағи...** дар бадали... пул, ба қимати...; як микдор, микдоре, як қадар; **маблағ гузоштан** nиг. **маблаггузорӣ;** **маблағ чудо кардан** тахсис додани микдори муайяни пул барои коре;

таъйин кардани маблағ (*мас., дар буҷет ба-рои соҳтмон ва ягон кори дигар*). 2. кит. дараҷаи камолот, расой, болиг будан ба чи-зе.

МАБЛАГГУЗОР مبلغ گذار он ки барои ичрои коре маблағ тахсис медиҳад, сармоягузор

МАБЛАГГУЗОРӢ مبلغ گذاري исми амал аз **маблағ гузоштан;** маблағи даркорӣ чудо кардан барои ичрои коре (*соҳтмон ва г.:* **маблаггузорӣ кардан.**)

МАБЛАГГУНДОРӢ مبلغ غنداري исми амал аз **маблағ ғундоштан;** ҷамъ овардани маблағҳо, ки барои коре дар назар гирифта шудааст.

МАБЛАГЧУДОКУНӢ مبلغ جدا کنی исми амал аз **маблағ чудо кардан;** тахсис додани маблағи муайяне ба ичрои коре (*мас., ба соҳтмон*).

МАБНӢ a. مبني: **мабнӣ бар** чизе биноёфта бар чизе, асосёфта ба чизе, дар асоси чизе.

МАБНО a. مبنی kит. бунёд, асос, поя.

МАБОД مباد nиг. **мабодо.**

МАБОДО مبادا 1. ҳиссача ҳоҳиш ба нашудани коре, нашавад, ки... 2. **пайвандак** агар, дар сурате ки...: **мабодо ман омада натавонам...;** **рӯзи мабодо** рӯзи саҳт.

МАБОЛИФ a. مبالغه маблағ.

МАБОР//МУБОР//МУБО مبار//مبا kит. ҳасиб.

МАБОҲИС مباحثه мабҳас.

МАБРАЗ a. مبرز ҷои қазои ҳочат, обрез, ҳочат-хона, халоҷо, мустароҳ.

МАБРУС a. مبروس тиб. гирифтори бемории барас, пес.

МАБСУТ *a.* مبسوط 1. густурда, пахн кардашуда.
2. *маҷ.* муфассал.

МАБҲАС *a.* مبحث 1. чои баҳсу мунозира.
2. он чи дар бораи он баҳсу мунозира мекунанд, мавзӯи мубоҳиса.

МАБҲУТ *a.* مبهوت ҳайрон, ҳайратзада, мутаҳайир; моту мабҳут шудан саҳт ба ҳайрат мондан.

МАБҲУТИЙ مبهوتی холати ҳайронӣ, ҳайратзадагӣ.

МАВАДДАТ *a.* موڈت *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

МАВВОЧ *a.* مواج *кит.* бисёр мавҷзананда, пурмавҷ.

МАВЗ *a.* مواض *кит., ниг.* **банан.**

МАВЗЕТЬ *a.* موضع чои гузоштани (нишондани) чизе; чой, макон, маҳал; **мавзеъ гирифтан** чой гирифтан, дар маҳалле чойгир шудан (*мас.*, *дар ҷанг*).

МАВЗУН *a.* موزون 1. *кит.* вазн карда, баркашида. 2. вазну қофиядор; хушоҳанг; **сухани мавзун** киноя аз шеър. 3. мутаносиб, шинам: қади мавзун, қомати мавзун; **харакати мавзун** ҳаракатҳои ҳамоҳанг бо зарб ва усул (-и рақкосӣ).

МАВЗУНИЙ 1. мавзун будан, вазндорӣ. 2. салосат, фасоҳат (*дар қалом*). 3. мутаносибӣ; ба зарбу усул мувоғиқ будан (-и рақс ва оҳанг).

МАВЗУНҚАД موزون قد *nig.* **мавзунқомат.**

МАВЗУНҚОМАТ он ки қади расо, мутаносиб ва зебо дорад, хушқаду қомат.

МАВЗӮЙ موضوعي *мансуб ба мавзӯй;* **нақшай мавзӯй** нақшай аз рӯи мавзӯъҳо тартибёфта (-и таълими фанне дар мактаб).

МАВЗӮЬ *a.* موضوع 1. он чи дар бораи он сухан меравад, матлаби мавриди баҳс: **мавзӯи дарс,** **аз мавзӯй дур шудан.** 2. *санъ.* он чи нависанда ё рассом дар асарап мавриди тасвир қарор додааст, объекти тасвири бадей.

МАВИЗ *ангурӣ* хушконида; **мавизи бедона** хушконидашудаи ангурӣ кишмиш, ки майдана бедона мешавад; **мавизи обҷӯш** ангуре, ки дар махлули ишкор ғӯтонда, баъд хушк карда шудааст; **мавизи сояғӣ** ангурӣ кишмиши бедона, ки дар соя хушк карда мешавад.

МАВИЗАК مویز ک меваи пухта дар шоҳи дарахт хушкшуда.

МАВИЗДОР مویزدار ҳар чизи мавиздошта: **кулчай мавиздор.**

МАВКИБ *a.* موکب *кӯн.* 1. гурӯҳи савора ё пиёда, ки дар рикоби подшоҳ мерафтанд, аҳли рикоб. 2. дастай савора ё гуруҳи пиёда.

МАВҚЕЙ *a.* موقع 1. чои воқеъшавӣ, маҳалли вуқӯи чизе; чой, макон; **мавқеи ҷуғрофӣ** тӯлу арзи маҳалле дар ҳаритаи кураи Замин; **мавқеъ гирифтан** чой гирифтан, мавзеъ гирифтан (*мас.*, *ду тарафи ба ҳам зид дар муқобили якдигар*): дар **мавқеи иҷро гузоштан** иҷро кардан, ба ҷо оварданд. 2. *маҷ.* мақом, мартаба: **мавқеъ пайдо кардан.** 3. вақт, ҳангом, фурсат, маврид, лаҳза; **аз мавқеъ истифода бурдан** аз фурсат истифода кардан.

МАВҚЕШИНОС موقع شناس он ки чой ва вақти муносаби иҷрои кор ё гуфтани гаперо медонад, мавридинос.

МАВҚИФ *a.* موقف *кит.* 1. чои таваққуф, истгоҳ. 2. ист, вақфа.

МАВҚУФ *a.* موقف az ҳаракат боздошташуда, таваққуфёфта; ба вақти дигар монондашуда; мавқуф будан вобаста будан, марбут будан; **мавқуф гузоштан** а) монондан, боздоштан (*короро аз иҷро*); б) ба вақти дигар мондан, ба таъхир андохтан.

МАВҚУФОТ *a.* موقفات 1. *ҷ.* **мавқуф.** 2. *таър.* молу мулки вақф кардашуда.

МАВЛАВИЯ *a.* مولویه ډ. силсилаи тасаввуф, ки Мавлоно Ҷалолиддини Балхии Румӣ асосгузори он мебошад.

МАВЛАВӢ *a.* مولوی 1. *mansub ба* **Мавлавия.** 2. лақабе, ки ба шайхон ва олимони бузург дода мешуд: **Мавлавии Румӣ.**

МАВЛИД *a.* مولد 1. чои валодат, чои таваллуд, зодгоҳ. 2. замони таваллуд, мавлуд.

МАВЛО *a.* مولی//مولی *کӯн.* 1. соҳиб, молик. 2. ғулом; чокар, навкар; ғуломи озодкарда.

МАВЛОЗОДА مولیزاده фарзанди мавло ва мавлоно.

МАВЛОНО *a.* مولانا лақаби эҳтиромие, ки ба донишмандон ва бузургон дода мешуд: **Мавлоно Ҷомӣ.**

МАВЛУД *a.* مولود 1. зоида, таваллудёфта; тифли нав таваллудшуда, навзод. 2. таваллуд; таърихи таваллуд, замони валодат; **мавлуди Исо** рӯзи таваллуди Исои пайғамбар. 3. д. яке аз маросими мусулмонон, ки ба рӯзи таваллуди Ҳазрати Расули Акрам (с) бахшида шудааст ва дар ин рӯз муслимин ба тоату ибодат машгул мешаванд.

МАВОД(Д) *a.* مواد 1. ҷ. **модда**; **маводи мухаддир(а)//маводи нашъаовар** моддаҳои кайфовар (*аз қабили* геройн, ҳашиш, афюн...); **маводи сӯҳт** *nig.* **сӯзишворӣ**. 2. **нав.** маҷмӯи маълумот, маъхазҳо ва баъзе далелу хуносахо, ки барои ҳалли масъалае асос шуда метавонад; **мавод ҷамъ кардан**.

МАВОЛИД *a.* موالد ҷ. **мавлуд**; **маволиди салоса** (*ё сегона*) ҷамодот, наботовт ва ҳайвонот.

МАВОЛӢ *a.* موالي ҷ. **мавло**.

МАВОНЕҖ *a.* موانع ҷ. **монаеа**.

МАВОРИС *a.* موارت ҷ. **мерос**.

МАВОТ *a.* موات *kim.* чизи бечон, мурда.

МАВОЧИБ 1. مواجب ҷ. **мӯчиб**. 2. қӯн. маош, музди кор, моҳона. 3. воҷибот, чизҳои зарурий.

МАВРИД *a.* مورد 1. мавқеъ, ҷой. 2. замон, ҳангом; фурсати муносиб, вақти мувоғиқ ва мусоиди коре. 3. *гуфт.* маросим, маърака (*аз қабили* тӯй, азо *ва г.*); **дар ин маврид** дар ин ҳолат, дар ин сурат; **дар мавридаш** дар мавқеи заруриаш; дар фурсати муносиби коре; **мавриди мӯҳокима қарор додан** мӯҳокима қардан; **мавриди санҷиш қарор гирифтан** санҷида шудан; *аз маврид* истифода бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **мавридаш ояд//мавридаш шавад** а) вақт ва шароити мусоид шавад; б) **маҷ.** ҷояш ояд...; гоҳе мешавад, ки ...

МАВРИДНОШИНОС موردنashناس он ки ҷой ва вақти гуфтани гапе, қардани кореро намедонад.

МАВРУС *a.* موروث *kim.* бамеросмонда, меросӣ: **молу мулки маврус**.

МАВРУСӢ موروشی **мансуб ба маврус**.

МАВСИМ *a.* موسم 1. ҳангоми фаро расидани ҷизе; вақт ва замони иҷрои коре: **мавсими барфу борон**, **мавсими киштукор**, **мавсими**

театрӣ. 2. фасл, ҳар як аз ҷаҳор фасли сол.

МАВСИМА موسمه *ҷугр., nig.* **муссон**.

МАВСИМИЙ موسمی **мансуб ба мавсим**; **бодҳои мавсими** *nig.* **муссон**; **коргари мавсими** коргаре, ки дар фасли барои коре мувоғики сол ба кор гирифта шудааст.

МАВСУЛ *a.* موصل *kim.* восилшуда, расида.

МАВСУМ *a.* موسم *ном* ниҳода, номидашуда; **мавсум ба..., ба номи...**

МАВСУФ *a.* موصوف *он* ки ё *он* ҷи дорои сифатест; васфшуда, бо ягон сифат зикрёфта.

МАВТ *a.* موت *марг*, фавт.

МАВҲИБА//МАВҲИБАТ موهبه//موهبت *kim.* 1. бахшиш, ато, эҳсон. 2. *он* ҷи дар ҳулқу ҳӯйи инсонӣ ниҳода шудааст.

МАВҲУМ *a.* موهم 1. *он* ҷи дар натиҷаи ваҳму гумони беасос ба вучуд омадааст, тасаввuri ботил; ҳаёлӣ. 2. хурофи.

МАВҲУМОТ *a.* موهومات 1. ҷ. **мавҳум**. 2. хурофот.

МАВҲУМОТПАРАСТ موهوماتپرست хурофотпараст.

МАВҲУМОТПАРАСТИӢ موهوماتپرستي хурофотпарастӣ.

МАВҔ *a.* موج 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; қӯҳаи об, ки дар баҳр баланд ҳеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавҷи баҳр**, **мавҷи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физики: **мавҷи овоз** ё садо, **мавҷи кӯтоҳ**, **миена ва дарози радио**, **мавҷи ҳаво**, **мавҷҳои электромагнитӣ**; **мавҷ задан** а) лаппидан, ба лаппиш даромадан (*мас.*, *об*); ғалаён қардан; б) ранг ба ранг тофтан. 3. **маҷ.** ҳар ҷизе, ки зиёд ва пайи ҳам меомада бошад: **мавҷи табрикҳо**.

МАВҔА موچе мавҷ, як мавҷ.

МАВҔАҚ موچک *гуфт.* **:мавҷак задан** мисли мавҷ намудан (*рӯшинои ҷароғ, либос ва г.*).

МАВҔАНГЕЗ موچانگиз ангезандай мавҷ, ба тӯғён оварандай мавҷ (*оид ба шамол*).

МАВҔБОР موچبار мавҷзананда.

МАВҔБУР موچبر *nig.* **мавҷгардон**.

МАВҔВОР موچوار монанди мавҷ, ҷун мавҷ.

МАВЧГАРДОН *موج گردان* мавчро гардонанда: техникаи мавчгардон.

МАВЧГИР *موج گیر* қабулкунандаи мавч, антенна.

МАВЧДОР *موج دار* он чи сатҳи мавҷмонанд дорад, намуди ба мавч монанддошта.

МАВЧЗАН *موج زن* он чи мавч мезанад, он чи дар ҳолати талотум аст, мавҷзананда, дорои мавч.

МАВЧЗАНИЙ *موج زنی* мавч задан, мавҷзан будан, сарзани мавч дар баҳр, мавҷхезӣ.

МАВЧЗАНОН *موج زنان* *феъли ҳол* *аз مافچ* задан; дар пояи мавч задан, дар ҳоли мавҷхезӣ, мавҷзан.

МАВЧИБ *موجب* *nig.* мӯчиб.

МАВЧМОНАНД *موج مانند* ба мисли мавч, шабеҳи мавч.

МАВЧНОК *موج ناک* *nig.* мавҷдор; **хати мавҷнок** хати шабеҳи мавч чиндошта.

МАВЧРЕЗ *موج ریز* чои тезҷараёни дарё, обшора.

МАВЧСАВОР *موج سوار* 1. *нав., варз.* он ки болои мавчи баҳр (ё дарё) мавҷсаворӣ мекунад ва дар ин соҳа варзида аст. 2. *маҷ.* он ки аз ҳаводиси рӯзгор, пешомадҳо ба фоида ва суди худ ба таври яксар истифода мекунад.

МАВЧСАВОРӢ *موج سوارӣ* *варз.* намуди варзиш, ки дар он варзишгар бо истифода аз таҳтаи маҳсус болои мавчи баҳр мувозинати худро нигоҳ дошта, ҳаракатҳои намоишии варзиширо иҷро мекунад.

МАВЧСАНҖ *موج سنج* *texh.* асбобе, ки кувваи мавчро муайян мекунад.

МАВЧУД *a.* *موجود* 1. бавҷудомада, ҳар чизе, ки ҳаст ва вуҷуд дорад; *муқоб.* **нобуд,** **маъдум;** **мавҷуд будан** вуҷуд доштан, пайдо будан. 2. *маҷ.* махлук, оғаридашуда; ҷондор. 3. *маҷ.* омода, тайёр, муҳайё.

МАВЧУДА *a.* *موجوده* *муаниси мавҷуд;* **вазъияти мавҷуда** вазъияти бавҷудомада, шароити ҳозира.

МАВЧУДИЯТ *a.* *موجودیت* вуҷуд доштан, будан, ба вуҷуд омадан, ҳастӣ.

МАВЧУДӢ *موجودی* 1. будан, вуҷуд доштан. 2. он чи нақдан мавҷуд аст.

МАВЧУДОТ *a.* *موجودات* 1. *ҷ.* **мавҷуд.** 2. махлукот, ҷонварон: **олами мавҷудот.**

МАВЧХЕЗ *موج خیز* 1. ба түғён омадани об. 2. ҷои сар задани мавч дар баҳр.

МАВЧХЕЗӢ *موج خیزی* мавҷзанӣ, ба ҳезиш омадани оби дарё, мавҷхез будан.

МАВЧШИКАН *موج شکن* *soxh.* ҳангоми соҳилбандӣ деворҳои сангиву бетонӣ, ки дар баробари мавҷҳои селоби дарё сохта мешаванд.

МАВЪИД *a.* *موعد* *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. замони ваъда, вақти аҳду паймоншуда.

МАВЪИЗА *a.* *موعظه* он чи воиз мегӯяд; панд, насиҳат.

МАВЪУД *a.* *موعد* *кит.* (чизи) ваъдашуда.

МАГАЗИН *مگزین* 1. магоза, фурӯшгоҳ. 2. *texh.* тирдони туфанг.

МАГАР *مگر* 1. *ҳиссаҳои саволию инкорӣ* оё, наҳод. 2. *пешванд*, ки ба ҷумла маънои истисно медиҳад; ҷуз, гайр аз, илло. 3. шояд, аҷаб не; **магарам** (*ки...*) аҷаб не (*ки ...*), шояд, ки; аз афти кор; **магар ки** гайр аз ин ки, ба ҷуз.

МАГАС *مگس* навъе аз ҳашароти хурди болдори заарнок, паشا; **магаси сӯҳбат** *киноя* *аз* каси нофорами безоркунанда, ки мавриди нафрати аҳли сӯҳбат мебошад.

МАГАСАФШОН *مگس افسان*: магасафшон кардан *маҷ.* бе қадру қимат кардан, паст задан.

МАГАСВОР *مگس وار* магасмонанд, мисли магас.

МАГАСӢ *مگسی* мансуб ба магас.

МАГАСКУШ *مگس کش* он чи барои қуштани пашшаву магас ва монанди онҳо истифода мешавад, ба монанди порчай пластикӣ ё реzinии дастадор ё порчай когази болояш шираи заҳрдор.

МАГАСПАРРОН *مگس پران* порчае, ки барои дур кардани паشا ё магас ба он тасмаи ҷармӣ меовезанд ва ба ҷилави асп ё ҷоррои дигар мебанданд.

МАГАСПАРРОНӢ *مگس پرانی* паррондан ва дур кардани магас.

МАГАСРОН *مگس ران* *кӯн.* як навъ бодбезаки дастадароз, ки барои дур кардани магас аз пари товус, мӯи думи асп ё буз месоҳтанд.

МАГАСРОНӢ مگسرانى рондан ва дур кардани магас.

МАГИСТР лот. مگیستر 1. дараҷаи дуюм (*баъд аз бакалавр*), ки ба ҳатмкунандагони магистратураи мактаби олий дода мешавад; 2. он ки соҳиби чунин дараҷа бошад.

МАГИСТРАЛ лот. مگیسترل ҳати асосӣ дар соҳтори ягон шабака, шоҳроҳ; **магистралӣ роҳи оҳан, магистралӣ роҳи мошин**.

МАГИСТРАЛӢ مگیسترلی мансуб ба магистрал.

МАГИСТРАТУРА лот. مگیستر توره шакли таълими асосан дусола, ки дорандагони дипломи бакалавр барои боло бардоштани дараҷаи таҳассуси худ дар он таҳсил меқунанд.

МАГМА ю. مگمه геол. моддаҳои гудохтаи қаъри кураи Замин, ки дар вақти оташфишонии вулканҳо ба рӯи замин мебароянд, тафта.

МАГНЕЗИЯ ю. مگنیزیه хим. ҳокай сафедранге, ки аз окиси магний иборат аст.

МАГНЕТИЗМ ю. مگнетизم маҷмӯи ҳодисаҳои магнитӣ ва ҳосиятҳои магнитии ҷисмҳо; **магнетизми Замин** майдони магнитии кураи Замин ва фазои атрофи он.

МАГНИЙ лот. مگنیه хим. филизи нарму сабуки нуқраранг, ки вақти сӯхтан нури сафеди тобандा медиҳад.

МАГНИТ ю. مگнیت *nig.* оҳанрабо.

МАГНИТИЙ مگنیتی *nig.* оҳанрабой.

МАГНИТОФОН ю. مگнیتاфон дастгоҳи сабти овоз ва шунавонандай овози сабтшуда.

МАГНИТСАНҖ مگنیت سنج *nab.* асбоб барои ҷен кардани қувваҳои магнитӣ ва ҳосияти магнитии моддаҳо.

МАГНОЛИЯ лот. مگنالیه бот. дараҳт ё буттаи ҳамешасабз, ки гули қалони сафеди хушбӯй дорад.

MAF кит. 1. амиқ, чукур, жарф; муқ. **мағок**. 2. рӯдхона, мачрои дарё; рӯд, дарё.

МАҒАЛ 1. غل *gul*. 2. *gul* дод, фарёд, ҳарҳаша, ҷанҷол; **мағал бардоштан** ғавғою ҷанҷол сар кардан. 2. кит. хоб, истироҳат.

МАҒАЛГОҲ مغل گاه *kut.* истироҳатгоҳ, ҷои хобу хез.

МАҒБУН *a.* مغبون кит. фиребхӯрда (*дар ҳариду фурӯши*).

МАҒЕЛОН مغیلان бот. навъи буттаҳор.

МАҒЗ مغز 1. он чи дар даруни донаки баъзе меваҳо (*аз қабили зардолу, бодом, писта, ҷормагз*) мавҷуд аст ва аз он растани сабзида мебарояд; **фарзанд** – дона, **набера** – магзи дона (*зарб.*). 2. қисми меваи баъзе растаниҳои полизӣ *ва г.*, ки аз пӯст то донак ё тухмо ташкил медиҳад; **магзи тарбуз**, **магзи ҳарбуза**, **магзи шафтولу**. 3. даруни ҳар чиз: **магзи девор**, **магзи санг**; **магзи Замин** қисми марказии кураи Замин. 4. моддаи нарми ҳокистарранги даруни косаи сар, майна, димог; моддаи равғанини даруни устуҳон, илик; ҳароммагз; **магзи сар** майна, димог. 5. *маҷ.* ақл, ҳуҷ, шуур, идроқ; **магзи гап** ҷони гап, моҳияти сухан, мақсад аз гуфтор; **магз-магзи...** қабат ба қабати..., тамоми даруни...; **магз андар магз ниг.** **магз-магзи...**

МАҒЗДОР مغزدار 1. дорои магз, бомагз. 2. он чи дарунаш пурмагз (*бодом, ҷормагз, писта*) аст. 3. *маҷ.* пурмаънӣ, маънидор.

МАҒЗИДАН مغزیدن кит. таъхир кардан, вақтро гузаронидан.

МАҒЗИДОР مغزى دار дорои **магзӣ 2.**

МАҒЗИДӮЗӢ مغزى دوزى исми амал аз **магзӣ дӯхтан**; дӯхтани магзӣ.

МАҒЗИГУЗОРӢ مغزى گذاري амали гузоштан ва дӯхтани магзӣ.

МАҒЗИН مغزین *nig.* **магзӣ.**

МАҒЗӢ 1. мансуб ба магз; **ҳалвои магзӣ** ҳалвое, ки ба он магзи дона ё писта ҳамроҳ карда шудааст. 2. чизе, ки дар миёни ду чиз монда медӯзанд (*мас., дар дарзҳои мӯза барои ороши ва тобоварӣ*). 3. порчаи ба таври ҳос буридаи матоъ, ки бо он канори абраву астари қӯрпаву ҷомаро ба ҳам медӯзанд.

МАҒЗОБА مغزآبه 1. обе, ки дар он ҷомашӯй карда шудааст, оби собуномехта, собуноба. 2. *маҷ.* ҷизи фач, бемаза.

МАҒЗПӮШИДА مغزپوشیده *maҷ.* камхуш, камидрок, сустфаҳм.

МАҒЗШӮЙ مغزشوئی az лиҳози фаҳму идроқ тағиیر додани магзи инсон, водор кардани касе ба фаромӯш кардани афкор ва ақидаҳои

хеш ва эътиқод пайдо кардан ба афкори андешае, ки ба ӯ талқин мешавад.

МАҒЗУБ *a. مغزوب* *кит.* мавриди ғазаб қароргирифта, ба хашму ғазаби касе дучоргардида.

МАҒЛАТА *a. مغلطه* *кит.* сухане ё суоле ва ё ҷавобе, ки қасро ба ғалат ва иштибоҳ меандозад; **мағлата додан** ба ғалат андохтан, ба иштибоҳ андохтан.

МАҒЛУБ *a. مغلوب* он ки бар вай ғалаба кардан, шикастхӯрда; **мағлуб шудан** *a)* шикастхӯрдан; *b)* бохтан, бой додан (*бозиеро*).

МАҒЛУБА *a. مغلوبة* *кит.* саҳт, шадид; **чангӣ мағлуба** ҷангӣ шадид.

МАҒЛУБИЯТ *مغلوبیت* мағлуб шудан, шикастхӯрӣ.

МАҒЛУБӢ *مغلوبی* *nig.* **мағлубият**.

МАҒЛУБНАШАВАНДА *مغلوب شوندگی* *نښوند* *цифати феълии замони ҳозира* *аз мағлуб* *нашудан*; шикастнопазир.

МАҒЛУБНАШАВАНДАГӢ *مغلوب شوندگی* *نښوند* *цифати феълии замони ҳозира* *аз мағлуб* *нашудан*; шикастнопазирӣ.

МАҒЛУБНОПАЗИР *مغلوب ناپذیر* *nig.* **мағлубнашаванда**.

МАҒЛУБНОПАЗИРИ *مغلوب ناپذیر* *nig.* **мағлубнашаванда**.

МАҒЛУБШАВАНДА *مغلوب شوندگی* *نښوند* *цифати феълии замони ҳозира* *аз мағлуб* *шудан*; шикастхӯрда.

МАҒЛУБШАВАНДАГӢ *مغلوب شوندگی* *شакли дигари* *цифати феълии замони ҳозира* *از мағлуб* *шудан*; шикастхӯрандагӣ.

МАҒЛУЛ *a. مغلول* *кит.* ба гардан ғул андохташуда, бо занҷири тавқи гардан басташуда.

МАҒМУМ *a. مغموم* *кит.* ғамнок, андӯҳгин.

МАҒМУМОНА *مغمومانه* ғамгинона, андӯҳгинона.

МАҒОЗА *ֆр.* *غازه* *чи* фурӯши чизҳо, фурӯшгоҳ, дуқон; **мағозаи озӯқа**, **мағозаи китобфурӯши**.

МАҒОЗАДОР *غازه دار* соҳиби мағоза, фурӯшанда, дуқондор.

МАҒОК *ماک* 1. чуқурии даҳонааш фароҳ;

чуқурий, ҷар: **мағоки ҷашм** чуқурии ҷашм, ко-саҳонаи ҷашм. 2. *маҷ*. гӯр.

МАҒОКӢ *ماک* 1. чуқурий, ҷарӣ. 2. умқ, жарфо.

МАҒОП I *غار* чизи хокистарранги часпаки ноҳушбӯе, ки дар рӯи нон ва дигар чизҳо аз намӣ ва беҳавоӣ пайдо мешавад, пӯпанак; **мағор бастан** (*задан*) бо қабати мағор пӯшида шудан (*мас.*, *нон*), пӯпанак задан.

МАҒОП II //МАҒОРА *غار//غاره* *a.* чуқурии ҷоҳмонанди табиӣ дар бағали кӯҳҳо, гор, қаҳф.

МАҒОРАНИШИН *غاره‌نشین* қасе, ки дар мағора ҷой гирифтааст, горнишин.

МАҒОРБАСТА *غارسته* *цифати феълиي замони ғузашта* *аз мағор бастан*; пӯпанакбаста, мағорпайдокарда, дар рӯяш пӯпанак пайдошуда: **нони мағорбаста**.

МАҒОС *a. مخاص* *кит.* ҷои ғаввосӣ, ҷои ғӯтакӯрӣ; ҷои шиноварӣ.

МАҒРИБ *a. مغرب* 1. ҷои ғуруби Офтоб, тарафи фурӯравии Офтоб, ғарб, бохтар. 2. *таър*. номи умумии мамлакатҳои воқеъ дар Африқои Шимолӣ.

МАҒРИЗАМИН *مغرب زمین* ғарб, қишварҳои ғарб, минтақаи ғарб.

МАҒРИБӢ *1. مانسوب با ماғرب*; ғарбӣ. 2. сокини Мағриб, аҳли Мағриб 2.

МАҒРИБПАРАСТ *مغرب پرست* он ки маданият ва тарзи зиндагии ғарбро мепарастад; ғарбдӯст.

МАҒРИБРӮЯ *مغرب رویه* тарафи ғарб.

МАҒРУР *a. مغور* ғуурнок, ботакаббур, ҳавобаланд, ҳудписанд, азҳудрафта; **мағрӯр шудан** *a)* ғарра шудан, фирефта шудан (*ба чизи ботил*); *b)* аз ҳуд рафтан, ҳавобаланд шудан.

МАҒРУРӢ ғуур, ҳавобаландӣ, ҳудписандӣ, такаббур.

МАҒРУРОНА *مغرب رانه* бо ғууруу такаббур, ҳавобаландона, мутакаббирона.

МАҒСУЛ *a. مفسول* *کит.* ғуслодода, шусташуда.

МАҒФИРАТ *a. مفتر* *کит.* баҳшиши ғуноҳи қасе; омурзиш, афви ғуноҳ; **мағфират кардан** ғуноҳи қасеро баҳшидан, аз ғуноҳи қасе гу-

заштан.

МАФФУР *a.* مغفور *kит.* 1. афвкарда, бахшидашуда. 2. *маҷ.* мархум, вафоткарда.

МАҒШУШ *a.* مغشوش гашдор, омехта, гайрихолис, носара: **хаёлоти мағшуш** фикрҳои ошуфтаю парешон; **хоби мағшуш дидан** хоби парешон дидан.

МАД(Д) I ۱. کاшиш. ۲. кашиши овоз дар вақти хондан ё гуфтор. ۳. *nig.* **мадда II**; **мад кашидан** *a.* дарозтар аз маъмулӣ талаффуз кардан, калимаэро кашол дода гуфтан; *b.* *маҷ.* охи чукур кашидан, бо ҳасрат нафаси чукур кашидан; **аз мадди назар дур будан** *a.* дар пеши чашм набудан, аз дига пинҳон будан; *b.* дар фикру хотир набудан; **дар мадди назар будан** *a.* пеши чашм будан; мавриди фикру хаёл қарор гирифтан; *b.* дикқатро ба ҳуд ҷалб кардан, дар маркази дикқат воқеъ гаштан.

МАД(Д) II *a.* ۱. лаппиш хӯрда баланд шудани сатҳи оби баҳр бо таъсири қувваи ҷозибаи Моҳу Офтоб; *муқоб.* **чазр: мадду ҷазр.**

МАДАД *a.* مدد ۱. ёрӣ, кумак, имдод. ۲. ёридиҳанда, мададгор; **мадад расонидан** ёрӣ додан, кумак кардан; **мадад хостан** ёрӣ талабидан.

МАДАДГОР مددگار ۱. ёридиҳанда, ёвар, кумакрасон, ۲. фарёдрас, ҳомӣ; **бахт агар мададгор шавад** бахт агар ёрӣ дихад; кор агар омад кунад.

МАДАДГОРИЙ مددگاری ۱. ёридиҳӣ, кумакрасонӣ. ۲. ҳимоят.

МАДАДМАОШ مددمعاش маблаге, ки ба замми манбаи даромади асосӣ дастраси коргар мегардад.

МАДАДПУРСӢ مددپرسӣ талаби имдод, ёри хостан.

МАДАДРАСОН مدرسان мададгор, ёвар, ёридиҳанда.

МАДАДРАСОНӢ مدرسانی *исми амал аз мадад расондан;* мададгорӣ, кумакрасонӣ.

МАДАДХОХ مددخواه он ки аз касе ёрӣ ва ҳимоят мепурсад, ҳоҳандай мадад.

МАДАДХОҲӢ مددخواهӣ *nig.* **мададпурсӣ.**

МАДАДҖӮӢ مددجوی *nig.* **мададпурсӣ.**

МАДАДҖӮӢ مددجوی *nig.* **мададхоҳ.**

МАДАНГ مدنگ *kӯn.* ۱. калиди чӯбин барои кушодани лӯқидон. ۲. як ҳел қулфи чӯбин.

МАДАНИЯТ *a.* مدنیت ۱. фарҳанг; тамаддун: **маданияти моддӣ**, **маданияти маънавӣ**; **маданияти оммавӣ нав.** як навъ маданияти тичоратии ҳозира, ки фаъолияти он ба шавқовар ва хуш гузаронидани фароғати одамон равона шудааст ва ин фаъолият бо ҷорабинҳои одатан сода ва силсилавии бо завқи паст таҳияшуда ва ба воситаи намоишҳои телевизионӣ, маҷаллаҳои мусаввар, видео ва аудионаворҳо паҳншаванда амалий мегардад. ۲. савияи тарбияи иҷтимоӣ, илмӣ ва адабӣ; **маданияти нутқ** савияи баланди маҳорат дар гуфтор, риояи қонуну қоидаҳои забон дар изҳори фикр; **хонаи маданият** *kӯn.* муассисаи ҷамъиятӣ, ки дар он ҷо корҳои маданию равшаннамоӣ, машгулиятҳои илмӣ ва сиёсӣ гузаронида мешавад.

МАДАНИЯТНОК مدنیتناک *nig.* **маданиӣ.**

МАДАНИЯТНОКӢ مدنیتناکӣ дараҷаи баланди савияи маданияти касе.

МАДАНИЙ *a.* مدنی ۱. *kит.* мансуб ба **мадина** 1; шаҳрӣ, сокини шаҳр. ۲. *mansub ба маданият:* **равобити маданиӣ**, **ҳаёти маданиӣ**; **мамлакати маданиӣ** мамлакати пешрафта, қишивари мутараққӣ. ۳. дорои савияи олий дар донишва одоби муошират: **одами маданиӣ.**

МАДАР *a.* مدر *kит.* ۱. қулӯҳ, гили саҳт. ۲. хок; замин.

МАДДА I مده варами фасоднок; **мадда кардан** фасод ҷамъ шудан дар ягон ҷои латхӯрдаи бадан; **мадда(-и дилро) кафондан** *a.* шикояти аз касе доштаи ҳудро ба рӯяш гуфтан; *b.* дарду андӯҳи ҳудро ошкор кардан.

МАДДА II *a.* مده گرام. алломатест дар алифбои арабӣ ба шакли ~, ки барои дароз талаффуз кардани ҳарфи алиф, яъне **о** хондани он болои ҳарфи мазкур мегузоранд: ī.

МАДДОХ *a.* مداح ۱. мадҳқунанда, таърифу систоишқунанда; **шоири маддоҳ** шоири мадҳгӯй ва мадҳнавис. ۲. *kӯn.* он ки дар маъракаҳо воқеа ва ҳодисаҳои таърихиро бо обу ранги маҳсус нақл мекард.

МАДДОҲӢ *a.* مداحӣ ۱. мадҳгӯй, санохонӣ. ۲. *kӯn.* маърака гирифта қиссагӯй кардани

маддоҳ; касб ва амали маддоҳ.

МАДЕҲА *a.* مدیحه ситоишнома; қасидаи мадхӣ, мадхия.

МАДИД *a.* مددید 1. тӯлкашида, давомдор; дароз; муддати мадид муддати дуру дароз; **умри мадид** дидан зиёд умр дидан, дер зистан. 2. номи яке аз баҳрои вазни арӯз.

МАДИНА مدنیه 1. кит. шаҳр. 2. номи дигари шаҳри Ясириб дар Арабистони Суудӣ, ки қабри Муҳаммади пайғамбар (с) дар он чост, бинобар ин бо изофаи калимаи «мунаввара» зикр мешавад.

МАДҚУҚ *a.* مدقوق kит. 1. кӯфта нарм ва маҳин карда. 2. гирифтори қасалии диққи нафас, сил, табларза *ва г.*

МАДОЕҲ *a.* مدایح ҷ. мадеҳа.

МАДОИН *a.* مدائن 1. ҷ. **мадина** 1. 2. номи дигари шаҳри Ктесифон (*ю.*) ва Тайсафун (*а.*) - пойтахти давлати Сосониён, ки ҳаробаҳои он ҳанӯз боқист.

МАДОН مدان хоначае, ки дара什 аз дохили даҳлез буда, барои нигоҳдории чизу чораи зиёдатии рӯзгор ҳамчун анборча хизмат мекунад.

МАДОР I *a.* مدار 1. ҷои ҷарҳ ва давр задани чизе. 2. нуҷ. ҳати ҳаракати фарзии чирмҳои осмонӣ; ҳати сайри қавоқиб; **мадори чирми осмонӣ** ҳати ҳаракати фарзии як чирми осмонӣ нисбат ба дигар чирми осмонӣ дар фазои қайҳон: **мадори Замин**, **мадори Моҳ**, **мадори киштии қайҳонӣ**. 3. ҷуғр. ҳати доираи фарзии мувозӣ бо ҳати истиво дар масофаи 23° 27' аз он дар шимол ва дар ҷануб: **мадори Саратон**, **мадори Ҷадӣ**.

МАДОР II مدار گӯфт. қувват, тобу тавон, маҷол; **мадор ҳушӯк** шудан қувват намондан.

МАДОРИС *a.* مدارس ҷ. мадраса.

МАДОРИЙ مداری *mансуб ба мадор I*; воқеъ дар мадори чирми осмоние.

МАДОРО [аслаши мудоро] *nig.* мудоро.

МАДОХИЛ I *a.* مداخل ҷ. даҳл; муқоб. **маҳориҷ**; **дафтари мадоҳил** дафтар барои қайди маблағҳои воридаи муассисае.

МАДОХИЛ II *a.* مداخل ҷ. мадхал.

МАДРАК *a.* مدرک *kит.* 1. маҳалли дарк, макони идрок, ҷои дарёфтанд. 2. маъҳаз; санад, ҳуччат.

МАДРАСА *a.* مدرسه 1. ҷои дарсхонӣ, мактаб. 2. мактаби олии динии мусулмонон.

МАДРАСАДИДА مدرسه‌دیده дар мадраса таҳсилкарда.

МАДРАСАХОН مدرسه‌خوان он ки дар мадраса таҳсил мекунад, талабаи мадраса.

МАДФАН *a.* مدفن ҷои дағн кардан; ҷое, ки қасе дағн шудааст.

МАДФУН *a.* مدفون дағншуда, зерихокшуда; он ҷи ва қасе, ки онро гӯронидаанд.

МАДФҰЙ *a.* مدفوع *kит.* 1. дағъкарда, дуркарда, ҳориҷшуда, рондашуда. 2. он ҷи ки аз бадани инсон ва ҳайвон бо роҳи рӯда, бо қай ва арак кардан *ва г.* ҳориҷ мешавад; саргин.

МАДХАЛ *a.* مدخل 1. ҷои дохилшавӣ, роҳи даромад. 2. қисми муқаддимавӣ; оғози чизе (*фан, китоб*); даромади сухан; **мадҳали забоншиносӣ** илм дар бораи асосҳои назариявии забоншиносӣ.

МАДХ *a.* مدخ ситудан, ситоиш; сано, наът; **мадҳ кардан** ситудан, таъриф кардан.

МАДХГАР مدخگر *nig.* мадҳгӯ(й).

МАДХГŪ(Й) مدخگو(ي) он ки мадҳу ситоиш мекунад, саногӯй, маддоҳ.

МАДХГŪЙ مدخگوئی ситоиш, саногӯй, таъриф.

МАДХИЯ *a.* مدحیه шеъри ситоишӣ, шеъри мутантан дар ситоиш ва таърифи қасе.

МАДХИЯГŪЙ مدخیه گوئی *nig.* мадҳиясароӣ.

МАДХИЯГŪЙ مدخیه گوی *nig.* мадҳиясаро.

МАДХИЯНАВИС مدخیه‌نویس *nig.* мадҳиясаро.

МАДХИЯНАВИСӢ مدخیه‌نویسی *nig.* мадҳиясароӣ.

МАДХИЯСАРО مدخیه‌سرا он ки мадҳия месарояд, мадҳиянавис: **шоири мадҳиясаро**.

МАДХИЯСАРОӢ مدخیه‌سرائی амал ва шугли мадҳиясаро, мадҳиянависӣ.

МАДХИЯХОН مدخیه‌خوان *nig.* мадҳиясаро.

МАДХИЯХОНӢ مدخیه‌خوانی *nig.* мадҳиясароӣ.

МАДҲНАВИС مَدْحُنْوِيْس шоире, ки дар таъриф ва ситоishi касон шеър мегӯяд, маддох.

МАДҲНАВИСӢ مَدْحُنْوِيْسӣ шуғли мадхиянавис, маддоҳӣ.

МАДҲУШ *a.* مَدْهُوش 1. азҳушрафта, бехуш. 2. ҳайрон, мутахайир: **мадҳуш кардан** бехуш кардан, бехуд кардан; **мадҳуш шудан** а) аз ҳуш рафтan, бехуш шудан, бехуд гаштан; б) ҳайрон шудан, моту мабхут шудан.

МАДҲУШВОР مَدْهُوش وَار монанди бехушон; бехушона.

МАДҲУШӢ مَدْهُوشِي ҳолати каси азҳушрафта, бехушӣ.

МАДҲУШКУНАНДА مَدْهُوشْ كَنْنَدَه *сифати феълии замони ҳозира аз мадҳуш кардан;* бехушкунанда: **доруи мадҳушкунанда**.

МАДҲХОН مَدْحُخَان مадхгӯй, ситоишгар.

МАДҲХОНӢ مَدْحُخَانِي исми амал аз **мадҳ хондан**; мадҳ кардан, ситоиш кардан.

МАДҶОН *a.* مَدْيُون қарздор; **мадҷон будан** а) қарздор будан; б) **маҷ.** аз касе миннатдор будан.

МАЁМИН I مَيَامِن *ч.* маймун.

МАЁМИН II مَيَامِن *ч.* майманат.

МАЖ مَر : **кажу маж** каҷу килеб.

МАЖОР *фр.* مَثَار *мус.* пардаи мусиқӣ, ки аз севозаи шӯҳ иборат аст.

МАЗА مَزَه 1. эҳсосе, ки аз ҷашидан, ҳӯрдану нӯшидан чизе дар даҳону забони одам пайдо мешавад, таъм. 2. лаззат, ҳаловат; **маза ғурехтан** а) ҳоли касе бад шудан, нотоб шудан; б) **маҷ.** аз равнақ афтодан; **мазаро ғурезондан** а) **тарзи бавоситаи маза ғурехтан;** б) **маҷ.** касеро шармандаю беобру кардан; **маза додан** лаззат бахшидан; **маза кардан** аз чизе лаззат бурдан; **маза надоштан** а) таъми қаноатбахш надоштан, бемаза (фач) будан; б) **маҷ.** табъи дил набудани коре; ҷандон хуб набудани чизе; **мазай чизero ԁидан (ҷашидан)** таъми чизero фахмидан, ҷашидан; **мазай чизе рафтan** бемаза шудан; **мазай касе рафтan** бад шудани ҳоли касе; бетоб шудан; **мазай чизero ҷашидан** а) *nig.* **мазай чизero ԁидан;** б) ба лаззати чизе рафтan; в) **маҷ.** талхию ширинии чизero аз сар гузаронидан; **маза аз даҳон на-**

рафтan

хеле бомаза буд; ниҳоят ширин буд; **саломатӣ маза надоштан** хуб набудани саломатӣ, касалманд будан.

МАЗАДОР مَزَهْ دَار бомаза, хуштаъм.

МАЗАКУНОН مَفَعُولَةْ كَنَان *феъли ҳол از مازا کاردان;* дар ҳолати лаззат бурдан.

МАЗАЛЛАТ *a.* مَذَلَّت залилӣ, хориу зорӣ, пастӣ: **бори мазаллат қашидан.**

МАЗАММАТ *a.* مَذَمَّت ناکُوهِش, сарзаниш, ма-ломат: **дар мазаммати..., мазаммат کارдан.**

МАЗАММАТОМЕЗ бо накӯхиш, бо сарзаниш омехта: **нигоҳи мазамматомез.**

МАЗАНГ مَزْنَگ 1. яке аз қабилаҳои лӯлиён; лӯлӣ, ҷӯгӣ. 2. *гуфт.* сиёҳчурда, сиёҳпӯст. 3. **маҷ., ғуфт.** **шаттоҳ.**

МАЗАННА *a.* مَظْنَنَه *кит.* 1. ҷои гумонбарӣ, ҷое, ки ба будани чизе гумон меравад. 2. занн, гумон, пиндор.

МАЗАНОК مَزْنَاك 1. бомаза; хуштаъм. 2. **маҷ.** ачиб, ғалатӣ.

МАЗАРРАТ *a.* مَضْرَبَةْ зарап, зиён, газанд, осеб.

МАЗАХӮРАК مَزْهُورَك ба мазай чизе рафта, лаззати чизero фахмида; **мазахӯрак шудан** аз ягон чиз як-ду бор ҳӯрда ё истифода карда, ба он одат кардан.

МАЗБАЛА *a.* مَزْبَلَه *кит.* ҷои рехтани хокрӯба ва ифлосиҳо, ҷои рехтани зубола.

МАЗБАХ *a.* مَذْبَح *кит.* ҷои забҳ, қушишгоҳ.

МАЗБУР *a.* مَزْبُور *кит.* мазкур, фавқуззикр, номбаршуда; навишташуда (*دار боло*).

МАЗБУТ *a.* مَضْبُوط 1. *кит.* забтшуда. 2. қайд ва сабтшуда. 3. *гуфт.* мустаҳкам, устувор; саҳт.

МАЗБӮХ *a.* مَذْبُوح *кит.* забҳшуда, гулӯ бурида, сар зада күшташуда (*օید ба ҳайон*).

МАЗБӮХОНА مَذْبُوحَانَه ба монанди мазбӯҳ, шабехи ҷонвари сарбурида: **ҳаракати мазбӯхона** а) ҳаракати шабехи ҷонвари забҳшуда; ҳаракати ҷонканиӣ; б) **маҷ.** зӯрзании бефоида, талоши бехуда.

МАЗИД مَزِيد *кит.* 1. афзунӣ, зиёдӣ; афзоиш. 2. афзуншуда.

МАЗИДАН مَزِيدَن *кит.* 1. макидан, макида мазай чизero ԁидан. 2. чуръя-чуръя нӯшидан.

МАЗИК//МАЗИҚА *a.* مُضيق // مضيق *кит.* 1. чои танг; тангино. 2. маҷ. ҳолати тангӣ, вазъияти душвор.

МАЗИЯТ *a.* مُذیت *афзалият ва бартарӣ (аз ҷиҳати илм, саҳоват ва дигар ҳислатҳои маънавӣ).*

МАЗКУР *a.* مُذکور *зикршуда, гуфташуда (пеш аз ин), номбаршуда (дар боло); мазкур будан зикр ёфтанд, навишта шудан.*

МАЗЛИМА *a.* مُظلمه *кит.* 1. зулму ситам, тааддӣ, ҷавр. 2. шикоят аз беадолатӣ, додхӯҳӣ.

МАЗЛУМ *a.* مُظلوم *касе, ки дар ҳаққи вай зулм ва тааддӣ шудааст, зулмдида, ситамдида, ҷафокаш.*

МАЗМАЗА I *a.* مُزمزه *чашидан, дидани мазай ҷизе.*

МАЗМАЗА II *a.* مُضمضه *обгардон кардани даҳон, гарғара кардани даҳон, даҳонро бо об чайқондан.*

МАЗМУМ I *a.* مُدموم *кит. мазамматшуда, мавриди сарзаниш қарор гирифта.*

МАЗМУМ II *a.* مُضموم *1. кит. замшуда, иловашуда. 2. збши. дар хати арабӣ ҳарфе, ки дар болояш ҳаракати замма дорад.*

МАЗМУН *a.* مُضمون *1. он чи аз сухан ё навиштае фахмида мешавад, он чи моҳияти чизеро дарбар мегирад; мавзӯи сухан; мазмуни асар он чи асар дар бар гирифтааст, мундариҷаи асар, мӯҳтавиёти асар; ба ин мазмун ба ин маъни ва мундариҷа. 2. гуфт. аз афташ; гӯё; мазмун гирифтан рамуз гирифта вазъият ё сирру асрорро фахмидан.*

МАЗМУНАН *a.* مُضموناً *1. аз рӯи мазмун; аз ҷиҳати мазмун. 2. ба тарзи ҳулоса, ҳулостан; нутқи мазмунан нақлишуда *грам.* сухани ягон шаҳс, ки дар матн аз рӯи мазмун оварда шудааст; муқоб. нутқи айнан нақлишуда.*

МАЗМУНДОР *مُضموندار* *дорои мазмун ва маъни чукур.*

МАЗНУН *a.* مُظنون *кит. 1. гумонбурда, гумонбаршуда; таҳминкарда. 2. он ки аз ў бадгумон шудаанд.*

МАЗОД *a.* مُزاد *1. зоди сафар, тӯша. 2. кӯлвор, анбон, тӯшадон.*

МАЗОЁ *a.* مُزايا *ч. мазият.*

МАЗОҚ I *a.* مُذاق *1. маҳалли қувваи зоиқа, ки кому забон аст, ҷашидангоҳ. 2. зоиқа, ҳисси фаҳмиши мазай ҷизҳо. 3. завқ*

МАЗОҚ II *مُذاق* *гуфт. асласи мазоҳ.*

МАЗОМИН *مضامن* *ч. мазмун.*

МАЗОР *a.* مُزار *1. ҷои зиёрат, зиёратгоҳ; оромгоҳи одамони бузург (*одатан пешвоёни ислом, ки ҳалқ онро зиёрат мекунад*). 2. ғӯр, қабр. 3. маҷ. гӯристон; санги мазор санги рӯи қабр*

МАЗОРГУЗАШТА *مزار گذشته* *тӯҳфаи аз ягон ҷо оварда, ки табарруқӣ ҳисоб мешавад (*ба хотири аз роҳи ҷандин мазорҳои одамони бузург убур шуданаши*).*

МАЗОРЕЙ *a.* مُزارع *ч. мазраа.*

МАЗОРИСТОН *مزارستان* *гӯристон, қабристон.*

МАЗОҲ *a.* مُراج *1. масҳарадорӣ, масҳара кардан (*касеро барои ҳандаю ҳушвақтӣ*). 2. ҳазл, шӯҳӣ: ҳазлу мазоҳ; мазоҳ кардан а) масҳара кардани касе; б) ҳазлу шӯҳӣ кардан бо касе.*

МАЗОҲИБ *a.* مُذاهب *ч. мазҳаб.*

МАЗОҲКОР *مزاحکار* *он ки мазоҳ карданро дӯст медорад; ҳазлу шӯҳикунанда, шӯҳ.*

МАЗРАА *a.* مُزرعه *nig. мазраъ; ба таври истиора: мазрааи умр.*

МАЗРАӢ *a.* مُزرع *ҷои кишт, замини зироат, майдони кишт, киштзор: мазраи гандум, мазраи пахта; ба таври истиора: мазраи мурод, мазраи ум(м)ед, дар мазраи дил тухми вафо коштан, донае аз мазраи матлаб начидан.*

МАЗРИБ *a.* مُضرب *кит. ҷои задан, устувор ё наеб кардани ҷизе.*

МАЗРУБ *a.* مُضروب *зарbzada, сикказада.*

МАЗРУФ *a.* مُظروف *кит. 1. дар зарф буда, он чи дар зарф аст (*аз қабили об, равған ва г.*). 2. маҷ. мӯҳтавиёт, мазмун, маъни.*

МАЗРӮӢ *a.* مُزروع *зироатшуда, кошташуда, кишта.*

МАЗУТ *p.* مُزوٽ *хим. маводи моеъ, ки баъди аз нафт баровардани бензин, газолин ва карасин мемонад ва ҳамчун сӯзишвории арzonbaҳo дар дастгоҳҳои гармдиҳанда *ва г.**

ба кор меравад, нафти сиёҳ, пасмондаи нафт.

МАЗУТОЛУД مزوت‌الود олуда ба мазут; чизи мазут расида чиркиншуда: **куртai мазутолуд**.

МАЗҲАБ *a.* مذهب 1. кит. роҳ, тариқ. 2. дин, ойин, кеш; *ба тариқи истиора:* **мазҳаби заҳмат**, **мазҳаби ишқ**, **мазҳаби мурувват**, **мазҳаби ошиқон**; **мазҳаб надоштан** бемазҳаб будан, эътиқод ба дин надоштан, ломазҳаб. 3. д. шӯъба ва шоҳаи ягон дин, тариқат: **мазҳаби Имоми Аъзам**.

МАЗҲАБӢ مذهبی *мансуб ба мазҳаб:* **низоръ(ҳо)-и мазҳабӣ**.

МАЗҲАБПАРАСТ مذهبپرست он ки мазҳаби интихобкардаашро парависта аз дини ҳоким канорачӯй мекунад, сектант.

МАЗҲАБПАРАСТИЙ مذهبپرستي паравистиши мазҳаби интихобкарда ва дурӣ чустан аз дини ҳоким.

МАЗҲАКА *a.* مضحکه 1. он чи бинанда, хонанда ва шунавандаро ба ханда меорад; мавриди ханда. 2. *ади.* асари драмавие, ки мазмуни хандаовар дорад, комедия.

МАЗҲАКАВӢ مضحکوی *мансуб ба мазҳака:* **асари мазҳакавӣ, филми мазҳакавӣ**.

МАЗҲАКАНАВИС مضحکه‌نویس нависандай асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИСӢ مضحکه‌نویسی навиштани асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАР *a.* مظہر чои зухури чизе, чои намоён шудани чизе, чилвагоҳ.

МАИБ *a.* معیب 1. айбдошта, айбнок, нуқсондор. 2. *гуфт.* маъюб; **маиб кардан** ба касе ё чондоре осебе расонда, ягон узви онро айбнок кардан; **маиб шудан** дар натиҷаи кори зўрталабе ё осебе иллатноку маъюб гардидан; **айбро кӣ кунад?** – **маиб!** (*maq.*) дар мавриди ба касе айб мондани шахсе, ки худ беайб нест, гуфта мешавад.

МАИН *a.* معین *кит.* равон, ҷорӣ; **мои майн** оби равон.

МАИШАТ *a.* معیشت 1. зисту зиндагонӣ, рӯзгор; тарзи зиндагонӣ; **асбоби майшат** васоили зиндагонӣ, он чи барои рӯзгузаронӣ лозим аст. 2. он чи ба воситаи он зиндагонӣ мекунанд (*аз қабили хӯрок, пӯшок ва г.*); маош;

майшати *касеро таъмин кардан* васоили зиндагонии касеро фароҳам овардан; **таъмини майшат кардан** воситаҳои рӯзгузаронии худро омода кардан (*аз ҳисоби даромади коре*). 3. *маҷ.* нағз хӯрдану нӯшидан одам; бо роҳату фароғат гузаронидани умр, хушгузаронии умр; **майшат кардан** бо хушгузаронӣ машғул шудан; айшу ишрат кардан.

МАИШАТДӮСТ معیشت‌دوست *nig.* **майшатпаст.**

МАИШАТПАРАСТ معیشت‌پرست он ки хуб хӯрдан ва фароғату осоишро дӯст медорад.

МАИШАТПАРАСТИЙ معیشت‌پرستي майшатпаст будан; дӯстдори хушгузаронӣ ва фароғату осоиш будан.

МАИШӢ معیشی *мансуб ба майшат* 1,2; хамаи он чи барои зиндагонӣ лозим аст; воситаҳои рӯзгузаронӣ; **ахволи майшӣ, шароити майшӣ** тарз ва василаҳои рӯзгузаронӣ; **хизмати майшӣ** маҷмӯи корҳое, ки барои қонеъ кардани талаботи ҳаёти рӯзмарраи аҳолӣ ба ҷо оварда мешавад (*ба воситаи муассисаҳои дузандагӣ, поїафзолдӯзӣ, таъмиргоҳҳои гуногун, ҳаммому сартарошҳонаҳо ва г.*).

МАИ(Ӣ)ЯТ *a.* معیت *кит.* ҳамроҳӣ, бо ҳамроҳии...; **ба май(Ӣ)яти** касе ба касе ҳамроҳбуда, ҳамроҳи касе буда.

МАЙ I می *шароби* ангур, умуман нӯшокии хуморовар; *шароб*, бода: **майи аргувонӣ, майи сурх, маю паймона, пиёлаи май, ҷоми май; май нӯшидан, май хӯрдан, май рехтан, май гусоридан; майи дастӣ** шароби ангурии хонагӣ; **майи ноб** майи софшуда, шароби бегаш.

МАЙ II лот. می моҳи панҷуми солшумории милодӣ.

МАЙГАР می گر *кит.* он ки маю шароб таҳия мекунад.

МАЙГУН می گون *ба ранги* шароби сурх, сурхранг; ♀ *лаби* **майгун** лаби сурх, лаби маҳбуба.

МАЙГУНӢ می گونی *кит.* моил ба сурхӣ, сурхгун, сурхранг.

МАЙГУСОР می گسار *шаробнӯш*, майхора.

МАЙГУСОРИЙ می گساری *шаробнӯшӣ*, май-хӯрӣ: **майгусорӣ** кардан.

МАЙДА I میده 1. хурд, кӯчак: **бачаи майда**, **қадаҳи майда**, **одами майда**, **хонаи майда**; **майдаи нон** резаи нон, нонреза; **борони майда** борони реза, резаборон, борони сим-сим; **ҳати майда** ҳати бо ҳарфҳои хурд навишташуда. 2. **маҷ**. камсармоя; **баққоли майда**, **савдогари майда**, **корхонаи майда**, **ҳочагии майда**; **бахъои майда** дарзҳои ба ҳам зич, кӯкҳои фосилаашон ба ҳам наздик; **дузди майда** дузде, ки чизҳои камарзиш, майда-чуйдахоро медуздад; **қарзи майда** қарзи маблагаш кам, воми андак; **пули майда** пули арзишаш кам (-и одатан филизӣ); **ҳашароти майда** ҷонварҳои хурдчусса (аз қабили мӯрча, маляҳ, магас...); **майда-майда** а) хурд-хурд, реза-реза; **майда-майда боридани борон** (яъне маҳин, сим-сим боридани борон); б) **гуфт**. кам-кам, андак-андак; оҳиста-оҳиста: **майда-майда пеш рафтан**; **майда кардан** а) реза кардан, ба ҳиссаҳои хурд чудо намудан (mas., қандро, гӯшиши ошро, ҳезумро...); б) бадал кардани пули қалон ба пулҳои арзишашон кам; **мӯйро майда бофтан** мӯйро ба қокулҳои борики зиёд чудо карда бофтани духтарон; **гапро майда кардан** дар гуфтугӯ гузаштан ба ҷузъиёташ; гапро қашол додан; ⚡ **зуволаи қасеро майда гирифтан** тангрӯзӣ ҳалқ кардан; шӯrbaxt оғаридан қасеро (аз ҷониби Худованд).

МАЙДА II میده кит. орди гандуми дубеза ва нони аз он пухта.

МАЙДААВБОШӢ میده‌او باشی ҳуқ. авбошии майда, рафтори ношоям дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, таҳқир кардану дашном додани одамон ва ғ., ки тибқи қонун ба ҷавобгарӣ қашида мешавад.

МАЙДАБАРГ میده‌برگ 1. баргҳояш реза, резабарг (оид ба дараҳт). 2. дӯхташ барг-барги реза (оид ба гулдӯзӣ).

МАЙДАБОЗ میده‌باز 1. он ки кореро аз майда-чуйдаҳояш шурӯъ карда назди дигарон дилбазан мешавад. 2. ҳасис, мумсик.

МАЙДАБОРОН میده‌باران *nig.* резаборон.

МАЙДАБОФӢ исми амал аз майда бофтан: **майдабофи кардан** (мӯйро).

МАЙДАБОФТ (мӯи) ба қокулҳои борику зиёд чудо карда бофташуда.

МАЙДАГАП میده‌گپ он ки дар бораи масъалаҳои ҷузъӣ ва гайримуҳим зиёд гап

мезанад; мицинг.

МАЙДАГАПӢ میده‌گپи майдагап будан; эродгирий ба чизҳои ҷузъӣ; мицингӣ.

МАЙДАГУЛ میده‌گل дорои гулҳои майда (*оид ба гиёҳҳо*); чити **майдагул** чити гулҳои хурд-хурд дошта.

МАЙДАКОР میده‌کار он ки бо корҳои ҷузъӣ ва гайримуҳим машгул аст.

МАЙДАКОРӢ میده‌کارӣ майдакор будан; аҳамият додан ба корҳои ҷузъӣ.

МАЙДАКОСИБ میده‌کاسب ҳунарманди аз ҷиҳати иқтисодӣ камбизоат; пешвари яккааст.

МАЙДАКОСИБӢ میده‌کاسبي майдакосиб будан; шуғл ва пешаи майдакосиб.

МАЙДАҚУТР میده‌قطر он чи ки кутраш хурд аст; **тӯпи майдакутр** ҳ. тӯпи хурдкалибр.

МАЙДАЛАГАНДА میده‌لگنده ҷома ё қӯрпае, ки ҷич ва майда лаганда шудааст.

МАЙДАМИЛЛАТ میده‌مللت миллате, ки нуфусаш камшумор аст.

МАЙДАНАВИС میده‌نویس 1. он чи бо ҳати реза навишта шудааст. 2. он ки ҳаташ реза ва хурд аст.

МАЙДАНАВИСӢ میده‌نویسӣ навиштани ҳат бо ҳарфҳои хурд-хурд.

МАЙДАНАҚШ میده‌نقش дорои нақшу нигори хурд-хурд; майда гулкоришуда.

МАЙДАСАВДОГАР میده‌سوداگر савдогари камсармоя.

МАЙДАСОЛОР میده‌سالار кит. мубошир ва тартибидиҳандай дастархон, дастархончӣ.

МАЙДАСУДХӮРӢ میده‌سودخورӣ маблағи андакро бо суд (бо фоида) ба қасон додан.

МАЙДАФУРӮШ میده‌فروش резаворфурӯш; чаканафурӯш; *муқоб*. **яклухтфурӯш**.

МАЙДАФУРӮШӢ میده‌فروشӣ резаворфурӯшӣ, фурӯши майда-чуйда; чаканафурӯшӣ.

МАЙДАҲУНАРМАНД میده‌هنرمند *nig.* майдакосиб.

МАЙДАҲУНАРМАНДӢ میده‌هنرمندӣ *nig.* майдакосибӣ.

МАЙДА-ЧАЙДА میده‌چیده *nig.* майда-чуйда.

МАЙДАЧОРВОДОР میده چاروادار чорводори камсармоя.

МАЙДА-ЧУЙДА میده چیده 1. чизҳои хурди даркории рӯзгор; чизу чора: **майда-чуйдаи рӯзгор, ҳазору як майда-чуйда**. 2. *маҷ.* камаҳамият, гайримухим, ҷузъӣ **корҳои майда-чуйда, камбудихои майда-чуйда, нуқсонҳои майда-чуйда;** то **майда-чуйдаҳо** то ҷузъиёт, бо тамоми тафсилот.

МАЙДАЧУЙДАФУРӯШӢ میده چیده فروشӣ *гуфт.* фурӯши майда-чуйда, резаворфурӯшӣ.

МАЙДАШУДГОР میده شد گار замини чандин бор рондашудаи нархҳо.

МАЙДАЯК//МАЙДАЯКАҚ میده یک // میده يكъ шакли тасгири майда: **бачаи майдаяк, одами майдаяк.**

МАЙДЕҲ می ده соқӣ.

МАЙДОН میدан 1. замини васеъ, ялангӣ, ҷои кушоду фароҳ барои ҷамъомади одамон, гузаронидани машқ, аспдавонӣ *ва ғ.*; арса: **майдони машқ, майдони ракс; майдони кор** арсаи кор. 2. дараҳтзори мевадор, боғ. 3. *маҷ.* ҷавлонгоҳ. 4. *маҷ.* ҷанггоҳ, маҳалли корзор; ҷабҳа; ҷанг; **рӯзи майдон** рӯзи набард; **майдони кишт** киштзор, масоҳате, ки дар он кишт мешавад, **майдони пахта** киштзори пахта, замини кишти пахта; **майдони тиррас** ҷое, ки бинобар монеа надоштан тир ба ҳадаф мерасад; **майдони ҷанг** ҷои вуқӯи ҷанг, ҷои бо ҳам рӯбарӯ шудани ду тарафи ҷангкунанда; **ба майдон рафтан** ба ҷанг (*ба корзор, ба ҷабҳа*) рафтан; **марди майдон** марди ҷангӣ; далер, шуҷоъ; **майдон додан** роҳ додан, имкон додан ба касе ба кардани он чи меҳоҳад; **ба майдон овардан** а) *тарзи бавоситати ба майдон омадан*, ба вучуд овардан; б) ба миён гузоштан, матраҳ кардан (*масъалаे-ро*); **ба майдон омадан** пайдо шудан, ба вучуд омадан; **як майдон тохтан** як давра тохтан гирди майдон.

МАЙДОНГУРЕЗ میدان گریز турезандагӣ аз ҷанггоҳ; он ки аз набард ва мубориза гурехтааст.

МАЙДОНГАРИБ میدان غریب *nig.* **хонашер (-и майдонгариб).**

МАЙДОНДИДА میدان دیده ботаҷриба, кордида.

МАЙДОНДОР میدان دار *кит.* он ки дар майдони

муҳориба, мусобика *ва ғ.* таҷрибадор буда, аз ҳуд шуҷоату мардонагӣ ва истеъдод нишон медиҳад.

МАЙДОНДОРӢ میدانداري *кит.* ҷанговарӣ, ҳарбу зарб кардан, мубориза; **майдондорӣ кардан** ба майдони ҷанг ва зӯrozмой даромадан.

МАЙДОНГАҲ میدان گه *nig.* **майдонгоҳ.**

МАЙДОНГОҲ میدان گاه ҷои ҳарбу зарбу мусобика *ва ғ.*

МАЙДОНӢ میدانӣ *мансуб ба майдон;* воқеъ дар майдон; **ҷангӣ майдонӣ** ҷанг дар майдон, ҷангӣ ошкоро.

МАЙДОНТОЗ میدان تاز даванд, кӯбкоритоз, пойгаҳтоз: **аспони бодпои майдонтоз.**

МАЙДОНЧА میدان چه майдони ҷурд: **май-дончай варзиш.**

МАЙЗАДА میزد ҳ майпараст, доимо ва бисёр нӯшандай май, майхора.

МАЙЗАДАГӢ میزد گӣ майзада будан; доимо ва бисёр машрубot xӯrda ба майхӯrӣ одат кардан, майхорагӣ.

МАЙЗАР میز *кит.* дастор, салла, аммома.

МАЙИЗ میز *гуфт.* мавиз.

МАЙИСТОН میستان *nig.* майкада.

МАЙИТ a. میت часади бечони одам, мурда.

МАЙКАДА میکده ҷои шаробфурӯшӣ ва шаробнӯшӣ, майхона.

МАЙКАШ میکش *nig.* майнӯш.

МАЙКАШӢ میکشی *nig.* майнӯшӣ.

МАЙЛ a. میل 1. ҳамиш, андаке ба сӯе ҳам шудан, тамоюл. 2. ҳоҳиш, рағbat, ҳавас; **ба майли** ҳуд ба ихтиёри ҳуд; аз пеши ҳуд; **бо майли тамом // бо камоли майл** бо рағbatи тамом, бо шавқу ҳаваси зиёд; **бо майли хотир** а) бо рағbatи тамом, бо иштиёқ; б) бо хости ҳуд; бемалол; **майл доштан** а) рағbat доштан; шавқу ҳавас доштан; б) ҳоҳиши табъ доштан ба ҷизе, иштиёқи зиёд доштан; **майли касеро доштан** моил будан ба касе; таваҷҷӯҳ доштан ба касе; **майл кардан** а) ҳамидан, қаҷ шудан ба сӯе; б) ҳоҳишу рағbat зоҳир намудан; в) моил шудан, таваҷҷӯҳ кардан; **ба майли ҳуд гузоштан** ба ихтиёри ҳуд гузоштан (*кордор*

нашуда) ба ҳоли худ гузоштан.

МАЙЛАШ میلش 1. ихтиёр ба худаш, худаш медонад. 2. хайр, хуб (*дар мавриди изҳори розигӣ ба чизе ё қабул кардан коре гуфта мешавад*). 3. бигузор, боке нест, зарар надорад; **хуб**, **майлаш** хайр, ҳеч гап не, зарар надорад.

МАЙЛОН a. میلان 1. *nig.* **майл** 1; моил шудан; **майлон додан** андак ҳам кардан чизеро ба сӯе; **майлон кардан** рағбат пайдо намудан; моил шудан. 2. дур шудан аз роҳи асосӣ дар назариёти сиёсӣ: **майлони рост**, **майлони чап**.

МАЙЛОНЧӢ میلانچی c. тарафдори ягон майлон.

МАЙМАНА a. میمنه *kim.* 1. тарафи дasti рост, ямин. 2. *taъr.* қаноти (чаноҳи) рости лашкар, **муқоб**. **майсара**.

МАЙМАНАТ a. میمنت *kim.* саодат, хушбахтӣ; муборакию фарҳундагӣ.

МАЙМУН I a. میمون *kim.* хучаста, муборак, саодатманд, масъуд.

МАЙМУН II a. میمون 1. бӯзина, ҳамдуна: **маймуни одамшакл**. 2. *mač.* одами камфаросати муқаллид; ♦ **соли маймун** соли нӯҳум дар ҳисоби мӯлҷар (мучал).

МАЙМУНАК میمونک *kim.*, қӯн. яке аз қисмҳои тӯп, ки ба воситай он нишон мегирифтанд, нишонгир.

МАЙМУНБОЗ میمون باز 1. он ки ба тарбияи маймунҳо машғул буда, ба онҳо бозихои гуногун меомӯзад. 2. *mač.* масҳарабоз, найрангбоз.

МАЙМУНБОЗӢ میمون بازی *mač.* ҳилаю найрангбозии ноӯҳдабароёна барои фиреб додани касе: **маймунбозӣ кардан**.

МАЙМУНӢ میمونی *marbut ба маймун*; монанди маймун коре кардан, масҳарабозӣ.

МАЙНА I مینه мағзи сари одам ва ҷонварони дигар, мия; **майна об кардан** хуб фикр рондан, ҳаматарафа фикр кардан дар бораи чизе; **гӯшу майна** *касеро хӯрдан* бисёр гап зада *касеро* безор кардан; **дар майна** худ **фикрero** **пазондан** ҳаматарафа мулоҳиза карда санҷидани фикре.

МАЙНА II مینه зоол. паранде аз оилаи соҷ, ки

агар таълим диҳанд, ҷанд қалимаи шунидашро тақлидан такрор карда метавонад; **майна барин гап задан** гаперо (матлаберо) гаштаю баргашта такрор кардан.

МАЙНАВОР مینه‌وار *nig.* **тӯтивор**: **майнавор** гап задан гаперо беист такрор кардан.

МАЙНАГӢ مینگی *гуфт.* **mansub ба майна I**; мағзи сар; **кори майнагӣ** коре, ки вобаста ба фаъолияти мағзи сар аст, меҳнати фикрӣ.

МАЙНАГУДОЗ مینه‌گدار *nig.* **майнасӯз**.

МАЙНАСӮЗ مینه‌سوز тафсон: **офтоби майнасӯз** *киноя* аз офтоби моҳи саратон (22 июн – 22 июл), ки мавсими ниҳоят гармии зиёд аст.

МАЙНАЧА مینچه 1. майнаи хурд. 2. *biol.* як қисми мағзи сар, ки дар ҳамоҳангзории ҳаракат, ҳифзи ҳолату вазъи бадан *va g.* иштирок мекунад, мағзак.

МАЙНӯШ مینوش шаробнӯш, шаробхӯр, боданӯш.

МАЙНӯШӢ مینوشی *исми амал аз май нӯшидан*; нӯшидан май, боданӯшӣ, майхӯрӣ.

МАЙОНЕЗ фр. میانیز *xūr.* хӯрише (соусе), ки аз равғани зайдун, зардии тухм, сирко бо омехтаи доруворҳо тайёр карда мешавад.

МАЙОР лот. 1. *χ.* унвони аввали афсари қалон дар қувваҳои мусаллаҳ ва дигар мақомоти қудратӣ. 2. соҳиби ин унвон: **майори гвардия**.

МАЙПАЙМО میپیما *kim.* он ки май рехта ба навбат ба дигарон медиҳад, соқӣ.

МАЙПАРАСТ میپرست дӯстори май; майзада, майнӯш.

МАЙПАРАСТИЙ میپرستی майпараст будан, майхорагӣ, майзадагӣ.

МАЙСА میسه сабзаи навхез; сабзаи навхези ғалла (*ҷаву гандум ва g.*).

МАЙСАВСАН میسوں *kim.* шароб ва майе, ки аз гули савсан тайёр мекарданд.

МАЙСАЗОР میسه‌زار сабзазор, алафзор; ғаллазори сабз.

МАЙСАРА a. میسره 1. тарафи дasti чап, ясор. 2. *taъr.* қаноти (чаноҳи) чапи лашкар, **муқоб**. **маймана**.

МАЙСУР *a.* میسور *кит.* мүяссаршуда, мумкиншуда; ҳар чизи дастрас.

МАЙФУРӮШ میفروش фурӯшандай шароб, шаробфурӯш, бодафурӯш.

МАЙФУРӮШӢ میفروشی кор ва шуғли майфурӯш; ҷои фурӯши май.

МАЙХОНА میخانه ҷои майфурӯшӣ ва майнӯши, майкада.

МАЙХОР میخوار бисёр майхӯранда, майзада, шаробнӯш.

МАЙХОРА میخواره шаробхӯр; майнӯш; майзада.

МАЙХОРАГӢ میخوارگی майхора будан, шаробзадагӣ, майзадагӣ.

МАЙХӮР میخور *nig.* майнӯш.

МАЙХӮРӢ میخوري *nig.* майнӯши.

МАК 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз макидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои маканда ва хӯрандаи ҷизе: **ширмак**, **хунмак**.

МАКАКА лот. مککه зоол. ҷинси маймуни биниборики хурдчусса (қадаш то 60 см).

МАКАРОН ит. مکران xūr. навъи угрои хушки истехсоли саноатӣ, ки ба шаклҳои гуногун (лӯлачаҳои борики дароз ва г.) аз ҳамир тайёр карда шудааст.

МАКАРОНПАЛАВ مکرانپلو xūr. таоми аз макарон ва гӯшту сабзвавот дам карда пухта.

МАКЕТ фр. مکیت намунаи барои намоиш соҳташудаи ҷизе, модел.

МАКЕТСОЗ مکیتساز созандай макет.

МАКИДА مکیده сифати феълии замони гузашта аз макидан; **ширай** ҷизеро макида гирифтани ҷизеро фишурда шираи онро макида тамом кардан.

МАКИДА(Т) *a.* مکیده//مکیدت *кит.* бадандешӣ; ҳайду макр, ҳила, фиреб, найранг.

МАКИДАН 1. бо ду лаб фурӯ кашидан. 2. ба даҳон гирифта, наҳоида, бо забон ва ком молиш дода, ҳал карда фурӯ бурдан ё кӯшиши фурӯ бурдан кардан (*мас.*, *наботоро*). 3. ҷаббидан, нашф кардан, обро ба худ кашидан; **хуни** касеро макидан, **хуни** касеро

хӯрдан касеро истисмор кардан.

МАКИДАӢ مکیدن қобил ва шоистаи макидан дорухои макидани.

МАКИН *a.* مکین *кит.* соҳиби макон, макондор; барқарор.

МАККА I مکه шаҳр дар Арабистони Суудӣ, ки Каъба дар он воқеъ аст ва зиёратгоҳи мусулмонон мебошад.

МАККА II مکه *nig.* ҷуворимакка.

МАККАТУЛЛОХ مکة الله *nig.* Макка I.

МАККАҖУВОРӢ مکه جواری *nig.* ҷуворимакка.

МАККОР *a.* مکار макркунанда, ҳилагар, фиребгар: рӯбоҳи маккор, душмани маккор.

МАККОРИӢ مکاري ҳилагарӣ, фиребгарӣ: маккорӣ кардан.

МАККОРОНА مکارانه аз рӯи макру фиреб; ҳилагарона, фиребгарона, айёrona: тадбири маккорона, хандаи маккорона, маккорона табассум кардан, маккорона ҷашмак задан.

МАКМАНА *a.* مکمنه *кит.* ҷои пинҳон шудан; камингоҳ.

МАКНУН *a.* مکنون *кит.* пинҳоншуда; ниҳуфта: дурри макнун марвориди хушоби гаронбаҳо.

МАКОН I *a.* مکان ҷой, маҳал; манзил, бошишгоҳ; маъво; **нақли макон** табдили ҷой; қӯчидан; **табдили макон** тағири ҷой, ҷои иваз кардан; **макон доштан** манзил доштан, хона доштан; **манзил кардан** ҷой гирифтан, истодан, будан; **нақли макон кардан** ҷои истро тағиир додан; қӯчидан; **зарфи макон** грам. калимаҳои мансуб ба зарф, ки ҷои воқеъ шудани амалро нишон медиҳанд; **макон ва замон** фалс. шаклҳои асосии мавҷудияти модда.

МАКОН II مکان дар ҳоли макидан; макондан.

МАКОНЁБӢ مکانیابی ҷустуҷӯ ва мушахҳас сохтани ҷои муносиб барои иҷрои коре (*сотмон*, *наворгирӣ* ва г.).

МАКОН(И)ДАН مکاندن//مکانیدن тарзи бавосити макидан; шир хӯрondan (ба бача аз пистон); **то бача гирия** накунад, модараш намемаконад (зарб.).

МАКОННАМО مکاننما *ит.* аломати нишондиҳандаи равшан ё ҷашмакзан, ки рӯи экра-

ни компьютер ҳаракат дода чойҳои таҳрирталаби матнро пайдо мекунанд.

МАКУ مکو *кит., ниг. моку.*

МАКОТИБ I *a.* مکاتب *ҷ. мактаб.*

МАКОТИБ II *a.* مکاتیب *ҷ. мактуб.*

МАКР *a.* مکر ҳила, фиреб, тазвир, ғадр: **макру** ҳила, **макру** фиреб ба кор бурдан, ба доми **макри** *касе* афтодан.

МАКРАНДЕШ مکراندېش *кит.* бадандеш, ҳилагар, он ки дар фикри ҳила ва фиреб бошад.

МАКРАХА *a.* مکرهه *кит.* чизи нафратовар, чизи нописанд.

МАКРОМЕЗ مکرومیز омехта ба макру ҳила, ҳамроҳ ба ҳилаву фиреб, бо макру фиреб.

МАКРӯХ *a.* مکروه 1. кароҳатовар, нафратовар, нафратаңгез; нописанд, нораво. 2. нопок.

МАКС *a.* مکث *кит.* даранг кардан, истодан; ист, таваққуф: **бидуни** **макс** беист.

МАКСИМУМ лот. مکسیموم ҳадди зиёди чизе, дараҷаи баландтарини чизе, ҳадди аксар, бешина; **муқоб.** **минимум.**

МАКСУР *a.* مکسور 1. шикасташуда, шикаста. 2. збш. дар хати арабӣ ҳарфи ҳаракати касра-дошта, ки баъд аз он садоноки «и»-и кӯтоҳ ҳонда мешавад.

МАКТАБ *a.* مکتب 1. муассисаи маориф, ки дар он омӯзгор насли наврасро таълим медиҳад ва тарбия мекунад. 2. биное, ки ин муассиса дар он ҷойгир шудааст, таълимигоҳ, дабистон ва дабиристон: **мактаби ибтидой**, **мактаби миёна**, **мактаби олий**, **мактаби таҳсилоти ҳамагонӣ**; **мактабро тамом** **кардан**, ба **мактаб рафтани**, дар **мактаб** ҳондан; **ба тариқи истиора:** **мактаби зиндагӣ** (ё ҳаёт), **мактаби ишқ**, **мактаби мубориза**, **мактаби шӯроат**, **мактаби гетӣ**; **мактаби интернат** мактабе, ки баробари таълиму тарбия ҳонандагонро бо хобгоҳ ва ҳӯроку либос низ таъмин мекунад, мактаби шабонарӯйӣ. 3. ҷараён ва равия дар илм, адабиёт, санъат ва дар афкори ҷамъиятию сиёсӣ, ки бо ягонагии нуқтаи назарҳои асосӣ ва умумияту идомати худ ба ҳам алоқаманд аст.

МАКТАББАЧА مکتب بچه бачаи мактабхон, та-

лабай мактаби ибтидой ё миёна.

МАКТАБДОР مكتب دار *кӯн.* соҳиби мактаб; домулло (омӯзгор)-и мактаби кӯхна.

МАКТАБДОРӢ مكتبدارӣ мактабдор будан; кушодани мактаб ва дарсгӯй; **мактабдорӣ** **кардан** мактаб кушодан ва дарсгӯй кардан; бо дарсдиҳӣ машгул шудан.

МАКТАБӢ مكتبي 1. **mansub ба** **мактаб**; либоси **мактабӣ** либоси расмии мактабиён; **синни** **мактабӣ** аз ҳафтсола боло, даврае, ки бачагон дар мактаб таҳсил мекунанд. 2. **мактабиён** мактабхонҳо, талабагони мактаб.

МАКТАБРАВ مكتب روا *:мактабрав* шудан ба синни мактабӣ расидан.

МАКТАБРАВӢ مكتب روی *исми амал аз (ба)* **мактаб** рафтan.

МАКТАБХОН مكتب خوان *он* ки дар мактаб меҳонад, талабай мактаб: **бачаи** **мактабхон.**

МАКТАБХОНА مكتب خانه бинои мактаб; мактаб.

МАКТАБХОНИЙ مكتب خوانی дар мактаб ҳондан, таҳсил дар мактаб.

МАКТУБ *a.* مكتوب 1. қитобатшуда, навишташуда. 2. ҳат, нома, руқъа: **мактуби сарбаста**, **мактуби ҷавобӣ**, **мактуб навиштан**; **мактуби илтимосӣ** мактубе, ки ҳоҳишеро дар бар гирифтааст, илтимоснома; **мактуби боз (кушода)** номае, ки онро дигарон ҳам ҳонда метавонанд; ҳате, ки дар варақаи белифофа навишта шудааст; **мактуби саломатӣ ғӯфт.** номае, ки ба воситаи он аз ҷигунағии аҳволи ҳуд ҳабар дода мешавад; **шӯъбаи** **мактубҳо** ҷузъе дар идора, ки мутасаддии қабулу ирсоли мактубҳо мебошад.

МАКТУБАН *a.* مكتوبان ба таври навишта, катӣ.

МАКТУБӢ مكتوبی *марбут ба* **мактуб;** мактубан.

МАКТУБНАВИС مكتوب نویس 1. он ки номаро навиштааст, нависандай мактуб. 2. *кӯн.* мирзое, ки ба дигарон мактубу ариза навишта медод.

МАКТУБНАВИСӢ مكتوب نویسی амали мактуб навиштан (*ба ҷое, ба қасе*).

МАКТУБЧА مكتوبچه мактуби хурд, номаи дар қоғазча навишташуда.

МАКФУФ *a.* مکفوف *кит.* 1. басташуда, печондашуда. 2. кӯр, нобино. 3. *ади.* дар арӯз руки хафтҳарфа, ки ҳамсадои охири он партофта шудааст (*мас.*, «мафоилун» шакли «мафоилу»-ро гирифтааст).

МАКҲУЛ *a.* مکحول *кит.* кӯхлкашида, сурмас: **чашмони макхул.**

МАКШУФ *a.* مکشوف *кашфшуда;* кушода, ошкоро.

МАҚАР(P) *a.* مقر *кит.* чои қароргирӣ, қароргоҳ, ҷойгоҳ, бошишгоҳ; чой, макон.

МАҚБАРА مقبره қабр, оромгоҳ, гӯрхона, даҳма: **мақбараи Йсмоили Сомонӣ.**

МАҚБУЗ مقبوض *кит.* ба қабза гирифта, ба даст гирифта; ба даст даромада; гирифтор.

МАҚБУЛ *a.* مقبول 1. қабулшуда, пазируфта. 2. писандида, маъқул; **мақбули омма** писандида дар назди ҳама, мавриди писанди ҳамагон (*сифати одам*); **мақбул афтодан (шудан)** мавриди қабул қарор гирифтани, маъқул шудан, писандида шудан, хуш омадан.

МАҚДАМ *a.* مقدم 1. аз сафар ё аз чое омадан; омадан. 2. чои қадамгузорӣ; **мақдами касеро гиромӣ доштан** аз омадани касе хурсанд шуда ўро эҳтиром кардан; **хайра мақдам гуфтан** омадани касеро табрик кардан, «хуш омадед» гуфтан (*ба касе*).

МАҚДУР *a.* مقدور *кит.* мувофиқи қудрат ва тавонӣ; **ба қадри мақдур** ба қадри ҳол, он чи дар доираи имкон аст.

МАҚЛУБ *a.* مقلوب 1. қалбшуда, чаппа карда. 2. *ади.* қалимаҳое, ки дар санъати шеърии қалб бо чаппа ҳондани онҳо ё бо пешу қафо шудани ҳарфҳои онҳо қалимаҳои дигар ҳосил мешаванд (*мас.*, гар = раг, ҷодувона = ҷовидона...).

МАҚОДИР *a.* مقادر *кит., ҷ. микдор.*

МАҚОЛ *a.* مقال 1. гуфтор, сухан, нутқ. 2. як жанри фолклории бештар иборат аз ифодаю ибораҳои рехтai мӯҷаз ва барҷастai вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба кор мебаранд, масал; **мақоли ҳалқ(ӣ), зарбулмасалу мақол; бо якрав баҳс кардан мушт ба дарафш задан** аст (*мақ.*).

МАҚОЛА *a.* مقاله асари илмӣ ё публисистии ҳаҷман хурд дар маҷмӯа, маҷалла, рӯзнома:

мақолаи илмӣ, мақолаи танқидӣ; мақола навиштан; мақолаи лугавӣ ниг. модда(-и лугавӣ).

МАҚОЛАНАВИС مقاله‌نویس *нависандай мақола, муаллифи мақола.*

МАҚОЛАНАВИСӢ مقاله‌نویسی *исми амал аз мақола навиштан.*

МАҚОМ I *a.* مقام 1. ҷои қиём, ҷои истодан, ҷойгоҳ; ҷой, маҳал, мавзеъ. 2. маврид, вақти мувофиқи коре, фурсати муносиб; **ҳар сухан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад** (зарб.); **мувофиқи мақом** дар мавридаш; дар омади гап. 3. мартаба, рутба, манзалат. 4. вазъи ҳуқуқӣ: **мақоми давлатӣ додан ба ҷизе ба дараҷаи давлатӣ бардоштан.** 5. *нав.* дастгоҳи маъмурӣ, орган; **дар мақоми...** дар мавриди..., дар мавқei...; **мақом доштан** а) ҷой доштан, ҷойгир шудан; б) мавқеъ доштан, қадру эътибор доштан.

МАҚОМ II مقام 1. мус. номи қисмҳои мусиқии классикии тоҷик «Шашмақом», ки ҳар яки он оҳангутарона ва ғазалҳои зиёдеро дар бар гирифта, аз ду ҷузъи асосии созӣ («Мушкилот») ва овозӣ («Наср») иборат мебошад. 2. оҳанг, соз, наво; **мақоми ҳузноварро навоҳтан, мақомҳои форами ҳалқиро навоҳтан, ба мақоми доира рақс кардан, ба мақоми мусиқӣ қадам партофтани.** 3. гуфт. тарз, тарик; **ба сад мақом гап задан.** 4. гуфт., маҷ. нозу ишва, карашма; **мақом кардан** нозу ғамза кардан.

МАҚОМОТ *a.* مقامات ҷ. **мақом; мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** идораҳои масъули ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон.

МАҚОСИД *a.* مقاصد ҷ. **мақсад.**

МАҚОТЕӢ *a.* مقاطع ҷ. **мақтаъ.**

МАҚРУН *a.* مقرون *кит.* қариншуда, наздикшуда; **мақрун ба ҳақиқат будан** ба ҳақиқат наздик будан.

МАҚСАД *a.* مقصد қасд ва ирода, он чи ки матлуб аст, мурод, матлаб, ҳадаф, мақсад; ният: **мақсади асосӣ, мақсади ягона, бо мақсади нек** (ё бад); **мақсад доштан, мақсади хуб (ё нопок) доштан, мақсади аслиро фаромӯш кардан, мақсадро баён кардан, мақсади касеро фахмидан, асли мақсадро фахмидан,** аз мақсад дур шудан, **аз мақсади касе пай бурдан, ба назди худ мақсад гузоштан; мақсади**

касе ҳосил шудан ниг. ба мақсад (ё муроду мақсад) расидан; мақсад ба даст даромадан мақсади касе амалӣ шудан, ба мақсад расидан; **мувофики мақсад баромадан** тибқи ҳоҳишу матлаби касе воқеъ шудан; **ба мақсад** (ё муроду мақсад) расидан мақсади касе иҷро шудан, ба мақсад муваффак шудан; ҳоҳишу орзу иҷро шудан; **ба сари мақсад омадан** ба байни мақсади асосӣ шурӯъ кардан; дар бораи матлаби асосӣ гап задан.

МАҚСАДНОК مقصدناک мақсаддошта, ҳадафманд, бомақсад; (кори) бо ягон мақсад кардашуда; **қабули мақсадноки дошишҷӯён, маблағузории мақсаднок.**

МАҚСАДНОКӢ مقصدناکی мақсаднок будан; мақсад доштан; бо мақсади маълуме анҷом додани коре.

МАҚСУД *a.* مقصود чизи қасд кардашуда, чизи хоста ва орзукарда, чизи матлуб, талаб; мурод, мақсад; *ба таври истиора:* **гулҳои мақсуд** чидан, дурри **мақсуд ба каф** (дар)овардан, **ба соҳили мақсуд** расидан.

МАҚСУМ *a.* مقصوم کит. 1. тақсимшуда, ба қисмҳо ҷудо шуда. 2. тақдиршуда, насибкарда, аз азал дар пешонӣ навишташуда.

МАҚСУР *a.* مقصور کит. кӯтохшуда; қаршуда, кам, муҳтасар.

МАҚСУРА I *a.* مقصوره муаннаси **мақсур;** **алифи мақсурा** ғрам. дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи «йо» (ي)-и охирӣ баяз қалимаҳо, ки «о» хонда мешавад: **кубро** (کبری), **сурро** (صغری).

МАҚСУРА II *a.* مقصوره کит. 1. хонача, ҳучра; хилватхона. 2. хонаҷаи маҳсус барои имом дар паҳлуи масcid.

МАҚТАЛ *a.* مقتل کит. 1. ҷои қатл, ҷои куштан, қатлгоҳ. 2. қатл, куштан. 3. *маҷ.* ҷои нозуки бадан (чун ҷаккаи *пешонӣ*, *дамгахи дил*, *раги қалони гардан*), ки агар зарба расад, инсон ба ҳалокат дучор мешавад.

МАҚТАЊ *a.* مقطع 1. ҷои қатъ кардан, ҷои буриданӣ чизе, ҷои тамом шудани чизе; **муқоб. матлањ.** 2. *ади.* байти охирини ғазал ё қасида.

МАҚТУЛ *a.* مقتول ба қатл расида, кушташуда; **мақтул шудан (гардидан)** кушта шудан, ҳалок шудан.

МАҚТҰЙ *a.* مقطوع кит. қатъшуда, бурида, қандашуда (*mas., resmon*); **қимати мақтұй** нархи устувор, қимати қатъӣ.

МАҚҰЛА *a.* مقوله کит. 1. гуфтор, гап, сухан. 2. *маҷ.* навъ, хел, қисм.

МАҚХУР *a.* مقهور کит. 1. мавриди қаҳру ҳашм қароргирифта, дучори қаҳру газабшуда. 2. ҳоршуда, шикасту латхұрда, мағлуб.

МАҚЬАД *a.* مقعد 1. маҳалли қууд, нишастангоҳ, ҷои нишаст. 2. паси одам, дубур.

МАЛАК *a.* ملک 1. фаришта. 2. *маҷ.* зани хеле зебо.

МАЛАКА *a.* ملکه құдрат ва тавоной дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машқу тамрин ва аз бисёр кардани коре дар табиати инсон пайдо мешавад; **малака пайдо (ҳосил) кардан дар коре** омил шудан дар иҷрои коре; тачриба ҳосил кардан.

МАЛАКАДОР ملکه‌دار дорои малака дар иҷрои коре; тачрибанок.

МАЛАКУЛМАВТ *a.* ملک الموت *d.* фариштаи марг, фариштаи аҷал, фариштае, ки мутасаддии гирифтани ҷон аст, Азроил (а).

МАЛАКУТ *a.* ملکوت *d.* олами фариштахо; олами боло.

МАЛАКХҮЙ ملکخوئی фариштахӯй, малакхӯй будан.

МАЛАКХӮЙ ملکخوی фариштахӯй, дорои одобу рафтори ба фаришта монанд.

МАЛАНГ *1. ملنگ* 1. бесару по, хонабардӯш. 2. шахси фориг аз ҳар расму русум ва одату қоид, одами локайд. 3. сархуш, шодоб. 4. камхирад, беақлу бетадбир.

МАЛАХ *1. ملخ* 1. ҳашароти болдори зарапрасон; **чун мӯру малаҳ//мӯру малаҳ барин** хеле зиёд, бешумор. 2. *киноя аз* ҳарис (мисли ҳашароти зарапрасон). 3. *гуфт.*, *маҷ.* пул, нақдина (фоидай гайриқонунӣ аз фурӯши чизе).

МАЛАХАҚ مالاخی хурд; **як бор частӣ малаҳак, ду бор частӣ малаҳак, охир ба дастӣ малаҳак** (*maq.*); **малаҳак рафтан (задан)-и ҷашм гуфт.** мисли малаҳ рӯи чизе гардиш кардани нигоҳ, ба чизе ҷашм давондан.

МАЛБАС *a.* ملبس пӯшок, либос.

МАЛБУС *a.* ملبوس *кит.* 1. пӯшида. 2. либос, пӯшок.

МАЛЕХ *a.* مليح *кит.* 1. намакин, бонамак. 2. маҷ. бомалоҳат, дилкаш; **табассуми малех** (*бештар дар сифати хубии одам ва сухан*) табассуми хубу дилкаш.

МАЛЕХБАЁН مليح *биан* ширинсухан, хушгуфтор.

МАЛЕХДИДОР مليح *дидар* бомалоҳат, ҷозибадор, ситорагарм.

МАЛЗУМ ملزم *кит.* лозимшуда; чизе, ки барои будани чизи дигар зарур ва ногузир аст, чизи даркорӣ.

МАЛИК ملک соҳиби мулқ, шоҳ, подшоҳ, сulton.

МАЛИКА ملکه *муаниси малик;* подшоҳзан; зани подшоҳ; **малиқаи хубон** *киноя* аз маҳбубаи ниҳоят соҳибчамол, шоҳи хубон; **малиқаи ҳусн нав.** унвоне, ки ба ғолиби озмуни духтарони аз ҷиҳати ҳусну ҷамол беҳтарини шаҳр, қишвар *ва г.* дода мешавад, малиқаи зебой.

МАЛИКАБОНУ ملکه *банو* *nig.* **малика.**

МАЛИКЗОДА ملکزاده фарзанди малик, шоҳзода, писари подшоҳ.

МАЛИКСИТО(Й) ملکستای *кит.* маддоҳ *ва* ситоишгари подшоҳ.

МАЛИКУЛАРШ ملکالعرش *d.* молики аршу курсӣ, Худованд.

МАЛИКУЛКАЛОМ *a.* ملکالکلام *кит.* подшоҳи иқлими сухан (*васфи шоур*).

МАЛИКУШШУАРО *a.* ملکالشعراء *таър.* шоҳи шоирон (*унвони ифтихорие, ки ба сардори шоирони дарбор дода мешуд*).

МАЛЛА مله ранги зарди бенур; зарди сурхчатоб: **мӯи малла, риши малла, чомаи малла, хирси калони малла.**

МАЛЛАГӢ ملگی *nig.* **маллатоб.**

МАЛЛАМӢЙ مله موی он ки ранги мӯяш зарди сурхчатоб аст: **духтари малламӢ, ҷавони малламӢ.**

МАЛЛАРАНГ مله رنگ ранги малла дошта: **риши малларанг, чомаи малларанг.**

МАЛЛАРИШ مله ریش риши зардаранг.

МАЛЛАТОБ مله تاب моил ба ранги малла, мо-

нанд ба ранги малла; зардаранг.

МАЛЛОК *a.* ملاک *кит.* дорои мулқ, заминдор.

МАЛЛОХ *a.* ملاح 1. киштирон, киштибон. 2. *кит.* оббоз, шиновар, баҳрнавард.

МАЛЛОХӢ ملاحی шуғл ва қасби маллоҳ.

МАЛО//МАЛОЬ ملا//ملا *кит.* 1. пурра, пуррагӣ; **муқоб хало//халлоъ.** 2. маҷ. турӯхи мардум, анбӯҳи одамон; **бармalo** ошкоро; **бармalo шудан** ба ҳама маълум шудан, ошкор гардидан.

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائک//ملائکه *q.* **малак;** ◇ агар малоикаҳо омин гуфта **бошанд** агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

МАЛОЛ *a.* ملال озурдагӣ, озор; андӯҳ, ғам; дилтангӣ, афсурдагии хотир; **муқоб. бемалол;** **малоли хотир** боиси озурдагии хотир; боиси дилтангию зиқӣ; **малол омадан (расидан)** боиси озурдагии хотир шудан (*коре ё ғапе*); боиси ташвишу заҳмат шудан.

МАЛОЛАТ *a.* ملات *кит.* озурдагӣ; дилтангӣ; безор шудан; **малолат доштан** (*аз чизе*) озурдадил будан аз чизе; безор будан аз чизе.

МАЛОЛАНГЕЗ ملالانگیز он чи боиси дилтангӣ ва озурдагӣ мешавад.

МАЛОЛАТБОР ملاتبار *nig.* **малоловар.**

МАЛОЛОВАР ملال آور боиси малоли хотир; дилгиркунанда.

МАЛОМАТ *a.* ملامت сарзаниш, накӯҳиш, коҳиш, таъна: **маломат кардан, таънаву маломат кардан;** сангӣ **маломат задан** қасеро мавриди сарзаниш қарор додан, ба қасе таъна задан; **ҳадафи тири таънаю маломат гаштан** мавриди сарзаниши саҳти қасе қарор гирифтан, таънаву мазаммат шунидан аз қасе; **ба сари қасе сангӣ маломат боридан** таънаву сарзаниши зиёд шунидан.

МАЛОМАТГАР ملامت گر маломаткунанда, сарзанишкунанда, таъназананда.

МАЛОМАТДИДА ملامت دیده ранҷида, ранҷ-кашида, андӯҳгин.

МАЛОМАТГӮЙ ملامت گوی *nig.* **маломатгар.**

МАЛОМАТКАШ ملامت کش ранҷида, таҳаммулкунандаи маломату ранҷу азоб.

МАЛОМАТОМЕЗ ملامت آمیز бо сарзаниш, таънаомез: **нигоҳи маломатомез, сухани маломатомез.**

МАЛОҲАТ *a.* ملاحت 1. бонамакӣ, намакин будан. 2. *маҷ.* ҳусни дилкаш, зебой, хубруй; ситорагармӣ, ҷозибадорӣ.

МАЛОҲӢ ملاهي *кит.* 1. *ҷ. малҳо.* 2. *маҷ.* бозихо; дилхушию вақтчоқиҳо; хушгузаронии вақт.

МАЛУЛ *a.* ملول афсурдаҳол, андӯхгин, дилтанг; ҳафа, маъюс; **малул шудан** ҳафа (маъюс) шудан.

МАЛУЛӢ ملوی ای афсурдаҳолӣ, озурдадилий, андӯхгииӣ, маъюсиӣ.

МАЛУЛОНА ملوانه афсурдаҳолона, озурдадилона, маъюсона.

МАЛФУФ *a.* ملفوف *кит.* печонидашуда, лифофакарда; ба даруни лифофа гузошташуда.

МАЛҲАМ *a.* ملهم گوфт. *аслаши марҳам.*

МАЛҲО *a.* ملهی *کит.* асбоби лаҳву бозӣ; асбоби айшу ишрат.

МАЛҲУЗ *a.* ملحوظ *کит.* амиқ мулоҳизашуда; дар назар дошташуда.

МАЛҲУФ *a.* ملهوف *کит.* ситамдида; дилсӯхта, ғамзада.

МАЛҶО *a.* ملجا паноҳгоҳ, ҷои амну паноҳ.

МАЛЬАБА *a.* ملعبه *کит.* 1. дилхушию вақтчоқӣ. 2. бозича, лӯъбат, лӯҳтак.

МАЛЬУН *a.* ملعون лаънаткарда, лаънатӣ, лайн, рондашуда.

МАМАР(P) *a.* ممر *کит.* 1. роҳи убуру муурӯр, гузаргоҳ. 2. *маҷ.* сабаб, иллат; **аз ин мамар(P)** аз ин ҳусус, дар ин бора.

МАМДУД *a.* مددود 1. кашидашуда, мад(д) дошуда, дароз. 2. маддор, мамдуда.

МАМДУДА مددوده *муаниси мамдуд;* **алифи мамдуда** *грам.* ҳарфи алифи алифбои арабӣ, ки болояш аломуати мадда гузошта шуда, «о» ҳондани онро нишон медиҳад (~).

МАМДӮХ *a.* ممدوح *کит.* 1. он ки дар ҳаққи ўмадҳ навишта шудааст, мадҳшаванда. 2. писандида, нек.

МАМЗУЧ *a.* ممزوج *کит.* имтизоҷёфта, омехта, махлут.

МАМЛАКАТ *a.* مملکت кишвар, сарзамин; кишвари тобеи як давлат, сарзамини як давлат: **мамлакати бегона,** **мамлакати ҳамса,** **мамлакати ақибмонда,** **мамлакати рушдкарда,** **мамлакати тоҷикон,** **пирӯ ҷавони мамлакат,** **подшоҳи мамлакат,** **мамлакатро идора кардан.**

МАМЛАКАТДОРӢ مملکتداری идора кардани мамлакат, давлатдорӣ.

МАМЛУ *a.* مملو *کит.* пури лабрез, пури лаболаб, оғанда; ♀ **моҳи мамлӯ** моҳи тамом, моҳи пурра, бадр.

МАМЛУК *a.* مملوک 1. ғулом, банда. 2. *таър.* ҷанговарони зарҳари迪 ҳокимони Миср дар асрҳои гузашта, ки аз ҷумлаи туркону кафқозиён гирд омада буданд.

МАМНУН *a.* ممنون миннатдор, сипосгузор, муташаккир; ҳурсанд, хушҳол: **мамнун ва сарфароз,** **шоду мамнун;** **мамнун будан,** **мамнун кардан,** **мамнун шудан;** **хеле мамнун(ам)** бисёр сипосгузорам, хеле миннатдорам.

МАМНУНИЯТ *a.* ممنونیت миннатдор будан, сипосгузорӣ, миннатдорӣ; ҳурсандӣ, шодӣ (*аз неъмат ва некии касе*); **бо мамнуният** миннатдорона, сипосгузорона: ҳурсандона; ризомандона, қаноатмандона.

МАМНУНОНА ممنونانه бо мамнуният, сипосгузорона; ҳурсандона: **мамнунона табассум кардан.**

МАМНӮЪ *a.* منوع манъшуда: **мамнӯъ будан,** **мамнӯъ карда** **натавонистан;** **минтақаи мамнӯъ** чое, ки ба он доҳил шудан манъ шудааст; **усулҳои мамнӯъ** тарзу усулҳои манъшудаи коре; **мамнӯъ аст** манъ карда шудааст.

МАМНӮЪГОХ منوع گاه *nav.* мавзеи маҳсус ба ҳарои парвариш, афзоиш ва муҳофизати анвои растаний, зоту ҷинси ҳайвонот ва парандаҳои нодир, ки дар он ширкор кардан ва буриданни дараҳтон манъ аст.

МАМОЛИК *a.* ممالک *ҷ.* мамлакат: **мамолики рӯи дунё,** **мамолики ҷаҳон.**

МАМОНИАТ *a.* ممانعت монеа, ҳалал; боздорӣ, манъ: **мамоният кардан//мамоният нишон додан** монеъ шудан; ҳалал расондан.

МАМОНТ *p.* ممانات ҳайвони ширхӯр аз оилаи филҳо, ки дар давраи яхбандӣ ва асри санг

зиндагӣ кардааст.

МАМОТ *a. ممات* марг; *муқоб.* **ҳаёт, ҳаёту мамот** зиндагӣ ва марг.

МАН I من 1. *грам. ҷонишини шаҳсии шаҳси якуми танҳо: ману ту, ман ва онҳо.* 2. дар ибораҳои изоғӣ соҳибият ифода мекунад: **китоби ман, хонаи ман.**

МАН II من 2. *кӯн. воҳиди вазн, ки дар ҳама ма- нотик як хел набудааст (mas., дар Бухоро ба 128 кг. дар Самарқанд ба 8 пуд баробар буд); аз анбори **холӣ сад ман шолӣ** (зарб.).*

МАНА *منه ҳиссаҳаи ишоратӣ* инак, ин аст; ана; **мана гапу мана кор** (*аломати тааҷҷуб*).

МАНАК منک зарфи баркаш (*вазн*) барои ҷизҳои пошӯранда (*ғандум, биринҷ*) ва ба- рои ҷизҳои моёъ.

МАНАХ منه занах, занахдон, зақан, чона; **манах бастан** а) манаҳи мурдaro боло бардошта бастан, то ки даҳонаш боз намонад; б) қинояи *аз мирандан, ба марг расондан; манаҳи касе-ро бастан* а) *ниг. манаҳ бастан;* б) *маҷ. одами сергапро хомӯш кунондан, аз лаққидан боз- доштан; манаҳ задан* бисёр гап задан, лаққидан, ёва гуфтан; **манаҳ тасфидан** *гуфт.* саргарми гап шудан, бисёр гап задан.

МАНАҲЗАНИЙ منه زنی *исми амал аз манаҳ задан; сергапӣ; лаққигӣ.*

МАНБАҶ a. منبع 1. ҷашма; саргаҳи об: **манбаи об** (-и шифобаҳш). 2. ҷои баромади ҷизе, сар- ҷашма, маншаъ: **манбаи даромад, манбаи до- ниш, манбаи илҳом, манбаи нур, манбаи асо- сии беморӣ.** 3. маъҳаз; сарҷашмаи аҳбор ва маълумот (*барои таҳқиқот*).

МАНГ I منگ *кит.* як навъи банг.

МАНГ II منگ *:ҳангум манг* моту мабҳут, гаранг, саҳт ҳайрон.

МАНГАНА منگنه *тех.* олати меканикӣ барои бо қувваи зиёд фишурдани ягон ҷиз бо мақсади зичу саҳт кардан ва тағиیر додани шакли он ё васл кардани қисмҳо, ҷудо кардани моёъот *ва г.*, исканҷа: **манганаи тойбандии пахта, манганаи равғанкашӣ.**

МАНГИДАН منگیدن *кит.* паст ва оҳиста гап задан, пичиррос задан.

МАНГУЛА منگله *кит.* гиёҳи даштӣ.

МАНГО *бот. منگا* як навъ дарахти ҳамешасабзи

кишварҳои гарми Осиё, ки меваи ширину хушбӯ дорад.

МАНГИТ *t. منغیت* *таър.* номи яке аз қаби- лаҳои бодиянишини муғулиасли Осиёи Марказӣ.

МАНГИТИЯ منغیتیه *mansub ба қабилаи манғит* (*амирони охирини Бухоро az ин қабила буданд*).

-MAND مند *пасванде, ки аз исмҳои ҷинс исмҳои хоси дорои маънои соҳибият месозад; давлат- манд, хунарманд, арҷманд.*

МАНДАЛ مندل *kit.* 1. доирае, ки ҷодугарон бар гирди худ кашида дар миёни он мениш- станд ва дуову азоимхонӣ мекарданд. 2. но- ми созе, ки аз навъи нақора будааст.

МАНДАТ مندت *лот.* шаҳодатнома дар бораи ягон ҳуқуқ ё супориши; ваколатнома.

МАНДАТИЙ مندти *mansub ба мандат; комиссияи мандатӣ* а) ҳайати тафтишкунандай ваколатномаҳои намояндагони интихобшу- да; б) ҳайате, ки дохилшавандагони мак- табҳои олий ва миёнаи маҳсусро баъд аз су- поридани имтиҳонҳо ба сафи донишҷӯён қабул мекунад.

МАНЕЖЕН منکین *хайкали* аз ҷӯб ё пластик соҳташудаи одам барои андоза кардан ва нишон додани либосҳо (*дар магозаҳо*).

МАНЁВР منیاور *фр.* тағирии ногаҳонии маҳалли будубоши сипоҳ барои ишғоли ҷои муносиб барои ҷанг; ҳила, найранг.

МАНЗАЛА//МАНЗАЛАТа *منزله//منزلت* мақом, мартаба, дараҷа; қадр; пояти баланд (*аслаи манзила*); **ба манзалаи ...** а) ба дараҷаи..., ба монанди...; б) ба сифати..., ба ҷои...

МАНЗАР a. منظر 1. ҷои назарандозӣ, ҷои нигаристан, назаргоҳ. 2. болоҳонае, ки аз даричаи он рӯи ҳавлӣ ва табииати атроф хуб намоён аст.

МАНЗАРА a. منظره 1. он чи ба назар намоён аст, намуд; намои табиат: **манзараи дилрабои қӯҳистон, манзараи табиат.** 2. *санъ.* жанри санъати тасвири, ки асоси тасвири он табиат – қӯҳ, дашт, марғзор, беша *ва г.* мебошад, пейзаж.

МАНЗАРАВӢ منظروی *mansub ба манзара;* суратҳои манзараӣ суратҳое, ки манзараи

табиатро тасвир мекунанд.

МАНЗАРАНИГОР منظره‌نگار рассом ё шоире, ки тасвири манзараҳои табиат асоси эҷодиёти ўро ташкил медиҳад.

МАНЗАРГАХ منظرگه *nig.* манзаргоҳ.

МАНЗАРГОХ منظرگاه *kim.* чой ва мақоми хуб барои тамошо.

МАНЗИЛ *a.* منزل 1. чои фурӯд омадан, фурӯмадгоҳ, истгоҳ. 2. мусоғирхона (работ)-е, ки дар масофаи муайяни роҳҳои корвонгузор бино карда мешуд. 3. *гуфт.* қабр, гӯр; **баъд аз тайи чанд манзил**, ду манзилро гузошта, дар ин роҳ моҳ аввалин манзил буд; **манзил ба манзил** аз як истгоҳ ба истгоҳи дигар; **манзили сайру тамошо** чои боби сайру тамошо; **манзил гирифтан** а) чо гирифтан, чойгир шудан; б) чои ист қарор додан, маскан гирифтан, маҳалли сукунат ихтиёр кардан; **манзил гузидан** чо гирифтан; **манзил додан** чо додан, чойгир кардан; чои ист додан; **манзил қандан гуфт.** қабр (гӯр) қандан (*барои майит*); **манзил кардан** а) аз роҳ боз истодан ва фурӯд омадан дар чое; қарор гирифтан, чо гирифтан; б) чои иқомат қарор додан, қароргоҳ ихтиёр кардан; зистан дар чое; ♫ **манзили ум(м)ед** чои расидан ба орзу, хонаи умед; **манзили хомӯшон** қабристон.

МАНЗИЛА//МАНЗИЛАТ منزله//منزلت *nig.* манзала//манзалат; ба манзилаи... *nig.* манзала.

МАНЗИЛГАХ منزلگاه *nig.* манзилгоҳ.

МАНЗИЛГОХ منزلگاه 1. *nig.* манзил; **манзилгоҳи тургону шағолон** бошишгоҳ ва макони тургону шағолон. 2. чои истиқомат, маҳалли сукунат, маскан; хона: **соҳтмони манзилгоҳ, ҳазор метри мураббаб манзилгоҳ соҳтан, идораи истифодаи манзилгоҳо;** **манзилгоҳи хомӯшон** *nig.* манзил(-и хомӯшон).

МАНЗИЛӢ منزلی *mansub ba manzil; sharoiti manzili* вазъи таъмин будан ба хонаю чой.

МАНЗУМ *a.* منظوم 1. *kim.* ба назму тартиб дароварда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *maç.* ба риштаи назм кашидашуда; сухани мавзун, шеър; **муқоб.** **мансур:** асарҳои манзум, достони манзум.

МАНЗУМА *a.* منظمه 1. **муаниси манзум.** 2. асари бо назм гуфташуда, асари калонтарини назм нисбат ба ғазал, қитъа ва монанди инҳо; **манзумаи «Мо зафар хоҳем**

инҳо; **манзумаи «Мо зафар хоҳем кард»-и Лоҳутӣ.**

МАНЗУМАНАВИС منظمه‌نویس он ки манзума менависад: **шоир манзуманавис.**

МАНЗУР منظور 1. дар назар гирифташуда; он чи дар мадди назар аст, чизи мавриди назар. 2. ба ҷашм намоён, намоён, намудор, падидор, ошкор. 3. *maç.* мақбул, писандида, шоиста. 4. *maç.* мақсад, матлуб; мақсад, мурод; **ба ҷӣ манзур?** бо қадом мақсад?; **манзур будан** а) дар мадди назар будан; б) қадру эътибор доштан, ба назари эътибор гирифтан; писанд омадан; **манзур кардан** аз назари касе гузаронидан; ба касе нишон додан; пешниҳод намудан; **манзур накардан** а) ба касе нишон надодан; б) *гуфт.* писанд накардан, ба назар нағирифтан; писанду манзур накардан; **манзур шудан** а) дида шудан, ба назар намудан; б) *maç.* қабул шудан, пазируфта шудан, мавриди писанд қарор гирифтан; **манзури касе гардидан** а) *nig.* манзур шудан; б) ба касе пешкаш шудан (*барои хондан*); **манзури назар кардан** барои дидан пешкаш кардан, ба намоиш гузоштан.

МАНИСАК منیسک *кӯн.* ҷомаи занонаи бепахта, ки аз парча, адрес ва дигар матоъҳои қиматбаҳо дӯхта мешавад.

МАНИФЕСТ лот. منیفست 1. муроҷиатномаи хаттии ҳукumat ба ҳалқ оид ба ягон масъалаи мухими сиёсӣ. 2. муроҷиатномаи ягон ҳизби сиёсӣ ё созмони ҷамъиятӣ, ки дар он барнома ва назариёти асосӣ баён ёфтааст.

МАНИШ منش *kim.* 1. табиат, сиришт. 2. феъл, ҳӯ, одат. 3. табъи баланд, тинати бузург; бузургӣ.

МАНӢ I منی *biol.* нутфа.

МАНӢ II منی *nig.* манмани.

МАНКУБ *a.* منکوب *kim.* 1. накбатзада, бадбахт. 2. манфур, лаънатӣ.

МАНКУС *a.* منکوس *kim.* вожгуна, чаппашуда, сарнагун, сарозер.

МАНҚӮҲА *a.* منکوحه *kim.* зани никоҳӣ, зани ақдбаста, зани қонунӣ.

МАНҚА منقه *guft.* он ки димогӣ гап мезанад, он ки аз роҳи бинӣ ҳарф мезанад.

МАНҚАБАТ *a.* منقبت *kim.* он чи сабаби ситоши дигарон ва мояни фахри одам аст,

ши дигарон ва мои фахри одам аст, фазл, хунар.

МАНҖАЛ *a.* منقل 1. зарфи даҳонфарохи поядор, ки дар он оташ афрӯxtа гарм мешаванд; оташдон.

МАНҖАЛДОН منقلدان *nig.* манҷал.

МАНҖУЛ *a.* منقول 1. нақлшуда, гуфташуда, ривоятшуда; **манҷул аст, ки...** дар ривоятҳо омадааст, ки... 2. нақлшаванда, аз ҷое ба ҷое кӯҷондашаванда, интиқолшаванда; **моли манҷул(а)** моле, ки аз ҷое ба ҷое бурданаш мумкин аст (*мас., асбобу анҷоми хона*); **моли гайриманҷул(а)** замин, ҳавлӣ, мулк.

МАНҖУРТ *фр.* منقورت *nig.* беэътиноиқунанда, бехурматӣ нишондиҳанда (*нисбат ба расму одати худ*); инкоркунанда(-и таърихи худ); он ки мағзаш хушк шуда бошад.

МАНҖУРТИЯТ منقرتیت *nig.* манҷуртӣ.

МАНҖУРТӢ منقرتی *mansub ba manjurt*.

МАНҖУШ *a.* منقوش нақшин, нақшдор, мунаққаш: **хонаи манҷуш**.

МАНМАНӢ منمنӣ кибр, ғурур, худситой; **манманӣ кардан** худситой кардан, ғуруру тақаббур нишон додан.

МАННОН *a.* منان *kim.* бисёр миннатгузоранда, бисёр некиқунанда (*сифати Худо*).

МАННОӢ مناع *kim.* саҳт манъкунанда; ҳасис, мумсик.

МАНОБЕӢ *a.* منابع *ч.* манбаъ.

МАНОЗИЛ *a.* منازل *ч.* манзил.

МАНОҚИБ *a.* مناقب *kim. ч.* манқабат; таърифу тавсиф, ситоиш; **китобҳои маноқиб** китобҳо оид ба сифатҳои шайхони бузург; **дар маноқиби...** дар ситоиши...

МАНОҚИБНАВИС مناقب‌نویس нависандай сифатҳои шайхон ва бузургони тасаввуф.

МАНОҚИБНОМА مناقب‌نامه ситоишнома.

МАНОЛ *a.* منال ҷое, ки аз он нафъе, даромаде ба даст медарояд (*замин, дӯкон, осиё ва г.*); **молу манол** дороии манҷул ва гайриманҷул.

МАНОМ *a.* منام *kim.* 1. хоб, он чи инсон дар хоб мебинад; хоббинӣ. 2. ҷои хоб, хобгоҳ.

МАНОМЕТР *лот.* منامتر *тех.* *nig.* фишорсанҷ.

МАНОР *a.* منار бинои баланди сутунмонанди аз сангӯ ҳишт соҳташуда (*дар масҷид ва маъбадҳо*), ки роҳи болоравиаш аз дарун аст.

МАНОРА *a.* مناره 1. *nig.* **манор; манораи марг таър.** манорае, ки гунаҳкорони маҳкум ба қатло аз болои он ба замин мепартофтанд. 2. бино ё иншооти маноршакле, ки барои пособонӣ, дидбонӣ ва ё бо максадҳои дигар аз гил, ҳишт, санг ё чӯб месозанд, бурҷ; **◊ манораи дидбонӣ.**

МАНОРАДОР مناره‌دار манорадошта, дорои манора; **крани манорадор** *тех.* навъи крани борбардор, ки пояи баланди манорашакл дорад.

МАНОРИЙ مناري *mansub ba manor.*

МАНОРШАКЛ منارشکل ба шакли манор, ба сони манор.

МАНОС *a.* مناص *kim.* 1. гурехтан, фирор кардан, гурез. 2. гурезгоҳ, паноҳгоҳ, ҷои фирор.

МАНОСИБ *a.* مناصب *ч.* мансаб.

МАНОТ *p.* منات *кӯн.* сикка, танга; пул (*шакли таҳрифишудаи «монета»-и русӣ*); **◊ маноти эътибор** воситаи ба даст овардани обрӯю эътибор.

МАНОТИҚ *a.* مناطق *ч.* миңтақа.

МАНОФЕӢ *a.* منافع *ч.* манфиат.

МАНСАБ *a.* منصب рутба ва маъмурияти давлатӣ; рутба, мақом, ҷоҳ; шуғли расмӣ: **мансаби баланд**, **мансаби олӣ**; мансаб гирифтан, мансаб доштан, **мансаби муносиб** додан, лоқи мансаб будан, аз мансаб истифода бурдан, аз мансаб дур шудан, ба мансаби қалон соҳиб шудан, ба мансабе сарфароз шудан; ба мансабе мансуб шудан ба мансабе таъйин шудан; ба мансабе расидан ба гирифтани мансабе ноил шудан.

МАНСАБГИРӢ منصب‌گیری *исми амал* аз **мансаб гирифтан.**

МАНСАБДОР منصب‌دار соҳиби мансаби (мақоми) расмӣ дар идораи давлатӣ; он ки рутбаву мақом дорад: **мансабдори давлатӣ**, **мансабдори гумruk.**

МАНСАБДӮСТ منصب‌دوست *nig.* мансабпаст.

МАНСАБДӮСТӢ منصب‌دوستӣ *nig.* мансабпастӣ.

МАНСАБӢ *منصبي* мансуб ба мансаб; маъзули мансабӣ аз мансаб дур шуда, мансабдори аз кор гирифта.

МАНСАБПАРАСТ *منصب پرسن* он ки барои хифзи мансаби худ ё барои ба дараҷаи болотар баромадан мекӯшад; мансабталош, ҷоҳталаб.

МАНСАБПАРАСТИЙ *منصب پرستي* мансабпарамаст будан; амали мансабпарамаст.

МАНСАБТАЛОШ *منصب تلاش* он ки барои ба мансаб расидан мекӯшад.

МАНСАБТАЛОШӢ *منصب تلاشی* талош ва ҷидду ҷаҳд барои расидан ба мансаб ё нигаҳдории мансаб.

МАНСАБҖӮЙ *منصب جوئي* шуғлу амали мансабҷӯй.

МАНСАБҖӮЙ *منصب جوي* он ки ҷӯёи мансаб аст, мансабҳоҳ, ҷоҳталаб.

МАНСУБ I *a. منسوب* нисбатдода, тааллукдор, вобаста, даҳлдор; **mansub будан** тааллук доштан, марбут будан (*ба касе ё чизе*); **mansub-бон** хешу ақрабо, хешовандон, наздикон.

МАНСУБ II *a. منصوب* 1. насбушуда, нишонда. 2. таъйин шуда, муайяншуда (*ба вазифае*); **mansub кардан** таъйин кардан (*касеро ба мансабе*); **mansub шудан тарзи мафъулии mansub кардан** таъйин шудан ба ягон мансаб.

МАНСУБА I *a. منسوبه* кит. *муаниси mansub I*.

МАНСУБА II *a. منصوبه* кит. 1. тадбири нозук, тадбири нек. 2. бозии мохиронаи шоҳмот.

МАНСУБИЯТ *a. منسوبیت* нисбат доштан, муносибат доштан, тааллук доштан.

МАНСУР I *a. منثور* 1. кит. ба ришта қашиданашуда (*оид ба дурру гавҳар*); пароканда, парешон. 2. ба наср навишташуда, гайриманзум: **достони мансур**, «Шоҳнома»-и **мансур**.

МАНСУР II *a. منصور* нусратёфта, голиб, фирӯз.

МАНСУС *a. منصوص* кит. бо далелу ҳучҷатҳои қатъӣ исботшуда; он чи бо таҳқиқу тафтиш бо субут расидааст.

МАНСУХ *a. منسوخ* нест гардонида, бекор карда, аз эътибор соқит: **mansuh кардан** бекор кардан, ботил кардан, аз эътибор соқит кардан;

mansuh шудан *тарзи мафъулии mansuh* кардан.

МАНСУЧ *منسوج* кит. 1. бофта, бофташуда. 2. порчай матоъ, газвор.

МАНТИК *a. منطق* 1. кит. нутқ, сухан; гуфтор. 2. илм дар бораи қонунҳои тафаккур, хуносабарорӣ ва шаклҳои он; **мантиқи диалектика**, **мантиқи шаклӣ**; **мантиқи сухан** (ё нутқ) мураттабӣ ва муназзамӣ нутқ, ба таносути сухан ва фасоҳат ҷавобгӯ будани қалом; **гапи аз мантиқ дур** сухани асоси мантиқӣ надошта, гапи бемантиқ; **аз рӯи мантиқ** мувофиқи мантиқ; мувофиқи қонунҳои тафаккур ва хуносабарории оқилона.

МАНТИҚАН *a. منطقاً* аз рӯи мантиқ, мувофиқи мантиқ.

МАНТИҚДОР *(منطق دار)* (сухани) аз рӯи мантиқ гуфташуда, (сухани) асоси мантиқӣ дошта.

МАНТИҚӢ *a. منطق* **mansub ба мантиқ**: зиддияти мантиқӣ, **муҳокимаҳои мантиқӣ**; далели мантиқӣ сухани аз рӯи мантиқ ва бо ҳукми ақл гуфташуда.

МАНТИҚУТТАЙР *a. منطق الطير* 1. сухани (овози) мурғон. 2. номи таоми маъруф, ки гӯштро кӯфта, ба ҳамири тунук пеҷонда, дар буғ мепазанд.

МАНУТ *a. منوط* вобаста, марбут, тааллукёфта ба ҷизе: **манут ба... будан**.

МАНУФАКТУРА *lot. منوفكتوره* *кӯн., таър.* 1. шакли истеҳсоли сармоядорӣ, ки пеш аз саноати қалон вучуд дошт ва он ба тақсимоти меҳнати коргарони кироя ва ҳунари дастӣ дар устоҳонаву коргоҳҳо асос ёфта буд. 2. *nig. газвор*.

МАНФААТ *a. منفعت* *nig. манфиат*.

МАНФАЗ *a. منفذ* 1. даромадгоҳ, гузаргоҳ. 2. сӯроҳ; дариҷа. 3. *маҷ.* даҳони кӯза.

МАНФИАТ *a. منفعت* [аслаи манфаат] нафъ, фоида, суд: **бе ҳеч манфиати моддӣ** ва **маънавӣ**, манфиат баҳшидан, манфиат бурдан, манфиат дидан, манфиат доштан, манфиат овардан, манфиат расондан, манфиати давлатро мудофиа (ё муҳофизат) кардан,

**манфиати давлатро аз манфиати шахӣ ба-
ланд донистан, манфиати худро аз манфиати
чамъият боло гузоштан, ба манфиати шахсии
худ сарф кардан; ба манфиати...//барои ман-
фиати... ба нафъи...; барои беҳбуди...; аз
манфиат ҳолӣ набудан бе фоида набудан.**

МАНФИАТБАҲШ منفعت‌بخش нафърасонанда,
судовар, фоидаовар.

МАНФИАТДОР منفعتدار 1. он чи суд ва фоида
дорад. 2. он ки аз коре манфиате дар назар
дорад: тараф(ҳо)и манфиатдор, шахси ман-
фиатдор; манфиатдор будан.

МАНФИАТНОК منفعت‌ناک *nig.* манфиатдор.

МАНФИАТОВАР منفعت‌اور 1. *nig.* манфи-
атрасон. 2. фоидаовар, даромаднок.

МАНФИАТПАРАСТ منفعت‌پرست он ки дар
корҳо манфиати худро дар назар дорад; та-
маъкор, муғриз.

МАНФИАТПАРАСТИ منفعت‌پرستي ман-
фиатпаст будан; гаразнокӣ, тамаъкорӣ.

МАНФИАТРАСОН منفعت‌رسان он ки дар коре
нафъаш мерасад, нафърасонанда.

МАНФИАТХОХ منفعت‌خواه *nig.* манфиатҷӯ(ӣ).

МАНФИАТҔҖӢ منفعت‌جوئی манфиат чустан, аз
коре фоида чустан.

МАНФИАТҔҖӢ (منفعت‌جوی) он ки фақат ба
нафти худ ҳал шудани корро меҳоҳад, ман-
фиатдор, муғриз.

МАНФӢ منفي он чи рад ва инкори чизеро дар-
назар дорад, он чи ҳеч ҷиҳати мусбат ва
эҷобӣ надорад, салбӣ, инкорӣ; *муқоб.* мус-
бат; **таъсири манфӣ** таъсири бад; **ҷавоби
манфӣ** ҷавоби рад.

МАНФУР منفور *a.* мавриди нафрат воқеъшуда,
боиси нафрат, мавриди нафрат; нафратовар;
лаин: **душмани манфур, одами манфур, марги
манфур.**

МАНҲАЛ منهل *kит.* обхӯра ё ҷашмаи об дар
ҷароҳоҳ, ки ҷорпо ва мардум аз он об
менӯшанд.

МАНҲАЧ منهج *kит.* роҳи рост ва кушод, роҳи
васеъ.

МАНҲИЁТ منهيات *kит.* 1. ҷ. **манҳӣ/ман-**
ҳи(ӣ)ят. 2. корҳо ва ҷизҳои дар шариат

манъшуда.

МАНҲИ(Ӣ)ЯТ منهية *nig.* манҳӣ.

МАНҲӢ منهی *a.* наҳӣ кардашуда, манъ шуда,
боздошта.

МАНҲУЛ منحول *kит.* 1. дурӯғ, бофта. 2.
шеъри шахси дигар, ки қасе ба худ нисбат
додааст, шеъри интиҳолӣ; асари дуздида.

МАНҲУС منحوس 1. ба наҳӣ монда, наҳс,
шум; номуборак. 2. нафратовар, манфур.

МАНҔАК منجک *kит.* як навъ найрангбозӣ, ки
найрангбозон ба қосаи об оҳанпораву
санҷчаҳо ва монанди инҳоро андохта аз қоса
берун мечаҳонанд; найранг.

МАНҔАЛАҚӢ منجلق(ӣ) *гуфт.* зани бадкора,
фосик.

МАНҔАНИҚ منجنيق *таър.* олати фало-
хунмонанде, ки дар ҷанғоҳи қадим барои ан-
дохтани сангут гулӯлаҳо ба тарафи душман
ба кор мебурданд.

МАНҔАНИҚАНДОЗ منجنيق‌انداز он ки аз
манҷаниқ ба тарафи душман санг ва
гулӯлаҳои оташ меандохт.

МАНҔУҚ منجوق *kит.* 1. моҳчай байрак;
нишони тило ё нукрагин, ки ба нӯги ҷӯби
байрак устувор мекарданд. 2. *маҷ.* байрак,
парчам.

МАНША منشه *гуфт.* низоъ, ҷанҷол (бо қасе);
маншаву мочаро, манша кардан.

МАНШАЛАБ منشه‌طلب *гуфт.* арбадаҷӯ,
парҳошҷӯ; ҷанҷолӣ.

МАНШАӢ منشا 1. ҷои нашъат, ҷои пайдоиш,
мабдаъ. 2. *маҷ.* зодгоҳ, ватан.

МАНШУР منشور 1. нашршуда, интишорёфта,
паҳншуда ба төъдоди зиёд. 2. *таър.* фармони
подшоҳӣ, ярлиғ дар бораи додани мансаб,
рутба *ва г.* 3. номаи имтиёз ва бартарӣ, им-
тиёзнома.

МАНЬ منع боздоштан аз коре ё ҷизе, пеши
роҳи чизеро гирифтан, пешгириӣ, роҳ надо-
дан; **манъ кардан** боздоштан (*аз коре*), монеъ
шудан (*ба коре*).

МАОБ I مآب *kит.* 1. ҷои бозгашт, бозгашт. 2.
паноҳгоҳ. 3. ҷузъи пасини қалимаҳои мурак-
қаб *ба маъноҳои* дорои..., шабехи... *ва г.:*

чалолатмаоб, фарангимаоб, фазилатмаоб *ва г.*

МАОБ II a. *معاب* кит. айб, камбудӣ, нуқсон.

МАОД a. *معداد* кит. 1. чои бозгашт; охирин чои бозгашт. 2. д., маҷ. зиндагии баъди марғ; охират.

МАОДИН a. *معدان* ҷ. маъдан.

МАОЗ a. *معد* кит. паноҳгоҳ, маъман.

МАОЗАЛЛОХ a. *معاذ الله* *nido* паноҳ ба Худо!,
Худо нигоҳ дорад!

МАОЛ a. *مال* кит. 1. чои рӯҷӯъ, марҷаъ, маҳалли бозгашт. 2. оқибати кор, анҷом ва охири кор; натиҷа.

МАОНИСАРО *معانی سرا* кит. нуктасанҷ, мӯшикоф дар сухан.

МАОНӢ a. *معانی* ҷ. **маънӣ//маъно;** **илми маонӣ** илме (фание) буд, ки дар бораи маъноҳои калима (услубшиносӣ) ва санъатҳои бадеиву тарзи баёни фикр баҳс мекард.

МАОРИФ I a. *معرف* 1. ҷ. **маърифат**. 2. соҳаест, ки маҷмӯи корҳои оид ба таълиму тарбия ва муассисаҳои таълимию тарбиявиро дар бар мегиранд; **вазорати маориф, идораи маориф, шӯъбаи маориф; маорифи сиёсӣ** маҷмӯи корҳои оид ба фахмандани сиёсати давлат ва муассисаҳои марбут ба он.

МАОРИФ II *مغاريف* кит., ҷ. **маъруф.**

МАОРИФДӮСТ *مغارف دوست* дӯстдор ва тарафдори илму дониш ва маърифат.

МАОРИФДӮСТИЙ *مغارف دوستي* маорифдӯст будан, дӯстдори маърифат будан.

МАОРИФПАРВАР *مغارف پرور* 1. маорифдӯст. 2. пайрави ҷараёни маорифпарварӣ.

МАОРИФПАРВАРИЙ 1. *مغارف پروری* маорифпарвар будан, маорифдӯст будан; фаъолияти маорифпарварона. 2. *таър.* ҷараёни адабию фарҳангӣ ва иҷтимоию сиёсиест, ки пайравони он дар ҷаҳгуни мондани оммаро сабабгори асосии рӯзгори бади халқ ҳисоб мекарданд ва роҳи начотро танҳо дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, ҷорӣ карданӣ адолат *ва г.* мединанд.

МАОФ//МУОФ a. *معاف* авфшуда, баҳшидашуда, гузашткарда; озод карда; **муоф кардан** озод кардан (*мас., аз пардоҳти андоз ё ба ҷо овардани хизмати ҳарбӣ*).

МАОШ a. *معاش* 1. кит. зиндагонӣ, рӯзгузаронӣ. 2. он чи ба василаи он кас рӯз мегузаронад; **маоши зиндагӣ** воситаи рӯзгузаронӣ (аз қабили хӯроку пӯшоқ). 3. музди кор, ки бо он рӯз мегузаронанд; моҳиёна, моҳона: **маоши думоҳа, маоши иловагӣ, маоши муаллимӣ; маош гирифтан, маош додан; таъмини маош** а) ба музди кор таъмин намудан; б) фароҳамоварии васоили зиндагонӣ.

МАОШХӮР *معاشرخور* он ки барои иҷрои вазифаи худ музди моҳона мегирад: **котиби маошҳӯр.**

МАР//МАРР I a. *مر* 1. шумор, ҳисоб; шумора, агад. 2. воҳиди шумор, ки баробари 100 ҳазор аст, лак. 3. аломатест, ки дар вакти шумурдани ҷизе дар сари ҳар 50 ё 100 мегузаштанд.

МАР II ҳиссачаест, ки пеш аз калимаи бо пасоянди **–ро** омада навишта шуда, як навъ маънои таъиин ва таъкидро мефаҳмонад ва гоҳо барои зинати қалом истифода мешавад, дар баъзе мавриҷҳо асосан дар матнҳои классикий, дар сурати зикр нашудани «-ро» ба ҷои он истифода мегардид: **мар он қас, мармаро.**

МАРАЗ a. *مرض* 1. беморӣ, ранҷурӣ, қасалӣ. 2. маҷ. разил, паст, дун.

МАРАЗСӮЗ *مرض سوز* несту нобудкунандай қасалӣ, илоҷкунандай, шифобаҳш, табобаткунандай.

МАРАММАТ a. *مرمت* кит. таъмир, тармим, дуруст кардани бино *ва г.*

МАРАС *مرس* кит. ресмон, таноб, расане, ки ба гардани саг, асп *ва г.* мебанданд.

МАРАФОНӢ *مرفانی* :пойғаи **марелефонӣ** варз. дарозтарин масофаи давидан дар варзиши сабук (42 км 195 м).

МАРАХША *مرخشه* қӯҳ. шум, наҳс.

МАРБАТ//МАРБИТ a. *مربط* кит. ҷои бастани ҷорроён; оғил, тавила.

МАРБАӢ a. *مربع* кит. ҷои баҳоргузаронӣ; ҷароғоҳе, ки айёми баҳорро дар он ҷо мегузаронанд.

МАРБИТ a. *مربط* *nig.* марбат.

МАРБУТ a. *مربوط* рабтдор, вобаста; тааллуқ-

дор, алоқадор; **марбут будан** вобаста будан, алоқаманд будан.

МАРБУТА *a.* مربوطه *nig.* **марбут;** **идораҳои марбута** идораҳои даҳлдор.

МАРВАЗӢ مروزی *mansub ba* **Марв;** он ки зодгоҳи ӯ шаҳри бостонии Марв аст, сокин ва мӯқими шаҳри Марв.

МАРВАҚ مروک *бот.* гиёҳи бисёрсолаест, ки ҳамчун алафи бегона дар қиштзору даштҳо мерӯяд ва низ дар баъзе қишварҳо чун гиёҳи шифобаҳш ва равғани эфирдиҳанда қишт мегардад, мармарак, кампиргулак.

МАРВӢ I مروی *nig.* **марвазӣ.**

МАРВӢ II *a.* مروی *кит.* ривоятшуда.

МАРВОРИД *ю.* مروارید 1. моддаи саҳту сафеди дураҳшон, ки дар даруни садаф (гӯшмоҳӣ)-и баҳрӣ ба вучуд меояд, дурр, гавҳар. 2. *мач.* қатраҳои оби дид, ашк; **гули марворид** *бот.* навъе аз гули ороиш.

МАРВОРИДАК مرواریدک 1. гули марворид. 2. тути резай холдори хеле ширин.

МАРВОРИДКОРӢ مرواریدکاري асбоби зинатии бо марворидҳо оро дода: **гӯшвораи марворидкорӣ // оvezai марворидкорӣ.**

МАРГ مرگ мурниш, мавт, фавт, аҷал; мамот, фано: **марги ногаҳонӣ,** **марги ногузир,** ҷангӣ **маргу зиндагонӣ;** аз ҷанголи марг раҳоӣ ёфтани, ҷанг бо марги беамон кардан, рӯзи маргаш расидааст; **марги бемаҳал** мурдан пеш аз вақти маълум, марги барвақт; **марги муфоҷо(т)** марги ногаҳонӣ; **фариштаи марг** *nig.* **малакулмавт;** **дар дами марг будан** наздик ба марг будан, дар дами назъ будан; **марг ба...** нест шавад..., барҳам xӯрад..., бимирад...; **бо марг даст ба гиребон шудан** бо марг мубориза бурдан (*барои зинда мондан*); ҷонбозӣ кардан, ҷонро ба ҳатар андохтан; **дар дами марг будан** дар ҳолати наздик ба мурдан будан; **дил ба марг ниҳодан** маргро ба назар гирифтан; ба мурдан розӣ шудан; **зарҳи маргат шавад** сабаби мурдани ту шавад, сари туро xӯрад (*таъбири дашном*); **марги бо дӯстон** (ё ёрон) **тӯй аст** (зарб.) аз сар гузаронидани ҳар фалокат ва нохушӣ ҳамроҳи дӯстон, бо ҷамоат саҳл аст, мурдан бо ёрон ид аст.

МАРГАНДЕШ مرگاندیش он ки ба сабабҳои беморӣ, вазъи равонӣ *ва г.* доимо дар бораи

марг фикр мекунад.

МАРГАНДЕШӢ مرگاندیشی маргандеш будан, доимо дар фикри марг будан.

МАРГАРИН фр. مرگرین равғани сунъии ба равғани зард монанд, ки аз омехтаи равғанҳои наботӣ ё ҳайвонӣ тайёр мешавад.

МАРГБОР مرگبار *nig.* **марговар.**

МАРГВОР مرگوار чун марг, мисли марг, ба дараҷаи марг.

МАРГДОРУ مرگدارу доруи марговар, доруе, ки боиси мурдан мешавад.

МАРГЗО مرگزا *nig.* **маргбор.**

МАРГИМУШ مرگموش моддаи химиявии хокистарранги фӯлодгун аст, ки дар доруҳо ва дар техника ба кор меравад.

МАРГОБА مرگآبه *мач.* майу шаробу арак ва ҳар навъ машрубот.

МАРГОВАР مرگآور 1. он чи бо марг мечомад; ҳалокатовар; кушанд: **силоҳи марговар.** 2. *мач.* ба нобудшавӣ боисшаванда, ҳалокатовар, хеле бераҳмона: **зарбаи марговар, ҳуҷуми марговар.**

МАРГОМАРГ مرگامерگ маргу мири умумӣ бо иллати қаҳтӣ, гуруснагӣ ё сирояти бемориҳои гуногун, мурниш.

МАРГОМАРГӢ مرگامерگӣ саросарӣ шудани маргу мир, ҷараёни доимӣ гирифтани мурниш.

МАРГОСО مرگآس *маҷ.* вахшатноку тарсовар, ҳавлинок, монанди марг.

МАРГОФАРИН مرگآفرین *nig.* **марговар.**

МАРГПАРАСТӢ مرگپرسӣ таваҷҷӯҳ ва дикқати зиёд додан ба масъалаҳои маргу мир, маргҳоӣ.

МАРГХОНӢ مرگخوانӣ талабгори марг будан, дар орзуи марг будан.

МАРҒ مرغ 1. *бот.* як навъ алафи ацириқмонанд; алаф; сабзаи худрӯй. 2. *nig.* **марғзор.**

МАРҒАЗАН مرغهزن *кит.* гӯристон.

МАРҒАЗӢ مرغзи *кит., nig.* **марвазӣ.**

МАРҒЗОР сабзазор, чаманзор, алафзор: **марғзори сералаф, марғзори канори роҳ.**

МАРГЗОРӢ مرغزاری *мансуб ба марғзор*.

МАРГУБ *a.* مرغوب он чи ба он майлу рағбат зохир мешавад, мавриди рағбат, писандида; дилкаш; дилҳоҳ: **манзараи маргуб, оҳанги маргуб, маргуб будан; бӯи маргуб бӯи дилкаш** шорам, роиҳаи матбӯъ; **дилбари маргуб** дилбари хушрӯй, маҳбубаи зебо.

МАРГУЗ مرغوز *кит.*, зоол. як навъи буз, ки паши мӯи хуб доштааст.

МАРГУЗӢ مرغوزی *кит. марбут ба марғуз;* пӯсти бузи марғуз, ки дар қадим либос тайёр ме-кардан.

МАРГУЗОР مرغزار *ниг. марғзор.*

МАРҒҰЛА مرғулە 1. печутобхӯрда; пурпечутоб, چингила; мӯи ҳалқа-ҳалқа: **кокули марғұла, мүйи марғұла.** 2. печутоби овоз дар вақти сурудхонӣ.

МАРҒҰЛАДОР مرғулەدار 1. ҳалқа-ҳалқа, چингила: мӯи **марғұладор.** 2. печутобдор: **овози марғұладор.**

МАРҒҰЛАМӮ(Ӣ) مرғулەموی(Ӣ) چингиламӯй.

МАРД مرد 1. чинси наринаи инсон; **муқоб.** зан; одам, инсон; **мард бояд, ки ҳаросон нашавад, мушкиле нест, ки осон нашавад** (зарб.). 2. шавҳар, шӯй. 3. *маҷ.* росткор, ба қавли худ устувор, содик, вафодор; **марди майдон** марди шоистаи майдони корзор; марди шучъоз ва часур; **марди мардон** а) марди аз ҳама часур, одами ниҳоят шучъоз; б) унвони сардори олуфтаҳои Бухорои кӯҳна. 4. *маҷ.* шучъоз, далер, нотарс; **муқоб.** **номард;** **мард будан** далеру сабитқадам будан; **мард(он)-и кор** аҳли кор; коргарон; он ки хубу диловарона кор мекунад; **ҳам зани хона, ҳам марди қӯча** зане ки ҳам вазифаи бонуи хонаро хуб адо мекунад ва ҳам мисли мардон машғули кори расмист.

МАРДАК مردک 1. *шакли тасгири мард;* мардина. 2. шавҳар (*хитоби зан ба шавҳар*).

МАРДАФКАН مردакен 1. он чи ё он ки мардро аз по мегалтонад. 2. *маҷ.* қавӣ, зӯр; пахлавони пурзӯр; ♂ **шароби мардафкан** шароби қувваи масткунандагиаш зиёд, бодаи қавӣ.

МАРДАНДӢ مردандӣ *гуфт.* бо сехру ҷоду, дуохонӣ ва роҳҳои дигар боздоштани нерӯи

чинсии мард, то бо ягон зан издивоҷ карда натавонад, бастани пеши роҳи мард бо сехру ҷоду *ва г.*

МАРДВОР مردвар монанди мард, чун мард(он), мардона, далерона: **мардвор амал кардан, мардвор ҷангидан.**

МАРДГИРОН مردگران *кит.* дар Эрони бостон ҷашне будааст дар панҷ рӯзи охири исфандмоҳ, ки занон метавонистанд ҳар чӣ ҳоҳанд аз мардон мегирифтанд.

МАРДИГАРӢ مردي گري 1. мардӣ, мард будан. 2. *ниг.* **мардонағай:** **мардигарӣ нишон додан** марди ҳақиқӣ будани худро нишон додан.

МАРДИКОР مردکар 1. музdur, коргари кирояи рӯzbайъ: бозори **мардикор, мардикор гирифтан, мардикор киро кардан.** 3. *ниг.* **мард (мард(он)-и кор).**

МАРДИКОРГИР مردکار گير он ки мардикор киро мекунад.

МАРДИКОРГИРИ مردکار گيري 1. *исми амал аз мардикор гирифтан.* 2. сафарбарии маҷбурии аҳолии маҳаллии меҳнатии Осиёи Миёна аз тарафи ҳукумати подшоҳии Русия барои корҳои сиёҳ дар ақибгоҳ (*дар солҳои Ҷанги якуми ҷаҳонӣ*).

МАРДИКОРӢ مردکارӣ 1. музdurӣ, кори рӯzbайъ; мардикор будан: **мардикорӣ кардан.** 2. *ниг.* **мардикоргирӣ.**

МАРДИНА مرдине 1. одами чинси мард: **хизматтори мардина, меҳмонони мардина.** 2. *маҷ.* шавҳар, шӯй.

МАРДИСТОН مردستان 1. ҷои мардон, ҷои пур аз мардон. 2. *маҷ.* ҷои мардонагию шучоат нишон додан, маҳалли корнамоӣ.

МАРДӢ مرди 1. мард будан; мардонагӣ, далерӣ, шучоат. 2. *маҷ.* ҷавонмардӣ, олиҳимматӣ, одамгарӣ; инсоғу муруват. 3. *маҷ.* росткорӣ, устуворио матонат дар қавли худ. 4. *маҷ.* қувваи шаҳвонӣ, қувваи боҳ; **мардӣ кардан** а) мардонагӣ нишон додан, далерӣ кардан; б) устуворио матонат нишон додан, (*дар адой қарз, дар вафо ба аҳди худ...*); **доди мардӣ додан** беҳтарин намунаи далерию шучоат нишон додан, мардонагӣ кардан; **қавли мардӣ додан** ваъдаи мардвори вафо ба аҳди худро додан, ваъдаи қатъӣ додан барои иҷрои коре.

МАРДОЗМО(Й) مردآزمای он чи барои санҷидан ва озмудани касе ба кор меравад.

МАРДОНА مردانه 1. чун мардон, чунонки ба мардон месазад; часурона, далерона: **мардона рафтор кардан**. 2. *mansub ба мардон*, он чи марбут ба мардон аст: **кафши мардона, куртai мардона, либоси мардона, овози гафси мардона; хамоми мардона, мардона рафтор кардан**.

МАРДОНАВОР مردانهوار 1. чунон ки лоиқи мардон аст; часурона, бошутоат, далерона: **мардонавор кор кардан**. 2. монанди мардон.

МАРДОНАГӢ مردانگی мардӣ, далерӣ; устуворӣ, пойдорӣ: **шучоат ва мардонагӣ нишон додан**.

МАРДОНАДӮЗ مردانه‌دوز он ки пӯшок, пойяфзол ва ашёи дигари мардона медӯзад.

МАРДОНАПӮШ مردانه‌پوش хусусияти зане, ки либосҳои мардона ё бо равиши мардон либос мепӯшад.

МАРДОНАРАВ مردانه‌ро маҷ. дорои рафтori мардон, чун мард рафтор кардан.

МАРДПИСАНД مردپسند *гуфт*. ба мард писанд афтодан, мавриди қабули мард қарор гирифтan, *муқоб*. **записанд**.

МАРДРАНГ مردنگ монанди мард; шуҷоъ, далер.

МАРДСИФАТ مردصفت монанди мардон (*оид ба зан*).

МАРДСОЛАР مردсолар низом ва ё сохте, ки дар давраҳои бостон дорои низоми падаршоҳӣ будааст, падаршоҳӣ.

МАРДСОЛОРИ مردсолари шакли сохтори иҷтимоӣ, ки дар он мард дорои қудрат ва тавоноии том будааст, падаршоҳӣ.

МАРДУД *a.* مردод рад шуда, рондашуда; лаънатӣ: **душмани мардуд**.

МАРДУМ *a.* مردم 1. одамон, одами бисёр; халқ; **мардуми бегона, мардуми бечора, мардуми одӣ, мардуми олам, мардуми тоҷик, гурӯҳи мардум; маҳбуби мардум гаштан, раъий мардумро гирифтan, аз байни мардум баромадан, дар байни (ё миёни) мардум овоза шудан; мардуми омма** одамони одӣ, мардуми авом; **оммаи мардум** ҳамаи мардум, аксарияти одамон. 2. бошандагони ҷое, аҳолии

маҳалле: **мардуми дара, мардуми деҳа, мардуми қӯҳистон; мардуми маҳаллӣ** аҳолии таҳҷоӣ. 3. одамони бегона, дигарон: **дуҳтари мардум, моли мардум, хонаи мардум; ◇ мардуми ҷашм nиг. мардумак(-и ҷашм)**.

МАРДУМАК مردمک 1. *nиг. гавҳарак*. 2; **мардумаки ҷашм** гавҳараки ҷашм.

МАРДУМБЕЗОР مردمبیزار он ки аз одамон нафрят дорад; мардумгурез, одамгурез.

МАРДУМБЕЗОРӢ مردمبیزارӣ нафрят доштан нисбат ба одам; **мардумгурезӣ, одамгурезӣ**.

МАРДУМВАШ مردموش мардуммонанд, ба сурати одам.

МАРДУМГАЗО(Й) مردم‌گزای (иг. **мардумозор**).

МАРДУМГИЁХ مردم‌گیاه *nиг. меҳргиёҳ*.

МАРДУМГУРЕЗ مردم‌گривз он ки аз одамон дур мегардад, бо мардум намеомезад, хилватнишин, одамгурез.

МАРДУМГУРЕЗӢ مردم‌گривзи хилватнишинӣ, одамгурезӣ, аз одамон дур гурехтан.

МАРДУМДАР مردم‌دار 1. он ки ё он чи одам мераад, дарандай одамхор. 2. маҷ. вахшӣ, хунхор.

МАРДУМДОР مردم‌دار он ки бо мардум рафтori хуб ва равиши хуҷоянд дорад, меҳрубон, хушрафтор, хушмуомила.

МАРДУМДОРИ مردم‌دارӣ дорои рафтori хуб бо мардум, бо мардум муомилаи хуб карда таҷонистан, мардумдор.

МАРДУМДӮСТ مردم‌دوست он ки нисбат ба одамон некҳоҳ аст ва одамонро дӯст медорад, мардумнавоз.

МАРДУМДӮСТИЙ مردم‌دوستӣ мардумдӯст будан, меҳрубон будан ба одамон, мардумнавозӣ.

МАРДУМЗОД مردم‌زاد *nиг. мардумзода*.

МАРДУМЗОДА مردم‌زاده 1. *кит.* зодаи инсон. 2. маҷ. дорои рафтор ва хислатҳои инсонӣ.

МАРДУМИЙ مردم‌ми 1. доро будан ба сифатҳои неки инсонӣ; одамгарӣ, инсонӣ; мурувват. 2. *нав.* халқӣ: **вакили мардумӣ**.

МАРДУМКУШ مردم‌کش одамкуш, қотил.

МАРДУМКУШӢ مردم‌کши одамкушӣ, қотилӣ.

МАРДУМНАВОЗ مردمنواز хайру эҳсонкунанда ба одамон; навозишкор, меҳрубон.

МАРДУМНАВОЗӢ مردمنوازی *nig.* мардумдӯстӣ.

МАРДУМНИШИН مردمنشین чоё, ки дар он одамон хонаву чой карда истиқомат доранд.

МАРДУМОЗОР مردمآزار он ки одамонро меранҷонад; ситамгар, золим, бераҳм.

МАРДУМОЗОРИЙ مردمآزارӣ мардумозор будан; ситамгарӣ, бераҳмӣ, золимӣ.

МАРДУМОМЕЗ مردمآمиз он ки ҳар чи зудтар ба мардум меомезад ва бо одамони гуногун ҳӯ мегирад; дидадаро, ҳамнишин ва бомушират.

МАРДУМОМЕЗӢ مردمآمизӣ бо мардум ҳӯ гирифтан, ҳамнишинӣ, муошират ва муносибати хуб доштан, дидарой.

МАРДУМПИСАНД مردمپسند мавриди қабул ва эътибори мардум қарор гирифтан, писанди одамон будан.

МАРДУМСИТОНӢ مردمستانӣ *kitt.*, маҷ. мардумдорӣ, таваҷҷӯҳи мардумро ба хушрафторӣ ва меҳрубонӣ ҷалб кардан.

МАРДУМСОЛОР مردمسالار с. ҳокимиите, ки дар он қудрат ба ҳалқу мардум тааллук дорад; ҳокимияти демократӣ: давлати мардумсолор.

МАРДУМСОЛОРИЙ مردمسالарӣ с. мардумсолор будан, демократӣ.

МАРДУМСОЛОРОНА مردمسالارانه с. мансуб ба мардумсолорӣ, аз рӯи равиши мардумсолорӣ.

МАРДУМСОР مردمسار маҷ. дорои рафтор ва кирдори инсонӣ.

МАРДУМФИРЕБ مردمفریب қаллоб, фиребгар.

МАРДУМФИРЕБӢ مردمفریبӣ фиреб додани мардум; қаллобӣ, фиребгарӣ.

МАРДУМХОР مردمخوار 1. он ки ё он чи, ки ҳӯрокаш гӯшти одам аст, одамхӯр. 2. маҷ. хунхор, ваҳшӣ.

МАРДУМХӮР مردمخور *nig.* мардумхор.

МАРДУМХӮРӢ مردمخوري мардумхӯр будан, одамхӯрӣ.

МАРДУМШИНОС مردمشناس *nav.* мутахассис ва олими мардумшиносӣ, этнограф.

МАРДУМШИНОСӢ مردمشناسӣ *nav.* илми ҷомеашиносист, ки таърихи пайдоши қавмҳо, тарзи зисту зиндагонӣ, урғу одат ва маданияти моддию маънавии онҳоро меомӯзад, этнография.

МАРЗ مرز 1. замин; замини киштукори атрофаш вот бардошта. 2. ҳудуди замин; сарҳад. 3. мамлакат, кишвар; **марзу бүм** сарзамин, кишвар.

МАРЗА مرзе барчастагӣ, баландии маҳсус аз хок бардоштаи канори замини кишт, вот, рош; **марза қашидан** атрофи замини киштро бо хок бардошта ҳудуди онро муайян кардан, рош бардоштан.

МАРЗАҒАН مرزه‌غۇن *kitt.* 1. д. дўзах, чаҳаннам. 2. гўристон.

МАРЗАКАШ مرزه‌کش он ки гирди замини киштро марза мебардорад.

МАРЗАКАШӢ مرزه‌کشӣ марза бардоштани гирдогирди замини кишт.

МАРЗАНГӮШ مرزنگوش *bot.* наъви райҳон, ки баргҳояш ба гӯши муш монандӣ дорад.

МАРЗАНҖӮШ مرزنجوш *nig.* марзангӯш.

МАРЗБАНДӢ مرزبندي 1. тақсимбандӣ ва ҷудо кардани қитъаҳои замин, заминбандӣ. 2. сарҳадбандӣ, муайян кардани ҳадду ҳудуд ва қаламраву доманаи чизе ё коре.

МАРЗБОН مرزбан 1. *taър.* сарпосбони сарҳад, сарҳаддор. 2. сарҳадбон.

МАРЗБОНИӢ مرزبانӣ амал ва вазифаи марзбон, сарҳадбонӣ.

МАРЗДОР مرздар *nig.* марзбон.

МАРЗДОРӢ مرzdari *nig.* марзбонӣ.

МАРЗӢ I مرзи мансуб ба марз; сарҳадӣ.

МАРЗӢ II *a.* مرضي *kitt.* мавриди ризояту писанд гардида, мақбул, писандида.

МАРЗНИШИН مرzneshin он ки дар шаҳрҳо ва ё дехаҳои сарҳадӣ сокин шудааст, сарҳаднишин.

МАРЗУБУМ مرزوబوم маҳалли асосии иқомат, меҳан, ватан.

МАРЗШИКАН مرзшкан он ки сарҳади давлатро бе иҷозат убур мекунад, сарҳадшикан.

МАРЗШИКАНӢ مرزشکنی *naw.* аз хати сарҳади давлате бе иҷозат ва пинҳонӣ гузаштан, сарҳадшиканӣ.

МАРИЗ *a.* مریض бемор, касал, бетоб: **мариз шудан, мариз афтодан.**

МАРИЗӢ مریضی *bemorӣ, kosalӣ, betobӣ.*

МАРКА олм. مرکه 1. коғазҷаи хурди чоркунҷаи почта, ки ба рӯи лифофаи мактубҳо ҷаҳоннида мешавад; коғазҷаи ба ин монанди нишондори бâъзе идораҳои давлатӣ, ки ҳамчун аломати пардохти музди ҷизе (*монанди мӯҳрона ва г.*) ҳизмат мекунад; чунин коғазҷа бо зикри маблағе, ки собиқ чун аломати пардохти ҳаққи ӯзвияти бâъзе ташкилотҳо ба китобча ё варақа мечаспониданд. 2. воҳиди пули Ҷумҳурии Олмон (баробари 100 пфенинг) ва давлати Финляндия (баробари 100 пенни) мебошад.

МАРКАБ *a.* مرکب *kit.* 1. ҳайвони саворӣ (*монанди асп, ҳар, шутур*). 2. ҳар.

МАРКАБСАВОР مرکبسوار *nig.* ҳарсавор.

МАРКАБСАВОРӢ مرکبسواري *nig.* ҳарсаворӣ.

МАРКАЗ *a.* مرکز 1. нуқтаи миёнаи доира, ки як пои паргор дар он устувор қарор гирифта, пои дигараш мегардад: **маркази доира.** 2. миёнаҳои ҳар ҷиз, васат, мобайн: **маркази зилзила, маркази коинот, маркази чорраҳа, дар маркази даромадгоҳ.** 3. маҳалле, ки идораҳои мақомоти роҳбарикунанда дар он ҷой гирифтаанд, маркази маъмурӣ: **маркази вилоят, маркази ноҳия; маҷ.** пойтаҳт. 4. ҷои умда ва асосии воқеъ шудан ва инкишифёфтаи ҷизе ё соҳае: **маркази илм, маркази саноатӣ; маркази савдо** а) шаҳру ноҳия ва умуман минтақае, ки дар он савдову тиҷорат инкишиф ёфтааст; б) *naw.* мағозаи калон, фурӯшгоҳ. 5. *naw.* номи муассисаҳои маҳсуси начандон калони таҳқиқотӣ ё корхонаҳои дигар: **маркази тадқиқи обу ҳаво, маркази хисоббарӣ; дар маркази дикқат будан** (ё истодан) мавриди таваҷҷӯҳи хос қарор гирифтанд; аҳамияти зиёд додани касе ба касе ё ҷизе.

МАРКАЗГАРО مرکزگرا *naw.* пайрави марказгарӣ.

МАРКАЗГАРОӢ مرکزگرایӣ *naw.* ҷараёнест, ки пайравони он ақидаҳои мӯътадили сиёсӣ, яъне дар байни марказиятҳоҳону марказият-

турезон ё чапгароёну ростгароён мавқеъ гирифтанд; тарафдорӣ мекунанд.

МАРКАЗГУРЕЗ مرکزگریز *on* чи вақти ҳаракат аз нуқтаи маркази доира ба атроф паҳн мегардад; *муқоб.* **марказрав:** қувваи марказгурез.

МАРКАЗИЯТ *a.* مرکزیت ҷамъ овардан дар як марказ, тобеъ гардонидан ба як марказ; **марказияти истехсолот** марказонидани истехсолот; **марказият пайдо кардан//марказият ёфтан** мутамарказ шудан, мутамарказонида шудан, дар як ҷо ё дар дасти як шаҳс ё як гурӯҳ қарор дода шудан(-и идораи давлат).

МАРКАЗӢ مرکزی 1. **мансуб ба марказ;** қумитаи марказии ҳизб *c.* ҳайати олии роҳбарикунандаи интиҳобӣ дар байни анҷумани ҳизбҳо: **рӯзномаи марказӣ** рӯзномае, ки мақоми бевоситаи ҳизб ё ҳукumat ҳисоб мейбад ва дар пойтаҳт ҷондӯши мешавад; **ситоди марказӣ** дастгоҳи роҳбарикунандаи асосие, ки ситодҳои дигарро муттаҳид мекунад; **ҳукумати марказӣ** ҳукумати дар пойтаҳт ҷойгиришуда; ҳукумате, ки идораи тамоми қишвар дар дасти ўст. 2. дар миёнаҳои шаҳру ноҳия, вилоят, давлат, қитъа *ва г.* воқеъгардида: **қӯҷаи марказӣ, шаҳри марказии мамлакат, Осиёи Марказӣ.**

МАРКАЗОНИДАН مرکزانیدن *ba* як марказ тобеъ ва вобаста намудан.

МАРКАЗОНИДАШУДА مرکزانیده‌شده *sifati feъlii замони гузашта az марказонида шудан;* ба як марказ ҷамъ (ё тобеъ) кардашуда.

МАРКАЗОНӢ مرکزانӣ *tobey gardonidan* ба як марказ, ба як марказ вобаста кардан; идора кардан аз як нуқта.

МАРКАЗРАВ مرکزро *on* чи вақти ҳаракат ба сӯи нуқтаи марказии доира майл мекунад, марказшитоб.

МАРКАЗШИТОБ مرکزشتаб *nig.* марказрав.

МАРКЕТИНГ англ. مرکتینگ *ikт.* 1. тарзи идора ва ташкили истехсолот аст, ки ба вуҷуд овардани навъҳои нави маҳсулот ва фурӯши онҳо, омӯҳтани талабот ба молҳо ва хизматрасониҳои ба ин вобаста мақсади асосии он мебошад. 2. *naw.* фанни иқтисодӣ, ки масъалаҳои марбут ба истехсол ва фурӯши маҳсулотро меомӯзад, бозорёбӣ,

бозоршиносӣ.

МАРКИЗ *фр. مرکز* *таър.* унвони дворянҳо (*байни граф ва герсөг*) дар чанде аз кишварҳои Аврупои Фарӯӣ.

МАРКИЗЕТ *фр.* *مرکزیت* навъи матои латифу тунуки нахӣ ва абрешимӣ.

МАРКСИЗМ *олм.* *مرکسیزم* таълимоти диалектикаи Маркс ва Энгелс дар бораи қонунҳои тараққиёти табиат ва ҷамъият, дар бораи инқилоби оммаҳои зулмидӣ ва истисморшаванда, дар бораи сотсиализм ва коммунизм.

МАРКСИСТ *олм.* *مرکسیست* пайрави марксизм.

МАРКСИСТИЙ *مرکسیستی* *mansub ба марксизм:* назарияи марксистӣ, хизби марксистӣ.

МАРҚАД *a.* *مرقد* оромгоҳ; гӯрҳона, қабр, гӯр.

МАРҚУМ *a.* *مرقوم* *кит.* ракамшуда, навишта; қайдшуда; **марқум аст, ки...** навишта шудааст, ки...

МАРМАЛОД *фр.* *مرملاد* *xār.* навъи ширинӣ, ки аз шираи меваҳо, шакар ва нишоста пухта мешавад.

МАРМАР *ю.* *مرمر* сангҳои саҳте аз ҷинси сангҳои оҳакӣ, ки нағз сайқал мейёбад ва дар меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ ба кор меравад: **санги мармар.**

МАРМАРАК *مرمرک* *nig.* марвак.

МАРМАРИН *مرمرین* *nig.* мармарӣ.

МАРМАРӢ *مرمری* *mansub ба мармар;* аз мармар соҳташуда: **таҳтасангӣ мармарӣ.**

МАРМАРМОНАНД *مرمرمانند* мисли мармар, марминасл.

МАРМАРТАРОШ *مرمر تراش* он ки сангҳои мармарро ба шаклҳои гуногун метарошад.

МАРМАРТАРОШӢ *مرمر تراشی* шуғл ва амали мармартарош.

МАРМАРШАКЛ *مرمر شکل* *nig.* мармармонанд.

МАРМИ(Н)ЧОН *مرمیجان/مرمینجان* *бот.* як навъ меваи буттагии сиёҳи ҳӯрданӣ.

МАРМУЗ *a.* *مرموز* рамздор, рамznok; **суханҳои мармuz** суханҳои рамznok.

МАРОФА//МАРОФАТ *a.* *مراغه//مراغت* *kit.*

гелиш, ғалтидан; **мароға кардан** ғалтидан, гелидани ҳайвон ба хок.

МАРОКИЗ *a.* *مراکز* марказ.

МАРОҚ *a.* *مراق* ҳоҳиш, майл, рағбат; қашиш ба коре; рағбат ва майл ба донистан ва фаҳмидани чизе: **мароқ доштан, мароқ зохир кардан** (ба коре, чизе), **бо мароқ(-и) зиёд, бузург** гӯш **кардан** (нигоҳ кардан, тамошо кардан); **ба мароқ овардан** моил кардан, шавқманд гардонидан; **ба мароқ омадан** майлу рағбат пайдо кардан, роғиб шудан.

МАРОҚАНГЕЗ *مراق انگیز* он чи боиси пайдоиши мароқ мегардад, шавқовар; дикқатчалбӯнанда.

МАРОҚНОК *مراق ناک* *nig.* мароқангез.

МАРОҚОВАР *مراق آور* *nig.* мароқангез.

МАРОМ *a.* *مراوم* 1. мурод, матлаб, мақсад. 2. *гуфт.* рафт, ҷараён; равиш; **ба як маром//бо як маром** як зайл; мураттаб, муназзам, як равиш.

МАРОМНОМА *مرامنامه* рисолае, ки дар он маслак ва мақсади ягон ташкилот баён ёфтааст: ойиннома; барнома.

МАРОПАТ *a.* *مراوت* *kit.* 1. талхӣ. 2. *ماچ* талхкомӣ; азобу машаққат, саҳти.

МАРОСИМ *a.* *مراسم* 1. расмҳо, оинҳо, равишиҳо (*дар иҷро ва гузаронидани коре*); маъррака: **маросими никоҳ, маросими тӯй, маросими дағнӣ, маросимҳои динӣ.** 2. расму тартиби ботантана: **маросими дастбӯйӣ, маросими пурсупос, маросими савғанд ёд кардан, маросими эълонни фармон.**

МАРОСИМӢ *مراسی* *mansub ба маросим;* дар маросиме иҷрошаванда: **рақсҳои маросимӣ, сурудҳои маросимӣ.**

МАРОТИБ(A) *a.* *مراتب//مراتبه* *ҷ. мартаба* 2.

МАРОҲИЛ *a.* *مراحل* *ҷ. марҳала.*

МАРРА *a.* *مره* 1. як бор, як қарат. 2. ҳисоби охирини (тамомшудаи) ягон бозӣ ё мусобиқа, ки дар аввал муқаррар шудааст; нуқтаи қароршуда, ки расидан ба он бурдани бозӣ ё мусобиқа ҳисоб мейёбад; **ба марра расидан** дар бозӣ ё мусобиқа ба ҷой ё пояи муқарраршуда расидан.

МАРСИЯ *a.* *مرشیه* *ади.* шеъре, ки ба марг ва

сӯгвори касе дар баёни сифатҳои неки ӯ Ҷадид шудааст: **марсия гуфтан, марсия навиштан, марсия хондан.**

МАРСИЯГӮЙ مرثیه‌گوئی *nig.* **марсияхонӣ.**

МАРСИЯГӮЙ مرثیه‌گوی *nig.* **марсияхон.**

МАРСИЯСАРО(Ӣ) مرثیه‌سرا(ای) шоире, ки марсия месарояд, марсиягӯй.

МАРСИЯСАРОЙ مرثیه‌سرائی **марсияхонӣ,** сарояндаи ашъори марсиявӣ.

МАРСИЯХОН مرثیه‌خوان он ки дар мотами касе навҳагарӣ мекунад; он ки дар марги касе марсия меҳонад, кироатқунандай марсия.

МАРСИЯХОНӢ مرثیه‌خوانی *исми амал аз марсия хондан;* кор ва шуғли марсияхон.

МАРСУМ *a.* مرسوم *кит.* 1. расмшуда. одатшуда; **марсум шудан**, одат шудан. 2. *маҷ.* маош, музди кори моҳона ё рӯзина.

МАРТ مرт моҳи сеюми солшумории милодӣ.

МАРТАБА *a.* مرتبه 1. рутба, дараҷа, пояс; мақом: **мартаба гирифтан, мартаба(-и баланд) ёфтان, мартбай касе баланд шудан, соҳиби мартбаба шудан;** **ба мартбаба расидан** мақому мансаб ба даст овардан. 2. дафъа, бор, карат, маротиба.

МАРТЕНӢ: مرتینی **кӯраи мартенӣ** кӯраи маҳсуси пӯлодгудозӣ, ки бо усули истифодаи дубораи гармии ҳосилшуда кор мекунад.

МАРТӢ مرتى *мансуб ба март.*

МАРТУБ *a.* مرطوب *кит.* рутубатнок, нам.

МАРФӮЙ مرفوع *кит.* 1. рифъат додашуда, баланд кардашуда, бардошташуда; баланд, боло. 2. рафъшуда, бартарафшуда, аз миён бардошташуда.

МАРҲАБО مرحبا 1. хуш омадӣ: **марҳабо ба диёри зебо.** 2. *нидо* оғарин, зиҳӣ; хеле хуб (*калимаи таҳсип*).

МАРҲАЛА//МАРҲИЛА *a.* مرحله 1. миқдори муайяни масофаи роҳ, масофае, ки сафарқунанда дар як рӯз тай мекунад. 2. *кит.* ҷои истироҳат дар аснои роҳ, манзилгоҳ, истгоҳ, корвонсарой. 3. лаҳза ё давраи маълуми ягон амалиёт; лаҳза, вахла: **марҳалаи аввали сонҳмон, марҳалаи асосии инкишофи насрӣ форсӯ тоҷик; марҳала ба марҳала давра ба давра.**

МАРҲАЛАВӢ//МАРҲИЛАВӢ مرحلوی *mansub ба марҳала* 3; давраэро ташкилкунанда, давравӣ.

МАРҲАМ *a.* مرهم доруе, ки ба рӯи заҳм ва решҳо гузоранд (*барои пазонда қашидани риму фасоди он*): **марҳам молидан** (гузоштан, ниходан), **марҳам тайёр кардан**; **марҳами чон а**) боиси роҳату осоиши чон, ороми чон; б) маҳбуб, азиз (*одатан дар муроҷиат ба фарзандон*); **ба дарди касе марҳам шудан** дар айни зарурат ҳочати касеро баровардан; айни муддаои касе воқеъ шудани чизе, ба ҷони касе дармон шудан.

МАРҲАМАТ *a.* مرحمت 1. раҳм, тараҳҳум. 2. меҳрубонӣ, лутф, илтифот. 3. *гуфт.* бифармоед, марҳамат кунед (*дар мавриди дъявват ба ҷое ё ба коре гуфта мешавад*); **ба марҳамати...** ба шарофати меҳрубонии..., ба туфайли лутфи...; **марҳамат кардан** лутф кардан, меҳрубонӣ кардан; тараҳҳум намудан; **марҳамат карда** лутфан, аз рӯи лутфу меҳрубонӣ; **марҳамат кунед** бифармоед (*ҳамчун ниҳои ифодакунандай ҳоҳии ва таоруф ғоҳо бо феълҳо ва ғоҳо бе онҳо меояд: марҳамат кунед, гап занед; марҳамат кунед, ба он нигоҳ кунед; ба хона марҳамат кунед.*

МАРҲИЛА مرحله *nig.* **марҳала.**

МАРҲИЛАБАНДӢ مرحله‌بندی замонбандӣ, гурӯҳбандӣ аз рӯи вақту замон.

МАРҲИЛАДОР مرحله‌دار 1. дорои марҳила, дорои замонбандии муайян. 2. нигаҳбони роҳ, ки байни ду манзил воқеъ будааст.

МАРҲУМ *a.* مرحوم вафотёфта, мутаваффо, раҳматӣ, шодравон (*аз рӯи эҳтиром ба ҷои номи каси мурда гуфта мешавад*).

МАРҲУМА *a.* مرحومه *муаниси марҳум.*

МАРҲУН *a.* مرهون *кит.* раҳн кардашуда, ба гарав додашуда, ба гарав монда.

МАРҶАӢ *a.* مرجع *кит.* 1. ҷои рӯҷӯй, ҷои бозгашт. 2. ҷоё ё шахсе, ки бо коре ба ӯ муроҷиат мекунанд.

МАРҶОН *a.* مرجان 1. ҷонвари баҳрии гиёҳ-монанде, ки гала-гала зери ҳарсанҷҳои зериобӣ пайдо мешавад. 2. моддаи сангшудаи оҳакии сурҳ, ки аз онҳо ҳосил мешавад ва барои асбоби зинат ва ороиш ба кор мегравад: **шаддаи марҷон;** **◊ мурғи марҷон nig.**

мурғ.

МАРҔОНӢ مرجانی *mansub ba marcon; qazira marconӣ* чазираи аз таҳнишинҳои оҳаки марҷонҳо бавучудомада.

МАРҔУМАК مرجومک *bot.* наск.

МАРҔӮӮ a. مرجوع *kim.* 1. рӯчӯшуда. 2. боз гардонидашуда.

МАРШ I фр. مرس *mus.* асари мусикии дорои зарбу вазни аниқ, ки ба оҳанги он саф кашида роҳгардӣ мекунанд.

МАРШ II фр. مرس x. фармон барои ба роҳ даромадани сафи аскарон ё варзишгарон: **марш ба пеш!**

МАРШАЛ фр. مرشل x. 1. рутбаи олии болотар аз генерал. 2. шахсе, ки ба ин рутба сазовор гардидааст.

МАРШРУТ фр. مشروت *khn.* хати сайр, сайрхат; хатсайр.

МАСАЛ a. مثل 1. *nig.* зарбулмасал; мақол; **масал шудан** вирди забонҳо гардидани воқеа ё сӯхане. 2. ривояту ҳикояи манзум ё мансури мӯҷази маҷозӣ ва рамznok дар мавзӯъҳои ахлоқӣ, тамсил (*mas., ҳикояҳои «Калила ва Димна»*).

МАСАЛАН a. مثل بخš بارои мисол, чунончи (*дар мавриди эзоҳи фикри пеш гуфташуда кор фармуда мешавад*).

МАСАЛНАВИС مثل نویس нависандай масал (2); шоир ё нависандае, ки дар жанри масал машҳур аст.

МАСАРРАТ a. سر *surur, shodӣ, xursandӣ;* **масаррат бахшидан**(-и чизе ба касе) шодком ва хушнуд кардан.

МАСАРРАТБАХШ سر بخš шодибахш, фараҳангез: **масарратбахш аст, ки...**

МАСБУҚ a. مسبوق *kim.* пешакӣ огоҳ шуда, огоҳ, боҳабар, хабардор: **масбуқ кардан.**

МАСДАР a. مصدر 1. чои судур, маҳалли берун омадани чизе, манбаъ. 2. *gram.* шакли номуайяни феъл.

МАСДУД a. مسدود дар пешаш сад қашида, баста; **масдуд кардан** банд кардан, бастан (*роҳро*).

МАСЕХ//МАСЕҲО مسیحا//مسیح лақаби Исо, ки

паёмбари дини насронист.

МАСЕҲИЯТ مسیحیت 1. масеҳӣ будан, насронӣ будан. 2. дини насронӣ, ки Исои Масеҳ асосгузори он аст.

МАСЕҲӢ مسیحی пайрави дини насронӣ, исавӣ.

МАСЕҲО مسیحا *nig.* масеҳ.

МАСЕҲОДАМ مسیحادم *nig.* масеҳонафас.

МАСЕҲОНАФАС مسیحانفس он ки нафасаш гӯё мисли нафаси Исои Масеҳ ҷонбахшу зиндандашуда аст.

МАСИР a. مسیر *kim.* 1. чои сайругашт, сайргоҳ. 2. роҳи рафт, мачро; хати сайр: **масири ҳаракат.**

МАСКА مسکه равғани қаймоқӣ, равғане, ки аз шир бо ёрии гуппӣ ва ҷархҷӯб мегиранд, равғани зард.

МАСКАВӢ p. مسکوی 1. *mansub ba* **Маскав** (Москва). 2. сокин ва муқими шаҳри Маскав.

МАСКАН a. مسکن маҳалли сукунат, чои иқомат, бошишгоҳ, хона: **маскан гирифтан** дар ҷое сокин шудан, иқомат кардан; **маскан доштан** дар ҷое муқим будан; макон доштан.

МАСКАНАТ a. مسکن *kim.* мискинӣ, нодорӣ, бечорагӣ, камбағалӣ.

МАСКАРАД фр. مسکرد базме, ки ба он никоб пӯшида бо тағири либос меоянд.

МАСКУК a. مسکوک сикказада.

МАСКУН a. مسكون маскангирифта, сокин дар ҷое, ҷойгирифта; **рубъи маскун** ҷоряки рӯи Замин, ки маҳалли сукунати одам ва ҳайвонот мебошад; қисми хушкии кураи Замин.

МАСҚУЛ a. مصقول сайқалдода; чилодор.

МАСЛАК a. مسلک 1. роҳ, тарик; мазҳаб; **маслақи ишқ** роҳи ишқ; ишқварзӣ. 2. роҳ ва мақсади сиёсию иҷтимоӣ; маром, мақсад; ғоя, мағкура.

МАСЛАКГУМКАРДА مسلک گمکرده рӯгардонида аз марому маслаки худ, хиёнаткарда ба ақидаҳои сиёсию иҷтимоии худ, муртад.

МАСЛАКФУРӮШ مسلک فروش *nig.* маслакгумкарда.

МАСЛАХ a. مسلح чои күштан ва пӯст кардани

гову гӯсфанд *ва ғ.*, саллоххона, кушишхона.

МАСЛИҲАТ *a.* مصلحت 1. он чи барои пешрафту хайру нафъи коре ё касе изҳор карда мешавад, салоҳи кор; гуфтугузори хайрандешона дар атрофи ягон масъала, машварат; **маслиҳат ин аст, ки...** салоҳи кор ин аст, ки...; **маслиҳат нест** салоҳ нест, дуруст нест. 2. фикру мулоҳизаи донандаи коре ё мутахассиси соҳае дар бораи коре ё чизе: **маслиҳати пухта, маслиҳати судманд, маслиҳати хӯб, маслиҳати ҷузъӣ; маслиҳати қасеро қабул кардан, маслиҳати тиббӣ додан, маслиҳати тӯйро кардан; бо маслиҳати... а) бо салоҳиди..., фикру раъии касеро оид ба коре гирифта; **маслиҳат гирифтан** дар бораи дурустӣ ё нодурустии коре фикру ақидаи қасеро пурсидан шунидан; **маслиҳати қасеро гирифтан** аз рӯи савобиди касе кор кардан, маслиҳати қасеро қабул кардан; **маслиҳат додан ба қасе** а) салоҳу суди қасеро нишон додан; роҳи ҳалли масъалаэро нишон додан; роҳи дурусти кореро пешниҳод кардан; б) кореро ба қасе тавсия додан; **маслиҳат кардан** дар бораи коре фикри қасеро пурсидан, машварат кардан; **маслиҳат пурсидан** фикри қасеро дар бораи коре гирифтан, машварат кардан бо қасе; **ба маслиҳат даромадан** а) маслиҳат доданро оғоз кардан, ба маслиҳатдиҳӣ сар кардан; б) ба сухани қасе амал кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **оши маслиҳат** маросиме, ки пеш аз тӯй барои маслиҳатпурсӣ барпо мешавад ва меҳмононро бо оши палав зиёфат мекунанд, маслиҳатоӣ; **маслиҳатро дар як ҷо мондан** ба дурустии фикре муттағиқ шудан, ба фикру раъии якдигар розӣ шудан, маслиҳати кореро пазондан; **ҳар қасе маслиҳати хеш накӯ медонад** (*мақ.*) ҳар кас салоҳи кори худ ё манфиати худро бехтар медонад.**

МАСЛИҲАТАНДЕШ مصلحت‌اندیش таҷрибанок, доно.

МАСЛИҲАТБИН مصلحت‌بین он ки маслиҳат медиҳад, мушовир.

МАСЛИҲАТГАР مصلحتگر маслиҳатдиҳанда, хайрияти кореро нишондиҳанда.

МАСЛИҲАТГИРИЙ مصلحت‌گیرӣ исми амал аз маслиҳат гирифтан; машварат.

МАСЛИҲАТГУЗОР مصلحت‌گذار *nig.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТГӮ(Ӣ) مصلحت‌گو//مصلحت‌گوی *nig.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТДИД مصلحت‌دید *kim.* он чи ба назар хайру салоҳ менамояд; салоҳдид, савобид.

МАСЛИҲАТДИҲАНДА مصلحت‌دهnde он ки ба касе салоҳи кори ӯро нишон медиҳад, маслиҳатдех.

МАСЛИҲАТӢ 1. *mansub ба маслиҳат.* 2. дорои ҳуқуқи иштирок кардан дар муҳокимаҳо (*бидуни ҳаққи раъйдиҳӣ*): **намоянда бо раъии маслиҳатӣ, овоз** (ё раъӣ)-и маслиҳатӣ доштан.

МАСЛИҲАТОМЕЗ مصلحت‌آمیز 1. фикр ва сухани хайрҳоҳона, фикр аз рӯи хайрҳоӣ: **durӯғи маслиҳатомез, таклифи маслиҳатомез.** 2. ба таври маслиҳат, ба тариқи машварат, маслиҳатомезона: **маслиҳатомез гуфтан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗОНА مصلحت‌آمیزانه ба тарзи маслиҳат, ба тариқи машварат, бо маслиҳат, бо машварат.

МАСЛИҲАТОШӢ مصلحت‌آشی *nig.* маслиҳат (оши маслиҳат).

МАСЛИҲАТХОНА مصلحت‌خانه ҷой ва маҳалли додани маслиҳат: **маслиҳатхонаи ҳуқуқӣ.**

МАСЛИҲАТХОХ مصلحت‌خواه он ки барои маслиҳат ба қасе муроҷиат мекунад; ба машварат мӯҳтоҷ.

МАСЛИҲАТХОХӢ مصلحت‌خواهӣ исми амал аз маслиҳат хостан.

МАСЛИҲАТЧӢ مصلحت‌چӣ *nig.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТШУНАВ مصلحت‌شنو он ки фикру раъии қасеро ба эътибор мегирад, он ки маслиҳатро қабул мекунад.

МАСЛУБ I a. مسلوب *kim.* дуздида, рабуда.

МАСЛУБ II a. مسلوب *kim.* ба дор овехташуда.

МАСЛУК a. مسلوک *kim.* ҷоришуда, маъмул; **маслук доштан** ҷорӣ намудан, маъмул гардонидан.

МАСЛУҚ a. مسلوق *gufmt.* аслали маслух 2.

МАСЛУХ I a. مسلوخ 1. ҳайвони сарбурида ва пӯстканда. 2. *gufmt.* ҷорпои логари аз кор баромада: **ҳари маслух;** **маъюбу маслух** бе дасту по, иллатдор ва корношоям.

МАСМУМ *a.* مسموم *кит.* самдор, захролуд; захрнок; **масмум шудан** захролуд шудан.

МАСМӮЙ *a.* مسموع *шунида, ба гӯш расида;* **масмӯй касе шудан** ба гӯши касе расидан, ба самъи касе расидан.

МАСНАВИХОН он *کي* مثنوی خوان *«Маснавии маънавӣ»*—и Мавлоно Чалолиддини Румиро бо оҳанги хуш меҳонад.

МАСНАВӢ 1. *ادи.* манзумаи нисбатан калонҳаҷме, ки мисраъҳои ҳар як байти он ҳамқофия аст. 2. асари манзуми шоир ва мутафаккири машҳури тоҷику форс Мавлоно Чалолиддини Балхии Румӣ (а. XIII), ки номи пураш «Маснавии маънавӣ»-ст.

МАСНАВИХОНӢ 1. амал ва кори маснавихон. 2. ҷараёни амали маснавихонӣ.

МАСНАД مسند 1. ҷойгоҳ, нишастангоҳ; такягоҳ, поя. 2. таҳт, авранг. 3. *маҷ.* мансаби қалон, мақом, мартаба, рутба: **маснади вазирӣ ё вазорат, маснади раисӣ.**

МАСНАДНИШИН مسندنشین 1. таҳтнишин; подшоҳ. 2. соҳиби мансаб ва мақоми олий, мансабдори қалон.

МАСНАДНИШИНӢ تختنيشين таҳтнишинӣ, сардорӣ, подшоҳӣ, ҳокимӣ, роҳбарӣ.

МАСНУОТ *a.* مصنوعات 1. *ҷ.* маснӯй. 2. молҳои саноатӣ, маҳсулоти косибон (хунармандон): **маснуоти биринҷӣ, маснуоти заргарӣ.**

МАСНӮЙ مصنوعی сунъӣ, соҳта: **гули маснӯй.**

МАСНӮЙ مصنوع соҳта, эҷодкарда; эҷод, оғарида; **радифи маснӯй Замин** *ниг.* *радиф.*

МАСО(Ь) *a.* مسا//مسا *кит.* шом, бегоҳӣ: **масову сабоҳ** шом ва субҳ, шому сахар.

МАСОБА *кит.* дараҷа, андоза; **ба масоба...** ба дараҷаи...; ба монанди..., монанди...

МАСОИБ *a.* مصائب *ҷ.* мусибат.

МАСОИЛ *a.* مسائل *ҷ.* масъала.

МАСОКИН I *a.* مساکن *ҷ.* маскан.

МАСОКИН II *a.* مساکین *ҷ.* мискин.

МАСОЛЕҲ I *a.* مصالح *ҷ.* маслиҳат.

МАСОЛЕҲ II مصالح ҷизҳои чизҳои, ки барои соҳтани чизе даркор аст, мавод; \diamond **масолеҳи**

бинокорӣ; **масолеҳи ош** он чи барои пухтани оши палав, аз қабили биринҷ, равған, гӯшт ва г., лозим аст.

МАСОЛЕҲСАНҖӢ مصالح سنجي *nav.* санчиши масолеҳи бинокорӣ ва дигар маснуот дар озмоишгоҳ барои саҳтию мустаҳкамӣ *ва г.*

МАСОЛЕҲШИНОСӢ مصالح شناسی *nav.* илм дар бораи масолеҳу маводи ягон соҳаи истеҳсолот ва табиат: **масолеҳшиносии кайхонӣ.**

МАСОЛИК *a.* مسالک *ҷ.* маслак.

МАСОМ *a.* مسام *сӯроҳҳои хеле майдони пӯсти бадан, ки аракро аз бадан мебарорад.*

МАСОНА *a.* مثانه *биол.* пешобдон дар бадани инсон ва ҳайвонот, шошадон, мезадон: **санги масона** моддаҳои сангчамонанде, ки дар пешобдон пайдо мешаванд ва боиси дардмандӣ мегарданд.

МАСОРИФ مصارف *ҷ.* масриф//**масраф.**

МАСОФ *a.* مصاف 1. ҷои сафорӣ; майдони ҷанг. 2. ҷанг, муҳориба (*шакли танҳояи – масаф(ф) дар истеъмол нест*); **масоф** кардан ҷанг кардан.

МАСОФА//МАСОФАТ *a.* مسافت//مسافت фосилаи байни ду ҷой, дурии роҳ; дурӣ, тӯл: **масофаи мобайни Моҳ ва Замин**, дар **масофаи даҳҳо километр**; **масофа доштан**, **масофа дур набудан**, **масофаро риоя кардан**, **масофаро тай намудан.**

МАСОФАСАНҖ مسافه سنج *асбоб* барои напаймуда муайян кардани фосилаи байни бинандада ва ягон чиз.

МАСОФГОҲ مصافگاه *кит.* майдони ҷанг, набардгоҳ.

МАСОФОЗМУДА مصاف آزموده *кит.* ҷангозмуда, ҷанговари ботаҷриба.

МАСОҲА(T) *a.* مساحه//مساحت 1. мисоҳат, паймоиш, андозагирии замин; андозаи қаду барӣ замин, миқдори сатҳи ягон қитъаи замин; **мисоҳати кардан** чен кардани замин. 2. соҳат, сатҳ; майдон: **мисоҳати истиқоматӣ**, дар **мисоҳати даҳ гектар.**

МАСОҖИД *a.* مساجد *ҷ.* масҷид.

МАСРАФ//МАСРИФ *a.* مصرف 1. он чи сарфу ҳарҷ мешавад; ҷои сарфу ҳарҷ кардани чизе;

ба масраф расондан чизеро ба ҷои даркори-
харҷ кардан. 2. сарф, истифода, ба-
МАС арӣ; **масраф кардан** сарф кардан, харҷ
кардан; истифода бурдани чизе барои коре;
масраф шудан ба масраф расидан, сарф шу-
дан, харҷ шудан; истифода бурдан.

МАСРУР *a.* **مسرور** шодмон, шод, хурсанд,
хушвақт: **масрур будан, масрур кардан, мас-**
рур шудан (гардидан).

МАСРУРОНА *مسرورانه* бо шодӣ, бо нишот;
хушнудона, хурсандона: **хандаҳои масрурона**
ба гӯш расидан, ҷашмони шаҳлояш масруро-
на медураҳшидан.

МАСРУФ *a.* **مصروف** *кит.* 1. сарфшуда, харҷ-
шуда; бакоррафта, истифодашуда. 2. *грам.*
тасрифӣ, тасрифшаванда.

МАСРУФИЯТ *a.* **مصروفیت** 1. сарф, истеъмол. 2.
масрафсозӣ, харҷ кардан; **сандуқи масруфият**
сандуқи истеъмолот. 3. *гуфт.* банд будан, ба
коре андармон будан.

МАСРӮЬ *a.* **مصرع** *тиб.* он ки мубталои бемо-
рии саръ аст, саръзада.

МАССОҲ *a.* **مساح** *кит.* он ки ба андозагирии
замин машғул аст, он ки масоҳатеро чен ме-
кунад.

МАСТ *مست* 1. он ки шароби бисёр нӯшида, аз
ҳолати табиӣ баромада, ҳолати бехудӣ пайдо
кардааст; *муқоб.* **хушӯр; девона ғурез, қи маст**
омад (зарб.). 2. *маҷ.* қасе, ки ба сабаби дош-
тани молу давлат ё мансаб бисёр мағрур шу-
дааст ва аз худ рафтааст: **масти давлат, масти**
mansab. 3. чорпое, ки аз серӣ болида ва сар-
каш шудааст: **аспи маст, шутури маст; маст**
кардан а) ба ҳолати бехушӣ овардан(-и маш-
работ); б) аз худ равондан, мағрур кардан(-и
молу мансаб ва *г.*); **маст шудан** а) май
нӯшида бехуш шудан; б) *маҷ.* аз худ рафтan,
мағрур шудан; **◊ масти аласт** а) *кит.* масти
азалӣ, ҳамеша маст; б) *гуфт.* саҳт маст, ма-
сти гузаро, масти лояъқил; **ҷашми маст** ҷашми
пурхумор, ҷашми пурнозу дилфириб; **масти**
хоб будан дар хоби саҳт будан.

МАСТАБА *a.* **مصطفیه** *кит.* 1. ҷои аз замин ба-
ландтар бардошташуда дар дарун ё беруни
хона барои нишаст, суфа. 2. *таър.* оромгоҳ,
мақбара дар Мисри Қадим. 3. майхона, май-
када.

МАСТАК I **مستک** *шакли тасғир ва навозииши*
маст; андак маст, сархуш.

МАСТАК II **مستک** *гуфт.* қабки мода; *муқоб.*
наркабк.

МАСТВОР **مستوار** чун маст, маст барин.

МАСТИГАРИ **مستیگری** аз андоза зиёд ва доимо
мастӣ карда гаштани кас.

МАСТИЙ **مستی** 1. ҳолати одами боданӯшида,
ҳолати бехудӣ ва бехушӣ дар натиҷаи зиёд
нӯшиданӣ май, сукр. 2. боданӯши, арақхӯри, *майпарастӣ;* **мастӣ кардан** боданӯший кардан:
бода нӯшида арбада кардан; **мастӣ ба пастӣ**
мебарад маҷ. оқибати майпарастӣ забунию
расвоист.

МАСТКУНАНДА **مستکنندہ** *цифати феълии*
замони ҳозира аз **маст кардан**; нашъабахшан-
да, хуморбахшанда: **нӯшокии масткунанда,**
ҳавои масткунанда.

МАСТОБА **مستابه** *ниг.* мостоба.

МАСТОМАСТ **مستامست** дар ҳолати мастӣ,
мастона.

МАСТОНА **مستانه** 1. *mansub ба маст;* хоси ма-
стон аз рӯи мастӣ: **гирия мастона, хандаи ма-**
стона, яқравии мастона. 2. дар ҳолати мастӣ;
мастҳо барин, маствор: **мастона наъра қаши-**
дан, мастона подарҳаво сухан рондан.

МАСТУР *a.* **مستور** 1. пӯшида, дар парда; **рози**
мастур рози пӯшида, сирри ниҳонӣ. 2. *маҷ.*
покдоман, боиффат.

МАСТУРА *a.* **مستوره** 1. *муаннаси мастур.* 2. *маҷ.*
духтар.

МАСТУРИЙ **مستوري** мастур будан, пӯшида буд-
ан; дар парда будан, дар хичоб будан(-и
зан).

МАСУБАТ *a.* **مثبت** *кит.* подоши нек, музди
некӣ, сазои некӣ.

МАСУН *a.* **مصنون** нигаҳдоришуда, эмин гардо-
нида аз ҳар гуна таарruz ва дастдарозӣ.

МАСУНИЯТ *a.* **مصنونیت** 1. масун будан,
дахлнозазӣ; **хуқуқи масуният** хуқуқи
дахлнозазӣ ва имтиёзҳо, ки ба дипло-
матҳои хориҷӣ, вакiloni парламентҳо *ва г.*
дода мешавад. 2. *тиб., биол.* қобилияти
муқобилият карда тавонистани бадан ба
бемориҳои сирояткунанда, микробҳо ва ди-

гар омилҳои касалиовар, иммунитет: **аломати (бемории) норасони мухассали масуният [СПИД]**.

МАСУНИЯТШИНОСӢ مصونیت‌شناسی илм дар бораи муқобилияти бадан ба bemoriҳо ва digar oмилҳои bemoriовар.

МАСХ *a. مسح* *кит.* 1. digargun karGAN rӯy; ба shakli bad darovardani aftyu andom. 2. *d.* az rӯi rivoyatxо сездаҳ nafar mardu занро Xudo bari afъoli badašon ba shakli xayvonot darovardaast (*az қабили goratgarero ba shakli susmor, duzdero – ba rӯboh, on ki savgandi durӯf mehӯrd – ba foxta va g.*).

МАСХАРА *a. مسخره* 1. tamasxur, rišxand, mazoх, shūxī; **масхараи чизе;** **масхара доштан//масхара кардан** mavridi mazoх va rišxand қарор dодan kase (*ё чизе*)-ro, rišxand kardan, mazoх kardan; **масхара шудан** mavridi xandahariш va rišxand garidian. 2. масхарабoz.

МАСХАРАБОЗ مسخره‌باز он ki bo gap ё bo ягон amali xud digaronro xushvakt mekunad va mehandonad, shirinkor, mazoхкор: **масхара-бози сирк.**

МАСХАРАБОЗӢ مسخره‌باز 1. масхарaboz будан; shugli masxaraboz; xazlu mazoх, shūxī, pishxandzani, mazoх ba chize. 2. як соҳai санъатi театрӣ va sirk, ki xunaRpешaҳoi он shirinkoriю askiyagӯй, xazlu mazoх, taқlidkorii ҳaҷvī va namoishxo niшon medixand, shirinkor; **масхарabozӣ кардан** a) xazlu mazoх karidan, shūxī karidan; b) bo shugli masxaraboz mashgul shudan, shirinkorӣ karidan, sahnahoi ҳaҷvī namoish dодan.

МАСХАРАГӢ مسخرگی 1. масхара шудan, mavridi xandahariш қарор giriftan. 2. масхarabozӣ, кори xandahariш, расвой.

МАСХАРАОМЕЗ مسخره‌آمیز xandaomez, tamasxhromez: **ханда масхараомез, бо охангি масхараомез гуфтan.**

МАСХАРАОМЕЗОНА مسخره‌آمیزانه 1. *nig.* масхараомez. 2. az rӯi масхара, rišxand zada: **масхараомезона нигоҳ кардан.**

МАСХ *a. مسح* 1. molidani dasti tar ba sary po (*dar vaqt-i tаxorat*). 2. molidan bo daст, moliш, molomoli bадan, daстmol,

moлишgarӣ, moliшkorӣ (чун яке az usuli muolicha va neшigiriи bemoriҳo).

МАСХГАР مسحگر он ki mutaxassisи moliши bадan ast; moliшgar (*dar xаммом*).

МАСХИДӮЗ مسحی‌دوز uestoe, ki masxī medӯzad.

МАСХИДӮЗӢ مسحی‌دوزӣ kасбу shugli masxidӯz.

МАСХИФУРӮШ مسحی‌فروش fурӯшандai masxī.

МАСХИФУРӮШӢ مسحی‌فروشӣ shugli masxifurӯsh, masxī fурӯxtan.

МАСХӢ مسحӣ pойафзори соқдарози тагтунuk va bепoшna, ki bo kaфsh ё kalӯsh mepӯшанд: **кафшу масхӣ.**

МАСЧИД *a. مسجد* choi namozxonii musulmon, ibodatgoxi musulmonon: **масчиди қалон, масчиди одина, масчиди чомеъ, мактаби назди масчиди гузар.**

МАСЧУД *a. مسجود* *kit.* он ki ba vай саҷda mekuand, mavridi parastiш.

МАСҖАЛА *a. مسئله* 1. қазийя va matlabe, ki omӯxtan va ҳal karidanro talab mekuand, mawzӯi ҳaltalab, mushkila. 2. mawzӯe, ki mavridi baҳsu музокира ast, mabხas; matlab; gap: **масъалаи мухим, масъалаи мушкил; масъалaro мухокима кардан, ба умқи масъала расидan, dar болои масъalaе баҳsu муно-зира кардан.** 3. suporiш, вазифae, ki baroi ҳal karidan ba talabaю doniшtchӯn doda meshavad: **масъалаи ҳисоб, масъалаи риёзиёт, масъалаи душвор, ҳalли масъала, масъалaro ҳal кардан; масъалаи асосӣ mawzӯi асосии баҳсӣ: масъалаи миллӣ маҷmӯi муносibatxoe (*az қабили siёsӣ, iқtisodӣ, ҳukукӣ va g.*), ki dar baini gurӯxhoi millӣ, ҳalqiat va millatxoi соҳti муайяni ҷамъиятию iқtisodӣ mawzud ast; **масъалаи оилавӣ** кору шaroiti marbut ba oila; **масъалаи рӯзномai маҷlis (чаласa)** mawzӯi mavridi baҳsu музокираи aҳli ҷalasas; **дар масъалаи...** oид ba mawzӯi..., dar mawzӯi...; **масъала гузоштан // масъала мондан** mawzӯero bari ҳallu fasl ba miён nichordan; **масъалаero dar peши kase мондан, масъалaro қатъ мондан; масъала равшан шудan** a) mawzӯi baҳs возех shudan; b) gireхҳoi mushkilot kushoda shudan; **масъалаero тамом намудan** baҳsro dar boraи chize ba itmom rasoniдан; **масъалaro қўndalang****

МОНДАН масъаларо қатъӣ мондан, ҳалли қатъии мавзӯи баҳсро талаб кардан; **МАСЪАЛАРО ПАЗОНДАН** а) масъалаеро бо касе ҳал кардан, дар ҳалли масъалае ба як қарор омадан; б) касеро ба чизе розӣ қунондан; **МАСЪАЛА РАНГИ ДИГАР ГИРИФТАН** тағиیر ёфтани мавзӯй, дигаргун шудани мавзӯи баҳс; **МАСЪАЛАРО ЯК-ТАРАФА КАРДАН** дар коре ба як қарор омадан; баҳсу мунозираро дар мавзӯе хотима додан.

МАСЪАЛАГУЗОРӢ مسئله‌گزاری исми амал аз масъала гузоштан; барои ҷалби таваҷҷӯхи умум ба миён ниҳодани мавзӯи гузориши масъала.

МАСЪАЛАДОР مسئله‌دار дорои нукта ё мушкилоти муайян, коре, ки ҳал кардани он баррасӣ меҳоҳад.

МАСЪАЛАЗО مسئله‌زا масъаласоз, эҷодкунандай мушкилот.

МАСЪАЛАОМӮЗ مسئله‌آموز омӯзанд, таълим-диҳанд.

МАСЪАЛАСОЗ مسئله‌ساز эҷодкунандай мушкилот, мушкилсоз.

МАСЪАЛАТАЛОШӢ مسئله‌تلاشӣ кашмакаш кардан дар кор ё қазийе.

МАСЪУД а. مسعود саодатманд, хушбахт; соати масъуд соати саъд, соати нек; вақти мусоид; толеи масъуд бахту иқболи нек.

МАСЪУЛ он ки ба иҷрои коре ўҳдадор аст ва неку бади он аз вай пурсида мешавад, ҷавобгари коре; **КОРМАНДИ МАСЪУЛ** он ки вазифаи масъулиятноке ба ўҳда дорад; **КОТИБИ МАСЪУЛ** *nig.* **котиб;** масъули коре будан мутасаддии коре будан.

МАСЪУЛИЯТ а. مسئولит ҷавобгарӣ, масъул будан барои коре; аз масъулият гурехтан кореро карда аз ҷавобгари он гардан тофтан; кори масъулиятнокро ба зимма нагирифтан; ба масъулият қашидан касеро ҷавобгар кардан.

МАСЪУЛИЯТНОК مسئوليت‌نâk ҷавобгарӣ талабкунанда; хеле муҳим ва ҷиддӣ: **ВАЗИФАИ МАСЪУЛИЯТНОК,** **КОРИ МАСЪУЛИЯТНОК,** давраи масъулиятнок.

МАСЪУЛИЯТНОКӢ مسئوليت‌نâk ҳисси масъулият, эҳсоси ҷавобгари коре, чизе.

МАСЪУЛИЯТШИНОС مسئوليت‌شناس он ки

масъул будани кореро дарк мекунад; ҷавобгар, масъул,

МАСЪУЛИЯТШИНОСӢ مسئوليت‌شناسي масъулияти (ҷавобгари) худро фаҳмидан, ҳисси масъулият.

МАТАЛ متل *гуфт.* шуг, қисса; афсона; зарбул-масал, мақол; масал; **МАТАЛ ГУФТАН, МАТАЛ ЗАДАН** мақолу масал гуфтан, афсона нақл кардан.

МАТБАА a. مطبعه ҷои чоп кардани китоб, рӯznoma va g.; ҷопхона, нашриёт.

МАТБАХ a. مطبخ ҷои ошпазӣ, ошпазхона, ҷои таббоҳӣ.

МАТБАХӢ 1. *мансуб ба матбах.* 2. ошпаз.

МАТБУОТ a. مطبوعات 1. маҳсулоти ба табъراسида, ҷопшуда; нашрияҳое, ки дар вақтҳои муайян ҷоп мешаванд: **МАТБУОТИ ДАВ҃Ӣ.** 2. соҳаи саноати табъу нашр, умури табъу нашр: **КОРКУНОНИ МАТБУОТИ ТОЧИК, Рӯзи МАТБУОТ.**

МАТБӮӢ I a. مطبوع табъшуда, нашршуда, ба ҷоп расида.

МАТБӮӢ II a. مطبوع мувофиқи табъ, форам, дилкаш, дилписанд, хушоянд.

МАТЕМАТИК *ю.* متمیتیک *nig.* **риёзидон.**

МАТЕМАТИКА *ю.* متمیتیک *nig.* **риёзиёт.**

МАТЕРИАЛИЗМ лот. متریئلیزم яке аз дурвияҳои асосӣ дар фалсафа аст, ки воқеяти объективиро ҷӯтироф намуда, ҷунин мешуморад, ки олам ва қонуниятиҳои он тобеи шууру тафаккур нестанд, балки ба таври объективӣ вучуд доранд, моддигарӣ; муқоб. **идеализм.**

МАТЕРИАЛИСТ лот. متریئلیست пайрави материализм, моддигаро.

МАТЕРИАЛИСТИЙ متریئلیستی *мансуб ба материализм:* ҷаҳонбинии материалистӣ.

МАТЕРИЯ лот. *фалс.* воқеяти объективие, ки хориҷ ва новобаста аз шуури инсон вучуд дорад; модда, ҳаюло.

МАТИН a. متین 1. устувор, маҳкам, собит; қавиирода: **қалъаи матин,** **муборизи матин,** **матин будан;** **иродай матин** иродай сахт, азми қавӣ. 2. пурмаъно, асоснок, балег.

МАТИНИРОДА متنیاراده сохиби азму ироди саҳт, қавиирова, сабитқадам.

МАТИНӢ متنی nig. матонат.

МАТИНЧ متنیج бот. гиёхи яксолаест, ки баъзе намудҳои он чун сабзавот ва барои ороиш парвариш мешавад. (*Amazanthus*).

МАТИР a. مطیر кит. боранда: **абри матир**.

МАТЛАБ a. مطلب 1. он чи ё он ки талаб карда мешавад, чизи матлуб мавриди талаб, хоста; мақсад. хоҳиш. 2. масъала, мабҳас: **матлабро гуфтан**, **матлабро фахмидан//ба** **матлаб сарфаҳм рафтан**, **матлаб** хосил **шудан//матлаб ба** даст даромадан, **матлаби худро изҳор ё арз** **кардан//арзи** **матлаб** **кардан; ба тариқи истиора:** дурри **матлаб** ба даст даромадан, **мурғи матлаб** аз дом растан, **ниҳоли матлаби касе самар** додан, **сайди матлаб** аз даст **рафтан;** **матлаби худро ёфтان** ба мақсади худ расидан; чизи дилҳоҳи худро ба даст даровардан; **мувофиқи матлаби худ ёфтان**_мувофиқи талаб ҳисоб кардан, дилҳоҳи худ дарёфтани чизе; **ба матлаб расидан** ба мақсади худ расидан, мақсаду хоҳиши касе ичро шудан.

МАТЛАӢ a. مطلع 1. чои тулӯй; баромадгоҳи Офтобу Моҳ ва ситораҳо. 2. тулӯй, баромадани Моҳу Офтоб ва ситораҳо. 3. *ади*. байти аввали газал, қасида ва умуман шеър; **муқоб. мақтаъ**.

МАТЛУБ a. مطلوب 1. талаб кардашуда, хосташуда, он чи кас меҳоҳад, мақсуд. 2. мувофиқи табъ, дилҳоҳ; **муқоб.** **номатлуб;** даркорӣ, лозим: **дарси матлуб, одами матлуб, рӯзи матлуб, айни матлуб** ниҳоят мувофиқи табъ, айни муддао; **натиҷаи матлуб** додан мувофиқи табъ анҷомидани коре; оқибати кор нек шудан. 3. **маҷ.** маҳбуб; маъшуқ; **толибу матлуб** ошиқу маъшуқ.

МАТЛУБОТ a. مطلوبات 1. **ҷ. матлуб.** 2. чизҳое, ки ба онҳо талаб ва эҳтиёҷмандӣ ҳаст: **чамъияти матлубот** иттиҳодияе, ки барои таъмини эҳтиёҷоти аҳолӣ ташкил ёфтааст.

МАТЛУБОТЧӢ مطلوباتچی корманди соҳаи чамъияти матлубот.

МАТМАҲ a. مطحح кит. чои назарандохта, чои ҷашм дӯхташуда; **матмаҳи назар** чизе, ки ба он бо диққат менигаранд; чизи мавриди

таваҷҷӯҳ.

МАТМАҖ a. مطعم кит. чизи тамаъ карда, чизи аз рӯи ҳирсу оз хосташуда; орзу, хоҳиш.

МАТМУРА a. مطمئنہ کит. 1. таҳхона, барои пинҳон кардан ё нигоҳ доштани озука. 2. зиндон.

МАТМУРАНИШИН مطمئنہ نشین кит. зиндоннишин, зиндонӣ, бандӣ, маҳбус.

МАТМУРАНИШОН مطمئنہ نشان он ки дигаронро ба зиндон мешинонад.

МАТН a. متن чизи навишташуда, навиштаи аслии китоб, рисола *ва г.* (*ба истиснои ҳошия ва шарҳ*): **матни адабӣ, матни маърӯза, матни танқидӣ//матни интиқодӣ** матни асаре, ки бо муқойса, тадқиқ ва ба эътибор гирифтани фарқи дастнавис ва нусхаҳои мавҷуди он асар нашр гардидааст.

МАТНХОНӢ متن خوانی кит. дар усули таълими мадрасаи кӯҳна хондани маводи аслии китобҳои дарсӣ бе шарҳ ва ҳошияҳои зиёди ба онҳо навишташуда, ки вақти зиёдеро мегирифт.

МАТНШИНОС متن سناس мутахассис ва таҳқиқгари матн.

МАТНШИНОСӢ متن سناسی соҳаи суханшиносӣ, ки бо омӯзиш, таҳқиқ ва ба нашр тайёр кардани матнҳои адабӣ, таъриҳӣ ва илмӣ машғул аст.

МАТОЛИБ a. مطالب ҷ. **матлаб.**

МАТОНАТ a. متنات үстуворӣ, маҳкамӣ, субот: **матонат нишон додан.**

МАТОР a. مطار 1. паридан, парвоз кардан. 2. чои парвоз, маҳалли парвоз.

МАТОӢ a. متاع 1. порча, газвор, қумош: **матои абрешимӣ, матои наҳӣ, матои пашмӣ, матои сурҳ, як либосворӣ** **матоӣ, матоӣ бофтан.** 2. мол, коло, ашёи мавриди ҳаридуfurӯsh: **молу матоӣ арzon.**

МАТОӢБОФ متعاباف газворбоф, парчабоф.

МАТОӢБОФӢ متعابافی исми амал аз **матоӣ бофтan;** газворбофӣ.

МАТРАҲ a. مطرح 1. чои андохтан, маҳалли тарҳу афгандани чизе; **матраҳ кардан** ба миён гузоштани мавзӯе барои баҳсӣ, баррасӣ,

баён кардани масъалае. 2. кит. халтае, ки сайдон сайди худро дар он мегузоранд.

МАТРУК *a.* متروک 1. таркшуда, voguzoшta. 2. az bайн рафта, гайрироич; **забони матрук** збш. забони az истеъмолбаромада ва фақат дар осори хаттӣ боқимонда (*мисли забони лотинӣ*); **матрук шудан** тарк шудан; az bайн рафтan.

МАТРУКОТ *a.* متروکات кит. молу чизи az одами мурда боқимонда, моли меросии одами мурда, тарақа.

МАТЬУН *a.* مطعون кит. 1. найзазада, бо найза сӯроҳ карда. 2. таънакарда, сарзанишшуда, мавриди таънаву маломат қароргирифта.

МАУЗЕР олм. مؤزر як навъи таппончай худкор.

МАУНАТ I *a.* مؤنث кит. 1. воситаҳои таъминот (az қабили нафақа, тӯши сафар *ва ғ.*); моји зиндагӣ. 2. ранҷ, заҳмат.

МАУНАТ II *a.* معونت кит. ёрӣ, кумак, мадад, ионат.

МАФИЯ им. مفیہ ташкилот ё қувваҳои чинояткори маҳфӣ, ки бо усули таҳдид ва зӯроварии бераҳмона амал мекунад.

МАФКУРА *a.* مفکوره маҷмӯи ғояву ақидаҳо ва ҷаҳонбинӣ; тарзи тафаккур.

МАФКУРАВӢ مفکوروی мансуб ба **мафкура:** муборизai **мафкуравӣ.**

МАФҚУД *a.* مفقود гумшуда, нопадидшуда, фақид; az bайн рафта.

МАФЛУК *a.* مفلوک фалокатзада, бадбахт, очиз, дармонда; **пиро мафлук** пиро барчомонда.

МАФЛУЧ *a.* مفلوج кит. фалаҷшуда, шал.

МАФОСИД *a.* مفاسد 1. ҷ. **фасод.** 2. сабабҳои фасод ва табоҳӣ.

МАФОСИЛ *a.* مفاصل кит., ҷ. **мафсил;** дарди **мафосил** дарди бандҳои устухон.

МАФОТЕҲ *a.* مفاتیح кит. ҷ. **мифтоҳ.**

МАФРАШ *a.* مفرش чизи густурданӣ (az қабили палос, қолин, намад *ва ғ.*), фарш.

МАФРУЗ I *a.* مفروز кит. чудокарда; чудо, алоҳида.

МАФРУЗ II *a.* مفروض кит. 1. фарзкарда; тахминкарда, тасаввуршуда. 2. воҷиб, ҳатмӣ.

МАФРУЗОТ *a.* مفروضات 1. ҷ. **мафруз** II. 2. тахминҳо, фарзияҳо, гумонҳо.

МАФРУШ *a.* مفروش кит. чизи густурда, паҳн карда; фарш.

МАФСАДА *a.* مفسدہ кит. 1. фасодкорӣ, бадӣ, табаҳкорӣ. 2. сабаб ва боиси фасод.

МАФСИЛ *a.* مفصل кит. 1. фосилаи байни ду чиз; маҳалли az ҳам чудо шудани ду чиз. 2. банди устухони бадан, пайванѓоҳ.

МАФТУЛ *a.* مفتول тобдода, тофта (*монанди фатила*).

МАФТУН *a.* مفتون шефта, ошиқ, дилбохта (*ба касе, ба ҷизе*): **мафтун кардан**, **мафтун шудан**, **мафтуни касе будан.**

МАФТУНӢ مفتونی шефтагӣ, дилбохтагӣ.

МАФТУНКУНАНДА مفتون‌کنندہ *сифати феълии замони ҳозира az мафтун кардан;* фиребанда, ба ҳуд ҷазбқунанда; дилкаш.

МАФТӮХ *a.* مفتح 1. қушода, боз. 2. фатҳ шуда, тасхиркарда. 3. збш. дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи ҳаракати фатҳа (забар) дошта, ки баъд az он садонок «а» ҳонда мешавад; **алифи мафтӯҳ** чунин ҳарфи алиф, ки «а» ҳонда мешавад.

МАФҲАР *a.* مفخر кит. 1. моји ифтихор, боиси ифтихор. 2. фарҳ, ифтихор.

МАФҲУМ *a.* مفهوم 1. он чи қобили фаҳму идроқ аст, фаҳмидашуда; фаҳмо; **мафҳум будан** фаҳмо будан. 2. фикри (тасаввuri) мантиқан муташаккили умумӣ дар бораи ашё ва ҳодисаҳо; маъни васеъ ва умумӣ: **мафҳуми вичдон**, **мафҳуми муборизai синфӣ.**

МАФЪУЛ *a.* مفعول 1. (ичро) карда, он чи (ичро) шудааст. 2. қӯнӣ, ғрам. пурқунанда; **исми мафъул** сифати феълие, ки az феъли гузаранда соҳта шудааст (*монанди мактӯл* – қатлшуда).

МАХАВ مخو *тиб.* 1. як навъ бемории гузаранда ва илочнопазири пӯст, ҷузом, ҳӯра. 2. мубталои ин дард.

МАХАВӢ مخوی мансуб ба **махав:** **бемории маҳавӣ.**

МАХАВКОСА مخو کاسه қӯнӣ. зарфи одатан ҷӯбине, ки маҳавҳои гадо барои садақа тала-бидан дар даст мегирифтанд.

МАХАВХОНА مخوانه *тиб.* табобатгоҳи маҳсус барои муолиҷа ва иқомати маҳавҳо, ки одатан дар хориҷи шаҳр месозанд.

МАХДУМ *a.* مخدوم 1. он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд; хӯҷаин, хоча. 2. *кӯн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои қалон дода мешуд (**маҳсум шакли гуфтугӯи ин қалима аст**).

МАХЗАН *a.* مخزن 1. ҷои нигоҳ доштани ҷизҳои гаронбаҳо, ҳазина; ҳизона, ганҷина: **маҳзани дастнависҳои қадим**. 2. анбор; мадон; \diamond **маҳзани ақл будан** ниҳоят оқил будан.

МАХЛАС *a.* مخلص 1. ҷои ҳалосӣ, роҳи ҳалос. 2. ҳалосӣ, раҳоӣ. 3. *ади.* ҷои гурез аз мақсад (*дар шеър*).

МАХЛУҚ *a.* مخلوق 1. ҳалқшуда, оғарида (чондор): **маҳлуқи ачиб**. 2. *киноя аз инсон*, одам (*бештар таҳқиромез*); **маҳлуқи безабон** чондори ғайринотик (аз қабили ҳайвоноту парандагон).

МАХЛУТ *a.* مخلوط омехта; **маҳлут кардан** омехтан, аралаш кардан; **забони маҳлут** забони бо үнсурҳои лаҳҷа ва бегона омехта, забони ғайрифасех, забони ғализ.

МАХЛУТИ مخلوطی маҳлут будан, омехтагӣ; дарҳам – барҳамӣ.

МАХМАЛ *a.* محمل порҷаи нағиси нахӣ ё абрешимӣ, ки пати нарм дорад, баҳмал: **маҳмали гулдор**, **маҳмали мавҷдор**, **куртай маҳмал**; **маҳмали духоба** маҳмале, ки паташ дутарафа хобидааст.

МАХМАЛАК محملک *тиб.* бемории гузаранда дар бачагон, ки аломуатҳояш табларза, дарди гулӯ ва пайдоиши доначаҳои сурҳ дар рон, гулӯ ва дигар ҷоҳои бадан аст; баъд аз 6-7 рӯз бадан пӯст партофта беморӣ мегузарад.

МАХМАЛБОФ محمل باف он ки маҳмал мебофад, боғандай матои маҳмал.

МАХМАЛБОФӢ محمل بافي қасб ва шуғли маҳмалбоф; ҷои маҳмалбофӣ.

МАХМАЛИН محملین мансуб ба маҳмал; аз маҳмал дӯхташуда: **гиребони маҳмалин**.

МАХМАЛИЙ محملی *nig.* маҳмалин.

МАХМАЛНАМО محمل نما монанди маҳмал, ба сони маҳмал, он чи дар зоҳир ба маҳмал монанд аст.

нанд аст.

МАХМАЛПӮШ محمل پوش он ки либоси маҳмалий пӯшидааст: \diamond **маҳмалпӯш гаштани замин** сабзпӯш шудани замин.

МАХМАСА *a.* مخصه 1. гуруsnагии аз ҳад зиёд, сӯзише, ки аз шиддати гуруsnагӣ дар сина ва шикам ҳис карда мешавад. 2. *маҷ.* ғамуранчи саҳти бекароркунанда; **дар маҳмаса афтодан** дучори мушкилот шудан.

МАХМУР *a.* مخمور 1. ҳамрӯarda, майнӯшида, ниммаст. 2. *маҷ.* ҳуморолуд, пурҳumor; бо нозу ишва, дилғиреб: **чашмони маҳмур**; **масту маҳмур кардан** сарҳушу табъҳуш кардан.

МАХМУРИЙ مخموری ҳолати ниммастӣ; ҳолате, ки баъд аз шаробнӯшии зиёд рӯзи дигар рӯ медиҳад.

МАХМУРСОР مخمور سار *маҷ.* ҳуморолуд, сарҳушу табъҳуш, маҳмур.

МАХОЗИН *a.* مخازن *ҷ.* маҳзан.

МАХОРИЧ I *a.* مخارج *ҷ.* маҳраҷ.

МАХОРИЧ II *a.* مخارج *ҷ.* ҳарҷ; *муқоб.* мадоҳил: **маҳориҷи ифтор**.

МАХРАҔ *a.* مخرج 1. ҷои баромад, ҷои хориҷ шудан; баромадгоҳ. 2. *зби.* ҷои талафғуз кардани ҳарфҳои алифбо дар кому ҳалқ; көри узвҳои нутқ барои талафғузи овозе; **бо адои маҳраҷ ҳондан** бо риояи тарзи ҳоси талафғузи ҳарфҳо қироат кардан. 3. *риёз.* адади поёни ҳат дар қасри одӣ, ки ба ҷанд ҳисса тақсим шудани воҳиди болоиро нишон медиҳад.

МАХРУБ *a.* مخرب ҳаробшуда, вайроншуда; вайронана.

МАХРУТ *a.* مخروط 1. ҳарротишуда, тарошидашуда. 2. *nig.* конус.

МАХРУТИШАКЛ مخروطی شکل *nig.* маҳрут-шакл.

МАХРУТИЙ مخروطی 1. *mansub ба маҳрут.* 2. ба шакли конус.

МАХРУТШАКЛ مخروط شکل ба маҳрут монанд, шабеҳи конус.

МАХСУМ محسوم *гуфт.* шакли вайроншудаи маҳдум.

МАХСУС *a.* مخصوص 1. ҳос, (ба қасе ё ҷизе); ихти-

сосдода, мансуб ба як кас ё як чиз: **вагони маҳсус, дафтари маҳсус, курси маҳсуси такмили ихтисос, либоси маҳсус, хонаи маҳсус.** 2. гайриодӣ, фарқунанда: **аломати маҳсус, гӯштини маҳсус, даъвати маҳсус, оҳангӣ маҳсус, услуби маҳсус, ба забони маҳсус гап задан.** 3. хоссатан, алалхусус, маҳсусан; ба таври хос; **маҳсуси... хоси.., вижай...;** сирф барои..., маҳз барои...; **маҳсус барои...** фақат барои..., маҳз барои...; **асбоби маҳсус** сози чудогона, асбоби алоҳида; **диққати маҳсус таваҷҷӯҳи хос, аҳамияти бештар:** **диққати маҳсус додан; мактаби маҳсус** мактабе, ки аз рӯи нақшаву барномаи хос таълим медиҳад (*мас., маълумони модарзод ё ноболигони ҷиноят содиркардaro*); **мактаби миёнаи маҳсус** омӯзишгоҳ ва хунаристон, ки гайр аз маълумоти миёна ба хонандагон дар соҳае ихтисос медиҳад (*мас., ҳунаристони соктмон, омӯзишгоҳи тиббӣ ва г.*): **мактабҳои олии миёнаи маҳсуси ҷумҳорӣ; муҳбири маҳсус** рӯзноманигори расмие, ки аз маҳалҳо хабару мақолаҳо навишта мефиристад; **нашри маҳсус** хабар ё намоиши фаврие, ки аз радио ва телевизион берун аз барнома пахн мешавад; **одамони маҳсус** ашҳоси хосе, ки ба коре алоқа ё оғоҳӣ доранд; **роҳи маҳсус** роҳи чудогона, роҳи алоҳида; **супориши маҳсус** вазифаи гайриодӣ; амри муҳими чудогона; **табиби маҳсуси** худ табиби хоси худ; табиби хусусӣ; **эҳтироми маҳсус** иззату икроми хос; ҳурмати бештар; **маҳсус будан** хос будан, вижай касе ё коре будан; мансуб будан.

МАҲСУСАН *a.* مخصوصاً хусусан, ба хусус, бавижа, хосатан.

МАҲСУСГАРДОНИДА مخصوص گردانیده ба як соҳаи муайян ихтисос шуда ё вобаста шуда: **корхонаи маҳсусгардонида.**

МАҲСУСГАРДОНӢ مخصوص گرданӣ ба соҳаи муайяне маҳсус гардонидан (*мас., истехсолро*).

МАҲСУСИЯТ مخصوص صیت чиҳати хос, хусусият.

МАҲТУМ *a.* *кит.* 1. мӯҳршуда, сарбаста, қулфзада. 2. хотимаёфта ба поён расида.

МАҲУФ *a.* مخوف хавфнок, бимнок, тарсовар, ҳатарнок; **роҳи маҳуф.**

МАҲФИЁНА *a.* مخفیانه 1. маҳфӣ, пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **тағтиши маҳфиёна, таъқиби маҳфиёна, ҳаракати маҳфиёна.** 2. ба таври

маҳфӣ, ба таври пинҳону рустӣ, дар хуфя: **маҳфиёна нигоҳ кардан, маҳфиёна рафтумад кардан.**

МАҲФӢ مخفی 1. пинҳон, пӯшида, руст, гайриошко; **ба таври маҳфӣ** маҳфиёна, пинҳонӣ, ниҳонӣ, хуфя; **маҳфӣ доштан** ниҳон доштан, пинҳон кардан; **маҳфӣ мондан** пинҳон мондан, пӯшида мондан, ошкор нашудан; **маҳфӣ нигоҳ доштан** пинҳон нигоҳ доштан, ошкор накардан, фош накардан. 2. пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **намояндаи маҳфӣ, анбори маҳфӣ, кори маҳфӣ, мулоқоти маҳфӣ, политсияни маҳфӣ, хӯҷати маҳфӣ, ҷамъияти маҳфӣ; матбуоти маҳфӣ** он чи пинҳонӣ чоп ва нашр карда мешавад; **сирри маҳфӣ** сирру асрори ниҳоят пӯшида; рози ниҳон; **супориши маҳфӣ** супориши пинҳонӣ; **маҳфӣ мабод, ки...** пӯшида мабод, ки..., ногуфта намонад, ки...; **маҳфӣ нест, ки...** пӯшида нест, ки..., аз ҳеч кас пинҳон нест, ки..., ба ҳама маълум аст, ки...; **агар маҳфӣ набошад** агар сирри пинҳонӣ набошад.

МАХ *иа* муҳаффафи моҳ; **аз (дар) рӯи касе маҳ** дидан касеро одами фавқулода нек, беҳамто *ва г.* пиндошта, шефтаи ӯ шудан; **аз девона мепурсӣ, ки маҳ чанд (аст)** (*мақ.*) дар мавриди аз шахси нодону бесалоҳият ҷавоби оқилона талаб кардан гуфта мешавад.

МАҲАҚ *a.* ممحک санге, ки тилло ё нукрато ба он соида, сара ё носара будани он ва ё иёри онҳоро муайян мекунанд: **санги маҳақ; маҳақ задан** ба воситаи маҳақ муайян кардани сараву носара будани тилову нукра.

МАҲАЛ(Л) *a.* محل 1. ҷой, макон: **маҳалли зист, маҳалли истиқомат, маҳалли иҷрои қатл;** мавзез ва навоҳии дар атрофи маркази маъмурӣ воқеъшуда; музофот. 2. вақт, ҳангом; **се маҳал ҳӯрок** се вақт ҳӯрок (*яъне, субҳона, ҳӯроки нисфириӯзӣ ва шом*); **як маҳал** як вақт; ногоҳ. 3. маврид, мавқеъ: **маҳалли баҳс қарор додан, маҳалли шубҳа шудан.**

МАҲАЛБОЗ محل باز *nig.* **маҳалгаро.**

МАҲАЛБОЗӢ محل بازی *nig.* **маҳалгароӣ.**

МАҲАЛГАРО محل گرا он ки манфиатҳои маҳалӣ ва гурӯҳи хурди ҳаммаҳалҳои хешро аз манфиатҳои умумӣ бартар медонад ва аз манфиатҳои маҳалли хеш ба ҳар роҳу васила ҳимоят мекунад.

МАҲАЛГАРОЙ محل گرایی бар хилоф ва ба заари манфиати миллӣ фақат манфиати маҳдуди маҳалли худнохия, шаҳр ё вилояти худро муқаддам шумурдан ва ҳаммаҳалҳоро дар атрофи худ чамъ карда ба кор гумоштан, маҳалпарастӣ.

МАҲАЛДОН محل‌دان он ки мавқеъ ва маҳалро хуб медонад, мавқеъшинос.

МАҲАЛЛА a. محله китъае аз шаҳр, ки аз чанд кӯча иборат аст, гузар, кӯй; ♀ аз ҳафтод маҳаллаи касе ё чизе безор шудан тамоман безор шудан аз касе ё чизе; ақлаш ба маҳалла кифоя меқунад хеле боақл аст.

МАҲАЛЛАТИ 1. محلتى 1. мансуб ба **Маҳалла** ном гузаре дар шаҳри Самарқанд, ки мардумонашон ба содагӣ ва зарофатгӯй ном баровардаанд. 2. маҷ. одами содалавҳ.

МАҲАЛЛИДӮХТ محلی دوخت дар маҳалли муайян дӯхташуда: **кафши маҳаллидӯҳт**.

МАҲАЛЛӢ 1. محلبى 1. мансуб ба **маҳал**, мансуб ба ягон мавзеи муайян; дар худуди марзу буми муайян амалкунанда ё нуфуздошта: **лаҳчай маҳаллӣ**, **мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ**, **ҳукумати маҳаллӣ**; **вақти маҳаллӣ** вақти хоси минтақаи ҷуғрофӣ ё ягон навоҳии муайян. 2. зоида ё пайдошуда дар маҳалли маълум, таҳҷой, тагҷой; ҷойдорӣ: **аҳолии маҳаллӣ**, **духтарони маҳаллӣ**, **кадрҳои маҳаллӣ**, **мардуми маҳаллӣ**, **тоҷики маҳаллӣ**.

МАҲАЛПАРАСТ محل پرسىت nиг. **маҳалгаро**.

МАҲАЛПАРАСТИ محل پرسىت nиг. **маҳалгарой**.

МАҲБАС a. محبس хабсҳона, ҷои нигоҳдории маҳбусон.

МАҲБАСӢ محبسى nиг. **маҳбус**.

МАҲБУБ a. محبوب дӯстдошта, мухабbat баста, он ки касе ўро дӯст медорад: **ватани маҳбуб**, **модари маҳбуб**, **фарзанди маҳбуб**; **маҳбуби ҳалқ шудан**, **ба дидори маҳбуби худ расидан**.

МАҲБУБА a. محبوبه муаннаси маҳбуб; зане, ки марде ўро дӯст медорад, маъшуқа: **маҳбубаи нозанин**, **маҳбубаи соҳибҷамол**, **маҳбубаи ҷон**.

МАҲБУБИЯТ a. محبوبیت маҳбуб будан, мавриди мухабbat қарор гирифтan; **маҳбубият пайдо кардан** маъруфу машҳур шудан (*дар байни мардум*).

МАҲБУС a. محبوس ҳабсшуда, ба ҳабс афтода, бандӣ: **маҳбуси сиёсӣ**; **маҳбус будан** дар ҳабс будан; бандӣ будан; **маҳбус кардан** ҳабс кардан; **маҳбус шудан** ҳабс карда шудан.

МАҲБУСӢ маҳбус будан, дар ҳабс будан.

МАҲБУСХОНА محبوس خانه nиг. **ҳабсҳона**.

МАҲВ a. محو 1. кит. сутурдан, пок кардан, сутурдани нақш ё хате аз когаз, девор *ва* г. 2. несту нобуд кардан: **маҳви душман**, **маҳви лашкар**; **маҳви бесаводӣ** нест кардани бесаводии саросарӣ; **мактаби маҳви бесаводӣ** гурӯҳҳое, ки барои дар муддати кӯтоҳ саводнок кардани аҳолӣ дар солҳои бистуму сиюми аспи гузашта ташкил дода буданд. 3. маҷ. ҳайронии аз ҳад зиёд аз ягон чизи зебо ва тааҷҷубовар; шефта, мафтун; **маҳву мот** аз шиддати ҳайрат гарангшуда, саҳт дар ҳайрат монда, моту мабҳут: **маҳву мот будан**, **маҳву мот кардан**, **маҳву мот шудан**; **маҳв кардан** несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **маҳв шудан** нест шудан, аз байн рафтан; **маҳви чизе будан** гарки чизе будан; дода шудан ба коре; **маҳви чизе кардан** ба чизе шефта кардан, мафтуни чизе кардан; **маҳви чизе шудан** мафтуну шефтаи чизе шудан.

МАҲВАШ مهوش 1. монанд ба моҳ, моҳмонанд, моҳосо. 2. маҷ. хушрӯй, зебо.

МАҲД a. مهد 1. гаҳвора. 2. маҷ. ҷои нашъунамои аввалай чизе: **маҳди_тамаддун**.

МАҲДУД a. محدود 1. он чи ҳадду ниҳоят дорад; он чи ба он ҳад таъйин карда бошанд: **вақти маҳдуд**. 2. маҷ. кам, андак, начандон зиёд; **одами маҳдуд** шахси доираи назар ва маълумоташ танг; **маҳдуд шудан** ҳадду ҳудуд гузаштан; қаноат кардан, иқтиро кардан.

МАҲДУДА a. محدوده 1. муаннаси **маҳдуд**. 2. он чи атрофаш ихота шудааст.

МАҲДУДИХТИСОС محدودداختصاص соҳаи ихтиносаш танг, ихтисоси ба як самт равоншуда.

МАҲДУДИЯТ a. محدودیت 1. ҳад доштан; ҳад гузашта шудан. 2. тангии доираи дониш ва ҷаҳонбинӣ: **маҳдудияти ғоявӣ**, **маҳдудияти синӣ**, **маҳдудияти таъриҳӣ**.

МАҲДУДКУНАНДА محدود گننده *цифати феълии замони ҳозира аз маҳдуд кардан*; он чи ки ба чизи дигар ҳад гузашта метавонад.

МАХДУДКУНӢ 1. **محدودکنی** чудо сохтани чое бо ҳудуд ва марз аз ҷоҳо дигар. 2. ба ягон ҳукук ё рафттор ҳад гузоштан; доираи озодии касеро танг кардан.

МАХДУДНАЗАРӢ **محدودنظری** тангназарӣ, қӯтоҳназарӣ, дурандеш набудан.

МАҲЗ a. محض 1. чизи холис, чизе, ки бо ҷизҳои дигар омехтагӣ надорад. 2. фақат, сирф; **маҳзи...** фақат барои...; ба хотири..., аз барои...; **маҳзи сахо** айни сахо; асли ҳимматбаландӣ; **маҳз барои...** фақат барои...; аз барои...; ...и **маҳз** тамоман, сирф, ба кулӣ: **дурӯғи маҳз**, **тӯҳмати маҳз**, **ҳатои маҳз**; **ба маҳзи** дидан дидан ҳамон, дидан замон, ба мӯчарради дидан.

МАҲЗАР a. محضر 1. чои ҳозир шудан, ҳузургоҳ; даргоҳ. 2. **کӯن**. чое, ки санад ва ҳуччатҳои расмӣ навишта мешуд. 3. **таър**. ҳуччате, ки дар ҳузури қозӣ тартиб дода шуда, расмият пайдо мекард, ҳуччати расмӣ; санад; **маҳзари дафъӣ** ҳуччате, ки барои ради даъвое тартиб дода мешуд.

МАҲЗУН a. محزون андӯхгин, ҳазин, ғамнок; **чашмони маҳзун**, **ҷеҳраи маҳзун**; **маҳзуну ғамгин будан**, **маҳзун шудан**: садои маҳзун овози ҳазинона.

МАҲЗУНИЙ a. محزونی ғамгинӣ, андӯхгинона; **нигоҳи маҳзунона**, **суруди маҳзунона**, **оҳанги маҳзунона**,

МАҲЗУНОНА **محزونانه** ҳузнангез, ҳузновар, андӯхгинӣ.

МАҲЗУР a. محذور **کит.** 1. чизе, ки аз он ҳазар мекунанд ва меҳаросанд. 2. манъ кардашуда, мамнӯъ.

МАҲИЛ a. مهیل **کит.** чои ҳавлангез, чои ҳавфонок.

МАҲИН I **مهین** 1. нозук; борик, **муқоб**. **гафс: риштаи маҳин**. 2. нарм, мулоим, нағис, **муқоб**. **дағал**, **дурушт**: **докай маҳин**, **паши маҳин**. 3. реза, майда; **борони маҳин** борони реза-реза, резаборон; **дандони маҳин** дандени майда; **реги маҳин**; дуди **маҳин** дуди тунук; **лабони маҳин** лабҳои борики нозук; **овози маҳин** овози пасту форам, садои мулоим; **маҳин кардан** (**кулӯҳро**) кулӯҳро майда-майда карда заминро барои кишт тайёр кардан; **маҳин мавҷ задан** оҳиста мавҷ задан.

МАҲИН II **مهین** кит. моҳмонанд, маҳосо.

МАҲИН III a. **مهین** кит. хору залил, бекадр.

МАҲИННАХ **مهین نخ** дорои риштаи нозук; нахи нағз ғоздиҳанда: **пахтаи маҳиннаҳ**.

МАҲИНПАШМ **مهین پشم** гӯсфанд ва бузе, ки пашими нарму нозук дорад.

МАҲКАМ a. مکح 1. саҳт: **маҳкам бастан** (миёнро), **маҳкам гирифтан** аз (банди дасти *касе*), **маҳкам доштан** чизеро, **маҳкам зарба додан**, **маҳкам нигоҳ доштан**, **маҳкам часпидан ба ҷизе**, **муштро ба сари касе маҳкам задан**, **чаҳмро маҳкам пӯшидан**. 2. устувор, қавӣ: **азми маҳкам**, иродай **маҳкам**. 3. баста, пӯшида; **лирофай маҳкам** лирофай баста (бознашуда); **матои маҳкам** матои доштнок, порчай бадошт; **панҷаи маҳкам** панҷаи пуркуват, панҷаи қавӣ; **тажӯрсии маҳкам** пойдевори мустаҳкам; **маҳкам кардан** а) мустаҳкам кардан, пуркуват кардан; б) баста, пӯшидан; пӯшондан: **дарро маҳкам кардан**; в) қасеро дар банд кардан; **дар маҳкам будан** дар (бо ғалақа ё занҷир) баста будан, дар қулф будан; **маҳкам шудан тарзи мағъулии маҳкам кардан**.

МАҲКАМА a. مکحمه **کӯن**. 1. чое, ки ҳукм барварда мешавад; чои ҳукмбарории қозӣ; **ба маҳкама қашидан** барои муҳокимаи даъво (мурофиа) ба маҳкама овардан. 2. **کит.** deo-вон, идораи давлатӣ: **маҳкамаи қӯшбегӣ**, **маҳкамаи ҳоким**.

МАҲКАМИЙ **مکھمی** 1. саҳтӣ; мустаҳкамӣ. 2. устуворӣ, маҳкам будан.

МАҲКАМШАВӢ **مکھمشوی** 1. **исми амал** аз **маҳкам шудан**. 2. истехком ёфтани. 3. **гуфт**. баста шудан.

МАҲКАМИРОДА **مکھم اراده** бо азму иродай қавӣ, қавиирова, матинирода.

МАҲКАМЭЪТИҚОД **مکھم اعتقداد** эътиқодаш қавию комил, саҳт мӯътақид.

МАҲКУМ a. مکھوم 1. он ки дар ҳаққи ў ҳукми ҷазо содир шудааст, бо ҳукм айбдоршуда, маҳкуми дор шудан, ба ҳабси абадӣ маҳкум гаштан, ба эъдом (*ба ҷазои олӣ*) маҳкум кардан. 2. **маҷ**. мутеъ, фармонбардор; **маҳкум кардан** а) ҳукми ҷазо баровардан дар ҳаққи қасе; б) **маҷ**. маъқул нашумурдан, мавриди сарзанишу мазаммат қарор додан; **ба коре**

(чизе) **маҳқум будан** *киноя аз* ночор будан ба ичрои коре; ногузир будан барои дучор шудан ба чизе.

МАҲҚУМИЯТ *a.* 1. **محکومیت** маҳқум будан ба ҷазое. 2. *маҳ.* маҳқумӣ ба ҳалокат, ногузир будани омадани бадбахтие ба сар.

МАҲҚУМӢ *nig.* маҳқумият 1.

МАҲҚУМШУДА *محکوم شده* *сифати феълии замони гузашта аз* **маҳқум шудан**; ҳукми ҷазо гирифта, гунаҳкоршуда.

МАҲЛ *a.* *مەل* *кит.* 1. оҳистагӣ, таъхир (*дар көр*). 2. мӯҳлат, муддат, фурсат.

МАҲЛАК *a.* *مەلک* *nig.* маҳлака.

МАҲЛАКА *a.* *مەلکه* 1. ҷои ҳалокат, ҷои ҳавғонок, вартаи ҳалокат. 2. ҳалокат, ҳатар; **дар маҳлака мондан** ба ҷои ҳатарнок афтодан; **дар ҳавғу ҳатар** будан.

МАҲЛИҚО *مەلقا* моҳсурат, моҳчехра, зебову ҳушрӯй, моҳрӯй.

МАҲЛУЛ *a.* *محلول* 1. ҳалшуда, обшуда: **маҳлули маргимуш**. 2. *хим.* моее, ки аз омезиш ва ҳал шудани ягон моддаи саҳт, обакӣ ё газӣ дар моее пайдо шудааст.

МАҲМАДДОНО *محمدانا* *гуфт.* он ки худро бисёр доно ҳисоб мекунад, худдонам; донотарош; ҳамадон (*бештар дар сифати қӯдакони нав забонбароварда меояд*).

МАҲМАДДОНОЙ *محمدانائی* маҳмаддоно будан; донотарошӣ, худдонамӣ; **маҳмаддоноӣ кардан** доноӣ кардан (-и одатан *хурдсолон*).

МАҲМАНЗАР *مەمنظر* моҳсурат, моҳчехра, ҳушрӯй.

МАҲМЕЗ *مهیز* оҳани маҳсус дар пошини мӯзи саворон барои хала карда тезондани рафтори асп; **маҳмез задан** бо пошини маҳмездор аспро зада давондан.

МАҲМИЛ *a.* *محمل* каҷова, сандуқи боло-кушодае, ки дутои онро ба ду тарафи асп ё шутур баста, дар он нишаста сафар мекарданд, аморӣ, ҳавдаҷ.

МАҲМИЛКАШ *محمل کش* каҷовакаш, шутури қашандай маҳмил.

МАҲМУД *a.* *محمد* ҳамдшуда, ситудашуда, ситоишшуда.

МАҲМУЛ *a.* *محمول* 1. *кит.* ҳамлшуда, бор шуда; бори бардошта. 2. *кит.* гумон шуда, пиндошта. 3. боб, созгор, муносиб; **ҷои маҳмул** ҷои муносиб.

МАҲОБАТ *a.* *مهابت* 1. ҳайбатнокӣ, бузургворӣ, тамкину викор, салобат. 2. тарс; даҳшатнокӣ.

МАҲОБАТНОК *مهابتناك* 1. босалобат, бошукуҳу викор. 2. ҳавлангез, даҳшатнок.

МАҲОЛ *a.* *محال* (*аслаи мухол*) ношудани, номумкин, имконнозазир; **амри маҳол**, кори ношудани, кори шуданаш номумкин; ҳаёли хом; орзуи амалий ношудани; *◊ тарки одат – амри маҳол* (*маҳ.*)).

МАҲОР//МИҲОР *مهر* чӯби хурде, ки аз ду сӯроҳи бинии шутур гузаронида танобро ба он мебанданд; афсор, лаҷом, инон; **маҳор кардан** а) маҳор бастан; б) *маҳ.* лаҷом задан, тасхир кардан.

МАҲОРАТ *a.* *مهارت* 1. моҳирӣ, устодӣ, устогӣ, ҳунармандӣ; забардастӣ (*дар кор*): **маҳорати баланд**, **маҳорати зиёд**, **маҳорати калон**, **маҳорати тамом ё том**, **маҳорати фавқулода**, **маҳорат нишон додан**, **маҳорат пайдо кардан**. 2. қобилият, лаёкат: **маҳорати ҳунарпешагӣ** ҳунару санъати ҳунарпешагӣ; силсилаи фанҳои марбут ба ихтисоси ҳунарпешаҳо; **маҳорати нависандагӣ** лаёкат ва истеъодди нависандагӣ; **маҳорати сарояндагӣ** маҳорат ва қобилият дар сурудан; **бо маҳорат** моҳирона, устодона.

МАҲОРАТНОКӢ *مهارتناكی* 1. устой; кордонӣ; ҷобукӣ ва забардастӣ (*дар кор*). 2. қобилиятнокӣ.

МАҲОРИМ *a.* *محارم* ҷ. маҳрам.

МАҲОСИН *a.* *محاسن* 1. ҷ. ҳусн. 2. *маҳ.* риш.

МАҲОФИЛ *a.* *محافل* ҷ. маҳфил:

МАҲПАЙКАР *nig.* **моҳпайкар**.

МАҲПАРАСТ *nig.* **моҳпараст**.

МАҲПОРА//МОҲПОРА *مهپاره//ماهپاره* зебо, ҳушрӯй.

МАҲР *a.* *مهر* д. мувофиқи қонуни шариати ислом пули нақд ё молу ашёе, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад, домод ё онро ба падару модари арӯс мепар-

дозад ё дар сурати мурдан ё занашро талоқ додани вай ба занаш пардохта мешавад, кобин, қалин.

МАҲРАМ *a. محرم* 1. хеши аз ҳама наздики зан аз мардон, ки аз ӯ рӯ намепӯшонад; хеши наздики, ки бо вай никоҳ раво нест; **маҳрами тан** зану шавҳар нисбат ба ҳамдигар. 2. ҳамроз, мӯнис, ҳамдам; дӯсти наздик; **маҳрами роз** он ки сирру асрори худро ба вай гуфтан мумкин аст, дӯсти роздон, ҳамроз. 3. *таър.* яке аз амалҳои дарбории даврони амирӣ. 4. *nig.* **маҳрамбача** ва **маҳрампеша**.

МАҲРАМБАЧА *محرم بچه* *кӯн.* пешхизмат, шогирдпеша (*дар назди қозӣ ё амалдор*).

МАҲРАМИ *محرمي* 1. маҳрам будан; наздик ва худӣ будан. 2. кор ва вазифаи маҳрам (3,4).

МАҲРАМОНА *محرمانه* 1. ба тарзе, ки одами бегона (номаҳрам) нашунавад ва набинад; **маҳрамона** *гуфтугӯ кардан*. 2. пинҳонӣ, маҳфӣ: *сӯҳбати маҳрамона*.

МАҲРАМПЕША *محرم پیشه* *кӯн.* он ки вазифа ва кораш маҳрамӣ будааст (*дар хизмати дарбор ё маҳкамаи миришаб ва г.*); муқ. **маҳрам** (3,4).

МАҲРАМЯСАВУЛ *محرم یسول* *таър.* яке аз мансабҳои дарборӣ дар аморати Бухоро, ки соҳибони ин мансаб аз зердастони ӯдайҷӣ – вазiri ташрифот ҳисоб мешуданд.

МАҲРОНА *مهرانه* *د.* *кӯн.* ашё ва пule, ки ба тариқи маҳр аз тарафи домод дода мешавад; ҷиҳози арӯс.

МАҲРУМ *a. محروم* аз чизе бебаҳраю бенасиб-монда, бебаҳра: **аз иштирок дар намоиш маҳрум будан**, **аз мутолиаи китобҳо маҳрум мондан**; **маҳрум кардан** аз ягон чиз бенасиб гардонидан; чизро надода, рабуда истифодай онро номумкин сохтан; **аз ҳуқуқ маҳрум кардан** аз озодӣ маҳрум кардан, маҳкум кардан ба ҳабс; **аз ҳуқуқи коре ё чизе маҳрум кардан** ҳуқ. ҳуқуқи ба чизе (mas., *иштирок дар интихобот, машгул шудан ба коре ва г.*) доштаи касero аз вай гирифтan; **аз озодӣ маҳрум кардан** ҳуқ. маҳкум ба ҳабс кардан; **аз чизе маҳрум шудан** а) бенасиб мондан аз чизе; б) *маҷ.* чудо шудан аз чизе, аз даст додан чизero.

МАҲРУМИЯТ *a. محرومیت* 1. маҳрумӣ, маҳрум будан. 2. *маҷ.* тангдастӣ, тангайшӣ; мӯҳтоҷӣ.

МАҲРУМӢ *محرومی* *nig.* **маҳрумият**.

МАҲРУС *a. محروس* *кит.* хироатшуда, нигоҳ дошташуда, маҳфуз.

МАҲРУХ *مهروخ* *nig.* **моҳрух**.

МАҲРӯ *مهرو* *nig.* **моҳрӯ(й)**.

МАҲСӢ *محسی* *гуфт.* *шакли вайрониудаи масҳӣ;* *nig.* **масҳӣ**.

МАҲСУБ *a. محسوب* ҳисобшуда, шумурда; **маҳсуб шудан** ба шумори чизе даромадан, ҳисоб карда шудан.

МАҲСУЛ *a. محصل* 1. ҳосилшуда, ҳосил; ҳосили кишт; ҳосили кор, он ки ки аз коре (чизе) ба даст меояд: **маҳсули дехкон**, **маҳсул кам шудан**, **маҳсули фаровон рӯёнидан**. 2. натиҷа, самара; **маҳсули даст** ҳосили кору касб; натиҷаи меҳнат; **маҳсули кор** чизи истеҳсолкарда; ҳосили кор, самараи меҳнат; **маҳсули сафар** натиҷаи мусофират; **маҳсули хаёлот** аз хаёл бофта, маҳсули тафаккур; **маҳсули хунар** самараи касбу кор.

МАҲСУЛНОКӢ *محصول ناک* қобилияти тайёр карда баровардани микдори муайяни маҳсулот, сермаҳсул будан; **маҳсульнокии қишоварзӣ** самараи зиёд додани кори қишоварзӣ.

МАҲСУЛОТ *a. محسولات* *ҷ.* **маҳсул**; ҳосили кори корхона ё ҳочагӣ; маҷмӯи чизҳои истеҳсолшаванда; **маҳсулоти корхонаҳои хунармандӣ**, **маҳсулоти озуқавӣ**, **маҳсулоти саноатӣ**, **маҳсулоти ҷорводорӣ**, мубодилаи маҳсулот, **маҳсулот супоридан**.

МАҲСУЛОТБАРОРӢ *محصولات براري* *исми амал* *аз маҳсулот баровардан*; истеҳсоли саноатии молҳо (маҳсулот).

МАҲСУЛОТСУПОРӢ *محصولات سپاری* *исми амал* *az maҳsulot sупоридan*; маҳсулоти тайёршударо ба ҷойҳои муқарраршуда супоридани (фурӯҳтани) ҳочагиҳои дехқонӣ.

МАҲСУР *a. محصور* *kit.* 1. дар ҳисоршуда, ба атрофаш девор қашидашуда. 2. ба иҳотаафтода, дар иҳотамонда; муҳосирашуда.

МАҲСУС *a. محسوس* он чи ҳастии он ҳис карда мешавад, ҳисшаванда, эҳсосшаванда.

МАҲТАЛӢАТ *مهطلعت* *nig.* **моҳталъят**.

МАХТОБ مهتاب 1. тобиши моҳ, партави моҳ. 2. Моҳ, Қамар; **шаби маҳтоб** шаби осмонаш

софест, ки моҳ ҳама чоро равshan мекунад, шаби маҳтобӣ, маҳтобшаб: **шаб маҳтоб шудан** шаби маҳтоб шудан, аз партави моҳ равshan шудани шаб; **мо дузд шудему шаб маҳтоб** (*мақ.*).

МАХТОБӢ مهتابی 1. *mansub ба mahtob*; аз партави моҳ равшаншуда: **шаби маҳтобӣ**. 2. дар оташбозӣ як навъ мушак аст, ки дар вақти оташ гирондан шӯълаи сафед медиҳад; **чароғи маҳтобӣ** як навъ чароғ аст, ки равшани бисёр сафед медиҳад. 3. сафедранг, сафедчатоб. 4. як навъ зардолуи тунукпӯсти зарди сафедчатоб аст, ки асосан барои тарҳӯрӣ истифода меравад: **зардолуи маҳтобӣ**.

МАХТОБШАБ مهتاب شب шаби маҳтобӣ, шабе, ки маҳтоб бо нурҳои худ ҳама чоро равshan месозад.

МАХФИЛ *a.* محفل 1. ҷамъомад; ҷамъомади дӯстон; мачлиси базм. 2. ғурӯхи одамон, ки барои аз рӯи шавқу ҳавас машғул шудан бо қасбу ҳунар ё шуғле дар вақти холиашон дар як ҷо ҷамъ омадаанд: **маҳфили адабӣ**, **маҳфили ҳаваскорони санъат**, **маҳфили олимони ҷавон**.

МАХФИЛОРО محفل آرا *nig.* **маҷлисоро**.

МАХФУЗ *a.* محفوظ 1. ҳифзшуда, дарёддошта, азбаршуда. 2. нигоҳдошта, эмин (*mas.*, *az vayronӣ*); **маҳфуз доштан** бегазанд ҳифз кардан, эмин нигоҳ доштан; **маҳфуз мондан** ҳифз карда шудан, нобуд нашуда бокӣ мондан.

МАҲҶАБИН مهجین моҳрӯй, маҳлико, хушрӯй (*сифати занон*).

МАҲҶУБ *a.* ممحوب 1. ҳичобдор, дар парда, паси пардабуда; пӯшида. 2. *maq.* шармгин, боҳаё.

МАҲҶУР *a.* مهجور дар ҳаҷр буда, дурафтода, ҷудомонда (*az ёру диёර*): **ёри маҳҷур**, **ошики маҳҷур**.

МАҲҶУРИЙ مهجوري махҷур будан, ҷудой, дурӣ, ҳичрон, фирӯз.

МАҲШАР *a.* محسن 1. ҳашроҳ, ҷои ҷамъомади халқ, ҷои ҷамъомади одами зиёд. 2. *d.* май-

дони қиёмат; қиёмат, растоҳез; **рӯзи маҳшар** рӯзи қиёмат, арасот; **◊ маҳшар барпо кардан** шӯру ғавғо андохтан, ҷангӯ чидол кардан.

МАҶАҚ مجق *гуфт*. зеркарда, пахшшуда; **маҷақ**; ғичимшуда; **маҷақ кардан** а) зер (пахш) карда ё зада шакли аслии чизеро аз байн бурдан; б) пахш карда нобуд кардан; **маҷақ шудан** дар натиҷаи зер (пахш) кардан, зада ё фишурда шакли аслии худро гум кардани чизе.

МАҶАЛЛА *a.* مجله нашрия даврагӣ, ки одатан моҳе як бор ба шакли китobi маҷмӯа ҷоп мешавад: **маҷаллаи ҳармоҳаи адабӣ**.

МАҶАРГ مجرگ *кут.* кори маҷбурии бемузд.

МАҶАС(C) *a.* محس 1. *кут.* маҷалли ламс, ҷои палмосидан. 2. ҷои набз дар банди даст.

МАҶБУЛ *a.* مجبول *кут.* ҷибилигвардида, фитрӣ, сириштӣ.

МАҶБУР *a.* مجبور 1. он ки бо зӯрӣ ба коре во дошта шудааст, он ки ба гайри ихтиёර корепро мекунад, водор; ноилоч, ноҷор. 2. *кут., maq.* мутеъ, фармонбардор; **маҷбур кардан** водоштан; зӯран кореро иҷро қунондан; **маҷбур шудан** ноилоч мондан, ноҷор мондан.

МАҶБУРАН *a.* مجبوراً маҷburshuda, ноҷор, аз рӯи ноилочӣ, ба таври маҷburӣ; зӯран, иҷборан.

МАҶБУРИЯТ *a.* مجبوریت 1. маҷburӣ, маҷbur шудан. 2. он ҷо ба ҷо оварданаш ба зимма гирифта ё ба ӯҳдаи касе гузошта шудааст; ӯҳдадорӣ, вазифадор будан.

МАҶБУРӢ 1. *mansub ба maҷbur*; бо зӯрӣ водоршуда, иҷборӣ, *муқоб.* **ихтиёր**, **кори маҷburӣ//мехнати маҷburӣ** коре, ки одам ба иҷрои он водор аст (*mas.*, *bo ҳукми суд*); **маҷburӣ кор кардан** бо ҷабру зӯрӣ кор кардан. 2. ҳатмӣ, зарурӣ: **андози маҷburӣ**, **хизмати маҷburии аскарӣ**; ба таври маҷburӣ маҷburan, зӯran, iҷboran.

МАҶД *a.* مجد *кут.* бузургӣ, бузургворӣ, шаъну шавкат.

МАҶЗУБ *a.* مجنوب *кут.* 1. ҷазбшуда, кашида. 2. шефта, девона, мачнун. 3. маслаке дар тасаввӯф, ки пайравони он риёзату мاشаққатро воситаи ба ҳақ расидан ҳисоб карда, ба зоҳир девонавор мегаштанд.

МАЧИД *a.* مجلس مجيد кит. бузург, бошаъну шараф; олиқадр, баландмартаба.

МАЧЛИС *a.* مجلس 1. кит. маҳалли ҷаласа, ҷои ҷамъомад, ҷамъомадгоҳи одамон барои машварат, маслиҳат ё сӯҳбат дар бораи коре. 2. ҷамъ шуда нишастани ҷанд қас барои баррасию муҳокимаи ҷизе ё ҳалли масъалае; ҷамъомади расмии аъзои ягон созмон, ҷаласа: **маҷлиси умумии кормандон, маҷлиси фаъолони шаҳр, маҷлиси ҳисоботио интихоботии иттифоқҳои касаба, котибот ва раёсати маҷлис, маҷлис барпо кардан, маҷлис гузарондан, маҷлис даъват кардан, маҷлисро қушодан ё пӯшидан** (пӯшида эълон кардан); **маҷлиси ботантана ё тантанавӣ** ҷамъомади бошукӯҳ ба муносибати ҷашне ё зодрӯзи бузурге *ва г.*; **маҷлиси машваратӣ** ҷамъомади роҳбарону кормандони ягон соҳа барои муҳокимаи масъалае (*музокира дар болои масъалае*); **маҷлиси мурофиа** ҷаласаи муҳокимаи судӣ; **аҳли маҷлис** одамони дар маҷлис ҳозирбуда. 3. мақоми олии қонунбарори қишвар, парламент: **Маҷлиси Олий, Маҷлиси Миллӣ, Маҷлиси Намояндағон**. 4. ҷамъомади хешовандон, ҳаққу ҳамсояҳо ва дӯстон барои гузаронидани ягон маросим, маърака: **маҷлиси азо, маҷлиси никоҳ, маҷлиси хостгорӣ; маҷлиси ёрон шабнишинӣ ёрон, маҳфили дӯстон; маҷлиси зиёфат меҳмондорӣ** ва маҷлиси айшу нӯш; **маҷлиси подшоҳ** маҷлиси қабули подшоҳ, маҷлиси пазирои подшоҳ.

МАЧЛИСАФРӮЗ مجلس افروز *nig.* маҷлисоро.

МАЧЛИСБОЗӢ مجلس بازی бисёр ва бе зарурат маҷлис (ҷаласа) барпо кардан.

МАЧЛИСГОҲ مجلس گاه *гуфт.* ҷое, ки маҷлис (ҷаласа) гузаронида мешавад.

МАЧЛИСӢ مجلس 1. мансуб ба маҷлис; мавриди зарурати маҷлис. 2. он ки дар маҷлис ҳузур дорад; **маҷлисиёни дарбор** одамони ба маҷлиси қабули дарбор ҳозиршуда, аҳли маҷлиси қабули дарбор

МАЧЛИСҚИМОБ مجلس قماب *гуфт.* он ки ба маҷлису маҷлисбозӣ нафрат дорад, он ки маҷлисро бад мебинад.

МАЧЛИСНИШИН مجلس نشین ширкаткунандай маҷлис, аҳли маҷлис, дар маҷлис нишаста.

МАЧЛИСОРО مجلس آرا он ки бо лутфи сухан ё рафтори худ маҷлисею маҳфилеро гарм месозад; маҳфилоро, сӯҳбаторо.

МАЧМАА *a.* مجمع *nig.* маҷмаъ.

МАЧМАӢ *a.* مجمع 1. ҷамъомадгоҳ, ҷои гирд омадан; ҷои ғуншавии чизҳо. 2. маҷлис; маҳфил; ҷамъият; **Маҷмаи умумӣ** номи яке аз мақомоти асосии Созмони Милали Муттаҳид.

МАЧМӮА *a.* مجموع 1. гирдоварда; дафтар ё китобе, ки дар он шеър, қисса ва маводи гуногун ҷамъ оварда шудааст: **маҷмӯаи ашъор, маҷмӯаи қонунҳо, маҷмӯаи ҳикояҳо.**

МАЧМӮАН *a.* مجموعاً ҷамъан, ҳамагӣ.

МАЧМӮҖ *a.* مجموع 1. гирдомада, ҷамъшуда; гирдоварда. 2. ҷамъ; **маҷмӯи... ҳамаи...;** дар **маҷмӯъ** маҷмӯан, ҷамъан, ҳамагӣ.

МАЧНУН *a.* مجنون 1. девона, чиннӣ. 2. *маҷ.* ошиқи шайдо. 3. лақаби Қайс – қаҳрамони достони «Лайлӣ ва Мачнун», ошиқи Лайлӣ; ◇ **беди мачнун** *nig.* мачнунбед.

МАЧНУНБЕД مجنون بید бот. навъе аз дарахти зебонамуди бед, ки шоҳаҳояш дарози оvezon аст.

МАЧНУНВОР مجنون وار чун мачнун, монанди девонаҳо, девонавор.

МАЧОЗ *a.* مجاز 1. кит. ғайри ҳақиқат, зидди ҳақиқат. 2. *ади.*, *зби.* қалима ва иборае, ки дар ғайри маънии ҳақиқии худ кор фармудашуда ва он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маъни аслии қалима монанд аст.

МАЧОЗАН *a.* مجازاً ба тарики маҷоз, ба маънии ғайриаслӣ кор фармуда.

МАЧОЗӢ مجازی ғайриҳақиқӣ, ғайриаслӣ: **ишқи маҷозӣ; маъни маҷозӣ** маънии ба тарики маҷоз кор фармудашуда, маънии ғайриаслӣ(-и қалима ё ибора).

МАЧОЛ *a.* مجال 1. кит. ҷавлонгоҳ, майдони ҷавлон. 2. қувват, қудрат, тобу тавон, мадор; **маҷол доштан** қудрат доштан, қувват (мадор) доштан. 3. имкон; фурсат; **маҷол додан**; имкон додан; фурсат додан ба коре.

МАЧОЛИС *a.* مجلس ҷ. маҷлис.

МАЧОМЕӢ *a.* مجامع ҷ. маҷмаъ.

МАЧОР مجار номи халқи асосии маскуни Чумхурии Маҷористон (Венгрия).

МАЧОРӢ مجازي *мансуб ба маҷор*; аз аҳли Маҷористон: *забони маҷорӣ*.

МАЧРО *a.* مجری// مجری 1. чои ҷараёни оби дарёву наҳрҳо, ҷараёнгоҳ. 2. самт; роҳи пешрафт: *маҷрои кор*.

МАЧРӮХ *a.* مجروح 1. ҷароҳатдор, заҳмдор, решдор, ярадор, заҳмӣ: *маҷрӯхи саҳт, сарбози маҷрӯҳ, афтида маҷрӯҳ шудан, зада маҷрӯҳ кардан, сабук маҷрӯҳ шудан, маҷрӯҳи ҳарбӣ* он ки аснои иҷрои хизмати ҳарбӣ маъюб шудааст. 2. *маҷ.* дилреш, дилозурда, дилағор.

МАЧРӮҲӢ مجروحӣ маҷрӯҳ будан, ярадор будан, заҳмдор будан.

МАЧУС *ю.* مجوس пайрави дини Зардушт; габр, оташпарат.

МАЧУСӢ 1. *мансуб ба маҷус;* пайрави дини Зардушт будан, оташпаратӣ. 2. *nig. маҷус.*

МАЧХУЛ *a.* مجھول 1. донистанашуда, ношинохта, номаълум. 2. *риёз.* адади номаълум дар муодила. 3. *грам.* феъле, ки фоили он номаълум аст, феъли тарзи мағъбулии бевосита (*mas., дидо шуд, хонда шуд*); **вови маҷхул** зби овози «ӯ» у-и дароз, ки талафузи он барои арабҳо бегона буд.

МАЧЧОНАН *a.* مجاناً ба таври ройгон; **маҷҷонӣ** муфт, бемузд.

МАЧЧОНИЙ مجانی бе пардоҳти пул, ройгон, муфт, бепул.

МАШАҚҚАТ *a.* مشقت саҳтӣ, душворӣ, ранҷ, азоб; заҳмат: *машаққати тоқатгуздоз, машаққати ҷонфарсо, аз машаққат ҳалос шудан, ба машаққатҳо тоб овардан; бо сад (ӯ ҳазор) машаққат* бо саҳтию азоби зиёд; *бо заҳмати тоқатфарсо (азобу) машаққат кашидан // машаққат дидан* азобу уқубатро аз сар гузарондан, душвориро паси сар кардан.

МАШАҚҚАТНОК مشقتناک саҳт, пурранҷ, азобовар: *кори машаққатнок.*

МАШАҚҚАТОVAR مشقتآور *nig. машаққатнок.*

МАШВАРАТ *a.* مشورت гуфтугузор барои гирифтани фикру мулоҳизаи касе ё гурӯҳе дар бораи коре; маслиҳат; **ба машварати...** бо

маслиҳати...; **машварат додан** маслиҳат додан; **машварат кардан** бо касе гуфтугӯ карда фикру мулоҳизаи ӯро гирифтан дар бораи коре;

МАШВАРАТГОХ مشورتگاه ҷой (хона, толор) барои гузарондани машварат.

МАШВАРАТИЙ *мансуб ба машварат; маҷлиси машваратӣ nig. маҷлис.*

МАШВАРАТХОНА مشورتخانه хона, ҷои маҳсус барои маслиҳат ва машварат, машваратгоҳ.

МАШВАРАТЧӢ مشورتچӣ *гуфт.* мушовир; маслиҳатдиҳанд.

МАШГАЛА *a.* مشغله 1. машғулият, кору бор. 2. ғалогула, мағал, шӯру ғавғо, доду фарёд. 3. *гуфт.* ташивиши ҳаррӯзai зиндагӣ.

МАШГУЛ *a.* مشغول саргарми коре ё ҷизе, он ки бо коре банд аст; андармон, банд; **машғули сӯҳбат** саргарми сӯҳбат; **ба кори худ машғул** бо кори худ банд, саргарми кори худ; **машғул будан** саргарм (банд, андармон) будан бо коре: **машғули кор будан, машғули ношто будан, машғули бозӣ будан;** **машғул доштан** саргарм кардан, андармон (банд) кардан; дикқати касеро ба корҳои гайримуҳим ҷалб кардан; **машғул кардан** бо коре саргарм (банд, андармон) кардан; **машғул доштан;** **машғул шудан** саргарм (банд, андармон) шудан бо коре (*хусусан фориг az кори асосӣ*); шуғл варзидан, иҷро кардан кореро: **ба корҳои илмӣ ва адабӣ машғул шудан, ба тамошои ҷизе машғул шудан;** **ба ҷой нӯшидан** **машғул шудан,** **ба шеърҳонию шеъргӯй** **машғул шудан.**

МАШГУЛИЯТ *a.* مشغولӣ 1. машғулӣ, андармонӣ; банд будан бо коре. 2. кор, шуғл. 3. дарс: **машғулияти семинарӣ, машғулияти факултативӣ, машғулият** гузаронидан.

МАШГУЛӢ машғул будан, банд будан; андармонӣ бо коре, саргарми коре будан; **машғулӣ доштан** машғул будан; андармон будан; **машғулӣ кардан (намудан)** машғул шудан.

МАШИБ *a.* مشیب кит. пир шудан, мӯсафед шудан; пирӣ; куҳансолӣ.

МАШИМА *a.* مشیمه кит., тиб. ҳамроҳак, ҳамроҳ (*дар бачадони занон*).

МАШИЯТ *a.* مشیت *кит.* ирода, хост; хости Худо.

МАШИНА *англ.* مشینه *nig.* машина.

МАШӢ *a.* مشی *кит.* роҳ рафтан, роҳ гаштан, рафтор; **хати машӣ** роҳи пешгирифта, роҳи интихобкарда.

МАШҚ مشк *пӯсти яклухт* кандою ошдода дӯхтаи гов ё гӯсфанд барои кашондани об, дӯғ *ва г.: машқи об.*

МАШҚОБ مشکаб *кӯн.* он ки бо машқ об мекашонад, саққо; **сар қозию пой машқоб** (*мақ.*) дар ҳаққи гурӯҳи одамоне гуфта мешавад, ки аз намояндагони табақаҳои ниҳоят гуногун иборат мебошанд.

МАШҚОБӢ مشکاب *кӯн.* касби машқоб, обкашонӣ бо машқ.

МАШҚУК *a.* مشکوک *кит.* шаковарда, дар гумономада; шубҳанок; **машқук будан** дар гумон будан.

МАШҚУФӢ//МАШҚУФА *مشکوفی//مشکوفه* *кит.* ҳалвое, ки аз мағзи бодом ва шакар тайёр мешавад.

МАШҚ *a.* مشق 1. барои ба даст овардани малака ва маҳорат пай дар пай машғул шудан бо коре, тамрин, тайёрии пешакӣ. 2. ҳ. машғулият дар қисмҳои ҳарбӣ; дарси тайёрии ҳарбӣ; **машқ додан** машғулияти тайёрии ҳарбӣ гузаронидан, машқ кунонидан; таълим додан; **машқи ҳарбӣ гузаронидан** гузаронидани амалиёти ҳарбии ба шароити ҷанғӣ наздики қисму қӯшунҳо (*ҳамҷун таълим*). 3. супориш дар қитобҳои дарсӣ барои омӯзондан ва мустаҳкам кардани саводу дониши талабагон аз фанне. 4. мус. тайёрии пешакӣ дар навохтани созе ё дар сарояндагӣ; оҳанг; **машқи танбӯр** навохтани танбӯр, танбӯрнавозӣ; **машқи тарбияи бадан** маҷмӯи ҳаракатҳои маҳсуси аъзои бадан барои мустаҳкам кардани саломатӣ ва зиёд карданни қобилияти ҷисмонӣ, варзиши бадан; **машқ кардан** а) такрор ба такрор анҷом додани коре барои ёд гирифтан ва малака ҳосил кардан; б) тайёрии пешакии намоиш ё концерт (*қабл аз ба саҳна гузоштан ё ба саҳна баромадан*); тамрин кардан; **машқ кунондан** а) *тарзи бавоситаи машқ кардан;* б) *nig.* **машқ додан;** **шеър машқ кардан** шеъргӯй ва шеърнависӣ кардан барои ёд гирифтан.

МАШҚГОХ ҷои машқ, майдони машқ.

МАШҚДИДА مشقдидه машқарда, тамринкарда, тарбияи бадан ёфта: **варзишгари машқдида.**

МАШҚДИҲАНДА مشقدенде *сифати феълии замони ҳозира аз машқ додан;* мураббӣ (*дар варзии*).

МАШҚӢ مشق мансуб ба **машқ:** **когази машқӣ** когази маҳсус барои ҳамҷун мусаввада навиштани хат.

МАШҚАРДА مشق کرده *сифати феълии замони гузашта аз машқ кардан.*

МАШМАША مشمشه гуфт. ҷанҷол, харҳаша, ҷангу чидол; **машмаша кардан** ҷангу чидол кардан, ҷанҷол кардан.

МАШМУМ *a.* مشموم *кит.* он чи бо қувваи шомма ҳис карда мешавад; чизҳои бӯидани; бӯидашаванда.

МАШОИХ *a.* مشایخ ҷ. шайх.

МАШОМ *a.* مشام 1. димоғ, бинӣ. 2. ҳисси бӯёй, қувваи шомма; **ба машом расидан** бо димоғ ҳис карда шудани бӯе.

МАШОҲИР *a.* مشاهир ҷ. машхур; одамони машхур.

МАШРАБ *a.* مشرب 1. *кит.* ҷои обхӯрӣ ва обгирӣ; ошомидангоҳ. 2. зарф барои нӯшидани об, шароб *ва г.* 3. *маҷ.* маслак, тариқат (*дар тасаввуф*).

МАШРАБА *a.* مشربه зарфи шишагӣ ё сафолӣ барои нигоҳ доштани моеот ва нӯшбобаҳо; суроҳӣ.

МАШРИҚ *a.* مشرق 1. тарафи офтоббаро, самти тулӯи Офтоб, шарқ, ховар. 2. *nig.* **Машриқзамин;** **амири Машриқ таър.** лақаби подшоҳони Сомонӣ; *◊* **гоҳ аз Машриқ ғоҳ аз Магриб** ғоҳ ину ғоҳ он, аз ҳар ҳусус, беробита, дарҳамбарҳам.

МАШРИҚЗАМИН مشرق زمين мамлакатҳо, ки дар самти офтоббаро – Шарқ воқеанд.

МАШРИҚӢ مشرق 1. *мансуб ва оид ба* **машриқ.** 2. сокини **Машриқзамин.**

МАШРУБ *a.* مشروب об, шароб ва дигар моеъҳои нӯшиданӣ, нӯшба, май, шароб.

МАШРУБОТ مشروبات ҹ. машруб (*бештар нӯшбаҳои алкоголӣ*).

МАШРУБОТФУРӯШ مشروباتفروش фурӯшандай машрубот, майфуруш.

МАШРУБОТФУРӯШӢ مشروباتفروشӣ фурӯши машрубот, майфурушӣ.

МАШРУТ a. مشروع шарткарда; чиз ё кори вобаста ба ягон шарт; **машрут бар ин ки...** ба шарте ки..., вобаста бар ин ки...

МАШРУТА a. مشروع 1. муанинasi **машрут**. 2. c. хукумати мутлақаи маҳдуд бо қонуни парламентӣ (*пеш аз ҳама, конститутсия*); **инқилоби машрута** инқилобе, ки дар Эрон (1905–1911) машрутахоҳон бо талаби барпо кардани хукумати шохие, ки аз рӯи қонунҳои парламент (*пеш аз ҳама, қонуни асосӣ – конститутсия*) давлатро идора кунад, ба амал оварда буданд.

МАШРУТАВӢ مشروعی **mansub ба машруta: соҳти машрутавӣ**.

МАШРУТАЛАБ مشروعه طلب *nig.* **машрутахоҳ**.

МАШРУТАЛАБӢ مشروعه طلبي *nig.* **маршрутахоҳӣ**.

МАШРУТАХОХ مشروعه خواه тарафдори тарзи идораи машрутавӣ, толиби низоми конститутсионӣ.

МАШРУТАХОХӢ مشروعه خواهӣ соҳтани тарзи идораи маршрутавӣ; талаби низоми конститутсионӣ.

МАШРУТИЯТ a. مشروعیت соҳти маршрутавӣ (низоми конститутсионӣ).

МАШРӯХ a. مشروع шарҳода, эзоҳшуда; баёйёфта; шарҳ, эзоҳ; баёни муфассал; **машрӯх** шудан шарҳ додан; муфассал баён гаштан.

МАШРӯЪ a. مشروع он чи шариат онро раво ва ҷоиз медонад, мувофиқ ба шариат.

МАШТУТ a. مشتوت торҳои танида, ки барои бофтан ба загӯта печонда шудаанд.

МАШҲАД a. مشهد 1. кит. ҷои шаҳид шудан, ҷои кушта шудан. 2. кит. қабри одамони шаҳидшуда, қабристони шаҳидон. 3. номи шаҳре дар Хуросони Эрон.

МАШҲУД a. مشهود кит. 1. дидашуда, муюинашуда. 2. ошкор, пайдо.

шуда. 2. ошкор, пайдо.

МАШҲУН a. مشحون кит. пуркарда; пур, мамлу; **машҳун ба...** пур аз...

МАШҲУР a. مشهور шӯҳратёфта, номвар, номӣ, маъруф; овозадор, номдор, номбароварда (*ба некӣ ё ба бадӣ*): **ғазали машҳур**, дузди **машҳур**, **мақоли машҳур**, **оҳангӣ машҳур**, **шиори машҳури тоҷик**, **машҳури ҷаҳон шудан//дар ҷаҳон машҳур шудан**, **ба...** **машҳур кардан**, бо номе ё лақабе **машҳур шудан**.

МАШШОИЯ a. مشائیه **фалс.** ҷараёnest дар фалсафаи асрҳои миёна, ки аз назарияҳои Афлотун, Арасту, Киндӣ *ва диг.* сарчашма гирифта, дар ҳис инъикосёбии ашё асоси назариявии ин ҷараён буд, перипатетизм.

МАШШОҚ a. مشاқ 1. кит. бисёр машқунанда; бисёр машқу таълимдида. 2. навозандаи созҳои торӣ; навозанда.

МАШШОҚӢ **اماъл ва шугли машшоқ.**

МАШШОТА a. مشاطه зане, ки мӯи арӯсонро оро медиҳад; ороишгар, шоназан.

МАШШОӮ a. مشاء 1. одами тезрав, тезгард. 2. фалс. пайрави машшоия.

МАШҲАЛ a. مشعل чӯби дар сараш латтаҳои равғанолуд пеҷондашуда, ки афруҳта торикиро равшан мекунанд; ҷароғ: **машҳали тобон ё фурӯзон**, **нури машҳаљ**, **шӯълаи машҳаљ**, **машҳаљ афруҳтан ё дарғирондан**; **истиоратан**: **машҳали илму маърифат**, **машҳали озодӣ**, **машҳали раҳшони адолат**.

МАШҲАЛАФРӯЗ مشعلافروز 1. он ки машҳаљ меафруҳад; дарғиронандаи машҳаљу қандилҳо (*хусусан дар дарборҳои шоҳу амирон*). 2. **маҷ.** ташаббускор, пешдаро дар коре.

МАШҲАЛАФРӯЗӢ **исми амал аз машҳаљ афруҳтан;** бо ҷароғҳои ранга оро додани кӯчаву хиёбон ва биноҳо ба муносабати ягон ҷашн.

МАШҲАЛБАР **مشعلبر nig. машҳаљдор.**

МАШҲАЛДОР **مشعلدار** он ки машҳаљ дар даст дорад; он ки машҳаљ дар даст пошопеш мегравад.

МАШҲУМ a. مشعوم номуборак, бадюмн; манхӯс: **ҳабари машҳум**, **ҳасми машҳум**.

МАШҲУФ a. مشعوف **кит.** 1. шефта, мафтун. 2.

<p>шод, хурсанд: машъуф ва масрур.</p> <p>МАЪБАД(А) <i>a.</i> (ه) معبد чои ибодат, ибодатхона, ибодатгоҳ.</p> <p>МАЪБАР(А) <i>a.</i> (ه) معبر کیم. чои убур, гузаргоҳ; чои муайяни киштигузари дарё, баҳр <i>ва г.</i></p> <p>МАЪБУД <i>a.</i> معبد کیم. қобили парастиш; мӯчиби парастиш (<i>мас., Худо</i>).</p> <p>МАЪВО <i>a.</i> مأوى/ماوى 1. паноҳгоҳ, маъман. 2. сарпаноҳ; бошишгоҳ, чойгоҳ, макон, чой, хона; истиоратан: маъвои дил, маъвои умед; маъво гирифтan чой гирифтan.</p> <p>МАЪВОГАХ مأواگه <i>nig.</i> маъвогоҳ.</p> <p>МАЪВОГОХ مأواگاه истиқоматгоҳ, баҳшишгоҳ.</p> <p>МАЪДАН <i>a.</i> معدن 1. кон, чои филизот, санг <i>ва г.</i>, ки канда аз замин мебароранд. 2. моддаи химиявии файриорганикӣ, ки дар қишири Замин ба таври табий (<i>дар шакли пайвастаҳо</i>) хобидааст, минерал. 3. пайвастаи табиии аз конҳо истихроҷшуда, ки дар корхонаҳои саноати маъдангудозӣ ва дигар унсурҳои химиявиро аз он чудо карда мегиранд; канданиҳо(-и фоиданок): маъдан оҳан, кони маъдан, саноати маъдан. 4. <i>маҷ.</i> сарчашма, маншаъ.</p> <p>МАЪДАНГУДОЗӢ معدن‌گذاری амали об кардani (гудохtani) maъdan; korxonaai maъdanngudozie.</p> <p>МАЪДАНДОР معدن‌دار on қabati hok, ki maъdan dorad.</p> <p>МАЪДАНИЁТ <i>a.</i> معدنیات ҷ. maъdan: kandaniҳo, mineraleҳo.</p> <p>МАЪДАНИЙ معدنی <i>mansub ba maъdan;</i> maъdan dor; nuriҳoи maъdanīe moddaҳoi ximiyavii serҳosilkuunandai hok, ki dar kishovarzī ҳamchun poruи sunъī iстиfoda mebarand; obҳoи maъdanīe obҳoи zerizaminiӣ, ki dar tarkebi hud jagon moddai ximiyavī dorand.</p> <p>МАЪДАНКАН معدن‌kan on ki dar koni maъdan kor mekunad, on ki ба istiҳroҷi maъdan mashғul ast, konkan.</p> <p>МАЪДАНКАНӢ معدن‌kanī amaliyoti kanда barovardani maъdanҳo, istiҳroҷi maъdan.</p> <p>МАЪДАНШИНОС معدن‌shnas mutahassisi ilmi maъdanshinosi.</p> <p>МАЪДАНШИНОСӢ معدن‌shnasi ilmest dar boraii maъdanҳo – pайvastaho tibii</p>	<p>rai maъdanҳo – pайvastaho tibii ximiyavī.</p> <p>МАЪДУД <i>a.</i> محدود 1. shumurda, hisobshuda. 2. ba teъodi mahdud, kam, bashedumur.</p> <p>МАЪДУМ <i>a.</i> محدود kit. eъdomshuda, nestshuda, nobudgashta; maъdum shudan nestu nobud shudan.</p> <p>МАЪЗАРАТ <i>a.</i> معذرت үzroҳӣ; maъzarat xostan үzr pursidan, puziш xostan.</p> <p>МАЪЗАРАТХОҲӢ معذرت‌خواهی <i>ismi amal az maъzarat xostan;</i> үzr xostan.</p> <p>МАЪЗУЛ <i>a.</i> معزول azlshuda, barkanorshuda (<i>az mansab</i>), az kor sabukdӯshshuda; maъzul karidan az kor giriftan, az amalu mansab dur karidan, sabukdӯsh karidan.</p> <p>МАЪЗУР <i>a.</i> معذور 1. үzrdoшta, үzrkor, on ki үzri maъqul va aсосnok dorad; maъzur doшtan үzri kaserо қabul karidan, үzri kaserо ba eъtibor giriftan; uzru maъzur guftan baxshoish xostan, afv pursidan; haiyu maъzur karidan haiyuхush karidan (<i>guftan</i>), hudoхofizӣ karidan; vidоъ karidan.</p> <p>МАЪКУС معکوس kit. barъakschuda, chappa shuda; maklub, nagunsor, vожgун, sarnagun.</p> <p>МАЪҚУЛ <i>a.</i> معقول 1. on chi ба воситаи aқl dark shudaast; az rӯi aқl, oқilona. 2. pisandiдаi aқl; pisandiда; maқbul, xushоянд; hub, nek; gapi maъqul suhani oқilona; gapi durust; masliҳatи maъqul masliҳati durust; fikru muлоҳizai қobili қabul: maъqul aфтодan pisand omadan, xush omadan; mavridi қabul voқeъ shudan; maъqul будан (набудан) pisandiда budan; muvoifiқi mail va tabъ budan (<i>nabudan</i>); maъqul донистан // maъqul ёфтган a) pisandidан, paziruфтган; b) durust donistán, қobili қabul shumurdan; maъqul кардан a) durust donistán, hub hisob karidan, durust shumurdan; b) rozӣ kunonidan, ба gap darovardan; maъqul кунонидан тарзи бавоситаи maъqul кардан; қabul kunonidan; maъqul омадан pisand omadan, xush omadan, maъqul shudan; maъqul шудан pisandiда shudan; pisand omadan, xush omadan, muvoifiқi tabъi kase voқeъ shudan.</p> <p>МАЪЛУЛ <i>a.</i> معلول kit. illatdor, kasal, bemor, maъyob.</p> <p>МАЪЛУМ <i>a.</i> معلوم 1. donista, shinoxta; <i>muқob.</i></p>
---	---

маҷхул. 2. аён, ошкор; гӯсолаи шудани аз по-
яш маълум (*maq.*); **ба мақсади маълум** бо
мақсади муайян; **бо сабабҳои маълум** бо
сабабҳои муайян; бо сабабҳое, ки ҳама мено-
нанд; **маълум будан ба касе** хабардор бу-
дан, боҳабар будан; **маълум кардан** а) хабар
додан, иттилоъ додан; б) зоҳир кардан, ни-
шон додан; **маълум шудан (гаштан)** а) ошкор
шудан, аён гаштан, равшан шудан(-и
натиҷаи чизе, гузаштани вақт ва г.); б) хабар
ёфтани, огоҳ шудан; **нуфузи маълум доштан**
таъсири муайян доштан, як андоза нуфуз
доштан; **маълум аст, ки...** ошкор (аён, рав-
шан) аст, ки..., хувайдост, ки..., **маълум ме-**
шавад, ки...; ба ҳулосае омадан мумкин аст,
ки...; **ин гапи маълум (аст)** ин гапест, ки ҳама
менонанд, ин гапи машҳур аст.

МАЪЛУМОТ *a.* معلومات *q.* **маълум.** 1. маҷмӯи он
чи ки оид ба ҷизе дониста шудааст. 2.
хабарҳо доир ба ҷизе ё масъалае, иттилоот:
маълумоти дуруст, маълумоти маҳфӣ,
маълумоти гирифтани, маълумоти додан, маълумоти
ғун кардан ё ҷамъ кардан, маълумотро
аниқ кардан; **маълумоти расмӣ** он чи расман
маълум гардидааст, аҳбори расмӣ; **ба маълумоти**
гирифтани боҳабар будан аз масъалае; бо
хучҷате шинос будани худро эълон кардан
(*дар коргузорӣ*); **ба маълумоти касе расондан**
ба иттилои касе расондан, расман хабар до-
дан (*истилоҳи коргузорист*).

МАЪЛУМОТДИҲӢ معلومات‌دهی *исми амал аз*
маълумот додан; **маркази маълумотдихӣ** ҷои
дастрас намудани аҳбори лозима, маркази
иттилоот.

МАЪЛУМОТДОР معلومات‌دار он ки дар бораи
масъалае аҳбори лозимаро менонад,
соҳиҳабар.

МАЪЛУМОТНОК معلومات‌نанак боҳабар,
боиттилоъ; маълумотдор.

МАЪЛУМОТНОМА معلومات‌نаме китоби дорои
иттилооти гуногун дар ягон соҳаи илм, қас-
бу шуғл *ва г.*: **маълумотномаи ронанда,**
маълумотномаи тиб; **маълумотномаи телефон**
kitobi рақамҳои телефонҳои сокинон ва му-
ассисаву идораҳои муайян, роҳнамои теле-
фон.

МАЪМАН *a.* مأمن *qim.* ҷои амн; паноҳгоҳ.

МАЪМУЛ *I a.* مأمول *qim.* ҷизи умедкарда,
чашмдошт; умед, орзу.

мдошт; умед, орзу.

МАЪМУЛ *II a.* معمول 1. дар амал ҷорӣ,
таомулшуда, расму одатшуда; расм, одат. 2.
роиҷ, мутадовил, мустаъмал; **лугати маъмул**
калимае, ки кор фармуда мешавад; вожаи
серистемол; **бар хилофи маъмул** бар хилофи
он чи таомул шудааст; **маъмул будан** дар
амал ҷорӣ будан; роиҷ будан, ривоҷ доштан.

МАЪМУЛӢ معمولی **мансуб ба маъмул** (II); дар
амал кор фармудашаванда, расмшуда; одӣ,
муқаррапӣ.

МАЪМУН *a.* مأمون *qim.* дар амон буда, эмин аз
хавфу хатар.

МАЪМУР *I a.* مأمور امරشуда, фармонгирифта.
2. он ки ба ў амр шудааст, то ягон кори дав-
латиро ба анҷом расонад; корманди давлатӣ;
вазифадоршуда, мутасаддӣ барои иҷрои ко-
ре; амалдор, мансабдор: **маъмури давлатӣ,**
маъмури гумруқ, **маъмури меҳмонхона...;**
маъмур шудан (гардидан) амр гирифтани ба-
рои иҷрои ягон кори давлатӣ; вазифадор
шудан.

МАЪМУР *II a.* مأمور таъмиршуда, иморатшуда;
обод, ободон: **дехаи маъмуру обод.**

МАЪМУРИЯТ *a.* مأموریت 1. корҳое, ки барои
иҷро ба ягон маъмури давлатӣ ё ҳукumatӣ
супурда шудааст. 2. мақомоти иҷроия;
роҳбарият: **маъмурияти корхона,** **маъмурияти**
мактаб, **маъмурияти муассиса.**

МАЪМУРИЙ *I* مأموری **мансуб ва оид ба**
маъмурият: **бинои маъмурӣ,** **маркази**
маъмурӣ, **шӯъбаи маъмурӣ;** **тақсимоти**
маъмурӣ ба воҳидҳои маъмурии марзӣ ҷудо
кардани сарзамине; **чораи маъмурӣ** ҷора
(танбех), ки ба амру фармони маъмурият(-и
муассисаву корхона *ва г.*) амалий мегардад
(*mas., барои вайрон кардани интизоми*
меҳнатӣ); **бо роҳи маъмурӣ** бо амру фармони
маъмурият, бо ҷораю тадбирҳои расмӣ.

МАЪМУРИЙ *II* معموري ободӣ, ободонӣ.

МАҶНАВИЁТ *a.* معنویات ҳамаи он чи, ки ба
олами рӯҳӣ ва ғоявию аҳлоқӣ мансуб аст;
олами ботинӣ; ҳаёти маҷнавӣ; арзишҳои
маҷнавӣ.

МАҶНАВӢ *a.* معنوی 1. **марбут ба** **фаъолияти**
ақлонӣ. 2. рӯҳӣ, муқоб. **моддӣ;** **азоби маҷнавӣ**
азоби ботинӣ. 3. аҳлоқӣ: **тарбияи маҷнавӣ,**

ягонагии маънавию сиёсӣ; симои маънавӣ одобу ахлоқ ва хислати шахс; **ҳавасмандгардонии моддӣ ва маънавӣ** бо мукофотҳои пулӣ ва унвонҳои фаҳрӣ тақдир кардан. 4. маънан, мазмунан: **тарҷумай маънавии матн** мазмунан тарҷума шудани матн.

МАЪНАН *a.* معنا 1. аз ҷиҳати маънавӣ. 2. аз ҷиҳати маъно, аз рӯи мазмун.

МАЪНИДОД معنیدад маънини гапе ё масъалаеरо кушода додан, шарҳ, тағсир; **маънидод кардан** шарҳу эзоҳ додан: **галат ё нодуруст маънидод кардан**.

МАЪНИДОР معنیدар 1. дорои маънӣ; дорои мазмун ва мағҳуми муайян. 2. он чи дар зимн матлабе ё таассуротро фаҳмонда метавонад: **нигоҳи маънидор**, **табассуми маънидор**; **маънидоркарда гӯфт**. а) маънидорона, рамзном; б) ифоданом; равон.

МАЪНИДОРОНА معنیدارانه чизеро дар назар дошта, ба ҷизе ишораткуон: **табассуми маънидорона**, **маънидорона нигоҳ кардан**.

МАЪНӢ معنى *nig.* маъно.

МАЪНО//МАЪНӢ *a.* معنا//معنى 1. он чи калима, ишора, аломат *ва г.* онро ифода мекунад, мазмуни қалом: **маънои калима**, **маъни барҷаста**, **маъни чӯкур**, **маънои шеър**; **маънои лӯғавӣ** маънои аслии калима; **маънои маҷозӣ** *nig.* маҷозӣ; **исми маънӣ ғрам.** номи мағҳумҳо, ки ҷисм надоранд. 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун; **маъни зиндагӣ//маъни ҳаёт** мағҳуми ҳаёт; он чи инсон барои он ба дунё омадааст; **маъни хоб** таъбири хоб; **маъни доштан** мақсад доштан, ҳадаф доштан; **ба маъни ҷизе рафтан** ба мазмuni ҷизе сарфаҳам рафтan; моҳияти чизеро фаҳмидан; **аҳли маънӣ** суханварон; **ба маънӣ** моҳиятан; ботинан; **дар ин маънӣ** дар ин бобат; аз ин ҷиҳат; **узру маънӣ гӯфт**. узрҳоҳӣ, маъзаратҳоҳӣ.

МАЪНОӢ معنائي *mansub ба маъно*, маънидор.

МАЪНУС *a.* مأنوس үнсигирифта, хӯкарда; одаткарда.

МАЪРАЗ *a.* معرض ҷои нишон додани ҷизе; **ба маърази тамошо гузаштан** нишон додан, намоиш додан (*mas., расмеро*).

МАЪРАКА *a.* معرفه 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд.

дени корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои якҷояи коре; давраи муташаккиона гузаронидани ягон кор ё вазифаи маҳсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи қиссағӯён**, **маъракаи алафдаравӣ**, **маъракаи интихобот**, **маъракаи киштукори баҳорӣ**, **маъракаи обуна**; **маърака гирифтан** дар майдони кушода мардумро ба гирди худ ғун кардан (*ҷунонки дар гузашта маддоҳону қиссаҳонон, гӯштингирон ва г. маъракагири мекардан*); гирд омадани одамон. 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: **маъракаи хурсандӣ**, **маъракаи оши сол**; **радди маърака шудан** аз катори мардум бароварда шудан; аз қасе рӯ гардондани ҷамоат.

МАЪРАКАГИРИ معركه‌گیری исми амал аз **маърака гирифтан**; дар майдони кушод мардумро ба гирди худ ҷамъ кардани маддоҳону қиссаҳонони замони гузашта; тамошобинонро ба атрофи худ ҷамъ кардани гӯштингирон.

МАЪРАКАЗЕБ معركه‌زیب маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРАКАОРО معركه‌آرا он ки бо сухани ширин ё бо ягон ҳунари худ ҷамъомадро гарм мекунад, маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРИФАТ *a.* معرفت 1. дониш, илму дониш; *ба тариқи истиора:* **иҷри маърифат**, ҷароғи **маърифат афрӯҳтан** ё **фурӯзон кардан**, аз **боги маърифат** гул ҷидан, аз илму **маърифат** дур будан, **офтоби маърифат** дамидан. 2. *фалс.* дарки воқеяят ба воситаи ақлу ҳис; шинохти ҷигунағии олам: **назарияи маърифат**. 3. маориф; омӯзишу парвариш, таълиму тарбия; мӯқ. **бомаърифатӣ**; **аҳли маърифат** соҳибмаърифатон, одамони аз илму дониш баҳраманд, ашҳоси оғоҳу доно; **гулҳои боги маърифат** мактабхонон, мактаббачаҳо.

МАЪРИФАТБЕЗОР معرفت‌بیزار он ки ба илму дониш нафрат дорад, маърифатқимоб, ҷаҳолатпараст.

МАЪРИФАТДӮСТ معرفت‌دوست *nig.* маорифдӯст.

МАЪРИФАТИ معرفتی *mansub ба маърифат*; **барномаи маърифатӣ** барнома оид ба паҳн кардани илму дониш дар байни омма ва умуман маърифатнок кардани аҳолӣ.

МАЪРИФАТНОК معرفت‌نَاك соҳиби илму до- ниш, огоҳ, донанда, ориф.

МАЪРИФАТНОКӢ معرفت‌نَاك ماърифатнок будан, соҳиби илму дониш будан.

МАЪРИФАТПАЗИРӢ معرفت‌پذیری донисташавандагӣ; **маърифатпазирии олам фалс.** ҷиҳати дигари маъсалаи асосии фалсафа, ки дар бораи ба воситаи ақлу ҳис қобили дарк будан ё набудани олам баҳс мекунад.

МАЪРИФАТПАРВАР معرفت‌پرور илмдӯст; тарафдори пешрафти илму маърифат; маорифпарвар, фарҳангпарвар.

МАЪРИФАТПАРВА҆Ӣ معرفت‌پروری маърифатпарвар будан; маорифпарварӣ, фарҳангпарварӣ.

МАЪРУЗ *a.* معروض арзшуда; **маъруз доштан** арз кардан, баён кардан.

МАЪРУФ *a.* معروف 1. шинохташуда, маълум; **муқоб.** **маҷхул.** 2. машхур, овозадор, шӯҳратпайдоарда дар байни ҳалқ; **нависандай маъруф, сарояндай маъруф; амри маъруф** д. даъват барои иҷрои воҷиботи шариат; даъват ба некӯкорӣ; панду насиҳати динӣ ва ахлоқӣ; **вови маъруф** грам. овози «у»-и нисбатан пурра ва шунаво талаффузёбанда, ки дар хати арабии тоҷикӣ бо ҳарфи «вов» навишта мешавад (*mas.*, дар *калимаи дуд*, тут *ва г.*); **йои маъруф** грам. овози «и», ки дар хати арабии тоҷикӣ қоидатан бо ҳарфи «йо» навишта мешавад (*mas.*, дар *калимаҳои дирӯз*, тир *ва г.*).

МАЪРӮЗА *a.* معروضه баёноти муфассал дар ҷамъомаде дар бораи мавзӯи муайяне, нутқ (*дар конференсия*), суханронӣ: **маърӯзai хисобӣ, маърӯza кардан.**

МАЪРӮЗАКУНАНДА معروضه‌کننده *сифати феълии замони ҳозира* *аз маърӯza кардан*; он ки дар маҷlis, конференсия *ва г.* маърӯza мекунад, сухангӯй, суханрон.

МАЪРӮЗАЧӢ معروضه‌چӣ *гуфт.*, *ниг.* **маърӯзакунанда.**

МАЪСИЯТ *a.* معصیت *кит.* гуноҳ, ҷурм; гуноҳ кардан.

МАЪСУМ *a.* معصوم *бегуноҳ;* он ки дар умри худ гуноҳе накардааст: **кӯдаки маъсум, тифли маъсум.**

МАЪСУМА *a.* معصومه *муанинаси маъсум;* занӣ

бегуноҳ; покдоман.

МАЪСУМӢ معصوم 1. маъсум будан, бегуноҳӣ, беайбӣ. 2. покдоманӣ.

МАЪСУМОНА معصومانه покдилона, бегаш; **муомилаи тифлонai маъсумона** муносибати соғдилонаи хоси тифлон.

МАЪТАЛ معطل (*аслаи муаттал*) интизор, мунтазир; **маътали касе ё чизе будан** дар интизори касе ё чизе будан, касе ё чизеро мунтазир будан, касеро интизорӣ қашидан, нигарони касе шудан; **маътал кардан** дар интизорӣ нигоҳ доштан, мунтазир кардан; **маътал мондан** бекор мондан; **маътал шудан** а) мунтазир шудан, интизор будан; б) бекор мондан.

МАЪТАЛИ معطلي маътал будан, интизорӣ, нигаронӣ.

МАТЬУФ *a.* معطوف *кит.* гардонида ба тарафе, нигаронида: **ион маътуф доштан** ион ба тарафе гардондан; ба сӯи дигар баргаштан.

МАТЬФУВ *a.* معفو *кит.* афвшуда, баҳшида; **маъфув доштан** афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МАҲАЗ *a.* مأخذ 1. ҷои ахз, ҷое, ки аз он чизеро мегиранд. 2. сарчашмаи маълумот, манбаъ: **маҳази асосӣ, маҳази имӣ.**

МАҲАЗШИНОСӢ مأخذشنسی *nav.* илме, ки усули таҳқиқ ва истифодаи сарчашмаҳоро (*хусусан таърихиро*) меомӯزاد.

МАҲХУЗ *a.* مأخذ *کит.* 1. ахзшуда, гирифта; ба даст омада. 2. дастгиришуда; гирифтор, бандӣ.

МАҲХУД *a.* معهد 1. аҳду паймон шуда, бо аҳду паймон муайян ва муқарраршуда. 2. муқаррарӣ, одатӣ, маъмул; **ба дастури маъхуд** аз рӯи расму қоидai маълум.

МА҆ЧУН *a.* معجون 1. ҷизи аз ҷанд модда таркибёfta, омеза, маҳлут. 2. ҳамираи ҳӯрданиӣ, ки аз ҷанд доруи омехта бо асал ё бо шакар омода карда мешавад.

МА҆ШАР *a.* معشر *کит.* 1. ҷамоат, гурӯҳи одамон. 2. хешовандон.

МА҆ШУҚ *a.* معشوق он ки ишқ ва муҳаббати касе дар қалби ў ҷой гирифтааст, маҳбуб, дӯстдошта.

МА҆ШУҚА *a.* معشوقه *муанинаси маъшук.*

МАЬШУҚАБОЗӢ *مشوقة بازى* ишқварзӣ; занбозӣ.

МАЬШУҚӢ *مشوقى* маъшук будан; **робитаи ошиқӣ ва маъшукӣ** муносибати ошиқона.

МАҶЮБ *a.* 1. он ки ягон нуқсони узвӣ дорад, айнок (**маиб** ба ин маънӣ *шакли гуфтугӯи ин калима* аст). 2. шахсе, ки дар натиҷаи бемории илочнопазир ё ягон иллати дигар қобилияти кориашро гумкарда дониста шудааст: **маъюби ҷанг**.

МАҶЮС *a.* *مايوس* ноумедшуда, ноумед; навмед; дилшикаста; **маъюс** *шудан* ноумед шудан; рӯхафтода шудан.

МАҶЮСӢ *a.* *مايوسى* ноумедӣ, яъс: аломати **маъюсӣ** дар *чехраи касе намоён* будан; ба **маъюсӣ афтодан** ба яъсу навмедӣ дучор шудан; дар **маъюсӣ андохтан** дучори яъсу навмедӣ кардан; рӯхафтода кардан.

МАҶЮСОНА *مايوسانه* дар ҳолати ноумедӣ, навмепона: **маъюсона** *ҷавоб додан*, **маъюсона** *нигоҳ кардан*, бо оҳанги **маъюсона** гуфтан.

МЕБЕЛ *лот.* *میبل* ашёву асбоби чӯбии хона (*аз қабили миз, курсӣ, диван, ҷевон*), асосия.

МЕБЕЛСОЗ *میبل ساز* устое, ки мебел месозад, дурдегари созандай мебел.

МЕБЕЛСОЗӢ *مبل سازی* сохтани мебел; корхонае, ки дар он мебел месозанд: **корхонаи мебелсозӣ**.

МЕБЕЛФУРӯШӢ *میبل فروشی* фурӯши мебел; ҷои фурӯши мебел: **мағозаи мебелфурӯши**.

МЕБОИСТ *میبايست* *сигаи шартин* хоҳишмандӣ *аз феъли боистон*, ки ҳамчун калимаи модалӣ *бо феълҳо маънои заруриатро* медиҳад; лозим (зарур) буд, ки...

МЕВА 1. ҳосили дараҳт, бар, бор, самар: **меваи лазиз**, **меваи ширин**, **меваи тар**, **меваи хушк**, **меваҳои тирамоҳӣ**, **мева додан**, **мева фурӯхтан**, **мева чидан**; **оби мева обе**, ки аз фушурдани мева ҳосил мешавад, шираи мева; **шарбат**, **афшура**; **обу мева** мураббо ва меваҳои гуногун. 2. *маҷ.* натиҷа, ҳосили кор, самара; **◊ меваи боги умр** фарзанд.

МЕВАҒУНДОРӢ *میوه‌غنداری* *nig.* **мевачинӣ:** **мавсими мевағундорӣ**.

МЕВАДИҲАНДА *میوه‌دهنده* *сифати феълии за-*

мони ҳозира аз мева додан; самаровар: дараҳти мевадиҳанда, ниҳоли мевадиҳанда.

МЕВАДОР *میوه‌دار* дараҳте, ки самар дорад, мевадиҳанда: **дараҳти мевадор**.

МЕВАЗОР *میوه‌زار* бог ё чое, ки дараҳти мевадори зиёд дорад.

МЕВАОВАР *میوه‌آور* *nig.* мевадиҳанда.

МЕВАПАЗ *: میوه‌پز* мавсими мевапаз мавсими пухта расидани меваи дараҳтон.

МЕВАПАРВАРИ *میوه‌پروری* соҳаи боғдорӣ, ки бо нигоҳбини дараҳтони мева ва гирифтани ҳосили онҳо машғул аст: **ҳочагии мевапарварӣ**.

МЕВАФУРӯШ *میوه‌فروش* он ки мева мефурӯшад, фурӯшандай мева.

МЕВАФУРӯШӢ *میوه‌فروشی* 1. *исми амал* аз **мева фурӯхтан**, ҷой ё бозоре, ки дар он мева мефурӯшанд. 2. қасбу кори мевафурӯш: **мевафурӯши** кардан.

МЕВАХУШКУНАК *میوه‌خشک کنک* гармхона ё дастгоҳе, ки дар он мева хушк карда мешавад.

МЕВАХУШКОНИ *میوه‌خشکانی* амали хушк кардани мева (*дар ҳавои күшод ё дар меваҳушкунак*).

МЕВАЧИНӢ *میوه‌چینی* *исми амал* аз **мева чидан**; амали чидани меваҳо аз дараҳтон: **мевачинӣ** кардан.

МЕВАЧОТ *میوه‌جات* *q.* мева.

МЕГАВАТТ *ю.* *مگهوت* физ. як миллион ватт.

МЕГАФОН *ю.* *مگهافان* тех. абзор барои баланд кардани овоз (*аз қабили карнайи маҳсуси дастӣ ва г.*)

MEF *میخ* *کҳن.* 1. абри сиёҳ; абр, сахоб. 2. тумани ғализ, абр, сахоб; туман.

МЕФОЛУД *میخ آلد* ҳолати осмон ё ҳаво, ки дар онҳо абр ё туман дидা мешавад, абролуд; туманолуд.

МЕДАЛ *фр.* *مدل* 1. нишони мудаввари филизии нақшдоре, ки барои тақдири хизмате ҳамчун мукофоти давлатӣ дода мешавад. 2. нишони маҳсус, ки барои комёбихои барҷаста дар соҳаи илму фан, барои бо баҳои «аъло» таомон кардани мактаби миёна, барои ғалаба

дар мусобиқаҳои варзишӣ *ва г.* дода мешавад: **медали тилло, медали нуқра, медали хизмати шоиста** (мукофоти давлатӣ), **бо ордену медалҳо мукофотонидан, мактаби миёнаро бо медали тилло ё нуқра тамом кардан.**

МЕДАЛДОР مدلدار бо медал мукофотонидашуда, бо медал сарфароз кардашуда; дар сари сина медал дошта.

МЕДУЗА ю. مدوزه зоол. ҷонвари баҳрии чатрмонанд, ки бозу ва панҷаҳои дарозаш ба ромада меистад.

МЕЗАК میزک گӯфт., *ниг.* **пешоб**, меза, шоша, гумиз; **мезак кардан** мезидан.

МЕЗАКДОН میزک دان *ниг.* **масона.**

МЕЗИДАН میزیدن *гуфт.,* *ниг.* **шошидан.**

МЕЗОЗОЙ ю. مجازای : давраи мезозой *геол.* дар таърихи инкишофи Замин марҳалаи байни давраҳои палеозой ва кайнозой.

МЕЛИОРАТСИЯ лот. مليارتسيه маҷмӯи тадбирҳо (хушконидани заминҳои сернам, обёрий кардан *ва г.*) оид ба киштбоб ва ҳосилхез кардани замин.

МЕЛОДИ/МИЛОД میلاد замони валодат, вақти зода шудан; рӯзи таваллуд; **мелоди** **Масеҳ** рӯзи таваллуди Исои Масеҳ—пайғамбари аҳли насоро, ки мабдаи солшумории мелодист; **то мелод** пеш аз солшумории мелодӣ: **асри 4-уми то мелод.**

МЕЛОДРАМА лот. ملادرمه санъ. асари драма-вие, ки дар он воқеаи фоциаангез бо ҳиссиёти баланди муболиганок ва оҳангӣ пандомез тасвир ёфтааст.

МЕЛОДИЙ/МИЛОДИЙ 1. **مانсуб ба мелод.** 2. солшуморие, ки аз рӯзи мелоди Исои Масеҳ сар мешавад *ва дар* аксари мамлакатҳои ҷаҳон ҷорист.

МЕМБРАНА лот. ممبرنه парда—тунукаи нозуки филизӣ дар гӯшаки телефон *ва г.*, ки аз ларзиши он садо ба вучуд меояд.

МЕНЕЧЕР англ. منجیر *нав.* 1. мутахассиси соҳаи идораи истеҳсолот — менечмент. 2. *варз.* дар варзиши қасбӣ шахсе, ки мусобиқаҳои варзишкоронро ташкил медиҳад.

МЕНЕЧМЕНТ англ. منجمنت *нав.* назарияву амалияи идораи истеҳсолот *ва* фурӯши

маҳсулот (*бо назардошти баланд бардоштани самаранокӣ ва афзоши фоида*).

МЕНИНГИТ ю. مننگیت *тиб.* илтиҳоби пардаи мағзи сар; сарсон.

МЕНШЕВИЗМ р. منشویزم *таър.* ҷараёни ислоҳотхоҳии майдабуржуазӣ дар ҳизби коргарии сотсиалистӣ—демократии Рӯسия, ки тарафдорони ин ҷараён ақаллиятро ташкил медоданд, ақаллион.

МЕНШЕВИК р. منشویک *таър.* пайрави меншевизм; узви ҳизби меншевикон.

МЕНУ *ниг.* мину.

МЕОД معیاد *ниг.* миод.

МЕРГАН مرگن 1. тирандоз; тирандози моҳир. 2. шикорҷӣ, сайёд.

МЕРИДИАН лот. مریدین ҷуғр. ҳати тӯл, ҳати нисфуннаҳор; **меридиани** **Замин** ҳати доира-вии тасаввурӣ қураи Замин, ки аз ҳар ду кутб мегузарад *ва* меридиани якум (ё сифрӣ) аз болои расадхонаи Гринвич (дар Лондон) гузашта, Заминро ба нимкураҳои шарқӣ *ва* гарбӣ тақсим мекунад.

МЕРИНОС им. میریناس 1. навъе аз зоти гӯсфанди маҳинпашм. 2. як навъи пашм.

МЕРОС а. میراث 1. он чи ба ирс мондааст, молу пule, ки аз мурда ба ворисонаш мондааст: **мероси аз падар монда.** 2. ёдгориҳои маданий, адабӣ, меморӣ *ва г.*, ки аз гузаштагон ба наслҳои оянда расидаанд: **мероси адабӣ** осори адабии гузаштагон; **мерос гузаштан** мерос мондан; **ба мерос гирифтan // мерос гирифтan** соҳиби мерос шудан.

МЕРОСБАР میراث بر *нав.,* *ниг.* меросхӯр.

МЕРОСБАРӢ میراث بری *нав.,* *ниг.* меросхӯрӣ.

МЕРОСГИР میراث گیر *ниг.* меросхӯр.

МЕРОСГУЗОР میراث گذار он ки аз худ мерос боқӣ мемонад, меросдех.

МЕРОСДЕҲ میراث ده *ниг.* меросгузор.

МЕРОСДИҲАНДА میراث دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз мерос додан.*

МЕРОСӢ میراثӣ ба мерос монда, ирсӣ, мавруս: **замини меросӣ, ҳавлии меросӣ, чизу ҷорайи меросӣ.**

МЕРОСХӮР میراث‌خور ворис, ирс- гиранда, он ки мерос ба ӯ мерасад.

МЕРОСХӮРӢ میراث‌خوری меросхӯр будан; соҳиби молу мулки меросӣ будан, меросгири: ҳаққи меросхӯрӣ доштан.

МЕТАЛЛ лот. میتلل nиг. филиз.

МЕТАЛЛОГРАФИЯ میتللاگرفيه илме, ки ба омӯхтани соҳт ва хосияти физикии филизот ва хӯлаҳо машғул аст, филизшиносӣ.

МЕТАЛЛУРГИЯ лот. میتلورگيه соҳаи саноати вазнин оид ба тайёр кардани филизот; илми истеҳсоли саноатии филизот, оҳангудозӣ; металлургияи ранга, металлургияи сиёҳ.

МЕТАЛЛУРГӢ میتلورگی мансуб ба металлургия.

МЕТАН фр. میتن хим. газе, ки аз омехтаи карбон бо гидроген ҳосил мешавад ва сӯзандаю бебӯй аст, гази ботлоқӣ, гази кам.

МЕТАФИЗИК ю. میته‌فزيک олими соҳаи метафизика.

МЕТАФИЗИКА ю. میته‌فزيک 1. таълимоти фалсафӣ дар бораи асосҳои фавқуттабии ҳастӣ, ба таҷрибаи ҳиссӣ дастнорас будани ашё ва г. 2. тарзи тафаккури гайридиалектикаст, ки ҳодисаҳои олами моддиро бидуни алоқамандӣ ва инкишоффии онҳо баррасӣ мекунад.

МЕТЕОР ю. میتیار шиҳоб, ситораи паррон.

МЕТЕОРИТ ю. میتیاریت чисми физикии сангӣ ё филизӣ ва ё сангию филизӣ, ки аз фазо ба замин меафтад, пораи ситораи паррон, шиҳобпора.

МЕТЕОРИТӢ میتیاریتی мансуб ба метеорит: борони метеоритӣ.

МЕТЕОРОЛОГИЯ ю. میتیارالاگيhe илм оид ба ҳодисаҳои фазои атрофи Замин ва пешӯии обу ҳаво; обуҳавошиносӣ, ҳавошиносӣ.

МЕТИЛ фр. میتیل хим. моддае, ки аз як атоми карбону се атоми гидроген иборат аст; пасмондаи метан.

МЕТИЛӢ میتیلӣ мансуб ба метил: спирти метилӣ спирти аз чӯб (аррамайдা) ҳосилшудаи заҳрнок, ки дар дорусозӣ ва техника истифода мешавад.

МЕТИН میتین кӯбай оҳанин нӯлғафс, ки бо он

санг мешикананд ё аз кӯҳ маъдан мекананд; зогнӯл.

МЕТОД ю. میتاد үсули маърифат ва тадқиқи ҳодисаҳои табиат ва ҳаёти ҷамъияти; маҷмӯи равишҳои тадқиқи назариявӣ ва ба амал татбиқ кардани онҳо, равиш.

МЕТОДИКА ю. میتادیکه маҷмӯи үсулҳои таълими чизе ё иҷрои амали коре; методикаи таълим үсули таълим, равишу омӯзиш.

МЕТОДИСТ ю. میتادیست мутахассиси үсули таълими ягон фан, равишомӯз.

МЕТОДӢ میتادӣ мансуб ба метод; дастури методӣ дастур оид ба тарзу үсули таълиму тадриси фанне.

МЕТОДОЛОГИЯ ю. میتادالاگيhe таълимоти умумӣ дар бораи методу равишҳои илмӣ дар пажӯҳиши мавзӯъҳои ягон соҳаи илм.

МЕТОДОЛОГӢ میتادالاگی мансуб ба методология, оид ба методология: семинари методологӣ.

МЕТР ю. متر 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки ба 100 см баробар аст: метри мураккаб, метри мураббаӣ. 2. ҷадвал ё навори ба дарозӣ 100 см, ки барои андоза кардани чизе ба сантиметрҳо тақсим карда шудааст; метрҷӯб.

МЕТРАЖ ю. متر 1. дарозӣ ба ҳисоби метр. 2. масоҳати хонаю ҷо ба ҳисоби метри мураббаӣ.

МЕТРӢ متری мансуб ба метр.

МЕТРО фр. میترا як навъи нақлиёти мусофири барии зеризаминӣ, ки аз вагонҳои ба ҳам васлшуда иборат аст, метрополитен.

МЕТРОПОЛИТЕН фр. میترالایتن роҳи оҳанин зеризаминӣ шаҳрӣ, ки як навъи нақлиёти мусофири барӣ ҳисоб мешавад.

MEX میخ مилаи кӯтохи нӯгези филизӣ ё чӯbie, ки бо он ду порчаи чӯбӣ ё филизиро ба ҳам васл мекунанд ё онро ба девор кӯфта, ҳар чиз меовезанд ва ё ба замин кӯфта ҷорворо ба он мебанданд; мехи печдор винт; мех задан мех кӯftan ба ҷое (mas., ба девор); мех кардан мех зада маҳкам кардан (чизero); ⚡ қоматаш мех барин рост одами солими боқувват.

МЕХАК میخک 1. ниг. мехчагул. 2. доначаҳои хурди хушбӯй, ки аз ғунчаҳои буттаи мехча-

гул чамъ карда хушкондаанд ва онро кӯфта ба хӯрок ё шарбатҳо меандозанд.

МЕХАНИЗАТОР *r.* میخنیزتار 1. мутахассиси соҳаи механизатсия. 2. коргари ихтисосманде, ки мошину олоти механиконидаро идора ва нигоҳубин мекунад: **механизатори ҳочагии дехқонӣ**.

МЕХАНИЗАТОРӢ میخنیزتاري касбу кори механизатор.

МЕХАНИЗАТСИЯ *ю.* میخنیزتسیه *nig.* механизонӣ.

МЕХАНИЗМ *ю.* میخنیزم 1. соҳти даруни мошин (*олат ё дастгоҳ*): **механизми соат**. 2. маҷ. соҳт ё соҳторе, ки тартибу қоиди ягон соҳаи фаъолиятро муайян мекунад: **механизми давлатии идоракунӣ**.

МЕХАНИК *фр.* میخنیک 1. мутахассиси соҳаи механика. 2. он ки ба кор ва истифодабарии мошинҳо назорат ва роҳбарӣ мекунад.

МЕХАНИКА *ю.* میخنیکه 1. *физ.* соҳаи физика оид ба қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо дар фазо ва қувваҳои ба амаловаранди ин ҳаракат: **механикаи назарияӣ**. 2. *тех.* бахши техника, ки бо ҳалли вазифаҳои дар амал татбик кардани қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо ва қувваҳои муҳассали он машғул аст: **механикаи соҳтмон**.

МЕХАНИКӢ میخنیکي *mansub ba* механика: корхонаи механикӣ, қувваи механикӣ.

МЕХАНИКОНИДАН میخنیканیدن ба кори мошинӣ гузаронидани кори соҳае, бо мошину олоти механикӣ таҷхизонидан, механикӣ кардан: **механиконидани дехқонӣ**.

МЕХАНИКОНИӢ исми амал аз механиконидан; механизатсия.

МЕХАНИЦИЗМ *ю.* میخнیتسیزم *фалс.* як намуди тарзи метафизики тафаккур ва дарки олами моддӣ, ки қонуниятҳои мураккаби тараққиётро чун қонунҳои одии механика маънидод мекунад.

МЕХГАРДОН میخگرдан асбоби оҳание, ки пойафзолро ба рӯи он монда меҳчаҳояшро қат мекунанд; ◇ **мехгардон кардан гуфт**. аз ҷое ба ҷои дигар бурда бастани ҷорвои хонагӣ дар алафзор, ҷогардон кардан.

МЕХӢ : ҳати меҳӣ таър. навъи ҳатест, ки

бо аломатҳои меҳмонанд навишта мешуд ва ёдгориҳои ҳатии забони форсии бостон бо ин ҳат китобат шудааст (*mas., Катибаи Бесутун дар наздикии шаҳри Кирмониоҳи Эрон*).

МЕХКАШАК میخکش асбобе, ки бо ёрии он меҳи қӯфтaro кашида мегиранд.

МЕХҚӮБ бо меҳ ба ҷое қӯфта маҳкам карда; ◇ дар ҷои худ **мехқӯб шудан** аз тарс ё ҳайрат дар як ҷо шаҳ шуда мондани касе.

МЕХҚӮБӢ میخکوبی исми амал аз меҳ қӯфтан (меҳ задан).

МЕХПАРЧ میخپرچ милаи сусте, ки ҳангоми қӯфтан нӯгаш парчин мешавад.

МЕХПАРЧИН میخپرچین бо меҳ парчин кардашуда; **мехпарчин кардан** меҳҳои зиёдро зада маҳкам кардан; меҳу милаҳои қӯтоҳи филизиро қӯфта ба ҳам васл кардан.

МЕХСОЗ میخساز устое, ки аз филизот ё аз чӯб меҳу меҳчаҳо месозад.

МЕХСОЗӢ میخسازӣ касбу кори меҳсоз; истеҳсоли меҳ.

МЕХСУТУН میخستون *nав.* ходае, ки дар ҷойҳои яхбаста ва ботлоқзор рост-рост ба замин мезанд, то ки ҳамчун поя ва таҳкурӣ хизмат кунад.

МЕХЧА میخچه меҳи хурди оҳанӣ ё ҷӯбӣ.

МЕХЧАГУЛ میخچه گل бот. гиёҳе, ки соқа - шоҳаҳои дароз ва дар нӯги шоҳаҳо гулҳои қалони рангоронги сурху сафеду бунафш *ва г.* дорад; гули меҳак.

МЕХЧАКОРИӢ میخچه қарӣ меҳчаҳои зиёдеро зада маҳкам кардани чизе ба ҷизи дигар.

МЕХЧАОБАК میخچه آبک бот. як навъи ангур.

МЕХҶӮБ میخچوب меҳи ҷӯбӣ, меҳи аз ҷӯб тайёршуда.

МЕҲ هه кит. қалон, бузург, муқоб. **кеҳ**; **кеҳону меҳон** хурдону бузургон.

МЕҲАН میهن ватан, зодгоҳ.

МЕҲАНДӮСТ میهن دوست *nig.* ватандӯст.

МЕҲАНДӮСТИӢ میهن دوستӣ *nig.* ватандӯстӣ.

МЕҲАНИӢ میهنӣ *nig.* ватаниӣ.

МЕҲАНПАРАСТ میهنپرست *nig.* ватанпаст.

МЕҲАНПАРАСТИЙ میهنپرستى *nig.* ватанпастай.

МЕҲАНФУРӮШ میهنفروش *nig.* ватанфурӯш.

МЕҲАНФУРӮШӢ میهنفروشى *nig.* ватанфурӯشӣ.

МЕҲБАРА *a.* محبره сиёҳидон, давот.

МЕҲВАР *a.* محور 1. тире, ки чарх дар атрофи он давр меҳӯрад; **мехвари ҷархи ароба, мехвари ҷарҳои пеши мөшин, мехвари ҷархи ресмонресӣ.** 2. ҷуғр. хати рости фаразӣ, ки як сари он ба қутби шимол ва сари дигараш ба қутби ҷануб пайвастааст ва Замин дар гирди он давр мезанад. 3. *маҷ.* марказ, асос; ◇ **мехвари сӯҳбат** мавзӯи асосии сӯҳбат.

МЕҲВАРИЙ 1. *мансуб ба меҳвар.* 2. *маҷ.* марказӣ, асосӣ.

МЕҲЗОР *a.* مهدار *kim.* бехудагӯй; ҳарзагӯй.

МЕҲИН مهین *kim.* калонтарин, бузургтарин; калон, бузург; **писари меҳин** писари калон (*дар синну сол*).

МЕҲЛАБ *a.* محلب *kim.* зарфи ширдӯши, ширдӯша, хurma.

МЕҲМОЗ *a.* مهماز оҳани маҳсуси нӯгтез, ки ба ақиби пошнаи мӯза устувор карда, барои давонидани асп ба кор мебаранд, маҳмез.

МЕҲМОН مهمان//مهمان он ки ба хонаи каси дигаре омада аз тарафи соҳиби хона пазирой мебинад; **токати меҳмон надошт, хона ба меҳмон гузашт** (зарб.); **меҳмони ноҳонда** *nig.* ноҳонда; **меҳмони туфайлӣ** *nig.* туфайлӣ; **меҳмон кардан** касеро ба сифати меҳмон даъват кардан (*ба хонаи худ*), ҳамчун меҳмон пазирой кардан; **меҳмон шудан** ба сифати меҳмон ба хонаи касе рафтган, ҳамчун меҳмон дар ҷое воқеъ шудан; ◇ **меҳмони наутифли навзод.**

МЕҲМОНАК مهمانگ *гуфт.* шакли тасғир ва навозилии **меҳмон.**

МЕҲМОНГУРЕЗ مهمانگриз он ки меҳмонро хуб қабул намекунад, меҳмонро дар хонааш танҳо мемонад; он ки меҳмонро дӯст намедорад.

МЕҲМОНДОР مهماندار он ки меҳмонро пазирой ва парасторӣ мекунад; меҳмондӯст.

МЕҲМОНДОРИЙ مهماندارӣ 1. пазирой ва пар-

стории меҳмон, қабули меҳмон; зиёфат барои меҳмонон. 2. меҳмоннавозӣ; **меҳмондорӣ кардан (намудан)** ба сифати меҳмон даъват карда зиёфат додан; меҳмоннавозӣ кардан.

МЕҲМОНДӮСТ مهماندوسӣ он ки омадани меҳмонро дӯст медорад, меҳмонпарвар; меҳмоннавоз: **мардуми меҳмондӯст, мизбони меҳмондӯст.**

МЕҲМОНДӮСТИЙ مهماندوسтий меҳмондӯст будан; меҳмоннавозӣ.

МЕҲМОНИЙ مهماني ба сифати меҳмон омадан ё рафтган меҳмон ба ҷое; меҳмондорӣ, зиёфат: **ба меҳмонӣ бурдан (омадан, рафтсан), ба меҳмонӣ даъват кардан (ҳабар кардан, хондан, ҷеф задан).**

МЕҲМОНКАДА مهمانкаде *nig.* меҳмонхона.

МЕҲМОННАВОЗ مهمانнавазӣ меҳмондӯст; он ки меҳмонро нағз пазирой мекунад: **мардуми меҳмоннавоз; меҳмоннавоз будан.**

МЕҲМОННАВОЗӢ مهمانнавазӣ меҳмоннавоз будан, меҳмондӯстӣ.

МЕҲМОННАВОЗОНА مهمانнавазоне az рӯи меҳмоннавозӣ, меҳмондӯстона: **муомилаи меҳмоннавозона, меҳмоннавозона истиқбол кардан (пешвоз гирифтсан).**

МЕҲМОНПАЗИР مهمانпазир он ки меҳмон пазирой мекунад, пазирандай меҳмон, мизбон.

МЕҲМОНСАРО(Ӣ) مهمانسرای//مهمانسرایи меҳмонхона: **меҳмонсарайи ҳукуматӣ** иморати маҳсус барои иқомати меҳмонони ҳукуматӣ.

МЕҲМОНХОНА مهمانخانе 1. утоқи маҳсус барои пазироии меҳмонон; хонаи меҳмоннишини ҳар ҳавлӣ. 2. бинои бисёрхонадор дар шаҳрҳо барои истиқомати мусофирон.

МЕҲНАТ *a.* محنت 1. азоб, ранҷ, машаққат, заҳмат **меҳнати кашидан** азобу машаққат кашидан, дар азоб будан. 2. фаъолияти мақсаднок ва ба ҷамъият нафъовари инсон, ки ранҷу қӯшиши аклонӣ ва ҷисмонӣ металабад; кор; **меҳнати вазнин** (миёншикан, пурмашаққат, саҳт, тоқатфарсо), **меҳнати даст(а)ҷамъона**, **меҳнати дехқонӣ**, **меҳнати зарбдорона**, **меҳнати фидокорона** (бунёдкорона, шоён), **меҳнати осоишта**, **меҳнати саҳро**,

мехнати ҳалол, иди меҳнат, интизоми меҳнат, тақсимоти меҳнат, зоъеъ нарафтани меҳнати касе; ба таври истиора: арсаи меҳнат, майдони меҳнат, ниҳоли меҳнати касе меваи роҳат додан; меҳнати дастӣ коре, ки дар истеҳсолот бе ёрии мошин ва техника, яъне бо қувваи бозу ба ҷо оварда мешавад; **меҳнати кироя** меҳнате, ки шахси воситаи истеҳсолот надошта барои рӯзгузаронӣ ба сармоядор мефурӯшад; **меҳнати фикрӣ//меҳнати ақлонӣ** корест (аз қабили корҳои эҷодӣ, илмӣ, муҳандисӣ ва г.), ки одам барои иҷрои он қувваи ақлонии худро сарф мекунад; **меҳнати ҷисмонӣ** корест (аз қабили дехқонӣ, соҳтмон, ҳаммолӣ ва г.), ки асосан бо қувваи бадани одам иҷро карда мешавад, кори ҷисмонӣ; **музди меҳнат** ҳаққе, ки дар бадали иҷрои кор дода мешавад; **рӯзи меҳнат** воҳиди кори якӯза дар муҳосибаи меҳнати дехқонон; **меҳнат кардан** кор кардан; **аз меҳнати касе фоида бурдан** касеро истисмор кардан; ◊ **аҳли меҳнат** меҳнаткашон, заҳматкашон; **меҳнати касе сӯхтан** кори анҷомдодаи касе самара надодан (бенатиҷа мондан).

МЕҲНАТГУРЕЗ مهنت‌گریز он ки кор кардан намекоҳад, коргурез; танбал, коҳил.

МЕҲНАТГУРЕЗӢ مهنت‌گریزӣ меҳнатгурез будан, коргурез; танбалӣ, коҳилӣ.

МЕҲНАТДӮСТ مهنت‌دوست одами меҳнатӣ, он ки az кор намегурезад, он ки меҳнат карда non хӯрданро вазифаи асосии худ медонад.

МЕҲНАТДӮСТИ مهنت‌دوستӣ меҳнатдӯст будан, кордӯстӣ.

МЕҲНАТИ 1. мансуб ба меҳнат; кори асосёфта бар меҳнат: **ғалабаи меҳнатӣ, тарбияи меҳнатӣ, фаъолияти меҳнатӣ, шӯҳрати меҳнатӣ; рӯзи меҳнатӣ** рӯзи корӣ. 2. меҳнаткаш, меҳнатдӯст: **марди меҳнатӣ, одами меҳнатӣ; мардуми меҳнатӣ // ҳалқи меҳнатӣ** меҳнаткашон. 3. маҳсули меҳнат; бо меҳнат(-и ҳалол); **даромади меҳнатӣ, нони меҳнатӣ; дафтарчайи меҳнатӣ** хӯҷатест ба шакли дафтари хурд, ки дар он маълумот оид ба фаъолияти меҳнатии коргарону хизматчиён сабт мешавад; **муассисаи ислоҳи меҳнатӣ** маҳбас ва коргоҳ ё корхонаҳои маҳсус, ки маҳбусон дар он мӯҳлати ҷазои худро бо кор адо мекунанд; **руҳсатии меҳнатӣ** муд-

дати ҳарсолай аз кор мувакқатан озод кардан (*барои истироҳат*) бо ҳифзи ҷой ва мудди миёнаи кор.

МЕҲНАТКАШ مهنت‌کش он ки бо меҳнати худ (кори худ) рӯз мегузаронад, меҳнаткунанда; меҳнатдӯст, кордӯст.

МЕҲНАТКӮФТА مهنت‌کوفته хаста аз меҳнати зиёд, коркӯфта.

МЕҲНАТҚАРИН مهنت‌قرین меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТОБОД مهنت‌آباد 1. ҷои азобу мاشақкат. 2. ҷои бо кору кӯшиши меҳнаткашон ободгардида.

МЕҲНАТРАСОН مهنت‌رسان расонандай бало, расонидани мусибат, озордиҳанда.

МЕҲНАТРӮЗӢ مهنت‌روزӣ 1. он ки азобу мاشақкат кашидан дар тақдири ўст. 2. меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТСАРО مهنت‌سر 1. ғамхона, ғамкада. 2. маҷ. дунё.

МЕҲНАТТАЛАБ مهنت‌طلب коре, ки сарф кардани меҳнати зиёdro талаб мекунад: **кори меҳнатталаб**.

МЕҲНАТШИНОСӢ مهنت‌شناسӣ як соҳаи илми иқтисод, эргономика.

МЕҲР مهр 1. муҳабbat, ишқ, дӯстдорӣ; навозиш, меҳрубонӣ; **меҳри модар, меҳри поки Ватан**, az рӯи меҳр, бо меҳр, меҳри беандоза доштан, **меҳри касе дар дил будан; ба таври истиора: меҳри касеро аз дил қандан, меҳри касеро ба ҷизе бедор кардан** (mas., меҳри касберо), тухми меҳр дар дили касе коштан. 2. офтоб, хуршед: **меҳри мунир, меҳри оламтоб, меҳри Ховар**; меҳри дураҳшон дамидан офтоби тобон намоён шудан, офтоб баромадан; **меҳр бастан** нисбат ба касе ё ҷизе меҳру муҳабbat пайдо кардан; касе ё ҷизеро дӯст доштан, нағз дидан; **меҳр мондан** дӯст доштан касеро, дил бастан ба касе; **меҳри касе ё ҷизе ба дил ҷо шудан ё дар дил ҷои гирифтган** меҳр бастан ба касе ё ҷизеро дӯст доштан. 3. моҳи ҳафтуми солшумории шамсӣ пас аз шаҳривар ва пеш аз обон (мутобиқ ба моҳи «мизон»-и тақвими бурҷӣ), ки он ба сентябр - октябри милодӣ рост меояд; номи рӯзи шонздаҳуми ҳар моҳи шамсӣ; ◊ **меҳр дар ҷашм // меҳр дар дида** бо ёру дӯston ҳар

қадар зиёдтар вохӯрдӣ ва рафтуомад кардӣ, ҳамон қадар бештар онҳоро дӯст медорӣ (ба онҳо дил мебандӣ).

МЕХРАНГЕЗ مهراجز он чи хисси муҳаббат ва меҳрубонӣ ба вуҷуд меорад; пурмехру муҳаббат: **нигоҳи меҳрангез, ҷашми меҳрангез, суханҳои меҳрангез.**

МЕХРБОР مهربار пур аз меҳрубонӣ: **нигоҳи меҳрбор.**

МЕХРВАР مهرور кит. меҳрубон, мушфиқу меҳрубон.

МЕХРВАРЗ مهرورز кит. ишқварз, ошиқ.

МЕХРВАРЗӢ مهرورزӣ кит. ишқварзӣ, ошиқӣ.

МЕХРГИЁХ مهргیاه 1. гиёҳе, ки решааш монанд ба шакли одамист ва дар тибби Чин истеъмоли зиёд дорад, астаранг. 2. растание, ки аз рӯи ақидаи хуроғӣ ҳар кас бехи онро бо худ дошта бошад, ҳама ба ў меҳр мебанданд ва дӯсташ медоранд, мардумгииёҳ.

МЕХРГОН مهرگان 1. яке аз ҷашнҳои бостонист, ки ҳар сол рӯзи шонздаҳуми меҳрмоҳ - рӯзи эътидоли шабу рӯз дар тирамоҳ ҷашн мегирифтанд. 2. тирамоҳ, поиз, ҳазон, ҳазонрез, баргрезон.

МЕХРГОНӢ مهرگانӣ 1. кит. мансуб ба **меҳргон**. 2. мус. номи яке аз оҳангҳои мусиқӣ.

МЕХРГУСИЛ مهرگسیل кит. 1. шиканандай ҳусни офтоб; *киноя аз* ҳушрӯй. 2. меҳршикан, тарки муҳаббат кардан, қатъи муҳаббат кардан.

МЕХРДАВЛАТ مهر دولت кит. он ки давлаташ монанди офтоб дар дурахшонӣ ва авҷу равнақ аст.

МЕХРӢ I مهري мансуб ба **меҳр** 1; офтобӣ, ҳуршедӣ.

МЕХРӢ II مهري бот. як навъи гиёҳи даштӣ, ки гули он заҳрдор аст.

МЕХРКОР مهر کار кит. бомуҳаббат, меҳрубон.

МЕХРМОҲ مهر ماҳ ниг. **меҳр** 3.

МЕХРНОМА مهرنامه номаи меҳру муҳаббат, номаи садоқат, номаи ишқу вафо.

МЕХРОБ I a. محراب токи даруни масҷид, ки ба тарафи қиблა нигоҳ мекунад; ҷои истодани имом дар намози чамоа.

МЕХРОБ II مهرباب номи подшоҳи Кобул, ки падари модари Рустам-қаҳрамони «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ буд.

МЕХРОМЕЗ مهرومیز аз рӯи меҳрубонӣ; меҳрубонона, пурмехру муҳаббат.

МЕХРОФАРИН مهروفرین дорои меҳру муҳаббати қавӣ, дӯстдоранд.

МЕХРПАЙВАНД مهربیوند *nav.* робита ва пайванде, ки дар пояи меҳру муҳаббат бунёд шудааст, дӯстӣ, рафоқат.

МЕХРПАРВАР مهربور 1. парварандай меҳру муҳаббат; меҳрубон, навозишкор. 2. офтоб-парвар.

МЕХРПАРАСТ مهربست *d.* пайрави дини меҳрпастӣ.

МЕХРПАРАСТИ مهربستӣ *d.* яке аз динҳои бостонии ҳалқҳои эронӣ, ки асоси он аз парадиши Офтоб ва рушноӣ иборат буд, митроизм.

МЕХРСОЗ مهرساز *kit.* офарандаи меҳру муҳаббат, дӯсткор.

МЕХРСОН مهرسان чун офтоб, монанди ҳуршед.

МЕХРУБОН مهربان бомехру муҳаббат, пурмуҳаббат, навозишкор, мушфиқ, дӯстдор: ёри меҳрубон ёри азиз; **модари меҳрубон, фарзанди меҳрубон; меҳрубон будан** мушфиқ будан, ғамхор будан; ҳушрафтор будан бо касе; **меҳрубон шудан** (ё ғаштан) а) дӯстдор ғаштан; ошиқ шудан; б) мушфиқу ғамхор ғаштан; лутф кардан.

МЕХРУБОНИ مهرباني меҳру муҳаббат, шафқат, дӯстдорӣ; лутфу марҳамат; **бо меҳрубонӣ** аз рӯи меҳру шафқат, меҳрубонона; **меҳрубонӣ кардан** а) бо меҳру

муҳаббат муносибат кардан бо касе; б) илтифот кардан; баҳшидан.

МЕХРУБОНОНА مهربانانе бо меҳру муҳаббат, бо меҳрубонӣ; пур аз меҳру шафқат; дӯстдорона, навозишкорона: **муносибати меҳрубонона, суханҳои меҳрубонона, табасуми меҳрубонона, меҳрубонона нигоҳ кардан.**

МЕХТАР مهتر 1. бузургтар, қалонтар, *муқоб*. **кеҳтар:** на ҳар ки ба қомат меҳтар, ба қимат беҳтар (зарб.). 2. одами бузург, бузургвор,

олимақом; сардори қавме ё гурӯҳе. 3. кӯн. саис, нигахбони аспон.

МЕХТАРЗОДА مهترزاده кит. бузургзода, асиљозда.

МЕХТАРӢ مهتری бузургӣ, сардорӣ, калонӣ.

МЕХТАРНАЖОД مهترنژاد кит. бузургзода, асиљнажод, аз најоди бузургону меҳтарон.

МЕХТАРОЙИН مهترآئین кит. бузургтабъ, оли-табиат, дорои оини бузургиву олитаборӣ.

МЕХТАРПАРАСТ مهترپرست бузургпараст, сардорпараст, калонпараст.

МЕҲЧАМА a. محجمه кит., тиб. шиша, зарфи ҳаҷҷомӣ, шишаи хунгирӣ.

МЕҲЧАН a. محجن қуллоб, шаст, чангак.

МЕШ میش гӯсфанд, гӯсфанди мода.

МЕШИГАР میشیگر ҷармгари ҷарми гӯсфанд.

МЕШИГӢ میشیگیниш мешӣ 3.

МЕШӢ میشӣ 1. мансуб ба меш; гӯсфандӣ; ҷашм(он)и мешӣ ҷашми монанд ба ҷашми гӯсфанд; ҷашми сиёҳи моил ба сабз. 2. пӯсти даббоғишудаи меш, ҷарми гӯсфанд, сафён, тимоҷ. 3. аз ҷарми меш (гӯсфанд) дӯхташуда ё таҳияшуда, мешигӣ: **суфраи мешӣ, шалвори мешӣ**.

МЕШСОР میشسار кит. 1. бо nakshi сари гӯсфанд нақшу нигоршуда, ба nakshi сари меш ороста. 2. nomi яке аз taҳtҳои Xusravi Parviz dar «Шоҳнома».

МЕШЧАШМ میشچشم он ки ҷашмони ба ҷашми гӯсфанд монанд дорад, дорои ҷашмони мешӣ, бо ҷашмони гӯсфандӣ.

МЕҶДА a. معده биол. узви бадани инсон, ҳайвон ва дигар мавҷудоти зинда, ки ҳӯрок ба он медарояд ва ҳазм мешавад; **вайрон шудани меъда** ҳазм карда натавонистани меъда, қасал шудани меъда; **меъда гирифт кардан** ба қабзият гирифткор шудани меъда; **меъдаи худро ором додан** ҳисси ба ҳӯрок доштаи худро қонеъ кардан, нафси худро ором кардан.

МЕҶЁР a. معیار 1. тарозуи зарсанҷ; санги маҳак; асоб ё олати санчиши ҷизе. 2. андоза, ҷенак, паймона. 3. андоза, нахв, милок; миқдор, мизон; **меъери баҳогузорӣ** талаботе, ки дар асо-

си он баҳо муайян мешавад (*мас., ба донии малаба*); **аз меъёр зиёд** аз ҳадди муайян зиёд; **аз меъёри...** аз андоза..., назар ба ҳисоби...; **аз меъёр гузаштан** аз ҳад гузаштани ҷизе; **ба меъёр даровардан** ба ҳадди муайян овардан; меъёр ҷорӣ кардан; **◊ меъёри забони адабӣ** намуна, анъана ва маҷмӯи талаботи дар нутқи ҳаттию шифоҳӣ (*новобаста ба ҷои истикомат ва мансубият ба табақаҳои ҷамъиятии ҳалқे*) эътирофгардидаи тарзи талафуз ва мавриди истеъмоли қалимаю ибораҳо *ва г.*, ки ба ташаккули умумияти забонии миллат замина мегузорад.

МЕҶЁРӢ معیاري мансуб ба меъёр.

МЕҶЗАНА a. مئذنه кит. маъзана, манораи азонгӯй.

МЕҶЗАР a. متزر кит. либоси болопӯши ҷодармонанд; ҷодар.

МЕҶЛОҚ a. معلاق кит. чангак, чангаки овеза; чангаки қанорай қассобӣ; гуфт. мелок.

МЕҶМОР a. معمار 1. созандай иморат, устои бинокор. 2. он ки нақшай иморатро қашида, соҳтмони онро назорат мекунад, мутахассиси лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ.

МЕҶМОРИ 1. мансуб ба меъмор. 2. кори меъмор, бинокорӣ. 3. санъати лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ: **услubi меъморӣ**.

МЕҶРОЧ a. معراج 1. он чи ба воситаи он боло мебароянд; нардбон, зинапоя. 2. боловаӣ, болобарӣ, уруҷ кардан. 3. рафтани Муҳаммади пайғамбар (с) ба осмон ва мулоқӣ шудани ў бо Ҳудованд, ки шаби 27-уми моҳи раҷаби соли қамарӣ ҳоқеъ гардидааст ва мусулмонон ин рӯзро ид мекунанд (*иди раҷаб*).

МЕҶҖАР a. معجر кит. рӯпӯш, ҷашманди занон; сарандоз.

МИФФАР a. مغفر کӯн., кит. тоскулоҳ, кулоҳи филизии ҷангӣ, ҳӯд.

МИДОД a. مداد кит. 1. сиёҳии ҳатнависӣ. 2. қалами одӣ.

МИДҲАТ a. مدحت кит. мадҳ, ситоиш.

МИЁН میان 1. миёна, васат; **муқоб.** қанор; байни ҳар ҷиз; байн, мобайн: **аз миёни (одамон гузашта),** **аз миёни (китобҳо);** дар миёни мардум дар байни омма; **аз миён a)** аз байн; **б)**

маҷ. аз он вақт (фурсат). 2. камари одам ва ҳайвонот; **миёни борик** камари борик; **миён бастан** киноя аз омода шудан (*ба иҷрои коре*); азм кардан; **миён дард накардан** а) дардро ҳис накардан; б) *киноя аз меҳнат накардан* барои ба даст даровардани чизе; **миён ҳам хӯрдан** а) ҳамидани миён, дуқат шудани камар; б) даст пеш рафтан ба коре; ♀ **дар ин (он) миён** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин байн; **рӯз дар миён** ба фосилаи як рӯз пас, як рӯз гузаронда; **миёни гап (сухан, сӯхбат)-ро буридан** сухани касеро қатъ кардан; ба байнни сӯхбати касе даромада худ ба гап сар кардан; **миёни корро шикастан** ба рафти кор монеъ шудан; ба кор зарба задан; **аз миён бардоштан** а) бартараф кардан (*сарҳад ё монеаро*); б) нест кардан, маҳв кардан (касеро); **аз миён рафтан** а) барҳам хӯрдан, нест шудан; б) мурдан; **ба миён гирифтан** миёнагир кардан; ихота кардан касеро; **ба миён гузаштан** масъала бардоштан, матраҳ кардан, мавриди муҳокима қарор додан; **ба миён овардан** а) *тарзи бавоситаи ба миён омадан*; ба вучуд овардан; б) *ниг. ба миён гузаштан*; **ба миён омадан**; а) бардошта шудан, матраҳ шудан(-и масъалае); б) ба вучуд омадан, ба дунё омадан; в) воқеъ шудан, рӯй додан; **ба миёни гап даромадан** сухани касеро қатъ карда, худ ба гап сар кардан; **дар миён набудан** мавҷуд набудан.

МИЁНА میانه 1. байн, мобайн, миён; **дар миёнаи чизе мондан** дар байнни ду чиз (*қувва ва ғ.*) воқеъ шудан; аз ду ё ҳар тараф фаро гирифта шудан. 2. **маҷ.** алоқа, робита; **миёна(и) ду кас** **вайрон шудан** қатъ ё ҳаладор шудани алоқа дар байнни ду шахс, бад шудани робита; 3. воқеъ дар байнни ду нуқта ё ҳат, дар дурри (*таксинан*) баробар аз канорҳо ҷойдошта: **дар миёнаи роҳ**; мобайнӣ, дар васат воқеъшуда (*аз рӯи қалонию ҳурдӣ, синну сол ва ғ.*): **ангушти миёна, зани миёна, писари миёна**. 4. замони аз аввали охири воҳиди вақт ё ҷараёни коре мусовӣ воқеъгардида: **дар миёнаи зимистон, дар миёнаи моҳи августи, дар миёнаи таҳсил; дар миёнаҳои...** дар ҳудуди...; *таксинан*. 5. дар ҳадди эътидол (*на дарозу на қӯтоҳ, на гарму на сард, на ҳубу на бад...*): **қади аз миёна баландтар; баҳои миёна баҳои «З»,** ки дар санчиши панҷхолии дониши талабагон баҳои қаноатбахш ҳисобида мешавад; **мактаби миёна** таълимгоҳ дар со-

хтори маориф, ки саводу маълумоти умумии аз ибтидой боло ба аз олий поин медиҳад; **ҳати миёна** ҳати на ҳубу на бад; **ҳисоби миёна** ҳисобе, ки на ҳадди аксар ва на ақал, балки ҳадди васат ба эътибор гирифта шудааст; **аз миёнаи...** аз байнни...; аз даруни..., аз ҷумлаи...; **дар миёнаи...** а) дар байнни..., мобайнни...; **дар миёнаи мардум;** б) дар даруни...: **дар миёнаи ин ҳама дуду губор, дар миёнаи лою ҳоку ҷанг;** ♀ **асрҳои миёна** фосилаи байнни асрҳои V-XVII дар таърихи олам, ки ба давраи феодализм рост меояд; **аз миёна** а) аз он вақт; аз миён; дар фосилаи вақт; б) дар ниҳоят; дар натиҷа; **дар миёна** дар натиҷа; **дар ин миёна ниг. миён (дар ин (он) миён); миёнаи кореро буридан** давоми кореро қатъ кардан; ба қатъи коре сабаб шудан; **аз миёнаи рафтан ниг. миён (аз миён рафтан); ба миёнаи даромадан** а) ба муомилаю ҷанҷоли ду шахс ҳамроҳ шудан, мудоҳила кардан (*одатан бо мақсади маслиҳату машварат*); б) восита шудан, миёнҷӣ шудан; **дар миёна будан** мавҷуд будан, вучуд доштан; **муқоб. дар миён набудан.**

МИЁНАБУР مینه بېر *nig. миёнбур.*

МИЁНАВАЗН میانه وزن *варз.* дорои вазни на сабуку на гарон: **гӯштингири миёnavazn.**

МИЁНАГИР میانه گیر *:миёнагир* **кардан** касеро дар миён гирифта ба коре мачбур кардан, ба ўнасиҳат кардан, ўро сарзаниш кардан...

МИЁНАГӢ میانگي воқеъ дар байн, мобайнӣ.

МИЁНАГӮШТ میانه گوشت *одами* на фарбеху на логар.

МИЁНАДАРО میانه درا *nig. миёнрав.*

МИЁНАДАҲЛЕЗ میانه دهليز даҳлези мобайнни ду хона.

МИЁНАДЕВОР میانه دیوار *девори* як хона ё ҷои дигарро ба ду қисм ҷудокунанда, девори воқеъ дар байнни ду ҳавлӣ *ва ғ.*

МИЁНАҚАД میانه қад он ки қоматаш на баланду на паст бошад.

МИЁНАМУДДАТ میانه مدت *nав.* фосилаи замони на каму на зиёд; **барномаи миёnamuddat** барномае, ки аз ҷиҳати фарогирии вақт дар байнни барномаи қӯтоҳмуддат ва дарозмуддат воқеъ аст.

МИЁННАМӮҲЛАТ میانهمهلت нав., ниг.
 миённамуддат.

МИЁНАПАРВОЗ میانهپرواز нав. ба масофаи на дуру на наздик парвозкунанда, парвоз ба фосилаи миёна: **мушакҳои миёнапарвоз**.

МИЁНАРАВ میانнерو 1. он ки байни ду кас ё ду гурӯҳи бо ҳам носозгор рафтуо карда ба созиши онҳо мекӯшад, восита, миёнчӣ. 2. миёнчӣ дар байни харидору фурӯшандагӣ ё дар (алоқаҳои) миёни мардону занони сабукпо.

МИЁНАРАВАК میانهروک ғуфт, миёнрав, восита, далла.

МИЁНАРАВӢ میانهروی миёнчигарӣ, восита шудан; **миёнаравӣ** кардан ба миёна даромадан, восита шудан, миёнчигарӣ кардан.

МИЁНАСОЛ میانهسال ниг. **миёнсол**.

МИЁНАУМР میانهعمر ниг. **миёнсол**.

МИЁНАҲОЛ میانهحال на доро ва на камбағал; он ки ба табақаи байни дорою камбизоат мансуб аст; **бойи миёнаҳол** бойи на чандон давлатманд; **дехқони миёнаҳол** дехқони яқкаҳоҷагӣ, ки дар заминаш бо қувваи худ, бе кор фармудани муздор кор мекунад ва аз ҷиҳати бизоат байни дехқони доро ва дехқони камбағал меистад.

МИЁНАҲОЛОНА میانهحالانه 1. ба монанди миёнаҳолон, мисли миёнаҳолон: **миёнаҳолона зиндагонӣ** кардан; **зиёфати миёнаҳолона** зиёфати на чандон калон.

МИЁНАЧО(Й) میانهجا(ی) нуктаи мобайни чизе ё ҷое; мобайн: **миёнаҷои давра**, **миёнаҷои дарё**, **миёнаҷои деха**, **миёнаҷои майдон**, **миёнаҷои роҳ**, **миёнаҷои хона** (ҳавлӣ); дар **миёнаҷо...** дар миёна..., дар мобайни..., дар васати... .

МИЁНБАНД میانبند он чи бо он миёнро мебанданд (*аз қабили* рӯймоли миён, камарбанди миён).

МИЁНБАНДӢ میانبندی 1. бастани миён, камарро бастан бо чизе; **рӯймоли миёнбандӣ** рӯймол барои ба камар бастан. 2. *таър*. маросими рӯҳсат додани устои пешавар барои кори мустақилона ба шогирди худ; **зиёфати миёнбандӣ** зиёфате, ки ба муносабати маросими миёнбандӣ шогирди хунарёдгирифта барпо менамуд.

МИЁНБАСТ میانبست суфае дар миёнаи хона барои нишаст ё ҷизмонӣ.

МИЁНБУР//МИЁНАБУР میانبر//میانهبر миёнбур кардан роҳи қаҷу килебро монда рост рафтани, бо роҳи кӯтохтарин рафтани.

МИЁНГУ میانغۇ лаҳч. он ки миёни ў дард мекунад; **миёнғу шудан** дарди миён шудан.

МИЁНДАРД میاندرد 1. дарди миён, бемории камар. 2. гирифтори дарди миён, мубтало ба дарди камар.

МИЁНДАРИЙ میاندری 1. тахтаи миёнаи тиреза ё дар. 2. *нашр*. фосила (*ҷойҳои холии мобайни сутуни рӯзнома ва маҷалла*).

МИЁНДАШТИЙ میاندشتی мобайни дашт, миёнаи дашт.

МИЁНДОРӢ میانداری : **миёндорӣ** кардан *кит*. изҳори тафоҳур кардан, сарфарозӣ ва мумтозӣ намудан.

МИЁНКОЛӢ میانکالӣ 1. *мансуб ба Миёнкол* – водии байни Самарқанд ва Бухоро; **биринчи миёнколӣ** биринҷе, ки дар заминҳои Миёнкол мегираанд ва навъи оббардор ҳисоб мешавад. 2. бошандай Миёнкол.

МИЁНСАРОЙ میانسرای роҳрави калони болопӯшида аз дарвоза то рӯи ҳавлии биноҳои калон ва саройҳо; даромадгоҳи болопӯшидаи ҳавлиҳои калон.

МИЁНСОЛ میانسال он ки синнаш байни 30 ва 50 аст, он ки на пир асту на ҷавон, қаҳл.

МИЁНСОЛИЙ//МИЁНАСОЛИЙ میانسالی//میانهسالی 1. миёнасол будан. 2. дар миёнаи тобистон мепухтагӣ, меваи на пешпазу на дерпаз: **тарбузу ҳарбузҳои миёнсолӣ**.

МИЁНСŪРОХ میانسوراخ он чи дар мобайн сӯроҳ дорад, миёншикоф.

МИЁНТИҲӢ میانتهه ниг. **миёнхолӣ**.

МИЁНХОЛӢ میانخالӣ дарунхолӣ, ковок.

МИЁНЧИГАРИЙ میانجگرӣ восита шудан байни ду кас барои рафъи ихтилофе, васотат.

МИЁНЧӢ میانجӣ воситай байни ду кас, миёнарав.

МИЁНЧО(Й) میانجا(ی) ниг. **миёнаҷо(й)**.

МИЁНЧУДО میانҷада ба ду қисм ҷудокарда, аз

мобайн ба ду қисми баробар чудо шуда; **пули миёнчудо** пуле, ки аз миён ба ду тараф чудо карда шудааст ва дар мавридҳои зарурӣ бардошта мешавад.

МИЁНШИКАН میانشکن *maç*. кори саҳт, кори камаршикан: **мехнати миёншикан** меҳнати саҳти тоқатфарсо.

МИЁНШИКОФ میانشکاف 1. *nig.* **миёнсӯрох**. 2. *bof.* алочае, ки байни раҳҳояш як раҳи борики дуранг дорад.

МИЖА مژه мӯи канори пилки чашм; **мижа задан** беихтиёrona ва зуд-зуд мижахоро ба ҳам бастан ва қушодан (*аз тарс, ҳайрат ва г.*); **мижа назада** а) чашм напӯшида; нахобида; бедор; б) *киноя* *аз* чашм наканда; зехн монда, бо дикқат: **мижа назада нигоҳ кардан**, **мижа назада чашм дӯхтан**; **мижа ба мижа назадан** хоб накардан; хоб набурдан; бедор будан; ◇ **дар як мижа задан** дар як лаҳза, дар як дам; дарҳол; **мижа таҳ кардан** каме хобидан; **мижа ҳам накардан** а) ҳеч нахобидан, мижа таҳ накардан; б) натарсидан; парво накардан: **мижа ҳам нахӯрдан** а) тарсе ба дил роҳ надодан, натарсидан; б) парво накардан; ётибор надодан.

МИЖАЗАНИЙ مژه‌زنه *исми амал* *аз мижа задан*; **дар як мижазаний** дар як мижа задан; як лаҳза, дарҳол.

МИЖГОН مژگان *ҷ. мижа* (*ба шакли танҳо ҳам кор мефармоянд*): **мижгон(ҳо)и дарози ҷоншикор**, **мижгони сиёҳ**; *ба тариқи истиора*; **новаки мижгон**, **тири мижгон**, **ханҷари мижгон**, **захмии мижгон** шудан.

МИЖГОНДАРОЗ مژگان‌دراز дорои мижгонҳои дароз (*сурати зебоӣ*), он ки мижгонҳояш дароз-дароз аст (*яке аз сифатҳои зебоӣ*).

МИЗ میز таҳтаи ба чор пояи дароз устувор, чун як ҷузъи мебел, ки рӯи он чиз мегузоранд, ҳӯрок меҳӯранд ва хат менависанд: **мизи гирд**, **мизи дарозрӯя**, **мизи корӣ**, **мизи мудаввар**, **мизи хатнависӣ**, **мизи ҳӯрокхӯрӣ**, ба сари миз даъват кардан, дар паси миз нишастан, дар сари миз нишастан, **сӯҳбат дар гирди мизи мудаввар** *киноя* *аз* *сӯҳбат* дар вазъияти баробархӯқукии комили иштирик-кунандагон.

МИЗАЛЛА *a.* مظله‌دار *кит.* соябондор, чатрдор.

МИЗАЛЛАДОР مظله‌دار *кит.* соябондор, чатрдор.

МИЗБОН میزبان *соҳиби дастархон*, мөхмандор, *муқоб*. **мөхмон**.

МИЗБОНИЙ میزبانی *дар хизмати мөхмон будан*, мөхмандорӣ.

МИЗМОР I مزار *кит., мус.* най.

МИЗМОР II *a.* مضمار *кит.* майдони аспдавонӣ, чои пойга, аспрес.

МИЗОБ میزآب *кит.* обмӯрӣ, қубур, ғулба, лӯла.

МИЗОН *a.* میزان 1. тарозу. 2. миқдор, андоза, меъёр; **ба як мизон** ба як андоза; ба як қарор, як зайл; **аз мизон берун//зи мизон бурун** *аз* ҳад зиёд, беандоза. 3. *нуч.* номи арабии бурчи ҳафтум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ, моҳи ҳафтуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ «мехр» ном дорад ва он ба моҳҳои сентябр-октябр рост меояд.

МИЗОЧ I *a.* مزاج 1. сиришт, табиат, ниҳод. 2. ҳолат, аҳвол, вазъи табии бадан. 3. ҳусусияти ботинии табиии одам (*дар тибби қадим мизоч ҷоргони аст: балгамӣ, дамавӣ, сафроӣ ва савдоӣ*): **мизочи гарм ва сард**.

МИЗОЧ II *a.* مزاج *гуфт.* он ки аз хизмати чое ё касе мунтазам истифода мебарад, муштарӣ; ҳаридор (муштарӣ)-и доимӣ, фармоишгари доимӣ.

МИЗОЧДОН مراج دان шиносандай мизочҳо, донандай табиату мизочи одамон.

МИЗРОБ *a.* مضراب *mus.* олати майдаи чӯбӣ ё устухонӣ, ки бо он асбобҳои ториро (*аз қабили рубобу танбӯр*) менавозанд, нохунак, заҳма; **ба мизроб омадан** чӯр шудани соз ба оҳангӣ.

МИЗРОҚ *a.* مزرق найза, найзаи хурд.

МИЗЧА میزچه мизи хурд.

МИЙЯ میه *гуфт.* майна, мағзи сар; **мийя об кардан** *nig.* майна об кардан.

МИКНОС *a.* مکناس *кит.* ҷорӯб.

МИКОЛОГИЯ *ю.* میکالاگیه бахши илми ботаника ки замбӯруғҳоро меомӯзад.

МИКРОАВТОБУС *ю.* میکرو اوتابوس автобуси хурд.

МИКРОАНОСИР میکراعناصر 1. хурдтарин унсурҳо дар таркиби маҳлукот ва мавҷудот. 2. хурдтарин унсурҳои радиотехники.

МИКРОБ ю. میکراب хурдтарин организм, ки фақат бо заррабин дида мешавад мумкин ва сабаби пайдоиши беморӣ ё сирояти он аст.

МИКРОБИОЛОГИЯ ю. میکروبیاتلارگيي бахши биология, ки соҳт, инкишоф физиология ва дигар хусусиятҳои микроорганизмҳоро меомӯзанд.

МИКРОБИОЛОГӢ میکرابنالاگيي мансуб ба микробиология.

МИКРОБӢ میکرابи мансуб ба микроб.

МИКРОЗАРРА میکراذره зарраҳои дорои вазни хеле хурд дар механикаи квантӣ.

МИКРОИКЛИМ میکرالقیلم хусусиятҳои обу ҳавои ба худ хоси маҳалҳои чудогона (*дашт, ҷангал, ботлоқзор ва г.*).

МИКРОМАВЧ: میکراموج оташдони микромавҷ асбоби барқӣ барои тез пухтани ҳӯрок.

МИКРОМЕТР ю. میکرامتر *teх.* асбоби андозагирии дақиқи андозаҳои хаттӣ.

МИКРОН ю. میکران *teх.* воҳиди хосилавии дарозист, ки ба миллионяки метр (10^{-6} м.) баробар аст.

МИКРООРГАНИЗМ ю. میکرآرگنیزم *биол.* хурдтарин организми ҳайвонӣ ё наботӣ, ки фақат бо заррабин дида мешавад.

МИКРОСКОП ю. میکراسکاپ *nig.* заррабин.

МИКРОСКОПӢ میکراسکاپي мансуб ба микроскоп; он чи фақат бо микроскоп диданаш мумкин аст; хеле майда, ба назар нонамоён.

МИКРОФИЛМ ю. میکرافیلم акси хеле хурд гирифташудаи дастнавис, китоб *ва г.* дар навори фильм.

МИКРОФОН ю. میکرافان асбобе, ки лаппишҳои садоиро ба барқӣ табдил дода ба масофаи дур нақл мекунад; **микрофони озод маҷ.** микрофони дар байнин толори маҷлис гузошташуда ё ноогоҳона ба касе пешниҳодшуда, ки он шахс метавонад ба воситаи он озодона изҳори ақида кунад.

МИҚВАД а. مقود *кит.* 1. расан, аргамчин, каманд, ки аспу марқабро ба он баста мека-

шанд. 2. чилав, афсор.

МИҚДОР مقدار 1. шумор, адад, төъдод. 2. андоза, андозаи муайяни чизе; **микдоре** як миқдор; қадре, андаке; **ба миқдор** миқдоран, аз рӯи миқдор, **ба миқдори...** ба қадри... **ин миқдор** ин қадар; **чи миқдор** чи қадар, то чи андоза; **як миқдор** як қадар, қадре: андаке; **миқдор надоштан** бемиқдор будан, зиёду бешумор будан; **аз пайи миқдор давидан** дунбали зиёд кардани миқдор шудан; барои зиёд кардани андозаи чизе кӯшидан.

МИҚДОРАН a. مقداراً аз ҷиҳати миқдор, аз рӯи шумор.

МИҚДОРӢ مقداري мансуб ба миқдор: **тағиироти миқдорӣ;** **шумораи миқдорӣ** грам. шуморае, ки дар вақти шумур миқдори муайяни чизи ҳамчинро ифода мекунад.

МИҚЁС a. مقیاس 1. андоза, ҳаҷм; вусъат. 2. нисбати масофаи нуқтаҳо дар нақша, ҳарита ва ғ. бар масофаи ҳақиқии онҳо (мас., дар ҳаритаи ҷуғрофӣ ҷанд маротиба кам карда нишон додани фосилаи аслии маҳалле); дар миқёси... дар сатҳи...: дар миқёси байналхалқӣ, дар миқёси ҷумхурӣ, шаҳр ва ғ.

МИҚНАА//МИҚНАӢ//МИҚНОӢ a.

مقنهه//مقناع *кит.* ҷодири занон, сарандоз, саргирак.

МИҚНОТИС ю. مقتنهس магнит, оҳанрабо.

МИҚНОТИСӢ مقتنهسى мансуб ба миқнотис, магнитӣ, оҳанрабой.

МИҚНОӢ مقتنه *nig.* миқнаа.

МИҚОТ a. میقات *кит.* 1. вақти аз рӯи ваъда муайян шуда; вақти кор. 2. ҷои аз рӯи ваъда муайян шуда, ваъдагоҳ. 3. д. мувофиқи эътиқоди истроилиён вақт ва ҷои ваъда, ки Ҳудо дар он ҷо бо Мӯсо ваҳӣ фиристондааст. 4. д. ҷои муайяни эҳромбандии ҳочиён дар маросими ҳаҷ.

МИҚРАА a. مقرعه *кит.* тозиёна, дарра, қамчин.

МИҚРОЗ a. مقراض қайчӣ, дукорда.

МИҚРОЗА a. مقراضه *кӯн.* навъе аз пайкони (тири) душоха.

МИҚТАӢ a. مقطع *кит.* олати буранда (*ҳамчун корд, қайчӣ*).

МИЛ I a. میل 1. ҷӯбҷаи нӯғборик барои сурма

кашидан ба чашм, сурмачӯб, милаҷӯб. 2. сиҳи филизӣ, сиҳи лӯлашакли дароз: **мили араба** меҳваре, ки дар ду тарафаш чарх шинонда шудааст; **мили соат** акрабақҳои соат, ки соат ва дақиқаро нишон медиҳанд. 3. лӯлаи тирбарояндаи олатҳои оташ-фишон: **мили милтиқ, мили таппонча, мили туфанг;** ◇ **мили кашидан** (*ба ҷаҳами қасе*) таър. мили оҳаниро дар оташ тафсонда, ба ҷаҳами қасе кашида, ўро нобино кардан; қӯр кардан. 4. *гуфт.* ҷумаки бастукушои қубурҳои обрасонӣ, нӯги лӯлаи оби оташнишонӣ: **мили баки бензин, мили об(-и) хунук.**

МИЛ II a. میل воҳиди паймоши тӯл, ки тақрибан ба ҷор ҳазор қадам баробар буд: **мили англсӣ** (1609 метр), **мили баҳрӣ** (1852 метр), **мили ҷуғрофӣ** (1420 метр).

МИЛА I میله 1. сутуни начандон дарозе, ки барои аломати масофаи мил ва дигар воҳидҳои паймоиш дар канори роҳҳо мешинонад. 2. *nig.* **МИЛ I, 3.**

МИЛА II میله *гуфт.* дастаи мӯйҳои майдон бофташудаи сари занону духтарон, мила.

МИЛАЛ a. ملل ҷ. **МИЛЛАТ;** **Созмони Милали Муттаҳид** *nig.* **СОЗМОН.**

МИЛВОҲ a. ملوح *кит.* парандае, ки вақти шикор барои фиреб дода овардани мурғони дигар ба дом баста мемонанд, пойдом.

МИЛДАРОЗ میلدار *nig.* **дарозмил:** тӯпи милдароз.

МИЛИСА лот. میلسه *гуфт.* милитсия.

МИЛИСАХОНА ملیسەخانه *гуфт.* идораи милитсия; шӯъбаи милитсия.

МИЛИТАРИЗАТСИЯ лот. میلیتیریزتسیه ҷ. ҳарбӣ кардани тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва ҷамъиятии мамлакат ба мақсади тайёрӣ ба ҷангҳои горатгарона ва бурдани ҷунун ҷангҳо.

МИЛИТАРИЗМ фр. میلیتیریزم ҷ. сиёсати иртиҷоии давлатҳо, ки ба зиёд кардани қувваҳои ҳарбӣ ва тайёрӣ ба ҷанг нигаронида шудааст (*одатан бо мақсади истилогарӣ*).

МИЛИТАРИСТИЙ میلیتیریستی *mansub* ба милитаризм; ҷангҷӯйӣ.

МИЛИСИОНЕР лот. میلیستنایر ҷ. он ки дар идораи милитсия кор мекунад, корманди милитсия.

МИЛИТСИЯ лот. ملیتیسیه 1. муассисаи маъмурӣ барои муҳофизати тартиботи ҷамъияти ва таъмини бехатарии шаҳрвандон ва молу мулки онон; **шӯъбаи милитсия.** 2. умуман шахси мансуб ба ин муассиса.

МИЛК I a. ملک *nig.* **мулк.**

МИЛК II ملک канори ҷизе; решагоҳ ва буни ҷизе; **милки дандон** гӯшти буни дандонҳо, ки решавандаи дандонро нигоҳ медорад; **милки ноҳун** сафедии буни ноҳун; **милки ҷашм** канори пилки ҷашм, ки мижгон он ҷо баромадааст.

МИЛКАК ملک *tib.* бемории пӯст, ки дар гирди ноҳуни ангушт пайдо мешавад.

МИЛҚДОР I ملکدار *nig.* **мулқдор.**

МИЛҚДОР II ملکدار дорои милк, канорадор, дорои бун.

МИЛЛАТ a. ملت 1. қӯн. дин, мазҳаб. 2. ҷ. умумияти таъриҳан ба ҳам омадаи мустаҳками одамон, ки дар заминай умумияти забон, марзу бум, ҳаёти иқтисодӣ ва соҳти равонии онҳо фароҳам омадааст: **баробарҳуқуқии миллатҳо, намояндагони миллатҳои гуногун.**

МИЛЛАТГАРО ملتگرا ҷ. пайрави мағкура ва сиёсати миллатгарӣ, миллатчӣ.

МИЛЛАТГАРОЙ ملتگرایи мағкура ва сиёсати иртиҷоӣ дар муносибат ба миллатҳои дигар ва имтиёзному бартар шуморидани миллати худ аз миллатҳои дигар.

МИЛЛАТПАРАСТ ملتپرسӣ дӯстдори миллати худ.

МИЛЛАТПАРАСТӢ ملتپرسټي миллатпараст будан, миллати худро дӯст доштан.

МИЛЛАТЧИГӢ ملتچیگی *nig.* **миллатгарӣ.**

МИЛЛАТЧӢ ملتچی *nig.* **миллатгаро.**

МИЛЛИАРД фр. میلیئر *даҳ* ҳазор миллион, 1 000 000 000.

МИЛЛИАРДЕР фр. میلیئر دیر соҳиби миллиард ва беш аз он пули роиҷи қишвараш; сармоядори қалон ва хеле давлатманд.

МИЛЛИГРАММ лот. میلیگرم ҷ. воҳиди ҷонаки вазн, ки аз ҳазор як ҳиссаи грамро ташкил медиҳад.

МИЛЛИМЕТР лот. میلیمتر ҷ. воҳиди андозагирии дароzi, ки ба аз ҳазор як ҳиссаи метр баро-

бар аст.

МИЛЛИМЕТРИ میلیمتری *mansub ба миллиметр.*

МИЛЛИОН *фр.* میلیون 1. ҳазор бор ҳазор, 1 000 000. 2. адади бисёр зиёд; **миллион-миллион** миллионҳо; ниҳоят бисёр; хеле зиёд; бешумор: **миллион-миллион одам иштирок кард.**

МИЛЛИОНЕР *фр.* میلیونر 1. он ки сарваташ ба як миллион мерасад. 2. *маҷ.* хеле сарватманд.

МИЛЛИШАКЛ он чи шаклан миллий бошад; **маданияти миллишакл** маданияти шаклан миллий.

МИЛЛИЯТ *a.* ملیت 1. мансуб будан ба ягон миллиат ва халқ; сифат ва хислатҳои хос ба як миллиат. 2. миллиат.

МИЛЛӢ میلی *mansub ба миллиат;* ҳар чизи марбут ба миллиат: **масъалаи миллий,** **сиёсати миллий,** **гӯштини миллий,** **даромади миллий,** **бонки миллий,** **либоси миллий,** **мактаби миллий,** **рӯҳи миллий,** **тақсимоти ҳудуди миллий,** **ташкили ҳукумати миллий,** **миллий кардан//миллий кунонидан:** аз моликияти ҳусусӣ ба моликияти давлатӣ гузаронидани муассисаҳои қалони саноатӣ, замин ва умуман ягон соҳаи ҳочагии халқ.

МИЛМИЛАК مملک *гуфт.* милли-милткунанда; **чароғаки миллилак** чароғаки сиёҳи пилтасӯз.

МИЛОВ *кит., кӯн.* шогирд.

МИЛОВИЯ *кит.* میلاد *мелод.* пуле, ки ба шогирд медоданд, шогирдона, ҳаққи хидмати шогирд.

МИЛОД *a.* میلاد *nig.* мелод.

МИЛОДӢ *nig.* мелодӣ.

МИЛОК *a.* ملاک *кит.* 1. қисми асосии чизе, мояни асосии чизе, асли чизе. 2. меъёр, маҳак.

МИЛТАС//МИЛТОС ملتاس//ملتوس *nig.* **милт-**милт; **милтос** задан милт-милт кардан; лип-лип дар гирифтан; ◇ **милтас** задани чашм саҳт ҳарисона нигоҳ кардан касе ба чизе.

МИЛТИК ملتق *силоҳи дастии оташвишонӣ* бо милаи дароз, туфанг: **милтиқи панҷтира,** **милтиқи пилтагӣ,** **кундуқи милтиқ,** **сарнайзайи милтиқ,** **милтиқро сарозер овехтан,** **милтиқро ба пеши рӯи ҳуд бардоштан,** **ба милтиқ тирҷой додан,** **милтиқ дар даст омадан;** **милтиқи даҳанпур** милтиқи қадимае, ки тир аз даҳани

милаш чо карда мешуд; **милтиқи думила** милтиқи шикорӣ, ки ду милаи пайваст дорад.

МИЛТИҚАНДОЗӢ ملتقاندزی *тарзи тирпарронӣ* аз милтиқ, тариқи тирандозӣ аз милтиқ.

МИЛТИҚДОР ملتقدار *он ки бо милтиқ ё туфанг мусаллаҳ аст,* шахси мусаллаҳ бо милтиқ, туфандор.

МИЛТИҚНОК ملتقناک *nig.* **милтиқдор.**

МИЛТИҚПАРРОНӢ ملتیقپرانی *nig.* **милтиқ-андозӣ;** тир ҳолӣ кардан аз милтиқ; тирхоли-куни дутарафа аз милтиқ.

МИЛТИҚСОЗ ملتقساز *устои созандай милтиқ, туфангсоз.*

МИЛТИҚСОЗӢ ملتقسازی *касбу кори милтиқсоз.*

МИЛТИРАС//МИЛТИРОС ملترس//ملتراس *nig.* **милт-милт;** **милтирос** задан лип-лип карда сӯҳтан, гоҳ-гоҳ пайдо шудани нур ва рӯшной.

МИЛТ-МИЛТ ملتملت *калимаи тасвири лип-лип,* **милт-милт** сӯҳтан заиф ва камнур сӯҳтан(-и ҷароғи сиёҳ); **милт-милт миҷа задан** базӯр ва гоҳ-гоҳ миҷаро бастану кушодан.

МИЛТ-МИЛТКУНОН ملتمنکنان *феъли ҳол از милт-милт کارдан;* лип-липкунон.

МИЛЧӮБ میلچوب *nig.* **мил I,** 1.

МИЛХ *a.* ملح *кит.* намак.

МИМ میم номи ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (م) ки дар хоти ҳозира ба ҳарфи «م» ифода карда мешавад ва дар хисоби ҷумалу абҷад қимати ададиаш ба 40 баробар аст; ◇ **لومу мим нагуфтан** ҳеч нагуфтан, эътиroz накардан, хомӯш истодан.

МИМОЗА *ю.* میمازه *бот.* навъи растани минтақаи ҳора, ки дар шакли гиёҳҳои бисёрсола, бутта ва дараҳт вомехӯрад ва барги баъзе намудҳои он ба сӯи рӯшной ва гармӣ рӯ меоварад.

МИН *a.* من *кит.* **пешоянд** ба маънои «аз»; **дар қалимаҳои мураккаб,** **ибора ва ҷумлаҳои арабӣ меояд:** **минҷумла** аз ҷумла; **минбаъд** баъд аз ин; **минҳайси** аз ҷиҳати...

МИНА *фр.* مینه ҳ. гулӯлаи таркандаи маҳсус, ки одатан дар зери хок ё об пинҳон карда мешавад ва бо расише метаркад: **минаи зериобӣ**, **минаи зиддитанкӣ**, **мина гузоштан**, **мина таркидан**.

МИНААНДОЗ مینه‌انداز ҳ. 1. тӯп ва аслиҳаи дигар барои партоби минаҳо, миномет; **тӯпи минаандоз**. 2. он ки аз минаандоз нишон мегирад, аскари минаандоз.

МИНААФКАН مینه‌افکن ҳ. киштии ҷангӣ барои бо торпедаҳо зада нобуд кардани душман: **киштии минаафкан**.

МИНАГУЗОР مینه‌گذار ҳ. аскар ё мутасаддии гузоштани минаҳо барои дар мавқеаш нобуд кардани душман ё барои гирифтани пеши роҳи ҳуҷуми он; **киштии минагузор** киштие, ки минаҳои зериобӣ мегузорад.

МИНАГУЗОРИ مینه‌گذاري исми амал аз **мина гузоштан**.

МИНАССА *a.* منصه کит. 1. ҷои зуҳур ва намоён шудани чизе; **минассаи зуҳур** маҳалли зуҳур, маъраз, мазҳар. 2. таҳт ё курсӣ, ки арӯсро ороста, болои он шинонда, ба домод ва дигарон нишон медиҳанд.

МИНАЧӮЯК مینه‌جویک ҳ. асобоб барои дар-ёфтани кашф кардани минаҳои зери обу хок гузоштаи душман.

МИНБАР *a.* منبر ҷойгоҳи баланд барои суханронӣ ё ваъзгӯй: **минбари анҷуман**, **минбари ваъз**, **минбари ҷаҳон**, **минбари баланд** нутқ **кардан**, ба **минбар баромадан**.

МИНБАҶД *a.* من بعد پاس аз ин, баъд аз ин; дар оянда; **минбаҷд ҳам** дар оянда ҳам.

МИНБАҶДА من بعد баъдина, оянда: он чи дар оянда карда мешавад: **давраҳои минбаҷда**, **кори минбаҷда**, **тараққиёти минбаҷда**.

МИНВОЛ *a.* منوال тавр, тарз, тарик; **ба ин минвол // бад-ин минвол // ба ҳамин минвол** ба ин тарз; ба ҳамин қарор.

МИНГБОШӢ *m.* منگ باشی таър. унвони ҳарбию маъмурий, ки дар Осиёи Миёна (*дар баъзе ҳониҳо*) ва дар Эрону Ҳурносон ба сардори ҳазор савораи ҳарбӣ итлоқ мешуд, мири ҳазор.

МИНЕРАЛ *фр.* مینیرل مانсиб ба **минерал**; *nig.* маъдан.

МИНЕРАЛӢ مینیرل مانсиб ба **минерал**; *nig.* маъдан.

МИНЕРАЛОГИЯ *фр.* مینیرلاگيه *nig.* маъданшиносӣ.

МИНИАТЮРА//МИНЁТУР *ut.* مینیاتوره / مینیاتور *санъ.* 1. расмҳои нағису марғуби ҳурдҳаҷм дар дастнависҳо ва китобҳои қадимӣ. 2. асари бадеии ҳурдҳаҷм; саҳнаҳаҳои мусиқӣ ё рақсӣ: **театри миниатюра**.

МИНИМУМ *лот.* مینیموم 1. маҷмӯи дониш ва фанҳое, ки барои мутахассиси дараҷадори соҳае шудан омӯхтанини онҳо ҳатмист: **минимумҳои номзадӣ**. 2. микдори ниҳоят кам, микдори камтарин, ҳадди ақал(л), камина.

МИН҆ҚАЛО(Ӣ) منقلای *кит., т.-м.* фавзи пешоҳанги лашкар.

МИН҆ҚОР *a.* منقار نӯли мурғону парандагон; **минқор задан** нӯл задан.

МИН҆ҚОРГОХ منقارگاه ҷои нӯлзаний, ҷои **минқор** задан.

МИН҆ҚОШ منقاش анбурча; мӯчинак.

МИННАТ *a.* منت 1. **некӣ**, эҳсон, марҳамат. 2. *кит.* шукр, сипос; **миннат** **кардан** сипосгузорӣ **кардан**, **миннатдорӣ** **кардан**. 3. некӣ ё эҳсони дар ҳаққи касе **кардаи ҳудро** ба ёди вай овардан ва ба рӯи вай задани кас: **бе музду миннат** музд нагирифтаву **миннат** **карда**; **миннат бардоштан//бори миннат(-и касеро)** **кашидан** зиллату ҳории некии **касеро** **кашидан**, барои некии **касе** ҳудро аз вай қарздор ҳис **кардан**; **миннат гузоштан** (**кардан**, **ниҳодан**) **ба қасе** некии дар ҳаққи **касе** **кардаи ҳудро** ба вай ёдовар **карда**, ба гарданаш бор ниҳодан; ◇ **миннат ба ҷонам** бе ҳеч гуна **миннатгузорӣ**, бо ҷону дил (*дар мавриди ягон некӣ кардан ба қасе мегӯянд*).

МИННАТБАРДОР منتبردار аз **касе** бо коре муттаҳам шудан, **миннати** **касеро** **бардоштан**.

МИННАТГУЗОРИ منتگذاري исми амал аз **миннат гузоштан**; ба **касе** некие **карда**, баъд ба мавриди бемаврид онро ба ёди вай овардан.

МИННАТДОР منتدار он ки аз некии ба ҳаққи **худаш** **кардаи қасе** ҳурсанд ва сипосгузор

аст; **миннатдор будан (шудан)** аз касе сипосгузор будан аз касе барои некие, ки кардааст; **миннатдор кардан касеро** дар ҳакки касе некие карда, ӯро мамнун ва сипосгузор намудан.

МИННАТДОРӢ منتداری изхори хурсандӣ ва сипосгузорӣ аз касе барои некии кардааш, сипосгузорӣ: **бо миннатдории бепоён (ё зиёд), бо ҳисси миннатдорӣ; миннатдорӣ изхор кардан (ё намудан) // изхори миннатдорӣ кардан** хурсанд ва сипосгузор будани худро баён кардан барои некиаш ба касе.

МИННАТДОРОНА منتدارانه бо миннатдорӣ; аз рӯи сипосгузорӣ; миннатдор шуда: **нигоҳҳои миннатдорона, табассуми миннатдорона, бо оҳанги миннатдорона, миннатдорона нигаристан.**

МИННАТПАЗИР منتبذیر *nig.* **миннатдор; ба ҷон миннатпазир будан** ниҳоят миннатдор будан, бисёр сипосгузор будан (*изхори сипоси бепоён*).

МИННАТПАЗИРИ منتبذیر *nig.* **миннатдорӣ.**

МИНО I مینا 1. шиша, обгина; шишаи рангин ва нақшин. 2. зарфи шишагӣ; обгина (*барои шароб*). 3. маҷ. кабуд, осмонранг; сабзранг; **гули мино** *nig.* **марворид; занбури мино** *киноя* аз осмони кабуд. 4. моддаи шишагӣ ё чинии чилодор, ки барои андудану рӯкашии сафолҳо ва зарфҳо истифода мешуд, сир: **мино кардан.**

МИНО II مینا *кит.* манораи баланди чароғдор, ки барои ба киштиҳо нишон додани роҳи бехатар дар соҳили баҳр месоҳтанд.

МИНОБОН مینابان посбони мино.

МИНОГАР میناگر он ки ба рӯи чизе сир медавонад, сирдавон.

МИНОГУН میناگون маҷ. кабуд, осмонранг; сабзранг: **осмони миногун.**

МИНОӢ مینای 1. **mansub ба мино;** кабуд, осмонранг; **чархи миноӣ** *киноя* аз осмони кабуд. 2. миноандуда, сирдор, сирдавонда.

МИНОКОРӢ میناکاري бо мино андудан, сирдавонӣ, сирдиҳӣ: **минокорӣ кардан.**

МИНОМЁТ *r.* مینامیات *nig.* **минаандоз** 1.

МИНОМЁТЧӢ مینامیاتچی *nig.* **минаандоз** 2.

МИНОР лот. مینار мус. пардаи мусиқӣ, ки аз севозаи хурди хузновар иборат аст, **муқоб.** **мажор.**

МИНОРАНГ مینارنگ осмонранг, кабудтоб; **чархи миноранг** осмони кабуд.

МИНОФОМ مینافام *nig.* **миноранг.**

МИНТАҚА *a.* 1. камарбанд, миёнбанд. 2. ҷуз. як қисми (қитъаи) дар байни ду хати арз воқеи рӯи Замин, ки аз ҷиҳати иқлим фарқ мекунад: **минтақаи ҷанубӣ, минтақаи шимолӣ.**

МИНТАҚАВӢ منطقه‌ی مانسوب ба минтақа 2: **вақти минтақавӣ.**

МИНТАҚАТУЛБУРУ҆Ч *a.* منطقه‌ی البروج *nuc.* доираест, ки Замин ҳаракати худро дар он анҷом медиҳад ва он ба 12 қисмат (бурҷ) ҷудо мешавад: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Даљв, Хут. Муддати гузаштани замин аз яке ин 12 қисмат(бурҷ) ба як моҳи шамсӣ баробар аст ва ҳар моҳи шамсӣ ба номи ҳамон бурҷ номида мешавад.

МИНУ//МЕНУ مینو *kit.* 1. д. олами улвӣ; фалак. 2. биҳишт, ҷаннат. 3. муҷаррад.

МИНФАҲ *a.* منفخ *kit.* дами оҳангари.

МИНҲАР//МИНҲОР *a.* منخر//منخار *kit.* сӯроҳи бинӣ.

МИНҲАТ *a.* منحت *kit.* ато, бахшиш.

МИНҲОЧ *a.* منهاج *kit.* роҳи рост ва васеъ, роҳи қалон.

МИНЧОҚ//МУНЧОҚ *m.* منچاق *gufm.* донаҳои гирда ё ба шакли дигари аз шиша ё сангҳои дигар соҳташудае, ки ба ришта кашида барои зинат ба гардан меовезанд.

МИНЧАЛ *a.* منجل *kit.* дос; **минчал задан** даравидан бо дос.

МИНЧУМЛА *a.* من جمله аз ҷумла, аз он ҷумла.

МИНШАФА *a.* منشفه *kit.* сачоқ, дасторе, ки рӯи таомро ба он мепӯшонанд.

МИОД//МЕОД *a.* میعاد *kit.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. вақти ваъда, замони ваъда, мавъид. 3. мулоқот, воҳурӣ.

МИОДГОҲ میعاد گاه ваъдагоҳ.

МИОКАРД лот. میئاکرد *биол.* мушаки дил.

МИОКАРДИТ лот. میئاکرديت *тиб.* илтиҳоби мушаки дил.

мир میر *асоси замони ҳозира аз мурдан.*

МИР *a.* میر [кӯтоҳшудаи амир] *таър.* 1. лақаби сайидҳо. 2. ҳокими ягон вилоят (*дар тақсимоти маъмурии аморати Бухоро*). 3. мансаби маъмурию ҳарбӣ дар хониҳои Бухоро, ки чун қоида сардори дастае таъйин мешуд: **мири асас**, **мири шаб** (ё **миршаб**), **мири ширкор**. 4. ҳокими шаҳр, раиси шаҳр.

МИРА میره *кӯн.* хоча, соҳиб.

МИРВАҲА *a.* مروحه *кит.* бодбезак, бодбезан.

МИРҒАЗАБ میرغصب *таър.* он ки ҷазои аз тарафи амир муайяншударо бо ҷӯб задан ичро мекард ё ҷӯб зада бандиҳоро ба иқрор маҷбур мекард.

МИРЗО [кӯтоҳшудаи амирзода] 1. котиби ягон идора, котиб, муншиӣ, дабир. 2. *таър.* лақаби шоҳзодагони сайиднасаб, ки дар охири номашон зикр мешуд (*мас.*, Иброҳим-Мирзо). 3. дар гузашта ба аввали номи одамони ҳатдор ва хушнавис илова мешуд (*мас.*, Мирзо Абдуллоҳиди Мунзим).

МИРЗОБОШӢ میرزاباشی *таър.* сарвари котибон дар аморати Бухоро; раиси мирзохона, *ниг.* мирзохона.

МИРЗОДИКАК میرزادکک *гуфт.* бозичаи бачагона, ки агар хобонед, боз худаш меҳезад.

МИРЗО(Г)Ӣ میرزابی//میرزاگی *котибӣ;* вазифа ва амали мирзо.

МИРЗОХОНА 1. میرزاخانه *чио кори мирзоҳо.* 2. *таър.* идораи маъмурият дар тартиботи маъмурии аморати Бухоро.

МИРИМУШОН میرموشان *биол.* ҷонвари ҳазандaeст, қалонтар аз муши ҳонагӣ, рангаш ҳоқистарии зардчатоб, муши хурмо, росу.

МИРИҲАЗОР میرهزار *таър.* сардори дастаи ҳазорнафарии сарбозон дар аморати Бухоро.

МИРИШИКОР میرشکار *ниг.* **миршикор.**

МИРӢ 1. *таър.* мансаб ва вазифаи мир. 2. *кӯн.* воҳиди пули майдai Осиёи Миёна, ки ба ҷоряки танга баробар буд; **як мирӣ ҳам надоштан** *киноя аз ҳеч пул надоштан.*

МИРКАН *a.* مرکن *кит.* тағораи ҷомашӯй, ла-

ган.

МИРОБ میراب он ки ба тақсимоти об назорат мекунад; он ки мутасаддии обёрии кишзор аст.

МИРОБӢ میرابӣ вазифа ва амали мirob.

МИРОН(И)ДАН میراندن//میرانیدن *тарзи бавоситаи мурдан;* мурондан, дучори марг гардонидан.

МИРОХУР میرآخور 1. *таър.* маъмур ва мутасаддии аспхона; сардори саисон ва саисхонаҳои давлатӣ (яке аз мансабҳо дар дарбори амironи Бухоро). 2. *кӯн.* саис, асп-бон.

МИРРИХ *a.* مریخ *нуҷ.* яке аз сайёраҳои манзумай Офтоб аст, ки дар осмон равшани сурханг метобад, Баҳром.

МИРРИХНАБАРД مریخنبرد *кит.* ҷангҷӯй, ҷанговари далер, разманда.

МИРСАНҶАЛӢ//МИРСАНҶА҆Р میرسنجلی//میرسنجري *бот.* навъи зардолуи ширини сершира.

МИРСОД *a.* مرصاد *кит.* 1. ҷои дидбонӣ, дидбонгоҳ. 2. роҳи васеъ, роҳи калон.

МИРСОТ *a.* مرسات *кит.* лангари киштӣ.

МИРУК میروک *кит.* мӯрча, як навъ аз мӯрча, ки бол дорад, мӯрчаи болдор.

МИРФАҚ *a.* مرفق *оринҷ.*

МИРҶАЛ *a.* مرجل *кит.* деги калони мисин; дег.

МИРШАБ میرشب *таър.* мансаби ҳарбию маъмурӣ ва соҳиби ин мансаб дар шаҳру нохияҳои Осиёи Миёна, ки риояи тартиботи муқарраркардаи аморат ва хониҳоро назорат мекард, сардори шабгардҳо; сардори политсия дар аморати Бухоро.

МИРШАБХОНА میرشبخانه *таър.* ҷои кори миршаб; бошишгоҳи шабгардҳо; маҳкамаи политсия (*дар тақсимоти маъмурии ҳукумати подшоҳии рус дар Туркистон*).

МИРШИКОР میرشکار *таър.* 1. бонигари ҷонварон ва парандоҳои шикории амiron ва сарватмандон. 2. саис, аспбон.

МИРШИКОРӢ میرشکاري *1. вазифа ва кори миршикор. 2. аспбонӣ, саисӣ; миршикорӣ кардан аспбонӣ кардан.*

МИРЬОТ *a.* مرآت оина, ойина.

МИС مس унсури химиявист, ки филизи сурхарангги бисёр саҳт буда, дар техника ба кор мерарад, аз он зарфҳои гуногун месозанд: **табаки мис, қӯзай мис; мис барин тафсидан** монанди филизи мис зуд ва ба осонӣ тафсидан; ♀ **миси касеро баровардан** сирри касеро ошкор кардан; фиребу найранги касеро фош кардан; **миси кор баромадан** сирри касе ошкор шудан.

МИСБОР مسبار *кит.* 1. *тиб.* мили оҳанӣ, ки ба ҷароҳат меҳаланд, то чи қадар чуқур будани онро фаҳманд; пилтапахта ё порчаи матоъ, ки ба даруни ҷароҳат метузоранд. 2. *нав.* асбоб барои таҳқики узвҳои даруниҷ ва тоза кардани меъдаи одам, зонд.

МИСБОҲ *a.* مصباح *кит.* 1. ҷароғ. 2. қадаҳ барои нӯшидани шароби сабӯҳӣ.

МИСВОК *a.* مسواک чӯбҳои хушбӯи лӯнда-тарошида, ки онро ба ҷои лифи дандоншӯй ба дандонҳо молида дандонро пок мекарданд; лифи дандон, дандоншӯяк.

МИСГАР مسگر устое, ки аз мис ашёи гуногуни рӯзгор месозад.

МИСГАРИЙ مسگرӣ 1. қасбу кори мисгар; ҳунари аз мис соҳтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. 2. растаи мисгарон.

МИСГУДОЗ مسگداز он ки мис об мекунад; мисобкунанда.

МИСГУДОЗӢ مسگدازӣ амали мисгудоз; об кардани мис; гудохтани мис.

МИСДОҚ *a.* مصدقاق қасе ё ҷизе, ки далели сидқи кор ва сухани қасе бошад, гувоҳ, исбот, далели ростии сухане; **ба мисдоқи...** гуфт. ба монанди..., аз қабили..., мисли...

МИСИН مسین *nig.* **мисӣ:** косаи мисин, офтобаи мисин, **тоси мисин.**

МИСИНА مسینه зарфҳо ва асбоби рӯзгори аз мис соҳташуда.

МИСИНАҚӮБӢ مسینه‌کوبӣ бо даст ва ба воситаи ҷизе ба асбоби мисин зада баровардани овози ҷаравангос, ки одатҳои хуроғӣ буда, дар вакти гирифтани моҳ анҷом дода мешуд.

МИСӢ مسى **мансуб ба мис;** аз мис соҳташуда, мисин.

МИСКИН *a.* مسکین 1. факир, бенаво, бечиз, қашшоқ; **муњиму мискин** дорою камбағал. 2. тамоман аз тобу тавонмонда, нотавон, очиз; бечора.

МИСКИНӢ مسکینی 1. факирӣ, бенавоӣ, қашшоқӣ. 2. нотавонӣ, очизӣ; бечорагӣ.

МИСКИННАВОЗӢ مسکین‌نوازی лутфу марҳамат ба бечорагон; мададу ёрӣ ба бенавоён.

МИСКИНХОНА مسکین‌خانه *taър.* хонае, ки дар он барои бечорагону бенавоён ҳӯрок меоварданд.

МИСКУЛОҲ مس کلاه *nig.* **тоскулоҳ.**

МИСҚАБ *a.* مثقب *кит.* парма.

МИСҚАЛ *a.* مصلق *кит.* асбоби сайқалдихӣ.

МИСҚОЛ *a.* متقال 1. қӯн. воҳиди ҷенаки вазни ҷизҳои майдо, ки асосан ба 4,68 гр. баробар буд; 2. сангиг тарозу.

МИСҚОЛӢ متقالي 1. **мансуб ба мисқол;** баробари як мисқол. 2. докай нозуки тунуки аълосифат: **саллаи мисқолӣ.**

МИСЛ *a.* مثل монанд, назир, ҳамто, чун; **мисли پештара** ба монанди собиқ, пештара барин; **ба мисли...** монанди..., назири..., чун; **мислу монанд надоштан//мисл надоштан** беназир будан, ҳамто надоштан; ягона.

МИСМОР *a.* مسмар *кит.* мехи филизӣ; мех; **мисмор кардан** мех зада маҳкам кардан.

МИСОҚ *a.* میثاق *кит.* аҳд, паймон.

МИСОЛ *a.* مثل 1. ҳодисаи ҷудогона ё ҷизе, ки барои эзоҳ ё исботи фикре шаҳодат дода мегавонад ё чун намуна оварда мешавад, қиёс. 2. кор ё рафтore, ки барои тақлид ва тақрор намуна шуда мегавонад: **мисоли ибрат.** 3. монанд, шабех, назир, мисл. 4. *кит.* фармони подшоҳ, маншур, ҳукм; **мисол додан** фармон додан, амр кардан, **ба мисоли** ба монанди..., мисли..., шабехи...; **мисол овардан** аз байнӣ як гурӯҳ ё табақаи ҳамчинс ва монанд якеро гирифта, барои исботи муддаи ҳуд нишон додан.

МИСОС *a.* مساس *кит.* молидан, судан бо даст.

МИСОҲАТ *a.* مساحت *кит.* андозагирии замин, заминпаймойӣ, танобкашӣ.

МИСОҲАТГАР مساحت‌گر *кит.* андозагари за-

мин, ченкунандай замин, паймояндаи замин.

МИСР *ا.* مصر 1. кит. сарҳади байни ду замин. 2. кӯни шаҳр. 3. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик воқеъ аст.

МИСРАНГ مس رنگ монанд ба ранги мис.

МИСРАЬ *ا.* مصر 1. кит. ҳар табақаи дари дутабака. 2. адш. нисфи як байт, як сатри шеър.

МИСРӢ مصری мансуб ба Миср; пахтаи мисрӣ навъи пахтаи маҳиннаҳ.

МИСРОН مسران милаи ғафси оҳанин як нӯгаш пахн барои зада шикастани чизҳои саҳт ва истифода кардан чун фишанг.

МИССИОНЕР фр. میسیانر он ки барои ташвиқи дине (*mas.*, *дини исавӣ*) ё даъват ба он дин ба мамлакатҳои бегона (*mas.*, *гайриисавӣ*) фиристода мешавад.

МИСТАР *ا.* مسلط 1. асбоби сатркашии аз қоғази ғафси саҳт ва риштаи абрешим соҳташуда, ки риштаи онро бо сиёҳие ранг карда, рӯи саҳифаи навишташуданӣ гузошта дасткаш мекарданд ва дар натиҷа рахҳои рост рӯи саҳифа нақш мегузошт; хаткаш, ҷадвал. 2. қоғази рах-раҳест, ки барои боло-ву поин нарафтани сатр дар вақти навиштан дар зери қоғаз мегузоштанд.

МИСТИКА میستیکہ эътиқоди динии боварӣ ба мӯъцизаи илоҳӣ ва кувваи фавқуттабӣ, ирфон.

МИТИНГ англ. میتینگ *nig.* гирдиҳамоӣ: митинги серодам, митинг барпо кардан (гаштан), митинг гузаронидан.

МИТҖОЛ *ا.* متقال боғ. ҳомсуф.

МИТҖОЛӢ متقالی мансуб ба митқол; ҳомсуф будан: либоси митқолӣ.

МИТРАД *ا.* مطرد қит. найзаи хурди шикорӣ.

МИТРАҚА *ا.* مطرقه қит. болғаи оҳангарону мисгарон, путқ, чакуш.

МИТРОН *ю.* مطران қит. яке аз унвонҳои олии рӯҳониёни насронии шарқию гарбӣ (*православӣ ва католикӣ*), митрополит.

МИТРОНА مطرانه қит. кулоҳи бошукуҳи маросими митрон.

МИТТА مته кирме, ки дар ғалладона ва орд

пайдо шуда, онҳоро нобуд мекунад, ғалламус.

МИТҲАН *ا.* مطحنا қит. осиёб, осиё.

МИТҲАРА *ا.* مظہرہ қит. офтоба, обдаста; обдони сафарӣ, зарфи ҷармини об.

МИФЗОЛ *ا.* مفاضل қит. соҳиби фазлу эҳсон; фозил.

МИФЛОК *ا.* مغلک қит. ғалокатзада, мағлук, бадбаҳт.

МИФОЛОГИЯ *ю.* میفلاگیہ илми устура, илм оид ба асотир, асотиршиносӣ, устурашиносӣ.

МИФТОХ *ا.* مفتاح 1. *nig.* کалид. 2. *збш.* навишиштасе ба ҳати дигар барои ҳосил кардани маълумоти бештар оид ба қалимаҳо: **мифтоҳи қалимаҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ба ҳати арабии тоҷикӣ**.

МИХЛАБ *ا.* مخلب қит. ҷанғоли мурғони шикорӣ; панҷай ҳайвоноти даранд.

МИХНАҚА *ا.* مخنقة қит. тавқ, қилода гарданбанд.

МИХРАҚА *ا.* مخرقه қит. олати ҷӯбин барои кафонидани чизе, фони.

МИҲАН *ا.* میهن ҷ. меҳнат (азобҳо, ранҷҳо).

МИҲАФФА *ا.* محفه қит. қаҷоваи одамнишини соябондор; аморӣ, ҳавдаҷ.

МИЧА مجھه *nig.* миҷа.

МИЧАН(Н) *ا.* مجن қит. сипар.

МИЧАРРА *ا.* مجره *nig.* қаҳқашон.

МИЧГОН مجگان *nig.* мижгон.

МИЧИНГ مجینگ ғуфт. инчиқ, майдагап: одами мичинг.

МИЧМАР *ا.* مجرم зарфе, ки дар он оташ монда, сипанд, уд, мушк ва ҳар хел ҳушбӯҳоро дуд мекунанд, бухурдон, үдсӯз.

МИЧМОРУҚ مجмарوқ ғуфт. 1. пурчин, ҷиндор, очингдор, бурма-бурма (*рӯй ва пӯсти бадан*). 2. иллатӣ, ношуд, нимҷон: **бузголаи лоғари мичморуқ, кампири мичморуқ**.

МИШКОТ *ا.* مشکات қит. тоқчай ҷароғмонӣ; ҷароғдон, ҷароғпоя.

МИШ-МИШ مش مش ғуфт. 1. пиҷир-пиҷир,

зери лаб гап задан, начво. 2. гап-гап, овоза, гапҳои беасос.

МИШЧАБ *a. مشجب* кит. тори чӯбини либо-совезӣ.

МИЯВ-МИЯВ *میو میو* *калимаи тақлиди* овози гурба, садои гурба.

МО *ما* чонииши шахси якуми ҷамъ; дар ибораҳои изофӣ соҳибиятро ифода мекунад; бâъзан нависанда ё шахси гӯянда барои ифодай хоксорӣ чун муродифи «ман» ба кор мебарад; ◇ **мову ман** худбинӣ, худписандӣ.

МО- *a. ما-* дар аввали қалимаҳои сохта ва баъзе маркибҳои арабӣ омада, маънои «чизе ки», «он чи ки»-ро ифода мекунад; **мобақӣ** он чи боқӣ мондааст; **моҳазар** он чи ҳозир аст!, **моҳасал** он чи ҳосил шудааст.

МОБАЙН *a. مایین* 1. байн, миён, байни ду қас ва ё ду чиз. 2. миёна, васат. 3. миёначо, марказ; дар **мобайн** дар миёначо; **аз мобайни..., az miёni..., az baini...;** дар **мобайни ...** а) дар байн..., дар миёнаи..., дар миёначои... б) **киноятан** дар муносабати байнни ду қас; ◇ **аз мобайн** аз он вақт, аз он фурсат; **дар ин мобайн** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин миён; **ба мобайн даромадан nig. miёna** (*ба миёна даромадан*).

МОБАЙНӢ *مابینی* воқеъ дар мобайн, васатӣ.

МОВАРО *a. ماورا* кит. он сӯ, он тараф.

МОВАРОУННАҲҖӢ *ماوراء النهر* *mansub ba Mavarounnahr;* зода ва сокини *Mavarounnahr.*

МОВУМАНИЙ *ماومنی* кит. манманӣ.

МОВУТ *اسلاش* *моҳут.*

МОF I *nig. қашқалдок.*

МОF II *ماع* *kit.* буҳори ғафсу тираи дар рӯи замин пахншуда, мег, туман.

МОДА *ماده* чинсе аз инсон, ки фарзанд ба дунё мевараад; чонзоте, ки мезояд ё тухм мегузорад, *муқоб.* **нар;** чинси занона, чинси муаннис.

МОДАБУЗ *ماده بز* бузи мода.

МОДАГОВ *ماده گاو* гови мода, гови ширдех: **модагови дӯшой,** **модагови навзо,** **модагови нозо.**

МОДАГУРГ *ماده گرگ* гурги мода.

МОДАНДАР *ماداندر* кит. *шакли кӯтоҳщудаи модарандар.*

МОДАР *مادر* 1. зан нисбат ба фарзанд (он)аш, волида. 2. қалимаи муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани қалонсол; ум(м), оча: **модари меҳрубон,** **модари мушфик,** **модари серфарзанд,** **модари фарзандони ман;** **модари ӯгайниг.** **модарандар;** **модар шудан** фарзанд таваллуд кардан, соҳиби бача шудан; ◇ **модари айём//модари даҳр замона,** рӯзгор; **модари зори касеро нишон додан** ҷазои сазовори касеро додан, очаи зори касеро нишон додан; **модараш ҳоло назоидааст//аз модараш ҳанӯз нарӯидааст** ҳанӯз вуҷуд надорад, ҳоло ба вуҷуд наомадааст; **ба арвоҳи падару модар бахшидан** аз баҳри ҷизе гузаштан, ҷизеро садақа кардан.

МОДАРАК *مادرک* навдаи ҳосилдехи ток ва дигар дараҳтони мевадор; *муқоб.* **нарак.**

МОДАРАНДАР *مادراندر* модари ӯгай.

МОДАРАРӮС *مادر عروس* модари зан нисбат ба домод, модарзан, хушдоман; ◇ **модарарӯсат нағз медидааст** вақти ба болои хӯрокхӯрӣ омадани касе гуфта мешавад.

МОДАРБАХАТО *مادر به خط* *taҳқ.* ҳаромзода, ҳаромӣ, валадуззино.

МОДАРБАХАТОЙ *مادر به خطای* *taҳқ.* 1. ҳаромзодагӣ. 2. фиребгарӣ, қаллобӣ.

МОДАРБЕЗОР *مادر بیزار* он ки модараширо тарк кардааст, ноҳалаф, фарзанди ноқобил.

МОДАРБУЗУРГ *مادر بزرگ* *kit.* модари модар ё модари падар.

МОДАРВОР *مادر وار* монанди модар, чун модар, модарона.

МОДАРЗАН *مادر زن* *nig. модарарӯс.*

МОДАРЗОД *مادرزاد* 1. аз модар таваллудшуда; бо нақсе ё фитрате аз модар таваллуд шудан; **қӯри модарзод** он ки нобино зоида шудааст; **лучи модарзод** тамоман луч, ҷунон ки аз модар нав зоида шуда бошад. 2. сифат ва ҳосияте, ки табиатан дар шахс зохир мегардад, фитрӣ дар ягон ҷиҳат: **истеъоди модарзод.**

МОДАРЗОДӢ *مادرزادی* *mansub ba модарзод;* *бемории модарзодӣ.*

МОДАРӢ 1. *мансуб ба модар*; хоси модар: **гурури модарӣ, ҳиссиёти модарӣ**. 2. модар будан; муносибати модарона: **модарӣ кардан**; ◇ **забони модарӣ** а) забоне, ки инсон аз қӯдакӣ аз модар ва атрофиёнаш ёд мегирад; б) фаннест, ки дар синфҳои ибтидӣ барои баровардани саводи забонӣ ба талабагон меомӯзонанд.

МОДАРКАЛОН *мадреклан* модари падар ё модари модар, момо, бибӣ.

МОДАРМУРДА *мадримрӯд* *кит.* 1. он ки модараш вафот кардааст. 2. *маҷ.* бечора, ба азоби саҳте гирифторшуда.

МОДАРОВАРД *мадрӯр* *кит., ниг.* **модарзод.**

МОДАРОНА *мадране* модарӣ, муносиби модар, модарвор: **мехри модарона.**

МОДАРСАГ *мадреск* *таҳқ.* дар мавриди асабоният барои паст задан ва таҳқир кардани тарафи муқобил гуфта мешавад.

МОДАРСОЛОРИЙ *мадрсаларӣ* *ниг.* **модаршоҳӣ.**

МОДАРХОНД(А) *мадрхонд(ه)* зане, ки ўро фарзандони гайр баҷои модар қабул мекунанд; зане, ки касе ўро ба худ модар хондааст.

МОДАРХУДО *мадрҳуда* *д.* унвони Марям-модари Исои Масеҳ (*дар таълимоти динии исавиён*).

МОДАРШАВҲАР *мадршоҳӣ* *ниг.* **модаршӯ(й).**

МОДАРШАҲР *нав.*, *маҷ.* шаҳрҳои бузурги як минтақа ё кишвар, ки дар атрофи худ шаҳрҳои хурд-хурди дигар доранд.

МОДАРШОҲӢ *мадршоҳӣ* *таър.* як шакли ҷамъияти ибтидой, ки дар қабила зан ҳукмронӣ мекард, модарсолорӣ.

МОДАРШӮ(Й) *мадршоӣ(ی)* модари шавҳар нисбат ба арӯс; ◇ **хонаро бе модаршӯ ёфтан (дидан)** хилват ёфтани ҷоеро ва худсарӣ кардан.

МОДАСАГ *мадеск* 1. саги мода. 2. *таҳқ.*, *маҷ.* фоҳиша.

МОДАХАР *мадехр* хари мода, мочахар (*гуфт.*).

МОДАШЕР *мадешир* шери мода, модинаи шер: **модашири ғуррон.**

МОДДА I *a.* **мадд** 1. чизи асосӣ, ки барои пайдоиш ва сохта шудани чизи дигар чун замана хидмат мекунад, материал; **муқ. мавод:** **моддаи заҳрдор, моддаҳои тарканда, моддаҳои химиявӣ.** 2. *физ.* чизи дорои вазн,

химиявӣ. 2. *физ.* чизи дорои вазн, ки фазоеро ишғол мекунад, материя. 3. *фалс.* ҳаюло.

МОДДА II *a.* **мадд** 1. ҳар як аз бандҳои ягон қонун, низомнома, қарордод ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки як нуктаи томро дар бар мегирад ва бо ракамҳо аз ҳам ҷудо карда мешавад, банд; радиф: **моддаи панҷуми қонун, моддаи ҳароҷоти баровард.** 2. мавзӯъ, матлаб, ки як қисми чизро ташкил медиҳад; **моддаи луғавӣ зби.** ҳар як аз воҳидҳои забонӣ дар фарҳанги тафсирӣ *ва г.*, ки қалидвожа, тафсирӣ маъноҳои он ва дигар ҷузъҳоро дар бар мегирад; **моддаи таъриҳ адӣ.** қалима ё таркибе, ки аз ҷамъбасти қимати аддии ҳарфҳои арабиасоси он мувофиқи ҳисоби абҷад санаи воқеае ҳосил мешавад.

МОДДИГАРОЙ *маддигаро* будан; ашёпарасть, ҷизпарасть.

МОДДИЮН *a.* *маддӣон* *ниг.* **материалист.**

МОДДИЯТ *a.* **маддӣт** 1. *фалс.* аз модда (материя) иборат будан(-и олам); моддӣ будан, ибтидои материалӣ доштан. 2. *кит.* моҳият, асл.

МОДДӢ *маддӣ* 1. *мансуб ба модда I.* 2. марбурт ба чизу ҷораи зарури зиндагӣ, ашёй; **аҳволи моддӣ** дараҷаи таъминот бо чизу ҷораи зиндагӣ; **пойгоҳи моддӣ** таъминот бо ҷизҳои асосии мавриди зарурати анҷоми коре, соҳтани чизе *ва г.*; **ёрии моддӣ** кумак бо чизу ҷораи зарурӣ; **ёрии пулӣ;** **олами моддӣ** қиноя аз дунёи ҳастӣ **муқоб.** **олами маънӣ (маънавӣ);** **неъматҳои моддӣ** сарватҳои зарурии зиндагӣ; **тангии моддӣ** нарасидани чизу ҷораи зиндагӣ, тангии иқтисодӣ; **аз ҷиҳати моддӣ** вобаста ба чизу ҷора; **аз ҷиҳати таъминот.** 3. *кит.* шайъӣ: **далелҳои моддӣ.**

МОДЕЛ *фр.* **мадл** 1. нусха, тасвир, нақша ё намунаи хурди чиз, ки аз рӯи он ҷизеро бо төъодди зиёд истехсол мекунанд: **модели ҳавопаймо.** 2. навъ ё намунаи соҳти ягон мошин ва асоби техники; **муқ. тамға.**

МОДЕЛСОЗ *мадлсаз* созандай нусха, тасвир, нақша ё худ намунаи чизе (*барои намоии, таҳқиқӣ ё истехсол*).

МОДЕЛСОЗӢ *мадлсазӣ* соҳтан ва омӯхтани намунаҳои ашё ва ҳодисаҳои воқеӣ барои намоиш, омӯзиш ва таҳқиқи онҳо.

МОДЕРНИЗМ *фр.* **мадренизм** ҷараёни эҷодӣ дар

санъат ва адабиёти як-ду асри охир.

МОДЕХ *a. ماده nig. маддоҳ.*

МОДИЁН *مادیان* чинси модинаи асп, байтал.

МОДИНА *مادینه* чинси мода, мансуб ба чинси мода (хайвон), муқоб. **нарина**.

МОДОМ *a. مادام :модом ки...* азбаски..., бино-бар он ки..., чун; вақте ки...

МОДУЛ *لوم* 1. соҳт, меъёр, воҳиди шартӣ барои андозаи қисмҳои боло. 2. *риёзӣ*. бузургии мутлаки ададӣ, маҷмӯй.

МОЕЙ *مایعی* ҳолати обакӣ, моеъ будан.

МОЕЬ *a. مایع* чисми равон (*монанди об, равган...*), обакӣ: **чисмҳои моеъ**.

МОЗ *ماز* *کит.* чин, шиканча.

МОЗӢ *a. ماضی* *کит.* гузашта, пешина: **фөъли мозӣ** *грам.* феъли замони гузашта.

МОЗОД(А) *(ه) مازاد* *کит.* бокимонда, зиёдатии чизе.

МОЗУ *مازو* *کӯн.* донаи гирди хордори дараҳт, ки дар дибогати пӯст ва рангрезӣ ба кор мөравад.

МОИДА *a. مائدہ* *کит.* дастарҳони пур аз нозу нерьмат, дастарҳони пурнерьмат; дастарҳон, суфра.

МОИЛ *a. مائل//مایل* 1. ҳамида ба тарафи чизе. 2. майлдор, рағбатдор; шавқдор ба чизе ё касе; **моил будан** майл доштан, роғиб будан. 3. наzdik ба чизе; **моил шудан** наздик шудан; рағбат пайдо кардан; таваҷҷӯҳ доштан; **моил кардан** майл кунондан; қашидан, ҷалб кардан.

МОИНДАР *مايندر nig. модарандар.*

МОЙ *ماي* мову манӣ, худбинӣ, кибру ғуурӯ.

МОК *:хоку мок* *کит.* а) хоку замин; б) *маҷ-дунё*.

МОКИЁН *ماکیان* модинаи мурғи хонагӣ ва дигар парандаҳо: **мокиёни курк**.

МОКУ *ماکو* олати боғандагӣ, ки вақти бофтани пудро аз байни тор гузарондан мегирад; **монанди моку рафтуомад кардан** муттасил дар рафтуомад будан.

МОҚАБЛ *a. ماقبل* он чи пеш буд, пешина, гу-

зашта, муқаддам.

МОҚУТ *ماقوت* шириние, ки аз нишоста ва қанду равған тайёр мешавад, полуда.

МОЛ МАЛ *اسوسی* замони ҳозира аз **молидан**.

МОЛ I *مال* молиш; масҳ; **хору мол кардан** молиш додан; сила кардан, навозиш кардан.

МОЛ II *a. مال* 1. дорой, сарват; мулк; **моли** ..., мулки..., аз они... 2. *ىکت*. ҳар чизи моддии арзишдошта, ки барои қонеъ кардани талаботи инсон, фурӯш ё мубодила истеҳсол мегардад; махсули меҳнат. 3. чизҳои истеҳсолшуда (*аз қабили ашёи саноатӣ*), ки ҳариду фурӯш мешавад, колои фурӯхтани: **моли арzon**, **моли сермасриф**, **мағозаи молҳои арzon**, **молу мулк**; **моли бесоҳиб**. **моли манқул nig. манқул**; **моли саноат(ӣ)** моли баровардаи саноат *аз қабили газвор ва* *گ.* **моли хом** ашёи барои кори саноат зарур; **молу мулк** боигарӣ, сарвати манқул ва гайриманқул; **молу ҳол** чизу чора, молу мулк; **моли касе шудан** аз они касе шудан, ба ихтиёри касе даромадани чизе; **моли худ кардан** соҳибӣ кардан, аз они худ кардан (чизи *каси diligарро*); 4. ҷорпои хонагӣ: ҷорпо; **молҳои сиёҳ** ғову барзагов, ғову гӯсола; **бозори мол** бозори ҳариду фурӯши ҳайвоноти хонагӣ; ◇ **мол кардан таър.** а) муайян кардани ҳаҷми андоз аз замини кишт; б) *nig. молу ғов кардан*; **молу ғов кардан** ҷорводорӣ кардан, ба молдорӣ машғул шудан.

МОЛА I *ماله* 1. *کیش*. таҳтаи бедандона ё сихдори аз ҷӯб ё оҳан соҳта, ки онро ба ҷуфт ё трактор баста замини шудгорро ҳамвор мекунанд; **мола кардан** (*задан, қашидан*) бо мола ҳамвор ва нарм кардан (*заминро*). 2. лифи оҳардихии боғандагон.

МОЛА II *ماله* пур, моломол, лабрез.

МОЛАКАШӢ *ماله کشی* *исми амал* аз **мола қашидан**; бо мола ҳамвор кардани замини шудгоршуда ва кулӯҳҳои онро майдо кардан, сихмола кардан..

МОЛАК-МОЛАК *مالک مالک* *исми амал* аз молишидҳӣ; **молак-молак кардан** паси ҳам молиш додан.

МОЛАКУНӢ *ماله کنی* *исми амал* аз **мола кардан**; сихмола;

МОЛАНДӮЗ *مالاندوز* он ки хоҳони ҷамъоварии

<p>сарвату мол аст, молгундор.</p> <p>МОЛГИРАНДА مالگیرنده гирандаи мол; қабулкунандай моли оварда ё фиристода.</p> <p>МОЛГУЗОР مالگذار кит. диҳанда ва пардохтгари бочу хироҷ.</p> <p>МОЛГУЗОРӢ مالگذاري кит. бочу хироҷдихӣ, андозупорӣ.</p> <p>МОЛГУНДОРӢ مالغنداري чамъ кардани молу чиз; чамъ кардани сарват.</p> <p>МОЛДОР مالدار 1. доро, давлатманд; соҳиби молу мулк. 2. соҳиби чорво; чорвопарвар.</p> <p>МОЛДОРӢ مالداري 1. сарватдорӣ, давлатмандӣ. 2. соҳиби чорво будан; парвариши чорпо.</p> <p>МОЛДӮСТ مالدوسټ молпараст, сарватҳоҳ.</p> <p>МОЛЕКУЛА лот. ماليکوله хурдтарин ҳиссаи модда, ки ҳамаи ҳусусиятҳои асосии химиявии он моддаро дорад.</p> <p>МОЛЕКУЛАВӢ ماليکولوی мансуб ба молекула: вазни молекулавӣ, химияи молекулавӣ.</p> <p>МОЛЕКУЛӢ ماليکولي ниг. молекулавӣ.</p> <p>МОЛИБДЕН ю. ماليبدن хим. навъи филизи сахти нукрагини дураҳшон.</p> <p>МОЛИДА сифати феълии замони гузашта аз молидан; молида-молида якзайл молиш дода.</p> <p>МОЛИДАН مالیدن 1. чизеро бо даст молиш додан, бо даст судан. 2. молиш додани аъзои бадан бо даст, масҳ. 3. чизеро ба рӯи чизе молондан (<i>то ки он чиз бар рӯи чизи дигар паҳн гардад</i>): марҳам молидан ба ҷароҳат, сурхӣ молидан ба лаб, ўсма молидан ба абрӯ; равған молидан рӯи чизеро пӯшондан бо қабати тунуки равған: ба рӯи нон равғани маска молидан.. 4. маҷ. гӯшмол ва танбех додан, сарзаниш кардан, ҷазо додан: чизеро ба ҷашм молидан а) чизеро ба пеши ҷашм оварда, онро рӯи ҷашм кашидан; б) чизеро хеле азиз доштан; ◇ ба лаб қулӯҳ молида гаштан кореро карда, худро бехабар вонамуд кардан.</p> <p>МОЛИДАНИӢ مالیدنی сифати феълии замони оянда аз молидан; ҳар чизи қобили молидан ба рӯи чизе.</p> <p>МОЛИЁТ ماليات 1. кит. андоз: хироҷ, боч. 2. таър. навъи андоз аз замини кишт.</p>	<p>МОЛИК a. مالک 1. мулкдор, соҳиби мулку замин; доро, давлатманд. 2. соҳиб, хӯҷаин; МОЛИКИ чизе шудан соҳиби чизе шудан, чизеро ба тасарруфи худ даровардан; МОЛИК будан соҳиб будан, чизеро дар ихтиёр доштан; ба аҳамияте молик будан дорои аҳамияте будан, аҳамият доштан; ◇ молики дӯзах д. фариштае, ки мутобики ривоёти динӣ дарбони дӯзах аст.</p> <p>МОЛИКИЯТ مالکیت молу мулк, ки дар тасарруфи касе, ё идорае бошад; МОЛИКИЯТИ ДАВЛАТӢ он чи дар тасарруфи давлат аст, молу мулки мутааллиқ ба давлат; МОЛИКИЯТИ ХУССЕЙ (ШАҲСӢ) молу мулки мутааллиқ ба як кас; МОЛИКИЯТИ ЧАМЬИЯТӢ молу мулки хоси чамъият, моликияти умумӣ.</p> <p>МОЛИКИЯТПАРАСТ مالکیتپرست мулкпраст, аз ҳад зиёд ҳариси молу мулк; чизпраст.</p> <p>МОЛИКИЯТПАРАСТИӢ مالکیتپرستی мулкпрастӣ, аз ҳад зиёд дӯст доштани молу мулк; чизпрастӣ.</p> <p>МОЛИКӢ مالکӣ кит. 1. соҳибӣ, хӯҷаинӣ. 2. д. пособонӣ, дарбонӣ дар дӯзах.</p> <p>МОЛИКОНА مالکانه 1. ниг. молиёт. 2. хӯр. навъи ҳалво, ки аз орди биринҷ ва мағзи бодом тайёр мекунанд.</p> <p>МОЛИМАРДУМХӮР مالمردمخور ғосиби моли мардум; ҳаромхӯр, ҳакимардумхӯр.</p> <p>МОЛИМАРДУМХӮРӢ مالمردمخوری аз худ кардани моли мардум; ҳаромхӯрӣ, ҳаккимардумхӯрӣ.</p> <p>МОЛИХУЛИЁ ю. مالیخولیا 1. бемории рӯхиест, ки боиси ҳаёлоти воҳимаангез мешавад, бемории савдой. 2. маҷ. суханҳои сафсатай парешон ва дардисаровар.</p> <p>МОЛИШ исми феълӣ аз молидан; бо даст молидан чизеро; соиш; молиш додан а) молидан, муштмол кардан. б) маҷ. гӯшмол додан, танбех додан, ҷазо додан; молиш хӯрдан молида шудан, сунбида шудан; таги по шудан.</p> <p>МОЛИШГАР مالشگر масҳгар; ходими ҳаммом.</p> <p>МОЛИШДЕХ مالشده кит. 1. гӯшмолдиҳанда, танбехкунанда, таъқиб-кунанда, ҷазодиҳанда. 2. зеру забар ва нобудкунанда.</p> <p>МОЛИЯ a. ماډیه маҷмӯаи воситаҳои пулӣ ва</p>
---	---

муомилоти давлат; **вазорати молия** вазорате, ки вазифаи ҳисобгирии дахлу ҳарчи давлат, тақсимоти воситаҳои пулӣ ва таъминоти пулли соҳторҳои давлатиро дар зимма дорад; **идора (ё шӯъба)-и молия** идора ё шӯъбае, ки масъули ба роҳ мондани фаъолияти молиявии муассисаҳои давлатӣ, ҳукуматҳои шаҳру ноҳияҳо ба зиммай он гузошта шудааст.

МОЛИЯВӢ *مانسوب ва оид ба молия; нақшай молиявӣ* нақшай корҳои марбут ба молия.

МОЛИЯТ *a. مالیت* *кит.* 1. дорой, сарват; пул, нақдина. 2. *nig.* **молиёт.**

МОЛӢ *1. مالی* *мансуб ба мол: истехсоли молӣ. 2. мансуб ба молия;* молиявӣ.

МОЛОКАЛОМ *a. مالا کلام* *кит.* он чи бо қалом ифода намешавад; ғайри қобили тавсиф, баённозазир.

МОЛОМОЛ I *مالمال* молиши зиёд; соиш, молиш.

МОЛОМОЛ II *مالمال* пур, пуропур, лаб ба лаб.

МОЛОН *مالان* дар ҳоли молидан, ҷараёни молидан.

МОЛОНДАН *مالاندن* *шакли бавоситаи молидан,* ба даст ё чизи дигар чизеро молидан ё ҳамвор кардан.

МОЛПАРАСТ *مالپرست* ҳарис ба молу чиз; чизпарат.

МОЛПАРАСТИЙ *مالپرستي* ҳарис будан ба молу чиз; чизпрастӣ.

МОЛПАРВАР *مالپرور* он ки бо парвариши ҷоррои хонагӣ машгул аст, нигоҳубин-кунандаи ҷорро.

МОЛПАРВАРИЙ *مالپروري* парвариши ҷоррои хонагӣ, нигоҳубини ҷорро.

МОЛФУРӮШ *مالفروش* он ки мол мефурӯшад, фурӯшандай ҷоррои хонагӣ.

МОЛФУРӮШӢ *مالفروши* ҷорро; шуғли молфурӯш.

МОЛХАРИЙ *مالخري* ҳариди ҷорро.

МОЛХОНА *مالخانه* бино ё хонаи нигоҳубини ҷорро, оғил.

МОЛҶАЛЛОБ *مالجلاب* он ки молро арzon ҳа-

рида қимат мефурӯшад; ҷаллоби ҷорро; мӯк. **асҷаллоб, ғовҷаллоб.**

МОЛҶАЛЛОБӢ *مالجلابي* шуғли молҷаллоб; ҳариду фурӯши мол бо мақсади ба даст овардани фоида.

МОЛШИНОС *مالشناس* 1. он ки моли сараву носараро мешиносад. 2. мутахассиси соҳаи молшиносӣ.

МОЛШИНОСӢ *مالشناسي* *иқт.* соҳаи илм оид ба савдо, ки ҳусусияти молҳои фурӯши, навъи онҳо ва талаботи аҳолиро меомӯзад.

МОМ *مام* модар, волида; *◊ моми даҳр* дунё; рӯзгор, зиндагӣ.

МОМА *مامه* *nig.* **МОМО.**

МОМАК *مامک* шакли тасғир ва навозишии **МОМ.**

МОМИРОН *مامирان* *кит., бот.* гиёҳи алафӣ, худрӯй, аз хонаводай ҳашҳош, дорои гулҳои зард буда, ҳусусияти дармонӣ (*маҳсусан ба-рои сарон*) дорад.

МОМО *ماما* 1. модаркалон; модари модаркалон. 2. момодоя, қобила. 3. *калимаи муроҷиати ҳӯҷири монана* *нисбат ба зани қалонсол;* *◊ гули момо* *nig.* **МОМОГУЛ.**

МОМОГУЛ *ماماگل* *бот.* навъи гиёҳ, ки гулҳои занғӯламонанди гуногунранг дорад.

МОМОДОЯ *مامадаиҳ* 1. зане, ки вақти зоидани зани ҳомила бачаи ўро мегирад, қобила. 2. парастори тиббӣ, ки ҳангоми таваллуд кардани занҳо ба онҳо ёрии тиббӣ мерасонад.

МОМОДОЯГӢ *مامادаигӣ* кор ва шуғли момодоя.

МОМОӢ *مامائي* 1. *nig.* **МОМОДОЯГӢ.** 2. соҳаи тиб, ки ҷараёни ҳомиладорӣ ва тарзу усуљҳои дурустӣ таваллудро меомӯзад.

МОМОЧУРҒОТАК *ماماجرغатک* як навъ парандай ҳурди серҳаракат.

МОМРОЗ *مامراز* *бот.* як навъи дарахти баланди соядӯст, ки баргҳои байзашакл дорад.

МОН *مان* *асоси замони ҳозира ва феъли фармоши аз мондан;* ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои мондан: **алавмон;** созандай исми масдар: **дудмон, соҳтмон;** сифатсоз: **шодмон ва г.**

МОН *ман* *кит.* хона, ҷои истиқомат, хонумон, хона ва асбобу анҷоми он.

МОНАВӢ مانوی 1. мансуб ба Монӣ (нақоши маиҳури а. III, муаллифи китоби «Аржанг», ки даъвои пайгамбарӣ намуда, афкори зардуштӣ, яхӯдӣ ва исавиро ба ҳам омехта, ойине ба вучӯд овардааст). 2. маҷ. бо маҳорати зиёд эҷодшуда, мохирона ичрошуда. 3. пайрави оини Монӣ.

МОНАВИКИРДОР مانوی‌کردار кит. мохир, устои суратгари соҳибмаҳорат.

МОНАНД مانند шабех, мисл, ҳамчун: **монанди аввала** пештара барин; **монанди касе** (чизе) а) мисли касе (чизе), шабеҳи касе (чизе); б) ҳамчун касе (чизе), касе (чизе) барин; **монанд будан** шабоҳат доштан; **монанд кардан** назири касе (чизе) пиндоштан, ташбеҳ кардан чизро ба чизе; **мислу монанд надоштан** беназир будан, шабеҳ надоштан.

МОНАНДӢ مانندی якхела ё ба ҳамдигар наздик будани намуди зоҳирӣ ё сифати ду чиз ё ду кас, шабоҳат, шабеҳӣ: **монандӣ доштан** монанд будан, шабоҳат доштан.

МОНАРХИЗМ مانرخیزم ю. с. равияни сиёсие, ки яккаҳоқимиятӣ ва ҳокимияти мутлақи шоҳиро шакли ягонаи ҳокимияти давлатӣ мешуморад, яккасолорӣ, шоҳпарастӣ.

МОНАРХИСТ ю. مانرخیست с. тарафдор ва пайрави монархизм, шоҳпараст.

МОНАРХИЯ ю. مانرخیه с. шакли хукмрониест, ки дар он ҳокимият ба дasti як нафар (шоҳ) қарор гирифтааст, ҳокимияти мутлақа (шоҳӣ).

МОНДА مانده 1. сифати феълии замони гузашта аз **мондан I**; бақия, бοқӣ, бοқимонда. 2. хаста, сусту лакот, аз кор ё машғулияте кӯфташуда; **монда кардан** хаста кардан, сусту лакот кардан, кӯфта кардан; **монда шудан** а) сусту лакот шудан, шалпар шудан, кӯфта гардидан (аз *саҳтӣ ё аз бисёрии кор*); б) ниҳодан, гузашта шудани чизе дар ҷояш; Ҳ **феъли монда** грам. феъле, ки амали он ба мағбул намегузарад (яъне мағбул надорад), феъли лозим, муқоб. **феъли гузаранда**; **омадан**, **хобидан...**; **монда нашавед!** //мондаҳо!, **хаста набошед!** (дар *вакъти кор* карда истода ни касе барои рӯҳбаланд кардан гуфта мешавад); **аз ин мондаву аз он ронда** (мақ.) дар як вақт ба ду қарор расидан хоста, ё аз пайи ичрои ду коре шуда, ба ҳеч яки он муваффақ

нашудан.

МОНДАГӢ ماندگӣ 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **мондан**; монда. 2. бοқимонда, бақия. 3. монда шудан, хастагӣ, шалпарӣ, кӯфтагӣ (аз *сабаби кору машгулияти саҳт ва бисёр*); **мондагии худро баровардан** дам гирифтан, кӯфтагиро бароварда қувват гирифтан; Ҳ **дар (ба) кӯча мондагӣ** бекасу кӯй, бесоҳиб.

МОНДАГОР ماندگار нав. он ки ё он чи муддати тӯлонӣ ё бардавом бοқӣ мемонад; бодавом, пойдор, монданӣ, **мондагор шудан** дар ҷое мондан, муқим шудан; **чехраи мондагор**.

МОНДАГОРИЙ ماندگارӣ нав. вазъ ва ҳолати мондагор, пойдорӣ ва субот.

МОНДАКУНАНДА مانده‌کنнده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **монда кардан**. 2. хастакунанда, сусту шалпаркунанда, касолатовар.

МОНДАН I ماندن 1. гузаштан, ниҳодан; чо кардан. 2. шинондан, насб кардан. 3. таъйин кардан. 4. бοқӣ будан, бοзмондан. 5. сарфи назар кардан, даст кашидан аз коре. 6. истодан, ист кардан, будан, иқомат кардан. 7. қатъ шудан; бοзистодан. 8. voguzoштан, ҳавола кардан, ба ихтиёри касе гузоштан. 9. иҷозат додан, раъӣ додан, имкони иҷрои көреро додан. 10. **дар таркиби ибораҳои феълиҳолӣ омада маъноҳои тасодуфан** иҷро шудани амал, оғоз ва устувор гаштани амалеро ифода мекунад: **дида мондан**, **омада мондан**, **зада мондан**, **шуда мондан**; Ҳ **ақиб мондан** ниг. **ақиб (мондан)**; бурут мондан буртуро натарошида дароз кардан, мӯйлаб гузоштан; **гурусна мондан** гурусна шудан, гушна шудан; **дер мондан** таъхир карда омадан, дер кардан; **зинда мондан** а) дар ҳаёт будан, намурдан; б) кит. пойдор будан, ҷовид будан; **имзо мондан** имзо гузоштан, имзо кардан; **қадам мондан** ниг. **қадам(-мондан)**; **нарҳ мондан** баҳои чизро таъйин кардан, нарҳ гузоштан; **ошён мондан** ошён гузоштан; маскан соҳтан; **пойдор мондан** поянда будан, ҷовид будан, абадӣ бοқӣ мондан; **тифл мондан** аз падару модар дар айёми қӯдакӣ аз падару модар маҳрум шудан; **ҳомӯш мондан** ҳомӯш шудан, сукут кардан; **ҳайрон мондан** ҳайрон шудан, тааҷҷуб кардан; **аз кор мондан** а) ниг. **кор (аз кор мондан)**; б) корро қатъ кардан, аз кор даст кашидан; **аз об мондан** бе

об мондан, обёрт нашудан; **аз ҳосил мондан** ҳосилдиҳиро бас кардан, дигар ҳосил надодан; **аз шир мондан** ширдиҳиро бас кардан, дигар шир надодан(-и модагов); **ба зиммаи касе мондан** ўҳдадор кардан, вазифадор кардан касе ба коре; **дар хичолат мондан** хичил шудан, шарм доштан аз кори худ; **◊ мондан** гиред ҳочат ба баён (эзоҳ) нест; **гап (дар) ҳамин ҷо монад** гап берун набарояд, гап (ё сирре) дар байни мардум паҳн нашавад; **аз сарат монад!** бало ба паси чизат!, **аз худатон гап намемонад** худатон мефаҳмед; **ба ту қӣ мондааст?** туро ба ин кор чӣ кор? (дар мавриди ба касе раво надидани амале гуфта мешавад); **ба ҷону ҳолаш намонда** бо исрори бисёр, маҷбуран; аз ҷон безор карда.

МОНДАН II ماندن монанд (шабех) будан, шабоҳат доштан, монанда.

МОНДАЙӢ:**مانдинӣ** надоштан баробар будан, ҳампояву ҳамвазн будан (*бо касе*).

МОНДАШАВӢ ماندهشوي исми амал аз монда шудан; қӯфта шудан, хаста шудан, шалпар шудан (*аз кори бисёр ё саҳт*).

МОНДАШУДА ماندهشده сифати феълии замони гузашта аз монда шудан; хасташуда, қӯфташуда, лакоту шалпаршуда.

МОНЕА a. مانعه боздоранда; он чи барои пешрафт халал мерасонад. 2. садди сари роҳ, гав.

МОНЕЙ مانع монеъ будан; садди роҳ шудан.

МОНЕТЬ a. مانع 1. манъкунанда, боздоранда. 2. монеа, садд, монеъ омадан, *nig.* **монеъ шудан;** монеъ шудан боздоштан, мамониат кардан, садди роҳ шудан.

МОНИДА مانیده кит. боқимонда, боқигузошта.

МОНИДАН مانیدن кит. 1. ба ҷо гузоштан, боқӣ гузоштан. 2. монанд будан, монистан, мондан II

МОНИЗМ ю. مانيزم фалс. равияи фалсафӣ, ки бар хилофи дуализм асоси дунёро як мабдъя (модда ё рӯҳ) мешуморад.

МОНИКАЛАМ مانيقلم маҷ. наққоши моҳир, рассоми соҳибхунар (*мисли Монӣ*).

МОНИСТ ю. مانيست тарафдори равияи монизм.

МОНИСТАН مانستان *nig.* монидан.

МОНИСТИЙ مانيستي фалс., мансуб ба монизм,

алоқаманд ба монизм.

МОНИТОР англ. *monitor*. оина барои тасвири кардани иттилооти матнӣ ва хаттӣ дар компьютер, ки ба истифодаи нурҳои электронӣ асос ёфтааст.

МОНИЯ مانيه кит. асбобу анҷоми хона.

МОНО مانا монанд, шабех; **моно, ки** ... монанд аст ба он, ки; гӯё, пиндорӣ.

МОНОГРАММА ю. مانگرمه харфҳои аввали хаттотона ва печдарпеч навишташудаи номи худ ва номи хонаводагии рассомон, бахияздӯзон ва *m. инҳо* дар зери асархояшон, түгро.

МОНОЛОГ ю. *adish*. нутқи як қаҳрамони драма, ки тавассути он андешаҳои лирикию фалсафӣ ва нуктаи назари хешро ба худ ё барои тамошобинон изҳор менамояд, *муқоб.* диалог.

МОНОНДАН ماناندن *tarzi bavositaи feъli* мондан; **имзо монондан** имзо кунонидан; **мавқуф монондан** иҷрои кореро ба вакти дигар гузоштан. 2. нигоҳ доштан, боздоштан, мавқуф гузоштан.

МОНОПОЛИЗМ ю. *manapaliyizm* *ikht*. 1. мавҷудияти инҳисор дар иқтисоди давлат. 2. тамоюли дар дасти иттиҳодияи алоҳида муттаҳид кардани истеҳсолот ва дигар соҳаҳои иқтисоди давлат, инҳисоргарӣ.

МОНОПОЛИСТ مانپالیست *ikht*. соҳиби инҳисор ва мутлақи ягон соҳа, инҳисор кардан, инҳисоргар, инҳисоргарӣ.

МОНОПОЛИСТИЙ مانپالیستي *mansub* ба монополия, инҳисорӣ; сармоядории инҳисорӣ.

МОНОПОЛИЯ ю. *manapaliy* 1. хукуқ ва имтиёзи фавқулода. 2. иттиҳодияи сармоядорон, ки ба андуҳти аз ҳад зиёди сармоя карор гирифта, ба ягон соҳаи иқтисодиёт ҳукмфармойӣ карда, фоидайи калон мерӯёанд; **монополия** кардан хукуқ ва имтиёзи фавқулодаи ягон соҳаро ба даст даровардан, инҳисор кардан.

МОНОТЕИЗМ ю. *d. manatseizm* эътиқод, ки ба тасаввурот дар бораи худои ягона асос ёфтааст; тавҳид, яккаҳудоӣ, такҳудоӣ.

МОНТАЖ фр. *montage*. ба ҳам васл кардани қисмҳои мошин ва таҷҳизот ва наслб кардани онҳо, васлу наслб; **монтажи крани борбардор**,

МОНТАЖИ турбинаҳои нерӯгоҳ. 2. санъ. аз қисмҳои алоҳида ба тарзи интихоб тартиб додани як филми том дар кино, намоиш дар телевизион, гуфтор дар радиошунавонӣ ва г.: монтажи фильм, монтажи адабии мусикӣ, монтаж кардан, мутахассиси монтажкунандай чизе.

МОНУГИР 1. бо таваққуф, бо танаффус; гоҳ истода, гоҳ давом карда. 2. бо наవбат, яке аз паси дигаре.

МОНУМЕНТАЛӢ :санъати монументалӣ як намуди санъат, ки ба он мучассамаву ҳайкалсозӣ, нақшу нигори биноҳо ва м. инҳо шомил аст.

МОР зоол. ҷонвари хазандай дорон бадани дарозу бидуни пою даст, ки заҳрдору безаҳр мешавад; заҳрдораш бо нӯғи дандонҳояш заҳр мезанад: мори ало, мори афъӣ, мори гурза, мори қубро, мори обӣ; ♀ бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд; соли мор соли шашум аз солшумории дувоздаҳгонаи мучал (бо номи ҳайвонот).

МОРАТОРИЯ лот. مارتاریه дароз кардани мӯҳлати пардоҳтҳо аз ҷониби ҳукumat бо ягон сабаби фавқулода (ҷанг, обхезӣ, зилзила ва г.); ба мӯҳлати номуайян ё муайян боздоштани амали чизе: мораторияи ҳукми қатл, моратория барои идома надодани истехсоли силоҳи ҳастай.

МОРАФСО مارافسا кит. он ки бо афсунгари морро ба худ ром мекунад; морбоз.

МОРАФСОЙ مارافسایي кит. амали морафсо; бо афсунгари ба худ ром кардани мор; морбозӣ.

МОРБАЧА 1. бачаи мор; мори хурд. 2. таҳқ., маҷ. бадзот, бадчинс, палид, хабис; фиребгар, қаллоб; ♀ аз мор морбача мебарояд (мақ.) дар мавриди одамони бадзоту бадчинс ва қаллобу фиребгар гуфта мешавад.

МОРБОЗ он ки морро афсун карда, бозӣ медоронад.

МОРБОЗӢ ماربازی амали морбоз; морро бо сехру афсун ром карда бозӣ дорондан.

МОРВОР ماروار ба монанди мор, шабехи мор, мормонанд: морвор печутоб ҳӯрдан.

МОРГ фр. مارگ ниг. сардхона.

МОРГАЗ مارگз kит. ба дарозии дандони мор.

МОРГАЗИДА مارگزیده 1. касе ё ҷонваре, ки онро мор заҳр зада бошад. 2. маҷ. он ки дарду машакқати ҳодисаero аз сар гузаронида, баъд ҳушёр шудааст (яъне бисёр эҳтиёҷкор шудааст); моргазида аз ресмони ало метарсад (мақ.).

МОРГИЁҲ مارگیاه nиг. морҷӯба.

МОРГИР مارگیر он ки морро дошта мегирад, гирандаи мор.

МОРЖ фин. مارژ зоол. ҳайвони ширхӯри баҳрӣ, ки паҳми зарди дурушт, дандонҳои ашқу мӯйлаби дароз дорад.

МОРЗАБОН مارزبان kит., бот. гиёҳи чандсолаи дорон соқаҳои хурди зеризаминӣ ва баргҳои пахну гулҳои резаи ҳарранга, ки бештар дар ҷойҳои намноки ботлокӣ мерӯяд.

МОРЗАДА مارزده kит., nиг. моргазида.

МОРИД a. مارد саркаш, нофармон, осӣ.

МОРИДӢ ماردي сурх, ранги сурх.

МОРИСПАНД ماراسپند kит., nиг. рӯзи бистунуҳуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони бостон, морисфанд.

МОРИСФАНД ماراسفند nиг. мориспанд.

МОРИСТОН I مارستان I чои сермор, чои пур аз мор, морхона.

МОРИСТОН II مارستان II kит., шакли қӯтоҳшудаи бемористон.

МОРМОНАНД مارمانند nиг. морвор.

МОРМОҲӢ مارماهي зоол. як ҷинси моҳии моршакли дароз.

МОРПЕЧ 1. пурпечу ҳам, ин тарафу он тараф пеҷхӯрда: зинаи морпеч, роҳи морпеч, пайраҳаи морпеч. 2. номи нақшу нигоре ба шакли мори бар дарахт пеҷида.

МОРСАРҲО مارسرها зоол. ҷинси хазандако аз оилаи қалтакалосҳо, ки сари онҳо ба шакли сари мор аст.

МОРСОР مارسار он чи ки сараш ба монанди мор аст ё бар сараш нақши мор дорад.

МОРФЕМА ю. مارفيمه збии. қисми хурдтарини қалимаҳо, ки ба дигар ҳиссаҳо тақсим намешавад; ҷузъи маънодори нутқ, ки ба қисмҳо тақсим намешавад (ҷун кор, ман...).

МОРФИЙ ю. مارفيي tиб. моддаи бехушкунанда

ва рафъкундандаи дард, ки аз ғӯзи кӯкнори хом гирифт мешавад.

МОРФОЛОГИЯ *ю.* مارفالاگӣ 1. *биол.* дар таркиби номи баъзе илмҳо ба маъни шакла ва соҳт меояд рехтиноси: **морфологияи одам, морфологияи растаниҳо, морфо-логияи ҳайвонот**. 2. *збш.* соҳаи грамматика, ки тарзи соҳта шудан ва шаклҳои ифодакундандаи маъни калимаҳоро меомӯзад, сарф, илми сарф.

МОРФОЛОГӢ مارفالاگӣ *мансуб ба морфология.*
МОРҲӮР مارخور *зоол.* бузи кӯҳӣ, пармашоҳ.

МОРҔӮБА مارҷӯبه *бот.* як навъ гиёҳи худрӯй, ки дар тибби ҳалқӣ ҳамчун позаҳр истифода мешавад, сарсабил.

МОС ماس *кит.* асоси замони ҳозираи **мосидан**.

МОСА ماسه *кит.* сангреза, сангрезаҳои хурди яхела, ки бештар дар соҳтмон истифода мешавад, шагол.

МОСАБОДӢ ماسه‌بادӣ *кит.* сангрезаҳое, ки дар натиҷаи вазиши бод суфтаву гирд шудаанд.

МОСАСАНГ ماسه‌سنگ *сангҳое, ки бар сари ҳам омада ва дар натиҷаи часпидани сангрезаҳо ба вучуд меояд.*

МОСАЗОР ماسه‌زار *чое, ки сангрезаҳои зиёд дорад.*

МОСИВО *a.* ماسوا *кит.* гайри он, ба чуз он, дигар аз он.

МОСИДАН ماسیدن *кит.* 1. аз ҳолати моеъ ба ҳолати нимамоеъ ё ҳамир овардан. 2. ҳушк шудан. 3. нафъ доштан, суд доштан. 4. ба самаррасидан, анҷом ёфттан. 5. монанд шудан, мувофиқ омадан.

МОСОН ماسان *дар ҳоли мосондан, дар ҳоли мосидан.*

МОСТ ماست *чурғот, шири бо моя туршонидашуда, ки ҳанӯз обаш нарафтааст.*

МОСТОБА//МАСТОБА ماست‌آبه//مست‌آبه *xӯр.* оши обдоре, ки аз биринҷ, гӯшти қима, пиёз ва картошка (ё шалғам ва ё сабзӣ) мепазанд ва чурғоту кабудӣ ҳамроҳ карда мекӯранд, биринҷобаи чурғотдор.

МОТ مات *1. варз.* ҷои гурез наёфтани шоҳи шатранҷ, ки аломати аз ҳариф мағлуб шудан аст, боҳт дар бозии шоҳмот. 2. *маҷ.* ҳайрон, оиз; **моту мабхут** ҳолати ҳайрон шуда

хомӯш мондан; саҳт дарҳайратмонда; **моту махбут шудан (гаشتан)** ҳайрон шуда хомӯш мондан; **мот кардан** а) бурдан, мағлуб кардан, ғалаба кардан дар бозии шоҳмот; б) ҳайрон кардан; **мот шудан** а) аз ҳарифи худ мағлуб шудани шоҳмотбоз; б) *маҷ.* саҳт ҳайрон шудан; *◊ махбу мот шудан* шефта шудан, волаву шайдо шудан; ақлу ҳуши худро ба ҷизе боҳтан.

МОТАМ ماتم *андӯҳу гусса аз марги касе, азодорӣ, сӯгворӣ; мотам гирифтан (доштан)* маросими азоро ба ҷо овардан; гирифтори мусибат будан; **либоси мотам пӯшидан** қиноя аз азо гирифтан.

МОТАМБОР ماتم‌بار *маҷ.* пур аз андӯҳ, бисёр ғамзада.

МОТАМДОР ماتم‌دار *азодор, азогирифта, сӯгдор.*

МОТАМДОРӢ ماتم‌دارӣ *азодорӣ, азогириӣ;* маросими мотам, сӯгдорӣ.

МОТАМЗАДА ماتم‌زدہ *мусибатзада; азогирифта.*

МОТАМИӢ ماتمی *мансуб ба мотам; мусикии мотамӣ* оҳангҳои ҳузновар, ки дар маросими азодорӣ менавозанд.

МОТАМКАДА ماتم‌کده *nig. мотамсаро.*

МОТАМСАРО ماتم‌سرا 1. ҷои мотамгириӣ, маҳали азодорӣ. 2. *кин.* ҳонае, ки дар он ғаму гусса зиёд аст.

МОТАМХОНА ماتم‌خانه *ҷои мотам, мотамсаро; ҳавлии азодор.*

МОТОР лотар *тех.* дастгоҳи ҳаракатидҳанда; муҳаррик: **мотори баркӣ, мотори ҳавопаймо, моторро ба кор даровардан (андохтан).**

МОТОРДОР ماتاردар *дорои мотор, моттордошта.*

МОТОРСОЗӢ ماتارسازی *барои соҳтани мотор маҳсусгардонида, бо соҳтани моторҳо машғул шудан: корхонаи моторсозӣ.*

МОТОРОЛЛЕР олм. ماتارالییر *як навъи мототсикли ҳурдҷарҳ, ки рондани он нисбатан осон ва роҳаттар аст.*

МОТОСИКЛ *лот.* ماتاتسيکل воситаи нақлиёти мухаррикдори ду ё сечарха.

МОТОСИКЛРОН ماتاتسيکلران он ки мототцикл меронад, ронандай мототцикл.

МОТОСИКЛРОНӢ 1. ماتاتسيکلراني шуғли мототциклрон, рондани мототцикл. 2. *варз.* машгулияти таълимию машқӣ ва мусобика дар рондани мототцикл.

МОТОСИКЛСАВОР ماتاتسيکلسوار он ки савори мототцикл аст.

МОТХОНА ماتخانه *кит.*, 1. *варз.* чое, ки шоҳ он ҷо мот мешавад. 2. *маҷ.* бохту шикаст ва аз даст додани тавонониву эътибор.

МОФАВҚ *a.* مافق *кит.* он чи боло истодааст; болотар; бештар, зиёдтар.

МОФАВҚУТТАБИАТ *a.* مافقالطبيعت *кит.* берун аз табиат, метафизика.

МОФОТ *a.* مافات *кит.* он чи фавт шудааст; он чи аз даст рафтааст, аздастраста, гумшуда.

МОХ ماخ *кит.* 1. қалбакӣ; носара: **зари моҳ,** **пули моҳ.** 2. *маҷ.* пасттинат, дунхиммат; сифла.

МОҲ//МАХ ماه//مه 1. радифи наздик-тарини Замин, ки даври он мегардад ва аз акси нури Офтоб тобон аст, қамар; **моҳи духафта** а) моҳи чордаҳ, бадр; б) *киноя аз* рӯи зебо, ҷеҳраи хушрӯи маҳбуба; **моҳи мунир** моҳи тобон, моҳи равшан; **моҳи нав** а) ҳилол; б) *киноя аз* абруӣ камоншакли маҳбуба; **моҳи нима** моҳи нопурра, *муқоб.* **моҳи тамом;** **моҳи пурра//моҳи тамом** *nig.* **моҳи чордаҳ;** **моҳи шомхӯрда** моҳи рӯ ба навшавӣ оварда; **гирифти моҳ** нуҷ. ҳодисаест, ки дар вакти байни Офтоб ва Замин воқеъ шудани Моҳи пурра он дар сояи Замин монда, аз назар нопадид мегардад, ҳусуф, гирифтани Моҳ. 2. *маҷ.* маҳбу拜 зебо, маъшуқаи маҳваш; **моҳи дилафрӯз** *киноя аз* дилбар, маҳбу拜 зебо. 3. *кит., маҷ.* арӯс; **моҳу шоҳ** арӯсу домод. 4. нишони маҳсус ба шакли моҳи нав - ҳилол, ки ба сари гунбази қаср ва дар баъзе парчаму байракҳо устувор мекунанд. 5. воҳиди ҳисоби вақт, ки баробари аз дувоздаҳ як ҳиссаи соли тақвимист; **моҳи сиём** *кит.* моҳи рӯза, моҳи рамазон; **моҳ ба моҳ** ҳар моҳ, мунтазам дар ҳар моҳ; **як моҳи дароз** дар тӯли як моҳи тамом; ♀ **моҳ дидани занон** ҳайз дидани занон, одати моҳонаи занон; **моҳи**

беайб **шуморидан** тамоман бенуқсону бекамбудӣ ҳисоб кардан касеро; **дар рӯи касе моҳ дидан** *nig.* **маҳ(дар рӯи касе маҳ дидан);** **рӯи моҳат** рӯи зебоят; **бо моҳ шинӣ, моҳ шавӣ, бо дег шинӣ, сиёҳ шавӣ** (*зарб.*) аз некон некӣ меомӯзӣ, аз бадон-бадӣ.

МОҲАЗАР *a.* ماحضر *кит.* он чи ҳозир аст; таоми андаки бетакаллуф, ки ҳозир ва мавҷуд аст, таоми андаки тайёр.

МОҲАСАЛ *a.* ماحصل *кит.* он чи ҳосил шудааст, маҳсул. 2. натиҷа; хулоса.

МОҲВАШ ماهوش *nig.* **маҳваш.**

МОҲВОР ماهوار 1. ҳар моҳ, моҳ ба моҳ. 2. *nig.* **моҳнома.**

МОҲВОРА ماهواره 1. дастгоҳ ё таҷхизоте, ки дар мадори замин, моҳ ва ё сайёрай дигар мегардад ва иттилои марбут ба онҳоро ба замин ирсол медорад. 2. ҳармоҳа, моҳона. 3. муддати як моҳро фарогиранда: **моҳвораи ободонӣ.**

МОҲВОРАЙ ماهوارӣ *mansub va марбут ба* **моҳвора** 1; он чи ба воситаи моҳвора ба даст омадааст; **акси моҳворай, алоқаи моҳворай.**

МОҲГАРД ماه گرد моҳпаймо, моҳнавард.

МОҲДАРМИЁН ماهدرمیان *nig.* моҳ андар миён, пас аз ҳар моҳ.

МОҲИБИРЁН ماهیبریان *xār.* моҳии бирён, ҳӯроке, ки аз моҳии дар равған бирёншуда иборат аст.

МОҲИГИР ماهیگیر он ки моҳӣ мегирад, сайд-кунандаи моҳӣ.

МОҲИГИРИ ماهیگیری шуғли моҳигир; гирифтани моҳӣ, моҳӣ доштан: **ҷои моҳигири, шастти моҳигири, моҳигири кардан.**

МОҲИДОН ماهیدан *кит.* чое, ки моҳӣ нигоҳдорӣ ва парвариш мешавад, ҳавз, кӯл.

МОҲИДОР ماهیدар 1. *nig.* **моҳигир.** 2. коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИДОРИ ماهیدارӣ 1. *nig.* **моҳигири.** 2. *nig.* **моҳипарварӣ;** **киштии моҳидорӣ** киштие, ки барои сайди моҳии баҳру қӯлҳои калон соҳта шудааст.

МОҲИДУДӢ ماهیدودی *кит.* моҳие, ки дар дуд пухта шудааст, моҳии дуддода.

МОҲИЁН ماهیان *кит.* чандин моҳ; моҳҳои зиёд.

МОХИЁНА *ماهیانه* *кит.*, *ниг.* **моҳона**.

МОХИПАЗ *ماهیپز* он ки моҳӣ мепазад ё бирён мекунад, пазандай моҳӣ.

МОХИПАЗӢ *ماهیپزی* *мансуб ба* **моҳипаз**; кори моҳипаз, пухтану бирён кардани моҳӣ.

МОХИПАРВАР *ماهیپرور* коргари соҳаи моҳи парварӣ.

МОХИПАРВАРИ *ماهیپروری* парвариши моҳӣ, соҳае, ки бо парвариш, зиёд кардан, захира ва беҳтар кардани сифати моҳӣ дар обанбору кӯлҳо машғул аст: **ҳавзи моҳипарварӣ**.

МОХИР *ماهر* бомаҳорат, устод; дар **касбу кори худ моҳир**; **тирандози моҳир**; устоди тирандозӣ; мерган, ҳукмандоз; **маҳфили дастони моҳир** маҳфили ҳунаромӯзони касбҳои маҳоратталаҳ (*дар мактабҳо*); **моҳир шудан** (*гаштан*) маҳорат пайдо кардан (*дар коре*).

МОХИРИЙ *ماهري* *мансуб ба* **моҳир**; маҳоратнокӣ, чирадастӣ.

МОХИРОНА *ماهرانه* бомаҳорат, бо кордонии тамом; бо маҳорат чизеро анҷом додан.

МОХИФУРӮШ *ماهیفروش* фурӯшандай моҳӣ; фурӯшандай мағозаи моҳифурӯши.

МОХИФУРӮШӢ *ماهیفروشی* фурӯши моҳӣ; кору шуғли моҳифурӯш.

МОХИХОР *ماهیخوار* *кит.* 1. *ниг.* **моҳихӯр**. 2. *ниг.* **моҳихӯрак**.

МОХИХӮР *ماهیخور* он ки ё он чи моҳиро меҳӯрад: **парандай моҳихӯр**.

МОХИХӮРАК *ماهیخورک* зоол. навъе аз парандай обии моҳихӯр.

МОХИЧА *ماهیҷигه* 1. моҳии хурд. 2. *кит.*, *ҳӯр*. навъе аз оши хамирий (оши угро).

МОХИШИНОС *ماهیشنساس* мутахассис ва олимӣ соҳаи моҳишиносӣ, ихтиолог.

МОХИШИНОСӢ *ماهیشنساسӣ* соҳаи илмии зоология, ки соҳт, пайдоиш, тарзи ҳаёт, паҳншавӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба моҳиро меомӯзад, ихтиология.

МОХИШӮРБО *ماهیشورба* *ҳӯр*. шӯрбои аз моҳӣ пухташуда.

МОХИЯТ *ماهیят* 1. асл, ҳақиқат; ҷавҳари чиз: **моҳияти масъала**. 2. ниҳод, табиат.

МОХИЯТАН *ماهیتانا* аз ҷиҳати моҳият; ҳақиқатан, табиатан.

МОҲӢ *ماهي* ҷонвари обӣ, ки баданаш бо пулакчаҳо пӯшида шудааст ва бо ғалсамаҳо нафас мегирад: **моҳӣ гирифтан**; **моҳӣ доштан**; ◇ **обро лой карда моҳӣ доштан** корро чигил карда, ба манфиати худ истифода бурдан; **соли моҳӣ** соли панҷум аз силсилаи солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).

МОҲЛИҚО//МАҲЛИҚО *ماهلقا//مهلقا* моҳрӯ, моҳсимо, моҳчехра, хушрӯй (*сифати маҳбуба*).

МОҲМАНЗАР *ماهمنظر* моҳмонанд, моҳрӯ, он чи монанди моҳ манзараи зебое дорад, зебоманзар; **рӯи моҳманзар** рӯи зебо.

МОҲНАВАРД *ماهenorд* он ки ва он чи дар *рӯи моҳ* гашта, онро таҳқиқ мекунад; моҳпаймо.

МОҲНАВАРДӢ *ماهenorدي* гаштан дар Моҳ, паймудани *рӯи* Моҳ.

МОҲНОМА *ماهنаме* нашрияе, ки ҳар моҳ як бор чоп мешавад, моҳвора.

МОҲОНА *ماهанه* 1. музди кори якмоҳа, маоши ба як қас барои як моҳ муқарраршуда, маоши: **моҳона гирифтан**, **моҳона додан**. 2. барои муддати як моҳ муайяншуда ё дар мӯҳлати як моҳ иҷрошуда: **нақшай моҳона**, **ҳисботи моҳона**.

МОҲОНАГИР *ماهانه گир* он ки моҳона мегирад; **моҳонаҳӯр**.

МОҲОНАГИРИ *ماهانه گيري* исми амал аз **моҳона гирифтан**; гирифтани моҳона, гирифтани маоши якмоҳа: **рӯзи моҳонагири**.

МОҲОНАХӮР *ماهانه ҳур* он ки бо моҳонаи расмӣ *рӯз* мегузаронад; он ки ғайр аз моҳона дигар даромад надорад: **корманди моҳонаҳӯр**.

МОҲОНАХӮРӢ *ماهانه ҳури* *ниг.* **моҳонагири**.

МОҲОР *ماهар* *кит.* маҳори шутур, инони шутур.

МОҲПАЙКАР//МАҲПАЙКАР *ماهپیکر//مهپیکر* хушқаду қомат; хеле хушрӯй. зебо.

МОҲПАЙМО *ماهپیма* *ниг.* **моҳнавард**.

МОҲПАРАСТ *ماهپرست* *киноя аз ошиқ*.

МОҲПАРВИН 1. *тиб.* беморие, ки гирифтори он дар ҳолати хоб (*яъне аз хоб бедор нашуда*) аз ҷояш хеста, бешуурона роҳ мегардад ва корҳое мекунад. 2. *ниг. дармана*.

МОҲПОРА//МАҲПОРА 1. *маҳпарه//мепарه* порае аз моҳ. 2. *маҷ.* монанди моҳ зебо ва хушрӯй; маҳлиқо.

МОҲРУХ//МАҲРУХ *ماهrix//مهرخ* *ниг. моҳрӯ(й)*.

МОҲРУХСОР *ماهрخسار* *ниг. моҳрӯ(й)*.

МОҲРŪ(Й)//МАҲРŪ(Й) *ماهرو(й)//مهرو(й)* моҳсурат, моҳсимо, хушрӯй, зебо, *моҳрухсор* (*сифати зан*).

МОҲСАНГ *ماهсанگ* *маъд.* ҷинси сангмонанди аз сайёраи Моҳ овардаи қайҳоннавардон.

МОҲСИМО *ماهсима* *ниг. моҳрӯ(й)*.

МОҲТАЛЪАТ *ماهطلعت* моҳрӯ, моҳсурат, хушрӯй.

МОҲТОБ//МАҲТОБ *ماهтаб//مهتاب* 1. рӯшноии моҳ, партави моҳ; **шаби моҳтоб** *ниг. маҳтобшаб*. 2. моҳ, қамар:

МОҲТОБӢ//МАҲТОБӢ *ماهтабӣ//مهتابӣ* 1. аз партав ва нури моҳтоб равшан, тобон: **шаби моҳтобӣ; моҳтобӣ шудан** равшан шудан, тобон шудан. 2. ширранг, сафедтоб, сафедранг. 3. навъи зардолуи пешпаз, ки мевааш ширранг ё зардчай кулӯла буда, асосан барои тарҳӯй ба кор меравад.

МОҲТОБШАБ//МАҲТОБШАБ

ماهтабشب//مهتابشب шаби аз партави нури Моҳ равшан, шаби маҳтобӣ.

МОҲУТ *ماهوت* матои пашмии паташ сүфтаву ҳамвор, мовут (*гуфт.*): **моҳути сурх, чакмани моҳут**.

МОҲУТБОФ *ماهوتباف* он ки ба бофтани моҳут машғул аст.

МОҲУТБОӢ *ماهوتبافي* коргоҳе, ки дар он пашмҳои маҳинро молидаву пахш карда моҳут мебофанд.

МОҲУТИ *ماهوتӣ* аз порчаи моҳут дӯхташуда.

МОҲЧЕХРА *ماهҷҳорه* моҳрӯ, хушрӯй, зебо.

МОҲЧАБИН *ماهҷбин* *ниг. маҳҷабин*.

МОҲЧАМОЛ *ماهҷомал* *ниг. моҳрӯ(й)*.

МОЧА *ماҷе* 1. хари мода. 2. *таҳқ.* зани бадкора, бeroҳагард.

МОЧАХАР *ماҷҳخر* *гуфт.* модаҳар, хари мода.

МОЧАРО *a.* *ماجرا* 1. воқеаи азсаргузашта; ҳодиса, рӯйдод; пешомад. 2. ҷанҷол, ҳарҳаша; **мансаю мочаро ҷанҷоли забонӣ; мочаро бардоштан//мочаро кардан** ғавғо бардоштан, ҷанҷол кардан. 3. *c.* бо иғво ба мақсад ноил шудан ҳостан: **мочарои сиёсӣ**.

МОЧАРОТАЛАБ *ماجراطلب* *ниг. мочароҷӯ(й): мочароталаб* шудан.

МОЧАРОҶӮ(Й) *ماجراجو(й)* 1. ҷанҷол-талаб, ҳарҳашаҳоҳ; ҳангоматалаб. 2. иғвоандоз.

МОЧАРОҶӮЁНА *ماجراجويانه* 1. ҷанҷол-талабона, ситезакорона. 2. ба тарзи иғво, иғвогарона: **сиёсати мочароҷӯёна**.

МОЧАРОҶӮЙ *ماجراجوӣ* 1. ҷанҷолҳоҳӣ, ҳарҳашаталабӣ. 2. иғвогарӣ.

МОЧИД *a.* *ماجد* *кит.* номдор; бузургвор, гиромӣ.

МОШ *бот.* гиёҳе аз оилаи лӯбиёҳо ва ғалладонаи он, ки мудаввари пӯстсабзи сафедмагз аст; *◊ ҷашми касеро мөш барин күшода мондан* касеро саҳт танбех дода, хушӯр карда мондан; *ҷашми касе мөш барин күшода шудан* танбех дода, хушӯр шудани касе; *ҷашми касе мөш барин шудан (гаштан)* аз ҷизе боҳабар шуда дар ҳайрат мондан; *айб дар ош аст ё дар мөш?* дар вақти ҳанӯз муайян набудани сабаби бадии чизе гуфта мешавад.

МОША I *ماشه* *кӯн.* ҷенаки вазн дар тибб, ки баробари вазни як дона мөш аст.

МОША II *ماشه* 1. анбӯри сарпаҳни оҳангарон. 2. ҷои пилтагузории милитиқҳои қадимӣ.

МОШАК *ماшк* *гуфт.* бедонаи модина. 2. *тиб.* варами пилки ҷашм, нахӯдак. 3. *бот.* боқило.

МОШАРО *ماشра* *тиб.* варами хунин.

МОШБО *ماشба* *кит., хӯр.* шӯрбои аз мош пухташуда, шӯрбои моши.

МОШИН(A) (O) *ماشین* 1. механизме, ки ягон кори муфидро ба ҷо меоварад; дастгоҳе, ки бо қуввае ба ҳаракат даромада, кореро ба ҷо меоварад: **мошин(a)и алафдаравӣ, мошин(a)и дарзӣзӣ, мошин(a)и ҷомашӯй**. 2. *гуфт.* автомобил, автомашина: **мошин(a)и боркаш, мошин(a)и сабукрав**.

МОШИНАДӮЗӢ *ماشینه‌دوزӣ* *гуфт.* либос дӯхтан

дар мошинаи дарзӯй: **мошинадӯзӣ кардан**.

МОШИНАЧӢ ماشینه‌چی *гуфт.* дӯзанда, хайёт, дарзӯз.

МОШИНБОЗ он ки бо мошинҳои гуногун ва ороиши онҳо майл дорад.

МОШИНБОЗӢ 1. ماشین‌بازӣ 2. амал ва шугли мошинбоз. 2. бозии кӯдакон бо мошини обзорҳои техники.

МОШИНГАРД ماشین‌گرد роҳе, ки мошинҳо дар он рафтую мекунанд; **роҳи мошингард**.

МОШИНГУЗАР ماشین‌گذر мошинрав, мошингард: **роҳи мошингузар**.

МОШИНДАРО ماشین‌дра чое, ки автомашина даробаро карда метавонад: **дарвозаи мошиндаро, тангӯчаи мошиндаро**.

МОШИНДОР ماشین‌дар дорандай мошин, сохиби автомашина.

МОШИНӢ ماشینи ба воситаи мошин, бо мошин: **чамъоварии мошини пахта**.

МОШИННАВИС ماشین‌نويسӣ қӯн. 1. дар мошини хатнависӣ чопшууда: ду **вараки мошиннавис**. 2. он ки дар мошини чопнавиштаҳоро чоп мекунад.

МОШИННАВИСӢ ماشین‌نويسӣ қӯн. чоп кардан дар мошинкаи хатнависӣ; кори мошиннавис.

МОШИНОЛОТ ماشین‌آلات асбобу олоти мошин(а).

МОШИНРОН ماشین‌ран ронандай автомашина, идоракунандаи мошин.

МОШИНРОНӢ ماشین‌ранӣ рондани мошин; корушуғли ронандай автомашина.

МОШИНСАВОР ماشین‌سвар савори автомобил.

МОШИНСАВОРӢ ماشین‌сварӣ савори автомашина будан.

МОШИНСОЗ ماشین‌сазӣ он ки мошину таҷхизот месозад.

МОШИНСОЗӢ ماشین‌сазӣ саноате, ки мошину таҷхизот истехсол мекунад: **корхонаи мошинсозӣ**.

МОШИНХОНА ماشین‌ханه қӯн. биное, ки дар он мошину дастгоҳҳо шинонда шудаанд; коргоҳи мошинӣ.

МОШӢ I ماشӣ ба ранги мош монанд, ранги сабзи тира: **гурбаи мошӣ, ҷашмони қалони мошӣ**.

МОШӢ II ماشӣ *мансуб ба мош*, az мош омодашуда.

МОШӢ III ماشӣ *кит.* он ки пиёда меравад, пиёдарав, пиёда.

МОШКАДУ ماش‌کدو *хрв.* шӯбои az мошу каду пухташуда.

МОШКИЧИРИӢ ماش‌کҷорӣ *хрв.* шӯлаи az мош ва биринҷ пухташуда.

МОШОБА ماش‌шабе *хрв.* таоми обдори az мош ва биринҷу лӯбиё пухташуда.

МОШОБАХӮР ماش‌ხورӣ *хрв.* он ки мошобаро дӯст медорад.

МОШОҚI ماش‌шак *кит.* хӯша, сараки гандум.

МОШПАЛАВ ماش‌پلو *хрв.* палаве, ки az мош тайёр мекунанд.

МОШПИЁБА ماش‌пияб *nig.* **мошоба**.

МОШУБИРИНҖ ماش‌وبرنج 1. *хӯр.* таоми обдоре, ки az мош ва биринҷ мепазанд. 2. сиёҳу сафеди ба ҳам омехта: **риши мошубиринҷ**.

МОШУРА//МОШӮРА ماش‌шурӯр 1. найчаи миёнхолӣ, лӯлача. 2. *боғ.* найчае, ки ба даруни моку мегузоранд.

МОЯ a. ماиҳ 1. асли ҳар чиз, асос, бунёд. 2. ҳар чиз, ки барои ба вуҷуд омадани чизе асос мешавад (*mas.*, ҳамирмоя (ҳамиртуруш барои ҳамир, сафедӣ барои мосту чурғот...)). 3. *кит.* сармоя, дастмоя; дорой, сарват. 4. *кит.* асбобу анҷоми коре, дову дастгоҳ. 5. тухмаи одам ва ҳайвони нарина, ки дуто мешавад; ♂ **мояи дилхушии худ кардан** воситаи дилхушии худ қарор додан; **мояи ифтиҳори касе шудан** боиси фахри қарор гирифтани чизе ё касе.

МОЯVAR ماиҳе‌ور *кит.* сармоядор, давлатманд.

МОЯДОН ماиҳедан *биол.* тухмдон, ҷои тухма.

МОЯДОР ماиҳедар сармоядор, давлатманд, соҳибдавлат, молик, соҳиб.

МОЯК ماиқ 1. *nig.* **моя** 5. 2. тухми мурғ, ки зери мокиёни куркшуда мегузоранд.

МОЯКӮБӢ مايқ‌кубӣ *тиб.* доругузаронии эҳтиёти барои пешгирии баъзе беморихо;

обилакӯбӣ.

МОЯНДАР مایندر *nig.* модарандар.

МОЯХТОЧ *a.* مایحتاج кит. чизхое, ки инсон доим ба он эҳтиёҷ дорад, эҳтиёҷоти зиндагии рӯзмара; **ҳадди ақалли мояхтоҷ** камтарин воситаҳои рӯзгузаронӣ.

МУАББАД مؤبد кит. абадӣ ҷовид, ҳамешағӣ: азоби муаббад.

МУАББИР *a.* معتبر кит. таъбиркунанда (*хусусан хобро*); баёнкунанда.

МУАВВАД *a.* معود кит. одаткунонида ба ҷизе, омӯҳта.

МУАВВАЗ *a.* موضع кит. иваз шуда; иваз, бадал: **муавваз гаштан**.

МУАД(Д) *a.* معد кит. омода, муҳайё ва ҳозир; **муад будан** омода будан, тайёр шудан.

МУАДДАБ *a.* مؤدب боадаб, тарбиядида.

МУАДДАБОНА *a.* مؤدبانه боадабона, рафтори аз рӯи одоб.

МУАДДИБ *a.* مودب адабиҳанда, адабомӯз, мураббӣ, муаллим.

МУАДДИЛ *a.* معدل мӯътадилкунанда, ба ҳолати эътидол оваранда, росткунанда, қоимкунанда.

МУАДДИЛУННАҲОР *a.* معدل النهار нуҷ. ҳати доиравӣ, ки агар сайри Офтоб ба он доира тасодуф кунад, шабу рӯз баробар мешавад. 2. ҷуғр. ҳати истиво.

МУАЗЗАБ *a.* معدب кит. азобкашанда, азоббинанда, дар азоб монда.

МУАЗЗАЗ *a.* معزز кит. азиз дошта шуда, эъзозу ҳурматдида, арҷманӣ.

МУАЗЗАМ *a.* معظم азим ва бузург донисташуда, қасе (ҷизе), ки онро бузург мешуморанд; бузург: **устоди муazzam, мулки муazzam**.

МУАЗЗАМИЙ معظمي бузургӣ, арҷманӣ; азamat.

МУАЗЗИН *a.* موذن д. ба намоз даъваткунанда, азонгӯй, сӯфии масцид.

МУАЗЗИНӢ موذنی д. қасбу кори муazzin; азонгӯй.

МУАЗЗО *a.* معزى//معزا азодор, мотамзада, сӯгвон.

МУАЙИД *a.* مؤید кит. таъйидкунанда, тақвиятдиҳанда; дастгиркунанда.

МУАЙЯН *a.* معین 1. таъйиншуда, муқарраршуда. 2. аниқ, яқин, муқаррар; **вақти муайян** вақти муқарраршуда, вақти таъйиншуда; **микдори муайян** микдори маъхуд, микдори маълум; **муайян кардан** а) маълум кардан; аниқ кардан; б) таъйин кардан, муқаррар намудан; **муайян шудан** муқаррар шудан, таъйин гаштан; **аҳамияти муайяне доштан** як дараҷа аҳамият доштан; тамоман беаҳамият набудан; **қасби муайяне надоштан** қасби аниқ надоштан; қасбе надоштан.

МУАЙЯНӢ معیني муайян будан; аниқӣ; мушахасӣ.

МУАЙЯНКУНАНДА معین‌کننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз муайян кардан* он ки муайян ва равшан мекунад. 2. *грам.* яке аз аъзои пайрави чумла, ки ба саволҳои чӣ тавр?, чӣ гуна?, чӣ қадар?, аз он кӣ?... ҷавоб медиҳад; **муайянкунанда ва муайяншаванда, муайянкунанда изофиӣ ва беизофа, муайянкунанда ададӣ.** 3. *риёзӣ.* як навъ ифодай риёзӣ, детерминант.

МУАЙЯНШАВАНДА معین‌شونده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз муайян шудан.* 2. *грам.* яке аз аъзои чумла, ки бо муайянкунанда муайян мешавад.

МУАЙЯНШУДА معین‌شده замони гузашта аз муайян шудан; *сифати феълии таъйиншуда, муқарраршуда: нафақаи муайяншуда.*

МУАККАД *a.* مؤکد кит. 1. таъқидшуда, таъқидгардида. 2. мустаҳкам, устувор.

МУАЛЛАҚ *a.* معلق оvezon, ovextashuda; **муаллақ задан** ҷаппаю роста шудан, сарпоину поболо шудан; **муаллақ истодан** дар ҳаво оvezon истодан; **муаллақ мондан** оvezon мондан; ◇ **аҷали муаллақ** марги ногаҳонӣ.

МУАЛЛАҚА *a.* معلقه 1. *nig.* муаллақ. 2. *мевъ*. қисми озоди дар ҳаво будаи бино, ки як тарафаш дар мағзи девор мустаҳкам карда шудааст.

МУАЛЛАҚЗАН معلق‌زن он ки муаллақ мезанад, муаллақзананда.

МУАЛЛАҚЗАНӢ معلق‌زنی исми амал аз **муаллақ задан**; ҷаҳида ба ҷобукӣ ҷаппаю роста шудани варзишгарон ва бозингарон сирк; дар

вақти парвоз бозикунон чапаю роста шудани парандагон (*мас.*, *кабӯтарон*).

МУАЛЛАҚЗАНОН معلق‌زنان *феъли ҳол аз муаллақ задан*; дар ҳолати муаллақзанӣ.

МУАЛЛАЛ *a.* معلل *кит.* он чи сабаб дорад, саббонок, иллатнок; **сухани муаллал ба ғараз** гапи ғаризонк.

МУАЛЛАМ I *a.* معلم *кит.* таълимгирифта, омӯхта; **калби муаллам** саги омӯхта, саги дастомӯз.

МУАЛЛАМ II *a.* معلم *кит.* аломатдор; нақшдор, нақшин; **дебои муаллам** матои ҳарири пурнақшу нигор.

МУАЛЛИМ I *a.* معلم 1. он ки меомӯзонад ва ёд медиҳад, омӯзгор, таълимдиҳанда: **муаллими таҷрибадор**, **муаллими фани забони тоҷикӣ**, **муаллими хизматнишондода таър.** яке аз унвонҳои фахрии соҳаи маориф; **муаллими ҳонагӣ** муаллиме, ки ба талаба дар ҳона дарс медиҳад ё барои фаннеро беҳтар аз ҳуд кардан ба ў ёрӣ мерасонад. 2. муроҷиати эҳтиромона нисбат ба шахсе, ки ўро гӯянда устоди ҳуд мешуморад.

МУАЛЛИМ II *a.* مؤلم *кит.* аламнок, дарднок, дардовар.

МУАЛЛИМИЙ معلمی шуғл ва қасби муаллим; омӯзгорӣ, таълимдиҳӣ; **муаллими кардан** муаллим будан, омӯзгорӣ кардан.

МУАЛЛИМТАЙЁРКУНӢ معلم تیارکنی *кӯн.* таълим ва тарбияи муаллимон: **Институти тақмили ихтисоси муаллимон, курси яқсолаи тақмили ихтисоси муаллимон.**

МУАЛЛИФ *a.* مؤلف *таълифкунанда*, нависандаи китоб ва асар: **муаллифи асар**.

МУАЛЛИФӢ 1. **mansub ба муаллиф.** 2. муаллиф будан: **хуқуки муаллифӣ.**

МУАЛЛО *a.* معلمی *//معلمی* *kit.* 1. олӣ, баланд, боло: **арши муалло.** 2. азим, бузург, олӣ.

МУАММАР *a.* معمر *kit.* касе ё чизе, ки умри дароз дидашт, кӯҳансол, солхӯрда.

МУАММО *a.* معما *//معما* 1. сарбаста ва муғлак, пӯшида, душворфаҳм. 2. масъалаи сарбаста; мушкилот. 3. *ади.* шеър ва сухане, ки ғайр аз маъни зоҳириаш бо рамз ва имо номи касе ё чизро ифода мекарда бошад; **муаммои чизе-**

ро күшодан (ҳал кардан) чизи сарбаста ва номаълумро равшан кардан; мушкилиро бартараф кардан.

МУАММОГӮЙ معماگوئی гуфтани сухани сарбаста; изҳори муддао кардан бо рамз; муаммо навиштани шоир: **муаммогӯй кардан**.

МУАММОДОР معمادار сарбастамаъӣ, рамзнок, душворфаҳм.

МУАНБАР *a.* معنبر *kit.* анбарбӯ, хушбӯ, муаттар: **зулфи мuanбар.**

МУАННАС *a.* مؤنث 1. мода, **муқоб.** **музаккар.** 2. грам. шакли занонаи қалима, чинси занона (*дар баъзе забонҳо*).

МУАРРАБ *a.* معرب. қалимае, ки аз забони дигар гирифта, ба қоиди забони арабӣ тобеъ кунонида шудааст, арабишуда (*мас.*, гавҳар-ҷавҳар, қанда-ҳандак, ганҷ-канҷ).

МУАРРИФ *a.* معرف شиносонанда, шиноскунанда.

МУАРРИФӢ معرفی : **муаррифӣ кардан** шинос кардан, шиносонидан.

МУАРРИФИНОМА معرفی‌نامه 1. номае, ки барои шиносонидани шахсе ба шахси дигар навишта шудааст. 2. тавсиянома.

МУАРРИХ *a.* مؤرخ *kit.* таърихшинос; таърихнавис.

МУАРРО *a.* معری//معرا *kit.* орӣ аз чизе, ҳолӣ, барӣ, пок: **муарро будан.**

МУАССИР *a.* مؤثر таъсиркунанда, таъсирбахш.

МУАССИРИЙ مؤثری таъсирбахшӣ, таъсирнокӣ.

МУАССИС *a.* مؤسس асосгузор, таъсискунанда; **маҷлиси муассисон** с. ҷамъомади интихобӣ, ки ҳукуки таъсису ташкил карданро дорад.

МУАССИСА *a.* مؤسسه созмоне, ки дар ягон соҳа фаъолият мекунад, идора: **муассисай ба-чагона**, **муассисай илмӣ**, **муассисай табобатӣ** (**муолиҷавӣ**), **муассисай ҳӯроки умумӣ**, **муассисай ҳайрия** созмоне, ки аз рӯи шафқату некӯкорӣ бо расонидани ёрии моддӣ ба камбизоатону мӯхтоҷон машғул аст.

МУАССИСАВӢ mansub ба **муассиса**, ба муассиса тааллукдор, тобеи идора.

МУАССИСОТӢ مؤسساتي *nig.* **муассисавӣ.**

МУАСФАР *a.* معصفر *kit.* бо ранги гули усфур (зъфарон) ранг кардашуда; зардранги ба

сурхӣ моил, заъфарониранг.

МУАТТАЛ *a.* **معطل** *кит.* 1. аз истеъмол баромада, нодаркор. 2. маъзул ва бекоршуда; **муаттал кардан** аз кор монондан, бекор кардан; саргардон кардан, маътал.

МУАТТАР *a.* **معطر** атронок, атргин, хушбӯ; **муаттар кардан** хушбӯ гардонидан; **муаттар шудан** хушбӯ шудан.

МУАТТАРИ **معطری** *кит.* хушбӯй, накҳат, атрафонӣ.

МУАХХАР *a.* **مؤخر** *кит.* 1. ба таъхир гузошташуда, ақибафтода. 2. қисми ақиби чизе: **муаххари кишти**.

МУБАДДАЛ *a.* **مبدل** табдилёфта, ивазшуда, баргашта (*ба чизе*); **мубаддал гардида** (*гаشتан*) бадал шудан, табдил ёфтан; **мубаддал намудан** (*кардан*) табдил додан; **мубаддал шудан** табдил ёфтан.

МУБАДДАЛШАВӢ **مبدلشوی** исми амал аз **мубаддал шудан**; табдилёбӣ.

МУБАЙЯН *a.* **مبین** баён ва равшан кардашуда; ошкор, аён.

МУБАЛЛИФ *a.* **مبلغ** *кит.* 1. иблөғқунанда, рasonандай амр ё хабар ба касони дигар. 2. таблиғқунандай чизе, ташвиқу таргибқунанда.

МУБАРРАД *a.* **مبرد** *кит.* хунук шуда, сард карда.

МУБАРРИД *a.* **مبرد** *кит.* 1. хунуккунанда, сардкунанда. 2. доруи сардкунандай мизоч.

МУБАРРО *a.* **مبری//مبرا** *кит.* барӣ кардашуда, пок кардашуда; пок аз айб (гуноҳ, тӯҳмат *ва г.*).

МУБАССИР *a.* **مبصر** *кит.* назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; бино, бобасират.

МУБАТТАР *a.* **مبتر** 1. думбурида. 2. наслбурида, бенасл, бефарзанд.

МУБАШШИР *a.* **مبشر** *кит.* башоратдех, муждадех, хушхабаррасон, муждарасон.

МУБИН *a.* **مبین** *кит.* 1. ошкоркунанда, возеху равшанкунанда. 2. ошкоршуда; ошкор, возех; **ҷабини мубин** пешонии соғу кушода.

МУБОДАРАТ *a.* **مبادرت** *кит.* 1. сабқату пешӣ чустан, шитоб ва кӯшиш. 2. иқдом ба коре,

шуруӯй кардан ба коре: **мубодарат ба коре кардан**.

МУБОДИЛА *a.* **مبادله** табодул, иваз кардан, муовиза; **мубодилаи афкор** изҳори фикру ақида байни ду ё чанд кас; **нуктаи мубодилаи арз** чои иваз кардани асъор (*пулҳои хориҷӣ*).

МУБОДИЛАВӢ **مبادله‌وي** бадалшаванда, қобили бадал шудан, муовизавӣ: **арзиши мубодилавӣ**, **қурби мубодилавӣ**.

МУБОДИЛАГӢ **مبادلگӣ** *nig.* **мубодилавӣ**.

МУБОЛИФА *a.* **مبالغه** 1. аз ҳад берун таърифу тавсиф кардани чизе, аз ҳад гузаронидан дар таъриф (*дар сухан*); **бидуни муболига** бе хеч тавсифи зиёдатӣ, бидуни болобардории зиёд; **муболига кардан** аз будаш зиёд нишон додан; ба таърифу тавсифи аз ҳад зиёдроҳ додан. 2. *ади.* яке аз воситаҳои тасвири бадей буда, аз ҳадди эътидол гузаронидани мадҳ ё мазаммат асоси он мебошад (*таблиғ, игроқ ва гулув аз навъҳои он аст*).

МУБОЛИФАВӢ **مبالغه‌وي** дорои муболига, берун аз ҳад (*дар таъриф ё танқид*).

МУБОЛИҒАДОР **مبالغه‌دار** бомуболига, муболигаомез.

МУБОЛИҒАКОР **مبالغه‌کار** ба муболига роҳдиҳанда.

МУБОЛИҒАОМЕЗ **مبالغه‌آمیز** тавсиф ё танқиди аз ҳад зиёд, аз ҳақиқати воқеӣ дур.

МУБОРАК *a.* **مبارک** хучаста, фархунда, нек, баҳайр; табаррук(ӣ); **моҳи муборак** моҳи баҳайр, моҳи табаррук; **қадами муборак** қадами баҳосият; **муборак бод!**, **муборак шавад!** хитоби табрику таҳният ва шодбош, ки ба шарофати воқеаи неки касе нисбат ба ўгуфта мешавад.

МУБОРАКБОД **مبارکباد** изҳори некҳоҳӣ барои касе, шодбошӣ табрику таҳният; **муборакбод гуфтан** табрик кардан, «муборак шавад» гуфтан; **муборакбод кардан** (*намудан*) табрик кардан.

МУБОРАКБОДӢ **مبارکبادی** 1. *nig.* **муборакбод**; **табрикгӯй**. 2. чизи барои табрикгӯй додашуда; **муборакбодӣ кардан** (*намудан*) табрик гуфтан.

МУБОРАКӢ **مبارکی** муборак будан, фархунда будан; хайру баракат.

МУБОРАКҚАДАМ مبارک قدم некқадам, хушқадам, баҳосият, фархундапай.

МУБОРАКНИХОД مبارک نهاد поквиҷдон, некӯтабиат.

МУБОРАКНОМА مبارک نامه 1. номаи табрикӣ, табрикнома. 2. *таър.*, *маҷ.* фармони подшоҳӣ.

МУБОРАКПАЙ مبارک پی кит., ниг. муборакқадам.

МУБОРАКФОЛ مبارک فال мусоид, мувофиқ; некпой; хушбинона.

МУБОРИЗ *a.* مبارز муборизақунанда, ҷанганд, ҷанговар.

МУБОРИЗА *a.* مبارزه ҷангӣ дутарафа, муҳориба; талош барои ҳаққу ҳуқук, ғоя, мақсад ва кори худ бо ҳар роҳ: муборизаи иқтисодӣ, муборизаи мафқуравӣ, муборизаи синӣ; мубориза бурдан (кардан) ҷангидан.

МУБОРИЗАКУНАНДА مبارزه کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мубориза кардан;* мубориз, муборизабаранда.

МУБОХ *a.* مباح ҷоиз, раво: мубоҳ гардонидан *a)* право дониста шудан, ҷоиз ҳисоб кардан; *b)* д. ҳалол кардан.

МУБОҲИСА/МУБОҲАСА *a.* مباحثه 1. баҳси ҷанд кас доир ба ягон масъала, изҳори фикр кардани ҷанд кас аз рӯи ягон масъала, муҳокимаи оммавӣ дар атрофи ягон мавзӯи баҳсталаб. 2. мунозира, муноқиша (*дар бораи чизе*); мубоҳисаи илмӣ баҳси илмӣ, баррасии ягон масъалаи илмӣ; мубоҳиса кардан баҳс кардан, мунозира кардан.

МУБОҲИСАВӢ مباحثوی мубоҳисанок, баҳснок: масъалаи мубоҳисавӣ.

МУБОҲИСАКУНАНДА مباحثه کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мубоҳиса кардан;* баҳсқунанда, мунозирақунанда.

МУБОҲОТ *a.* مبهات *кит.* фаҳр кардан ё болидан ба ҷизе.

МУБОШИР *a.* مباشر *кит.* сардор, саркор, амалдор; назоратқунанда ба рафти коре.

МУБОШИРАТ *a.* مباشرت 1. кореро ба нағъи худ анҷом додан, ба сари худ ба коре машгул шудан; иқдом ба коре. 2. муюширати марду зан. 3. заношӯй, издивоҷ.

МУБРАМ *a.* مبرم 1. маҳкам, устувор. 2. *маҷ.* муҳим ва зарур; зарурати мубрам ниҳояти зарурат; қазои мубрам *кит.* сарнавишти ногузир.

МУБТАДӢ *a.* مبتدی *кит.* 1. оғозқунанда; ибтидой, аввалин, муқоб. мунтажӣ. 2. *ниг.* мубтадо.

МУБТАДО *a.* مبتدا *грам.* фоили ҷумла (*сараъзо*).

МУБТАКИР *a.* مبتکر *кит.* он ки навоварӣ мекунад, соҳиби ташаббускор.

МУБТАЛО *a.* مبتلا/مبتلی 1. ба дарду ранҷ афтода, гирифтор (*ба балову қулфате*). 2. *маҷ.* ошиқ; мафтун; мубтало гаштан (шудан) а) гирифтор гардидан (*ба дарде*); б) *маҷ.* ошиқ шудан; мубтало кардан гирифтор кардан; ба қайди ҷизе андохтан, шефта кардан.

МУБТАНӢ *a.* مبتنی *кит.* биноёфта, асосёфта бар ҷизе; вобаста ба ҷизе: мубтани бар ҷизе будан.

МУБҲАМ *a.* مبهم 1. пӯшида, пинҳон: чизи мубҳам. 2. норавшан, номуайян; печида, номафҳум: сухани мубҳам, маъни мубҳам.

МУБҲАМИЙ مبھمی норавшанӣ, номуайянӣ, сарbastagӣ.

МУВАЗЗАФ *a.* موظف *кит.* он ки ба вай вазифае супурда шудааст, вазифадор: муваззаф кардан, муваззаф шудан.

МУВАККАЛ *a.* موکل *кит.* он ки ба ў коре супорида шудааст, гумошта, вакил; муваккал кардан таъйин кардан, вакил кардан.

МУВАҚҚАТ *a.* موقت ба муддати муайян ва маҳдуд, гайридоимӣ: ба таври мувакқат; *ниг.* мувакқатан.

МУВАҚҚАТАН *a.* موقتاً 1. ба таври мувакқат барои муддати маҳдуд ва муайян, гайридоимӣ. 2. нопайдор.

МУВАҚҚАТИЙ موقتی нопайдор, барои муддати кӯтоҳ, гайриҳамешагӣ; муқоб. доимӣ ва ҳамешагӣ: корношоямии мувакқатӣ, шаҳодатномаи мувакқатӣ.

МУВАЛЛИД *a.* مولد *кит.* 1. таваллудқунанда, зоянда. 2. тавлидқунанда, истеҳсолқунанда.

МУВАРРАД *a.* مورد *кит.* 1. гулкарда, шукуфта. 2. *маҷ.* гулгун; сурх.

МУВАРРАС *a.* مورث *кит.* ҷизи ба меросмонда,

меросӣ, ирсӣ.

МУВАСВАС *a.* مووسوس 1. васваса кардашуда, дар васваса монда, дучори васваса шуда. 2. ошуфтахол, нороҳат ва бадгумон.

МУВАССАЛ *a.* موصل *кит.* вasl шуда, пайванд шуда.

МУВАФФАҚ *a.* موافق тавфиқёфта, комёбшуда, ба мурод расида; **муваффақ шудан** ба мақсад расидан; **муваффақ гаштан (шудан)** ноил шудан, комёб шудан, расидан ба мақсад.

МУВАФФАҚИЯТ *a.* موقيت 1. комёбӣ, барор; пешрафт, пешравӣ. 2. галаба, фирӯзӣ, ғолибият; **бо муваффакият** бо натиҷаҳои нағз; **муваффакият ба даст овардан** комёб гаштан, ба пешравӣ ноил шудан; **муваффакият талабидан (хостан)** барор ва пешравӣ орзу кардан.

МУВАФФАҚОНА موغانه бомуваффа- қият, бобарор.

МУВАФФО *a.* موافق//موافق *کит.* вафо кардашуда, тамоман ичро ва адо кардашуда; пурра ва комил.

МУВАҲҲИД *a.* موحد *кит., д.* он ки ба ваҳдати Худо бовар дорад; он ки Худоро якка ва ягона медонад, мӯътакид ба Худои ягона.

МУВАШШАҲ *a.* موشح 1. *кит.* ороста, зинат додашуда; **мувашшах гардонидан** оростан, зинат додан. 2. *ади.* шеъре, ки дар аввали ҳар мисраъ ё байти он чунин ҳарфҳо оварда мешавад, ки аз ҷамъи он ҳарфҳо номе, иборае ё чумлае ҳосил мегардад.

МУВАҲҲИШ *a.* موҳен *کит.* ваҳшатовар, ваҳшатнок.

МУВАЧЧАҲ *a.* موچه *کит.* 1. вачхнок, далелнок, асоснок; **узри муваҷҷаҳ.** 2. писандида, мақбул.

МУВОЗАА *a.* مواضعه *کит.* 1. бо ҳамдигар қарор гузоштан (*ба коре*), забон як кардан (*дар коре*): **мувозаа кардан.** 2. қарордод, аҳднома, шартнома.

МУВОЗИНА//МУВОЗИНАТ *a.* موازن^ه//موازن^ت баробарвазни: ҳамвазни; **мувозинатро нигоҳ доштан** баробарвазн шуда истодан, устувор истодан; **мувозинатро гум кардан** аз баробарвазни баромадан, устувориро гум кардани як тараф.

МУВОЗӢ *a.* مو azi баробар, ҳампаҳлу, параллел; **хати мувозӣ ҳанд.** ду хати рост, ки агар давом дода шаванд, аз ҳамдигар ҳамеша дар фосилаи мусовӣ меистанд.

МУВОСИЛА//МУВОСИЛАТ مواصله//مواصلت пайвастагӣ, иттисол, ба ҳам пайвастан(-и ду кас ё ду чиз).

МУВОСО *a.* مواسا//مواسات мувофиқат, созиш, мадоро, муросо; **мувосо кардан** созиш кардан, муросо кардан; оштӣ кардан.

МУВОСОКОР مواسакар он ки аз рӯи меҳрубонӣ ё барои салоҳи кор бо касе ё чизе муросо ва созиш мекунад; созиши кор.

МУВОСОКОРИЙ مواساكاري муросокор будан, созишкорӣ.

МУВОСОКОРОНА مواساكارانе бо роҳи муросо, созишкорона.

МУВОФИҚ *a.* موافق 1. созишкунанда, муттафиқ, ҳамраъӣ: **дӯстон ва ёрони мувофиқ.** 2. мутобиқ, созгар **мувофиқи...** а) мутобики...; муносиби...; б) аз рӯи..., дар асоси ...; **мувофиқи табъ** ба тарзи дилҳоҳ табъи дил; мувофиқи қоида, аз рӯи қоида, мутобиқи қоида; **мавриди мувофиқ** фурсати мусоид, вақти мусоид; **мувофиқ кардан** мутобиқ ва созгор соҳтан; **мувофиқ омадан** дуруст омадан, муносиб воқеъ шудан, мутобиқат доштан.

МУВОФИҚА *a.* موافقه созиш; ҳамфирӣ, ҳамраъӣ: **мувофиқа кардан** изҳори ҳамфирӣ кардан; ризоият додан ба коре.

МУВОФИҚАТ *a.* موافقت 1. созиш, ҳамфирӣ, ҳамраъӣ. 2. созгорӣ, мутобиқат; **мувофиқат кардан** мувофиқ омадан, созгор воқеъ шудан. 3. *иқт.* таносуби арзи мамлакатҳои гуногун ба ҳисоби тилло; ♦ **мувофиқати хун биол**. қобили омезиш будани гурӯҳи хуни як кас ба каси дигар.

МУВОФИҚАТНОМА موافقتنامه ҳучҷат дар бораи мувофиқати тарафҳо, созишнома.

МУВОЧЕХ *a.* مواجهه рӯ ба рӯи ҳам истода; **мувочех шудан** рӯ ба рӯ шудан, дучор шудан (*ба мушкилоте*).

МУФ مخ 1. қӯли. рӯҳонии оташпараст. 2. оташпараст, зардуштӣ. 3. маҷ. майфурӯш, соҳиби майхона; **пирӣ мугон** роҳбари ҳароботиён,

сардори майкада; **хароботи мугон** майхона.

МУГАЙЛОН مغیلان *nig.* мугелон.

МУГАМБИР مغمبر 1. хилагар, маккор, айёр. 2. содалавҳнамои ба кори худ хушӯр; он ки дар корҳо ноаён манфиати худро ба ҷои аввал мегузорад.

МУГАМБИРИЙ مغمبری хилагарӣ, айёрий: мугамбирӣ кардан.

МУГАМБИРНАМО مغمبر نما шахси ҳушманд ба мугамбир монанд, айёрнамо.

МУГАМБИРОНА مغمبرانه ҳилагарона, айёrona, маккорона.

МУГАНӢ *a.* مغنى сароянда ва навозанда, мутриб ва ҳофиз.

МУГБАЧА مغبچه 1. шогирд ва хизматгори дуқони майфурӯшӣ. 2. бачаи оташпараст.

МУГЕЛОН بот. дараҳтест хордор дар биёбонҳо, ҳори гелак, магелон, мугайлон.

МУГЛАҚ *a.* مغلق 1. *кит.* баста, нокушода. 2. *маҷ.* норавшан, номафҳум, мубҳам, пеҷидаву душворфаҳм: **сухани муглақ**, **чавоби муглақ**.

МУГЛАҚБАЁН مغلق بیان он ки тарзи ифодаи ӯ мушкилфаҳм аст, душворбаён; пеҷидагӯ.

МУГЛАҚБАЁНӢ مغلق بیانی муглақбаён будан; душворбаёнӣ; пеҷидагӯй.

МУГЛАҚГӮ(Ӣ) مغلق گو(ي) душворбаён, пеҷидагӯй, муглақгӯй.

МУГЛАҚГӮӢ مغلق گوئي муглақгӯй будан; душворбаёнӣ, пеҷидагӯй.

МУГЛАҚӢ مغلقى سарbastagӣ, номафҳумӣ, мубҳамӣ, пеҷidagӣ.

МУГОЛАТА *a.* مغالطه ба ғалат андохтан; бо далели сусту ғалат ба вучуд овардани иштибоҳ.

МУГОНА مغانه мансуб ба муг; ба монанди муг.

МУГРИЗ *a.* معرض *кит.* он ки қинаву ғараз меварзад, бадҳоҳ.

МУГРИЗОНА معرضانه az рӯи қинаву ғараз; қасдан.

МУГСАРО محسرا *кит.* киноя az майхона.

МУГТАНАМ *a.* مغتنم ганимат шумурда:

МУГТАНАМ دونистан а) ганимат шуморидан, мусоид донистан; б) ба қадри чизе расидан.

МУГУЛ مغل//مغول 1. ҳалқе, ки аксарияти аҳолии Муғулистанро ташкил медиҳад. 2. зода ва сокини Муғулистан.

МУГУЛӢ مغلی//مغولی *mansub ba mugul:* забони мугулий.

МУГУЛЧА مغل چه номи оҳангэ аз мақоми якуми «Шашмақом»: **муғулҷаи дугоҳ** оҳангэ аз мақоми ҷоруми «дугоҳ»-и «Шашмақом».

МУГУЛЧОЙ مغل چای *бот.* як навъ гиёҳи бисёrsola, ки баргаш ба ҷои ҷой истифода мешавад.

МУГЧА مغچه *бот.* ҷои баргбарорӣ ва гулқунии навда ва шоҳчай растаниҳо, ҷавона, пунбак: **муғча баровардан**.

МУГЧАБАНДӢ مغچه‌بندی мугча бастан, пунбакдамонӣ.

МУГЧАДОР مغچه‌دار растаниҳое, ки муғча доранд; дорои муғча: **дараҳтҳои муғчадор**.

МУГЧАПАЙВАНД مغچه‌پیوند *бот.* навъи пайванд, ки муғчай дараҳти беҳтарини меваро ба навъи ҳасаки он пайванд мекунанд.

МУД(Д) *a.* مود(د) *кхн.* зарфи паймонай барои ҷисмҳои пошҳӯранда ва моєъ.

МУДАББИР *a.* مدبیر *кит.* 1. соҳибтадбир, ботадбир, ҷораҷӯй. 2. идоракунанда, сардор.

МУДАВВАР *a.* مدور доирашакл, гирда, кулӯла; **мизи мудаввар** мизи доирашакл, мизи гирд.

МУДАҚҚИҚ *a.* مدقق тадқиқкунанда; дақиқкор, бориксанҷ.

МУДАРРИС *a.* مدرس دарсдиҳанда, дарсгӯ; муалими мадраса.

МУДАРРИСӢ مدرسی дарсгӯй, дарсдиҳӣ; шуғлу амали мударрис.

МУДҒАМ *a.* مدغم 1. *кит.* ба даруни чизе даромада. 2. *збӯ.* идғомшуда; *nig.* **идғом**.

МУДБАР//МУДБИР *a.* مدبیر *кит.* баргаштабаҳт, бадҳаҳт, муқоб. **муқбил**.

МУДДАИЁНА مدعی یانه даъвогарона, даъвонон.

МУДДАӢ مدعی 1. даъвогар, даъвокунанда; додҳоҳ. 2. иддаокунанда, сифатеро ба ҳуд

нисбат дода фахркунанда. 3. кит., маҷ. рақиб, хариф.

МУДДАО 1. даъво; иддао, талаб, тақозо. 2. хоҳиш; чизи орзукарда; мақсуд; **муддаи табъ** мувофики хоҳиши табъ, ба қадри дилхοҳ; **айни муддао** табъи дил, мувофики мақсад; чизи дилхοҳ ва матлуб; **арзи муддао** кардан мақсади худро изҳор кардан.

МУДДАТ а. مَدْت вакт ва замони муайян, як қисми вакт ва замон; мӯхлат; **муддате** як муддат; то вакти муайян; **муддати андак** вакти кам; **муддати дароз (мадид)** вакти бисёр; **дар муддати як сол** дар давоми (фосилаи) як сол; **пеш аз муддат** пеш аз вакти муайян; **як муддат** муддате, андак вакт.

МУДИР а. مدیر идоракунандай ягон кор; роҳбари ягон бахши муассиса; роҳбари баъзе муассисаҳо: **мудири қисми таълим**, **мудири боғчалик**, **мудири шӯъба**.

МУДИРИЯТ а. مدیریت маъмурият, ҳайати идора; идора.

МУДИРИЙ مدیرӣ мудир будан; мансаб ва шуғли мудир.

МУДОВИМ а. مَدَوْم 1. кит. давомдиҳанда, идомадиҳанда. 2. бардавом, пойдор, ҳамешагӣ.

МУДОВИМАТ مَدَوْمَة идома додан, давомдиҳӣ; **мудовимат** кардан давом додан.

МУДОВО а. مَدَأْوَى даво, муолиҷа, табобат; **мудово** кардан даво (илож) кардан.

МУДОМ I а. مَدَام доимо, ҳамешагӣ.

МУДОМ II а. مَدَام кит. май, шароб.

МУДОМУЛУМР а. مَدَامُالعمر кит. ҳамешагӣ, абадӣ, дар тамоми умр.

МУДОРО а. مَدَارَا 1. бо нармӣ ва ҳусни хулқ бо касе рафтор кардан, муомилаи нек. 2. созиш, муросо, мадоро: **мудоро** кардан.

МУДОФЕЬ а. مَدَافِع химоятгар, муҳофиз, дифоқунанда.

МУДОФИА а. مَدَافِعه дафъ кардани зарар ва ҳуҷум; дифоъ, нигоҳбонӣ: **мудофиаи Ватан** ҳимояи Ватан аз ҳуҷуми душман; **мудофиаи гайринизомӣ** маҷмӯаи чорабиниҳое, ки барои аз ҳуҷуми эҳтимолии душман муҳофизат кардани мамлакат ва дигар ҳодисаҳои фавқулода амалӣ карда мешаванд; **мудофиа**

кардан ҳимоя кардан, дафъ кардани ҳуҷум.

МУДОФИАВӢ مدافعي мансуб ба мудофиа: иншооти мудофиавӣ, иқтидори мудофиавӣ, ҷангҳои мудофиавӣ.

МУДОФИАГАР مدافعه گر ҳимоякунанда, ҳимоятгар, муҳофиз; мудофиакор.

МУДОФИАГОҲ مدافعه گاه ҷои мудофиа, махалли ба мудофиа тайёршуда.

МУДОФИАКОР مدافعه کار 1. ниг. мудофиагар. 2. муҳофизаткор.

МУДОФИАКУНАНДА مدافعه گننه сифати феълии замони ҳозира аз мудофиа кардан; ҳимоякунанда, муҳофиз, мудофеъ.

МУДОХИЛА مداخله даҳл кардан ба коре, даҳолат; **мудохила** кардан даҳл кардани шахсе ба коре, ки ба ўрабт надорад.

МУДОҲАНА//МУДОҲАНАТ а. مدهنه//مدهنت кит. хушомадгӯй, чоплусӣ; мунофиқӣ, риёкорӣ.

МУДОҲИН а. مدهن чоплус, хушомадгӯй; мунофиқ, дурӯя.

МУДРАК а. مدرک кит. он чи бо ҳисси ботинӣ дарк шудааст, даркшуда, дарокшуда, мағҳум.

МУДРАЧ а. مدرج кит. дарҷ шуда, дохил шуда.

МУДРИК а. مدرک кит. 1. даркунанда, дарёбанд, фаҳмкунанда. 2. фарқкунанда, имтиёзкунанда.

МУДХИШ а. مدهش даҳшатнок, даҳшатангез, пурвоҳима; ҷоқеаи мудхиши.

МУЖДА مژده ҳабари ҳуш, башорат, навид; **мужда** (додан, овардан) расондан ҳабари ҳуш овардан.

МУЖДАБАР مژده‌بر он ки ҳабари ҳуш мебарад, муждарасон.

МУЖДАВАР مژده‌دور кит., ниг. муждабар.

МУЖДАГОНӢ مژده‌گانی ҳадяе, ки ба муждаовар дода мешавад; **муждагонӣ** гирифтан инъоме гирифтан, барои ҳабари ҳуш; **муждагонӣ додан** барои ҳабари ҳуш ба тарики ҳадя ягон чиз додан.

МУЖДАХАНДА مژده‌دهنه сифати феълии замони ҳозира аз **мужда** додан; муждаовар.

МУЖДАОВАР مژده‌اور он ки ё он чи муждае меорад, муждарасон, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОН مژده‌رسان он ки мужда мерасонад, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОНӢ مژده‌رسانی мужда расондан, хабари хуш додан.

МУЗАБЗАБ *a.* مذبذب *кит.* 1. чунбон, ларзанда. 2. *маҷ.* дудила, калаванда, мутараддид.

МУЗАВВАР *a.* مزوّر *кит.* ботазвир, бардуруғ; сохта, қалбакӣ.

МУЗАВВАРА *a.* مزوّره *кит.* таоми гарм ва гуворо, ки барои тасаллӣ ва хушхолӣ ба бемор дода мешавад.

МУЗАВВИР *a.* مزوّر *кит.* тазвиркунанда, фи-ребгар, пардоздиҳанда гапи дурӯғ; дурӯғтӯ.

МУЗАЙЯБ *a.* مزیب зеб дода.

МУЗАЙЯН *a.* مزین зебу зиннатёфта, ородода-шуда, ороста; **музайян кардан**, зинат додан, оростан.

МУЗАККАР *a.* مذکور 1. нар, нарина. 2. *грам.* чинси мардона; шакли мардонаи калима.

МУЗАФФАР *a.* مظفر зафарёфта, фирӯз, зафар-манд, голиб; **музффар гаштан** (**гардидан, шудан**) зафар ёфтани, голиб омадан, галаба кардан.

МУЗАФФАРИЯТ *a.* مظفریت галаба, голибият, зафармандӣ, фирӯзӣ, пирӯзӣ.

МУЗАФФАРОНА مظفرانه зафармандона, фирӯзмандона, голибона, пирӯзмандона.

МУЗАХРАФ *a.* مزخرف дурӯғе, ки рост ба назар менамояд, дурӯғи ростнамо.

МУЗАХҲАБ *a.* مذهب *кит.* 1. зарандуд, за-рҳалдавонда. 2. *маҷ.* пуртароват, тару тоза; пуробу ранг.

МУЗАҲФАР *a.* مزعفر *кит.* 1. заъфарон. 2. заъфарониранг, зард.

МУЗД مزد 1. пул ё чизе, ки дар ивази коре ба ичрокунандай он дода мешавад, ҳаққи меҳнат ва хизмат. 2. подош, мукофот: **ба музди...**, ба ивази..., дар бадали..., **музди кор** а) ҳаққи кор, дастмузд, учрат; б) *иқт.* маблағи пули коргар барои кораш: **музди кори вақтбайъ**; музди меҳнат *ниг.* **музди кор:** музди меҳнати **корбайъ**; **музди меҳнати**

моҳона маоши моҳона; **музди меҳнат** ҳаққи меҳнат; музд **гирифтан** ҳаққи кор гирифтан.

МУЗДАВИЧ *a.* مزدوج *кит.* издивочкунанда, ҳамсаргиранда.

МУЗДГИР مزدگیر 1. он ки музд мегирад. 2. он ки ба музд кор мекунад, муздур.

МУЗДГИРӢ مزدگیری *исми амал* *аз* **музд гирифтان**; ҳақгирий.

МУЗДДИХӢ مزددھی *исми амал* *аз* **музд додан**; додани музд: **тартиби нави музддихӣ**.

МУЗДӢ مزدى *кит.* 1. мансуб ба музд. 2. муздур.

МУЗДУР مزدور он ки кор карда музд мегирад; коргари корбайъ ё рӯзмузд; мардикор.

МУЗЕЙ *лот.* موسيي *ниг.* осорхона.

МУЗЕЙШИНОСӢ موسيي‌شناسي *ilm* дар бораи соҳти осорхонаҳо ва тарзи ба роҳ мондани кори онҳо.

МУЗИР(P) *a.* مضر *кит.* зааррасон, зааровар; заарнок, зиёнвар.

МУЗЛИМ *a.* مظلوم *кит.* дар зулмат монда; торик, тира.

МУЗМАР *a.* مضر *кит.* 1. дар замир буда, (дар дил) нигоҳ дошта. 2. *маҷ.* пинҳон, пӯшида, маҳфӣ.

МУЗМАҲИЛ *a.* مضحل *кит.* 1. маҳвшаванда, несту нобудшаванда. 2. нестшуда, нобудшу-да, маҳвгардида; **музмаҳил шудан** нест шудан, нобуд гаштан, маҳв шудан.

МУЗМИН *a.* مؤمن *кит.* кӯхна, дерина; **бемории музмин** bemorii дер боз дар бадан чой-гиршуда, дарди кӯхна.

МУЗОАФ *a.* مضاعف *кит.* дучанд, ду баробар; ⚡ **чуфтакро музоаф кардан** а) думро хода карда гурехтан; б) тез бадар рафтан.

МУЗОБ مذاب *кит.* завбкардашуда, гудохта-шуда, об карда.

МУЗОВАЛА *a.* مزاوله варзидани кор ва амале, тачриба ҳосил кардан дар коре.

МУЗОВАҶАТ *a.* مزاوجت *кит.* заношӯй кардан, хонадорӣ кардан.

МУЗОИДА *a.* مزايده *ниг.* музояда.

МУЗОИ҆А/МУЗОЯ҆А *a.* مضائقه *кит.* 1. танг гирифтан, фишор, тазийик; саҳтий, душворӣ. 2. дареғдорӣ, чизеро ба касе ҳайф шуморидан.

МУЗОКИРА *a.* مذاکره гуфтугӯ бо касе оид ба масъала; мубоҳиса дар атрофи масъала: **музокираи илмӣ** баҳси илмӣ, муҳокимаи илмӣ; **музокира кардан** муҳокима (баҳс) кардан; **ба музокира баромадан** дар муҳокимаи масъалае иштирок карда, фикр гуфтан.

МУЗОКИРАЧӢ он ки ба музокира мебарояд, иштироккунандай музокираи масъалае.

МУЗОРЕӢ *a.* مضارع *кит.* 1. монанд, мушобех. 2. ғрам. феъле, ки ба замони ҳозира оянда далилат мекунад. 3. *ади.* яке аз баҳрои арӯз, ки аслан ба чор бор такрор ёфтани «мағоилин фоилотун» асос ёфтааст ва ба баҳри ҳазаҷ монанд аст.

МУЗОФ *a.* مضاف *кит.* 1. изофа шуда, иловашуда; ҳамроҳшуда; тобеъ. 2. нисбат додашуда, мансуб; тааллукдошта, даҳлдор. 3. *кӯн., ғрам.* калимаи муайяншаванда (*мас., дар ибораи «олуи Бухоро» «олуи» музоф аст.*)

МУЗОФОТ *a.* مضافات маҳалҳо ва ноҳияҳои тобеи маркази маъмурӣ; гирду атрофи шаҳри калоне.

МУЗОФОТИЙ *мансуб ба музофот;* сокини музофот, ахли музофот; **калимаи музофотӣ** зби. калимае, ки хоси лаҳҷаҳои аксари ноҳияву маҳалҳои як вилоят ё шаҳри калоне ҳисоб меёбад.

МУЗОХИМ *a.* مزاحم *кит.* заҳматрасонанда, ташвишдиҳанда.

МУЗОХИМАТ *a.* مزاحمت *кит.* заҳматрасонӣ, ташвишдиҳӣ.

МУЗОЧААТ *مضاجعت* *кит.* ҳамхобагӣ, ҳамбистарӣ.

МУЗОЯДА *a.* مزایده фурӯши мол бо усули «кӣ зиёд (медиҳад?)» савдои «кӣ зиёд».

МУЗОЯДАБАР *مزایده‌بر* барандаи маъракаи музояда, идоракунандай музояда.

МУЗТАР *مضطر* 1. *кит.* зааррасида, заардида. 2. бечора, дармонда, ноилоҷ. 3. *гуфт.* сахт дар хичолат монда; дар ҳолати бисёр ногувор мононда; **музтар кардан** сахт дар хичолат монондан; **музтар шудан** а) ноилоҷ гаштан, дар тангӣ мондан; б) сахт дар хичолат мондан, дар ҳолати ниҳоят ногувор мондан.

МУЗТАРИБ *a.* مضطرب ба изтироб афтола, бекарор, парешон, ошуфта; **музтариб кардан (намудан)** ошуфтаву бекарор кардан; **музтариб шудан** ошуфтаву бекарор шудан.

МУЗТАРИБОНА 1. *مضطربانه* дар ҳолати изтироб; бекарона. 2. парешонҳолона, ошуфтаҳолона.

МУЗТАРИБҲОЛ *مضطرب حال* парешонҳол, мушаваш, саросема.

МУЗТАРИӢ *a.* مضطري 1. ноилоҷӣ, бечорагӣ, дармондагӣ. 2. хичолатмандии саҳт.

МУЗТАРОНА 1. *مضطرانه* 1. ноилоҷона, дар ҳолати дармондагӣ. 2. саҳт хичолатмандона; дар ҳолати ногувормонда.

МУЗХИК *a.* مضحک *кит.* хандаовар, хандонандада.

МУЗЧОТ *مزموجات* *кит.* камарзиш, ҳечмаярз, ноҷиз; **бизоати музҷот** а) молу матои кам, ҷизу ҷораи ноҷиз; б) *маҷ.* илми кам, дониши андак.

МУИЗ(3) *a.* معز *кит.* он ки касеро иззату эҳтиром мекунад, гиромидоранда.

МУИЛ *a.* معیل *كит.* он ки аҳли оилааш зиёд аст, аёлманд.

МУИН *a.* معین мададгор, ёридиҳанда, ионаткунанда.

МУКААБ *a.* مکعب ҳанд. шакли дорои шаш сатҳи баробар, куб; **метри мукааб** шакле, ки шаш сатҳи якметрӣ дорад.

МУКААБМЕТР مکعب‌متر метри мукааб, метри кубӣ.

МУКААБШАКЛ مکعب‌شکل шакли мукаабро дошта, дорои шакли мукааб.

МУКАВВАН *a.* مكون *кит.* ба вучуд оварда, ба вучуд омада; **мукавван кардан** ба вучуд овардан.

МУКАДДАР *a.* مکدر *кит.* 1. кудуратдошта, тира, губоролуд. 2. *маҷ.* ғамгин, хафа, маҳзун.

МУКАЛЛАЛ *مکلل* *кит.* 1. тоҷ ва шакли бар сарниҳода. 2. ба ҷизе оросташуда, зебу зинат додашуда (*бо ҷавоҳир, тило ва м. инҳо*).

МУКАЛЛАФ *a.* مکلف *кит.* 1. он ки иҷрои коре ба зими ӯ гузошта шудааст; **мукаллаф будан** муваззаф будан, ўҳдадор будан. 2. он ки ба синни балоғат расидааст, ба балоғатрасида.

МУКАЛЛАФИЯТ *a.* مکلفیت *кит.* мукаллаф будан; ўҳдадорӣ.

МУКАММАЛ *a.* مکمل 1. комил ва пурра шуда; комил, пурра; **мукаммал кардан** (намудан) пурра гардондан, комил кардан. 2. такмил додашуда, илова ва дуруст шуда.

МУКАММАЛИЙ مکملی мукаммал будан; пуррагӣ, комилий.

МУКАММИЛ *a.* مکمل kит. комил ва пурракунанда; ба камол расонанда.

МУКАРРАР *a.* مکرر 1. тақроршуда, тақроркарда. 2. тақрор ба тақрор; тақроран, дуюмбора.

МУКНАТ *a.* مکنٽ 1. қудрат, тавоноӣ. 2. маҷ. сарват, боигарӣ.

МУКОБАРА مکابره kит. 1. изҳори кибр нисбат ба дигарон; мағрурӣ; инодкорӣ; ситеzӣ. 2. дар вақти мубоҳиса бе далел гапҳои қалон зада, изҳори фазл кардан.

МУКОЛАМА//МУКОЛИМА *a.* مکالمه 1. гуфтугӯ, мусоҳиба; **муколима кардан** гуфтугӯ кардан, музокира ва мунозира намудан. 2. дар адабиёт ва театр як навъи маҳсуси нутқи иштироккунандагони асарҳои адабӣ ва намоишномаҳост, ки ғояҳои асосии асарҳо дар гуфтугӯву мунозираҳои байни қаҳрамонҳо кушода мешавад.

МУКОС مکاس қҳн. 1. талошу қашмакаш дар болои коре (*хусусан дар вақти савдо*). 2. дастсаҳтӣ дар фурӯҳтани чизе, шахсавдой.

МУКОТИБА *a.* مکاتبه мактубнависӣ ба ҳамдигар; **мукотиба доштан** ба ҳамдигар мактубнависӣ кардан, нома навишта нома гирифтан.

МУКОТИБОТ *a.* مکاتبات 1. ҷ. **мукотиба**. 2. нав. шӯъбаи қабул ва ирсоли мактубҳо дар баъзе идораҳои қалон.

МУКОФОТ *a.* مکافات 1. қҳн. подоши амал, сазои амал (*хоҳ нек бошад хоҳ бад*) **мукофоти амал**. 2. он чи барои кору амали нек ва ба ивази хизмати хуб дода мешавад; ҷоиза; **мукофоти давлатӣ** мукофоте, ки аз тарафи ҳукumat дода мешавад; **мукофот гирифтан** сазовори мукофот шудан; **мукофот додан** бо ҷизе тақдир карда шудан.

МУКОФОТГИРИЙ مکافات‌گیری исми амал аз мукофот гирифтан: маросими мукофотгирӣ.

МУКОФОТОНИДАН مکافاتانидан бо мукофот қадр кардан, мукофот додан.

МУҚАВВАР *a.* مقوّر kит. миёнаковок, миёнахолӣ.

МУҚАВВАС *a.* مقوس ба шакли камон, қавсшакл.

МУҚАВВӢ *a.* مقوی қувватдиҳанда, қувватбахш: **ғизои муқаввӣ**, **доруи муқаввӣ**.

МУҚАДДАМ *a.* مقدم 1. пеш, қабл. 2. kит. қисми пеши чизе, **муқоб**. **муаххар**. 3. авло, афзal, бартар; **муқаддам шуморидан** беҳтар ва авло донистан.

МУҚАДДАМОТ *a.* مقدمات ҷ. **муқаддима**.

МУҚАДДАР *a.* مقدّر тақдиршуда, қисмат гардонидашуда; насиб, қисмат.

МУҚАДДАС *a.* مقدس 1. пок, соф, тоза. 2. азиз, гиромӣ, моҳиятан азиз ва муаззам донисташуда; **вазифаи муқаддас**, **даргоҳи муқаддас**, **китоби муқаддас**, **ҳоки муқаддас**. 3. д. пок ва олӣ донисташуда (аз назари динӣ).

МУҚАДДАСӢ مقدسی покӣ, софӣ.

МУҚАДДАСОТ *a.* مقدسات ҷ. **муқаддас**: **муқаддасоти милӣ**.

МУҚАДДИМА *a.* مقدمه 1. сарсухан, оғози сӯхан, даромади гап ва сӯҳбат. 2. дебочаи китоб, пешгуфтори асар. 3. ибтидои кор, оғози амал.

МУҚАДДИМАВӢ مقدموی **мансуб ба муқаддима**; ба тарзи муқаддима; **қисми муқаддимавӣ**, **сӯхани муқаддимавӣ**.

МУҚАЙЯД *a.* مقید kит. 1. ба қайд афтода, гирифтор, побанд. 2. маҷ. вобаста, тааллуқдор; **муқайяд донистан** ба ҷизе вобаста шуморидан. 3. ба қайд гирифташуда, қайдшуда.

МУҚАЛЛИБ *a.* مقلب kит. 1. баргардонанда, дигаргункунанда, тағиyrдиҳанда. 2. . вожгункунанда, чаппакунанда.

МУҚАЛЛИД *a.* مقلد 1. тақлидкунанда, кӯрӯона пайравикунанда. 2. он ки барои ҳазлу шӯҳӣ монанди гуфтору рафтори касе амал мекунад, тақлидгар.

МУҚАЛЛИДӢ مقلدی муқаллид будан, тақлидкунанда будан; тақлид кардан.

МУҚАННАӢ *a.* مقنع kит. 1. ниқобдор, ниқобпӯш. 2. **Ибни Муқанна** лақаби Ҳошим ибни Ҳаким, ки ба шӯриши зидди истилогарони араб сардорӣ кардааст.

МУҚАРНАС *a.* مقرنس *меъ.* 1. навъи нақши барчастай гачӣ, ки барои ороиши тоқу сақфи гунбаз ва сари сутунҳо истифода мебурданд. 2. тоқ ва деворе, ки бо ҳамин услугуб аз гач кандакорӣ шудаст.

МУҚАРРАБ *a.* مقرب 1. *кит.* наздикшуда. 2. одами хеле наздики шахси бузурге, надим, ҳамсӯҳбат, ҳамнишин.

МУҚАРРАР *a.* مقرر 1. муайяншуда, таъйин кардашуда. 2. ҳатмӣ, ногузир. 3. бешак, ҳатман; **муқаррар кардан** а) қарор додан, ба қароре омадан, тасмим гирифтан дар бораи коре; б) муайян кардан, касеро таъйин намудан ба коре; в) боварӣ ҳосил кардан, ба фикре омадан; **муқаррар шудан** а) муайян гаштан, аниқ шудан; б) таъйин карда шудан; **муқаррар аст, ки..., маълум аст, ки..., яқин аст, ки...**

МУҚАРРАРАН *a.* مقرراً 1. яқинан, ногузир, ҳатман. 2. қоидатан, тавре ки расм шудааст; маъмулан.

МУҚАРРАРӢ *مقرري* 1. муайян, таъйиншуда, расмӣ. 2. одӣ, одатшуда, ба умумият даромада, таомулшуда, маъмул: **пурсупоси муқаррарӣ, либоси муқаррарӣ; одати муқаррарӣ** одати харвақтӣ.

МУҚАРРАРОТ *a.* مقررات 1. *ҷ.* **муқаррар.** 2. амру корҳои иҷроҷон таъйиншуда ё ба расмият даромада; таъйинот.

МУҚАРРИЗ *مقرض* *нав.* он ки ба асарҳои илмӣ, адабӣ, намоишу консертҳо *ва г.* баҳои хаттӣ медиҳад, тақризнавис; **муқарризи расмӣ** он ки дар ҳимояи рисолаҳои илмӣ бо фикри танқидӣ ў эродҳо дар бораи кори илмии дифоъкунанда маърӯза мекунад, оппоненти расмӣ.

МУҚАРРИЗӢ : *مقرضي* **муқарризӣ** кардан баҳои хаттӣ додан, тақриз навиштан.

МУҚАССИР *a.* مقصر *кит.* 1. дорои ягон кӯтоҳӣ ва айб; пурнуқсон. 2. он ки кореро бо каму кост иҷро мекунад, хатокор. 3. гунахгор, мұчрим; **муқассир будан.**

МУҚАТТАР *a.* مقطّر 1. қатра-қатра чакида. 2. *тех.* бо роҳи тақтири софкарда, ба воситаи буғронӣ тасфияшуда: **оби муқаттар.**

МУҚАТТАОТ *a.* مقطّعات қитъаот, қитъаҳо, манзумаҳои сабуквазну кӯтоҳ.

МУҚАШШАР *a.* مقتشر az пӯст чудокарда, az пӯст тозашуда: **нахӯди муқашшар, муқашшар кардан.**

МУҚАШАРКУНАНДА مقتشر کننده *сифати* *феълии замони ҳозира az* **муқашшар кардан;** az пӯст чудо кардан: **мошинаи муқашшаркунанда.**

МУҚБИЛ *a.* مقبل *кит.* соҳиби иқбол, хушбахт.

МУҚИМ *a.* مقيم 1. бошанда, сокин; **муқими чое будан** чой гирифтан дар маҳалле, сукунат кардан. 2. истиқоматкунандаи доимӣ, таҳҷой; **муқим шудан** чо гирифтан; сокини чое шудан ба таври доимӣ, сукунат.

МУҚИМИЙ مقيمي 1. сокини доимӣ, бошандай доимӣ. 2. таҳҷой, маҳалӣ.

МУҚЛ *a.* مقل *кит.* самғи хушбӯй дарҳастест az ҷинси ҳурмо, ки қобилияти шифой доштааст.

МУҚЛА *a.* مقله *кит.* косаи ҷашм бо сафедӣ ва сиёҳиаш.

МУҚОБИЛ *a.* مقابل 1. рӯ ба рӯ. 2. зид, нақиз: **муқобили... зби.** az ҷиҳати маъно зид; акси маънои..., антоними...: **калимай** «гарм» **муқобили** «саరӯ» аст. 3. мухолиф, зидбаромада; az **муқобил** az рӯ ба рӯ, az пеш; **ба муқобили...** а) рӯ ба рӯи.... рӯёрӯи...; б) бар зидди...; в) ба ӣази..., дар бадали...; **муқобил баромадан** зиддият нишон додан, мухолифат кардан; **муқобил гузоштан** а) рӯ ба рӯи касе ё ҷизе мондани ҷизе; б) муқоиса кардани ҷизе бо ҷизе; **муқобил истодан** зид шудан, мухолифат кардан; **муқобил шудан** зид шудан; ба **муқобили** *касе (ҷизе)* **баромадан** изҳори зиддият кардан ба касе (ҷизе); мухолиф будан бо касе ё коре.

МУҚОБИЛА//МУҚОБАЛА *a.* مقابله 1. рӯ ба рӯ истода бо якдигар баробарӣ кардан; рӯбарӯшавӣ. 2. муқоиса: **муқобилаи матни чопӣ бо асл;** **муқобила кардан** а) *nig.* **муқобилат кардан;** б) муқоиса кардан. 3. *риёз.* қисме аз илми ҷабр, муодила: **ҷабр ва муқобила.**

МУҚОБИЛБАРОЙ مقابل برای исми амал az **муқобил баромадан;** муқобилият (зиддият) нишон додан ба касе (ҷизе).

МУҚОБИЛГУЗОРӢ مقابل گذاری исми амал az **муқобил гузоштан;** 1. ҷизро зидди ҷизе гузоштан. 2. муқоиса кардан.

МУҚОБИЛИЯТ *a.* مقابلیت *nig.* муқобилат.

МУҚОВА *a.* مقاوه чилди сахти рӯи китоб ё дафтари калон.

МУҚОВАБАНД *مقاؤه‌بند* он ки ба китоб, дафтарҳои калон *ва г.* муқова мебандад.

МУҚОВАБАНДӢ *مقاؤه‌بندی* шуғлу пешаи муқовабанд; муқова бастан, муқова кардан.

МУҚОВАДОР *مقاؤه‌دار* дорои муқова, муқова шуда: **китоби муқовадор, дафтари муқовадор.**

МУҚОВАСОЗ *مقاؤه‌ساز* *nig.* муқовабанд.

МУҚОВАСОЗӢ *مقاؤه‌سازی* *nig.* муқовабандӣ.

МУҚОВИМАТ//МУҚОВАМАТ *a.* مقاومت 1. рӯ ба рӯ истода зиддият нишон додан ба касе (чизе): **муқовимати мусаллаҳона.** 2. истодагарӣ, муқобили. 3. *физ.* қуввае, ки ба ҷисмҳо таъсири акс мерасонад: **муқовимати аэродинамиک.**

МУҚОИСА *a.* مقایسه қиёс кардани ду ҷиз, андоза кардани ду ҷиз (*ду кор ё ду кас*) бо мақсади пайдо кардани монандӣ ва фарқи онҳо: **муқоиса кардан (намудан), муқоиса шудан.**

МУҚОИСАВӢ *مقایسوی* муқоисашаванда, қиёсшаванда; грамматикаи муқоисавӣ; дараҷаи муқоисавии сифат; усули муқоисавии таърихӣ.

МУҚОИСАНАШАВАНДА *مقایسه‌نشونده* *сифати феълии замони ҳозира аз муқоиса нашудан; муқоб.* муқоисашаванда.

МУҚОИСАНОПАЗИР *مقایسه‌نایزیر* муқоисана-шаванда, аз қиёс берун.

МУҚОИСАШАВАНДА *مقایسه‌شونده* *сифати феълии замони ҳозира аз муқоиса шудан;* мавриди қиёс қароргирифта.

МУҚОРАНА *a.* مقارنه *кит.* наздикшавӣ ба ҳамдигар; **муқоранаи найирайн** *иуч.* дар як бурҷ воқеъ шудани ду сайёра - Офтоб ва Моҳ.

МУҚОРИН *a.* مقارن *кит.* ба ҳам қарин; наздикшуда; наздик; **муқорини...** наздики..., наздик ба...

МУҚОТАА *a.* مقاطعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қатъи алоқа кардан. 2. иҷорагирӣ, ба иҷора гирифтани; супоридани коре ба касе ба таври пурдатӣ.

МУҚОТАЛА *a.* مقاتله *кит.* ҷанг, кушокушӣ, қитол.

МУҚРӢ *a.* مقری 1. он ки Қуръонро бо овози хуб кироат мекунад, қорӣ. 2. таълимдиҳандаи кироати Қуръон.

МУҚТАДИР *a.* مقتدر қудратманд, қодир, тавоно, пурзӯр.

МУҚТАДИРӢ *مقتدری* қудратманд будан, қодирӣ, тавоной, бокӯдратӣ.

МУҚТАДО *a.* مقتدى *кит.* 1. он ки ба ў пайравӣ мекунанд, аз паси ў мераванд. 2. пешво.

МУҚТАЗӢ *a.* مقتضی *кит.* 1. иқтизокунанда, ҳоҳанда, талабкунанда. 2. мӯчиб, боис, сабаб.

МУҚТАЗО *a.* مقتضا *кит.* 1. хосташуда, лозим шуморидашуда, матлуб. 2. тақозо, талаб; **ба муқтазо...** мувофиқи..., мувофиқ ба...

МУҚЪАД *a.* مقدّع *кит.* 1. барҷомонда, аз ҳаракат маҳрум (*мас., бемори бистарӣ*).

МУЛ *kit.* май, шароб.

МУЛАВВАН *a.* ملوّن рангкарда; рангоранг, гуногунранг, рангин.

МУЛАВВАС *a.* ملوّث олуда ба чирк; ифлосшуда, палид.

МУЛАҚҚАБ *a.* ملقب لاқабгирифта, لاқаб-додашуда; он ки لاқаб дорад, لاқабдор (лақаби Ҷӯйиҳои ифтиҳорӣ ё акси он); **мулаққаб ба ...**, машҳур ба لاқаби...; мутахалис ба...

МУЛАММАӢ *a.* ملّع 1. *кит.* дураҳшон, тобон. 2. *кит.* рангоранг. 3. *ади.* шеъре, ки ба ду забон навишта шудааст (*мас., як мисраъ ё байти он ба дигар забон гуфта шудааст*).

МУЛАХХАС *a.* ملخص *kit.* 1. муҳтасар шуда, ихтиisorшуда. 2. хулоса, муҳтасари ҷизе; шарҳу баёни муҳтасари мазмuni мақола ё рисолае.

МУЛЗАМ *a.* ملزم мағлубшуда дар мубоҳиса ва мунозира; **мулзам кардан** дар мубоҳиса мағлуб кардан; **мулзам шудан** дар мубоҳиса ё гуфтугӯ мағлуб ва муттаҳам шудан.

МУЛК *a.* ملک 1. дороии асосан ғайриманқул (аз қабили замин, ҳавлӣ, bog, хона) милк; **мулку асбоб** молу мулк ва ҷизу чора; **мулки**

хусусӣ молу мулки хос ва мансуби ягон кас; **мулки хур** (хуррият); *таър.* замине, ки соҳиби он бино ба имтиёзе ба давлат хироҷ намедод; замине, ки аз ҳосили он андоз гирифта на-мешуд; **молу мулк** дороии манқул ва гайриманқул. 2. сарзамин, мамлакат; **мулки бегона** мамлакати хориҷа, кишвари бегона.

МУЛКАК *ملکک* бот. донае, аз ҷинси мош, ки аз наск қалонтар аст.

МУЛКАКГУН *ملکک گون* бот. гиёҳи яксолаи гуногунранг ва ниҳоят ҳушбӯй.

МУЛҚДОР *ملکدار* 1. заминдор, молики замин. 2. доро, давлатманд.

МУЛҚДОРӢ *ملکدارӣ* 1. заминдорӣ; мулк доштан. 2. давлатмандӣ, доройӣ.

МУЛКИЯТ *ملکیت* *nig.* моликият.

МУЛҚӢ *ملکی* 1. мансуб ба мулк. 2. нав. давлатӣ, ҳукumatӣ.

МУЛЛО *a.* *ملا* 1. д. олими илми шариат. 2. д. ходими дини мусулмонӣ, маҳдум; **муллоҳои расмӣ** ходимони дин, рӯҳониёни иҷроқунандаи вазифае дар масҷиду мадрасаҳо (аз қабили имом, ҳатиб, мударрис). 3. босавод, саводнок; **мулло кардан** босавод гардонидан (*касеро*); **мулло шудан** соҳиби ҳату савод шудан. 4. ҳамҷун қалимаи эҳтиром ба номи шахсони босаводу соҳиб-маърифат ва баъзе ҳешовандони арҷманд... илова карда мешавад: **мулло Бадриддин**, **мулло Фиёсiddин...**

МУЛЛОБАЧА *ملابچه* д. талабаи мадраса, толибим.

МУЛЛОБАЧАГӢ *ملابچگی* давраи дарсхонӣ дар мадраса.

МУЛЛОБУДБҮТАК *ملابدبوتک* зоол. номи як парандай қачминқори тоҷдор.

МУЛЛОГӢ *ملانگی* *nig.* муллой.

МУЛЛОЁНА *ملايانيه* 1. мансуб ба мулло; лоиқи мулло. 2. монанди мулло, ба мисли мулло.

МУЛЛОЗОДА *ملازاده* 1. фарзанди мулло. 2. аз оилаи мулло.

МУЛЛОӢ *ملایی* 1. мулло будан, соҳиби вазифаи мулло будан. 2. босаводӣ, саводнокӣ.

МУЛЛОНАМО *ملانما* мулломонанд, муллосу-

рат, муллочоп.

МУЛЛОТАРОШ *ملاتراش* даъвои муллой дошта, ҳудро мулло вонамуд карда.

МУЛЛОЧИРИНГ *ملاجرنگ* *гуфт.* пул, нақдина.

МУЛОЗИМ *a.* *ملازم* *таър.* хизматгузори ҳамеша дар хизмат ҳозир; хизматгор, навкар.

МУЛОЗИМАТ *a.* *ملازمت* 1. ҳамроҳ будан; бо қасе пайваста ва вобаста будан. 2. ҳамеша дар хизмати қасе будан; хизматгорӣ.

МУЛОЗИМИЙ *ملازمی* 1. *nig.* мулозимат. 2. хизматгорӣ, навкарӣ.

МУЛОИМ *a.* *ملايم* 1. нарм, суст, муқоб. **саҳт: нони мулоим**. 2. ҳалим, нармдил, беозор: **одами мулоим**. 3. маҳчин, нозук: **овози мулоим, бо садои мулоим**. 4. форам, созвор, мувофиқ; боди мулоим; ◇ **нишасти мулоими киштии кайхонӣ** орому оҳиста фурудоии киштии кайхонӣ; **мулоим кардани гардани шах** гапдаро кардан, аз гарданшайӣ, баровардан; **мулоим шудан** нарм гаштан; паст шудани ҳашму ғазаби қасе; **абрешим барин мулоим шудан** хеле нарм шудан (*дар муомила*).

МУЛОИМАТ *a.* *ملايمت* 1. кит. мувофиқат созгорӣ. 2. мулоимӣ, нармӣ; **бо мулоимат** бо нармӣ; оҳиставу оромона.

МУЛОИМАТИЙ *ملايمتی* *nig.* мулоимат 2.

МУЛОИМБАДАН *ملايم بدن* он ки аъзои бадани ў нарму латиф аст, нозукбадан, нозукандом.

МУЛОИМГАП *ملايم گپ* он ки оҳиста ва нарм ва дуруштӣ накарда гап мезанад, нармгуфтор, нармсухан.

МУЛОИМГАПӢ *ملايم گپی* нармгуфторӣ, нармуханиӣ; ҳушмуомилагӣ.

МУЛОИМГУФТОРИЙ *ملايم گفتاري* *nig.* муломгапӣ.

МУЛОИМИЙ *ملايمی* 1. нарми, сустӣ, муқоб. **саҳтӣ**. 2. ҳалимӣ, ҳушмуомилагӣ.

МУЛОИМОНА *ملايمانه* бо нармӣ, оромона; ҳалимона.

МУЛОИМПАШМ *ملايم پشم* *nig.* маҳинпашм.

МУЛОИМСУХАН *ملايم سخن* *nig.* муломгап.

МУЛОИМСУХАНИЙ *ملايم سخنی* *nig.* муломгапӣ.

МУЛОИМТАБИАТ ملایم طبیعت нартабиат, бе-
ор, хушхулқ.

МУЛОИМТАБЪ ملایم طبع *nig.* мулоимтабиат.

МУЛОИМХУНУК ملایم خنک гуфт. он ки раф-
тори хушомадгӯёнаи дилнокаш дорад; дорои
кирдорҳои ноҳинчору ғашовар.

МУЛОИМХУНУКӢ ملایم خنکی мансуб ба
мулоимхунук; рафтори мулоимхунук: **му-**
лоимхунукий кардан.

МУЛОИМХУНУКОНА ملایم خنکانه ба монанди
мулоимхунук, ба одами мулоимхунук хос:
рафтори мулоимхунукона, табассуми мулоим-
хунукона.

МУЛОИМШАВӢ ملایم شوی *исми амал аз мулоим*
шудан.

МУЛОИМШУДА ملایم شده *сифати фълии*
замони гузашта аз мулоим шудан.

МУЛОҚӢ *a.* ملاقی *кит.* мулоқотқунанда,
воҳӯрикунанда, воҳӯранда.

МУЛОҚОТ *a.* ملاقات *воеҳӣ*, ҳамдигарро дидан;
рӯ ба рӯ шудан (бо касе): **мулоқот кардан**
(намудан) воҳӯрӣ кардан, ба дидори
ҳамдигар расидан; дучор омада гуфтугӯ кар-
дан.

МУЛОҚОТГОХ ملاقات گاه чои мулоқот,
маҳалли дидорбинӣ, ваъдагоҳ.

МУЛОТАФАТ//МУЛОТИФАТ *a.* ملاطفت *кит.*
илтифот, шафқат, навозиш.

МУЛОҲИЗА *a.* ملاحظه 1. фикр, андеша; фикр
дар бораи чизе; **бо мулоҳиза гап задан** фикр
карда гап задан, ҳарҷониба санҷида гап за-
дан; **ба мулоҳиза гирифтан** дар бораи чизе
фикр кардан, ба назари эътибор гирифтани. 2.
хулосаи фикре, ки дар натиҷаи тааммули
ҳаматарафай кор ё чизе пайдо шудааст. 3.
ибо ва андеша; **мулоҳиза доштан аз чизе** ибо
ва андеша доштан аз чизе; **мулоҳиза кардан**
(намудан) а) дар бораи чизе фикр кардан; б)
ба таҳти мушоҳида гирифтани; в) ибо ва
рӯихотир кардан аз касе (аз чизе).

МУЛОҲИЗАКОР ملاحظه қар боандеша; дуран-
деш; эҳтиёткор.

МУЛОҲИЗАКОРИЙ ملاحظه қарӣ боандешагӣ;
дурандешӣ; эҳтиёткорӣ.

МУЛОҲИЗАКОРОНА ملاحظه қаране андеша-

мандона; дурандешона; эҳтиёткорона.

МУЛОҲИЗАРОНИЙ ملاحظه رانی фикронӣ, анде-
шаронӣ.

МУЛТАБАС *a.* ملتبس *кит.* 1. пӯшидашуда,
пӯшида. 2. шубҳанок; дар маънӣ носаҳех,
мубҳам ва норавшан.

МУЛТАФИТ *a.* ملتفت *кит.* таваҷҷӯҳкунанда,
аҳамиятдиҳанда; **мултафит шудан** а) аҳамият
додан; б) фахмидан, боҳабар шудан.

МУЛТАЧӢ *a.* ملتجي *кит.* 1. паноҳҷӯянда;
паноҳоваранда; **мултаҷӣ шудан** паноҳ
ҷустан, паноҳ хостан. 2. илтиҷокунанда, ил-
тимоскунанда, арзкунанда.

МУЛТИПЛИКАТСИЯ лот. *متپليكتسيه* фильм-
бардорӣ аз рӯи сурат ва бозичаҳо.

МУЛУ *куит.*, мус. нае, ки аз шоҳи миёнхолӣ
месоҳтанд.

МУЛУК *a.* ملوک *ҷ. малик.*

МУЛӮХ *a.* ملوه *чизи соҳтаи ҳамшакл ва*
ҳамранги чизи дигар, ки барои фиреби назар
гузошта мешавад (ба монанди ҳӯса).

МУЛҲАҚ *a.* ملحق *кит.* ҳамроҳшуда, пайваст-
шуда; **мулҳақ шудан** пайвастан, ҳамроҳ шу-
дан.

МУЛҲАҚОТ *a.* ملحقات 1. **мулҳақ.** 2. *таър.*
шахрҳое, ки аз душман кашида гирифта ба
мамлакати худ доҳил кардаанд. 3. илова дар
охири китоб, замимаи асосӣ.

МУЛҲАМ I *a.* ملهم *куит.* илҳомгирифта; он ки
дар дилаш фикре пайдо мешавад.

МУЛҲАМ II *a.* ملحمن *куит.* як навъ матои абре-
шимини нағис.

МУЛҲИД *a.* ملحد *куит.* мункири роҳи ҳак, бе-
дин, бехудо; даҳрӣ; аҳли бидъат.

МУЛҲИДӢ ملحدӣ мулҳид будан; бединӣ;
бехудой, даҳригӣ.

МУЛҲИМ *a.* ملهم *куит.* илҳомдиҳанда, илҳом-
бахш.

МУМ 1. моддаи нарми равғанмонанди аз
хонаи занбӯри асал ҳосилшуда ва чизи
ҳамхосияти он, ки аз растаниҳо ва аз кон ги-
рифта мешавад. 2. *маҷ.* чизи нарм; **муми са-**
фед муме, ки аз хонаи занбӯри асал ҳосил
мешавад; **муми сиёҳ** муме, ки аз кон гирифта

мешавад; **мум барин мулоим шудан** а) ниҳоят нарм шудан; б) **маҷ.** ба ифоқа омадан; ♀ **мум газида нишастан** хомӯш мондан, сокит нишастан.

МУМАВВАХ *a.* مموه کит. сухани дурӯғе, ки барои ба роҳи хато бурдани мардум мебофанд.

МУМАЙИЗ *a.* ممیز 1. фарқунандаи неку бад; санҷидакор, эксперт. 2. *кит.* ботамиз, бофаросат, зирак.

МУМАНДУД *1. مومندود* 1. бо мум пӯшонида, андуда бо мум. 2. муми сафед молидашуда; бо муми сафед пардоз шуда; **когази мумандуд, тахтафарши мумандуд.**

МУМАХҲАД *a.* مهم کит. 1. паҳн карда, густурдашуда. 2. ба тартиб дароварда, соз кардашуда.

МУМАХҲИД *a.* مهم کит. 1. паҳнқунанда, густуранд. 2. мураттабсозанда; барпокунанда.

МУМДОР مومدار дорои мум; дар таркибаш мумдошта: **асали мумдор** асале, ки аз мумҳои занбӯрхона соф карда нашудааст.

МУМЗАДА مومند *nig.* **мумандуд.**

МУМИД(Д) *a.* مدد کит. мададкунанда, мададгор, ёридиҳанда.

МУМИЁ *a.* مومنا моддаи сиёҳранги қирмонанди табий, ки дар деворҳои горҳои кӯҳ пайдо шуда, дар тиб истифода мешавад; **мумиё кардан** бо дорувории маҳсус ва бо усули хос хушк кардани часади майит барои дурудароз эмин нигоҳ доштани он.

МУМИЁЙ *1. مومنایی* 1. *nig.* **мумиё.** 2. часади инсон ва ҳайвонот, ки онро дар қадим ба тарзи маҳсус бо доруҳо хушконда нигоҳ медоштанд.

МУМИН مومن *nig.* **мумӣ.**

МУМИЙ مومنی *mansub ба мум;* аз мум соҳташуда: **шамъи мумӣ.**

МУМКИН *a.* ممکن 1. имконпазир, қобили ичро; **мумкин будан** имконпазир будан. 2. ҷоиз; право; **мумкин нест** ҷоиз ва право нест, мамнӯъ аст, манъ аст. 3. аз эҳтимол дур нест, ки... аҷаб не, шояд: **мумкин аст, ки...**

МУМКИНУЛВУЧУД *a.* ممکن الوجود کит., фалс. он чи вуҷуд доштанаш имконпазир аст; имконулвучуд.

МУМСИК *a.* ممسک хасис, гурусначашм; **харчи мумсик** дучанд (зарб.).

МУМСИКӢ ممسکی хасисӣ, ҷашмгуруслагӣ.

МУМТАД(Д) *a.* ممتد کит. давомнок, тӯлонӣ, дароз, тавил.

МУМТАНЕҖ *a.* ممتنع کит. 1. манъ кардашуда. 2. номумкин, ғайримумкин, муҳол; **саҳли мумтанеҷ ниг. саҳл.**

МУМТАНЕҖУЛВУЧУД *a.* ممتنع الوجود کит., фалс. он чи ҳастии он муҳол аст.

МУМТАҲАН I *a.* ممتحن کит. 1. имтиҳон шуда, озмун ва санҷидашуда. 2. дучори саҳтӣ ва балогардида, аҳволаш бадшуда.

МУМТАҲАН II *a.* ممتهن کит. ҳору залил, бекадру қиматшуда.

МУМТАҲИН *a.* ممتحن کит. имтиҳонкунанда, озмоянда; **ҳайати мумтаҳин** (ҳайати) имтиҳонгирандагон.

МУМТОЗ *a.* ممتاز 1. чудо шуда, фарқ карда аз ҷизе ё қасе; интиҳоб карда, баргузида. 2. имтиёздошта, бартарӣ ва афзалиятдошта; **мумтоз гаштан** *a.* афзалият пайдо кардан; б) ном баровардан.

МУМУЛ مومول қҳн. як навъ бемории ҷашм.

МУНАББАТ *a.* منبت کит. нақши барҷастаи гулу растаниҳои ба дару девори ҳонаҳо аз гаҷ соҳташуда ва дар ҷӯб қандакоришишуда.

МУНАББАТКОР منبت کار он ки шуғли ў соҳтани мунаббат мебошад; **устои мунаббаткор.**

МУНАББАТКОРИ منبت کاری шуғли мунаббаткор; ороиш ва нақшу ҳигари барҷаста; **ҳонаи мунаббаткорӣ** ҳонаи бо нақшҳои барҷаста ороёфта.

МУНАВВАР *a.* منور پурнур, равшан, нуронӣ; **мунаввар гардидан** (шудан) равшан шудан, пурнур гардидан; **мунаввар гардонидан** пурнур соҳтан, равшан кардан; **мунаввар кардан** (соҳтан) равшан кардан, пурнур гардонидан.

МУНАВВАРИ منوری физ. зичи сатҳи сели афқанишот; сели рушной: **воҳиди мунавварӣ.**

МУНАFFAC *a.* منغص کит. хиратабъ, ғамолуд, андӯҳгин; ♀ **айши касеро мунаffас кардан** айши касеро талҳ кардан, ба шодию тараби касе ҳалал расондан.

МУНАЗЗАМ *a.* منظم ба назму тартиб даромада, дорои назму тартиб, мураттаб.

МУНАЗЗАҲ *a.* منزه кит. покиза кардашуда; пок, покиза: **муназзах** аз чизе пок аз чизе; холӣ ва барӣ аз чизе (*мас.*, аз саҳву галат); **манзили муназзах** манзили пок ва хушу фараҳбахш.

МУНАЗЗИМ *a.* منظڻ нав. ба назму тартиб дароварда; танзимгар; **муназзими овоз** танзимгари овоз (*дар радио ва телевизион*).

МУНАҚҚАҲ *a.* منقح кит. 1. пок ва тоза кардашуда. 2. ислоҳшуда; тоза аз айбу нукс ва суханони номарғуб: **шेърест ба ғоят мунакқо ва мунакқах**.

МУНАҚҚАШ *a.* منقش дорои нақшу нигор, наққошишуда, нақшдор: **хонаи мунакқаш**.

МУНАҚҚИД *a.* منقد он ки танқид мекунад, танқидкунанда, интиқод кунанда: **мунакқиди адабӣ** адабиётшиносе, ки ҷиҳатҳои хубу бади асарҳои муосири адабиро таҳлил ва ошкор мекунад, мутахассиси соҳаи танқиди адабӣ.

МУНАҚҚО *a.* منقى//منقاً کит. 1. пок ва тоза кардашуда. 2. (мағзи) аз донак ва пӯчоқ тоза кардашуда; **мавизи мунакқо** мавизи донакаш баровардашуда, мавизи бедона кардашуда.

МУНАЧЧИМ *a.* منجم 1. ситорашинос, ки аз рӯи вазъияти ситораҳо пешғӯй мекунад, донаандай илми нучум, астролог. 2. мутахассиси илмии ҳайат, астрономия, ситорашинос.

МУНАЧЧИМИЙ منجمي ихтисос ва шугли муначчим; муначчим будан.

МУНДАРИС *a.* مندرس کит. кӯхна, фарсада (*оид ба либос*); аз байн рафта.

МУНДАРИЧ *a.* مندرج дарҷшуда, дохилшуда, гунҷонидашуда.

МУНДАРИЧА *a.* مندرجه 1. *кит.* мундариҷ. 2. мазмуни чизи навишташуда, фарогири матлаби дарҷёфта, мӯҳтаво; **мунаввар қардан (соҳтан)** равshan кардан, пурнур гардонидан.

МУНДӢ مندي кӯзai сафолии даҳаншикастai бедастa; **кулoл дар мундӣ об меҳӯрад** (*мақ.*).

МУНЗАВӢ *a.* منزوی کит. гӯшанишин, гӯшагир, узлатгир.

МУНЗАЛ *a.* منزل کит. нозилшуда, аз боло ба поин фиристодашуда (*аз ҷониби Худо*): **вaҳий**

мунзал паём ва илҳоме, ки Худо ба пайғамбарон мефиристод.

МУНЗАМ(М) *a.* منضم кит. замшуда, пайваشتшуда, мулҳақ, пайваشت.

МУНЗАҲИФ *a.* منزحف 1. дуршаванда аз самти маъқул. 2. *ади.* дуршаванда аз вазни саҳех, гайрисолим, гайриҷоиз (*дар бораи руқнҳо, ки дар вазн ҳарфе зиёд ва ё кам воқеъ мешавад*).

МУНИР *a.* منیر нурпош, равшан, тобон, дураҳшон; **бадри мунир** *кит.* а) моҳи пурраи тобон; б) қиноя аз маҳбубаи зебо; **мехри мунир** офтоби нурбахш; **моҳи мунир** моҳи тобон.

МУНИС مونس *nig.* мӯъниш.

МУНИТСИПАЛИТЕТ фр. **منتسيپالитет** макоми худидорai ҳукумати шаҳр ва ноҳия (*дар баъзе мамлакатҳо*).

МУНИТСИПАЛӢ **منتسيپلي** мансуб ба мунитси-палият.

МУНКАР *a.* منکر 1. инкоршаванда, шинохташаванда. 2. бад, зишт, қабех; номуборак. 3. кори зишт, кори бад: **нахӣ мункар** манъ фармудан аз кори бад. 4. *d.* **Мункар ва Накир** – ду фариштае, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда ҳозир омада аз ў дар бораи гуноҳу савоби дар дунё кардаш бозпурсӣ мекунанд.

МУНКАСИР *a.* منکسر کит. 1. шикасташаванда, шикананда; **ҳати мункасиর** қҳн. ҳати шикаста. 2. касрнок.

МУНКАСИФ *a.* منکسف کит. 1. дар қусуф монда, гирифта (*дар бораи Офтоб*). 2. *маҷ.* тира, хира.

МУНКАШИФ *a.* منکشف کит. 1. қашфшуда; қушодашуда. 2. *маҷ.* ошкоро, фош; возех, равшан.

МУНКИР *a.* منکر инкоркунанда, эътирофнакунандаи коре ё касе; **мункир шудан** а) икрор нашудан, эътироф накардан; б) рад кардан, инкор кардан.

МУНКИРШАВӢ منکر شوی *исми амал аз мункир шудан*; инкор, рад.

МУНҚАЗӢ منقضی гузашта, тамомшуда, ба охир расида; **мунқазӣ шудан** (*гардидан*) тамом

шудани мӯҳлати чизе.

МУНҖАЛИБ *a.* منقلب *кит.* 1. баргарданда; аз ҳоле ба ҳоле гарданда. 2. вожгуншуда, сарнагуншуда. 3. барьакс, чаппа; **мунҷалиб шудан** а) вожгун шудан, чаппа шудан; б) бад шудани вазъият.

МУНҖАРИЗ *a.* منقرض *кит.* ба инқироз расида, ба охир расида, азбайнрафта; **мунҷариз шудан** нест шудан, аз байн рафтан.

МУНМУНА *бот.* مومنونه як навъи гиёхи ҳамешасабз, ки баргҳои майдондорад.

МУНОДӢ *a.* منادی 1. нидокунанда. 2. *таър.* он ки матлаберо бо овози баланд эълон карда, ба мардум мерасонад, чорчӣ.

МУНОДО *a.* منادا *кит.* нидошуда, эълоншуда; **мунодо шудан** нидо шудан, эълон кардан, ҷарӣ задан. 2. *кӯни.* муҳотаб.

МУНОЗИРА *a.* مناظره 1. баҳсу ҷидоли ду ё чанд кас барои исботи нуктаи назари худ оид ба мавзӯй ё масъалае: **мунозира кардан**, **мунозираву мубоҳиса** баҳс, қашмакаши даҳонӣ. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ба тасвири баҳои як чиз ба чизи дигар (*мас.*, *мунозираи замину осмон, шамъу парвона*) асос ёфтааст.

МУНОЗИРАВӢ *مناظروی* мавриди мунозира қароргиранда; баҳснок, баҳсталаб.

МУНОЗИРАГАР *مناظره گر* он ки баҳсу мунозира мекунад, мунозиракунанда, баҳскунанда.

МУНОҚИЗ *a.* منافق *кит.* нақизи ҳам, зидди ҳамдигар.

МУНОҚИША *a.* مناقشه низоъ, муҳолифат, ҷанҷол бо ҳамдигар (*дар болои чизе, масъалае*): **муноқиша кардан**.

МУНОСИБ *a.* مناسب 1. мувофиқ, лоик, созгор; **вақти муносиб** дар мавриди мувофиқ; **furṣati munoſib** фурсати мусоид; **ба худаш муносиб** мувофиқи худ; шоистаи худ. 2. сазовор, шоиста: **ҷавоби муносиб**; **муносиб будан** маъқул будан; мувофиқи мақсад будан; **муносиб шуморидан**, лоик донистан (*чизро ба касе*); **муносиб шуморидан** дуруст ҳисоб кардан; ба худ раво донистан;

МУНОСИБАТ *a.* مناسبت 1. нисбат доштан ба яқдигар, вобаста будан аз яқдигар; алоқа, робита; **муносибатҳо** вобастагиҳо, маҷмӯи робитаҳо: **муносибатҳои истехсолӣ** (*иқт.*), **муносибатҳои ҷамъиятӣ**; **муносибатро бури-**

дан тарки алоқа кардан, робитаро буридан; **муносибат қанда шудан** робита бурида шудан, қатъ гардидан алоқа; **муносибат доштан** алоқадор (дахлдор) будан. 2. маврид, фурсат; фурсати мувофиқ. 3. муомила, рафткор (*nisbat ба касе, чизе*); **ба муносибате** вобаста ба..., ба сабабе; **ба ин муносибат** аз ин ҷиҳат, бинобар ин.

МУНОСИБАТДОР مناسبت‌دار даҳлдор, робитадошта, алоқаманд.

МУНОФИҚ *a.* منافق он ки зоҳираш дигару ботинаш дигар аст, дурӯя.

МУНОФИҚӢ منافقӣ дурӯягӣ: **муноғиқӣ кардан**.

МУНОФИҚОНА منافقانه ба тарзи дурӯягӣ, муноғиқвор.

МУНОФИРАТ *a.* منافرت *мус., кит.* номи овоз ва бӯъди нофораму noctūr, диссонанс.

МУНОЧОТ *a.* مناجات 1. *д.* тавалло ва зорӣ кардан ба Худо, розу ниёз. 2. *ади.* яке аз унсурҳои асари бадей дар адабиёти класикий, ки аз ситоши Худо ва наъти пайғамбар (с) иборат аст.

МУНСАЛИК *a.* منسلک *кит.* 1. дар ришта қашидা. 2. дохилшуда, воридшуда ба маслаку тарикате. 3. *мус.* номи як силсила оҳангӯ сурудҳои машҳури класикий.

МУНСАНИЙ *a.* منشی *кит.* ҳамхӯрда, ҳамида, қатшуда, дутошуда.

МУНСАРЕҲ *a.* منسح *кит.* 1. осон равоншаванда. 2. *маҷ.* осон гуфташаванда. 3. *ади.* номи яке аз баҳрҳои арӯз, ки руҳҳои он «мустафъилун мағъулат» аст.

МУНСИФ *a.* منصف *кит.* боинсоф, бовичдон, боадолат.

МУНСИФОНА منصفانه *кит.* боинсофона, бовичдонона, аз рӯи инсофу адолат; бегаразона.

МУНТАБЕӢ *a.* منطبع *кит.* 1. он чи дар рӯи чизи дигар нақш меёбад, нақшёбанда; **мунтабеъ шудан** нақш бастан. 2. ба табъ расида, чопшуда.

МУНТАЗАМ *a.* منتظر 1. ба таври мунаzzam, бонизом, ботартиб, мураттаб: **харакати мунтазами нақлиёт**. 2. яқзайл, ҳамеша давомкунанда, бардавом, доимӣ.

МУНТАЗАМАН *a.* متنظماً *nig.* мунтазамона.

МУНТАЗАМИ *a.* متنظمي 1. мунаzzamī, бо тартибу низом будан, мураттабӣ. 2. доимӣ, бардавом будан.

МУНТАЗАМОНА *a.* متنظمه 1. ба таври мунаzzam, ботартибона; мураттабан. 2. доиман, бардавом.

МУНТАЗИР *منتظر* нигарон, чашм ба роҳ; **мунтазир будан** а) интизорӣ кашидан, нигарон будан; б) чашм доштан, умед кардан; **мунтазир доштан** интизор кардан; **мунтазир истодан** нигарон будан, чашм ба роҳ будан; **мунтазир кардан** дар интизорӣ доштан **мунтазир шудан** нигарон шудан, интизор шудан; **мунтазир нишастан** дар интизорӣ будан, нигарон ва чашм дар роҳ будан.

МУНТАЗИРИ *منتظري* мунтазир будан, нигаронӣ, интизорӣ.

МУНТАМИС *a.* متنمس *kim.* маҳвшуда, нестшуда, аз байн рафта; нопадидшуда: **ситори мунтамис**.

МУНТАСАБ *a.* متنصب *kim.* 1. насбшуда, шинондашуда. 2. муайяншуда, таъйиншуда (*ба мансабе*).

МУНТАСАХ *a.* متسخ *kim.* 1. нусхабардорӣ шуда, нусхабардошта. 2. бекоршуда, лағвшуда.

МУНТАСИБ *a.* متنسب 1. нисбатдоранда бо касе. 2. хешу табор.

МУНТАХАБ *a.* م منتخب интихобшуда, баргузида, хоста гирифташуда: **асарҳои мунтахаб**.

МУНТАХАБОТ *a.* م منتخبات 1. ҷ. **мунтакаб**. 2. асарҳои интихобан гирифташудаи ягон шоир ва нависанда ё шоиру нависандагон.

МУНТАҲАЛ *a.* متحل *kim.* ба худ нисбат додашуда (*мас., шеъри дигареро*).

МУНТАҲИЛ *a.* متحل *kim.* ба худ нисбат диханда (*шеъри касеро*).

МУНТАҲӢ *a.* متهی *kim.* 1. *nig.* **мунтакҳо**. 2. интихоёбанда, ба охир расанда, анҷомёбанда.

МУНТАҲО *a.* متهی//منتها 1. ба интиҳо расида, ба поён расида; охир, поён, анҷом. 2. ниҳоят, ҳадди охирин; аз ҳад зиёд, ахирон; оқибат.

МУНТАҶАБ *a.* متجب *kim.* баргузида, интихобшуда, мунтакhab.

МУНТАШИР *a.* منتشر 1. нашршуда, интишорёфта, чопшуда. 2. паҳнгардида; **мунтасир шудан** паҳн гаштан.

МУНФАК *a.* منفك *kim.* 1. аз ҳамдигар чудошуда, аз ҳам дуршуда. 2. дур, чудо.

МУНФАИЛ *a.* منفعل *kim.* шармсор, хичолатманд, хичил: **мунфайл шудан**.

МУНФАРИД *a.* منفرد *kim.* ягона, танҳо; бемисл, беназир.

МУНФАСИЛ *a.* منفصل *kim.* чудошуда; фосиладор.

МУНФАСИЛА *a.* منفصله *муаниси мунфасил;* **харфҳои мунфасила** *زېش*. ҳафт ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ (*(اذرزڙو)*, ки байни худ ва аз дигар ҳарфҳои баъд аз худ омада чудо навишта мешаванд.

МУНФАСИХ *a.* منفسخ *kim.* фасхшуда, бекор (*оид ба оҳду паймон, қарордод*).

МУНФАЧИР *a.* من مجر *kim.* фаворазананда, пошхӯранда; тарканда, инфиҷоршаванда.

МУНФАЧИРА *a.* من مجره *муаниси мунфачир;* **маводи мунфачира** моддаҳои тарканда.

МУНХАРИТ *a.* منخرط *kim.* 1. тарошидашуда, ҳарротишауда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *маҷ.* ба миёни чизе даромада, ҷойгиршуда.

МУНҲАДИМ *a.* منهدم *вайроншуда*, ҳаробшуда; **мунҳадим шудан** вайрон шудан, аз ҳам рехтан(-и бино).

МУНҲАЗИМ *a.* منهزم *kim.* шикастхӯрда, мағлуб (*дар ҷанг*); рӯ ба ғурез ниҳода, фирорӣ, ғуреза (*аз ҷанг*); **мунҳазим шудан** рӯ ба ғурез ниҳодан.

МУНҲАЛ *a.* منحل *kim.* 1. ҳалшуда (*мас., шакар дар об*). 2. файсалоаёфта, яктарафашуда (*оид ба масъалае*): **мунҳал шудан** а) ҳал шудан (-и масъалае); аз байн рафтан (-и хизбе).

МУНҲАНИЙ *a.* منحنی *kim.* ҳамида, дутошуда; **ҳати мунҳаний** ҳати ҳамида ва қаҷ; **пирӣ мунҳаний** пирӣ ҳамидақомат.

МУНҲАРИФ *a.* منحرف *kim.* 1. инҳироёфта, аз роҳи рост баромада, ба роҳи қаҷ рафта. 2. ҳамида, қаҷ; **мунҳариф шудани мизоч** а) аз ҳолати эътидол баромадани мизоч; б) *маҷ.*

бемор шудан.

МУНҲАСИР *a.* منحصر *кит.* 1. дар инҳисор буда, ихоташуда, маҳдуд. 2. дар инҳисорот воқеъгашта; **мунҳасир буд...** иборат буд...; **мунҳасир ба фард ягона, якто;** **китоби мунҳасир ба фард** китоби нодир.

МУНҲАТ(Т) *a.* منحط *кит.* интихоефта, пастфуромада, пастрафта; паст, поин.

МУНЧА *t.* منچه *гуфт.* хӯрдашуда, кундшуда: **каланҷчаи мунча;** **қалами мунча** пасмондаи қалам.

МУНЧОҚ *t.* منچاق *nig.* минчоқ.

МУНЧ I منج *бот.* навъи нахӯди даштӣ аз оилаи лӯбиё.

МУНЧ II منج *кит.* занбӯри асал.

МУНЧАМИД *a.* منجمد *кит.* басташуда (*мас., хун*); яхбаста (*об ё мои дигар*); **мунҷамид шудан** а) саҳт шудан(-и хун); ях бастан(-и об).

МУНЧАР *a.* منجر *кит.* кашидашуда, расида ба чизе, анҷомида бо коре; **мунҷар шудан** анҷомидан, анҷом ёфтан бо коре ё чизе, расидан ба чое ё ба ҳолате.

МУНЧИК *منجک* *кит.* занбӯри хурд.

МУНШАОТ *a.* منشات *кит.* навиштаоти адабӣ ва мактубӣ, иншоҳо ва таснифоти муншиён; мактубот.

МУНШИГӢ *a.* منشیگی 1. дабирӣ, касбу кори муншиӣ, котибӣ, мирзӣ. 2. *таър.* вазифаи котиби девони давлатӣ ё вазорат.

МУНШӢ *a.* منشی 1. котиб, дабир, мирзо. 2. *таър.* котиб-коргузори девони давлатӣ ё вазорат.

МУНҶАДИМ *a.* منعدم *кит.* маъдум, несту нобудшаванда.

МУНҶАКИС *a.* منعکس *инъикосёфта,* аксёфта: **мунҷакис кардан,** **мунҷакис шудан.**

МУНҶИМ *a.* منعم *кит.* тавонгар, соҳибнебъмат, бой, давлатманд.

МУОВАДАТ معاودت *кит.* бозгашт; бозгашт кардан баргаштан.

МУОВАНАТ معاونت *кит.* ба ҳамдигар кумак кардан; ионат, дастигирӣ, мададгорӣ, ёрмандӣ: **муованат кардан** ёрӣ расондан.

МУОВИЗА *a.* معاوضه чизero ба чизи дигар иваз

кардан; ивази чизҳо аз ду тараф, ивази дутарафа: **муовизаи китоб,** **муовизаи мол;** **муовиза кардан** чизero ба чизе иваз кардан.

МУОВИН *a.* معاون 1. *кӯн.* ёридиҳанда, ёрирасон. 2. ҷонишин.

МУОД *a.* معاد *кит.* бозгардонида, бозпасдода.

МУОДИЛ *a.* معادل *як* чизи ба чизи дигар аз ҳар ҷиҳат баробар, мусовӣ; баробарқимат, баробарвазн, ҳамчанд.

МУОДИЛА *a.* معادله *риёз.* баробарии риёзӣ бо як ё якчанд бузургии номаълум, ки фақат дар ҳолатҳои муайян он бузургиҳо мусовӣ мебошад.

МУОИНА معاینه 1. бо ҷашми худ дидан, аз назар гузаронидан: **муоина кардан.** 2. *тиб.* баррасӣ кардан ва бодиқат аз назар гузаронидани ҳолати бемор барои муайян намудани дарди ў: **муоинаи тиббӣ** баррасӣ ва назорати пизишӣ барои муайян кардани вазъи тандурустии кормандони баъзе соҳаҳо.

МУОЛИЧ *a.* معالج *кит., nig.* **муоличакунанда;** табобатӣ, сиҳатқунанда, дармонгар.

МУОЛИЧА معالجه дармон, илоҷ кардан (*ба беморӣ*), даво кардан, табобат: **муолича кардан** табобат кардан, сиҳат кардан (*беморро*).

МУОЛИЧАВӢ معالجه‌وی *мансуб ба муолича;* *марбут ба дармон:* **муассисаи муоличавӣ.**

МУОЛИЧАКУНАНДА معالجه‌کننده *پизишке,* ки ба муолича кардани беморони баҳши муайян беморхона муваззаф аст; табиб: **пизишки муоличақунанда.**

МУОЛИЧАНАШАВАНДА معالجه‌نشونده *nig.* **муоличанопазир.**

МУОЛИЧАНОПАЗИР معالجه‌نپذیر *илоҷнопазир,* бедармон, табобатнашаванда, дармоннопазир.

МУОЛИЧАПАЗИР معالجه‌پذیر *nig.* **муоличашаванда.**

МУОЛИЧАХОНА معالجه‌خانه *гуфт.* ҷои муолича, дармонгоҳ, табобатхона: **муоличаҳонаи дарди ҷашм.**

МУОЛИЧАШАВАНДА معالجه‌شونده қобили муолича, қобили дармон, дармопазир.

МУОМИЛ *a.* معامل *кит.* 1. он ки ба хари-

дуфурӯши мол машғул аст, додугирифткунанда, муомилакунанда, харидуфурӯшкунанда. 2. құн. точир, бозаргон.

МУОМИЛА *a.* معامله 1. кит. муносибати дугарафа, муносибати кории байни ҳам. 2. рафтор нисбат ба каси дигар, рафтори касе дар вақти вохӯрӣ (*сӯҳбат ва г.*) бо касони дигар. 3. харидуфурӯш, додугирифт, робитаи молӣ ва пулӣ; савдо; **муомиларо қандан** қатъи муносибат кардан; **муомила қардан** муносибат кардан; ба кас гапи хуб ё бад задан.

МУОМИЛАДОР *معامله‌دار* он ки бо корҳои тичорат, савдо ва молия машғул аст.

МУОМИЛОТ//МУОМАЛОТ *a.* معاملات 1. ҷ. **муомила//муомала**. 2. муносибатҳои пулӣ, равобити тичоратӣ; **муомилоти пул** гардиши пул; **андоз ва муомилот** андоз ва гардиши пул; андоз ва савдо.

МУОСИР *a.* معاصر 1. ҳамаср, ҳамқарӣ, ҳамзамон. 2. ҳозира, кунунӣ: **адабиёти муосири точик**.

МУОФ *a.* معاف кит. авғ шуда, баҳшида; **муоф қардан** баҳшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МУОХИЗА//МУОХИЗАТ *a.* مؤاخذه//مؤاخذت کит. 1. аҳз кардан, гирифтан; мусодира кардан. 2. саҳтигӣ, ҷазо, танбех: **муохиза қардан** а) аҳз кардан, гирифтан; б) ҷазо додан, танбех кардан.

МУОХИД *a.* معاهد کит. аҳдкунанда бо касе, шартномакунанда.

МУОХИДА *a.* معاهده 1. аҳду паймон бастан бо яқдигар, аҳдбанӣ бо ҳам. 2. с. иттиҳод ва созиши байни давлатҳо, хизбҳо, созмонҳо ва гурӯҳҳо дар роҳи ягон мақсад, созишнома, паймон, блок, пакт: **муохида бастан** созишнома бастан, шартнома бастан.

МУОХИДАБАНДӢ *معاهده‌بندی исми амал* аз **муохида бастан**; паймон бастан, созишнома ба имзо расондан.

МУОХИДАНОМА *معاهده‌نامه* созишнома, шартнома.

МУОШИҚА *a.* معاشقه کит. ишқварзӣ бо ҳам.

МУОШИР *a.* معاشر ҳамдам, ҳамсӯҳбат; ҳамнишин.

МУОШИРАТ *a.* معاشرت зистан бо ҳам; муносибат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори

бат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори кас дар ҷамъият ва муносибат бо дигарон.

МУРАББАӢ *a.* مرعج 1. ҳар чизи ҷорѓӯша, ҷизи қаду баравш баробар. 2. ҷорқунҷаи баробартараф, сатҳи ҷор тарафаш баробар: **метри мураббাব**.

МУРАББИГӢ مربيگي вазифа ва шуғли мураббӣ; тарбиятгарӣ.

МУРАББИЯ *a.* مربيه *муаниси мураббӣ*; зантиарбияткунанда.

МУРАББӢ *a.* مربي 1. тарбиятдиҳанда, парваришдиҳанда, тарбиятгар. 2. *нав.* омӯзондаи ягон навъи варзиш, машқдиҳанда ва роҳбари гурӯҳи варзишгарон, тренер.

МУРАББО *a.* مرబا меваи дар шакар пухташуда: **мураббои бихӣ**, **мураббои зардолу**, **мураббои ҷормағз**.

МУРАББОПАЗӢ مربّپزӣ пухтани мураббо.

МУРАВВАҚ I *a.* مروق کит. соғи карда, аз дурду лой ҷудо шуда; **шароби мураввак** бодаи бедурд, шароби соғи.

МУРАВВАҚ II *a.* مروق کит. (хонаи) равоқдор, гунбаздор.

МУРАВВЕҲ *a.* مروح کит. роҳатрасонанда; рӯҳафзо.

МУРАККАБ *a.* مرکب 1. таркибёфта аз ҷанд ҷиз (ё ҷузъ), таркибӣ: **калимаи муракқаб** грам. қалимае, ки бо риояи қоидаҳои қалимасозӣ аз ду ё ҷанд ҷузъ таркиб ёфтааст: **модаркалон**, **мардикоргирий**. 2. печдарпеч; мушкил: **давраи муракқаб ва пур аз зиддият**; **муракқаб қардан** а) сертаркиб қардан, таркибашро зиёд қардан; б) душвор ва мушкил гардонидан. 3. құн. сиёҳӣ барои хатнависӣ.

МУРАККАБӢ مرکبӣ муракқаб будан; мушкилӣ, душворӣ.

МУРАККАБНАВИСӢ مرکب‌نویسӣ збии. ба ҳам пайваст карда навиштани ҳарфҳои арабӣ.

МУРАККАБОТ *a.* مرکبات 1. ҷ. **муракқаб**. 2. шаклҳои ҳарфҳо, ки дар алифбои арабӣ дар пайвастагӣ бо дигар ҳарфҳо навишта шудаанд; баҳши сармашқ, ки тарзи пайваст карда навиштани ҳарфҳои арабиро меомӯзонад, **муқоб**. **муфрадот**.

МУРАҚҚАӢ *a.* مرقع کит. 1. аз порчаҳои матоъ-

ҳои гуногун бо ҳам дӯхташуда. 2. чомай аз порчаҳо дӯхташудаи дарвешон, чомай куроқ.

МУРАҚҚАТЬПӻШ مرقۇش *кит.* 1. пӯшандай чомай куроқ. 2. *күн.* қаландар, дарвеш, сўфӣ.

МУРАССАҲ *a.* مرصع 1. оросташуда бо сангҳои қиматбаҳо, тиловорӣ бо ҷавоҳирот ороиш додашуда, ҷавоҳирнишон. 2. *ади.* шеъре, ки дар он санъати тарсесъ ба кор бурда шудааст; шеър ё насли фикраҳояш ба ҳам саҷъдор.

МУРАССАҲКОРИ مرصع کاری нишондани сангҳои қиматбаҳо ба рӯи ҷизҳои зебу зинатӣ, ҷавоҳирнишонӣ; нигинкорӣ.

МУРАТТАБ *a.* مرتب 1. ба тартиб даровардашуда; **ба таври мураттаб** бо назму тартиб, мураттабан. 2. мунтазам, пайваста, паҳам: **мураттаб** кор кардан; **мураттаб** кардан ба тартиб даровардан; **мураттаб** шудан ба тартиб даромадан.

МУРАТТАБАН *a.* مرتباً ба таври мураттаб, мунтазаман: **мураттабан** кор кардан.

МУРАТТИБ *a.* مرتب батартибоваранда; тартибдиҳанда: **мураттиби маҷмӯаи мақолаҳо**.

МУРАТТИБӢ مرتبӣ шуғл ва касби мураттиб, тартибдиҳӣ, ба шаклдарорӣ.

МУРАФФАҲ *a.* مرفة *кит.* осуда, роҳат, ором.

МУРАФФАҲУЛҲОЛ *a.* مرفة‌الحال *кит.* осудаҳол; хушҳол.

МУРАХХАМ I *a.* مرخم 1. *кит.* думбурида. 2. *зб.* калимае, ки морфема ё ягон ҷузъи охири он афтода бошад ҳам, маъни шакли пуррапашро дода метавонад: **масдари муреххам** (*mas.*, гузашт *az guzashtan*).

МУРАХХАМ II *a.* مرخم *кит.* бо санги рухом фарш кардашуда, мармарфарш. 2. *маҷ.* ороста.

МУРАХХАС *a.* مرخص 1. рухсатшуда, иҷозатдода. 2. озодшуда; **муреххас** **кардан** *a.* иҷозат додан, рухсат додан (*ба рафтан*); *b.* озод кардан, сар додан.

МУРАХХАСӢ مرخصى рухсатӣ; таътил.

МУРВАТ مروت *тех.* меки пеҷдор, ки онро чапурост тоб дода ба ҷое медароранд ва мебароранд, то ҷизе баста ё кушода шавад.

МУРВАТТОБ مروتتاب тобдиҳандаи мурват, винттоб; **калиди мурваттоб.**

МУРВО مردوا *кит.* дуои ҳайр, фоли нек; *муқоб.* мурғво.

МУРГУ//МУРГӻ مرگو *күн.* гунчишк.

МУРҒ مرغ 1. номи умумии парандаҳо, паранда, тайр: **мурғи даштӣ//мурғи титав** тазарв; **мурғи қӯ** як навъ парандаи зебои қалони обӣ; **мурғи марҷон** мурғи қалончуссаи хонагӣ аз ҷинси тазарв, ки дар гулӯ ва бехи нӯлаш гӯшти тоҷмонанди оvezон дорад; **мурғи саққо** мурғи дар об шинокунандаи қалончуссаи минқорбоз, ки дар зери нӯлаш ҳалтаи қалони ҳалқум дорад; **мурғи титав** *nig.* **мурғи даштӣ.** 2. мурғи хонагӣ; мокиён: **мурғи курк** мокиён аз тухммонда ва барои ҷӯҷабарорӣ ба тухм зер кардан моил; **мурғи белар** *a.* мурғи парканда (*барои ғӯшт*); *b.* **киноя** *az* нотавон, очиз; *c.* **мурғи Исо** (*ё Ислӣ*) *кит.* шабпарақ, ҳаффош; **мурғи сахар** булбул; **мурғи ҳаво** мурғи гайри қафасӣ, парандаи озод; **мурғи хумо** парандаи афсонавие, ки гӯё сояаш ба сари ҳар кас афтад, вай ҳушбахту комрон мешудааст; **соли мурғ** соли даҳум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал (*бо номи ҳайвонот*); **мурғи посӯхта** барин ошуфтаву бекарор, саҳт ҳаросон; **мурғи дилро қуштан** бешавку ҳавсала шудан; **мурғи давлат ба сари касе нишастан** соҳибистиқол шудан, ҳушбахт шудан; **забони мурғонро** **мурғон** **медонанд** (*мақ.*) ҳамчинсон матлаби якдигарро ба осонӣ мефаҳманд; **пои мурғ ҷандо?** – **якто!** барои тасдиқи риёкоронаи дурӯғи каси дигар ё дар мавриди ваъдаи қатъӣ додан барои нигоҳ доштани сирри қасе гуфта мешавад.

МУРҒАК مرغىك 1. **шакли тасғири мурғ;** мурғ ва парандаи хурдчусса. 2. **гуфт.** доначаҳои бадан, ки мисли доначаҳои пӯсти мурғ бошад; **ба бадан (тан) мурғак дамидан** тарсидан, безобита шудан.

МУРҒБИРЁН مرغبریان *xӯр.* таомест, ки гӯшти мурғро бирён карда мепазанд.

МУРҒБОЗ مرغ باز *nig.* ҳурӯсбоз.

МУРҒБОЗӢ مرغ باز *nig.* ҳурӯсбозӣ.

МУРҒБОН مرغبان мурғпарвар, бонигари мурғон.

МУРҒБОНИ مرغبانӣ нигоҳбонӣ ва парвариши мурғ, мурғпарварӣ.

МУРҒВО مرغوا *кит.* дуои бад, фоли бад; *муқоб.* мурво.

МУРГКАБОБ مرغ‌کباب кабоби гӯшти мурғ.

МУРГОБИВОР مرغابی‌وار ба мисли мургобӣ, монанди мургобӣ: **мургобивор роҳ рафтан**; **мургобивор шино кардан**.

МУРГОБИПАРВА҆Й مرغابی‌پرورӣ парваришу нигоҳбини мургобиҳо барои истехсоли гӯшт: **фермаи мургобипарварӣ**.

МУРГОБӢ مرغابӣ мурғи хонагии обии аз қоз хурдтар, ки паҳннӯли гарданкӯтоҳи панҷаҳояш пардадор аст.

МУРГПАРВА҆Р مرغ‌پرور он ки бо парвариши мурғон машғул аст, мурғбон.

МУРГПАРВА҆Й مرغ‌پرورӣ соҳаи чорвопарварӣ, ки вазифаи он парваришу нигоҳбини парандаҳо (*аз қабили мурғ, мургобӣ, ғоз, мурғи марҷон*) барои истехсоли гӯшту тухм мебошад: **фермаи мургпарварӣ**.

МУРГФАРЁД مرغ‌فرياد вакти бонги хурӯс, саҳари барвақт.

МУРГХОНА مرغ‌خانه 1. катаки мурғ, оғили мурғон; ҷои нигоҳдорӣ ва парвариши мурғҳо. 2 корхонаи (фермаи) мургпарварӣ.

МУРГЧӮ҆ЧА مرغ‌ҷوҷе чӯчаи мурғ, бачаи мурғ.

МУРГШӮ҆РБО مرغ‌شورба *xūr*. таоми обакии аз гӯшти мурғ ва сабзавот пухташуда, шӯрбои мурғ.

МУРДА مرده *сифати феълии замони гузашта аз мурдан*. 1. часади одами фавтида, тани бечон, наъш; **муқоб.** зинда. 2. ҷаноза; маросими дағн; **рузи мурда рӯзи ҷаноза (дағн)**. 3. ҳомӯшшуда (*оид ба оташ ё ҷароғ*); **муши мурда** бадкирдоре, ки худро дар зоҳир бечора нишон медиҳад; **мурда-мурда** бисёр азобу мashaққат қашида, бо азоби зиёд; **мурда барин ҳобидан** саҳт дар ҳоб будан, масти ҳоб будан; **мурдаи ҳудро партофтан** (*ба болои касе ё ҷизе*) барои ба даст овардани ҷизе (фоидае) хеле шилқин шудан; қасеро безор кардан; **мурдаро монда тутхӯрӣ кардан** кори асосири монда ба корҳои ғайримуҳим машғул шудан; **болои мурда сад ҷӯб** (*мақ.*) ба болои як мусибати дигар, ба болои ноҳушӣ боз ноҳушии нав.

МУРДАВОР مردهوار 1. мисли мурда, монанди мурда бечон. 2. *nig.* **мурданивор**.

МУРДАДИЛ مردهدل *nig.* дилмурда.

МУРДАДИЛӢ مردهدلӣ *maç.* 1. дилмурдагӣ, афсурдадилӣ, камҳавсалагӣ. 2. рӯҳафтодагӣ, ноумедӣ.

МУРДАКАШ مرده‌کش кашондани часади фавтида.

МУРДАКАШӢ مرده‌کشӣ кашонидани мурдаҳо; **мошини мурдакашӣ** мошин барои кашонидани мурда.

МУРДАМОНАНД مرده‌маннд мисли мурда, бехаракат.

МУРДАН مردن 1. вафот кардан, фавтидан, қазо кардан; **ба мурдан расидан** ба марг наздик шудан; хеле бемору бемадор шудан. 2. ҳомӯш шудан (*дар бораи оташ, ҷароғ*); **пешши поят мурам!** дар мавриди аз касе бо зорӣ ва тавалло ҷизе ё коре хостан мегӯянд.

МУРДАНИВОР مرده‌нивар ба мурдан наздик; то ҳадди охир: **мурданивор задан**; **мурданивор зӯр задан** (*кор кардан*); **мурданивор тарсидан** саҳт тарсидан; **мурданивор ҳӯрок ҳӯрдан** бисёр ҳӯрдан, пурхӯрӣ кардан.

МУРДАНИЙ مردنӣ 1. *сифати феълии замони оянда аз мурдан*; фавтидан хостан. 2. *таҳқ. гуфт.* исқит, палид, хасис.

МУРДАОСО مرده‌آسا ба мисли мурда, шабехи мурда, ба сони мурда.

МУРДАРЕГ//МУРДАРИГ مرده‌ریگ *kӯn*. 1. он чи аз мурда ба ворисонаш мондааст, мерос. 2. ҷизи бар абас рафта, гумшуда.

МУРДАСӮ҆ЗӢ مرده‌созӣ мурдаро сӯхтан; часади мурдаро дар кӯраи маҳсус сӯзонда хокистар кардан (*дар оини буддоиҳо*).

МУРДАХОНА مرده‌خانه 1. ҳонае, ки дар он касе мурдааст. 2. ҳонаи нигоҳ доштани часадҳои мурда, сардхона.

МУРДАҲӮ҆Р مرده‌хӯр *nig.* лошахӯр.

МУРДАШӮ҆(Ӣ) مرده‌шоуӣ (*maç.*) он ки мурдаро мешӯяд, покшӯй, ғассол.

МУРДАШӮ҆Ӣ مرده‌шоиӣ касбу кори мурдашӯ; покшӯй, ғассолӣ.

МУРДОБ مرداد толоб, истаҳри оби истода.

МУРДОД مرداد номи моҳи панҷуми соли шамсӣ (*мутобиқи асад*), ки ба 22 июл – 21 август

рост меояд.

МУРДОР مُردار 1. часади мурдаи бӯйгирифтаи ҳайвон; ҳайвони худмурда. 2. чизи нопок, чизи ифлос. 3. *гуфт.* палид, ҳаромӣ.

МУРДОРӢ مُرداری 1. чизҳои чиркину ифлос. 2. палидӣ, бадкирдорӣ, ҳаромигарӣ.

МУРДОРОНА مُردارانه ба мисли мурдор, палидона, нопокона.

МУРИД a. مُرید 1. иродатманд, хоҳон, толиб. 2. д. пайравикунанда, пайрав; он ки байат меқунад (*мас., бо шайх, тир, эшон*); **мурид будан** пайрав будан; **мурид гирифтан** ба муридӣ қабул кардан; **мурид шудан** пайрав ва шогирди шайх ё эшон шудан; байат намудан бо шайх, эшон *ва г.*

МУРИДӢ مُریدی d. *мансуб ба мурид;* мурид будан.

МУРИС a. مُورث 1. меросгузоранда. 2. сабабшаванда, сабабгор, боис.

МУРОАТ a. *مراعت шакли дигари муроот.*

МУРОД a. مُراد 1. чизи иродашуда, чизи хосташуда; мақсад; талаб, ҳоҳиш. 2. ҳоҳиш, орзу: **муроди касеро баровардан** касеро ба мақсад расондан; **мурод ҳосил шудан** мақсад ба даст омадан, ҳоҳиш ичро шудан; **ба мурод расидан** ба матлаби худ ноил шудан, ба мақсади худ расидан.

МУРОДБАХШ مُرادبخش расонанда ба мақсад, ба матлаб расонанда.

МУРОДИФ a. مُرافد *зби.* ду ё чанд калимаи аз ҷиҳати таркиби овозӣ гуногун, ки як маъно ё маъноҳои ба ҳам наздиқро ифода мекунанд (*мас., калима ва вожа*).

МУРОҚИБ a. مُراقب *кит.* муроқибаткунанда, нигаҳбон, мувозиб; назораткунанда.

МУРОҚИБАТ//МУРОҚАБАТ a. مُراقبت мушоҳида: **муроқабат кардан (намудан)**. 2. бо зикри Худо аз тааллуқоти дунё дур будан; нигоҳ доштани қалб аз бадиҳо.

МУРОМУРӢ مُرامى бисёр мурдани одамон аз оғате (*мас., вабо, тоун...*), муреш; **муромурии ҳайвонот** мурши ҳайвонот.

МУРООТ a. مُراجعت 1. риояи якдигар, поси хотири ҳамдигар нигоҳ доштан. 2. таваҷҷӯҳ, диққат; лутфу марҳамат, ҳурмат; **муроот**

кардан а) поси хотир кардан; ҳурмат кардан; б) марҳамат кардан, бо лутф чизеро пешниҳод кардан.

МУРООТУННАЗИР a. مُراجعت النظير *ади.* аз санъатҳои бадеии маънавӣ, ки дар як ҷо овардани чанд калимаи маънан ба ҳам муносибатдор (*риояи таносуби сухан*)-ро талаб мекунад.

МУРОСИЛА a. *مراسله* ба ҳам мактубнависӣ, мукотиба.

МУРОСИЛОТ مُراسلات 1. ҷ. *муросила.* 2. *нав.* мактубҳо, номаҳо.

МУРОСО a. مُراسا *гуфт.,* *ниг.* *мувосو;* **муросо кардан** созиш ва мувофиқат кардан бо касе.

МУРОСОГАР مُراساگر *ниг.* *муросокор.*

МУРОСОКОР مُراساکار *мураса* созишгар, мувофиқат-кунанда бо касе ё бо чизе.

МУРОСОКОРИ مُراساکاري созишкорӣ, муросокор будан.

МУРОСОКОРОНА مُراساکارانه муносибати созишкорона, бо муросо (амал кардан).

МУРОФИА//МУРОФАА a. مُرافعه мӯҳокимаи даъво ва додҳоҳӣ дар маҳкамаи судӣ: **мурофияи судӣ;** **мурофия барпо кардан** кори судиро мӯҳокима кардан; дар мӯҳокимаи даъво ва додҳоҳӣ саволу ҷавоб кардан.

МУРОФИАХОНА مُرافعه خانه 1. маҳалли мурофия. 2. *таър.* қозихона, ки дар он ҷо мурофия барпо мешуд.

МУРОФИКАТ a. مُراجعت *кит.* 1. ба ҳам рафиқ шудан, дӯст гаштан. 2. рафоқат, мулотифат.

МУРОҲИҚ a. مُراهق *кит.* писари наздик ба синни балоғат, наврас.

МУРОЧИАТ a. مُراجعت 1. ба касе ё марҷае рӯй овардан барои коре ё бо саволе. 2. *кит.* гашта омадан; бозгашт: **мурочиат кардан (намудан)** рӯҷӯй кардан, рӯй овардан ба касе барои коре.

МУРОЧИАТКУНАНДА مُراجعت کننده он ки барои коре ба касе рӯй меорад.

МУРОЧИАТНОМА مُراجعت نامه номае, ки ба воситаи он ба мардум мурочиат мекунанд: **мурочиатномаи маҷlis,** **мурочиатнома Қабул кардан.**

МУРСАЛ *a.* مرسل *кит.* 1. фиристода, расул. 2. пайғамбари соҳибкитоб; **мурсал доштан** ирсол кардан, фиристодан.

МУРСАЛА *a.* مرسله *кит.* 1. *муаннаси мурсал*. 2. гарданбанди дароз аз сангҳои қиматбаҳо, марворид *ва г.*

МУРСИЛ *a.* مرسل *кит.* ирсолдоронда, фиристонда, фиристонанда.

МУРТАД *a.* مرتد *д.* аз дин баргашта, аз дин рӯгардонида; **муртад шудан** аз дин баргаштан.

МУРТАДӢ *مرتدی* *мансуб ба муртад*; муртад будан; аз дин баргашта.

МУРТАЗО *a.* مرتضی *кит.* 1. розишуда; қаноатмандшуда; хурсандшуда. 2. лакаби доомди Мухаммади пайғамбар(с) Алӣ ибни Абутолиб (р).

МУРТАКИБ *a.* مرتکب *кит.* он ки ба коре сар кардааст; иқдомкунанда ба коре (*бад ё нек*); **муртакиби гуноҳ шудан** сабабгори гуноҳ шудан; гуноҳ кардан.

МУРТАФЕЙ *a.* مرتفع 1. баланд бардошташуда, баланд. 2. аз миён бардошташаванда, рафъшаванда; **муртрафеъ шудан** а) баланд шудан; б) бартараф шудан.

МУРТАЧЕЙ *a.* مرتعج 1. *кит.* бозгарданда, бозгашткунанда, иртиҷоӣ. 2. *c.* тарафдор ва иштироккунандаи ҷараёни сиёсие, ки барои муҳофизат ва мустаҳкам кардани соҳти кӯҳнаи ҷамъиятӣ мубориза мебарад ва душмани ашадии пешрафти чомеа мебошад.

МУРТОЗ *a.* مرتاض *кит.* риёзаткаш, риёзаткашида; **аҳли муртоз** риёзаткашон; зоњидони риёзаткаш.

МУРУВВАТ *a.1* مروت . ҷавонмардӣ, химматбаландӣ; лутфу эҳсон. 2. адолат, инсоф; мурувват кардан а) лутфу эҳсон намудан; б) аз рӯи инсоф амал кардан.

МУРУР *a.* مور *гузаштан, гузарии;* бо мурури замон бо гузаштани вақт; бо сипарӣ шудани замоне; роҳи мурур гузаргоҳ, ҷои гузар; мурур кардан гузаштан.

МУРУРГОҲ *موروگاه* гузаргоҳ, ҷои убур.

МУРӮД *бот.* мевае аз ҷинси нок, ки аз он хурдтар буда, наъъҳои гуногун дорад.

МУРЧ *مرچ* тухми сиёҳчарангӣ аз мош қалонтар ва тунду хушбӯи як растани ҷанубӣ аст, ки кӯфта ба таом мепошанд; филфил: ◇ **мурч хӯрдан** фиреб хӯрдан; **мурч хӯрондан** фиреб додан.

МУРЧДОН *مرچدان* зарфи хурди маҳсусест, ки ба он мурчи кӯфта андохта ба рӯи дастархон мегузоранд.

МУРШИД *a.* مرشید 1. *д.* роҳнамо, пир, шайх. 2. тарбиятгар ва роҳбари сӯғиён (*дар масавиӯф*).

МУСАББЕХ *a.* مسح *кит.* тасбехгардонанда, зикрғӯянда.

МУСАББИБ *مسبب* *кит.* он ки ба коре ё чизе сабаб мешавад, сабабгор, боис.

МУСАВВАДА *a.* مسووده *сиёҳнависи асар* ё умуман таълифот, ки баъдан покнавис карда мешавад; **мусаввада кардан** сиёҳнавис кардан.

МУСАВВАР *a.* مصوّر *тасвирдор;* бо расму суратҳо ороишёфт; суратдор: **мачаллаи мусаввар, китоби мусаввар.**

МУСАВВАРА *a.* مصوّره 1. *муаннаси мусаввар.* 2. тасвир, сурат, расм.

МУСАВВИБ *a.* مصوب *кит.* тасвибкунанда.

МУСАВВИР *a.* مصوّر *рассом,* сураткаш.

МУСАВВИТ *a.* مصوّت *кит., ниг.* **садонок.**

МУСАВӢ *a.* موسوی 1. *д.* *mansub ба Mӯso* (*пайғамбари яҳудиён*); аз они *Mӯso:* **асои мусавӣ.** 2. *д.* пайрави дини *Mӯso;* яҳудӣ.

МУСАДДАД *a.* مسدّد *кит.* 1. саддшуда, басташуда, маҳкам, устувор; **садди мусаддад** банди мустаҳкам. 2. маҳкам, қавӣ; рост, дуруст; **раъий мусаддад** фикри дуруст.

МУСАДДАС *a.* مسدّس 1. шашгӯша; шашпаҳлу. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банди он аз шаш мисраъ иборат буда, панҷ мисраи аввал ҳамқофия ва мисраи охирини (шашуми) ҳамаи бандҳо бо яқдигар ҳамқофия мебошанд.

МУСАДДИҚ *a.* مصدق *кит.* тасдиккунанда, ҳақ хисобкунанда.

МУСАЙҶАЛ *a.* مصیقل *сайқалдода, сайқалдор;* чилодода, соф.

МУСАЛЛАМ *a.* مسلم 1. кит. таслимшуда, тандода, тобеъшуда. 2. кит. эмин, сиҳату саломат. 3. яқин, муайян, муқаррар, бешубҳа, бечуну чаро; **мусаллам аст, ки...** а) яқин аст, ки...; б) бе шакку шубҳа, бегумон.

МУСАЛЛАМАН *a.* مسلمان яқинан; бешубҳа, бешак.

МУСАЛЛАС *a.* مثلث 1. кит. секунча, сегӯша. 2. ҳар чизи мураккаб аз се чиз ё сохташуда аз ҷузъ (mas., ҳуибӯии сегона, ки аз мушк, уд ва анбар ва мисли инҳо иборат аст). 3. навъе аз шароб, ки баъди соф карда ҷӯшонидани шираи ангур, сеяки он бокӣ мемондааст **мусалласи шаръӣ** майи ба ин тариқ тайёр кардашуда. 4. адш. шакли шеърӣ, ки ҳар як банди он аз ду мисраи ҳамқофия иборат буда, мисраи охирини сеюми ҳамаи бандҳо ҳамқофия мебошад.

МУСАЛЛАСОТ *a.* مثلثات ҷ. **мусаллас;** ҳанд., қӯн. тригонометрия.

МУСАЛЛАТ *a.* مسلط кит. голибшуда, тасаллутёфта: **мусаллат шудан** касе ё мамлакатеро ба итоати худ ё ба зери фармонбарии худ даровардан.

МУСАЛЛАҲ *a.* مسلح силоҳдор, аслиҳадор, яроқдор: **дастай мусаллаҳ, қувваи мусаллаҳ, мусаллаҳ будан ба ҷизе** а) бо силоҳи ҷангӣ мӯцаҳҳаз будан; б) бо ҷизе таъмин будан; ба ҷизе соҳиб будан. **мусаллаҳ гардонидан** бо силоҳи ҷангӣ мӯцаҳҳаз намудан; **мусаллаҳ кардан** (намудан) аслиҳадор кардан, яроқнок намудан; **мусаллаҳ шудан** (гаштан) бо силоҳи ҷангӣ мӯцаҳҳаз шудан; яроқнок шудан; аслиҳа гирифтан.

МУСАЛЛАҲОНА مسلح‌هانه дар ҳолати аслиҳадорӣ: **хӯчуми мусаллаҳона**.

МУСАЛЛО *a.* مصلی//مصلی *kit.* д. 1. ҷойнамоз, саҷҷода. 2. ҷои намозхонии умумӣ, намозгоҳи умум.

МУСАЛМОН *a.* مسلمان *nig.* мусулмон.

МУСАЛМОНӢ مسلمانی *nig.* мусулмонӣ.

МУСАЛСАЛ *a.* مسلسل 1. силсилаанд; бо ҳам пайваст. 2. пайдарпай, пайваста: **кӯҳҳои мусалсал**. 3. силоҳи оташфишон, пулемёт.

МУСАММАМ *a.* مصمم *kit.* тасмимёфта, қарори қатъӣ ёфта; **мусаммам кардан** ба қарори

қатъӣ омадан.

МУСАММАН I *a.* ممنون *kit.* 1. ҳаштгӯша, ҳашткунча, ҳаштпаҳлу. 2. *адш.* дар арӯз вазни ҳаштрукна, ки ҳар мисраъ аз ҷаҳор руҳни ҳар як байти он шеър аз ҳашт руҳни иборат аст; агар ба порчаҳои тараннумӣ таксим қунанд, ҳар мисраъ дар тӯлу арӯз як хел ҳонда мешавад. 3. *адш.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банд аз ҳафт мисраи ҳамқофия иборат буда, мисраи охирини (ҳаштуми) ҳамаи бандҳо ҳамқофия мебошанд.

МУСАММАН II *a.* ممنون *kit.* фарбехшуда, равғангирифта.

МУСАММАР *a.* مسمر *kit.* бо мисмор (мех) парчин карда.

МУСАММАТ *a.* مسمط *kit.* 1. ба ришта қашидашуда (*оид ба марворид ва г.*). 2. *адш.* шеъри ишқию фалсафӣ, ки аз бандҳои ҷудогона иборат буда, мисраъҳои ҳар банд ба ғайр аз мисраи охирӣ ҳамқофия мебошанд ва мисраи охирӣ бандҳо қофияи ягона доранд; бандҳо аз се то даҳ мисраъ шуда метавонанд.

МУСАММО *a.* مسمی//مسنی *kit.* исм додашуда, ном ниҳода; **мусаммо ба...** ба номи...

МУСАММОТ *a.* مسممات *nig.* **мусаммо** (нисбат ба ҷинси занона).

МУСАННАФ مصنف *kit.* таснифшуда, таълифшуда; китоб, асар.

МУСАННИФ *a.* مصنف муаллиф, таълифкунанда, таснифгар.

МУСАННИФӢ مصنفی ҷинси муаллифӣ, соҳиби тасниф будан.

МУСАТТАХ *a.* مسطح ҳамвору таҳтшуда, пастиву баландиҳояш баробар карда; ҳамвор: **роҳи мусаттаҳ**; **мусаттаҳ кардан** ҳамвор кардан.

МУСАФФО *a.* مصفا 1. соф, тоза, беғубор: **оби мусаффо**. 2. равшан, дураҳшон: **осмони мусаффо**; **мусаффо шудан** соф шудан, тоза гаштан, тасфия ёфтан.

МУСАХХАР *a.* مسخر тасхиршуда, мағлубшуда, мутеъшуда, ба тасарруф даромада; фармонбаршуда; **мусахҳар гаштан** (шудан) тобеъ гаштан, ба итоат даромадан; **мусахҳар кардан** ишғол кардан, гирифтан, ба тасарруфи

худ даровардан.

МУСАҲҲАФ *a. مصحف* *кит.* тағиیرёфта дар натиҷаи хато навишта шудан ё ғалат хонда шудан, тасҳифёфта, таҳрифшуда.

МУСАҲҲАҲ *a. مصحح* *кит.* тасҳехшуда, галатгиришуда: **нусхай мусаҳҳаҳи рисола**.

МУСАҲҲЕҲ *a. مصحح* он ки ғалатҳои навиштаеро дуруст мекунад, тасҳехқунанда, галаттир.

МУСАҲҲЕҲӢ *a. مصححی* шугл ва кори мусаҳҳеҳ; галатгирӣ.

МУСАЧҶАӢ *a. مسجع* *кит.* бо саҷъ навишташуда, саҷънок, қофиядор: **насри мусаҷҷаӣ**.

МУСБАТ *a.* *مثبت* 1. *کит.* исботшуда, тасдиқ шуда. 2. хуб, нек, маъкул, мақбул, *муқобъ-манғӣ*: **чавоби мусбат**; **тъсири мусбат** тъсири хуб; **натиҷаи мусбат** натиҷаи гайриманғӣ (хуб); **қаҳрамони мусбат** қаҳрамони дорои сифатҳои нек, қаҳрамони эҷобӣ. 3. *риёз*. бузургие, ки бо аломати + аст ва аз сифр боло қимат дорад: **адади мусбат**. 4. *физ.* навъи ҷараёни барқ, ки хиссаҳои моддии онро протон ё позитрон меноманд.

МУСИБАТ *a.* *مصیبَت* 1. азоб, саҳтӣ, ранҷ. 2. бадбаҳтӣ, фалокат; **мусибат дидан (кашидан)** азоб дидан.

МУСИБАТДИДА *on* *کی* мусибате ба сари ў омадааст.

МУСИБАТЗАДА *1. مصیبَت زده* *nig.* **мусибатдида**. 2. он ки ба бадбаҳтӣ дучор шудааст; бадбаҳт.

МУСИБАТКАДА *مصطفیت کده* хонае, ки дар он бадбаҳтӣ рӯй додааст; хонае, ки ба сабаби даргузашти наздикини соҳибонаш мотам дорад, мотамкада.

МУСИБАТНОК *مصطفیت ناک* пурмусибат, пур аз ранҷу андӯҳ.

МУСИБАТНОМА *مصطفیت نامه* навиштае, ки дар он азобу бадбаҳтие баён ёфтааст, баёни ранҷу андӯҳ.

МУСИҚАВӢ *موسیقه‌وی* *mansub ба мусиқӣ*.

МУСИҚИДОН *موسیقی دان* *nig.* мусиқишинос.

МУСИҚИДОНӢ *موسیقی دانی* *nig.* мусиқишиносӣ.

МУСИҚИДӮСТ *موسیقی دوست* дӯстдори санъати мусиқӣ.

МУСИҚИНАВОЗ *موسیقی نواز* он ки оҳангӣ мусиқӣ менавозад, мутриб, навозанда.

МУСИҚИНАВОЗӢ *موسیقی نوازی* оҳангӣ мусиқӣ навоҳтан.

МУСИҚИФАҲМ *موسیقی فهم* он ки қобилияти дарки нозукиҳои мусиқиро дорад, мусиқидон.

МУСИҚИШИНОС *موسیقی شناس* мутахассиси санъати мусиқӣ.

МУСИҚИШИНОСӢ *موسیقی شناسی* яке аз шоҳаҳои илм оид ба санъат, ки таъриҳ ва назарияни мусиқӣ ва фарҳанги мусиқии ҳалқро меомӯзад.

МУСИҚӢ *موسیقی* 1. санъати нафисае, ки дар он ҳиссиёт, таассурот ва ғояҳо ба воситаи оҳанг ва садоҳои мавзуни муташаккил ифода мёбанд; **асбобҳои мусиқӣ**, **созҳои мусиқӣ** навозандагӣ (аз қабили дотор, дойра, рубоб); **мусиқии камеравӣ** асари мусиқии созӣ ва овозие, ки барои ҳайати камшумори навозандагону сарояндагон ва барои доираи маҳдуди шунавандагон тасниф шудааст. 2. умуман санъати навозандагӣ ва сурудҳонӣ. 3. оҳанг, лаҳн.

МУСИҚОР *موسیقار* 1. номи мурғи афсонавӣ. 2. номи сози нафасии қадими мусиқист, ки гӯё тақлидан ба он мурғ оഫарида шудааст.

МУСИН(Н) *a.* *مسن* *کит.* куҳансол, солхӯрда; пир.

МУСИР *a.* *مُوسِر* *کит.* бой, давлатманд.

МУСИР(P) *a.* *مصر* *کит.* исроркунанда; он ки дар коре истодагарӣ мекунад, исрофкор.

МУСИЧА *موسیچه* зоол. парандае монанди қумрӣ ва аз ҷинси фохта; **♂ мусичаи бегуноҳ** шахси содаи беозор.

МУСКАТ *a.* *مسکت* номи навъҳои ангури мушкӯӣ, ки аз шарбати онҳо шароб тайёр мекунанд.

МУСЛА *a.* *کخن* буриданӣ гӯшу бинӣ ҳамчун ҷазо барои ибрати дигарон.

МУСЛЕҲ *a.* *مصلح* *کит.* 1. ба сулҳу салоҳ оранда, ба созиш оранда. 2. нақӯкор, хайрҳоҳ.

МУСЛИМ *a.* *مسلم* мусулмон.

МУСЛИМА *a.* *مسلمه* муаннаси **муслим**; мусул-

монзан.

МУСКИР *a.* مسکر *кит.* масткунанда, кайфу нашъаовар.

МУСКИТ *a.* مسکت *кит.* сокиткунанда, хомӯш-кунанда; **ҷавоби мускит** ҷавоби ба сукут водоркунанда.

МУСМИР *a.* مشر *кит.* 1. мевадиҳанда, бордиҳанда, мевадор. 2. самарадиҳанда, самарбахш; натиҷадиҳанда, маҳсулнок.

МУСНАД *a.* مسنده *кит.* 1. он чи ба он чизеро такя кунондаанд; он чи ба он такя кардан мумкин аст. 2. он ки ба ӯ паноҳ бурда шавад. 3. *кӯн., грам.* ҳабари чумла.

МӮСО *a.* موسي *кит.* 1. устура, поку(-и *сартароши*). 2. номи пайғамбари қавми яхуд.

МУСОБИҚА *a.* مسابقه як тарзи фаъолият ва ҷорабинӣ, ки иштироккунандагони он барои пешӣ гирифтан ва бартарӣ чустан аз яқдигар кӯшиш мекунанд; **мусобиқаи варзишӣ** қувваозмой дар варзиш барои сабқат гирифтан, пеш гузаштан аз ҳамдигар; **мусобиқа бастан** пешакӣ муайян карданӣ шарти шароити мусобиқа бо тарафи мусобиқакунанда; **мусобиқа кардан** дар мусобиқа иштирок кардан; **мусобиқаро бурдан** дар мусобиқа ғолид омадан.

МУСОБИҚАКУНАНДА مسابقه‌کننده он ки мусобиқа мекунад.

МУСОВИЯТ مساویت баробарӣ, айнан баробар будан.

МУСОВОТ *a.* مساوات *кит.* мусовӣ будан, баробарӣ.

МУСОВӢ مساوی 1. баробар, мудил. 2. *варз.* ҳолҳои баробар гирифтани мусобиқакунандагон, баробарҳоӣ, бена-тиҷагии бозии варзишӣ; **мусовӢ будан риёз.** а) баробар будани ҳисоби масъала ё супорише; б) *варз.* соҳиби ҳолҳои баробар будани мусобиқакунандагон; бе натиҷа (*голибу маглуб муайян нашуда*) тамом шудани бозӣ.

МУСОДИМ *a.* مصادم *кит.* бархурдкунанда, тасодумкунанда; **мусодим шудан** ба дигаре бархӯрд кардан, садама рӯй додан.

МУСОДИМА *a.* مصادمه ба ҳамдигар саҳт бархӯрдан, ба яқдигар садама задан.

МУСОДИРА//МУСОДАРА(Т) *a.* مصادره//مصادرت

молу мулки касеро ба тариқи ҷазо ё ҷарима забт кардани давлат; **мусодира кардан** молу мулки касеро забт кардани давлат; **мусодира гардидан (шудан)** забт ва давлатӣ карда шудани (молу мулки касе); **ба мусодира қашидан (расондан)** забт ва давлатӣ кардан.

МУСОДИРАВӢ مصادری *мансуб ба* **мусодира;** мавриди мусодира Қароргиранда.

МУСОИД *a.* مساعد 1. мувофиқ, муносиб; созгор. 2. ёрирасон, ёридиҳанда; **иқлими мусоид;** **фурсати мусоид,** **шароити мусоид.**

МУСОИДАТ *a.* مساعدت 1. ёрӣ, ионат. 2. созгорӣ, мувофиқат.

МУСОЛИМАТ//МУСОЛАМАТ مسالمت сулҳчӯйӣ; сулҳ, оштӣ.

МУСОЛИМАТОМЕЗ مسالمت‌آمیز сулҳчӯёна, сулҳҳоҳона; **ҳамзистии мусолиматомез** ҳамзистии осоишта, дар сулҳу осоиш зистан.

МУСОЛИҲА *a.* مسالحه 1. бо ҳам дар ҳолати сулҳ будан, оштӣ кардан. 2. сулҳ, оштӣ; созиш: **мусолиҳаи милӣ.**

МУСОМАРА *a.* مسامره *кит.* бо ҳам шабгузаронӣ бо сӯҳбат; ҷамъомади дӯстон барои сӯҳбат.

МУСОМАҲА//МУСОМИҲА *a.* مسامحه *кит.* коре ё ҷизеро саҳл пиндошта ба он аҳамият надодан, кореро осон пиндоштан; саҳлгирӣ, саҳлангорӣ.

МУСОФАҲА *a.* مصافحه *кит.* даст дода воҳӯрӣ кардан, дасти ҳамдигарро фишурдан вақти мулоқот, дастфишорӣ.

МУСОФИР *a.* مسافر 1. аз шаҳре, мамлакате..., раванда ба дигар шаҳре, мамлакате... сафаркунанда. 2. он ки бо қатора, ҳавопаймо ва дигар воситаҳои нақлиёт сафар мекунад; савори воситаи нақлиёт: **мусофири қашондан** бурдану овардани сафаркунандагон, ба ҷое саворонро ба манзил расондан. 3. аз ҷои дигар омада; аз шаҳр ё ҷои дигар кӯчида омада, гайритаҳҷоӣ, ғарӣ.

МУСОФИРАТ *a.* مسافرت 1. сафар; сайру гашт: **дар тӯли мусофират.** 2. ғарӣ, ғурбат, дурӣ аз ватан; дар мусофират умр ба сар бурдан дур аз ватан зистан.

МУСОФИРБАР مسافربر *nig.* мусофирикаш.

МУСОФИРБАРӢ مسافربری *nig.* мусофиришӣ.

МУСОФИРГИРИӢ مسافرگیرӣ гирифтан ва савор кардани мусофирион.

МУСОФИРИӢ مسافري *mansub ba* мусофири; мусофири будан; дар сафари диёри дур будан; гарibӣ; **хоки мусофириӢ** кишвари бегона; гарibӣ.

МУСОФИРКАШ مسافركش наклиёте, ки мусофири мекашонад; **қатораи мусофириши**.

МУСОФИРКАШОНӢ ба воситаи наклиёт кашондани мусофирион.

МУСОФИРХОК مسافرخاک *guft.* он ки дар мусофирият фавтидааст.

МУСОФИРХОНА مسافرخانه *khn.* чои қарор гирифтани мусофирион, меҳмонхона барои мусофирион; корвонсарой.

МУСОХАМАТ *a.* مساهمت *kim.* сахмдорӣ; шарикӣ, анбозӣ.

МУСОХИБ *a.* مصاحب 1. мусохибакунанда; ҳамсӯҳбат. 2. ҳамдам, ёр, **мусохиб будан** ҳамсӯҳбат будан; **мусохиб гаштан** (шудан) ҳамсӯҳбат шудан, сӯҳбат доштан бо касе.

МУСОХИБА *a.* مصاحبه сӯҳбат бо ҳам, ҳамсӯҳбатӣ; **мусохиба кардан** сӯҳбат кардан. 2. гуфтугӯ, саволу ҷавоб бо шахсони расмӣ; **мусохибаи матбуотӣ** гуфтугӯи шахсони расмӣ бо намояндагони матбуот (*муҳбiron*, *rӯznomanigoron va g.*).

МУСОХИБӢ *a.* مصاحبی мусохиб будан; ҳамсӯҳбатӣ.

МУСОХИЛА *a.* مساهله 1. *kim.* нармӣ, мулодӣ, сустӣ. 2. саҳлгирӣ; бепарвой, бедиқкатӣ, саҳлангорӣ: **мусохила кардан**.

МУСОХИЛАКОР مساهله‌کار бепарво нисбат ба кор, бедиқкат; саҳлангор, саҳлгир.

МУСОХИЛАКОРИӢ مساهله‌کارӣ бепарвой, бедиқкатӣ; саҳлангорӣ, саҳлгирӣ.

МУСОХИЛАКОРОНА مساهله‌کارانه бепарвоёна, бедиқкатона; саҳлгирина, саҳлангорона.

МУСОХИМ *a.* مساهم *kim.* сахмдор, сахим, хиссадор; шарик, анбоз.

МУСРЕӢ *a.* مسرع *kim.* 1. шитобакунанда, таъчиликунанда

. 2. пайки тезрав, қосиди тезрафта.

МУСРИФ *a.* مسرف исрофкор, бадхарҷ.

МУССОН *fr.* مسان ҷуғр. боди вобаста ба мавсим тағириёбанд, ки зимистон аз хушкӣ ба баҳр ва тобистон аз баҳр ба хушкӣ мевазад, бодҳои мавсимӣ.

МУСТ *kim.* гила, шикоят.

МУСТА I مسته *khn.* як порча гӯшт, ки ба парандай шикорӣ медиҳанд; тӯъма.

МУСТА II *kim.* ғам, андӯҳ.

МУСТАБИД *a.* مستبد 1. истибдодкунанда, худраъӣ, худсар. 2. *khn.* ҳукмрони золим, ҳокими мутлақ.

МУСТАБИДӢ مستبدي истибдод; зулм.

МУСТАБИДОНА مستبدانه худсарона, ба истибдод асосёфта; ба зулм асосёфта.

МУСТАВӢ *a.* مستوى *kim.* 1. таҳт, ҳамвор. 2. *maç.* росту дуруст, мустақим; **ҳати муставӣ a)** ҳати хоно; **b)** *riёz.* ҳати рост. 3. баробар, мусовӣ.

МУСТАВЛӢ *a.* مستوى *kim.* истилоқунанда, истилогар, забтқунанда.

МУСТАВФӢ I *a.* مستوفی *taъr.* сардори аҳли девон, ки аз муҳосибон ҳисоб мегирифт; ҳисобдор, сарҳисобдор.

МУСТАВФӢ II *a.* مستوفی *kim.* басандга, кофӣ.

МУСТАҒАЛ *a.* مستغل *kim.* замини кишти фалла; замине, ки ҳосили хуби фалла медиҳад.

МУСТАҒНӢ *a.* مستغنی 1. беэҳтиёҷ, бениёз. 2. сарватманд, давлатманд, доро: **мустағнӣ будан**.

МУСТАҒРИҚ *a.* مستغرق 1. гарқшуда, гӯтаваршуда фурурафта дар об. 2. *maç.* саҳт саргарми чизе (коре) шуда: **мустағриқ шудан**.

МУСТАДИР *a.* مستدر *kim.* 1. даврзананда, гарданда. 2. доиравӣ, мудаввар, доирашакл, гирда, гирд.

МУСТАДОМ مستدام давомнок, доимӣ, ҳамеша.

МУСТАЗОД *a.* مستزاد 1. зиёд карда, афзун шуда. 2. *adis.* шакли шеърӣ, ки дар поёни ҳар мисраъ як фикра ё ниммисраи ҳамвазн илова мегардад.

МУСТАЗҲАР *a.* مستظر *kim.* он ки аз ӯ ёрӣ

мехоҳанд; шахси дилпур, ки аз ӯ ёрӣ хоста шудааст.

МУСТАЗҲИР *a.* **مستظر** *кит.* ёриталабанда аз касе; дилпуршуда, умедвор аз касе, чизе.

МУСТАИД(Д) *a.* **مستعد** 1. боистеъод, соҳиби истеъод. 2. омода, тайёр, ҳозир (*ба иҷрои коре*).

МУСТАИН *a.* **مستعین** *кит.* ионатҳоҳ, ёриталаб.

МУСТАКБИР *a.* **مستکبر** *кит.* мутакаббир, ботакаббур, мағрур.

МУСТАКБИРИЙ **مستکبری** мутакаббiriй, ботакаббурий, мағрурий.

МУСТАҚАР(P) *a.* **مستقر** 1. қароргоҳ, ҷои иқомати доимӣ, маскан. 2. *кит.* марказ, пойтаҳти мамлакат.

МУСТАҚБАЛ *a.* **مستقبل** *кит.* 1. оянда. 2. *грам.* замони оянда.

МУСТАҚИЛ *a.* **مستقل** 1. соҳибистиклол, мухтор, соҳибихтиёр, ба сари худ корбараnda: давлати **мустакил**. 2. алоҳида, ҷудогона; фикри **мустакил** фикри бевоситаи худ; **мустакил** (**шудан**) истиқлоният ба даст овардан, соҳибихтиёر шудан.

МУСТАҚИЛАН *a.* **مستقلان** ба таври **мустакил**, **мустакилона**.

МУСТАҚИЛИЯТ *a.* **مستقلیت** *nig.* **мустакилий**.

МУСТАҚИЛИЯТӢ *a.* **مستقلیتی** *nig.* **мустакилий**.

МУСТАҚИЛӢ **مستقلی** **мустакил** будан, соҳибихтиёر будан; вобаста набудан, озод будан: **мустакилӣ** сиёсӣ.

МУСТАҚИЛМАӢНО **مستقل معنا :** **калимаи** **мустакилмаӢNO** **збш.** калимаест, ки новобаста ба мавриди истеъмол маънӣ луғавӣ дорад, калимаи маънодор.

МУСТАҚИЛОНА **مستقلانه** ба сари худ, **мустакилан**, бе вобастагии каси дигар; **кори** **мустакилона** коре, ки бо қувваи худ, бе ёрӣ ва иштироки каси дигар иҷро мекунанд; **зиндагии** **мустакилона** зиндагии бе ёрии дигарон, зиндагии ба сари худ; **мустакилона** **кор** **кардан** бе кумак ва иштироки дигарон (ба сари худ) кор кардан.

МУСТАҚИЛШАӢ **مستقلشوي** *исми амал* аз **мустакил** **шудан**; соҳибихтиёر шудан.

МУСТАҚИМ *a.* **مستقیم** 1. рост; **муқоб**. **каҷ**. 2. иқоматкунанда, бошанда; **мустаким** шудан *кит.* муқими ҷои шудан, ҷой гирифтан дар маҳалле. 3. дуруст, саҳех; **мустаким** будани **мизоч** мӯътадил ва солим будани мизоч (табиат). 4. устувор, қоим, побарҷо; **бар аҳду** **паймони** **худ** **мустаким** **будан** дар аҳду паймони саҳт истодан, ба ваъдаву қавли худ вафо кардан.

МУСТАҚИМАН *a.* **مستقیماً** 1. рост, ба таври рост, бе ҳеч қачукилебӣ. 2. бевосита.

МУСТАҚИМОНА **مستقیمانه** *nig.* **мустакиман**.

МУСТАҚИР(P) *a.* **مستقر** *кит.* 1. *nig.* **мустақар(p)**. 2. ҷойгиршуда. 3. устувор, мустаҳкам.

МУСТАЛАХ//МУСТАЛЕХ *a.* **مصطلح** *кит.* 1. ҳамчун истилоҳ кор фармудашуда. 2. ҳамчун ибораи маҷозӣ ва реҳта мавриди истеъмол дошта.

МУСТАЛАҲОТ//МУСТАЛЕҲОТ *a.*

МОСТЛҲАТ *кит.* 1. *ҷ.* **мусталах**. 2. *збш.* маҷмӯи ибораҳои реҳта ва маҷозӣ; истилоҳот.

МУСТАМАНД *a.* **مستمند** 1. ғамгин, андӯҳгин. 2. мӯҳтоҷ, ҳоҷатманд, бечора. 3. *маҷ.* ошиқ, гирифтгар.

МУСТАМАНДӢ **مستمندی** 1. ғамгинӣ, андӯҳгинӣ. 2. бечорагӣ, бенавоӣ, мӯҳтоҷӣ.

МУСТАМИР(P) *a.* **مستمر** *кит.* 1. доимӣ, устувор, пойдор; давомдор, бардавом; **мустамир будан** **бар** **чизе** давом додан кореро, идома додан чизеро. 2. муқаррарӣ, маъмул, роиҷ.

МУСТАМЛИКА *a.* **مستملکه** мулк ва мамлакати зӯран ба итоат даровардашуда, мамлакати тасарруфшуда аз тарафи давлати дигар.

МУСТАМЛИКАВӢ **مستملکوی** **mansub** ба **мустамилика**; *nig.* **мустамлиқадорӣ**.

МУСТАМЛИКАДОР **مستملکه‌دار** давлате, ки дорои **мустамлика** аст, давлати соҳибмустамилика.

МУСТАМЛИКАДОРӢ **مستملکه‌داری** мамлакати дигареро забт ва тобеъ гардонидани мамлакате: **сиёсати** **мустамлиқадорӣ** сиёсати давлатҳое, ки барои зӯран ба итоати худ даровардани мамлакати камқуввату сүсттарақӣ равона карда шудааст.

МУСТАНАД *a.* **مستند** ба санад(ҳо) асосёфта,

асоснок, даледошта.

МУСТАНИР *a.* **مستنیر** *кит.* 1. нурҷӯянда, рӯшноиҷӯянда; **ситораи мустанир** ситорае, ки худ нур надошта аз ситораҳои дигар нур ме-гирад (*мисли Moх*). 2. равшан, тобон.

МУСТАНШИҚ *a.* **مستنشق** *кит.* он ки об, ҳаво ё доруero ба бинӣ мекашад, бӯянда.

МУСТАОН *a.* **مستعان** 1. он ки аз ӯ ионат металабанд, он ки аз ӯ ёрӣ мепурсанд. 2. ионатрасон, (*сифати Худо*).

МУСТАОР *a.* **مستعار** 1. ориятӣ, ба орият гирифташуда. 2. ба маъни маҷозӣ истеъмол шуда; **номи мустаор** номи сохтае, ки муаллиф ба ҷои номи худу номи хонаводагӣ ба кор мебарад.

МУСТАРАД *a.* **مسترد** *кит.* рад карда, пас гардонда; **мустарад кардан** баргардонидан, пас гардонда додан, истирдод кардан.

МУСТАРЕХ *a.* **مسترح** роҳаткунанда, осуда, форигбол.

МУСТАРОҲ *a.* **مستراح** 1. *кит.* ҷои осоиш ва роҳат. 2. *маҷ.* ҷои қазои ҳоҷат, ҳоҷатхона, обрез.

МУСТАСМАР *a.* **مستمر** истиморшаванда.

МУСТАСМИР *a.* **مستمر** истисморкунанда, аз-худкунандай самараи меҳнати дигарон.

МУСТАСНО *a.* **مستنى//مستشنا** истисношуда; берун аз қоиди муқаррарӣ.

МУСТАТИЛ *a.* **مستطيل** 1. *кит.* дароз, тӯлонӣ. 2. *риёз.* шакли чоркунҷаи дарозрӯя.

МУСТАТОБ *a.* **مستطاب** *кит.* пок, покиза.

МУСТАФО *a.* **مصطفی** *кит.* 1. соғ карда. 2. баргузида. 3. *д.* яке аз номҳои Муҳаммади пайғамбар (с).

МУСТАФОД *кит.* 1. фоида гирифта, истифодашуда. 2. *маҷ.* маълумшуда; мағхум, маълум: **мустафод гаштан (шудан)** маълум гаштан, мағхум шудан, фаҳмида шудан.

МУСТАХАБ(Б) *a.* **مستحب** *кит.* 1. дӯст дошташуда. 2. некӯ, писандида. 3. *д.* ибодате, ки ба ҷо оварданаш савобият дошта, аммо тарқ карданаш гуноҳ набошад.

МУСТАҲИҚ(К)//МУСТАҲАҚ(К) *a.* **مستحق** 1. лоиқ, сазовор; **мустаҳиқ шудан** сазовор гаш-

тан. 2. мӯҳтоҷ, эҳтиёҷманд.

МУСТАҲКАМ *a.* **مستحکم** 1. устувор, қалъаи мустаҳкам, маҳкам. 2. пойдор, қавӣ: **иродай мустаҳкам**, **мустаҳкам гардонидан** пойдор соҳтан; **мустаҳкам кардан (намудан)** устувор гардонидан; пойдор кардан; **мустаҳкам шудан** устувор гаштан; саҳт пойдор шудан.

МУСТАҲКАМӢ **مستحکمی** устуворӣ, маҳкамӣ; пойдорӣ.

МУСТАҲКАМКУНАНДА **مستحکم کنده** *сифати феълии замони ҳозира* аз **мустаҳкам кардан**; тақвият бахшида.

МУСТАҲКАМКУНӢ **مستحکم کنی** *исми амал* аз **мустаҳкам кардан**; тақвият бахшидан.

МУСТАҲКАМШАӢ **مستحکم شوی** *исми амал* аз **мустаҳкам шудан**; тақвият ёфтан.

МУСТАЧИР **مستجیر** *кит.* паноҳталаб, паноҳчӯ, зинҳорҳоҳ.

МУСТАЧОБ *a.* **مستجاب** *د.* иҷобатшуда, қабулшуда (*дую аз тарафи Худо*).

МУСТАШОР *a.* **مستشار** он ки аз ӯ машварат ва маслиҳат мепурсанд; соҳибмашварат, маслиҳатдиҳанда, мушовир, маслиҳатдех.

МУСТАШРИҚ *a.* **مستشرق** *кит., ниг.* **шарқшинос**, ховаршинос.

МУСТАҶМАЛ *a.* **مستعمل** 1. истеъмолшаванда, ба кор бурдашаванда. 2. истифодашуда, ба кор рафта; кӯхна, фарсада: **ашёи мустаҷмал**.

МУСТАҶРИБ *a.* **مستعرب** *кит.* 1. арабгашта; арабишуда. 2. ба арабҳо тақлидкунанда, арабтарош.

МУСТАҶСАЛ *a.* **مستأصل** *кит.* 1. аз бех кандашуда, решаканда. 2. аз асл дур кардашуда; бадбаҳт, парешонҳол.

МУСТАҶФӢ *a.* **مستغفی** 1. *кит.* талаби авғунанда, бахшишҳоҳанда. 2. ба истеъро баромада (*аз кору вазифа*).

МУСУЛМОН *a.* **مسلمان** пайрави дини ислом; **мусулмон шудан** ба дини Ислом даромадан, ба дини Ислом эътиқод пайдо кардан.

МУСУЛМОНӢ **مسلمانی** 1. мусулмон будан; исломият. 2. *мансуб ба Ислом*; амал кардан аз рӯи дини Ислом; **никоҳи мусулмонӣ** никоҳи шаръӣ.

МУСУЛМОНОБОД مسلمان آباد мулки бинокардаи мусулмонҳо; чои ободи мусулмонӣ.

МУСҲАФ *a.* مصحف *kim.* 1. варакаҳои саҳифа-банд кардашуда; китоб. 2. д. Қуръон.

МУСҲИЛ *a.* مسہل *тиб.* исхоловар, дарунрон: доруи мусҳил.

МУТААДДИД *a.* متعدد *kim.* 1. сершумор, серадад, бисёр. 2. муҳталиф, гуногун.

МУТААДДӢ *a.* متعدد 1. таҷовузкор, ситамгар. 2. қӯн., ғрам. феъли гузаранда.

МУТААҚҚИД *a.* متعقد *kim.* аҳду паймон басташуда бо ҳам, мунъаққидшуда.

МУТААЛЛИҚ *a.* متعلق 1. тааллукдор, даҳлдор; мансуб, марбут; **мутааллик будан** мансуб будани чизе ба касе; моликияти касе будани чизе. 2. хеш, хешу табор.

МУТААЛЛИҚӢ متعلقی мутааллик будан, тааллук доштан ба касе ё ба чизе; мансуб будани чизе ба касе.

МУТААЛЛИҚОТ *a.* 1. ҷ. **мутааллик.** 2. чизҳои ба касе ё ба чизе тааллукдошта.

МУТААЛЛИМ I *a.* متألم *kim.* аламзада; дарднок; андӯхгин: **мутааллим шудан.**

МУТААЛЛИМ II *a.* متعلم *kim.* таълимгиранда, талаба, донишомӯз.

МУТААССИБ *a.* متعصب он ки дилбастаи коре (чизе) буда, онро саҳт ҳимоя мекунад; аз ҳадзиёд саҳт муқайяд ба одатҳои миллӣ ва динӣ, ба таассуби динӣ додашуда.

МУТААССИӢ متعصبي мутаассиб будан, таассуб доштан.

МУТААССИБОНА متعصبانه аз рӯи таассуб; аз рӯи таассуб амалкунанда.

МУТААССИР *a.* متأثر 1. таъсир гирифта, дар таҳти чизе қароргирита. 2. андӯхгин, хафа; **мутаассир кардан** *a.* ба таъсири худ гирифтан; б) андӯхгин кардан, ғамгин кардан; **мутаассир шудан** *a.* дар таҳти таъсири чизе мондан; б) аз чизе андӯхгин шудан.

МУТААССИРШАВӢ متأثرشوي исми амал аз **мутаассир шудан;** таъсирпазирӣ, ба осонӣ таҳти таъсир қарор гирифтан.

МУТААССИФ *a.* متأسف афсӯскунанда, таассуфкунанда, дарегҳӯранда.

МУТААССИФАН *a.* متأسفانه *nig.* мутаассифона.

МУТААССИФОНА متأسفانه чои афсӯс аст, ки..., мутаассуф, бо таассуф.

МУТААФФИН *a.* متعفن *kim.* бадбӯй, бӯйгирифта, гандида.

МУТААХХИР *a.* متأخر *dar* охир оянда, пасоянда; насли оянда.

МУТААХХИД *a.* متعهد *kim.* он ки ичрои кореро ба ӯҳда гирифтааст, ӯҳдадор.

МУТААХХИЛ *a.* متأهل *kim.* он ки аҳлу аёл дорад, оиладор, зану фарзанддор.

МУТААЧЧИБ *a.* متعجب *dar* таачҷубмонда, таачҷубкарда, ҳайрон.

МУТААЧЧИБОНА متعجبانه дар ҳолати таачҷуб, ба тарзи таачҷубовар, бо таачҷуб.

МУТАБАССИМ *a.* متبسم *kim.* табассумкунанда, хандон

МУТАВАЗЗО *a.* متوضا *kim.* чои вузӯгирий (*дар назди масҷид*); таҳоратхона.

МУТАВВАКИЛ *a.* متوكل *kim.* тавакқулкунанда, умедвор, умебаста (*хусусан ба Ҳудо*).

МУТАВАҚҚЕЙ *a.* متوقع *kim.* таваққӯйкунанда, ҷашмдоранда; умедвор.

МУТАВАҚҚИФ *a.* متوقف *kim.* таваққуфкарда, дар як чо истода, дарангкарда.

МУТАВАЛЛИД *a.* متولد таваллудёфта, зоидашуда: **мутаваллид шудан** таваллуд ёфтани, зоидашуда шудан.

МУТАВАЛЛӢ *a.* متولی *taъr.* мутасаддии корҳои ҳочагии масҷиду мадрасаҳо, ки даромади вакғҳоро тақсим мекард.

МУТАВАРРЕЙ *a.* متورع *kim.* парҳезгор, порсо.

МУТАВАССИТ *a.* متوسط 1. дар васат (миёна) воқеъшуда. 2. миёна, миёнаи ду чиз; *маҷ.* на хубу на бад.

МУТАВАТТИН *a.* متوطن *vatani* ватангирифта, сокин, муқим; **мутаваттин шудан** ватан ихтиёр кардан; дар ҷои муқим шудан.

МУТАВАФФО *a.* متوفی//متوفقا *kim.* вафотёфта, фавтида, марҳум.

МУТАВАХХИМ *a.* متوهه *kim.* вахмгирифта, тарсон, ҳаросон.

МУТАВАЧЧЕХ *a.* متوجه 1. таваҷҷӯхунанда, дикқаткунанда; рӯоварда (*ба чизе*). 2. равоншуда, озим; **мутаваҷҷех шудан** а) диккат додан, аҳамият додан; б) равон шудан, озими чое шудан.

МУТАВОЗЕОНА *متواضعه* бо тавозӯй, бо фурӯтанӣ, хоксорона.

МУТАВОЗЕТЬ *a.* متواضع тавозӯъкунанда, хоксор, фурӯтан.

МУТАВОЗИЯН *a.* متوازیاً баробаран, дар ҳолати баробарӣ, баробарравӣ.

МУТАВОЗӢ *a.* متوازی 1. баробарраванд, баробари яқдигар. 2. *риёз*. ду хатти рост, ки агар чӣ қадар дароз набошанд, ба яқдигар намерасанд, мувозӣ; **мутавозӣ будан** баробар воқеъ шудан.

МУТАВОЛИЯН *a.* متواالیاً *кит.* пайи ҳам, ба тарзи пай дар пай, муттасилан.

МУТАВОЛӢ *a.* متواالی *кит.* паёпай, пайи ҳам, пайдарпай.

МУТАВОРӢ *a.* متواری *кит.* 1. пинҳоншуда. 2. пинҳоншаванда; он чӣ бо чизе пӯшонда шудааст; **мутаворӣ будан** пинҳон будан.

МУТАВОТИР *متواتر* *кит.* 1. пайи ҳам оянда. 2. пай дар пай, паси ҳам. 3. паҳншуда, интишорёфта; **мутавотир шудан** пайи ҳам нақл шудани хабаре аз тарафи ровиён.

МУТАҒАЙИР *a.* متغیر *кит.* 1. тағайирёбанда, дигаргуншаванда; тағайирёфта, дигаргуншу да. 2. *кит., маҷ.* хафа, анҷӯхгин, ғамгин. 3. *кит., маҷ.* ҳашмгин, асабонӣ; **мутагайир шудан** а) тағайир ёфтан, дигаргун шудан; б) *маҷ.* ҳашмгин шудан, асабӣ шудан.

МУТАҒАЛЛИБ *a.* متغلب *кит.* ғалабакунанда; бо зӯрӣ ба дастдароваранда; зӯровар.

МУТАҒОИР *a.* متغایر *кит.* он ки ё он чи бо дигаре ихтилоф дорад; муҳталиф.

МУТАДАЙИН *a.* متدين *кит.* диндор, бодиёнат, боимон.

МУТАДОВИЛ *متداول* *кит.* маъмул, расмшуда; роич, мустаъмал; **ибороти гайри мутадовил** ибораҳои гайри истеъмол.

МУТАЗАККИР *a.* متذکر тазаккур- кунанда, ба ёд оваранда, ба хотир расонанда; **мутазаккир шудан** ёдовар шудан, ба хотири касе расон-

дан.

МУТАЗАЛЗИЛ *a.* متزلزل *кит.* чунбанд, ларзон.

МУТАЗОД(Д) *a.* متضاد 1. *кит.* ба ҳам зид, мухолифи ҳамдигар; зид. 2. *зби.* калимаҳое, ки маъни ба ҳам зид доранд, зидмаъноҳо антонимҳо: калон-хурд; дароз-кӯтоҳ; сафед-сиёҳ.

МУТАКАББИР *a.* متکبر калонгир, мағрур, худбин.

МУТАКАББИРИЙ *متکبری* калонгирӣ, мағрурӣ; такаббуру ғурӯр доштан.

МУТАКАББИРОНА *متکبرانه* калон- гирона, мағруронана, бо кибру ғурӯр.

МУТАКАЛЛИМ *a.* متکلم *кит.* 1. такаллумкунанда, сухангӯянда, гапзананда. 2. суханоро, сухандон. 3. *кӯн., ғрам.* феъли тасрифии шахси якум (*танҳо ва ҷамъ*).

МУТАКАФФИЛ *a.* متکفل кафилшаванда, ба кафолат гиранда, зомин. 2. ба ӯҳда гиранда, ӯҳдадоршаванда, ӯҳдадор.

МУТАҚАДДИМ *a.* متقدم پешгузашта, пешина; насли гузашта, *муқоб.* **мутааххир;** **таҷрибаи мутакқаддимон** таҷрибаи пешгузаштагон.

МУТАҚҚАЛЛИБ *a.* متقلب *кит.* 1. аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар баргарданда дар ҷойгоҳ; дигаргуншаванда; нопайдор, бесубот. 2. он ки ба нағби худ ва ба зарари дигар кор мекунад, нодурусткор, фиребгар.

МУТАҚҚАЛЛИД *متقلد* *кит.* 1. он ки қилода, шамшер *ва ғ.* ба худ овехтааст. 2. *маҷ.* ба зимма гирандай коре ё чизе, ӯҳдадоршаванда, ӯҳдадор.

МУТАҚОБИЛ *a.* متقابل дар муқобили яқдигар, рӯ ба рӯи ҳамдигар; **таъсири мутақобил** таъсиргузаронӣ ба ҳамдигар; **ҷараёни мутақобил** ҷараёни ба ҳам зид.

МУТАҚОРИБ *a.* متقارب 1. *кит.* наздишаванда; ба ҳам наздиқ; наздиқ ва баробар бо ҳамдигар. 2. *ади.* номи яке аз баҳрои нуздаҳгонаи арӯз, ки вазни солими ҳар мисраи он аз чаҳор «фаулун» иборат аст.

МУТАЛАВВИН *a.* متلون *кит.* 1. ранг ба ранг, бо лавиҳои гуногун, гуногунранг. 2. *маҷ.* он ки дар ақида худ ноустувор аст, пайваста тағирии ақида мекунад. 3. *ади.* шеъре, ки ба

ду вазн ёзиёда аз он хонда мешавад.

МУТАЛЛО *a.* مطلا kит. зарандуд, зароби ҳалкарда: **муталло кардан** тилло давондан, зар андудан.

МУТАЛЛОШӢ *a.* متلاشی kит. 1. пароканда, пош-пош, аз ҳам пошидашуда. 2. пареншонҳол, мушавваш.

МУТАМАВВИЛ متموں kит. молдор, бой, тавонгар, доро.

МУТАМАДДИН *a.* متمدن дорои тамаддуни хоси ягон дараҷаи ҷамъиятиву сиёсӣ, маданиятнок, соҳибмаданият.

МУТАМАККИН *a.* متمگن kит. 1. маконгиранда, ҷойгиранда. 2. сокин, муҳим, истиқоматкунанда. 3. дорои молу мукнат; тавоно, қодир.

МУТАМАЛЛИҚ *a.* متملق kит. тамаллуккор, хушомадгӯй, чоплус.

МУТАМАЛЛИҚОНА متملقانه тамал луккорона, хушомадгӯёна, чоплусона.

МУТАМАНӢ *a.* متمنی kит. таманнокунанда, орзукунанда.

МУТАМАННО *a.* متمنی//متمنی kит. таманно карда, таманношуда; чизи орзукушуда; орзу, хошиш.

МУТАМАРКАЗ *a.* متمرکز дар як марказ ҷамъушуда; **мутамарказ кардан** мутамарказонидан; дар як ҷо ҷамъ кардан; **мутамарказ шудан** дар атрофи як марказ гирд оварда шудан; ба як марказ тобеъ шудан.

МУТАМАРКАЗОНИДАН дар атрофи як марказ гирд овардан (*mas., muassisaҳоero*); ба як марказ тобеъ гардонидан.

МУТАМОДӢ *a.* متمادی kит. давомнок, бардавом, тӯлонӣ, дароз: **солҳои мутамодӣ**.

МУТАМОИЛ *a.* متمایل kит. 1. майлкунанда; моилшуда. 2. он ки ба чизе рағбат дорад.

МУТАНАББЕХ *a.* متنبہ kит. 1. бедоршаванда (*аз хоб*); бедор. 2. ҳабардор; огоҳ, хушӯр.

МУТАНАББӢ *a.* متنبی kит. марде, ки идди пайғамбарӣ мекунад, муддайи нубувват.

МУТАНАВВЕӢ *a.* متنوؔ kит. навъ ба навъ, дорои навъҳои гуногун; гуногун.

МУТАНАККИР *a.* متتکر kит. он ки барои шинохта намудани қиёфаи зохирӣ ва либоси худро дигар кардааст; ношинос.

МУТАНАФФИР *a.* متتفر ناфратаунанда, он ки аз ҷизе нафрата ва кароҳат дорад; безор.

МУТАНАФФИС *a.* متتفس kит. нафаскашанда, ҷондор, зинда.

МУТАНОСИБ *a.* متناسب дорои таносуб; соз ва муносиб воқеъшуда, хӯшоянд.

МУТАНОСИБАН متناسباً az rӯи таносуб; мувофиқан.

МУТАНОСИБӢ متناسبي мутаносиб будан; дорои таносуб будан.

МУТАНОҲӢ *a.* متناهی kит. 1. ба ниҳоят расанда, ба охир расанда. 2. он чи поён ва интиҳо дорад; маҳдуд.

МУТАНТ лот. موتنت biol. организме, ки дар натиҷаи тағиیرёбии ирсӣ ба вучуд омадааст.

МУТАНТАН *a.* مطنطن ботантана, пуртантана, дабдабанок.

МУТАОЛ *a.* متعال d. олӣ, воло, баланддарача (*сифати Худо*).

МУТАОРИФ *a.* متعارف kит. урғу расмшуда, маъмул; мустаъмал.

МУТАРАДДИД *a.* متردید 1. kит. рафтуюйкунанда; раванда. 2. он ки дар тасмимгирий дар шаку тардид аст, дудила; он ки фикраш қатъӣ нест. 3. тараддуdkуnанда, тайёрибинанда.

МУТАРАДДИДӢ مترددي мутарафид будан; дудилагӣ, бесуботӣ.

МУТАРАДДИДОНА бо дудилагӣ, бо тардид.

МУТАРАҚҚӢ *a.* مترقب 1. афзуншаванда, болораванда. 2. тараққикунанда; пешқадам, пешрафта: **кишварҳои мутараққӣ**.

МУТАРАННИМ *a.* مترنی kит. тараннумкунанда, замзамакунанда.

МУТАРАССИД *a.* مترصد kит. тарассудкунанда, ҷашмбороҳ, нигарон, мунтазир.

МУТАРАТТИБ *a.* مترتب kит. мураттабкунанда, ба тартиб андозанда; тартибдиҳанда, мураттиб.

МУТАРАШШЕХ *a.* مترشح *кит.* тараашшӯх- ёбанд; таровишкунанда; пошидашаванда.

МУТАРОДИФ *a.* مترادف *1. кит.* ҳамрадиф, паси ҳамомада. *2. ниг.* муродиф (зби).

МУТАРОКИМ *a.* متراکم *кит.* ба тарокумонда, болои ҳам чамъшуда, анбӯхшуда.

МУТАРРО *a.* مطرا *кит.* бо тароват, тару тоза; мусаффо.

МУТАРРОГАР مطراگر *кит.* тароватбахш, тароватдиҳанда, навкунанда; зеби зинатдиҳанда, ороянда.

МУТАРЧИМ *a.* مترجم *nig.* тарҷумон.

МУТАСАВВИФ *a.* متصوّف *таър.*, *д.* сӯфӣ, ахли тасаввуф.

МУТАСАДДӢ *a.* متصدی *ба* ӯҳда гиранда, ба зима гиранда (*кореро*); мутаҳҳид; масъули ягон кор; **мутасаддӣ кардан** *a.* масъули коре таъйин кардан; *б)* ӯҳдадор гардонидан; **мутасаддӣ шудан (гаштан)** *ба коре* ба зима гирифтан ичрои кореро, ӯҳдадор шудан дар ичрои коре.

МУТАСАРРИФ *a.* متصرف *ба* тасарруф дароварда, молик, соҳиб: **мутасарриф шудан** ба тарассуф даровардан, молик шудан.

МУТАФАККИР *a.* متفکر *1. кит.* фикркунанда, андешанда. *2. соҳиби* фикири дақиқ, соҳиби тафаккури амиқ: **мутафаккири бузург**.

МУТАФАККИРОНА متفکرانه *тавре* ки ба мутафаккир хос аст; монанди мутафаккир.

МУТАФАРРИД متفرد *кит.* танҳо ва ягона дар сифате ё коре.

МУТАФАРРИК متفرق *аз ҳам* ҷудошуда, паро- канда.

МУТАХАЛЛИС متخلص *тажаллускарда*, лақаб пайдокарда, дорои тахаллус.

МУТАХАССИС متخصص *ихтисос* пайдокардаи соҳа (кор); ҳунари ягон соҳаро азхудкарда, устои ягон соҳа; соҳибтахассус; **мутахассиси забон** забоншинос; **мутахассиси кишоварзӣ** ихтиносанди соҳаи кишоварзӣ.

МУТАХАССИСӢ متخصص *мутахассис будан;* соҳибихтисосӣ.

МУТАҲАВВИР *a.* متهوّر *кит.* нотарс, бебок; густоҳ.

МУТАҲАЙӢИР *a.* متحیز *ҳайроншуда*, дар ҳай- ратмонда, дар тааҷҷубмонда, ҳайрон, ҳайратзада.

МУТАҲАЙӢИРОНА متحیزانه *бо ҳайронӣ*, дар ҳолати ҳайронӣ, ҳайроншуда.

МУТАҲАҚҚИҚ *a.* متحقق *кит.* *1.* ба ҳақиқат бароранда; таҳқиқунанда; событкунанда. *2.* рост, дуруст, яқин, бешубҳа.

МУТАҲАММИЛ *a.* متحمّل *1. кит.* ҳамлкунанда, борбардор. *2. маҷ.* таҳаммулкунанда, бур- дбор, батоқат.

МУТАҲАРРИК *a.* متحرّك *1.* ҳаракаткунанда, он чи ҳаракат мекунад, дар ҳолати ҳаракат. *2.* маҷ. серҷунбучӯш, фаъол.

МУТАҲАРРИКӢ *1.* ҳаракатнокӣ, ҳара- каткунандагӣ, дар ҳаракат будан. *2. маҷ.* серҳаракатӣ; ғайратнокӣ.

МУТАҲАРРИҚ *a.* متحرق *кит.* сӯзанд, сӯхташаванда; сӯхта, оташгирифта.

МУТАҲАССИС *a.* متخصص эҳсоснок, ба эҳсос омада.

МУТАҲҲАР *a.* مظہر *кит.* *1.* татҳиршуда, покизашуда; пок, покиза, тоза. *2. д.* лақаби Исои пайғамбар.

МУТАҲАССИС *a.* متتجسس *кит.* *1.* таҷассус- кунанда, ҷустуҷӯкунанда, кофтуковкунанда. *2.* ҳурдагири айбӯй.

МУТАҶОВИЗ *a.* متجاوز *кит.* таҷовузкунанда, аз ҳадди худ гузаранда, таҷовузкор; **мутаҷовиз** *аз...* зиёд аз ҳадди маълум, афзун аз...

МУТАШАККИЛ *a.* متشكّل *1.* ба шакл ва сурати маҳсус даромада, ташаккулӯфта. *2.* ба ҳолати ташкилот даромада; боинтизом, батартиб.

МУТАШАККИЛИӢ муташак- кил будан; низоми муайян ва вазъи ташкилотӣ доштан.

МУТАШАККИЛОНА متشکله *ба* тарзи мута- шакил, бо тартибу низом; мутаҳҳидона.

МУТАШАККИР *a.* متشرک شукргузор, сипосгу- зор, мамнун.

МУТАШАННИЧ *a.* متشنج *кит.* он ки аз шиддати ҳунуқӣ ё ягон сабаби дигар меларзад, ларзанда, ларзон; **вазъияти муташанниҷ** *кин.* вазъияти пуршиддат, ҳолати ғайримӯътадил.

МУТЕИЯТ *a.* مطیعیت *nig.* мутеъӣ.

МУТЕЙ مطیعى мутеъ будан; тобей, тобеият.

МУТЕОНА مطیعانه итоаткорона.

МУТЕЬ *a.* مطیع итоаткунанда, фармонбардор; тобеъ; мутеъ **кардан** (гардонидан) ба итоат даровардан; мутеъ **шудан** (гаштан) ба итоати касе даромадан.

МУТЛАҚ *a.* مطلق 1. *кит.* озодшуда, раҳошуда, озод, бекайд. 2. комил, тамом, том. 3. комилан, тамоман, мутлақо; ҳаргиз; **озодии мутлақ** озодии том, озодии бекайду шарт; **ҳакиқати мутлақ** ҳакиқати бебаҳс; **ҳокими мутлақ** ҳокими тамоми идораи давлат.

МУТЛАҚАН *a.* مطلقاً *nig.* мутлақо.

МУТЛАҚИЯТ مطلقيت усули ҳукмроние, ки давлат танҳо аз тарафи як шахс (*мас., подшоҳ*) идора мешавад, ҳокими мутлақ.

МУТЛАҚО//МУТЛАҚАН مطلقاً 1. комилан, тамоман. 2. ҳаргиз, ҳеч.

МУТМАИН *a.* مطمئن *кит.* итминондошта, эмин, хотирчамъ, осуда хотир; **мутмаин шудан** эмин шудан, итминон пайдо кардан.

МУТОБЕЬ *a.* متابع *кит.* тобеъшуда; пайрав.

МУТОБИАТ *a.* متابعت *кит.* тобеъшавӣ, тобеият, итоат; фармонбардорӣ.

МУТОБИҚ *a.* مطابق мувофиқ, баробар; **мутобиқ шудан** мувофиқ гаштан.

МУТОБИҚАН *a.* مطابقاً **мутобиқан** ба... мутобиқ..., мувофиқ..., аз рӯи...

МУТОБИҚАТ *a.* مطابقت мувофиқат, баробарӣ, созгорӣ; **мутобиқати мубтадо бо хабар** *nig.* мувофиқат.

МУТОИБА *a.* مطایبه 1. шӯҳӣ, зарофат, хушгӯй. 2. *ади.* тасвири ҳодисаҳои хондаовари ҳаёт ва кору рафтори ҳазломези шахсони алоҳида дар адабиёти бадӣ; муқ. **ҳаҷв.**

МУТОИБАГӮЙ مطایبه گوئی зарофатгӯй, ҳазлгӯй.

МУТОЛИА *a.* مطالعه 1. хондани китоб ё навиштае бодикӯат барои иттилоъ пайдо кардан; ба маъниаш расида хондани навиштае. 2. омӯзиш, баррасӣ, тадқиқ; **мутолиа кардан**.

МУТОЛИАКУНАНДА مطالعه گنده *сифати феълии замони ҳозира аз мутолиа кардан;* он

ки мутолиа мекунад, хонандай китобе.

МУТОЛИБА//МУТОЛИБАТ *a.* مطالبه 1. талаб кардани чизе ё ҳаққи худро аз касе. 2. бозхост, даъво, бозпурсӣ: **мутолиба кардан** (*ба ҳар ду маъни*).

МУТОРИКА *a.* مtarakه мувакқатан қатъ кардани амалиёти ҷангӣ (мувофиқи созии тарафҳои мухталиф); сулҳи мувакқат.

МУТОЬ *a.* مطاع *кит.* касе (ё чизе), ки мардум ба вай итоат мекунанд, фармонраво.

МУТРИБ *a.* مطریب навозандай асбоби мусиқӣ ва сароянда, созандаву хонанда; навозанда.

МУТРИБӢ مطریبی навозандагӣ ва сарояндагӣ; навозандагӣ.

МУТТАКӢ *a.* متکی *кит.* 1. такъунанда. 2. маш. эътимодкунанда ба чизе.

МУТТАКО *a.* متکی//متکا 1. *кит.* чизе, ки бар вай такъя карда мешавад (*мисли болиши*). 2. такъгоҳ, ҳомӣ.

МУТТАКӢ *a.* متقی *кит.* тақводор, парҳезгор, порсо.

МУТТАЛЕЬ *a.* مطلع *кит.* ҳабардор, огоҳ: **мутталеъ шудан**.

МУТТАСЕӢ *a.* منسح *кит.* васеъ, фароҳ, кушод.

МУТТАСИЛ *a.* متصل 1. васлшуда, ба ҳам пайваст, ба ҳам часпида. 2. бефосила, беист, пайваста, доимо.

МУТТАСИЛА *a.* متعلقه муанинаси **муттасил**; ҳарфҳои **муттасила** ғрам. 25 ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар навишт ба яқдигар мечаспанд ва пеш аз ҳарфҳои мунфасила ба онҳо пайваста мешаванд.

МУТТАСИЛАН *a.* متصلان *кит.* пайдарпай, паёпай; пайваста, доимо.

МУТТАСИЛӢ *a.* متصلی *кит.* доимӣ; бефосилагӣ: **муттасилии ҳаракат**.

МУТТАФИҚ *a.* متفق 1. ҳамраъӣ, яқдилу яқзабон; якшуда, иттифоқкарда. 2. қарорёфта, тасмимгирифта; **муттафиқ шудан;** а) ҳамраъӣ омадан; б) тасмимгирифтан, қарор додан.

МУТТАҲАМ *a.* متهم 1. тӯҳматзада, ба тӯҳмат дучоршуда, он ки дар ҳаққи ӯ гумони бад рафтааст. 2. ғуфт. разил, нобакор; **муттаҳам кардан** забонкӯтоҳ кардан; бадном ва айбор

кардан.

МУТТАҲАМИ 1. забонкӯтоҳӣ, бадномӣ.
2. гуфт. аз ягон дасисаву найранг рӯ нагардондан; нобакорӣ.

МУТТАҲИД *a. متّحد* иттиҳодкарда, якшуда; яктану якҷоя; **Созмони Милали Муттаҳид** с. созмони байналхалқии давлатҳо, ки бо мақсади дастгирӣ ва мустаҳкам кардани сулҳу амният ва густариши ҳамкории байни давлатҳо таъсис ёфтааст; **муттаҳид кардан** як кардан, ба ҳам пайваст ва якҷоя гардонидан; **муттаҳид шудан** иттиҳод кардан, як шудан; яктану ҳамраъӣ шудан.

МУТТАҲИДА *a. متّحده* муанинаси муттаҳид: давлатҳои муттаҳида, қувваи муттаҳида.

МУТТАҲИДАН *متّحداً* *nig.* муттаҳидона.

МУТТАҲИДГАРДОНӢ *متّحدگردانی* муттаҳид кардан; дар як марказ ҷамъ кардан, якҷоя кардан.

МУТТАҲИДӢ *متّحدی* муттаҳид будан; иттиҳод, якраъию яқдилӣ.

МУТТАҲИДҚУНАНДА *متّحدکننده* *sifati feълии замони ҳозира az* муттаҳид кардан; якҷоякунанда.

МУТТАҲИДОНА *متّحدانه* дар ҳолати муттаҳидӣ, ба тарзи муттаҳид, якҷоя.

МУТТАҲИДШАВӢ *متّحدشوی* исми амал аз муттаҳид шудан; якҷоя шудан: муттаҳидшавии қувваҳо, муттаҳидшавии ҳочагиҳои хурд.

МУТТАҲИМ *a. متّهم* *kit.* тӯҳматзананда, ифтироқунанда ба касе; бадгумоншаванда дар ҳаққи касе.

МУТУН *a. متون* *q. матн.*

МУТҶА *a. متعه* *taър.* зангирий барои муддати муайян, никоҳи муваққатӣ, сига (*дар мазҳаби аҳли ташайӯу*).

МУФАВВАЗ *a. مفوض* *kit.* voguzorgardida, taғvizқунанда; супурдашуда, таслим дода.

МУФАРРАХ *a. مفرح* *kit.* фараҳманд, шоду хурсанд.

МУФАРРЕХ *مفرح* *kit.* фараҳбахш, хурсанди бахш; доруи мұфаррех доруи қувватдиҳандай дилу чигар; мусикии мұфаррех мусикии шұху

сабуки фараҳбахш.

МУФАРРЕҲНОМА *نامه مفرح* *kit.* номаи фараҳбахш ва шодиафзо.

МУФАССАЛ *a. مفصل* 1. тафсилшуда, шарҳу эзоҳдода; пурра ва ботафсил ифодаёфта. 2. ба таври васеъ ва ҳаматарафа, бо тафсил, муфассалан.

МУФАССАЛАН *مفڪلاً* ба таври муфассал, пурра.

МУФАССАЛИЙ *مفصلی* муфассал будан; дорои тафсилу ҷузъиёт будан.

МУФАТТЕХ *a. مفتح* фатхқунанда, күшоянда, бозқунанда.

МУФАТТИШ *a. مفتیش* 1. он ки ҳолатҳои ҷиноятро баррасӣ ва таҳқиқ мекунад, тафтишқунанда, истинтоққунанда. 2. маъмури корҳои тафтиш дар идораҳои тафтишотӣ, тафтишгар.

МУФАТТИШӢ *مفتشی* вазифа ва амали муфаттиш.

МУФАССИР *a. مفسر* 1. *kit.* тафсирқунанда (бештар Қуръонро). 2. он ки дар ҷаҳони аҳбор шарҳу тафсирӣ воқеаҳои сиёсиву мусобиқаҳои варзишиву *ва г.* менависад, шорҳ.

МУФИД *a. مفید* нафъовар, фоидабахш, фоиданок: кори мұфид, маслиҳати мұфид.

МУФИЗ *a. مفیض* *kit.* файзбахш; ба фаровонӣ оваранда.

МУФЛИК *a. مفلق* *kit.* ибдоъқунанда, навовар; шоири мұфлик шоире, ки шеърҳои наву нағз эҷод мекунад.

МУФЛИС *a. مفلس* 1. камбағал, фақир, бечиз, қашшоқ; он ки пули сиёҳ ҳам надорад. 2. он ки аз сармоя ва моли худ (*дар тиҷорат*) маҳрум шудааст, варшикаста: **муфлис шудан** (*ба ҳар ду маъно*).

МУФЛИСӢ *مفلسی* камбағалӣ, бечизӣ, фақирӣ, қашшоқӣ.

МУФЛИСҚУНАНДА *مفلس‌کننده* амал, кор ё касе, ки ба мумсикӣ мерасонад.

МУФЛИСШАВӢ *مفلس‌شوی* исми амал аз мұфлис шудан; 1. бенавошавӣ, қашшоқшавӣ. 2.

шикастхӯрда дар савдо, варшикаста шудан.

МУФОРИҚ *a.* مفارق کит. чудошаванда, дуршаванда аз ҳамдигар.

МУФОРИҚАТ *a.* مفارقہ کیت. чудой, дурй, чудо шудан аз ҳам, фирок.

МУФОХИР *a.* مفاحیر کит. фаҳрӯнанда, ифтихоркунанда.

МУФОХИРАТ *a.* مفاحرہ کیت. 1. фаҳр кардан, ифтихор кардан, ба худ болидан; изҳори бузургӣ кардан. 2. фаҳр, нозиш.

МУФОЧО(Т) *a.* مفاجا(ت) کیت. ногаҳонӣ; **марги муфочот** марги ногаҳонӣ, ноҳост мурдан.

МУФРАД *a.* مفرد 1. ҷудогона, ягона, якка, танҳо. 2. қӯнӣ, грам. шумораи танҳо, муқоб. ҷамъ: **шакли муфрад**.

МУФРАДОТ *a.* مفردات 1. ҷ. **муфрад** (1). 2. збш. шаклҳои дар алоҳидагӣ навиштаи ҳарфҳои алифбои арабӣ; **машки муфрадот** машки ҳат оид ба танҳо-танҳо ва алоҳида навиштани ҳарфҳои арабӣ. 3. *адш.* маҷмӯи байтҳое, ки ҳамчун шакли шеърии якбайтий эҷод шуданд.

МУФСИД *a.* مفسد фосидкунанда, табоҳкор, вайронкор, бадкор.

МУФСИДӢ مفسدی фосидӣ, табоҳкорӣ, вайронкорӣ, бадкорӣ.

МУФТ *مفت* 1. бепул, бемузд; ройгон, маҷҷонӣ; **даромади муфт** даромаде, ки бе меҳнат ва осон ба даст даромадааст. 2. бехуда, бефоида; **муфт бохтан** осон ва бе мубориза бой додан (*мас.*, мусобиқаи варзиширо); **марги муфт** мурдани бехуда, марги бекора; **муфт харидан** бо нархи ниҳоят арzon харидан чизero.

МУФТАЗЕХ مفتضح کит. дучори ифтизоҳгардида; расво, бадном, беобру.

МУФТАҚИР *a.* مفترق کит. мӯхтоҷ, ниёзманд.

МУФТАРИҚ *a.* مفترق کит. аз ҳам чудошуда, аз ҳам чудо; чудо-чудо, пароканда.

МУФТАҲАР *a.* مفتخر ифтихорнок, соҳибиiftixor, ба бузургӣ ва ифтихор расида.

МУФТБАР он кас ки пул ё чизero мегираду пас намедиҳанд.

МУФТБАРИ مفتبری амали муфтбар, он чизero

аз касе гирифта дигар пас нагардондан.

МУФТБОЗ مفتباز گوфт. муфт аз даст диханда, касе, ки ҳар чиро ба осонӣ аз даст медиҳад.

МУФТИГӢ مفتیگی *d.* мансаб ва амали муфтӣ.

МУФТИЁТ مفتیات макоми болотарини идораи корҳои дини ислом дар Тоҷикистон.

МУФТИЙ I مفتی 1. **мансуб ба муфт**, ройгон, бепул, маҷҷонӣ. 2. **маҷ.** бе дарди сар, ба осонӣ, ба роҳатӣ.

МУФТИЙ II مفتی 1. *d.* рӯҳонии олимансаб, ки дар бораи ин ё он масъала аз рӯи шариат фатво медиҳад, фатводиҳанда; қонуншиноси шариат. 2. мансаби олии динӣ Тоҷикистон: **Муфтии мусулмонони Тоҷикистон**.

МУФТХОР//МУФТХОРА مفتخوار//مفتخواره *nig.* муфтиҳӯр.

МУФТХОРИ مفتخوار *nig.* муфтиҳӯрӣ.

МУФТХӮР مفتخور он ки аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон зиндагӣ мекунад: **унсури муфтиҳӯр** гурӯҳи одамони аз ҳисоби дигарон зиндагиунанда.

МУФТХӮРИ مفتخوري зиндагӣ аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон.

МУФХИМ *a.* مفهم کит. фаҳмонанда; фаҳмо: **таҳқики муфҳим** таҳқике, ки масъаларо та моман мағҳум мегардонад.

МУФХИШ *a.* مفحش کит. фаҳшгӯянда, носа зогӯянда, дашномдиҳанда.

МУХАДДАР *a.* مخدرا کит. 1. суст ва беҳис кардашуда. 2. дар парда нишонда.

МУХАДДАРА *a.* مخدره کит. **муанинаси муҳаддар**: зани парданишин, мастура; духтари покдоман.

МУХАДДАРОТ *a.* مخدرات کит., ҷ. **муҳаддара**.

МУХАДДИР *a.* مخدرا سust ва беҳушкунанда; нашъаовар, кайфовар, масткунанда (ҷун банг, кӯкнор, героин, кокаин).

МУХАДДИРА *a.* مخدره **муанинаси муҳаддир**; **мавод(д)и муҳаддира** дору ва моддаҳое, ки истеъмоли онҳо боиси беҳиссиву беҳушӣ ва мастий мегардад ва истеъмол-кунандагон маъмулан мӯътод шуда мемонанд.

МУХАЙИЛ *a.* مخلیل کит. хаёлкунанда; ба хаёли бехуда додашаванда, одами хаёлӣ.

ли бехуда додашаванда, одами хаёлӣ.

МУХАЙИЛА *a.* مخیله کит. 1. **муаниси мухайил**. 2. чои пайдо шудани хаёл ва тасаввур дар димог, хаёлхона, кувваи мухайил.

МУХАЙИР *a.* مخیر کит. хайркунанда, хайротдиҳанда.

МУХАЙЯЛ *a.* مخیل کит. хаёл карда; он чи аз хаёли одам гузаштааст.

МУХАЙЯМ *a.* مخیم کит. 1. чои барпо кардани хаймаҳо, хаймагоҳ. 2. урдugoҳ, лашкаргоҳ.

МУХАЙЯР *a.* مخیر کит. ихтиёрдор, соҳиб-ихтиёр, мухтор: **мухайяр кардан**.

МУХАЛЛАД *a.* مخلد کит. ҳамешабоқӣ, ҷо видон; доимӣ, абадӣ.

МУХАЛЛАС I *a.* مخلص کит. холис карда, соғшуда.

МУХАЛЛАС II *a.* مخلص کит. 1. ҳалосшуда, раҳонида. 2. бароварда, гирифта.

МУХАММАР *a.* مخمر کит. ҳамир карда, сиришта; **мавод(ди) мухаммар** ҳамирмоя ва г., он чи барои тайёр кардани оби ҷав ба кор мебаранд.

МУХАММАС *a.* مخمس کит. 1. **панҷгона**. 2. **панҷгӯша**, **панҷпашӯ**. 3. **ади**. шеъре, ки ҳар бандаш аз панҷ мисраъ иборат буда, се мисраи аввал бо ду мисраи охир, ки аз газали ҳуди шоир ё одатан аз шоири дигар гирифта мешавад, ҳамвазну ҳамқоғия меояд; **муҳаммас бастан (кардан)** ба ғазале муҳаммас навиштан.

МУХАННАС *a.* مخت کит. 1. ҳунсо, нару мода. 2. ҳез, номард. 3. **маҷ**. разил, паст, нокас.

МУХАРРИБ *a.* مخبر کит. ҳаробкунанда, вайронкунанда.

МУХАФФАФ *a.* مخفف کит. 1. таҳифшуда, сабукшуда. 2. **збӯ**. қалимае, ки ягон ҳарфи он бо ҳарфи сабуктар иваз карда шудааст (*чун даҳан аз даҳон*) ё ягон ҷузъи он ихтисор карда шудааст (*чун шористон аз шаҳристон*).

МУХБИР *a.* مخبر کит. ҳабардиҳанда, оғоҳкунанда. 2. корманди воситаи аҳбор, ки навиштани ҳабару мақолаҳо шуғли ўст, ҳабарнигор: **муҳбири рӯзнома**.

МУХБИРӢ *مانسوب ба муҳбир*; муҳбир будан; қасбу амали муҳбир, ҳабарнигорӣ; **муҳбири кардан**.

МУХЛИС *a.* مخلص 1. ихлосманд, эътиқодманд. 2. дӯстдор, садоқатманд; **муҳлиси футбол** ҳаводори бозии футбол, ки муваффақият ва нокомии дастаи дӯстдоштааш ўро шод ё мутаассир мекунад.

МУХЛИСӢ *مانسوب ба муҳлис*; муҳлис будан; ихлосмандӣ, ҳаводорӣ.

МУХЛИСОНА *از рӯи муҳлисӣ*, ихлосмандона, эътиқодмандона.

МУХОБИРА *a.* مخابر ҳабар расонидан ба ҳамдигар; ҳабар додан ва ҳабар гирифтани ду тараф; муҳобира кардан ҳабареро ба қасе расонидан (*одатан ба воситаи телеграф ё телефон*).

МУХОЗ *a.* مجاز дарде, ки ҳангоми зоидан дар занҳо пайдо мешавад, дарди зоиш, ҷордад.

МУХОЛИФ *a.* مخالف 1. муқобил, зид, **муқоб**. **мувоғик**; **боди муҳолиф** боде, ки ба муқобили рафти қишиӣ мевазад, боди носозгор; **муҳолиф будан** зидди ҳам будан. 2. душман, ҳасм; **муҳолиф баромадан** зидди масъалаи пешниҳодшуда баромадан.

МУХОЛИФАТ//МУХОЛАФАТ *a.* مخالفت 1. ихтилоф, зиддият. 2. муқобилат; **муҳолифат андохтан** низоъ барангехтан, ҷудой андохтан.

МУХОЛИФАТАНДОЗ *он ки байни одамон ихтилоф меандозад, низоъбарангез, низоъангез.*

МУХОЛИФАТАНДОЗӢ *исми амал аз муҳолифат андохтан*; ихтилофандозӣ, низоъангезӣ дар байни мардум.

МУХОЛИФАТКАР *مخالفت کار* он ки ба коре бо назари манғӣ даҳолат мекунад; ҳалалрасонанда, ихтилофандозанда, муҳолифатандоз.

МУХОЛИФАТКОРИ *مخالفت کاري* *nig.* **муҳолифатандозӣ**.

МУХОЛИФИН *a.* مخالفین *ҷ.* **муҳолиф**; муқобилон, зидди ҳам баромадагон.

МУХОСАМА//МУХОСИМА *a.* مخاصمه душманӣ бо ҳам, хусумат бо ҳам; низоъ, ҷанҷол.

МУХОСИМ *a.* مخاصم *кит.* бо ҳамдигар хусу-

маткунанда, бо ҳамдигар душмани варзанда; хасм, душман.

МУХОТАБ *a.* مخاطب 1. он ки ё он чи сухан ба вай нигаронида шудааст; он ки ба вай нида ва хитоб карда шудааст, хитобшаванда. 2. *грам.* калима ё иборае, ки гӯянда ба воситаи он муроҷиат мекунад.

МУХОТИБ *a.* مخاطب *кит.* хитобкунанда, ба касе рӯ оварда, суханкунанда.

МУХОТИРА//МУХОТАРА *a.* مخاطره *кит.* худро ба хатар андохтан, кори хатарнок кардан; хатар, хавф.

МУХТАЛ(Л) *a.* مختلف 1. *кит.* халалдоршууда, дарҳаму парешон. 2. вайроншууда, табохгардида (*оид ба кор*).

МУХТАЛИТ *a.* مختلف *кит.* 1. омезишёбанда, ихтилоткунанда, омехташаванда; ширкати **мухталит** ширкати омехта; **мухталит шудан** омезиш пайдо кардан, омехтан. 2. *маҷ.* мушираткунанда; хушмуошират; зудунгиранда.

МУХТАЛИФ *a.* مختلف 1. гуногун, ҳархела. 2. ихтилофдошта, хилофи ҳамдигар: **фирҳои муҳталиф**.

МУХТАЛИФЗАБОН مختلف زبان гуногунзабон.

МУХТАЛИФӢ *a.* مختلفی 1. гуногунӣ, ҳархелагӣ. 2. ихтилоф доштан, хилофи ҳамдигар будан: **муҳталифии ақидаҳо**.

МУХТАРА *a.* مختلف *кит.* ихтироъшууда, ба вучуд омада, офорида.

МУХТАРЕӢ *a.* مختلف *кит.* ихтироъкунанда, ба вучуд оваранда, созанда, офоринанда; ихтироъкор.

МУХТАС(С) *a.* مختلف *кит.* маҳсус, хос; он чи хоси касе ё чизе бошад.

МУХТАСАР *a.* مختصر 1. ихтисоршууда, кӯтоҳшууда, кӯтоҳ, мӯҷаз: тарҷумаи **ҳоли муҳтасар, ҷавоби муҳтасар, маълумоти муҳтасар**. 2. *кит.* хурд, майда. 3. *маҷ.* ноҷиз, ноҳамият: **тӯҳфаи муҳтасар**. 4. муҳтасаран; хулоса; кӯтоҳ карда гӯем.

МУХТАСАРАН *a.* مختصاراً ба тарзи муҳтасар, дар шакли кӯтоҳ.

МУХТАФӢ *a.* مختلف *кит.* маҳфӣ, пинҳон, пӯшида, нуҳуфта: **муҳтафӣ шудан** пинҳон

шудан, руст шудан; ♀ **ҳои муҳтафӣ** дар хати арабии тоҷикӣ: ҳарфи ҳои ҳаввази охири калимаҳо, ки **а ё е** хонда мешавад.

МУХТӢ *a.* مختلف *кит.* он ки бо нияти нек ба коре даст зада, саҳван хато мекунад; хатокунанда.

МУХТОР *a.* مختار 1. соҳибхтиёр, ихтиёрдор. 2. ихтиёркарда, баргузида, писандида; **вакили муҳтор** *nig.* **вакил;** **муҳтор** шудан соҳибхтиёр шудан; мустақил гардидан.

МУХТОРИЯТ *a.* مختاریت соҳибхтиёрӣ дар идораи мамлакат, соҳибистиколӣ, истиклоният.

МУҲАББАТ *a.* محبت 1. дӯстдорӣ, ишқ; **изҳори муҳаббат** **кардан** ошиқиву дӯстдории худро маълум намудан. 2. меҳр; майл, ихлос.

МУҲАББАТНОК محبت‌نَاک пурмеҳр, меҳрубон.

МУҲАББАТОМЕЗ محبت‌آمیز мурмеҳр, меҳруbonona.

МУҲАББАТПАРВАР محبت‌پرور дӯстдоранда, бо рағбат дӯстдоранда.

МУҲАВВАЛ *a.* محول *кит.* 1. тағиирдода; дигаргуншууда, тағиiri ҳолнамуда. 2. таҳвишшууда, ҳаволашуда; ба зиммаи касе гузашта.

МУҲАВВАТА *a.* محوطه *кит.* ҷое, ки атрофи он бо деворе ихота шудааст, ҳаёт, хота.

МУҲАВВИС *a.* مهوس *кит.* соҳибҳавас, орзу ва ҳавасдошта ба ҷизе, ҳавасманд.

МУҲАДДАБ *a.* محدب *кит.* барҷастаи гунбадшакл, баромада.

МУҲАДДИС *a.* محدث *кит.* 1. қиссагӯ, достонгӯ, қиссаҳон. 2. д. донандаи ҳадису ривоятҳо, ҳадисдон.

МУҲАЙЁ *a.* مهیا тайёр, омода, ҳозир: **муҳайё будан** тайёр ва мавҷуд будан; **муҳайё кардан** омода соҳтан, тайёр кардан, ҳозир намудан; **муҳайё шудан** омода гардидан, тайёр шудан.

МУҲАҚҚАР *a.* محقق *кит.* 1. ҳакир, ноҷиз, камарзиш. 2. хурд, майда; кӯтоҳ. 3. ҳар ҷизи андак, миқдори каме аз ҷизе.

МУҲАҚҚИҚ *a.* محقق *кит.* 1. таҳқиқгар, пажӯҳишгар, таҳқиқкунанда, тадқиқкунанда, аҳли таҳқиқ, мудакқиқ. 2. дар тасаввуф шахси ба ҳақиқати ашё пайбурда, ориф.

МУҲАҚҚИҚОНА *محققانه* ба тарзи муҳаққиқон, ба мисли муҳаққиқон.

МУҲАЛЛО *a. محلی* кит. ороста, зебу зинатёфта.

МУҲАММАДӢ *محمدی* кит. *mansub ba* Муҳаммади пайгамбар(с); дини **Муҳаммадӣ** дини ислом; ♫ гули **муҳаммадӣ** як чинси садбарги сурх, ки гулобро асосан аз он тайёр мекунанд.

МУҲАНДАМ *a. مهندم* кит. хушандому зебо, аз хар чихат хубу базеб сохташуда; **санги муҳандам** санги ҳама паҳлухояш нағз тарошида ва суфта.

МУҲАНДИС *a. مهندس* 1. олимни илми ҳандаса, ҳандасадон. 2. мутахассиси ягон соҳаи техника, ки дорои таҳсилоти олист.

МУҲАНДИСӢ *مهندسي* *mansub ba* **муҳандис**; таҳассус ва шуғли муҳандис.

МУҲАННАД *a. مهند* кит. аз пӯлоди ҳиндӣ соҳташуда: **ҳанҷари муҳаннад**.

МУҲАННО *a. مهنا* кит. гуворо, лазиз, хушмаза.

МУҲАРРАМ 1. *محرم* кит. ҳаром кардашуда, ҳаром шумурда; манъшуда. 2. номи моҳи аввал аз соли қамарии ҳичрӣ (*сабаби ин моҳро ҷунин номидани арабҳо он аст, ки дар ин моҳ ҷанг кардан мамнӯъ будааст*).

МУҲАРИК *a. محرک* 1. ба ҳаракат оваранд; ҳаракатдиҳанда. 2. *тех.* мошине, ки ягон энергияро ба кори механикӣ, яъне ҳаракатдарорӣ *ва* *г.* табдил медиҳад: **муҳаррики автомобил**, **муҳаррики дарунсӯз**, **муҳаррики баркӣ**, **муҳаррики реактивӣ**.

МУҲАРРИҚ *a. محرق* кит. 1. сӯзонанда; сӯзанда; таби **муҳарриқ** таби сӯzon. 2. *маҷ.* ташнагиовар; **доруи муҳарриқ** марҳаме, ки пас аз молидан ба пӯсти бадан саҳт сӯзиш мекунад.

МУҲАРИР *a. محرر* 1. *کھن*. нависанда, муаллиф: **муҳаррири ин авроқ**, **муҳаррири сутур**. 2. он ки навиштаҳои каси дигарро пеш аз чоп месанҷад ва лозим шавад, ислоҳ медарорад: **муҳаррири адабӣ**, **муҳаррири китоб**. 3. роҳбари нашрия, ки муайян кардани мундариҷаи он дар салоҳияти ўст: **муҳаррири рӯзнома**; **муҳаррири техникӣ** ходими идораи рӯзномаю маҷалла ё нашриёт, ки масъули

назорат ва ҳалли масъалаҳои техникии нашрия (*аз қабили тарзи чоп, саҳифабандӣ*) мебошад.

МУҲАРРИРӢ *محرري* вазифа ва фаъолияти муҳаррир; муҳаррир будан: **муҳаррирӣ кардан**.

МУҲАРРО *a. مهر* пухта нармшуда, хил-хил пухта.

МУҲАССАЛ *a. محصل* кит. ҳосилшуда, ба даст даровардашуда: **аломати (бемории) норасоии масунияти бадан (СПИД)**.

МУҲАССАН *محسن* кит. 1. хушсоҳт; зинатода.

2. таҳсиншуда, мавриди таҳсин қароргирифта.

МУҲАССИЛ *a. محصل* *کھن*. 1. ҳосилкунанда, ба даст оваранда; ҳонанда, донишҷӯ, таҳсилкунанда. 2. *таър.* омили хироҷ, маъмури ҷамъоваранди хироҷ.

МУҲАССИЛОНА *محصلانه* *таър.* андозе буд дар Осиёи Миёна, ки муҳассил ба фоидай худ аз дехқонон меситонд.

МУҲАШШО *a. محسّش//محشا* кит. ҳошияни навишташуда, ҳошиядор (*оид ба китоб*); ба воситаи ҳошия шарҳёфта.

МУҲИБ *a. مهیب* кит. боҳайбат, ҳавлангез.

МУҲИБ(Б) *a. محب* 1. ҳабиб, дӯстдор. 2. дӯсти меҳрубон, ёри меҳрубон.

МУҲИББОНА *محبانه* аз рӯи дӯстӣ, меҳрубонона.

МУҲИҚ(К) *a. محق* кит. 1. ҳақдор, ҳаққонӣ. 2. ростгӯй, ҳақиқатгӯй. 3. рост, ҳақ.

МУҲИЛ I *a. محیل* кит. ҳилагар, фиребгар, маккор.

МУҲИЛ II *a. مهیل* кит. (ҷои) ҳавлангез, (макони) ҳавфнок.

МУҲИЙ *a. موحیی* кит. эҳёкунанда, зиндақунанда.

МУҲИМ *a. مهم* 1. кит. кори аҳамиятнок, амри қобили таваҷҷӯҳ; аҳамиятнок; пураҳамият: **вазифаи муҳим**; **кори муҳим**. 2. лозим, зарур, воҷиб; **муҳимми касеро баровардан** эҳтиёчи касеро ба ҷо овардан; мушкили касеро осон кардан. 3. асосӣ, бисёр, аксар; **қисми**

МУХИММИ.. аксари..., бештари..., қисмати асосии...; **мухиммаш ин, ки...** асосаш ин, ки...

МУХИММОТ *a.* مهمات 1. *ч.* **мухим**. 2. чизҳои зарур, чизҳои даркорӣ: **мухиммоти сафар**. 3. маҷмӯи таъминоти ҷангӣ аз қабили тири туғанғ ва дигар таҷхизоти зарурӣ, лавозимоти ҷангӣ.

МУХИТ *a.* محیط 1. иҳотакунанда, дарбаргиранда, фарогиранда. 2. атроф, гирду пеш. 3. шароит; **муҳити зист** табиат ва шароите, ки одам дар он зиндагӣ мекунад; 4. *кит.* уқёнус; баҳри бузург; **баҳри муҳит** уқёнус.

МУҲИТИШИНОСӢ محیط‌شناسی *нав.* илмест, ки таъсири мутақобили наботот, ҳайвонот, одам ва муҳити зистро меомӯзанд ва таҳқиқ мекунад, экология.

МУҲОБОТ *a.* محابات 1. *кит.* муомилаи нағз, муомилаи эҳтиромона. 2. *кит.* тарс, бим, бок. 3. аз ҳад зиёд нишон додан, муболига; **муҳобот кардан** муболига кардан; воҳима карда гап задан.

МУҲОВАРА *a.* محاوره 1. гуфтугӯ, сӯҳбат, гуфтугузор. 2. воситаи таълими барои омӯхтани забони хориҷӣ, ки одатан аз намунаи сӯҳбатҳо дар мавзӯъҳои гуногун иборат мебошад: **муҳовараи англӣ ба тоҷикӣ**.

МУҲОЗӢ *a.* مجازي *кит.* дар рӯбарӯи якдигар будани ду чиз; рӯбарӯ, муқобил.

МУҲОКИМА *a.* محکمه 1. *nig.* **мурофиа**. 2. фикрронӣ ва баҳсу гуфтушунид оид ба масъалае (*барои ҳукм ё хулосабарорӣ*); фикрронӣ, мулохиза, фикру андеша; **муҳокима кардан** мавриди муҳокима қарор додан; **муҳокима шудан** мавриди муҳокима қарор гирифтan.

МУҲОКИМАРОНӢ محکمه‌رانی муҳокима кардан; изҳори фикру андеша.

МУҲОКИМАШУДА محکمه‌شده *сифати феълии замони гузашта аз муҳокима шудан*; мавриди муҳокима ва баҳсу музокира қароргирифта: **масъалаи муҳокимашуда**.

МУҲОҚ *a.* محاق *кит.* се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дидо намешавад; **дар муҳоқ афтодани моҳ** нопадид шудани маҳтоб дар охири моҳ.

МУҲОЛАНДЕШ محال‌اندیش *кит.* орзуманнди

мақсади ношуданӣ, хомтамаъ.

МУҲОРИБ *a.* محارب *кит.* муҳориба- кунанда, ҳарбкунанда, ҷанговар, разманд.

МУҲОРИБА *a.* محاربه *бо ҳамдигар* ҷангидан; разму пайкор дар майдони ҷанг; ҷанг, на-бард, ҳарбу зарб.

МУҲОСИБ *a.* محاسب *хисобкунанда*, хисобдор; корманди шӯъбаи хисобдорӣ.

МУҲОСИБА *a.* محاسبه *хисобгириӣ*, хисобдорӣ, хисобӣ кардан бо касе.

МУҲОСИБОТ *a.* محاسبات *ҷ.* **муҳосиба**; **шӯъбаи муҳосибот** шӯъбаи хисобдорӣ (*дар идораву корхонаҳо...*).

МУҲОСИРА *a.* محاصره *иҳота*, печонда гирифтани гирди чизе; **ба муҳосира** гирифтan ба иҳота гирифтan, **муҳосира кардан**, иҳота кардан; **ба муҳосира андохтан** давродаври қалъае (шахр ё лашкаре)-ро печонда гирифтan; **ба муҳосира афтодан** аз ҳар сӯ печонда гирифта шудан; **ба (дар) муҳосира мондан** дар иҳота мондан.

МУҲОТ *a.* محاط *кит.* иҳоташуда.

МУҲОФИЗ *a.* محافظ *хифзкунанда*, мудофиа-кунанда, нигаҳбон; посбони шахсӣ.

МУҲОФИЗА *a.* محافظه *nig.* **муҳофизат**.

МУҲОФИЗАКОР *c.* *кӯҳнапараст*.

МУҲОФИЗАКОРИ *кӯҳнапарастӣ*.

МУҲОФИЗАТ *a.* محافظت *хифозат*, нигаҳбонӣ, мудофиа: **муҳофизати ватан**, **муҳофизати ёдгориҳои таъриҳӣ ва фарҳангӣ**; **муҳофизат кардан (намудан)** нигоҳбонӣ кардан; химоя кардан.

МУҲОФИЗАТГАР *nav., varz.* узви дастай бозингарони футбол ё хоккей, ки дар муҳофизат бозӣ мекунад.

МУҲОФИЗАТКУНАНДА *سیفاتی فهیلی* замони гузашта аз **муҳофизат кардан**; муҳофиз, хифзкунанда, нигаҳбон: **муҳофизаткунандагони сарҳад**.

МУҲОФИЗАТЧӢ *محافظتچي* *гуфт.* муҳофизаткунанда.

МУҲОЧИР *a.* مهاجر 1. шахси аз ҷои муқимиаш ба ҷои дигар кӯчида (*бо оилааи ва дар гурӯҳи*

оилаҳои дигар): **муҳочир** шудан аз ҷои мӯқимӣ ба дигар ҷо кӯчидан. 2. он ки аз мамлакати худ ба мамлакати дигар кӯчida рафта дар он сокин шудааст, ҳичраткарда.

МУҲОЧИРАТ *a.* مهاجرت барои истиқомати доимӣ аз ватани худ ба ягон мамлакат кӯчida рафтan, ҳичрат кардан (*аз мамлакати худ ба мамлакати дигар*).

МУҲОЧИРИЙ مهاجري nig. **муҳочират; ҳуқуқҳои муҳочирӣ** ҳуқуқҳои марбут ба муҳочирон.

МУЧАЛ موچل *гуфт.* солшуморӣ аз рӯи силсилаи дувоздаҳона бо номи ҳайвонот, мӯқ, мӯлҷар.

МУЧЧӢ مچی *гуфт.* бӯса; **мучҷӣ** кардан бӯсидан.

МУЧААД *a.* مجدد *кит.* мӯи чингила, маргула.

МУЧАВВАЗ *a.* مجوّز *кит.* ҷоиз дониста, раводошта; ҷоиз, раво.

МУЧАВВАФ *a.* مجوّف *кит.* миёнтиҳӣ, дарунхолӣ, ковок (*мисли най*).

МУЧАДДАД *a.* مجدد *таҷдидшуда,* нав шуда; *навпайдо;* нав, тоза.

МУЧАДДАДАН *a.* مجدداً *аз* сари нав, аз нав, дубора.

МУЧАДДАР *a.* مجدد *кит.* 1. мубталои бемории обила, обилабароварда. 2. ҷӯтур, обиларӯй.

МУЧАДДИД *a.* مجدد *кит.* 1. навқунанда, тозакунанда. 2. аз нав барқароркунанда, аз нав созанда.

МУЧАЗ *a.* موجز *кит.* қӯтоҳкарда, муҳтасар.

МУЧАЗБАЁН موجزبیان *кит.* қӯтоҳбаён, қӯтоҳсухан.

МУЧАЗБАЁНӢ موجزبیانی *кит.* қӯтоҳбаёни, муҳтасаран изҳори ақида карда тавонистан.

МУЧАЗЗИБ *a.* مجذب *кит.* ҷазбунанда, ба худ кашанда.

МУЧАЗЗО *a.* مجزاً *کит.* ба ҷузъҳо ҷудошуда; таҷзияшуда; аз ҳам ҷудошуда.

МУЧАЛЛАД *a.* مجلد 1. ҷилдшуда, мӯқовашуда. 2. қитоби ҷилдшуда, ҷилд.

МУЧАЛЛО *a.* مجله//مجلی *кит.* ҷилодода, сайқал дода; дурахшон, тобон.

МУЧАРРАБ *a.* مجرب *از* таҷриба гузашта,

санҷида, озмуда: доруи мӯчарраб.

МУЧАРРАД *a.* مجرد 1. яка, танҳо. 2. марди бе зан. 3. гайримоддӣ (*ҳамчун ақл, ҳуш, нағс ва ғ.*); абстракт: **мағҳуми мӯчаррад;** ба мӯчарради... ба маҳзи... баробари...; **ба мӯчарради дидан** дидан ҳамоно.

МУЧАРРАДӢ مجردي танҳоӣ; бе занӣ.

МУЧАРРАДОНА مجردانе дар ҳолати мӯчаррадӣ; ба танҳоӣ: **зиндагонии мӯчаррадона, ҳаёти мӯчаррадона, мӯчаррадона умр гузаронидан** (умр ба сар бурдан).

МУЧАССАМ مجسم 1. ба сурати ҷисм даромада, намогирифта, шакл пайдокарда, ба сурате таҷассумёфта. 2. *кит.* мусаввар, тасвиришуда: **хусни мӯчассам** а) хусни ба шакли ҷисм даромада б) духтари зебо; **мӯчассам гардидан** (шудан) шакл пайдо кардан; таҷассум ёфтan; **мӯчассам кардан** ба сурати ҷисм даровардан (*мас., ҷизе ё касеро дар тасвир*), таҷассум кардан.

МУЧАССАМА *a.* مجسم 1. ҷизи дар як шакл таҷассумшуда; тимсол, рамз. 2. ҳайкал, пайкара; қураи мӯчассама қураи ҷуғрофӣ; глобус.

МУЧАССАМАСОЗ مجسمه‌ساز ҳайкалсоз, ҳайкалтарош, пайкарасоз.

МУЧАССАМАСОҖӢ مجسمه‌سازی ҳайкалтарошӣ, пайкарасоҷӣ, ҳайкалсоҷӣ.

МУЧАССАС *a.* مჯھص *کит.* гаҷгирифта, гаҷандуда; гаҷкоришуда.

МУЧАҲҲАЗ *a.* مجھز *تاҷхизонида,* таҷхизшуда, ҷиҳозонида; бо ҷиҳоз (*асбобу анҷом, афзору олат ва ғ.*) таъминшуда.

МУЧИБ *a.* مجبیب *کит.* ҷавобдиҳанда, посухгӯянда, ҷавобгӯй, посухгӯ.

МУЧИД(Д)ОНА *a.* موجدانه *کит.* ҷаҳдкуон, саъкуон.

МУЧМАЛ I *a.* مجلمل *کит.* 1. иҷмол шуда, муҳтасар, қӯтоҳ. 2. сухане, ки маънои он ба шарҳу эзоҳ Ҷӯтиёҷ дорад; сухани хулосашуда. 3. ба таври иҷмол, иҷмолан, муҳтасаран, мӯқоб. **муғассалан.**

МУЧМАЛ II *a.* مجلمل *гуфт.* номағҳум, номуайян, носаҳех, бесару нӯг; **ҷавоби мӯчмал**

чавоби носаҳех; гапро мұчмал кардан гапро номафхум кардан.

МУЧМАЛӢ مجملی гуфт. номафхумӣ, бесарунӯгӣ, носаҳеҳӣ.

МУЧОБ a. مجاب kит. он ки ба ӯ посух додаанд, чавобшунида.

МУЧОВИР a. مجاور 1. ҳамсоя, ҳамчавор, наздик, қариб. 2. д. муқим ва бошандай назди ибодатгоҳ ва дигар ҷойҳои муқаддас.

МУЧОДИЛ a. مجادل kит. баҳсу ҷидолкунанда; ситеzаву қашмакаш-кунанда.

МУЧОДИЛА a. مجادله 1. баҳс ва ҷидол бо касе; мубоҳиса дар масъалае ба тавре ки ҳар кас меҳоҳад фикри худро гузаронад. 2. kит. низоъ, қашмакаш, ҷанг.

МУЧОЗИБА a. مجاذبه kит. ҷазба доштан бо якдигар; қашмакаш, низоъ.

МУЧОЗОТ a. مجازات 1. kит. ҷазодихӣ; сазои амали бад; подоши некӣ ё бадӣ. 2. c. ҷораву тадбирхое, ки нисбат ба мамлакати мӯоҳидаи байналхалқиро вайрон карда чун ҷазо амали карда мешавад.

МУЧОМИАТ a. مجامعت kит. 1. дар як ҷо ҷамъ омадан, фароҳамоии ду ҷиз бо ҳам. 2. ҳамбистарии зану мард.

МУЧОҲИД a. مجاهد 1. ҷидду ҷаҳдкунанда, кӯшанда; ҷанғанда, мубориз. 2. д. ҷиҳодкунанда (*дар роҳи Ҳудо*).

МУЧОҲИДА a. مجاهده 1. kит. ҷидду ҷаҳд, кӯшиш, саъӣ. 2. ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.

МУЧРИМ a. مجرم ғунаҳкор.

МУЧРӢ a. مجری kит. иҷроқунанда, анҷомдиханда; ба марҳилаи иҷро дароварда.

МУЧРО a. مجرا kит. ҷоришуда; иҷрошуда, амалишуда.

МУЧТАБО a. مجتبی kит. баргузida, интиҳобшуда.

МУЧТАМАӢ مجتمع 1. kит. ҷамъшуда, фароҳамомада. 2. nав. муассиса ё иттиҳодияе, ки якчанд қисмҳоро дар ҳуд муттаҳид кардааст ё якбора якчанд вазифаро иҷро мекунад.

МУЧТАС a. مجتث 1. kит. аз бех барканда, аз бех қатъшуда. 2. adsh. яке аз баҳрои фаръии

вазни арӯз.

МУЧТАҲИД a. مجتهد kит. 1. кӯшанда, ҷидду ҷаҳдкунанда. 2. д. рӯҳонии баландмартаба – фақеҳи шииён; олим, ки дар илмҳои динӣ ба дараҷаи иҷтиҳод расидааст.

МУШ موش зоол. ҷонвари хурдчуссаи ширхӯр аз қатори ҳояндаҳо; ҷевор муш дорад муш гӯш (зарб.); ♀ мушки мурда одами бадкирдори дар зоҳир худро орому бечора нишондиханда; соли муш соли якум аз силсилаи дувоздаҳонаи солшумории мучал.

МУШАББАК a. مشک 1. шабакадор (монанди тиреза), панҷарашакл. 2. сӯроҳ-сӯроҳ (mas., tūr, галбер).

МУШАББАҲ a. مشبه kит. ташбех шуда, монанд карда; монандшуда, моно.

МУШАББАҖ a. مشیع 1. kит. пуршуда; пурра, комил. 2. муфассал.

МУШАВВАШ a. مشوش ба ташвиш афтода; пурташвиш, ошуфта, парешон; хотири мушавваш хотири парешон; мушавваш шудан (гардидан) парешон гаштан; мушавваш кардан ба ташвиш андохтан; ошуфтаву парешон кардан.

МУШАВВАШӢ مشوش پурташвишӣ, ошуфтагӣ, парешонӣ.

МУШАВВАШОНА مشوشانه музтарибона, ошуфта, парешонхотирона.

МУШАВВАШХАЁЛ مشوشخیال nig. мушавваш хотир.

МУШАВВАШХОТИР مشوشخاطر парешонхотир, ошуфта хотир; бо хотири парешон.

МУШАВВАШХОТИРИЙ مشوشخاطرӣ парешон хотирӣ, мушаввашӣ.

МУШАДДАД a. مشدد 1. kит. шадидшуда, шиддатёfta. 2. ғрам. ҳарфи ташдиддор (mas., appa).

МУШАК I موشк *тасгири муш*; мушки хурд, мушча; мушаки кӯр nig. кӯрмуш.

МУШАК II موشк 1. як ҷизи дарунаш аз борут ё ҷизҳои тарканда пуркардашуда, ки бо оташ додан шӯлаҳои гуногунранг бароварда ба ҳаво мепарад, тарф: **мушак парондан**. 2. тири аз борут пуркардашуда, ки барои равшан

кардани самти муайян ё барои ба масофаи дур расондани хабаре паронда мешавад, ракета. 3. *х.* тири реактивии тӯпи чангӣ. 4. *кайҳ.* дастгоҳи парвозкунандаи кайҳонӣ (*бо муҳаррики реактивӣ*): **мушаки кайҳонӣ**. 5. *итт.* қисми насбшаванди компьютер, ки дар монитор ишоратгарро ифода мекунад.

МУШАК III موشک *анат.* гӯшти пайдори бе-устухон, ки дар дасту по ва дигар аъзои бадани одамӣ ва ҳайвонот ҳаст ва қобилияти сусту кашидашавӣ дорад: **мушаки рах-раҳ**, **мушаки суфта**.

МУШАКАНДОЗ موشک‌انداز олати туфанг-монанд, ки мушак бо он паронда мешавад.

МУШАКБЕЗӢ موشک‌بزی мушакафшонӣ, муаттар, хушбӯй.

МУШАКБОЗ موشک‌баз он ки мушак (II. 1) месозад ва мепаронад.

МУШАКБОЗӢ موشک‌باز 1. мушакпаронӣ, тарфбозӣ, оташбозӣ (*дар ҷаинҳо*). 2. қасб ва кори мушакбоз.

МУШАКБОРОН موشک‌باران ҳамла бо мушак, ҳучуме, ки бо андохтани мушакҳои зиёд амалӣ мешавад.

МУШАКПАРОНӢ موشک‌پранӣ *исми амал* *аз мушак парондан;* мушакбозӣ, оташбозӣ, тарфбозӣ.

МУШАНГ مشنگ *nig.* мушунг.

МУШАРРАФ *a.* مشرف ба шарафи чизе расида, сарафрозшуда, ноилгашта; **мушарраф** шудан сазовор гаштан.

МУШАХТА مشخته як навъ халвои варақин.

МУШАХХАС *a.* مشخص 1. ташхис шуда, муайяншуда, муайян; ба таври мушаххас ба таври муайян ва аниқ. 2. фарқкарда; **мушаххас кардан** дакиқан муайян кардан; як-як нишон додан.

МУШАХХАСОТ *a.* مشخصات 1. *ҷ.* **мушаххас.** 2. ҷиҳатҳои фарқкунандаи чизе; чигунагӣ ва кайфияти чизе.

МУШАЧЧАР *a.* مشجر *kit.* 1. он ки ба шакли шаҷар (дараҳт) аст. 2. дараҳтдор, дараҳтшинонда: **ҳиёбони мушаҷҷар.** 3. навъе аз матои абрешимӣ, ки нақшҳояш шакли баргу

шоҳаҳои дараҳтро дорад.

МУШАҲБИД *a.* مشعبد *kit.* 1. шӯъбадабоз, найрангбоз. 2. ҳилагар, хукқабоз.

МУШАҲБИДӢ *a.* مشعبدی шӯъбадабозӣ кардан; найрангбозӣ; корнамоӣ дар найрангбозӣ.

МУШАҲША *a.* مشعشع *kit.* шаъшаанок, шуоъафкананда; тобон, дураҳшон: **ҷеҳраи мушаҳшаш**.

МУШБУРУТ موشبروت дорои мӯйлаби тунуки сих-сих: **марди мушбурут**.

МУШГИР موشگیر *kit.* зағани сахроӣ, ғалевоҷ (*парондаи зогчамонанд*).

МУШГИРАК موشگирӣ дом барои дошта гирифтани муш, мушқапак.

МУШДАНДОН موشدنдан он ки дандонҳояш шабехи дандонҳои муш аст, дандонҳои хурду реза, резадандон.

МУШЗАДА موشزدهه он чи муш онро хоида сӯроҳ кардааст.

МУШИР *a.* مشیر *kit.* 1. ишоракунанда, нишондиҳанда. 2. машваратдиҳанда, мушовир, маслиҳатдиҳанда.

МУШЛАК//МУШКЛАК مشلک//مشکلک *kit.* навъе аз гиёҳи дарозу навдағавсе, ки дар лаби об ва ҷойҳои ботлоқӣ мерӯяд ва дорои бӯи хосе мебошад.

МУШК مشک 1. моддаи сиёҳранги бисёр хушбӯй, ки аз ҳайвон ва растани ҳосил мешавад ва дар атрсозӣ ва тиб истифода мебаранд; **бӯи мушк** пинҳон намемонад. (мақол.); **мушки ноб** мушки холис ва соғ; **мушки суда** а) мушки кӯфта; б) **мач.** зулфи сиёҳи парешони маҳбуба; ♦ **қимати мушк** шикастан ниҳоят муаттар будан.

МУШКАК مشکк бот. гиёҳест дорои соқаи зеризамиини хушбӯй, мушки заминӣ.

МУШКАФШОНӢ مشکافشانӣ афшондан ва паҳн кардани мушк, рад кардани ҳавои муаттари хушбӯй.

МУШКБЕД مشکبید бот. навъе аз бед, ки гули хушбӯй дорад.

МУШКБЕЗ مشکبیز атрфишон, хушбӯй.

МУШКБЕЗӢ مشکбیزӣ мушкафшонӣ, муаттар,

хушбӯй.

МУШКБОР مشکبار мушкрез, хушбӯибахш, атрафишон; **насими мушкбор** боди форами муаттар.

МУШКБӮ(Й) مشکبو//مشکبوی бӯи мушк дошта, хушбӯй, муаттар.

МУШКДОНА مشکدانه мус. яке аз оҳангҳои сегонаи Борбад, ки мутриби машхури дарбори Хусрави Парвиз буд.

МУШКДУМ مشکدم кит., зоол. номи як навъ парандаи сиёҳдуми хушваз; дорои думи сиёҳранг (асп).

МУШКИЛ a. مشکل 1. душвор, вазнин, саҳт: **мушкил будан**, **мушкил шудан (гардидан)**. 2. душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ; кори саҳт ва душвор; масъалаи душвори ҳалнашуда.

МУШКИЛБАЁН مشکل‌بیان он ки тарзи баёнаш печ дар печ ва душворфаҳм аст: **нависандай мушкилбаён**.

МУШКИЛБАЁНӢ مشکل‌بیانӣ мушкилбаён будан; тарзи баёни душворфаҳм доштан: **мушкилбаёни Бедил**.

МУШКИЛГУЗАР مشکل‌گذر гузаштанаш душвор, душворгузар: **пайраҳа (роҳ)-и мушкилгузар**.

МУШКИЛИФШО مشکل‌افشا мушкилкушо, ҳалқунандай корҳои душвор, кӯшояндаи масъалаҳои мураккаб.

МУШКИЛӢ مشکلӣ душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ.

МУШКИЛКУШО 1. осонкунандаи корҳои душвор; мусоидаткунанда дар ҳалли масъалаҳо. 2. д. ҳур. маросими хурди занон, ки дар он барои рафъи мушкилиҳо дар сари дастархон шамъ даргиронда, дуо хонда мешавад.

МУШКИЛОТ 1. ҷ. **мушкил** 2. мус. номи шӯъбаҳои созии мақомҳои таркибии «Шашмақом».

МУШКИЛПИСАНД он ки ҳар чиз ба вай маъқул шудан намегирад; серталаб, нозуктабъ, инчиқ.

МУШКИЛПИСАНДӢ مشکل‌پسندӣ мушкилписанд будан; серталабӣ, нозуктабъӣ.

МУШКИЛТАРБИЯ مشکل‌تربيه он ки ба осонӣ тарбия намешавад; душвортарбия: **бачаҳои мушкилтарбия**.

МУШКИЛТАРОШӢ مشکل‌تراши эҷод кардани монеаву мушкилӣ барои касе, чизе ё коре.

МУШКИЛФАҲМ مشکل‌فهم он чи фахмидани маънояш душвор аст, душворфаҳм.

МУШКИН مشکین 1. он чи бӯи мушк медиҳад; хушбӯй: **собуни мушкин**. 2. сиёҳ; сиёҳи хушбӯй: **зулфи мушкин**.

МУШКИНБӮЙ مشکین‌бои бӯи мушк дошта; хушбӯй, хушнакҳат.

МУШКИНКАМАНД مشکین‌команд кит. дорои мӯи сиёҳи хушбӯй (*сифати маъшуқа*).

МУШКИНКУЛОЛА مشکین‌کӯлаҳ кит. дорои кулолаи (кокули) сиёҳи хушбӯй пецида (*сифати маъшуқа*).

МУШКИНМӮЙ مشکین‌мои сиёҳмӯй, дорои мӯи сиёҳи хушбӯй.

МУШКИНРАҚАМ مشکین‌رقم кит. хушнавис (*сифати қалам*).

МУШКИНХОЛ مشکین‌хал кит. холи сиёҳ (*сифати маъшуқа*.)

МУШКИНШАМОИЛ مشکین‌шамайл кит. мушкисифат, хушбӯибахш.

МУШКИСТОН مشکистон кит. киноя аз торикий ва сиёҳӣ.

МУШКӢ مشکи ниг. **мушкин**.

МУШКЛАК مشکлак ниг. **мушлак**.

МУШКМОЛӢ مشک‌мали кит. мус. оҳангӣ бисту чорум аз оҳангҳои сигонаи Борбад.

МУШКМОНАНД مشک‌мананд 1. монанд ба мушк. 2. сиёҳи хушбӯй.

МУШКМӮЙ дорои мӯи сиёҳи хушбӯй; сиёҳмӯй.

МУШКНАҚҲАТ مشک‌نkehت кит., ниг. **мушкбӯй**.

МУШКРАНГ مشک‌رنگ сиёҳранг, сиёҳ.

МУШКРЕЗ مشک‌риз ниг. **мушкбор**.

МУШКСО(Ӣ) مشکسا(ӣ) мушкмолида, мушкпошида; бӯи мушкдиҳанда, хушбӯй.

МУШКУШАК موش‌کش: доруи мушкушак; ниг.

маргимуш.

МУШКӮ(Й) *مشکو(ی) кит.* 1. бутхона; 2. харамсаро; кӯшк, қаср.

МУШКФИШОН *مشکفشن ниг.* мушкбор.

МУШКФУРӮШ *مشکفروش кит.* фурӯшандай мушк, маҷозан паҳнкунандаи мушку бӯи хуш.

МУШКХЕЗ *مشکخیز* дорои мушк, анбарафшон.

МУШКШИКАН *مشکشکن کит.* дорои мӯйҳои марғуладори мушкин (*сифати маъшуқа*).

МУШҚАПАК *موشقپک* *nig.* мушгирак.

МУШМУЛА *مشمله бот.* як навъ бутта аз оилаи настараниҳо ва меваи он.

МУШОБЕХ *a.* *مشابه* шабоҳатдошта; монанд, шабех.

МУШОБЕҲАТ *a.* *مشابهت* ба ҳам монанд, шабоҳат бо ҳамдигар; **мушобеҳат доштан** монанд будан.

МУШОВАРА *a.* *مشاوره* бо ҳам гуфтугузор ва машварат кардан; **ҳайати мушовара** гурӯхи таъиншуда ё интихобие, ки ягон мақоми роҳбарикунанда ё амрдиҳанда ё машваратиро ташкил медиҳад; **ҳайати мушовараи вазорат**.

МУШОВИР *a.* *مشاور* машваратдиҳанда, маслиҳатдиҳанда, машваратчӣ.

МУШОВИРА *a.* *مشاوره* *nig.* мушовара.

МУШОИАТ *a.* *مشايعت* *nig.* мушоят.

МУШОИРА *a.* *مشاعره* шеъргӯй ва шеърхонии тарафайн; мусобиқаи шоирон дар шеърдонӣ ва шеърхонӣ.

МУШОКИЛ *a.* *مشاكل* 1. *кит.* ҳамшакл, мушобех, монанд. 2. *ади.* яке аз баҳроҳи фаръии баҳри арӯз.

МУШОЛ *مشال* *бот.* як ҷинси буттаҳои ғучуммева, бушол.

МУШОНА *مشانه* мансуб ба муш; **чашмони мушона.**

МУШОКИРАТ *a.* *مشاکرت* бо ҳам шарик будан, бо ҳам дар коре ширкат доштан (ҳамроҳ будан); шарикӣ.

МУШОХИД *a.* *مشاهد* *кит.* мушоҳидакунанда,

бинанда.

МУШОҲИДА *a.* *مشاهده* бо ҷашми худ дидан, нигаристан; **мушоҳида кардан** (*намудан*) бо ҷашми худ дидан; диди муайян кардан, муоина кардан; **мушоҳида шудан** диди шудан, ба назар расидан.

МУШОҲИДАКОР *مشاهده‌کار* муюннакор, бо диққат аз назар гузаронанда.

МУШОҲИДАКОРИ *مشاهده‌کاری* мушоҳидакор будан; тезбинӣ.

МУШОҲИДАКУНАНДА *مشاهده‌کننده* 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **мушоҳида кардан**. 2. бинанда, муюннакунанда, аз назар гузаронанда, шоҳид.

МУШОЯАТ *a.* *مشايعت* 1. ҳамроҳӣ кардан касеро дар сафар, бадрақа. 2. гусел (*меҳмонро ё равандаро ба ҷое*): **мушояат кардан**.

МУШРИК *a.* *مشرک* *فالس.* он ки ба шарик доштани Худо (бисёрхудой) эътиқод дорад, пайрави мушрикон.

МУШРИКӢ *مشرکی* *فالس.* дину мазҳабе, ки ба ақидаи бисёрхудой асос ёфтааст, политеизм.

МУШРИФ *a.* *مشرف* *кит.* 1. дар баландӣ воқеъшуда: баланд. 2. аз ҷои баланд дидбонкунанда. 3. ҳисобдор; нозири ҳарҷ. 4. сардори девон (*дар аҳди салҷуқиён*); **мушриф ба марғ** ба мурдан наздик.

МУШТ I *مشت* 1. панҷаи даст дар ҳолати ғуншуда, кулӯла гаштани ангуштон: **муште, ки пас аз ҷанг ба ёд ояд, бояд ба сари худ зад** (*зарб.*); **муште** андаке, каме, як миқдор; як қабза; **мушт бардоштан** ба задан бо мушт омода шудан; задан; **мушт задан** бо мушт кӯфтан; **мушт фуровардан** бо мушт задан; **мушт ҳӯрдан** шаллоқ ҳӯрдан; **ба зери мушту лагад гирифтан** бисёр задан, кӯфтан; **муштро ба як ҷо задан** иттиҳод шуда кор кардан; **мушт – намунаи хирвор** (*мақ.*) намунаи аз ҷизи бисёр. 2. миқдори ҷизе, ки дар ҳолати қӯшода шудани ангуштон ба кафи даст меғунҷад.

МУШТ II *a.* *مشط* *ҳ.* *кит.* 1. кошона. 2. устуҳонҳои пушти кафи даст ва рӯи пой.

МУШТА *مشاهته* 1. он чи дар мушт ҷой гирад; якмушта. 2. абзори филизие, ки санноҷон ва

мӯзадӯзон дар мушт мегиранд ва барои кӯбидани меҳ ва мустаҳкам кардани он истифода мебаранд.

МУШТАБАҲ *a.* مشتبه *кит.* шубҳанок, мубҳам.

МУШТАБЕҲ *a.* مشتبه *кит.* шабоҳатдор, шабех, монанд.

МУШТАФИЛ *a.* مشتغل *кит.* машгулшаванда (*бо коре*), машгул, андармон (*бо коре*).

МУШТАК مشتك *кӯн.* ҳаққи тарозубон, ки аз чизи баркашидааш (*мас.*, *аз маҳсулоти дехқонӣ*) ҳавуҷ карда мегирифт: **муштак гирифтан**.

МУШТАКГИРӢ مشتك گيري *исми амал аз муштак гирифтан*.

МУШТАКӢ *кит.* шикояткунанда, шокӣ.

МУШТАКНАВАРД مشتك‌نورد *тех.* наварди тақсимот (муштақдор)-и мошин, ки ин ё он қисматҳои онро ба ҳаракат медарорад.

МУШТАҚ *a.* مشتق 1. *кит.* чизи аз як чизи дигар гирифташуда, аз чизе чудо ё ҳосилшуда. 2. *зби.* қалимае, ки аз қалимаи дигар соҳта шудааст; қалимае, ки аз як решай масдари арабӣ гирифта шудааст (*мас.*, олим, таълим, маълум... аз масдари илм ва ё доно, нодон, дониш, донанда аз «донистан» муштақанд).

МУШТАҚОТ *ч.* муштак 2.

МУШТАМИЛ مشتمل *кит.* фарогиранда, дар-баргиранда, ховӣ: **муштамил бар...**

МУШТАРАК *a.* مشترک 1. он чи аз они ҷанд қас аст, умумӣ, шарикӣ; **муштарақ будан** шарикӣ будан; **муштарақ кардан** якҷоя кардан. 2. якҷоя, муттаҳид; омехта, маҳлут: **комиссияи муштарақ**.

МУШТАРАКОНА مشتر کانه ба таври муштарақ; амалиёти муштарақона.

МУШТАРАКУЛМАНОФЕҶ *a.* مشترک المنافع *nav.* нағъи муштарақдошта; **Иттиҳоди Давлатҳои Муштарақулманофеҷ** с. иттиҳоди сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо-ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ.

МУШТАРИАХЛОҚ مشتری‌اخلاق *кит.* оликирдор, дорои ахлоқу атвори писандида, хушхулқ.

МУШТАРИБАХТ مشتری‌بخت *кит.* хушбаҳт, саодатманд.

МУШТАРИДОР مشتری‌دار 1. моле, ки харидорони зиёде дорад, моли хушхарид. 2. *маҷ.* он ки хостгорони зиёде дорад, серҳаридор.

МУШТАРИК *a.* مشترک *кит.* он ки дар чизе шарик аст, шарик.

МУШТАРИОРАЗ مشتری‌عارض *кит., ниг.* муштарируй.

МУШТАРИРӮЙ مشتری‌روй *хушрӯ,* муборак-чехра.

МУШТАРИЙ I *a.* مشتری 1. *нуч.* номи бузургтарин сайёраи манзуими Офтоб, ки мунаҷҷимони қадим онро муборак мешуморанд, Бирҷис, Хурмуз, Саъди Ақбар, Қозии фалак [Юпитер].

МУШТАРИЙ II *a.* харидор. 2. талабгор, толиб.

МУШТАФШОР مشتافشар *кит.* зари муштрафшор аз рӯи ривоят зари ба мушт нармшаванда, ки дар ҳазинаи Хисрави Парвиз будааст ва онро ба ҳар шакл, ки меҳостанд, медарварданд

МУШТАҲАР *a.* مشتهر *кит.* шӯҳратёфта; машхур, маъруф.

МУШТАҲО *a.* مشتهه//مشتهه *кит.* орзу ва хоҳишкарда; он чи мавриди орзу ва иштиҳо аст.

МУШТБАРДОРӢ مشتبردارи муштзанӣ.

МУШТБОРОН مشتبаран: муштборон кардан дар зери борони мушт гирифтан, зиёд бо мушт задан.

МУШТЗАН 1. бо мушт зананда. 2. *кӯн.* гӯштингир. 3. *кит.* қавӣ, пурзӯр. 4. варзишгари бозиҳои муштзанӣ (бокс).

МУШТЗАӢ 1. ҷангӣ бо мушт; машғулияти муштзан. 2. навъи бозӣ, ки дар он бо муштҳои дастпӯшакдор то ғалаба кардан мезананд, бокс.

МУШТЗӮР 1. зӯровар, зӯрикунанда. 2. золим, истисморкунанда.

МУШТЗӮРИ 1. зӯроварӣ, зӯрӣ. 2. золимӣ, истисмор.

МУШТИПАР مشتپر *mač.* заиф, бечора, нотавон, очиз.

МУШТКОРӢ مشتکاری *муштзанӣ*, мушткӯбӣ; **мушткорӣ кардан** мушткӯбӣ кардан, бо мушт задан.

МУШТКӮБӢ مشتكوبӣ *бо мушт кӯфтан*, мушткорӣ, муштзани: **мушткӯбӢ кардан** ҳамдигарро бо мушт задан; занозани кардан.

МУШТМОЛ مشتمال 1. бо мушт моланда. 2. молишгар (*дар ҳаммом ва дар варзиши*).

МУШТМОЛӢ مشتمالي *кору амали муштмол*; **муштмолӣ кардан** бо мушт молидан, бо мушт зер кардан (*хамирро барои тайёр шудан*).

МУШТОҚ *a.* مشتاق 1. иштиёқманд, шавқманд, орзуманд, роғиб. 2. *маč.* ошиқ.

МУШТОҚӢ مشتاقӣ иштиёқмандӣ, орзумандӣ.

МУШТОҚОНА مشتاقانه 1. бо рағбат, бо майли зиёд. 2. иштиёқмандона, дуои муштоқона, пайми муштоқона.

МУШТРАНДА مشترنده *рандаи хурди дурдгарон, дастранда.*

МУШТЧАНГ مشتجنگ *чанг бо мушт, занозаний бо мушт.*

МУШЦУНГ مشنگ *бот.* як навъ растаний аз оилаи лӯбиёихо, ки аз дону орди он таом мепазанд.

МУШФИҚ *a.* مشفق *бошафқат, шафиқ, меҳрубон; дилсӯз, ғамхор: модари мушфиқ.*

МУШФИҚӢ *a.* مشفقӣ 1. дилсӯзӣ, меҳрубонӣ, шафиқӣ. 2. таҳаллуси шоири машхури тоҷик Абдураҳмон Мушфиқӣ (1538-1588).

МУШФИҚОНА مشفқане *меҳрубонона, дилсӯзона: нигоҳи мушфиқона.*

МУШХОНА موشخانه 1. сӯроҳи дар зери девору замин шикофта барои худ хона сохтаи мушон. 2. *маč.* чои маҳфӣ ва ноаён: **ба қадом мушхонае гайб задаст, дар мушхонае чой гирифтааст.**

МУШХОР موشخار 1. хӯрандаи муш, заған; 2. *бот.* растании паҳнбарги хордори часпанда, эзорчаспак.

МУШХӮРДА موشхорде *nig.* мушзада.

МУШҲАЛАҚ موشҳелк *nig.* мушгирак.

МУЯССАР *a.* میسر ба осонӣ ба даст дароварда, осон фароҳамомада; дастрасшуда; осон; **муяссар будан** фароҳам будан; **муяссар гардидан (шудан)** ба даст даромадан; имконпазир шудан; ба осонӣ фароҳам омадан (*оид ба коре*).

МҰЙ مو *nig.* мұй; ♀ **яқ сари мұ** ниҳоят кам, заррае; қаріб ҳеч; мұ ба мұ яқ ба яқ, айнаң, нүкта ба нүкта; муфассалан.

МҰБАД//МУБАД موبد рұхонии зардуштиён; олим ва донишманди оини зардуштій; **мұбади мұбадон** саррұхонии зардуштиён.

МҰД گұфт. 1. расм ва олатҳои дар замони муайян писанди умум гардида (*дар либоспүйіл, орооши мұйсар ва г.*), мода: **мұд шудан, аз мұд баромадан.** 2. сару либос, асбобу анҷоми майшат *ва г.*, ки дар замони муайян байни мардум расм шудааст.

МҰДШУДА موڈشہد ба мұд даромада, ба мұд мувофиқшуда, расмшуда.

МҰЁН مویان *kит.* гирён, мұяқунон, навҳакунон; нолон.

МҰЖ موژ *кит.* обгир.

МҰЗА موژه *як навъ пойафзори соқдароз; обродида мұза қаш, ҳаворо дида ғұза қаш.* (*мақ.*); **мұзаи америкой** (*дар гүфтегү американой*) мұзаи қармаш локдор; **мұзаи намадӣ** мұзаи аз намад сохтаи зимистонӣ; **мұзаи пошнабаланд** мұзаи пошнаҳояш баландтар аз маъмулӣ; **мұзаи таглама** мұзае, ки ба соқи күхна таг ва рӯи нав бастаанд; ♀ **ду пойро дар яқ мұза чой кардан (тиққондан)** чизеро бо исрор талаб кардан, ба гуфтаи худ саҳт истодан, яқравии бечо кардан.

МҰЗАДОР موزهدار *дар поїй*, мұзапұшида, мұзапұш.

МҰЗАДҰЗ موزهدوز *устои дўзандай мұза;* пойафзордұз.

МҰЗАДҰЗӢ موزهدوزی *касбу кори мұзадұз:* хунари мұзадұзӣ.

МҰЗАПҰШ موزهپوش *он ки мұза пұшидааст;* он ки мұза пұшида мегардад.

МҰЗАРД موزرد *nig.* мұйзард.

МҰЗАЧАЛЛОБ موزهجلاب *он ки мұзаро аз дўзандагон харида мефурӯшад, вофурӯш.*

МӮИН موئین 1. мансуб ба мӯй; аз мӯй сохташуда; **калами мӯин** мӯқалам. 2. аз мӯй бофташуда, мӯина, пашмина.

МӮИНА موئینه 1. мансуб ба мӯй. 2. пӯсти ҳайвонот, ки аз вай пӯшок дӯхта мешавад. 3. чизи аз мӯй бофташуда, пашмина: **матои мӯина, рӯймоли мӯина**.

МӮИНАВОР موئینه‌وار маҳсулоти мӯин, пӯсти сайдҳо; **молҳои мӯинавор**.

МӮИНАФУРӯШ موئینه‌فروش фурӯшандай пӯшоки аз пӯсти ҳайвонот дӯхташуда.

МӮИНАФУРӯШӢ موئینه‌فروشی чои фурӯши мӯинаворӣ.

МӮ(Ӣ) I مو(Ӣ) 1. пашми тор-тори маҳин, ки дар сар, рӯй ва бадан мебарояд: **мӯи мушкин, мӯи сиёҳ; мӯи гулӣ** мӯи ғафс; **мӯи мошу биринҷ** мӯи сиёҳу сафед омехта; **мӯи ҷингила** мӯи маргула; мӯи печу тобхӯрда; **мӯ(Ӣ) бофтан** торҳои мӯйро ба ҳам пайваста кокулу гесӯ сохтани занону дұхтарон; **мӯй қандан** а) аз бех қанда партофтани мӯ; б) *nig.* **мӯйканий**. 2. торҳои дум ва ёли асп, ҳар *ва г.*; қил, ки барои сохтани мӯқалам ва барои баъзе созҳои мусиқӣ ҳамчун тор хизмат мекунад; ♦ **мӯе (аз...)** миқдори хеле каме (аз чизе), андаке (аз), заррае (аз); **сари мӯе nig. мӯ (як сари мӯ); аз ҳирс мӯе** аз одами хасис андак чизе ҳам ба даст ояд, ғанимат аст; **ба хотири мӯи сафеди касе** барои эҳтироми синну соли касе; **мӯе аз бадани касе кам накардан** ба касе андаке ҳам бошад, озор ва осеб нарасондан; **мӯйро аз ҳамир ҷудо кардан** масъаларо дақиқ тафтиш кардан; ҳақиқати маъсалаеро ошкор кардан; **мӯи сар рост ҳестан** а) саҳт ҳашмгин ва ғазабнок шудан; б) саҳт тарсидан; **мӯи сар сафед шудан** дар коре бо коре муддати хеле зиёд машғул шудан; батачрибаву моҳир шудан дар коре (аз солҳои зиёд анҷом додани он); **аз мӯи сар ҳам зиёд будан(-и коре)** аз ҳад зиёд будани коре; **мӯи сари касеро ҳушк тарошидан** касеро саҳт азоб додан; дар ҳаққи касе ягон бадӣ кардан; **даҳони касе мӯй баровардан** дар мавриде, ки ба касе бисёр мегӯянд ва ё зиёд насиҳат мекунанду бенатиҷа мемонад, гуфта мешавад.

МӮЙ//МӮ II موی//موی *кит.* кафидагии нозуке, ки дар зарфҳои чинӣ пайдо мешавад: **мӯи (ко-**

саи) чинӣ.

МӮЙБАНД موی‌بند банд ва дигар воситаи ба тартиб даровардани мӯи сари занону дұхтарон.

МӮЙБОФӢ موی‌بافи исми амал аз мӯй бофтан.

МӮЙГИРИӢ موی‌گбрӣ исми амал аз мӯй гирифтан. 1. гирифтани мӯи сар. 2. бемӯ кардани сару бадан (*одатан ҳангоми табобат*).

МӮЙДАРОЗ موی‌دراز 1. он ки мӯяш дароз аст, дарозмӯ. 2. *маҷ. таҳқ.* зан.

МӮЙДОР موی‌دار он ки (он чи), ки мӯй дорад, мӯдор.

МӮЙЗАРД موی‌زرد он ки мӯи сару рӯи ў зардранг аст; *муқ. малламӯй*.

МӮЙКАНӢ موی‌کنى исми амал аз мӯй қандан; аз зӯрии алам ва ғаму гусса бо фарёду фифон бо таҳди迪 қандан ба мӯи худ даст задани занон: **мӯйканий кардан**.

МӮЙКАНОН موی‌کنان исми амал аз мӯй қандан; аз шиддати ғаму андӯх мӯйҳоро қандану парешон кардан.

МӮЙКАШОН موی‌کашан феъли ҳол аз мӯй қашидан; дар ҳолати мӯи касеро бо даст қашида, зуран бурдан.

МӮЙҚАЛАМ موی‌قلم *nig. мӯқалам*.

МӮЙЛАБ موی‌لب мӯи расидаи лаби болоии мардон, бурут; **мӯйлаб гирифтан** а) тарошидан мӯйлаб; б) қайҷӣ зада ба тартиб даровардани мӯйлаби расида; **мӯйлаб сабз қардан** бурут баровардан; **мӯйлаб тоб додан** а) мӯйлабро тофта шоф кардан; б) *маҷ. қибуру ғурур зоҳир* кардан; ♦ **мӯйлаби касеро табар (ҳам) набуридан** а) бисёр магрур будан, нихоят қибуру ғурур доштан; б) ҳеч парво ё тарсе надоштан.

МӮЙЛАБГИРИӢ موی‌لب‌گیرӣ исми амал аз мӯйлаб гирифтан; қайҷии мӯйлабгирӣ қайҷӣ барои бурида ба тартиб даровардани мӯйлаб.

МӮЙЛАБДАРОЗ موی‌لب‌درаз марди дорои мӯйлаби дароз, дарозбурут.

МӮЙЛАБДОР موی‌لب‌دار шахси мӯйлабмонда, мӯйлабнок, бурутдор; **ришу мӯйлабдор шудан** а) соҳиби ришу мӯйлаб шудан; б) *маҷ. ба балоғат* расидан, мард шудан.

МӮЙЛАБӢ مویلېي мансуб ба мӮйлаб; ишораи мӮйлабӣ ишора бо чунбондани мӮйлаб.

МӮЙЛАБСАФЕД مویلېسفید марди дорои мӮйлаби сафед, сафедбурут.

МӮЙЛАБСИЁХ مویلېسیاه марди дорои мӮйлаби сиёҳ, сиёҳбурут.

МӮЙМИЁН مویمیان киноя az борикмиён, но зумкиён, мӯрчамиён (*сифати маҳбуба*).

МӮЙМОНДА مویماند мӮйсардор.

МӮЙПАРЕШОН مویپريشان он ки мӮй сари ў шонанакарда ва бетартиб аст, парешонмӯ, жӯлидамӯ.

МӮЙРАГ مویرگ биол. рагҳои бориктарини бадани инсон ва ҳайвон, ки хучайраҳоро бо хун таъмин мекунанд.

МӮЙРЕЗӢ مویريزى рехтани мӮй сар; мӮй рехта кам мӯ ё кал шудани сар.

МӮЙРЕХТА مویريخته 1. он ки мӮй сари ў рехтааст. 2. пашмрехта.

МӮЙСАР مویسر мӮй сари инсон: **мӮйсар гирифтан**, **мӮйсар тарошидан**.

МӮЙСАРГИР مویسرگир 1. устои сартарош. 2. он ки барои тарошидани мӮй сари худ ба сартарошона омадааст.

МӮЙСАРГИРИ مویسرگیر исми амал az **мӮйсар гирифтан**; **мӮйсартарошӣ**.

МӮЙСАРГИРОН مویسرگیران маросими халқии аввалин бор гирифтани мӮйсари писарбачагон.

МӮЙСАРТАРОШӢ مویسرтраши бо поку тарошида гирифтани мӮйсар; мӮйсаргири.

МӮЙСАФЕД مویسفید 1. он ки мӮй сару рӯяш сафед шудааст, сафедмӯ. 2. одами пир, кухансол; **пирӣ бадавлат** киноя az пири саодатманд.

МӮЙСАФЕДӢ مویسفیدӣ 1. сафед будани мӮй, сафедмӯ. 2. пирӣ, кухансолӣ.

МӮЙСИЁХ مویسیاه дорои мӮй сари сиёҳ, сиёҳмӯ.

МӮЙЧИНАК مویچинک олате, ки бо вай мӮйҳои зиёдатиро чида мепартоянд, абручинак, минқош, қошчинак.

МӮКАЛЛА موکله зоол. кирми рӯдаи одам.

МӮҚАЛАМ موقلم абзори дasti рангмолону рассомон барои ба рӯи зевар, кофаз va г. давондани ранг, ширеш..., мӯйқалам.

МӮЛ I مول گفت. бисёр, фаровон; барзиёд: **мӯл گап задан**, **мӯл кардани ҳосил**.

МӮЛ II مول کیم. даранг ва таъхир дар корҳо; **мӯл кардан** даранг кардан, таъхир кардан.

МӮЛА موله баландии лоини манорашакл, ки дар киштзорҳо барои рондани парандаҳо ва дар роҳҳои биёбонҳо барои назора кардани ояндаву равандагон месоҳтанд; **мӯла барин рост истодан** бекор рост истодан.

МӮЛИДАН مولیدن کیم. даранг ва таъхир кардан; бозистодан, сустӣ кардан дар ҳаракат.

МӮЛӢ مولی گuft. бисёрӣ; фаровонӣ.

МӮЛОМӮЛ مولامول کیم. таъхир az пайи таъхир.

МӮЛТОНӢ مولتانی ҳ. ҷӯғӣ, лӯлӣ.

МӮЛЧАР مولچار 1. вақти муайян: **мӯлчари хоб расидан**. 2. ҳар як az 12 соли силсилаи солшуморӣ ба ҳисоби мучал, ки синну соли одамро ба воситаи он муайян кардан мумкин аст; **мӯлчар кардан (намудан)** а) тахмин кардан; б) ба назар гирифтan.

МӮМИЁ a. مومنا nиг. **муимиё**.

МӮНИС مونس үнсигирифта; дӯст, ҳамдам, ҳамнафас; **мӯnis будан** ёри дӯсти хеле наздик будан.

МӮР مور nиг. **мӯрча**; ◇ **монанди мӯру ماлях//мӯру ماлях** барин чизи бисёр ва беҳисоб; az ҳад зиёд; az **мӯр камтар** хеле бекадр ва ноҷиз; **ба хонаи мӯр об сар додан** вайронкорӣ кардан, шӯру ғавғо бархезондан.

МӮРД مورد бот. як навъ дарахтест ҳамешасабз ва баргу гулҳои хушбӯ дорад ва дар дорусозӣ ба кор меравад, дарахти ос.

МӮРИЁНА موريانه کیم. зангоре, ки оҳану фӯлодро меҳӯрад, занги оҳан.

МӮРӢ موري 1. сӯроҳии маҳсуси дудкаши хона, дудкаш, дудбаро; **то оташ набошад az мӯрӣ** дуд намебарояд. (мақ.). 2. nиг. **обмӯрӣ**; **мӯрӣ az бօғ қалон** (аст) кин. ҳарчи чизе az арзишаш

зиёдтар аст.

МӮРМИЁН مورمیان *nig.* мӯрчамиён.

МӮРСОН مورسان монанди мӯр, шабехи мӯрча.

МӮРЧА [masgiri mӯr] навъе аз ҳашараи майда, ки иҷтимоъ шуда зиндагӣ мекунад ва навъҳои гуногун дорад; **мӯрчаи аспак** навъе аз мӯрча, ки қалону тезрав аст; **касоро мӯрча нағазидан** а) ҳоло ташвиши кору зиндагиро надидан; б) ҳоло саҳтии рӯзгорро аз сар нағузаронида; ♫ **мӯрча ҳам аз ўзор намеёбад** хеле раҳмдил ва беозор аст.

МӮРЧАГИР مورچه گیر зоол. ҳашаротест, ки дар рӯи замин қифмонанд чукурчае (*tosci lagzanda*) сохта, мӯрчаҳои ба ин дом афтодаро дошта меҳӯрад.

МӮРЧАЛ مورچل *nig.* мӯрчол.

МӮРЧАМИЁН مورچه میان борикмиён, химчамиён, камарборик.

МӮРЧАХОНА مورچه خانه хонаи мӯрчаҳо.

МӮРЧАХОР//МӮРЧАХӮР

مورچه خوار // مورچه خور зоол. ҳайвони бедандони ширхор, ки дорoi забони дароз буда, бо он мӯрчаҳоро аз хонаашон гирифта меҳӯрад.

МӮРЧОЛ//МӮРЧАЛ مورچال // مورچل *taъr.* нақбе, ки барои забт кардани қалъа ё аз он гурехтани дар қалъа будагон қанда мешуд.

МӮСАФЕД موسفید *nig.* мӯйсафед.

МӮСАФЕДӢ موسفیدي пири, пир будан, аз ғояти пири мӯи сафед доштан.

МӮСИЁХ موسياه *nig.* мӯйсиёҳ.

МӮХУШККУНАК موخشکنک асбоби баркӣ барои хушк кардани мӯи сар ба воситаи ҷараёни ҳавои гарм [фен].

МӮХӮРАК//МӮХОРАК موخورک // موخارک ғуфт. беморие, ки мӯйро мерезонад.

МӮХДАС *a.* محدث *kim.* тоза ҳодисшуда, нав пайдошуда, нав руҳдода; нав.

МӮХЛАТ *a.* مهلت 1. вақт, муддат. 2. вақти муайян, муддати муайянни иҷрои коре; фурсат; **пеш аз мӯхлат** барвақт; **мӯхлаташ расад** вақташ расад; **мӯхлат гирифтан**, барои иҷрои коре вақти муайян гирифтан; **мӯхлат додан ба чизе** вақт таъйин кардан *ба чизе*.

МӮХЛАТДОР مهلتدار дорoi мӯхлати муайян, вақти муайянни эътибордошта, вақти муайян амалкунанда, мӯқоб. **бемӯхлат**.

МӮХЛИК *a.* مهلك *kim.* ҳалоккунанда, ҳалокатовар, марговар; хатарнок.

МӮХМАЛ *a.* مهم 1. чизи беътибор, чизи беҳуда ва беаҳамият. 2. бемаънӣ, беҳуда: **гапҳои мӯхмал**; **мӯхмал ҷавоб додан**. 3. одами бекора.

МӮХМАЛА *a.* مهمه muanнаси мӯхмал; ҳарфи мӯхмала зби. ҳарфи бенуқтаи алифбои арабӣ, мӯқоб. **манқута: доли мӯхмала**.

МӮХМАЛОТ *a.* مهملات *kim.* суханҳои бемаънӣ ва беҳуда.

МӮХР مهر 1. олати филизӣ ё резинӣ, ки ба рӯяш номи шахс ё идора ва созмон қанда шудааст; **мӯхр задан** (кардан, гузоштан); **мӯхр пахш кардан**. 2. нақше, ки баъд аз ранг молида задани мӯхр бар рӯи қоғаз, мум *ва г.* мемонад; **мӯхри хомӯшӣ ба даҳон задан** хомӯш будан (шудан, кардан); **ҳату мӯхр карда додан** тасдиқ кардан ва иҷозат додан (*ба чизе*).

МӮХРА مهره 1. устухонҳои мусалсали миёни таҳтапушт ва гардан: **мӯхраи гардан**, **мӯхраи пушт**. 2. донаи марҷон, тасбех *ва г.* 3. донаи нард, шоҳмот *ва г.* 4. навъи садаф ё умуман сӯфтаву ҳамвор кардани қоғаз баъд аз оҳор додан ва ҷизҳои дигари пахӯн; **мӯхраи қаланд** пушти ҷои дастагузаронии қаланд, табар *ва монанди инҳо*.

МӮХРАБОЗ مهره باز 1. он ки бо мӯхраҳо қиморбозӣ мекунад. 2. *маҷ.* ҳуққабоз, найрангбоз; фиребгар.

МӮХРАБОЗӢ مهره بازی 1. қиморбозӣ бо мӯхраҳо. 2. *маҷ.* ҳуққабозӣ, найрангбозӣ; фиребгарӣ.

МӮХРАГАР مهره گر *кӯн., nig.* мӯхракаш; пардозгар; кудунгар.

МӮХРАДОР I مهره‌دار он ки дорoi мӯхра аст, мӯхрадошта; **мӯхрадорон** биол. яке аз гурӯҳои муташаккилтарини ҳайвонот, ки сутунмӯхра доранд, ҳайвоноти мӯхрадор.

МӮХРАДОР II مهره‌دار бо мӯхра (4) сайқал ва ҷило додашуда.

МӮХРАЗАН مهره‌زن он ки ба мӯхразанӣ машғул

аст, суфтакунанда.

МӮХРАЗАНӢ مهره‌زنی шуғли мӯхразан, мӯхра задан, суфта кардани чиз.

МӮХРАКАШ مهره‌کش *кӯн*. он ки рӯи когаз ва дигар чизҳо мӯхра кашидан сайқал ва чило медиҳад: **когази мӯхрадор**.

МӮХРАКАШӢ مهره‌کشی касб ва кори мӯхракаш.

МӮХРАҚ *a. محرق* *кит.* оташгирифта, харикгирифта; сӯзондашуда, сӯхта.

МӮХРАҚАЛАМ مهره‌قلم асбоби секирраи пӯлодӣ, ки дар канҷакории филизот (*хусусан мис, биринҷӣ, тило*) истифода мебаранд.

МӮХРБАНД مهربند устои мӯхрсоз, мӯхркан.

МӮХРДОН مهردان қуттӣ ё халтacha барои нигоҳдории мӯхр.

МӮХРДОРӢ مهدارӣ 1. дорои мӯхр будан, соҳиби мӯхр будан. 2. нигоҳдории мӯхр.

МӮХРЗАНӢ مهرزني исми амал аз мӯхр задан; мӯхр пахш кардан.

МӮХРИҚ *a. محرق* *кит.* сӯzonанда, сӯzon; таби **мӯхриқ** таби бисёр баланд.

МӮХРКАН مهرکن устое, ки дар рӯи филиз нақши мӯхрро меканад.

МӮХРКАНӢ مهرکنى касб ва кори устои мӯхркан.

МӮХРҚОЛАБ مهرقالب *боғ.* қолаби нақшдор, ки ба воситаи он ба матоъ гул мепартоянд.

МӮХРОНА مهرانه *таър.* пule, ки барои мӯхр пахш кардани хучҷат гирифта мешуд.

МӮҲСИН I *a. محسن* *кит.* эҳсонкунанда, соҳиби хайрот; некӯкор.

МӮҲСИН II *a. محسن* *кит.* порсо, парҳезгор.

МӮҲТАВИЁТ *a. محتويات* *ҷ.* **мӯхтавӣ:** чизҳои фарогирандаи чизе; мундарича.

МӮҲТАВӢ//МӮҲТАВО *a. محتوا* эҳтиёқуна, фарогиранда, дарбаргиранда; ҳовии..., дорои..., шомили...

МӮҲТАЗИР *a. محتضر* *кит.* ба ҷонканӣ афтода, дар ҳолати назъ.

МӮҲТАМАЛ *a. محتمل* *кит.* коре, ки рӯй дода-

наш аз эҳтимол дур нест, эҳтимолрафта, эҳтимолӣ.

МӮҲТАМИЛ *a. محتمل* *кит.* 1. бардорандай бор, ҳамлкунанда. 2. таҳаммулкунанда, тоқаткунанда, сабркунанда.

МӮҲТАРАМ *a. محترم* он ки ўро эҳтиром мекунанд, соҳиби эҳтиром, боэҳтиром; **мӯхтарам доштан** *касеро* эҳтироми касеро ба ҷо овардан; эҳтиром кардан.

МӮҲТАРАМАН *a. محترماً* *nig.* **мӯхтарамона.**

МӮҲТАРАМОНА *محترمانه* аз рӯи ҳурмат, бо эҳтиром, эҳтиромона.

МӮҲТАРИЗ *a. محترض* *кит.* эҳтиrozкунанда, парҳезкунанда; худдорикунанда.

МӮҲТАСИБ *a. محتسب* *таър.* назораткунандаи иҷрои қонуну қоидаҳои шариати ислом; назораткунандаи тартибу қоидаи бозор, дурустии сангъ тарозу, нархи наво *ва м. инҳо.*

МӮҲТАШАМ *a. محتشم* 1. соҳибҳашамат, боҳашамат, бошукӯҳ; **бинои мӯхташам, қасри мӯхташам.** 2. бузург, азим: **қӯҳи мӯхташам, қасри мӯхташам.**

МӮҲТАШАМӢ *محتشمی* мӯхташам будан; шукӯҳи ҳашамат; бузургӣ, азамат.

МӮҲТОЛ *a. محتال* *кит.* хилагар, маккор.

МӮҲТОЧ *a. محتاج* эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, ниёzmanд; **мӯҳтоҷ будан** эҳтиёҷ доштан, **мӯҳтоҷ мондан** эҳтиёҷманд гардидан; **мӯҳтоҷ шудан** эҳтиёҷ пайдо кардан; **мӯҳтоҷи дасти касе шудан** ба ҷиз ё ёрии касе эҳтиёҷ пайдо кардан.

МӮҲТОҶӢ *محتجی* эҳтиёҷмандӣ, ҳоҷатмандӣ, эҳтиёҷ; **мӯҳтоҷӣ қашидан** дар эҳтиёҷ шудан (будан).

МӮҲЧАБ *a. موجب* пӯшида, дар ҳичоб; пинҳон.

МӮҲЧАЗ *a. مهجز* *кит.* дар ҳичоб буда; пӯшида, пинҳон.

МӮҲЧИНАК موچینک *nig.* **мӯйчинак.**

МӮҲЧАЗ *a. موجز* кӯтоҳ карда, муҳтасар.

МӮҲЧАЗБАЁНӢ موچیبانی баёни кӯтоҳ ва муҳтасар дар гуфтор ва таълибот.

МӮҲЧИБ *a. موجب* сабаб, боис; **ба мӯчибе** бо сабабе; бо баҳонае; **ба мӯчиби...** ба асоси...;

мувофики...

МҰШИКОФ موشکاف нуктасанч, дақиқкори борикбин; он ки масъалаеро бо ҳамаи нозуихо ва ҷузъиёташ месанчад.

МҰШИКОФӢ موشکافӣ дақиқӣ ва нуктасанҷӣ дар корҳо, борикбинӣ.

МҰШИКОФОНА موشکافانه ба таври дақиқ ва борикбинона, нуктасанҷона.

МҰЪЗАМ a. معظیم kит. қисми бузург ва асосӣ, қисмати аъзами чизе, бештари чизе.

МҰЪЛАМ a. معلم 1. аламдор, нишондор, аломатдор. 2. мунаққаш, пурнақшу нигор.

МҰЪМИН a. مؤمن d. боимон, имондор, диндор; изои мұъмин ҳаром d. ранҷондани мусулмон чоиз нест.

МҰЪТАБАР a. معتبر 1. боэътибор, соҳиб-эътибор. 2. мұхтарам, иззатманд, бообрӯ: одами мұътабар ва машхур. 3. боэътимод, мұътамад, боваринок: манбаъҳои мұътабар; мұътабар будан эътибор доштан.

МҰЪТАБАРИ معتبری мұътабар будан; мұхтарамӣ, боэътиборӣ, иззатмандӣ.

МҰЪТАД(Д) a. معتقد kит. 1. ба ҳисоб гирифта, шумурдашуда. 2. тахминшуда, гумонкарда.

МҰЪТАДИЛ معتقدل 1. дар ҳадди эътидол, миёна: иқлими мұътадил. 2. мутаносиб, мувоғик. 3. мұътадилона; мувоғики меъёр, ба таври бояду шояд.

МҰЪТАДИЛӢ معتقدلى мұътадил будан, дар ҳолати эътидол.

МҰЪТАДИЛОНА معتقدلانه ба таври мұътадил, ба таври бояду шояд.

МҰЪТАЗИЛ a. معتزل kит. 1. канорагир, узлатгузин, гӯшанишин. 2. пайрави ҷараённи мұътазилия.

МҰЪТАЗИЛА a. معتزله nиг. мұътазилия.

МҰЪТАЗИЛИЯ a. معتزلیه φ., d. ҷараёнест дар ислом, ки пайравони он ба бâъзе аҳкоми дин бо далелҳои ақлӣ ва мантиқӣ муносибат карданро талқин менамуданд.

МҰЪТАКИФ a. معتقد کیف kит. 1. гӯшанишин. 2. d. он ки барои ибодат масҷид ё гӯшаеро ихтиёр кардааст.

МҰЎТАҚИД a. معتقد эътиқодманд, эътиқодкарда, боваркарда.

МҰЎТАҚИДАН a. معتقداً kит. az rӯи эътиқод; эътиқодона, бо боварии тамом.

МҰЎТАМАД a. معتمد эътимоднок, боэътимод, боварнок, дилпуршаванда: далелҳои мұътамад.

МҰЎТАРИЗ a. معرض kит. он ки ба сухан ё кори касе эрод мегирад; эътиrozкунанда, муқарриз; мунаққид.

МҰЎТАРИФ a. معرف kит. эътирофкунанда, иқроршаванда, базимагиранда (mas., ғуноҳи худро): мұътариф шудан.

МҰЎТОД a. معتاد 1. одаткарда. 2. расм, одат; мұътод шудан одат шудан.

МҰЎЧАМ a. معجم 1. kит. тартиби алифбои ҳарфҳои арабӣ, ки ихтирои аҳли аҷам аст. 2. збш. ҳарфҳои нуктадори алифбои арабӣ, хуруфи манқута.

МҰЎЧИЗ a. معجز kит. 1. очизкунанда. 2. кори ҳайратовар, ачибу гариф.

МҰЎЧИЗА a. معجزه 1. d. кори аз одат берун, ки эъчози пайғамбарон аст ва дигарон аз кардани он очизанд; мұъчиза шумурдан кори аз одат берун шумурдан, кори ғайриимкон ҳисоб кардан. 2. кори ҳайратовар, кори ачиб, кори шигифтовар; мұъчиза нишон додан кори ниҳоят ачибу шигифт зоҳир кардан.

МҰЎЧИЗАВӢ ماجزوي мансуб ба мұъчиза; ниҳоят ҳайратангез, фавқулода ачибу тааҷҷубовар.

МҰЎЧИЗАДОР معجزه دار nиг. мұъчи занок.

МҰЎЧИЗАКОР معجزه کار соҳибэъчоз; мұъчиза-офорин.

МҰЎЧИЗАКОРИ معجزه کاری мұъчи закор будан; мұъчиза нишон додан.

МҰЎЧИЗАКОРОНА معجزه کارانه ба таври ҳайратангез; мұъчиза осо.

МҰЎЧИЗАОВАР معجزه آور мұъчиза нишондиҳанда; ҳайратовар.

МҰЎЧИЗАОСО معجزه آسا мұъчи замонанд, шабеҳи мұъчиза; ҳайратовар: ба таври мұъчиза осо.

МҰЙЦИЗАОФАРИН معجزه آفرین он ки ё он чи корхой мұйцизай мекунад, кори хайратовар нишон медихад: **дастони мұйцизаофарин**.

МҰЙЦИЗАСОЗ معجزه ساز 1. *nig.* мұйцизаофарин.
2. сохир, чодугар.

МҰЯ I مویه қылтиқи хұшаи фалла, сұк.

МҰЯ II مویه *kut.* гиля, навха, нолай ҳазин; **мұя кардан** гиля кардан.

МҰЯГАР مویه گ қит. навхагар, овозандоз, занни навхагар (*dar rӯzi motam*).

МҰЯК مویک 1. кафидаги зарфҳои чинӣ ва сафол, ки ба мұй монанд шуда ба назар мерасад; **мұяқ рафтааст** кафидагӣ пайдо кардааст. 2. сими нозуки механизми соат: **мұяқи соат**. 3. решай нозуки растани; **мұяқи ҷароғи барқӣ** сими ниҳоят борик ва нозуки ҷароғи барқӣ, ки аз қувваи барқ даргирифта рӯшнанӣ медихад.

МҰЯКДОР مویک دار сұқдор,

МҰЯСАРО مویسرا *nig.* мұягар.

H

Н ҳарфи ҳаждаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи нун (ن); дар ҳисоби абҷад ба адади 50 баробар аст.

НА *و* 1. ҳиссачаи инкорӣ не; **на...** **балки...** не, лекин..., **на ин ки...** на фақат..., на танҳо; **на...,на** на ва на он, ҳеч кадом; **не..., на...;** **на..., на.... на** фақат на танҳо. 2. *пешванд*, *ки бо феълҳо ҳамроҳ омада, маънии инкор ва нафиро медиҳад: ҷавоб надод, сухан нагуфт ва г.*

НААМ I *a.* نعم ҳа, бале, оре; *муқоб.* *ло.*

НААМ II *a.* نعم чорпо (ҳамчун уштур, гову гӯсфанд).

НААРЗАНДА نهارزنده беарзиш, бекадр.

НАБАВӢ *a.* نبوی мансуб ба **набӣ**; пайгамбарӣ.

НАБАРД نبرد ҷанг, ҳарб, разм; ҷангу чидол.

НАБАРДА نبرد *кит.* 1. мутаалиқ ба набард, ҷангӣ: қабои **набарда**. 2. марди ҷангӣ, ҷанговар; далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НАБАРДАФЗОР نبردافزار *кит.* ҷангвафзор, силоҳи ҷанг.

НАБАРДАҶАВОН نبرده‌جوان *кит.* паҳлавони ҷавон, ҷавони диловар, ҷангвари ҷавон.

НАБАРДГОХ نبردگاه ҷои ҷанг, майдони ҷанг.

НАБАРДӢ نبردی 1. *марбут ба набард*; ҷангӣ. 2. ҷангҷӯй, парҳошҷӯй, ҷанговар.

НАБАРДОЗМО(Ӣ) ҷангвари ботаҷриба, паҳлавони ҷангозмуда.

НАБАРДОЗМУДА نبردآزموده *nig.* **набардозмо.**

НАБАСА نبسه *nig.* **набера;** писарзода, духтарзо-

да, набера.

НАБАҲРА نههرا *кит.* 1. қалб ва носара (дар борай пул, нукра *ва г.*); паст, ноҷиз. 2. *маҷ*, пинҳон, пӯшида; чапғалат.

НАБЕРА نبیره фарзанди фарзанд, фарзандзода, писарзода ё духтарзода.

НАБЕРАДОР نبیره‌دار соҳибнабера (бобо ё модаркалон).

НАБЕРАЧА نبیرچه набераи хурдсол.

НАБЗ *a.* نبض задани (чунбиши) раги шараёни инсон ва ҳайвон, ки ба тапиши дил вобаста аст; **набзи** *касеро* **санҷидан** (*дидан*) ламс карданӣ маҳалли набзи касе (*мас.*, *раги ҷунбандай* банди дастро бо *ангуштон* ё ба *воситаи асбоб* бо *мақсади муайян* карданӣ *фишиори ҳуни ў*); **набз** *аз* *задан* мондан аз чунбиш мондани набз; мурдан; **نабзи сайёра** вазъияти сиёсию иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳон.

НАБЗГИРИ نبض‌گيري раги ҷунбандай дастро ба даст гирифтан бо мақсади ташхиси ҳолати бемор.

НАБЗНИГОР نبض‌نگار *nig.* **набзсанҷ.**

НАБЗСАНҖ نبض‌سنج он ки набзи беморро муюина мекунад.

НАБЗСАНҖӢ نبض‌سنжи *исми* амал аз **набз** *санҷидан.*

НАБЗШИНОСӢ نبض‌شناسی соҳаи тиб, ки ба муюинаи набзи беморон машгул аст.

НАБИД//НАБИЗ نبید//نبید *кит.* шароби хурмо; шароб, май.

НАБИШТА نېشته *nig. навишта*.

НАБИШТАН نېشتن *nig. навиштан*.

НАБӢ *a.* نېي *д.* пайгамбар, расул.

НАБОТ I *a.* نبات гиёх, растани.

НАБОТ II *a.* نبات як навъ ширинии шӯшашакли булӯрмонанд, ки аз ҷӯшонидан ва сард кардан шакар ҳосил мешавад; **қанду набот** (*дар мавриди дӯстдорӣ ба қӯдак гуфта мешавад*).

НАБОТИ I نباتي *mansub ба набот;* гиёҳӣ; равғани наботӣ равғани аз ҳосили растаниҳо гирифта.

НАБОТИ II نباتي бо қанди набот ширинкарда; ширин, (*mas., чой ё ягон мева*).

НАБОТОТ *a.* نباتات он ки набототро меомӯзад, гиёҳшинос.

НАБОТОТШИНОС نباتاتشناس он ки набототро меомӯзад, гиёҳшиносӣ.

НАБОТОПАЗ نبات پز он ки набот мепазад, ҳалвогар.

НАБОТПАЗӢ نبات پزӣ набот пухтан, ҳалвогарӣ.

НАБОТЧОЙ نبات چای чойи наботӣ, чойи набот андохташуда.

НАБОХАТ *a.* نباخت *кӯни.* начобат, ҷавонмардӣ; бузургӣ.

НАБОШАД نباشد 1. *шакли инкории аористи шахси сеюми танҳои феъли будан.* 2. агар ин тавр бошад..., дар ин сурат..., дар ин ҳол... 3. *пайвандак* дар ҳолате ки..., дар сурате ки..., ҷаҳарна.

НАВ نو 1. он чи, пеш аз ин мавҷуд набуд, аввалин бор соҳташуда ё таҳияшуда; ҷадидан ихтироъгардида; тоза, ҷадид; **муқоб.** **қӯхна;** **расму оини нав,** **ҳаёти нав,** **ходисаи нав;** **бинои нав** иморати тозабунёд, бинои навсоҳт; **либоси нав** сарутани тозадӯҳт, либоси ҳанӯз напӯшида; **меваи нав** аввалин мева аз ҳосили имсола; **роҳи нав** роҳи ба тозагӣ соҳташуда. 2. ба қарибӣ пайдошуда, ба наздикӣ арзи вучуд карда; **мачаллаю рӯзномаҳои нав** а) мачаллаю рӯзномаҳои бори аввал нашршуда; б) нусхаҳои мачаллаю рӯзномаҳои ба наздикӣ чопшуда, ки ҳоло нахондаанд; **одами нав**

шахси ба қарибӣ ба ҷое омада, ки дигарон ӯро намешиносад; **раиси нав** роҳбари ба қарибӣ таъйин ё интихобшуда; **кору қасби нав** кору қасби ҳоло ноозмуда ва омӯхта нашуда; **соли нав** соли ба қарибӣ дохилшаванда, соли дар рӯзҳои наздик фарорасида. 3. иловагӣ, дигар, ба гайри он чи буд: **муваффақиятҳои нав,** **кувваҳои нав,** **хусни нав;** **либос** нав кардан либоси дигар пӯшидан, либос иваз кардан. 4. ҳозир ҳамин, ҳоло, ба тозагӣ, андак вакт пеш. 5. **маҷ.** пешқадам, мутараккӣ; **навнав** тоза ба тоза; **нав ба нав** тоза ба тоза; такрор ба такрор; **аз нав //аз сари нав** дигарбора, дубора, гашта.. **замини нав** *nig. навкорам* (**замини навкорам**); **мактаби нав** мактаби тарзи таълимаш тоза, мактаби усули таълимаш ҷадид; **аз нав дода баромадан** дубора аз назар гузаронидан, таҷдиди назар кардан; **аз нав соҳтан** дубора ба вучуд овардан, тамоман дигар кардан; **нав карда гирифтан** тоза карда гирифтан, дигар кардан, иваз карда гирифтan.

НАВАД نود *шумораи миқдорӣ* адади даҳие, ки пас аз ҳаштод ва пеш аз сад меояд, адади 90.

НАВАДСОЛА نودساله навад сол дошта; синнаш ба навад расида.

НАВАДСОЛАГӢ نودگسالگӣ навадсола будан; навад сол доштан.

НАВАДУМ نودم *шумораи тартибӣ az навад.*

НАВАДУМИН نودмин *nig. навадум;* қасе ё ҷизе, ки дар шумораи навадум қарор дорад.

НАВАКАК نوک *ک.* 1. ба ҳамин наздикӣ, ҳозиррак. 2. *шакли навозии нав.*

НАВАКӢ گӯфт. ба наздикӣ, ба тозагӣ.

НАВАНД نوند *kim., nig. наванда.*

НАВАНД(А)(ه) نوند(ه) *kim.* 1. аспи тезрав, аспи тундрав; асп; **наванди чорпар** аспи тезрафтор, аспи тезтак, аспи чорхезгиранда. 2. қосид, пайқ, номабар. 3. тезфаҳм, зирақ. 4. номи қӯҳе дар Эрон, ки оташкадаи маъруфи Озар барзин дар он ҷо вокеъ будааст.

НАВАНГӢ نونگӣ *гуфт.* он ки ё он чи ҳозиррак буд; он ки ё он чи ҳамин ҳозир номаш зикр шуд ё мавриди сухан буд.

навард نورد 1. асоси замони ҳозира аз **навардидан.**

2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни тайкунанда: **саҳронавард, дарёнавард, кайхоннавард.**

НАВАРД نورد 1. дар дастгоҳи боғандагӣ чӯбест, ки матои бофташуда ба он мепечад. 2. ҷизи печида; туби матоъ; лӯлапеч, тӯмори мактуб. 3. *кит.* андӯхта, ҷамъкарда. 4. *кит.* ҳошияе, ки дар нӯги остин ва бару домани либос медӯзанд; **Даз ҳар навард** ба ҳар тарик.

НАВАРДДОР نوردارдор дорои навард (1).

НАВАРДИДАН نورديدين *кит.* 1. печидан, печонидан, қат кардан. 2. тай кардан, паймудан, гузаштан; гаштан, гардидан.

НАВАРДӢ نوردي **мансуб ба навард; наварддор.**

НАВАРДЧА نوردجه шакли тасгири **навард;** наварди хурд.

НАВАРӮС نوعروس келини нав, духтари нав шавҳаркарда, наварӯс.

НАВАСА نوسه лаҳҷ., *nig.* набера.

НАВБАР نوبر 1. дарахте, ки нав ба мевадиҳӣ даромадааст. 2. аввалин меваи расидаи дарахт *ва г.* дар мавсим, меваи наврасида; **ниҳоли навбар** а) ниҳоли нав ба мевадиҳӣ даромада; б) *кин.* ҷавони нав ба балогатрасида; духтари қадрас.

НАВБАРИ نوبري 1. айёми нав ба ҳосил даромадани дарахт. 2. овони наврасӣ.

НАВБАРНИҲОЛ نوبرنھل *nig.* **ниҳоли нав бар.**

НАВБАРОМАД نوبرامد нав пайдошуда, ба тозагӣ зоҳиршуда, ба тозагӣ баромада.

НАВБАТ I *a.* نوبت 1. тартиб дар кардани коре; вақту фурсати аз рӯи тартиб фарорасида барои ичрои коре ё додану гирифтани чизе. 2. дафъа, қарат, бор; **дар навбати дигар.** 3. давр, замон. 4. марҳила дар силсилаи коре ё соҳтмоне, ки тибқи нақшаи қаблӣ ба ичро мерасад; **навбат ба навбат** пешу пас, пайи ҳам, аз пайи ҳамдигар; **ба навбат** ботартиб, пешу пас, пайи ҳам; **ба (дар) навбати худ** ба тартиб, аз рӯи тартиб; **дар навбати аввал** пеш аз ҳама, якумин шуда; **навбат гирифтан** барои кардани коре ё гирифтани чизе ба тартиб дар саф истодан; **навбат надодан** фурсат надодан, имконият надодан (ба касе барои коре); **навбат омадан (расидан)** ба касе аз рӯи тартиб раси-

дани вақт ва фурсати ичрои коре; **ба (дар) навбат истодан** бо тартиб пайи ҳам истодан барои коре ё гирифтани чизе; **дар навбати аввал гузаштан** дар ҷои якум мондан, аҳамияти маҳсус додан; имтиёз додан.

НАВБАТ II *a.* نوبت *кит.* 1. табли калон, нақора; **навбат задан** табл задан, нақора задан. 2. ҳаймаи бузург; боргоҳ.

НАВБАТГОҲ نوبتگاه пособонгоҳ, қаровулхона.

НАВБАТДОР نوبتدار 1. он ки мутобиқи тартибу нақшаи пешакӣ вазифаэро ба ҷо меорад: **навбатдори синф, духтури навбатдор, навбатдор шудан.** 2. пособоне, ки дар навбати худ посрорӣ мекунад.

НАВБАТДОРӢ نوبتدارӣ 1. навбатдор будан, кори навбатии худро ичро кардан. 2. пособонӣ, қаровуљӣ: **навбатдорӣ кардан.**

НАВБАТЗАН نوبتزэн пособони нақоразан, ки дар вақтҳои муайян нақора мезанад, нақоразан, нақорачӣ.

НАВБАТИГОҲ نوبتیگاه *кит.* ҳаймаи калони пособонӣ, ки онро боргоҳ ҳам мегӯянд.

НАВБАТИӢ نوبتی **мансуб ба навбат;** он чи бо тартиби муайян, пайи ҳам карда мешавад: **мачлиси навбатӣ, рӯҳсатии навбатӣ; шӯҳии навбатӣ** ҳазлу шӯҳии ҳамешагӣ, ҳарвақтина.

НАВБАТНАВОЗ نوبتنواز *nig.* **навбатзан.**

НАВБАТПОЙ نوبتپائی **навбати худро мунтазир шудан.**

НАВБАТЧӢ نوبتچی *nig.* **навбатдор.**

НАВБАҲОР نوبهار аввали фасли баҳор; **абри навбахор, фасли навбахор.**

НАВБАҲОРӢ نوبهاري он чӣ ба аввали баҳор мансуб аст ё дар аввали баҳор рӯидааст: **гулҳои навбахорӣ.**

НАВБАҲРА نوبهره ҳосили якуми юнучқа; юнучқаи барра.

НАВБЕХ نوبیخ **навниҳол, ниҳоли нав шинондашуда.**

НАВБОВА نوباوه *кит.* 1. меваи аввал расида, пешпазак, аввалин меваи боғ. 2. *кит.* қӯдак, фарзанд.

НАВБОФ نوباغ боги нав, боги навбунёд.

НАВБОЛИФ نوبالغ нав ба балогат расида, наврас. **НАВБОРИДА** نوباریده ба тозагӣ борида, нав аз ҳаво рехта: **барфи навборида**.

НАВБОФТА نوبافته ба тозагӣ бофташуда.

НАВБУНЁД نوبنیاد нав сохташуда, ба тозагӣ биноёфта: **бинои навбунёд, боғи навбунёд**.

НАВБУРУТ نوبروت он ки нав бурут баровардааст, навхат; навҷавон.

НАВВОБ *a.* نواب *taъr.* 1. ҷонишин, волӣ. 2. лақаби амирон ва шоҳзодагон (асосан дар Ҳинд).

НАВГАРОЙ نوگرائی *nab.* пайравӣ аз сабки усулҳои ҷадид, навҷӯй, навпардозӣ.

НАВГАРО نوگرای *nab.* он ки ба сабку услуби ҳозиразамон пайравӣ мекунад, навпардоз.

НАВГОНИЙ نوگانی *nab.* 1. меваи нахустини дарҳат. 2. ҷизи нав (тоза), ҷизи навбаромад.

НАВГУЛ نوگل 1. гули навшукуфта; дарахти соли аввал гулкарда. 2. *mač.* навҷавон, хусусан дұхтарлар и наврас.

НАВФОН نوغان *kitm.* тухми кирмак, кирми пилла.

НАВДА نوده 1. шоҳчай навраси дарҳат. 2. қаламча.

НАВДАВЛАТ ندولت он ки нав соҳиби давлату сарват шудааст; он ки ба тозагӣ ба мансабу давлат расидааст.

НАВДАВЛАТИЙ ندولتی навдавлат будан, акнун ба сарвату давлат расидан.

НАВДАДАВОНӢ نوده‌دانی навда баровардани дарҳат, **айёми навдадавонӣ** айёми шоҳчабарории дарахтон.

НАВДАДОР نوده‌دار дарҳати шоҳчадор.

НАВДАМ نودم 1. ҷавон, наврас. 2. *mač.* навкор; одами нав ба вазифае таъйиншуда.

НАВДАМИДА نودمیده наврасида; наврӯда; на-вбаромада: **муйлаби навдамида**.

НАВДАНДОН نوندان күдаки навзоде, ки акнун дандон баровардааст.

НАВДАНИХОЛ نونهال ниҳоли ҷавон, навниҳол.

НАВДАРС نودرس нав ба дарсхонӣ саркарда, навомӯз.

НАВДАРСХОН نودرسخوان нав ба дарсхонӣ шурӯъкарда; **талабай навдарсхон**.

НАВДАҶВАТ نودعوت он ки бори аввал ва ба қарибӣ ба хизмати ҳарбӣ даъват шудааст.

НАВДОМОД نودامад он ки ба тозагӣ зан гирифтааст, ҷавони навхонадор.

НАВДӮХТА نودخته нав дӯхташуда, ба тозагӣ дӯхташуда.

НАВДӮШ نودوش **:шири навدӯш** шири нав дӯшида.

НАВДӮШИДА نودوشیده *cifati feъlī va feъli ҳol az dӯshidan;* навдӯшидашуда (*oид ба шир*).

НАВЁДГИР نویادگیر навкор, ба тозагӣ кореро омӯхта.

НАВЗАМИН نوزمین замини нав киштбоб шуда, замини навкорам.

НАВЗО نوزا навзоида, ба қарибӣ бача таваллудкарда.

НАВЗОД(A) نوزاد(ه) күдаки навзоидашуда; нав аз модар таваллудшуда.

НАВЗОЙ نوزای *nig.* **навзо.**

НАВИГАРИДӮСТ نویگری‌دوست **дӯстдори навигарӣ;** навпраст.

НАВИГАРИЙ نویگری 1. нав будан, тозагӣ. 2. ҷизи нав, ҷизи тоза ба вуқӯй пайваста, он чи, ки то ҳол мавҷуд набуд ё зохир нашуда буд. 3. *gufat.* ҳабари тоза, ҳабари нав; **навигарӣ** рӯз ахбори тоза аз вазъи замони ҳол.

НАВИГАЦИЯ лот. *noyiktsiye* 1. киштиронӣ (*ҳам dar ob va ҳам dar ҳavo*). 2. соҳаи илми киштирионист, ки тарзу усулҳои идораи киштиҳоро ҳам дар обу ҳам дар ҳаво меомӯзад. 3. давраи муайяне аз фасли сол, ки обу ҳаво ба киштиронӣ ва парвози киштиҳои ҳавой имкон медиҳад.

НАВИГАЦИОНӢ نویگتسیانی *mansub ba navigatsiya;* давраи **навигаціонӣ** муддате, ки киштиронӣ имкон дорад.

НАВИД نوید мужда, ҳабари хуш; ваъда.

НАВИН نوین нав, тоза; навтарин.

НАВИС نویس 1. *acosи замони ҳозира az навиштан;* **навис-навис** бо такрор ва бисёру пайва-

ста навиштан. 2. ҷузъи *пасини калимаҳои мурракаб ба маънои нависандай чизе: номанавис, шеърнавис, хикоянавис.*

НАВИСАНДА نویسنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз навиштан;* он ки навиштааст, касе, ки иншо кардааст, нигоранда. 2. он ки машгули фаъолияти адабӣ аст, асарҳои бадей эҷод мекунад; муаллифи асари бадей: **Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, Нависандай ҳалқии Тоҷикистон.**

НАВИСАНДАГӢ نویسندگی нависанда будан, шуғлу амали нависанда.

НАВИСОНДАВИС نویسانویس бисёр навиштан, аз ҳад зиёд ва бехуда навиштан.

НАВИСОНДАН نویساندن тарзи бавоситаи навиштан.

НАВИШТ نوشت асоси замони гузаштаи навиштан: тарзи навишти ҳарфҳо.

НАВИШТА نوشتہ 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз навиштан.* 2. ҳар чизи навишташуда; китобатшуда; **navišta** гирифтан рӯнавис кардан, рӯбардор кардан.

НАВИШТАН نوشتن 1. фикре, матлаберо рӯи (ба рӯи) когаз овардан, нигоштан. 2. таълиф кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардани асари адабӣ ё илмӣ. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан, китобат намудан.

НАВИШТАНӢ نوشتني *сифати феълии замони оянда аз навиштан;* он чи навишта мешавад; лоиқи навиштан; муносиби навиштан.

НАВИШТАЧОТ نوشتاجات ҷ. **navišta;** чизҳои навишташуда; навиштаҳо; нигоришот.

НАВИШТОР نوشتар навишт; (тарзи) иншо, нигориш.

НАВИШТОРӢ نوشتارӣ мансуб ба **navištor;** ҳаттӣ, китобатӣ, иншоӣ; **забони навишторӣ** забони китобӣ; **муқоб гуфторӣ.**

НАВӢ نوی нав будан; навигарӣ, тозагӣ (*нишбат ба пайдоши*): **тарафдори навӣ.**

НАВКАНДА نوکنده 1. ба тозагӣ кандашуда, нав кофташуда; **ҷӯи навканда.** 2. ба тозагӣ аз дарахт чида ё аз палак чудо карда: **харбузai навканда.**

НАВКАР//НҰҚАР نوکر 1. мулозим, хизматгор,

чокар. 2. *таър.* аскари як дастай низомӣ дар аморати Бухоро.

НАВКАРИЙ//НҰҚАРИЙ نوکری 1. хизматгорӣ, чокарӣ, пешхизматӣ. 2. *таър.* хизмат дар дастай низомии навкарон.

НАВКАРОНА//НҰҚАРОНА نوکران монанди навкар, шабеҳи хизматгор; чоплусона. 2. *таър.* хизматона ба навкар.

НАВКИСА نوکیسه он ки нав соҳиби пулу мол шудааст, одами нав пулдоршуда.

НАВКОР نوکار касе, ки ба ягон кор нав шурӯъ кардааст ва таҷриба корӣ надорад.

НАВКОРАМ نوکارم ба тозагӣ кишт шуда, навкишт; **замини навкорам** замини нокорами ба тозагӣ обёрӣ ва корамшуда.

НАВКОРИЙ نوکاري навкор будан дар коре, камтаҷриба будан.

НАВҚАЛАМ نوقلان маҷ. он ки тоза ба нависандагӣ шурӯъ кардааст: **адиби навқалам.**

НАВҚИРАВ نوقرво нав; истифоданашуда; **корди навқирав** корди нав тезкарда.

НАВҚИРОН نوقران 1. ба тозагӣ наздишуда, пайваста ба чизе. 2. *нуҷ.* ба тозагӣ ба ҳам наздишуда дар як бурҷ (*оид ба ситораҳо*).

НАВҚОН نوچан хӯشاҳои гандум, ки ҳангоми дарав ба замин мерезанд.

НАВМ a. نوم кит. хоб.

НАВМАШӢ نومشق он ки ба тозагӣ ба машке шурӯъ кардааст, навёдгир, навкор.

НАВМЕД نومید nиг. ноумед.

НАВМЕДӢ نومیدӣ nиг. ноумедӣ; **бо навмедӣ** ноумедона, умдеро қанда; **ба навмедӣ андохтан** маъюс кардан, ноумед кардан (*касеро*); **ба навмедӣ афтодан** ноумед шудан, маъюс гаштан.

НАВМЕДОНА نومیدانه nиг. ноумедӣ.

НАВНИХОЛ نونهال 1. ниҳоли нав, ниҳоли ба тозагӣ шинондашуда; дарахти ҷавон. 2. *маҷ.* навҷавон, наврас. 3. *маҷ.* он, ки ба коре ё шуғле ба тозагӣ шурӯъ кардааст; **navnixoli bogi sanъat** ҳунарманди ҷавон; **navnixoli adabiёт** адаби ҷавон.

НАВО I 1. садо, овоз; нафма, оҳанг; нола. 2. номи мақоми сеюм аз оҳангҳои “Шашмақом”; **созу наво** нағмаву овоз, оҳанг суруд.

НАВО II 1. хӯрок, чизҳои хурданий, гизо. 2. воситаҳои зиндагӣ, чизу чораи рӯзгор; **нарху наво** баҳову арзиши чизҳо дар бозор. 3. насиб, рӯзӣ. 4. сарват, дорой, боигарӣ.

НАВО III a. نوا نوا тухми хурмо, донаи хурмо.

НАВОБАХШ نوابخش *кит.* рӯзирасон, раззок.

НАВОБОД نوآباد нав ободшуда, нав бун-ёдшуда, нав ба вучӯд овардашуда, навбунёд.

НАВОВАР نواور ҷорикунданаи навигариҳо; он ки дар кору қасби худ ягон навигарии муғид медарорад ва ё усулу тарзи нав, фикри тозае пешниҳод мекунад.

НАВОВАРӢ 1. نواوری навигарӣ даровардан. 2. навовар будан, фаъолияти навовар.

НАВОГАР نواگر мутриб, сароянда, созанда, навозанда.

НАВОДИР a. نوادر ҷ. **нодир**; чизҳои камёб ва кам дучоршаванда.

навоз 1. *асоси замони ҳозира аз навоҳтан*. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои навозанда: **оҳангнавоз**, **дуторнавоз**, **торнавоз**. 3. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои навозишкундана: **мехмоннавоз**, **дилнавоз**, **рӯхнавоз**.

НАВОЗ نواز навозиш, меҳрубонӣ.

НАВОЗАНДА 1. *сифати феълии замони ҳозира аз навоҳтан*. 2. мутриб, созанда.

НАВОЗАНДАГӢ نوازنده‌گی навоҳтани асбобҳои мусиқӣ; қасби навозандай олатҳои мусиқӣ, хунари навоҳтан.

НАВОЗИШ I نوازش меҳрубонӣ, шафқат; дилчӯй, **навозиши модар**, лутғу **навозиш**; **бо навозиш** навозишкорона, меҳрубонона; **навозиш кардан** меҳрубонӣ кардан, дилчӯй кардан, дӯстдорӣ намудан.

НАВОЗИШ II نوازش мутрибӣ, сознавозӣ; нағмаву суруд.

НАВОЗИШГАР نوازش‌گر *nig.* **навозишкор**.

НАВОЗИШКОР نوازش‌کار меҳрубон, дилчӯй, бо илтифот.

НАВОЗИШКОРОНА نوازش‌کارانه бо навозиш, бо меҳрубонӣ, меҳрубонона, илтифоткорона.

НАВОЗИШКОРИЙ نوازش‌کارӣ навозиш, дилчӯй, меҳрубонӣ.

НАВОИН نوآئین 1. нав пайдошуда, наубаромад, тозабаромад. 2. *кит.* зебо ва ороста.

НАВОКИС a. نواقص *кит.*, ҷ. **накс**.

НАВОЛ a. *кит.* نوال 1. ато, баҳшиш, ҳадя. 2. насиб, баҳра.

НАВОЛА نوال 1. хӯрок, таом, тӯша; микдори як бор хӯрдани чизе, як микдор хӯроке, ки барои қасе чудо карда мешавад. 2. қулӯлаи ҳамир, (зувола) қулӯлаи ягон чизи хӯрданий; луқма. 3. ризқ.

НАВОЛАБУР نوال‌بر корди ҳамирбурӣ.

НАВОМАДА نوآمده он ки ба ҷое ба тозагӣ омадааст.

НАВОМӮЗ نوآموز 1. он ки нав ба омӯхтан сар кардааст, навшогирд. 2. он ки дар коре ҳанӯз таҷриба надорад, наవкор.

НАВОН *кит.* نوان 1. *сифати феълии ҳоли замони ҳозира аз навидан*. 2. ҳамида, ҳамшуда, дуто. 3. маҷ. суст ва заиф; □ **сарви навон** маҳбубаи хушрафтор, ёри хиромон.

навор نوار *асоси замони ҳозира аз наворидан*; навоштан.

НАВОР نوار 1. риштаи сербари тасмамонанд аз матоъ, ҷарм ё ҷизҳои эластиқӣ; канора, зех, шероза, лента. 2. лентай филмгирӣ; **ба навор гирифтан** (**бардоштан**) а) ба лента сабт карданни овоз ё сурате; б) филмро дар навор сабт кардан, филм бардоштан.

НАВОРБАРДОР نوار‌باردار *nav.* дар телевизион ва кино: мутахассисе, ки намоиш ва саҳнаҳоро дар навор сабт мекунад, мутахассиси аксбардор; наворгир, фильмбардор.

НАВОРБАРДОРӢ نوار‌بارداري *исми амал ба навор бардоштан*; шуғл ва кори наворбардор.

НАВОРГИР نوار‌گیر *nig.* **наворбардор**.

НАВОРГИРИЙ نوار‌گیرӣ *nig.* **наворбардорӣ**.

НАВОРДОР نوار‌دار дорои навор, навордошта: **дастгохи навордори суратгирий**.

НАВОРШАКЛ نوارشکل шакли наворро дошта.

НАВОСА نواسه *nig.* набаса.

НАВОСАНҖ نواستج *kit.* 1. сароянда, хофиз, овозхон; навозанда. 2. *маҷ.* касе, ки қадру қимати сухани мавзунро медонад, сухансанҷ, саррофи сухан, сухандон.

НАВОСОЗ نواساز нағмаҳон, сурӯдхон, таронагӯй.

НАВОФАРИН نوآفرین касе, ки чизи нав месозад; навовар.

НАВОХОН نواخون сурӯдхон, нағмаҳон; **мурғи навохон** булбул.

НАВОХОНӢ نواخوانی сурӯдхонӣ, нағмаҳонӣ, нағмасароӣ.

НАВОХТ I نواخت навозиш, меҳрубонӣ, дилҷӯй.

НАВОХТ II نواخت оҳанг, сурӯд, тарона.

НАВОХТАН I نواختن асбоби мусиқиро ба садо даровардан, созандагӣ кардан; **шикам (аз ғурӯснагӣ) танбӯр навохтан** киноя аз хеле ғурӯсна будан.

НАВОХТАН II نواختن навозиш кардан, меҳрубонӣ, дилҷӯй кардан, илтифот зоҳир намудан.

НАВОҲИНИШИН نواحی‌نشین муқими ноҳия, сокини ноҳия.

НАВОҲӢ *a.* نواحی *ҷ.* ноҳия; дар ин навоҳӣ дар ин наздикиҳо.

НАВПАР نوپر *ба* тозагӣ пару бол бароварда, нав ба парвоз сар карда: **ҷӯчаи навпар**.

НАВПАРАСТ نوپرست толиб ва ишқбози ҳар як чизи нав.

НАВПАРВОЗ نوپرواز нав ба парвоз (паридан) сар карда: **мурғи навпарвозд**.

НАВПАРДОЗ 1. نوپرداز нав пардоз (рангубор) додашуда: **кафши навпардоз.** 2. тарафдори навӣ, навовар: **шоири навпардоз.**

НАВПУХТ(A) نوپخت//نوپخته ҳар чизи ба тозагӣ пухташуда, расида: **таоми навпухта, ҷави نافپختا.**

НАВРАС 1. نورس нав қадкашида, нав ба камолрасида: **ҷавони наврас;** **насли наврас** насли ҷавон, ҷавонон. 2. навпухта: **мевай наврас.**

НАВРАСИДА نورسیده *nig.* наврас.

НАВРАСТА نورسته наврас, наврасида: наврӯида, наврӯста (оид ба растаниҳо): **алафи наврасида.**

НАВРЕХТА نوریخته *ба* тозагӣ афтида; чакида: ҳамин холо: **шабнами наврехта.**

НАВРАСӢ نورسی навчавонӣ; ҷавонӣ: **айёми наврасӣ** замони (давраи, солҳои) наврас будан.

НАВРИШ نوریش нав ришбароварда, ба тозагӣ ришаш дамида: **ҷавони навриш.**

НАВРУСТА نورسته наврӯида; **гули навруста** а) гули ба тозагӣ сабзида; гули навшукуфта; б) **киноя аз маҳбуба, маъшуқа.**

НАВРӮЗ نوروز 1. рӯзи аввали соли ҳичрии шамсӣ, ки ба 21 март баробар меояд ва ин рӯз иди соли нав аст; **иди Наврӯз.** 2. умуман ид, ҷашни.

НАВРӮЗГОР نوروزگار нав хонадоршуда, марде, ки нав зан гирифтааст ё зане, ки нав шавҳар кардааст.

НАВРӮЗӢ نوروزӣ 1. **мансуб ба نافرӯز:** **сайри наврӯзӣ.** 2. тӯхфаи идона ба муносабати ҷашни наврӯз: **идии наврӯзӣ.**

НАВРӮЗМОҲ نوروزماه моҳи наврӯз, фарвардии моҳ.

НАВРӮИДА نوروئیده *nig.* навруста.

НАВСАБЗ نوسبز *ба* тозагӣ сабзшуда, он чи нав сабз шудааст: **даражтони навсабз.**

НАВСАБЗИДА نوسبزیده *nig.* **навсабз:** **баргҳои навсабзида.**

НАВСАВОД نوسواد нав саводбароварда, акнун саводаш баромада: **бачаи навсавод.**

НАВСОЗӢ نوسازی исми амал аз **нав соҳтан;** дигаргунсозӣ: **навсозиҳои инқилобӣ.**

НАВСОХТ نوساخت нав соҳташуда, навбунёд: **бинои навсоҳт.**

НАВТАҲСИЛ نوتحقیل он ки нав ба таҳсил шурӯй кардааст.

НАВТАШКИЛ نوتشکیل ба тозагӣ шакл гирифта, созмонёфта, навбунёд.

НАВТАҲСИС نوتاسیس ба тозагӣ бунёд шуда,

асос гузошта.

НАВФИКР نوْفَكْر шахси соҳиби тафаккури чадид.

НАВХАТ نوْخَط мӯйлабу ришаш акнун дамида: чавони навхат.

НАВХАТМ نوْخَتْм он ки таҳсилро дар мактаб нав ба итном расонидааст.

НАВХЕЗ نوْخِيز 1. гиёхи ба тозагӣ аз замин баромада, наврӯида, навсабз: **сабзаҳои (гиёҳҳои) навхез**. 2. наврас, чавон.

НАВХОНАДОР نوْخَانَه دار он ки нав зан гирифтааст ё шавҳар кардааст.

НАВХОСТА نوْخَوَسْتَه *nig.* **навхез:** гулҳои навхоста.

НАВҲА *a.* نوْحَه фифон, зорӣ, нола, шеван, гиря бо овози баланд дар азову мусибате: **навҳаву фифон; навҳа кардан** сӯзу гудози худро бо овози баланд ифода кардан; гирис-тан, гиря кардан.

НАВҲАГАР نوْحَه گَر он ки дар мотам нолаву фифон мекунад, овозандоз, гирякунанда.

НАВҲАГАРИ نوْحَه گَرӣ гиряву зорӣ бо суруди мотам, овозандозӣ.

НАВҲАСАРО نوْحَه سَر *nig.* **навҳагар.**

НАВҲАСАРОЙ نوْحَه سَرَای навҳа кардан, суруди мотамӣ хондан.

НАВҲАХОНИЙ نوْحَه خوانَي *nig.* **навҳасарой.**

НАВЧА نوْچَه 1. нозукандом, қадбаланд, баландқомат: **одами навча.** 2. қӯн. хидматгор, қарорӣ, пешхизмат; шогирди саисхона.

НАВЧАБА نوْجَبَه *kӯn.* сел, селоб.

НАВЧАВОН نوْجَوَن тозачавон, чавони нав ба балоғат расида.

НАВЧАВОНИЙ نوْجَوَنَي айёми аввали чавонӣ, наврасӣ.

НАВЧУ نوْجَو чӯяндаи навигарӣ, навовар.

НАВЧУШ نوْجَوْش *1. nig.* **навдӯш.** 2. ба тозагӣ ба чӯш омада (*нишбат ба моеъ*).

НАВШИРА نوْشِيره нав ба шира даромада, тоза ширагирифта (*оид ба меваҳо*).

НАВШОГИРД نوْشاگَرَد шогирди нав, нав шогирдшуда.

НАВШОДИР نوْشادَر хим. моддаи сафеди кристаллӣ, ки дар техникаву тиб истифода мешавад, хлориди аммоний: **ҷавҳари навшодир.**

НАВШУДА نوْشَدَه аз нав сохташуда; дигаргуншуда, тафирӯфта.

НАВШУДГОР نوْشَدَگَار ба тозагӣ шудгоршуда: **замини навшудгор.**

НАВШУКУФТА نوْشَكْفَتَه гули ба тозагӣ кушодашуда, шукуфаҳояш нав намоёншуда: **гулҳои навшукӯфта;** **□ оташи навшукӯфта** оташи ҳамин ҳозир даргирифта, оташи ба тозагӣ шӯлаваршуда, нав лахчашуда.

НАВЪ *a.* نوْع 1. хел, чинс: **навъи аъло, навъҳои нави пахта; навъи башар** инсоният, одамизод; **ба навъҳо чудо кардан** чизро мувофики сифаташ ба хелҳо чудо кардан. 2. тавр, тарз, гуна; **як навъ** а) як хел, навъе, ким -чи хел; б) ба тавре, тавре карда; базур; в) **мас.**, бад нест, мешавад (чавобан ба суоли «аҳволатон чӣ хел аст?»); **ба ҳар навъе ки бошад...** ба ҳар роҳе, ки бошад; илоче ёфта, чорае андешид; **чи навъ шуда** бо қадом роҳ, чи гуна, бо қадом усул; **як навъ карда** илоче ёфта, бо як роҳе, тавре карда; **ҳар навъ карда** а) илоче ёфта; бо ягон роҳ, б) чи хеле ки набошад, бо ҳар роҳ

НАВЪЙ نوْعِي 1. **мансуб ба навъ.** 2. **биол.** чинсӣ, зотӣ.

НАВЪСАНҖӢ نوْع سنجی *кишиов.* тухмисанҷӣ.

НАВЭЧОД نوایجاد ба тозагӣ эҷодшуда; навбуёнд, навсоҳт.

НАГАН نگَن як навъ таппонҷаи ҳафттира, ки тирдони ҷархзананда дорад.

НАГУН نگون сар зеру по боло, сарозер, вож-гун.

НАГУНБАХТ نگون بخت баргаштабаҳт, бадбаҳт.

НАГУНБАХТИЙ نگون بختӣ нагунбаҳт будан; шӯрбаҳтӣ, сияҳбаҳтӣ.

НАГУНСОР نگون سار чаппа, сарнагун, подарҳаво: **нагунсор шудан** сарнагун шудан, аз байн рафтан.

НАГҲАТ نگهَت *nig.* **накҳат.**

НАҒЗ نغَز 1. хуб, некӯ, писандида. 2. бо сифати хуб, бомуваффақият: **амалиёт нағз гузашт.** 3. ба хубӣ, хеле хуб, ба ваҷҳи аҳсан; **нағзаш**

бехтараш, бехтар он аст, ки...: **нағзаш ҳаминки...**; **нағз дидан** а) ба хубӣ дидан, бо дикқат аз назар гузарондан: **ҳар тарафро нағз дида баромадан**; б) дӯст доштан; **нағз донистан** ба хубӣ донистан, хеле хуб огоҳ будан аз чизе; **нағзу бад шудан** ҷангӯ ҷангҷол кардан бо касе, сурху сафед шудан; **нағз шудан** а) хуб шудан; б) саломат шудан, сиҳат шудан; **нағз кардед** кори хуб кардед; **нағз монед!** сиҳату саломат бошед (*вақти видоъ меғӯянд*); **нағз равед!** роҳи сафед! тинҷу осуда рафта расед!; **нағз нашудан** анҷомаш хуб набудан, оқибаташ ташвишовар будан; **нағз не** хуб не, кори нек не, маъқул не, писандида не.

НАҒЗАК *نغز ک* 1. *тиб.* бемории бачагонаи сироятқунанда, ки бар асари он ба бадан обила мебарояд, чечак. 2. *доге,* ки дар рӯй баъди обилаи нағзак мондааст; **доги нағзак** доги боқимонда аз обилаи нағзак; **нағзак кандан, нағзак буридан** барои пешгирий аз бемории нағзак заррае аз барангезонандай ин қасалиро ба организм гузаронидан, ки бо дусе дона чечак баровардан бача аз ҳавф ҳалос мешавад; чечак кандан, обилакӯй кардан.

НАҒЗАКАК *نغز کاک* 1. *шакли навозииши нағз.* 2. ҳушнамуд, дилписанд, назаррабо: **ҳавлии нағзакак;** **духтарчай нағзакак** дуҳтарчай ҳушрӯяку зебо. 3. бисёртар, бештар, ба қадри кофӣ, ба дараҷаи даркорӣ.

НАҒЗАКБУРИЙ *نغز کبری* *nig.* **нағзакканӣ.**

НАҒЗАКДОР *نغز کدار* он ки доги нағзак дорад.

НАҒЗАККАНӢ *نغز ک کنى* *исми амал аз нағзак кандан;* нағзаккӯй.

НАҒЗАККӮЙ *نغز ک کوبی* *nig.* **нағзак кандан.**

НАҒЗӢ *نغزی* 1. хубӣ, имтиёз, бартарӣ. 2. некӣ, некӯкорӣ; **муқоб.** **бадӣ;** **нағзӣ кардан** некӣ кардан; фоида ё ёрӣ расондан.

НАҒИЛ *نفل* *кӯн.* ҷое, ки дар саҳро ва домани қӯҳ барои паноҳ гирифтани гӯсфандон тавора кашида ё канда шудааст.

НАҒМА *نفمه* 1. наво, оҳанг, лаҳн; хониш, суруд: **нағмаи дутор, нағмаи мургони чаман, гоҳ нағмаю усул, гоҳ Худою расул.** 2. *маҷ.* рафтори бад, рафтори нозеб. 3. *маҷ.* ҳила, найранг; **нағма баровардан** рафтори бад нишон додан, кори ношоиста ва номақбул кардан; **□ ба**

нағмаи *касе* бозидан бо гуфти касе кор кардан, мувофиқи майли касе амал кардан; дар таҳти таъсири касе будан.

НАҒМАБОЗ *نغمه باز* *nig.* **нағмагар** 3.

НАҒМАБОЗӢ *نغمه بازی* найрангбозӣ, шӯъбадабозӣ.

НАҒМАГАР *نغمه گر* 1. навозанда. 2. сароянда. 3. *маҷ.* найрангбоз, шӯъбадабоз.

НАҒМАНАВОЗ *نغمه نواز* навозанда, мусикинавоз, мутриб.

НАҒМАНАВОЗӢ *نغمه نوازی* навозандагӣ, мутрибӣ.

НАҒМАПАРДОЗ *نغمه پرداز* *nig.* **нағмасаро.**

НАҒМАПАРДОЗӢ *نغمه پردازی* *nig.* **нағмасароӣ.**

НАҒМАСАРО *نغمه سرا* нағмаҳон, сароянда, мутриб.

НАҒМАСАРОӢ *نغمه سرائی* суруд хондан; **нағмасароӣ** кардан сурӯҳонӣ кардан.

НАҒМАТИРОЗ *نغمه طراز* //*نغمه طراز* нағмапардоз, нағмаҳон.

НАҒМАХОН *نغمه خوان* *nig.* **нағмасаро.**

НАҒОМ *نعام* *кит.* 1. зарраҳои ҷанг, ки дар ҳаво пароканда мешаванд. 2. тира, сиёҳранг. 3. бад, зишт.

НАҒОРА *نقاره* *nig.* **нақора.**

НАҒОРАЗАН *نقاره زن* *nig.* **нақоразан.**

НАҒОРАЗАНӢ *نقاره زنی* *nig.* **нақоразанӣ.**

НАҒОРАЧӮБ *نقاره چوب* *nig.* **нақорачӯб.**

НАДАБ *ندب* *кит.* 1. ҷой ва асари заҳм. 2. ғарав, шартбандӣ дар қимор ё дар тирандозӣ.

НАДАМ *ندم* *کит.* пушаймонӣ, надомат, ағсӯс.

НАДВА *ندوه* гурӯҳ, анҷуман; маҳфил.

НАДДОФ *نداف* тит ва ғоз-ғозкунандаи пашм, пахта ва г. (барои нарм шудани он), ҳаллоҷ, пайандана.

НАДДОФӢ *ندافي* тит кардани пашм, пахта, пайандагӣ (ҳоло ин амалро мошин анҷом медиҳад); кору қасби наддоф.

НАДДОФХОНА *نداف خانه* ҷои наддофӣ, ҷои пайидан.

НАД

НАДИД *a.* ندید *кит.* монанд, ҳамто, назир.

НАДИМ *a.* نەدىم ҳамнишини шахсони бузург (*аз қабили амирону шоҳон*); ҳамсӯҳбат, ҳамдам.

НАДИМӢ نديمی мусоҳибӣ, муқаррабибу
ҳамнишинии амирону шоҳон.

НАДІЙ *a.* ندی *кит.* тарī, намī, рутубат; *муқоб.* хушкī.

НАДОМАТ *a.* ندامات афсұс, таассуф, пушаймонй; хасрату **надомат кардан** афсұс хұрдан, таассуф кардан; пушаймонй изхор намудан.

НАДОМАТЗАДА نداماتزدە пушаймоншуда, аф-
сұхұрда.

НАЁМ//НИЁМ نیام филоф; филофи шамшер.

НАЖАНД نەجەن. гамгин, андۇхгин, афсурда, пажмурда.

НАЖОД نَجْد 1. насл, авлод. 2. ирқ.

НАЖОДИЙ نژادی *mansub ba* нажод; аз чихати на-
жод.

НАЖОДПАРАСТ نژادپرست тарафдор ва пайрави равияи нажодпарастӣ; он ки находи худро аз дигарон болотар медонад ва находҳои дигарро паст мезанад.

НАЖОДПАРАСТӢ نزادرستی назарияи зиддиилмии иртичоӣ, ки ба даъвои нобаробарии башар, ки гӯё ирқи олӣ аз азал лоики ҳукмронӣ бошаду насибаи ирқи паст итоату заҳмат асос ёфтааст.

НАЖОДПАРАСТОНА تژادپرستانه хамчун
наждопараст; аз нүктай назари на-
жодпарастӣ; **сиёсати наждопарастона** сиёсати
давлатие, ки ба назария ва равияи на-
жодпарастӣ асос ёфтааст.

НАЖОДШИНОСЙ نژادشناسى як шохай илми мардумшиносй (этнография), ки масъалаҳои пайдоиши ирқу нажоди халқҳоро меомӯзад.

Н-АЗ ёшакли күтөхүшүдәи на аз.

НАЗАР *a.* ظ 1. нигох, дид; **назар андохтан** (аф-кандан) нигох кардан; аз назар гузаронидан (чизеро, чоеро); **назарашибтидан** дида мондан (касе, чизеро); **назар давонидан** тез нигох кардан; назар гузарондан; **назар дӯхтан** бо диккат нигох кардан; **назар кардан** нигох кардан; **аз назар нопадид шудан** дида нашудан,

нонамоён гаштан, **гоиб** гаштан; **аз назар пинҳон шудан** нопадид гаштан. 2. **мач.** чашм, дида; **назар доштан** чашм доштан, чашми умед доштан; **назар ба...** а) нисбат ба..., аз чизе дида...; б) бино бар..., аз рӯи..., мувофики...: **назар ба фикри вай, назар ба қавли вай.** 3. **мач.** фикр, мулоҳиза; **нуктаи назар** фикр ва мулоҳизаи касе дар бораи масъалае; **аз нуктаи назари...** аз рӯи ақидаи..., ба фикри..., бино бар дида...; **ба назар зоҳирان, гӯё; ба назарам...** ба фикрам, бино ба пиндоштам; **ба назари аввал** дар нигоҳи нахуст; гӯё ки, чунин менамояд, ки... **ба назар намоён** а) шоёни дикқат, дикқатчалбкунанда; б) **мач.** мутабар, шинохта; **ба назари истехзо** истехзоомез; **бо назари тааҷҷуб** тааҷҷубомезона; **дар назари...** ба фикри..., аз рӯи ақидаи... **доираи назар** худути биниш, ҷаҳонбинӣ; **аз мадди назари...** дар пеши чашми..., ба он нигоҳ накарда; **назараи паст...** *киноя* аз дунҳиммат, мумсик, ха-сис; **аз назар гузарондан** а) як-як дида баромадан, санчишкорона нигоҳ кардан; б) **мач.** ҳондан, мутолиа кардан; **аз назар дур нарафтани** доим дар пеши чашм будан, ба чашм намуда истодан, аз ёд набаромадан. **аз назар гоиб шудан** нопадид гаштан, нонамоён шудан; **ба назар афтодан** ногоҳ дида шудан, ноҳист намоён шудан; **ба назар гирифтани** *кин.* ба эътибор гирифтани, эътибор додан, ба ҳисоб гирифтани; **ба назар намудан** намоён шудан, ба чашм расидан; **ба назар нанамудан** *кин.* беаҳамият ҳисоб кардан; мавриди эътибор қарор нагирифтани. **ба назар овардан** ба ёд овардан; **ба назар тофтан** дида шудан, ба чашм намудан, ба чашм афтодан; **ба пеши назар овардан** а) тасаввур кардан; б) намоён кардан, зоҳир соҳтан, намоёндан **ба пеши назар омадан** намоён шудан, дида шудан (*дар тасаввур, дар хаёл*); **дар зери назар гирифтани** *киноя* аз дида истодан, назорат кардан; **дар назар доштан** *киноя* аз ба эътибор гирифтани, ба асос гирифтани; **дар (ба) назар чунин намудан** чунин тофтан, гӯё, зоҳирان; **манзури назари** *касе* *кардан* ба касе нишон додан.

НАЗАРАН *a.* نظرًا назар ба ... нисбат ба...; az røyi..., muvoifiки....

НАЗАРБАЛАНД نظربلند 1. ҳавобаланд, худписанд, мағрур. 2. бовиқор, сахт.

НАЗАРБАЛАНДӢ نظر بلندی 1. хавобаландӣ,

мағурӣ, худписандӣ. 2. виқор, химмат, сахо-ват.

НАЗАРБАЛАНДОНА نظربلندانه 1. ҳаво-баландона, худписандона, мағурона. 2. химматбаландона, саховатмандона.

НАЗАРБАНД نظربند *mač.* он ки рафтору кирдо-раш ба таври пинҳонӣ тафтиш ва назорат мешавад, зери назорат гирифта, таги чашм кардашуда.

НАЗАРБОЗ نظرباز 1. карашмакунанда, ишвагар. 2. *mač.* ошики дидори хубрӯён; ишқварзанда.

НАЗАРБОЗӢ نظربازی 1. назарбоз будан; ишвагарӣ. 2. *mač.* назар кардан ба ҷеҳраи хубрӯён, ҷашмчаронӣ; ишқварзӣ.

НАЗАРГАХ نظرگه *nig.* назаргоҳ.

НАЗАРГИР نظرگیر *mač.* назаррабо, дикқат-чалбӯнанда, эътиборро ба худ қашанда; мӯжӯб. назарногир.

НАЗАРГОХ نظرگاه 1. ҷои назар кардан, ҷои нигоҳ кардан, тамошоҳоҳ. 2. мазори пайғамбарон ва мардумони порсо.

НАЗАРДИД نظردید андоза кардан бо ҷашм; **ба назардид** ба таҳмин, аз рӯи таҳмин.

НАЗАРДӮЗ نظردوز нигоҳкунанда, бо дикқат бинанда.

НАЗАРИЁТ *a.* نظریات *nig.* назария.

НАЗАРИЯ *a.* نظریه таълимот ва системаи илмии принсипҳо ва ақидаҳо, ки таҷрибаи амалиётро ҷамъбаст намуда, қонунияти табиат, ҷамъият ва тафаккуро инъикос менамояд: назария ва амалия.

НАЗАРИЯВӢ نظریه‌وی *mansub ба назария;* ба назария асосёфта: хулосаи назариявӣ.

НАЗАРИЯДОН نظریه‌دان он ки бо назария машғул аст; олиме, ки дар соҳаи ягон илм таълимоту ақидаи худро эҷод кардааст.

НАЗАРӢ نظری *nig.* назариявӣ.

НАЗАРКАРДА نظرکرده 1. сифати феълии замони гузашта *az* назар кардан. 2. ба лутфу марҳамати Худо сазоворшуда, *az* илтифоти Худо баҳрабурда.

НАЗАРМАҲДУД نظرمحدود он ки доираи дониш ва бинишаш маҳдуд аст, шахси доираи мағ-

курааш танг тангназар.

НАЗАРНОГИР نظرنگیر ҳар чиз ё касе, ки бинанда онро ба назари эътибор намегирад, vale дар ҳақиқат мухим аст; ба назар нонамоён, дур аз эътибор, берун аз доираи дикқат; **воқеаи назарногир;** одами назарногир одаме, ки бо ягон рафтору хислаташ дикқати касро ба худ ҷалб намекунад; одами одӣ.

НАЗАРНОГИРӢ назарногир будан, беэътиборӣ; ҳавобаландӣ, мағурӣ.

НАЗАРНОГИРОНА نظرنگیرانه беэътиборона, беаҳамиятона; ҳавобаландона, мағурона: назарногирона нигоҳ кардан.

НАЗАРПАРАСТ نظرپرست *nig.* назарбоз.

НАЗАРПАСТ نظرپست *mač.* дунхиммат, ҳасис, мумсик, ба ҷизҳои майдо чӯйда аҳамият-диҳанда.

НАЗАРПИСАНД نظرپسند дикқатчалбӯнанда, эътиборро ба худ қашанда, назаррабо.

НАЗАРПУРСӢ نظرپرسی *nig.* раъипурсӣ.

НАЗАРРАБО نظرربا дикқатчалбӯнанда, дил-каш, зебо: манзараи назаррабо.

НАЗАРРАБОЙӢ نظرربای назаррабо будан, дилрабой, дилкашӣ; ҷозибанокӣ.

НАЗАРРАС نظررس ба ҷашм намоён; қобили мулоҳиза: кори назаррас.

НАЗАРСАНҖӢ نظرسنجه пурсиши назар ва ан-дешаи гурӯҳе аз мардум дар бораи матлабе ё мавзӯи доги рӯз; баррасии ин мавзӯъҳо, бо гурӯҳе аз мардум.

НАЗАРТАНГ نظرتنگ *nig.* тангназар.

НАЗАРТАНГӢ نظرتنگی *nig.* тангназарӣ.

НАЗАРФИРЕБ نظرفریب чизе, ки берунаш оро-ставу хуб, дарунаш ҳароб ва бад бошад ва бинанда ба зоҳири он фирефта шавад; зоҳиран дилкашу ҷаззоб.

НАЗАРФИРЕБӢ назарфиreb будан; ҷозибӣ, дилрабой дар зоҳир.

НАЗАРХОХ نظرخواه толиби дидори маъшуқа, он ки орзуи дидор бо дӯсту ҳабиби худро дорад

НАЗАРХОХӢ 1. назар гирифтан, фикру андешаҳои дигаронро гирифтан. 2. *mač.* тала-

би дидори маъшуқа доштан.

НАЗД: **نَزْدِ**... пеши..., қариби (касе, чизе); **аз назди**... аз пеши..., аз паҳлуи...; **ба назди**... ба пеши..., наздики... **дар назди** а) дар пеши..., дар паҳлуи..., дар хузури...; б) дар назари..., барои...

НАЗДИК 1. он чи аз чихати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; **муқоб. дур**. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик, одами наздик; наздикон** хешу акрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех; **наздики...** ба назди..., ба пеши... **дар ояндаи наздик** ба наздикӣ, ба қарибӣ, ба зудӣ; **дурӯ наздик** масофаи гуногун, гирду атроф, ҳама ҷо; **пешу наздик** гирду атроф; дар масофаи начандон дур; **наздик будан** а) қариб будан; б) **маҷ. шинос**, дӯст, ё ҳамроҳ будан; **наздик намондан** қариб омадан намондан, иҷозат надодан барои пеши касе омадан; **наздик намудан** алоқаманд кардан: **ба ҳаёт наздик намудани таълим; наздик омадан** а) ба қарибии ҷое, чизе расидан, қариб расидан, пеши чизе омадан; б) фаро расидан; **наздик расидан** қариб омада мондан (ба ҷое), ба қарибии ҷое омада мондан; наздик шудан; **наздик шудан** а) ба назди чизе омадан, ба қарибии касе омадан. б) қаробат пайдо кардан, шинос шудан; **аз наздик дидан** аз масофаи кам нигоҳ кардан; бевосита дидан; **аз наздик шинохтган** хуб шинохтан; ошнои бевосита доштан; **ба ҳам наздик кардан** ба ҳам шинос кардан, ба ҳам ошно кардан, қарин гардонидан; **наздик буд, ки қариб ки, кам монда буд, ки.... наздик монд** кам монд, қариб расидем (*ба ҷое*).

НАЗДИКБИН **نَزْدِيکِ بَيْنِ** 1. он ки факат чизҳои дар наздикаш бударо мебинад; хирачааш. 2. **маҷ. кӯтоҳназар, кӯтоҳандеш, бемулоҳиза, кӯтоҳназар; муқоб. дурбин.**

НАЗДИКБИНӢ 1. наздикбин будан. 2. **маҷ. кӯтоҳназарӣ, кӯтоҳандешӣ.**

НАЗДИКӢ **نَزْدِيکِي** 1. ҷой ва вақти қариби чизе, қарибӣ; **муқоб. дурӣ; аз наздикӣ** аз қарибӣ, аз ҷои начандон дур. 2. қаробат, дӯстӣ, ҳамнишинӣ; **ба наздикӣ**; а) ба назди..., ба пеши... б) ба қарибӣ; дар вақтҳои наздик; **дар ин наздикӣ** а) дар ин қарибӣ, дар наздикӣ ин ҷо. б) дар вақтҳои наздик, ба зудӣ, анқариб; **дар наздикӣ...** дар қарибии..., дар ҷои наздик

ба..., дар пеши...

НАЗДИКФИКР **نَزْدِيکِ فَكْر** ҳамфир, ҳамақида: **рафикони наздикфир.**

НАЗДИМАКТАБӢ **نَزْدِمَكْتَبَه** воқеъ дар паҳлуи мактаб; дар тасарруфи мактаб буда; ба мактаб робитадошта.

НАЗДИҲАВЛИГӢ **نَزْدِهَوْلَگَى** воқеъ дар назди ҳавлӣ; дар ихтиёри соҳиби ҳавлӣ буда: **замини наздихавлигӣ.**

НАЗДИШАҲРӢ **نَزْدِشَهْرَى** дар наздикии шаҳр воқеъшуда; берун аз шаҳр, vale дар атрофи он воқеъгардида; **катораи наздисҳарӣ** каторае, ки дар байни шаҳр ва ноҳияву дехаҳои он рафтую мекунад.

НАЗЗОРА **ظَارِه** 1. назар афкандан ба чизе, нигоҳ, биниш. 2. нигоҳкунанда, бинанда; **ба як наззора** бо як нигоҳ; **наззора кардан** дидан; тамошо кардан.

НАЗИР *a.* **نظِير** мисл, монанд; **назир надоштан** бемисл будан, беназир будан, ҳамто надоштан.

НАЗИРА *a.* **نظِيرهَ گوئی** 1. **مُعَنَّسِيِ نَازِير**; ҷизи монанд. 2. *ади.* шеъре, ки дар тақлид ё пайравии мавзӯй ва вазни шеъри ягон шоир навишта шудааст: **назира гуфтан, назира навиштан.**

НАЗИРАГӮЙ **نظِيرهَ گوئیِ исْمِ اَمَالِ اَذْنِيزِرا** гуфтан; дар пайравӣ ва ҷавоби шеъре шеъри дигар навиштан (бо ҳамон вазну қофия).

НАЗИРАСАРОӢ **نظِيرهَ سَرَائِيِ nig. نَازِيرَاغَوِي**.

НАЗИФ *a.* **نظِيف** кит. покиза, тоза; нозуқ, зариф.

НАЗЛА *a.* **نَزْلَه** *kit.* беморие, ки дар натиҷаи сармоҳӯй пайдо мешавад ва дучори ин қасалӣ атса мезанад ва аз биниаш об омада мейстад, зуком.

НАЗМ *a.* **نظِم** 1. тартиб, низом; интизом. 2. *ади.* қаломи мавзун, шеър; **муқоб. наср; ба назм даровардан** бо шеър навиштан, ба тарзи шеър эҷод кардан; **ба риштаи назм қашидан** манзум соҳтан, назм кардан, матлаберо дар шакли назм гуфтan.

НАЗМАН *a.* **نظِمَة** ба шакли назм, бо шеър; **назман навиштан** бо назм навиштан.

НАЗМИЙ **نظِمَى** *ади.* мансуб ба назм; манзум, шеърӣ: **асарҳои назмиӣ.**

НАЗМНАВИС نظمنویس бо назм нависанда, шеърнавис, нозим, шоир.

НАЗМШИНОСӢ نظمشناسی *ади.* як шоҳаи адабиётшиносӣ, ки хусусиятҳои назмро мемӯзад.

НАЗО I نزا *nig. нозо.*

НАЗО II نزا *нза* девори баланде, ки пеши роҳи чизе мекашиданд.

НАЗОИР *a.* نظائر *кит. ч. назира.*

НАЗОКАТ *a.* نزاکت 1. нозуқӣ, латофат, зебоӣ. 2. рафтори боэҳтиромона дар муомила бо одамон, хушахлоқӣ; **бо камоли назокат** ниҳоят боодобона, хеле боэҳтиромона.

НАЗОКАТОМЕЗ 1. نزاکتآمیز 1. боназокат; нозуқона, зарифона. 2. боадабона.

НАЗОР I نزار *кит.* 1. заиф, логар, нотавон. 2. беморгуна, дардманд, ранчур. 3. кам, андак.

НАЗОР II *a.* نضار *тилло, зар, симу зар.*

НАЗОРА *a.* نظاره *nig. наззора.*

НАЗОРАТ I *a.* نظارت 1. назар кардан, нигаристан (*аз болои коре ё касе*), муроқибат; ба таҳти назар гирифтани (коре ё рафтори касеро); **дар таҳти (зери) назорати касе** дар зери назари касе, зери муроҳибати касе; **назорат кардан** зери назар доштан, муроқибат кардан, нигаҳбонӣ карда истодан. 2. таҳти назар (*мушоҳидӣ, назора*) гирифтани риояи қонун, татбиқи дастур, иҷрои фармон, тартибот *ва г.* аз тарафи ягон мақоми нозир (*ҳамчун як шакли тафтиши*): **назорати давлатӣ, назорати молиявӣ, назорати беҳдоштӣ, назорати техники.**

НАЗОРАТ II *a.* نضارت *кит.* тозагӣ, обдорӣ, тароват.

НАЗОРАТГАР نظارت‌گر *nig. назораткунанда.*

НАЗОРАТКУНАНДА نظارت‌کننده 1. *сифати феълии замони хозира* *аз назорат кардан.* 2. он ки назорат мекунад, назоратҷӣ; нозир.

НАЗОРАТҖӢ نظارتچی *nig. назоратгар.*

НАЗОФАТ *a.* نظافت *кит.* покӣ, тозагӣ, покизагӣ.

НАЗОҲАТ *a.* نزاهمت 1. *кит.* парҳезгорӣ; покӣ ва сафват; *муқ.* **нузҳат.** 2. аз сухани носазо ва фахш дур будани ҳаҷв.

НАЗР *a.* نذر 1. *кит.* аҳд, паймон. 2. д. чизе, ки касе дар роҳи Худо адо кардани онро ният мекунад (*аз қабили садақа, қурбонӣ, намоз ва г.*) **назру ниёз** чизҳое, ки чун садақа дода мешаванд; **назр гирифтан** худоӣ, садақа ва қурбонии назриро гирифтанд; **назр кардан** ният кардани иҷрои коре дар роҳи Худо, ки ба нияткунанда амри воҷиб аст.

НАЗРДЕХ نذرده он ки қурбонӣ ё садақа мекунад.

НАЗРӢ نذری *мансуб ба назр;* назркарда: **пули назрӣ, чизи назрӣ.**

НАЗЪ *a.* نزع дами вопасин, дами марг, ҷонқаниӣ; **дар назъи чон** дар вақти ҷонқаниӣ.

НАИМ *a.* نعیم незмат; нозу незмат, тавонгарӣ.

НАЙ نی 1. растаниест, ки танаи борику дарози дарунхолии банддор дорад ва дар заминҳои заҳ ва сернам мерӯяд; қамиш. 2. мус. асбоби мусикии нағасӣ, ки бештар аз най ё чӯби дарунсӯроҳ соҳта мешавад: **най навоҳтан; найи чилим** милаи наини чилим, ки ба воситаи он дуди тамокуро ба дарун мекашанд.

НАЙАНБОН نیانبان *кӯн.* як навъ асбоби мусикиӣ, ки аз най ва ҳалтаи ҷармини сӯроҳдор иборат буда, ба найи он пуф карда менавозанд, найанвон.

НАЙБАСТ نی بدست *кит.* чайла, каппа, коза.

НАЙДАРАВ نی درو *кит.* даравкунандаи най, дарвагари най; замон ва мавсими найдараф.

НАЙЗА نیزه 1. чӯби дарози саҳт, ки дар нӯгаш пайкони оҳанӣ шинонда мешавад ва яке аз силоҳҳои ҷангӣ ба шумор меравад; олати найзамонанде, ки варзишкорон дар партофтани он ба масофаи дурттар кувваозмой мекунанд: **найза партофтани.** 2. қисми нӯгези кордмонанде, ки ба нӯги туғанг устувор карда мешавад: **қади найза баланд шудани офтоб** вақти ба гармӣ додан сар кардани офтоб.

НАЙЗААНДОЗ نیزه‌انداز *найза мепартояд.*

НАЙЗААНДОЗӢ نیزه‌اندازی *nig. найзапартой.*

НАЙЗАБОЗ نیزه‌باز *он ки бо найза моҳирона ҷангига метавонад.*

НАЙЗАБОЗӢ نیزه‌بازی *nig. найзазаний;* бо найза ҷанг кардан.

НАЙ

НАЙЗАБОЛО *نیزه‌بلا* *кит.* воҳиди ченак, ки ба андозаи дарозии як найза баробар аст.

НАЙЗАВАР *نیزه‌ور* найзадор, ҷанговари найзадор, найзаандоз.

НАЙЗАДОР *نیزه‌دار* найзадаст; мусаллаҳ бо найза.

НАЙЗАЗАЙ *نیزه‌زني* *исми амал аз найза задан;* *ниг. найзабозӣ.*

НАЙЗАПАРТОЙ *نیزه‌پرتائی* 1. *исми амал аз найза партофтан.* 2. *варз.* найза партофтан, найза андохтан ба дурӣ.

НАЙЗАЧАНГ *نیزه‌جنگ* муҳориба ба воситаи найза.

НАЙЗОР *نیزار* ҷои рӯидани най, найистон, қамишзор.

НАЙИН *مانسوب ба най* 1; аз най соҳташуда; қалами **найин** найқалам.

НАЙИР *ا.* *نیر* *кит.* нурпошанд, рӯшноидиҳанда, равшанкунанда.

НАЙИСТОН *نیستان* *ниг.* *найзор.*

НАЙӢ *نی* *найин.*

НАЙҚАЛАМ *نی قلم* қалами аз най соҳташуда.

НАЙЛ *ا.* *نیل* *кит.* расидан ба мақсад, ноил шудан ба талабе.

НАЙЛАБАК *نیلبک* найи хурд, ки бо лаб менавозанд.

НАЙМОНАНД *نیمانند* монанд ба най, лӯлашакл.

НАЙНАВОЗ *نینواز* он ки най менавозад, мутриби навозандай най.

НАЙНАВОЗӢ *نینوازی* *исми амал аз най навоختان;* навозандагӣ дар най ҳунар ва шугли найнавоз.

НАЙРАНГ *نیرنگ* 1. сехр, афсун, ҷоду; ҷашмандӣ. 2. *маҷ.* ҳила, макр; фиреб, тазвир; **найрангу фиреб** макру ҳила.

НАЙРАНГБОЗ *نیرنگباز* 1. соҳир, афсунгар, ҷодугар, ҷашманд. 2. фиребгар, маккор, ҳилагар.

НАЙРАНГБОЗӢ *نیرنگبازی* 1. соҳирӣ, ҷодугарӣ; ҷашмандӣ, шӯъбадабозӣ. 2. ҳилагарӣ, фиребгарӣ, маккорӣ, хуққабозӣ.

НАЙРАНГСОЗ *نیرنگ‌ساز* 1. *ниг.* *найрангбоз.* 2.

кит., маҷ. моҳир, усто, одами бомаҳорат.

НАЙРАН҆Ч *نیرنخ* *муарраби* **найранг.**

НАЙРАН҆ЧОТ *ا.* *نیرنچات* 1. *найранг.* 2. соҳирӣ, ҷодугарӣ; ҷашмандӣ.

НАЙСОР//НЕСОРӢ *نیسرای* *кит.* сипоҳӣ, лашкарӣ.

НАЙСИТОН *نیستان* *ниг.* **найистон.**

НАЙСОН *نیسان* моҳи ҳафтуми тақвими қадими суриёни, ки такрибан ба моҳи апрел баробар меояд ва аз рӯи ривоят гӯё аз қатраҳои борони ин моҳ дар даруни садаф марворид пайдо мешудааст; **абри найсон** абри моҳи найсон; **борони найсон** борони моҳи найсон; борони баҳор.

НАЙСОНИЙ *نیسانی* *мансуб ба* **найсон.**

НАЙЧА I *نیچه* 1. танаи борики кӯтоҳ буридашудаи най (қамиш) ё ҷизи ба ин монанди дигар, ки боғандагон пудро ба он печонда дар моку мегузаронанд. 2. *тех.* номи қисмҳои гуногуни найчашакл, гилза.

НАЙЧА II *نیچه* навдача, ё шоҳчай навсабзидаи дараҳт, ки барои пайванд кардан бурида мегиранд.

НАЙЧААНДОЗ *نیچه‌انداز* *боғ.* коргари найча тайёркунанда; ба найча ресмон печонанда.

НАЙЧААНДОЗӢ *نیچه‌اندازی* *боғ.* найча андохтан, найча печондан.

НАЙЧАМОНАНД *نیچه‌مانند* ба найча монанд, мисли найча пайванди найчамонанд.

НАЙЧАПАЙВАНД *نیچه‌پیوند* пайванди найча, ба таври найча пайванд кардан.

НАЙЧАШИША *نیچه‌شیشه* шишаҷаи устувонии шабех ба найча, ки дар озмоишгоҳҳои тиббӣ барои хунгирӣ ва нигоҳ доштани хун ба кор мебаранд.

НАЙЧӢ *نیچی* *ناینавوز.*

НАЙШАКАР *نیشکر* як навъ най, ки аз он шакар ҳосил карда мешавад.

НАЙШАКАРЗОР *نیشکرزار* ҷои анбӯҳи найшакар, ҷои рӯидани найшакар.

НАКАВ *نکو* : **бори** **накав** ҷизе, ки ба он даст ра-сондан мумкин нест, ҷизе, ки сару кор доштан

бо он боиси ташвиши барзиёд мешавад.	НАКӮРОЙ نکورای <i>nig.</i> некрой.
НАКБАТ <i>a.</i> نکبت <i>кит.</i> бадбахтӣ, мусибат, саҳтӣ; машакқат, ранҷ.	НАКӮРӮЙ نکوروی <i>nig.</i> некрӯй.
НАКБАТБОР نکبت‌بار <i>кит.</i> накбатовар.	НАКӮСИРИШТ نکوسرشت <i>nig.</i> нексиришт.
НАКБАТЗАДА نکبت‌زدہ <i>ба</i> ба бадбахтӣ дучоршуда, дучори мусибат гардида.	НАКӮСИФАТ نکوصفت <i>nig.</i> нексифат.
НАКБАТЗАДАГӢ نکبت‌زدہ‌گی <i>ба</i> бадбахтӣ (мусибат) дучор шудан.	НЕКӮСИФАТӢ نکوصفتی <i>nig.</i> нексифатӣ.
НАКБАТОВАР نکبت‌آور бадбахтовар, мусибатовар; машакқатовар.	НАКӮТОЛЕҖ نکوطالع <i>nig.</i> нектолеъ.
НАКБО <i>a.</i> نکبا <i>кит.</i> боди тунду тезе, ки роҳи вазиши худро иваз ва қаҷ карда миёни ду бод мевазад ва он навъҳои гуногун дорад.	НАКӮФАРЧОМ نکوفرjam <i>nig.</i> некфарчом.
НАКИР <i>a.</i> نکیر 1. инкоркунанда. 2. <i>д.</i> номи яке аз ду фаришта, Мункиру Накир, ки пас аз марғ дар гӯр ба сари мурда омада, аз ў гуноҳу савоби дар дунё кардаашро бозпурс мекунад.	НАКӮХИСЛАТ نکوҳислат <i>nig.</i> некухислат.
НАКС I //НИКС <i>a.</i> نکت шикастани аҳду паймон; барҳам задани муомила ва савдо.	НАКӮХИСОЛ نکوҳисол <i>nig.</i> некӯхислат.
НАКС II <i>a.</i> نکس нагунсор шудан, вожгун шудан, чаппа шудан.	НАКӮХОХ نکوҳواه <i>nig.</i> некхох.
НАКӮ نکو хуб, нағз, нек: кориnakӯ, рӯзиnakӯ, феъли нақӯ; соле, ки нақӯст, аз баҳораш пайдост (зарб.).	НАКӮХОХӢ نکоҳواهӣ хайрҳоҳӣ, дӯстӣ, некандешӣ.
НАКӮАНДЕШ نکوانдیش <i>nig.</i> некандеш.	НАКӮХИШ نکوهش сарзаниш, маломат.
НАКӮАҲВОЛ نکواحوال <i>nig.</i> некаҳвол.	НАКӮХИДАН نکوهидэн таъна кардан, сарзаниш кардан, маломат кардан, мазаммат кардан.
НАКӮАҲВОЛӢ نکواحوالӣ <i>nig.</i> некаҳволӣ.	НАКӮХОЛӢ نکوҳали <i>nig.</i> некӯхолӣ.
НАКӮБАХТ نکوبҳт <i>nig.</i> некбаҳт.	НАКҲАТ <i>a.</i> نکҳт бӯи хуш, хушбӯй: накҳати гул.
НАКӮГӮЙ نکوگوي <i>кит.</i> хушкамом, хушгуфтор; он ки дар ҳаққи дигарон бадгӯй намекунад.	НАКҲАТОВАР نکھт‌آور хушбӯиовар, оварандай бӯи хуш: насими накҳатовар.
НАКӮЗОТ نکوذات <i>nig.</i> некзот.	НАҚАРОТ <i>a.</i> نقرات 1. <i>ҷ.</i> нақр. 2. порчае аз суруд, ки дар байни бандҳо такрор мейбад.
НАКӮЙ نکوئی некӣ, хубӣ, нағзӣ: нақӯй кардан.	НАҚБ <i>a.</i> نقӣ роҳи аз зери замин қандашуда барои гузаштани одаму воситаҳои нақлиётӣ ва гузаронидани об, тунел; нақб қандан (кофтан) роҳи зеризамиӣ соҳтан: нақби Аизоб.
НАКӮКИРДОР نکوکрدار <i>nig.</i> неккирдор.	НАҚБАФКАН نقబافкун <i>кит., nig.</i> нақбзан.
НАКӮКОР نکوکар касе, ки некӣ мекунад; шахси дурусткор; муқоб. бадкор.	НАҚБАФКАНӢ نقబافкунӣ <i>nig.</i> нақбзинӣ.
НАКӮКОРӢ نکوکارӣ кори нек қандан, кори хайр қандан, некӣ қандан; муқоб. бадкорӣ.	НАҚБЗАН نقbzan <i>кит.</i> нақбкан.
НАКӮНОМ نکونام <i>nig.</i> некном.	НАҚБЗАНИӢ نقbzani <i>nig.</i> нақбканиӣ.
НАКӮНОМИӢ نکونامӣ <i>nig.</i> некномӣ.	НАҚБӢ نقبي <i>мансуб ба нақб;</i> зеризамиӣ.
	НАҚБКАН نقб کن он ки нақб меканад, он ки роҳи зеризамиӣ месозад.
	НАҚБКАНӢ نقб کни <i>исми амал аз нақб қандан;</i> роҳи зеризамиӣ қандан.
	НАҚД I <i>a.</i> نقد 1. пули мавҷуд, пул; пули нақд пули мавҷуд. 2. ҳаридуфурӯш бо супурдани маблаг вақти гирифтани мол, муқоб. насия; нақд карда додан пул тайёр қарда додан, на-

НАҚ

қдан супоридан; **нақд кардан** (пулро) муҳайёва омода кардан (пулро); **нақд шумурда додан** сари савдо хисоб карда додан, ҳангоми харид пардохтани қимати чизе. 3. тайёр, мавҷуда; **шуши нақд бех аз дунбай насия** (зарб.). 4. бечуну чаро, ҳатман, *гуфт.* ба куллӣ, тамоман. 5. *кит.* сара карданни тиллову танга; ◇ **нақди адабӣ ниг. танқиди адабӣ; ба нақди** ҷон дода..., ҷон фидо карда..., ба ивази ҷон.

НАҚД II a. نقد (пул ва тилло)-и холис, сара.

НАҚДА a. نقده пули мавҷуд, нақд.

НАҚДАН a. نقداً бо пули мавҷуд, нақд.

НАҚДИНА نقدینه 1. пули нақд, пули мавҷуд. 2. пул, маблаг.

НАҚДОНАҚД شدائد نقد нақдан, ба пули нақд.

НАҚДӢ نقدی бо пули нақд; нақдина; **ҷазои нақдӣ** ҷазои пулӣ, ҷарима.

НАҚДШИНОС تقدشناس *кит.* сарроф.

НАҚЗ a. نقطه шикастан, вайрон кардан (маҳсусан аҳду паймонро); нақс I: **нақзи аҳд.**

НАҚИБ a. نقطه қӯн. 1. сардори қабила, раиси қавм. 2. *таър.* мансабе буд, ки ба ҳоҷагон мебоданд.

НАҚИБАТ a. نقطېت қӯн. хирад, зеҳн.

НАҚИЗ a. نقطېض *кит.* мухолиф, зид, муқобил.

НАҚИЗА a. نقطه 1. *муаниси нақиз.* 2. мухолифат, зиддият; *ади.* асари адабие, ки дар муқобил ё ҷавоби асаре навишта мешавад. 3. тақлиди ҳаҷвӣ дар саҳна.

НАҚИР a. نقطه 1. ҷоҳак (чуқурча)-е, ки бар пушти тухми хурмост. 2. *маҷ.* ҷизи хурд, андак, ҷизи ҷузъӣ.

НАҚИСА نقطه *кит.* нақс, айб; ҳӯйи бад.

НАҚКОРИЙ نقطه *кит.* 1. қандакорӣ дар санг ва ҷуб. 2. навозандагӣ дар доираву табл.

НАҚҚОШ a. نقش 1. нақшнигор, нақшунигоркунанда, рассом, мусаввир; **наққош нақши сонӣ бехтар қашад зи аввал** (зарб.). 2. ҳаккок, қандакор; ◇ **наққоши азал** *киноя аз* Худо.

НАҚҚОШӢ نقاشی 1. ҳунар ва амали наққош. 2. нақшнигорӣ, гулкории рӯи ҷизҳо, расмкашӣ:

санъати наққошӣ.

НАҚҚОШХОНА نقاشخانه 1. *кит.* коргоҳи рангрезӣ. 2. чой ё бинои пурнақшу нигор.

НАҚЛ a. نقل 1. аз ҷое ба ҷое бурдан, интиқол додан, гузарондан, кӯчондан; **нақл додан** қашондан; **нақли макон** ҷои худро дигар кардан, кӯчидан. 2. *кӯн.* воситаи аз ҷои ба ҷои кӯчидан; воситаи боркашӣ, нақлиёт. 3. ҳикоя кардан, баён кардан, гуфтан; **нақли ҳаттӣ** баёни китобатии мундариҷаи қиссаву ҳикоя аз рӯи нақли муаллим; **назар ба нақли...** аз рӯи гуфти...; 4. ҳикоя, қисса, достон, ривоят; **нақл ёфтan** а) бурда шудан, кӯчонда шудан, қашонда шудан; б) гуфта шудан, баён гаштан; **нақл кардан** а) аз ҷое ба ҷое бурдан, аз ҷое ба ҷое кӯчондан; б) ба ҷои дигар рафтан, нақли макон кардан; в) ҳикоя кардан, гуфта додан, баён намудан; г) *киноя аз* мурдан; **аz дори дунё** **нақл кардан** *киноя аз* аз олам гузаштан, мурдан.

НАҚЛАН a. نقل ба таври нақл; назар ба нақли...

НАҚЛГӮЙ نقلگوی он ки ҳикоя мекунад ноқил.

НАҚЛИЁТ a. نقلیات боркашонӣ; воситаҳои бора одамкашонӣ; соҳаи иқтисод, ки бо қашондани бору мусоғир машғул аст: **нақлиёти автомобилий** (роҳи оҳан, баҳрӣ, ҳавоӣ), рӯзи коркунони **нақлиёти роҳи оҳан.**

НАҚЛИЁТӢ نقلیاتی мансуб ба нақлиёт.

НАҚЛКУНАНДА نقل کننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз* **нақл кардан.** 2. он ки нақл мекунад, ноқил, гӯянда.

НАҚЛӢ نقلی мансуб ба **нақл;** ривоятӣ; **илмҳои ақлӣ** ва **нақлӣ** илмҳои фалсафӣ ва илмҳои марбут ба ҳадису ривоятҳо.

НАҚO a. نقطه қӯн. тозагӣ, покӣ, покизагӣ, софию бегуборӣ.

НАҚORA//HAFORA a. نقطه نقاره//نغاره яке аз созҳои зарбии мусикий, ки танаи доирашакли дарунхолӣ дошта, ба як ё ду тарафи рӯяш пӯст қашида мешавад ва бо ду ҷубак менавозанд; табл, дуҳул: **нақора навохтан** (задан); ◇ **шикам нақора навохтан маҷ.** ниҳоят гурусна будан: **ба нақораи касе бозӣ** **кардан**(ракс кардан) бо майлу иродai касе кор кардан; **баъд аз тӯй нақора** (*мақ.*) доир ба кори бемавриде, ки

вақташ гузашта бошад, гуфта мешавад.

НАҚОРАЗАН نقاره‌زن *nig.* нақоранавоз.

НАҚОРАЗАЙ نقاره‌زني *исми амал аз нақора задан*; табл навохтан.

НАҚОРАНавоз نقاره‌نواز он ки нақора менавозад, мутриби навозандай нақора, нақорачӣ.

НАҚОРАНавозӣ نقاره‌نوازی *исми амал аз нақора навохтан*; хунар ва шугли нақоранавоз.

НАҚОРАХОНА نقاره‌خانه *таър.* ҷои маҳсус дар сардари (пештоқи) биноҳои калон (арк, қаср) барои нақоранавозӣ.

НАҚОРАЧӢ نقارچي *nig.* нақоранавоз; усул бо дasti нақорачӣ (зарб.).

НАҚОРАЧӮБ نقاره‌ҷوب чӯбаки нақоранавозӣ.

НАҚР *a.* نقر *kит.* 1. қӯбидан, қӯфтan. 2. қҳн. қандакорӣ дар рӯи санг ва ҷӯб. 3. бо минқор зада сӯроҳ кардани мурғ чизеро. 4. *мус.* бо ангушт ё мизроб навохтани сози мусиқӣ (*аз қабили дойра, таблак*). 5. *мус.* зарб, ритм.

НАҚРАСАНГ نقرسنگ *санъ.* санги қиматбаҳое, ки дар он хат ё суратҳо қанда шудаанд.

НАҚС *a.* نقش *nig.* нуқсон.

НАҚШ *I a.* نقش 1. пай, из ва асаре, ки аз чизе бар рӯи чизе мемонад: **нақши по.** 2. гулкорӣ, ки ба қофаз, девор ё ба ҷизи дигаре кашида мешавад; расм ва сурати касе ё чизе; **нақшу нигор** гулкорӣ, расму тасвир, ороиши рӯи чизе; **нақши бар об маҷ.** ҷизи ноустувор, кори бефоида. 3. *нав.* маҷмӯи кору кирдор ва хислатҳои як шаҳс, ки аз тарафи ҳунарпеша дар саҳнаи театр ё дар филм таҷассум карда мешавад, рол: **нақши касеро бозидан.** 4. *мус.* суруди тӯйи арӯсист, ки ҷандқаса меҳонанд; **нақши мулло** суруди маҳсусе, ки дар тӯю ҷашнҳо ҷанд нафар ҳамовоз шуда месароянд; **нақши мулло хондан.** 5. *маҷ.* мақом, мавқеъ, мартаба; **нақш бастан** а) боқӣ мондан, асар боқӣ мондан (*аз чизе*), тасвир ёфтan; б) пайдо шудан, намудор гаштан; **нақш ёфтan** кашида шудан, навишта шудан; **нақш кардан** тасвири чизеро кашидан; **◊ нақши бар об;** **нақши обу гил** *кит., кин.* дунё, олам; **ҳамчун нақши девор** *кин.* кори беҳуда кардан, бо кори бефоида машғул шудан; **нақш бар санг задан** *кит., кин.* пойдор ва устувор кардан. 6. *маҷ.* толеъ, баҳт,

сарнавишт.

НАҚША نقشه 1. тасвири мутобики қоидаҳои маҳсуси ҳандаса ба рӯи вараки қоғаз кашида иморат ва дигар чизҳо; нақш, расм, сурат. 2. тарҳ, лоиҳа. 3. реча, барнома, коре, ки иҷроӣ он дар мӯҳлати муайян ва бо зикри мақсади мазмун ҳаҷм ва тарзи анҷом пешбинӣ шудааст: **нақшай ҳафтсола, ба нақша гирифтан;** **нақша кашидан** а) сурат, расм ё тасвири чизро рӯи қоғаз овардан; б) тарҳ ё лоиҳаи чизро кашидан.

НАҚШАБАРДОР نقشه‌بردار мутахассиси топография, ки сатҳи заминero ҷен карда, ба нақша ё ҳарита медарорад.

НАҚШАБАРДОРӢ نقشه‌بردارӣ лоиҳасозӣ, шуғл ба амали нақшабардор; ҳаритакашӣ.

НАҚШАГИРИӢ نقشه‌گири 1. *исми амали ба нақша гирифтан.* 2. лоиҳасозӣ; ҳаритасозӣ.

НАҚШАКАШ نقشه‌کش он ки нақша мекашад; расмкаш, сураткаш.

НАҚШАКАШӢ نقشه‌کши 1. нақша кашидан, тарҳи чизро тасвир кардан, лоиҳакашӣ. 2. речаи иҷроӣ кореро тартиб додан. 3. фаннест дар мактаб, ки усули нақша кашиданро меомӯзонад.

НАҚШАНДОЗ نقش‌андаз 1. *кит.* суратгир, наққош. 2. он ки дар нусхаҳои қаламии сӯзаниҳо нақшу суратҳои гуногунро мекашад.

НАҚШАНДОЗӢ نقش‌андазӣ *кит.* суратгарӣ, суратбардорӣ, наққошӣ.

НАҚШБАНД نقش‌بند 1. *кит.* наққош, рассом, сураткаш. 2. *таър.* лақаби Баҳоуддини Бухорӣ, ки сарвари силсилаи тасаввуфии нақшбандия буд (*асри XV*); **◊ нақшбанди аҷал қинояз** *аз* Худо.

НАҚШБАНДИЯ نقش‌بندӣ *таър.* яке аз ҷараёнҳои тасаввуфӣ, ки дар асри XV пайдо шуда буд.

НАҚШБАНДӢ نقش‌بندӣ 1. *кит.* наққоши, рассомӣ, сураткашӣ. 2. *таър.* мансуб ба **нақшбандия.**

НАҚШБОЗ نقش‌باز 1. ҳунарпеша, ки дар саҳан нақши қаҳрамонero бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* фирабкор.

НАҚШГҮЙ نقش‌گوئي *nig.* нақшхонӣ.

НАҚШГҮЙ نقشگوی *nig.* нақшон.

НАҚШДОР نقش‌دار нақшнок, нақшин, нақшу нигорнок.

НАҚШИН نقشین нақшунигордор, нақшин, нақшдор, тасвирнок: **коса ва табакҳои нақшин**.

НАҚШКАЛОН نقش‌کلان дорои нақшу нигорҳои калон-калон: **чомай нақшкалон**.

НАҚШКАН نقشکن кандакор, ҳаккок (дар чӯб); зарроб (дар филиз).

НАҚШКАНӢ نقش‌کنӣ ҳаккокӣ, кандакорӣ; зарробӣ.

НАҚШКӮБ نقش‌کوب *kim.* қолаби чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дорои нақшу нигорҳои гуногун буда, дар муқовабандӣ (гузаштани пайи рӯи қоғаз ё ҷарм) истифода мегардад.

НАҚШКӮБӢ نقش‌کوبӣ *kim.* кори нақш гузоштан болои ҷилдҳои қоғазӣ ё ҷармии китобҳо.

НАҚШКОЛАБ نقش‌قالب 1. *nig.* мӯҳрқолаб. 2. *naiyr*, лавҳаи ҳарфҳои ҷидашуда.

НАҚШМОҲ нақши аслие, ки дар мавзӯъҳои гуногуни наққошӣ, суратирий *ва г.* истифода мешавад.

НАҚШНИГОР نقش‌نگار наққош, нақшунигор-кунанда.

НАҚШНОК نقشناک *nig.* нақшдор.

НАҚШНОМА نقش‌نаме *kim.* китоби мусаввар, китоби дорои суратҳо зебо *ва ранга*.

НАҚШОФАРИН نقش‌آفرین 1. наққош, сураткаш, суратгар. 2. он ки дар саҳна нақшеро бо маҳорат иҷро мекунад. 3. *маҷ.* он ки кореро бо хунари хуб анҷом медиҳад.

НАҚШОФАРИНӢ نقش‌آفرینӣ амали нақшофарин.

НАҚШХОН نقش‌خوان он, ки нақш (4) меҳонад.

НАҚШХОНӢ نقش‌خوانӣ сурудани нақш (4), нақш хондан.

НАЛМ نلم *kim.* зебо, хушрӯй.

НАМ I نم 1. тарӣ, рутубат: **нами замин**. 2. рутубатнок, мартуб, анҷак тар: **хонаи нам**. 3. *маҷ.* оби ҷашм, ашк; **нам гирифтан** андаке тар шудан, рутубатнок шудан; **нам кардан** тар кар-

дан; **нам қашидан** тар шудан, тариро ба ҳудгирифтан, рутубатнок гаштан; ♦ **нами ток шароб**.

НАМ II // НАММ *a.* نم суханчинӣ, хабаркашӣ.

НАМАД نم фарше, ки аз пашми ҳайвонот (гусфанд, буз, шутур) ба воситаи молиш тайёр карда мешавад; **намади оҳакӣ** намади пастсифати камдошт; **намади қазоқӣ** навъи намади баландсифати пурдошт.

НАМАДГАР نم‌دگر *nig.* намадмол.

НАМАДЗИН نم‌زین намадпорае, ки ба пушти асп андохта зинро ба рӯи он мегузоранд, асп-намад.

НАМАДИН نم‌дин аз намад тайёркарда: **мӯзи намадин**.

НАМАДӢ نم‌ӣ *nig.* намадин: **кулоҳи намадӣ**.

НАМАДМОЛ نم‌مول он ки қасбаш тайёр кардани намад аст, намадсоз.

НАМАДМОЛӢ نم‌مولӣ намад тайёр кардан.

НАМАДПӮШ نم‌پوش 1. он ки пӯшохи намадин мепӯшад; **пашминапӯш**. 2. бо намад пӯшидашуда, бо намад печонидашуда.

НАМАДСОЗ نم‌ساز *nig.* намадмол.

НАМАК نمک 1. моддаи сафеди булӯрии шӯртамъ, ки аз оби дарёҳо ва ё аз конҳо ба роварда мешавад ва ба ҳӯрок меандозанд: **намаки ошӣ**, **кони намак**, **намак андохтан**; **намак задан // намак кардан** намак пошидан; **намак андохттан**, **намаки чизеро дидан** (**чашидан**) дараҷаи шӯрии ҳӯрокро ҷашида дидан. 2. *маҷ.* латофат, малоҳат, зебу зинат; ♦ **обу намаки даст** хунармандӣ дар пухтани таомҳо; **намак ҳӯрдан** а) гӯшт ва маҳсулоти гӯштиро намак додан барои нигаҳдории дарозмуддат ё хуб намак ҳурдан; б) аз хони касе нон ҳӯрдан; бехуда хобидан, бехуда дер нигоҳ дошта шудан: **намак ба ҷароҳат** (**реш**, **алам**) пошидан азоб бар азоб афзудан; зиёд кардани дарду алам; **намак карда мондан** чизеро истифода накарда гирифта мондан, солҳо нигоҳ доштан чизеро; **намак начашидан** чизе наҳӯрдан, гурӯсна будан; **намак ҳӯрда намакдон шикасттан** ба ивази некӣ бадӣ кардан, поси хотири хубии касеро нигоҳ надошта бадӣ кардан, кӯрнамакӣ кардан; **намак ҳӯрдан аз хонаи ка-**

се а) таоми касеро хӯрдан; б) киноя аз некие дидан аз кассе; **ҳаққи намак доштан** касеро хӯрондаву тарбия карда ба ивази он аз ў ба хурмату некие ҳақ доштан, ҳуқуки миннатгузорӣ доштан; **ҳаққи намакро пос доштан** поси хотири некии касеро нигоҳ доштан, хурмати касеро, ки некие карда неъмате додааст, ба чо овардан; **намак кӯр кардан** поси хотири некии касеро нигоҳ надоштан.

НАМАКАНДЕШ نمک‌اندیش он ки поси хотири некии касеро нигоҳ медорад.

НАМАКДОН نمک‌دان зарфи намак, зарфи хурде, ки намак андохта ба рӯи дастархон мегузоранд: **намак хӯрда намакдон шикастан**.

НАМАКДОР نمک‌دار *nig.* намакин.

НАМАКЗАДА نمک‌زده 1. намакдор, бонамак; шӯр; **пӯсти намакзада** пусти намакпошида. 2. маҷ. носипос, кӯрнамак.

НАМАКЗОР نمک‌زار 1. шӯразор; шӯразамин. 2. кони намак.

НАМАКИН نمکین 1. намакдор, бонамак, шӯр. 2. маҷ. латиф, малех, зебо, хуш.

НАМАКНОШИНОС نمک‌ناشناس маҷ. носипос, кӯрнамак.

НАМАКОБ نمک‌آب намак андохташуда, оби шӯр; **болои сӯхта намакоб** дар вақти ба алам ё азоби касе афзуда шудани алам ё азоби дигар гуфта мешавад.

НАМАКПОШӢ نمک‌پاشی намак пошидан; **ба реш(чароҳат) намакпошӣ кардан** аламу азоби касеро боз ҳам афзудан.

НАМАКСАНГ نمک‌سنگ намаке, ки дар шакли ҷинси кӯҳӣ аз кон қанда бароварда мешавад.

НАМАКСО نمک‌سا 1. шӯр, намакин. 2. маҷ. ғамгиншуда, аламзада, озурда.

НАМАКСОР نمک‌سار маъдани намак, замини шӯр, ки дар он намак фаровон аст.

НАМАКСУД نمک‌سود хӯрокворие, ки ба он намак зада хушконидаанд, монанди гӯшт, моҳӣ *ва г.*

НАМАКФУРӮШ نمک‌فروش фурӯшандай намак.

НАМАКФУРӮШӢ نمک‌فروشӣ намак фурӯхтан; фурӯши намак: **дукони намакфурӯшӣ**.

НАМАКХОР نمک‌خوار намакхӯрда, он ки нону намаки касеро хӯрда ё аз кассе некӣ дид, тобеъ ва сипосгузори он шудааст.

НАМАКХОРА نمک‌خواره *nig.* намакхор.

НАМАКХӮР نمک‌خور *nig.* намакхор.

НАМАКХӮРДА نمک‌خورد *nig.* намакхор.

НАМАКЧАШ نمک‌چش 1. ҷашандай намаки гизо. 2. миқдори каме аз ҳар чиз.

НАМАКЧАШАК نمک‌چشك аввалин бор ҷашидани мазай чизе.

НАМАКШИНОС نمک‌شناس 1. сипосгузор, ҳақшинос. 2. содик, вафодор.

НАМАКШӮЙ نمک‌شوئی 1. хим. тоза кардани намак аз сангү гил. 2. *nig.* шӯршӯй.

НАМАТ *a.* نمط тарз, тариқа, равиш, усул.

НАМГИРИФТА نمگرفته намиро ба худ қашида; намдор.

НАМДОР نم‌دار намнок, рутубатнок, мартуб: **реги намдор**.

НАМЗАМИН نم‌زمین замини нам, замини намдор.

НАМИБАРДОР نمی‌بردار (ба намӣ) ба об тобовар: рутубатро нопазир: **масолехи намибардор**.

НАМИГАРИ نمیگری намӣ, намнокӣ; бориш, боронгарӣ.

НАМИДАН نمیدن *kit.* майл кардан; таваҷҷӯҳ намудан.

НАМИМ *a.* نمیم *kit.* суханчин, гайбаткунанда, бӯхтонгӯй.

НАМИНИГОХДОРӢ نمی‌نگاهداری нигоҳ доштани нами замин: **тадбирҳои наминигоҳдорӣ оид ба замини кишт**.

НАМИНОГУЗАР نمی‌نگذر намию рутубатро нагузаронда.

НАМИРАНДА نمیرنده ҷовид, ҳамешазинда, адабзинда.

НАМИСАНҶ اس‌بوب بارои муайян кардани намӣ *ва* рутубати ҳаво ё ягон масолех, рутубатсанҷ..

НАМИЙ نمی тарӣ, рутубат, мартубӣ, намнокӣ:

намии хок, намии хаво.

НАМКАШ نمکش чизе, ки намро ба худ мекашад; ◊ **девори намкаш** *киноя аз шахсе*, ки ҳар гапро ба худ мегиряд; шахсе, ки ҳар гапро *киноя ба худ дониста меранҷад*.

НАММОМ *a.* نمام *кит.* суханчин, хабаркаш.

НАМНАГУЗАРОН نمنگزران // نمناگزران

чизе ки **намиро намегузаронад**, ба **нам тобовар, тарнашаванда: матои намногузарон.**

НАМНОК نمناک намдор, рутубатнок; тарӣ: **ҳавои намнок.**

НАМО نما 1. *асоси замони ҳозира аз намудан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъни намоянда, нишондиҳанда ва ба назар намоянда, намуд, қисми зоҳирӣ чизе: рахнамо, хушнамо, баднамо.*

НАМО نما нумув, рӯиш, афзоиш; *nig.* **нашъуна-мо.**

НАМОБАНДӢ نمابندی ороиши намуди зоҳирӣ, зоҳирсозӣ, зебу зинат ва ороиш додани қисми беруни биноҳо *ва г.*

НАМОД نماد 1. *нав.* рамз, символ. 2. нишонаи навишторӣ ё чопӣ барои баёни мақсади кас аз қабили аломатҳои риёзӣ, мусиқӣ. 3. *риёз.* шакл ё ҳарфи хосе барои ифодаи як мағҳуми риёзӣ.

НАМОДГАРО نمادگاره он ки ба нишонаҳо ва рамзҳо эътиқодманд аст, шаклпаст, символист.

НАМОДГАРОЙ نمادگرائي чараёне, ки ба намуди зоҳирӣ аҳамият намедиҳад, шаклпастӣ, зоҳирпастӣ, символизм.

НАМОДӢ نمادӣ *nig.* **намодин.**

НАМОДИН نمادین *марбут ба намод;* он чи ба унвони намод истифода мешавад.

НАМОЁН نمایان 1. пайдо, ошкор, падидор, аён, ҳувайдо. 2. назаррас, муҳим: **мақоми(чи)** **на-мойро ишғол кардан.** 3. машҳур, маъруф; **ба назар намоён** ҷолиби дикқат, муҳим, аҳамиятнок; **намоён гаштан (гардидан)** зоҳир шудан, намудор шудан; **намоён кардан** нишон додан, намудан, намудор сохтан; **намоён шудан** намудор гаштан, дода шудан, зоҳир гаш-

тан; ◊ **миси кор намоён шудан** фош шудани соҳтакорӣ, ошкор шудани қаллобӣ.

НАМОЁНӢ نمایانی 1. намудор будан, зоҳир ва ошкор будан. 2. машҳурӣ, шӯҳратнокӣ.

НАМОЗ نماز 1. *кӯн.* сар хам кардан барои таъзим; саҷда. 2. *д.* дуову ибодати, дар шабонарӯз панҷ бор адошаванда, ки яке аз фарзҳои мусулмонӣ аст: **намоз гузордан, намоз хондан; намози аср** *а*) намозе, ки то як соат пеш аз фурӯ рафтани офтоб хонда мешавад; *б*) *кин.* бегоҳӣ, бегоҳ; **намози бомдод** намозе, ки субҳ пеш аз баромадани офтоб хонда мешавад; **намози пешин** намозе, ки нисфириӯзӣ хонда мешавад; **намози таровех** намози маҳсусе, ки дар шабҳои рамазон меҳонанд; **намози хуфтан** намози панҷум, ки шабона пеш аз хоб хонда мешавад; **намози шом** намозе, ки баъд аз фурӯ рафтани офтоб хонда мешавад; **намози чумъа** намозе, ки ҳафтае як бор рӯзи чумъа (бо ҷамоат) хонда мешавад, намози одина.

НАМОЗГОХ نمازگاه ҷои намозхонии ҷамоатӣ дар рӯзҳои иди қурбону рамазон, ки барои гунҷонидани издиҳоми зиёд одатан дар шакли масҷид дар беруни шаҳр месоҳтанд.

НАМОЗГУЗОР نمازگزار *nig.* **намозхон.**

НАМОЗГУЗОРӢ نمازگزارӣ *nig.* **намозхонӣ.**

НАМОЗИШОМКУШО نمازشام‌کشا гули **намозишиомкушо** бот. як навъ гул, ки вақти намози шом, яъне баъди нишастани офтоб мешукуфад, намозишиомгул.

НАМОЗӢ نمازӣ пок, ноолуда, тоза.

НАМОЗХОН نمازخوانӣ 1. он ки намоз меҳонад, намозгузор. 2. *маҷ.* диндор, порсо.

НАМОЗХОНӢ نمازخوانӣ *исми амал аз намоз хондан;* намозгузорӣ.

НАМОИШ نمایش 1. намудан, нишон додани чизе ба тарзи тантананок. 2. ба маърази тамошо гузоштан; (ба тамошобин) нишон додани фильм, писса *ва г.:* **намоиши асарҳои рассомон, намоиши кинофильмҳои таълимӣ.** 3. *с.* баромадан, ба майдону хиёбон ва роҳпаймоии оммавӣ барои нишон додани ягонагии сиёсӣ, эътиroz, изҳори шодмонӣ *ва г.,* гирдиҳамоӣ, тазоҳурот; **намоиши додан** *а*) нишон додан, бо мақсади хунарнамоӣ чизеро манзури назар

кардан; б) ба маърази тамошо гузоштан.

НАМОИШГАР نمایشگر 1. он ки (чизеро) намоиш медихад. 2. он ки дар намоиш (2) иштирок мекунад, иштироккунандаи гирдиҳамой.

НАМОИШГАҲ نمایشگه ниг. **намоишгоҳ**.

НАМОИШГОҲ نمایشگاه чои намоиш додани чизе: **намоишгоҳи асарҳои рассомон, намоишгоҳи комёбихои кишоварзӣ, намоишгоҳи молҳои саноатӣ**.

НАМОИШДИҲАНДА نمایشده‌نده ниг. **намоишгар**.

НАМОИШДИҲӢ نمایش‌دهی *исми амал аз намоиш додан*; нишондихӣ: **намоишдихии кино**.

НАМОИШӢ نمایشی *mansub ба намоиш*; марбут ба саҳнагузорӣ.

НАМОИШКОРИЙ نمایش‌کارӣ *барои намуд (намоиш), зохирнамой; худнамой*.

НАМОИШКОРОНА نمایش‌کارانه 1. ошкоро, рӯйрост, дар пешӣ назари умум. 2. ба тарзи норозигии рӯйрост.

НАМОИШНОМА نمایش‌نامه *асари барои намоishi саҳна навишташуда, писеса*.

НАМОК نماک *кит.* 1. равнақ, ривоҷ. 2. хусн, зебой.

НАМОСОЗ نمساز *соҳт.* он ки ба соҳтмони бахшҳои берунии бино машғул аст, созандай намои аслии бино ё иншоот.

НАМОСОЗӢ نمسازی *соҳт.* ороиш ва зебо гардонидани намуди берунии соҳтмони бино ё иморат.

НАМОЯНДА نماینده [цифати феълии замони ҳозира аз **намудан**] 1. он ки аз тарафи касе, созмоне *ва г.* барои бурдани гуфтушунид ё иҷрои коре таъянин шудааст; шаҳси ваколатдор, вакил: **намояндаи давлат, намояндаи тиҷоратӣ**. 2. шаҳси интихобнамудаи аҳолӣ дар парламент – Маҷлиси Олий, депутат. 3. он ки дар шаҳси худ хислат ва хусусияти ягон ҳалқ, табақаи ҷамъият, гурӯҳи муайянӣ одамон, қасбу кор, машғулият *ва г.* зохир менамояд: **намояндаи аҳли меҳнат; намояндаи адабиёт, намояндаи санъат, намояндаи лаҳча**.

НАМОЯНДАГӢ نمایندگی 1. намоянда будан, ваколат. 2. ваколатхона; **намояндагии тиҷо-**

ратӣ дар назди сафорати Тоҷикистон.

НАМРЕЗА نمربیز майдаборон, резаборон, борони хеле майда.

НАМУД نمود 1. шакл, сурат, ба назарнамоӣ. 2. қиёфа, симо, афту андом; **намуди зоҳирӣ (берунӣ)** манзараи ба назар намоён; **ба (дар) намуд** зоҳиран, аз зоҳир, ба назар; **барои намуд** а) барои намуна, барои намоиш; б) барои зеби зоҳирӣ, барои зебо будан.

НАМУДАН نمودن 1. намоён кардан, нишон додан, ба назар намоён кардан. 2. ба назар намоён шудан; ба назар тофтан, намоён шудан, зоҳир гаштан, дидা шудан: ...**тاخминан сисола менамуд; ба назар намудан** ба назар тофтан. 3. ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба ҷои «кардан» меояд: **афзун намудан, мафтун намудан, сар намудан, табассум намудан; такрор намудан, сайр намудан**.

НАМУДОР نمودар 1. намоён, падидор, зоҳир: **намудор будан; намудор гардидан (гаштан, шудан)** дидা шудан, намоён гаштан, намудан; пайдо (зоҳир) шудан. 2. ҷадвал, нақша.

НАМУН نمون *кит.* нишондиҳанда; аломат, нишона.

НАМУНА I نمونه 1. миқдори каме аз чизи бисёр, ки барои нишон додани сифати он гирифта шудааст: **мушт намунаи хирвор аст** (зарб.). 2. мисл, монанд. 3. мисоли ибрат, шоистаи пайравӣ; **намуна гаштан(шудан)** мисоли ибрат шудан.

НАМУНА II نمونه зишт; бехуда, бефоида; аз кор афтода, бекор карда.

НАМУНАВӢ نمونه‌هی шоёни ибрат, ибратшаванда, сазовори пайравӣ: **кори намунавӣ, мактаби намунавӣ**.

НАМУНАВОР نمونه‌وار ниг. **намунавӣ**.

НАМЧ نج *кит.* нам, тарӣ, тарии андак.

НАМЧИН نمچین восилае, ки ба воситаи он нам бартараф карда мешавад, намгир.

НАНГ ننگ 1. шарм, айб, ор. 2. шараф, номус, орият. 3. боиси шармандагӣ, расвой.

НАНГИН ننگین шармовар, зишт, боиси бадномӣ.

НАНГИНРӮЙ ننگینروی бошарм; бономус, шармин.

мин.

НАНГОВАР نگ آور шармовар, боиси бадномӣ.

НАОМА *a.* نعامة кит. шутурмурғ.

НАППА-НАВ نه نو گuft. тамоман нав, ниҳоят нав.

НАР نر музаккар, чинси мардина; *муқоб.* мода (*асосан нисбат ба ҳайвонот*).

НАРАНГУШТ نرانگشت ангушти калони даст ё пой, сарангушт.

НАРБУЗ نربز бузи нар, такка.

НАРГАСӢ نرگسی сабзии тор-тор реза карда, ки ба зирбаки палав меандозанд: **наргасӣ кардан**.

НАРГАТ نرگت реза кардан, пора кардан.

НАРГИС نرگس 1. номи гиёҳи пиёзбехи хурду нозуки баҳорӣ, ки гули хушбуи сафед ё зарди ба ҷашми нимӯш монанд дорад. 2. *маҷ.* ҷашм; **наргиси маст (махмур, шахло, ҷоду) киноя аз ҷашми хумори маҳбуба.**

НАРГИСА نرگسه 1. *nig.* **наргис.** 2. гули сунъӣ, ки аз оч ё устухони дигар тарошида ба шифти хона барои зинат ҷо медиҳанд.

НАРГИСӢ 1. *mansub ba narjis.* 2. нарғисмонанд, нарғисранг. 3. номи ҳӯроке, ки тухми мурғро ҷӯшонда ва аз пӯчоқ тоза карда, дар гӯшти кӯфта печонида мепазанд ва байду пора мекунанд, ки зардию сафедии тухм ба нарғис монандӣ пайдо менамояд.

НАРГОВ نرگاو ғови нар, барзагов; ҷувона.

НАРҒУЛ نرغول گuft. одами қавичуссаи дағал.

НАРД نرد 1. танаи дараҳт; навдаи расида, саҳт ва устуворшудаи дараҳт. 2. бозии шатранҷмонанде, ки бо сӣ мӯҳраи сиёҳу сафед ва ду тос бозӣ карда мешавад.

НАРДА نرده панҷараи оҳанин ё ҷӯбин, ки гирди боғча ё хона қашида мешавад, қаторак.

НАРДБОЗ نرديباز он ки нард бозӣ мекунад.

НАРДБОЗӢ نرديبازӣ нард бозӣ кардан.

НАРДБОН نرديبان зинапояе, ки аз ҷое ба ҷое бурдан ва гузоштан мумкин аст.

НАРДСУНБУЛ نردىنبول *bot.* растанини бисёрсола, ки аз решоҳои он дору тайёр мекунанд.

НАРДТАХТА نردىخته таҳтаи нардбозӣ.

НАРЁН نريان аспи нар; нарина; *муқоб.* модина.

НАРИМОН نريمون 1. *kitm.* паҳлавон, диловар. 2. яке аз қаҳрамонони ҳамосии қадими ҳалқҳои эронинажод аст, ки дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ падари Сом – бобои Рустам ба **нар** қалам дода шудааст.

НАРИНА نرينه чинси нар, мансуб ба нар (чи одам бошад ва чи ҳайвон).

НАРКОЗ نرکاز *tiib.* ба таври сунъӣ беҳиссу қароҳт кардани узве ё умуман беҳуш кардани бемор дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ.

НАРМ نرم 1. мулоим; *муқоб.* саҳт ва дурушт; маҳин: **ҳоки нарм, реги нарм, вагони нарм** вагони ҷои хобаш роҳатбахш. 2. оҳиста, ором; бо мулоимат, навозишкорона: **муомилаи нарм, сухани нарм, нарм ҷавоб додан; шамоли нарм** боди форам; **нарм-нармак** оҳиста-оҳиста, паст-паст; бо мулоимат; **нарм ғаштан(шудан)** а) мулоим шудан; б) аз ҳашм фаромадан, ба ифоқа омадан; **нарм кардан** а) мулоим гардонидан (*mas., хокро*); б) *маҷ.* ба роҳ андохтан, гапдаро кардан; ба ҳолати ҷӯтидӯ овардан (*mas., одами гарданиах ва саҳтмуомиларо*); **нарм фуромадан** мулоимак нишастан, оромона фуруд омадан; ♀ **дили нарм** дили раҳмнок, дили меҳрубон.

НАРМА I نرمه парай ғӯш, ки ба он ғӯшвора мевозанд: **нармаи ғӯш.**

НАРМА II نرمه сабӯси биринҷ, ки вақти қӯфтани аз шолӣ мебарояд.

НАРМАК نرمک 1. *шакли тасгири нарм;* мулоимак. 2. оҳиста, бо мулоимат, бо оҳистагӣ; **нармак-нармак** а) мулоим-мулоим; б) оҳиста-оҳиста: **нармак-нармак пой ниҳодан.**

НАРМБАДАН(ХО) نرمبندن(ها) зоол. як навъ ҷонварони бемуҳра, моллюскҳо.

НАРМГАРДАН نرم گردن киноя аз мутеъ ва фармонбардор.

НАРМГУФТОР نرم گفتار мулоимсӯҳан; ҳушгал.

НАРМГУФТОРӢ نرم گفتاري мулоимгалий; ҳушгалӣ.

НАРМГҮЙ نرم گوي *nig.* **нармгуфтор.**

НАРМДИЛ نرم دل одами мулоимтабиат; беозор,

ҳалим, раҳмдил.

НАРМДИЛӢ نرم‌دلی мулоимтабиатӣ; ҳалимӣ; раҳмдилӣ.

НАРМДИЛОНА نرم‌دانه ҳалимона, бо мулоимат; раҳмдилона.

НАРМЗАБОН نرم‌زبان *nig.* нармгуфтор.

НАРМИДАН نرمیدن 1. нарм шудан, мулоим гаштан. 2. маҷ. ҳалим шудан; аз ҷаҳл фуромадан.

НАРМИН نرمین нарм, мулоим: **нармин кардан**.

НАРМИЙ نرمی 1. мулоимӣ; **муқоб. саҳтӣ: нарми хоки замин**. 2. ҷои нармии гӯш, нарма. 3. мулоимат, нармгуфторӣ, ҳалимӣ; **бо нармӣ** бо мулоимат, ҳалимона.

НАРМКУНАК نرم‌کنک олати кишоварzon барои қанда мулоим кардани замини бехи дарахтон ва ғ.

НАРМЛАГОМ نرم‌لگام *кит.* 1. аспи хушчилав, ки мувофики ҳоҳиши савор ба ҳар тараф ба осонӣ мегардад. 2. маҷ. мутеъ, фармонбардор.

НАРММУОМИЛА نرم‌معامله мулоимгуфтор, мулоимсухан, ҳалим.

НАРМНИГОХ نرم‌نگاه он ки нигоҳи ҳалимона ва навозишкорона дорад.

НАРМОДА نرماده *гуфт.* наримода, хунсо.

НАРМОҲАН نرم‌آهن *киояз* одами суст, заиф, забун а нотавон.

НАРМОҲАНИЙ نرم‌آهنی *киояз* сустӣ, заифӣ, забунӣ ва нотавонӣ.

НАРМПОЙ نرم‌پای *кит.* номи як ҳалқи афсонавӣ, ки гӯё дар Мозандарон мезистаанд, рӯдапой.

НАРМРАВ نرم‌رو аспи рому ором, аспи хушраву хушхиром.

НАРМСУХАН نرم‌سخن *nig.* нармгуфтор.

НАРМТАБИАТ نرم‌طبيعت нармдил, ҳалим; не-кмуомила, хушмуомила,

НАРМТАН نرم‌تن дорои тани мулоим ва фарбех, мулоимбадан.

НАРМХОК نرم‌خاک дорои хоки мулоим: **дашти пахновари нармхок**.

НАРМХӮ(Ӣ) نرم‌خوی(*Ӣ*) *nig.* нармтабиат.

НАРМШАМШЕР نرم‌شمშیر *киояз* инсони нотавон, заиф ва забун.

НАРМШОНА نرم‌شانه *киояз* касе, ки ҳар чиз гӯянд, қабул мекунад; заиф; сустмизоч.

НАРПАЙ نرپی *биол.* рагу найи гафси мушакҳо.

НАРПАРДА نرپردہ *мус.* тор, гафси созҳои мусикӣ.

НАРРА//НАРА نرپه 1. олати таносули ҷинси нар (- и инсон ё ҷорпо). 2. *кит.* зишт, бадафт. 3. ҷузъи *پешини қалимаҳои мураккаб* ба маънӣ қавӣ, тануманд: **наррашер, нарраҳар**. 4. *кит.* мавчи об, кӯҳай об.

НАРРАК نرک навдаҳои ҳосилнадиҳандай дарахтони мевадор.

НАРРАКӢ نرکی бехмеваи дар соқааш чӯб барин чизи ҳӯрдашаванд дашта: **сабзии нарракӣ**.

НАРРАШЕР نره‌شیر шери нари зӯр; ◇ **худро наррашер гирифтан** мисли шери нар нотарс нишон додан.

НАРРОД *a.* نراد нардбоз, касе, ки бозии нардро нағз медонад.

НАРСАГ نرسگ саги нар; **муқоб. модасаг**.

НАРХ نرخ 1. арзиш, баҳо, қимати чизе: **нархи озод, нархи фурӯш, нархи ҳарид, нархи чакана, нархи шартномавӣ, нархи яклухт**. 2. *иқт.* ифодай пулӣ арзиши мол; **нархи бозор** нархи ҳаридуfurӯши чизҳо дар бозор; **нархи давлатӣ** нархи аз тарафи давлат муайяншуда; **нархи гарон** баҳои баланд, қимати баланд; **нарху наво** пасту баландии нарҳо, арzonиву гаронии ҳариду-furӯши чизҳо; **бо нархи тамом** бо баҳои баланд; **нарх қардан** баҳо мондан, қиматашро муайян қардан, нарх мондан ба чизе.

НАРХАР نرخر 1. ҳари тануманди нар; **муқоб. мочаҳар**. 2. *маҷ.* одами дағали бефаросат.

НАРХГУЗОР نرخ‌گذار он ки ба молҳо нарҳ мегузорад, муайянкунандай, нарҳ; қиматгузор: **комиссияи нархгузор**.

НАРХГУЗОРАНДА نرخ‌گذارنده *nig.* нархгузор.

НАРХГУЗОРИЙ نرخ‌گذاري нарҳ гузоштан ба молҳо, таъйин қардани баҳои чизҳои furӯshӣ.

НАРХМОНӢ نرخ‌مانӣ *nig.* нархгузорӣ.

НАРХНОМА نرخنامه хуччати нархи мол ва чизҳои дигар; рӯихати нархи молҳо, таърифа.

НАРХУК نرخوک хуки нар, гуроз.

НАРШУТУР نرشتر шутури нар.

НАСАБ *a.* نسب 1. насл, најод. 2. мансубият ба хонадон, сулола, силсила (-и авлод); **аслу нараб, насабу насл;** дар **насаб** нисбат ба наслу хонадон, аз ҷиҳати насаб.

НАСАБНОМА نسبنامه навиштае, ки дар он аслу насаб ва аҷоди касе зикр ёфтааст, шаҷара.

НАСАБТАРОШӢ نسبتراشی насаби худро бартар хисоб карда бо он фахр доштан, ки аз сифатҳои манғист.

НАСАБШИНОС نسبشناس мутахассиси соҳаи омӯзиши насаб, ва шаҷара.

НАСАБШИНОСӢ نسبشناسي соҳаи ба омӯзиши насаб ва шаҷара ихтиносёфтаи илми таърих.

НАСАҚ *a.* نسق 1. тарз, равиш; тартиб. 2. ҳолат, аҳвол, тартиб. 3. *гуфт*. рафтор, атвор.

НАСАР نسر *kut.* 1. соя, соягоҳ; соядор. 2. хонае, ки дар сояи кӯҳ аз ҷӯбу ҳошок месозанд.

НАСАБ *a.* نصب 1. ба коре таъйин кардан, ба коре гумоштан; **азлу наасб** аз кор бекор кардан ва ба кор гумоштан. 2. нишондан, маҳкам кардани чизе дар ҷое, устувор кардан (*mas. байракро*); **насб кардан** а) ба коре таъйин кардан; б) ба ҷое устувор намудан, шинондан.

НАСЕХ *a.* نصیح пандиҳанда, насиҳатгар.

НАСИБ I *a.* نصیب 1. он чи гӯё аз азал ба инсон муқаррар шудааст; қисмат, сарнавишт, **нонунасиб, такдиру насиб.** 2. баҳра, ҳисса; он чи дастрас ва мұяссар гардидааст; **насиб бошад (кунад)** қисмат бошад..., мұяссар шавад...; агар даст диҳад...; **насиб гаштан (шудан)** даст додан, мұяссар гардидан, дастрас шудан; **насиб кардан** мұяссар шудан.

НАСИБ II *a.* نسیب 1. *kut.* соҳиби насаб (-и олӣ); олинијод. 2. *ади.* қисми аввали қасида, ки пеш аз мадҳ меояд ва мазмуни ишқӣ дорад.

НАСИБА *a.* نصیبه *nig.* **насиб I.**

НАСИБАДОР نصیبه‌دار *nig.* **насибахӯр.**

НАСИБАХӮР نصیبه‌خور он ки хӯрдану баҳра бурдан аз чизе дар тақдираш будааст, наси-

бадор.

НАСИМ *a.* نسیم боди форами саҳаргоҳ, боди нарм: **насими пагоҳӣ (саҳарӣ, субҳ)**, **насими сабо.**

НАСИР *a.* نصیر ёридиҳанда, мададгор, кӯмак-кунанда.

НАСИҲАТ *a.* نصیحت панд, андарз; маслиҳати хайроҳона (*аз нуқтаи назари ғӯянда*); **насиҳат додан (кардан)** панд додан, ба хайри касе суҳанони пандомез гуфтан.

НАСИҲАТГАР نصیحتگر насиҳатгӯй, пандиҳанда, носех.

НАСИҲАТГАРӢ نصیحتگرӣ панддиҳӣ, носехӣ.

НАСИҲАТГҮЙ نصیحت‌گوئی *nig.* **насиҳатгарӣ.**

НАСИҲАТГӮЙ نصیحت‌گوی *nig.* **насиҳатгар.**

НАСИҲАТДИҲӢ نصیحت‌دهی *nig.* **насиҳатгарӣ.**

НАСИҲАТНОПАЗИР نصیحت‌نایزدیر он ки панд намегирад; саркаш; яқрав.

НАСИҲАТОМЕЗ نصیحت‌آمیز бо оҳангӣ насиҳат, ба тарзи панду андарз; **насиҳатомез сухан кардан.**

НАСИҲАТОМЕЗОНА نصیحت‌آمیز‌انه *nig.* **насиҳатомез.**

НАСИҲАТШУНАВ نصیحت‌شنو он ки панду насиҳатро гӯш мекунад; мувоғики панду андарзҳо кор мекунад.

НАСИЯ//НАСЯ *a.* نسیه 1. ҳариду фурӯши мол, ки пули он нақдан дода нашуда пас аз ҷанде пардоҳта мешавад; **муқоб. нақд (2); насија додан (молеро), насија фурӯхтан, ба насија гирифтан, ба насија ҳаридан.** 2. *маҷ.* алҳол амалинавандана; ◇ **саломро насија гузоштан** салом наدادан; **ҳайрухушро насија карда рафтан** ҳайру хуш нақарда рафтан.

НАСИЯФУРӮШӢ نسیه‌فروشӣ исми амал аз **насија фӯрухтан**; молеро ба ваъдаи дар оянда додани пули он фурӯхтан; фурӯши насијия амвол (*дар магоза*).

НАСИЯЧИН نسیه‌چین *kӯn.* гумоштаи савдогар, ки аз одамони ба насија молҳарида қарзашонро рӯёнда мегирифт.

НАСИЯЧИНӢ نسیه‌چینӣ *kӯn.* рӯёндани пули чизҳои ба насија фурӯхташуда.

НАСК I نسک навъи ғалла аз чинси лӯбиё, адас, марчумак.

НАСК II نسک навъе аз гиёхи ёбоии хордор, ки онро хорхасак низ мегӯянд.

НАСК III نسک *nig. нуск.*

НАСҚ a. نسق мунаzzам кардан, ба тартиб даровардан.

НАСЛ a. نسل 1. зуррият (зурриёт), авлод; насаб; **насли башар** авлоди одамизод. 2. биол. гурӯхи афроде, ки бо гузаштагони худ қаробати якхела доранд. 3. **нав.** давраи зиндагонӣ ва фаъолияти гурӯхи одамони синнашон наздик ба ҳам: **насли нави олимон, насли ҷавони ҳозира; аз насл ба насл a)** аз падарон ба фарзандон; аз як пушти пушти дигар (идома ёфтани коре); б) аз ҳамсинҳои ҳозира ба ҳамсинҳои оянда; **насл гирифтан.... насл гирифтан** насл рӯёнидан; зот парвариш кардан.

НАСЛАН a. نسل‌اً аз ҷиҳати нисбати насл; аз рӯй насаб,

НАСЛГИРИЙ نسل‌گیری *исми амал аз насл гирифтан: наслгирӣ аз гӯсфандон.*

НАСЛДЕХ نسل‌ده зоянда, самардиҳанда.

НАСЛДИҲӢ نسل‌دми қобилияти насл оварда тавонистани ҳайвонҳо, ки дар ҷараёни таҳаввулоти онҳо шакл гирифтааст.

НАСЛӢ نسلی 1. **мансуб ба насл;** наҳодӣ. 2. зотӣ.

НАСНОС//НИСНОС نسناس 1. x. маҳлуки афсонавӣ ба сурати нисфи одам, ки гӯё як пою як дасту як ҷашм дошта, бо ҷастуҳез роҳ мерафтааст. 2. одами девсират, девмардум, бадҳайбат.

НАСОЕХ a. نصایح ҷ. **насиҳат.**

НАСОРО نصاری ҷ. **насронӣ.**

НАСОС p. نساس *tech.* олат барои кашида баровардан ва ба ҷое фиристодани об, ҷизҳои моеъ, газ, ҳаво ва инчунин барои дам кардани баъзе асбобҳо, тулумба; **насоси об** насоси обкашӣ.

НАСР I a. شر 1. *кит.* пошидан, рехтан. 2. *ади.* қаломи бевазну қофия, сухани гайри манзум; **насири бадӣ** асарҳои бо сухани гайриманзум навишташудаи адабӣ. 3. *мус.* номи шӯъбаи таронавии «Шашмақом».

НАСР II نسر *кит.* каргас; уқоб; ♦ **Насри тоир** номи ситораи дигари бурҷи Үқоб.

НАСР III a. صر 1. ёрӣ, мадад. 2. галаба, зафар, нусрат.

НАСРИН نسرین *бот.* як навъ гули сафеди хушбӯи хурд, гули мушкин.

НАСРӢ شری *mansub ба наср;* бо наср навишташуда: **асари насрӣ, порчаи насрӣ.**

НАСРНАВИС شرنویس *адибе, ки бо наср (I, 2) асар менависад, носир.*

НАСРНАВИСӢ شرنویسی *бо наср асар навиштан.*

НАСРОНИЯТ نصرانیت *д.* насронигӣ, дини насронӣ.

НАСРОНӢ نصرانی *д.* пайрави дини Исо, пайрави дини христиани, масеҳӣ.

НАССОХ a. نسخ *кит.* нусхагиранда, нусхабардор.

НАССОЧ a. نساج *кит.* боғандана.

НАССОЧӢ نساجی *кит.* қасб ва кори нассоч; боғандагӣ.

НАСТАРАН نستران *бот.* гулест хурди сафеду сурхи хушбӯи зебо, ки дар шоҳаҳо гучум-гучум кушода мешавад; раъно, насрин.

НАСТАЉИҚ a. نستعلق номи яке аз навъҳои хати арабии тоҷикий, ки аз хати насх ва хати таълиқ ба ҳам омадааст.

НАСТӮХ نستوه 1. ҷангҷӯ, шучоъ, нотарс. 2. зишт, дағал, бадфезъ.

НАСӮХ a. نصوح *кит.* носех, насиҳаткунанда; **тавбай насӯҳ маҷ.** тавбай қатъӣ ва ҳакиқӣ, тавбай ношиқастани.

НАСХ a. نسخ 1. *кит.* бекор кардан чизро бо чизе, ки беҳтар аз он бошад; ботилкунӣ, бекор намудан, лағв кардан. 2. номи яке аз шаш наවъи хати арабии тоҷикист, ки онро хатти қуръонӣ низ мегӯянд.

НАСЧ a. نسج бофтан; танидан.

НАТ ҳалқае, ки дар бинӣ меовезанд.

НАТАҚ a. نقطه *гуфт.* овоз, садо; **натак набаровардан** садо набаровардан, ҳарф назадан.

НАТИЧА a. نتیجه 1. чизе, ки аз чизе пайдо мешавад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул,

вад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул, самара; **дар натиҷа**... дар охири кор, оқибат; **дар натиҷаи**... дар оқибати..., аз сабаби..., аз боиси..., **натиҷа баромадан** самара ба даст даровардан; **натиҷа баровардан** хулоса баровардан; **натиҷаи хуб додан** ҳосил (и нағз) додан, самараи нағз бахшидан, (нек) анҷом ёфтани.

НАТИҔАБАҲШ 1. **نتیجه‌بخش** самарабахш, фоидабахш. 2. неканҷом, некфарҷом.

НАТИҔАГИҔЙ **نتیجه‌گیری** чамъбаст кардан; натиҷа ба даст овардан; **натиҷагиҔй кардан** натиҷа баровардан, ба хулосае омадан.

НАТИҔАНОК **نتیجه‌نâک** натиҷадиҳанда, натиҷабахш, бонатиҷа.

НАТН *a.* **نتن** *kит.* бӯи бад, бӯи ганда.

НАТОИЧ *a.* **نتائج//نتائج** *ч.* **натиҷа**.

НАТРИЙ *лот.* **ناتری** *хим.* унсури химиявие, ки филизи сафедранги мулоим ва сабуки ишқорист.

НАТТОҚ *a.* **نطق** *kит.* 1. суханвар, суханрони мохир. 2. гӯянда, ровӣ.

НАТТОҚӢ **نطقی** 1. суханварӣ. 2. ровигӣ, гӯяндагӣ.

НАТУРАЛИЗМ *лот.* **تولیزم** чараёnest дар санъат ва адабиёт, ки бар хилофи реализм воқеяятро барои айнан, бе кушодани мундариҷаи он, нусхабардорӣ кардан қӯшиш мекунад.

НАТУРАЛИСТ *лот.* **تولیست** 1. *nig.* **табиатшинос.** 2. пайрави натурализм; намояндаи чараёни натуралистӣ дар адабиёт ва санъат.

НАТУРАЛИСТИЙ *мансуб ба натурализм;* ба натурализм тааллуқдор: **равияни натуралистий.**

НАТУРАЛӢ *иқт.* **تولی** молӣ, чизӣ, гайрипулӣ; **ҳочагии натуралиӣ** ҳочагие, ки маҳсулоти меҳнатро на барои фурӯш (чун ҳочагии молӣ), балки барои таъминоти эҳтиёҷоти доҳилии худ истехсол мекунад.

НАТУРФАЛСАФА **تورفلسفه** *фалс.* таълимоти фалсафии асримиёнагӣ, ки асосан табиатро ақлан маънидод намуда, онро чун як чизи том тасвир мекард.

НАТЪ *a.* **نطع** 1. *kит.* суфраи ҷармин; фарши ҷармин; **натъи замин** киноя аз сатҳи замин,

мин; **натъи замин** киноя аз сатҳи замин, рӯи замин. 2. *таър.* фарш, ки гунаҳгоронро ба рӯи он нишонда сар мезаданд.

НАТЮРМОРТ *фр.* **تیومارت** *санъ.* дар санъати тасвирӣ – расми ҷизҳои бечони маъмул, (аз қабили гулҳои канда, меваҳои чидашуда, зарфҳо *ва г.*).

НАУЗУБИЛЛОҲ *a.* **نعمذگان** паноҳ мебарем бар Худо (*ибораест, ки дар вакъти эҳтимоли пеш омадани ҳодисаи баде мегӯянд*).

НАФАҚА *a.* **نفقة** 1. *кит.* ҳарчи рӯзгузаронии аҳли оила, ҳарочоти ҳаррӯзаи аҳли оила; **дар нафақаи касе будан** дар таъминоти касе будан. 2. маблағе, ки моҳона мунтазам аз тарафи давлат ба қӯҳансолон ва шахсони мутобики қонун муддати муайян хизмат карда, ба маъюбоне, ки қобилияти корӣ надоранд *ва г.* дода мешавад: **нафақа гирифтан**, **нафақа додан**, **ба нафақа баромадан**, **нафақаи пиронсолӣ**, **нафақаи шахсӣ**, **нафақа барои маъюбон**.

НАФАҚАГИР **نفقة‌گیر** он ки нафақа мегирад, гирандаи нафақа: **муйсафеди нафақагир.**

НАФАҚАГИҔӢ **نفقة‌گیری** *исми амал аз нафақа гирифтан;* ба нафақа баромадан.

НАФАҚАҲӮР **نفقة‌خور** *nig.* **нафақагир.**

НАФАР 1. воҳиди шумориши инсон, воҳиди ҳисоб кардани мардум. 2. **нумератив**, *ки дар шумори инсон кор фармуда мешавад;* тан, кас: **чанд нафар коргар, се-чор нафар талаба.** 3. қӯҳ. хизматгор, мулозим; сарбози чун чокар хизматкунанда. 4. одами одӣ; шахс, фард.

НАФАРӢ **نفری** *кӯҳ.* фарди қатории даста ва гурӯҳҳои ҳарбӣ; қаторӣ.

НАФАС *a.* **نفس** 1. дами бо роҳи даҳону бинӣ ба дарун қашида ва боз баровардашаванди инсон ё ҳайвон: **нафас қашидан**, **нафас баровардан**, **нафас гирифтан**; **нафаси воласин** дами пеш аз марг, дами охирин; **зиққи (тангии) нафас тиб.** дарди сина (шуш), ки гирифтори он ба душворӣ нафас мекашад, зиққуннафас; **то охирин нафас** то дами охирин, то ҷон ҳаст; **нафас ба дарун афтидан** а) нафасигӣ қатъ шудан; б) *кин.* тамоман ҳомӯш шудан, ҷизе нағуфтан; **нафаси касеро гардонидан** ба нафаскашӣ монеъ шудан; **нафаси касе гаштан**

нафас гирифта натавонистан, нафасгардон шудан; **нафас гирифтан** а) нафас кашидан; б) нафас банд шудан; **нафас сабук кашидан** оромона нафас гирифтран; орому осуда шудан; **нафас нигоҳ доштан** а) нафас нагирифтран; б) кин. хомӯш шудан; **нафаси рост гирифтан** озодона, ба оромӣ нафас кашидан; **нафас танг шудан** // **нафас тангӣ кардан** нафас гаштан, дуруст нафас гирифта натавонистан; **озод нафас гирифтан (кашидан)** оромона нафас гирифтран, осуда шудан; **то нафас бокист...** то зинда ҳастам; **нафас ях!** дам набарор, хомӯш бош! 2. **маҷ.** лаҳза, сония; **нафасе** лаҳзасе, фурсати хеле кам; **дар як нафас** дар як лаҳза, дар як дам, лаҳзатан; **як нафас** як лаҳза. 3. **маҷ.** ҳаво; ♦ **нафаси хунук** сухани бад, гапи нофорам; **нафаси бад кардан** сухани бад гуфтган; нияти бад кардан.

НАФАСБАНД نفـسـبـنـد :нафасбанд шудан нафас гирифта натавонистан, баста шудани рохи нафасгирий.

НАФАСГАРДОН نفـسـگـرـدان нафас гирифта натавонистан, нафасбанд: **нафасгардон шудан**

НАФАСГИРИЙ نفـسـگـيـرـي исми амал аз нафас гирифтан; нафас гирифтран.

НАФАСӢ نفـسـ مансуб ба наفـасـ; созҳои нафасӣ мус. созҳои мусикӣ, ки дар асари бод дамидан (пӯф кардан) ба садо медароянд.

НАФАСКАШӢ نـسـكـشـ *nig.* нафасгирий.

НАФАСКӮТОХ نـسـكـوـتـاه он ки кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас мегирад, он ки ба душворӣ нафас мекашад.

НАФАСТАНГ نـسـتـنـگـ нафасбанд, нафасгардон; **нафастанг шудан** ба душворӣ нафас гирифтран, нафасбанд гаштан.

НАФАСТАНГӢ نـسـتـنـگـ тангии нафас, ба душворӣ нафас гирифтран.

НАФИР I *a.* نـفـيرـ фарёд, бонг; нолаву зорӣ; **нафир кашидан** бонг кашидан.

НАФИР II *a.* نـفـيرـ қҳн. сурнай, шайпур.

НАФИС *a.* نـفـيـسـ латиф, марғуб, нозук, дилписанд: **нақшу нигорҳои нафис.**

НАФИСА *a.* نـفـيـسـ 1. **муаниси нафис;** санъати нафиса, адабиёти нафиса. 2. чизи нафиси қимати камёб

НАФИСАКОРИЙ نـفـيـسـهـ کـارـی хунармандӣ дар офариданчи чизҳои нафис, маҳорат дар эҷоди санъати нафиса.

НАФИСӢ نـفـيـسـиـ нафосат, латофат, зебоӣ.

НАФИСКОР نـفـيـسـ کـارـ кит. нозуккор, хунармаиб, усто, мумтоз.

НАФИСКОРОНА نـفـيـسـ کـارـانـهـ кит. мумтозона, устокорона, устодона, хунармандона.

НАФӢ *a.* نـفـيـ 1. рад, инкор. 2. бадарга, рондан аз ҷое ба ҷое; **нафӣ кардан** а) дур кардан; б) нест кардан, маҳв кардан. 3. збии. воситаи инкори фикр дар феълҳо (монаанди пешвандҳои **на -**, **но -**, **ма -** ...).

НАФЛ *a.* نـفـلـ кит. ибодати ғайривоҷиб, ибодати (намози) мустаҳаб.

НАФОЗ *a.* نـفـاـذـ кит. 1. таъсир, нуфуз. 2. иҷро (-и амр), ҷорӣ шудан(-и фармон, хукм).

НАФОСАТ *a.* نـفـاسـتـ нафисӣ, латофат, назокат, дилписандӣ, зебоӣ.

НАФОЯ I *a.* نـفـاـيـهـ кит. сиёҳранг, сиёҳтоб; тира, сиёҳ.

НАФОЯ II // НУФОЯ *a.* نـفـاـيـهـ (пули) қалб, носара; паст.

НАФРАТ *a.* نـفـرـتـ рамидагии дил аз ҷизе, кароҳат доштан, безор будан; танаффур; **нафрат доштан** аз(ба) **касе** безор будан аз **касе**; бад дидан **касеро;** **нафрат кардан** аз **касе** бад дидан, ҳисси кароҳат доштан (**нисбат ба қасе**); **бо ҷашми нафрат нигоҳ кардан** назар кардан бо кароҳат, мавриди нафрат қарор додан (**қасе ё ҷизеро**).

НАФРАТАНГЕЗ نـفـرـتـانـگـيزـ бедоркунандай ҳисси нафрат, нафратовар.

НАФРАТБОР نـفـرـتـبارـ *nig.* нафратангез.

НАФРАТЗАДА نـفـرـتـزـدـهـ мавриди нафрату та-наффури ом қарор гирифта, манфур.

НАФРАТОVAR نـفـرـتـآورـ *nig.* нафратангез.

НАФРАТОМЕЗ نـفـرـتـآمـيـزـ нафратнок, bonafrat, нафраткунон.

НАФРИДАН نـفـرـيـدـنـ аз ғалабаи нафрат лаънат хондан, дуои бад кардан, нафрин кардан.

НАФРИН نـفـرـيـنـ дашном; дуои бад; лаънат; **нафрин кардан** (хондан) дашном додан,

НАФ

рин кардан (хондан) дашном додан, лаънат гуфтан.

НАФРИНКАРДА نفرين کرده *nig.* нафратзада.

НАФС 1. *кит.* чон, рӯҳ; табиати инсон. 2. *маҷ.* хоҳиши табии инсон ва ҳар ҷондор ба ҷизҳои ҳӯрданӣ ва лаззатбахш; **нафси бад** // **нафси аммора** хоҳишу тақозои аз ҳад зиёди табиати инсон ба лаззатпастӣ ва дигар корҳои ношоиста, баднафсӣ; **нафси бад – ба-лои чон** (*зарб.*). 3. шахс, худ. 4. шахсият, ҳайсият; **иззати нафс** эҳтиром ба шахсият; **ба иззати нафси касе расидан** *киноя* аз шахсияти касеро таҳқир кардан, дар хаққи касе беҳурматӣ кардан; ◊ **бандай нафс** нафспараст, баднафс; **шикасти нафс маҷ.** ҳудро ҳақиру камтар гирифтан, ҳоксорӣ, фурӯтани; **нафсро-калон** *кардан* *киноя* аз ҷашнгуруслагӣ (харисӣ) кардан, бо каму беш қонеъ нашудан, баднафсӣ кардан; **нафси касе ором гирифтан** *маҷ.* қонеъ шудани талаби нафс (*аz ҳӯрок ва г.*); **нафсро ором додан** қонеъ гардондани тақозои табиати инсон аз ҷизе, фурӯ нишондани ҳирс.

НАФСӢ نفسي *nig.* нафсонӣ.

НАФСКАЛОН نفس کلان 1. *маҷ.* ҳасис, мумсик. 2. *гуфт.* пурхӯр, шикампарвар.

НАФСОНИЯТ *a.* نفسانیت 1. шахсият, ҳайсият; иззати нафс. 2. ҳудкомӣ, мутеи наф-си ҳуд будан, ягон кор ё гапи касеро ба ҳуд ор шумурда ба вай душманий кардан, орият. 3. *маҷ.* ҳасисӣ, мумсикӣ. 4. шаҳватпастӣ, шаҳвоният.

НАФСОНИЙ نفسانی 1. *мансуб ба нафс;* рӯҳӣ. 2. хоҳиши нафс, талаби зиёди нафс.

НАФСПАРАСТ نفس پرست 1. ба талаби нафсу ҳирс додашуда; баднафс. 2. ҳудпараст, ҳудком.

НАФСПАРАСТИ نفس پرستي 1. нафспараст будан; баднафсӣ. 2. ҳудкомӣ, ҳудпарастӣ.

НАФСПАРВАР نفس پرور ҳавову ҳаваспарвар; шаҳватпараст.

НАФСУЛАМР *a.* نفس الامر *кит.* ҳақиқати кор; кори воқеӣ.

НАФТ نفت мои равғаний сӯзандо, ки аз зери замин бароварда мешавад ва баъди ва тасфия

аз он бензин, карасин, мазут *ва г.* ҳосил мекунанд: **нафт қашидан, корхонаи коркарди нафт, полоишгоҳи нафт.**

НАФТАЛИН *ю.* نفتلين моддаи сафеди бӯйдор, ки барои аз қуя муҳофизат кардан ба матоъҳои пашмӣ, гилем ва пӯстин мепошанд.

НАФТАНДОЗ نفت‌انداز *таър.* он ки дар ҷангҳои қадим ба сӯи душман нафти оташгирифта меандоҳт.

НАФТАНДОЗӢ نفت‌اندازӣ *таър.* ба сӯи душман нафт андоҳтан, оташандозӣ.

НАФТДОР نفت‌دار дорои нафт; нафтхез.

НАФТИ نفتی 1. *мансуб ба нафт;* бо нафт коркунанда. 2. аз нафт истехсолшуда: **маводи нафтӣ.**

НАФТКАШ نفتکش воситаи нақлиёте, ки барои қашондани маводи нафтӣ таъян шудааст: **киштии нафткаш.**

НАФТКАШӢ نفت‌کش исми амал аз **нафт қашидан.** 1. нафт қашида баровардан аз кони он; нафт ҳосил кардан. 2. қашонандай нафт; ҳамлу нақли нафт.

НАФТКАШОН نفت‌کشان *nig.* нафткаш.

НАФТРАСОН نفترسان бо нафт таъминкунанда.

НАФТРАСОНИӢ نفترسانی бо нафт таъмин кардан: **лӯлаи нафтрасонӣ.**

НАФТХЕЗ نفت‌خیز ҷое, ки маъданни зиёди нафт дорад, ҷои сернафт: **мintaқai нафтхез.**

НАФФОӢ *a.* نفع *кит.* нафъбахш, манфиат-кунанда; одами бисёр фоидабаранда.

НАФХ *a.* نفع 1. дамидан бо даҳон, пӯф кардан; вазиши тези ҳаво. 2. бо ҳаво пур кардан; пурбод кардан. 3. *маҷ.* тақаббур, ҳавобаландӣ, ҳудбинӣ; ◊ **нафхи меъда** дамидагии шикам, шиками пур аз бод.

НАФҲА *a.* نفعه *кит.* бӯи хуш, роиҳа.

НАФӢ *a.* نفع фоида, суд, манфиат; **муқоб. зарар;** **нафъи шахсӣ** фоидаи шахсӣ; **ба нафъи касе** (*ҷизе*) ба манфиати касе (*ҷизе*); **нафъ бахшидан** (*додан*) фоида кардан; **нафъ доштан** фоида доштан, манфиатовар будан; **нафъ кардан** фоида кардан; **нафъ расондан**, фоида расондан.

НАФЪДИХАНДА نفع‌دهنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз нафъ додан. 2. *nig.* **нафъовар**.

НАФЪОВАР نفع‌آور фоидаовар, нафърасон, манфиатнок, судбахш.

НАХ 1. тори нозуки норесида; ресмон, ришта: **нахи пахта, нахи сунъӣ.** 2. кит. қолин, гилем; хусусан қолину гилеми нозуку нақшини абрешимӣ. 3. кӯн., маҷ. сафи лашкар; **нах қашидан** саф қашидан; **нах – нах** тор – тор.

НАХАРТ نخرت : гӯшти наҳарт гӯшти пахлуи гӯсфанд.

НАХБАНД نخ‌بند боф. коргаре, ки дар дастгохи бофандагӣ наҳдои кандашударо вasl мекунад.

НАХБАНДӢ نخ‌بندي боф. нахи кандашударо бастан; касбу кори нахбанд.

НАХВАТ a. نخوت кит. ғуур, такаббур, калонгирӣ.

НАХГИРАК نخ‌گیرک боф. чангакест, ки бо он наҳро ҷудо карда мегиранд.

НАХДОР نخ‌دار наҳдошта; лифдор: **растаниҳои наҳдор.**

НАХЛ a. نخل 1. дарахти хурмо. 2. умуман дарахт, ниҳол; **ба тарзи истиора:** **нахли қомат, нахли дӯстӣ, нахли умед ва г.**

НАХЛБАНД نخل‌بند 1. касе ки аз мум ё коғаз гулу меваву дарахт месозад; гулсоз. 2. маҷ. боғбон.

НАХЛИСТОН نخل‌استان хурмозор; ҷое, ки нахл зиёд аст.

НАХЛӢ نخلی *мансуб ба нахл.*

НАХОД نخاد *гуфт.* на ин ки..., магар [аслаши наҳоҳад].

НАХПЕЧ نخ‌پیچ он чи бо наху ришта печонда шудааст.

НАХРЕС نخ‌ریس он ки аз пашм, пахта ва монанди инҳо нах тиёр мекунанд, нахбоф.

НАХРЕСӢ نخ‌ریسی az пахта, пашм ва монанди инҳо ришта бофтан.

НАХТОБ نختاب *nig.* **нахрес.**

НАХТОБӢ نختابی *nig.* **нахресӣ.**

НАХУСТ نخست аввал; аввало [аслаши нухуст]. бори нахуст бори аввал, аввалин маротиба.

НАХУСТВАЗИР نخست‌وزیر *nig.* **саравазир.**

НАХУСТИН نخستین 1. аввалин, якумин: **мулоқоти нахустин, фарзанди нахустин.** 2. аввало; аввалан; **нахустин бор** аввалин бор.

НАХУСТНАМОИШ نخست‌نمایش *санъ.* бори аввал ба тамошо пешниҳод намудани ягон асари саҳнавӣ ё фильм.

НАХУСТФАРЗАНД نخست‌فرزند фарзанди якум, фарзанди аввал.

НАХӮД donae аз ҷинси лӯбиё, вале аз он хурдтару саҳттар ва растани он; **нахӯди бирён** *nig.* **нахӯдбирён;** **шӯбои нахӯд** нахӯдшӯро; ♀ **нахӯди пеши қошуқ** *киноя* аз шахси ба ҳар кор мудохилакунанда, пешдасти ҳар кор.

НАХӮДАҚ نخودک 1. донаи хурди нахӯд; нахӯддона. 2. *folk.* бачаи майдаяк.

НАХӮДБИРЁН نخودبریان *xōr.* як навъ таомест, ки нахӯди тарро дар оби намакин мепазанд ва баъд ҳушкида онро дар дег бирён мекунанд; нахӯди дар дег тафдода.

НАХӮДДОНА نخوددانه донаи нахӯд.

НАХӮДЗОР نخودذار майдони кишти нахӯд.

НАХӮДӢ نخودی мансуб ба **ناхӯд;** **ранги нахудӣ** ранги шабҳи нахӯд зарди равшан; **нахудӣ кардан** майда карда реза кардан, майда-майда буридан.

НАХӮДПАЗӢ نخودپزی 1. нахӯд пухтан. 2. ҷое, ки аз нахӯд xӯроке мепазанд ва мефурӯшанд.

НАХӮДДРАНГ نخودرنگ *nig.* **нахӯдӣ.**

НАХӮДШӮРАК نخودشورک *xōr.* як навъ таомест, ки нахӯdro дар об ҷӯшонида мепазанд ва наамак зада меҳӯранд.

НАХӮДШӮРБО نخودشوربا *xōr.* шӯробое, ки яке аз масолехи асосии он нахӯд аст, шӯбои нахӯдӣ.

НАХХОС a. نخاس бардаfurӯsh, ғуломfurӯsh; фурӯшандай асирон ва ё галаи горатӣ

НАХЧАД//НАХЧАД نخچد//نخجد пасмондаи гудозиши филизот; рими оҳан.

НАХЧАЛ//НАХЧАЛ//НАХЧУЛ	نخچل//نخجل	хӯрок, чизи хӯрданӣ, ғизо; наҳорӣ кардан хӯрок хӯрдан.
чимдӣ, пучидан.		
НАХЧИР <i>نځير</i> <i>nig.</i> нахчир.		НАХОРАН <i>a.</i> نهاراً <i>кит.</i> рӯзона, дар рӯз.
НАХЧИРЗАН <i>نځيرزون</i> шикорҷӣ, сайёд.		НАХОСАТ <i>a.</i> نحاست <i>nig.</i> наҳсият.
НАХЧИР <i>نځير</i> чонвари сахроӣ, ҳайвони шикорӣ (аз қабили оху, бузи кӯҳӣ).		НАХОФАТ <i>a.</i> نحافت <i>кит.</i> <i>nig.</i> наҳифӣ.
НАХЧИРВОЛ <i>نځيروال</i> <i>кит.</i> он ки ҳайвоноти шикориро ба сӯи шикоргоҳ меронад.		НАХР I <i>a.</i> نحر <i>kit.</i> 1. пеши сина, ҷои гарданбанд. 2. <i>маҷ.</i> курбонӣ, буриданӣ сари ҳайвон.
НАХЧИРГОН <i>نځيرگان</i> 1. <i>кит.</i> шикорҷӣ, сайёд. 2. <i>мус.</i> яке аз си лаҳни мусикии Борбад.		НАХР II <i>a.</i> نهر чӯи калон, дарё, рӯд.
НАХЧИРГОХ <i>نځيرگاه</i> ҷои шикор, шикоргоҳ.		НАХРИ <i>نهری</i> <i>مانсуб ба нахр;</i> рӯдӣ, дарёй.
НАХ <i>نه</i> : наҳ задан <i>гуфт.</i> паст задан, бад гуфтан.		НАХС <i>a.</i> نحس 1. таъсири бади ситораҳо, ки гӯё боиси бадбаҳтии мардум мешавад; <i>муқоб.</i> саъд; бетолей, бадбаҳтӣ. 2. бадаҳтар, манҳус, шум, бехосият: рӯзи наҳс.
НАҲАНГ <i>نهنگ</i> 1. як навъ ҳайвони баҳрии калон; <i>кит.</i> хӯрдан чӯ наҳанг , кор кардан чун бузи ланг (<i>мақ.</i>) соли наҳанг <i>nig.</i> моҳӣ (соли моҳӣ). 2. <i>кит., маҷ.</i> мубориз, паҳлавон.		НАҲСИЯТ <i>a.</i> نحسیت наҳсӣ, шумӣ, бехосиятӣ.
НАҲБ <i>a.</i> نه ب <i>кит.</i> ғорат, тороч, яғмо; ғаниматгирӣ.		НАҲСӢ <i>a.</i> نحسی <i>nig.</i> наҳсият.
НАҲВ <i>a.</i> نحوه <i>کҳن.</i> <i>nig.</i> синтаксис.		НАҲЧ <i>a.</i> نهج <i>кит.</i> тарз, тавр, тарик; ба наҳче ки ба тарзе ки.
НАҲВА <i>نحوه</i> <i>кит.</i> тарик, равия, равиш.		НАЧАНДОН <i>نا</i> <i>он</i> қадар, <i>на</i> <i>ба</i> <i>он</i> дараҷа: начандон <i>калон.</i>
НАҲВӢ <i>نحوی</i> 1. <i>кҳн.</i> <i>мансуб ба наҳв;</i> синтаксисӣ; таҳлили синтаксисӣ. 2. донишманд ва мутахассиси илми синтаксис.		НАЦАК//НАЦАҚ <i>نجک//نچک</i> <i>کҳн.</i> навъе аз табарzin.
НАҲЗАТ <i>a.</i> نهضت <i>кит.</i> ҳаракат, ҷунбиш, юриш; наҳзат намудан (кардан) <i>a.</i> ҳаракат кардан; 6) қиём кардан барои расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ.		НАҶАНД <i>نجدند</i> <i>аслаши наҷанд.</i>
НАҲИБ <i>nig.</i> ниҳеб.		НАҶДА//НАҶДАТ <i>a.</i> نجده//نجدت <i>кит.</i> 1. часорат, шуҷоат, далерӣ, диловарӣ, мардонагӣ. 2. ёрӣ, қӯмак.
НАҲИФ <i>a.</i> نحیف <i>кит.</i> логар, ҳароб; заиф.		НАҶАС <i>a.</i> نجس мурдорӣ, палидӣ, нопокӣ.
НАҲИФӢ <i>نحیفی</i> <i>кит.</i> логарӣ, ҳаробӣ; заифӣ, сустӣ.		НАҶВО <i>کит.</i> пиҷиррос, пиҷир-пиҷир.
НАҲӢ <i>a.</i> نهی <i>кит.</i> манъ; манъ кардан, боздоштан(касеро аз ҷизе ё коре): наҳӣ мункар..		НАҶИБ <i>a.</i> نجیب اسил, шариф, асилзода, бузургзода; гиромӣ: одами наҷиб.
НАҲЛ <i>a.</i> نحل <i>кит.</i> занбӯри асал, оруи асал.		НАҶИБӢ <i>اسیلӣ</i> <i>نجبی</i> اسیلӣ, шарифӣ, бошарафӣ, шарофат.
НАҲМОР <i>نهمار</i> <i>کит.</i> 1. бешумор, беандоза, бисёр. 2. бузург, азиму тааҷҷубовар.		НАҶИБОНА ҳамчун наҷибон, ба наҷибон хос; бузургворона, бошарафона: кори наҷибона.
НАҲОР I <i>a.</i> نهار 1. рӯз; <i>муқоб.</i> лайл; лайлу наҳор шабу рӯз. 2. хӯроки нисфириӯзӣ.		НАҶИС <i>a.</i> نجیس нопок, палид, мурдор.
НАҲОР II <i>a.</i> نهار <i>nig.</i> ноҳор: дили ноҳор.		НАҶИСӢ <i>نجبی</i> нопокӣ, палидӣ, мурдорӣ.
НАҲОРӢ <i>نهاري</i> чошт, ношто, ноништа, таҳтӯл;		НАҶМ <i>a.</i> نجم ситора, ахтар.
		НАҶОБАТ <i>a.</i> نجابت <i>кит.</i> наҷибӣ, шарифӣ, бузургворӣ.

НАЧОСАТ *a.* نجاست нопокӣ, палидӣ; гандагӣ, саргин.

НАЧОТ *a.* نجات халосӣ, раҳоӣ, раҳоёбӣ; **начот додан** халос кардан, раҳоӣ додани; **начот ёфтан** халос шудан, раҳоӣ ёфтан.

НАЧОТБАХШ نجاتبخش *nig.* **начотдиҳанда.**

НАЧОТБАХШӢ نجاتبخشی *nig.* **начотдиҳӣ.**

НАЧОТДИҲАНДА نجاتدهنه *cифати феълии замони ҳозира* аз **начот додан**; халоскунанда; озодкунанда, озодибахш.

НАЧОТДИҲӢ نجاتدهی *исми амал* аз **начот додан**; халос кардан, раҳоӣ додан.

НАЧОТЁБӢ نجاتیابی *исми амал* аз **начот ёфтан**; халос шудан, раҳо ёфтан.

НАЧОТЁФТА نجاتیافته *сифати феълии замони гузашта* аз **начот ёфтан**; халосшуда; озодшууда.

НАЧЧОР *a.* نجار дуредгар, чӯбтарош.

НАЧЧОРӢ نجاری дуредгарӣ, чӯбтарошӣ: **санъати начорӣ, начорӣ кардан.**

НАШАСТАН نشستن *гуфт.*, *nig.* **нишастан.**

НАШВ *кит.* сабзиш, рӯиш; **нашв намудан** (кардан) сабзидан, рӯидан.

НАШВУНАМО نشونما *nig.* **нашъунамо.**

НАШИДӢНАШИДА نشید//نشیده *kit.* 1. шеърхонӣ, сурудхонӣ. 2. суруд, тарона.

НАШ *ش* *кит.* дарахти коч, санавбар.

НАШ(Ш)А *نشه* *nig.* **нашъя.**

НАШ(Ш)АКАШ نشه‌کش он ки одати нашакашӣ дорад, бангӣ, нашъаманд, тарёkkаш.

НАШ(Ш)АКАШӢ نشه‌کشی нашъамандӣ, бангӣ, тарёkӣ.

НАШР I *a.* نشر 1. паҳн кардан, интишор, пароқандан. 2. чоп, ба табъ расондан: **нашри китоб, соли аввали нашр; нашри аҳбор** шунавонидани хабарҳо аз радио ва телевизион; **нашр кардан** чоп кардан, паҳн кардан; **нашр шудан** чоп шудан, ба табъ расидан, паҳн гардиdan.

НАШР II *a.* نشر д. зинда шудан ва зинда кардан пас аз марг, эҳё.

НАШР III *a.* نشر бӯй, бӯи хуш, хушбӯй.

НАШРИЁТ *a.* نشریات муассисаи нашри китоб, чопкунандаи асарҳо: **нашриёти давлатӣ, нашриёти хусусӣ.**

НАШРИЯ *a.* نشریه 1. рӯзнома ё мачаллае, ки ба таври доимӣ дар вақти муайяншуда чоп мешавад. 2. он чи ба таври умумӣ ба воситаи чоп ба шумораи зиёд нашр мешавад; чизи нашршуда, (аз қабили китоб, мачалла, рӯзнома).

НАШТАР نستر *nig.* **нештар.**

НАШФ نشف *кит.* обро ба худ кашидан, ҷаб бидани об.

НАШЬ *кит.* 1. офариниш; нав пайдо шудан. 2. рӯидан; нуму кардан; бузург шудан. 3. ҷаҳон, олам.

НАШЬА *a.* نشعه 1. қайф ва сарҳушӣ, ки аз нӯшидан ё кашидан моддаҳои мастиқунанда пайдо мешавад, наш(ш)a. 2. умуман қайф, ҳаловат: **нашъа дидор; нашъа бурдан** қайф кардан, лаззат бурдан. 3. банг, кӯкнор *ва г.*; **нашъа кашидан** истеъмол кардани банг, тарёk ва дигар моддаҳои мастиқунанда.

НАШЬАБАХШ نشعه‌بخش *кайфдиҳанда, сарҳушкунанда.*

НАШЬАДОР نشعه‌دار **нашъабахш, қайфовар, мастиовар.**

НАШЬАКАШ نشعه‌کش *nig.* **нашъаманд.**

НАШЬАКАШӢ نشعه‌کشی *nig.* **нашъамандӣ.**

НАШЬАМАНД نشعه‌مند мӯътод ба маводи муҳаддир, нашъакаш, бангӣ.

НАШЬАМАНДӢ نشعه‌مندی **нашъаманд будан, мӯътод будан ба маводи муҳаддир.**

НАШЬАХОНА نشعه‌خانه ҷои нашъакашӣ.

НАШЬАЧАЛЛОБ نشعه‌جلاب он ки бо харидуфӯрӯши маводи нашъаовар машғул аст.

НАШЬАЧАЛЛОБӢ نشعه‌جلابی ҳаннотӣ дар харидуфӯрӯши маводи нашъаовар. .

НАШЬУНАМО نشاؤنما [аслаи **нашвунамо**]; 1. сабзидан, сабзиш; ба воя расидан **нашъунамо ёфтан (кардан)** а) сабзида ба камол расидан. б) тараққӣ кардан.

НАЪЛ *a.* نعل 1. *кит.* кафш, пойафзор. 2. оҳани

НАЪ

камоншакле, ки ба пошнаи пойафзол ва ба суми аспу хар мезананд; **◊ ҳам дар наъл задану ҳам дар мех (мӯза)** камоли дурӯяйӣ зохир кардан.

НАЪЛБАНД *نعل بند* *nig.* **наългар.**

НАЪЛБАНДӢ *نعل بندی* *nig.* **наългарӣ.**

НАЪЛБАҲО *نعل بها* *кит.* мол ва заре, ки барои начоти кишвари худ аз тохту тороч ба душман медоданд.

НАЪЛГАР *نعل گار* оҳангаре, ки касбаш наъл сохтану наъл задан аст.

НАЪЛГАРӢ *نعل گری* касби наълсозӣ ва наълзани.

НАЪЛДОҒ *نعل داغ* тамға, мӯҳр, нишона (дар шакли наъл).

НАЪЛДОР *نعل دار* наълдошта, наълкарда: **аспи наълдор.**

НАЪЛЗАН *نعل زن* *nig.* **наълбанд.**

НАЪЛЗАНӢ *نعل زنی* *nig.* **наълбандӣ.**

НАЪЛНОҚ *نعلناک* *nig.* **наълдор.**

НАЪЛШАКЛ *نعل شکل* ба шакли наъл, камоншакл.

НАЪМО *a.* *نعم* неъмат, некӣ, эҳсон, лутф.

НАЪНО *a.* *نعمنا* *бот.* як навъ гиёхи ҳӯрданӣ аз чинси пудина, ки бӯи хуш дорад, пудинаи боғӣ.

НАЪРА *a.* *نعره* фарёд, бонги баланд, овози ларзаовар: **наъраи шер;** **наъра задан(кашидан)** бонг задан.

НАЪТ *a.* *نعت* *кит.* мадҳ, ситоиш, васф, тавсиф: **дар наъти Худову Расул** пайғамбар.

НАЪШ *a.* *نعمش* *kit.* 1. часади одами мурда, тани бечон. 2. *маҷ.* тобут.

НАЪШКАШ *نعمش کش* *kit.* 1. он ки тобутро мебардорад. 2. нақлиёти тобуткашонӣ.

НЕ *نى* 1. ҳиссачаи инкорӣ на; **муқоб.** **бале, оре, ха.** 2. нест; **муқоб.** **ҳаст;** **не** гуфтан инкор кардан, розӣ нашудан; **нею нестон** кардан розӣ нашудан, изҳори норизӣ кардан; **аҷаб не** мумкин аст; чои ҳайрат нест; **як рӯз не,** **як рӯз** ягон рӯз, имрӯз набошад, фардо.

НЕВ *نيو* *кит.* далер, шуҷоъ, диловар, паҳлавон.

НЕВА *نيوه* *кит.* нола, фарёд, гиря, навҳа.

НЕВБАНД *نيوبند* мутеъкунандай паҳлавонон, мутеъкунандай паҳлавони бузург.

НЕВРОЗ *ю.* *نيوراز* *тиб.* беморие, ки аз вайронии фаъолияти системai асаб пайдо мешавад.

НЕВРОЛОГИЯ *ю.* *نيورالاگ* *nig.* **асабшиносӣ.**

НЕВРОПАТОЛОГ *ю.* *نيوراپتالاگ* *тиб.* 1. мутахассиси невропатология. 2. духтури касалиҳои асаб.

НЕВРОПАТОЛОГИЯ *ю.* *نيوراپتالاگ* *тиб.* илмест дар бораи бемориҳои асаб.

НЕГАТИВ *لوم* *نيگتیو* навор суратбардорӣ, ки сурати чизе бар вай хилофи ранги равшани худ, сиёҳранг инъикос ёфтааст.

НЕЙЛОН *انگل.* *نيلان* як навъ нахи синтетикий ва матои аз он бофташуда.

НЕЙРОН//НЕВРОН *ю.* *نيران//نيوران* *тиб.* хучайраҳои асаб бо ҳамаи шоҳаҳояш.

НЕЙТРОН *لوم.* *نيتران* *физ.* зарраи одитарин, ки ба таркиби ядрои ҳаста дохил аст ва заряди барқӣ надорад.

НЕЙТРОНӢ *نيترانӣ* *مانسуб ба* **нейтрон;** **бомбаи нейтронӣ.**

НЕК *نىك* 1. хуб, нағз, хуш, баҳайр; **муқоб.** **бад:** **нияти** нек, **номи** нек, **рӯзи** нек, **қадами** нек; **неку** бад хубу ғанда, ҳайру шарр; **фоли** нек аломати ҳодисаи хуб ва баҳайр, шавгуни нек. 2. одами хуб; **некон** одамони хуб.

НЕКАЗМ *نيك عزم* он ки ният, майл ва ҳоҳиши нек дорад, некирода.

НЕКАЙЁМ *نيك ايام* *nig.* **nekruz.**

НЕКАЙЁМӢ *نيك ايامى* *nig.* **nekruziy.**

НЕКАНДЕШ *نيك انديش* некрой, некният, ҳайроҳо, ҳайрандеш.

НЕКАНДЕШӢ *نيك انديشى* некройӣ, некниятӣ, ҳайроҳӣ, ҳайрандешӣ.

НЕКАНҖОМ *نيك انجام* он ки кор ва зиндагонии вай ба некӣ анҷом меёбад, хушоқибат, некоқибат, некфарҷом.

НЕКАНҖОМӢ *نيك انجامي* анҷоми хуб, амале, ки оқибати нек дорад, некфарҷомӣ.

НЕКАТВОР نیک اطوار *nig.* некафъол.

НЕКАФЪОЛ نیک افعال дорои феълу атвори хуб, неккирдор.

НЕКАФЪОЛӢ نیک افعالӣ неккирдорӣ, некатворӣ.

НЕКАХЛОҚ نیک اخلاق дорои ахлоқи писандида, хушахлоқ, боодоб, писандидаахлоқ,

НЕКАХЛОҚӢ نیک اخلاقӣ хушахлоқӣ, баодобӣ, писандидаахлоқӣ.

НЕКАХТАР نیک اختر толеъбаланд, саодатманд, хушбахт, хуштолеъ.

НЕКАХВОЛ نیک احوال *nig.* некӯахвол.

НЕКАХВОЛӢ نیک احوالӣ *nig.* некӯахволӣ.

НЕКАХД نیک عهد вафодор, хушқавл.

НЕКАХДӢ نیک عهديӣ вафодорӣ, хушқавлӣ.

НЕКБАХТ نیک بخت хушбахт, баҳтёр, саодатманд.

НЕКБАХТӢ نیک بختӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКБИН نیک بین 1. *nig.* хушбин. 2. хайрҳоҳ, некҳоҳ, некандеш.

НЕКБИНӢ نیک بینӣ 1. хушбинӣ, ҳаётдустӣ. 2. хайрҳоӣ, некандешӣ.

НЕКБИНОНА نیک بینанه хушбинона, ҳаётдустона.

НЕКДИЛ نیک دل нектабиат; хайрҳоҳ,

НЕКДИЛӢ نیک دليӣ нектабиатӣ; хайрҳоҳӣ,

НЕКДИЛОНА نیک دلانه хайрҳоҳона, меҳрубонона.

НЕКЗОТ نیک گذات хушзот, начиб, асилзода; **ЧАВОНИ НЕКЗОТ** чавони начиб, асилзода.

НЕКИРОДА نیک اراده он ки иродай нек дорад; некандеш, хушният.

НЕКӢ نیکي хубӣ, нағзӣ, хайрҳоҳӣ; **НЕКӢ КАРДАН** нағзӣ кардан, ёрӣ додан; **БА НЕКӢ ЁД КАРДАН** сифати хубӣ касеро гуфтан, бо хайр зикр кардан (ному кирдори касеро); **ЧАШМИ НЕКӢ УМЕД КАРДАН (ДОШТАН)** дар интизори хайрҳоҳӣ будан, хубӣ умед кардан.

НЕККИРДОР نیک کردار накӯкор, хайрҳоҳ, некаъмол.

НЕККИРДОРӢ نیک کردارӣ накӯкорӣ, хайрҳоҳӣ,

некаъмолӣ.

НЕКҚАДАМ نیک قدم дорои қадами нек, қадами баҳайр ва баҳосият, некпай.

НЕКМАНЗАР نیک منظر кит. 1. зебоманзар, хушнамуд. 2. *маҷ.* зебо, хушрӯй.

НЕКМАНЗАРИ نیک منظرӣ кит. зебоман зарӣ, хушнамудӣ. 2. *маҷ.* зебой, хушрӯй.

НЕКМАНИШ نیک منش *nig.* некмаҳзар.

НЕКМАНИШӢ نیک منشӣ *nig.* некмаҳзарӣ.

НЕКМАРД نیک مرد марди некӯкор, марди хайрҳоҳ.

НЕКМАХЗАР نیک محضر кит. хушхӯй, нектабиат, хушхулк.

НЕКМАХЗАРИ نیک محضرӣ хушхӯйӣ, нектабиатӣ, хушхулкӣ.

НЕКНАЖОД نیک تزاد *nig.* некзот.

НЕКНИХОД نیک نهاد *nig.* некӯниҳод.

НЕКНИХОДӢ نیک نهادӣ *nig.* некӯниҳодӣ.

НЕКНОМ نیک نام касе, ки номаш ба некӣ машҳур аст; муқоб. **БАДНОМ**.

НЕКНОМӢ نیک نامي соҳиби номи нек будан, баҳубӣ ном баровардан.

НЕКПАЙ نیک پې кит. хушқадам, баҳосият.

НЕКПАЙВАНД نیک پیوند кит. дӯст, рафиқ, шарик.

НЕКПАЙВАНДӢ نیک پیوندӣ кит. дӯстӣ, рафиқӣ, шарикӣ.

НЕКПАЙӢ نیک پېي кит. хушқадамӣ, баҳосиятӣ.

НЕКРАВ نیک روا хуб роҳраванда, хушрафтор, хушгард (*сифати асп*).

НЕКРАФТОР боодоб, хушмуомила, хушхулк, хушрафтор.

НЕКРОЙ نیک رای дурусттадбир, некандеш, оқил.

НЕКРӮ(Ӣ) نیک رو(ӣ) хушрӯй, зебо.

НЕКРӮЗ он ки рӯзгораш хуб мегузарад, саодатманд, хушбахт.

НЕКРӮЗӢ نیک روزӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКСИГОЛ نیک سگال кит. некандеш, хайрҳоҳ; муқоб **БАДСИТОЛ**.

НЕКСИГОЛӢ نیکسگالی *кит.* некандешӣ, хайрхоӣ; муқоб. **бадсиголӣ.**

НЕКСИРАТ نیکسیرت дорои хулқу хислати хуб; ботинаш пок, некдил, дилсоф.

НЕКСИРАТИ نیکسیرتى нексират будан; некдилӣ, дилсофӣ.

НЕКСИРИШТ نیکسرشت *nig.* нексират.

НЕКСИРИШТИ نیکسرشتى *nig.* нексиратӣ.

НЕКСИФАТ نیکصفت дорои сифати хуб, хубсифат.

НЕКСИФАТИ نیکصفتى сифати хуб доштан, хубсифатӣ.

НЕКСОЗ نیکساز *nig.* нексоҳт.

НЕКСОХТ نیکساخت чизе, ки нағз соҳта шудааст, хушсоҳт.

НЕКТАБИАТ نیکطبيعت *nig.* некниҳод.

НЕКТАБИАТИ نیکطبيعى *nig.* некниҳодӣ.

НЕКТА҆ДИР نیکتقدير хушбахт, хуштолеъ.

НЕКТИНАТ نیکطینت нексират; соғдил, покботин.

НЕКТИНАТИ نیکطینتى нексиратӣ; соғдилий, покботинӣ.

НЕКТОЛЕ҆ نیک طالع некахтар, соҳибистиклол, хушбахт,

НЕКТОЛЕЙ نیک طالعى некахтарӣ, соҳибистиклолӣ; хушбахтӣ.

НЕКӮ 1. *nig.* **нек** (1). 2. зебо, хушрӯй; **rӯи** некӯ рӯи зебо.

НЕКӮАЙЁМ نیکوایام *nig.* некрӯз.

НЕКӮАМАЛ نیکو عمل накӯкор, некрафтор; хайрхо.

НЕКӮАФЬОЛ نیکو افعال *nig.* некафъол.

НЕКӮАФЬОЛӢ نیکو افعالى *nig.* некафъолӣ.

НЕКӮАХЛОҚ نیکواخلاق *nig.* некаҳлок.

НЕКӮАХЛОҚӢ نیکواخلاقى *nig.* некаҳлокӣ.

НЕКӮАҲВОЛ نیکواحوال осудаҳол.

НЕКӮАҲВОЛӢ نیکواحوالى осудаҳолӣ, зиндагии тинҷ ва осоишта.

НЕКӮӢ نیکوئى некӣ, хубӣ, кори нек, кори хайр.

НЕКӮКИРДОР نیکو کردار *nig.* неккирдор.

НЕКӮКИРДОРӢ نیکو کردارى *nig.* неккирдорӣ.

НЕКӮКОР نیکو کار *nig.* накӯкор.

НЕКӮКОРӢ نیکو کاري *nig.* неккорӣ.

НЕКӮНИҲОД نیکونهاد нексиришт, нексират; наслу авлодаш асил, некниҳод.

НЕКӮНИҲОДӢ نیکونهادى нексириштӣ, нексиратӣ.

НЕКӮНОМ نیکو نام *nig.* некном.

НЕКӮНОМӢ نیکو نامي *nig.* некномӣ.

НЕКӮСИЯР نیکو سير *nig.* нексират.

НЕКӮСИЯРИ نیکو سيري *nig.* нексиратӣ.

НЕКӮСУХАН نیکوسخن хушгуфтор, хушгап.

НЕКӮСУХАНИ نیکو سخنى хушгуфторӣ, хушгапӣ.

НЕКӮФАРЧОМ نیکوفرجام *nig.* некфарчом.

НЕКӮФАРЧОМӢ نیکوفرجامي *nig.* некфарчомӣ.

НЕКӮХИСЛАТ نیکوخصلت хубхислат, хушхулк, хушфеъл.

НЕКӮХИСЛАТИ نیکوخصلتى хубхислатӣ, хушхулкӣ, хушфеълӣ.

НЕКӮХИСОЛ نیکوخصال *nig.* некӯхислат.

НЕКӮХИСОЛИ نیکوخصالى *nig.* некӯхислатӣ.

НЕКӮХИММАТ نیکوهمت кушодадаст, босаховат, олихиммат.

НЕКӮХИММАТИ نیکوهметى кушодадастӣ, босаховатӣ, олихимматӣ.

НЕКӮХОЛ نیکو حال *nig.* некӯахвол.

НЕКФАРЧОМ نیک فرجام он ки фарчоми кору зиндагонии ў хуб аст, кори ў ба некӣ анҷом меёбад, хубфарчом.

НЕКӮФАРЧОМӢ نیک فرجامي нек будани оқибати кору зиндагонӣ, некфарчом будан.

НЕКФИТРАТ نیک فطرت *nig.* некниҳод.

НЕКФИТРАТИ نیک فطرتى *nig.* некниҳодӣ.

НЕКФОЛ نیک فال баҳосият, хушқадам; пешомади некдошта.

НЕКФОЛӢ نیکفالی باхосият будан, хушқадамӣ; пешомади нек доштан.

НЕКХИСЛАТ نیک خصلت *nig.* некӯхислат.

НЕКХИСЛАТИ نیک خصلتی *nig.* некӯхислатӣ.

НЕКХОХ نیک خواه он ки ба дигарон некӣ меҳоҳад, хайрҳоҳ, некандеш.

НЕКХОХӢ نیک خواهӣ хайрҳоҳӣ, меҳрубонӣ.

НЕКХОХОНА نیک خواهانه хайрҳоҳона, хайрандешона.

НЕКХӮӢ نیک خوئی феълу хӯйи хуб доштан, некҳислатӣ, хушхулкӣ.

НЕКХӮ(Ӣ) نیک خو(ӣ) дорои феълу хӯйи хуб, некҳислат, хушхулк.

НЕКҲОЛ نیک حال *nig.* некӯахвол.

НЕКҲОЛӢ نیک حالӣ *nig.* некӯахволӣ.

НЕМИС نیمیس номи мардуми аслии Олмон (Германия).

НЕМИСӢ نیمیسӣ мансуб ба **немис**; олмонӣ.

НЕОЛИТ ю. نیاپیت *геол.* марҳалаи охири давраи санг (*дар пайдошии ҳаёт дар рӯи замин*).

НЕОН ю. نیان хим. гази асил (мусбат), ки ба миқдори кам дар таркиби ҳаво мавҷуд аст ва дар ҷароғҳои рекламаву асбобҳои равшандиҳандай барқӣ истифода мешавад.

НЕОНӢ نیانӣ мансуб ба **неон**.

НЕРӮ نیرو *nig.* нирӯ.

НЕРӮБАХШ نیرو بخش қувватбахш, қурдатбахш.

НЕРӮГОХ نیرو گاه *nav., tech.* маҷмӯи иншоот, таҷҳизот ва дастгоҳҳо барои истеҳсоли қувваи барқ; **нерӯгоҳи барқӣ**, **нарӯгоҳи барқӣ** ҳароратӣ.

НЕРӮМАНД نیرو مند *nig.* нирӯманд.

НЕРӮМАНДӢ نیرو مندӣ *nig.* нирӯмандӣ.

НЕРӮСАНҖ نیرو سنج *tech.* асбоб барои санҷидани қувваи ҷисмонии одам, қуввасанҷ.

НЕРӮСАНҖӢ نیرو سنجӣ *tech.* қуввасанҷӣ.

НЕСТ نیست 1. *шакли кӯтоҳшудаи на аст*, ки бандаки феъли мебошад; не (инкор). 2. нобуд, маъдум; **муқоб. ҳаст**; гайримавҷуд. 3. нопадид, нонамоён, ғоib; **нест шуда рафтан** гайб

задан; **нест бод!** гум шавад!, нопадид гардад! **нест ғаштан(шудан)** нобуд шудан, аз байн рафтан; нопадид шудан; **нест қардан** нобуд кардан; барҳам задан; аз байн бурдан; **несту нобуд гардондан** тамом барҳам задан, ба боди фано додан; аз байн бурдан.

НЕСТАК نیستک *гуфт.*, *шакли масгири нест*; **ҳастаку нестак** миқдоран хеле кам, ноҷиз: **ҳастаку нестак шуда мондан**.

НЕСТАНДАРҖАҲОН نیست اندرجهان он чи мислаш дар ҷаҳон ёфт намешавад, бемисл, беназир, ягона, бехамто.

НЕСТИЙ نیستی нобудӣ, адам, номавҷудӣ, фано; **муқоб. ҳастӣ, вуҷуд**; **ба дараҷаи нестӣ** будан хеле кам будан, ба миқдори андак будан; **ҳастию нестияш** буду шудаш, он ҷизе ки дорад.

НЕСТОН نیستان :**нею нестон қардан** не гуфтан, қабул накардан, розӣ нашудан; қабул накардан.

НЕФА نیفه *nig.* нифа.

НЕФТ نیفت *nig.* нафт.

НЕҲЗАТ a. نهضت *nig.* наҳзат.

НЕШ نیش 1. узви нӯгтези заҳрдори баъзе ҳашароти газанда (каждум, занбӯр *ва ғ.*). 2. нӯги борику тези ҳар чиз; **неши ҳарбуза**; **неш задан** а) газидан ва заҳр давондани ҳашараи газанда. б) гапи саҳт ва талҳ гуфта ранҷондан касеро; в) кафида сар намоён кардани тухмҳо баъд аз кишт. 3. нӯги тези олатҳо, тегаи чизҳо: **неши қаланд**, **неши ҳор...** **неш зада ба-ромадан** тухмҳоро кафонда баромадани гиёҳу растаниҳо, рӯидан. 4. талҳӣ, заҳр; **муқоб. нӯш**; **неш хӯрдан** а) заҳролуд шудан; б) қиноя аз талҳком будан, азоб қашидан. 5. **маҷ.** озор, ранчи саҳт; ♀ **неши забон** гапи саҳт ва заҳрдор.

НЕШБОРИК نیشباریک 1. дорои неши борику тез. 2. нӯгборик.

НЕШДАРОЗ نیش دراز 1. дорои неши дароз 2. нӯгдароз.

НЕШДИДА نیش دیده 1. нешзада. 2. **маҷ.** озорёфта; заҳри забончашида.

НЕШДОР نیش دار нешнок, дорои неш: **пашшай** нешдор: суханҳои нешдор гапи саҳту заҳрдор.

НЕШЗАБОН نیشزبان талхгап, заҳрзабон, тундмизоҷ (оид ба одам).

НЕШЗАН نیشزن нешзананда, захмзананда.

НЕШЗАӢ 1. نیشزنى 1. исми амал аз неш задан; неши забон задан, сухани талх гуфтан. 2. сабзиш, сабзидан.

НЕШКУНД نیشکند дорои неши кунд; нӯгаш кунд; муқоб. **нештез**.

НЕШКӮТОХ نیشکوتاه дорои неши кӯтоҳ; нӯгӯтоҳ; муқоб. **нешдароз**.

НЕШМОНАНД نیشمانند мисли неш, шабехи неш борику тез (мас., нӯги сӯзан, кард).

НЕШТАК نیشتک گӯфт. чашиш, чошнӣ, нештак задан чашидан, чошнӣ гирифтан.

НЕШТАР نیشتار олати фӯлодии нӯғборики тез, ки چарроҳон бо вай решҳоро чок карда фасодро мебароранд; ба тарзи истиора **неш-тари** танқид, **нештари қалам**; **нештар** задан ба ягон ҷои бадан нештар фурӯ бурдан, то ки риму фасод хориҷ шавад.

НЕШТАРБАҶО//НИШТАРБАҲО نیشتربقا // نیشتربها кит. дастмузди он ки нештар мезанад, дастмузди табиби Ҷазан.

НЕШТАРЗАН//НИШТАРЗАН نیشتربن 1. он ки нештар мезанад. 2. маҷ. озордиҳанда, золим, ситамгар

НЕШТЕЗ نیشتیز дорои неши тез, нӯгтез.

НЕШУ I نیشو навъе аз олу, ки онро олуи табарӣ низ мегӯянд.

НЕШУ II نیشو ниг. **нештар**.

НЕШХАНД نیشخند хандае, ки аз рӯи ҳашм ва асабоният мекунанд, заҳрханд, писханд; та-масхур, истехзо.

НЕШХӮРД نیشخورد ниг. **нишхӯрд**.

НЕҖМАТ a. نعمت 1. ҷизҳои зарури зиндагӣ ва рӯзгор, ризку рӯй; **неҖматҳои моддӣ** ва **маънавӣ** сарватҳои моддӣ ва маънавӣ; нозу **неҖмат** васоили айшу осудагии зиндагӣ; **хони неҖмат** дастарҳони пур аз нозу неҖмат; **куфрони неҖмат** носипосӣ ба некии кассе; ношукрӣ. 2. бахшиш, қаромат, лутф, эҳсон. 3. осоиш, фароғат, осудаҳолӣ; **дар неҖмат будан** бо ҳамаи молу васоили зиндагӣ таъмин

будан; дар фаровонию осудагӣ зистан.

НЕҖМАТБАҲШ نعمتباخش бахшандай нозу неҖмат; саҳоватманди ризку рӯзидиҳанда; **водиии неҖматбахш** водии фаровонибахш; водии файзбахш.

НЕҖМАТДЕХ نعمتده ниг. **неҖматрасон**.

НЕҖМАТИСОР نعمتشار ниг. **неҖматбахш**.

НЕҖМАТОБОД نعمتآباد ҷои пурнозу неҖмат; макони фаровонию осудагӣ.

НЕҖМАТПАРВАРДА نعمتپرورده 1. он ки аз некии шахсе ё хонадоне дар зиндагонӣ баҳраманд шудааст. 2. он ки дар миёни нозу неҖмат парвариш ёфтааст.

НЕҖМАТРАСОН نعمترسان ризку рӯзидиҳанда, нозу неҖмат оваранда.

НИАМ نعم ҷ. **неҖмат**.

НИВЕЛИР фр. نویلیر асбоби заминсанҷӣ, ки бо он фарқи баландии нисбии як нуқтаи сатҳи заминро аз нуқтаи дигар муйян мекунанд.

НИГАРИДАН نگریدن ниг. **нигаристан**.

НИГАРИСТАН نگرستان 1. нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан, назар кардан. 2. диққат додан, таваҷҷӯҳ кардан.

НИГАРИШ نگرش 1. исми феълӣ аз **нигаристан**. 2. нигоҳ, назар; наззора; мушоҳида. 3. мулӯҳиза.

НИГАРОН نگران 1. феъли ҳол аз **нигаристан**. 2. нигоҳкунанда, бинанда. 3. ҷашм ба роҳ, мунтазир, умедвор: **нигарон шудан**; **нигарон будан** а) ҷашм ба роҳ будан, дар интизор будан; б) умедвор будан; в) изтироб, ташвиш..

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن//نگرانیدن 1. тарзи бавоситаи **нигаристан**. 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

НИГАРОНӢ نگرانӣ 1. мунтазирӣ, интизорӣ. 2. нав. изтироб; ташвиш: **изҳори нигаронӣ** кардан.

НИГАХ نگه муҳаффафи **нигоҳ**.

НИГАҲБОН نگهبان муҳаффафи **нигоҳбон**.

НИГАҲБОНИӢ نگهبانӣ муҳаффафи **нигоҳбонӣ**.

НИГАҲДОР نگهدар муҳаффафи **нигоҳдор**.

НИГАҲДОРИӢ نگهداري муҳаффафи **нигоҳдорӣ**.

НИГИЛИЗМ лот. نگلیزم бе ҳеч асос тамоман инкор кардани маслаку мафкура, мъёр ва принсипҳои пешина, нестангорӣ.

НИГИЛИСТИЙ نگلیستی мансуб ба нигилизм: ақидаҳои нигилистӣ.

НИГИН نگین 1. санги қиматбаҳо ё филизе, ки ба ҷашмаки ангуштарин шинонда мешавад. 2. ангуштарӣ, ангуштарин. 3. ангуштарине, ки дар нигинаш мӯҳри ҳокимиоят қанда шудааст ва рамзи ҳокимиояти подшоҳӣ ҳисоб мешавад; ◊ зери нигин будан дар таҳти ҳукми қасе будан, тобеи қасе будан; ба зери нигин даровардан ба итоати худ даровардан, зери даст кардан.

НИГИНА 1. نگینه 2. *nig.* **нигин**. 2. санги пурқимате, ки барои зинат ба ҷизҳо мешиноанд (*ба дастаи корд, шамиер, ба танбӯр, дутор ва г.*).

НИГИНАДОР نگینه‌دار санги қиматбаҳои зинатӣ дошта (*оид ба маснуоти заргарӣ*).

НИГИНАКОРӢ نگینه‌کارӣ сангҳои қиматбаҳо шинондашуда.

НИГИНДОР نگین دار *nig.* **нигинадор**.

НИГИНКОРӢ نگین کارӣ *nig.* **нигинакорӣ**.

НИГИНХОНА نگین خانه ҷои наасби нигин дар ангуштарин.

нигор 1. نگار 1. асоси замони ҳозираи **нигоштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои нигоранд; рӯзноманигор, номанигор..., наққош: ҷехранигор, суратнигор, нигошташуда: **зарнигор**, **гавҳарнигор**.

НИГОР 1. нақш, гулкории рӯи чизе; **нақшу нигор** *nig.* **нақш**. 2. маҷ. маҳбуба, маъшука.

НИГОРА 1. نگاره 1. нақш, тасвир расм. 2. *нав.* ҷизи ба намоишгузошта дар осорхона ва намоишгоҳ [экспонат].

НИГОРАНДА 1. نگارنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **нигоштан**. 2. мусанниф, муаллиф, нависанда. 3. рассом, мусаввир, наққош.

НИГОРГАР نگارگر наққош, рассом.

НИГОРИДА نگاریده 1. навишташуда. 2. ороста, зеварёфта. 3. оғарида, маҳлук.

НИГОРИДАН نگاریدن нақш кардан, расм кашидан, сурат кашидан; навиштан.

НИГОРИН نگارин 1. ороиш додашуда, зинатёфта; рангин, рангомезишуда. 2. зебо, ҳушрӯй; маҳбуба, маъшука.

НИГОРИСТОН نگارستان 1. ҷое, ки сурату тасвир ва нақшу нигор дорад. 2. намоишгоҳи осори тасвирӣ, галереяи расмҳо.

НИГОРИШ نگارش 1. исми феълӣ аз **нигоштан**. 2. тасниф, таълиф, навиштан. 3. расмкашӣ, нақшакашӣ, наққошӣ; нақшу нигор; тасвир, ороиш, расм, сурат.

НИГОРПАРАСТ نگارپرست *kim.* бутпараст, суратпараст.

НИГОРПАРАСТИЙ نگارپرستӣ *kim.* бутпарастӣ

НИГОРХОНА نگارخانه *nig.* **нигористон**.

НИГОХ//НИГАХ نگاه//نگه ҷашмандозӣ барои дидан, нигариш; дид, назар; **нигоҳи бечо** назари бад; **нигоҳи гарм** нигариши меҳромез; **нигоҳи дуздида** назари пинҳонӣ; **нигоҳи маънидор** нигоҳе, ки бо он матлабе ифода мейбад; **нигоҳи пурсиҷ** нигоҳи суол-омез; **нигоҳи ҳайрат** ҳайратомезона нигаристан ба қасе (ҷизе); **нигоҳ доштан** а) ба таҳти назар гирифтан, боздошт кардан; б) гирифта мондан, андармон кардан; в) ҳифз кардан, маҳфуз доштан; г) боздоштан, пеши ҷизро гирифтан, мутаваққиф соҳтан; **гов (мурғ) нигоҳ доштан** гов (мурғ) парвариш кардан, нигоҳубин намудан; **ҳудро вазнин нигоҳ доштан** батамкин будан; **тартиб нигоҳ доштан** ба тартиб риоя кардан; **ятим нигоҳ доштан** касеро барои хизматгорӣ гирифтан; **нигоҳ кардан** а) назар кардан, нигаристан; б) рӯ ба ҷизе овардан, рӯ ба ҷониби ҷизе кардан; в) эътибор додан, назорат кардан, муроқибат кардан; г) муносибат кардан; **нигоҳ карда истодан** а) якзайл ҷашм дӯхтан, беист нигаристан; б) мунтазир шудан; **ба дасти қасе нигоҳ карда мондан** дастнigar шудан, мӯҳтоҷ будан ба ёрии қасе; **нигоҳ накардан** а) назар наандохтан; б) во-баста набудан, марбут набудан; **нигоҳ карда нишастан** мунтазир шудан; **бо як ҷашм нигоҳ кардан** як хел муносибат кардан; **нигоҳ карда мондан** мавқуф ба ҷизе будан; **нигоҳ карда...** а) аз рӯи..., вобаста ба..., ҳаминро ба назар гирифта... б) ба ҷониби..., рӯ ба... ба ман **нигоҳ кун!** ба гапи ман гӯш дех! **нигоҳ карда истодан...** чанд муддат таҳти назар гирифтan, мушоҳида кардан.

НИГОҲБОН نگاهبان 1. назораткунанда, пособон, муҳофиз. 2. нигоҳбинкунанда, парастор.

НИГОҲБОНИЙ نگاهبانی 1. муҳофизат, пособонӣ. 2. нигоҳбин, парасторӣ.

НИГОҲДОР نگاهدار нигоҳдоранда, пособон, муҳофиз.

НИГОҲДОРАНДА نگاهدارنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз нигоҳ доштан. 2. хифзкунанда: **хӯроки ками аз мурдан нигоҳдоранд**. 3. муҳофиз, пособон, нигоҳдор.

НИГОҲДОРӢ نگاهدارӣ 1. исти амал аз нигоҳ доштан; муҳофизат: **нигоҳдорӣ кардан** а) муҳофизат кардан, ҳимоят кардан; б) боздоштан, даст гирифтан. 2. риоя.

НИГОҲУБИН نگاهبین 1. парасторӣ, парвариш, муроқибат. 2. назорат, пособонӣ.

НИГОШТАН نگاشتن *nig.* **нигоридан**.

НИГУН نگون *nig.* **нагун**.

НИДО ندا 1. овоз, садо, бонг, фарёд; **нидо** (дар)додан овоз баровардан. 2. *грам.* ҳиссаи тағиیرнаёбандай нутқ, ки хитобу ҳиссиёт ҳаяҷонро ифода мекунад (*мас.*, **эҳ**, **оҳ**, **вой**, **оббо**).

НИЁ نیا *кит.* падари падар ё модар, бобо, чад.

НИЁБАТ *a.* نیابت *кит.* ноибӣ, ҷонишинӣ; ваколат.

НИЁГОН//НИЁКОН نیاگان//نیاکان 1. *ч.* **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод; **алифбои ниёгон** расмулхати гузаштагон, ки мурод аз он ҳатти арабии тоҷикист; **расми ниёгон** расму оини гузаштагон.

НИЁЗ نیاز 1. ҳочат, эҳтиёҷ; **ниёз доштан** эҳтиёҷ доштан. 2. майлу ҳоҳиш; илтимос, дарҳост; **ба ниёз омадан** майлу ҳоҳиш зоҳир намудан. 3. *nig.* назр; (2): **назру ниёз**.

НИЁЗӢ نیازی (*мансуб ба ниёз*) 1. ниёзманд; мӯҳтоҷ. 2. *кит.* **маҷ**. маҳбуб; дӯст. 3. *кит.* **маҷ**. азиз, гиромӣ.

НИЁЗМАНД نیازمند эҳтиёҷманд, ҳочатманд, мӯҳтоҷ.

НИЁЗМАНДӢ نیازمندی мӯҳтоҷӣ, эҳтиёҷ.

НИЁИШ نیایش *кит.* 1. ситоиш, таъриф, таҳсин. 2. *кӯн*. дуо аз рӯи зорӣ ва илтиҷо.

НИЁКОН نیاکان *nig.* **ниёгон**.

НИЁМ نیام *nig.* **наём**.

НИЖАНД نژند *nig.* **нажанд**.

НИЖОД نژزاد *nig.* **нажод**.

НИЗ نیز *nig.* **пайвандак** ҳам, инчунин, ҳамчунин.

НИЗОМ *a.* نظام 1. тартиб, равиш; услуби хос, расму қоидай махсус: **бо низому тартиб**. 2. *кит.* риштаи марворид *ва г.* 3. соҳт, соҳтор, система; **низоми иҷтимоӣ** соҳти ҷамъиятӣ; **низом додан** мунаzzам соҳтан, мураттаб кардан, ба тартиб овардан; **ба низом омадан** мураттаб гаштан; **низоми бонкӣ**.

НИЗОМӢ نظامی 1. ҳарбӣ, ҷангӣ: **киштии низомӣ**, **минтақаи низомӣ**. 2. **мансуб ба қӯшунҳои расмӣ** ва доимӣ; **аскари низомӣ** аскари қӯшунҳои доимӣ. 3. ҳизматчии ҳарбӣ (дар рутбаҳои гуногун); **либоси низомӣ** пӯшоки ҳоси низомӣ, либоси ҳарбиён; **саломи низомӣ** саломи расмии ҳарбӣ.

НИЗОМИМОНАНД نظم‌نامه монанд ба низомӣ; **либоси низомимонанд** пӯшоки ба либоси расмии ҳарбӣ шабоҳатдошта.

НИЗОМНОМА қоидаҳои навишта барои ба тартиби муайян гузаронидани коре, дастур, асоснома: **низомномаи интихобот**.

НИЗОР نزار хароб, логар; суст, заиф, назор; **зору низор** ниҳоят очизу бечора.

НИЗОРӢ نزارӣ ҳаробӣ, логарӣ; сустӣ, заифӣ.

НИЗОӢ *a.* نزاع ҷангу ҷидол, қашмакаш, мунокиша; ҳусумат, душманӣ (*дар болои ҷизе*); **низоӣ андохтан** дар байни қасон ҷангу мунокиша барангехтан; **низоӣ барҳостан** (**баромадан**) мунокиша пайдо шудан; **низоӣ кардан** қашмакаш кардан, баҳсу мунокиша кардан; **низоӢ хестан** ҷангу ҷидол барпо шудан.

НИЙЯТ *a.* نیت *nig.* **ният**.

НИКЕЛ олм. نیکل *хим.* филизи сафеди нуқранги дергудоз, ки барои ҳосил намудани ҳӯлаҳои ба гармӣ тобовару зангногир *ва г.* истифода мебаранд.

НИКЕЛАНДУД(А) نیکل‌اندود(ه) никел давондашуда: **никеландуд кардан**.

НИКЕЛӢ نیکلی *мансуб ба никел*; аз никел со-

хташуда.

НИКОТИН *фр.* نکاتین моддаи заарноки наркотикӣ, ки дар таркиби тамоку мавҷуд аст.

НИКОХ *a.* نکاح заношӯй, издивоч; **ақди никоҳ** маросими бастани аҳду паймони издивоч; **ҳати никоҳ** хучҷат дар бораи ақди никоҳ; **никоҳ кардан, ақди никоҳ бастан** ақди заношӯй бастан; **ба никоҳи касе даровардан** ба касе ба занӣ додан.

НИКОҲӢ نکاحӣ дар издивоҷи қонунӣ буда, расман заношӯй гардида; **зани никоҳӢ** зани дар ақди никоҳ буда.

НИКОҲНОМА نکاح نامه ҳати никоҳ.

НИКОҲОНА نکاحانه *ð.* маблаге, ки барои хондани хутбаи никоҳ ва ақди никоҳ дода мешавад.

НИКӮҲИШ نکوهش *nig.* նակӯҳիշ.

НИҚ ق *гуфт.*: նիկ **нагуфтан** ҳомӯш будан, ҳарфе назадан.

НИҚҚӢ نقی: **నిక్కి నాకారదాన గుఫ్త.** ҳарфе назадан; тамоман ҳомӯш истодан.

НИҚОБ *a.* نقاب 1. пардаи рӯйпӯшӣ, рӯбанд; ҷашмбанд; ҷодар. 2. он чи барои нашиносондани худ дар бозию базмҳои ҳурсандӣ ба рӯй мепӯшанд; **ниқоб аз рӯй бардоштан** а) парда аз рӯй гирифтан, рӯй қушодан; б) ҳудро дар симои аслии худ намоёндан; **ниқоб ба рӯй қашидан** а) зери ниқоб шудан; б) ҳудро дигар карда нишон додан; **ниқоб аз рӯйи касе бардоштан** соҳтакории касеро ғош кардан, симои ҳақиқии касеро ошкор намудан.

НИҚОБДОР نقابدار он ки бо ниқоб рӯяшро пӯшондааст, рӯпӯшида; пардапӯш.

НИҚОБӢ نقابӣ ниқобпӯш, ниқобдор; **зани ниқобӢ** зани рӯйпӯшида.

НИҚОБПӯШ نقابپوش *nig.* նիկօբծոր.

НИҚОБПӯШИДА نقابپوشیده *nig.* նիկօպӯш.

НИҚОБПӯШӢ نقابپوشӣ 1. ниқоб ба рӯй гирифтан (қашидан). 2. маҷ. пинҳон кардан, пардапӯш кардан.

НИҚОР *a.* интиқом, қасос; **ниқор гирифтан** қасос гирифтан аз касе.

НИҚОРГИР نقارگیر касе, ки ниқор мегирад,

ниқоргиранда, қасосгир, интиқомгир.

НИҚОРГИРАНДА نقارگیرنده *nig.* նիկօրգիր.

НИҚОРГИРИЙ نقارگیرӣ исми амал аз **ниқор гирифтан**; қасосгирӣ, интиқомгирӣ.

НИҚОРТАЛАБ نقارتطلب с. тарафдори сиёсати ниқорталабӣ.

НИҚОРТАЛАБӢ نقارتطلبӣ с. сиёсати давлатҳои дар ҷанг шикастхӯрда, ки бо баҳонаи қасосгирию интиқомчӯй ба ҷанги нав тайёрӣ мебинад.

НИҚОРҔУ نقارجوӣ интиқомчӯй; ниқорталаб.

НИҚРИС نقريس *тиб.* дарди бандҳои устухони дасту пой, подагра.

НИЛ نیل *x.* 1. бот. гиёҳест дар мамлакатҳои гарм, ки аз шираи он ранги **нилӣ** мегиранд; индиго. 2. ранги қабуди баланди сиёҳтоб, ранги почӯвардӣ.

НИЛА نیله ҳар ҷизи қабудранг (*маҳсусан ҷома*).

НИЛГУН نیلگون ба монанди ранги **нил** қабуд; **нилобӣ:** осмони **нилгун**.

НИЛӢ نیلی ба ранги **нил**, ранги қабуди сиёҳтоб, **нилгун;** ғунбади **нилӣ** қин. осмон.

НИЛК//НАЛК نلک *кит.* олуи ҳушк.

НИЛОБИРАНГ نیلابرنگ ба ранги **нилобӣ**, қабудранг.

НИЛОБӢ نیلابی **нилгун**, қабуд.

НИЛУФАР نیلوفر *x.* бот. як навъ растани обии баргҳояш қалону гулаш сафед, зард ё қабудранг аст, ки бо баромадани офтоб аз об сар берун меорад ва баробари нишастани офтоб дар об фурӯ меравад, савсанӣ обӣ.

НИЛУФАРӢ نیلوفری ба ранги **нилуфар**, лочувардӣ; қабуд, осмониранг.

НИЛУФОМ نیلوفام қабудранг, осмониранг.

НИМ نیم 1. як қисм аз ду қисми баробари ҷизе, նیسфи ҳар ҷиз; **нияти нағз ними давлат** (*маҳ.*); **ними шаб** նیسфи шаб, миёнаи шаб; **ним санг** а) қҳн. воҳиди андозаи масофае, ки ба նیسфи фарсанг - 4 км. баробар аст; б) қҳн. вазни муодили նیسфи санг (*воҳиди ҷенаки вазн*), ки дар ҳар ҷо ҳар хел буд; **ним сол** шаш моҳ. 2. нотамом, нопурра; **ниму нимкора** нопурра,

НИМ

нотамом. 3. ҷузъи пешини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои нисфи чизе ё нопурра ва нотамом будани чизе: **нимабрешимӣ**, **нимпахтагӣ**, **нимсард**, **нимгарм**.

НИМА 1. нисфи ҳар чиз; миёни ҳар чиз: **нимай роҳ**, **нимай шаб**. 2. нопурра, нотамом; қисман.

НИМАБРЕШИМӢ نیمابریشمی қисман нахи абрешимӣ дошта; матои нимшоҳӣ.

НИМАВТОМАТИЙ نیماوتامتی қисман автоматӣ шуда: **мошинаҳои нимавтоматӣ**.

НИМАГӢ نیمگӣ ба ду ними баробар, нисфӣ, нимӣ.

НИМАРОҲ نیمهراه ними роҳ, миёни роҳ: **дар нимароҳ мондан**.

НИМАСРӢ نیم‌عصری иборат аз ним аср; дар худуди ним аср; 50-солагӣ; **чаши ни масрии муассиса**.

НИМАФРОШТА نیمافراشته *nig.* **нимбардошта**.

НИМАШАБ نیمشب *nig.* **нимшаб**.

НИМАШАБӢ نیم‌شبی *nig.* **нимишабӣ**.

НИМБАРАҲНА نیم‌برهنه қисман бараҳна, нимлуч.

НИМБАРДОШТА نیم‌برداشته нимафрошта, ба андозаи миёна баланд будани чизе; **парчами нимбардошта** парчами то нисф боло шуда.

НИМБЕДОР он ки ба хоби саҳт нарафтааст; **нимхобу нимбедор** дар ҳолати хобу бедор.

НИМБЕДОРӢ نیم‌بیداری нимхобу нимбедор будан; ҳолати нимхобию нимбедорӣ.

НИМБЕКОР نیم‌بیکار касе, ки бо кор пурра таъмин нест.

НИМБЕМОР он ки ҳоло тамоман сиҳат наёфтааст. нимсиҳат.

НИМБИЁБОН نیم‌بیایان *nig.* **нимдашт**.

НИМБИРЁН نیم‌بریان каме бирёншуда, пурра бирённашуда.

НИМБИСМИЛ نیم‌بسمل нимкушта, нимҷон.

НИМБОЗ نیم‌پاز нимвоз, нимкушода: **чаши ни мбоз**.

НИМБУД نیم‌بود ба дараҷаи ним будшуда; **кори нимбӯд** коре, ки то нисф иҷро шудааст, кори пурра ба анҷом нарасида.

НИМБУР نیم‌بر то нисф буридашуда.

НИМБУТТА نیم‌بته растаниҳое (аз қабили терескен, аксари навъҳои дармана), ки қисми поёни навдаҳояшон ба ҷӯб табдил меёбанду қисми болоии онҳо алафӣ буда, ҳар сол нобуд мешаванд.

НИМВАЙРОНА نیم‌ویرانه *nig.* **нимхароба**.

НИМВАҲШӢ نیم‌وهشی тамоман ваҳшинабуда.

НИМВО نیم‌وا *nig.* **нимбоз**.

НИМГАРДОН نیم‌گردان то нисф ё каме гардондашуда, нимрӯя: **нимгардон кардани рӯй**.

НИМГАРМ نیم‌گرم на хунуку на гарм, камтар гарм: **оби нимгарм, чойи нимгарм**.

НИМГИРИФТА نیم‌گرفته нимхиррӣ, нимхирросӣ: **овози нимгирифта**.

НИМГУРУСНА نیم‌گرسنه он ки пурра сер нест; **нимсеру нимгурусна** на серу на гурусна.

НИМГУРУСНАГӢ نیم‌گرسنه گӣ нимгурусна будан, пурра сер набудан; ҳолати нимсеру нимгурусна.

НИМГУШНА نیم‌گشنه *nig.* **нимгурусна**.

НИМГУРМА نیم‌غرم нофаҳмо, норавшан: **нимгурма талағфӯз кардан**.

НИМДАРИДА نیم‌دریده каме дарида, қисман порашуда.

НИМДАШТ نیم‌даشت сахрое, ки ниме аз он бе обу гиёҳ ва ниме сабзу хуррам аст, нимбиёбон.

НИМДОИРА نیم‌داшҳه нисфи доира; **нимхалқа: нимдоира нишастан**.

НИМДОНАГӢ نیم‌دانگӣ як донаро ба ду ҳисса тақсим карда; **нимтой**, нисфӣ.

НИМДОШТ نیم‌داشت чизи муддате дар истифодабуда ё пӯшидашуда: **либоси нимдошт; пой-афзори нимдошт**.

НИМДУНБУЛ نیم‌دنбел ба пухтан наздишуда; нимпухта: **гандуми нимдунбул, лӯбиёи нимдунбул; тухми нимдунбул** тухми мурғи нимпухтаву нимхом.

НИМЗИНДА نیم‌زنده нимчон: **ним зиндаву нимурда**.

НИМИРӮЗӢ نیم‌روزی вақти пешин, нимаи рӯз, зӯҳр.

НИМИСТГОХ نیم‌استگاه истгохи хурди рохи охан.

НИМИШАБӢ نیم‌شبی вақти ними шаб.

НИМИӢ نیمی ниме (нисфе) аз чизе, ки ба таври мусовӣ ба ду тараф мерасад; ба ҳар як кас ба андозаи ним-ним; нисфи.

НИМКАТ نیم‌کت кати хурд; харак.

НИМКАФОН نیم‌کفان: пистай нимкафон пистай даҳонаш нимкушода; **нимкафон кардан** калон-калон шикастсан (*mas.*, ҳезумро).

НИМКОВОК نیم‌کاواک то нисф миёниҳӣ як андоза дарунхолӣ: **нимковок кардан**, **нимковок мондан**.

НИМКОЛА نیم‌کاله гуфт *nig.* **нимкора**.

НИМКОРА نیم‌کарه нотамом, нопурра, чала. **ниму нимкора** чала, нотамом; **нимкора мондан** (партофтсан) кореро ба итмом нарасонидан, ноқис гузоштан.

НИМКОРАГӢ نیم‌کарه‌گӣ нотамомӣ, нопуррагӣ, ба анҷом нарасидагӣ.

НИМКОСА کاسه نیم‌کасе косача, пиёлаи калон; **дар таги коса нимкоса хаст** (*maç.*) дар мавриди дар коре ниҳон будани сирре, мақсаде ё ҳилаю найранге гуфта мешавад.

НИМКОФ کاف نیم‌کاف нимбоз, нимкушода, нимроғ.

НИМКУРА کوره نیم‌کوره ними кура(и замин): **нимкурай шимолӣ**, **нимкурай ҷанубӣ**.

НИМКУШО کشا نیم‌کشا нимбоз, нимкоф, нимроғ: **дари нимкушо, тирезai нимкушо, ҷашмро нимкушо кардан**.

НИМКУШОДА شاده نیم‌کشاده *nig.* **нимкушо**.

НИМКУШТА کشته نیم‌کشته нимбисмил, нимчон; **зада нимкушта кардан** мурданивор задан, ниҳоят саҳт лату кӯб кардан.

НИМҖӮР کور نیم‌کور он ки қобилияти биноии ў ба дараҷаи нисфи зарурӣ аст, ҷашмони ў хира шудааст: **ҷашмони нимҷӯр**.

НИМҖӮФТА کفته نیم‌کفته: **гӯши нимҷӯфта** гӯши бо

кӯбаи маҳсус зада андак мулоим карда; **ғаллаи нимкуфта** *nig.* **ярма**.

НИМЛАНГ نیم‌لنگ *kut.* асбоби тасмамонанди ҷармӣ барои дар пушт нигоҳ доштани камон; тасмаи туфанг; камондон.

НИМЛИТРА نیم‌لتره *nig.* хар зарфе, ки дар ҳаҷми ним литр ғунҷоиш дорад.

НИМЛУЧ نیم‌لوچ *nig.* **нимбараҳна**.

НИММАНӢ نیم‌منی *kӯn.* ҷорпӯдӣ: **деги ниммани**.

НИММАСТ نیم‌مست он ки тамоман масти нашудааст, ширакайф на масти на хушӯр, **ниммасту нимхушӯр**.

НИММОҲА نیم‌ماҳе 1. муддати нисфи моҳро дошта, ним моҳро пуркарда. 2. муддати 15 рӯзро фарогиранда; **музди кори ниммоҳа** музде, ки барои кори 15-рӯза пардохта мешавад; **нақшай ниммоҳа** нақшай корҳое, ки бояд дар мӯҳлати ним моҳ иҷро карда шаванд.

НИММУРДА نیم‌مرد *nig.* **нимчон**; бемадор, сусту лакот.

НИММУСТАҚИЛ نیم‌مستقل давлат ва мамлакате, ки истиқололи комил надорад.

НИММУСТАМЛИКА نیم‌مستملکه мамлакати нимасоҳибиҳтиёр, **ниммустақил** (*dar korҳou маъмурию давлатдорӣ*).

НИММУҲОФИЗ نیم‌محافظ *nig.* **ниммуҳофизатҷӣ**.

НИММУҲОФИЗАТҔӢ نیم‌محافظتچӣ *varz.* яке аз бозингарони футболу хоккей, ки алоқаи байну муҳофизатҷиён ва ҳуҷумқунандагон ба воситаи ў сурат мегирад.

НИМНАМО نیم‌ناما чизе, ки нисфи он ба назар менамояд, нимаш намоён; **моҳи аз таги абр нимнамо**.

НИМНИГОХ نیم‌نگاه назари сатҳӣ, нигоҳи андак; нигоҳ бо қирраи ҷашм; **нимнигоҳ кардан** бедиқатона назар андохтан, бо қирраи ҷашм нигоҳ кардан.

НИМНИДО نیم‌нда бонг бо садои начандон баланд; хитоби бечуръатона.

НИМНИҚОБ نیم‌نقاب никоби борик, ки фақат қисми болои рӯйро мепӯшонад.

НИМНИҲОЙ نیم‌نهائي нимфиналий, бозихо ва мусобиқаҳое, ки ба даври пеш аз ниҳоӣ ворид

шуда дар онҳо чор даста ё чор нафар боқӣ
мондаанд.

НИМНИШАСТ نیم‌شست пахлӯ зада ё такя карда
нишастан.

НИМНОҚИЛ نیم‌ناقل физ. чисмҳое, ки аз ҷиҳати
дараҷаи ҷараёни барқро ҷи тавр гузаронида-
нашон дар байни филизот ва диэлектрикҳо
ҷой гирифтаанд.

НИМНОҚИЛӢ نیم‌ناقلی мансуб ба **нимноқил**;
дорои нимноқил: **асбобҳои нимноқилӣ**.

НИМОСТИН نیم‌آستین остинаш ним, остинкӯтоҳ:
кургаи нимостин.

НИМПАЗ نیم‌پز нимпухта, нимҳом (*oid ба* таом):
нимпаз кардан, нимпаз шудан.

НИМПАЙКАРА نیم‌پیکره ҳайкали аз миён болои
одам.

НИМПАРДА نیم‌پردہ 1. пардаи матое, ки аз поин
кариб то нисфи тирезаро фаро мегирад, пар-
даи кӯтоҳи тиреза. 2. мус. яке аз фосилаи
хурдтарини байни оҳангҳои мусиқӣ.

НИМПАҲЛУ نیم‌پهلو ба як бари бадан такя карда
дароз қашидан.

НИМПАШМИН نیم‌پشمین порчай аз нахи пашмӣ
ва пахтагӣ бофташуда.

НИМПУДӢ نیم‌پودی вазни нисфи пудро дошта
(баробар ба 8 кг): **санги нимпудӣ**.

НИМПУР نیم‌پر то нисф пуркардашуда: **сатили**
нимпур.

НИМПУХТ(A) نیم‌گچته 1. нимпаз, нимҳом. 2.
нимдунбул, нимрасида (*oid ба* мева).

НИМПӮСИДА نیم‌پوسیده пурранапӯсида.

НИМПӮСТИН نیم‌پوستین пӯстини кӯтоҳи то
зону.

НИМПӮШӢНИМПӮШИДА نیم‌پوش//نیم‌پوشیده ним пӯшидаву нимкушода: **нимпӯш кардан**
(ҷашмро). 2. то ним панаҳ, қисман пинҳон.

НИМРАВШАН نیم‌روشن на он қадар равшан,
каме равшан.

НИМРАНГ نیم‌رنگ 1. дорои ранги норав шан,
камранг. 2. бот. як навъ ангури дерпаз, ки
бъяди пухтан зарди сафедча ё гулоби меша-
ванд.

НИМРАС نیم‌رس норасида, нимпухта, нимпаз:
саҳои нимраси ҷуворӣ.

НИМРАСМӢ نیم‌رسی бо риояти нопурраи
талаботи ҳукумату мансабдорӣ ва расмият:
даъвати нимрасмӣ; либоси **нимрасмӣ** либоси
ним ба либоси ашхоси расмӣ ҷавобӣ.

НИМРАҲА نیم‌رهه *nig.* **нимроҳа**.

НИМРОФ نیم‌راغ нимкушода, нимбоз: **дари**
нимроғ.

НИМРОҲА نیم‌راهه нисфи роҳ, миёни роҳ, нима
роҳ.

НИМРУХ نیم‌رخ *nig.* **нимрӯ(й)**.

НИМРӯ(Й) نیم‌رو(ی) сурат ё тасвире, ки як
тарафи рӯи одамро нишон медиҳад, нимруҳ
(профил).

НИМРӯЗ نیم‌روز 1. нисфи рӯз, нимаи рӯз;
нимрӯзӣ, зӯҳр, пешин. 2. *кит.* ҷануб, тарафи
ҷануб. 3. номи қадими ҷаҳони Систон. 4.
мус. номи як оҳангӣ қадимӣ.

НИМРӯЗА نیم‌روزه *mansub ба* **нимрӯз** (1); дар
муддати нисфи рӯз иҷрошаванда: **нимрӯза**
кор, нимрӯза роҳ.

НИМРӯЗИНА نیم‌روزینه *nig.* **нимрӯза:** кори
нимрӯзина.

НИМРӯЗӢ نیم‌روзи ҷаҳони ҷаҳон.

НИМРӯЯ نیم‌روйه 1. ними рӯйро намоён карда,
бо як паҳлуи рӯй: **нимрӯя истодан**. 2. яктара-
фа, яксӯя: **нимрӯя сурх кардан** (тасфондан);
тоқиро нимрӯя ниҳодан тоқиро қаҷ ба сар
ниҳодан.

НИМСАДО نیم‌صاده зби. овозе, ки вобаста ба
мавқеи ҳиҷо ғоҳе садонок ва ғоҳе ҳамсадо
мешавад (*mas., j va w dar забони англисӣ*).

НИМСАРД نیم‌سرد нимхунуку нимгарм.

НИМСЕР نیم‌سیر на он қадар сер, на гуруснаву
на сер; **муқобӣ**. **нимгурусна**.

НИМСЕРӢ نیم‌سیرӣ нимсер будан, ҳолати на
серу на гурусна будан.

НИМСОАТА نیم‌ساعته ним соат, (30 дақика)-ро
фарогиранда, дар ним соат иҷрошаванда: **ко-**
ри нимсоата, сӯҳбати нимсоата.

НИМСОАТИНА نیم‌ ساعتینه *nig.* **нимсоата**.

НИМСОЛА نیمساله *mansub ba nimai sol*, 6-моҳа: нимсолаи дувум нисфи дуюми сол; **мачаллаи нимсола** мачаллае, ки дар ним сол як бор чоп мешавад.

НИМСОЛИНА نیمسالینه *mutaallik* ба муддати ними сол; нимсола.

НИМСОЛӢ نیمسالی *shashmoхӣ*; дар ним сол як бор.

НИМСОХТ نیمساخت *nima soxtashuda*; чала ва нотамоммонда.

НИМСУФТА نیمسفته *on chi xanӯz ba tamom sufta* нашудааст, комилан хамвор нагардидааст.

НИМСӮЗ نیمسوز *nimsӯxta*; нимдаргирифта, (чӯби) як тарафаш сӯхта.

НИМСӮХТА نیمسوخته *nig. nimsӯz*.

НИМТА *guft*. 1. нимай чизе, нисфи чизе; **нимтаи нон роҳати ҷон** (*maқ.*) **якта-нимта** хеле кам, ягон-ягон; **нион қасеро нимта кардан** (*maқ.*) ба даромади касе халали калон расондан, ба манфиати касе зарар расондан. 2. *маҷ.*, *гүфт*. як шиши нимлита (*oид ба арак*).

НИМТАБАҚ نیمطبق *tabaқi xurd, tabaqča*.

НИМТАБАССУМ نیمتبسم *tabassumi maleh, tabassumi andak: nimbabassum karдан*.

НИМТАГӢ نیمته‌گی *guft*. 1. нисфи, нимтанимта, ним-ним. 2. кин. нимлitrй (*oид ба арак*).

НИМТАЙЁР نیمتیار *ҳар чизи нима омодашуда; ба takmil зарурatdoشتа: maҳsuloti nimtay-er*.

НИМТАНА نیمته *камзӯlча, guppiča; расми нимтана* расмē, ки дар он аз миён болои тани одам акс ёftaast.

НИМТАХТ نیمتحت *кати xurd; taxti xurdi xob, nimkat*.

НИМТАҖИМ نیمتعظیم :*nimtažim* *kardan* қоматро каме хам кардан (*ba alomati eχtirom*).

НИМТИХӢ نیمته‌ی *чизи нисфи он холӣ, то nima pur kardashuda*.

НИМТОРИК نیمтарیک *ҳолати baini torikiyo ravshanӣ; andak torik*.

НИМТОРИКӢ نیمтарیک *nimrӯshnoiу nimsiёхӣ; govgum, vaqtı shom*.

НИМФАРБЕХ نیمفربه *na on қадар farbeh, nisfi daračai farbehiro giifta*.

НИМФИНАЛӢ نیمفنلی :*musbobičai nimirinali* ду воҳӯрии pesh az oxiirini 4 dasta ё 4 nafar varzišgar, ki golibi xar jaк voxӯrī ҳaққi дар bozii finali ištirok karданro ба dast meorad, nimirinod.

НИМХАМ نیمخام *to nisf xam shuda; xamida, kač; nimham shuda rox raftan* bo komati xam (kat) rox raftan.

НИМХАНД نیمخند *nig. nimxanda*.

НИМХАНДА نیمخنде *tabassum, labhand*.

НИМХАРОБ نیمخراب *xanӯz tamoman vaironna shuda; (dimnai) nimvayrona*.

НИМХЕЗ نیمخیز *az choi nišast to nimai қomat hesta, ҳolati baini hestanu nišastan: nimxez shudan*.

НИМХОБ نیمخواب *ҳolati baini xobu bedorӣ; xobi sabuk*.

НИМХОИДА نیمخائیده *purrha xoida na shuda*.

НИМХОЛӢ I نیمخالی *I nisfash holӣ, to nim pur*.

НИМХОЛӢ II نیمخالی *dar bozixoi varziiy: nisfi jaк holiburd bari ҳar xarif*.

НИМХОМ نیمخام *1. nimpuxta, nopluxta (oид ба non, taom). 2. norasiда: mewai nimhom*.

НИМХУФТА نیمخفته *nig. nimxob*.

НИМХУШК نیمخشک *xanӯz tamoman xushkna shuda: xezumi nimxusk*.

НИМХŪРДА نیمخورда *az kase pasmonda (oид ба x̄rok); sarкуyt*.

НИМҲАЛҚА نیمحلقه *nimdoiра*.

НИМТАРГ//НИМТАРК نیمترگ//nimtrik *kӯn. 1. kulohe, ki dar vaqtı chanq mepušidand, xūd. 2. navъe az xaima, xaimai xurd*.

НИМҲУШЁР نیمھشیار *dar ҳolati jaк darača xusheру jaк andiza mast: nimmastu nimxushər*.

НИМЧА I نیمچه *kӯn. voxidi chenaki vazn, ki tاخminan ба 400-500g barobar будааст*.

НИМЧА II نیمچه *1. ҳар чизи kutox (hususan li-*

бос). 2. гуфт. нимкола, чала.

НИМЧАГӢ نیمچگی ба вазни нимча; ба қадри 400-500 граммӣ: чойи нимчагии когазпеч, шамъи нимчагӣ.

НИМЧАМУЛЛО نیمچه‌ملو муллои мадраса хатмнакарда; муллои чаласавод.

НИМЧАЗИРА نیم‌جزیره ҷуғр. қитъаи байни об, ки се тарафи онро об фаро гирифта, аз як тараф ба хушкӣ пайваст аст.

НИМЧИДДӢ نیم‌جدّی на тамоман чиддӣ; ҳазломез: суханони нимчиддию нимшӯҳӣ.

НИМЧОМА نیم‌جامه нимкамзӯли пахтанок; фуфайка.

НИМЧОН نیم‌جان 1. ба ҳалокат наздикрасида, ниммурда. 2. фартут, бекувват, сусту заиф.

НИМШАБ نیم‌شب 1. нимаи шаб, нисфи шаб. 2. маҷ. бевакӯ, дер (баъд аз фаро расидани шаб).

НИМШАФФОФ نیم‌شفاف на он қадар шаффоф, шаффофиаташ на ба дараҷаи пурра.

НИМШИКАН نیم‌شکن 1. нимшикаста, нимпора. 2. қаткарда, қатшуда, ҳамшуда; **каллапӯшро нимшикан мондан** каллапӯшро қаҷ (нимрӯя) ба сар мондан.

НИМШИКАСТА نیم‌شکسته нимвайрон, нимхароб, пурра нашикаста.

НИМШОҲӢ نیم‌شاهی матое, ки ними наҳаш аз шоҳист, нимабрешими.

НИМШУКУФТ نیم‌شکفت нисф кушодашуда, нисф бозшуда (*нисбат ба ғул*).

НИМШУНАВО نیم‌شنوا овози паст: **бо овози нимшунаво**.

НИМШУСТА نیم‌شسته ба пуррагӣ нашуста, тоза шустанашуда.

НИМШӮҲӢ نیم‌شوҳӣ бо андак шӯҳӣ; шӯҳиомез, нимҳазл: **нимшӯҳию нимчиддӣ**.

НИНАКШАХ ننکشخ гуфт. гарданшahi бешарм, якрави берӯ.

НИНАКШАҲӢ ننکشخӣ гуфт. гарданшahӣ, якравӣ; берӯй.

НИНИЧА نینیچه гуфт. тифли навзод.

НИНӢ *nig.* нинича.

НИОБИЙ лот. **نیابی** хим. филизи пӯлодранги саҳтгудоз ва устувор, ки дар саноати электротехникий, мушаксозӣ ва г. истифода мебаранд.

НИРӮ//НЕРУ نیرو қувва, зӯр, қудрат.

НИРӮМАНД نیرومند пуркувват, пурзӯр, тавоно.

НИРӮМАНДӢ نیرومندӣ пуркувватӣ, пурзӯрий, тавоной.

НИСБАТ *a.* **نسبت** иртибот ва муносибати байни ду чиз ё ду кас; **нисбати...** муносибати..., робитаи...; алоқаи...; **нисбати хешӣ доштан ба қасе** робитай хеши доштан бо қасе; **нисбати шогирдӣ доштан ба қасе** шогирд будан ба қасе; **нисбат ба...** а) назар ба..., қиёсан бо..., дар муқоиса бо.... б) дар ҳаққи..., дар бораи..., оид ба... (*ба ин маъноҳо ба ҷои «нисбат ба...» кор фармудани нисбати ... аз фасоҳат дур аст*). **нисбат додан** ба қасе мансуб донистан, махсус шуморидан ба қасе; **нисбат доштан** муносибат доштан, рабт доштан, дар алоқа будан, бо қасе, ҷизе; мансуб будан, ба қасе, ҷизе; **нисбати ду адад риёз**. ҳосили тақсиме, ки дар натиҷаи тақсим кардани адади якум ба адади дуюм ба даст меояд; **нисбати таносуб риёз**. номи мавзӯи арифметикий; **й-йи нисбат ғрам**. пасванди й-йи нисбӣ, ки сифати нисбӣ месозад.

НИСБАТАН *a.* **نسبتاً** нисбат ба ҷизҳои ҳамрадифи худ, қиёсан.

НИСБӢ نسبی **مانсуб ба نیسbat**; сифати нисбӣ ғрам. сифате, ки бо й-йи нисбат соҳта шудааст (*mas. падарӣ, ҳаққи падарӣ...*); **ҷонишини нисбӣ** *nig.* ҷонишини саволӣ.

НИСВОН *a.* **نسوان** кит. занон.

НИСЁН *a.* **نسیان** фаромӯшӣ, аз хотир баровардан; **◊ ба токи нисён гузоштан** (**ниҳодан**) фаромӯш кардан.

НИСО *a.* **نسا** кит. занон, занҳо.

НИСОБ *a.* **نصاب** кит. 1. асли ҳар ҷизе; **ба нисобаш расонидан** то ба дараҷаи аслиаш расонидан. 2. ибтидо, оғози ҳар ҷиз. 3. **таър**. миқдори пулу моле, ки аз он закот додан лозим будааст.

НИСОР *a.* **شار** 1. пошиш, резиш (*mas., пулро дар ҷаини арӯсӣ ба сару таги пои арӯсу домод*). 2. фидо, курбон; **нисор кардан** а) рехтан, поши-

дан (*мас., чизҳои турқимат ва тангаро*); б) фидо кардан, курбон кардан: **ҷон нисор кардан**.

НИСФ *a.* **نصف** як хисса аз ду хиссаи баробари чизе, ним, нима, ними чизе: **нисфи роҳ**, **нисфи умр**; **нисфи шаб** нимаи шаб; соати дувоздахи шаб, ки шабонарӯз аз он шурӯй мешавад; **нисф шудан** нима шудан; **аз нисф гузаштан** аз нима зиёд шудан; **роҳро нисф кардан** ними роҳро тай кардан.

НИСФАКОР *نصفه کار* *таър.* дехқоне, ки барои соҳиб шудан ба нисфи ҳосил замини каси дигарро кишт мекард.

НИСФАКОРӢ *نصفه کاري* *таър.* кору шуғли нисфакор; киштукори замини дигаре барои соҳиб шудан ба ними ҳосил.

НИСФИРӮЗӢ *نصف روزی* вақти нисфи рӯз, дар нимаи рӯз, зӯҳр, пешин.

НИСФИШАБӢ *نصف شبی* вақти нисфи шаб, дар нимаи шаб, нимашабӣ.

НИСФУННАҲОР *a.* *نصف الہار* *кит.* миёнаи рӯз, ними рӯз, вақти пешин, зӯҳр; **нисфуннахор** *ниг. меридиан.*

НИТОҚ *a.* *نطاق* *кит.* миёнбанд, камарбанд.

НИТО҆Ч *a.* *ناتج* *кит.* 1. насл, зот; зоида; бачаи чорпоён; **нитоҷ гирифтан** насл гирифтан. 2. натиҷа, самар, маҳсул.

НИТРАТ *ю.* *نیترت* *хим.* намаки кислотае, ки аз гази нитроген бо роҳҳои гуногун ҳосил мешавад.

НИТРОГЕН *ю.* *نیتراگین* гази бебӯю беранг, ки қисми асосии ҳаворо ташкил медиҳад, азот.

НИФА *نیفه* 1. чои бандгузаронии эзор. 2. эзор-банд; камарбанди шалвор.

НИФОҚ *a.* *نفاق* 1. дурӯяйӣ, мунофиқӣ. 2. ҳусумат, душмани; **нифоқ андохтан** чудой андохтан; ба яқдигар душман кардан.

НИФОС *a.* *نفاس* 1. хунравии баъди таваллуд дар занон. 2. айёми чиллаи зани таваллудкарда.

НИХТА *نخته* *гуфт.* халондани халаҷӯб (*ба ҳар дар вақти рондан*); **нихта кардан//нихта задан** а) халаҷӯб халондан (*ба ҳар*); б) нӯги ангуштро ба паҳлуи касе расонидан, оҳиста хала

карда мондан (*барои водоштан ба коре*).

НИХЕБ *a.* *نهیب* *кит.* ҳайбат; тарс, бим.

НИХОД *نهاد* *асоси замони гузашта аз ниҳодан.*

НИХОД *نهاد* 1. табъ, табиат; сиришт; тинат; **дар ниҳоди...** ботини одамӣ. 2. *маҷ*. бунёд, асос.

НИХОДАН *نهادن* 1. чизоро ба чое мондан, гузаштан. 2. канор гузаштан (*барои захира*); захира кардан; *рӯ ба ғурез ниҳодан* *рӯ ба ғурез овардан*, ғурехтан, фирор кардан.

НИХОЗИДАН//НУХОЗИДАН *نهازیدن* *کит.* тарсидан, бим бурдан, ваҳмидан.

НИХОЙ *نهای* *مانسوب ба ниҳоят*; оҳирӣ, оҳирин, хотимавӣ; **натиҷаҳои ниҳоӣ** натиҷаҳои оҳирин.

НИХОЛ I *نهال* 1. дарахти нав шинондашуда, дарахти наврастя ва ҷавон; **ниҳол шинондан** дарахти ҷавонро ба чое шинондан, ниҳол кучат кардан, гарс кардан. 2. танаи аз замин нав қадкашидаи растани; **ниҳол аз об сер не, бача аз хоб сер не** (*зарб.*)

НИХОЛ II *نهال* *کит.* бистар, раҳти хоб, кӯрпаву болин, болишт.

НИХОЛА I *نهاله* *کит.* 1. дарахти наврӯида, ниҳол. 2. шоҳаи дарахт, ки шикорчиён ба нӯги он латтапораеро баста овезон карда, дар як тарафи дом мегузоранд, то ки ҷонварон аз он тарсида ба сӯи дом раванд.

НИХОЛА II *نهاله* *کит.* камин; камингоҳи сайёд ё душман.

НИХОЛАГОХ//НИХОЛАГАҲ *نهاله گاه//نهاله گه* *کит.* камингоҳ, маҳсусан камингоҳи шикорчиён.

НИХОЛЗОР *نهالزار* майдони ниҳолҳо, замини дарахтони ҷавон.

НИХОЛӢ I *نهالӣ* дарахти наврастя барои кӯчат.

НИХОЛӢ II *نهالӣ* *کит.* бистар, болишт.

НИХОЛПАРВАР *نهالپورو* парварандай ниҳолҳо; боғбони ҳочагии оид ба таҳия ва парвариши ниҳолҳо барои кӯчат.

НИХОЛПАРВАРИ *نهالپوري* парвариши ниҳол; оид ба таҳия ва нигоҳубини ниҳолҳо барои кӯчат: **ҳочагии ниҳолпарварӣ**.

НИХОЛХОНА نهالخانه чои маҳсус барои парвариши ниҳолҳо; гармхонаи ниҳолрасонӣ.

НИХОЛШИНОНӢ نهالشنانی исми амал аз **ниҳол шинондан**; дарахтшинонӣ, кӯчаткунии ниҳолҳо: мавсими ниҳолшинонӣ.

НИҲОН نهان пӯшида, пинҳон, нуҳуфта; **дар ниҳон** ниҳонӣ, пинҳонӣ; дар **ошкоро ва ниҳон** рӯйрост ва пинҳонӣ; **рози ниҳон** сирри маҳфӣ; **ниҳон гаштан**(шудан) пинҳон шудан, аз назар нопадид гаштан; **ниҳон доштан** пӯшида нигоҳ доштан, пинҳон кардан; **ниҳон кардан** пинҳон кардан, маҳфӣ нигоҳ доштан; **ниҳон мондан** пинҳида мондан, ошкоро ва фош нашудан.

НИҲОНГОҲ نهانگاҳ чои пинҳон шудан, чои пинҳон.

НИҲОНӢ نهانӣ 1. маҳфӣ, пинҳонӣ, пӯшида; **душмани ниҳонӢ** хасми пӯшидакор. 2. ба таври пинҳонӣ, маҳфиёна.

НИҲОНХОНА نهانخانه хилватхона, чои хилват, ки дар зери замин барои нигаҳдории ҳӯрокворӣ ва ҳимоя аз сардиву гармӣ соҳта мешавад.

НИҲОЯТ نهایت 1. охир, анҷом, поёни коре ё чизе. 2. оқибат, дар охир, билохира. 3. хеле, бисёр, аз ҳад зиёд, бехад, беандоза, багоят; **ниҳоят зарур** хеле ва бехад зарур; **ба ниҳояти...** ба дараҷаи охири..., ба ҳадди охири ... дар **ниҳояти...** ба дараҷаи олии...

НИШАЛЛО نشلا шириниест, ки бо оmezishi қиёми шакар ба кафки бех ва сафедаи тухм тайёр карда мешавад.

НИШАЛЛОПАЗ نشلابز он ки нишалло мепазад.

НИШАЛЛОПАЗӢ نشلابزӣ пухтани нишалло; касб ва кори нишаллохпаз.

НИШАЛЛОФУРӮШ نشلافروش он ки нишалло мефурӯшад, фурӯшандай нишалло.

НИШАЛЛОФУРӮШӢ نشلافروشӣ фурӯхтани нишалло, фурӯши нишалло.

нишаст نشست асоси замони гузашта аз **нишастан**.

НИШАСТ نشست 1. шишт; **ҷои нишаст** чой барои нишастан, нишастгоҳ; **хонаи нишаст** хонаи истиқоматӣ; **нишасту барҳост** шиштухез, мусоҳибат. 2. маҷлис, чамъомад; **нишаст кар-**

дан чамъ омадан, маҷлиси базм ё зиёфат оро-стан. 3. ба замин фуромадан, фурудой: **нишасти мулоими киштии кайҳонӣ**, нишасти хавопаймо.

НИШАСТА I نشسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз нишастан*. 2. он ки шишта бошад, нишастагӣ. 2. қароргирифта дар чое.

НИШАСТА II نشسته *ниг. нишоста*.

НИШАСТАГӢ نشتگي шакли дигари *сифати феълии нишастан*.

НИШАСТАН نشستن 1. сурини худро ба чое гузашта, пойҳоро қат ё дароз карда қарор гирифтан, шиштан: **ба курсӣ нишастан**, дар **атрофи сандалӣ нишастан**, дар **пеши касе нишастан**; дузону **нишастан** ҳар ду зонуро ба замин монда нишастан. зону зада **нишастан** бо зону нишастан; **сари ду по нишастан** зонуро қат карда, vale ба замин нарасонда нишастан, диккак нишастан; **чорзону нишас-тан** пойҳоро қат карда нишастан. 2. фурӯ рафтан, чӯкидан; **ба замин нишастан** ба замин яксон шудан; фурӯ рафтан, чӯкидан. 3. фуромадан, поин шудан. 4. савор шудан: **ба асп нишастан**, **ба мошин нишастан**, **ба ҳавопаймо нишастан**. 5. истиқомат доштан, иқомат кардан, сокин будан. 6. часпидан: **гард нишастан**, **хок нишастан**, **чанг нишастан ба чизе**. 7. ҳамҷун феъл давом доштани амалро **ифода мекунад**; **мочаро карда нишастан**. 8. ҳамҷун феъли ёридиҳанда **феълҳои маркибии номӣ месозад**: **ором нишастан**, **бекор нишастан**; ◇ **ба тахт нишастан** ма-росими тахтнишиниро иҷро кардан, чулус кардан; подшоҳиро ибтидо гузоштан; **бо ҳам нишастан** якҷо будан, ҳамроҳ будан; **нишастани офтоб** фурӯ рафтани офтоб, ғуруби офтоб; **нишастани шамол** мондани шамол, ҳомӯш шудани бод, қарор гирифтани шамол; **мехри касе дар дил нишастан** касеро дӯст доштан, ошиқи касе шудан.

НИШАСТАНБОБ نشستتاب ҷоби нишастан, муносиб барои нишаст: **ҷои нишастанбоб**.

НИШАСТАНГОХ//НИШАСТАНГАХ نشستن‌گاه//نشستن‌گاه 1. чои нишастан. 2. толори ҷашн, ҷашнгоҳ; маҷлиси ҷашн. 3. чои таҳт, пойтаҳт.

НИШАСТГОХ نشستگاه 1. истиқоматгоҳ, манзил. 2. чои маҳсуси нишаст (*mas., dar moшин*).

НИШАСТУХЕЗ نشست و خیز шинухез, муюшират, оmezish, hamniшинӣ: **нишастухез кардан**.

НИШЕБ 1. пастӣ, пастии замин; **муқоб** фароз; **нишебу фароз** пастию баландӣ. 2. замини пасти сарозер, чои сарозер, **соҳили нишеби дарё**.

НИШЕБӢ نشیبی пастӣ; чои сарозер.

НИШЕБОНА نشیبانه дар ҳолати нишеб, сарозер, рӯ ба поин.

НИШЕМ نشیم *nig.* **нишеман**.

НИШЕМАН نشین *kim.* 1. нишастгоҳ, чои нишастан; чойгоҳ. 2. истиқоматгоҳ, маҳалли сукунат. чои истиқомат, маҳалли сукунат. 3. *kim.* лона, ошёна.

НИШЕМАНГАХ نشینگه *nig.* **нишемангоҳ**.

НИШЕМАНГОҲ نشینگاه чои нишаст; чои ба нишастан мувофиқ; нишин. 1. *асоси замони ҳозира аз нишастан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои нишинанда*, бошанда: **хонанишин, шаҳрнишин**.

НИШИНАНДА نشیننده *сифати феълии замони ҳозира аз нишастан*; он ки нишаста бошад; **нишинандагони меҳмонхона** сокинони меҳмонхона.

НИШОЛЛО نشا *nig.* **нишалло**.

НИШОЛЛОПАЗ نشالاپز *nig.* **нишаллопаз**.

НИШОЛЛОПАЗӢ نشالاپزی *nig.* **нишаллопазӣ**.

НИШОЛОФУРӮШ نشالافروش *nig.* **нишаллофурӯш**.

НИШОЛЛОФУРӮШӢ نشالافروشی *nig.* **нишаллофурӯши**.

НИШОН نشان 1. *асоси замони ҳозира аз нишондан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои нишонанда*: **оташнишон**.

НИШОН نشان 1. асар, пай, из; нишона, аломат; дарак; **нишон додан** а) ишора кардан ба чизе; чизе ё касеро ба каси дигар намоёндан; намоиш додан; б) вонамуд кардан, зохир кардан; в) маълум кардан, муайян сохтан; г) исбот кардан, собит намудан; тасдиқ кардан; **нишон мондан** асар мондан, ёдгорӣ боқӣ мондан; **беному нишон рафтан** беасар рафтан, бедарак шуда рафтан; **кор нишон додан** хидмате кар-

дан, кореро ба хубӣ адо намудан; хунарнамоӣ кардан; **худро нишон додан** истеъодод ва лаёкати худро зохир кардан; **Худо нишон надихад** аз қабили Худо нигаҳ дорад ҳаргиз нашавад!; **шоҳид нишон додан** касеро ҳамчун шоҳид мауаррифӣ кардан, шоҳид овардан. 2. чизе ки дар машқҳои таълимӣ ва ҳарбӣ ба он нигоҳ карда тир мепарронанд, ҳар чизе, ки ҳамчун ҳадафи тирандозон хизмат мекунад, омоҷ; **ба нишон гирифтан** а) бо ҷашм ҳадафро муайян кардан; б) ҳадаф карор додан (*барои ғаразе*); **бо як тир ҷанд(ду) нишонро задан маҷ**. аз коре якбора ду натиҷа (фоида) ба даст даровардан. 3. тамға, аломати фарқ, нишона. 4. аломате ба шакли порҷаи филизӣ (аз тилло, нуқра *ва г.*), ки барои қадр кардани хизматҳои шоён ба касе аз тарафи ҳукumat дода мешавад ва ба сари сина овехта мегарданд, орден; медал; аломате, ки ба голибони мусобиқа, барандаи мукофоте ё соҳибони унвону дараҷае супурда мешавад; **нишони “Шараф”**; **нишони сарисинагӣ**.

НИШОНА نشانه 1. асар, дарак, аломат, нишон; **нишона намондан**, **ному нишона набудан** асаре боқӣ намондан. 2. доф, пай. 3. чизе ки аз касе ба ёдгор мемонад, ёдгорӣ. 4. *nig.* **нишон** 2; **нишона задан** ба ҳадаф задан (расондан) тирро.

НИШОНАГИР نشانه گیر ба нишон гиранда, ҳадафро муайянкунанда.

НИШОНАГИРИӢ نشانه گیری 1. *nig.* **нишонгирӣ**. 2. аломати чизро ба хотир нигоҳ доштан; нишонаи чизро таги ҷашм кардан.

НИШОНАГУЗОР نشانه گذار он ки аломат мегузорад.

НИШОНАГУЗОРӢ نشانه گذاري 1. нишона ва аломат мондан дар ҷизе. 2. аз ҳуд ҷизе барои ёдгор боқӣ гузоштан.

НИШОНАДОР نشانه‌دار он чи дар ҳуд аломате ё тамгае дорад; **куртai доғдор ва нишонадор**.

НИШОНАКАРДА نشانه کرده ишорашуда, аломат гузошташуда: **ҷои нишонакарда**.

НИШОНАМОНӢ نشانه‌مانی *nig.* **нишонагузорӣ**.

НИШОНАНОК نشانه‌ناک *nig.* **нишонадор**.

НИШОНАГИРАК نشانه‌یر ک *nig.* **нишонгирак**.

НИШ

НИШОНГИР نشانگیر 1. он ки ба нишон мегирад, он ки ҳадафи тирро муайян мекунад. 2. тирандози мохир, нишонзан; бехато ба ҳадаф зананда, нишонрас.

НИШОНГИРАК نشانپرک қисми ҳадафро муайянкунандани аслиҳаи ҷангӣ; қаровулак (*дар милтиқ*).

НИШОНГИРИЙ نشانگیری нишон гирифтан барои тирандозӣ, ба нишон гирифтан.

НИШОНГОХ نشانگاه ҷое, ки тирро ба он нигоҳ карда мепарронанд, ҷои нишонзани.

НИШОНГУЗОРИЙ نشانگذاری *nig.* **нишонагузорӣ**.

НИШОНДАН 1. *тарзи бавоситаи нишастан*; ба нишастан водор кардан, шинондан. 2. ҷой додан, ҷойгир кунондан (*дар манзиле*). 3. коштан, шинондан: **ниҳол шинондан**. 4. наасб кардан, часпондан, устувор намудан: **ниғин нишондан дар ангушттарӣ, ҷавоҳирот нишондан дар асбобҳои зинатӣ**. 5. ҳабс кунонидан; ҳабс кардан, дар маҳбас нигоҳ доштан; **оташ нишондан** оташро хомӯш кардан; **фурӯ нишондани дард** таскин додани дардро.

НИШОНДИҲАНДА نشاندهnde 1. *сифати феълии замони ҳозира из нишон додан*. 2. аломате, ки ба ҷизе (ҷое) ишора мекунад (*мас.*, *дар роҳ*). 3. ракамҳое, ки равиши коре ё дараҷаи иҷрои нақшаеро манзур мекунанд; **нишондиҳандаҳои меҳнатӣ, нишондиҳандай мусобика**.

НИШОНДИҲӢ نشاندەhi 1. *исми амал из нишон додан*. 2. *намоиш додан; намоиш; нишондиҳии фіلم*.

НИШОНДОД نشانداد 1. раҳнамоӣ, ҳидоят; дастур. 2. он чи (*мас., рақам ё ҳарфе*), ки асбобе нишон медиҳад.

НИШОНДОР نشاندار соҳибнишон, ордендор.

НИШОНЗАН نشانزن тирандозе, ки тирро бехато ба ҳадаф мерасонад; он ки нишона мегирад, ҳадағир.

НИШОНЗАНИЙ نشانزنی ба нишон задан, тирандозӣ ба нишон (*мас. , дар машқ*).

НИШОНИДАН نشانیدن *nig.* **нишондан**.

НИШОНӢ نشانӣ номи қӯча ва шумораи бино ё хонаи иқомати шахсе чун аломати пайдо кар-

дани он ё фиристодани мактуб *ва г.*, адрес.

НИШОНКАРДА نشانکرد *nig.* **нишонакарда**.

НИШОНРАС نشان رس ба нишон расанда; бехато ба нишон зананда: тирҳояш нишонрас буданд.

НИШОСТА نشاسته оҳор, нишаста.

НИШОТ a. نشاط хурсандӣ, шодӣ, сурур шодмонӣ; **айшу нишот** дилхушию тараб.

НИШТОВАР نشاطآور шодивар, хурсандибахш, тарабангез.

НИШТОФАР نشاطآفری *nig.* **ништовар**.

НИШТАР نشتر *nig.* **нештар**.

НИШХОР//НИШХӮР نشخوار//نشخور кавша; **нишхӯр** кардан хӯроки хӯрدارо аз мъеда ба даҳон гардонда ҷавидани гову гӯсфанд, кавша кардан.

НИШХӮРД نشخورد андаке аз коҳу алаф *ва г.*, ки дар охури ҳайвонот бокӣ мондааст, нимхӯрдаи гову гӯспанд *ва г.*

НИЮШИДАН نیوشیدن *кит.* шунидан, гӯш кардан; гӯш фаро додан гӯш додан..

НИЮШО//НИЙӮШО نیوشا *кит.* шунаванда, гӯшкунанда; гӯш фародиҳанда.

НИЯТ//НИЙЯТ a. نیت қасд, майл, азм, мақсад; **бо ин ният** бо ин майлу ҳоҳиш, бо ин мақсад; **ба нияти...** бо мақсади...; барои...; **ният доштан** дар қасди коре будан; **аз ният баргаштан** аз азм ва қарори худ баргаштан; **ба ният расидан** ба мақсаду орзу расидан.

НО I نهادنде, ки ба қалима маънои рад, инкор ва нафӣ **медиҳад**: **норавшан, нотавон, но-маълум, нодуруст, нопадид**.

НО II نه об.

НО III نه 1. *nig.* **най**. 2. гулӯ, ҳалқ.

НОАЁН ناعیان **норавшан**; диданаshawанда; но-маълум.

НОАНИК نانیق *nig.* **номуайян**.

НОАНИКӢ نانیقی *nig.* **номуайянӣ**.

НОАСЛ ناصل 1. бадзор, ночинс; бадсифат. 2. но-бакор, нокас, бадкирдор.

НОАСЛӢ ناصلی 1. ночинсӣ; бадсифатӣ. 2. ноба-

корӣ, нокасӣ, бадкирдорӣ.	НОБАСОМОНӢ 1. نابسامانӣ бесарусомонӣ, но- мураттабӣ. 2. ошуфтаҳолӣ, носозгорӣ, ноҳин- чорӣ.
НОАҲЛ 1. ناهلهл белаёкат, нолоиқ, ноӯҳдабаро. 2. ноиттифоқ, нотифоқ.	НОБАСТА نابسته бастанашуда, махсусан захме, ки докапеч нашудааст.
НОАҲЛӢ 1. белаёкатӣ, ноӯҳдабароӣ. 2. но- иттифоқӣ, нотифоқӣ.	НОБАҲАНГОМ نابهنگام 1. бевақт, бемавкеъ. 2. бемаврид, бечо.
НОАҲЛОНА ناهلهلن 1. белаёкатона, ноӯҳда- бароёна. 2. нотифоқона.	НОБАҲРА I نابهره кит. бузург, азим.
НОБ I ناب кит. соф, тоза, холис, бегаш: зари ноб , майи ноб .	НОБАҲРА II نابهره nig. набахра.
НОБ II ناب кит. дандони ашк.	НОБАҲРАМАНД نابهره مند кит. бебахра, бена- сиб.
НОБАКОР نابکار бадкирдор, бадамал; нокас, паст, сифла.	НОБАЧО نابجا nig. бечо.
НОБАКОРИ نابکاري бадкирдорӣ, бадамалӣ; нокасӣ, сифлагӣ.	НОБИФА a. نابغه соҳиби хуш ва истеъоди фавқулода, одами дорои истеъоди барҷаста; nobifai замон одами дар илм ва фазл ягонаи замони худ.
НОБАКОРОНА نابکارانه бадкирдорона, нока- сона, зишт, бад: харакатҳои нобакорона .	НОБИНО نایینا маҳрум аз қобилияти биноӣ, кӯр, аъмо; нобинои модарзод аз модар нобино та- валлудшуда.
НОБАЛАД 1. نابلد ноошно бо чизе, надонанда. 2. ноогоҳ, гайривоқиф. бехабар, ноогоҳ.	НОБИНОЙ نایینای маҳрум будан аз биноӣ, бечашмӣ, кӯр.
НОБАЛАДӢ نابلدي 1. ноошной бо чизе, надонистани чизе. 2. ноогоҳӣ, новоқифӣ.	НОБИСУД//НОБИСУДА نابسود//نابسوده носуфта (oid ба сангҳои қиматбаҳо).
НОБАНАВО نابنوا кит. ҳар чизе, ки зоеъ шуда- аст ва ба кор намеояд.	НОБИХРАД نابخرد бехирад, беақл, нодон.
НОБАРОБАР نابرابر номусовӣ; ноҷур, номуно- сиб (аз ҷиҳати миқдор, дараҷа); chanги нобаро- бар ҷанге, ки қувваи тарафайн баробар нест.	НОБИХРАДӢ نابخردي бехирадӣ, беақлӣ, нодонӣ.
НОБАРОБАРИ نابرابري баробар набудан, мусовӣ набудан; гуногуниӣ (аз ҷиҳати миқдор, дараҷа, мақом).	НОБОБ 1. номувофиқ, номуносиб; ноқу- лай, бад. 2. нофорам, ногувор: хӯроки нобоб . 3. маҷ. ночинс, улфатнозазир; номурос; ода- ми нобоб одами номуросо, бадмуомила.
НОБАРОБАРХУҚУҚ نابرابر حقوق az ҷиҳати хукуқ гайримусовӣ.	НОБОБӢ نابابي нобоб будан; номувофиқӣ, номуносибӣ; нобобии ҷои истиқомат .
НОБАРОБАРХУҚУҚӢ نابرابر حقوقی нобаробарӣ дар хукуқ; нобаробархуқуқии миллатҳо дар баъзе мамлакатҳо.	НОБОВАР ناباور боварнакунанда, итминонна- дошта, эътимоднадошта; шубҳакунанда (<i>ба дурустии коре, сухане, фикре</i>).
НОБАРОР نابرار он ки бештарини кораш пеш намеравад ва ё умуман кораш омад намекун- над, бемувафакият, ноком.	НОБОВАРИ ناباورى бовар накардан, эътимод надоштан, итминон надоштан; шубҳа; изҳори нобоварӣ кардан итминон надоштани худро аз чизе ё касе баён намудан; шубҳа изҳор кар- дан.
НОБАРОРИ نابراري барор нагирифтани кор, бемуваффакиятӣ, ноомади кор.	НОБОВАРОНА ناباورانه бо нобоварӣ; ба назари шубҳа; нобоварона нигоҳ кардан бо шубҳа ни- гаристан.
НОБАСОМОН نابسامان 1. бесару бесомон; бе- назму тартиб: зиндагии нобасомон . 2. ошуфтаҳол, носозгор, номувофиқ, ноҳинчор.	

НОБ

НОБОИСТ نابایست *кит.* 1. нобоб, нолоик. 2. гайри лозим; чизе ки ба кор намеояд.

НОБОЛИФ نابانغ ба синни балогат нарасида, ба хадди булуг нарасида.

НОБОЛИФӢ نابالغی ноболиф будан; ба балогат нарасидагӣ; даврони туфулият, айёми бачагӣ.

НОБУД نابود номавчуд, нестшуда; барҳамхӯрда, аз байнрафта; **нобуд гардидан (гаштан)** нест шудан, барҳам хӯрдан, аз байн рафтан; **нобуд кардан** а) талаф кардан; бехуда сарф кардан; б) *маҷ.* ҳалок сохтан; **нобуд шудан** а) талаф шудан; бехуда рафтан, бехуда сарф шудан, зоеъ шудан; **несту нобуд кардан** нест кардан, барҳам задан, зоеъ кардан; \diamond буду **нобуд** ҳасту нест, тамоми дороии касе.

НОБУДА 1. нобуд, номавчуд; набуда, ғоиб. 2. нодор, камбағал, бенаво, бебизоат.

НОБУДАГӢ نابودگی нодорамӣ, камбағалӣ, бенавоӣ, бебизотӣ.

НОБУДӢ 1. нестӣ, фано. 2. нест шудан, талаф шудан, нобуд шудан. 3. нобудагӣ, камбағалӣ, бенавоӣ.

НОБУДКОР نابودکار исрофкор, бехуда сарфкунанда.

НОБУДКОРИ نابودکارӣ исрофкорӣ, бехуда сарф ва талаф кардан: **нобудкорӣ кардан.**

НОБУДМАНД نابودمند *кит.* факир, бебаргу наво; камбағал.

НОБУРДБОР نابردار бесабр, бетоқат, бетаҳаммул.

нов ناو *асоси замони ҳозира az* **новидан.**

НОВ I ناو 1. киштӣ, киштии ҷангӣ. 2. чӯби ковок ё қубури тунукагин, ки дар лаби бом гузошта мешавад, то ки оби боронро аз бом ба поён резонад; нова, новадон. 3. маҷрое, ки ба воситаи он об ба осиё мерезад.

НОВ II ناو *кит.* об; нам.

НОВА ناوه чӯби дарози дарунковок дар осиёҳои обӣ, қубури сафолӣ, филизӣ *ва г.*, ки дар обрезҳо ва обгузарҳо кор мефармоянд.

НОВАДОН ناوهدان *nig.* **нов I;** аз борон гурехта ба **новадон дучор шудан** аз балое гурехта ба балои бадтар аз он воҳӯрдан.

НОВАДОР ناوهدار дорои нова, нова насб карда: **боми новадор.**

НОВАК I ناوک *шакли тасғир ва павозиши нов I.*

НОВАК II ناوک *тири камон; тир; новаки мижгон* *киноя аз мижгони зебои маҳбуба.*

НОВАКАНДОЗ ناوکандаз *тирандозанд* аз камон; камонвар.

НОВАКАНДОЗӢ ناوکانداز *тирандозӣ* аз камон; камонварӣ.

НОВАҚТ ناوقت бевақт, нобаҳангом.

НОВАҚТӢ ناواقت бевақтӣ, нобаҳангомӣ.

НОВАМОНАНД ناوهمانند *nig.* **новашакл.**

НОВАРД ناورد *nig.* **набард.**

НОВАРДХОХ ناوردخواه ҷангҷӯй, ҳариси ҷанг, касе, ки ҷанг металабад.

НОВАЧА ناوچه новаи ҳурд.

НОВАШАКЛ ناوهشکل чизи ба нова монанд, шабехи нова, новамонанд.

НОВДОН ناوдан *nig.* **новадон.**

НОВЕЛЛА *ит.* ناویلا *ади.* *навъи жанри ҳурди адабии ба ҳикоя монанд.*

НОВЕЛЛАНАВИС ناویلانویس *муаллифи новелла;* *нависандае, ки дар жанри новелла эҷод мекунад.*

НОВЕЛЛАНАВИСӢ ناویلانویسی *новелла* *навиштан, эҷод кардани новелла.*

НОВИДАН ناویدن *кит.* 1. монанди нови сустшудаи бом ба ҷапу рост қалавидан; қалавида роҳ рафтан. 2. *маҷ.* ҳиромидан, ба ноз роҳ рафтан.

НОВОБАСТА ناوbastanabuda; ба сари ҳуд, мустақил; **новобаста аз...** қатъи назар аз..., сарфи назар аз...

НОВОҚИФ ناواقف *кит.* бехабар, беиттиллоъ; ноозмудакор.

НОВОЧИБ ناواجب *кит.* 1. ғайрилозим, нолозим, нодаркор. 2. *nig.* **мустаҳаб.**

НОГАП ناگپ *: ногап будан* ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан; **ногап шудан** бо ҳамдигар гапнозан шудан, қаҳрӣ шудан.

НОГАПӢ ناگېپی ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан.

НОГАҲ ناگه *nig.* ногох.

НОГАҲОН ناگهان бандоҳоҳ, бандоҳост, гайричашмдошт; якбора, дафъатан: **ногаҳон ис-тода мондан, ногаҳон пайдо шудан.**

НОГАҲОНӢ ناگهانӣ гайричашмдошт, ходисае, ки бандоҳост ва якбора рӯй додааст; **балои ногаҳонӣ, ходисаи ногаҳонӣ; хучуми ногаҳонӣ** ҳамлаи якбораи пинҳонӣ.

НОГИРО ناگیرا чизеро дошта (гирифта) наметавонистагӣ, суст, бемадор.

НОГОХ ناگاه 1. ноҳост; якбора, дафъатан. 2. бемаврид, нобаҳангом; **гоҳу ногоҳ** бамавриду бемаврид; **ба ногоҳ** ба як вақти номуайян, ба як вақти гайричашмдошт.

НОГУВОР ناگوار 1. бадҳазм, ба табъ нофорам; бадмаза: **хӯроки ногувор**. 2. *мач.* нописанд, номувоғик, ноҳушоянд; **вазъияти (ҳолати) ногувор; ногувор дидан** номуносиб донистан, раво надидан; **ногувор ҳис кардан** ноҳинҷор ҳис кардан; бад ҳис кардан.

НОГУВОРИ ناگوارӣ ноҳушӣ, ҳодисаи ноҳушоянд ва бад.

НОГУВОРО ناگوارا! *nig.* ногувор.

НОГУДОХТА ناگداخته гудохтанашуда, обнокарда: **равғани ногудохта.**

НОГУЗИР ناگزیر ноилоч, ҳатмӣ; ҳодисае, ки рӯй доданаш ҳатмист: **ногузир будан.**

НОГУЗИРИ ناگزیرӣ ногузир будан, ҳатмӣ будан: **ногузири ғалаба.**

НОГУФТ ناگفت ноҳонда, даъватнашуда, бедаъват; **мехмони ногуфт** меҳмони ноҳонда; **ногуфт рафтан** бе давъат рафтан.

НОГУФТА ناگفته баённагашта, изҳорнаёфта; гапи нотамом, ба охир нарасида: **ногуфта мондани сухан; ногуфта намонад, ки... қобили тазаккур аст, ки..., бояд гуфт, ки...**

НОГУФТАНӢ ناگفتني 1. чизи гуфтанаш номумкин, гуфтанаш нораво. 2. он чи бояд пинҳон бимонад ва ба дигаре изҳор нашавад.

НОДАРКОР نادرکار зиёдатӣ, бекора, нолозим: **чизҳои нодаркор.**

НОДАРКОРӢ نادرکارӣ нодаркор будан, зарурат

надоштан; зиёдатӣ.

НОДИДА نادیده 1. надидагӣ, бехабар; **худро нодида шуморидан (вонамуд кардан)** худро бехабар ва ғофил нишон додан. 2. *мач.* он ки молу давлат насибаш нашудаасут; ҷашмгурусна, бенаво, бебизоат.

НОДИДАНИЙ نادیدینى نادیدинӣ диданаш мамнӯъ, пинҳон дошташаванда.

НОДИМ *a.م* نادم *kит.* надоматкунанда; пушаймон, пушаймоншуда.

НОДИР *a.نادر* 1. кам дидашаванда, кам дучоршаванда, камчин, камёб: **кони филиҳои нодир; китобҳои нодир** китобҳои камёб. 2. ягона, мумтоз, беназир, бехамто.

НОДИРА *a.نادره* **муанииси нодир; нодираи даврон** дар ҷаҳон ягона, бехамтои ҷаҳон.

НОДИРАГУФТОР نادره گفتар хушсуҳан; зарофатгӯй, ҳозирҷавоб.

НОДИРАДОН نادره දان *kит.* одами ҳушӯр, оқил, бофаросат, фозил, оғоҳ.

НОДИРАКОР نادره دار санъаткори нағискор; ҳунарманди гулдаст; **ҳунармандони нодира-кор.**

НОДОН نادан 1. ҷоҳил, бесавод, бедониш. 2. беақл, камакӯ; **ҷони нодон дар азоб** (зарб.).

НОДОНӢ نادани 1. бедонишӣ, бесаводӣ, бемаърифатӣ; ҷаҳолат. 2. беақлӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ; **нодонӣ кардан** аҳмақӣ кардан, дар коре бо сабаби ноогоҳӣ гафлат кардан; **худро ба нодонӣ задан (андохтан)** худро аз ҷизе бехабар вона-муд кардан, худро бехабар нишон додан, тағофул кардан.

НОДОР نادره он ки чизе надорад, тиҳидаст, камбағал, мискин.

НОДОРАМ نادرم *nig.* нодор.

НОДОРАМИ نادرمی *nig.* нодорӣ.

НОДОРИ نادری бенавоӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бебизоатӣ, тиҳидастӣ.

НОДУРУСТ نادرست 1. ғалат, ҳато; **муқоб. дуруст.** 2. ноҳақ, нораво.

НОДУРУСТИ نادرستي ҳато ва ғалат будан; раво набудан.

НОДУХТАР نادختر беиффат, нодӯшиза.

НОЁБ نایاب ёфтнашаванда, камёб, нодир: **гавхари ноёб, хазинаи ноёб.**

НОЁФТ نایافت *nig.* ноёб.

ноз ناز *асаси замони ҳозира аз нозидан.*

НОЗ ناز 1. хушаҷволӣ, ҳузуру ҳаловат; **нозу неъмат** ҳӯрданиҳои хубу болаззат. **бистари ноз маҷ.** бистари боҳузуру ҳаловат; **ҳоби ноз** хоб дар роҳату осудагӣ. 2. карашма, ишва, таннозӣ; **нозу адo** ишваю карашма; **нозу итob** карашмаву ишваи ҳашмомез. 3. истиғно, эркагӣ; **нозу нуз** нею нестон аз рӯи эркагӣ, баҳонаҷӯй; **нози касе ғунцидан** гапи касе гузаштан; эътибор доштан; **нози касеро бардоштан** ба эркагии касе тоб овардан; **ноз кардан** а) ишваву карашма кардан; б) эркагӣ кардан, нею нестон кардан аз эркагӣ. 4. фахр, тафохур, ғурур.

НОЗАНДА نازنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нозидан.* 2. нозкунанда. 3. фахркунанда.

НОЗАНИН نازنین 1. ноздор, карашмагар, ишвагару танноз. 2. зебо, ҳушқаду қомат, нозукандом, дилрабо. 3. *маҷ.* маҳбуба.

НОЗАНИЙ نازنинӣ зебой, ҳушқаду қоматӣ, нозукандомӣ, дилрабоӣ.

НОЗАРУР ناضرور *nig.* нодаркор.

НОЗБАРДОР نازبردار он ки нози касеро мебардорад; он ки ба эркагӣ ва инчиқии каси дигар тоқат мекунад.

НОЗБӮ(Й) نازبوي 1. *бот.* як навъ гиёҳи дастпарвари ҳушбӯй, аз лабгулҳо, лимӯгиёҳ. 2. райҳон.

НОЗГУЛ نازگل *бот.* як навъ растани майдагул аз чинси растаниҳои лӯбиӣ, ки дар сурати дастрасонидан баргҳояш баста мешавад, мимоза.

НОЗДОР نازدار нозкунанда, ишвагар.

НОЗЕБ نازبیب 1. безеб, зишт, зиштрӯй, бадшакл. 2. назебанда, номувофиқ (*оид ба либос*); нописанд: **рафтори нозеб.**

НОЗЕБО نازبیا *nig.* нозеб.

НОЗЕБОЙ نازبیای зиштӣ, зиштрӯй, бадшаклӣ.

НОЗИДАН نازیدن 1. ноз кардан, карашмаву ишва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

ва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

НОЗИЛ a نازل кит. 1. фурудоянда, пастфуроянда; **нозил шудан** поин омадан, фуруд омадан. 2. камбаҳо, камарзиш, паст; **ба кимати нозил** ба нархи арzon.

НОЗИМ a. ناظل 1. кит. он ки чизро ба ришта мекашад (*mas., марворидро*). 2. ба назму тартибоваранда, тартибдиҳанда; танзимгар. 3. шоир, шеърнавис.

НОЗИР a. ناظر 1. назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; **ҳозирӯ нозир** он ки дар ҷое ҳозир буда ва воқеаро дидааст. 2. назораткунанда, назоратчӣ; бозрас: **нозири роҳ, нозири тартибот, нозири шӯъбаи назорати техникӣ.** 3. *кӯн.* вазир; **шӯрои нозирон** шӯрои вазирон.

НОЗИРАКӢ نازیرکي *nig.* зирақу ҳушӯр набудан; кундзехӣ.

НОЗИРИЙ ناظري назорат кардан, нигаҳбонӣ, бозрасӣ.

НОЗИРОТ ناظرات ҷ. **нозир;** идораи назорат, ва тафтиш; **нозироти андоз** идораи назорат ва тафтиши ҳолати андозупорию андозигӣ.

НОЗИШ исми فهӯлӣ аз нозидан; фахр, ифтихор.

НОЗКАШ نازکش *nig.* нозбардор.

НОЗКУНАНДА نازکننده *сифати феълии замони ҳозира аз ноз кардан;* он ки ноз мекунад, ишвакунанда.

НОЗКУНОН نازکنان *феъли ҳол аз ноз кардан;* бонозу карашма.

НОЗОДА نازداده зоиданашуда, таваллуднашуда; онки ё он чи ҳанӯз назоидааст.

НОЗО(Й) نازای назоянда, аким (*оид ба зан ва модаи чорпоён*).

НОЗОӢ نازائی ноборворӣ, нозо будан.

НОЗОФАРИН نازآفرین 1. ба вучуд оварандай нозу неъмат; оварандай ҳушию ҳуррамӣ. 2. офаридашуда аз ноз; пурнозу карашма. 3. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

НОЗОЯНДА نازاینده он ки ё он чи қобилияти таваллуд кардан надорад, надоштани тавоноии зоидан.

НОЗПАРВАР نازپرور 1. он ки бо нозу неъмат ва

мехрубониҳо парвариш ёфтааст. 2. эрка қалоншуда, тарбияи дурустнадида. 3. маҷ. маъбуба, маъшуқа.

НОЗПАРВАРДА نازپوروده *nig.* нозпарвар. (1. 2).

НОЗПАРВАРДАГӢ نازپوروده‌گی нозпарварда будан; эркагӣ, инчӣ.

НОЗУК نازک 1. латиф, зариф, дилкаш. 2. нафис, тунук; либоси нозук, матои нозук. 3. борик: маҳин: дасти нозук, тори нозук. 4. зудранҷ; ҳассос: дили нозук, хотири нозук. 5. маҷ. муҳим, чиддӣ; нозук-нозук хиромон-хиромон, таннозона; бисёр эҳтиёткорона; аз ҷои нозуки чизе (касе) гирифтан ҷои муҳим ва ба зарба тобноовар ва зудшиканӣ чизе, касеро ёфта тавонистан.

НОЗУКАДО نازکادا 1. он ки рафтор ва кирдеш дилписанду латиф аст. 2. хушадо; хушвӯз.

НОЗУКАДОЙ نازکادای 1. латофатнокӣ, ҷозибадорӣ. дилрабоӣ, 2. хушадоӣ, хушвӯзи.

НОЗУКАК شاکلی навозииши нозук; хеле нозук.

НОЗУКАНДЕШ نازکاندیش борикандеш, нозукхаёл.

НОЗУКАНДЕШӢ نازکاندیشی борикандешӣ, нозукхаёлӣ.

НОЗУКАНДОМ نازکاندام он ки аъзою бадани вай латиф ва борик аст; нозукбадан.

НОЗУКАНДОМӢ نازکاندامӣ латифбаданӣ, нозукбаданӣ.

НОЗУКБАДАН نازکبدن 1. *nig.* нозукандом. 2. маҷ. маъшуқаи латиф ва зебо; маъшуқа.

НОЗУКБАДАНИЙ نازکبدنӣ *nig.* нозукандомӣ.

НОЗУКБАЁН نازکبیان соҳиби гуфтори латифу дилкаш, хушбаён.

НОЗУКБИН نازکبین 1. борикбин, дақиқназар. 2. нуктасанҷ.

НОЗУКБИНИЙ نازکبینӣ 1. борикбинӣ, дақиқназарӣ. 2. нуктасанҷӣ, мӯшикофӣ.

НОЗУКДИЛ نازکدل ҳассос, мутаассиршаванда; зудранҷ.

НОЗУКДИЛИЙ نازکدلӣ ҳассосӣ, мутаассир-

шавандагӣ; зудранҷӣ.

НОЗУКӢ نازکی 1. назокат, латифӣ, зарифӣ, латофат; нафосат. 2. ҷиҳати хос, маҳсусият, сирру асрори чизе; нозукиҳои забон нуктаҳои борики забон.

НОЗУКМИЁН نازکمیان он ки миёни борики базеб дорад, борикмиён, камарборик, химчамиён.

НОЗУКМИЗОЧ نازکمزاج *nig.* нозуктабиат.

НОЗУКМИЗОЧӢ نازکمزاجی *nig.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКМУОМИЛА نازکمعامله он ки дар муомила ба назокат эътибор медиҳад, хушмуомила, боилтифот.

НОЗУКМУОМИЛАГӢ نازکمعامله‌گی риояи назокат дар муомила, хушмуомилагӣ, боилтифотӣ.

НОЗУКОНА نازکانه аз рӯи назокат, бо риояи зарофат, бо лутғу малоҳат.

НОЗУКПАЙКАР نازکپیکر *nig.* нозукбадан.

НОЗУКПУСТ نازکپوست пӯсташ нозук, пӯстунук.

НОЗУКРУХСОРА نازکرخساره *nig.* нозукрӯй.

НОЗУКРӮЙ نازکروی он ки рӯи дилкашу зебо дорад; хушрӯй.

НОЗУКСАНАМ نازکصنم маҳбубаи нозук, зебо.

НОЗУКСАНҶ نازکسنҷ 1. он чи дақиқ месанҷад, аниқ муайян мекунад: тарозуи нозуксанҷ. 2. маҷ. нуктасанҷ, борикбин: мунаққиди нозуксанҷ.

НОЗУКСАНҶӢ نازکسنچӣ 1. нозуксанҷ будан, дақиқкорӣ. 2. маҷ. нуктасанҷӣ, борикбинӣ.

НОЗУКТАБИАТ نازکطیعت табъаш нозук, ҳассос; инчӣ, сернозунуз.

НОЗУКТАБИАТИЙ نازکطیعتی нозуктабиат будан; ҳассосӣ; инчӣ, сернозунузӣ.

НОЗУКТАБЪ نازکطبع *nig.* нозуктабиат.

НОЗУКТАБЪӢ نازکطبعی *nig.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКТИНАТ نازکطینت касе, ки табиаташ нозук аст, ҳассос; зудранҷ.

НОЗУКФАҲМ نازکفهم борикхаёл, хушфаҳм; бофаросат, зирак.

НОЗУКФАҲМӢ نازک‌فهمی борикхәёй, хуш‌фаҳмӣ; дақиқназарӣ; зирақӣ.

НОЗУКХАЁЛ نازک‌خیال нозукандеш, дақиқназар: шоири нозукаёл шоире, ки тахайлоти латифу шириниро тараннум мекунад.

НОЗУНУЗ نازنوز *nig. ноз* (3).

НОИБ *a.* نائیب 1. чонишин, муовин: **ноиби раис**. 2. вакил, ваколатдор.

НОИБӢ نائیب ниёбат, чонишинӣ, муовинӣ.

НОИБКОНСУЛ نائیب‌کانسل *taър.* чонишини консул.

НОИБУЛҲУКУМАТ *a.* نائیب‌الحکومت *taър.* он ки ҳамчун ноиби ҳоким идораи шаҳре ба зиммаи ўгузашта шудааст; қоиммақом.

НОИБУССАЛТАНА *a.* نائیب‌السلطنه *taър.* он ки ҳамчун ноиби подшоҳе, ки ба синни қонунӣ нарасидааст, салтанатро идора мекунад.

НОИЖА نایزه *кит.* қубур, лӯлаи об, гулба.

НОИЗА نایزه *кит.* 1. *nig. ноижা.* 2. *маҷ.* қатраи оби дида, ашк.

НОИЛ *a.* نائیل он ки ба мақсади худ расидааст; **ноил шудан** *a)* расидан ба муроду мақсади худ; *b)* муваффақ шудан ба чизе.

НОИЛОЧ ناعلاج 1. ночор, лоилоҷ; маҷбур; **ноилоҷ мондан** ночор мондан; маҷбур шудан. 2. хоҳу ноҳоҳ, ногузир, аз рӯи зурурат (*кардан кореро*).

НОИЛОЧӢ ناعلاجي 1. ночьорӣ, маҷбурий. 2. зарурат, ногузирӣ.

НОИМ *a.* نائیم хобида, хуфта, хобрабуда; **муқ. نام**.

НОИНСОФ نالنصاف беинсоф; бевичдон.

НОИНСОФӢ نالنصافي беинсофӣ, беадолатӣ.

НОИНСОФОНА نالنصافنه бо ноинсофӣ, бо беадолатӣ: **ноинсофона рафтор кардан**.

НОИРА *a.* نائزه *nig. нойира.*

НОИТИФОҚ ناتفاق муттағиқнабуда, тифоқнабуда, ноаҳл, ягонагӣ надошта.

НОИТИФОҚӢ ناتفاقی аҳлу тифоқ набудан, нотифоқӣ, ноаҳлӣ.

НОИТИФОҚОНА бо ҳам иттифоқ накарда, ноаҳлона, нотифоқона; ба таври пароканда.

НОЙ I نای *nig. най.*

НОЙ II نای *гулӯ, ҳалқум, ҳалқ.*

НОЙАНБОН نای‌انبان *nig. найанбон.*

НОЙИРА *a.* نائیره *кит.* оташи шӯълавар, оташи барафрӯҳта; оташ, нор.

НОЙЧА نایچه 1. *nig. найча I,* 2. қисми лӯлашакли баъзе асбобҳо, ки бо он ҳаво мекашанд ё бод медаманд.

НОК I *кит.* ناک олуда, нопок, нософ (*оид ба мушку анбар ва г.*)

НОК II *راстани* ва меваи он аз чинси мурӯд ва калонтар аз он, амруд, гулобӣ.

НОКАРДАКОР ناکرده‌کار он ки ноозмуда ва таҷрибадор нест, корнодида, бетаҷриба.

НОКАС ناکس он ки одамгарӣ надорад, ноодам, нобакор, разил; **касу нокас** одамони неку бад, одаму ноодам.

НОКАСӢ ناکسӣ ноодамӣ, пастӣ, номардӣ, разилӣ.

НОКАУТ *англ.* ناکاوت вазъияти аз зарби хариф ба замин афтодани боксёр, ки даҳ сония нахезад, мағлуб ҳисоб мешавад.

НОКЗОР ناکزار чое, ки дарахти нок зиёд рӯидааст; боғи нок.

НОКИФОЯ(Т) ناکفایت// ناکفایت (Т) ба дараҷаи кофӣ набуда, нокофӣ.

НОКИФОЯТИ ناکفایتی нокифоя (кам) будан, нокофӣ будан.

НОКИШТА ناکشته киштнашуда; нокорам, **نوکишт гузоштан (мондан)** кишта нашудан.

НОКОМ ناکام 1. ба муроду мақсад нарасида, номурод. 2. ноумед, маъюс. 3. *нав.* дар мактабҳои олий – як навъ баҳои бад, ки ба донишҷӯи аз санҷиш нагузашта гузошта мешавад; **муқоб.** **комӯб.**

НОКОМӢ ناکامӣ 1. ноком будан, ба муроду мақсади худ нарасидан; номуродӣ. 2. бемуваффақиятӣ.

НОКОРАМ ناکارم киштнашуда, бекорхобида:

замини нокорам.

НОКОРДИДА ناکاردیده *nig.* **корнодида.**

НОКОСТА ناکاسته костанашуда, камнашуда, пурра; бенуқсон; **мохи нокоста** а) мохи шаби чордаҳ, мохи пурра; б) кин. маҳбуба, маъшука.

НОКОФӢ ناکافی *nig.* **нокифоя.**

НОКУШОДА ناکشاده бознашуда; ношукуфта: **кӯраки нокушода, мӯғчаи нокушода.**

НОҚА *a.* ناقه *kim.* шутури мода, модаштур.

НОҚАВОМ//НОҚИВОМ ناقوام *kim.* нокоим, нопойдор, ноустувор.

НОҚИД *a.* ناقد *kim.* 1. саракунандай пул, он ки пули сараро аз пули носара чудо мекунад. 2. **маҷ.** он ки хубу бади чизеро чудо карда метавонад; **ноқиди сухан** сухансанҷ, суханшинос.

НОҚИЛ I *a.* ناقل 1. чизеро аз чое ба чое баранда, аз чое ба чое гузаронанда, интиқолкунанда. 2. сими фағси баркгузаронанда; **ноқилҳои барқӣ** а) физ. чисмҳое, ки ҷараёни баркро хуб меғузаронанд; б) сими фағси барқӣ.

НОҚИЛ II *a.* ناقل *kim.* нақлкунанда, хикояткунанда.

НОҚИЛИЯТ *a.* ناقليت *физ.* ҳусусияти ҷараёни баркро гузарондани чисмҳо: **ноқилияти барқӣ.**

НОҚИЛТАСМА ناقل‌سمه *nav.* тасмай даврзананда, ки борҳои гуногунро аз як чо ба чои дигар мерасонад: **ноқилтасмаи белҷадор.**

НОҚИС *a.* ناقص 1. нотамом, нопурра. 2. **муқоб. комил;** **кори ноқис** кори нопурра, кори ҷала. нуқсондор, камбудидор.

НОҚИСӢ ناقصي 1. нотамомӣ, нопуррагӣ; нуқсондорӣ, камбудидорӣ. 2. камбудӣ, нуқсон.

НОҚИСУЛАҚЛ *a.* ناقص‌العقل اқлаш ноқис, ақлкӯтоҳ, камақл; нодон.

НОҚИСУЛАҚЛӢ ناقص‌العقلی камаклӣ, ақлкӯтоҳӣ; нодонӣ.

НОҚОБИЛ ناقبل белаёқат, бекобилият; ноӯхдабаро, бехунар; беистеъдод; **фарзанди ноқобил** фарзанди бефаросат ва ноӯхдабаро; бачаи гарданшах, гапнодаро.

НОҚОБИЛӢ ناقبلي белаёқатӣ, бекобилиятӣ; ноӯхдабароӣ, бехунарӣ; беистеъдодӣ,

НОҚУЛАЙ نقلی 1. *гуфт.* номувофиқ, номусоид, номуносиб. 2. ногувор, носоз, ноҳуш; **дар вазъияти ноқулай гузоштан (мондан)** дар ҳолати ногувор гузоштан (мондан).

НОҚУС ناقوس зангӯлаи калони калисо, зангӯлаи ибодатхонаи насрониён.

НОЛ *асоси замони ҳозира аз нолидан.*

НОЛ I نال 1. *кит.* най, қамиш; найи миёнковок.

НОЛ II نال *nig.* **сифр.**

НОЛА نل 1. овози баланд аз рӯи дард ё сӯзи дил, оҳу фарёд бо гиряву зорӣ, навҳа, нолиш: **нолаву афғон, нолаву зорӣ, гиряву нола, оҳу нола; нола кардан** гиряи саҳт кардан; оҳу фиғон бардоштан; **нола қашидан** бо сӯзи дил фарёду фиғон кардан. 2. овози ғамгинонаи мусиқӣ ва суруд, савту оҳангӣ ҳазин: **нолаи танбӯр.**

НОЛАГАР نله گر *nig.* **ноланда (2).**

НОЛАНДА نالنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолидан.* 2. он ки менолад; зорикунанда.

НОЛАОМЕЗ نله آمیز نавҳаомез, фиғономез, бо нола, бо нолиш, нолишомез.

НОЛАОМЕЗОНА نله آمیزانه навҳагарона, оҳу фиғонкунон.

НОЛАПАРДОЗ نله پرداز нолакунанда, зорикунанда; фарёду фиғонкунанда.

НОЛИДАН نالیدن 1. гиряву зорӣ кардан, нолиш кардан. 2. шикоят кардан, гила кардан.

НОЛИШ 1. исми феълӣ аз **нолидан**; нолаву зорӣ, оҳу фиғон: **нолиш кардан.** 2. шикоят, изҳори норизӣ.

НОЛИШГАР نالش گر нолагар, ноланда.

НОЛИШКУНАНДА نالش کننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолиш кардан.* 2. ноланда, зорикунанда.

НОЛИШКУНОН نالشکنان *феъли ҳол аз нолиш кардан;* бо нолиш, бо оҳу воҳ; бо овози ҳазин.

НОЛОИҚ نلاق 1. носазовор, ношоиста; номуносиб, номувофиқ; **кори нолоиқ, рафтори нолоиқ, сухани нолоиқ.** 2. **маҷ.** наарзанда, беарзиш: **ҷони нолоиқ.**

НОЛОИКӢ نالایقى носазоворӣ, ношиистагӣ, номуносӣ.

НОЛОН ۋەلەن *feъli* ҳол аз **нолидан**; нолишкунон, бо нолиш, бо оху воҳ; **гиёнү нолон** бо оху фифон, бо доду ох.

НОМ ۱. калимае, ки барои муайян кардани касе ё чизе маҳсус шудааст, исм; **номи аслий** номи ҳақиқӣ (на лақаб ва на таҳаллус); **ному насаб** исми худ ва нисбати хонаводагӣ, аслу авлод; **аз номи...** аз тарафи..., аз ҷониби...: **аз номи тамоми ҳалки тоҷик**; **ба ном** гӯё, зоҳирان, расман; **ба номи...** а) ба исми..., мавсум ба...; б) ба унвони...; **ном ба ном** шахсан, бо номи ҳар яке, як ба як номбурда; **ном бурдан** а) номи касеро ба забон гирифтан; ном гирифта ҷеф задан; б) зикр кардан, гуфта гузаштан; **ном гирифтан** а) ном бурдан, номи касеро гуфтан, зикр кардан; б) номидан шудан, бо ном ё сифате машҳур шудан; **ном гузаштан (мондан)** номидан, исм мондан; **ному нишон мондан** *киноя az* асар бокӣ мондан, хотира мондан; **ному нишон набудан** а) асаре ё нишонае набудан; б) бедарак шудан. 2. номидашуда, номидашаванда. 3. **мач.** обрӯ, эътибор; **ному нанг мач.** ору номус; обрӯю эътибор; **ном баровардан** *киноя az* машҳур шудан, номдор шудан.

НОМА ۱. навиштае, ки ба касе ё ҷое меғиристонанд, мактуб, хат, руқъа. 2. *китоб*, асар; ♫ **номаи аъмол** ♂. рӯйхати корҳои неку бади кас тибқи ривоёти динӣ, ки гӯё фариштаҳо ба ҳисоб гирифта, рӯзи қиёмат ба дасти соҳибашон месупоранд; **номаи камол** шаҳодатнома дар бораи тамом кардани мактаби миёна.

НОМАБАР نامه‌بر барандаи мактуб, хаткашон, қосид, пайк; **кабӯтари (мурғи) номабар** кабӯтари хаткашон.

НОМАБАРИЙ نامه‌برӣ номарасонӣ, хаткашонӣ, қосидӣ.

НОМАВЗУН ۱. номутаносиб. 2. бевазн, вайронвазн: **шеъри номавзун**.

НОМАВЗУНИЙ ناموزونی номавзун будан, номутаносибӣ.

НОМАВЧУД ناموجود мавҷуднабуда, вучуд надошта; ғайривоқӣ.

НОМАЗБУТ نامضبوت ноустувор, нопайдор, нопоянда.

НОМАҚБУЛ ناقبۇل گайри қобили қабул; номаъкул, писандиданашуда.

НОМАҚБУЛӢ ناقبۇلى қобили қабул набудан; номаъкулӣ, нописандидагӣ.

НОМАҚДУР نامقدور *кит.* 1. он чи одам ба он қодир нест. 2. номумкин, имконопазир, мухол.

НОМАНАВИС نامه‌نویس нависандай нома, мактубнавис, номанигор.

НОМАНАВИСӢ نامه‌نویسی мактубнависӣ, номанигорӣ.

НОМАНЗУМИЙ نامنظامي ноширонагӣ, шеърият надошта, ғайришоирона.

НОМАНЗУР نامنظور *кит.* манзурнагашта; дар назар нагирифта, ба эътибор нагирифта.

НОМАНИГОР نامه‌نگار *nig.* номанавис.

НОМАНИГОРИЙ نامه‌نگاري *nig.* номанависӣ.

НОМАОВАР نامه‌آور *nig.* номабар.

НОМАРАСОН نامه‌رسان *nig.* номабар.

НОМАРАСОНИЙ نامه‌رسانی *nig.* номабарӣ.

НОМАРБУТ نامربوط дахлнадошта ба чизе ё касе, берабт, бемуносӣбат.

НОМАРБУТИЙ نامربوطی берабтӣ, бемуносӣбатӣ.

НОМАРГУБ نامرغوب нофорам, номатбӯ; номатлуб.

НОМАРГУБӢ نامرغوبی нофорамӣ, номатбӯӣ; номатлубӣ.

НОМАРД ۱. тарсончак; беғайрат, бехамият. 2. нокас, нобакор, ноодам, разил.

НОМАРДӢ نامردی ۱. тарсончакӣ, буздилиӣ; ноустуворӣ дар қавли худ. 2. нокасӣ, нобакорӣ, ноодамӣ, разилӣ.

НОМАРДОНА نامردانه нобакорона, нокасона, разилона.

НОМАРДУМ نامردم *кит.* нокас, одами паст, ноодам.

НОМАРДУМИЙ نامردمی *кит.* нокасӣ, паст-фирратӣ, ноодамӣ.

НОМАРЗӢ نامرضي *кит.* нописандида, ношоиста, номақбул; нофорам, номатбӯъ.

НОМАРӢ I نامرئي *кит.* диданашаванда; пинҳон, махфӣ.

НОМАРӢ II نامرعی *кит.* риоя накарда, диққат накарда; ба чо наоварда.

НОМАСДУД نامسدود *кит.* масдуднашуда, бастанашуда; кушода: **сарҳади номасдуд**.

НОМАСИЁҲ نامهسياه *бадамал,* бадкирдор, табаҳкор.

НОМАСКУН نامسکون *гайримаскун,* маҳалли сукунат қарорнагирифта; беодам: **ҷазираи номаскун.**

НОМАСЬУЛ نامسئول *гайримасъул;* бемас ъулият, масъулиятношинос.

НОМАТБӮЪ نامطبوع *1.* мувофиқи табънабуда, нофорам. *2.* ба табъ нарасида, чопнашуда: **асари номатбӯъ.**

НОМАТЛУБ نامطلوب *мувофиқи мақсаднабуда,* гайри дилҳоҳ; номақбул.

НОМАФХУМ نامفهوم *нофаҳмо,* фахмнорас, муглак, мубҳам: **калимаи номафхум.**

НОМАФХУМӢ نامفهومي *нофаҳмой,* муглакӣ, мубҳамӣ.

НОМАХДУД نامحدود *гайримаҳдуд,* он чи ҳадду канор надорад, беканор.

НОМАХДУДӢ نامحدودي *беканорӣ,* васей; беохирӣ, бешуморӣ.

НОМАҲРАМ نامحرم *1.* бегона, гайр; гайрихудӣ; он ки сазовори маҳрамӣ нест. *2.* қӯн. он ки ба хонаи занон ва ҳавлии дарун даромадани ўмумкин нест.

НОМАҲРАМИӢ نامحرمي *номаҳрам будан;* бегонаӣ; гайрихудӣ будан.

НОМАҲСУР نامحصور *кит.* 1. беҳисор, бедевор. *2.* маҷ. номаҳдуд, бехудуд; беҳад, бешумор.

НОМАШҲУР نامشهور *машхурнашуда,* шӯҳрат-надошта; гайри маъруф: **шоири номашҳур.**

НОМАШҲУРИӢ نامشهوري *машхур набудан,* шӯҳрат надоштан.

НОМАҶДУД نامعدود *бешумор, бехисоб;* аз ҳад

афзун.

НОМАҶҚУЛ نامعقول *1.* он чи мувофиқи ақлу хирад нест, ба ақл рост намеояд. *2.* номақбул, гайри қобили қабул, нописандида.

НОМАҶҚУЛИӢ نامعقولي *кори нораво ва номақбул, кори нописанд:* **номаҶқулий кардан.**

НОМАҶЛУМ نامعلوم *1.* номуайян, гайри мушахас. *2.* шинохтанашуда; ношинос, одамони мусаллахи **номаҶлум;** **номаҶлум карда** нафаҳмонда, ошкор накарда, зоҳир насохта, ба таври пинҳонӣ, номаҶлумак.

НОМАҶЛУМИӢ نامعلومي *номуайянӣ, номушахасӣ;* норавшаниӣ; номафхумӣ: **номаҶлумии фикр.**

НОМАҶЛУМАК//НОМАҶЛУМАКАК نامعلومک *гуфт.* маълум накарда, нафаҳмонда, пинҳонӣ: **номаҶлумакак гузаштан az ҷое.**

НОМАҶМУР نامامور *нообод, хароб, вайрон:* **дехаи номаҶмур.**

НОМАҶНУС نامانس *кит.* 1. унснагирифта, ҳӯнакарда, одатнакарда. *2.* ноошно, ношинос; **калимаҳои номаҶнус** калимаҳои гайриодӣ ва номаҳфум; калимаҳои гайримустаъмал.

НОМАҶРУФ نامعروف *номаҶлум,* номуайян, шинохтанашуда, номашхур.

НОМБАР نامبر: **номбар кардан** ном бурдан, зикр намудан.

НОМБАРДОР نامبردار *номдор, машхур, маъруф.*

НОМБАРДОРИӢ نامبرداري *номбарорӣ, номоварӣ;* шӯҳратнокӣ.

НОМБАРОРИӢ نامبراري *исми амал az ном барвардан;* шӯҳрат ёфтани, машхур гаштан.

НОМБАРШУДА نامبر شده *nig.* **номбурда.**

НОМБУРДА نامبردا *ном мазкур, зикршуда.*

НОМВАР نامور *nig.* **номовар.**

НОМГУЗОРИӢ نامگذاري *исми амал az ном гузаштан;* номмонӣ, ном мондан ба касе ё ба чизе ва ё ҷое: **номгузорӣ шудан.**

НОМГҮЙ نامگوي *1.* чизе бо номе қайдшуда; номи сабтшуда. *2.* ном, унвон: **даҳ номгүй маҷалла, панҷ номгүй рӯзнома.**

НОМДОР نامدار овозадор, машхур, шӯҳратнок, маъруф; ба некӣ номбароварда: **устои номдор**, **шири номдор**.

НОМДОРӢ نامداری овозадорӣ, шӯҳратнокӣ, машхуриӣ; некномӣ.

НОМДУЗД он ки ном ва унвони шахси дигарро аз они худ кардааст.

НОМЕХРУБОН نامهربان бемехр, бемуҳаббат; беилтифот; бешафқат.

НОМЕХРУБОНИЙ نامهربانی бемехрӣ; беилтифотӣ; бешафқатӣ.

НОМЕХРУБОНОНА نامهربانانه бо номехрубонӣ; беилтифотона, бешафқатона.

НОМЗАД نامزد 1. он ки кореро ба вай муносиб диданд; он ки ўро барои интихоб, қабул ва таъйин кардан ба коре, ишғоли вазифае ё дарёфти унвоне дар назар гирифтаанд; **номзад ба узви хизб** он ки пеш аз қабул шудан ба узвияти хизб давраи санчишро аз сар бояд гузаронад; **номзад ба вакили** шахсе, ки барои интихоб шудан ба вакили пешниҳод шудааст. 2. духтаре, ки барои зан шудан ба касе муносиб диданд шудааст, арӯшаванд; **номзад кардан** ба арӯсӣ интихоб кардан; **номзад шудан** ба арӯсӣ интихоб шудан. 3. дараҷаи аввали унвони илмӣ; **номзади илми филология**, **номзади илми таърих**.

НОМЗАДӢ نامزدی 1. **mansub ба номзад**; номзад будан. 2. номзад пешбарӣ шудан (*ба ишғоли вазифа, интихобот ва г.*); **имтиҳони номзадӣ** имтиҳон аз фанҳое, ки барои гирифтани дараҷаи номзади илм мӯқаррар шудааст; **рисолаи номзадӣ** асари илмӣ барои гирифтани дараҷаи номзади илм.

НОМИДА نامیده *сифати феълии замони гузашта аз номидан*; **номида шудан** ном гирифтан; номгузорӣ шудан.

НОМИДАН نامیدن зикр кардани чизе ё касе бо номе, ном додан.

НОМИДАШАВАНДА نامیده‌شونده *сифати феълии замони ҳозира аз номида шудан*; номбаршаванда, он ки ва он чи бо номе зикр мешавад.

НОМИЯ a. نامیه 1. **муаниси номӣ** II. 2. қувваи рӯяндагӣ, қувваи рӯиш, қобилияти рӯидан ва болидан. 3. **маҷ**. наботот.

НОМӢ I نامی 1. номдор, овозадор; машхур: **оҳангози номӣ, нависандай номӣ**. 2. **грам. мансуб ба ном** (ҳоҳ ҷинс бошад ва ҳоҳ ҳос); **хиссаҳои номии нутқ** хиссаҳои исм, сифат ва шумора, ки номи ашё, шахс, аломат, миқдор *ва ғ-ро* ифода мекунанд; **ҳабари номӣ** ҳабаре, ки бо хиссаҳои номии нутқ ифода ёфтааст.

НОМӢ II a. نامی нумувқунанда, рӯянда, сабзанда; рустани.

НОММОНӢ ناممنی *исми амал аз ном мондан*; номгузорӣ.

НОМНАВИС نامنويس :**номнавис кардан** ба қайд гирифтани ном, ба рӯйхат даровардани ном; **номнавис шудан тарзи мағъулии номнавис кардан**

НОМНАВИСӢ نامنویسی *сабти ном кардан*, ба қайд гирифтани ном.

НОМОВАР نام‌آور номдор, соҳибном, овозадор, шӯҳратёфта, машхур.

НОМУАЙЯН نامعین 1. он чи аз ҷиҳати миқдор, ҳаҷм ва манбаъ аниқ ва муайян нест, гайри мушаххас, аниқ мӯқаррарнашуда: **даромади номуайян**. 2. норавшан; ноаниқ; **ҷавоби номуайян**.

НОМУАЙЯНӢ نامعینی *номуайян будан*; номушаххасӣ, ноаниқӣ; норавшанӣ.

НОМУБОРАК نامبارک шум, бехосият, бадбахтиовар, манхус: **қадами номуборак**.

НОМУБОРАКӢ نامبارکی шумӣ, бехосиятӣ, манхусӣ.

НОМУВАФАҚИЯТӢ ناموقيتی *nig. бемуваф-фақиятӣ*.

НОМУВАЧҔАҲ ناموجه *кит. сухан ё узри бедалу беасос; ғайримаъзур: эътиrozoti номувачҷаҳ*.

НОМУВОФИК ناموافق *гайримувофиқ, носозгор, номуносиб*.

НОМУВОФИҚИЯТӢ نامواقتی *мувофиқ набудан, мувофиқат надоштан*.

НОМУКАММАЛ نامکمل *такмилнаёфта, гайрикомил, нопурра.*

НОМУКАММАЛИ نامکملی *номукаммал будан, комил набудан; нопуррагӣ.*

НОМУКАРРАР نامکرر takrornašawananda; хамеша нав, доимо тоза.

НОМУКАРРАЙ نامکرری notakrorī, хамеша нав будан, доимо тоза будан.

НОМУҚАРРАР نامقرر 1. гайримуқаррап, номуайян. 2. гайриодӣ, аз одат берун, на ба таври ҳаррӯза ва ҳамеша.

НОМУҚАРРАЙ نامقرری 1. гайримуқаррапӣ, номуайянӣ. 2. гайриодӣ будан.

НОМУМКИН ناممکن гайриимкон, аз имкон дур, муҳол.

НОМУМКИНӢ ناممکنی гайриимкон будан, аз имкон дур будан, муҳолӣ.

НОМУНОСИБ نامناسب 1. номақбул, нораво. 2. номувофik, носозгор; нозеб.

НОМУНОСИБӢ نامناسبی 1. номақбулӣ, норавоӣ. 2. номувофikӣ, носозгорӣ; нозебӣ.

НОМУНТАЗАМ نامنتظم гайримунтазам, номураттаб; бенизом, бетартиб.

НОМУНТАЗАМИ نامنتظمی тартиб ва низом надштан.

НОМУРATTAB نامرتب номунтазам, бетартиб; пароканда, парешон.

НОМУРATTABӢ نامرتبی номунтазамӣ, бетартибӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

НОМУРОД نامراد ноком, ба муроду мақсад нарасида; бадбаҳт.

НОМУРОДӢ نامرادӣ нокомӣ, маҳрумият.

НОМУРОСО نامراسا унснагиранд; нобоб, ночинс.

НОМУС *ю.* ناموس 1. шараф, обрӯ, некномӣ. 2. исмат, иффат, покӣ, покизагӣ; **ирзу** номус обрӯ ва шараф. 3. нанг, шарм, ор; **ору** номус иззату шараф; **номус кардан** ор кардан, шарм доштан.

НОМУСАЛСАЛ نامسلسل кит. номуттасил, номураттаб, нопайваста.

НОМУСАТТАХ نامسطح кит. ноҳамвор, пасту баланд.

НОМУСОИД نامساعد мусоидатнакунанда, номувофik, носозгор; нокулай: **вазъияти но-**

мусоид.

НОМУСОИДӢ نامساعدی мусоидат накардан, номувофikӣ, созгор набудан: **номусоидии обу ҳаво.**

НОМУСТАИД نامستعد кит. истеъдод надошта, беистеъдод, бекобилият; нолоиқ, носазовор.

НОМУСТАҚИЛ نامستقل мустақилиятнадошта, гайрисоҳибихтиёр; гайримухтор.

НОМУСТАҚИЛӢ نامستقلی мустақилият надштан, соҳибихтиёр набудан, муҳтор набудан

НОМУСТАҚИМ نامستقیم кит. 1. кач. 2. маҷ. нодуруст, норост.

НОМУСТАҚИМӢ نامستقیمی 1. качӣ. 2. маҷ. нодурустӣ, норостӣ.

НОМУСТАЛАБ نامستلب ориятахо; иззатталаб.

НОМУСТАЛАБӢ نامستلbi ориятахӣ; иззатталабӣ.

НОМУСТАҲКАМ نامستҳкам ноустувор, нопойдор суст.

НОМУСТАҲКАМИ نامستҳкомӣ ноустуворӣ, нопойдорӣ.

НОМУСУЛМОН نامسلمان гайримусулмон; коғир (*аз рӯи ақидаи дини ислом*).

НОМУТАНОСИБ نامتناسب таносубаш вайрон, номувофik, бетаносуб.

НОМУТАНОСИБӢ نامتناسبی вайронии таносуби чизе, бетаносубӣ, номувофikӣ.

НОМУТАНОҲӢ نامتناҳӣ беинтиҳо, бениҳоят, бепоён.

НОМУТАШАККИЛ نامتشکل гайримуташаккил, тартибу низоми муайяннадошта, бетартибу бенизом.

НОМУТАШАККИЛӢ نامتشکلی муташаккил набудан, шаклу назми муайян надштан.

НОМУТАШАККИЛОНА نامتشکلنه ба таври гайримуташаккил; бетартибонаву бенизомона.

НОМУТТАСИЛ نامتسil гайримуттасил; номураттаб.

НОМУТТАФИҚОНА نامفقاره гайримуттафиқона ба таври нотифок; ноаҳлона.

НОМУТТАХИД نامتحد гайримуттахид; мутахид Nagarida.

НОМУТТАХИДӢ نامتحدى гайримуттахидӣ; муттахид набудан.

НОМУФАССАЛ نامفصل бидуни тафсил, бо пуррагӣ ифода наёфта; ба таври хуллас.

НОМӮ҆ТАДИЛ نامعتدل гайримӯ҆тадил; номусоид, носозгор: обу ҳавои номӯ҆тадил.

НОМ҆ЧӮ҆Й نامجوی 1. номҷӯй будан; шӯҳратталабӣ. 2. маҷ. диловарӣ.

НОМ҆ЧӮ҆(Ӣ) نامجوی 1. он ки толиби номи нек аст; шӯҳратталаб. 2. маҷ. диловар, шучоъ.

НОН نان 1. хӯроки асосии инсон, ки аз орд ҳамир карда мепазанд: **нони гандум**, **нони гарм**, **нони загора**, **нони сафед**, **нони сиёҳ**, **нони тафтон**, **нони фатир**, **нони хонагӣ**, **нони хушк**, **нони чавин**, **нони ширмол**; **нон буридан**, **нон пухтан**, **нон пора кардан**, **нон шикастан** а) нонро пора кардан; б) *киноя аз* духтареро ба арусӣ номзад кардан. 2. *кит.*, *маҷ.* хӯрок, гизо; **нони муфт** ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; **нони ҳалол** а) ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; б) ноне, ки ба подабон барои ҷарондани ҷорпоён медиҳанд; **нону намаки касеро хӯрдан** аз хони неъмати касе баҳраманд шудан, аз хони касе ризқ дидан; ♦ **нону насиб** қисмат, насиба; **нони касе равғани шудан** а) аз ҷое баҳравар шудани касе; б) ба серию пурӣ расидан (одатан аз даромади муфт); **нони касеро нимта кардан** ба ризки касе шарик шудан, ба даромади касе ҳамроҳ шудан; **нонро пешпо задан** ношукрӣ кардан, ба қадри неъмате нарасидан; **нони даҳони касеро гирифтан** охирин воситаи зиндагии касеро аз ҳуд кардан, ризку рӯзии касеро даррабудан; **нони чизро хӯрда тавонистан** қобилияту лаёқати бо коре рӯз гузарониданро доштан, аз паси касбу коре зиндагонӣ карда тавонистан; **нонро аз даҳани касе зада гирифтан** *nig.* **нони даҳони касеро гирифтан**; **нонро ҳалол карда хӯрдан** аз ҳисоби меҳнати соғдилона зиндагӣ кардан; **нону насиба бурида шудан** ризку рӯзӣ қанда шудан; аз ҷое, вазифае, даромад ё фойдае маҳрум гаштан; **нон хӯрда намакдон шикастан** (*маҷ.*) қӯрнамакӣ кардан, ҳақношиносӣ кардан; **аз нону оби касе ҳабар гирифтан** ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; ёрӣ расонидан ба шахси эҳтиёҷманд; **аз пушти ко-**

ре (чизе) **нон хӯрдан** рӯз гузарондан ба воситай коре, таъмину майшат доштан аз шугле.

НОНАВИШТА نانوشتہ 1. навиштанашуда. 2. он чи ки аз рӯи урфу одат мавҷуд ва ҷорист: **коидай нонавишта**.

НОНАМОЁН نانمایان аз назар пинҳон, ноаён, диданашаванда.

НОНБАНДОН نانبندان *гуфт.* аз тарафи зане соҳибэҳтиром бо нияти нек бастани аввалин нон ба танӯр дар нонпазӣ барои тӯйҳо.

НОНБУРДА نانبرده бурдаи нон, пораи нон.

НОНБУРӢ نانبری *исми амал аз нон буридан;* нон реза кардан.

НОНВО(Ӣ) نانوای он ки қасб ва шуғли ў нон пухта фуруӯхтан аст, пазандаву фуруӯшандай нон, ҳаббоз.

НОНВОӢ نانوائی қасб ва шуғли нонвой, нонпазӣ ва нонфуруӯши.

НОНВОЙХОНА نانوایخانه ҷои пухтан ва фуруӯхтани нон; ҷои нонпазӣ.

НОНГАДОЙ نانگدای нон ғадоӣ кардан; нонталабӣ; мӯҳтоҷӣ ба нон.

НОНДИҲАНДА ناندهنه 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **нон додан**. 2. ба нон таъминкунанда, ризқиданда ба касе; ҳуронанда.

НОНДОН ناندان сандуқ ё қуттии нигаҳдории нон; **нон дар нондон, қалидаш дар осмон** (зарб.).

НОНИШТА نانشته ғизое, ки дар аввали пагоҳ меҳӯранд, ношто, субҳона; **ноништа кардан** наҳорӣ хӯрдан.

НОНӢ نانی *мансуб ба нон;* ♦ *дӯсти нонӣ маҷ.* он ки барои суди шаҳсӣ бо касе дӯстӣ мекунад; дӯсти миёнкор; мӯқоб. *дӯсти ҷонӣ.*

НОНКАШОНӢ نانکشانی нон кашондан; **аробаи нонкашонӣ** ароба барои аз ҷое ба ҷое кашондани нон.

НОНМАЙДА نانمیده *nig.* **нонреза.**

НОНПАЗ نانپز он ки нон мепазад; нонвой.

НОНПАЗӢ نانپزی 1. *исми амал аз нон пухтан.* 2. ҷое, ки дар он нон мепазанд: **корхонаи нонпазӣ.**

НОНПАР نانپر дастай ба ҳам бастай пар ё олати чӯбини мӯхрашакли мөхчакӯб, ки нонвоён онро ба рӯи заволаи росткардаи нон мезананд, то ки нон ҳангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.

НОНРЕЗА نانریزه резai нон; бурдаҳои майдai нон.

НОНРОСТКУНИЙ نانراستکنی заволаи нонро пахн карда онро барои часпондан ба танӯр омода намудан.

НОНТАЛАБ 1. نانطلب 1. нонҷӯй, нонҳоҳ, ҷӯяндаи ризқу рӯзӣ. 2. гадо.

НОНФУРӮШ نانفروش фурӯшандai нон.

НОНФУРӮШӢ نانفروشی фурӯши нон; шуғли нонфурӯш: дӯкони нонфурӯшӣ.

НОНХАЛТА نانخلته халта барои нигоҳ доштани нон; халтаи нони подабон *ва г.*

НОНХОНА نانخانه чое, ки дар тӯй ва мөхмандориҳои калон нонро он чо нигоҳ мөдоранд.

НОНХОХ نانخواҳ хоҳандаи нон; гадо, талбандаи нон.

НОНХӮР он ки нони дигареро мөхӯрад; узв ё аъзои оила, ки дар таъминоти волид ё волидайн ҳастанд.

НОНХӮРАК I نانخورک *кӯн.* вақти барои хӯрокхӯрӣ дарсро катъ кардани шогирдон дар мактаб ва коргарон ҳангоми кор.

НОНХӮРАК II نانخورک зоол. як навъ ҳашароте, ки дар хонаҳои истиқоматӣ ва биноҳои гарм зиндагонӣ мекунанд.

НОНХӮРИШ نانخورش ҳар чизи сард (аз қабили гӯшти яхнӣ, панир, ширинӣ, чурғоту қаймок), ки бо нон мөхӯранд.

НОНХӮРӢ نانخوري нон хӯрдан; хӯрокхӯрӣ, таомхӯрӣ.

НОНЧАСПОНӢ نانچسپانӣ нон часпондан ба танӯр, нон бастан.

НОНҖӮ(Ӣ) نانجوی *nig.* нонталаб.

НОНШИКАНОН نانشکنان маъракаи рамзан нон шикастан ва зиёфате оростани дуҳтардорон барои эълони номзадии арӯşшаванда ба тарафи домод: **ноншиканон кардан**.

НООБОД نآباد гайримаъмур, номаъмур, чои обод карданашуда; муқоб. **ободон**.

НООГАХ نآگه *nig.* **ноогох.**

НООГАХӢ نآگه *nig.* **ноогохӣ.**

НООГОХ نآگاه бехабар, беиттиллоъ воқифнабуда; бетачриба дар коре.

НООГОХӢ نآگاهӣ бехабарӣ, беиттиллоӣ, новоқифӣ.

НООГОҲОНА نآگاهанه 1. бехабарона, новоқифона. 2. надониста; ғофилона; ногоҳ.

НООДАМ نآدم *nig.* **нокас.**

НООДАМГАРӢ نآدمگرӣ одамгарӣ надоштан, аз хислатҳои одамӣ дур будан, одамият надоштан.

НООДАМИЙ نآدمӣ *nig.* **нокасӣ.**

НООЗМУД(A) نآزموده 1. озмуданашуда, имтиҳоннакарда: **таҷхизоти ноозмуда.** 2. бетачриба, таҷрибанадида.

НООЗМУДАГӢ نآزمودگӣ *nig.* **ноомузда.**

НООЗМУДАКОР نآزموکار бетачриба, таҷриба-нодида.

НООЗМУДАКОРИЙ نآزمودکاري бетачрибагӣ, таҷриба надоштан.

НООМАД نآمد :**ноомади кор** барор нағирифтани кор, пеш нарафтани кор ё рӯй додани ягон ҳодисаи ғайриинтизорӣ, вазъияти душвор; **дар ноомади кор** вақте ки кор барор намекунад; вақте ки толеъ мадад намекунад.

НООМӮХТА نآموخته 1. таълимнагирифта, ёднагирифта; машқнадида. 2. омӯхтанашуда, одатнакарда.

НООРОМ نآرام 1. он ки орому қарор надорад, нороҳат, нотинҷ. 2. пуртуғён, пурталотум: **рӯди ноором;** **ноором кардан** (намудан) нороҳат кардан, пурташвиш гардонидан; **ноором шудан** бекарор шудан нороҳат гаштан, ба ташвиш афтодан; нотинҷ шудан. 3. бекарор, шӯҳ; бетоқат: **бачаи ноором.**

НООРОМӢ نآرامӣ орому қарор надош тан; бекарорӣ; нотинҷӣ,

НООСУДА نآسوه ноором, нотинҷ; пурташвиш.

НООСУДАГӢ نآسودگӣ нооромӣ, нотинҷӣ;

пурташвишӣ.

НООШНО ناآشنا ношинос, бегона.

НООШНОЙ ناآشناي ношиносӣ, бегонагӣ.

НОПАДИД ناپدید нонамоён, пинҳон, дидана-шаванда, нопайдо; **нападид гардидан** (гаштан, шудан) гоиб шудан, нонамоён шудан.

НОПАЗИР ناپذير 1. қабулнашаванда. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои қабулнакунанда ва ғайри қобили қабул: **баҳснапазир, оштинопазир**.

НОПАЙВАСТ(А) ناپیوسته 1. пайвастнашуда, ба ҳам нобаста; берабт. 2. чудо-чудо, канда-канда, гусаста.

НОПАЙВАСТАГӢ ناپیوسته‌گی 1. нопайвандӣ, ба ҳам вобаста нашуда; берабтӣ. 2. чудо-чудо, канда-канда будан, гусастагӣ.

НОПАЙДО ناپیدа диданашаванда, нопадид; нонамоён, ниҳон.

НОПАЙДОКАНОР ناپیداکنار худудаш нонамоён, беканор, беинтиҳо, беохир, бепоён: **осмони нопайдоканор, нопайдоканор будан**.

НОПИДРОМ ناپدرام кит. нофорам, нохуш, бад, ғайри маъкул, дилночasp.

НОПИСАНД ناپسند он чи мақбул ва писандида нест, номақбул; **нотисанд омадан** бад воқеъ шудан; бад намудан.

НОПИСАНДӢ ناپسندی мавриди писанд қарор нағирифтан; номақбулӣ; назарногирӣ, беэътиной.

НОПИСАНДОНА ناپسندانه писанд накарда; беэътиноёна, беэътиборона; назарногирона.

НОПОЙДОР ناپایدار ноустувор; бедавом, напоянда, бебақо, фонӣ.

НОПОЙДОРИӢ ناپایدارӣ ноустуворӣ, нопояндагӣ, бебақоӣ.

НОПОК ناپاک 1. олуда, мурдор, палид. 2. маҷ. бадкор, бадкирдор, нобакор, нокас: **одами нопок**.

НОПОКДОМАН ناپاک‌دامن беисмат, беиффат; нопархезгор, фосик.

НОПОКИЗАКОР ناپاکزه‌کار кораш нопокиза, кораш пурайбу нуқсон, **муқоб. ҳалолкор**.

НОПОКӢ ناپاک‌کی олудагӣ, чиркинӣ.

НОПУРРА ناپره пурнабуда, пурнашуда; нокомил; ба дараҷаи пурра нарасида; **мактаби миёнаи нопурра, таҳсилоти олии нопурра**.

НОПУРСИДА ناپرسیده пурсиданашуда; беинчозат, берухсат.

НОПУХТА ناپخته 1. хом; нарасида. 2. маҷ. одами бетачриба, ноозмудакор: **ҷавони нопухта**.

НОР I نار 1. муҳаффафи **анор**; гули **нор** а) гули анор; б) маҷ. гули сурх. 2. доги сурхе, ки дар рӯй инсон пайдо мешавад.

НОР II a. نار оташ.

НОРА ناره забонаи тарозу; санги каппон, санги тарозуи калон.

НОРАВО ناروا ношоиста, ҷоизнабуда.

НОРАВОН ناروان 1. истода, ҷорӣ нашаванда: **оби норавон**. 2. кит. ҳар ҷизе ки мавриди истифодаи бояду шояд надорад (*маҳсусан пул*), нороиҷ.

НОРАВШАН ناروشن 1. бенур, номунаввар, хира. 2. нофаҳмо, номафҳум; ғайри возех: **сухани норавшан, маъни норавшан**.

НОРАВШАӢ ناروشنى 1. камнурӣ, хирагӣ. 2. номафҳумӣ; номуайянӣ, номаълумӣ.

НОРАНГ ҳ. نارنگ *nig.* **норанг//норинҷ**.

НОРАНҔ//НОРИНҔ نارنځ [muarrabi **норанг**] навъе аз афлесун, ки пӯсташ зарди сурхранг аст.

НОРАНҔӢ//НОРИНҔӢ نارنځى ба ранги норанг, зарди сурхчатоб.

НОРАС نارس 1. нарасида, напухта, хом: **мевави норас**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои нарасандагӣ ва намерасидагӣ: **ақлнорас, дастнорас**.

НОРАСИДА نارسیده 1. нопухта, хом. 2. ноболиг, ба воя нарасида. **ҷавони норасида**.

НОРАСО نارسا 1. нокомил, нопурра; **муқоб. комил: асари норасо, ақли норасо**. 2. қӯтоҳ, паст: **қади норасо**.

НОРАСОӢ نارسای 1. камбуд, камомад; нопуррагӣ. 2. камбудӣ, ноқсӣ, нуқсон.

НОРБОН ناربان *nig.* **нардбон**.

НОРВАН نارون *кит.* сада, гучум.

НОРВЕГ نارويگ نоми халке, ки ахолии асосии Норвегияро ташкил медиҳад: **норвегҳо**.

НОРВЕГӢ نارويگی *мансуб ба Норвегия* (давлате дар А vrouou شимолӣ); забони норвегӣ забони ахолии Норвегия.

НОРГИЛ نارگيل *бот.* дарахти чормағзи хиндӣ, ки ба дарахти хурмо монанд аст; меваи ин дарахт гирду калон буда, пӯчоқи гафсе дорад ва дар даруни он обе ҳаст, ки мисли шир ва ширин аст, норчил, ҷавзи хиндӣ (кокос).

НОРГУЛ نارگل гули анор.

НОРДБОН ناردبان *nig.* нардбон.

НОРДОН I ناردан ширини туршмаза; **анори нордон**, себи нордон.

НОРДОН II ناردан *кит.* оташдон.

НОРДОНА ناردانه 1. донаи анор. 2. *киноя аз лаби маъшука*.

НОРИЗО نارضا норозӣ, гайриқонеъ, ноқаноатманд; эътиrozманд.

НОРИЗОГӢ نارضاگی норозигӣ, розӣ ва қонеъ набудан аз касе ё чизе: **норизогӣ кардан**, **норизогӣ изҳор кардан**.

НОРИЗОЁНА نارضایانه бо норозигӣ, дар ҳолати норозӣ будан: **норизоёна нигоҳ кардан**.

НОРИЗОӢ نارضای *nig.* **норизогӣ: изҳори норизоӣ кардан**.

НОРИН نارین *xyr.* як навъ таоми аз гӯшту угро ё туппа пухта.

НОРИНЧ نارنج *nig.* норанҷ.

НОРИНЧӢ نارنجی *nig.* норанҷӣ.

НОРМАТИВ лот. نارماتيو меъёри муайяни истеҳсол, миқдори истифодаи мавод, сарфи маблаг *ва г.*, ки мувофиқи он кор бурда мешавад.

НОРОЗИГӢ ناراضيگی *nig.* **норизогӣ.**

НОРОЗИЁНА ناراضيانيه *nig.* **норизоёна.**

НОРОЗӢ ناراضي 1. *nig.* **норизо.** 2. мухолиф, муқобил; **норозӣ шудан** розӣ ва мувофиқ набудан аз коре.

НОРОМ نارام ромнашуда, (ба саворӣ) одатна-

карда; **аспи нороми беором.**

НОРОСТ ناراست ғайри рост, каҷ.

НОРОҲАТ ناراحت 1. он чи дар он роҳату осоиш нест; нобоб; заҳмату ташвишовар: **ҷои нороҳат, либоси нороҳат.** 2. нотинҷ, ноором; **нороҳат кардан** безобита кардан, ташвиш додан; **нороҳат шудан** безобита шудан, нотинҷ гаштан.

НОРОҲАТИ ناراحتی 1. безобитагӣ, ташвиш. 2. нотинҷӣ, нооромӣ.

НОРПИСТОН نارپستان дорои пистони мисли анор дамида ва гирд, пистони аномонанд.

НОРПӯСТ نارپوست пӯсти анор, пӯчоқи хушки анор.

НОРӮФТА ناروقته чорӯбназада; рӯбучин накарда: **хонаи норӯфта.**

НОРҔИЛ a. نارجل *муарраби норгил.*

НОС I ناس тамоқуи кӯфтаи бо оҳак, хокистар ва равғани загир *ва г.* омехта ва соидашудаи кайфовар, ки ба зери забон гирифта боз ме-партоянд; носвор; **нос қашидан** нос истеъмол кардан.

НОС II a. ناس *кит.* одам, инсон; мардум, халқ; дар афвоҳи **нос** дар даҳони халқ, дар гуфтугӯи мардум.

НОСАБУР ناصبور бесабр, бетоқат.

НОСАБУРӢ ناصبوری бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОСАВОБ I ناصواب 1. нодуруст, нохуб. 2. нописандида, номақбул, номаъкул.

НОСАВОБ II ناثواب *:амали носавоб* д. кори хато, амали зишт, ки Худо намебахшад.

НОСАЗО 1. нолоқ, ношоиста, номуносиб; **рафтори носазо.** 2. гапи бад, сухани зишт, дашном, ҳақорат; **носазо гуфтан** ҳарфи бад гуфтан; ҳақорат кардан;

НОСАЗОГӮ(Ӣ) ناسزاگوی(Ӣ) 1. бехудагӯ, баддаҳон. 2. ҳақораткунанда, дашномдиҳанда.

НОСАЗОГӮӢ ناسزاگوئی 1. бадзабонӣ; гапи ношоиста гуфтан. 2. ҳақорат кардан, дашномдиҳӣ.

НОСАРА ناسره қалб, сақат; нософ (*оид ба* пули тиллову нукра ва худи тилло).

НОСАРЕХ ناصريخ норавшан, ғайри возех, аз сароҳат дур; номафхум.

НОСАРЕҲӢ ناصريخی норавшанӣ, вазех набудан; номафхумӣ.

НОСАХЕХ ناصحیح нодуруст; ғалат; норавшан, ғайри дақик.

НОСАХЕҲӢ ناصحیخی нодурустӣ; ноаниқӣ.

НОСДОН ناسدان зарф барои нос аз қабили носкаду, носшиша.

НОСЕР ناسیر сернашуда; гурусна.

НОСЕРАМ ناسیرم گӯфт. 1. пурхӯр, баднафс. 2. сернашаванд; гурусначашм.

НОСЕРАМИЙ ناسیرمӣ 1. пурхӯрӣ, баднафсӣ. 2. гурусначашмӣ.

НОСЕРӢ ناسیری 1. сернашуданӣ, сернашавандагӣ; **хӯроки носерӣ** хӯроки сернакунанда; хӯроки андак. 2. гуруснагӣ; нимгуруснагӣ.

НОСЕРОНА ناسیرانه баднафсона; гурусначашмона.

НОСЕХ ناصیح насиҳатгар, панддиҳанда.

НОСЕҲӢ ناصیحی насиҳатгарӣ, панддиҳӣ.

НОСЕҲОНА ناصیحانه насиҳатгарона, насиҳатгӯёна.

НОСИПОС ناسپاس ношукр кӯрнамақ, ҳакноинос.

НОСИПОСӢ ناسپاسی ношукрӣ, кӯрнамақӣ, ҳакноиносӣ.

НОСИР I a. ناثر насрнавис, нависанда.

НОСИР II a. ناصر нусратдиҳанда, ёридиҳанда, мададгор.

НОСИТУДА ناستوده *nig.* **носутуда**.

НОСИХ I a. ناسخ *kžn.* порчай абрешимини зарбофт ё нукрабофт.

НОСИХ II a. ناسخ *kit.* 1. лағвунанда, бекорунанда (-и ҳукми собиқ), бекорунандаи хучҷати пештара. 2. нусхабардор, нависанда, котиб.

НОСИҲАТ ناصحت бемор, касал, носолим.

НОСӢ I a. ناسی *kit.* фаромӯшкунанда, фаро-

мӯшкор; фаромӯшхотир.

НОСӢ II ناسی 1. ҳамранги нос, сабзи тира (*оид ба ранг*). 2. мӯътод ба нос, носкаши гузаро.

НОСКАДУ ناس کدو носдоне, ки аз ҷӯкаду месозанд.

НОСКАШ ناس کش он ки нос мекашад, истеъмолкунандаи нос.

НОСКАШӢ ناس کشی 1. *исми амал аз нос қашидан*. 2. носкаш будан; одати носкаш.

НОСОЗ ناساز 1. номувофиқ, нобоб, номақбул; хилофи табъ. 2. нокулай, нороҳат: **худро носоз хис кардан**; **носоз будан** а) мувофиқ набудан; б) соз набудан, муносибати хуб надоштан(бо касе). 3. ноҳамоҳанг, номавзун, ноҷӯр.

НОСОЗГОР ناساز گار 1. номувофиқ, мувофиқатнакунанда; муҳолиф. 2. ноҳамоҳанг, номавзун, ноҷӯр; ♀ **бахти носозгор** бахти бад; бетолеъӣ.

НОСОЗГОРИЙ ناساز گاری носозгор будан; номувофиқатӣ, муҳолифат, носозӣ.

НОСОЗГОРОНА ناساز گارانе носозона, номувофиқона, муҳолифона.

НОСОЗӢ ناسازی 1. номувофиқӣ; нобобӣ, бадӣ. 2. бадии муносибат, вайронии муносибат; муҳолифат.

НОСОЛИМ ناسالم 1. носиҳат, бемор, касалманд. 2. номусоид; ноҳуш, бад: **обу ҳавои носолим**, **вазъияти носолим**.

НОСОЛИМИЙ ناسالми 1. носиҳатӣ, беморӣ, маризӣ. 2. номусоидӣ; бадӣ: **носолимии вазъият**.

НОСРАНГ ناسرنگ *nig.* **носӣ II**, 1.

НОСУР a. ناسور//ناصور *kit.* реше, ки ҳамеша аз он фасод меравад, реши равон, заҳми илочнопазир, заҳми кӯҳна.

НОСУТ a. ناسوت *kit.* 1. д. олами моддӣ, дунё, ин чаҳон. 2. маҷ. инсонӣ, одамӣ; **муқоб. лоҳут**.

НОСУТУДА/НОСИТУДА ناستوده *kit.* 1. нописандида, номаъкул: **рафтори носутуда**. 2. бадкор, бадамал.

НОСУФТА ناسفته 1. сӯроҳнашуда, 2. маҷ. беайбу нуқсон; **дурри носуфта** а) дурру гавҳари сайқалнаёфта; б) *кин.* сухани бикр, сухани то-

за.

НОСФУРӮШ ناسفروش он ки нос мефурӯшад, фурӯшандай нос.

НОСФУРӮШӢ ناسفروشی фурӯши нос; шуғли носфурӯш.

НОСӮЗ ناسوز насӯзанда; оташбардор: **сандуки носӯз**.

НОТА I лот. ناته мус. аломатҳои хаттии маҳсус, ки ба воситай онҳо овозҳои мусиқиро нишон медиҳанд: **ба нота гирифтан** (гузарондан).

НОТА II лот. ناته nig. **эътирознома**.

НОТАВОН ناتوان 1. суст, заиф, бекувват, бекудрат; очиз; **муқоб.** **тавоно:** **пирӣ нотавон;** **тани нотавон** тани дардманд. 2. камбагал, факир, нодор; **муқоб.** **тавонгар**.

НОТАВОНБИН ناتوان‌بین ҳасадбаранда, беҳбудии касеро наҳоҳанда, муваффакияти касеро дида натавонанда.

НОТАВОНБИНӢ ناتوان‌بینی ҳасадбарӣ, беҳбудии касеро дида натавонистан.

НОТАВОНӢ 1. заифӣ, камкувватӣ, бемадорӣ. 2. нодорӣ, камбагалӣ бечорагӣ.

НОТАВОНОӢ ناتوان‌نӣ nig. **нотавонӣ**.

НОТАЙӢҖ ناتیار буднашуда, нотамом.

НОТАМОМ ناتمام 1. итмомнаёфта, анҷомнаёфта, ба итмом нарасида; гайри комил. 2. ба охир нарасонда ба поён нарасонда; **нотамом-нотамом** канда-канда, бо фосила; нимғурма; **нотамом мондан** буд нашуда мондан, ба анҷом нарасида мондан.

НОТАНТЕ گӯфт. он ки ба ҳеч чиз тан дарнамедиҳад; он ки ба ҳақ тан намедиҳад; **муқоб.** **якқавл.**

НОТАРИАЛӢ ناتریالی мансуб ба **нотариат**; идораи нотариус; **идораи давлатии нотариалии шаҳр**; **хучҷати нотариалӣ** хучҷати дар идораи нотариус сабт ва тасдиқшуда.

НОТАРИАТ лот. ناتریات соҳтори идораҳои ба расмият дароварандай хучҷатҳои ҳуқуқӣ: **нотариати давлатӣ**.

НОТАРИУС лот. ناتریوس хизматчии нотариат, ки хучҷатҳои ҳуқуқиро сабт, тасдиқ ва ба расмият медарорад.

НОТАРОШИДА ناتراشیده 1. (мӯяш) тарошида-нашуда; мӯяшрасида. 2. носуфта, ноҳамвор. 3. **маҷ.** одами дағал, бадмуомила; беодоб.

НОТАРС ناترس 1. натарсанда; часур, далер, бебок. 2. натарсида, наҳаросида; далерона, часурана.

НОТАРСӢ ناترسی далерӣ, шуҷоат, часорат.

НОТАРСОНА ناترسانه наҳаросида; часурана, бебокона.

НОТИҚ a. ناطق 1. гӯянда, сухангӯй, гапзанандаи моҳир; **хайвони нотик** инсон, ки қобилияти нутқ (гап задан) дорад; 2. нутқкунанда, маърӯзагар.

НОТИҚA ناطقه 1. **муаннаси нотик**. 2. қобилияти нутқ, қувваи сухангӯй.

НОТИҚӢ ناطقى 1. нотик будан; сухангӯй, суханронӣ. 2. гапдонӣ, сухандонӣ.

НОТИНЧ ناتچ ноором, ноосоишта; пурташвиш; **нотинҷ шудан** пурташвиш гаштан.

НОТИНЧӢ ناتنجي нооромӣ, беосоиштагӣ; пурташвишӣ.

НОТИФОҚ ناتفاқ nig. **ноиттифоқ**.

НОТИФОҚӢ ناتفاقي nig. **ноиттифоқӣ**.

НОТОБ ناتاب 1. носиҳат, бемор, касал: **нотоб шудан**. 2. заиф, бемадор.

НОТОБӢ ناتابӣ носиҳатӣ, беморӣ, касалӣ.

НОУМЕД نامید 1. умеду орзуяш бар бод рафта, навмед, маъюс; **муқоб.** **умедвор**; **ноумед гаштан(шудан)** умедро кандан, маъюс шудан; **ноумед кардан** касеро маъюс гардонидан. 2. бечора, ба мурод нарасида, **ба таври навозии** берӯзӣ.

НОУМЕДӢ نامیدӣ маъюсӣ, аз даст додани умед, бар бод рафтани орзу; **ба ноумедӣ афодан(гирифтор шудан)** маъюс шудан, умедро аз даст додан; **ба ноумедӣ андохтан** маъюс гардонидан, ноумед сохтан.

НОУМЕДОНА бо ноумедӣ, навмедона, маъюсона.

НОУСТУВОР ناستوار 1. номустаҳкам, суст, бебунёд. 2. бесубот, калаванда: **одами ноустувор**.

НОУСТУВОРӢ ناستواری ноустувор будан, мустаҳкам ва устувор набудан; субот надоштан: **ноустувории вазъият**; **ноустувории ҳаракат**.

НОУСТУВОРОНА بـنـاـسـتـوـارـانـه бо ноустуворӣ.

НОӮҲДАБАРОЁНА ناعهدهبرایانه белаёқатона, бекобилиятона.

НОӮҲДАБАРОӢ 1. ناعهدهبرائی 1. белаёқатӣ, бекобилиятӣ, корношоямӣ, корнодонӣ. 2. нотавонӣ, бедаступӣ.

НОФ 1. чуқурчаи миёни шиками одам, ки мунтаҳои рӯда аст ва вақти зоида шудани баҷа онро мебуранд; **нофаш дар фалон ҷой бурида шудаааст** кин. дар фалон ҷой зоида шудаааст; **хуни нофи ман дар ин ҷо рехтаааст** кин. зодгоҳи ман ин чост. 2. *маҷ*. миёни хар чиз; **нофи шаб** миёни шаб, нисфи шаб.

НОФА 1. نافه нофи оҳуи мушкин. 2. моддае, ки дар ҳалтаҳаи зери нофи оҳуи мушкин ҷамъ мешавад ва хеле ҳушбӯй аст.

НОФАРМОН نافرمان саркаш, итоатнакунанда.

НОФАРМОНБАРДОР نافرمانبردار итоатнакунанда, саркаш, осӣ.

НОФАРМОНБАРДОӢ نافرمانبردارӣ саркашӣ, исёнгарӣ.

НОФАРМОНӢ نافرماني нофармон будан, саркашӣ, итоатнакунандагӣ.

НОФАРРУХ نافرخ *кит.* безеб, зиштрӯ.

НОФАРРУХАХТАР نافرخاختر *кит.* бадбаҳт, бетолеъ, манхус.

НОФАРЧОМ نافرجام *кит.* 1. бефоида, бехуда, коре, ки оқибаташ нек нест, бадфарҷом. 2. бенатиҷа, **бахти нофарҷом** толеи бад, бахти бад.

НОФАРЧОМИӢ نافرجامي *кит.* 1. бенатиҷагӣ, бефоидагӣ, бехуддагӣ. 2. бадфарҷомӣ.

НОФАҲМ نافهم *nig.* бефаҳм.

НОФАҲМИДА نافھمیدа надониста, сарфаҳм нарафта.

НОФАҲМИӢ نافھمی نодонӣ, надонистан; оғоҳ набудан, бехабарӣ; **худро ба нофаҳмӣ андохтан**

(здан) худро нофаҳмида нишон додан; худро бехабар вонамуд кардан.

НОФАҲМО نافھما номафҳум; душворфаҳм.

НОФЕҖ *a.* نافیج фоиданок, манфиатнок, судманд.

НОФИЗ *a.* نافذ *кит.* 1. нуфузкунанда, фурӯраванда. 2. право, ҷориҷаванда: **амри ноғиз, хукми ноғиз.**

НОФИЛА *a.* نافله *кит.* 1. баҳшиш, атия. 2. д. ибодате, ки анҷом додани он воҷиб нест: **намози ноғила.**

НОФИР *a.* نافر *кит.* нафраткунанда; раманда, тарсанда.

НОФОРАМ نافارم 1. ноҳуш, ноҳинчор. 2. ногувор, бемаза, дилнокаш, бадхӯр: **хӯроки ноғорам.**

НОХАЛАФ ناخلف 1. фарзанди ноқобил, фарзанди нолоқи падар, падарбезор. 2. *таҳӯк*. одами нобакор, бадкирдор, бадаҳлок.

НОХИРАДМАНД ناخردمند нодон, беақл.

НОХИРАДМАНДОНА ناخردمندانе беақлона; аз рӯи нодонӣ.

НОХОНДА ناخوانده 1. таҳсилнодида, бесавод. 2. даъватнашуда, ногуфт, таклифнашуда: **мехмони ноҳонда.**

НОХОНО ناخوانا хонданаш душвор, душворхон, бадхон: **ҳати ноҳоно.**

НОХОСТ ناخواست 1. ғайримунтазир, ғайри-чашмдошт; бандоҳ, ногаҳон; тасодуған. 2. маълум накарда, бехабар; ба таври ногаҳонӣ; **ноҳост ҳуҷум қардан** гафлатан ҳуҷум овардан.

НОХОТИРҖАМЬ ناخاطر جمع 1. хотирошуфта, нотинҷ; мушавваҳхотир. 2. ҳавғноқ, пурҳатар.

НОХОТИРҖАМӢ ناخاطر جمعي 1. хотирҷамъ набудан, хотирошуфтагӣ, нотинҷӣ. 2. ҳавғноқӣ, пурҳатарӣ.

НОХОҲ ناخواه бар хилоғи ҳоҳиш ва майл; **ҳоҳӯи ноҳоҳ** аз ду сар; бегуфтугӯ; ҳоҳӣ наҳоҳӣ.

НОХОҲАМ ناخواهم наҳоҳанда; бемайл, бехоҳиш; **бо дили ноҳоҳам;** бе ҳоҳишу майл; **дили ноҳоҳам-узри бисёр** (зарб.) агар одам майлу ҳаваси иҷрои коре надошта бошад, баҳонаҳои зиёде меорад.

НОХУБ ناخوب номувофик; бад, зишт.

НОХУДО I ناخدا бехудо, бедин.

НОХУДО II ناخدا кишибон, киштирон.

НОХУН ناخون моддаи шоҳӣ, ки нӯги ангуштони дасту пои инсон ва ҷонваронро мепӯшонад; **аз нохуни пой то мӯи сар** сар то пои бадан; монанди (чун) гӯшту **нохун** хеле зич ва ногусастани (мас., муҳаббати инсон ба ватан); **нӯги нохун барин** а) заррае андаке; б) ҳеч. **нохун гирифтан** кӯтоҳ кардани нохунҳои дарозшуда бо нохунгирак *ва г.*; **нохун задан** ба воситаи нохун ҳарошидан чизе; нохун расонидан ба чизе (мас., ба тор барои *навохтган*); **аз магзи(зери) нохун чирк кофтан** айбӯй кардан, камбудии касеро ҷустан (қасдан, бogaразона); **бо нохуну дандон ҷангидан** то дами охирин ҷангидан; **◊ нохуни обдор** панҷаҳои пурхунар (*дар навохтани созҳои торӣ*).

НОХУНА ناخونه *кит., тиб.* пардаи гӯштмонанди сафедранг, ки дар гӯшиаш ҷашм аз тарафи бинӣ пайдо мешавад ва агар табобат нақунанд, боиси хира шудани мардумаки ҷашм мегардад.

НОХУНАК 1. ناخونک *nig.* **мизроб.** 2. *грам.* аломатест, ки барои фарқ қуонидани матн, ҷумла ё қалимаи ба таври иқтибос овардашу-да аз ду тарафаш гузошта мешавад: **ба нохунак гирифтан.**

НОХУНГИРАК ناخونگیرک асбобчаи маҳсус ки бо он нохун мегиранд.

НОХУНДАРОЗ ناخوندرار он ки ва он чи нохунаш дароз шудааст.

НОХУНОРОЙ ناخونآرائی ороиши нохун дар толори ҳусн.

НОХУНПЕРО(Й) ناخونپیرای *кит.* 1. нохунгирак; қайчии хурди нохунгирӣ. 2. сартарош.

НОХУНҲУРАК ناخونخورک *тиб.* бемории зери нохуни ангушт.

НОХУШ 1. ғамгин, ношод. 2. бадҳол, нотоб, бемор: **нохуш шудан.** 3. бад, нохуб: **кори нохуш, бо назари нохуш нигоҳ кардан; ҳабари нохуш** ҳабари хафагиовар, ҳабари андӯҳовар, ҳабари ҳуш.

НОХУШӢ 1. ҳафагӣ, ғамгинӣ. 2. беморӣ,

носихатӣ, нотобӣ.

НОХУШНУД 1. ҳафа, ғамгин, маҳзун. 2. норизо, норозӣ; **нохушнуд шудан** норозӣ шудан, ҳафа шудан.

НОХУШНУДӢ 1. ғамгинӣ, ҳафагӣ. 2. норозигӣ, норизоӣ.

НОХУШНУДОНА ناخوشنودانе бо нохушнудӣ, маҳзунона; норозиёна.

НОХӮРДАНӢ 1. *шакли инкории сифати* феълии замони *оянда* *аз хӯрдан.* 2. гайри қобили хӯрдан, ба хӯрдан номувофик: **алафи нохӯрдани.**

НОҲАҚ ناحق норост, нодуруст; бардуруғ; гайриодилона; **тӯҳмати ноҳақ;** **хуни ноҳақ** хуни одами бегуноҳ; **ба ноҳақ** бе ҳеч айбу гуноҳ, бе ҳеч далел; **ба ҳаққу ноҳақ** ҳоҳ ҳақ бошаду ҳоҳ ноҳақ; бе исботи гуноҳ.

НОҲАҚӢ//НОҲАҚҚӢ ناحقى норостӣ, нодурустӣ; бардуруғӣ; гайриодилонағӣ.

НОҲАҚОНА//НОҲАҚҚОНА 1. ба таври ноҳақ, нодуруст; **ҷазои ноҳақона** ҷазои ноодилона

НОҲАҚШИНОС ناحق‌شناس *кит.* кӯрнамак, но-сипос, бевафо.

НОҲАМВОР ناهموار 1. номусаттаҳ, нотаҳт; пурнишебу фароз, пасту баланд: **роҳи ноҳамвор.** 2. номавзун; на ба як қарор.

НОҲАМВОРӢ ناهمواري пастибу баландӣ, пурнишебу фароз будан, номусаттаҳӣ: **ноҳамвории роҳ.**

НОҲАМОЛ ناهمال *кит.* беназир, беҳамто, бемислу монанд.

НОҲАМУЛИ نامحولی *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОҲИБ *а.* ناهب гиранда, рабоянда; ғорат-кунанда, гораттар.

НОҲИД ناهد *нуҷ.* ситораи Зӯҳра.

НОҲИНЧОР ناهنجار 1. номуносиб; ғомакбул, зишт. 2. ногувор, номатбӯъ, нофорам: **вазъияти ноҳинчор.** 3. нобоб, дурушт: **бори ноҳинчор.**

НОҲИНЧОРӢ ناهنجاري 1. номувофиқӣ, носозгорӣ. 2. ногуворӣ, нофорамӣ.

НОҲИЯ I *а.* ناحيہ 1. қисме аз як сарзамин, гӯшае

НОХ

аз мамлакат. 2. мамлакат, кишвар, минтақа. 3. **нав.** воҳиди маъмурою марзӣ дар ҳайати вилоят ё шаҳрҳои калон, район: **ноҳияҳои тобеи чумхурӣ, ноҳияҳои шаҳри Душанбе.**

НОҲИЯ II a. **ناهیه** кит. 1. муаниси ноҳӣ. 2. манъ; манъи қатъӣ.

НОҲИЯБАНДӢ 1. **ناحیه‌بندی** ба ноҳияҳо (3) чудо кардан; **ноҳиябандии вилоят** вилоятро ба ноҳияҳо тақсим кардан. 2. **кишор**. навъҳои ин ё он зироатро ба ин ё он ноҳия маҳсус гардондан: **ноҳиябандии навъҳои ҷуҷумӣ**.

НОҲӢ a. **نام** манъкунанда, нахӣкунанда, боздоранда.

НОҲОР **نامар** аз бомдод чизе нахӯрда, аз пагоҳирӯй таҳтулнакарда; ноништанакарда; гурӯсна: **дили ноҳор**.

НОҲУШӮР 1. **ناهوшиар** он ки ҳушӯр нест, масти. 2. кунdfaҳm; нофаҳm.

НОЧА **ناچه** *nig.* **нойча; ноча андохтан** ноҷча тайёр кардан, ноҷча пеҷонда мондан. 2. ҳосили навбастаи растаниҳои палакӣ аз қабили бодиинг, ҳарбуза, қаду *ва г.*: **ноча бастаи** **ناچسب** *nig.* **ночаспон.**

НОЧАСПӢ **ناچسپӣ** *nig.* **ночаспонӣ.**

НОЧАСПОН **ناچسپан** 1. номувофиқ; берабт, бемуносибат; **гапҳои ночаспон** суханони берабт ва бемаврид; **дарбехи ночаспон** дарбехи номувофиқ; ямоқи безеб; **табассуми ночаспон** табассуми номувофиқ ва соҳта. 2. ноҳинчор, қабоб.

НОЧАСПОНӢ 1. **ناچسپانӣ** берабтӣ; номуносибӣ; **ночаспонии гап.** 2. ношинамӣ, номувофиқӣ.

НОЧАХ **ناچخ** кит. 1. *nig.* **табарzin.** 2. найзаи хурд.

НОЧИЗ 1. бисёр кам, хеле кам, андак: **даромади ноҷиз, маблаги ноҷиз.** 2. арзишнадошта, бекадр: **тӯхфаи ноҷиз.** 3. ҳеч чиз; ҳеч, беаҳамият.

НОЧОР **ناچар** 1. ноилоч, мачбур, лобуд. 2. ногузир, ҳатман, бечунучаро: **ҷор-ноҷор** хоҳ-ноҳоҳ, ногузир; **ноҷор** гардидан (мондан, шудан) ноилоч шудан, мачбур шудан.

НОЧОРӢ 1. ноилочӣ, мачбурӣ; зарурат; **аз ноҷорӣ** аз беилоҷӣ, аз ноилочӣ; **ба ноҷорӣ**

бо ноилочӣ. 2. **маҷ.** бечорагӣ, тиҳидастӣ, фақр.

НОЧОҚ **نچاق** *гуфт.* ноҳуш, ноҳурсанд, ношод: **димоги ноҷоқ.**

НОЧАВОНМАРД 1. **ناجوانمرد** он ки ҷавонмард нест; бадсиришт; бешараф. 2. паствиммат, фурӯмоя, сифла.

НОЧАВОНМАРДӢ 1. **ناجوانمردӣ** бадсириштӣ; бешарафӣ. 2. паствимматӣ, дунхимматӣ.

НОЧАВОНМАРДОНА **ناجوانمردانه** 1. бешарафон: **амали ноҷавонмардона.** 2. паствимматона, дунхимматона.

НОЧАМӢ **ناجمع** парешон, пароканда; **хотири ноҷамӣ** парешонии хотир.

НОЧИНС **ناجنس** 1. зоташ бад бадзор; бадчинс. 2. **таҳқ.** нокас, номард; нобоб. 3. унснагиронда; номуросо.

НОЧӢ a. **ناجی** кит. начотёбанд; начотёфта.

НОЧОИЗ **ناجائز** 1. нораво, ҷоизнабуда. 2. **маҷ.** нолоиқ, ношиста: **корҳои ноҷоиз.**

НОЧОЛИБ **ناجالب** ҷолибнабуда, ҷалбиnakунанда; намуди ҷолиб надошта.

НОЧУНБОН **ناجنбан** начунбанда, бехаракат; **ноҷунбон шуда мондан** бехаракат (караҳт) шудан, шах шуда мондан.

НОҶӮР **ناجور** 1. мувофиқатнадошта, номутансиб, ноҳамоҳанг. 2. ноқулай, ноҳуш: **худро ноҷур ҳис кардан.**

НОҶӮРӢ 1. номувофиқатӣ, номутансибӣ; ноҳамоҳангӣ, 2. ноқулайӣ, ноҳуш будан.

НОШАФФОФ **ناشفاف** 1. ғайришаффоф, нософтира; губоролуд. 2. **маҷ.** ноошкор, пӯшида.

НОШИКАН **ناشکن** нашикананда, намешикастагӣ: **истакани ношикан.**

НОШИКАСТА **ناشکسته** нашикаста, бутун (чиҳҳои шикастаний).

НОШИКЕБ **ناشکиб** бесабр, бетоқат.

НОШИКЕБӢ **ناشکيبي** бесаббрӣ, бекарорӣ.

НОШИКЕБО **ناشکиба** *nig.* **ношикеб.**

НОШИНОС **ناشنس** 1. ноошно, бегона: **одамони**

ношинос. 2. шинохтанашуда; шиносоинадошта; омӯхтанашуда: **чизи ношинос, ношинос будан бо чизе.**

НОШИНОСӢ ناشناسی ношинос будан; шинос набудан, бегона будан; **ба ношиносӣ задан** ношинос вонамуд кардан.

НОШИНОСО ناشناسا نашнос; шиноснашуда, ошноинадошта бо чизе; ноогоҳ аз чизе.

НОШИНОСОӢ ناشناسائی ношиносӣ; ноогоҳӣ.

НОШИНОХТ ناشناخت *кит.* ношинос; шинохтанашуда; он ки ҳеч кас ўро намешиномадан.

НОШИР *a.* ناشر нашркунанда, паҳнкунанда; ба табъ расонанда.

НОШИТО *nig.* **ношто.**

НОШИФ *a.* ناشف *кит.* ба худ кашанда (*мас., обро*), ҷаббанд, нашфкунанда.

НОШӢ ناشی 1. пайдошаванда (аз чизе), сарзананда. 2. *кит.* бетачриба; навкор, тозакор.

НОШОД ناشاد он ки шоду хурсанд нест; андӯҳгин, ғамгин, маҳзун, хафа.

НОШОИСТА ناشایسته 1. ношоям, носазовор, нолоиқ. 2. бехуда, беко, бад: **гали ношоиста, ҳаракати ношоиста.**

НОШОИСТАГӢ ناشایسته گی ношоиста будан, нолоиқӣ, носазоворӣ.

НОШОЯМ ناشایم ношоиста, носазовор, гайри шоиста коре ё чизе, нодуруст, бад, зишт; **кори ношоям** кори бад, амали зишт; **суханҳои ношоям** алфози қабех.

НОШПОТИ ناشپاتی *nig.* **ношпотӣ.**

НОШТО ناشتا *nig.* **ноништа; ношто кардан** хӯроки пагоҳӣ хӯрдан, ноништа кардан; **вақти ношто** ҳангоми таҳтӯли пагоҳӣ.

НОШУД ناشد 1. белаёқат, бебарор, ноӯҳдабаро, нотавон, бекора, он ки аз ўҳдаи коре намебарояд. 2. нимҷон, бекувват.

НОШУДАӢ ناشدنی 1. *шакли инкории сифати феълии замони оянда аз шудан.* 2. он чи набояд шавад, нашаванда; он чи шуданаш мумкин нест, гайримумкин.

НОШУКР ناشکر носипос, кӯрнамак; ҳақношинос: **бандай ношукур.**

НОШУКРӢ ناشکری кӯрнамакӣ, носипосӣ, ҳақношиносӣ; **ношукурӣ кардан** а) носипосӣ кардан, пешпо задан (*неъматеро*); б) қадри чизеро надонистан, ба қадри чизе ё некии касе нарасидан.

НОШУКУФТА ناشکفته шукуфтанашуда, бознашуда, вонашуда, **гули ношукуфта; оҳаки ношукуфта** оҳаки обнарасида.

НОШУМОРӢНОШУМУР ناشمر//ناشمار 1. *нашумурда, шумор накарда.* 2. *nig.* **бешумор.**

НОШУНАВО ناشنوا нашунаванда, кар.

НОШУНАВОӢ ناشنواي نوبати қобилияти шунавоӣ надоштан, нашунаванда будан, ношунидан; **худро ба ношунавой андохтан** худро нашунида вонамуд кардан.

НОШУСТА ناشسته шустанашуда; чиркин, нопок: **либоси ношуста; ♦ тифли ношуста** кӯдаки на взод.

НОЯБР ю. نایبر نومи моҳи ёздаҳуми сол шумории милодӣ.

НОЯБРИ نایبری *мансуб ба ноябр.*

НУБУВВАТ *a.* نبوت *кит.* 1. *nig.* **рисолат.** 2. *маҷ.* эъчоз, мӯъцизанамоӣ, мӯъциза нишон додан.

НУБУҒ *a.* نبوغ *кит.* заковати баланд, истеъододи фавқулода, ниҳояти мумтозӣ дар илму адаб.

НУВВОБ نواب *ҷ. ноиб.*

НУГУН نگون *nig.* **нагун.**

НУГУНСОР نگونسار *nig.* **нагунсор.**

НУДАМО *a.* ندماء *ҷ. надим.*

НУДБА *a.* ندبه гиря, нола; гиря кардан, нола кардан; ба мурда навҳа кардан.

НУДРАТ *a.* ندرت камӣ, камёбӣ, кам воқеъ шудан; **ба нудрат** кам, аҳён.

НУДРАТАН *a.* ندرتاً аҳёнан, гоҳ-гоҳ.

НУЗДАҲ نزده *шумораи миқдорӣ* адади 19, яъне даҳ чамъи нӯҳ.

НУЗДАҲСОЛА نزده‌ساله он ки (чи) нуздаҳ сол дорад, нуздаҳ сол дошта; синнаш ба нуздаҳ даромада: **ҷавони нуздаҳсола.**

НУЗДАҲСОЛАГӢ نزده‌سالگی нуздаҳсола будан, нуздаҳ сол доштан.

НУЗДАҲУМ نزدەم شومораи тартибӣ аз нуздаҳ.

НУЗДАҲУМИН نزدەمین nig. нуздаҳум; касе ё чизе, ки шуморай нуздаҳ карор дорад.

НУЗЛ a. نزل кит. 1. ризқ, рӯзӣ. 2. хӯрданиҳое, ки пеши меҳмон мегузоранд; зиёфат.

НУЗУЛ a. نزول кит. 1. фурудой. 2. поин омадан, фуромадан; манзил гирифтан (*пас аз сафар*); нузул **кардан** (намудан, фармудан) манзил гирифтан, фуромада ҷой гирифтан.

НУЗҲАТ a. نزهت кит. 1. покизагӣ; некӯй. 2. хушхолӣ, хурсандӣ.

НУЗҲАТБАХШ نزهت‌بخش фараҳбахш, хурсандиовар.

НУЗҲАТГОХ نزهتگاه кит. ҷои хушҳаво, ҷои дилкушо.

НУКОТ a. نکات ҷ. нукта.

НУКТА نکته 1. масъалаи нозук. 2. мазмуни дақиқ. 3. сухани пӯшида, қаломи рамзном; **до-нандаи нуктаҳои борик** донандаи суханҳои пурмазмун ва таъсирбахш, суханвари борикфаҳм, нозукадо. 4. ҷиҳати муҳими ягон масъала; ҳарфи муҳим, гапи зарур.

НУКТАГИР نکته‌گیر эродгир, хурдагир, айбҷӯй.

НУКТАГИРИЙ نکته‌گیرӣ эродгирий, хурдагирий, айбҷӯй.

НУКТАДОН نکته‌دان борикфаҳм, зирак; он ки хубу бадро нағз фарқ мекунад (*хусусан суханро*); сухандони забардаст.

НУКТАДОНИЙ نکته‌دانӣ борикфаҳмӣ, донистани пахлухои нозуки сухан.

НУКТАКУШО نکته‌کشا нуктасанҷ, борикбин; рамзфаҳм.

НУКТАПАРДОЗ نکته‌پرداز гӯяндаи нуктаҳои латифу дақиқ, нозукбаён, суханвари нозука-

НУКТАПАРДОЗӢ نکته‌پردازӣ нозукбаёни.

НУКТАСАНҖ نکته سنج дарк ва баёнкунандай мазмунҳои баланду дақиқ, сухансанҷ, суханвари мумтоз.

НУКТАСАНҖӢ نکته سنجӣ дарк ва баёни нуктаҳои борик; санҷидагӯӣ; суханварӣ, фасехбайӣ.

НУКТАФАҲМ نکته فهم nig. нуктадон.

НУКТАФАҲМӢ نکته فهمӣ nig. нуктадонӣ.

НУКЧА نوکچه nig. нукча.

НУҚАТ a. نقطه ҷ. нукта.

НУҚЛ a. نقل 1. чизе ки пас аз нӯшиданӣ бодову май меҳӯранд, газак, ҳалқосо. 2. бехтарини чизҳои хӯрдани; хуб ва сараи чизҳо; **нуқлу на-во** ширинҳо, меваҳои хушк; **нуқли маҷлис** қиноя аз сухане, ки сари забонҳои аҳли маҷлис бошад; мавзӯе, ки вирди забони ҷамъият аст. 3. ғуфт. ҳама, тамом, тамоман: **заминаш нуқл** аз санг ғарб аз ҷонӣ.

НУҚЛДОН نقل‌دان зарфе барои нуқл, зарфе барои газак.

НУҚОТ نقات аслаи никот.

НУҚРА نقره 1. филизи гаронбаҳои сафедранг, сим; **нуқраи холис** нуқраи соғи бе омехтагӣ бо маъданҳои дигар. 2. аз нуқра соҳташуда, нуқрагин: **пули (тандаг)** нуқра; **медали нуқра** нишонест, ки дар мактабҳои миёна ба талабагони бо баҳои “хуб” ва “аъло” таҳсилкарда ва имтиҳонҳои хатмро супурда дода мешавад.

НУҚРААНДУД نقره‌اندود бо оби нуқра андудашуда, бо нуқра рӯйбаст кардашуда, симандуд.

НУҚРАБАНД نقره‌بند бо нуқра ороиш додашуда, нуқракоришуда: **носқадуи нуқрабанд**.

НУҚРАВОР نقره‌وار нуқрамонанд, нуқраранг.

НУҚРАВОРИЙ نقره‌وارӣ асбообу олоти зебу ороиши нуқрагин.

НУҚРАГИН نقره‌گین az нуқра соҳташуда, симин; бо нуқра ороиш додашуда: **камарбанди нуқрагин, лаълии нуқрагин**.

НУҚРАГӢ نقره‌گی mansub ба нуқра; нуқрагин.

НУҚРАГУН نقره‌گون nig. нуқраранг.

НУҚРАДАВОНИЙ نقره‌دانӣ нуқра давондан ба рӯи чизе, нуқра андудан.

НУҚРАДОР نقره دار он чи дар таркибаш нуқра дорад: **санги нуқрадор**.

НУҚРАКОР نقره کار заргаре, ки чизҳои нуқрагӣ месозад.

НУҚРАКОРИЙ نقره کارӣ 1. бо нуқра зинат додан. 2. бо нуқра зинат додашуда; хотамкорӣ аз нуқра: **зини қошаш нуқракорӣ**.

НУҚРАКӮБ نقره کوب ба рӯаш аз нуқра нақшу нигор дошта: **камарбанди нуқракӯб**.

НУҚРАКӮБӢ نقره کوبӣ nig. нуқракорӣ.

НУҚРАМОНАНД نقره‌مانند nig. нуқравор.

НУҚРАМӮӢ نقره‌مو (ی) дорои мӯи нуқрамонанд: духтари нуқрамӯй.

НУҚРАОСО نقره‌آسا nig. нуқравор.

НУҚРАПӮШ نقطه پوش пӯшидашуда бо нуқра; сафедпӯш; **кӯхи сарбаланди нуқрапӯш** кӯхи баланди бо барфҳои нуқрагун пӯшидашуда.

НУҚРААНГ نقطه رنگ ба ранги нуқра сафед, нуқратоб, симгун.

НУҚРАСОН نقطه سان нуқрагун, нуқрамонанд, нуқравор.

НУҚРАТОБ نقطه تاب *nig.* нуқраанг.

НУҚРАФОМ نقطه فام нуқрагун, нуқраанг.

НУҚРАХАЛ نقطه حل ҳалли нуқра, оби гудохтаи нуқра.

НУҚС *a.* [аслаи нақс] *nig.* нуқсон.

НУҚСДОР نقطه دار *nig.* нуқсондор.

НУҚСОН *1. кит.* кам шудан, коста шудан.
2. камбудӣ, норасой, камӣ. 3. айб, иллат: нуқсон доштан, нуқсон ёфтсан (**пайдо кардан**); ислохи нуқсон кардан камбудихоро бартараф кардан.

НУҚСОНДОР نقطه دار он чи камбудӣ ва норасое дорад.

НУҚТА *a.* نقطه 1. изи бисёр хурде, ки бо як бор расондани нӯги қалам ё ягон чизи нӯгтез пайдо мешавад; **нуқтаи ҳарфҳои арабӣ** аломати холчамонанде, ки дар боло ва зери ҳарфҳои арабӣ гузошта мешавад. 2. *грам.* аломати ист дар китобат (.), ки дар оҳири ҷумла гузошта мешавад: **нуқтаву вергул.** 3. мағҳуми асосӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва физика, ки мағҳуми ибтидои чизе, ҷои бурида гузаштани як ҳат ё ҷанд ҳат ва гайраро ифода мекунад: **нуқтаи буриши ду ҳати рост, нуқтаи яхбандӣ, нуқтаи ҷӯшиш; нуқта гузоштан** а) нуқта мондан; б) *кин.* ба оҳир расонидан, анҷом додан. 4. марказ; **нуқтаи доира** маркази доира. 5. ҷои ягон чиз, ҷой, маҳал; **нуқтаи баланд** қуллаи авҷ, дараҷаи баландтарини ҷое, ҷизе; **нуқтаи марказӣ** ҷои асосӣ, марказ; **нуқтаи савдо** мағоза, дукон ва умуман ҷои хурда фурушиҳо. 6. *маҷ.* нуқта, масъала; **нуқтаи** телефон дастгоҳи событи дар ҷое насбушудаи телефон; ♀ **нуқтаи назар** фикр, мулоҳиза, тарзи биниш; **аз нуқтаи назари...** мувоғики диди..., назар ба мулоҳиза...; **нуқта ба нуқта** айнан, бекаму кост.

НУҚТАВЕРГУЛ نقطه ویرگل *грам.* аломати китобатист, ки дар доҳили ҷумла, дар сурати нотамон ва тафсилтала будани фикр гузошта мешавад.

НУҚТАГУЗОРӢ نقطه گذاري гузоштани нуқта (*дар ҳарфҳои арабӣ ва дар оҳири ҷумлаҳо*).

НУҚТАДОР نقطه دار нуқтанок, нуқтадошта: **ҳарфи нуқтадор** (*дар алифбои арабӣ асоси тоҷикӣ*).

НУҚУД نقود *кит., ҷ. нақд.*

НУЛА نوله садои дарози сагу шағол; уллоси саг; **нула кашидан** садои дароз баровардани саг ва шағол.

НУЛАКАШӢ نوله کشی исми амал аз **нула кашидан**; уллоскаши сагу шағол.

НУМӮ//НУМУВ *a.* نمو 1. сабзидан, сабзиш, нашъунамо, болиш. 2. тараққиёт, инкишоф, болоравӣ, рушд: **нумӯ кардан.**

НУН I نون *номи ҳарфи бисту нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ*, (), ки дар ҳисоби абҷад баробари адади 50 аст.

НУН II نون *кутоҳшудаи акнун.*

НУР نور 1. рӯшнойӣ, равшани, зиё (-и офтоб, ситора, ҷароғ, оташ ва г.). 2. шуоъ: **нурҳои ултрабунағиши**. 3. фурӯғ, тобиш, дураҳшиш (-и ҷашм) *ба тарзи истиора:* **нурни дониш, нурни им, нурни маърифат; нур аз ҷашм (дида) рафтан** хира шудани ҷашм, заиф ва бекувват шудани биной; **нур баҳшидан** а) равшани додан, равшан кардан; б) *кин.* ҳузуру ҳаловат баҳшидан; **нур додан** равшани додан, равшан кардан (*мас. ба воситаи қувваи барқ*); **нур пошидан** дураҳшидан; **нур фишондан** равшани додан, фурӯзон кардан; ♀ **нур болои нур** нуран ало нур, боз бехтар; **нурни дида (ҷашм)** фарзанди азиз; **нурни дида, точи сар** дар мавриди нихояти сарфарозӣ ва хурсандӣ аз омадани одами азиз ва мӯҳтарам гуфта мешавад.

НУРА نوره омехтаи оҳаку зарниҳ, ки барои покозии мӯй аз бадан кор фармуда мешавад.

НУРАФКАН نورافکن 1. нурпош, дураҳшон; равшанидиҳанда. 2. *нав.* ҷароғи маҳсуси барқӣ, ки нурро ба як дастай пурқувват ҷамъ карда ба тарафи даркорӣ ва ба дур медиҳад, прожектор.

НУРАФКАНӢ نورافکنӣ 1. нурпошӣ, равшандиҳӣ. 2. *физ.* шуоъдӣҳӣ.

НУРАФШОН نورافشان нурпош, нурафкан.

НУРАФШОНӢ نورافشانӣ нурпошӣ, равшанибахшӣ, нурдӣҳӣ.

НУРБАҲШ نوربخش нурдӣҳанда, равшанкунанда, партавафкан.

НУРБОР نوربار нурафшон, нурпош, бисёр равшан.

НУРБОРОН نورباران пурнур, пурзиё; **нурборон**

намудан ниҳоят равшан кардан, пурнур кардан.

НУРДИҲАНДА نوردهنه 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нур додан*; нурбахш. 2. он ки мутасаддии равшан кардани саҳна ва воситаҳои дигари нурдиҳӣ аст, танвиргар.

НУРИАНДОЗӢ نوري‌اندازی *nig.* нурипоши.

НУРИКАШОНӢ نوري‌کشاني нурӣ кашондан, нурӣ овардан ба сари замини кишт.

НУРИПОШАҚ نوري‌پاشк асбобе, ки ба воситай он ба замини кишт нурӣ мепошанд.

НУРИПОШӢ نوري‌پاشي исми амал аз нурӣ пошидан; нурӣ андохтан ба киштзор, нуриандозӣ; порупоши.

НУРӢ نوري моддаи органикӣ ва гайриорганикӣ, ки қувваи ҳосилхезии заминро зиёд мекунад (аз қабили пору, селитра ва моддаҳои дигар); **нурӣ андохтан, нурӣ пошидан** (ба замини кишт); **нурии маъданӣ** (азотӣ, фосфорӣ ва г.) моддаи ба хок қувватдиҳандай химиявӣ.

НУРОНӢ نوراني 1. пурнур, пурзиё, тобон, мунаvvар. 2. маҷ. гармрӯ, ситорагарм; **мӯсафеди (пир) нуронӣ; чехраи нуронӣ** рӯи раҳшон

НУРПОШ نورپاش нурафшон, партавафкан' нурбахш; дурахшон, мунаvvар.

НУРПОШАНДА نورپاشنده *nig.* нурпоши.

НУРПОШӢ نورپاشي нурафшонӣ, равшанидиҳӣ партавафканӣ.

НУРФИШОН نورفشنان *nig.* нурафшон.

НУРФИШОНӢ نورفشناني *nig.* нурафшонӣ.

НУС نس кит. гирдогирди даҳон; лаб; пӯз, фук.

НУСК//НАСК نسک кит. номи ҳар як аз бистуяк баҳши китоби муқаддаси зардуштиён - Аве сто.

НУСРАТ a. نصرت 1. кит. ёрӣ, ёрмандӣ, мадад. 2. зафар, ғалаба, пиӯзӣ; **нусрат ёфтан** ғалаба кардан, зафар ёфтан.

НУСРАТБАХШ نصرت‌بخش зафарбахш, фатҳо вар.

НУСРАТҖАРИН نصرت‌قرین он ки фатҳу ғалаба ёру ёвари ўст; зафарманд, фирӯзманд.

НУСРАТМАНД نصرتمند зафарманд, ғолиб' фотех.

НУСРАТОВАР نصرت‌آور *nig.* нусратбахш.

НУСРАТОИН نصرت‌آئين *nig.* нусратқарин.

НУСХА نسخه 1. навиштае, ки аз рӯи китоб ё

матни дигар рӯнавис карда шудааст; аксе, ки аз рӯи тасвир, нақша ё ҳуҷҷате бардошта шудааст, копия; **нусхаи асл** навиштаи аввал, асли матн. 2. ҳар адад аз ҷизҳои навишта ва ҷопшуда: **адади нашрро ба....** **нусха расондан**. 3. нақшаи ҷизҳои гулдузӣ ва ё гулбуришуда; **нусха бардоштан** а) рӯйбардор кардан, рӯнавис кардан (*навишта ё нақшаеро*); б) кин. тақлид кардан. 4. **нав.** дастури ҳаттии дуҳтур барои тайёр кардани дору ва тарзи истеъмоли он.

НУСХАБАДАЛ نسخه‌بدل *ади.* матни аз тарафи нусханависе тағийрёфтаи ягон асар: **нусхабадалҳои девони шоир.**

НУСХАБАРДОР نسخه‌بردار рӯнавискунанда, нусхагир.

НУСХАБАРДОРӢ نسخه‌برداری нусха бардоштан, нусхагирӣ, рӯнавис кардан.

НУСХАГИР نسخه‌گیر коргари матбаа, ки барои мусаҳҳои нусхай асари ҷопшавандаро тайёр мекунад.

НУСХАГИРИ نسخه‌گیر *nig.* нусхабардорӣ.

НУСХАКАШ نسخه‌کش он ки барои гулдузӣ ва ғулпартоӣ нақшай намуна мекашад.

НУСХАКАШӢ نسخه‌کشӣ шуғл ва амали нусхакаш.

НУСХАНАВИС نسخه‌نویس он ки ҷизи навиштаро рӯйбардор мекунад, нусхабардор.

НУСХАНАВИСӢ نسخه‌نویسی az ҷизи навиштае рӯй бардоштан.

НУТҚ a. نطق 1. қобилияти сухан гуфтан, ба забон овардани қалом, гапзанӣ; **узвҳои нутқ** узвҳои гуногуни инсон (аз қабили забон, ком, ҳалқ, садопардаҳо, забонча *ва г.*), ки бо иштироки онҳо овозҳои нутқ ба вучуд меояд. 2. ҳунари сухангӯй; суханронӣ дар назди ҷамъият; хитоба гуфтан; **нутқи бурро** ҳунари равшан, фаҳмо ва зебову ифоданок сухан гуфтан. **нутқи кардан//нутқ эрод** **кардан** суханронӣ кардан, гап задан дар ҷамъомаде. 3. збш. услуг, тарзи гуфтор; **нутқи ҳаттӣ** услуги забони китобӣ, забони навишторӣ; **нутқи айнан** **нақлшуда** порчае аз гуфтори шаҳси дигар, ки нависанда ё гӯянда бе ягон тағиирот, яъне айнан дар иншо ё сухани худ иқтибосан меорад; **нутқи мазмунан** **нақлшуда** мазмуни сухани каси дигар, ки гӯянда ё нависанда онро одатан ихтиisoran дар қалом ё навиштаи худ меорад; ♫ **нутқи саҳнавӣ** фанни маҳsusе дар шӯъбаҳои актёрӣ ва коргардонии мактабҳои олии санъат, ки дар хусуси чигунагии забони асарҳои

саҳнавӣ ва тарзи такаллуми ҳунарпешагон баҳс мекунад.

НУТФА *a.* نطفه оби мард, манӣ.

НУФУЗ *a.* نفوذ 1. таъсир гузарондан, асар кардан; таъсир: **нуфузи маънавӣ**. 2. чорӣ шудани ҳукм ва фармон (-и шахсе, давлате; **нуфуз доштан** таъсир доштан; **нуфузи худро афзудан** таъсири худро зиёд кардан; **нуфуз пайдо кардан** таъсиру эътибор пайдо кардан.

НУФУЗНОЗИК نفوذنماک соҳиби таъсиру эътибор, бонуфуз.

НУФУЗНОПАЗИР نفوذنایزир он ки ё он чи ба он таъсир расондан номумкин аст.

НУФУЗНОПАЗИРИЙ نفوذنایزیرи нуфузнопазир будан.

НУФУР نفور *кит.* 1. гурез, рамидан бинобар нафрат аз чизе. 2. танаффур, нафрат.

НУФУС نفوس 1. *ҷ.* **нағс**. 2. аҳолӣ, мардум; **ағзоиши нуфус** афзудани саршумори аҳолӣ.

НУХОЛА *a.* نخله *кит.* 1. сабӯс. 2. *маҷ.* ҳар чизи беарзишу бефоида.

НУХОЛЬ *a.* نخاع *кит.* моддаи сафедранг, ки дар даруни аррапушт ҷойгир аст; мағзи ҳаром, ҳароммағз.

НУХОС *a.* نحاس *кит.* мис.

НУХУЛ *a.* نحول *кит.* логарӣ, ҳаробӣ.

НУХУНБАН//НИХУНБАН نهنبن *nig.* **ниҳанбан;** сарпуши дегу табак, танӯр *ва г.*

НУХУС *a.* نهوس *ҷ.* **наҳс**.

НУХУСАТ نهوس *ت* бадбахтӣ, шумӣ, бетолей, нофарчомӣ.

НУХУФТ نهفت *پ*инҳон, пӯшида; **нухуфт доштан** *п*инҳон доштан.

НУХУФТА نهفته 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **нухуфтан**; *п*инҳон, пӯшида, махфӣ: **нухуфта доштан**. 2. рустшуда, *п*инҳоншуда.

НУХУФТАН نهفتن 1. *п*инҳон кардан, нонамоён кардан, рӯпӯш кардан, махфӣ кардан. 2. *п*инҳон шудан, махфӣ шудан, ниҳон гардидан.

НУЧАБО *a.* نجبا *кит., ҷ.* **начиб**.

НУЧУМ *a.* نجوم 1. *ҷ.* **наҷм**. 2. эътиқоду тасаввуротест дар бораи аз рӯи вазъи ситораҳо пешгуӣ кардан тақдирӣ инсону дигар пешомадҳо (астрология); **илми нуҷум** илми ҳайат, ситорашиносӣ, астрономия.

НУЧУМИЙ نجومي 1. *марбут ба* **нуҷум**. 2. му-

наччим; ситорашинос ахтаршинос; **расадоти нуҷумӣ** мушоҳидоти ситорашиносӣ.

НУШРА(Т) نشره/**نشرت** *кит.* афсун, дуое, ки барои муолиҷаи девона ё беморе ҳонда ё ба рӯи қоғаз ва лавҳа навишта мешавад; таъвиз.

НУШУЗ *a.* نشوز *кит.* 1. носозгорӣ кардани зан бо шавҳари худ. 2. гарданшайӣ, гарданкашӣ, нофармонӣ.

НУШУР *a.* نشور *د.* зинда шудани баъд аз мурдан, барҳостан аз гӯр; растана, қиёмат.

НУШХОР//НУШХŪР نشخوار *кит.* 1. пасмондаи алафи гову гӯсфанд. 2. кафшай гову гӯсфанд.

НҰГ//НҰҚ نوک//نوگ 1. сари тези ҳар чиз (*mas., сўзан, қалам ва г.*). 2. сари чизе (*mas., ришита, ҷӯб ва г.*); **нұғи забон** а) қисми пеши забон; б) *маҷ.* на аз сидки дил, рӯяқӣ, аз рӯи дил; **нуқи калоба** а) сари риштai калоба; б) *маҷ.* сари риштai коре, роҳи ҳалли коре (*масъалае*). **нұғ-нұғи даст** а) бо нұғи ангуштони даст; гирам-нагирам; б) *киноя* аз дили ноҳоҳам, берағбат, бехоҳиш; **нұғ-нұғи пой** хеле оҳиста, бесадо (*оид ба роҳ рафтан*); *аз нұғи...* а) аз сари...; б) *маҷ.* аз хисоби...; **бесару нұғ** дарҳамбарҳам, печида, сарпеч; **нұғ додан** сар задан, намоён гаштан, неш задан(-и растани); **нұғи калобаро гум кардан** саросема шудан, чи кор кардани ҳудро надониста мондан; **нұғи остин шуда натавонистан** баробарӣ карда натавонистан, рақобат карда натавонистан бо чизе; **нұғ ба нұғ расондан (кардан)** чизеро дар рӯзгор то вақти муайян бо машаққат расонидан; *аз нұғи хамир фатир* (*мақ.*) намунаи аввал, намунае аз бисёр, андаке аз чизе.

НҰГБОРИК نوگبارик дорои нұғи борик.

НҰГБУРИДА نوگبریدе аз нұғ күтоҳ (*калта*) кардашуда: буридашуда.

НҰГДОДА نوگداده *суфати феълии замони гузашта* аз **нұғ додан**; сарзада, зоҳиршуда, намоёншуда.

НҰГДОР نوگدار дорои нұғ, нұғи тез дошта.

НҰГИЗАБОНӢ نوگزبانی *рӯяқӣ*, гайрисамимӣ.

НҰГИОСТИНӢ نوگآستینى : кори **нұғиостиинӣ** кори файриқонунӣ махфӣ, қаллобио фиребгарии андак.

НҰГИРӮМОЛИ نوگرویمالی чизи ёд кардашуда, ёдакишуда (*сатҳӣ, рӯяқӣ*).

НҰГКАЧ نوگچ дорои нұғи қач, нұғаш қач, сараш қач.

НҰГТЕЗ نوگتیز нұғаш борик: **кафши бепошнаи нұгтез, нұгтез кардан**.

НҰГТОК نوگتاك бурида ё канда партофтани нұги шохчай навраси токи ангур.

НҰГЧА نوگجه *nig. нұқча*.

НҰК نوک *nig. нұг*.

НҰКАР نوکر *nig. навкар*.

НҰКАРЙ نوکرى *nig. навкарӣ*.

НҰКАРОНА نوکرانه *nig. навкарона*.

НҰКФАФС نوک غفس ҳар чизи нұғаш гафс.

НҰКЧА نوکچه чүбчай нұғаш пахта печонидашуда, ки равган молида дармегиронанд (*бештар дар мазорҳо*): **нұқча** даргирондан.

НҰКЧАДАРГИРОНӢ نوکچه در گیرانی *исми амал* аз нұқча даргирондан; даргирондани нұқча.

НҰЛ نول 1. минкори мурғон. 2. милаи офтоба ва зарфҳои дигар; **нұл задан** минкор задан; бо нұл задан; ◇ **касеро дар коре бо (ба) як нұл задан** аз касе дар коре нихоят нешдаст будан; хеле моҳир будан.

НҰЛА نوله *nig. нула*.

НҰЛБОРИК نولباريک ҳар чизе, ки нұлаш борик, аст, борикнұл.

НҰЛДАРОЗ نولدراز чизи нұлаш дароз, дарознұл: **чойники нұлдароз**.

НҰЛДОР نولدار нұлнок, миладор, милнок.

НҰЛЗАНӢ نولزنى *исми амал* аз **нұл задан**; минкор задан.

НҰСА نوسه *кит.* рангinkамон, қавси құзах.

НҰФ نوف *кит.*, акси овоз, ки аз күх бар мегардад акси садо.

НҰФА نوفه *кит.* шұруғавғо, ғалогула.

НҰФИДАН نوفیدن *кит.* баромадани акси садо аз күх; ғурридан, ғалогула кардан, шұруғавғо намудан.

НҰХТА نوخته абзоре аз ҷарм ё банд, ки барои нигоҳ доштани асп, ҳар ё ҷоррои дигар ба сари он андохта мебанданд; гулафсор; **нұхта задан (андохтан)** а) нұхта ба сар кардан (ба ҳар); б) маң. ба итоат даровардан, ром кардан, мутеъ сохтан; **нұхтаро қандан маң.** аз итоат баромадан.

НҰХТАБАНД نوخته بند банди дарозе, ки ба нұхта пайванд буда, ба даст дошта ё ба чое баста мешавад.

НҰХ ئەشумوراي مىڭدەرەي ададе, ки пеш аз даҳ меояд, адади 9; ◇ **нұх гунбад** нұх табақай осмон (аз рӯи әқидай қадимиён); **нұх фалак** нұх

табақай осмон, яъне ҳафт фалак ва фалаки ҳаштум, ки гүё бурчхой осмонӣ он ҷо қарор доранд ва фалаки нұхум, ки охирин табақай осмон буда, фалакулафлок низ номида мешавад.

НҰҲБОЛОР نەبالار хонае, ки нұх болор дорад.

НҰҲГОНА نەگانە иборат аз нұх агад, нұхтой: **раками нұхгона**.

НҰҲСАД صەشەم شۇمۇراي مىڭدەرەي нұх бор сад.

НҰҲСАДСОЛА نەمىسىلە он чи нұхсад сол дорад.

НҰҲСАДСОЛАГӢ نەمىسىلەگى нұхсадсола будан, нұхсад сол доштан.

НҰҲСАДУМ نەسىم شۇمۇراي تارتىبىي از نۇخساد.

НҰҲСАДУМИН نەسىمەن *nig. нұхсадум*; чизе, ки дар шумораи нұхсад қарор дорад.

НҰҲСОЛА سالاھ نە سالاھ он ки ё он чи нұх сол дорад, нұх сол дошта; синаш ба нұх даромада.

НҰҲСОЛАГӢ نەسالەگى нұх сол дошта.

НҰҲХУМ نەھم شۇمۇراي تارتىبىي از نۇخ.

НҰҲУМИН نەھمەن *nig. нұххум*; он чи ё он ки дар шумораи нұх ё ҷои нұхум қарор дорад.

НҰҲЯК نەيىك از نۇخ як (хисса).

НҰХ نوچ *кит. д.* яке аз пайғамбарони қадим, ки тибқи ривоёти динӣ дар замони ӯ тӯфони азиме рӯй дода, аксари рӯи замиро об зер кардааст ва Нұх бо қишии худ гурӯхе аз одамон ва ҳайвоноту растаниҳоро начот доодааст.

НҰШ نوش 1. асоси замони ҳозира аз **нұшидан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои нұшанды: **боданұш, обнұш**.

НҰШ 1. ширин, ғуворо; лаззатбахш. 2. асал; ангубин. 3. чизи нұшидан; **нұш кардан** нұшидан; ◇ **айшу нұш** қайғу сафо, айшу ишрат; **нұшу неш** а) асал ва захр; б) маң. меҳрублонӣ ва ҳашмуғазаб; **нұши ҷон кардан** нұшида ва ҳұрда ҳаловат бурдан; **айшу нұш кардан** қайғу сафо кардан, айшу ишрат кардан; **нұши ҷонатон шавад!** ғуворо бошад! (иборат ҳохиии нек).

НҰШБОД نوش باد суханронии вақти шаробнұшӣ (ба муносибате).

НҰШГИЁХ نوش گیاه гиёхе, ки дағъи захр мекунад.

НҰШДОРУ نوش دارو доруи зидди захр, подзахр; доруи шифобахш.

НҰШИДАН نوشیدن ошомидан, нұш кардан,

хӯрдан чизҳои обакиро (аз қабили шир, шароб, обро).

НҰШИДАНБОБ نوشیدن باب хар чизи боби нӯшидан, барои ошомидан мувофиқ.

НҰШИДАНӢ نوشیدنی сифати феълии замони оянда аз нӯшидан; он чи нӯшида мешавад, он чи боби нӯшидан аст, ошомиданӣ.

НҰШИН نوشین ширин, гуворо, хуштаъм, лазатбахш.

НҰШИНА نوشینه ниг. нӯшин.

НҰШИНБОДА نوشین باده 1. майи хушмаза, шароби лазиз. 2. мус. яке аз сӣ лаҳни Борбад.

НҰШИНЛАБ نوشین لب ширилаб (сифати маҳбуба).

НҰШКОМ نوش کام шодком, баҳравар.

НҰШЛАБ نوش لب ниг. нӯшинлаб.

НҰШОБА نوش آبه 1. май, машрубот. 2. чизи нӯшиданӣ, нӯшокӣ (аз қабили шарбат, оби маъданӣ).

НҰШОКӢ نوش اکی чизи нӯшиданӣ, чизи обакӣ, нӯшоба; оби нӯшокӣ оби қобили хӯрдан, оби нӯшиданбоб, оби хӯрданиӣ.

НҰШОН(И)ДАН نوشانیدن тарзи бавоситаи нӯшидан; ошомонидан, ба нӯшидан водуштан, хӯрондан.

НҰШОНӮШ (май) نوشانوش нӯшиданӣ пай дар пай ва бисёр.

НҰШОНӮШӢ نوشانوش нӯшонӯш; бисёр нӯшидан, аз ҳад зиёд нӯшидан (майро).

НҰШХӮР I نش جور ниг. нушхор // нушхӯр.

НҰШХӮР II نوش خور зукахӯр, бомазахӯрак.

НҰЙМОН نو عمان : лолаи нӯймон лолаи сурҳ.

ФАРҲАНГИ ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Иборат аз 2 чилд
чилди I
A – H

Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, Душанбе, с. 2008, 950 саҳ.

Муҳариррон	Назарзода С., Сангинов А., Каримов С., М.-Ҳ Султон
Мусаххехон	Мискинов И., Зарафшонӣ С., Назаршоева Ч., Некбахтшоева С., Усмонова Г., Мирзоева О.
Муҳаррири техники	Ибодуллоев Ф.
Саҳифабанд ва ороишгар	Назарзода Ф., Наимӣ М.
Хуруфчинони компьютерӣ	Назаршоева Ч., Ашӯрова Н., Усмонова Г., Некбахтшоева С., Мирзоева О., Раҷабова М., Шералиева А.

Ба чопаш 30.07.2008 имзо шуд.
Андозаи коғаз 80x100 1/16. Коғази оғсетии №1.
Хуруфи «Times New Roman Tj». Чопи оғсетӣ.
Ҳаҷмаш 60 ҷузъи чопӣ.
Адади нашр 5000 нусха.